Google

Digitized by Google

R. P. D. IOAN. ANGELI

BOSSII,

EX CLERICIS REGVL. BARNABITIS,

TRACTATVS
DE EFFECTIBUS CONTRACTUS MATRIMONII,

DEQVE AD MATRIMONIALEM CONTRACTVM conſequentibus, juxta vtrumque Forum.

MATERIÆ QVÆ IN HOC OPERE AMPLE' PERTRACTANTVR, diſtinctè, & latiſſimè proponuntur in triplici Indice, poſt partitionem Tractatus adjecto.

Omnia autem, de quibus agitur, exactè diſcutiuntur, relatis copiosè Doctoribus Summiſtis, Theologis, ac Iuriſperitis, præſertim recentioribus, qui poſt Thomam Sancium & Baſilium Pontium de hac materia Tractatus ſcripſerunt.

EDITIO SECVNDA PRIORI EMENDATIOR.

LVGDVNI,
Sumptibus LAVRENTII ARNAVD, PETRI BORDE, IOANNIS, & PETRI ARNAVD.

M. DC. LXXVI.

Cum Approbatione, & Permiſſu Superiorum.

ILLVSTRISSIMO ET REVERENDISSIMO D.D.

F. GABRIELI ADRAZO DE SANTANDER,

EXIMIO DOCTORI, EPISCOPO VIGLEVANENSI, Abbati Sanctæ Mariæ de Aqua-longa, Comiti Zemidæ, à Conſiliis Catholicæ Maieſtatis, eiuſdémque Concionatori, atque honorario Capellano, ex Ordine Sanctæ Mariæ de Mercede Aſſumpto.

DVM ſub prælo eſſet hæc mea prima pars poſterioris mei tractatus de re Matrimoniali, in lucem (vt promiſſioni in calce prioris tractatus ſtudioſis factæ ſatisfieret) proditura; hæſi diu, cuinam Patrono dicare illam debuiſſem: & inerat adhuc dubitatio, ILLVTRISSIME ac REVERENDISSIME ANTISTES, tempore tum tui aduentus in Italiam, & profectionis ad Vrbem, vt Epiſcopalem, ad quam à Majeſtate Regia (cui obſiſtere nefas videbatur) fueras electus, ab Epiſcoporum Principe obtineres dignitatem; tum etiam tui reditus poſt Tiatam acceptam ab Vrbe Mediolanum. Quæ tamen illicò euanuit, poſtquam me primùm Tibi anteà ignotum, vel quem ſaltem ex ſolo nomine audito, aut lecto noueras, ad Te accedentem, vt vrbanitatis debitum officium, & meo, & meæ Religionis nomine perſolverem, vultu hilaris & quaſi gratulabundus excepiſti humaniſſimè, ad prolixa colloquia admiſiſti, non minùs humaniter ſemel & iterum domi noſtræ inuiſiſti, ac poſtea ſemper ſumma benignitate es amplexus, atque honorificè habuiſti; necnon conſimili benignitatis affectu modò proſequeris Patres noſtri Collegij Viglevanenſis, quos ſingulari patrocinio, familiari conſuetudine Tibi obſtringis, gravioribus in rebus deliberandis conſiliarios adhibes, & miniſtros in ſortem Paſtoralis ſolicitudinis deligis. Quibus manifeſtiſſimis argumentis teſtatum habeo eximium, & præcipuum tuum erga me amorem, imò erga totam meam Religionem; quam quoque pluries profeſſus es, Te ſub tuo patrocinio ſemper habiturum. Non, inquam, Ampliſſime Præſul, mihi poſtea fuit opus multum diúque cogitare, cuius Patrocinio hanc meam opellam commendarem. Statim Tu mei, & vniverſæ Religionis meæ amantiſſimus occurriſti, ſub cuius auſpiciis, nominiſque ſplendore lucem aſpicere volui. Inde enim amorem quoque tuum huic fœtui meo literario pollicebar, & præſidium. Amorem quippe, qui ſola perſona non comprehenditur, ſed omnia dilecti amplectitur: *Beltramum* (vertitur apud Hiſpanos in proverbium) *qui diligit, & eius canem diligit.* Fouebat etiam ſpem; quòd Epitomen mei tractatus de triplici Iubilei priuilegio; necnon primum, & ſe-

cundum Tomum meorum Moralium variorum Te voluptuoſè perlegiſſe, ſincerè tuis literis mihi ſignificaſti, eoſque ſingulari præconio commendaſti: ex quo licuit ſumere argumentum, fore Te eodem beneuolentiæ affectu hoc etiam meum opuſculum accepturum, & lecturum. Præſidium, cùm in Te excolendo ea concurrant ornamenta, quæ lucubrationes haſce meas ab oblatrantium calumnia vindicare facilè queant. Et ſilentio præteritis auitæ ſtirpis fulgoribus, & aliis extrinſecis prærogatiuis, vnde aſcititius tantùm ſplendor perſonæ accedit, inſpicio ſolùm, & propono ingenitas tui animi dotes, & à Te ipſo conquiſitum cumulum virtutum, quæ Te quàm plurimum commendant; & ſolæ vniuerſam poterunt ſuo ſplendore illuſtrare familiam. Atque imprimis ſeſe offert vitæ probitas; quam, Prudentiſſime Vir, vt honeſtam ſanctamque viueres, maturè ſpretis huius ſeculi voluptatibus, Te, eius habitu ſuſcepto, & ſtatu per ſolemnem profeſſionem aſſumpto, dedicaſti Sanctiſſimæ Religioni S. M. de Mercede redemptionis Captiuorum; in qua ſemper enituit Tua in Deum prona pietas, amor religioſæ vitæ, zelus regularis diſciplinæ, & lata, iuxta Ordinis inſtitutum ad omnes charitas, atque ſplendor cæterarum virtutum religioſi ſtatus peculiarium, vt proinde Temetipſum præbueris abſolutum ſanctimoniæ, ac religioſæ perfectionis exemplar. Vitæ ſanctimoniæ, virtutes morales voluntatem perficientes complectenti, in Te adiunctus virtutum, quæ intellectum exornant, fulgor mirificus: Tu enim natiuo ingenij acumine excellenti, eximia ſapientia, ſingulari eloquentia & dicendi arte, admirabili rerum naturalium ſupernaturaliúmque & diuinarum, diſciplinarumque omnium (opera multiplicia, iam à Te conſcripta, & proximè prælo ſubijcienda, me haud mentiri teſtabuntur) cognitione, atque ſaniori in agibilibus pertractandis prudentiâ es præditus. Quæ omnia in compitis Compluti, Salmanticæ, Matriti, & aliarum Hiſpaniæ Vrbium proclamantur: indéque ad nos quoque peruaſit fama. Quam tamen ſumma omnium admiratione, Te ad noſtrum cœlum tranſlato, ſuperatam fatemur. Hinc in tuo Illuſtriſſimo Ordine Compluti, & Salmanticæ, Theologiæ primariam Cathedram poſſediſti. Hinc non mirum, ſi Tibi munus Seren. Principis Don Ioannis Auſtriaci bonis moribus inſtituendi demandatum; ſi, vt prudentiſſimus animarum medicus, poſtea eiuſdem Sereniſſimi ordinarius Confeſſarius conſtitutus; ſi, tanquam Apoſtolicus eloquentiæ cœleſtis præco, delectus ad habendas ſacras conciones in ſacello Regio coram Potentiſſimo & piiſſimo Rege Catholico Philippo IV eiuſdem Concionatoris titulo inſignitus: quibus muneribus ſumma cum omnium laude, & non minori ſpirituali fructu diu es perfunctus. Hinc plurimis ambientibus poſthabitis, Te Regia Maieſtas ſpontè propoſuit Sum. Pontifici promouendum ad Vigleuanenſis Eccleſiæ Epiſcopatum, quo nunc potiris. In iſtum enim ſublimem Eccleſiaſticum apicem non ambitio, non alienæ interceſſiones, ſed prouexere tua merita, tuæve multiplices & præclariſſimæ virtutes; quibus tantundem lucis videris rependere Pontificiæ dignitati, quantum illa ſplendoris tuiſmet virtutibus, & authoritatis tuæ perſonæ impendit. Quæ virtutes quoque, tuaque merita quemadmodum in ſublime Eccleſiaſticæ Hierarchiæ Te ſubleuarunt, ita certè ſubleuatum dignè ſuffulcient. Te etenim (integerrime Vir) è religioſo Ordine, religioſiſque clauſtris ad Pontificalem ſtatum, & Epiſcopalia palatia commeantem ſecutæ ſunt, vt comites indiuiduæ, virtutes tuæ ſuperiùs enumeratæ, Tecúmque vt opifices famulæ incedunt. Quibus illicò in ipſo adeptæ Epiſcopatus poſſeſſionis initio acceſſere Epiſcoporum virtutes propriæ; com-

miſſi

miſſi gregis fida, & vigil cuſtodia: ſedula, atque accuratiſſima ſollicitudo, & ſalutis animarum cura; zelus diuini cultus in vniuerſa Diœceſi conſeruandi, amplificandi, promouendi: vltronea ad omnes beneficentia, & paterna charitas: ſanctimonia, qua præ cæteris præfulgere debet Antiſtes, vt non tantùm verbo, ſed & opere, ſcilicet ſanctæ vitæ exemplo, facilè queat mores populi ſui corruptos emendare, euerſos componere; omnes tuæ curæ commendatos in Chriſtiana diſciplina continere; omneſque Chriſtianis virtutibus informare; & denique cætera virtutum ornamenta, quæ ſicut mitra, Epiſcopi caput coronant. O felix Vigleuanum, cui Diuina largitas talem indulſit Doctorem, talem Ductorem, talem Sacerdotem, talem Epiſcopum, talè bonorum omnium exemplar. Hæc, Præſtantiſsime Præſul (omiſsis plurimarum aliarum tuarum virtutum præconiis, ne videar auribus tuis blandiri, tuæve ſingulari modeſtiæ inferam moleſtiam) hæc, inquam, tuarum præclariſſimarum virtutum atque tuæ ſupremæ dignitatis & authoritatis ornamenta, ſeu potiùs fulgentiſsima lumina hos tenues meos literarios labores tuo nomini nuncupatos, ſubque tuis auſpiciis in lucem prodeuntes tanto poſſunt illuſtrare ſplendore, qui obtrectantium oculos eos inſpicientes efficiat cæcutire: & procul dubio, ſi tuo comprobaueris iudicio, nullius pauebunt cenſuram. Quapropter illos iterum tuo commendo patrocinio. Sub quo, vt paruum hunc librum, qualiſcunque ſit, & tua certè ſapientia minùs dignum, Tuæque Dominationi, nec non tuis meritis impar munus, magno licèt & fidenti animo oblatum, ita & me, & vniuerſam Religionem ſuſcipias, enixè rogo. Vale. Dat. Mediolani è Colleg. *SS. Apoſt.* Pauli & Barnabæ. Kal. Nouemb. M. DC. LIV.

Illuſtriſſimæ, ac Reverendiſſimæ Dominationis Tuæ

Humillimus, & obſequentiſſimus in Chriſto ſeruus
D. Ioan. ANGELVS BOSSIVS, Præpoſitus Generalis Congregationis Cler. Reg. S. Pauli.

Admodum Reverendus P. D. JUVENALIS FALCONIUS, Præpoſitus Generalis Congregationis Clericorum Regularium Sancti Pauli.

CUM Tractatûs R. P. DON IOANNIS ANGELI BOSSII, *Aſſiſtentis noſtri, De effectibus contractus Matrimonij, &c.* Partem primam, duo, quibus id commiſimus, Congregationis noſtræ Theologi & eruditi viri recognouerint, & probauerint: Facultatem facimus, quantum ad Nos ſpectat, vt typis mandetur. Datum Mediolani in Collegio noſtro Sanctorum Apoſtolorum Pauli & Barnabæ, die 22. Aprilis 1653.

DON IVVENALIS FALCONIVS *Præpoſitus Generalis.*

APPROBATIONES DOCTORUM.

QUæ profundiſſimè Reuerendiſſ. P. DON IOANNES ANGELVS BOSSIVS *Generalus meritiſſimus Barnabitarum* concepit, *De effectibus Contractus Matrimonij*, Partu publico digniſſima ſunt. Sic judicauimus Lugduni 2. Nouembris 1654.

Fr. PAVLVS LOMBARD Doctor Pariſienſis, ac Provincialis Carmelitarum Provinciæ Narbonæ.

Fr. CYRILLVS MOREL ejuſdem Facultatis Doctor, humiliſque Prior Carmeli Lugdunenſis.

Conſenſus Procuratoris Regij.

VIſa Doctorum Approbatione, Ego infrà ſcriptus Regio nomine non impedio quin hic liber à PHILIPPO BORDE, LAVRENTIO ARNAVD, & CLAVDIO RIGAVD, Bibliopolis Lugdunenſibus excuſus in lucem prodeat, cum defenſione tali caſu requiſita & ſolita. Actum Lugduni die 11. Novembris 1654.

VINCENT. DE PANETTES.

PERMISSIO.

ITa, & me non diſſentiente fiat. Lugduni die decima Novembris 1654.

CHARRIER.

OPERIS,

OPERIS,

CARMELITANI SCALZI DI S. MARIA DELLA SCALA

SEV

TRACTATVS DISTRIBVTIO.

EFFECTVS primarij, & præcipui Matrimonialis contractus ſunt (vt ex his, quæ in altero meo Tractatu de Contractu Matrimonij *cap.* 10. *à num.* 177. *ad* 187. latè tradidi, conijcere licet) mutua coniugum poteſtas in corpora, & obligatio ad exigendum, & reddendum coniugale debitum in ordine ad prolis generationem; prolis eiuſdem educandæ onus; obligatio abſtinendi ab alieno thoro; atque indiuidua, ac perpetua vitæ ſocietas, ſeu indiſſolubile vinculum. Ex quibus, ſiue inſpectâ ſolâ matrimonialis contractus naturâ, ſiue iuris poſitiui decretis attentis, alij oriuntur effectus, pluréſque aliæ emanant obligationes, tum erga coniuges ipſos ad inuicem, tum erga eoſdem, & prolem, putà mutua coniugum cohabitandi, & ſibi viciſſim amorem, honorem, obſequia exhibendi, & alimenta præſtandi obligatio; bonorum ſaltem aliquorum communio; alterius coniugij excluſio; eorundem coniugum mutua obligatio erga prolem tum in fieri, & nondum in lucem editam (nempe ad abſtinendum ab omnibus, quæ prolis conceptioni, vel eidem in materno vtero conceptæ obeſſe poſſunt) tum genitam, & natam, nimirum bonis moribus, & artibus illam imbuendi, dotem, ſi fœminea ſit, præſtandi, & in legitima ſaltem inſtituendi. Prolis legitimitas, patria poteſtas in eandem prolem, & eius bona; Et prolis, ſeu filiorum obligatio erga eoſdem parentes, nempe illis amorem, obedientiam, obſequia præſtandi, alimenta ſubminiſtrandi, legitimam bonorum portionem relinquendi, illóſve non prætereundi. Itaque materiam in altero meo Tractatu de Contractu Matrimonij inchoatam proſequens, de præfatis effectibus, deque prædictis omnibus (licet poſitâ ſerie aliquantiſper immutatâ) deque nonnullis aliis ad coniuges, vt coniuges, vel vt parentes, & ad filios ſpectantibus hoc in tractatu diſſeram, & quia ſi vellem omnia vnico volumine comprehendere, nimium excreſceret tractatus, in quatuor partes illum diſtribuam. In prima primò pertractabo de mutua poteſtate, & obligatione coniugum exigendi, & reddendi coniugale debitum; & quando exigendi jus impediatur per antecedentem, vel ſuperuenientem cognationem, vel affinitatem; atque per antecedens, vel ſuperueniens votum caſtitatis, vel religionis; cui obligationi debiti coniugalis reddendi cum rectè ſatisfieri haud poſſit, niſi maritus & vxor cohabitent: ſecundo loco agam de mutua eorum obligatione cohabitandi. Et quia petitioni, & redditioni coniugalis debiti bonitas, vel malitia moralis coniungitur; ideo tertio loco ſermo erit de licito, & illicito vſu actus coniugalis; quem cum illicitum reddat præſertim continentiæ votum poſt matrimonij contractum emiſſum; Quartò explicabo coniugum poteſtatem circa irritationem prædicti voti, & aliorum votorum ab eiſdem coniugibus tum ante, tum conſtante matrimonio emiſſorum. Quintò vnico capitulo perſtringam parentum obligationem erga prolem in fieri, & iam genitam, nondum natam, latè agens de impedimentis generationis, & conceptionis prolis tam

tam in ipſo coniugij vſu, quàm poſt ſubmouendis, & auertendis; de abortu euitando; de adhibendis ad prolem conceptam conſeruandam. Sextò, & vltimò diſſeram de recta filiorum educatione.

In ſecunda parte tribus capitulis comprehendam ea, quæ ſpectant ad parentum obligationem præſtandi alimenta, dotem, & legitimam portionem filiis legitimis, & etiam adoptiuis; aliqua inſuper prælibando de obligatione parentum alendi, & dotandi illegitimam prolem, necnon de illius inſtitutione.

In tertia parte imprimis proſequar materiam patriæ poteſtatis in filiosfamilias tum quoad perſonam, tum quoad illorum bona: explicans quoque quibus modis iidem filiifamilias de patria poteſtate exeant: poſtea proponam, & declarabo obligationem filiorum erga parentes quoad amorem, honorem, obedientiam, & obſequia illis exhibenda, alimenta ſubminiſtranda, & legitimam, aut dotem præſtandam. Tertio loco de donatione per patrem facta filio, & è contra, an, & quibus in caſibus valeat, necne, diſceptabo. Quartò peragam de prolis legitimitate ex antecedente, vel ſubſequente matrimonio proueniente, & huius occaſione de aliis modis, quibus illegitima proles efficitur legitima.

In quarta parte rediens ad mutuas coniugum obligationes adinuicem, tractationem inſtituam de eorum obligatione ſeruandi fidelitatem quoad non tradendum corpus alteri, & abſtinendi ab alieno toro (vbi latè de adulterio, & eius pœnis ciuilibus, & criminalibus,) exhibendi ſibi inuicem amorem, honorem, obedientiam, obſequia, & alimenta; de ſocietate, & bonorum communione inter eoſdem coniuges, de coniugij perpetuitate, ſeu illius indiſſolubilitate quoad vinculum; de diſſolubilitate quoad thorum & habitationem, ſcilicet de diuortio, & de eiuſdem coniugij vnitate. Quibus peractis nonnulla vxori, & marito prohibita explicabo: Et tandem de probatione valoris, & nullitatis matrimonij, atque de matrimonialis cauſæ iudice pertractabo. Omnia autem accuratè, & exactè more meo examinabuntur; & vbi rei qualitas admittet, cum allegatione diuinarum Scripturarum, textuum vtriuſque iuris, & deciſionum diuerſarum Rotarum, & maximè Romanæ Rotæ; atque relatis hinc inde Doctorum, præſertim recentiorum vtriuſque iuris, Theologorum, & Summiſtarum placitis. Et ad euitandam in allegando Doctorum authoritates prolixitatem, initio cuiuſque Capitis referam Doctores, qui de re propoſita ſcripsêre, & librum, capita, diſputationes, quæſtiones, ſeu titulos, in quibus de eadem re diſputant. In progreſſu verò tractationis aliquando ſola Auctorum citatione contentus abſtinebo à replicata libri, capitis, difficultatis, vel numeri allegatione, vbi facili negotio Lector rem pertractatam apud Auctorem initio capitis relatum poterit reperire. Quod ſi animaduertero Lectori futurum haud facile inuenire non indicato capite, vel numero; Auctoris citationi locum peculiarem, & numerum addam.

SERIES

SERIES CAPITVM,

Quæ in hoc Tomo continentur.

CAP. I. *DE mutua conjugum poteſtate petendi, ſeu exigendi, & obligatione reddendi debitum conjugale.* pag. 1

II. *De jure petendi, & obligatione reddendi debitum conjugale in dubio de valore matrimonij.* 78

III. *De impedimento petendi, ſeu exigendi, & reddendi debitum conjugale ex voto emiſſo, ante, vel poſt matrimonium contractum.* 87

IV. *De impedimento vſus matrimonij quoad petitionem, & redditionem debiti, provenieuto ex cognatione ſpirituali ſuperveniente conjugibus poſt matrimonium contractum.* 112

V. *De impedimento vſus matrimonij, ſeu petendi, & reddendi debitum conjugale ex affinitate inter conjuges poſt matrimonium orta; vbi latiſſimè, an, & quando pœnæ ſpirituales, vel temporales ipſo jure à lege præſertim Eccleſiaſtica contra delinquentes ſtatutæ incurrantur vel non incurrantur in foro conſcientiæ ante judicis ſententiam.* 119

VI. *De mutua conjugum obligatione cohabitandi.* 173

VII. *De vſu Matrimonij licito, & illicito.* 189

VIII. *De poteſtate conjugum in ſeipſos quoad votorum irritationem.* 241

IX. *De obligatione parentum erga prolem in fieri, & iam conceptam, nondum in lucem editam.* 276

X. *De parentum obligatione benè, & piè educandi filios. Vbi etiam latè apud quem, ſeu quos filij præſertim impuberes educari debeant.* 349

INDEX MATERIARVM,

De quibus vel ex inſtituto in peculiaribus capitibus, vel latè, & exactè in opere agitur iuxta ordinem Alphabeticum.

Prior numerus paginam notat ; Poſterior eſt marginalis.

De ABORTVS fœtus tam animati, quam inanimati procuratione, & ſeminis jam poſt coitum in vterum matris recepti voluntaria abactione, quàm graue peccatum ; & quæ pœnæ contra procurantes latæ ; & an pro tuenda vita, & fama ſit aliquando licita talis procuratio, & ſeminis abactio. 304.67.ad 99

Adulterio, quatenus priuat conjugem delinquentem jure exigendi, & eximit conjugem innocentem ab obligatione reddendi debitum conjugale. 65. 306. ad 318

Affinitate, conjugibus poſt matrimonium contractum ſuperueniente, an, & quando priuet conjuges jure petendi debitum conjugale : & impediat vſum licitum conjugij. 119. 1. ad 25

Amentibus conjugibus, an illis permitti poſſit, & debeat actus conjugalis. 64. 293. ad 396

Arctæ mulieris conjugatæ obligatione tollendi arctitudinem. 29.159

Baptiſmo. An poſſit fœtus in vtero exiſtens ſecundinis inuolutus baptizati. 338. 203. & ſeqq. An valeat, & liceat baptiſmus pueri alioqui morituri ſine baptiſmo proiecti in flumen vel puteum. An licitus baptiſmus pueri alioqui ſine baptiſmo morituri, ſi adeſſet tantum aqua venenoſa. 142. 214.

Baptiſmi ſupplemento ; an detur quoad infantes morientes, quibus non poteſt adhiberi remedium baptiſmi ; vel applicetur baptiſmus inualidus. 340.208.209

Baptiſmi filiis procurandi obligatione parentum. 352.6

Baptiſmi recipiendi obligatione adultorum. ibid. 7.

Baptiſmo filiorum coniugum infidelium altero ad fidem conuerſo. 353.8.ad 11

Beneficiarij non recitantis horas canonicas pœna. 143.91.92

Beneficiorum priuatione ipſo iure delinquenti impoſita ; an in foro conſcientiæ incurratur ante omnem iudicis ſententiam. 137.68. ad 83

Beneficij fructuum priuatione. 16.87

Bimeſtri ſponſis de præſenti conceſſo, ad deliberandum de ingreſſu in religionem. 9.49. ad 109.

Charitatis lege an, & quando teneamur vitam propriam corporalem exponere certæ morti pro ſalute temporali, & æterna proximi. 314.131.ad 137.

Charthuſienſi monachi obligatione circa eſum carnium præſertim in graui ægritudine. 3 6.189.ad 195.

Circumſtantia finis, temporis loci, & modi concubitus, quando reddat, vel non reddat actum coniugalem culpabilem. 190. cap.7. per totum.

Clerici concubinarij pœna. 142.87

Clericalis priuilegij priuatione ipſo iure delinquenti impoſita, an ante vllam ſententiam habeat locum in foro conſcientiæ. 157.142

Cognatione ſpirituali ſecundum ſe, & inter quos tam iure antiquo, quàm nouo contrahatur, & matrimonio contracto ſuperueniens an & quando impediat petitionem, & redditionem debiti. 112.cap. 4. pertotum.

Cohabitandi mutua coniugum obligatione. 173.cap.6.per totum.

Collegij, & priuilegiorum priuatione ipſo iure delicto impoſita, an ante iudicis ſententiam incurratur. 141.85.86

Coniugali actu licito, & illicito. 390. cap. 7. per totum.

Coniugum iure exigendi, & obligatione reddendi debitum coniugale. 2.1.ad 48.

Coniugum obligatione erga prolem in fieri ; & iam conceptam, nondum in lucem editam. 276.cap.9.per totum.

Conſilio minoris mali, quando liceat. 342. 217

Corporis caſtigationibus, abſtinentiis, pœnitentiis, & aliis corporis afflictationibus. Quando licitæ, & commendandæ, quando indiſcretæ, & illicitæ. 333.183. ad 190

Debiti coniugalis redditione, ab ea quæ cauſæ excuſent. 20. 110. & tribus ſeqq. & 32.186 ad 225.

Debiti petitione, & redditione, quando coniux

iux ob circumſtantiam ſe tenentem ex parte eius, vel ex parte actus illicitè petit; an obligec ad reddendum, & licita ſit redditio. 43.226: ad 277.
Dubio valoris mattimonij exiſtente, vel poſtea ſuperueniente, an & quando impediat petitionem, & redditionem debiti. 79. cap. per totum.
Eccleſiæ, & loci ſacri pollutione quibus delictis, ſeu peccatis, & an, & quando per effuſionem ſanguinis, vel ſeminis humani cenſeatur, & ſit pollura Eccleſiæ, vt egeat conſecratione, vel benedictione; & quæ peccata in loco ſacro commiſſa contineant malitiam ſpecialem ſacrilegij. 977.131.ad 163
Educandi benè, & piè filios parentem, & aliorum, qui filiorum curam habent, obligatione. 349.cap.10.per totum.
Educari apud quem ex coniugibus, & cuius expenſis debeant filij diuortio inter coniuges iuſtè facto. 373.§.9
Edueari vbi, & apud quem debeant filij præſertim impuberes mortuo patre. ibid. per totum.
Epiſcoporum & aliorum Prælatorum ad Eccleſiarum, vel Monaſteriorum regimen promotorum ſine literis Apoſtolicis; aut non propoſito fidelitatis iuramento; aut ſine literis traditionis pallij diſcedentium à Curia Romana pœnis. 143.93.94
Epiſcopi negligentis poſt adeptum Epiſcopatum intra tres, vel ſex menſes ſuſcipere conſecrationem pœna. 144.95.96
Euchariſtiæ ſumendæ diſpoſitione, ſeu præparatione ex parte animæ, & ex parte corporis. Vbi an accedere ad S. Euchariſtiam cum actuali mentis diſtractione, vel delectatione aut affectu obiecti venialiter illiciti; vel non multò poſt copulam coniugalem, vel fornicariam, vel pollutionem voluntariam contineat ſpecialem irreuerentiam, & malitiam ſacrilegij venialem contra reuerentiam Euchariſtiæ debitam. 205.88.ad 127
Examinatoris ſynodalis aliquid accipientis occaſione examinis pœna. 144.78
Excommunicatis coniugibus; qua ratione, quoue iure eis permittatur communicatio quoad cohabitationem, & vſum coniugij petendo, & reddendo debitum. 44.228.ad 289
Fidei myſteriis eredendis, & ſciendis ab omnibus fidelibus. 343.12.ad 15
Filiis ex ſecto matris vtero extractis, an habendi vt nati, & potiantur iuribus natorum quoad ſucceſſiones, & hæreditates, & legata, quæ filiis natis, & naſcituris competunt. 247.232.ad 235.
Fine vitiante vel non vitiante actum coniugalem. 192.15 ad 70
Fœminæ coniugatæ ob arctitudinem, quæ inciſione, vel alio remedio tolli poterat, ad copulam coniugalem ineptæ obligatione illam tellendi. 29.159. & pluribus ſequentibus.

D. Ioan. Angel. Boſſius.

Fœtus ex vtero prægnantis mortuæ per vteri ſectionem eductiooe, an viuus educi poſſit, & ſectio murtuæ matris facienda ſit. 321.144 & ſeqq.
Fornieariæ copulæ interruptione poſt viri, vel fœminæ ſemicationem, an ſit licita, & obligatoria alteri, qui non ſeminauit, & peccatum deteſtatur. 250.63.ad 66
Homicidio, ſeu occiſione innocentis, quibus in caſibus ſit licita. 30.106.ad 114. & 316.136
Ignorantia inuiocibili, & vincibili facti, & iuris humani, vel pœnæ à iure humano ſtatutæ ipſo iure incurrendæ, an, & quando excuſet à pœna lege ciuili, & Eccleſiaſtica impoſita actui præſertim prohibito etiam iure naturali, aut diuino, aut alio iure humano antiquiori. 161.ad 192
Impotentia coëundi conugibus ſuperueniens poſt contractum matrimonium an & quando reddat culpabilem copulam carnalem, ſeu conarum ad illam habendam inter eoſdem coniuges. 233.181.ad 185, & 234.189
Impotentes ſe non reddendi ad actum coniugalem obligatione cooiugum. 3.14.& ſeqq.
Impotentia temporali coëundi matrimonium præcedente; an & quando dirimat matrimonium, & coniuges obligentur ad illam tollendam. 24.134.ad 165
Inſamiæ iuris pœna delicto ipſo iure impoſita an incurratur ante iudicis ſententiam. 157. 141.
Infiımo alioqui morituro, ſi aliquod medicamentum illi non applicatur, an poſſit licitè reſpuere omnia remedia etiam facilia, & ordinaria, & quando teneatur adhibere remedium difficile, & aſperum; & à quibus cibis debeat infirmus abſtinere. 326.160. ad 180.
Inhabilitate ad beneficia, officia, dignitates, ad teſtandum, ad contrahendum matrimonium ipſo iure delicto impoſita an in foro cunſcientiæ incurratur ante omnem iudicis ſententiam. 121.5.12.ad 27
Irritatione votorum. 243. cap.8.per totum.
Leproſo coniuge aut alio morbo contagioſo laboranti, an & quando alter coniux ſanus teneatur cum eo cohabitare, illive debitum reddere. 34.179, ad 201
Loci ſacri circumſtantia quando reddat actum coniugalem culpabilem, & ſacrilegum 217 131.ad 166.
Luxuriæ malis. 363.34
Mariti poteſtate irritandi vota. 243.cap.8 per totum.
Matrimonij ad conſummationem impedientem ingreſſum in religionem, & inducentem affinitatem requiſitis, 16.95.ad 98
Menſtrui naturalis fluxu, an & quando reddat actum coniugalem illicitum. 280.13.ad 21
Modo coëundi, quando reddat culpabilem copulam coniugalem. 230.167 ad 180
Nullitate actus ipſo iure impoſita, an, & quan-

do habeat effectum ante iudicis ſententiam criminis declaratoriam. 158.145.& 146.

Opinione valoris, vel nullitatis matrimonij, an coniugi eum habenti ſit permiſſus actus coniugalis. 84.36

Parentum obligatione bene educandi filios; & quæ pro huiuſmodi educatione præſtare debeant. 349.cap.10 per totum.

Parentum obligatione corrigendi, & caſtigandi filios male morigeratos, & quæ in hoc genere parentibus liceant. 365.41.ad 45.

Parentum obligatione curandi, vt filij addiſcant artes, aut ſciencias iuxta illorum ſtatum, & capacitatem. 366.46 ad 52

Parentibus retrahentibus filios ab obſeruatione præceptorum Dei, & operibus bonis; & impedientibus ingreſſum religionis; vel ad ingreſſum, & profeſſionem cogentibus; vel ne matrimonium contrahant, impedientibus. 371.66.ad 99

Parochi non reſidentis, vel negligentis facere publicam fidei profeſſionem, vel ſuſcipere ſacerdotium intra annum pœna. 142. 89.& 143.91.92.& 145.101.102

Patrinorum erga filios ſpirituales obligatione. 355.17.& 18.

Pœna legali poſitiua, & priuatiua ciuili, vel Eccleſiaſtico iure impoſita ipſo facto à delinquente incurrenda; an & quando incurratur ante iudicis ſententiam condemnatoriam, vel criminis declaratoriam. 125.27.ad 67.

Pœna confiſcationis, amiſſionis bonorum, vel certæ pecuniæ ſoluendæ, & eius executione. 133.53.ad 67.

Pœna priuationis beneficij, officij, vel dignitatis, vel adminiſtrationis. 137.68.ad 83

Pœna priuationis fructuum beneficiorum Eccleſiaſticorum diuerſis delictis ipſo iure impoſita. 142.89.& ſeqq.

Pœnis legalibus priuationis ipſo iure delicto impoſitis, quænam in foro conſcientiæ ante omnem iudicis ſententiam incorrantur. Vbi de cenſuris, irregularitate, & aliis inhabilitatibus, & priuationibus pœnalibus. 150.119.ad 147.

Pœna conuentionalis, an & quando incurratur ante iudicis ſententiam. 148.113.ad 117

Penſionis priuatione ipſo iure delinquenti impoſita, an in foro conſcientiæ incurratur ante ſententiam. 141.84

Pollutione, quæ præuidetur ſequutura ex ſumptione medicinæ ad ſanitatem inſtaurandam; an reddat ſumptionem illicitam 309.116.& 117.

Prægnatione vxoris, an & quando reddat illicitum actum coniugalem. 283.26.ad 33

Prægnante ægra, an ad vitam ſuam tuendam ordine naturæ ſolum conſiderato, & obligatione iuſtitiæ attenta poſſit vti remediis de ſui natura tantum directè ad ſanitatem tendentibus, cum periculo abortus fœtus animati. 306.110. ad 120. An medicamentis æquè tendentibus ad ſanitatem prægnantis, & ad interitum fœtus. 310. 120. ad 122. An directè tendentibus ad interitum fœtus, & ex conſequenti ad matris ſanitatem. 311.123 & ſeq.

Prægnante ægra, an ex obligatione charitatis cum periculo ſuæ vitæ teneatur abſtinere à remediis, directè tendentibus ad ſanitatem, ſi ex illorum ſumptione immineat morale periculum exanimationis fœtus iam animati morituri abſque baptiſmo. 314.129.& 130.& 317.139. In morali periculo vitæ prægnantis, & fœtus animati, deficiente alio remedio an liceat adhibere medicamenta dubia an ſint futura ſalutifera, vel noxia. 317.141.& 318.142.

Prægnantis viuæ vteri ſectione, an pro ſalute corporali eiuſdem, vel fœtus in vtero exiſtentis tuenda ſit vtilis, & licita, & quando ex obligatione iuris naturalis, vel charitatis teneatur prægnans illam procurare, & pati. 320.143.ad 131.

Prægnantium nonnullis aliis obligationibus; & quas actiones omittere, vel præſtare teneantur cauſa conſeruationis, vel promotionis prolis. 347.236.ad 242

Prægnantium nonnullis aliis obligationibus; & quas actiones omittere, vel præſtare teneantur cauſa conſeruationis, vel promotionis prolis. 347.236.ad 242

Prolis generationi non obſiſtendi ſine ſeminatione extra vas, ſine eiaculatione ſeminis iam recepti, ſiue procuratione ſterilitatis, coniugum obligatione. 276.ad 1.9.

Prolis lactatione, an reddat illicitum actum coniugalem. 285.37

Puellarum educatione latè. 369.53.ad 6

Reuerentia erga perſonas, & res ſacras, parentes, & maiores. 359.27.ad 31

Sacrilegij malitia afficiente peccata in loco ſacro commiſſa, quæ peccata illam habeant. 217.131.& ſequentib. Anque illam habeant cogitationes, deſideria, confabulationes, nutus, aſpectus, tactus inhoneſta, & turpia in loco ſacro ſiue inter coniuges, ſiue inter ſolutos exerceantur. 229.164.& duobus ſeq.

Seminis in actu coniugali ſimul effundendi coniugum obligatione. 286.49.& ſeqq.

Seminis corrupti, & venenoſi expulſione, an licitè fieri poſſit medicamentis directè, & per ſe tendentibus ad expulſionem. 309.118.& 119

Sepulturæ priuatione ipſo iure delinquenti impoſita, an incurratur ante iudicis ſententiam criminis declaratoriam. 158.143.& 144.

Seruorum matrimonio, & eorum obligatione reddendi debitum, & quid permiſſum, quid vetitum Dominis circa ſeruos volentes nubere, vel poſt matrimonium ab eis contractum. 68.320.ad 361

Sigilli virginalis reſeratione, vt ſponſa de præſenti reddatur actui coniugali apta, an ſit licita. 27. 150.151.& 28.156.& 158

Simoniæ

Simoniæ confidentialis pœna. 148.110.& 111
Sodomia, & mollitie inter conjuges, quale peccatum ſit, & qua ratione in confeſſione explicandum. 230.169. ad 179
Tactibus turpibus, cogitationibus, delectationibus venereis conjugum extra actum conjugalem quando ſint, vel non ſint culpabiles. 233.182.& 235. 192. ad 218
Temperantia, & intemperantia. 363.35. ad 38
Temporis circunſtantia, quando reddat culpabilem actum conjugalem. 244.80. ad 130. & 285. 38. ad 44
Timore, & amore Dei. 358.25
Tutorum obligatione bene educandi pupillos ſuæ tutelæ commiſſos. 355. 17. ad 23
Vitæ abbreuiatione vſu pœnitentiarum corporalium. Quæ licita, quæ illicita. 332.180
Voto caſtitatis, religionis, aſſumendi ordines ſacros, non nubendi emiſſo ante vel poſt matrimonium contractum, quando impediat petitionem, & redditionem debiti conjugalis. 173.cap.6. per totum.
Voto non comedendi carnes. 337.194. & 195
Votorum irritatione. 242.c.8, per totum.
Vocis actiuæ & paſſiuæ priuatione, & ad eam inhabilitate ipſo jure delicto impoſita, an ante omnem judicis ſententiam in foro conſcientiæ incurratur. 153.128. ad 135
Vxoris poteſtate irritandi vota mariti. 273. 129. ad 147.

SYLLABVS,

Capitum, & Paragraphorum, necnon præcipuarum difficultatum cujuſque Paragraphi hujus Tractatus, iuxta ſeriem operis.

CAPVT PRIMVM.

De mutua coniugum poteſtate petendi, ſeu exigendi, & obligatione reddendi coniugale debitum. Pag. 1

I. §. *PER contractum matrimonij alter in alterum coniugem ſui corporis dominium transfert.* Pag. 2
II. *Vterque coniux habet ius exigendi coniugale debitum, & ex obligatione iuſtitia alteri debitè exigenti tenetur reddere; & quoad fidem, & debitum coniuges ſunt æquales.* 3
III. *Neuter coniugum propriè tenetur petere debitum; aliquando tamen per accidens tenetur.* ibid.
IV. *Coniuges ſub pæna lethalis peccati tenentur ſibi inuicem reddere coniugale debitum, quando iuſtè, & debitè, ac moderatè expreſſis verbis, vel tacitè exigitur; & quandonam negatio ab omni culpa, vel ſaltem mortali excuſetur.* 7
V. *Sponſi de præſenti excuſantur à redditione debiti, ſi nondum conſummato matrimonio petatur intra bimeſtre illis à iure conceſſum ad ingrediendum in religionem,* 9
A quo tempore incipiat currere bimeſtre. 10
Bimeſtre an poſſit ex juſta cauſa cognita à judice coarctari, vel prorogari. 11
Tempus duorum menſium an intelligatur conceſſum ad deliberandum de ingreſſu, an vero ad profitendum; & an probationis tempus coarctari debeat, vel poſſit. 12
Sponſa de præſenti intra bimeſtre à ſponſo per vim carnaliter cognita, an poſſit adhuc eo inuito ingredi religionem: & an talis copula ſit ad matrimonij conſummationem ſufficiens, & mortalis ex parte viri. 13
Quandonam cenſeatur conſummatum matrimonium ad hoc, vt neutri ſponſorum liceat altero inuito religionem ingredi: & quid de ſponſo, qui ſine ſeminis effuſione deflorauit ſponſam, vel alteri violandam tradidit; & quando in foro externo præſumatur conſummatio. 16
Coniux, qui non cogitat, ſeu intendit ingredi religionem, an ſtatim inito matrimonio teneatur alteri petenti reddere debitum, an verò pro toto primo bimeſtri poſſit licitè negare. 18
Tranſacto bimeſtri an adhuc liceat ingreſſus in religionem, ſi matrimonium non ſit conſummatum. ibid.
Bimeſtre conceſſum ſponſis de præſenti ad deliberandum de ingreſſu religionis quot dies continere debeat, & quomodo computandum. 19
VI. *A reddendo debito excuſat honeſtas, & verecundia,*

cundia; vt ſi in loco publico petatur. 20

VII. Impotentia coëundi excuſat à eeddendo debito coniugali; & qua eatione peccet coniux cauſis honeſtis, vel illicitis, & turpibus reddens ſe impotentem ad eeddendum modeeatè debitum. 21

Coniux ſi eeddatue impotens ad ſolvendum debitum excuſatur à ieiunio de præcepto; & an excuſetue vxoe à ieiuuio, ſi à marito peæcipeeetue ieiunium frangeee, & ex inobedientia notabiles diſcordiæ exoriunda foeent. ibid.

Coniux non tenetue abſtinere à ieiuniis & aliis pœnitentiis moderatis, quibus fit tantum minus potens, ſecluſo periculo incontinentiæ in altero. 22

Neuter coniux poteſt voueee abſtinentias, vigilias, &c. in præiudicium debiti coniugalis, nec aſſumere habitum ceetij ordinis, aut eeemitarum. 23

An cibis calidis, & ſimilibus Veneeis incitamentis teneatur vti coniux, vt ſiut potens ad reddendum debitum; & quando illis vti licitè poſſit. ibid.

VIII. Mulier nupta, quæ ob extraoedinariam arctitudinem, vel obſtaculum ſigilli virginalis à vieo non poteſt cognoſci; an teneatur id viro exigente pati inciſionem vel aliud remedium; quo arctitudo, vel obſtaculum ſigilli abſque peccato, & ſine vitæ periculo aufeeri poſſit. ibid.

Impotentia naturalis, ſeu naturale impedimentum coëundi temporale non dirimit matemonium, & quando cenſendum ſit tempoeale. 24

Arctitudo fœminæ, quæ medicamine, vel inciſione tolli poteſt ſine vitæ, aut grauis morbi peeiculo, non dirimit matrimonium. 25

Obſtaculum clauſtri vieginalis, quod viei imbecillis congreſſum impedit, remouibile aliquo remedio, vel inſtrumento abſque vitæ, vel grauis moebi periculo, non eeddit nullum matrimonium. 26

Fœmina in fauorem matrimonij inciſa, ac notabilitee læſa, an vir teneatur præſtare alimenta, ſi matrimonium nullum declaretue. 30

IX. A reddendo debito an, & quando excuſet imminens peeiculum peopriæ ſalutis & incolumitatis. 31

Coniux laborans febri, vel alio graui morbo; vel ſtatim à balneis, vel à prandio, vel poſt hauſtum ſanguinem è vena non tenetur ad debitum ſoluendum; & an ſtatim poſt paetum teneatur fœmina reddere. 32

Statim à balneis, vel à peandio, vel poſt hauſtum ſanguinem ex vena excuſatur coniux à eeddendo debito. Et an fœmina ſtatim poſt partum teneatue reddeee. ibid.

Coniux non tenetue eeddere debitum coniugi immodeeatè petenti, ibid.

Fœmina nupta, quæ non poteſt paeere abſque mortis periculo; vel non niſi fœtum moetuum an teneatur debitum reddere. Vbi an talis fœmina mateimonium ſit licitum, & validum, & an poſſit licitè reddere, & peteee. 33

Coniux ſanus an alteri coniugi leproſo, vel habenti morbum venereum, aut alium ſimilem moebum contagioſum teneatur reddeee debitum cum peeiculo infectionis. 34

Coniux ſanus non curans periculum propeiæ infectionis an licitè poſſit accedere ad coniugem lepeoſum, & cum eo habitaee. 36

Peeiculum infectionis prolis naſcituea non excuſat coniugem ſanum à reddendo debitum coniugi lepeoſo, vel habenti morbum venereum. 37

An, & quando coniux ſanus teneatur habitaee in eadem domo cum coniuge leproſo, vel habenti alium morbum contagioſum. ibid.

Coniux an, & quando teneatue, vel licite poſſit cum vitæ peeiculo, aut notabili deteimento coeporali debitum eeddere. 38

X. Cum periculo ſalutis exigentis debitum alter coniux non tenetue eeddeee debitum, & an licitè poſſit. 39

XI. Cum peeiculo ſalutis, aut notabilis damni peolis neutee coniux debitum reddere tenetue, aut poteſt etiam ad euitandum incontinentiæ periculum. ibid.

Vxor lactans an teneatue reddere debitum, & an, & quando tempoee lactationis ſit illicitus concubitus. 40

Liceatne debitum coniugale negare ad euitandam prolis multiplicitatem; & an ea de cauſa coniuges mutuo conſenſu aut pacto poſſint licitè à copula abſtineee. 41

Negaríne poſſit coniugale debitum, ne proles concipiatue ex maculato ſanguine. 42

XII. Ad euitandum deteimentum in ee faciliori, vel in ſama an liceat negare coniugale debitum, ibid.

Liceatne maeito negare debitum vxori ob dotem non ſolutam. ibid.

XIII. Neuter coniux tenetur eeddere debitum, quoties non poteſt reddeee ſine detrimento ſalutis ſpiritualis animæ, ſeu ſine peccato propeio. 43

XIV. Coniugi, qui illicite petit, ſeu peccat exigendo debitum, an alter teneatue vel poſſit licitè debitum negaee. 44

Quoties exigens peccat tantum venialiter exigendo alter poteſt licitè reddere, & tenetue eeddere. 45,

Coniugi modo indebito exigenti debitum, an ſit reddendum. ibid.

Viro petenti debitum tempore menſtruis an vxoe teneatue reddeee. 46

Quoties petitio debiti eſt illicita ob finem venialiter malum an ſit licita, & debita redditio. ibid.

Quando debiti petitio eſt mortalis ob circumſtantiam exigentis à quo ſe liberare non poteſt, an ſit licita, & debitu redditio. 47

Vbi petitio debiti eſt moetalis ob ciecumſtantiam ſolius exigentis non peiuantem, vel peiuantem iuee exigendi, à quo ſe libeeaee non poteſt, v.g. quia voto caſtitatis, vel impedimento affinitatis poſt matrimonium conteactum eſt obſtrictus, an reddens moetaliter peccet & teneatur non reddere. 48

Coniugi ex ereoee credenti mateimonium eſſe nullum an altee coniux ceeto ſciens eſſe validum teneatur eeddeee. 51

In peædictis caſibus ante eedditionem coniux illicitè petens ſit admonendus, & fratéene corrigendus vt deſiſtat à petitione illicita. ibid.

Coniugi

Coniugi peccanti mortaliter exigendo, qui non habet ius exigendi, an alter teneatur reddere. 52

An coniugi culpa mortalis reo petenti ratione voti caſtitatis, aut cognationis, aut affinitatis alter reddens peccet, quando reddere non tenetur; vt ratione adulterij, vel priori bimeſtri ante conſummationem. 53

An coniux prohibitus petere ratione voti caſtitatis, aut affinitatis, aut cognationis ſpiritualis poſt matrimonium contractæ, obligatus tamen reddere, poſſit aliquoties petere licitè debitum. 54

Prudenterne, an imprudenter agant coniuges voventes caſtitatem, aut non petere; & quando teneantur talis voti diſpenſationem, vel irritationem impetrare. 57

Coniux affinis, vel voto caſtitatis ante, vel poſt matrimonium emiſſo adſtrictus an peccet reddendo, quoties non tenetur reddere, vt priori bimeſtri, vel ratione adulterij alterius coniugis: anque poſſit coniugi adultero reconciliari, & renunciare priuilegio iuris eum eximente ab obligatione reddendi. 58

XV. *Excommunicatio vnius, vel vtriuſque coniugis an excuſet à debiti redditione. Vbi an cum alter, vel vterque coniux eſt excommunicatus, an poſſit ac teneatur communicare alteri quoad debiti petitionem, & redditionem etiamſi excommunicatio præceſſerit matrimonium.* 60

XVI. *An coniux excuſetur à reddendo debitum ratione amentiæ, ſeu furoris, & ebrietatis coniugis exigentis. Vbi an tempore amentiæ, ſeu furoris alterius, vel vtriuſque coniugis ſit licita copula coniugalis.* 64

XVII. *Adulterium etiam occultum coniugis exigentis excuſat coniugem innocentem à reddendo debito. Vbi an coniux adulter eo ipſo, quod adulterium committit, amittat ius exigendi debitum ab altero adulterium ignorante.* 65

XVIII. *An, & quando ſeruitus excuſat coniuges à reddendo debito coniugali.* 68

Mancipia licitè, & validè contrahunt matrimonium inſciis, & inuitis Dominis. ibid.

In Eccleſia ſeruorum coniugia inuitis dominis contracta nunquam fuere nulla, & irrita. 69

Eccleſia non poteſt facere ſeruum inhabilem ad contrahendum matrimonium ſine domini conſenſu. ibid.

Leges ciuiles prohibentes, & irritantes matrimonia ſeruorum, conſentientibus, vel inuitis dominis contracta fuerunt ſemper nulla & irrita. 70

Dominus non tenetur conſentire matrimonio ſerui, non poteſt tamen illum directè minis damni inferendi impedire, ne nubat, ſecus minis beneficij auferendi, aut leui increpatione, & quoad hoc, vel illud matrimonium: & ſeruus antequam conſenſum, aut conſilium. ibid.

Domini non poſſint indirectè ſeruorum matrimonium impedire eos, de matrimonio tractantes vendendo in remotas regiones. 71

Seruus coniugatus ſi eodem tempore Dominus illi ſeruitium præcipiat, & coniux debitum coniugale exigat, cui potius obſequi debeat. 72

CAPVT II.

De jure petendi, & obligatione reddendi debitum in dubio valoris matrimonij.

§. I. *AN matrimonio bona fide vtriuſque coniugis contracto, ſi vni eorum ſuperueniat dubium de valore matrimonij rationabile, & prudens, iſte ſic dubius poſſit licite, & debeat reddere debitum alteri coniugi bona fide poſſidenti, & exigenti.* 79

II. *Coniux rationabiliter dubius de valore matrimonij ſiue bona, ſiue mala fide contracti an teneatur, ſi ſperat poſſe inuenire, inquirere veritatem, antequam ſit occaſio, in qua alter non dubius petat; & an ſi petat debeat ei reuelare dubium.* 80

III. *An coniux dubius de valore matrimonij poſt illud bona fide contractum poſſit licite petere poſt ſufficientem veritatis inquiſitionem.* ibid.

IV. *In dubio ſuperueniente valoris matrimonij suborto de ſeruitute alterius coniugis poſt diligentem veritatis inquiſitionem manente, an coniux dubius ſine ſuo præiudicio teneatur alteri reddere; & poſſit licitè petere debitum.* 81

V. *Coniux poſt matrimonium, bona fide vtriuſque contractum poſtea rationabiliter dubitans de impedimento dirimente, qui litem mouit in foro externo ad diſſoluendum matrimonium, an lite motu pendente teneatur reddere debitum alteri bona fide poſcenti.* 82

VI. *An in priori bimeſtri poſt matrimonium ab vtroque coniuge bona fide contractum coniux poſtea dubitans rationabiliter de valore matrimonij teneatur alteri in bona fide exiſtenti, & exigenti reddere debitum.* ibid.

VII. *Matrimonio bona fide vtriuſque coniugis inito, ſi poſtea vterque rationabiliter dubitet de eius valore, an licita eis ſit petitio, & redditio debiti.* 83

VIII. *Si ex coniugibus vnus contraxerit matrimonium bona fide, alter vero mala fide dubitans rationabiliter de valore matrimonij; an hic coniux dubius teneatur alteri petenti debitum reddere; & an ſaltem poſt diligentiam adhibitam ad dubium vincendum poſſit licitè petere.* ibid.

Quid quando vterque coniux mala, ſeu dubia fide contraxit. ibid.

IX. *An & quando matrimonium bona fide ab vtroque eſt initum, alter poſtea rationabiliter opinatur nullum eſſe matrimonium, poſſit licitè, & teneatur reddere alteri exigenti, & exiſtenti in bona fide.* 84

X. *Si coniux probabiliter credat matrimonium eſſe nullum ſine opinione partis oppoſitæ an poſſit licitè petere.* ibid.

XI. *Coniux, qui ab initio bona fide contraxit, & poſtea ob vanas coniecturas probabiles opinatur matrimonium eſſe nullum; & ſimul opinatur eſſe*

validum

validum, an poſt præmiſſam ſufficientem veritatis inquiſitionem poſſit licitè petere debitum. ibid.

XII. *Coniuges, qui ab initio contraxerunt, mala fide dubitantes de impedimento dirimente; ſi poſtea ob coniecturas probabiles habeant opinionem probabilem de vtraque parte, an poſſint licitè petere, & reddere debitum.*

XIII. *Si vnus coniugum alteri, quia bona fide contraxit & in ea perſiſtit, aſſeueret ſe dolo, ſeu fictè, aut metu contraxiſſe, vel adeſſe occultum impedimentum diriment ab initio contractus, an ſit licitum petere, & reddere; anque confitenti matrimonium eſſe nullum, petenti ſit reddendum debitum.* 86

CAPVT III.

De Impedimento petendi ſeu exigendi, & reddendi debitum conjugale ex voto emiſſo ante, vel poſt matrimonium contractum.

§.I. AN, & quando votum ſimplex caſtitatis, vel religionis, vel aſſumendi ſacros ordines emiſſum ante matrimonij contractum abſque diſpenſatione voti tantum impediat vſum matrimonij, ſeu petitionem, & redditionem debiti coniugalis: 88

Aſtrictus voto ſimplici caſtitatis, aut religionis aut aſcendendi ad ordines; vel non nubendi abſque diſpenſatione contrahens matrimonium abſolutè peccat mortaliter & quid ſi vrgeatur vehementibus ſtimulis carnis. ibid.

An & quando mortaliter peccet qui ſcienter contrahit matrimonium eam aſtricto voto caſtitatis, vel religionis, aut ſacri ordinis aſſumendi, vel non nubendi. 89

Habenti ſimplex votum caſtitatis, vel religionis, vel S. Ordinis aſſumendi, vel non nubendi interroganti, an valeat matrimonium cum his votis celebratum, quando reſpondendum; & liceat illi ſuadere matrimonium, ſi ſæpius labatur in venerea. 90

Legatus prædictis votis, ſi abſque diſpenſatione contrahat matrimonium animo ingrediendi religionem ante conſummationem an peccet mortaliter. 91

Qui poſt votum caſtitatis abſque diſpenſatione contrahit matrimonium, an & qua ratione impediatur petere debitum. 93

Coniux voto caſtitatis perpetuæ adſtrictus ante, vel poſt matrimonium ratum non conſummatum emiſſo an teneatur ingredi religionem ante conſummationem, an vero poſſit licitè, & teneatur alteri coniugi exigenti reddere debitum coniugale. 96

II. *Qui poſt votum religionis aut aſſumendi ordines ſacros, aut numquam contrahendi matrimonium abſque diſpenſatione duxit vxorem, an, & qua ratione impediatur vſu matrimonij.* 98

Vota contrahendi matrimonium, aſſumendi ſacros Ordines & Religionis ab vno coniuge emiſſa poſt matrimonium ante, vel poſt conſummationem, an & qua ratione obligent, & impediant vſum matrimonij? 100

Si coniuges ante matrimonij conſummationem emittant votum religionis communi conſenſu, ad quid eos obliget hoc votum, & qua ratione impediat vſum matrimonij; & quid ſi poſt conſummatum matrimonium emittatur. 101

Si communi conſenſu vir voueat ordines ſacros, & vxor caſtitatem, ad quid teneantur hi coniuges. 102.

Quando communi conſenſu alter coniugum religionem, alter caſtitatem vouit ſiue ante, ſiue poſt conſummatum matrimonium ad quid teneatur, & qua ratione remaneant impediti vſu matrimonij. 103

III. *Qua ratione impeditur vſus matrimonij ex voto continentiæ poſt contractum matrimonium emiſſo.* 104

Votum caſtitatis ab altero coniuge ſine licentia alterius emiſſum poſt contractum matrimonij ante, vel poſt conſummationem, an ſit validum & ad quid obliget, & quomodo impediat vſum matrimonij ibid.

Votum caſtitatis à coniuge poſt matrimonium conſummatum emiſſum an ſit omnino nullum quoad non redditionem debiti, etiam quando eſt voluntaria. 105

An votum non petendi debitum emiſſum ab altero coniuge ſine alterius licentia ſit validum. 107

An ſi votum caſtitatis ab vno coniuge poſt matrimonium ratum, vel conſummatum emiſſum ſit de licentia alterius, dans licentiam poſſit ab eo petere debitum, & ille reddere teneatur. ibid.

Si coniux alteri conceſſit expreſſam licentiam emittendi votum abſoluta, & omnimoda caſtitatis in petendo & reddendo, an & quando dans licentiam poſſit exigere, & alter teneatur reddere debitum. 108

Quando vterque coniux communi conſenſu nouit caſtitatem, an neuter poſſit petere debitum, teneaturque aut poſſit reddere. 109

Altero, vel vtroque ex dictis coniugibus mutuo voto caſtitatis adſtrictis, an iudex Eccleſiaſtica poſſit & teneatur illos cogere ad cohabitandum; & qua ratione incontinentia conſulendum, & an prædicti coniuges teneantur ad mutuam cohabitationem, & alia obſequia. 110

Præfatum votum mutuum caſtitatis eſt licitum & quando in eo contingat culpa venialis & an copula inter coniuges poſt dictum votum mutuum ſit grauius peccatum, quam ſi alter eorum cum ſoluta, vel ſoluto illam haberet, & qua ratione ſit in confeſſione aperienda. ibid.

Si coniuges, qui mutuo conſenſu vouerunt caſtitatem, ſibi inuicem remittant renunciationem iuris exigendi, an teneat remiſſio hæc ſacrilega, & teneantur inuicem reddere debitum. ibid.

Mutuum pactum non petendi, nec reddendi à coniugibus initum an obliget, & qua ratione remitti poſſit; & alter debeat alteri reddere debitum; &

Digitized by Google

& quid ſi mutuo pacto accedat iuramentum vel votum caſtitatis. 111

CAPVT IV.

De impedimento vſus Matrimonij quoad petitionem, & redditionem debiti proueniente ex cognatione ſpirituali ſuperueniente conjugibus poſt matrimonium contractum.

§. I. *Præmittuntur nonnulla certa, vel ferè ab omnibus admiſſa.* 113

II. *Vtrum quando coniux extra neceſſitatem ſcienter, & cum culpa baptizat, aut tenet tamquam patrinus in baptiſmo, vel confirmatione communem filium, vel alterius coniugis, priuetur iure petendi debitum coniugale ratione cognationis ſpiritualis ortæ inter illum & alterum coniugem.* 115.

CAPVT V.

De impedimento vſus matrimonij, ſeu petendi debitum conjugale ex affinitate inter conjuges poſt matrimonium orta.

§. I. *Coniux, qui poſt contractum matrimonium carnaliter copulatur conſanguineæ, vel conſanguineo alterius coniugis, ob affinitatem ratione talis copulæ inceſtuoſæ ſuperuenientem an impeditur vſu coniugali quoad petitionem, & redditionem debiti.* 119

Quoto conſanguinitatis gradu debeat perſona carnaliter cognita à coniuge eſſe coniuncta alteri coniugi, vt coniux idem inceſtuoſus priuetur iure petendi debitum. 123

Vtrum coniux poſt matrimonium contrahens inceſtuoſam affinitatem cum altero coniuge ſit priuatus iure petendi ante omnem iudicis ſententiam condemnatoriam, vel criminis declaratoriam. 124.

Lex humana tàm ciuilis, quàm Eccleſiaſtica poteſt obligare in conſcientia ad pœnam priuatiuam, & poſitiuam per eandem legem delicto ipſo iure impoſitam nulla expectata iudicis ſententia condemnatoria, vel criminis declaratoria. 125

Pœna legalis poſitiua, ſeu qua ad ſui executionem requirit aliquam actionem ipſo iure delicto annexa an à delinquente incurratur & ſoluenda ſit in foro conſcientiæ ante omnem iudicis ſententiam. 126

Pœna confiſcationis, ſeu amiſſionis bonorum, aut alia pecuniaria pœna ipſo iure certis criminibus annexa an à delinquente in foro conſcientiæ ſtatim incurratur ante omnem iudicis ſententiam. 127.

Quando crimen eſt notorium, an ad incurrendam in foro conſcientiæ pœnam amiſſionis bonorum, vel aliam pœnam pecuniariam ipſo facto delinquenti impoſitam nulla requiratur iudicis ſententia. 131

Si lex pœnalis ipſo facto imponens confiſcationem, vel aliam pœnam ſimilem dicat, ad eam incurrendam non requiri iudicis declaratoriam, an etiam tunc, vt in foro conſcientiæ incurratur, ſit neceſſaria iudicis ſententia ſuper crimine. 132

Lata iudicis ſententia ad pœnam legalem condemnatoria, vel criminis declaratoria non tenetur delinquens in foro conſcientiæ ſtatim bona fiſcò deferre, vel detegere; ſed poteſt expectare iudicis executionem. 133

Delinquens, qui ob crimen venit condemnandus, vel per legem ipſo facto condemnatus ad pœnam boni fortunæ legitimè interrogatus à iudice, negans veritatem, & falsò ſe defendens, an in foro conſcientiæ teneatur ad illam, ad quam, niſi falsò ſe defendiſſet, damnandus erat. 134

Reus criminis, cui ipſo iure eſt annexa priuatio bonorum, qua ratione ante ſententiam iudicis liceat bona alienare titulo gratuito, vel oneroſo. 135

Qui commiſit crimen, propter quod lege ita ſtatuente incurrit ipſo iure pœnam priuationis beneficiorum, & officiorum, & officij publici Eccleſiaſtici, an in foro conſcientiæ ſtatim beneficium Eucharisticum, vel officium amittat, & teneatur dimittere etiam ante ſententiam declaratoriam. 137

Habens beneficium Eccleſiaſticum reus criminis irrogantis ipſo facto beneficij priuationem facit fructus ſuos, & tuta conſcientia retinet, donec beneficio priuetur; poſt vero ſententiam declaratoriam & executionem iudicis tenetur reſtituere fructus perceptos à die commiſſi criminis & quid ſi veniet priuandus beneficio per ſententiam iudicis. 140

Idem beneficiarius talis criminis reus ante declaratoriam an poſſit renunciare, ſeu reſignare valide beneficium. Et an eo non vocato poſſit impetrari ante dictam ſententiam criminis declaratoriam. 141

Eiuſdem Beneficiarij delinquentis beneficium, an eo non vocato, & ante ſententiam criminis declaratoriam poſſit impetrari? ibid.

Penſionis Eccleſiaſticæ priuatio ipſo facto à lege impoſita an ante declaratoriam criminis à delinquente incurratur. ibid.

Priuatio collegij, & eiuſdem collegij priuilegiorum, ac bonorum per collegij ſtatutum impoſita collegæ tale delictum committenti an in foro conſcientiæ incurratur ante declaratorium criminis. ibid.

Pœna priuationis fructuum percipiendorum ex beneficiis, vel penſionibus Eccleſiaſticis ipſo iure taliter delinquenti impoſita an incurratur in foro conſcientiæ ante declaratoriam. 142

Quandonam pœna priuationis bonorum, beneficiorum, officiorum, vel fructuum beneficij in foro conſcientiæ incurratur ante iudicis ſententiam; & ex quibus verbis id colligatur. ibid.

Prouiſi de beneficiis, quibus animarum cura eſt annexa, ob omiſſam fidei profeſſionem publicam an ad beneficiorum fructus reſtituendos teneantur in conſcientia ante iudicis ſententiam; & an beneficia curata, &c. habentes ob non reſidentiam

in foro conſcientiæ amittaat fractus beneficiorum. ibid. & 143.

Epiſcopi, & alij Prælati à ſede Apoſtolica ad Eccleſiarum, & monaſteriorum regimen promoti, abſque literis Apoſtolicis Eccleſiarum adminiſtrationem accipientes, vel fidelitatis iuramentum non præſtantes, vel accepto Pallio à S. Pontifice ſine literis traditionis diſcedentes, an amittant fructus beneficiorum, & Eccleſiis ſint priuati ipſo facto in conſcientia ante ſententiam. ibid.

Adepti Epiſcopatum intra tres, vel ſex menſes negligentes ſuſcipere conſecrationem, an ante iudicis ſententiam perdant fructus & ſint Epiſcopatu priuati. 144

Si lex pœnalis addat, vel dicat, vt delinquentes non abſoluantur, ſeu non poſſint abſolui, niſi prius ſoluta pœna, ſeu niſi dimittant beneficium vel reſtituant, an in foro conſcientia obliget antè omnem ſententiam. ibid.

Obtinentes beneficium parochiale, qui ſua culpa non ſuſcipiunt ſacerdotium intra annum iuxta cap. licet canon, an in foro conſcientia ſiat priuati beneficio ante ſententiam criminis declaratoriam. 145

Si lex pœnalis delinquenti imponens beneficij, vel officij priuationem, dicat, ipſo facto vacare cenſeatur, an in hoc caſu delinquens ſtatim amittat beneficium vel officium in foro conſcientia cum obligatione illud renunciandi ante omnem ſententiam. 146

Quando lex pœnalis priuans delinquentem officio: vel beneficio, vtens particula ex tunc dicens: Ex tune ſit priuatus, vel vacet, vel ex tunc ſoluere teneatur talem mulctam, an obliget ante omnem ſententiam, ibid.

Si lex pœnalis ipſo facto priuans beneficio Eccleſiaſtico addat, vt poſſit ſtatim alteri libere conferri, an priuatio, & obligatio in conſcientia dimittendi beneficium habeat locum ante declaratoriam criminis. Vbi an occidentes alios per Aſſaſſinos incurrant beneficij priuationem ante iudicis ſententiam. An ob receptionem ſecundi beneficij incompatibilis cum primo, primum in foro conſcientia ſit dimittendum ante ſententiam; & ob retentionem ſit dimittendum etiam ſecundum. ibid.

Committens ſimoniam confidentialem an ante iudicis ſententiam criminis declaratoriam incurrat beneficiorum priuationem, & in conſcientia tenatur illa dimittere. 148

Pœna conuentionalis à contrahentibus impoſita iniuſtè reſilienti à contractu, vel non ſoluenti debitum tempore, an in foro tali conſcientia debeatur ante iudicis condemnationem; & quid de pœna à teſtatore impoſita contrauenientibus ſuæ voluntati. ibid.

Quæ pœnæ priuatiuæ incurrantur in foro conſcientia ante iudicis ſententiam criminis declaratoriam; vbi de cenſuris, irregularitate, & inhabilitate ad contrahendum matrimonium in pœnam delicti certis perſonis impoſita. 150

Pœna inhabilitatis ad obtinenda in poſterum beneficia, officia, honores, adminiſtrationem, &c. ipſo facto à lege irrogata an in foro conſcientia à delinquente incurratur ante ſententiam criminis declaratoriam. 151

Pœna priuationis vocis paſſiuæ, & actiuæ & inhabilitatis ad illam lata ſententia an incurratur, & liget in foro conſcientia ante criminis declaratoriam; vbi an electio, in qua tulit ſuffragium excommunicatus, vel aliàs inhabilis ad ferenda ſuffragia occultus, valeat; ſi poſtea probetur excommunicatio, aut inhabilitas. 153

Pœna infamiæ iuris per legem, vel ſtatutum crimini annexa ipſo facto incurrenda an vt in foro conſcientia incurratur, requiratur ſententia criminis declaratoria, vel ſufficiat delictum, vel eius notorietas; & quibus delictis incurratur. 156.

Pœna depoſitionis, & priuationis ſacrilegi Clericalis, vel ſepulturæ Eccleſiaſticæ lata ſententia an in foro conſcientia incurratur ante criminis declaratoriam. 157

II. Quemadmodum, ſeu quibus ex cauſis à pœna priuationis iuris exigendi debitum coniugale excuſetur coniux, qui cum conſanguineo, vel conſanguinea alterius poſt contractum matrimonium habuit carnalem copulam perfectam. 159

Vxor metu graui inducta conſentiens in copulam inceſtuoſam cum conſanguineo viri, an priuetur iure exigendi debitum coniugale, vbi an metus grauis excuſet à cenſura. 160

Ignorantia triplex. iuris, facti & pœnæ. Et quod ignorantia vincibilis facti, excuſet coniugem à pœna priuationis iuris petendi, ſi ex tali ignorantia cognouit carnaliter conſanguineam ſuæ vxoris. 161

Ignorantia inuincibilis iuris Eccleſiaſtici imponentis dictam pœnam priuationis iuris exigendi debitum an à tali pœna excuſet coniugem qui habet copulam cum conſanguinea alterius. Vbi an ignorantia inuincibilis iuris humani excuſet à pœna legali, quando actus iure humano prohibitus ſub pœna eſt etiam prohibitus lege naturali, vel diuina, vel alia antiquiori. 162

Ignorantia vincibilis facti, vel iuris an excuſet à tali pœna priuationis iuris petendi debitam. 164

Ad incurrendam in foro conſcientiæ pœnam priuationis debiti coniugalis, cenſuram, irregularitatem ex delicto impoſitam, & aliam quamvis pœnam an ſufficiat ſcientia iuris pœnam imponentis, an verò etiam ipſius pœnæ. 165

Ignorantia ſolius pœnæ inuincibilis, & inculpata an excuſet à pœna. ibid.

Ignorantia inuincibilis ſolius pœnæ priuationis petitionis debiti ab hac pœna excuſat coniugem, qui poſt matrimonium cum altero contraxit cognationem ſpiritualem, vel affinitatem. 169

Ignorantia vincibilis, & culpabilis iuris, & facti an excuſet à cenſuris, irregularitate, & à quacumque alia pœna ſpeciali à lege impoſita violantis legem; vbi an detur ignorantia vincibilis mortalis quæ non ſit craſſa, & ſupina. ibid.

Obliuio,

Obliuio, ſeu inaduertentia, ſeu inconſideratio actualis iuris, ſeu præcepti, vel facti, vel pœna excuſat eodem modo, & in iiſdem caſibus, in quibus excuſat ignorantia à culpa, vel à pœna. 172.

CAPVT VI.

De mutua conjugum obligatione cohabitandi.

§. I. An coniuges obligentur ad mutuam cohabitationem. 174
Coniuges an poſſint altero inuito ſeſe venundare, & mancipare ſeruituti. 176
Ob dotem promiſſam non ſolutam an liceat marito negare vxori cohabitationem, illamque à domo ſua expellere. 177
Maritus ob dotem promiſſam non ſolutam an poſſit non traducere vxorem ad domum propriam. 179
An vxor poſſit ab habitatione & domo expelli, quando coniuges impediti ſunt ad petendum, & reddendum debitum coniugale. 180
II. Secluſo pacto, vt maritus teneatur habitare in certo loco, an & quando vxor teneatur ſequi virum aliò proficiſcentem. ibid.
Si maritus velit mutare domicilium abſque cauſa, an vxor teneatur illum ſequi. 181
Vxor an teneatur ſequi virum aliquò ſe transferentem tantum ad tempus, ſine mutatione domicilij. ibid.
An teneatur vxor ſequi maritum ob delictum aliò fugientem, vel bannitum ſeu exulantem, vel coniectum in carcerem. ibid.
Vxor an & quando teneatur ſequi marium per orbem vagabundum. 182
Sponſa per verba de futuro non tenetur ſequi ſuum ſponſum, quocunque vadat. 183
Vxor ſequitur domicilium mariti. ibid.
III. Vtrum ſi ab initio matrimonij vxor cum viro pactum inierit habitandi in certo loco, vt ab eo non poſſet traduci ad alia loca, nec extrahi à ſua patria ſeu ciuitate, valeat hoc pactum; ita vt ſi vir voluerit mutare domicilium, vxor non teneatur eum ſequi, ſed imò vir poſſit conſtringere ad habitandum in loco, ſeu domicilio vxoris conuento. 184
Valet pactum, quod in remiſſionibus iniuriarum apponi ſolet, ne oſtenſor, ſeu occiſor ingrediatur in aliquam ciuitatem. 186
IV. Quid remedij, quando alter coniugum ſine cauſa diuertit ab altero, nec vult cohabitare, vt obligationi cohabitationis ſatisfaciat. 187
Quando vnus coniugum ſine vlla cauſa ab altero diuertit, vel ab alio detinetur, an alter coniux poſſit illum repetere rei vindicatione. 188

CAPVT VII.

De vſu Matrimonij licito, & illicito.

§. I. An actus coniugalis in genere ſuo ſit licitus, & bonus, tanquam actus virtutis moralis, & conſequenter etiam meritorius, ſi in gratia exerceatur, nec vitietur ex aliqua extrinſeca circumſtantia. 190
II. Qua ratione ex parte finis actus coniugalis ſit licitus, vel illicitus. 192
Explicatur, quando iuxta omnes Doctores vſus coniugalis ex parte circumſtantiæ finis eſt licitus, vel illicitus: ibid.
Exercere actum coniugalem ob bonum ſacramenti, ſcilicet ad repræſentandam vnionem verbi diuini cum humanitate, an vacet culpa, ſitque licitam. 193
Actus coniugalis, ſi fiat primario, & principaliter ad finem vitandi in altero coniuge, vel in ſeipſo periculum incontinentiæ, an ſit peccatum veniale. 194
An ſit peccatum in actu coniugali deſiderare non concipi prolem. 197
Petere debitum, & exercere actum coniugalem primariò, & principaliter ob finem extraneum; v.g. ob ſanitatem reſtaurandam, vel conſeruandam, vel aliud temporale commodum, ſitne licitum, vel veniale peccatum. ibid.
An vſus coniugij ob ſolam delectationem carnalem capiendam, vel ob eandem delectationem principaliter intentam exercitus ſit peccatum, & quale. 199.
III. Quando ſit, necne ex parte temporis illicitus actus coniugalis. 204
Vtrum in diebus feſtis, rogationum, & ieiuniorum actus coniugalis ſit illicitus. ibid.
An eo die, quo Euchariſtia ſumenda eſt, vel nocte antecedente ſit illicitus actus coniugalis, ſeu an ſit peccatum ſuſcipere Euchariſtiam eodem die copula coniugalis habita. 295
An ſacram Euchariſtiam recipere cum actuali diſtractione mentis ad vana & inutilia, aut cum actuali delectatione, ſeu affectu obiecti venialiter illiciti, ſit ſpeciale peccatum veniale irreuerentiæ, & ſacrilegij; anque nulla fiat irreuerentia contra ſacramentum Euchariſtiæ, ſi quis in ſtatu gratiæ, & poſt confeſſionem mortalium illud recipiat abſque alia præparatione. 209
Quo die, vel in cuius antecedenti nocte coniuges habuerunt copulam coniugalem, an ſit laudabile, & conſulendum, vt abſtineant à ſacra communione, differendo illam in alium diem; an verò potiùs ſit illis conſulendum, vt eadem die communicent? 212
Poſt pollutionem voluntariam, vel fornicationem nocte antecedente habitam an ſit eo die abſtinendum à communione. 215
An poſt ſuſceptam Euchariſtiam in eodem die ſit li-

titum, vel ſaltem veniale exigere debitum, præſertim voluptatis carnalis capiendæ cauſa. 216

Poſt partum quoad vſum coniugij non eſt neceſſariò expectandum purificationis tempus juxta legem antiquam Leuit. 12. 217

IV. *Quandonam actus conjugalis ſit necne illicitus ex parte, ſeu ratione loci.* ibid.

Vtrum actiones, quibus Eccleſia benedicta, aut conſecrata polluitur, & aliæ actiones, quæ factæ in loco ſacro ſunt ſacrilegia, habeant malitiam ſacrilegij de ſe, & iure naturæ, an verò ſolùm ex Eccleſiaſtica prohibitione. ibid.

An, & quando copula coniugalis ex Eccleſiaſtica conſtitutione ſit prohibita fieri in Eccleſia, ſeu loco ſacro, polluatque locum ſacrum. 222

Copula coniugalis extra caſum neceſſitatis habita in loco ſacro, an tunc ſolùm ſit ſacrilegium, quando eſt pulica, & notoria; an verò etiam quando occultè fit. 225

Per homicidium, & effuſionem ſanguinis, aut ſeminis peccaminoſam Eccleſia, ſeu locus ſacer actu non polluitur, nec eget reconciliatione, niſi crimen publicè innoteſcat, & quæ publicitas requiratur. 226

Crimina quibus polluitur Eccleſia, cum in ea fiunt, & ſunt publica, vt illam polluant, debent committi intra Eccleſiam, ſecus ſi extra Eccleſiam, vel in aliquo loco qui non ſit pars Eccleſiæ: Et quæ loca ſint, vel non ſint pars Eccleſiæ. 227

Vt per præfata crimina Eccleſia polluatur, egeatque reconciliatione, ſat eſt, quod ſit benedicta; & non requiritur quod ſit conſecrata; ſi nec benedicta, non polluitur 228

Vtrum cogitationes, deſideria, confabulationes, nutus, fictiones, aſpectus, tactus, inhoneſta, & turpia in loco ſacro habita inter coniuges, ſiue inter ſolutos habeant malitiam ſacrilegij. 229

V. *An, & quando actus coniugalis ſit illicitus ex parte modi concumbendi.* 230

An liceat coniugibus ſeſe excitare ad copulam irritamentis ciborum, & cogitatione, ac delectatione pulchritudinis alterius viri vel fœminæ. 232

VI. *De nonnullis actis venereis inter coniuges, an, & quando ſint illicita.* 233

An quando vir poſt matrimonium factus eſt impotens ad penetrandum vas vxoris, vel vxor ita arcta effecta eſt, vt ſemen nequeat recipere, vel receptum retinere; poſſint licitè copulari, vel tactibus ſe incitare ad copulam. ibid.

Si vir poſt matrimonium contractum effectus ſit eunuchus, an tunc ſit licita copula; & an liceat copula coniugibus decrepitis ineptis ad generationem; & coniugibus ſterilibus. 234

Tactus, oſcula, amplexus, aſpectus, & verba turpia an, & quando inter coniuges ſint licita, vel illicita. 235

Coniugatus erga ſcipſum exercens tactus turpes ob ſolam voluptatem in abſentia coniugis, vel abſque animo coeundi cum altero coniuge præſente, an peccet mortaliter. 237

Tactus turpes, oſcula, &c. inter coniuges, ſi adſit periculum pollutionis in alterutro abſque periculo conſenſus in pollutionem, an ſint ſemper culpa mortalis, tam ex parte reddentis, quàm ex parte petentis. 238

Delectatio moroſa coniugis de copula maritali cogitata cum altero coniuge abſente, vel cum quo ob aliquod impedimentum morale, vel phyſicum non poteſt habere copulam, an ſit peccatum mortale, tametſi abſit periculum pollutionis. 239

CAPVT VIII.

De poteſtate conjugum in ſeipſos quoad votorum irritationem.

§. I. *Notantur nonnulla circa irritationem in vniuerſum.* 243

II. *An maritus poſſit irritare omnia vota vxoris, præter caſtitatis conſtante matrimonio abſque ſua licentia emiſſa, & pro tempore matrimonij implenda.* 244

III. *An vir poſſit irritare votum, aut iuramentum Deo præſtitum caſtitatis, ab vxore conſtante matrimonio abſque ſua licentia emiſſum, & pro tunc implendum.* 249

IV. *Vtrum maritus poſſit irritare omnia vota ab vxore abſque eius licentia conſtante matrimonio ante illius conſummationem tunc, ſeu pro matrimonij tempore implenda.* 250

V. *An vota vxoris conſtante matrimonio abſque viri licentia emiſſa animo implendi, ſeu implenda tempore ſoluti matrimonij poſſit idem maritus irritare; præſertim votum vxoris caſtitatis, aut religionis, relatum in tempus ſoluti matrimonij, & non nubendi ſecundò.* 251

VI. *An omnia vota, præter tranſeundi ad religionem, ab vxore ante matrimonij conſummationem emiſſa animo ingrediendi religionem, ibique ea implendi poſſit maritus irritare.* 252

VII. *Vota ab vxore conſtante matrimonio abſque eius licentia emiſſa an maritus poſt notoriam fornicationem carnalem, aut ſpiritualem à ſe commiſſam poſſit irritare.* ibid.

Facto legitimè diuortio an coniux poſſit vota alterius irritare, quæ poterat ante diuortium. 253

VIII. *Vtrum maritus poſſit irritare vota vxoris ab ea emiſſa ante matrimonium, ſi antequam perſoluerit, nupſerit.* ibid.

Vota à coniugibus poſt legitimum diuortium facta, vel confirmata, an & qua ratione ſint irritabilia. 256

IX. *Vtrum vota vxoris perſonalia, & realia ante matrimonium facta tempore prioris mariti, vel dum erat patri, aut tutori, aut curatori ſubiecta; vel in ea ætate, in qua filiorum vota à parentibus, tutoribus, & curatoribus irritari poſſunt, nondum ante matrimonium, neque à priori marito, neque à patre, aut tutore, vel curatore irritata,*

irritata, poſſint à marito irritari. ibid.

Maritus an poſſit perfectè irritare vota vxoris ab ea emiſſa, dum impubes erat ſub poteſtate patris vel tutoris, vel minor ſub cura curatoris. 258

X. *Vota ab vxore conſtante matrimonio de quacumque materia emiſſa de licentia mariti, an maritus poſſit irritare.* 259

Taciturnitas ſuperioris ſcientis votum ſubditi an inducat illius approbationem, & efficiat, vt cenſeatur de illius licentia factum: & an in licentia donandi, vel faciendi cenſeatur comprehenſa licentia vouendi. 261

Vtrum maritus, & quiuis ſuperior qui ſubdito dedit licentiam vouendi, vel votum ab eo emiſſum probauit, poſſit illud licitè irritare, eiuſve executionem impedire; an verò irritando peccet, & an venialiter, vel mortaliter. 263

An votum abſolutum caſtitatis, & de rebus neceſſariis, v.g. non furandi, &c. de licentia mariti emiſſum poſſit maritus validè iritare. 264

Si vterque coniux ex mutuo conſenſu vouit abſolutè caſtitatem, an poſſit validè irritari, aut ſuſpendi. 265

XI. *Vtrum vota vxoris conſtante matrimonio abſque, vel cum licentia viri emiſſa, & ab eo irritatu ſoluto matrimonio per mortem viri reuiuiſcant, vel non: vbi etiam in vniuerſum, an vota ſemel legitimè irritata ab habente poteſtatem dominatiuam, reuiuiſcant vouentibus exemptis ab eorum poteſtate.* 266

XII. *An, & quando à marito, & quouis ſuperiori cenſeatur facta voti irritatio, vel ſola ſuſpenſio, vel nec irritatio, nec ſuſpenſio.* 261

Vxor, & ſubditus vouens rem à marito, vel ſuperiori aut regula interdictam, alioqui de ſe bonam, tenetur petere licentiam illam exequendi. 270

Non eſt voti irritatio, quando maritus, vel ſuperior voti inſcius prohibet materiam promiſſam, vel denegat licentiam implendi votum. ibid.

An vxor, & ſubditus vouens opus, quod abſque mariti, vel ſuperioris licentia exequi nequit, teneatur marito, vel ſuperiori neganti licentiam manifeſtare votum. 271

Maritus & alius ſuperior quandonam, quibúſve verbis aut ſignis cenſeatur verè irritare votum vxoris, aut ſubditi, vel illud tantum ad tempus ſuſpendere. 272

XIII. *Vxor an, & qua mariti vota irritare poſſit.* 273

CAPVT IX.

De parentum obligatione erga prolem in fieri, & jam conceptam, in lucem non editam.

§. I. E*xplicantur nonnulla apud omnes certa.* 276

Vxor, quæ ſtatim à coïtu ſe erigit, vel aliud facit, vt ſemen receptum expellat, grauiter peccat. Et an ſponſa intra primum bimeſtre à ſponſo; & non vxor ab aliquo vi oppreſſa incontinenti expellens ſemen receptum peccet. 277

Spontè ſumere, vel propinare viro, aut fœmina venena, aut potionem ad ſterilitatem inducendam eſt peccatum mortale. 278

II. *An, & quando coniuges ad euitandum damnum prolis alioqui concipiendæ, & naſcituræ teneantur abſtinere ab vſu coniugali.* 279

An ad euitandum damnum prolis tempore fluxus menſtrui fœminæ ſit abſtinendum ab actu coniugali, tam petendo, quàm reddendo. 280

Acceſſus ad vxorem grauidam an ſit illicitus ob periculum abortus fœtus, non ſolùm poſt, ſed etiam ante illius formationem, & animationem. 283

Congreſſus in vxore prægnante extra caſum periculi abortus an ſit ſemper illicitus; & an mortaliter, vel venialiter. 284

An ſtatim à partu actus coniugalis ſit necne illicitus. 285

III. *Ob prolis bonum, eiuſque damnum in fieri vitandum coniuges qua ratione copulam coniugalem habere debeant.* 286

An, & quando coniuges à copula inchoata poſſint, vel nequeant deſiſtere. 288

A copula fornicaria inchoata an ſemper deſiſtendum etiam poſt fœminæ ſeminationem, & cum periculo ſeminationis extra vas. 290

IV. *De obligatione coniugum conſeruandi fœtum iam conceptum, illiuſque abortum vitandi.* 292

Quale, & quàm graue peccatum ſit abortio ſeu abactio ſeminis, aut fœtus nondum animati data opera procurata. 295

Parentum paupertas non excuſat à culpa abortionem fœtus non animati, vel ſeminis abactionem. 296.

Quid nomine abortus hic intelligatur. 297

Prægnans laborans graui morbo cum periculo vitæ, ad ſanitatem reſtaurandam poteſt vti remediis de ſe effectiuis ſanitatis, licèt præuideatur inde ſequuturus abortus fœtus non animati, ſi alia remedia non ſuppetunt. ibid.

An poſſit etiam vti remediis directè, & principaliter tendentibus in abortum fœtus, ſi non ſit animatus, nec alia ſuppetant. 298

Quod procedit etiam in grauida ex coïtu fornicario, vel adulterino. 299

In dictis caſibus licitum eſt etiam medico & obſtetrici applicare prægnanti infirma remedia, quæ ipſa poteſt aſſumere. ibid.

Si prægnans infirma nolit præfata remedia ſumere cedens iuri ſuo in bonum prolis, an tunc medicus poſſit, & teneatur ea applicare. 300

An in periculo vitæ matris prægnantis à difficultate partus, poſſit illa licitè procurare abortum fœtus nondum animati, vtendo remediis directè ad illius expulſionem tendentibus. ibid.

An fœmina prægnans ex coitu fornicario, vel adulterino, vel inceſtuoſo, vel ſacrilego ad euitandam mortem alioqui inferendam à conſanguineis, vel marito, aut iudice, vel infamiam ſequuturam, ſi crimen prodatur, poſſit licitè procurare abortum fœtus nondum animati. 301

Illicitus eſt abortus fœtus inanimati in periculo honoris, & famæ, quamvis eſſet licitus in periculo vitæ ab extrinſeco matri imminente. 303

An puella poſt illicitum, & fornicarium coitum ad tuendam vitam, vel famam, tectis vitio virginitatis amiſſæ, & conceptione ſequuta poſſit nubere viro ignoranti cum periculo, vt vir exiſtimet prolem eſſe ſuam. 304

An ordine naturæ tantum & iuſtitiæ obligatione attentis matri prægnanti morbo graui laboranti ad tuendam vitam licitum ſit vti neceſſariis medicamentis directè tantum tendentibus ad illius ſanitatem cauſandam, non verò ad expulſionem fœtus, ex quibus tamen per accidens, & concomitanter prauidetur ſubſequuturus abortus eiuſdem fœtus iam animati. ibid.

Mater prægnans ad ſanitatem inſtaurandam, & vitam propriam tuendam, an abſque iniuſtitia poſſit vti medicamentis de ſe æquè tendentibus, & ordinatis ad ſanitatem efficiendam, & ad abortionem. 310.

Quando fœtus eſt animatus anima rationali, vel in dubio animationis, anvè ſit mortuus in vtero, vel adhuc viuat, ad ſanitatem matris alioqui perituræ tuendam an obligatione iuſtitiæ tantum attenta licitum illi ſit vſurpare, & aliis eidem applicare medicamenta de ſui natura directè tendentia ad abortionem ſeu expulſionem fœtus 311

Quid de matre periclitante reſpectu fœtus baptizandi. 314

Iniuſtè inuaſus poteſt licitè occidere inuaſorem ad ſui neceſſariam defenſionem, tametſi agnoſcat, illum moriturum in peccato mortali, & fore damnandum in æternum. 316

Quæ certitudo ſtatus proprij requiratur, & ſufficiat, vt teneamur lege charitatis exponere vitam noſtram corpoream pro vita ſpirituali proximi exiſtentis in extrema neceſſitate ſpirituali; & an etiam poſſimus negligere propriam vitam corporalem pro ſaluanda vita corporali proximi. ibid.

Vt actus ſit moraliter honeſtus, non ſufficit, vt careat malitia contra iuſtitiam, vel aliam virtutem, ſi præceptis aliarum virtutum prohibeatur. 317.

Si vna matre prægnante pereunte certus eſſet interitus prolis abſque baptiſmi ſuſceptione, non tenetur mater ex charitate abſtinere ab his quæ directè tendunt ad ſuam ſalutem. ibid.

Si de vita matris prægnantis, & fœtus iam animati deſperatum ſit, an etiam attenta lege charitatis liceat matri vſurpare, & medico illa applicare medicamenta æquè dubia, an ſint ſanitatem allatura, vel acceleratura mortem matri, & fœtui. ibid.

V. *An & quando ſit licita ſectio vteri materni ad extrahendum fœtum, ſiue fiat ob bonum fœtus, ſiue ob bonum vtriuſque.* 320

Sectio vteri matris demortuæ, & fœtus, qui creditur viuus, vel dubitatur quod viuat, vel non conſtat quod mortuus ſit in vtero, cum priùs conſtaret eſſe viuum, licita eſt, & neceſſariò adhibenda, vt fœtus eximatur, & baptizetur. 321

Fœtus iam animatus an ex neceſſitate moriatur ſimul cum matre obeunte, an verò intra vterum eiuſdem matris recens defunctæ perſeuerare aliquandiù viuus poſſit, & ex ea ſtatim ſecta viuus eximi. ibid.

An deſperato partu naturali licita ſit ſectio vteri matris viuentis ad educendum fœtum alioqui intra vterum cum periculo interitus matris moriturum, & corrumpendum, ſi probabiliter ſperetur ſectionem nec matri nec fœtui mortem illaturam. 322

Medicus, ſeu Chirurgus, qui primus in deſperatione partus naturalis prægnanti viuenti adhibuit ſectionem vteri an peccauerit. 325

Sectio vteri matris viuentis matrem diſſectam ſuperſtitem non reddit inhabilem ad nouam conceptionem, aut ad naturalem partum. 326

Sectio prægnantis viuæ ad extrahendum fœtum mortuum, ſiue ſolus, ſiue cum alio gemello viuo in vtero exiſtat, an ſit licita. ibid.

Prægnans, vbi ſectio vteri iudicatur neceſſaria ad eius vitam conſeruandum, an teneatur illam pati, attenta ſolùm ratione propriæ vitæ tuendæ. ibid.

Si dolores in abſciſſione membri non ſint magni, ſed faciles, an æger ad tuendam vitam teneatur illam admittere, & pati. 329

Infirmus etiam in periculo mortis conſtitutus an poſſit licitè reſpuere omnia medicamenta alioqui illi certò, vel probabiliter profutura ad vitam conſeruandam, curſui naturæ, & diuinæ prouidentiæ exitum ſuæ ægritudinis permittens. ibid.

Quandonam licitum ſit medicinam carnalem reſpuere. 331

An teneamur vitam noſtram corporalem prolongare, cùm poſſumus vtendo cibis delicatioribus, Medicinis exquiſitis, abſtinendo ab aqua, habitando in hoc loco ſalubriori, ſumendo quotannis pharmaca, &c. 332

An ſit licitum abſtinentiis, & aliis pœnitentiis, & corporis caſtigationibus vitam abbreuiare. 333

Monachi Carthuſienſes in ægritudine periculoſa an ad vitam conſeruandam, & alioqui morituri niſi edant, poſſint, & teneantur edere carnes. 336

Spectata prolis æterna ſalute, an mater prægnans ex charitate teneatur cum propria vita periculum pati, & etiam procurare vteri ſectionem, quando nullum aliud remedium eſt conſulendi bono animæ prolis. 337

An

An infans in vtero matris ſecundinis inuolutus poſſit verè baptizari. 338
An aliquod baptiſmi ſupplementum detur quoad infantes morientes in vtero matris, quibus non poteſt applicari baptiſmus; & quoad infantes, quibus applicatur baptiſmus irritus, & nullus ex defectu materiæ, aut formæ eſſentialis, vel debitæ intentionis. 340
Si vi ſectionis mater prægnans alioqui ex morbo morti proxima ſit moritura, an licita ſit ſectio, ſi ſit ſpes probabilis, ſectionem futuram proli vtilem alioqui morituræ ſine baptiſmo. 341
In deſperatione tam matris prægnantis, quàm prolis deficiente alio remedio, ſi iuxta peritiorum iudicium dubitetur, an ſectio ſit profutura vel mortem allatura vtrique, an liceat illam adhibere. 343
Cum creditur ſectionem æquè pro futuram matri, & periculoſam proli, vel certo profuturam matri, & dubitatur de exitio prolis, an attenta ſola obligatione iuſtitiæ ſit licita ſectio. 344
Quando mater teneatur abſtinere à ſectione. ibid.
Matris prægnantis noxiæ iuſtè damnatæ ad vltimum ſupplicium ſectio ad educendum fœtum an, & quando ſit licita. ibid.
Habito reſpectu ſolum ad bonum publicum, an prægnans ad mortem damnata non expectato partu naturali poſſit licitè ſecari ad educendam prolem. 345
Ex graui neceſſitate extrinſeca vrgentiſſima, obque bonum publicum in deſperatione partus naturalis an, & quando mater prægnans innocens viua ſecari poſſit ad educendum fœtum, quem luce frui maximè interſit boni communis. 146
Filius ex ſecto vtero eductus an habendus vti natus, ac iuribus natorum quoad ſucceſſiones, hæreditates, & legata, quæ filiis natis, vel naſcituris, competunt, potiatur. 347
Quid ſi gemelli ſimul educantur, & agatur de ſuccedendo in primogenitura. ibid.
V I. *De nonnullis aliis obligationibus prægnantium abſtinendi à certis actionibus noxiis fœtui concepto; & aliquas eiuſdem fœtus conſeruationi & promotioni neceſſarias præſtandi.* 348

CAPVT X.

De obligatione parentum erga filios quoad ſpiritualia, & bonam educationem, ſeu inſtitutionem.

§. I. U*Nde oriatur parentum obligatio bene educandi, & inſtituendi proprio filios vel per ſeipſos, vel per alios idoneos.* 351
I I. *De obligatione parentum ſolicitè procurandi filiis baptiſmum.* 352
Infantes nati ex vno parente infideli, & altero fideli, vel ſi poſt natiuitatem alter parentum infidelium conuerſus eſt ad fidem, ſunt baptizandi volente parente fideli. 353
I I I. *De obligatione parentum erudiendi filios in fide Catholica; & iis, quæ ex neceſſitate ſalutis quilibet Chriſtianus credere, & ſcire tenetur.* 354
I V. *De obligatione parentum filios bonis moribus, & Chriſtiana diſciplina inſtituendi; curandique; vt à vitiis abſtineant & peccatis, Deum diligant, eius & Eccleſiæ mandata obſeruent, & virtutum actibus aſſueſcant.* 356
Parentes cupientes habere filios morigeros debent illos ab initio benè educare iuxta D. Chryſoſtomum; & huiuſmodi eruditioni omnia alia poſt ponere. 358
Erudiendi ſunt adoleſcentes in timore; & amore Dei; in obſeruatione mandatorum Dei, in reuerentia locis, & rebus ſacris debita, in rectè ſacramentorum vſu, in reuerentia, & obſeruantia parentibus, & aliis maioribus exhibenda. ibid.
Parentum præcipua cura circa filios, vt à vitiis abſtineant, & quod eorum inclinationes & affectiones prauas obſeruare debent. 360
Adoleſcentes vt plurimum proni ad laſciuias. Explicantur mala luxuriam conſequentia quorum propoſitione parentes curent illos à venereis auertere. 361
Parentibus curandum, vt ſui adoleſcentes à teneris temperantiæ virtutem colant, & illius actibus aſſueſcant. 362
Intemperantia in cibo & potu vini quæ, & quanta damna afferat. ibid.
Nimis, & immoderatè dormire valdè noxium corpori, & animæ. 363
Erudiendi ſunt adoleſcentuli, vt temperanter, & honeſtè ſe habeant in locutione, in vſu viſus, auditus, odoratus, & tactus, & in veſtitu, ac ludis. 364
Præcauendum, ne adoleſcentes malorum, & improborum conſuetudine vtantur; & quam moribus periculoſa amicitia, & conſortium flagitioſorum hominum. ibid.
Ex bono, vel malo vitæ parentum exemplo præcipuè pendent filiorum boni vel praui mores. ibid.
Parentum mores in liberos deriuantur; & vt plurimum filij ſunt imitatores prauarum affectionum, & incontinentiæ parentum. ibid.
V. *De parentum obligatione corripiendi ab ineunte ætate filios ad vitia inclinatos, & à recto virtutis tramite aberrantes.* 365
V I. *De parentum obligatione erudiendi filios in humanis ſcientiis, liberalibus diſciplinis, & bonis artibus.* 366
V I I. *Explicantur quædam ſpecialia à parentibus præſtanda pro bona puellarum, ſeu filiarum educatione præſertim ad illarum pudicitiam præſeruandam.* 368
V I I I. *Traduntur nonnulla ad materiam bonæ educationis filiorum directè, vel indirectè ſpectantia.* 371

X. Apud

X. *Apud quos filij vtriuſque ſexus præſertim pupilli, & minores educari debeant viuentibus patre, & matre; aut defuncto patre ſuperſtite matre, vel è contra, aut vtroque parente defuncto.* 373

Patre viuente extra caſum diuortij regulariter filij ſunt apud patrem educandi: & quando ei non permittenda educatio. 373

Attento iure communi tam antiquo codicis, quam nouiori authenticorum apud quem ex coniugibus educandi ſint filij facto inter coniuges diuortio. 377

Quando culpa matris diuortium fit; an ſoboles ſit educanda apud patrem expenſis matris locupletis, ſi etiam pater ſit diues. 378

Patre defuncto pupilli educandi ſunt apud quem pater ipſe iuſſerit ſeu voluerit fore educandos, ſi de hac eius voluntate conſtet, à qua tamen voluntate iudex aliquando recedere poteſt. 380

Defuncto patre, qui non diſpoſuit, penes quem filij forent educandi, mater regulariter cæteris præferenda, ſi in ſtatu viduali viuat, exceptis nonnullis caſibus. ibid.

Poſt matrem auia, & proauia materna præfertur cæteris quoad pupillorum educationem: Excluditur ob cauſas ſimiles excludentes matrem. 382

Pupilli an & quando educari poſſint apud matrem ſecundo nubentem. 383

Quando mortuo patre non ſunt ſuperſtites mater, vel auia, pupilli apud quem, num apud cognatos, vel apud tutorem, vel apud quem ex cognatis educari debeant, relictum eſt iudicis arbitrio; & quæ in huiuſmodi arbitrio attendere debeat iudex. 383

Pupillus non debet educari apud eos, vbi eius pudicitiæ ſit periculum. 385

Sponſa an, & quando educari, & ali poſſit apud ſponſum, vel ſponſi patrem, aut matrem. ibid.

Filia illegitima an, & quando poſſint educari apud matrem, & an potius apud ipſam, quam apud hæredem patris grauatum illas alere & dotare. ibid.

Iudici proponuntur nonnulla aduertenda circa deſignationem, vbi pupilli educandi ſint. 386

R.P.D. IOAN.

R. P. D.
IO. ANGELI BOSSII
TRACTATVS
DE
EFFECTIBVS CONTRACTVS MATRIMONII.

CAPVT PRIMVM.

DE MVTVA CONIVGVM POTESTATE PETENDI, ſeu exigendi, & obligatione reddendi coniugale debitum.

1 DE hac re D.Thomas *in addit.ad 3. p.q.64.* Magiſter *in 4.diſt.32. ibidem* Richardus, Maior, Paludanus, Duraodus, Sotus, Angelus *in ſumma, verbo Debitum coniugale.* Tabiena, Syluester, Armilla, Sà *verbo eodem.* D.Antoninus *p.3.tit.1.c.19.§.3.& c.20.§.7.* Caietanus *in ſumma, verbo Matrimonium, tit. vſus matrimonialis coniugij multipliciter vitiari poteſt, & tom.1.opuſc.c.13.* Monaldus *in ſumma,tit de effectu matrimonij.* Victoria *in ſumma,tit.de vſu matrimonij,n.278.* Aſtenſis *in ſumma p.2.lib.8. tit.10.* Ioannes de Friburgo *in ſumma lib.4.de matrim.tit.2.à quaeſt.35.* Nauarrus *in man.cap.16. n.24.ad 27.* Toletus *in ſumma lib.7. c.20.* Lopez *1.p.inſtructorij.c.79.ad 87.* Rodriquez *in ſumma Latina,p.1.c.241.* Flamma *3.p methodi, c.8.§.9.* Antonius de Literatis *in ſumma,p.1.c.49.* Cataneus *in ſumma,v. Debitum coniugale.* Couarruuias *de ſponſalibus p.2.c.7.§.2.* M.Antonius Cuecus *inſtit.maior.lib.5.tit.11.n.119.& ſeqq.* Henriquez *in ſumma,lib.11.c.15.* Sanchez *de matr.lib.9. diſp.2.& ſeqq.* Petrus Ledeſma *de matrim.q.64.art.1.2. & 3.* Rebellus *de obligat.iuſt.p.2.lib.2.q.16.* Azorius *p.3.lib.3.c.31.* Reginaldus *in praxi fori pœnit.p.2. lib.31.n.281.& ſeqq.* Ægidius Coninch *de Sacram.diſp.34.n.13.& ſeqq.* Layman *lib.5. tract.10.p.3. c.1.* Bonacina *de matr.q.4.puncto 1.ad 5.* Filliucius *tom.1.p.2.tract.10.c.9.* Stephanus Fagundez *in Decalogum lib.6.c.3.* Baſilius Pontius *de matr.lib.10.c.2.& ſeqq.* Villalobos *in ſumma,p.1.tract.13.difficultate 44. ad 54.* Hurtadus *de matrim.diſp.10. n.8.ad 58.* Raphaël Auerſa *de matrim. q.21. ſect.1. & ſeqq.* Antonius Fernandez *in medulla,p.3.c.20.§.1.* Nicolaus de Ploue *in tractatu Sacerdotali, vbi de matrimonio, titulo de cautelis matrimonij,* Diana *p.5.tr.5.reſol.14.& tract.14. reſolut.36.* Homobonus *de ſtatibus p.2.c.19.n.4.* Graffius *deciſ.aur.p.2.lib.1.c.12.n.54.& ſeqq.* & alij apud eoſdem.

SVMMARIVM
§. Primi, Secundi, & Tertij.

Coniuges per ipſum matrimonij contractum adinuicem ſui corporis, & voluntatis poteſtatem, & dominium transferunt, num.2 & 4.

Matrimonium de præſenti prius contractum præfertur ſecundo etiam copula carnali conſummato, num.3.

Iuxta l.Quoties, Cod.de rei vendicatione, *in dominio ille eſt potior, cui prius res traditur, licet alius in titulo præueneris. Et res duobus vendita ſit illius, cui prius traditur, num.5.*

Ex l.Traditionibus,Cod.de pactis, *ſine rei traditione ſolo titulo, v.g. ſola venditione, aut donatione dominium nequit transferri, ibid.*

Diſpoſitio dictarum legum ceſſat in matrimonio, in quo ſolus titulus ſufficit ad transferendum dominium corporum. num.6.

Titulus in matrimonio cauſatur ex conſenſu, & verbis de præſenti. ibid.

In ſpiritualibus penè in venditionibus, aut donationibus factis Eccleſiis, Monaſteriis, Hoſpitalibus, & aliis piis locis, & collatione beneficiorum Eccleſiaſticorum abſque traditione transfertur dominium, n. 7.

In aliis etiam caſibus ſolo titulo abſque traditione acquiritur dominium, remiſſiuè num. 8.

Vterque coniux habet ius petendi debitum coniugale, & tenetur reddere, ſi debitè petatur, & nulla adſit cauſa iuſta excuſans à redditione, num. 9.

Huiuſmodi ius petendi, & obligatio reddendi prouenit ex ipſius contractus natura, num. 10.

Obligatio reddendi oritur ex præcepto affirmatiuo, obligans ſemper, non tamen pro ſemper. num. 11.

Coniux iniuſtè negans reddere debitum poteſt per iudicem Eccleſiaſticum, & ſecularem ad id compelli, n. 12.

Maritus eſt caput mulieris, illique præeſt quoad regimen, & quoad officia domeſtica, num. 13.

Quoad actum coniugalem, nempe ius exigendi, & obligationem reddendi coniugale debitum vir, & vxor ſunt pares; & etiam quoad obligationem abſtinendi ab alieno thoro, & ſeruandi perpetuam ſocietatem, num. 14.

Neuter coniugum regulariter, & per ſe tenetur petere debitum: ſed per accidens aliquando, nempe quando petitia eſt redditia, quando in altero coniuge non petente aduertit incontinentiæ periculum, cui ſperat occurri poſſe per actum coniugalem, tam vir, quàm vxor ad petendum obligatur; & an ex lege charitatis, vel etiam iuſtitia, n. 15. ad 25.

Coniux an ad euitandam in ſe incontinentiam teneatur debitum petere, num. 26.

Quis aliquando, vt ad tollendas ſeditiones, vel magnas lites, & diſcordias, aut ad euitanda bella, & cædes in Republica tenetur matrimonium contrahere, & eo vti. n. 27.

In principio mundi, & in principio reparationis illius poſt diluuium ſinguli homines in particulari ex præcepto iuris naturalis, & diuini obligabantur ad matrimonium contrahendum, & vacandum generationi, num. 28.

Si modò peſte, aut bello deficerent omnes homines præter religioſos, an hi ex eodem præcepto tenerentur matrimonium contrahere, & illo vti. num. 29.

§. Primus.

Per matrimonij contractum alter in alterum coniugem ſui corporis dominium transfert.

2 NOtandum per contractum matrimonij, ſeu per matrimonium per verba de præſenti legitimum ante omnem copulam inter coniuges, ſeu ante traditionem mutuam corporum per vſum actus coniugalis transferri corporum dominium, ſeu ipſos coniuges alterum in alterum transferre corporis poteſtatem, ita vt transferens iam ſui corporis poteſtatem non habeat, ſed alter; & corpus vxoris in ordine ad actum coniugalem non ſit vxoris, ſed viri, & è contra. Conſtat id ex illo 1. ad Cor. 7. *Mulier ſui corporis poteſtatẽ non habet, ſed vir: ſimiliter autẽ & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier.* Colligitur etiam ex dictis à me in tractatu de contractu matrimonij, *c. 10. n. 187. & n. 216. & ſeqq.* Innuunt Doctores prææallegati, & in terminis tradunt poſt alios Petrus Barboſa *in Rubr. ff. ſoluto matrim. p. 2. n. 78. & n. 85.* Franciſcus Molinus *de ritu nupt. comp. 13. n num. 16. ad 48. & lib. 2. diff. 15. n. 14.* Auguſtinus Barboſa *collectaneo ad c. ſi inter, 31. n. 4. de ſponſalibus, & ad c. ex transmiſſa 8. n. 12. de reſtitutione ſpoliatorum,* & Victoriæ *relect. de matr. p. 1. n. 5.*

3 † Ex quo fit vt matrimonium de præſenti priùs contractum (vt definitur *c. licet, & c. fin. de ſponſa duorum*) præferatur ſecundo, etiam carnali copulà conſummato, illúdque dirimat; eo quod priori matrimonio legitimè contracto licet nondum conſummato, coniux v.g. vir careat dominio proprij corporis iam in alterum tranſlato, & ita alij mulieri iam tradere ſuum corpus non poſſit: deciſionis enim dicti *c. licet, & c. fin.* ſcilicet quod coniuges non poſſint validè contrahere ſecundum matrimonium exiſtente primo, licet non conſummato, quódque hoc præferatur ſecundo conſummato, Petrus Barboſa *d. n. 85.* poſt alia (quæ latè refert Molinus *d. comp. 13.*) hanc eandem rationem affert, quia nempe cùm ex primo matrimonij contractu per verba de præſenti dominium corporis ad potentiam copulæ ſit translatum in vxorem, non poteſt ille, qui iam Dominus non eſt ſui corporis, illud in aliam vxorem transferre ad eandem potentiam copulæ, argum. cap. *quod autem, in fine ibi, pro non dato habetur quod ab illo datur, qui non poteſt de iure donare, de iurepatron.*

4 † Licèt idem Barboſa aliam etiam rationem addat, ſcilicet quod coniuges ſicut per matrimonium inuicem transferunt ſuorum corporum dominium, ita etiam videntur ad inuicem transferre ſuas voluntates, quatenus pertinet ad indiuiduam vitæ conſuetudinem; ac proinde cùm vir contrahendo primum matrimonium de præſenti non ſit amplius dominus ſuæ voluntatis quoad indiuiduam vitæ conſuetudinem, contrahendo cum alia, non valet matrimonium propter deficientem conſenſum, & conſequenter nec valet copula, quæ pòſt ſequitur.

5 † Quare quod de aliis contractibus, per quos res diſtrahuntur, & in alium transferuntur, *l. quoties, Cod. de rei vendicatione,* deciditur, ſcilicet vt in dominio ille ſit potior, cui res priùs traditur, licèt alius in titulo præuenerit, ita vt etſi alicui res prius vendita ſit, & nondum tradita, ſi pòſt alteri ſit vendita, & tradita, is ſecundus priori ſit præferendus, eo quia donec non traditur rei illius dominium, propter ſolum titulum, nempe emptionem, non acquiritur dominium, *l. traditionibus, C. de pactis, §. per traditionem, Inſtit. de rerum diuiſione.* Quod, inquam, *d. l. quoties,* diſponitur, & quod ex *d. l. traditionibus,* Interpretes communiter inferunt quoad alios contractus, videlicet dominium non poſſe in alium transferri aliter, quàm per rei traditionem, non habet locum in matrimonio,

6 † in quo ad transferendum dominium ſufficit ſolus titulus abſque actuali traditione in actualem vſum actus coniugij: qui titulus cauſatur ex conſenſu, & verbis de præſenti inter coniuges prolatis, quibus matrimonium perficitur, quique ſunt mutua corporum eorundem coniugum traditio, & acceptatio, quatenus nempe continent, & pariunt mutuam, & immediatam coniugum obligationem tradendi actualiter corpus ad actum coniugalem; quo ſenſu (vt obſeruat Victoria *d. num. 5.*) communiter aiunt Doctores rationem matrimonij conſiſtere in mutua traditione corporis, & obligatione ad vſum corporis quoad actum coniugalem. Et quod regula, ſeu diſpoſitio *d. l. quoties, & l. Traditionibus,* non procedat in matrimonio, ſed in eo transferatur ius, & dominium plenum abſque aliqua traditione per ſolum titulum, ſeu contractum, in terminis poſt alios tradunt Ant. Gabr. *comm. concluſ. lib. 3. tit. de empt. & vendit. concluſ. 2. n. 38.* Gaillus *obſeruat. lib. 2. obſeruatione 55. n. 12.* Petr. Barboſa *d. n. 85.* Molinus *d. comp. 13. à n. 29. & d. diff. 15. n. 14.* Auguſt. Barboſa *locis allegatis, collectaneo ad d. l. quoties, n. 14.*

7 † Vbi & etiam *collectaneo d. l. traditionibus, n. 4.* limitat diſpoſitionem dictarum legum, tradens vniuerſaliter in ſpiritualibus, & beneficialibus ex ſolo titulo, & inſtitutione transferri, & acquiri pleniſſimum ius, & dominium: quod colligitur ex *c. ſi tibi abſenti, de præb. in 6.* & tradunt Gabr. *d. concluſ. 2. n. 33.* Molinus *cum aliis d. comp. 13. n. 21.* Spino *in ſpeculo teſt. gloſſa 4. in principio n. 93. verſ. ex quibus omnibus,* & Molina *de iuſtitia tractat. 2. diſp. 3. poſt ſeptimam diuiſionem dominij, verſic. Excipiuntur tamen.* Vbi ait, quod quando Eccleſiis, Monaſteriis, Hoſpitalibus, & aliis quibuſdam piis locis, ciuitatibus, vel in redemptionem captiuorum hæreditas aliqua, legatum, aut fideicommiſſum eſt relictum, vel donationis titulo aliquid eis datum, aut etiam venditum eſt, ſtatim abſque vlla traditione in eorum dominium tranſit, ac proinde ſi idem vendatur, & tradatur ſecundo emptori, inualida eſt eius venditio.

8 † In aliis quoque caſibus minimè procedit diſpoſitio *l. quoties, & l. Traditionibus,* ſoloque titulo rei dominiũ transfertur, de

quibus

quibus Molina *loco citato*, & Auguſtinus Barboſa *collect. ad dict. l. quoties, Cod. de rei vendicatione, & ad dict. l. Traditionibus, Cod. de pactis.*

§. II.

Vterque coniux habet ius exigendi coniugale debitum, & ex obligatione iuſtitiæ alteri debitè exigenti tenetur reddere; & quoad fidem, & debitum coniuges ſunt æquales.

9 EX præſuppoſito notabili infertur primò alterutrum coniugem habere ius exigendi ab altero coniugale debitum, & ex obligatione iuſtitiæ alteri exigenti coniugale debitum, ſeu illud petenti tanquam debitum teneri illud reddere, cum alter iuſtè, & rationabiliter, ac debitè petit, & ipſe commodè reddere poteſt; ſeu nulla iuſta cauſa (quæ autem ſint huiuſmodi cauſæ, infra latè explicabitur) à redditione excuſari queat; ita tradunt omnes Doctores *num. 1.* allegati: colligitur ex *cap. 1. 3. q. 5. & c. tua nos, de impotent.* & expreſsè decernit Paulus dicto *cap. 7.* primæ ad Corinth. illis verbis. *Vxori vir debitum reddat: ſimiliter autem & vxor viro*: additque rationem dicens, *quoniam mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir, & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vxor.* Igitur ratio huius iuris exigendi, & obligationis reddendi eſt, quia per matrimonij contractum coniuges ad inuicem (*vt n. 2.* oſtenſum eſt) ſui corporis dominium ad vſum actus coniugalis, transferunt, ex quo dominio intrinſecè oritur ius petendi, ſeu exigendi & obligatio reddendi coniugale debitum, quiſque enim habet ius petendi quod ſuum eſt, illoque debitè vtendi; & vnuſquiſque ſuum poſcenti ex iuſtitiæ obligatione reddere tenetur, niſi contra hoc legitima exceptio habeatur.
10 † Ex quo patet ius petendi coniugale debitum, & obligationem iuſtitiæ illud reddendi (vt etiam in terminis tradunt Petrus Ledeſma *art. 1.* Sanchez *diſp. 2.* Reginaldus, Hurtadus, *& alij*) oriri intrinſecè, & neceſſariò ex ipſa matrimonialis contractus natura, qui ex vi ſua intrinſeca transfert dominium mutuum corporum coniugum, propter quod in tractatu de contractu matrimonij *cap. 10. num. 198.* dixi eſſe nullum matrimonium contractum ſub conditione non transferendi corporum dominium ad vſum generationis: & quia talis conditio repugnat ſubſtantiæ, & naturæ ipſius contractus matrimonij, & *num. 216.* & ſequentibus ſuſtinui vitiari, & eſſe nullum matrimonium contractum ſub conditione, ſeu pacto, vt neuter poſſit petere, aut teneatur reddere debitum, quia huiuſmodi conditio, & quælibet alia huic æquiualens repugnat, & intrinſecè contrariatur iuri, & dominio, quod habet coniux in alterum, quod eſt de ſubſtantia matrimonij, prout latiùs ibi-
11 dem explicatur. † Dixi autem, *ſi debitè, & rationabiliter petit, & ſi nullâ iuſtâ cauſâ excuſari à redditione poteſt*; quia obligatio reddendi debitum oritur ex præcepto affirmatiuo, ſeu præceptum reddendi debitum eſt affirmatiuum; ac proindè licet ſemper obliget, non tamen (vt aiunt) pro ſemper, ſed tunc quando alter exigit (loquendo ſcilicet per ſe. An verò aliquando per accidens, dicam infrà) & pro loco, & tempore, & iuxta debitas circumſtantias, vt rectè Maior, Paludanus, Sotus *locis n. 1. allegatis*, & plures
12 ex aliis Doctoribus *ibidem relatis.* † Cum autem debitum coniugale iuſtè, & debitè exigitur ab vno coniuge, & ab altero iniuſtè negatur, poteſt per iudicem eccleſiaſticum compelli ad reddendum, ſicut iniuſtè nolens cohabitare poteſt ad cohabitandum cogi per iudicem eccleſiaſticum: immo ratione contractus matrimonij, etiam per laicum, vt cum aliis tradunt Couarruuias *dict. cap. 7. in principio num. 3.* Burſatus *conſ. 307. fine vol. 2.* & Villalobos *d. tractatu 13. difficultate 43.* de qua re latè *infrà*, cum de obligatione mutua coniugum quoad cohabitationem; hæc enim mutua obligatio cohabitandi non ſolum reſpicit vnam communem domum, & menſam, ſed etiam vnum lectum, vt ſatisfiat obligationi reddendi debiti; & ad id tendit coactio ad cohabitationem, vt colligitur ex *cap. 1. & ſecundo de coniugio leproſorum.* Ex eodem notabili infer- 13
tur ſecundò, quod licet alioqui vir, ſeu maritus ratione naturalis conditionis ſit caput mulieris, & non è contra, vt docet Apoſtulus 1. *ad Corinth.* 11. & habetur *c. cum caput, & c. ſeq. 33. q. 5. & eadem 33. q. 6. per totum*; ac tradunt ſanctus Thomas *art. 3.* Magiſter *d. diſtinct. 32.* Durandus ibidem, *Sotus art. 2.* Aſtenſis *q. 2.* Ledeſma *art. 3.* Graſſius *n. 54. & 55.* Sanchez *diſp. 2. n. 1.* Reginaldus *n. 281.* ac proindè in aliis à matrimonio vir præſit mulieri; hæcque ſit ſub illius regimine, & poteſtate, & conſequenter quoad officia domeſtica, ſeu domeſticam diſpenſationem non ſint æquales, ſeu non ſit eorum ius æquale, ſed præcellat ius viri vtpotè capitis; † Nihilominus quoad ius exigendi con- 14
iugale debitum, & quoad obligationem illud non negandi iuſtè petenti, & etiam abſtinendi ab alieno toro, ac ſeruandi indiſſolubile vinculum, & indiuiduam vitæ ſocietatem ſunt pares, & æquales; *cap. percipiſt, cap. apud nos, & can. fin. 32. q. 5. & cap. gaudemus, § ſanè de diuortiis*, & tradunt in terminis mox præallegati Doctores, & etiam Antonius de Literatis, & Cataneus *locis ſuprà num. 1 allegatis.* Et ratio eſt, quia per contractum matrimonij non minùs vir transfert in vxorem ſui corporis poteſtatem, & dominium quoad actum coniugalem, quàm in ipſum ſui corporis dominium transferat eadem vxor, ex quo ſequitur, vt ſicut vir habet ius exigendi debitum coniugale, & vxor negare non poteſt; ita è contra vxor habet ius exigendi, & vir tenetur *reddere*, & propterea dixit Paulus 1. *ad Corinth. 7. Vxori vir debitum reddat, ſimiliter autem & vxor viro*: & infrà *nolite fraudare inuicem, niſi fortè ex conſenſu ad tempus*: quibus verbis apertè oſtendit præfatam æqualitatem. Quam æqualitatem D. Thomas (quem ſequuntur alij, Sotus, Ledeſma, Sanchez locis allegatis) appellat proportionis; qualis eſt illa, quæ eſt inter duas quantitates proportionatas ſecundum proportionem eiuſdem ſpeciei, licet vna ſit maior altera, vt dupli ad ſubduplum, & quatuor ad duo, & duorum ad quatuor: nam quoad æqualitatem quantitatis, qualis eſt illa quæ eſt inter duas qualitates eiuſdem menſuræ, vt bicubiti ad bicubitum, vxor non eſt æqualis viro non ſolum in reliquis, & in domeſtica diſpenſatione, cum vir præſit tanquam caput, & gubernet, & mulier ſubſit, & gubernetur; ſed etiam in actu coniugali; ſi quidem in eo nobiliores agit partes, cum ſit agens, & mulier patiens; at licet agens ſit nobilius paſſo, eſt tamen eadem proportio patientis ad patiendum, quæ agentis ad agendum, ac proinde eodem iure tenetur vterque alteri, vt explicat Sotus *art. 2. in ſolutione primi argumenti.*

§. III.

Neuter coniugum propriè tenetur petere coniugale debitum, aliquando tamen per accidens tenetur.

ETſi autem vterque coniux ex vi contractus matrimo- 15
nij tenetur alteri iuſtè petenti, ſeu exigenti reddere coniugale debitum; neuter tamen per ſe, & propriè loquendo tenetur petere, & exigere, vt tradunt Riccardus *q. 2.* Sotus *art. 2. Verſic. Quæſtio facilis eſt, in fine.* Angelus *n. 16.* Syluester *n. 10.* Nauarrus *n. 25.* Aſtenſis *q. 8.* Sanchez *d. 2. n. 2.* Filliuc. *n. 304.* Coninch *num. 13.* Baſilius Pontius *cap. 2.* & Hurtadus *num. 49.* Rationem affert Riccardus ab aliis approbatam, quia nemo tenetur vti iure ſuo, quod pro ſe tantum introductum eſt, *c. ad Apoſtolicam, de regularibus*: nec aliquis à ſuo debitore ſuum debitum repetere compellitur, neque debitum offerre, ſi eſt tale debitum quod non debeatur, ſi non petatur expreſsè, vel tacitè; huiuſmodi autem eſt coniugale debitum. Dixi, *per ſe, & propriè*; nam per accidens debet coniux aliquando offerre copulam, & petere debitum coniugale.

16 Et primò tenetur offerre, ſeu petere, quando ipſum offerre, vel petere eſt potius reddere, vt cum alter coniux præ erubeſcentia non audet expreſsè petere, petit autem tacitè, & interpretatiuè, oſtendens aliqua ſigna, quibus indicat internam voluntatem coniugalis copulæ, vt ſibi reddatur debitum, de qua re infrà.

Secundò tenetur coniux petere ſaltem ex charitate,
17 quando prudenter credit periculum incontinentiæ (ſiue incontinentia exiſtimetur futura ſine fidei violatione, ſiue cum violatione fidei, ſcilicet adulterio) quod petendo auertere poſſit imminere alteri, qui nullo modo petit nec expreſsè, nec interpretatiuè, nullum videlicet exhibens ſignum, quo indicet ſe cupere, vel velle copulam cum ſuo coniuge, ſibique reddi debitum. Ita S.Thom. *d.q.64.art.5. ad 1.& q.49.art.5.ad 5.* Sotus *d.31.art.4.concl.1.fine, & d.35.art.5.præallegato verſic.* Petrus Ledeſma *q.49.art.5. dub.5.concl.2.* Henriquez *lib.11.c.15.n.9.& lib.12.c.2.n.9.* Sanch. *d.diſp.5.n.6.& 7.* Filliuccius, Pontius, Coninch & Hurtadus *locis n.præcedenti relatis*, Reginaldus *n.281.* Paludanus, Adrianus, Aſtenſis *locis infra citandis*, & alij relati à Sanchez. Probatur, quia ſi quis proximus ſaltem ex lege charitatis tenetur, cum commodè poteſt, ſubuenire proximo in ſpirituali neceſſitate conſtituto, illiuſque peccatum impedire, maximè, & præcipuè tenebitur coniux coniugi ob arctum amicitiæ vinculum, quo adſtricti ſunt. Confirmatur primò, cum matrimonium poſt naturæ lapſum inſtitutum ſit in remedium concupiſcentiæ, huiuſmodi remedium coniux coniugi indigenti, etiam non petenti offerre exhibendo debitum tenetur, perindè ac medicus ægroto, cui medetur, medicinam ſalutarem offerre tenetur, tametſi eam non petat. Confirmatur ſecundò, præſertim quando alteri coniugi non petenti imminet periculum fornicandi, ſeu adulterandi, niſi copula coniugali oblata ei ſubueniatur, quia ad bonum fidei pertinet non ſolum quod neuter coniugum reſpuat mutuum debitum, ſed etiam quod neuter aliam copulam requirat, & conſequenter ad idem bonum fidei pertinere videtur (ex S.Thoma *dict. art.5. ad 5.* & Paludano *d.31. quæſt.2. art.3. Verſic. Dicendum quod verum*) vitare incontinentiam in altero coniuge, ſeu auertere alterum coniugem, illumque præſeruare à fornicatione: ac proinde quando nullum aliud medium occurrit auertendi, offerenda eſt illi coniugalis copula, ſi prudenter exiſtimetur profutu-
18 ra. † Quod ſi incontinentia, ſeu fornicatio aliter poſſet euitari, tunc ceſſaret obligatio offerendi copulam, vt tra-
19 dit Paludanus *dict. art.3. Verſic. Dicendum.* † Quemadmodum etiam ceſſaret prædicta obligatio offerendi copulam, quando non eſſet profutura, ſed adhuc coniux periclitans nollet continere, velletuè aliam copulam; quia cum tunc alter coniux periclitans verè, & propriè non petat debitum, ſed ad ſummum interpretatiuè, & præſumptiè, quatenus vult ſibi mederi matrimonio in remedium concupiſcentiæ inſtituto, obligatio offerendi copulam in huiuſmodi caſu non prouenit ex alterius exactione, ſed ex præcepto impediendi peccatum proximi. vel etiam ex bono fidei, ſeu natura fidei matrimonialis, quatenus obligat ad præcauendum in altero coniuge fornicationem, & ruinam animæ. Idcirco vbi ceſſat ſpes euaſionis ruinæ, & vitationis periculi, atque fornicationis, ceſſat etiam obligatio offerendi debitum. Ita in terminis Sanchez, & Coninch, & colligitur etiam ex Paludano *vbi ſuprà*, Petro Ledeſma, Pontio, & aliis, quatenus volunt alterum coniugem teneri alteri coniugi periclitanti offerre actum coniugalem ex debito cohibendi in illo incontinentiam. Eo quod hoc ſpectet ad bonum fidei, ac proindè iuxta eoſdem ſecus erit dicendum, cùm cohibitio, & vitatio incontinentiæ probabiliter non ſperatur. † Vbi
20 autem fuerit ſpes, obligatio petendi æquè comprehendit vtrumque coniugem, ſcilicet etiam vxorem, ſi maritus ſimili incontinentiæ periculo laboret, nullo modo expreſsè, nec ſignis petens, ſed indicans velle ſibi reddi coniugale debitum, quod manifeſtè conuincunt rationes *num.17.* adductæ. Notat tamen Sanchez quod ſi vxor foret nimis verecunda, quam valdè puderet, dedeceretque verbis, ſeu expreſsè petere, ad id ea non teneretur, ſed ſat eſſet ſigna, quibus vxores petere conſueuerunt copulam viro periclitanti offerre.

Dixi autem in huiuſmodi euentu, *coniugem alteri pericli-* 21
tanti teneri offerre copulam ſaltem ex charitate, quia valdè controuerſum eſt, an etiam ex fidelitate, & iuſtitia erga alterum adſtringatur tunc prouidere bono ſpirituali illius, & præſeruare à periculo incontinentiæ, & fornicationis debitum ab eo coniugale petendo; & affirmant in terminis Petrus Ledeſma, & Pontius *locis allegatis*; idem ſentire videntur S.Thom. Sotus, Henriq. *locis n.17. relatis*, Aſtenſis *in ſum. lib.8. tit.10. art.1. q.4.* Adrianus *in 4. vbi de Eucharistia, quæſtione Reſtat iam videre, reſponſione ad ſecundam rationem*, & Petrus Soto *in inſtitutione ſacerdotum, vbi de matrimonio, lectione 15. in fine*, quatenus aiunt petitionem, ſeu oblationem coniugalis actus ad ſubueniendum neceſſitati, & infirmitati alterius coniugis incontinentiæ periculo laborantis eſſe quandam, & veram debiti redditionem ad bonum fidei pertinentem, eo quod neceſſitas illa, ſeu infirmitas, & procliuitas alterius coniugis ad incontinentiam, cui per actum coniugalem mederi poteſt, cenſeatur vera exactio interpretatiua, licèt nullum aliud ſignum petitionis copulæ coniugalis appareat; neceſſitas enim illa per ſe ſatis clamare videtur actum coniugalem. Quod idem aiunt nonnulli alij citati à Sanchez. Quare probatur hæc ſententia primò, quia tunc ex parte periclitantis adeſt virtualis, & interpretatiua exactio neceſſitate illius clamante, ergo ex parte alterius actus coniugalis eſt debitus ex obligatione fidelitatis, & iuſtitiæ, & oblatio eiuſdem actus licet metaphyſicè loquendo ſit petitio, tamen virtualiter, interpretatiuè & moraliter eſt redditio debiti; ſicut (inquit Ledeſ. *d. dub.5.* in reſponſione ad primum) quando quis inimicum, qui habet ipſum incluſum ad eum occidendum, præuenit ipſum interficiens, tunc metaphyſicè eſt aggreſſio, moraliter autem defenſio. Qua de cauſa Adrianus, Sotus, Henriq. *locis citatis*, & alij, quos refert, & ſequitur Sanch. *diſp.7. num.5. eiuſdem lib.9. de matrimonio* aiunt, Coniugem voto caſtitatis ligatum non peccare ſi petat actum coniugalem ad euitandum in altero incontinentiæ periculum, qui tunc eſt potiùs, ſeu quodammodo reddere. Secundò probatur exemplo medici (de quo *n.17.* in prima confirmatione) qui ex iuſtitia tenetur ægroto non petenti exhibere medicinam, & ita etiam cùm matrimonium ſit inſtitutum in remedium concupiſcentiæ, coniux alteri periclitanti tenebitur ex iuſtitia illud offerre. Tertiò, quia, vt dicebatur *in ſecunda confirmatione eodem n.17. allata*, ad bonum fidei matrimonialis ſpectat euitare alienam copulam, & adulterinam, ergo eandem fidem lædet qui cum poſſit, non cohibet alterum coniugem, ne adulteretur; ergo ex fidelitate, & ex vi contractus matrimonij, & conſequenter ex iuſtitiæ obligatione tenetur id
præſtare. † Alij aiunt obligationem petendi debitum in ta- 22
li caſu non ex iuſtitia ſaltem propriè, & verè, ſed ex charitate oriri. Ita Sanchez *n.7.* Coninch *n.14. & 15.* (nullam admittens maiorem obligationem in hoc coniugis periclitantis peccato, quàm in quouis alio auertendo) Filliucius *n.303.* & eiuſdem ſententiæ videntur Paludanus & Sotus vbi ſupra (dum dicunt petere in tali euentu eſſe quodammodo redditionem largè bonum fidei reſpicientem) & Durandus *d.31. quæſt.4.* vbi dicit redditionem debiti non eſſe, nec locum habere niſi quando debitum petitur expreſsè, vel interpretatiuè; & cùm alter coniux verſatur in periculo incontinentiæ prouocatus ad alienam copulam, eum tunc ſolum tentari, non autem debitum petere, nec directè, nec interpretatiuè, & conſequenter non habere locum redditionem debiti. Hinc probatur primò, quia in huiuſmodi caſu nulla eſt petitio, vel exactio expreſſa, aut interpretatiua: ergo non adeſt obligatio iuſtitiæ accedendi ad coniugem periclitantem. Secundò quia coniux ex vi matrimonij, & dominij ſui corporis

Digitized by Google

poris tranſlati in alterum obligatur ſolùm ad non impediendum alteri corporis vſum, non verò ad cogendum alterum, vt eo vtatur, etiam ad præſeruandum illum à ruina, ſeu ad medendum illius concupiſcentiæ, quia per contractum matrimonij obligatur quidem ad reddendum debitum, non autem ad curandum coniugem; & matrimonium dicitur inſtitutum in remedium concupiſcentiæ in ordine ad ſe, ſcilicet vt coniux petendo, vel reddendo in ſe concupiſcentiæ ardorem ſedare, & incontinentiæ periculum auertere queat. Tertiò, quia ſi ex lege iuſtitiæ proueniret obligatio petendi, teneretur tunc coniux petere etiam ceſſante ſpe cohibendi alterius incontinentiam, & impediendi fornicationem (quod auctores etiam prioris ſententiæ negant) quia iuſtitia obligat reddere alteri ſuum abſque conſideratione, quod ſit vel non ſit profuturum. Neque obſtant rationes alterius ſententiæ. Nam ad primam negatur adeſſe exactionem vllam debiti coniugalis, vt patet ex dictis. Quod verò coniux ligatus voto caſtitatis petere poſſit debitum ad vitandam in alio coniuge incontinentiam, non prouenit ex eo, quod tunc adſit virtualis exactio, & ita petitio moraliter ſit redditio; ſed quia votum non videtur obligare ad non petendum cum diſpendio ruinæ alterius coniugis. Ad ſecundam reſpondetur, medicum tunc ex iuſtitia teneri, quia ſuſcepit ægrotum curandum, at non ſic coniux contrahendo matrimonium ſuſcepit curandum alterum coniugem. Ad tertiam reſpondetur bonum fidei, ſeu fidem matrimonij obligare coniugem, ne adulteretur, non verò vt auertat alterum ab adulterio, & ita contra eandem fidem peccare adulterantem, non ve-
23 rò negligentem eum impedire. † Et hanc eandem ſententiam, quod prædicta obligatio auertendi periculi incontinentiæ oblatione copulæ, non proueniat ex iuſtitia erga alterum coniugem, tenet Hurtadus *d.n.49.* ſed ait tunc coniugem teneri vti matrimonio ex caſtitate, non primariò, ſed ſecundariò, eo quod hæc, ſicut quæcunque alia virtus (inquit) obliget ad impediendum in aliis peccatum contra illam, & etiam ob eandem rationem teneri ſecundariò ex iuſtitia erga ſeipſum, quando actus incontinentiæ, quem timet in altero eſt contra iuſtitiam erga ſeipſum: ob quam rationem exiſtimat ibidem Hurtadus correctionem fraternam eſſe actum illius virtutis, contra quam futurum eſt peccatum, ad quod impedien-
24 dum correctio dirigitur. † Porrò Sanchez *eodem num.7.* addit præter obligationem ex lege charitatis adeſſe etiam ad tunc petendum debitum obligationem ex iuſtitia latè ſumpta, & petere in tali euentu eſſe quodammodo reddere, prout reddere reſpicit bonum fidei, ad quod etiam (vt dicebatur *num.17.* in confirmatione ſecunda) pertinet, vt neuter coniux aliam copulam requirat; & hoc tantum ait probare rationes prioris ſententiæ. Coninch quoque admittit tunc coniugem negligentem ſuccurrere alteri in periculo incontinentiæ conſtituto peccare etiam contra officium boni viri, quod coniugem ex quadam æquitate obliget ad huiuſmodi, ſicut ad alia pericula à coniuge auertenda; & hac ratione rectè dici (& hoc ſenſu intelligi dictum Sanch.) talem obligari ad petendum debitum ex iuſtitia largo modo ſumpta, ſcilicet quia peccat contra officium boni, & prudentis coniugis, ad quod officium ſpectat non modò proprium, ſed etiam conſortis bonum ac ſalutem quærere, & mala auertere.

25 Vtramque opinionem probabilem reddunt vniuſcuiuſque fundamenta: priorem tamen vt magis communem præfero; cui licet videatur maximè obſtare tertia ratio poſterioris, verè tamen non obſtat; nam quando ceſſat ſpes quod copula oblata, & acceſſus ad coniugem periclitantem debeat prodeſſe propter pertinacem propenſionem alterius ad aliam copulam, & obſtinatam, & prauam concupiſcentiam alterius thori, tunc nec bonum fidei, ſeu fides matrimonialis obligat coniugem ad oblationem copulæ, cùm ea oblata adhuc non euiretur adulterium in altero coniuge; nec ex parte eiuſdem periclitantis dicitur adeſſe neceſſitas clamans actum coniugalem, qui in tali euentu non eſt futurus remedium efficax prauæ concupiſcentiæ, & conſequenter nulla adeſt exactio debiti interpretatiua: & ita etiam ceſſat obligatio reddendi: ſicut ſi ægrotus expreſsè malit mori, quàm medicinam, vel certam medicinam ſumere, tunc cum ceſſaret neceſſitas medicinæ, quantum eſt ex parte efficacis voluntatis infirmi illam reſpuentis, medicus neque ex charitate, neque ex iuſtitia iam teneretur illam eidem ægroto offerre. An verò in tali caſu ſit offerenda copula coniugi periclitanti, non ſolùm quando commodè fieri poteſt, ſed etiam quando non niſi cum magno, ſeu notabili incommodo, ſeu detrimento ſalutis corporeæ, diſputabimus infra agentes de cauſis excuſantibus à redditione debiti.

Tertiò ſuppoſito, quod liceat vti matrimonio ob ſo- 26
lum finem vitandæ in ſe fornicationis, ſeu incontinentiæ, vel quia adſit impotentia ad prolem, vel quia aliis mediis, puta orationibus, ieiuniis, vigiliis continentiæ periculo non poſſit mederi, vel quia etiam dato, quod illis poſſit mederi, licitus ſit vſus matrimonij ob ſolum finem matrimonij intrinſecum ſecundarium, nempe ob concupiſcentiæ remedium (de qua re aliqua dixi *in altero tractatu de contractu matrimonij, d. cap. 10. à num. 61. ad 5.* & latiùs diſſeram *infrà*, cum de licito, & illicito vſu matrimonij) coniux ad medendum proprio periculo incontinentiæ, & adulterandi tenebitur petere coniugale debitum, ſi aliis remediis concupiſcentiam cohibere non poſſit, aut nolit: Et in huiuſmodi caſu tenetur tum ex charitate erga ſeipſum, quâ obligatur prouidere ſuæ extremæ neceſſitati ſpirituali; tum ex caſtitate & iuſtitia, quæ (ſicut & aliæ virtutes) vnumquemque obligant ad vitandum in ſe peccata contra eaſdem virtutes, & quoad hoc eſt vera doctrina Hurtad. *n.23.* relata, & dato, quod non eſſet licitus vſus matrimonij ob ſolum finem vitandæ incontinentiæ, quando proles haberi poteſt, in tali caſu ex obligatione earundem virtutum teneretur petere debitum, & vti actu coniugali intendendo etiam & principaliter bonum prolis ad euitandam culpam venialem, quâ (datâ hypotheſi) inficeretur actus coniugalis ob ſolum finem ſedandæ concupiſcentiæ habitus.

Quid ſi ratio boni communis poſceret, vt quis pro- 27
crearet prolem legitimam pro ſucceſſione Regni, Principatus, ſeu ditionis, ad ſedandas magnas lites, & diſcordias, ſiue ad auertenda bella, cædes, & ſimilia mala in Republica; putà, ſi eſſet vnicus hæres regni, & ipſo extincto abſque legitima prole prædicta mala in Republica timerentur, tunc ſicut ſi non eſſet coniugatus, teneretur (non ex vi præcepti naturalis, aut diuini de contrahendo matrimonio, ſed ex vi alterius præcepti, quo quis obligatur ſubuenire ſuæ Reipublicæ incommodis) matrimonium contrahere, vt docent Martinus Ledeſma *2. part. 4. q. 43. art. 3.* Sanch. *lib. 2. d. 3. ad finem*, Rebell. *p. 2. lib. 2. q. 2. n. 7.* & Baſilius Pontius *lib. 1. c. 4. n. 12.* ita ex eodem præcepto occurrendi Reipublicæ malis teneretur coniugale debitum petere, & vti matrimonio iam contracto, vt etiam in terminis tradit P. Ledeſ. *q. 64. art. 1. difficultate ſecunda, circa concluſionem ſecundam, concluſione 4.*

Similiter ſicut in principio mundi primis temporibus 28
à creatione, & in principio reparationis illius poſt diluuium ſinguli homines in particulari obligabantur ad contrahẽdum matrimonium, vt tradit S. Thom. in addit. *q. 41. n. 2. & in 4. diſt. 26. & ibidem ſcribentes*, idque non ex ſolo poſitiuo diuino præcepto (vt contendit Ægid. Coninch *diſp. 25. n. 6. & 7.* quod videtur contineri in illis verbis Geneſis 1. & 9. *Creſcite & multiplicamini*, dictis ad primos coniuges ex D. Hieronymi, & D. Cypriani interpretatione, quam eſſe à Theologis communiter receptam ait Rebell. *d. q. 2. n. 3.* licet alij, vt idem Coninch *n. 5.* & Pontius *n. 4.* velint continuari quandam benedictionem in ordine ad fœcunditatem, ſeu prolem, & matrimonij approbationem; ſed etiam naturali (vt docent S. Thom.

vbi *ſup.*ſcribentes *d.diſt.*26. P.Ledeſm.*q.*41.*art.*2.Sanch. Rebell. Pontius *locis n.præcedenti allegatis*, Hurt. *diſp.*4. *n.*13. & 14. & alij ab eiſdem relati) id quod probatur tum ex fine matrimonij, qui duplex aſſignatur, ſcilicet propagatio generis humani, & eiuſdem conſeruatio; quare quoties fuit neceſſitas prioris finis omnes, homines non ſolum in communi, ſed etiam ſinguli in particulari ex vi naturalis obligationis prouenientis ex eiuſdem finis obtinendi neceſſitate tenebantur vti matrimonio, ſine quo etiam non poterat licitè genus humanum propagari; inſtituto etiam matrimonio ad illum finem propagationis humanæ lumen naturale dictabat, & recta ratio exigebat eiuſdem generis humani propagationem per eiuſdem matrimonij vſum, tum quia cum natura procreauerit diuerſum ſexum ad hoc vt propagaretur genus humanum, & ſine matrimonio licita propagatio haberi nequeat, ex ipſa natura oritur obligatio vacandi propagationi per matrimonium, ne aut propagatio fiat illicitè, aut fruſtra diuerſus ſexus ſit conſtitutus: ſicut, inquam, initio mundi, & immediatè poſt diluuium ex præcepto naturali, & etiam diuino ſinguli in particulari tenebantur ad matrimonium, ita ad actum coniugalem, & ad de-
29 bitum exigendum.† An verò ſi omnes homines bello, vel peſte extinguerentur, remanentibus ſolum religioſis, & iis qui caſtitatem vouerunt, tunc hi ex vi eiuſdem præcepti naturalis contrahendi matrimonij ob propagationem, & conſeruationem humani generis tenerentur ad contrahendum matrimonium, & vacare generationi. Negant Durand. *d.diſt* 26.*n.*16 Palud *q.*7.*art.*1. Rich. *art.*3. *q.*3.P.Ledeſ.*d.q.*41.*art.*2.*circa finem.* Vaſq. *de matr.diſp.*1. *c.*3. Rebellus, Pontius *locis allegatis*, & alij, quia tunc, aiunt, credendum eſſet finem mundi inſtare, & ideo non eſſe neceſſarium matrimonium ad genus humanum reſtaurandum: ſed enim non ſit noſtrum iudicare, an finis mundi inſtet, ideo melius affirmant Sotus *d.diſt.*26.*q.*1. *art.*3. Lopez 2.*p.inſtruct.de matr.c.*34. Molina *de iuſtitia d.*22. Sanchez *d.diſp.*3.*num.*4.*alios referens*, & Hurtadus *n.*16. Neque id foret contra votum, quia in illo ſemper intelligitur exceptus huiuſmodi caſus. Limitat tamen Hurtadus, niſi præter hominum extinctionem apparerent alia ſigna conſummationis ſæculi in Scripturis tradita, ex quibus prudenter iudicari poſſet eiuſdem ſæculi finem inſtare, quia in eo caſu non eſſet neceſſaria propagatio; quod idem procederet, ſi extinctis omnibus præter religioſos per reuelationem innoteſceret mundi finem adeſſe. Et hæc de obligatione petendi coniugale debitum; redeamus ad obligationem reddendi.

SVMMARIVM.

§. Quarti, & Quinti.

*Actus coniugalis cur vocetur debitum, num.*30.

*Lethalis culpa eſt negare debitum coniugi petenti vt debitum; ſiue petat expreſsè, ſiue tacitè & interpretatiuè; & an tam viro, quàm mulieri interpretatiuè petenti ſit debitum reddendum, num.*31.32.33.

*Sine rationabili cauſa coniugi mandare, vel illum auertere, vt non petat debitum eſt mortale peccatum, num.*34.

*Coniugi illud petenti non vt debitum ex iuſtitia, neque inſtanter; ſed amicè & beneuolè, aut remiſsè non reddere debitum non eſt mortale, immò ſæpe neque veniale, n.*35.

*Item non eſt mortale petentem debitum precibus, & ſuaui ſuaſione auertere, illique cedenti facile iure ſuo negare debitum; non debet tamen petens ſine iuſta cauſa, aut multa inſtantia auerti, num.*36.

*Differre debiti redditionem ad modicum tempus, ſecluſo incontinentiæ periculo caret mortali culpa, & aliquando etiam veniali; & quodnam ſit tempus modicum, & quid ſi petens pateretur inuoluntariam pollutionem aut morbum, ſi ſtatim non reddatur, num.*37.

*Coniugi intemperato, & nimis frequenter petenti negare debitum non eſt culpabile, ſi abſit periculum incontinentiæ, & quid ſi probabiliter continentiæ periculum timeatur, num.*38. & 39. *fine.*

*Immoderatus coitus corporis vires debilitat, multiplices morbos gignit, & ſenectutem accelerat, n.*39.

*An ſit paruitas materiæ a mortali excuſans raro & moderatè petenti negare debitum vna, aut altera vice, n.*40.41.

*Expedit coniuges eſſe faciles in reddendo debito coniugali, num.*41. *fine.*

*Iuſta cauſa negandi excuſat à culpa, num.*42.

*Moderatè petenti, ſi ſeriò & inſtanter petat, mortale eſt negare debitum abſque iuſta cauſa, vel rariſſimè, & magna cum difficultate reddere, & multò magis ſi indè ſint orituræ graues diſcordiæ, vel petens ex negatione, vel redditione rariſſimè, & difficile in periculo pollutionis conſtituatur, num.*43. *ad* 46.

*Immo quoties in petente probabile incontinentiæ periculum aduertitur, ſemper & ſtatim reddendum debitum, etiamſi ſit nimius in petendo, num.*47.

*Quocunque tempore, ſeu die etiam ſolemni, & ſacro debitum exigatur, tenetur coniux reddere, & etiamſi eſſet ſumpturus Euchariſtiam, num.*48.

*Ante matrimonij conſummationem vterque coniux altero etiam inuito tranſire poteſt ad religionem, & profeſſionem emittere, num.*49.

*Ingreſſus religionis an poſſit excludi pacto expreſſo, & an cenſeatur excluſus, ſi quis promittat ſe conſummaturũ matrimonium, vel perpetuam cum vxore vitam ducturum, n.*51. *vbi quod poſt ſponſalia iurata licet tranſitus ad religionem.*

*Si quis ſe vendiderit in ſeruum, non poteſt abſque Domini licentia ingredi religionem, num.*51.

Ad ingrediendum, ſeu ad deliberandũ de ingreſſu à iure c.ex publico, de cõuerſ.cõiug. *ſponſis bimeſtre eſt ſtatutũ, n.*50.

*Intra eoſdem duos menſes coniux ab altero requiſitus non tenetur coniugale debitum reddere, etiamſi iuraſſet ſe conſummaturum matrimonium, num.*51.

*Bimeſtre an currere incipiat à tempore matrimonij contracti, an aſſignationis per iudicem factæ, an à tempore ſcientiæ priuilegij, num.*52. & 54.

*Terminum, ſeu tempus à lege præſcriptum iudex an, & quando queat reſtringere, vel prorogare. n.*53.54.55. & 57.

Bimeſtre in d.c.ex publico, *præſcriptum iudex ex iuſta cauſa cognita coarctare, & prorogare poteſt, num.*56.

*Id fieri facile non debet, ſed raro & ex vrgenti cauſa, n.*58.

*Bimeſtre an ſit datum ad profitendum, an verò ad deliberandum de ingreſſu, & quoad profeſſionem ſit expectandus annus integer probationis, ſiue alter coniux ingreſſus ſit religionem de conſenſu alterius, ſiue eo inuito, & ſiue inſpecto iure antiquo, ſiue nouo Tridentini, n.*59. *ad* 74.

*Si ſponſa ingrediens religionem ſit duodennis, an ſit expectandum quadriennium, num.*7.

Quid ſi ſponſus vel ſponſa ingrediatur religionem, in qua profeſſio iuxta eius ſtatuta non fit ante annum 18. *an fieri poſſit, & valeat profeſſio facta ſtatim completo anno decimoſexto iuxta Tridentinum, num.*76.

*Lex generalis prior limitatur per poſteriorem ſpecialẽ, & lex poſterior generalis limitatur per priorem ſpecialem, n.*63.

Lex generaliter loquens non ſolum limitatur per legem ſpecialem, ſed etiam per rationem alterius legis. ibid. fine.

*Lex generalis negatiua generaliter, & vniuerſaliter intelligenda eſt, licet maior ratio in vno caſu militet, quam in alio, num.*68.

*Commendatarius monaſterij non profeſſus debet intra ſex menſes profiteri, vel renunciare Commendæ. num.*64.

*Concilij Tridentini diſpoſitione attenta in nullo caſu valet profeſſio facta ante expletum annum probationis, etiamſi fiat de conſenſu Nouitij, & religionis, vel à profeſſo vnius religionis non mendicantis, qui ad aliam non mendicantem tranſierit. num.*70.71.

Iure antiquo profeſſio nec recipi debet infra probationis annum, facta tamen nondum nouitiatus tempore elapſo ex conſenſu Nouitij, & religionis tenet. ibidem.

Excipiuntur

Digitized by Google

Excipiuntur religiones mendicantium, in quibus ad valorem profeſſionis etiam de iure communi requiritur integer annus nouitiatus; & profeſſio ante annum admiſſa obligaret religioni in genere, n.72.73.

Per copulam violentam etiam intra bimeſtre habitam conſummatur perfectè matrimonium, & contrahitur affinitas. n.77.78.79.

Sponſa intra bimeſtre per vim, aut metum cognita, an poſſit altero inuito religionem ingredi. Negatiua, n.80.89. Affirmatiua num.82.90.

Quid ſi proles ex tali copula ſit naſcitura. n.82.

Sponſa vi cognita ad religionem tranſeunte, & profitente ſponſus remanens in ſeculo non poteſt eâ viuente aliam ducere, licet non poſſit cogi ad religionem, n.83.84.

Sponſa poſt bimeſtre violenter cognita, etiam dum eſſet in procinctu ingrediendi religionem, ſi ſuâ culpâ tam diu diſtulit ingreſſum, non poteſt poſtea altero inuito ingredi; ſecus ſi abſque culpa. n.85.86.

Peccat mortaliter ſponſus vi comprimens intra bimeſtre ſponſam etiam non tractantem de ingreſſu religionis, eſtque punibilis, licet non pœnâ l. vnica, Cod. de rapt. virg. n.91.92.93.

Sponſus violator non poteſt inuita ſponſa vi intra bimeſtre tranſire ad religionem. n.98.

Irregularitas contrahitur abſque culpa. n.81.

Conſummatur matrimonium per illam culpam ad quam ſequi poteſt prolis generatio, quacunque arte ſemen viri penetret vas muliebre. n.95.

Non conſummatur per oſcula, & tactus, & ſeminationem extra vas. n.96.

Neque etiam in foro conſcientiæ, & coram Deo conſummatur per ſolam vaſis penetrationem ſine ſeminatione, licet quoad forum externum probata penetratione præſumeretur ſeminatio, & conſummatio. n.97.98.

Sponſus de futuro ſub ſpe matrimonij deflorans ſponſam Virginem, aut viduam honeſtam, non poteſt eâ inuitâ religionem ingredi; neque etiam ſi inter eos ea interceſſit familiaritas, ex qua apta ſit ſequi notabilis ſponſæ infamia. n.99.102.103.

Sponſus poſt matrimonium ratum ſponſam ſiue inuitam, ſiue conſentientem deflorans ſine ſeminatione, non poteſt licitè eâ inuitâ religionem ingredi; & quid ſi ea interceſſerit familiaritas, ob quam communiter exiſtimetur inter eos copulam interceſſiſſe. n.99.100.101.& 103. fine.

In foro externo ex cohabitatione præſumeretur copula, & impediretur ingreſſus, niſi matrimonium non fuiſſe conſummatum clarè probaretur, putà ex aſpectu. n.104.

Si quis dixit ſponſam non virginem, & iurent non conſummaſſe, eis creditur ante traductionem, ſeu cohabitationem, ſecus poſt. ibid.

Si vir non conſummato matrimonio tradat vxorem alteri deflorandam, ſeu adulterandam, non licet ei, ipsâ inuitâ religionem ingredi. n.105.

Sponſus contrahens matrimonium animo ingrediendi religionē intra bimeſtre, an peccet, & teneatur ſtare matrimonio. ibid.

Intra bimeſtre an coniugibus de religionis ingreſſu non cogitantibus liceat non reddere debitum. Negatiua n.106. affirmatiua n.107.

Eodem bimeſtri tranſacto licitè poteſt coniux tranſire ad religionem altero repugnante, ſi non ſit conſummatum matrimonium, n.108.

Imo ſi ſit ligatus voto religionis tenetur tranſire. ibid.

Coniux ante conſummatum matrimonium tranſiens ad religionem, ad nulla damna inde alteri manenti in ſeculo ſubſequuta reſtituenda tenetur. n.108. poſt medium.

Obligatus ad aliqua obſequia, v.g. ad alios docendum, vel ad ſeruiendum in hoſpitali poteſt ingredi religionem, & non tenetur reſarcire damna inde ſequuta. ibid.

Bimeſtre quot diebus conſtet, & an currat de momento ad momentum, ita vt dies termini a quo computetur in termino, & an dies biſſextilis eidem bimeſtri accreſcat, & cum præcedenti reputetur pro vno. n.109.

§. IV.

Coniuges ſub pœna lethalis peccati tenentur ſibi inuicem reddere coniugale debitum, cum iuſtè, & debitè, ac moderatè expreſſis verbis, vel tacitè exigitur; & quandonam negatio ab omni culpa, vel ſaltem mortali excuſetur.

IGitur ex dictis *num.2. & n. 9.* infertur tertiò actum, 30
ſeu coitum coniugalem rectè dici debitum, quia cùm vi contracti matrimonij, ſeu tranſlationis dominij corporum per matrimonium contractum factæ coniuges ſibi inuicem corporis vſum præſtare teneantur, veram debiti iuſtitiæ rationem (vt etiam nominauit Syluester *d.v. Debitum, n.1.*) habet.

Quæ concluſio iuxta omnes Doctores *n.1.* relatos, 31
& alios de hac re ſcribentes certiſſima eſt, coniugi debitum coniugale ſiue expreſsè, ſiue tacitè, & interpretatiuè exigenti, ſcilicet tanquam debitum petenti ſub reatu lethalis culpæ alterum teneri illud reddere, niſi minùs iuſtè, aut debitè petatur, aliáve rationabilis cauſa excuſet. Ita S.Thom. *art.1.& 2.* Maior, Durandus, Richardus, Sotus *d. diſt.32.* P. Ledeſma *art. 1.* Syluest. & Ang. *n.1.* D Anton. *cap.20.§ 7.* Sylueſt. *q.8.* Aſtenſis *q.1.* Armilla *n.1.* Tabiena *n.5.* Couarruuias *n.1.* Nauarrus *n.2.* Sà *n.10.* Toletus *n.2.* Antoninus de Leteraiis *n 1.* Ioannes de Friburgo *q.32.* Flamma *d.§.9.* Lopez *c.79.* Rodriquez *n 1.* Homobonus *n.4.* Graff. *n.54.* Henriquez *n.4.* Sanch. *d.2.n.3 & 9.* Rebellus *n.1.* Azurius *d.c.3 1 initio.* Reginaldus *num.281* Aueiſa *ſect.1.* Coninch *n.16.* Pontius *n.1.* Filliuccius *n. 303.* Fagundez *n. 47.* Layman. *n.1.* Diana *d.r.fol.15.* Bonacina *p.1.n.4.* Villalobos *diff.45.n.2.* Hurtadus *n.90.* Fernandez *n.3.* qui omnes aiunt coniugi iuſtè debitum exigenti negare, eſſe ex ſuo genere mortale. Et ratio eſt, quia obligatio hæc reddendi eſt (vt ex dictis conſtat) iuſtitiæ commutatiuæ, quâ præcipitur vnicuique id, quod ſuum eſt, reddendum eſſe, & materia eſt grauis, vt per ſe patet. Et tradunt iidem DD. id etiam colligentes ex auctoritate D.Pauli *citato cap. 7. ad Corinth. 1. Vxori vir debitum reddat, & vxor viro, nolite fraudare ad inuicem, niſi fortè ex conſenſu vt vacetis orationi.*

Dixi *ſiue tacitè, & interpretatiuè*, quia ad prædictam 32
obligationem ſub mortali reddendi, ſeu non negandi debitum non eſt neceſſe, vt verborum expreſſione petatur, ſed ſat eſt, quod petatur blanditiis, nutibus, factis, ſeu operibus, & ſignis, quibus natura, & conditione, ſeu genio coniugis per illa ſigna petentis perpenſis, rationabiliter & prudenter alter intelligit illum appetere, & velle vt ſibi coniugale debitum reddatur, licet ob verecundiam non audeat expreſſis verbis id petere, *arg. l.de quibus, ff.de legibus; & cap. dilectis 1. de appellat.* Ita S.Thom. *art.2.* & reliqui DD. omnes modò allegati locis citatis, & M. Antonius Cuccus *tit. 12. num. 21.* † Et licet in vxore præcipuè, vt illi vir tenea- 33
tur ſub lethali reddere, locum habeat, & ſufficiat hæc tacita, & interpretatiua debiti coniugalis exactio, cùm mulieres verecundiores ſint, nec audeant, & ſoleant verbis expreſſis petere, ex S. Thoma, & aliis Doctoribus allegatis: nihilominus aliquando poteſt habere locum, & ſufficere etiam in marito, vt illi vxor abſque exactione verbis expreſsè facta debitum teneatur reddere: putà ſi vir ob puſillanimitatem ſuam, vel ob vxoria duram conditionem, aut inſignem eius auctoritatem non audeat expreſsè ſine aliquo metu petere; & vxor ex aliis indiciis intelligit illum appetere copulam. Eadem enim ratio tacitæ exactionis in ſimili caſu militat, ac proindè etiam obligatio reddendi etiam vxorem obſtringit erga virum tunc tacitè exigentem, cùm coniuges in actus coniugalis obligationis ſint pares ex dictis *ſuprà numero 14.* Et ita in terminis Syluester,

D.Antoninus,Nauarrus,Lopez,Cuccus,Sanchez,Rebellus, Villalobos, Reginaldus, Fillinccius,Hurtadus, Pontius,& Auerſa *locis citatis*. Nec diſſentiunt S.Thom.& alij Doctores,qui nullam de vxore mentionem facientes ſolum dicunt virum teneri reddere debitum vxori ob erubeſcentiam non audenti verbis petere, ſatis autem manifeſtè aliis indiciis ſignificanti ſe appetere debitū ſibi reddi; nam id faciunt, quia talis erubeſcentia, & timor petendi expreſſis verbis maximè, & communiter,ſeu vt plurimùm (vt dicebam) afficit mulieres, quæ proindè potius ſignis,quàm verbis petunt; rarò vero in viris reperitur, ac proinde vxor regulariter non tenetur reddere debitum viro non expreſsè petenti; etſi aliquando, nempe quando eidem vxori nota eſſet puſillanimitas, erubeſcentia, & timor ad debitum verbis expreſsè petendum,qui tamen aliis ſignis tacitè peteret.

34 † Quemadmodum autem peccaret lethaliter coniux iniuſtè negans debitum alteri expreſsè,vel tacitè exigenti; ita etiam ſimili culpa non eſſet immunis, ſi ſine rationabili cauſa illum auerteret, ne peteret debitum, quia talis auerſio negationis iniuſtæ locum tenet. Ita P.Ledeſma *d.art.*3.Tabiena *d.n.*5.*in fine*,D.Anton.*c.*20.§.7. & priùs S.Thom. *d.q.*64.*art.*2.*ad* 4. Vnde peccaret mortaliter vir, ſi vxori ſine rationabili cauſa mandaret, vt non petat. An verò liceat petentem blandè auertere,dicam mox *n.*36.

35 Dixi *exigenti, ſeu tanquam debitum petenti*, ſcilicet animo obligandi alterum ad mortale, & ad reddendum ſibi actum coniugalem tanquam debitum ex iuſtitia: quod regulariter contingit quando ſeriò, inſtanter, & obnixè petit, & efficaciter vrget. Nam ſi coniux petat, ſed non tanquam debitum ex iuſtitia, & ſine intentione obligandi ad mortale, vt ſi petat vel remiſsè, vel beneuolè, & amicè, aut inſinuando, & alliciendo precibus, blanditiiſve (niſi ex verecundia,vel puſillanimitate, vt ſuprà dictum eſt, non auderet alio modo petere) prouocando, tunc non eſſet obligatio reddendi ſub mortali, præciſo incontinentiæ periculo, ſicut cùm creditor petit ſibi ſolui debitum abſque intentione obligandi ad ſolutionem ſub mortali, vt quando blandè curat, monere debitorem amicum, vt ſoluat, vel remiſsè petit. Ita Sotus *ar.*1. Rodriquez *n.* 1. Henriquez *n.* 7. *fine*, Sanch. *d. diſp.* 10.*n.*2. Rebellus *n.*2. Reginaldus *n.* 282. Pontius *d.cap.*2.*n.*4.& 5. Layman.*n.*1. Bonacina *d. p.* 1. *n.*1. Lopez *cap.*80. Fagundez *n* 49. Hurtadus *n.*51. Villalobos *diff.*45.*n.*3. Diana *d.reſol.*36. Auerſa *d ſect.*1. & alij apud Sanchez, qui addit, cum amicè petitur, ſæpè non eſſe etiam veniale in tali caſu negare.

36 † Item non eſt mortale negare debitum, ſi petenti alter ſuadeat contrarium, precibúſve, aut aliqua tergiuerſatione illum auertat; ſeu idem petens rogatus facilè taceat, iniquè ſuo cedit, nec ægrè multùm fert ſe auerti, ſicuti in aliis debitis ciuilibus non eſt lethale negare ſolutionem, quando creditor rogatus facilè dilationem concedit. Ita D.Antonin. *d.*§.7. Sylueſter *q.*8. Aſtenſis *q.*7. Nauarrus *num.*24.Lopez *d.c.*80. Sanchez *num.*13. Coninch *n.*17. Villalobos *d.n.*3. & alij. Aduertunt autem D.Antoninus & Nauarrus, & poſt eos alij (& priùs admonuit S.Thomas *d.art.*2.*ad* 2.) petentem non debere ſine iuſta cauſa auerti, aut precibus nimium importunis, multáve cum inſtantia; idque propter periculum incontinentiæ, & ne alioqui talis auerſio (vt dictum eſt *num.* 34.) inducat rationem negationis, vtpote incutiens pudorem, ob quem petens taceat, & quieſcat.

37 † Neque etiam eſt mortale (ſi in mora non ſit periculum incontinentiæ) per aliquod breue tempus petenti debiti redditionem differre, quia huiuſmodi breuis dilatio videtur quid leue; ac proindè ſi fiat ſine cauſa iuſta non excedet culpam venialem, ſi cum iuſta cauſa (vt ſi hora importuna peteret, & alter differret ad commodiorem horam) nulla eſt culpa. Ita Victoria *num.* 278. Sanchez *num.*11. Pontius *d.cap.*2. *num.*5. Hurtadus *num.* 51. *fine*, Villalobos *num.*4. Diana *dict.reſol.*15. *tract.*5. Martinus Ledeſma relatus à Sanchez. Et iuxta eoſdem Doctores breuis dilatio cenſetur quando exigenti manè redditur de nocte, vel exigenti nocte redditur manè. Quod ſi eſſet notabile periculum, ne petens incideret in morbum (quod vix contingere poſſe credo) alicuius momenti, ſi ſtatim non redderetur ei debitum, tunc fore rem grauem, & culpam mortalem non reddere tradunt Viualdus *Candel. p.* 1. *de matrim. num.* 252. Sanchez *dict. num.* 11. Addit Viualdus fore etiam culpam mortalem non ſtatim reddere, ſi petens inuoluntariam pateretur pollutionem, niſi illicò redderetur debitum; quod eſt omninò certum, ſi adſit periculum conſenſus in eandem pollutionem: ſi verò abſit huius conſenſus periculum (quod accederet, quando pollutio proueniret à natura ipſa in ſomnis, vel etiam in vigilia; vt hoc rarò ob vehementem delectationem, & carnis fragilitatem) tunc Sanchez negat dilationem modicam fore lethaliter culpabilem, eo quod non ſit tanta obligatio vitandi pollutionem inuoluntariam, quando non procuratur, nec cauſa ipſius moralis datur, vt latè idem Sanchez *eodem lib.*9. *diſp.*45. *num.*15. de qua tamen re infrà.

† Verùm ſicut non negare abſolutè, ſed tantùm paruo tempore eſt quid leue, an etiam (nullo exiſtente periculo incontinentiæ in petente) neque abſolutè debitum vna aut altera vice cenſeri debeat materia leuis, & tantùm culpa venialis contra præceptum, ſeu obligationem iuſtitiæ illud reddendi. Conueniunt Doctores quod immoderatè, nimiſve frequenter, ac ſæpiſſimè petenti nullum eſſe peccatum (ſecluſo incontinentiæ periculo in alio, vel in ſe) ſi alter non ſemper reddat, ſed abſolutè neget iuxta regulas prudentiæ, & arbitrium boni, & prudentis viri. Ita Sotus *d.art.*1 P.Ledeſma *d q.*64.*num.*2. Lopez *d.c.*80.Henriquez *d. n.* 7. Rodriquez *d. n.* 1. Sà *d. v. debitum,in fine.* Sanchez *d.diſp.*2.*n.*12.*diſp.*24.*n.*6. & *lib.*7. *diſp.* 21.*n.*16. Rebellus *n.*3. Reginaldus *d.n.*282. Coninch. *n.*16. Homobonus *d.n.*4. Hurtadus *n.*51. Pontius *d.c.*2.*n.*5.Villalobos *d.diff.*45.*n.*5. Diana *d.reſol.*36. *tract.*14. Bonacina *d.n.*1. Auerſa *d.ſect.*1.*verſic. ex alia parte.* Ratio eſt,quia per contractum matrimonij quis non cenſetur ſe obligaſſe ad importunam, & immoderatam redditionem, & ſi in omnibus rebus ſeruandus eſt modus (iuxta illud, eſt modus in rebus,ſunt certi denique fines:) præſertim in coitu etiam coniugali, vt latè Tiraquellus *de leg. connub. l.*15.*a n.*6

† Quando coitus nimis frequens,& immoderatus, ex eodem Tiraquello, non ſolum animi aciem obtundat, ſed etiam corporis morbos multiplices gignat (quos idem Tiraquel. enumerat *d.lege* 15.) & ipſius vires valde debilitet; viſum abbreuiet,& ſenectutem acceleret, vt aliis relatis docet ibidem Tiraqu. *à n* 6. *ad* 50. cum enim ſperma ex ſanguine optimè decocto, digeſtóque quarta digeſtione gignatur,& ex omni corporis parte ſecernatur,iuxta Philoſophorum,ac Medicorum (quos idem Tiraquellus *n.*10. & *ſeqq. refert.*) ſententiam, eo ſæpiùs, ac ſuperfluè per coitum emiſſo corpus valdè debilitatur, reſoluitur, & ad ſenectutem feſtinat,ex Ariſt. *de longit.& breuit. vitæ c.fin.*& aliis à Tiraq. relatis; etſi fœminę minus quàm viri patiantur. Quare non ſolum vir, qui eſt caput mulieris,cuique incumbit correctio vxoris poteſt hac de cauſa illi immoderatè petenti debitum ſubtrahere,prout prudentia dictauerit, non exponendo eam periculo incontinentiæ; ſed etiam vxor ipſa marito infræni,& intemperato,ac moleſtiſſimè coniugalem actum petenti meritò debitū negare poteſt,vt ille ſibi temperet, & etiam caueat eidem marito, & ſibi à nocumento. An verò ſi immoderatè petens verſaretur in periculo incontinentiæ,& ex frequentia nimiæ redditionis debiti damnum notabile corporeæ ſalutis reddenti immineret, iſte ad impediendum alterius peccatum, ſicut licitè poſſet cū propriæ ſalutis corporeæ detrimento debitū immoderatè petitū reddere, ita etiam teneretur,negat Sanch. At hæc res *infra* §.9.*n.*77.& 78. examinabitur,dū agā an debitū

cum

cum periculo damni notabilis ſalutis propriæ corporalis ſit reddendum, *vbi n. 343. & 346.* etiam explicabitur an peccet mortaliter coniux nimis frequenter vacans actui coniugali, aduertens indè ſibi euenturum notabile ſuæ ſalutis damnum, in prædictis igitur conueniunt Doctores:

40 † Sed difficultas eſt, an coniugi rarò, & moderatè debitum petenti, illud negare vna, aut altera vice excuſetur à mortali, eo quod talis negatio pro vna, aut altera vice ſit cenſenda leuis materia contra præceptum reddendi? Et ob materiæ leuitatem excuſari à mortali poſt Ledeſmam *2. p. 4. q. 66. ar. 1. dub. 2.* à ſe relatum tradit Sanchez *d. diſp. 2. n. 11.* qui propterea ait, ſi vir conſueuit petere quater in menſe, & petat iterum, non eſſe mortale vxorem ea quinta vice negare abſque incontinentiæ periculo; Ledeſmam, & Sanchez ſequuntur Pontius, Hurtadus, Bonacina, Auerſa, & Diana *locis ſupra n. 38. allegatis*, Cornejo *in 3 p. D. Thom. tract. 6 de matr. diſp. 5. dub. 1. q. 2.* & Ochagauia *de ſacram. matr. tract. 5. q. 1. num. 6.* relatus à Diana *d. reſolut. 15. tract. 5. quinta partis.*

41 † Verùm cum actus coniugalis debeatur ratione fidei coniugalis, ſit ſeminarium prolis, & poſteritatis (quæ ex vnica copula ſequi poteſt) & etiam remedium concupiſcentiæ, vnus actus videtur res grauis, & conſequenter petenti inſtanter, & vt debitum, negare abſque rationabili cauſa (etſi abſit periculum incontinentiæ tam ex parte petentis, quàm negantis) non videtur poſſe excuſari à mortali ob materiæ leuitatem, etiamſi rarò, & vnicâ vice tantum negetur. Et ita videntur ſentire reliqui Doctores allegati, qui inter caſus, in quibus coniux debitum petenti, ſeu exigenti negans à mortali excuſatur, hunc minimè enumerant, nullamque eius mentionem faciunt, & expreſsè id tenere Adamum Tannerum *to. 4. diſp. 8 q. 6. dub. 2. n. 16.* refert Diana *d. reſol. 15.* & certè huiuſmodi negatio poteſt facilè parere iurgia, & ſcandala inter coniuges, & alia pericula, ac proinde longe conſultius eſt ab illa abſtinere: Immò ſemper coniugibus ſuadendum eſt, vt faciles ſe in reddendo coniugali debito oſtendant, ne ſua moroſitate à ſe animum coniugis ad amores illicitos auertant, vel exponant periculo voluntariæ pollutionis.

42 Dixi demum in concluſione, *niſi minus iuſte, aut debitè petatur, aliáve rationabilis cauſa excuſet*, quia ſi petens amiſerit ius petendi, vel aliàs irrationabiliter non ſeruatis debitis circumſtantiis petat, aut ex parte alterius coniugis adſit alia iuſta cauſa non reddendi, nullum erit periculum negare coniugalem actum; de quibus cauſis, & vniuerſaliter, & quando à culpa excuſetur actus coniugalis petiti negatio, diſſeremus in ſequentibus.

43 Nunc ex dictis colligendum, eſſe lethale peccatum non reddere coniugale debitum (nullâ iuſtâ cauſâ negandi exiſtente) coniugi rarò, & moderatè petenti ſeriò, & obnoxiè, ac vt ſibi debitum; & maximè valdè indignanti, ſi negetur; idque etſi, quia ille eſt timoratæ conſcientiæ, petens peccati carnalis, ſeu incontinentiæ periculum non ſubeat; & ſiue negatio debiti oriatur ex ſola peruerſa voluntate, ſiue ex prætextu deuotionis, ſiue ex ira, & odio, vel appetitu alicuius vindictæ, vel non ſuſcipiendi prolem, quia v.g. non eſt claræ proſapiæ (nam ob multiplicitatem prolis, & paupertatem, ſeu inopiam alendi, an poſſit debitum licitè negari, explicabitur *infra*) vel quia non vult ſubire labores illam educandi. Ita Sotus *d. ar. 1.* D. Antonin. *d. §. 7.* Sylu. *d. n. 10.* Angelus *n. 17.* Lopez *d. c. 80.* Rodriqu. *d. n. 1.* Sanchez *d. diſp. 2. n. 15. & 16.* Reginaldus, & Diana *locis allegatis*. Huiuſmodi enim debiti negatio abſque legitima cauſa denegandi facta eſt contra iuſtitiam, & coniugi petenti valdè iniurioſa; & dico *legitima cauſa*, quia etſi coniux requiſitus non abruptè negaret, ſed exigentem conaretur auertere ſe excuſando cauſâ minùs iuſtâ, & quæ prorſus non excuſaret à debiti redditione, adhuc eſſet mortale exigenti non reddere, ob eandem rationem, quia iniuſtè negatur.

44 † Et eo magis iuxta eoſdem Doctores erit mortalis talis negatio ſine ſufficienti cauſa, ſi præuideatur ex ea (vt contingit ſæpè) oritura ſcandala, aut graues diſcordias.

45 † Nec minus quoque erit (vt in terminis aiunt Sotus, Lopez, Rodriquez, Sanchez, Raynaldus, Diana *locis citatis*) peccatum mortale debitè petenti rariſſimè, & magna cum difficultate reddere ob iuſtitiam defraudandi coniugem coniugali debito, quàm & ſæpius abſtinere à petitione, quam ob illam magnam difficultatem reddendi non auderet facere, vnde etiam periculo incontinentiæ ſæpè exponeretur.

46 † Inſuper multò magis erit peccatum mortale negare debitum coniugale illud tanquam debitum petenti, quando ex denegatione ille in periculo ſe polluendi, aut aliam copulam quærendi conſtitueretur, vt iidem DD. notant; cum tunc redditio ſit debita etiam titulo præſeruandi petentem à ſpirituali ruina.

47 † Immo quoties coniux petens actum coniugalem laborat probabili periculo incontinentiæ, niſi alter reddat, vel ſtatim reddat, tenetur is ſub mortali reddere, & ſtatim; tametſi alter non peteret de rigore iuſtitiæ, & enixè, vel facilè precibus poſſet auerti, vel etiam in petitione eſſet nimia frequens, id enim exigit ratio periculi probabilis ruinæ ſpiritualis, cui & ex fide matrimonij, & etiam ex charitate tenetur alter coniux ſubuenire (vt ſuprà *n. 17. ad* 21. oſtenſum eſt, & tradunt Doctores) niſi fortè adſit iuſta cauſa negandi, v.g. probabile periculum ſalutis propriæ corporeæ, de qua re, vt dixi *ſupra n. 15. & 39.* fuse agemus infrà tractantes de cauſis negationem debiti excuſantibus.

48 † Demùm aduertendum in ſupradictis caſibus coniugi exigenti debitum alterum teneri reddere quouis tempore, & quocunque die, quamuis ſolemni, & ſacro publicæ proceſſionis, orationis, & ieiuniorum, vel etiam ſi ſumenda eſſet Euchariſtia, non obſtantibus *can. Chriſtiano, & can. ſciatis, 33. q. 4.* Vbi habetur, ſimilibus temporibus non licere congreſſum inter coniuges, id quod tradunt Maior *d. d. 32. in reſponſione ad tertium contra tertiam concluſionem*, Roch. *ibid. q. 2. ad 1.* D. Antoninus, Lopez, Sanchez *locis citatis*, idem Sanchez *lib. 9. diſp. 12. n. 7.* Caietanus *loco ſuprà n. 1. allegato.* Iucremata *in d. can. ſciatis, art. 4. n. 6.* Viguerius *inſtit. c. 16. §. 7. verſ. 10.* Gaëta *in repet. c. ad limina, 30. q. 1. §. 4. n. 174.* Tiraquellus *d. l. 15. n. 111.* & Petrus Soto *lect. 16. de matrimonio, verſiculo Sequuntur circumſtantia*, & alij à Sanchez relati interpretantes dictos canones continere admonitionem, & exhortationem, non præceptum; immò D. Hieronymum, cuius dictum allegatur *d. can. ſciatis*, aientem prohiberi ſumptionem Euchariſtiæ ei, qui mox ante ſe commiſcuit carnaliter cum vxore D. Thom. *d. q. 64. art. 1. ad 1.* ait loqui de Eccleſiæ miniſtris coniugatis, quibus interdictum eſt celebrare die, quâ ad vxores accedunt. Coniux autem tempore, quo recepturus eſt Euchariſtiam, & etiam in aliis diebus ſolemnibus, & ſacris requiſitus licitè, & laudabiliter poſſet blandè, & precibus non importunis, & abſque magna inſtantia conari auertere petentem, de quo infrà *cap. 7. n. 102.* Dicta autem procedunt niſi præter diei ſolemnitatem, & tempus communionis adſit alia legitima cauſa à redditione debiti excuſans. De quibus cauſis excuſantibus in ſequentibus paragraphis.

§. V.

Sponſi de præſenti excuſantur à redditione debiti, ſi nondum conſummato matrimonio petatur intra bimeſtre illis à iure conceſſum ad ingrediendum in religionem, vbi latè de ſdicto bimeſtri, & quomodo ſponſis ante matrimonij conſummationem liceat ad religionem tranſire.

49 Itaque cum poſt contractum matrimonium ante conſummationem quilibet coniugum altero etiam inuito, & reclamante poſſit religionem ingredi, & in ea ſolemniter profiteri, *capite ex publico, de conuerſione coniugatorum*, Tridentinum *ſeſſione 24. can. 6.* Diuus Thomas *in addit. ad 3. p. q. 61. art. 2. & in 4. d. 27. art. 3. ibid.* Maior *concl. 2.* Rich. *art. 2. quaſt. 2.* Durandus *quaſt. 2.* Paludanus

danus *q.*1. Sotus *q.*1.*art.*4.*&* *d.*32.*q.*1.*art.*3.*initio verſicul. Hanc quæſtionem.* Hoſtienſis *in ſumma lib.*3. *tit.de conuerſione coniugatorum, & in d.cap. ex publico.* Summa D.Raymundi *lib.*4. *tit. de matrimonio,* §.9. Diuus Antoninus *in ſumm.p.*3.*titul.*1.*cap.*21.§. *ſecundum eſt. Verſic. quartus caſus eſt.* Angelus V. *matrimonium* 4. *n.*18. Syluester V. *diuortium,quæſt.* 3. *&* 5. Tabiena V. *matrimonium* 3. *num.* 4. Armilla V. *debitum coniugale,n.*5. Ioannes de Friburgo *in ſum.lib.*1.*titul.*8. *q.*41. *& lib.*4.*tit.*2. *q.*34. Aſtenſis *in ſum. p.*2. *lib.*8. *tit.*10.*art.*2. *q.*8. P.Ledeſma *quæſt.*61. *art.*1. Victoria *in ſumma, titul. de matrim. num.*280. Summa Corona *cap.*8.*de Sacram. matr.n.*12. Carolus Tapia *in Auth.ingreſſi, Cod.de Sacroſ.Eccleſ.V. ingreſſi,c.*11. Couarruu. *de ſponſal. p.*2, *cap.*7. §.4. *n.*6, *& ſeqq.* Cenedo *ad Decretales collectan.ad decretales lib.*3.*tit.*32.*c.*7. Gutierrez *de matrim. c.*54. Nauarrus *in ſumma cap.*16. *num.*27. Graff. *deciſ.aur. p.*2.*lib.*1.*cap.*12.*n.*65. Rodriquez *in ſum. p.*1.*cap.*238. *n.* 2. Flamma *in methodo p.*3.*c.*8.§.12. Lopez 1.*p.inſtruct.cap.*8. Sanchez *de matr. lib.*2. *d.*24. Rebellus *de oblig. inſtit. p.*2. *lib.*3.*q.*4. *n.*11. *& ſequentibus.* Reginaldus *lib.*31. *num.* 36. *&* 39. Henriquez *lib.*12.*cap.*5. *num.*8. Coninck *diſp.* 26. *num* 49. *& ſequentibus.* Baſilius Pontius *de matrim. lib.* 9. *cap.*9. Filliuccius *p.*1. *tract.*10. *cap.*2.*num.*48.*& ſequentib.* Layman. *lib.* 5. *tract.* 10. *part.*3. *cap.*5. *num.*2. Villalobos *p.*1. *ſumm. tract.* 13. *difficultate* 12. Hurtadus *de matrim. diſp.*8.*num.*29. Auerſa *de matrim. quæſt* 21.*sect.*6. *verſu* 5. Sayrus *lib.* 6. *clau. cap.* 7. *num.* 6. & alij apud eundem

50 Sayrum, & alios præallegatos. † Et ad dictum ingreſſum, ſeu ad deliberandum de ingreſſu religionis ſponſis de præſenti permittitur à iure *in dict. cap. ex publico, de conu.coniugat.* & tempus duorum menſium conceditur, his verbis; *Mandamus quatenus ſi prædictus vir eam carnaliter non cognouerit, & eadem ad religionem tranſire voluerit, recepta ab ea ſufficienti cautione, quod ad religionem tranſire, vel ad virum ſuum redire intra duorum menſium ſpatium debeat, ipſam abſoluas.*

51 Ideo intra eoſdem duos menſes, quamuis ſit licita copula coniugalis inter coniuges, ſi ambo pari conſenſu velint conſummare matrimonium, tamen non eſt debita, & coniux ab altero requiſitus non tenetur reddere, vt clarè conſtat ex dicto textu, & tradunt omnes præallegati Doctores; traditione enim corporum facta per contractum matrimonij, ſubintelligitur conditio vtendi beneficio iuris concedentis bimeſtre ad ingreſſum religionis, vt dicetur latiùs *infrà num.* 81. Ampliatur, vt contracto matrimonio, & nondum conſummato liceat ſponſis intra bimeſtre negare debitum, & ante conſummationem ingredi religionem, etiamſi priùs ſibi inuicem iuraſſent ſe contracturos, & conſummaturos matrimonium. Nam ſicut poſt promiſſionem etiam iuramento confirmatam de contrahendo matrimonium, licet ſponſis de futuro reſilire à promiſſione, & non contracto matrimonio, ingredi religionem, vt colligitur ex *cap. commiſſum, de ſponſalibus,* & tradunt ibidem Scribentes, & alij Doctores communiter, S.Th. *in* 4.*d.*27. *q.*1.*ar.*3. Sotus *ibid. q.*2.*art.*5.*dub.*1. Nauar. *in man. c.*22.*n.*26. Menochius *de arbitr.caſu* 455.*n.*10. Couarr. *de ſponſ.p.*1.*c.*5. *in initio n.*11. Suarez *de religione tom.*1.*tract.de iuramento,lib.*2. *cap.*13.*n.*2. *& ſeqq.* Azor. *inſtit.mor. p.*1. *lib.*11. *cap.*5.*q.*4. Sanchez *de matr.lib.*1.*diſp.*1.*num.*43. Ang.Barboſa *collect. ad d.cap. commiſſum, num.*2. Caſtrus Palaus *p.*1.*tract.*14. *diſp.*2.*p.*6.*num.*4. Baſilius Pontius *lib.*12.*cap.*10. & alij à Sanchez, & Barboſa relati; quia in contractu promiſſionis de contrahendo matrimonium, & in ſimilibus contractibus promiſſoriis, quibus quis ſe alteri obligat ad faciendum aliquid; quod habet tractum ſucceſſiuum, v. g. ad aliquod officium longo tempore obeundum, vel ad docendum aliquot annos, intelligitur ſemper exceptus ſtatus perfectionis, & ita tacita conditio, *niſi religionem ingreſſus fuero,* vt iidem Doctores, & alij infrà *num.* 108. poſt medium relati; quæ exceptio à iuramento promiſſioni addito non excluditur, ſed includitur; nam iuramentum confirmatorium ſequitur, & ſortitur naturam actus ſuper quem cadit, *l.fin.Cod.de non num. pec. cap. quemadmodum, de iuretur.* & regula *acceſſorium* 41. *de reg. iuris in* 6. & conſequenter habet eandem exceptionem, tacitam conditionem, vel reſtrictionem, quam actus ſuper quo idem iuramentum interponitur habet, ſiue ex mente loquentis, ſiue ex diſpoſitione iuris, ſiue ex recepta conſuetudine, vt præallegati Doctores, Couarruuias *in cap.quamuis pactum, p.*2.§.4. *in principio,* Leſſius de iuſtitia *lib.*2. *cap.*42. *n.*22. & Doctores communiter apud Couarruuiam: ſicut, inquam, poſt promiſſionem etiam iuratam de contrahendo matrimonio licet ſponſis omiſſo matrimonio tranſire ad religionem, ita etiam poſt promiſſionem, ſeu mutuam conuentionem iuratam de conſummando matrimonio contracto cuilibet ſponſorum nondum conſummato matrimonio licet ad religionem tranſire, quia in tali promiſſione, ſeu conuentione iuramento firmata ſubintelligitur exceptus ſtatus perfectionis, & tacita conditio, niſi promittens & iurans conſummare elegerit tranſire ad religionem, prout ei à iure conceditur; ad quem ſtatum aditum ſibi intercludere ſimili conuentione, ſeu contractu nullus præſumendus eſt, cum id eſſet magnæ inſipientiæ; quare non obſtante mutuo pacto iurato de conſummando matrimonio licet ſponſis intra bimeſtre negare debitum, & nondum matrimonio conſummato ſemper tranſire ad religionem; id quod etiam in terminis docent Caſtrus Palaus *dict.n.*5. *in fine,* & Sanchez *lib.*4. *ſum. cap.*19.*n.*8. vbi aſſerit quidem poſſe ex pacto expreſſo iurato excludi ſtatum perfectionis, ſeu religionem, itavt ad illam tranſire non liceat non impleta prius obligatione: & ita etiam pacto expreſſo iurato à ſponſis excludi tranſitum ad religionem, eo quod iuramentum, licet aliàs diſſonum rectæ rationi, & illicitum ſit ſeruandum, ſi cadit ſuper actum, ſeu promiſſionem, aut contractum de re licita, vel quæ abſque culpa adimpleri poſſit, vt idem Sanchez latè tradit *lib.*3. *ſum. cap.*4. *n.*20.21. *&* 22. & faciunt tradita per Leſſium *d. lib.*2. *cap.* 42. *n.*12. *fine,* Sed nihilominus addit idem Sanchez eodem *num.*8. exigi de hoc verba expreſſè eum tranſitum excludentia, nec ſufficere verba obligantia ad aliquid incompatibile; quia in eis includeretur conditio, niſi tranſitus ad religionem placeat; ac proinde etiamſi quis iuraſſet fœminæ, ſe cum ea conſummaturum matrimonium, vel in perpetuum eam habiturum vxorem, poſſet ante conſummationem tranſire ad religionem; etenim cùm expreſſè hic tranſitus non ſit excluſus, habet ea promiſſio in ſe eam conditionem inbibitam, niſi promittens velit religionem ingredi. Quemadmodum etiamſi quis ad perpetuum famulatum alteri ſe obligaſſet, intelligitur niſi religionem ingrediatur. Nec eſt ſimile, inquit idem Sanchez, ſi quis ſe in ſeruum alteri venundaret; nam eo ipſo ſui ipſius dominium alienat, ac proinde non manet liber, vt ad religionem abſque Domini conſenſu queat tranſire.

A quo tempore incipiat currere bimeſtre?

Porrò præfatum bimeſtre initium ſumere ſtatim à tempore contracti matrimonij aiunt Barboſa *n.*9. Gutierrez 52
*num.*8. Summa corona *d.num.*13. *verſus finem,* Sanch. *num.*21. Rebellus *num.*11. Coninch. *n.*44. Hurtad. *n.*59. Villalobos *n.*5. & alij tacitis nominibus relati à Ioanne de Friburgo *d.q.*41. alij verò dicunt bimeſtre incipere currere ab eo tempore, quo fuerit per iudicem, ſeu Epiſcopum aſſignatum, *arg.text.in cap.nos quidem, de teſtam.* Ita Hoſtienſis *in d. cap. ex publico.* Aſtenſis *d.q.*8. Ioannes de Friburgo *d.q.*41. Layman *d.num.*2. & alij, quos referunt Aſtenſis, & de Friburgo, & indicat etiam Sanchez *d.n.*21. ſed fortaſsè nulla eſt diſcordia inter hos DD. nam primum dictum intelligendum eſt, ſi nulla fiat à iudice aſſignatio, poſterius verò poſt diſſenſionem coniugum altero petente, altero verò negante debitum, iudex interpellatus, vel ex officio aſſignat bimeſtre, prout *d.c. ex publico,* præſcribitur; tunc enim

à

à tempore aſſignationis factæ per iudicem incipit cur-
rere; limitarem etiam primum dictum, vt procedat, ſi
vterque coniux ſtatim à matrimonio habeat notitiam
fauoris huius bimeſtris ſibi concessi ad conuolandum
ad frugem ſanctioris vitæ, ſecùs ſi non nouiſſet; nam
tunc dicerem incipere à tempore ſcientiæ, vel aſſigna-
tionis factæ per iudicem; vt is, qui ab initio contra-
ctus caruit ſcientia, & poſtea nouit priuilegium, habeat
ſufficiens tempus ad deliberandum de ingreſſu, & præ-
parandum neceſſaria pro illo. Quot autem dies conti-
nere debeat bimeſtre, & an computandum de momento
in momentum, explicatur infrà.

Bimeſtre an poſſit ex iuſta cauſa cognita à iudice coarctari, vel prorogari?

53 An verò hoc bimeſtre à iure *in dict. cap. ex publica* ſta-
tutum poſſit iudex, ſeu Epiſcopus, vel Ordinarius re-
ſtringere, vel prorogare? videtur negandum, eo quod
terminus generaliter præfixos à lege, vel ſtatuto non
poſſit per iudicem coarctari, vel prorogari, vt pluribus
allegatis Carpanus *ad ſtatut. Mediolanenſia, in prælud.*
*n.791. ad cap.22 num.*40. *&* 43. *& ad cap.*42. *n.*156. cum
54 iudex non ſit ſuper legem. † Et dato quod ex cauſa iu-
dex regulariter queat terminos à legibus aſſignatos re-
ſtringere, vel prorogare, vt Bartolus communiter recep-
tus *in l.2. ff. de re iudicata, n.*4. Hieronymus de monte
*tract. fin. regund. cap.*49. *n.*3. à Carpano *d. cap.*22. *n.*42.
relatus, Maranta *in ſuo ſpeculo, ſexta parte princ. primo actu*
*de Dilationibus, num.*15. Gutier. & Sanch. *locis allegandis*,
& alij relati à Maranta & Carpano *d. c.*22. *n.*44. & videtur
55 colligi ex *cap. cum ſit Romana, de appellation.* † Hoc ta-
men non procederet quando elapſo termino ponitur
pœna priuationis, vel alia ſimilis, vt cum aliis Molina
*d. n.*19. & plures alij, quos Auguſt Barboſa *collectaneo*
*ad dict. cap. cum ſit Romana, n.*17. refert. Bimeſtre autem
præfixum eſt à iure, vt eo tranſacto priuetur ſponſus
iure amplius ingrediendi, vel deliberandi de ingreſſu
religionis, & excommunicandus eſt ſi debitum coniu-
gale neget; quare, &c.

56 Verùm communis ſententia, à qua non eſt rece-
dendum tenet, huiuſmodi bimeſtre datum ad ingreſ-
ſum, vel deliberandum de ingreſſu, poſſe à iudice ex
iuſta cauſa cognita coarctari, vel prorogari: ita Gloſſa
in dict. cap. ex publico, verbo intra duorum, ibid. Hoſtienſis
verſiculo nunquid, Aſtenſis *dict. quæſt.*8. Ioan. de Friburgo
*dict. quæſt.*48. Syluester *v. Diuortium, quæſt.*1. *verſic. quar-*
ta cauſa. Richardus *dict. quæſt.*2. Nauarrus *dict n.*15. Ta-
biena *dict. num.*4. Armilla *dict. num.*5. Ioannes Brunellus
de ſponſalibus concluſione 30. *num.* 2. Gutierrez *num.* 14.
Sanchez *num.* 12. Baſilius Pontius *num.*8. Ioannes Andr.
Innocentius Cardinalis, Panormitanus, & alij à Bru-
nello, Gutierrez, & Sanchez relati, aientes hoc bi-
meſtre non eſſe ordinarium, & præciſum, ſed iudici ar-
57 bitrarium, & ratio eſſe poteſt. † Vel quia *in dict. capite ex*
publico (vt ait ibi Panorm. & Coninck *num.*44.) ſermo
ſolum eſt de caſu quodam particulari, ſcilicet de mulie-
re, quæ primò diù litigauerat de valore matrimonij,
deinde condemnata diu omninò recuſauerat illud con-
ſummare, dicens ſe velle ingredi religionem, ac tandem
ſuper ea re Pontificis literas impetrarat, quibus præci-
piebatur, vt Epiſcopus præſcriberet ei duos menſes
pro ingreſſu religionis computandos à die quo Epiſco-
pus poſt receptas literas Apoſtolicas hoc ei præciperet;
vel quia doctrina illa, quod terminus à lege aſſignatus
non poſſit à iudice reſtringi, vel prorogari, non proce-
dat (vt docent Dynus *regula indultum* 17. *num.*12. *de re-*
gul. in 6. Cardinalis *in dict. cap. publico, num.* 5. Immola
*conſil.*86. *num.*8. & Carpanus *d. capite* 2. *num.*44.) quan-
do terminus datur miniſterio iudicis, vt *in dict. cap. ex*
publico, vbi non videtur ſignatum bimeſtre, ſed manda-
tur iudici, vt deſignet. Vel quia dato quod bimeſtre ſit
à lege conceſſum, & non deſignandum à iudice, nihilo-
minus quod terminus legalis, ſeu tempus à lege defini-
tum etiam pœnâ priuationis, eo lapſo nequeat proro-
gari, procedit de rigore iuris, ſecus de æquitate, ſcilicet
quando pro cauſæ qualitate, & quantitate, perſonarum
conditione, & aliis circumſtantiis à iudice benè conſi-
deratis, & cognitis idem iudex prudenter arbitrari po-
teſt, expedire tempus à lege ſtatutum reſtringi, vel pro-
rogari: tunc enim iudex ex huiuſmodi iuſta cauſa coar-
ctare poteſt, vt colligitur ex *l.2. ff. de re iudicata, & l. pla-*
cuit, C. de iudiciis, vbi habetur quod æquitas rigori præ-
fertur, & tradunt Bartolus, & alij relati *n.*54. & ad id fa-
ciunt etiam tradita per Menochium *de arbitrariis caſu* 8.
igitur etiam bimeſtre hoc licèt lege definitum, ſaltem ex
iuſta cauſa, eaque cognita poterit ita æquitate ſuadente
coarctari, vel prorogari, vt tradit prædicta communis
ſententia. † Addunt tamen Brunellus, Syluester, San- 58
chez, & alij, iudicem non debere facilè ab eo termino
à iure *in d. c. ex publica*, ſtatuto recedere. Et Gutierrez,
& Pontius ſubdunt, id non ſolùm debere fieri ex iuſta
cauſa cognita prudenter, & maturè, non verò leuiter,
& cum facilitate, ſed rarò, & ex vrgenti cauſa.

Tempus duorum menſium an intelligatur conceſſum ad deliberandum de ingreſſu, an verò ad profi-tendum, & an probationis tempus coarctari poſſit, vel debeat?

Sed cum alter coniux remanens in ſæculo non poſſit 59
aliud contrahere matrimonium, niſi poſt alterius profeſ-
ſionem ſolemnem, cum non per ingreſſum religionis,
ſed per ſolemnem profeſſionem religionis approbatæ
vinculum matrimonij rati diſſoluatur, vt definit Triden-
tinum *d. can.* 6. & tradunt omnes Doctores ſuprà *n.* 49.
relati; non leuis inter eoſdem Doctores controuerſia
eſt, an bimeſtre intelligatur datum ad profitendum, ita vt
non ſit expectandus annus probationis vltra bimeſtra,
ſed eo elapſo ſtatim profeſſio ſit emittenda, vel ſaltem
tempus probationis à iure, *c. ad Apoſtolicam, de regularibus*,
præſcriptum debeat in hoc caſu per iudicem abbreuiari;
an verò ſit datum ad deliberandum de ingreſſu, & con-
iugi ſanctiorem vitam eligenti poſt ingreſſum competat
annus probationis; qui annus ab altero ſit expectandus.
Et procedit controuerſia non quando vnus ſponſorum
per verba de præſenti de conſenſu alterius ante matri-
monij conſummationem ingreditur religionem. † Nam 60
in hoc euento ingredienti annum integrum indulgeri,
& competere ad profeſſionem communiter aſſerunt
Doctores: Gloſſa *in can. deſponſatam*, 27. *q.*2. Panorm. *in*
*d. cap. ex publico, n.*11. Butrius, Ioannes Andr. Card. An-
charanus *ibid.* Brunellus *d. concluſ.*30. *n.*2. Doctores alle-
gandi *infrà n.*64. & alij relati à Tapia *d. cap.*11. *n.*24. Eo
enim ipſo, quòd alter remanens in ſæculo aſſenſum
præbuit ingreſſui alterius, videtur etiam conſenſiſſe, vt
detur tempus regulare, & ordinarium probationis in
fauorem tum nouitij, tum religionis à iure præſcrip-
tum. Procedit ergo controuerſia quando alter altero in-
uito eligit religionis ingreſſum. † Quo caſu tempus 61
duorum menſium indulgeri ad profitendum, & profeſ-
ſionem eſſe anticipandam, ita vt iudex ſaltem teneatur
abbreuiare tempus ordinarium probationis aliquo alio
certo ſtrictiori præfixo, in quo ſponſus ingreſſus religio-
nem debeat profiteri, vel eo elapſo ſtatim adire alterum
ſponſum, docuerunt Gloſſa, Innoc. Panorm. Præpoſitus
in d. cap. ex publico, de conuerſ. coniug. Bernardus *in tit. de*
regularibus & tranſeuntibus ad religionem, capitulo ſtatui-
mus, Richardus *d. q.*2. Ioan. de Friburgo *d. q.*41. Tabie-
na *d. n.*4. Brunellus *d. n.*2. Nauarrus *d. cap.*26. *n.*27. &
*lib.4. conſil. tit. de ſponſalibus, conſil.*40. *n.*2. *in* 1. *edit. & in* 2.
lib.3. tit. de conuerſ. coniug. conſ. 1. *num.*2. Menochius *de*
arbitr. caſu 455. *n.*11. & alij relati à Tapia *d. c.*11. *n.* 12.
Horum fundamentum eſt, primò quia *d. cap. ex publico,*
iubetur

iubetur, vt debeat mulier intra bimeſtre vel ad virum ſuum redire, vel ad religionem tranſire: vbi tranſire accipitur pro profiteri, quia *eodem capite infrà* dicitur per eius ingreſſum matrimonium ſolui, quod fit per ſolam profeſſionem. Secundò, quia quod alter coniugum tam longo tempore ſtet in ſuſpenſo, cùm non valeat ad alias nuptias tranſire, videtur nimis graue & oneroſum, ac etiam animæ pernicioſum ob periculum incontinentiæ eiuſdem coniugis in ſæculo remanentis, qui etiam alioqui poſſet fraudari iure ſuo; nam intrans religionem poſſet eſſe vſque ad finem anni in vna religione, & tunc exire, & intrare aliam. Quare quod tempus probationis abbreuietur, vel abbreuiari debeat, ſpeciale eſt in hoc caſu ad præcauendum grauamen, & periculum incontinentiæ alterius coniugis. Et hanc opinionem non reprobat Durandus *d. q.2.* & probabilem putant Sanchez *d.diſp.24.n.5.* Filluccius *d.cap.2. n.51.* &

62 Coninck *d. diſp.26.n.48.* † Immò procedere etiam poſt Concilium Tridentinum, ita quod non obſtante decreto eiuſdem Tridentini *cap.15.ſeſſ.25.de regularibus*, quo præſcribitur annus integer nouitiatus, & continuus, antequam quis ad profeſſionem admittatur, & ætas ſexdecim annorum completorum ad valorem profeſſionis, cogi debeat coniux, qui eligit ingredi religionem, intra illud bimeſtre *d.cap.ex publico*, definitum, ſeu aliud tempus breuius tempore ordinario probationis à iudice iuxta *dictum cap. ex publico*, præfixum profiteri, & tametſi coniux religionem ingreſſus intra illud tempus ætatem ſexdecim annorum non compleuerit, tenent Nauarrus, & Menochius *locis citatis*, cum poſt Tridentinum ſcripſerint; & in terminis id tanquam probabile iudicat idem Nauarrus *dict. conſil.40. n.4.in fine.* Idem tenuerunt plures alij relati ab Henriquez *lib.12. cap.5. in Gloſſa liter. T.* Rodriquez *loco infrà allegando*, & Sanchez *n.6.fine*: fundamentum ponit Nauarrus *d.conſil.40.*

63 *num.2.* ſcilicet: † Tum quia ſicut lex prior generalis limitatur per poſteriorem, ita lex poſterior generalis limitatur per priorem ſpecialem, *l.ſed & poſteriores*, ibi: *Poſteriores leges ad priores leges pertinent, niſi contrariæ ſint, ff.de legibus, l.in toto, ff.de reg.iur.& c.generi per ſpeciem, de reg.iur.in 6.* Decius *in dict.l.in toto,n.7.*& plures alij, quos refert Sanch. *d.diſp.24. n.6.* Vbi ampliat etiamſi in lege poſteriori ſit clauſula, *Non obſtante.* Quare cum prædictum *caput ex publico* ſit lex determinans ſpecialem caſum de ſponſo, vel ſponſa per verba de præſenti, altero etiam inuito eligente ingreſſum religionis, cenſendum eſt limitare legem generalem poſteriorem Concilij Tridentini. Tum quia longè maior ratio limitandi tempus probationis inuenitur in hoc ſpeciali caſu, quàm in aliis, quia in eo tractatur de graui præiudicio tertij (vt dictum eſt *n.61.* & confirmatur, quia ſuppoſito Tridentini decreto coniux remanens in ſæculo non ſolum cogeretur expectare per annum, ſed etiam aliquando quadriennium, vt ſi ſponſa eſſet duodennis) quod non agitur communiter in aliis nouitiis: & lex generaliter loquens non ſolum limitatur per legem ſpecialem, ſed etiam per rationem alterius legis. Baldus *in l. de pretio, ff.de publiciana in rem actione*, Nauarrus *d.n.2.*

64 Quibus tamen non obſtantibus Doctores magis communiter aſſerunt dictum bimeſtre à iure *in d.cap ex publico*, concedi non ad profitendum, ſed ad deliberandum de ingreſſu (ſcilicet vt ſponſus ante matrimonij conſummationem eo tempore deliberet, & vires ſuas metiatur, an ſibi religionem ingredi expediat; item vt faciliùs intelligat, an Spiritu Dei, vel ſubito motu & cauſa extrinſeca ducatur; & denique, vt religionem, ſeu religioſam Congregationem ſibi aptam, quæ eum recipere velit, perquirat) ad probationem verò, & ad emittendam profeſſionem permitti annum à iure *in dict. c. Ad Apoſtolicam, de regularibus*, præceptum. Ita Hoſtienſis *in ſumma lib.3.tit.de conuerſ.coniug.§. fin. verſic. quid ſit maritus*, Durandus *d.diſt.27.q.2.* Palud.*d.q.3.art.2.concl.2. verſic. Sed nunquid.* Sotus *d. quæſt.2.n.4. verſ. At verò ſi infrà.* Aſtenſis *dict. q 8.* Syluester *d.q.3.* Armilla *v.Diuortium, num.5.* D.Antoninus *d.cap.21.verſic. Quartus caſus.* Gutierrez *d.cap.54.n.11.& 12.* Tapia *d.cap.11. num.13.* Auguſtinus Barboſa *collectaneo ad dict. cap. ex publico, de conu. coniug.num.8.* Henriquez *d. cap.5. n.8.* Rodriguez *qq.reg.tom.3.quæſt.13.art.4.* Sanch. *dict.diſp.24.n.4. & 7.* Rebelius *d.quæſt.3.n.22.* Coninck *dict.diſp.26.n.98.* Filliucius *dict. c.2. n.51.* Layman *d.cap.5.n.2. verſic. Tertiò dicta facultas.* Villalobos *dict. difficultate 12.n.3.* Hurtadus *dict.diſp.8.num.51. & 52.* Pontius *d.cap.9.n.2. & 3.* Auerſa *d.quæſt.21. verſiculo Quintò quoniam.* Caſtrus Palaus *Theol.moral.tomo 2.tract.16.diſp.1.puncto 12.§.1.n.3.* & alij relati à Tapia & Sanchez. Fundamentum præcipuum (etiam ſolo iure antiquo inſpecto) eſt quia ex quo ius *in dict.c.ex publico*, permittit ſponſis de præſenti ante conſummationem ingredi (altero etiam inuito) religionem, & in ea profiteri, & tempus probationis annuum item à iure *in d. cap. ad Apoſtolicam*, fuerit introductum non ſolum in fauorem Nouitij (vt vitæ ſuſceptæ rationem cognoſcat, & Monaſterij auſteritates experiatur, & an vires ad eas toto vitæ curriculo perferendas ſuppetant, ne ſi intra breue temporis ſpatium primo vocationis feruore ductus profeſſionem emitteret, facilè poſtea pœniteat, & vitam infelicem, ac angoribus plenam agere cogatur) ſed etiam in fauorem religionis, ſeu monaſterij, vt ſumatur experientia de moribus nouitij, cenſetur etiam concedere, vt profeſſio fiat iuxta iuris communis præſcriptum, & religionum leges: ſcilicet cenſetur concedere, vt ſponſus ingrediens religionem fruatur priuilegio experiendi monaſterij auſteritates per annum, & item monaſterium non priuetur priuilegio probandi mores nouitij anno integro, & iuxta religionis ſtatuta; & ita præſcribendo duos menſes ad tranſeundum ad religionem permittit etiam, ſeu non aufert ordinarium tempus probationis profeſſioni præmittendum. Quod confirmatur primò quia *eod.cap.ex publico.* decernitur, debere eum qui vult religionem ingredi cautionem præſtare, quod intra duorum menſium ſpatium ad religionem tranſibit, quod non poteſt intelligi, vt det cautionem profitendi intra duos menſes, ſed tantùm ingrediendi; quod à ſua pendebat poteſtate, cum profiteri non poſſit abſque voluntate eorum, qui debent eum admittere ad profeſſionem, quorum factum promittere non poteſt, cum monaſterium ex priuilegio *in d.cap.ad Apoſtolicam*, non teneatur aliquem intra annum probationis admittere ad profeſ-

ſionem. † Confirmatur ſecundò, quia à iure antiquo non receditur, niſi nouum ad hoc cogat, quod non ſit *in dict.ex cap.publico*, vbi verba illa, *intra bimeſtre ad religionem tranſire*; poſſunt rectè & iuxta verbi proprietatem intelligi de tranſitu ad habitus religioſi ſuſceptionem; non enim tantùm profiteri eſt tranſire ad religionem, ſed etiam ingredi eſt tranſire, quamuis inchoatiuè; & quamuis in eodem capite infra tranſire ad religionem ſumatur pro profeſſione, tamen dum decernitur tranſitus intra bimeſtre, accipitur pro tranſitu ad ingreſſum, non pro profeſſione, propter dicta in prima confirmatione, & ad euitandam prioris iuris concedentis annum probationis correctionem. Et ex his remanet ſolutum primum prioris ſententiæ fundamentum. Ad ſecundum verò dicitur nullam fieri iniuriam coniugi in ſæculo remanenti, qui tanto tempore cœlebs cogitur expectare: nam alter vtitur fauore iuris indulto, non ſolùm in bonum nouitij, ſed ipſius etiam religionis, vt maturè integro nouitiatus anno & continuo ſumatur experientia de moribus nouitij, & illius conſtantia probetur. 65

† Quòd ſi appareret ſuſpicio fraudis, puta ſi coniux ingreſſus prætextu religionis differret continuare matrimonium vagando intra tempus nouitiatus de vna in aliam religionem, tunc per iudicem compelli debet aſſignato termino peremptorio, vt vel maneat in vna religione 66

Digitized by Google

religione expleto nouitiatus anno, vel redeat ad alterum coniugem in ſeculo relictum, vt conſummet, vt rectè tradunt Durandus, Paludanus, Diuus Antoninus, Rodriquez, Henriquez, Sanchez, Filliuccius, & Gutierrez.

67 Porrò hæc communis ſententia quod ad profeſſionem ſponſi tranſeuntis ad religionem requiratur annus integer probationis poſt ingreſſum, qui per iudicem Papâ inferiorem nequeat coarctari, multò magis, & ferè indubitanter procedit attento iure nouo Tridentini *in d. cap. 15. ſeſſ. 25.* de regularibus, definientis annum expletum probationis, ita vt aliàs profeſſio facta ſit nulla; quæ definitio, ſeu conſtitutio eſt generalis abſque reſtrictione, aut limitatione vlla, ac proindè correctoria, & reuocatoria cuiuſcunque iuris antiqui permittentis breuius probationis tempus.

68 Lex enim vniuerſalis, & negatiua (qualis eſt hæc Tridentini negatiuè prohibentis profeſſionem ante expletum annum nouitiatus) vniuerſaliter, & in omni caſu eſt intelligenda, *cap. ſolita, §. fin. de maioritate, & obedientia, & l. de pretio, ff. de publiciana in rem actione.* Quod Nauarrus cum aliis *d. conſil. 40. numero 3.* ait procedere etiam quando maior ratio inuenitur, quare debeat includere vnam ſpeciem potius quàm aliam; cuius rei rationem aſſignat idem Nauarrus ibidem, ſcilicet quia negatio quidquid poſt ſe inuenit, deſtruit, & contrarium eius poſcit, iuxta regulam logicam, & gloſſam celebrem, & receptam in *c. cum dilecto, de conſuetudine.* Confirmatur, nam ratio, quâ Synodus Tridentina ducta annum nouitiatus ſtatuit; ſcilicet ne aliqui nimis leuiter antequam ipſi religionem probauerint, & à Religione quoad mores, & conſtantiam ſint probati, ad profeſſionem admiſſi poſtea eos pœniteat, & ſcandala generent, etiam in hoc caſu militat; immò magis vrget, quia qui hoc modo religionem ingrediuntur, facilè poſſunt præſumi ingredi magis odio coniugis, quàm amore religionis, vt videtur accidiſſe in caſu *dicti cap. ex publico:* quare hi maximè illo Concilij Tridentini de-
69 creto debent comprehendi. † Neque obſtat, quod Concilium Tridentinum *dicta ſeſſione 25. cap. 21.* decernat eos, qui cum non ſint religioſi aliquod Monaſterium in commendam habent, debere vel huic renuntiare, vel intra ſex menſes in illo profiteri, atque ita ab illa regula generali aliquem caſum excipiat: non obſtat, inquam, tum quia exceptio firmat regulam iuxta vulgare Iuriſtarum; tum quia in his militat particularis ratio; etenim præſumitur, eos ſatis cognitam habere religionem eam, quam regunt, & religioni etiam eſſe præfectos, ac proindè non eſt iis opus tam longa probatione; ſecus autem eſt in iis coniugibus, qui communiter priùs nihil de religione cogitarunt, vel experti ſunt.

70 Quare neque obſtat doctrina Cordubæ in ſumma, *caſu 38.* quam videtur approbare Henriquez *libro 13. capite 40. numero 2.* in Gloſſa *litera O,* dicentis etiam nunc poſt Tridentinum, profeſſum qui licitè tranſit de vna religione non mendicante ad aliam non mendicantem, vt ad Carthuſianum, poſſe ante annum (ſi vterque nouitius, & religio in id conſentiat) profiteri iuxta *d. cap. ad Apoſtolicam, de regul.* cui Tridentinum in hoc caſu non videtur derogare: Nam dato, quod hæc doctrina eſſet vera, ille profeſſus iam expertus fuiſſet difficultates, & aſperitates ſimilis religionis; coniux autem minimè, &
71 conſequenter non ſatisfieret fini Concilij. † Quamquam licet præfata Cordubæ doctrina defendi poſſit probabiliter diſputando, non tamen conſulendo, vel iudicando, vt docet Nauarrus loco mox allegando; cum longè verius ſit poſt Concilium Tridentinum *dict. capite 15. ſeſſione 25. de regularibus,* nullum vnquam etiam in vna religione profeſſum, ad aliam quamcunque religionem tranſeuntem poſſe profiteri niſi poſt expletum ſuæ probationis annum; nec huiuſmodi terminum, & probationis tempus etiam ex conſenſu Nouitij, & Monaſterij (vt permittit dictum cap. ad Apoſtolicam) poſſe tenuari; vt tradit Nauarrus *libro 3. conſil. titul. de regularibus, conſil. 33. numero 5. in prima editione, & conſil. 66. numero 6. in 2.* Ex eo quia in Concilio Tridentino *d. cap. 15.* parificantur, & omninò æquiparantur profeſſio facta ante decimumſextum annum, & ante expletum probationis annum; nullus autem audebit dicere, quod profeſſio facta de conſenſu Nouitij, & Monaſterij ante decimumſextum annum expletum ſit valida: ergo nec dici poteſt, quod ſit valida profeſſio ante finem anni probationis, etſi de conſenſu Nouitij, & Monaſterij facta. Et hoc idem tenent Rodriquez *in ſumma part. 2. capite 6. numero 10. & tomo 3. quæſt. regul. quæſtione 15. articul. 7.* Garzias *de benefic. part. 11. cap.....* *numero 15. fine.* Sanchez *libro 2. d. diſputat. 24. numero 10. & libro 5. ſumm. capite 4. numero 19.* Petrus Ledeſma *in ſumm. part. 2. tractat. de ſtatu religioſorum, capite 7. concluſione 2.* Azorius *part. 1. libro 12. capite 4. quæſtion. 9.* Beia *part. 4. caſu fin. vaſicul. 3.* Riccius *in praxi rerum fori Eccleſ. deciſione 1. in prima editione, & reſolutione 617. in ſecunda editione.* Auguſtinus Barboſa *collect. ad d. cap. ad Apoſtolicam, numero 3. & collect. ad dict. cap. 15.* Tridentinum *ſeſſione 25. de regul. numero 17.* & alij recentiores communiter, quos referunt, & ſequuntur Tamburinus *de iure Abb. tomo 3. diſputatione 6. quæſt. 7.* Bordonus *de profeſſion. regul. capite 4. quæſtione 4.* Caſtrus Palaus *tomo 2. tractat. 16. diſputatione 1. puncto 12. §. 1. numero 4.* Vnde iuxta eoſdem Doctores per Tridentinum correctum eſt dictum caput ad Apoſtolicam, quatenus in illo habetur validam eſſe profeſſionem ante elapſum annum probationis ex conſenſu Nouitij, &
Monaſterij emiſſam. † A quo tamen excipiuntur 72
Religiones Minorum & Prædicatorum, ad quarum profeſſionem non poterat quiſquam admitti ante exactum probationis annum, vt decernitur *cap. non ſolum, de regular. in 6.* quod decretum extenſum fuit ad cæteros Mendicantium ordines, per
cap. Conſtitutionem, eodem titulo, & l. 6. † An verò ſi 73
in his admitteretur profeſſio ante eum nouitiatus annum, ea obligaret, non ei religioni ſpeciali, ſed religioni in genere poſt Gloſſam *in d. cap. non ſolum, verbo veſtro, & dict. cap. conſtitutionem, v. obligat,* & Syluestrum *v. Religio 3. quæſt. 4.* tradunt Auguſtinus Barboſa *collect. ad dict. c. ad Apoſtolicam, numero 2.* & Sanchez *d. cap. 4. numero 8.* & clarè colligi videtur ex *d. cap. non ſolum,* illis verbis: *Decernimus eum, qui taliter receptus fuerit, nullatenus veſtro ordini eſſe obligatum.*

Quod autem attento Tridentino, & vbi illud 74
receptum eſt, annus integer probationis ſponſo poſt matrimonium ratum religionem ingreſſo ad profitendum indulgeri debeat, nec abbreuiari poſſit, niſi per Summum Pontificem, ita vt profeſſio ante annum abſque Papæ diſpenſatione emiſſa ſit nulla, ſuſtinent Tapia, Gutierrez, Auguſtinus Barboſa, Henriquez, Rodriquez, Sanchez, Rebellus, Coninch, Filliuccius, Layman, Villalobos, Pontius, Hurtadus *locis ſuprà, numer. 64. relatis.* Et ita cenſuit ſacra Cardinalium Congregatio in duabus declarationibus relatis à Farinacio pagin. 438. Quarum prima ſic habet: *Profeſſio non eſt valida ante expletum probationis annum, ſed quia Canones permit-*

ſunt, vt quis poſt ratum matrimonium religionem ingredi poſſit, quid fiet ſi vnam religionem ingreſſus de illa tranſeat ad aliam, aut plures, & ita tempus profeſſionis differatur, an talis compelli poſſit ad tempus hoc breuiandum, maximè cum iſte tranſitus ex vna ad aliam religionem fieri videatur in fraudem eius, qui in ſeculo remanſit. Congregatio anno 1588. reſpondit non poſſe compelli. Altera verò ſequentibus continetur verbis. *Mulier ſi duodecim annis maior intra duos menſes ingrediatur monaſterium, & habitum ſuſceperit, & deinde expleto decimoſexto anno, & lapſo anno probationis profeſſionem emittat, iuxta hoc decretum interea vir expectet, donec annus probationis labatur, & profeſſio ſit emiſſa.*

75 Hinc iuxta hanc communem ſententiam, & veriorem ſi ſponſa duodennis intra duos menſes à matrimonio rato tranſeat ad religionem, per quatuor annos debet ſponſus expectare, donec profiteatur, cum profiteri nequeat ante annum expletum, attento eodem Concilio Tridentino *d. cap.* 15. *eiuſdem ſeſſ.* 25. *de regularibus*; quod etiam in terminis tradunt Guttierrez, Barboſa, Henriquez, Rodriquez, Sanchez, Rebellius, Couineb, Pontius, Filliuceius, & Hurtadus. Neque obſtat quod ſponſo graue ſit tandiu nuptias differre: tum quia puella vtitur iure ſuo; tum quia talem puellam ducendo ſponſus huic periculo ſe ſubiecit.

76 An verò ſi coniux nondum conſummato matrimonio intra bimeſtre ingrediatur religionem Sancti Franciſci de Paula, in qua profeſſio non fit ante annum 18. ex eius regulæ ſtatuto, compelli poterit, vt profeſſionem emittat decimoſexto anno completo iuxta Tridentini decretum. Dicendum iuxta ſupradicta *numero* 64. non poſſe compelli: quod etiam Pontius docet; at ſi profiteatur anno decimoſexto completo ſubſiſtet, vt declarauit ſacra Congregatio apud Farinacium *d. p.* 438. his verbis: *Sed quid ſi ex inſtituto alicuius regula profeſſio non fiat ante decimumoctauum annum completum, vt ſunt de Sancto Franciſco de Paula, an ſit eorum profeſſio nulla, ſi iam emiſerint poſt tempus Concilij, ſed ante tempus in eorum regula ſtatutum; & quia ex verbis regula non annullatur talis actus profeſſionis, ſed tantum imponitur pœna eum recipienti, & quia eget confirmatione ſuperioris, cenſuit congregatio profeſſionem tenere, arg. c. ad Apoſtolicam, de regular.* Eandem declarationem refert poſt alios Auguſtin. Barboſa *de poteſt. Epiſcop. alleg.* 101. *num.* 15. *& collectaneo ad d. cap.* 15. Trident. *n.* 12. *&* 13. Et iuxta hæc diiudicandum erit de profeſſione monialium primitiuæ regulæ Sanctæ Claræ, quæ ante 18. annum non emittunt profeſſionem; nam ſi regulæ verba annullent profeſſionem ſecus factam, non valebit profeſſio aliter facta, ſecus ſi non annullent; Nam Concilium intendit tantum excludere profeſſionem ante 16. annum factam. Hæc de difficultate, an bimeſtre ſit datum ad profitendum, vel ad deliberandum de ingreſſu.

Sponſa de præſenti intra bimeſtre à ſponſo per vim carnaliter cognita, an poſſit adhuc eo inuito ingredi religionem, & an talis copula coacta ſit ad matrimonij conſummationem ſufficiens, & mortalis ex parte viri?

77 Verum ſed numquid, ſi ſponſa de præſenti intra illud bimeſtre à matrimonio contracto, vel à iudice aſſignatum, & ad tranſeundum ad religionem à iure conceſſum in *dict. cap. ex publico* fuerit per vim abſolutam à ſponſo carnaliter cognita, adhuc poterit vti dicto priuilegio, & inuito ſponſo ad religionem tranſire, in eaque profiteri? Ante reſolutionem huius difficultatis valde inter Doctores controuerſæ, ſupponendum eſt, quod licet exiſtimauerint nonnulli per copulam violenter, vel vi abſoluta intra bimeſtre illud habitam cum ſponſa non conſummari, & perfici matrimonium, ita vt fiat omnino inſolubile, ſed velint adhuc per profeſſionem ſponſæ per vim cognitæ ſolui; tum quia ex quo fuit violenter cognita, non videtur communicaſſe, & tradidiſſe carnem ſuam, ſed ille vi abſtulit, cùm pro illo bimeſtri non haberet ius extorquendi copulam coniugalem; tum quia huiuſmodi copula, ſeu conſummatio violenta abſque conſenſu ſponſæ non poteſt repræſentare vnionem Chriſti, ſeu Verbi cum humana natura, & cum Eccleſia (ex qua repræſentatione matrimonium conſummatum omnimodam indiſſolubilitatem ſortitur, vt in altero tractatu dictum eſt, & latiùs explicabitur cum de matrimonij indiſſolubilitate) quæ fuit omnino voluntaria. Ita poſt Brixienſem *quæſtion.* 80. Archidiaconum *in can. ſi euangelica, diſt.* 55. Ioannem Andream *in regula, quæ contra ius, de regul. iuris in* 6. *numer.* 12. *& in cap.* 2. *numer.* 2. *de conuerſ. coniugator.* Panormitanum *in cap. verum, eodem titul. quos ad id refert* Tapia *in d. Auth. ingreſſi. C. de ſacroſ. Eccleſ. verbo ingreſſi. cap.* 11. *numer.* 10. *&* 11. expreſsè & in terminis ſumma Corona *vbi de matrimonio, numer.* 12. *verſic. ſed dubitatur*, & idem ſentire videntur Sylueſter *v. Diuortium, numer.* 8. Flamma *p.* 3. *meth. cap.* 8. §. 12. Tapia *d. numer.* 11. *& alij relati ab eodem* Tapia, & Sanchez *lib.* 2. *diſput.* 22. *numer.* 3. & velut probabile admittere etiam videntur Durandus, & Paludanus *locis infrà allegandis.*

Qui tamen omnes aiunt perfectè conſummari, & omnino inſolubile effici matrimonium, ſi 78
ſponſa poſt bimeſtre violenter cognoſcatur; ita vt per profeſſionem non poſſit diſſolui, quia eo bimeſtri tranſacto non eſt amplius in poteſtate coniugum negare debitum propter tranſitum ad religionem; vnde quia tunc tenebatur ſponſa reddere debitum lege matrimonij, non poteſt dici violentiam paſſam eſſe, ſed ſponſum vſum eſſe iure ſuo, & conſequenter vinculum perfectum, & omnino inſolubile contractum. † Supponendum eſt, inquam, non ſolùm tanquam probabilius, ſed tanquam certum, & indubitatum, per copulam ſiue vi abſoluta, ſiue metu extortam etiam intra illud bimeſtre perfectè conſummari matrimonium, & effici prorſus inſolubile etiam per profeſſionem, vt tradunt Doctores infra allegandi, & alij communiter, quos referunt, & ſequuntur Sanchez *d. diſput.* 22. *numer.* 4. & Couarruuias *de ſponſalibus part.* 2. *cap.* 6. §. 4. *numero* 10. & ratio eſt, quia per talem copulam coniuges verè efficiuntur per ſeminum commixtionem vna caro, vinculumque carnale inter eos intercedit, quod non dependet ex mutuo conſenſu; & eadem copula eſt ſufficiens ad generationem, & ex ea oritur affinitas (vt conſtat ex cap. diſcretionem, de eo qui cognouit conſanguineam, & tradunt communiter Doctores quos referunt, & ſequuntur Auguſtinus Barboſa *collectan. ad dictum caput diſcretionem, numero quinto, & de poteſtat. Epiſcop. part.* 2. *alleg.* 51. *numero* 169. & Sanchez *lib.* 7. *diſputatione* 64. *numero* 17.) quæ non naſcitur niſi ex matrimonio conſummato, vt infrà oſtendetur, & docent Sanchez *lib.* 2. *diſputatione* 21. *numero quinto*, & Pontius *lib.* 9. *cap.* 10. *numero* 2. & licet huiuſmodi copula, ſeu conſummatio, eo quod non voluntaria, non repræſentet quoad modum vnionem Chriſti cum humana natura, & cum Eccleſia, in qua non fuit violentia, repræſentat tamen quoad ſubſtantiam. Hoc ſuppoſito:

Prima

80 Prima ſententia negat ſponſam intra bimeſtre vi cognitam poſſe ingredi religionem abſque conſenſu alterius coniugis. Ita ex Doctoribus *ſuprà, num. 49. allegatis*, Hoſtienſis *d. titul. de conu. coniug. n. 9. verſic. quid ſi virgo.* Sotus *d. art. 4. verſic. quid autem viris ſi ſponſus.* Durandus *d. q. 2. n. 15.* *Additionator ad ſummam* D. Raym. *lib. 4. tit. de matr. d. §. 9. litera* G. D. Antoninus *d. cap. 21. §. 1. in fine*, Angelus *d. v. matrim* [illegible] *fine.* Gutierez *d. cap. 54. num. 28. & 29.* Henriqu [illegible] *p. 8. num. 10. fine.* Rebellus *d. q. 4. num. 17.* Ba [illegible] *us d. cap. 10. num. 3.* Idem ſentiunt Monal. *in* [illegible] *l. de effectu matrimonij, verſicul. item alius effectus* [illegible] *d mulier.* Lopez *in inſtructorio, p. 1. cap. 81.* & alij relati. Henriquez *loco citato in gloſſa litera D.* & à Sanchez *d. diſp. 22. n. 5.* & probabile etiam putat Victoria *in ſumma, num. 258.* Ratio præcipua eſt, quia per talem copulam iam matrimonium verè conſummatum eſt, & omninò indiſſolubile etiam per profeſſionem, vt oſtenſum eſt in ſuppoſito; at iura *in d. cap. ex publico, de conuerſ. coniugat. & alibi ſæpe* prohibet abſolutè, & ſine vlla diſtinctione conſummato iam matrimonio alterum coniugem altero inuito tranſire ad religionem, aut in ea profiteri: vbi ergo ius non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus. Confirmatur primò, quia ſi ſponſa vi cognita poteſt altero inuito tranſire ad religionem, maximè ex vi priuilegij, quod vel Eccleſia *in d. cap. ex publico*, vel Chriſtus conceſſit ſponſis in fauorem religionis, ſcilicet vt illis liceat eligere meliorem vitam; ſed hoc priuilegium eſt conceſſum tantum reſpectu matrimonij non conſummati, & dirimibilis per profeſſionem, vt conſtat *ex d. c. ex publico*: ergo, &c. Confirmatur ſecundò, quia ſponſus nullam iniuriam infert ſponſæ, dum vi debitum, ſeu copulam coniugalem extorquet: nam eo ipſo quod ipſa de præſenti præſtitit conſenſum matrimonialem, tradidit ius in ſuum corpus, ac proinde ille vi cognoſcens illam renuentem vtitur re ſua, ſeu iure ſuo, ac proinde illi non infert iniuriam, *c. cum Eccleſia Vulterana, in fine, de elect.* Confirmatur tertiò, quia dato quod illa violentia ſit puellæ iniurioſa, illi imputetur, ſi dum volebat religionem ingredi, non cauit ſibi à matrimonij conſummatione; non enim mirum, ſi quia abſque ſua culpa ius amittat ingrediendi religionem, vt ſi aliam infirmitatem incurreret, quâ fieret ad id inhabilis:

81 † Sicut etiam quis abſque ſua culpa fieri poteſt irregularis *cap. fin. diſtinct. 55.* vbi habetur, non prodeſſe violenter oculum erutum eſſe, quominus eo orbatus irregularis ſit. Demùm confirmatur, quia aloqui iniuria irrogaretur proli, ſi fortè ex tali copula maneret concepta, & naſcitur, quæ matre ad religionem tranſeunte, & profitente, non poterit commodè educari.

82 Altera ſententia magis communis, & probabilior, ac verior tenet ſponſam vim intra bimeſtre paſſam poſſe alio inuito ingredi religionem, & profiteri; ita Doctores *ſuprà, n. 77. relati*; & ex Doctoribus *ſuprà, n. 49. allegatis*, Maior *d. diſt. 27. q. 2. in fine.* Palud. *q. 3. art. 2. concluſ. 1.* Aſtenſis *d. titul. 10. quæſt. 8. fine.* Rodriquez *d. cap. 38. num. 2.* Sanchez *d. diſput. 22. num. 6.* Conincħ *d. diſput. 26. num. 53.* Layman *d. cap. 5. num. 2. verſ. Quartò ſi intra tempus*, Filliuccius *d. c. 2. n. 48.* Reginaldus *d. lib. 31. n. 39.* Hurtadus *d. diſp. 8. n. 33.* Villalobos *d. tract. 13. difficult. 13. n. 4.* & idem ſentiunt P. Ledeſma *q. 61. ar. 1.* Bonacina *de matr. q. 3. p. 4. n. 8.* & alij relati à Sanchez, & Villalobos, limitantes tamen in caſu, quo ex tali copula proles eſſet concepta, cui ex ſtatu religionis incommodum malæ educationis timeretur: nam tunc per accidens, ſcilicet ob eiuſdem prolis bonum teneretur vim paſſa in matrimonio perſeuerare. Igitur probatur hæc communior ſententia, quia cum ſponſa de præſenti ante violentam copulam, & toto eo bimeſtri per iuris, ſeu canonis beneficium libera ſit à reddendo debito, & habeat ius aſſumendi ſtatum religioſum, *D. Ioan. Angel. Boſſius, de effectib. contr. Matrim.* non poteſt per iniuriam, & vim iniuſtè illatam ſponſus hoc ius ei à iure conceſſum eripere; cum nemo ſine culpa iure ſuo priuari debeat, *c. diſcretionem, verſus finem de eo qui cognouit conſanguineam*; & quia alioqui ſponſus violator commodum ex ſua iniquitate ferret, & dolus ei patrocinaretur, & melior eſſet conditio luxuriæ, quàm caſtitatis; & non poſſet reſarciri iniuria ſponſæ iniuſtè violatæ, quæ non poteſt alia via recuperare ius ſuum, quàm per ingreſſum religionis. Quare iuribus prohibentibus coniugi altero inuito tranſitum ad religionem, ſi matrimonium ſit conſummatum, oportet dare hanc limitationem, vt non procedant, ſeu loquantur, quando matrimonium eſt conſummatum iniuſtè, & iniurioſè, ſed quando abſque iniuria, ne alioqui faueant iniuſtitiæ, & fraudi, ac dolo. Ex quo ſufficienter reijcitur ratio prioris opinionis, & etiam prima confirmatio; & ad ſecundam etiam patet, talem copulam eſſe iniurioſam, quia etſi per mutuum conſenſum de præſenti tradatur ius in corpus, & in copulam, intelligitur tamen facta traditio cum beneficio iuris, quo ſponſis conceduntur duo menſes ad religionem eligendam, quo ſine ſua culpa priuari non debet; neque eſt ſimile de infirmitate, & irregularitate ob deformitatem; quia in iis factum, & non voluntas attenditur: & per hoc eneruatur tertia confirmatio. Quarta autem confirmatio probat ſolum per accidens ſponſam vim paſſam teneri in matrimonio perſeuerare (vt ſuprà dictum eſt) ſcilicet quando proles ſecuta, vel ſecutura abſque matre in ſtatu matrimoniali exiſtente commodè educari non poſſet.

† Cùm verò in hoc caſu per profeſſionem ſponſæ vim paſſæ non diſſoluatur matrimoniale vinculum, ſponſus violator remanens in ſeculo non poterit aliam ducere vxorem, ſed cogetur perpetuò manere ſine coniuge, donec ſponſa profeſſa obierit; quod ſi ſibi hoc graue, & oneroſum eſt, ſibi imputet, quia per vim intra dictum bimeſtre extorquendo copulam à ſponſa in has anguſtias ſponte ſe coniecit. 83

† [illegible]uod ſi remanens in ſeculo nollet continere, an debeat, & poſſit obligari ad ſuſcipiendum religionis ſtatum, videtur affirmare Pontius *d. n. 3.* ex ſuppoſitione huius ſecundæ ſententiæ: ſed negandum eſt ex eo, quod ipſo inuito ſponſa tranſit ad religioſum ſtatum. 84

† Ad quem quoque non poſſet ſponſa altero inuito tranſire, ſi ipſa culpabiliter tempus duorum menſium à iure conceſſum ad religionis ingreſſum elabi permittat, & poſt illud per vim à ſponſo fuerit cognita; tunc enim, cùm ſponſa teneatur debitum coniugale reddere, habet ſponſus ius extorquendi copulam, & illam extorquendo per vim à ſponſa aliter nolente reddere, ei iniuriam non irrogat, cum vtatur iure ſuo, vt dictum eſt *n. 78.* & tradunt Maior, Syluester, Angelus, Pontius *d. c. 9. n. 7.* & reliqui DD. *ſuprà, n. 77. 80. & 82. relati.* 85

† Id tamen Conincħ *allegato n. 53.* & Hurtadus *n. 33. fine* limitant, ſi quando poſt bimeſtria ab ipſa petitur coniugale debitum, & vi extorquetur, ſponſa eſt in procinctu ad ingrediendum, ſeu vellet ſtatim ingredi religionem; quo caſu, inquiunt, non obſtante violenta conſummatione poſt bimeſtre ſequuta adhuc poſſet illa religionem ingredi; nam tunc ſponſus non habet ius extorquendi copulam coniugalem, cùm illa adhuc (vt *infra* dicetur) poſſit ingredi religionem, ac proindè coactio eſſet iniuſta, & fieret ei iniuria. Quod verum puto ſi ſine ſua culpa hactenus ingreſſum diſtuliſſet, & videtur innuere *Maior*, ſecus ſi ſua culpa, nam tunc illi imputari poſſet coactio; cum cenſeretur ei dediſſe cauſam ſuæ præcedentis culpæ ratione; & hoc etiam indicat *Maior*, dum dicit, quod ſponſus non poteſt violenta matrimonij conſummatione à ſponſa tollere ius ingrediendi religionem, *niſi ipſa culpabiliter tempus conceſſum prætergrediatur.* 86

Digitized by Google

89 Sed quid ſi ſponſa ab ſponſo non vi præciſa, & abſoluta, ſed metu graui, & cadente in conſtantem virum intra tempus ad deliberandum de religionis ingreſſu à iure conceſſum fuerit cognita, an tunc etiam poterit ingredi religionem ſponſo minimè conſentiente? Id negent, oportet Doctores relati *ſuprà*, *n.*80. & expreſsè negant Guttierrez & Pontius, negant etiam Ioannes Andreas, Syluester, Armill. *locis ſupra*, *num.*77. *allegatis.* Et alij, quos referunt Gutierrez *d. num.*29 & Sanchez *d. diſput.* 22. *num.* 12. Ob eam rationem quod licet vis omnimoda libertate, & voluntate priuet, non tamen metus, *l.* 1. *&* 2. *ff. quod metus cauſa*; nam voluntas coacta, voluntas eſt, *l. ſi mulier*, *§. ſi metu, cum ſimilibus*, *eodem.* Et obſeruatum eſt latiùs *in altero tractatu de matri-*
90 *monij contractu*, *cap* 12. † At probabilius affirmant Bartholomæus Ledeſma 2.*par.*4.*q.*63.*art.*3. *ad finem.* Petrus Ledeſma *loco ſupra num.*49.*allegato.* Sanchez *d. diſp.* 22. *num.*12. Filliuccius *d. cap.* 2. *num.* 49. Villalobos *d. num.*4. Coninch *d. num.* 53. Hurtadus *d. num.* 33. Reginaldus *d. num.* 39. *fine.* Idque probat ratio adducta *num.* 85. quia etſi in hoc caſu non deficiat voluntas ſponſæ, ſicut deficit quando vi præciſa opprimitur; adeſt tamen in vtroque iniuria, & iniuſtitia ſponſi aduerſus ſponſam, propter quam illa non debet iure ſuo, ſeu beneficio ſibi à iure conceſſo priuari, ne maritus ex ſua iniquitate commodum ferat, ipſique proprius dolus patrocinetur.

91 Ex dictis numero præcedenti, & 82. infertur, quod licet Rodriquez *allegato num.* 2. maritum vi, & coactione comprimentem ſponſam intra bimeſtre excuſet à peccato mortali, aiens per talem coactam conſummationem illum vxori, ſeu ſponſæ non facere iniuriam, cùm adhuc poſſit religionem ingredi, iuxta dicta; quod idem videntur ſentire Hoſtienſis, & Durandus *locis ſupra num.* 80. *allegatis*, dum aiunt per talem coactionem non inferre ſponſæ iniuriam, eo quod vtatur iure ſuo. Infertur, inquam, ſponſum intra bimeſtre vi, vel metu extorquentem copulam à ſponſa peccare mortaliter, quia (vt dictum eſt *num.*82.) non [illegible] pro illo bimeſtri ius eo modo extorquendi, & grauem infert ſponſæ iniuriam, auferens ipſâ inuitâ ab ea corporis integritatem, & eam etiam exponens periculo, vt ei non permittatur ingreſſus in religionem, vel ratione prolis inde conceptæ, vel quia iudex ſequatur opinionem *num.*80. relatam. Et ita ſentiunt Sotus, Guttierrez *locis n.*80. *allegatis.* P. Ledeſma, Reginaldus, Filliuccius, Villalobos *locis ſuprà allegatis*, & Sanchez *d. diſputat.* 22. *num.* 15. & ita etiam ſentiunt Maior, Paludanus, Aſtenſis, Coninch, & Hurtadus relati *num.* 82. licet in terminis non exprimant, cùm dicant talem coactionem eſſe ſponſæ iniurioſam. † Idem oportet te-
92 neant Doctores aſſerentes ſponſum per vim, & coactionem intra illud bimeſtre cognoſcentem ſponſam, eſſe puniendum, vt Couarruuias *de ſponſalibus p.*2.*cap.*7. §.4.*num.*1. Baldus, Salicetus & Anan. *ab eodem relati*, & Antonius Gomez *relatus* à Gutierrez, & Sanchez. Etſi, vt notat Couarruuias, non ſit obnoxius pœnæ *l. vnica*, *Cod. de rapt. Virg.* de qua aliqua dixi in altero tractatu de contractu matrimonij, *cap.* 13. *numero* 6. *&* 47.
93 † Vult etiam Couarruuias cum prædictis Doctoribus à ſe allegatis ſponſum in hoc caſu eſſe punibilem, ſi vi cognouerit ſponſam, quæ præmeditabatur, vel tractabat ingreſſum religionis, ſecus non. Sicut etiam Sotus ait illum peccare mortaliter ſolùm cùm vi intra duos menſes comprimit ſponſam affirmantem habere in animo religionem: ſed verius eſt vtroque caſu, & etiamſi ſponſa non affirmaſſet antea ſe velle ingredi religionem, eſſe culpam mortalem, & conſequenter ſponſum eſſe punibilem, vt opinantur Guttierrez, Sanchez, & Filliuccius poſt Petrum Ledeſmam; quia cum illi duo menſes dentur ad deliberandum de ingreſſu, ad quem poteſt etiam in fine à Spiritu Sancto moueri, non habet ſponſus pro toto bimeſtri ius exigendi, & conſequenter neque vi extorquendi copulam coniugalem: id quod magis confirmabitur ex dicendis *infra*, *n.* 107.

Infertur quoque ingreſſum in religionem non licere ſponſo, qui vi intra bimeſtre ſponſam oppreſſit, 94
cum ipſi conſummatio matrimonij ſit omninò voluntaria, & non habeat in [illegible]m ratio iniuriæ, & iniuſtitiæ reſarciandæ [illegible]nſa coacta. Data autem opinione *nume*[illegible], quod per copulam violentam non con[illegible] matrimonium, ſi ſponſus de facto profiter[illegible] religione approbata, ſubſiſteret profeſſio, & matrimonium diſſolueretur. Quid verò ſentiendum, ſi ſponſus attentauerit per vim copulam, vas ſponſæ penetrando, ſed non perfecerit, mox dicam.

Quandonam cenſeatur conſummatum matrimonium ad hoc, vt neutri ſponſorum liceat altero inuito religionem ingredi; & quid de ſponſo, qui ſine ſeminis effuſione defloravit ſponſam, vel alteri violandam tradidit, & quando in foro externo præſumatur conſummatio?

ITaque cùm ſola matrimonij conſummatione voluntaria, & non coacta vtrique coniugum altero 95
inuito impediatur etiam intra bimeſtris ſpatium ingreſſus in religionem: Primò conueniunt Doctores *n.*49.80.*&* 82. relati, & alij communiter, per illam copulam carnalem conſummari matrimonium (ita vt per profeſſionem non poſſit diſſolui) nec poſtea (niſi talis copula fuerit violenter extorta intra bimeſtre) alteri coniugi altero inuito liceat religionem ingredi, ad quam poteſt ſequi prolis generatio, ſiue ad huiuſmodi generationem vtriuſque coniugis ſeminatio exigatur, ſiue ſolius viri ſufficiat, & quocumque modo, etiam dæmonis arte (licèt de hoc dubitet Pontius *d. cap.* 10. *numer.* 1.) viri ſemen vas mulieris penetret, etiam non fracto virginitatis clauſtro: Quia per hanc copulam ad generationem prolis ſufficientem efficiuntur coniuges vna caro per ſanguinis commixtionem, & per vnum filium in principio, & in ſemine, & contrahitur affinitas, quam rem latiùs explicabo *cap.* 4. *huius tractatus*, agendo de matrimonij indiſſolubilitate. † Secundò conueniunt quoque iidem Do- 96
ctores per oſcula, & tactus, & per ſeminationem viri extra vas, & ſequutam abſque præcedenti attentata copula per vaſis mulieris penetrationem, non dici, neque eſſe matrimonium conſummatum, quia tunc nulla eſt vera carnalis commixtio inter coniuges. † Tertiò etſi P. Ledeſma *d. q* 61. *art.* 1. Rodriquez *d. n.* 2. 97
& alij relati ab Henriquez *lib.* 11. *cap.*8. *num.*8. *litera N. in comment.* affirment conſummari matrimonium, ſi ſolus vir penetret vas mulieris, licet intra ſemen non effundat; communiter tamen in conſcientia, ac coram Deo ſola vaſis penetratione ſine viri ſeminatione conſummari matrimonium negant Doctores præcedentibus numeris allegati, quia coniuges non efficiuntur vna caro, niſi per ſeminum commixtionem, *cap. lex*, 29. *q* 2. ibi, *quod nullam facit ſanguinis commixtionem*, quæ ſanguinis commixtio non eſt ſine ſeminis effuſione. Sotus *d. art.* 4. & alij communiter, quos referunt, & ſequuntur Sanchez *numer.* 5. *&* 10. Valens *de diff. int. vtrumque forum*, *v. matrimonium*, *diff.* 11. Quod procedit (vt poſt Sotum *d. art.* & Syluestrum V. *matrimonium* 8. *quæſt.* 15. notant Sanchez *d. lib.* 2. *diſput.* 21. *num.* 6. & Filliuccius *d. cap.* 2. *numero* 42.) etiamſi fœmina ſeminaret, cùm ſola fœminæ ſeminatio non ſufficiat ad prolis generationem; de quo exactiùs agam dicta *p.* 4. dum de indiſſolubilitate matrimonij † Dixi *in* 98
foro conſcientiæ, *& coram Deo.* Nam in foro externo ſi

Digitized by Google

ſi probetur penetraſſe clauſtra puellæ, præſumeretur
etiam ſeminaſſe, & non audiretur dicens ſe non ſemi-
naſſe. Vt Paludanus *d. diſt.* 27. *q.* 3. *art.* 2. *& d.* 41. *quæſt.* 1.
art. 3. Villalobos *d. tract.* 13. *diff.* 13. *n.* 1. *fine*, Pontius *d.*
c. 10. *n.* 1. & Valerus *d. diff.* 11. & poſt plures alios San-
chez *d. diſput.* 21. *num.* 8. quia in foro externo præſumi-
tur quod communiter [illegible] accidit, vt in
99 tali caſu ſeminis effuſio. [illegible] in foro conſcien-
tiæ, in quo illi crederetur [illegible] eoſdem Doctores, ac
proinde ſi verè cum penetratio[illegible] effeciſſet ſeminatio, &
in religionem ingreſſus emitteret profeſſionem, verè, &
coram Deo matrimonium diſſolueretur, vt in terminis
tradunt præallegati Doctores, & alij ab iiſdem relati.
Difficultas ergo eſt, an ſicut in foro externo, & quoad
iudicium Eccleſiæ, ſponſo qui attentauit copulam pe-
netrando vas mulieris ſine ſeminis effuſione, non per-
mittitur ingreſſus in religionem ſponſâ inuitâ, & re-
clamante: ita etiam in foro conſcientiæ eidem ſponsâ
deſloratâ inuitâ non liceat idem ingreſſus. Et certum
eſt, & ab omnibus admiſſum, non licere ingreſſum, ſi
vi, aut metu, vel doloſè (putà habens animum non
conſummandi, ſed ingrediendi religionem) ſponſam
deſloraſſet; tunc enim ratione iniuriæ, & tanti damni
ſponſæ illati per matrimonium continuatum ſolùm re-
ſarcibilis, non poſſet licitè ingredi; id quod etiam com-
muniter aſſeritur de ſimili deſloratore ſponſæ de futu-
ro, & etiamſi ſine vi, ſub ſpe tamen futuri matrimonij
deſloraſſet, cui cum tanto damno tantâque iniuria mo-
raliter loquendo reſarcibili ſolùm per matrimonium
non licere inuitâ ſponsâ deſloratâ ingredi religionem
docent Corduba *in additione ad ſummam, quæſt.* 182. Lo-
pez 1. *p. inſtruct. cap.* 77. *verſic.* Sed grauiùs, Coninch
diſp. 23. *num.* 15. & poſt alios Sanchez *lib.* 11. *d.* 44. *num.* 3.
100 *& lib.* 2. *diſp.* 21. *n.* 7. † Procedit ergo difficultas quando
ſponſus ſine vi, & coactione, & bona fide putando
ſe conſummaſſe matrimonium attentaſſet copulam con-
iugalem, vaſque virginis penetraſſet, illámque de-
floraſſet ſine effuſione ſeminis, vel ob impotentiam,
ſeu debilitatem, vel ob aliam cauſam: nempe vel quia
impeditus eſt alicuius aduentu, & ratione honeſtatis
ſe retraxit à congreſſu coniugali; vel quia in ipſo actu
Spiritus ſanctus religionem inſpirauit; & ita ante con-
ſummationem ſe retraxit. Et hoc caſu foro conſcientiæ
inſpecto poſſe ſponſum defloratorem licitè religio-
nem ingredi ſponsâ deſloratâ inuitâ credit Sanchez
d. diſt. 21. *num.* 7. quia (inquit) nulla iniuria infertur
ſponſæ, cum nil fraudulenter egerit ſponſus, nec pec-
cet, iuréque ſuo vtatur. Confirmat, etenim intra
bimeſtre à iure conceſſum ad non conſummandum
matrimonium, & ad ingreſſum religionis commu-
niter, & regulariter loquendo intercedunt inter
ſponſos de præſenti oſcula, & tactus, ex quibus
ſponſa non leue damnum poteſt pati ad alias nuptias;
& tamen eo damno non obſtante, quia ſponſus ſuo
vſus eſt iure, poterit licitè aſſumere religioſum ſta-
101 tum. † Oppoſitum, & etiam in hoc caſu non poſſe
ſponſum defloratorem ſponsâ inuitâ ingredi licitè re-
ligionem, affirmant Henriquez *lib.* 11. *cap.* 8. *num* 8.
lit. O. *& cap.* 15. *num.* 3. *litter.* A. ex Villalobos *præalle-*
gata diff. 13. *num.* 1. *fine.* Vbi loquentes ſine vlla di-
ſtinctione aſſerunt, ſponſum qui penetratione vaſis
ſponſam de præſenti virginem ſine ſeminatione cor-
rupit, non poſſe religionem intrare ratione damni il-
lati in virginitate per talem copulam ſpontaneam ſi-
ne ſeminatione irreparabiliter amiſſa, cui damno ſo-
lùm per perſeuerantiam in matrimonio poteſt ſpon-
ſus ſatisfacere. Idem in terminis tenet Coninch *d.*
diſp. 26. *num.* 51. & mihi etiam videtur probabilius;
quia licet ſponſus non intulerit ſponſæ iniuriam, nec
peccauerit, tamen ſponſa verè manet deſlorata, & cor-
rupta, & ſine remedio ferè viuere, & abſque ſpe alte-
rius matrimonij digni cogeretur ſponſo corruptore

ad religionem transeunte, & profitente; ergo ratio-
ne tanti damni ſponſæ impediendi non poteſt talis
ſponſus religionem ingredi. † Confirmatur, quia in- 102
ter ſponſos de futuro, ſi ſponſus ſub ſpe matrimonij
futuri defloret, vel cognoſcat ſponſam ſponte con-
ſentientem, nullam illi infert iniuriam; & tamen ra-
tione damni eidem ſponſæ Virgini illati in virginitate
amiſſa, etiam ratione infamiæ, quæ alioqui inde poſ-
ſet, & apta eſt ſequi, non poteſt ipsâ inuitâ religio-
nem ingredi, ſed tenetur eam ducere, cùm vix ali-
ter poſſet damnum illatum reſarcire, vt docent Cor-
duba, & Lopez *locis ſuprà, num.* 99. *relatis*, Henri-
quez *lib.* 11. *cap.* 13. *num.* 3. *in comm. lit.* K Rodriquez
1. *part. ſum. cap.* 245. *num.* 11. Guttierrez *de matr. cap.* 85.
num. 6. Leſſius *lib.* 2. *cap.* 10. *num.* 32. Bonacina *de ma-*
trim. quæſt. 1. *part.* 5. *num.* 43. Coninch *diſp.* 23. *num.* 15.
Hurtadus *diſput.* 2. *num.* 15. & vt dixi, idem Sanchez
lib. 1. *d. diſp.* 44. *num.* 3. Quod idem dicunt, quando
aliquis ſub promiſſione futuri matrimonij à vidua ho-
neſta copulam obtinuiſſet. † Imò etſi inter ſponſum 103
de futuro, & ſponſam ſiue virginem ſiue viduam bo-
næ & honeſtæ famæ non interceſſiſſet copula, ſed
tamen ſponſus cum ſponſa talem habuiſſet familiarita-
tem, ex qua (vt inquit Lopez, ſi ſponſa ſponſum li-
berè admiſit in domum ſuam, & communiter credatur
interceſſiſſe inter eos res communiter contingentes in-
ter ſponſos) omnino eſſet nata ſequi ſuſpicio copulæ,
& notabilis ſponſæ infamia, quæ non niſi per matri-
monium poſſet auerti, ſponſum non poſſe religionem
ingredi, ſed teneri eum ea contrahere matrimonium
tradunt omnes Doctores præallegati, & ipſemet San-
chez, & etiam Cenedo *ad Decretales collectaneo* 29.
num. 5. Ex quibus patet non ſubſiſtere rationem San-
chez, neque etiam vrgere illius confirmationem; et-
enim negatur inter ſponſos de præſenti, qui non con-
ſummant ſtatim, vel poſt paucos dies à contractu
matrimonium, interuenire familiaritatem aptam in-
ducere prudenter copulæ ſuſpicionem, neque tum ſo-
lent intercedere res prædictæ communiter contingen-
tes inter ſponſos habentes animum conſummandi ma-
trimonium. Quod ſi intra bimeſtre talis familiaritas,
& oſcula, ac tactus interueniſſent, idque communi-
ter crederetur, non poſſet ſponſus in foro conſcien-
tiæ cum tali præiudicio ſponſæ, tantóque eius damno,
quod aliter quàm per perſeuerantiam in matrimonio
non poſſet ſatis compenſari, ingredi religionem; ſicut
etiam in tali caſu in foro externo neutri coniugum
permitteretur ingreſſus in religionem, niſi clarè pro-
baretur matrimonium non eſſe conſummatum. † Ad 104
quem ingreſſum vtrique ſponſo etiam intra bimeſtre
impediendum Paludanus *d. diſtinct.* 27. *quæſt.* 3. *art.* 2.
concluſione 1. ait, quod ſufficit probare cohabitationem,
quia tunc præſumitur copula, ſcilicet niſi oppoſitum
clarè probetur: Id quod confirmatur doctrinâ Ho-
ſtienſis *d. tit. de coniug. num.* 9. Alcuſis *in ſumma, p.* 2. *lib.* 8.
d. titul. 10. dicentium, quod ſi quis contrahat cum cor-
rupta, & demùm alter vult ingredi religionem, & am-
bo iurare volunt quod ſe minimè cognouerunt, eſt
eis credendum ante traductionem, per *cap. ex parte* 2.
de conuerſ. coniugat. At poſt traductionem non debet
credi eis, licet iurantis in præiudicium matrimonij, per
cap. ſuper eo, de eo qui cognou. & cap. quanto, de diuor-
tiis; quam doctrinam nonnullos alios allegans appro-
bat idem Sanchez *d. lib.* 2. *diſp.* 23. *num.* 1. vbi *num.* 2.
cum Anchatano *in cap. ex publico, num.* 3. *titul. de con-*
uerſ. coniug. rectè ait in ſponſa virgine poſt traductio-
nem ex aſpectu poſſe talem probari.

Præter ſupradictos caſus matrimonij non conſummati 105
etiam ſponſus, qui ſuam ſponſam, ſeu vxorem, quam
nondum cognouit, inuitam proprio conſanguineo, vel
alteri tradidit adulterandam, non poteſt licitè eâ in-
uitâ religionem intrare, idque ratione grauis iniuriæ

illatæ, quâ vix, & difficulter aliter quàm per continoatum matrimonium reſarciri poteſt; & ſi ipſe ingrederetur, cogeretur ſponſa viuere ſemper cum perpetua confuſione. Ita poſt alios à ſe tacitis nominibus relatos Richardus 4. *diſt.*35. *art.*2. ſeu *ſecundo principali*, *q.*2. Roſella V. *impedimenta, impedimento* 8. *n.*4. & Sanchez *lib.*2. *diſp.*22. *n.*9. Neque oppoſitum ſentiunt Palatius 4. *diſt.*27. *diſp.*2. Tabiena V. *impedimentum* 2. *q.*2. *fine*. Quibus in locis dum videntur ſentire huiuſmodi ſponſum poſſe ingredi religionem, tantùm volunt, ſi ingrediatur, & profeſſionem emittat (licet mortaliter peccet id præſtans vxore violatâ inuitâ) diſſolui matrimonium, quia tantùm erat ratum, & non conſummatum, quod verum eſt, vt conſtat ex dictis *n.*97. *fine*. An verò ſponſus, qui initio contraxit matrimonium animo intra bimeſtre ingrediendi religionem, teneatur ſtare matrimonio, nec altero inuito poſſit religionem ingredi, peccétque grauiter contrahendo tali animo, examinatur infrà *capi.*3. *num.*25. *antecedentibus*, & *ſeqq.*

Coniux, qui non cogitat, ſeu intendit ingredi religionem, an ſtatim inito matrimonio teneatur alteri petenti reddere debitum, an verò pro toto primo bimeſtri poſſit licitè negare?

106 Sed inſpiciamus an coniux, qui intra illud bimeſtre non cogitat, ſeu intendit ingredi religionem, poſſit licitè eodem bimeſtri, dum tali intentione caret non reddere debitum alteri id exigenti. Et negant in terminis ex Doctoribus *ſuprà*, *n.*49. *allegatis*, Coninch *d. diſp.*26. *num.*46. Layman *d. cap.*2. *n.*2. *verſic. ea propter*. Hurtadus *d. diſp.*8. *n.*29. Caſtrus Palaus *p.*5. *tract.*28. *diſput.*3. *punct.*2. §.5. *num.*7. Martinus Perez *de matr. diſp.*20. *ſect.*5. *n.*13. & 14. & Diana *part.*9. *tract.*8. *reſol.*18. & idem videtur ſentire Richardus 4. *diſt.*32. *art.*2. *q.*2. *ad* 1. Angelus V. *Debitum*, *num.*12. & Nauarr. *d. cap.*16. *num.*27. quatenus ſiunt alterutrum coniugum ſtatim à contractu matrimonij non teneri reddere debitum coniugale ſi proponat, ſeu elegit velle religionem ingredi, & eo caſu ſtatuendum eſſe, ſeu dari terminum duorum menſium ad ingrediendum. Hoc idem innuere videtur Paludanus *d.*27. *q.*4. *art.*2. *concl.*1. *verſic. Dicendum*, vbi ait, quod ſponſus ſtatim à matrimonio contracto habet ius petendi debitum, niſi ſponſa vellet religionem ingredi. Probatur, quia ex vna parte ſtatim ac fit contractus matrimonij, traditur dominium corporis (vt *ſuprà* initio capitis oſtenſum eſt) & ex altera parte ius *in d. cap. ex publico, de conuerſ. coniug.* concedit dictum tempus duorum menſium cogitanti, & volenti ingredi religionem (vt videtur conſtare ſatis clarè ex contextu, ibi: *Et eadem ad religionem tranſire voluerit, &c.*) vt ingrediatur; ergo ſtatim ac fit contractus, qui non cogitat ingredi religionem, tenetur reddere alteri petenti, cum iſte excluſo caſu præmeditatæ religionis habeat ius ſtatim vtendi alterius corpore tanquam re ſua, niſi aliter inter ſponſos conuenerit, vel legitima conſuetudine introductum ſit. Neque verum eſt (inquit Coninch) duos menſes concedi, vt ſponſus ſponſam diutiùs deſideratam habeat chariorem, & vt interim neceſſaria ad ſolemnitatem nuptiarum præparentur; nam cùm ius *in d. cap. ex publico*, det rationem, cur eos concedat, ſine fundamento aliæ excogitantur cauſæ, & cum ſponſalia præcedant matrimonium, facile interim poſſunt neceſſaria ad ſolemnitatem præparari, vt communiter fit, & etiam diuturnior negatio ſponſæ poteſt facile fieri ante contractas nuptias. Neque etiam (ſubdit idem Coninch) dicendum eſt ius concedere bimeſtre etiam non cogitanti de religione, quia interim tale deſiderium ei à Deo poteſt inſpirari; etenim hoc, ait, nec ex iure probari poteſt, nec conſiderabile eſt; cùm rariſſimum ſit, & ius ſolum quæ ſæpius accidunt conſiderat, *l. nam ad ea* 5. *ff. de legibus*, & ex prædictis Diana *d. reſol.*18. reſoluit maritum intra bimeſtre poſſe abſque peccato mortali cognoſcere vxorem inuitam non cogitantem de religione ingredienda, cum tunc hac ſententia ſuppoſita habeat ius in corpus illius, & conſequenter vtendo vi nullam inferat iniuriam, ac proinde non peccat.

At communis, & probabilior opinio affirmat. Quia 107
tempus duorum menſi[illegible]nceditur à iure *in d. cap. ex publico*: conceditur ([illegible] *num.*64. oſtenſum eſt) vt interim alteruter ex [illegible] de tranſeundo ad religionem poſſit deliberar[illegible]uia hodie non intendit, poteſt Spiritu S. ductus propoſitum in melius mutare; ac proindè etſi non intendat modò ſtatum religioſum, vel non cogitet de illo eligendo, adhuc non obligatur reddere debitum, ſed donec ſit totum bimeſtre elapſum poteſt licitè negare, & traditio corporis facta in contractu intelligitur cum hoc beneficio iuris duos primos menſes concedentis ad non reddendum pro deliberatione ingreſſus, vt ſuprà dictum eſt. Et licet textus *in d. cap. ex publico*, loquatur de muliere, quæ allegabat ſe velle ad religionem tranſire, tamen abſolutè concedit bimeſtre, vt interim poſſit deliberare, & non teneatur coniungi viro, & non niſi illo elapſo ad id cogi debeat, & ita etiamſi intra duos menſes iudicaret ſibi non expedire religionem, & propoſuiſſet nolle ingredi, adhuc tamen iuxta diſpoſitionem iuris in illo textu non teneretur reddere debitum, niſi elapſo duorum menſium ſpatio aſſignato. Hanc affirmatiuam tenent ex Doctoribus præallegato *num.*49. relatis, D. Thomas *d. art.*2. *ad* 2. Paludanus *diſt.*32. *quæſt.*1. *initio*, Sotus *dict. art.*4. *verſic. præter hæc*, Syluester V. *Debitum*, *num.*2. *verſic. Quartus caſus*, Tabiena *d. num.*4. Armilla *d. n.*5. Victoria *d. num.*280. Ioannes de Friburgo *d. quæſt.*34. Lopez *d. cap.*83. *verſic. cæterùm*, Flamma *d.* §.12. Rodriguez *d. cap.*238. *num.*2. Carolus Tapia *d. cap.*11. *n.*14. Gutierrez *d. cap.*54. *num.*18. Auguſt. Barboſa *collectan. ad d. cap. ex publico*, *num.*9. Henriquez *d. cap.*5. *num.*8. Sanchez *d. diſp.*24. Rebellus *d. quæſt.*4. *num.*11. Baſilius Pontius *d. cap.*9. *n.*7. Filliuccius *d. cap.*2. *n.*53. Villalobos *d. tract.*13. *diffi.*45. *num.*1. & Aucrſa *d. quæſt.*21. *verſic. Quintò*. Idem etiam priùs Diana *p.*4. *tract.* 4. *reſolut.*135. & plures alij a Sanchez, & Gutierrez *relati*. Qui ferè omnes cum S. Thoma loco citato addunt etiam bimeſtre à iure concedi non ſolùm ratione religionis, ſcilicet vt ſponſi poſſint deliberare de ingreſſu religionis, ſed etiam vt poſſint præparare neceſſaria ad ſolemnitatem nuptiarum, & ne vilem habeat maritus vxorem datam, quam non ſuſpirauit dilatam. Quod idem tradit Aſtenſis *part.*2. *lib.*8. *titul.*10. *quæſt.*8. *in fine*, licèt paulò ſuperiùs videatur priorem opinionem negatiuam innuere. Et ex his patet, virum cognoſcentem per vim in dicto bimeſtri vxorem non cogitantem de ingreſſu, peccare mortaliter, quia caret iure petendi, & vi opprimens infert iniuriam grauem.

Tranſacto bimeſtri an adhuc liceat ingreſſus in religionem, ſi matrimonium non ſit conſummatum?

Cæterùm quamuis tranſacto illo bimeſtri coniux teneatur reddere, & non reddendo peccet, & alter nullam iniuriam irroget, ſi renuentem comprimat illata violentia, iuxta dicta *ſuprà n.*85. Nihilominus ſi tranſacto bimeſtri nondum conſummato matrimonio transeat ad religionem, & profiteatur, tenet profeſſio, & diſſoluitur matrimonium, & hoc omnes aſſerunt; ſed non caret aliqua difficultate, an poſt elapſum bimeſtre licitè poſſit ſtatim, & ſine mora ingredi religionem, & profiteri altero repugnante, idque illi ab Eccleſia ſit permittendum, ſi ſtatim tranſeat, & tempore debito ſine omnia procraſtinatione profiteatur. Et negat expreſsè Rebellus *p.*2. *lib.*3. *d. quæſt.* 4 *num.*11. vbi ſic habet: *Quod ſi lapſum ſit tempus terminatum, iam non licet ingredi altero repugnante, ſi tamen ingrediatur, quantumcunque ſit temporis* 108

elapſum

elapſum ante conſummationem, ſemper profeſſio erit valida, eſto ſit illicita. † At affirmant communiter Doctores, Gloſſa *in d. cap. ex publico, de conu. coniug. verſ. intra duorum, ibidem* Hoſtienſis *eodem verbo*, Innocentius, Butrius, Cardinalis, Ancharanus, Auguſtinus Barboſa *Collectaneo ad idem c. num. 9.* Marcus Antonius Cuccus *lib. 5. inſtit. maior. tit. 12. num. 20.* Guttierrez *d. cap. 54. num. 19.* Syluester *v. votum* [illegible] *3. dicto* 1. Sanchez *dict. diſp. 24. num. 27. 28.* Pontius [illegible] *cap. 9. num. 7.* Villalobos *dict. diffic. 12. num. 4.* Layman. *dict. cap. 5. num. 2. verſic. ſecundo eſſe,* Filliuccius *dict. cap. 2. num. 53.* & Hurtadus *dict. diſp. 8. num. 30.* Probatur, quia ex eo quod ſit tranſactum bimeſtre à iure conceſſum ad non conſummandum, & eo elapſo coniux alteri exigenti iniuſtè neget debitum, & in hoc peccet, non ideo tamen amittit priuilegium ingrediendi religionem, & aſſumendi ſtatum perfectiorem, ſi nondum ſit matrimonium conſummatum; cum hoc priuilegium ingrediendi, & diſſoluendi matrimonium ratum per profeſſionem ſit à Chriſto Domino abſolutè conceſſum coniugibus in fauorem animæ, & perfectioris ſtatus. Quare ingreſſus iam non poteſt reuocari ab aſſumpto ſtatu: & ſi ſub excommunicatione latæ ſententiæ præceptum ſit ei à iudice (vt præcipiendum eſſe tradit Hoſtienſis) vt tranſacto bimeſtri, vel alio termino illi poſt bimeſtre præfixo conſummet, & eo elapſo non conſummet, incidet quidem in excommunicationem ob contumaciam, ſed ſi tranſeat ad religionem, poſt tranſitum erit abſoluendus, vt rectè Hoſtienſis, & poſt eum Sanchez. Et iuxta dicta Marcus Antonius Cuccus *dict. num. 10.* (quem ſequitur Sanchez) rectè docet ſponſum, qui religionis voto ligatus erat, teneri eodem bimeſtri tranſacto ad religionem tranſire. An verò coniux, qui ante conſummatum matrimonium ſiue intra, ſiue poſt bimeſtre ingreditur religionem & profitetur, teneatur reſarcire damna, ſi quæ inde alteri coniugi manenti in ſeculo fuerint ſubſecuta, vt ſæpè contingunt, Angelus *v. Religioſus, num. 9.* Syluester *v. Religio 2. quæſt. 4. fine*, affirmant: ſed verius eſt non teneri, vt docent Paludanus *in 4. diſt. 38. quæſt. 3. art. 2. conclusione 3. fine.* D. Antoninus *2. p. tit. 11. cap. 2. §. 1. fine*, & Sanchez *lib. 4. ſumm. cap. 19. num. 34.* Et ratio eſt, quia cùm hic ſponſi, aut ſponſæ tranſitus ad religionem nondum conſummato matrimonio à iure permittatur, & vacet culpâ, non debentur damna ſubſequuta, atque par eſt vtriuſque coniugis conditio, cum vterque poſſit ea ratione à contractu matrimonij reſilire. Confirmatur per ea, quæ cum aliis Sanchez *d. num. 34.* Azorius *1. p. lib. 12. cap. 1. quæſt. 4.* Medina *de reſtitutione, quæſt. 3. cauſa 8. ad 4.* Suarez *tom. 3. de religione, lib. 5. c. 7. num. 13.* Leſſius *de iuſtitia lib. 2. cap. 41. num. 33.* & Caſtrus Palaus *3. p. tract. 16. puncto 7. §. 4. num. 6.* tradunt de eo, qui alteri promiſit ſe aliquid in eius vtilitatem facturum, v. g. alios ad tempus docturum, vel ad aliquod officium longo tempore adminiſtraturum, vel perpetuò ſeruiturum in hoſpitali, aut præſtiturum aliquod aliud obſequium, quem dicunt nondum adimpleta promiſſione poſſe ad religionem tranſire, nec teneri ad intereſſe, ſeu damnum inde ſubſecutum; quia in his, & ſimilibus contractibus videtur exceptus ſtatus perfectionis, vnde intelligitur tacita conditio, niſi ad religionem tranſire electum ſit; non enim illi contractus ita interpretandi ſunt, vt cenſeatur promiſſor ſibi aditum ad ſtatum perfectionis voluiſſe intercludere; cum id magnæ eſſet inſipientiæ; atque ita electo tranſitu nihil debetur, cùm obligatio contractus omninò extinguatur, quaſi ceſſante conditione, ſicut ſi ea conditio in contractu expreſſa eſſet. Quod aiunt procedere etiamſi ſimiles contractus iuramento ſint confirmati, adhuc enim promiſſor poteſt tranſire ad religionem reſarciendo intereſſe aliquod, quia iuramentum ſequitur naturam promiſſionis.

Bimeſtre conceſſum ſponſis de præſenti ad deliberandum de ingreſſu religionis, quot dies continere debeat, & quomodo computandum?

Ad dignoſcendum autem quandonam bimeſtre ſit 109
tranſactum, ac proinde quando incipiat ceſſare beneficium iuris in d. cap. ex publico, & coniuges obligentur ad reddendum ſibi inuicem debitum, & ad matrimonium conſummandum, doctrina communis eſt, duos menſes (quos ſuprà *n. 52.* diximus incipere vel à tempore contracti matrimonij, vel ſi iudex interpellatus illos præſcribat, à tempore aſſignationis) quoad dierum numerum pro ſingulo menſe eſſe computandos eo modo, quo tunc occurrunt in Calendario, ſeu iuxta communem ſupputationem, & diſtributionem ſingulis menſibus deſignatam, & de momento ad momentum. Ita Sanchez *d. diſp. 24. n. 21.* Guttierrex *d. cap. 54. n. 7. fine.* Auguſtinus Barboſa *collectan. ad d. cap. ex publico, n. 9.* Baſilius Pontius *d. cap. 9. n. 5. & 6.* & Filliuccius *d. cap. 2. n. 52.* De qua re latè egi in moralibus variis *tom. 2. tit. 2. §. 21.* vbi oſtendi duorum menſium computationem incipere à puncto contracti matrimonij, vel aſſignationis factæ per iudicem, & debere eoſdem duos menſes eſſe omninò completos, ita vt vltimus dies debeat totus pertranſiſſe, vt inſurgat obligatio reddendi debitum: vide ibi, vbi etiam §. vigeſimoſecundo explicaui, an in computatione dicti bimeſtris, ſi dies biſſextus contingat in aliquo ex duobus menſibus, illi duo dies ſint computandi pro vno, an habendi tanquam duo diſtincti.

SVMMARIVM.

§. Sexti, Septimi, & Octaui.

Coniugi debitum coniugale petenti in loco publico alter non tenetur reddere, neque etiamſi peteret in loco, vbi ſoli reperirentur, eſſet tamen periculum aliquos superuenturos, num. 110. 112.

Petere, & reddere publicè eſt peccatum mortale, n. 110.

Immò etiam amplexus, tactus, & oſcula inter coniuges facta publicè apta ad prouocandum ad libidinem ſunt peccatum lethale, n. 111.

Impotentia coëundi excuſat à reddendo, ſiue coniux factus ſit impotens ex cauſa licita, ſiue illicita, n. 113.

Coniux tenetur conſeruare vires ad reddendum debitum neceſſarias, n. 114.

Vir pollutionum, aut fornicationum frequentiâ ſe reddens impotentem ad reddendum debitum peccat mortaliter, etiam contra iuſtitiam obligantem ad debiti redditionem, n. 115.

Coniux etiam mediis alias licitis, v. g. graui pœnitentiâ, nimiis ieiuniis, diuturnis vigiliis, & orationibus ſe reddens impotentem peccat mortaliter, à quibus propterea abſtinere debet, num. 116.

Vigiliæ impediunt ſpermatis generationem, & quinam ſomnus ſit minus aptus ad eiuſdem ſpermatis procreationem, ibidem.

Vxor tenetur abſtinere ab abſtinentiis, & ieiuniis voluntariis, ſi illis reddatur pallida, & deformis, cum periculo vt fiat odioſa marito, n. 117.

Coniux ſi reddatur impotens ad reddendum debitum moderatè poſtulatum excuſatur à ieiunio de præcepto, n. 118.

Quid ſi vir facilè poteſt auertere vxorem à petitione, & non ſit periculum incontinentiæ? n. 119.

Excuſatur vxor à ieiunio de præcepto, ne deformis reddatur, & inde exoſa ſit marito, vel notabiliter minùs dilecta, n. 120.

Fœmina, quæ nubere optat, excuſatur à ieiunio, quo deformis redditur, ad nuptias faciliùs contrahendas, n. 121.

Excuſatur vxor à præcepto ieiunij, ſi vir ei præcipiat, ne ieiunet, & ex inobedientia oritura eſſent ſcandala, & notabiles rixæ, aut diſcordiæ, n. 122.

An tunc debeat requiri diſpenſatio à ſuperiore, n. 123. 124.

Vir ſine rationabili cauſa faciens tale præceptum, peccaretne grauiter, num. 125.

Neque vxor à ieiunio excuſaretur, ſi vir præciperet in contemptum ieiunij, & præcepti Eccleſiaſtici, n. 126.

A ieiunijs, & pœnitentijs moderatis non tenetur coniux abſtinere, nec à ieiunio eccleſiaſtico excuſatur, ſi indè fiat tantùm minus potens ad debitum perſoluendum, niſi ad euitandum in altero coniuge periculum incontinentiæ neceſſaria ſit frequentior copula, n. 128.

Quæ attendenda ad dignoſcendum, an abſtinentiæ, & pœnitentiæ minuant necnè notabiliter potentiam coeundi, ſeu reddendi debitum. ibid.

Coniuges an poſſint vouere abſtinentias cum præiudicio alterius, vel aſſumere habitum tertij ordinis S. Franciſci. num. 129. 130.

An teneatur vir vti cibis calidis, & alijs irritamentis ad venerem, quibus potens, vel potentior reddatur ad copulam coniugalem, n. 131. 132. 133.

Naturalis impotentia coeundi temporalis non eſt impedimentum dirimens matrimonium, n. 134.

Impotentia coeundi tam ex parte viri, quàm ex parte fœminæ temporalis, & non dirimens cenſetur, cuius impedimentum humana induſtria tolli poteſt abſque mortis, aut grauis morbi periculo, & abſque peccato, ſi habilitas ad coeundum ſit duratura, n. 135. ad 140.

Cur talis impotentia temporalis non impediat valorem matrimonij, & mutuam obligationem ad copulam, n. 141.

Impotentia temporalis etſi ignota alteri contrahenti non dirimit matrimonium, n. 142.

Perpetua impotentia quæ ſit. n. 140.

Valet matrimonium contractum cum fœmina valdè arcta, cui remedio, ſeu inciſione ſubueniri poteſt abſque vitæ, vel morbi grauis periculo, licet ipſa renuat inciſionem, & quodcunque remedium, n. 143. 144. 145.

Etiam quando impotentia viri ex ſolo obſtaculo integritatis originali prouenit, quæ non poteſt tolli medicamine eidem viro applicato, & poteſt ſi medicamenta fœminæ applicentur, aut clauſtrum incidatur, auferri ſine periculo mortis, aut grauis morbi eiuſdem fœminæ, non eſt impedimentum dirimens, ſed valet matrimonium, n. 146. ad 158.

Si vir ſit impotens reſpectu virginis, potens autem reſpectu corruptæ, an cenſendus ſit ſimpliciter potens etiam ad virginem, & valeat matrimonium cum virgine contractum, num. 147.

Reſeratio arctitudinis, vel clauſtri virginalis carens periculo ſi fiat vt mulier nupta reddatur apta viro, eſt licita, neque aduerſatur honeſtati, n. 150. 151. 156. & 158.

Fœmina nupta arcta, an teneatur pati inciſionem, quâ abſque periculo poteſt reddi apta viro, n. 158. 160. 161.

Vbi congreſſui viri imbecillis obſtat ſolum clauſtrum virginale, an virgo nupta teneatur pati remedium, quo abſque periculo poteſt clauſtrum aperiri, & ipſa viro coaptari. num. 162. 163. 164.

Quæ cautela, ſiue quibus attentis ſit ad talem inciſionem deueniendum, n. 165.

An fœminam fauore matrimonij patientem inciſionem, ac læſam manentem teneatur vir alere, ſi matrimonium inducetur irritum, num. 166.

Arcta renuente inciſionem, quâ poteſt reddi apta viro, illis non licet vſus coniugij, liceat tamen tactus abſque periculo pollutionis, n. 165. fine.

§. VI.

A reddendo debito coniugali excuſat honeſtas, & verecundia, vt ſi in loco publico petatur.

110 ALtera ergo cauſa excuſans à redditione debiti eſt ſi petatur in loco publico, ſeu publicè, & in conſpectu aliorum. Ita Maior *in 4. diſt. 32. concluſione 1.* Nauarrus *in ſumma, cap. 16. num. 25.* Petrus Ledeſma *de matr. quæſt. 64. art. 7. ad 1.* Catancus Epiſcopus Chiemenſis *in ſua ſumma, tit. de debito coniugali, initio:* Sanchez *lib. 6. de matr. diſp. 15. num. 1.* Fagundex *in Decalog. lib. 9. cap. 6. num. 1.* Baſilius Pontius *de matr. lib. 10. cap. 10. n. 1.* Villalobos 1. *p. ſumm. tract. 13. diff. 41. num. 4.* Filliuccius *p. 1. tract. 10. cap. 9. num. 326.* Hurtadus *de matr. diſp. 10. diff. 4. initio,* Auerſa *de matrimonio, quæſt. 21. ſect. 6. initio,* & colligitur etiam ex alijs Doctoribus *relatis hoc cap. 1. num. 1.* Probatur primò, quia actum coniugalem exercere publicè, & coram alijs, eſt contra decentiam, & honeſtatem humanam; poſt peccatum enim primi parentis homines de membris genitiuis verecundantur, & ea occultant inſtinctu naturali: quod ſignum eſt, eorum actus debere eſſe occultos, & ſi fiant in publico, eſſe contra verecundiam, decentiam, & honeſtatem humanam; id quod etiam Ariſtoteles ſecundi œconomicorum 3. ex Homero probat dicens: *Nam neque amorem, neque timorem abſque verecundia laudat Homerus; ſed vbique amare præcipit cum modeſtia & pudore.* Et certè quid turpius, aut indignius quam publicè miſceri, alijs etiam aſpicientibus partem libidinis? Lege Lycurgi viri cum legitimis vxoribus niſi clam actum coniugalem poterant exercere, vt refert Plutarch. *in vita Lycurgi*, & etiam apud Romanos, vir primò ſponſam non cognoſcebat niſi ſecretè, & in tenebris, cuius rei rationem Plutarchus q. Rom. 65. ad verecundiam refert, vt non tantum in coitu illicito, ſed & in legitimo pudor adhibeatur: Immò tauræ (animal alioqui fœdiſſimum) horrent commixtionem diurnam, noctuque coire ſolent, ex Æliano *lib.* 13. Tandem Venus appellata eſt Melanis, ſeu Melænis, quia (inquit Pauſanias in Arcadicis) concubitus hominum non diurni eſſe debent, velut pecudum, ſed latentes, & nocturni. Secundò, quia ſi actus coniugalis fieret in publico, cum homines ſint ad carnis vitia procliues, aperiretur via peccandi, & proximos aſpicientes ſcandalizandi, præbendo illis talem occaſionem ruinæ, ſpiritualis. Quare præallegati Doctores vnanimiter concludunt petere, & reddere debitum in loco publico, & coram alijs eſſe peccatum lethale, idque non ſolum ratione ſcandali, ſeu occaſione ruinæ ſpiritualis aſpicientium, ſed etiam (ſecluſo omni ſcandalo) ratione ſolius turpitudinis actus aduerſantis verecundiæ, decoris, & honeſtati humanæ, ob quam grauiter diſſonat rationi; vnde infames haberentur homines, qui in publico commiſcerentur; ex quo etiam patet, nulla neceſſitate à culpa graui poſſe excuſari actum coniugalem ſi fieret publicè, vt etiam in terminis Ledeſma, Sanchez, & Villallobos. † Immò non ſolum 111
actus coniugalis, ſed etiam oſcula, amplexus, & tactus coniugum facta in publico, ſi talia eſſent, vt inducerent, ſeu prouocarent ad venerem, eſſent peccatum mortale propter eandem indecentiæ, & ſcandali malitiam, vt Sanchez, Auerſa, Filliuccius *locis citatis*, & Sà *v. peccatum, num. 10.* vbi dicit, facere id quod ex natura ſua inducit ad mortale, eſſe mortale, & exemplificat in detegente pudenda coram altero ſexu abſque rationabili cauſa, puta medicinæ. † Ex quibus infer- 112
tur, quod etiamſi maritus ab vxore peteret debitum in loco, in quo ſoli reperirentur; ſi tamen foret periculum aliquos eſſe superuenturos, qui illos actui coniugali vacantes detegerent, & aſpicerent, non teneri tunc vxorem ad redditionem, quam præſtare non poſſet niſi exponendo ſe periculo ingentis verecundiæ, quam propter reddendum debitum non tenetur ſubire; immo nec poſſet in tali caſu debitum reddere propter dictam rationem indecentiæ, & ſcandali, quæ in eodem caſu militaret.

§. VII.

§. VII.

Impotentia coëundi excuſat à reddendo debito coniugali, & qua ratione peccet coniux cauſis honeſtis, vel illicitis, & turpibus reddens ſe impotentem ad reddendum moderatè debitum?

113 CVm autem impoſſibilium nulla ſit obligatio, *l. impoſſibilium, ff. de regulis iuris*, nulla eſt obligatio reddendi debitum, ſi coniux requiſitus ex aliqua corporia imbecillitate reddere non poſſet, ſeu ex alia cauſa eſſet impotens ad coëundum: id quod etiam tradunt omnes Doctores, S. Thomas *in additione ad 3.p.q. 46. art. 1. ad 3.* Riccardus *in 4. diſt. 33. art. 1. q. 3. ad 1. ibidem* Palud. *q. 1. art. 2. concl. 3.* Sotus *q. 1. art. 1. fine.* D. Antoninus *3 p. tit. 1. c. 20. §. 10.* Aſtenſis *in ſumm. p. 2. lib. 8. tit. 10. q. 2.* Ioannes de Friburgo *in ſumma, lib. 4. tit. 2. de matr. q. 36.* Angelus *v. Debitum coniugale, num. 3.* Syluester *eod. n. 2.* Tabiena *eodem 33. n. 1.* Graffius *decis. aur. p. 2. lib. 1. cap. 14. n. 14.* Cataneus *in ſumm. tit. de debito coniugali, initio.* Sanchez *lib. 9. diſp. 3. initio.* Baſilius Pontius *lib. 10. cap. 2.* Reginaldus *lib. 31. num. 285.* Coninch *de ſacram. diſp. 34. dub. 2. numer. 18.* Layman *lib. 5. tract. 10. p. 3. c. 1. num. 2.* Bonac. *q. 4. p. 1. num. 2.* Villallobus *p. 1. ſum.* Theolog. mor. *tract. 13. diffic. 44. numer. 7.* Filliuccius *tom. 1. p. 2. tract. 10. cap. 9. num. 310.* Hurtadus *de matr. diſp. 10. num. 52.* Auerſa *de matr. q. 21. sect. 1. & alij ſuprà, num. 1. allegati.* Quod procedit, ſiue coniux ob præcedentem actum copulæ cum altero coniuge ſit redditus impotens ad iterum reddendum debitum, ſiue propter aliam cauſam, ſiue licitam, ſiue illicitam, vt tradunt iidem Doctores, cùm ſemper vigeat illa ratio, quod ad impoſſibile quis non obligatur. Et ſi quando coniux propter ſuam culpam, & illicitam cauſam ſit impotens, peccat tunc ita reddendo ſe impotentem, & non redditio reſpectu eius poſſit dici culpabilis in cauſa, & etiam ei in cauſa imputari peccatum alterius coniugis, ſi propter hoc fornicetur; & hoc tantùm voluerunt S. Thomas, D. Antoninus, Aſtenſis, Ioannes de Friburgo, & Graffius *locis allegatis*, dum docent, ſi coniux, nempe vir reddatur impotens ex cauſa non licita, eum non reddendo, peccare, & peccatum vxoris, ſi propter hoc in fornicationem labatur, aliquo modo ſibi imputari, & ideo debere, quantum poteſt, dare operam, vt vxor contineat: loquuntur enim de peccato in cauſa illa illicita, propter quam redditus eſt impotens.

114 Itaque certum eſt, obligationem ineſſe coniugibus conſeruandi vires, quibus indigent ad moderatè, & iuxta rationem vacandum actui coniugali, reddendo, vel petendo prout oportuerit, debitum; & peccare mortaliter coniugem, qui modis, ſeu mediis illicitis ſe reddit impotentem ad reddendum coniugale debitum, vt omnes prællegati Doctores concludunt; eo quia lex iuſtitiæ, quæ obligat ad finem, nempe ad reddendum, obligat etiam ad media neceſſaria, vt reddi poſſit debitum, ſcilicet ad conſeruandas vires, & ad non reddendum ſe impotentem mediis illicitis; vires enim, & potentia ad actum coniugalem ſunt medium neceſſarium: ac proinde non minùs peccat mortaliter coniux modo illicito reddens ſe ad perſoluendum impotentem, quàm quiuis alius ſcienter ſe faciens impotentem ad alia debita ciuilia perſoluenda.

115 Hinc ſi vir frequentibus pollutionibus voluntariis, vel crebrò accedendo ad alias fœminas ſe redderet notabiliter impotentem ad reddendum, id aduertens, peccaret mortaliter non ſolùm contra caſtitatem, ſed etiam contra iuſtitiam, quâ ad reddendum obligatur. Ita iidem Doctores, & ita in confeſſione tenetur aperire ſe reddidiſſe impotentem.

Similiter ob eandem rationem, ſi id aduertens coniux conſiderata eius complexione, redderet ſe impotentem mediis aliàs licitis, putà graui, & indiſcreta afflictione, aut pœnitentiâ, vel nimiis ieiuniis, aut diuturnis vigiliis, & orationibus, peccaret mortaliter. id quod tradunt in terminis Palud. Riccardus, Syluester, & alij *prællegati.* Vnde, inquit Paludanus, viro non eſt iniungenda tam grauis pœnitentia, quâ fiat impotens reddere debitum vxori iuuenculæ, & feruenti, putà ieiunia, & vigiliæ, quæ deſiccant ſperma; nam multum vigilantes (addit idem Palud.) rarò ſpermatizant; nec in ſomno meridiano, qui eſt tenuis, fit reſolutio, nec in ſomno ſolliciti de lectione, vel ſermone, ſed in ſomno profundo, maximè auroræ, in digeſtione completa, & hora ſanguinis. 116

Item ob eandem rationem obligationis iuſtitiæ reddendi debitum coniugale, vxor ſi abſtinentiis, ac ieiuniis pallida, & deformis redderetur, timerique poteſt ex hac cauſa odioſam futuram marito, & auertendum coniugis animum ab ipſa ad quærendas alias fœminas (quod attentu viri ingenio, & [illegible]ribus indicandum erit) tenebitur ab huiuſmodi abſtinentiis maximè voluntariis (nam quid ſentiendum ſi fuerint ex præcepto, dicam mox) deſiſtere, vt in terminis Syluester, Reginaldus, & Pontius *locis citatis*, & colligitur etiam ex Doctoribus duobus ſequentibus numeris allegandis. 117

Coniux, ſi reddatur impotens ad ſoluendum excuſatur à ieiunio de præcepto; & an excuſetur vxor à ieiunio, ſi à marito præciperetur ieiunium frangere, & ex inobedientia notabiles diſcordiæ exorituræ forent.

Inſuper ob eandem rationem coniux excuſatur à lege, ſeu præcepto ieiunij, ſi ob id reddatur notabiliter impotens ad reddendum debitum coniugale moderatè poſtulatum; obligatio enim reddendi debiti eſt iuſtitiæ; ieiunij autem temperantiæ, & obedientiæ, aut religionis; fortius autem eſt vinculum iuſtitiæ, quàm temperantiæ, aut religionis, vt patet: & ita in terminis aſſerunt Sanchez, Pontius, Layman, Bonacina, Hurtadus, Auerſa, & Reginaldus *locis ſuprà, n. 113. relatis*, Caietanus *in ſum. v. ieiunium*, Nauarrus *in ſum. cap. 21. num. 16. fine.* Lopez *1. p. inſtructorij de ieiunio, cap. 11.* Graffius *2. p. deciſ. cap. 36 num. 47 §. cauſæ ob quas, in 2. cauſa,* Sà *v. ieiunium, §. 9.* Leſſius *lib. 4. de iuſtit. cap. 1. num. 44.* Fagundez *in præc. Eccl. præc. 4. lib. 1. c. 8. n. 18.* Ioannes Sancius *in ſelectis, diſp. 54. num. 26.* Villalobos *loco ſupra allegato, & eadem p. 1. tract. 23. diffic. 4. numer. 17.* Filliuccius *vbi ſupra, & tom. 2. tract. 27. cap. 9. numer. 119.* & plures alij, quos referunt Fagundez, Ioannes Sancius *locis citatis*, & Sanchez *d. diſp. 3. num. 11.* † Vbi etiam rectè aduertit contra Lopez virum ex hac cauſa non reddendi ſe notabiliter impotentem excuſari à ieiunio, non ſolùm quando niſi die illa ieiunij, quâ debitum ſignis vxor petit, vir reddat, patietur ipſa incontinentiæ periculum, aut ægrè feret, aut ſuſpicabitur virum eſſe erga alias fœminas affectum, ſed etiam ſi precibus, & blandis verbis poſſit ipſam auertere; quia non obligatur ratione ieiunij ſeruandi auertere vxorem à debiti petitione, licèt poſſit. Quemadmodum faber diues non tenetur ratione ſeruandi ieiunij ceſſare ab opere ſeruili, quo ad ſuſtentationem non indiget. Quod idem ſentit Ioannes Sancius. Prædictæ autem doctrinæ videtur contradicere Palud. *in 4. diſt. 15. q. 4. art. 2. concl. 1.* vbi ait coniugatos à ieiunio eccleſiaſtico non excuſari ex eo, quod indigent alimento pro generatione: quia, inquit, diebus ieiuniorum non debent vti illis actibus, & quia ſufficit ſemel in anno impregnare (ſunt verba ipſius) & cum in ieiuniis adhuc plus abundent ſemina, quàm ſit neceſſe. Ita Paludanus, cuius dictum ſi procedat, 118 119

vt

BIBLIOTECA ... ROMA

vt non excuſentur ob eam tantùm rationem, vt vacent
generationi, cui in alio tempore commodè incumbe-
re poſſunt, admitti poteſt, ſecus ſi velit non excuſari
ex eo, quod ſi coniux ieiunet efficietur notabiliter
impotens ad reddendum debitum alteri coniugi, po-
ſtea etiam proximè petenti, vt conſtat ex illa ratione,
quod obligatio iuſtitiæ præfertur obligationi abſti-
nentiæ, aut religionis; neque verum eſt, quod diebus
ieiuniorum coniux non teneatur debitum reddere, vt
120 oſtenſum eſt *ſuprà, n.*48. † Excuſabitur etiam vxor à ie-
iunio ratione conſeruandi amoris mariti erga ſe ipſam,
vt ſi ieiunans pallida, & deformis reddatur, & à ma-
rito deſpiciatur, aut non multum diligatur, ita vt ex
ieiunio minuatur verè amor ſenſibiliter: patitur enim
notabile damnum, & mutuus coniugum amor valdè
neceſſarius eſt ad vitam coniugalem quietè agendam.
121 Ita Doctores *n.* 118. *relati, & aly apud ipſos.* Et idem di-
cendum de fœmina nubere volente; ſi enim ieiunio
deformis efficiatur, ita vt difficilius multò nubat, ex-
cuſabitur à ieiunio, cùm id notabile damnum ſit. Ita
Lopez, Sanchez, Pontius, Fagundez, Ioannes San-
122 cius *locis citatis*: & prius D. Antoninus *d.* §. 10. † Non
teneri etiam vxorem ſeruare ieiunia de præcepto, quan-
do à marito frangere præciperetur, & ex inobedientia
notabiles diſcordiæ oriundæ forent; cum poſitiua præ-
cepta non obligent cum ſcandalo, *cap. nihil cum ſcanda-
lo 2. de præſcriptionibus.* & charitas, ſeu mutuus amor con-
iugum ieiunio præferendus ſit, *cap. non mediocriter, de con-
ſecrat. d.* 5. & gratius Deo ſit conſeruare pacem, & im-
pedire mala ex odio prouenientia, quàm ieiunare,
docent Syluester *v. ieiunium, num.* 25. Ioannes de Fribur-
go *lib.* 1. *ſum tit.* 12. *q.* 27. Nauarrus *cap.* 21. *num.* 19. Azor *p.*
1. *lib.* 7. *cap.* 18. *q.* 7. Fagundez *d. lib.* 1. *cap.* 9. *n.* 9. Trullench
lib. 3. *cap.* 2. *dub.* 7. *num.* 22. Leſſius, Pontius, Lopez *locis
ſupra relatis*, Sanchez *d. diſp.* 3. *num.* 11. Villalobos *d.
tract.* 23. *diffic.* 4. *n.* 13. Graſſius *d. cap.* 17. *num.* 53. Ioannes
Sancius *diſp.* 54. *num.* 26. *& alij communiter* apud San-
chez, & Ioannem Sancium. Vnde reiicienda eſt doctrina
Paludani *in* 4. *diſt.* 15. *q.* 4. *art.* 1. *concl.* 8. dicentis, vxorem
non excuſari propter ſcandalum, eo quia (inquit) hoc
videtur ſcandalum Phariſæorum, & per conſequens
contemnendum, ſi non vult vxorem ieiunare, niſi
123 probabiliter timeretur infirmitas, vel debilitas. † Et
licèt Sylueſter, Ioannes de Friburgo, Graſſius, & non-
nulli alij à Sanchez relati, iudicent in tali caſu fore re-
quirendam licentiam, ſeu diſpenſationem ſacerdotis,
ſeu ſuperioris, iidem tamen Sanchez, & Ioannes San-
cius aiunt non eſſe neceſſarium; quod ſentiunt etiam
alij ſupra allegati, dum abſolutè dicunt vxorem in ſi-
mili caſu excuſari à præcepto ieiunij, & admittunt eti-
am alij, ſi nondum obtenta diſpenſatione oriretur vi-
124 ri ſcandalum. † Temperat, & rectè Ioannes Sancius
niſi dubium rationabile eſſet, aut odia, ſeu rixæ, &
diſcordiæ magnæ conſiderationis vel leuis eſſent cen-
ſendæ, quo caſu opus eſſet ſaltem declaratione perſo-
125 næ doctæ, ſeu aliàs benè intelligentis. † Porrò gra-
uiter peccaret maritus abſque legitima cauſa impediens
vxorem ab obſeruatione ieiuniorum eccleſiaſticorum,
vt Nauarrus *in ſum. cap.* 14. *num.* 19. Teletus *lib.* 5. *cap.* 2.
Henriquez *lib.* 11. *cap.* 18. *num.* 1. Fagundez *de precep. deca-
126 log. precepto* 4. *lib.* 4. *cap.* 7. *n.* 4. † Neque vxor excuſare-
tur ab obſeruatione ieiuniorum ob mariti præceptum,
ſi in contemptum ieiunij id faceret maritus, vt ſi hæ-
reticus vellet vxorem cœnare, vt hac ratione oſtendat
vxoris facto ſe poteſtatem Eccleſiæ aſpernari; tunc
enim potius mors oppetenda, quàm parendum, vt
docent Azorius, Sanchez, Leſſius *locis ſupra, num.* 122.
allegatis. Nauarrus *prælud.* 9. *num.* 18. Ioannes Sancius *d.
diſp.* 54. *num.* 26. † Vbi in fine declarat illud quod ſupra
127 *numer.* 122. dictum eſt, ſcilicet quod præcepta poſitiua
non obligant cum ſcandalo, intelligendum eſſe quan-
do ex ſcandalo ſumpto ab alio nocumentum tempo-
rale eueniturum eſſet præceptum ſeruanti, puta flagel-
latio, ſeu verbera, diſcordiæ magnæ, &c. tunc enim
non ob ſcandalum ceſſat præcepti obligatio, ſed ob
imminens nocumentum, cum leges poſitiuæ cum no-
ſtro graui detrimento non obligent. Vnde ſi vxor (ſub-
dit Sancius) velit ſuſtinere diſcordias, ſiue alia mala, à
ieiunio ceſſare non tenebitur, nec ad aliud à Confeſ-
ſariis poterit obligari, & ſibi imputet maritus blaſphe-
mias, & maledictiones à ſe prolatas; eo modo (inquit)
quo nec obligatur non audire miſſam ſaltem in die fe-
ſtiuo ob ſcandalum aliorum illam laſciuè concupiſ-
centium, vt tradunt magis communiter Doctores; &
iuxta hoc addit idem Sancius, quod rectè Paludanus
loco ſupra, num. 122. citato dixit, ſcandalum mariti vxori
ieiunium de præcepto prohibentis eſſe Phariſæorum,
nec omittendum ieiunium, niſi adſit alia iuſta cauſa.
Sed contra hanc declarationem quoad particulare
vxoris eſt, tum quia non poſſunt eſſe diſcordiæ, &
odia ſine damno eiuſdem vxoris, etiamſi non interue-
niant verbera; graue enim mulieris malum eſt non dili-
gi à marito, & audire eum blaſphemantem, aut ma-
ledicentem; tum quia ratio mutui amoris conſeruan-
di inter coniuges, quæ specialiter militat in vxore, po-
ſtulat vt ipſa, cum aliàs ſit ſubiecta marito tanquam
capiti; eundem amorem quoad fieri poteſt, conſer-
uet, rixarumque, & odij occaſionem auertat. Qua-
re cum in tali caſu excuſetur ab obſeruatione ieiunij
(vt tradunt præallegati Doctores, & ſentit idem San-
cius) quia mutuus coniugum amor ieiunio præfertur,
& ita poſſit licitè ieiunium ſoluere, id facere tenetur:
fœmina autem licet in die feſto poſſit licitè omittere
miſſam ad euitandum ſcandalum aliorum illam laſciuè
concupiſcentium, ad id tamen iuxta probabilem opi-
nionem non obligatur, quia eo caſu ipſa non ita
obligatur proſpicere ſaluti ſpirituali aliorum, ſicut te-
netur vxor ad conſeruandum mutuum amorem con-
iugalem, & ita puto ſentire alios Doctores *num.* 122.
allegatos, cum abſolutè loquantur ſine vlla declara-
tione, & videntur expreſsè tenere Sylueſter, & Na-
uarrus *iiſdem locis*; vbi in ſpecie loquuntur de blaſphe-
miis viri ieiunij ſolutionem præcipientis, impedien-
dis. Porrò ſimplex, & ſolum præceptum ſine minis,
aut periculo diſcordiarum, vel alterius notabilis in-
commodi non, eſſet ſufficiens, vt vxor excuſaretur à
ieiunio, cum magis ſit obediendum Deo, quàm ma-
rito iniuſtè præcipienti, *arg. textus in cap. ſi Dominus, cap.
Iulianus* 11. *quæſtion.* 3. & ita in terminis Graſſius, Fa-
gundez, & Trullench, & colligitur manifeſtè ex aliis
Doctoribus, & confirmant apertè ſuperiùs tradita.

Coniunx non tenetur abſtinere à ieiuniis, & aliis pænitentiis moderatis, quibus fit tantùm minus potens, ſecluſo periculo incontinentiæ in altero.

Cæterum *n.* 116. *&* 118. Dixi, *coniugem non poſſe licitè* 128
*ſe reddere impotentem ieiuniis, &c. & excuſari à ieiunio ec-
cleſiaſtico, ſi indè redderetur notabiliter impotens ad redden-
dum debitum moderatè petenti.* Quia ordinariè non tene-
tur coniux abſtinere à moderatis ieiuniis, vigiliis, &
precibus, &c. nec excuſatur à ieiunio eccleſiaſtico, ſi
animaduertat, ſe non abſolutè, vel notabiliter impo-
tentem effici, ſed ſolum minus potentem, & aliquan-
tulum debiliorem reddi conſeruando vires corporis
ſufficientes ad vxori moderatè petenti ſatisfaciendum,
& quantum ratio ſpectata eius neceſſitate poſtulat,
cum ad aliud coniunx non habeat ius, vt conſtat ex
dictis *ſupra, num.* 38. Quod tamen intelligendum, niſi
coniugi, ſeu vxori periculum incontinentiæ immi-
neat, niſi vir ad copulam frequentiorem potentior effi-
ciatur; tunc enim teneretur abſtinere à ieiuniis volun-
tariis

Digitized by Google

tariis, etſi moderatis, & etiam à præceptis iuxta dicta ſupra *num.*47. lex enim charitatis quoſcumque obligat, nedum coniuges ad conſulendum neceſſitati ſpirituali proximi, vbi commodè, & abſque notabili proprio periculo ſubuenire poteſt. Et etiam lex charitatis ſtrictiùs obligat quàm eccleſiaſticum mandatum, vt dictum eſt *ſupra*, *n.*122. & prædicta tradunt ferè omnes Doctores *ſuprà*, *num.*113.relati, S.Thomas, Richardus, Paludanus, Sotus, Angelus, Silueſter, Baſilius Pontius, Villalobos, Coninch, Layman, Reginaldus, Filliuccius, Bonacina, Auerſa, Sanchez *d.diſp.*1.*num.*5. *&* 50. Ioannes Sancius *d. diſp.* 54. *num.* 24. Quandoquam autem ex ieiuniis, &c. coniuges poſſint incidere in notabilem impotentiam ad moderatè, & iuxta rectam rationem reddendi debitum, iudicandum erit attenta valetudine, & conditione viri (cum alij aliis ſint robuſtiores) & conditione, & genio vxoris; nam quædam remiſſiùs, & ardentiùs veneris ſtimulis incitantur, & appetunt actum coniugalem. Ita Sanchez, & Pontius.

Neuter coniux poteſt vouere abſtinentias, vigilias, &c. in præiudicium debiti coniugalis, nec aſſumere habitum tertij ordinis ſancti Franciſci, aut Eremitarum.

129 Ex dictis *n.*116.*&* 118.*& ſeqq.* infertur alteri coniugum ſine alterius licentia non licere vouere abſtinentias, vigilias, preces, & alia ſpiritualia exercitia, quæ obſtent debito coniugali moderatè reddendo. Vir enim, & vxor quantum ad debitum coniugale perſoluendum ſunt æquales, vt *ſuprà*, *num.*14. oſtenſum eſt, & ita neuter ſine alterius licentia, eóque inuito poteſt vouere aliquid in præiudicium eiuſdem debiti coniugalis ſoluendi moderatè petenti; Et ſi vouerit abſtinentias, &c. quæ præiudicent &c. non tenebitur neque poterit implere, quatenus poſſunt moderatè debiti redditionem impedire. Ita Pontius, Filliuccius, Reginaldus, Bonacina *locis num.*113.*relatis.* Sanchez *aliis relatis d.diſp.*3.*num.*7.*diſp.*42.*num.*4.*& lib.*4.*ſumm. cap.*34. Sayrus *lib.*4. *clau.cap*... *num.*8.*&* 9. Fagundez *in decalog. præcepto* 3.*lib.*2.*cap.*38.*num.*21.*& præcept.*4.*lib.*4.*cap.*7.*numer.*16.& Paludanus *in* 4.*diſt.*15.*quæſt.*4.*art.*1.*concl.*8. An verò talia vota ſint ipſo facto irrita, examinabimus infra agentes de coniugum poteſtate irritandi vota, &c.

130 Secundò ex dictis *eodem num.* 116. *&* 117. infertur neutrum coniugem abſque conſenſu alterius poſſe habitum mutare, & indui veſtibus v.g. tertij ordinis S.Franciſci, neque poſſe abſque eodem conſenſu votum prædictæ mutationis exequi, niſi fortè eſſent ad breuiſſimum tempus, quia is habitus horrorem generat, atque odioſum reddit, atque adeo obligationi reddendi debitum nocet; quare non licebit viro abſque conſenſu vxoris habitum eremitæ aſſumere, nec ſimiliter vxori indui veſtibus mulierum, quas Beatas vocant, quia huiuſmodi habitus, & veſtes coniugatos dedecent, & horrorem alteri pariunt. Ita Sylueſter *v. votum* 5.*q.*1. *num.*3. Roſella *eod.* 2.*n.*9. Nauarrus *cap.* 12.*n.*62. Sanchez *d.diſp.*3.*num.*9. Filliuccius *loco ſupra, numer.*113. *tract.*, & Fagundez *d. cap.* 38.*numer.* 25. *& d. cap.* 7. *numer.* 15.

An cibis calidis, & ſimilibus veneris irritamentis teneatur vti coniux, vt fiat potens ad reddendum debitum, & quando illis poſſit licitè vti?

131 Tertiò ex dictis *n.*128.infertur non teneri coniugem vti cibis calidis, vt fiat potens ad copulam, ſed tantum non reddere ſe impotentem; lex enim coniugij obligat tantum ad moderatè reddendum proprij corporis viribus attentis, vt *d.n.*128. dictum eſt, & ne mediis illicitis, vel licitis, vt nimiis abſtinentiis, &c. vires corporis notabiliter debilitentur, & conſequenter prædictæ obligationi obſtaculum ponatur; atque adeo non tenetur aliis mediis vti, vt potens, vel potentior euadat, niſi ratione periculi incontinentiæ alterius coniugis, cui frequentiori copula ſubueniri poſſet, lege charitatis (per notata *d. n.* 128.) ad id aſtringeretur; & ita docent etiam Paludanus, D. Antoninus, Sylueſter, Tabiena, Reginaldus, Filliuccius, Villallobos *locis ſuprà*, *num.*113.*relatis*, & Sanchez nonnullos alios allegans *d. diſp.* 3. *num.* 6. † An verò extra caſum ſubueniendi periculo incontinentiæ alterius coniugis frequentiori copula indigentis liceat coniugibus vti cibis calidis, & aliis ad venerem irritantibus, dicendum licere, modò ordinentur ad copulam habendam ob finem honeſtum, & gratiâ ſuſcipiendæ prolis, vel procurandæ ſalutis corporis, aut ad fouendum amorem coniugalem, aut quid ſimile; cum enim copula propter ſimilem finem honeſtum ſit licita, licita quoque erunt media ad illum reſpectu eiuſdem finis ordinata. Fagundez *in Decalog. præcept.* 6.*lib.*6.*c.*3.*n.*46. & Sanchez *cum aliis lib.*9. *diſp.* 15. † Si autem huiuſmodi ciborum irritamenta ſolius libidinis cauſa à coniugibus adhibeantur, non erunt niſi veniale, modò abſit pollutionis voluntariæ periculum. Sanchez *d.diſp.*11.*num.*5. Fagundez *d.num.*46. Rebellus *p.*1.*lib.*3.*q.*19.*num.*19. Coninch. *diſp.*34 *num.*12. Pontius *lib.*10.*cap.*8.*num.*8. Auerſa *quæſt* 21 *ſect* 4. *verſic. Admitti tamen poteſt*, Leander Diſcalceatus *de ſacram. p.*2.*tract* 9.*diſput.* 24.*q.*18. (*& faciunt tradita à* Sanchez *d. lib.*9. *diſp.*44.*num.* 17. *&* 18. Fagundez *d lib.*6. *cap.* 9. *n.*34.*& à me tom.*2.*moral. var.*§.49. *num.*2201. *&* 2206. *&* 2207.) Mortale verò, ſi detur tale periculum. Ratio eſt, quia inter coniugatos ſola copula intra legitimum vas eſt licita, pollutio autem voluntaria cum ſit extra vas naturale, illis eſt mortaliter illicita; ac proinde ſi hæc irritamenta veneris ſumantur propter ordinem ad licitam copulam, licita erunt; ſi per ordinem ad pollutionem, illicita; cum media reddantur licita, vel illicita ex fine ad quem ordinantur. Ita Sylueſter *v. Debitum coniugale*, *num.*9. Armilla *v. eodem*, §.4. Nauarrus *in ſum.cap.*6. *num.*42. Caietanus *in ſumma, v. matrimonium, vbi de vſu matrimonij, verſic. vndecimum*, & cum aliis Fagundez *d. c.*3.*num.*37. *ad* 40.*& lib.*9.*c.*6. *num.*1. ac Sanchez *d.lib.*9. *diſp.* 44.*n.*8.*& ſeqq. & d.diſp.*45.*num.*38. De qua te Iſtè infra de vſu licito matrimonij. 132

133

§. VIII.

Mulier nupta, quæ ob extraordinariam arctitudinem, vel ob obſtaculum ſigilli virginalis à viro non poteſt cognoſci, an teneatur id viro exigente pati inciſionem, vel aliud remedium, quo arctitudo, vel obſtaculum ſigilli abſque peccato, & ſine vitæ periculo auferri poſſit?

SEd numquid ſi contracto matrimonio mulier nupta reperiatur arcta, ita vt ob extraordinariam eius arctitudinem vir non poſſit eius vas penetrare, & copulam peragere; vel ſi ipſa non patiatur defectum extraordinariæ arctitudinis, ex parte tamen viri adſit extraordinaria debilitas, & imbecillitas, vt non poſſit clauſtrum, ſeu ſignaculum virgineum frangere, mulieremque virginem deflorare, licèt validus ſit ad coitum cum corrupta, vel ſi ſit potens ad deflorandam Virginem, quæ ſit debilis, & tenuis ſigilli; ſit tamen impotens ad deflorandam virginem durioris, & groſſioris clauſtri; & prædicta arctitudo aut obſtaculum, & durities clauſtri virginalis poſſit per inciſionem, aut aliud remedium, ſeu medicamentum abſque graui corporis periculo auferri, an id exigente viro, teneatur

eadem

eadem nupta pati ineiſionem, aut tale temedium, vt
ita teddatur apts ad congreſſum viti, & potens ad ted-
deodum eidem vito debitum.

Impotentia naturalis, ſeu naturale impedimentum coëundi temporale non dirimit matrimonium, & quandonam cenſendum ſit temporale.

134 Pro reſolutione ſupponendum eſt primo ex com-
muni, & sb omnibus Doctoribus recepta ſententia im-
potentiam coëundi prouenieotem ex impedimento
temporsli non eſſe impedimentum ditimens, vt decer-
nitur *cap. fraternitatis, de frigidis, & maleficiatis.* Et tra-
dunt ibidem Scribentes, S. Thomas, & alij Theologi
in 4. diſt. 34. & alij Doctorea omnes, tsm Theologi,
quàm Canoniſtæ, & Summiſtæ *infrà allegandi.* Impe-
dimentum sutem temporsle tsm ex parte viri, quàm
ex parte mulieris, ex *eodem cap. fraternitatis* dicitur, *Quod
præter miraculum diuinum per opus abſque corporali periculo
135 non poteſt remoueri.* † Vbi etſi Innocentius, Ioannes An-
dreas, Butrius, Ancharanus, Præpoſitus, Alexander
de Neuo, Brunellus *de ſponſalibus concluſione 38. amplia-
tione 4. n.* 19. & Antonius de Roſellis à Sanchez *lib. 9.
diſp.* 93. *num.* 16. relatus nomine corporalis periculi dixe-
tint intelligi mortem ipſam; ita vt impedimentum
quod abſque morte poteſt tolli, vel tollitur ope hu-
manâ, putà per inciſionem, licet patiens exponatur
mortis periculo, non cenſeatur perpetuum, ſed tem-
porsle, & matrimonium com tali impedimento con-
tractum eſſe validum, & ſi fuerit diſſolutum, & aliud
matrimooium contractum, eſſe reiuregrandum ſubla-
to tali impedimento per artem humanam ſuperſtite
perſonâ, licèt non abſque morali periculo mortis;
hæc tamen intelligentia non videtur vllo modo ad-
mittenda; quia quamuis impedimentum quod abſque
morte auferri poteſt non ſit phyſicè perpetuum, po-
136 teſt tamen eſſe moraliter tale. † Igitur periculi corpo-
rslis nomine ibidem intelligitur periculum mortis, vt
deduci videtur ex eodem *c. fraternitatis, verſic. per hac au-
tem*, vbi ſe explicat appellans mortis periculum, quod
paulò ante in verſic. *quamuis*, appellauerat corporale
periculum ibi, *niſi per inciſionem, aut alio ſibi modo violen-
tia inferatur, non ſolummodo leuis, ſed fortè tam grauis, vt
ex ea mortis periculum timeatur.* Huius autem intelligen-
tiæ ratio eſt, quia quamuis quod abſque morte tolli po-
teſt, non ſit phyſicè perpetuum; ſi tamen non poſſit
abſqoe periculo mortis, eſt morsliter perpetuum,
quia periculum mortis moraliter æquiualet, & ita in
terminis Cardinalis *ibid. num.* 5. *verſic. noto caſum in fine*,
Angelus *v. matrimonium 3. impedimento* 16. *num.* 2. Maior
in 4. diſt. 34. q. 1. Sotus *ibid. art.* 2. *verſic. Dubium autem, in
fine*, Tabiena *impedimento* 2. *num.* 2. *fine.* Aſtenſis 2. *p.
ſum. lib.* 8. *tit.* 27. *q.* 2. Caualcanus *p.* 2. *decis.* 18. *n.* 3. Graſſius
decis. aur. p. 1. *lib.* 2. *cap.* 84. *n.* 18. Rodriquez *p.* 1. *ſum. cap.*
234. *num.* 1. Pet. Ledeſma *de matr. q.* 58. *art.* 1. *verſic. Tertiò
ſupponendum.* Gutierez *de matr. cap.* 112. *num.* 28. Sanchez
d. diſp. 93. *num.* 18. Auguſtinus Barboſa *collect. ad d. cap.
fraternitatis* 13. Rebellus *p.* 2. *lib.* 3. *q.* 6. *n.* 3. Coninch *diſp.*
31. *num.* 84. *verſic. ſequitur tertiò.* Reginaldus *lib.* 31. *n.* 100.
Villallobos *p.* 1. *tract.* 14. *diffic.* 18. *n.* 2. Fillioccius *part.* 1.
tract. 2. *num.* 70. Hurtadus *diſp.* 22. *num.* 4. Ouandus, Pa-
lacius, Angles, Bartholomæus Ledeſma, Lopez, &
137 Cenedus, quos Sanches refert. † Neque diſſentire
puto DD. aientes impedimentum impotentiæ per-
petuum & diriment eſſe quod induſtria humana tolli
non poteſt abſque graui periculo, temporale verò, &
non dirimens matrimonium, quod auferri ſine graui
periculo poteſt, vt Riccardus *d. diſt.* 34. *art.* 2. *q.* 2. Palu-
danus *ibidem q.* 2. *art.* 2. *concl.* 1. Gloſſator *ad ſummam D.
Raymundi lib.* 4. *tit.* 16. *vbi de impotentia coëundi, verbo ſub-
ueniri*: Ioannes de Friburgo *lib.* 4. *ſum. tit.* 16. *q.* 6. Sylue-
ſter *v. matrimonium* 8. *q.* 18. *verſic. Quartum*, Nauarrus *in
ſum. cap.* 22. *num.* 50. Bonacina *q.* 3. *punct.* 13. *num.* 5. & plu-
res alios Theologos, Summiſtas, & Iuriſperitos à San-
chez *num.* 17. relatos, Gloſſa *in d. cap. fraternitatis, v. corpo-
rali.* Nomine enim grauis periculi corporalis intelli-
gunt illud corporale periculum, de quo textus *in d. cap.
fraternitatis*: quod idem textus explicat de periculo
mortis. † Ab eodem etiam intellectu exiſtimo non 138
eſſe alienos Doctores, qui dicunt impedimentum
impotentiæ perpetuum, dirimens eſſe quod arte
humanâ non poteſt tolli abſque periculo mortis, aut
grauis ſeu grauiſſimi morbi; temporale, & non diri-
mens, quod abſque periculo mortis, aut grauis mor-
bi, vt Henriquez *lib.* 12. *ſum. cap.* 7. *num.* 8. Layman *lib.* 5.
tom. 10. *p.* 4. *cap.* 10. *numer.* 1. *verſic. Nota*, Filliuccius *tom.* 1.
tract. 10. *p.* 2. *cap.* 3. *n.* 69. Pontius *lib.* 7. *cap.* 61. *n.* 3. &
alij, quos Sanchez *eodem num.* 17. *allegat.* Etenim grauis
morbus, & præſertim qui futurus ſit diuturnus, aut
perpetuus æquiualet mortis periculo, vt Sanchez, &
Gutierez *locis citatis* rectè aduertunt, ac proinde pro
eodem ſumi debet periculum mortis, & periculum
grauis morbi, aut læſionis corporis; & vbi timetur
grauis morbus, ibi ſubeſſe mortis periculum dicen-
dum eſt; & homo non minùs horret, & refugit mor-
bum, aut læſionem corporis grauem maximè diutur-
nam, quàm mortis periculum, & hoc appetere ratio-
nabiliter poteſt ad illud vitandum. † Quare iuxta
ſupradicta, & iuxta dictum *cap. fraternitatis*, & Do- 139
ctores præallegatos, & alios, impotentia coëundi
tam ex parte viri, quàm fœminæ temporalis, & non
irritans matrimonium cenſetur, cuius impedimentum
tolli poteſt humanâ induſtriâ abſque mortis, aut gra-
uis, ſeu grauiſſimi morbi periculo; addendum & abſ-
que peccato (cum id quod licitè, & iure non poſſu-
mus, impoſſibile cenſeatur) ſicut è contrario dicitur, &
eſt impotentia perpetua iuxta eoſdem Doctores, quæ
humanâ arte tolli non poteſt, niſi cum periculo mor-
tis, aut grauis, vel grauiſſimi morbi, aut niſi per mira-
culum diuinum, aut per illicitam incantationem; ſe-
cus verò ſi conſuetis Eccleſiæ exorciſmis auferri poteſt,
quia tunc cenſeretur temporalis impotentia, & con-
ſtat ex iiſdem Doctoribus, præſertim Layman vbi ſu-
pra. In dubio etiam, ſcilicet ſi medici conſulti dubi-
tarent an ex remedio adhibendo, v.g. inciſione, im-
mineat periculum mortis; tunc iudicaretur ſubeſſe
mortis periculo, & impedimentum non eſſe tempo-
rale, ſed perpetuum, vt notarunt Sanchez *d. diſput.* 93.
num. 15. & Gutierez *d. cap.* 112. *num.* 27. † Quod autem
dictum eſt impotentiam coëundi, quæ arte humanâ 140
abſque periculo vitæ auferri poteſt, cenſeri tempora-
lem, & non irritare matrimonium, Caualcanus 2. *p. de-
ciſ.* 12. *dicto num.* 3. *fine*, Sanchez *num.* 20. & Gutierez *nu-
mero* 29. declarant procedere, ſi remotio impedimen-
ti, ſeu habilitas ad coëundum humana induſtria, v. g.
ope medicinæ, vel aliqua inciſione facta, ſeu reſtitu-
ta ſit duratura non ſuperueniente ſtatim, ſeu breui
tempore alio impedimento perpetuo; ſecus ſi breui
duratura, vt ſi fœmina arcta ſtatim facta inciſione, vel
ope medicorum alteri carnaliter commiſceri poſſet
per breue temporis ſpatium arbitrio iudicis iudican-
dum; & poſtea ex eademmet cauſa primæua, arcta
reuerteretur, vel impotens, itàvt alteri commiſceri
non poſſet, vel niſi cum vitæ periculo, nam tunc idem
eſſet, ac ſi à principio eſſet impedimentum, & omni-
no immedicabile, & perpetuum, ac proindè matri-
monium cum tali impedimento contractum foret nul-
lum, & rationem affert Caualcanus, ſcilicet quia non
dicitur ceſſare impedimentum, quando ceſſatio non
durat: ſicut non dicitur medicus iuxta communia cu-
raſſe infirmum, & in priſtinam ſanitatem reſtituiſſe,
quando intra modicum tempus ſanitas ceſſat, & mor-
bus ex eadem cauſa redit, ex Gloſſa *vni* à Bartolo, &
aliis Doctoribus recepta *in l. maritus, ff. locati & cond.*

† Ratio

141 † Ratio verò cur matrimonium teneat vbi impedimentum copulæ ſiue ex parte viri, ſiue ex parte fœminæ ſe tenens eſt temporale, & medicabile ſine periculo mortis, aut grauis morbi, eſt quia licet tunc cum matrimonium cum tali impedimento contrahitur, non poſſint contrahentes actu ſoluere debitum, non carent tamen ſpe ſoluendi in futurum, cum ſolùm viribus naturæ ſpectatis poſſint euadere apti ad actu ſoluendum; qui autem nunc non eſt ſoluendo, ſi ſit ſpes fore in futurum, poteſt obligari ad ſoluendum, ſecus ſi non ſit ſpes ſoluendi in futurum, vt contingit quando impedimentum eſt perpetuum, ac proinde tunc contrahentes cum tali impedimento non poſſunt ſe obligare ad debitum ſoluendum, & ita non valet matrimonium. Præterea ex contractu matrimoniali obligantur coniuges ad reddendum debitum præcepto affirmatiuo, vt conſtat ex dictis ſuprà, *n.*11. ſed præcepto affirmatiuo non tenetur homo ad ſemper, & pro ſemper, ſed pro ſuo tempore, ergo quamuis in præſenti coniux ob impedimentum temporale non poſſit reddere debitum, ſi tamen poſtea poterit, ſufficit ad hoc, quod contractus matrimonij ſit validus: ita etiam in terminis Pet. Ledeſma
142 *d.a.*1.*concl.* 2. & Sanchez *d.lib.*7.*diſt.*92 *num.*2. † Et prædicta temporalis impotentia coëundi tam ſe tenens ex parte viri, quàm ſe tenens ex parte fœminæ non ſolùm quando tempore contractus ſcitur, ſed etiam quando ignoratur, non dirimit matrimonium, vt in terminis docent Petrus Ledeſma *d.art.*1.*concluſ.*1.*verſic. Diui.* Gutierez *d.cap.*112.*n.*3. & Sanchez *d.diſp.* 92. *numer.* 4. & ſentiunt communiter alij Doctores relati, qui abſolutè, & ſine vlla diſtinctione aiunt impotentiam temporalem matrimonium non tollere; & ita intelligunt etiam de impotentia tempore contractus ignorata; & ratio eſt, quia impotentia temporalis coëundi non tollit, ſeu dirimit matrimonium ex natura ſua, vt oſtendunt dicta numero præcedenti; ſed neque iure eccleſiaſtico, cum nullum reperiatur determinans dictam impotentiam coëundi temporalem contrahentibus ignoratam dirimere (ſicut inuenitur ius eccleſiaſticum definiens ſeruitutem ignoratam dirimere) & reddere nullum matrimonium cum tali ignorantia contractum; ſed immò eius valori opitulantur textus de hoc impedimento loquentes; nam indiſtinctè decidunt impotentiam temporalem non irritare matrimonium, vt patet *dict. cap fraternitatis, de frig. & malefic.* quare cùm dicta ignorantia non irritet matrimonium neque iure poſitiuo, neque attento iure naturali, cùm ea impotentia temporalis non impediat mutuam obligationem ad debitum, nec impediat ſimpliciter finem matrimonij, ſed ſecundum quid, ſcilicet pro aliquo tempore, & conſequenter non faciat inuoluntarium ſimpliciter, ſed ſecundum quid inſtar erroris qualitatis, nullo modo irritabit. Et Sotus *dict. art.* 2. *immediatè ante verſic. Rogas autem, & poſt medium verſic. Poſtremum denique*, qui à Sanchez, & Ledeſma allegatur in contrarium, id ſatis inuolutè dicit, & quatenus ita ſentiat, nempe impotentiam temporalem, ſeu ignoratam reddere nullum matrimonium, non eſt audiendus.

Arctitudo fœminæ, quæ medicamine, ſeu inciſione tolli poteſt ſine vitæ, aut grauis morbi periculo, non dirimit matrimonium; ſed eanon obſtante valet, etiam ſi fœmina renuat inciſionem, & omne remedium.

143 Et dictia ſupponendum eſt ſecundò, impedimentum coëundi proueniens ex ordinaria coarctatione mulieris, quod iudicio peritorum abſque periculo mortis vel grauis morbi tolli poteſt per inciſionem, vel aliud mediū, non eſt dirimens, cum non ſit perpetuū, ſed temporale; probatur ex notatis in præcedenti ſuppoſito, & in terminis docent Sanctus Thomas *in additione ad* 3. *p.q.*58.*art.*1.*ad* 4. & *in* 4 *d. diſt.* 34.*q. vnica, ibid.* Richardus *art.*2.*quæſt.*2. Maior *q.*1. Palud. *d. q. art.*2. *concl.*2. Sotus *q. vnica art.*2.*concl.*4. Durand. *q.*2.*n.*5. D. Raymundus *in ſumm. d lib* 4.*tit.*16. *de impedimento impotentiæ*, § 2. *ibidem* Gloſſator *verbo corporalis.* Albericus *in Dictionario, lit. I. verbo impedimentum* 15. *circa medium.* Munaldus *in ſumma, vbi de matrimonio, tit. de impoſſibilitate coëūdi, verſi Item de arctatione*, Brunellus *de ſponſalibus concluſ.* 28. *numero* 18. Angelus *d. impediment.* 16. *n.* 2. Syluester *d.* 4. *matrimon.* 8. *quæſt.* 16. *verſic. Tertium, & verſicul. ſi ſitum*, Aſtenſis *d. tit.* 27. *quæſt.* 2. & 4. Ioannes de Friburgo *d. quæſt.* 3. Petrus Ledeſma *d.q.*58. *num.* 1. *verſus finem*, Henriquez, Rodriquez, Rebellus, Reginaldus, Layman, Villaloboa, Coninch, Bonacina, Hurtadus, Filliuccius *locis ſuprà, n.* 136. *relatis.* Sanchez *d. diſt.* 93. *n.* 15. & *ſequentibus*, Caualcanus *d. deciſ.* 18. *num.* 3. & 4. Guttierrez *dict cap.* 112. *numero* 27. & *ſequentibus*. Marcus Antonius Cuccus *inſtitut maior. lib.* 5. *titul.* 12. *numero* 261. Auguſtinus Barboſa *d. collect. ad d. cap. fraternitatis, numero* 23. Flamma 3. *part. methodi, part.* 8. § 3. Auerſa *quæſt.* 13. *ſectione* 12. & ita oportet ſentiant Gloſſa, & alij allegandi *infrà numero* 160. & conſtat ex *dict. cap. fraternitatis, de frig & malefic. ibi, per opus humanum abſque corporali periculo.* & a contrario ſenſu ibi: *niſi per inciſionem*, &c.
† Ex quo fit, vt matrimonium contra- 144
ctum cum fœmina habente extraordinariam arctitudinem, quæ iudicio Medicorum, ſeu peritorum per inciſionem, aut aliud remedium abſque periculo mortis, aut grauis morbi tolli poteſt, ita vt fœmina apta viro reddatur, ſit validum, etiamſi fœmina poſtea renuat inciſionem, & quodcunque aliud remedium; & ita in terminis tradunt ſupplementum Gabrielis 4. *diſtinctione* 34. *quæſtione vnica, articulo* 1. *corollario* 1. Paludanus, Sotus, Petrus Ledeſma, Caualcanus, Guttierrez, Barboſa, Sanchez *locis num. præcedenti relatis.* Lopez 1. *p. ſum. cap.* 79. Henriquez, Roderiquez, Villalobos, Layman, Rebellus, Reginaldus, Coninch, Bonacina, Filliuccius *ſuprà, n.* 136. & 137. *citatis*, & Hurtadus *d. diſp.* 22. *n.* 5. & *n.* 23. & *ſeqq.* & alij allegandi *infrà d. n.* 160. Et ex dictis manifeſtè infertur, quia cùm talis arctitudo medicabilis non ſit impedimentum perpetuum, ſed temporale, & non dirimens, non poteſt obſtare matrimonij validitati. Neque officit, quod fœmina, ſiue iniuſtè (eo quod ad id teneatur, vt dicetur *infrà, num.* 160. & 161.) ſiue iuſtè) quia fortaſsè ad id ferendum non teneatur, iuxta dicenda *infrà, numero* 159. & 162.) renuat inciſionem, aut aliud quodcunque remedium; quia poſito quod Medici, ſeu mulieres peritæ iudicent impedimentum eſſe medicabile, nil refert, quod fœmina annuat, vel renuat; etenim natura, & vinculum, ſeu valor & firmitas matrimonij per mutuos conſenſus confirmati pendet ex ipſa rei natura, iuxta quam poteſtas tollendi impedimentum humana induſtria abſque vitæ periculo facit illud temporale, & conſequenter reddit matrimonium firmum: non verò pendet ex mulieris voluntate, aut futura facti contingentis. Et confirmatur, quia ſi fœmina nuper arcta, quæ nunc renuit inciſionem, poſtea illam patiatur, & per eam efficiatur apta viro, tunc ſine nouo conſenſu matrimonium iudicaretur validum, quia impotentia verè erat temporalis, & actus Chirurgi non potuit matrimonium, quod nullum erat, conſolidare: ergo antea erat validum. † Prædictis etiam non obſtant Gloſſator *ad ſummam* Diui Raymundi, *dict. titul.* 16. *verbo impedit*, Monaldus *vbi ſuprà, verſicul. Item pone.* Aſtenſis *dict. titul.* 27. *quæſtione quinta*, Ioannes de Friburgo *dict. titul.* 16. *quæſtione* 8. Syluester *dict. quæſtione* 16. *verſicul. quartum.* Albericus *d. v. impedimentum* 15. *poſt medium, verſicul. ſed numquid.* Tabiena *d. v. impedimentum* 12. *q.* 6. *n.* 7. Armilla *v. matrimonium, n.* 51. Roſella *v. impedimentum, impedim.* 15 *n.* 14.

Sopplementum Piſanæ *impedimento* 15.*n.* 13.dum dicunt, Matrimonium cum fœmina arcta, quæ per incisionem abſque periculo vitæ viro apta fieri poteſt, contractum ante incisionem eſſe irritum, & factâ incisione, vt valeat, opus eſſe nouo conſenſu, vel perſeuerantia in priori, ſunt enim intelligendi, quando arctitudo aſt talis, vt attenta experientia per incisionem non poſſit, aut potuerit abſque mortis, vel grauis morbi periculo tolli, quo caſu (vt conſtat ex dictis *ſuprà*, *numero* 135. *&* 136.) cenſetur impedimentum perpetuum, & ditimens; ac proindè cum matrimonium cum talis arctitudinis impedimento contractum ab initio non valuerit; ſi auferatur poſtea per violentiam periculoſam incisionem tale impedimentum, nouus requiritur conſenſus, vel perſeuerantia in priori, vt conualeſcat, quia matrimonij valor non poteſt ex ſola incisione pendere; & certè quod Gloſſator *ſummæ Diui Raymundi*, Albericus, Monaldus, Syluester, Ioannes de Friburgo, & Aſtenſis debeant ita intelligi, certum omninò videtur, cum locis ſuprà, *num.* 143. allegatis apertè aſſerant arctationem, cui ſubueniri poteſt per incisionem abſque corporali periculo, non eſſe impedimentum dirimens; & Aſtenſis *dict. quæſt.* 4. expreſsè ait matrimonium eſſe validum ante incisionem, Roſella verò, & ſupplementum Piſanæ rectè intelligi poſſunt, quod loquantur prout loquitur textus *in d. cap fraternitatis*, ibi, *niſi per inciſionem*, vbi expreſsè ſermo eſt de arctatione, quæ per ſolàm violentam incisionem cum periculo mortis tolli poteſt; & iuxta eundem textum ibidem credo eſſe intelligendum Toletum *lib.* 7. *ſum. cap.* 12. *numer.* 2. dum aſſerit fœminam tam arctam, vt non poſſit ſeman recipere, nec arte medicorum remedium vllum eſſe poteſt citra abſciſſionem, non poſſe contrahere.

Obſtaculum clauſtri virginalis, quod viri imbecillis congreſſum impedit, remouibile aliquo remedio, vel inſtrumento abſque vita, vel grauis morbi periculo non reddit nullum matrimonium.

146 Tertiò ex dictis præſupponendum eſt, quando impedimentum coëundi cum virgine non prouenit ex illius extraordinaria coarctatione, ſed ex imbecillitate, & debilitate viri non valentis penetrare clauſtrum virginale fœminæ, & abſque mortis, aut grauis morbi periculo ope medicinæ, nempe medicamento applicato, aut inſtrumento aliquo poteſt ſubueniri fœminæ, ſcilicet aperiri clauſtrum virginale, vt eiuſdem viri imbecillis congreſſui apta reddatur, eſſe impedimentum temporale, & validum matrimonium inter talem virum imbecillem, & talem virginem contractum, licet viri imbecillitati nulla alia ratione, ſed ſola præfata aperitione clauſtri mediante aliquo medicamento, aut inſtrumento ſubueniri poſſit. Ita S. Thomas, Sotus, Petrus Ledeſma, Syueſter Marcus Antonins Cuccus, Lopez, Rodriq. Layman, Reginaldus, Flamma *locis ſuprà*, *n.* 136. 138. 147. Aſtenſis *d. lib.* 8. *tit.* 26. *q.* 1. Ioannes de Friburgo *d. tit.* 16. *q.* 22. Tabiena *d. impedimento* 12. *n.* 6. Armilla *vbi ſuprà*, *num.* 350. Albericus *d. v. impedimentum* 15. *paulo poſt initium.* Diuus Antoninus 3. *part. tit.* 1. *cap.* 12. §. 1. Angles *floribus* 1. *part. vbi de matr. quæſt.* 8. *art.* 1. *dub.* 7. *diff.* 2. Gutierez *dict. cap.* 112. *numero* 30. Sanchez *diſp.* 93. *num*... Filliuccius *d. cap.* 3. *numero* 70. Villalobos *d. diffic.* 18. *numer.* 15. Hurtadus *dict. diſp.* 21. *num.* 24. Albertus Magnus, Palacius, Celaia, Viguerius, Bartholomæus Ledeſma, Roſella, ſupplementum Piſanæ, & Gregorius Lopez, quos ad id Sanchez *dict. num.* 26. refert. Ratio autem eſt quia quoties impedimentum coëundi (ex quacunqua cauſa prouenial, & ſiue ſe teneat ex parte viri, ſiue fœminæ, ſiue vtriuſque) ſi arte humanâ abſque mortis, vel grauis morbi periculo poteſt tolli, cenſetur temporale, & non dirimens matrimonium, vt latè ex communi Doctorum oſtenſum eſt, & expreſſè conſtat ex *dict. cap. fraternitatis, de frig. & maleſic.* vbi Innocentius III ponit tanquam regulam generalem dignoſcendi impedimentum perpetuum, & dirimens matrimonium, quando per opus humanum abſque corporali periculo tolli non poteſt. Et quamuis ibi loquatur de fœmina arcta, non ido ad illam ſolam reſtringit diſpoſitionem, ſed quia ſatisfacit quæſtioni propoſitæ de ſola muliere arcta, ex generali tamen regula, quam ibidem tradit, vt apparet ex illis verbis: *Nos tamen perſpi aciter attendentes, quod impedimentum illud non erat perpetuum, quod præter diuinum miraculum per opus humanum abſque corporali periculo potuit remoueri.* Vnde etiam debilitas viri, ob quam non poteſt coire, ſi induſtriâ humanâ auferri poteſt abſque corporis periculo, à Doctoribus relatis, & aliis cenſetur impedimentum non dirimens iuxta diſpoſitionem dicti *cap. fraternitatis*, quod manifeſtè oſtendit, regulam ibi traditam eſſe generalem, nec reſtringi ad peculiarem mulieris arctæ caſum. Multò autem magis cenſendum eſſet impedimentum non dirimens, ſi vir non ſolum reſpectu fœminæ corruptæ eſſet potens, ſed etiam reſpectu virginis debilioris, & tenuioris ſigilli virginalis, licet non eſſet reſpectu huius virginis, cuius virginale clauſtrum haberet extraordinariam duritiem, & groſſitiem, quæ tamen abſque corporis periculo aliquo inſtrumento, vel medicamento applicato auferri poſſet; nam tunc dici poteſt impedimentum ſe tenere ex parte fœminæ, ſicut quando impotentia coëundi prouenit ex arctitudine fœminæ extraordinaria. † An verò eo ipſo, quod vir non valet virginem deflorare, poteſt tamen cognoſcere corruptam, præſumi debeat potens ad virginem, ac proindè matrimonium cum virgine minimè diſſoluendum, Sanctus Thomas, Petrus Ledeſma, Aſtenſis, Diuus Antoninus, Tabiena, Armilla, Ludou. Lopez, Albericus *locis ſuprà allegatis*, & alij à Sanch. *n.* 27. *relati*, videntur talem præſumptionem approbare, dum aiunt, quando vir non valet deflorare virginem, ſed tamen, cognoſcit corruptam, poſſe medicamento, arte, digitis clauſtrum virginia reſerari, aptumque reddi congreſſui illius viri; per hoc enim videntur ſupponere ſemper tale matrimonium eſſe validum, quòd ſemper ope medicâ, aut arte ei impedimento ſubueniri poſſit, & ita non poſſe contingere, vt quis ſit aptus ducere corruptam, ineptus ad ducendam virginem. Oppoſitum videntur ſentire Palud. *d. q.* 2. *art.* 1. *concl.* 4. Gabriel *vbi ſuprà*, & Syluester *d. verſic. ſextum.* Vbi dicunt virum impotentem reſpectu virginis, potentem reſpectu corruptæ admittendum ad matrimonium cum hac, & non cum illa; vnde ſentiunt, poſſe dari impotentiam perpetuam reſpectu virginis matrimonium diſſoluentem, ſtante potentia ad cognoſcendam, & validè ducendam corruptam, & etiam Sanchez *num.* 28. tanquam probabile putat ex potentia cognoſcendi corruptam non ſemper præſumi fore, vt medicamento vtrique adhibito vir fiat potens ad virginem, & ita valeat matrimonium, ſed poſſe oppoſitum aliquando contingere; fatetur tamen maximam tunc præſumptionem ſtare pro viri potentia ad virginem; cum tunc conſtet eum non eſſe frigidum, atque adeo eſſe potentem naturaliter, nec maleficiatum (vt modò ſupponitur) nec præſumatur impotentia reſpectiua, cum præter naturam, aut ſaltem rara ſit, quando ex maleficio non oritur; quapropter, inquit Sanchez, in dubio probata potentia reſpectu corruptæ, id impedimentum cenſebitur temporale, & non dirimens: ita expreſsâ, & 147

in

in terminis tenet etiam Flamma *loco ſuprà, numero* 143. *citato*, vbi aſſerit, non eſſe diſſoluendum vllo modo matrimonium viri impotentis reſpectu virginis ſibi nuptæ ratione ſigilli virginalis; potentis autem ad corruptam, & ſic non abſolutè impotentis, tunc enim, inquit Flamma, illa (cui imputandus eſt defectus) aperiri debet arte medicorum, & peritarum in hoc mulierum; & ſic ille erit aptus matrimonio, & addit, quod ſic ex communicatione doctiſſimorum reſpondit ipſe cuidam illuſtriſſimæ fœminæ, quæ duobus annis nupta, & à viro cognita integra perſeuerabat ſigillo carnali, cognoſcebat autem illum potentem clauſtro rupto, Ita Flamma. Cæterum non probata potentia ad corruptam diſſoluendum erit matrimonium, quia in dubio impotens ad unam, præſumitur talis ad omnes, ex Sanchez *dict. numero* 28.

Obiecta aduerſus præcedentem doctrinam.

148 Sed doctrinam communiter à ſcribentibus receptam, & approbatam, & in *cap. fraternitatis*, ſtabilitam, in duobus præcedentibus ſuppoſitis explicatam nititur omnibus neruis euertere Baſilius Pontius *d. lib.* 7. *cap.* 62 *num.* 2. & 3. à communiſſima ſententia diſcedens, vt Thomam Sancium impugnet; cuius argumenta licet ſtrictiùs ferant tendita in tertio ſuppoſito, tamen ipſe intendit deſtruere etiam doctrinam ſecundi ſuppoſiti. Igitur initio dicti *numeri* 2. aſſerit, quod ſi carnali commixtioni viri cum fœmina obſter tantum virginis ſigillum, quod trium annorum congreſſu & conatu vir non violauit, licet eiuſdem ſigilli obſtaculum abſque corporis periculo tolli poſſit per apertionem modo facili, medicamento applicato, vel cauterio, ſeu inciſione facienda, & ita fœmina queat habilis viro reddi, tale impedimentum cenſendum eſſe perpetuum, & matrimonium nullum, & irritum efficere, quam ſententiam ait tenuiſſe Luyſium Legionenſem Salmanticæ. Probat Pontius primò auctoritate Durandi *d. q.* 2. Paludani *citata quæſt.* 3. & ſupplementi Gabrielis *d. q. vnica, art.* 5. quos ait ſuam tenere ſenten-
149 tiam. † Secundò, quia quando congreſſui coniugali obſtat ſola virginis integritas naturalis, defectus, ſeu impedimentum ſe tenet omnino ex parte viri, non ex parte mulieris (nam fœminam eſſe virginem non eſt vitium, neque defectus naturalis, ſed immò magni pretij apud fœminas honeſtas, non indigens aliquo medicamento, veluti morbus, aut ægritudo aliqua) ergo nullum ius, aut æquitas aliqua poſtulat, vt illi debeat adhiberi medicina, ſed ſoli viro defectum patienti medendum eſt, cùm medicina non ſanu, ſed ægro inſtituta ſit; ergo ſi ope medicinæ viro remedium adhiberi non poſſit, ſed ſola amiſſione integritatis virginalis, ſcilicet apertione virginalis ſigilli, mediante aliquo medicamento, vel inciſione poteſt vir reddi habilis ad commixtionem carnalem, cenſebitur impedimentum perpetuum, & conſequenter vir ineptus iudicabitur ad virginem, & matrimonium erit irritum, & diſſoluen-
150 dum. † Tertiò, nam contra honeſtatem, & verecundiam, ac pudorem virginalem eſt, extra actum coniugalem contrectatio partium pudendarum corporis fœminæ virginis, quas natura ad florem virginitatis tuendum, & ad pudicitiam conſeruandam velauit, ac proinde multò magis honeſtati repugnat virginem corrumpi, illiuſque virginitatis florem violari artificio, vel medicamento, ſiue id fiat opera chirurgi, ſiue etiam mulieris honeſtæ, immo etiam ſi medicamentum, & remedium ipſa fœmina virgo ſibimet in iiſdem partibus corporis pudendis applicet: ergo id fieri iuxta rectam rationem non debet, neque etiam ipſa virgo tenetur huiuſmodi remedium pati, tum ad euitandam extremam verecundiam, quam ſubiret oſtenſione, & contrectatione ſuarum partium pudendarum; tum ne ſic extra actum coniugalem amitteret virginitatis florem, qui nec ſatis dignè æſtimari, nec commodè reſtitui poteſt; ergo tale impedimentum cenſetur perpetuum, cum ſine peccato tolli non poſſit, iuxta dicta *ſuprà, num.* 139. & quod honeſtati, & æquitati aduerſetur mederi obſtaculo virginalis ſigilli, illud reſerando aliquo artificio, pluribus nititur oſtendere loco citato Pontius; & quàm dedeceat honeſtatem, & verecundiam mulierum, ſi permittant corporis partes pudendas ab aliis inſpici, aut contrectari, etiam explorandæ virginitatis cauſa in ordine ad declarandam fœminæ virginis nuptæ integritatem pro matrimonij diſſolutione ob viri ineptitudinem ad congreſſum, eloquenti, & erudito diſcurſu latiùs proſequitur etiam Anneus Robertus rerum iudicatarum *lib.* 4. *cap.* 10. *adductis primo loco pro Titio*, vbi præſertim proponit huiuſmodi inſpectionem, aut contrectationem excitare titillationem carnis in medicis, & chirurgis, & obſtetricibus ad virginitatem explorandam adhiberi ſolitis, & matronas præſentes refricare venerem dudum oblitam. † Sed præcipuè 151
confirmat Pontius; nam Eccleſia nunquam præcepit, definiuit, conſuluit, aut permiſit clauſtrum virginale fœminæ nuptæ, vt apta viro redderetur, aliquo artificio reſerari ad componendas multas lites, quæ ſuper diſſolubilitate matrimonij ob impotentiam coëundi coram Eccleſiaſticis iudicibus mouentur; ſed tantum decreuit triennium ad faciendam experientiam per congreſſum coniugalem, & multiplicem viri conatum; ergo ſignum eſt, hoc medium aperiendi ſigillum virginale mediante artificio, vt illicitum, iniquum & contra honeſtatem, neglectum, & non admiſſum ab Eccleſia. † Quartò, omnis contractus inducit obligationem
iuxta conditiones, quibus celebratur: ergo cùm matri- 152
monium ſit contractus, in quo vir, & vxor ſeſe mutuò tradunt, & obligant ad vſum matrimonij, in eo ea conditio (quamuis non exprimatur) ſubintelligitur, ſi ad eum vſum fuerint apti; at certum eſt non ſubintelligi, vt apti ſint ad vſum tertij, ſed inuicem alter alterius comparatione ſit habilis, & vterque habeat corpus aptum (cùm matrimonium ſit contractus rei pro re æqualis æſtimationis) ac proinde vt vxor, quæ ſe tradit viro, ab illo cognoſcatur, non verò à medico, igne, vel acu, aut obſtetricis manu; hoc autem poſito, quod fœmina tradit corpus aptum, vt eo etiam vir aptus vtatur, & non ſe tradit ineptu, fit vt ius ex matrimoniali contractu oriens tantum obliget, vt vir aptus apto corpore vtatur, & per conſequens cum vir impotens ad cognoſcendam virginem, niſi incidatur, ſit verè illi ineptus, & alioqui talis inciſio iuxta allegata per Pontium ſit turpis & illicita, nullum ius habet ad eius vſum, atque adeo matrimonium eſſe irritum, quia cùm hoc ius vtendi corpore ſolùm conferri debeat ex vi contractus, non cenſetur contractus validus, niſi mutuæ aptitudinis conditione intellecta. Neque etiam iuxta naturam matrimonialis contractus cogi poteſt fœmina pati aliquo artificio ſibi eripi virginitatem, quæ ſola obeſt viri
debilitati. † Quintò, & vltimò; nam ſi fœmina cuius 153
arctitudo, ſeu virginale ſigillum obſtat congreſſui viri debilis admittat inciſionem, & adhuc non reddatur apta viro propter ipſius viri imbecillitatem, & languida membra, frigidamque complexionem, clauditur illi via ad diſſolutionem matrimonij obtinendam; nam Eccleſia, ſeu iudex eccleſiaſticus non audiet eam allegantem apertionem factam fuiſſe artificio, vt viro apta redderetur, ſed præſumet ab eodem viro, ſi ille artificium interueniſſe neget, vſu, & cohabitatione corruptam. Hæc Pontius aduerſus communem: quæ tamen non obſtant.

Obiectorum ſolutio.

154 Quare ad primum *num.* 148. adductum reſpondeo, præallegatos Doctores non ſentire cum Pontio; nam Durandus, Paludanus, & ſupplementum Gabrielis *locis ſupra, n.* 143. 146. *&* 154. citatis loquentes de impedimento coëundi proueniente ex fœminæ arctitudine, cui poſſit ſubueniri etiam per inciſionem ſine periculo corporali, aſſerunt expreſſis verbis eſſe temporale, & minimè dirimens. Vndè cum Durandus *d.q.* 2 *numero* 8. *fine*, dicit, *quod ſi mulier à primo viro propter arctitudinem ſeparata nupſit alij viro complexionis notabiliter robuſtioris à quo fuit cognita, non debet reintegrari primum matrimonium, quia* (inquit) *mulier arcta ſimpliciter inepta eſt ad contrahendum cum illo, à quo immediatè non poteſt cognoſci, quia non eſt licitum vt fiat ei cognoſcibilis per alterum*, intelligi debet (ne ſibi ipſi paucis interiectis contradicat) de arctitudine, quæ attentâ experientiâ, & iudicio peritorum extra congreſſum viri complexionis notabiliter diſtantis, artificio aliquo abſque corporali periculo auferri nequit. Paludanus verò *d. qu.* 2. *art.* 1. *concl.* 4. & Gabriel *loco citato*, ſolum volunt impotentem ad virginem non poſſe eam validè ducere in vxorem, bene tamen corruptam, ſi potens ſit eam cognoſcere; quod eſt verum, ſi impotentia rationabiliter præſumatur perpetua reſpectu virginis, iuxta dicta ſupra *num.* 147. Hoc tamen admiſſo adhuc ſtat illa difficultas, an cenſeatur vir perpetuò impotens ad virginem, quando aliquo artificio poteſt virgo reddi apta; nec ex verbis Paludani, & Gabrielis affirmatiua vniuerſaliter poteſt inferri, & ita Syluester, qui *d. verſic. ſextum allegato ſupra, numero* 143. amplectens eandem Paludani doctrinam dicit impotentem reſpectu virginis, potentem verò reſpectu corruptæ, cum hac, & non cum illa poſſe contrahere; limitat ſtatim, & cenſet obſtaculum virginitatis non eſſe impedimentum perpetuum dirimens matrimonium, quando aliquo inſtrumento virgo poteſt coaptari.

155 Ad ſecundum *num.* 149. poſitum: Reſpondeo primò, non habere vim reſpectu arctationis, quæ eſt defectus ſe tenens ex parte fœminæ. Reſpondetur ſecundò ex dictis præſertim *num.* 146. nihil referre, defectus ſe teneat ne ex parte mulieris, an ex parte debilitatis, & imbecillitatis viri, dummodo ſit temporalis, ſcilicet per opus humanum abſque corporis periculo, & abſque peccato ei ſubueniri poſſit. Etenim matrimonij nexus, & valor non reſpicit ex parte cuius ſe teneat impedimentum coëundi; æquè enim irritum eſt ex parte alterutrius ſe teneat, ſi eſt perpetuum; & validum, ſi ſit temporale; ac proinde licet fœmina tum medicamento non indigeat, vtpote nullo morbo laborans, tamen ex eo, quod iudicio peritorum obſtaculum coëundi à parte rei facilè, & abſque periculo corporis, & peccato poteſt remedio mulieri adhibito tolli, verè eſt temporale, & non perpetuum; & ita matrimonium eſt validum. Addit Sanchez *num.* 26. tunc fœminam non indigere medicamine ex natura ſua, benè tamen per accidens, ſcilicet ratione matrimonij initi, cuius valor pendet ex cognitione, an id viri impedimentum reſpectu virginis ſit temporale, an perpetuum: quæ cognitio, inquit Sanchez, haberi nequit, niſi ſciatur, an medicamine vtrique coniugi adhibito auferri poſſit: ſed hæc reſponſio ſupponit fœminam, cuius ſola integritas, ſeu ſignaculum virginale congreſſui viri imbecillis obſtat, teneri vi matrimonij contracti admittere remedium, & inciſionem, ſeu aperitionem clauſtri non periculoſã, quod tamen (vt conſtabit ex dicendis) eſt controuerſum etiam inter Doctores ſuſtinentes valorem matrimonij, quando peritorum iudicio obſtaculum clauſtri ex natura rei poteſt abſque periculo humanâ induſtriâ medicamento, vel inſtrumento, vel digitis tolli, licèt fœminæ id renuat, aut ad id non teneatur.

Ad tertium, de quo *n.* 150. Reſpondetur ex S. Tho. 156
& aliis Doctoribus *n.* 143. *&* 146. relatis, quod in tali caſu inſpectio, & contrectatio partium pudendarum, & reſeratio arctitudinis, & clauſtri non eſt contra naturam, & honeſtatem, cum id non delectationis, ſed medicinæ cauſa fiat, vt apta reddatur mulier viro, cui iam ſe vinculo coniugali iunxit: inuerecundum enim, & inhoneſtum, aut probroſum non poteſt dici, quod in finem honeſtum dirigitur, & ſecundum ſe malum non eſt, qualis eſt in hoc euentu aſpectus, & contrectatio partium virginis nuptæ pudendarum; alioqui ſi ſecundum ſe eſſet malum, & turpe, ac illicitum, neque id liceret cauſa medendi fœminæ iiſdem partibus morbum habenti grauem. Verum quidem eſt, quod facilior, & honeſtior via eligenda erit, ac proinde ſi ſolâ operâ eiuſdem fœminæ virginis remedium poteſt commodè applicari, & obſtaculum tolli, reiiciendum eſt quidquid turpem aſpectum, aut contrectationem habet, nempe neque medicus, neque chirurgus, neque obſtetrices, aut aliæ fœminæ licet honeſtæ adhiberi ad id debent. Quod ſi aliter ſubueniri non poterit, nil contra naturam & honeſtatem, ſi adhibeantur, ita tamen, vt ſemper quod honeſtius eſt, fiat. Neque Eccleſia huiuſmodi aſpectum, & contrectationem maximè per honeſtas fœminas ad faciendam experientiam, an virgo fuerit cognita, vel cognoſcibilis à viro ſit, renuit, ſed admittit, vt conſtat ex *dict. cap. fraternitatis, & c. litero, de frigidis.* Quare ad confirmationem, reſpondeo Eccleſiam concedere triennium, ſed non vetare aliud remedium, quo arctitudo, vel obſtaculum ſigilli abſque periculo corporis auferri poſſit, ſed permittere, vt apertè colligitur ex *d. c. fraternitatis. de frigid. & maleſic.* non præcipit autem tale remedium, non quia ſit contra naturam, & honeſtatem, & illicitum, ſed fortè quia lis eſt, inter Doctores an fœmina ratione arctitudinis, vel ſigilli minus apta viro teneatur pati inciſionem, vel ſimile remedium inferens dolorem; vel quia non iudicat expediens cogere ad remedium non extens aliquâ violentiâ, aliquóve horrore, maximè in fœminis, quæ valde timidæ ſunt. Deinde ſi id eſſet contra naturam, honeſtatem, & illicitum, neque etiam virgo nupta ſponte, & lubens poſſet licitè pati tale remedium, v. g. inciſionem; cuius contrarium ſentiunt omnes præallegati Doctores, & colligitur *ex d. cap. fraternitatis*, & tradit idem Pontius *d. cap.* 62. *num.* 6. vbi ita habet: *Poterit quidem fœmina, ſi voluerit, inciſionem pati, obligari autem ad illam non poteſt.*

Ad quartum *n.* 152. adductum patet ſolutio ex dictis 157
n. 142. Reſponderunt enim, quando ſolum adeſt impedimentum coëundi proueniens ex arctitudine, vel ſigilli virginalis duritie, quod poteſt abſque periculo corporis medicamine tolli, non impediri mutuam obligationem ad vſum corporis, & vtrumque contrahentium tradere ſibi mutuò corpus ſimpliciter, & per ſe aptum ad copulam, licet ſecundum quid, id eſt ad tempus ineptum, quod non impedit mutuam obligationem, nec matrimonij valorem, prout dictis *n.* 141. *&* 142. explicatum eſt. Quod verò in fine argumenti additur, fœminam non poſſe cogi ad admittendum remedium, quo tollatur arctitudo, vel fiat aperitio clauſtri, primò eſt controuerſum, vt patebit ex dicendis. Secundò id non prouenit ex eo, quod contractus matrimonij ſit nullus, ſed ex alio capite, prout infra.

Ad quintum *num.* 153. Reſpondeo non habere locum 158
quando inciſio fieret ſolũ ad tollendã fœminę arctitudinem, & adhuc maneret ſigilli virginalis integritas, quæ poſſet dignoſci. Reſpondeo ſecundò ad inciſionem clauſtri virginalis nunquam deueniendum, niſi cautiſſimè, & quando peritorũ, ſeu medicorum, aut obſtetricũ iudicio, omnibus circũſtantiis tam ex parte viri, quàm mulieris attentis, non leuiter creditur per aperitionem fœminam euaſuram cognoſcibilem à viro; & etiam eandẽ inciſionẽ

non

non faciendam niſi ſciente, & approbante iudice, ac proinde ſi factâ reſectione vir adhuc non poterit ei commiſceri, id poterit Eccleſiæ conſtare, & deueniri ad matrimonij diſſolutionem. Demum dato, quod in aliquo caſu contingere poſſit tale inconueniens, id eſt per accidens, & ex hoc non poteſt inferri generalis regula, quod matrimonium debeat ſemper eſſe nullum, & irritum. His igitur præmiſſis:

Reſolutio difficultatis initio paragraphi propoſitæ.

159 Quoad primam partem difficultatis ſuprà ante *numerum* 134. propoſitæ, ſcilicet an fœmina nupta, etſi virgo, cuius ſola arctitudo extraordinaria iudicio peritorū, ſeu medicorum per inciſionem, abſque mortis, vel grauis morbi periculo medicabilis obſtat congreſſui viri, teneatur pati, & admittere inciſionem? Negant Toletus (qui tamen poſſet intelligi de inciſione periculoſa) *d.l.* 7*.c.*12*.n.*2.& Baſil. Pontius *vbi ſupra*, ob rationes iam allatas, & ſolutas, licet contra hanc partem vigeat ſola ratio eius tertia *ſupra, n.*150. adducta, omiſſum quod id ſit contra honeſtatem, & illicitum, quæ ratio iam *ſupra, num.*156. reiecta eſt; vbi oſtenſum eſt, id etiam in virgine eſſe licitum (S. Thomas, & alij *num.*143 *relati*, & alij *infra allegandi* docent) cum nulla appareat inhoneſtas, & turpitudo in eo, quod natura iuuetur ad actum honeſtum, qualis eſt actus coniugalis, ac proinde ſi aliàs poſſit (vt plurics contingit) id fieri abſque vitæ & grauis morbi periculo, eam impotentiam coëundi ex ſola extraordinaria virginis nuptæ arctitudine procedentem non cenſeri perpetuam; neque matrimonium *dirimere*, cum eodem S. Th. tradunt alij
160 Doctores omnes, vt latè ſupra oſtendi. † Alij igitur aſſerunt fœminam teneri, quando deberet pati tantum leue corporis periculum, leuémve dolorem, & conſequenter à contrario ſenſu videntur ſentire oppoſitum, ſi fœmina non poſſit pati inciſionem abſque graui incommodo, ſeu graui dolore, licet abſque vitæ, vel grauis infirmitatis periculo. Ita Gloſſa *in d.cap. fraternitatis, verbo corporali*, Caualcanus *loco ſupra, n.*143*. allegato.* Lancellotus *inſtit. iuris can. lib.*2*. tit. qua matrimonium impedire poſſunt, §. item frigiditas, verbo ope medicorum*, & Gregor. Lop. *l.*2*. verbo grande, tit.*8*.p.*4. Alij docent teneri ad ſuſtinendam inciſionem etiam cum grauiſſimo dolore, & notabili incommodo, & infirmitate, ac enormi læſione, citra graue periculum mortis. Ita Ioſeph Angles *floribus d.c.*5*. ſupr. n.*146*. allegato, dub.*1*. diff.*1*. corollario* 2*. quod infert ex* 3*. concluſione ſupplementum* Gabrielis *d. q. vnica a.*1*. notabili* 6. Palacius, Ouandus, Cenedo à Sanchez *d.*
161 *diſp.*93*.n.*31*. relati*. Sed communis, & verior ſententia eſt, quod teneatur pati inciſionem cum moleſtia, & graui dolore, non verò cum grauiſſimo dolore, aut periculo grauis infirmitatis. Primum probatur, quia cum defectus ſe teneat ex parte fœminæ, durum illi videri non debet obligari ad grauem dolorem citò tranſiturum, ne alter carens defectu, & innoxius perpetuò careat debito coniugali, & matrimonij fine. Quare in hoc caſu, ex vi matrimonij, ſeu iuris ad coniugalem copulam in virum per validum matrimonij contractum tranſlati ad talem inciſionem ſuſtinendam obligatur. Confirmat Petr. Ledeſm. *d. art.*1*. verſus finem, in dub. poſt reſponſionem ad quintum*, quia ad reddendum debitum temporale tenetur homo pati iacturam aliquam, ergo ad reddendum hoc debitum grauiſſimum. Secundum verò oſtenditur, quia nimis durum videtur mulierem cum tanto incommodo, & detrimento obligari ad debitum coniugale ſoluendum. Confirmatur, quia coniux non tenetur ad debiti ſolutionem cum iactura ſalutis, aut graui vitæ periculo, vt latè infra. Et ob eaſdem rationes vir impotens ad coëundum, ſi illius impotentia poſſit aliquo remedio abſque vitæ periculo auferri, tenetur admittere remedium etiam cum graui cruciatu, non tamen cum grauiſſimo, aut cum graui infirmitatis incommodo; etenim quoad obligationem reddendi debitum vir, & vxor ſunt pares, vt *ſupra*, dictum eſt; & ita quoad vtrumque membrum in terminis Sotus, Petr. Ledeſma, Rodriq. Henriq. Rebellus, Reginaldus, Flamma, Lopez *locis ſupra n.* 143*. &* 146*. allegatis.* Gutierrez *d. cap.*112 *n.*31. Aug. Barboſa *collectan. ad d. cap. fraternitatis, n.*12*. de frig. & malefic.* Sanchez *d. diſp.* 93*. n.*32. Bonacina *d. puncto* 13*. n.*7. Filliuccius *d. cap.*7. Aueiſa *d. ſect.*2*. verſic. ſi volo*, & Hurtadus *d. diſp.* 12*. num.* 14. Prædicta verò, ſicut & mox dicenda, ſunt intelligenda, niſi vir remittat obligationem, & contentus ſit a copula abſtinere, aut niſi mulier velit ingredi religionem, & profiteri, quo caſu ſoluitur matrimonium ratum.

Quoad ſecundam partem eiuſdem difficultatis *n.*134. 162
propoſitæ, nimirum quando fœmina non eſt arcta, ſed congreſſui viri ob eius imbecillitatem, & debilitatem obſtat clauſtrum virginale, quod ope medica, abſque vitæ, aut grauis morbi periculo poteſt aperiri, & ita virgo nupta reddi apta eidem viro imbecilli, an tunc teneatur fœmina admittere medicamentum, & pati etiam inciſionem, Petrus Ledeſma *d. q.*50*. a.*1*. verſus finem, ante vltimum dubium*, Baſilius Pontius *d. cap* 62. & Hurtadus, *n.*14. docent non teneri, quia in hoc caſu mulier in ſe nullum patitur defectum, & per illam non ſtat, quominus reddat debitum viro: ſed eiuſdem viri eſt defectus; ergo ipſi tantum, & non fœminæ incumbit vti remedio, quo defectus ipſius ſuppleatur; fœminæ verò ſufficit offerre debitum modo ordinario. Confirmatur primò, quia ſi rupto clauſtro adhuc fœmina non poſſet à viro cognoſci, & propterea diſſolueretur matrimonium, illa vix poterit denuò nubere, vel iuxta ſuum ſtatum; quia non credent à viro incognitam. Confirmatur ſecundò ab Hurtado, quia (& eſt ratio deſumpta ex Pontio, vt colligi poteſt ex dictis *n.*150*. & ſeqq.*) fœminam virginem corrumpi horret quodammodo natura, & honeſtas ipſa difficillimè patitur; ſed hanc rationem non vrgere iam oſtenſum eſt ſupra *n.*159. & colligitur etiam ex dictis *n.*156. apertio enim ſigilli virginalis per medicamentum, aut inſtrumentum aliquod, aut cum digitis, cùm non fiat delectationis cauſa, ſed in ordine ad actum coniugalem & finem matrimonij aliàs validi (vt ſupponitur) non eſt contra naturam, aut honeſtatem vt expreſsè docet S. Tho. *locis n.*141*. relatis* (quem in hoc communiter ſequuntur DD. *ibidem relati*, & alij) neque etiam quando poteſt ſaltem abſque graui cruciatu, aut morbo iudicio virorum, vel mulierum peritarum contingere, tantum afferre poteſt horrorem, vt propter hoc ſolum fœmina deobligetur admittere remedium; alioqui cum etiam inciſio ad tollendam arctitudinem non careat horrore, nunquam fœmina arcta teneretur illam ſuſtinere. Adde quod ſi id eſſet contra honeſtatem, neque ipſa fœmina ſpontè poſſet pati inciſionem, vt vir illi poſſit commiſceri, vt dicebam *ſuprà d. n.*156. quod nullo modo videtur dicendum, nec idem
Pont. admittit. † Alij communiter aſſerunt fœminam te- 163
neri quando non ſit ſecuturum graue incōmodum, aut futura grauis infirmitas. Ita Lop. Angles, Rodriq. Reginaldus, Flamma, Filliuccius, Aueiſa *locis ſupr. n.*141. 146. *&* 161*. relatis.* Gutierrez *d. cap.*112*. n.*31*. verſic. In ſecundo verò caſu*, Sanchez *d. diſp.*93*. num.*34. Bartholomæus Ledeſma, Vega, Cenedo, Celaia à Sanchez *d. num.*34*. relati*, & Ochagauia *tract.*3*. quæſt.*69. ab Hurtado *d. numer.*24*. relatus*, aiens fœminam teneri, etiam cum graui detrimento, & iactura non periculoſa, in quo à præallegatis diſcrepat, qui nolunt eam teneri cum graui detrimento, & meritò, vt oſtendunt dicta *ſupra, n.* 161. Rationem autem, cur fœmina virgo in hoc etiam caſu, vbi non timetur graue incommodum, teneatur pati apertionem aliquo remedio applicato, eam afferunt, quia id videtur exigere ius viri in corpore fœminæ acquiſitum per matrimonium, cùm ſit verum, & validum, vt ex

tertio ſuppoſito conſtat. Neque officit defectum eſſe in viro, nempe eius extraordinariam debilitatem; nam cum vir culpa careat, & illius naturali imbecillitati mederi nequeat, quæri debet remedium ex parte fœminæ, vt ipſa reddatur viro apta. Quemadmodum etiam vir, ſi ob mulieris defectum, puta ob ventrem nimis tumidum, aut groſſitiem extraordinariam non poſſet illi commiſceri, extraordinario modo, & conatu ad id certè teneretur; ſicut enim è contra ſi vir non poſſet coniungi niſi certo ſitu, aut niſi eidem valde comptæ, aut veſtibus pretioſis ornatæ, eo ſitu, fucis & veſtibus pretioſis vti deberet mulier ad viri infirmitatem iuuandam; licet in primo caſu impedimentum coëundi ſe teneat ex parte fœminæ; & in ſecundo ſe teneat ex parte eiuſdem viri. Neque dicatur ex hoc ſecundo caſu non ſequi fœminæ detrimentum, ſicut ex primo non ſequitur viro, at maximum poteſt ex ſigilli virginalis apertione ſequi, vt ſi adhuc à viro nequeat cognoſci, tunc enim locus erit diſſolutioni matrimonij, cum periculo, vt ipſa vlterius non poſſet nubere aliis non credentibus eam à viro incognitam. Nam reſpondet Sanchez, dato ex hac parte fœminam deobligari, nihilominus intentum obtineri, nimirum obligationem hanc non conſurgere ex eo, quod defectus non ſe teneat ex parte fœminæ, ſed orietur ex periculo damni ſubſequuturi. Sed & huiuſmodi detrimentum non eſſet habendum in conſideratione. Confirmat idem Sanchez, eo quod, cum hoc matrimonium ſit validum ex ſuppoſitis, ius nullum habet fœmina ad virginitatem tuendam, ac proinde hoc non eſt reputandum damnum. Quod etiam, addit Sanchez, non eſt timendum, quia ſi poſtea diſſoluetur matrimonium durante adhuc viri impotentia, notoria erit fœminæ innocentia per ſententiam Eccleſiæ præcipientis, vel permittentis inciſionem (auctoritate enim iudicis facienda eſt, vt *dixi n.*158.) & declarantis virum impotentem. Confirmat Sanchez prædicta, quia quicunque tenetur ad aliquod obſequium, tenetur etiam ad requiſita ad illius exhibitionem ex dictis ſupra *numer.*114. ergo vxor obligata ad debiti redditionem, debet adhibere media ad hunc finem reddendi debiti neceſſaria; atque adeo obligatio procurandæ apertionis applicatione remedij, ſeu inciſione non oritur ex impedimento præſtito per mulierem, ſed ex iure matrimonij, cui aliter ſatisfieri nequit. Demum addit idem Sanchez, inciſioni illi, ſeu medicamentis ſuſceptis præponderare ius ad vſum matrimonij, atque periculum maximum incontinentiæ, & pollutionum vtriuſque coniugis, cum perpetuò cohabitare
164 debeant tanquam veri coniuges. † Et hæc communis ſententia non caret maximâ probabilitate: in praxi tamen ob periculum, ne fœmina factâ apertione clauſtri virginalis adhuc viro minus apta, & cognoſcibilis remaneat, aut impediatur diſſoluere matrimonium,
165 aut eo diſſoluto cogatur manere innupta, vel nubere cum notabili dedecore, à priori non diſcederem. † Et ratione huius periculi eadem communis ſententia debet intelligi procedere quoties viri potentia cum corruptis eſt manifeſta, quo caſu maxima præſumptio eſt, illum eſſe ſimpliciter potentem, iuxta dicta *ſuprà, n.*147. ac proinde ſequuta clauſtri apertione fore mulierem à viro cognoſcibilem. Ita eam in terminis limitant Angles, Lopez, Gutierez, & Sanchez. Qui proinde rectè aduertunt eâdem communi opinione ſtantâ iudicem cautiſſimè debere procedere antequam ad hoc remedium deueniatur, & priùs conſiderare, an vir ſit frigiditate, aut maleficio affectus ex veriſimilibus præſumptionibus (de quibus latè iidem Sanchez *diſp.*94. & Gotierrez *cap.*113.) & quando ex illis conſtiterit eum neutro vitio laborare; & ex viri inſpectione nullus in membro virili defectus declaretur, conſtabit eſſe potentem ad alias, & ſolùm huius fœminæ arctitudinem, aut virginalem integritatem obſtare; ita Gutierrez, & Sanchez addentes ex Capella Thuloſana *deciſ.*581. *dub.*1. *n.*1. poſſe etiam probari virum eſſe potentem ad corruptas, ſi ipſe inter eas cognouiſſe, & ipſæ ſimiliter ſe ab eo cognitas, cum res hæc turpiſſima aliis teſtibus ocularibus probari nequeat. Circa prædicta autem aduertendum, quod ſi fœmina noluit inciſionem pati, ſiue quia non vult, ſiue quia ad eam patiendam non tenetur, & impedimentum naturâ ſuâ eſt temporale, & nulla ſit ſpes fore vt vir fœmineum vas penetrare valeat, experientia triennij iam habita ad id demonſtrante, non erit licita copula, ex Sanchez de matrimonio *lib.*7. *diſp.*93. *n.*36. & *lib.*9 *diſp.*17. *n.* 29. quia copula ſit coniugibus permiſſa intra vas legitimum, ſeu cum ſeminatione iuxta vas legitimum; licebunt autem his coniugibus tactus abſque pollutionis periculo, cum matrimonium ſit validum, per tradita à Sanchez *d. diſp.*17. *n.*21. & *eod. lib. diſp.*44. *n.*11. & *à me tomo* 2. *varior. mor. tit.*1. §. 59. *n.*2191.

Fœminæ in fauorem matrimonij inciſæ, ac notabiliter læſæ an vir teneatur præſtare alimenta, ſi matrimonium nullum declaretur.

An verò caſu, quo mulier arcta, vel cuius virginitas obſtabat congreſſui viri, paſſa ſit in fauorem matri- 166
monij inciſionem periculoſam, & propter enormem læſionem immedicabilis remanſit, & poſtea ſolutum eſt matrimonium, quia adhuc vir eam non potuit cognoſcere, debeat ali à viro hoc, in cuius gratiam ſe periculo expoſuit. Henriquez *lib.*12. *cap.*7. *n* 6. *in textu, & in Gloſſa lit. T.* aſſerit virum teneri ad præſtanda ei alimenta, cum in eius gratiam paſſa ſit illam enormem læſionem. Confirmat tum ex *cap. requiſiſti* 33. *q.* 7. (vbi tamen nil de hac re) tum ex *cap. quod propoſuiſti* 32. *q.*7. illis verbis: *Non tamen ei ſubſidij opem ſubtrahat, iuncta* Gloſſa *ibidem, verbo nubat, & verbo opem*: quæ tamen Gloſſa ibidem hanc ſubſidij opem intelligit de dote ratione illius matrimonij poſtea diſſoluti accepta reſtituenda, quam intelligentiam etiam approbat Auguſt. Barboſ. *collectaneo ad d. can. quod propoſuiſti, n.*2. Baſilius Pontius *d. lib.*7. *cap* 26. *n.*6. dicit, ſi fœmina lubens, & ſponte paſſa ſit inciſionem, virum non teneri illam alere, quia ſpontè ſuſtinuit, ac ſe illi periculo obiecit: at ſi coacta, & contra eius voluntatem fuit inciſa, teneri virum eam alere, ſeu ſubminiſtrare dotem ſufficientem, vt poſſit æquè bene nubere. Sanchez verò *d. lib.* 9. *eadem diſp.*93. *n.*22. affirmat, quod etſi æquitati conſonum videatur, vt vir tali fœminæ in ſui fauorem inciſionem enormem paſſæ alimenta præſtet, eum tamen nulla obligatione iuſtitiæ teneri, cùm nulla huius obligationis ratio appareat. Mihi videtur dicendum, quod ſicut inciſio (ſiue ad ſimplicem viri petitionem, ſiue coactè per iudicis ſententiam ad eam deueniatur) fit ob bonum matrimonij, nempe illius vſum in ordine ad prolem ſuſcipiendam, & conſequenter reſpicit bonum, & commodum vtriuſque coniugis, ita vterque damnum, & incommodum, quod inde ſequitur, debeat ſuſtinere, & ita virum de iuſtitia teneri præſtare tali fœminæ ſaltem partem alimentorum. Hactenus qualiter impotentia coëundi excuſet, vel non excuſet à reddendo debito, teneaturvè coniux ſe reddere aptum ad debitum ſoluendum, digrediamur ad alia.

***

SVMMARIVM

SVMMARIVM.

§. Noni, Decimi, Vndecimi, & Duodecimi.

Neuter coniux tenetur alteri reddere debitum cum graui detrimento corporis, & propriæ incolumitatis. n. 167. ſecus cum leui, & modico. n.168.

Mortale eſt reddere debitum coniugale cum notabili detrimento propriæ ſalutis, niſi inaduertentia damni, aut alia vrgens neceſſitas excuſet. n.169.

Coniux vulneratus, vel laborans hectica, vel alia febri, vel graui morbo, aut dolore non tenetur perſoluere debitum, numero 170.

Coniux excuſatur à reddendo debito in balneis, vel ſtatim à balneis, vel poſt hauſtum ſanguinem ex vena, vel immediatè poſt prandium, ſeu cibum ſumptum. n. 171.

Fœmina ſtatim à partu an teneatur reddere debitum. ibid.

Excuſatur coniux a debiti redditione, ſi alter immoderatè, & nimis exigat. n. 172.

Fœmina nupta, quæ non poteſt parere ſine vitæ periculo, vel non niſi fœtum mortuum, validè contrahit matrimonium. numero 175.

An teneatur reddere debitum. n 173.

An poſſit licitè reddere, & petere debitum, & vir eidem petenti teneatur reddere. n.174.176.& 177.

An talis fœmina ſciens ſuum defectum peccet contrahendo matrimonium. n.175 & 178.

Coniux ſanus non tenetur reddere debitum coniugi laboranti peſte, vel phthiſi, aut morbo gallico. n.179.

Meretrix infecta morbo gallico, aut alio ſimili contagioſo, non manifeſtans talem morbum volenti coire cum ea, & non reſiſtens, an vltra peccatum luxuriæ peccet contra charitatem, & etiam teneatur ad expenſas, & damna peccanti ſubſequuta. n.180.

Coniugi leproſo alter ſanus cum periculo grauis infectionis non tenetur reddere debitum, ſecus ſi tale periculum non immineat, vel ſolùm ex frequenti, non autem ex vno, aut altero coitu. n. 181.& tribus ſeqq.& 186.

Minus periculum infectionis imminet vxori ſanæ accedenti ad virum leproſum, quam contra, & ideo ipſa magis tenetur quàm vir coire, lepra, aut ſimili morbo contagioſo non obſtante. n.185.

Viro ſano imminet periculum infectionis, etiamſi accedat ad mulierem ſanam cognitam a leproſo. n.187.

Tenetur cum periculo infectionis notabilis coniux ſanus ad redditionem debiti, & ad cohabitationem, ſi lepra, morbus gallicus, aut ſimilis morbus contagioſus coniugis præceſſit matrimonium, & non fuit ignoratus. n.188.189.190.

Limitatur, ſi infectus iuri ſuo cedat, vel loci conſuetudo non permittat acceſſum ad leproſos, vel lepra leonina, vel nimius horror excuſet. n. 191.& ſeqq.

Etiamſi ex debiti redditione coniugi ſanæ non immineat periculum infectionis à reddendo debito, excuſat maximus horror naturalis cõſurgens ex acceſſu ad leproſum. n.194.

Coniux ſanus cum periculo infectionis licitè poteſt alteri leproſo, vel habenti morbum gallicum, aut ſimilem reddere debitum, & cum eo habitare, & meretur ſi faciat ex charitate. n.195.

An poſſit, & teneatur coniux ſanus reddere ceſſante proprio infectionis periculo, ſi prolis naſcituræ infectionis periculum ſubſit. n.196.

Proles ſana gignitur ex leproſis. n.197.

Lepra hodierna eſt ita contagioſa, ſicut antiqua Iudæorum. ibid.

Coniux ſanus non tenetur cum periculo grauis infectionis habitare in eadem domo cum leproſo; ſecus ſi nullum periculum infectionis ſubit, vel tantum infectionis non notabilis. numero 198.199.

Ex cohabitatione in eodem thoro ſemper imminet infectionis periculum. numer. 200.

Coniux ſanus cum ratione periculi infectionis eximitur à cohabitatione, tenetur in neceſſitate leproſo ſubuenire, & ad alia onera, ſeruitia, & obſequia, quæ inter coniuges præſtari poſſunt abſque vitæ periculo, & prope domum eiuſdem leproſi habitare. n.201.

Filij debent educari apud coniugem ſanum. ibid.

Coniuges tenentur vacare generationi cum vitæ periculo, ſi id bonum commune deſideret. n.202.

Coniux gratiâ euitandæ incontinentiæ in altero debitum petente an teneatur, vel poſſit licitè reddere. n.203. ad 209.

Iniuſtè inuaſus poteſt licitè occidere inuaſorem, non obſtante quod is ſit æternum periturus, ſi aliter non poteſt ſe defendere ab eodem iniuſto aggreſſore. num.205.206.207.209.

Si tamen ſibi nullius culpæ ſit conſcius, licitè, & laudabiliter poteſt iuri ſuo cedere, & ſinere ſe potius occidi, quàm occidere inuaſorem iniquum, ne is in ſtatu peccati mortalis decedat. num. 207.

Paſtor cum vitæ periculo non tenetur alicuius priuati peccatum impedire. n.204.

Homo habet à Deo aliquale dominium, adminiſtrationem, & cuſtodiam ſuæ vitæ, & ſuorum membrorum. n.206.208.

Iuſſus ſibi ipſi obtruncare manum a Tyranno alioqui ſtatim mortem illaturò, ad ſaluandam vitam licitè ſi velit poteſt ſibi ipſi manum abſcindere. ibid.

Cum periculo notabilis detrimenti ſalutis exigentis debitum coniugale alter coniux nõ tenetur reddere, nec poteſt. n.209.

Parentes ſpeciali obligatione iuſtitiæ, ſeu pietatis non tenentur nec poſſunt reddere debitum coniugale cum periculo ſalutis, aut notabilis damni prolis etiam ad euitandum incontinentiæ periculum; & quando tale periculum ſit timendum. 210. & 211.

Vxor an eo tempore, quo lactat filium teneatur reddere debitum coniugale, & an maritus licitè ab ea exigere poſſit, & præſertim ad euitandam incontinentiam. n.212. ad 217.

Exponens proprium filium ad Xenodochium, eum necare cenſetur. n.216.

Ad euitandum incontinentiæ periculum non licet congreſſus coniugalis cum periculo abortus. n.213.

Neque etiam prægnans ad euitandum ſimile periculum poteſt vti ieiunio cum periculo prolis. ibid.

Nutrices quæ alienos filios nobilium lactant, qualiter peccent actum coniugalem exercendo. num.218.

An poſſit licitè negari debitum coniugale, ne naſcantur plures liberi, quos ſuſtentare parentes non poſſint. n.219.220.

Negare debitum præcisè ad euitandam prolis multiplicitatem eſt mortale. n.221.

Coniuges ex mutuo conſenſu, aut pacto poſſunt licitè ſeruare continentiam, ne plures naſcantur filij, ſecluſo tamen incontinentiæ periculo. n.222.

Mortale eſt negare debitum, ne plures naſcantur ex maculato ſanguine. n.223.

Licet negare debitum ad euitandum magnum detrimentum in bonis fortunæ, vel in fama, aut ad magnam in illis vtilitatem comparandam. n.224.

Ob dotem ſuo tempore non ſolutam, non licet marito negare debitum coniugale. n.225.

§. IX.

A reddendo debito an, & quando excuſet imminens periculum propriæ ſalutis, & incolumitatis?

ITaque ſicut impotentia coëundi à reditione debiti 167
ea durante excuſat; ita neuter coniux tenetur alteri reddere debitum cum graui periculo vitæ, ac ſalutis propriæ, ſeu cum graui detrimento, & damno corporis, aut valetudinis, vt tradunt communiter Doctores, S. Thomas *in addit. ad 3.p. quæſt.64. art.1.* & *in 4. diſt. 32. quæſt. vnica, art.1. ibidem*, Maior *q.1. verſic. Contra tertiam concluſionem.* Richardus *art. 1. quæſt. 1.* Paludanus *q.1.*

*q.3.art.2.concluſ.*2.Durandus *q.*1.Sotus *quæſt.vnica,art.*1. *concl.*2. Panormitanus *in cap.* 1. *de coniugio leproſorum*, Angelus *verbo Debitum coniugale*, *n* 3. Syluester *eod n.*2. Armilla *eod.n.*3.*& v. Matrimonium*, *n.*68. Caietanus *in Sum.V. Matrimonium,vbi de vſu matrimonij,verſic. Primus.* Tabiena V.*eod.*3.*n.*5.D. Anton.3.*p.tit.*1.*c.*1.§.10. Victoria *in ſum.num* 278. Cataneus Epiſcopus Chiemenſis *in ſum.v. Debitum coniugale,initio.* Aſtenſis 2.*p.ſum.lib.*8.*tit.* 30.*art.*1.*quæſt.*1. Iuannes de Friburgo *lib* 4. *ſum. tit.* 2. *q.*35. P. Ledeſma *de matr. q.*64.*art.*1.*verſic. In hac quæſt.* Flamma 3 *p.methodi*, *c.*8.§.9. Brunellus *de ſponſ.concl.*8. Comitolus *lib.*1.*reſp.mor.q.*136. Nauarrus *in ſum.cap.*16. *num.*7.Rodriquez 1.*p.ſum.cap.*242.*n.*1. Henriquez *lib.*1. *cap.*15. *n.*7. Sanchez *lib.*9. *de matr. diſp.* 24.*n.*1. Azorius *p.*3.*lib.*3 *q.*20. Rebellus *p.*2.*lib.*2.*q.*16.*n.*4. Baſilius Poncius *lib.*10.*cap.*14.*n.*2. Bonacina *quæſt.*4. *pun.*1.*n* 3. *&* 4. Reginaldus *lib.*31.*n.*138. Ægid. Coninch. *diſp.*34.*num.* 20. Layman *lib.*5. *tract.*10.*p.*3.*cap.*1.*n.*5. Fillinecius *to.*1. *p.*2.*tr.*10.*n.*339. Villalobos *p.*1.*tract.*13.*diffic.*48.*n.*1. *& ſeqq.*Hurtadus *diſp.*12.*num.*53.Fagundez *in decalog.lib* 6. *cap.* 1. *n.* 47. Sà V. *Debitum coniugale*, *n.* 15. Auguſtinus Barboſ. *in collectaneo ad c.quoniam,de coniugio leproſorum.* Auerſa *quæſt.*21. *ſect* 2.§.1. & plures alij a Sanchez, & Barboſa relati. Ratio autem (vt innuunt S. Thomas, Durandus, & alij præallegati, & in terminis Richard.) eſt quia Deus noluit hominem obligari mulieri in his quæ ſunt contra rectam inclinationem, ſeu rectum ordinem naturæ; rectus autem ordo naturæ in hoc homine, ſeu recta inclinatio naturæ iſtius hominis per prius eſt ad actum nutritiuæ, quo conſeruatur proprium indiuiduum, quàm ad actum generatiuæ potentiæ, qui ordinatur ad conſeruationem ſpeciei; nam prius ſumit de nutrimento quod neceſſarium eſt indiuiduo, & ſuperfluum relinquit ad actum generationis, ac proindè homo non tenetur ad actum generatiuæ in notabile præiudicium incolumitatis proprij corporis. Præterea ſtrictiùs (vt argumentatur Maior) obligat præceptum de ſeruanda vita propria, quàm de reddendo alteri coniugi debitum. Tertiò probatur, quia nec communiter humani contractus, nec alia debita cum tanto incommodo obligant. Denique Durandus, Panormitanus, Brunellus, & alij probant ex ordine charitatis, quæ naturam perficit; etenim iuxta charitatem ordinatam, ſeu iuxta ordinem charitatis quilibet tenetur plus ſibi, quàm alteri, *l.præſes,Cod.de ſeruit.& aqua,& can. non ſatis, d* 86. & ideo non tenetur quis alteri reddere debitum, ſi illius redditio redundet in periculum propriæ perſonæ, aut graue, & notabile detrimentum incolumitatis propriæ. † Secus verò ſi inde non timeretur probabile periculum notabilis, & grauis damni, ſed reddens paſſurus eſſet tantùm modicum, & aliquale detrimentum vitæ, vel ſanitatis; huic enim damno præponderat lex iuſtitiæ ad debitum reddendum obligans: Et ſicut in aliis obligationibus iuſtitiæ debitor tenetur ſatisfacere, quamuis ſibi timeat aliquod leue detrimentum, ita coniunx ad reddendum debitum coniugale; & ita In terminis etiam Sotus, Sanchez, Rebellus, Bonacina, Villalobos. Et colligitur ex aliis, dum aiunt coniugem non teneri reddere cum ſuo graui detrimento.

169 Immò quando imminet probabile periculum vitæ, aut notabilis, & grauis detrimenti ſalutis propriæ, neutec coniux non ſolum excuſatur à reddendo debito, ſed nec licitè reddere poteſt, & tunc reddere (niſi excuſaret tanti damni inaduertentia, aut alia iuſta cauſa v.g. periculum incontinentiæ, aut ſimilis, iuxta infrà dicenda) eſſet peccatum mortale, vt docent Sotus, Caietanus, Armilla, Flamma, Pontius, Villalobos, Coninch, Layman, Filliuccius, & alij, quos Sanchez *n.*8. refert. Ratio eſt, quia non habemus dominium vitæ noſtræ, ſeu noſtri corporis, nec poſſumus illud euidenti periculo ſine graui, & vrgenti neceſſitate exponere; vnde ſicut hac de cauſa mortale eſt vti cibis ratione exceſſus, aut eorum qualitatis notabiliter ſibi nocentibus, niſi detrimenti inaduertentia excuſet, ita etiam vti actu coniugali cum ſimili detrimento.

Coniux laborans febri, vel alio graui morbo non tenetur ad debitum ſoluendum.

170 Hinc primò coniux, ſiue maritus, ſiue vxor laborans ægritudine, putà febri hectica, vel graui vulnere, vel alio graui morbo, aut dolore, non tenetur alteri petenti reddere debitum, cum tunc ex carnali copula graue detrimentum corporis ſibi probabiliter immineat. Ita Paludanus, Maior, Sotus, Panormitanus, D. Antonin. Brunellus, Comitolus, Sanchez, Pontius, Fagundez, Filliuccius, Bonacina, Villalobos *locis allegatis*, & alij relati à Sanchez *d.diſp.*24.*n.*3. vbi tamen declarat ſolum dolorem dentis molaris, aliúmve ſimilem, aut capitis abſque febri non excuſare à debiti redditione: quam declarationem approbat etiam Bonacina. Ac dolorem capitis, etſi abſque febri, ſi grauis, & vehemens foret, credo excuſare; ex copula enim tunc notabile detrimentum ſequi poteſt; ſicut etiam exiſtimo, quod excuſarent graues dolores inteſtinorum, vulgò dolori colici, licet febris abeſſet. Quamuis ſi frequenti, aut diuturno dolore capitis, aut, inteſtinorum graui, aut ſimili dolore laboraret, conſultiùs faceret conſulendo medicos, an ei ſimili dolore laboranti abſque febri actus coniugalis notabile detrimentum inferre poſſet.

Statim à balneis, vel à prandio, vel poſt hauſtum ſanguinem ex vena excuſatur coniux à reddendo debito. Et quid an fœmina ſtatim poſt partum teneatur reddere.

171 Secundò non tenetur reddere debitum coniux in balneis, vel ſtatim a balneis (vulgo ſtuf.) reuerſus, vel ſi ſanguinem hauſerit ex vena, quia coitus illi eſſet notabiliter periculoſus. Ita D. Antoninus, Sanchez, & Filliuccius. Quemadmodum etiam ſæpè excuſari coniugem à reddendo debito ſtatim à prandio, eo quod copula tunc habita ſoleat graue afferre detrimentum, tradunt Sanchez, & Bonacina, & priùs indicarunt Paludanus *d art.* 2 *concl.* 2. & D. Antoninus *d.* §. 10. vbi ex relatione cuiuſdam Medici teſtantur, quendam virum ad ſiccitatem phthiſicæ deductum, ſeu in phthiſim incidiſſe, quia ſtatim poſt prandium conſueuerat cognoſcere vxorem. Et V.ga de arte medendi *lib.* 3, *cap.* 4. ait coëuntem ſtatim ſumpto cibo pati cruditatem, aut ciborum corruptionem, niſi validus admodum fuerit, & ex frequenti coitu poſt cibum ſumptum ſequi manifeſtam corporis læſionem. An verò puerpera ſtatim à partu teneatur reddere, certum eſt non teneri, ſi ex redditione ei impenderet periculum grauis morbi, vel notabilis aggrauationis infirmitatis contractæ ob partum, vt Sanchez *lib.*9.*diſp.*21.*num.*12. Eo periculo ſecluſo, an liceat petere, & reddere, & conſequenter adſit reddendi obligatio, explicabitur infrà *cap.*9. cum de obligatione parentum erga prolem in fieri.

Coniux non tenetur reddere debitum coniugi immoderatè, & frequentiùs, quàm par ſit petenti.

172 Tertiò non tenetur coniux reddere debitum alteri nimis frequenter, & immoderatè petenti, eo quod multus coitus valdè noceat ſaluti, vt oſtenſum eſt *ſuprà*, *num.*39. & ita præter Doctores *ſuprà*, *num.*38. allegatos

Digitized by Google

gatos docent Paludanus, D. Antoninus *locis citatis*, & Sanchez alios allegans *d. diſp. 24. num. 6.* Immò eſſet lethalis frequens, & immoderatus coitus viri cum vxore, ſi aduerterent inde ſibi imminere periculum notabilis detrimenti ſuæ incolumitatis, per dicta *ſuprà numero* 169. & quamuis ſecluſo etiam hoc periculo, Præpoſitus *in rubrica de ſponſalibus, num. 3.* à Sanchez relatus, dixerit eſſe mortalem frequentem, & immoderatum vſum coniugij, eo quod nec prolis generationi deſeruiat, nec incontinentiæ vitandæ ſit neceſſarius; nihilominus oppoſitum veluti certum tenendum eſt, id quod cum aliis tradit Sanchez *d. num. 6.* etenim nondum concepto fœtu ad illius generationem tendit coitus, & ita ex hac parte eſt licitus: concepta verò prole aut refertur ad fornicationem euitandam, aut ad ſolam voluptatem; & ita vel eſt licitus, vel venialis tantum, ſecluſa aduertentia notabilis damni corporalis ſalutis indè ſequuturi.

Fœminæ nupta, quæ non poteſt parere abſque mortis periculo, vel non niſi fœtum mortuum, an teneatur debitum reddere: vbi an talis fœminæ matrimonium ſit licitum, & validum, & an poſſit licitè reddere, & petere?

173 Quartò, ſi mulier Medicorum iudicio, vel antecedenti experientia poſtquam concepit, nequit parere abſque probabili, & graui periculo mortis, ratione huius periculi non tenetur reddere debitum coniugale viro. Ita Petrus Ledeſma *de matr. q. 58. art. 1. in dubio poſito in fine eiuſdem articuli*, Rodriguez 1. *p. ſum. cap. 234. num. 6.* Sanchez *lib. 7. diſp. 102. num. 9.* Rebellus *p. 1. lib. 3. q. 16. num. 10.* Coninch *dub. 31. num. 86.* Filliuccius *tom. 1. p. 2. tract. 10. cap. 4. num. 103. verſicul. ſi quartò.* Layman *lib. 5. tract. 10. p. 3. cap. 1. num. 6.* Bonacina *d. p. 1. num. 7. &* alij à Sanchez relati. Et idem dicendum ſi fœmina experientiâ nouit ſe non poſſe edere prolem viuam; nam ex morte fœtus in vtero, & ex difficultate partus, vel extractionis fœtus mortui non modicum ſibi imminet vitæ propriæ periculum, & proindè eximitur ab obligatione reddendi debitum, vt etiam in terminis tradunt Sanchez *d. diſp. 102. num. 8.* & Coninch. *d. n. 86.* Vbi tamen declarat id procedere, quando mulier hæc bona fide contraxit, & toro vult ſeparari à marito, ſecus ſi contraxit conſcia ſui defectus; nam tunc (inquit Coninch, & approbat Layman *loc. cit.*) tenetur reddere, quia non potuit contrahere niſi ad hoc ſe obligando; alioqui grauiſſimè maritum deciperet, volendo inuitum obligare ad reddendum debitum, & maximè ſi vellet eodem toro vti; quia aliàs grauiſſimis tentationibus maritum exponeret. At alij Doctores loquuntur abſolutè, & ſine vllâ diſtinctione, aut limitatione aſſerunt fœminam, quæ non poteſt abſque mortis periculo parere, aut non niſi fœtum mortuum, non teneri ad debiti redditionem; & certè cùm mors ſit maximum horribilium, nimis durum videtur obligari mulierem (licèt ſui defectus conſcia nupſerit) ad reddendum debitum cum probabili periculo mortis tempore partus ſequuturæ. Quare mulier viro defectum illius ignoranti nubens, cum ſciret ſe tali defectu laborare, peccat quidem, vt dicetur *infrà num.* 178. ſed poſtea tamen excuſatur à debiti redditione propter probabile periculum mortis ſibi imminens; ſicut cum remediis aliàs licitis, vel illicitis ſe reddit impotentem ad perſoluendum debitum, vel morbum grauem contrahit, quo affectus nequit debitum reddere ſine propriæ vitæ graui periculo, non tenetur reddere, licet peccet contra obligationem iuſtitiæ reddendi debitum tunc quando ſcienter, & aduertenter appoſuit cauſam impotentiæ, vel morbi. Prædicta autem fœmina recuſans reddere debitum coniugale, ne ſe mortis periculo exponeret, teneretur abſtinere à toro, ne alioqui virum incontinentiæ periculo exponeret, vt rectè Coninch. Quod ſi dicas virum ſanum, qui ſciens mulierem eſſe leproſam illam ducit in vxorem, teneri illi poſtulanti reddere debitum cum periculo infectionis (vt ſentit communis Doctorum, de qua infrà) idque ob eam rationem, quia ſciens ad id per matrimonij contractum ſe obligat: ergo, &c. Reſpondetur eſſe diſparem rationem, quia natura hominis non ita abhorret infectionem lepræ, ſicut horret mortem vltimum, & maximum terribilium.

Sed numquid, quando mulier ita eſt arcta, vt poſ- 174
ſit quidem ſemen recipere, & concipere, ſed iudicio Medicorum, vel præcedenti experientiâ teſte nequit parere ſine vitæ periculo, aut nonniſi fœtum mortuum (quo caſu, vt dictum eſt, ob partus difficultatem probabiliter timeri poteſt mortis periculum) tunc poſſit licitè reddere debitum, vel petere. Petrus Ledeſma, Rodriquez *locis num. præcedenti allegatis*, loquentes in terminis de fœmina, quæ nequit parere ſine mortis periculo, aſſerunt eam cum tanto periculo nec teneri, nec poſſe reddere, quia eſſet peccatum mortale exponere ſe periculo mortis, cum non ſimus domini propriæ vitæ, iuxta dicta ſuprà *n.* 163. ac proindè concludunt huius fœminæ matrimonium eſſe inualidum, & nullum, quia ſi non poteſt licitè petere, vel reddere debitum coniugale, neque etiam ad coniugalem actum ſe obligare poteſt, in qua obligatione conſiſtit eſſentia matrimonij: Et ob hanc rationem matrimonium fore nullum docuiſſe etiam Victoriam in ſuis prælectionibus, & alios viros doctos refertur Ledeſma *loco citato*, & idem ſentiunt alij, quos Henriquez *lib. 12. cap. 7. §. 8. litera k, in gloſſa*, & Sanchez *lib. 7. diſp. 92. num. 27.* referunt, & probabile cenſent iidem Henriquez, & Sanchez. Limitant autem Ledeſma, Rodriquez, & alij, vbi conſtaret fœminam (quæ aliàs ſi conciperet, non poſſet parere ſine mortis periculo) eſſe ſterilem, tunc enim aiunt fore validum matrimonium, quia poſſet reddere debitum ſine periculo mortis, & ita ceſſaret impedimentum.

Verùm quod tàlis fœminæ non valentis parere abſ- 175
que manifeſto mortis periculo, aut non niſi fœtum mortuum, matrimonium ſit validum, tenent magis communiter Doctores, Hoſtienſis *in ſumm. tit. de frig. & malef. §. quæ impotentia, num. 6.* Brunellus *de ſponſalib. concluſ. 28. num. 18.* Aſtenſis 2. *p. lib. 8. tit. 27. art. vnico, quæſt. 1.* Ioannes de Friburgo *lib. 4. tit. 16. q. 11.* Henriquez *d. § 8.* Sanchez *d. diſp. 92. num. 28. & 29.* Rebellus, Coninch, Filliuccius, Bonacina, Layman *locis n. 173. citatis*, Gutierez *de matr. cap. 112. num. 17.* Villalobos *p. 1. tract. 14. diffic. 18. num. 12.* Emanuel Sà *verbo matrimonium, vbi de impedimentis, num. 14.* Reginaldus *lib. 31. numer. 102. verſic. auferri adhuc poteſt*, & alij à Sanchez *relati.* Ratio autem eſt, quia talis fœmina apta eſt ad copulam coniugalem, ex qua ſuâ naturâ ſequi poteſt prolis generatio, & conſequenter ad tradendum ſuum corpus ad vſum copulæ coniugalis, in qua corporis traditione, & obligatione ad copulam conſiſtit eſſentia matrimonij; per accidens autem ſe habet illa difficultas pariendi, vel non niſi filios mortuos; ſicut etiam ſterilitas, & impedimentum impotentiæ non admittens remedium abſque mortis periculo, quod iuxta *cap. fraternitatis, de frig. & maleficiatis, & iuxta Doctores communiter* (quos *ſuprà, num. 135. & ſeqq.* allegauimus) cenſetur perpetuum, & dirimens matrimonium, intelligitur tantum de impedimento impotentiæ immediato ad actum copulæ coniugalis. Et ita periculum mortis, de quo *in d. cap. fraternitatis*, & Doctores relati *d. num. 135. & ſeqq.* eſt periculum perpetuum, & proximum actui coniugali, ſcilicet vt actus coniugalis fiat poſſibilis; periculum autem mortis imminens ex difficili partu non eſt perpetuum, ſed temporale; nam ceſſat in ſenectute,

quando

quando fœmina iam effecta eſt ſterilis; & eſt remotum, quia non ſequitur ex coniugali copula, ſed ex partu, & hic etiam eſt poſterius eſſentia matrimonij conſiſtente in traditione poteſtatis corporum ad copulam aptorum, inque obligatione ad eandem copulam, & ideò non poteſt matrimonium vitiare. Quamuis etiam matrimonium ſit propter prolem; eius tamen eſſentia non eſt obligatio ad prolem (vt patet in patientibus ſterilitatem) ſeu ad actum coniugalem, ac proinde quando hic eſt poſſibilis, vllo vitæ periculo præmiſſo, valet matrimonium: Et certè per mortem fœminarum nuptarum in partu nullus reuocauit in dubium, an valuerit matrimonium. Quare ad fundamentum prioris ſententiæ contrariæ reſpondetur; ſi quod copula coniugalis foret illicita, & etiam ob id tale matrimonium abſque culpa nequiret contrahi, inde tamen non poteſt inferri, matrimonium eſſe irritum; quia vt valeat matrimonium, ſatis eſt copulam coniugalem ſuâ naturâ, & ex ſe eſſe licitam, quamuis ex aliquo accidenti reddatur illicita, vt euenit in his qui voto caſtitatis ligati ſunt, præterquam quod copula coniugalis foret illicita tantum ad tempus, nempe iuuentutis, in quo ſubeſt ſpes concipiendi.

176 Quoad petitionem autem, & redditionem debiti contracto iam matrimonio ſiue cum ſcientia, ſiue cum ignorantia talis defectus pariendi non niſi cum periculo mortis, negari non poteſt, quin ſit valde probabile talem fœminam non poſſe licitè petere, aut reddere coniugale debitum, ſed tam petere, quàm reddere eſſe mortale, idque ob dictam rationem *num.* 174. allatam, ſcilicet, quod talis fœmina non habeat dominium proprij corporis, ac proindè illicitum, & mortale videtur eam tali mortis periculo ſe exponere; & ita neque etiam vir (cui fœminæ defectus notus eſſet) teneretur ei petenti debitum reddere, immò neque poſſet ipſe petere; quæ omnia tanquam probabilia approbat etiam Sanchez *d. diſp.* 102. *num.* 8. *&* 11. † At ipſe
177 *d. num.* 11. Coninch, Filliuccius, & Layman *locis ſuprà, num.* 17. *relatis*, vti probabilius aſſerunt eidem fœminæ (etſi ipſa non teneatur reddere, vt eodem *num.* 173. oſtenſum eſt) licitum eſſe (ſi velit) reddere, & petere. Tum quia non videtur aduerſari rectæ rationi fœminam in huiuſmodi caſu exponere vitam periculo ob magnum detrimentum abſtinentiæ à coitu, & cum periculo propriæ incontinentiæ, & alterius coniugis; tum quia hoc periculum ex partu non ſolet eſſe adeo certum, nec certa conceptio futura. Et hinc licet alioqui non careat multa probabilitate, quandò mulier nequit parere niſi filios mortuos, ei non licere petere, aut reddere, tum ob propriæ vitæ periculum, tum ob detrimentum vitæ corporalis, & ſpiritualis prolis, quæ ex tali coitu poteſt concipi; & ita etiam virum non teneri, nec poſſe eidem petenti reddere. Sanchez tamen *d. num.* 8. & iidem Coninch, & Filliuccius, & Layman, & alij viri docti ab eodem Sanchez conſulti veriùs eſſe dixerunt etiam in hoc caſu eidem fœminæ (etſi non teneatur reddere) fas eſſe reddere, & petere: quia recta ratio non videtur dictare, vt coniuges teneantur cum tanto detrimento abſtinentiæ perpetuæ ab vſu coniugij cum maximò incontinentiæ vtriuſque periculo euitare prolis damnum per accidens, & præter illorum intentionem ſequuturum; cui proli propterea, quamuis credatur mortua edenda, non fit hoc modo iniuria, cùm hoc fit (vt dictum eſt) præter intentionem coniugum ſuo iure vtentium. Præterquam quod probabile eſt ſecundum Diuum Auguſtinum *lib.* 5. *contra* Iulianum *cap.* 8. D. Thomam 1. 2. *q.* 8. *art.* 2. *ad* 5. tali proli melius eſſe ſic eſſe cum culpa originali, & carentia viſionis Dei, quàm non eſſe. Et conſequenter nullum ei euenit malum ex tali actu coniugij, ſine quo nullo modo eſſet, cùm in coniugum poteſtate non ſit, vt ad eſſe omnino perfectum perueniat. Hoc autem poſito, quod fœmina huiuſmodi nupta non valens parere abſque mortis periculo, vel non niſi fœtum mortuum, licitè queat reddere, & petere, etiam vir ei petenti tenebitur reddere, vt notat Sanchez *dict. num.* 8. *&* 11. quia non haberet iuſtam denegandi cauſam, qualem habet ſuppoſita alia ſententia probabili, quod talis mulier nec petere, nec reddere licitè poſſit ob ſui, & prolis periculum.

An verò fœminæ huic ſcienti ſuum defectum pariendi cum periculo propriæ vitæ, aut non niſi fœtum mortuum, ſit illicitum nubere, & peccet mortaliter ſic contrahendo. Affirmant non ſolum Petrus Ledeſma, & Rodriquez, ſed etiam Rebellus, & Coninch *locis ſupra, num.* 173. *citatis*, quia cum non ſit domina ſui corporis tenetur tantùm ſuæ vitæ periculum euitare, cum poſſit. Declarat tamen Coninch, eum poſſit commodè, ac proindè ſi graues pateretur tentationes, præſertim cum periculo ſuccumbendi, aut quod licitè nuberet, eo quod non teneatur dicta incommoda cum tanto ſuo malo ſuperare, argumento eorum, quæ ſuprà duobus numeris præcedentibus de debiti redditione notata ſunt. Verùm cum non poſſint alia media deeſſe ad occurrendum tentationibus, ſicut nunquam huiuſmodi medium conſulerem, ita etiam exiſtimo tali fœminæ non licere matrimonium, quo non poſſet vti niſi exponendo ſe & prolem inde conceptam tanto periculo. Neque videtur eadem ratio militare in contractu matrimonij, quæ in redditione, & petitione, eo iam bona, vel mala fide contracto; nam contracto iam matrimonio, eum magnum detrimentum, & incommodum ſit coniugatos perpetuò abſtinere ab vſu coniugij, & ob cohabitationem, & mutuam viri, & vxoris conſuetudinem adſit ſemper vrgens occaſio tentationum, non mirum ſi tunc ad huiuſmodi incommoda, & periculum incontinentiæ vtriuſque coniugis dicamus eſſe licitum coniugij vſum, licet cum periculo grauis damni proprij & prolis. Sed ante matrimonium, cur eiuſdem matrimonij contractu ſe, & virum conijceret in tales anguſtias, cùm alijs medijs, puta orationibus, Sacramentorum frequentia, occaſionum fuga & ſimilibus medijs nullo expoſitis periculo ſuæ ſpirituali ſaluti ſubuenire, & carnis tentationes facilè ſuperare tali fœminæ liceat? Et citra omne dubium grauiter peccaret talis fœmina conſcia ſui defectus, ſi viro defectum ignoranti nuberet, quia eſſet magna deceptio viri, id quod non negat Coninch. 178

Coniux annon alteri coniugi leproſo, vel habenti peſtem, aut morbum gallicum, aut alium ſimilem morbum contagioſum teneatur reddere debitum cum periculo infectionis.

Quintò, non tenetur coniux reddere debitum alteri petenti peſte infecto, ob probabile periculum infectionis grauis, & periculoſæ, vt in terminis Layman *ſupra, numero* 167. & alij Doctores *ibidem citati*; dum aiunt non eſſe obligationem reddendi debitum coniugi morbo contagioſo laboranti, vbi adeſt periculum infectionis ſaltem notabilis. Quare etiam neuter coniugum tenetur reddere debitum alteri phthiſico, ſi iudicio Medicorum detur periculum phthiſis in reddente, vt ſæpè datur, præſertim ſi phthiſicus ſit valdè tabidus, & malè affectus. Ita Fagundez *loco ſuprà, d. num.* 167. *citato*, & colligitur ex aliis Doctoribus *ibidem citatis*. Et ita nec coniugi laboranti morbo gallico alter tenetur reddere; cùm experientiâ manifeſtum ſit ex coitu ſani, vel ſanæ cum infecta, vel infecto morbo 179

Digitized by Google

morbo gallico contrahi eundem morbum tam grauiter
(vt omnibus notum eſt) eo infectos torquentem. Ita in
terminis ex Doctoribus *d. num. 167. relatis*, Sotus, Vi-
ctoria, Petrus Ledeſma, Flamma, Armilla, Comito-
lus, Henriquez, Baſilius Pontius, Bonacicia, San-
chez, Auguſt. Barboſa *collect. ad cap. 2. de coniug. leproſo-
rum, num. 3.* Pariſius *de reſignatione lib. 5. q. 6. n. 29.* & Pet.
Barboſa *in Rubrica, ff. ſoluto matrimonio, p. 2. num. 28.* & alii
ab eodem Sanchez *d. diſp. 24. num. 18. relati,*) & colligitur
ex aliis Doctoribus eodem *num. 167. relatis*, aientibus
excuſare à debito reddendo periculum imminens gra-
180 uis infectionis. † Addit Flamma *loco ſuprà, num. 167.
citato*, vltra luxuriæ peccatum, & eius ſpeciem grauiſ-
ſimè peccare eam mulierem meretricem, vel ſcortum,
quæ ſolicitata, vt inhoneſtè coëat cum aliquo, ſi in-
fima eſt aliquo contagio, vt morbo gallico, non de-
clarat infirmitatem ſuam miſero peccanti, & beſtiali
ſuo appetitui volenti ſatisfacere. Immò addit, quod
talis vltra hoc tenetur nolle, & defendere ſe omni via;
ſecus tenetur ad omnia damna, & expenſas, quas mi-
ſeri in curatione ſimilium contagionum conſumpſe-
rint; & hoc perquirendum à Confeſſariis, cum pau-
ciſſimæ mentionem faciant; & idem dicit Flamma
de viris infectis contagio ſimilium infirmitatum. Et
quod (ſubdit idem Flamma) vidimus homines morbo
gallico penè exanimes non ſolùm plebeios, ſed nobi-
les; immò Dynaſtas, & Duces, & Comites, & quot
mulieres proprias illuſtriſſimas infecerunt; immò &
legitimos filios naſci infirmos fecerunt? Iuſtiſſimo
Deo permittente in vindictam beſtialis vitæ carna-
lium: tot igitur malorum quæ fuit, vel qui fuit in cau-
ſa nonne tenebitur reſtituere quod poterit? Tenebi-
tur ſanè. *Ita Flamma.* At licet ſit verum tales fœmi-
nas, vel viros morbo gallico, ſeu contagioſo, qui ex
coite contrahitur, laborantes vltra peccatum luxu-
riæ, & eius ſpeciem, peccare contra charitatem non
manifeſtando morbum, vel non reſiſtendo; ad reſti-
tutionem tamen damnorum, vel expenſarum non te-
nentur, cum nullum appareat peccatum contra iuſti-
tiam, niſi requiſiti morbum aperire, ſi quem habe-
rent, fraudulenter tegerint.
181 Sed cum lepra inter morbos contagioſos enumere-
tur, numquid coniux ſanus, ſiue vir, ſiue vxor alteri
coniugi leprâ infecto poſtulanti poterit licitè negare
debitum, an verò tenebitur reddere? Et difficultatem
contra præcedentem doctrinam facit textus in *cap. 2.*
de coniugio leproſorum ſic habens: *Quoniam nemini
licet (excepta cauſa fornicationis) vxorem dimittere, conſtat
quod ſiue mulier lepra percuſſa fuerit, ſeu alia graui infirmi-
tate detenta, non eſt à viro ſeparanda, vel etiam dimittenda:*
& paulò infrà: *Quod ſi virum, ſiue vxorem leproſum fieri
contigerit, & infirmus à ſano carnale debitum exigat, gene-
rali præcepto Apoſtoli quod exigitur, eſt ſoluendum, cui
præcepto nulla in hoc caſu exceptio inuenitur.* Propter quem
textum ex Doctoribus *ſuprà, num. 167. relatis* S. Thomas
locis ibidem allegatis, Ioannes de Friburgo *d. lib. 4. de matr.
tit. 2. q. 67.* Aſtenſis *d. tit. 10. art. 3. q. 1.* Richardus *d.
art. 4. q. 2.* Brunellus, Antoninus de Literatis *1. p. ſum. cap.
49. num. 4.* & nonnulli alij à Sanchez *d. diſp. 24. num. 15.
relati*, abſolutè dixerunt coniugem ſanum alteri lepro-
ſo debitum exigenti teneri reddere: qui etiam eam aſ-
ſignant rationem, quod in reddendo debitum, cum ſit
actus tranſiens, & momentaneus, non ſit periculum
infectionis, ſicut in cohabitatione: quam cohabita-
tionem ſani coniugis cum leproſo proinde aiunt in di-
cto textu non præcipi, ſed ſolum ſuaderi, cum nihil ſit
humanius, quàm ſponſum, & ſponſam in fortuitis ca-
ſibus eſſe participes *l. ſi cum dotem, §. ſi maritus, ff. ſoluto
182 matrimonio.* † Gaufredus Cardinalis à Soto *d. diſt. 32.
q. vnica, art. 1. poſt concl. 2. verſic. De hoc errore*, & nonnulli
alij relati à Sanchez *d. diſput. 24. num. 19.* docent, ſanum
teneri reddere leproſo exigenti etiam cum periculo
infectionis, eo quod ad id vi contractus matrimonij
ſe aſtrinxerit. † Sed vera, & communis ſententia, aſ- 183
ſerit coniugem ſanum non teneri reddere debitum
alteri leproſo, ſi conſilio, ſeu iudicio Medicorum pro-
babile periculum notabilis infectionis, & detrimenti
incolumitatis attentâ lepræ qualitate, & complexione
coniugis ſani (quod periculum iuxta Doctores ſem-
per præſumendum, quando lepra eſt eius ſpeciei
quam vocant leoninam, in qua eſt tanta infectio,
quod partes corporis fruſtatim decidunt) ex coitu
immineat, quia (vt *d. num. 167.* oſtenſum eſt) coniuges
per matrimonij contractum ſe obligant ad redden-
dum debitum, non niſi ſaluâ indiuidui ſubſtantiâ, &
incolumitate, ſeclusóque notabili corporis proprij
detrimento. Ita ex Doctoribus *d. num. 167. relatis*, Du-
randus, Sotus, Maior, Petrus Ledeſma, Victoria, Na-
uarrus, Flamma, Comitolus, Henriquez, Rebellus,
Reginaldus, Baſilius Pontius, Bonacina, Fagundez,
Sà, Azorius, Conincħ, Filliuccius, Layman, Hurta-
dus, Villalobos *locis d. num. 167. allegatis.* Rodriquez 1.
p. ſum. cap. 242. num. 2. Graſſius *2. p. deciſ. aur. p. 1. lib. 2.
cap. 82. num. 6.* Sanchez *d. diſp. 24. num. 17.* Auguſtinus
Barboſa *d. collectaneo ad d. cap. 2. num. 2. de coniugio lepro-
ſorum*, Petrus Barboſa *loco ſupra, num. 179. citato*, Farina-
cius *in praxi criminali, q. 143. num. 7. fine*, & præter alios à
Sanchez, & Auguſtino Barboſa *relatos*, Angelus, &
Syluester non ſolum *locis d. n. 167. relatis*, ſed etiam An-
gelus V. *leproſus num. 2.* & idem Syluester V. *eodem, num. 3.*
vbi verba illa *d. cap. 2. in hoc caſu nulla exceptio inuenitur*,
ait intelligi de exceptione propria, ſecus de communi,
& generali, quæ in multis caſibus inuenitur, ſcilicet ra-
tione dicti periculi propriæ infectionis, vel etiam ratio-
ne impoſſibilitatis, quia fortè ſanus ex horrore reddere
non poteſt, vt dicetur infrà. Quare deciſio *dicti capi-
tis 2. de coniugio leproſorum*, iuxta eoſdem Doctores, &
alios communiter intelligitur vbi adeſt probabile pe-
riculum infectionis, ſeu notabilis damni in ſano red-
dente debitum coniugi leproſo: quomodo etiam de-
bent intelligi S. Thomas, & alij Doctores *num. 181.*
qua ratione eos intelligunt plures ex prællegatis Do-
ctoribus; cum moueantur ea ratione, quod ex actu
coniugali tranſeunte non appareat periculum infe-
ctionis, & ideo è contra aliud ſentiunt, ſi verè adeſſet
infectionis notabilis periculum; & etiam Doctores
relati *num. 182.* intelligi ita rectè poſſunt, quando ſubeſt
periculum infectionis leuis, & detrimenti non nota-
bilis. † Quare ſi de Medicorum ſententia non ſit pe- 184
riculum infectionis, vel timeatur ſolum ex frequenti
coitu, non autem ex vno, aut altero congreſſu con-
iugali, attenta complexione, & temperamento coniu-
gis ſani, iſte teneretur alteri leproſo reddere ſemel, vel
iterum, licet non frequenter, cum tota ratio ceſſatio-
nis præcepti reddendi debitum ſit timor infectionis,
ac proinde in tantum ceſſabit, in quantum fuerit talis
timor. † Qui timor, ſeu quod infectionis periculum 185
non ita imminet mulieri ſanæ coëunti cum viro le-
proſo, aut alio ſimili morbo contagioſo infecto, ſicut
viro accedenti ad fœminam tali morbo laborantem
(inſtrumentum enim virile vtpote temperamenti ni-
mis calidi & poroſi facilè ex leproſæ fœminæ matrice
attrahit lepram, & inficitur; fœminæ vero matrix, cum
ſit ſicca, & frigida, facilè leproſum humorem expellit,
aut conſumit retentum) non valentem alia membra
penetrare obſtante prædicta frigiditate, & ſiccitate,
niſi frequens ſit congreſſus (vt ex Medicorum teſti-
monio teſtantur Durandus, Paludanus, Maior, Sotus,
Layman *locis d. num. 167. allegatis*, & alij quos refert, &
ſequitur Sanchez *d. diſp. 27. num. 19.*) ideo mulier ſana
non ita facilè excuſatur, ſed magis tenetur reddere
debitum viro leproſo, aut morbo gallico, vel alio ſi-
mili contagioſo morbo laboranti; quàm vir ſanus
mulieri leproſæ, aut alio morbo contagioſo infectæ,
vt

vt docent iidem Auctores modò allegati, addentes
per hoc virum, & non mulierem non irrationabiliter iu-
dicari ad imparia quoad redditionem debiti, quia
ſemper iudicantur ad paria, quando eſt par cauſa: hic
autem non eſt; & huiuſmodi imparitas non ex ma-
trimonij contractu, ſed ex cauſa extrinſeca, nempe ex
186 periculi infectionis inæqualitate oritur. † Quod ſi
fœmina non eſſet notabiliter, ſed leuiter infecta, &
conſequenter ex coitu immineat tantum periculum
leuis, & minus notabilis infectionis, & damni, tunc
teneretur vir eidem etiam frequenter, non im-
moderatè, & nimium petenti reddere, vt patet ex
187 dictis ſuprà *num.* 168. & in terminis docet Durandus
num. 8. *dictæ quæſtionis, ſuprà num.* 167. *citatus.* † Vbi quo-
que ex Medicorum ſententia aduertit, viro non ſo-
lum ſi accedat ad mulierem leproſam, ſed etiam ſi ac-
cedat ad mulierem ſanam cognitam à viro leproſo
imminere periculum infectionis, & lepræ, etiamſi ipſa-
met mulier cognita non efficiatur leproſa; quod no-
tant etiam Maior, & Sotus *locis d. n.* 167. *citatis*, & San-
chez *d. diſputatione* 24. *numero* 20. ac proinde ratione
huius periculi poterit ſæpè vir excuſari à reddendo
debito tali mulieri, quando etiam ratione adulterij
188 non excuſaretur.
Porrò communis ſententia *num.* 183. relata, & con-
firmata limitatur, quando lepra, aut morbus gallicus,
aut alius ſimilis morbus contagioſus matrimonium
præceſſit, nec ab altero coniuge ignorata; ſeu ignora-
tus fuit, tunc enim quamuis ſit probabile infectionis
periculum, ſanus tenetur reddere leproſo debitum,
iuxta communem Doctorum eam afferentium ratio-
nem, quod per contractum matrimonij ſcienter ſe ad
hoc obligauit, ſicut in alijs etiam contractibus euenit,
in quibus ſi vitium rei detegatur, non minùs obligant,
quàm ſi res vitio careat, volenti enim & conſentienti
nulla fit iniuria. Ita ex Doctoribus *ſuprà, num.* 157. *alle-
gatis* Petrus Ledeſma, Rodriquez, Reginaldus, Lay-
man, Filliuccius, Azorius, Bonacina, Hortadus *locis
ibidem relatis*, Rodriquez *d. num.* 2. Auguſtinus Bar-
boſa *d. collectaneo ad cap.* 2. *num.* 4. *de coniugio leproſorum*,
plures alij quos refert, & ſequitur Sanchez *d. diſp.* 24.
189 *num.* 21. † Quamuis etſi lepra non ſuperuenerit, ſed
præceſſerit matrimonium, & fuerit ſcita, adhuc coniu-
gem ſanum non teneri reddere debitum leproſo cum
periculo notabilis infectionis aſſerant Angles *flor.* 2. *p.
de matrim. q.* 6. *de ſoluendo debito, art.* 1. *diff.* 1. & Villalobos
loco ſuprà, d. num. 167. *relato*: idque ob illam rationem,
quod periculum notabilis detrimenti propriæ incolu-
mitatis excuſat à debiti redditione; & ad exemplum
de emente ſcienter rem vitioſam: Reſpondet Villa-
lobos eſſe diſparem rationem; nam emens ſcienter
rem vitioſam cedit iuri ſuo, cui renuntiare poteſt, cum
ſit ſuæ pecuniæ dominus; coniux autem non poteſt
renuntiare iuri propriam vitam tuendi, & conſeruan-
190 di, cum non ſit ſuæ ſalutis dominus. † Verùm hæc
ratio procedere videtur ſolum, quando immineret
proximum periculum mortis, aut talis infectionis, quæ
de facili, & breui ſolet regulariter mortem inferre, vt
eſt infectio peſtis, & fortaſſe etiam lepræ leoninæ; ſe-
cus quando eſt ſolum periculum proximum notabilis
infectionis, quæ licet apta ſit vitam abbreuiare, & do-
loroſam reddere, non tamen tendit ad mortem, ſeu
non conſueuit vitæ diſcrimen, ſeu mortem breui af-
ferre; qualis eſt infectio ordinariæ lepræ, & morbi
gallici. Præterea in hoc caſu coniux ſanus non tene-
tur cum periculo infectionis reddere, eo quod iuri
ſalutis ſuæ tuendæ ceſſerit; ſed ad euitandum ma-
gnum incommodum, & detrimentum, quod alter
(qui fortè alij, qui ſine infectionis periculo potuiſ-
ſet actum coniugalem exercere, nupſiſſet) ſine ſua cul-
pa pateretur, ſi durante matrimonio eiuſdem vſu
ſemper carere deberet. Neque his obſtat, quod *ſuprà*,
num. 169. dictum eſt, ſcilicet, non poſſe licitè reddi
debitum cum notabili propriæ ſalutis diſpendio;
nam illud intelligendum eſt in morbis non ita diu-
turnis, ad mortemque tendentibus, vt obſerua-
runt etiam Doctores, quos *infrà*, *numero* 195. refe-
ram. Quare firma maneat præfata communis limi-
tatio.
Quæ tamen limitatio ſublimitatur primò, ſi con- 191
iux leproſus iuri ſuo in hac re cedat. Quemadmo-
dum in vniuerſum ab obligatione reddendi debi-
tum coniugale eximit legitima eiuſdem obligationis
remiſſio, vt ſi coniuges mutuo conſenſu caſtitatem
abſolutam voueant renuntiantes iuri petendi, de qua
re *infrà*.
Secundò ſublimitatur, ſi loci conſuetudo probi- 192
beat acceſſum ad leproſos propter contagionis pu-
blicæ periculum: ita Layman *dict. numero* 167. re-
latus.
Tertiò, ſublimitatur, ſi coniux leproſus, præſertim 193
vxor eſſet infecta lepra leonina, tunc enim ma-
gnum periculum tantæ, & tam horribilis infectio-
nis, quam vel conſequitur breui mors, vel vita
tam doloroſa, & infelix, vt continuæ morti æqui-
paretur, & prudenter potiùs eligi poſſit mors, quam
talis vita, excuſaret à reddendo debito, iuxta dicta
ſuprà, *num.* 173.
Quartò, vbi etiam ex coitu non immineat pericu- 194
lum infectionis, coniugem ſanum à reddendo debito
coniugi lepram, vel morbum gallicum, aut ſimilem
habenti excuſat maximus, vel ingens horror natura-
lis, quem coniux ſanus ex acceſſu conciperet, quem-
que ſuperare impoſſibile, aut quaſi impoſſibile ipſi
ſit (impoſſibilium enim nulla eſt obligatio iuxta di-
cta *ſuprà*, *num.* 113.) vt tradunt communiter Doctores,
Hoſtienſis, Ioannes Andreas, Henricus Boyc. Panor-
mitanus, Ancharanus, Alexander de Neuo *in cap. de
coniug. lepros.* Syluester *d. v. leproſus, num.* 1. Auguſtinus
Barboſa *d. collectaneo ad d. cap.* 2. Sanchez *d. diſp.* 24. *n.* 21.
& ex Doctoribus num. 167. *allegatis*, Brunellus, Sotus, Pon-
tius, Baſilius, Filliuccius, Reginaldus, Villalobos, Lay-
man, & alij, quos Sanchez refert. Quod intelligen-
dum eſt procedere, non ſolùm ſi ex horrore nimio
concepto virile inſtrumentum non poſſet erigi, nec
coniux excitari, ſeu moueri ad congreſſum coniuga-
lem; ſed etiam vbi tanta in coniuge ſano, ſiue viro, ſi-
ue vxore, attentâ eius complexione excitaretur nau-
ſea, vt omninò copulam abominaretur, ac difficilli-
mum ei foret debitum reddere; quia etiam in hoc ca-
ſu redditio debiti, ſi non phyſicè (vt cùm virga erigi
non poteſt) ſaltem moraliter impoſſibilis cenſetur;
id quod etiam Sanchez, & Reginaldus in terminis
docent, & colligitur ex aliis præallegatis. Huiuſmo-
di quoque horror excuſaret à reddendo debito con-
iugi leproſo, licet ante matrimonium à ſano lepra
fuerit ſcita. Quod ſi horror naturalis ex acceſſu con-
ſurgens foret leuis, nulla foret excuſatio reddendi de-
biti, vt Sotus, & alij docent.

*Coniux ſanus non curans periculum propriæ infe-
ctionis, an licitè poſſit accedere ad coniu-
gem leproſum, & cum eo habitare?*

Quamuis etiam iuxta præfatam ſententiam *num.* 85. 195
poſitam, & communiter receptam coniux ſanus al-
teri leproſo, aut laboranti morbo gallico cum pericu-
lo notabilis infectionis non teneatur debitum coniu-
gale reddere, nihilominus ſi non curans periculum
propriæ infectionis ex contagione petat, & reddat
debitum, & conſentiat cohabitare, non ſolùm id ei li-
cebit, ſed etiam opus meritorium erit, ſi faciat ex Dei
charitate, & ad amorem mutuum fouendum; nam
in

in huiuſmodi morbis diuturnis, nec ad mortem tendentibus infectionis periculo præponderat coniugalis amor, & vitatio periculi incontinentiæ in vtroque, vel ſaltem in altero coniuge ferè ſemper contingentis; & alioqui nimis graue eſſet coniugi ſano, ſi teneretur propter illud infectionis periculum perpetuò abſtinere à coniugij vſu; quod vix etiam ſine periculo incontinentiæ poſſet euenire. Et quod *ſuprà n.* 169. dictum eſt de prohibitione exponendi ſe periculo notabilis detrimenti propriæ ſalutis reddendo, aut petendo debitum, intelligitur in morbis non ita diuturnis, ad mortémque tendentibus, vt *n.* 190. diximus. Ita DD. communiter. Caietanus 2.2.*q.*154.*ar.*1.*circa reſponſionem ad quartum*, §.*ad tertium dicitur* (vbi etiam confirmat ex experientia, qua conſtat coniuges non ſe deſerere quoad torum, & habitationem propter tam grande malum, & contagioſum, quale eſt morbus gallicus) P. Sotus *lect.*16.*de contractu, & vſu matrimonij in fin.* Graffius, Baſilius Pontius, Bonacina, Reginaldus, Layman *locis ſuprà, n.*167.*allegatis.* Sanchez *d.diſp.*24.*n.*23. & etiam Villalobos *loco ſupra, n.*189.*citato.* Vbi id fit ad euitandum periculum incontinentiæ in leproſo. Declarat Layman, ſi loci conſuetudo talem coitum, & cohabitationem permittat. An verò coniux ſanus gratiâ euitandæ incontinentiæ in ægroto, & infecto teneatur ad debiti redditionem cum periculo notabilis infectionis, explicator *infra, n.*203.

Periculum infectionis prolis naſcituræ non excuſat coniugem ſanum à reddendo debitum coniugi leproſo, aut habenti morbum Gallicum.

196 Cum periculo autem infectionis in prole naſcitura, ſi abſit periculum infectionis ſaltem notabilis lepræ, vel morbi gallici ex parte ſani coëuntis, hic alteri coniugi ſimilibus morbis infecto non ſolum poteſt licitè reddere, ſed & tenetur, quidquid extra caſum periculi incontinentiæ ſecus ſenſerint Io. Medina *C. de reſtit. q.*19. § *vltimo*, & Palacius *n.*4.*d.*32.*diſp.*1. contra quos ſtant communiter Doctores, S. Thomas, Durandus, Palud. Sotus, P. Ledeſma, D. Antonin. Syluester, Rebellus, Bonacina, Reginaldus, Filliuccius, Layman, Villalobos *locis ſuprà, n.* 167. *allegatis*, Richardus, Antonius de Literatis, Aſtenſis *locis ſuprà, n.*181. *relati.* Rodriquez *d.cap.*242.*n.*2. & cum aliis Sanchez *d.diſp.*24.*n.* 25. Et ratio eſt, quia nulla fit proli iniuria, ſed immò magnum confertur beneficium, cum melius ſit proli (vt S. Thomas, & alij poſt eum notarunt) ſic eſſe, quàm omninò non eſſe; ac proinde ceſſante periculo infectionis in ipſo coniuge ſano, nulla adeſt
197 ratio legitima excuſans à debiti redditione. † An verò ex coitu leproſorum, vel ſani cum leproſo fœtus leproſus concipiatur? Iſaac Pontanus *in hiſtoria rerum Amſterodamenſium*, & Valerius *lib.*7.*cap.* 39. à Franciſco Zipæo *lib.*4.*analiticæ enarrationis iuris noui, tit. de coniugio leproſorum relati*, teſtantur, mulieres ſanas leproſis nuptas proles ſanas genuiſſe. Aduertit ibidem Zipeus, quod lepra, quæ hodie viget, præſertim in ſuis partibus Brabantiæ, non eſt tam ignea, quàm antiqua Iudæorum, ſed eſt vel alia ſpecies, vel admodum à climate, vel tempore mitigata; etenim illa priſca etiam corpora exſanguia inuadebat, veſtes laneas, & lineas infectis maculis ſubuiridibus, & ſubrufis (vt Leuit. 13.) ædes quoque & parietes (vt Leuit. 14.) adeo vt domus immundæ, & deſerendæ à Sacerdote iudicarentur. Quare ait idem Zipeus, eos, qui in iiſdem ſuis partibus inſeruiunt leproſis in Xenodochiis, non ita ſentire ea incommoda, aut infectiones, additque ex præallegatis Iſaac, & Valerio *loc. cit.* fœminas leproſis nuptas non contraxiſſe infectionem.

An, & quando coniux ſanus teneatur habitare in eadem domo cum coniuge leproſo, habentéve alium morbum contagioſum.

Ex dictis colligitur, quid dicendum ſit de obli- 198
gatione coniugis ſani cohabitandi cum altero coniuge leproſo in eadem domo. Dicendum enim eſt, ſi iudicio Medicorum (qui conſulendi ſunt, & quorum ſententiæ ſtandum eſt) attentâ complexione, & lepræ ſpecie, aliiſque circumſtantiis ex cohabitatione in eadem domo immineat ſano periculum notabilis infectionis, hunc non teneri ad cohabitandum. Ita Sanctus Thomas, Durandus, Maior, Paludanus, Richardus, Sotus, Petrus Ledeſma, Angelus, Syluester, Diuus Antoninus, Aſtenſis, Ioannes de Friburgo, Nauarrus, Rebellus, Sanchez, Reginaldus, Henriquez, Antonius de Literatis, Baſilius Pontius, Bonacina, Layman, Coninch, Hurtadus, Filliuccius, Villalobos, Azorius *ſuprà, num.* 167. *&* 181. *relati*, Alexander de Neuo *in cap.*1.*de coniugio leproſorum, ibidem* Præpoſitus, Hoſtienſis, Abbas, Henricus Boyc, Auguſt. Barboſa *collect. ad cap.*2.*eod.tit.n.*2. Per. Barboſa *in rubr. ff. ſoluto matrimonio, p.*2.*d. n.*28. *&* 29 Farinacius *in praxi crim d.q.*143.*num.* 7. & alij communiter à Sanchez *d. diſp.* 24.*n.* 27. *&* 29. *relati.* Probatur, quia per contractum matrimonij ſicut coniuges non obligantur ad debiti coniugalis redditionem cum periculo detrimenti notabilis propriæ ſalutis (vt dictum eſt *num.* 167. *&* 183.) ita neque ad cohabitationem cum tali periculo ob rationis ſimilitudinem: neque obſtant *cap.*1. *de coniugio leproſorum, in verbis ſuprà numero* 181. *relatis, & cap.*2. *eodem titulo, ibi: Mandamus quatenus vt vxores viros, & viri vxores, qui lepra morbum incurrunt, ſequantur, & eis coniugali affectione miniſtrent ſolicitis exhortationibus inducere non poſtponas; ſi verò ad hoc induci non potuerint, eis arctiùs iniungas, vt vterque altero viuente continentiam ſeruet.* Non obſtant, inquam, quia dicti duo textus (vt *ſuprà numero* 181. dictum eſt) vel non continent præceptum, ſed exhortationem, vt apertè videtur conſtare ex relatis verbis dicti *cap.* 1. dum ibi dicitur coniugem ſanum exhortandum eſſe, vt maritali affectu coniugi leproſo adhæreat (cum iuxta dicta *numero* 181. nihil humanius ſit, quàm coniuges in fortuitis caſibus eſſe participes) & conſequenter inſinuatur coniugi ſano quidem licere vti matrimonio, & cohabitare, iuxta notata *ſuprà, numero* 195. ad hoc tamen non teneri cum periculo notabilis infectionis; vel certè intelliguntur, quando ex cohabitatione non timetur periculum infectionis ſaltem notabilis. † Quartò ſi non foret pe- 199
riculum infectionis, aut tantùm infectionis leuis, tunc coniux ſanus teneretur cohabitare, ſicut tenetur & reddere debitum, iuxta dicta *num.* 168. 183. *&* 186. nam quemadmodum coniuges vi contractus matrimonij obligantur ad reddendum debitum, ita ad cohabitandum, ac proinde ſicut ab obligatione reddendi debitum eximit ſolum periculum notabilis detrimenti incolumitatis, grauiſve contagionis ex morbo alterius, & nequaquam periculum leuis detrimenti, ſeu modicæ infectionis (vt conſtat ex dictis iiſdem *numeris* 168. 183. *&* 186.) ita etiam ratione tantùm periculi grauis infectionis ceſſat obligatio cohabitandi. Et ita in terminis præallegati Doctores præter S. Thomam, Sotum, Hoſtienſem, Abbatem, Henricum, Aſtenſem, Ioannem de Friburgo, Syluestrum, Henriquez, & nonnullos alios relatos à Sanch. *d.diſp.*24.*n.* 27. qui abſolutè dicunt, coniugem ſanum non teneri cohabitare, eo quod ex diuturna cohabitatione infectionis periculum immineat: qui tamen per hoc prædictis, & aliis auctorib. non aduerſãtur; dũ enim negant coniugem ſanũ teneri cohabitare ob eam rationem, quia in habitatione eſt periculũ infectionis; ergo à

contrario ſenſu ſi infectionis periculum non immineat ex cohabitatione, vel ſolius leuis infectionis, iuxta eoſdem Doctores, non ceſſabit cohabitandi obligatio. † Quare cum ex cohabitatione in eodem
200 toro, ſeu lecto ſemper immineat tale periculum infectionis, nunquam ſanus ad id tenebitur, vt etiam docent in terminis Hoſtienſis, Henricus, Aſtenſis, Angelus, Syluester, Ioannes de Friburgo, & Sanchez.
201 † In caſu autem, in quo coniux ſanus liberatur à redditione debiti, & cohabitatione, non liberatur ab aliis oneribus, ſeruitiis, & obſequiis leproſo exhibendis, quæ inter coniuges conſueuerunt, & debent præſtari, ac poſſunt abſque vitæ periculo præſtari, vt docent P.Barboſa, Farinacius, Sanchez, Villalobos *locis ſuprà, num.196.relatis.* Syluester *v.lepra, num.3.* & Armilla *v.eodem, num.3.* Qua de cauſa etiam Hoſtienſis, Henricus, Ioannes de Friburgo, Aſtenſis, & Sanchez dixerunt coniugem ſanum teneri habitare prope domum alterius leproſi, ſicut etiam filios debere eſſe apud coniugem ſanum, ne inficiantur, tradunt iidem Syluester, Armilla, Villalobos *locis citatis*, Ioannes de Friburgo *loco ſuprà, n.181.citato, q.68.* & Sanchez *d.diſp.24. n.32.* vbi refert Gregorium Lopez aſſerentem id eſſe omnium, & ita diſponit *l.Regia 7.tit.2.p.4* An verò coniux ſanus, qui ſcienter contraxit cum leproſo teneatur in eadem domo habitare cum periculo infectionis notabilis, conſtat ex dictis *à n.188. ad* 194. Similiter an cum eodem periculo, ſi velit, poſſit cohabitare, licet non teneatur, conſtat ex dictis *n.* 193. ſed redeundo ad debiti reddendi obligationem.

Coniuges an, & quando teneantur, vel licitè poſſint cum vitæ periculo, aut notabili detrimento corporali debitum reddere?

Difficultas eſt, an aliquando debitum coniugale ſit cum periculo propriæ vitæ reddendum?

202 Et cum bonum vniuerſale priuato præponderet, certum eſt, quod coniuges cum periculo notabilis damni proprij corporis, aut vitæ manifeſto diſcrimine actui coniugali, ſeu generationi vacare tenebuntur, ſi id ad ſui conſeruationem, bonum commune, ſiue totius vniuerſi (iuxta caſum de quo *ſuprà*; *n.28.*) ſiue Regni, ſiue communitatis (vt ſi ad pacem, regnique tranquillitatem deſideraretur proles habenda ex Rege, ſeu Principe, cuius ſaluti notabiliter coitus noceret) poposcerit, id quod in terminis etiam P. Ledeſma *dict. q. 64. art.1. concl.4* Sanchez *d.diſp.24.n.11.* & Villalobos, *loco ſuprà, n.167.citato, diffic.1.n.1.* & ad id faciunt etiam Doctores *ſuprà, n.27. & d.n.28.relati.*

Dubium autem eſt, an ſi coniugi petenti immineat
203 graue incontinentiæ periculum, cui ſubueniri poſſit per actum coniugalem, alter coniux teneatur reddere cum notabili detrimento ſuæ corporalis ſalutis. Prima ſententia affirmat: tum quia lex charitatis poſtulat, vt ſalus ſpiritualis proximi præponatur propriæ ſaluti corporali; tum quia cùm matrimonium ſit inſtitutum in remedium concupiſcentiæ, coniuges contrahendo ſe mutuò obligant ad actum coniugalem quatenus eſt in concupiſcentiæ remedium, ac proindè ex vi obligationis iuſtitiæ naſcentis ex ipſo matrimonij contractu alteri hoc remedio indigenti alter tenetur tale remedium exhibere etiam cum periculo proprio corporali, ſicut Prælatus tenetur in graui ſubditi neceſſitate ſpirituali etiam cum periculo propriæ vitæ, & ſalutis ſubuenire ſubdito, eo quod ex iuſtitia, & officio teneatur prouidere ſubdito. Ita in terminis P. Ledeſma *d.quæſt. 63. art. 1. concl. 3.* quam ſequuntur Rodriquez *1.p.ſum.cap.242.n.2.* & Vega *1.p.ſum.78.caſu 3.* & pro hac opinione faciunt auctores docentes inuaſum iniuſtè exiſtentem in ſtatu gratiæ, qui non poteſt alio modo ſe defendere, niſi occidendo iniuſtum inuaſorem, teneri lege charitatis eum non occidere, ſed ſinere ſe occidi, ne illius ſalus pereat; & ij ſunt Gerſon *in tract. de Euchar.* Hugo de S.Victore *in opuſcul.de charitate*, Auguſtinus de Anchona *opuſc.1. de auctoritate Eccleſiæ, q.52.art.3.* Abulenſis *in c.5.Matth.q.109.* & nonnulli alij, quos Sayrus *lib.7.clau.c.10.n.13.* refert.

Secunda ſententia aſſerit non teneri reddere, ſed ſi 204
velit, poſſe licitè reddere, idque eſſe laudabile. Ita Maior, Coninch, Reginaldus, Bonacina, Comitolus, Hurtadus, Auerſa, Villalobos, Layman *locis ſuprà, num.167.allegatis.* P.Soto *d.lection.16.de contractu, & vſu matrimonij fine*, Baſilius Pontius *d.lib.10.c.14.n.4. & eodem lib.c.2.n.7.fine*, & Sanchez *d.lib.9.d.diſp.24. n.12.* Prima pars, quod non teneatur. Probatur, tum quia ex vna parte coniux non ſe obligat per contractum matrimonij ad reddendum præciſè, ſed ſalua (vt *ſuprà d.n.* 127.oſtenſum eſt) incolumitate perſonæ iuxta ordinem naturæ, qui eſt, vt tali incolumitati prius conſulatur; vnde differt à Prælato, qui ad conſulendum ouibus tenetur omnino ex officio, nec aliud ſibi incurrit ex munere ſibi iniuncto, quamuis etiam nec ipſe (licet ei ita ſingulariter incumbat ſuorum ſalutem procurare) teneatur cum vitæ periculo alicuius priuati adulti (qui voluntariè delinquit) peccatum impedire, vt in terminis Coninch, & Layman *vbi ſuprà*; tum quia ex altera parte lex, ſeu ordo charitatis tunc tantum poſcit, vt homo plus diligat bonum ſpirituale proximi, quàm ſuum corporale, quando idem proximus eſt in extrema neceſſitate ſpirituali, nec poteſt alia via illius ſaluti conſuli; coniux autem laborans periculo incontinentiæ, vel propter vehementes paſſiones, vel ob exuberantem humorem, non eſt in extrema neceſſitate abſolutè, cum & aliis mediis periculo illi incontinentiæ poſſit ſubueniri, & ſi peccet, id
voluntariè, & ex malitia ſua faciat. † Qua de cauſa 205
etiam iniuſtè aggreſſus ſciens moraliter ſe eſſe in ſtatu gratiæ (ſi alio modo non poteſt euadere) licitè poteſt occidere aggreſſorem, non verò tenetur ſinere ſe occidi, ne aggreſſoris anima pereat; quia is non eſt in extrema neceſſitate ſpirituali abſolutè, ſed voluntariè, & ex malitia ſua; & conſequenter non inuaſo ſe tuenti, ſed illi peccatum, & mors, non ſolum corporis, ſed etiam animæ, ſi non deſiſtat, etſi non conteratur, imputabitur, vt contra DD.*n.203.relatos* docent S. Thomas 2.2. *q.69.ar.7.ibid.* Caietanus, Petrus de Arragon, Michaël Salon, Pet. Nauarrus *lib.2.de reſtit. c. 3.n.332.* M.Nauarr. *in ſum.c.15.n.2.* Victoria *relect. de homicidio, n.* 17. Ludouicus Molina *tom.4.de iuſt.tract.2. diſput.15.* Sayrus *d.cap.10.num.14.* Fagundez *in decalog.lib.6.cap.3.* Raynaudus *de ortu infantium cap.9.num.12. & 23.* & alij Doctores communiter, quos latè Sayrus *d.n. 14. refert.* † Altera pars, quod licitè poſſit reddere, probatur ex
dictis *numero* 193. & magis confirmatur, quia licet 206
lex charitatis non obliget eum vitæ periculo, aut notabili corporis detrimento conſulere ſaluti alterius ſpirituali, qui non eſt in extrema neceſſitate ſpirituali abſolutè, tamen non eſt contra ordinem eiuſdem charitatis ſi fiat, ſed immò in id charitas inclinat, & eſt opus conſilij, & perfectionis, & valdè meritorium (vt pluribus probat, & illuſtrat Victoria dicta relectione de homicidio, *n.24.*) cum enim bonum ſpirituale proximi longè excedat bonum corporale proprium; rectè, & laudabiliter quilibet propriam ſalutem corporalem poteſt periculo exponere, vt peccatum proximi, vel eius ſpiritualem ruinam, & animæ perditionem impediat, licèt alioqui non teneatur; & quamuis homo non ſit dominus ſui corporis, ſeu ſuæ vitæ, ſicut aliarum rerum, tamen aliquid dominij, & iuris habet in vita ſua (vt præfatus Victoria docet) ratione cuius, qui nocet in corpore, non ſolum facit Deo, qui eſt ſupremus Dominus vitæ, ſed etiam

ipſi

ipſi homini priuato iniuriam, vnde huic iuri (licet alioqui non teneatur) poteſt homo laudabiliter cedere, vt ſaluti, & bono proximi ſpirituali aliàs peri-
207 clitanti proſpiciat. † Quam ob cauſam etiam iniuſtè inuaſum, qui ſibi mortaliter nullius eſt conſcius culpæ, non teneri (etſi ei permiſſum ſit) inuaſorem iniquum occidere, ſed ad exercitium charitatis licitè poſſe omittere ſui defenſionem, & ſinere ſe confodi docent Victoria *d. n.* 24. Facundez *d. cap.* 3. *num.* 9. Raynaudus *d. cap.* 9. *n.* 20. *&* 26. Corduba *lib.* 1. *q.* 38. *in fine*, Sanchez *lib.* 9. *diſp.* 2n. *n.* 16. Toletus *lib.* 5. *ſum. cap.* 6. *n.* 7. Emanuel Sà *v. homicid. num.* 17. Filliuccius *tom.* 2. *tract.* 29. *cap.* 3. *n.* 43. Saytus *lib.* 7. *clau. cap.* 9. *n.* 19. Auguſtinus Barboſa allegans *tom.* 4. *ad decreta collect. ad cap. non eſt noſtrum* 23. *q.* 5. Petrus Nauarrus *d. cap.* 3. *n.* 62. Leſſius *de iuſtitia lib.* 2. *n.* 55. & Molina *dict. tract.* 3. *diſp.* 14.
208 *concl.* 3. † Vbi *& diſp.* 1. *num* 4. *&* 7. id declarans ait, quod licet homo non habeat dominium vitæ ſuæ, & membrorum ſuorum, vtpote ſoli Deo reſeruatum, iuxta illud *cap.* 16. *Tu es dominus, qui vitæ & mortis habes imperium*, & Deuter. *c.* 32. *Ego occidam, & viuere faciam*, tamen à Deo conſtitutus eſt adminiſtrator, & cuſtos vitæ ſuæ, & ſuorum membrorum; ſunt enim hæc donum quoddam à Deo conceſſum homini in bonum honeſtum ipſius, & aliorum, vt ipſe vitâ, & membris vtatur, ſtruatque ad varias functiones in finem conſeruandæ ſpiritualis, & temporalis vitæ neceſſarias: vnde poteſt vti vitâ ſuâ, & membris, & de illis diſponere ad omnia, quæ in eundem finem recta ratio poſtulauerit, *arg. text. in l.* 1. *ff. vſufructuarius quemodo caueat.* & latè idem Molina *d. diſp.* 1. *n.* 4. 6. *&* 7. & Leſſius *cap.* 9. *n.* 101. Ex hac vitæ & membrorum adminiſtratione, reſoluentes *poſſe hominem* periculis exponere vitam temporalem, & membra, quando id recta ratio poſtulauerit, veluti nauigando, vel iuſto bello Rempublicam defendendo, vel iuuando Principem proprium; ac proinde ad eam, vel extera membra conſeruanda *poſſe ſibi* abſcindere membrum, vt partem in ordine ad totum, ſiue ea abſcindendi neceſſitas veniat ab extrinſeco, veluti à morbo, ſiue ab extrinſeco, veluti ex iuſſu Tyranni alioquin mortem illicò illaturi, niſi quis ſibi ipſi manum obtrunearet, vt contra Sotum *de iuſtitia lib.* 5. *q.* 2. tradunt Molina *d. n.* 6. & Leſſius *d. n.* 10. ſubdens tamen oppoſitum fore reſpectu occiſionis ſui ipſius, quia hæc nunquam poteſt eſſe medium neceſſarium ad ſaluandum aliquid in homine ipſo præſtantius vitâ, & ideo nullo caſu licitum eſſe priuata auctoritate ſe interficere. Hinc ſcilicet cum à Deo adminiſtrationem, & cuſtodiam vitæ noſtræ habeamus, rectè concludit Molina *d. concl.* 3. Deum, licet ipſe ſolus dominium retinuerit, facultatem tamen, & adminiſtrationem illius nobis non denegaſſe ad tam egregium virtutis actum in ipſius obſequium, & conſequenter in tantum virtutis, ac meriti noſtrum bonum, qualis eſt impedire proximi ſpiritualem ruinam, illiuſque æternæ ſaluti proſpicere exponendo periculo vitam corporalem propriã. Quare quod dicit Auerſa *loco ſuprà n.* 167. *citato*, ſcilicet ad euitandam alterius incontinentiam coniugem cum periculo ſuæ ſalutis regulariter non poſſe licitè reddere, dũ alter poteſt pro ſua voluntate ſibi ſubuenire, & aliis quoque remediis ſpiritualibus adiuuari, ſibi autem præſentaneum mortis periculum immineret; ſed non exiſtente ſuo periculo, aut apparente maximo periculo ſpirituali alterius, tunc poſſe; hoc, inquam, Auerſæ dictũ quoad primam partem procedere non poteſt, quando licet laborans periculo incontinentiæ poſſit ſua ſola voluntate ſibi ſubuenire, & aliis remediis vti, alter tamen coniux, qui non niſi cum magno ſuæ ſalutis detrimento copulam exercere valet, agnoſcit, vel probabiliter timet, quod niſi ipſe oblatione, vel redditione debiti illi ſuccurrat, conſentiet in fornicationem, vel pollutionem.

§. X.

Cum periculo ſalutis exigentis debitum alter coniux non tenetur reddere debitum, & an licitè poſſit reddere.

NOn ſolum autem quando ex debiti redditione 209
timetur probabiliter periculum notabilis, & grauis detrimenti corporalis proprij, ſed etiam ſi reddendo ſit periculum notabilis, & grauis damni ſalutis alterius exigentis, non tenetur reddere, vt in vniuerſum docent Sotus 4. *diſt.* 31. *qu. vnica, art.* 3. *paulò poſt principium, verſic. Quod ſi rurſus arguas*, Lopez 1. *p. inſtruct. cap.* 80. *§. imò etiam, fine.* Sanchez *lib.* 9. *diſp.* 6. *n.* 13. *verſic. Ad quartum, & diſp.* 24. *n.* 9. alios referens, & Baſilius Pontius *lib.* 10. *cap.* 14. *n.* 2. *fine*, & loquentes in caſu particulari de concubitu cum vxore tempore puerperij, ſeu à partu, quem aiunt eſſe culpam lethalem tam in petente quàm in reddente, ſi ex eo puerperæ adhuc ob partum infirmæ, & morbo laboranti immineat periculum mortis, vel notabilis aggrauationis morbi Paludanus *in* 4. *diſt.* 32. *q.* 1. *art.* 3. *in fine.* Syluester *v. debitum, quæſt.* 5. Armilla *v. matrimonium, n.* 67. D. Antoninus 3. *p. tit.* 1. *cap.* 20. §. 4. Azorius 3. *p. lib.* 3. *cap.* 31. *q.* 15. Coninch *diſp.* 34. *num.* 78. quod idem, ait Sanchez *diſp.* 22. *n.* 11. colligitur ex aliis Doctoribus *ſupra, n* 16. *relatis.* Probat rectè Sotus, quia ſicut Domino petenti gladium ad ſe perimendum, vel inferendum ſibi damnum circa corpus, in quod nullum habet dominium naturale in ordine ad illum vſum interfectionis, vel damni inferendi, quis non tenetur tunc reſtituere, ſed poteſt reſtitutionem in aliud tempus differre; ita pariter coniux non tenetur reddere debitum coniugale, quando aduertit petenti magnum periculum ſalutis, aut notabilis detrimenti corporis, in quod non habet dominium, impendere, ſed poteſt in aliud tempus differre redditionem. Immò ſi tale periculum aduertens redderet, vel peteret, mortaliter (niſi aliqua iuſta cauſa iuxta dicta *n.* 195. 202. *& tribus ſeqq.* excuſaretur) peccaret, vt iidem Doctores notant, cum quilibet ſaltem ex charitate (cum poteſt ſine graui ſuo incommodo) teneatur occurrere nocumentis magnis temporalibus proximi, illáue incurrendi occaſionem præcauere.

§. XI.

Cum periculo ſalutis, aut notabilis damni prolis neuter coniux debitum reddere tenetur, aut poteſt etiam ad euitandum incontinentiæ periculum.

HInc ob eandem cauſam, & quia parentes ex vi 210
matrimonij, & etiam ſpeciali obligatione iuſtitiæ, ſeu pietatis tenentur ad conſeruandam prolem ſiue conceptam, ſiue natam, & abſtinere ab omnibus quæ illam lædere poſſunt (vt latiùs *infrà c.* 9. agentes de obligatione parentum erga prolem in fieri explicabimus) vel illius generationi obſiſtere, neuter coniux tenetur reddere debitum cum periculo damni notabilis prolis. † Quando verò cenſendum ſit fore tale periculum, aut damnum, an ſi concubitus habeatur tempore menſtrui, vel tempore, quo vxor iam concepit, & eſt grauida, aut vxor ſit amens, ſeu furioſa, vel modus coëundi obnoxius ſit ſeminis effuſioni extra vas, vel nocumento fœtus concepti, examinabitur infrà, cum de vſu licito, vel illicito matrimonij, vel cum de obligatione coniugũ erga prolem in fieri. Hic ſolum explicabo ſequentia dubia, de quib. hoc loco, quã alibi aptiùs agi videtur, & infrà § 16. explicabitur quando tempore amentiæ adſit periculum prolis ſi cum vxore amente copula coniugalis habeatur.

Vxor lactans an teneatur reddere debitum, & an, & quando tempore, quo ſobolem mater lactat, licitus, vel illicitus ſit concubitus?

212 Primum dubium, An mulier proprio lacte filium lactans ratione euitandi damni prolis poſſit interim viro petenti negare debitum; an verò teneatur reddere. Ante cuius ſolutionem notandum, ex concubitu lactantis lac decreſcere, & etiam exſiccari, & omninò deficere poſſe. Nam (vt ſcribit Galenus *lib. 1. de ſanitate tuenda*, cuius verba etiam refert Tiraquellus *lege 15. connubiali, n. 139*) ex concubitu ſæpè conceptio prouenit, & cum mulier ex illo concubitu conceperit, ſanguis ille, qui in maternis vberibus in naturam lactis albeſcebat, albeſcere deſinit; & ad inferiora eiuſdem matris viſcera deſcendere incipit ad nouum conceptum formandum, atque nutriendum. Sicut è contra poſtquam ſanguis ille in matris viſceribus corpus effinxit, atque aluit, adueniente iam partus tempore ad materna vbera conſcendit, & in naturam lactis albeſcit. Addit Galenus concepto nouo fœtu lac non ſolum colligi exiguum in vberibus, ſed peius, & deterius. Vnde etiam Plinius *lib. 28. naturalis hiſtoriæ, c. 9. ad princip.* ait: Quod concipere nutrices exitioſum eſt infantibus lactentibus. Addit *d. leg. 15. n. 40.* Tiraquell. ex Aëtij Quaternionis, & Ioannis Serapionis, aliorumque medicorum ſententia nõ ſolũ lactenti, ſed etiã fœtui de nouo cõcepto frequenter lethale eſſe exercere actũ coniugalem.

213 Igitur ob prædicta Tiraquellus monet, quantum fieri poteſt, citra pudicitiæ periculum abſtinenendum eſſe à concubitu cum vxoribus pueros lactentibus, & ita videtur cenſere eſſe illicitum talem cõcubitum; quod clarius docuerunt Butrius *in rubr. de ſponſalibus, n. 14. & ibi* Alex. de Neuo *n. 21. caſu 2.* aientes *eſſe mortale peccatũ petere, & reddere debitũ tempore, quo mater ſobolẽ lactat.* Quibus fauet textus *in c. eius d. 5.* deſũptus ex Greg. *reſponſione 10. ad Auguſt.* vbi talis concubitus videtur prohibitus, ſicut prohibitum eſſe tenet ibidem Dominicus *notab. 1. cum dicatur; Ad eius verò concubitum vir accedere non debet, quouſque qui gignitur, ablactetur*: quod ſi talis concubitus eſt illicitus, nulla interim, dum vxor puerum lactat, erit obligatio reddendi debitum.

214 Alij verò abſolutè ſentiunt eſſe licitum actum coniugalem tempore, quo proles nata lactatur, & ita neutrum coniugem excuſari à debiti redditione. Fundantur, quod indè nullum immineat periculum notabilis momenti prolis, quæ lactatur, neque fœtui, qui concipitur, vt experientiâ conſtare videtur (cum parentes pauperes nulla obſeruent tempora, quibus à venere abſtineant, nec prolem nutrici lactandam committant; & tamen id in notabile damnum prolis reſultare non agnoſcitur) neque etiam in tali concubitu vlla apparet inordinatio, aut deformitas, ita in terminis Filliuccius *to. 1. p. 2. t. 10. cap. 9. n. 337.* Coninch *diſp. 34. num. 78. fine*, Hurtadus *diſp. 10. n. 13.* Auguſt. Barboſa *collectan. ad d. c. Ad eius verò, n. 1. d. 5.* Villalobos *p. 1. tr. 13. diffic. 41. n. 9.* Martinus Perez *de matr. diſp. 49. ſ. 3. n. 20.* Caſtrus Palaus *p. 5. tr. 28. diſp. 3. puncto 4. §. 4. num. 14.* Leandrus Diſcalceatus *de ſacr. p. 2. tr. 9. diſt. 25. q. 26.* Bonac. *de matr. q. 4. puncto 1. n. 11.* Et eiuſdem ſentẽtiæ videntur *Turrecrem. in d. c. Ad eius verò, n. 1.* Richard. *4. diſt. 32. art. 4. q. 1. in corpore, fine.* Aſtenſis *d. tit. 10. art. 4. q. vltima.* Roſella *v. Debitũ, n. 9.* dum aiunt iuxta dictum Gregorij *in citato cap. Ad eius*, ſolum eſſe conſilium eo tempore, quo fœmina puerum lactat non petere, & idem videtur ſentire Sanch. *lib. 9. diſp. 22. num. 14.*

215 Sed Pet. Ledeſma *q. 64. art. 1. quarta difficultate initio*, Megalius *2. p. inſtit. peregrina, lib. 2. cap. 23. q. 1. num. 21.* Bonacina *q. 4. p. num. 11.* Baſilius Pontius *lib. 10. cap. 14. n. 9.* Villalobos *p. 1. tr. 13. diffic. 41. num. 9.* & Auerſa *q. 21. ſ. 6. fine*, melius diſtinguunt, ſcilicet, quod ſi parentes infantis lactentis ſunt diuites, & poſſunt infantem alteri nutrici alendum tradere, cum tunc nullum ſit prolis periculum, & ex alia parte nulla agnoſcatur inordinatio & deformitas in tali actu coniugali, licitum eſt petere, & reddere, & neuter poteſt debitum negare, & ita vera eſt præcedens opinio: & iuxta hoc dictum Gregorij rectè explicatur, quod non contineat præceptum, ſed monitionem, ſeu conſilium. Quod conſilium fundatur in hoc, quod aliquo modo videatur contra pietatem tradere filios nutricibus alendos. Si verò parentes ſint perſonæ ita pauperes, vt caſu, quo mater lactans nouum ex concubitu conciperet fœtum, nullo modo filium alieno lacte nutriendũ tradere poſſint, nec eum ſine eius probabili vitæ periculo abſque lacte nutrire valeant, & ob nouam conceptionem mater, attentâ eius naturâ, & temperamento ex anteacta experientia ſciret, vel probabiliter timeret lac fore exſiccandum, vel valdè exiguum, aut proli pernicioſum in vberibus colligendum; tunc pater, & mater tam in petendo, quam in reddendo debitum peccarent mortaliter; ſiquidem exponerent ſe periculo reddendi ſe impotentes ad alendum infantem; ac proindè pietas filio debita grauiter læderetur, & ita neuter teneretur reddere, & id ſaltem ex parte approbat etiam Sanchez *numero 15.* dicens in hoc caſu matrem lactantem non teneri

216 reddere. † Addit tamen (& eum ſequitur Palaus loco citato) quod non damnaret virum exigentem, eo quod ex eſſet iuſta cauſa prolem exponendi, ne tam diu cogatur ab vſu coniugij abſtinere cum tanta difficultate; immò morali impoſſibilitate, aut alia via poſſet proli conſulere, quærens virum pium, qui eam eleemoſynam, qua filius lactans apud aliam nutricem aleretur eroget, ſicut ſi mater obiret; ſubdit verò Sanchez matrem non teneri tanto ſe damno, & periculo ſimilem patiendi dolorem exponere, & conſequenter poſſe negare debitum. Verum cùm filium necare cenſeantur, qui publicis locis miſericordiæ cauſa ædificatis eum exponit (vt habetur in lege necare, *ff.* de libris agnoſcendis, cuius verba ſunt: *Necare videtur non tantum qui partum præfocat, ſed & is qui abiicit & qui alimoniam denegat, & is qui publicis locis miſericordiæ cauſa exponit, quam ipſe non habet.* Vbi Gloſſa, verbo publicis locis, interpretatur, id eſt ad hoſpitale) etiamſi parentes pauperes filium lactentem ad Xenodochium mittere poſſent in caſu, quo mater lactans ex concubitu grauida efficeretur, adhuc huic periculo ſe exponendo grauiter contra pietatem peccare videntur (id quod expreſsè aſſerit Megalius *d. num. 21. quod dictum*) nec excuſari ex de cauſa, ne cogantur ſolum per aliquod tempus menſium, vel ad ſummum vnius anni abſtinere ab actu coniugali, per quod tempus poſſunt ſeparatione tori, & aliis medijs euitare vehementes carnis tentationes.

† Quod ſi verè alterius incontinentiæ periculum 217
probabile immineret, Megalius *d. num. 21. verſic. limita tamen*, eo caſu aſſerit licitum eſſe concubitum cum matre lactante, & eſſe obligationem reddendi debitum, non obſtante periculo corporali filij lactentis; cum enim tunc (inquit) concurreret ſpirituale periculum alterius parentis (quod eſt altioris ordinis) cum corporali periculo filij (quod eſt ordinis inferioris) ideo periculum propriæ incontinentiæ parentes potiùs, quàm periculum mortis corporalis filij effugere deberent. At poſito quod in caſu, quo lactans efficeretur grauida, filius lactens ex defectu, vel malignitate lactis, vel ex expoſitione ad hoſpitale verè proli immineret probabile mortis periculum, aut notabilis damni, mihi videtur dicendum nullo modo, & nunquam eſſe licitum concubitum etiam ad euitandum incontinentiæ periculum, vt etiam in terminis tradit Pontius *dicto numero ſeptimo, & dicto numero nono*, & in ſimili de

actu

Digitized by Google

actu coniugali cum periculo abortus vrgente periculo incontinentiæ, docet Sanchez *d.diſp.22.n.1.* negans licere vti eo incontinentiæ remedio cum tali periculo abortus, quem Raynaudus *de ortu infantium cap.11.n.8.* ſequitur, vbi & dicit mulierem prægnantem non poſſe licitè cum periculo fœtus vti remedio ad euitandum incontinentiæ periculum. Quia cum periculo incontinentiæ parentes ſubuenire poſſint ſeparatione tori, vel etiam habitationis in eadem domo, oratione, ſacramentorum frequentia, & aliis mediis abſque prolis damno, non eis licet tali incontinentiæ periculo occurrere cum periculo mortis, vel notabilis damni prolis innocentis, quam fouere, & alere tenentur.

218 Ex dictis *n.215 & ſeqq.* infertur Nutrices, quæ alienos filios præſertim nobilium, atque adeo delicatiores lactandos ſuſcipiunt, grauiter peccare exercendo actum coniugalem, quando inde timent illis notabile damnum euenturum ob lactis defectum, & poſtea illud agnoſcentes volunt occultare, ne reprehendantur, aut expellantur.

Licetne debitum coniugale negare ad euitandam prolis multiplicitatem, & an ea de cauſa coniuges mutuo conſenſu, aut pacto poſſint licitè à copula abſtinere?

219 Dubium ſecundum, an ad multitudinem filiorum, qui notabile incommodum quoad alimenta neceſſaria inde paterentur, euitandam liceat negare debitum coniugale. Et prima ſententia aſſerit non licere, ſed peccatum mortale eſſe, negare debitum coniugale ob multitudinem filiorum, etiamſi ob parentum paupertatem difficilè alendi ſint, & etiam ſecluſo omni incontinentiæ periculo in petente. Ita Angelus *v. Debitum coniugale,n.15.* Syluest.*eod.q.8.* Nauarr.*in ſum. c.16. n.25.* Lopez *de inſtr.c.79.paulò poſt initium, verſ. peccat.* Graſſius *p.1.deciſ.aur.lib.2.c.62.n.1.fine* (qui cum nonnullis aliis à Sanchez *lib.9.diſp.25. n. 2.* relatis abſolutè aiunt multitudinem prolis non excuſare à redditione debiti.) Rebellus *p.2.lib.2.q.16.n.5.* & Coninch *diſp.34. n.24.* qui expreſsè aſſerunt nefas eſſe negare debitum, ne plures naſcantur filij, etiamſi parentes eos alere non poſſint. Et idem docet Teseda *tom.2.lib.4 tr.1.contr.12. n.129.* relatus à Diana *p.9.tr.7. reſolut. 3.* Probatur hæc ſententia, quia cum generatio, & multiplicatio prolis ſpectet ad præcipuum finem matrimonij, videtur abſurdum, coniugem eximi ab obligatione actus coniugalis, ne generatio, & prolis multiplicatio ſequatur. Neque hanc debiti obligationem tollit damnum prolis futuræ ex indigentia, cum melius ſit proli naſci, & viuere inopem, quàm nullo modo naſci. Neque etiam ab eadem obligatione eximit magnum coniugum incommodum in alenda prole, ſicut ab aliorum debitorum ſoluendorum obligatione excuſat magna debitoris in ſoluendo incommoditas; tum quia prolis generatio, & ſuſceptio (vt dictum eſt) matrimonij eſt finis præcipuus, & magnum bonum, cuius gratiâ coniuges in ipſo matrimonij contractu ſuſceperunt omne incommodum perferendum, atque adeo illud tolerare conſtanter debent: Tum quia ius, quod habet coniux in alterius corpus, cum ſit maximi momenti, videtur præualere tali incommodo. Addit Coninch vix contingere, vt coniugi vtenti eodem toro, & petenti debitum non ſit periculum incontinentiæ. Et eaſdem ob rationes etiam Layman *lib.5.tr.10.p.3.c.1. n.16.* exiſtimat, ſecluſo pacto continendi ea de cauſa inter coniuges inito ordinariè eſſe peccatum mortale cõiugi petẽti negare debitum ob eam cauſã, ne proles multiplicetur: Et quamuis ſi verè ob nouæ prolis generationem parentes, vel proles ad extremam penuriam redigendi ſint, putet debitum negari poſſe (propterea que dixerit, *ordinariè, & non abſolutè eſſe peccatum negare*) ſubdit tamen id iis, qui inter Christianos viuunt, rarò euenturum, cùm in piorum hominum, multoque magis Dei auxilio, qui cœli volatilia paſcit, Matth. 6. confidere oporteat.

Altera & verior ſententia tenet, ſecluſo in petente incontinentiæ periculo, licere vtrique coniugi negare debitum coniugale, quando plures iam ſunt liberi, quàm à parentibus ob eorum inopiam ſuſtentari poſſint, noua adueniente prole; quod probatur, tum quia ſicut in cæteris debitis ex iuſtitia magna incommoditas reſtituendi eximit ab obligatione reſtituendi, ita non mirum ſi ob magnam incommoditatem, ſeu difficultatem alendi filios, excuſentur coniuges ab obligatione reddendi debitum coniugale; tum quia redditio debiti eſſet in notabile damnum filiorum iam ſuſceptorum, qui aliis filiis genitis longè difficiliùs à parentibus facultatibus deſtitutis ali poterunt; ac proinde in hoc caſu parentes pauperes, qui non ſunt tot filios alendo licet non excuſarentur à redditione debiti ob periculum damni prolis naſcituræ, tamen excuſantur, & non tenentur reddere ob periculum detrimenti, ſeu damni filiorum iam genitorum: & eo magis ceſſaret obligatio reddendi, ſi noua prole ſuſcepta pudicitia vxoris, & filiorum ante ſuſceptorum, quibus alendis, & educandis coniux non ſufficeret, periclitaretur. Confirmatur hæc ſententia ratione de qua infra, *num. 223.* & ita in terminis Pet. Ledeſma *q.64 art.1. Quinta difficultate, concl.2.in fine articuli.* Baſilius Pontius *lib.10.c.5.n.7.* Sanch. *d. diſp. 25.n. 3.* Villalobos *d.tract.13 diffi .49. n. 2. quibus concordare videntur* Sotus *d.diſt.2.q.vnica, a.1.ante medium, verſ. Quid autem ſi longa.* Emanuel Sà *v.Debitum coniugale,n.18.* Reginaldus *lib.31.n.289.* Comitolus *lib.1.reſp.mor.q. 136. n. 10.* Diana *d.reſ.3.* Fagundez *in decal.lib 7.c.... n. 49.* Bonac. *d.q.4.punct.1.n.23.* & Hurtad. *d.diſp.10.n.54.* qui omnes aiunt non eſſe peccatum ſaltem mortale negare (ſecluſo in petente incontinentiæ periculo) debitum coniugale, quia plures iam ſunt filij, quàm vt ali poſſint à parentibus. Declarant autem Petrus Ledeſma, Reginaldus, Villalobos, & Bonacina id procedere quando parentibus non ſuppeterent facultates ſufficientes ad filios alendos, dum vterque, vel alter eorum vixerit; ſecus vbi ſint ſufficientes ipſis parentibus ſuperſtitibus, quamuis poſt eorundem parentum obitum diuiſæ inter ſingulos liberos non ſufficerent ad ſingulorum vitam ſuſtentandam; eo quod ſufficiat parentibus alere filios dum viuunt, ac proinde ſi poſt eorum obitum facultates fiant ſingulis minùs ſufficientes, eorum erit aliundè quærere.

Quare ſi parentes abundent bonis pro filiis alendis, licet multiplicatis ſaltem ipſis viuentibus, vel aliunde ſine notabili incommodo illis prouidere poſſent de ſufficiente ſuſtentatione, non excuſarentur ab obligatione reddendi ex eo, quod plures filij naſcantur, ſed hac de cauſa, ne proles multiplicaretur negando, mortaliter peccarent, vt omnes Doctores pro vtraque ſententia relati tradunt, & conuincit ratio *n.219.* ad confirmandam priorem ſententiam adducta; cum enim multiplicatione prolis magis, ac magis obtineatur finis præcipuus matrimonij, quod ad prolis generationem inſtitutum eſt, repugnat, & abſurdum eſt dicere eam multiplicationem eximere ab obligatione reddendi. 221

Conueniunt etiam DD. tam in caſu, quo parentes, vtpote diuites poſſent prolem multiplicatam alere, quàm in caſu, quo ob paupertatem non eſſent alendo, poſſe ex mutuo conſenſu, vel pacto abſtinere ab vſu coniugij, & ſeruare continentiam, ne plures naſcantur filij, quia non tenentur ad vſum matrimonij, modò non ſit illis periculum incontinentiæ. Ita ex præallegatis DD. Sot. Sanch. Villal. Bonac. Coninch, Layman *locis ſup.n.219.& 220.relatis* Nauar.*d.c.16.n.33.* 222

D.Ioan. Angel. Boſſius, De effect.lib.contr. Matr.T.1.

Graſſius *d.cap.*82.D. Antoninus *p.*3.*tit.* 1. *cap.* 10. §. 6. Philiarcus *de officio Sacerdotis tom.*1.*p.*2.*lib.*4. *cap.* 19. §. *Tertiò peccat*, Lopez *d.p.*1.*cap.* 85. *initio*, & alij à Sanchez *d.diſp.* 25. *num.* 1. *relati*. Dixi, *modo abſit,&c.* quia ſi in vno coniuge ſit periculum incontinentiæ, alter, non obſtante præcedenti mutuo conſenſu, vel pacto abſtinendi à copula, teneretur non ſolùm reddere debitum eidem coniugi exiſtenti in periculo petenti expreſsè, vel tacitè per ſigna, non audenti ob verecundiam petere verbo (vt tradunt citati Doctores, & conſtat ex dictis *ſuprà*, *n.*32.) ſed etiam eodem coniuge periculo incontinentiæ laborante nullo modo petente neque expreſsè, neque tacitè teneretur petere, & offerre ei copulam ſaltem ex charitate, vt conſtat ex dictis *ſuprà*, *n.*17. Nauarrus autem, Lopez, & Graſſius; qui videntur deſiderare tacitam ſaltem petitionem coniugis exiſtentis in periculo incontinentiæ, vt alter ei debeat offerre actum coniugalem, poſſunt rectè intelligi, vt velint eo caſu non teneri ex iuſtitia, iuxta dicta *ſuprà*, *n.*22.

Negaríne poſſit coniugale debitum, ne proles concipiatur ex maculato ſanguine?

213 Dubium tertium, an coniux, qui contraxit matrimonium cum altero maculati ſanguinis, putà valde ignobili, vel originem ducente à Iudæis, vel Saracenis poſſit licitè abſtinere à copula, & negare debitum, ne concipiatur, & naſcatur proles affecta ſimili maculâ. Et dicendum non licere, ſed eſſe lethale peccatum ob eam cauſam debitum coniugi maculato negare, cum talis macula non impediat matrimonij valorem, & conſequenter nec ius exigendi debitum coniugale, & obligationem reddendi. Ita Sotus *d. art.* 1. *immediatè ante citatum verſic. Quod autem.* Graſſius *d. cap.*82. Sanchez *d.diſp.*25.*n* 4 Villalobos *d.diffic.*49.*n.*3.& Fagundez *d.cap.*3.*n.*49.*fine.*

§. XII.

Ad euitandum detrimentum in re familiari, vel in fama, an liceat negare debitum coniugale?

214 An verò ſicut ad euitandum corporale detrimentum proprium, vel prolis vterque coniux poteſt licitè negare debitum coniugale, ita etiam liceat illud negare ad vitandum magnum in bonis pecuniariis, ſeu fortunæ, & in fama detrimentum, vel ad magnam in illis vtilitatem acquirendam? Affirmant P. Ledeſma *d.q.*54.*art.*1.*in fine*, Sanch. *d.diſp.*25.*n.*5.*&* *eod.lib.diſp.*4. *n.*13. Comitolus *d q.*136.*n.*8. *verſic. Sextum*, *&* *num.*19. *verſic. Quartum*, & Reginaldus *d. lib.* 31. *n.* 29n. Et congruam rationem affert Ledeſma, ſcilicet quia in ipſo matrimonij contractu cōiuges pollicentur ſibi inuicem mutuum obſequium, & operarum communionem, quantum ad œconomiam, & propriæ domus gubernationem pertinet, & ad hoc tendit ſocietas coniugalis; quare quoties viri prudentis arbitrio ad familiæ gubernationem, & rei familiaris neceſſitatem pertinet negare debitum, exigitúrve abſentia coniugis copulæ impeditiua, etiam per longum tempus; abſentia, & debiti negatio non debet cenſeri irrationabilis, & illicita, & ad id faciunt quæ infrà dicemus cùm de mutua coniugum obligatione cohabitandi agemus, vbi explicabimus quandonam coniux poſſit licitè abeſſe etiam altero inuito; & id docent etiam Coninch *diſp.*31. *num.*40. Fagundez *in decalog.lib.*4.*cap.*14. *numero* 12. & Gutierrez *de matrimonio capite* 92. *numero* 7. *fine.*

***

Liceátne marito negare vxori debitum coniugale ob dotem non ſolutam?

Non ideo tamen maritus, cui dos promiſſa à parentibus vxoris ſtatuto tempore non perſoluitur, poteſt negare debitum coniugale eidem vxori ob dotem non ſolutam, vt inde iidem parentes ad eandem dotem ſoluendam adducantur, & ita ipſa diutiùs dotis fructu non careat. Etenim obligatio reddendi debitum non ex dotis traditione, ſed ex ipſo matrimonij contractu oritur. Et ita docent Auctores communiter, Angelus *verbo Dos*, *num.* 9. Syluester *eod. n.*11. Armilla *eodem num.*11. Couarruuias *de ſponſ p.* 2. *cap.* 7. *initio num.*2. Molina *de iuſtit. tom.*2.*diſp.* 425.*n.*6. Emanuel *Sa verbo Dos*,*n.*3.& Sanch. *lib.*9 *diſp.*5.*n.*1. Neque contrarium (vt notauit Molina *ibidem*) voluerunt Doctores à Couarruuia *d.n.* 2. & à Sanchez *n.* 11. *&* 12. *relati*, quatenus aiunt maritum propter dotem promiſſam ſuo tempore non ſolutam, poſſe non traducere vxorem, vel iam traductam expellere à cohabitatione: non enim propterea ſentiunt maritum poſſe negare vxori conſortium maritale, quod conſiſtit in ipſo coniugij vſu, & debiti coniugalis redditione, ſed poſſe negare ſuſtentationem, & ad ſummum reliqua, quæ ad ſuſtentationem ſpectant, inter quæ enumeratur etiam habitatio. An verò ratione dotis non ſolutæ liceat marito vxorem non traducere, vel traductam domo expellere, examinabitur infrà, cum de obligatione mutua coniugum cohabitandi. 225

SVMMARIVM

§. XIII. & XIV.

Neuter coniux tenetur reddere cum non poteſt reddere ſine proprio peccato, n. 226.

Quoties actus coniugalis eſt hic, & nunc illicitus ex aliqua circumſtantia ſe tenente ex parte eiuſdem actus, neuter coniux tenetur reddere, nec poteſt licitè. numero 227. *&* 228.

Limitatur ſi eſſet illicitus ſolùm ratione alicuius indecentiæ, aut non notabilis periculi corporis coniugum, vel prolis, & ex debiti negatione foret ſequuturum aliquod graue incommodum, puta diſplicentia, & iurgia inter coniuges, vel alia grauiora mala. n. 228.

Coniugi petenti illicitè ratione modi, ſeu ſitus abſque periculo impediendi generationem, alter licitè reddere poteſt, & tenetur. n. 231. *&* 234.

Actus coniugalis non ſeruato naturali ſitu abſque periculo impediendi generationem eſt licitus reſpectu vtriuſque coniugis, ſi habeatur ex aliqua iuſta cauſa. n. 229.

Si abſque cauſa vlla, eſt culpa venialis. n. 231.

Quando exigens peccat tantum venialiter petendo, non peccat reddens, & reddere tenetur. n. 230.

Viro tempore menſtrui cum peccato veniali exigenti vxor licitè reddit, & reddere tenetur. n. 232.

An teneatur illum admonere, vt deſiſtat a petitione. n. 233.

Si petitio debiti ſit mala venialiter ratione finis materialiter vitioſi, redditio eſt licita n. 234.

Vbi petitio debiti eſt mortalis ſolum ob circumſtantiam petentis, a qua ſe liberare poteſt, non peccat reddens, & tenetur reddere. n. 226.

Vnde vxor poteſt licitè, & tenetur reddere debitum marito, qui ea non conſentiente ſolet in fine copulæ effundere ſemen extra vas. n. 239. *fine.*

Depoſitarius tenetur reſtituere rem Domino volenti illa vti in prauos vſus, dummodo non in detrimentum corporale proprium, vel alienum. ibid. & *n.* 237.

Ex iuſta cauſa licet petere Sacramenta à Sacerdote adminiſtraturo

ſtrature in mortali, & mutuum ab vſurario exacturo vſuras. n.237.

Quando duo ſunt inſeparabilia ſecundum rem, ſeparabilia verò ſecundum voluntatem, poteſt præſtari conſenſus vni, altero excluſo. num.228.

Quare teneantur magis impedire malum corporale proximi, quàm animæ. n.239.

Obligatio charitatis cedit obligationi iuſtitiæ. n.240.

Vbi petitio debiti eſt mortalis ob circumſtantiam exigentis non priuantem iure exigendi, puta quia exigens eſt ligatus voto caſtitatis, vel non petendi debitum, an alter coniux poſſit licitè reddere, & teneatur reddere. numero 240. & 241.

Depoſitarius domino, qui vouit, ſeu ſoli Deo promiſit non petiturum rem depoſitam, tenetur illam reſtituere, ſi exigat. num.243.

An poſt extrauagantem Martini V. Ad euitanda, *liceat inducere ſacerdotes excommunicatos toleratos ad ſacramenta adminiſtranda. n.245.*

An, & quando liceat adminiſtrare alteri carnes in die veneris, vel cœnam in die ieiunij. n.245.

Non habere ius petendi, vel iniuſtè petere, dupliciter contingit. num.246.

Coniuge ex errore exiſtimante matrimonium eſſe irritum, alter ſciens certò eſſe validum poteſt licitè reddere, & tenetur. num.247.

An quoties coniux exigens peccat mortaliter petendo, exactus teneatur præcepto correctionis fraternæ illum auertere, vel eius illicitam actionem præuenire petendo ab illo debitum. n.248.256.& 275.

Si ob vitium perſonale amittat coniux ius exigendi, vt ob adulterium, affinitatem, aut cognationem contractam poſt matrimonium, non tenetur alter reddere. n.250.

An ſi ab inceſtuoſo coniuge alter innocens ſemel debitum petierit, vel ei reddiderit, teneatur poſtea eidem exigenti reddere. n.251.

Explicatur caput Cum Vvintonienſis, de elect. *ibidem.*

Coniugi, qui ſupra impedimento affinitatis, vel cognationis obtinuit diſpenſationem, etiam altero renuente eſt reddendum debitum. ibid. fine.

Coniux liber an poſſit licitè reddere debitum coniugi exigendo mortaliter peccanti, quando ei non tenetur reddere ratione affinitatis, aut cognationis, aut adulterij, aut priori bimeſtri, aut quia exigens eſt dubius de valore matrimonij, & nondum præmiſit diligentiam ad inueſtigandum veritatem. Negatiua num. 252. Affirmatiua num. 254. & ſeqq.

In prædictis caſibus coniux liber tenetur petere, vel reddere ad euitandum in impedito periculum incontinentiæ. numero 253. & 257.

Coniux dubius de valore matrimonij ante præmiſſam diligentiam non poteſt reddere debitum alteri coniugi adultero. fine, & n.255.

An coniux, cui debiti petitio eſt interdicta non tamen redditio, vt contingit ratione voti caſtitatis, cognationis ſpiritualis, aut affinitatis poſt matrimonium contractæ, poſſit aliquando petere, & ad id teneatur ad euitandum in altero coniuge incontinentiæ periculum. n.258. & 268.

Quid ſi ambo coniuges ſine mutuo conſenſu, vel ex mutuo conſenſu vouiſſent non petere, & quid ſi ambo feciſſent votum caſtitatis abſolutum ſine mutuo conſenſu. n.268.

Quid ſi ex mutuo conſenſu per modum pacti vouiſſent caſtitatem. ibidem fine.

Quamuis coniux affinis, vel voto caſtitatis ligatus poſſit aliquoties petere, cauendum tamen, ne intemperantia decipiat. n.269.

Non poteſt præbere ſigna petitionis, neque prouocare alterum coniugem liberum ad petendum; ſicut nec liber carebit culpa, ſi incitet impeditum, vt petat, licet eius lapſum in incontinentiam timeat. ibidem.

Impeditus petere ratione affinitatis, aut voti poteſt alteri ſignificare ſuum impedimentum, ſed non tenetur; & non poſſet manifeſtare, ſi inde alter liber foret deterrendus à petitione. n.270.

Coniuges ordinariè imprudenter emittunt votum caſtitatis, aut non petendi; & quandonam talis voti irritationem, vel diſpenſationem obtinere teneantur. n 271.272.

Coniux voto caſtitatis, vel impedimento affinitatis, ſeu cognationis ſpiritualis poſt matrimonium contracta obſtrictus, an poſſit reconciliari alteri coniugi adultero, vel reddere priori bimeſtri. Negatiua num. 274.275. Affirmatiua n.276.

Emittens votum caſtitatis ante matrimonium, & poſtea contrahens an peccet reddendo primâ vice intra bimeſtre. numero 275.

Coniux affinis, vel voto caſtitatis aſtrictus factâ remiſſione iniuriæ adulterij, aut ipſo adulterante tenetur alteri adultero reddere. n.275.

Ratione affinitatis, aut cognationis interdictus copula coniugali poteſt priori bimeſtri, vel poſt adulterium alterius coniugis reddere ob matrimonij pacem tuendam, & ad euitandas rixas inter coniuges. n.276.

Coniux ligatus voto non caſtitatis, ſed ſolùm non petendi debitum emiſſo ante vel poſt matrimonium, poteſt licitè reddere coniugi adultero, & priori bimeſtri. n.277.

§. XIII.

Neuter coniux tenetur reddere debitum, quoties non poteſt reddere ſine detrimento ſalutis ſpiritualis propriæ, ſeu ſine peccato proprio.

ET quidem ſi cum notabili detrimento proprij 226
corporis, vel ſalutis corporalis alterius, vel prolis neuter coniux tenetur reddere coniugale debitum; certè multo minus tenetur reddere, quando non poteſt reddere ſine periculo, & detrimento ſalutis ſpiritualis propriæ, ſcilicet ſine peccato proprio: lex enim matrimonij ſicut non obligat ad redditionem debiti, niſi ſaluâ corporis ſubſtantiâ, & corporali ſalute; ita niſi ſaluâ animâ, & ſalute ſpirituali; cum nulla lex poſſit obligare ad id, quod ſine peccato fieri nequit; ita omnes Doctores infra citandi.

Quare quoties actus coniugalis hic, & nunc eſt 227
illicitus ex aliqua circumſtantia ſe tenente ex parte eiuſdem actus, tunc nulla eſt obligatio reddendi, quia talis copula eſt in ſe verè peccatum, & ita à neutro poteſt licitè exerceri. Vt etiam tradunt Petrus Soto *de contractu, & vſu matrimonij, lect. 16. fine,* Sanchez *lib. 9. diſp 6. n. 16.* Baſilius Pontius *lib. 10. cap. 3. n. 3. & 7.* Coninck *diſp. 14. n. 17.* Layman *lib. 5 tract. 10 p. 3. cap. 1. num. 17.* Filliuccius *tom. 1. p. 2. tract. 10. cap. 9. n. 311.* Bonacina *q. 4 puncto 3. num. 4.* & Hurtadus *diſp. 10. num. 16.* Propterea coniugi petenti in loco publico, aut ſacro, vel cum periculo abortus, vel vitæ corporalis propriæ, aut alterius coniugis petentis, alter non tenetur reddere, quia in huiuſmodi caſibus copula eſt intrinſecè, & in ſe mala, & illicita; nam aduerſatur honeſtati, vel reuerentiæ loci ſacri, aut tendit ad damnum tertij, vel nocumentum vitæ propriæ, cuius non habemus dominium ad illam prodigendam illo actu, ſeu vſu coniugij. Et ita in aliis ſimilibus caſibus petitionis debiti, in quibus copula coniugalis hic, & nunc ſit illicita, non ſolùm ex parte petentis, ſed ob intrinſecam malitiam prouenientem ex circumſtantia ſe tenente ex parte eiuſdem actus coniugalis (de quibus caſibus infrà, cum de vſu licito, vel illicito matrimonij, & de obligatione coniugum erga prolem in fieri) & ita etiam prællegati Doctores. Hæc tamen doctrina, an, & quomodo limitanda ſit, præſertim in caſu, in quo licet aliàs actus coniugalis, conſideratis circumſtantiis ex parte eiuſdem actus ſe tenentibus eſſet malus, & illicitus, & petens

propter hoc peccaret, ex parte tamen reddentis poſſet idem actus vacare culpâ, quia aliud præceptum fortius præualeret, copulæ redditionem ad maius malum vitandum dictans, & excuſans ab omni culpa reddentem; putà, ſi copula eſſet hic, & nunc illicita tantùm venialiter, & ex eius negatione magnum incommodum rixarum, odij, diſcordiarum, & ſimile inter coniuges ſoret oriturum, vel ſequutura incontinentia, puta voluntaria pollutio, aut adulterium, patebit ex dicendis numeris ſequentibus. Hic firmum, & indubitatum maneat, quod quoties coniux non poteſt reddere ſine peccato, licet veniali, non tenetur, nec poteſt licitè reddere.

§. XIV.

Coniugi, qui illicitè petit, ſeu peccat exigendo debitum an alter teneatur, vel poſſit licitè debitum negare?

128 HInc ad controuerſiam, an quoties coniux illicite petit, ſeu peccat petendo debitum, alter etiam peccet el reddendo, ac proinde teneatur non reddere, vel ſaltem poſſit licitè debitum negare.

Certum eſt coniugi petenti illicitè, & exigendo peccanti ob circumſtantiam ſe tenentem non ex parte ſolius petentis, ſed ex parte actus, alterum non teneri, nec poſſe licitè reddere debitum coniugale, cum huiuſmodi circumſtantia, vtpote annexa actui coniugali reddat illum in ſe malum, & illicitum, ac proinde ſit intrinſecè, & ex parte obiecti verum peccatum, & conſequenter à neutro coniuge poſſit licitè exerceri, vt dictum eſt num. præcedenti, & in terminis id tradunt Petrus Sotus, Sanchez, Puntius, Coninch, Bonacina, Filliuccius, Layman, Hurtadus *locis eodem numero præcedenti relatis*, & Villalobos *p.1.tract.13.diff. 47.n.1.* Coninch autem, & Layman excipiunt caſum, quo copula coniugalis ſolum eſſet illicita ratione indecentiæ (v. g. ſolius ſitus, & modi coëundi) vel loci ſacri, aut temporis, aut ratione alicuius non notabilis, ſeu grauis periculi, quod inde coniugibus, aut proli immineret, & ab altero coniuge, præſertim marito inſtanter exigeretur, & alter à quo petitur, præſertim vxor, non poſſet eum à petitione auertere, neque ſine magna difficultate, & grauioris incommodi (putà diſplicentiæ, odij, & rixarum, vel etiam mortis à petente inferendæ, iuxta caſum, de quo *infrà, num.130. fine*) periculo, tunc coniux requiſitus licitè redderet, magna illa neceſſitate maiora mala vitandi à culpa eum excuſante, non enim videtur teneri vitare minus malum cum periculo maioris; nec hac de cauſa reddens cenſetur cauſa indecentiæ, aut alicuius irreuerentiæ, quæ actui coniugali, aut loco ſacro, aut tempori ex alterius petentis parte prouenit, ſeu fit; nec etiam periculi, quod inde fortè alicui euenit; nam nemo cenſetur cauſa alicuius mali, quod per accidens ex eius actione ſequitur, niſi ipſe teneatur hoc vitare; coniux autem requiſitus in huiuſmodi caſu non tenetur hæc mala cum tanto incommodo vitare. Et hæc exceptio colligitur etiam ex Bonacina *num. 10. Verſic. Non nego.* Vbi ait coniugi petenti illicitè venialiter, ſeu cum ſolo peccato veniali ob circumſtantiam actus coniugalis, ſcilicet quia petit copulam modo indebito, & contra conuenientem, & naturalem ſitum, alterum poſſe licitè reddere, ob cauſam euitandi odium, vel rixas, & diſcordias. Quod idem docent Sanchez *n. 6.* Filliuccius *num. 308.* Auerſa *q.51.ſect.6.verſic. Secundò*, & Diana *p.3.tract.4.reſolut. 246.* Neque obſtat quod Fernandez *in medulla p. 2. cap. 6. §. 1. num. 6. fine* contrarium tenens obiicit, ſcilicet quod quamuis permiſſiuè poſſimus minus malum pati ad fugiendum maius, aut conſulere, non tamen ad id effectiuè concurrere, vt concurrit (inquit) qui debitum coniugale petenti illicitè reddit, quia non ſunt facienda mala, vt eueniant bona. Nam hæc obiectio probat ſolum nunquam eſſe faciendum peccatum etiam veniale, ad aliud malum, quantumcunque magnum vitandum, quod eſt verum, vt dicitur de mendacio, quod nullus poteſt licitè dicere ad quoduis aliud malum impediendum; quia malitia moralis à mendacio nunquam poteſt ſeparari. Non probat autem actum aliquem aliàs ob aliquam circumſtantiam illicitum, & malum poſſe deſinere eſſe malum, & mihi hic, & nunc illicitum ob aliquam iuſtam cauſam, cui circũſtantia reddens actum malum cedat, vt contingit quando occurrunt duo præcepta, quorum vnum fortiùs obligat, quàm aliud; v.g. actus coniugalis cum detrimento ſalutis corporalis eſt illicitus ob præceptum cuſtodiendi, & non prodigendi propriam vitam, cuius non ſumus domini; tamen ad euitandam incontinentiam, & periculum animæ deſinit eſſe malus & illicitus (vt *ſupra* oſtenſum eſt) quia lex charitatis de ſalute propria, vel proximi ſpirituali procuranda præualet præcepto conſeruandi vitam corporalem; & circumſtantia damni corporalis, vtpote mali minoris, & inferioris ordinis cedit detrimento ſalutis ſpiritualis maioris, & altioris ordinis. † Quemadmodum etiam circumſtantia indecentiæ, quæ reperitur in eodem actu coniugali non ſeruato debito modo, & ſitu, deſinit reddere illum malum, & illicitum reſpectu vtriuſque coniugis, quando mutatio ſitus (nempe ſi fœmina eſt incuba, & vir ſuccubus) accidit non captandæ voluptatis gratia, ſed ex aliqua iuſta cauſa, v.g. quia mala affectio corporis alium coitum non patitur, vel ob viri pinguedinem, vel ad vitandum periculum abortus, vel quauis aliâ cauſa exiſtente, quæ alium coitum impediat, vel valdè difficilem reddat, vt tradunt communiter Doctores, quia indecentia, vtpotè leuioris momenti, cedit magno detrimento coniugum abſtinendi perpetuò, vel longo tempore ab vſu matrimonij. Itaque ſicut non obſtante circumſtantiâ talis indecentiæ coniugalis coitus mutato naturali ſitu habitus ex prædicta iuſta cauſa non eſt illicitus, ſed licitus reſpectu vtriuſque coniugis, quia illa indecentia vtpote res leuis cedit detrimento perpetuæ, vel diuturnæ abſtinentiæ à coniugali copula, ab eaque excuſatur omninò a naturali malitia; ita licet reſpectu vnius coniugis abſque iuſta cauſa exigentis vſum matrimonij modo indebito, & mutato naturali ſitu, ratione indecentiæ ſit illicitus, nec vacet culpa veniali, tamen caret culpa reſpectu alterius, qui debitum reddit iuſtâ intercedente cauſa, nempe vel ne coniugi petenti diſpliceat, vel excitet rixas, & diſcordias, & alia grauia incommoda in debiti negatione alioqui oritura; quibus malis cedit præfata indecentia, & ab illorum vitandorum ratione in ordine ad eundem coniugem reddentem excuſatur à morali malitia; & idem eſt quando occurrunt præcepta (ſi quæ verè ſunt, de quare *ſupra, num.48.* & etiam infrà, vbi de vſu matrimonij licito, vel illicito) eccleſiaſtica de continentia inter coniuges ſeruanda temporibus feſtiuis, aut ieiuniorum, aut ob percipienda ſacramenta, & alter coniux abſque iuſta cauſa petit actum coniugalem; is enim peccat ratione irreuerentiæ, quæ afficit actum, at idem actus reſpectu coniugis reddentis ex prædictis iuſtis cauſis excuſatur à culpa, quia leuis illa irreuerentia cedit maioribus malis diſplicentiæ, odij, aut rixarum, aut diſcordiarum; & obligatio, ſeu lex ſeruandi mutuum amorem coniugalem, euitandi rixas, & diſcordias, & alia ſcandala, & incommoda fortior eſt, & præponderat præcepto naturali, vel eccleſiaſtico

Digitized by Google

ſtico, de euitanda in actu coniugali illa indecentia, vel irreuerentia; vnde in huiuſmodi caſu reddens non concurrit effectiuè ad actum coniugalem, quatenus eſt illicitus, & peccatum; ſed quatenus licitus eſt, & permiſſus, & carens culpâ: malitia autem moralis, quæ in eodem actu contingit reſpectu petentis per accidens ſe habet reſpectu reddentis, cum præter illius voluntatem, & intentionem accidat, nec illius cauſa ſit niſi per accidens, & merè materialiter.

Quoties exigens peccat tantum venialiter exigendo, alter poteſt licitè reddere, & tenetur reddere.

231 Ex his dicendum eſt, quoties exigens debitum coniugale peccat ſolum venialiter, ſiue ob circumſtantiam ſe tenentem ex parte exigentis, à qua ipſe ſe poteſt liberare (vt cum exigit ob finem venialiter malum) ſiue ob circumſtantiam ſe tenentem ex parte eiuſdem exigentis, in cuius poteſtate non ſit ſe ab ea liberare (vt ſi emiſſet votum non petendi cum intentione ſe obligandi tantum ad veniale, ſiue ob circumſtantiam ſe tenentem ex parte actus (vt ſi exigat mutato naturali ſitu, vel temporibus, in quibus Eccleſia prohibeat copulam coniugalem, nempe feſtiuis ſolemnitatibus, ieiuniorum, aut ſacramentorum percipiendorum) alter reddens nullo modo peccat, & tenetur reddere; id vti regulam generalem ſtatuunt Adrianus *in 4. vbi de matr. dubitatione 14. §. ex his patet, verſic. ſecundò contingit.* Petrus Sotus *d. lectione 16. fine,* & approbant ex Doctoribus *num. 227. relatis*, Sanchez *num. 6.* Coninch *d. num. 27. & n. 75.* Layman *num. 18.* Filliuccius *d. num. 308.* Auerſa & Diana *locis ſuprà, n. 228. citatis*, Fagundez *in decalog. lib. 6. cap. 3. num. 87.* Martinus Perez *de matr. diſp. 50. ſect. 5.* Villalobos *p. 2. tract. 40. diffic. 15. num. 3. & 4.* (vbi ait quod licet maritus tempore menſtrui petens debitum peccet venialiter ratione indecentiæ, quæ tunc in actu coniugali reperitur, vxor tamen tenetur reddere) & innuit etiam Caietanus *2. 2. q. 154 art. 1. circa ſolutionem ad 4 §. Ad ſecundum de modo.* Vbi tenens modum præternaturalem coëundi eſſe tantum peccatum veniale, ad oppoſitionem nonnullorum dicentium vxorem non eſſe vxorem ad talem actum, reſpondet quod vxor eſt vxor ad omnem actum, ex quo ſequi poteſt generatio, quamuis actus modo naturali ſit principalis: ex quo patet iuxta Caietanum vxorem viro exigenti modo indebito teneri reddere, quando non eſt periculum effuſionis ſeminis. Idem quando circumſtantia reddens copulam illicitam venialiter ſe tenet ex parte petentis, tenet abſolutè Bonacina *d. num. 9.* quando verò ſe tenet ex parte actus, idem tanquam probabile aſſerit, licet ſuſtineat contrarium tanquam probabilius. Sed dictum, ſeu regula quoad primam, & ſecundam partem (ſcilicet quando exigens peccat venialiter ſolum ob circumſtantiam perſonæ, ſeu ſe tenentis ex parte ipſius, ſiue ſit in illius poteſtate ſe ab ea liberare, ſiue non) probatur, quia tunc actus coniugalis ex ſe non eſt illicitus, & petens ratione illius circumſtantiæ prauæ non amittit ius exigendi per contractum matrimonij acquiſitum: ergo alter licitè poteſt reddere debitum, atque etiam ad id tenetur; neque propriè peccato exigentis cooperatur, ſed tantùm materialiter, & per accidens: tum quia concurrit ad actum coniugalem ex iuſta cauſa ſatisfaciendi ſuæ obligationi reddendi debitum exactum; tum quia, quando petens cum peccato veniali inſtanter exigit, non obſtante quod ex parte exigentis actus coniugalis non vacet culpâ veniali, nunquam tamen deeſt alia cauſa iuſtà reddens licitam debiti redditionem, illamque excuſans ab omni culpa, vt dictum eſt duobus numeris præcedentibus, & mox dicetur. Quare idem dictum, ſeu eadem regula probatur quoad omnes partes, & etiam quando exigens petit licitè, & cum peccato veniali ob circumſtantiam actus; quia quoties actus coniugalis eſt illicitus tantum ratione culpæ venialis, quâ afficitur vel ob circumſtantiam perſonæ vel actus, nunquam eſt adeo extrinſecè, vel intrinſecè, & ex ſe ita malus, vt ex iuſta aliqua cauſa excuſari non poſſit à malitia illa veniali, vel reſpectu vtriuſque coniugis, vel reſpectu alterius requiſiti ad actum illum reddendum, vt dictis duobus numeris præcedentibus explicatum eſt; quæ cauſa etiam non debet eſſe adeo grauis. At ordinariè, & ferè ſemper ex parte coniugis, a quo inſtanter alter cum peccato veniali exigit debitum, adeſt iuſta cauſa excuſans, ſcilicet, ne exigenti diſpliceat, vel odium, aut rixam, ſeu diſcordias excitet, & ad alia maiora mala petentem commoueat; ſicut (vt Paludanus *4. diſt. 32. q. 1. art. 1. initio*, & D. Antoninus *3. p. tit. 1. cap. 20. §. 7. verſic. nec hoc eſt reddere gladium*, referunt) in Theutonia vxor militis negantis in vigilia Paſchæ debitum, quia continuerat totâ quadrageſimâ, fratrem eius ii. petiuit, & negantem coire cum ea iugulauit, & reuerſa ad virum dixit; Hoc tu feciſti, quia me facere coëgiſti, ſcilicet non reddendo debitum. Iidem Paludanus, & Antoninus referunt aliam ſuppoſuiſſe ſe iumento. Quare cùm ſemper adſit iuſta cauſa reddendi, excuſans redditionem ab illis malitiis, & culpa veniali, quâ alioqui afficeretur reddens, vel propter cooperationem ad culpam exigentis, vel etiam ob indecentiam, aut irreuerentiam aliquam, quæ in actu reperiatur, ſicut poteſt, ita tenetur reddere debitum, quando exigentem non poteſt, vel non niſi cum difficultate auertere à petitione, quia quoties coniux poteſt ſine peccato, tenetur (niſi aliud graue incommodum excuſet, iuxta dicta in antecedentibus) reddere. Præterea vinculum iuſtitiæ obligans coniuges ad debiti redditionem fortius eſt, quàm præceptum charitatis impediendi in altero coniuge culpam venialem, quam ſpontè omninò committit, & quàm præceptum naturale abſtinendi ab actu coniugali ratione leuis indecentiæ, aut irreuerentiæ, quæ in eo reperiatur, ac proindè prænalere debet. Quare non eſt audiendus Comitolus dum *lib. 1. Reſp. mor. q. 136. num. 9. verſic. Magis vniuerſaliter*, dicit, cum alter coniux non poteſt ſine culpa debitum petere, alterum ſine culpa poſſe negare. Quod verò in tract. de contractu matrimonij, *cap. 9. num. 19.* dixi, ſuppoſito, quod conſummare matrimonium ante benedictiones ſit veniale, coniugem exactum tali opinioni adhærentem poſſe negare debitum, dictum eſt obiter, & iuxta aliam opinionem probabilem, vel intelligi debet per ſe præciſe, non habito reſpectu ad cauſam iuſtificantem redditionem.

Coniugi modo indebito exigenti debitum, an ſit reddendum?

Hinc infertur primò, coniugi exigenti modo indebito quoad ſitum abſque periculo impediendi generationem, licet peccet venialiter, alterum tamen licitè poſſe reddere, & teneri reddere, ſi petentem admonitione, aut blandis precibus, aut alia ratione non poſſet commodè auertere à petitione cum tali modo. Id quod etiam in terminis tradunt Caietanus, Fagundez, Auerſa, Diana *ſuprà, num. præcedenti & num. 228.* allegati. Sanchez *lib. 9. diſp. 16. num. 8.* & probabile ait Bonacina *d. puncto 3. num. 9.* Immò etiam Pontius qui *d. cap. 4. num. 3.* non approbat dictam regulam, quod quoties exigere eſt tantum veniale, licitum ſit reddere: tamen eodem *lib. 10. cap. 11. num 4.* aſſerit 232

aſſerit, etſi peccatum veniale ſit exigere modo indebito non impeditiuo generationis; nullum tamen peccatum eſſe reddere, idque non ob rationem numero præcedenti allatam, ſed quia, inquit, peccatum veniale in hoc caſu naſcitur ex ipſo affectu petentis, & vehementi appetitu voluptatis, cui appetitui, & affectui non cooperatur alter coniux reddens, ſed exercet actum licitum coniugibus, & ordinatum ad generationem; adhuc enim & ille modus poſſet exerceri ſine eo appetitu & affectu: quam Pontij rationem approbat etiam Diana *reſolutione* 296. Sed reuera petitio cum indebito modo (nulla intercedente iuſta cauſa excuſante) ſicut & actus ipſe coniugalis reſpectu petentis eſt peccatum veniale non ſolum ex affectu, & vehementi appetitu voluptatis, ſed & ratione indecentiæ, quæ in tali modo coëundi reperitur; nam etſi non ex vehementi appetitu voluptatis, ſed ſolum ad exercitium libertatis vellet ita coire, & coiret, venialiter peccaret, non alia de cauſa, niſi quia talis modus continet quandam turpitudinem, & indecentiam, reddens illum ſaltem venialiter illicitum, niſi ſubſit iuſta cauſa coëundi tali modo, vt ſupra tribus præcedentibus numeris declaratum eſt. Contrarium tamen, & petenti inuerſo ſitu ſine iuſta cauſa debitum coniugale nullo modo eſſe licitum reddere debitum ob eam rationem, quod in tali caſu actus coniugalis ſit ex ſe illicitus, licet tantum venialiter, affirmarunt Armilla *verbo Debitum*, *num* 7. D. Antoninus *d. cap.* 20. §. 7. Palacius, Bartholomæus Ledeſma à Sanchez *d. num.* 8. *relati*, & probabilius putant Bonacina *d. num.* 9. Leſſius *lib.* 4. *de iuſt. cap.* 3. *num.* 89. ſed præfatæ rationi, quibus hi Doctores innituntur, iam ſatisfactum eſt. Henriquez etiam *lib.* 11. *cap.* 16. *num.* 6. ait via teneri vxorem reddere debitum viro ſuccubanti: cuius rationem reddit in commentario litera S. nempe quod ſit probabile eſſe grauem culpam ita coire. Vnde etiam Sanchez *d. num.* 8. ait probabile eſſe non eſſe licitum reddere exigenti modo indebito, ex eo maximè, quod ſit probabile variationem ſitus eſſe culpam mortalem in petente. Verum Doctores communiter aiunt eſſe tantum culpam venialem, ſi non ſubſit periculum effundendi ſemen extra vas, & impediendi generationem, vt latè infrà, de vſu matrimonij, vel de obligatione coniugum erga prolem in fieri. Dixi autem initio numeri in illatione, *ſi petentem admonitione*, &c. quia probabile eſt coniugem, à quo alter petit modo indebito, teneri ſub veniali amicè rogare petentem, vt non petat eo modo, vt conſtat ex dictis *num.* 233. & in terminis docent Caietanus & Fagundez *locis citatis*, qua adhortatione præmiſſa ſi noluerit deſiſtere ab eo actu, tunc licita, & debita erit redditio ob allatas rationes: eſt tamen etiam probabile præfatam admonitionem non eſſe in præcepto, & nullum eſſe peccatum, ſi prætermittatur, præſertim ſi coniux à quo talis actus petitur ſit vxor, id quod quoque conſtat ex dictis infra eodem *numero* 233.

Viro petenti debitum tempore menſtrui an vxor teneatur reddere?

232 Infertur ſecundo, ſuppoſito quod petere debitum coniugale tempore menſtrui ordinarij non ſit ad ſummum (ſi ſcienter, & ſine iuſta cauſa petatur) plus quàm peccatum veniale ratione alicuius turpitudinis, & indecentiæ, vt aſſerunt magis communiter Doctores; coniugi eo tempore exigenti debitum licèt venialiter peccanti non ſolum poſſe alterum licitè reddere, ſed etiam teneri: Id quod quoque tradunt D. Thomas 4. *diſt.* 32. *q. vnica*, *art.* 2. *quæſtiunc.* 3. *corp. ibidem* Paludanus *q.* 1. *art.* 3. *fine.* Sotus *q. vnica, art.* 2. *ad* 2. Syluester *v. Debitum*, *quæſt.* 6. Pet. Ledeſma *q.* 64. *art.* 1. *dub.* 3. Rodriquez *tom.* 1. *ſum. cap.* 243. *num.* 17. Sanchez *lib.* 9. *diſp.* 21. *n.* 16. Coninch *diſp.* 24. *num.* 76. Rebellus 2. *p. lib.* 3. *q.* 19. *n.* 14. Villalobos 2. *p. ſum tract.* 40. *diffi.* 15. *num* 4. Fagundez *in decalog. lib.* 6. *cap.* 3. *num.* 28. Filliuccius *tom.* 1. *tract.* 10. *cap.* 9. *num.* 356. Coninch *de ſacram. diſp.* 34. *num.* 76. Martinus Perez *de matr. diſp.* 49. *sect.* 2. *num.* 14. Caſtrus Palaus *p.* 5. *tr.* 28. *diſp.* 3. *puncto* 4. §. 4. *num.* 9. & alij à Sanchez *d. num.* 16. *& præcedenti relati.* Quamuis minus probabiliter Pontius *lib.* 10. *cap.* 14. *num.* 6. Bonacina *q.* 4. *puncto* 16. *n.* 6. & Aueſa *q.* 21. *sect.* 6. *verſic. Ita ego*, contrarium teneant aſſerentes ſi incontinentiæ periculum non excuſet, eſſe peccatum veniale ſi vxor menſtrua petat, vel ab ea petatur, & reddat: quia, inquit, cooperatur illicito vſui corporis in eo caſu. Sed in tali caſu vxorem viro illicitè petenti poſſe licitè reddere conſtat ex ſupradictis, quia leui illi turpitudini, ſeu indecentiæ actus coniugalis eo tempore habiti reſpectu reddentis præponderat obligatio iuſtitiæ reddendi debitum, & incommodum diſplicentiæ odij, vel rixarum, & aliorum malorum ex negatione debiti oriundorum. Vnde etiam coniux reddens non cooperator propriè peccato exigentis, ſeu vſui corporis, quatenus reſpectu eiuſdem exigentis eſt illicitus, ſed tantum materialiter, & per accidens, vt latè ſupra explicatum eſt. † Aduertunt autem ferè omnes præallegati Doctores vxorem menſtruam, vt reddendo ab omni culpa veniali excuſetur, debere virum petentem conſcium menſtrui prius admonere, & fraternè corrigere, vt deſiſtat ſi probabiliter ſperatur admonitionem profuturam. Si verò vir petens debitum ignoret menſtruum, debere quidem vxorem amicè & precibus beneuolis, alia ratione, ſeu prætextu infirmitatis eum amouere, & auertere ab ea petitione, non tamen debere ei ſignificare ſuum menſtruum, aut fluxum, ne fortè vir ab ea abhorreſcat, & alienam appetat, niſi alioqui tantæ prudentiæ, tamque probatæ virtutis ſit, vt contrarium de illo ſperetur: qua monitione, ſeu exhortatione præmiſſa ſi adhuc vir inſtet, vxor licitè reddit, & tenetur reddere, iuxta eoſdem Doctores, quia plus obligat vinculum iuſtitiæ reddendo debitum (vt dicebam) quàm indecentia. Immò Sanchez *d. num.* 16. credit prædictam admonitionem minimè eſſe in præcepto, eo quod durum videatur ob indecentiam illam venialem, quam vir exigens admittit, redigere vxorem in eas anguſtias, vt effingere debeat occaſiones ad virum auertendum, eo vel maximè, quod viri ſuſpicentur ex odio procedere, aut ex amoris defectu, & cum ſint ad fornicandum proni, in alias incontinentias labentur; idem videntur ſentire tum Coninch, qui non dicit tunc teneri, ſed decere vxorem virum petentem, ſi commodè poterit, auertere; tum Villalobos, qui ſolum ait, quod tunc vxor poterit precibus ſe excuſare non detegendo fluxum. Ad idem Sanchez refert Aſtenſem, Bonauenturam, Tarentaſiam, Palacium, Abulenſem, Ledeſmam, M. Gaëtam, qui nulla facta mentione præmonitionis faciendæ aiunt, vxorem menſtruam viro exigenti teneri reddere debitum. Verum reliqui Doctores omnes numero præcedenti relati prærequirunt eam admonitionem vti de præcepto ſub veniali, ſi ſperetur fore, vt proſit, & poſſit commodè fieri. 233

Quoties debiti petitio eſt illicita ob finem venialiter malum, an ſit licita, & debita redditio?

Et dictis eodem *num.* 230. infertur, licet coniux exigens debitum malo fine ſolum venialiter vitioſo, nempe ob ſolam delectationem captandam, aut ſolum ob ſanitatem corporis conſequendam, aut tan- 234

rùm

Digitized by Google

tum propter fornicationem, ſeu incontinentiam vitandam (ſi verum eſt debiti petitionem in his caſibus vitiari venialiter ex circumſtantia talis finis, de qua re latè infrà, vbi de vſu matrimonij) peccet venialiter, reddens tamen bono fine, & vt ſatisfaciat ſuæ obligationi, minimè peccare, ſed & ad reddendum teneri. Vt etiam in terminis docent Paludanus 4.*diſt.* 32.*q.*1.*art.*1.*initio*, D. Antoninus 3.*p.tit.*1.*cap.*20.§.7. Adrianus *in* 4.*vbi de matrim dubit.*14.*verſic. ad rationes, & de Eucharistia quæſt. reſtat iam, videre, an propter corporalem immunditiam, in ſolutione ad* 3. *principale*, Sotus 4.*diſt.*31.*q.vnica,art.*3.*paulò poſt initium.* Per. Ledeſma *q.* 46. *art.*6. *dub.*2. Stephanus Gaeta *repet. cap. ad limina* 30.*q.*1.§ 4.*num.*174. Sanchez *lib.*9.*diſp.* 1.*n.*5. *diſp.*9.*n.*5, *diſp.*10.*n.*3. *&* *diſp.*11.*n.*7. Martinus Perez *d. diſ.*50.*ſect.*5. Rebellus *de obligat.iuſtit.p.*2. *lib* 3.*q.*19.*n.*5. Fagundez *in decalog.lib.*6.*cap.*5.*n.*5. & idem tenent non ſolum Doctores omnes citati *num.* 230. *&* 231. ſed etſiam alij communiter. Vnde minus rectè Guillelmus Rubion 4.*diſt.*32.*q.*1.*art.*2.*concl.*5. dixit coniugi petenti ob finem vitandæ fornicationis eſſe veniale reddere, eo quod inquit, quoties exigens peccat, idem peccatum committit reddens, quod tamen fundamentum eſt falſum, vt ex dictis conſtat.

Quando debiti petitio eſt mortalis ob circumſtantiam exigentis, à qua ſe liberare poteſt, an ſit licita, & debita redditio?

235 Præcipua igitur, & grauior controuerſia circa difficultatem initio numeri 228, propoſitam eſt, an quoties exigens debitum peccat mortaliter ob aliquam circumſtantiam perſonæ, ſeu tenentem ſe tantùm ex parte exigentis, alter etiam coniux peccet mortaliter, ſi reddat, & conſequenter teneatur debitum negare. Quando autem petens debitum peccat mortaliter ratione circumſtantiæ ſolius perſonæ, dupliciter huiuſmodi circumſtantiis (vt colligi poteſt ex dictis *n.* 230.) quæ reddit petitionem illicitam, & culpabilem, poteſt ſe habere reſpectu eiuſdem perſonæ; nam aliquando libertati exigentis ſubeſt, vt ſe poſſit ab ea circumſtantia liberare (vt quando petendo peccat ratione praui finis intenti, petens v. g. affectu fornicario, aut defectu finis, qui debuit apponi) aliquando non eſt in poteſtate eiuſdem petentis ſe ab ea circumſtantia liberare, vt quando petens debitum peccat ratione voti caſtitatis, quo ligatus eſt, aut ratione affinitatis contractæ cum coniuge, à quo petit, quia perſonam conſanguineam eiuſdem coniugis cognouit. Quare etiam in hoc ſecundo caſu aliquando circumſtantia praua, & vitioſa perſonalis non priuat coniugem petentem iure exigendi debitum; vt ſi petens ſit ſolùm ligatus ſimplici voto caſtitatis; aliquando priuat iure petendi, vt ſi petens cum coniuge contraxit affinitatem, vel cognationem ſpiritualem.

236 Itaque quoad primum caſum, nempe quando exigens peccat lethaliter ob circumſtantiam, ſeu cauſam quam ipſe tollere, & amouere poteſt ab eadem petitione, vt cum peccat ratione finis intenti lethaliter mali, non licere alteri reddere, & conſequenter non teneri, nec poſſe abſque peccato mortali reddere, ſentiunt Guillelmus Rubion *citato art.* 2. *concl.*2. *& diſtinct.*35.*q.*2. *concl.*3. & Vgolinus *de ſacramentis tract. de matr.cap.* 10. *num.* 10. vniuerſaliter docentes, cùm exigere eſt mortale, non licere, & lethale eſſe reddere, & negandum fore debitum; quod idem videtur ſentire Fernandez *loco ſupra, num.* 228. *citato*; cum dicat quod ſicut non licet reddere gladium ei, quem ſcio velle ſe, vel alium occidere, immò nec licet tradere pecunias domino, cum ſcio profuſè conſumendas; ita nec licere reddere actum coniugalem coniugi quem ſcio abuſurum in detrimentum animæ ſuæ. Verùm cæteri Doctores communiter in hoc caſu, ſi petens ab eo, à quo petitur amicè, & beneuolè admonitus, & rogatus (ſi talis admonitio commodè fieri poſſit) vt deponat prauam circumſtantiam, vel à petitione deſiſtat, noluerit ſe corrigere, nec deſiſtere, aſſerunt licitum eſſe reddere, & adeſſe obligationem reddendi. Ita Maior 4.*diſt.* 31.*q. vnica*, §. *contra ſecundam concluſionem, argumento* 1. Adrianus *in* 4. *de matr. dubitatione* 14.§. *Ex his patet, verſic. Tertio caſu, &* §. *Ad rationes.* Paludanus, Sotus, D. Antoninus *locis ſupra, num.*234.*allegatis*, Doctores *ſuprà, n.*226.227. 228.*citati*, ſcilicet Sanchez *d. diſp.*6.*n.*4. *&* 7. Coninch *n.*28. Layman *d. num.* 17. Filliuccius *n.* 307. 308. 309. Bonacina *n.* 3. Villalobos *d. diffic.* 47. *n.*2. & Hurtadus *d.diſp.*10.*num.*57. Baſilius Pontius *d.lib.*10.*cap.*3.*num.*5. Aſtenſis 2.*p.* tit. 10. *art.*4. *q.*3. & à fortiori Petr. Sotus, Couarruuias, Nauarrus, Rebellus *locis infra allegandis*, & alij à Sanchez *relati.* Probatur, quia in hoc caſu cum coniux petens illicitè ob illam circumſtantiam prauam non ſit priuatus iure, quod per matrimonium adeptus eſt in corpus alterius ad vſum coniugalem, alter tenetur reddere, & reddendo ſatisfacit obligationi iuſtitiæ: ergo licitè reddit. Confirmatur hæc conſequentia: reddens exercet actum ex natura ſua hic, & nunc licitum; & ita nec cooperatur peccato exigentis propriè, & formaliter loquendo, quia tantum cooperatur actui ex ſe licito coniugalis, & quem ipſe alteri petenti debet reddere; neque vllo modo cooperatur petitioni alterius illicitæ, ſed eâ ſuppoſitâ cooperatur actui coniugali licito, & a ſe ea iuſtitia debito. Nec poteſt dici cooperari indirectè ad peccatum exigentis, nam ad indirectam cooperationem requiritur poſſe, & teneri impedire. At coniux, à quo alter cum peccato in hoc caſu petit, nec poteſt non reddere (nam cùm res propria à vero domino petatur, lex iuſtitiæ obligat coniugem exactum ad reddendum) nec tenetur, quia praua circumſtantia, ſeu malitia alterius non vitiat in ſe actum, nec afficit redditionem, quæ ſola eſt actus reddentis: ergo non tenetur impedire exigentis peccatum, maximè quia negando debitum poteſt timere indignationem, & odium petentis, aut illius incontinentiam. Confirmatur etiam eſſe in hoc caſu licitam, & debitam redditionem, tum exemplo petentis ſuam pecuniam apud alium depoſitam, intendentis ea vti ad vſus inhoneſtos cum meretricibus, quam depoſitarius, ſi non poteſt eum auertere eidem licitè reſtituit, & reſtituere tenetur, vt Maior *loco citato*, Sotus *lib.*4.*de iuſtit.q.*2.*art.*1.*in ſolut.ad* 1. Sanchez *d.num.* 4. *& alij communiter* agentes de reſtitutione docent; vnde minus rectè, & ſine fundamento contrarium ſentit Fernandez *loco citato.* Tum exemplo ſecreti vſurarij, aut raptoris, ſeu exiſtentis in mortali petentis à ſuo parocho Euchariſtiam in publico, cui licet petendo peccanti, Parochus licitè adminiſtrat Euchariſtiam, & adminiſtrare tenetur; & in vtroque caſu ratio eſt, quia actus reſtituendi, & adminiſtrandi eſt ex ſe licitus, & debitus. † Demùm 237
in hoc caſu licere redditionem confirmat Pontius, quia reddens cooperatur actui, quem petens hic, & nunc poteſt bene exercere, & ſua culpa facit malè; & ideo reddenti non poteſt imputari eius peccatum, ſicut ex ſimili cauſa non peccat, qui cum non habeat alium Sacerdotem, & hic, & nunc ei expediat confiteri, petit ſacramentum confeſſionis à Sacerdote, quem ſcit eſſe in peccato mortali; poteſt enim iſte Sacerdos habere actum contritionis ad dignè miniſtrandum, & ſua culpa non habet: Et ſicut etiam non peccat ex aliqua neceſſitate petens mutuum ab vſurario, quem ſcit exacturum vſuras, quia petit tantum

tantum mutuationem pecuniæ ex ſe licitam, & quam poſſet mutuans benè exercere. Et ſicut quoque ex eadem ratione non peccat mutuatarius dans pecuniam exactam ab vſurario, quia actus dandi hîc, & nunc ex ſe eſt licitus, & vſurarius poſſet actum accipiendi bene exercere reddendo quod vltra ſortem datur, & ſua culpa malè facit.

238 Neque præfatæ ſententiæ obſtat, quod reddens videatur conſentire peccato petentis, & ita peccet, iuxta illud Apoſtoli *ad Rom.* 1 *non ſolum qui faciunt, ſed & qui conſentiunt, digni ſunt morte.* Nam vt ex dictis conſtat, reddens non conſentit petenti, ſed tantum ſoluit quod debet, quod eſt licitum. Vnde etiam non cooperatur propriè, & formaliter exigentis peccato, ſed tantùm materialiter, & per accidens. Et ſi dicat, vbi duo ſunt inſeparabilia, non poſſe alteri conſenſum præſtari altero excluſo, ac proinde cum in coniugali copula actus vtriuſque coniugis ſint inſeparabiles, & conſentientem redditioni, conſentire etiam petitioni, & conſequenter peccato exigentis. Reſpondetur aſſumptum eſſe verum, quando illa duo ſunt ſecundum rem, & voluntatem inſeparabilia, ſecus ſi ſeparabilia, vt patet in Chriſti Domini Crucifixione, quæ quatenus activa diſplicuit Deo, placuit quatenus paſſiua.

239 Non obſtat etiam, quod coniugi exigenti cum periculo ſuo grauis damni corporalis non licet (vt dictum eſt *n.* 209. debitum reddere, ſicut etiam non licet reddere gladium domino volenti vti illo ad ſe, vel alium interficiendum; & conſequenter multò minus licebit reddere actum coniugalem petenti in perniciem animæ ſuæ, cum bonum ſpirituale corporali præſtet. Nam, vt Sotus loco citato rectè reſpondet, cùm homo non habeat dominium naturale corporis ſui, aut alieni, non eſt in eius poteſtate ſibi, vel alteri corporale damnum inferre, & ſic non habet ius vtendi re ſuâ in ordine ad nocumentum corporale ſibi vel alteri inferendum, atque adeo in tali cauſa eidem petenti non eſt obligatio pro nunc reddendi, nec reddi licitè poteſt; cum verò homo animæ ſuæ morale dominium habeat (etenim Deus illum reliquit in manu conſilij ſui (in ſua poteſtate eſt ſibi damnum ſpirituale inferre; & ideo eidem res ſua petenti cum ſpirituali animæ detrimento (ſi aliàs non poſſit aueiti) reddi debet, & conſequenter licitè redditur. Cum etiam ſemper ſit in hominis poteſtate ſibi cauere damnum ſpirituale, non autem ſemper ſit in poteſtate hominis vitare damnum corporale, aut aliud temporale, ideo etiam magis homo obligatur occurrere nocumentis magnis corporalibus, aut temporalibus, quàm ſpiritualibus, ſi non eſt paſtor.

Non obſtat quoque ſi dicatur eſſe contra charitatem, non impedire peccatum alterius, ac proinde in hoc caſu iuſtitiam debere reddere charitati. Nam reſpondetur ipſam charitatem, dum per iuſtitiam impedit maiora mala, cedere ſibi ipſi.

Ex dictis infertur, quod etſi Stephanus Bauny *de Sacramentis tract.* 12. *q.* 4. §. *Tertius caſus,* & nonnulli alij tacitis nominibus relati à Baſilio Pontio *d. lib.* 10. *cap.* 11. *num.* 8. aſſeruerint peccare mortaliter vxorem reddentem debitum marito, qui ea non conſentiente ſolet in fine copulæ membrum extrahere, & ſemen foras effundere, eo quod, inquit, ſic cooperetur voluntariè, præbeatque occaſionem peccato viri: Infertur, inquam, contrarium, & vxorem marito ſolito in fine copulæ effundere ſemen extra vas poſſe licitè reddere debitum, & teneri reddere; nec dum ipſa non conſentit effuſioni, cooperatur peccato, ſed cooperatur tantum actui per ſe bono, quem maritus, ſi vult poteſt bene exercere. Quare etiam à tali marito poteſt licitè petere, quia habet ius petendi, & petit actum, quem ipſa poteſt bene, & abſque peccato exercere, nec ob viri malitiam ipſa debet priuari iure ſuo, & ita in terminis ſentiunt etiam Diana *p.* 2. *tract.* 15. *reſol.* 64. & Baſilius Pontius *d. n.* 8. vbi ſine bene addit, quod ſi vera eſſet oppoſita ſententia, non ſolum non poſſet vxor marito ita praue affecto petenti reddere, ſed neque ab eo petere, cum fortiùs militet eadem ratio.

Vbi debiti petitio eſt mortalis ob circumſtantiam ſolius exigentis, non priuantem vel priuantum iure exigendi, à qua ſe liberare non poteſt, v. g. quia voto caſtitatis, vel impedimento affinitatis poſt matrimonium contracta eſt obſtrictus, an reddens mortaliter peccet, & teneatur non reddere?

Quoad alterum caſum, quando coniux exigens debitum peccat mortaliter in petitione ob circumſtantiam ſe tenentem ex parte perſonæ petentis, quæ non ſubeſt eius libertati, vt ab ea ſe poſſit liberare, ſed tamen non priuat petentem iure exigendi debitum, vt cùm exigendo peccat mortaliter ratione voti caſtitatis emiſſi ſine renuntiatione, ſeu abdicatione iuris petendi, non licere alteri reddendo peccare mortaliter: & ita eum teneri negare, non verò reddere debitum, ſuſtinent Baſilius Pontius *d. cap.* 3. *n.* 3. Comitolus *lib.* 1. *reſponſorum mor. citata q.* 136. *n.* 4 *verſic. magis eſt,* & Hurtadus *d. diſp.* 10. *n.* 57. & 58. quod idem ſentiunt Doctores aſſerentes coniugi voto caſtitatis aſtricto debitum exigenti alterum non teneri reddere, & hi ſunt Nauarrus *in man. cap.* 16. *num.* 31. Armilla *v. Debitum coniugale, n.* 19. Syluester *v. matrimonium* 7. *q.* 5. *dicto* 6. Cuccus *lib* 5. *inſtit. maior. tit.* 12. *n.* 19. Azorius *p.* 1. *lib.* 11. *cap.* 21. *q.* 5. Fernandez *loco ſuprà, num.* 228. *citato,* Ricchardus 4. *d.* 32. *art.* 2. *q.* 1. *corpore in fine,* & Aſtenſis 2. *p. ſum. lib.* 8. *tit.* 10. *art.* 2. *q.* 2. *fine,* cùm dicant quod coniux, qui vouit caſtitatem ſine alterius licentia non poteſt quidem petere debitum, ſed quoad reddendum manet in ſeruitute, alter verò efficitur liber: ex quibus Syluester, Cuccus, Azorius, & Fernandez expreſsè etiam aiunt reddentem mortaliter peccare; quod idem aſſeruiſſe Palacium, Henricum, Guillelm. & Vgolinum refert Sanchez *lib.* 9. *diſp.* 6. *num.* 1. ita etiam Martinus Perez *de matr. diſp.* 52. *ſect.* 2. *fine,* vbi tamen ſolùm tenet coniugem innocentem non poſſe licitè reddere debitum alteri coniugi inceſtuoſo petenti, qui culpabiliter contraxit affinitatem cum eo. Probatur genericè quod in hoc caſu coniugi exacto non liceat reddere. Primò quia, cum coniux non poteſt licitè petere, nullum ius exigendi habet, cum id poſſimus, quod iure poſſumus, ac proinde licet habeat dominium corporis alterius coniugis, à quo exigit, illud tamen eſt impeditum quoad vſum, quia non habet dominium niſi ad vſum licitum; ergo alter ex iuſtitia non tenetur reddere, & conſequenter etiam reddendo peccat cooperando peccato exigentis; vnde ſecundò probatur, quia in hoc caſu reddens cooperatur peccato exigentis, quia cooperatur actui, qui hic, & nunc eidem exigenti v. g. aſtricto caſtitatis voto non poteſt non eſſe peccatum, cum non poſſit ab eo benè fieri, nec ſit in illius poteſtate tollere impedimentum, ſeu circumſtantiam actum vitiantem, ergo cooperatur illi, licèt eius ruinam non intendat; cum vt quis dicatur peccato cooperari, non ſit neceſſe proximi ruinam intendere, ſed ſufficit cooperari actui, qui hic, & nunc non poteſt fieri bene, vel malè, ſed neceſſariò malè. Neque iuuat, ſi dicatur reddentem cooperari actui ex ſua natura licito, eo quod circumſtantia vitians reddens exigenti copulam coniugalem 240

illicitam

Digitized by Google

illicitam ſe tenet ex parte perſonæ eiuſdem exigentis, non verò ex parte actus. Nam contra eſt, quia circunſtantia illa ſe tenens ex parte perſonæ vitiat actum prout hic, & nunc fit; ſicut & actus ipſe adminiſtrandi confeſſionem vitiatur ex excommunicatione, quâ ſacerdos miniſtrans eſt ligatus, quamuis actus ille ſit bonus; & aliàs eſſet licitum petere ſacramentum ab excommunicato, qui abſolui non poteſt: quod tamen falſum eſt, vt ex doctrina Vaſquez *in opuſculo de ſcandalo, a. 8. dub. 4. num.* 42. ſupponit *loco citato* Pontius, & hac ratione confirmat, quia tunc ſacramentum petitur ab eo, qui annuens petitioni non poteſt bene, vel mala adminiſtrare ſacramentum, ſed neceſſariò adminiſtrat malè, cùm non habeat copiam abſolutionis; & tunc petitio habet rationem ſcandali actiui, quia petit id, quod neceſſariò faciendum eſt malè, ſi fiat; ſic ergo qui cooperatur vſui corporis eum petente impedito caſtitatis voto, peccat, quia licet ille vſus ex ſe ſit licitus, & non afferat ſecum eam circumſtantiam voti, prout tamen hic, & nunc exercetur non eſt licitus, quia illa circumſtantia vitiat & petitionem, & vſum petentis, cui alter reddendo cooperatur. Id quod etiam explicat Pontius ſequentibus exemplis, nempe quod qui miniſtrat carnes in die veneris, aut cœnam ieiunanti parat, peccat; quia actus ille, etſi ſecundum ſe non ſit illicitus: attamen ex circumſtantia temporis illicitus eſt; & ſimiliter ſi quis miniſtraret cœnam ſcienter habenti votum ieiunandi illo die, peccaret; vel quia miniſtraret carnes Carthuſiano, quem ſciret non poſſe carnes comedere, cum tamen hæc omnia non ſint ſecundum ſe mala, ſed ex circunſtantia perſonæ. Quibus exemplis addi poteſt aliud, quod petenti in loco ſacto, vel publico non licet reddere actum coniugalem, quia hic & nunc eſſet peccatum ſacrilegij, vel contra honeſtatem, licet aliàs actus coniugalis ſit ex ſe licitus: ergo nec licet reddedere coniugi voto aſtricto petenti, cùm actus hic, & nunc à petente non poſſit exerceri ſine malitia ſacrilegij. Et hanc eandem ſententiam tenet Raphaël Auerſa *queſtion.* 10. *de matr. ſect.* 4. *fine*, loquens de coniuge aſtricto voto caſtitatis, cui ait alterum nec teneri, nec poſſe licitè reddere; declarans tamen dummodo poſſit negare abſque ſuo, vel alterius graui diſpendio: nam alioqui, inquit, non tenebitur cum tanto damno peccatum alterius impedire, iuxta communes regulas de obligatione charitatis.

241 Contrarium tamen, & etiam quando coniux exigendo debitum peccat ob circumſtantiam ſolius perſonæ non priuantem iure exigendi, quæ libertati non ſubeſt, ita vt ipſe petens ſe liberare ab ea non poſſit (vt v. g. ſi petens ſit voto caſtitatis ſimplici ligatus) & admonitus, ac rogatus deſiſtere à petitione inſtet, & non acquieſcat, alterum licitè reddere, & teneri reddere verius, & probabilius affirmant Adrianus *loco ſuprà, num.* 136. allegato, cum moderatione tamen quæ ponitur *infrà num.* 242. *fine.* Petrus Soto d. *lect.* 16. *de matrimonio. fine.* Petrus Ledeſma *de comm. queſt.* 53. *art.* 1. *verſic. In huius rei expoſitionem*, Couarruuias *de ſponſal. p.* 2. *cap.* 3. §. 1. *num.* 6. Suarez *de cenſuris diſput.* 15. *ſect.* 4. *num.* 9. Rodriquez *in ſum. part.* 2. *cap.* 92. *num.* 4 Henriquez *lib.* 11. *cap.* 15. *num.* 9. *litera F. in textu, & comm.* Sanchez *lib.* 9. *dict. diſput.* 6. *num.* 3. & 12. & *diſput.* 33. *numero* 8. & *lib.* 2. *ſumm cap.* 21. *num.* 18. Rebellus *de oblig. iuſtit. part.* 2. *lib.* 3. *quaeſt.* 17. *n.* 10. Leſſius *de iuſtit. lib.* 2. *cap.* 41. *num.* 55. *verſic. Dico tertiò*, Reginaldus *lib.* 31. *numero* 352. Martinus Perez *de matr. diſput.* 50. *ſect.* 5. Diana *part.* 3. *tract.* 4. *reſol.* 296. Coninch, Bonacina, Layman, Filliucena, Villalobos *locis ſuprà, n.* 236. *allegatis.* Caſtrus Palaus *p.* 5. *diſp.* 3. *puncto* 4. §. 6. *n.* 7. & plures alij apud Henriquez, Sanchez, & Rebellum. Probatur hæc ſententia quoad coniugem malè petentem ratione voti caſtitatis, cùm in hoc caſu coniux voto aut alio ſimili impedimento perſonali non priuante iure petendi ligatus illicitè petens debitum verè habeat ius exigendi, quo ratione voti ſimplicis non priuatur quodque per renúciationem, aut abdicationem (vt modò ſupponimus) non amiſit, alter ex obligatione iuſtitiæ commutatiuæ, & orta ex contractu matrimonij, debitum coniugale reddit: ergo licitè reddit, & tenetur reddere. Quare reddens non conſentit exigentiâ peccato, cum doleat ipſum peccare, nec ad petendum incitet, nec poſſit impedire non reddendo, cùm lege iuſtitiæ res ſua domino exigenti ex iuſtitiæ obligatione ſit reddenda, nec teneatur impedire, cum malitia proueniens ex circunſtantia perſonæ petentis vitiet petitionem, & non actum in ſe, neque afficiat redditionem, & etiam negare debitum, & peccatum alterius impedire ſine graui malo non poſſit, prout dictum eſt *ſuprà, n.* 235. Vnde etiam non poteſt dici, quod idem reddens cooperetur moraliter peccato exigentis, eo quia cooperetur actui coniugali, qui hic, & nunc eſt illicitus, cum ab exigente non poſſit niſi malè exerceri; nam actus ille ex ſui natura eſt licitus, & hic, & nunc non vitiatur in ſe, ſed eſt illicitus tantùm reſpectu exigentis ob ſpecialem circumſtantiam ipſius. Quare reddens cooperatur tantum materialiter peccato alterius, id eſt cooperatur quidem externæ actioni, in qua alter peccat, non tamen ei cooperatur, quà peccatum eſt, quia nullo modo eſt cauſa cur debitum exigat, ſed ſolum cooperatur ei quatenus eſt actio ſibi licita, & exigenti ex obligatione iuſtitiæ debita. Quemadmodum depoſitarius exactus dans pecuniam, ſeu aliam rem domino exigenti, & accipienti cum praua intentione, vel alia circumſtantia ex parte ipſius, quæ reddit acceptionem pecuniæ ſeu rei illicitam, & malam, non cenſetur cooperari ad peccatum eiuſdem accipientis (niſi per pecuniam aut aliam rem illam nocumentum, ſeu iniuria tertij inferretur, vel ſui ipſius interfectio, vt ſi gladius depoſitus peteretur ad ſe, vel alium innocentem occidendum) quia datio reſpectu depoſitarij eſt licita, & debita ex iuſtitia; & ſicut etiam ex iuſta cauſa accipiens mutuum ab vſurario illud dante ad vſuram; & dans vſurario aliquid vltra ſortem, vel accipiens eleemoſynas ab eo, qui malo animo eam dat, nullo modo cenſetur formaliter, & propriè cooperari illorum peccato. † Neque dicat Pontius 242
in huiuſmodi caſibus depoſitarium, vel mutuatarium, aut accipentem eleemoſynam malo animo, non exercere neceſſariò malè talem actionem, cum ſit in poteſtate ſua malè, vel bene exercere, & ſua culpa malè exerceat; at in noſtro caſu coniux exigens debitum coniugale neceſſariò malè exercet vſum ſui corporis, ſeu actum coniugalem. Et ideo reddens cooperatur peccato, ſeu actui coniugali quatenus peccatum eſt; cum hic, & nunc non poſſit niſi cum peccato ab exigente exerceri. Nam contra hanc reſponſionem eſt, quia licet in prædictis caſibus accipiens rem depoſitam, vel vſuram, & mutuans ſub vſura, aut dans eleemoſynam malo animo poſſit, ſi velit bene actum accipiendi, vel dandi exercere; tamen dum accipit, vel dat cum praua illa circumſtantia reſpectu illius non minùs hic, & nunc eſt illicita, & mala acceptio, aut datio, quàm reſpectu coniugis voto caſtitatis aſtricti exigentis debitum coniugale hîc, & nunc eſt illicitus, & malus vſus corporis, ſeu actus coniugalis: ſicut etiam dum coniux affectu fornicario exigit, & vult exercere actum coniugalem hic, & nunc reſpectu illius, ac ſi eſſet voto caſtitatis ligatus, eſt copula illicita, & mala; ergo ſicut in hoc caſu, & in aliis prædictis nulla cenſetur cooperatio ad peccatum ex parte reddentis debitum coniugale, aut ex parte depoſitarij, vel mutuatarij, vel

accipientis eleemoſynam; neque in hoc caſu, quo coniux exactus reddit debitum exigenti voto caſtitatis aſtricto, vel æquè in omnibus erit cooperatio ad peccatum alterius, quod eſt falſum, neque admittit Pontius. Contra cuius reſponſionem etiam eſt; nam ſi non ſolum exiſtens in mortali, ſed etiam in excommunicatione occulta, nota tamen à Parocho petat in publico Euchariſtiam, Parochus licitè adminiſtrat, licet petens hic, & nunc non poſſit bene petere, & accipere Sacramentum: Item ſi excommunicatus occultus petat à Parocho, vt aſſiſtat illius matrimonio, licitè aſſiſtit, & tenetur aſſiſtere, licet excommunicatus ante abſolutionem nequeat abſque peccato mortali contrahere, vt *in tractatu de contractu matrimonij, cap. 9. numero* 98. dixi, & docet idem Pontius *lib.6. cap.* 10. Ita etiam licet coniux aſtrictus voto caſtitatis petendo debitum peccet mortaliter, alter reddendo non peccat. Ratio igitur generalis, cur & in caſu noſtro (de quo principaliter diſſeritur) & in aliis caſibus non adſit cooperatio ad peccatum, eſt quia ex ſui natura actus non eſt malus, ſed licitus, & qui ad illum concurrit, id facit ex iuſta cauſa, neque eſt cauſa, vt alter qui cum peccato vult actum exercere, illum exerceat, vel tali modo, cui culpa annectitur, exerceat. Quare in omnibus præællegatis caſibus depoſitarius exactus reſtituens pecuniam domino intendenti eâ malè vti, mutuatarius accipiens mutuum ab vſurario dante ad vſuram, aut ei dans aliquid vltra ſortem, accipiens eleemoſynam à dante malo animo, Parochus adminiſtrans Euchariſtiam excommunicato occulto illam petenti in publico, vel aſſiſtens excommunicato occulto volenti contrahere matrimonium, coniux exactus ab altero coniuge exigente malo fine, vel cum ligamine voti caſtitatis reddens illi debitum, licet cooperetur actioni illi externæ (nempe acceptioni, vel dationi, vel vſui Sacramenti, aut contractui, vel actui coniugali) in qua alter peccat, non tamen ei cooperator ad peccatum, nec ipſe peccat, quia actio aliàs ex ſe non eſt mala, ſed licita, & non eſt alteri cauſa, vt vel illam exerceat, vel tali modo exerceat, & ſolum ei cooperatur, quatenus eſt licita, vel etiam à ſe debita ex obligatione commutatiuæ iuſtitiæ. Hanc autem ſententiam licet Adrianus limitet non procedere, ſi vouens caſtitatem voluit à ſe abdicare quantum in ipſo carnalis commercij poteſtatem; hanc tamen limitationem non admittit Sanchez *d. num.* 7. niſi in caſu, quo vir vouens inſinuet vxori ita ſe velle Deo per votum caſtitatis obligare, vt nullum prorſus poſtea ius habeat in ipſius vxoris corpus, atque ab vxore acceptaretur; tunc enim iam deinceps cum vir amiſerit ius petendi per pactum illud, non tenebitur vxor, inquit, reddere; ſecus verò ſi ſoli Deo obligaretur per votum etiam illo animo amittendi ius in vxoris corpus, quia adhuc manet dominus corporis vxoris, & ius priſtinum in illud retinet, quamuis ſacrilegè votum violet illo vtens petendo. Quemadmodum quibuſcunque verbis, & quacunque intentione votum eleemoſynæ emittatur, vouens manet dominus, donec tradat pauperi. Ita Sanchez. De qua tamen re, ſcilicet per actus internos hominem ſe Deo, & non homini obligare, latiſſimè egi *in tertio tomo mor. var. tit.* 3. §. 3. per totum. Eadem ſententia ſpecialiter probatur, quando coniux illicitè petens eſt priuatus iure exigendi ob cognationem ſpiritualem, vel affinitatem culpabiliter contractam cum altero coniuge carente culpâ; probatur, inquam, tum ratione iam adducta, quod cùm actus ille coniugalis non ſit ex natura ſua illicitus, ſed ex circonſtantia ſe tenente ex parte exigentis, idemmet actus, vt ſe tenet ex parte coniugis reddentis, carentis circumſtantiâ vitiante, eſt licitus, ac proinde redditio non eſt cooperatio ad peccatum, nec reddens eſt cauſa, vt alter illum exerceat, vel tali modo, cui culpa annectitur. Tum alia ratione communi (ſcilicet, ſiue illicitè petens habeat impedimentum priuans iure petendi, ſiue tantùm petitione licita) nam coniux innocens, & carens voto ob delictum inceſtuoſi, vel votum alterius non debet grauari (vt de delicto inceſtuoſi coniugis expreſſe habetur *cap. tranſmiſſa, & cap. Tua*, de eo qui cognouit) & ideo non debet ſpoliari, aut diminui poſſeſſione, & pleno iure, quod habet petendi, alioqui non modicum onus, & grauamen ſubiret, ſi ſemper deberet ipſe petere) & ſcrupulis vexaretur etiam in petendo, exiſtimans ne fortè moueatur ex tacita alterius petitione, & ita potius reddere, quàm petere videatur. Confirmatur, quia ideo coniux non dubius de valore matrimonij coniugi dubio exigenti poteſt reddere licitè debitum; quia cùm ſit in poſſeſſione pacifica matrimonij poteſt vti plenè ſua poſſeſſione petendo, & reddendo; nec aliquo modo illa ſpoliari debet ob alterius dubium. Ergo etiam in præſenti caſu coniux innocens, & carens voto, licitè poteſt, ſi velit, reddere coniugi inceſtuoſo, vel aſtricto voto caſtitatis; nec ob delictum, aut votum alterius debet iure, & poſſeſſione petendi, & reddendi priuari. Quod ſi vterque coniux ob inceſtum poſt matrimonium commiſſum eſſet priuatus iure exigendi, tunc ſicut neuter poſſet petere licitè, ita etiam neuter poſſet licitè reddere, ſicut quando vterque eſt ligatus mutuo voto caſtitatis cum abdicatione dominij.

Solutio obiectorum contra poſitam ſententiam.

Ex prædictis verò manet ſoluta ſecunda ratio 243
Pontij adducta ad probandam priorem ſententiam; quæ ratio ſi vrgeret, probaret neque coniugi exigenti debitum malo fine poſſe alterum licitè reddere, aut teneri reddere, vt ex modò dictis conſtat; nam etiam in tali caſu licet exigens poſſit benè, & licitè petere, & actum coniugalem exercere; tamen dum cum mala intentione petit, & vult congreſſum coniugalem exercere hic, & nunc, reſpectu illius petitio, & copula eſt illicita, & mala. Præterea contra eandem rationem aliud exemplum præter ſuperius allata militat, nam ſi quis apud alium certam pecuniæ quantitatem v. g. centum aureorum depoſuiſſet, & poſtea neque ei donans, neque promittens, ſoli Deo voueret ſe dictam quantitatem minimè petiturum, nihilominus ſi exigat tenetur depoſitarius reddere, cùm nullum ius retinendi habeat, nec ob id diceretur cooperari ſacrilegæ fractioni voti petentis, quia ex iuſta cauſa, nempè vt ſatisfaceret obligationi iuſtitiæ dandi rem ſuam domino exigenti, reſtitueret. Neque verum eſt, quod ait Pontius, depoſitarium voti conſcium poſſe pecuniam in ſuos vſus conſumere, ſi cum deponens vouit non petere, fecit votum de non extrahendo ex poteſtate illius neque per ſe, neque per alium, eo quod tunc cenſeatur quædam donatio, ſi verò fecit votum ſolum de non extrahendo per ſe, non poſſe reddere illi petenti, ſed bene alteri eius nomine. Non, inquam, id verum eſt; quia ſiue vouerit Deo, ſeu ſoli Deo promiſerit non petiturum per ſe, & per alium, ſiue tantùm per ſe, depoſitarius ratione huius voti nullum acquirit ius proprium in pecuniam depoſitam, quia verè nulla eſt donatio, & promiſſio homini facta, ſed ſoli Deo; ac proinde cum ſicut poſt votum, ſicut ante idem votum careat iure retinendi, tenetur exigenti reſtituere, & licitè reſtituit. † Porrò ad id 244
quod Pontius in eadem ſecunda ratione dicit de petente adminiſtrationem confeſſionis à ſacerdote excommunicato non denũtiato nominatim, vel non notorio clerici percuſſore, qui non habet copiam abſolutionis; reſpondemr primò poſt extrauagantem Martini V., *Ad euitanda*, iuxta opinionem probabiliorem, quã latè probaui

in

Digitized by Google

in tractatu de contractu matrimonij, cap. 9. num. 130. non excommunicato licere etiam in diuina communicare cum ſacerdote excommunicato tolerato, & illum inducere ad ſacramentorum adminiſtrationem, neque talem ſacerdotem ſic inductum adminiſtrando peccare quantum eſt ex vi cenſuræ; ac proinde ſi contritus adminiſtrat, carere culpâ; quia eo ipſo quod Eccleſia per dictam extrauagantem alijs fidelibus conceſſit, vt poſſint cum excommunicatis toleratis communicare in omnibus, & illos inducere ad diuina adminiſtranda, indirectè etiam eiſdem excommunicatis permittit eandem communicationem, non in fauorem ſui, ſed eorumdem fidelium, dummodo ſe ſponte non ingerant, vt *d. n.* 103. oſtendi. Reſpondetur ſecundò data altera ſententia (quam latè explico *eodem cap. 9. n.* 102. quod ipſi excommunicati tolerati etiam poſt dictam extrauagantem, ſicut ante vi excommunicationis peccant communicando in Sacramentis, & diuinis actiuè, & paſſiuè, non ſolùm dum ſe ſponte ingerunt, ſed etiam ab alijs ad id inuitati, & inducti, ac proindè inducentes ad communicationem actiuam, peccant contra charitatem peccato ſcandali; id tamen procedit ſolum quando abſque neceſſitate, & iuſta cauſa inducuntur ad diuinorum participationem actiuam, v. g. ad confeſſionis ſacramentum adminiſtrandum, cum ſacerdoti non excommunicato quis poſſit confiteri, & æquè bene; ſecus verò ſi ob aliquam neceſſitatem licet non extremam, ſed communem, ſcilicet aliquam vtilitatem, & legitimam cauſam ad bonum animæ ſpectantem inducuntur, & ipſi contra ti in eadem diuinorum participatione actiua communicent, vt alijs

245 Doctoribus relatis *d. num.* 102. tradidi. † Ad alia exempla de adminiſtrante alteri carnes in die veneris, vel cœnam ei, qui ex præcepto Eccleſiæ, vel ex voto tenetur ieiunare, ab eodem Pontio adducta: Reſpondeo adminiſtrantem peccare mortaliter, & cenſeri cooperari peccato alterius, ſi adminiſtret ſponte omnino, & ſine iuſta cauſa, quia inuitaret quodammodo ad fractionem præcepti, vel voti; excuſaretur verò ab omni peccato, nec cenſeretur cooperari ad peccatum alterius, ſi adminiſtraret ex iuſta cauſa, v. g. ſi iuſto ſtipendio conductus domino exigenti adminiſtraret ad ſatisfaciendum obligationi iuſtitiæ illi inſeruiendi ratione ſtipendij accepti, vel ad euitandum notabile damnum ſibi euenturum, ſi non adminiſtraret, tradunt communiter Doctores agentes de ſcandalo, & ieiunio, & de famulis, & famulabus deferentibus literas amatorias, ſalutationes, aut munera Domini, vel Dominæ ad amaſiam, vel amaſium, vel illis in menſa miniſtrantibus, de quibus latè agi in tertio tomo variorum moralium, *tit. 9. à num.* 314 *ad* 359. Ad vltimum exemplum de coniuge petente debitum in loco publico, vel ſacro. Reſpondetur circumſtantiam loci publici, aut ſacri reddentem actum coniugalem illicitum, & malum, ſe tenere ex parte actus, & ita reddere illum illicitum reſpectu vtriuſque coniugis, vt conſtat ex dictis *n.* 227. *&* 228. An verò aliquando in loco ſacro poſſit eſſe licitus actus coniugalis, diſſeritur infra, vbi de vſu matrimonij licito vel illicito.

246 Ad primam autem rationem eiuſdem prioris ſententiæ *n.* 241. adductam iam Sanchez *d. diſp.* 6 *num.* 37. rectè reſpondit, nempè non habere ius petendi, ſeu iniuſtè petere, dupliciter accipi, ſeu accidere, vno modo quia petens non habeat ius in re petita, vt ſi petat rem alienam, & tunc non debet reddi; altero modo, quia debitum modum non ſeruet, licet ius habeat in re petita, & tunc reddendum eſt, nec eſt cooperatio, vt manifeſtè conſtat ex dictis *num.* 236. & *à num.* 241. huc vſque. Quare ratio probat exigentem voto aſtrictum non habere ius exigendi licitè, & vtendi licitè corpore alterius ad copulam, non autem probat carere vero, & reali iure exigendi, & vero dominio corporis alterius in ordine ad actum coniugalem.

Coniugi ex errore credenti matrimonium eſſe nullum, an alter coniux certò ſciens eſſe validum teneatur reddere?

Ex dictis colligitur verum eſſe, quod Adrianus, Couarruuias *locis ſuprà, n.* 241. *allegati*, & Sanchez *d. diſp. 6. num.* 4. docent, nempe ſi vir per errorem exiſtimans matrimonium eſſe nullum ob impedimentum dirimens, quod matrimonium præcederet, exigat debitum ab vxore, licet mortaliter peccet; vxor tamen certò ſciens non ſubeſſe impedimentum, non poteſt debitum negare, cum exigens verè habeat ius exigendi. 247 Et quamuis prædictis DD. Pontius *d. cap.* 3. *n.* 6. contradicat, dicens, ſi coniux reddens ſciat dubium alterius, non poſſe reddere petenti, licet poſſit petere; quod ait manifeſtè conuinci ex eo, quod cùm vterque dubius eſt, non poteſt reddere, nec petere: Si enim (ſubdit idem Pontius) non eſſet peccatum in reddendo petenti cum dubio, impediti quidem illi eſſent ratione dubij ad petendum, non autem ad reddendum: Nihilominus non rectè contradicit, quia præfati Doctores, & ego in corollario non loquimur quando vir petens eſt verè dubius de valore matrimonij, & vxor caret dubio; ſed tamen non ſcit an maritus ex errore dubitet, an ex aliquo fundamento, quo caſu maritus ſaltem ante præmiſſam diligentiam ad ſuperandum dubium caret iure petendi. Sed loquimur in caſu, quo vir errore putat matrimonium eſſe irritum, & vxor nouit certò viri errorem, & matrimonium eſſe omninò validum: in hoc enim caſu vir petens cum peccato ratione erroris, ſeu conſcientiæ erroneæ habet ius certum in corpus vxoris, & debitum exigendi, quod ſcit vxor exacta, & ita non poteſt negare. An verò ſi vir petens eſſet dubius de matrimonij valore, & vxor ſciens mariti dubium non eſſet dubia; adhuc poſſet reddere? & poſſe licitè reddere, & etiam poſſe negare, docet Sanchez *lib.* 2. *diſp.* 41. *numero* 6. probans poſſe negare, quia dubitans ſaltem ante præmiſſam diligentiam ad euacuandum dubium non habet ius ad petendum; probat verò, quod vxor non dubia conſcia dubij mariti petentis poſſit reddere debitum, quia cum ipſa ſit in pacifica poſſeſſione, nec dubitet de valore matrimonij, nec teneatur credere viro aſſerenti, poteſt plenè vti ſuâ libertate petendo, & reddendo; & reddendo in hoc caſu vxorem non cenſeri cooperari peccato viri dubitantis explicat Sanchez *d. diſp.* 6. *numero* 12. prout habetur *infra numero* 254. etſi iuxta magis communem opinionem, de qua *infra num.* 252. dicendum eſſet non licere vxori non dubiæ reddere; de qua rè *citatis numeris* 254. *&* 262. *& cap. ſequenti.*

In prædictis caſibus an ante redditionem coniux illicitè petens ſit admonendus, & fraternè corrigendus, vt deſiſtat à petitione illicita?

Dixi autem tum *num* 236. tum *numero* 241. *ſi coniux peccans mortaliter exigendo admonitus nolit deſiſtere à petitione:* quia quoties ab vno coniuge debitum coniugale cum peccato mortali exigitur, ſiue ratione mali finis, ſiue ratione voti caſtitatis petendo peccet, alter coniux exactus, ſi facilè, & commodè ac abſq; graui incommodo (nempè abſque timore odij, indignationis, & incontinentiæ coniugis petentis, & mortaliter in exactione peccantis, & abſq; ſuo damno) poſſit negare debitum, & impedire peccatum exigentis fraternâ correctione, ſeu beneuola admonitione, vel precibus, aut alia ratione eum auertendo ab exactione, ad id teneretur ex charitate, 248

quæ obligat ad alterius peccatum, cum commodè fieri poteſt, impediendum; & etiam in terminis docent A ilianus, Couarruuias, Rebellus, Coninch, Villalobos *locis ſupra n.241 relatis*,& Sanchez *d.diſp.6.* Addunt tamen idem Sanchez,& Coninch coniugem exactum præſertim vxorem rarò ad id obligari, tum quia poteſt moraliter viri indignationem timere, aut ne ſuſpicetur eam eſſe erga alienum affectam; tum quia facilè credere poteſt virum non curantem de peccato mortali, quod petendo admittit, ſi ei non annuat promptè, lapſurum in incontinentiæ peccatum, & ita non eſt moraliter ſpes emendæ, quæ requiritur ad hoc, vt præceptum fraternæ correctionis obliget; imò eſt timor maioris damni. Quare iuxta eoſdem Sanchez, & Coninch vxori potiùs ſuadendum,vt quoties credit eſſe periculum, ne vir voto caſtitatis, aut alio impedimento ligatus petat, ipſum petendo præueniat, vt hoc modo illius peccatum euitet, licet nec ad hanc petitionem, præſertim explicitam, eam teneri putent; quia fœminæ innata verecundia à tali petitione valde deterrentur, ac proinde ſæpe eſſet valde graue. Viri autem facilius poſſunt obligari ad auertendam vxorem peccantem petendo, & ad illius peccatum impediendum, cum maius in vxorem imperium habeant, ipſiſque incumbat gubernare, neque obſtet verecundia, quæ in viris regulariter non eſt tanta, & conſequenter poſſunt ſe vxoribus offerre ad crebriùs petendum.

Coniugi peccanti mortaliter exigendo, qui non habet ius tunc petendi (priori bimeſtri ante matrimonium conſummatum) vel quia amiſit ius petendi ratione affinitatis, vel cognationis ſpiritualis, vel adulterij commiſſi, an alter teneatur reddere?

249 Supereſt modò reſoluendum, an quando coniux illicitè petit, & petendo mortaliter peccat ob circunſtantiam perſonalem, quæ illum iure exigendi priuat, & in vniuerſum quoties coniux qui illicitè mortiferè petit debitum, eſt priuatus iure petendi, vel ob affinitatem contractam cum altero coniuge per copulam cum eius conſanguinea, vel ſpiritualem cognationem cum eo, ſuppoſito quod etiam per hanc cognationem ſpiritualem iure petendi priuetur, quod an ſit verum examinabitur *infrà, cap.* 4. aut propter omnimodam renunciationem, & abdicationem iuris exigendi factam per caſtitatis votum (vt ſi coniux vouens caſtitatem voluit abdicare à ſe quantũ in ipſo eſt carnalis commercij poteſtatem, ita vt nullum prorſus habeat ius deinceps in corpus alterius coniugis, tale votum intimans alteri coniugi, qui id acceptauit) vel propter ſuperueniens adulterium; an, inquam, in prædictis caſibus coniugi iure exigendi priuato, illicitè, & cum mortali petenti alter teneatur reddere, vel licitè poſſit reddere.

Nonnulli igitur docuerunt coniugem poſtulatum in aliquibus ex prædictis caſibus teneri reddere; ita Hugo *cap.noſſe* 30.*quæſt.*1. Hoſtienſis *cap.ſi vir, numero* 3. *verſic. patrocinari, de cognat. ſpirituali* (vel docent coniugem ratione cognationis impediti petere, at ipſi exigenti alterum teneri reddere.) Gregorius Lopez *lib.*13. *fin.tit.part.* 4. & Ledeſma 2.*part.* 4. *quæſt.* 60. *art.* 4. à Sanchez *dict. diſput.* 6. *numero* 8. *fine relati*, vbi expreſsè aiunt viro inceſtuoſo petenti teneri vxorem reddere: mouentur, tum quia Matth.5. ob ſolam fornicationem conceſſit Chriſtus vxoris dimiſſionem; tum quia in hoc caſu exceptio aliqua non inuenitur, ergo non liberatur coniux ab obligatione reddendi. Verùm dictum Chriſti Domini intelligitur de dimiſſione quoad diuortium, & cohabitationem (& ita in tali caſu huiuſmodi dimiſſio non permittitur, vt *infrà*, parte quarta huius tractatus dicetur, & tradit Sanchez *lib.9.diſp.5.num.* 19.) non autem quoad debitum coniugale negandum; falſum enim eſt non inueniri hanc exceptionem, cum clarè colligatur ex cap. *diſcretionem*, & cap. *tua, de eo qui cogn. conſang.* & ex dicendis *num. ſequenti* conſtabit.

Igitur communis DD. concluſio eſt, coniugem, à quo alter coniux iure exigendi priuatus illicitè, & cum peccato mortali petit, non teneri reddere, ſed poſſe debitum negare; tum quia illi non facit iniuriam non reddendo, nec violat ius illius, cum non habeat ius petendi; vbi enim actor perdit ius petendi, reus habet ius non debendi, negandi & excipiendi; & quoties nulla eſt petitio, nulla eſt mora, *l. ſi. pupillus* 127. *ff. de verb. oblig.* Tum quia d. cap. *diſcretionem*, & d. cap. *tua*, dum decidunt inceſtuoſum teneri reddere vxori innocenti, eam reddunt rationem, ne eius delictum noceat innocenti, & abſque culpa iure ſuo priuetur, & per conſequens apertè volunt officere coniugi noxio culpam, vt exigere non poſſit; & vt ei exigenti alter non teneatur reddere, ſcilicet ratione affinitatis ob copulam cum eius conſanguineo, vel conſanguinea contractæ, etiam ſecluſa ratione adulterij intercedentis; ac proinde alter exactus etiam adulter non teneretur reddere; qui tamen ſecluſa affinitate, & ſolo exiſtente adulterio, ob delicti compenſationem reddere teneretur, Ita Paludanus *in* 4. *diſt.* 32. *q.* 1 *art.* 1. *concl.*4 D. Antoninus *p.*3. *tit.* 1. *cap.*20. §.10. Syluester *v. luxuria, quæſt.*4. *dict.* 4. Victoria *in ſum. numero* 291. Per. Ledeſma *quæſt.*55 *art.*6. *dub. vltimo, verſic. His non obſtantibus*, Couarruuias *de ſponſ. part.*2. *cap.* 7. §. 2. *numero* 5. M. Antonius Cuccus *lib.*5 *inſtit. maior. tit.* 11. *num.* 123. Reginaldus *lib.*31. *numero* 293. & ex Doctoribus *ſupra, numero* 236. & 241. *relatis*, Sanchez *dict. cap.* 6. *numero* 8. Villalobos *dict. diffic.* 47. *num.* 3. Caſtrus Palaus *part* 3. *tract.*28. *diſput.*3. *puncto* 4. §. 6. *numero* 7. Layman, Bonacina, Diana *numeris ibidem citatis*, & alij à Syluestro, Couarruuia, & Sanchez relati, præter citandos *infrà*. † Et licèt prædictam communem concluſionem, quoad coniugem inceſtuoſum, ſeu ob affinitatem iure exigendi debitum priuatum, petentem debitum, vt alter coniux ei negare poſſit debitum, Hoſtienſis *in cap. tranſmiſſa, in fine, de eo qui cogn. conſang. ibid.* Ioannes And. Ancharanus, & Henricus declarant non procedere, ſi coniux innocens, à quo inceſtuoſus petit, ſciens inceſtum ab eo commiſſum iam ſemel coniugale debitum petierit, vel eidem reddiderit, quo caſu videtur innocens alteri petenti reconciliatus, & conſequenter tenetur reddere: Nihilominus contrarium, etiamſi coniux, à quo inceſtuoſus petit debitum, ſciens inceſtum, vel affinitatem contractam ab eo petierit, vel eidem debitum ſemel, vel pluries reddiderit, ſemper poſſe negare debitum, affirmant communiter alij Doctores, Panormitanus, Butrius *d. cap. tranſmiſſa*, poſt antiquiores, Couarruuias, Syluester, Villalobos *locis n. præcedenti allegatis*, & alij, quos Sanchez *d. diſp.*6. *num.* 9. refert & ſequitur. Et ratio eſt, quia priuatio iuris petendi debitum coniugale, quæ ab inceſtuoſo, ſeu habente copulam cum conſanguineo, vel conſanguinea ſui coniugis incurritur, non eſt inducta in fauorem alterius coniugis innocentis, ſed in pœnam inceſtus, & affinitatis contractæ, & conſequenter non poteſt coniux innocens talem pœnam remittere. Neque obſtat *c. ſi vir, de adulter*, & *cap. propoſuit, de coniug. ſeru.* ex quibus Hoſtienſis, & alij *allegati* arguunt per petitionem debiti, vel redditionem ſemel factam induci reconciliationem, & obligationem reddendi; nam loquuntur in caſu, quo coniux ratione adulterij priuatur iure petendi; quia cùm talis priuatio ſit in coniugis innocentis fauorem, poteſt iſte remittere, & cenſetur facta remiſſio per ſpontaneam copulam ſubſequentem; inceſtuoſo autem (vt dictum eſt) priuatio non eſt in innocentis fauorem, 250

ſed

ſed in delicti pœnam. Non obſtat etiam textus in *cap. cum Vinonienſis*, ibi, *nos attendentes quod iſti poſt primam electionem, de electione*; vbi decernitur priuatum iure ſuffragij ſemel ab alijs electoribus admiſſum ad ferendum ſuffragium, non poſſe poſtea repelli. Nam Butrius *in cap. fin. in fine, de eo qui cognouit*, reſpondet, & recte ibi priuatum iure eligendi admitti, vt eligat iure proprio, nec eſſe perpetuò à iure eligendi excluſum: Inceſtuoſum autem admitti ad copulam ob ius, quod habet in eum coniux innocens, & eſſe perpetuo iure exigendi priuatum. Quod ſi coniux inceſtuoſus, aut habens impedimentum cognationis obtinuerit diſpenſationem ſuper impedimento affinitatis, vel cognationis, altero etiam renuente, tunc illi ex præfato capite non poterit debitum negari. Sanchez *d. diſp. 6. n. 10.* & Layman *lib. 5. tr. 10. p. 3. cap. 1. n. 15.* de qua diſpenſatione *infrà cap. 5. n. 14.*

An coniugi culpæ mortalis reo petenti ratione voti caſtitatis, aut cognationis, aut affinitatis, alter reddens peccet quando reddere non tenetur, vt ratione adulterij, vel priore bimeſtri ante conſummatum matrimonium?

252 Immò etiam Doctores magis communiter ſentiunt coniugem non ſolum poſſe, ſed etiam teneri negare debitum, & mortaliter peccare reddendo alteri coniugi inceſtuoſo, ſeu affini petenti, & quoties mortaliter peccat petendo, ſi ſit iure petendi priuatus, ita quod ſemper coniux alteri, qui exigendo mortaliter peccat reddens debitum, peccet mortaliter reddendo, ſi reddere non teneatur. Ita præter DD. *ſuprà, num. 240. citatos*, Adrianus, Couarruuias, Aſtenſis, Petr. Ledeſma, Rebellus *locis ſuprà n. 236. & 241. allegati*, Sotus *loco ſuprà n. 234. citato*, Abulenſis *in cap. 5. Matth. q. 241. ad 1.* & plures alij à Sanchez *d. diſp. 6. n. 11. relati*, dum aiunt coniugi exigendo debitum peccanti mortaliter ratione voti caſtitatis, quo aſtrictus eſt, vel ratione alterius circunſtantiæ, ob quam petens non amittit ius exigendi, alterum licitè reddere, quia reddit id, ad quod de obligatione iuſtitiæ tenetur, & ita non ſpontè, ſed coactè reddit, neque ob id alterius peccato cooperatur; ex quo à contrario ſenſu ſentiunt non licere reddere, quando ceſſat obligatio iuſtitiæ reddendi. Idem in proprijs terminis ſentiunt Adrianus *d. dubit. 14. de matrimonio, §. Ex his patet, verſic. Tertiò contingit*, in fine (vbi ait non eſſe licitum reddere coniugi, qui per votum caſtitatis, vel aliàs ſimpliciter abdicauit à ſe quantum in ſe eſt, ius petendi ab vxore.) Petrus Ledeſma, & Reginaldus *locis ſupra, num. 250 allegatis* (vbi aiunt, ſicut non eſt licitus acceſſus ad affinem, ita non licere reddere coniugi inceſtuoſo.) Abulenſis *vbi ſuprà*, (vbi ait, quoties coniuges non tenentur mutuò ad copulam, peccante exigente, peccare etiam reddentem) Panormitanus in *d. c. fin. in fine de eo qui cogn.* (vbi dicit viro inceſtuoſo, & affini petenti non debere vxorem acquieſcere, quamuis ille patiatur incontinentiæ periculum.) Texeda *tom. 1. lib. 4. tract. 1. controu. 12. num. 88.* à Diana *p. 9. tract. 8. reſolut. 31. relatus* (loquens de marito inceſtuoſo, qui ob inceſtum amiſit ius petendi, & nihilominus petit, cui ait vxorem non poſſe licitè reddere. Martinus Perez *de matr. diſp. 52. ſect. 2. fine, & n. 1.* (vbi ait idem, quod Texeda.) & Villalobos *d. difficultate 47. num. 4.* Vbi vniuerſaliter tenet, quoties coniux exigendo peccat mortaliter, non eſſe licitum ei reddere, ſi amiſit iam exigendi ius. Et hanc eandem ſententiam videtur amplecti Raphaël Auerſa *q. 17. ſect. 3. verſic. Hinc patet ad rationes.* Vbi ex hoc quod coniux innocens non poſſit licitè reddere coniugi inceſtuoſo, ait non ſequi ipſum ſpoliari iure ſuo petendi, & reddendi, ſed obligari iure charitatis auertere alterum à peccato; nec ob id graue onus ſubire, quia ſi ipſemet non appetat copulam, non erit ei graue, ſed potius gratum negare debitum: ſi autem appetat, poterit potiùs petere expreſsè, vel ſignis, quàm reddere, quo caſu alter licet peccauerit in petitione, non peccabit in executione actus coniugalis. Probatur hæc magis communis ſententia, quia cum in hoc caſu coniux exactus ab altero, qui exigendo mortaliter peccat, & iure exigendi caret, ex iuſtitiæ obligatione non teneatur reddere, reddendo cenſeretur conſentire, & cooperari alterius peccato, quia omninò ſpontè, & voluntariè, & non ex neceſſitate ſoluendi id, quod alteri debetur, & obligatione iuſtitiæ ſatisfaciendi redderet, & concurreret ad actum, in quo alter mortaliter peccat, & conſequenter ratione cooperationis incurret eandem mortalem culpam exigentis. Quemadmodum etiam coniux innocens dubius de valore matrimonij peccat reddens adultero non dubitanti, quia ſolùm excuſatur à culpa ratione obligationis reddendi, quæ ob adulterium ceſſat, vt dicemus infra, & tradit cum alijs Sanchez *lib. 2. diſp. 41. n. 49.* Et iuxta hanc magis communem ſententiam non licebit coniugi non dubio de valore matrimonij reddere debitum alteri dubitanti exigenti ante præmiſſum debitum examen pro aſſequenda veritate validitatis, vel inualiditatis matrimonij: neque etiam priori bimeſtri coniugi obligato voto caſtitatis, aut ob aliam perſonæ circumſtantiam peccanti exigendo licebit reddere debitum, cum intra illud bimeſtre neuter coniux ante conſummatum matrimonium teneatur reddere. † Hac autem ſententiâ ſtantâ 253 coniux exactus ab altero coniuge iure exigendi priuato, & exigendo peccante mortaliter ratione affinitatis, vel ſpiritualis cognationis, vel voti caſtitatis, vel dubij de valore matrimonij, poterit cum eo copulam exercere, non animo ſoluendi debitum, ſed animo petendi, ſeu vtendi petitione debiti, cùm hæc ſibi ſit permiſſa, nec hoc petendi iure ob alterius impediti exactionem priuandus ſit; id quod etiam in terminis docent Villalobos *d. n. 4.* & Sanchez *d. diſp. 6. num. 12. fine.* Immò iuxta eoſdem, vbi in coniuge impedito exigere ratione affinitatis, aut cognationis ſpiritualis, vel voti, vel dubij adſit incontinentiæ periculum, ad hoc euitandum alter ex lege charitatis tenebitur petere, & ſe offerre, ſi id putet profuturum, & abſque ſuo damnò poſſit, dummodo alter non commiſerit adulterium: quo caſu ſi coniux innocens peteret, vel redderet debitum adultero patienti periculum incontinentiæ, amitteret ius celebrandi diuortium, ac proinde cum tanto damno non tenetur vſu coniugij ſuccurrere adulteri periculo, quia lex charitatis non obligat cum tanto detrimento.

Contrarium tamen, & coniugem exactum, ſi voluerit licitè poſſe reddere debitum alteri in petitione mor- 254 taliter peccanti, & non habenti ius petendi, ominitum inceſtuoſo, vel dubio de valore matrimonij ante præmiſſam diligentiam, aut aſtricto voto caſtitatis cum omnimoda abdicatione poteſtatis in corpus alterius coniugis, aut petenti priori bimeſtri ante conſummatum matrimonium, in quibus caſibus propterea idem coniux exactus lege iuſtitiæ non cogitur reddere, non caret magnâ probabilitate, & tenent Sanch. *d. diſp. 6. n. 12.* Coninch, Bonacina, Filliuceius, Layman *locis ſuprà, n. 236. relatis*, Diana *loco ſuprà, n. 218. citato & d. reſol. 32.* & apud Sanchez Ledeſma *2. p. 4. q. 60. art. 4. paulò poſt principium*, vbi ait, eſſe probabile viro inceſtuoſo non teneri vxorem reddere, at licitè poſſe. Probat Sanchez, quia cum in his caſibus coniux exactus nullum commiſerit delictum, nulloque voto, ſeu impedimento ſit ligatus, ob votum, aut dubium, vel delictum alterius (quæ ſolos auctores afficiunt) iure, & pacifica ſua poſſeſſione petendi, & reddendi priuari,

ſpoliarive noo debet. Et confirmatur ratione textus *cap. tue, de eo qui cogn. conſang.* Vbi definitur inceſtuoſum eum conſanguineā alterius coniugis oon poſſe petere, ſed teneri reddere, *quia affinitas poſt matrimonium contracta, ei coniugi officere non debet, qui iniquitatis particeps non fuit, nec ſuo iure abſque ſua culpa priuari debet*: ſed eootra valdè officeret, ſi innocens peccaret reddendo; quia priuaretur plenâ poſſeſſione, qua ſeclufis voto, aut dubio de matrimonij valore, aut delicto alterius gaudebat; eſſetque ei neceſſarium ſemper petere pro vſu matrimonij licito, poſſetque vt plurimum ſcrupulis vexari, dum petit, an ea potius ſit petitio, vel potius redditio, ob alterius coniugis voluntatem nutibus agnitam. Præterea probatur, quia iuxta dicta ſuprà *n.* 236. *&* 241. coniux in prædictis caſibua non cooperatur peccatoi alterius, quia petition in qua alter peccat, non conſentit, neque cooperatur, ſed ſupponit: actua autem coniugalis eſt ex ſe licitus, & tantum illicitus reſpectu alterius ob ipſius circunſtantiam, & etiam redditio eſt licita, cum nec actus in ſe, nec redditio vitietur à praua circunſtantia, ſeu malitia petentis, vt præallegato *n.* 236. dictum eſt. Et etiam noo tenetur malitiam illam petentis impedire, tum quia iam in petitione peccauit: tum quia ſemper vel ferè ſemper ſubeſt cauſa non impediendi peccatum debiti denegatione; quia ſemper ex negatione poteſt timere aliquod non leue incommodum, nempe diſplicentiam exigentis, indignationem, odium, diſcordias, periculom incontinentiæ proprium, vel exigentis: Et quia graue incommodum eſſet priuari pacifica, & plena poſſeſſione petendi, & reddendi, ſuſtinendi ſemper onos petendi ad vſum matrimonij abſque peccato, quod in honeſtis matrimoniis ob innatam verecundiam valde graue videtur, præſertim quoad honeſtas fœminas. Quare ad rationem communioris ſententiæ reſpondetor in præfatis caſibus reddentem noo cooperari peccato exigentis, cùm non teneatur illud impedire ob alia mala grauia ex negatione debiti oriunda, ratione quorum vitandorum etiam redditio non eſt ſpontanea, ſed quodammodo coacta, & ex iuſta neceſſitate; & cæteria ceſſantibus non eſt omninò ſpontanea, ſed quodammodo coacta redditio, ne coniux exactus innocens, vel ab omni impedimento liber petendi, & reddendi, plenâ, & pacificâ poſſeſſione ſuâ tam petendi, quàm reddendi ſpolietur abſque vlla ſua culpa ſuó re facto, & contra innatam verecundiam, qua honeſti coniuges, præſertim fœminæ à tali petitione, præſertim explicita, & expreſſa valdè deterrerentur, cogatur ſemper petere, & ſcrupulis vexari,
255 ſitne petitio, an redditio. † Ad exemplum de coniuge innocente dubio reddenti alteri adultero non dubio reſpondet Sanchez illum, quantum in ſe eſt, arcendum omninò ab vſu matrimonij, ne ſe fornicationis periculo expooat; & ſolum ratione poſſeſſionis, & iuris iuſtitiæ alterius permitti ei reddere; ac proinde his deficientibus peccat reddendo.

256 Retenta autem hac opinione coniux exactus iuxta *dicta ſuprà, n.* 248. lege charitatis, & fraternæ correctionis tenebitur (ſi id profuturum ſperetur, vel ſine graui incommodo, aut damno fieri poterit) admonere exigentem, vt deſiſtat à petitione, aut alia ratione auertere, & negare ei debitum; ad quod tamen rarò maximè vxor obligabitur ob cauſas eodem *n.* 248. adductas: quibus verè onus negandi debitum præſertim reſpectu vxoris redditur graue, tametſi non adſit copulæ deſiderium. Quare conſultius erit, quoties creditur eſſe periculum, ne impeditus cum peccato petat, ad eius peccatum euitandum illum præuenire petendo (etſi ad hoc præſertim vt explicitè petat maximè vxor honeſta non videatur teneri, iuxta notata eodem *n.* 248. vel ſi iam petierit, conuertere redditionem in petitionem, ſcilicet habere acceſſum coniugalem ad petentem oon animo reddendi, ſed vtendi petitione debiti, id eidem petenti notificando, quo caſu ſi depoſito prauo voluntatis affectu non tanquam exigens, ſed tanquam exactus, & reddens copulam exerceat, licet in petitione culpæ lethalis reus fuerit, non peccabit tamen in ipſa executione actus coniugalis. Sed quamuis metaphyſicè loquendo hæc contingere poſſint, moraliter tamen, & in praxi puto rarò euentura. Etenim difficile, & vix coniux, qui ita eſt effrænis, & libidine feruet, vt non curans peccatum mortale, & grauem Dei offenſam exigat actum coniugalem, purgabit prauum affectum, vt ſolùm tanquam reddens coëat, habens ſaltem implicitam animi præparationem abſtinendi, ſi alter non acceſſiſſet vt petens. Et ſimiliter quando coniux oon impeditus, aut innocens iam eſt exactus, præſertim ſi noo appetat copulam, difficillimè in praxi, & actu exercito conuertet redditionem in veram petitionem, ita vt ſolum animo petendi ad alterom accedat; & rarò carebit dubio, vel ſcrupulo, an vt reddens, an verò vt purè petens, & alterum prouocans cum eo coierit, præſertim ſi ſit vxor. Vnde durum videtur obligare exactum innocentem, & liberum, præſertim vxorem ad huiuſmodi conuerſionem redditionis in petitionem. † A prædictis autem excipiendus eſt caſus peri-
culi incontinentiæ in coniuge impedito petere abſque 257
peccato mortali, nam tunc iuxta dicta *n.* 253. alter lege charitatis etiam attentâ priori ſententiâ tenetur ei ſuccurrere petendo, vel reddendo extra caſum adulterij alterius; quando ſpes eſt fore, vt ſic abſtineat ab illa incontinentia. Et certè quando coniux exactus redderet ad euitandam illicitè exigentis incontinentiam, nullo modo dici poteſt conſentire, aut cooperari eius peccato, quia noo fouet peccatum, ſed ſeruat exigentem, ne ad grauiora, putà adulteria prolabatur. Quod videtur poſſe dici etiam quoties coniugi impedito illicitè exigenti redderetur debitum ad euitandum magnam indignationem, graue odium, & notabiles rixas, & diſcordias, & etiam aliquod aliud malum his grauius, quale eſt illud ſuprà, *n.* 250. de muliere Theutonica relatum.

An coniux prohibitus petere ratione voti caſtitatis, aut affinitatis, aut cognationis ſpiritualis poſt matrimonium contracta, obligatus tamen reddere, poſſit aliquoties petere licitè debitum?

An verò coniux petere debitom impeditus ratio-
ne affinitatis, aut cognationis ſpiritualis, aut voti ca- 258
ſtitatis aliquando poſſit licitè petere debitum, ſeu ſe offerre alteri coniugi minimè impedito ad copulam; DD. communiter aſſerunt, aliquando poſſe petere, & ſe offerre, non in gratiam ſui (nempe ad ſatisfaciendum ſuo appetitui) ſed in gratiam alterius coniugis, illeve complacendi causâ, ne matrimonium) ſi ſemper ad licitum actū coniugalem habendū cogeretur petere) onerosum fiat; & quia hoc petendi genus eſt quoddam reddere. Ita S. Thom. 4. *diſt.* 38. *q.* 1. *a.* 7. *q.* 2. *ad* 4. *& in addit. ad* 3. *p. q.* 83. *a.* 1. *ad* 4. Sot. 4. *diſt.* 37. *q. vnica a.* 1. *poſt ſecundam concluſ. verſic. debet autem pœna.* Petrus Soto *lect.* 14. *de matrimonio, fine*: Syluester *v. matr.* 7. *quaſt.* 5. *dicto* 4 *&* 10. Angelus *v. eod.* 4. *num.* 6. Victoria *in ſum. num.* 290. Nauarrus *cap.* 16. *num.* 30. Sanchez *lib.* 9. *diſput.* 7. *num.* 1. Filliuccius *tom.* 1. *p.* 2. *tract.* 10. *cap.* 9. *num.* 312. Layman *lib.* 5. *tract.* 10. *part.* 3. *cap.* 1. *num.* 15. Bonacina *de precept. diſput.* 4. *de voto, quaſt.* 2. *pun.* 5. §. 4. *numero* 3. Martinus Perez *de matr. quaſt.* 51. *ſect.* 1. Diana *p.* 9. *tr.* 8. *reſol.* 37. Villalobos *p.* 1. *tr.* 13. *diffic.* 47. *n.* 5. Hurtadus *diſp.* 10. *n.* 3. Auerſa *loco ſuprà, num.* 252. *relato*, & alij apud Sanch. Qui loquuntur, & intelligi debent non ſolum in caſu, quo coniux liber, & oon impeditus

aliquo

aliquo ſigno indicat appetitum copulæ coniugalis (in huiuſmodi enim caſu, cum adſit verè debiti petitio licet tacita, citra omne dubium impeditus teneretur reddere, iuxta dicta *ſuprà*, *num.* 32.) ſed & in caſu, quo idem coniux non impeditus nullo ſigno deſiderium copulæ indicat. Et licet huiuſmodi communis doctrina præcipuè locum habeat in viro impedito petere ratione affinitatis, aut voti, cum fœminæ iuxta dicta *ſuprà*, *num.* 33. ob innatam verecundiam magis quàm viri deterreantur à copulæ petitione, præſertim explicita; nihilominus obtinet etiam in vxore ſimilibus impedimentis affinitatis, vel cognationis ſpiritualis, aut voti caſtitatis ligata, ſaltem quoties vir iuxta dicta *eodem num.* 33. ob ſuam puſillanimitatem, & naturam à fœmina parum diſſimilem, aut ob eiuſdem vxoris duram conditionem, vel inſignem auctoritatem non auderet petere; huiuſmodi enim viro vxor impedita aliquoties poſſet copulam coniugalem offerre petendo: militat enim eadem ratio, ne viro ſua conditione non audenti petere matrimonium fiat onеroſum, & in tali caſo petere eſt quodammodo reddere. Quare plures ex præallegatis Doctoribus, præſertim Syueſter, Nauarrus, Sanchez, Layman, Filliuccius, & Hurtadus loquuntur abſolutè de coniuge impedito; ſiue ſit vir, ſiue vxor, in qua etiam adeſt alia ratio, ne ſi nunquam petat, cauſam malè de ipſa ſuſ-
159 picandi præbeat. † Talis autem petitio, ſeu copulæ oblatio ex parte coniugis impediti erit licita, quandocunque ſibi (vt ait Victoria) videbitur honeſtum accedere ad alterum coniugem non impeditum, ne matrimonium ei reddatur oneroſum, ſi quoties appetit copulam deberet petere; quod erit iudicandum conſideratâ eiuſdem coniugis liberi conditione natiua, & complexione, & in libidinem propenſione, & inclinatione; quare cum alij tam ex fœminis, quàm ex viris ſint aliis calidiores, & in venerem propenſiores, aliquando frequentiùs, aliquando rariùs licebit impedito offerre alteri actum coniugalem, nec poteſt definiri determinatus numerus vicium, nempè quater, vel quoties in menſe, in quo id liceat, vt notauit expreſsè Sanchez, & innuunt alij præallegati; dum abſolutè, non exprimendo quoties, aiunt licere impedito aliquando petere debitum.

160 Quare licet coniugi impedito petere debitum coniugale, quoties attentâ conditione natiua, naturalique complexione alterius coniugis liberi crediti eum appetere actum coniugalem, & petiturum, niſi pudore, aut alio timore præpediretur, vt tradunt præallegati Doctores, & alij apud Sanchez *d. diſput.* 7. *numero* 3. & faciunt dicta *ſuprà*, *numero* 32.

161 Item eidem impedito fas eſt petere, ſi agnoſceret in altero periculum incontinentiæ, cui oblatione copulæ ſuccurrere poſſit, vti iidem Doctores, Hurtadus *diſp.* 10. *numero* 31. & alij à Sanchez *num.* 6. *relati*. Tunc enim eſt quodammodo reddere, iuxta dicta *ſuprà*, *num.* 21. & 23. Neque votum caſtitatis, & multò minus ius poſitiuum inducens affinitatem obligat ad non petendum cum diſpendio ruinæ alterius coniugis. Quare in huiuſmodi caſu impeditus non ſolum poteſt licitè, ſed etiam tenetur petere, ſi ſit ſpes, quod copula oblata ſit profutura, iuxta dicta *ſuprà*, *num.* 17. & 19. quâ ſpe, vel ſaltem aliquo dubio futuri profectus non exiſtente, non teneretur ex dictis d. *num.* 19. Quemadmodum non teneri virum impeditum petere, ſi ſolum timeret periculum incontinentiæ in vxore, eo quod ſit ipſe diu abfuturus, niſi deſiderium vxoris petendi conijceret, cùm tali copula non ſubueniatur illi incontinentiæ, poſt Ioannem Andream, Præpoſitum, Vincentium, & Alexandrum de Neuo *in cap. fin. de eo qui cogn. conſanguin.* tradit Sanchez *d. diſp.* 7. *num.* 6. *fine*. Vbi etiam ob eandem rationem putat non poſſe licitè petere.
† Quamuis autem Viguerius *lib. inſtit. cap.* 6. §. 7. *ver-* 162
ſic. 8. *impedimento* 5. aſſeruerit coniugem ratione affinitatis, vel cognationis, aut voti caſtitatis impeditum petere, ſi ob calorem ætatis, vel temperamenti ſibi temperare, vel continere non poſſet, ad euitandum in ſe incontinentiæ periculum poſſe licitè petere, motus quod iugum Chriſti ſuaue ſit, Matth. 11. cuius ſententiam ſequutus eſt Quintana Duennas *in Theol. mor. tom.* 1. *tract.* 9. *ſing.* 12. à Diana *part.* 9. *tract.* 8. *reſolut.* 3. *relatus*, addens confirmationem ex eo, quod lex non debet eſſe vinculum iniquitatis, talis autem eſſet lex Eccleſiaſtica in hoc caſu impediens debiti petitionem, quia per eam quis exponeretur periculo ruinæ, ſubdit tamen tutius hanc ſententiam procedere, quando commodè diſpenſatio haberi nequit, vel eſt periculum in mora; licet tandem concludat nullam eſſe neceſſariam diſpenſationem, quia in hoc caſu nec lex, nec votum obligant; ſeu caſus iſte non cadit ſub lege, nec ſub voto, ob rationes affinitatis. Nihilominus hæc ratio oſtendit eam eſſe iuſtam cauſam diſpenſandi, non autem vi propriâ auctoritate, & abſque diſpenſatione poſſit petere; vt loquentes de viro inceſtuoſo iuuene, & conſequenter ob ætatis calorem periculo incontinentiæ obnoxio, tradunt Couarruuias *de ſponſal. p.* 2. *cap.* 7. §. 2. *num.* 5. Cuecus *lib.* 5. *tit.* 11. *num* 123 Coninch *d. diſputat.* 34. *num.* 49. & alij quos refert, & ſequitur Sanchez *d. diſput.* 7. *num.* 7. Et licèt matrimonium ſit poſt lapſum inſtitutum in remedium, ſeu medicinam incontinentiæ; tamen emittens votum caſtitatis, vel ob ſuum delictum, ſui factum ſpontaneum incurrens affinitatem, vel cognationem ſpiritualem, voluntariè voluit tali medicina priuari; vnde etiam non habet in hoc caſu locum confirmatio ſuprà adducta; non enim lex, vel votum exponit periculo (alioqui votum caſtitatis etiam emiſſum ante matrimonium non obligaret ad non petendum, ſi vouens grauibus carnis ſtimulis vrgeretur, & ſæpiùs laberetur, contra communem Doctorum, de qua *infrà cap.* 3. *num.* 10. & 31.) ſed ipſe committendo inceſtum, vel poſt votum caſtitatis contrahens matrimonium, vel emittens illud poſt matrimonium, ſponté ſe coniecit in anguſtias, & voluit ſe priuare remedio illo petendi in caſu periculi incontinentiæ: & hanc ſententiam tenet etiam Diana *d. reſolut.* 33.

A prædicta autem communi doctrina, quod 163
coniux impeditus ratione affinitatis, cognationis ſpiritualis, aut voti caſtitatis poſſit aliquoties petere debitum à coniuge libero, excipitur caſus, quo idem coniux liber in alterius votum caſtitatis conſenſiſſet ei vouendi licentiam præbendo; quia tunc cenſeretur ceſſiſſe iure ſuo, quod habet, vt alter quandoque in ſui gratiam (ne ſibi ſi ſemper explicitè, vel interpretatiuè teneretur petere, nimis oneroſum foret matrimonium) debitum petat. Ita Angelus *vbi ſuprà*, *num.* 7. & Sanchez *dict. diſput.* 7. *num.* 8. Quæ exceptio intelligenda eſt extra caſum periculi incontinentiæ, quod in libero adeſſet: quo caſu impeditus voto tenetur petere ex obligatione orta ex ipſamet matrimonij inſtitutione, & bono fidei, iuxta dicta *ſuprà*, *num.* 17. & quia in tali caſu oblatio actus coniugalis cenſetur redditio, ex dictis *ſuprà*, *numero* 21. 24. & 25. & in terminis docet Sanchez *d. diſp.* 7. *num.* 6.

Cæterùm contra præfatam communem doctri- 164
nam, licet ob auctoritatem Doctorum, qui eam tenent, probabilem putet Coninch *d. diſput.* 14. *num.* 47. quem ſequitur Palaos *diſput. ſuprà*, *num.* 1. *citata*, *puncto* 4. §. 7. *num.* 8.) ait ſe non videre, quo

fundamento nitatur, vnde obiicit, & probat maritum, qui prohibitus eſt petere ratione voti caſtitatis emiſſi, non poſſe vnquam abſque diſpenſatione, aut irritatione licitè petere, quia per illud votum caſtitatis obligauit ſe ad ſeruandam caſtitatem, quantum poſſet ſine præiudicio vxoris: at in nullum præiudicium vxoris cedit, ſi nunquam petat, cum ex vi contractus matrimonij neuter coniugum per ſe obligetur ad petendum debitum, ſed reddendum, iuxta dicta *ſuprà, num.* 15. ergo tenetur non petere, vt quantum eſt ex ſe, ſeruet caſtitatem; & ſi hoc petere eſt onerosum vxori, imputare debet ſibi, non viro, qui non tenetur ab ea amouere quidquid ei aliqua ratione graue, & onerosum eſt; nam alioqui nec poſſet petere debitum, quando hoc coniugi ob aliquam corporis indiſpoſitionem eſſet nonnihil onerosum, nec ad ſua negotia proficiſci, aut breues aliquas peregrinationes ſuſcipere, quoties crederet ſuam abſentiam fore coniugi moleſtam, quæ interim fortè expeteret matrimonij vſum: quæ omnia ſunt abſurda.

265 † Sed huic obiectioni, ſeu rationi reſpondetur per eam probari quidem coniugem voto caſtitatis ligatum non teneri per ſe ex obligatione iuſtitiæ ex contractu matrimonij orta ad petendum; quod conceditur. Sed hoc non obſtante communis opinio rectè tenet eum poſſe aliquoties petere licitè debitum in gratiam alterius coniugis, cui nimis eſſet onerosum, & graue, ſi ſemper pro licito matrimonij vſu deberet petere; quia votum non petendi, ſeu caſtitatis non videtur obligare in tali caſu ad ſeruandam caſtitatem, & ad non petendum, cui petitio non fiat in petentis gratiam, ſed ſolùm in ſubleuamen alterius, qui ſi vouens nunquam petere, licitè poſſet, remaneret notabiliter grauatus: Vnde falſa eſt minor, quod ſi nunquam petat, inde matrimonium non fiat alteri nimis onerosum; & ad minoris probationem conceditur non teneri petere, ſed bene tamen rationem illam, ne alteri nimis onerosum, & graue ſit matrimonium, facere vt votum non petendi in ſimili caſu non obliget, præſertim cum petitio huiuſmodi in gratiam alterius tunc indigentis actu coniugali ſit quodammodo debiti redditio. *Neque hinc inferri poſſunt præallegata abſurda; quia coniugis abſentia ob aliqua negotia, vel ob breuem peregrinationem, ſiue ex mera deuotione, ſiue debita ex voto à viro emiſſo eſt temporanea, & leuis grauaminis; ſicut etiam eſt leue grauamen, quod vxor aliquâ corporis indiſpoſitione laborans debitum reddat, cui leui incommodo præponderat obligatio iuſtitiæ reddendi debitum.

266 Præterea idem Coninch *num.* 49. vti probabilius aſſerit, virum voto caſtitatis obligatum nec poſſe licitè petere, vt alteri periculo incontinentiæ laboranti ſubueniat: quod idem ait cenſuiſſe viros doctos à ſe conſultos, & tenet etiam Palaus loco ſuprà citato. Probat, quia talis tenetur integrè ſeruare ſuum votum, quatenus id facere poteſt ſaluo omni iure vxoris: at hæc nullum habet ius, vt vir eo caſu petat, cum non teneatur petere, ſed reddere, iuxta dicta *n.* 15. Ergo tenetur non petere, vt votum integriùs ſeruet. Confirmat Coninch, quia quiſque magis tenetur vitare periculum propriæ incontinentiæ, quàm alienæ: at talis vir voto caſtitatis ligatus ob nullum periculum propriæ incontinentiæ liberatur ab obligatione voti, *vt ſuprà num.* 262. *dictum eſt*: ergo nec ob alienum. Neque dicatur eſſe diuerſam rationem, ſcilicet quia eſt in poteſtate viuentis vitare propriam incontinentiam, non tamen alienam. Nam contrà arguit Coninch primò, quia quiſque non modò tenetur vitare propriam incontinentiam, ſed etiam periculum incontinentiæ, in quo grauiſſimè talis vir verſatur; cum difficillimum ſit aliquem cogi, vt continuò cum vxore dormiat, & tamen nunquam poſſit eius vſum appetere, præſertim quando vxor nunquam toto anno debitum petit, quod ſæpe in fœminis contingit. Nec ipſe magis habet in ſua poteſtate vitare hoc proprium periculum, quàm vxoris, cum nequeat eius torum deſerere, eiúſque cauſa eſt fauorabilior, cum non ex malitia, ſed ex neceſſitate huic periculo ſubiaceat; quare cum talis vir teneatur ſeruare votum caſtitatis, non obſtante proprio periculo, tenebitur etiam non obſtante periculo vxoris. Secundò, quia inde ſequeretur eos, qui mutuo conſenſu caſtitatem vouiſſent, & iam ſolum vt frater, & ſoror viuerent, teneri petere à ſe mutuò debitum, quoties vnus crederet hoc eſſe neceſſarium ad euitandum in altero incontinentiæ periculum. Tertiò ſequeretur inde, quod is, qui quantum poſſet, vouiſſet caſtitatem, poſſet nihilominus ab vxore adultera petere debitum, quando videret hoc eſſe neceſſarium, vt ipſam ab vlteriori incontinentia auerteret, præſertim ſi cum ea ſolo 267 toro ſeparata adhuc cohabitaret. † Verùm reſpondetur, votum caſtitatis in tali caſu non obligare cum diſpendio ruinæ alterius coniugis liberæ, vt dictum eſt *num.* 261. Reſpondetur etiam adeſſe in eo caſu obligationem offerendi copulam (ſi ſit aliqua ſpes, quod tali oblatione debiti alter ab incontinentia abſtineat) tum ortam ex bono fidei, ad quod ſpectat præſeruare alterum coniugem à fornicatione, iuxta dicta *ſuprà, num.* 17. & 35. tum quia neceſſitas ſeu infirmitas coniugis laborantis periculo incontinentiæ, cui per actum coniugalem ſubueniri poteſt, cenſetur interpretatiua petitio, licet nullum aliud ſignum petitionis coniugalis appareat, iuxta dicta *ſuprà, num.* 31. & docet etiam Hurtadus *d. n.* 31. Ad confirmationem reſpondetur coniugem vouentem caſtitatem per votum poſſe ſibi præiudicare, non verò alteri coniugi, niſi fortè & is concurreret præſtando aſſenſum voto caſtitatis per coniugem vouentem emiſſo. Quare coniux, qui emiſit votum non petendi, ſeu caſtitatis, non poteſt abſque præuia diſpenſatione vti petitione actus coniugalis ad euitandam in ſe incontinentiam, quia tali remedio ſe ſpontè priuauit, vt dictum eſt *num.* 263. Et licet ipſe ex eo, quod tenetur coniugi cohabitare in eadem domo, & in eodem toro, ſæpe poſſit ſtimulis carnis vexari, & exponi periculo copulam appetendi, id ſibi imputandum, qui ita voluit, vnde etiam ſua cauſa non eſt fauorabilior; quia in talem anguſtias etſi non ex malitia, tamen ea voluntate propria eſt coniectus. Et ita manet ſoluta prima ratio ad probandam confirmationem adducta. Ad ſecundam rationem eiuſdem confirmationis, negatur illud ſequi; nam quando coniuges ex mutuo conſenſu, ſeu pacto vouerunt caſtitatem omnimodam, tunc vterque voluntariè, & ſpontè ſe priuauit tali remedio, & ceſſit iuri ſuo, & etiam vterque facultate non ſolùm petendi, ſed etiam reddendi priuatus eſt. Quid verò ſentiendum, ſi ex mutuo conſenſu non votum caſtitatis abſolutum, ſed tantum non petendi emiſiſſent, dicetur infrà. Ad tertiam rationem confirmationis, an coniux ligatus voto caſtitatis poſſit vxori adulteræ remittere iniuriam, dicetur *infrà*; ſuppoſito autem quod poſſit remittere, aut de facto remittat, factâ remiſſione poterit licitè, & tenebitur offerre copulam coniugi adulteræ, ad euitandam eius incontinentiam; quia per remiſſionem recuperauit ius petendi debitum, & vt ſibi reddatur, non tenetur tamen coniux voto caſtitatis ligatus alteri coniugi adultero remittere iniuriam, nec offerre actum coniugalem, vt eum liberet ab incontinentia, ob rationem *ſuprà, num.* 253. adductam, ſcilicet quia ſi ſemel remitteret iniuriam, aut ſponte concurreret

ad

Digitized by Google

ad actum coniugalem petendo, vel reddendo amitteret iua celebrandi diuortium, quare cum tanto ſuo damno non tenetur ſubuenire coniugis adulteri incontinentiæ, licèt aliàs non eſſet prohibitus petere, nempe neque affinitatis, aut cognationis ſpiritualis, vel voti impedimento eſſet ligatus.

268 Igitur communi opinione relata ſi ambo coniuges ſine mutuo conſenſu vouiſſent, ſeu promiſiſſent Deo à ſe minimè debitum petituros, poſſent ambo petere debitum, non in gratiam ſui, ſed alterius, ſcilicet quando quilibet agnoſceret alium indigere, vt quia in illo periculum incontinentiæ aduertit, aut conijcit eum petiturum, niſi propter votum impediretur; quia cum neuter id faciat ſibi ſatisfaciendi gratiâ, ſed in gratiam alterius, cui reddere tenetur, & vt illi morem gerat, neuter verè petit, ſed quodammodo reddit, iuxta dicta *n.* 258. & in terminis docent non ſolum Sanchez *d. diſp.* 7. *num.* 11. Villalobos *d. diffic.* 47. *num.* 6. Martinus Perez *d. diſp.* 51. *ſect.* 2. *num.* 8. & Filliuccius *d. cap.* 9. *n.* 31. ſed etiam Angelus *verbo matrimonium, impedimento* 5. *n.* 5. & Roſella *verbo impedimentum* 4. *num.* 7. quos etiam refert, & ſequitur Nauarrus *in ſumm. cap.* 16. *num.* 31. & idem tradiderunt alij relati à Sanchez, qui addit idem dicendum, licet communi conſenſu tale votum emiſerint; & indicat Nauarrus *loco citato*, cum loquatur de coniugibus qui vouentes pacti eſſent, ne à ſe mutuo debitum peterent, quos ait, ſi agnoſcentes, quod vterque id peteret, ſi poſſet, haberent copulam, non peccaturos. Et ratio eſt, quia cum ſolùm ſe non petituros vouerint, reddere tenentur; illa autem copula eſt quodammodo redditio. Idem ex Angelo, & Sanchez dicendum, ſi votum caſtitatis abſolutum ante, vel poſt matrimonium coniuges emiſerint, non communi conſenſu; etenim id votum non liberat ab obligatione reddendi, ſed ſolum obligat ad non petendum; petitio autem debiti in gratiam alterius indigentis eſt quædam redditio, vt dictum eſt. Neque dicas cum Coninch *d. diſp.* 34. *num.* 40. vbi vterque coniux vouit non petere, vel emiſit votum caſtitatis abſolutum, licet ſine mutuo conſenſu, cum neuter poſſit petere debitum, & vnus apertè nolit petere debitum, ne petendo peccet, alterum nullo modo poſſe præſumere illum petere, aut tanquam petenti reddere: nam indigentia illa orta ex incontinentiæ periculo, vel ex naturali affectione, ſeu propenſione alterius coniugis in copulam carnalem, ob quam debitum peteret, niſi votum non petendi obſtaret, eſt virtualis petitio carens omni culpa, ac proinde falſum eſt, alterum nullo modo poſſe præſumere illum petere, aut tanquam petenti reddere, ſi aduertat incontinentiæ periculum, vel agnoſcat affectionem naturalem, ſeu propenſionem in copulam, attentâ illius conditione, ac complexione, aliiſve coniecturis conſideratis. Et ita ad ſic petentem poteſt licitè accedere illi morem gerendi, vel ſubueniendi gratiâ, quod eſt reddere. Immò non obſtante mutuo voto non petendi, ſi vnus agnoſcat in altero incontinentiæ periculum, vel vterque in tali periculo verſetur, non ſolùm licitè alter ad alterum accedere poteſt, ſed & tenetur, cum talis acceſſus ſit redditio, in tali periculo quilibet coniux obligatur ſubvenire alteri, ex dictis *ſuprà, num.* 261. *&* 267. & latius *num.* 17. 21. *&* 25. Dixi autem, *ſi votum caſtitatis abſolutum emiſerint ſine mutuo conſenſu*; nam ſi mutuo conſenſu per modum pacti vouiſſent, non liceret eis commiſceri, cum iam neque petendi, neque reddendi facultatem habeant, vt rectè Sanchez, & latiùs dicemus *infrà cap.* 3.

269 Porrò in omnibus prædictis caſibus, in quibus dictum eſt coniugem affinem, vel voto caſtitatis, aut non petendi ligatum poſſe licitè petere, & accedere ad alterum in illius gratiam, cauendum eſt, ne intemperantia decipiat; & in dubio potius abſtinendum; quia id ſecurius: & vbi ambo licet ſine mutuo conſenſu caſtitatem vouerunt, ſi eorum alter ſigna petitionis præbeat, peccabit, quia id eſt tacitè exigere; etſi alter reddens carebit culpa. Similiter peccabit affinis, vel voto caſtitatis ligatus, & prohibitus petere, ſi inuitet alterum coniugem liberum ad petendum; nam & hoc eſt exigere: quemadmodum etiam reus culpæ erit coniux liber ſi incitet impeditum, vt petat, licet eius lapſum in incontinentiam timeat, vtpote incitans ad peccatum; ſed debet tunc præuenire, & petere, iuxta dicta.

Poterit autem coniux impeditus petere alteri libero ſignificare ſuum impedimentum, ne ſuam petitionem exſpectet, ſed quoties ſibi placuerit actum coniugalem exercere, liberè petat; quia id non eſt petere, ſed ſolam cauſam non petendi ex parte ſua indicare alteri, ne ei matrimonium reddatur oneroſum. Ita Sanchez, Coninch, Filliuccius *locis citatis*, & Paludanus 4. *diſt.* 34. *quæſt.* 3. *art.* 5. Sicut etiam idem coniux voto caſtitatis, vel alio impedimento prohibitus petere non tenetur alteri libero ſuum votum ſignificare vt ab vſu matrimonij abſtineat, quamuis ſi indicaret, exiſtimet alterum non petiturum, quia durante obligatione reddendi debitum, commiſceri reddendo non eſt materia voti. Ita Caietanus 2. 2. *quæſt.* 88. *art.* 8. §. *Ad hoc dicitur.* Sotus *lib.* 7. *de iuſtit. quæſt.* 3. *art.* 1. *verſic. Quod ſi contrà argum*, & Sanchez *num.* 9. Immò ſi ex ſignificatione voti, aut alterius impedimenti aduerteret alterum fortè deterrendum à petendo, non poſſet illi manifeſtare, quia alioqui faceret contra ius ipſius. 270

Prudènterne, an imprudenter agant coniuges vouentes caſtitatem, aut non petere, & quando teneantur talis voti diſpenſationem, vel irritationem impetrare?

Ex dictis colligi poteſt regulariter coniugem non prudenter facere, dum vouet caſtitatem, vel non petere debitum, niſi voueat ex conſenſu coniugis, qui vouenti permittat ſeparationem à toro, & vt ſeorſim cubet; tum quia tale votum non poteſt non eſſe odioſum, & moleſtum alteri coniugi, qui (non obſtante communi opinione *num.* 258. ſtabilita) deberet vtplurimum petere debitum, ſi vellet vti licitè matrimonio; tum quia ex aſſidua tori cohabitatione exponitur periculo violandi votum, & petendi debitum ad ſuæ concupiſcentiæ ſatisfaciendum; id quod etiam obſeruat Leſſius *lib.* 4. *cap.* 40. *num.* 100. vbi tamen addit non ideo tale votum deſinere obligare, cum ſit de bono conſilij, etſi abſque periculo non mandetur executioni. Immò minùs prudenter etiam tale votum facerent coniuges, licet ex communi conſenſu, & cum tori ſeparatione, niſi vlteriùs ex aliqua experientia ſufficienter conijciant ſibi non imminere notabile periculum frangendi votum, quod aliàs ex continua cohabitatione, & conſuetudine, etſi cum tori ſeparatione, vtplurimum poteſt imminere. 271

Quapropter coniugibus, qui ante contractum matrimonium, vel poſt emiſerunt votum caſtitatis, vel non petendi, expediet vt voti irritationem, vel diſpenſationem pro libera debiti petitione, & redditione obtineant; & ad id coniugem tali voto ligatum qui non poteſt à coniuge libero toro ſeparari, puto vtplurimum teneri; ob periculum frangendi votum ex tori cohabitatione regulariter imminens: 272

Digitized by Google

minens; ſecus ſi per ſe eſſet auerſus ab actu venereo, ita vt illi non immineret eiuſdem voti frangendi periculum; ſi etiam coniux liber ſit talis naturæ, vt ob erubeſcentiam, vel aliam cauſam magna cum difficultate petat debitum, etſi actum coniugalem appetat (quod facilius contingit in fœmina) ac proinde ex parte illius immineret incontinentiæ periculum, cui coniux voto non petendi, ſeu caſtitatis ligatus aduertat ſe non poſſe ſufficienter ſubuenire oblatione copulæ factâ in gratiam illius tantùm, vel non niſi agitatus ſcrupulis, an talis oblatio ſeu punitio à ſe facta verè tendant tantùm ad ſatisfaciendum alteri, ad eandem voti irritationem, vel diſpenſationem obtinendam teneri. Videtur iuxta tradita à me in tractatu de triplici iubilei priuilegio, *ſect.* 2. *caſu* 34. *n.* 14.

Coniux affinis, vel voto caſtitatis ante, vel poſt matrimonium emiſſo præſertim aſtrictus an peccet reddendo, quoties non tenetur reddere, vt priore bimeſtri, vel ratione adulterij alterius coniugis: anque poſſit coniugi adultero reconciliari, & renunciare priuilegio iuris eum eximenti ab obligatione reddendi?

273 Sed numquid coniux, qui ob affinitatis, aut cognationis ſpiritualis, aut voti abſoluti caſtitatis impedimentum prohibitus eſt petere debitum, & alias tenetur coniugi libero reddere, poteſt licitè eidem coniugi libero reddere debitum in caſu, quo ex lege iuſtitiæ non tenetur reddere, putà ſi liber adulterium commiſerit (ſecluſa compenſatione cum adulterio inceſtuoſi) aut priori bimeſtri ante conſummatum matrimonium, quo tempore vterque coniugum, licet poſſit, non tamen tenetur reddere? Sanchez *lib.* 9. *diſp.* 6. *num.* 15. loquens de coniuge tam impedimento affinitatis, aut cognationis ligato, quàm obſtricto caſtitatis voto emiſſo tam ante, quàm poſt contractum matrimonium, negat poſſe licitè reddere priori bimeſtri, aut coniugi adultero, quod idem reperit *eodem libro*, *diſp.* 35. *num.* 23. & ait peccare mortaliter, ſi reconcilietur eidem coniugi adultero; & loquentes de coniuge, qui ante, vel poſt matrimonium emiſit votum caſtitatis, cum etiam iam ſemel conſummato matrimonio non poſſe licitè reddere alteri poſt eius adulterium, neque ei reconciliari, tenent Leſſius *de iuſtitia lib.* 2. *cap.* 41. *num.* 53. Coninch *diſp.* 34. *n.* 41. Baſilius Pontius *lib.* 10. *cap.* 5. *n.* 19. Hurtadus *de matr. diſp.* 10. *diff.* 8. *n.* 31. Bonacina *de matr. q.* 3. *punct.* 14. *num.* 8. *& de præcept. decalog. diſp.* 4. *q.* 2. *punct.* 5. § 4. *num.* 4. Palaus *diſp. ſuprà, n.* 1. *allegata, punct.* 4. § 7. *num.* 9. Leandrus Diſcalceatus *de Sacram. p.* 2. *tract.* 9. *diſp.* 25. *q.* 75. Layman *lib.* 5. *tr.* 10. *p.* 3. *cap.* 1. *num.* 10. Et innuunt alij, vt Syluester *v. matr.* 8. *q.* 5. *dicto* 7. Petrus Ledeſma *d. quæſt.* 55. *art.* 6. *circa tertium ſtatum affinitatis, dub.* 4. *in ſolut. ad* 1. aientes coniugem inceſtuoſum peccare in debiti redditione quoties hæc non eſt debita ex iuſtitia; & idem loquentes de coniuge habente votum caſtitatis, indicant alij relati à Sanchez. Qui quoad coniugem, qui cum altero coniuge affinitatem contraxit, probat primò ex textu in cap. *tranſmiſſa, de eo qui cogn. conſang. ibi, non cognoſcat eam quamdiu vixerit, niſi ab ea requiſitus; & tunc ad ipſam non ſine graui dolore cordis accedat.* Id eſt (inquit Sanchez) coactus lege iuſtitiæ, ne innocentem ſuo iure priuet, ac proinde quando nulla lege cogitur, tenetur non accedere. Secundò, quia cùm copula illa ſit inceſtuoſa, vtpote cum affini, eſt omnino illicita, ſolumque excuſari poteſt ob fortius iuſtitiæ debitum, & conſequenter vbi non eſt debita, eſt licita. Quo verò ad coniugem voto caſtitatis abſoluto obſtrictum probatur, quia tenetur illud ſeruare quantum poteſt ſine iniuria alterius coniugis: quoties autem hic adulterium commiſit, vel primo bimeſtri petit, poteſt ſine iniuria, quia non tenetur reddere. † Neque dicas eſſe priuilegium, vt primo bimeſtri ante conſummatum matrimonium coniux non teneatur reddere, & ſimiliter eſſe priuilegium coniugis innocentis, vt fracta ſibi fide per adulterium poſſit ea exceptione vti, & non reddere: nemo autem cogitur vti ſuo priuilegio, cap. *ſi de terra, de priuileg.* nam reſpondet Sanchez hoc verum eſſe ex vi priuilegij, ſecus ſi ex vi alterius legis obligabatur ad aliquid, à quo ratione impedimenti excuſabatur: quod impedimentum per priuilegium aufertur, tunc enim non ex vi priuilegij, ſed ex vi illius legis obligatur ad illo vtendum, vt agens de obligatione habentis Bullam ad audiendam miſſam tempore interdicti, tenet etiam Suarez *tom.* 3. *in* 3. *p. diſp.* 88. *ſect.* 6. *verſic. Solet etiam hic interrogari.* Villalobos *p.* 1. *ſum. tract.* 19. *diffic.* 5. *num.* 14. Et in Bullam Cruciatæ, *clauſula* 3. *n.* 18. Sotus, Nauarrus, Medina, Manuel, Henriquez relati à Villalobos *d. num.* 14. *& plures ex recentioribus.* † Ex quibus infert Sanchez emittentem votum caſtitatis ante matrimonium, & poſtea contrahentem matrimonio non conſummato affinitatem, aut cognationem cum vxore, quamuis non peccet conſummando matrimonium non petendo, ſed reddendo iuxta opinionem aſſerentem eum non teneri ingredi religionem; peccare tamen primâ vice reddendo intra primum bimeſtre; cum tunc redditio ſit omnino voluntaria. Quod ſi iſte coniux affinis, vel voto caſtitatis ligatus remitteret alteri coniugi iniuriam adulterij, illique reconciliaretur, aut ſimiliter adulterium committeret, aut accederet ad coniugem adulterum, remiſſio quidem tenebit, & ceſſabit ius denegandi debitum, tenebiturque in poſterum reddere, etiam iuxta Auctores præcitatos; ſed tamen remiſſio non carebit culpa lethali, & illud adulterium affectum erit hac ſpeciali deformitate mortali, & neceſſariò explicanda in confeſſione, ſi aduertat per eam reddi ſe impotentem ad ſeruandum votum caſtitatis, vel præceptum abſtinendi omnino à copula coniugali ortum ex contracta affinitate, vel cognatione, vt in terminis etiam Sanchez. 274 275

Contrarium tamen, & coniugem, qui ante, vel poſt contractum matrimonium caſtitatem vouit, non teneri non reconciliare coniugem adulterantem, ſed remittere iniuriam poſſe, ſiue expreſsè, ſiue tacitè, ex quo recuperat adulter ius exigendi; & conſequenter in innocente obligatio reddendi reuiuiſcit, tenent Rebellus *de oblig. iuſtitiæ p.* 2. *lib.* 3. *q.* 17. *num.* 8. referens idem viros doctiſſimos aſſeruiſſe: pro qua opinione ſtat Abulenſis *Num. cap.* 30. *q.* 81. vbi ait, vxori, quæ non tenetur reddere, & aliàs non poterat, permitti viro qui inſtanter, & quaſi cogens petit, reddere ob matrimonij pacem tuendam, quod idem ſentiunt Henriquez *lib.* 11. *cap.* 15. *n.* 8. *litera G. in commentario*, & alij quos Sanchez *d. diſp.* 6. *num.* 15. refert. Cuius rei rationem reddit Abulenſis, quòd Eccleſia interdum aliqua concedit ad vitandum maiora mala, abſoluitque mulierem à voto, ne ſequatur diſcordia coniugum. Et addit aliquos idem ſentire de viro reſpectu mulieris, licet id ipſe neget; quia vir tanquam potentior poteſt graniores excitare diſcordias. Et mihi quoque non diſplicet hæc opinio, quod coniux innocens affinis, vel voto caſtitatis obſtrictus poſſit coniugi adultero reconciliari, & renunciare iuri ſuo, ſeu priuilegio non reddendi, præſertim ſi faciat ex cauſa conſeruandi pacem, & mutuum amorem, & euitandi alterius diſplicentiam, ac diſcordias; quæ cauſa ſemper videtur 276

inter

Digitized by Google

inter coniuges adeſſe; & certè ſi coniux innocens impeditus eſſet ſolum ratione affinitatis, aut cognationis ſpiritualis, non videtur dubium, quin ob pacem matrimonij ſeruandam, & diſcordias inter coniuges vitandas poſſit coniugi adultero reconciliari, & reddere ei debitum, & etiam priore bimeſtri, nam ſolum iure humano tenetur abſtinere à culpa coniugali; ius autem humanum non obligat cum tanto detrimento boni pacis, & diſpendio diſcordiarum, iuxta dicta *ſuprà*, *num.* 266. Et hoc admittit etiam Sanchez *d. num.* 15. licet coniux innocens inceſtuoſo priuato iure exigendi nunquam teneatur reddere, vt oſtenſum eſt *ſuprà*, *num.* 251. Etſi contrarium teneant plures ibidem citati. Sed probatur opinio in vniuerſum, quia affinitas, & votum caſtitatis obligant ad abſtinendum à ſpontaneo actu coniugali, non autem ad alteri coniugi non reconciliandum, vel remittendum iniuriam per adulterium irrogatam, ad non renunciandum priuilegio iuris eximenti ab obligatione erga alterum ex matrimoniali contractu proueniente, cum talis iniuriæ remiſſio, & priuilegij renunciatio non comprehendatur ſub obiecto voti caſtitatis, aut impedimenti affinitatis, & ad eam etiam ex neceſſitate non ſequatur vſus coniugij (quia ea ſequuta alter poteſt, ſi velit, abſtinere à petitione debiti) & non fiat animo frangendi votum, aut præceptum abſtinendi à copula coniugali, ſed ex alia iuſta cauſa, nempe vel quia remittere iniuriam per ſe eſt quid bonum & laudabile, vel quia reconciliari, & renunciare tali priuilegio ſibi à iure conceſſo expedit pro bono pacis matrimonij, & ad euitandum iurgia, rixas, & diſcordias, aut alia maiora mala. Et ſi facta remiſſione iniuriæ, vel priuilegij renunciatione, per quam alter coniux acquirit ius exigendi debitum, coniux vſu matrimonij ratione affinitatis, vel voti caſtitatis prohibitus conſtituitur in ſtatu, vt altero exigente nequeat omnimodam caſtitatem ſeruare, & prorſus à copula coniugali abſtinere, id ſe habet per accidens. Quare ad exemplum de interdicto à diuinis habente Bullam, vi cuius poteſt eodem interdicti tempore miſſam audire; Reſpondetur primò non eſſe adeo certum, quod non poſſit tali priuilegio renonciare; nam ſicut interdictus ex vi præcepti audiendi miſſam non obligatur ad accipiendum Bullam, ita non videtur ex vi eiuſdem præcepti obligari ad non renunciandum eiuſdem Bullæ priuilegio. Et ita ſentiunt Auila *de cenſ. p. 5. diſput. 4. ſect. 2. dub. 3.* Victoria, Cano *apud ipſum*, Villalobos *d. diffic. 5 n. 15.* & Pellizarius *in man. regul. tom. 2. tract. 8. cap. 2. ſect. 2. n. 145.* Secundò reſpondetur in tali caſu non colucere aliquam iuſtam cauſam renunciandi, & non vtendi priuilegio; ac proinde renunciatio videretur ſolo animo non adimplendi præceptum audiendi Miſſam: in noſtro autem caſu nunquam deeſt iuſta cauſa reconciliationis, aut renunciationis priuilegij, ſeu iuris non reddendi coniugi adultero, vel priori bimeſtri, vt ex dictis conſtat.

Et hanc ſententiam tenet etiam Sanchez *dicto diſp. 35. num. 26. & 28.* quando votum caſtitatis à coniuge innocente emiſſum eſt poſt conſummatum matrimonium, tenens hoc votum quoad non reddendum eſſe nullum, nec obligare ad abſtinendum à redditione, quando ea eſt voluntaria propter alterius adulterium; licet quoad hoc Sancio contradicant in terminis Coninch *d. diſp. 34. num. 50.* Pontius *d. cap. 5. num. 19.* Caſtrus Palaus *d. punct. 7. n. 9.* & Perez *diſp. 15. ſect. 4. num. 8.* aſſerentes tale votum licet poſt conſummatum matrimonium emiſſum obligare ad omnimodam caſtitatem, & ſic ad non petendum, & ad non reddendum, quando redditio eſt voluntaria, vt in caſu adulterij alterius: & idem tenet Leand. Diſcalc. *de ſacr. tr. 9. diſp. 25. q. 75.* de qua tamen re *infra c. 3.*

277 Et prædicta quidem procedunt, quando coniux ante, vel poſt matrimonium vouit abſolutè caſtitatem, ſeu caſtitatis votum fecit; quod ſi votum fuerit tantum de non petendo debitum, cùm huiuſmodi votum ad id tantum obliget, coniugem ſic vouentem non teneri abſtinere à debiti redditione, quando id ſibi liceret, ob alterius coniugis adulterium, docet etiam Sanchez *dict. diſput. 35. numero 22.* & indicant Pontius, & Coninch *locis citatis*, & caret dubio.

SVMMARIVM.

§. XV.

Excommunicatio non excuſat à redditione debiti, & ita ſiue alter coniux tantum, ſiue vterque ſit excommunicatus, & non excommunicatus, & excommunicatus poteſt debitum petere, & alter tenetur reddere; & non ſolum vxor non excommunicata poteſt petere, & cogitur reddere viro excommunicato; ſed etiam vir non excommunicatus poteſt licitè petere debitum ab vxore excommunicata, & cogitur ei petenti reddere. num. 278. 279. 282. 283. 284.

Quid ſi matrimonium non fuerit præſumptum? n. 290.

Eccleſia, ſi vellet, an poſſet ex cauſa coniuges excommunicatos ob præciſam rationem cenſuræ priuare communicatione in debito coniugali, ita vt neque etiam coniux carens culpa poſſet licitè petere aut reddere. Negatiua, n. 280. *Affirmatiua n.* 281.

Quo iure, diuinóne & naturali, an tantum humano communicatio in debito coniugali competat coniugibus excommunicatis. num. 280. 281. 286. & 288.

Si alter coniux contraxit ſcienter cum altero excommunicato, an antequam iſte abſoluatur, licita ſit & obligatoria inter eos communicatio quoad cohabitationem, debiti petitionem, & redditionem, & quoad alia obſequia ad coniuges ſpectantia. Negatiua, niſi bona fide, vel cum excommunicato tolerato fuerit contractum. n. 286. & 287. *Affirmatiua n.* 288.

Communicatio quoad cohabitationem, debiti petitionem & redditionem, & alia obſequia non licet, vbi vterque coniux eſt excommunicatus propter matrimonium illicitè contractum, & de cuius valore lis eſt. n. 291.

Neque licet, ſi coniuges excommunicati eſſent diuortio ſeparati; qui tamen non obſtante excommunicatione poſſent reconciliari, ac proinde poſtea poſſent licitè, & tenerentur communicare quoad obſequia coniugalia. n. 291.

Intellectus cap. quoniam multos 11. q. 1. & cap. inter alia, de ſententia excom. *n.* 281. 288. & 289.

Eccleſia ex iuſta cauſa poteſt priuare Reges regno, & abſoluere ſubditos à neceſſitate parendi. n. 281.

Excommunicato non datur actio iudicialis ad petendum debitum, competit tamen priuata. n. 283.

Delinquens in Eccleſia non gaudet immunitate illius, numero 289.

Verba generalia reſtringuntur ad terminos habiles. Ibidem.

Famuli mercenarij, & ruſtici, qui cum pacto ſe ſubiecerunt domino excommunicato nominatim denunciato, an poſſint ei communicare. n. 289.

§. XV.

Digitized by Google

§. XV.

Excommunicatio vnius, vel vtriuſque coniugis an excuſet à debiti redditione. Vbi cùm alter, vel vterque coniux eſt excommunicatus, an poſſit, ac teneatur communicare alteri quoad debiti petitionem, & redditionem, etiamſi excommunicatio præceſſerit contractum matrimonij.

278 PRoximum ſupradictis eſt, vt videamus, an excommunicatio coniugum ſit legitima cauſa excuſans à reddendo debito. Et certè ſi coniux non excommunicatus petat debitum ab excommunicato, & petit licitè, tunc proculdubio excommunicatus ſiue ſit vir, ſiue vxor, tenetur reddere; quemadmodum ſi creditor non excommunicatus debitum pecuniarium ab excommunicato petat, licitè petit, & debitor excommunicatus ſoluere tenetur; conſtat ex cap. *quoniam multos* 11.*q.* 3. & cap. *inter alia*, *de ſent. excomm.* & docent Auctores *infrà* allegandi, & alij omnes aſſerentes in debito coniugali, & vxorem non excommunicatam poſſe participare, ſeu communicare cum viro excommunicato, & virum non excommunicatum cum vxore excommunicata: quos Doctores referunt Sanchez *lib.* 9. *diſp.* 14. *num.* 4. 14. 15. *&* 16. Auguſtinus Barboſa *collectaneo ad d. cap. inter alia*, *n.*3. Ricciullus *de iure perſonarum extra gremium Eccleſiæ exiſtentium lib.* 4. *cap.*48. Diana *p.*5. *tract.*9. *reſolut.* 122. *&* 123. & Sayrus *de cenſ. lib.*2. *cap.*14. *n.*4. Et ratio eſt, quia non debet coniux innocens ob excommunicationem alterius priuari obſequio ſibi debito ex iure diuino; & ex natura matrimonij; alioqui ſine ſua culpa damnum pateretur, quod iniquum eſt, argument. *cap.* 2. *de conſtitut. & cap.* 2. *de his quæ fiunt à maiori parte Capituli.* Confirmatur magis ex ſequentibus.

279 Igitur ſiue vnus tantùm coniux ſit excommunicatus, ſiue ambo, cuilibet coniugi excommunicato debitum exigenti alter tenetur reddere. Abbas *in d. cap. inter alia*, *de ſentent. excomm. num.*3. *&* 4. *ibidem* Fel. *n.*2. Henricus Boich. *n.*7. 10. Andreas *ad Speculat. tit. de donat. inter vir. & vxor.* §. *fin. verſic. Quod ſi vir.* Baldus *in l. penult. Cod. de lege Iul. de plagiar.* Butrius *in cap. per veſtras*, *de donat. inter vir. & vxorem.* Sanchez *lib.* 1. *diſp* 41. *num.* 12. *& d. diſp.* 14. *n.*2. 4. 16. 20 21. *&* 22. Ricciullus *d. cap.* 48. *n.* 1. 5. *&* 6. Auila *de cenſ. p.*2. *cap.* 6. *diſp.* 11. *dub.* 5. Auguſtinus Barboſa *d. collectaneo*, *n.*3. Marius Alterius *de cenſ. tom.* 1. *lib.* 1. *diſp.* 15. *cap.*2. Suarez *de cenſ. diſput.* 15. *ſect.* 4. *num.* 10. *&* 15. Coninch *diſp.*34. *num.*23. Layman *lib.* 1. *tract.*5. *c.*2. *n.*6. Filliuccius *tom.* 1. *p.*1. *tract.* 10. *cap.*9. *n.*325. *& tract.*13. *cap.*6. *n.* 102. Diana *d. reſolut.* 122. *&* 123. Villalobos *p.* 1. *tract.* 17. *diffic.* 13. *n.*12. Faber *in* 4. *diſt.* 21. *q.* 1. *diſp.* 4. *num.* 216. 218. *&* 219. Gordonus *in ſum. tom.* 2. *lib.* 7. *qu.* 10. *num.*68. *ad* 73. & alij communiter, quos Sanchez *d. diſp.* 14. *num.* 14. 15. *&* 16. Barboſa, Ricciullus, & Diana *locis citatis* referunt. Probatur quia inter coniuges excommunicatos, etiam nominatim denunciatos licita eſt communicatio quoad omnia coniugalia obſequia, d. c. *quoniam multos* 11. *q.* 3. *& d. c. inter alia*: Couarruuias *in cap. Alma mater*, *part.*1. §. 1. *ſub num.*8. Hector Filliuccius *de ſocietate cap* 8. *& alij infrà n.*288. *relati.* Ergo ſicut ante excommunicationem, ita etiam poſt tenentur ſibi inuicem reddere debitum. Prætetea ex eod. cap. *inter alia*, *ibi*, *cum adhuc debitum duret*, *excommunicatio coniugis* (loquitur textus de marito excommunicato) *non priuat illum iure ſuo*; & per conſequens non aufert debitum, aut obligationem alteri: ergo tenetur tale debitum ſoluere. Et quatenus etiam coniux excommunicatus peccaret petendo, vt voluerunt aliqui à Sanchez *d. diſp.* 14. *n.* 16. *relati*, adhuc tamen exactus teneretur reddere, cum ſit circumſtantia ſe tenens ex parte ſolius petentis, & actus ex ſe ſit licitus, & ex iuſtitiæ obligatione debitus, iuxta dicta *ſuprà*, *n.*236. *&* 241.

280 An autem Eccleſia, ſi vellet, ex cauſa poſſet coniuges excommunicatos priuare communicatione in debito coniugali, & auferre ius petendi, & obligationem reddendi altero tantùm, vel vtroque coniuge excommunicato? Paludanus 4. *diſt.*18. *q.*6. *artic.*2. *verſicul. Lex*, & Sayrus *loco citato* negant; quia quod vir vxori debitum reddat, ſeu reddere teneatur, & è conuerſo, eſt iuris diuini, & etiam naturalis: hoc autem quod eſt iuris diuini Eccleſia tollere non poteſt; maximè (inquiunt) illi qui non peccauit, nam aliàs damnum ſine ſua culpa notabile pateretur, quod iniquum videtur ex præallegatis iuribus, & hoc idem ſentiunt Tancredus, & Hugo *in d. cap. inter alia.* Vbi ex eo, quod ibi dicitur excommunicationem mariti non priuare illum iure ſuo exigendi debitum, & reſpectu vxoris debitum reddendi durare ſicut prius, & ante excommunicationem, inferunt diſpoſitionem factam in d. c. *quoniam multos*, & in d. c. *inter alia*, vt vxor poſſit, & teneatur communicare viro excommunicato in obſequio debiti coniugalis, non proceſſiſſe ex benignitate iuris poſitiui, ſed ex iure diuino, & naturali illam communicationem præcipiente, quia ſolutio debiti ex iuſtitia eſt neceſſaria iure naturali, §. iuris præcepta, *Inſtit. de iuſt. & iure*: & conſequenter etiam illa communicatio, quæ ad tale debitum ſoluendum neceſſaria eſt, eodem iure non ſolùm licita eſt, ſed etiam neceſſaria. Ex quo vlterius inferunt huiuſmodi communicationem eſſe neceſſariam, adeo vt non potuerit Eccleſia illam prohibere, cum nihil poſſit contra ius diuinum, & naturale præcipere: & eiuſdem ſententiæ videtur eſſe Gloſſa *in d. c. inter alia*, *verbo Duret*; quod interpretatur, id eſt, *ex ſui natura*: ergo non ex Eccleſiæ conceſſione.

281 Contrarium, & Eccleſiam, ſi ſua poteſtate vti vellet, poſſe ex cauſa, & ratione maioris boni impedire huiuſmodi communicationem, ſuſtinent locis citatis Suarez, Ricciullus, & Filliuccius. Et primò Suarez, & Ricciullus reprobant ſententiam Tancredi, & Hugonis quoad vtramque illationem. Expendentes primò textum d. c. *inter alia*, illis verbis: *Cum adhuc debitum duret, beneficio canonis id agente à priori non ſunt obnoxietate ſoluta.* Vbi licèt Innoc. III. non loquatur in particulari de vxore, loquitur tamen generaliter de omnibus perſonis, de quibus Gregorius VII. in d. cap. *quoniam multa*; & de omnibus ait beneficio canonis retinere illud debitum, & obligationem præſtandi excommunicato ea obſequia, ad quæ ante excommunicationem tenebantur: ergo non priuari, vel ſuſpendi, non eſt ita naturale, quin Eccleſia poſſit huiuſmodi communicationem impedire. Secundò Ricciullus ponderat textum in d. cap. *quoniam multos*, illis verbis: *Apoſtolica itaque auctoritate ab anathematis vinculo hos ſubtrahimus, videlicet vxores, filios, ſeruos, ancillas, ſeu mancipia, necnon ruſticos, & ſeruientes, & cæteros.* Si enim Pontifex ibi ſubtrahit anathematis vinculo, ergo ipſa ſubtractione ceſſante vxores, filij, & cæteri, de quibus ibi, eſſent cenſurâ innodati communicando, non autem exempti iure naturali, aut diuino: ergo dicendum eſt (concludit Ricciullus) diſpoſitionem dicti capitis *quoniam multos*, proceſſiſſe ex mera benignitate Apoſtolica, quæ conſulere voluit communi fidelium bono, cùm variis ex cauſis cenſuris implicarentur, ſed ad prædictas ponderationes, iuxta Gloſſam *in d. capite inter alia*, verbo *agente*, dici poteſt dictum caput *quoniam multos* (quod eſt canon de quo loquitur textus in dicto capite *inter alia*, illis verbis, *Beneficio canonis*

munis id agenti) in quibuſdam caſibus continere declarationem iuris naturalis, vt in vxore, filiis non emancipatis, ſeruis, & ancillis; in quibuſdam nouam conſtitutionem, vt in ruſticis & mercenariis. Præterea probant, Eccleſiam, ſi velit ſua poteſtate, & ſtricto iure vti, poſſe priuare coniuges communicatione etiam quoad obſequium debiti coniugalis. Nam ſicut poteſt priuare Regem, aut Principem iure Regni, ſeu Principatus, & abſoluere ſubditos ab obligatione parendi Principi excommunicato firmata iuramento, ita, & multo magis priuare coniugem communione, & conſortio alterius; nempe priuare maritum vſu iuris petendi ab vxore, & conſequenter etiam eximere vxorem ab obligatione reddendi debitum, & parendi marito, vel cohabitandi cum illo, interdicendo etiam ei talem communicationem quamdiu idem maritus Eccleſiæ rebellis fuerit; quod aliquando poſſet expedire: vt ſi vir eſſet excommunicatus propter hæreſim, ſeu apoſtaſiam, vt colligitur ex multis decretis relatis 28. *q.* 1. Et licet id ſit propter periculum infectionis, & non ob ipſam cenſuram; aliquando tamen (addit Suarez) propter nimiam pertinaciam excommunicati, maximè ſi contra commune bonum cedat, poteſt Eccleſia prohibitionem communionis vſque ad ipſas etiam vxores reſtringere. Quamuis, quia moraliter, & regulariter id non expedit, ideo Eccleſia voluerit ius coniugij, non obſtante excommunicationis cenſura, integrum manere. Et hæc ſententia eſt valde probabilis, licet probabilius æſtimem reſpectu coniugis innocentis, ceſſante periculo infectionis, non poſſe impediri præfatam communicationem in debito coniugali, quin ipſe petere, & alter excommunicatus reddere teneatur, idque ob rationem Paludani, & Sayri allatam.

282 Ex dictis autem infertur non ſolum vxorem poſſe licitè, & debere reddere debitum marito excommunicato exigenti; ſed etiam maritum excommunicatum poſſe licitè ab ea illud exigere, vt contra Gloſſ. *in d. c. quoniam multos, verbo vxores*, Sanch. *n.* 20. Suarez *n.* 9. Ricciullus *n.* 10. Palud. Sayrus, Alterius, Auila, Coninch, Villalobos, Fillucius, Faber, Gordonus *locis citatis*. Hugolinus *de cenſ. Tabula* 2. *c.* 23. §. 6. *n* 3. Henriquez *lib.* 13. *c.* 22. *n.* 2. Bonacina *de cenſuris diſp.* 2. *punct.* 6. §. 2. *n.* 20. & alij à Suarez *d. n.* 9. & Sayro *relati*. Cum enim ex d. c. *quoniam multos*, & d. cap. *inter alia*, communicatio quoad alia obſequia licita ſit ex parte aliorum communicantium cum excommunicato, ſicut ante excommunicationem; ita etiam erit licita ex parte ipſius excommunicati, quamuis ab eo incipiat: nam ſi licitum eſt vxori, & ſeruo obedire marito, vel Domino excommunicato imperanti, ſeu præcipienti, licitum eſt etiam marito, aut Domino excommunicato imperare, & vti obſequiis eorum, alioqui periculoſa, & moraliter inutilis eſſet illa conceſſio: ergo multò magis licebit communicatio in actu coniugali ob maius periculum, quod alioqui immineret; cùm prædicti textus eodem modo loquantur de communicatione quoad omnia obſequia coniugalia, & præcipuum obſequium ſit vſus coniugij. Præterea Eccleſia ob periculum fornicationis, & incontinentiæ permittit communicationem inter coniuges, nec abſtulit excommunicato ius petendi, vultque vt vxor exacta teneatur reddere ſicut priùs ante excommunicationem: ergo Eccleſia vult etiam, vt coniux, ſeu maritus excommunicatus licitè vtatur illo iure petendi, alioqui non conſuluiſſet periculis; nam alia communicatio cum vxore, & illud ius exigendi ſine facultate exigendi licitè, moraliter loquendo, valde eſſent periculoſa. Denique Gregorius VII. d. cap. *quoniam multos*, ait ſe ſubtrahere vxores, ſeruos, ancillas, & cæteras perſonas à vinculo anathematis: ergo ita ſubtrahit, vt communicatio non ſit prohibita: ergo neque illis cum excommunicato, neque excommunicato cum illis. Quare falſum eſt d. cap. *quoniam multos*, nihil concedi ipſis excommunicatis, ſicut non conceditur per extrauagantem Martini V. *Ad euitanda*; nam etiam excommunicatis conceditur communicatio actiua, vt oſtenſum eſt; quod non ſit in d. *extrauaganti Ad euitanda*, quia ibi expreſsè habetur eſſe intentionis Pontificis in nihilo releuare ipſos excommunicatos, nec eſt ibi tantum periculum ſicut inter coniuges, cum facilè poſſit excommunicatus aliorum conſortium vitare. † Neque etiam obſtat, quod excommunicato nulla datur 283 actio ad petendum debitum, generaliter loquendo, cap. *decernimus, de ſentent. excomm. in* 6. nam excommunicato interdicitur ſolum actio forenſis, & ad poſtulandum in iudicio, non autem actio petendi priuata, ſeu priuata petitio, quæ obligat alium in conſcientia ad reddendum debitum, qualis eſt petitio coniugalis.

Infertur præterea, quod ſicut vxor non excommunicata poteſt petere, & cogitur reddere debitum 284 marito excommunicato, vt expreſsè habetur d. cap. *inter alia, de ſentent. excomm.* & tradunt omnes Doctores *num.* 279. allegati, ita etiam vir non excommunicatus poteſt ab ea petere, & cogitur reddere debitum vxori excommunicatæ, vt tradunt idem Doctores, & alij omnes quos refert Sanchez *d. diſp.* 14. *num.* 14. *&* 15. Qui licet negent virum poſſe communicare cum vxore excommunicata, excipiunt tamen communicationem in debito coniugali. Et conuincit illa ratio, ſcilicet quod ſicut excommunicatio mariti non priuat illum iure exigendi debitum, vt dictum eſt, & clarè habet textus in dicto cap. *inter alia*, ita nec excommunicatio vxoris priuat illam ſimili iure exigendi coniugale debitum; & etiam dicta diſpoſitio dicti cap. *quoniam*, ſicut & diſpoſitio cap. *inter alia*, non conſiderant præcisè perſonam mariti, ſed tum periculum fornicationis & animæ, quod negatâ communicatione immineret, quæ ratio in vtroque coniuge æquè militat: tum neceſſitatem communicandi; & ſic naturale fœdus inter vtrumque coniugem, quæ ratio ſimiliter cum in vxore, & marito militet, parem in vtroque debet inducere diſpoſitionem, *l. illud, ff. ad l. Aquiliam, l. à Titio, in princ. ff. de verb. obligat. cap. tranſlatio, de conſtitut. & cap. inter corporalia, de tranſlatione Prælatorum*. Quæ ratio probat etiam viro licere communicare cum vxore excommunicata etiam in aliis præter actum coniugalem; de qua tamen ea infrà, vbi de obligatione coniugum cohabitandi.

Infertur inſuper, nihil referre an vnus coniux tantum ſit excommunicatus, an verò vterque ad 285 hoc vt quilibet teneatur, ſeu cogatur reddere, vt dicebatur *num.* 279. quia excommunicatio non impedit coniugem excommunicatum poſſe petere debitum, nec priuat communicatione quoad petitionem, & redditionem debiti, & quoad alia obſequia æquè ac ante; neque excommunicatio operatur plus in ſingulis, eo quod inſit vtriſque, quàm ſi alteri tantùm coniugum; cum effectus excommunicationis non creſcat in marito, eo quod vxor excommunicata ſit, vel è contrario; ac proinde in vtroque adeſt eadem poteſtas petendi, & obligatio reddendi, & communicandi in actu coniugali; id quod etiam in terminis docent Coninch, Auila, Layman, Suarez, & Alterius *locis ſupra*, *n.* 279. allegatis; & apertè colligitur ex aliis Doctoribus citatis.

An verò prædicta procedant, etiamſi alter coniugum, 286 putà vxor ſcienter contraxerit matrimonium cum viro excommunicato non tolerato, ſcilicet nominatim denunciato, vel notorio clerici percuſſore. Aliqui aſſerunt poſt huiuſmodi matrimonium non poſſe vxorem

incipere cohabitare marito, neque exigere, aut reddere debitum, donec ille ob excommunicatione abſoluatur. Probant, quia non excommunicatus contrahens cum excommunicato non tolerato peccat mortaliter, vt ego ipſe tradidi *in tract. de contract. matr. c. 9. n.* 100. ergo non poteſt illi communicare quoad actum coniugalem, neque quoad alios actus; cum nemo ex ſua iniquitate debeat reportare commodum, & ius, atque æquitas velit, vt in eo, in quo deliquit, quis puniatur, c. *Paſtoralis, de iurep.* & cap. *ad liberandum, de Iudæis.* Vnde delinquens in Eccleſia non gaudet immunitate Eccleſiaſtica, cap. vlt. *de immun. Eccleſ.* Confirmatur, quia ſi quis directè ſe obliget ad communicandum cum excommunicato, contractus eſſet nullus, cum ſit de re illicita: ergo contractus matrimonij non poteſt eſſe efficax quantum ad vim obligandi ad cohabitationem, & communicationem in debito coniugali, & in aliis actibus vxoria durante alterius coniugis excommunicatione, aliàs iam valida eſſet obligatio communicandi cum excommunicato. Neque obſtat quod tale matrimonium ſit validum, ac proinde inducat naturale vinculum, & alios effectus veri matrimonij, nimirum mutuum ius in corpora, & obligationem coniugum mutuam communicandi in actu coniugali petendo, & reddendo, & etiam in aliis obſequiis coniugalibus; quod ius Eccleſia in prædictis cap. *quoniam multos*, & cap. *inter alia*, voluit manere integrum, præſertim cum quoad præfatam communicationem inter coniuges potiùs contineant declarationem iuris naturalis, quàm nouam conſtitutionem. Nam hoc ius naturale coniugis, ſeu vxoris cum viro non obligat niſi ſuppoſito iure vtriuſque partis non impedito; impeditur autem per excommunicationem præcedentem, donec abſoluatur; neque eſt verum d. cap. *quoniam*, quoad hanc communicationem inter coniuges continere ſolam declarationem, nam continet benignam Eccleſiæ conceſſionem, iuxta dicta *n.* 281. quæ conceſſio ſupponit ius acquiſitum legitimè inter partes. Deinde licet tale matrimonium valeat, tamen etſi actus tenet, ſi in eo faciendo adſit peccatum, tunc interdicitur vſus, & executio, c. pen. *de tempor. ordinat.* vbi ſuſcipiens eodem die plures ordines ſacros, licet ordines imprimantur, tamen caret executione, & vſu. Neque obſtat, quod textus in d. c. *quoniam multos*, generaliter, & ſine diſtinctione loquatur, & propterea debeat complecti omnes vxores, arg. cap. *omnis vtriuſque ſexus, de pœnit. & remiſſ.* Nam verba generalia ſemper recipiunt interpretationem ab habilibus, Baldus *in l. 1. §. nunciatio, num. 11. ff. de nou. oper. nunciat.* Tiraquellus *de retract. conſang. §. 1. gloſſ. 7. n. 26.* Surdus *deciſ.* 312. *n.* 2. & alij apud eundem Surd. & Ricciullum *n.* 15. Huius opinionis videtur eſſe S. Thom. *in 4. diſt. 18. q. 2. c. 4. in corpore*: vbi explicans d. c. *quoniam multos*, poſtquam dixit in eo excipi vxorem ſeruum, & filium ruſticum, & ſeruientem, ſubdit: *Sed hoc intelligendum eſt de filiis non emancipatis, aliàs tenerentur vitare patrem; de aliis autem intelligitur, quod licet excommunicato communicare, ſi ante excommunicationem ſe ei ſubdiderunt.* Vbi expendenda eſt (inquit Suarez) exceptio filij non emancipati cum generali regula reſpectu aliorum, quæ per exceptionem in contrarium firmatur; & ſic dicendum eſt S. Thomam tam de vxore, quàm de aliis poſteriora illa verba intellexiſſe. Suſtinent autem hanc opinionem expreſsè ex Doctoribus *ſuprà*, *n.* 279. relatis idem Suarez *n.* 7. Ricciull. *n.* 13. *& tribus ſeqq.* Filliuc. *d. n.* 102. Faber *d. diſt.* 4. *n.* 217. Gordonus *d. q.* 10. *n.* 73. & præter eos Corneio *in 3. p. tract. 5. de excom. diſp.* 10. §. 10. *dub.* 2. Mercerus *de Sacram. in 3. p. quæſt.* 21. *dub.* 12 à Diana *d. reſolut.* 312. Et tandem videtur inclinare Auguſtinus Barboſa *d.*
287 *collectaneo ad cap. inter alia*, *n.* 5. † Qui tamen declarant non procedere tum quando alter, vel vterque contrahendum ignorauit alterius excommunicationem, & bona fide contraxit; quia tunc perinde eſt, ac ſi cum non excommunicata contraxiſſet, tum quando contrahitur cum excommunicato adhuc non denunciato, cùm non ſit ex neceſſitate vitandus etiam in diuinis, iuxta dicta à me *in prææallegato tract. de contract. matrim. citato cap. 9. num.* 101. *& ſeqq.* & conſequenter contrahens cum illo non dicitur facere contra cenſuram.

Verùm longè probabilius videtur, etſi vxor, vel 288
vterque coniux mala fide contraxerit matrimonium, ſciens alterum eorum, vel vtrumque eſſe excommunicatum denunciatum, & non toleratum, ac proinde lethaliter deliquerit, nihilominus durante excommunicatione inter tales coniuges licere communicationem quoad obſequia coniugalia, & poſſe licitè cohabitare, petere, & reddere, vt etiam ſentiunt ex Doctoribus *ſuprà*, *n.* 279. *&* 282. *citatis*, Hugolinus *d. §. 6. n.* 1. Sanchez *n.* 3. Alterius *d. c.* 2. Bonacina *d. §.* 2. *n.* 18. Coninch *diſp.* 14. *n.* 125. *&* 129. Villalobos, & Diana *locis eodem n.* 279. *relatis*: & præter hos Tortianus *de cenſ. lib.* 2. *diſp.* 13. *dub.* 2. à Diana *relatus*; & idem videntur ſentire alij, qui abſolutè, ſine vlla diſtinctione aiunt vxorem licitè communicare viro excommunicato quoad obſequia coniugalia, & è contra. Probatur primò quia tale matrimonium eſt validum: ex matrimonio autem valido oritur vinculum naturale, & mutuum ius mutuaque obligatio petendi, & reddendi, atque præſtandi alia obſequia coniugalia per mutuam communicationem: ergo vxor licet contraxerit cum viro excommunicato poteſt, & tenetur illi communicare quoad, habitationem, & quoad petitionem, & redditionem debiti; ſicut filius, quamuis naſcatur tempore, quo pater eſt innodatus excommunicatione, eſt tamen ſub eius poteſtate, & tenetur communicare; neque ex eo, quod in contrahendo matrimonium adfuerit peccatum, ideo interdicitur vſus, cum huiuſmodi interdictio non reperiatur in iure (ſicut expreſsè *d. cap. penult. de tempor. ordinat. interdicitur vſus ordinum ſacrorum ei, qui eodem die plures ſuſcipit*) ſed in iure permittitur expreſsè dicto cap. *quoniam multos*, 11. *q.* 3. vbi etiam (& hinc magis corroboratur vis huius rationis, & huius ſententiæ probabilitas) vt dicebam in explicatione prioris ſententiæ, iuxta Gloſſam *in dicto cap. inter alia, verbo Agente, de ſententia excommunicat.* (quam Gloſſam etiam approbat Alterius *dicto cap.* 2.) Gregorius VII. dum permittit ſine periculo anathematis vxores, filios, ſeruos, ancillas, ſeu mancipia, necnon ruſticos ſeruientes, & nonnullas alias perſonas communicare excommunicatis, quantum ad filios, ſeruos, ancillas, & vxores, non conſtituit aliquid noui, ſed declarat ius naturale; quantum verò ad ruſticos, ſeruientes, ſeu mercenarios, qui iure humano alteri ſubiiciuntur, conſtituit ius nouum; & quoad hos poteſt procedere prior ſententia, quod ante abſolutionem non poſſint communicare excommunicatis, quibus poſt excommunicationem ſe ſubiecerunt, & de his ſolùm rectè intelligi poteſt S. Thomas pro priori ſententia adductus, vt indicare videtur illud verbum, *ſubdiderunt*; ſed dato quòd nouum ius contineat. Probatur ſecundò, quoniam Pontifex in d. cap. *quoniam multos*, permittit vxoribus communicationem cum viris excommunicatis ſine vlla diſtinctione de excommunicatis ante vel poſt, ſed generaliter, & fauores ſunt ampliandi, & non reſtringendi; & etiam ratio in eodem textu tradita periculum animarum, ſeu ne animæ pereant, in vtroque euentu militat; nam periculum animarum ſequeretur, ſi vir, & vxor non poſſent cohabitare, vel cohabitantes non poſſent communicare in debito coniugali, & in aliis obſequiis,

qua

Digitized by Google

quæ ſola ratio periculi animarum, cum poſitio prioris opinionis non ſit ſaltem expreſſe iure definita, ſufficit ad hanc poſteriorem ſententiam ſuadendam. Vnde ceſſat Gloſſa illa in confirmatione prioris opinionis allata, quod verba generalia recipiant interpretationem ab habilibus, & quod dictum *c. quoniam multos*, loquatur de coniugibus non impeditis. Nam etſi excommunicatio præceſſerit contractum matrimonij, & adhuc duret, coniuges ſunt habiles, nec ſunt impediti; cum nullibi in iure reperiantur eos effectos inhabiles impeditos communicare quoad cohabitationem, petitionem, & redditionem debiti, & alia obſequia, ex eo quod peccauerint contrahendo matrimonium in excommunicatione. Nec eſt ſimile de
289 delinquente in Eccleſia, qui expreſſe priuatur priuilegio immunitatis. † Et propter hanc rationem periculi animarum & generalis diſpoſitionis d. cap. *quoniam multos*, Coninch *loco citato* tenet omnes perſonas, quibus ibidem permittitur communicare cum excommunicato, cui ſunt ſubiectæ, nempe non ſolum vxores, ſeruos, ancillas, & filios, ſed etiam ruſticos, & famulos mercenarios ſiue ſine peccato, ſiue cum peccato, & violatione cenſuræ cœperint ſubijci excommunicato, poſſe cum eo habere conſortiū, & cōmunicationē, præſertim ſi ſine graui eorum incommodo (quod ferè ſemper adeſſet) non poſſent ſe ſubtrahere ab eius famulatu. Neque obſtat *d. caput inter alia*, eùm dicit vxores, & alias perſonas, quibus *in d. c. quoniam multos*, conceditur communicatio cum excommunicato, teneri ad familiare obſequium excommunicati, ad quod ante prolationem ſententiæ excōmunicationis tenebantur, quia poſt excōmunicationem adhuc durat debitum talis obſequij, quæ ratio deficit in vxoribus, ſeu coniugibus & alijs, qui non ante, ſed poſt excommunicationem excommunicato adhæſerunt: Non obſtat, inquam, nam non dicunt ibi præciſam rationem, cur tales per unæ teneantur excommunicato communicare, eſſe quod contraxerint obligationem ante excommunicationem (nam alioqui vxor, quæ bona fide, & ignoranter contraxiſſet cum viro excommunicato, non poſſet cum eo communicare, quod tamen non admittunt DD. prioris opinionis) ſed quod ſimpliciter contraxerint talem obligationem, & quod hæc iure id concedente, vel declarante non ſuſpendatur per excommunicationem, ſed permaneat integra. Neque etiam obſtat ratio ad priorem opinionem probandam adducta; quia vxor, ſeu coniux, qui cum altero excommunicato contraxit matrimoniū, non propriè reportat commodum ex delicto, ſed ex iure diuino, & naturæ, & poſitiuo, vt ex dictis conſtat. Ad confirmationem negatur conſequentia; multa enim prohibentur directè fieri, quæ per quandam conſequentiam reſultantia tenent, & permittuntur, vt in hoc caſu obligatio communicandi reſultans ex matrimonij contractu, ob rationes allatas.

290 Porrò quod in præcedentibus dictum eſt de licita, & neceſſaria coniugum communicatione quoad cohabitationem, debiti petitionem, & redditionem, procedit non ſolum quando matrimonium eſt legitimū, & verū; ſed etiam quando eſt præſumptū à parte rei inualidū ob latens impedimentum probabiliter à contrahentibus, dum in facie Eccleſiæ contraxerunt, ignoratum; quamdiu enim huiuſmodi impedimentum à contrahentibus ignoratur, ipſi fruuntur omnibus matrimonij priuilegiis, & filij ab ipſis nati legitimi ſunt, *cap. 2. cap. probatum*, *cap. peruenit*, & *cap. ex tenore*, *qui filij ſint legitimi*; ac proinde etiam fruuntur priuilegio, ſeu conceſſione *d. cap. quoniam multos*, & *d. cap. inter alia*, vt in terminis tradunt Sayrus *n. 6.* & Gordonus *n. 69.*

291 Non procedit autem, ſi ſententia excommunicationis lata eſſet contra coniuges, vel corū alterum in cauſa matrimonij, ſcilicet propter matrimonium illicitè contractum, vel de cuius valore pendet lis; tunc enim non tenerentur, nec poſſent licitè in prædictis actibus communicare, nec vti matrimonio, cum excommunicatio lata ſit ad impediendam cohabitationem, & omnem matrimonij vſum ob periculum fornicationis. ita omnes Doctores in præcedentibus numeris allegati. Hoſtienſis *in ſumma, tit. de ſentent. Excom. §. quæ ſit pœna participantium, n. 15. verſic. lex excuſat*, Sotus 4. *diſt. 22. q. 1. art. 4. concl. 4.* Syluester *V. excom. 5. n. 4. verſic. ſecunda excuſat*, & alij, quos Ricciullus *d. cap. 48. n. 42.* & Sanchez *d. diſp. 14. n. 9.* cumulant.

Item non procedit vbi coniuges eſſent diuortio ſeparati; cum enim ob id ſint liberati ad inuicem ab obſequiis, & etiam ex parte innocentis nulla ſit obligatio reddendi debitum, non eſt obligatoria, neque licita communicatio cum coniuge excommunicato, ſiue quoad cohabitationem, ſiue quoad quæcunque obſequia: neque tunc habet locum *diſpoſitio d. cap quoniam multos*, vt præallegati Doctores omnes tradunt, & alij, quos referunt Ricciull. *n. 30.* & Sanch. *n. 11.* vbi tamen rectè aduertit coniuges diuortio ſeparatos non obſtante excommunicatione poſſe reconciliari, & ita poſtea poſſe licitè, & teneri communicare in ſupradictis ad vſum matrimonij ſpectantibus, & in aliis obſequiis coniugalibus, & quibuſcunque actibus ad matrimonium ſpectantibus, vt in gubernatione domus, in communi menſa, in familiari colloquio, & ceteris omnibus; Excommunicatio enim non impedit reconciliationem, quæ excommunicatione non exiſtente fieri poſſet, & ea facta ſtatim reſultat obligatio ad vſum coniugij, & ad alia mutua obſequia. De communicatione, in quibus obſequiis vltra debitum coniugale, & quando per dictum cap. *quoniam multos*, inter coniuges (ſiue vnus, ſiue vterque ſit excommunicatus) liceat, & in quibus aliis caſibus (præter duos in duobus præcedentibus numeris explicatos) minimè liceat, explicatur infra in capite de mutua obligatione coniugum cohabitandi, vbi ſupplentur hîc omiſſa. 292

SVMMARIVM.

§. XVII. & XVIII.

Coniugi omnino deſtituto vſu rationis ob amentiam, ſeu furorem, aut ebrietatē petenti debitū, an alter cōiux ſanæ mētis teneatur reddere. Affirmatiua. n. 293. Negatiua. n. 294.

Quid ſi ex defectu redditionis in amento ſeu ebria adſit periculum effuſionis ſeminis, vel ne alium incontinentiæ actum faciat. n. 295. 296.

Coniugi amenti in vna, vel altera re ſpeciali, in aliis verò pollenti vſu rationis, reddi debet debitum. n. 297.

Idem ſi non ſit omnino vſu rationis deſtitutus, ſed ſimplex adinſtar pueri. n. 298.

Idem ſi habeat lucida interualla, & eo tempore petat, & abſit periculum prolis. n. 299.

Coniux ſanæ mentis ſecluſo periculo prolis, vel damni notabilis proprij licitè poteſt concumbere cū altero inſano & furioſo, etiamſi adſit periculum, ne legitimè ſeminet. n. 300.

Procedit hoc potiſſimum in vxore ſana mentis. n. 301.

Viro autem mentis compoti regulariter non licet accedere ad vxorem furioſam & omninò amentem; liceret ſi non eſſet nimis furioſa, ſed mitis, vel tantum fatua. n. 302.

Si ambo coniuges ſint amentes, aut furioſi, non eſt permittendus eis actus coniugalis, ſed ſunt ſeparandi, & mortaliter peccarent eos ad copulam incitantes; & idem ſi haberent lucida interualla, ſed rara, & ſubeſſet periculum perpetuæ inſaniæ. n. 303. 305.

Reus culpæ mortalis efficitur incitans ad copulam amentes non coniugatos, cum obligatione aperiendi in confeſſione circumſtantiam, quæ facienda eſſet, ſi mentis compotes eſſent. n. 304.

Incitans duos ſolutos conſanguineos ad copulam, vel ſolutum

ad copulam cum coniugata ſciens eſſe conſanguineos, vel mulierem coniugatam, peccat peccato inceſtus, vel adulterij, licet habentes copulam ſint ignari conſanguinitatis, vel coniugij. ibidem.

Habentes cuſtodiam amentium tenentur eos impedire, ne ſimul coëant. ibidem.

Non obſtante adulterio licitus eſt actus coniugalis inter coniuges. n. 306.

Ob alterius tamen coniugis adulterium coniux innocens ſiue vir, ſiue vxor liberatur ab obligatione reddendi debitum, & cohabitandi. n. 306. 307.

Nulla conſuetudine poteſt ab vxore innocente tolli ius negandi debitum viro adultero, & diuertendi ab eo, nec dictum ius præſcribitur ſilentio quinquennij, nec impeditur ob non factam mentionem viro adultero. n. 308

An coniux innocens certus moraliter de adulterio alterius licet occulto, propria auctoritate ſine iudicis ſententia poſſit licitè negare debitum, & ab eo ſeparari toro. Negatiua. n. 309. Affirmatiua. n. 310.

Quid ſi tunc eidem innocenti à iudice ſub excommunicatione præcipiatur habitare, & reddere. n. 311.

Si coactus à iudice reddit ad vitandum ſcandalum, non perdit ius diuortij. Ibidem.

Lite diuortij pendente coniux innocens certus de adulterio non tenetur reddere, ſecus ſi dubius. n. 312.

An coniux innocens certus moraliter de alterius adulterio occulto, ab eo propria auctoritate poſſit licitè, & in foro conſcientiæ diuertere quoad habitationem, & longè proficiſci. Negatiua n. 313. Affirmatiua ſi ſine ſcandalo poteſt diuertere. n. 314.

An ſi ſit notorium adulterium, poſſit etiam in foro externo. num. 315.

Coniux adulter non eſt ipſo facto priuatus iure petendi, ſed poteſt exigere, & etiam per iudicem cogere innocentem ad reddendum, donec ab eodem innocente priuetur negatione debiti per exceptionem, ſeu oppoſitionem aduerſarij. n. 316.

Non poteſt coniux innocens talem pœnam inferre ex leuibus indiciis, nec tunc adulter à iudice ſub iuramento rogatus tenetur fateri adulterium occultum. n. 317.

Coniux adulter animaduertens coniugem innocentem certò ſcire ſuum adulterium licet occultum, quod nequeat probare, non poteſt illam cogere ad reddendum. n. 318.

§. XVII.

An coniux excuſetur à reddendo debitum ratione amentiæ, ſeu furoris, & ebrietatis coniugis exigentis. Vbi an tempore amentiæ, ſeu furoris alterius, vel vtriuſque coniugis ſit licita copula coniugalis.

293 QVemadmodum autem excommunicatio petentis non excuſat à redditione debiti, ita neque coniugem excuſari à reddendo ratione amentiæ coniugis exigentis, quando ei poteſt licitè reddi, & ſine notabili propriæ perſonæ damno, aſſerunt Angelus *v. Debitum coniugale, n. 5.* Syl. *eod. q. 1. verſ. Secunda eſt, fine.* Nauarr. *in ſum. c. 16. n. 27.* Graff. *lib. 2. deciſ. aur. c. 82. n. 4.* Veracrux *1. p. ſpeculi, a. 41.* Ledeſma *2. p. 8. q. 60. a. 3.* & nonnulli alij à Sanch. *lib. 9. diſp. 23. relati.* Eâ moti ratione, quod coniux adhuc amens, & vſu rationis carens retinet dominium in corpore alterius; & ex copula poteſt æquè proles gigni, ac ſi ambo eſſent ſani; neque obſtat quod adſit periculum ne proles fatua, améńſve naſcatur, quia melius eſt illi ſic eſſe, quàm nunquam eſſe. Et ita ob eandem rationem ebrio vſu rationis carenti petenti debitum, eſſe reddendum debitum, vbi abſque periculo propriæ perſonæ, & licitè reddi poteſt, aiunt Veracrux, & Ledeſma; cum periculo autem propriæ perſonæ, vt ſi furioſus, dum eſt in furiis, peteret, non eſſe reddendum, neque obligationem reddendi, docent iidem Auctores.

At longè verius eſt, coniugi omninò rationis vſu ob amentiam, ebrietatem, aut ſimilem cauſam carenti, coniugem ſanæ mentis non teneri reddere debitum etiam quando licitè poſſet, quia talis coniux vſu rationis deſtitutus licet retineat dominium corporis, dominio tamen, & iuri naturali matrimonij tantùm correſpondet obligatio reddendi ei, qui exigit humano modo, ſeu vt homo eſt (quia exigenti dormienti non eſt reddendum) amens autem, & qui planè vſu rationis eſt deſtitutus, non exigit vt homo. Præterea is coniux nullo modo rationis compos eſt incapax vſus dominij; ſicut enim dominium non poteſt eſſe in ſubiecto incapaci rationis, ſic nec vſus dominij poteſt eſſe in ſubiecto, quod hic, & nunc eſt incapax rationis; ac proinde talis inualidè exigit debitum, cum hoc ſit vſus dominij; & conſequenter alter non tenetur reddere. Ita ſentiunt Sotus *in 4. diſt. 34. q. vn. a. 4.* Victor. *in ſum. n. 290.* Lud. Lopez *1. p. inſtr. c. 82. verſ. ad hæc furioſo.* Henriquez *lib. 11. c. 4. n. 5. lit. B. & c. 15. n. 10.* Sanch. *d. diſp. 23. n. 19.* Coninch *diſp. 34. n. 80.* Reginaldus *lib. 31. n. 347.* Filliucius *tom. 1. p. 2. tr. 10. c. 9. n. 338.* Paul. Layman *lib. 9. tract. ... p. 3. cap. 1. n. 9.* Bonacina *q. 4. p. 1. n. 10.* Hurtadus *diſp. 10. n. 55.* Fagund. *in decal. lib. 6. c. 3. n. 48. & 50.* Auerſa *q. 21. ſect. 7. §. 3.* Caſtrus Palaus *p. 5. diſp. 3. punct. 4. §. 4. n. 19.* Diana *p. 9. tr. 7. reſ. 4.* & alij relati à Sanch. Et idem ſentire videtur Riechard. *4. diſt. 32. a. 4. q. 1.* quamuis ab Angelo, & Nauarro pro contraria ſententia allegetur. 294

295 † Limitatur autem hæc ſententia, vt licet per ſe, & ex natura rei tali coniugi ratione amentiæ, furoris, aut ebrietatis deſtituto rationis vſu nulla ſit obligatio reddendi, per accidens tamen coniux ſanæ mentis reddere teneatur, ſi ex defectu redditionis periculum ſit ne amens, furioſus, aut ebrius effundat ſemen, vel alium incontinentiæ actum faciat non ſolum extra furorem, & ebrietatem, ſed etiam in ipſa ebrietate, & furore; quia ratio exigere videtur, vt valdè egenti debito, ſibi reddatur, quamuis non petat vt homo, quia non poteſt; & quia quamuis ipſe moraliter non peccet effundendo ſemen, aut alium actum incontinentiæ faciendo, dum rationis impos eſt, tamen impediendus videtur, ne actum materialiter prauum faciat, quando ex copula coniugali nullum aliud damnum, aut periculum timetur. Ita Sotus, Lopez, Henriquez, Victoria, Coninch, Reginaldus, Bonacina, Filliuc. Hurtadus, Auerſa, & Sanchez, qui tamen declarant, ſi coniux ob amentiam carens vſu rationis petens foret vxor, ei ad auertendum huiuſmodi incontinentiæ periculum virum ſanum non teneri reddere, niſi abortus periculum (ſi fortè conciperet) ceſſaſſet, putà quia amentia ſit mitis, nec ſit nimis furioſa, vt minimè timere poſſet eam fœtum in vtero enecaturam; & etiam Victoria loquitur de vxore ſanæ mentis, quam ait non teneri reddere viro amenti petenti, niſi timeat corruptelas alias in viro, & quod quærat alienas. Quod ſi vxor petens careret vſu rationis ſolùm ob ebrietatem, tunc vir ſanus ad præcauendum in illa incontinentiæ periculum teneretur reddere, inquit idem Sanch. quia ebrietas citò tranſit, & non eſt illud abortus periculum. † 296
Fagundez autem *d. n. 50.* ait, quod licet ſit periculũ, quod furioſus etiam extra furorem, & ebrius extra ebrietatem effundat ſemen, vel in aliud incontinentiæ periculum elabatur ex defectu redditionis debiti; ſibi videri durum, quod ſani reddere teneantur, idque propter ingentem moleſtiam, & grauem horrorem; addens eam obligationem in eo caſu videri eſſe de charitate ad vitandum peccatum alterius coniugis, quod non tenetur vitare cum tanto detrimento ſuo. Et ſi verè coniux ſanus pateretur ingentem moleſtiam coëundo cum amente, ſeu furioſo, aut grauem horrorem coeundo cum ebrio, in tali caſu approbo dictum Fagundez.

Quod ſi coniux petens non eſt omnino amens, ſed in vna, aut altera materia, & circa matrimonium, & alia 297

iudicio

iudicio rationis pollerent, ſicut eſt capax contrahen-
di matrimonium (vt dixi in *tr. de contractu matrimonij,
c. 3. n. 53. fine*) ita eſt capax vſus dominij per matrimo-
nium in corpore alterius acquiſiti; ac proinde ab
altero ſano reddi debet debitum, prout notat etiam
Sanchez *n. 5.*

298 Item ſi non eſſet omninò mente captus, ſed ſolùm
fatuus, & ſimplex ad inſtar pueri incipientis vti ra-
tione, ei petenti alterum teneri aiunt Richardus, San-
chez, Coninch, cum vſu rationis & libertate fruatur,
ſicque capax meriti, & culpæ, & validè poſſit ſpon-
ſalia, & matrimonium contrahere, vt dixi *ſupr. n. 207.
& in tr. de contract. matrim. c. 14. n. 16.*

299 Similiter ſi amens, vel furioſus habeat lucida inter-
ualla, & tunc petat, cùm liberè, & humano modo
eo tempore lucidi interualli petat, & eodem tempo-
re ſanæ mentis poſſit validè matrimonium contra-
here, iuxta dicta *dicto tract. de contractu matrim. c. 3. n. 62.
& 63.* fore reddendum debitum rectè tradunt iidem
Richardus, Sanchez, Coninch, & alij à Sanchez
relati, dummodo tamen non timeatur periculum
prolis ratione aborſus, vel defectus educationis,
quod facilè contingeret, ſi lucida interualla eſſent
rara, & ſubeſſet probabile periculum perpetuæ amentiæ.

300 Etſi verò coniux ſanæ mentis non tenetur omnino
amenti debitum reddere (vt oſtenſum eſt) illi tamen
licitus eſt cum amente concubitus, cum inter eos
ſit verum matrimonium, & proles educari poſſit à
coniuge ſanæ mentis, ſi non ſit periculum aborſus,
aut damni notabilis eiuſdem coniugis ſani; ita præal-
legati Doctores, Petrus Ledeſma *q. 58. art. 3. concl. 2.*
Pontius *lib. 10. cap. 14. n. 10.* Coninch, Dina *locis citatis*,
& alij relati à Sanchez *d. diſp. 22. n. 7.* Vbi addit licitam
eſſe copulam cum amente, aut furioſo, ſi ſit tan-
tùm periculum, vt amens ſeminet extra vas, eo
quia ſanus dat operam rei licitæ vtens iure ſuo, &
præter intentionem, ac per accidens euenit effuſio
illa, & poteſt contingere, vt rectè ſeminet: quod
idem indicat Sotus *citato artic. 4. verſic. Circa primam
partem*, vbi poſtquam dixit coniugi ſano eſſe licitum
concumbere cum ſano & amente, ſubdit: *Tametſi
non ſit vſque adeo honeſtum, præſertim ſi eſt periculum
ne legitimè ſeminet*; dum enim ait non eſſe honeſtum,
301 videtur velle in tali caſu abſtinere à concubitu eſſe
tantùm conſilium, & non de præcepto. † Quare ſi
coniux ſanæ mentis ſit vxor, licebit ei concubitus
cum viro amente ſeu furioſo, & illum incitare, vt ſe-
cum coëat, cum tunc non ſit periculum aborſus, aut
302 ſuffocationis prolis. † Ita Sotus, Petrus Ledeſma,
Sanchez, Coninch, Bonacina, Pontius, Auerſa, &
alij relati à Sanchez *num. 8.* † Si verò vxor ſit fu-
rioſa, ſeu amens, regulariter vir non poſſet licitè ad
eam accedere, illámve incitare ad copulam, quia
inde probabiliter graue periculum proli imminet,
ne à matre ante, vel poſt partum ſuffocetur; ita iidem
Auctores, & alij præallegati; & quamuis haberet
lucida interualla, & tempore lucidi interualli pete-
ret, non liceret ei reddere cum ſimili periculo prolis,
vt dictum eſt *n. 299.* & in terminis docent Sanchez,
& Coninch. Secluſo verò tali periculo, putà quia
mulier eſſet ſterilis abſque ſpe concipiendi, vel
amentia non nimis furioſa, ſed mitis, vel ſolùm eſſet
fatuitas illam reddens adinſtar pueri ſine malitia,
licitum eſſet viro cum ea concumbere, vt iidem
Doctores.

Quod ſi vterque coniux ſit omninò amens, licet
303 ipſi coëuntes carerent culpa, tamen non eſt inter eos
vſus coniugij permittendus, illicitúſque eſt lethali-
ter reſpectu eorum, qui ad talem vſum illos incita-
rent; idque ob periculum, quod proli imminet, quia
eam non poſſunt benè educare, ſed facilè ante, vel
poſt partum enecare; & quia tales vix, vt decet, ma-
trimonio vti poſſunt; quare donec reſipiſcant, om-
ninò ſeparandi ſunt. Ita *locis ſuprà citatis* Sotus, P. Le-
deſma, Sanch. Coninch, Filliucius, Layman, Bonac.
Auerſa, Diana, & alij. † Multo verò grauior culpa
lethalis erit incitare duos amentes non coniunctos 304
matrimonio ad copulam, cum etiam adſit maius
damnum prolis, quàm ſi eſſent mentis compotes, vt
tradunt Sotus, P. Ledeſma, Lopez, Henriq. *locis cit.* &
cum nonnullis alijs Sanch. rectè addens eum, qui ta-
les copularet, teneri confiteri eaſdem circumſtantias,
quæ fatendæ eſſent ea copula habita inter perſonas
ſanæ mentis, cum talis circumſtantia volita ſit ab in-
citante, ſeu copulante tales amentes, & velle vt quis
ad conſanguineam accedat, ſit peccatum inceſtus,
ſicut ſuadens copulam cum coniugata alicui coniu-
gij ignaro, reus eſt adulterij, cum talis copula verè ſit
tali affecta circumſtantiâ à ſuadente ſcitâ, licet co-
pulam habens ratione ignorantiæ, ab ea circum-
ſtantia, ſeu malitia excuſetur. Aduertunt quoque
nonnulli ex præallegatis Auctoribus, & benè, eos
quibus amentium cura, & cuſtodia incumbit, teneri
adhibere diligentiam, & impedire, ne ſimul coëant,
etiamſi ſint vir, & vxor; ſicut tenentur curare, vt ab
aliis malis inferendis abſtineant. † Separandi etiam 305
eſſent, & impediendi vſu coniugij amentes ſeu fu-
rioſi habentes lucida interualla, ſed rara, & cum pe-
riculo perpetuæ amentiæ, quia tunc etiam ſubeſſet
periculum vel aborſus, vel defectus bonæ educatio-
nis prolis. Ita Sanchez, & Coninch.

§. XVII.

*Adulterium etiam occultum coniugis exigentis
excuſat coniugem innocentem à reddendo de-
bito. Vbi an coniux adulter eo ipſo, quod adul-
terium committit, amittat ius exigendi debi-
tum ab altero adulterium ignorante.*

AD hæc inter cauſas excuſantes à reddendo de- 306
bito, præcipuè enumeratur adulterium. Quare
ſi vnus coniugum adulterium commiſit, alter obliga-
tione reddendi, ſeu debito coniugali liberatur, vt
colligitur ex Euang. Matth. 5. & 19. & tradunt omnes
Doctores *infra allegandi*, tum *hic*, tum *in quarta parte
huius tractatus, vbi de diuortio*; idque intelligitur, non
quod vſus coniugalis poſt adulterium per ſe loquen-
do ſit illicitus petenti, ſed quod coniux adulter per-
dat ius exigendi actum coniugalem, vt debitum de
iuſtitia, & coniux innocens proinde coniugi adulte-
ro iuſtè negare poſſit. Idque non ſolùm infertur ex
Euangelio, ſed etiam oritur ex natura matrimonij, ra-
tione cuius iure naturali vterque coniux tenetur fidem
ſeruare, quare frangenti fidem, fides meritò ſeruanda
non eſt. Can. *Si infidelis*, 28. *q. 2.* Summiſtæ *verb. Debitum
coniugale, & verbo Diuortium, ac v. Matrimonium.* Theo-
logi *in 4. diſt. 35.* Nauarr. *in ſum. c. 16. n. 28. & c. 22. n. 23.*
Couarr. *de ſponſ. p. 2. c. 7. §. 5. n. 4.* Graffius *lib. 2. deciſ. c. 83.*
Sanchez *lib. 10. diſp. 3. n. 1. 2. 3. & 4.* Rebellus *de obligat.
iuſtitiæ p. 2. lib. 2. q. 16. n. 6.* Filliuc. *to. 1. q. 1. tr. 10. c. 10. n. 365.
& ſeqq.* Fagund *in decal. lib. 4. c. 7. n. 17.* Baſilius Pontius
lib. 9. c. 16. n. 4. Coninch *diſp. 35. n. 1. & 2.* Layman *lib. 5.
tr. 10. p. 3. c. 1. n. 2.* Hurtadus *diſp. 11. n. 6.* Bonacina *q. 4.
puncto 6. n. 2.* Villalobos *p. 1. ſum. tr. 13. diffic. 46. & tr. 15.
diff. 1.* Auerſa *q. 23. ſect. 1.* & alij apud præallegatos.

Quare licèt Caiet. *ſuper c. 19 Matthæi* dixerit, ſolum 307
virum ob adulterium vxoris poſſe eam dimittere à
ſuo toro, & cohabitatione, non è contra, motus quod
tam iura humana, quàm diuina ſolùm de viro re-
ſpectu vxoris adulteræ loquuntur; & quia iniuria, &
infamia, ac læſio matrimonij longè maior eſt ex parte
vxoris, quàm ex parte viri adulterium committentis;
certum nihilominus eſt, in hoc coniuges eſſe pares,

& etiam vxorem ob viri adulterium liberari à debiti reddendi obligatione, & poſſe ab eo diuertere quoad torum, & cohabitationem, vt conſtat ex *cap. fin. 32. q. 5. & ex c. 7. primæ ad Corinth.* his verbis: *His qui matrimonio iuncti ſunt præcipio non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere* (ſubintelligitur abſque iuſta cauſa) *quod ſi diſceſſerit* (ſcilicet ex iuſta cauſa) *manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari.* Vbi ſupponit Paulus, vxorem poſſe iuſtè à viro diſcedere, cum non cogat vxorem quæ à marito diſceſſit, ad eum redire, imò optionem ei concedat, aut redeundi, aut continenter viuendi; prædicta autem cauſa iuſta diſcedendi à viro certè erit adulterium viri. Id quod conuincit ratio illa ſumpta ex matrimonij natura, quod frangenti fidem non ſit fides ſeruanda, & coniuges ſint pares quoad obligationem ſeruandi fidem; ſicut etiam ſunt pares quoad ius negandi, vel exigendi debitum, vt ſupra oſtenſum eſt. Chriſtus autem in Euangelio, & iura canonica loquuntur in viro propter frequentiam, quia viri vt plurimùm ſolent diuortium petere, vel commoditatis gratiâ, non vt vxorem excludant. Et licet grauior iniuria, infamia, & læſio matrimonij inferatur ab vxore adultera contra virum, tamen eiuſdem ſpeciei iniuria infertur vxori à viro adultero, & conſequenter eandem diuortij cauſam præbet. Et ita docent omnes Auctores citati. Graffius *lib. 2. deciſ. aur. c. 12. n. 55.* idem Caiet. *in opuſc. tom. 2. tr. 29. de redditione debiti inter coniuges adulteros adulteranti, q. vn.* & alij
308 communiter, quos refert Sanch. *d. diſp. 3. n. 6.* † Vbi *ſequent. numeris* addit, quod neque conſuetudo contraria, ſi quæ eſſet, tollit ius, ſi mulier velit eo vti; neque deſideratur monitio viri adulteri, vt ab adulterio abſtineat; nec præſcribitur contra id ius diuertendi à toro, & cohabitatione ſilentio quinquennij, niſi quoad pœnam criminalem, & ciuilem; quæ omnia tradunt Pontius, & Filliuccius *locis citatis*, de quibus latè *infra d. p. 4. in c. de diuortio.*

309 Vbi etiam an coniuxa innocens propria auctoritate, non expectata iudicis ſententia, etiamſi adulterium alterius ſit occultum, vt in iudicio minimè probari queat, ſi ſit certus de eodem adulterio, poſſit licitè ei debitum negare; quod videntur negare DD. aientes ad faciendam tori ſeparationem propter adulterium requiri iudicis ſententiam, ſaltem quando adulterium non eſt notorium: id quod tradunt Sardus *de alim. tit. 7. q. 17. n. 19. & ſeqq.* Graff. *deciſ. aur. p. 1. lib. 2. c. 12. n. 72. & 73.* (vbi propterea ait vxorem adulteram eſſe reconciliandam, quando eius fornicatio eſt occulta, quæ probari non poteſt.) Fannac. *in praxi crim. to. 5. q. 143. n. 49. ad 68. & n. 227. ad* 238. Baſil. Pont. *lib. 9. c.* 18 plures alij quos refert, & ſequitur Aug. Barb. *collect. c. porrò, n. 2. de diuortiis.* & alij, quos latè refert Sanchez *lib. 10. diſp.* 12. *n.* 2. 3. 4. & 5. † Affirmant verò Co-
310 uarr. *d. c. 7. § 1. n. 4. & §. 5. n. 12.* Graff. *p. 1. lib. 2. d. c. 83. n. 4. & 5.* Nauarr. *d. c.* 22. *n.* 23. Sanch. *d. diſp.* 12 *n.* 5. alij omnes (præter Pontium) *n. 306. relati*, & innumeri alij, quos Sanch. *d. n. 5.* & Fagund. *d. c. 7. n. 17.* referunt. Ob eam rationem, quod matrimonij contractui iure naturæ ineſt tacita conditio, vt ſeruanti fidem fides ſeruetur, ſecus eam violanti; ac proinde conditio non ſeruata in pacto tribuit libertatem alteri paciſcenti recedendi ab obligatione præſtita in eo pacto. Confirmatur, quia alioqui coniux innocens cogeretur condonare iniuriam ſibi illatam, quæ debiti redditione eo ipſo remittitur; & ſi eſſet vir, cogeretur etiam pati damnum irregularitatis ob bigamiam interpretatiuam, quæ
311 ex copula cum vxore adultera ſequeretur. † Ex quo inferunt præfati Doctores, quod ſi iudex ſub excommunicatione latæ ſententiæ præciperet coniugi innocenti certò moraliter ſcienti occultum adulterium alterius, quod in iudicio probari nequit, vt reddat illi debitum, non teneretur ille ea natura rei obedire, nec coram Deo cenſuram incurreret; & poſſet ſecluſo ſcandalo audire ſacrum, & alia exercere, quæ non excommunicatis licent; puta, hæc præſtans in ſecreto, vel etiam in publico, ſi priùs rationibus poſſit tollere ſcandalum videntium, & cum illo Miſſæ aſtantium. Secus verò ſi ſine ſcandalo, quod omni meliori modo vitare debet. Vnde ſi poſt latam excommunicationem, non poſſet breui adulterium probare, ſed longa mora, v. g. vnius anni, vel vltra neceſſaria eſſet, quia tunc poteſt ſcandalum oriri propter præſumptam inſordeſcentiam, iuxta eoſdem Doctores teneretur reddere non vi excommunicationis, & præcepti iudicis, ſed ex obligatione vitandi ſcandali; quo caſu, cùm redderet coactus à iudice, cum non perdere ius diuortij tenendum eſt, vt Sanchez & alij tradunt. † Iuxta eoſdem etiam Do- 312
ctores, ob eandem rationem lite pendente ſuper diuortio innocens non tenetur reddere, ſi certus eſt de adulterio; ſecùs ſi eſſet dubius. De quo fuſiùs Sanchez *n. 7. & infra in eodem cap. de diuortio.*

In quo capite de diuortio etiam, an innocens 313
coniux ob alterius adulterium, de quo ſibi certò moraliter conſtat, occultum tamen, & non probabile in iudicio, poſſit etiam in foro conſcientiæ ſecluſo ſcandalo propria auctoritate diuertere ab altero non ſolum quoad torum, ſed etiam quoad habitationem; quod negant Doctores *n. 310. relati.* & alij, quos Farina c. *vbi ſuprà*, Sanchez *locis ſuprà allegatis, & n. 21. & ſeq.* referunt; quia cap. *porrò*, & cap. *ſignificaſti, de diuortiis*, prohibeatur ſeparatio à coniuge adultero propria auctoritate, & abſque iudicis ſententia.
† Affirmant verò Nauarrus *d. cap. 22. num. 23. verſic. Nonò.* Sanchez *d. diſp.* 12. Fagundez *d. cap. 7. num. 20.* 314
Filliuccius *d. cap.* 10. *num.* 386. Rebellus, Bonacina, Coninch. Layman, Aversa, & Villalobos *locis ſuprà, num. 306. allegati*, Diana *p. 3. tract. 14. reſolut. 257.* & plures alij, quos Sanchez, Fagundez, & Diana referunt; quia ſi vbi coniugi innocenti certò moraliter conſtat adulterium propria auctoritate, & ſine præuia iudicis ſententia eſt licita debiti negatio, & ſeparatio tori, erit etiam licitum diuortium quoad habitationem propria auctoritate, ſi ceſſet ſcandalum; nam maior eſt obligatio reddendi debitum, quàm obligatio cohabitandi, cum hæc obligatio ex illa oriatur, propter quod enim vnumquodque tale, & illud magis tale, vt eſt commune pronunciatum Philoſophorum, & iura requirentia iudicis ſententiam fundantur in præſumptione, & loquuntur de foro externo, in quo ob adulterium occultum non permittitur diuortium quoad habitationem. † An 315
verò in foro externo ob adulterium notorium ſine iudicis auctoritate permittatur diuortium, tractant iidem Doctores pro vtraque ſententia relati, & examinabitur in dicto cap. *de diuortio.*

Vbi inſuper latiùs examinabimus, an coniux adul- 316
ter, dum eius adulterium ab innocente ignoratur, ſit ipſo facto priuatus poteſtate, ac iure exigendi debitum à coniuge innocente, ita vt mortaliter peccet, ſi illud ab eo petat tanquam debitum, an verò poſſit petere non tantùm vt licitum (quod omnes admittunt, & dictum eſt *n. 306.*) ſed etiam vt iure debitum, ſi alter innocens propter ignorantiam non excipiat. Ad quam difficultatem Couarr. *d. c. 7. §. 1. n. 4.* Graff. *d. c. 83. n. 7.* & alij à Sanch. *lib. 1. diſp. 68 n 3. relati*, reſpondent ipſo facto adulterum amittere ius exigendi, ac proinde tum poſſe petere, ſed non exigere ab inuito. Alij verò reſpondent non perdere ius debiti exigendi, & ideo poſſe illud licitè petere vt debitum, & iudicem implorare, ſi opus erit, vt alterum coniugem innocentem compellat reddere; donec innocens adulterium excipiat. Ita poſt plures alios Sanch. *d. diſp. 68. n. 4. & d. diſp. 12. n. 8.* Coninch, Laym. Fagund. Filliuc. Bonac. & Auerſa
locis

locis ſuprà, n. 306. relati. Nam quod coniux propter
adulterium priuetur iure exigendi debitum, pœna
quædam eſt, ad quam adulter ſeipſum condemnate
non debet, nemine agente, aut excipiente, præſer-
tim cum coniux à debiti petitione abſtinere plerum-
que non poſſit, quin criminis commiſſi ſuſpicio, vel
317 proditio, aliàve incommoda oritura ſint. † Immo
iuxta eoſdem Doctores, ad hoc vt coniux innocens
talem pœnam inferre poſſit debitum adultero pe-
tenti, per oppoſitionem adulterij negando, oportet
vt ſit certus moraliter ſaltem per ea indicia, etiamſi
occulta, quæ ſi in externo foro conſtarent, ſeu pro-
barentur, diuortij ſententia ferretur; non verò ſuffi-
ceret notitia adulterij ex leuibus indiciis, & multò
minus ſi idem innocens eſſet tantum dubius de adul-
terio. Vnde adulter coniux agnoſcens innocentem
non certò moraliter ſcire adulterium, ſed tantum le-
uibus, & non ſufficientibus indiciis rogatus, ſub iu-
ramento non tenetur fateri occultum adulterium,
quia non rogatur iuridicè, niſi cum iudex ſufficien-
tibus indiciis, & in iudicio probatis eum interro-
gat, vt Sanchez *d. num. 8.* & Fagundez *d. cap. 7. num. 19.*
318 † Quod ſi idem coniux adulter animaduertat in-
nocentem habere certò moraliter cognitum ſuum
adulterium, quamuis fortaſſe in foro externo pro-
bare nequeat, non poterit neque priuatim, neque
per iudicem compellere eum ad reddendum debi-
tum, iuxta eoſdem Doctores. De quibus, an & quan-
do innocens teneatur negare debitum adultero, aut
reconciliari, & quomodo, & quando detur com-
penſatio, & de aliis ad materiam ſeparationis tori,
vel cohabitationis ob adulterium alterius coniugis,
latiſſimè *infrà par. 4. tractatus, in d. cap. de diuortio agitur.*

SVMMARIVM

§. XVIII.

Referuntur Doctores tractantes de coniugio ſeruorum. numero 319.

Serui validè, & licitè matrimonium contrahunt inſciis, & inuitis dominis. n. 320.

Ius hominis ad matrimonium eſt à natura, ſeu a Deo, vt authore naturæ, & gratia: nec poteſt tolli per legem humanam. ibid. & n. 323. & 325.

Si quis contraheret matrimonium ea conditione, vt non teneretur cohabitare, vel reddere debitum, niſi quando ſuus Dominus conſenſum præberet, irritum eſſet matrimonium. n. 320.

Profeſſio in Religione à ſeruo facta ſine domini licentia eſt irrita. num. 320.

Seruus non poteſt ignorante domino promoueri ad ordines, & pœna Epiſcopi ſic promouentis. ibid.

Seruorum coniugia inuitis dominis contracta nunquam in Eccleſia fuerunt irrita. n. 322.

Leges ciuiles vetantes, aut irritantes matrimonia ſeruorum ſemper fuerunt nulla, & inualida. n. 326.

Reſpublica paganorum non poteſt irritare matrimonium ſeruorum infidelium. ibid.

Conſuetudine induci poteſt, vt libera nubens ſeruo fiat ſerua, & quid requiratur, vt dicta conſuetudo locum habeat. ibid.

Dominus non tenetur conſentire matrimonio ſerui. n. 327.

Non poteſt minis mali inferendi impedire ne nubat, & id faciens mortaliter peccaret, nec poteſt ob tale matrimonium ſeruum punire. n. 328. 329. 330.

Poteſt ad impediendum ſerui matrimonium minari ſubtractionem beneficij, & præſcribere ſeruo ne contrahat in loco diſtanti, vel ne ineat hoc, vel illud matrimonium ſibi damnoſum. n. 331.

Seruus antequam contrahat matrimonium, an teneatur ſaltem petere domini conſenſum, aut conſilium. n. 332.

Si ſeruus contraxit ſponſalia de conſenſu Domini, is non poteſt indirectè matrimonium ſerui impedire, illum vendendo ad locum remotum. n. 333.

Quid ſi ſeruus inſcio domino iniit tractationem matrimonij, vel ſponſalia, an tunc Dominus ad impediendum matrimonium licitè poſſit illum vendere ad remotas regiones; plures ſententiæ referuntur, & quid tenendum reſoluitur. n. 334. ad 336.

Eccleſia quando teneatur defendere ſeruos, quibus domini conantur impedire matrimonium. n. 335.

Ius ſerui ad matrimonium contrahendum eſt antiquius iure Domini ad illum diſtrahendum cum matrimonij præiudicio. n. 336.

Si matrimonio ſuperuenerit ſeruitus, tenetur ſeruus magis obſequi coniugi debitum petenti, quàm Domino aliquid præcipienti, ſi vtrumque præſtare non poteſt. n. 337.

Seruus per matrimonij contractum etiam de conſenſu domini celebratum non eximitur ab obſequiis domino debitis. num. 338.

Si mancipium ſine conſenſu domini contraxerit matrimonium, an, & quando magis coniugi exigenti debitum, quàm domino obſequium præcipienti parere debeat, referuntur variæ ſententiæ cum ſuis limitationibus: & reſoluitur quid tenendum. n. 339. ad 346.

Ius ſeruorum coniugatorum ad matrimonium, & eius vſum eſt potius, & antiquius, quàm ius ſeruitutis ad ſeruitia Domini. n. 346. & 347.

Vbi ſit periculum incontinentiæ ex dilatione debiti, obſequendum eſt coniugi potius quam domino inde non paſſuro graue incommodum; eo verò periculo ſecluſo obſequendum eſt domino, ſi illius neceſſitas præponderat vſui coniugis hic & nunc, & quid in dubio, cuius neceſſitas præponderet. num. 347. 348 & 349.

Dominus conſentiendo matrimonio ſerui non amittit ius ad obſequia conſueta ſibi debita; & ſerui ſic coniugati opera vti poteſt quoad conſueta, & neceſſaria obſequia, etiamſi requirant abſentiam ab altero coniuge, & vſum matrimonij per aliquod tempus impediant. n. 350.

Quomodo ſe gerere debeat Dominus erga ſeruos coniugatos quoad vſum matrimonij illis permittendum. n. 351.

Cum Dominus iubet aliquod ſeruitium ſeruo coniugato, vxor illicò petens debitum irrationabiliter tunc peteret. ibidem.

Dominus poteſt licitè vendere mancipium coniugatum ad remotiſſimas partes, ſi inde non impediatur matrimonij vſus, vt ſi alter coniux ſit liber; & poteſt venditum ſine graui detrimento ſequi. n. 352.

Coniux liber, ſiue vir, ſiue vxor, tenetur comitari alterum venditum. ibid.

Vir tenetur ſequi vxorem ex cauſa neceſſaria aliò proficiſcentem. ibid.

Dominus ad euitandum notabile damnum, aut ex graui neceſſitate licitè poteſt vendere ſeruum ad locum remotum, licèt inde ſit impediendus matrimonij vſus. n. 352. 353.

Extra duos prædictos caſus, ſi matrimonium præceſſit ſeruitutem, vel ipſe in matrimonium conſenſit, dominus non poteſt ita vendere ſeruum coniugatum, vt matrimonij vſus impediatur. n. 354. 355.

Quid ſi ignorante domino, & ſine eius conſenſu nupſit? affirmatiuè, n. 356. negatiuè, n. 357.

Ad quid teneatur Dominus, qui ex neceſſitate, vel extra neceſſitatem vendidit ſeruum ad locum remotum cum impedimento vſus matrimonij. n. 358. 359.

Quid ſentiendum quoad venditionem, quidque obſeruandum quando ſerui coniuges ad diuerſos dominos pertinent numero 361.

§. XVIII.

An, & quando ſeruitus excuſet Coniuges à reddendo debito coniugali.

319 AN verò ſeruitus coniugis exacti reddere debitum illum excuſet à reddendo, quando non ſtat ſimul obſequium Domini, & reddere coniugi debitum? difficultatis ſolutio dependet ex reſolutione illius quæſtionis valde inter DD. controuerſæ, an ſi eodem tempore coniux, ſiue liber, ſiue ſeruus ab altero coniuge ſeruo petat debitum, & dominus aliquod ſeruitium, quod tunc debitum reddendum impediat, præcipiat, potiùs teneatur ſeruus ſatisfacere domino præcipienti, quàm coniugi debitum exigenti: de qua re, & an matrimonium à ſeruo, ſeu ſerua cum altero non ignorante ſeruilem conditionem contractum inſcio, & inuito domino ſit validum, & licitum? Canoniſtæ *in cap. 1. de coniugio ſeruorum*, Innocentius, Hoſtienſis, Butrius, Abbas, Alexander de Næuo, Ioan. Andr. & alij Theologi *in 4. diſt.* 36. S. Thom. Scotus, Durandus, Richardus, Supplementum Gabr. Palud. Maior, Sotus, Summiſtæ *verbo impedimentum, vbi de impedimento erroris, & conditionis ſeruilis, verbo matrimonium, & verbo ſeruitus*; Gutierez *de matrimonio cap.* 92. Nauarrus *in ſumm. cap.* 12. *num.* 33. & 34. Petrus Ledeſma *q* 52. *art.* 2. Rodriquez *p.* 1. *ſumm. cap.* 221. *n.* 3. Sanchez *lib.* 7. *diſp.* 21. 22. Henriquez *lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 4. *in textu, & comment.* Rebellus *p.* 2. *l.* 3. *q.* 3. *ſect.* 1. Baſilius Pontius *lib.* 7. *cap.* 42. Azorius *p.* 2 *lib.* 2. *cap.* 38 *q.* 4. 5. & 6. Conineb *diſp.* 21. *dub.* 2. Filliucius *to.* 1. *p.* 2. *tract.* 10. *cap.* 2. *q.* 6. *à num.* 49. *ad* 55. Bonacina *q.* 3. *p* 3. Layman *lib.* 5. *tract.* 10. *p.* 4. *cap.* 2. *n.* 4. Hurtadus *de matr. diſp.* 14. *diffic.* 5. & 6. Villalobos 1. *p. ſumm. tract.* 14. *diffic.* 6. Auguſtinus Barboſa *collectaneo ad d. cap.* 1. *de coniugio ſeruorum*, Auerſa *de matr. q.* 21. *fine*, Fagundez *in decalog. lib.* 4. *cap.* 14. & alij plures, quos Auguſtinus Barboſa, Sanchez, & Fagundez referunt.

Mancipia licitè, & validè contrahunt matrimonium inſciis, & inuitis dominis

310 Itaque iuxta eoſdem Doctores certum eſt, mancipium vtriuſque ſexus cum perſonâ eius ſeruilem conditionem non ignorante poſſe validè, & licitè contrahere matrimonium inſcio, & inuito domino; & conſtat ex can. *omnis*, 29. *q.* 2. & clarius d. cap. 1. *de coniugio ſeruorum*, vbi ſic habetur: *Sanè iuxta verbum Apoſtoli, ſicut in Chriſto Ieſu neque liber, neque ſeruus eſt à Sacramentis Eccleſiæ remouendus, ita nec inter ſeruos matrimonia debent vllatenus prohiberi: & ſi contradicentibus, & inuitis contracta fuerint, nulla ratione ſunt propter hoc diſſoluenda: debita tamen, & conſueta ſeruitia non minus debent propriis dominis exhiberi.* Rationem adfert D. Th. *d. diſt.* 36. *q. vnica, art.* 2. *corpore*, à Doctoribus communiter approbatam, ſcilicet quod ius ſeruitutis, quod Domini habent in ſeruos, ex iure gentium oritur, ius autem ad matrimonium contrahendum eſt ius diuinum, & naturale, concluſum à Deo vt authore naturæ (vt latè etiam oſtendi *in tract. de contractu matrimonij, cap.* 11. *num.* 63. vbi probaui matrimonium eſſe contractum iuris naturalis, ſcilicet originem habens à iure naturali nobis innato) & gratiæ ad ipſius naturæ humanæ propagationem, & remedium concupiſcentiæ, & libidinis, ac proinde ius Dominorum in ſeruos non adeo ſe extendit, vt vſum matrimonij poſſit ſeruis prohibere, cum ius gentium aduerſus ius naturæ non poſſit præualere, neque illud impedire; ſicut non poteſt impedire abſolutè, ne ſeruus comedat, bibat, & alia exerceat ad indiuidui conſeruationem neceſſaria; ſicut enim (inquit Diuus Thomas) appetitus naturæ fertur motu naturali ad operationem indiuidui, id eſt ad indiuidui conſeruationem exercendo actus ad id neceſſarios, vt ſunt comedere, & dormire; ita ad conſeruationem ſpeciei per generationis actum: vnde ſicut ſeruus non ſubditur Domino quoad actus priores ad indiuidui conſeruationem ſpectantes, nec ab ipſo impediri poteſt; ita non ſubditur ei quoad poſteriorem, quod non poſſit matrimonium liberè contrahere. Neque huic rationi S. Thomæ obſtat, quod Scotus *q.* 1. obiicit, nimirum tum quia libertas iure naturæ homini competit, & tamen potuit iure gentium ex iuſta cauſa impediri: tum quia licet homo teneatur ſemper ad indiuidui conſeruationem, ad ſpeciei tamen multiplicationem per actum generationis præceptum naturale non obligat ſemper, ſed ſolum in caſu neceſſitatis conſeruandæ ſpeciei, qui vix accidet natura iam valde propagata. Non obſtat, inquam, enim diuerſa ſit ratio libertatis & matrimonij; nam libertas homini conceſſa eſt ob particulare ipſius perſonæ bonum; & ideo ſicut propriâ ſponte ſe potuit illa priuare ipſemet homo, ita ex iuſta cauſa potuit ius gentium idem efficere; matrimonium autem conceſſum eſt propter bonum publicum in remedium concupiſcentiæ, ad euitandum fornicationes, & alia carnis flagitia; item ob bonum naturæ ad eius propagationem; ac proindè nulli iure poſitiuo conceſſum eſt, vt poſſit efficere aliquem omnino inhabilem ad matrimonium, niſi ipſemet perfectioris ſtatus cupidus Deo ſe continentiæ voto aſtringat: Quare ſimile allatum à Diuo Thoma, & ab aliis Doctoribus approbatum, licet non teneat in omnibus, at tenet in hoc, vt ſicut homo non ſubditur domino quoad actus ad indiuidui conſeruationem neceſſarios, ita nec quoad actus ad conſeruationem ſpeciei ſpectantes, cum vtrique actus inter naturales computentur. Habet enim homo ab ipſa natura, ſeu à Deo vt authore naturæ ius circa ipſa naturalia, cum ſit cuſtos per naturam ſui ipſius circa naturalia (vt tradunt Doctores in materia de dominio, & conſtat ex dictis *dicto cap.* 11. *n.* 63.) ac proinde dictum ius non poteſt tolli per ius aliquod poſitiuum, quod naturali iuri præiudicare non poteſt. Quare, (vt dixi *eodem num.* 63.) iure diuino in his, quæ ſunt iuris naturæ, homo homini non tenetur obedire, ſed ſoli Deo; & ita cum corporis ſuſtentatio, & generatio ſint iuris naturæ, non tenentur nec ſerui Dominis, nec filij parentibus obedire de matrimonio contrahendo, vel virginitate ſeruanda, aut aliis ſimilibus (vt *dicto n.* 65. ex S. Thoma 2. 2. *q.* 104. *art.* 5. & aliis Doctoribus dixi) & conſequenter filiorum, & ſeruorum matrimonium omninò eſt ex natura ſua independens à conſenſu parentum, & dominorum; neque vlla lege vel humana, vel ciuili, aut eccleſiaſtica tolli potuit, vel poteſt aliter diſponi. Prædictæ rationi aliam addunt Sanchez, & Fagundez, nempe quod ius hominis ad matrimonium contrahendum potius eſt dicendum ius naturæ humanæ ad ſuam propagationem, & conſeruationem tuendam, quàm ius priuati cuiuſlibet indiuidui ad ſuas proprias actiones exercendas; ſeruus verò per ius ſeruitutis in dominorum voluntatem tranſlatum amittit ius priuatum ſuarum indiuidualium actionum, at non amittit ius naturæ humanæ, quod ipſa habet ad propriam conſeruationem. Vnde textus *in d. cap* 1. *de coniugio ſeruorum* rectè dixit *nullatenus inter ſeruos matrimonia prohiberi poſſe*; quo dicto, confirmat omnia ſupradicta, & quod lege ciuili, aut Eccleſiaſtica non poſſit ſtatui, vt ſeruorum matrimonia ſine Dominorum licentia contracta ſint irrita. Neque obſtat prædictis, quod ſi quis matrimonium contraheret

ea

ea conditione, vt non deberet cohabitare, vel debitum reddere, niſi quando ſuus Dominus licentiam ſeu conſenſum præberet, non teneret matrimonium, cum ſit conditio contra matrimonij ſubſtantiam; talis autem conditio videtur adeſſe, cum ſeruus inuito ſuo Domino contrahit, nam inuito Domino contrahens non ponit talem conditionem contractui matrimonij. Et quamuis ex natura ſeruitutis oriatur, vt ſeruus coniugatus non teneatur ſoluere debitum, cum eius dominus in aliis ſeruitiis illum occupat, id tamen non eſt contra naturam, & legem matrimonij, quod ad debitum actu ſoluendum non obligat pro omni tempore, & loco, ſed quando non adeſt legitimum impedimentum; ac proinde ſeruitus non eſt contra matrimonij ſubſtantiam, quemadmodum etiam matrimonij ſubſtantiæ non aduerſatur captiuitas ſine ſeruitute, aut imbecillitas, ſeu debilitas, ratione cuius coniux non po-
321 teſt ſoluere debitum niſi de rarò. † Non obſtat etiam quod matrimonium ſpirituale ſerui, ſeu profeſſio religioſi ſtatus à ſeruo facta ſine Domini licentia ſit irrita, can. *qui verè* 16. q. 1. & can. *ſi quis incognitus* 17. q. 2. Azorius *p. 1. lib. 12. cap. 1. q. 3.* Suarez *to. 3. de religione, lib. 6. cap 6.* Sanchez *lib. 5. ſum. cap. 4. n. 42.* Leſſius *lib. 2. cap. 41. num. 31.* Noſter Marchinus *de ordine tract. 1. p. 10. cap. 3. num. 5. & ſeq.* & cum aliis Auguſtinus Barboſa *to. 4. collectaneo ad d. can. ſi quis incognitus.* Nam diuerſa ratio eſt matrimonij carnalis, & ſpiritualis, ſeu aſſumptionis ſtatus religioſi; nam matrimonium eſt in remedium concupiſcentiæ (vt dictum eſt) & ad propagationem naturæ humanæ; concupiſcentiæ autem, & propagationis actus nullus extra matrimonium licet; religioſi verò ſtatus obſeruantiæ aliis etiam mediis ſuppleri poteſt. Item coniugatus ex natura matrimonij non ita impeditus eſt, quominus operas, & obſequia impendere poſſit domino, ſicut religioſus, cuius exercitia minùs expeditum relinquunt ad obſequium domino præſtandum. Ideo Eccleſia, quæ non irritauit ſeruorum matrimonium, nec irritare poteſt; potuit tamen irritare, & de facto irritauit profeſſionem ſerui ſine licentia domini factam, tum ne dominus ipſo inuito priuetur re ſua, & debitis obſequiis; tum etiam quia inhoneſtus, & indecens eſt famulatus religioſi in obſequium domini; ſicut & ob ſacri ordinis dignitatem ſtatutum eſt, vt ſeruus contra voluntatem Domini, nec manumiſſus ordinaretur ab Epiſcopo, ignorante, aut contradicente domino, can. *ſi ſeruus*, d. 54. Epiſcopo ſcienter ſeruum ordinanti abſente, vel ignorante domino iniungitur pœna, vt cogatur eum recompenſare dando duos ſeruos, ſeu duplicatum pretium domino, & ſi *cap. de ſeruorum*, ſeruus non manumiſſus, & contradicente, vel ignorante domino ordinatus deponi iubetur ab ordine, & ſic domino reſtitui; de qua re cum alis Marchinus *d. cap. 3. à n. 1. ad 5.*

In Eccleſia ſeruorum coniugia inuitis dominis contracta nunquam fuere nulla, & irrita.

322 Ex dictis colligitur primò, nunquam in Eccleſia, neque etiam iuxta ius poſitiuum antiquum eccleſiaſticum coniugia ſeruorum inuitis dominis contracta fuiſſe nulla, & irrita, licet contrarium admittant Henriquez *d. num. 4. litera M. in commentario*, & Hurtadus *d. difficultate 5. num. 11.* Neque obſtat quod affertur ex Concilio Cabilonenſi *relato can. fin. 29. q. 2.* vbi dicitur, *coniugia ſeruorum non eſſe diſſoluenda, vbi coniunctio fuit legalis, & per voluntatem dominorum*, quo à contrario ſenſu denotari videtur, non fuiſſe valida; ſi facta fuiſſent contra voluntatem dominorum. Nam reſpondetur primò ex Gloſſa *ibidem*, verbo *voluntatem*, ſupplendum eſſe *maximè*, vt ſenſus ſit, nunquam ea matrimonia eſſe diſſoluenda, præſertim ſi ex conſenſu dominorum fuerint contracta. Deinde ex eo, quod Concilium dixerit non eſſe diſſoluenda, quando voluntate dominorum contracta ſunt, non neceſſariò infertur eſſe diſſoluenda, quando contracta ſunt contra voluntatem domini. Nam illatio à contrario ſenſu non eſt neceſſaria. Non obſtat ſecundò, quod adducitur ex Conſtitutionibus Apoſtolicis, vbi referente D. Clemente *lib. 8. conſtitut. Apoſtolicarum, cap. 34.* ſic habetur, *Fidelis vir, aut fœmina ſerui copulati, vel ſeparentur, aut eiiciantur.* Nam reſpondet Turrianus ad eundem locum (quam reſponſionem approbat etiam Sanchez *diſp. 21. num. 10.*) id non intelligi de diſſolutione vinculi matrimonij, ſed de ſeparatione corporum; atque ita ne Euangelium blaſphemiâ vituperaretur, quaſi doceret ſeruos fraudare dominum, eumque incommodo afficere; cum enim miniſterium, ſeu ſeruitium coniuctu coniugali impediatur, conſtituerunt Apoſtoli, vt ſerui abſque domini conſenſu matrimonium contrahentes ſepararentur corpore, aut ab Eccleſia eiicerentur, id enim tunc expediebat ad vitandum ſcandalum Neophytorum in fide, quod iam ceſſauit; ac proinde modo Eccleſia neque ſeparat, neque eiicit. Denique non obſtat id quod deſumitur ex Baſilio *canone ſuo 40.* vbi videtur clarè ſupponere ſeruorum coniugia contra dominorum voluntatem non fuiſſe firma *Quæ (inquit) præter Domini ſententiam ſe viro tradidit, fornicata eſt, quæ autem poſtea libera matrimonio vſa eſt, nupſit; quare illud quidem fornicatio, hoc vero matrimonium, eorum enim, qui ſunt in alterius poteſtate, pacta conuenta firmi nihil habent.* Nam reſpondetur in iſto canone Baſilij in Græco non contineri nullitatem eorum matrimoniorum, ſed exaggerationem quandam intemperantiæ mancipij nubentis abſque domini permiſſu, vt voluit Turrianus *in lib. 8. conſtitut. Apoſtolicarum D. Clementis, cap. 34.* vel D. Baſilium fuiſſe illius ſententiæ, cum tunc res non ita clarè ab Eccleſia deciſa eſſet; ſed in hoc non rectè ſenſiſſe.

Eccleſia non poteſt facere ſeruum inhabilem ad contrahendum matrimonium ſine Domini conſenſu.

Secundò licet Coninch *d. diſp. 51. num. 29. & 30.* & 323
Pontius *d. cap. 42. num. 3.* ſentiant Eccleſiam potuiſſe, & poſſe efficere ſeruum inhabilem ad contrahendum matrimonium inuito Domino, plus etiam dicit Coninch, ſcilicet exiſtente iuſta cauſa non minus aliquos iure humano poſſe priuari iure contrahendi matrimonij, quàm ſua libertate. Contrarium tamen inſeritur, & conſtat ex dictis *ſuprà, n. 320.* & in allegato tract. de *contract. matrimon. cap. 11. d. n. 63. & ex d. cap. 1. de coniugio ſeru.* vbi nec inter ſeruos matrimonia debent vllatenus prohiberi, & expreſsè docent S. Thom. 2. 2. q. 104. *d. art. 5.* & Sanchez *d. diſp. 21. n. 2.* Gutierez, Rebellus, Azorius, Fagundez, Filliucius *locis allegatis*: & idem ſentire videntur Bonacina, Villalobos, Auguſtinus Barboſa *locis relatis*, & indicant Sotus, Petrus Ledeſma, & alij Thomiſtæ, & conuincit ratio adducta *dicto numero 320. & 63.* Nempe quod ius hominis ad matrimonium eſt diuinum, & naturale à Deo, vt authore naturæ, & gratiæ conceſſum ad propagationem humanæ naturæ, & in remedium libidinis, atque peccati; ac proinde nulla lege humana, ciuili, aut Eccleſiaſtica tolli, & abſolutè impediri poteſt; cum in his, quæ ſunt iuris naturalis, homo ſoli Deo obedire teneatur, & nulla etiam videatur poſſe exiſtere legitima cauſa, ob quam homo priuetur abſolutè hoc remedio peccati, vt conſtat etiam ex dictis à me *in dicto tract. de contractu matrimonij, d. cap. 11. num. 32. & 33.*

Verum

Digitized by Google

§. XVIII.

An, & quando ſeruitus excuſet Coniuges à reddendo debito coniugali.

319 AN verò ſeruitus coniugis exacti reddere debitum illum excuſet à reddendo, quando non ſtat ſimul obſequium Domini, & reddere coniugi debitum? difficultatis ſolutio dependet ex reſolutione illius quæſtionis valde inter DD. controuerſæ, an ſi eodem tempore coniux, ſiue liber, ſiue ſeruus ab altero coniuge ſeruo petat debitum, & dominus aliquod ſeruitium, quod tunc debitum reddendum impediat, præcipiat, potiùs teneatur ſeruus ſatisfacere domino præcipienti, quàm coniugi debitum exigenti: de qua re, & an matrimonium à ſeruo, ſeu ſerua cum altero non ignorante ſeruilem conditionem contractum inſcio, & inuito domino ſit validum, & licitum? Canoniſtæ *in cap.1.de coniugio ſeruorum*, Innocentius, Hoſtienſis, Butrius, Abbas, Alexander de Næuo, Ioan. Andr. & alij Theologi *in 4. diſt.* 36. S. Thom. Scotus, Durandus, Richardus, Supplementum Gabr. Palud. Maior, Sotus, Summiſtæ *verbo impedimentum, vbi de impedimento erroris, & conditionis ſeruilis, verbo matrimonium, & verbo ſeruitus*; Gutierez *de matrimonio cap.* 92. Nauarrus *in ſumm. cap.* 12. *num.* 33. & 34. Petrus Ledeſma *q.*52. *art.*2. Rodriquez *p.*1. *ſumm. cap.*121. *n.*3. Sanchez *lib.* 7. *diſp.* 21.22. Henriquez *lib.*1. *cap.*10. *num.*4. *in textu, & comment.* Rebellus *p.*2. *l.*3. *q.*3. *ſect.*1. Baſilius Pontius *lib.*7. *cap.*42. Azotius *p.*2. *lib.*2. *cap.* 38. *q.*4.5. & 6. Coniuch *diſp.*21. *dub.*2. Filliuccius *to.*1. *p.*2. *tract.*10. *cap.*2. *q.*6. *à num.*49. *ad* 55. Bonacina *q.*3. *p* 3. Layman *lib.*5. *tract.*10. *p.*4. *cap.*1. *n.*4. Hurtadus *de matr. diſp.* 14. *diffic.*5. & 6. Villalobos 1. *p. ſumm. tract.* 14. *diffic.* 6. Auguſtinus Barboſa *collectaneo ad d. cap.* 1. *de coniugio ſeruorum*, Aneſa *de matr. q.* 21. *fine*, Fagundez *in decalog. lib.* 4. *cap.* 14. & alij plures, quos Auguſtinus Barboſa, Sanchez, & Fagundez referunt.

Mancipia licitè, & validè contrahunt matrimonium inſciis, & inuitis dominis.

320 Itaque iuxta eoſdem Doctores certum eſt, mancipium vtriuſque ſexus cum perſona eius ſeruilem conditionem non ignorante poſſe validè, & licitè contrahere matrimonium inſcio, & inuito domino; & conſtat ex can. *omnia*, 29. *q.*2. & clariùs d. cap. 1. *de coniugio ſeruorum*, vbi ſic habetur: *Sanè iuxta verbum Apoſtoli, ſicut in Chriſto Ieſu neque liber, neque ſeruus eſt à Sacramentis Eccleſiæ remouendus, ita nec inter ſeruos matrimonia debent vllatenus prohiberi: & ſi contradicentibus, & inuitis contracta fuerint, nulla ratione ſunt propter hoc diſſoluenda: debita tamen, & conſueta ſeruitia non minus debent propriis dominis exhiberi.* Rationem adfert D. Th. *d. diſt.* 36. *q. vnica, art.*2. *corpore*, à Doctoribus communiter approbatam, ſcilicet quod ius ſeruitutis, quod Domini habent in ſeruos, ex iure gentium oritur, ius autem ad matrimonium contrahendum eſt ius diuinum, & naturale, conditum à Deo vt authore naturæ (vt latè etiam oſtendi *in tract. de contractu matrimonij, cap.* 11. *num.* 63. vbi probaui matrimonium eſſe contractum iuris naturalis, ſcilicet originem habens à iure naturali nobis innato) & gratiæ ad ipſius naturæ humanæ propagationem, & remedium concupiſcentiæ, & libidinis; ac proinde ius Dominorum in ſeruos non adeo ſe extendit, vt vſum matrimonij poſſit ſeruis prohibere, cum ius gentium aduerſus iura naturæ non poſſit præualere, neque illud impedire; ſicut non poteſt impedire abſolutè, ne ſeruus comedat, bibat, & alia exerceat ad indiuidui conſeruationem neceſſaria; ſicut enim (inquit Diuus Thomas appetitus naturæ fertur motu naturali ad operationem indiuidui, id eſt ad indiuidui conſeruationem exercendo actus ad id neceſſarios, vt ſunt comedere, & dormire; ita ad conſeruationem ſpeciei per generationis actum: vnde ſicut ſeruus non ſubditur Domino quoad actus priores ad indiuidui conſeruationem ſpectantes, nec ab ipſo impediri poteſt; ita non ſubditur ei quoad poſteriorem, quod non poſſit matrimonium liberè contrahere. Neque huic rationi S. Thomæ obſtat, quod Scotus *q.* 1. obiicit, nimirum tum quia libertas iure naturæ homini competit, & tamen potuit iure gentium ex iuſta cauſa impediri: tum quia licet homo teneatur ſemper ad indiuidui conſeruationem, ad ſpeciei tamen multiplicationem per actum generationis præceptum naturale non obligat ſemper, ſed ſolum in caſu neceſſitatis conſeruandæ ſpeciei, qui vix accidet natura iam valde propagata. Non obſtat, inquam, cum diuerſa ſit ratio libertatis & matrimonij; nam libertas homini conceſſa eſt ob particulare ipſius perſonæ bonum; & ideo ſicut propriâ ſponte ſe potuit illa priuare ipſemet homo, ita ex iuſta cauſa potuit ius gentium idem efficere; matrimonium autem conceſſum eſt propter bonum publicum in remedium concupiſcentiæ, ad euitandum fornicationes, & alia carnis flagitia; item ob bonum naturæ ad eius propagationem; ac proindè nulli iure poſitiuo conceſſum eſt, vt poſſit efficere aliquem omnino inhabilem ad matrimonium, niſi ipſemet perfectioris ſtatus cupidus Deo ſe continentiæ voto aſtringat: Quare ſimile allatum à Diuo Thoma, & ab aliis Doctoribus approbatum, licet non teneat in omnibus, at tenet in hoc, vt ſicut homo non ſubditur domino quoad actus ad indiuidui conſeruationem neceſſarios, ita nec quoad actus ad conſeruationem ſpeciei ſpectantes, cum vtrique actus inter naturales computentur. Habet enim homo ab ipſa natura, ſeu à Deo vt authore naturæ ius circa ipſa naturalia, cum ſit cuſtos per naturam ſui ipſius circa naturalia (vt tradunt Doctores in materia de dominio, & conſtat ex dictis *dicto cap.* 11. *n.* 63.) ac proinde dictum ius non poteſt tolli per ius aliquod poſitiuum, quod naturali iuri præiudicare non poteſt. Quare, (vt dixi *eodem num.*63.) iure diuino in his, quæ ſunt iuris naturæ, homo homini non tenetur obedire, ſed ſoli Deo; & ita cum corporis ſuſtentatio, & generatio ſint iuris naturæ, non tenentur nec ſerui Dominis, nec filij parentibus obedire de matrimonio contrahendo, vel virginitate ſeruanda, aut aliis ſimilibus (vt *dicto n.* 65. ex S. Thoma 2.2. *q.*104. *art.*5. & aliis Doctoribus dixi) & conſequenter filiorum, & ſeruorum matrimonium omninò eſt ex natura ſua independens à conſenſu parentum, & dominorum; neque vlla lege vel humana, vel ciuili, aut eccleſiaſtica tolli potuit, vel poteſt aliter diſponi. Prædictæ rationi aliam adducit Sanchez, & Fagundez, nempe quod ius hominis ad matrimonium contrahendum potius eſt dicendum ius naturæ humanæ ad ſuam propagationem, & conſeruationem tuendam, quàm ius priuati cuiuſlibet indiuidui ad ſuas proprias actiones exercendas; ſeruus verò per ius ſeruitutis in dominorum voluntatem tranſlatum amittit iura priuatum ſuarum indiuiduarum actionum, at non amittit ius naturæ humanæ, quod ipſa habet ad propriam conſeruationem. Vnde textus *in d. cap* 1. *de coniugio ſeruorum* rectè dixit *nullatenus inter ſeruos matrimonia prohiberi poſſe*; quo dicto, confirmat omnia ſupradicta, & quod lege ciuili, aut Eccleſiaſtica non poſſit ſtatui, vt ſeruorum matrimonia ſine Dominorum licentia contracta ſint irrita. Neque obſtat prædictis, quod ſi quis matrimonium contraheret

ea conditione, vt non deberet cohabitare, vel debitum reddere, niſi quando ſua Domina licentiam ſeu conſenſum præberet, non teneret matrimonium, cum ſit conditio contra matrimonij ſubſtantiam; talis autem conditio videtur adeſſe, cum ſeruus inuito ſuo Domino contrahit, nam inuito Domino contrahens non ponit talem conditionem contractui matrimonij. Et quamuis ex natura ſeruitutis oriatur, vt ſeruus coniugatus non teneatur ſoluere debitum, cum eius dominus in aliis ſeruitijs illum occupat, id tamen non eſt contra naturam, & legem matrimonij, quod ad debitum actu ſoluendum non obligat pro omni tempore, & loco, ſed quando non adeſt legitimum impedimentum; ac proindè ſeruitus non eſt contra matrimonij ſubſtantiam, quemadmodum etiam matrimonij ſubſtantiæ non aduerſatur captiuitas ſiue ſeruitute, aut imbecillitas, ſeu debilitas, ratione cuius coniux non po-

321 teſt ſoluere debitum niſi de rarò. † Non obſtat etiam quod matrimonium ſpirituale ſerui, ſeu profeſſio religioſi ſtatus à ſeruo facta ſine Domini licentia ſit irrita, can. *qui verè* 16. *q.* 1. & can. *ſi quis incognitus* 17. *q.* 2. Azorius *p.* 1. *lib.* 12. *cap.* 1. *q.* 3. Suarez *to.* 3. *de religione, lib.* 6. *cap.* 6. Sanchez *lib.* 5. *ſum. cap.* 4. *n.* 42. Leſſius *lib.* 2. *cap.* 41. *num.* 31. Noſter Marchinus *de ordine tract.* 1. *p.* 10. *cap.* 3. *num.* 5. *& ſeq.* & cum aliis Auguſtinus Barboſa *to.* 4. *collectaneo ad d. can. ſi quis incognitus.* Nam diuerſa ratio eſt matrimonij carnalis, & ſpiritualis, ſeu aſſumptionis ſtatus religioſi; nam matrimonium eſt in remedium concupiſcentiæ (vt dictum eſt) & ad propagationem naturæ humanæ; concupiſcentiæ autem, & propagationis actus nullus extra matrimonium licet; religioſi verò ſtatus obſeruantiæ aliis etiam mediis ſuppleri poteſt. Item coniugatus ex natura matrimonij non ita impeditus eſt, quominus operas, & obſequia impendere poſſit domino, ſicut religioſus, cuius exercitia minùs expeditum relinquunt ad obſequium domino præſtandum. Ideo Eccleſia, quæ non irritauit ſeruorum matrimonium, nec irritare poteſt; potuit tamen irritare, & de facto irritauit profeſſionem ſerui ſine licentia domini factam, tum ne dominus ipſo inuito priuetur re ſua, & debiti obſequijs; tum etiam quia inhoneſtus, & indecens eſt famulatus religioſi in obſequium domini; ſicut & ob ſacri ordinis dignitatem ſtatutum eſt, vt ſeruus contra voluntatem Domini, nec manumiſſus ordinaretur ab Epiſcopo, ignorante, aut contradicente domino, can. *ſi ſeruus, d.* 54. Epiſcopo ſcienter ſeruum ordinanti abſente, vel ignorante domino iniungitur pœna, vt cogatur eum recompenſare dando duos ſeruos, ſeu duplicatum pretium domino, et ſi *cap. de ſeruorum*, ſeruus non manumiſſus, & contradicente, vel ignorante domino ordinatus deponi iubetur ab ordine, & ſic domino reſtituit; de qua re cum alia Marchinus *d. cap.* 3. *à n.* 1. *ad* 5.

In Eccleſia ſeruorum coniugia inuitis dominis contracta nunquam fuere nulla, & irrita.

322 Ex dictis colligitur primò, nunquam in Eccleſia, neque etiam iuxta ius poſitiuum antiquum eccleſiaſticum coniugia ſeruorum inuitis dominis contracta fuiſſe nulla, & irrita, licet contrarium admittant Henriquez *d. num.* 4. *litera M. in commentario*, & Hurtadus *d. difficultate* 5. *num.* 11. Neque obſtat quod affertur ex Concilio Cabilonenſi *relato can. fin.* 29. *q.* 2. vbi dicitur, *coniugia ſeruorum non eſſe diſſoluenda, vbi coniunctio fuit legalis, & per voluntatem dominorum*, quo à contrario ſenſu denotari videtur, non fuiſſe valida; ſi facta fuiſſent contra voluntatem dominorum. Nam reſpondent primò ex Gloſſa *ibidem*, verbo *voluntatem*, ſupplendum eſſe *maximè*, vt ſenſus ſit, nunquam ea matrimonia eſſe diſſoluenda, præſertim ſi ex conſenſu dominorum fuerunt contracta. Deindè ex eo, quod Concilium dixerit non eſſe diſſoluenda, quando voluntate dominorum contracta ſunt, non neceſſariò infertur eſſe diſſoluenda, quando contracta ſunt contra voluntatem domini. Nam illatio à contrario ſenſu non eſt neceſſaria. Non obſtat ſecundò, quod adducitur ex Conſtitutionibus Apoſtolicis, vbi referente D. Clemente *lib.* 8. *conſtitut. Apoſtolicorum, cap.* 34. ſic habetur, *Fidelis vir, aut fœmina ſerui copulati, vel ſeparentur, aut eiciantur.* Nam reſpondet Turrianus ad eundem locum (quam reſponſionem approbat etiam Sanchez *diſp.* 21. *num.* 10. id non intelligi de diſſolutione vinculi matrimonij, ſed de ſeparatione corporum; atque ita ne Euangelium blaſphemiâ vituperaretur, quaſi docens ſeruos fraudare dominum, eumque incommodo afficere; cum enim miniſterium, ſeu ſeruitium conuictu coniugali impediatur, conſtituerunt Apoſtoli, vt ſerui abſque domini conſenſu matrimonium contrahentes ſepararentur corpore, aut ab Eccleſia eiicerentur, id enim tunc expediebat ad vitandum ſcandalum Neophytorum in fide, quod iam ceſſauit; ac proinde modo Eccleſia neque ſeparat, neque eiicit. Denique non obſtat id quod deſumitur ex Baſilio *canone ſuo* 40. vbi videtur elatè ſupponere ſeruorum coniugia contra dominorum voluntatem non fuiſſe firma. *Quæ* (inquit) *præter Domini ſententiam ſe viro tradidit, fornicata eſt, quæ autem poſt ac libera matrimonio vſa eſt, nupſit; quare illud quidem fornicatio, hoc verò matrimonium, eorum enim, qui ſunt in alterius poteſtate, pacta conuenta firmi nihil habent.* Nam reſpondetur in iſto canone Baſilij in Græco non contineri nullitatem eorum matrimoniorum, ſed exaggerationem quandam intemperantiæ mancipij nubentis abſque domini permiſſu, vt voluit Turrianus *in lib.* 8. *conſtitut. Apoſtolicarum D. Clementis, cap.* 34. vel D. Baſilium fuiſſe illius ſententiæ, cum nondum res non ita elatè ab Eccleſia deciſa eſſet; ſed in hoc non rectè ſenſiſſe.

Eccleſia non poteſt facere ſeruum inhabilem ad contrahendum matrimonium ſine Domini conſenſu.

Secundò licet Coninch *d. diſp.* 51. *num.* 29. *&* 30. & Pontius *d. cap.* 42. *num.* 3. ſentiant Eccleſiam potuiſſe, & poſſe efficere ſeruum inhabilem ad contrahendum matrimonium inuito Domino; plus etiam dicit Coninch, ſcilicet exiſtente iuſta cauſa non minus aliquos iure humano poſſe priuari iure contrahendi matrimonij, quàm ſua libertate. Contrarium tamen inferius, & conſtat ex dictis *ſuprà*, *n.* 320. & in allegato tract. de *contract. matrimon. cap.* 11. *d. n.* 63. *& ex d. cap.* 1. *de coniugio ſeru.* vbi nec inter ſeruos matrimonia debent vllatenus prohiberi, & expreſſè docent S. Thom. 2. 2. *q.* 104. *d. art.* 3. & Sanchez *d. diſp.* 21. *n.* 2. Gutierez, Rebellus, Azorius, Fagundez, Filliucius *locis allegatis*: & idem ſentire videntur Bonacina, Villalobos, Auguſtinus Barboſa *locis relatis*, & indicant Sotus, Petrus Ledeſma, & alij Thomiſtæ, & conuincit ratio adducta *dicto numero* 320. *&* 63. Nempe quod ius hominis ad matrimonium eſt diuinum, & naturale à Deo, vt authore naturæ, & gratiæ conceſſum ad propagationem humanæ naturæ, & in remedium libidinis, atque peccati; ac proinde nulla lege humana, ciuili, aut Eccleſiaſtica tolli, & abſolutè impediri poteſt; cum in his, quæ ſunt iuris naturalis, homo ſoli Deo obedire teneatur, & nulla etiam videatur poſſe exiſtere legitima cauſa, ob quam homo priuetur abſolutè hoc remedio peccati, vt conſtat etiam ex dictis à me *in dicto tract. de contractu matrimonij, d. cap.* 11. *num.* 32. *&* 33.

Verum

Google

324 Verùm obiicit Coninch primò, quia ſi ratio modò, & *d.n.*320. adducta, & ex S.Thoma deſumpta aliquid probaret, probaret etiam neminem per votum continentiæ ſe poſſe priuare iure, quod habet ad matrimonium, ſicut non poteſt ſe priuare poteſtate edendi. Et ſicut Clericus non poteſt ſe priuare priuilegio clericali, & ſiſtere ſe tribunali ſæculari, quia hoc cederet in iniuriam totius ordinis, cuius gratia hoc priuilegium conceſſum eſt ſingulis, ſic nemo poſſet ſe priuare iure contrahendi matrimonium. Secundò, quia inde ſequeretur malè Eccleſiam olim ſtatuiſſe ſex impedimenta non dirimentia matrimonij ex crimine conſurgentia (quæ Sanchez *lib.* 7. *à n.* 8. *ad finem*, & idem Coninch *diſp.* 30.*n.*25. recenſent) quibus certis hominibus talia crimina patrantibus prohibebatur tota vita matrimonium; ſi enim nemo poſſit iure humano priuari iure contrahendi matrimonium, Eccleſia hoc illis prohibere non potuit.

Tertiò libertas homini non minus naturalis eſt, quam matrimonium; ergo ſicut libertate, ita & iure contrahendi matrimonij poſſunt aliqui homines ex iuſta cauſa iure humano priuari, præſertim cum multò durius ſit priuari libertate, quam iure illo. Demum cum nulla ſit in ſingulis ſaltem hominibus obligatio ineundi matrimonij, aut conſeruandi illud ius, nulla eſt ratio, cur ex iuſta cauſa aliqui eo priuari non poſſint.

325 Ad primum negatur ſequela, ſeu aſſumptum; Nam etſi homo in his, quæ ſunt iuris naturalis non ſubdatur homini, ac proinde vllo iure humano abſolutè impediri non poſſit, ſubditur tamen Deo, & eius voluntati ſe conformare poteſt, ac proindè poteſt voto continentiæ ſe priuare iure ineundi matrimonij, cum id per conſilia Euangelica à Deo ſuadeatur, illique placeat; è contra non poteſt ſe priuare poteſtate edendi, quia Deus non conceſſit illi dominium ſuæ vitæ. Clericus verò non poteſt cedere priuilegio clericali, quia quoad hoc omninò ſubditur Eccleſiæ, quæ illi hoc non permittit, ſicut Deus author naturæ permittit homini priuare ſe iure contrahendi matrimonium, ratione ſtatus perfectioris aſſumendi.

Ad ſecundum reſpondetur, per dicta impedimenta Eccleſiam non priuaſſe hominem iure contrahendi, ſed tantum inhibuiſſe contractum, quem facilè agenti pœnitentiam de crimine commiſſo, & petenti impedimenti relaxationem, concedebat. Reſpondetur ſecundò, Eccleſiam talibus impedimentis non interdixiſſe abſolutè matrimonium, ſed ex ſuppoſitione commiſſi criminis, quod ex voluntate committentis dependet; ac proindè ſicut delinquens propriâ voluntate, & ſponte delinquebat, ita etiam propriâ voluntate & ſponte ſe priuabat iure licitè contrahendi matrimonium abſque Eccleſiæ diſpenſatione.

Ad tertium patet ex dictis *n.*320. ex reſponſione ad obiectionem Scoti contra rationem S. Thomæ.

Ad vltimum negatur, ex eo quod homo non obligatur (excepto caſu neceſſitatis conſeruationis humanæ naturæ) contrahere, aut conſeruare ius contrahendi, ſequi iure humano poſſe eum illo iure priuari; nam ipſi homini tantum conceſſum eſt à Deo vt authore naturæ, & gratiæ, vt ſit cuſtos ſui ipſius circa naturalia (vt *n.*320. dictum eſt) ac proinde de illis poſſit diſponere, & ſe illis priuare, vel ab illis abſtinere ob bonum animæ, vel alium finem nón malum; & quoad illa ſoli Deo ſubditur, illique ſoli obedire tenetur, iuxta dicta *eodem n.*320.

Leges ciuiles prohibentes, & irritantes matrimonia ſeruorum, quæ conſentientibus, vel inuitis dominis contracta fuerunt, ſemper nulla, & irrita.

Tertiò ex dictis infertur, leges ciuiles vetantes, & 326
irritantes matrimonia ſeruorum contracta ſiue ex conſenſu, ſiue contra voluntatem dominorum, vt §. *iuſtas autem nuptias*, *Inſtitut. de nuptiis*, vbi definitur, *iuſtas nuptias contrahi ſolum inter ciues Romanos, ac proinde ſolum inter homines liberos, & l. cum ancillis*, *C. de inceſtis nuptiis*, *vbi prohibetur connubium cum ancillis, ne filij, qui ventrem ſequuntur quoad ſeruitutem ſerui naſcantur*; infertur, inquam, non ſolum dictas leges eſſe abrogatas per leges Pontificias, d. can. *omnis*, 29. *q.* 1. & dicto cap. 1. *de coniugio ſeruorum*, ſed etiam ſemper fuiſſe nullas, & irritas, vt tradunt Doctores, quos in *tract. de contract. matr. cap.* 10. *num.* 107. allegaui, Azorius, & Rebellus *locis citatis.* Ius enim ciuile non poteſt tollere ius naturale, ius autem hominis ad matrimonium (vt ex dictis *n.*320. conſtat) eſt naturale, cum matrimonium ſit iure diuino, & naturali inſtitutum in officium naturæ, ſcilicet ad naturæ humanæ propagationem, & remedium libidinis atque peccati. Vnde etiam Reſpublica Paganorum, apud quos Eccleſiæ canones locum non habent, non poteſt nunc efficere ſeruos inhabiles ad contrahendum matrimonium, illiſve connubia prohibere, aut contrahentibus pœnam iniungere; neque vlla conſuetudine etiam id induci poteſt. Valeret autem conſuetudo, vt libera nubens ſeruo fiat ſerua, vt tradunt Paludanus *dict. diſt.* 36. *q.* 1. *art.* 3. *concl.* 5. Gabr. *q.* 1. *art.* 3. D. Antoninus 3. *p. tit.* 1. *cap.* 3. §. 1. *fine*, & Sanchez *d. diſp.* 21. *n.* 4. Etenim ſicut ius ſcriptum potuit ex iuſta cauſa inuenire nouum modum ſeruitutis; ita & conſuetudo: quo modo mulier alienigena in eo loco contrahens ligaretur eâ conſuetudine, cum viri domicilium ſequatur; niſi ignoraret conſuetudinem, aut illum eſſe ſeruum, nam tunc excuſaretur ſecundum eoſdem auctores; quia ſicut ſtatuta ciuium non ligant ignorantes c. 2. *de conſtit. in* 6. ita nec conſuetudines.

Dominus non tenetur conſentire matrimonio ſerui, non poteſt autem illum directè minis damni inferendi impedire, ne nubat; ſecus minis beneficij auferendi, aut leuis increpatione, & quoad hoc, vel illud matrimonium; & ſeruus antequam contrahat, tenetur ſaltem petere domini conſenſum, aut conſilium.

Quartò, licet Dominus non teneatur conſentire 327
in ſerui, aut ſeruorum matrimonio, ſed poſſit licitè negare conſenſum, nullum impedimentum verborum, aut minarum obtendendo, ne damnum in ſeruitute patiatur, quod ex conſenſu, & ex tali matrimonio ſibi redundare neceſſe eſt, vel poteſt, vt docent Henriquez, Gutierez, Sanchez, Rebellus, Fa-
gundez, Filliuccius *locis ſupra, num.* 319. *relati*, Nauar- 328
rus *in ſumm. cap.* 14. *num.* 21. *& alij communiter.* † Nihilominus ex dictis infertur non poſſe dominum poſitiuè, puta minis ſupplicij, vel damni inferendi impedire ſerui matrimonium, vt tradunt iidem Doctores *mox citati*, & alij *dicto num.* 319. *relati*, cum enim ſerui ſint in hoc negotio ſui iuris, nec dominis ſubdantur, iniuſtè Domini eis matrimonium, ſeu hoc iure ſuo vti interdicunt; & cum res ſit grauis, facientes mortaliter peccant, vt in terminis tradunt Gutierez, Sanchez, & Pontius, Coninch, Filliuccius & Nauarrus, & ad iniuriæ ſatisfactionem tenentur,

ex

319 ex iiſdem, præſertim Rebello. † Hinc iure optimo
ſerui ab Eccleſia aduerſus dominos matrimonium
illis prohibentes defenduntur, & proteguntur, vt
Gutierez, Sanchez, & Fagundez. Hinc etiam non
poteſt Dominus tuta conſcientia ſeruum punire,
quòd matrimonium ſe inuito contraxerit; vſus eſt
enim iure ſuo, & in nihilo deliquit; Petrus Ledeſma,
Gutierez, Sanchez, Filliucelus, Fagundez. Quo
caſu an dominus puniens peccet mortaliter, id ex
qualitate ſupplicij diiudicandum aiunt iidem Do-
330 ctores. † Quamuis autem Dominus non poſſit po-
ſitiuè, & minis ſuppliciorum, aut damni ſerui matri-
monium impedire, ad illud tamen impediendum
poteſt ſeruo volenti contrahere minari ſubtractio-
nem beneficij, quod in ipſum ſua ſponte confert, vt
non ita ſplendidè eum induat, ac delicatè tractet,
ac in vilioribus occupet; Etenim cum hæc benefi-
cia ſuâ ſponte conferat Dominus, poterit pro libito
auferre; quare non poterit ſeruus meritò conqueri.
Quemadmodum nec pater poteſt matrimonij con-
tractum filij impedire minis malorum inferendo-
rum; poteſt tamen quæ iure ſibi permiſſa ſunt mina-
ri, vt exhæredationem, caſu quo ſibi permiſſum eſt,
vt dixi *in tract. de contractu matrim. cap.* 11. *n.* 70. quod
etiam in terminis tradunt Sanchez, Gutierez, Petrus
331 Ledeſma, & Fagundez. † Poterit etiam dominus
præſcribere ſeruo, ne conſtabat in loco diſtanti, ſi in
proximo poteſt, ne ſe domini ſeruitio ſubducat, vt do-
cent Pontius, & Rebellus *vbi ſuprà*, ex Gabr. *d. diſt.* 36.
q. 1. *art.* 3 Et ob eandem rationem damni notabilis in
ſeruitute patiendi poterit impedire matrimonium
cum certa perſona, v. g. morbo gallico, vel lepra, aut
alio ſimili morbo infecto, relinquendo libertatem
quoad alias perſonas. Poterit inſuper Dominus leui
increpatione, & ſuaſionibus ſeruum à certo matri-
monio contrahendo retrahere, ſi adſit aliqua alia
iuſta, & rationabilis cauſa id faciendi, ſicut in ſimi-
li de Patre reſpectu filij dixi *d. num.* 70. *dicti capitis* 11.
332 † An autem ſerui antequam contrahant matrimo-
nium, teneantur ſaltem petere dominorum con-
ſenſum, aut concilium, Coninch *dict. diſp.* 31. *num.* 32.
affirmat, dicens ſeruos, niſi aliqua iuſta cauſa aliud
ſuadeat (qualis eſſet ſi timerent, ne dominus ma-
litioſè eorum matrimonium impediat) teneri priùs
dominorum conſenſum petere, antequam cum ali-
qua contrahant; quia hoc exigere videtur reueren-
tia, quam iis debent; præſertim cum ſæpe multùm
dominorum interſit, vtrum ſerui cum hac, vel cum
illa contrahant, ideoque durum dominis ſit, ſi ſer-
ui eis inconſultis cum aliqua contrahant, quæ ipſis
valde ingratas, ac multas moleſtias paritura ſit. Ve-
rùm exiſtimo quidem, quod ſeruus inconſulto do-
mino, & contra eius voluntatem contraheos matri-
monium, ex quo oriri poſſet graue ſcandalum, vel
rationabiliter futurum eſſet domino ingratum, &
valde moleſtum, aut damnoſum, peccaret, præſer-
tim ſi poſſet nubere abſque ſimilibus incommodis,
iuxta dicta *dicto cap.* 11. *n.* 84. & 87. Vix tamen credo
ſeruos teneri primò petere conſilium, aut conſen-
ſum dominorum, qui vtplurimùm eos conarentur
impedire. Neque quoad matrimonium contrahen-
dum ſerui videntur erga dominos eam debere reue-
rentiam, quam filij debent parentibus, ita vt in ſer-
uis debeant habere locum, quæ de filiis volentibus
nubere, quoad petendum priùs parentum con-
ſenſum, vel conſilium latè dixi *dicto cap.* 11. *à nume-
ro* 78. *ad* 88.

*Domini an poſſint indirectè ſeruorum matrimo-
nium impedire eos de matrimonio tra-
ctantes vendendo in remotas
regiones?*

Num autem dominus certior factus de tractatu 333
mancipij ineundi matrimonij poſſit licitè, & iuſtè
tale matrimonium impedire indirectè, vendendo
illud in remotis regionibus, ſeu aliò vendendum
mittendo, vt ſeruet ſe immunem damni, quod ex
ſerui matrimonio in ipſum dominum redundat?
Conueniunt Doctores, quod ſi ſeruus contraxit
ſponſalia ex licentia & facultate domini, nefas eſt
domino illum venundare ad illius matrimonium
impediendum, quia eo ipſo, quòd ei tribuit facul-
tatem contrahendi ſponſalia, implicitè ei promittit,
quod permittet ei contractum inire; atque ita ex iu-
ſtitia tenetur eum ſine notabili neceſſitate non ita
vendere vt matrimonium eius omninò impediatur.
In notabili verò neceſſitate eum poſſe vendere et-
iam contracto matrimonio, conſtabit ex dicendis,
nec licentia, ſeu promiſſio præfata domini cenſenda
eſt comprehendere caſum neceſſitatis. Ita Coninch,
& alij allegandi.

Difficilius ergo eſt quando vel nulla ſunt à ſeruo 334
contracta ſponſalia, vel ſine domini facultate. Et
ſunt tres ſententiæ. Prima aſſerit nullo modo licere
domino vendere in remotis, vel aliò mittere ſeruum
volentem contrahere matrimonium, etiamſi nulla
ſint præmiſſa ſponſalia; primò quia ius ſerui ad ma-
trimonium contrahendum non poteſt impediri, cùm
ad hoc ſerui ſint ſui iuris, vt *num.* 320. & ſequentibus
oſtenſum eſt. Secundò, quia iudex Eccleſiaſticus
poteſt tunc dominum cenſuris prohibere, ne ſer-
uum vendat, vel aliò mittat, ita vt illi matrimo-
nium impediatur. Tertiò, quia in fraudem matrimo-
nij id fieret, fraus autem, & dolus nemini patroci-
nari debet, cum omnia iura diuina, & humana frau-
di reſiſtant. † Secunda ſententia docet licere do- 335
mino abſque peccato iniuſtitiæ, etiam ſine neceſſi-
tate vendere in remotis regionibus ſeruum poſt tra-
ctationem de ineundo matrimonium, & etiam poſt
ſponſalia à ſeruo inita ſine domini licentia: Ita Co-
ninch *d. diſp.* 31. *num.* 34. Et probatur, quia per matri-
monij tractatum, vel ſponſalia illa non amittitur, nec
diminuitur dominium, quod dominus antea in ſer-
uum habebat, ac proindè ſicut eum antea vendere
poterat, ita & poſt. Tertia ſententia cenſet, ſi poſt
tractatum ineundi matrimonij ſeruus iam ſponſalia
iniit, non poſſe licitè dominum illum vendere, &
eo medio vti ad impediendum matrimonium; ſi ve-
rò ſponſalia nondum ſint inita, poſſe ſic venunda-
re, nihil impediente illa matrimonij ineundi tracta-
tione. Ita Sanchez *d. diſp.* 21. *num* 9. Gutierez *d. cap.* 92.
num. 6. Filliuccius *d. cap.* 2. *num.* 50. & Fagundez *d.
cap.* 14. *num.* 6. Quod non poſſit licitè initis iam ſpon-
ſalibus, probatur: tum quia per illa ſponſalia iam eſt
cœptum, & veluti in fieri matrimonium; tum quia
ſeruus inuito Domino poterat fidem ſuam fœminæ
ſeruæ, vel liberæ de matrimonio cum ea ineundo
adſtringere; atque adeo per eam promiſſionem, &
fidem legitimum ius comparauit fœmina ad matri-
monium prædicti ſerui. Vnde cùm iam tertio ius ſit
acquiſitum, non poteſt dominus ius tertij impedire.
Neque dicas inito matrimonio adhuc poſſe licitè
ſeruum venundari in partibus remotis: ergo multò
magis poſt ſola ſponſalia. Nam primò antecedens
plures non admittunt. Secundò eo iuxta multorum
ſententiam admiſſo, adeſt diſpar ratio; etenim con-
tracto iam matrimonio, illud non impeditur ea ven-
ditione, quod ſi impeditur vſus matrimonij, Do-
ctores

ctores antecedens admittentes aiunt, id licere ex eo quod ius domini ad vendendum antiquius eſt iure vſus matrimonij, non autem ipſius contractus, ac proinde illi præualere: initis verò ſolùm ſponſalibus impeditur ius antiquius, & potentius ad contrahendum matrimonium inuito domino. Quod autem ſponſalibus nondum contractis liceat domino vendere, probatur, quia ante ſponſalia cùm ius nulli tertio ſit acquiſitum, non amittitur à domino, nec ei interdictum manet ius, quod antea habebat ad vendendum ſeruum; nec directè impedit matrimonium, ſed iure ſuo vtitur dominus, vt ſuæ indemnitati conſulat; nec poteſt dici fraudem in matrimonium committere, quia iure ſuo vtitur, iuxta ea quæ dixi in tractatu de *contractu matr. cap.* 1. *n.* 80. Et quamuis pater nequeat filij matrimonium impedire minis, & terroribus grauibus; poteſt tamen, quando tale matrimonium ipſum non decet prudenti modo illi obſiſtere iure ſuo vtens, vt oſtendi *dicto tract. de contract. matr. cap.* 11. *num.* 70. Vnde ſi pater bono, & prudenti modo poteſt obſiſtere matrimonio filij, cur non poterit dominus, vt ſe indemnem ſeruet, bono & prudenti modo impedire matrimonium ſerui, illum diſtrahendo? iudex autem, & Eccleſia defendit ſeruum propter præſumptionem violentiæ illatæ à domino, ne ſerui contrahant; nam ſi iudici conſtet, nec violentiam inferri ſeruo, nec illum fidem ſuam adſtrinxiſſe, non poteſt iudex, & Eccleſia ſeruum defendere, nec præceptum iudicis, nec excommunicatio valebit: Ex quibus, iuxta hanc ſententiam dictis, ſoluta manent fundamenta primæ,
336 & ſecundæ ſententiæ. Ex his tribus ſententiis prima, & tertia mihi videntur magis probabiles; & primam etiam exiſtimo probabiliorem, quàm tertiam; ita quod neque ante ſponſalia dominus licitè poſſit ſeruum volentem matrimonium contrahere, ſeu tentantem de matrimonio contrahendo impedire, diſtrahendo illum in partibus remotis; quod ſentire videntur omnes Doctores, qui abſolutè, & abſque vlla diſtinctione aiunt peccare dominum, qui impedit mancipium, quo minus contrahat matrimonium; & ex Doctoribus *ſuprà*, *num.* 329. relatis ſunt Rebellus, Pontius, Layman, Villalobos, & videntur idem ſentire, licet non ita apertè, Petrus Ledeſma, Paludanus, Sotus, & alij ex allegatis *d. n.* 319. & videntur ſatis clarè oſtendere rationes ad eandem primam ſententiam confirmandam adductæ; & quia hoc eſt poſitiuè impedire ſerui matrimonium, licet indirectè, ſicut poſitiuè impediretur, ſi dominus teneret in vinculis, vel clauſum in cubiculo ſeruum, ne matrimonium iniret, nec videtur poſſe dici dominum vti iure ſuo, cum ſit antiquius, & potius ius ſerui ad matrimonium, vtpote naturale, præualens iuri domini ad illum diſtrahendum, de illo ne diſponendum cum matrimonij præiudicio; & quia alioqui ſemper ſeruis poſſet claudi via contrahendi matrimonium (niſi omninò clam, & ita ſecretò, vt dominos lateret, quod de rarò euenire poteſt) nam domini cognita, ſeu ſubodorata tractatione ineundi matrimonij facta per ſeruos, poſſent illos diſtrahere ad indirectè matrimonium impediendum. Addo, quod etiam per ſolam tractationem de contrahendo matrimonium videtur quodammodo cœptum matrimonium. Quare in tali caſu dominus non poteſt dici vti iure ſuo, quod tunc non habet ad matrimonium impediendum, licet indirectè impediat; ac proindè fraudem in matrimonium committere videretur, atque adeo hic non videntur habere locum dicta præallegato *cap.* 1. *n.* 80. *& dicto cap.* 11. *n.* 70. *mei tractatus de contracta matrimonij.* Quod verò ſi dominus tunc ſeruum poſt matrimonij tractatum, vel ſponſalia venderet ob vrgentem neceſſitatem, an tunc poſſet licitè vendere in remotis regionibus, cum in proximis partibus non poſſet, conſtabit ex dicendis.

Seruus coniugatus, ſi eodem tempore dominus illi ſeruitium præcipiat, & coniux debitum coniugale exigat, cui potius obſequi debeat?

Nunc ad quæſtionem initio paragraphi propoſitam, an ſeruus, vel ancilla poſt matrimonium contractum magis teneatur Domino obſequia præſtare quàm coniugi exigenti debitum reddere, quando ſimul non ſtant obſequium domini, & reddere coniugi debitum, puta ſi eodem tempore coniux debitum exigat, & dominus aliquod ſeruitium, quod tunc impediat debitum reddendum, præcipiat. Dixi *poſt matrimonium contractum*, ſcilicet in ſeruitute; quia ſi matrimonium prius fuit initum, quàm ſeruitus, quæ matrimonio ſuperuenerit, certum, & indubitatum eſt, potius ſatisfaciendum eſſe coniugi rationabiliter petenti attenta ſeruitute; nam ex hoc quod alter coniugum v. g. maritus, effectus ſit ſeruus (putà, quia ſe spontè vendiderit, vel alia iuſta cauſa in ſeruitutem redactus ſit) non præiudicatur matrimonio, aut vxori, quæ priùs habet ius in corpus alterius, vt Paludanus *d. q.* 1. *art.* 3. *concluſ.* 4. Sanchez *lib.* 7. *diſp.* 23. *num.* 2. & in his terminis tradit etiam Hurtadus *dicta diſp.* 14. *num.* 1. Quæſtio ergo procedit quando matrimonium poſt ſeruitutem 337
contractum eſt. † Dixi etiam, *quia ſimul non ſtant*, &c. nam alioqui per contractum matrimonij ſeruus non liberatur ab obſequiis conſuetis domino exhibendis, vt tradunt communiter Doctores *num.* 319. relati, & alij omnes, & apertè conſtat ex verbis *d. cap.* 1. *de coniugio ſeruorum*, relatis *initio numeri* 320. *ibi; Debita tamen, & conſueta ſeruitia non minus debent proprijs dominis exhiberi.* Vbi etiam ſcribentes, Hoſtienſis, Ioan. Andreas, Butrius, & alij explicant, maximè conſueta: etenim non conſueta quoque obſequia poſt matrimonium etiam de Dominorum conſenſu contractum debent ſerui domino præſtare; quia quidquid ſerui eſt, Domini eſt, §. *item nobis*, *Inſtit. per quas perſonas nobis acquiratur*; vel ibi dicitur *conſueta*, quia (vt notauit Sanchez *d. diſp.* 21. *num.* 1.) ſi alicubi viguiſſet conſuetudo, vt ſerui coniugati ad certa quædam ſeruitia adſtringerentur, Eccleſia eam tueri deberet. Quare controuerſia procedit ſolùm quando ſimul à coniuge petitur debitum, & à domino præcipitur ſeruitium eodem tempore præſtandum. 338

Et prima ſententia eſt, prius & potius eſſe ſatiſfaciendum domino rationabiliter petenti, attento coniugio, ſiue conſentiente, ſiue diſſentiente domino matrimonium fuerit à ſeruo contractum. Ita Hurtadus *d. diſp.* 14. *n.* 15. & priùs docuerunt Innocentius, Hoſtienſis *in d. cap.* 1. *de coniugio ſeruorum*, & Goffredus *in ſum. tit. de coniug. ſeru. num...* & probatur primò ex *d. cap.* 1. vbi dicitur dominis exhibenda eſſe debita, & conſueta ſeruitia à mancipio coniugato non minus, quàm ſi coniugatus non eſſet. Quare cùm ſeruus prius eſſet obligatus domino, quàm coniugi, & res tranſeat cum ſuo onere ad poſſeſſorem, *cap. ex literis, de pignoribus*, prius domino, quàm coniugi petenti obſequendum erit; id quod confirmatur, quia qui prior eſt tempore, potior eſt iure, *de reg. iur. in* 6. & iuri iam acquiſito nemo præiudicare poteſt. Limitatur tamen hæc ſententia, quando periculum incontinentiæ, ſeu fornicationis immineret coniugi petenti non reddito ſtatim ſibi debito, niſi eodem tempore mortis periculo eſſet Dominus expoſitus ſuperueniente inimico. 339

Secunda

340 Secunda ſententia ait, Si matrimonium à ſeruo contractum ſit de conſenſu domini, teneri ſeruum magis reddere debitum coniugi rationabiliter attenta ſeruitute petenti, quam obſequium domino iubenti; at ſi domino inuito, ſeu ſine eius conſenſu, vel ſub conditione nihil de ſeruitio imminuendi contraxit, teneri potius obſequi domino rationabiliter attento coniugio præcipienti. Ita Paludanus *dict. diſt.* 36. *quaſt.* 2. *art.*2. *concluſ.*4. Ricchardus *art.* 4. *quaſt.* 2. Nauarrus *dict. cap.*22. *numero* 4. Sylueſter *v. ſeruitus, quaſt.* 7. Roſella *v. ſeruus* 3. *num.* 1. Angelus *v. matrimonium* 3. *impedimento* 4. *numero* 15. Coninch *dict. diſp.* 31. *numero* 35. & 36. Azotius *dict. cap.* 8. *q.* 5. Layman *loco ſupra*, *n.*319. *citato*. Ex Canoniſtis Io. Andreas, Ancharanus, & Præpoſitus *in d.cap.* 1. *de coniugio ſeruorum*, & nonulli alij, quos Sanchez *dict. diſp.* 21. *num.* 13. *in fine refert*, & non diſcrepant Doctores pro ſequenti ſententia referendi. Prima pars huius ſententiæ probatur, quia eo ipſo quod dominus permiſit, & conceſſit ſeruo contrahere matrimonium, implicitè, aut tacitè voluit concedere omnia, quæ matrimonium requirit, & ſic debiti ſolutionem, cedendo quoad hoc, iuri ſuo: conceſſo enim principali, nempè matrimonio, cenſetur conceſſum etiam acceſſorium, nempè matrimonij vſus; cum acceſſorium ſequatur principale, *cap. prudentiam, de offi. delegati*. Quare ita conſentiendo ſibi obligationem implicitè impoſuit, quo minùs ſeruum à rationabili coniugij vſu ſine grauiſſima neceſſitate impedire poſſit; quod ſi facit, peccat contra iuſtitiam; ſecus ſi ex grauiſſima neceſſitate impediret, inquiunt Coninch, & Layman, quia non cenſetur dominus conſentiendo ſerui matrimonio voluiſſe cum tanto ſuo incommodo ſe obligare ad eum non ita impediendum. Secunda pars probatur ex adductis pro antecedenti ſententia, ſcilicet quia ius domini in ſeruum antetius eſt, & quia per matrimonium ſerui inuito domino non minuitur ius domini, vt conſtat ex poſtremis verbis *dict. cap.* 1. *de coniugio ſeruorum*, alioqui ſeruus poſt matrimonium non eodem modo ſicut ante teneretur domino ſeruitia præſtare; cuius ratio eſt, quia nemo poteſt priuata auctoritate de re aliena inſcio, & inuito domino diſponere, ſiue eam auferre; quod ſequeretur ſi ſeruus per tale
341 coniugium ius domini minueret. † Si dicat, ſeruum hoc non facere priuata auctoritate, ſed auctoritate Dei, qui vt author naturæ, & gratiæ inſtituendo matrimonium ei hoc conceſſit, vt ſeruus poſſet illud contrahendo domini in ſe ius minuere: Reſpondet Coninch hanc conceſſionem nec iure, nec ratione probari poſſe, & repugnare naturæ ipſius ſeruitutis, quia ſeruus non ſub conditione, ſed abſolutè eſt res ipſius domini, vt *numero* 318. dictum eſt: & eodem argumento quis inferret (ſubdit idem Coninch) quod dominus talem ſeruum ex nulla neceſſitate poſſet in locis remotioribus vendere; & quod eo caſu, quo hoc eſſet neceſſarium, vt poſſet reddere debitum, teneretur eam latiùs habere, & ab omni opere liberare, quæ abſurda ſunt. Quare ex eo (concludit Coninch) quod poſſit contrahere matrimonium, nihil aliud ſequitur, quam eum poſſe facere ea, quæ matrimonio ſunt eſſentialia, ſcilicet quoad eius vſum transferre in coniugem dominium ſui corporis, & obligare ſe ad reddendum debitum, quantum ipſius
342 ſtatus hoc permittet, ac ratio exiget. † Dictum eſt autem in propoſitione ſecundæ partis huius ſententiæ, *teneri potiùs obſequi domino rationabiliter præcipienti*; nam ſi ſine cauſa, & minimè rationabili, nempe parui ponderis, & momenti dominus exigeret ſeruitium in præiudicium debiti reddendi, tunc non eſſet audiendus, ſed potius reddendum debitum coniugi illud rationabiliter petenti, iuxta eoſdem DD. præſertim Paludanum, & Azotium, iuxta quos authores, omnes etiam non obſtante, quod ſeruus inuito domino contraxerit, magis parendum erit coniugi petenti, quàm domino eodem tempore ſeruitium exigenti, ſi ex dilatione debiti probabiliter timeatur in coniuge petente periculum incontinentiæ, & aliàs dominus non poteſt pati notabile detrimentum: id quod etiam Doctores ſequentis ſententiæ tradunt.

Tertia ſententia docet ad ferendum iudicium vtri potius ſatisfaciendum ſit, eſſe attendendas peculiares 343
circumſtantias occurrentes, nimirum periculum incontinentiæ propriæ, damnum coniugis petentis ex dilatione ſolutionis debiti imminentis, & detrimentum domino redundans ex mora præſtandi obſequij, ſi potius ſeruus coniugi debitum reddat; & illius cauſam poſtponendam eſſe, qui minori neceſſitate vrgetur, cuiuſque mora minus damnum infert, quia iuxta lumen naturæ rationalis, naturalemve æquitatem illi potiùs ſatisfaciendum eſt, qui maiorem neceſſitatem patitur. At regulariter, & ex natura rei vbi aliqua neceſſitas non præponderat, ſed cetera ſunt paria, ſi matrimonium conſentiente domino contractum eſt, potius coniugi petenti, quàm domino iubenti parendum ob rationem primæ partis præcedentis ſententiæ; ſi verò matrimonium inſcio, & diſſentiente domino vel ſub conditione nihil de ſeruitio imminuendo, fuit initum, ipſi præcipienti priùs obediendum, quia eius ius in ſeruum prius, & antiquius eſt, vt dictum eſt in confirmatione primæ ſententiæ, & ſecundæ partis ſententiæ præcedentis; & ſeruus contrahendo non potuit ſe obligare niſi ſaluo iure alterius, nempe domini. Ita S. Tho. *loco ſupra*, *n.*319. *relato*. Durandus *eadem diſt.* 36. *q.* 2. *n.*4. Gabr. *q* 1. *art.*3. Sotus *diſt.* 35. *q. vnica*, *art.*1. Petr. Ledeſma *dicta q.*32 *a.* 1. *fine*, Ludou. Lopez 2. *p. inſtruct.* *vbi de matr. cap.* 47. *de impedimento conditionis*, § *circa prædictam*, Emanuel Sà *v. matrimonij impedimenta dirim.* *n.* 5. *verſic. Dominus conſentiens*, Rebellus, Aurerſa *locis* *n.* 319. *relatis*, & ex *Iuriſperitis*, & Canoniſtis Abbas, Butrius, Alexander de Næuo *in d.cap.*1. *de coniugio ſeruorum*. Gutierrez *d. cap* 91. *n.*7. *verſic. Mihi autem*.

Quarta ſententia tenet, ſiue conſentiente, ſiue diſ- 344
ſentiente domino mancipium matrimonium contraxerit, potiùs teneri mancipium obſequi coniugi debitum petenti, quàm domino eodem tempore ſeruitium exigenti, modo dominus non ſit in graui neceſſitate prædicti obſequij mox præſtandi conſtitutus, vt ſi ab hoſtibus necandus inuaderetur; quia mora reddendi debiti coniugalis modica eſt, ac proindè æquum eſt vt dominus eam patiatur, quo ſeruus matrimonij oneribus ſatisfaciat. Ita Celaia *diſt.* 36. *q.* 1. Hoſtienſis *in ſumm. tit. de coniugio ſeruorum*, *n.*4. Monaldus *in ſumm. vbi de matrimonio*, *tit. impedimento conditionis*, & priùs Gloſſa *in d.cap.*1. *de coniugio ſeruorum*, *v. ſeruitia*, & *ibi* Cardinalis *n.* 5.

Quinta demùm ſententia (quæ vix à præcedenti 345
differt) aſſerit cæteris paribus, & neutrius neceſſitate præponderante, ex natura rei, & abſolutè loquendo potiorem, & maiorem obligationem eſſe reddendi debiti, vbi rationabiliter attenta ſeruitute exigitur, quam obediendi domino, licet eo inuito mancipium matrimonium inierit. Ita Sanchez *d. diſp.* 21. *num.* 15. & *ſeqq.* quem ex Doctoribus *n.* 319. allegatis ſequuntur Filliuccius *d.cap.*2. *n.*15. Villalobos *d. diſp.*6. *n.* 11. Fagundez *d. cap.* 14. *num.* 3. & eiuſdem Sanchez ſententiam tandem approbare etiam videtur Rebellus *d. quaſt.* 3. *num.* 4. Probat Sanchez (& rationem eius alij Doctores præallegati approbant) dicens falſum eſſe abſolute loquendo, quod ius domini in ſeruum contrahentem eo inuito ſit antiquius iure coniugis, ſeu vxoris in ipſum ſeruum, ſed imò ius vxoris

in corpus ſerui ſui coniugis abſolutè eſſe antiquius iure domini in ſeruum, quod ſic oſtendit. Nam ius coniugis, cum quo mancipium contraxit, dupliciter conſiderari poteſt, vno modo quoad poſſeſſionem actu apprehenſam in corpus alterius coniugis mancipij per matrimonij contractum; & hoc modo certum eſt ius domini antiquius eſſe: alio modo quoad vinculum, & ſuam primæuam originem, ex qua principium traxit, & hoc modo ius coniugis in coniugem ſuum mancipium antecedit ius domini, illoque prius, & potius eſt; quia proficiſcitur ex iure naturali, ad quod natura omnes ſeruos, ac liberos inclinat ad propagandum genus humanum, & ex illo antiquo, & primæuo iure, quod habet mancipium ad matrimonium, & ad traditionem ſui corporis medio matrimonio faciendam in ordine ad hanc propagationem (hoc enim ius per contractum coniugalem transfert mancipium in coniugem, quia eo ipſo, quod mancipium habet antecedenter ante omnem ſeruitutem ius naturæ transferendi poteſtatem ſui corporis per matrimonium in coniugem, coniux ille, in quem transfertur, acquirit ius illud primæuum mancipij) ius autem naturæ prius eſt iure gentium, à quo oritur ſeruitus. Quare cæteris paribus, & neutrius neceſſitate præponderante, potiores ſunt partes coniugis, vt ſibi poſtulanti reddatur debitum, cum ius coniugis ad matrimonium contrahendum, & traditionem ſui corporis faciendam, & alterius coniugis corporis traditionem accipiendam ſit præſtantius, & vetuſtius, vtpote quoad primæuam originem ex iure naturali profectum, quamuis actualis traditio, & acceptio, ſeu poſſeſſio poſterior ſit iure domini in mancipium, quod ex iure gentium ortum eſt.

346 Ex his quinque ſententiis prima eſt minus probabilis; tertia eſt magis communis, & valde probabilis, ſicut & ſecunda ab eadem tertia parum differens. At quinta (quæ quoque cum quarta in principali puncto conuenit) mihi magis placet, iuxta quam conſiderando vſum matrimonij etiam quoad exactionem, dicendum eſt, mancipium coniugatum, ſiue ex conſenſu Domini, ſiue eo repugnante poſt ſeruitutem matrimonium contraxerit, potius, & antiquius habere ius ad honeſtam, & moderatam, ſeu rationabilem debiti exactionem, quàm habeat dominus iure ſeruitutis ad ſeruitia, quæ hanc moderatam exactionem impedire poſſent; nam cum vetuſtius ſit ius mancipij ad matrimonium incundum, præferendum quoque eſt quoad honeſtum matrimonij vſum, ne ius inutile ſit; ad matrimonij autem vſum & reddere, & petere ſpectat: Fundamenta autem primæ, & ſecundæ ſententiæ manent ex dictis ſoluta, & præſertim ad argumentum deſumptum ex textu *in dict. cap. 1. de coniugio ſeruorum*, reſpondetur, illum textum ſolùm probare per matrimonium non effugere ſeruum ius ſeruitutis, nec effici ſui iuris; ſed adhuc teneri ad conſueta domino obſequia præſtanda, vt *num.* 338. explicaui; & in hoc ſenſu ſeruum cum ſuo onere tranſire in poteſtatem coniugis per matrimonium; at ius coniugis in corpus ſerui antiquius eſt iure domini ad ſeruitia, vt oſtenſum eſt. Neque verum eſt, quod Coninch *numero* 241. dicebat, nempe, quod ſi ſeruus magis obſequi teneretur coniugi petenti, ſequeretur dominum in vrgenti neceſſitate non poſſe vendere in remotioribus partibus, aut teneri lautiùs eum tractare, & ab omni ſeruitio liberare, ſi id neceſſarium eſſet ad debiti redditionem; nam neceſſitas grauis facit ceſſare ius alterius, & eſſe licita quæ aliàs non eſſent, vt conſtat ex ſuprà dictis; etenim licèt quilibet coniux ex vi matrimonij teneatur ex obligatione iuſtitiæ reddere debitum, non tamen ſi grauis neceſſitas excuſet ad id tenetur; Domino etiam ſufficit non impedire honeſtum, & rationabilem vſum matrimonij, non autem tenetur eum lautè habere, vel ab omni ſeruitio eximere, vt habilis, & potens ad reddendum efficiatur, quia ad hoc ſe non extendit ius ſerui, & ius coniugis ad vſum matrimonij, ſed tantùm ad vſum honeſtum matrimonij, attentâ conditione ſeruili. Pro quo vſu honeſto tenetur dominus concedere ſeruo locum (vt in ſpecie Sanchez *d. diſp.* 21. *n.* 17. Fagundez *dict. cap.* 14. *n.* 14.) etenim negatio loci moderatam exactionem, & redditionem debiti impediret.

Cæterùm ex dictis conſtat omnes præallegatos conuenire, vbi coniugi petenti ab altero coniuge mancipio imminet incontinentiæ periculum, debitum coniugale eſſe anteponendum ſeruitio domini, licet eo repugnante matrimonium fuerit initum, dum ex dilatione ſeruitij nullam grauem iacturam paſſurus eſt dominus, cum dominus ſaltem ex charitate teneatur modicum detrimentum in ſeruitio pati, ne alter peccet. † Videntur etiam conuenire præfati DD. cùm neceſſitas ſeruitij domino iubenti præſtandi præponderet dilationi vſus matrimonij, vel ſaltem eſt grauis, & coniux petens debitum abſque notabili incommodo poteſt abſtinere ab vſu coniugij, ſeruitium domini eſſe præferendum, licet eo conſentiente matrimonium ſit contractum; quia debiti petitio non videtur in tali caſu rationabilis attentâ conditione ſeruili alterius coniugis. † In dubio autem cuius neceſſitas præponderet, & vtri potius mancipium debeat obtemperare, coniugine, an domino, in fauorem matrimonij inclinandum, præſertim ſi adſit incontinentiæ periculum: & coniugi potius ſeruum obſequi debere, quàm domino, etiamſi eo inuito contractum fuiſſet matrimonium, quia matrimonij fauor cauſam obtinet potiorem, & quia ius coniugis ad matrimonium, & eius vſum eſt præſtantius, & vetuſtius quoad primæuam originem, & naturale, ſcilicet ex iure naturali profectum, quod iuri gentium præualet, docent non ſolùm Doctores quartæ, & quintæ ſententiæ, ſed etiam Sotus, Ludou. Lopez, Azorius, Rebellus, Gutierez, Emanuel Sà *locis ſuprà allegatis*, & Baſilius Pontius *lib.* 7. *d. cap.* 42. *n.* 4. 347 348 346

Dictum eſt etiam in Propoſitione quintæ ſententiæ, *potiorem eſſe obligationem reddendi debiti, vbi rationabiliter attenta ſeruitute petitur:* quia licèt ius coniugis in corpus ſerui ſui coniugis ſit potius, & vetuſtius, quàm ius domini in eundem ſeruum (vt explicatum eſt) hoc tamen prudenti moderatione & non metaphyſico rigore, ſed morali modo accipiendum eſt; etenim hoc ius potius coniugis, etiamſi in ſerui coniugium dominus conſenſerit, non aufert ius ſeruitutis, & debita obſequia domino præſtanda; nec dominus ex eo, quod ſeruo licentiam contrahendi conceſſerit, tenetur ei remittere quidquam de ſeruitiis, quæ aliàs ſerui communiter ſolent præſtare. Quare iuxta Sanch. Gutierez, Coninch, Rebell. Fagund. & alios licebit domino ſeruum coniugem ſibi ſeruitute ſubiectum in neceſſariis occupare, & cum alibi proficiſcitur, ſecum deferre, vt miniſtret, & in aliũ locum mittere, cauſa alicuius negotij expediendi; nec erit in poteſtate alterius coniugis ſeruitutem domini crebrò interrumpere, aut plus iuſto impedire crebra debiti petitione, quia ſicut liberum eſt viro vxore desertâ aliquando abeſſe pro negotiis expediendis eâ inuitâ, nec tenetur vlla ſua officia abſentiam requirentia omittere, vt poſſit melius vxori debitum reddere (niſi fortè dum abſens eſt, eius caſtitas periclitaretur) nec ius vxoris eſt impedimento huic abſentiæ ob actiones, & profectiones neceſſarias (vt *ſuprà*, *numero* 224. oſtenſum eſt) ſic etiam ius vxoris non poteſt eſſe impedimentum ſeruitio domini, & quin liberè ſerui operâ vti poſſit intra eum modum, quo aliàs 350

eius

Digitized by Google

eius operâ rationabiliter vteretur, ſcilicet occupando eum in officiis, & rebus ſuis neceſſariis etiam requirentibus abſentiam; & ita ratione huius ſeruitij domino exhibendi poterit aliquando coniux ſeruus alteri coniugi debiti redditionem ſuſpendere. Confirmantur prædicta, quia lex matrimonij ſolum obligat ad debiti ſolutionem rationi congruam (vt *ſupra num.* 38. *&* 39. dixi) quæ iuſtis occupationibus minimè obſtat. Et licèt vxori liberæ viro libero coniugatæ non liceat abſque mariti licentia ab eo diſcedere, & alibi proficiſci ob licita negotia, ſicut licet viro, licet tamen domino ancillam coniugem inuito marito ob iuſtas actiones & profectiones ſecum ducere, vel aliò mittere; quia non eſſe vxori profectionem licitam, permiſſam viro, non oritur ex matrimonij lege (coniuges enim in ea ſunt pares, atque ita vtrique liceret, aut neutri) ſed oritur ex ratione capitis, quæ eſt in viro, ac proinde vxor illi ſubeſt in gubernatione domeſtica; vnde cum hoc non ſit contra matrimonij legem, ſed ſolum contra capitis rationem, ac domeſticam gubernationem, quæ potiori ratione competit domino reſpectu ancillæ, & ea lege vir eam duxerit, vt ſub domini poteſtate, & gubernatione foret, inde fit, vt
351 idem liceat domino reſpectu ancillæ. † Cauere tamen debet dominus, ne extraordinario modo mancipium coniugem ita detineat, vt vix vnquam alteri coniugi adeſſe poſſit; & debet pati aliquam iacturam iungendo ſeruos incontinenter viuentes; ſiue vterque, ſiue alter tantùm ad ipſum pertineat, aut ita ſeparando vt caſtè viuant, vt ex officio cum cæteris domeſticis facere tenetur, iuxta illud primæ ad Timoth. 5. *Si quis ſuorum, maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit.* Et ex his infertur, quod regulariter loquendo, cum dominus iubet ſeruo aliquod ſeruitium exequendum, ſi vxor illicò peteret debitum, non rationabiliter peteret, ac proinde teneretur ſeruus magis obedire domino, vt etiam notauit Villalobos *vbi ſupra*, & habetur *l. 2. tit. 6. partita* 4. prout idem Villalobos refert.

An, & quibus in caſibus liceat domino ad partes remotas vendere mancipium coniugatum?

352 Sed quid, ſi dominus ſeruum coniugatum, vel ancillam coniugatam velit ad remotum locum vendera, idne illi fas erit? grauis eſt hæc difficultas; & in varias abiere ſententias Doctores *n.* 319. & aliis *numeris præcedentib.* relati, vt videre eſt apud Sanchez *d. lib.* 7. *diſp.* 22. Azorium *p.* 2. *lib.* 2. *d. cap.* 38. *q.* 6. & Fagundez *d. lib.* 4. *in decalog. cap.* 3. 14. *n.* 14. *& ſeqq.*

Videntur autem conuenire, primò licitum eſſe Domino vendere ſeruos coniugaros etiam in longinquas regiones, ſi inde non ſit impediendus vſus coniugalis (idque ſiue ſeruitus ſuperuenerit matrimonio, ſiue præceſſerit; & ſiue dominus non conſenſerit, ſiue conſenſerit mancipij matrimonio) vt ſi ſeruus, & ancilla coniugati ambo in eundem locum vendantur, vel vendantur ad loca ſolùm ita diſtantia, vt poſſint nihilominus ſibi debitum reddere, & vti matrimonio, vel alter eorum ſit liber, & ſine ſuo graui detrimento mancipium ſuum coniugem venditum comitari poteſt: quo caſu etiam ſi fœmina ſit, tenetur ſequi virum captiuum abeuntem, nam vxor tenetur (vt *infrà* ſuo loco latiùs) ſequi virum liberum, cum ex propria voluntate domicilium mutat, ſublato vitæ, vel animæ probabili periculo; cum vir ſit caput mulieris, & ad illum ſpectet gubernare, & domicilium mutare: ergo multò magis tenebitur ſequi virum captiuum mutantem domicilium non ex propria voluntate, ſed ex neceſſitate, & cauſa venditionis à domino factæ, quod ſi nolit, ſibi imputet, & non domino, qui per talem venditionem minimè impediuit matrimonij vſum. Si è contra coniux liber eſt maritus, poteſt ancillam vxorem venditam ſequi, & ſic non impeditur vſus matrimonij; immò ex cauſa neceſſaria tenetur maritus liber vxorem aliò proficiſcentem ſequi, vt docet Gloſſa *in cap. 1. de coniugio lepr. verbo ſequatur*, vbi Hoſtienſis *eodem verbo*, Innocentius *num. vnico.* Butrius *n.* 11. Ancharanus *n.* 6. Henricus *in cap. de illis, n.* 4. *de ſponſalibus.* Alexander de Neuo *ibid. n.* 12. & Roſella *verb. vxor, n.* 3. vbi dicunt teneri virum ſequi vxorem ex cauſa neceſſaria ſe aliò transferentem, quia ad mutua obſequia coniugalia pares ſunt, & quamuis loquantur abſolutè, & non de vxore ancilla, id ſufficit; nam venditio eſt cauſa neceſſaria ſequendi vxorem; nec dominus in ancillæ matrimonium conſentiens ſe obligauit ad eam nequaquam in locum remotum vendendam caſu, quo vir poſſit eam commodè ſequi; & ſi grauatur vir, parum refert, præſertim ſi iam ancillam duxit, nam ancillam ducendo ad id periculum ſe expoſuit; ac proinde ſibi imputare debet. Ita in terminis Sanchez *d. diſp.* 21. *n.* 8. Fagund. *d. cap.* 14. *num.* 18. *&* 19. Rebellus *p.* 2. *lib.* 3. *q.* 3. *num.* 7. Pontius *lib.* 7. *cap.* 42. *n.* 5. Coninch. *diſp.* 31. *n.* 34. Filliucius *tom.* 1. *p.* 2. *tract.* 10. *cap.* 3 *n.* 53. Hurtadus *diſp.* 14. *n.* 14. Villalobos *p.* 1. *ſum. tr.* 14. *diffic.* 6. *n.* 3. & indicarunt prius Hoſtienſis *in cap. 1. de coniug. ſeru.* fine, & ibi Io. Andr. Abbas, Ancharanus, Alexander de Neuo, & Præpoſitus, & Tabiena *v. impedimentum, impedimento* 1. *q.* 8. *num.* 9. quatenus abſolutè dixerunt poſſe ſeruum captiuum coniugatum cum libera vbique vendi, ac in longiſſimas partes diſtrahi; quia eo ipſo, quod ſeruo nupſit, ad eum ſequendum vbicumque venderetur, ſe tacitè obligauit. Et idem puto ſentire etiam alios DD. negantes dominum poſſe vendere ſeruum ad partes remotiſſimas: Etenim non poſſe vendi ſeruum coniugem à domino, conſurgit ex vinculo matrimonij, in quo dominus conſenſit, vel non conſenſit, ne ſcilicet ex eo quod in longiſſimas partes vendatur, matrimonij vſus impediatur, vt omnes fatentur; at quando vterque ad eundem locum venditur, vel alter eſt liber, & poteſt commodè ſequi venditum, minimè impeditur huiuſmodi matrimonij vſus, cum coniux liber teneatur ſequi (vt dictum eſt) coniugem captiuum propter rationem debiti. Neceſſe ergo eſt, vt quoad prædicta omnes DD. conueniant.

Secundò extra difficultatem videtur vt Dominus ad 353
euitandum proprium damnum notabile rerum temporalium, aut vitæ propriæ, & propter ſerui delicta, poſſit licitè (ſiue non conſenſerit, ſiue conſenſerit in eius matrimonio) eum vendere ad partes remotiſſimas, puta ſi ancilla, vel ſeruus coniugatus eſſet malè moratus, latro, aut fur, aut fugitiuus, ita vt non poſſit illum dominus retinere domi, niſi cum periculo, aut detrimento ſuo, nec in proprio loco, aut in partibus vicinis emptorem inuenit. Ita poſt Palatium *in 4. diſt. 30. diſp. vn. dub.* 5. *col.* 10. *verſic. indicarim*, Sanch. *d. diſp.* 21. *n.* 10. Rebell. *d. q.* 3. *n.* 9. Filliuc. *n.* 54. Coninch *d. diſp.* 21. *n.* 39. Fagund. *d. c.* 14. *n.* 20. Et ratio eſt, tum quia conſenſus domini, & ius ſerui non extenditur ad hunc caſum, in quo delicta ſerui, & neceſſitas domini ſibi conſulendi cogunt ad venditionem in locum remotum à domicilio alterius coniugis; tum etiam quia ſi iudex poteſt in delicti pœnam ſeruum coniugatum in triremes mittere, non obſtante iure matrimonij, quod tunc impeditur, ita poterit dominus licet non iudiciaria punitione, tamen domeſtica permiſſa dominis vti ob vitia, & delicta ſerui, qualis eſt venditio ſerui in longinquas, non inuento iuſti pretij emptore in proximis, aut in proprio loco.

Tertiò videtur etiam certum ob aliam grauiſſimam, 354
& vrgentem neceſſitatem, dominum poſſe licitè ſeruum etiam ex eius conſenſu coniugatum vendere ad locum remotum, ſi non poſſet inuenire emptorem in loco proprio, aut proximo, niſi cum notabili iuſti pretij imminutione, vel ſi extra proprium locum in longinqua, & remota regione dominus vnà cum ſeruo coniugato reperiatur, & egeſtate, aut inopiâ prematur, cui ſuccur-

rere commodè non poſſit, niſi ſerui venditione. Etenim neque ad hos neceſſitatis caſus inopinatos conſenſus domini, aut ius ſerui extendenda ſunt; in quibus, etiamſi ſeruus ſui iuris eſſet, relicta vxore ancilla, aliò ad ſibi ſuccurrendum migrare poſſet; ſimiliter ergo præfata obligatio per dominum fieri poterit, ſi neceſſaria ſit, cum minus, quam ſeruus ipſe vxori ſuæ ancillæ debeat. Ita Sotus *in 4. diſt. 4. quaſt. vnic. art. 1. in ſolut. ad 2.* Sanch. *dict. diſp. 22. num. 10.* Azorius *dict. quaſt. 6.* Rebell. *dict. q. 3. num. 9.* Hurtad. *d. diſp. 14 num. 15.* Villalob. *dict. diffic. 6. n. 13.* Fagund. *diſp. 14. num. 22.* Coninch *dict. num. 39.* Bartholomæus Ledeſma, Ludou. Lopez, & alij à Sanchez *d. diſp. 22. num. 2. 4. & 6.* & à Fagund. *n. 16. relati.*

355 Quartò ceſſantibus duabus prædictis cauſis neceſſitatis, ſi matrimonium mancipij præceſſit ſeruitutem, certum etiam mihi videtur, dominum non poſſe abſque lethali peccato contra iuſtitiam vendere ad partes remotas, quando impediendus eſt vſus matrimonij, eo quia alter coniux non poſſit, vel ſaltem ſine notabili detrimento, & incommodo ſequi; tunc enim ius coniugis mancipij potius eſt iure domini, & ita etiam tenet Hurtadus *d. diſp. 15. num. 14.* & Paludan. *loco ſuprà num. 337. citato.*

356 Quintò DD. communiter conueniunt, ſi mancipium matrimonium contraxit de conſenſu domini, Domino nefas eſſe, & mortale vendere, vbi matrimonio vti non poſſit, niſi fiat (vt dictum eſt) ad euitandum notabile incommodum vitæ, vel rerum, vel ob vrgentem aliquam neceſſitatem, aut de conſenſu vtriuſque coniugis. Quia hoc ipſo, quod Dominus ſeruo dat facultatem contrahendi matrimonium, implicitè ei promittit, quod quantum commodè poterit, permittet eum vti matrimonio, & cedit iuri taliter vendendi, vt vſus matrimonij impediatur, & ita ex iuſtitia tenetur eum ſine notabili neceſſitate non ita vendere. Ita omnes Doctores in quatuor præcedentibus numeris relati, & alij infrà allegandi, præter alios, quos latè Sanchez *dict. diſp. 22. num. 5. & quinque ſequentibus*, & Fagundez *dict. cap. 14. 15. & 16.* referunt.

357 Controuerſia igitur eſt, quando ſeruus, vel ancilla ſine conſenſu domini, & eo ignorante contraxit matrimonium, & nulli ſubeſt neceſſitas vendendi ad partes remotas cum impedimento vſus coniugij, an tunc ſit mortale contra iuſtitiam ita vendere, vt non poſſit vti matrimonio. Et non eſſe vllo modo mortale vendere abſque neceſſitate in remotis cum impedimento vſus coniugij, ſaltem quando in vicinis locis non eſt qui iuſto pretio emat, affirmat Nauarrus *in ſumm. cap. 22. num. 24.* vbi teſtatur eſſe communem Iuriſperitorum in *cap. 1. de coniugio ſeruorum.* Idem quod abſque mortali poſſit dominus abſque neceſſitate vendere in longinquas partes ſeruum, qui eo inſcio matrimonium contraxit, nec poſſit per iudicem impediri) docent Scotus *4. diſt. 36. quaſt. 1. ante ſolutionem argumentorum.* Henriq. *lib. 11. cap. 10. num. 4. litera G, in textu, & comm.* Toletus *lib. 7. ſum. cap. 3. num 3. propoſitione 1.* Cardinalis *in dict. cap. 1. de coniugio ſeruorum*, & plures alij Canoniſtæ, Theologi, & Summiſtæ, quos Sanchez *dict. diſp. 22. num. 2.* Fagundez *dict. cap. 14. num. 15.* & Syluester, ac Henriquez *locis citatis referunt.* Et non eſſe peccatum contra iuſtitiam aſſerunt etiam Coninch *dict. diſp. 31. num. 37.* & Layman. *lib. 5. tract. 10. p. 4. cap. 3. num. 4.* Fundamentum horum Doctorum eſt, quia ante matrimonium id Domino erat licitum; per matrimonium autem non potuit præiudicari libertati, & iuri Domini, qui in matrimonium non conſentit. Confirmat Coninch, quia ſi talis venditio extra neceſſitatem eſſet contra ius ſerui, aut vxoris, eſſet etiam contra idem ius, ſi fieret ex neceſſitate, quia talis neceſſitas non ſufficit, vt alteri inuito ſuum ius quis poſſit auferre, cum neque extrema, neque valde grauis ſit. Addunt tamen Scotus, Nauarrus, & nonnulli alij honeſtum, & æquum eſſe, vt venditio non fiat ad remotas partes cum impedimento vſus coniugij, quando id ſine præiudicio notabili fieri poteſt: & Coninch ait nulla exiſtente rationabili cauſa id faciendi eſſe contra charitatem ita vendere, vt vſus matrimonij impediatur; quia tunc vterque coniux priuaretur quaſi in perpetuum vſu coniugij, atque ita Dominus eos in graue incommodum conijceret, quod ex charitate, quantum commodè poteſt, tenetur vitare. Idem dicit Layman ſi ex tali venditione abſque neceſſitate facta coniuges exponantur periculo incontinentiæ, ac proinde iudicis Eccleſiaſtici officio tunc poſſe illi interdici, ne ita vendat, vel aliis modis ſeruum coniugatum impediat, vt nunquam, vel vix vnquam vxori cohabitare poſſit.

At extra prædictam neceſſitatem ita vendere, vt 358
vſus matrimonij ſit impediendus, eſſe mortale etiam contra iuſtitiam, licet ſine Domini conſenſu fuerit matrimonium contractum, tradunt in terminis Syluester *v. ſeruitus, quaſt. 8. in fine*, Sanchez *d. diſp. 22. n. 11. & 12.* Rebell. *dict. quaſt. 3. num. 10.* Fagundez *dict. cap. 14. num. 21.* Baſil. Pontius *dict. cap. 42. num. 5.* Filliuc. *dict. cap. 3. num. 54.* Villalobos *dict. diffic. 6. num. 13.* Hurtadus *dict. diſp. 14. num. 15.* Bonacina *dict. puncto, num. 8.* & eſſe mortale prius S. Thom. *in 4. diſtinct. 36. quaſt. vnica, art. 2. ad 4. ibid.* Paludan. *quaſt. 2. art. 1. concluſ.* Ricchardus *art. 4. quaſt. 2.* D. Bonauent *in expoſit. litera, num. 6.* Sotus *diſtinct. 35. quaſt. vnica, art. 1. in ſolut. ad 2.* Gloſſa *in cap. 1. de coniug. ſeruorum, v. ſeruitia*, Hoſtienſis, & alij Canoniſtæ relati *ſup. num. 252.* & plures alij Theologi, Summiſtæ, & Iuriſperiti à Sanchez *dict. diſp. 22. num. 2. & tribus ſeqq.* Rebello *dict. num. 10.* & à Fagundez *dict. cap. 14. num. 2.* relati. Et quod ſit mortale probatur, quia impedire vſum matrimonij ſine cauſa, & neceſſitate eſt res grauiſſima: Quod verò ſit contra iuſtitiam oſtenditur, quia eo ipſo quod ſerui habent ius ad contrahendum matrimonium inuitis dominis, habent etiam ius ad vtendum matrimonio contracto (cum vtrumque ius ſit antiquius, & potius quàm ius domini in ſeruum, vt *ſupra num. 345.* declaratum eſt) inuitis dominis; vnde ſicut domini peccant contra iuſtitiam impediendo ſeruorum coniugia abſque iuſta cauſa, à fortiori iniuſtitiam committunt impediendo perpetuò illius vſum; alioqui fruſtra, immo maiori cum damno ſuo contraxiſſent, ſi per venditionem eò diſtrahi poſſent, vbi matrimonio contracto vti non poſſent. Quare in propoſito euentu D. Thomas vbi ſupra aſſerit cogendos eſſe Dominos ne ita ſeruos coniugatos vendant, vt matrimonij vſus illis omnino impediatur; & *l. poſſeſſionum, C. communia vtriuſque iudicij*, decernitur ad officium iudicis ſpectare mancipia coniugio ſociata, ſi à dominis diſtrahantur, ruſus ad antiquam communionem redigere; & ibidem in bonis diuidendis iubetur, ne vna agnatio, ſeu familia ſeruorum ſe attinentium diuidatur, ſed ita fiat à iudice bonorum diuiſio inter cohæredes, vt liberi non ſeparentur à parentibus, nec fratres à ſororibus, nec coniuges à ſe mutuò, ſed apud vnum ex hæredibus permaneant coniuncti; quia (ait textus) quis ferat liberos à parentibus, à fratribus ſorores, à viris coniuges ſeparari? & certè inter omnes multò minus eſt tolerabilis ſeparatio coniugum, qui inſeparabili vinculo coniugali per legem naturalem, ac diuinam obſtricti ſunt.

Ad fundamentum prioris ſententiæ reſpondetur ex eodem iure naturali ſeruum habere ius, ne ab vſu coniugij impediatur, ex quo habet ius, ne impediatur contrahere, cùm inutilius eſſet contrahere, ſi vſus

penitus

penitus erat impediendus, ac proindè læſionem naturalis libertatis iniuſtè pati, ſi ita vendatur, vt coniugio contracto vti nequeat; quam læſionem ante coniugium non pateretur, quia vbilibet coniugem inuenire poterat. Quare conceditur ante matrimonium potuiſſe dominum vbique ſeruum venundare; negatur verò non potuiſſe ſeruum huic iuri præiudicare, nam cum ius ſerui ad matrimonium contrahendum ſit antiquius, & potius iure Domini, potuit contrahendo præiudicare domino obligans ipſum, ne taliter diſtrahat vt inutile reddatur ius illud ſerui, vſu matrimonij penitus impedito. Ad confirmationem patet ex dictis *ſuprà*, *n.* 45. grauis enim neceſſitas ceſſare facit ius alterius, & reddit licita quæ aliàs non eſſent.

359 Ex quibus infertur dominum, qui huiuſmodi euentu contra iuſtitiam in partes remotas ſeruum coniugatum ab altero coniuge diſtraxit, ad compenſandam iniuriam teneri lege iuſtitiæ, vel ſeruum iterum emere, vel coniugem derelictum emere, vt conferat in locum, vbi alter coniux eſt, nec ſatis eſſe, quod alter remittat iniuriam, cum vtrique coniugi per talem diſtractionem ea facta ſit, & ita in terminis docent Rebellus *d.*
360 *n.* 10. & Sanchez *d. diſp.* 22. *num.* 14. † Immò etiam in eo euentu quo Dominus ex graui neceſſitate vendidiſſet ſeruum coniugatum in remotum locum, vbi vſus matrimonij impeditur, Sotus, Rebellus aiunt teneri dominum ceſſante neceſſitate vel ſeruum redimere, vel dare operam quoad poterit, vt vxor ad eum, vel ille ad vxorem redeat.

361 Quod ſi vterque coniux captiuus ad diuerſos dominos diuerſa loca diſtantia inhabitantes pertineant, ita vt inter ſe copulari nequeant debitis obſequiis dominorum ſatisfaciendo, tunc ad vitandum fornicationis, ſeu incontinentiæ periculum per Eccleſiam cogendus eſt vnus dominorum, vt vendat alteri domino volenti emere, vel ſi neuter velit emere, cogendus eſt, vt vendat alij extraneo eiuſdem oppidi, in quo alter ſeruus habitat, incolæ; etenim ſicut quando ſeruus eſt multorum dominorum, & vnus ex illis pro ſua parte concedit libertatem, in fauorem libertatis coguntur alij domini vendere ſuas partes, vt ſeruus ille liber fiat, vt conſtat *ex l.* 1. *C. de communi ſeruo manumiſſo.* Ita rectè cogetur alter dominus vendere ſeruum in fauorem matrimonij, cum matrimonium ſit fauorabilius in iure, quàm libertas ſi: autem nullus inueniatur emptor, emendus erit ab Eccleſia, *arg. c. fraternitatem veſtram, diſt.* 54. ita in terminis poſt Gloſſam *in cap. fin. v. habeant*, 29. *q.* 2. Turrecrematam *ibidem n.* 3. Hugonem ab eodem Turrecremata relatum, Henricum *in cap. fin. de coniugio ſeruorum*, & nonnullos alios, Sanchez *d. diſp.* 22. *n.* 16. Rebellus *d. q.* 3. *num.* 1. Baſilius Pontius *d. cap.* 42. *num.* 6. & Fagundez *d. cap.* 11. *num.* 13. Addunt Hugo, & Turrecremata, & poſt eos Sanchez, Rebellus, & Pontius, quod ſicut Eccleſia poteſt cogere vnum dominorum vt vendat, ita poteſt cogere aliquem eiuſdem loci incolam, vt emat. Inſuper Sanchez, & Rebellus per legem regiam 2. *tit.* 3. *p.* 4. notant dari facultatem iudici, vt quem maluerit ex dominis cogat alteri vendere.

Ex his concludo hoc caput primum; nam etſi qualitate materiæ inſpecta in hoc eodem capite foret explicandum, quandonam dubium de valore matrimonij excuſet à redditione debiti, quia tamen hæc res plures continet difficultates, ne nimis caput protraheretur, conſultius iudicaui, ſi res diſtincto capite enodaretur.

CAPVT II.

DE IVRE EXIGENDI, ET OBLIGATIONE REDDENDI DEBITVM in dubio valoris Matrimonij.

SVMMARIVM CAPITIS II.

Referuntur Doctores pertractantes de materia capitis. n.1.

In dubio de ipſo matrimonij contractu, ſcilicet vtrum interuenerint verba, ſeu ſigna externa denotantia contractum, dubitans non poteſt petere debitum. n.2.

Poſt matrimonium bona fide contractum dubitans de valore matrimonij, ſi dubium ſit temerarium, & leui motiuo innitatur, deponendum eſt dubium, & eo depoſito licita eſt petitio, & redditio. ibidem.

Si dubium ſit rationabile, & ſufficienti fundamento nitatur, an coniux dubitans tam ante, quàm poſt factam debitam veritatis inquiſitionem poſſit licitè, & teneatur reddere debitum alteri, qui eſt in bona fide, exigenti: & quid ſi iſte coniux dubius, cum ipſo dubio contraxit matrimonium. n. 3 & tribus ſeqq.

Coniux iſte dubius tenetur inquirere veritatem, ſi ſperet poſſe illam inuenire, antequam ſit occaſio, in qua alter petat debitum, licet teneatur reddere ſi petat. n.7.

An teneatur alteri reuelare dubium, vt non petat interim, dum diligentia veritatis cognoſcendæ adhibetur. n.8.

Dubius an tam ante, quàm poſt factam ſufficientem veritatis inquiſitionem, quâ dubium non poteſt vinci, poſſit licitè petere debitum. n.9.& tribus ſeqq.

Coniuges dubij de valore matrimonij ob impedimentum impotentiæ, & frigiditatis poſſunt petere, & reddere debitum, & cur. n.13.

Poſt matrimonium bona fide contractum ſi vnus coniux dubitet de valore matrimonij ob dubium ſeruitutis alterius coniugis, an poſſit petere, & reddere cum, & abſque animo ratificandi matrimonium, ſi fortè fuit nullum. num.14.& tribus ſeqq.

Coniux dubius de valore matrimonij, lite ab eo mota ad diſſoluendum matrimonium, an teneatur in foro conſcientiæ reddere debitum alteri. Et quid ſi lata ſit duplex ſententia oppoſita, quarum neutra tranſierit in iudicatum. n.19.20.& 21.

Lite motâ ob cauſam diuortij quoad torum, & habitationem, coniux innocens non tenetur reddere. n.20.

Lite motâ de matrimonij valore, an & quando ſit reſtituendus coniux agens litem, remiſſiuè. n. 22.

Marito ſpoliato nondum matrimonio conſummato, quomodo concedatur reſtitutio, remiſſiuè. n.23.

Coniux dubius de valore matrimonij bona fide initi, an teneatur alteri reddere debitum in priori bimeſtri, nondum matrimonio conſummato. n.24.& 25.

Si poſt bimeſtre non potuit veritas detegi, an coniux dubius teneatur admonere alterum; & facta diligentia poſſit reddere, & petere debitum; an verò teneatur ingredi religionem. n.25.

Coniux idem dubius non tenetur reddere alteri exiſtenti in bona fide, ſi nouit illum incidiſſe in adulterium. n.26.

Si vterque coniux de valore matrimonij irriti dubitet, an poſſint licitè petere, & reddere; & vterque teneatur reddere, ſaltem poſt factam veritatis ſufficientem inquiſitionem. n.27.ad 30.

Coniux dubius de valore matrimonij ab eo mala fide, & tali dubio initi, an alteri in bona fide exigenti teneatur reddere debitum. n.31.

An poſſit petere, & ſi petat, alter teneatur, vel poſſit licitè reddere. ibid. & n.32.& 33.

Si vterque mala fide, & cum dubio de valore matrimonij contraxit, durante dubio neuter poteſt petere, aut reddere; & ſunt ſeparandi quoad torum. n.34.

Si alter ex coniugibus probabiliter opinetur, matrimonium, quod bona fide contraxit, eſſe nullum, an teneatur alteri reddere debitum. n.35 & 36.

Quando dicatur, certò moraliter conſtare matrimonium eſſe nullum. n.36.fine.

Coniux ſi probabiliter opinetur matrimonium eſſe nullum ſine opinione oppoſiti, an poſt factam ſufficientem veritatis inquiſitionem poſſit debitum exigere. n.37.& 38.

Poſt matrimonium bona fide contractum, ſi coniux ob rationes, ſeu coniecturas probabiles vtrinque exiſtentes opinetur eſſe nullum, & ſimul opinetur eſſe validum, an poſſit licitè petere debitum. n.39.

Quid ſi vterque mala fide contraxit dubitans de impedimento conſanguinitatis, vel ligaminis, & poſtea vtrinque habeant opiniones probabiles, an illis liceat petere & reddere. n.40.& 41.

Vt liceat tranſitus ad ſecundas nuptias, ſufficiátne probabilitas mortis prioris coniugis, an verò requiratur certitudo phyſica, vel moralis, remiſſiuè. n.42.

Quando alter coniugum ſcit matrimonium eſſe nullum ob impedimentum quodcunque, quod ſit occultum & improbabile in foro externo, nullo modo poteſt petere, aut reddere debitum coniugale, etiamſi ad id per excommunicationem cogeretur. n.43.

Quando mulier nupta nullatenus poteſt probare impotentiam viri in foro externo, & cum illo experta eſt triennio, non poteſt petere, & reddere. ibid.

Si vnus coniux aſſeueret alteri ſe non conſenſiſſe, vel ſubeſſe impedimentum dirimens occultum, iſte non tenetur credere, niſi adducantur coniecturæ conuincentes ad credendum. n.44.

An poſſit eidem aſſerenti negare debitum, ſi de nouo non conſentiat, vel non tollat impedimentum. n.45.& 46.

Qui

Qui exigitur, ſi certo ſciret matrimonium eſſe validum, licet alter ignoret, & illicitè petat, teneretur reddere. numero 47.

Quid ſi alter ſe retractet, an tunc illi reddendum ſit debitum. n. 48.

Quid ſi aſſeueranti nullitatem matrimonij alter credat, an tunc poſſit iſte petere & reddere. n. 49. 50. & 51.

Quoties coniux dubius de valore matrimonij non poteſt licitè petere debitum, & qua ratione non liceat delectatio partis ſenſitiuæ, aut tactus venerei, remiſſiuè. n. 52.

CAPVT II.

De iure petendi, & obligatione reddendi debitum coniugale in dubio de valore Matrimonij.

1 DE hac materia agunt Conatrunias *de ſponſal. p. 2. cap. 7. §. 2.* Sanchez *de matrimonio lib. 2. diſp. 1. n. 41.* Gutierrez *eod. tractatu, cap. 49. à n. 23,* Baſilius Pootius *de matrim. lib. 10. cap. 15.* Bonacina *de matr. q. 4. puncto 4.* Ægidius Coninch *de Sacram. diſput. 34. dub. 10.* Filliucius *tom. 1. tract. 10. cap. 9. à num. 343.* Hurtadus *de matrimonio diſp. 53.* Caſtrus Palaus *operis moralis p. 5. tract. 28. diſp. 3. punct. 4. §. 9.* Leandrus Diſcalceatus *de Sacramentis p. 1. tract. 9. diſp. 25. q. 81. & 82.* Ego ipſe latiſſimè *tomo 1. moralium variorum, tit. 1. §. 51. à n. 1924.* & alij innumeri à præcitatis Doctoribus *locis citatis*, & à me *d. §. 51. relati.*

Cum ergo hac de re exactè pertractauerim in *d. §. 51.* ita vt nil videatur ſupereſſe addendum, hîc in gratiam eorum, qui furtè copiâ præfati operis mei variorum moralium carebunt, ſummariè perſtringam ibi tradita eodem ordine ſeruato. Ad quæ poterit recurrere lector, qui exactiorem cognitionem exoptauerit adipiſci.

2 Igitur ante omnia *initio dicti §. 51.* aduerto quod dubium poteſt eſſe vel de ipſo contractu matrimonij, ſcilicet ſi alter, vel vterque coniux contrahendo protulerit verba, vel exhibuerit ſigna externa denotantia animum contrahendi. vel de aliquo impedimento contractum matrimonij dirimente, ſcilicet quia conſtat certò de contractu, nempè prolata fuiſſe verba, vel habita ſigna externa contractum ſignificantia cum animo contrahendi, & dubitatur de valore contractus ſolum, quia ante, vel poſt contractum erat, vel ſubortum eſt dubium de ſubſiſtentia alicuius impedimenti dirimentis tempore contractus exiſtentis. Si dubium eſſet primo modo, nempè de ipſo contractu, abſolute, tunc poſſeſſio ſtaret pro certa lege naturali non accedendi ad non ſuam, vel non ſuum, ſic dubitans nullo modo vnquam poſſet debitum petere ſtante eo dubio; teneretur autem, iuxta infrà tradenda, & tradita *d. tit. 1. §. 51. n. 1928. & ſeq.* facere debitam inquiſitionem ad tollendum dubium. Si verò dubium eſſet de valore matrimonij altero modo ſubortum poſt matrimonium bona fide contractum; & hoc dubium non ſit probabile, ſeu rationabile, ſed potiùs ſcrupulus, vt ſi coniux ſit dubius non dubitatione, ſeu credulitate diſcreta, & probabili, ſed leui, & temeraria orta ex leuibus rationibus, & fundamentis; deponi poteſt, & debet conſilio proprij Paſtoris, vel alterius viri prudentis, vel etiam ſine alterius conſilio, & eo depoſito licitum eſt reddere, & petere debitum, vt tradunt Doctores communiter ſuprà allegati, & alij quos *d. tit. 1. §. 51. n. 1924.* refero: vbi id latiùs explicatur, & declaratur *cap. inquiſitioni 44. de ſent. excomm.* ex quo hæc doctrina deſumitur. Leuis autem credulitas (vt *d. n. 1924.* notaui) eſt quando coniux dubius audiuit impedimentum à leuibus, & fortè paucis, quibus credere non tenetur: Contrà autem credulitas probabilis, & diſcreta eſt, quando videt virum ſuum conſanguinea ſua in locis ſuſpectis, & horâ ſuſpectâ, & ſolum cum ſola ante matrimonium; vel quia publicè dicitur ab hominibus; vel cùm dubitatio, ſeu credulitas oritur ex rationibus, ſeu fundamentis probabilibus, aut teſtimoniis fide dignis. Exiſtente ergo hoc genere dubij de matrimonij valore (ſcilicet quando dubitatio, ſeu credulitas eſt diſcreta, & probabilis, nempe orta ex coniectura, ſeu ratione, aut fundamento probabili, & prudenti, tametſi non ſufficienti ad generandum probabilem aſſenſum, ſufficienti tamen ad dubium, quo anceps manet intellectus neutri parti contradictionis probabiliter aſſentiens (eoque minimè depoſito, an coniux dubitans poſſit licitè, & teneatur reddere debitum alteri coniugi minimè dubitanti illud exigenti, vel etiam ab eo illud petere, reſoluendum iuxta ſequentia *d. tit. 1. moralium variorum, §. 51. tradita.* Sit igitur

§. I.

An matrimonio bona fide vtriuſque coniugis ab initio contracto, ſi vni eorum ſuperueniat dubium de valore matrimonij rationabile, & prudens iſte ſit dubius, poſſit licitè, & debeat reddere debitum alteri coniugi bona fide poſſidenti, & exigenti.

PRæfato §. 51. tres circa hanc controuerſiam refero ſententias.

Prima ibi *n. 1925.* adducta ait, cum tali dubio etiam poſt diligens examen veritatis coniugem dubium neque petere, neque reddere poſſe debitum. Ita Adrianus *ibid. relatus*, & alij apud Sanchez, & Salam *locis ibid. citatis.* Pro hac ſententia ibidem plures affero rationes, & præcipuè eam, quia coniux ſic dubitans petens, vel reddens faceret contra conſcientiam non ſolum ſpeculatiuam, ſed etiam practicam, quia dubitans de valore matrimonij, dubitat an hæc ſit ſua; & an accedendo ad eam fornicetur: ergo dubitat practicè, & conſequenter petendo, vel reddendo agit contra conſcientiam dubiam practicam. Certum eſt autem, non licere agere contra conſcientiam dubiam practicam. Hæc ſententia cum Doctoribus communiter reprobatur, *eod. §. 51. n. 1926.* præſertim per textum *in d. c. inquiſitioni, de ſent. excom.* Vbi manifeſtè patet, Sum. Pontificem definire eſſe licitam, & obligatoriam debiti redditionem etiam exiſtente, & non depoſito dubio, ſeu credulitate probabili de impedimento coniugij prioris. Videantur ibidem tradita. 3

Secunda ſententia eodem *§. 51. n. 1927.* adducta aſſerit, coniugem dubitantem de nullitate matrimonij bona fide contracti non poſſe reddere ante præceptum ſuperioris, eo autem poſito poſſe, cum in dubio obediendum ſit ſuperiori præcipienti. Huius ſententiæ fuerunt Paludan. & D. Antoninus *locis d. n. 1927. allegati.* Sed & hæc ſententia ibidem reiicitur vt improbabilis ex communi Doctorum per rationes ibidem adductas, & maximè propter *d. cap. inquiſitioni*; & etiam *cap. Dominus, de ſecundis nuptiis.* In quibus canonibus Summi Pontifices non decernunt, mulierem dubitantem de priori coniugio teneri reddere ſuppoſito præcepto ipſorum, vel alterius Prælati: ſed abſolutè & per ſe loquendo declarant, obligationem ex natura rei exiſtentem, non imponentes nouam: & ſi æſtimarent illicitum reddere, vel de eo dubitaſſent, non præcepiſſent, vt redderet debitum, nec definiuiſſent eſſe reddendum: ac proinde vt rem 4

certam indicarunt, in eo dubio per ſe eſſe reddendum debitum.

Tertia ſententia *eod.* §. 51. *n.* 1928. communiſſima & certa aſſerit in hoc caſu coniugem tam ante, quàm poſt factam ſufficientem veritatis inquiſitionem dubium de valore matrimonij, poſſe licitè, & teneri alteri coniugi exigenti, & minimè dubitanti reddere debitum: Ita Nauarrus, Couarruuias, & alij Doctores, quos latè allego *dict. num.* 1928. & alij *hoc capite num.* 1. *relati*, & alij apud eoſdem. Hæc ſententia prædicto *num.* 1928. à me pluribus comprobatur, ſed potiſſimum eâ nititur ratione, quod coniux exiſtens in bona fide matrimonij ab initio ab eo bona fide contracti, poſſidet ius petendi debitum, quo non poteſt, nec debet ſpoliari ab altero ob eius dubium, & quamdiu non conſtat, ius illud non eſſe ſuum; etenim vniuerſaliter loquendo nemo priuatus poteſt priuare alterum ſui iuris poſſeſſione ob dubias, vel etiam probabiles, ſed non certas rationes, vt *in d. tomo primo variorum moralium, tit.* 1. *num.* 1848. *&* 1849. oſtendit. Hæc autem certa poſſeſſio iuris petendi debitum coniugi in bona fide exiſtenti competens eſt ſufficiens ratio, ob quam alter dubius non obſtante dubio ſpeculatiuo, & eo non depoſito, poſſit, & debeat formare conſcientiam practicam, ſeu iudicium practicum debiti redditionem ſibi eſſe licitam, & obligatoriam; & ita reddendo non agit contra conſcientiam practicè dubiam, ſed iuxta conſcientiam practicam, certam, & veram; & conſequenter non exponitur periculo morali peccandi, ſed tantùm periculo materialis fornicationis, aut materialis iniuſtitiæ, &c. Verum quidem eſt, quod ſi non obſtante dicta poſſeſſione certa coniugis debitum petentis alter dubius de valore matrimonij ex conſcientia erronea adhuc practicè dubitaret, an ſibi ſit licita redditio, tunc eo dubio practico manente nec petere, nec etiam reddere poſſet, cum illicitum ſit operari cum conſcientia practicè dubia, vt latè declarani citato *tom.* 1. *moralium variorum. part.* 2. Plura ad confirmationem, &. declarationem huius ſententiæ tradidi *dict. tit.* 1. *eodem* §. 51. *numero* 1928. *& duobus ſequentibus.*

6 Procedit autem eadem communiſſima ſententia, etiamſi coniux dubius ab initio cum dubio de impedimento dirimente, & mala fide contraxiſſet, vt *d.* § 15. *num.* 1932. notaui, iuxta Doctores communiter, & euincit ratio adducta; ſiquidem ob malam fidem huius non debet ſpoliari ſuo iure alter, qui bona fide contraxit, & poſſidet; de quo etiam *dict. tit.* 1. *p.* 2. latè, & *infrà*.

An verò etiam quando eſt dubium de valore matrimonij ob impedimentum ſeruitutis, vel iam lis in foro contentioſo mota eſt de valore matrimonij, coniux dubius teneatur reddere debitum alteri exiſtenti in bona fide exigenti, explicatur *infrà*.

§. II.

Coniux rationabiliter dubius de valore matrimonij ſiue bona, ſiue mala fide contracti, an teneatur, ſi ſperet poſſe inuenire, inquirere veritatem, antequam ſit occaſio in qua alter non dubius petat; & an ſi petat ante requiſitionem, debeat ei reuelare dubium?

7 AD primam partem propoſitæ difficultatis de inquiſitione, præfato *tit.* 1, *moralium variorum*, §. 15. *num.* 1932.

Reſpondi affirmatiuè cum Vaſquex, Coninch, & Hurtado; quia alioqui ſe exponeret periculo peccandi ſaltem materialiter ſiue reddendo, ſiue negando debitum, cum ignoret, quod horum ſibi liceret, vel non liceret; & ignorantia ante factam ſufficientem veritatis inquiſitionem non poſſit dici inuincibilis, & excuſans, ſed ſolum quando facta morali inquiſitione dubium non potuit vinci. Quod ſi nulla eſſet ſpes veritatis cognoſcendæ, tunc excuſaretur ab inquiſitione.

Ad ſecundam partem difficultatis, an altero coniuge petente debitum ante factam inquiſitionem teneatur coniux dubius detegere illi ſuam dubitationem, vt interim, dum adhibet diligentiam ad veritatem cognoſcendam, non petat? Vaſquex, Auerſa, & Breſſetus *locis* à me *d.* §. 1. *n.* 1933. *citatis*, aiunt teneri detegere, ſi credat reuelationem profuturam, & ſibi graue damnum nõ euenturum; licet ſi admonitus petat, ei reddi debeat debitum, ſaltem dum non conſtet admonitione manſiſſe dubium. Axorius autem, & Sotus *locis dicto num.* 1933. *relatis* reſpondent non teneri reuelare talem dubitationem vt ibidem probaui; tum quia alter coniux bonam fidem habet, & plerumque ex huiuſmodi reuelatione plura, aut deteriora mala naſcuntur, nec vlla ſolet eſſe ſpes futuræ vtilitatis; tum quia coniux habens bonam fidem admonitus non tenetur abſtinere à petitione, cum non teneatur ſine dicto alterius, nec propter tale dictum etiam dubitare; niſi fortè tales rationes, & tam efficaces ei proponerentur, quæ ſufficerent, & cogerent ad dubitandum: ergo nec dubius tenetur ei ſuum dubium detegere; ſed ſatis erit ſi data opportunitate faciat moralem diligentiam ad veritatem inquirendam, & interim ſi alter petat debitum, reddat prout reddere tenetur. Quod ſi ob rationes à coniuge dubio propoſitas alter petens inciperet dubitare, tunc deberet ceſſare à petitione, donec præmitteret moralem inquiſitionem, qua præmiſſa, ſi adhuc dubius maneret, an liceret ei debitum petere, conſtabit ex mox dicendis. 8

§. III.

An coniux dubius de valore matrimonij poſt illud bona fide contractum, ſicut poteſt licitè reddere debitum, ita etiam poſſit licitè petere ante vel ſaltem poſt factam ſufficientem veritatis inquiſitionem, qua dubium non potuerit vinci, & ignorantia euaſit inuincibilis?

CIrca hanc controuerſiam in *opere variorum moralium, to.* 1. *tit.* 1. *d.* §. 51. tres adduxi ſententias. 9

Quarum prima *num.* 1934. relata negat tam ante, quàm poſt factam ſufficientem veritatis inquiſitionem. Ita Nauarrus, Couarruuias, Cuccus, Garxias, Syluester, Vaſquex, Rebellus, Baſilius Pontius, Sayrus, Valentia, Bannes, Hurtadus, & plures alij, quos *d. num.* 1934. *allego.* Quibus addo ex allegatis *ſuprà, num.* 1. Caſtrum Palaum *dict.* § 9. *num.* 4 & Leandrum Diſcalceatum *d. q.* 81. Hæc ſententia pluribus comprobatur argumentis *d. num.* 1934. & quatuor ſequentibus, quæ non oportet hic repetere; etſi fundetur præcipuè tum in allegatis textibus, cap. *Dominus, de ſecundis nupt.* & cap. *inquiſitioni, de ſent. excomm.* cum in eis decernatur coniugem rationabiliter, ſeu probabiliter, & diſcretè dubium de valore matrimonij teneri quidem reddere debitum alteri bona fide petenti; at non poſſe ab eo debitum petere durante dubio: & loquuntur textus iuxta hos Doctores etiam de dubitante poſt factam inquiſitionem moralem veritatis, tum in eo, quod in dubiis præſertim facti tutior pars, in qua nullum eſt periculum peccandi etiam materialiter, eſt eligenda; iſte autem coniux dubius non petendo nulli exponitur

periculo

periculo peccandi etiam materialiter, cui periculo ſe exponeret non reddendo.

10 Secunda ſententia *d.* §. 51. *n.* 1939. adducta affirmat non ſolùm poſt, ſed etiam ante factam inquiſitionem poſſe coniugem debitum petere, ſicut & reddere; & attribuit Ledeſmæ, Vegæ, Angles, & nonnullis aliis, vt notaui *d. num.* 1939. Reiicitur tamen à Doctoribus communiter huiuſmodi ſententia, tanquam carens omni fundamento, vt latè *d.* §. 15. *n.* 1941. *&* 1942. oſtenditur.

11 Tertia ſententia, & probabilior à me reputata *d.* §. 51. *n.* 1943. poſita aſſerit coniugem dubium de valore matrimonij bona fide contracti ante ſufficientem diligentiam adhibitam, vt cognoſcatur veritas, & vincatur dubium ſi moraliter impoſſibile non ſit, adhibitâ diligentiâ poſſe vinci; ſed ſpes ſit fore, vt veritas detegi queat, non poſſe licitè petere: at poſt ſufficientem diligentiam adhibitam adhuc dubio permanente poſſe petere licitè debitum; & idem ſi impoſſibile moraliter ſit adhibita dubium vinci, ideoque diligentia non adhibita fuerit. Ita Sotus, Veracrux, Henriquez, Sanchez, Layman, Coninch, Salas, Bonacina, Breſſerus, Auguſtinus Barboſa, Suarez, Villalobos, Ioannes Malderus, Reginaldus, Ioannes Sancius, Lorca, Corneyo, Io. Lugo, [illegible]cius, Diana, & plures alij à me *d. num.* 1943. [illegible]ti, quibus addo ex Doctoribus *ſuprà*, *numero* 1. *relatis* Martinum Perez *dict. ſect.* 3. *num.* 4. Hæc ſententia quoad vtramque partem plenè probatur *dict.* §. 51. *à num.* 1944. *ad n.* 1950. & obiectis ſatisfit; ex quibus breuiter

Hic prima pars huius ſententiæ, ſcilicet, quod ante diligentiam poſſibilem, ex qua ſperetur poſſe inueniri veritatem, non poſſe coniugem dubium licitè petere, ex traditis *d.* §. 51. probatur; quia generaliter loquendo dubitans (vt *d. tom.* 1. *variarum moral. numero* 1856.) an res ſit ſua, quamuis eam retinere poſſit, non tamen poteſt eâ vti donec inquirat veritatem; & ita coniux dubius ante moralem diligentiam, &c. non poteſt debitum exigere, cum exactio ſit actus dominij, & voluntarius vſus matrimonij; poteſt autem, & debet ante diligentiam reddere, quia reddere eſt quædam ſeruitus, & quoddam pati actum dominij alterius; ac proinde etiam eſt vſus neceſſarius ad libitum alterius; qui cum bona fide poſſideat, non debet eo dominij actu iniuſtè ſpoliari, vt *d.* §. 51. *citato num.* 1945. latiùs explicaui. An verò alter coniux non dubius, ſi ſciret dubium huius, & nondum ab eo factam ſufficientem veritatis inquiſitionem, huic petenti debitum cum peccato poſſet negare, vel licitè reddere, explicatum eſt capite præcedenti, *numero* 247. *fine.*

12 Secunda etiam pars huius ſententiæ, ſcilicet, quod poſt ſufficientem moralem inquiſitionem, &c. coniux adhuc dubius de valore matrimonij bona fide initi poſſit licitè exigere debitum, in quo hæc ſententia differt à prima, pluribus rationibus à me probatur *eodem* §. 15. *num.* 1945. & nonnullis ſeqq. & reſpondetur obiectis. Illius autem ratio principalis (cæteris ibi traditis hic prætermiſſis) eſt, quia coniux matrimonio bona fide contracto habet ius petendi debitum, quo propter dubium ſuperueniens moraliter inuincibile non debet ſpoliari, ſicut in aliis poſſeſſor bonæ fidei ob dubium ſuperueniens, an res ſit ſua, quod examine non poteſt vinci, non amittit ius eam retinendi, & diſtrahendi, quod ante dubium habebat, iuxta à me tradita *dicto opere variorum moralium*, *tom.* 1. *tit.* 1. *num.* 1857. & retinendo, & vtendo illa tanquam re ſua non peccat, vt latiùs explicatur *dict. numero* 1986. plura videantur *dict.* §. 51. *à n.* 1945. *ad* 1951.

13 Aduertendum autem iuxta Doctores omnes etiam optimam ſententiam tenentes in caſu, quo dubitatur de valore de matrimonij ob dubium de impedimento impotentiæ, & frigiditatis, licitum eſſe (vt *d.* §. 51. *num.* 1941. tradidi, & docent in terminis auctores *ibidem allegati*) reddere, & petere ob rationem ibidem adductam, nempe quia quando eſt dubium de impedimento matrimonij, ius habet quilibet inquirendi de prædicto impedimento; & ita in dubio impotentiæ vnuſquiſque habet ius ad inquirendum de impotentia, & frigiditate: Hoc autem impedimentum impotentiæ, & frigiditatis non poteſt inueſtigari, & cognoſci niſi experientia, vſu, & conatu coniugali; & ideo dubitantibus quamuis ambobus, tametſi ad initium cum dubio de impotentia contraxerint (vt tradit Sanchez *lib.* 7. *de matr. diſp.* 103. *n.* 10. contra Palacium, qui dixit in hoc caſu coniugem dubium ab initio poſſe licitè reddere, ſed non petere) ab Eccleſia conceditur (vt habetur cap. *laudabilem, de frigid. & malefic.*) triennium, vt in eo poſſint matrimonio vti, quouſque veritatem agnoſcant, & an matrimonium valeat, ſeu impedimentum ſubſit necne. Qui tamen vſus coniugalis in aliis caſibus dubij de matrimonij valore non eſt neceſſarius ad inueſtigandum impedimentum, & valorem matrimonij. Quid quando mulier nupta experta triennio ſcit certò impotentiam, & non poteſt probare in foro externo, vide *infrà n.* 43.

§. IV.

Si poſt matrimonium ab vtroque coniuge bona fide contractum alter dubitat de valore matrimonij ob dubium rationabile ſubortum de ſeruitute alterius, nempe an ſit ancilla, vel mancipium; an in hoc dubio poſt diligentiam moralem manente, coniux dubius teneatur alteri exigenti reddere debitum, poſſitque licitè, & abſque ſuo præiudicio reddere, & petere abſque animo per copulam ratificande præcedens matrimonium, ſi fuerit inualidum.

De hac difficultate latè diſſero in allegato *tom.* 1. *moralium varior. d.* §. 51. *à n.* 1953. *& quatuor ſeqq.* & 14

Primò dixi certum eſſe, quod coniux iſte dubius poteſt denuò contrahere, & ratum habere matrimonium aliàs inualidum ob ignoratam ſeruitutem alterius; & ſi aliàs ſit ſemel ſeruata forma Concilij Tridentini, & impedimentum ſeruitutis occultum, contrahant vel expreſſe, vel tacitè habendo copulam affectu coniugali, & animo matrimonium ratificandi, vt latè probaui *in priori tract. de contractu ipſo matrimonij*, *cap.* 2. §. 1. *& ſeq. num.* 13. Quare difficultas ſolum eſt, ſi reddendo, vel petendo deſit ille animus, an ſit licita redditio, & an teneatur coniux ſic dubius reddere debitum.

Plures ergo Doctores à me *d. num.* 51. & *n.* 1953. *relati* 15
affirmarunt hunc coniugem dubium non teneri reddere debitum alteri, de cuius ſeruitute dubitat, etiamſi ei à iudice, ſeu Eccleſia præciperetur, ob eam rationem, quia ſi reddit abſque animo maritali, fornicatur, ſi animo maritali graue præiudicium incurreret, quia inuitus cogeretur matrimonium contrahere cum ſerua ſeu mancipio.

At aliorum, & multorum ſententia probabilior, 16
quam *d.* §. 51. *num.* 1955. ſum ſecutus eſt, eundem coniugem dubium adhuc poſt factam diligentiam, quâ dubium vinci non potuit, teneri alteri bona fide poſſidenti, & exigenti reddere debitum. Quia poteſt reddere abſque ſuo præiudicio, & etiam ſine peccato; nam poteſt, & debet reddere affectu coniugali,

non

non vt ratificet matrimonium ſi fortè ſit inualidum ratione ſeruitutis, ſed vt non lædat ius alterius coniugis bona fide poſſidentis, qui ob ſuum dubium vel etiam opinionem probabilem non priuatur ſuo iure exigendi, ſicut non priuatur ob ſuperueniens dubium de valore matrimonij ob dubium de impedimento conſanguinitatis, & hanc rationem latius explico *d.n.*1955.

17 Et *n.*1956.cum Sanchez, Sala, & Preſbytero addo poſſe non ſolum reddere, ſed etiam licitè petere debitum affectu coniugali, abſque ſuo præiudicio; quia poteſt accedere eo affectu maritali, non animo ratificandi matrimonium fortè aliàs nullum; ſed animo vtendi ſua poſſeſſione, ſeu ſuo iure, quod ante dubium habebat, quo ob dubium ſuperueniens inuincibile de alterius ſeruitute non debet priuari, ſicut non priuatur ob dubium de matrimonij valore inuincibile ſuperueniens ratione dubij de quouis alio impedimento dirimente, iuxta tradita §. *præcedenti.*

18 Cum autem altera ſententia negans obligationem reddendi debitum in hoc caſu dubij ſit probabilis, an coniux dubius de ſeruitute tutò poſſit illam ſequi, explicaui *d.* §. 51. *num.* 1957. vbi etiam dixi, quod iudex fori externi, cui non conſtaret per legitimas probationes redditionem debiti, aut petitionem fuiſſe factam poſt habitam ſcientiam impedimenti ſeruitutis, non poſſet cogere ad manendum eum altero coniuge, ancilla, vel mancipio.

§. V.

Coniux poſt matrimonium bona fide vtriuſque coniugis contractum poſtea rationabiliter dubitans de impedimento dirimente, qui litem mouit in foro externo ad diſſoluendum matrimonium, an lite mota pendente teneatur reddere debitum alteri bona fide poſſidenti.

19 HEnriquez *lib.*11. *c.*15. *n.*14. prout notaui *d.tom.*1. *moral. var. tit.*1. §.51. *n.*1958. reſpondet, lite pendente mota ea intentione, vt fiat ſeparatio quoad vinculum, vel cauſa diuortij, v.g. ob adulterium, quoad ſeparationem reſpectu habitationis neutrum teneri reddere ne ſibi præiudicet, licere autem petere, & reddere debitum, cum etiam poſt litem conteſtatam præſumatur pro matrimonio, iuxta notata per Coaarruuiam *de ſponſal.p.*2. *c.*8.§.1.*n.*8.

20 Sed *eod.* §. 81. *n.* 1959. dixi, quod licet verum ſit lite mota ob cauſam diuortij ſolùm quoad torum, & cohabitionem, non eſſe obligationem reddendi; quis litem agens, & prætendens diuortium, ſi redderet, præiudicaret iuri ſuo: nam iniuriam adulterij cenſeretur remittere, & ius diuortij amitteret; & ſic poſſet licitè petere, & reddere, quia matrimonium eſt certum: Attamen ſi lis mota ſit de valore matrimonij ad illud diſſoluendum quoad vinculum, longe probabilius eſſe in foro conſcientiæ coniugem litem agentem etſi rationabiliter dubium, non tamen certum de impedimento dirimente teneri alteri bona fide poſſidenti, & exigenti reddere debitum, ſicut tenetur ante litem motam; quia lis ad matrimonium diſſoluendum nec dat, nec tollit ius petendi, aut reddendi debitum, vt latiùs ibidem probo, & tenent Sanchez, & alij Doctores *ibidem* à me *allegati.*

21 Et *num.* 1960. aduerto idem dicendum, ſi lata ſit vna ſententia in fauorem matrimonij, altera contra illud, & neutra tranſierit in rem iudicatam; nam etiam in hoc caſu dubitans poteſt licitè, & tenetur in foro conſcientiæ reddere, quia in hoc [illegible] non eſt alter ſpoliandus, vt etiam Doctores ibidem allegati tradunt. Plura de hac re *d. n.* 1960. *&* *n.*1961.tradidi, ad quæ recurrat lector.

An etiam, & quando lite mota de matrimonij valore ſit reſtituendus coniux agens litem, qui ſua auctoritate ab alio diſceſſit, explicaui citato *tom.*1.*var.moral.tit.*1.*eod.*§.51.*n.*1962. 22

Marito verò ſpoliato nondum matrimonio conſummato an, & quomodo concedatur reſtitutio, & ſi non ad copulam, ſaltem quoad habitationem & alia obſequia, tradidi latius ibidem *numero* 1964. *&* 1965. 23

§. VI.

An in priori bimeſtri poſt matrimonium ab vtroque coniuge bona fide contractum, coniux poſtea rationabiliter dubitans de matrimonij valore teneatur alteri in bona fide exiſtenti, & exigenti reddere debitum.

VAſquez, & alij Doctores, quos *dict.* §. 51. *numero* 1967. refero, tenentes coniugem dubium [illegible]lore matrimonij durante dubio nunquam poſ[illegible]re, aſſerunt coniugem dubium in priori bimeſtri ſiue ante, ſiue poſt ſufficiens examen veritatis non poſſe reddere debitum, ſi illud in illo bimeſtri nondum ſit conſummatum ante ſubortum dubium; quia in illo bimeſtri, vtpote dato ad deliberandum de ingreſſu religionis, *cap. ex publico, de conuerſ. coniugatorum*, vt *cap. præcedenti.* latiùs explicatum eſt; alter licèt in bona fide exiſtens, non habet ius petendi, & cogendi ad vſum matrimonij, ac proinde dubius non tenetur, & conſequenter non poteſt reddere debitum, quia in non reddendo nullum eſt periculum iniuſtitiæ contra petentem; ob quod ſolum iuxta hos Doctores vitandum in dubio valoris matrimonij licitum eſt reddere debitum cum periculo fornicationis. 24

Verùm *eodem* §.51. *n.* 1968. cum aliis Doctoribus *ibidem allegatis*, & iuxta tradita *d.*§.51. *n.*1943. *& ſeqq.* *& hoc cap. num.*11. *& ſeqq.* reſolui coniugem dubium in eo bimeſtri non poſſe reddere ante debitum examen veritatis moraliter poſſibile (quia tunc alter non habet ius petendi, & ſic in non reddendo non eſt iniuſtitiæ periculum; & diligentia non præmiſſa poſſeſſio non ſuffragatur in dubio, ſi diligentia ſit moraliter poſſibilis;) at poſt debitum examen ſi adhuc maneat dubius, poſſe licitè reddere, & petere, quia in dubio inuincibili non debet priuari iure vtendi liberè coniugio, quod ante dubium illi competebat, id quod latiùs explico *dict.* §. 5. *num.* 1968. *&* 1969. vbi eum aliis reſoluo etiam, quod ſi ne quidem poſt bimeſtre poſſet veritas detegi, eo bimeſtri elapſo non teneri coniugem dubium ingredi religionem, neque obligari ad detegendum alteri coniugi dubium; ſed habere ius petendi, & reddendi ob legitimam poſſeſſionem bona fide inchoatam, quæ illo dubio inuincibili non interrumpitur; & conſequenter teneri reddere debitum alteri coniugi in bona fide exiſtenti illud exigenti, ſuppoſito quod nolit religioſum ſtatum ingredi. 25

Ex dictis infero *citato* §. 51. *num.* 1970. ſi poſt matrimonium ab vtraque coniuge bona fide contractum conſtet alterum coniugem exiſtentem in bona fide incidiſſe in adulterium, innocentem dubitantem de valore matrimonij non teneri illi petenti reddere debitum, quia ob illud crimen caret iure petendi, nec iuuatur poſſeſſione, & ita non reddendo non eſt periculum iniuſtitiæ; facta autem inquiſitione, & adhuc remanente dubio, poſſet licitè reddere, ſi vellet, & etiam 26

etiam petere, iuxta tradita *ſuprà hoc capite*, §. 5 *opere morali, tomo* 1. *tit.* 1. *citato* §. 1. *d. n.* 1970. ante præmiſſum debitum examen pro aſſequenda veritate validitatis matrimonij, vt etiam dictum eſt *cap. præcedenti n.* 252. *fine.*

§. VII.

Matrimonio bona fide vtriuſque coniugis inito, ſi poſtea vterque rationabiliter dubitet de eius valore, an licita eis ſit petitio, & redditio debiti?

27 Circa hanc difficultatem allegato §. 51. refero tres ſententias.

Prima relata *ibi, n.* 1971. quæ eſt Doctorum tenentium ſententiam *ſuprà, num.* 9. adductam, aſſerit neutrum tam ante, quàm poſt factum ſufficiens examen poſſe in eo dubio debitum petere; & ſi quis eorum ſic dubitantium illicitè, & iniuſtè petat, alterum non teneri reddere, cum petens non habeat ius petendi, vnde etiam non poteſt ei licitè reddere.

28 Secunda ſententia *n.* 1972. adducta, quæ eſt Henriquez, & aliorum, quos ibidem allego, affirmat etiamſi alteruter ſic dubitans licitè petat, etiam poſt factam ſufficientem inquiſitionem, nihilominus alterum exigenti ſic illicitè teneri reddere debitum; quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis; in hoc autem dubio vterque bona fide poſſidet, & ita negans exponeret ſe periculo irrogandi iniuſtitiam petenti legitimè poſſidenti, ſi fortè eſt verus coniux.

29 Tertia ſententia *d.* §. 51. *n.* 1973. & 1974. adducta, quæ eſt Sanchez, & aliorum, qui tenent ſententiam *ſuprà, num.* 11. poſitam, & vti probabiliorem ibidem approbatam, aſſerit primò neutrum coniugem ſic dubitantem de valore matrimonij bona fide initi ante præmiſſam debitam veritatis inquiſitionem (ſi non ſit moraliter poſſibilis, vel nullo modo ſperetur fore, vt veritas inueniatur) poſſe licitè petere, iuxta tradita *n.* 51. & ſi alter petat, alterum qui nouit petentem eſſe dubium de valore matrimonij, & non præmiſiſſe ſufficientem diligentiam ad dubium vincendum, non teneri reddere, nec licitè poſſe, cùm in dubio, non præmiſſa debita diligentia ad dubium vincendum, poſſeſſio non ſuffragetur, tribuátve ius vtendi re, de qua prius dubitat, an ſit ſua, iuxta latè tradita dicto *tomo* 1. *moral. var. tit.* 1. *num.* 1836. & 1844. Vnde tunc negando debitum petenti nulla fit iniuria, quia non habet ius petendi, & reddendo exponeretur reddens periculo incontinentiæ. Quod ſi tantum coniux petens non præmiſſa diligentia eſſet dubius, & alter ſciret matrimonium eſſe validum, hic poſſet quidem licitè reddere, cum habeat ius petendi, ac proinde etiam à fortiori reddendi; & cum exiſtat in pacifica poſſeſſione matrimonij, poteſt illa plenè vti petendo, & reddendo, vt Sanchez, & alij, quos *d. n.* 1993. allego.

30 Secundò aſſerit hæc ſententia poſt debitam diligentiam præmiſſam ad dubium vincendum, vtrumque coniugem dubium de valore matrimonij bona fide ab vtroque initi poſſe petere, & reddere; quia poſſeſſio tribuit ius ad abſolutum vſum rei, de qua quis dubitat an ſit ſua, iuxta à me tradita *dicto tom.* 1. *moral. var. tit.* 1. *num.* 1857. & 1864. Alias huius ſententiæ confirmationes videat lector *dicto tit.* 1. §. 51. *num.* 1974.

§. VIII.

Si ex coniugibus vnus contraxerit matrimonium bona fide, alter verò malâ, dubitans rationabiliter de valore matrimonij, an hic coniux dubius de valore matrimonij malâ fide ab ipſo contracti teneatur alteri petenti debitum reddere; & an ſaltem poſt diligentiam adhibitam ad dubium vincendum poſſit licitè petere.

De hac difficultate egi *d. tom.* 1. *var. mor. tit.* 1. *citato* §. 51. *à num.* 1975. *ad* 1983. & Salas, Lopez, Vega, & nonnulli alij à me *d. n.* 1975. *relati*, aiunt, non poſſe vllo modo reddere; quia poſſeſſio mala fide inchoata non iuuat ſic dubitantem ab initio; atque adeo ne matrimonium claudicet, nec alter poſſeſſor bonæ fidei poteſt petere, & ſi petat, alter non poteſt reddere. 31

At communis Doctorum, quos *ibidem num.* 1976. refero, eſt hunc coniugem dubium de valore matrimonij malâ fide initi teneri alteri bonæ fidei poſſeſſori exigenti reddere debitum; non poſſe verò illud perſeuerante dubio, petere. Vtraque pars conſtat ex cap. *Dominus, de ſecundis nuptiis*, vt latiùs explico *dicto num.* 1976. & quod teneatur reddere oſtenditur, quia cum alter petens poſſideat bona fide, & habeat ius petendi, iniuſtum eſt, vt ob malam, & dubiam alterius fidem ſpolietur iure ſuo, donec conſtet nullum eſſe matrimonium, & ſic careat iure petendi, iuxta tradita *ſuprà* §. 1. & 3. Quod verò perſeuerante dubio non poſſit petere, probatur, quia poſſeſſio inchoata abſque bona fide, ſed cum dubitatione, an res ſit ſua vel aliena, non tribuit ius ad retentionem, & vſum rei, dubitatione perſeuerante, vt latè oſtendi *d. tom.* 1. *moral. variar. tit.* 1. *num.* 1836. & 1893. Cum ergo cum malâ fide dubitans de eius valore inchoauerit poſſeſſionem matrimonij, nullum ius habet ad petendum debitum, ſeu vſum voluntarium eiuſdem matrimonij cum periculo fornicationis, aut iniuſtitiæ contra priorem coniugem, cùm dicta poſſeſſio mala fide inchoata ei non ſuffragetur. 32

Et ſi petat, non tenetur alter reddere, quia obligatio ad reddendum debitum in dubio oritur ex legitima poſſeſſione dubitantis, vt ſæpiùs dictum eſt; iſte autem cum inchoauerit matrimonium malâ fide, & cum dubio de eius valore, non eſt in legitima poſſeſſione, quæ proinde ei non tribuit ius ad vſum abſolutum matrimonij, & conſequenter alter non tenetur reddere, vt etiam contra Henriquez, & Ledeſmam in terminis tradunt Sanchez, Salas, & alij à me *dict.* §. 51. *num.* 1978. *relati*. 33

Poteſt autem iſte coniux, qui bona fide contraxit, & in ea permanet, reddere, ſi velit, & petere; quia cum pacificè poſſideat bona fide, & ſciens, certóque ſibi perſuadens matrimonium eſſe validum, poteſt plenè vti illo, vt notaui *eodem* §. 51. *num.* 1979. vbi plura alia. 34

Quid quando vterque coniux malâ, ſeu dubiâ fide contraxit?

Ex quibus (vt dixi *allegato* §. 51. *num.* 1981.) infertur, ſi vterque coniux mala fide, ſeu cum dubio de eius valore contraxit matrimonium, neutrum poſſe petere, & reddere, quia neutri ſuffragatur poſſeſſio malâ, ſeu dubiâ fide inchoata, vt dictum eſt, atque adeo vterque caret iure vtendi matrimonio tam petendo, quàm reddendo; & ſi neuter habet ius petendi, neuter poteſt reddere, cùm redditio ſupponat 35

ius

ius petendi, vt etiam tradidere DD. communiter à me *d.* §.51.*cit.n.* 1982. *relati.* Qui propterea aiunt præfatos coniuges ſic dubios ab initio contractus thoro ſeparandos eſſe ob periculum incontinentiæ; non verò ſeparandos quoad vinculum matrimonij, ſeu matrimonium non eſſe irritandum; quæ, & nonnulla alia latiùs probo *n.*1952.*& ſeqq.*

§. IX.

An quando matrimonium bona fide ab vtroque eſt initum, alter poſtea rationabiliter opinatur, ſeu probabiliter credit nullum eſſe matrimonium, poſſit licitè, & teneatur reddere debitum alteri exigenti, & exiſtenti in ſua bona fide?

35 DIuus Antoninus, & nonnulli alii locis à me allegatis *tom.* 1. *mor. var. tit.*1. §.51.*n.* 1984. dixerunt, non poſſe petere, nec etiam reddere, eo quod ſolùm in pari cauſa ſit melior conditio poſſidentis, *reg. in pari*, *de reg.iur.in* 6. hìc autem non eſt par cauſa, cum habeat aſſenſum opinatiuum non eſſe matrimonium. Hurtadus, & Palaus *locis eod.n* 1984 *citati* aiunt, non teneri reddere debitum alteri petenti, licet poſſit, quia operando iuxta opinionem probabilem prudenter procedit; quia opinans matrimonium eſſe nullum, opinatur etiam de poſſeſſione legitima alterius, vt latius *d.n.*1984. explicatur.

36 At teneri reddere, licet crederet probabilius eſſe matrimonium non valere, cum formidine tamen oppoſiti affirmant communiter alij Doctores à me *d.* §. 5.*n.* 1985. *relati*; quibus addo Caſtrum Palaum §. *ſuprà*, *n* 1.*relato*, *n.*2 qui propterea ſibi eſt contrarius, cum *tom.* 1. *diſp.* 2.*punct.* 6. *n.* 7. *verſ. Secundum*, contrarium aſſeruerit. Hanc communem ſententiam *d. n.* 1985. probaui pluribus textibus, & rationibus, hic affero tantum illam rationem, nempe quia (vt probaui *in dicto tom.* 1.*mor. var.tit.*1. *n.*1125. *&* 1849.) vt quis poſſit licitè priuata auctoritate (quando alia via non poteſt) alium bonâ fide poſſidentem ſua poſſeſſione ſpoliare, oportet vt ſit certus, rem non eſſe ipſius, ſed propriam, vel ex iuſtitia debitam; quando autem quis opinatur tantum, adhuc res eſt obſcura, & dubia. Fundamentum autem contrariæ ſententiæ non obſtat; quia quod coniux opinans matrimonium eſſe nullum teneatur alteri reddere debitum, non prouenit ex poſſeſſione, quam idem coniux opinans habet, ſed ex alterius certa poſſeſſione, quâ ipſum non poteſt ſpoliare abſque euidenti iniuſtitia ob ſuam opinionem, ſicut nec ob dubium, donec certus ſit. Tunc autem ibidem cum aliis dico, certò moraliter conſtare matrimonium eſſe nullum, quando omnibus circumſtantiis, indiciis, & coniecturis perpenſis ita firmiter crederet, ſeu iudicaret, nullum eſſe matrimonium, vt nihil, vel parum dubij, aut formidinis ſupereſſet. Plura, præſertim contra Palaum, traduntur *d.n.*1985.

§. X.

Coniux qui bonâ fide contraxit matrimonium, & poſtea præmiſſa debita inquiſitione veritatis opinatur, ſeu probabiliter credit matrimonium eſſe nullum ſine opinione partis oppoſitæ, ſcilicet nullum habens aſſenſum probabilem de valore matrimonij, ſed ſolum dubitans, ſeu habens formidinem de matrimonij valore, an poſſit licitè debitum petere.

37 CIrca hanc difficultatem *tom.* 1. *mor.var. tit.* 1. *allegato* §.51.duas refero ſententias.

Prima *n.* 1980.*& tribus ſeqq.* adducta, quæ eſt Sanchez, Gutier. Bonacinæ, & plurium aliorum Recen[illegible], quos *ibidem* allego, negat, & probat pluri[illegible] præſertim ex cap. *inquiſitioni*, *de ſent. excomm.* & quia ſic opinanti matrimonium eſſe nullum non fauet priuilegium poſſeſſionis, quæ iuxta allegatam reg. *iur. in pari cauſa*, ſuffragatur (inquit Sanchez) dubitanti propriè, & ſtrictè, ſeu in dubio rigoroſo, & ſuſpenſiuo, non verò fauet habenti aſſenſum opinatiuum; & ita non ſuffragatur credenti probabiliter matrimonium eſſe nullum non habenti etiam aſſenſum probabilem eſſe validum; ſicut etiam poſſeſſor bonæ fidei poſtea probabiliter opinans rem à ſe poſſeſſam eſſe alienam, non habens probabilem aſſenſum partis oppoſitæ. ſcilicet, quod ſit ſua, tenetur illam reſtituere; quia alioqui retinens rem operaretur contra conſcientiam, iuxta doctrinam à me adductam *d tit.* 1. *moral. var.n.*966. Sanchez, & alios Doctores *ibidem allegatos*, qui etiam ad ea quæ contra eorum ſententiam obiiciuntur, reſpondent, prout notaui *d.* §.51. *num.* 1987. *&* 1988.

Altera ſententia *d.* §.51.*n.* 1990. adducta, quam tenent Salas, & Layman *locis eodem n.* 1990. *citatis*, affirmat coniugem bonæ fidei poſſeſſorem ratione contractus initi bona fide, & ſine vlla dubitatione, vel opinione nullitatis matrimonij, nunquam priuari iure ſuo priuſquam certò moraliter, vel quaſi certò ei conſtet, ſeu ipſe agnoſcat, ſibi ius non competere; & conſequenter ſicut poſt diligentiam moralem adhibitam poteſt debitum petere dubitans ſtrictè, & ſuſpenſiuè, ita & opinans. Quemadmodum etiam poſſeſſor bonæ fidei, iuxta doctrinam à me *d. tit.*1 *mor. var. n.* 965 licet habeat vrgentes rationes, ſeu coniecturas, propter quas aſſentiatur probabiliter rem eſſe alienam ſine iudicio probabili de oppoſito, non priuatur iure ſuo, nec tenetur ad rei reſtitutionem; ſed vt reſtituere teneatur, oportet vt rationes ſint ita vrgentes, vt conuincant, & generent aſſenſum phyſicè, vel moraliter certum: nam ſi tantùm merè opinatiuum, adhuc verè res eſt dubia; & ſic poſſeſſio facit meliorem conditionem, & præualet, ſeu præponderat omnibus rationibus, & coniecturis non conuincentibus, nec facientibus rem manifeſtam; ac proinde ita etiam in præſenti caſu, &c. Plura in confirmationem huius ſententiæ *d.*§.51.*n.*1990.*&* 1991. 38

§. XI.

Coniux, qui ab initio bona fide contraxit, & poſtea ob varias rationes, ſeu coniecturas probabiles diuerſas opinatur matrimonium eſſe nullum, v.g. ſubeſſe impedimentum conſanguinitatis, vel priorem coniugem viuere; & ſimul opinatur eſſe validum, v.g. non adeſſe conſanguinitatem, vel priorem coniugem mortuum, poſſit licitè petere debitum poſt præmiſſam ſufficientem veritatis inquiſitionem.

PRæfato *tom.* 1. *varior.moral. tit.*1. §.51. *n.* 1993. contra Salam, iuxta tamen Sanchez, Filliucium, Perez, & alios communiter ita aſſerentes *ibid.relatos*, dixi poſſe licitè petere, & reddere debitum, quamuis opinaretur, ſeu crederet probabilius eſſe matrimonium eſſe nullum, dummodo verè habeat aſſenſum opinatiuum, quod ſit validum. Adduxi rationem generalem, nempe quia vbi agitur tantùm de honeſtate, vel turpitudine operationis, vel omiſſionis, licitum eſt in praxi amplecti opinionem probabilem, etiam relicta probabiliori, & tutiori, vt *d.tom.*1. *mor. var. tit.* 1. *n.* 130. latiſſimè probatur. Et ad illud quod quando quæſtio eſt de nullitate matrimonij ex probabili opinione vitæ prioris coniugis, agitur etiam de præiudicio, damno inferendo, ſeu iniuria 39

irroganda

irrogando priori coniugi; reſpondetur hoc non obſtare, nam tunc ſolum in praxi non licet ſequi opinionem ſpeculatiuè probabilem ad vitandum alterius notabile damnum, & quando alioqui conſequenter nullum damnum notabile eiuſdem vel diuerſæ rationis reſultat, ſeu timetur omittenti operari iuxta dictam ſententiam ſpeculatiuè probabilem, ſecus verò ſi reſultet, vt oſtendit *d. tom.* 1. *var. moral. tit.* 1. §. 25. & explico *d.* §. 51. *eodem n.* 1993. In præſenti autem caſu ſi cogeretur amplecti opinionem de nullitate matrimonij, pateretur graue damnum; quia remaneret priuatus iure ſuo petendi debitum coniugale, & liberè vtendi matrimonio, cogeretúrque perpetuò abſtinere à debiti petitione, quod citra omne dubium eſſet grauiſſimum incommodum. Plura *d. n.* 1993. vbi etiam latiùs ſatisfit fundamentis, quibus Salas motus eſt ad aſſerendum contrarium.

§. XII.

Coniuges, qui ab initio contraxerunt mala fide dubitantes de impedimento conſanguinitatis vel affinitatis, vel de morte prioris coniugis, ſi poſtea ob rationes, ſeu coniecturas probabiles habeant opinionem probabilem de vtraque parte, ſcilicet matrimonium eſſe nullum, & ſimul eſſe validum, an poſſint licitè petere, & reddere debitum.

40 Circa hanc difficultatem *in opere var. moral. tom.* 1. *tit.* 1. *allegato* §. 51. *n.* 1994. *& ſeqq.* plures refero ſententias.

Primò Henriquez *loco d.* §. 51. *n.* 1983. *citato* affirmat, ſi exiſtiment probabilius eſſe validum fuiſſe matrimonium, nempè nullum adfuiſſe impedimentum conſanguinitatis, vel priorem coniugem fuiſſe mortuum.

Secundò Salas *loco d. n.* 1983. *allegato*, abſolutè negat, etiamſi crederent probabilius matrimonium eſſe validum. Cuius fundamenta *ibid. d. n.* 1994. adducuntur, & ferè *in præcedenti* §. reiecta ſunt; & latiùs *d.* § 51. *n.* 1995.

Tertiò Ægid. Coninch loco à me allegato *d.* §. 51. *n.* 1983. quem ſequitur nouiſſimè Caſtrus Palaus §. 9. *n.* 4. diſputationis *ſuprà hoc cap. n.* 1. *relata*, ſi opinentur matrimonium eſſe nullum, quia probabiliter iudicant priorem coniugem viuere, affirmat tanquam certum huiuſmodi coniuges, qui ab initio malâ fide, & dubitantes de morte prioris coniugis contraxerunt, non poſſe vti matrimonio, quamuis crederent probabilius matrimonium eſſe validum. Primò, quia ſicut cum aperta iniuria prioris coniugis ſpoliando illum in dubio poſſeſſione ſua, ita etiam cum eiuſdem iniuria eodem matrimonio vtuntur. Secundò, quia in c. *in præſentia* 19. *de ſponſalibus*, ſtatuitur neminem ad ſecundas nuptias tranſire poſſe, niſi certus ſit de morte prioris coniugis, nec ſufficere probabilem coniecturam. Vnde idem Coninch. putat tales eſſe omninò ſeparandos, ſaltem toro, donec de veritate conſtet.

41 Quartò demum Sanchez, & alij, quos *dict.* §. 51. *n.* 1996. ſequutus ſum, affirmant poſſe licitè petere, & reddere, quamuis crederent ob vrgentiores rationes probabilius eſſe, matrimonium non valere, etiamſi quæſtio eſſet de morte prioris coniugis, dummodo etiam ob rationes arbitrio viri prudentis probabiles iudicarent eſſe validum; idque ob rationem §. *præcedenti* adductam, quod in moralibus liceat in praxi ſequi opinionem probabilem, etiam minùs tutam; quod fortiùs locum habet, quando ſequens tutiorem graue incommodum, & damnum pateretur, iuxta latè tradita *d.* §. 51. *n.* 1993. Et ſi dicatur opinionem ſpeculatiuè probabilem, non eſſe probabilem practicè, ſeu licitè ad praxim redigi non poſſe, vbi agitur de graui proximi damno ex eius vſu: Reſpondetur vt in §. *præcedenti*, ſcilicet hoc procedere, quando vſus opinionis ſpeculatiuè probabilis, ex quo graue proximi incommodum ſequitur, poteſt omitti abſque incommodo proprio ſimili, vel maiori; in præſenti autem caſu ex non vſu opinionis probabilis de morte prioris coniugis, & perpetua abſtinentia ab vſu præſentis matrimonij maximum incommodum ſic opinanti ſequeretur, vt dictum eſt §. *præcedenti*, & latiùs explicatur *d.* §. 51. *num.* 1996. & 1997. Et licet coniuges cum dubio de morte prioris coniugis contrahentes, peccauerint; nihilominus habentes poſtea opinionem probabilem de validitate matrimonij (cum quis prudenter agat operando iuxta opinionem iudicio prudentum probabilem) vtendo matrimonio non ſe exponit periculo formalis iniuriæ, ſed tantùm materialis. Suppoſita etiam opinione probabili validitatis matrimonij ab initio malâ fide contracti, non debet præualere poſſeſſio prioris coniugis, cum ſit dubia, ſicut dubia eſt vita illius; poſſeſſio verò poſterioris matrimonij eſt certa, & legitimatur per opinionem iudicio prudentum probabilem ſuperuenientem, ac ſi inchoata eſſet bona fide. Non obſtat etiam diſpoſitio cap. *in præſentia, de ſponſalibus.* Nam vel procedit in foro exteriori, vt ſcilicet Eccleſia permittat tranſitum ad ſecundas nuptias, non verò in foro conſcientiæ, in quo, vt liceat contrahere ſecundum matrimonium, ſatis eſſe probabilitatem moralem mortis prioris coniugis, docuerunt plures à Sanchez *lib.* 2. *de matrim. diſput.* 45. *num.* 3. *allegati*: vel admiſſo vt etiam in foro conſcientiæ licitum ſit tranſire ad ſecundas nuptias, requiri moralem certitudinem mortis prioris coniugis per certum nuncium, aut per teſtes, vt aſſerunt Doctores magis communiter, prout *d.* §. 51. *num.* 1997. *notaui.* Ex quo infertur quidem coniuges malâ fide, & dubitantes de morte prioris coniugis contrahendo peccaſſe, non autem ſuperueniente probabilitate mortis eiuſdem prioris coniugis eis vetitum eſſe vti matrimonio contracto, cum plura prohibeantur ante factum, quæ poſt factum permittuntur. Plura de hac re videantur *d.* §. 51. *n.* 1997.

Vt autem liceat tranſitus ad ſecundas nuptias, qua ratione conſtare debeat de morte prioris coniugis; ſufficiatne probabilitas, an requiratur tam in foro interno, quàm externo moralis certitudo mortis; & quomodo ſit intelligendum dictum cap. *in præſentia*, lariſſimè explicaui in *allegato opere moral. var. tom.* 1. §. 51. *à n.* 199. *ad* 2010. & *n.* 2014. *&* 2011. *& ſeq.* exactè expenditur an ſecundæ nuptiæ initæ abſque certitudine morali de morte prioris coniugis ſint nullæ, tametſi prior coniux obiiſſet. Quomodo etiam ad hunc effectum tranſeundi ad ſecundas nuptias mors coniugis probetur, propter Doctores *d.* §. 51. *relatos*, latè explicat Melchior Kling. *in lib.* 2. *decret. in c. quoniam frequenter*, §. *porrò*, *n.* 23. *vt lite non conteſt.* 42

Quando etiam alter coniugum ſcit certò occultum impedimentum ligaminis, vel quodlibet aliud impedimentum, tametſi tantum iuris humani dirimens, in quo Eccleſia diſpenſare poſſit, & ſoleat; & conſequenter certus eſt, matrimonium contractum eſſe nullum, licet id probari non poſſit, nullo modo poteſt licitè petere, aut reddere debitum, etiamſi ſub excommunicatione Iudex Eccleſiaſticus illi præciperet vſum matrimonij, vt in *priori tractatu de contractu matrimonij*, *capite* 2. *numero* 68. latè 43

oſtendi, & notaui quoque *in dicto opere mor. var. tom.* 1. *tit.* 1. §. 1. *n.* 1938. & tanquam certiſſimum tradunt communiter Doctores allegati *d. n.* 68. quibus ex allegatis *ſuprà, num.* 1. addo Martinum Perez *d. diſp.* 35. *ſect.* 1. & Caſtrum Palaum *d.* §. 9. *num.* 1. Ex quo fit, vt quando mulier eſt certa de viri impotentia, eo quod triennium cohabitationis iure præſcriptum ad experiendum tranſierit, nec illam probare poteſt, quia vir negat; nec poteſt conſtare per inſpectionem, quod ipſa virgo non ſit; & vir habeat integra membra, neuter poſſit petere, & reddere, cum conſtet id matrimonium eſſe nullum, vt poſt S. Thomam 4. *diſt.* 24. *fine in expoſit. litera, verſic. Sed vir*, & Albertum Magnum *ibidem art.* 7. *ad vlt.* in terminis Sanchez *de matr. lib.* 7. *diſp.* 102. *n.* 12. Addens S. Thomam, & Albertum *iiſdem locis* dicere eam fœminam debere ſibi conſulere viuendo ſeorſum, ne viro impotenti periculum incontinentiæ immineat.

§. XIII.

Si vnus coniugum alteri, qui bona fide contraxit, & in ea perſiſtit, aſſeueret ſe dolo, ſeu fictè, aut metu contraxiſſe, vel adeſſe occultum impedimentum dirimens ab initio contractus, an ſit licitum petere, & reddere, atque confitenti matrimonium eſſe nu!.um, petenti ſit reddendum debitum.

44 CErtum eſt alterum non teneri credere, niſi ex coniecturis vrgentibus (de quibus ego in *priori tract. de contract. matr. cap.* 2. *num.* 63. 64. & 67.) conuincatur credere: ita communiter Doctores, quos in *opere moral. var. tom.* 1. *tit.* 1. *citata* §. 51. *num.* 2015. refero, cùm veriſimilius ſit, coniugem modo aſſerentem ſe fictè, vel coactè, vel cum notitia impedimenti occulti contraxiſſe, mentiri, quàm in ipſo contractu ac ſacramento mentitum eſſe. Quare ceſſantibus coniecturis conuincentibus ad credendum poteſt petere, & reddere.

Difficultas tantum eſt, an teneatur reddere debitum ei, qui aſſerit matrimonium eſſe nullum ob allegatas cauſas; an verò poſſit licitè negare.

45 Salas, & Vaſquez locis à me *d.* §. 51. *num.* 2016. *citatis* putant, non poſſe negare, ſed teneri reddere, quamdiu nulla eſt certitudo nullitatis matrimonij, quia per illam aſſertionem alter non ceſſit iuri ſuo.

46 Alij communiter, quos *d* §. 51. *num.* 2017. refero, affirmant non teneri reddere, niſi de nouo conſentiat, vel impedimentum tollat: nam eo ipſo, quod aſſerit ſe non conſenſiſſe, vel ſubeſſe impedimentum dirimens, renunciat iuri matrimonij, & ita ſtante illa confeſſione nullum habet ius petendi, & conſequenter alter non tenetur reddere.

47 Quod ſi matrimonium verè eſſet validum, & coniux qui exigitur, certò ſciret validitatem, cum tunc petens haberet ius petendi, licèt ignoret, teneretur alter reddere; etſi enim illicitè ob erroneam conſcientiam peteret; tamen peteret verè ſibi debitum, cum ius petendi non tantum fundetur in bona fide, vel poſſeſſione, ſed principaliter in ipſo matrimonij valore, vt DD. à me *d* §. 51. *n.* 2018. relati, & latè probatum eſt *c. præcedenti, n.* 147.

Si verò coniux retractet ſuam confeſſionem, allegans iam graues rationes, ſeu coniecturas, & adeo veriſimiles, vt alter coniux à quo exigitur debitum, teneatur credere, tunc ille tenetur reddere, quia iam alter ius petendi habet, ſeu reparauit tali retractatione, & idem ſi coniugi aſſerenti ſe fictè conſenſiſſe, alter temerariè credidit, & ille retractet priorem confeſſionem; vt in vtroque caſu Doctores, quos *d.* §. 51. *n.* 2019. allego. At ſi credidit probabiliter aſſertioni, non tenetur fidem adhibere, donec prima indicia euacuentur, vt iidem Doctores *d. num.* 2019. *citati.* Qui etiam addunt, ſi per reuocationem non conuincatur credere, ſed adhuc dubitet, non teneri reddere, niſi alter de nouo conſentiat, vel tollat impedimentum. 48

Quid autem ſi coniugi aſſerenti matrimonium eſſe nullum ob defectum ſui conſenſus, vel ob impedimentum occultum ſibi notum, alter verò credat, an tunc poſſit licitè petere, & reddere. 49

Sanchez, Gutierrez & alij à me *d.* §. 51. *num.* 2020. *allegati* ſentiunt, nec reddere, nec petere poſſe. Non petere, quia iam credit ſaltem probabiliter matrimonium eſſe nullum ſine opinione oppoſitæ partis, vt ſupponitur; & ita procedunt tradita *ſupra hoc cap. numera* 37. & *dict.* §. 51. *num.* 1986. & *duobus ſequentibus.* Quod etiam non poſſit reddere, probatur; quia alter non habet ius petendi, cùm ſua aſſertione renunciauerit iuri matrimonij; & conſequenter negando debitum non exponit ſe periculo iniuſtitiæ, ratione cuius vitandi ſolùm tenetur reddere debitum; & cum non teneatur reddere, nec etiam licitè reddere poteſt, ſtante illa credulitate probabili de nullitate matrimonij, alioqui ageret contra conſcientiam, iuxta tradita *hoc cap. ſuprà, num.* 37. & *allegato* §. 51. *citato numero* 1986.

At iuxta tradita *hoc cap. num.* 38. & *d.* §. 51. *num.* 1390. dici probabiliter poteſt, quod illi liceat petere, & reddere debitum, quamdiu nulla eſt certitudo de nullitate matrimonij, licet ob dictum alterius probabiliter credat matrimonium eſſe nullum, idque ob rationem ibidem allatam. 50

Verùm ſi propter coniugis aſſertionem alter dubitat probabiliter de matrimonij valore, non poteſt (vt etiam tradunt Sanchez, & alij Doctores à me *d.* §. 51. *num.* 2012. *allegati*) licitè petere aut reddere, donec præmiſerit ſufficiens examen ad dubium vincendum. Non petere, quia in dubio ante præmiſſam diligentiam ſufficientem agnoſcendæ veritatis non licet vti re, vt pluries in præcedentibus dictum eſt. Non reddere, quia alter non habet ius petendi, donec ſe retractet, iuxta ſuprà dicta. Poſt factam autem ſufficientem veritatis inquiſitionem, manente adhuc dubio, poteſt iuxta eoſdem Doctores, & tradita ſuprà petere & reddere, quia eſt in poſſeſſione bonâ fide inchoata, ac proinde poteſt eâ plenè vti, vt *ſuprà hoc capite, num.* 12. 51

Qua autem ratione quoties coniugi eſt illicita petitio debiti, ex eo quod eſt dubius de valore matrimonij, vel habet probabilem opinionem de illius nullitate, eidem ſub mortali ſit illicita delectatio partis ſenſitiuæ, & etiam illiciti ſint tactus venerei, latiùs explicaui *in d. opere variorum moralium, tom.* 1. *allegato* §. 51. *n.* 2023. Ad ſibi tradita recurrat lector, & ad tradita *infrà c.* 7. *n.* 203. 52

CAPVT

CAPVT III.
DE
IMPEDIMENTO VSVS CONIVGALIS EX VOTO EMISSO.

SVMMARIVM
§. I.

Simplex votum caſtitatis perpetuæ, aut religionis, aut aſſumendi ſacros Ordines, aut non contrahendi matrimonium impedit, ſed ex natura ſua non dirimit matrimonium. n. 1.

Quid de voto ſimplici caſtitatis in Societate IESV *poſt biennium. n. 3.*

Poſt præfatum votum caſtitatis, &c. abſque legitima diſpenſatione contrahere eſt peccatum mortale. n. 4. tametſi votum eſſet conditionale. n. 7. & etiam ſi matrimonium medicorum iudicio ad corporalem ſalutem tuendam putaretur neceſſarium. n. 8.

Quid ſi ligatus voto caſtitatis, &c. vrgetur grauibus ſtimulis carnis, & ſæpè labatur, an tunc obligetur voto, & abſque diſpenſatione poſſit nubere. n. 9. & 10.

Vt ratione ſuperuenientis difficultatis quis liberetur à promiſſione facta, quæ difficultas requiratur. n. 11.

An, & quando mortaliter peccet, qui ſcienter contrahit matrimonium cum aſtricto voto caſtitatis, vel religionis, &c. n. 12. 13. & 14.

Habenti ſimplex votum caſtitatis, vel religionis, &c. interroganti an valeat matrimonium abſque diſpenſatione celebratum cum tali voto, quomodo reſpondendum. n. 15.

An liceat illi ſuadere matrimonium, ſi ſæpius labatur in venerea. n. 16.

Voto ſimplici caſtitatis, aut religionis, aut aſſumendi ordinis ſacri, aut non nubendi aſtrictus, abſque diſpenſatione contrahens matrimonium animo ingrediendi religionem, aut non conſummandi, an peccet mortaliter. n. 17. ad 29.

Quibus in caſibus poſt tale votum poſſit licitè contrahere animo ingrediendi. n. 28.

Intellectus ad cap. commiſſum, de ſponſalibus. *n. 18. & 29.*

Qui poſt votum ſimplex caſtitatis abſque diſpenſatione contraxit matrimonium, non eximitur ab obligatione voti, & poteſt abſque mortali petere prima vice neque deinceps. n. 30. ad 33.

Procedit etiam in infideli poſt votum caſtitatis vxorem ducente. n. 34.

Procedit etiamſi vterque coniux ante matrimonium erat ligatus voto caſtitatis. n. 35.

An aliquibus in caſibus poſſit petere in gratiam alterius non aſtricti voto. n. 37.

Confeſſarius hunc cõiugem tali voto ligatum ignarum obligationis petendi an teneatur admonere obligationis. ibid.

Quid de eo qui habens votum virginitatis ſeruandæ abſque diſpenſatione contraxit matrimonium. n. 38.

Delectatio partis ſenſitiuæ, & tactus coniugi habenti votum caſtitatis an liceãt. & quid de delectatione volútatis. n. 39.

Præfatus cõiux ligatus voto caſtitatis emiſſo ante matrimonium fornicans cum alio, vel alia, peccat peccato adulterij, & ſacrilegij, & diſſoluto præſenti matrimonio non poteſt abſque diſpenſatione aliud contrahere, & tenetur ſeruare caſtitatem. n. 47.

Quid de habente votum caſtitatis, qui ex metu graui incuſſo ad contrahendum, & conſummandum matrimonium contraxit, & conſummauit. ibid.

Coniux, qui poſt votum caſtitatis contraxit matrimonium, ſemel conſũmato matrimonio tenetur debitũ reddere alteri cõiugi petẽti libero à voto, & etiã voti cõſcio. n. 41. & 42.

An teneatur ante conſummationem ingredi religionem, an verò poſſit etiam prima vice conſummare matrimonium reddendo debitum, tametſi contraxerit animo ingrediendi religionem. n. 43. & 44.

Quid de eo coniuge, qui poſt contractum matrimonium ante conſummationem fecit votum ſimplex caſtitatis, an, & quando teneatur ingredi religionem. n. 45.

Voto aſſumendi ordines ſacros aſtrictus, qui duxit vxorem, an ante conſummationem teneatur ingredi religionem. n. 46.

Quid de eo, qui poſt votum nunquam nubendi contraxit matrimonium. n. 47.

Coniux habens votum caſtitatis ante, vel poſt matrimonij contractum emiſſum, an poſſit reddere priori bimeſtri, & quando alter eſt adulter. n. 49.

Coniux aſtrictus voto aſſumendi ordines ſacros poteſt reddere & petere licitè illo bimeſtri, & altero adulterante. n. 50.

CAPVT III.

De impedimento petendi, ſeu exigendi, & reddendi debitum coniugale ex voto emiſſo ante, vel poſt matrimonium contractum.

DE hac materia Summiſtæ *v. Debitum coniugale, Impedimentum, Matrimonium, Votum.* Nauarr. *in man. c. 16. n. 30. & 31.* Couarr. *de ſponſ. p. 2. c. 3. §. 1. n. 6.* Sanch. *lib. 9 diſp. 33. & nonnullis ſequentibus.* Baſ. Pontius *lib. 10. c. 5.* Bonac. *eod. tract. q. 3. punct. 14. n. 7. & de præcept. Decalogi diſp. 4. q. 2. punct. 3 §. 5.* Hurtad. *de matr. diſp. 10. diff. 8.* Matt. Perez *de matr. diſp. 51. ſect 4. 5. & 6.* Auerſa *de matr. q 10. ſect. 4.* Caſtr. Palaus *de matr. pariter agens, p. 5. tr. 28. diſp. 3. puncto 4. §. 7. & 8.* Saytus *lib. 6. clauis, c. 11. à n. 11.* Leſſius *de iuſt. & iure lib 2. c. 41. dub. 6. a n. 50.* Azorius *1. p. lib. 11. c. 21.* Coninch *de Sacram. diſp. 33. dub. 5. 6. 7. à n. 32.* Reginaldus *in praxi for. pœnit. lib. 31. n. 350. & ſeqq.* Pat. Layman *lib 5. Theol. mor. tr. 1. p. 3. c. 10.* Rebellus *de oblig. inſtit. p. 2. lib. 3. q. 17.* Villalob. *in ſum. Theolog p. 1. tract. 13. diff. 53. & 54.* Filliuccius *tom. 1. tract. 10. n. 312. & 313.* Ægid. Trullench. *in decalogum tom. 1. lib. 2. cap. 1. dub. 25.* Leandrus Diſcalceatus *de ſacram. p. 2. tract. 9. q. 64. cum pluribus ſequentibus*, & innumeri alij Summiſtæ, Theologi, Iuriſperiti à Sanchez relati. 1

§. I.

..., & quomodo votum ſimplex caſtitatis, vel religionis, vel aſſumendi ſacros Ordines emiſſum ante matrimonij contractum abſque diſpenſatione voti initum impediat vſum matrimonij, ſeu petitionem, & redditionem debiti coniugalis.

2 NOnnulla præmittenda ſunt, & poſtea deueniendum ad explicationem difficultatis propoſitæ.

Prædictum votum impedit, ſed non dirimit matrimonium.

Primò igitur certum eſt, quod licèt ſimplex votum caſtitatis, aut religionis impediat contrahere matrimonium, non tamen impedit ex natura ſua matrimonij valorem, ſi cum tali voto etiam ab vtroque coniuge emiſſo matrimonium ipſum ineatur, vt manifeſtè conſtat *ex c. conſuluit, ex c. rurſus, qui clerici vel vouentes, ex c. vn. de voto in 6. ex can. vlt. & can. quidam, d. 27. & aliis ſacris canonibus* à Sanchez *lib. 7. de matr. diſp. 11. n. 4. relatis*, & tradunt communiter Doctores, qui infrà allegantur, & alij, quos loco citato refert Sanchez. Huius autem rationem hîc omitto, cum illam latè explicatam poſuerim in priori tractatu de contractu matrimonij, *c.* 10. *n.* 224. Et idem dicendum iuxta eoſdem DD. de voto non contrahendi matrimonium, ſcilicet impedire contrahi matrimonium, non verò illius valorem impedire, vt iidem DD. communiter.

3 Dixi *ex natura ſua*: quia ex Conſtitutione Gregorij XIII. *edita de anno* 1584. incipiente *Aſcendente Domino in nauiculam*, votum ſimplex caſtitatis in Societate IESV poſt biennium probationis in illa, iuxta eiuſdem morem emiſſum habet dirimere matrimonium poſtea initum.

Aſtrictus voto ſimplici caſtitatis, aut religionis, aut aſcendendi ad Ordines, vel non nubendi, abſque diſpenſatione contrahens matrimonium abſolutè peccat mortaliter, & quid ſi vrgeatur vehementibus ſtimulis carnis.

4

Prætetea certum eſt aſtrictum voto ſimplici caſtitatis, ſi ſine diſpenſatione legitima contrahat matrimonium abſolutè, ſeu animo implicito, vel explicito conſummādi matrimonium, peccare mortaliter. Ita DD. communiter. Quorum plures referunt Sayr. *lib. 6. clauis, c. 1. n. 33.* Azor. *p. 1. lib. 12. c. 22. q. 1.* Sanch. *de matrim. lib. 1. diſp. 43. n. 7.* Gutier. *loco infrà cit.* Idem tradunt Nauarr. *in man. c. 12. n. 16.* Sayr. Azor. *locis citatis*, Sanch. *loco cit. & lib. 7. de matr. diſp. 11. n. 4. & ſeqq.* & *in ſum. lib. 4. c. 21. n. 2.* Gutierez *de matr. c. 86. n. 1.* Rebellus *de oblig. iuſt. p. 2. lib. 3. q. 17. ſect. 1.* Leſſius *de iuſtit. lib. 4. c. 41. dub. 6.* Reginaldus *lib. 31. n. 284.* Ægid. Coninch *de Sacram. diſp. 23. dub. 3. diſp. 30. n. 3. & diſp. 34. dub. 5.* Fillincius *tom. 1. tr. 10. cap. 9. n. 275.* Bonacina *de matr. q. 3. c. 14. n. 7. & de præcept. decal. diſp. 4. q. 2. punct. 5. §. 5. n. 11.* Villalobos *in ſum. tom. 1. tr. 13. diffic. 53.* Baſilius Pontius *de matr. lib. 6. c. 12. n. 1. & 5.* Hurtadus *de matr. diſp. 25. n. 4.* Caſtrus Palaus *p. 5. tract. 28. diſp. 4. puncto 2. §. 1. n. 12.* Raphaël Auerſa *de matr. q. 10. ſect. 4.* Martinus Perez *de matr. diſp. 23. ſect. 4.* Ægidius Trullench *in decalog. tom. 1. lib. 2. c. 2. dub. 25. n. 2.* & Leandrus Diſcalceatus *de ſacr. tom. 2. tr. 9. diſp. 2. q. 4. & diſp. 23. §. 5. q. 1.* Probatur, quia contrahere matrimonium poſt votum ſimplex caſtitatis, eſt contra votum, & fidem Deo datam in re graui. Per votum enim caſtitatis abſolutum corpus vouentis Deo conſecratur, & contrahitur obligatio abſtinendi ab omni copula carnali; per matrimonium verò corpus contrahentis quoad eius dominium traditur alteri contrahenti, & contrahitur obligatio ad carnalem copulam; ergo violatur votum in re graui.

Idem dicendum de eo, qui abſque diſpenſatione contrahit abſolutè matrimonium poſt votum religionis, aut aſſumendi ſacros ordines. Is enim etiam agit contra votum in re graui; cum matrimonium repugnet ſtatui religionis & clericatus, & conſequenter adimpletioni eorundem votorum. Ita iidem Doctores. 5

Idem multò magis dicendum de contrahente matrimonium abſque diſpenſatione poſt votum abſolutum non nubendi; cum huiuſmodi votum directè opponatur matrimonio. Ita iidem Doctores. 6

Ampliatur, vt ſit peccatum mortale abſque diſpenſatione contrahere matrimonium poſt votum caſtitatis, vel religionis, vel aſſumendi ordines ſacros, vel non nubendi, tametſi votum fuerit conditionale & dilatum in tempus futurum, v. g. promiſſa caſtitas, ſi aliquid fuerit obtentum; vel religioſi ſtatus, ſeu ſacrorum ordinum aſſumptio Deo promiſſa, cum ſtudia fuerint conſummata, aut cum patentes obtinuerint, aut beneficium fuerit obtentum. Quia licet huiuſmodi vota conditionalia non obligent perfectè, donec conditio ponatur, ſeu purificetur, obligant tamen, ne illis aſtrictus ſe incapacem, & inhabilem reddat ad eorum executionem, ſeu implementum. Ita poſt Abulenſem Sanchez *d. diſp. 11. n. 7.* & poſt Sanch. Gutierez *d. cap. 85. num. 3. fine.* Baſilius Pontius *d. cap. 12. n. 11.* Reginaldus *d. lib. 31. n. 185.* Caſtrus Palaus *d. §. 1. n. 12.* Auerſa *d. ſect. 4.* 7

Ampliatur ſecundò, vt aſtrictus ſimplici voto caſtitatis, vel religionis, vel aſcendendi ad ordines ſacros, vel non nubendi citra culpam mortalem, non poſſit abſque diſpenſatione matrimonium contrahere, etiamſi id medicorum iudicio ad corporalem ſalutem tuendam putaretur neceſſarium; cùm multis aliis medicinis poſſit illi conſuli, & à præſentaneo morbo ſalus obtineri. Ita Sanchez *lib. 4. ſum. cap. 21. n. 3.* & poſt eum Trullench *loco citato*; imò idem Sanchez *d. num. 3. & de matrim. lib. 8. diſp. 20. numero* 26. refert plures Doctores exiſtimantes hoc non præbere ſufficientem cauſam diſpenſandi in huiuſmodi votis, licet ſimplicibus; quamuis ipſe contrarium ſentiat. 8

Quamuis verò aliqui exiſtiment adſtrictum voto caſtitatis, vel religionis, vel aſcendendi ad ordines ſacros, vel non nubendi, non obligari voto ſi vehementibus carnis ſtimulis vrgeatur, vt ſæpiſſimè ſuccumbat, ac tentationi conſentiat, non ſolùm ſi talis difficultas ſe continendi, ſeu periculum incontinentiæ præcedat votum, ſed etiam ſi ſubſequatur. Ita Valentia, & Petr. Ledeſma relati à Sanchez *lib. 4. ſumm. c. 8. n. 9.* Layman *lib. 5. tract. 10. p. 3. cap. 1. n. 12.* Bonacina *d. diſp. 4. q. 2. p. 1. num* 26. Homobonus *volum. 1. conſult. mor. p. 2. reſp. 28.* & Leandrus Diſcalceatus *dict. tract. 9. diſp. 23. q. 2. &* 3. Ex quibus tamen Petrus Ledeſma, & Bonacina non obſtante voti nullitate, ſeu quod tale votum in ſimili caſu non obliget, aiunt nihilominus huiuſmodi vouentem patientem incontinentiam teneri petere diſpenſationem antequam matrimonium ineat: Quod dictum certè non videtur vllo modo ſubſiſtere; nam ſi votum eſt irritum, ſeu non obligat vouentem in tali caſu, nulla etiam diſpenſatione opus eſt ad matrimonium ineundum. Igitur quod vbi grauiſſimas difficultates in ſeruanda caſtitate experitur, & ſæpius labitur, vouens non obligetur ad abſtinendum à matrimonio, & conſequenter abſque vlla diſpenſatione poſſit illud contrahere: Probatur primò, quando votum antecedit illa difficultas ſe continendi, quia votum eſt de meliori bono; in prædicto autem caſu melius, & ſalubrius eſt patienti 9

ꝓienti talem difficultatem, & ſæpius contra caſtitatem peccanti nubere; vnde ſi voueret contrahere matrimonium ad euitanda peccata illa contra caſtitatem, votum eſſet validum, vt tradunt communiter DD. & notauit Sanchez *d. cap.* 8. *n.* 53. Secundò, quando illa difficultas ſubſequitur votum, probatur tum eodem argumento, quod votum eſt de meliori bono; ſæpius autem peccanti contra caſtitatem melius eſt nubere, quam vri. 1. ad Cor. 7. tum quia talis non videtur voluiſſe ſe obligare, vt tali caſu caſtitatem ſeruaret, nam ſi prius expertus eſſet talem difficultatem ſe continendi, nullo modo aliquod ex præfatis votis emiſiſſet. Et hanc ſententiam Leandrus *d. q.* 3. exiſtimat quoad vtramque partem probabilem, non ſolùm ſpeculatiuè ob efficaciam rationum; ſed etiam practicè, & ſic in vſu tutam. Neque ex hac opinione ait poſſe ſequi inconuenientia aliqua, maláve, aut ſcandala, quæ ex aliis opinionibus (inquit) circa materiam grauiſſimam verſantibus ſequi non poſſint. Etenim (ſubdit) poſſunt ab omnibus, & iam ab aliis, quàm ab iſta oriri, ſi circumſtantiæ requiſitæ non obſeruentur; minimè verò ſi tales obſeruentur circumſtantiæ. Quarum vna (addit) in præſentiarum erit, ſi non cuiuſquam iudicio, quantumvis moraliter certo relinquatur, an vouenti omnibus conſideratis hic, & nunc ſalubrius, & expedientius ſit matrimonium; ſed maturo iudicio pij, & prudentis confeſſarij.

10 Nihilominus ampliatur tertiò contra præfatos Doctores, vt is, qui vouit caſtitatem, aut aliquod aliud ex prædictis votis emiſit, eodem voto obligetur, nec abſque diſpenſatione poſſit licitè matrimonium contrahere; non obſtantibus vehementibus carnis ſtimulis, & maximis difficultatibus ſeruandi caſtitatem ſiue præcedentibus, ſiue ſequentibus votum. Ita Sanchez *de matr. lib.* 7. *d. diſp.* 11. *n.* 9. *& lib.* 4. *ſum. c.* 8. *n.* 10. Gutier. *d. c.* 85. *n.* 2. Baſilius, Reginald. Bonac. Perez, Caſtrus Palaus, Diana, Auerſa, Trullench *locis ſuprà allegatis*, & Coninch *de ſacr. diſp.* 30. *n.* 28. Hancque concluſionem Sanchez *d. diſp.* 11. *n.* 9. dicit eſſe certiſſimam, & *d. c.* 8. *n.* 10. ait ſe non credere virum aliquem doctum & pium auſum fuiſſe huiuſmodi vouentem à voti obligatione eximere, & Coninch dicit eſſe communem Doctorum. Probatur, quia caſtitas, ſeu ſtatus cœlibatus, religionis, & ſacri Ordinis eſt tantæ excellentiæ, & perfectionis, & dignitatis, vt etiam expetendus ſit per ſummas difficultates, quas meritò ob illum aſſequendum quis ſuperare debet; & maximè cum abſolutè auxilio diuinæ gratiæ, quæ ei non deerit, orationibus, ieiuniis, aliiſque pœnitentiæ operibus, & ſacramentorum frequentia ſuperari queant. Confirmatur ex communi vſu Eccleſiæ, nam quantumvis quis maximas patiatur difficultates ſe continendi, ſi voueret caſtitatem aut religionis ingreſſum, vel antea vouit, ſemper ſolet à S. Pontifice diſpenſationem impetrare, quæ etiam illi non conceditur, niſi rigidiſſima commutatione iniuncta, vt etiam vtroque loco notauit Sanch. Præterea confirmatur, quia ſi liceret in praxim reducere contrariam ſententiam, aperiretur via ad facillimam prædictorum votorum violationem cum priuato vouentis damno, & communi etiam Eccleſiæ ſcandalo, & malo; nam deprauata cupiditas, & vehemens ad libidinem hominis natura corrupta propenſio plurimos falleret falsò exiſtimantes ſe continere non poſſe; ex quo plurima merita & egregia opera non ſolum vouenti, ſed & Eccleſiæ vtiliſſima impedirentur. Propterea iudicium, an omnibus conſideratis hic & nunc melius gratiuſque Deo ſit obſeruare votum, vel coniugalem ſtatum aſſumere, debuit ſuperiori Eccleſiaſtico relinqui; ſicque ſemper cenſendum melius, & gratius Deo obſeruare votum, donec ſuperior ipſe diſpenſet. Quare illa maxima ſe continendi difficultas ſolum eſt ſufficiens cauſa diſpenſationis, vt præfati omnes DD. Hinc

Ad primam rationem contrariæ ſententiæ reſpondetur votum caſtitatis, &c. eſſe de meliori bono; cum ſit de opere excellentiſſimæ perfectionis, quod non obſtantibus illis difficultatibus facere poteſt vouens, ſi vult, vt dictum eſt; licet etiam ratio euitandi periculum incontinentiæ, in eo qui vrgetur vehementibus carnis ſtimulis ac ſæpius labitur ſit bonum ſufficiens ad valorem voti de matrimonio ad illum finem contrahendo, ſi nullo ex aliis prædictis votis ſit iàm adſtrictus. Hinc ad primam partem ſecundi argumenti reſpondetur aſtricto voto caſtitatis abſolutè melius eſſe ſeruare caſtitatem promiſſam, vtpote rem optimam ſibi, quod & facere poteſt, vt dictum eſt. Ad ſecundam partem eiuſdem argumenti reſpondetur talem vouentem ſecundum communem vouentium intentionem cenſeri ſe obligaſſe, vt caſtitatem in eo caſu ſeruaret, quia communiter in vouentium poteſtate eſt illas difficultates euitare, vitando occaſiones, & etiam exercendo ſe in ieiuniis, & orationibus, ac Sacramentorum frequentia, & correſpondendo auxilio diuinæ gratiæ, quæ vouenti non deeſt; quod ſi prædicta nolit exequi ad tentationibus reſiſtendum, ſibi, non rei difficultati imputet; non enim ob ſuam inordinatam voluntatem acquirit ius frangendi ſua vota. Ad huius reſponſionis maiorem euidentiam Coninch *d. diſp.* 30. *n.* 28. notat, quod vt quis liberetur promiſſione etiam homini facta, non ſufficit omnis talis difficultas de nouo occurrens, quæ ſi fuiſſet ab initio præuiſa, deterruiſſet alterum à promittendo, ſed neceſſariò requiritur talis, quam promiſſarius non poteſt tollere, & quæ præuiſa communiter cordatum quemque à promittendo auerteret; in præſenti autem caſu difficultates ſeruandi caſtitatem abſolutè tolli poſſunt, vt ſuprà dictum eſt, & viri cordati, & timorati conſiderantes caſtitatis excellentiam, meritum, & præmium à Deo propoſitum caſtitatem illi promiſſam ſeruantibus, diuinæ gratiæ auxilio adiuti tales difficultates ſuperant, nec propter eas illos pœnitet votum emiſiſſe. Plura videantur apud Sanchez, & Coninch. 11

An, & quando mortaliter peccet, qui ſcienter contrahit matrimonium cum aſtricto voto caſtitatis, vel religionis, aut ordinis ſacri aſſumendi, vel non nubendi.

Certum eſt tertiò, eum qui ſciens illorum votum contrahit cum aſtrictis aliquo ex dictis votis caſtitatis, aut religionis, aut aſſumendi ſacros Ordines, aut non nubendi, quando eos ad matrimonium inducit abſolutè, vt ſecum contrahant, peccare mortaliter, licet alioqui illi ſint parati contrahere: ita DD. communiter *ſuprà & infrà* allegati. Petit enim ab illis actum, quem non poſſunt benè exercere, cum illi, qui tali tenentur voto non poſſint abſque peccatò mortali nubere, non obtenta prius voti diſpenſatione; idque confirmant latè tradita à me *in* 3. *Tom. mor. var. tit.* 9. *n.* 344. *ad* 348. Vbi de eo, qui in die ieiunij inuitat, & inducit alterum, quem ſcit obligari ad ieiunium, ad cœnandum. 12

Quid verò ſi ipſi præfatis votis caſtitatis, vel religionis adſtricti petant matrimonium, an quis ſciens illorum votum, matrimonium ab illis ſponte oblatum poſſit licitè acceptare, & cum iis contrahere. Videtur poſſe affirmari, quia ſæpè licitè accipiuntur quædam ab iis, qui illicitè dant, vt ex fructibus beneficij acquiſita ſuperflua, donata vel relicta à beneficiario in vſus profanos, ſuppoſito quod ſit eorundem fructuum dominus, nequeat tamen de illis ſuperfluis licitè diſponere in vſus profanos, de quo Leſſius *lib.* 2. *c.* 19. *n.* 48. & ego in *tom.* 2. *var. mor. tit.* 1. & vſus matrimonij ſæpè acceptatur licitè, licet petens illicitè petat, vt conſtat ex traditis *ſup. c.* 1. & in hoc caſu acceptans matrimonium ſponte oblatum, & contrahens non videtur nec cauſa peccati

alterius, nec ad illud cooperari. Et alicui fortè videri poſſet ita ſentire Pontium *loco ſuprà citato*, cum loquatur ſolùm de inducente, & petente matrimonium à talibus.

14 Nihilominus dicendum, ſcienter contrahentem cum habente votum perpetuæ caſtitatis, aut religionis, aut ſacri ordinis aſſumendi, aut non nubendi peccare mortaliter, tametſi is præueniat, & offerat matrimonium. Ita Gloſſa, Turrecremata id à contrario ſenſu colligentes ex can. *nos nouimus*, *verbo ſciens*, 17. *q.* 2. Syluest. Aſtenſis, Nauarr. Greg. Lopez, & alij *relati* à Sanch. *lib.*7. *de matr. d. diſp.*11. *n.*11. Gutierez *d.c.*85. *num.* 2. Reginaldus *d.lib.*31.*n.*185. Coninch *d.diſp.*30. *num.*35. Perez *dict. ſect.*4. *num.*11. *&* 12. & Trullench *in decalog. tom.*1. *lib.*1. *c.*2. *dub.*25. *n.*2. Probat Sanch. quia illud votum eſt impedimentum ſpeciale matrimonij, vt eſt contractus, qui inter duos neceſſariò debet conſiſtere, ac proindè vtrumque contrahentem afficit, & impedit, ita quod in neutro contrahente debet eſſe impedimentum impediens, vel dirimens, vt iuſtus, & licitus ſit matrimonij contractus. Quare licet ceſſet cooperatio, cum aſtrictus voto eſt paratus, & inducit alterum ei ſponte offerens matrimonium, qui vt ſuæ vtilitati conſulat, acceptat; non ceſſat tamen ratio peccati, eo quod contrauenitur impedimento impedienti. Vnde diuerſa eſt ratio contrahentis cum excommunicato ſponte offerente matrimonium; quia excommunicatio non eſt ſpeciale impedimentum matrimonij, ſed ſicut peccatum mortale impedit omnium ſacramentorum receptionem ratione indignitatis recipientis; ita etiam excommunicatio ex ſpeciali ſtatuto Eccleſiæ, quæ ſic voluit ob reuerentiam tanti Sacramenti; ideo cum non ſit ſpeciale impedimentum matrimonij, vt contractus eſt, ſed ſolum vt ſacramentum eſt, id impedimentum non afficit vtrumque contrahentem; & ita niſi alter inducat excommunicatum, non peccat contrahendo cum ipſo. Coninch verò aliter probat, quia etſi ligatus aliquo ex prædictis votis, cum quo alter tamen contrahens vſurpat ſibi rem alteri obligatam, quam ille validè offerre non poteſt, nec alterius poteſtati ſubducere, niſi idem contrahens obligationem acceptando eam ſibi vſurpet; atque ita directè etiam alteri iniuriam infert. Secùs autem eſſet (docet idem Coninck) ſi alteri tantùm eſſet matrimonium illicitum ob perſonalem prohibitionem, quia hæc non afficit non prohibitum; atque adeo ſi iſte non inducat, ſed tantum acceptet matrimonium ab eo oblatum, quia ita ſibi expedit, non peccat, nec cooperatur illius peccato, vt in ſimilibus oſtenſum eſt *capite primo*.

Habenti ſimplex votum caſtitatis, vel religionis, vel ſacri ordinis aſſumendi, vel non nubendi, interroganti, an valeat matrimonium cum his celebratum, quomodo reſpondendum; & an liceat illi ſuadere matrimonium, ſi ſæpius labatur in venerea.

15 Qualiter autem aſtricto voto ſimplici caſtitatis, vel Religionis, &c. interroganti, an eo voto non obſtante poſſit validè contrahere matrimonium, ſit reſpondendum. Quidam à Sanch. *d.diſp.*11 *num.*12. Gutier. *dict. c.*85.*n.*5. & à Leandro Diſcalc. *dict.tract.*9. *diſp.*23.*q.*5. relati dixerunt reſpondendum, fore inualidum; quod tamen eſſet mendacium, & ideo à tali reſponſione cauendum. Baſil. Pontius *d.c.*12. *n.*12. (cuius dictum vt probabilius approbat Leandrus *dict.queſt.*5.) dicit poſſe reſponderi matrimonium cum peccato grauiſſimo validè tamen contrahi, in hócque ait nullum ſcrupulum eſſe; cum parum referat, quod alius ex tali reſponſo ſumat occaſionem contrahendi cum peccato, alias ſiquidem idem damnum ſequitur, (inquit) ſi eadem doctrina materna lingua ſcribatur, in qua addiſcere poſſint contrahentes. Clariùs, & aptiùs Sanchez *d.n.*12. *& lib.*4. *ſum.d.c.*21. *num.* 6. & poſt eum Gutier. *cit.n.*6. & Valerius Reginaldus *dict. lib.*31. *n.*186. aiunt prudenter eludendam interrogationem cauta reſponſione, celando veritatem abſque mendacio, ſcilicet reſpondendo grauiſſimum, & ſacrilegium eſſe contrahere cum tali voto; & ex huiuſmodi ſacrilego matrimonio infelices euentus, ac Dei ſupplicia poſſe iure optimo timeri, atque ita diuertendo in alium ſermonem, obliuiſcetur interrogans directæ reſponſionis. Lex enim charitatis non ſolum præſcribit ne proximo præbeamus occaſionem peccati, ſed etiam vt ab eo auertamus quantum poſſumus. Quod ſi non detur commoditas tacendi veritatem, diuerſióque non ſufficiat, vt interrogans deſiſtat; reſpondere veritatem dicendo validum fore matrimonium, ſed grauiſſimum ſacrilegij peccatum, nulla eſt culpa ſcandali aut occaſionis datæ peccandi; quia propoſita grauitate peccati non datur occaſio ruinæ, ſed potiùs cauendi ruinam. Neque doctrina de validitate matrimonij non impedita per ſimplex votum eſt de ſe prouocatiua ad peccandum; alioqui non liceret eam in libris tradere; quodque ea quis ad peccatum abutatur, ex ipſius ſola malitia prouenit. Addit ergo Sanchez quod erit culpa venialis, quando valdè commodè poteſt interrogatus eludi; & interrogato occurrit modus id efficiendi. Dicit tamen, quod nunquam erit mortalis culpa, niſi quando in reſpondente adeſt malitia; ſcilicet quia tali tempore, & forma reſpondet, vt alter credere poſſit eum velle, vt non obſtante voto contrahat matrimonium; atque ita reſpondendi modus ſit quædam tacita inductio.

An verò eidem habenti ſimplex votum caſtitatis, 16
vel aliud ex votis impedientibus matrimonium, qui venereis vexatus tentationibus præ fragilitate facilè labitur, nec alia via ſeu aliis remediis illi ſuccurri poſſit, liceat ſuadere vt matrimonium ineat; de hac difficultate, ac difficultate generali, an poſſit conſuli minus malum ad euitandum maius ei, qui paratus eſt maius peccatum committere, latè Sanch. *d. diſp.*11. *à n.*14. & poſt Gutierez *d. c.*85. *n.*6. *ad finem* Baſilius Pontius *de matrim. lib.*5.*cap.*18. *& lib.*6.*dict.cap.*12.*num.*13. Et quoad hanc particularem difficultatem ſupponendo contra nonnullos licitum eſſe in genere loquendo ſuadere minus malum parato, & actualiter volenti committere maius malum, à quo aliâ viâ nequeat auerti, Sanchez *d.diſp.*11.*num.*19. *& lib.*4. *ſum.d. cap.*21. *n.*7. reſpondet, quod & moraliter loquendo, & in plurimum nunquam licet conſulere ligato his votis paſſímque in venerea labenti, vt minus malum perpetret ineundo matrimonium; nihilominus ſi eiſdem votis adſtrictus ita malo inhæreat, vt nec diſpenſationem voti petere vellet, neque à venereis deſiſtere, ſed omnino paratus eſſet ad illis vacandum, ſperaretúrque matrimonio inito illi malo conſultum fore, liceret id minus malum conſulere. Et hoc idem docent Gutierez *d. n.*6. Fagundez *in decalog.lib.*4.*c.*2.*n.*16. Baſil. Pontius (cui adhæret Leander Diſcalc. allegata *diſp.*23. *q.*7.) *d.c.*12. *n.*13. hanc ſpecialem reſponſionem ex illa doctrina generali ſuppoſita inferens his verbis: *Homini, qui tenetur voto caſtitatis parato plura committere peccata contra votum præ fragilitate ſua, ſi alia via citò illi ſuccurri non poſſit, conſuli poteſt tanquam minus malum, vt contrahat matrimonium; cum in eo contrahendo tantum vnum peccatum committat, vitet plurima; & poſt contractum matrimonium facilis ſit impetratio diſpenſationis voti in ordine ad petendum debitum.* Plura videantur apud Sanch. & Pontium *locis citatis*, & apud Fagundez *dict. cap.*2. *à num.*15. *ad* 18.

Ligatus

Digitized by Google

Ligatus voto ſimplici caſtitatis perpetuæ, aut religionis, aut aſſumendi ordines ſacros, aut non nubendi, ſi abſque diſpenſatione contrahat matrimonium animo ingrediendi religionem ante conſummationem, an peccet mortaliter.

Et prædicta quando is, qui ligatus eſt ſimplici voto perpetuæ caſtitatis, vel religionis, aut ſacri ordinis aſſumendi, vel non nubendi abſque diſpenſatione contrahit abſolutè matrimonium. Cæterum grauis difficultas eſt, an adſtrictus aliquo ex præfatis votis non obtenta prius diſpenſatione poſſit licitè, & abſque peccato ſaltem mortali contrahere matrimonium animo illud non conſummandi, ſed ingrediendi primo tempore religionem. Circa quam difficultatem variæ ſunt Doctorum ſententiæ.

17 Aliqui ergo (& ſit prima ſententia) loquentes de aſtricto voto caſtitatis aſſerunt, illum non peccare mortaliter, ſi contrahat matrimonium animo firmiſſimo non conſummandi matrimonium, ſed ingrediendi religionem ſuo tempore ante conſummationem, etiamſi alter contrahens eius votum, & animum ignoret. Ita Guilielmus Altiſſiodotenſis, Scotus, Maior, Paludanus, Angelus, Caietanus, Ioſephus Angles, Petr. Ledeſma, Tabiena, Calderinus à Sayto, Azorio, Sanchez, Gutierrez, & Leſſio *locis infrà allegatis relati*; & loquentes de aſtricto voto religionis emiſſo poſt ſponſalia, præſertim iurata, eum non peccare mortaliter contrahendo matrimonium animo ingrediendi religionem ante conſummationem, docuerunt Antonius de Butrio, Alexander de Næuo, & Petrus Ledeſma, quos Sanchez *de matr. lib.* 1. *diſp.* 43. *num.*6. & Gutierez *cap*, 25. *num.*2. referunt. Imò ad id teneri, cum poſſit ſatisfacere iuramento contrahendo cum ſponſa, & etiam implere votum religionis ingrediendo intra primum bimeſtre, tradidere Ricchardus, Nauarrus, Ledeſma, Maiolus, Ioſeph Angles, & Vega, quos refert Sanchez *d. diſp.* 23. *num.* 2. loquens autem de eo qui habet votum ſimplex religionis, & caſtitatis, ſeu cœlibatus; illum poſſe licitè contrahere matrimonium abſque animo conſummandi, eo quod non ſit contra votum, quia poſt matrimonium ratum poteſt impleri, abſolutè tenet Hurtadus *de matr. diſp.* 25. *diffic.* 25. *num.* 4. Denique Stephanus Bannes *de ſacramentis tract.* 12. *de impedimentis matrimonij non dirimentibus, verſiculo nihilominus*, abſolutè aſſerit nullo modo peccare eum, qui cum voto non nubendi, aut caſtitatis, aut religionis contrahit matrimonium abſque animo conſummandi, ſed religionem ingrediendi. Et idem Hurtadus, Baones, & etiam cæteri Doctores præallegati ſentiunt de ligato voto aſſumendi Ordines ſacros ducente vxorem eodem animo ingrediendi religionem ante conſummationem, ob rationem, de qua infrà.

18 Probatur hæc ſententia primò, quia quoties quis vtitur iure ſuo, nullam alteri infert iniuriam, culpamve aliquam iniuſtitiæ committit: at quiuis ex Eccleſiæ inſtituto ante matrimonij conſummationem habet ius ingrediendi religionem, vt ſupra capite primo oſtenſum eſt. Secundò quia matrimonij contractus ſecundum ſe non opponitur voto caſtitatis, vel religionis, ſed tantum eius conſummatio in actu vel in intentione; alioqui B. Virgo contrahendo cum S. Ioſeph egiſſet contra ſuum votum caſtitatis; & etiam nullo in caſu poſt votum caſtitatis, vel religionis liceret contrahere matrimonium animo non conſummandi, contra dicenda infra. Confirmatur, quia contrahentes, dum contrahunt, non intendunt ſibi imponere neceſſitatem conſummandi, ſed in contractu ex parte vtriuſque ſubintelligitur conditio conſummandi, niſi religionem fuerit ingreſſus. Hinc tertiò probatur, quia matrimonij contractus ſecluſa conſummatione non impedit religionis ingreſſum, & conſequenter nec ſacrorum ordinum aſſumptionem, nec caſtitatem, ſeu cœlibatum; ergo prædictis votis adſtrictus illis non impeditur matrimonium contrahere, nec peccat contrahendo animo ingrediendi religionem. Neque dicatur, licet non peccet contra votum, peccare tamen iniuriam inferendo alteri coniugi, qui ſi ſciret illius animum ingrediendi religionem poſt contractum, non contraheret. Nam primò reſpondetur, iuxta dicta nullam inferre iniuriam, cum vtatur iure ſuo. Secundò, quia cum actus ex ſe non eſt contra iuſtitiam, animus quo fit non infert iniuriam, cum intus maneat; ingredi autem religionem poſt matrimonium ratum non eſt contra iuſtitiam, quare nec contrahere cum eo animo. Tertiò, quia aliàs, qui tali animo contraxiſſet matrimonium, non poſſet poſtea religionem intrare. Denique in caſu voti religionis emiſſi poſt ſponſalia, probatur hæc ſententia ex cap. *commiſſum, de ſponſalibus*, vbi ſummus Pontifex dicit, eum qui iurauerat puellæ ſponſalia, & poſtea elegerat, & volebat ingredi religionem, tutius facturum, ſi antea contraheret, & poſtea ingrederetur religionem; & hunc feciſſe votum videtur apertè colligi ex illis verbis textus, *priuata lege ductus ad frugem melioris vitæ ſuſpirat.* Quando votum ſit priuata lex. Hæc quoad primam ſententiam, quam probabilem dicit etiam Sanchez *dict. diſp.* 43. *num.*6 *fine*, & etiam Diana *part.* 3. *tract.*4. *reſolut.*281.

Secunda ſententia eſt Baſilij Pontij *lib.* 6. *de matr. cap.* 12. vbi reſoluit difficultatem pluribus dictis. Igitur primò dicit *num.* 4. ſi poſt votum caſtitatis ab altero emiſſum vterque contrahat cum expreſſa conditione non conſummandi, vel alter qui non tenetur voto caſtitatis, & ipſe faciat votum caſtitatis, vel copiam adimpletionis voti, & ſeparandi thorum, & faciendi omnia quæ pertinent ad adimpletionem voti, licitè, & abſque peccato contrahitur. Baſilium ad verbum ſequitur Martinus Perez *de matr. diſp.*23. *ſect.*4. *num.* 3. nituntur ratione, de qua ſuprà, ſcilicet quod votum caſtitatis eatenus eſt impedimentum ad contrahendum, & ad volendum contrahere, quatenus eſt in ordine ad violandam caſtitatem, vel cum periculo caſtitatis. Idem ſentit Auerſa *q.* 20. *ſect.* 4. *verſic. ſi quis verò*, vbi ait, quod voto caſtitatis adſtrictus contrahens animo non conſummandi, conſentiente in hoc altero coniuge, aut etiam ſimili voto ſe obligante ad perpetuam continentiam, non peccet contrahendo, dummodo abſit periculum copulæ, quia ſic non agit contra caſtitatem, & tale dicit fuiſſe Matrimonium Beatiſſimæ Virginis, & Sancti Ioſeph. Ita etiam ſentire Rebellum *de oblig. inſtit. p.* 2. *lib.* 3. *q.* 17. *n.*2. ſcilicet non peccare adſtrictum voto ſimplici caſtitatis ſi inſeratur matrimonio conditio de continendo, tradit Pontius eodem *num.* 4. fine. Sed Rebellus id dicit attenta tantum ratione quarta pro ſequenti ſententia adducta, ſecus attentis aliis tribus rationibus ab eodem adductis. Hic etiam aduertendum duxi, conditionem de non conſummando matrimonium, ſeu de continendo, inſertam contractui matrimonij eſſe contra matrimonij ſubſtantiam, illudve reddere nullum, vt latè contra eoſdem Pontium, & Rebellum probaui *in priori tractatu de contractu matrimonij, cap.* 10. *a n.* 216. *ad* 227. *& n.* 219. probaui etiam nullum eſſe contractum his celebratum verbis, *contraho tecum, ſi voueas nunquam petere, vel reddere.* 19

Secundò dicit idem Pontius *d. cap.* 12. *num.* 5. quod 20
ſi quis ligatus voto non contrahendi matrimonium, abſque diſpenſatione contrahit, peccat mortaliter

directè contra votum, quamuis habeat animum non conſummandi; quis, inquit, agit contra votum? nam etſi habeat animum non conſummandi, in ipſo tamen contractu violatum eſt votum; ita etiam Martinus Perez *d. ſect.* 4. *n.* 6. & Auerſa *etiam d. ſect.* 4. *verſic. ſed dicendum ſine.*

21 Tertiò eodem *num.* 5. dicit Pontius habentem votum de ſuſcipiendo ordine ſacro, inſcia coniuge, contrahentem cum illa peccare mortaliter; quia ſe exponit periculo non implendi votum, cum ſemel contracto matrimonio non poſſit ad ſacros ordines conuolare ſine conſenſu coniugis, vt definitum eſt in Extrau. *Antiqua, Ioan. XXII. de voto.* In eo enim (ſubdit) differt à tranſitu ad religionem, & grauem iniuriam irrogaret coniugi, cum per ordinem non diſſoluatur coniugium. Idem iiſdem verbis tradit Perez *d. ſect.* 4. *n.* 7. & etiam loco citato Auerſa, dicens quod ſalis peccaret directè contra votum, dum contraheret, qui ſic ſe inhabilem redderet ad ſuſcipiendum ordinem ſacrum, ad quem admitti non poteſt ſine conſenſu alterius coniugis. Verum ſuppoſita doctrina eorundem Pontij, & Perez, de qua *num. ſequenti*, & tradita eſt in prima ſententia, quod aſtrictus voto religionis non peccet contrahendo animo ingrediendi religionem, neque peccabit aſtrictus voto aſſumendi ordines ſacros contrahens animo ingrediendi religionem, & in ea profitendi, quia tunc matrimonium nullum ponit impedimentum obſeruationi voti, cum factus religioſus ſit habilis ad ordines aſſumendos, poſſitque aſſumere ſine alterius coniugis licentia.

22 Quartò *eodem num.* 5. Pontius dicit, aſtrictum voto religionis, ſi abſit periculum remanendi in ſæculo, & conſummandi contrahendo, non peccare mortaliter contra votum; quia, vt in probatione primæ ſententiæ dictum eſt, iure ipſo conceſſum eſt bimeſtre ad tranſeundum ad religionem: Ac proinde poteſt implere votum, & aliàs coniugi ignato nullam facit iniuriam, cum vtatur iure ſuo, vt *ſupra, num.* 19. dictum eſt. Quare (ait) ſolùm erit otioſitas quædam actus, & contractus, in quo ſecluſo periculo conſummandi nulla apparet culpa mortalis. Ita etiam iiſdem verbis Perez *d. ſect.* 4. *n* 8.

23 Quintò eodem *n.* 5. idem Pontius dicit, quod aſtrictus tantum voto caſtitatis contrahens cum ea, quæ ignorabat votum, & ſine conditione mutua ſeruandi caſtitatem, peccat mortaliter. Rationem adducit, quia cum votum ſit caſtitatis, non religionis, exponit ſe periculo violandi votum, ſi contrahit abſque animo tranſeundi ad religionem ante conſummationem. Nam matrimonium communi modo contractum eſt in ordine ad copulam, quæ illi qui tenetur voto, non licet. At verò (ſubdit Pontius) ſi cum animum habeat, & aliàs non ſit periculum non tranſeundi ad religionem, non erit peccatum mortale contrahere cum eo animo, quia contractus matrimonij ſic celebratus non pugnat cum voto caſtitatis, iuxta ſuperius tradita. Ita Pontius, & poſt eum præfatus Martinus Perez. Qui omnia, quæ ibi dicit, ſumpſit ex eodem Pontio.

24 Tertia, & magis communis, & longè probabilior ſententia aſſerit prædicta vota ſimplicia caſtitatis perpetuæ, religionis, aſſumendi ordines ſacros, & non nubendi, omnino impedire matrimonium, & illis ligatos ineuntes matrimonij contractum peccare mortaliter, tametſi contrahant abſque animo conſummandi, vel cum intentione tranſeundi ad religionem ante conſummationem, etiamſi votum ſit emiſſum poſt ſponſalia, ſiue is qui voto tenetur contrahat altero coniuge ignaro, ſiue illo conſentiente, & etiam ſtatim votum emittente non conſummando. Ita Gloſſa *in dict. cap. commiſſum, verbo Tutius, ibidem* Hoſtienſis, Butrius, Ioan. Andreas, Præpoſitus. Item M. Antonius Cuccus, D. Bonauentura, Ricchardus, D. Sotus, Adrianus, Sylueſter, Roſella, Tabiena, Per. Soto, Nauarrus, Beia, Ledeſma, Manuel, Corduba, Henriquez, & Vega, quos referunt, & ſequuntur Sayrus, Azorius, Gutierez *locis ſuprà, n.* 17. *citatis*, & Sanchez *d. diſp.* 43. *num.* 5. *&* 10. Ita idem Sanchez *de matr. lib.* 7. *diſp.* 11. *num.* 8. *& lib.* 4. *ſum. cap.* 25. *num.* 4. Auguſtinus Barboſa *ad d. cap. commiſſum, de ſponſ. n.* 4. Ledeſma *de iuſtit. lib.* 2. *cap.* 41. *n.* 50. Rebellus *de oblig. iuſtit. p.* 2. *lib.* 3 *q.* 7. *ſect.* 1. Bonacina *de matr. q.* 3. *p.* 14 *num.* 7. *& de præceptis decalog. diſp.* 3. *q.* 2. *p.* 5. §. 5. *n.* 1. Martinus Perez *d. diſp.* 51. Coninch *diſp.* 34. *dubitat.* 5. *&* 7. Caſtrus Palaus *p.* 5. *tr.* 28. *diſp.* 3. *punct.* 4. §. 7. *&* 8. *diſp.* 4. *p.* 2. §. 1. *n.* 13. Villalobos *p.* 1. *ſumm. tract.* 13. *diff.* 13. Egidius Trullench. *in decal. lib.* 2. *cap.* 2. *dub.* 25. *n.* 2. Reginaldus *lib.* 31. *n.* 258. *verſic. ad ſecundum*, Filliucius *tom.* 1. *tr.* 10 *p.* 1. *n.* 282. Leander Diſcalceatus *d. tract.* 9. *diſp* 2. *q.* 4. & Diana *d. reſolut.* 281. & etiam Auerſa *d. ſect.* 4. *verſic. Rurſus*, quando contrahens eſt adſtrictus voto religionis, vel aſſumendi ordines ſacros, vel non nubendi; & *verſic. ſi verò*, quando eſt adſtrictus voto caſtitatis, & contrahit eo animo, ſecluſo conſenſu alterius coniugis: quo caſu ita ſentiunt etiam Coninch, Pontius, & Martinus Perez *locis ſuprà citatis.*

Hæc ſententia, ſi contrahens ſit ligatus voto non nubendi, patet ex traditis *n.* 20. agit enim directè contra votum.

25 Si verò contrahens cum eo animo ingrediendi religionem teneatur voto caſtitatis, aut religionis, vel ordinis aſſumendi, & ita contrahat altero coniuge ignato, & non conſentiente: Probatur, quia facit notabilem iniuriam alteri coniugi (præſertim ſi ſit puella) quia licet poſt contractum habeat ius ingrediendi religionem, tamen ab initio contrahere cum eo animo eſt decipere coniugem in re graui, cum quilibet contrahens niſi contrarium manifeſtet, præſumatur animo conſummandi contrahere, quia is eſt communis modus contrahendi, & conſequenter ſi ab hoc communi modo deſiſtat, contrahentem decipit (quæ ſi id ſciuiſſet, fortè non contraxiſſet; cogiturque eſſe abſque nuptiis, donec ipſe profiteatur, & ſi ingrediatur, eſſe vxorem Monachi cum ſuo dedecore, ſi profiteatur; & fortè illud damnum incurret, quia fortaſſe putabitur deflorata, nec tam commodè iterum nubere poterit. Quare non obſtat, quod poſt contractum matrimonium ante conſummationem liceat ingreſſus in religionem, cum ius id vtrique coniugi permittat; id enim procedit, quando vterque bona fide contraxit, quo caſu eſt vtriuſque par ius, & æqualis conditio; & illis permiſſum à iure, ne matrimonium impediat Spiritus ſancti inſtinctum, ſi fortè inter ea alteri eorum inſpiret propoſitum religionis; non verò ius permittat, vt ab initio quis contrahat doloſè, & cum eo animo tranſeundi ad religionem; tunc enim non ſeruatur æqualitas, diſparque eſt in ipſo contractu vtriuſque intentio; quia fœmina, ſeu alter coniux, qui voto non tenetur contrahit bona fide, & modo conſueto, & contrahens voto ligatus nullam (vt modò ſupponitur, habet neceſſitatem ita contrahendi. Et licet eo animo, contrahens non faciat propriè iniuriam, & contra iuſtitiam in contrahendo, quia ſolus animus interior non facit eſſe iniuſtum contractum, qui aliàs eſt in hoc, vt dictum eſt *n.* 18. tamen dicitur facere, & facit Iniuriam contra charitatem, ſic doloſè contrahendo. Et ex hoc, quod in contrahendo non facit iniuriam contra iuſtitiam, ſed ſolum contra charitatem, ſi iuſta cauſa non ſuppetebat, iuxta dicenda infrà, fit vt poſt contractum ante conſummationem poſſit licitè ingredi religionem, quia cum ius id concedat, non cenſetur ſe tanto bono priuare ob aliquod incommodum

dum, quod fortè alteri obueniet, cum iure ſuo vtatur. Ita Sanchez *d. diſp. 43. num. 10. verſic. ad confirmationem.* & Leſſius *d. num. 50. verſic. ad confirm.* Imò ſi voto religionis tenebatur, tenebitur intrare religionem, non obſtante tali contractu matrimonij, vt tradunt loco citato Leſſius, Sanchez *d. diſp. 43. num. 9. & dixi ſupra, cap. 1. n. 108.* Ex quibus manet ſatisfactum primo argumento, & tertio primæ ſententiæ, & replicis factis inſtantiæ contra confirmationem poſt primum argumentum einſdem ſententiæ primæ adductum. Ex dictis etiam infertur contra Gloſſam, Hoſtienſem, Butrium, Panormitanum, Ioannem Andream, Alexandrum de Neuo *in d. cap. commiſſum*, quos refert Sanchez *d. diſp. 43. n. 11.* etiam eum, qui nullo ex præfatis votis tenetur, peccare mortaliter, ſi abſque neceſſitate, aut iuſta cauſa altero coniuge inſcio contrabat animo ingrediendi in religionem. Id enim probat ratio adducta fundata in deceptione, & iniuria alterius, quæ æqualis eſt, etiam quando non præcedit votum. Confirmatur ab Azorio loco citato, quia matrimonium ideo contrahitur, vt compleatur, & qui contrahit, debet in animo habere matrimonium perficere, & conſummare, niſi aliundè peculiari aliquo iure, & ratione impediatur, vel ad altiorem ſtatum religionis aſſumendum à Spiritu ſancto moueatur. Et ita certè ſentiunt Recentiores *ſuprà allegati*, & in terminis Sanchez *d. n. 11.* & apud eundem Ledeſma, Manuel, & alij.

26 Si autem aliquo ex præfatis tribus votis ligatus eo animo non conſummandi, ſeu ingrediendi religionem contrahat altero coniuge conſentiente, & etiam ante contractum emittente, vel ſtatim poſt contractum ſpontè, & abſque pacto in ipſo contractu inſerto (nam ſi contrahérent cum conditione non conſummandi, vel cum pacto vouendi caſtitatem, iam matrimonium eſſet nullum, vt *ſuprà n. 19.* aduerti) vouendi. Probatur hæc eadem ſententia, quod contrahendo peccet mortaliter, ſi abſque neceſſitate, & iuſta cauſa id faciat. Primò contractus matrimonij talibus votis adſtricto per ſe loquendo parum conueniens eſt, & aliquo modo derogans dignitati talium votorum: indecens enim eſt ei, qui ſe Deo totom deuouit, dare alteri, ſeu mulieri poteſtatem in corpus ſuum ad vſum matrimonij etiam remotam, & in actu primo: per contractum autem matrimonij traditur talis poteſtas, & contrahitur obligatio ad copulam; ergo id facere abſque neceſſitate eſt peccatum graue: eo etiam animo contrahere non eſt conueniens ſacramento ipſi, quia ſic contrahens videtur illud illudere. Secundò, quia negari non poteſt, quin ſe exponat manifeſtiſſimo periculo animum mutandi, & deſiſtendi ab ingreſſu religionis, & ſic votum violandi; eidem etiam periculo violandi votum, ſi ſit caſtitatis, & aſſumendi ordinem ſacrum, ſe exponit, quia poteſt eſſe, vt non admittatur ad profeſſionem, & cogatur redire ad ſæculum, & conſummare matrimonium; quia etſi alter coniux ſcienter conſenſiſſet, vel etiam votum caſtitatis ante, vel poſt contractum matrimonij emiſiſſet, adhuc tetinet ius petendi debitum coniugale, & ſi petat, licet illicitè, alter cogitur reddere, vt capite primo oſtenſum eſt. Et dato etiam quod iſte non peteret debitum, aut alter non teneretur reddere, adhuc tamen moraliter loquendo cohabitando cum vxore remanet expoſitus periculo incontinentiæ; ergo ſaltem ratione huius moralis periculi talis contractus eſt illicitus, & peccatum graue.

27 Ex quibus ad argumentum ſecundum primæ ſententiæ reſpondetur, contractum matrimonij non oppoi directè voto caſtitatis, &c. & cum qui voto tenetur, contrahendo cum eo animo non agere directè contra votum, agere tamen indirectè, quatenus ſe exponit morali periculo illud violandi. Et præterea licet directè non opponatur, eſt tamen indecens ei, qui voto tenetur, & voti dignitati derogat, vt dictum eſt. Ex iis etiam manet ſatisfactum fundamentis Pontij; ſemper enim moraliter loquendo illis votis religionis, & caſtitatis ligatus contrahendo matrimonium ſe exponit periculo viulandi votum; ac detogat voti dignitati, cùm id faciat abſque neceſſitate, ſecus exiſtente neceſſitate, & iuſta cauſa.

Quare aduertendum in aliquibus caſibus, licere habenti votum caſtitatis, aut religionis contrahere animo firmo intrandi in religionem ante matrimonij conſummationem, vt ex notabili metu famæ propriæ, vel vitæ amittendæ, niſi contraheret; vel quia aliter non poteſt ingredi religionem, qui tenetur incluſus in cubiculo, vel in carcere; vel ad euitandum magnum ſcandalum, Ita Sanchez *d. diſp. 43. num. 8.* & alij Recentiores *ſuprà n. 24. relati*: Imò ſi poſt ſponſalia quis votum caſtitatis, aut religionis feciſſet, & ni cum ſponſa contraheret, ipſa incurreret aliquam notam infamiæ, vel proles fortè ex ea ſuſcepta remaneret illegitima, tunc non ſolùm poſſet, ſed & teneretur contrahere eo animo (niſi fortè priùs diſpenſationem voti obtinuiſſet) matrimonium, & poſtea ante conſummationem ingredi religionem, vt ita dedecori fœminæ conſuleretur, & proles ex ea ſuſcepta legitima euaderet; id enim exigeret ratio reparandi damni. Ita poſt Henriquez, & Ledeſmam, Sanchez *d. diſp. 43. num. 4 & diſp. 44* & colligitur ex traditis capite primo. 28

29 Ad vltimum argumentum primæ ſententiæ *n. 18.* adductum, deſumptum ex cap. *commiſſum*, *de ſponſalibus*: Reſpondetur intellectum illius textus ioxta Doctores magis communiter eſſe, quod iuuenis, de quo ibi, qui iuramento intra biennium ſe ducturum puellam, non emiſerat religionis votum, ſed ſub biennij finem ſuſpenſo, & incerto animo fuerat contraheteme matrimonium, an religionem ingrederetur, & ita tem totam in tempus differebat, vt conſtare videtur ex illis verbis textus; *& poſtea ſi elegerit*, quaſi notum ſtatuiſſet, religioſum ſtatum aſſumere; quare nec promiſſum implebat, nec ad religioſum ordinem tranſibat, ideo quia tempus inſtabat, quo iuramentum obligabat, decreuit S. Pontifex, tutius eſſe ſtatim matrimonium contrahere ad ſeruandum iusiurandum, & non euitandum periurium, quia poſt matrimonium contractum, & non conſummatum, intra bimeſtre à iure conceſſum deliberare poterat de ingreſſu in religionem. Ita Azorius *p. 1. lib. 11. cap. 5. q. 5. verſic. videtur*, Sanchez *d. diſp. 43. num. 5. ad 1. arg. & n. 10.* Auguſtinus Barboſa *collect. ad d. cap. commiſſum num. 2.* Leſſius *d. loco ſuprà citato*, & Canoniſtæ *ibidem*, & alij Summiſtæ, & Theologi, quos Barboſa, & Sanchez referunt. Neque huic intellectui obſtant illa verba eiuſdem textus, *priuata lege ductus.* Nam Gloſſa *ibidem*, & Hoſtienſis pro intellectu remittunt lectorem ad cap. *licet*, de Regularibus, vbi ponitur ſimile verbum; & conſtat non accipi pro voto: explicant ergo Gloſſa, & Hoſtienſis *ex amore, & charitate Dei, vel ex lege*, quæ inſtinctu Spiritus ſancti imprimitur. Ita etiam Barboſa *ad d. cap. commiſſum, n. 5.* & Sanchez *d. diſp. 43. n. 10.*

His ad abundantiam præmiſſis, accedamus ad reſoluendas difficultates in propoſitione huius paragraphi primi contentas, & prima ſit:

Qui poſt votum caſtitatis abſque diſpenſatione contraxit matrimonium, an, & qua ratione impediatur petere debitum?

Dubium primum, an qui poſt ſimplex votum caſtitatis perpetuæ abſque diſpenſatione contraxit matrimonium 30

trimonium, poſſit licitè petere debitum coniugale prima vice, vel ſaltem poſt ſemel conſummatum matrimonium.

Aliqui ex antiquioribus Doctoribus, quos refert Sanchez *lib..de matr.diſp.*33.*n.*5.nempe D.Bonauentura, Gloſſa, Gaëta, & Hieronymus Mangrauia, aſſeruere per ipſum matrimonium contractum extingui obligationem voti durante matrimonio, atque adeo poſſe licitè petere debitum eodem matrimonio durante. Primò, quod maior ſit obligatio matrimonij, quàm voti, ita quod voto caſtitatis ligatus alteri coniugi exigenti debitum tenetur reddere, vt poſtea probabitur. Secundò quia matrimonium extinguit etiam ſponſalia antecedentia de contrahendo cum alia.

31 Alij, & multò plures dixerunt peccare tantum cum primum petit, & conſummat matrimonium, poſtea verò licitè debitum petere, ac ſi non voviſſet caſtitatem. Ita Gloſſa, Cardinalis, Alexander de Neuo, Anecharanus, Ioannes de Fribrgo, Hoſtienſis, Calderinus, Gerſon, Angelus, Veracrux, Viguerius, *relati* partim ab Azorio *part.*1.*lib.*11.*cap.*21.*q.*1. partim à Sanchez *d.diſp.*33.*n.*4.vbi etiam ſine tefert Vegam,& Sà exiſtimare hanc ſententiam non eſſe improbabilem. Probatur hæc ſententia primò, quia ſemel conſummato matrimonio iam non poteſt caſtitatem ſeruare, vnde & tenetur reddere debitum, iuxta infra dicenda. Secundò, quia ea videtur eſſe intentio vouentis, vt ſolum extra matrimonium caſtitas ſit obſeruanda. Quemadmodum qui poſt votum religionis abſque diſpenſatione, & culpabiliter contraxit, non tenetur ad paupertatem, & caſtitatem in voto religionis incluſas, quia vouentis intentio præſumitur eſſe, vt ſolum in religione ea obſeruet. Tertiò, quia notabilis rerum mutatio, maiorque difficultas non excogitata ab initio ſuperueniens extinxit à voti obligatione, qua de cauſa, qui poſt votum caſtitatis culpabiliter contraxit matrimonium, non tenetur ante conſummationem ingredi religionem (vt infra probatur) ob magnam difficultatem ſtatus religioſi; matrimonio autem ſemel contracto longè difficilius (quod vouens ab initio non excogitauit, cum haberet animum alienum à matrimonio) ſit caſtitatem promiſſam ſeruare abſtinendo à debiti petitione, eum debeat cohabitare cum vxore, & cum ea in eodem lecto dormire, vnde vouens ſemper eſſet peccati periculo expoſitus. Si dicatur, mutationem,& difficultatem maiorem prouenire ex eius culpa, & etiam eſſe intrinſecam, & incluſam in ipſo voti obiecto, quod eſt abſtinere ab omni actu venereo, ad quem fortior matrimonij lex non obligat; cuiuſmodi eſt petitio, cum matrimonium ex ſui natura obliget tantùm ad redditionem. Contra eſt, tum quia etiam mutatio omnis ex culpa excuſat, vt patet in eo qui vouit ieiunare, & ſua culpa incidit in grauem infirmitatem: Et quia etſi inuincibiliter oblitus voti abſque culpa contraxit, ſi poſtea voti recordetur, non poteſt petere debitum. Tum quia vndecunque proueniat notabilis difficultas, non excogitata antea, liberat à voti obligatione, & quia etiam hæc difficultas ab extrinſeco, ſcilicet à nouo ſtatu aſſumpto prouenit. Quartò, quia alioqui alteri coniugi redderetur matrimonium valde oneroſum, cum ſemper eſſet cogendus petere, maximè ſi coniox, qui caſtitatem perpetuam vouit, ſit vir.

Cæterùm his non obſtantibus communis, & certa ſententia, & communi vſu comprobata eſt per matrimonium poſt votum ſimplex caſtitatis perpetuæ non extingui obligationem voti durante matrimonio, & vouentem non poſſe abſque culpa mortali petere debitum coniugale non ſolum prima vice ante matrimonij conſummationem, ſed neque poſt matrimonium ſemel conſummatum, ita vt toties mortaliter peccet contra votum, quoties petit. Ita communiter Theologi, Canoniſtæ, & Summiſtæ,quos lariſſimè refert Sanchez *d. diſp.* 33. *num.* 5.& omnes Doctores *ſupra hoc cap.num.*1. *relati*, Axorius *d, cap.*21.*q.*3. Sayrus *d.cap.*5.Sanchez *d.num.*5.*& lib.*4.*ſum. cap.* 21. *n.* 8.Bonacina *d.p.*2.§.5.*n.*3.Leſſius *d. cap.* 14. *n.*51.Reginaldus *d.lib.*31.*n.*350.Coninch.*d.diſp.*33.*num.* 33.*& diſp.* 30.*num.* 34. Baſilius Poncius *d. cap.* 5. *n.* 5. Auerſa *d.ſect.*4.Layman *d.cap.*1.Huttadus *d. diſput.* 10. *num.*33.Rebellus *d.q.*7.*ſect.*1.Martinus Perez *d.diſp.*51. *ſect.*1.*num.*3.Caſtrus Palaus *d.*§.7.*n.*2.Villalobos *d.diffic.* 53. Ægidius Trullench *d.dubio* 25.Leandrus Diſcalceatus *d. tract.* 9.*diſp* 25.*quaſi* 64.& 65.& alij Recentiores omnes. Et manifeſtè conuincit ratio, quia ſic contrahens poſt votum, ex vi voti caſtitatis, ad quam ſeruandam ante matrimonium tenebatur, ſeruare tenetur in quantum poteſt, & matrimonium, ſeu maior vis vinculi matrimonij non impedit. At vnuſquiſque coniux liber eſt quoad debiti petitionem, & ex natura matrimonij, & per ſe loquendo non obligatur petere, vt *cap.*1. *num.* 15. probatum eſt; & fortior vis vinculi matrimonij coniugem ſic voto caſtitatis adſtrictum obligat ſolum ad reddendum debitum; ergo tenetur abſtinere à petitione debiti, & toties quoties petit, peccat contra votum caſtitatis; votum enim caſtitatis includit obligationem præcepti negatiui abſtinendi ab omni actu venereo, & ſic ſemper, & pro ſemper obligat. Vnde toties peccatur contra illud, quoties actus venereus committitur. Neque ab huiuſmodi obligatione voti eximitur, licèt ob cohabitationem cum vxore grauiſſimis vrgeatur ſtimulis carnis, & periculo peccandi ſit expoſitus, vt conſtat ex traditis *ſupra numero* 10. *&* 11. ſed ſolum inde ſequetur illas tentationes, & illud periculum eſſe ſufficientem cauſam in voto diſpenſandi quoad petitionem debiti, vt *ſuprà cap.* 1. *numero* 162. dictum eſt; non verò infringendi illud abſque diſpenſatione. Confirmatur etiam hæc ſententia ex *cap. quidem, de conuerſione coniugatorum*, vbi Alexander III. decernit de quodam, qui inuitâ vxore profeſſus eſt, quamuis profeſſio non tenuetit, teneri non exigere debitum, quod in eius poteſtate erat; & ideo quoad hoc votum tenuiſſe. Hinc

Ad argumenta poſita *n.* 30. ad primum reſpondetur ceſſare tantùm obligationem voti, quatenus illius obſeruatio præiudicat vinculo matrimonij, quod eſt fortius, & ita ceſſare quoad redditionem debiti ab altero coniuge exacti, non autem quoad petitionem, quæ illi eſt libera, cum non teneatur coniux debitum petere ex natura matrimonij. Ad ſecundum: ſponſalia, & matrimonium ſunt obligationes factæ homini, ſicut & votum ſtrictioris religionis, & quæcunque alia, & profeſſio ſunt obligationes factæ Deo; ideo minùs fortis ſuperueniente fortiori extinguitur. Votum autem, & matrimonium ſunt obligationes diuerſæ rationis, ſcilicet prima facta Deo, altera homini; & ideo illa non extinguitur, ſed per hanc ſuſpenditur, quatenus matrimonio præiudicium infert. 32

Ad primum argumentum ex poſitis *n.* 31. licet non poſſit integrè ſeruari ad euitandum præiudicium matrimonij, poteſt tamen quatenus non præiudicat matrimonio, ſcilicet quoad debiti petitionem, vt dictum eſt. Ad ſecundum reſpondetur vouentem abſolutè caſtitatem obligaſſe ſe ad ſeruandam caſtitatem ſibi poſſibilem; & ita manet obligatus ad non petendum, cum non cogatur petere, ſed tantum reddere ex vi matrimonij. Ad tertium, cuius magnam eſſe vim, & difficile ſoluto fatetur Sanchez *d. cap.* 21. *n.*8. Primò benè reſponſum eſt, difficultatem maiorem 33

extrinſecam

extrinſecam, & in obiecto voti non incluſam excuſare ab impletione voti, taliſque eſt ingreſſus religionis, vt ſeruerur votum caſtitatis, cum religio non claudatur in illo voto; ſecus verò eſſe quando difficultas eſt intrinſeca, & formaliter in ipſo voti obiecto incluſa, qualis eſt in voto caſtitatis abſtinere ab omni actu venereo puſſibilr ſecundum vouentis ſtatum. Secundò iuxta tradita ſupra *n.* 10. & 51. tanta eſt excellentia continentiæ, vt pro ea ſeruanda ſuperanda ſit omnis difficultas. Periculum autem illud, cui expoſitus eſt vouens ex culpa ſua, iam dictum eſt non obſtare, & illi occurri poteſt petendo diſpenſationem, cuius impetrandæ eſt legitima cauſa. Ad quartum coniux ligatus voto caſtitatis poteſt petere debitum in gratiam alterius coniugis, ne illi matrimonium onerosum ſit, ſcilicet quando agnoſcit eum appetere copulam, & præ verecundia, aut alia cauſa abſtinere à petitione, & quando id neceſſarium eſt ad eius incontinentiam euitandam, vt latè oſtenſum eſt *cap.* 1. *à n.* 264. Et quando etiam matrimonium redderetur aliquantulum oneroſum, tenetur alter coniux pari, quia id exigit natura voti ab alio coniuge liberè emiſſi.

34 Et idem dicendum de infideli poſt votum caſtitatis emiſſum contrahente matrimonium, iſte enim non poſſet petere; quia obligatio voti eſt iuris naturalis, atque adeo obligans æquè fideles, ac infideles, vt Sanchez, Perex, Trullench *locis citatis*, & alij *ſuprà allegati*, & quos refert Sanchez *d. diſp.* 33 *num.* 6.

35 Idem ſi vterque coniux ante matrimonium erat voto caſtitatis ligatus, & abſque voti diſpenſatione contraxit; neutri enim licitum eſt petere debitum ob eandem rationem. Ita Doctores communiter, quos refert, & ſequitur Sanchea *d. diſp.* 33. *num.* 8. Axorius *d. c.* 21. *q.* 4. & alij recentiores *ſuprà relati*, & dictum eſt *ſuprà cap.* 1. *n.* 268. & 269. An verò vterque alteri exigenti teneatur reddere debitum, non obſtante voto caſtitatis vtriuſque, de hac difficultate actum eſt latè *cap.* 1. *à n.* 240. & *n.* 241. reſolui vtrumque teneri reddere, cum in alterum dominium ſui corporis tranſtulerit. Et idem ſi vnus tantum coniux habeat votum caſtitatis, & petat; licèt enim illicitè petat, alter reddere tenetur ob eandem rationem, vt etiam *dict. num.* 240. & 241. latè oſtendi.

36 Item etſi coniux voto caſtitatis adſtrictus fornicetur, non licebit alteri coniugi ſimile votum habenti petere ab eo debitum, cum hæc obligatio abſtinendi à debiti petitione oriatur ex voto à ſe emiſſo, non ex aliquo delicto proprio, vt ſic compenſatio fiat altero coniuge delinquente, vt poſt Gloſſam Sanch. *d. diſp.* 33. *n.* 9. & *d. cap.* 21. *n.* 9. & colligitur manifeſtè ex aliis recentioribus ſuprà allegatis.

37 Quibus autem in caſibus cooiux voto caſtitatis ligatus poſſit petere debitum io gratiam alterius, oſtenſum eſt *cap.* 1. *à d. n.* 264. Et an liceat alteri coniugi indicare ſuum votum, ne petat, ipſive id ſuadere, explicatum eſt *eodem cap.* 1. *n.* 269. & 270. Et an ſi ambo coniuges ſint voto adſtricti, poſſint mutua ſigna ſibi ipſis facientes commiſceri, explicatum eſt *eodem. cap. n.* 268. An etiam ſi coniox votum caſtitatis habens ignooret hanc obligationem non petendi, illum debeat confeſſarius admon[illegible], reſoluendum ex traditis à me in priori tractatu de contractu matrimonij, *c.* 2. §. 17. vbi de coniuge ignorante nullitatem matrimonij ob impedimentum occultum, quod Confeſſarius nouit. Si enim creditur fore, vt monitio proſit, eo quod facilis eſt aditus ad Epiſcopum, vel alium qui ſaltem ex priuilegio poſſit diſpenſare, erit admonendus à Confeſſario; ſi verò talis aditus non eſſet facilis propter abſentiam diſpenſantis, & medio tempore probabiliter creditur fore, vt coniux non abſtineret à petitione, atque ita ſæpius mortaliter peccet, non eſt admonendus, donec Confeſſarius diſpenſationem impetrauerit, vel poſſit habens poteſtatem diſpenſandi conſuli. Id totum colligitur ex traditis *dict.* §. 17.

38 Quid verò de eo, qui aſtrictus voto virginitatis contraxit matrimonium, an peccet contra votum ſolùm in prima petitione, primoque actu venereo, quo conſummat matrimonium, an verò etiam toties, quoties petit, & incitat alterutro coniugem ad actum coniugalem? Si quando vouit, expreſſe noluit ſe obligare ad caſtitatem, ſed formaliter voluit ſe obligare ſolum ad abſtinendum à primo actu venereo, ſeu defloratione, per quem virginitas deperditur, ſolùm in primo vſu matrimonij (ſi vſque ad illud tempus ſemper abſtinuit ab omni actu venereo, ex quo ſequitur defloratio) peccat contra votum, quia amiſſa virginitate per primum actum venereum, ceſſat penitus voti obligatio. Si verò vouit abſolutè abſque illa expreſſa intentione, vel dubitatur, an habuerit talem intentionem, tunc cenſetur vouiſſe caſtitatem perpetuam (vt docui io tractatu de triplici iubilei priuilegio, *ſect.* 5. *caſu* 20. *num.* 4. & tradunt Doctores *ibidem citati*. Sanchex *lib* 4. *ſumm. cap.* 21. *num.* 52. & *de matr. lib.* 9. *d. diſput.* 23. *num.* 7. Villalobos *p.* 1. *ſum. tr.* 13. *diffic.* 53. *n.* 5. Trullench *in decalog. tom.* 1. *lib.* 2. *dub.* 25. *n.* 5. & alij recentiores communiter, & plures alij relati à Sanchex *d. n.* 7.) & conſequenter toties peccat, quoties petit debitum; ſicut dictum eſt de coniuge ligato voto caſtitatis.

39 Ex dictis infertur coniugi ligato voto caſtitatis non licere delectationem partis ſenſitiuæ, etiam de redditione debiti concepta ſub conditione ſi petatur, vt notaui *in tom.* 2. *mor. var. tit.* 1. *n.* 2192. & latiùs tradit Sanchex *d. lib.* 9. *diſp.* 44. *n.* 25. peccaret enim contra votum; & ſimiliter non licere tactus niſi ad expreſſam, vel tacitam alterius petitionem; votum enim prædicta omnia excludit, vt probaui *d. n.* 2192. & *eodem lib.* 1. *num.* 5023 & latè etiam Sanchea *d. num.* 25. probat: vbi notat ſecus eſſe de gaudio, & complacentia, ſeu delectatione voluntatis de redditione debita ſub ea conditione ſi petatur. Id quod etiam probaui *d. tit.* 1. *eodem n.* 5053.

40 Infertur etiam, ſi coniux voto caſtitatis adſtrictus fornicetur cum alia, eum peccare peccato adulterij contra legem matrimonij, & peccato ſacrilegij contra votum; & ſi matrimonium ſoluatur morte alterius coniugis, ipſum abſque diſpenſatione non poſſe aliud matrimonium contrahere, & teneri omnino caſtitatem ſeruare, quia ceſſauit iam fortius vinculum matrimonij, quod cogebat copulæ vacare, & debitum reddere, de quo mox, & obligatio voti eſt perfecta de omnimoda caſtitate, & perpetua, cùm hic agatur de voto caſtitatis ante matrimonium emiſſo; quidquid ſit de voto caſtitatis emiſſo poſt matrimonium abſque licentia alterius coniugis, an ſcilicet hoc votum obliget tantùm ad partialem caſtitatem, nempe ad non petendum, de qua re inſtà. Ita Sanchez *d. diſp.* 33. *n.* 11. & *d. cap.* 21. *num.* 21. Martinus Perez *d. diſp.* 51. *ſect.* 1. *num.* 7. Coninch *d. diſp.* 34. *n.* 37. Leſſius *d. cap.* 41. *n* 53. *fine.* Azorius *d. cap.* 21. *q.* 6. Leandrus *q.* 6. 7. & recentiores *ſuprà relati*, & alij communiter, quos *d. n.* 11. refert Sanchex.

41 Occaſione prædictorum, ſi quis quærat, an qui poſt emiſſum votum caſtitatis ex metu graui contraxit matrimonium, & conſummauit matrimooium, poſſit poſtea petere, an ſemper teneatur abſtinere à petitione. Reſpondetur primò, ſi vero animo, & interno contraxit, non peccaſſe nec mortaliter, nec venialiter, vt latius tradidi *in tract. de contractu matrimony*, *cap.* 12. *n.* 158. loquens in genere de matrimonio per metum inito. Et vinculum voti cum tanto diſcrimine non obligat. Reſpondetur ſecundò, tale matri-

moniuni

monium eſſe in vtroque foro nullum, vt *d. cap.12.numero 10.& ſeqq.* probatum eſt. Reſpondetur tertiò, ſi metus ſit incuſſus ad matrimonij contractum, & etiam ad conſummationem, & matrimonium contractum coram Parocho, & teſtibus, & metus ſit occultus, ſi coniux metum paſſus conſummet accedendo vero affectu maritali, & animo perficiendi matrimonium (prout in tali caſu perfici abſque noua ſolemnitate Parochi, & teſtium tradidi *dict. tractatu de contr. matrimonij cap. 2.*) nullum erit peccatum ſic conſummare, non obſtante voto; quod tunc ſicut non obligat ad abſtinendum à matrimonio, ita etiam ratione metus, & tanti periculi non obligat ad abſtinendum à conſummatione: metu autem ceſſante tenebitur abſtinere à debiti petitione. Et ita etiam Sanchez *lib.7.diſp.5.n.3.*

Coniux voto caſtitatis perpetuæ adſtrictus ante, vel poſt matrimonium ratum non conſummatum emiſſo, an teneatur ingredi religionem ante conſummationem, an verò poſſit licitè, & teneatur alteri coniugi exigenti reddere debitum coniugale.

Dubium ſecundum, qui habens iam votum ſimplex caſtitatis perpetuæ abſque diſpenſatione contraxit matrimonium, an poſſit, & teneatur alteri coniugi exigenti reddere debitum coniugale.

41 Certum eſt apud omnes Doctores præallegatos, & alios matrimonio ſemel iam conſummato, teneri coniugem voto adſtrictum reddere debitum alteri coniugi id petenti. Colligitur ex cap. *quidem*, & cap. *placet*, *de conuerſione coniugatorum*: Et ratio manifeſta eſt, quia voto non obſtante contrahendo tranſtulit verum corporis dominium in alterum coniugem, iſque conſequenter habet ius petendi debitum, cum habeat poteſtatem corporis alterius; ergo tenetur petenti coniugi reddere, voto antecedenti non obſtante; nam maior eſt obligatio reſultans ex matrimonio, quo fit prædicta corporum actualis traditio, quàm voti ſimplicis, quod meram promiſſionem importat. Ita ex Doctoribus *n. 1. relatis* Rebellus *d. q. 17. ſect.2.*Sanchez *dict.diſp.33.n.1.*Pontius *d.cap.51.num.5.* Martinus Perez *d.diſp.51.ſect.1.*Coninch *dict.diſput.34. num. 37.*Leſſius *d.cap.41.n.53.*Caſtrus Palaus *d.§.7.n.5.* Hurtadus *dict. diſp.10.diff.8.num.31.*& alij antiqui, & recentiores.

42 Ampliatur, vt teneatur reddere debitum alteri petenti, quamuis hic alter conſcius voti cum eo contraxerit; quia ex vna parte hic alter per contractum, quamuis ab ipſo illicitè contra religionem factum, verè acquiſierit dominium corporis illius, qui caſtitatem vouit; & ex altera petendo non facit contra votum illius, cùm nec ipſe vouerit, neque alterius voto conſenſerit, vnde vtitur iure ſuo. Cui non obſtat inductio, ſeu cooperatio huius ad fractionem voti alterius per contractum initum; nam fractio voti non obligat poſtea ad recompenſationem, ſed ad pœnitentiam ipſum vouentem, & conſequenter multo minus obligabit cooperantem, vel inducentem. Ita in terminis Sanchez, Perez, & Hurtadus *locis* modò *citatis*, & Syluester apud Sanchez.

43 Difficultas ergo eſt, an coniux iſte voto caſtitatis perpetuæ ligatus poſſit licitè conſummare matrimonium, ſeu licitè reddere prima vice, per quem matrimonium conſummatur; an verò ante matrimonij conſummationem, non volente altero coniuge caſtitatem ſeruare, teneatur ingredi religionem, vt ſuum votum ſeruare poſſit.

Et non poſſe licitè conſummare etiam ſolùm reddendo debitum, ſed teneri ante conſummationem ingredi religionem, fuit multorum ſententia. Ita S. Thomas *in 4.diſt.38.q.1.art.3.q.2.ad 3.* Scotus, Richardus, Paludanus, Durandus, Maior, D. Antoninus, Caiet. Syluester, Roſella, Armilla, & innumeri alij Theologi, & Summiſtæ à Sanchez *lib. 9.diſput.34.n.2.* Azorio, Leſſio, Sayro, Coninch, & Hurtado *locis infra citatis relati*; & ex Doctoribus *ſupra num.1. relatis* Nauarrus *in man.cap.12.n.80.*& Azorius *p.1.lib.11.cap. 21. q.2.* & ita videtur ſentire etiam Reginaldus *lib. 31. numero 351. & 352.* dum abſolute dicit hunc peccare conſummando matrimonium. Ratio eſt, quia iſte cùm contracto matrimonio non teneatur illud conſummare, ſed poſſit religionem ingredi, & in ea profiteri, & ita ſuum votum ſeruare, ad id tenetur, cum nullum aliud medium ei ſuperſit ad caſtitatem ſeruandam, & hoc medium ſit ipſi moraliter poſſibile ex Dei gratia; & ſua culpa (propter quam non poſſit ſe eximere ab obligatione voti) & voluntate ſe coniecit in eum ſtatum, vt ad ſeruandam caſtitatem deberet hoc medium eligere; qui enim tenetur ad aliquem finem, tenetur quoque ad medium vnicum. Ergo tenetur ad ingreſſum religionis, & conſummando matrimonium etiam per ſolam redditionem peccabit contra votum caſtitatis; ſi dicatur hunc coniugem feciſſe votum caſtitatis, non religionis, quod, vt ſeruet, non apparet vlla lege cogi ad religioſum ſtatum aſſumendum, cum ſit graue onus difficile, & arduum vitæ genus minimè in voto caſtitatis incluſum, nec ab initio voti excogitatum. Reſpondet Azorius vitam religioſam in voto caſtitatis non fuiſſe quidem expreſſe, & directè promiſſam, ſed tamen implicitè & tacitè; nam qui caſtitatem perpetuam vouet, ſeſe Deo obligat ad eam ſeruandum omni ratione qua poteſt; contracto autem matrimonio, & non conſummato, eam poteſt religionem profitendo ſeruare; ergo ad id tenetur. Confirmatur hæc ſententia primò, quia qui clarè videt ſe non poſſe votum caſtitatis, quod emiſit, abſque ſummo periculo in ſæculo obſeruare, tenetur ingredi religionem; at id contingit in præſenti. Confirmatur ſecundò, quia alioqui ſequeretur poſſe aliquem abſque culpa poſt votum caſtitatis contrahere matrimonium, & illud conſummare; vt ſi ad euitanda grauia ſcandala contraheret animo ingrediendi religionem. Tertiò confirmatur, quia votum caſtitatis perpetuæ in ordine ad matrimonium eſt fortior voto religionis, cum illud ſemper priuet debiti petitione, hoc non, & tamen hoc reddit illicitum primam debiti redditionem, ergo etiam à fortiori votum caſtitatis.

Altera ſententia nunc temporis communis; & probabilior aſſerit non teneri religionem ingredi, nec peccare matrimonium conſummando ſolâ redditione debiti, etiamſi contraxit animo ingrediendi religionem ante conſummationem. Ita præter plurimos alios, quos Azorius loco citato, Sanch. Coninch, Hurtad. locis mox citandis referunt, ex DD. *ſuprà n.1.relatis*, præfati Sanchez *d. diſp. 34. n.3.& lib.1.de matr.diſp.43.n.9.* Sayrus *lib. 6. clauis, cap 2.dub.2.*Coninch *d.diſp 34.n.4.* Hurtadus *d.diſp.10.n.32.*Item Leſſius *d.cap.41.n.52.*Baſilius Pontius *d. lib. 10. cap. 5.num.12.*Layman *d.cap.1. num. 11.* Caſtrus Palaus *d.punct.4.§.7.n.4.*Villalobos *d. tract.13.diff.53.*Rebellus *dict.quæſt.17.ſect. 1.* Martinus Perez *dict. diſp.51.ſect.3.*Leandrus *dict.diſput.25.quæſt. 66.*Trullench *dict.cap.2.dub.25.*& alij recentiores communiter. Probatur hæc ſententia, quia in voto caſtitatis ingreſſus in religionem pro eo ſeruando non comprehenditur neque ex natura rei, vt patet, neque etiam ex intentione tacita, ſeu implicita vouentis, niſi de contrario conſtet, quia cùm ſtatus vitæ religioſæ ſit onus graue, & res difficillima, & 44

ardua

ardua ex natura voti caſtitatis in illo non comprehenſa, non cenſetur vouens voluiſſe ſe obligare ad religioſæ vitæ ſtatum aſſumendum etiam in eo caſu, quo abſque tali ſtatu votum ſeruare non poſſet. Confirmatur, quia vouens ad ſeruandum votum non tenetur amplecti media extraordinaria, & difficillima, vel valde difficiliora re ipſa, quàm vouit; v.g. qui vouet breuem peregrinationem non obligatur ad illius impletionem, ſi poſt votum vouens translatus fuiſſet in remotiſſimas prouincias, vt ſi habitans Romæ vouiſſet peregrinationem ad Virginem Lauretanam, & poſtea transtuliſſet domicilium in Indias; licèt enim fortè iſte peccauerit transferendo domicilium ante voti impletionem, tamen hoc facto non obligaretur voto, quia contrarium cenſetur nimis durum, & moraliter impoſſibile, & conſequenter neque implicitè comprehenſum in voto. Confirmatur præterea, quia religio eſt ſtatus conſiſtens maximè in interiore affectu, & animi promptitudine, & obligans ad multa difficilia, & conſequenter nemo ad eam cogendus eſt, niſi qui ſponte ſciens, & volens ſe ad illam obligauit; maximè, quia ſtatus religioſus, niſi ſponte ſuſcipiatur, difficiles ſoleat habere exitus. Demùm omiſſis aliis rationibus, de quibus Sanchez, ſatis euidenter confirmatur hæc ſententia ex deciſione Ioannis XXII. in Extrau. *Antiqua*, in qua S. Pontifex decreuit eum, qui poſt contractum matrimonij ante conſummationem inuità vxore fuerat initiatus ſacris, in quibus votum ſolemne caſtitatis emittitur, inducendum quidem, non compellendum religionem ingredi; & ſi noluerit monitus ingredi, cogendum, vt poſt bimeſtre petente ſponſa debitum reddat, matrimoniumque conſummet. Ex hac enim deciſione euidenter infertur à fortiori, eum qui ante matrimonium vouet caſtitatem perpetuam, non teneri ingredi religionem, vt ſeruet votum, ſed poſſe, & teneri poſt bimeſtre reddere debitum alteri coniugi petenti, ſi noluerit eligere ſtatum religioſum.

45 Idem dicendum de eo, qui poſt contractum matrimonium tantùm, & non conſummatum fecerit votum caſtitatis; ſi tempore quo vouit, non meminit, nec aduertit ſe non poſſe votum obſeruare, niſi ingrediendo religionem, iſte enim non tenetur ingredi religionem, vt votum ſeruet, ſi alter nolit caſtitatem ſeruare, ſed tranſacto bimeſtri poteſt, & tenetur reddere debitum. Idque probat deciſio illa Ioannis XXII. & conuincunt tradita num. præcedenti, quia cum religioſus ſtatus ſit medium arduum, & longè difficilius, non cenſetur comprehenſus in voto caſtitatis. Ita contra Doctores ſententiæ poſitæ *num.* 43. Sanchez *d. diſp.* 34. *num.* 4. Leſſius *dict. cap.* 41. *eod. n.* 52. Coninch *dict. diſp.* 34. *n.* 36. Hurtadus *loco ſuprà citato.* Rebellus *dict. quæſt.* 17. *ſect.* 2. Perez *d. ſect.* 3. & recentiores communiter, & alij à Sanchez *relati*. Quod ſi tempore, quo vouit, meminit, & aduertit ſe non poſſe votum obſeruare, niſi eligendo ſtatum religioſum, & nihilominus id aduertens, & ſciens voluit ſe ad caſtitatem voto obligare, tunc vt eam ſeruet, tenetur ad capeſſendum ſtatum religioſum, & peccat conſummando etiam ſolùm reddendo debitum. Tunc enim præſumitur voluiſſe ſe obligare etiam ad religionem; & in hoc caſu procedit illud, quod qui adſtringit ſe ad finem, adſtringit etiam ſe ad medium, ſine quo videt finem obtineri non poſſe. Ita iidem Doctores ſuprà citati iiſdem locis: & iuxta eandem diſtinctionem ſentiendum de eo, qui poſt ſponſalia vouit caſtitatem. Vt in terminis Rebellus *d. ſect.* 2. & Perez *d. ſect.* 3. *n* 5.

46 Ex dictis infertur contra Azotium *d. cap.* 21. *n.* 9. etiam eum, qui poſt votum aſſumendi ordines ſacros emiſſum duxit vxorem, non teneri ante conſummationem ingredi religionem, tametſi contraxerit animo ingrediendi religionem. Conſtat ex dicta deciſione Ioannis XXII. & tradunt in terminis Sanchez *d. diſp.* 33 *n.* 36. Pontius *d. cap.* 5. *num.* 15. Ledeſma, Hurtadus, Perez, Rebellus *locis ſuprà allegatis*, & Villalobos *d. tract.* 13. *diffic.* 54. *num.* 6. Id enim probant tradita in duobus præcedentibus numeris. Quid verò dicendum quando votum aſſumendi ordines ſacros emittitur poſt matrimonium ratum, & conſummatum, explicatur *infra*.

Infertur quoque contra eundem Azotium *d. cap.* 21. *q.* 7. eum qui poſt votum de non nubendo, etiam cum intentione ſeruandi perpetuam continentiam emiſſum contraxit matrimonium, non teneri ingredi religionem ante conſummationem, vt in terminis tradit Sanchez *d. diſp.* 34. *n.* 7. & ita oportet ſentiant alij DD. *n.* 44. *relati*, & à fortiori conuincunt tradita *eodem num.* 44. Ex quibus 47

Ad rationem ſententiæ *n.* 43. poſitæ patet reſponſio ex dictis *n.* 44. ſcilicet electionem ſtatus religioſi minimè concludi in voto caſtitatis, vouentemque non teneri adhibere media extraordinaria, & difficillima. Ad primam confirmationem reſpondeo cum Sanchez & Perez, non poſſe occurrere caſum, in quo ingreſſus religionis ſit medium ſimpliciter neceſſarium ad ſeruandam caſtitatem promiſſam, cùm poſſit vouens manens in ſæculo aliis mediis vti orationis, & pœnitentiarum. Quod ſi adhuc præ fragilitate tentationibus ſuccumbat, ſumat medium petendæ diſpenſationis. Ad ſecundam confirmationem admittitur ſequela in caſu raro, quia bona fides in contractu ipſo excuſat à culpa, & obligatio iuſtitiæ poſt contractum matrimonium excuſat etiam à culpa, quando conſummat matrimonium reddendo debitum. Ad tertiam Confirmationem reſpondetur votum caſtitatis eſſe fortius, & ſtrictius voto religionis quantum ad aliquid, ſcilicet quoad priuandum vouentem petitione debiti; eſſe verò minus ſtrictum, quoad obligandum ad religionis ingreſſum, ob tradita *n.* 44. 48

An verò coniux habens votum caſtitatis ante, vel poſt matrimonij contractum ratum emiſſum, poſſit licitè reddere debitum in primo bimeſtri, & quando alter commiſit adulterium, actum eſt *ſuprà cap.* 1. *n.* 273. *& tribus ſeqq.* & an etiam coniux non ligatus voto, poſſit licitè reddere alteri ligato vouenti diſcuſſum eſt *ſuprà cap.* 1. *n.* 40 *&* 41. 49

Quo verò ad coniugem aſtrictum ſolo voto aſſumendi ordines magis certum eſt poſſe licitè reddere & petere illo bimeſtri, vt tradunt etiam Sanchez *d. diſp.* 34. *n.* 6. Hurtadus *n.* 34. & Perez *d. diſp.* 51. *ſect.* 6. *n.* 2. Coninch *d. diſp.* 34. *n.* 54. & Leandrus *d. diſp.* 25. *q.* 70. quia hoc votum non obligat ad caſtitatem, ad quam ſolùm obligat ordo ſacer ſuſceptus, & conſequenter vbi iam ſeruari non poteſt, & euenit poſt matrimonium ratum, ad nihil obligat, durante eo impedimento, vt etiam dicitur *infra numero* 58. An verò altero adulterante teneatur votum implere, explicatur *infrà*. 50

SVMMARIVM

§. II.

Qui poſt votum ſimplex religionis abſque diſpenſatione contraxit matrimonium, ante conſummationem tenetur ingredi religionem.

Poteſt licitè reddere, & petere iam conſummato ſemel matrimonio. n. 52.

Diſſoluto matrimonio morte alterius, vel altero volente ingredi religionem, vel adulterante, an teneatur religionem ingredi. n. 54. 55. 56.

Qui poſt indutum habitum monachalem animo perſeuerandi in religione contrahit matrimonium, non peccat contrahendo, & poteſt licitè petere, & reddere. n. 57.

Coniux, qui poſt votum aſſumendi ordines ſacros duxit vxorem, poteſt licitè petere, & reddere; mortua tamen vxore tenetur ad impletionem voti n. 58. & an etiam altero adulterante. n. 59.

Qui aſtrictus voto nunquam nubendi duxit vxorem, an, & quando tam ante, quàm poſt conſummationem poſſit licitè petere, & reddere; vbi quid ſi habuit animum tantum non contrahendi, vel habuit animum etiam non conſummandi, & quid in dubio talis animi. num. 60. ad 63.

Mortua coniuge tenebitur ad voti impletionem, non verò illa adulterante. n. 64.

Votum non contrahendi matrimonium, aut aſſumendi ſacros ordines, aut religionis ab vno coniuge ante, vel poſt conſummationem abſque licentia, vel cum licentia alterius an valeat, ad quid obliget, & qua ratione impediat vſum matrimonij. n. 65. 66. & 67.

Votum religionis ab vtroque coniuge ante, vel poſt matrimonij conſummationem communi conſenſu emiſſum ad quid eos obliget, & qua ratione impediat vſum coniugalem. Refertur primò ſententia Sanchez aſſerentis eos poſſe licitè petere, & reddere; poſtea ſententia Coninch, Pontij, & aliorum loquentium cum diſtinctione, & impugnantes ex parte ſententiam Sanchez. n. 69. 70. 71. 72.

Defenditur ſententia Sanchez. n. 76.

Non cenſetur mutuus coniugum conſenſus, quando vterque ſeorſum vouit de licentia alterius independens ab altero, & non per modum reciprocæ conuentionis. Et votum hoc modo ab vtroque coniuge ante matrimonij conſummationem emiſſum ſtatim obligat, & neuter poteſt conſummare petendo, vel reddendo. n. 73.

Si vterque vouit religionem mutuo conſenſu, & cum intentione, vt votum ſit dependens ab ingreſſu, ſi vterque nolit ingredi, aut communi conſenſu aliquid faciant, ex quo impediatur ingreſſus, an peccent contra votum illud. num. 76.

Si communi conſenſu vir voueat ordines ſacros ſuſcipiendos, & vxor caſtitatem, ad quid teneantur hi coniuges. num. 77.

Si communi conſenſu alter coniux emiſit votum caſtitatis, alter religionis, an votum valeat, & ad quid obliget vtrumque coniugem, ſiue emiſſum fuerit ante, ſiue poſt conſummationem, & ſiue vouens caſtitatem habeat conditiones, vt alter poſſit ingredi religionem, ſiue non, n. 78.

§. II.

Qui poſt votum religionis, aut aſſumendi ſacros ordines, aut nunquam contrahendi matrimonium abſque diſpenſatione duxit vxorem, an, & qua ratione impediatur vſu matrimonij.

51 QVoad eum, qui poſt votum religionis contraxit, aliqui relati à Sanchez *lib. 9. de matr. diſp. 33. n. 13.* dixerunt teneri abſtinere ab vſu matrimonij, ſicut qui contraxit poſt votum caſtitatis; & ita non ſolùm non poſſe petere ante conſummationem, ſed nec poſt matrimonij conſummationem, tum ne reportet commodũ ex ſua culpa in contrahendo; tum quia cenſetur ſe obligaſſe ad caſtitatem, cum hæc ſit de eſſentia religionis.

52 Cæterùm certum eſt primò hunc ante conſummationem teneri ingredi religionem, quia ante conſummationem poteſt illud implere, & voti religionis obiectum directum eſt ipſe religionis ingreſſus. Ex eo fit, vt prima vice matrimonium conſummans ſiue petendo, ſiue reddendo, mortaliter peccet, non quidem contra caſtitatem, ſed contra votum religionis, quia liberè apponit impedimentum impletioni voti, cum poſt conſummationem matrimonij non poſſit ille ad religionem tranſire. Ita communiter DD. quos latè refert Sanchez *d. diſp. 33. n. 41.* & ex Doctoribus *relatis* Azorius *d. cap. 21. q. 8.* Sanch. *d. n. 2. & lib. 4. ſumm. cap. 21.* Coninch *d. diſp. 34. dubit. 2.* Baſilius Pontius *d. cap. 5. n. 2. & 3.* Hurtadus *d. diſp. 10. diff. 8.* Martinus Perez *dict. diſput. 51. ſect. 5.* Palaus *d. pun. 4. §. 8.* Auerſa *dict. ſect. 4. num. 7.* Leandrus *dict. diſput. 25. quæſt. 68.* & alij recentiores.

Præterea certum, eundem, qui poſt votum religionis duxit vxorem, ſemel conſummato matrimonio poſſe licitè non ſolum reddere, ſed & petere debitum coniugale, ac ſi nil vouiſſet. Ita etiam Doctores communiter, quos Sanchez *d. diſp. 33. n. 15.* cumulat; & idem Sanchez *ibidem*, Azorius, Coninch, Pontius, Hurtadus, Perez, Auerſa, Leandrus, Palaus *locis num. præcedenti citatis*. Ratio eſt manifeſta, quia iſte non fecit votum caſtitatis, ſed religionis, quod votum non includit obligationem caſtitatis (nam qui vouet ſtatum, non ſe obligat ad leges illius, donec re ipſa illum aſſumat, cum in voto ſuo nullam exprimat ad illius leges obligationem, vt vouens ſe ſacros ordines aſſumpturum non tenetur, donec aſſumat, recitare horas canonicas, nec ad caſtitatem ex vi voti comprehenſi in ſacrorum ordinum ſuſceptione; ita quod fornicans peccet tantùm contra temperantiam, non contra religionem; ſicut & vouens religionem non tenetur ad paupertatem, & obedientiam, donec profiteatur.) Quare etſi petat, non peccat contra votum caſtitatis, quod nullum eſſe conſtat; nec etiam contra votum religionis; quia per conſummationem matrimonij iam factus eſt impotens ad implendum votum, perſeuerante matrimonio, vnde etiamſi poſtea petat, & reddat debitum, non apponit amplius impedimentum impletioni voti, cum impoſſibilium nulla ſit obligatio. Ex quibus manet ſoluta ſecunda ratio in contrarium *n. 51.* adducta. Ad primam non eſt inconueniens, vt per accidens ratione impotentiæ, ſeu impoſſibilitatis ſubſequentis culpa aliquando ſuffragetur. Vt patet de grauato ære alieno, qui prodegit proprias facultates, quo caſu obligatio ſoluendi debita ſuſpenditur ex impotentia prouenicnte ex culpa. Ita ergo obligatio voti religionis ſuſpenditur matrimonio ſemel iniquè conſummato, quia perſeuerante matrimonio impleri non poteſt. 53

Diſſoluto verò matrimonio per mortem alterius coniugis, hunc voto religionis ligatum poſſe, & teneri ingredi religionem, docent communiter Doctores relati à Sanchez *d. diſp. 33. n. 16.* Ipſe Sanchez *ibidem*, Leandrus *dict. diſput. 25. quæſt. 69.* & ceteri recentiores *num. præcedenti relati iiſdem locis*. Et ratio eſt euidens, quia iam ceſſauit omninò impedimentum, & poteſt ille implere ſuum votum, & conſequenter tenetur; nec eſt cur omnino illius obligatio extinguatur, & ceſſet per conſummationem matrimonij (vt voluit Abulenſis *cap. 27. in Leu. q. 6.* relatus à Sanchez *d. n. 16.*) ſed tantùm ſuſpenſa eſt. Quapropter ſi defuncto altero coniuge abſque diſpenſatione contraheret, eodem modo ratiocinandum erit. 54

Idem aiunt Sanchez *dict. diſput. 33. num. 17.* Coninch, Pontius, Perez, & Palaus *locis numero 52. citatis*, & Leandrus *dict. quæſt. 69.* exiſtente iuſta cauſa diuortij ob alterius adulterium, vel aliam cauſam; nempe hoc etiam caſu coniugem voto religionis aſtrictum teneri ingredi religionem, ſi ipſe ſit innocens; quia iam ceſſauit impedimentum; & ita tranſire poteſt, & debet ad religionem. Et ita puto etiam ego, quia in hoc caſu non videntur poſſe habere locum tradita *ſuprà cap. 1. numero 276.* de licita reconciliatione cum adultero, per quam iterum eidem cõiugi adultero acquiritur ius petendi debitum. Et hoc 55

idem

Google

idem fatebuntur omnes Doctores *relati d.cap.* 1. *n.*275. ſi tamen reconcilientur coniuges, ſtandum erit matrimonio, prout ante adulterium, vel diuortium.

56 Idem dicendum, ſi alter coniux vellet ingredi religionem non ſolum ante, ſed etiam poſt conſummatum matrimonium, quia ſic etiam ceſſat impedimentum ingreſſus in religionem. Et ita etiam in terminis Coninch *dicta dubitatione* 7.*n.*54.

57 Porro qui poſt indutum habitum monachalem animo perſeuerandi in religione, & mutata voluntate eodem dimiſſo contrahit matrimonium, non peccat contrahendo, & poteſt licitè petere, & reddere, vt latius Sanchez *d.diſp.*33.*n.*18. *&* 19. quia ſola aſſumptio habitus religioſi cum animo perſeuerandi abſque profeſſione ſequuta non includit votum aliquod caſtitatis, vel religionis, cum de ratione voti ſit promiſſio, nec ad obligationem voti ſufficiat ſolum propoſitum, iuxta Doctores communiter: poteſt igitur iſte, qui dimiſit habitum religioſum, contrahere matrimonium, & illo liberè vti, vt etiam conſtat ex vſu Eccleſiæ. Plura videantur apud Sanchez.

58 Quoad eum, qui poſt votum aſſumendi ordines ſacros contraxit matrimonium, ſuppoſito quod ante conſummationem non teneatur ingredi religionem, licet peccauerit contrahendo reddens ſe inhabilem ad implendum votum, poteſt tamen licitè petere, & reddere, vt probatum eſt ſupra *n.*30. & tradunt Doctores ibidem citati. Mortua tamen vxore tenetur votum implere, quia iam poteſt, cùm ceſſet impedimentum. Vt etiam Sanchez *d.diſp.*33.*n.*17. & alij recentiores *relati ſuprà d.n.*50. *iiſdem locis.*

59 An verò altero coniuge adulterante, & exiſtente iuſta cauſa diuortij, vel ſequuto iuſtè diuortio, tunc iſte coniux ligatus voto aſſumendi ordines ſacros teneatur ſuſcipere Sacros ordines, affirmat Coninch *d. diſp.*37.*n.*54. Martinus Perez *d.diſp.*51.*ſect.*6.*n.*2. Palaus *d. puncto* 4.§.8.*n.*2. & Sanchez *d.diſp.*33. *n.*54. eo quod tunc poſſit ordines illos ſuſcipere, & votum implere, quod per matrimonij contractum non fuit extinctum; eſſet enim impedimentum tunc, cum non teneatur ad actum coniugalem. Quamuis Sanchez, & Perez addant, hoc non eſſe ita certum, ſicut de aſtricto voto religionis, eo quod tranſitus ad religionem eſt in caſu adulterij, & diuortij permiſſus ſecundum omnes; dubium verò apud Doctores eſt, an ad ordines ſacros extra religionem tranſire liceat: poſito autem quod non teneatur ad ordinum ſacrorum ſuſceptionem, poterit alteri reconciliari; imò non cenſeo improbabile, ſi dicatur abſolutè eum poſſe reconciliari, iuxta tradita *cap.*1. *n.*275. & fauent Doctores *ibidem relati.*

60 Quoad eum, qui adſtrictus voto nunquam contrahendi matrimonium, duxit vxorem abſque vlla diſpenſatione, aliqui DD. dixerunt hunc præter peccatum mortale, quod contrahendo committit, teneri abſtinere à debiti petitione tam ante, quàm poſt conſummationem; eo quod vouens abſtinentiam à matrimonio ineundo, cenſeatur conſequenter vouere abſtinentiam ab illius vſu, qui matrimonium conſequitur, ad quem ipſum matrimonium ordinatur per ſe, & communiter loquendo. Ita Paludan, Supplementum Gabr. Nauarrus, & Caietanus, quos refert Sanchez *d. diſp.*33. *n.*21. & Sayrus *lib.*6.*clauis, cap.*7.*dub.*4.

61 Verùm dicendum, ſi iſte dum vouit non contrahere matrimonium, habuit in animo non ſolùm non cõtrahere, ſed nec conſummare, & ita obligare ſe ad non contrahendum, & ad non conſummandum, peccabit conſummando matrimonium petendo debitũ, quia faceret directè contra votũ, licet ſemel conſummato matrimonio poſſit licitè petere, & reddere. Ita Azorius *p.*1.*l.*11.*c.*21.*q.*7. Baſilius Pont. *d.c.*5.*n.*14. & Matt. Perez *d.diſp.*51.*ſ.*6.*num.*7. ſicut è contra ſi vouens habeat in animo vouere tantùm non contrahere, certum eſt non peccare conſummando, vt iidem Doctores.

62 Quod ſi vouit ſimpliciter, & abſolutè ſe non contracturum matrimonium, nihil cogitans de conſummatione, tunc etiam eum non poſſe licitè conſummare matrimonium aſſerit Azorius *d.q.*17. quia, inquit, quod tutius eſt, eligi debet; & videtur votu aſtrictus ad non conſummandum, quia nuptiæ ordinantur ad conſummationem, & ita videtur ſentire etiam Pontius *d.n.*14. Sed longè verius, & probabilius eſt, tunc inito matrimonio poſſe licitè conſummare petendo, & reddendo, vt tenent Sanchez *d.diſp.*33.*n.*22. Sayrus *loco citato.* Coninch *d.diſp.*34.*n.*54. Leandrus *d.diſp.*25.*q.*71. Mart. Perez *d.ſect.*5.*n.*8. Et ratio manifeſta eſt, quia hæc duo non cõtrahere matrimonium, & non illud conſummare ſunt obiecta, & valde diſtincta, & non cõnexa; atque ideo volito primo, non eſt neceſſe, volitum ſit ſecundũ; & conſequenter, qui vouit nunquam contrahere, ex natura voti non ſe obligauit, vt nunquam conſummaret. Quapropter ſicut qui iurat ſe contracturum, non eo ipſo ſe conſummaturum iurat, quia poſt matrimonium contractũ poteſt tuta conſcientia illud non conſummare. Ita qui vouit ſe non contracturum, non propterea vouit ſe non cõſummaturum, quia ſunt res valde diuerſæ, nec contractus ipſe ita ordinatur ad conſummationẽ, quin ex iuris intentione, & voluntate ipſa contrahentium conſummatio poſſit à contractu ſeparari. Vnde etiam non vrget reſponſio Pontij ad exemplũ de iurante ſe contracturum matrimonium, quod non obligetur ad conſummandum, quia in contractu manet ſemper ſalua conditio, niſi voluerit tranſire ad religionem: nam etſi non ineſſet talis conditio, adhuc ex vi iuramenti non teneretur conſummare, & altero coniuge conſentiente, ſemper poſſet licitè abſtinere ab vſu matrimonij. Ex quibus etiam patet contra Paludanum, & alios *n.* 60. allegatos, ſic voventi non eſſe vetitam petitionẽ debiti tam ante quàm poſt matrimonij conſummationem; quia votum hoc non nubendi non eſt caſtitatis, ſed tantùm habet pro obiecto non contrahere matrimonium, quod eſt obiectum valde diuerſum. Confirmatur ex Sanch. quia ſi tale votum obligaret ad abſtinendum ab vſu matrimonij, non eſſet per ſe, & primariò, ſed mediatè, ſuppoſita abſtinentia ab ipſo matrimonio ineundo, quæ fuit primaria, & immediata voti materia, ac proinde quando iam materia primaria non eſt poſſibilis, quia contractum eſt matrimonium, non obligabit ad ſecundariam, ſcilicet ad abſtinendum ab vſu matrimonij. Et ex his manet ſatisfactum fundamento Paludani, & aliorum.

63 An verò ſi idem vouens rationabiliter dubitet, an ſe voluerit voto illo obligare non ſolùm ad non contrahendum, ſed etiam ad non conſummandum, tunc teneatur abſtinere ab vſu matrimonij, Azorius, & Pontius affirmant, quia in eo dubio præſumendum voluiſſe ſe obligare ad non conſummandum, cum matrimonium natura ſua ad conſummationem ordinetur, vt dictum eſt, & quia in dubio tutior pars eligenda. Contrarium tamen, & cenſendum voluiſſe ſe obligare tantum ad non contrahendum, tenendum eſt, & ita ſentit etiam Martinus Perez & Leand. *d.q.*71. Et probatur ex doctrina vniuerſali, de qua latiſſimè *in tom.* 1. *moral. var.* diſſerendo de conſcientia *dubia, tit.* 1. Quod in dubio melior eſt conditio poſſidentis; & quamuis matrimonium per ſe contrahatur, vt compleatur; conſummatio tamen poteſt ſeparari, & ſæpe ſeparatur; ſæpeque non eo animo conſummandi contrahitur, & abſque omni culpa; atque adeo attendi debet animus, ſeu intentio vouentis, & quando de illa non conſtat, pro vouente ſtandum eſt.

64 Cæterùm mortua coniuge tenebitur iſte vouens abſtinere ab alio matrimonio, quia votum eſt pro

contractum matrimonium extinctum, ſed ſuſpenſum durante matrimonio, iuxta tradita in præcedentibus de voto caſtitatis, religionis, & aſſumendi ordines. Ita etiam Sanchez alios allegans *d.diſp.33.n.33.* Coninch *d.diſp.34.n.54.* & Martinus Perez *d.diſp.51.ſect.6.n.4.* & 12. Vxore verò adulterante poterit iſte licitè reconciliari, vt notauit Coninch, quia hoc nullo modo repugnat voto.

Vota non contrahendi matrimonium, aſſumendi ſacros Ordines, & religionis ab vno coniuge emiſſa poſt matrimonium ante, vel poſt conſummationem, an, & qua ratione obligent, & impediant vſum matrimonij.

Sed quid de prædictis votis ſimplicibus non contrahendi matrimonium, aſſumendi ſacros ordines, vel religionis poſt matrimonium ratum, aut conſummatum emiſſis, an valeant, & obligationem abſtinendi matrimonij inducant.

65 Si votum ſit non contrahendi emiſſum abſque licentia alterius coniugis, cum non poſſit intelligi niſi diſſoluto præſenti matrimonio, & de non contrahendo altero, præſenti diſſoluto, valet, & obligat, & ita ſoluto matrimonio non poterit vouens abſque diſpenſatione tranſire ad alias nuptias, non impeditur autem petere & reddere Ita Sanchez *d. lib.9. diſp.35. n.16.* & Baſilius Pontius *lib.10. cap.5. n.18.* Et idem dicendum ſi emiſerit cum licentia alterius coniugis, vt idem Sanchez *lib.9. diſp.37. n.6.* Hoc autem votum cum non ſit In præiudicium præſentis matrimonij, ſemper aſt licitum. Sanchez *lib.9.diſp.36.n.34.*

66 Si ſermo ſit de voto aſſumendi ordines ſacros poſt matrimonium ratum, & non conſummatum, ſi vouit animo ingrediendi religionem ante conſummationem, ibique ordines ſuſcipere, votum eſt licitum, vt Sanchez *d.diſp.36.num.33.* & tenetur vouens ad ingreſſum, & peccat prima vice conſummando, ſiue petendo, ſiue reddendo, quia ſe reddit inhabilem ad impletionem voti, iuxta tradita *ſuprà num. 52.* Ita Sanchez *d. diſp. 35. n. 14.* & Baſilius Pontius *d. cap. 5. num. 18.* ſi verò non vouit ingreſſum in religionem, cum ratione ſolius animi, ſeu propoſiti ingrediendi ad ingreſſum non teneatur iuxta, tradita *ſupra n. 44.* & 46. Sanchez *d. num. 14.* dicit quod poteſt conſummare matrimonium reddendo, & petendo; cum hoc votum non obliget ad caſtitatem, nec ad religionem, ac proinde non impediat petitionem primam, & ſequentes, iuxta tradita *ſuprà num.46.* & 58. tenebitur autem, inquit idem Sanchez, votum implere, cum ſibi licuerit, vel mortuo altero coniuge, vel illo adulterante, iuxta tradita *ſuprà num. 59.* de adſtricto tali voto ante matrimonij contractum, eo quod vtroque caſu votum ſit licitum, nec extinctum per vſum matrimonij, ſed ſuſpenſum. Verùm hæc admitto in caſu, quo dum poſt matrimonium tantùm ratum vouit, non cogitans de ingreſſu religionis; at ſi quando vouit, tunc aduertebat non poſſe dictum votum implere niſi ingrediendo religionem, tunc teneretur ad ingreſſum, & peccaret in prima conſummatione petendo, vel reddendo, vt docet etiam Hurtadus *de matr. d. diſp. 10. n. 35.* & probant tradita *ſuprà n. 45.* Quod ſi votum aſſumendi ordines ſit factum poſt matrimonium conſummatum, vel emiſſum eſt abſque licentia coniugis animo tunc implendi, & pro tunc ſe obligandi, eſt omninò irritum, & nullum, quia eſt de re illicita, cùm ſit in præiudicium alterius coniugis: vnde etiam ſic vouens grauiter peccat, vt Sanchez *diſp.33.n.33.* vel emiſſum eſt pro tempore ſoluti matrimonij, aut cùm alter coniux adulterans poſtea præſtet iuſtam cauſam diuortij; & eſt validum, vt de re licita, & ſancta, nec ideo peccat ſic vouens, vt Sanchez *d.diſp.36.n.33.* vel vouens emiſit abſolutè, non definiendo tempus, ſcilicet diſſoluto matrimonio, aut pro tempore matrimonij, & hoc caſu votum valet, & obligat pro tempore ſoluti matrimonij; quia cùm poſſit hoc votum licitè fieri, non eſt præſumendum, vbi non conſtat de oppoſita intentione, illicitè factum eſſe, quia delictum non præſumitur. Et ita hoc votum obligabit etiam vxore adulterante, & præbente iuſtam diuortij cauſam, iuxta tradita *ſupra num. 59.* Et prædicta docet etiam Sanchez *diſp.35.n.14.* & 15. & Pontius *d. n. 18.* & 19. Quod ſi votum aſſumendi ordines pro tempore matrimonij factum ſit de licentia vxoris, vel etiam mutuo conſenſo, & obligante ſe vxore ad continentiam, per votum adhuc non obligabit, niſi ex parte vxoris adſint requiſita à iure, vt vir conſtante matrimonio poſſit ad ordines ſacros promoueri, ſcilicet vt ſit ſexagenaria, & etiam non ſit ſuſpecta incontinentiæ; de quibus Sanchez *lib. 7. de impedimento ordinis.* Ita idem Sanchez *lib.9. diſp.36. n.1.* & *diſp. 37. n.7.* Et ſi adſint requiſita, ſi ante promotionem viri ad ordines ipſe petat, & reddat, non peccabit contra votum ordinis ſacri, quod non impedit vſum coniugalem nondum ſuſcepto ordine. Ita etiam Sanch. *d.n.7.* peccabit autem quatenus retardat voti impletionem. Sed de hoc etiam infrà.

Quoad votum religionis, ſi emiſſum ſit, ſeu à coniuge emittatur poſt matrimonium ratum, & ante conſummationem, certum eſt valere, & vouentem ante conſummationem obligari ad ingreſſum, & ad non conſummandum ſiue petendo, ſiue reddendo; eſt enim votum de re licita, & ſancta, & ante conſummationem poteſt vouens illud implere, iuxta tradita in præcedentibus: ergo tenetur, &c. Et ita etiam Sanchez *d.diſp.35.n.10.* Pontius *d.n.18.* Martinus Perez *d.diſp.51.ſect.5.n.1.* & Coninch *d. diſp.34. n.35.* Quod procedit etiamſi vterque vouerit religionem abſque dependentia vnius ab altero; vterque enim poteſt implere votum. Ita Sanch. *diſp.37.n.1.* Coninch *d.diſp.34. n.29.* & Martinus Perez *de matr. diſp 51. ſect.5. numero* 8. 67

Si verè emittatur poſt matrimonium conſummatum animo tunc implendi, & pro tempore matrimonij ſe obligandi, eſt nullum, vti de re illicita, cùm poſt conſummationem coniugi ſit illicitus tranſitus ad religionem abſque alterius licentia. Ita Sanchez *d. diſp. 35.n.12.* & Pontius *d. cap.5. n.19.* & ſic vouens peccat grauiter, vt Sanchez *lib.9.diſp. 36.n.32.* At ſi emittitur pro tempore ſoluti matrimonij, vel ſi alter adulteretur, & præſtiterit iuſtam cauſam diuortij, vel emittatur abſolutè non definiendo tempus (quo caſu præſumitur voluiſſe ſe obligare pro tempore habili ad ingreſſum, iuxta tradita *n. 66.*) erit licitum, & validum & conſequenter ſoluto matrimonio, vel exiſtente iuſta cauſa diuortij, tenebitur ad ingreſſum; eſt enim votum de re licita, & ſancta: ita etiam Sanchez *d. diſp. 35.n.12.* & 13. & *relatus etiam lib.7.de matr.diſp.34.n.10. cum ſeqq.* Quod ſi fiat poſt matrimonium conſummatum votum ingrediendi religionem tempore matrimonij, & tunc temporis implendum emittatur de licentia alterius coniugis, licentia nihil operatur; & addit, niſi vterque coniux decernat præſtare à iure requiſita ad ingreſſum alterius in religionem; de quibus idem Sanchez *d.lib.7.* vbi de impedimento ordinis, & voti ordinis, & Pontius *lib. 9. c.11.* & 12. Quo etiam non obſtante, ſi poſtea petat, aut reddat, non peccabit contra votum, ſed ſolùm quatenus ſine cauſa votum non implet. Ita Baſilius Pontius *d.c.5.n.19.* & conſtat etiam ex Sanchez *d. lib.9. diſput.36. num.1.* & *diſp.37. n.5.* de quo etiam *n. ſeqq.* 68

Si

Si coniuges ante matrimonij conſummationem emittant votum religionis communi conſenſu, ad quid eos obliget hoc votum, & qua ratione impediat vſum matrimony, & quid ſi poſt conſummatum matrimonium emittatur.

Verùm ſpecialis difficultatis eſt, ſi coniuges ante matrimonij conſummationem ambo mutuo conſenſu,& pacto voueant ingredi religionem,ad quid teneantur, & impediatne tale votum vſum matrimonij.

69 Ad quam difficultatem Sanchez *d.lib.9. diſp.37.n.5.* reſpondens aſſerit præfatos coniuges minimè peccare,ſiue petendo, ſiue reddendo; ſicut peccat quando alter ſolos vouit religionem, & prima vice conſummat. Et probat aſſignans rationem diſparitatis; nam quando alter ſolus vouit religionem, vel vterque etiam de licentia alterius, non tamen communi conſenſu, & per modum pacti, tenetur vterque independenter ab altero religionem ingredi, quod præſtare non poteſt ſemel conſummans, ac proinde mortaliter peccat, quaſi ſe impotentem reddens ad explendum votum,at quando vterque communi conſenſo, & mutuo pacto vouit, poteſt vterque implere æquè votum ſiue conſummet, ſiue antea. Nam licet antea poſſet alter ingredi regilionem altero nolente, ſecus autem poſt conſummationem, & ita impotentior videtur effectus ad votum explendum; attamen ingredi non tenetur altero potente ingredi, cum vterque per modum pacti ſe obligauerit, adeoque altero implere nolente,alter liber eſt. Quod ſi vterque vult ingredi,poteſt æquè conſummato matrimonio, ac ante conſummationem. Nec votum religionis impedit debiti petitionem,aut redditionem; quando hæc non impediunt facultatem ingrediendi, cum non ſit votum caſtitatis; ſicut nec tunc fornicando committunt illi ſacrilegium contra votum. Nec dici poteſt ſtatim voto religionis emiſſo, cum ſtatum velint mutare, abdicaſſe eos à ſe dominium, & ius corporum. Quia ſimplex promiſſio religionis non eſt abdicatio vſus coniugalis, qui voto non aduerſatur, ſed eſt promiſſio aſſumendi ſtatum, in quo ei vſui ſolemni voto renunciauit. Neuter autem

56 coniux, addit idem Sanchez, tenetur in eo euento ad reddendam alteri ante conſummationem; quia non tenetur priori bimeſtri, cum ſecluſo voto ad id non teneatur; ſed nec eo bimeſtri tranſacto, quia poteſt cogere alterum, vt fidem pacti ſeruet, & religionem ingrediatur, quod ſi nolit, poteſt ſe illæſum conſeruare, vt altero inuito ingredi poſſit. Quod efficere non poſſet tranſacto eo bimeſtri eo voto abſque communi conſenſu & pacto emiſſo, niſi ſtatim ingrederetur religionem propter iniuriam matrimonij. Si verò votum religionis, ſubdit idem Sanch. communi conſenſu ab vtroque coniuge emiſſum ſit poſt conſummatum matrimonium, tunc à fortiori, inquit, neuter peccabit petendo; nec etiam anno nouitiatus, cùm ante profeſſionem neuter teneatur ad caſtitatem; etſi peccabit mortaliter ille, qui eſt in mora implendi voti, alter autem paratus implere vacat culpa; quando nec teneatur, nec poſſit ingredi altero non ingrediente: Neuter etiam in hoc caſu tenetur reddere, quia promittendo religionis ingreſſum mutuo conſenſu renunciarunt iuri exigendi, ſeque videntur mutuo ab hac obligatione abſoluiſſe; cum ad hoc, vt perpetuò abſtineant, ſtatum mutandi facultatem ſibi ipſis præfati coniuges conceſſerint; & remanente corporum dominio ab eo ſaparari poſſit ius exigendi mutuo conſenſu,ſicut ſeparatur priori bimeſtri, vel altero adulterante; poteſt enim primo bimeſtri vterque amicabiliter petere,vel adulter ab innocente, non tamen exigere. Ita Sanch. *d.n.5.* & ita videtur ſentire etiam Baſilius Pontius *lib.10. c.5. n. 20.* vbi dicit, quod ſi de licentia coniugis alter votum religionis tunc implendum emittat poſt matrimonium conſummatum, ſi poſtea petat, & reddat, non peccabit contra votum, ſed ſolum quatenus ſine cauſa votū non implet,& alter retardat adimpletionem voti, & is qui licentiam conceſſit, tenetur præſtare ea, quæ requiruntur, vt alter poſſit ingredi religionem conſummato iam matrimonio,& aliàs non tenebitur vouens ad religionem tranſire. Ita Pontius; idem quod Sanchez tenet Texada relatus à Diana *loco num.ſequenti citato.*

At Coninch *de ſacram.d. diſp.34. dubitat. 7.* (quem ſequuntur Caſtrus Palaus *p.5.tract.28.diſp.3.punct.4.d.* §.8. *n.4.* Diana *p.9. tract.7. reſolut.2.* & Martinus Perez *d.diſp.51.ſect.5.*) reſpondet cum diſtinctione, ſcilicet ſi vnuſquiſque coniux voueat religionem ſub conditione ſimilis voti alterius, ſcilicet ſi alius ſimile votum emittat; vt *voueo religionem, ſi ſic voueas ingredi religionem*;& hoc caſu dicit votum vnius non eſſe dependens ab ingreſſu alterius in religionem, ſed tantùm à ſimili voto alterius;atque adeo poſito,quod vterque verè vouerit,& impleta ſit conditio, & conſequenter votum tranſierit in abſolutum, vtrumque independenter ab altero teneri ingredi religionem eodem modo, ac ſi ſeparatim, & abſolutè vouiſſent; & conſequenter etiam vtrumque peccare mortaliter matrimonium conſummando,ſiue petendo,ſiue reddendo; quia ſic exponuntur manifeſto periculo votum non exequendi, vel quia alter nolens religionem intrare alterum cogit ad ſecum cohabitandum; vel quia ex copula habita reddantur impotentes ad ingreſſum, ſi fortè filius concipiatur. Confirmatur,quia vt omnes fatentur,ſi vterque coniux ſeparatim,& abſolutè vouiſſet ingreſſum in religionem peccaret conſummando matrimonium ob rationes dictas. At vterque eo caſu eodem modo ſuo voto obligatur,ac ſi ſeparatim,& abſolute vouiſſet,cum votum illud conditionale impleta conditione voti alterius tranſeat in abſolutum,ergo eodē modo peccant conſummando. 70

Si verò quilibet ex coniugibus voueat religionem dependenter ab alterius ingreſſu in religionem,v. g. *voueo religionem,ſi tu etiam ingrediaris*; in hoc euentu ait idem Coninch, coniuges non peccare contra votum,conſummando communi conſenſu matrimonium; quia cum neuter teneatur ingredi religionem, niſi altero legitimè ingrediente,neuter contra votum peccat faciendo aliquid, ex quo ſequatur, vt nequeat ingredi niſi altero ingrediente. Addit Coninch neutrum etiam peccare, ſi vterque nolit ingredi, aut ſi communi conſenſu aliquid faciant, ex quo ſequatur neutrum ingredi poſſe; quia tantum efficiunt, vt deficiat conditio, ſub qua vouerant, quam non tenebantur ponere, cum ad hoc ſe non obligauerint. Ita Coninch, & poſt eum Palaus, & Martinus Perez, qui dicit iuxta hoc ſecundum membrum diſtinctionis, ſeu in hoc ſenſu intelligendam præfatam doctrinam Sanchez. Addit præterea Coninch,quod quando coniuges ante conſummationem communi conſenſu vouent ingreſſum in religionem, cum id faciant ex vero deſiderio perfectionis, ac ſalutis propriæ, cenſentur id vouere priori modo, atque ita vtrumque independenter ab altero teneri ingredi religionem; nam vt vnus obtineat finem à ſe intentum, ſcilicet propriam perfectionem,ac ſalutem, nihil refert an alter ingrediatur,necnè. Quare non cenſetur hanc velle conſequi, poſito quod alter eam etiam obtinere velit, ſed abſolutè,& alterius votum cenſetur ſolum exigere, tum ne aliàs præter pacta matrimonialia etiam ex iuſta cauſa eum videatur deſerere; tum etiam, vt eius ſalus efficacius promoueatur;nunquam tamen poteſt cenſeri hanc ita velle,vt velit ſuam ab ea dependere, niſi id apertè exprimat. Ita Coninch. 71

Quando autem poſt conſummationem matrimonij vterque communi conſenſu, & mutuo pacto vouerunt religionem iidem Coninch, Palaus, Diana, & Perez dicunt eadem, quæ Sanchez *ſupra*, *n.69.* adduxit, ſcilicet non peccare vtendo matrimonio petendo, & reddendo ante profeſſionem (id tamen limitantes ſi eſſet periculum, ne vxor conciperet, atque ita redderet ſibi ingreſſum impoſſibilem propter neceſſitatem prolis, cui non poſſit ſatis proſpicere, niſi manendo in ſæculo) & neutrum teneri reddere ob rationem *d. n. 69.* adductam. Addunt in hoc euentu vnum non teneri religionem ingredi altero nolente ingredi; quia conſummato matrimonio hoc ei non licet per ius ipſum, niſi vxor ſit ſenex, & incontinentiæ periculo minimè ſuſpecta, voueátque caſtitatem; quo caſu ſolus ille peccat, per quem ſtat, quo minus votum impleatur, alius autem impotentiá excuſatur; ita quod in tali caſu peccabit lethaliter ille, qui eſt in mora implendi votum, alter verò vacabit culpa, quia nec tenetur, nec poteſt ingredi altero non ingrediente. Ita prædicti Doctores.

73 Circa prædictam difficultatem, & prædicta noto ſequentia, nimirum non cenſeri, nec eſſe mutuum conſenſum, quando vterque coniux ſeorſum vouit religionem, aut caſtitatem de licentia alterius independenter ab altero, & non per modum reciprocæ conuentionis, vt ſi nunc vir obtenta vxoris licentia voueat religionem, aut caſtitatem; & eo facto petat ſimilem licentiam vxor à viro, eaque obtenta voueat, ita vt non fuerit inter eos mutuum pactum initum: *voueo, vt voueas*; cenſetur autem mutuus conſenſus, vbi interuenit pactum mutuum vouendi, in priori enim euentu nullus adeſt contractus, nullaque conuentio; in poſteriori autem eſt *facio, vt facias.* Ita Sanchez *lib.9. d.diſp. 37.n.3. ex* Soto *lib.7. de iuſtitia, q.3.art.1. verſicul. argumentum autem.* Et Ludouicus Lopez *1.p.inſtruct. cap.26. §.votum quando*; ille enim ait, votum mutuo conſenſu emiſſum eſſe quoddam genus contractus *facio, vt facias*; iſte verò dicit adeſſe tale votum, quando vterque coniux vouet cum hac conditione, *voueo, vt voueas.* Igitur ſi votum religionis ante matrimonij conſummationem ſit factum ab vtroque coniuge priori modo, id eſt de ſola licentia vtriuſque, & non per modum pacti, cùm votum vtriuſque ſit abſolutum, & independens ab alterius voto, vterque ſtatim obligatur, & non poteſt conſummare petendo, aut reddendo, vt Sanchez *dict. diſp. 37. num.5.* Coninch, Perez, & Palaus *locis ſuprà, num.70 relati.*

74 Si etiam vterque faciat votum religionis cum illa conditione, & pacto: *voueo, vt voueas*; & ſit formalis, & expreſſa intentio vtriſque, vt valor, & obligatio abſoluta voti ſit ſtatim ac alter votum religionis emiſerit, & emiſſio voti vtrique ſit nota, tunc etiam habent locum tradita *ſuprà*, *n.70.* ex eodem Coninch, tunc enim impleta conditio, ſeu poſito voto vtriuſque cum illius notitia, votum euadit abſolutum ex parte vtriuſque vouentis, eſtque independens ab ingreſſu alterius in religionem.

75 Si etiam vterque vouerit religigionem mutuo conſenſu cum expreſſa, & formali intentione non, ſolùm ſimilis voti alterius, ſed etiam ingreſſus in religionem, in hoc euentu procedunt tradita *n. 69.* ex Sanchez, & traditis *n. 71.* ex Coninch, Perez, & Palao. Quod autem Cooinch, & Martinus Perez, ac Palaus (vt notatum eſt *num.71.*) aſſerunt, ſcilicet neutrum peccare, ſi vterque nolit ingredi, aut ſi communi conſenſu aliquid faciant, ex quo ſequatur neutrum poſſe ingredi; non approbo, quia licèt votum conditionale non obliget ad executionem ante conditionis aduentum; obligat tamen, ne vouens voluntariè impediat conditionis euentum, aut ipſa conditio culpâ, fraude, vel vi eiuſdem vouentis tollatur, cum vouens finem cenſeatur vouere media neceſſaria, vt in terminis Leſſius *de iuſtitia lib.2. cap.40. dubit.* 20. & Sanchez *lib 4. ſumm. cap.22. n.11. & cap.23. n.28.* & ita contra Coninch expreſsè ſentiunt Sanchez, & Pontius *locis citatis*, & idem Sanchez *d.diſp.37.n.8.*

76 Quod ſi vterque vouerit religionem mutuo conſenſu, & per modum reciprocæ conuentionis abſolutè, & ſine illa expreſſione ingreſſus alterius in religionem, & etiam ſine illa intentione formali, vt votum abſolutè obliget poſito ſimili voto alterius, puto votum vtriuſque factum eſſe non ſolum cum dependentia à voto, ſed etiam ab ingreſſu alterius in religionem; hocque ſenſu Sanchez *diſp.37. n.5.* intelligit hoc votum communi conſenſu vtriuſque coniugis, & per modum pacti, & conuentionis emiſſum; vouet enim vnuſquiſque cum reſpectu ſaltem implicito ad ingreſſum, ad huncque finem ex mutuo conſenſu, & pacto videtur vouere, vt altero ingrediente religionem, alter etiam teneatur, & è contra; & ſi aliter, & abſolutè, ac ſine dependentia ingreſſus in religionem ſe vellent obligare; cum ante conſummationem matrimonij cuilibet coniugi liceat ingreſſus in religionem abſque dependentia ab altero, vnuſquiſque ſeorſim, & abſque tali pacto, atque abſque dependentia ab alterius voto voueret, maximè ſi id faceret deſiderio efficaci propriæ ſalutis; eligeret enim medium certius, quale eſt votum omnino independens etiam à voto alterius; vterque ergò in tali voto ex mutuo conſenſu, & pacto emittendo non ſolum intendit propriam perfectionem, & ſalutem, ſed etiam habet reſpectum ad præſentem ſtatum matrimonialem, quem ratione amoris inter ipſos coniuges intercedentis non intendit deſerere niſi altero etiam deſerente.

Si communi conſenſu vir voueat ordines ſacros ſuſcipiendos, & vxor caſtitatem, ad quid teneantur hi coniuges.

77 Ex dictis inferri poteſt, quid dicendum ſi communi conſenſu, & ex mutuo pacto vir voueat ſuſcipere ordines ſacros ſtatim, & conſtante matrimonio, vxor verò voueat continentiam; ſuppoſita enim ſententia Sanchez ſuperiùs tradita, quod votum continentiæ vxoris ſit omnino dependens à ſuſceptione ordinum. Dicendum cum eodem Sanchez *d. diſp. 7. n. 7.* ſi vxor non ſit ſexagenaria, vel ſit ſuſpecta de incontinentia, neutrum votum obligare, ſiue ſit ante matrimonium conſummatum, ſiue poſt. Vir enim de ſola licentia vxoris manentis in ſæculo cum voto continentiæ non poteſt ordines ſacros ſuſcipere, niſi ipſa vxor ſit ſexagenaria, & minimè ſuſpecta de incontinentia; quare votum vt de re ſibi illicita, & impoſſibili eſt inualidum; & conſequenter etiam votum vxoris ſeruandæ continentiæ non eſt abſolutum, ſed per modum contractus *facio, vt facias*, atque adeo exiſtente nullo viri voto non obligat. Exiſtente autem vxore ſexagenaria, & non ſuſpecta de incontinentia, vtrumque votum valet, & obligat, cum vir ad ordines ſacros poſſit promoueri, licet ante promotionem vtriuſque liceat petere, & reddere, cùm votum ordinis ſacri (vt *ſuprà numero 66. fine*) ante ordinis ſuſceptionem non impediat vſum matrimonij; votum verò continentiæ vxoris non obſtet petitioni, quia non obligat, donec vir ordines ſuſceperit, vt dictum eſt. Neuter autem tenebitur reddere, iuxta tradita *ſuprà n.69. & 72.*

Quando

Quando communi conſenſu alter coniugum religionem, alter caſtitatem vouit, ſiue ante, ſiue poſt conſummatum matrimonium, ad quid teneantur, & qua ratione remaneant impediti vſu matrimonij.

78 Ex dictis etiam colligi poteſt, quid dicendum, ſi communi conſenſu, & per modum pacti alter coniux caſtitatem, alter religionem vouit. Perſiſtendo enim in doctrina Sanchez tradita *ſupra n. 69. & 76.* ſi qui vouit caſtitatem, habet conditionem vt alter cum ſolo voto ipſius poſſit ingredi religionem, ſcilicet ſit ſexagenarius, nec de incontinentia ſuſpectus, quo caſu alter poteſt ingredi religionem, dicendum, ſiue ante, ſiue poſt conſummationem matrimonij emiſſum ſit tale votum ex communi conſenſu, vtrumque teneri implere ſuum votum, cùm ſit licitum, & poſſibile; neutrum autem ante ingreſſum in religionem alterius, qui illam vouit, peccare petendo, & reddendo; non ligatum voto religionis, quia ex vi talis voti ante profeſſionem non tenetur ad caſtitatem, vt ſuprà oſtenſum eſt, qui etiam per conſummationem non redditur impotentior, cum etiam poſt conſummationem poſſit altero inuito ingredi religionem: Non etiam ligatum voto caſtitatis, cum non teneatur ad votum, donec alter impleat, iuxta tradita *num. praecedenti*, & *dictis numeris 69. & 76.* Quod ſecus eſſet, ſi vouendo expreſsè intendiſſet ſe ex tunc obligare independenter ab altero, de cuius voti maximè emiſſi poſt conſummationem obligatione infrà. Si verò qui vouit caſtitatem careat illa conditione, vt eum ſolo voto ipſius continentiæ poſſit alter aſſumere ſtatum religioſum, & matrimonium nondum ſit conſummatum, ligatus voto religionis peccat primâ vice conſummans ſiue petendo, ſiue reddendo, cum ſe reddat inhabilem ad impletionem voti Ligatus verò voto caſtitatis, cum huiuſmodi votum obliget dependenter ab impletione voti ingreſſus religionis alterius, nec debeat expectare toto vitæ curriculo vt alter impleat, dum vouens iudicio prudentis non eſt in mora adimplendi ſuum religionis votum, licitè quidem non poteſt petere, aut reddere, quia conſummato matrimonio ſe impotentem reddit ad ſeruandum votum, cum tunc non teneatur reddere; at verò ſi alter ſit iudicio prudentis in mora implendi, & admonitus nolit religionem ingredi, etſi non tenetur reddere, poteſt tamen deinceps licitè petere, & reddere; conſummato autem matrimonio, cùm votum religionis nequeat impleri, illo ligatus poteſt petere, & tenetur reddere; quia illud votum poſt conſummationem non impedit vſum matrimonij, licèt teneatur ad ingreſſum diſſoluto matrimonio, vel altero præſtante cauſam diuortij, cum votum non ſit extinctum, ſed ſuſpenſum, quia fuit in culpa conſummando, & ſemper antea teneretur ad religionem. Adſtrictus autem voto caſtitatis, quamuis culpabiliter conſummauerit, poterit deinceps petere, & reddere, donec accidat caſus, in quo alter poſſit, & velit religionem ingredi; eo enim non implente, nec ipſe tenetur: nec etiam diſſoluto matrimonio morte alterius voto religionis adſtricti, qui illud viuens non impleuit, tenebitur continere. Ita Sanchez *lib. 9. diſp. 37. num. 8.* qui nonnulla addit, quæ apud ipſum videri poterunt, ſi libuerit.

SVMMARIVM.

§. III.

Votum ſimplex caſtitatis ab vno coniuge ſine alterius licentia emiſſum ante matrimonij conſummationem valet, & obligat ad omnimodam caſtitatem, vt votum emiſſum ante matrimonium. n. 79.

Quid ſi poſt conſummatum matrimonium, an valeat in præiudicium vouentis, & obliget ad non petendum, & ad abſtinendum ab altero matrimonio, & quouis actu venereo extra matrimonium. n. 80. ad 84.

Præfatum votum caſtitatis poſt conſummationem abſque alterius coniugis licentia emiſſum, an ſit omnino nullum Quoad non redditionem debiti, etiam quando redditio eſt voluntaria. n. 85. ad 89.

Dato quod obliget ad non redditionem, quando redditio eſt voluntaria, vt altero adulterante, an vouens innocens poſſit remittere iniuriam alteri. n. 89.

Vota ſubditi de re ſibi prohibita non ſunt irrita, donec ſuperior neget conſenſum; & quid de votis coniugum, quæ alteri afferunt præiudicium. n. 86.

Votum caſtitatis ab vno coniuge poſt matrimonium ratum, vel conſummatum de alterius licentia emiſſum ad quid obliget, & an dans licentiam poſſit ab eo qui vouit petere debitum, & ille teneatur reddere. n. 91. & 92.

Quid ſi vterque de conſenſu alterius ſeorſim, & non mutua voluntate, & ſine expreſſione vouendi omnimodam caſtitatem, vouerit caſtitatem. n. 93.

Si alter coniux præbuit alteri expreſsè licentiam vouendi omnimodam caſtitatem quoad petitionem, & redditionem; an, & quomodo dans licentiam poſſit exigere, & alter vouens teneatur reddere. n. 95. ad 98.

Coniux dans talem licentiam poteſt tale votum validè irritare, & poſt irritationem licitè petere, & poteſt irritatio eſſe expreſſa, vel tacita, & quæ differentia inter vtramque. n. 96.

Secluſa dicta irritatione, ſi is qui dedit licentiam petit debitum, alter tenetur reddere. n. 97.

Quid ſi coniux concedendo illam licentiam renunciauerit iuri ſuo petendi, & quid ſi poſt renunciationem ab altero acceptatam cedat renunciationi, & iterum concedat ius exigendi. n. 97. & 98.

Quando vterque coniux communi conſenſu vouit caſtitatem, vterque non poteſt licitè petere, nec tenetur reddere, & peccat mortaliter reddendo. n. 99. & 100.

Altero, vel vtroque ex dictis coniugibus fornicante non poteſt iudex eccleſiaſticus eos cogere ad cohabitandum, ſed periculo incontinentiæ conſulendum diſpenſatione. n. 101.

Per fornicationem neuter liberatur ab obligatione proprij voti. ibid.

Ante diſpenſationem præfati coniuges non liberantur à mutua habitatione, & aliis obſequiis, licèt non teneantur cubare in eodem lecto, nec poſſint cum periculo incontinentiæ. ibid.

Præfatum mutuum votum caſtitatis eſt licitum; & quando in eo poſſit contingere culpa venialis. n. 102.

Si præfati coniuges copulentur, an ſit grauius peccatum, quàm ſi alter eorum copularetur cum ſoluto, vel ſoluta. n. 103.

Præfati coniuges ſi ſibi inuicem remittant renunciationem iuris petendi, an teneat hæc ſacrilega remiſſio, & teneantur inuicem reddere. n. 104.

Mutuum pactum abſtinendi à petitione, & redditione debiti abſque voto caſtitatis à coniugibus initum eſt validum, & licitum, qua ratione remitti poſſit, & alter alteri debeat debitum reddere, & quid ſi illi mutuo pacto accedat iuramentum, vel votum caſtitatis. n. 105. ad 109.

Quis prædicta vota caſtitatis ab vno, vel vtroque coniuge ante, vel poſt matrimonium emiſſa poſſit relaxare, vel commutare, vel inſuper diſpenſare quoad petitionem debiti, remiſſiuè. n. 110.

§. III.

Qua ratione impediatur vſus matrimonij ex voto continentiæ poſt contractum matrimonium emiſſo.

HViuſmodi votum poteſt eſſe ſimpliciter caſtitatis, vel non petendi debitum; & vel abſque licentia alterius coniugis, vel cum eius licentia, vel etiam communi conſenſu, & per modum pacti, vel ab vtroque coniuge emiſſum; & poteſt eſſe emiſſum ante, vel poſt matrimonium conſummatum. De his omnibus diſtinctè agendum.

Votum caſtitatis ab altero coniuge ſine licentia alterius emiſſum poſt contractum matrimonij ante, vel poſt conſummationem an ſit validum, & ad quid obliget, & quomodo impediat vſum matrimonij.

Dubium primum; Votum caſtitatis emiſſum poſt matrimonium ante, vel poſt conſummatum matrimonium ab altero coniuge ſine licentia alterius quomodo obliget in ordine ad vſum matrimonij.

79 Certum omnino videtur, ſi votum caſtitatis emittatur poſt matrimonium nondum conſummatum, & animo ingrediendi religionem, tale votum eſſe validum, & obligare ad omnimodam caſtitatem, ſicut votum abſolutum caſtitatis emiſſum ante matrimonium, eo contracto ante illius conſummationem, & ita etiam ad non reddendum debitum, quoties redditio eſt omnino voluntaria. Ita Sanchez *lib. 9. diſp.35.n.23.* & alij Recentiores *ſup. n.1. relati locis infrà allegandis*. Ratio eſt euidens, quia iſte vouens licitè id intendens potuit ſe obligare ad omnimodam caſtitatem, vt eam ſeruare poſſet, ſicut quando emittitur tale votum ante contractum matrimonij; idque intendit, cùm abſolutè vouerit caſtitatem, & vt eam ſeruare poſſet, habuit, dum vouit, animum tranſeundi ad religionem: etſi non teneatur ingredi religionem ratione illius propoſiti voto non confirmati, vt *ſupra num.* 54. oſtenſum eſt. Tranſacto etiam priori bimeſtri poterit licitè conſummare matrimonium reddendo, nunquam tamen poterit petere, ſicut *ſuprà* §. 1. dictum eſt de coniuge, qui poſt votum caſtitatis contraxit matrimonium. An verò in priori bimeſtri, ante matrimonium conſummatum; etſi alter adulterans præbeat iuſtam cauſam diuortij, teneatur non reddere; ita quod non poſſit renunciare priuilegio iuris eximentis ab obligatione reddendi priori bimeſtri ante conſummationem, nec reconciliari adultero, Sanchez *d.n.*23. Matthæus Perez, *& ferè omnes alij recentiores infrà allegandi*, aiunt obligari ad non reddendum in priori bimeſtri, & altero adulterante, & ita ſentiunt omnes Doctores *ſuprà cap.*1.*n.*273. *relati*; & ita eſt communis, & verior opinio. At iuxta Doctores *eodem c.*1. *n.* 276. *relatos* poſſet renunciare dicto priuilegio iuris eximentis ab obligatione reddendi in priori bimeſtri, & quando alter adulter eſt, & in facta renunciatione poſſet, & teneretur reddere; & ad ibi tradita remitto lectorem. Quod ſi non animo ingrediendi religionem, nec de ingreſſu cogitans promiſit caſtitatem, idem erit dicendum, quod de eo voto emiſſo poſt conſummatum matrimonium, de quo mox.

80 Itaque difficultas eſt, an votum caſtitatis emiſſum à coniuge poſt conſummatum matrimonium abſque alterius licentia ſit validum, & ad quid obliget.

Et multorum ſententia fuit, non eſſe validum, & eo non obſtante ſic vouentem non ſolùm poſſe & teneri reddere debitum alteri coniugi exigenti, ſed etiam poſſe petere debitum, & præſertim quando vir illud omiſit. Ita D. Thomas 4. *diſt.*32. *q.vnica, art.* 4. *ad* 3. Paludanus *ibid.diſt.*38 *q.*3.*art.*5.*concl.*4.*fine*. Emanuel Sà *verb. votum, n.*16. & plures alij relati à Sanchez *d.diſp.*35. *n.*24. & ab Auguſtino Barboſa *collectaneo ad cap. quidam, n.*6. *& ad cap. placet, n.*3. *de conuerſione coniugatorum.* Et etiam oportet vt ita ſentiant Doctores infrà allegandi aſſerentes non valere votum non petendi debitum ab altero coniuge ſine alterius licentia emiſſum. Horum fundamentum eſt primò, quia hoc eſt nimis oneroſum alteri coniugi, in illiuſque graue præiudicium cedit, maximè ſi ſit vxor, cui ob innatam verecundiam graue eſt, ſi ſemper debeat petere, quoties vſum matrimonij appetit. Secundò, quia votum rei partim licitæ, & partim illicitæ, vel partim poſſibilis, & partim impoſſibilis, factum per modum vnius ad nihil obligat, vt probaui *in tom.*1. *moral.var.tit.*1.*n.*1619. *&* 1625. In præſenti autem caſu ſub caſtitatis votum cadunt nec petere, nec reddere debitum; ac proinde, cum pars talis voti ſit de re illicita, & contra iuſtitiam, qualis eſt non reddere poſt matrimonium conſummatum, totum erit nullum, & irritum.

81 Communis tamen, & vera ſententia eſt, tale votum eſſe validum, & obligare quantum ad non petendum debitum, ita præter quindecim alios Doctores relatos à Sanchez *d.diſp.*37.*n.*25. Henriquez *in ſum. lib.*1. *c.*15. §.8. *fine*. Bartholomæus à Sancto Fauſto *in theſaur. relig. q.*228. & ex Doctoribus *hoc cap. n.*1. *relatis* Sanchez *d.diſp.*25. *cit.n.*25. Reginaldus *d.lib.*31.*n.*351. Leſſius *d.lib.* 2. *de iuſt.c.*40. *n.*100. Villalobos *d. tr.* 13. *diff.* 54. Baſilius Pontius *d. lib.* 10. *c.* 1. *n.*19. Leander Diſcalceatus *d. tr.*9. *diſp.*25. *q.*74. Coninch *d. diſp.*34. *n.*23. Layman *d.c.*1.*n.*12. Fagundez *in Decalog. lib.*4. *c.*7. *n.*8. Auerſa *d. ſect.*4. Hurtadus *d. diſp.*10. *diff.*8. Caſtrus Palaus *d.punct.*8.§ 8 7.*n.*7. & Martinus Perez *d. diſp.* 51. *n.*2. & etiam Nauarrus *in man. cap.*12. *n.* 60. tenet hoc votum obligare ad non exigendum, non autem obligare, vt vouens non poſſit amicabiliter petere. Et colligitur apertè *ex cap. quidem, de conuerſ. coniugatorum.* Vbi quando vir renitente vxore profeſſus eſt, decernitur profeſſionem fuiſſe irritam, obligari tamen vouentem ad votum caſtitatis in ea profeſſione emiſſum in quantum ſe potuit obligare, nempe ad non exigendum debitum; verba textus ſunt: *Votum non tenuit alterius, at verò non poterit vxorem accipere, promiſit enim ſe non exigere debitum, quod in eius poteſtate erat; & ideo quoad hoc votum tenuit: non reddere autem non erat in eius manu, ſed in mulieris poteſtate*: tum *cap. placet, eod. tit.* de muliere coniugata, quæ credens virum obiiſſe profeſſa eſt, cuius verba ſunt, *licet votum eius non tenuerit, eatenus tamen fuit obligatorium, quatenus poterat ſe obligare.* Neque admitti poteſt diſtinctio Nauarri *d. n.* 60. inter amicabiliter petere & exigere, vt Pontifex in aliis textibus declarat vetitum ſecundum, non primum; quem intellectum etiam admittit Henr. *lib.* 12. *cap.* 2. *n.* 9. *in* Gloſſa *litera Z.* Nam Summus Pontifex apertè inſinuat, ideo non poſſe exigere, quia quantum eſt in ſe, tenetur ſeruare votum continentiæ, quia ſe obligauit quantum potuit, & ad id, quod eſt in ſua poteſtate; ex quo ſequitur nec poſſe benignè petere, & rogare, cum in ſua poteſtate ſit vtrumque, ſcilicet & petere, & exigere, cum ex vi matrimonij non teneatur petere, vt *c.* 1. oſtenſum eſt. Alios intellectus nonnulli alij afferunt ad illos textus, qui illis omnino aduerſantur, & ſufficienter Sanchez *d. n.* 36. Probatur ratione manifeſta in dictis textibus indicata. Quia coniux etiam poſt matrimonium conſummatum vouens abſolutè caſtitatem validè ſe adſtringit ad caſtitatem ſibi poſſibilem, quæ abſque præiudicio alterius coniugis obſeruari poteſt: at coniux etiam poſt conſummatum matrimonium lege

eiuſdem

eiuſdem matrimonij ad petendum debitum non obligatur, ſed ad non petendum ſemper eſt liber; quia non petendo non præiudicat alteri, ſicut præiudicat non reddendo, cum alter non eſt priuatus iure exigendi: ergo eo voto manet obligatus ad hunc actum non petendi debitum. Neque vetum eſt (vbi non conſtet de expreſſa intentione voentis) votum caſtitatis abſolutum, etſi poſt matrimonium contractum, & conſummatum factum, fuiſſe emiſſum per modum vnius, & rei indiuiſibilis, ita vt coniux vouens voluerit obligare ſe ad vnam partem ſolam, ſed non ad vtramque, ſcilicet ad non petendum, & non reddendum, quo caſu eſſet inualidum, vtpote de re illicita: Nam non petere, & non reddere, ſeu abſtinere à petitione, & à redditione, ſunt actus diuerſi caſtitatis, & ſeparabiles; ac proinde ſi non conſtet de contraria vouentis intentione, votum licèt non obliget, nec poſſit obligare ad non reddendum, quia id eſt licitum, obligabit ad alios actus caſtitatis bonos, nempe ad non petendum, ad non fornicandum, ad non contrahendum de nouo diſſoluto matrimonio; ſicut etiam obligat votum caſtitatis emiſſum ante matrimonij contractum. Regula enim generalis interpretandi votum partim de re licita, vel impoſſibili, an fuerit emiſſum per modum rei indiuiduæ, an verò diuiſiuè, & per modum plurium, eſt (vt latè explicui *præfato tom. 1. mor. var. tit. 1. n. 1626. tum pluribus ſequentibus*,) vt ſi res promiſſa ſit indiuidua, ſcilicet commodam diuiſionem non patiens, ſeu quæ communi more, aut vſu vouentium diuidi non ſolet, tunc cenſetur obligatio per modum vnius, & votum eſt irritum ad nullam partem obligans; ſi autem diuidua ſit, & quæ non vouentium recepto & communi vſu ſolet diuidi, tunc præſumitur obligatio diuiſiuè, & per modum plurium, & vouens tenetur ad partem bonam, & poſſibilem. Et vtriuſque ratio eſt ibidem adducta, ſcilicet quia ſemper, vbi oppoſitum non conſtat, indicanda eſt voluntas ferri in obiecta iuxta eorum naturam, & prout communiter euenit, & exempla tum rei indiuidoæ, tum diuiduæ plura ponuntur *n. 166. & pluribus ſeqq.* Non obſtat etiam illud, quod tale votum ſit oneroſom alteri coniugi. Nam primò ceſſat iſta ratio oneris, quia aliqooties poteſt iſte vouens petere in gratiam alterius coniugis, & quoties eo agnoſcit appetitum copulæ, vel fornicationis periculum, vt ſupsà *c. 1. n. 258. & ſeq.* latè oſtenſum eſt. Secundò, quia tametſi illud ſit oneroſum, & aliquale grauamen alteri coniugi, tenetur tamen id ſubire, cùm vouens vtatur iure ſuo.

82 Igitur præfatum votum caſtitatis à coniuge poſt conſummatum matrimonium abſque licentia alterius coniugis valet quidem quatenos eſt in præiudicium ſuum, & ſic obligat ad non petendum debitum, vt probatum eſt; inualidum tamen eſt, quatenus eſt in præiudicium alterius coniugis, & ita vouens eo non obſtante tenetur reddere debitum, quoties alter coniux hoc etiam tacitè per aliqua ſigna petit, & non ſit iure petendi priuatus, vt colligitur ex præfatis textibus, *cap. quidam*, & *cap. Placet*, & in hoc conueniunt omnes. Quia regula generalis eſt, vt vnus coniux non poſſit aliquid vouere in præiudicium alterius. Quid verò ſi alter coniux ſit iure petendi priuatus, putà adulterans præſtet iuſtam diuortij cauſam, explicabimr poſt duos numeros ſequentes.

83 Portò prædictum votum non ſolùm obligat ad abſtinendum à petitione debiti, ſed etiam ad abſtinendum ab aliis nuptiis diſſoluto matrimonio per mortem alterius, licèt ſi contraxerit, valeat matrimonium: conſtat ex dictis *cap. quidem*, vbi id expreſſè habetur, & ex *d. cap. Placet*, vbi dicitur votum eatenus obligare, in quantum coniux potuit ſe obligare: conſtat autem potuiſſe ſe obligare ad abſtinendum à ſecundis nuptiis; & ita tenent Sanchez, Leſſius, Fagundex, Coninch, Pontius, Perez, & alij recentiores *ſuprà n. 81. relati locis ibidem citatis*, & præter eos etiam Nauarrus *dict. cap. 12. num. 50. fine.* Henriquex *dict. §. 8. fine*, & Paludanus *4. diſtinct. 32. quæſt. 2. art. 1. n. 14.*

Obligat etiam idem votum iuxta præfatos omnes Doctores ad abſtinentiam à quouis actu venereo extra matrimonium, quia cùm ad id ſe potuerit obligare, cenſetur coniux vouens prædicto voto caſtitatis ad id ſe obligaſſe, iuxta *d. cap. Placet, de conuerſione coniugatorum.* 84

Præfatum votum caſtitatis poſt matrimonium conſummatum emiſſum, an ſit omninò nullum quoad non redditionem debiti, etiam quando eſt voluntaria.

Sed non leuis difficultas eſt, an prædictum votum quoad partem non reddendi debitum, ſit nullum, non ſolum quando ex iure iuſtitiæ exigitur, ſed etiam quando redditio eſt voluntaria, ſcilicet quando alter non habet ius exigendi, vt ſi adulter ſit, & ita quoad redditionem ſit prorſus, & omninò nullum. 85

Et Sanchez *d. diſp. 35. n. 26.* (& idem tenet *diſp. 36. n. 6.*) aſſerit huiuſmodi votum eſſe omninò nullum quoad reddendum debitum, miniméque obligare coniugem vouentem ad abſtinendum à redditione, quando eſt voluntaria propter alterius adulterium. Et ita etiam ſentiunt Fagundex *d. cap. 7. n. 8.* & Sayrus *lib. 6. clauis, cap. 5. n. 20. verſic. nec valet exemplum.* Ita Nauarrus *d. n. 60.* D. Bonauentura, Sotus, Caietanus, & alij ab eodem Sanchez *allegati*: dum dicunt hoc votum eſſe prorſus irritum; videntur enim intelligendi quoad non reddendum debitum. Probat Sanchez ex dictis *cap. quidam*, & *cap. Placet*, in quibus clarè ſignificatur, tale votum qooad non reddendum debitum irritum fuiſſe; cum *c. quidam*, ea reddatur ratio, quod non reddere non eſt in poteſtare coniugis, ac proinde obligat illum ſolum ad non petendum & abſtinendum ab alio matrimonio; ſi autem cenſeretur obligare ad non reddendum, vbi id liceret coniugi vouenti, expreſſiſſet. Et dum *d. cap. quidam*, dicitur: *promiſit ſe non exigere debitum, quod in eius poteſtate erat, ideo quoad hoc votum tenuit*; indicatur votum non tenuiſſe quoad debiti negationem. Et ſi dicatur *d. cap. Placet*, dici votum eatenus tenuiſſe, & fuiſſe obligatorium, quatenus vouens ſe potuit obligare, reſpondet idem Sanchez id intelligi quoad non petendum debitum, vt explicatur *d. c. quidam.* Cónfirmat Sanchez, quia quamuis potuerit ſe obligare ad non reddendum altero coniuge adulterante; quia tamen is caſus eſt rarus, vt ratione illius fiat diuortium, nec excogitatus, ideo non cenſetur promiſſus ſeorſum: ſed non reddere cadit ſub illo voto per modum vnius, cum ſit regulariter nullum, & contra iuſtitiam, iuxta regulam à me dicto *tom. 1. moral. var. tit. 1. d. n. 1626.* adductam, atque adeo totum votum quoad illam partem eſt nullum & irritum. Secùs autem eſt in voto ante matrimonium, vel eius conſummationem emiſſo animo ingrediendi religionem; quia tunc tota materia fuit licita, ac proinde votum validum quoad omnimodam abſtinentiam à redditione debiti; quem valorem non emittit ex conſummatione matrimonij, vt ſuprà dictum eſt; & ideo obligat, vbi non redditio eſt licita, vt primo bimeſtri, & altero adulterante; in præſenti verò caſu materia quoad non reddendum eſt illicita.

Addit idem Sanchez *n. 27.* quod quamuis vota ſubditi de ſe ſibi prohibita, & cætera vota coniugum alterutri 86

alterutri præiudicantia habeant tantam conditionem, ſi ſuperior, aut alter coniux conſenſerit, ideóque irrita non ſint donec alter requiſitus neget conſenſum: votum tamen caſtitatis in coniuge nec ſub ea conditione comprehendit actum non reddendi, ex Caietano, Soto, & Sayro, ac proinde non teneri vouentem alteri coniugi indicare hoc votum, vt illud approbet: imò ait, quamuis alter conſcius poſtea approbet non teneri vouentem ad non reddendum; quia dum votum emiſit, ad id non ſe obligauit, nec poſtea nouum votum fecit, nec alterius coniugis nouus conſenſus ſuperueniens nouam obligationem inducere potuit. *Et eod. lib. 9. diſp. 4. n.* 8 aſſignat rationem differentiæ inter alia vota coniugis alteri præiudicantia, & hoc votum non reddendi debitum; quia hoc eſt omnino, & directè contra fidem matrimonij, & votum de re aliena præſtanda Deo; alia verò vota, vt peregrinationis, vel nimiæ abſtinentiæ non opponuntur directè matrimonio, nec debito coniugali; ſed ſunt aliquod alterius coniugis grauamen; ac proinde valida erunt, licet integrum ſit coniugi grauato diſſentire. Hæc Sanchez.

Oppoſitam ſententiam, & præfatum votum caſtitatis etiam quoad non reddendum, quando redditio eſt voluntaria, ſeu alter coniux non habet ius exigen-
87 di, eſſe validum, & obligare, contra Sanchez ſuſtinent Leſſius *lib. 2. cap. 41. n. 55.* Coninch *d. diſp.* 34. *num.* 2. Layman *lib. 5. tr.* 10. *p.* 3. *cap.* 1. *n.* 12. Baſilius Pontius *d. cap. 5. n.* 19. Caſtrus Palaus *d.* §. 7. *n. 7. fine.* Martinus Perez *d. diſp.* 51. *ſect. 4. n.* 8. Leandrus Diſcalceatus *de ſacram. d. tr. 9. diſp.* 27. *q* 75. & apud ipſum Ochogauia. Probant, quia iſte vouens obligauit ſe, quantum potuit, quia tota materia caſtitatis coniugi poſſibilis cecidit ſub eo voto, cùm votum fuerit caſtitatis abſolutum: at potuit ſe obligare ad non reddendum debitum, quando redditio eſt voluntaria, ſeu quando alter committit adulterium, vel contraxit affinitatem ratione inceſtus: Ergo ſi aliter non conſtat de illius intentione, dum vouit, verè ſe obligauit ad non reddendum debitum, quando redditio eſt voluntaria; ac proinde nunc tenebitur implere votum quoad totam materiam. Confirmatur, præfatum votum comprehendere omnimodam caſtitatem, & etiam non redditionem, quoties eſt voluntaria, quia ſi eius voti materia ſolum eſſet de non petendo, nulloque pacto ſe obligauit ad non reddendum debitum, ſicut nunc poteſt alteri adulteranti debitum, & ita etiam poſſet altero coniuge mortuo, diſſolutóque matrimonio aliud matrimonium contrahere contra doctrinam eiuſdem Sanchez, & communem; quia etiam alio matrimonio inito poſſet idem votum implere de non petendo: ergo ſignum eſt totam materiam caſtitatis eſſe eo voto comprehenſam, quoad petitionem, quia eſt in eius tantùm poteſtate: quoad non redditionem verò, quando ius alterius impeditum fuerit (vt contingit cauſa adulterij, vel affinitatis culpabiliter contractæ, vel morte alterius coniugis) quia etiam tunc eſt in eius poteſtate. Addunt Coninch, & Perez, quod præſumitur communiter ita vouiſſe, quicunque ex ſincero affectu, & amore caſtitatis eam vouit; niſi expreſſe contrarium intendat. Nam cum talis ita amet caſtitatem, vt velit ſe ad eam, quantum poteſt, ſeruandam obligare, quando hoc ei difficillimum eſt ob communem vſum thori; quantò magis ſe intendit obligare, vt eam ſeruet, accedente caſu, quo hoc faciliùs conſequi poterit. Ex quibus Pontius, & Perez inferunt eum, qui votum caſtitatis emiſit ſiue ante, ſiue poſt conſummationem matrimonij, peccare contra votum non ſolùm petendo, ſed etiam reddendo, quoties liberum eſt reddere, aut quoties alter ratione affinitatis petit illicitè: & tunc ait Pontius eum duplex peccatum committere; vnum quia cooperatur illicitæ petitioni, aliud verò contra votum.

Fateor prædicta valdè vrgere contra ſententiam 88
Sanchez. Nihilominus eidem ſententiæ etiam valdè fauet deciſio S. Pontificis *in d. cap. quidam, de conuerſione coniugatorum*, in quo ex vna parte dicitur maritum, qui inuita vxore emiſerat profeſſionem, & conſequenter ſimplex votum caſtitatis, impediri mortua vxore tranſire ad alias nuptias, & ex altera parte abſolute, & ſine diſtinctione dicitur votum illud non valuiſſe quoad non reddendum debitum, quia non reddere non erat in eius, ſed in mulieris poteſtate; valuiſſe verò quoad non exigendum, quia id erat in eius poteſtate. Et conſequenter videtur ſatis clarè indicari votum illud poſt matrimonium conſummatum emiſſum fuiſſe omnino nullum quoad partem non reddendi; & diminutus fuiſſet Pontifex non explicans obligationem non reddendi in euentu, quo vouenti eſſet liberum non reddere, ſi exiſtimaſſet talem obligationem in eo voto comprehendi. Et idem oſtendit ratio à Sanchez aſſignata; ſcilicet, quod licet non reddere, quando alter habet ius exigendi; & non reddere quando alter coniux non habet ius exigendi, ſint duo actus, qui ſeparari poſſunt à vouente; etſi expreſsè in voto caſtitatis poſt conſummatum matrimonium emiſſo intendat ſe obligare ad non reddendum, quando non redditio eſt voluntaria, ratione carentiæ iuris exigendi alterius coniugis, tenet obligatio; tamen ſecluſa hac expreſſa intentione, vbique aliter de ea non conſtet, cum libertas non reddendi conſummato iam matrimonio de raro contingat, ſitque inexcogitata, non reddere quoad vtrumque actum comprehenditur ſub illo voto, per modum vnius; ſeu illi actus non reddendi non cenſentur promiſſi ſeorſim, & per modum plurium, ſed per modum vnius, cùm ſit regulariter malum, & contra iuſtitiam non reddere poſt matrimonium ſemel conſummatum (ad dignoſcendum enim votum partim rei licitæ, partim illicitæ factum eſſe per modum plurium, vel per modum vnius, attenditur an materia voti ſit more vtentium, & regulariter diuidua, vel indiuidua, vt *ſuprà num.* 81. dictum eſt) & conſequenter totum votum quoad illam partem non reddendi eſſe nullum. Neque inde ſequitur vouenti diſſoluto matrimonio licitum eſſe tranſire ad aliud matrimonium, quia tunc etiam poſſit ſeruare illam partem non petendi debitum. Nam illud votum non fuit non petendi debitum, quo caſu procederet ſequela; ſed fuit votum abſolutum caſtitatis, ac proinde obligans ad abſtinendum non ſolùm à petitione debiti, ſed etiam ab omni alio actu venereo, excepta redditione debiti ob adductas rationes; atque etiam ab ineundo alio matrimonio, cuius impedimento eſt votum ſimplex caſtitatis perpetuæ. Quare etiam non videtur admittendum, quod Coninch, & Perez locis citatis ſubdunt, nimirum quod coniux poſt conſummatum matrimonium emittens votum caſtitatis expreſsè ſolùm intenderet eam vouere; quatenus pro eo matrimonij ſtatu eam poteſt ſeruare, nulloque modo ſe obligaret ad ſeruandam caſtitatem, quatenus repugnat præciſè redditioni debiti, etiam in eo caſu, quo redditio foret voluntaria, & ei eſſet licitum non reddere; ille per ſe loquendo non ſolùm non peccaret contra votum, ſi redderet adultero, ſed nec etiam ſi mortua coniuge aliam duceret, modò vtrumque ex intentione faciat, vt nunquam debitum petat, ſed ſolùm reddat; quia, inquiunt, nullo modo vouit non reddere. Hæc enim doctrina procederet, ſi vouiſſet ſolùm non petere; ſecùs emiſſo voto caſtitatis perpetuæ, licèt cum illa intentione, quæ regulariter tacitè ineſt in voto abſoluto caſtitatis,

quod

Digitized by Google

quod à coniuge emittitur poſt conſummatum matrimonium.

89 Addo quod dato ſub præfato voto comprehendi non redditionem debiti, quoties redditio eſt voluntaria, adhuc tamen coniux iſte vouens non teneretur non reconciliare coniugem adulterantem, ſed poſſet remittere iniuriam ſiue tacitè, ſiue expreſſe; ex quo ius recuperaret adulter, & conſequenter in eodem vouente reuiuiſceret obligatio reddendi, iuxta tradita *ſuprà cap.*1.*n.*276. Inceſtuoſus verò, qui ob inceſtum amittit ius exigendi, nunquam recuperare poſſit ius exigendi, niſi per diſpenſationem, nec ſufficiat reconciliatio innocentis, iuxta ſententiam *cap.*1. *n.*251. traditam, & approbatam: poſſet tamen voto caſtitatis adſtrictus ei reddere debitum renunciando iuri ſuo non reddendi, iuxta tradita *d.n.*276. ad quæ remitto Lectorem.

An votum non petendi debitum emiſſum ab altero coniuge, ſine alterius licentia ſit validum.

90 Sed quid ſi alter coniux abſque alterius licentia emittat votum de non petendo debitum coniugale, an hoc votum valeat, & obliget ad non petendum; & vouens petens peccet contra votum.

Aliqui abſolutè dicunt eſſe inualidum, eo quod ſit in graue præiudicium alterius coniugis, cui onerosum erit pro vſu matrimonij ſemper petere. Ita Armilla *v. Debitum.* Tabiena *v. matrimonium*, Supplem. Gabr. Turrecremata, Carthuſianus, quos refert Sanchez *d.diſp.*35.*n.*18.& poſt eum Leandrus Diſcalceatus *de Sacram.tom.*2. *tr.*9. *diſp.* 73. Alij verò dixerunt eſſe validum, ſi fiat ab vxore, inualidum ſi à marito, eo quod vxori onerosum, & verecundum ſit ſemper petere, non autem marito: ita ſentire Victoriam *in ſum. de matr. n.*280. Sotum, Anglem refert Sanch. *d.diſp.* 35, *numero* 19.

91 Communis & vera ſententia aſſerit tale votum etſi à viro emiſſum eſſe validum. Ita multi allegati à Sanchez *d.diſp.*35.*n.*21. *&* 25. & ex Doctoribus *ſuprà cap.*1.*n.*81.relatis, in terminis Leſſius *d. cap.* 40. *n* 99. Sanchez *d.diſp.*35.*n.*21.Reginaldus *d.lib.*33.*n.*352.Baſilius Pontius *d.cap.*5.*n.*19.Leandrus *d.q.*27.Villalobos *d.diff.*54.& ita prorſus ſentiunt alij recentiores *d. n.* 81. relati, dum aſſerunt votum caſtitatis à coniuge ſine alterius licentia emiſſum etiam poſt conſummatum matrimonium obligare ad non petendum. Colligitur manifeſtè ex dictis *cap. quidam,& cap.placet,de conuerſ. coniug.* & ratio euidens eſt, quia huius voti materia, quæ eſt non petere debitum, eſt licita, & in vouentis poteſtate conſtituta, cum neuter coniux ex lege matrimonij teneatur petere debitum; ergo erit validum, & fauet etiam D. Auguſtinus relatus *in can. ſi dicat*, 33. *q.* 5. dicens. *Pro ſanctificatione perfecta Deus ſibi computabit, ſi non quod tibi debetur, exigis.* Ad illud, quod tale votum eſſet onerosum alteri coniugi, iam reſponſum eſt *ſuprà n.*91. fine; ſcilicet, vel onus eſſe ſuſtinendum, eo quod alter iure ſuo vtatur; vel coniugem tali voto adſtrictum adhuc poſſe aliquoties petere, non in gratiam ſui, ſed in gratiam alterius vtque ei morem gerat; quæ petitio cenſetur redditio, ad interpretatiuam alterius petitionem, & hoc eſt quod voluerunt S.Thom 4 *diſt.* 39. *q.*1. *art*.... *quæſtiuncula* 2. *ad* 4. Nauarr. *in man.d.c.*12.*n.*60.& alij relati à Sanch.*d.diſp.* 35.*n.*20. dum dixerunt præfatum votum de non petendo eſſe validum quoad petitionem in fauorem, ſeu gratiam ipſius vouentis, eſſe verò inualidum quoad petitionem debiti in gratiam alterius, ſeu vt alteri coniugi vouens morem gerat, quando mos gerendus eſt, vt in caſibus explicatis *ſuprà d. n.*81. *& c.* 1. *n.*258. *& ſeqq.* Vbi etiam *n.*268. explicatur, quid ſentiendum, ſi ambo coniuges mutuò vouiſſent non petituros debitum, an vterque in gratiam alterius poſſet petere.

Non deſinam tamen hîc iterum aduertere, quod notaui *ſuprà cap.*1.*n.*271. votum continentiæ, & non petendi debitum ordinariè cenſeri imprudenter, & indiſcretè à coniugibus emiſſum; niſi ſit ex conſenſo alterius, qui vouenti permittit ſeparationem à toro, idque ob rationes ibidem adductas, ſcilicet, & quia ſe exponit vouens periculo violandi voti, ſi cum coniuge cubet; & quia negari non poteſt, quin alteri coniugi ſæpe ſit moleſtum, & odioſum tale votum, cum deberet ſemper, vel (etiam admiſſa doctrina tradita *d. num.* 259.) vtplurimùm petere: videantur dicta *eod.n.*271.*& ſequent.* 92

An verò ſi coniux qui vouit continentiam, vel non petere debitum, faciens contra votum petat debitum, alter coniux, cui votum illud ſit notum, poſſit licitè, & teneatur reddere, explicatum eſt *d. cap.*1.*n.*240. *cum pluribus ſeqq.*

An ſi votum caſtitatis ab vno coniuge poſt matrimonium ratum, vel conſummatum emiſſum ſit de licentia alterius, dans licentiam poſſit ab eo petere debitum, & ille teneatur reddere.

Dubium ſecundum, vtrùm coniux de cuius conſenſu, & licentia alter vouit caſtitatem, poſſit debitum ab eo exigere, & ille reddere teneatur. Plures, quos Sanchez *lib.*9.*diſp.*36.*n.*4.refert, negarunt, & etiam dixerunt eſſe mortale peccatum reddere, licet aliqui velint id procedere ſolum, quando licentia eſt conceſſa ad vouendam caſtitatem perpetuam; non verò, quando ad vouendam caſtitatem ad tempus. Ita Gloſſa in *cap.chariſſimus, verbo præbuiſſe, de conuerſ. coniug.* Butrius, Abbas *ibidem*, Alexander, Abulenſis, Adrianus, Turrecremata, Paludanus, & Stunica *locis* à Sanchez *citatis.* Moti primò, quia iſte dans licentiam, &c. videtur ceſſiſſe iuri ſuo petendi, ſicut coniux, qui alteri dat licentiam profitendi, ſe priuat iure ſuo petendi. Secundò, quia alias licentia illa cenſetur inutilis, & fruſtratoria, debet intelligi ad emittendum votum omnimodæ caſtitatis, & ita etiam ad non reddendum (cum abſque alterius coniugis licentia poſſit coniux voto ſuo ſe obligare ad non petendum) & ita dans licentiam videtur renunciaſſe iuri ſuo petendi. Tertiò, quia vouens exactus poteſt excipere contra petentem votum ex eius licentia emiſſum. Et hanc ſententiam videtur tenere Caſtrus Palaus *p.*5.*tr.*28.*diſp.*3.*punct.*7.*n.*6. dum abſolutè dicit, ſi poſt conſummatum matrimonium votum caſtitatis ab vno coniuge emiſſum eſt de licentia alterius, vouentem non poſſe petere, aut reddere, quia conſentiens tacitè iuri, quod habebat petendi, ceſſit. Sed fortè loquitur Palaus, quando coniux dedit licentiam expreſſe vouendi omnimodam caſtitatem, vt colligitur ex Doctoribus ab eo allegatis, de quo mox infrà. 93

Communis tamen ſententia aſſerit, coniugem, qui ſolum conſenſit, ſeu dedit licentiam alteri, vt voueat caſtitatem, poſſe licitè petere debitum, & vouentem teneri reddere, ac proindè non peccare reddendo. Permultos Auctores huius ſententiæ refert Sanchez *d.diſp.*36. *num.*5. & ex Doctoribus *ſuprà hoc cap.n.*1.*relatis*, Nauarrus *in man.cap.*16.*n.*31.Leſſius *d.lib.*2.*cap.*40.*n.*95.*& cap.*41.*n.*55. Sanchez *d. n.*5. Rebellus *de oblig.iuſt.p.*2.*lib.*3.*ſect.*3. Villalobos *d.tract.*13. *diff.*54.*n.*33.Baſilius Pontius *d.lib.*10.*c.*5.*n.*20. Layman *d.lib.*5.*tr.*10.*p.*3.*cap.*1.*n.*12.Auerſa *d. ſect.*4.Coninch *d. diſp.*34 *n* 53 & Leandrus Diſcalceatus *d. diſp.*25. *q.*77. & communiter alij recentiores, Sayrus *lib.* 6. *clauis, cap.* 5. *n.*16. *initio*. & ego ipſe *in tractatu de triplici iub. priuilegio, ſect.* 2. *caſu* 20. *n.* 14. Ratio eſt, quia coniux conſentiens, ſeu dans licentiam alteri coniugi vouendi caſtitatem, niſi aliud exprimat, non cenſetur ſibi 94

velle

velle præiudicare, & renunciare iuri ſuo, ſed tantum coniux vouens, ex parte ſua ſe obligat ad continentiam. Licentia enim intelligenda, vt quàm minus noceat concedenti; & talis præſumenda eſt eius tacita intentio, dum de contraria non conſtet. Et maximè quia illa licentia adhuc operatur aliquid, nimirum tum, vt ſecundum omnes votum habeat firmitatem, & valorem (cum plures id negent de voto caſtitatis emiſſo ante, vel poſt matrimonium conſummatum, altero neſciente, vt *ſuprà* notatum eſt) tum vt coniux conſentiens non poſſit licitè ſaltem abſque iuſta cauſa irritare votum illud (vt Sanchez *d.diſp.*36.*n.*2.*&* 7.& Leſſius *d.n.*95.de quo *infra cap.*8. *n.*85.*& ſeq.*& *n.*92.& 93.) tum etiam quia coniux habens votum caſtitatis ſine alterius licentia emiſſum, poſſit licitè aliquoties offerre actum coniugalem alteri coniugi, ne matrimonium reddatur illi onetoſum (*vt cap.*1.*n.*58. probatum eſt) ſi emiſſum eſt de licentia alterius, iſte in hoc ſibi præiudicat, vt non ſit ab eo debitum poſtulandum ob prædictum grauamen, vt tradit Sanchez *d.n.*2. & notaui *cap.* 1. *n.* 263. cum exceptione *ibidem* poſita. Diuerſum autem eſt, quando alter coniux concedit alteri licentiam profitendi in religione; nam tunc dat licentiam vt tradat poteſtatem ſui corporis alteri, atque ita cedit omnino iuri ſuo. Ex quo manet ſolutum primum argumentum prioris ſententiæ. Ad ſecundum etiam patet, quia ratione licentia non ſit inutilis, licet per eam illam dans non cenſeatur renunciaſſe iuri ſuo petendi debitum. Ad tertium etiam conſtat, non competere illam exceptionem, cùm concedendo licentiam non priuauerit ſe iure ſuo.

Idem dicendum etiam ſi vterque de conſenſu alterius, ſeorſim tamen, & non mutuo conſenſu, & pacto, & ſine expreſſione vouendi omnimodam caſtitatem, vouerit caſtitatem; per talem enim licentiam neuter cenſendus eſt voluiſſe renunciare iuri ſuo, & ideo ſi dans licentiam petat, tenetur alter reddere, licet petens illicitè petat faciens contra votum. Ita in terminis Leſſius *d. cap* 41.*n.*55.& conſtat ex traditis *cap.*1 *n.*241. Item quando alter tantum de licentia alterius emiſit caſtitatis votum, & poſtea illicitè petit, licet Nauarrus *d.n.* 31. & alij relati à Sanchez *d.diſp.*36.*n.*10. dicant coniugem, qui dedit licentiam, peccare reddendo debitum, quia in eius peccatum (inquit) conſentit; nihilominus longè probabilius eſt, poſſe licitè, & teneri reddere, vt probatum eſt latè *d.cap.*1 *citato n.*241.*& pluribus ſequentibus*; & aliis allegatis docet etiam idem Sanchez *n.* 11.

Si coniux alteri conceſſit expreſſam licentiam emittendi votum abſolutæ, & omnimodæ caſtitatis in petendo, & reddendo, an, & quando dans licentiam poſſit exigere, & alter teneatur reddere debitum.

95 Sed quid ſi coniux alteri coniugi vouenti dederit liberè, & voluntariè expreſſam licentiam vouendi omnimodam caſtitatem quoad petitionem, & quoad redditionem debiti. In hoc caſu eum, qui dedit licentiam, non poſſe petere debitum, & conſequenter ſi petat, alterum vouentem non teneri, nec poſſe abſque violatione ſui voti caſtitatis omnimodæ reddere, affirmant Philiareus *de officio Sacerdotis to.*1.*p.*2.*lib.*3. *cap.*4.§ *excipiatur*, relatus à Sanchez *d.diſp.*36.*n.*7. Coninch *d.diſp* 34. *n.*53. Baſilius Pontius *d. n.* 20. & Caſtrus Palaus *d.p.*7. *n* 6. Philiareus probat, quod coniux ita conſentiens non coactè, nec ignarus iuris ſui, ſed ſui præiudicij conſcius videtur tacitè & ipſe vouiſſe continentiam, vt nec petere noſſit, nec ipſi petenti ſit reddendum, iuxta *cap. qui vxorem* 33. *quæſt.*5.

Quæ tamen ratio nullius eſt momenti, ſpeciale enim eſt in coniuge non iuris ignaro permittente, vt alter ſolemni voto caſtitatis ligetur, vt & ipſe cenſeatur vouere continentiam, de quo loquitur *c. qui vxorem*, quia cum tale votum ſolenne emitti nequeat altero non vouente continentiam, qui huius iuris conſcius concedit prædictam facultatem, eo ipſo videtur vouere continentiam, ne ſua licentia ſit fruſtratoria. Vt autem ſit validum ſimplex votum caſtitatis omnimodæ de licentia alterius coniugis emiſſum, non requiritur vllum votum in concedente, vt poſt Henriquez *lib.*11. *cap.*15 .*n.*8. Sanchez *d. diſp.* 36. *n.* 7. probant Coninch, Pontius, & Palaus, quia eo ipſo coniux cenſetur renunciare iuri ſuo petendi, quod concedit alteri facultatem vouendi abſolutam & omnimodam caſtitatem in petendo, & reddendo, cum hoc fieri nequeat niſi vouens ſe obliget ad non reddendum debitum, & conſequenter niſi alter cedat iuri petendi, videtur per ſe petere. Quare addit Coninch tales ob periculum incontinentiæ neceſſariò ſeparandos eſſe.

At Sanchez *d. diſp.* 36. *n.*7. dicit primò ex Abbate *in dict.cap.chariſſimum* (quod & probabiliter ait Leſſius *d. n.* 95.) virum qui conceſſit talem licentiam vxori, poſſe irritare validè tale votum, licèt illicitè, & cum mortali, ſi ſine cauſa; licitè autem cum cauſa (de quo idem Sanchez *d.lib.*9.*diſp.*40.& ego *infrà cap.*8.*n.*84.*& num.* 92. *&* 93.) & vxorem pariter poſſe quoad obligationem non reddendi irritare culpabiliter, & cum mortali abſque cauſa, ſi & ipſa iam ſemel licentiam conceſſerat, & licitè cum cauſa (de quo idem Sanchez *d.lib.*9.*diſp.*41.) & erit, inquit, tacita irritatio quando coniux conſcius voti de licentia à ſe emiſſi petit debitum; & ſi immemor ſit, admoneatur ab altero, & admonitus perſiſtat in petitione: quæ tamen irritatio non eſt abſoluta, ſed quoad illud votum; & culpam committi quidem irritatione, at facta voti irritatione, non eſt peccatum petere; cùm extincta ſit omnino voti obligatio, de quibus idem Sanchez latiùs *d.diſp.*40.*&* 42. His ergo poſitis, inquit idem Sanchez, ſi coniux, ſiue vir, ſiue fœmina priùs irritet votum illud de licentia emiſſum quoad non reddendum, ſiue licitè, ſiue illicitè faciat, non peccare eum petendo debitum, & alterum teneri reddere; nam ſuppoſita irritatione ceſſat obligatio voti; ſi verò irritet tantum tacitè petendo debitum, admonitus de voto eius licentia emiſſo, cenſebitur irritatio pro illa vice; & ita etiam peccabit petens quatenus irritat, ſi ſine iuſta cauſa, alter verò tenebitur reddere, cùm pro tunc ceſſet obligatio voti.

Dicit ſecundò idem Sanch. *eod.n.*7. dato, quòd nollet coniux irritare, vel id non poſſit efficere (vt alij Doctores ſentiunt) peccare quidem mortaliter coniugem, qui contra præfatam licentiam à ſe conceſſam petit debitum, cum aduerſetur voto de licentia ſua emiſſo. Alterum verò teneri, quia dans licentiam prædictam, cum nullum interuenit pactum, prout reperitur in voto de communi conſenſu, & per modum contractus emiſſo, ſolum cenſetur concedere, vt alter ſe obliget ad abſolutam caſtitatem ſeruandam, & ipſe tenetur religionis vinculo, ſcilicet voti de licentia ſua facti, non contrauenire; non autem abdicat à ſe ius iuſtitiæ in corpus coniugis; & conſequenter ſi petat, erit ſacrilegus contra votum: alter nihilominus tenebitur reddere tanquam rem ſuam, poſcenti: ſicut (exemplificat idem Sanchez) dum Prælatus dat facultatem religioſo ſubdito vouendi abſtinentiam, irritans ſine cauſa peccat mortaliter peccato ſacrilegij contra votum, at non abdicauit à ſe dominium per talem licentiam, ac propterea valida erit irritatio; vt ergo dans licentiam alteri vouendi omnimodam caſtitatem, nequeat deinceps petere,

&

& alter non teneatur reddere, requiritur, vt vltra licentiam (inquit idem Sanchez, velit abdicare à ſe omne ius iuſtitiæ, quod habet in corpus alterius; idque inſuper alteri intimet, ab eoque acceptetur, vt ſit pactum iuxta tradita *ſupra cap.* 1. *n.* 242. *fine.* Et huic ſecundo dicto Sanchez valde fauet D. Bonau. *in* 4. *diſt.* 32. *in expoſit. litera, n.* 4. Et fortè idem ſentit Leſſius *d. c.* 40. *n.* 96. *& d. c.* 41. *n.* 55. *&* 56. dum aſſerit tunc ſolum coniuges non poſſe petere, aut reddere, quando vterque vouit caſtitatem mutuo conſenſu, & per modum pacti, quia ex pacto vouendo vterqne cenſetur ceſſiſſe iuri ſuo ad actum coniugalem: licet Palaus, & Coninch illum citent tanquam tenentem eorum ſententiam: & idem videtur ſentire Rebellus *loco ſupra, n.* 62. *citato,* & à fortiori ita ſentiunt Doctores, qui etiam quando vterque coniux communi cõſenſu caſtitatem vouit, aſſerunt neutrum poſſe petere, at vtrumque teneri reddere. Quos Doctores refert Sanchez *lib.* 9. *diſp.* 37. *num.* 9. Et ex his infertur coniugem, qui non vouit, & conceſſit licentiam alteri vouendi omnimodam caſtitatem, cedens omni iure iuſtitiæ, quod ad petendum habebat, adhuc teneri illi petenti contra votum, reddere debitum; quia alter cum nullum inierit pactum, nec iuri iuſtitiæ ad petendum ceſſerit, ſed tantum ſe vinculo religionis voti Deo obligauerit, ſi contra votum petat debitum, exigit quod ſuum eſt; ac proinde illi eſt reddendum, etſi illicitè petat, vt probant tradita *cap.* 1. *à n.* 241. & in his terminis idem Sanchez *d. diſp.* 36. *n.* 11.

98 Dicit tertiò Sanchez *eod n.* 7. ſi facta præfata iuris petendi renunciatione, & abdicatione dominij, votoque emiſſo ab altero coniuge iterum coniuges concedunt ſibi ius ad petendum, & reddendum, fore quidem id ſacrilegium aduerſus votum, tenere nihilominus factum; & ſimiliter ſi coniux, qui vouit de prædicta licentia, cum prædicta renunciatione alterius, remittat renunciationem, itemque concedat ius, factum eſſe validum; & deinceps ipſum teneri reddere petenti, licet remiſſio ſit ſacrilegium contra votum. Probat, quia per votum ſimplex continentiæ non redditur vouens incapax acquirendi ius iuſtitiæ ad liberum vſum matrimonij, vt conſtat in contrahente poſt votum; ac proinde ſi coniugi obligato ex voto detur ius iuſtitiæ de facto, & ab eo de facto acceptetur, vel detur illi, qui dedit licentiam ius à ſe abdicans, ab eoque acceptetur, tenebit factum; vt ſi quis contra votum, vel iuramentum de non vendendo, vendat, tenet venditio. Ea enim renunciatio iuris quatenus eſt in fauorem coniugis, iam ab ipſo remittitur, & quamuis peccet remittens, eum acceptauerit in obſequium Dei, vouens ipſi proprium corpus; quia tamen non ſit incapax acquirendi, vel tradendi dominium, remiſſio eſt valida, etſi ſacrilega contra votum; & idem ait Sanchez dicendum, quando vterque communi conſenſu (de quo *dubio ſeq.*) vouit: ita benè Sanchez. An verò factâ ſemel remiſſione, & traditione ſacrilega, alter coniux poſſit irritare votum, vt petitio ſit poſtea licita, diſputat idem Sanchez *lib.* 9. *d. diſp.* 40. *n.* 22. & de hoc *infrà.*

Quando vterque communi conſenſu vouit caſtitatem, an neuter poſſit petere debitum, teneaturque, aut poſſit reddere.

99 Dubium tertium; an ſi vterque coniux communi conſenſu vouit caſtitatem, vterque impediatur omninò vſu matrimonij, ita vt neuter poſſit petere, nec etiam teneatur, aut poſſit reddere.

Aliquorum ſententia fuit, neutrum citra omne dubium poſſe petere, vtrumque tamen teneri reddere. Ita docuiſſe Veracrucem, P. Ledeſmam, & non improbabile putare Emanuelem Sà refert Sanchez *d. lib.* 9. *diſp.* 7. *n.* 9. Fundamentum eſt primò; quia durante matrimonio, non obſtante voto, ſemper manet dominium corporis alterius coniugis, & ſic ius iuſtitiæ ad exigendum, licet ſit peccatum contra religionem petere, ſicut quando votum factum eſt ſeorſim. Secundò, quia per votum factum de licentia alterius non cenſetur renunciatum iuri iuſtitiæ petendi; ergo nec quando votum communi conſenſu emittitur, cùm votum alterius ſuperadditum non variet naturam prioris voti.

Communis ſententia tamen aſſerit, neutrum poſſe petere, neutrumque teneri aut poſſe reddere abſque mortali contra votum. Ita ex Iuriſperitis, & Summiſtis, Innocentius, Ioan. Andreas, Cardinalis, Butrius. Abbas, Ancharanus, Henricus, Turrecremata, Ioan. de Friburgo, Sylueſter, Tabiena, Brunellus, Antonius Gomez, Vgolinus, Stunica. Ex Theologis Albertus Magnus, Abulenſis, D. Antonin. Ioannes de Neapoli, Supplem. Gabr. Sotus, Aragon, Henriquez, quos refert Sanchez *d. diſp.* 37. *n.* 10. & ex Doctoribus *ſuprà hoc cap. n.* 1. *relatis.* Nauarrus *in man. d. cap.* 12. *n.* 59. *& d. cap.* 16. *n.* 3. Sanchez *d. n.* 10. Leſſius, Coninch, Villalobos, Pontius, Auerſa, Caſtrus Palaus, Layman *locis ſupra n.* 92. *relatis*: & Leandrus Diſcalceatus nonnullos alios recentiores allegans *de Sacram. tom.* 1. *tract.* 9. *d. diſp.* 35. *q.* 78. Ratio eſt, quia eo ipſo, quod ex mutuo conſenſu emiſerunt votum abſolutum caſtitatis, vterque virtute cedit iuri ſuo, liberans alium à ſeruitute, ergo neuter habet ius iuſtitiæ ad exigendum; & conſequenter neuter ratione matrimonij tenetur reddere, atque adeo non poteſt licitè reddere, quia voto caſtitatis obligatur abſtinere ab omni actu venereo, & ſeruare continentiam, quandocunque ſibi per matrimonium licuerit. Fauet etiam D. Auguſtinus relatus *can. quod Deo,* 33. *q.* 5. ibi: *Quod Deo pari conſenſu voueratis, perſeueranter vſque in finem reddere debuiſtis; à quo propoſito ſi ille lapſus eſt, tu ſaltem inſtantiſſimè perſeuera.* Neque obſtat primum argumentum oppoſitæ ſententiæ, ad quod reſpondetur, cum duret matrimonium, non obſtante illo voto vtriuſque ex communi voluntate emiſſo, durare ius iuſtitiæ radicaliter, nec illud ſimpliciter renunciari (ex quo fit, vt ſi carnaliter commiſcerentur, non ſit adulterium, nec fornicatio, ſed ſacrilegium, & ſi cum alio, vel alia copulentur, ſint illi coniuges vouentes adulteri) renunciari tamen ſecundum quid, & quoad vſum per illud mutuum pactũ; quę renunciatio ſufficit, vt neutri liceat petere, aut reddere; & efficit, vt etſi alter eorum petat per modum amicitiæ, ſit ſolum ſacrilegium iſta petitio, ſi tamen exigat cogens, erit peccatum extra iuſtitiam, quia aduerſatur pacto à ſe inito, quamuis nec petenti amicabiliter poſſit alter reddere, & pactum remittere; quia ratione proprij voti obligatur ad non reddendum, quoties licitè poteſt non reddere. Ad ſecundum verò negatur conſequens: nam quando vterque mutuo conſenſu vouet continentiam: tunc vult vterque, & poteſt omninò ſe obligare ad ſimpliciter continendum, omnimodamque caſtitatem abſtinendo à petitione, & redditione: & cùm ad hoc requiratur mutua proprij iuris renunciatio, hæc virtute includitur in tali voto: Quando verò alter tantum de licentia alterius vouet, non intendit ſe obligare ad non reddendum, cum id nequeat: nec qui licentiam dat, intendit ſe obligare ad non petendum (iuxta tradita in præcedentibus) & ideo in tali actu non includitur renunciatio.

Altero, vel vtroque ex dictis coniugibus mutuo voto caſtitatis adſtrictis, an iudex Eccleſiaſticus poßit, & teneatur illos cogere ad cohabitandum; & qua ratione incontinentiæ conſulendum, & an prædicti coniuges teneantur ad mutuam habitationem, & alia obſequia.

101 Porrò etſi vnus ex præfatis coniugibus prædicto voto mutuo adſtrictus fornicetur, alter non liberatur ab obligatione proprij voti, quæ ab obligatione alterius, non ab obſeruantia voti alterius pendet, vt per ſe patet, & poſt Nauarrum *d. n. 59.* & alios notauit etiam Sanchez *d. diſp. 37. n. 11.* Quamuis etiam aliqui à Sanchez *d. diſp. 37. num. 11. relati* dixerint, altero ex dictis coniugibus fornicante, iudicem Eccleſiaſticum ex officio poſſe, & debere eos compellere ad cohabitandum, vt incontinentiæ conſulatur: alij verò ab eodem Sanchez ibidem allegati idem ſenſerint, ſcilicet compulſionem ad cohabitandum à iudice faciendam vtroque fornicante. Nihilominus omninò tenendum eſt, perſiſtente voti vinculo, eos non poſſe cogi ad cohabitandum, alioqui oporteret dicere, peccatum eos à voti obligatione eximere, quod eſt abſurdum; illi ergo incontinentiæ periculo aliis medijs, aut obtenta diſpenſatione ſubueniri poteſt, & debet. Ante quam diſpenſatione coniuges hi tali voto caſtitatis mutuò aſtricti, & impediti ab vſu coniugij, licet non ſoluantur à mutua cohabitatione aliiſque obſequiis; cùm illa non pendeant à debiti obligatione, vt poſt alios Sanchez *d. diſp. 37. n. 14. & eod. in lib. diſp. 5. n. 19.* tamen non tenentur ſimul in eodem lecto cubare: tum quia ea cohabitatio ad ſolum debitum coniugale ſoluendum requiritur, quæ obligatio hîc ceſſat; tum ob incontinentiæ periculum, quod vbi eſſet probabile, omnino tenerentur abſtinere ab eodem lecto; imò quia hoc periculum ſemper eſt magnum, Coninch, & alij Doctores *ſuprà n. 92. relati* aiunt eſſe toro ſeparandos.

Præfatum votum mutuum caſtitatis eſt licitum; & quando in eo contingat culpa venialis, & an copula inter ipſos coniuges poſt dictum votum mutuum ſit grauius peccatum, quàm ſi alter eorum cum ſoluta, vel ſoluto illam haberet, & qua ratione in confeßione ſit aperienda.

102 Imò ob illud incontinentiæ periculum præfatum votum ſimplex caſtitatis mutuo vtriuſque coniugis conſenſu emiſſum non eſſe licitum, ſaltem niſi vterque ſit ſexagenarius, aut de incontinentia minimè ſuſpectus, docuerunt Gabrielis ſupplementum relatum à Sanchez *d. diſp. 36. n. 16.* & nonnulli Antiquiores, referente Gloſſa *in c. tua 2. verbo Commorari, de iureiurando*, id etiam probantes tum *ex d. c. tua, & c. veniens, de regul.* vbi iuramentum tantum ſeparandi matrimonium à coniugibus factum appellatur temerarium, & non ſeruandum; tum ex *can. ſi vir, & vxor. 27. q. 2.* ibi; *ſi vir, & vxor diuertere pro ſola religioſa inter ſe conſenſerint vita, nullatenus ſine Epiſcopi licentia fiat.* Cuius tamen doctrinæ oppoſitum, & tale votum abſolutè, & per ſe loquendo eſſe licitum, vtpote de bono conſilij, omninò tenendum eſt, & aſſeruerunt communiter Canoniſtæ, & Summiſtæ relati à Sanchez *d. diſp. 37. n. 17.* idem Sanchez ibidem, & recentiores relati *ſuprà n. 92.* & etiam alij. Colligitur clarè ex D. Auguſtino relato *can. Quod Deo, 33. q. 6.* & D. Gregorio relato *can. Sunt qui dicant, 27. q. 2.* Ratio autem eſt euidens; quia votum eſt de opere bono, & de conſilio, & per illud nulli infertur iniuria, aut præiudicium, cum coniuges cedant iuri ſuo. Quæ ceſſio ſufficit ad mutuum ſimplex votum caſtitatis, licet non ſufficiat, vt alter coniux tranſeat ad ordines ſacros, vel ad religionem; quia emiſſo voto ſimplici, periculo incontinentiæ, ſi ſuperueniat, conſulitur facilè obtinendo diſpenſationem: ſecus autem eſt, vbi votum eſt ſolemne: caſus autem *d. cap. tua, & cap. veniens*, eſt coniugum, qui non amore continentiæ ſeruandæ, ſed ex cauſa iniuſta, & paſſione fecerant illud iuramentum, vt Gloſſa, & alij *ibid.* Etſi autem præfatum votum de ſe eſt licitum, poteſt tamen in eo committi culpa venialis ob imprudentiam vouendi ratione periculi incontinentiæ, vt notauit etiam Sanchez *d. n. 17. fine.*

Quod ſi præfati coniuges poſt illud mutuum votum carnaliter ſe cognoſcant, licet hoc peccatum aliqua ratione poſſit dici grauius, quàm copula alterius eorum cum ſoluto, vel ſoluta, quia eſt ſacrilegium duplici ex parte ob mutuum votum; & aliqua ratione leuius, tametſi vterque profeſſus eſſet, quia eſt copula inter veros coniuges, & ita caret malitiâ fornicationis, & adulterij, retinens ſolam malitiam ſacrilegij; ſimpliciter tamen eſt leuius; quia copula cum ſoluta, vel ſoluto eſt ſacrilegium, & adulterium, quod præponderat ſacrilegio, quod in copula inter ipſos coniuges reperitur ex parte vtriuſque coniugis. Quare in confeſſione aperiendum erit copulam fuiſſe inter ipſoſmet coniuges contra mutuum votum caſtitatis, aut profeſſionem; vt ſic exprimatur circumſtantia aggrauans ſacrilegij duplici ex parte commiſſa, & minuens excuſans à fornicatione, & adulterio. Sufficiendo autem circumſtantias intra eandem ſpeciem aggrauantes etiam notabiliter, non eſſe ex neceſſitate aperiendas in confeſſione, ſat erit dicere copulam fuiſſe inter ipſos coniuges contra votum caſtitatis. 103

Si coniuges, qui mutuo conſenſu vouerunt caſtitatem ſibi inuicem remittant renunciationem iuris exigendi, an teneat remißio hæc ſacrilega, & teneantur inuicem reddere debitum.

An verò præfati coniuges aſtricti mutuo illo ſimplici voto caſtitatis, renunciationem iuris petendi, & reddendi in eodem voto incluſam, & ad inuicem factam poſſint ſibi remittere? Dicendum, poſſe validè remittere, & iterum ſibi conferre poteſtatem exigendi; hácque remiſſione ſemel facta, vtrumque ex conſequenti teneri alteri reddere ad priſtinam ſeruitutem redactum. Ita Sanchez *d. diſp. 37. n. 15. & diſp. 40. n. 22. & lib. 4. ſum. c. 34. n. 17.* Baſilius Pontius *lib. 10. c. 17. n. 14.* Suarez *tom. 3. de relig. lib. 9. c. 9. n. 7.* Leſſius *lib. 2. c. 40. dub. 19. n. 96.* & Caſtrus Palaus *tom. 3. de voti relaxatione, diſp. 2. p. 2. n. 6.* Et ratio eſt clara, quia non obſtante tali voto mutuo, vterque habet proprij corporis dominium, nec impedit valorem tranſlationis in alium, cum contra tale votum matrimonium validè contrahant. Nec talis remiſſio eſt, vel poteſt dici irritatio propriè, & per ſe (quam præfati voti coniuges nequeunt facere) ſed ſolùm quaſi per accidens & indirectà. Dixi, validè. Nam licitè non poſſunt, ſed remittentes, tanquam voti effractores committunt ſacrilegium, vt Sanchez, Suarez, & Palaus *locis citatis*. Et notat Sanch. *d. diſp. 37. n. 24. ad 4.* multò grauius peccatum eſſe remittere in poſterum illam iuris exigendi renunciationem, quàm ſi ſemel illi coniuges non præmiſſa illa renunciatione illicitè copulentur; ſicut grauius peccatum eſt voto adſtrictum contrahere matrimonium, quàm ſemel inito matrimonio petere debitum. 104

Mutuum

Mutuum pactum non petendi, nec reddendi à coniugibus initum, an obliget, & qua ratione remitti poſſit, & alter debeat alteri reddere debitum. Et quid ſi mutuo pacto accedat iuramentum, vel votum caſtitatis.

105 Dubium tertium, an ſi coniuges ineant mutuum pactum abſtinendi ab omni actu coniugali, ſeu à petitione & redditione debiti, hoc mutuum pactum obliget. Hugo Card. 1. *ad Cor.* 47. ſuper illud: *niſi de conſenſu ad tempus*, relatus à Sanchez *d. diſp.* 37. *n.* 18. dixit valere pactum non petendi, culpabile verò, & non ſeruandum pactum non reddendi. At communis ſententia aſſerit huiuſmodi mutuum pactum non exigendi, nec reddendi eſſe validum. Ita omnes recentiores in *præc. n.* 81. 91. 92. & 100. *relati*, & alij DD. quos Sanch. *vbi ſuprà, n.* 19. refert, & ſequitur. Probatur ex traditis *ſuprà n.* 20. ſcilicet, quia per tale pactum nulli irrogatur iniuria, eſtque pactum de opere conſilij, ac proinde ſicut poſſunt coniuges mutuo voto ad id obligari, ita non apparet ratio cur etiam non mutuo pacto.

106 Poterit tamen vterque coniux licitè hoc pactum remittere, & ita petere, & reddere; atque adeo non peccabunt, dum mutuo conſenſu copulentur. Ita idem Sanchez; omnis enim res, per quaſcunque cauſas naſcitur, per eaſdem diſſoluitur, *c.* 1. *de reg. iur.* & conſequenter, cùm mutuo conſenſu pactum initum ſit, nec per tale pactum ſit facta Deo obligatio continentiæ (vt in voto contingit) poterit idem pactum mutua voluntate diſſolui.

107 Si autem alter coniux nolit remittere pactum, ſed illi ſtare, non tenebitur reddere, nec alter poterit eum cogere; pacto enim acquiſiuit ius ad non reddendum, ſeu exemptus fuit ab obligatione reddendi. Excipit tamen Sanchez *d. diſp.* 37. *n.* 22. vnicum caſum, ſcilicet ſi videat alterum coniugem pœnitere pacti initi, & adeo ad venerem propenſum eſſe, vt ligato ſibi debito probabiliter fore putet, vt in incontinentiam labatur; tunc enim teneretur reddere non ex obligatione iuſtitiæ, ſed charitatis, ad ſubueniendum periculo ruinæ alterius coniugis. Addit idem Sanchez ibidem ex eo, quod ſemel, vel iterum præfati coniuges carnaliter voluntariè commiſcentur, non cenſeri eos ſibi ipſis pactum abſolutè remittere, ſed pro illa vice: ſecus quando continuè cubarent in eodem lecto ſe commiſcentes: nam tunc eſſet euidens ſignum remiſſionis.

108 Aduertendum quoque, quod ſi prædictum pactum firmatur iuramento ſolùm facto in fauorem vtriuſque coniugis, vt vterque liber maneret ab obligatione reddendi, adhuc poteſt ab illis mutuo conſenſu remitti, cùm vterque poſſit fauori ſuo renunciare. Si verò iuramento emiſſo intuitu pietatis, vt continentiam ad Dei cultum obſeruarent, obligabit eo modo, quo votum mutuo conſenſu editum, vt patet: Et in dubio intentionis, cùm materia ipſa non reddendi, ſeu ſeruandi caſtitatem, pietatem concernat, præſumendum potius emiſſum intuitu pietatis, quàm ſolum in fauorem proprium, vt rectè Sanchez *dict. diſp.* 37. *num.* 20.

Si verò poſt prædictum pactum mutuum abſque iuramento, vel cum iuramento tantùm in fauorem alterius alter, vel vterque coniux ſeorſim, & non mutuo conſenſu iuret, vel voueat Deo caſtitatem, ait Sanchez *d. n.* 20. quod tunc non poteſt licitè remittere pactum, licet teneat factum, ſi remittat: Quia illud votum abſolutum poſt tale pactum mutuum non petendi, nec reddendi intelligitur (non appoſità contraria intentione) de caſtitate plena, ac perfecta, ac proinde non poterit coniux licitè remittere illud pactum, qua remiſſione facta cogatur lege matrimonij reddere; ſicut coniux innocens ligatus voto caſtitatis ante matrimonium emiſſo non poteſt licitè reconciliari coniugi adultero, ne poſtea debeat reddere debitum, iuxta tradita *c.* 1. *n.* 273. Et idem ob eandem rationem dicit, ſi ante pactum illud ſit emiſſum ab altero vel vtroque ſeorſim votum omnimodæ caſtitatis, putà cum licentia alterius cum plena facultate vouendi totalem continentiam. Verùm ſicut *eod. c.* 1. *num.* 276. notaui, iuxta probabilem opinionem, præfatus coniux innocens poteſt remittere licitè iniuriam adultero, quia non cogitur vti ſuo iure, ſuóque priuilegio; ita videtur poſſe ob eandem rationem dici in præſenti caſu licitam eſſe remiſſionem pacti. Quod ſi votum caſtitatis ſit emiſſum ſeorſim poſt matrimonium conſummatum abſque mutuo conſenſu, & ſine præfata ampla licentia, vel poſt matrimonium ante conſummationem pariter ſine tali licentia, & non animo ingrediendi religionem, tunc ait idem Sanchez quod coniux poteſt licitè remittere illud pactum non reddendi, manente obligatione non petendi, quia votum illud non obligat ad non reddendum etiam quando redditio eſt voluntaria, iuxta tradita *ſuprà num.* 85. ex eodem Sanchez. 109

Hæc quoad hoc caput tertium. Alia quæ poſſent hîc deſiderari, pertractata ſunt *ſuprà c.* 1. *per totum*, §. 14. 110

Quis etiam poſſit ſuper prædicto voto caſtitatis ab vno vel vtroque coniuge ante, vel poſt matrimonium emiſſo diſpenſare quoad vinculum, vel quoad petitionem debiti, vel illud commutare, ſiue ſit emiſſum ab vno ſine alterius conſenſu, non per modum pacti, ſiue mutuo conſenſu ab vtroque per modum pacti, & reciprocæ conuentionis, latè explicaui in tractatu de triplici iubilei priuilegio, *ſect.* 2. *caſu* 20.

CAPVT IV.

DE

IMPEDIMENTO VSVS MATRIMONII EX COGNATIONE SPIRITVALI.

SVMMARIVM CAPITIS IV.

Referuntur Doctores de materia capitis agentes. n.1.

Cognatio ſpiritualis quid ſit? & quotuplex iure antiquo, & nouo, & inter quas perſonas impediat, & dirimat matrimonium. n.2.& 3.

Contrahitur inter coniuges baptizantes, velut Patrini leuantes filium communem, vel alterius tantum: ſecus ſi coniux leuet tantum materialiter ſine animo exercendè cæremoniam ab Eccleſia inſtitutam. n.4. & 6. fine.

Oritur tantum ex Baptiſmo,& Confirmatione, non ex aliis Sacramentis,neque ex Catechiſmo ſolo, ſiue præuio, ſiue poſt baptiſmum adhibito. n.4.

Coniux in extrema neceſſitate baptizans filium communem, vel alterius tantum coniugis, licet contrahat cognationem ſpiritualem, non priuatur iure exigendi debitum: & quando intelligatur adeſſe neceſſitatem, & præſertim quando adeſt alius non ſacerdos. n.5.

Quid ſi in neceſſitate vti patrinus leuet in Baptiſmo, aut Confirmatione, an tunc priuetur iure petendi. n.6.

Non priuatur iure petendi debitum, ſi baptizat, vel leuet ex ignorantia facti, vel iuris inuincibili,vel etiam ex ignorantia huius pœna priuationis debiti. n.7.

Ignorantia pœnæ delicto à lege impoſita, an excuſet delinquentem ab eadem pœna. ibid.

Coniux ſciens, & extra neceſſitatem baptizans,vel leuans, &c. peccat mortaliter. n.8.

Tenetur tamen alteri coniugi exigenti reddere debitum. num. 9.

Vtrum coniux extra neceſſitatem ſcienter, & culpabiliter baptizans, vel leuans vt Patrinus filium communem, vel alterius,priuetur iure petendi; referuntur tres ſententiæ.

Prima affirmans. n.10. ad 13.

Quæ extenditur etiamſi id fecerit ex malitia, & animo defraudandi debitum coniugale. n.14.

Non poteſt tamen præfatus coniux excludi domo,& à cura alterius coniugis. n.15.

Si vterque coniux id fecerit ſcienter, & non animo defraudandi, &c. neuter poteſt petere, nec poteſt licitè reddere. num.16.

Quid ſi vnus ſolus ex ſcientia, & de conſenſu alterius. ibidem.

Quid ſi vterque id fecerit ſcienter,& ex malitia,ſeu intentione defraudandi debitum coniugale, an tunc vterque poſſit petere, & reddere teneatur. n.17.& 18.

Secunda ſententia abſolutè negans,coniuges ob cognationem ſpiritualem inter eos ortam poſt matrimonij contractum etiam culpabiliter, & ex malitia vnius, vel vtriuſque coniugis, priuari iure exigendi debitum coniugale. numero 19. 20.& 21.

Tertia ſententia aſſerens non impediri vllo modo vſum matrimonij,ſiue vnus ſolus coniux, ſiue vterque poſt matrimonium cognationem ſpiritualem contraxerint ex malitia, & animo defraudandi debitum coniugale. Impediri verè quoad petitionem qui ſolus ſcienter abſque malitia, & fraude contraxit; ſi vterque ſcienter, & ſine fraude, vtrumque impediri quoad petitionem,& redditionem. numero 22. & 23.

Suppoſita prima ſententia,an prædicta priuatio iuris petendi incurratur ipſo facto. n.22.

Habebit locum etiam in coniuge iuuene incontinentia periculo expoſito. Id tamen erit iuſta cauſa diſpenſationis ad liberum vſum coniugij. n.24.

Quis poſſit ſuper dicta cognatione quoad liberum vſum matrimonij diſpenſare. n.20.

CAPVT IV.

De impedimento vſus matrimonij quoad petitionem, & redditionem debiti, proueniente ex cognatione ſpirituali superueniente coniugibus poſt matrimonium contractum.

DE hac materia Nauarrus *in man. cap.* 16. *n.*34. *& cap.*12. *n.*40. Guttierrez *de matrim. cap.*100.*n.*6. Sanchez *de matr. lib.*9.*diſp.*26. Azorius *p.*3. *lib.*3. *cap.*10. Rebellus *de oblig. iuſtitiæ p.*2. *lib.*3.*quæſt.*6. *num.*13.*& quæſt.*18.*n.*18. Bonacina *de matr. q.*4.*puncto* 2. Baſilius Pontius *de matrim. lib.*10. *cap.*6. Suarez *in* 3.*p. quæſt.*67. *de Baptiſmo,art.*8. Ægidius Coninch *de Sacram.diſp.*34. *dub.* 8. Martinus Perez *de matr. diſp.*29.*ſect.*6. Reginaldus *lib.*31.*n.*291. Filliucius *tom.*1.*tract.*4.*cap.*7.*num.*161. *& tract.*10.*cap.*9. *n.*348. Paulus Layman *lib.*5.*tract.*10.*p.*4.*cap.*8. Villalobos *tom.*1.*tract.*13.*diffic.*11. Gaſpar Hurtadus *de matrim. diſp.*10.*diff.*6. Aueſa *de matrim. q.*16.*num.*2. Stephanus Bañez *de Sacram.tract.*12.*q.*2.*vbi de impedimento cognationis ſpiritualis,quæſito* 5. Auguſtinus Barboſa *ad decretales, & decreta, collectaneo ad cap. ſi vir* 2. *de cognatione ſpirituali.* Et *ad can. peruenit ad nos, & can. Noſſe*,30. *q.*1. & alij, quos cumulant Sanchez *d.diſp.*26. Gutierrez *d.num.* 6. & Auguſtinus Barboſa *d. collect. ad cap. ſi vir, num.*3.

§. I.

Præmittuntur nonnulla certa, vel ferè ab omnibus Doctoribus admiſſa.

2 NOtandum primò, cognationem ſpiritualem eſſe propinquitatem quandam perſonarum, quæ oritur iuxta iuris canonici diſpoſitionem, ſeu Eccleſiæ ſtatutum (non enim prouenit ex iure diuino) ex adminiſtratione baptiſmi, vel Confirmationis, vel ſuſceptione baptiſmi, vel confirmati, non autem ex adminiſtratione aliorum Sacramentorum, vt *cap.* 3. *de cognat. ſpirit. in* 6. Sanchez *de matr. lib.* 7. *diſp.* 54. Filliucius *tract.* 10. *cap.* 5. *num.* 185. & 187. Laymao *lib.* 5. *tract.* 10. *p.* 4. *cap.* 8. Cur autem ius Canonicum, ſeu Eccleſia, voluerit huiuſmodi cognationem oriri ex Baptiſmo, & Confirmatione, rationem tradit S. Thom. *in* 4. *diſt.* 42. *q.* 1. *art.* 3. & reliqui Doctores approbant, ductam ex generatione carnali; vt enim per hanc homo accipit eſſe naturale, ita per hæc ſacramenta recipit eſſe ſpirituale; & quemadmodum duplex natiuitas reperitur in puero: vna in vtero, in qua tener & debilis formatur; altera ex vtero, quando iam roboratus ad ſuſtinenda aliqua vitæ aduerſa in lucem prodit. Ita in homine duplex natiuitas ſpiritualis, vna in baptiſmo, in qua tener velut intra vterum Eccleſiæ regeneratur, ſeu formatur: altera in Confirmatione, in qua roboratur ad ſuſtinendum pericula vitæ. Et in his ſacramentis miniſtrans eſt quaſi pater generans, & ſuſceptor, ſeu patrinus eſt quaſi mater, quæ nomine Eccleſiæ in ſuo gremio baptizatum, & confirmatum ſuſcipit. Quare ſicut concurrentes ad generationem contrahunt cognationem naturalem, ita ad iſtius inſtar Eccleſia voluit eos, qui concurrunt ad generationem ſpiritualem, quæ in his Sacramentis fit, contrahere cognationem quandam ſpiritualem: Ex aliorum verò ſacramentorum adminiſtratione noluit Eccleſia oriri ſimilem cognationem, quia in illis non reperitur ratio generationis ſpiritualis, ſicut in Baptiſmo, & Confirmatione, in quibus duobus ſolis propterea dantur ſuſceptores, qui baptizatos, & confirmatos quaſi paruulos in ſuam curam, & protectionem recipiant.

3 Secundò, iuxta ius antiquum Sacrorum Canonum tres ſunt, ſeu erant ſpecies cognationis ſpiritualis impedientis, & dirimentis matrimonium. Videlicet *Paternitas* inter baptizantem, & baptizatum; & inter Confirmantem, & Confirmatum, *Compaternitas* inter baptizantem, confirmantem, Patrinos ex vna parte, & parentes baptizati, vel confirmati ex altera parte. Et tranſfundebatur hæc duplex cognatio à viro ad vxorem, ita vt ſi coniugatus aliquam perſonam baptizaret, confirmaret, vel patrinus eſſet, vxor eius ſimilem cognationem cum eiſdem perſonis, nempe baptizato, vel confirmato, & parentibus baptizati, & confirmati contraheret; eo quod vna caro cum viro reputetur, vt habetur *cap. Martinus, de cognat. ſpirit.* Denique *Fraternitas* inter filios carnales baptizantis, confirmantis, patrinorum ex vna parte, & ipſum baptizatum, vel confirmatum ex altera parte. De qua *c.* 1. *de cogn. ſpirit.* & de hac atque de aliis *can. de eo*, 30. *q.* 1. *c. veniens, d. cap. Martinus, de cognat. ſpir.* & *c.* 1. *eod. tit. in* 6. A verò iure nouo Trident. *ſeſſ.* 24. *c.* 2. ſublata eſt omninò Fraternitas, & etiam Paternitas, & Compaternitas indirecta, ita quod neutra earum ad vxores transfundatur, & conſeruata eſt ſolùm Paternitas directa inter baptizantem cum baptizato, & confirmato, & compaternitas inter baptizantem cum patre, & matre baptizati, inter confirmantem cum parentibus confirmati, & inter Patrinos cum ipſomet baptizato, & confirmato, & cum eorum parentibus carnalibus. Quæ omnia exprimuntur *d. c.* 2. Quare hodie iuxta Concil. Tridentini ius baptizatus non prohibetur ſui Baptizantis, Confirmantis, aut Patrini filiam, vel relictam vxorem ducere, ſicut & pater baptizati, vel confirmati eandem relictam viduam ducere poteſt. Sed de his latiùs Sanch. *d. diſp.* 54. & aliis allegatis Auguſt. Barboſa *collect. ad dict. c.* 2. *ſeſſ.* 24. Trident.

Tertiò igitur certum eſt (vt ex prædictis conſtat & tradunt omnes DD. *ſupra n.* 1. relati,) cognationem ſpiritualem ſuperuenire matrimonio, à coniugibúſque contrahi, ſi vnus alterius coniugis, ſiue ex alio matrimonio, ſiue ex præſenti, ſiue etiam ex concubinatu habitum baptizet, aut dum baptizatur, aut confirmatur, eum tanquam patrinus tenet. Si autem teneat in baptiſmo non vt patrinus, ſed tantùm vt faciliùs à baptizante abluatur, nullam contrahit cognationem ſpiritualem, vt iidem DD. relati *n.* 1, præſertim Sanch. *d. diſp.* 26 *n.* 4. ſi etiam teneat in Catechiſmo ſolo, ſiue ſit Baptiſmo præuius, ſiue fiat poſt Baptiſmum, nullam contrahit cognationem ſpiritualem, neque impeditur petere, & reddere; quia attento iure nouo Trid. in *d. cap.* 2. cognatio ſpiritualis non oritur niſi ex Baptiſmo, & Confirmatione, vt aliis allegatis tradunt Auguſt. Barboſa *collect. ad cap.* 2. *n.* 9 *de cognat. ſpirit. in* 6. & Sanch. *lib.* 7. *de matr. diſp.* 10. *n.* 12. Licet enim olim *d. c.* 2. *de cognat. ſpirit. in* 6. per Catechiſmum contraheretur cognatio ſpiritualis impediens, ſed non dirimens matrimonium, huiuſmodi cognatio, ſeu impedimentum fuit ſublatum *d. c.* 2. Trid. quod ibi cognationem ſpiritualem aſſignat ſolùm vt *n. præced.* explicatum eſt. 4

Quartò certum eſt, ſi coniux ex neceſſitate, quia non eſt alius qui id præſtet, baptizet filium vtriuſque coniugis communem, vel alterius coniugis tantùm, alioqui abſque Baptiſmo moriturum, licet inter ipſos oriatur cognatio ſpiritualis, vt dictum eſt, quæ ſi matrimonium præcederet, ipſum dirimeret, non impediri petere, & reddere debitum, vt apertè conſtat ex can. *ad limina*, 30. *q.* 1. vbi & redditur ratio, ſcilicet, quia non eſt æquum coniugem, qui culpæ immunis fuit, ſuæque ſatisfecit obligationi, baptizantem prolem, ne in æternum periret, damnum ſentire, vt ſibi interdicatur debiti petitio: quæ interdictio eſt pœna delicti, & ita docent omnes Doctores *num.* 1. *relati*, & alij communiter, quos refert Sanchez *d. diſp.* 26. *num.* 1. Etſi enim textus *in d. can. ad limina*, loquatur de parente baptizante in neceſſitate filium vtriuſque coniugis communem, ratio ibi adducta conuincit, textum comprehendere etiam parentem baptizantem filium alterius coniugis tantùm. Idem dicendum de viro ad fidem conuerſo vxorem in infidelitate ductam baptizante in neceſſitate, vt Sanchez poſt alios *d. diſp.* 26. *n.* 2. Pontius *d. c.* 6. *n.* 5. & Martinus Perez *d. ſect.* 3. *n.* 6. Neceſſitas autem intelligitur quando nec Sacerdos, nec alius adeſt, qui baptizare poſſit, vt tradunt iidem Sanchez, & Pontius, & alij Doctores à Sanchez relati; & conſtat ex ratione eiuſdem textus excuſantis parentem baptizantem, quia id fecit ne infans abſque baptiſmo decederet. Quare licet dicat textus *in abſentia Sacerdotis*, ſubintelligit tamen etiam abſentiam cuiuſcumque alterius miniſtri, & exprimit Sacerdotem, quia eſt in præcepto Eccleſiaſtico, ne baptizet iure Eccleſiaſtico, niſi Sacerdos. Quod ſi parens videns filij in periculo mortis præſentiſſimo verſantis neceſſitatem, etiam præſentibus aliis accurreret ad baptizandum filium ſine vlla aduertentia raptus animi miſeratione, tunc non priuari iure petendi debitum, dato quod alioqui vbi eſſet culpa, priuaretur, tradunt Sanchez *dict. numero* 2. *fine*, Perez *d. num.* 3. Pontius *d. num.* 5. Reginaldus *d. lib.* 31. *n.* 291. Villalobos *d. diff.* 51. *n.* 3. & alij ex recentioribus. In tali enim caſu non ſolùm vacat parens culpa, ſed & meretur proſpiciens animæ infantis. 5

6 Et quamuis Henriquez, & Petrus Ledeſma locis à Sanchez *d. diſp.26, n.3. relatis*, & ex Doctoribus *n. 1. relatis* Bonacina *d. p. 2. n. 3.* & Baſilius Pontius *d. c. 6. n. 6.* teneant parentem etiam in neceſſitate, & quando nullus alius adeſt, qui poſſit munere Patrini fungi, tenentem, & leuantem in baptiſmo filium communem, vel alterius coniugis contrahere impedimentum petendi debitum, quia textus *in dict. cap. ad limina*, loquitur de parente baptizante ob neceſſitatem; nulla autem eſt neceſſitas patrini adhibendi in baptiſmo, præſertim quando non eſt ſolemnis, ſed priuatus. Vnde ad hunc caſum non eſt extendenda deciſio præfati textus. Nihilominus alij Doctores communiter quod de parente in neceſſitate baptizante dicit præfatus textus, extendunt, & meritò ad patrem in neceſſitate filij, quando nullus alius adeſt, qui id præſtare poſſit, fungentem munere Patrini erga filium communem, vel alterius ſolius coniugis tam in Baptiſmo, quàm in confirmatione, & ita non contrahere impedimentum petendi debitum. Ratio eſt, quia licet in baptiſmo priuato non ſit de præcepto eccleſiaſtico neceſſarius Patrinus, ſicut in baptiſmo ſolemni, & in confirmatione, tamen vt ſeruetur Sacramenti ſignificatio, præſtantius eſt, patrinum adhiberi; Ex quo infertur parentem leuantem filium proprium in baptiſmo etiam priuato nullo modo peccare, cùm id faciat in neceſſitate, & multò minus ſi in neceſſitate leuet in baptiſmo ſolemni, aut in confirmatione, in quibus Patrinus eſt in præcepto, atque adeo vbi nullus adeſt, qui id præſtet, rectè facit parens id præſtando, quia munus ab Eccleſia ſtatutum præſtat. Ratio autem ob quam in baptiſmo à parente collato in neceſſitate excuſetur impedimentum petendi, ſeu vſus matrimonij, eſt quia nulla committitur culpâ: ergo deciſio dicti canonis *Ad limina*, extenditur etiam ad parentem in neceſſitate leuantem filium in baptiſmo, vel in confirmatione, cum vacet culpâ, & priuatio iuris petendi ſit pœna delicti. Et ita in terminis tenent præter quamplurimos alios à Sanchez *d.n.3.* relatos, ex Doctoribus *ſuprà n. 1.* relatis Nauarrus *d. cap. 16. n. 35.* Suarez *d. art.8. §. ſed hinc oritur.* Sanchez *d. n. 3. & 18.* Reginaldus *d. n.291.* Auerſa *d. ſect. 3. §. videtur ſaltem*, Villalobos *d. diff. 51. n.3.* Hurtadus *diſſ.6. num. 23.* Martinus Perez *d. diſp.29. ſect.6.n.4.* Caſtrus Palaus *d.§.5. n.2.* & Auguſtinus Barboſa *collectaneo ad d. can. ad limina, num. 9.* Quod ſi parens non animo Patrini, ſeu non tanquam ſuſceptor, & intendens exercere ceremoniam Eccleſiæ, ſed tantùm materialiter teneret infantem iacentem humi, vel in lecto, vt commodiùs baptizaretur, tunc iuxta omnes non incurreret priuationem iuris petendi, cum nullam tunc contrahat cognationem ſpiritualem, vt *n.4.* dictum eſt.

7 Quintò certum eſt, ſi parens coniux ſine vlla neceſſitate baptizet filium communem, vel alterius tantùm coniugis ex ignorantia inuincibili facti, ſeu perſonæ, putans non eſſe ſuum, vel alterius coniugis; vel ſimili ignorantia ſuſcipiat tanquam Patrinus in baptiſmo, vel confirmatione, nullo modo ei impediri vſum coniugalem, quia prohibitio petendi debitum, cum ſit pœna, ſeu ſtatuatur in pœnam, vt tradunt Sanchez *d. diſp. 36. n.2. & diſp.32. n.43.* Baſilius Pontius *d. cap. 6. n.8. & alij recentiores præallegati*, & conſtat *ex d. can. Ad limina 30. q.1.* culpam exigit, quam excludit ignorantia inuincibilis facti; & ita in terminis Sanchez *d. diſp. 32.* Pontius *d. n. 8.* Azorius, Reginaldus, Layman., Filliuccius, Hurtadus, Coninch, Villalobos, Auerſa, Caſtrus Palaus *locis ſuprà, num. 1. & num. præcedenti relatis*, Nauarrus *in man. cap. 16. n.34.* Syluester *v. matrimonium 8. q. 7.* & Suarez *in 3. p. tom. 3. quæſt. 97. articulo 8.* Et ſoſertur *d. cap. ſi vir, de cognat. ſpirit.* & idem ſi baptizauerit, vel ſuſceperit ex ignorantia inuincibili iuris, nempe legis canonicæ prohibentis coniugibus adminiſtrationem baptiſmatis propriis filiis, vel alterius ipſorum, & ſuſceptionem de ſacro fonte, vel in confirmatione, quia etiam tunc deeſt culpa: ita (quidquid ſecùs ſenſerint nonnulli à Sanchez *d. diſp. 36. n. 32. relati*) idem Sanchez *dict. diſp. 32.n.49.* Pontius *dict. cap.6.n.8.* Martinus Perez *dict. ſect. 6.n.5.* Reginaldus *lib. 31.n.298.* & Palaus *dict. § 5. num. 2.* Nauarrus *d. num. 34.* quando enim lex humana punit actionem nulla alia lege prohibitam, ignorantia inuincibilis legis ſicut excuſat à culpa, ita certum eſt excuſare ab omni pœna pro vtroque foro; ita communiter Doctores. Suarez *de legibus lib. 5. c. 12. n.8.* Saytus *lib 9. clau. cap. 9. n. 24.* Sanchez *d. diſp. 32. n.6.* Reginaldus *d. n. 298.* Carolus Ant. Theſaurus *de pœn. Eccleſ. p. 1. c. 15.* & alij à Sanchez, & Theſauro *relati.* Idem quoque probabiliter dici poteſt, ſi ex ignorantia inuincibili huius pœnæ priuationis debiti impoſitæ parentibus filios communes, vel alterius baptizarent, vel de ſacro fonte, aut in confirmatione ſuſciperent. Cum in vniuerſum ignorantia pœnæ a lege impoſitæ delicto excuſet delinquentem ab eadem pœna, iuxta multorum ſententiam, quos Sanchez *d. diſp. 51. n. 10.* refert; quamuis ipſe *n. 21.* contrarium teneat, dicens præfactam ſententiam procedere in pœna, excommunicationis, & in aliis cenſuris, atque in irregularitate ex delicto, non in reliquis pœnis: quod etiam ſentit Pontius *d.c.6.n.12.* vterque tamen probabilem putat etiam priorem ſententiam, de qua re *infra cap. ſequenti.* Vbi etiam an ignorantia inuincibilis facti, vel iuris excuſet à pœna legis.

Sextò certum ſimiliter eſt, quod coniux, qui ſciens 8
& extra neceſſitatem baptizat, aut tenet tanquam Patrinus proprium filium, aut alterius coniugis, peccare, vt præſupponunt omnes Doctores in præcedentibus allegati, & in terminis, qui mox allegantur. Et conſtat, quia id manifeſtè prohibetur *can. 1. & 2. 30. q. 1.* quæ iura iuxta Doctorum communem, vt *§. ſequenti* dicetur, quoad pœnam ſeparationis corriguntur *in cap. ſi vir, de cognat. ſpirit.* non tamen quoad prohibitionem, cùm ibi nulla eius mentio fiat; atque adeo manent in ſuo robore, & Abbas, Alexander de Neuo, Præpoſitus *in d. cap. ſi vir*, & S. Thom. *3. p. q.67. art. 8.* reddunt rationem, ſcilicet quia alius debet eſſe pater carnalis, & alius ſpiritualis, ſicut alia eſt cognatio carnalis, alia ſpiritualis. Hoc autem peccatum eſſe mortale docent Sanchez *d. diſp. 25. n. 5.* allegans Nauarrum; & Reginaldus *d. lib. 31. n. 291. fine*, & ita etiam ſentire videntur Suarez *in 3.p. q.67. art.8.§. Quocirca liberè*, & Martinus Perez *d. ſect. 6. n.5.* dum dicunt eſſe peccatum graue, & inferunt ex grauitate pœnæ in dictis canonibus iniunctæ, ſcilicet priuatione iuris exigendi coniugale debitum; quam pœnam ibi ſtatutam eſſe docent communiter DD. Addit *d. n. 5. fine* Sanchez peccare eodem modo coniugem, ſi teneat vt ſuſceptor in Baptiſmo, aut Confirmatione alium coniugem, idque colligens ex grauitate pœnæ priuationis iuris petendi debitum ab altero: idemque *d. diſp. 26. n. 7. fine*, cum Henriquez, & Viualdo ait ipſum incurrere ex eo, quod cognationem ſpiritualem cum illo ſua culpa contrahat.

Septimo deinque certum eſt quando vnus con- 9
iogum abſque neceſſitate, & ſcienter contrahit cum altero cognationem ſpiritualem baptizando prolem communem, vel alterius tantùm coniugis, vel leuando de fonte ſacro, vel in confirmatione tanquam patrinus, licet in hoc grauiter peccet, vt dictum eſt, eum teneri ex iuſtitia reddere debitum, dum ab altero exigitur. Ita omnes præallegati Doctores, & alij, & conſtat manifeſtè ex *d. cap. ſi vir, de cognatione ſpirituali*, & aliis ſacris canonibus *30. q. 1.* Et ratio eſt euidens; quia alter non debet priuari iure ſuo ob

peccatum

peccatum alterius ; an verò poſſit reddere priori bimeſtri poſt contractum matrimoninm, & ſi alter coniux ſit adulter, reſoluendum ex traditis *cap.* 5. *numero* 273. *&* 274.

His præmiſſis tanquam certis, vel communiter admiſſia, deueniamus ad explicationem illins quod maximè inter Canoniſtas, & Theologos controuertitur. Et ideo ſit

§. II.

Vtrum quando coniux extra neceſſitatem ſcienter, & cum culpa baptizat, aut tenet tanquam Patrinus in Baptiſmo, vel Confirmatione communem filium, vel alterius coniugis, priuetur iure exigendi debitum, ſeu petitione debiti coniugalis ratione illius cognationis ſpiritualis, nempe compaternitatis ortæ inter illum, & alterum coniugem.

Prima Sententia.

10 PRima ſententia, & communis, vel ſaltem magis communia affirmat priuari. Ita Gloſſa *in can. Noſſe*, *verbo non fraudentur* 30. *q.*1. Hoſtienſis, Henricus, Butrius, Ioannea Andreaa, Panormitanus, Alexander de Næuo *in cap. ſi vir, de cognat. ſpirituali.* Matienzo *in rubr. tit.*1. Gloſſa *num.* 143. *lib.*5. *nouæ recopilationis.* Turrecremata, Gaëta, Brunellua, & ex Theologis, & Summiſtia Alexander de Alea, S. Thomas, D. Bonauentura, Paludanus, Supplem. Gabr. Nicolaus de Orbellis, D. Sotus, Ouiedus, D. Antonin. Alamanius, Victoria, P. Soto, Viguerius, Palacioa, Pet. Ledeſma, Manuel, Graffius, Philiarcua, Viuald. Ludouic. Lopex, Aſtenſis, Monaldus, Ioan. de Friburgo, Angelus, Sylueſter, Tabiena, Armilla *locis* à Sanchex *d. lib.* 9. *citata diſp.* 26. *num.*7 *relati.* Et ex auctoribus *ſuprà num.*1. *relatis*, Nauarrus, Gutierrex, Auguſtinus Barboſa, Axorius, Reginaldus, Filliuccius, Bonacina, Rebellua, Bauny, Villalobos *locis d. num.*1. *relatis*, Layman *d. cap.* 8. *num.* 8. Ita ſentiunt etiam Comitolua *reſp. moral. lib.* 1. *q.* 137. & Leandrus diſcalceatus *de ſacram. p.* 2. *tr.* 9. *diſp.* 25. *q.* 69. Quamuia *p.* 1. *tract.* 2. *diſp.* 7. *q.* 11. contrariam ſententiam ſequatur: eandem ſententiam ex eo quod ſit communia Canoniſtarum, Theologorum, & Summiſtarum, vt probabiliorem, aientea ab ea non eſſe facilè recedendum, amplexi ſunt Suarez *in* 3. *p. q.* 67. *d. art.* 8. §. *quocirca liberè*, à Sanchez *dict. diſp.* 26. *citato num.* 7. licet fateantur in rigore hanc ſententiam nullo textu iuris canonici, nec quidem *in d. cap. ſi vir, de cognat. ſpirit.* probari; ſed potius Doctorum authoritate niti. Et hanc eandem ſententiam tenet Baſilius Pontius *lib.*10. *cap.* 6. *num.*7. quando coniux ſcienter, ſed non ex malitia in fraudem matrimonij baptizat, vel leuat.

11 Probant plures hanc ſententiam. Primò *ex can. peruenit* 1. *& can. ſi quis filiaſtrum* 30. *q.* 1. in quibus dicitur coniugea, inter quoa ratione ſuſceptionis proprij filij in Baptiſmo, vel Confirmatione orta eſt cognatio ſpiritualis, eſſe ſeparandos. Secundò ex *can. Noſſe, ead. q.* vbi dicitur, coniugea ob huiuſmodi leuationem, ſeu ſuſceptionem de ſacro fonte non eſſe ſeparandoa, ſi non facta fuerit vtriuſque conſenſu; ergo indicatur à contrario ſenſu, ſi vtriuſque conſenſu accidat, fore ſeparandos, & non ad aliud, niſi vt neuter petat, ac proinde idem dicendum, quando vnus tantum id fecerit ſciens, & prudens, atque adeo culpabiliter, ſcilicet eum ob ſuam culpam priuari iure petendi. Tertiò ex *can. ad limina, ead. q.* vbi habetur, eum, qui filium in neceſſitate baptizauit, non eſſe à coniuge ſeparandum, quia id laudabiliter fecit: ergo iuxta eundem textum à contrario ſenſu, qui culpabiliter fecerit, ſeparandus eſt toto nempe, vt debitum non petat. Verum Suarex, & Sanchez reſpondent *præfatos canones* 1. *&* 2. *& canon. Noſſe*, fuiſſe reuocatoa *in d. cap. ſi vir, de cognatione ſpirituali*: idem dicunt Hurtadus, Coninch, Perez, Palaus, Layman, Auerſa *locis citandis.* Imò Coninch, Perez, Hurtadus, & Palaus aiunt fuiſſe correctos in can. de eo, *eadem q.* 1. *& ad d. can. Noſſe, & can. ad limina.* Reſpondent inſuper Coninch, Perez, & Hurtadus, quod deductio à contrario ſenſu in iure eſt inefficax, præſertim in odioſis, & ad deducendam tam grauem pœnam priuationis iuris exigendi debitum; & præſertim quia SS. Pontifices ſæpe ſua reſponſa limitant, aut eorum rationem aliquam aſſerunt, non quia deficiente ea limitatione, aut ratione reſponſa ipſorum non teneant, & oppoſitum ſit dicendum; ſed ſua reſponſa limitant, vt præciſe ad interrogata reſpondeant, & rationem aliquam aſſerunt, vt oſtendant ſua reſponſa eſſe certa.

Quartò igitur Nauarrua, Gutierez, Axorius, & Canoniſtæ, ac Summiſtæ magis communiter hanc ſententiam colligunt ex ratione *d. cap. ſi vir, de cognatione ſpirituali*; ibi enim poſt deciſionem, ſi alterutet coniux filium ſuum de ſacro fonte leuauerit, ſiue ignoranter, ſiue ex malitia, non eſſe alterutri debitum ſubtrahendum, ſubditur ratio hia verbis. *Quia ſi ex ignorantia id factum eſt, eos ignorantia excuſare videtur; ſi ex malitia, eis ſua fraus patrocinari non debet.* Sed fraus tantum patrocinaretur, ſi à debito reddendo eximeretur, & nocet, prohibita ſibi debiti petitione: ergo ibi Summua Pontifex eam interdicit in pœnam culpæ, & ſic priuat iure petendi, alioqui ratio illa nullius eſſet momenti: Quare dum ibi ante allatam rationem dicitur, non eſſe debitum ſubtrahendum; ita intelligitur, ſcilicet innocenti coniugi petenti reddendum eſſe; non verò vt etiam delinquens poſſit petere. Et propter hæc etiam Sanchez *dict. diſput.* 26. *num.* 7. *iuncto numero* 12. putat ſaltem valde probabile pœnam priuationis iuria petendi contineri *in dict. cap. ſi vir*, aduerſua coniugatoa baptixantes, vel leuantea de ſacro fonte, vel in confirmatione filium communem, vel alterius coniugis. Quod ſi dicatur, ſi id voluiſſet Pontifex, expreſſe dixiſſet, vt facit *cap. fin. de eo qui cognouit conſanguineam*, agens de coniuge inceſtuoſo cum conſanguineo alterioa: Reſpondet idem Sanchez *dict. num.* 12. non ſemper Pontifices obſeruare eandem claritatem; atque inde opinionum diuerſitatem oriri. Si etiam dicatur, quod textua *in dict. cap. ſi vir*, omnino æquiparat ſcienter, ſeu ex malitia, & ignoranter baptizantem, aut tenentem, & neutrum dicit poſſe debitum ſubtrahere, ergo loquitur de petitione & redditione, cum vtraque permittatur ignoranter baptixanti, & tenenti. Reſpondet idem Sanchez *eodem num.* 12. quod quamuis Pontifex videatur eodem modo loqui de ſcienter, & ignoranter baptizante; nihilominua diuerſitas rationis ab eo aſſignatæ videtur ſatis oſtendere diuerſitatem deciſionia. Loquena enim de ignorantia, dicit ignorantiâ excuſari; loquens verò de ſcienti, ait ſuam fraudem non debere ei patrocinari; Ex qua ratione videtur rectè colligi (vt dictum eſt) illum priuare iure petendi, teneri autem reddere. 12

Quintò, & vltimo pro huiua ſententiæ confirmatione addi poteſt, quod cum hæc cognatio ſpiritualis ante matrimonium contracta ſit impedimentum dirimens, quando culpabiliter, & malitioſe ſuperuenit matrimonio, debet impedire ex parte coniugis delinquentis vſum matrimonij quoad redditionem, vt patet in affinitate ſuperueniente matrimonio; & ne delictum maneat ſine pœna. 13

14 Declarat autem magis Sanchez *d. diſp.* 26. *n.* 8. hanc ſententiam, vt non ſolùm coniux, qui ex certa ſcientiâ, ſed etiam qui ex malitia, & in fraudem matrimonij, vt poſtea toro ſeparetur ab altero coniuge (quo caſu nonnulli ab eodem Sanchez relati fundati in illa æquiparatione *ſuprà numero* 21. poſita in ſecunda inſtantia oppoſitum tenuere, prout etiam tenet Baſilius Pontius *dict. lib.* 10. *cap.* 6. *numero* 4.) baptizat, & tenet communem filium, aut alterius coniugis, teneatur quidem reddere, ſed non poſſit petere. Quia *dicto cap. ſi vir*, priuatio hæc petendi ſtatuitur in pœnam delicti (vt dictum eſt *num.* 6.) admiſſi per coniugem id ſcienter facientem contra Eccleſiæ præceptum. Quare abſurdum videtur dicere, voluiſſe Pontificem eum coniugem à tali pœna eximere, qui magis delinquit ex malitia id efficiens. Et ita etiam ſentiunt Nauarrus, Gutierez, Auguſt. Barboſa, Villalobos & alij recentiores *n.* 10. *relati*, & plures alij, quos *d. n.* 8. refert Sanchez.

15 Qui etiam *n.* 10. notat, quod quamuis coniux præfatus delinquens baptizando, vel tenendo de ſacro fonte filium communem, vel alterius coniugis, debitum petere nequeat; non poteſt tamen excludi domo, & à cura alterius coniugis, iuxta tradita *ſuprà cap.* 3. *numero* 101. & quæ tradit idem Sanchez *lib.* 9. *diſput* 5. *numero* 19.

Et prædicta quidem, ſi alter coniux tantùm culpabiliter etiam ex malitia in fraudem matrimonij, vt inde ſumat occaſionem negandi debitum, baptizet, & leuet in baptiſmo, aut confirmatione filium communem, vel alterius coniugis, admittuntur ab omnibus præallegatis.

16 Sed quid ſi vterque culpabiliter baptizet, vel alter tantùm, altero tamen conſentiente. Sanchez *d. lib.* 9. *diſp.* 28. reiecta opinione Vincentij, & Goffredi *in d. cap. ſi vir*, & Ioannis de Friburgo, & Baſſolis, qui dixerunt abſolutè in hoc euentu vtrique licere debitum exigere, facta hinc inde compenſatione, ſicut quando vterque coniux eſt adulter. Reſpondet cum diſtinctione: & Primò *num.* 5. dicit, ſi ambo coniuges inter ſe cognationem ſpiritualem contraxerunt culpabiliter (quia vterque ſcienter extra neceſſitatem baptizauit, vel leuauit) non tamen ex malitia, & animo defraudandi matrimonium, ſeu vt inde poſſent negare debitum, vtrumque non poſſe licitè petere, neutrumque teneri, nec licitè poſſe alteri debitum reddere, & ita etiam in terminis Baſilius Pontius *d. cap.* 6. *n.* 7. & Reginaldus *lib.* 31. *n.* 293. & hoc ait Sanchez probari *d. cap. ſi vir*, ſuppoſita illius capitis communi interpretatione Doctorum, de qua *num.* 12. non enim hic ratione delicti vtriuſque habet locum compenſatio, & remiſſio, vt in adulterio, vt probat idem Sanchez *dict. diſput.* 28. *num.* 2. de quo etiam *ſuprà cap.* 1. *num.* 251. & *infra cap. ſeq. num.* 11. Et idem ait dicendum, quando vterque coniux in culpa eſt; at vnus ſolus ex malitia, & animo defraudandi coniugem illam cognationem contraxit: dicit enim in hoc caſu, neutrum poſſe petere, nec etiam alteri reddere; non quia malitia, & fraus huic ſuffragetur, ſed quia culpa propria illi obeſt, priuans eum iure petendi. Idem etiam aſſerendum dicit Pontius, quando vnus ſolus coniux baptizauit, aut fuit Patrinus, ex ſcientia tamen, & conſenſu alterius coniugis, quia vterque eſt in culpa; & hoc idem aſſerit Sanchez *dict. lib.* 9. *diſp.* 27. *num.* 3. & latiùs probat argumento à contrario ſenſu. Quod tamen non caret difficultate, & contrarium loquentes de affinitate ſentiunt Hurtadus *diſp.* 10. *diff.* ... *num.* 29. & Martinus Perez *diſp.* 52. *ſect.* 2. *num.* 5. & ratio eſt, quia id nullo iure ſtatuitur, cum textus iuris canonici præallegati loquantur tantùm de ipſis parentibus baptizantibus, vel leuantibus de ſacro fonte, & argumentorum à contrario ſenſu, ex quo Sanchez facit deductionem, inefficax eſt, ſaltem ad inferendam pœnam, vt *ſuprà num.* 11. notatum eſt.

Secundò *n.* 6. dicit, quod ſi vterque fecit malitioſe animo alterum debito coniugali defraudandi, vtrumque quidem ius petendi amittere, & petendo peccare, ac teneri alteri reddere. Probat, quia cum huiuſmodi pœna ſolo iure poſitiuo infligatur, poteſt eodem iure reſtringi, ius autem reſtrinxit *in d. cap. ſi vir, de cognatione ſpirituali*, vbi hunc caſum æquiparat caſui, quo per ignorantiam id factum ſit; in quo patet eos coniuges teneri reddere ſibi. Confirmat Sanchez, quia ibi ſubditur ratio, ſcilicet quia malitia, & fraus non debent eis patrocinari: valde autem patrocinaretur, ſi ex ea malitia coniuges liberarentur obligatione reddendi. Ita etiam ſentiunt Reginaldus *d. num.* 293. Pontius *d. cap.* 6. *n.* 4. Nauarrus *in man. cap.* 16. *num.* 34. & plures alij *quos d. n.* 6. *refert* Sanchez. Quod ſi opponatur, quod vbi vnus ſolus eſt nocens, facit canones præallegati excuſant eum à redditione, ob eam rationem, ne innocens abſque culpa iure ſuo priuetur, ergo cum vterque eſt nocens (quod accidit cùm vterque animo defraudandi alterum debito coniugali cognationem ſpiritualem contrahit, neuter reddere tenebitur. Reſpondet idem Sanchez, eam eſſe rationem, vbi malitia, & fraus abſunt; quando autem interuenit malitia, & fraus, ratio eſt (inquit) ne ſuffragetur doloſo, ac malitioſo, vt *in dict. cap. ſi vir*, qui propterea diſpoſuit in hoc caſu vtrumque teneri reddere. Quare, addit Sanchez, argumentum concluderet, niſi ius poſitiuum id impedimentum ſtatuens, priuanſque vtrumque iure petendi, diſpoſuiſſet in eo caſu teneri vtrumque reddere, ne fraus, & malitia proſint. Si quis vrgeat, quod vbi alter ſolus reus eſt, innocens non tenetur reddere, quia ille iure exigendi priuatur (vt *cap.* 1. *d. num.* 251. probatum eſt;) ergo idem dicendum de vtroque coniuge culpæ participe, cùm non detur hic delictorum compenſatio, vt altero delinquente alter delinquens priſtinum exigendi ius acquirat, vt ſuperadictum eſt. Reſpondet idem Sanchez negando conſequentiam, quia etſi concurrenti malitia vtriuſque alter non acquirat ius petendi, & ideo peccet petendo, ius tamen *in d. cap. ſi vir*, ſtatuit debitum ſibi reddendum eſſe ob rationem traditam.

Verùm præfatæ obiectiones ſuppoſita hac prima ſententia de priuatione iuris exigendi debitum ratione huius cognationis ſpiritualis, valde vrgent contra ſecundum dictum Sanchez: & certè ſi in caſu primi dicti eiuſdem Sanchez vterque priuatur iure petendi, & reddere tenetur, nec licitè poteſt, quia vterque ob ſuam culpam, & in pœnam delicti priuatus eſt iure petendi, vt aliis relatis probat idem Sanchez *dict. lib.* 9. *diſput.* 30. *num.* 1. & patet, quia vbi deeſt culpa in contractione cognationis ſpiritualis, ratione neceſſitatis, vel ignorantiæ non incurritur priuatio petendi debitum, vt ſuprà dictum eſt, à fortiori dicendum videtur in caſu ſecundi dicti, cùm grauius peccatum ſit ex malitia, & animo defraudandi matrimonium talem cognationem ſpiritualem contrahere. Cùm ergo iuxta ſacros canones, & etiam *in dicto cap. ſi vir*, ſola carentia culpæ ſit in cauſa, vt alter coniux reus culpæ, ſiue ſolum ſciens, & videns, ſiue etiam animo defraudandi alterum coniugem debito coniugali contraxerit illam cognationem ſpiritualem cum altero coniuge, teneatur reddere debitum, vbi vterque eandem cognationem culpabiliter contraxit, reddere iam non tenetur, cum vterque æquè ſit iure petendi priuatus, etſi vterque peccet petendo, eo quod iure eſt priuatus petitione, difficile creditu eſt, quod ius voluerit eos obligare ad reddendum; id enim

17 [right margin, beside "Secundò n. 6. dicit"]

18 [right margin, beside "Verùm præfatæ obiectiones"]

foret

foret præbere occaſionem multiplicandi peccata inter præfatos coniuges : Neque videtur poſſe dici, quod malitia patrocinetur (hoc enim procedit quando alter vacat omni culpâ) ſed tantum propria culpa vtrique verè obeſt. Quare textus in d. cap. *ſi vir*, ibi, *ſi ex malitia*, poteſt intelligi pro omni ſcientia, & non ſolum pro fraude, ſeu intentione illa defraudandi debitum coniugale; ita quod ibi ſumi poteſt fraus, & dolus pro modo operandi ex certa ſcientia; & dato quod ſumatur pro illa fraude, & intentione, Pontifex licet loquatur in plurali, ibi : *eis ſua fraus non debet patrocinari*, non refert ſuam deciſionem ſolum ad cauſam, quando vterque ex malitia cum fraude cognationem ſpiritualem contraxit; ſed voluit, vt is coniux, ſiue vir, ſiue mulier, qui extra neceſſitatem, & non laborans ignorantia baptizauit, vel leuauit de ſacro fonte filium communem, vel alterius coniugis, non ob hoc priuet alterum coniugem iure petendi, nec liberetur ab onere reddendi, vt colligitur *ex initio cap.* vbi dicitur : *ſi vir, vel mulier* : ex quo non poteſt inferri, teneri reddere etiam quando vterque æqualiter eſt particeps eiuſdem culpæ & malitiæ, & fraudis, quia tunc vterque à iure priuatur iure petendi ob vtriuſque delictum : & ita neuter tenetur, nec poteſt reddere, niſi obtenta diſpenſatione ſuper pœna illa à iure iniuncta.

Hæc quoad primam ſententiam.

Secunda Sententia.

19 Secunda ſententia abſolutè negat, Parentes, (ſiue vnus ſolus, ſiue vterque id faciat) baptizantes, vel leuantes de ſacro Fonte, vel in Confirmatione extra neceſſitatem, & ſcienter, ſiue ſine animo, ſiue cum animo defraudandi alterum debito coniugali) filium communem, aut alterius coniugis, priuari iure exigendi debitum, licet in eo actu baptizandi, & leuandi peccent, & cognationem ſpiritualem inter ſe contrahant. Ita Gloſſa *in d.c. ſi vir, verbo Debitum, de cognatione ſpirituali, ibid.* Ancharanus, Præpoſitus, Cardinalis, & Canoniſtæ à Sanchez *d. diſp.* 26. *n.*6. *relati*, & Durandus *in* 4. *diſt.* 42. *q.*1. *art.*3. ex Doctoribus *ſuprà hoc capite, n.* 1. *relatis*, Coninch. *d. diſp* 34. *dub.*8. Hurtadus *diſſ.*6. *n.*24. Auerſa *d ſect.*2. *§. ſaltem tamen.* Caſtrus Palaus *d. §* 5. *n.*5. & Martinus Perez *d. ſect.*6. *n.*7. *& ſeqq.* Probatur hæc ſententia, quia dicta priuatio, ſeu prohibitio petendi cum ſit valde grauis pœna, non eſt aſſerenda, niſi in iure ſit inducta : in nullo autem iure ſaltem perſeuerante in ſua viridi obſeruantia continetur; ergo non eſt aſſerenda : in huiuſmodi enim impedimentis, & prohibitionibus, quæ ex iure poſitiuo pendent, neque congruentiæ, neque argumenta à ſimili, aut à contrario ſenſu ſunt efficacia, ſed oportet vt de illis conſtet in aliquo iuris textu, vel per conſequentiam omninò neceſſariam deducantur Quando etiam omnis lex apertè ſtatuens aliquam pœnam ſit reſtrigenda, quantum veritas verborum patitur reg. *odia reſtringi, de reg. iur. in 6. & reg.* 49. vbi dicitur, *in pœnis eſt benignior interpretatio facienda* : & communiter omnes fatentur. Quod ergo non contineatur talis priuatio, ſeu prohibitio ſaltem hodie in iure oſtenditur; quia quamuis iuxta Doctores communiter contineatur, & in *can.*1. *&* 2. 30. *q.*1. etiam quando cognatio inculpabiliter contrahitur (in eis enim ſermo eſt de cognatione ſuperueniente matrimonio, ob quam ibi prohibetur vſus coniugalis, quidquid abſque fundamento ſecus ſentiant Baſilius Pontius *d. c.* 6. *n.* 2. & Caſtrus Palaus *d. §.* 5. *n.*5. aſſerentes in eis eſſe tantùm ſermonem de cognatione ſpirituali antecedente matrimonium, & eius valorem impediente, non de ſuperueniente) tamen hi canones quoad ſeparationem à toro correcti ſunt per *cap. ſi vir, de cognatione ſpirituali*, vt ſuprà dictum eſt *art.* 11. imò quoad dictam ſeparationem à toro correcti ſunt etiam canon, *Dictum eſt nobis* 4. & can. *De eo* 5. 30. *ead. q.* 1. vt notauit Coninch *d. n.*28. Hurtadus *d. num.* 24. Caſtrus Palaus *d. n.* 5. Auerſa *vbi ſuprà*, & Martinus Perez *d. ſect.* 6. *n.* 13. Ex canone verò *Noſſe*, & can. *ad limina, eadem quæſtione, & etiam c. ſi vir*; quatenus ex eo deducitur prima ſententia, ſolùm à contrario ſenſu argumentum ſumitur, quod in iure non eſt efficax, maximè in pœnis extendendis, vt *num.* 18. notatum eſt. Et quod etiam ex *d. can. ad limina*, ex eo, quod ibi dicitur quod qui in neceſſitate baptizavit filium ſuum, non ſit à coniuge ſeparandus, ſcilicet quoad totum, quia id laudabiliter fecit, non deducatur efficaciter, quod quando id fecit culpabiliter, ſeparandus ſit à toto, oſtendit Hurtadus, quia aliàs non ſolùm non poſſet petere, ſed nec reddere innocenti. Ex præfato etiam *cap. ſi vir, de cognat. ſpirit.* iidem Doctores aiunt hanc ſententiam probari, dum ibi dicitur, *ſiue ex ignorantia, ſiue ex malitia id fecerint, non ſunt ſeparandi, nec alter alteri debet debitum ſubtrahere, quia ſi ex ignorantia id factum eſt, eos ignorantia excuſare videtur, ſi ex malitia, eis fraus non debet patrocinari.* Dum enim generaliter dicitur non ſolùm in caſu ignorantiæ, ſed etiam malitiæ, & conſequenter quando ſcienter & culpabiliter, tales coniuges non debere alterum alteri debitum ſubtrahere; atque adeo vtrumque, tam innocentem, quàm nocentem obligari reddere, patet etiam ex conſequentia neceſſaria vtrique concedi ius petendi; & idem aiunt probari in can. *de eo*, 30. *q.*1. dum dicitur, *ſi autem coniuges legitimi, vnus, aut ambo ex induſtria fecerint, vt filium ſuum de fonte ſuſceperint, ſi innupti* (id eſt continentes interpretantur præfati Doctores, & alij communiter) *permanere voluerint, bonum eſt; ſin autem grauis pœnitentia inſidiatori iniungatur, & ſimul maneant.* Hîc enim ſupponitur, ſeu potiùs deciditur, quod quamuis ambo ſponte, & de induſtria cognationem ſpiritualem contraxerint, poſſint ſimul permanere, ſcilicet in eadem domo, & toro cohabitare; quod falſum eſſet ſi in pœnam peccati eſſent priuati poteſtate petendi debitum; nam alioqui cohabitatio quoad totum eſſet incentiuum, & proxima occaſio ad peccatum, quia cum neuter poſſet petere, neuter etiam poſſet reddere abſque peccato : & ſi dicatur ex Sanchez, & Pontio *d. can. de eo*, ſicut *& d. cap. ſi vir*, ſtatui, non impediri ab vſu coniugali eos, qui ex malitia, & animo defraudandi alterum debito coniugali contrahunt cognationem ſpiritualem : hinc magis à fortiori concluditur eiſdem textibus etiam comprehendi eos, qui ſcientes abſque fraude eam contrahunt. Etenim ex fraude eam contrahere eſt maius, & peius peccatum, quàm ſcienter abſque fraude, vt *ſuprà n.* 18. dictum eſt.

Probatur etiam principaliter hæc ſententia à Coninch, & Perez ratione, ſcilicet quod non poſſit rationabiliter ob tale delictum ab aliquo iure prohiberi coniugibus ius exigendi debitum, ſi aliàs coguntur ſimul manere, & vti eodem toro, vt ſtatuitur *d. can. de eo, & d. cap. ſi vir*; vel etiam ob paupertatem, vel aliam cauſam, quia ſemper eſſent expoſiti manifeſto, & euidenti periculo incontinentiæ; cùm vix vnus in millibus inueniatur, qui poſſit continuò cum muliere dormire abſque manifeſto periculo incontinentiæ. Vnde facilius eſt aliquem cogere omninò continenter viuere, quàm vt cogatur continuò vti eodem toro cum coniuge, & tamen non poſſit petere debitum, quia in homine bene conſtituto, nec vllo modo frigido hoc ferè idem eſt, atque ſi iubeatur quis in mediis flammis verſari, & non ardere. Quocirca etiam imprudenter coniuges vouent ca- 20

ſtitatem,

ſtitatem, niſi poſſint toro ſeparari; & qui ita vouit, & non poteſt ſeparari, ordinariè ad euitandum imminens incontinentiæ periculum tenetur diſpenſationem petere, *vt ſup. c. 1. & c. præc.* notatum eſt. Hæc tamen ratio videtur nimium probare, nam ex ea videtur poſſe inferri coniugem maximè poſt conſummationem non poſſe licitè, & validè vouere caſtitatem omnimodam, vel abſtinentiam à petitione debiti, contra tradita *ſup. cap. præc.* quia & hic vouens cogitur vti eodem toro cum alio coniuge qui non vouit, nec eius voto conſenſit, vel ſe mutuo caſtitatis voto aſtrinxit. Reſponderi ergo poteſt Eccleſiam rectè poſſe talem prohibitionem petendi debitum ob præfatum delictum imponere, vel de facto impoſuiſſe ad arcendos coniuges ab eodem delicto; nã vbi eſt periculum incontinentiæ, vel iidem coniuges, ſi ambo deliquerunt, ſponté abſtineant ab eodem toro; vel obtineant diſpenſationem ad petendum debitum, quam concedere poteſt. Epiſcopus ſaltem ex conſuetudine, *vt cap. ſeq.* Imò Manuel *in add. ad Bull Cruc. §. 13. n. 17.* & Villalub. *p. 1. tr. 13. d. diff. 51. n. 5.* aiunt etiã Confeſſarios Regulares de licẽtia ſuorum Prouincialiũ poſſe eandem diſpenſationem concedere, idque dicunt ex priuilegio Pij V. quo concedit, vt Confeſſarij Regulares poſſint diſpenſare cum coniugibus inceſtuoſis ad petendum debitum, de quo priuilegio ego in tractatu de triplici iubilei priuilegio, *ſect. 2. in fin. in coroll. n. 5.* nã ſi ſine diſpenſatione copularentur, eſſet impropriè inceſtus, & cum priuilegium ſit fauorabile animæ, extenditur à caſu in caſum, in quo militat eadẽ ratio, ita præfati DD. qui tamen addunt dictum priuilegium Pij V. eſſe viuæ vocis oraculum, quod (ſi ità foret) nunc eſſet reuocatum, ſed ego *d. n. 5.* notaui, non eſſe viuæ vocis oraculum, ſed diploma conceſſum Prædicatoribus, & aliud ſimile conceſſum fuiſſe Benedictinis à Mart. V.

21 Ad quintum autem argumentum prioris ſententiæ *ſup. n. 13.* adductæ (reliquis enim argumentis per iamdicta remanet ſatisfactum) reſpondetur iuxta huius ſententiæ ſecundæ auctores ex *d. n. 17.* ex eo ſolùm quod cognatio ſpiritualis eſt impedimentum dirimens, ſi ante matrimonium accidat, non ſequi etiam eſſe impedimentum vſus coniugalis, dum matrimonio ſuperuenit, quia cùm id ſit pœna grauiſſima, non eſt inducenda, & aſſerenda, niſi quatenus in iure contineatur: iam verò hodie talis pœna textu aliquo iuris non probatur, ſed potiùs contrarium, vt oſtendunt tradita in confirmationem huius ſententiæ. Vnde exemplum de affinitate non probat, quia de illa in iure expreſſum eſt, quod dum ſuperuenit matrimonio, impediat vſum matrimonij, de quo *cap. ſeq.*

22 Et hanc ſententiam probabilem, & in praxi tutam exiſtimant etiam Suar. Sanch. Fill. Laym. & alij recentiores.

Tertia Sententia.

Tertia ſententia eſt Baſ. Pontij *d. c. 6.* vbi poſt nonnulla alia tradita dicit *n. 4.* quod ſi poſt contractum matrimonium vir, ſiue mulier baptizauerit, vel ſuſceperit filium alterius coniugis in fraudem, & malitioſè, vt inde occaſionem capiant negandi debitum coniugi prætextu cognationis ſpiritualis, neque coniux innocens, neque reus malitiæ, & fraudis priuatur petitione debiti, licet alioqui delictum ſit punibile: probat, quia c. *Noſſe, c. dict. c. de eo 30. q. 1. & d. c. ſi vir, de cogn. ſpirit.* ſermo eſt de vxore, & viro, qui in fraudem inter ſe cognationem ſpiritualem contraxerunt, & decernitur, non eſſe ſeparandos, & impediendos vſu coniugij, & conſequenter non impediri à petitione. Adducit etiam text. in can. *de his, 30. q. 1.* dicens *ibid.* agi de coniuge, qui fraudulenter tenuit in confirmatione filium vxoris, & illud verbum d. text. *inſcienter*, non accipit pro ignorantia, vt communiter interpretes, ſed de ſcientia, & induſtria, ita vt ly, *in*, ſit ſejunctũ à ly *ſcientia*, prout ait diſtinxiſſe editionem correctam Pariſienſem, id eſt ſi ex ſcientia, & induſtria; quod confirmat ex verbis ſequentibus textus, *licet peccatum ſit*: nam ſi ex ignorantia facti, vel iuris nullum eſſet peccatum; neque officere ait ſubſequentia, ibi, *vt dignam pœnitentiã agens Domino dicat, delicta & ignorantias meas ne memineris*; quia inquit ignorantiæ nomine quodvis peccatum intelligitur, ſed certè in hoc textu nullum verbum, nec ſignum de fraude ſuſcipiẽtis. Quare iſte textus obſtaret ſequenti dicto eiuſdem Põtij.

Igitur idem Pontius *n. 7.* dicit, quod ſi poſt contractum matrimonium alter coniux aut communem, aut alterius tantũ filium teneat ſcienter, non tamen in fraudem, aut ſimulandi animo, & ſine ſcientia alterius, is priuatur debiti petitione, quod ſi ex ſcientia vtriuſque, neuter poteſt petere, neque reddere; & hoc pacto ait eſſe veram priorem ſententiam communem, additque habere validum fundamentum in iure. Quod ſic oſtendit, quia tam antiqua iura, quàm recentiora definiunt hoc impedimentum petitionis debiti, & vſus coniugij non naſci, vel cum in fraudem, vel ob neceſſitatem leuatur, aut baptizatur filios communis, aut alterius tantum: ergo cum exceptio firmet regulam in contrarium, euidenter colligitur, ſi vel malitia, vel neceſſitas abſit, incurri hoc impedimentum. Confirmat contra DD. ſecundæ ſententiæ, quia ſi, ſiue fiat ſine ignorantia, & malitia, ſiue non fiat, non priuantur debiti petitione ex hac cognatione ſpirituali contracta; nulla neceſſitas erat exprimendi caſum ignorantiæ, & malitiæ, ſiquidem in nullo caſu incurrebatur talis priuatio. Cum ergo ſpecialiter conſtituerit Pontifex in eo facto in malitia, vel ignorantia, clarè indicat, ſine ignorantia, & malitia incurri hoc impedimentum, & arceri à debiti petitione. Ita Pontius. Verùm, cum hoc Pontij argumentum habeat vim, quatenus ſumitur à contrario ſenſu, iam reiectum eſt *ſup. n. 11.* vbi tota eius vis, & vis etiam confirmationis euacuatur. Contra etiam alterum Pontij dictum eſt, quia ſi iura prædicta volunt impediri petitione debiti, & vſu coniugij, qui ſcienter tantùm ſine fraude, & malitia contrahunt inter ſe cognationem ſpiritualem, ergo multò magis, (vt *ſup.* dixi) iuxta eadem iura incurrent impedimentum petitionis, & vſus coniugij, qui doloſè, & cum fraude illam cognationem contrahunt; tum quia eſt longè grauius delictum, tum quia alioqui ſua fraus, & dolus patrocinaretur, contra prædicta iura: & è contra ſi qui cum malitia, & fraude fecerunt, & conſequenter maius delictum perpetrarunt, non priuantur in dictis iuribus petitione debiti; neque etiã qui tantũ ſciẽter, & ſine fraude, qui leuiùs peccant.

Prædicta in hac ancipiti controuerſia, circa quam tam diuerſimodè opinati ſunt DD. libuit proponere, relinquendo prudenti lectori electionem. Licet prima ſententia ſit tutior, & ſecurior; & interpretatio tot Canoniſtarum, Theolog. & Summiſt. quod ſaltem *in d. c. ſi vir*, contineatur priuatio iuris petendi debitum ex parte coniugis, qui culpabiliter cognationem ſpiritualem cum alio contraxit; & ea ſententia admiſſa videtur omnino aſſerendum, præfatam pœnam habere locum, etiam quando alter, vel vterque cum malitia, & fraude talem cognationem contraxit, vt ſatis oſtendunt tradita *n. præc.* & nunc aduerſus Pontium, & *n. 18.* contra Sanch.

Suppoſita autem eadem ſententia, an priuatio iuris petendi incurratur ipſo facto in foro conſcientiæ abſque vlla iudicis ſententia, aut declaratoria, conſtabit ex dicendis *cap. ſeq.* de ſimili pœna ſtatuta contra coniuges, qui per inceſtum contrahunt inter ſe affinitatem, & incurri ipſo facto tradunt Gloſſa *in d. can. Noſſe, verbo non fraudentur, 30. q. 1.* & eſt communis DD. qui eandem ſententiam tenẽt quoad coniugem inceſtuoſũ.

Habebit etiam eadem ſententia locũ in coniuge innocẽ, & periculo incontinentiæ expoſito ſcienter cognationem ſpiritualem cum altero contrahente, vt Sanch. *lib. 9. diſp. 27. n. 8.* & magis conſtabit ex dicendis *cap. ſeq. n. 4.* erit autem id iuſta cauſa diſpenſationis.

CAPVT

CAPVT V.

DE IMPEDIMENTO VSVS CONIVGALIS, EX AFFINITATE SVPERVENIENTE.

SVMMARIVM CAPITIS V.

Referuntur Doctores tractantes de impedimento petendi, & reddendi debitum coniugale ex affinitate inter coniuges poſt matrimonium orta, n. 1.

Alter coniux cum alterius coniugis conſanguinea, vel conſanguineo carnalem copulam habens, cum eodem contrahit affinitatem, ſi copula ſit perfecta; & an ſufficiat ſola ſeminatio viri, vel etiam requiratur fœminæ. n. 2.

Vir cum conſanguinea vxoris in gradu, de quo infra, habens copulam carnalem ſufficientem ad inducendam affinitatem, priuatur iure exigendi debitum, nec poteſt illud petere: & idem de vxore habente ſimilem copulam cum conſanguineo viri. n. 3.

Procedit etiamſi ſit iuuenis, & expoſitus incontinentiæ periculo; & etiamſi copula inceſtuoſa ſit occulta, & quamuis innocens ſciens inceſtum, debitum coniugale reddidiſſet. n. 4. 5. & 6.

Coniux conſentiens inceſtui alterius an priuetur iure petendi, num. 7.

An coniux, qui inceſtum cum propriis conſanguineis commiſit. num. 8.

Quid ſi habeat copulam cum affine ſui coniugis. n. 9.

Quid ſi cum eo, vel cum ea, cum qua habet publicæ honeſtatis & iuſtitiæ impedimentum. n. 10.

Si vterque coniux poſt contractum matrimonium ſcienter contraxit affinitatem, ſiue animo defraudandi debitum coniugale, ſiue non; an vterque maneat priuatus iure exigendi. n. 11. & 12.

Coniux poſt contractam ſcienter affinitatem cum altero petens debitum, an peccet ſolum venialiter; an vero mortaliter, ſi petat abſque præuia diſpenſatione. n. 13.

Qui cum coniuge inceſtuoſo ad petendum debitum coniugale poſſint diſpenſare. n. 14.

Talis diſpenſatio poteſt obtineri altero coniuge inuito, quâ obtenta alter tenetur reddere, n. 15. & 16.

An ſine diſpenſatione poſſit coniux inceſtuoſus aliquando petere licitè. n. 7.

Coniux inceſtuoſus iure exigendi priuatus alteri coniugi innocenti petenti tenetur reddere debitum. n. 18.

Non poſſet autem licitè reddere alteri pariter inceſtuoſo. numera 19.

Coniux, qui ob inceſtum contraxit affinitatem cum altero ante conſummationem, an teneatur ingredi religionem, an verò elapſo bimeſtri poſſit licitè reddere, & teneatur. n. 20. An priori bimeſtri. n. 21.

Quota ſanguinitatis gradu debet eſſe alteri coniugi coniuncta perſona carnaliter cognita ab altero coniuge, vt iſte priuetur iure petendi, attento tum iure antiquo, tum iure nouo Tridentini, in cap. 4. de reform n. 21. & trib. ſeqq.

Prædicta priuatio iuris petendi debitum orta poſt matrimonium ex affinitate proueniente ex copula inceſtuoſa, an incurratur ante iudicis ſententiam criminis declaratoriam. num. 25. & 26.

Huiuſmodi priuatio eſt pœna propria, & vera. ibid.

Alia ſummaria vide poſt num. 26.

CAPVT V.

De impedimento vſus matrimonij, ſeu petendi & reddendi debitum coniugale ex affinitate inter coniuges poſt matrimonium orta.

DE hac materia pertractant ſcribentes in *cap. 1. & cap. transmiſſa, de eo qui cognouit conſanguineam vxoris.* Summiſtæ *verbo Debitum coniugale, & v. Matrimonium.* Couarruuias *de ſponſalib. p. 2. cap. 7. §. 2.* Nauarrus *in man. cap. 16. num. 35.* Toletus *lib. 7. ſum. in cap. 17.* Leſſius *de iuſtit. lib. 4. cap. 3. dub. 11. num. 18.* Sanchez *lib. 9. de matr. diſp. 27. & ſeqq.* Rebellus *de obligat. iuſtit. p. 2. q. 18.* Fagundez *in decalogum lib. 6. cap. 6. num. 32.* Bonacina *de matr. q. 4. p. 2. & p. 16. num. 10.* Azorius *p. 3. lib. 3. cap. 11. q. 1. & 2.* Reginaldus *lib. 31. num. 292. & ſeq.* Baſilius Pontius *de matr. lib. 10. cap. 7.* Layman *lib. 5. tract. 10. p. 3. cap. 1.* Filliuccius *tom. 1. tract. 10. cap. 9. num. 349.* Hurtadus *de matr. diſp. 10. diff. 7.* Villalobos *p. 1. tract. 13. diff. 52.* Aueria *de matr. q. 13 ſect. 3.* Martinus Perez *de matr. diſp. 52.* Caſtrus Palaus *part. 5. tract. 28. diſput. 3. punct. 4. §. 6.* Stephanus Bauny *de ſacram. tract. 11. de impedimento cognationis, quæſt. 3.* Leandrus Diſcalceatus *de ſacram. tom. 2. tract. 9. diſput. 25. quæſt. 59. ad 65.* & alij relati à Sanchez *dict. diſp. 27.* 1

§. I.

Coniux, qui poſt contractum matrimonium carnaliter copulatur conſanguineæ, vel conſanguineo alterius coniugis, ob affinitatem ratione talis copulæ inceſtuoſæ ſuperuenientem, an impediatur vſu coniugali quoad petitionem, & redditionem debiti.

CErtum eſt, ſi vnus coniugum cum alterius coniugis conſanguinea, vel conſanguineo carnalem 2

copulam

copulam habeat, fieri affinem, ſeu contrahere affinitatem cum eodem ſuo coniuge, can. *Fraternitatis*, 30. q. 10. & aliis canonibus infrà allegatis, & præallegati Doctores. Oportet autem, vt copula ſit perfecta, & ſufficiens ad prolis generationem, qualis eſt ea, per quam ſemen viri in vas fœminæ naturale immittitur. Ita quod ad contrahandam huiuſmodi affinitatem non ſufficit ſola penetratio vaſis fœminei non emiſſo intrà virili ſemine, can. *extraordinaria*, 35. q. 3. *& dict. can. fraternitatis*, & conſtat ex dictis *ſuprà cap.* 1. *num.* 97. & tradunt præallegati Doctores, & alij communiter, quos refert Sanchez *de matr. lib.* 7. *diſp.* 64. *num.* 8. An verò ad eandem affinitatem contrahendam ſufficiat ſola ſeminatio viri in matricem fœminæ, in qua eſt ſanguis menſtruus ad generationem paratus, vel etiam requiratur ſeminatio fœminæ, ita vt ſeminum commixtio fiat; plures, & ferè æquales numero Doctores ſtant pro vtraque parte; & ſufficere viri ſeminationem aſſerunt multi Canoniſtæ, Theologi, & Summiſtæ à Sanchez *d. diſp.* 64. *num.* 21. relati, & eſſe probabilius tenent idem Sanchez *ibid.* Rebellus *de obligatione iuſtit. p.* 2. *lib.* 3. *q.* 24. *num.* 2. Baſilius Pontius *c. d. cap.* 7. *& lib.* 7. *c.* 3. *num.* 2. Bonacina *de matr. quæſt.* 13. *p.* 12. Villalobos *p.* 1. *tract.* 14. *diff.* 17. *num.* 8. Leandrus Diſcalceatus *de ſacram. tom.* 2. *tract.* 9. *diſp.* 20. *q* 4. & plures alij recentiores, quorum aliquos citat ibidem Leandrus. Qui fundantur in eo, quod ad prolis generationem non ſit neceſſarium ſemen fœmineum, ſed ſufficiat virile intra vas fœminæ naturale immiſſum, ſeu receptum, ex Ariſtotele *lib.* 2. *de generat. animalium, cap.* 2. & aliis Philoſophis à Sanchez *de matr. lib.* 1. *diſp.* 21. *num.* 10. *relatis.* At requiri etiam fœminæ ſeminationem, tradidere tanquam valde probabile, non pauci relati à Sanchez *d. diſp.* 64. *num.* 20. & ex recentioribus Hurtadus *de matr. diſput.* 10. *diff.* 1. Auerſa *de matr. q.* 17. *ſect.* 1. *verſus finem*, Caſtrus Palaus *p.* 5. *tract.* 28. *diſp.* 4. *p.* 8. *num.* 5. Martinus Perez *de matr. diſp.* 31. *ſect.* 1. *num.* 5. Diana *p.* 3. *tract.* 5. *reſolut.* 19. *& p.* 4. *reſolut.* 43. & alij relati à Leandro *d. q.* 4. & probabilem ſententiam putat Sanchez *locis citatis, & lib.* 7. *de matr. diſp.* 83. *n.* 6. *fine.* Mouentur præfati Doctores oppoſito fundamento, ſcilicet, quia iuxta medicorum ſententiam Hippocratis, Galeni, Auicennæ, & aliorum, quos refert Sanchez *d. diſp.* 21. *num.* 11. etiam ſeminatio fœminæ eſt ad generationem neceſſaria; ſiquidem ſemen fœminæ non videtur ad aliud à natura eſſe inſtitutum; quandoquidem natura nihil faciat fruſtra. Et videmus ex maſculo, & fœmina diuerſæ naturæ, & ſpeciei produci fœtum tertiæ ſpeciei, mutuò ſe impedientibus ſeminibus. Confirmatur ex *can. lex diuinæ conſtitutionis*, 27. *q.* 2. vbi id videtur indicari, dum dicitur quod ad affinitatem matrimonium impedientem, & dirimentem inducendam requiritur ſanguinis (id eſt ſeminis) commixtio. Hoc poſito duæ ſtatuuntur concluſiones communes. Et

2 Prima communis, & certiſſima concluſio eſt, quod vir habens cum conſanguinea ſuæ vxoris in gradu, de quo infra, copulam perfectam ad generationem aptam, & ad conſummandam, & contrahendam affinitatem ſufficientem, priuari iure exigendi debitum, neque poſſe illud petere. Conſtat ex *cap.* 1. *de eo qui cognouit conſanguineam vxoris, Si quis cum filiaſtra ſua ſcienter fornicatus fuerit, nec à matre debitum petere, nec filiaſtra, nec ille vllo vnquam tempore poterunt ſe aliis matrimonio copulare.* Et tradunt communiter ibi ſcribentes, & Menochius *de arbitr. cent.* 6. *caſu* 202. *n.* 99. Farinacius *in praxi crim. q.* 149. *num.* 29. alij ab eodem Farinacio *relati.* Sanchez *d. lib.* 9. *diſp.* 27. *num.* 1. Couarruuias, & omnes alij Doctores *ſuprà num.* 1. *relati locis ibidem citatis.* Et licet textus *in d. cap.* 1. *& in aliis capitibus eodem tit. & alibi* loquantur de viro cognoſcente conſanguineam vxoris, nihilominus idem dicendum eſt de vxore, quæ contracto matrimonio rem habet cum aliquo conſanguineo viri intra gradum infrà explicandum, ſcilicet eam priuari iure exigendi debitum, nec illud poſſe petere à viro. Sunt enim correlatiua, & militat eadem ratio, quæ eſt iniuria matrimonij, & affinitas contracta, quæ omnino in vtroque inceſtu reperitur, & etiam vtrumque delictum eſt frequentiſſimum. Ita Doctores communiter, quos Sanchez refert *lib.* 7. *diſp.* 15. *n.* 2. Idem Sanchez *ibidem, & d. cap.* 27. *num.* 1. *fine.* Auguſtinus Barboſa *collectaneo ad cap. tranſmiſſo, num.* 6. *de eo qui cognou. & omnes Doctores num.* 1. *relati*, qui loquuntur de vtroque coniuge, qui poſt matrimonium conſanguineo, vel conſanguineæ alterius carnaliter copulatur. Ad pleniorem autem intelligentiam huius concluſionis, breuiter explicanda ſunt ſequentia dubia.

Primum an procedat concluſio, quando coniux cum alterius coniugis conſanguineo, vel conſanguinea rem habens eſt iuuenis, & incontinentiæ periculo expoſitus. Reſpond. affirmatiuè. Ita in terminis Couarruuias *loco ſuprà, num.* 1. *citato*, Sanchez *d. diſp.* 27. *num.* 8. Villalobos *allegata diffic.* 52. *n.* 1. alij relati à Couarruuia, & Sanchez, & alij *num.* 1. *allegati*; cùm loquantur indiſtinctè. Erit autem iuſta cauſa petendi, & obtinendi diſpenſationem ad liberum vſum matrimonij. 3

Secundum, an eadem concluſio procedat, ſi copula inceſtuoſa, & affinitas ex ea contracta ſit occulta. Angelus, Syluester, & Panormitanus à Sanchez *d. diſp.* 27. *num.* 2. *relati* dixerunt, debere aliquo modo conſtare de inceſtuoſa copula, vt impediatur petitio debiti. At impediri etiamſi copula, & affinitas ſit omnino occulta, docent Doctores communiter, Sanchez *alios allegans d. diſput.* 27. *num.* 2. Pontius, Perez, Laym. & alij omnes *num.* 1. *relati*, & apertè colligitur *ex d. cap.* 1. *de eo, qui cognou*, quod indiſtinctè loquitur, & non innititur ſcandalo, quod ex publico inceſtu oriri poſſet, ſed affinitati iniquè cum altero coniuge contractæ, vt etiam conſtat ex *cap. diſcretionem, eod. tit.* & affinitas æquè contrahitur ex copula illa inceſtuoſa occulta, ac ſi publica eſſet; vt etiam expreſſe Sanchez *lib.* 7. *diſp.* 64. *num.* 18. alij apud ipſum, & Doctores *d. num.* 1. *relati*, & alioqui ſi non ſufficeret copula inceſtuoſa occulta, inter coniuges huiuſmodi impedimentum foret inutile. Vnde etiam incurrunt in foro conſcientiæ talia pœna priuationis iuris petendi ante omnem iudicis ſententiam, vt Sanchez *diſp.* 30. Layman *vbi ſuprà*, Perez *d. diſp.* 52. *ſect.* 6. & alij communiter; *de quo infrà latè.* 4

Tertium, an eadem concluſio procedat, quamuis alter coniux innocens eidem inceſtuoſo ſciens illius inceſtum, debitum coniugale reddiderit. Reſpondetur, quod adhuc remanet priuatus iure petendi, & alter poteſt illi denegare debitum. Ita Couarruuias in terminis loco *ſuprà num.* 1. citato: & ita ſentiunt etiam alij omnes, & conſtabit magis ex dicendis *infrà numero* 11. & latiùs oſtenſum eſt *cap.* 1. *numero* 251. 5

Quartum an non ſolùm coniux committens inceſtum cum conſanguinea, vel conſanguineo alterius, ſed etiam coniux, qui ſolum alteri conſenſit, vt copulam præfatam inceſtuoſam habeat, priuetur iure petendi. Hunc etiam conſentientem priuari docuerunt D. Bonauentura, Ricchardus, Aſtenſis, Syluester, & vterque Ledeſma à Sanchez *relati d. diſp.* 27. *num.* 3. Ita etiam ex Doctoribus *num.* 1. *relatis*, ſentiunt Sanchez *diſp.* 6. *num.* 3. *& diſp.* 28. *n.* 2. *fine.* Baſilius Pontius *d. cap.* 7. Filliuccius *d. num.* 349. Villalobos *d. diff.* 52. *num.* 3. Reginaldus *d. num.* 292. & Auerſa *d. ſect.* 3. §. *inducit autem.* Nituntur textu in cap. *diſcretionem, de eo qui cognouit, ibi, ſed nec affinitas quæ poſt contractum legitimè matrimonium inter virum, & vxorem contrahitur*, ei 6

(*ſcilicet*

(ſcilicet alteri coniugi, qui non commiſit inceſtum) debet officere, qui huiuſmodi iniquitatis particeps non exiſtit; cum ſuo iure non debeat ſine culpa priuari. Hinc ergo argumento à contrario ſenſu colligitur, Ius ibi velle, vt etiam alius coniux ſimiliter amittat ius petendi, quando eſt reus culpæ, & particeps inceſtus ſuo conſenſu. At contrarium, & coniugem conſentientem inceſtui non priuari iure petendi, ex Doctoribus *ſuprà num. 1. relatis* tenent Hurtadus *dict. diff. 7. allegans* Ochagauiam, & Martinus Perez *dict. diſp. 52. num. 2.* quia id nullo iure ſtatuitur expreſſe: & argumentum à contrario ſenſu, quo alij Doctores vtuntur, inefficax eſt ſaltem ad inferendum pœnam (*vt cap. præcedenti, n. 11.* notatum eſt) quæ cum ſit odioſa eſt ſtrictè intelligenda, & non eſt extendenda. Et puto valde probabile, & tutum etiam in praxi. Vide dicta *d. n. 11.*

8 Quintum, an eadem concluſio extendatur ad coniugem, qui inceſtum cum propriis conſanguineis commiſit, vt & is priuetur petitione debiti. Affirmatiunt Mayronis, & Supplementum Gabrielis à Sanchez *d. diſp. 27. n. 6. relati.* Verum etſi hic inceſtus vnius coniugis cum ſuis propriis conſanguineis ſit grauius peccatum, quam cum conſanguineis alterius coniugis, non impedit petitionem debiti, vt merito tradunt communiter Doctores à Sanchez *num. 1.* allegati; & ex Doctoribus *num.* 1. relatis docent idem Sanchez *d. num.* 7. Leſſius, Fagundez, Reginaldus, Filliucius *locis ibidem citatis.* Villalobos *dict. diff.* 2. *num.* 2. Pontius *d. cap. 7. num. 2.* & Martinus Perez *d. sect. 2. numero* 6. Ius enim imponens petitionis debiti priuationem loquitur tantum de inceſtuoſo cum conſanguineis propriæ vxoris, nulluſque textus adeſt pro altera ſententia, & pœna non eſt extendenda vltra caſus in iure expreſſos, ſed potius reſtringenda, vt *num. præcedenti, & cap præcedenti, num. 11.* dictum eſt. Ratio autem cur ius impoſuerit talem pœnam ſolùm coniugi inceſtuoſo cum conſanguineis alterius eſt, quia
9 *per hunc* producitur affinitas inter coniuges. Ex quo etiam patet non incurri dictam pœnam priuationis petitionis debiti, ſi coniux habeat copulam cum affine ſui coniugis; quia hæc non eſt inceſtuoſa, nec inducit affinitatem cum coniuge. Ita contra Manuel Sanchez *d. diſp. 27. n. 4.* Pontius, Villalobos *locis citatis,* Perez *d. sect. 2. n. 7.*

10 Item patet non incurri eandem à coniuge habente copulam cum eo, vel cum ea, cum qua habet publicæ honeſtatis & iuſtitiæ impedimentum, puta cum fœmina cum cuius ſorore ante præſens matrimonium contraxerat ſponſalia, quia etſi talis copula eſt inceſtuoſa, tamen ius ſtatuit impedimentum petitionis debiti ſolum coniugi inceſtuoſo cum conſanguineis alterius, ita contra Cordubam *in quaſt. lib. 1. q. 12.* Sanchez *d. diſp. 27. eodem num. 4.* Villalobos, & Perez *locis citatis.*

11 Sextum dubium: An ſi vterque coniux poſt matrimonium contrahat affinitatem, quia vterque habuit rem cum conſanguinea, vel conſanguineo alterius, remaneat vterque iure exigendi priuatus, quando id fecerunt ſcienter quidem, ſed non animo defraudandi debitum coniugale. Reſpondetur vtrumque priuari, & ita ſi vterque ſciat delictum alterius, neutrum poſſe petere, neque reddere debitum; textus enim *in d. cap. 1. de eo qui cognou.* loquitur indefinitè; neque hic locum habet compenſatio (vt latè Sanchez *loco mox citando*) ſicut quando vterque eſt adulter, vt voluerunt Doctores cap. *præcedenti, n.* 16. loquentes de ambobus coniugibus cognationem ſpiritualem culpabiliter contrahentibus. Et ratio differentiæ eſt, quia quando de vtilitate delinquentium agitur, & in eorum fauorem ius exigendi debitum aufertur, paria delicta mutuâ compenſatione tolluntur, vt in adulterio contingit: ſecus verò quando non de eorum fauore agitur, ſed in delicti pœnam priuatio illius iuris ſtatuta eſt, vt in præſenti. A iure enim priuantur coniuges inceſtuoſi cum conſanguineis alterius in pœnam delicti, vt conſtat ex præfatis iuribus. Et ita in terminis Doctores, quos Sanchez refert *d. lib. 9. diſp. 28. n. 2.* & ex Doctoribus *ſupra num. 1. relatis* idem Sanchez *dict. num. 2. & 4.* Pontius *d. cap. 7. num. 3.* Villalobos *d. diff. 32. num. 5.* Filliucius, Aneſa *locis citatis,* & alij recentiores *ibidem relati.* Si autem alter alterius delictum ignoraret, teneretur illi exigenti debitum reddere, iuxta dicenda in ſequenti concluſione communi.

Quid verò, ſi alter tantum, vel vterque affinitatem contraxiſſet malitioſe, & animo defraudandi debitum coniugale. Sanchez *d. diſp.* 28. *num.* 4. vult, quod etiam in hoc caſu neuter poſſit petere, & reddere, ſi vnus tantum doloſe, & fradulenter fecit, & ſine conſenſu alterius, quia malitioſe delinquenti obeſt propria culpa priuans eum iure petendi. Si vero vterque malitioſe, & fraudulenter dicit, vtrumque priuari quidem iure petendi, neque poſſe petere licitè, vtrumque tamen teneri reddere, ne malitia, & fraus ſuffragetur, iuxta cap. *ſi vir, de cognat. ſpirit.* & tradita ex eodem Sanchez *cap. præcedenti, numero* 17. licet enim præfatum caput loquatur de impedimento cognationis, extendi debet, inquit Sanchez, ad impedimentum affinitatis, in quo eadem eſt ratio. Et ita tenent etiam Reginaldus *dict. lib. 31. num. 292.* & Villalobos *d. diff. 52. numero* 5. Baſilius autem Pontius *dict. cap. 7. numero* 3. ait, quod ſi vterque malitioſe affinitatem contraxit, vt inuicem fraudent, vterque poteſt petere, & reddere, innixus *eodem cap. ſi vir*, iuxta ex eodem tradita *cap. præcedenti, numero* 22. Verùm ſiue alter, ſiue ambo inceſtum committendo cum alterius conſanguineo, vel conſanguinea, idque dolo, & fraudulenter fecerint, dicendum vtrumque priuari iure petendi, neutrumque teneri reddere; quòd priuati ſint iure petendi; conſtat ex *dict. textu in cap. 1. de eo, qui cognou.* loquente indiſtinctè, & quia ſi ibi priuatur tali iure, qui ſolum ſcienter abſque dolo, & fraude, à fortiori etiam qui doloſe, & fraudulenter, cum is grauius peccet, iuxta tradita cap. *præcedenti, num.* 18. *&* 23 ſi ergo vterque priuatur iure petendi (quod admittit etiam Sanchez) ergo etiam neuter tenetur, nec poteſt reddere non obtenta prius diſpenſatione, cum vterque priuetur iure petendi ob vtriuſque delictum, priuatio enim petendi debitum à iure impoſita eſt in pœnam delicti copulæ inceſtuoſæ, vt alios allegans idem Sanchez *diſp.* 30. *n. 1.* vnde in contractione affinitatis abſque culpa, vt cum ignoratur conſanguinitas, vel copula fuit per vim, non incurritur talis priuatio. Neque contrarium deciditur *d. cap. ſi vir*, vt dictis *n. 18. &* 22. oſtenſum eſt: & ita in terminis ſentit auerſa *dict. sect. 3. §. Quod ſi doloſe*: & procul dubio ita ſentiunt alij recentiores *ſuprà n. 1.* citati, qui indiſtinctè nulla poſita differentia inter coniuges ſcienter tantum, vel etiam malitioſe contrahunt affinitatem. 12

Septimum dubium, an coniux inceſtuoſus ob copulam habitam cum conſanguineo, vel conſanguinea alterius coniugis, à iure priuatus, & interdictus petitione debiti, peccet mortaliter ſi illud petat abſque diſpenſatione prius obtenta, Veractux, & Corduba à Sanchez *d. diſp. 26. n. 9.* ſine relati dixerunt, non peccare lethaliter, ſi abſit contemptus. At alij communiter affirmant peccare mortaliter. Ita præter innumeros alios à Sanchez *d. num.* 9. relatos, ex Doctoribus *ſupra numero* 1. relatis, Couarruuias *loco ibidem citato.* Nauarrus *d. num.* 35. Sanchez *d. num.* 6. Rebellus *q. 17. ſuprà num. 1. allegata, num.* 12. Reginaldus *loco* 13

ibidem citato. Perez *d. diſp. 52. ſect. 2. n. 8.* & indicant omnes alij recentiores *eod. n. 1. allegati*. Et ratio manifeſta eſt, quia petitio illa eſt contra præceptum Eccleſiæ in re graui, & euidenter inceſtuoſa. Neque dici poteſt abrogatum eſſe hoc præceptum per non vſum. Cum quotidie experimento conſtet peti ad id à Prælatis diſpenſationem.

14 Quis vero cum huiuſmodi coniuge inceſtuoſo diſpenſare poſſit ad petendum debitum. Hanc diſpenſationem concedi poſſe ab Epiſcopo ſaltem ex conſuetudine, tradunt permulti Doctores relati à Sanchez *lib. 8. de matr. diſput. 12. n. 13.* idem Sanchez *ibidem*, Henriquez *lib. 12. ſum. cap. 2. n. 9.* Layman *lib. 5. tract. 10. p. 3. cap. 1. n. 15.* & ex aliis Doctoribus ſuprà *n. 1. relatis* Couarruuias *d. cap. 7. n. 6.* Villalobos *d. diff. 52. n. 10.* & Caſtrus Palaus *d. §. 6. n. 5.* Quamuis Rebelius *d. q. 18. n. 15.* & alij relati à Sanchez *d. diſp. 12. n. 1.* dixerunt Epiſcopum non poſſe diſpenſare niſi propter periculum incontinentiæ, ſi difficilis ſit aditus ad S. Pontificem. Sed prior ſententia eſt vera, quam confirmat praxis quotidiana: Paſſim enim Epiſcopi in hoc diſpenſant. Imò etiam eandem diſpenſationem ex ſpeciali priuilegio Sedis Apoſtolicæ poſſunt concedere Regulares ſacerdotes ad confeſſiones ſæcularium approbati ex delegatione, ſeu commiſſione ſuorum Prouincialium, vt notaui in tractatu de triplici iubilei priuilegio *ſect. 3.* in fine, in corollario *n. 4.* & præter Doctores ibidem allegatos adunt Rebell. *d. q. 17. n. 16.* Villalobos *d. diff. 52. n. 18.* Palaus *d. n. 5.* & alij à Villalobos *citati*.

15 Poterit autem coniux inceſtuoſus petere, & obtinere validè hanc diſpenſationem abſque conſenſu alterius coniugis innocentis, & eo etiam inuito; cum talis priuatio iuris petendi debitum à iure ſtatuta ſit ſolum in pœnam delinquentis, & nullatenus in fauorem innocentis, vt dictum eſt *cap. 1. n. 251. & hoc cap. n. 11.* Et ita etiam in terminis Sanchez *lib. 9. num. 10.* & Palaus *d. n. 5.*

16 Et hac diſpenſatione obtenta recuperat inceſtuoſus ius exigendi, vt proinde alter ex capite inceſtus non poſſit illi negare debitum; per diſpenſationem enim reſtitutum eſt ſibi priſtinum exigendi ius: & ita etiam Sanchez *dict. num. 10.* Layman, & Palaus *locis citatis*.

17 An autem præfatus inceſtuoſus coniux abſque diſpenſatione poſſit aliquando licitè petere in gratiam alterius tantum, latè diſcuſſum eſt *ſuprà cap. 1. num. 158. cum pluribus ſequentibus*. An etiam ſi petat, licet mortaliter peccet petendo, alter innocens poſſit licitè reddere: actum eſt *d. cap. 1. num. 140. 141.* Et an idem innocens eidem iniquè petenti teneatur reddere, vel poſſit negare debitum, explicatum eſt *eodem capite 1. n. 149. & duobus ſequentibus*.

18 Quoad eundem autem innocentem coniugem altera concluſio communis, & certa eſt; quod illi exigenti debitum alter coniux, qui ob inceſtum cum eiuſdem innocentis conſanguineo, vel conſanguinea poſt matrimonium commiſſum contraxit affinitatem, ideoque priuatus eſt iure petendi, tenetur debitum reddere, conſtat clarè ex cap. *diſcretionem, de eo qui cognouit conſang. vxor.* ibi: *ſed nec affinitas poſt matrimonium iniquè contracta ei* (ſcilicet coniugi innocenti) *debet officere, quæ huiuſmodi iniquitatis particeps non exiſtit, cum ſuo iure non debeat ſine ſua culpa priuari.* Et idem reperitur *cap. penult. & cap. vlt. eod. tit.* & tradunt Sanch. *d. diſp. 27. n. 1. cæteri ſuprà n. 1. relati iiſdem locis, & alij communiter*. Neque obſtat *can. qui dormierit, 27. q. 2.* vbi dicitur coniugi adultero, & inceſtuoſo non eſſe licitum reddere. Nam primò Gloſſa *ibidem* reddere, intelligit petere, quam expoſitionem amplectitur Sanchez *d. num. 1. & alij magis communiter*, ex Doctoribus *ſuprà num. 1. relatis*. Hurtadus *d. diff. 7.* & Martinus Perez *dict. diſput. 52. ſect. 2. num. 1.* aiunt dum textus dicit *inceſtuoſo non licere reddere*, ſenſum eſſe vxori non licere reddere inceſtuoſo, vtpote non potenti petere, ita vt ſupra particulam inceſtuoſo immediatè cadat particula reddere, & non particula licere; quo ſignificet textus, non licere reddere iniquè petenti. Sed huic expoſitioni obſtant tradita *cap. 1. numero 241. & 242.* vbi probatum eſt, coniugem innocentem poſſe, ſi velit, licitè reddere debitum coniugi inceſtuoſo. Igitur vel approbandus intellectus Gloſſæ; vel ſi dictus canon voluit, non licere reddere; fuit correctus per alios poſteriores canones priùs allegatos ex *dicto tit. de eo qui cognouit conſang. vxor.*

Non liceret vero inceſtuoſo coniugi reddere alteri coniugi, quando & iſte inceſtum ſimilem commiſiſſet; quia hic hoc caſu caret iure exigendi, & neuter poteſt ſibi remittere; vt ſuprà dictum eſt, & id etiam notaui *cap. 1. n. 242. fine*. 19

Quod ſi coniux poſt matrimonium ratione inceſtus affinis alteri coniugi factus ſit ante eiuſdem matrimonij conſummationem, aliqui dixerunt eum coniugi innocenti non ſolum poſſe negare debitum pro toto tempore bimeſtri, ſed etiam teneri ingredi religionem, ne poſſit cogi ad conſummandum matrimonium, & reddendum debitum; ac proinde reddendo prima vice, qua matrimonium conſummat, peccare mortaliter. Ingrediendo enim religionem liberat ſe ab vſu coniugij, quo ob inceſtum illum à iure priuatus eſt. Ergo cum ante conſummationem id præſtare poſſit, ad id tenetur. Verùm dicendum non teneri ingredi in religionem, ſed elapſo bimeſtri poſſe licitè, & teneri reddere, ſi alter innocens petat. Ita plures à Sanchez *dict. diſput. 29. num. 2. relati*, idem Sanchez *ibidem*, & ex aliis *Doctoribus ſuprà n. 1. relatis*, Baſilius Pontius *dict. cap. 7. num. 4.* Auerſa *d. ſect. 3. §. videri poteſt.* Filliuccius *d. cap. 9. n. 349. fine*, & idem etiam colligitur ex aliis Doctoribus *eodem numero 1. relatis*. Ratio eſt, tum quia priuatur iure petendi, non autem prohibetur reddere: Vnde quoad hanc partem cum liber maneat, non eſt cur ad ingreſſum in religionem obligetur, cum nec voto caſtitatis adſtrictus ad id teneatur, vt capite præcedenti probatum, & ſi ſit aliquod periculum incontinentiæ, facilis eſt diſpenſatio. Tum quia per affinitatem ob alterius inceſtum contractam coniux innocens non priuatur iure ſuo, dictis cap. *diſcretionem, penult. & vltimo, de eo qui cognou. conſang. vxor.* & conſequenter inceſtuoſus illi reddere tenetur, nec præfati textus diſtinguunt, ſitne contracta affinitas ante, vel poſt matrimonium conſummatum; nec obligant inceſtuoſum ad religionis ingreſſum; ſed ſolum aiunt coniuges inducendos ad continentiam, quod ſi nolint, adulterum, & inceſtuoſum debere abſtinere à petitione debiti tantum, non verò redditione. An autem præfatus inceſtuoſus ante conſummationem matrimonij poſſit licitè reddere priori bimeſtri, vel quando alter innocens adulteratur & præbet iuſtam cauſam diuortij, actum eſt latè *ſuprà cap. 5. à num. 173. ad 176.* 20

***

Quota

Quoto conſanguinitatis gradu debeat perſona carnaliter cognita à coniuge eſſe coniuncta alteri coniugi, vt coniux idem inceſtuoſus priuetur iure petendi debitum.

22 Porrò in quoto conſanguinitatis grado perſona carnaliter cognita à coniuge debeat eſſe coniuncta alteri coniugi, vt ille ob inceſtum priuetur iure petendi. Si ſermo ſit iuxta ius antiquum, omnes Doctores aſſerunt, eam conſanguinitatem extendi vſque ad quartum, ita quod ſi conſanguinea coniugis ab altero coniuge cognita ſit in quarto gradu illi coniuncta; coniux inceſtuoſus priuatur iure petendi. Doctores id aſſerentes latè refert Sanchez *lib. 9. d. diſp.* 27. *n.* 12. & tradit idem Sanchez, & alij Doctores *ſupra n.* 1. *relati.* Quia etſi *cap.* 1. *penult. & fin. de eo qui cognou. conſangu.* loquantur de coniuge inceſtuoſo cùm conſanguineis alterius in primo gradu; nihilominus ratio, cur talis pœna coniugi inceſtuoſo ſit à iure impoſita, eſt affinitas iniquè contracta ex eo inceſtu cum altero coniuge, vt manifeſtè conſtat *ex cap. diſcretionem*, ibi, *ſed nec affinitas, &c. de eo, qui cognou. conſ.* Quare ad eum conſanguinitatis gradum pœna debet extendi, & non reſtringi, neque vltra extendi, ex quo affinitas oritur propter copulam; hic autem eſt quartus, *cap. non debet, de conſang. & affinit.*

23 Si verò loquamur iuxta Ius nouum Tridentini *in cap.* 4 *ſeſſ.* 24. *de reform.* vbi S. Synodus affinitatem ex copula fornicaria conſurgentem, quatenus eſt impedimentum dirimens matrimonium poſtea contractum, ad eos tantum, qui in primo, & ſecundo gradu coniunguntur, reſtringit; in vlterioribus verò gradibus ſtatuit huiuſmodi affinitatem matrimonium poſtea contractum non dirimere, cùm tamen iure antiquo extendatur vſque ad quartum gradum, vt dictum eſt.

Difficultas eſt, an Concilium in *d. c.* 4. reſtringens impedimentum inductum propter affinitatem ex fornicatione contractam ad primum, & ſecundum gradum, cenſeatur etiam ad eoſdem gradus reſtrinxiſſe impedimentum exigendi debitum à coniuge, quod inducitur ex affinitate proueniente ex copula inceſtuoſa ab altero coniuge cum conſanguineo, vel conſanguinea alterius coniugis poſt contractum matrimonium habita.

Et plures, quos Sanch. *d. diſp.* 27. *n.* 13. *fine* refert, & ſequuntur Rebell. *de oblig. inſt. p.* 2. *lib.* 3. *q.* 18. *n.* 12. & Comitolus *lib.* 1. *reſp. mor. q.* 138. exiſtimarunt non fuiſſe per Conſilium ſublatum dictum impedimentum petendi; ſed adhuc coniugem poſt contractum matrimonium habentem copulam fornicariam cùm conſanguineo, vel conſanguinea alterius coniugis in quarto gradu remanere priuatum iure exigendi debitum, iuxta diſpoſitionem iuris antiqui. Primò quia impedire matrimonium contrahendum, dirimereque contractum, & impedire poſt contractum matrimonium debiti petitionem, ſunt diuerſa. At Trident. *d. c.* 4. *ſtatuit*, ne prædicta affinitas ex copula fornicaria orta matrimonium contrahendum impediret vltra ſecundum gradum; cùm ergo à iure antiquo non ſit recedendum, niſi quatenus iure nouo expreſſum fuerit; & in iure nouo nulla quoad debiti petitionem reſtrictio inueniatur, impedimentum petendi extenditur vſque ad quartum gradum, prout in iure antiquo. Secundò, quia coniux dum copulatur carnaliter conſanguineo, vel conſanguineæ alterius coniugis in quarto gradu, committit inceſtum ob affinitatem, quæ ex tali matrimonio conſummato orta eſt circa omnes conſanguineos, vel conſanguineas alterius coniugis vſque ad quartum gradum; at prædicta pœna priuationis iuris petendi debitum eſt impoſita propter peccatum inceſtus; non propter affinitatem ſolam, iuxta Gloſſam *in cap.* 1. *verbo copulare, de eo qui cogn. conſang.* Antonium Butrium *in cap. tranſmiſſa, fine, eod. tit.* & alios à Sanchez *d. diſp.* 27 *n* 13. *relatos* colligitur: ex *d. cap. tranſmiſſa, ibi, qui & adulterio*, &c. & ex eo quod ignorantia conſanguinitatis, vel coactio, & vis excuſant à præfato impedimento petitionis debiti, *cap.* 1. *& cap. diſcretionem, eodem tit.* quia tunc non adeſt culpa inceſtus: idque ſtatuit ius, ne alioqui facilis daretur occaſio adulterandi cum conſanguineis coniugum, domum pro ratione neceſſitudinis frequentantibus.

At tenendum eſt per Tridentinum illud impedimentum petendi fuiſſe reſtrictum ad ſecundum gradum, ſicut ad ſecundum gradum idem Concilium reſtrinxit affinitatem contractam ex copula fornicaria, quatenus eſt impedimentum matrimonij; ita Nauarrus, Gutierez, Veracrux, Ouandus, Palacios, Henriquez, Vinaldus, Manuel, Sà, Petrus Ledeſma a Sanchez *n.* 14. *relati*, ex Doctoribus *ſupra n.* 1. *relatis*, idem Sanchez *d. n.* 41. Baſilius Pontius *d. cap.* 7. *n.* 5. Hurtadus *d. diff.* 7. Reginaldus *d. n* 292. Villalobos *d. diff.* 52 *n.* 4. Martinus Perez *d. diſp.* 52. *ſect.* 3. Fillinccius *d. n.* 349 Caſtrus Palaus *d* §. 6. *n.* 2. Auerſa *d. ſect.* 3. *fine.* Et alij recentiores, Carolus Antonius Theſaurus *de pœnis eccleſ. p.* 2. *verbo inceſtus pœna, n.* 4. Diana *p* 3. *tract.* 5. *reſolut.* 19. & Auguſtinus Barboſa *collectan. ad d. cap. Trid. n.* 5. vbi ait ita deciſum fuiſſe à S. Congregat. Concilij, teſte Aldano *in compendio canon. deciſ. lib.* 1. *tit.* 8. *num* 35. & deciſionem refert Farinacius *in declarationibus ad d. cap.* 4. *fine*, in quo etiam affertur ratio. Verba Deciſionis ſunt: S. D. N. Gregorius XIII. *ex ſententia Congregationis dixit per hoc decretum ablatum cenſeri impedimentum quoque ſuperuenientis affinitatis poſt contractum matrimonium; quia ſi impedimentum dirimens ſublatum eſt, quod maius eſt: ergo & iſtud quod ſolum impedit, ne is per quem contracta eſt affinitas, ſine peccato poſſit exigere debitum, quod minus eſt. Præterea Concilium ſuſtulit tertium, & quartum, ergo in omnibus.* Ita S. Congregatio. Cuius rationem ibi allatam confirmat regula illa, cui licet plus, licet minus, de *reg. iur. in* 6. Præterea impedimentum petendi debitum ſtatutum eſt ob affinitatem culpabiliter poſt matrimonium contractum, vt dixi *ſuprà n.* 21. ac proinde extenditur ad illum gradum, ſeu ad illius tantùm gradus, ex quibus oritur, vt eodem *n.* 22. explicatum eſt. At iuxta Tridentinum ex copula fornicaria non oritur affinitas vltra ſecundum gradum: ergo nec tale impedimentum petendi incurritur; ſed dato etiam quod tale impedimentum à iure impoſitum eſſet propter inceſtum, poſt reſtrictionem affinitatis, quæ ex copula fornicaria conſurgit, ad ſecundum gradum quatenus eſt impedimentum matrimonij, fornicatio cum affine in tertio, & quarto gradu iam non eſt inceſtus, quia non eſt cenſenda cum affine habita, ſicut non cenſentur conſanguinei, qui ſunt extra quartum gradum, eo quod extra illum non eſt impedimentum contrahendi matrimonium. Confirmatur, quia fornicatio cùm affine in tertio, & quarto gradu non habet ſpecialem malitiam irreuerentiæ, ſeu inceſtus iure naturali (quod certum eſt) neque poſt illud Tridentini Decretum iure eccleſiaſtico, quia ius eccleſiaſticum prohibens dictam copulam intuitu reuerentiæ affinibus exhibendæ ceſſauit, ceſſante prohibitione matrimonij, quod ſolùm prohibetur ob indecentiam copulæ inter illos. Ex quibus manent ſoluta fundamenta alterius ſententiæ.

Vtrum coniux poſt matrimonium contrahens inceſtuoſam affinitatem cum altero coniuge ſit priuatus iure petendi debitum ante omnem iudicis ſententiam condemnatoriam, vel criminis declaratoriam.

25 Pro complemento huius Paragraphi explicandum eſt, an præfatus coniux inceſtuoſua cum conſanguineo, vel conſanguinea alterius coniugis poſt contractum matrimonium in foro conſcientiæ incurrat priuationem iuris petendi debitum ante omnem iudicis ſententiam condemnatoriam, vel declaratoriam criminis. Eſſe neceſſariam aliquam iudicia ſententiam videntur voluiſſe Panormitanus, Angelus,& Sylueſter *ſuprà num. 5.* allegati, dum dixerunt debere aliquo modo conſtare de copula inceſtuoſa, vt petitio debiti impediatur. Simancas quoque *de inſtitu. cath. tit.9. num.*102. relatus à Sanchez *lib.9. de matrim.diſput.*30.*num.*1.dixit incertum eſſe, an inceſtuoſus cum conſanguineis vxoris incidat ſtatim in foro conſcientiæ in hanc priuationem. Et ratio afferri poteſt, ſcilicet quod hæc priuatio petendi debiti verè eſt pœna colpæ affinitatis iniquè contractæ, vt ſuprà ſæpius dictum eſt, & tradunt communiter Doctores à Sanchez *dict. num.* 1. *relati*, idem Sanchez *ibidem*, omnes alij *numero* 1.*relati*: & etiam Villalobos *part.*1. *tract.*2. *diff.*25. *num.*2. quod etiam patet euidenter, quia vbi affinitas illa contrahitur ſine peccato, vt ſi ignoretur affinitas, aut vi, aut coactè habeatur copula, ea priuatio non incurritur vllo modo, vt dicitur ſequenti paragrapho: pœna autem non incurritur abſque iudicia ſententia condemnante, vel ſaltem declarante delictum, vt tradunt Doctores *à me tom.*2.*var.moral.tit.*12.*numero* 166. allegati, idque eſſe proprium omnium pœnarum ſentire communiter Theologos, & Iuriſperitos teſtatur Sanchez *d.num.*1.

26 At omnino dicendum eſt, incurri ante omnem iudicis ſententiam: ita Doctores communiter, Caſtro, Caietanus, Angles *locis* à Sanchez *d. diſput.*30. *num.*2. *relatis*, omnes Doctores *ſuprà num.*5. allegati,dicentes eam priuationem in foro conſcientiæ incurri, tametſi copula inceſtuoſa ſit occulta. in terminis aiunt Sanchez *d. num.*2. Layman, & Perez *locis ſuprà num.*5. *relatis*. Villalobos *p.*1.*tract.*13.*d.diff.*2. *n.*52. *& tract.* 2. *diff.*25.*num.*2.Caſtrus Palaus *p.*1.*tract.*3. *diſp.*2. *punct.*1. *num.*9. Bonacina *de matr.q.* 3.*part.*2. *num.*22. & Leandrus Diſcalceatus *de ſacram.tom.*2.*tract.*9.*diſp.*25.*q.*63. Rationem autem Sanchez fatetur ſe nullam inueniſſe concludentem, vt hæ, & ſimiles pœnæ licet merè priuatiuæ, etiam irregularitas, excommunicatio, ſuſpenſio, interdictum non indigeant iudicis ſententia, vt in foro contrahantur; & illam ſolam approbat, quod pœnæ priuatiuæ ſint, atque ita faciliùs in eas incidatur; ſicque vſu receptæ, & declaratæ ſint, vt nulla indigeant ſententia condemnatoria, vel declaratoria criminis; quod ait non accidere in multis aliis pœnis priuatiuis ipſo facto delinquentibus impoſitis. Verùm præter hoc, quod ſit ita vſu receptum, ac declaratum, vt hæc pœna priuationis iuris petendi debiti à coniuge inceſtuoſo ipſo facto in foro conſcientiæ incurratur, nulla indigeat ſententia. Vlteriùs probatur, quia alioqui talis pœna eſſet inutilis, lexque illam imponens nullum haberet moralem effectum: etenim nunquam, vel ſaltem valde rarò huic pœnæ locus foret; cum inceſtus plerumque occultus ſit, & non deducibilis ad forum externum. Pœna autem à lege impoſita ipſo facto in foro conſcientiæ obligat, quando alioqui lex remaneret inutilis, & inefficax, vt Suarez *de leg. lib.*5. *cap.*8. *numero* 9. *cap.*9. *numero* 6. & Villalobos *part.*1.*tract.*2.*dict.diff.*25.*num.*5. Ex quibus etiam aduertendum, quod quamuis in iuribus, in quibus ſtatuitur præfata priuatio, ſeu pœna, non habeatur particula *ipſo facto*, vel ſimilis, tamen citra controuerſiam eſſe, & omnes fateri, eſſe impoſitam ipſo facto incurrendam; quia vt dictum eſt hîc, & *n.*5. illa oritur etiam ex inceſtu occulto, qui non cadit ſub iudicium externum, & alioqui inutiliter foret ſtatuta, vt dictum eſt.

SEQVITVR SVMMARIVM CAPITIS V. & §. I.

*Referuntur Doctores tractantes de illa controuerſia, an pœna legalis ipſo facto, ſeu ipſo iure impoſita obliget in conſcientia ante omnem iudicis ſententiam.n.*27.

*Pœna legales alia poſitiua ad ſui executionem requirentes hominis aliquam actionem: alia priuatiua ad ſui executionem non requirentes actionem phyſicam.n.*28.

Lex ciuilis, & eccleſiaſtica poteſt obligare in conſcientia ad vtramque pœnam ante omnem iudicis ſententiam. numero 29. *&* 30.

Pœna legalis poſitiua ipſo facto in lege iniuncta delinquenti,an in foro conſcientiæ a reo incurratur, & ſoluenda ſit ante omnem iudicis ſententiam. Affirmatiua n. 31. *Negatiua, & communiſſima.n.*32.*&* 33.

*In pœnis ipſo facto impoſitis criminis declaratoria retrotrahitur ad diem commiſſi criminis, ſecus in pœnis ferendis per iudicem.n.*32.

*Pœnæ ſunt potius temperandæ, quàm augendæ,& extendendæ.n.*32.

Lex humana debet eſſe humanæ fragilitati accommodata, poſſibilis,nec valde difficilis.ibid.

Quem effectum habeant illa verba ipſo facto, *& ſimilia, quibus importatur pœna latæ ſententiæ. ibid.*

*Pœna confiſcationis,ſeu amiſſionis bonorũ,vel certæ pecuniæ ſoluenda ipſo iure certis criminibus ſtatuta, an à delinquente in foro conſcientiæ ſtatim incurratur ante iudicis ſententiam criminis declaratoriam.Prima ſententia abſolutè affirmãs amitti dominiũ,& bona tradẽda fiſco.n.*34.

Secunda ſententia aſſerens amitti dominium bonorum confiſcatorum ante declaratoriam; poſſeſſionem autem iuſtè retineri,nec bona fiſco tradenda niſi poſt declaratoriam. numero 33.36.37.*&* 38.

*Tertia ſententia tenens ante declaratoriam criminis retineri iuſtè poſſeſſionem, nec etiam dominium bonorum amitti. n.*39.40.41.43.*&* 44.

*Conciliatio prædictarum duarum ſententiarum. n.*42.

*Differentia inter pœnam confiſcationis bonorum ipſo iure impoſitam, & impoſitam tantùm per Iudicis ſententiam ferendam.n.*45.

*Filius capiens ante ſententiam iudicis declaratoriam criminis bona heretici etiam notorij,iniuſtè capit,& factum non tenet. n.*46.

*An,& quando poſſit eſſe iuſta poſſeſſio rei abſque illius dominio,n.*37.*&* 43.

*Vbi crimen eſt notorium,an ad incurrendam in foro conſcientiæ pœnam amiſſionis bonorum, vel certæ pecuniæ ſoluendæ ipſo facto iniunctam requiratur ſententia criminis declaratoria. Negatiua n.*47.*initio. Affirmatiua eodẽ n.*47. *Extenditur etiamſi delinquens fuerit confeſſus crimen in iudicio.n.*48.

*Ad præfatam pœnam in foro conſcientiæ incurrendam non requiritur iudicis ſententia expreſſe, & formaliter condemnatoria ad pœnam,aut pœnæ declaratoria, ſed ſufficit declaratoria criminis.n.*49. *licet regulariter cum declaratoria criminis addant iudices etiam condemnationem ad pœnam.ibid.fine.*

Si

Si lex, vel ſtatutum imponat bonorum confiſcationem, vel pœnam pecuniariam ipſo facto, addendo abſque alia declaratione, *an tunc pœna in foro conſcientiæ incurratur ante criminis declaratoriam. Affirmatiua n. 30. Negatiua n. 51. & quid ſi lex dicat pœnam incurrendam ante ſententiam. n. 52.*

Sequuta ſententia condemnatoria, vel declaratoria criminis reus non tenetur ſtatim tradere bona confiſcata ipſi fiſco, ſed poteſt expectare iudicis executionem. n. 53. licet contrarium aliqui ſentiant. ibid.

Hæreticus & alius reus criminis habentis ipſo facto annexam bonorum confiſcationem poſt iudicis ſententiam condemnatoriam, vel criminis declaratoriam, ſi negligentiâ fiſci bona non petantur, non tenetur illa tradere, aut manifeſtare. n. 54.

An bona confiſcata ab huiuſmodi reo tam ante, quàm poſt ſententiam, poſſint licitè occultari. n. 53.

Quod dictum eſt de delinquente iam condemnato, quoad tradenda bona fiſco, idem dicendum de eius ſucceſſoribus vniuerſalibus, & particularibus. Qui etiam talia bona poſſunt contra fiſcum præſcribere ſpatio 40. annorum, ſi fiſcus non petat per edicta. n. 56.

Præfati ſucceſſores quando teneantur bona fiſco reſtituere, ibid.

Quid quando iudex in ſententia præcipit reum exequi pœnam ad corporalem læſionem non pertinentem, puta ad ſoluendam pecuniam, vel bona tradenda, an teneatur exequi nulla alia iudicis executione expectata. n. 57.

Quid ſi iudex præcipiat reum exequi ex ſe pœnam corporis afflictiuam. n. 58.

Reus qui ob crimen venit per Iudicem condemnandus, vel per legem ipſo facto eſt condemnatus ad pœnam boni fortunæ à iudice legitimè interrogatus, ſi neget veritatem, & falsò ſe defendat, & ideo non condemnetur, an teneatur ad reſtitutionem dictæ pœnæ. Affirmatiua num. 59. Negatiua num. 60.

Fiſcus iniuſtè impeditus obtinere ſententiam criminis declaratoriam, vel condemnatoriam per falſas defenſiones, non poteſt licitè vti compenſatione. n. 63.

Quid ſi ageretur ad alicuius contractus reſciſſionem legibus conceſſam; & reus falſis defenſionibus impediret. numero 64.

Reis criminis habentis annexam priuationem bonorum, an, & qua ratione ante ſententiam Iudicis liceat bona confiſcata alienare titulo gratuito, vel oneroſo; & quod robur habeat alienatio. n. 65. 66. & 67.

Alia ſummaria vide poſt n. 67.

Lex humana, tam ciuilis, quàm Eccleſiaſtica poteſt obligare in conſcientia ad pœnam priuatiuam & poſitiuam per eandem legem delicto ipſo iure impoſitam, nulla expectata Iudicis ſententia condemnatoria, vel criminis declaratoria.

Porrò huius difficultatis occaſione, & ad maiorem
27 illius declarationem, & quia materia eſt valde vtilis; cenſui hoc loco explicandam eſſe illam famoſam controuerſiam, an, & quando pœna legalis, ſeu à lege poſitiua ciuili, vel canonica, ſeu eccleſiaſtica ipſo iure, & facto committenti tale delictum, vel legem tranſgredienti impoſita, & ſtatuta ſtatim à commiſſo delicto, ſeu violatione legis in foro conſcientiæ incurratur, ſeu habeat locum, ita vt ante omnem iudicis, ſeu ſuperioris ſententiam condemnatoriam ad pœnam, vel declaratoriam criminis, ſeu ante omne iudicis præceptum, vel quamcumque monitionem delinquens, ſeu legem violans ſub pœna peccati mortalis debeat illam exequi, vel pati. De qua controuerſia Nauarrus *in man. cap. 23. n. 66. & 68. & in comm. de datis, & promiſſis, notabili 31.* Couarruuias *in 4. decret. cap. 6. §. 8.* Alphonſus de Caſtro *lib. 2. de poteſtate legis, cap. 8. & tribus ſeqq.* Antonius Gomez *in lib. 1. Tauri, num. 4. & tom. 3. var. cap. 2. num. 5. & latius cap. 14. num. 3.* Garcias *de beneficiis part. 11. cap. 10. à num. 7.* Ioannes Valerius *de differentiis, v. pœna, differentia 20.* Iuan. Maria Belleius *diſquiſitionum cler. part. 2. tit. de pœnis clericor. §. 48. num. 4. & 5.* Molina *de iuſtit. tom. 1. diſp. 95. & duob. ſeqq.* Leſſius *de iuſtit. lib. 2. cap. 29. dub. 8.* Azorius *part. 1. lib. 3. cap. 7. & 8.* Sayrus *lib. 3. clau. dub. 5. ſcilicet à num. 23.* Sanchez *de matr. lib. 9. dict. diſput. 30. & in ſum. lib. 2. cap. 22.* Salas *de legib. diſput. 15. ſect. 1. & quatuor ſeqq.* Bonacina *de legib. diſp. 1. quæſt. 1. part. 7. §. 2.* Paulus Layman *lib. 1. tractatu 4. cap. 14.* Fagundez *in decal. lib. 8. cap. 29.* Suarez *de legib. lib. 5. cap. 9. num. 7. & nonnullis ſeqq.* Caſtrus Palaus *tom. 1. tract. 3. diput. 2. part. 2.* Martinus Perez *de matr. diſp. 32. ſect. 6.* Reginaldus *lib. 13. cap. 25. quæſt. 1. ſcilicet à num. 276.* Filliucius *to. 2. tract. 21. cap. vlt. n. 423. & 424.* Carolus Antonius Theſaurus *de pœnis eccleſiaſticis p. 1. & 2.* Villalobos *p. 1. tract. 12. diff. 2. & 16.* & alij à Garcia *vbi ſuprà*, & latius à Cenedo *collectaneo 3. ad decreta, n. 3.* ego ipſe *tom. 2. moralium variorum, tit. 12. à n. 166. & tom. 3. tit. 6. num. 564. & tit. 11. n. 33.*

Notandum pœnarum legum ciuilium, vel Eccle- 28
ſiaſticarum duplex eſſe genus; aliæ enim ſunt merè priuatiuæ, ſeu quæ conſiſtunt integraliter in priuatione, & vt executioni mandentur, nulla opus eſt actione delinquentis, vel tertij; & tales ſunt excommunicatio, ſuſpenſio, interdictum, irregularitas, quæ ſunt pœnæ ſpirituales, item inhabilitas ad obtinẽda impoſterũ officia, beneficia, gradus, priuatio ſuffragij, ſiue vocis actiuæ, & paſſiuæ in ordine ad electiones, quæ ſunt pœnæ temporales, non ſpirituales, & ſimiles. Aliæ ſunt quæ non ſunt merè priuatiuæ, ſed poſitiuæ ſunt, & dicuntur, quia ad ſui executionem requirunt aliquam actionem, vel ipſius delinquentis, vel tertiæ perſonæ, licet earum aliquæ priuent aliquibus bonis proprijs ipſius delinquẽtis, vel communibus; tales sũt amiſſio, ſeu cõfiſcatio bonorum. Priuatio, ſeu amiſſio officiorũ, quæ delinquens poſſidet, priuatio collegij, ſeu ingreſſus à collegio, vbi quis eſt, pecuniæ ſolutio, exilium, flagellatio, ſeu mors, & membri mutilatio. Prædicta enim omnia requirunt actiones poſitiuas, quibus bona, officia, beneficia, collegium, pecuniam, patriam, vitam demittit, & à ſe abdicat, vel pœnam in ſe exequitur.

Notandum etiam, etſi Sotus *lib. 1. de iuſtitia, q. 6. concl. 1. ad 1. 1. & 4. & lib. 4. q. 6. art...* videtur affirmare 29
nullam pœnam præter cenſuras, & irregularitatem incurri poſſe ante iudicis ſententiam. Nihilominus tanquam certum ſupponendum eſt, legem humanã eccleſiaſticam, & ciuilem poſſe obligare ad pœnam tam priuatiuam, nullam ad ſui executionem actionem requirentem, quàm poſitiuam actionem aliquam requirentem ſubeundam in foro cõſcientiæ ante omnem iudicis ſẽtentiam, dummodo non ſit intolerabilis, & immoderata, ſed moderata, & humanæ conditioni non admodum difficilis. Ita DD. communiter, & ex præallegatis in ſpecie Alphonſus de Caſtro *d. c. 8. n. 10.* Nauarr. *locis citatis*, Sayrus *d. c. 9. n. 3.* Azorius *d. c. 7.* Suarez *d. l. 5. c. 5. n. 15. & de cenſur. diſp. 2. ſ. 3.* Salas *d. diſp. 15. ſ. 2.* Reginald. *d. l. 13. n. 178.* Villalob. *d. tr. 2. diff. 23.* Bonac. *d. §. 2. n. 8. & 9.* Caſtrus Palaus *d. diſp. 2. p. 1.* & alij, quos latè referunt Sayr. *d. c. 9. n. 24.* Salas *n. 26.* & Garzias *d. c. 10. n. 9. & 20.* & ego ipſe *tom 2. mor. var. d. tit. 12. n. 166.* quod pluribus exemplis explicant Sayr. Azorius, Salas, & Reginald. Et facit exemplum de impedimento petendi debitum, ſtatorum contra coniugem poſt contractũ matrimoniũ inceſtuoſum cũ conſanguineis alterius coniugis, quod ante iudicis ſententiã in foro cõſcientiæ incurri oſtenſum eſt *ſupra n. 26.* & tradunt DD. communiter, vt ibi notatum eſt: facit etiam exemplum pœnæ inhabilitatis ad contrahendum matrimonium cum ea, cum qua machinatus eſt mortem mariti, ea concurrente;

vel cum qua commiſit adulterium fide data de matrimooio contrahendo poſt mortem coniugis; in quibus duobus caſibus præſata inhabilitas contrahitur in foro conſcientiæ ipſo facto, licet delictum ſit occultum, ante omnem iudicis ſententiam, vt ſentiunt DD. communiter, & conſtat ea praxi Eccleſiæ. Probatur etiam ratione, quia noo minor eſt poteſtas legis, quàm iudicia, nam illa eſt immediata poteſtas Principis, ſeu Reipublicæ, & hæc tantum poteſtar à Principe delegata. At iudex ſua ſententia poteſt virtute legis participata à Priocipe obligare in conſcientia ad pœnam ſubeundam, vel ſoluendam, vt omnes fatentur: dummodo pœna ſit moderata, & tolerabilis, ergo etiam id poteſt Princeps immediatè ſua lege. Confirmatur, id poteſt ſuo præcepto abſque lege, ergo etiam mediante lege. Qua ratione reprobatur etiam opinio Caietani 2.2.*q.*62.*art.* 3. & *in ſumm.v.pœna*, & nonnullorum aliorum, quos Salas *num.* 24. & Palaua *num.* 2. referunt, aſſerentium legem humanam poſſe obligare ad pœnas priuatiuas nullam hominia exequutioem requirentes ante iudicis ſententiam; nec verò ad pœnas poſitiuas, & actionem ad ſui executionem requirentes. Quæ opinio etiam reprobatur alia ratione à Suarez, & Salas adducta, ſcilicet quia quod delinquens exerceat circa ſeipſum, vel rem ſuam actionem pœnalem, non eſt per ſe malum, imò ex ſe potius honeſtum; ergo quod ad talem actionem per legem obligetur, oec eſt per ſe inhoneſtum, nec poteſt æſtimari ſupra poteſtatem legiſlatiuam, ſi pœna delicti grauitatem non excedat, nec adeo acerba, & difficilis, vt præter humanam conditionem videri poſſit obligare hominem ad illam in ſe exequendam.

30 Dixi *legem eccleſiaſticam*, & *ciuilem*; quoniam non ſolùm poteſtas eccleſiaſtica, ſed etiam poteſtas laica ſuis ſubditis leges præſcribere poteſt, quæ conſcientias eorum ad peccatom mortale obligare queat, vt contra Gerſonem 3. *p. de ſpirituali lectione* 4. Alphab. 62. & Ferdinandum Vaſquium quæſt. *illuſtrium lib.* 1. *cap.* 29. tradunt communiter Theologi, & etiam Iuriſperiti, quot latè referunt idem Vaſquius, & Salas de *legib. diſput.* 10. *ſect.* 1. Etenim non ſolum Eccleſiaſticis, ſed etiam laicis in officio, & dignitate poſitis, Principibus, Reipublicæ, cæteriſque ſuperioribus obedientia in conſcientia debetur, iouta D. Pauli teſtimonium, qui de obedientia Magiſtratibus debita in vniuerſum, & abſolutè loquens, ait: *Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt ipſi, ſibi damnationem acquirunt.* Rom. 13. & infrà: *Dei enim miniſter eſt vindex in iram ei, qui malum agit: ideoque neceſſitate ſubditi eſtote, non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam.* Igitur citra omne dubium poteſt Poteſtas humana, tam Eccleſiaſtica, quàm ſæcularis legem pœnalem, quæ illius transgreſſorem in foro conſcientiæ ad pœnam obliget abſque aliqua iudicis ſententia ſubeundam, ac perſoluendam, vel patiendam ſtatuere. Dummodo, vt dixi, ſit moderata, & humanæ conditioni oon admodum difficilis, vt omnes Doctores num. præcedenti relati notarunt. Nam ſi pœna ſit acerba, & oimis grauis, noo eſt expediens illam imponere, qoia pauci illam exequerentur. Quod autem communitati expediens non eſt, non poteſt præcipi à legiſlatore. Ex quo fit, noo poſſe legiſlatorem obligare delinquentem ad aliquam actionem efficiendam, vel omiſſionem alicuius actionis, ex qua grauiter eios vita, fama, & honor periclitetur, qoia non eſſet obligatio naturæ humanæ accommodata, neque rectæ gubernatiooi conueniens, vt docent vbi ſuprà Suarez *num.* 12. & 16. Salas *n.*27. Reginaldus *dict. numero* 278. & Caſtrus Palaus *numero* 5.

Controuerſia ergo ardua, & grauiſſima, eſt non de poſſibili, ſed de facto, ſcilicet an pœna legalis à legiſlatore eccleſiaſtico, vel ſæculari delicto, ſeu delinquenti impoſita ipſo facto, & iure incurrenda, ſiue ſit priuatiua non requirens actionem phyſicam aliquam ad ſui executionem, ſiue poſitiua, & requirens aliqoam actionem, vt executioni mandetur, in foro conſcientiæ à delioquente, vel legem pœnalem violante incurratur ante omnem iudicis ſententiam condemnatoriam, vel declaratoriam criminis.

Pœna legalis poſitiua, ſeu qua ad ſui executionem requirit aliquam actionem ipſo facto, ſeu ipſo iure delicto annexa, an à delinquente incurratur, & ſoluenda ſit in foro conſcientia ante omnem Iudicis ſententiam.

31 Et quoad pœnam poſitiuam, ſeu quæ requirit aliquam actionem ad ſui executionem ipſo facto à tempore commiſſi delicti, vel violatæ legis incurrendam, in foro conſcientiæ incurri, & ſoluendam, ſeu ſubeundam eſſe aote iudicis ſententiam condemnantem ad pœnam, vel declarantem crimen, ſenſere Alphonſus à Caſtro *d. c.*8. & *de iuſta hæreticorum punitione cap.* 6. & plures alij Iuriſperiti ab eodem Caſtro, ab Antonio Gomez *d.cap.*2.*n.*5. Sayro *d.cap.*9. *n.*24. Antonio *d. cap.*7.*q.*1. & Sanchez *d.cap.*22. *n.*6.*relati*, & hanc ſenteotiam tenent ex Theologis Cordoba *in quæſt. lib.* 1.*quæſt.*36.§.*ſed certè*, & pro eadem alios Theologos allegat Caſtro *vbi ſuprà*: Fundamentum, præter alia (quibus ex dicendis manebit ſatisfactum) eſt, quia alioqui verba illa *ipſo facto*, vel *ipſo iure*, carerent omni effectu.

32 At communiſſima Doctorum ſententia loquendo io vniuerſum, & abſolutè de pœna, quæ ad executionem requirit hominis actiooem, tenet non incurri in foro conſcientiæ ante omnem iudicis ſententiam ſaltem criminis declaratoriam. Ita Gloſſa famoſa, & recepta *in can. Fraternitas*, 12.*q.* 2. & ſexcenti quos referunt Garzias *d. cap.* 10. *num.* 8. Farinacius *in praxi crim.q.*116.*n.*20. Gomez *d.cap.* 2.*n.*5. & *d. cap.* 14. *num.*3. Sayrus *num.* 25, & 26. Azorius *dict. cap.* 7. *quæſita* 1. & *quæſita* 3. & Sanchez *dict.diſput.*22. *num.* 7. ita quoque Vaſquius *d.cap.*29.*n.*19. & *de ſucceſſ. progreſſu in præfat num.*98.*verſic. ſimillimum.* Auguſtinus Barboſa *collect.ad cap ſi quis* 2.*num.*6. *de præſumptionibus in* 6. & *collect.ad cap.cum ſecundum leges,n.*5. & *ſeqq.de hæreticis in* 6. vbi etiam innomeros alios huius ſenteotiæ refert. Farinacius *in fragm.p.*2.*v. lex,n.*157. 258. & 164. alios Iuriſperitos latè allegans; & ita tenent etiam reliqui Doctores *ſuprà num.* 27. *relati.* Nauarrus *dict. cap.* 23. *num.*66. & *d.notab.*31. Couarruuias *d.* §.8. *num.*10. Garzias *d.cap.*10.*num.*19. Belletus *d.* §.48.*n.*5. Azorius *vbi ſuprà*, Sayrus *d.cap.*9.*n.*36. Sanchez *d. diſp.* 30. *n.* 1. *dict. cap.*32.*eod.n.*7. & *lib.*3.*de matr.diſp.*53.*num.*3. Molina *d. diſp.*95. Salas *diſp.*15.*ſect.*3. *n.*46. & *ſect.*4. *n.*55. Ioannes Valens *dict.diſp.*20. & *diſp.*2. Reginaldus *d. lib.* 13. *n.*284. Layman *d.cap.*14.*n.* 3. & 4. Suarez *d. lib.*5. *cap.*8. *num.*3. & 4. Filliuccius *d.cap.vlt. num.*413. & 424.*tract.* 40.*cap.*6.*num.*158. Leſſius *d. cap.*29. *dub.*8.*num.*63. Fagundez *d. cap.*29. *num.*9. Bonacina *d.* §.2. *num.*9. Martinus Perez *d.ſect.*6.*num.* 5. Theſaurus *d.tract.de pœn. eccleſ.part.*1.*c.*5.§. *Reſpondeo tertiò*, & *cap.*28. & *duob.ſeqq.* Villaloboa *d.tract.*2.*diſp.*36.*num.*2. Sà *dict.v. pœna.* Alij plures, *qui infrà citantur*, & *ego ipſe locis ſuprà num.* 27. *citatis*, & communiſſimam ſententiam dicit Sanchez *d.diſp.*30.*n.*1. & *d.diſp.*53.*n.*3. Rationé adduxi *in d.tr.*2. *mor.var.dicto tit.* 12.*n.* 166. ſcilicet quia etſi ſupremus Princeps eccleſiaſticus, vel ſæcularis id poſſit, iuxta tradita *num.*29. non tamen conſtat Imperatores, vel ſummos Pontifices tales leges cum tanta ſeueritate condidiſſe

condidiſſe, aut vſu hominum eſſe receptas, vt ad pœnam in foro conſcientiæ obligent, licèt leges exprimant priuationem bonorum, officiorum, beneficiorum, & ſimilium bonorum, vel exhæredationem aut tantæ pecuniæ ſoluendæ pœnam delinquenti impoſitam ipſo facto, vel ipſo iure incurri: debent namque benignè interpretari, vt non ſtatim priuent dominio, aut iure retinendi, & obligent ad tradendum bona fiſco, vel aliis, vel ad abdicandum ſe ab officio, ſed ſolùm per ipſas leges pœnales eo modo latas velle, vt poſt latam à iudice ſententiam retrotrahatur ad diem commiſſi criminis, & legis violatæ iuxta ea quæ latè trado *d. tit.* 12. *n.* 173. *& quatuor ſeqq.* in quo differt à pœna legali non latæ, ſed ferendæ ſententiæ à lege delinquenti impoſita, vt dictis numeris declaro. Et huiuſmodi benigna interpretatio ſuadetur tum ex illo principio generali, quod pœnæ temperandæ potius ſunt, quàm augendæ, & extendendæ; tum quia lex humana debet eſſe humanæ fragilitati accommodata, & poſſibilis, nec valdè difficilis, non eſſet autem talis, ſi huiuſmodi pœna priuationis bonorum, officiorum, &c. quæ ad ſui executionem totalem, & integralem requirit actionem hominis, foret ſtatim, ac delictum committitur, debita, & exequenda à reo, nulla expectata iudicis ſententia; eſt enim valdè difficile, & ab humana natura alienum (prout etiam notant plures ex præallegatis Doctoribus (vt idem cogatur eſſe reus, & executor iuſtitiæ exequendo in ſe pœnam ſæpe grauiſſimam, & ſui criminis proditor, & accuſator, ſuppoſito, quod delictum eſſet occultum. Confirmatur, quia verba illa *ipſo facto, ipſo iure*, habent ſufficientem effectum, & aliquid, & multùm operantur, etiamſi ſtatim ac committitur delictum pœna in foro conſcientiæ non liget, ſed expectanda ſit iudicis ſententia; quia lex per illa verba vult, vt ſequuta ſententia criminis declaratoria pœna retrotrahatur vſque ad diem criminis (vt dictum eſt) atque adeo licet non obliget in conſcientia ante iudicis ſententiam ſaltem declaratoriam delicti ad ſubeundam pœnam & dimittendam rem, qua lex delinquentem ipſo iure priuat, vel abſtinendum ab eius vſu, tamen aliquo modo diminuit, & infirmat dominium, titulum, & ius circa talem rem, & poteſtatem vtendi illa; quæ non manet tam libera, & abſoluta, ſicut antea erat, vt latè explicaui *d. tit.* 21. *n.* 172. *& ſeqq.* Secus autem quando lex non imponit pœnam ipſo facto incurrendam, ſed ſolùm à iudice infligendam, vt eodem loco latè explico. Confirmatur eadem ſententia ex his, quæ infrà dicuntur de pœna confiſcationis bonorum, & priuationis officiorum, & beneficiorum ipſo facto certa crimina patrantibus impoſita. Demùm confirmatur, quia quando iura imponentia abſolutè priuationem bonorum delinquenti volunt inducere obligationem in conſcientia ad exequendam pœnam huiuſmodi, quæ pendet ex actione delinquentis ante iudicis ſententiam delicti declaratoriam, præter illa verba *ipſo facto*, vel *ipſo iure*, addit alia verba in lege, quæ magis, & expreſsè hanc intentionem explicant, niſi fortè lex eſſet inutilis, & inefficax, ſi obligationem in conſcientia non induceret. Quare Molina *d. diſp.* 26. § *quod dictum*, ait pœnam priuationis, ſeu amiſſionis bonorum, officiorum, vel beneficiorum, *ipſo iure*, aut *ipſo facto* à lege ſtatutam in foro conſcientiæ non incurri, nec bona, officia, aut beneficia amitti, niſi verbum aliud à legiſlatore addatur, vnde luce clarius conſtet mentem ipſius eſſe, vt abſque vlla ſententia commiſſo crimine amittantur. De nullo enim (inquit) legiſlatore præſumendum eſt voluiſſe illaqueare conſcientias ſuorum ſubditorum, eos ſolius legis vi obligando ad executionem talis pœnæ. Et idem tradit Suarez *de legib. lib.* 5. *cap.* 7. *n.* 2. præſertim quoad pœnas à lege ipſo iure impoſitas requirentes ad ſui executionem hominis actionem, & præcipuè inflictiuas corporis, v. g. flagellationis, peregrinationis, exilij; in his enim maximè pœnis ait verum eſſe verba debere eſſe luce clariora, vt talem obligationem in conſcientia ante iudicis ſententiam inducant.

Ex quibus etiam infertur, etiamſi pœna ad ſui exe- 33
cutionem requirens hominis actionem ipſo facto, ſeu ipſo iure à lege ſtatuta ſit moderata, & non valdè grauis, adhuc tamen in foro conſcientiæ non ligare, nec eſſe perſoluendam niſi poſt iudicis ſententiam, & vſus vniuerſaliter obtinuit, vt non debeatur ante iudicis ſententiam, & comprobat illa Canoniſtarum regula, *quod omnia iura mundi, quæ dicunt pœnam imponi ipſo iure*, vel ipſo facto debent intelligi, dummodo ſecuta ſit iudicis ſententia, criminis commiſſi declaratoria. Quid verò ſi crimen ſit notorium, vel ſi lex dicat *ipſo facto ante iudicis declarationem, &c.* vel *ex tunc*; vel ſi reus legitimè interrogatus neget delictum, & non potuerit condemnari, explicatur infrà in dubiis ſequentibus.

Verùm pro maiori intelligentia præfatæ communiſſimæ ſententiæ, cenſui eſſe in ſpecie, & determinatis pœnis explicanda ſequentia dubia.

Pœna confiſcationis, ſeu amiſſionis bonorum, aut alia pecuniaria pœna ipſo iure certis criminibus annexa, an à delinquente in foro conſcientiæ ſtatim incurratur ante iudicis ſententiam, ſaltem criminis declaratoriam.

Primum dubium, an pœna confiſcationis, ſeu amiſſionis bonorum ipſo iure ſtatuta à lege propter hæreſim, vel crimen læſæ maieſtatis, vel propter aliam cauſam in foro conſcientiæ à delinquente ſtatim incurratur, & ita vt ante iudicis ſententiam condemnatoriam, vel declaratoriam criminis delinquens amittat dominium bonorum, & illa teneatur reddere fiſco. Circa hoc dubium,

Prima ſententia abſolutè aſſerit delinquentem ſta- 34
tim à commiſſo crimine amittere dominium bonorum, & teneri in conſcientia illa fiſco tradere, nulla iudicis expectata ſententia. Ita Alphonſus à Caſtro *lib.* 2. *de poteſt. legis pœn. cap.* 10. *& de iuſta hæret. punit. c.* 5. *&* 6. Corduba *loco ſuprà num.* 31. *citato.* Ita etiam Abbas, Felinus, Alexander de Næuo, Ludouicus Gomez, Marianus, Socinus, Guilielmus Benedictus, Palaus de Caſtro, Barbatia, Maynerius, Tiraquellus, quos ad id ex Doctoribus *ſuprà n.* 27. *relatis* referunt Antonius Gomez *variar. tom.* 3. *c.* 2. *n.* 5. *& cap. vlt. n.* 3. Couarruuias *d.* § 8. *n.* 10. Sanchez *d. cap.* 22. *n.* 6. & Fagundez *in decal. lib.* 1. *cap.* 20. *n.* 2. & alij relati à Vaſquio *de ſucceſſionum creatione, in præf.* 98. *verſ. ſimillimum eſt*, & in eandem ſententiam inclinat Antonius *d. cap.* 2. *num.* 3. quamuis ſibi contrarius oppoſitum teneat *c. vlt. d. n.* 3. Fundantur primò, quia hi criminoſi ſtatim à commiſſo crimine amittunt dominium rerum ſuarum, & ius poſſidendi, & adminiſtrandi, vt ſatis conſtare videtur *ex c. cum ſecundum leges, de hæreticis in* 6. *ex l. vlt. C. de bonis proſcript.* & aliis iuribus, quibus confiſcatio bonorum contra hos criminoſos ipſo facto incurrenda ſtatuitur: Secundò, quia *cap.* 5. *de præſcript. in* 6. dicitur hæredes hæretici ſcientes defunctum hæreſis crimen commiſiſſe non poſſe bona eius præſcribere, quia malam fidem habent: ergo non poſſunt iuſtè bona illa poſſidere, cùm ea detineant iniuſtè. Tertiò quis id non poteſt expreſſiùs ſignificari, quàm illis verbis *ipſo facto*, vel *ipſo iure*, & alioqui eſſent ſuperflua & nullius momenti. Demum quia iuxta omnium ſententiam ſequuta iudicis ſententiâ criminis declaratoriali tenentur in conſcientia hi criminoſi tradere fiſco

bona ipſo iure confiſcata, aut pecuniam, ad quam leges ipſo facto ſoluendam condemnant; ergo hi iidem criminoſi cum ſciot certò ſe crimen commiſiſſe, tanquam iam à iure ad dictam pœnam condemnati tenentur in foro conſcientiæ ad reſtitutionem. Et ex hac ſententia ſequitur hæreticum, & quemlibet alium criminoſum læſæ maieſtatis etiam occultum, & etiam emendatum teneri ſpoliare ſe bonis, & tradere fiſco, & ita etiam teneri ſe infamare; vix enim poteſt quis ſua bona (præſertim ſi ſit mediocriter diues) offerre fiſco, quin ſe ſimul infamet, & prodat ante omnem accuſationem, & denunciationem; quæ omnia certè ſunt valde dura, vt proinde hæc ſententia communiter reprobetur, & improbabilis videatur. Igitur.

Alia ſententia aſſerit quidem hæreticum, & quemlibet criminoſum, contra quem ſtatuta eſt pœna confiſcationis, ſeu amiſſionis bonorum ipſo facto, ſeu ipſo iure ſtatim ac delinquit, amittere dominium ſuorum bonorum, illudque transferre in fiſcum; nihilominus ante iudicis ſententiam condemnatoriam ad pœnam, vel declaratoriam criminis iuſtè retinere bonorum poſſeſſionem, & adminiſtrationem, poſſeque illis vti, & frui cum debita moderatione, de qua *infrà*; nec teneri interim in conſcientia ſe illis ſpoliare, & ea fiſco tradere. Ita ex iuriſperitis Couarruuias *d.* §.8. *n.* 8. *&* 10. Vaſquius *d. verſic. Simillimum eſt.* Farinacius *de hæreſi q.* 190.*n.*22.*&* 68. Peregrinus *de iure fiſci lib.*4.*tit.*5.*n.*8.13.*&* 15. & plures alij à Farinacio *d.n.*68.*relati.* Sanchez *d. cap.*2.*n.*2. Azorius *loco mox citando.* Fagundez *d.cap.*20.*n.*5. & à me *tom.*2. *var. mor. tit.*12.*n.*165. Et ex Summiſtis, & Theologis ita ſentiunt Gabriel, Bañez, Victoria, Valentia, Caietanus, Adrianus, Sotus, Ioannes Medina, Arragon, Syluester, Tabiena, Roſella, Armilla, Angelus, ab Azorio *p.*1.*lib.*5. *d.c.*7.*q.*1. *verſic. de hoc, q.*2. *&* 3. Salas *de legib. diſp.*15. *n.*56. Sanchez *d.n.*1. & Fagundez *d.n.*5. *relati.* Et ex Doctoribus *ſupra n.*27. *relatis* Sayrus *d.cap.*9. *n.*30. *&* 36. Azorius *d. q.* 2. *&* 3. Leſſius *d. cap.*29. *n.* 63. *&* 64. & Villalobos *d.tr.*2.*diff.*26.*n.*6. Filliucius *tom.*2. *tract.*22. *cap.*7.*n.*230. & Palaus *tom.*1.*tract.*4.*diſp.*5.*punct.*18.*n.*2. Et quoad amiſſionem dominij eſſe communem Iuriſperitorum, & Theologorum ait Azorius *d. q.*2. & repetit Farinacius *d.n.*68.

36 Hæc ſententia quoad primum de amiſſione dominij, probatur quia in vtroque iure ciuili, & canonico, vt conſtat ex *d.cap. ſecundum leges, ex d.l. vltima,* & ex aliis legibus à Sanchez *d.cap.*22.*num.*1.*relatis,* loquentibus de pœna confiſcationis bonorum ſtatuitur, vt bona rei læſæ maieſtatis humanæ, vel diuinæ ſint ipſo facto confiſcata, quæ verba nihil ſignificare videntur, niſi bona ipſius iuris poteſtate, nulla expectata ſententia eſſe fiſco applicata, & quia ſtatuta bonorum publicatione contra delinquentes datur poſt ſententiam criminis declaratoriam vindicatio bonorum delinquentis fiſco à die criminis, vt colligitur ex *l.final.ff.ad legem Iuliam.* Vindicatio autem rei ſoli domino competit, *l.in rem, ff. de rei vindic.* Secundò quia ob inceſtas nuptias, & delationem armorum ad Saracenos delinquentes perdunt dominium bonorum ſuorum, vt præmittitur *in d. cap. cum ſecundum*; quod etiam dicitur *in l.Hiſpana, l. Regia* 5.*tit.*2.*p.*2. prout referunt Couarruuias, & Sanchez *locis citatis.* Tertiò quia *d.cap. cum ſecundum leges*, dicitur non poſſe bona ab hæretico auferri ante ſententiam iudicis ſuper crimine hæreſis promulgatam: hoc autem eſſet fruſtrà additum, ſi dominium penes hæreticum remaneret; cum certum ſit, dum dominium alicuius rei detinetur, non poſſe à domino auferri, donec per ſententiam priuetur. Quartò, quia priuatio dominij eſt pœna priuatiua actione delinquentis non indigens; pœna autem priuatiua incurritur ante omnem iudicis ſententiam, iuxta Doctores magis communiter.

37 Secunda pars eiuſdem ſententiæ, quod delinquens, ſeu reus humanæ vel diuinæ maieſtatis retineat poſſeſſionem bonorum, quorum dominium ipſo iure amiſit, & illorum vſum donec per iudicem cauſa cognita fuerit, lata ſententia delicti declaratoria, probatur ab iiſdem Doctoribus rationibus *ſuprà num.* 32. adductis, ſcilicet tum quia leges ciuiles, & Eccleſiaſticæ, quæ pœnam priuationibus bonorum ipſo facto contra delinquentes ſtatuunt, ita vſu ſunt receptæ, vt ante iuridicam criminis declarationem delinquens totò retineat poſſeſſionem, & vſum bonorum, nec illa teneatur fiſco tradere; conſuetudo autem eſt optima legum interpres: tum quia pœnæ, & odia ſunt reſtringenda, atque adeo talis pœna mitius exponenda, nempè quod ipſo iure, vel facto bona ſint addicta fiſco à die commiſſi criminis quoad dominium, & proprietatem, non verò quoad poſſeſſionem, & vſum. Tum demùm, quia alioqui obligatio dictarum legum eſſet nimis dura, & difficilis, & irrationabilis, cum rationi naturali aduerſetur, vt idem ſit reus, & iudex, & vt contra ſeipſum ſententiam grauiſſimæ pœnæ exequatur; quod cum duriſſimum ſit, leges præberent manifeſtiſſimam occaſionem ſæpiſſimè delinquendi, & illaquearent conſcientias. Quintò probatur ex *d. cap. cum ſecundùm leges de hæreticis in* 6. dum enim ibi ſtatuitur, ne bona hæreticorum occupentur, vel in iis fiat executio ante iudicis ſententiam, clarè patet illis permitti eorundem bonorum poſſeſſionem, & vſum donec talis ſententia fuerit prolata.

38 Si opponatur videri repugnantia hæc duo, ſcilicet, quod delinquens ſit ipſo iure ante ſententiam iudicis priuatus dominio bonorum, & quod retineat iuſtam poſſeſſionem, ſeu ius legitimè poſſidendi bona, & illis vtendi, cum hoc ius in dominio ipſo fundetur. Reſpondent Doctores huius ſententiæ abſque dominio eſſe poſſe apud aliquem iuſtam poſſeſſionem, & vſum rei, conſentiente eo, cuius eſt dominium. Ita enim Fratres Franciſcani habent vſum rerum conſumptibilium, non tamen dominium; & Patres interdum poſſident, & habent vſum rerum filiorum, quarum dominium ipſorum filiorum eſt. Quia licet iuſta poſſeſſio, & vſus rei regulariter proueniat ex proprio dominio illius, nihilominus poteſt etiam aliundè prouenire; atque adeo in hæretico quoque & in alio criminoſo læſæ maieſtatis poterit relinqui poſſeſſio, & aliquis vſus, & conſumptio bonorum ſine proprio dominio. Si replicetur id procedere, quando poſſeſſio, & vſus ſpecialiter conceditur, & quaſi ab extrinſeco: in præſenti autem non ita eſſe, cum nulla ſpecialis conceſſio facta ſit hæreticis, ſed eo ipſo, quod (vt conſtat ex *d. cap.* cum ſecundum leges) non priuantur bonis ex natura rei, & ab intrinſeco, cenſentur habere iuſtam poſſeſſionem, & vſum talium bonorum, ac proinde habere illam ex vi dominij. Reſpondent abſque tali dominio non eſſe neceſſariam ſpecialem conceſſionem vſus & poſſeſſionis rei quaſi poſitiuè factam à fiſco, vel à lege; ſed ſatis eſſe, quod lex non auferat totum id, quod delinquens ante commiſſam hæreſim in bonis ſuis habebat; antea autem habebat dominium, poſſeſſionem, & vſum; poſtea verò lex ſolum dominium abſtulit relictis poſſeſſione, & vſu, quæ eo ipſo, quod lex non abſtulit, cenſetur reliquiſſe.

39 Ad argumenta prioris ſententiæ quatenus obſtant ſecundæ parti huius ſecundæ ſententiæ, iuxta hos Doctores ad primum reſpondetur ex dictis, legem abſtuliſſe dominium, non verò poſſeſſionem, & vſum ante Iudicis ſententiam. Ad ſecundum reſpondet Couarruuias *d.n.*10.*verſiculo ibi*, exigi ignorantiam criminis

Digitized by Google

criminis hæreſis in hærede hæretici, vt bona defuncti præſcribantur, ſcientiamque criminis ibi appellari malam fidem reſpectu præſcriptionis, quæ ignorantiam requirit; non autem quod hæredes iniuſtè, & mala fide retineant bona, illaque non reſtituant ante ſententiam. Ad tertium, verba non eſſe ſuperflua, dum priuant dominio. Sed etiamſi non priuent dominio, adhuc quod non ſint ſuperflua oſtenſum eſt *ſuprà n.* 32. & magis explicat *infra num.*40. Ad quartum probat tantum ipſo iure dominium auferri, non poſſeſſionem, & vſum ante dictam ſententiam declaratoriam, quæ etiam declaratoria non ſolum requiritur, vt de crimine conſtet, ſed etiam vt bona poſſint auferri ab hæretico, vt conſtat ex *dict. cap. cùm ſecundum.* Quare infrà dicetur eam ſententiam requiri etiamſi crimen ſit notorium, ita vt nulla tergiuerſatione celari poſſit. Hæc quoad ſecundam ſententiam.

Tertia ſententia (licet fortaſſe hæc & præcedens re ipſa non diſcrepent) quam probabiliorem exiſtimo, tenet criminoſos, ſiue hæreticos, ſiue alios, quorum bona ipſo iure per legem ciuilem, vel Eccleſiaſticam publicantur, & confiſcantur, & retinere poſſeſſionem, ac non teneri tradere fiſco bona ante iudicis ſententiam (in quo conuenit cum præcedenti quoad ſecundam illius partem,) & etiam ante eandem iudicis ſententiam non amittere eorundem bonorum dominium, ſed illud retinere, licet debilitatum, ſeu extenuatum, & infirmum, donec per ſententiam criminoſi declarentur à iudice, in quo ab eadem præcedenti ſententia, quoad primam partem differt ſaltem quoad modum loquendi. Ita ex Iuriſperitis Archidiac. *d. cap. cum ſecundum leges*, Gutierez *canon. qq. lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 18. à Garzia *dict.cap.n.*10. *relati.* Anton. Gabr. *conſil.* 196. *lib.* 1. (vbi dicit nullum crimen inducere priuationem dominij ipſo iure abſque declaratione. Farinacius *in frag. p.* 2. *v.lex,num.*157.& alios cumulans Gomez. Simancas *de catholicis inſtitutionibus tit.* 9. *q.* 57. Ioannes Valerius *de diff.in vtroque foro, v. pœna, diff.* 20. Franciſcus Becius *conſil.* 57. *ſub num.*15. & Auguſtinus Barboſa *collect. ad d. cap. cum ſecundum leges, in* 4. *de hæreticis in* 6. Et ex Theologis, præter plures alios à Sanchez *in lib.*2. *d. cap.*22. *num.*3. *relatos,* Sanctarellus *de hæreſi quæſt.*1.*dub.*1.*num.*2. Vaſquez t.2.*diſp.*170. *toto cap.*3. Emanuel Sà *v. hæreſis, num.* 3. Becanus *tom.* 2. *tractat.* 3.*cap.*8.*de lege pœnali,q.*4.*n.*3.& ex relatis *ſuprà num.* 27. Molina *d.diſp* 95.*verſic.dubium verò eſt,* Salas *d.diſp.*15 *ſect.*4.*num* 57.*& ſeqq.*Layman *d. cap.* 14. *n.* 6. Sanchez *d.cap.*22.*eod.n.*3. & Fagundez *in decalog.lib.*1. *d.cap.*20. *n.*10. *& duob.ſeqq.* & ex parte ita ſenſit etiam Suarez *de fide diſp.*22.*ſect.*3.

40 Prima pars huius ſententiæ, quod ante ſententiam ſaltem criminis declaratoriam criminoſus retineat poſſeſſionem, & non teneatur bona tradere fiſco, quam tenent etiam Doctores ſecundæ ſententiæ, & eſt Doctorum *ſuprà num.*32. relatorum, & Iuriſperitorum, & Theologorum communiſſima, vt videre eſt apud præſertim Peregrinum, Garziam, & Auguſtinum Barboſam *collect. ad d. cap. cum ſecundum leges, numero* 5. *& quatuor ſeqq. de hæreticis in* 6. ſatis probatur argumentis *ſuprà d.num.*32.*&* 36.adductis,& quoad hæreticos manifeſtius patet *d. c. cum ſecundum leges, de hæreticis in* 6. vbi diſponitur, ne occupentur hæretici bona, ſeu eorum executio fiat ante ſententiam latam ſuper crimine, quod eſt manifeſtiſſimum ſignum, legem illius capitis non obligare reum in conſcientia ad tradenda bona fiſco ante præfatam ſententiam. Neque dicatur ibi prohibitionem fieri iudicibus, non reo; nam ſatis eſt, quod non præcipiatur præſertim in hac materia odioſa, cùm pœnæ ſint reſtringendæ, non ampliandæ, vt ſuprà dictum eſt, & vſus vbique receptus iuxta ſuprà dicta, qui eſt optimus legum interpres, quando nulla alia apparet ratio, hanc partem primam ſatis confirmat Sotus etiam loco ſuprà citato, & alibi ait hanc eſſe naturam legis pœnalis, vt dirigatur quidem ad ſubditos quatenus vetat, vel præcipit aliquid fieri, ſed quatenus contrauenienti certam pœnam ipſo iure vel facto imponit; vt quod eo ipſo bona omnia amittat, ad iudices iuſtitiæ miniſtros dirigatur, quibus imperat talis pœnæ inflictionem.

Secunda pars, quod etiam præfati criminoſi, quorum bona confiſcantur ipſo facto, retineant verum dominium bonorum, donec fuerit lata per iudicem ſententia ſuper facto, ſeu crimine; probatur per textum *in l.quæſitum eſt* 15.*ff. Qui & a quibus,* ibi, *Quæſitum eſt an is, qui maieſtatis crimine reus factus eſt, manumittere poſſit, quoniam ante damnationem dominus eſt.* Secundò, quia rectè ſaluatur, ſeu verificatur bona eſſe ipſo iure confiſcata, & applicata fiſco ſtatim ac crimen committitur abſque ablatione dominij: ergo per leges imponentes ipſo facto confiſcationem, non aufertur à criminoſo dominium ante iudicis ſententiam. Conſequentia patet ex illo principio generali ſæpius repetito, quod pœna eſt reſtringenda, quantum legis verba patiuntur. Antecedens verò, ſcilicet quod ad confiſcationem non ſit neceſſaria ablatio dominij oſtenditur, tum ex illo capite *cum ſecundum leges, de hæreticis in* 6. vbi decernitur ante ſententiam ab hæretico non poſſe auferri bona, & conſequenter dominium penes eundem hæreticum manere; tum *ex l.vltima, Cod. de publicanis & vectig. ex l.cum ancilla, Cod.de inceſtis nuptiis,& cap.ita quorundam, de Iudæis*; in quibus iuribus confiſcantur bona ſine ablatione dominij. Tum quia effectus confiſcationis ſaluantur permanente dominio bonorum in delinquente, vt quod bona confiſcata à die criminis ita ſint obligata fiſco vt poſt ſententiam latam fiſcus à quocunque poſſeſſore vindicare poſſit, & reſciſſio contractuum ſeu alienationum de illis bonis à die criminis fieri poſſit poſt ſententiam: hoc enim ſtare poteſt cum dominio; ſicut hypotheca obligatur creditori dominio illius manente apud debitorem hypothecantem. Et ſi bona maioratus alienentur, datur reſciſſio contractus, & bona reuocari poſſunt, licet dominium eorum ſit apud dominum. Et ad maiorem explicationem, ſeu cognitionem huius rei, ſcil. quod cum dominio manente penes delinquentem per ſententiam à die criminis fiſcus reuocet bona ipſo facto confiſcationi ob delictum ſubiecta, & reſcindat, ſeu reuocet omnes alienationes bonorum poſt crimen commiſſum à delinquente, vel ius hæredibus factas. Aduertendum cum Simanca *d. tit.* 9. *num.* 141. Molina *d.verſic.Dubium,*& Sanchez *d. cap.*22.(id quod etiam notaui *tom.* 2. *mor. var. tit.* 12. *n.* 172.) quod licèt verum dominium prædictorum bonorum non transferatur in fiſcum ante ſententiam, ſed maneat penes delinquentem, nihilominus quia fiſcus ſtatim à commiſſo crimine acquirit ius quoddam erga ea bona; illaque eidem fiſco ita manent obligata, vt poſt ſententiam criminis declaratoriam poſſint à delinquente auferri, & omnis alienatio poſtea facta annullari; ideo ſecundùm quid delinquens amittit dominium, nempe in debito ſub conditione, ſi feratur ſententia, & hoc modo etiam fiſcus ſecundùm quid acquirit illud dominium, & poteſt dici dominus eorundem bonorum, cum habeat ius ad ea comparanda; etenim qui habet actionem ad rem recuperandam, rem ipſam habere cenſetur, *l. qui actionem, de reg. iur.* & hoc eſt remanere penes delinquentem illorum bonorum dominium debilitatum, & infirmum, quia reuocabile cum omnibus ſuis effectibus à die commiſſi criminis à fiſco per iudicis ſententiam. Et 41

hoc etiam eſt (vt puto) quod voluerunt Suarez *ſect.3.n.6.initio*, Fagundez *d. cap.* 20. *n.* 2. dum dominium penes delinquentem manere voluerunt, tamen cum aliqua læſione. Et hoc pariter eſt remanere dominium attenuatum, & debilitatum, & infirmum; quia per ſententiam iudicis retrotrahenda eſt confiſcatio ad diem commiſſi criminis; & reſcindendi contractus, & alienationes ex tunc factas; & ſi reus fuerit defunctus, bona ſunt excutienda ab illo die; & hac ratione delinquens ante iudicis ſententiam poteſt dici quaſi priuatus dominio, quia illud retinet poſtea attenuatum, & infirmum, vt determinat etiam Vaſquez *d.diſp.*170.*c.*4. & Salas *d. diſp.*15. *ſect.*4.*n.*64.

42 Et hac ratione fortè hæc & præcedens ſententia poſſunt conciliari, vt præcedens dicat ſtatim à crimine emiſſo bonorum delinquentis dominium transferri in fiſcum, ſcilicet ſecundum quid, & in debito & ſub illa conditione ſi feratur ſententia, & quia fiſco ſtatim acquiritur ius ad præfata bona, quæ ſibi manent ſtatim obligata, quod præſens ſententia non negat, ſed affirmat, licet ſuſtineat penes delinquentem remanere verum dominium, infirmum tamen, & diminutum magis quàm antea. Quamuis alij alio modo conciliare nitantur. Nam Simancas *vbi ſupra*, *n.*157. diſtinguit de dominio naturali, & ciuili; & naturale ait eſſe apud delinquentem, ciuile apud fiſcum, quam cócordiam approbat Garxias *d. c.*10.*n.*12. Couarruuias autem *d.*§.8. *n.*9. & 10. dicit delinquentem habere dominium in foro conſcientiæ, fiſcum in foro iudiciali: Neutra autem concordia placet Suarez, & Fagundez locis citatis: non prima Simancæ, quia illi termini, inquiunt, meliùs ad poſſeſſionem, quàm ad dominium applicari ſolent: non altera Couarruuiæ, quia, aiunt, dominium fori iudicialis prouenit ex dominio fori interni. Propterea ipſi aliter concordant, ſcilicet, vt dominium vtile maneat apud reum quandiu per ſententiam non condemnatur; dominium verò directum apud fiſcum. Quemadmodum Emphyteuta habet dominium vtile, dominium verò directum manet apud dominum fundi. Verùm Doctores huius tertiæ ſententiæ volunt apud delinquentem manere vtrumque dominium, vtile, & directum, etſi infirmum; ita quod bonorum alienatio facta à delinquente verè in foro conſcientiæ valeat in perpetuum, ſi crimen ſit omnino occultum, nec poſſit in foro externo probari: quod non contingit in emphyteuta.

43 Hanc eandem ſententiam contra Doctores ſecundæ ſententiæ confirmat Vaſquez, & Salas *locis citatis*, tum vrgendo illam oppoſitionem, quod iuſta poſſeſſio, & legitimus vſus bonorum in præſenti materia non poſſit eſſe, ſi dominium ſit ſtatim translatum in fiſcum; tum quia poſſeſſio illa bonorum in quemlibet vſum non poſſit eſſe ſine dominio. Tum quia *in d. cap. cum ſecundum leges*, non fuerit facta conceſſio horum bonorum hæreticis, dominio eorum fiſco applicato, neque hac ratione rectè defendatur fiſcum non poſſe capere bona hæretici ante ſententiam, vt ſecundæ ſententiæ Doctores volunt: Tum demùm quia ſi propter ſolam conceſſionem illius capitis *cum ſecundum leges*, *de heret. in* 6. hæretici haberent iuſtam poſſeſſionem ſuorum bonorum, ſequeretur delinquentes, quorum bona propter alia delicta ab hæreſi lege ciuili, vel canonica confiſcantur, non habere dominium, nec iuſtam poſſeſſionem eorum, ac proindè ante ſententiam teneri ea fiſco deferre; non quidem dominium, quia ipſis legibus ciuilibus, vel canonicis imponentibus pœnam confiſcationis ipſo facto eſſent priuati, iuxta eoſdem Doctores; non poſſeſſionem, quia nulla lege Eccleſiaſtica, aut ciuili eſſet illis conceſſa poſſeſſio. Nam dictum *cap. cum ſecundùm leges*, ſolum loquitur de hæreticis. Ita licet latius, Vaſquez *d.cap.*3. *d.ſect.*3.

Addo pro vltima confirmatione huiuſmet ſententiæ, quod nullibi decernitur præfatos criminoſos, quorum bona ipſo iure publicantur, priuari ipſo facto dominio ſuorum bonorum, & dato quod lex delicto imponat priuationem bonorum, & addat etiam dominij eorundem bonorum priuationem, ſeu amiſſionem ipſo facto incurrendam, nihilominus quia illa priuatio dominij eſt pœna legalis, pœna autem huiuſmodi non habet locum in conſcientia ante condemnationem, vel declaratoriam, vt notaui *d.tom.*2.*varior.moral.* allegato *tit.*12.*n.*171. & in hiſmet terminis priuationis dominij tradunt Anton. Gabr. *d. conſil.* 296. Valerus *d.diff.*10.*n.*2. & 4. & Sanchez *d. cap.*22.*n.*5.*fine.* Vbi etiam rectè aduertit, quod quamuis priuatio dominij ſit pœna priuatiua, quæ ſecundum ſe non indiget actione, ſeu executione; quia tamen illam conſequitur, bona eſſe fiſco deferenda, iam requireret actionem, & executionem; ac proinde dato quod in pœnis legalibus merè priuatiuis, & nullam requirentibus hominis actionem ad ſui executionem, vt in foro conſcientiæ incurratur, nulla eſſet neceſſaria ſententia; eſt tamen neceſſaria in huiuſmodi priuatione, iuxta tradita *num.* 37. & Doctores *ibidem* allegatos, & alios communiter. 44

Ex dictis colligitur etiamſi ſit impoſita pœna confiſcationis, & amiſſionis bonorum ipſo facto incurrenda, priuatio dominij, & pœna non habet effectum ante iudicis condemnationem, vel declarationem, nihilominus magnum eſſe diſcrimen inter hanc pœnam delicto ipſo iure impoſitam; & impoſitam non ipſo iure, ſed per iudicem inferendam, etſi in vtroque caſu debet expectari ſententia declaratoria, vel condemnatoria, ſeu priuatoria, vt teneatur quis in conſcientia ſua bona tradere fiſco. Nam primò cum imponitur confiſcatio, ſeu priuatio bonorum ipſo iure, ſtatim à die criminis acquirit fiſcus ius quoddam erga ipſa, eidemque fiſco ita manent obligata ea bona, quod poteſt fiſcus etiam poſt mortem delinquentis inſtare ſuper declaratione criminis commiſſi, quo probato, & facta declaratione ipſius applicantur eidem fiſco omnia delinquentis bona vnà cum fructibus extantibus, & conſumptis à die criminis perceptis, & hoc pacto bona poſſunt dici eſſe fiſci ſtatim ac crimen committitur; & hac de cauſa etiam in *cap. quicumque*, §. *fin.de heret.in* 6. dicitur emancipationem filiorum factam à patre hæretico fuiſſe irritam, quaſi factam de filiis, qui erant ſui iuris à die criminis; id enim dicitur non quia ante ſententiam declaratoriam criminis hæreſis, pater hæreticus poteſtatem patriam in filios amiſiſſet in conſcientia; ſed quia lata ſententia ſuper crimine vero trahitur ad diem patrati criminis, vt Valerus *d. diff.*10.*n.*4. *verſic. Nec ſupradicta*. Quamuis Sanchez *d. lib.*2.*ſum.cap.*14. *n.*7. & alij ibidem ab eo relati teneant per dictum textum filios hæretici effici ſui iuris ante omnem ſententiam, quia appellantur filij ſui iuris, & dicitur emancipationem factam à patre hæretico antequam declararetur hæreticus, eſſe nullius momenti, quaſi patria poteſtas ad eius valorem petita ceſſarit. Sed ad hoc dictum ſaluandum ſufficit illa retrotractio, vt dicit Valerus. Secundò ſi aliqua bona, & poſſeſſiones fuerunt medio tempore alienata, reſcinduntur contractus, & fiſcus recuperat bona. Tertiò licet non fuerit in vita delinquentis per fiſcum lis conteſtata, nihilominus conueniuntur eius hæredes pro bonis confiſcatis. Quartò non requiritur ad reſtitutionem bonorum, & fructuum ſententia de illis expreſsè condemnatoria, vel declaratoria criminis, cui 45

eſt

eſt ipſo iure impoſita talis pœnæ, in qua propterea tacitè includitur condemnatio ad illam pœnam. Hæc autem omnia ceſſant, cum non eſt impoſita pœna ipſo iure, ſed eſt per ſententiam adhuc imponenda, quia per mortem crimina finiuntur; nec hæredes tenentur ex delicto defuncti. Item valet alienatio per delinquentem ante ſententiam ſine titulo oneroſo, ſiue gratuito facta, nec reuocantur alienata, niſi appareat contrahentem fuiſſe participem fraudis, ſeu alienationem fuiſſe factam in fraudem fiſci. Item reſtituuntur ſolum fructus percepti ex bonis à die ſententiæ confiſcatoriæ bonorum, non verò percepti ante dictam ſententiam. Quæ omnia iuribus, & Doctoribus latiùs explicaui *d. tom.* 2. *mor. var. citato tit.* 12. *num.* 173. *ad* 177. & tradunt Doctores ſuprà allegati, præſertim Peregrinus, Ioannes Valerus *locis relatis*, & Sanchez *c.* 22. *à n.* 31. Quare in primo etiam caſu pœnæ ipſo iure impoſitæ non poteſt delinquens alienare titulo oneroſo ſine peccato mortali, niſi moneat, & certiorem faciat emptorem ignorantem de pœna ipſo iure per ipſum commiſſa, vt Syluester *v. pœna, q.* 25. Couarruuias *d.* §. *n.* 9. Sanchez *d. c.* 22. *n.* 61. (vbi alios allegat) & alij recentiores ſuprà allegati: in ſecundo verò caſu delinquens ante ſententiam poteſt alienare nulla præmiſſa admonitione.

26 Ex dictis etiam infertur contra Alphonſum de Caſtro, quod ſi fiſcus etiam per euidentiam facti ſciens aliquem eſſe hæreticum ante iudicis ſententiam caperet, ſeu occuparet bona illius, non ſolum peccaret contra præceptum *d. cap. cum ſecundum leges, de hæreticis in* 6. ſed etiam factum eſſet irritum, quia ante ſententiam non ſunt fiſci, ſed hæretici; & in hoc videtur fundata illa prohibitio *d. cap. cum ſecundum.* Ita Sanchez *d. cap.* 22. *numero* 18. Sayrus *d. c.* 9. *n.* 30. Farinacius *de hæreſi quæſt.* 10. §. 5. *num.* 5. Vaſquez *dict. cap.* 3. *num.* 15. Salas *d. ſect.* 3. *num.* 62. Palaus *d. p.* 18. *n.* 4. Quamuis etiam dato, quod factum teneret, non inde ſequeretur hæreticum ante ſententiam teneri tradere bona fiſco. Sicut ſi is, qui ludo prohibito perdidit pecuniam, quia habet actionem ad illam recuperandam per iudicis ſententiam, illam occultè capiat à victore, vtens occulta compenſatione, factum tenet, nec peccat, iuxta ſententiam multorum, vt notaui *tom.* 3. *mor. var. tit.* 3. Et tamen victor ante iudicis ſententiam non tenetur reddere victo, quia retinet donec per iudicem priuetur, & ita in noſtris terminis Vaſquez, & Salas *locis citatis.*

Ex dictis pariter infertur debentem aliquid hæretico, vel alteri reo criminis læſæ Maieſtatis, teneri ipſi ſoluere, donec condemnetur, quia ante iudicis ſententiam poſſeſſionem, & adminiſtrationem, imò etiam dominium ſuorum bonorum habet, ſequuta verò condemnatione debet ſoluere fiſco, ad quem vniuerſa hæretici bona pertinent. Et ita etiam Azorius *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 13. *q.* 2. & Sanchez *d. lib.* 2. *ſum. cap.* 24. *n.* 8.

Ex traditis etiam *à numero* 36. hucuſque manent ſoluta fundamenta primæ ſententiæ *numero* 63. adductæ, & etiam fundamenta ſecundæ quoad ſecundam partem. Alia autem quæ obiicit Alphonſus de Caſtro contra communem, facilè ſoluuntur ex dicendis.

Quando crimen eſt notorium, an ad incurrendam in foro conſcientia pœnam amiſſionis bonorum vel aliam pecuniariam ipſo facto delinquenti impoſitam nulla requiratur iudicis ſententia.

Proſequamur ergo reliqua, quibus præfata communiſſima ſententia, quod criminoſus ipſo iure per legem obnoxius pœnæ confiſcationis, ſeu amiſſionis bonorum, vel etiam pecuniæ ſoluendæ, aut alterius pœnæ ad ſui executionem requirentis hominis actionem, non tenetur reſtituere bona fiſco, vel pœnam perſoluere, ſeu exequi ante iudicis ſententiam, magis declaretur, igitur.

Primò eadem communiſſima ſententia limitatur vt non procedat, quando crimen eſt notorium & manifeſtum, vt nulla tergiuerſatione poſſit celari; cùm enim pœna ſit lata ipſo iure per legem, ſolum requiritur ſententia criminis declaratoria, vt de delicto conſtet; de eo autem ſatis conſtat, quando eſt notorium: ita ex Iuriſperitis Dominicus *in d. cap. ſecundum leges, in principio.* Panormitanus, Felinus, Diaz, Gabriel, Ludouic. Gomez, Villagutius, & Gregorius Lopez à Valero *d. diff.* 29. *numero* 4. *verſic. Et licet*, & à Sanchez *d. cap.* 22. *relati*, & ex Theologis Adrianus *quodlibeto* 6. *art.* 1. *lit.* 1. *relatus* à Fagundez *d. capite* 20. *numero* 4. 27
At etiam ſi crimen ſit notorium habere locum dictam communiſſimam, & vt præfata pœna temporalis confiſcationis bonorum, vel alia ſit perſoluenda, ſeu bona debeant tradi fiſco, neceſſariam adhuc eſſe iudicis ſententiam tenent communiter Doctores, vt dicit Syluester *dict. verb. pœna, quæſtione.* 15. ita ex Iuriſperitis Clarus in *practica, quæſt.* 80. *in fine*, addens ab hac concluſione non recedendum eſſe in iudicando. Felinus ſibi contrarius *in cap. euidentia, & in cap. inquiſitionis, de accuſat.* Simancas *de inſtitut. Cathol. tit.* 9. *n.* 161. & 166. Peregrinus *dict. tit. numero* 8. Farinacius *in fragm. p.* 2. *v. lex, num.* 164. *fine.* Ioannes Valerus *dict. verſic. & licet.* Et ex Summiſtis, ac Theologis Syluester *verb. Aſſaſſinus, quæſt.* 5. & *v. pœna, quæſt.* 25. *Angelus v. pœna, num.* 3. quos non rectè Fagundez *d. c.* 20. *num.* 4. refert pro contraria parte, & Roſella *v. Aſſaſſinus, num.* 1. Vaſquez *d. c.* 3. Suarez *d. diſp.* 22. *de fide, ſect.* 2. *num.* 7. & ex relatis *ſuprà num.* 27. Azorius *d. cap.* 7. *q.* 3. Molina, *d. diſp.* 95. Salas *d. diſp.* 15. *ſect.* 4. *num.* 60. *fine* & 62. Sanchez *d. cap.* 22. *num* 15. Fagundez *d. cap.* 20. *numero* 10. Caſtrus Palaus *d. punct.* 18. *num.* 4. & alij à Sanchez *relati*, & communiter Doctores in præcedentibus pro eadem communiſſima relati, cum loquantur indiſtinctè. Et probatur ex dictis *ſuprà, præſertim numero præcedenti*, quia quantumcumque crimen ſit notorium, bona ante ſententiam iudicis non ſunt fiſci, ſed delinquentis quoad dominium, & iuſtam poſſeſſionem, & ea fiſcus ante ſententiam iudicis non poteſt occupare, *vt d. num præcedenti* notatum eſt, cum ea iuſtè & permittente lege poſſideat, ac proinde priuata authoritate ſpoliari nequeat, *cap. in literis, de reſtit. ſpol.* ergo neceſſaria eſt ſententia declaratoria criminis, per quam bona applicantur, & adiudicantur fiſco vti ei iam obligata, & hypothecata à die criminis. Quare ſententia declaratoria non requiritur ſolum, vt conſtet de crimine, ſed etiam vt per iudicem tanquam per cauſam particularem auditis defenſionibus delinquentis pœna legis vniuerſalis applicetur huic caſui, vt ſuum ſortiatur effectum, vt notauit Sanchez *d. n.* 15. & Salas *d. num.* 60. Vnde licet non ſit opus accuſatore in notorio delicto, *cap. euidentia, de accuſat.* eſt tamen ſemper neceſſaria iudicis ſententia, vt Gloſſa ſimilis *in d. cap. euidentia*, ab aliis communiter recepta. Communiter ex traditis à me *dict. tom.* 2. *mor. var. d. tit.* 13. *num.* 169. ſcilicet, quod leges imponentes confiſcationem, ſeu priuationem bonorum generaliter, & indiſtinctè loquantur, ac proinde æquè de delictis publicis, & occultis, & conſequenter ſi non obligant ſecretum delinquentem ad ſe bonis ſpoliandum, neque delinquentem publicè, & cuius delictum eſt notorium; Addo quod reus (vt *infrà* dicitur) non tenetur ſe ſpoliare bonis, & tradere fiſco, neque etiam poſt ſententiam declaratoriam, & condemnatoriam in fauorem fiſci, ſed

ſufficit

Digitized by Google

ſufficit, vt non reſiſtat executioni, quæ per iudicem fit: ergo etiamſi crimen ſit notorium, talis pœna non debetur ante ſententiam iudicis.

48 Quare etiamſi delinquens fuerit confeſſus crimen in iudicio, adhuc non eſt obligatus ſe bonis ſpoliare, neque fiſcus poteſt ab illo ea auferre, quia ea confeſſio ſolùm facit eſſe notorium delictum, non reum damnatum, & pœnam applicatam, ac proinde debet reus eſſe conuictus, & damnatus per ſententiam ſuper crimine prolatam: ita etiam contra Azorium *vbi ſuprà*, Sanchez *d.cap.* 22. *num.* 16. & Palaus *d.punct.* 18 *n.* 3.

49 Vt autem *ſuprà num.* 45. notatum eſt, ad hoc, vt in delictis, quibus confiſcatio bonorum, aut alia ſimilis pœna fiſco perſoluenda eſt ipſo iure annexa, & impoſita, debeatur eidem fiſco, & fiſcus poſſit bona illa capere, non requiritur iudicis ſententia expreſſe, & formaliter condemnatoria ad pœnam, aut pœnæ declaratoria, ſed ſufficit ſententia declaratoria criminis patrati, ſcilicet qua iudex declarat hunc eſſe talis criminis reum. Quæ tamen declaratoria criminis eo ipſo eſt tacitè condemnatoria pœnæ crimini annexæ; quia enim pœna incurritur ipſo iure, hinc ſequitur, vt declarato crimine, illico pœna ſuccedat: ita præter plures alios iuriſperitos relatos à Sanchez *d. cap.* 22. *num.* 27. & Valerum *loco ſuprà d. n.* 45. *citato*, Peregrinus *de iure fiſci num.* 171. *& d.tit.* 5. *num.* 8 *cum pluribus ſequentibus*, Sanchez *d. num.* 27. Palaus *d. punct.* 18. *num.* 3. & indicant ferè omnes alij Doctores pro eadem communiſſima ſententia relati, qui loquuntur ſemper de ſententia iudicis criminis declaratoria, & de hac etiam tantùm loquitur textus *in d.cap. cum ſecundum leges, de hæret. in* 6, dum prohibet hæretici bona auferri hæretico ante ſententiam iudicis ſuper facto, ſcilicet ſuper crimine, & ita re ipſa ſentiunt Simancas *de Cathol. inſtitut. d. tit.*9.*in.* 163. & Vaſquez *d. diſp.* 170. *cap.* 4. vbi licet dicant nullam eſſe iudicis ſententiam tam breuem, & Laconicam, vt ſolùm declaret crimen, & non condemnet reum, imò ipſo iure cenſeri nullam ſententiam, quæ cum ſit definitiua, neque abſolutionem, neque condemnationem continet, vt habetur *l. Præſes, Cod. de ſent. interlocut.* vbi dicitur: *Præſes prouinciæ non ignorat diffinitiuam ſententiam, quæ condemnationem, vel abſolutionem continet, pro iuſta non haberi.* Nihilominus quando pœna eſt ipſo iure impoſita concedunt ſufficere ſententiam declaratoriam criminis. Nam vbicunque (inquiunt) iure ipſo appoſita eſt delicto pœna, ſententia illa, quæ verbis ſolùm videtur declaratoria, habet etiam vim condemnatoriæ: quia dum declarat crimen lege ipſa punitum, hoc ipſo applicat ipſi legem, & pœnam, quæ per legem ſtatuta erat in vniuerſum. Ita Simancas, & Vaſquez. Et hoc idem probabile putat Salas *dict. diſp* 15. *ſect.*4.*num* 60. *&* 65. quamuis *eodem numero* 61. dicat ſufficere ſententiam criminis declaratoriam, quando ſolùm agitur de ipſo crimine, ſeu eius nota, & infamia, quia in hoc caſu dicitur formaliter condemnatoria; ſi verò agitur de bonis fiſco reddendis, ait quod ſit ex ſola ſententia criminis declaratoria, vt aiunt præallegati Doctores: Addit tamen quod ipſe exiſtimat ſatis probabile, fiſcum ex vi illius ſententiæ ſine expreſſa, & formali condemnatione ad pœnam, non poſſe procedere ad executionem bonorum. Et etiam Simancas *d. tit.*9. *num.* 130. & Molina *de iuſt. tom.*1. *diſp.* 95 § *ad ſecundum principale*, dicunt quod Inquiſitores nunquam ferunt contra hæreticum ſententiam criminis declaratoriam, quin ſemper addant condemnationem ad pœnam ipſo iure impoſitam. Quod etiam conſueuerunt facere cæteri iudices ferentes ſententiam contra criminoſos, quorum delictis confiſcatio, aut alia pœna pecuniaria ipſo iure eſt annexa.

Si lex pœnalis ipſo facto imponens confiſcationem, vel aliam pœnam ſimilem dicat, ad eam incurrendam non requiri iudicis declaratoriam, an etiam tunc vt in foro conſcientiæ incurratur, ſit neceſſaria iudicis ſententia ſuper crimine.

50 Secundò ab aliquibus limitatur eadem communiſſima ſententia, vt ſi lex pœnalis verbis illis *ipſo facto*, vel *ipſo iure* addat ad incurrendam pœnam confiſcationis, vel tantæ pecuniæ ſoluendæ, vel officiorum, nullam requiri iudicis ſententiam, & declarationem, vt ſi lex dicat ipſo facto abſque alia declaratione cenſeatur amiſiſſe, vel vacaſſe, ſcilicet officium, vt in Regno Caſtellæ *l. Regia* 1.*tit.* 21.*lib.*8.*recopil. in Extrauag. Ambitioſæ, de reb. Eccleſ. non alien.* in motu proprio contra admittentes mulieres ad monaſteria: nam tunc, aiunt, pœna ipſo facto ac ſtatim committitur debitum, in conſcientia incurrerent, & deberetur, ac fiſcus poteſt capere bona confiſcata ante omnem iudicis ſententiam etiam declaratoriam criminis; quia alioqui illa verba *abſque declaratione*, nihil operarentur, eſſentque ſuperflua: & quia cùm ſola criminis declaratio requiratur ad hanc pœnam, vt *n. præcedenti* dictum eſt, illa per legem excluſa erit locus pœnæ, nempe confiſcationi, &c. & reus tenebitur ante ſententiam bona ipſo iure confiſcata tradere fiſco, eique aliam pœnam pecuniariam habere, ac dimittere officium. Ita Syluester *v. Aſſaſſinus, in fine.* Tabiena *v. eodem, q. vnica, n.* 3. Corduba *loco ſuprà n.* 37. *citato*, Azorius *p.*1. *lib.*5. *cap.*7.*num.*6. Sayrus *lib.*3.*clau. cap.* 9. *num.* 12. Suarez *de legib. lib* 5. *cap.*7. *num.*7. Villalobos *p.* 1. *tract.* 3. *diff.* 25. *num.* 6. Bonacina *de legibus diſp.*1. *quæſt.*1. *p.*7. §. 56. & alij à Sanchez *d. cap.* 22.*n.* 19. & Bonacina *relati.* Etſi Sayrus, & Salas *locis citatis* loquantur de pœna priuationis beneficiorum Eccleſiaſticorum ipſo facto debito annexa cum illis verbis, *abſque declaratione.* De pœna verò confiſcationis bonorum aliud ſentire videtur Azorius, & Suarez *locis infrà num.* 55. *relatis.*

55 Cæterùm etiam hæc limitatio reiicitur, & quamuis lex pœnalis addat ad incurrendam pœnam ipſo facto impoſitam, ſiue confiſcationis, ſiue aliam pœnam, præſertim cuius executio requirit actionem hominis, nullam requiri declarationem, nec ſententiam; adhuc ad eam ſubeundam, vel ſoluendam in conſcientia eſſe neceſſariam iudicis ſententiam criminis declaratoriam longè probabilius eſt, & tenent magis communiter Doctores. Ita Couarruuias *de ſponſ. p.*2. *cap.*6. §.8. *num.* 3. *verſic. tertiò hinc.* Nauarrus *in man. cap.* 23. *num.* 66. Ioannes Valerus *v. pœna, d. diff.* 20. *num.* 4. Sanchez *d. cap.* 22. *num.* 20. Salas *de legib. diſp.* 15. *num.*46. Henriquez *lib.*13. *cap.*56. Emanuel Sà *v. pœna, num.*1. *&* 3. Adrianus *quodlib.*6. *art.* 1. *collect.* 1. *lit. L. & ſeqq.* Vaſquez *d. diſp.* 170. *cap.* 4. Salas *d. d.* 15. *n.* 64. Reginaldus *lib.* 13. *n.*287. *fine*, Leſſius *lib.*2. *cap.* 29. *n.* 65. Filliucclus *tract.* 44. *cap.* 6. Carolus Antonius Theſaurus *de pœn. cul. p.*1.*cap.*5. *verſic. amplia ſecundò*, Graſſius, Gomez, Manuel, Azeuedo, à Sanchez, & Palao *relati*, & alij. Probatur, quia verba illa, *abſque declaratione*, poſſunt rectè intelligi de declaratione pœnæ, non de declaratione criminis; tum quia non eſt omnino certum non requiri ſententiam condemnatoriam, & declaratoriam pœnæ, vt conſtat ex traditis *num.* 49. Et ſuppoſito non eſſe neceſſariam ſententiam, & declaratoriam pœnæ expreſſam, & formalem, iuxta probata *d. num.* 49. vt incurratur, adhuc lex rectè poteſt illam excludere ad maiorem claritatem, & firmitatem, quod non eſt alienum à ſtylo legum, vt in ſimili notauit Couarruuias 2. *var. c.*5. *num.* 9. & tradunt etiam Sanchez, & Palaus *locis citatis*

Digitized by Google

tu. Cum igitur verba illa poſſint rectè intelligi de dealaratione pœnæ, ita intelligi debent iuxta illud generale Principium, quod pœnæ, & odia dabent potius reſtringi, quàm ampliari.

54 Quod ſi lex ſolùm addiderit pœnam fore incurrendam ante ſententiam, tunc longè certius eſt, eam non deberi, niſi poſt ſententiam criminis commiſſi declaratoriam, & legem intelligi tantum de ſententia pœnæ condamnatoria, & declaratoria, non de declaratoria criminis. Ita Arcbidiaconus *in cap. pro humani, de homic. in 6. ibidem* Ioan. Andreas, Anchus, Garaneminian. Franchus, Sylu. Angelus, Tabiena *locis ſuprà allegatis*, Azorius *d. c.* 8. *allegata q.* 6. & alij relati ab eodem Azorio, qui dicit eſſe communem DD. ſententiam.

Lata iudicis ſententia ad pœnam legalem condemnatoria, vel criminis declaratoria, non teneatur delinquens in foro conſcientia ſtatim bona fiſco deferre, vel detegere, ſed poteſt expectare iudicis executionem.

55 Imò neque etiam poſt ſententiam criminis declaratoriam, aut etiam condemnatoriam ad pœnam confiſcationis, & priuationis bonorum, aut aliam ſimilem criminii ipſo iure annexam, tenetur Reus ſtatim illa bona fiſco deferre, & contra ſe ſententiam exequi aut detegere, ſed poteſt expectare iudicis executionem (cui nullo modo poteſt reſiſtere) ſeu illa retinere, donec petantur, ſeu exigantur, & ab illo auferantur. Ita Couarruuiaa *d.* §. 8. *verſic. ſecundò infertur*, Simanca *d. tit.* 9. *n.* 148. Farinaciua *de hereſi q.* 19. *n.* 23. Ioannes Valerur *d. diff.* 20. *n.* 2. Auguſtinus Barboſa, dicens eſſe communem Doctorum, *collectaneo ad cap. ſiquis, num.* 6. *de præſumptionibus*. Nauarrus, Adrianus, Reginaldus, Leſſius, Carolus Ant. Theſaurus *locis ſupra num.* 51, *recitatis*, Medina 1. 2. *q* 96. *art.* 4. Caietanus 1. 2. *quaeſt.* 12. *ar.* 3. Azorius *dict. lib.* 5. *cap.* 8 *quaeſt.* 4 Suarez *de legibus lib.* 5. *cap.* 10. *num.* 10. Molina *de iuſtitia tom.* 2. *diſp.* 66. §. *Addit optimè*, *d. diſp.* 96. §. *Ad ſecundum principale*. Sanchez *d. cap.* 22. *n* 8. Salas *d. diſp.* 15. *ſect.* 4. *n.* 61. & 82. Fagundez *in decal. lib.* 1. *d. cap.* 20. *num.* 14. Bonacina *de legib. part.* 1. *q.* 1. *num.* 31. & alij Iuriſperiti, & Theologi, ac Summiſtæ à Couarruuia, Azorio, Sanchez, Sala & Barboſa *relati*: Et ego ipſe *tom.* 2. *var. mor. dict. tit.* 12. *num.* 168. & priùs tradidit Gloſſa *in can. Fraternitas*, 21. *q.* 2. *v. cum augmento*. Sententia anim non condemnat hos criminoſoa, vt bona tradant, ſed dat fiſco actionem ea capiendi, vt & Medina *ubi ſuprà*, & Sotus *ſuprà numero* 40. *relatus* dixere quod huiuſmodi legea pœnalea, quatenus præceptum continent, ad ſubditos diriguntur, vt eas obſeruent; quatenus verò pœnam, ſeu mulctam adiungunt, præcipuè ad iudices diriguntur, vt eam à tranſgreſſoribus exigant, quamuis etiam ſecundariò ad ſubditos, vt iuſtæ axecutioni non reſiſtant, ſed obtemperent. Solum argo reus poſt ſententiam tenetur eſſe paratus ad bona illa tradenda, quando à ſa poſtulata fuerint, non reſiſtendo nec per vim, nec per fraudem, periurium, aut ſimilia; non verò ſponte tradare. Hoc enim, inquiont Suarez, & Sanchez, nimis durum eſt, vt raus ſeipſum ſpoliet bonis ſuia, & ſit ſuæ pœnæ executor. Contrarium tamen tenuit Corduba *in quaeſtionario, lib.* 1. *q.* 36. *notat.* 2. dicena facta declaratione teneri hæreticos offerre bona fiſco non petenti. Idem videtur ſentire Vaſquez *de legib. diſp.* 172. *cap.* 2. *n.* 11. dum dicit ad hoc delinquentes teneri poſt ſententiam omnia detegere; & abſolutè tenet Caſtrus Palaus *tom.* 1. *tract.* 4. *diſp.* 5. *d. puncto* 18. *n.* 6. Eam adducena rationem, quia facta condemnationa iam delinquens nullum ius habet in illis bonis confiſcatis, ſed totum iua tranſlatum eſt ad fiſcum, qui propterea ea ſibi vt propria occupat; ergo quamuis fiſcus non petat, non poterit delinquens ea retinere, & multò minua alienare, aut in proprios vſus conſumere; quia hæc eſt propria actiu dominij & poſſeſſionis, à qua iam per ſententiam eſt ſpoliatus. Neque obinde, inquit Palaus, fit obligari delinquentem ad rem nimis arduam, & difficilem; tum quia declarato delicto, & lata ſententia non eſt nimia acerbum, deferre delinquentem ſua bona fiſco; tum quia non eſt neceſſarium vt deferat, ſed ſufficit, ſi manifeſtet bona, quæ habet, vt fiſcus poſſit ea occupare. Quod ſi facta manifeſtatione, ſubdit idem Palaus, fiſcus negligens fuerit in illorum bonorum occupatione, iam tunc cenſebitur ex voluntare fiſci delinquens poſſidere, quæ voluntas ante manifeſtationem præſumi non poteſt; ita Palaus. Cuiua nihilominus fundamentum non obſtat priori ſententiæ communi, quam etiam Reginaldus vocat certam, nam tam lex ipſa pœnalis ſequuta ſententia, quàm iudex fetens ſententiam criminis declaratoriam, vel condemnatoriam ad pœnam, transferunt dominium in fiſcum, vt ipſe poſſit, ſi velit bona confiſcata capere, dando illi actionem capiendi, non verò obligando Reum condemnatum ad illa ex ſe tradenda, vel manifeſtanda; ac proindè dum fiſcus non petit, Reus iuſtè detinet. Quod magis declaratur ratione Caietani loco citato, ſcilicet, quod reus non tenetur ex lege niſi ad pœnam, & pœna conſiſtit in patiendo, non in agendo (vnde vt dicebam ex Medina, quod leges pœnales quatenus pœnam imponunt, præcipuè ad iudices diriguntur, tv eam à tranſgreſſoribua exigant) ac proindè ſecundum legem abſolutè damnatus, aut declaratus Reua criminia, tenetur quidem pœnam pati, quam lex imponit, non autem eam in ſe exequi, etiam ſolùm manifeſtando bona. Et certè etiam negari non poteſt rem valdè difficilem eſſe, quempiam ſpoliare ſe ſuis bonis omnibus, & exequi contra ſe ſententiam pœnæ grauiſſimæ, etiamſi id facere deberet tantum manifeſtando bona, hinc etiam ad dictum illud Vaſquez, quod delinquentes teneantur poſt ſententiam omnia manifeſtare, Sanchez, & Fagundez *locis citatis* aiunt illud intelligendum ſi interrogentur. Et quidem, ſi pœna delicto ipſo iure annexa ſit pecuniaria, facta condemnatione, ſeu declarato delicto, eam delinquentem non teneri ſoluere, niſi petatur ab eo, cui eſt ſoluenda, tradit etiam idem Palaus *tom.* 1. *tr.* 3. *diſp.* 2. *p.* 4. quia inquit, ita habet praxis, & vſus communia. Qui tamen vſus ita etiam habet in aliis pœnis confiſcationis, & priuationis bonorum, vt notat Bonacina.

Ex quibus colligitur, ſi hæreticus, & quiuis alius criminoſua, cuius bona ob crimen ipſo facto ſunt confiſcata poſt ſententiam iudicis condemnatoriam, vel criminis declaratoriam, non occultet aliqua bona, nec interrogatus neget, ſed negligentiâ fiſci nullo modo petantur, non teneri hæreticum, ſeu criminoſum condemnatum illa reſtituere, aut manifeſtare, eo quod ſuum non ſit ea tradera, vel manifeſtare non interrogatua, aut requiſitus. Ita Ioan. Valerus *ubi ſuprà*, Azorius *d. q.* 44. Fagundez *d. c.* 20. *n.* 16. Sanchez *d. cap.* 22. *n.* 10. Bannes *relatus* ab eodem Sanchez. Qui addit, vt teneatur tradere, ſufficere petitionem eorum bonorum per edictum publicum, vel alio modo factam à fiſco: quod etiam Fagundez *d. n.* 16. & Palaus *d. p.* 18. *n.* 5. tapetunt, & prius dixit Mol. *d. diſp.* 66. *immediatè ante* 2. *conc.* 56

Addunt aliqui apud Valerum *d. diff.* 20. *n.* 2. *verſic. Hinc dicit*, à Reo poſſa licitè occultari prædicta bona ſi ſine ſcandalo id facere poſſit. Quod idem Valerus dicit eſſe magnum verbum, & nunquam obliuioni tradendum: etiam Azorius, prout eum intelligit Sanchez *n.* 12. videtur ſentire, reum condemnatum poſſe occultata bona, & etiam quemcunque, qui ea poſſideat, fiſco illa non repetenta, ſecus ſi fiſcua repetat. Verba illius ſunt: *Quando poſt criminis condemnationem fiſcus bona ſibi tradenda curat, Reus in foro conſcientia compellitur ad ea red-* 57

Digitized by Google

denda, ita vt nihil ſibi retinere poſſit, nihil poſſit alteri dare: Imo ea bona repetente fiſco, quicumque alius ea poſſideat, occultare tuta conſcientia nequit, ſed debet in foro conſcientiæ fiſco reddere. At Ioannes Valerus vbi ſupra admittit poſſe à reo occultari bona ſolùm ante ſententiam, ſecus verò poſt declarationem, ſeu ſententiam ſuper crimine: & poſt eandem ſententiam non poſſe licitè occultari poſt Aragon, & Bannem ſentit etiam Sanchez *dict. numero* 11. eo quod aliud ſit occultare bona habendo ſe mere negatiue, quod eſt non manifeſtare, ſeu non exhibere bona, quod meram negationem importat, & hoc nulla eſt culpa, dum fiſcus non reperit edictis, vel alio modo, quia non impedit ius fiſci. Aliud occultare bona poſitiue, ſcilicet data opera abſcondere. Hoc etiam eſt peccatum, quia impedit ius fiſci. Sed forte nec hoc negat Azorius, nec contrarium poteſt colligi ex præfatis verbis.

56 Quod dictum eſt de delinquente iam condemnato, idem dicendum de illius hærede, & poſſeſſore, apud quos poſt crimen commiſſum talia bona delinquentis condemnati peruenerunt, & exiſtunt. Poſſunt enim illa retinere, dum fiſcus ab eis petit per edicta publica, aut alio modo; ita Azotius *dict. q* 4. Sanchez *dict. cap.* 22. *num.* 12. Molina *loco ſup. a* n.54. *allegato, & diſput.* 95. §. *ad* 2. *principale.* Quibus in locis etiam addit eoſdem delinquentis condemnati ſucceſſores vniuerſales, vel ſingulares poſſe etiam ea bona præſcribere, ſi tanto tempore non petantur, quantum ad ea præſcribendum eſt neceſſarium, ſcilicet ſi ante petitionem 40. annorum à morte hæretici condemnati ea poſſederint cum ignorantia, quod fuerint hominis in hæreſim lapſi, ſecus ſi ſciuerint eſſe hominis hæretici; nam tunc fiſcus quocunque tempore poteſt ea ab illis exigere, vt ſpecialiter in fauorem fidei decernitur, cap. 2. *de hæreticis in* 6. ita idem Molina *dict. diſput.* 66. *ante ſecundam concluſionem.* Petente autem fiſco per edicta, vel alio modo ante factam legitimam præſcriptionem, iidem ſucceſſores tenentur eadem reſtituere, vt præfati Doctores omnes. Quod intelligendum, ſi apud eoſdem poſſeſſores ea bona extent; aut ſi non extent, recepere mala fide, ſcilicet conſcij hæreſis, vel criminis eius, à quo bona receperunt. Quod ſi bona recepere bona fide illis non extantibus, ſolùm tenentur reddere fiſco, quatenus ex eis facti ſunt locupletiores: ita Sanchez *num.* 13. aliique Doctores allegati. Et ratio eſt, quia bona tranſeunt cum illo onere, & obligatione ad fiſcum.

57 Porrò quod *ſuprà num.* 53. ex communi ſententia dictum eſt, delinquentem cuius delicto annexa eſt priuatio bonorum, vel alia mulcta pecuniaria, & ſimilis per legem ipſo facto impoſita etiam poſt ſententiam iudicis criminis declaratoriam, vel etiam condemnatoriam ad eandem pœnam, non teneri tradere bona, vel ſoluere pecuniam, niſi exigatur, vel iudex exequatur ſententiam, declaratur vt procedat quando iudex condemnat ad ſolam pœnam, vel ſolùm declarat crimen eſſe commiſſum, non verò procedat ſi iudex condemnet Reum etiam ad executionem pœnæ, ſeu in ſententia præcipit Reum exequi pœnam, quæ non pertineat ad corporalem læſionem, vt ad tantam pecuniam ſoluendam, vel talia bona tradenda; iam enim delinquens iuſtè condemnatus tenetur ſponte obedire, & parere ſententiæ, cum præceptum iudicis iuſte obliget in conſcientia. Ita Couaruuias *de ſponſ. p.* 2. *cap.* 6. *dict.* §. 8. *num.* 10. *verſic. ſecundò infertur, & verſic. Tertio infertur, &* 1. *var. cap.* 2. *numero* 10. Nauarrus *in man. cap.* 23. *num.* 66. Ioan. Valerus *dict. diff.* 20. *numero* 3. *verſic. in foro verò conſcientiæ.* Molina *d. diſput.* 95. *fine,* Suarez *de legibus lib* 5. *cap.* 10. Sanchez *dict. cap.* 22. *numero* 9. Salas *d. diſput.* 15. *ſect.* 7. *numero* 82. Vaſquez *de leg. diſput.* 173. *cap.* 3. Reginaldus *d. lib.* 13. *numero* 288. Bonacina *dict.* §. 2. *numero* 21. Caſtrus Palaus *tom.* 1. *tr.* 3. *diſput.* 2. *punct.* 4. Sayrus *lib.* 3. *clau. cap.* 9. *n.* 41. & alij à Couaruuia, Nauarro, Valero, & Sanchez *relati.* Addunt tamen Couaruuias *dict. numero* 10. *dict. verſic. infertur ſecundo,* & Molina, quod iudices cum reos condemnant ad pœnam amiſſionis bonorum temporalium, non ſolent damnare eos ad ſolutionem, ſed ſimpliciter vti condemnatione bonorum omnium, vel partis eorum, ea fiſco adiudicantes: At vbi fit condemnatio ad rationem alicuius mulctæ pecuniariæ, tunc etiam reum condemnant ad eius ſolutionem.

In pœnis etiam corporis (modò non ſint notabiliter læſiuæ, vt ſui ipſius occiſio, membri mutilatio, & ſimiles) afflictiuis, puta verberationis, ſeu flagellorum) vt mos eſt apud religioſos, & fit in officio S. Inquiſitionis) exilij, peregrinationis, carceris, & ſimilibus, & quarum natura dictat, vt ad eas condemnatus eaſdem exequatur, non eſſe expectandam iudicis coactionem, ſed delinquentem ad aliquam ex euiſmodi pœnis damnatum, ſi ad executionem ſit condemnatus in vltima ſententia, quam appellatione, vel alio iuris remedio non poſſit infirmare, teneri illam exequi, eſt communis Doctorum ſententia: ita Couaruuias *d.* §. 8. *num.* 10. *verſic. tertiò,* Ioannes Valerus *loco citato,* Nauarrus *in comm.* 4. *de reg. num.* 64. Azorius *part.* 1. *lib.* 5. *cap.* 8. *q.* 6. Leſſius *lib.* 2. *cap.* 31. *dub.* 5. *num.* 39. Sayrus *dict. cap.* 9. *num.* 41. Suarez *d. cap.* 10. Salas *d. ſect.* 7. *citato n.* 82. Bonacina *d.* § 2. *n.* 33. Reginaldus *d. n.* 288. Palaus *d. punct.* 4. *n.* 4 & alij à Couaruuia, Sala, Sayro, Palao, & Bonacina *relati.* Quæ tamen communis ſententia limitatur, quando carcer eſſet nimis durus, & triſtis, exilium ad locum, ſiue in loco inſalubri, peregrinatio, & alia actio pœnalis de ſe nimis moleſta, & difficilis; nam præcepta humana debent eſſe humana, inhumanum autem videtur obligari quempiam, vt ſit miniſter iudicis ad exequendum contra ſeipſum pœnam adeo moleſtam. Ita Suarez *d. cap.* 10. *n.* 16. Salas *d. n.* 82. *& n.* 88. Palaus *d. puncto* 4. *n.* 5. & colligitur ex alijs præallegatis, apud quos omnes videri poterunt cætera de pœnis corporalibus, quas ad eas damnatus à iudice iuſſus teneatur, vel non teneatur exequi: hic enim non eſt proprius locus omnia examinandi. 58

Delinquens, qui ob crimen condemnandus, vel per legem & ipſo facto condemnatus ad pœnam bonis fortunæ, legitimè à iudice interrogatus, negans veritatem, & falſo ſe defendens, an in foro conſcientiæ teneatur ad illam, ad quam niſi falſo ſe defenderet, damnandus erat.

Id quod reſtat explicandum, eſt, an delinquens, cuius delicto ipſo iure, ſeu ipſo facto per legem impoſita eſt confiſcatio bonorum, vel alia mulcta, ſeu pœna pecuniaria, ſi legitime à iudice interrogatus de delicto à ſe commiſſo, negat veritatem, aut falſis teſtibus innocentiam probet, aut futili appellatione ſubterfugiat, ac proinde non damnetur, & fiſcus non occupet bona, nec conſequatur mulctam, teneatur reſtituere fiſco bona, vel mulctam, quæ poſita ſententia erat conſequuturus. Et idem dubium eſt, ſi delicto non ſit ipſo iure impoſita, ſed per iudicem delinquenti inferenda; & ſimili modo delinquens iniuſtè neget veritatem, & medijs iniquis impediat, ne à iudice damnetur. 59

Affirmant Sotus *de iuſtitia lib.* 1. *quæſt.* 6. *art.* 3. *verſic. vnum hic autem.* Alphonſus de Caſtro *lib.* 2. *de leg. pœn. cap.* 22. §. *ex his,* & Molina *de iuſtitia tom.* 1. *diſput.* 95. §. *duo ſunt hoc loco.* Probatur, quia cum fiſcus per legem

gem pœnam ſtatuentem ſiue ipſo iure, ſiue per iudicis ſententiam incurrendam à delinquente, habeat ius ad illam pœnam, ſeu conſequenda bona, vel pecuniam poſita ſententia iudicis declaratoria criminis, vel condemnatoria ad pœnam, delinquens iniquè, & contra ordinem iuris ſe defendens, & impediens ſententiam, & ne pœna fiſco, vel alteri, cui ex lege debita à delinquente eſt, adiudicetur, iniuſtè obſiſtit iuri fiſci, vel alterius, cui pœna eſt applicanda, cumque impedit obtinere quod ſibi debitum eſt, eſtque iniuſta cauſa damni illius: ergo tenetur ad reſtitutionem iuxta cap. *ſi culpa, de iniuriis & damn. dat.* quemadmodum etiam qui iniuſtè vi, fraude, vel mendaciis eſt cauſa, vt teſtator non relinquat legatum alicui, cui volebat relinquere, vel vt Prælatus non conferat beneficium, tenetur ad reſtitutionem; quia licet nullus habeat ius, vt alter ei relinquat, vel donet, aut beneficium conferat, habet tamen ius ne ab aliquo vi, fraude, vel mendaciis alter volens relinquere vel conferre, impediatur id facere; ac proindè ſi aliquis illum impedit, tenetur emolumentum, quod ille alius inde ſperabat, reſtituere. Ex quo infert Molina, ſi fiſco verè conſtaret crimen eſſe commiſſum, & Reum falſo, & iniuſtè ſe defendiſſe, poſſe occultam facere compenſationem, modò ſcandalum ceſſet.

60 At his non obſtantibus verius, & probabilius negant alij DD. communiter. Ita Nauarrus *in man. cap.* 19.*n.*49. plures alij à Sanchez *de matr. lib.* 10. *diſp.* 8. *n.*14. & Fagundez *loco mox citando relati*, & præter illos Sanchez *d.n.*14. *& in ſum. lib.*2. *cap.*22. *n.*22. *& duob. ſeqq.* Leſſius lib.2. *cap.*31. *num.*90. Reginaldus *lib.* 24. *n.*145. Azorius *p.*1. lib.5. *cap.*7. *q.*5. Vaſquez *de leg. diſp.*175. *c.*2. *num.* 13. *&* 14. Bonacina *diſp.*3. *de contractibus, quæſt.*8. *part. vlt.* §.3. *num.*6. *fine.* Fagundez *in decal. lib.*8. *cap.*20. *num.* 3. Caſtrus Palaus *tom.* 1. *tract.*4. *diſp.*5. *punct.* 18. *num.*7. Carolus Antonius Theſaurus *de pœn. eccleſ. part.* 1. *cap.* 30 *verſic. Ampliant quintò alij recentiores.* Ratio eſt, quia iniuſtè impediens tunc tenetur reſtituere, quando peccat contra iuſtitiam commutatiuam in ordine ad illum, cui ipſo non impediente erat lucrum ferendum (vt contingit in eo, qui vi, fraude, vel mendaciis impedit legatum alicui relinquendum, vel beneficium conferendum.) At in præſenti caſu delinquens iniquè iudici negans veritatem, vel iniuſte ſe defendens falſis teſtibus, vel appellans à ſententia alioqui iuſta, & iniuſtè obtinens, vt poſt interpoſitam appellationem reuocetur, non peccat contra iuſtitiam commutatiuam in ordine ad illum, cui erat pœna applicanda, nec vllam illi infert iniuriam. Quod oſtenditur, quia ex vna parte fiſcus, & quiuis alius actor, cui iuxta legem ſit adiudicanda pœna delinquenti impoſita, non habet directè ius ad pœnam, ſed indirectè, & per accidens, ſcilicet mediante iudicis ſententia, quia legiſlator legem pœnalem condens, pœnamque indicens per ſe, & directè ſolùm tendit concedere ius ad vindictam de delinquente ſumendam, ad bonum regimen Reipublicæ aliorumque exemplum, & cautelam; per accidens verò, & quaſi mediatè, & indirecte concedere ius actori, & fiſco ad lucrum illius pœnæ; vt ſit veluti præmium, quo fortius animetur ad delinquentem accuſandum, & frænum, quo homines in officio contineantur; ex altera verò parte idem fiſcus, ſeu actor non habet ius ad obligandum eundem delinquentem, ſi veritatem fateatur ob eius vtilitatem, nempe vt ſibi pœna applicetur, ſed ad illam aperiendam teneatur propter ſolam publicam, & legalem iuſtitiam, quæ ad criminum punitionem tendit, cum iudicium publicum ſit per ſe inſtitutum ad punienda delicta, & mala præcauenda in Republica, & non ad ditandos aliquos, ſeu accuſatores ex pœnis impoſitis. Hoc enim per accidens ſe habet. Ergo delinquens iniuſte ſe defendens negando veritatem &c. peccat quidem directe aduerſus iuſtitiam publicam, & legalem, & contra ius, quod Reſpublica habet, vt id crimen puniatur, non verò contra iuſtitiam commutatiuam in ordine ad pœnam fiſco, actori, vel accuſatori applicandam. Et conſequenter non tenetur illi reſtituere emolumentum, quod non conſequitur ob non ſequutam ſententiam criminis declaratoriam, vel condemnatoriam ad præfatam pœnam, neque pœnæ amiſſio non ſequuta ſententia eſt damnum, vt notauit Azorius *loco citato*, cùm non debeatur à Reo in foro conſcientiæ niſi poſt ſententiam iudicis, vt *ſuprà* latius probatum eſt.

61 Ad damna autem ex iniuſta defenſione ſequuta tenetur idem delinquens, nimirum ad omnes litis expenſas tam in prima, quàm in ſecunda inſtantia, ſeu poſt appellationem iniuſtam propoſitam factas; peccat enim contra iuſtitiam commutatiuam, quatenus eſt cauſa iniuſta talium expenſarum; proinde ante vllam ſententiam tenetur, vt Sanchez, & Fagundez *locis citatis.*

62 Et quia inique ſe præfatis modis defendens in iudicio peccat mortaliter contra iuſtitiam publicam, legalem, & punitiuam, cui malitioſum, & iniuſtum obſtaculum ponit, ne ad executionem perueniat, & mala puniantur, tenetur paratus eſſe veritatem dicere, ſi iterum legitime interrogetur, & ab iniuſta defenſione, & iniqua appellatione proſequenda ceſſare.

63 Prædicto autem modo iniuſto impedita à delinquente ſententia criminis declaratoria, & condemnatoria non poteſt licitè fiſcus, etſi certò ſciat crimen commiſſum eſſe, vti occulta compenſatione, quæ iuxta DD. communiter (vt latius tradidi *in* 1. *&* 2. *tom. var. moral.*) non eſt licita, niſi quando debitum eſt luce meridiana clarius, quod hic non contingit ob diuerſitatem opinionum, dato etiam, quod prima ſententia Molinæ, & aliorum eſſet probabilior. Ita Sanchez *d. cap.* 22. *n.* 24.

64 Addunt Sanchez *n.*24. & Vaſquez *d.c.*2. *fine*, quod reus iniuſte veritatem negans, & falſis teſtibus ſe defendens tenetur reſtituere, ſi ageretur in iudicio contra eundem reum ad alicuius contractus reſciſſionem legibus conceſſam, vt ludi vltra quantitatem permiſſam, vel aliàs illiciti, vel geſti à minore, & ob Rei iniuſtam defenſionem actor non recuperaret illud ludi lucrum ſibi per ſententiam reddendum; aut minor iure ſuo deſtitueretur; quia Reus actoris ius in ſui vtilitatem inſtitutum iniuſte impediret. De qua re egi latius in *tom* 3. *var. mor. tit.* 3. *à n.*198. *ad* 105. ad ibi dicta recurrat lector.

Reis criminis, cui ipſo iure eſt annexa priuatio bonorum, qua ratione ante ſententiam iudicis liceat bona alienare titulo gratuito, vel oneroſo.

65 Ex dictis à n. 35. huc uſque colligitur Reos criminis, cui ipſo iure eſt annexa confiſcatio, ſeu priuatio bonorum ante iudicis ſententiam criminis declaratoriam, poſſe validè alienare bona tam titulo oneroſo, venditione vel permutatione, aut dando in dotem, &c. quàm titulo gratuito, ſeu lucratiuo, donatione, mutui datione; cum habeant verum illorum dominium, vel ſaltem eorum poſſeſſione, vſu, & adminiſtratione non priuentur, niſi poſt declaratoriam criminis. Ita omnes DD. *ſuprà num.* 35. *&* 39. & præſertim poſt Syluestrum *V. hæres* 1. *q.* 8. Angelum *v. pœnam q.*3. *allegantes* Archidiaconum, Ioannem Andream, Abbatem, Bartolum & alios, Azorius *p.* 2. *lib.* 5. *cap.* 7. *q.* 7. Molina *tom.* 1. *d. diſput.* 95. Ioannes Valerus *v. pœna, d. diff.* 20. Farinacius *de hæreſi dict. quæſt.* 190.

n.72. Vaſquez *de leg. diſp.* 171. *cap.* 2. Sanchez *d. diſp.* 22. *num* 50. Suarez *de fide diſp.* 22. *ſect.* 4. *n.* 2. Reginaldus *lib.* 13. *n.* 289 Fagundez *in decalog. lib.* 1. *cap.* 20. *n.* 19. Caſtrus Palaus *tom.* 1. *tract.* 4. *diſp.* 5. *puncto* 19. *n.* 2. Carolus Antonius Theſaurus *de pœn. eccleſ. p.* 1. *cap.* 6. & *cap.* 36. & alij Iuriſperiti à Sanchez, & Fagundez *allegati*. Non ſunt tamen huiuſmodi alienationes omninò firmæ, & ſtabiles, ſed poſſunt à fiſco per ſententiam iudicis reuocari, & reſcindi, ita quod fiſcus illa, à quocumque poſſideantur, ſententia recuperat cum omnibus fructibus perceptis à die criminis, ad quem diem retrotrahitur eadem iudicis ſententia, vt *ſuprà n.* 41. 42. & 45. notaui, & *in to.* 2. *moral. var. tit.* 12. *n.* 167. ſiue quod à die commiſſi criminis delinquens amiſerit dominium, iuxta DD. *ſupra n.* 35. *relatos*, ſiue quia licet retineat dominium ante ſententiam iudicis, iuxta DD. *ſuprà n.* 35. *allegatos*, ſtatim à commiſſo huiuſmodi crimine, cui confiſcatio bonorum ipſo facto annexa eſt, per legem fiſco acquiritur ius, & hypotheca in omnia delinquentis bona; atque adeo cum onere tranſeunt ad quemcumque quouis titulo poſſideantur: cui iuri ea tunc acquiſito per fiſcum nullus contractus poſtea initus poteſt obſtare; ſicut nec cuiuſvis hypothecæ onus alicui rei adiectum impeditur per quamcunque alienationem. Et ita etiam præallegati Doctores, & apud eoſdem alij.

66 Si tamen titulo oneroſo alienaret, peccaret contra iuſtitiam per ſe loquendo, quia periculum infert accipientibus amittendi rem, & pretium; ſi tamen accipientes nullo exponerentur periculo, vel quia crimen eſſet ita occultum, vt non poſſet in iudicio probari, vel idem delinquens alienans, ſeu vendens, velit, & poſſit indemnem ſeruare emptorem, nullum eſſet peccatum, ſicut etiam non peccaret, ſi certiorem faceret eundem emptorem de periculo, ſeu cõditione, & defectu rei venditæ; quandoquidem ſcienti, & conſentienti nulla fit iniuria. Ita Cortuoſas *de ſponſ. p.* 2. *cap.* 6. *d.* §. 8. *n.* 9. Ioannes Valerus *d. diff.* 20. *n.* 3. Farinac. *d. q.* 190. *num.* 82. Molina *d. diſp.* 75. §. *Tertium eſt*. Vaſquez *d. cap.* 2. Suarez *d. ſect.* 4. *n.* 4. Sanchez *d. cap.* 22. *n.* 61. Reginaldus *d. n.* 289. *verſic. Tertium eſt*. Theſaurus *vbi ſupra*, & alij à Sanchez *relati* contra Sayrum *lib.* 3. *Clau. cap.* 9. *num.* 30. & alios ab eodem *relatos*.

67 Si vero alienaret titulo gratuito, & lucratiuo, vt vltima voluntate, vel inter viuos donando, vel mutuo dando, vel etiam locando, licet Sayrus *d. n.* 30. Ioannes Medina, & nonnulli alij à Sanchez *d. cap.* 22. *n.* 63 *relati* affirment eum peccare, longè tamen verius eſt, non peccare, niſi alienaretur in fraudem fiſci (quo caſu ageretur directè contra ius fiſci, & abſque iuſta cauſa) vel probabiliter crederet ex repentina repetitione horum bonorum per fiſcum, ſi crimen fuerit detectum, imminere iacturam aliquam donatariis, aut mutuatariis præter acceptorum reſtitutionem; quod rarò admodum contingere poſſe notant Molina *d. diſp.* 95. §. *ſecundum eſt*, & Sanchez *d. n.* 63. Ratio autem, cur præfatis duobus caſibus exceptis, non peccet, eſt quia ſi crimen non detegatur, accipiens nihil reddere tenetur; ſi detegatur, ſolum tenetur reddere quod ſupereſt ex his, quæ accepit, aut id, in quo factus eſt ditior. Ita Molina, Sanch. *locis citatis*, Farinacius item, & Theſaurus *locis ſuprà citatis*. Reginaldus *d. n.* 289. *verſic. quartum eſt*, & alij à Sanchez *relati*. Alia de hac materia Confiſcationis bonorum videantur apud Præfatos Doctores, præſertim Farinacium *de hæreſi d. q.* 190. Molinam *d. diſp.* 95. & 96. Sanchez *d. lib.* 2. *ſumm. à cap.* 26. Reginaldum *lib.* 13. *à n.* 289. Fagundez *in decal. d. lib.* 1. *cap.* 19. & *ſeqq.* & Caſtrum Palaum *tom.* 1. *tr.* 4. *diſp.* 5. *per totam.*

SEQVITVR SVMMARIVM

§. I.

Pœna priuationis beneficij, officij, vel dignitatis, aut adminiſtrationis ipſo iure delinquenti impoſita, an in foro conſcientiæ ſtatim incurratur à delinquente, iſque ſtatim teneatur illud dimittere non expectata iudicis ſententia. Affirmatiua n. 68. *Negatiua n.* 69.

An iſte delinquens amittat ſaltẽ titulum, licet non poſſeſſionẽ beneficij, aut officij. Affirmatiua n. 70. *Negatiua n.* 71.

Beneficium, vel officium an ſit dimittendum ſtatim, & ante ſententiam, ſi delictum ſit notorium. Affirmatiua n. 72. *Negatiua n.* 73.

Superiori, qui commiſit delictum habens annexam priuationem officij ipſo iure, an poſſit à ſubditis ante iudicis ſententiam negari obedientia, præſertim ſi delictum ſit notorium. Affirmatiua n. 72. *Negatiua n.* 74.

Quando lex priuat delinquentem ipſo iure beneficio, vel officio, addendo illa verba, Abſque alia declaratione, vel monitione, an ſtatim, & ante declaratoriam criminis, delinquens amittat titulum, & teneatur dimittere. Affirmatiua n. 75. *Negatiua n.* 76.

Lata ſententia criminis declaratoria, delinquens poteſt retinere beneficium, donec iudex exequatur. n. 77.

Idem etiam ſi ob falſas defenſiones à iudice abſolutus fuit. num. 78.

Reus criminis irrogantis ipſo facto priuationem beneficij facit fructus ſuos, & tuta conſcientia retinet, donec beneficio priuetur. n. 79.

Poſt ſententiam priuatur beneficio, & fructibus à die commiſſi criminis perceptis, quos iudice exequente, vel præcipiente tenetur reſtituere. n. 80.

Quid ſi veniat priuandus beneficio per ſententiam iudicis, quos fructus perceptos tunc poſt ſententiam teneatur reſtituere. ibidem.

An poſſit lata ſententia retinere aliquid pro compenſatione ſeruitutis, & laborum Eccleſiæ ante ſententiam exhibitorum. n. 81.

Beneficiarius reus criminis habentis ipſo iure annexam beneficij priuationem an poſſit ante declarationem reſignare validè beneficium. n. 82.

Illud beneficium ante declaratoriam an poſſit validè impetrari, & delinquente non vocato. n. 83.

Intellectus ad cap. licet Epiſcopus, de præbendis. ibid.

Reus criminis habentis ipſo iure annexam priuationem penſionis Eccleſiaſticæ, an ante declaratoriam in foro conſcientiæ illam incurrat. n. 84.

Priuatio Collegij, & eiuſdem Collegij priuilegiorũ, & bonorũ per Collegij ſtatutum ipſo facto impoſita Collegæ tale delictum committenti, an in foro conſcientiæ incurratur ante declaratoriam. Affirmatiua n. 85. *Negatiua n.* 86.

Pœna priuationis fructuum percipiendorum ex beneficiis, vel penſionibus eccleſiaſticis ipſo facto impoſita delinquenti, an in foro conſcientiæ incurratur ante declaratoriam criminis. num. 87.

Clerici cõcubinarij, de quibus in Trid. ſ. 25. *c.* 14. de reform. *an ipſo facto in foro conſcientiæ incurrant priuationem fructuum beneficiorum ſuorum ante ſententiam. ibid.*

Quandonam pœna priuationis bonorum, beneficiorum, officiorum, vel fructuum beneficij in foro conſcientiæ incurratur ante iudicis ſententiam, & ex quibus verbis legis id colligatur. n. 88. *ad* 111.

Incurritur ante ſententiam, ſi lex dicat delinquentem teneri in conſcientia dimittere bona, vel beneficium, vel reſtituere fructus. n. 88.

Habens beneficium curatum non reſidens, an in foro conſcientiæ amittat fructus beneficij ante ſententiam. n. 89.

Beneficiarij omittentes horas canonicas, an fructus beneficiorum reſtituere teneantur ante ſententiam. n. 90.

Proviſi

Proniſi de beneficiis cum cura animarum ob omiſſam fidei publicam profeſſionem, an ad beneficiorum fructus reſtituendos in conſcientia teneatur ante iudicis ſententiam. numero 91. & 92.

Epiſcopi, & alij Prælati à Sede Apoſtolica ad Eccleſiarũ & Monaſteriorũ regimina promoti abſque literis Apoſtolicis Eccleſiarum adminiſtrationem accipientes, vel fidelitatis iuramentum non præſtantes; vel accepto pallio à S. Pontifice ſine literis traditionis diſcedentes, an amittant fructus beneficiorum, & Eccleſiis ſint ipſo facto priuati ante iudicis ſententiam, n. 93. & 94.

Pœna priuationis fructuum in cap. generali, de elect. in 6. *ſtatuta contra Clericos non ſe opponentes præſumentibus eccleſiarum, ſeu piorum locorum vacantia bona occupare, non incurritur ante iudicis ſententiam. n. 94.*

Adepti Epiſcopatum intra tres, vel ſex menſes negligentes ſuſcipere conſecrationem, an ante iudicis ſententiam amittant fructus, ſi ſint Epiſcopatu priuati n. 95. & 96.

Verba legis pœnalis, non abſoluatur, non poſſit abſolui niſi prius ſoluat, reſtituat, *vel niſi dimittat beneficium, an importent obligationem in foro conſcientia ante iudicis ſententiam, n. 97. & ſeqq.*

Examinatores Synodales aliquid accipientes occaſione examinis, & ipſi dantes an ante iudicis ſententiam incurrant in foro conſcientia inhabilitatem ad beneficia, & teneantur obtenta dimittere. n. 98. & 99.

Accipientes & dantes pro iuſtitia, vel gratia obtinenda in Curia Romana an ad dati, & accepti reſtitutionem teneantur in foro conſcientia, ante omnem iudicis ſententiam. num. 100.

Obtinentes beneficium parochiale culpabiliter non ſuſcipientes ſacerdotium intra annum, iuxta c. licet canon, de elect. *in 6. an in foro conſcientia ſint priuati beneficio ante criminis declaratoriam. n. 101. & 102.*

Verba, ipſo facto vacare cenſeatur, *an importent amiſſionem beneficij in foro conſcientia ante ſententiam, ita quod delinquens teneatur ſtatim renunciare beneficium, ſi fieri poſſit abſque infamia, & ſcandalo. n. 103. & 104.*

Verba, ex tunc ſit beneficio, *vel* officio priuatus, *vel* beneficium vacet, *vel* ſoluere teneatur, *an importent obligationem in conſcientia ante ſententiam. n. 105.*

Verba, ſtatim poſſit alteri liberè conferri, *an importent obligationem dimittendi beneficium ante ſententiam. numero 106. 109.*

Occidentes alios per aſſaſſinos, an ipſo facto, & ante ſententiam amittant beneficia. n. 106.

Quid de accipiente poſſeſſionem ſecundi beneficij incompatibilis cum primo. n. 107.

Quid de Parocho in parochiali non reſidente iuxta ius antiquum, & iuxta Trid. n. 108.

Quid de committente ſimoniam confidentialem, an ante ſententiam in foro conſcientia incurrat priuationem beneficij, illudque teneatur dimittere. n. 110. 111.

Pœna conuentionalis à contrahentibus impoſita iniuſtè reſilienti à contractu, vel non ſoluenti debitum tali tempore, an in foro conſcientia debeatur ante iudicis ſententiam. n. 113. ad 117.

Debitor huius pœnæ conuentionalis an poſſit illam præſcribere. num. 117.

Cum quis cadit in commiſſum ſciente domino, & non petente, videtur commiſſum remitti. n. 115.

Heres poteſt legatum præſcribere triginta annis. ibidem.

Pœna à teſtatore impoſita contrauenientibus ſuæ voluntati per contrauentionem incurritur in foro conſcientia ante iudicis ſententiam. n. 118.

Alia ſummaria vide poſt n. 118.

Qui commiſit crimen, vel delictum, propter quod lege ita ſtatuente incurrit ipſo iure pœnam priuationis beneficiorum, & officij, an in foro conſcientiæ ſtatim illud amittat, & teneatur dimittere etiam ante ſententiam declaratoriam.

Dubium ſecundum: An pœna priuationis beneficij, dignitatis, & officij publici Eccleſiaſtici, quod quis poſſidet ipſo facto, ſeu ipſo iure per legem canonicam ſeu eccleſiaſticam crimini, ſeu delicto annexam, ſed impoſitam à delinquente, incurratur in foro conſcientiæ; ita vt ſtatim amittat titulum, & teneatur in conſcientia illud beneficium, vel officium dimittere, etiam ante ſententiam criminis declaratoriam. Ipſo facto autem cenſetur talis pœna impoſita, ſi lex dicat; *ipſo facto, ipſo iure, eo ipſo, prorſus, ſtatim, ex tunc amittant*, &c. aut vacet, aut aliis æquiualentibus verbis, de quibus latè egi in *tom. 3. mor. var. tit. 5.*

68 Multorum ſententia affirmat. Ita Doctores, *relati ſuprà n. 31.* & alij, quos Gomez, Sayr. Axorius, & Sanchez *locis eodem n. 31. citatis* allegant: Et in terminis Nauarr. *in man. cap. 23. n. 67. initio*, Sayr. *lib. 3. clau. c. 9. n. 35.* Perez *lib. 2. ordinat. t. 9. l. vlt. in fine.* Garzias *de benef. p. 11 c. 10. n. 18 19. 20. & ſeq.* & apud eundem Abb. Felin. Flam. Pariſius, & Lorca, & apud Sayrum Sorbus. Probatur hæc ſententia, quia licet pœna latæ ſententiæ ex illo iure commiſſa priuans bonorum priuatorum dominio non obliget in conſcientia ante declaratoriam, imò etiam executoriam, vt ſuprà late oſtenſum eſt; nihilominus in bonis communibus, & iuris publici, qualia ſunt beneficia eccleſiaſtica, Dignitates, Prælaturæ, & omnia alia officia publica quæcunque, quæ magis pendent à publica poteſtate, lex ita poteſt priuare, & obligare in conſcientia delinquentem ad illa dimittenda ante ſententiam (cum enim illa particulariter dependeant à lege, Eccleſia, ſeu Republica, vel Principe, à quibus conferuntur, poſſunt ab eis dari, vel auferri, vt placuerit, maximè ex cauſa) & ita cenſetur obligare per illa verba priuationis directæ, *ipſo facto*, ſeu *ipſo iure*, vt patet ex ipſa ſignificatione, & vi verborum, & ſubiecta materia; & ſi aliquando dictis verbis addit lex, etiam nulla expectata iudicis declaratione, id fit ad maiorem declarationem, & abundantiam, inquit Garzias *numero* 22. qui plura ad hanc ſententiam confirmandam numeris ſequentibus adducit. Hinc Sayrus cum Sorbo ait, quod commiſſa pœna priuationis officiorum ob crimen patratum tenetur delinquens, vel diſpenſationem, ſeu rehabilitionem procurare cum omni diligentia, & ſolicitudine, vel dimittere officium, ſeu renunciare, ſi tamen poſſit renunciare ſine manifeſtatione proprij criminis, aliàs enim non teneretur cum ſui infamia dimittere, iuxta communem Theologorum.

69 At ſententia verior, & communis negat, ſcilicet delinquentem teneri in conſcientia vltro dimittere beneficium, vel officium ante declaratoriam criminis; aſſerens eundem delinquentem retinere poſſeſſionem, & adminiſtrationem beneficij, aut officij; imò etiam titulum, licet infirmum, & diminutum, donec lata fuerit ſententia criminis declaratoria, niſi præter illa verba *ipſo facto*, vel *ipſo iure*, aliis verbis in lege additis, vel alia ratione aperte, & manifeſte conſtet aliam fuiſſe legiſlatoris mentem. Ita Innocentius, Ancharanus, Dominicus, Compoſtellanus, Alciatus, Baldus, Cagnolus, Iulius Clarus, Hieronymus Gabriel à Farinacio, Sanchez, & Fagundez *locis infrà allegatis relati.* Doctores à me relati *ſuprà numero 32. & tom. 3. var. mor. tit. 6. num. 564.*

& tit.11. numero 32. alij innumeri, quos latè cumulat Garzias *dict. cap.*10. *num.*8. *&* 9 Farinacius *de hæreſi, quæſt.*189. §.6.*num* 80. & ex Doctoribus *ſupra, num.*27. *relatis*, Nauarrus ſibi contrarius *in com. de datis & promiſſis, notab.* 31. Graſſius *de eſſ.aur. p.* 1.*lib.* 2. *cap.* 11. Couarruuias *d.* §.8. *num.* 8. *& dub. ſeqq.* Molina *de iuſtitia diſp.*96. Azorius *d.lib.*5. *cap.*8. *quæſt.*3. Sanchez *de matr.lib.*9.*diſp.*30 *& lib.*3. *diſp.*22.*numero* 56.*& in ſum. lib.* 2. *cap.*26. *num.*7. *& cap.*39. *num* 39. *& lib.*6. *cap.*15. *num.*65. *& lib.*2. *opuſc.moral. cap.*2. *dub.*23. *num.*3. Belletus *d.* §. Leſſius *dict. cap.*29. *num.*63. Ioannes Valerius *v. pœna, dicta diff* 20. Samuellius *de elect. can. tractat.* 2. *diſp.*7. *controuerſia* 3. *num.*20. *&* 22. Layman *dict. cap.* 14.*num.*6. Suarez *de legib. d.lib.*5. *cap* 8. *n.*4. & Salas *d. diſp.*15. *num.* 49. Vaſquez *de leg. diſput.* 174. Villalobos *d.tractat.*2. *diff.*26.*num.*4. Bonacina *d.*§. *num.*11. Reginaldus *d. lib.* 13. *num.* 284. Fagundez *in decalog. lib.*8. *cap.* 19. *num.*8. *&* 9. Filliucius *tom.* 1. *tractat.* 20. *cap.*7. *num.*126. *& tom.*2. *tract.*21. *cap. vlt. d. num.*423. *&* 424. *& tract* 40. *cap.*6. *num.* 159 Lezana *tom.*1. *cap.* 10. *num.*30. *& tom.*3.*v. pœna, num.*8. Peyrinis *de ſubdito tom.*1. *quæſt.*2.*cap.*2. §.21,*concl.*3. *& tom.*1 *priuil. in conſtit.*6. *Iuly* 11. *num.*19. Portel.*in dub. reg. v. lex, num.*6. Caſtrus Palaus *d p.*2. *num.* 3. *&* 5. Diana *p.*2. *tract.* 17. *reſolut.* 67. & Carolus Antonius Theſaurus *d. pœn. Eccleſ.d.p.*1. *cap.*24. *&* 30 & pro huius ſententiæ confirmatione faciunt tradita *ſupra numero* 32, 36. 40. *&* 41. Probatur ergo, quia hæc pœna ad ſui executionem exigit aliquam hominis actionem poſitiuam: ergo non habet locum in foro conſcientiæ niſi ſequuta ſententia ſaltem criminis declaratoria, iuxta tradita numeris citatis. Confirmatur, quia vt quis re, quam poſſidet, priuetur in pœnam criminis, oportet vt ſententia aliqua præcedat, cum natura abhorreat, vt idem ſit agens & patiens; ac proindè lex humana videretur nimis acerba, & ſupra humanas vires, ſi cogeret ad exequendam in ſe pœnam valdè grauem. Quare non cenſetur obligare cum tanto rigore, ſaltem niſi exprimat, vt in conſcientia ante omnem declaratoriam quis teneatur dimittere ius, quod habet, & rem, quam poſſidet ante omnem iudicis ſententiam criminis declaratoriam: Neque ideo verba illa legis, quod delinquens ipſo iure beneficium, vel officium amittat, ſunt ſuperflua, & carent effectu; nam vt *ſupra*, *num.*31. 45. *&* 49. notatum eſt, efficiunt vt ſtatim poſt ſententiam criminis declaratoriam pœna incurratur, & non requiratur ſententia condemnatoria pœnæ. Item illa verba *ipſo iure*, ſeu *ipſo facto amittant*, operantur ſicut in caſu confiſcationis, vt ſequuta ſententia criminis declaratoria retrotrahantur illius effectus ad diem comiſſi criminis; ita vt reſcindantur, & ipſo iure annullentur beneficia poſt crimen facta, reſcindantur omnia acta ipſo iure dicti beneficij, vel officij tanquam ex priuata auctoritate (nam quæ ex publica poteſtate, iuriſdictionis ſcilicet actu geſta ſunt, quamdiu delictum manſit occultum valent, nec ceſſant per declaratoriam ſubſequutam; nam ad valorem actuum publica poteſtate geſtorum tam in foro externo, quàm interno ſufficit beneficij, ſeu officij poſſeſſio, & titulus coloratus, iuxta Doctorum communem, & *l. Barbarius*, *ff. de off. Præſid.* de quo latè egi in tract. de tripl. iubil. priuilegio.) Item repetuntur omnes fructus beneficij à die commiſſi criminis percepti. Quæ omnia non haberent locum, ſi beneficij, ſeu officij amiſſio, ſeu priuatio non eſſet impoſita ipſo facto, ſed per iudicis ſententiam eſſet imponenda.

70 Dixi verò in propoſitione huius communis ſententiæ, *imo etiam titulum*; quia etſi cum lex dicit, *ipſo iure amittatur, vel vacet beneficium, aut officium*, delinquentes ante ſententiam criminis declaratoriam retineant quidem beneficij, vel officij poſſeſſionem & adminiſtrationem, propter tradita numero præcedenti. At verò amittere ſtatim ac delinquit titulum ipſum, vt non ſit amplius dominus beneficij, tradunt Leſſius *d. cap.* 22. *num.* 64. Azorius *d. q.*3. Filliucius *d. n.*159. Sanchez *d. diſp.*22.*num.*56. *& d. cap.*28. *num.*7. Suarez *de cenſuris diſp* 43. *ſect.*1. *num.*1. quatenus dicit hæreticum amittere beneficia ante ſententiam criminis declaratoriam, & pro hac eadem ſententia videntur allegari poſſe alij Doctores *ſupra numero* 45. *relati*, aſſerentes reum criminis læſæ maieſtatis Diuinæ, vel humanæ, cuius bona ipſo iure confiſcantur, amittere ante ſententiam dominium bonorum: & retinere ſolam poſſeſſionem, & adminiſtrationem. Hanc enim vim, vt ſtatim delinquens amittat titulum ipſum, videntur habere illa verba, *ipſo iure*, ſeu *ipſo facto beneficium vacet*, vel *amittatur.*

Nihilominus longè probabilius eſt, delinquentem retinere etiam titulum, & ipſum remanere Dominum beneficij, donec ſequatur ſententia criminis declaratoria; & ita ſentiunt Nauarrus *vbi ſupra, d.n.*8. Ioannes Valerius *d. diff.*10. *num.*2. *&* 9. Salas *d. ſect.* 3. *numero* 47. *verſic. petes*, Molina *d.diſp.*96. Vaſquez vbi *ſuprà*, *& diſp.*172.*numero* 10. Layman, Fagundez, & Palaus *locis citatis*, Carolus Antonius Theſaurus *locis citatis*, & idem ſentit Sanchez *dict. lib.*2. *ſum. cap.*26. *num.*32. *& d.lib.*6. *cap.*15. *num.*65. Et videtur ita ſentire etiam *d.dub.*23. & ita ſentiunt etiam alij, quos ad id refert Garzias *d. cap.*10. *num.*8. *&* 10. Et probatur ex dictis *ſupra*, *numero* 4. *& duobus ſequentibus.* Etenim primò priuatio, ſeu amiſſio tituli ipſo facto per legem impoſita, eſt pœna legalis, quæ non habet locum in foro conſcientiæ ante ſententiam ſaltem criminis declaratoriam, *vt ſuprà*, *numero* 44. dictum eſt; & maximè quia licet talis priuatio tituli, & dominij beneficij ſit priuatiua, quæ ſecundum ſe non egeat actione ſeu executione, quia tamen ad illam conſequi videtur beneficium, vel officium eſſe reſignandum ſuperiori, ſeu dimittendum, executioni mandari non poteſt abſque aliqua actione, & ita non incurritur ante omnem ſententiam declaratoriam. Secundò quia delinquens poteſt eodem modo vti beneficio, ſine de eo diſponere ſicut antea, & aliud tolli, *vt ſuprà*, *numero* 41. notatum eſt. Tertiò quia abſque amiſſione ipſius tituli ante ſententiam iudicis vis ſignificationis illorum verborum, *ipſo iure*, ſeu *ipſo facto*, *beneficium vacet*, ſeu *vacare cenſeatur*, vel *amittatur*, rectè ſaluatur per hoc quod non requiratur ſententia condemnatoria, aut declaratoria pœnæ, ſed tantum declaratoria criminis; & quod beneficium, ſeu officium maneat quaſi confiſcatum; quæ quaſi confiſcatio conſiſtit in illa retrotractione ſententiæ ad diem commiſſi criminis, *num.*69. *fine*, explicata, & hoc eſt titulum ſeu dominium remanere infirmum, & diminutum, quia reuocabile cum omnibus ſuis effectibus (qui non ſint actus poteſtatis publicæ & iuriſdictionis) à die commiſſi criminis per iudicis ſententiam. Quod non contingit, quando pœna priuationis beneficij & officij publici non eſt latæ ſententiæ, ſed ferendæ per iudicem, quæ debet eſſe condemnatoria pœnæ, & non retrotrahitur ad diem criminis commiſſi, ſed effectum ſortitur ſolum à die eiuſdem ſententiæ per iudicem prolatæ, vt oſtenſum eſt *ſuprà*, *num.* 45. *& tom.*2. *variar. moral. tit.*12. *num.*175. *&* 176. Et propter hæc dici poteſt, delinquentem ſecundum quid amittere titulum beneficij, ſeu officij; & ſi hac ratione, & propter prædicta Doctores prioris ſententiæ ſolum volunt titulum ipſum ſtatim amitti à delinquente, quæſtio erit de nomine; & fortè ita loquuti ſunt plures ex eiſdem. 71

Cæterum ſiue etiam titulus ipſe non amittatur, ſiue amittatur, & retineatur à delinquente poſſeſſio, & 72

adminiſtratio

adminiſtratio, nec tenetur dimittere beneficium aut officium ante iudicis ſententiam, vt præfata communis ſententia *n.49.* comprobata; licet eadem ſententia limitetur ab aliquibus, vt non procedat quando delictum eſt notorium. Ita Doctores *citati ſupra num.47.initio.* Carolus Antonius Theſaurus *de pœn.eccleſ.p.1.c.7. verſic. ſed tertia ſententia, & cap.28.verſic.media tamen ſententia;* id indicat Sanchez *d.diſp.citato num.56.* & pro hac eadem ſententia ſtare videntur Doctores, quos refert, & ſequitur Farinacius *de hæreſi d.q.189.numero 66.* aſſerentes ab hæretico ante ſententiam iudicis declaratoriam criminis amitti ius ſuperioritatis; & erga eum obligationes fidelitatis, & quaſcumque alias extingui, ſi hæreſis ſit notoria, vel etiam ſi ſit occulta, poſſit probari, & fuerit probata etiam ſine ſententia. Quare cum crimen eſt notorium iuxta præfatos Doctores (vt notat Theſaurus *d.verſic.ſed tertia ſententia*) ſubditi poſſunt ſuperiori reo criminis habentis annexam priuationem officij, & Prælaturæ, ſeu ſuperioritatis ipſo facto incurrendam denegare iura & obedientiam, & ſimiliter quando crimen eſt occultum, & probari poteſt, & ipſe ſubditus excipiens, & denegans iura id fecerit cum intentione recurrendi, & probandi coram iudice competente; quamuis ſi velint, poſſint reddere vſque ad declaratoriam, ſecus poſt declaratoriam, niſi quando ob nimiam potentiam ſuperioris cogerentur, non in contemptum clauium Eccleſiæ: ita alios allegans Farinacius *dict. numero 66.* & Theſaurus *dict. verſic. ſed tertia ſententia.*

73 Nihilominus aſſerendum eſt eandem ſententiam habere locum etiam, quando delictum eſſet notorium, ita vt nec tunc habens beneficium, vel officium reus criminis, quod irrogat priuationem beneficij, vel officij ipſo facto, non teneatur illud dimittere ante ſententiam, ſed retinet adhuc titulum, & dominium beneficij, vel illius poſſeſſionem, & adminiſtrationem tuta conſcientia, dum non datur ſententia criminis declaratoria. Ita Ioannes Valerus *d. diff. 20. n. 4. verſic.licet, & num.6.* allegans etiam Rodriquez *in explicatione* Bullæ Cruc.*in fine, circa Motum proprium prohibentem ingreſſum mulierum in monaſteria, n. 31. concl.5.* & Innocentium *in cap. Qualiter 2.n.10.fine, de Accuſat.* Graff. *deciſ. aur.p.1.cap.11.num.26.* Ita oportet ſentiant Doctores *relati ſuprà num. 47.* aſſerentes reum criminis habentis annexam ipſo facto confiſcationem bonorum, non amittere bonorum dominium, nec teneri illa tradere fiſco, licet crimen ſit notorium, dum non fertur ſententia criminis declaratoria. Ita etiam ſentiunt alij Doctores *ſuprà num.69.* allegati, dum indiſtinctè & abſolute dicunt delinquentem non teneri in conſcientia dimittere beneficium, aut officium ante iudicis ſententiam declaratoriam. Faciunt etiam Innocentius, Hoſtienſis, Ioannes Andreas, Io. de Anania, Felinus, & Zabarella *in cap. final. verbo, manifeſte, relati* à Farinacio *d.q.189.n.64.* & Sanchez *d. cap. 24. num.8.* indiſtinctè, & abſolute affirmantes requiri declaratoriam, vt obligationes tam fidelitatis, quàm aliæ quæcumque factæ ad fauorem hæretici extinguantur, & maneant liberi qui eas contraxerunt, ſeu fecerunt. Probatur ex traditis *ſuprà d. n.47.* ſcilicet, quia ſententia declaratoria non requiritur ſolum, vt conſtet de crimine, ſed etiam, vt per iudicem tanquam per cauſam particularem pœna legis vniuerſalis ſuum ſortiatur effectum; & quia iura imponentis priuationem beneficiorum, vel officiorum generaliter, & indiſtinctè loquantur, & ita æque de delictis publicis, & occultis; & conſequenter ſi non obligant ſecretum delinquentem ad dimittendum beneficium, vel officium; neque delinquentem, cuius crimen eſt notorium. Confirmatur, quia nec poſt ſententiam criminis declaratoriam ante executionem tenetur dimittere, vt infra probabitur.

Et ex his Ioannes Valerus ait inferri Priorem incidentem in aliquem caſum abolitionis, ſeu priuationis ipſo facto prioratus, etiamſi palam conſtet de crimine, non incurrere dictam pœnam donec per ſuperiorem declaretur, & conſequenter tuta conſcientia manere in eo, nec licere ſubditis illum expellere ab adminiſtratione, & poſt Valerum idem notant Diana *p. 2. tract.17. reſolut. 67. fine,* Samuellius *d. controuerſia 3.n.12.verſic. ſuperiorem alienium.* Quod eſt valde notandum à Religioſis, qui ſæpe ſimili prætextu conantur ſubtrahere obedientiam ſuis ſuperioribus delinquentibus propria authoritate, & ante omnem ſententiam contra Superiorem latam. Confirmat illationem Valerus arg.*cap.porrò, de diuortiis,* & ita in terminis docere Innocentium *vbi ſuprà,* & ita fuiſſe declaratum per FF. de Obſeruant. teſte Rodriquez *loco citato.* 74

Licet etiam plures limitent, eandem ſententiam non procedere quando lex ipſo facto priuans delinquentem beneficio, vel officio obtento dicat, *amittant,* vel *priuati ſint,* vel *vacet beneficium ipſo facto abſque alia declaratione,* vel *vlla alia monitione,* vt decernitur in *extrauaganti Ambitioſa,* contra Clericos beneficiatos, & Prælatos inferiores Epiſcopi bona eccleſiaſtica alienantes non ſeruata forma dictæ *extrauag.* & in *conſtitutione Sixti V. de habitu, & tonſura,* contra clericos obtinentes beneficia non deferentes habitum clericalem, & tonſuram elapſo termino eis præfixo. Et in *c.licet canon, de elect.in 6.* vbi beneficium parochiale obtinens, ſi infra annum ad Sacerdotium non promoueatur, ipſo iure abſque alia monitione priuatur beneficio, & in Conc. Lat. *ſeſſ.5.ſub Iulio,* vbi contra Cardinales Simoniacos in electione Papæ fertur pœna priuationis beneficiorum ſub hac forma, *eo ipſo abſque alia declaratione priuatus exiſtat.* Et in *motu proprio Pij V. contra Regulares* admittens intra clauſtra mulieres, ibi: *ſine alia declaratione.* Quia per illa verba abſque alia declaratione videtur S. Pontifex ſatis explicare, eſſe ſuæ mentis, vt pœna incurratur ante omnem iudicis ſententiam, & alioqui eadem verba, *ipſo facto,* addit, eſſent ſuperflua, & ſine effectu. Ita Rodriquez *loco ſuprà num.73. citato.* Molina *de iuſtitia tom.1. d.diſp.96. verſic. quod attinet.* Syluester, Corduba, Azorius, Sayrus, Suarez, Bonacina *locis ſupra, num. 50. relatis,* Leſſius *lib.2.cap.29.num.63.* Fagundez *d. cap.29. num.22.* & alij à Garzia *de benefic.p.11.cap.10. n.13.* & Sanchez *lib.2.ſum.cap.22.num.19. relati.* 75

Attamen eandem communem etiam tunc procedere, & eo pariter caſu non teneri delinquentem dimittere beneficium, vel officium ante ſententiam iudicis, tenendum eſt. Et ita aſſerunt Couarruuias, Nauarrus, Ioannes Valerus, Henriquez, Leſſius, Sanchez *locis ſuprà n.51.relatis,* idem Sanchez *citato lib.2. opuſc.moral.cap.2. dub.24. num. 2.* Salas *diſp.16.de legib. num.46.* Vaſquez *de leg.diſp. 178. cap.4. num. 25.* Palaus *tom.1.tract.3.diſput.2.punct.3.§.2.num.10.* Zerola, Vega, Quaranta, Proſper de Auguſtino *relati* à Garzia *dict. cap 10. num.14.* alij ab eodem Garzia *num.31.32.& 33. relati;* & Lezana, Peyrinis, ac Diana *locis ſuprà numero 59.citatis.* Mexia relatus à Sanchez *dict. dub. 24. & alij* quos ego allego *tom.3. mor. var. tit. 6. num. 564.* loquentes in terminis *dicta Extrauag. Ambitioſa.* Probatur ex traditis ſuprà *n.51.* ſcilicet quia illa verba rectè poſſunt explicari, quod nulla requiratur ſententia declaratoria pœnæ, benè tamen criminis; & quia non eſt omnino certum, cum pœna ipſo facto incurrenda impoſita eſt à lege, non requiri condemnatoriam, & declaratoriam pœnæ. Et quia lex potuit excludere expreſſe ſententiam pœnæ declaratoriam ad maiorem claritatem, & firmitatem. Deinque ita conſuetudine receptum eſt, vt tradunt præfati DD. 76

77 Quin (quo magis extenſio communis concluſionis *numero præcedenti, & n.73.* poſita confirmetur) neque etiam lata ſententia declaratoria criminis, & etiam pœnæ tenetur delinquens dimittere ſtatim beneficium, aut officium, ſed poteſt retinere, donec iudex exequatur, ſeu illi præcipiat, vt dimittat; ita in his terminis Sanchez *d.lib.*24. *num.*2. Theſaurus *dict. cap.*27. *q* 3. & faciunt omnes Doctores *ſuprà num.* 53. *relati*, & alij relati à Garzia *d. cap.*10. *num.*16. Aſſerentes hæreticum etiam poſt ſententiam latam non teneri ſtatim illam exequi, & ſe ſpoliare bonis, tradendo illa fiſco, ſed poſſe expectare iudicis executionem; idque confirmant tradita eodem *num.* 53. Et præſertim facit illa ratio, quod cùm pœna conſiſtat in paſſione, non tenetur quis ipſam ſibi inferre, ſed ſat eſt ſi iudici exequenti pareat; & nimis durum eſt, vt Reus ſeipſum ſpoliet bonis ſuis, ſitque ſuæ pœnæ executor, vt *citato numero* 55. notatum eſt.

Et quamuis aliqui ex allegatis pro communi ſententia velint in conſcientia amitti beneficium, ſi lex dicat *ipſo iure vacet*, hoc tamen etiam non eſt admittendum, vt probant tradita *infrà numero* 183. *&* 140.

78 Inſuper eadem communis ſententia ſuprà *num.* 69. poſita, & approbata procedit etiamſi delinquens delatus eſſet ad forum externum, & legitimè interrogatus à iudice veritatem negaſſet, & abſolutus eſſet ob eius inficiationem; vel ſi condemnatus iniuſtè appellaſſet, & à iudice ſecundæ inſtantiæ abſolutus eſſet; ita procul dubio Doctores ſuprà *n.*60. relati, & confirmatur ex ibidem traditis.

Habens beneficium reus criminis irrogantis ipſo facto beneficij priuationem, facit fructus ſuos, & tuta conſcientia retinet donec beneficio priuetur, poſt verò ſententiam declaratoriam, & executionem iudicis tenetur reſtituere fructus perceptos à die commiſſi criminis. Et quid ſi veniat priuandus beneficio per ſententiam iudicis.

Ex dictis inferuntur ſequentia corollaria.

Primò, infertur, beneficiarium committentem cri-
79 men, quod irrogat priuationem beneficij ipſo facto, tuta conſcientia percipere, & retinere fructus beneficij vti ſuos ante declaratoriam, & dum non priuatur beneficio, cùm, vt dictum eſt, non amittat titulum ante declaratoriam, & ita facit fructus ſuos: ita in terminis Ioannes Valerus *v. pœna, d. diff.* 20. *n.*6. *verſic. ſecundò infertur.* Sanchez *lib.*2. *ſum. cap.*26. *n.*10. Fagundez *in decalog. lib.*8. *d. cap.*29. *num.*8. Carolus Antonius Theſaurus de *pœn. eccleſ. p.*1. *cap.*30. *verſic. Amplia ſecundò.* Et idem oportet ſentiant Doctores *num.* 11. *relati.* Contrarium, & etiam ante declaratoriam talem beneficiarium delinquentem non facere fructus ſuos, & teneri illos reſtituere, tenet Azorius *p.*1. *lib.*5. *cap.*8. *citata q.* 3. quod tenuiſſe etiam Ludouicum Gomez *cap.*1. *num.* 9. *de reſcriptis*, teſtatur Sanchez *d. num.* 10. Motus eſt Azorius, quòd licet ſit poſſeſſor bonæ fidei etiam commiſſo delicto, tamen ſtatim amittit titulum, fructus autem ſine titulo non acquiruntur, & ſicut hoc locum habet cum initio titulus non acquiritus, ita cum ob crimen titulus amittitur. Sed iam probatum eſt, non amittere titulum ante declaratoriam; verùm dato etiam quod ſtatim amiſerit titulum, Sanchez *d. num.* 10. *aſſerit*, cum ante declaratoriam retineat iuſtè poſſeſſionem, adhuc etiam facere fructus ſuos, & illos non teneri reſtituere, niſi poſt declaratoriam, dicitque non eſſe ſimile, quando initio titulus fuit nullus; quia tunc nec titulus, nec poſſeſſio iuuant tanquam minùs legitima; at quando poſtea titulus ob crimen amittitur, manet legitima poſſeſſio, ac iuſtè retenta vſque ad ſententiam; quæ ſufficit ad fructus acquirendos; ſicut quando ab initio non acquiritus dominium alicuius rei, eſt ſtatim reſtituenda: at quando ſemel acquiſitum deperditur per hæreſim, aut aliud crimen, ligitimæ poſſeſſionis retentio vſque ad ſententiam excuſat à reſtitutione. Lata igitur ſententia declaratoria reus criminis habentis ipſo iure annexam beneficij priuationem, non ſolum priuatur beneficio, ſed etiam fructibus à die commiſſi criminis perceptis, quos propterea iudice exequente, vel præcipiente tenetur reſtituere, vt dictum eſt *ſuprà numero* 69. *fine*, & tradunt Couarruuias, Molina *locis eodem num.* 69. *citatis*, Sanchez *d. num.* 10. Theſaurus *vbi ſuprà*, & alij etiam Doctores *alij relati ab eodem* Sanchez, *præſertim* Diaz *in praxi crim. cap.*134. *numero* 5. *fine in nouiſſima editione.* Quod non euenit quando beneficiarius delinquens non eſt à lege ipſo iure beneficio priuatus, ſed priuandus venit per iudicis ſententiam à die criminis commiſſi perceptis: ſed amittit poſt ſententiam perceptos extantes, vel non extantes, vt tradunt Felinus *in d. cap. de quarto, de præſcriptionibus*, Cardinalis, & Corneus *allegati* à Diaz, & colligitur ex Couarruuia, Molina, Sanchez *locis citatis*, & ferè ex omnibus aliis Doctoribus *d. num.* 69. *relatis*, Quamuis idem Diaz *d. cap.* 134. *citato num.* 54. & Ioannes Valerus *d. diff.* 29. *n.*7. poſt Paulum de Caſtro, Burgos de Paz, Clarum, Flaminium, Pariſium, & plures alios ab eodem Diaz ad id relatos teneant (dicentes eſſe communem opinionem) etiam quando beneficiarius delinquens non eſt ipſo iure priuatus, ſed venit priuandus, ſeu priuari poteſt beneficio per iudicis ſententiam, poſſe per iudicem condemnari ad reſtituendum fructus à die commiſſi delicti perceptos, vel quos percipere potuit, ſiue extent, ſiue conſumpti ſint, ſiue effectus ſit locupletior, ſiue non, & facta dicta condemnatione teneri prædictos omnes fructus reſtituere; eo quod (inquit Valerus) licet reus hoc caſu non ſit beneficio priuatus ipſo iure, ſed per ſententiam debeat priuari, & ſic habere interim ius in beneficio, quia tamen fiſcus quæſitum à die commiſſi criminis contra eum, vt poſſit eum priuari facere, videtur eſſe in mala fide; & debet condemnari ad reſtitutionem fructuum à die commiſſi criminis perceptorum, & percipiendorum, & tam extantium quàm conſumptorum: quod ſi non fuerit condemnatus expreſſe ad illos fructus reſtituendos, tunc, ait Valerus, non tenetur illos in conſcientia reſtituere.

At hæc ſententia nullo modo placet, nec videtur 80
admittenda, quia iuxta eam nulla eſſet differentia inter committentem crimen habens ipſo iure annexam priuationem beneficij, & inter eum, qui veniat priuandus per ſententiam, quoad ad reſtitutionem fructuum, quod eſt contra Gloſſam *in Auth. de inceſt. nupt.* §. 1. *coll.* 2. *v. imminere, fine*; & videtur etiam contra alios Doctores communiter aſſerentes, quando pœna priuationis bonorum eſt impoſita delinquenti, ipſo iure habere locum retrotractionem ſententiæ ad diem criminis, non verò quando pœna non eſt latæ ſententiæ, ſed per iudicem ferendæ. Quo etiam caſu delinquens eſt in bona fide, non in mala, ſaltem donec iudicium contra ipſum ſuper crimine commiſſo non inchoëtur.

Aduertit autem Sanchez *d. cap.* 26. *n.* 11. & poſt 81
eum Theſaurus *loco citato*, quod beneficiarius præfatus delinquens poſt latam ſententiam criminis declaratoriam, poterit retinere aliquid pro compenſatione ſeruitutis, & laborum Eccleſiæ ante ſententiam exhibitorum, niſi in pœnam iniquæ adminiſtrationis

ſtrationis illis priuaretur in ſententia, & niſi eſſet priuatus beneficio ob hæreſin, quia vniuerſa bona hæretici publicantur, inter quæ computantur fructus illi miniſterio debiti. Et etiam Diaz, & Valerus retenta illorum ſententia, dicunt illam non procedere in clerico delinquente priuando per iudicem beneficio qui perſeueranter inſeruierit beneficio; nam cum tali æquitas ſuadere videtur, vt à die tantùm propoſitæ accuſationis, vel formatæ inquiſitionis condemnetur, & non à die commiſſi criminis, quia non tenebatur dimittere beneficium, nec prodere ſeipſum. Id autem intelligit Valerus de fructibus conſumptis, non de extantibus, etiamſi ſeruierit, ad horum enim etiam ante formatam inquiſitionem perceptorum reſtitutionem ait fore condemnandum reum.

Idem beneficiarius talis criminis reus ante declaratoriam an poſſit renunciare ſeu reſignare validè beneficium.

82 Secundò infertur, eundem beneficiarium criminis, quod ipſo facto priuat beneficio, ante declaratoriam criminis poſſe validè renuntiare, ſeu reſignare beneficium, ita vt is, in cuius fauorem reſignat verè acquirat ius, vt Sanchez *d. cap.26. n.9.* poſt Azorium *p.1. lib.8. cap.13. quæſt.8.* & Theſaurus *d. cap.30. verſic.* Amplia tertiò. Lata tamen ſententia declaratoria criminis, eius effectus retrotrahitur vſque ad diem criminis commiſſi, & omninò reſcinditur reſignatio, redditúrque nullius momenti, ac ſi non fuiſſet facta, vt etiam præfati Doctores. Qua de cauſa Ioannes Valerus *d. diff.* 20. *num.*8. Felinus *in cap. in noſtra, cap.38. de reſcriptis*, Diaz Salzedo, & Penna à Sanchez *d. num. 9. relati*, dixerunt quando pœna priuationis beneficij eſt ipſo iure impoſita, delinquentem non poſſe etiam ante ſententiam renunciare beneficio, & ſi renunciet, eſſe nullius momenti, quod & Ego *tom.2. mor. var. tit.12. num.*177. dixi poſt Valerum, quia in foro externo talis renunciatio eſt nullius momenti, propter retrotractionem ſententiæ ad diem criminis commiſſi; ſecus eſt quando pœna priuationis non eſt ipſo iure impoſita, vt latè Valerus *d. num.*8.

Eiuſdem beneficiarij delinquentis beneficium, an eo non vocato, & ante ſententiam criminis declaratoriam poſſit impetrari.

83 Tertiò inferunt Sanchez *d. cap.26. n.12.* & poſt eum Theſaurus *d. cap.30. verſic. Amplia vt*, beneficium delinquentis, qui in pœnam ipſo iure beneficio priuatur, poſſe eo non vocato, & nulla expectata ſententia criminis declaratoria impetrari tanquam vacans; quod idem tradunt Garzias *d. cap.* 10. *n.23.* Flam. Pariſius *de reſign. benef. q.1. n.33. &* 37. & Fillliucius *tract.21. cap.7. n.216.* id colligentes ex *cap. licet Epiſcopus, de præbendis, & dignitatibus in 6.* Vbi deciditur beneficium illius, qui iam adeptus eſt aliud incompatibile, rectè conferri poſſe irrequiſito poſſeſſore; licet poſſeſſio impetranti non poſſit dari, non vocato eodem poſſeſſore. Quam deciſionem extendi ad omnes caſus, in quibus inducitur beneficij priuatio ipſo iure, tradidere Gloſſa *ibi, verbo Te non vocato*, & plures alij à Sanchez, & Garzia *allegati*, propterea aſſerentes delinquentem non poſſe priuari poſſeſſione non vocatum, ſeu inauditum. Et hoc corollarium caret difficultate, ſuppoſito quod titulus beneficij amittatur ſtatim, ac crimen committitur, quia ſic omninò vacat etiam ante ſententiam, & ita poteſt impetrari. At ſuppoſita alia ſententia magis communi, quod titulus maneat penes delinquentem, donec ſequutà fuerit ſententia declaratoria, non caret difficultate; ac proindè Lupus *allegatione 78. ad q. 9. verſic. imò etiamſi ſeruerint*; & Lancellottus *de attentatis cap.5. n.36.* à Garzia *d. cap.10. n.36. relati*, tenent vt poſſit beneficium impetrari, ſeu alteri conferri, requiri ſententiam declaratoriam priuationis. Verum cum à die commiſſi criminis beneficium remaneat quaſi confiſcatum, vt *ſuprà num.71.* dictum eſt, & ſententia declaratoria retrotrahatur ad eundem diem commiſſi criminis, non videtur recedendum à priori ſententia, quod poſſit validè ante dictam ſententiam impetrari; & ſolùm poſſeſſio non poſſit alteri conferri delinquente non vocato, iuxta diſpoſitionem *d. cap. licet Epiſcopus.*

Penſionis Eccleſiaſticæ priuatio ipſo facto à lege impoſita, an ante declaratoriam criminis à delinquente incurratur.

Quartò infertur, pœnam priuationis penſionis Eccleſiaſticis ipſo iure ſtatutam non habere locum in foro conſcientiæ ante ſententiam criminis declaratoriam, & interim donec declaratoria feratur, poſſe delinquentem percipere penſiones. Ratio eſt, quia eſt pœna priuatiua iure quæſito & poſſeſſo; & quia penſio eſt ius percipiendi fructus ex beneficio, & ſic titulus ſpiritualis. Vt Nauarrus *conſil.63. de Simonia*; & ideo cum ſit quid acceſſorium beneficio, & pars beneficij, iudicatur ſicut beneficium in materia priuationis, vt Sanchez *d. lib.2. ſumm. cap.28. n.36. circa medium.* Corollarium probant omnia tradita *ſuprà, num.69. & 71.* & etiam eſt de mente Doctorum, qui ibi allegantur; & tenet in terminis Ledeſma *in ſumm. p.2. tract.7. cap. 2. concl.* 14. quem ad id refert, & ſequitur Carolus Antonius Theſaurus *de pœn. eccleſ. p.1. cap.31. quæſito* 1. Quamuis Garzias *p.1. cap.5. num.*14. innixus ſuo fundamento *ſupra num.* 68. adducto teneat hanc pœnam ligare delinquentem in foro conſcientiæ ante declaratoriam; & quia etiam non requirit factum hominis ad ſui integram executionem, ſeu conſummationem. 84

Priuatio Collegij, & eiuſdem collegij priuilegiorum, ac bonorum per collegij ſtatutum ipſo facto impoſita collegæ tale delictum committenti, an in foro conſcientiæ incurratur ante declaratoriam criminis.

Quintò infertur, quid dicendum ſit de Collega, ſeu municipe admiſſo ad Collegium, vel municipium, in quo viget ſtatutum, vt ſi Collega, vel municeps tale delictum commiſerit, ſit ipſo facto priuatus Collegio, & Collegij priuilegiis, & obligatus ſit reſtituere quidquid à Collegio acceperit, an in foro conſcientiæ ante iudicis ſententiam teneatur relinquere Collegium, & accepta reſtituere; etſi enim aliqui affirmarunt, quia Collegia, Priuilegia, & bona Collegij videntur conceſſa ſub illa conditione, & ſub ea ab ingredientibus acceptari, quæ proinde non adimpleta teneri non poſſunt. Ita Sotus *lib.1. de iuſtit. q.6. art.6. ad* 4. B. Medina 1.2. *q.96. art.4. dub.2. ad* 4. Saytus *lib.2. clau. cap.9. n.39.* Salas *de legib. diſp.15. ſect.3. num.51.* Reginaldus *lib.13. n.276.* & Garzias *de benef. p.11. c.10. num.* 36. 85

Nihilominus alij ex allegatis *n. 69.* pro ſententia communi ibidem tradita negant teneri perſiſtere, & reſtituere ante latam ſententiam, niſi aliunde apertè conſtet mentem inſtitutoris Collegij fuiſſe, vt nulla expectata ſententia Collegium amitteret. Ita Nauarrus *in man. c.23. n.63.* Molina *d. diſp.96. verſic. de Collega*, Azorius *p.1. d. lib.5. c.8. q. vlt.* Vaſq. *de legib. diſp.173. c.1.* 86

Bonacina

Bonacina *d.§.2.n.* 26. Fagundez *d. cap.* 19. *n.*8. & Caſtrus Palaus *d.punct.*2. *n.*4. Ratio eſt, quia receptio ad Collegium non eſt conditionalis, ſed abſoluta, & illa amiſſio Collegij, priuatio priuilegij, & bonorum Collegij, cùm priuet acquiſitis, non acquirendis, eſt propriè pœna, per tradita à Sanchez *de matr. lib.* 8. *diſput.*21. *n.*77. *ad fin.* Quare niſi contrarium conſtet de mente eorum, qui ſtatuta ſuorum Collegiorum condiderunt, metienda eſt regulis aliarum pœnarum legalium temporalium, quæ non incurruntur in foro conſcientiæ ante iudicis ſententiam, vt *d. n.*69. probatum eſt.

Pœna priuationis fructuum percipiendorum ex beneficiis, vel penſionibus Eccleſiaſticis impoſita ipſo iure taliter delinquenti an incurratur in foro conſcientiæ ante declaratoriam.

87 Sextò ex prædictis ad probandam eandem communem ſententiam, *num.* 69. poſitam, infertur pœnam priuationis fructuum ex beneficiis, vel penſionibus percipiendorum ipſo facto à lege Eccleſiaſtica impoſitam ipſo iure incurrendam, ſi illis verbis *ipſo facto*, nil aliud addatur oſtendens priuationem ligare in conſcientia ſtatim ac contra legem peccatur, non incurri in foro conſcientiæ ante declaratoriam. Eſt enim pœna temporalis, & priuatiua iuris quæſiti, & poſſeſſi; quæ non obligat in conſcientia ante declaratoriam, vt *d. num.* 69. probatum eſt, & tradunt Doctores ibidem citati. Et in his Nauarrus, Manuel à Sanchez *lib.*2.*ſum.cap.*5.*num.*2.*relati*; ibidem Sanchez *ibidem* Suarez *de cenſur.diſp.*23.*ſect.* 4. *n.*7.*fine*, & Theſaurus *de pœn. Eccleſ. p.*1.*cap.*23. *quæſt.*1. & Doctores mox *allegandi*.

Quare licet in concilio Tridentino *ſeſſ.*25.*cap.*14.*de reform.* decernatur, quod Clerici concubinarij à ſuperioribus moniti, vt à mulieribus concubinis, & aliis ſuſpectis abſtineant, non ſe abſtinuerint, ſint ipſo facto priuati tertia parte fructuum, obuentionum ac prouentuum beneficiorum ſuorum quorumcumque, & penſionum; quia tamen non adduntur alia verba ſignificantia obligationem in conſcientia, talem pœnam etſi latæ ſententiæ non obligare in conſcientia ante declaratoriam, vel condemnatoriam tradunt Farinacius *in prax. crim tom.*4. *quæſt.*136. *n.*66. *fine*, Garzias *de benef.p.*11.*c.*10. *n.*190. & Carolus Ant. Theſaurus *de pœn Eccleſ.p.*1. *v. concubinarius*; lata autem declaratoria eius effectus quoad reſtitutionem eorundem fructuum retrotrahatur ad tempus delicti. Ita Farinacius, & conſtat ex dictis *ſuprà d.n.*69.*& ſeqq.*

Quandónam pœna priuationis bonorum, beneficiorum, officiorum, vel fructuum beneficij in foro conſcientiæ incurratur ante iudicis ſententiam; & ex quibus verbis id colligatur.

88 Reſtat modo examinare, quæ ſint verba, quæ addita illis verbis, *ipſo facto*, vel *ipſo iure*, vel ſe ipſis, ſignificant mentem, & voluntatem legiſlatoris eſſe, vt pœna temporalis priuationis beneficiorum, vel officiorum, vel fructuum, vel aliorum bonorum incurratur, & obliget legis violatorem in conſcientia, nulla expectata iudicis ſententia.

Et imprimis pœna legalis quælibet obligat in conſcientia, ante ſententiam, quando alioqui foret inutilis, vt *ſuprà n.* 26. dictum eſt.

Secundò, ſi in lege pœnali addatur, ſeu dicatur delinquentem teneri in conſcientia dimittere bona vel beneficium, vel reſtituere fructus, tunc legem pœnalem obligare ad pœnam ante omnem iudicis ſententiam, tradunt Couarruuias *de ſponſ. p.* 2. *cap.* 6. *§.*4.*num.*10.*verſic. Tertiò*, Sanchez *lib.*2.*ſum.cap.*5.*n.*10. Leſſius *de iuſtit. lib.*2.*cap.*29.*num.*63. Fagundez *in decalog.tom.*2.*lib.*8.*cap.*29.*num.*13. Bonacina *de legib. diſp.* 1. *quæſt.*1 *punct.*7.*§* 2.*numero* 13. & alij mox *allegandi*; clarius enim non poteſt exprimi mens, & voluntas legiſlatoris obligandi non expectata iudicis ſententia. Quare hoc certum eſt, quamuis Couarruuias dicat cautè à legibus eſſe hoc ſtatutum.

An beneficia curata, &c. habentes ob non reſidentiam in foro conſcientiæ, amittant fructus beneficiorum.

Hinc cum concilium Tridentinum *ſeſſ.*24. *cap.*1. *de reform.* contra Clericos habentes beneficia curata, vel Canonicatus, dignitates, præbendas, aut portiones in Eccleſiis Cathedralibus, vel collegiatis, ſi vltra tempus ibi permiſſum non reſederint, ſed abfuerint abſque legitima cauſa per Epiſcopum approbata, ſtatuat pœnam priuationis fructuum per hæc verba; *Statuit Sancta Synodus eum pro rata temporis abſentia fructus ſuos non facere, nec tuta conſcientia alia etiam declaratione non ſequuta illos ſibi detinere poſſe, ſed teneri fabricæ Eccleſiæ, aut pauperibus loci erogare.* Et vi huius decreti non reſidentem teneri reſtituere fructus ante vllam ſententiam tradunt Sanchez *loco citato*. Couarruuias *var.lib.*3.*cap.*13. Auguſtinus Barboſa *collectan. ad cap.*1.*Trid.*18.*& de offic.Parochi cap.*8.*num.*69. Villalobos *part.*1.*tract.*2.*diff.*26.*n.*13.*ad* 6. Azorius *p.*2.*lib.*7.*q.*2. Sanctarellus *var.q.*4.*n.*4. Carolus Anton. Theſaurus *de pœn.eccl p.*2 *v. Reſidentia Epiſcopi, cap.*1. *verſic. Secundò*, & plures alij *relati* à Barboſa, & Sanctarello. Qui addit ante Trident. non fuiſſe talem obligationem reſtituendi fructus ante iudicis ſententiam, iuxta Syluestrum *v.Clericus* 4.*quæſt.*23.*num.*16. & Roſellam *v.eodem, numero* 23. quam etiam probabilem dicit Azorius *dict. cap.* 9.6. eo quod iure communi non reperiatur hanc pœnam ante iudicis ſententiam eſſe ſoluendam, & pœnæ reſtringi debeant, non laxari, *cap. odia, de reg. iur.in* 6. 85

Beneficiarij omittentes horas canonicas an fructus beneficiorum reſtituere teneantur ante omnem ſententiam.

Sed quid ſi lex non habeat illa verba, *in conſcientia*, ſed dicat, *non faciat fructus ſuos, & eos tanquam iniuſtè perceptos teneatur reſtituere*; qualibus verbis Concilium Lateranenſe ſub Leone X. *ſeſſ.*9.*§.ſtatuimus*, & Pius V. *in ſuo Motu proprio* incipiente *ex primo Lateranenſi, edito* 12. *Calend. Octobr.* 1571. *relatus* à Nauarro *in man.cap.*25.*numero* 122. & à Palao *tom.*2. *tr.*7. *diſp.* 2. *n.* 1. decreuit pœnam reſtitutionis fructuum iuxta diſpoſitionem, de qua in *d. motu, contra beneficiarios*, abſque legitimo impedimento non recitantes diuinum officium; ita enim dicitur: *Beneficiorum ſuorum fructus non faciant ſuos pro rata omiſſionis officij, & temporis, ſed eos tanquam iniuſtè perceptos in fabricas huiuſmodi beneficiorum eleemoſynas erogare teneantur.* Hoc caſu etiã licet non ſint illa verba *in conſcientia*, beneficiarium omittentem culpabiliter officium diuinum ex vi legis obligari in conſcientia ad reſtitutionem fructuum ante iudicis ſententiam, affirmant communiter Doctores. Ita Sanchez *loco ſuprà citato*. Nauarrus *vbi ſuprà*, P. Nauarrus *de reſtitut. lib.*2. *cap.*2. *n.*195. Paulus Squillantes *de oblig.cler.p.*1.*num.*2. Garzias *de benefic.parte* 5. *cap.*1.*numero* 33.*& duob.ſequentibus*, Auguſtinus Barboſa *de Parocho cap.*10. Leſſius *lib.*2.*cap.*34.*num.*182.*&* 183. 90

Suarez

Suarez *lib 4.de horis canonicis,cap.* 20. *num.* 1. Bonacina *loco ſupra num.* 88. *citato*. Carolus Antonius Theſaurus *de pœn. Eccleſ. p.* 2. *v Hora canonica,c.* 1. *verſic. item*, Villalobos *p.* 1. *tract.* 2. *diff.* 26. *n.* 13. *ad* 16. Caſtrus Palaus *d.p.* 7. *n.* 10. Alij à Barboſa, Garzia, Theſauto, & Palao relati, & alij recentiores communiter. Dum enim decernitur fructus eſſe reſtituendos tanquam iniuſtè perceptos, lex ſatis clarè oſtendit, obligationem reſtituendi eſſe ante omnem iudicis ſententiam, quaſi beneficiarius non acquirat abſolutum dominium (lege id impediente) etiam fructuum perceptorum, niſi poſtquam officium tempori illi correſpondens recitauerit, vel abſque culpa omiſerit; ſiue Eccleſia id ſtatuerit priuando eos beneficiarios fructibus, eorumque abſoluto dominio, qui diuinum officium omiſerint per modum legis pœnalis in pœnam, & vindictam peccati, quod Eccleſia poteſt facere, vt conſtat ex traditis *ſuprà n.* 29. & ita ſtatuiſſe cenſent Sanchez, & Garzias *locis citatis*; ſiue per modum oneris, & conditionis impoſitæ beneficiis, vt qui illa habet, non poſſit fructus abſolutè ſuos facere, ſi culpabiliter preces horarias omittat. Quod etiam citra dubium ſtatuere poteſt Eccleſia; & ita ſtatuiſſe in hoc caſu aiunt Leſſius, Suarez, Theſaurus, Palaus *locis citatis*, & alij ab iiſdem Palao, Theſauro, & Garzia *relati*. Quare non ſunt audiendi Medina *in ſum. lib.* 11. *cap.* 14. §. 11. Ludouicus Lopez *tom.* 1. *Inſtruct. cap.* 45. & *tom.* 2. *cap.* 105. Volentes præfatam Pij V. Conſtitutionem tanquam pœnalem in foro conſcientiæ non obligare in conſcientia ad præfatam reſtitutionem fructuum, niſi quando id iudex mandauerit; quod etiam tenuiſſe Corradum teſtatur Garzias *d. n.* 2. Et certè ſi ad reſtitutionem in conſcientia foret expectanda iudicis ſententia, talis pœna foret omnino inutilis, cum omiſſio vt plurimùm ſit ſecreta, & improbabilis in foro externo; pœna autem legalis habet locum in foro conſcientiæ ante ſententiam, quando alioqui eſſet omnino inutilis, vt *ſuprà* dictum eſt.

Prouiſi de beneficiis, quibus animarum cura eſt annexa, ob omiſſam fidei publicam profeſſionem, an ad beneficiorum fructuum reſtitutionem teneantur in conſcientia ante iudicis ſententiam.

91 Quid verò ſi lex tantùm dicat, non faciant fructus ſuos. Talis eſt lex Tridentini *ſeſſ.* 24. *cap.* 12. *de reform.* vbi decernitur, vt prouiſi de beneficiis habentibus curam animarum, teneantur à die adeptæ poſſeſſionis ad minus intra duos menſes in manibus ipſius Epiſcopi, vel eo impedito, coram Generali eius Vicario orthodoxæ fidei publicam profeſſionem fidei facere, & in Romanæ Eccleſiæ obedientia ſe permanſuros iurent, & Prouiſi de Canonicatibus, & dignitatibus in Eccleſiis Cathedralibus, non ſolum coram Epiſcopo, vel eius officiali, ſed etiam in Capitulo idem facere teneantur; alioqui (ſubdit Concilium) *prædicti omnes Prouiſi fructus non faciant ſuos, nec illis poſſeſſio ſuffragetur.* Per hanc ergo formam verborum induci obligationem in foro conſcientiæ, & prouiſum ob non factam profeſſionem intra illud bimeſtre teneri reſtituere fructus, nulla expectata ſententia, affirmant P. Ledeſma 2. *p. ſum. tract.* 1, *cap.* 4. *poſt* 18. *concl.* Azorius *p.* 1. *lib.* 7. *cap.* 2. *q.* 1. *verſic. quæres an ob profeſſionem*, Garzias *de benefic. p.* 3. *cap.* 3. *num.* 35. Vgolinus *de poteſt. Epiſc. c.* 50. §. 16. *num.* 4. Ricciullus *de iure perſonarum lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 43. Palaus Squillantes *de obl. Cler. p.* 1. *num.* 98. Layman *lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 14. *numero* 5. & Carolus Antonius Theſaurus *de pœn. Eccleſ. p.* 2. *v. fidei profeſſio, cap.* 1. *verſ. limitant etiam*, & indicat Leſſius *d. cap.* 34. *numero* 183. Probant Ledeſma, & Theſaurus; quod non ſit lex, ſiue priuatio purè pœnalis; ſed conuentionalis, & non priuans iure perfectè acquiſito, ſed ſuo modo illo emittendi profeſſionem; ſed Garzias putat eſſe pœnalem, de quo hîc eſt quæſtio, & ſuppoſito eſſe legem, ſeu priuationem pœnalem: Probatur, quia dum Tridentinum dicit quod fructus non faciat ſuos, manifeſtè impedit dominium, & acquiſitionem fructuum; quod etiam magis confirmatur, dum ſubditur poſſeſſionem non ſuffragari; nam ſi non poſſiderent, nullatenus acquirerent fructus: ergo Concilium ad eorum tanquam rei alienæ reſtitutionem obligat in conſcientia.

Verùm licet hoc ſit probabile, contrarium tamen, & non teneri reſtituere, ſeu non obligari ad reſtituendum in foro conſcientiæ, niſi poſt ſententiam condemnatoriam, tenent Nauarrus *lib.* 1. *conſil.* 3. *de ſum. Trin. in* 1. *edit.* & *conſil.* 12. *n.* 1. *de iureiur. in* 2. *edit.* Rodriquez *qq. reg. tom.* 2. *q.* 72. *art.* 3. Sanchez *lib.* 2. *ſum. c.* 5 *citato n.* 20. Auguſtinus Barboſa *de poteſt. Epiſc. alleg.* 61. *n.* 38. & *collect. ad d. cap.* 12. *Trid. c.* 33. Trullench *in decalog. lib.* 1. *cap.* 1. *dub.* 8. *n* 8. & Caſtrus Palaus *tom.* 1. *tract.* 4. *diſp.* 1. *puncto* 19. Nituntur, quia decretum eſt pœnale, & priuans iure quæſito, ac proindè licet irroget pœnam ipſo iure, non obligat in conſcientiæ foro, cum tam expreſſè, & in dubio lex pœnalis benigniùs, quoad fieri poſſit, interpretanda eſt. Decretum ergo illud ſicut poteſt, ita debet interpretari, vt non faciat fructus ſuos, neque poſſeſſio ſuffragetur ad illos retinendos ſecuta ſententia declaratoria. Confirmatur cum Sanchez ex traditis *ſuprà num.* 89. & 90. in duobus enim caſibus, de quibus in dictis numeris, volens Concilium obligare in foro conſcientiæ ad reſtitutionem ante iudicis declaratoriam, vel condemnatoriam, illis verbis, *fructus non faciant ſuos*, addidit alia verba: *Nec tuta conſcientia etiam declaratione non ſecuta detinere poſſe, vt d. cap.* 2. *ſeſſ.* 33. *de reform.* Et alia, *ſed eos tanquam iniuſtè perceptos in pauperum eleemoſynas erogare teneantur.* Cum ergo *d. c.* 12. Tridentini adhibuerit ſolum illa verba, *fructus non faciant ſuos*, ſignum eſt voluiſſe, vt ſolum poſt ſententiam intelligantur fructus eſſe reſtituendos. Et ita non obſtant adducta in contrarium. 92

Epiſcopi, & alij Prælati à Sede Apoſtolica ad Eccleſiarum, & Monaſteriorum regimen promoti abſque literis Apoſtolicis Eccleſiarum adminiſtrationem accipientes, vel fidelitatis iuramentum non præſtantes, vel accepto pallio à S. Pontifice ſine literis traditionis diſcedentes, an amittant fructus beneficiorum, & Eccleſiis ſint priuati ipſo facto in conſcientia ante ſententiam.

Ex quibus, licet pœnam, vt non percipiant quicquam de prouentibus Eccleſiarum, aut Monaſteriorum, in *Extrauag. iniunctæ, de electione*, ſtatutam contra Epiſcopos, & alios Prælatos ſuperiores, necnon Abbates, & cæteros Monaſteriorum regimina exercentes, qui à Sede Apoſtolica promoti, aut conſecrati, ſiue benedicti ad commiſſas ſibi Eccleſias, & Monaſteria abſque literis Apoſtolicis accedere, vel bonorum Eccleſiaſticorum adminiſtrationem accipere præſumunt, vel non præſtant ſolitum iuramentum fidelitatis, & obedientiæ; vel accepto pallio à S. Pontifice ſine literis traditionis diſcedunt; licet, inquam, hanc pœnam latam illis verbis, *non percipiant*, incurri in foro conſcientiæ, & præfatos Prælatos, ita delinquentes teneri ad illorum fructuum reſtitutionem, & etiam incurrere alias pœnas ibidem contra eoſdem Prælatos ita præſumentes ſtatutas (nempe 93

quod

quod non poſſint iuriſdictionem exercere, & quidquid per eos actum fuerit, viribus non ſubſiſtat) in foro conſcientiæ ante iudicis ſententiam affirmet Theſaurus *d.v.fidei profeſſio, verſic.ex hoc*, motus ex ratione, quod iſtæ non ſint propriè pœnæ, nec priuatio iuris perfectè quæſiti, ſed imperfectè ob defectum conditionis, iuxta tradita à Nauarro *in man. cap.25.n.118.initio*, vt quamuis titulum acquiſierint, non tamen exercitium, niſi poſita illa conditione.

94 Nihilominùs prædictas pœnas omnes dictæ extrauagantis non incurri in foro conſcientiæ niſi poſt ſententiam iudicis, tenent Ioannes Valerus *de diff. v.obedientia,diff.4.*& Auguſtinus Barboſa *collectaneo ad d.extrauag. iniunctæ,numero 3.* & ita etiam ſentire Nauarrum *in cap.accepimus, de reſtit.ſpol.* refert Valerus, & faciunt Henriquez, Leſſius, & Filliucius *locis infra allegatis*; & probatur ex traditis *ſuprà numero 92.* eſt enim lex pœnalis priuans iure quæſito, & illa verba, *non percipiant, & quicquid geſtum fuerit irritum ſit*, rectè intelligi poſſunt poſt declaratoriam iudicis. Quare etiam pœna priuationis, ſeu inhibitionis à perceptione fructuum, ſeu prouentuum Eccleſiarum, item piorum locorum, *in cap.Generali, de elect. in 6.* contra Clericos, qui earundem Eccleſiarum, ſeu piorum locorum vacantium bona occupare præſumentes, non ſe opponunt, lata his verbis: *De prouentibus Eccleſiarum ſeu locorum ipſorum aliquid percipere diſtrictius inhibemus*, non habet locum in foro conſcientiæ niſi poſt ſententiam declaratoriam, & executionem, id quod etiam expreſſe docent Suarez *de cenſur. diſp. 23.ſect.4. fine*, & alij à relati à Carolo Antonio Theſauro *de pœn. Eccleſ. p.2.verb. beneficiorum,cap.2. verſic. nota ſecundò*: vbi tamen ipſe tenet contrarium, vt puta, eos teneri abſtinere in conſcientia à tali perceptione ſub peccato mortali; ratione præcepti iniuncti illis verbis, *diſtrictius inhibemus*. Verùm cum hæc inhibitio ſit pura pœna Eccleſiaſtica priuationis fructuum, metienda eſt more aliarum, vt non habeat locum in conſcientia niſi poſt declaratoriam, & ita intelligendum illud præceptum inhibitionem continens. Nec Gloſſa ibi, *verbo,inhibemus*, quam pro ſua ſententia allegat Theſaurus, id dicit.

Adepti Epiſcopatum intra tres, vel ſex menſes negligentes ſuſcipere conſecrationem, an ante Iudicis ſententiam perdant fructus, & ſint Epiſcopatu priuati.

5 Quarta etiam pœna decreti Concilij Tridentini *in cap.2. ſeſſ.23. de reformatione*, quod adepti Epiſcopatum, etiamſi ſint Cardinales, ſi non fuerint conſecrati intra tres menſes, *ad fructuum perceptorum reſtitutionem teneantur*, & ſi per tres alios menſes id non egerint, Eccleſiis ipſo iure ſint priuati; etſi iuxta ſententiam præfati Theſauri *de pœn.Eccleſ.part.2.v.Epiſcopus, cap.2. verſic. nota ſecundò, & nota tertiò*, & Reginaldi *lib.13.n.181.* quoad reſtitutionem fructuum, & etiam quoad priuationem Epiſcopatus habeat locum in foro conſcientiæ ante ſententiam, eo quod Epiſcopatus ſit collatus ſub ea conditione, & modo, & ſic non ſit pura pœna, ſeu caducitas ob defectum conditionis, ſeu modi pertinens ad formam collationis Epiſcopatus; cui ſententiæ plurimùm fauet Nauarrus *d.cap.25.cit.numero 318.initio*, & probabilem putat Leſſius *de iuſtitia lib.2.cap.34.numero 103.* & idem Theſaurus *verſic. nota quintò*, confirmat ex eo, quod Vrbanus VIII. *in Breui reformationis ſacræ pœnitentiariæ*, prohibuit maiori Pœnitentiario, & cæteris Officialibus pœnitentiariæ ſuper pœnis præfatis Concilij Tridentini diſpenſare, ſcilicet vt non valeant titulum reualidare, vel fructus condonare; & quoad reſtitutionem fructuum ita tenet etiam Bonacina *de legib. diſp.1.q.1.p.7.§.2.n.18.*

Attamen, & obligationem reſtituendi fructus, & 96
Epiſcopatus priuationem ex dilatione conſecrationis in foro conſcientiæ non habere locum niſi poſt ſententiam, tradunt Henriquez *lib.10. cap.23. numero vltimo,in textu*: Gloſſa *lit. V. X.* Leſſius *dict. numero 103.* Suarez *de legib.lib.5. cap.8. numero 13.* Filliucius *de benef. tract.41. cap.5. numero 33. verſic. & quidem primò*, & Fagundez *in decal. lib. 8. cap. 29. numero 15.* quia vtcumque ſit pœna priuans iure quæſito, verba illa, *ſint ipſo iure priuati*, per ſe non ſignificant voluntatem legiſlatoris eſſe, vt talis pœna in foro conſcientiæ incurratur ante ſententiam declaratoriam, iuxta tradita ſæpius in præcedentibus, præſertim *n. 69. & 76.* & rectè intelliguntur de priuatione poſt ſententiam cum retrotractione. Item illa verba: *Ad fructuum perceptorum reſtitutionem teneantur*, nil alio addito, non ſufficiunt ad inducendam, vel indicandam obligationem in foro conſcientiæ ante, ſed tantùm poſt ſententiam, & probant tradita *ſupra n. 92. & 94.* & quoad priuationem Epiſcopatus, ita ſentit etiam Bonacina *loco citato.* Alteram tamen ſententiam non parum corroborat breue illud Vrbani, ſi adeſt. Poteſt tamen dici prohibitionem breuis procedere in caſibus, in quibus clarè conſtat Tridentinum in foro conſcientiæ ante ſententiam inducere priuationem tituli, & reſtitutionem fructuum.

Si lex pœnalis addat, vel dicat, vt delinquens non abſoluatur, ſeu non poſſit abſolui niſi prius ſoluta pœna, ſeu niſi dimittat beneficiū, vel reſtituat vt Tridentinum ſeſſ.24.cap.18. de reformatione, *contra examinatores Synodales occaſione examinis aliquid recipientes; & in Extrauaganti Bonifacij VIII. & Bulla Gregorij XIII. de datis & promiſſis pro iuſtitia, & gratia contra ſic dantes, recipientes, &c. an in foro conſcientiæ obliget ante omnem ſententiam.*

Tertiò pœnam legalem priuationis beneficij, of- 97
ficij, vel fructuum, &c. obligare in foro conſcientiæ, ſi lex addat, vel dicat delinquentem non poſſe abſolui niſi dimittat, vel reſtituat, affirmant Leſſius *de iuſtitia lib.2.cap.29.numero 63.* Sayrus *lib.3.clau.cap.9. numero 71.* & Fagundez *in decalogum lib.8.cap.29. n.13.* Vgolinus, Bonacina, & Theſaurus *locis infrà citatis.* Contrarium tamen, & etiam in hoc caſu legem pœnalem non obligare ad dimittendum beneficium, vel reſtituendos fructus perceptos in conſcientia, niſi poſt iudicis ſententiam declaratoriam, ita quod ly, *non poſſe abſolui, niſi dimiſſo beneficio*, vel *facta fructuum reſtitutione* intelligitur, ſi fuerit delinquentis crimen declaratum, tenent Caſtrus Palaus *tom.1. tract.3.diſp.2.p.2.§.3.n.20. verſ.tertiò additur.* Tannerus, & etiam Leſſius *locis infrà allegatis*, eo quod in pœnis facienda ſit benigna interpretatio, quantum fieri poteſt, & verba legis poſſunt admittere iuxta tradita in præcedentibus. Verùm pro vberiori explicatione examinandi ſunt duo ſequentes caſus.

Primus habetur in Concilio Trident. *cap.18.ſeſſ.24.* 98
de reform. vbi examinatoribus ſynodalibus ſtatuitur, *ne quicquam prorſus occaſione examinis, nec ante, nec poſt accipiant; alioqui Simoniæ vitium tam ipſi, quàm alij dantes incurrant, à qua abſolui nequeant, niſi dimiſſis beneficiis antè obtentis, & ad alia impoſterum inhabiles reddantur*; ita Tridentinum. Examinatores igitur contra tale decretum delinquentes aliquid accipiendo, teneri beneficia dimittere etiam ante iudicis ſententiam criminis

nia declaratoriam, cùm Concilium prohibeat illos abſolui, non præmiſſa dicta dimiſſione, aſſerunt Vgolinus *de ſimonia tab.* 1. c. 48 §. 7. Suar. *de relig. lib.* 5. c. 8. n. 17. & *tom.* 1. *de relig. lib. de Simonia, c.* 58. *num.* 3. Fagundez *d. cap.* 29. *numero* 19 Bonacina *de ſimonia quæſt.* 7. *part.* 2. *diff.* 1. *numero* 5. & Carolus Antonius Theſaurus *de pœn. Eccleſ. part.* 2. *v. Simonia, capite quarto, verſiculo primo.*

99 At non teneri dimittere ante ſententiam declaratoriam, affirmat Caſtrus Palaus *loco ſupra citato*, dicens in dictis verbis Tridentini, *abſolui nequeant niſi*, &c. ſubintelligi, ſi fuerit delictum eorum declaratum; & ita etiam eandem pœnam non eſſe vſu receptam cum tanto rigore, vt obliget in conſcientia ante ſententiam declaratoriam, & conſequenter non teneri dimittere, niſi ea ſecuta, docent etiam Leſſius *d. lib.* 2. *capite* 35. *numero* 148. *fine*, & Tannerus *in tertia parte, diſputatione quinta, quæſtione octaua, numero* 98. à Theſauro *relatus*.

100 Secundus caſus habetur in *Extrauaganti* 1. *de ſent. excomm.* quæ eſt Bonifacij VIII. & *in Bulla* Gregorij XIII. eiuſdem extrauagantis confirmatoria de datis, & promiſſis pro iuſtitia, vel gratia, quam refert, & declarat Nauarrus *in Commentario de datis, & promiſſis pro iuſtitia, & gratia obtinenda*, in quibus extrauaganti, & bulla præter plures alias pœnas contra dantes, vel recipientes aliquid pro iuſtitia, vel gratia apud Sedem Apoſtolicam, ſeu in Curia obtinenda latas, hæc ſecundo loco ponitur: ſcilicet, quod ab excommunicatione ibi contra præfatos ſtatuta, & Papæ reſeruata, iidem non poſſint abſolui, niſi reſtitutum fuerit pauperibus quantum quis dedit, vel accepit, (ſcilicet, qui accepit, reſtituerit rem ipſam ſi apud eum extet, vel pretium eius, aut æquiualens, ſi fuit pecunia: qui verò dedit, ſi ei redditum fuerit quod dedit, & iterum redditum accepit, reſtituerit pariter pauperibus, vt explicat Molina *de iuſtit. tom.* 1. *diſp.* 92. *verſic. obſeruat*, Filliucius *tom.* 1. *tract.* 15. *num.* 140. & Bonacina *de cenſuris in particulari, diſp.* 2. *quæſt.* 3. *puncto* 32. *num.* 21.) in pœnam commiſſi delicti. Hanc ergo pœnam reſtitutionis, ex eo quod prædicti non poſſint abſolui ea non præmiſſa, habere locum in foro conſcientiæ ante omnem iudicis ſententiam, tradunt Nauarrus *in d. com. notab.* 31. *num.* 44. Filliucius, & Bonacina *locis citatis*, & Theſaurus *d. v. ſimonia, cap.* 15. & idem ſentit Molina *loco citato.* Qui tamen addit, in re propoſita eum, qui beneficium abſolutionis de mandato Summi Pontificis debet impendere, conſtitui quaſi iudicem, vt pœnam executioni mandari præcipiat antequam abſolutionem impendat, iuxta Caſtrum Palaum verò *loco ſuprà num.* 97. *citato*, vbi reſtitutio non foret facienda ex vi iuris naturalis, ſed ſolum vt pœna commiſſi delicti in dando, vel accipiendo, reſtitutio non eſſet obligatoria in conſcientia, niſi poſt iudicis declaratoriam criminis, poſt quam declaratoriam ab illa excommunicatione non poſſet abſolui, niſi reſtitutione dati, vel accepti facta. Aduertit autem Filliucius *d. n.* 140. *verſic. ex quibus*, hanc pœnam ſæpe à Sacra Pœnitentiaria condonari.

Obtinentes beneficium Parochiale, qui ſua culpa non ſuſcipiant ſacerdotium intra annum, iuxta* cap. licet canon, *an in foro conſcientiæ ſint priuati beneficio ante ſententiam criminis declaratoriam.

101 Quartò indoci à lege pœnali obligationem in conſcientia ſoluendi pœnam ipſo iure impoſitam ante ſententiam, ſi lex addat, ſeu dicat: nulla præcedente monitione, vel abſque vlla declaratione ſit beneficio priuatus, tradunt Suarez *lib.* 5. *de legib. cap.* 8. à *num.* 10. & alij Doctores *ſuprà n.* 76. *relati.* Confirmant prout *d. n.* 75. & deducunt tum ex extrauaganti *ambitioſa, de rebus Eccleſiæ non alienandis*, de cuius caſu *d. n.* 75. & etiam mox infrà; tum *ex cap. licet canon, de elect. in* 6. vbi decernitur, quod carens ordine Sacerdotali, obtinens parochialem, ſi non ſit intra annum ſua culpà promotus ad Sacerdotium, ſit abſque vlla declaratione priuatus. Verba textus ſunt, *nulla etiam præmiſſa monitione ſit præſentis conſtitutionis authoritate priuatus.* Ex vi enim huius clauſulæ non promotum intra dictum tempus ſua culpa ad Sacerdotium ante omnem iudicis ſententiam priuari beneficij dominio, & teneri in conſcientia illud dimittere, tenent Gloſſa ibi, Nauarrus *in man. cap.* 25. *num.* 118. Garzias *de benef. p.* 11. *cap.* 10. *num.* 28. 29. & *ſeqq.* Squillantes *de obligat. cler. part.* 1. *num.* 10. *fine.* Suarez *d. num.* 10. Vaſquez *tom.* 2. *diſput.* 168. *num.* 4. Salas *de legib. diſp.* 15. *num.* 45. Reginaldus *lib.* 13. *num.* 181. Bonacina *de leg. diſp.* 1. *quæſt.* 1. *p.* 7. §. 2. *num.* 17. Filliucius *tom.* 2. *tract.* 21. *cap. vlt. numero* 424. Salzedo, Gutierez, Ludouicus Lopez, Philiarcus, Rodriquez, Soto, Medina, & Vega *relati* à Garzia *d. n.* 29. qui *n.* 28. ait eſſe communem Doctorum *in d. cap. licet*, ex quibus tamen Doctoribus Nauarrus, Salzedo, Gutierez, Lopez, Sotus, Medina, Vega, Rodriquez, Reginaldus, & Filliucius fundantur in eo, quod præfata priuatio *in d. cap. licet*, non ſit pœnalis, ſed conuentionalis, ſeu non imponatur ibi vt pœna propriè, ſed vt conditio, ſeu modus rei traditæ, ſub qua beneficium confertur: qua non adimpleta ſequitur ipſo facto priuatio beneficij abſque ſententia iudicis, vt cum impleantur conditiones appoſitæ legatis, vel hæreditati à teſtatore præſcriptæ, vt illis non ſeruatis amittatur legatum, vel hæreditas; illis non impletis ſtatim in foro conſcientiæ perditur legatum, & hæreditas. Sed vt bene Garzias *d. cap.* 10. *n.* 30. non conſtat de mente legiſlatoris in dicto caſu potius, quam in aliis ſimilibus, in quibus imponitur ipſo iure priuatio beneficiorum, quòd voluerit priuationem eſſe veluti conditionem, & modum rei traditæ; & verè id non videtur poſſe probari. Vaſquez verò probat in hoc caſu priuationem beneficij incurri ante ſententiam, quia ſit pœna legis naturalis, & diſpoſitio Eccleſiaſtica *in d. cap.* licet non ſit conſtitutiua illius pœnæ, ſed tantum declaratoria legis naturalis; nam ordo Sacerdotalis (inquit) neceſſarius eſt ad officium propter quod datur beneficium; ac proindè qui non recipit Sacerdotium debito tempore, eo ipſo ex natura rei amittit titulum beneficij; quod *in d. cap. licet*, fuit declaratum. Hoc tamen fundamentum euidenter conuellunt Suarez *d. cap.* 8. *n.* 10. & Salas *d. diſp.* 15. *n.* 31. *verſic. Primò probari poteſt*, tum quia aduerſatur verbis *d. cap. licet*, ibi: *ſit præſentis conſtitutionis authoritate priuatus*; ex quibus apertè patet, legem Eccleſiaſticam ibi non eſſe tantum declaratiuam, ſed conſtitutiuam, & effectiuam; tum quia etſi ex natura rei ſequatur ex beneficio parochiali obligatio ad Sacerdotium, ac proindè grauiter peccet qui notabiliter differt illud ſuſcipere; non ideo tamen eſt priuatus beneficio ex natura rei, quia ſemper poteſt emendari, & retinere beneficium, ſi ordinetur, iure naturali attento. Quarè licet Eccleſia determinet ibi tempus recipiendi Sacerdotium, quod non erat ita certum, & determinatum; ſi tamen non addidiſſet priuationem beneficij non promoto poſt annum, iure naturali etiam poſt plures annos recipiens Sacerdotium retineret beneficij titulum, cum hoc non inueniatur contrarium legi naturali.

Igitur cum dicta priuatio beneficij ſit vera pœna 102
Eccleſiaſtica ob commiſſionem delicti in non recipiendo Sacerdotium illo tempore à lege determinato, metienda eſt iuxta alias pœnas Eccleſiaſticas ſimiles, ac proindè aſſerendum non incurri in foro conſcien-

tiæ niſi poſt ſententiam criminis declaratotiam, non obſtantibus illis vecbis: nulla præmiſſa monitione. Probatur ex traditis *ſuprà n.52.& 76.*& affirmat in terminis Caſtrus Palaus *loco ſuprà num. 97. citato*, Zerolæ *in praxi, 1. part. v.beneficium, §.4.dict. num.4.* Morla, & Sahag. relati à Garxia *dict. cap* 10. *num.* 31. *&* 32. Ita abſque dubio ſentiunt alij Doctores ſuprà dictis *numero* 51. *&* 76. relati.

Si lex pœnalis delinquenti imponens beneficij, vel officij priuationem, dicat, ipſo facto vacare cenſeatur, an in hoc caſu delinquens ſtatim amittat beneficium, vel officium in foro conſcientiæ cum obligatione illud renunciandi ante omnem ſententiam.

103 Quintò, ſi lex vtatur verbo vacet, ſi poſtquam dixit *ipſo facto*, addat, *ipſa beneficia abſque declaratione vacare cenſeantur*, vt habetur in Extrauaganti *Ambitioſæ, de reb. eccleſ. non alien.* tunc ante ſententiam criminis declaratotiam in conſcientiæ delinquentem amittere beneficium, nec illud poſſe retinere, docent in his terminis Corduba *loco ſuprà numero* 31. *citato*, Suarez *de legib. lib.5. cap.8. numero* 14. & Fagundex *dict. cap.* 29. *numero* 16. dicentes id euidenter conſtare ex illis verbis, vacare cenſeantur, quia non vacat beneficium, niſi quando amit ut titulus, & dominium eius, ex vi igitur talis legis ante omnem ſententiam etiam declaratoriam amittitur beneficium, ex quo fit, vt ſtatim oriatur obligatio in conſcientiæ renunciandi illud, niſi fortè lex conſuetudine, & vſo non ſit recepta cum tanto rigore, vt de dicta extrauaganti Nauarrus *in man. cap.27. numero* 150. Caietanus *v. excomm. cap.75.* Salas *dict. diſput.15. numero* 46. & alij à me *ſuprà numero* 76. & *tom.3. moral. var. tit.6. numero* 564. *relati.* Aduertunt autem iidem Doctores, vt notat Salas loco mox citando, ſi in hoc, & præcedenti, & aliis caſibus, in quibus iuxta Doctores ſtatim in foro conſcientiæ ob delictum amittitur beneficium, vel officium, & conſurgit obligatio illud ante ſententiam renunciandi, ſi id fieri non poteſt abſque eo, quod homo ſe infamet, ad hoc non eſt cogendus; atque adeo ex accidenti excuſant à tali obligatione. Similiter addit Salas, ſi neceſſe ſit cadere à ſuo ſtatu, & delinquentem in magna neceſſitate conſtitui, eſt ſuſpeodenda executio illius obligationis, & procutandum interim, vt Papa, vel Princeps reſtituat beneficium, vel officium; quod ſecretò, & ſine infamia fieri poteſt.

104 Verùm licet vtatur verbo *vacare*, modo ſupra explicato, adhuc non amitti beneficium, nec conſurgere obligationem illud renunciandi in conſcientia ante, ſed tantum poſt ſententiam iudicis declaratoriam, eſt magis communis ſententia; quia verba illa ſatis habere ſuum effectum, & operari intelliguntur, ex eo vt pœna habeat locum, & non requiritur ſententia pœnæ condẽnatoria, ſed tantum declaratoria criminis, & quia ex vi illorum verborum beneficium, vel officium à die delicti manet quaſi confiſcatum, & ſententia declaratoria quoad effectum retrotrahitur ad diem delicti commiſſi, vt *ſuprà n.71.* explicatum eſt & ita tenent omnes Doctores *ſuprà n.76. relati*, qui videantur, præſertim Vaſquez, Palaus, Salas *d. diſp.15. n.45. fine.* Vbi expreſſe illa ſola verba, *vacare cenſeantur*, addita illis, *ipſo facto*, & etiam *abſque declaratione*, ait non probare amiſſionem in conſcientia magis, quàm illa verba: *ipſo facto ſint beneficio priuati, abſque alia declaratione.* Quia, inquit, & rectè, priuatio, & vacatio beneficij idem ſunt, quando beneficium alteri non confertur, atque adeo ſicut priuatio *ipſo facto, & ante declarationem* poteſt rectè explicari, vt nulla opus ſit ſententia pœnæ condemnatoria, vel declaratoria, & vt per ſententiam declaratotiam criminis poſtea retrotrahatur ad diem criminis, ita de vacatione beneficij dicendum eſt; maximè cum ponitur (addit idem Salas) verbum *cenſeantur* (vt *in d. Extrauaganti Ambitioſæ*) quod indicat non vacare ex tunc; ſed iuxta ſententiam poſtea ferendam, ac ſi tunc vacaſſent.

Quando lex pœnalis priuans delinquentem officio, vel beneficio, vtitur particula, ex tunc, *dicens, ex tunc ſit priuatus, vel vacet, vel ex tunc ſoluere teneatur talem mulctam, an obliget ante omnem ſententiam.*

Sextò, ſi lex pœnalis dicat ex *tunc ſit beneficio*, vel *officio priuatus*, vel *ex tunc* beneficium vacet, ſeu *vacare* 105
cenſeatur, à lege indici obligationem dimittendi in conſcientia ante omnem iudicis ſententiam tradit Suarez *de leg. lib.6. c.7. n.7. &* 8. quia illa particula, *ex tunc*, deſignat tempus commiſſi criminis, non tempus poſt latam à iudice ſententiam declaratoriam criminis; & quia illa particula *ex tunc*, æquiualet verbo illi, *ante declaratoriam*, nam excludit omnem futuram actionem, vel ſententiam, cap. cum ſingulæ, ibi *ex tunc*, de præbend. in 6. Verum particula, *ex tunc*, ſolum idem ſonat, ac *ipſo facto*, vt conſtat ex traditis à me in tomo 3. *mor. var. tit.3. n.99.* & ex Doctoribus *ibidem* citatis, & ita etiam ſumitur *d. cap. cum ſingula.* Quare ſicut verba, *ipſo facto*, iuxta Doctores communiter non excludunt ſententiam criminis declaratoriam, & condemnatoriam, aut declaratoriam pœnæ, & inducunt retrotractionem ad diem criminis; ita idem dicendum de particulæ, *ex tunc.*

Si lex pœnalis ipſo facto priuans beneficio eccleſiaſtico addat, vt ſtatim poſſit alteri liberè conferri, an priuatio, & obligatio in conſcientia dimittendi beneficium habeat locum ante declaratoriam criminis; vbi an occidentes alios per aſſaſſinos incurrant beneficij priuationem ante iudicis ſententiam. An ob receptionem ſecundi beneficij incompatibilis cum primo, primum in foro conſcientiæ ſit dimittendum ante ſententiam, & ob retentionem ſit demittendum etiam ſecundum. Et an Parochus non reſidens in parochiali incurrat ipſo facto priuationem Parochiæ.

Si lex pœnalis illis verbis *ipſo facto ſit beneficio priua-* 106
tus, vel *beneficium vacare cenſeatur*, addat. *& alteri liberè per illas, ad quos eorum collatio pertinet, poſſint conferri, vel conferantur*; legem tunc ante omnem ſententiam inducere priuationem, & obligare in conſcientia delinquentem ad ſtatim renunciandum beneficium, docent Corduba *lib. 1. quæſt.* 36. Suarez *de legib. lib.5. cap.8. num.* 15. Leſſius *lib.2. cap.29. num.39. citato*, & Fagundex *in decal. lib.8. cap.29. numero* 13. *&* 18. Ponderant enim particulam illam *liberè*, quæ indicat beneficium illud vacare ipſo facto ante omnem ſententiam declaratoriam criminis, & ideo poſſe alteri conferri, non vocato poſſeſſore, nec admiſſa aliqua executione, vt exponit Gloſſa *in cap. pro humani, §. ſacri*, verbo *liberè, de homicidio in 6.* Quod caput ad huius ſententiæ confirmationem ponderat Corduba. Ibi enim occidentes alios per aſſaſſinos priuantur beneficio ipſo facto, & additur, *illa liberè aliis per illos, ad quos pertinet, conferantur.* Propter quæ verba idem Corduba aſſerit huius canonis priuationem incurri ante ſententiam etiam criminis declaratoriam

declaratoriam. Verùm præfatum canonem non inducere priuationem beneficij, nec obligare ad illud dimittendum ante ſententiam iudicis declaratoriam, tenent non ſolum Vaſquez *d. diſp.* 178. *cap.* 4. & Salas *de legib. d. diſput.* 15. *n.* 30. *verſicul. octauò*, ſed etiam Suarez *d. cap.* 8. *num.* 15. & Fagundez *d. cap. num.* 18. Quia (quidquid ſit de vi illorum verborum, *liberè*, &c. ſi per ſe conſiderentur) in illo capite, & paragrapho additur: *Poſtquam probabilius conſtiterit argumentis ſcelus tam execrabile commiſiſſe, aliam ſententiam aduerſum eum non eſſe neceſſariam*; vult ergo ad incurrendam dictam pœnam priuationis beneficij, vt liberè, &c. vt priùs iudici conſtet de crimine, & ita requiri ſententiam iudicis declaratoriam.

107 Ad eiuſdem ſententiæ confirmationem poſſent adduci textus *in cap. dudum*, §. 1. *de electione, cap. de multa, de prabend. & dignitat. cap. licet Epiſcopus, & c. cum ſingula*, §. *prima, eodem titulo in* 6. & *in extrauag. execrabilis, Ioannis XXII.* in quibus textibus decernitur, vt habens dignitatem, perſonatum, officium, aliúdve beneficium curatum, ſi aliud ſimile incompatibile ſit adeptus cum pacifica poſſeſſione, ipſo iure ſit primo beneficio priuatus, illudque poſſe alteri liberè conferri ab eo, ad quem ſpectat collatio. Quo caſu per adeptionem ſecundi beneficij cum primo incompatibilis, ipſo iure primi beneficij titulum amitti, & incurri obligationem illud in conſcientia dimittendi ante omnem iudicis ſententiam, tradunt Henriquez *lib.* 13. *capit.* 56. §. 2. *littera C, in textu*, & in Gloſſa, alios allegans Garzias *de benefic. part.* 11. *capit.* 5. & *capite* 10. *numero* 33. Leſſius *libro* 2. *capite* 34. *dub.* 27. *numero* 143. Paulus Squillantes *de obligat. cleric. part.* 2. *numero* 11. Villalobos *part.* 1. *tract.* 2. *diff.* 26. *numero* 13. *ad* 5. Caſtrus Palaus *tom.* 2. *tractat.* 13. *punct.* 2. §. 6. *numero primo*, & tenent communiter ſcribentes *in d. textu*, & alij, quos latè referunt Garzias *d. cap.* 5. & Auguſtinus Barboſa *in collectaneis ad d. textus de offi.io Epiſcopi allegas.* 62. *& collectaneo ad caput* 4 *ſeſſion.* 7. *Tridem. de reformat.* quo capite Tridentinum decernit, vt nullus plura beneficia incompatibilia eccleſiaſtica recipiat; & ſi recipere, & retinere præſumpſerit, iuxta *d. c. cap. de multa, deciſionem, & decreti eiuſdem Tridentini* diſpoſitionem, ſit ipſo iure priuatus. Verùm neque hi textus probant eandem ſententiam; priuatio enim primi beneficij ob adeptionem alterius incompatibilis cum pacifica poſſeſſione in prædictis textibus ſtatura non eſt pœna; cum imponatur ſine pœna recipientis, ſed ſolum ob factum ipſum, nempe ob ipſam receptionem ſecundi beneficij, ac proinde priuatio primi beneficij in dictis canonibus, & *in dict. capit.* 4. *Tridentini*, eſt ſolùm conditio, ſub qua ſecundum beneficium incompatibile cum primo Eccleſia vult conferri, vt expreſsè Henriquez, Villalobos, & Garzias *locis citatis*. Quia verò *in dict. capite dudum, capit. de multa, & cap. cum ſingula, & etiam dict. capite* 4. *Trident.* præſumentes retinere ſecundum beneficium incompatibile vnà cum primo priuantur etiam ſecondo; & hæc priuatio eſt in pœnam delicti, quod committunt retinendo primum contra ſacrorum Canonum prohibitionem, ideo vt talis priuatio in foro conſcientiæ habeat locum, requiritur ſententia iudicis, vt tradunt Leſſius, & Squillantes *locis citatis*, & Garzias *d. cap.* 5. *n.* 7. *&* 94. & alij ab eodem Garzia relati; quod caret omni dubio, attentis præfatis ſacris Canonibus antiquis, nam *in d. cap. dudum, & d. cap de multa*, dicitur, *quod ſi retinere contenderit, ſpelietur etiam ſecunde*, & *in d. cap. cum ſingula, ab vtroque penitus repellatur*: quæ verba continent ſententiam ferendam. At cum Trident. *in d. cap.* 4. dicat, ipſo iure ſit beneficiis ipſis priuatus, Garzias *d. cap.* 5. *numero* 94. *&* 98. vult iuxta Tridentinum incurri eodem modo in foro conſcientiæ priuationem ſecundi, ſicut & primi, ſcilicet ante iudicis ſententiam etiam declaratoriam criminis; ſed cùm priuatio ſecundi ſit pœna, & impoſita tantum illis verbis, *ipſo iure ſit priuatus*, etiam iuxta Tridentinum non incurritur in foro conſcientiæ niſi poſt declaratoriam criminis, & ita abſque dubio tenent Leſſius, & Squillantes *locis citatis*, & conſtat ex traditis *ſuprà num.* 69. *& ſequentibus.* Addo Morlam *in Emporio iuris* 1. *part. titul.* 1. *quæſt.* 9. *numero* 46. Sahagun *in cap. fin. de ſequeſtr. poſſeſſ. numero* 81. à Garzia *d. cap.* 19. *numero* 33. *relati*, tenuiſſe etiam primum beneficium, quo quis iuxta ſacros canones ipſo iure priuatus eſt, per aſſecutionem ſecundi incompatibilis, in conſcientia non eſſe dimittendum ante iudicis ſententiam.

Ad eandem ſententiam confirmandam adduci poteſt textus *in cap. extirpanda*, §. *ſi verò, de prabendis*, vbi Parochus in Parochiali, ſeu beneficio curato non reſidens *ipſo facto*, incurrit pœnam priuationis Parochiæ, vt liberè alteri conferri poſſit. Verba textus ſunt; *alioqui illa* (ſcilicet Parochiali Eccleſia) *ſe ſciat authoritate huius decreti priuatum liberè, alij conferenda.* Quam priuationem dicto textu attento incurri ipſo facto ante monitionem, & iudicis ſententiam tenent Garzias *de benef. part.* 3. *cap.* 2. *numero* 136. & alij ab eodem citati. Verùm alij, quos idem Garzias *num.* 135. refert, tenent prærequiri iudicis monitionem, & ſic iudicis ſententiam. Licet modò attenta diſpoſitione Tridentini *in cap.* 1 *ſeſſ.* 23. *de reform. in fine capitis ibi, etiam vſque ad priuationem compellere*, Parochi non reſidentes citra omnem controuerſiam non incurrant dictam pœnam priuationis beneficij ipſo iure, ſed per ſententiam iudicis, præcedentibus citatione, & monitione, non eſſe autem neceſſarium, vt per cenſuras Eccleſiaſticas, & ſequeſtrationem, & ſubtractionem fructuum, & alia iuris remedia procedatur, priuſquam ad dictam priuationem deueniatur, tradunt Garzias *in addit. ad d. cap.* 2. *numero* 139. & Auguſtinus Barboſa *collect. ad d. cap.* 1. *Trident. num.* 74. ex eo, quod Concilium *d. cap.* 1. hoc relinquit arbitrio Ordinarij ibi, *liberum eſſe vult ordinariis*, &c. licet de iure communi requiri videretur, *cap. ex tua*, §. 1. *de cler. non reſid.* 108

109 Igitur licet priuatio beneficij, vel officij ſit ipſo facto in lege ſtatuta cum illis verbis, *vt is ad quem ſpectat collatio, poſſit illud alteri liberè conferre, & eodem poſſeſſore non vocato*; priuatio verò ſit pœna in vindictam delicti commiſſi à lege impoſita, adhuc contra ſententiam *num.* 106. poſitam, tenendum eſt, non incurri, neque in foro conſcientiæ eſſe obligationem beneficij, vel officij renunciandi, niſi poſt ſententiam criminis declaratoriam, & non ante. Ita enim rectè intelligi poteſt. Nam quoties beneficij priuatio, ſeu vacatio à lege inducta eſt ipſo iure, beneficium delinquente beneficiario non vocato etiam ante ſententiam criminis declaratoriam poteſt alteri conferri, licet beneficiarius delinquens ante declaratoriam verè non amittat integrè, ſed tantùm ſecundum quid beneficij dominium, nec teneatur illud renunciare, vt ſuprà *num.* 83. iunctis traditis *n.* 70. oſtenſum eſt. Quare illis verbis, *poſſit liberè conferri, &c.* additis illis, *ipſo facto, vel ipſo iure ſit priuatus*, non inducitur nouus effectus pœnæ; ſed exprimitur effectus, qui tacitè continetur in illis, ipſo facto. Cum igitur in pœnis ſit facienda benignior interpretatio, & ſignificatio illorum verborum ſaluetur abſque eo, quod cenſeatur ante iudicis declaratoriam criminis à lege inducta obligatio dimittendi beneficium, ita debet intelligi, & ita procul dubio tenent alij Doctores *citati ſuprà n.* 69. 70. *&* 76. & etiam Sà *v. pœna, num.* 1. & Sanchez *de matrim. lib.* 9. *diſp.* 30.

Committentes ſimoniam confidentialem, an ante iudicis ſententiam criminis declaratoriam incurrant beneficiorum priuationem, & in conſcientia teneantur illa dimittere.

110 Octauò committentes ſimoniam confidentialem per Bullam Pij IV. (de qua Nauarrus *in man. cap. 23. num. 110.*) ipſo iure priuatos beneficiis hoc verborum tenore; ſcilicet, *ſed ne quiſquam vana fiducia fretus non intendendi contra ſe iudicij in crimine perſeueret, vtque hoc malum grauioris cenſuræ ſtimulo vſquequaque prohibeatur, omnes, & ſingulos, &c. & quidquid tale admiſerunt, in futurum omnibus beneficiis, & officiis, &c. Præſentium authoritate priuamus, & ad futurum inhabiles decernimus, & in iuris ſubſidium excommunicationis ſententia innodamus*, & obligari ad renuncianda, & dimittenda beneficia in conſcientia, & ad reſtituendos fructus præceptos nulla expectata ſententia iudicis declaratorii criminis, docent Nauarrus *vbi ſuprà*, Suarez *de leg. lib. 5. cap. 8. num. 16.* Fagundez *d. cap. 29. num. 19.* Ponderant enim Suarez, & Fagundez non ſolùm illa verba: *Præſentium authoritate priuamus*, quæ ſeipſis æquiualent tantum illis, *ipſo facto*, & excludunt ſolùm ſententiam condemnatoriam pœnæ, non verò criminis declaratoriam; ſed etiam illa, *& ne quiſquam vana fiducia fretus*, &c. Quæ oſtendere videntur mentem legiſlatoris eſſe, vt pœna obliget in conſcientia ante omnem iudicis ſententiam, & criminis declaratoriam; nam alioqui delinquens iam fiducia vana fretus iudicium contra ſe non eſſe intendendum, in crimine perſeuerare poſſet.

111 Verùm dicendum eſt, neque per hanc Pij IV. conſtitutionem, illo verborum tenore vtentem pœnam priuationis beneficiorum iam obtentorum habere locum in foro conſcientiæ ante criminis declaratoriam, quia id non important illa verba: *præſentium authoritate priuamus*, vt ait idem Suarez, ſed nec alia præcedentia, *ſed ne quiſquam*, &c. quia intentioni Sancti Pontificis in iiſdem verbis explicatæ ſufficienter ſatisfit, dum à die criminis beneficia manent quaſi confiſcata, & delinquens efficitur obnoxius priuationi, & non eſt opus condemnatoria, ſed tantum criminis declaratoria, vt omninò, & etiam in conſcientia priuatus exiſtat. Et ita expreſsè tenent Nauarrus *conſil. 91. & 92 de ſimonia in 2. edit.* Layman *lib. 4. tract. 10. cap. vlt. num. 76.* Azorius *p. 2. lib. 12. cap. 23. quæſt. 13.* Caſtrus Palaus *tom 1. tract. 3. diſp. 2. punct. 1. n. 10. verſic. tertio.* Item aſſerentes etiam de inhabilitate ad alia beneficia, ſcilicet eam non contrahi in foro conſcientiæ ante criminis declaratoriam. Et hanc eandem ſententiam, quoad priuationem beneficiorum obtentorum, tenuit priùs idem Suarez *tomo primo de religione, lib. 4. de ſimonia, cap. 58. in fine.* Qui etiam *d. cap. num. 16. fine* addit, quod priuatio beneficiorum obtentorum per dictam conſtitutionem incurratur in foro conſcientiæ ante declaratoriam, intelligendum de rigore verborum; probabile tamen eſſe, pœnam illam non eſſe in hoc ſenſu communiter receptam, & ideo fortaſſe abrogatam in hac parte eſſe per communem conſuetudinem; & de eadem conſuetudine requiri declaratoriam. Quam conſuetudinem, ſi detur, dicit etiam Fagundez loco citato, tolerari poſſe, quia reuera pœna eſt valde rigoroſa.

Pœna conuentionalis à contrahentibus impoſita iniuſtè reſilienti à contractu, vel non ſoluenti debitum tali tempore, an in foro conſcientiæ debeatur ante iudicis coactionem: & quid de pœna à teſtatore impoſita contrauenientibus ſuæ voluntati.

Ex traditis à n. 69. huc vſque licet colligi generaliter, nullam pœnam legalem priuationis, ſeu nullam priuationem iuris quæſiti, rei poſſeſſæ, quæ propriè ſit pœna à lege impoſita ob priuationem, & deteſtationem alicuius delicti (alioqui enim non erit pœna, can. *Pœnitentia, de pœnit. d. 3.*) de qua hic eſt controuerſia, incurri ante ſententiam criminis declaratoriam etiam in beneficiis, & officiis, tametſi dicatur, *ipſo facto, nulla declaratione præmiſſa, libereque alteri poſſit conferri, non eo dimiſſo poſſit abſolutio concedi*, & aliis verbis talis pœna ſit impoſita, quæ expreſsè, & elatè non ſignificent obligationem ad pœnam in conſcientia ante iudicis ſententiam. 112

An autem idem ſit dicendum de pœna conuentionali, quæ partium conſenſu ſtatuitur ſoluenda ab eo qui à contractu receſſerit, vel in mora culpabili fuerit reſtituendi debiti, putà mutui accepti, iuxta legem *ſi pacto, C. de pactis, & c. ſignificante, de pignoribus*, non leuis controuerſia eſt inter DD. Et procedit controuerſia, quando notum eſt nullam eſſe iuſtam cauſam recedendi à contractu, vel differendi ſolutionem, nam ſi dubium eſſet, an ex iuſta cauſa recedat, vel non, procul dubio neceſſaria eſſet iudicis ſententia. Triplex eſt ſententia. 113

Prima abſolutè aſſerit eſſe ſoluendum in conſcientia ante iudicis ſententiam, ſiue in contractu dicatur ſub tali pœna, ſiue eo ipſo facto ſit ſoluenda talis pœna.* Ita Anchatanus *in cap. poſſeſſor, de reg. iur.* Felinus, Decius, Vaſquez, Paludanus, P. Nauarrus à Sanchez *de matr. lib. 1. diſp. 37. n. 1. relati*, & videtur tenere Suarez *de legib. lib. 5. cap. 8. num. 9.* Quamuis etiam inclinet in tertiam ſententiam. Ratio huius ſententiæ fundatur in differentia, quæ eſt inter hanc, & pœnam legalem; nam legalis eſt ſimpliciter inuoluntaria, & ex obligatione extrinſecus proueniente, non voluntariè aſſumpta, pœna conuentionalis eſt voluntaria in ſua origine, ſcilicet ex voluntario contractu, ſeu contrahentium ſpontaneo conſenſu; poteſt autem quiſque ſe alteri obligare; & cum huiuſmodi pœnam contrahentes in contractu apponant voluntariè, videntur ſe obligare abſque dependentia à iudice. Præterea lex veluti natura ſua dicit ordinem ad iudicem, tanquam ad motorem ſuum; nam iudex eſt quaſi lex viua, pactum verò ex ſe per ipſoſmet contrahentes executioni mandari debet, ac proinde per ſe non requirit iudicem etiam ad executionem pœnæ, ſed ſolùm quod in cōſcientia conſtet de tranſgreſſione, vel ad ſummum etiam de voluntate alterius, ac ſpontaneo modo exigentis pœnam, iuxta ſententiam tertio loco ponendam. Poſſet addi quod pœna conuentionalis ſit veluti conditio contractus, cōditiones autem contractus ſtatim obligant iudicis ſententia non expectata. Verum licet ſit conditio contractus, tamen ſtatuitur ſoluenda vt pœna propriè, ac proindè ex hoc capite non eſt metienda inſtar aliarum conditionum, quæ ſunt merè conditiones, & proinde ex natura ſua nullam petunt conditionem; pœna autem propriè videtur requirere iudicis ſententiam.

Secunda ſententia tenet non deberi ante ſententiam iudicis, ſed vt ſoluenda ſit in conſcientia eſſe neceſſariam iudicis ſententiam. Ita Adrianus, Victoria, Ledeſma, Ludou. Lopez, Palacius, Beia à Sanchez *diſp. 37. n. 4. relati.* Idem Sanchez *ibid.* & Vaſq. 1. 2. *diſp. 273. cap. 1.* Stephanus Bauny *de matr. & ſponſal. q. 1.* & citra omne dubium ſentit Nauarrus *in man. c. 23. n. 68.* 114

quamuis

quamuis allegetur à multis, & præſertim à Sala loco infrà citando pro ſequenti ſententia. Reiicit enim præcedentem ſententiam, præſertim his duabus rationibus: ſcilicet, tum quia nemo quamlibet iuſtus, & religioſus eam pœnam conuentionalem, niſi coactus ſoluit; tum quia videtur non eſſe partibus eiuſmodi pœnas in ſuis contractibus imponentibus intentio, vt qui eas incurrerit, vltro ſolutionem earum offerat, vt ſolutionem debiti principalis offerre debet, ſed vt per eas ad obſeruantiam contractuum cogantur, vt per pœnas ad legum obſeruantiam; coactio enim ſpectat ad iudicium: ergo Nauarrus ſentit non deberi, niſi poſt iudicis ſententiam, & etiam Leſſius *de iuſtit.lib.2.cap.*20.*num.*136. dicit hanc ſententiam eſſe probabilem, licet putet probabiliorem ſequentem ſententiam tertiam. Probatur ergo hæc ſententia, quia intentio contrahentium, & pœnam apponentium, niſi aliud claré in contractu exprimant, & eſt vt per tales pœnas cogi poſſint ad fidem ſeruandam, & teneantur ad eas ſequuta iudicis condemnatione, ſi fefellerint; cum enim pœna propriè de natura ſua, iuris communis diſpoſitione non ſit in conſcientia ſoluenda, niſi poſt iudicis ſententiam, vt ex traditis in præcedentibus conſtat, contrahentium pœnam propriè apponentium in contractu intentio in dubio iuxta iuris communis pœnam imponentis modum debet intelligi, quia actus præſumitur factus ſecundum propriam eius naturam, vt Menochius *de præſumpt. lib.*2. *præſump.* 10. & intentio hominis in dubio cenſetur conformis iuris communis diſpoſitioni, ſeu legibus.

115 Tertia ſententia tria dicit. Primum vt huiuſmodi pœna conuentionalis debeatur in conſcientia à non ſeruante ſua culpa contractum, ſeu pactum, non eſſe neceſſariam iudicis ſententiam, in quo conuenit cum prima ſententia. Secundum, deberi ſtatim cum ab altero contrahente exigitur. Tertium antequam ab altero contrahente petatur, in conſcientia non deberi, ita quod ſponte ante exactionem non ſit à reſiliente à contractu ſoluenda. Ita Corneus, Vaſquius ſibi contrarius, Rebuffus, Mexia, Capia, Padilla à Sanch. *d.diſp.*37.*n.*3.*relati*, Gutier. *de matr.c.*18.*n.*19.20.*&* 21. Couarruu. *de ſponſ.p.*2.*c.*6. §.8. *n.*11. Menoch. *de arbitr.caſu* 260.*n.*40. Leſſ. *de iuſtit.lib.*2. *c.*20.*n.*136. Molina *de iuſtit.tom.*1.*diſp.*97. Sal. *de legibus diſp.*15.*n.*15. Azor. *p.*1.*lib.*5.*c.*8.*q.*7. Sà *v. pœna*, *n.*12. Baſil. Pont. *de matr.lib.* 12.*c.*19. *n.*5. Valerius Reginald. *lib.*13. *n.*283. *& lib.*25.*n.*228. Coninch *de ſacram.diſp.*22.*n.*19. Villalob. *p.*2.*tr.*21. *diff.*9.*n.*13. Bonacina *de legib.diſp.*1. *q.*1.*p.*7.§.2.*n.*23.*& de contract. diſp.*3.*q.*3.*p.*7.*n.*4. & nonnulli alij ab eodem Bonacina relati. Et ita ſentit etiam Layman *lib.*3.*tr.*4.*c.*20.*n.*6. *fine*, ſi pœna conuentionalis in contractu mutui conuenta ſit mediocris, quam dicit in conſcientiæ foro ſolui debere, ſi à debitore exigatur, poſtquam debitor mutui in notabili mora culpabili fuerit. Hæc ſententia quoad primum, & ſecundum dictum probatur rationibus ad probandam primam ſententiam adductis. Confirmatur magis, quia certitudo incurſus pœnæ ob non ſeruatum contractum, vel pactum in contractu appoſitum, & petitio, ſeu exactio partis, ſeu creditoris habet locum ſententiæ iudicis, ſeu operatur in foro conſcientiæ, quod ſententia iudicis quoad pœnam legalem operatur in foro externo, & interno, & præterea debitor pœnæ conuentionalis, quam ſponte ſibi impoſuit, conſtituitur in mora ſoluendi per interpellationem, ſeu petitionem partis, ſicut debitor pœnæ legalis per ſententiam iudicis: ergo tenetur in conſcientia ex illo tempore ante condemnationem iudicis. Hocque valde æquum eſt, vt parte exigente ſolutio pœnæ ſtatim fiat, cum debeatur ex pacto. Sicut ergo iudici iubenti ſoluere pœnam legalem non licet reſiſtere, ita neque parti exigenti pœnam conuentam denegare. Tertium dictum probatur, quia videtur nimis durum & humanæ conditioni minimè accommodatum, vt debitor pœnæ ſponte, & non requiſitus illam offerat, & ſoluat. Et quia hæc eſt communis conſuetudo, & interpretatio mentis contrahentium, vt pœna in contractibus conuenta non debeatur, niſi à parte exigatur. Confirmat Couarruuias, quia pœna legalis etiam poſt ſententiam, niſi actu petatur (ſcilicet iudex illam exequatur, vel in ſententia iubeat reo, vt illam ſoluat) non debetur in conſcientia: ergo multo minus in contractibus. Quæ ratio ſatis vrget, licet Vaſquezio loco citato non probetur. Hinc Rebuffus *in proœmio conſtitut. regal.gloſſ.*1.*num.*47. ait, quod quando quis cadit in commiſſum, ſi Dominus ſciat, & non petat, videtur commiſſum remittere, & ſic in foro conſcientiæ dicerem (inquit) adhuc retineri poſſe; quia debitor putare poteſt, Dominum eo iure vti nolle, ſicut dicitur de hærede, poſſe legatum triginta annis præſcribere: arbitratur enim legatarium illud nolle, cum non petat, teſte Anchatano *cap. ſine poſſeſſione, de reg. iur. in* 6. ita Rebuffus.

Ex his tribus ſententiis ſecunda mihi videtur probabilior, vtpote iuri conformior, imo vſu recepta (cum nullus ſoluat huiuſmodi pœnas conuentionales, niſi per iudicem coactus, nec Confeſſarij ob id negant pœnitentibus abſolutionem) & probabilem putant etiam Leſſ. Bonacin. & Pont. etſi pœna eſſet grauis; ita ſentit abſolute etiam Layman, quæ eſt intelligẽda in dubio, ſcilicet quando expreſſis verbis contrahentes non ſe obligarunt ad pœnam, ſecluſa omni iudicis ſententia; & de pœna conuentionali, quæ à contrahentibus ſtatuitur tantum in pœnam receſſus à contractu, vel non ſolutionis tempore præſcripto ad ſoluendum mutuum. Nam ſi imponatur pro intereſſe lucri ceſſantis, vel damni emergentis, conſtat hoc intereſſe deberi in conſcientia ab iniuſtè reſiliente à contractu, vel non ſoluente tempore præſcripto ante omnem ſententiam, & exactionem. Vt Sanchez etiam *d.diſp.*37. *n.*1. fine notauit, & priùs Nauarrus *d. cap.*23. *n.*17. 116

Ex eadem autem ſecunda ſententia, & ex tertio dictu tertiæ ſententiæ infertur, debitorem huiuſmodi pœnæ conuentionalis poſſe illam præſcribere, ita vt ceſſet actio illa ad pœnam, ſi ſpatio triginta annorum illa non petatur, *l.omnes, C. de præſcript.*30. annorum, quia poſſidens bonam fidem habet ante petitionem, cum eam offerre non teneatur, iuxta præfatam ſecundam ſententiam, & tertium dictum tertiæ. Ita poſt Purpuratum, & Rebuffum Sanch. *d.diſp.*27.*n.*5. & Gutier. *d.c.*18.*n.*21. 117

Cæterùm pœnæ à teſtatore impoſitæ hæredi, ſeu hæredibus, aut legatariis contrauenientibus ſuæ voluntati debentur ante iudicis condemnationem, & executionem, vt latè tradidi *in tract. de contractu matrim. cap.* 11. *num.* 587. *& cap.*6. *num.*22. ex communi Doctorum, quos *dict. num.*587. refero; & ex Doctoribus *ſuprà n.*115. *relatis*, tradunt Nauarrus *d. cap.*23. *numero* 67. *& alibi*, Couarruuias *d.*§.8.*n.*17. Azorius *d. q.*7. Reginaldus *lib.*13. *num.*281. & Sanchez *lib.*7. *de matr. diſp.* 91. Rationem adduxi *d. n.* 587. ſcilicet quia talis pœna non habet vere, & proprie rationem pœnæ, ſed eſt conditio, ſub qua, & non aliàs teſtator voluit inſtituere, vel legare; ac proinde ea non completa, ceſſat voluntas teſtatoris, & conſequenter ſtatim corruit hæreditas, vel legatum, nulla iudicis ſententia expectata. Videantur à me tradita *d.cap.*11.*citato n.*587.*& numeris antecedentibus.* 118

SEQVITVR SVMMARIVM

§. I.

*Quæ pœnæ mere priuatiuæ incurrantur in foro conſcientiæ ante criminis declaratoriam.n.*119.*ad* 127.

Cenſura omnes ipſo facto impoſita, ſeu lata ſententia à delin-

quente incurruntur ſtatim, & ante criminis declaratoriam.n.119.& huius ratio quæ ſit. ibidem.

Item alia pœna priuatiua, vt inhabilitas ad aliquid agendum, vel recipiendum, quando alioqui lex, & pœna eſſet inutilis, ſi deberet expectari iudicis ſententia.n.120.

Explicatur exemplis.n.121.

Pœna inhabilitatis ad obtinenda in poſterum beneficia, officia, &c. ipſo facto à lege irrogata an in foro conſcientiæ à reo incurratur ante declaratoriam. Affirmatiua n.122. & 123.

Negatiua.n.124.

Quid ſi lex dicat ipſo facto, & abſque alia declaratione ſint inhabiles.n.125.& 126.

Quid de inhabilitate ad teſtandum.n.127.

Pœna priuationis vocis actiuæ, & paſſiuæ, & inhabilitas ad illam in perpetuum, vel pro vna vice, ſi ſit latæ ſententiæ, an incurratur à delinquente ſtatim ante criminis declaratoriam. Affirmatiua num.128. Negatiua num.129. 130. & 134.

Pœna priuationis poteſtatis eligendi, de qua in cap. cum inter, de elect. in cap. de poſtulatione, in cap. cùm in cunctis, de elect. in c. quia diuerſitatem, de conceſſ. præbend. in cap. fin. de exceſſu Prælat. in bulla Clementis VIII. de largit. muner. in bulla Pij V. contra admittentes mulieres intra clauſtrum; in Decreto S. Congregationis, quod Regulares non alloquantur Moniales; & in aliis decretis S. Congregationis, *non incurruntur ante criminis declaratoriam.n.131.*

Electio facta à Capitulo, in qua tulit ſuffragium vnus elector inhabilis ad ferendum ſuffragium, ſi electio nitatur tali ſuffragio, an ſit valida. Affirmatiua num. 128. Negatiua numero 132.

Quæ à perſona in pœnam inhabili fiunt ratione priuati iuris & officij, licet delictum ſit occultum, non valent. numero 132.

Electio ſpectat ad ſingulares Canonicos, & ad ſingulos de Capitulo, vel vniuerſitate, ratione priuati iuris. ibidem.

Reiicitur diſtinctio Sigiſmundi Capucini, & Samuelis de poteſtate eligendi inchoatiuè, & completiuè, vt illa ſit priuati iuris, hæc officij publici.n.133.

Si inhabilis ferat ſuffragium in electione, ante ſcrutinium poteſt obijci exceptio, & repelli ab electione. ibid. & numero 134.

Canonicus, vel ſcholaris alicuius Collegij ob crimina priuatus iure ferendi ſuffragium, ſi iuridice interrogatus neget veritatem, & ſuo ſuffragio impediat, ne alicui detur beneficium, ſeu prælatura, aut Cathedra, an teneatur reſtituere.num.135.

Ad incurrendam in foro conſcientiæ pœnam infamiæ iuris ipſo facto per legem ante ſtatutum latam, an requiratur declaratoria criminis, vel ſufficiat delictum eſſe notorium, imò etiam delictum occultum. numero 136. & trib. ſeqq.

Infamia definitio, & quis dicatur infamis. numero 137.

Infamia facti aboletur per contrarium factum, & emendationem abſque ſuperioris diſpenſatione.n.139.

Quibus delictis incurratur infamia iuris.n.140.

Infamia iuris de iure canonico non incurritur ipſo facto ex omni crimine enormi depoſitione digno, ſed tantum in caſibus à iure expreſſis.n.141.

Pœna depoſitionis, & priuationis priuilegij Clericalis in foro conſcientiæ non incurritur ante criminis declaratoriam.num.142.

Etiam pœna priuationis ſepulturæ requirit declaratoriam, niſi delinquens decedat in ſtatu peccati mortalis.n.143. & 144.

Pœna nullitatis actus ipſo facto ſtatuta in odium delicti, non habet effectum niſi poſt criminis declaratoriam. numero 145.

Limitatur vbi actus ſemel validè factus non eſt capax irritationis.n.146.

Limitatur etiam vbi ex legis tenore conſtat de contraria mente legiſlatoris. n. 147.

Quæ pœnæ merè priuatiuæ incurrantur in foro conſcientiæ ante iudicis ſententiam criminis declaratoriam, vbi de cenſuris, irregularitate, & inhabilitate ad contrahendum matrimonium in pœnam delicti certis perſonis impoſita.

Et prædictis à *num.* 31. huc vſque de pœnis legalibus poſitiuis, & ad ſui executionem actionem hominis requirentibus ipſo facto incurrendis à lege impoſitis. 119
Reſtat videndum de pœnis legalibus merè priuatiuis, quæ in paſſione conſiſtunt, hominis actionem poſitiuam ad ſui actionem non requirentibus, pariter à lege ipſo facto iniunctis, an incurrantur, & in foro conſcientiæ ligent delinquentem ante omnem iudicis ſententiam etiam criminis declaratoriam.

Et quidem pœnas Eccleſiaſticas ſpirituales cenſurarum, excommunicationis, ſuſpenſionis, & interdicti ipſo facto incurrendas à lege eccleſiaſtica, vel à iudice delinquentis iniunctas, ſeu impoſitas, & etiam pœnam irregularitatis ſtatim ac crimen committitur incurri, & ligare in foro conſcientiæ etiam ante criminis declaratoriam, certum eſt, & docent Caietanus 2.2.*q.*62.*art.*3. Sotus *lib.*1.*de iuſt.q.*6.*n.*6. Couaruuias *de ſponſ.p.*2.*cap.*6 §.8.*num.*16.*verſ. Nonò ex præmiſſis*, Garzias *de benefic.p.*11.*cap.*10.*num.*9. Molina *de iuſt. tom.*1.*diſp* 96 *verſic. Vt verò*, Sanchez *de matr.lib.*9.*diſp.* 30.*num.*1. Suarez *de cenſur.diſp.*2.*ſect.*3. *à n.*6. *ad* 12. *& diſp.*40.*ſect.*4.*n.*8.*& de legib.lib.*6.*cap.*5.*n.*5. *&* 6. Vaſq. 1.2.*diſp.*168.*cap.* 2. Sayrus *lib.*3.*clau. cap* 9. *numero* 30. Filliccius *tom.*1.*tract.*11.*cap.*1.*num.*21. Salas *de leg. diſp.* 15.*ſect.*2.*numero* 23. Fagundez *in decal.lib.*8. *cap.*19. *numero* 3.*&* 4. reliqui DD. qui infrà allegantur, & quos allegat Garzias; & eſt doctrina communis omnium conſenſu ſine controuerſia recepta, & conſtat ex praxi totius Eccleſiæ, & ex Tridentino *ſeſſ.*24. *cap.* 6. *de reform.* dum enim in eo concedit facultatem abſoluendi ab iſtis cenſuris, quando ſunt occultæ, abſque dubio ſupponit in foro conſcientiæ incurri, etiamſi non ſint deductæ ad forum exterius. Rationem, cur hæ pœnæ cenſurarum latæ ſententiæ, & irregularitatis incurrantur ante criminis declaratoriam, cum cæteræ pœnæ temporales, de quibus in præcedentibus, non niſi poſt criminis declaratoriam incurrantur, Sotus vbi ſuprà ait eſſe, quia per cenſuras homo fidelis non priuatur bonis propriis, quæ iure peculiari quis poſſidet, & tradere per actionem tenetur, ſed tantum bonis communibus totius Eccleſiæ; quorum Eccleſia priuans eſt diſpenſatrix, & ideo per ſuam legem ante omnem iudicis ſententiam priuare poteſt. Hanc tamen rationem reiiciunt Sanch. Suarez, Vaſquez, Salas *locis citatis*, & alij apud eoſdem. Tum quia per cenſuram non ſolum priuatur homo propriis bonis Eccleſiæ, ſed etiam aliquibus bonis communibus omnibus hominibus, vt eſt communicatio ciuilis, ſeu participatio humani conuictus; priuatur etiam homo aliquando bonis propriis, purà libertate ad communicandum cum aliis, & quadam habilitate, vt alij cum ipſo communicent; item quilibet fidelis ius habet recipiendi ſacramenta, & Sacerdos ius particulare celebrandi; & tamen tali iure priuantur per excommunicationem, & per irregularitatem. Aliam rationem afferunt Suarez, Salas, & Fagundez; nempe quod ſit diuerſa ratio de his pœnis ſpiritualibus cenſurarum, & de temporalibus; quia cenſuræ non tam ſunt pœnæ vindicatiuæ, quàm medicinales, vt autem medicina adhibeatur, non eſt neceſſaria ſententia iudicis, ſed medici,

ager

Digitized by Google

ægerque tenetur eam aſſumere, maximè præcipiéte medico, ſeu DD. Aliæ verò ſunt vindicatiuæ, & ideo maiorem coactionem requirunt. Hinc deducitur alia ratio (quam notat Salas) quod temporales pœnæ per ſe loquendo carent remedio; cenſuræ verò ſunt pœnæ medicinales, à quibus debet iudex omnino peccatorem abſoluere, ſi correctus, & emendatus fuerit. Aliam addit Suarez *d. c. 5. n. 6.* quod cenſuræ inducuntur per modum præcepti Superioris vetantis talem actionem, receptionem, aut communicationem, aut quid ſimile; & ideo non ſequuntur conditiones pœnarum, ſed præceptorum, quæ obligant virtute ipſius legis abſque alia ſententia. Aliam denique ponit Salas, quod damna temporalia, quæ ſenſibus euidentia intellectu percipiuntur, magis ſunt dura, & intolerabilia, quam ſpiritualia, quæ ſola fide cognoſcuntur, aut ponderantur; ideo non mirum ſi hæc inducuntur à lege ante ſententiam iudicis, illa verò non. Verùm neque hæ rationes vrgent, nam primò ferè omnes non accommodantur irregularitati. Secundò oſtendunt tantum maiorem congruentiam, cur huiuſmodi pœnæ ſpirituales potiùs, quam temporales poſſint à lege induci ante ſententiam iudicis, non verò concludunt quod id de facto contingat ex eo ſolùm, quod à lege delinquentibus imponantur illis verbis: ipſo facto, vel ipſo iure, vel etiam nulla declaratione præmiſſa incurrendæ, quæ per ſe, ſi nil aliud addatur magis expreſſiuum, in pœnis, & odiis non excludunt ſententiam criminis declaratoriam. Ratio ergo nulla alia eſſe videtur, niſi quia ita vſus communis obtinuit, ſeu præfatæ pœnæ ſpirituales cenſurarum, & irregularitatis ſic vſu receptæ, & declaratæ ſunt, vt ad illas incurrendas, cum ſint latæ ſententiæ, nulla indigeant iudicis condemnatoria, vel declaratoria criminis, vt in terminis notarunt Sanchez, Fagundez, &
120 Lezana *locis allegatis.* Præterea pœna legalis conſiſtens in priuatione, vel ad aliquid agendum, vel recipiendum inhabilitans, ipſo facto ſeu ipſo iure impoſita, incurritur in foro conſcientiæ, quando alioqui pœna, ſeu lex illam ſtatuens remaneret inutilis & inefficax, nullúmque moralem effectum haberet, vt *ſuprà numero* 26. dictum eſt, & tradunt Doctores *ibidem relati*, & ita ſentiunt etiam *mox citandi.*

121 Quare inhabilitas ad contrahendum matrimonium abſque diſpenſatione S. Pontificis in pœnam delicti commiſſi à Sacris Canonibus impoſita ei, qui cognouit conſanguineam vxoris, *cap. tranſmiſſa, de eo qui cognouit conſanguineam vxor.* vel qui fide data de matrimonio contrahendo, cum aliqua adulterium commiſit, *cap. ſuper hoc, cap. ſignificaſti, cap. fin. de eo qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium*; & qui mortem intulit vxori animo, & conuentione ducendi concubinam, incurritur in foro conſcientiæ ante ſententiam iudicis, quia alioqui lex eſſet inutilis, & careret effectu; nam cum matrimonium ſemel validè contractum ſit ex natura ſua indiſſolubile, ſi dicta inhabilitas ante ſententiam non haberet locum, & conſequenter tali inhabilitate legali non obſtante matrimonium ante ſententiam contractum eſſet validum, lata ſententia criminis declaratoria non retrotraheretur, nec matrimonium poſſet annullari. Ideo fatendum, præfatam inhabilitatem incurri ante omnem iudicis ſententiam, vt certum eſt, & ob eandem rationem in his terminis tradunt Sanchez *de matr. lib. 3. diſp. 4. n. 10. ad vltimum,* Salas *de relig. diſp. 15. n. 29.* & Caſtrus Palaus *tom. 1. tr. 3. diſp. 3. punct. 2. n. 2. & p. 7. n. 4.* & ego ipſe *tom. 3. mor. var. tit. 3. n. 33.* vbi cum iiſdem Sanchez in d. reſponſione ad vltimum, & Palao dicto n. 4. dixi nullitatem, ſeu irritationem actus à lege in pœnam delicti ſtatutam habere locum, & effectum ante ſententiam, quando actus ſemel factus incapax eſt irritationis. Quoties igitur pœna legalis eſt talis vt lata ſententia criminis declaratoria non detur retrotractio, ita vt tunc nullum poſſit pœna habere effectum, neceſſe eſt vt habeat locum, & incurratur ante iudicis ſententiam condemnantem, vel crimen declarantem.

Pœna inhabilitatis ad obtinenda in poſterum beneficia, officia, honores, adminiſtrationem, &c. ipſo facto à lege irrogata, an in foro conſcientia à delinquente incurratur ante ſententiam criminis declaratoriam.

Difficultas ergo eſt de aliis pœnis merè priuatiuis (ſcilicet non priuantibus delinquentem re aliqua iam obtenta, & acquiſita) Eccleſiaſticis, & ſæcularibus, quæ poſt iudicis ſententiam criminis declaratoriam ſemper ſortiri poſſunt effectum, vt ſunt inhabilitas (extra irregularitatem, de qua ſupra) & incapacitas ad rem aliquam in futurum, vt ad beneficium Eccleſiaſticum, vel officium, aut adminiſtrationem, honores obtinendum, ad contractus celebrandos, ad teſtandum, ad habendum ſepulturam, ad electionem actiuè, & paſſiuè, ſeu ad ferenda ſuffragia in fauorem aliorum, & vt ſuffragiis aliorum eligi poſſit, quod vocant priuationem vocis actiuæ, & paſſiuæ, & aliis ſimilibus pœnis, ſi ipſo facto à lege Eccleſiaſtica, vel ſæculari ſint contra delinquentes ſtatutæ, an incurrantur in foro conſcientiæ ante iudicis ſententiam criminis declaratoriam. Pro maiori autem claritate ſeiungam difficultatem de inhabilitate ad obtinendum in poſterum beneficia, officia, & adminiſtrationem, à difficultate de inhabilitate ad electionem actiuè, & paſſiuè, ſeu de priuatione vocis actiuæ & paſſiuæ. 122

Igitur pœnam inhabilitatis ad beneficia, officia, &c. obtinenda ipſo facto incurrendam per legem Eccleſiaſticam contra tale delictum committentes ſtatutam, ſtatim ac delictum committitur, incurri, & obligare in conſcientia, non expectata ſententia criminis declaratoria, affirmant Couarruuias *de ſponſ. p. 2. cap. 6 §. 8. num. 16. verſic. Nonò ex præmiſſis*, Tiraquello *in l. ſi vnquam, verbo Reuertatur, num. 259. Cod. de reuocand. donat.* Garzias *de beneficiis p. 11. cap. 10. num. 9.* Caietanus 2. 2. *quæſt. 62. art. 3.* Syluester *v. Aſſaſſinus*, Sotus *lib. 1. de iuſt. quæſt. 6. art. 6. poſt 4. concl. verſic. ex hoc autem*, Corduba *lib. 1. qq. q. 46. paulò poſt principium, in ſolut. ad 7.* Medina *cap. 2. quæſt. 96. art. 4.* Arragon 2. 2. *quæſt. 11. art. 3.* Rodriquez *1. tom. ſum. in 2. edit. cap. 195. num. 2.* Salon. 2. 2. *quæſt. 63. articul. 4. fine.* Azorius 1. *p. lib. 5. cap. 7. quæſt. 4.* Saytus *lib. 3. clau. cap. 9. num. 30. 34. & 35.* Suarez *de leg. lib. 5. cap. 9. num. 2. & ſeqq.* Reginaldus *lib. 13. num. 279.* Fillincius *tom. 1. tract. 21. cap. 1. num. 21. tract. 45. cap. 13. num. 26.* Villalobos *tom. 1. tract. 2. diff. 25. num. 4.* Layman *lib. 1. tract. 4. cap. 14. num. 5.* Bonacina *de legibus diſp. 1. q. 1. p. 7. §. 2. n. 9.* Alij qui infra citantur, tenentes pœnam priuationis vocis actiuæ, & paſſiuæ in foro conſcientiæ incurri ante ſententiam criminis declaratoriam, & plures alij relati à Garzia, Bonacina & Suarez *d. num. 3.* dicit eſſe ſententiam Gloſſæ, & communem Doctorum *in cap. cum ſingula, de præb. in 6.* ibi: *Ex tunc eo ipſo efficiatur inhabiles*, & in fine. *reddantur inhabiles*, ait enim ibi Gloſſam, & omnes intelligere illam pœnam ſtatim incurri, ita vt electio de tali perſona facta nulla ſit. Sed Gloſſa ibi dum dicit collationem eſſe nullam, poteſt rectè intelligi eſſe nullam, quia non eſt firma, cum ſequuta criminis declaratoria retrotrahatur ad diem criminis commiſſi, & efficiat, vt abſque alia ſententia condemnatoria, & annullatoria collatio ſit nullius momenti, ac ſi nullo modo facta eſſet. Hanc eandem ſententiam Carolus Antonius 123

Theſaurus *de pœn Eccleſ.p.1.cap.5.reſponſ.2. & limit. 1. ſu.& c.26.q.4.* quando inhabilitas ad beneficia, vel officia, & aliæ pœnæ merè priuatiuæ in lege ponuntur per ſe, & non ſimul cum pœna priuationis officij, vel beneficij; hoc enim caſu ait, quod obligant in conſcientia ante declaratoriam, ſecus verò ſi ponantur ſimul cum eadem pœna priuationis beneficij, vel officij; & ita videtur ſentire etiam Fagundez *in decal. lib.8. cap.29. numero 5.* dum dicit pœnas Eccleſiaſticas, vel ſæculares merè priuatiuas, inhabilitantes ad beneficia, officia, ad ferenda ſuffragia, &c. ipſo facto iniunctas, ſi lex in qua feruntur non procedat ad alias pœnas, ſed in verbis priuationis tantùm conſiſtat, habere vim obligandi in conſcientia ante declaratoriam; quaſi velit ſecus eſſe ſi ponantur ſimul cum pœna priuationis beneficij, vel officij. Quam diſtinctionem Theſaurus deſumpſit ex Molina *de iuſt. tom.1.diſp.96.verſic. Duo obſerua.* Et ita ſentire aſſerit; quia ibi loquens de pœna inhabilitatis ad omnia beneficia, & officia, & quæcumque alia obtinenda, à Gregor. XIII. lata in ſua conſtitutione de datis, & promiſſis, ait, *pœnam illam inhabilitatis ad beneficia, & officia, quia & acerba admodum, & permixtim appoſita cum aliis ad quæ vim non habent ante latam ſententiam*, non incurri ante declaratoriam. Sed cum Molina ponat duas rationes, nempè acerbitatem pœnæ, & permixtionem cum aliis, vt dicamus eum abſolutè ſenſiſſe non incurri ante declaratoriam, ſufficit prima ratio acerbitatis pœnæ, & ita ab omnibus aliis Molina citatur pro contraria ſententia. Addit Theſaurus *d. quæſt. 4.* eſſe communiter receptum, pœnam inhabilitatis ad officium pro illa vice, vel quoad illud numero officium, obligare in foro conſcientiæ ante omnem declaratoriam.

123 Hæc ſententia probatur primò ratione Caietani à multis recepta, deſumpta ex differentia in pœnas poſitiuas, & has priuatiuas, quia enim pœnæ poſitiuæ ad ſui executionem aliqua actione indigent, & idem non debeat eſſe agens, & patiens, oportet actionem iudicis ſententiam ferentis adeſſe, quo illæ incurruntur, vt obligent in foro conſcientiæ. Hæc autem ratio ceſſat in pœnis priuationis, quæ conſiſtunt tantùm in paſſione, nullamque hominis actionem ad ſui executionem requirunt, ideoque nulla ad eas etiam in foro conſcientiæ incurrendas requiritur iudicis ſententia; hac enim ratione cenſuræ, & irregularitates abſque iudicis ſententia contrahuntur. Hanc tamen rationem reiiciunt Sotus *d. art.6. concl.2.* Caſtro *lib.2.de leg.pœn. cap.5. §.rurſus, 5.argum.* & Sanchez *d.diſp.30.num.4.* quia vt quis moriatur, nulla eſt neceſſaria actio, ſed priuatio comeſtionis, & tamen eſt neceſſaria iudicis ſententia. Suarez *d. cap. 9. numero 4.* & Fagundez *loco citato*, aiunt rationem huius ſententiæ eſſe, quia hic effectus obligationis in conſcientia antè omnem iudicis ſententiam eſt aptus fieri integrè, & perfectè per ſolam legem, cui poteſtas ad id in legiſlatore non deſit, vt *ſuprà numero 29.* oſtenſum eſt; voluntas autem legiſlatoris ſufficienter explicatur per illam vocem *ipſo facto*, vel *ipſo iure*, & maximè ſi addatur, *abſque alia declaratione*, vel *nulla præmiſſa*; neque eſt vllum fundamentum iuridicum ad limitandum illam, præſertim, inquit Fagundez, ſi legiſlator ad nullas alias pœnas poſitiuas progrediatur. Confirmat Suarez, quia in hoc videntur hæ inhabilitates comparari cenſuris, & irregularitatibus, nec ſufficiens ratio differentiæ aſſignari poteſt, neque ex vſu aliud conſtat. Aduertunt autem iidem Doctores eum, qui incidit in huiuſmodi pœnas priuatiuas, & inhabilitates, ante ſententiam minimè teneri abſtinere ab iis, ad quæ effectus eſt ipſo facto inhabilis, quoties hoc nequit facere abſque infamia, quia ius ad propriam famam præponderat iuri humano tales pœnas, & inhabilitates inducenti. Confirmat etiam Filliuccius *d. n.27.* ex vſu ſacræ Pœnitentiariæ, quæ in formula abſolutionis à ſimonia (cui ipſo iure annexa eſt priuatio beneficiorum obtentorum, & inhabilitas ad ea in poſterum obtinenda, vt *ſuprà num. 10.* dixi) etiam addit diſpenſationem ad alia beneficia in poſterum obtinenda, atque adeo ſupponit aliàs fore ad illa inhabilem ob delictum commiſſum ſimoniæ in beneficio. Prædictis tamen non obſtantibus,

Alij probabilius cenſent, præfatam inhabilitatem 124
ad obtinendum in poſterum beneficia, officia, honores, adminiſtrationem, &c. ipſo facto, ſeu ipſo iure à lege Eccleſiaſtica, vel ſæculari ſtatutam, licèt ſit pœna priuatiua, in foro conſcientiæ non incurri ante ſententiam criminis declaratoriam, ſiue per ſe, ſiue cum aliis pœnis poſitiuis in lege ponatur; loquuntur enim abſolutè, & abſque diſtinctione. Ita Nauarrus *in comment. de datis, & promiſſis, notab. 31. numero 44. verſic. ſecundò quod, & conſil.91.de Simonia, in 2.edit.* Molina *d.diſp.96.verſic. Duo obſerua,* Sotus *lib.4. de iuſtitia, quæſt.6.art.3.ad finem.* Ledeſma *2.p 4. quæſt.18. art.2.dub. vlt.* Sanchez *de matr.lib.7.diſp.13.numero 1. & lib.9. d. diſp.30.numero 1. & 2.in ſum.lib.2.cap.26. num. 1. c. 39. num.32. & lib.6.cap.15.n.95. & in conſiliis moralib. lib.3. cap.1.dub.52.num.11.* Leſſius *de iuſt.lib 2.cap.35.n.147. verſic.4.* Portell.*in dubiis reg.verbo inhabilitas, num.4.* Caſtrus Palaus *tom.1.tract.3.diſp.2.p.2.num. 10. & 11.* Peyrinis *tom. 1. priuileg.in conſtit.6. Iulij II. num. 19. & de religioſo ſub tom.1.quæſt.3.* Diana *p.1.tract.10.reſolut 25. & p.3.tract.2.reſolut.66.* Lezana *p.1.cap.8. numero 33. & cap.10. n.39. & 41. & p.4. v. pœna, num.8.* Probatur hæc ſententia, quia cum huiuſmodi pœnæ inhabilitatis ad beneficia, &c. ſint valde graues, & magni momenti, ac proinde difficillimum, rigidum, & valdè durum, vt quis contra ſemetipſum, ſeu ex ſe, & ſpontè tam grandes pœnas exequatur, ſeu obſeruet abſtinendo à beneficiis, & officiis, ſi illi conferantur, non eſt credendum, nec dicendum à lege induci ipſo facto ante omnem iudicis ſententiam, ſaltem criminis declaratoriam (ſicut ſuprà de pœnis bonorum, beneficiorum, & officiorum obtentorum dictum eſt) ſolis illis verbis, *ipſo facto*, vel *ipſo iure*, vel etiam addito *abſque alia declaratione* (vt mox dicetur) niſi alia verba addantur clarè exprimentia voluntatem legiſlatoris eſſe, vt incurratur in conſcientia ante criminis declaratoriam; lex enim debet eſſe facilis, ac hominum moribus ac fragilitati humanæ accommodata, vt ſuprà dictum eſt; & ideo in dubio ita intelligenda eſt, cum ea particula *ipſo iure*, vel *ipſo facto*, ſolum importet, vt non requiratur ſententia ad pœnam condemnatoria, ſed ſufficiat declaratoria criminis, & quod hæc quoad ſuum effectum retrotraharur ad diem criminis commiſſi, vt ſæpè in præcedentibus dictum eſt. Et quamuis irregularitas ſit rigidior, tamen vſu receptum eſt, vt nulla iudicis ſententia requiratur ad eam incurrendam in foro conſcientiæ, ſicut nec ad incurrendas cenſuras latæ ſententiæ, vt etiam colligitur ex *d.cap.6.ſeſſ.24.Tridentin.de reform.* non ita autem receptum reperitur in pœna inhabilitatis ad beneficia, officia, &c. & in aliis priuatiuis pœnis potiùs temporalibus, quàm ſpiritualibus; immò (ex quo magis confirmatur hæc ſententia) in communi praxi receptum eſt aliud apud viros doctos, & timoratos, vt non credatur inducta obligatio in conſcientia ad tales pœnas ſubeundas, & obſeruandas, niſi præmiſſa iudicis ſententia criminis declaratoria; conſuetudo autem eſt optima legum interpres, *cap. cum dilectus, de conſuet.* Quod igitur dicitur de cenſuris latæ ſententiæ, & de irregularitate, non habet locum in pœna inhabilitatis ad officia, &c. & aliis priuatiuis, quia in cenſuris, & irregularitate peculiare eſt, cùm communi vſu ſint ita receptæ, vt non indigeant vlla

indicia

iudicis ſententia, vt incurrantur, non autem id conſtat de aliis priuatiuis; imò conſtat de contrario, vt dictum eſt, ex quibus manent ſoluta fundamenta alterius ſententiæ. Et colligitur hanc ſententiam in praxi eſſe tutiſſimam, cum hodie videatur magis communis inter recentiores; & probabilem exiſtimant etiam Suarez *tom.1. de legib. lib.4. cap.18. fine*, & Layman *loco ſupra, num.* 111. *relato*, ob eam rationem quod vſu receptum ſit, vt hæ pœnæ non obligent in conſcientia, niſi ſequuta criminis declaratoria.

115 Quam tamen ſententiam limitant aliqui, ſi prædictam inhabilitatem lex imponens illis verbis, *ipſo facto*, aut *ipſo iure*, aut *eo ipſo*, addat clauſulam, & *abſque alia declaratione*; vel *ante omnem declaratoriam*, ſiue *nulla etiam declaratione ſequuta*, vel *abſque vllo ſuperioris decreto*, aut *miniſterio*, aut *ſententia*: his enim verbis volunt ſatis declarari mentem legiſlatoris eſſe, vt incurratur, & obliget talis pœna in foro conſcientiæ ante quamcunque criminis declaratoriam. Ita præter Doctores *ſupra num.57. relatos*, Sigiſmundus Capucinus *de elect. & pot. Prælat. dub.* 107. *n.4.*

116 At contrarium, & non obſtante dicta clauſula, adhuc requiri declaratoriam criminis, vltra Doctores *ſupra numero 76. allegatos*, in his terminis tenent Sanchez *d. cap.15. numero* 65. Peyrinis, Lezana, & Diana *d. reſol.66.* Soſſa *in explicat. Bullæ Clem. VIII. de largitione munerum, n.* 102. Samuellibus *de elect. tom. tr.2. diſp.7. controuerſ.4. n.15.* Quod probatur ex traditis *ſupra n* 61. *& n.67.* illa enim clauſula ſolùm denotatur, non requiri declaratoriam pœnæ (quæ à lege iam ſtatuta eſt, nec poteſt alterari) non autem excluditur declaratoria criminis, quâ ſaltem ſequutâ etiam in foro conſcientiæ incurratur talis pœna inhabilitatis, &c. & id probant tradita ad confirmandum hanc ſententiam; & ita vſu communi receptum, cum videamus in praxi ita obſeruari, & practicari, ſiquidem apud ſæculares, & religioſos ij, qui ob aliquod delictum contrahunt tales pœnas inhabilitatum iniunctas, etiam cum tali clauſula, non obſeruant, niſi delicto probato, & ſequuta eiuſdem delicti ſententia declaratoria.

117 Quod verò *num.* 124. dictum eſt de pœna inhabilitatis ad obtinendum beneficia, officia, adminiſtrationem, &c. dicendum etiam eſt de inhabilitate ad teſtandum in pœnam alicuius delicti, puta hæreſis ipſo facto, & ante declaratoriam incurrenda à lege impoſita, ſcilicet ante declaratoriam criminis, cui eſt annexa ipſo iure pœna Inteſtabilis actiuè, & paſſiuè, non incurri in foro conſcientiæ ante eiuſdem criminis declaratoriam, de quare latè egi *in tom.2. mor. var. tit.* 12. *numero* 161. *& duob. ſeqq.* vbi refert ſententias oppoſitas, & Doctores illas tenentes. Et ad ibi tradita remitto lectorem.

Pœna priuationis vocis paſſiuæ, & inhabilitatis ad illam latæ ſententiæ an incurratur, & liget in foro conſcientiæ ante criminis declaratoriam, vbi an electio in qua tulit ſuffragium excommunicatus, vel aliàs inhabilis ad ferenda ſuffragia occultus, valeat, ſi poſtea probetur excommunicatio, aut inhabilitas.

118 Quoad pœnam priuationis vocis actiuæ, & paſſiuæ, & inhabilitatis ad illam latæ ſententiæ, ſeu ipſo facto, ſeu ipſo iure incurrendam in vindictam criminis à lege Eccleſiaſtica, vel ſtatuto ſæcularium ſtatutam, eam à delinquente incurri & obligare in foro conſcientiæ ante omnem iudicis ſententiam etiam ſolius criminis declaratoriam, & tametſi delictum ſit occultum, Rodriquez, Corduba, Salon, Medina, Arragon *locis ſuprà numero* 125. *allegatis*. Idem Arragon 2.2. *quæſt.* 62. *art.3.* & idem Salon 2.2. *quæſt.62. art.3. controuerſ.1.* (vbi loquitur de legibus) vel ſtatutis priuantibus voce actiua, & paſſiua in aliqua religione, vel vniuerſitate, vel Republica, Sayrus, Azorius, Reginaldus, Fillliucius, Villalobos, & Bonacina *locis item ſuprà d. numero* 122. *citatis*. Suarez pariter *cap. ſuprà eodem numero* 122. *citato, numero 4. & ſeqq.* Coriolanus *de caſibus reſeruatis p.2. caſu 3. numero* 28. Duardus *in bullam cœnæ lib.* 3. §. 8. *quæſt.* 2. *numero* 46. Sigiſmundus Capucinus *de elect. & poteſt. Prælatorum d. dub.*107. *numero 5. & ſeqq.* Sorbus *in annot. ad compendium, tit. ingredi Monaſterium Monialium, numero* 12. Vaſquez 1.2 *diſp.*168. *c.2. n.*12. & Salas *de legibus diſp.* 15. *ſect.*2. *numero* 9. Maldeius *in* 1.2. *q.96. art.4. membro* 4. quoad priuationem vocis paſſiuæ tantùm, & certam ſententiam iuxta omnes eſſe ait Carolus Antonius Theſaurus *de pœn. Eccleſ. p.2. cap.29. verſic. illud certum*: priuationem vocis actiuæ latæ ſententiæ pro vna vice, ſeu pro vno actu, ſeu quoad hanc numero electionem obligare in conſcientia ante omnem declaratoriam, quod recipit *p.2. v. elect. cap.3* §. *nota ſecundò, verſic. item aduerte*: & idem ſit dici communiter de priuatione vocis paſſiuæ ad illum actum, ſeu pro illa electione. Etſi ego inuenio tantum Suarez, & Sigiſmundum de hoc caſu priuationis vocis actiuæ ad vnum actum tantum in ſpecie loqui, & ſentire tanquam certum in foro conſcientiæ ante criminis declaratoriam incurri, ſi ſit latæ ſententiæ, ſeu ipſo iure ſtatuta contra delinquentem, per ea, quæ mox tradentur. Hæc ſententia primo in vniuerſum quoad priuationem paſſiuæ, & actiuæ vocis probatur rationibus *ſupra n.* 123. adductis ad confirmandam ſententiam, de qua ibi. Secundò Suarez, & Sigiſmundus in ſpecie de priuatione vocis actiuæ, ſeu inhabilitate ad ferenda ſuffragia, & eligendum, quod hæc inhabilitas ipſo facto ſtatuta per legem, ex vi legis obliget in conſcientia hominem inhabilem factum, ac non expectata criminis declaratoria, probant; quia alioqui illa verba, ipſo facto, carerent omni effectu, & lex, & pœna eſſet inutilis, quia ſequuta ſententia declaratoria non retrotraheretur quoad eius effectum ad diem criminis, annullando actum electoris poſt crimen commiſſum geſtum ante ipſam ſententiam. Quod ita oſtendunt: Nam ſi delinquens per legem ipſo iure factus inhabilis ad ferendum ſuffragia, & ad eligendum in foro conſcientiæ retinet adhuc vocem actiuam, & eſt habilis ad eligendum, dato quod ante eandem ſententiam criminis declaratoriam ferat ſuffragium in electione, ſi crimen ſit occultum, electio erit valida, & conſequenter etiam ſuffragium ſemper validum, etiam ſuperueniente ſententia criminis declaratoria, quæ non poteſt retrotrahi ad infringendam ipſam electionem ſemel validè factam; quia ferens ſuffragium in electione cum aliis de Capitulo, vel de vniuerſitate, concurrit vt miniſter publica authoritate fungens (vt tradit idem Sigiſmundus *dub.37. numero* 5. & dicit Suarez *d. cap.9. num.5. & 6.* & ſentit etiam Sanchez *in conſiliis mor. lib.2. cap.1. d. dub.52. num.*11.) Vnde etiamſi ſit verè inhabilis, dum fert ſuffragium cum aliis, & ſit occultus, & toleratus, actus geſtus valet tanquã geſtus ratione officij publici, iuxta regulam *l. Barbarius ff. de officio prætoris*, & Doctores communiter: hoc autem ſuppoſito, ſententia illa criminis declaratoria erit fruſtratoria, & nullius effectus quoad illum actum à delinquente occulto ante illam geſtum; & ſic nulla differentia erit inter pœnam priuationis vocis actiuæ latæ ſententiæ, & ipſo iure à lege impoſitam, & inter impoſitam ſententiæ ferendæ, ſeu per iudicis ſententiam. Et multò magis (addunt iidem Suarez & Sigiſmundus) ſententia, pœna, & lex ipſa erit inutilis, & fruſtratoria, ſi lex priuet

Digitized by Google

uet ipſo facto voce actiua, inhabilitet ad ferendum ſuffragium quoad vnum actum tantum; nam ſi ille actus fiat (vt ordinariè contingit, ait Suarez, eo quod hæ inhabilitates vix poſſunt ſufficienter probari) ante ſententiam declaratoriam, nullum omnino effectum habebit illa ſententia declaratoria, quia iam non habet locum dicta pœna, & alia non imponitur per legem, nec videtur poſſe imponi etiam arbitrio iudicis, quia delinquens non peccauit ſic ferendo ſuffragium, quia non erat inhabilis, ſed inhabilitandus. Iuxta ergo materiæ capacitatem aſſerendum, veriſimillimum eſſe, intentionem legis ipſo facto talem pœnam imponentis, vt ante ſententiam in conſcientia obliget delinquentem ad illam obſeruandam, ſecluſo periculo infamiæ. Duardus probat, quia pœna priuationis vocis actiuæ, & paſſiuæ, addens, & officij, non continet acerbitatem nimiam repugnantem humanæ naturæ, qualis eſt pœna mutilationis membri, & ſimilis; ſed eſt moderata, ac proinde ipſo facto contra delinquentes ſtatuta eos ligat in conſcientia; quia ob moderationem pœnæ non deeſt in legiſlatore poteſtas, & ligandi voluntas indicatur illis verbis, *ipſo facto*, vel *ipſo iure*.

Oppoſitum, & tum priuationem vocis paſſiuæ, ſeu ineligibilitatem, tum priuationem vocis actiuæ, ſeu inhabilitatem ad ferenda ſuffragia, vel ad eligendum in pœnam delicti à lege, vel ſtatuto alicuius vniuerſitatis ipſo facto, ſeu ipſo iure ſtatutam non incurri, neque ligare in foro conſcientiæ delinquentem ante iudicis ſententiam criminis declaratoriam, ſuſtinent abſolutè Nauarrus *locis ſupra num.* 134 *citatis, & in man. cap.* 13. *num.* 67. Sotus, & Ledeſma *locis ſupra eodem numero* 124. *relatis.* Idem Sotus *eodem lib.* 4 *de iuſt. q.* 6. *ad* 4. Molina *de iuſt. it. d. diſp.* 96. ibi: *Idem dicendum eſt quando quis ipſo iure ob crimen aliquod priuatus eſt iure eligendi, aut iure ſuffragium ferendi, vt Scholaſtici ob ambitum in cathedris, niſi enim ſententia ſequatur eligere poſſunt, ſuffragiumque ferre, idque habet conſuetudo vniuerſitatum.* Sanchez *d. lib.* 9. *de matr. diſp.* 30. *num.* 1. *&* 2. *d. lib.* 2. *ſumm cap.* 39. *num. vlt. & lib.* 6. *cap.* 25. *d. n.* 65. *& d. lib.* 2. *conſil. moral. cap.* 1 *dub.* 52. *n.* 11. Layman *num.* 122. *citato verſic. Quamuis* (vbi loquitur de inhabilitate ad ferendum ſuffragium) Caſtrus Palaus *tom.* 1. *tract.* 3. *diſp.* 2. *p.* 2. *num.* 11. Portel. Peyrinus, & Diana *locis ſupra num.* 124. *relatis* Lezana *tom.* 1. *cap.* 10. *num.* 31. *& tom.* 4. *v. pœna* 8 Samuellius *de elect. can. tract.* 2. *diſp.* 7. *controu.* 4. *n.* 5. *&* 15. Caſtellinus *de elect. in prælud.* 1. §. 7. *num.* 10. (vbi licet loquatur expreſſe ſolum de vocis actiuæ priuatione, affert tamen rationem vniuerſalem comprehendentem etiam priuationem vocis paſſiuæ. Soſſa *in Bullam Clementis VIII. de largitione munerum, numero* 120. Granadus *in cap.* 2. *controu.* 7. *tract.* 3. *p.* 1. *diſp.* 13. *ſect.* 2. *num.* 15. & alij recentiores *relati à Samuellio.* Et quoad priuationem vocis actiuæ ita ſentit Fagundez *in decal. lib.* 7. *cap.* 29. *num.* 6. & etiam Malderus *loco ſuprà, num.* 128 *citato*, ob eam rationem, ne electiones omnes reddantur incertæ. Igitur probatur hæc ſententia quoad priuationem vocis actiuæ, quod ante ſententiam iudicis declaratoriam criminis non incurratur, quia alioqui vix eſſet tuta electio, quod periculoſiſſimum eſſet Reipublicæ; & electus, qui nouiſſet inhabilitatem eligentis ad ferendum ſuffragium, non eſſet ſecurus in conſcientia. Ita Sotus, Sanchez *d. num.* 11. & Malderus *loco citato.* Sed Suarez *d. cap.* 9. *num.* 5. reſpondet neutrum ſequi; quia licet poſt factam electionem conſtet de inhabilitate pœnali illius, qui tulit ſuffragium, nihilominus electio fuit valida, & ſuſtinetur ob rationem numero præcedenti ex eodem Suarez adductam, ſcilicet quia erat miniſter toleratus, & publica authoritate ſuffragium tulit, & ideo acta eius tenuerunt, iuxta *dict. l. Barbarius.* Probatur in vniuerſum ratione adducta *ſuprà n.* 125. ex vna enim parte verba *ipſo facto*, vel *ipſo iure*, ex vi ſua non inducunt obligationem in foro conſcientiæ ad ſubeundam pœnam ante ſententiam criminis declaratoriam, vt *d. num.* 125. & ſæpius in præcedentibus probatum eſt: Et ex altera parte in pœnis quibuſcunque etiam merè priuatiuis facienda eſt benignior interpretatio, præſertim cum difficillimum, & durum ſit quempiam eſſe in ſeipſum pœnæ executorem, vnde etiam vſu receptum eſt, has pœnas priuatiuas, & inhabilitates non incurri ſtatim à commiſſo crimine, ſed tantum ſequuta criminis declaratoria; & qui incurrunt huiuſmodi pœnas vocis paſſiuæ, & actiuæ, niſi fuerint conuicti de crimine commiſſo, & tanquam rei per criminis declaratoriam condemnati, non renunciant officis, ad quæ eliguntur, nec abſtinent à ferendis ſuffragiis, neque à Confeſſariis ad talem renunciationem, & abſtinentiam compelluntur; & certè durum eſſet Confeſſariis negare abſolutionem iis reis, qui nondum ſequuta criminis declaratoria abſtinendi à ſuffragiis dandis, & recipiendis officiis, firmum propoſitum non haberent. Confirmatur hæc ſententia à Samuellio, Palao, & nonnullis aliis, quia hæc pœna priuationis vocis paſſiuæ, & actiuæ priuat iure quæſito, ſcilicet iure, quod quis iam habet, vt poſſit eligi. Quoties autem pœna legalis priuat iure quæſito naturali, vel ciuili, vel Eccleſiaſtico (exceptis cenſuris & irregularitatibus, & aliis, de quibus ſuprà dictum eſt ex vſu recepto incurri ante ſententiam) licet ipſo facto à lege imponatur incurrenda, non obligat in foro conſcientiæ niſi poſt declaratoriam criminis, vt Gloſſa recepta *in can. Fraternitas*, verbo *cum argumento*, 12. *quæſt.* 2. & Doctores *omnes ſupra numero* 32. *&* 62. Quæ omnia concludunt etiam, quando priuatio vocis actiuæ, vel paſſiuæ eſt tantum quoad vnum actum, & ita vſu etiam receptum vniuerſaliter, vt etiam notat Lezana *d. v. pœna, num.* 10. *fine.*

Intelligitur autem hæc ſententia, & procedunt prædicta, etiamſi pœna priuationis vocis paſſiuæ, & 130
actiuæ lata eſſet non ſolum illis verbis *ipſo facto*, *&c.* ſed etiam cum clauſula, *abſque alia declaratione*, vt in his terminis tradunt Doctores *citati ſuprà num.* 126. & probant ibidem tradita, & praxis ipſa, ſeu communis vſus, quo huiuſmodi pœnæ, licet latæ cum dicta clauſula, receptæ ſunt, vt minimè ante ſententiam criminis declaratoriam incurrantur in foro conſcientiæ.

Ex quibus infertur pœnam priuationis eligendi, de 131
qua *in cap. cum inter, de elect. cap.* 1. *de poſtulatione, cap. cum in cunctis, de elect. cap. quia diuerſitatem, de conceſſione præbendæ, cap. fin. de exceſſib. Prælat. c. vnico*, §. 1. *ne ſede vacante in* 6. Item pœnam priuationis vocis actiuæ, & paſſiuæ, de qua *in Bulla Clem. VIII. de largit. mun. in Bulla Pij V. contra Prælatos regulares admittentes mulieres intra clauſuram, in decreto S. Congregationis, quod Regulares non alloquantur moniales; in decreto de celebratione Miſſarum, in decreto de eiectis, & apoſtatis, & aliis decretis S. Congregationis*, non incurri talem pœnam in foro conſcientiæ ante declaratoriam criminis, cum talis pœna in his legibus Eccleſiaſticis feratur ſolum illis verbis, *ipſo facto*, vel *ipſo iure*, vel *abſque alia declaratione*, & non addantur alia verba, quibus lex clarè exprimat debere incurri ante ſententiam.

Nunc ſatisfaciendum fundamento Suarij, & Si- 132
giſmundi poſito *ſuprà num.* 128. reſpondetur enim negando, ſuppoſito quod inhabilitates ad eligendum non incurrantur ante declaratoriam criminis, verba, ipſo facto, carere effectu, & nullam fore differentiam, ac ſi non eſſet latæ ſententiæ, ſed ferendæ per iudicem. Ad probationem reſpondetur ſuffragium datum ante criminis declaratoriam eſſe validum, ſed non firmiter, quia ſequuta ſententia declaratoria

per

per retroтractionem efficitur inualidum, ac nullius momenti, ac ſi non fuiſſet latum, & ſic etiam ſequuta eadem criminis declaratoria electio ipſa erit, ſeu reddetur nulla, ſi innitatur tali ſuffragio; ſcilicet quia alia ſuffragia non ſint numeri ſufficientis, vt tradit Carolus Antonius Theſaurus *de pœn. eccleſ. p. 1. cap. 6. verſic. limita, & cap. 29. verſic. illud eſt certum*, quo caſu, dato quod talis pœna inhabilitatis ad ferenda ſuffragia incurratur ante declaratoriam, iuxta primam ſententiam electio nitens tali ſuffragio eſſet inualida, & nulla, etiam ante ſententiam, vt Sotus, Ledeſma & Malderus *locis ſuprà num. 129. citatis* tenent, & innuit Sanchez *d. dub. 52. num. 11. ibi, item quia aliàs*: & ratio eſt, quia quæ à perſona in pœnam inhabili fiunt ratione priuati iuris, & officij, licet delictum ſit occultum, non valent, vt latè poſt alios Garzia *de beneſic. p. 5. cap. 4. num. 314. & ſeqq.* Sanchez *de matr. lib. 3. diſp. 22. num. 26.* Sayrus *lib. 1. theſ. cap. 5. num. 35.* & Caſtellinus *de elect. can. cap. 5. num. 18.* Electio autem, præſentatio, & collatio beneficij ſpectans ad Capitulum, vel vniuerſitatem quoad ſingulares perſonas eſt actus poteſtatis priuatæ, ſeu officij priuati; nam licet ad capitulum ipſum ſpectet ratione publici officij, tamen ad ſingulares de vniuerſitate, ſeu de Capitulo, nempe quoad ſingulares Canonicos, & proportionabiliter ad Regulares pertinet ratione Canonicatus, & officij priuati, & ſpiritualis fraternitatis, ſiue ex priuilegio iuris Communis, vel ſuorum ſtatutorum, vt poſt Innocentium *in cap. cum dilectus, de conſuetudine, in cap. conſideramus, de electione, & in cap. conſultationibus, de iure patronatus*; Panormitanum *in dict. cap. conſultationibus, num. 6. & 7. & in cap. veritatis, num. 47. de dolo, & contumacia, & in cap ſi verè, de ſent. excomm.* Felinum *in cap. Rodolphus, num. 43. de reſcriptis*, Couarruuiam *in cap. Alma mater, 1. p. §. 7. num. 9.* Butrium *in cap. 1. num. 16. de reſcript. in 6.* Ægidium, Seluam, Rebuffum, Petrum de Ranſio, & alios tradunt Garzias *d. num. 35.* Theſaurus *locis citatis*, Marius Alterius *de cenſur. tom. 1. lib. 2. diſp. 5. cap. 2. col. 6. verſic. Aliter dicendum, &* Caſtellinus *dict. n. 18. & num. 48.* & ſic electionem, in qua emiſit votum excommunicatus quantumuis occultus iure proprio, & priuato (ſiue Canonicus Regularis, aut aliqui de alia vniuerſitate) non tenere ſiue ante electionem, ſiue poſt electionem probetur excommunicatio, cum iiſdem Innocentio, Panormitano, & aliis præcitatis aiunt iidem Garzias, Sayrus, Alterius & Caſtellinus, qui videantur, præſertim Alterius, & Caſtellinus, qui ſumpſerunt ex Panormitano, qui ſumpſit ex Innocentio.

133 Ad hanc doctrinam præfatorum Auctorum Innocentij, & aliorum, quod poteſtas Canonicorum, & aliorum de Capitulo, ſeu Collegio, aut vniuerſitate, ſit iuris, ſeu officij priuati, Sigiſmundus *de elect. & pot. Prælat. dub. 37. n. 5. & dub. 66. n. 11.* & Samuellius *de elect. can. tract. 1. diſp. 5. controu. 2. num. 26. & 27.* reſpondet diſtinguendo, ſcilicet, nam vel poteſtas eligendi in Canonicis, & proportionaliter in Regularibus, & aliis de quacunque vniuerſitate, aut Collegio conſideratur inchoatiue, nempe quando nondum eſt celebratum ſcrutinium, & publicata electio; & ita eſt ius ſingulare, & priuatum, & procedit doctrina dictorum Auctorum: vel conſideratur completiue, quando videlicet celebrato ſcrutinio, celebratur quoque in actu electio, & tunc eſt vniuerſale, & officium publicum, vt tradit Suarez *loco ſuprà, num. 128. & de cenſur. diſp. 14. ſect. 2. num. 18.* quem iidem Sigiſmundus, & Samuellius ſequuntur. Quare iidem Suar. Sigiſmundus, & Samuellius *locis citatis* dicunt, quod ſi vnus electorum, qui tulit in electione ſuffragium, ſit excommunicatus occultus (& idem de quocunque alio electore ob delictum aliquod inhabili ad eligendum, cuius inhabilitas eſt occulta) ante electionem, ſeu nondum celebrato ſcrutinio poteſt ei obiici exceptio excommunicationis, & inhabilitatis, & ita ſuffragium latum erit nullum, & repelletur ab electione; ſi verò talis exceptio obiiciatur poſt electionem, ſeu poſt celebratum ſcrutinium, in quo conuenerit maior pars eligentium, valida eſt electio, & illius excommunicati, ſeu inhabilis occulti ſuffragium computatur in numero eligentium, tanquam & ipſe non eſſet excommunicatus, aut inhabilis, quia ratione illius publici muneris acta eius ſuſtinentur ab Eccleſia, quia poteſtas eligendi in actu electionis vniuerſaliter conſideratur, & eſt ius vniuerſale, & officium publicum. Quapropter, inquit Sigiſm. *d. n. 11.* etiamſi electo conſtet aliquem ſibi ſuffragantem eſſe excommunicationis vinculo irretitum, & ratione illius dignitatem obtinuiſſet, nihilominus valida eſt electio, ſi excommunicatus erat occultus, & toleratus, quod idem ſentiunt Suarez, & Samuellius *locis citatis*. At eſſe inualidam, & nullam tenent Garzias, Sayrus, Theſaurus, & Caſtellinus *locis citatis*; item *Alterius* pariter loco citato, vbi expreſſe ait, quod electio facta ab excommunicato, quantumcunque occulto, iure proprio, & priuato (qualis certè eſt Canonici Regularis, vel Collegæ concurrentis ad electionem cum aliis de Capitulo vel Collegio) non tenet, ſiue ante electionem, ſiue poſt electionem probetur excommunicatio, quod in iiſdem terminis tradunt Panormitanus *in d. cap. veritatis, num. 47. de dolo, & contumacia*. Innocentius, & alij *numero præcedenti relati*. Quare iidem Doctores certè non admittunt præfatam diſtinctionem poteſtatis eligendi inchoatiue, & completiue (quæ etiam nullo iure probatur) ſed abſolutè volunt eligere in Canonicis, et ſingularibus, eſſe iuris, & officij priuati. Tunc ergo electio, & collatio facta ab excommunicato occulto, & tolerato eſt valida quando fit ratione iuris, & officij publici, vt ſi Epiſcopus ſit excommunicatus occultus, & quatenus Epiſcopus eligat, ſeu conferat beneficium, tunc electio eſt valida, licet poſtea probetur excommunicatio, & id tantum tradit Rota *deciſ. 602. num. 8. deciſ. 534. numero 3. part. 1.* recentiorum, quas deciſiones pro ſua opinione citat Samuellius *dict. numero 26.*

Cæterùm admiſſa illa diſtinctione, ad idem fundamentum Suarij, & Sigiſmundi *ſuprà numero 126.* adductum reſpondetur, adhuc verba illa, *ipſo facto*, non carere effectu, & ſaluare differentiam inter inhabilitatem ad ferenda ſuffragia latæ ſententiæ per iudicem ferendæ; quia cum eſt latæ ſententiæ, ſuffragium latum ab inhabili poteſt infirmari nondum celebrato ſcrutinio, neque completa electione, ſi ante idem ſcrutinium crimen, cui ipſo facto eſt annexa inhabilitas, obiiciatur, & probetur, atque ſequatur eiuſdem criminis declaratoria, ſuſpenſa interim manente celebratione ſcrutinij, donec feratur eadem ſententia declaratoria; aut ſi inhabilitas foret ſententiæ per iudicem ferendæ, lato ſemel ſuffragio validè, non poſſet infirmari per ſententiam, quæ non retrotrahitur, ſicut quando pœna eſt irrogata ipſo iure. 134

An verò retenta ſententia *numero 129.* comprobata, ſi elector, ſiue ſecularis alicuius Collegij, ſiue Canonicus, qui commiſit crimen aliquod, cui ipſo facto per legem, vel ſtatuta Collegij annexa eſt priuatio vocis paſſiuæ, & actiuæ, ſi interrogetur iuridicè, ſcilicet quia laboret infamia, vel indiciis, ſi neget veritatem, ſi ſuo ſuffragio impediret, ne alieni daretur beneficium, aut Prælatura, aut Cathedra, teneretur reſtituere. Affirmant Sotus, & Ledeſma locis ſuprà citatis, & nonnulli alij ob eam rationem, quod perinde maneat priuatus iure ſuffragandi, ac ſi eſſet condemnatus; & ob aliud fundamentum *ſuprà n. 49.* adductum ex eodem Soto, quod reus legitimè interrogatus

terrogatus negans veritatem teneatur reſtituere pœnam ad quam damnaretur: verùm cum *ſupra num. 60.* probatum ſit tanquam probabilius, reum iuridicè interrogatum negantem veritatem non amittere ius ſuffragandi, vt eligi poſſit, ac ſi damnaretur, quia illa priuatio eſt pœna, quæ non obligat in conſcientia, niſi poſt ſententiam condemnatoriam ad eandem pœnam, & præter Doctores *d. num. 60. relatos*, ita in his terminis Sanchez *d. dub. 5 a. numero* 14. Qui nihilominus addit etiam ſequendo hanc ſententiam, *& d. num.* 60. poſitam, quod ſi talis ſcholaris habens defectum illum interrogatus iuridicè neget veritatem contra iuſtitiam, & ob id non condemnetur, & ſuo ſuffragio impediat à Cathedra illum qui opponebat ei illam exceptionem, tenetur illam reſtituere; quia licet reus iuridicè interrogatus negans veritatem non teneatur ad pœnam ante condemnationem, tenetur tamen ad damnum inde ſubſequutum, iuxta notata *ſupra num.* 61. & etiam ſibi reſpondiſſe doctum iuniorem à ſe conſultum teſtatur idem Sanchez: Suarez tamen ſuppoſita ſua opinione *d. cap. 9. n.* 11. (quem ſequitur Sigiſmundus *d. dub. 39. num. 9.*) dicit talem electorem irrita legem inhabilem ipſo facto ad ſuffragandum, etiam exiſtente crimine occulto interrogatum à Iudice competente, an hoc vel illud fecerit contra ſtatuta, vel iura inhabilitantia ipſo facto, teneri fateri veritatem, quia non interrogatur per ſe ad punitionem, ſed ad cauendum peccatum, & iniuriam tertij, & communitatis, ad quem effectum ſuperior habet ius interrogandi nulla præcedente infamia, & ſubditus tenetur ſimpliciter dicere veritatem, *cap. fin. de cland. deſponſ.* Summiſtæ *v. impoſitio*, Nauarr. *in cap. inter verba, numero* 55. *& ſeq.* & Sotus *relect. de ſecreto, in* 2. *q.* 2. limitat tamen quando non poſſet fateri veritatem ſine magno ſcandalo, vel infamia propria, vel inimicitiis, vel alia ſimili graui iactura.

Vbi pœna infamiæ iuris per legem, vel ſtatutum eſt crimini annexa ipſo facto incurrenda, an ad eam incurrendam in foro conſcientiæ requiratur ſententia criminis declaratoria, vel ſufficiat delictum, vel eius notorietas, & quibus delictis incurratur.

Quid verò de infamia iuris, ſeu de pœna infamiæ à iure ciuili, vel canonico, ſeu lege Eccleſiaſtica tale delictum committentibus ipſo facto à iure impoſita, an in foro conſcientiæ incurratur, & obliget ante ſententiam criminis declaratoriam? Triplex eſt ſententis.

136 Prima ſententia aſſerit incurri ante omnem ſententiam condemnatoriam, & etiam criminis declaratoriam, licet delictum ſit occultum. Ita Bartolus, Paulus de Caſtro, Alphonſus de Caſtro, Pegna, Peregrinus *de iure fiſci*, Azeuedo partim à Sanchez *in ſum. lib. 2. cap. 26. num. 1.* partim à Farinacio *de hæreſi q.* 189. *relati*, Garzias *de benefic. p. 7. cap. 8. n.* 19. Suarez *de cenſur. diſp. 48. ſect. 1. num.* 16. Arragon 2. 2. *q.* 11. *art.* 3. Filliucius *tom. 1. tract. 19. cap. 8. num.* 209. Sigiſmundus Capucinus *de elect. & poteſt. Prælat. dub. 86. n. 3.* Probatur hæc ſententia primò, quia lex poteſt ita pœnam hanc infamiæ irrogare; & verba legis ſignificant id velle, cum ſit ipſo iure irrogata: ergo id operatur, vt ſtatim commiſſo delicto incurratur. Præterea, quia hæc pœna infamiæ in priuatione, non in actione conſiſtit; pœnæ autem in priuatione conſiſtentes non indigent iudicis ſententia, vt contrahantur. Procedit enim maximè, ſeu declaratur hæc ſententia, vt infamiæ pœna ipſo facto ob delictum contracta obliget in conſcientia etiam in occultis caſibus, quoad effectus infamiæ morales merè priuatiuos, vt ad abſtinendum ab Ordinibus ſuſcipiendis, à beneficio conſequendo, vel dignitate obtinenda, ab eligendo, à teſtificando, &c. Non autem quoad effectus requirentes factum hominis poſitiuum, vt quoad priuationem dignitatis iam obtentæ; tunc enim non obligaret ante ſententiam criminis declaratoriam: ita Suarez, & Filliucius, & tradunt alij à Carolo Antonio Theſauro *de pœn. eccl. p. 1. cap. 35. §. Aduertendum quintò, poſt medium relati.*

Secunda ſententia tenet ad hanc infamiæ iuris pœnam incurrendam non requiri quidem iudicis ſententiam condemnantem aut declarantem crimen, ſed nec ſatis eſſe delictum, ſi ſit occultum; ſufficere verò delictum, ſi ſit notorium & publicum. Ita quod eo ipſo quod delictum ſit publicum, & notorium, ſiue per ſententiam, ſiue per famam publicam, aut alio modo, tunc ſtatim incurratur infamia. Ita Nauarrus *in man. cap. 27. num.* 148. Couarruuias 3. *var. cap. 3. num. 2. verſic.* ſcribit tamen. Henriquez *lib. 13. cap. 36. & lib. 14. cap. 5. num. 2.* Auila 7. *part. diſp. 4. dub. 7. concl.* 1. Sanchez *in conſil. mor. lib. 6. cap. 3. dub. 6. n.* 12. Coninch *de ſacram. diſp. 18. num.* 56. Layman *lib. 1. tract. 5. p. 5. cap. 4. num.* 1. Hurtadus *de irregularitate diſp.* 2 *diff. 4. num.* 12. Caſtrus Palaus *p. 6. de cenſuris, diſp. 6 p. 20. num.* 3. Bonacina *de cenſur. diſp. 7. q. 3. p. 1. num.* 2. Syluester, Angelus, Tabiena, & nonnulli alij à Palao, & Sanchez *locis citatis*, Sigiſmundo *d. loco ſuprà citato*, & Carolo Antonio Theſauro *dict. cap. 53. citato §. Aduertendum quintò*, relati. Probant, quia etſi infamia proueniat ex delicto ipſo, nihilominus illius manifeſtatio, & publicatio, ſeu notorietas requiritur, vt delictum infamiam irroget; infamia enim ſignificat publicam notitiam, ſeu eſſe non poteſt ſine publica notitia, ſeu opinione, cum ſit famæ & bonæ æſtimationis diminutio, & dum crimen ignotum eſt, bonum nomen delinquentis non minuit; & conſequenter ex crimine occulto infamia oriri non poteſt: interueniente autem notitia, ſeu opinione publica delicti, & delinquentis pœna, ſtatim afficere debet, cum ipſo iure irrogetur. Et quod ad huiuſmodi iuris infamiam incurrendam neceſſaria ſit notorietas delicti, vel per ſententiam, vel aliunde orta, vt ex confeſſione delinquentis, vel ex facti euidentia, aut publica fama, expreſſe habetur *in c. vlt. de temporibus ordinationum.*

Tertia ſententia, quam vti probabiliorem approbo, 137
affirmat huiuſmodi pœnam infamiæ, ſeu infamiam iuris, licet ipſo iure delicto annexam, non incurri in foro conſcientiæ niſi poſt ſententiam criminis declaratoriam. Ita per textum *in l. ſorti, ff. de his qui notant. infamia.* Rota apud Varallum *p. 2. deciſ.* 90. dicens etiam ita fuiſſe tentum in *Bononienſi teſtamentaria, die 1. Iunij* 1551. *coram D. Auguſtino.* Item Burſatus *conſil. 14. n. 18. & ſeq. & num. 23. & ſeq. lib.* 1. Nauarrus *in comment. de datis & promiſſis pro gratia, vel iuſtitia, num. 44. verſic. ſecundo quod*, Farinacius *d. q. 189. num. 36. & in fragm. p. 2. v. Lex, n.* 164. Auguſtinus Barboſa *de pot. Epiſc. alleg. 43. num.* 14. Sayrus *de cenſur. lib. 7. cap. 11. num.* 3. Sanchez *de matr. lib. 7. diſp. 13. n. 1. & in ſum. lib. 2. d. cap. 26. n. 1. & 2. & cap. 39 n.* 32. Azorius *p. 1. lib. 8. cap. 13. q. 8. verſic. ſeptima hæreticorum* (vbi ait id apertè docere Dynum *in cap. infamibus, de reg. iur. in 6.* & Panormitanum *in cap. teſtimonium, de teſtibus, & in cap. exceptionem, de exceptionibus*) Lezana *tom. 3. v. infamia, num.* 2. Theſaurus *d. cap. 33. §. Aduertendum quintò, initio.* Peyrinis *tom. 2. de Prælato q. 2. cap. 5. num.* 50. & plures alij relati à Barboſa, Peyrinis, & Theſauro, qui refert eſſe communem, & ſecundum omnia iura mundi, teſte Iaſone *in l. ſi quis maior, num. 25. C. de tranſactionib.* & conſtat ex *d. l. ſorti.* Et confirmantur tradita in præcedentibus adductis de aliis pœnis amiſſionis bonorum, priuationis beneficiorum, inhabilitatis ad illa, & priuationis vocis paſſiuæ, & actiuæ ipſo iure irrogatis. Et Probatur

magis

Digitized by Google

magis, quia hæc infamia iuris eſt pœna valdè grauis, cum ſit deiectio de proprio ſtatu; ſiquidem, vt ex Summiſtis *v. fama*, *& v. infamia*, & Panormitano *in cap. veſtra, de cohab.* tradit Sanchez *in conſil. mor. lib. 6. d.c.3. dub.4. num.1.* infamia dicitur læſæ dignitatis qualitas vita & moribus reprobata; ita quod homo infamis dicitur ille, cuius ſtatus, vita & moribus reprobatus eſt; eo quod infamia eſt idem, quod bonæ famæ priuatio: bona autem fama eſt illæſæ dignitatis ſtatus vita, & moribus comprobatus; & ſic è contra infamia, ſeu mala fama eſt læſæ dignitatis qualitas, &c. ſumendo tamen dignitatem non pro honore publico, ſed pro potentia naturali cunctis tributa, id eſt pro vera dignitate, quæ eſt ſecundum rationem viuere. Ita Sanchez ibi, addens hanc infamiæ explicationem conuenire omni infamiæ, ſcilicet facti (quam quis facto ipſo incurrit) iuris ciuilis (quæ ex aliquo iuris ciuilis decreto ipſo facto imponitur, vel per ſententiam condemnatoriam irrogatur) & iuris Canonici, quam quis ex iuris canonici decreto incurrit, vel ad eam damnatur. Cùm igitur hæc infamia ſit pœna tam grauis, nullo modo dicendum eſt, ex vi legis incurri, & delinquentem in ſeipſum debere illam exequi ante iudicis ſententiam, iuxta ſæpiùs tradita in præcedentibus, prout etiam conſuetudine vniuerſali receptum eſt, prout de aliis ſimilibus pœnis, licet priuatiuis, in præcedentibus traditum eſt. Nec verum eſt omnes pœnas conſiſtentes in priuatione ipſo facto in lege irrogatas incurri in foro conſcientiæ ante omnem iudicis ſententiam, vt ex traditis huc vſque conſtat.

138 Non erit autem opus ſententia iudicis condemnatoria ad ipſam Infamiam, cùm ſupponamus eſſe à lege ipſo facto crimini annexam; ſed ſufficiet declaratoria criminis, vt Sanchez *d. cap. 26.* Farinacius, Azorius, Peyrinis *locis citatis*, & alij notant, & conſtat ex dictis de pœna confiſcationis bonorum, & amiſſionis beneficij, inhabilitatis, &c. Quæ ſententia criminis declaratoria retrotrahetur vſque ad diem commiſſi criminis quoad effectus legales eiuſdem infamiæ, & conſequenter declarabitur talis reus infamis, & indignus beneficio, vel officio, vel ordine, &c. à tali die; & ſi à prædicto die beneficium, vel officium fuerit ei collatum, collatio irrita declarabitur; & ſi ſuſceperit ordines, declarabitur ordinatio irrita, non quidem quoad ſubſtantiam ordinationis (cum character ſit indelebilis) ſed quoad eius exercitium; id quod etiam notarunt Suarez, Filliucius, Theſaurus, & Lezana *locis citatis*. Item irritantur omnes alij actus ante ſententiam à die commiſſi criminis geſti, exceptis actis ratione publici officij, ſeu iuriſdictionis, vt iidem Doctores, & alij à Theſauro relati.

139 Aduertendum etiam, vt notant Azorius, Sanchez, Peyrinis & Lezana, quod eo caſu, quo propter crimen in iure eſt impoſita pœna infamiæ, etſi non incurritur infamia iuris ante declaratoriam criminis, incurritur tamen infamia facti, patiens tamen effectus infamiæ facti; quæ propterea per contrarium factum, ſcilicet per publicam, & conſtantem vitæ emendationem, nempè triennalem aboletur abſque vlla ſuperioris diſpenſatione; & ſi de hac facti infamia loquuti ſunt Doctores ſecundæ ſententiæ, non diſcordant à Doctoribus tertiæ ſententiæ.

140 Quibus autem criminibus à iure ciuili vel canonico ſit annexa pœna infamiæ ipſo facto incurrenda, habes *in l. 1. ff. de iis qui notantur infamia*; & tradunt latè Sanchez *d. lib 6. conſil. mor. cap. 3. dub. 6.* Sayrus *de cenſur. lib. 7. cap. 11.* & Layman *d. cap. 4. num. 1.* vbi enumerant crimen lenocinij, ſi illud quis per conſuetudinem exerceat; crimen ſponſaliorum, vel matrimonij cum duabus; crimen publici vſurarij, læſæ Maieſtatis, hoſtilis perſecutionis Cardinalium S. Romanæ Eccleſiæ, vel auxilij præſtiti, periurij promiſſoris. Ignominioſa exauthoratio militis, ſeu cùm miles ſpoliatur inſignibus propter aliquod crimen; qui locauit operas ſuas, vt cum fera pugnaret, ſecus ſi abſque pretio cauſa exercendarum virium pugnet. Qui pretio accepto cum alio homine pugnat; hæreſis, ſodomia voluntaria, ſi non iure expreſſo, ſaltem ex conſuetudine, & Doctorum conſenſu; & mulierum raptus, & ad id conſilium, vel auxilium dantes. De aliis, ob quæ incurritur infamia facti, vel iuris per iudicis condemnationem, agunt iidem Sanchez, Sayrus, Layman, Azorius *p. 2. lib. 6. c. 7. q. 3.* Auguſtinus Barboſa *d. oblig. 43. à n. 25.* & alij ab iiſdem, & à Lezana *d. v. infamia, n. 2. relati.*

141 Licet verò plures, quos allegat, & ſequitur Sayrus *de cenſur. lib. 7. cap. 12. num. 12.* exiſtimauerint iuris infamiam de iure Canonico incurri ipſo facto ex omni crimine enormi omni depoſitione digno, ſi ſit notorium & manifeſtum. Nihilominus contrarium, & non incurri in dictis caſibus infamiam iuris (ſed facti, quæ per triennalem vitæ emendationem aboletur, vt dixi) niſi in caſibus expreſſis, vt Garzias alios allegans *p. 7. cap. 8. n. 66 & p. 11. cap. 3. n. 113. & ſeq.* Suarez *d. diſp. 58. ſect. 1. num. 12.* Auila *p. 7. diſp. 4. dub. 7.* pariter alios allegans, & alios congerens Layman. *d. cap. 3. n. 10. verſic. dico tertiò.*

Pœna depoſitionis, & priuationis priuilegij Clericalis, vel ſepulturæ Eccleſiaſticæ latæ ſententiæ an in foro conſcientiæ incurratur ante criminis declaratoriam.

Quod autem dictum eſt de infamia iuris, idem dicendum eſt de pœna priuationis priuilegij Clericalis, degradationis, ſeu depoſitionis à Clericatu ipſo facto à iure Canonico, ſeu lege Eccleſiaſtica taliter delinquentibus irrogata, ſcilicet non incurri in conſcientia ante, ſed tantum poſt declaratoriam criminis, etiamſi crimen eſſet notorium. Cum ſit pœna grauiſſima, & etiam priuans iure proprio acquiſito. Et id etiam latè oſtendi *tom 3. mor. var. tit. 11. n. 3.* & tradunt in terminis. Henriquez *lib. 14. cap. 5. num. 1. lit. F, in Gloſſa.* Gonzales *ad regul. 8. Gloſſa 56. num. 126.* Bellettus *diſq. Cler. part. 2. titul. de pœna Cler. §. 9.* Azorius *p. 3. lib. 3. cap. 19. quæſt. 5.* Suarez *de cenſur. diſp. 31. ſectione 4. numero 22.* Sanchez *de matrimon. lib. 7. diſp. 46. num. 20.* & plures alij quos *dict. num. 33.* allego, & alij quos referunt, & ſequuntur Diana *p. 1 tract. 2. reſolut. 51. verſic. Dico*, & Carolus Antonius Theſaurus *de pœnis Eccleſ. part. 1. cap. 27. §. Quæres an pœna prædicta.* 142

Idem dicendum de priuatione Eccleſiaſticæ ſepulturæ pro aliquo crimine, & non ratione ſolius cenſuræ à lege Eccleſiaſtica ipſo factu ſtatutæ (qualis ſtatuta eſt contra duellantes in Trid. *ſeſſ. 25. cap. 19,* ſtatuta in extrauag. 1. de ſepult. contra exenterantes cadauera defunctorum, vt alibi ſepeliant, iuxta Bonacinam *de cenſur. in particulari, diſp. 2. q. 3. p. 45. num. 8.* & Carolum Antonium Theſaurum *de pœn. Eccleſ. p. 2. v. ſepultura, cap. 2. §. limita quartò*, licet Suarez *de cenſur. diſp. 22. ſect. 5. n. 4.* Filliuccius & alij exiſtiment non eſſe latæ ſententiæ, ſed ferendæ per iudicem.) Ratio deducitur ex dictis in præcedentibus; quia carere ſepultura, maxima pœna reputatur, vt notauit Lauarius *var. lucub. de ſepultur. titul. 2. cap. 5. numero 30. cap. 12. numero 1. & cap. 14. num. 20.* & priuat iure proprio acquiſito, ſeu poſſeſſo; ac proinde metienda eſt vt aliæ ſimiles pœnæ, licet ipſo facto per legem irrogatæ. Et ita colligitur ex Sanchez *de matr. lib. 9. diſp. 30. n. 1. & 2. & lib. 2. ſum. cap. 39. n. 32.* quatenus dicit eſſe communem ſententiam Theologorum, & Iuriſperitorum, vt pœnæ tam poſitiuæ, quàm priuatiuæ, & quæ præſertim priuant iure proprio acquiſito, non incurrantur ante criminis

declaratoriam; & *d. num.*31. expreſsè dicit ex pœnis à Tridentino *d. cap.*19. latis contra committentes duellum ibi prohibitum, cæteras pœnas perſonales præter excommunicationem non incurri in foro conſcientiæ niſi poſt iudicis ſententiam criminis declaratoriam. Colligitur etiam ex Palao *tom.* 1. *tract.* 3. *diſp.* 2. *p.* 3. *num.* 12. vbi ait ſatis probabile eſſe vltra cenſuras & irregularitatem nullam aliam pœnam contrahi ipſo facto ante ſententiam declaratoriam criminis, loquendo de propria pœna, qualis eſt priuatio alicuius iuris quæſiti, ſeu incepti poſſideri, etiamſi lex, aut ſtatutum dicat contrahi ipſo facto abſque alia declaratione, & proceſſu, quia ita habet praxis, & vſus. Ita Palaus. Colligitur etiam ex Farinacio *in fragm. p.* 2. *v. lex, num.* 158. dum ait vniuerſaliter quòd licèt lex, ſeu ſtatutum pœnam imponat ipſo iure vel ipſo facto, adhuc illa non incurritur abſque criminis declaratoria: quod idem etiam habet *num.* 157. *& n.* 164. etiamſi lex addat, *abſque declaratoria, vel proceſſu.* Circa hanc difficultatem an pœna priuationis ſepulturæ latæ ſententiæ per ſe immediatè ſtatuta pro aliquo crimine, & non cauſa cenſuræ, incurratur ante declaratoriam criminis, etiam Carolus Antonius Theſaurus *de pœnis. Eccleſ. p.* 1. *cap.* 41. *verſic. aduerte etiam*, ait varias eſſe Doctorum ſententias.

Quare hac ſententia retenta, ſi non conſtet notoriè Reum criminis, prò quo impoſita eſt ipſo iure priuatio ſepulturæ, deceſſiſſe in ſtatu peccati mortalis; & multò magis ſi conſtiterit deceſſiſſe præmiſſa confeſſione, vel datis ſignis veræ pœnitentiæ, & nulla ſequuta fuerit criminis declaratoria, nec ſit qui opponat crimen, nullum erit peccatum tradere illius corpus ſepulturæ Eccleſiaſticæ; nec Parochus ſepeliens incurret pœnas ſepelientium eos, qui ab Eccleſia ſunt ſepultura Eccleſiaſtica priuati; conſultiùs tamen faciet Parochus, vbi crimen eſt notorium, & publicum, & ſibi notum, ſuperſedendo ſepulturæ, & deferendo rem ad Epiſcopum, vel eius Vicarium, vt ab altero eorum obtineat ſepeliendi facultatem, ne ſtatim incurratur etiam in foro conſcientiæ, ſi delictum ſit manifeſtum, & notorium.

144 Ad dictam enim pœnam priuationis incurrendam in conſcientia ſufficere delictum eſſe notorium, nec requiri vllam iudicis ſententiam, ſentiunt Suarez, & Bonacina *locis num. præcedenti relatis*, idem Bonacina *d. q.* 3. *p.* 48. *num* 22. Peregrinus *de Duello q.* 7. *n.* 3. Modernus *in ſelectis diſp.* 36. *num.* 12. Carolus Antonius Theſaurus *d. cap.* 41. *eodem verſic. Aduerte etiam, & pluribus aliis locis a ſe ibidem citatis*, & alij agentes de prædicta pœna priuationis ſepulturæ lata contra committentes duellum, quos Auguſtinus Barboſa *collectan. ad d. cap.* 19 *Trident. num.* 10. *citat.* Et in hac pœna ipſo facto impoſita pro delicto (quidquid ſit in aliis) ita eſſe vſu Eccleſiæ receptum teſtantur Peregrinus, & Bonacina *locis citatis.* Qui tamen vſus videtur eſſe, quando duellantes moriuntur in duello, nec conſtat de eorum pœnitentia. Addunt iidem Peregrinus, Bonacina, & Modernus, quod ſi non ſit notorium aliquem deceſſiſſe in duello, Parochus non debet illi denegare ſepulturam; quia publica pœna infligenda non ſit niſi publico peccatori. Quod ſi per teſtes ſufficienter probari poſſit duellum, aiunt Parochum id ſcientem ante ſepulturam debere deferre rem Epiſcopo, vel eius Vicario, qui ſummariè capta informatione ſententiam ferat.

145 Idem quoque dicendum de pœna nullitatis, ſeu irritationis actus ipſo facto à lege, vel ſtatuto impoſita, ſeu ſtatuta in odium, & vindictam alicuius delicti, ita quod ſit propriè pœna, & nullitas non inducta ſolùm ob defectum alicuius ſolemnitatis, vel conditionis intuitu ſolius boni communis; hæc enim pœna nullitatis actus non incurritur, nec habet effectum niſi poſt iudicis ſententiam declaratoriam, ſicut & aliæ pœnæ, de quibus ſuprà, vt dixi *in tom.* 3. *moral. var. tit.* 3. *num.* 33. & in terminis tradunt Sanchez *de matr. lib.* 5. *diſp.* 4. *n.* 9. Soarez *de legib. lib.* 5. *cap.* 32. *n.* 2. *&* 3. Caſtrus Palaus *tom.* 1. *tract.* 3. *diſp.* 2. *p.* 10. *n.* 2. *a med. n.* 33. relati; & præter hos in terminis Farinacius *in frag. p.* 2. *v. lex, num.* 157. *&* 160. vbi alios allegat, *& num.* 164. ait id procedere, etiamſi lex, vel ſtatutum annullet actum ipſo facto, addendo, & *abſque alia declaratione.* Quæ omnia conſtant ex traditis in præcedentibus.

Excipitur tamen contractus, qui ſemel validè effectus non eſt capax irritationis poſt latam criminis declaratoriam, qui ſtatim irritus eſt, etſi irritatio ſit in pœnam delicti impoſita, vt notaui *dicto titul.* 3. *eodem num.* 33. *& hoc cap. ſuprà num.* 121. & tradunt Sanchez *d. diſp.* 4. *num* 10. & Palaus *d. num.* 2. 146

Excipitur etiam caſus, in quo ex lege ipſa conſtat 147
mentem legiſlatoris eſſe, vt nullitas actus geſti in lege ipſo iure, ſeu ipſo facto impoſita delinquenti incurratur ſtatim, & ante omnem iudicis ſententiam, qualis eſt pœna nullitatis, ſeu irritationis Bullæ Gregorij XIII. contra dantes, & recipientes aliquid pro iuſtitia, vel gratia obtinenda; vbi iuſtitiæ, vel gratiæ expeditiones ſic (ſcilicet per data, & accepta) obtentæ decernuntur nullius prorſus eſſe roboris, & momenti, & ſcienter illis vtentes ipſo facto excommunicantur, reſeruata S. Pontifici abſolutione; ex qua excommunicationis pœna latæ ſententiæ, quæ ſupponit peccatum mortale, impoſita iiſdem vtentibus ipſo iure nullis, apertè colligitur pœnam illam nullitatis in foro conſcientiæ obligare ſtatim, nulla expectata ſententia; quia ſi illa pœna nullitatis ipſo iure incurſa in foro conſcientiæ non ligaret, illis expeditionibus vtens non peccaret, & ſic non incurreret excommunicationem, & ita in his terminis tradit Nauarrus *in comm. ſuper eandem Bullam Gregorj XIII. de datis & promiſſis pro iuſtitia, num.* 38. *notab.* 25. & idem docent Molina, Filliuccius, à Bonacina *locis ſuprà num.* 100. *citatis.*

Et hactenus de illa controuerſia an, & quando pœna legalis ipſo facto pro aliquo delicto à lege, vel ſtatuto impoſita incurratur in foro conſcientiæ ante, vel poſt criminis declaratoriam, quam latiùs volui explicare, quia hæc materia eſt frequentiſſima. Redeamus ad materiam huius capituli propriam de impedimento vſus matrimonij ex affinitate inter coniuges poſt matrimonium orta ob copulam inceſtuoſam cum conſanguineis alterius coniugis, & ſit.

SVMMARIVM.

§. II.

Vxor abſolutè cognita à conſanguineo viri non priuatur iure petendi debitum. num. 148.

Quid ſi metu leui committat inceſtum, & contrahat affinitatem. num. 149. *&* 150.

Si ex conſenſu, vel præcepto mariti conſentit in copulam inceſtuoſam, an poſſit, & teneatur non reddere debitum eidem marito. num. 150.

Quid ſi metu graui conſenſit in copulam inceſtuoſam, an tunc priuetur iure exigendi debitum. Affirmatiua n. 151. *Negatiua num.* 152.

Metus grauis non excuſat à culpa in iis, quæ ſunt intrinſecè mala. num. 152.

An excuſet ab excommunicatione, vbi actio, cui eſt annexa excommunicatio latæ ſententiæ, ſit intrinſecè mala. num. 151. *&* 152.

Intellectus ad cap. ſacris, de his quæ vi. ibid.

Chriſtiani captiui remigantes in triremibus Turcarum contra fideles coacti metu graui mortis, & ſimile, an incurrant excommunicationem in Bulla cœnæ latam contra ferentes opem infidelibus aduerſus Chriſtianos. num. 152.

Igno

Ignorantia triplex iuris, & pœna. num.153.

Ignorantia inuincibilis facti, nempe conſanguinitatis, vel gradus coniugum, qui ex tali ignorantia copulatus eſt conſanguinea alterius coniugis, excuſat à pœna priuationis iuris petendi debitum. num.154.

An à tali pœna illum excuſet etiam ignorantia inuincibilis iuris Eccleſiaſtici talem pœnam imponentis coniugi inceſtuoſo. Affirmatiua num.156. Negatiua. num.157.

An ignorantia etiam vincibilis iuris, & culpabilis iuris, & facti etiam craſſa. Negatiua, num. 160. initio. Affirmatiua ibidem.

Quid ſi ignorantia fuerit ita craſſa, vt ſit ingens temeritas. num.162.

Quid ſi fuerit ignorantia affectata. num.163.& 164.

Si coniux per copulam inceſtuoſam contrahens affinitatem cum altero ſciat ius eccleſiaſticum prohibens talem copulam, & inducens affinitatem, at ignoret pœnam ipſam priuationis debiti, an hac ignorantia excuſet à tali pœna. num.179.

Ignorantia inuincibilis facti, vel qualitatis facti, pro quo à lege humana pœna imponitur, excuſat à pœna. n.155.

Reiicitur ſententia aſſerens hoc intelligi, vbi non datur opera rei illicitæ, excepta irregularitate ex homicidio caſuali. ibidem.

Reiicitur etiam ſententia limitans, ſi ignorantia ſit concomitans. ibidem.

Ignorantia facti concomitans inuincibilis non poteſt inducere reſtituendi obligationem, excommunicationem, aut irregularitatem; & qualiter, nec excuſat à peccato, nec accuſat. ibidem fine.

Volens percutere Titium laicum, ex errore inuincibili percutiens Caium Clericum excuſatur a cenſura. ibid.

Quoties lex, vel ſtatutum prohibet, & punit actum alias iure naturali, aut diuino, aut antiquiori prohibitum, an delinquens contra legem ſciens antiquam prohibitionem, ignorans tamen inuincibiliter nouam prohibitionem ſub cenſura aliqua, vel alia pœna latæ ſententiæ, illam pœnam incurrat, an verò ignorantia illum excuſet à pœna, licèt non à peccato. Sententia negans excuſare, n.156. Altera ſententia affirmans excuſare, verior. num.158.

Regula, quod ignorantia facti, non iuris excuſat, intelligitur ſecundùm forum externum, in quo ignorantia iuris communis, & publici regulariter non præſumitur, ſed ab allegante probari debet. num.159.

Quando pœna imponitur ſcienter *facienti actum ſub tali pœna prohibitum, à tali pœna excuſat ignorantia vincibilis culpabilis etiam craſſa, n.160. idem ſi imponitur ei, qui* præſumpſerit, *vel* auſus fuerit facere *n.161. Quid ſi fuerit ita craſſa vt ſit ingens temeritas, n 162.& quid ſi fuerit affectata. nu 163.& 164.*

Ignorantia craſſiſſima, & quæ eſt ingens temeritas, importat latiſſimam culpam, & in iure æquiparatur dolo. n.162.

Ignorantia affectata in iure æquiparatur ſcientiæ, n.163.

Ignorantia ſolius pœnæ cum ſcientia legis, ſeu iuris poſitiui delictum prohibentis, & punientis, ſi ſit inuincibilis, & inculpata, an excuſet ab eadem pœna, referuntur quinque ſententiæ. Prima negans abſolutè excuſare, etiamſi pœna ſit excommunicatio, n.165. Secunda tenet excuſare ſolùm à cenſura excommunicationis per Ordinarios lata. n.166. Tertia aſſerit excuſare etiam ab excommunicatione lata per Papam, non ab aliis cenſuris, & pœnis. n.167.

Quarta ſuſtinet excuſare ab omnibus cenſuris, non ab irregularitate, & aliis pœnis, ſiue latæ, ſiue ferendæ ſententiæ, num.168. præſertim ſi delinquens habuit ſcientiam pœnæ in confuſo, num 172. limitatur ſi pœna ſit admodum grauis. num.171.

Quinta ſententia affirmat ignorantiam ſolius pœnæ excuſare ab omni cenſura, irregularitate ex delicto, & à cæteris pœnis, num.173.174.& 175.

Ignorans reſeruationem peccati, conſcius tamen malitiæ, an poſſit abſolui à non habente facultatem in reſeruata, & quando reſeruatio ſit pœna. num.176.

Nullitas actus ipſo facto à lege, vel ſtatuto impoſita, non ob defectum ſolemnitatis, ſed in pœnam delicti, in foro conſcientiæ non incurritur ante criminis declaratoriam. num.177.

Perſonæ ſimplices, idiotæ, Ruſtici, & Mulieres facilè excuſantur à cenſuris. num.178.

Referuntur Doctores tractantes an ignorantia vincibilis iuris, vel facti excuſet à cenſuris, & aliis pœnis. n.180.

Ignorantia iuris, & facti triplex, inuincibilis, vincibilis indirectè volita, & vincibilis directè volita, quæ dicitur affectata. num.181.

An ignorantia vincibilis culpabilis mortaliter ſit duplex, alia non craſſa, alia verò craſſa, & ſupina? Sententia affirmans omnem ignorantiam culpabilem mortaliter eſſe, & dici craſſam, num.181. Sententia ſuſtinens diuidi in craſſam, & non craſſam, n.182.

Ignorantia craſſa, & ſupina eſt illa, quæ procedit ex lata culpa; quæ tunc eſt, quando vel nulla, vel modica diligentia adhibetur. num.182.

Ignorantia vincibilis etiam mortaliter culpabilis excuſat ab incurrendis excommunicatione, & aliis cenſuris. num.183.

Ignorantia affectata à præfatis pœnis, & aliis non excuſat, quando pœna non imponitur facientibus ſcienter, *ſed abſolutè facientibus, &c. num.184.*

Neque etiam ignorantia craſſa, & ſupina, n.185. & reprobatur Stephanus Bauny diſtinguens inter ignorantiam craſſam antecedentem, & concomitantem. n.186.

Ignorantia vincibilis mortaliter culpabilis, non craſſa, & ſupina, an excuſet à cenſuris, irregularitate ex delicto, & à cæteris pœnis abſolutè per legem, vel ſtatutum impoſitis, referuntur quatuor ſententiæ, à n.187. ad 191.

Prima abſolutè negat excuſare ab vlla pœna. n.187.

Secunda cenſet excuſare à ſolis cenſuris latis per Epiſcopos. num.188.

Tertia aſſerit excuſare à cenſuris, & irregularitate, non ab aliis pœnis, num.189.

Quarta, & probabilior, affirmat excuſare ab omnibus pœnis. num.190.

Ad incurrendam irregularitatem homicidij non ſufficit leuiſſima, vel leuis culpa, ſed exigitur lata. n.191.

Obliuio, ſeu inaduertentia, aut inconſideratio in quo diſtinguatur ab ignorantia propriè, num.192.

Obliuio, ſeu inaduertentia actualis iuris, ſeu præcepti, vel facti, vel pœnæ admittit diuiſiones ignorantiæ, & excuſat eodem modo, & in iiſdem caſibus, in quibus ignorantia ipſa excuſat à culpa vel à pœna. ibidem.

§. II.

Quandonam, ſeu quibus ex cauſis ab hac pœna priuationis iuris exigendi debitum coniugale excuſetur coniux, qui cum conſanguineo, vel conſanguinea alterius poſt contractum matrimonium habuit carnalem copulam perfectam.

Cauſæ huiuſmodi tres aſſignantur, vis, metus, ignorantia; quæ ſeorſim ſunt explicandæ, & examinandæ, & vxor vi abſoluta, & præciſa cognita à conſanguineo viri non priuatur iure exigendi debitum; priuatur verò ſi ſolo metu leui inducta conſenſit in copulam inceſtuoſam.

Quoad vim præciſam. Si vxor à viri conſanguineo carnaliter cognoſcatur vi præciſa, & coactiua, ita vt ipſa non potuerit reſiſtere, certum eſt, eam non priuari iure exigendi debitum, vt habetur expreſsè *cap. diſcretionem, de eo qui cognou. conſanguin.* qui textus licèt loquatur in caſu, in quo viri conſenſu ea vis vxori illata eſt, tamen ratio ibidem tradita, & à DD. approbata

(ſcilicet quod affinitas iniquè contracta ei coniugi non officit, ſeu officere debet, qui iniquitatis particeps non fuit, cùm iniuſtum ſit quemquam culpæ immunem ſuo priuari iure; vbi autem vis illata eſt vxori, culpa inceſtus omninò caret, & conſequenter etiam à pœna priuationis debiti exigendi eximitur) idem prorſus conuincit vbi abeſt mariti conſenſus, vt tradunt Doctores communiter à Sanchez *de matr. lib. 9. diſp. 31. num. 1. relati*, idem Sanchez *ibidem*, *& cæteri infrà allegati.* Ratio ergo vniuerſalis eſt, quòd priuatio iuris petendi debitum conſtituta eſt in pœnam inceſtuoſi; eſtqoe verè pœna legalis, vt ſuprà *num. 25.* oſtenſum eſt: ergo vbi non eſt culpa inceſtus, pœna hæc non habet locum.

149 Quoad metum. Si metu tantùm leui vxor committat inceſtum, ſeu in inceſtum conſentiat, certum etiam eſt priuari iure exigendi debitum. Quia iſte metus non excuſat à culpa etiam in his, quæ ſunt de præcepto, vt cum aliis Ricciullus *de iure perſonarum lib. 4. cap. 44. num. 28.* & etiam valde parum diminuit culpam, talis enim metus reputatur vanus, *l. 5. & 16 ff. quòd metus cauſa, l. metum, C. eod. tit. & cap. dilectus, de his quæ vi, metúſve cauſa fiunt*; ac proindè non debet excuſare à pœna præfata inceſtuoſi. Et ita ſentiunt DD. communiter à Sanchez *d. diſp. 31. n. 2. relati*: idem Sanchez *ibidem*, Reginaldus *lib. 31. n. 295.* Martinus Perez *de matr. diſp. 52. ſect. 4. n. 2.* Bonacina *de matr. q. 4. p. 2. n. 5.* & conſtat etiam ex aliis recentioribus, qui infrà citantur.

150 Addit Sanchez *d. n. 2. & n. 5. fine*, cum nonnullis aliis, & approbat Bonacina, quòd ſi mariti conſenſu, aut præcepto id effectum eſt, vxor talem metum paſſa, & inceſtuoſa non tenetur, nec poteſt debitum reddere, quia eiuſdem particeps fuit iniquitatis, in quo loquitur conſequenter ad ea, quæ ex eodem ſuprà *n. 7.* tradita ſunt. Contrarium tamen dicendum per tradita *eodem n. 7.* vbi aſſeritur coniugem conſentientem inceſtui non priuari iure petendi; cùm id nullibi in iure reperiatur cautum. Et ita in his terminis tenet etiam Perez *d. n. 2.*

Vxor metu graui inducta conſentiens in copulam inceſtuoſam cum conſanguineo viri, an priuetur iure exigendi debitum coniugale. Vbi an metus grauis excuſet à cenſura.

151 Difficultas ergo eſt, quando vxor per copulam metu graui, & in virum conſtantem cadente à conſanguineo viri cognita eſt, an tunc etiam ratione metus excuſetur à præfata pœna priuationis iuris exigendi debitum, an verò eodem iure priuetur. Et priuari arbitrantur Richardus, Aſtenſis, Roſella, Syluester, Graffius, P. Ledeſma à Sanch *d. diſp. 31. num. 4. relati*, idem Sanchez *ibidem*, Reginaldus *loco citato*, Baſilius Poncius *de matr. lib. 10. cap. 7. num. 6.* Perez *d. ſect. 4. n. 4.* Probatur hæc ſententia, quia hoc caſu ceſſat ratio *dict. cap. diſcretionem, de eo qui cogn. conſang. vxor.* ſiquidem vxor, licèt per metum grauem incuſſum conſentiat in copulam cum conſanguineo, non caret culpa, ſed peccat mortaliter peccato inceſtus; nam metus etiam grauis in his, quæ ſunt intrinſecè mala, & iure naturali prohibita, non excuſat à culpa, vt tradunt Doctores communiter tam citati, quàm citandi numero ſequenti, & vnuſquiſque tenetur potiùs vitam exponere, quàm conſentire in peccatum, vt dicitur *cap. ſacris, de his, quæ vi*; cùm ergo non excuſetur à culpa mortali inceſtus, neque etiam excuſatur à pœna priuationis iuris petendi. Confirmant iidem Doctores *ex d. cap. ſacris*, vbi habetur, quòd ſicut metus grauis non excuſat à culpa participantem cùm excommunicato, ita etiam non excuſat ab excommunicatione ſtatuta contra participantes; ita ergo ſi vxor metu conſentiens in copulam inceſtooſam non excuſator à culpa inceſtus, neque etiam excuſatur à pœna priuationis iuris petendi debitum inceſtui impoſita. Quamuis enim varij ſint dicti capitis intellectus Doctorum, quos refert Ricciullus *de iure perſonarum lib. 4. de iurepatron. capite 34.* Nihilominus caſu quo communicatio, ſeu participatio eſt peccatum mortale, videtur intellectus communis, ex Sanchez *d. num. 4.* & Ricciullo *d. cap. 34. num. 19.* & ſuadent illa verba textus *in d. cap.* nempè, *cum pro nullo metu debeat quis peccatum mortale incurrere*; quæ verba cùm ſint prolata per modum rationis, reſtringunt totam diſpoſitionem legis *non dubium, Cod. de legibus, cùm aliis iuribus* à Ricciullo *allegatis.* Tiraquellus *in tract. ceſſante cauſa, p. 1. num. 139. & ſeqq.* & Surdus *deciſ. 132. num. 17. & deciſ. 217. num. 2.* Carpit autem Baſilius Poncius *loco citato* Sanchez tanquam ſibi contrarium, nempe, quòd *lib. 4. de matr. diſp. 2.* dixerit grauem metum non eſſe æſtimandum comparatione mali quod eligitur, ad malum qood euitatur, ſed tantùm expendi debere obiectum metus, & ita grauem metum eſſe, quamuis eligatur peccatum, dummodo ſit graue malum ex ſe quod vitatur: dicta autem *diſp. 31.* dicat non eſſe grauem metum, quamuis eligatur concubitus ad euitandam mortem; dicere enim debuiſſet eſſe grauem metum (inquit Poncius) ſi conſequenter loqui voluiſſet, & ita nullum eſſe impedimentum, quòd ex ea copula per metum extorta ſequitur. Sed malè & abſque ratione loquutus eſt idem Baſilius, quia ex toto diſcurſu Sanchez *d. diſp. 31.* colligi poteſt, ipſum non dixiſſe non eſſe grauem metum, quamuis eligatur copula inceſtuoſa ad euitandam mortem; ſed imò expreſsè oſtendit ſe lõqui de graui metu, vt per ſe patet.

Contrarium tamen, & ex copula inceſtuoſa per me- 152
tum grauem, & in virum conſtantem cadentem, putà mortis vel mutilationis membri, & ſimilis mali extorta, vxorem non incurrere pœnam præfatam priuationis exigendi debitum coniugale, tenent vti probabile Sotus *in 4. diſt. 37. quæſt. vnic. art. 2.* Villalobos *p. 1. tract. 23. diff. 52. n. 7.* Bonacina *loco ſuprà n. 149. relato*, Aueria *de matr. diſp 17. ſect. 3. §. quòd ſi fœmina*, Layman *libr. 5. tract. 10. part. 3. cap. 1. n. 14.* Caſtius Palaus *tom 5. tract. 28. diſp. 3. punct. 4. §. 6. n. 3.* Et hanc ſententiam pietate plenam dicit Sanchez *d. num. 4.* Ratio eſt, quia etſi metus, quantumvis grauis, non excuſet à culpa in his, quæ ſunt intrinſecè mala, & iure naturali prohibita, & ſic vxor conſentiens per metum grauem copulæ inceſtuoſæ peccet mortaliter, tamen cùm dicta pœna priuationis iuris petentis debitum ſit iure humano & ab Eccleſia inducta, non eſt veriſimile, nec credendum, tanquam pietati Eccleſiæ minimè conſentaneum, eandem pœnam ligare, & comprehendere etiam coniugem ita coactè committentem copulam inceſtuoſam. Quòd confirmatur ratione generali; nam valdè probabile eſt, metum grauem, & in virum conſtantem cadentem excuſare ab excommunicatione, licèt actio, cui alioqui ipſo iure eſt annexa excommunicatio per metum extorta, ſit intrinſecè mala. Vt tradunt Nauarrus *in cap. ita quorundam, not. 11. à num. 9. ad 19. & in man. cap. 27. num. 63. ad finem* Pedraxa *in ſum. præcepto 7. §. 26.* Sayrus *de cenſ. lib. 3. cap. 7. numero 8.* Suarez *de cenſur. diſput. 21. ſect. 2. numero 62.* Salas *de leg. diſput. 11. ſect. 1. numero 5. fine*, & Toletus *in ſumm. lib. 1. cap. 24. circa finem.* Quibus in locis aſſerunt Chriſtianos captiuos in Turcarum, & Piratarum triremibus metu graui mortis, vel mutilationis membrorum remigantes in perniciem fidelium, puta dum ipſi Turcæ, ſeu piratæ diſcurrunt maria noſtra ad deprædandum, & occidendum, vel capiendum fideles, peccare quidem mortaliter ſic remigando, non incurrere tamen excommunicationem *dict. capit. ita quorundam, & in Bulla Cœnæ can. 3.* latam contra opem infidelibus aduerſus Chriſtianos ferentes. Quia (inquiunt) non eſt credendum,

neque

neque veriſimile eſt, piam Matrem Eccleſiam pauperes iſtos captiuos cum tali periculo mortis ad ſui præcepti obſeruantiam adſtringere, & excommunicationis vinculo alligare velle, cùm ad ſolam vitæ conſeruationem remigare cenſeantur, alioquin ab infidelibus occidendi. Neque obſtat *d.cap. ſacris*, ex quo ob multiplices, & varios intellectus Doctorum non poteſt ſumi certum argumentum ad probandum, quod vniuerſaliter incurratur cenſura, vbi actio ſub pœna cenſuræ latæ ſententiæ prohibetur ab Eccleſia: ſi fiat etiam per metum, non excuſat metus à cenſura, ſi non excuſat à culpa. De quibus variis intellectibus Ricciullus *d.cap.*34. & Auguſtinus Barboſa *collect. ad d. cap. ſacris, de his quæ vi*, vbi præſertim dicit ibi metum carere defenſione, & non excuſare à culpa, & cenſura, quia in fidei odium, & legis contemptum incuſſus fuerat, ex Soto *in 4. diſt.*22. *quæſt.*1. *art.*1. *concluſ.*3. & Victoria *tract. de excommun. quæſt.*12. Alij intelligunt textum loqui ibi de leui metu, vt Roſella, & alij à Barboſa *d. collect. num.*4. *relati*. Non omittendum autem, plures præfatos fideles captiuos remigantes in triremibus Turcarum contra fideles, ad id metu graui mortis, vel ſimili coactos non incurrere excommunicationem, nec etiam peccare mortaliter. Ita Corduba *in ſum. quæſt.* 157. P. Nauarrus *lib.*3. *de reſtit. cap.*4. *dub.*4. *in nou. edit. num.*52. Azorius *p.*1. *lib.*8. *cap.*23. *quæſt.*17. Sanchez *d. diſp.*31. *num.*6. Perez *loco citato*, Duardus *in bullam Cœnæ lib.*2. *can.*3. *quæſt.*23. *concl.*1. & vltra alios à Sanchez *allegatos*, Molina *de iuſt. tom.*1. *diſput.*113. *concluſ.*2. vbi explicat caſum verum, in quo culpa eſſet. Idque latiùs explicat, & probat Duardus *d. concluſ.*2. *num.*3. *cum pluribus ſeqq.* & præcipua ratio eſt, quod actus ille remigandi per ſe eſt indifferens, & ab ipſis non ordinatur ad cooperandum Turcis, ſeu piratis ad perniciem fidelium, ſed exercetur ſolius vitæ propriæ conſeruandæ, ſeu mortis, vel mutilationis membri proprij euitandæ cauſa. Sed in his cùm non ſint propria huius loci, non eſt diutiùs immorandum: videantur prædicti Doctores. Addo tandem in confirmationem, quod vxor in copulam inceſtuoſam ob metum grauem conſentiens, excuſetur à præfata pœna priuationis iuris exigendi debitum, doctrinam illam, quod delinquens metu Principis, vel ſuperioris minantis mortem, à pœna criminis ordinarij excuſatur, licèt non abſoluatur ab extraordinaria, vt per Tiraquellum *de pœnis cauſa* 36. *num.*3. *& ſeq.* Farinacium *in praxi criminali p.*3. *quæſt.*97. *num.* 3. Prædicta de metu.

Ignorantia in præſenti materia poteſt eſſe triplex, iuris, facti, & pœnæ; & quod ignorantia inuincibilis facti excuſet coniugem à pœna priuationis iuris petendi, ſi ex tali ignorantia cognouit carnaliter conſanguineam ſuæ vxoris.

153 Quoad ignorantiam, qua ratione excuſet inceſtuoſum à pœna priuationis iuris petendi debitum; ad id explicandum Sanchez *lib.*9. *de matr. diſp.*32. *per totam*, prolixam tractationem inſtituit de ignorantia iuris, & facti excuſante a pœna legis. Sed quatenus ſpectat ad hanc particularem difficultatem, pro illius explicatione præmittendum, triplicem ignorantiam in hac re eſſe poſſe; ſcilicet, vel iuris, vel facti, vel pœnæ. Ignorantia iuris eſt, quando coniux accedens ad conſanguineam, vel conſanguineum alterius, neſcit ſpecialiter vetitum eſſe acceſſum cum alterius conſanguineis. Ignorantia ſolius facti eſt, quando coniux ſciebat quidem ius illud Eccleſiaſticum prohibens acceſſum ad conſanguineos alterius, ſed ignorabat conſanguinitatem, vel gradum conſanguinitatis fœminæ, vel viri, cum quibus habita fuit copula. Ignorantia denique ſolius pœnæ eſt, quando nouit prohibitionem ab Eccleſia factam, & conſanguinitatem, atque illius gradum, nimirum conſanguineum viri; vel conſanguineam vxoris, cum qua copulam habuit, eſſe conſanguineum, vel conſanguineam in primo, vel ſecundo gradu: at ignorauit eſſe delicto illi indictam pœnam priuationis petitionis debiti.

Igitur ignorantiam inuincibilem facti, ſcilicet conſanguinitatis, vel gradus conſanguinitatis, excuſare à pœna priuationis iuris exigendi debitum coniugem, qui poſt matrimonium cum conſanguineo, vel conſanguinea alterius habuit copulam, tanquam rem certam (quidquid ſecus falſo innixus fundamento ſentiat Ouiedus 4. *diſtinct.*41. *quæſt. vnic. propoſit.* 9. dicens probabile eſſe priuari iure exigendi debitum coniugem, qui ignorans inuincibiliter, cognouit alterius coniugis conſanguineam, quem refutat Sanchez *d. diſput.*32. *num.* 43.) tradunt communiter Doctores. Ita Sotus *in 4. diſt.*37. *quæſt. vnica*, *art.*2. Sanchez *d.n.*43. *&* 48. Alterius *de cenſur. lib.*5. *diſp.*10. *cap.*4. *initio*, Portel. *in dub. reg. v. ignorantia*, *n.*31. Reginaldus *lib.*13. *n.*297. Bonacina *de matrim. q.*4. *p.*2. *n.*6. Sayrus *lib.*2. *Clau. cap.*9. *n.*26. *verſic. Quartò infert.* Auerſa *de matrim. diſp.*17. *ſect.*3. *§. Rurſus.* Villalobos *p.*1. *tract.*13. *diffic.*52. *n.*9. Layman *lib.*5. *tract.*10. *p.*3. *cap.*1. *n.*14. Caſtrus Palaus *p.*5. *tract.*28. *diſp.*3. *§.*6. *num.*3. *& aliis locis, qui inf. à allegantur.* Leandrus Diſcalceatus *de ſacram. p.*2. *tract.* 9. *diſp.*25. *quæſt.*61. Baſilius Poncius *de matrim. lib.*10. *cap.*10. *§.*6. *n.*9. *iuncto cap.*7. *num. vltimo*, *fine*, & alij apud eoſdem. Probatur, quia hoc caſu coniux tali ignorantia laborans, licèt accedendo ad non ſuam peccet contra caſtitatem, & contra iuſtitiam peccato adulterij, non tamen peccat peccato inceſtus, à quo illum excuſat talis ignorantia. Cùm ergo priuatio iuris petendi ſit à lege inducta in pœnam admiſſi inceſtus, vt ſæpiùs in antecedentibus dictum eſt, vbi ceſſat culpa inceſtus, ceſſabit etiam pœna ſolùm ob talem culpam inducta. Confirmatur, quia *cap.*1. *de eo, qui cognou. conſanguin.* ibi, *ſi quis cum filiaſtra ſua ſciens fornicatus fuerit, nec à matre debitum petere, nec*, &c. expreſsè conſtat requiri ſcientiam ad incurrendam hanc pœnam priuationis petendi debitum ob affinitatem ex copula inceſtuoſa contractam. Sicut *ex cap. ſi vir, de cognatione ſpirituali*, conſtat ad contrahendam cognationem impedientem debiti petitionem, requiri ſcientiam, quod ſuſceptus in Baptiſmo, vel Confirmatione ſit filius vtriuſque, vel alterius coniugis, vt capite præcedenti, *num.*7. notatum eſt.

Confirmatur magis. Quia in vniuerſum ignorantia facti, ſi ſit inuincibilis, & inculpata, quoad talem ſpeciem facti, ſeu delicti excuſat ab omni illius pœna, vt ſi quis cogitans percutere Titium laicum errans inuincibiliter circa perſonam, percutiat Caïum Clericum, non incurrit cenſuram excommunicationis percuſſioni Clerici ipſo iure annexam, neque etiam alias pœnas percutientis Clericum, ſed ſolùm pœnas percutientis hominem, vt expreſsè habetur *cap. ſi verò* 2. *de ſentent. excommunicat.* Ita poſt alios Sanchez *de matrimon. d. diſput.*32. *num.*23. Sayrus *dict. cap* 9. *num.*24. 25. *&* 26. Vaſquez *tom.*2. *diſputat.* 126. *à num.*4. *& de excommunicat. dub.*14. *num.*4. Molina *tom* 4. *diſput.*53. *numer.*2. *& tom.*6. *tractat.*5. *diſput.*71. *num.*8. Suarez *de cenſur. diſput.*22. *ſection.*1. *numero* 4. Coninch *de ſacrament. diſputat.*14. *dub.*15. *numero* 97. Bonacina *de cenſur. diſputat.*1. *quæſt.*2. *part.*1. *num.*14. Layman *de cenſur. tractat.*5. *part.*2. *cap.*5. *num.*8. & alij recentiores, quos refert, & ſequitur Auguſtinus Barboſa *collectan. ad cap. ſi quis ſuadente*, *numero* 50. *cauſa* 17. *quæſtione quarta*. Et ratio eſt, quia talis ignorantia excuſat actum illum, ſeu percuſſionem à malitia, ſeu culpa ſacrilegij: pœna autem cenſuræ à iure inducta eſt propter ſacrilegium, quod committitur

in percuſſione Clerici. Et ita etiam ſi quis hominem occidit, putans ex ignorantia inuincibili illum non eſſe hominem ſed feram, ſicut excuſatur à peccato homicidij per inuincibilem ignorantiam; ita etiam excuſatur ab irregularitate, & aliis pœnis homicidij, vt Vaſquez *diſp.* 125. *cap.* 2. Saytus *d.num* 25. & alij ab eodem Sayto relati. Hinc licèt aliqui à Sanchez *d. diſput.* 34. *num.* 24. *relati*, excipiant, ſi ignorans inuincibiliter qualitatem delicti, ſeu culpæ, det operam rei illicitæ, dicentes volentem percutere Titium laicum, ſi errore ductus percutiat Caium Clericum, incurrere excommunicationem: Nihilominus exceptio hæc tenenda eſt, & dicendum quoties ignorantia facti eſt inuincibilis quoad ſpeciem, ſeu qualitatem delicti, excuſare ab omni illius pœna, vt in propoſito exemplo ab excommunicatione, & ſi quis aliàs det operam rei illicitæ, & facto aliàs damnato, vt Sanchez *d. numero* 24. alios allegans tradit, & docent etiam alij præallegati omnes, qui exemplificant in eo, qui putans percutere hominem laicum, ex errore inuincibili percutit Clericum; & id conſtat ex d. textu *ſi verò*, & conuincit ratio adducta, quia is caret culpa ſacrilegij. Addit tamen Sanchez *num.* 25. excipiendam pœnam irregularitatis ex homicidio caſuali commiſſo à Clerico dante operam rei illicitæ, & ſpecialiter ſibi prohibitæ ob periculum homicidij, vel mutilationis, cui expoſita eſt. Clericus enim dans operam tali rei ſibi ſpecialiter illicitæ, & periculoſæ mortis inferendæ homini etiam adhibita omni diligentia excuſante à culpa homicidij, fit irregularis morte, vel mutilatione inde ſequuta *ex cap. fin. de homicidio in* 6. & tradunt communiter Doctores, vt apud Sanchez *d num.* 25. Qui etiam *num.* 26. contra nonnullos alios à ſe ibi relatos, vnà tamen cum Vaſquez dicta *diſp.* 26 & pluribus aliis ibidem à ſe citatis extendit præfatam doctrinam etiam quando ignorantia inuincibilis facti, quoad illius ſpeciem, & qualitatem culpæ, ſeu delicti eſt concomitans, ita quòd ſi percutiens cognouiſſet eſſe Clericum, adhuc percuſſiſſet, quam ait ſemper excuſare operantem ab excommunicatione, irregularitate, obligatione reſtituendi, & aliis pœnis. Quia licèt non excuſet à peccato operantem circa illud obiectum, quòd ignoratur, cùm talis ſit naturæ, vt cum illa maneat affectus circa idem obiectum ignoratum, excuſat tamen opus externum cum illa factum à peccato; cum ex ignorantia inuincibili deriuet, nec ex praua voluntate procedat; quia ſolùm feram, aut laïcum interficere intendebat.

Quare cum excommunicatio, irregularitas, & cæteræ pœnæ non incurrantur ob ſolum prauum affectum, ſiquidem Eccleſia non punit actus internos, neque etiam reſtituendi obligatio ex ſola praua voluntate, quæ non poteſt nocere, ſed ex actione ipſa externa iniuſtè oriatur, immunis erit ab excommunicatione, irregularitate, aliis pœnis, & ab obligatione reſtituendi. Ex quo fit, vt falsò exiſtimans eum quem percutit eſſe Clericum, cum ſit laicus, non incurrat excommunicationem; & eum qui interficit feram, credens eſſe inimicum, non effici irregularem, quia verè percutit laicum. & occidit feram, & prauus ille affectus non ſequuto eff ctu externo pœnis non plectitur. Ita communiter Doctores, vt apud Sanchez *d.diſp.* 32 *num.* 28.

Dixi in principio *num.* 154. Vel gradus conſanguinitatis, quia vt coniux excuſetur à pœna præfata priuationis iuris petendi debitum, non eſt neceſſe, vt ignoret penitus factum, ſed ſufficit, vt factum ignoretur, quatenus ex eo oritur pœna, vt ſi ignoretur, eam cum qua coniux habet copulam, eſſe in primo, vel ſecundo gradu conſanguinitatis cum ſua vxore, ſed exiſtimetur eſſe in vlteriori gradu coniuncta: proinde enim eſt ignorare conſanguinitatem, ac ignorare eius gradum, cui talis pœna ſtatuitur, quia in vtroque caſu verè ignoratur factum tali pœna punitum, vt in terminis Sanchez *diſput.* 48. Reginaldus *num.* 297.

Ignorantia inuincibilis iuris Eccleſiaſtici imponentis dictam pœnam priuationis iuris exigendi debitum, an à tali pœna excuſet coniugem, qui habet copulam cum conſanguinea alterius; vbi an ignorantia inuincibilis iuris humani excuſet à pœna legali, quando actus iure humano prohibitus ſub pœna, eſt etiam prohibitus lege naturali, vel diuina, vel alia antiquiori.

Quoad ignorantiam inuincibilem, & inculpatam 156
iuris Eccleſiaſti punientis copulam coniugis inceſtuoſam præfata pœna priuationis petitionis debiti, illam non excuſare à præfata pœna, ſenſere nonnulli à Sanchez *d. diſp.* 32. *num.* 26. *relati*, fortè ea fulti doctrina, quòd vbi lex humana, ciuilis, vel Eccleſiaſtica prohibet actionem ex ſe grauiter malam, & iure naturali, vel diuino, vel alia lege Eccleſiaſtica, vel ciuili prohibitam, illamque punit aliqua pœna, ignorantia inuincibilis iuris humani eum, qui talem actionem ſecluſa lege humana grauiter malam, & ab eo cognitam facit, non excuſat à pœna eiuſdem iuris humani ignorati, exceptis cenſuris. Quam doctrinam tradunt, & tenent. Ita Bartolus *in l. cunctos populos, num.* 21. *Cod. de ſum. Trinitate.* Couarruuias *in cap. Alma mater, p.* 1. §. 10. *à num.* 9. Clarus *in praxi, crim.* §. *fin. q.* 60. *num.* 11. & latiùs *q.* 85. *num.* 2. Farinacius *in praxi crim. q.* 90. *num.* 101. Gabriel *comm. concl. lib.* 1. *tit. de reg. iuris, concl.* 6. *n.* 34. Francbus *deciſ.* 521. & innumeri alij Iuriſperiti relati à Farinacio *d.num.* 101. *& eadem quaeſt.* 90. *num* 40. Sanchez *d.diſp.* 32. *n.* 7. & Claro *d.cap* 85. *n.* 2. vbi dicit eſſe communem, qui in vniuerſum docent forenſem incurrere pœnam ſtatuti, qui actum illo prohibitum ſub certa pœna ſtatuti ignarus efficit, ſi nouit eſſe alio iure naturali, vel communi vetitum. Et ex Theologis Scotus 4. *diſt.* 6. *quaeſt.* 8. *in princ.* Sotus *ibid. diſt.* 12. *q* 1. *art.* 2. *ad finem, ante* 4. *concluſ.* B. Ledeſma *de pœnit. vbi de excom. dub.* 5. Suarez *de legib. lib.* 5. *cap.* 12. *& tom.* 3. *in* 3. *p. diſp.* 31. *ſect.* 6. *num.* 10. Salas *de leg. diſp.* 31. *ſect.* 9. *num.* 110. §. *ſed hæc regula*, Azorius *p.* 2. *lib.* 1. *cap.* 15 *quaeſt.* 2. Auila *de cenſur. p.* 2. *cap.* 5. *diſp.* 5. *dub.* 10. *concl.* 2 Layman *lib.* 2. *tract.* 5. *p.* 1. *cap.* 5. *num.* 10. Carolus Antonius Theſaurus *d.cap.* 15. §. *Reſpondeo tertiò.* Vbi etiam refert ita ſentire Baldellum *Theol. mor. tom.* 1. *lib.* 5. *diſp.* 45. *n.* 7. 8. *&* 9. & plures alios relatos à Sanchez *diſp.* 32. *num.* 16. & Diana *p.* 3. *tract.* 5. *reſol.* 67. *& p.* 4. *tract.* 2. *reſol.* 36. *& reſol.* 85. qui ducuntur primò, quia ob ignorantiam legis humanæ non ceſſat cauſa pœnæ ab eadem lege humana conſtitutæ; nam lex humana non ſolùm tranſgreſſionem ſuam voluntariam, ſed etiam voluntariam tranſgreſſionem legis naturalis, & diuinæ punire intendit, ne delicta maneant impunita. Secundò, quia obligatio delinquentis ad pœnam non pendet ex delinquentium, ſeu peccantium conſenſu, ſed ex authoritate Principis, ſeu legis imponentis, & conſenſu delinquentis ad delicti commiſſionem; nam qui vult antecedens, nempe delictum, vult etiam conſequens, ſcilicet pœnam. Tertiò, quia ignorantia facti, non iuris excuſat, *reg. ignorantia* 13. *de reg. iur. in* 6. *& l. iuris, l. error, & l. reg. ff. de iuris, & facti ignorantia.* Excipiuntur autem cenſuræ iuxta præfatos Theologos (exceptis Scoto, Soto & Ledeſma) quas aiunt non contrahi, quando lex Eccleſiaſtica illas ſtatuens inuincibiliter ignoratur, etiamſi actus ſit contra legem Dei, quia requirunt

quirunt contumaciam, ex *cap. 2. de conſtit. in 6.* quæ ceſſat vbi lex inuincibiliter ignoratur.

157 Verùm quod dictum eſt de ignorantia inuincibili facti *ſuprà, num.* 154. idem dicendum eſt de ignorantia inuincibili iuris, & coniugem, qui habet copulam cum eo, vel cum ea, quem, vel quam ſcit eſſe conſanguineum, vel conſanguineam alterius coniugis in gradu primo, vel ſecundo, ſed inuincibiliter, & inculpabiliter ignorat legem eccleſiaſticam ſtatuentem pœnam priuationis iuris petendi debitum, excuſari, & eſſe immunem à tali pœna. Ita Sanchez *dict. diſp.* 32. *num.* 49. Pottel. *in d. dub. reg. v. ignorantia, num.* 35. & ex recentioribus *ſuprà, num.* 154. *relatis*, Pontius, Bonacina, Auerſa *locis d. num.* 154. *citatis*, Reginaldus *dict. lib.* 31. *num.* 298. Martinus Perez *d. ſect.* 5. *num.* 3. Villalobos *d. diff.* 52. *num.* 9. & alios allegans Diana *part.* 3. *tract.* 5. *reſol.* 12. Et probatur primò, quia ad incurrendam hanc pœnam ius canonicum *in d. cap.* 1. *de eo qui cognouit*, requirit ſcientiam, ſeu id ſcienter fieri; & cùm diſpoſitio ſit pœnalis, reſtringenda eſt, vt tam facti, quàm iuris ſcientia ibi requiratur, alterius enim ignorantia concurrente, illi canoni non contrauenitur verè ſcienter. Secundò, quia coniux ſic delinquens ignorans inuincibiliter legem Eccleſiaſticam, quæ tali pœna prohibet copulam cum conſanguineo, vel conſanguinea alterius coniugis, & ſtatuit inde oriri affinitatem; committit quidem adulterium, ſed non inceſtum; quia illa copula ſolum vt fornicaria, & contra iuſtitiam eſt vetita iure naturali; quatenus autem cum ſui coniugis conſanguinea, vel conſanguineo, ac proinde vt inceſtuoſa, ſolo iure poſitiuo eccleſiaſtico prohibita eſt, quod affinitatem inde oriri ſtatuit; atque adeo eo ſecluſo in ea copula nulla alia culpa eſſet, præter illam, quæ reperitur in copula cum alio, vel alia non conſanguineo, vel conſanguinea; pœna autem priuationis debiti ſolo inceſtui, ex quo oritur affinitas, eſt iniuncta, vt *d. num.* 154. & alibi ſuprà dictum eſt. Ergo coniux, ſicut huiuſmodi iuris ignorantia excuſatur à culpa inceſtus, ſeu à ſpecie culpæ inferentia pœnam priuationis debiti, excuſatur etiam à pœna.

158 Pro maiori confirmatione addo contra Doctores *num.* 156. relatos, quod in vniuerſum etiamſi actus ſit prohibitus lege naturali, aut diuina, aut antiquiori lege humana, quem alia lex ciuilis, vel Eccleſiaſtica poſtea prohibet, & imponit pœnam illum efficienti, legem hanc nouam imponentem pœnam inuincibiliter ignorans, & cognoſcens alia lege prohiberi, illum efficiens non incurrit pœnam inuincibiliter legis ignoratæ, ſiue illa pœna ſit aliqua cenſura ipſo facto ſtatuta illum actum facienti, ſiue irregularitas, & quæuis alia pœna; ita quod ignorantia legis pœnam imponentis excuſat à pœna, licet illam ignorans inuincibiliter, ſciens actum eſſe alia lege prohibitum, illum efficiens peccet mortaliter. Ita vbi pœna eſt aliqua cenſura, ſentiunt Clarus *d. quæſt.* 58. *num.* 7. dicens eſſe communem, & ab ea in iudicando non recedendum. Azorius *d. cap.* 15. *quæſt.* 3. Salas, Suarez, Baldellus, & Theſaurus *locis ſuprà, num.* 156. *relatis*, idem Suarez *de cenſur. diſp.* 4. *ſect.* 8. Coninch *de ſacram. diſp.* 13. *dub.* 20. *num.* 91. Bonacina *de cenſur. diſp.* 1. *quæſt.* 2. *p.* 1. *num.* 7. & innumeri alij, quos latè cumulat Sanchez, & ſequitur *de matr. lib.* 9. *d. diſp.* 32. *num.* 9. & 17. Et ſiue pœna ſit cenſura, ſiue irregularitas, & quæuis alia pœna; ita ſentiunt ex Iuriſperitis Gattus *conſil.* 49. *numero* 37. *lib.* 1. Panormitanus, Nauarrus, Butrius, Hoſtienſis, Ancharanus, Henricus, Ioannes Andreas, & Crottus à Sanchez *d. diſp.* 32. *num.* 17. *relati.* Vbi etiamſi pœnæ ſint ſpirituales, ait idem ſentire Baldum *in l.* 2. *num.* 11. *de legib.* & Maſcardum *de probat. concl.* 807. *num.* 6. Ita etiam ſentiunt plures alij Canoniſtæ ſcribentes *in cap.* 2. *de conſtit. in* 6. Ex Theologis, & Summiſtis ita ſentiunt Angelus, Syluester, Tabiena, Henriquez, Lopez, Corduba, Manuel, & alij relati à Sanchez *d. num.* 17. & ex recentioribus idem Sanchez *d. diſp.* 32. *num.* 9. & 27. Coninch *diſput.* 18. *num.* 31. Layman *lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 20. *num.* 5. Villalobos *p.* 1. *tract.* 2. *diff.* 15. Bonacina, & Reginaldus *locis ſuprà allegat.* Caſtrus Palaus *tom.* 5. *tract.* 2. *diſp.* 1. *punct.* 17. *num.* 2. Duardus *in Bullam Cœnæ, lib.* 1. *cap.* 2. *quæſt.* 5. *num.* 27. Pottel. *in dub. regular. v. ignorantia, num.* 19. Diana *p.* 3. *tract.* 5. *reſolut.* 12. *p.* 4. *tract.* 2. *reſolut.* 85. & *p.* 5. *tract* 9. *reſolut.* 17. & alij recentiores ab eodem relati. Probatur primò *ex cap.* 2. *de conſtit. in* 6. vbi expreſſe dicitur *ignorantes non ligari Ordinariorum ſententiis*, & loquitur textus non de ſola excommunicationis ſententia, ſed de omnibus ſententiis Ordinariorum, cum indefinitè dicat, *à ſententiis quorumcunque Ordinariorum*: & ita intelligunt ibi Canoniſtæ, quos *d. num.* 17. refert Sanchez. Secundò, quia pœna non eſt vlterius protrahenda, quàm delictum fuerit, *cap.* 2. *de his quæ fiunt à maior. part. cap.* ibi: *nec pœna, &c.* & *cap. felicis, verſic. illud tamen, de pœnis*, ibi: *iudex pœnam metietur ex culpa*; qui verò tranſgreditur ſcienter legem naturalem, aut diuinam, ignorans inuincibiliter legem humanam pœnalem ſuperadditam, delinquit quidem contra legem naturalem, aut diuinam, ſed non committit delictum contra legem humanam inuincibiliter ignoratam, ergo pœnas tantum iuris naturalis, & diuini incurret, non verò legis humanæ ſuperadditæ. Tertiò ius nouam pœnam facto antea prohibito indicens eſt prorſus nouum quoad pœnam, ac proindè de illo, vt de iure nouo cenſendum eſt, vt Butrius, Imola, Felinus *in d. cap.* 2. *de conſtit.* At à culpa tranſgreſſionis noui iuris excuſantur illud inuincibiliter ignorantes: ergo & à pœna eiuſdem iuris. Pluribus aliis comprobat Sanchez *d. diſp.* 32. *num.* 9. Sed tota vis in hoc conſiſtit, quod vbi operans culpâ caret, non eſt locus pœnæ; nam pœna decernitur propter culpam, atque adeo ceſſante culpa tanquam cauſa, ceſſare etiam debet effectus, ſiue reatus pœnæ. Qui verò legem pœnam imponentem inuincibiliter illam eſſe ignorans efficit actum ab illa prohibitum cum tali pœna, caret culpa reſpectu illius legis, cum verè ob ignorantiam inuincibilem non peccet contra eam, ſed tantum contra aliam legem, quam nouit eſſe: ergo etiam carere debet pœna illius legis, quæ tantum propter culpam contra eandem legem ſtatuta eſt: Nec eſt verum legem humanam imponere pœnam propter præciſam tranſgreſſionem voluntariam legis naturalis, aut diuinæ, niſi ſimul concurrat voluntaria tranſgreſſio eiuſdem legis humanæ. Vt conſtat ex *d. cap.* 2. *de conſtit. in* 6. & *aliis iuribus* à Sanchez *d. num.* 9. *relatis*, & ex rationibus adductis.

Ex quo manet ſolutum primum argumentum *ſuprà, num.* 156. poſitum.

159 Ad ſecundum reſpondetur regulam intelligi ſecundum forum externum, in quo ignorantia iuris communis, ac publici regulariter non præſumitur, ſed ab allegante probari debet; quæ probatio difficilis eſſe ſolet, cum in animo conſiſtat, vt latè Farinacius *in fragm. p.* 2. *v. ignorantia, num.* 227. ceſſat autem præſumptio, ſeu probandi obligatio, ſi de veritate conſtet; & quando præſumatur iuris ignorantia, vel ſcientia, latè idem Farinacius *d. v. ignorantia, à num.* 257. *cum pluribus ſeqq.* vbi *d. num.* 252. *ad* 299. quod ignorantia iuris præſumitur in milite, minore, muliere, ruſtico, & quouis homine groſſo, idiota, & illiterato, illoſque excuſat; de quo etiam idem Farinacius *in praxi crim. quæſt.* 98. *cauſa* 12. *num.* 19. & *ſeqq.* & Maſcardus *concl.* 1285. & Sforzia Odd. *de reſtit. in integ. p.* 1. *quæſt.* 9.

Ignorantia vincibilis facti, vel iuris an excuſet à tali pœna priuationis iuris petendi debitum.

160 Porrò etſi plures exiſtiment ignorantiam vincibilem facti, vel iuris non excuſare à pœna priuationis petitionis debiti coniugem, qui ex tali ignorantia culpabili aut facti aut iuris copulam habuit cum conſanguinea vxoris, culpabiliter ignorans ius imponens talem pœnam, vel culpabiliter ignorans eſſe vxoris conſanguineam, vel in ſecundo gradu, vel contraxit cognationem ſpiritualem cum altero coniuge, baptixando illius filium, culpabiliter ignorans eſſe eius filium, vel eſſe legem imponentem talem priuationem. Ita Abulenſis, Sotus, Corduba, Gutierrez, Ouiedus, Henriquez, Manuel, & alij à Sanchez *de matr. lib. 9. d. diſp. 32. num. 44. relati.* Nihilominus dicendum quoque eſt, ob ignorantiam vincibilem, ſeu culpabilem, etiam craſſam facti, vel iuris, dummodo non ſit affectata, vel non ſit adeo craſſa, vt ſit ingens temeritas ignorare, excuſare coniugem, qui ex tali ignorantia poſt matrimonium contraxit affinitatem, vel cognationem ſpiritualem cum altero coniuge, à pœna priuationis iuris exigendi debitum coniugale, vt in his terminis Sanchez *d. diſp. 31. num. 47. & 49. fine*, Baſilius Puntius *de matr. lib. 10. cap. 6. num. 10.* Leandrus Diſcalceatus *de ſacram. p. 2. tract. 9. diſp. 25. quæſt. 61.* & ex Doctoribus *ſuprà, num. 154. & 157. relatis*, Reginaldus *d. lib. 31. n. 297.* & Martinus Perez *d. ſect. 3. num. 4.* Probatur, quia ad contrahendam hanc pœnam ob affinitatem, vel cognationem ſpiritualem à coniuge contractam poſt matrimonium cum altero coniuge, requiritur ſcientia, vt probatum eſt *ſuprà, num. 154. & 157. ex cap. 1. de eo qui cognou. & ex cap. ſi vir, de cognat. ſpirit.* At quando lex, vel ſtatutum imponit pœnam ſcienter, vel doloſè aliquid facienti, ſeu ad incurrendam pœnam requirit ſcientiam, vel dolum, ab ea pœna excuſat ignorantia quæcumque non affectata, & quæ non adeo eſt craſſa, vt ſit ingens temeritas, vt docent Nauarrus *in man. c. 27. num. 12. declarat. 4.* Couart. *de ſponſ. p. 2. cap. 6. §. 8. num. 21.* Tiraquellus *de pœnis temp. caſu 13. num. 13. & ſeqq.* & in cap. *Alma mater, p. 1. §. 10. num. 17. verſic. eadem ſanè ratione*, & alij iuriſperiti à Sanchez *d. diſp. 31. num. 36. relati*, idem Sanchez *ibid.* Salas *de leg. diſp. 15. ſect. 9. num. 114.* Suarez *de leg. lib. 5. cap. 12. num. 14. & de cenſur. diſp. 4. ſect. 4. à num. 9.* Reginaldus *d. num. 292.* Baſilius Puntius, & Perez *locis ſuprà allegatis.* Bonacina *de cenſur. diſp. 1. quæſt. 2. p. 1. n. 11. & quæſt. 1. p. 3. num. 18. & diſp. 2. quæſt. 7. p. 4. num. 8. & de cenſuris in particulari, diſp. 1. p. 4. num. 8.* Caſtrus Palaus *tom. 1. tract. 2. diſp. 1. p. 18. num. 1.* Diana *p. 3. tract. 1. reſol. 13. verſic. Notandum, & tract. 6. reſol. 7. p. 4. tract. 4. reſolut. 48. & p. 5. tract. 9. reſol. 17.* Hurtadus *de cenſ. in comm. diſſ. 21. num. 91.* Durandus *in Bullam Cœnæ, lib. 2. cap. 1. quæſt. 36. & quæſt. 37.* Coninch *de ſacram. diſp. 13. dub. 11.* & plures alij à Sanchez *d. num. 36.* & Diana *ibidem relati.* Quidquid ſecus ſentiant Toletus & Alterius ab eodem Diana allegati. Quod probatur primò, quia quoties lex in delinquente requirit ſcientiam ad pœnam incurrendam, petit etiam dolum, vt Dominicus teſtatur *in cap. is qui, §. is verò, num. 1. de ſent. excomm. in 6.* Sanchez *d. num. 36.* ad dolum autem non ſufficit lata culpa, ſed illum excludit quælibet ignorantia, etiam craſſa, quæ non ſit affectata, vel non æquiparetur temeritati, vt conſtat *ex l. ſed etſi lege, §. iure, ff. de petit. hæred. ex l. igitur 12. verſic. generaliter, ff. de liberali cauſa, & ex l. ſi quis id quod, verſic. doli mali, ff. de iuriſd. omn. iud.* quos textus ad id ponderant Sanchez, & Tiraquellus, & expreſsè indicant dolum excludi per ignorantiam, errorem, & imperitiam quamlibet. Ita ſentiunt alij, quos refert & ſequitur Farinac. *in praxi, quæſt. 90. num. 99. & 2. p. fragm. crim. v. ignorantia, num. 161. fine & 166.* Et ratio eſt, quia qualibet ignorantia interueniente deficit animus delinquendi. Secundò probatur, quia qualibet ignorantia data quis non verè diceretur ſcienter feciſſe, ſed ignoranter. Tertiò, quia tunc legiſlator intendit punire delictum expreſsè, & formaliter volitum, præcedente illius notitia, quod non accidit vbi adeſt ignorantia etiam craſſa, quia tunc verè non adeſt notitia illius, & ſolùm eſt virtualiter volitum. Addit Sanchez eodem *num. 36.* quod quando lex non addit *ſcienter*, requiritur craſſa ignorantia, ne ignorans à pœna legis excuſetur, vt ipſe tradit *diſp. 32. num. 31.* ergo amplius requiritur, quando addit *ſcienter*; quia alioqui fruſtra adderetur. Neque obſtat ſi dicat, idem eſſe ſcire, & debere ſcire, *l. quod te mihi 5. ff. de reb. creditis.* Nam id verum eſt quoad peccatum, & ſi ex ignorantia culpabili agens contra legem peccat, at non quoad pœnas incurrendas, tunc enim non eſt idem ſcire, & debere ſcire.

165 Quod dictum eſt, quando lex dicit, *qui ſcienter*, &c. etiam debere dici, quando dicit, *ſi quis auſus fuerit*, tradit *d. diſp. 32. num. 37.* Sanchez cum P. Ledeſma: quia audacia temeritatem importat, ex Gloſſa *in dict. l. ſi quis in tantum, v. audaciam, Cod. vnde vi.* Vnde audax cum præſumente iungitur, *l. habita, Cod. ne filius pro patre*, ibi, *vt nullus de cætero tam audax inueniatur, qui aliquam ſcholaribus iniuriam inferre præſumat.* Idem quoque debere dici, ſi lex pœnam imponat præſumenti aliquid facere, vel auſu temerario facienti, aiunt idem Sanchez *num. 38.* & recentiores *citati.* Cum non verè dicatur præſumens is qui ignorantia culpabili, & craſſa efficit, & quia præſumere dolum importat, & temeritatem, iuxta Nauarrum *d. cap. 27. num. 155.* & alios ab eodem Sanchez *d. num. 39.* & Diana *d. reſolut. 13. relatos*, & ita in his terminis tenent idem Nauarrus *d. cap. 25. num. 74.* Suarez *de cenſur. d. diſp. 4. ſect. 10. num. 4.* & alij à Sanchez *d. num. 38. relati*, contra Innocentium *in cap. cùm medicinalis, fine de ſent. excom.* dicentem in hoc caſu probabilem ignorantiam excuſare, craſſam autem reddere faciliorem diſpenſationem.

162 Cæterùm ſi ignorantia fuerit adeo craſſa, vt ſit ingens temeritas, hanc ignorantiam non excuſare à pœna impoſita ſcienter facienti vel præſumenti, ſeu audenti facere, vel auſu temerario facienti, tradunt Nauarrus *d. num. 74.* Sanchez *d. diſp. 32. num. 39.* alios allegans, Suarez *d. ſect. 4. num. 5.* Bonacina *d. p. 11. citato numero 11. fine, & d. p. 4. numero 4.* Reginaldus *loco ſuprà citato*, Duardus *d. quæſt. 36. num. 18.* Diana *d. reſolut. 13.* & indicant Pontius, Palaus, Perez, & Leandrus *ſuprà, num. 160. citati.* Etenim talis ignorantia vt quaſi ſcientia reputatur, & conſtituit in dolo, vt tradit Butrius *in cap. 2. de conſtit. num. 9.* vbi ait, in canonem requirentem dolum incidere laborantem ignorantia in tantum craſſa, ſeu craſſiſſima, quæ importaret latiſſimam culpam, & dolo æquipararetur; & etiam expreſſe Suarez ibidem dicit in huiuſmodi valde craſſa, & ſupina ignorantia præſumi ineſſe dolum, iuxta *l. 3. §. generaliter, ff. de dol. except.* Quamuis contrarium aſſerat Hurtadus *dict. diſp. 21. num. 92.* (quem approbat Diana *d. p. 3. tract. 9. reſol. 17.*) quia, inquit, quod fit ex ignorantia, vel cum ea, quæcunque ſit, non fit ſcienter, ſeu cum dolo, quia verè fit ignoranter; & quamuis (addit) dicta ignorantia ferè æquiualeat ſcientiæ, ſeu dolo quoad incurrendam culpam, non tamen quoad pœnam, quando hæc imponitur contra ſcienter, ſeu ex dolo peccantes, & etiam contra eos qui aliquid facere præſumpſerint, aut auſu temerario aliquid fecerint, cum pro eodem ſumantur, & idem ſit aliquid facere ſcienter, ſeu ex dolo; & illud facere auſu temerario, & præſumere illud facere, & illud contemnere. Ad id allegat Hurtadus etiam Vaſquez de excommunicatione *dub. 13.* Syluestrum *v. culpa 11.* Angelum, & Tabienam *v. Dolus.* Ob quæ tamen non eſt recedendum à

prioti

Digitized by Google

ptiori ſententia communi, cuius fundamentum non euacuat ratio illa Hurtadi; nam iuxta iura ignorantia illa craſſiſſima habetur pro ſcientia, & conſtituit in dolo, & importat animum delinquendi contra legem.

163 Idem dicendum eſſe de ignorantia affectata, qua ſcilicet ignorans eligit neſcire, vt liberius delinquat, eam nempè non excuſare ab huiuſmodi pœna legali vel ſtatutaria ciuili, vel canonica ſcientiam ac præſumptionem requirente, tradunt communiter Doctores Iuriſperiti, & Theologi. Ex Iuriſperitis, ita Gloſſa *in clement.1. v. ſcienter, de conſang.& affin.& in cap. eos, v. affectata, de temp. ordinat.* Ioan. Baptiſta Coſta *in tract. de facti ſcientia & ignorantia, inſpect.*81. *num.*9. *& ſeq.* Maſcardus *de probat. concl.* 809. *num.*31. Farinacius *in frag.* 2. *parte, v. ignorantia, num.*167. & apud eundem Iaſon, Felinus, Rebuffus, Gaillus, Seraphinus, *de priuileg.iurament.* Tuſchus, & alij. Ex Theologis D.Antoninus, Syluester, Tabiena, Petr.Ledeſma à Sanchez *d.diſp.*2. *num.*40. *relati*, idem Sanchez *ibid.* Suarez *de cenſur. diſp.*4. *d.ſect.*4. *num.* 3. Filliucius *tom.*1. *tract.*1. *cap.*8. *num.* 260. *verſic. ſecundum*, Pottel. *dict. v. ignorantia, num.*29. Salas *loco ſuprà, num.*160. *citato.* Perez *d.ſect.*5. *num.*5. Reginaldus, Pontius, & Leandrus *locis ſuprà* allegatis. Fundamentum eſt, quia ignorantia affectata, cum ſit indirectè volita (in quo differt ab alia ignorantia vincibili etiam craſſa, & ſupina, ſubſequente, vel concomitante, vt Sanchez *in ſum. lib.*1. *cap.*6.*num.*6. & alij Theologi agentes de ignorantia, & patet ex ſe) in iure æquiparatur ſcientiæ, *Clem.*1. §.*non rigorem,de iudicijs*,vbi affectans citationis ignorantiam, habetur pro citato, Menochius *de arbitr. caſu* 316. Maſcardus *concl.*879. *num.*31. & cum directè, & per ſe eligatur, ideoque ſit in ſe directè volita, vt dixi, & includat ſcientiam ſaltem periculi, dubitationem, & ſuſpicionem tranſgreſſionis legis, non efficit actum inuoluntarium, nec minuit culpam, neque etiam excludit temeritatem, & præſumptionem (quæ in cauſa ſunt, vt ignorantia à pœnis excuſet) ſed potius voluntarium, & culpam auget, ex S.Thoma 1. 2. *quæſt.*6. *art.*6. *corpore*, & etiam ſufficit ad directam intentionem, temeritatem, & præſumptionem, quia vere propria & magna temeritas, & præſumptio eſt ex directa voluntate operari ſcienter cum periculo agendi contra legem, per quam pœna etiam ſcienter operanti, vel præſumenti facere infertur ipſo facto, & ideo incurritur pœna; quod secùs eſt in ignorantia tantum indirectè voluntaria, licet craſſa, & ſupina, nam in tali caſu tranſgreſſio ſemper eſt ex negligentia potiùs acquirendæ ſcientiæ, quàm ex temeritate, præſumptione, aut malitia.

164 Contra hanc communem, & etiam ignorantiam affectatam excuſare à pœna impoſita contra ſcienter vel doloſè, vel temerario auſu delinquentes, tenent Bonacina *locis ſuprà, num.*162. *relatis*, Hurtadus *d. diff.*21. *n.*92. Duardus *in d. can.* 1. *quæſt.*37. Diana *d p.*3.*tract.*5. *reſolut.*13. *& tractat.* 6. *reſolut.*7. *& p.*5.*tract.*9. *d. reſolut.* 17. Ghillinus *v. excommunicatio, num.*21. Cœleſtinus *in compendio,tract.*5. *cap.*5. *num.*4. à Summa Diana v. ignorantia, *num.*7. relati, alij relati ab Hurtado *ſuprà, num.*162. *citati*; & etiam Sanchez *in hoc ſibi contrarius in ſum. lib.*2.*capite* 10. *num.*38. vbi tenent ab excommunicatione Bullæ Cœnæ lata contra eos, qui ſcienter legunt, tenent, imprimunt, defendunt libros hæreticorum, excuſare ignorantiam etiam affectatam, vt ita ignorans libri authorem liberiùs legeret; quia, inquit, reuera non dicitur hîc ſcienter legere. Nec eſt ingens temeritas, niſi quando vehementem habuit ſuſpicionem malitiæ libri, quia tunc reputabitur ſciens. Probatur ergo hæc ſententia ratione *ſuprà, num.*162. adducta ex Hurtado; quod non fiat ſcienter, & cum dolo, quod fit ex quacunque ignorantia etiam affectata; & legiſlator (inquit Bonacina) illis modis loquendi, qui *ſcienter*, vel *temerè*, vel auſu temerario, vel ex præſumptione fecerit, &c. non videtur requirere quamlibet temeritatem, præſumptionem, vel contemptum, ſed videtur exigere temeritatem, & præſumptionem prouenientem ex certa ſcientia, vel ſaltem coniunctam cum ingenti temeritate, & videtur etiam Suarez *dict. num.*10. initio admittere tanquam probabile ex ignorantia affectata operantem contra legem pœnalem requirentem ſcientiam, &c. non incurrere pœnam legis ob eam rationem, quod licet ſic operari quædam temeritas ſit, non eſt tamen directa temeritas contra legem, de qua ipſa loquitur: qua ratione vtitur etiam Duardus; probabile etiam putat Filliucius loco citato. Sed ob hoc quoque puto non eſſe in praxi recedendum à communi ſententia, quam ſatis efficaciter probat ratio illa, quod ignorantia affectata cum ſit in ſe, per ſe, & directè volita, & includat ſcientiam periculi violandi legem, æquiparatur ſcientiæ, & non efficit inuoluntarium, vel ſolum voluntarium indirectum; ſed ſufficiat ad rectam intentionem, & ideo etiam ſufficit, vt ex ea operans dicatur, & ſit reuera temerarius legis violator, vt latius etiam declarat Suarez vbi ſupra.

Ad euitandam autem hæreſim, & conſequenter etiam excommunicationem hæreſi annexam, qua ratione ſufficiat etiam ignorantia affectata, latè explicaui *in tractatu de triplici iubilei priuilegio, ſect.*1. *caſu* 10. §.4. *num.* 93. *ad* 98.

Ad incurrendam in foro conſcientiæ pœnam priuationis debiti coniugalis, cenſuras, irregularitatem ex delicto impoſitam, & alias pœnas, an ſufficiat ſcientia iuris pœnam imponentis; an verò requiratur etiam ſcientia ipſius pœnæ à iure, ſeu lege impoſitæ; ita quod ignorantia ſolius cenſuræ, & alterius pœnæ ab illius incurſu excuſet.

Reſtat modò videndum, an ſi coniux, qui contraxit cum altero affinitatem ob carnalem copulam habitam cum conſanguineo, vel conſanguinea alterius, habuit ſcientiam facti (ſcilicet nouit eſſe coniunctum vel coniunctam in primo, vel ſecundo gradu conſanguinitatis) & iuris (nempe nouerit talem copulam ſpecialiter à iure Eccleſiaſtico prohiberi) laborauit ignorantia pœnæ priuationis iuris petendi debitum illo iure ſtatutæ, excuſetur ab eadem pœna, necne, propter ſolam illam pœnæ ignorantiam. 166

Huius verò difficultatis reſolutio pendet ex reſolutione illius difficultatis, an ad incurrendas pœnas cenſurarum, irregularitatem ex delicto, & alias pœnas à lege humana ipſo facto delinquentibus ſtatutas, ſufficiat ſcientia iuris, ſeu ipſius legis prohibentis adiecta pœna contrauenientibus, an verò vltra hoc requiratur etiam ſcientia ipſius pœnæ; ita quod ſi hæc ignoretur inuincibiliter, talis ignorantia inuincibilis excuſet à pœna?

Ignorantia ſolius pœnæ inuincibilis, & inculpata an excuſet à pœna.

Et prima ſententia abſolute negat talem ignorantiam ſolius pœnæ excuſare delinquentem, ſeu violantem legem talem pœnam ſtatuentem, ſiue illa pœna ſit excommunicatio, aut alia cenſura, ſiue irregularitas in pœnam delicti ſolum impoſita, ſiue quæcunque alia pœna. Ita Couarruuias dicens contrariam ſententiam eſſe maximam, & pudendam oſcitantiam *in cap. Alma Mater,* 1.*p.*§.10.*num.*10. *& ſeq.* Baldus *in*

*cap.*2,

q.2. num.1. ad finem, de conſtitutionibus. Clarus *in practica, quæſt. 85. num. 2. fine*, loquendo in puncto iuris, quamuis quoad excommunicationis pœnam dicat in iudicando non eſſe recedendum à contraria opinione, vtpote magis fauente animabus) Corduba *in quæſtionario, lib.2. quæſt 25.* Auila *de cenſur p.2. cap.5. diſp.5. dub.10. concl.2.* & nonnulli alij Iuriſperiti relati à Couarruuia *dict. §.10. num.11.* vbi etiam teſtatur Scotum *in 4. diſt. 69. art.8.* hanc ſequi opinionem, ſaltem vbi actus lege humana cum adiectione pœnæ prohibitus, eſt etiam iure diuino damnatus. Plura adducit Couarruuias ad confirmandam hanc ſententiam, & poſt eum Corduba. Præcipua autem fundamenta ſunt; primò, quod obligatio delinquentis ad pœnam non pendet ex conſenſu delinquentis in pœnam, ſed ex authoritate legis pœnam imponentis, & conſenſus ipſius delinquentis in delictum ipſum, *Inſtit. de oblig. quæ ex delicto, in principio*, vbi quod ex maleficio naſcitur obligatio, & *l. Imperatores, ff. de iure fiſci*, ibi: *Tu te huic pœnæ ſubdidiſti.* Et ratio eſt, quia qui vult antecedens, ſcilicet delictum, vult etiam neceſſariò conſequens, nempè pœnam, *l. illud, ff. de acquirenda hæred.* Secundò quaſi deſideratur ſcientia pœnæ, maximè vt voluntas delinquentis, & violantis legem pœnalem feratur & conſentiat in pœnam, ſed hoc non eſt neceſſarium; nam ad pœnam (cum ſit extra nos) non deſideratur voluntas, ſicut ad culpam (cuius principium eſt intra nos; cum omne peccatum ſit voluntarium) ſed imò de ratione pœnæ eſt, vt voluntas repugnet. Tertiò, quia alioqui peccantes mortaliter, ignorantes pœnam inferni eſſe debitam peccato, vt infideles, excuſarentur à pœna inferni. Demùm quia multi hæretici ignorantes inuincibiliter cenſuram aliquam eſſe annexam legibus Eccleſiaſticis, illas tranſgredientes non incurrerent illas.

166 Secunda ſententia aſſerit ignorantiam tantùm excommunicationis latæ per Ordinarios, ſeu per ſtatutum, aut conſtitutionem dicentes ob actum iure naturali, vel diuino, aut Pontificio, vel Concilio Generali damnatum excuſare ab illius incurſu, non autem ſi excommunicatio ſit lata à Pontifice, vel Concilio Generali ob actum contra ius naturale, vel diuinum; in aliis autem pœnis impoſitis per legem humanam quamcunque actui aliàs iure naturali, aut humano antiquiori prohibito, ignorantiam pœnæ ſolius non excuſare ab iiſdem pœnis delinquentem: ita ſentire Abbatem, Butrium, Felinum *in cap. à nobis, de ſentent. excommun.* Driedonem, Ioannem Craſſum, Adrianum, Ioannem Maiorem, & Syluestrum *ob textum in cap.2. de conſtit. in 6.* referunt Couarruuias *dict. §.10. num.8. initio, & num.11.* & Henriquez *lib.13. cap.23. num.3. lit. Z. in Gloſſa*: ita ſentit etiam Hurtadus *de cenſ. in com. diff.22. num.94.*

167 Tertia ſententia aſſerit vniuerſaliter ignorantiam excommunicationis excuſare ab illius incurſu facientem opus cum cognitione iuris poſitiui illud prohibentis ſub excommunicatione, non autem ignorantiam aliarum cenſurarum, aut irregularitatis ex delicto, vel pœnarum: ita Sotus *in 4. diſt. 3. aliàs quæſt. vnic. art.9. ad finem*, Henriquez *dict. num.2.* Ledeſma, & Ludouicus Lopez, quos ad id refert Sanchez *de matrim. lib.9. diſp. 32. num.31.* Primam partem huius ſententiæ probant hi Doctores, & alij Doctores proſequentibus ſententiis citati: ignorantia excommunicationis excuſat à ſpeciali contumacia, & inobedientia, pro qua ſola ſtatuitur, & incurritur maior excommunicatio. Quod enim pro ſpeciali contemptu, & contumacia, ſeu inobedientia imponatur, & feratur excommunicatio maior, eſt communis Doctorum, & conſtat *ex cap. nemo Epiſc. 11. quæſt.3.* ibi: *Qui aliter non potuerunt corrigi*; & capite *ſacro, de ſent. excom.* ibi: *prohibemus ne quis in aliquem excommunicationis ſententiam ferat, niſi competenti monitione præmiſſa:* ablata autem cognitione excommunicationis latæ in inobedientes, & contumaces, non poteſt eſſe competens monitio, & ſpecialis contemptus, & inobedientia; ſi enim nouiſſet excommunicationem, forſan reſipuiſſet. Præterea excommunicatio non ordinatur ſolum ad puniendum delictum ex ratione quia eſt commiſſum, ſed vt medicina ad emendandum, & corrigendum, ac abſtinendum à peccato ob timorem tam grauis pœnæ. Ergo certum videtur ad illam incurrendam requiri eiuſdem pœnæ cognitionem; alioqui non eſſet medicina, ſed tantum obeſſet, ſi etiam ignorata incurreretur. Denique quia excommunicatio eſt vltima, & grauiſſima pœna, & conſequenter requirens ſummam contumaciam, & inobedientiam, & durans durante contumacia, & inobedientia: ergo ad hoc, vt incurratur, debet adeſſe non ſolum ſcientia iuris prohibentis, vel præcipientis actum aliquem, adiecta ſententia excommunicationis, ſed etiam ipſius excommunicationis. Secundam partem eiuſdem ſententiæ quoad alias pœnas præter excommunicationem, probant argumentis adductis ad probandam primam ſententiam.

Quarta ſententia ſuſtinet, vbi quis ſcit actionem prohibitam eſſe à lege humana, & ignorat pœnam 16.
per illam legem inflictam, ignorantiam ſolius pœnæ, ſi ſit inuincibilis, & inculpata, excuſare à pœna excommunicationis, & cuiuſvis cenſuræ tali modo ignoratæ, non autem excuſare ab irregularitate etiam impoſita ob delictum, neque etiam cæteris pœnis, ſiue latæ, ſiue ferendæ ſententiæ, tametſi inuincibiliter ignoratis. Ita Suarez *de legib. lib.5. cap.12. num.11. de cenſur. diſp. 4. ſect.10. num. 18. & 22. & diſp.40. ſect.10. num.9. & tom.3. diſp.31. ſect.6.* Molina *tract.5. diſput.71. num.9.* Vaſquez *tom. 4. dub. 16. de excommun.* Salas *de legib. diſp.15. ſect.9. num.113.* Azorius *p.1. lib.1. capite 15. quæſt.7.* Reginaldus *lib.13. num.298. verſic. Tertia concluſio.* Filliucius *tom.1. tract.11. cap.8. num. 157. & 358.* Baſilius Pontius *de matr. lib.10. cap.6. num.12.* Hurtadus *de irregular. diſputat.1. diff.8. num.29. & 30.* Martinus Perez *de matrim. diſp.52. ſect.5. num. 6.* Layman *lib.1. tract.4. cap 20. num.6. & tract.5. p.1. cap.5. numero 8.* Leandrus Diſcalceatus *de ſacram. tract. 9. diſput. 52. quæſt. 62.* Carolus Antonius Theſaurus *de pœn. Eccleſ. p.1. cap.5. reſponſo 4.* & nonnulli alij apud eoſdem.

Hæc ſententia quoad primam partem de pœna excommunicationis, & aliarum cenſurarum, probatur ex traditis numero præcedenti de ſola pœna excommunicationis; nam omnis cenſura, vt incurratur, requirit ſpecialem inobedientiam Eccleſiæ, & contumaciam, & præuiam monitionem per legem Eccleſiaſticam, iuxta iura numero præcedenti allegata, quæ omnia ceſſant quidem, vbi ignoratur ipſa cenſura, licet ſciatur ius prohibens actionem ſub tali cenſura: omnis pariter cenſura non eſt inducta ſolum vt pœna ad puniendum delictum, quia commiſſum eſt, ſed etiam vt medicina ad emendandum, & ad retrahendum à peccato, ex quo clarè patet, requiri ſcientiam ipſius cenſuræ; nam alioqui non eſſet medicina, ſed tantum ſi contraheretur ignorata. Præterea ita deciſum videtur *dict. cap.2. de conſtit. in 6.* vbi generaliter definitur ſententiis *Ordinariorum prolatis non ligari ignorantes:* vbi nomine ſententiarum intelliguntur præſertim cenſuræ, & cum decretum ſit fauorabile animabus, ibi; *vt animarum periculis obuietur*, quæ eſt ratio decreti, retenta verborum proprietate rectè intelligitur, & intelligi debet non de ſola ignorantia iuris, ſeu ſtatuti, ſed etiam de ignorantia ſententiæ, ſeu cenſuræ adiunctæ. Et licet textus expreſſe loquatur de ſtatutis, ſeu legibus Ordinariorum, tamen ratio ibi adducta extendit deciſionem etiam

ad

ad leges Papæ, & Conciliorum, cum ignorantur à tranſgreſſoribus, & ignorantia pœnæ per ius commune impoſitæ, ſolum videtur differre ab ignorantia illius, quæ Epiſcopali conſtitutione ſtatuitur quoad fori externi præſumptionem, in quo hæc præſumitur inuincibilis, vel ſaltem faciliùs præſumitur inuincibilis, quam ignorantia pœnæ communis. At in foro conſcientiæ ſi vtraque ſit inuincibilis, nulla diſcriminis ratio apparet; ac proinde ſi ignorantia excuſat ab hac, excuſabit etiam ab illa, aut à neutra; & ita textus *in d. cap.* 1. intelligi debet de vtraque ignorantia.

169 Eadem ſententia quoad ignorantiam inuincibilem irregularitatis ob legis tranſgreſſionem, & delictum ſtatutæ, & cæterarum pœnarum à cenſuris probatur, & imprimis de ignorantia irregularitatis, quia irregularitas, quando eſt pœna, non fertur vt medicina, neque ob contumaciam, ſeu ſpecialem inobedientiam, ſed in vindictam peccati, ſeu delicti commiſſi, propter turpitudinem ſeu maculam culpæ ob quam Eccleſia criminoſum reddit inhabilem ad altaris miniſterium, ſeu ad ordines; ac proinde ſcientia eiuſdem irregularitatis, cum adeſt in delinquente ſcientia legis prohibentis actum ſub tali pœna, non requiritur ad illam incurrendam, ſed ſufficit quod tranſgreſſio legis illam imponentis ſit lethaliter culpabilis, licet ipſa irregularitas tranſgreſſioni impoſita inuincibiliter ignoretur. Et quod abſque notitia irregularitatis factum habeat minorem contumaciam, ſeu inobedientiam reſpectu Eccleſiæ parum refert; quia abſque ea notitia habet ſufficientem contumaciam, & indecentiam. Secundò probatur in vniuerſum de ignorantia ſolius pœnæ quoad irregularitatem ipſam, & cæteras pœnas à cenſuris; quia vbi cognoſcitur prohibitio actus facta à lege, ignorantia pœnæ à lege impoſitæ, quantumcunque ſit inculpata, non excuſat à culpa legis tranſgreſſionem, vt per ſe conſtat (quia vt lex in conſcientia obliget, non requiritur adiectio pœnæ; ac proinde ignorata pœna agens contra legem peccat) ergo nec excuſat à pœna, quia non ceſſante cauſa, non ceſſat effectus. Præterea illa pœnæ ignorantia ad ſummum facit vt eadem pœna non ſit voluntaria, ſed hoc, ſeu quod tranſgrediens legem culpabiliter non velit pœnam, ſeu in eam non conſentiat, nil refert ad incurrendam pœnam, quia de ratione pœnæ (vt *ſuprà n.* 165. dictum eſt) non eſt, quod ſit voluntaria, cum pœna potius poſtulet, vt ſit inuoluntaria. Sic Deus punit æterna pœna etiam eos, qui ignorabant etiam peccatis ſuis deberi talem pœnam: ab hominibus ſuſpenditur latro, etiam qui pœnam ignorabat. Confirmat Per. *vbi ſuprà*, quia ex vi culpæ, ait, ita homo ſubiicitur poteſtati iudicis, vt poſſit ab illo puniri iuſta pœna vel iuxta leges, ſi in illis continetur pœna; vel eius arbitrio, ſi ei commiſſum ſit, ſiue pœna ſit huius, ſiue alterius generis, & ſiue ſit moderata, ſiue rigoroſa, dummodo non excedat proportionem delicti; hanc enim ſolùm requirit æquitas iuſtitiæ ex parte delinquentis; optio autem pœnæ iudici commiſſa eſt: ita Perez.

170 Declarant tamen Suarez, Salas, & Pontius locis citatis, id eſſe intelligendum per ſe, ac præcisè; nam ſi ignorantia pœnæ redundet in obligationem grauem, tunc aiunt, quod ignorantia illa excuſat culpam, & conſequenter etiam pœnam.

171 Declarat etiam Layman *d. cap.* 20. *numero* 6. non procedere, ſi pœna ſit admodum grauis, & pluſquam mereatur delictum abſolutè ſpectatum, vt exempli gratia, ſi Peregrinus tranſeat per regionem in qua ſub pœna grauiſſima prohibita ſit venatio ferarum; non videtur (inquit) afficiendus tanta pœna ſi violet legem, ſciens quidem venationem prohibitam eſſe, ſed inculpatè ignorans grauitatem pœnæ; cum in ſua regione, & ſpectata ipſa natura rei non ita grauiter venatores puniri ſoleant.

Addunt Reginaldus *lib.* 13. *numero* 274. & Carolus 172
Antonius Theſaurus *dicto reſponſo* 4. *fine*, tanquam certum ad incurrendam pœnam a lege humana ſtatutam contra facientem actum eadem lege prohibitum, non requiri ſcientiam diſtinctam, & ſpecificam illius pœnæ, ſed ſufficere confuſam cognitionem, ſcilicet quod æſtimet in confuſo, & in genere, tranſgreſſorem talis legis; quam notitiam ait Theſaurus nunquam ſolere deeſſe in delinquente. Id probat Reginaldus à ſimili, quia vt ſeruus, inquit, mandatum aliquod ſui Domini tranſgrediens iuſtè puniatur aliqua ſpeciali pœna qua Dominus ſtatuit eiuſmodi tranſgreſſionem punire, non requiritur eam ipſam ſpecialem pœnam ipſi ſeruo eſſe expreſſe declaratam, ſed ſufficit propoſitam illi eſſe in confuſo, v.g. dicendo, quod niſi mandatum exequatur, pœnas daturus ſit. Similiter peccans mortaliter, vt iuſtè puniatur pœna inferni, non requiritur, vt id diſtinctè nouerit: ita ergò ad incurrendam pœnam lege ſtatutam ſufficere poteſt, quod ea cognoſcatur confuſe, vt cenſetur, cum generaliter ſcitur aliquid eſſe prohibitum pœna conſtituta contrauenientibus; ita quod ignorantia pœnæ ſpecificæ ob eo non excuſet. ita Reginaldus *loco citato*.

Prædictis tamen omnibus non obſtantibus, alij 173
probabilius (& eſt quinta ſententia, cui potius adhære) aſſerunt in vniuerſum ignorantiam inuincibilem pœnæ à lege eccleſiaſtica, el ciuili ſtatutæ facienti, vel non facienti talem actum, quem lex ipſa prohibet, vel præcipit ſub tali pœna, excuſare præſertim in foro conſcientiæ ab eadem pœna delinquentem, qui ſcit ius humanum prohibens, vel præcipiens actum, & ſolum pœnam ipſam ignorat. Quare ſiue pœna legalis, ſeu iuris humani ſit excommunicatio, ſiue alia cenſura, ſiue irregularitas ratione ſolius delicti in pœnam ſtatuta, ſiue quæuis alia pœna, eam non incurrit delinquens, qui ſcit quidem, opus eſſe iure humano prohibitum, ignorat tamen inuincibiliter ipſam pœnam, nempe cenſuram, irregularitatem, aut aliam pœnam eodem iure impoſitam. Huius ſententiæ Couarrunias *in d. cap. Alma mater, d.* § 10. *num.* 8. *verſic. contrariam aſſertionem*, ait eſſe Ioannem Andream, Butrium, & Felinum *in cap.* 2. *de conſtit. in* 6. & Rotam *deciſ.* 444. *in nouis*. Ita expreſſe ſentiunt Nauarrus *in man. cap.* 23. *num.* 47. (vbi ait hanc ſententiam in foro conſcientiæ multos pios conſulare, maximè in materia cenſurarum, & irregularitatum) *&* c. 27. *num.* 274. *& d. num.* 47. D. Antoninus, Syluester, Angelus, Caietanus, Hoſtienſis, Philiarchus, Manuel, & Ledeſma relati partim à Nauarro *d. num.* 47. partim à Sanchez *lib.* 9. *de matr. diſp.* 32. *num.* 20. id m Sanchez *ibidem num.* 21. Sayrus *de cenſur. lib.* 1. *cap.* 18. *n.* 37. Portel. *in dub. reg. v. ignorantia, num.* 18. 20. *&* 22. Ægidius Coninch *de ſacram. diſp.* 18. *dub.* 4. *num.* 31. Bonacina *de cenſur. diſp.* 1. *q.* 2. *p.* 1. *n.* 13. Caſtrus Palaus *tom.* 1. *tract.* 2. *diſp.* 1. *p.* 17. *num.* 5. 6. *&* 7. Duardus *in bullam Cœnæ lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 30. *&* 31. Diana *p.* 3. *tract.* 1. *reſolut.* 12. *& reſol.* 64. *& p.* 4. *tract.* 2. *reſol.* 85. & nonnulli alij recentiores apud eundem.

Hæc ſententia quoad ignorantiam excommuni- 174
cationis, & aliarum cenſurarum probatur ex traditis *ſuprà num.* 166. 167. & 168. Quoad pœnam irregularitatis, quæ ſit impoſita tantùm in vindictam delicti, non verò etiam ex indecentia, vel defectu ſignificationis (vt eſt irregularitas impoſita propter homicidium voluntarium) probatur primò ex *d. cap.* 2. *de conſtitutionibus* (quod ſuprà *num.* 168. probatum eſt habere locum etiam in pœnis lege S. Pontificia vel Concilij generalis ſtatutis) vbi dicitur ignorantes

non

Digitized by Google

non ligati ſententiis, vbi nomine ſententiæ non intelligitur ſola excommunicatio, ſed omnia ſententia pœnalia; propoſitio enim indefinita iuris tradens regulam æquiualet vniuerſali, vt Iuriſtæ communiter tradunt. Secundò, quia *can. propoſuiſti, d.* 82. conceditur venia clericis ignorantibus conſtitutionem Papæ, quæ deponebat clericos incontinentes: ergo ignorantia pœnæ à pœna per legem impoſita excuſat; & licet Pontifex illos clericos incontinentes aliqua pœna plectat, hoc non officit; hæc enim ſententia non negat delinquentem contra legem, ignorantem legis pœnam non debere aliqua pœna plecti, ſed negat incurrere pœnam ipſam à lege ſtatutam. Tertiò, quia irregularitas, quæ eſt ſolum pœna delicti, ſimilis eſt valdè cenſuris, tum in eo quod delinquens in ſe illam exequi debet, vt ſuprà hoc capite traditum eſt; tum quia ſolet imponi ſolùm ad puniendam alicuius contumaciam, & ſingularem inobedientiam contra poteſtatem Eccleſiaſticam; vel ob grauiſſima crimina, qualis eſt impoſita iis, qui cenſura innodati exercent actum ordinis, violantibus interdictum, occidenti hominem; & quod irregularitas ſit pœna contemptus, ſeu quæ requirit contemptum, tradunt Panormitanus *in cap. paſtoralis, §. verum, num.* 15. *de appellat.* Nauarrus *in cap. accepta, de reſtitut. ſpoliat. oppoſit.* 81 *illat.* 9. *num.* 35. *& in cap. cum contingat, cauſa* 14. *nullitatis, remed.* 2. *num.* 7. & Sanchez *d. diſp.* 32. *num.* 17. Ad textum autem *in cap. cum illorum, de ſent. excom.* vbi ſummus Pontifex ait poſſe diſpenſari cum percuſſore Clerici, qui poſtea ſuſcepit ordines, ſi ſuſceperit ignorans ius, ſcilicet ſe teneri ad non ſuſcipiendos ordines; ex quo Azorius vbi ſupra, infert ignorantiam non excuſaſſe ab irregularitate, de qua ibi, quia alioqui non eguiſſent diſpenſatione. Suarez *de cenſur. diſput.* 4. *ſect.* 9. *num.* 15. & Palaus *d. num* 6. aiunt ibi ſermonem eſſe de ignorantia culpabili craſſa, quia ibi eſt ſermo de ignorantia facti proprij, nempe percuſſionis, & iuris notiſſimi, & in foro externo, vt tradunt ibidem Hoſtienſis, & Panormitanus *num.* 15. in foro autem externo non præſumitur ignorantia inuincibilis, ſed craſſa, vbi agitur de ignorantia facti proprij, & iuris clari, & manifeſti; vt Suarez, & Palaus *locis citatis*, Nauarrus *d. cap.* 27. *n.* 141.

175 Eadem ſententia quoad alias pœnas à cenſuris, & irregularitate; Probatur primò ex eodem *cap.* 2. *de conſtit. in* 6. cum generaliter dicat ignorantes non ligari ſententiis, ſcilicet pœnalibus. Secundò, quia violans legem aliquem actum prohibentem ſub tali pœna, ignorando probabiliter talem pœnam, minus peccat, minúſque contemnit legem, quàm ſi ſciret pœnam: ergo non meretur tam graui pœna puniri, præſertim quam in ſe teneatur exequi. Probatur hæc ſententia ex traditis *ſuprà numero* 158. ſcilicet quod pœna non debet excedere delictum, ſeu delicti quantitati proportionari debet quantitas pœnæ: cum ergo leuius ſit delictum vbi violatur lex prohibens opus ſub grauiſſimis, & extraordinariis pœnis inuincibiliter ignoratis; minorque ſit legis contemptus, æquum non eſt, vt tranſgreſſor ſubiiciatur iiſdem pœnis, quas ignorauit, quibus ſubiicitur qui eas non ignorauit; alioquin quantitas pœnæ non proportionaretur quantitati delicti. Tertiò probatur ratione à Nauarro (quam approbant Sanchez, & Palaus locis citatis, & probabilem putat Suarez *de cenſuris diſp.* 4. *ſect.* 9. *num.* 22. adducta *d. n.* 224. ſcilicet, quod licet ad incurrendam pœnam à lege delicto impoſitam non requiratur conſenſus delinquentis in ipſam (quia obligatio ad pœnam non nititur delinquentis conſenſu, ſed poteſtate Legiſlatoria imponentis eam) requiritur tamen conſenſus delinquentis in cauſam pœnæ, ob quam ipſi imponatur, ex S. Thoma 2. 2. *q.* 64. *art.* 4. vt autem ſit conſenſus in cauſam pœnæ, non ſufficit conſenſus in cauſam materialiter ſumptam, ſcilicet in delictum ipſum, ſed debet eſſe conſenſus in cauſam formaliter, vt eſt cauſa pœnæ, quod non euenit niſi vbi delinquens ſcit, aut ſcire debet pœnam. Quando ergo violans legem ignorat inuincibiliter pœnam ſpecialem lege ſtatutam, licet conſentiat in aliquam pœnam delicto proportionatam iuxta prudentis arbitrium, quia notiſſimum vnicuique eſt omne delictum mereri aliquam pœnam; non tamen conſentit vllo modo in ſpecialem pœnam legis, & extraordinariam, neque ſecundùm ſe, neque conſentiendo in cauſam, ſeu delictum, & ideo non obligatur ad illam pœnam ſpecialem, ſed tantùm ad aliquam pœnam proportionatam arbitrio prudentis, ſeu iudicis, qui poterit illum punire, mitiori tamen pœna, quàm ſit ſtatuta à lege. Ex hac igitur ſententia non poteſt inferri (vt notauit Nauarrus *dict. numero* 274. & poſt eum alij recentiores præallegati) violatores legum earum pœnas ſpeciales, & extraordinarias inuincibiliter ignorantes in nullas incidere pœnas: Nam incidunt in pœnam ordinariam, & mediocrem, ac delicto proportionatam, quia hæc pœna ſcita eſt, aut ſciri debet: Licet iuxta hanc ſententiam, & tradita ad eius probationem, non incurrant pœnam legis violatæ ſpecialem, extraordinariam, & exorbitantem, & auctam vltra delicti nudè conſiderati naturam, aut frequentiam eius, aut ob alias circumſtantias, quia hæc iuſtè ignoratur, ſeu probabiliter ignorari poteſt. Et ex his patet reſponſio ad fundamenta quartæ ſententiæ *ſuprà numero* 169. adductæ. Secunda enim ratio ſolùm probat ignorantiam ſolius pœnæ non excuſare à pœna aliqua ordinaria per iudicem inferenda. Ad illud verò de pœna inferni, illa non eſt extraordinaria, ſed ordinaria peccati mortalis, & leuior quàm peccatum mereatur; & non à delinquente, ſed in eo exequenda. Si quis vellet ſequi quartam ſententiam, quam probabilem etiam Sanchez *d. diſput.* 32. *numero* 22. cum eodem Sanchez ibidem ad ſecundum argumentum, reſpondeat, cum delictum ſit aliquanto leuius, etiam pœnam legis poſſe aliquantulum minui, cum non conſiſtat in indiuiſibili. Ad tertium dicat ſat eſſe conſentire in tranſgreſſionem iuris pœnam imponentis, vbi pœna non eſt aliqua cenſura.

Ex hac quinta ſententia infertur reſeruationem abſolutionis alicuius caſus, ſeu peccati in noua conſtitutione factam in odium eiuſdem peccati, non afficere delinquentes ignorantes talem reſeruationem, licèt ſciant ſe peccare. Licet quando reſeruatio abſolutionis fit pro communi bono Eccleſiæ, & recta gubernatione, vt grauiora delicta ſuperioribus deferantur pro ſalubriori remedio, liget etiam ignorantes. Ita Sanchez *d. diſp.* 31. *num.* 18. Portel. *v. ignorantia, num.* 12. Caſtrus Palaus *d. p.* 17. *num.* 8. tunc autem intelligitur abſolutio peccati reſeruari ob commune bonum præciſè, quando per ſe, & ratione ſui reſeruatur, nulla ſpeciali conſtitutione illud prohibente: reſeruari verò in odium peccati, quando reſeruatur conſtitutione aliqua ſpecialiter prohibitiua, & punitiua delicti, vt fecit Sixtus V. contra malè promotos ad ordines; & Gregorius XIII. contra dantes, & recipientes aliquid pro gratia vel iuſtitia (ſic enim Molina *de iuſt. tom.* 1. *diſp.* 92. *verſic. pœna vocat pœnam*, non poſſe præfatos dantes, & recipientes abſolui ante realem reſtitutionem) vnde in his duobus caſibus reſeruationem non incurrunt ignorantes talem pœnam, vt Sanchez, Portel. & Palaus *locis citatis*. Quamuis contra Sanchez, & Molinam contrarium teneat Carolus Anton. Theſaur. *de pœnis eccl. q.* 15. *reſp.* 3. *ampl.* 3. dicens, certum eſſe, ſi reſeruatio abſolutionis à cenſura ſit in odium delinquentis, & in conſequentiam pœnæ latæ alicuius cenſuræ, putà excommunicationis; 176

quod

quod ſi quis incurrit in cenſuram, incurrit etiam in reſeruationem abſolutionis conſequutiuam ad pœnam. Et ſimiliter ſi lex Canonica vetet abſolutionem ante factam reſtitutionem, ait dicendum idem, eo quod hæc non ſit in pœnam, ſed pro iuſtitiæ reparatione.

177 Item infertur actus annullationem à lege ipſo iure impoſitam non ex defectu ſolemnitatis, ſed in delicti vindictam, ſeu delinquentis pœnam in foro conſcientiæ non incurri ab ignaris eiuſdem pœnæ. Ita Sanchez *dict. diſp.* 32. & Palaus *locis citatis*, & priùs Butrius *in dict. cap.* 2. *de conſtit. in* 6. *num.* 19. & Pariſius *de confidentia*, *quæſt.* 21. *num.* 33. vbi tamen affirmat incurri quoad forum exterius.

178 Infertur tertiò, ex hac ſententia, & ex traditis *ſuprà, num.* 158. Ruſticos & idiotas, ac mulieres ſæpe, & vt plurimum poſſe excuſari à cenſuris, quia licet ſciant ſe peccare faciendo ea, quæ ſunt iure naturæ, vel diuino prohibita, & etiam ſæpe ſunt prohibita lege Eccleſiaſtica ſub cenſura aliqua, tamen ignorant inuincibiliter ius humanum, vel pœnam ipſam iure humano impoſitam.

Ignorantia inuincibilis ſolius pœnæ priuationis petitionis debiti ab hac pœna excuſat coniugem, qui poſt matrimonium cum altero contraxit cognationem ſpiritualem, vel affinitatem.

179 Infertur quartò reſolutio difficultatis initio *num.* 165. propoſitæ; quamuis enim aliqui putent coniugem habentem copulam cum conſanguineo, vel conſanguinea alterius coniugis, ſcientem ius Eccleſiaſticum talem copulam prohibens, & ſolam pœnam priuationis petendi debitum ignorantem etiam inuincibiliter, incurrere eandem pœnam. Ita in terminis Baſilius Pontius, Perez, Leand. diſcalceatus *locis ſuprà, num.* 168. *allegatis*, & Auerſa *de matr. quæſt.* 17. *ſect.* 3. *verſic. Rurſus*. Nihilominus iuxta præfatam quintam ſententiam, & tradita ad illam probandam, dicendum tanquam probabilius non incurrere, & ideo poſſe petere debitum. Ita expreſſe Sanchez *dict. diſp.* 32. *num.* 50. Bonacina *de matr. quæſt.* 4. *p.* 2. *num.* 6. *reſp.* 2. Portel. *dict. v. ignorantia, n.* 31. *fine*, Caſtrus Palaus *d. p.* 17. *num.* 8. *fine*, & Diana *dict. part.* 3. *tract.* 5. *reſolut.* 12. Et hanc ſententiam, & ſententiam *ſuprà num.* 157. probatam, Portel. & Diana aiunt eſſe magnæ conſolationis, & notabile remedium ipſis coniugibus pœnitentibus, & Confeſſariis, quando non habent ſpecialem facultatem conceſſam ex priuilegio ad diſpenſandum in tali caſu quoad debiti petitionem; ſi ibi enim interceſſit vera ignorantia iuris, vel pœnæ præfatæ, vel ignorantia facti, non eſt neceſſaria diſpenſatio. Et id intelligendum eſt etiamſi ignorantia talis pœnæ fuerit culpabilis, & craſſa, propter tradita *ſuprà*, *num.* 160. cum talis pœna, vt incurratur, requirat ſcientiam, vt ibidem oſtenſum eſt. Quid verò ſi ignorantia eiuſdem pœnæ ſit ita craſſa, vt ſit ingens temeritas, vel affectata? reſoluendum iuxta tradita *ſuprà*, *num.* 162. 163. & 164.

Ignorantia vincibilis, & culpabilis iuris, vel facti an excuſet à cenſuris, irregularitate, & à quacunque alia pœna ſpeciali à lege impoſita legem violanti; vbi an detur ignorantia vincibilis mortaliter culpabilis, quæ non ſit craſſa, & ſupina.

180 At verò ignorantia vincibilis vel facti, vel iuris, imponentis cenſuram aliquam, vel aliam pœnam ſpiritualem, abſque illa clauſula, *qui ſcienter, vel auſu temerario, vel doloſe fecerint, vel præſumpſerint facere*, etiam excuſet ab incurſu cenſuræ; & alterius pœnæ ſpiritualis. De hac difficultate agunt vltra alios ab ipſis allegatos Sanchez *de matrim. lib.* 9. *diſput.* 32. *quæſt.* 6. *à num.* 29. Suarez *de cenſur. diſput.* 4. *ſect.* 10. Filliucius *tom.* 1. *tract.* 11. *cap.* 8. *quæſt.* 12. *à num.* 160. Gaſpar Hurtadus *de cenſur. in comm. diff.* 21. Coninch *de ſacram. diſp.* 13. *dub.* 11. Sayrus *de cenſur. lib.* 1. *cap.* 18. Portel. *in dub. reg. v. ignorantia*, *num.* 27. Bonacina *de cenſur. diſput.* 1 *quæſt.* 2. *p.* 1. Villalobos *in ſumm. p.* 1. *tract.* 16. *diff.* 12. *num.* 6. Layman *lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 20. Stephanus Bauny *de cenſur. tract.* 1. *quæſt.* 18. Caſtrus Palaus *tom.* 1. *tract.* 1. *diſput.* 1. *part.* 15. & *p.* 18 & Diana *part.* 3. *tract.* 5. *reſolut.* 13. & *part.* 5. *tract.* 9. *reſol.* 17. Pro reſolutione:

Aduertendum, quamuis Doctores præfati, & alij 181
conueniant in aſſignanda triplici ignorantia, vt ſcilicet alia ſit inuincibilis, ſeu probabilis, ſiue iuris, ſiue facti; quæ & dicitur antecedens, & omninò inuoluntaria; & eſt quæ morali diligentia ſuperari, ac tolli non poteſt, vel nunquam venit in mentem, de lege, aut facto, ſeu periculo ignorato dubitare, aut cogitare de oppoſito, vel ſi in mentem venit, tamen adhibita pro qualitate negotij diligenti inquiſitione ad cognoſcendum, ignorantia depelli, & veritatis cognitio acquiri non potuit. Et talis etiam cenſetur ignorantia, quæ nititur opinione probabili, quam quis tutò ſequi poteſt. Alia ſit vincibilis indirectè tantum volita, quæ moraliter vinci, ſuperari, & tolli; & oppoſita ſcientia, ſeu cognitio acquiri poteſt, & debet, ſed ignorans non adhibet ſufficientem diligentiam iuxta qualitatem negotij; & dicitur culpabilis, iniuſta, & improbabilis, quia culpabiliter contrahitur; & poteſt eſſe culpabilis, vel tantum venialiter, vel quia eſt rei leuis, vel ſi eſt rei grauis, negligentia in veritate inueſtiganda eſt ita leuis, vt non ſufficiat ad hoc, vt ignorans peccet mortaliter, ſeu tantum venialiter; vel culpabilis mortaliter, quando eſt rei grauis, quam quis neceſſariò ſcire debet, & adeſt grauis negligentia circa inueſtigationem veritatis; ita quod non excuſet ignorantem à peccato mortali. Alia ſit vincibilis, & mortaliter culpabilis directè volita, quam vocant affectatam; quæ non vincitur, & expellitur, quia ignorans (vt ſuprà *numero* 161. notatum eſt) directè, & ſtudioſe ex fine aliquo ſiue liberius viuendi, ſeu peccandi, ſiue ex alio omittit veritatem inquirere, & ſcire. Quamuis inquam Doctores in prædictis conueniant, diſcrepant tamen circa ignorantiam vincibilem indirectè tantum volitam culpabilem mortaliter; an ſcilicet hæc diuidatur, vt alia ſit culpabilis mortaliter, non craſſa, neque ſupina; alia culpabilis, mortaliter craſſa, neque ſupina. Et hanc diſtinctionem negat Suarez *dict. ſect.* 10. *numero* 10. aſſerens omnem ignorantiam mortaliter culpabilem eſſe craſſam, ſeu ſupinam, & dicens cum Corduba *lib.* 2. *quæſt.* 12. ignorantiam vincibilem dici craſſam, quando ex deſidia, ſeu tædio addiſcendi oritur, ſumpta metaphora ex hominibus craſſis, & pinguibus, qui deſides eſſe ſolent; ſupinam verò quando oritur ex minima ſolicitudine, ac modica ignorantiam vincendi cura, inſtar ſupine in lecto iacentium, quaſi nil de rebus curantium. Idem quod Suarez tenent Layman *dict. lib.* 1. *tract.* 2. *cap.* 4. *numero* 5. *fine*, Gordonus *dict. dub.* 11. *num.* 50. Coninch *lib.* 7. *quæſt.* 6. ita ſentire videntur Vaſquz 1. 2. *diſp.* 117. *cap.* 1. *num.* 3. & Azorius *p.* 1. *lib.* 1. *cap.* 12. *quæſt.* 1. Idem etiam ſentire videntur Doctores diuidentes ignorantiam vincibilem in affectatam, & craſſam, ſeu ſupinam, vt Sayrus *dict. cap.* 18. *num.* 2. 4. & 5. Hurtadus *dict. diff.* 21. *num.* 88. & Filliucius *dict. cap.* 8. *numero* 259. idem quod Suarez ſentire communiter alios teſtatur Layman *vbi ſuprà*. Et hoc idem ſentire viden-

tur Iuriſperiti, quos refert, & ſequitur Farinacius *in fragm. crim. part. 2. v. ignorantia, numero* 162. ibi enim aliis Iuriſperitis allegatis dicit abſolutè, quod ignorantia craſſa, & ſupina eſt neſcire id, quod quis inueſtigare, & ſcire tenetur ratione officij, quod habet, quia ſic ignorans habetur pro ſciente, *l. quod te, ff. ſi certum petat.* & præſumitur ſimulata ignorantia, *l.1. ff. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.* Igitur iuxta Doctores huius ſententiæ licet in ignorantia vincibili, indirectè tantum volita, & non affectata culpabili mortaliter dentur gradus, ſeu detur latitudo, vt alia ſit minus craſſa propter maiorem diligentiam adhibitam ad veritatem cognoſcendam, non tantum ſufficientem ad excuſandum à mortali; alia valde craſſa, & prorſus ſupina, ob modicam, vel nullam diligentiam adhibitam pro veritate agnoſcenda; tamen dum neutra excuſat à mortali, vtraque dicitur, & eſt craſſa. Et contrariam ſententiam, de qua mox, admittentem præfatam diuiſionem Suarez *dict. ſect. 4. num.* 12. ait nullo iure fundatam eſſe, nullaque ratione explicari poſſe.

182 Nihilominus alij probabilius admittunt præfatam diuiſionem, dicentes dari aliquando ignorantiam non affectatam culpabilem mortaliter, quæ non eſt, nec dici poteſt craſſa, aut ſupina; aliquando verò eſſe, & dici craſſam, & ſupinam. Ita expreſſe Sanchez *lib.1. ſum. cap.16. numero 7. & de matrim. lib.9. dict. diſput. 32. num.* 31. 32. & 33. Salas 1. 2. *quæſt.6. num.8. tract.3. diſput.4. ſect.1. numero 6. & de leg. diſput.15. ſect.9. num.*111. Auguſtinus Barboſa *collect. ad cap.2. numero 7. de conſtit. in* 6. Bonacina *dict. part.1. numero* 4. Portel. *dict. numero* 27. Diana *part.3. tract.5. reſolut.* 13. *& part.5. tract. 9. reſolut.* 17. vbi refert Tannetum, & Cœleſtinum, & Bonacina allegat Sotum, Auilam, & Henriquez: Sanchez *dict. numero 7. allegat.* Valentiam; & poſſunt allegari omnes Doctores, quos idem Sanchez *dict. diſput.32. num.*32. refert.

Quare iuxta hanc ſententiam ignorantia vincibilis culpabilis mortaliter, non craſſa eſt, quando quis adhibet quidem aliquam diligentiam, ſed tamen non mediocrem, ſeu non neceſſariam, ac morali modo pro qualitate negotij ſufficientem ad ſciendum id, quod ſcire tenetur. Ignorantia verò craſſa, ſeu ſupina eſt, quæ oritur ex lata culpa in adhibenda diligentia, vt colligitur ex cap. *Quæſitum, de pænitentiis, & remiſſ.* ibi: *Si iſtis procurantibus, aut ſtudiosè, &c.* vt poſt alios ponderat Sanchez *dict. diſput. 32. num.* 34. & tradunt tum alij Doctores, quos idem Sanchez ad id citat *dict. diſp.32. num.*32. tum Bauny *allegat. quæſt.*18. & Ioan. Baptiſta Coſta *de facti ſcient. & ignor. inſpect.*18. *vbi* (vt refert Farinacius *dict. v. ignorantia, num.*161.) dicit ignorantiam craſſam, & ſupinam eſſe illam, quando per culpam latam quis ignorat id, quod communiter omnes ſui ordinis ſciunt. Tunc verò adeſſe culpam latam, quando nulla aut ferè nulla, ſeu modica diligentia adhibetur ad cognoſcendum id, quod ſcire tenetur poſtquam de illo habuit aliquam cognitionem, vel dubitationem, poſt Caſtrum *de leg. pæn. cap.*14. tradit Sanchez *dict. diſp.32. num.*33. *& dict. cap.1. num.*17. & traditionem ſequuntur alij recentiores pro hac ſententia relati, & Valentia, ac Graffius *locis* à Sanchez *dict. num.2. citatis*; qui aiunt ignorantiam craſſam, & ſupinam procedere ex nimia, & ſumma negligentia: igitur non omnis negligentia, ſed negligentia maxima, & ſumma eſt, quæ efficit ignorantiam craſſam; & ita quidem omnis ignorantia craſſa eſt culpabilis mortaliter, non autem omnis ignorantia vincibilis mortaliter culpabilis, quæ non excuſat à peccato, eſt craſſa, ac ſupina; nam vt ignorantia ſit vincibilis, non excuſans à peccato mortali, non requiritur tam ſumma negligentia, ſed ſufficit non adhiberi diligentiam moralem pro negotij qualitate neceſſariam; cenſetur enim tranſgreſſor præcepti, qui in eo adimplendo non fuit ſummè negligens, ſi non adhibuit mediocrem diligentiam humano, ac morali modo poſſibilem, cum ad hanc diligentiam præcepta obligent, vt latius idem Sanchez *dict. cap.16. num.7. 34. & 36.* ex quo conuincitur dari aliquam ignorantiam ex negligentia mortali procedentem, & ita mortaliter vincibilem, quæ non ſit ſumma negligentia, quæ proinde nec craſſa, nec ſupina dici debet, aut poteſt. Et ita etiam Caſtrus Palaus *dict. puncto 15. num.* 4. ait ignorantiam indirectè voluntariam, in qua nulla diligentia adhibetur ad illam vincendam, appellari ignorantiam craſſam, & ſupinam; in hocque ſenſu verum eſſe dicere ignorantiam craſſam, negligentiam exigere, ex *leg.9. §. ſed facti, ff. de iuris, & facti ignorantia*, ibi: *Sed facti ignorantia ita demum cuique non nocet, ſi non ei ſumma negligentia obiiciatur.* Quamuis neget ignorantiam, in qua aliqua diligentia, etſi modica, ad illam vincendam adhibita ſit, poſſe appellari craſſam, & ſupinam; quia qui (inquit) fecit aliquam diligentiam, iam non videtur procedere ex lata culpa, neque videtur integre habere animum omittendi. Sed contra ipſum eſt, quia modica diligentia poteſt ſtare cum lata culpa, quæ non excludit omnem diligentiam, ſed adeſſe cenſetur etiam quando eſt aliqualis diligentia, ſed valde modica.

His prænotatis:

Certum eſt ignorantiam iuris, vel facti vincibilem tantum venialiter culpabilem, & quæ excuſat à peccato mortali tranſgreſſionem legis, excuſare non ſolùm ab excommunicatione, ſed etiam ab aliis pœnis interdicti, ſuſpenſionis, & etiam irregularitatis ſtatutæ, quidquid ſentiant de interdicto, & irregularitate Caietanus, Caſtro, Corduba, Arragon, Lud. Lopez, Armilla à Sanchez *dict. diſp.32. num.29. relati*, volentes incurri ob ſolam culpam venialem; & quidquid etiam ſenſerint de irregularitate Molina, & Megala *relati* à Diana *p.3. tract.6. reſol.*51. non enim ſolùm excommunicatio maior, ſed etiam cæteræ cenſuræ, & etiam irregularitas ſunt pœnæ grauiſſimæ, vt proinde non ſit veriſimile Eccleſiam benignam, & piam Matrem velle eas incurri ob culpam leuem, cuiuſmodi eſt venialis. Ita alios cumulans Sanchez *dict. num.*29. Suarez *dict. ſect.4. num.*8. Filliucius *dict. cap.8. num.* 262. Alij Doctores *ſuprà, num* 180. *relati*, & plures alios referens Diana *dict. reſol* 51. 183

Præterea certum eſt, ignorantiam vincibilem culpabilem mortaliter directè volitam, ſcilicet affectatam, non excuſare ab incurſu cenſurarum, & irregularitatis, aut aliarum pœnarum, quæ impoſitæ ſunt abſque particula *ſcienter*, & *ſimili importante ſcientiam*: ita omnes Doctores *num.*180. *ſupr. num.*163. *relati*, & alij Theologi, & Summiſtæ, & etiam Iuriſperiti communiter, quos refert Farinacius *in frag. crim. p.2. dict. v. ignorantia, num.*167. abſolutè & vniuerſaliter aſſerentes ignorantiam affectatam nullo pacto excuſare ignorantem. Ratio eſt, quia ſcientiæ æquiparatur, vt *dict. num.*163. *& ſeqq.* probatum eſt. 184

Tertiò communis Doctorum ſententia eſt, vbi ad incurrendum cenſuras, vel irregularitatem, aut aliam pœnam ſpiritualem non requiritur ſcientia, auſus temerarius, aut præſumptio, ignorantiam craſſam, & ſupinam non excuſare ignorantem ab huiuſmodi pœnis. Ita ex Doctoribus *n.180. relatis*, Suarez *d. ſect.4. n.*10. Sanchez *d. diſp.32. num.31. & dict. lib.1. ſum. cap.16. num.*7. Layman *d. cap.20. n.*1. Bonacina *d. p.1. n.*10. Portel. *loco ibidem citato*, Filliucius *d. cap.8. n.*261. Conineh *d. dub.*11. Palaus *d. diſp. p.*18. Hurtad. *d. diff.*21. & præter hos Salas *de leg. diſp.15. n.*111. Auguſtinus Barboſa *d. coll. ad c.2. n.8. de conſt. in* 6. Diana *loc. num.182. relat.* & cæteri apud eoſdem, præſertim apud Sanchez. Probatur primò ex 185

cap.2.

cap. 2. de conſtit. in 6. vbi apertè dicitur ignorantes non ligari ſententiis pœnalibus, dummodo ignorantia non fuerit craſſa, aut ſupina; ergo vult textus, ligari cum ignorantia eſt craſſa, & ſupina; & debet intelligi etiam de pœnis ſtatutis lege Papæ, vel Concilij Generalis, vt *ſuprà num. 168. fine*, probatum eſt, & nomine ſententiæ ibi non ſola excommunicatio, ſed omnes pœnæ ſpirituales intelliguntur, cum vniuerſaliter & indefinitè loquatur textus, *vt ſuprà, num.* 158. *num.* 168. 174. *&* 175. notatum eſt. Secundò, quia ignorantia craſſa, & ſupina non ſolum non excuſat à culpa mortali, ſed etiam videtur continere quendam contemptum legis, & pœnæ legalis ita craſsè, & ſupinè ignoratæ ob ſummam negligentiam voluntariam in acquirenda cognitione, & præſertim quando nulla fuit adhibita diligentia poſt habitam aliquam cognitionem, aut dubium; ac proinde meritò non debet excuſare neque à cenſuris, neque ab aliis pœnis. Confirmari etiam poteſt doctrina tradita à Farinacio *in praxi crim. quæſt.* 98. *&* 100. ſcilicet, quod ignorantia ſaltem iuris craſſa, & ſupina, ſicut & affectata, non ſolum non excuſat à culpa lata, ſed neque à dolo, ex quo fit vt quodammodo æquiparetur ſcientiæ.

186 Contra hanc tamen ſentit Stephanus Bauny *quæſtione* 18. *num.* 180. *allegata*, vbi *dicto quarto* & *quinto* diſtinguit inter ignorantiam craſſam, quando eſt antecedens, & eſt concomitans: aſſerit ergo à cenſura excuſare ignorantiam eius craſſam, quando eſt cauſa antecedens ſine qua non, violandæ legis prohibentis, aut præcipientis aliquid ſub cenſura latæ ſententiæ, ſcilicet quando ignorans eam non violaſſet ſi ſciuiſſet latam eſſe cenſuram contra tranſgredientem; & rationem eſſe ait, quod talis non eſt contumax, neque incorrigibilis, cum ſola monitio eum emendare, & à violatione legis retrahere potuiſſet. Quando ignorantia craſſa non eſt cauſa ſine qua non, ſed concomitans, ſcilicet ignorans eſt ita diſpoſitus, vt etiamſi ſciuiſſet opus, quod facit eſſe prohibitum ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, illud nihilominus feciſſet, dicit hanc ignorantiam non excuſare, ſed ignorantem incurrere cenſuram, ac ſi ſciens legem violaſſet: rationem ait eſſe, quod talis ignorans ſit verè contumax, & incorrigibilis; quia (inquit) contemnit Eccleſiam, & eius cenſuram; & de hac ignorantia craſſa concomitanti aſſerit eſſe intelligendum textum *in dict. cap. 2. de conſtit. in 6.* Verum iſte intellectus ita reſtrictus eſt diuinatiuus, & contra ſenſum Doctorum tum ibi ſcribentium, tum aliorum qui omnes communiter textum illum intelligunt de ignorantia craſſa indiſtinctè & abſolutè, & ita tam de antecedente, quam de concomitante, & quia quælibet ignorantia craſſa, & ſupina efficit, vt tranſgrediens legem illam contemnere videatur; & propterea Eccleſia non eximit illum ab incurſu cenſuræ. Addo quod ſi ignorantia antecedens excuſat, etiam concomitans excuſat, per tradita *ſuprà, num.* 155. quia ignorantia concomitans æquè ac antecedens excuſat factum externum à peccato, vel totaliter, ſi ſit inuincibilis, vel ex parte ſi ſit vincibilis. Demum iuxta doctrinam Bauny etiam ignorantia inuincibilis concomitans non excuſaret ab excommunicatione, & aliis cenſuris; quia etiam ſic ignorans, ſi ſciuiſſet, &c. adhuc feciſſet, & ſic eſſet verè contumax, & incorrigibilis. Contrarium tamen probatum eſt *ſuprà, dict. num.* 15.

Difficultas ergo ſolum eſt de ignorantia iuris, vel facti indirectè volita mortaliter culpabili, quæ non eſt craſſa, & ſupina, an excuſet à cenſuris, irregularitate, & pœnis. Et eſt ſententia quadruplex.

Prima negat abſolutè excuſare ab vlla pœna. Ita Suarez, Layman, Filliuccius, Coninch, Gordonus, *locis ſupra, num. 185. relatis*, Villalobos *p. 1. tract. 16. diff. 12. num. 6.* Turrianus *de cenſur. lib. 1. diſp. 5. dub. 4.* à Diana *p. 5. tractat. 9. reſolut. 17. relatus*, ita ſentire Nauarrum, Couarruuiam, & Sylueſtrum refert Suarez *dict. ſect. 10. num. 8.* ita etiam tenere videtur Hurtadus *dict. diff. 21.* & eſſe communiſſimam ſententiam teſtatur Gordonus; fundamentum horum Doctorum eſt, quia huiuſmodi ignorantia non excuſat à culpa mortali tranſgreſſorem legis imponentis cenſuram, vel aliam pœnam ſpecialem; ſeu non excuſat à mortali factum, propter quod à lege imponitur pœna: ergò neque excuſat à cenſura, ſeu pœna, cum hæc imponatur propter malitiam mortalem facti, ſeu tranſgreſſionis. Dicunt autem hi Doctores, non obſtare *dict. cap. 2. de conſt. in 6.* ſed probare hanc ſententiam, dum dicit ignorantiam craſſam, & ſupinam non excuſare à ſententiis Ordinariorum; quia, inquiunt, omnis ignorantia vincibilis mortaliter culpabilis, ſcilicet quæ non excuſat factum, ſeu tranſgreſſionem legis pœnalis à culpa mortali in iure dicitur, & eſt craſſa, & ſupina. Quod tamen *ſuprà, num.* 181. reprobatum eſt. 187

Secunda ſententia, docet ignorantiam hanc vincibilem, non craſſam, ac ſupinam, non excuſantem à mortali excuſare à cenſuris latis per Ordinarios, & Epiſcopos, non autem à cenſuris latis per S. Pontificem vel Concilium Generale. Ita Sotus *in 4. diſt. 18. quæſt. 1. art. 2. §. ex his primum*, & Graffius *p. 1. decis. aur. lib. 4. cap. 9. num. 20.* & nituntur *dict. cap. 2. de conſtit. in 6.* quia ibi dicitur ignorantiam non craſſam, & ſupinam excuſare à cenſuris Ordinariorum, non tamen à cenſuris, & ſententiis S. Pontificis. Verùm hanc ſententiam idem Sotus ſibi contrarius *diſt. 22 quæſt. 1. art. 2. § Quare diſtinctio, in fine*, reiicit; & iam reprobanimus *ſuprà, num* 168. & refellunt etiam Sanchez *dict. diſp. 32. num. 8. &* 32. Suarez *de cenſur. dict. diſp. 4. ſect. 9.* Palaus *dict. diſp. 1. p. 17. num. 2.* & alij recentiores *ſuprà allegati.* Textus enim ille non excludit ſententias S. Pontificis, ſed comprehendit, vel quia S. Pontifex eſt Ordinarius omnium Ordinariorum, vel propter rationem (vt notaui *dict. num.* 168.) illius textus, quæ eſt, *Vt animarum periculis obuietur*, quæ ſimiliter in legibus, & ſententiis S. Pontificis militat; imò magis, quæ minus publicantur, atque iuſtius ignorantur. 188

Tertia ſententia tenet ignorantiam vincibilem mortaliter culpabilem, ad quam vincendam adhibita ſit aliqua diligentia, licet non ſufficiens pro negotij qualitate ad illam tollendam, excuſare in cenſuris, & irregularitate, non verò in aliis pœnis. Ita Caſtrus Palaus *d. diſp. 1. p. 28. n. 2.* Primam partem probat: Cenſuræ, & irregularitates ſunt pœnæ, quæ contemptum legis requirunt, ex Nauarro *cap. accepta, de reſtit. ſpoliat. oppoſit. 8. illat. 9. n. 35. & in cap. cum contingat, cauſa 14. nullitatis, remed. 2. n. 7.* & tradit Sanchez *d. diſp. 32. n. 18. &* 31. & notatum eſt *ſuprà, n.* 167. 168. *&* 174. contemptus autem non videtur adeſſe, vbi aliqua diligentia eſt adhibita; quia hæc diligentia (inquit) excuſat à dolo, cum quælibet cauſa ſiue iuſta, ſiue iniuſta ſit, ab illo excuſet; vt probat Flamma Pariſius *de conſ. q. 46. n. 8.* ſecundam partem, & quod in aliis pœnis ad illas contrahendas ſufficiat non fuiſſe adhibitam diligentiam ſufficientem ad excuſandum à mortali tranſgreſſionem legis, ſeu factum ipſum, probat quia de illis nihil ſpecialiter decretum 189

reperitur niſi in pœna priuationis petitionis debiti ob cognationem ſpiritualem, vel affinitatem à coniugibus poſt matrimonium contractam; in quibus requiritur ſcientia delicti, vt ſuprà notatum eſt.

190 Quarta ſententia, cui adhæreo, abſolutè affirmat ignorantiam vincibilem facti vel iuris imponentis pœnam quæ non ſit craſſa, & ſupina, licet non excuſet à mortali factum, ſeu tranſgreſſionem legis, excuſare tamen ab ea pœna, ſiue ſit cenſura, ſiue irregularitas ob delictum impoſita, ſiue alia pœna ſpiritualis, aut Eccleſiaſtica. Ita expreſſe Sanchez *dict. lib.*1. *ſum. cap.*16. *num.*7. & latè *dict. diſp.*32. *num.*21. Portel. *d. v. ignorantia*, *num.*27. Bonacina *d.part.*1. *num.*10. *verſic. Addo.* Diana *locis ſuprà*, *num.* 182. *citatis*, Auguſtinus Barboſa *collect.ad cap.*2.*num.*8.*fine*, *de conſtit. in* 6. Huius etiam ſententiæ fuiſſe Speculatorem, Ioannem Andream, Syluestrum, Angelum, Tabienam, Petrum Ledeſmam & Henriquez, aliqua ex parte probat Sanchez *dict.num.*31. Hæc ſententia (quam Portel.ait eſſe magnæ conſolationis, Diana *dict. reſolut.*17. dicit ex ea ſequi innumeros non incurrere cenſuras) quoad cenſuras, & irregularitatem probatur ratione numero præcedenti adducta, quod omnes hæ pœnæ ſpirituales non incurrantur ſine contemptu legis; & contemptus ceſſat, quando ignorantia non eſt craſſa, & ſupina. Secundò in vniuerſum probatur ex *cap.*2. *conſtit. in* 6. vbi vniuerſaliter decernitur excuſare ab omnibus ſententiis Ordinariorum ignorantiam, quæ non eſt craſſa, & ſupina; quod decretum comprehendit etiam leges, & ſententias Pontificis, vt ſuprà probatum eſt; & intelligitur non ſolum de ſententia excommunicationis, ſed & de omni alia pœna ſaltem ſpirituali, vt etiam ſuprà oſtenſum eſt: Et etiam quando factum, ſeu tranſgreſſio legis aliàs damnatur per ius naturale, vel diuinum, aut aliquod humanum vniuerſalius, vt etiam *ſuprà*, *num.*188. probatum eſt, ergo aliqua ignorantia mortaliter culpabilis, dummodo craſſa non fuerit, & ſupina, à pœnis Eccleſiaſticis excuſat, alioqui S. Pontifex ibi nihil decerneret, in quo eſſe poſſet difficultas; nam ignorantia, quæ eſt tantùm venialiter culpabilis, iuxta communem Doctorum ſententiam (vt *ſuprà*, *num.* 183. dictum eſt) excuſat à cenſuris, & qualibet alia pœna graui, cum excuſet à peccato mortali. Confirmatur eadem ſententia, quia cùm ignorantia vincibilis quæ non procedit ex culpa lata, & ex ſumma negligentia, ſeu ex omiſſione omnis diligentiæ, vel ex valdè modica diligentia veritatis inquirendæ, reddat magis inuoluntarium factum contra legem, ſeu magis inuoluntariam legis tranſgreſſionem, & conſequenter etiam multùm diminuat culpam facti, ſeu tranſgreſſionis, licet non extrahat à malitia mortali, æquum eſt, vt etiam diminuat pœnam, & ita excuſet à pœna ſpeciali legis, & faciat locum tantum alteri pœnæ proportionatæ arbitrio prudentis, ſeu iudicis. Et hæc ſententia procedit etiam quando eſt ſola ignorantia pœnæ, nempe cenſuræ, vel irregularitatis, licet adſit ſcientia iuris, quod pœnam imponit; dummodo ignorantia non ſit craſſa & ſupina. Ita in terminis Sanchez, Portel. Diana, & tenet etiam Bonacina, licet id expreſſe *dict. num.* 10. non dicat. Et probatur ex modò traditis, & ex traditis *ſuprà*, *num.*174.*& ſeqq.*atque antecedentibus; ignorantia enim iuris, ſeu præcepti, nec excuſat, nec ſufficienter accuſat ad cenſuram, & aliam pœnam in iure ipſo, ſeu præcepto impoſitam, niſi iuxta modum, & qualitatem ignorantiæ ipſius cenſuræ & pœnæ, iuxta tradita *in prædictis*, *num.*174. *ſeqq. & antecedentibus.*

Ex prædictis Sanchez *diſp.*32. *num.*34. contra Villadiego, Syluestrum, Angelum, Roſellam, Ioannem Andream, Couarruuiam, & Viualdum infert, neque culpam leuiſſimam, neque leuem ſufficere ad incurrendam homicidij irregularitatem, ſed requiri, & ſufficere ſolam latam, quæ ex ignorantia, & negligentia craſſa procedit. Quod etiam vltra prædicta confirmat ex cap. *quæſitum*, *de pœnitent. & remiſſ.* vbi S.Pontifex interrogatus, an Græci Sacerdotes, qui filios in lectis opprimebant, eſſent irregulares, ſic reſpondet: *Si iſtis procurantibus aut ſtudioſe negligentibus filij reperirentur oppreſſi, ab officiis altaris debent perpetuò abſtinere.* Vbi æquiparantur procurantes, & ſtudioſe negligentes, minus apta autem videretur eſſe æqoiparatio, ſi in illa ſtudioſa negligentia non eſſet lata culpa; & interueniente ſola leui culpa non poſſet rectè dici negligentia ſtudioſa; & ita de lata culpa textum intellexerunt ibi Hoſtienſis, Ioannes Andreas, Butrius, Cardinalis, Panormitanus, qui reddit rationem, nempè quod videatur aliquo modo affectari delictum ex tanta negligentia commiſſum. Et etiam M. Nauarrus, & Petrus Nauarrus, atque Henriquez ab eodem Sanchez relati docent irregularitatem ex delicto non incurri abſque lata culpa. 191

Obliuio, ſeu inaduertentia, ſeu inconſideratio actualis iuris ſeu præcepti, vel facti vel pœnæ excuſat eodem modo, & in eiſdem caſibus, in quibus excuſat ignorantia à culpa, vel à pœna.

Cæterùm, quæ in præcedentibus de ignorantia iuris, & facti inuincibili, vel vincibili venialiter, vel mortaliter culpabili, craſſa, & ſupina, vel affectata dicta ſunt, quoad excuſandum, vel non excuſandum à cenſuris, irregularitate ex delicto, & ab aliis pœnis, dicenda, & intelligenda etiam ſunt de obliuione, & inaduertentia, ſeu inconſideratione actuali iuris, vel facti, vel pœnæ, quæ quædam ignorantia eſt, & ab ignorantia propria ſolùm diſtinguitur in eo, quod ignorantia habitum importat, obliuio verò ſeu inaduertentia, ſeu inconſideratio actum. Qoare de ea traduntur illæmet diuiſiones, quæ de ignorantia, ſcilicet vt alia ſit obliuio, ſeu inconſideratio inuincibilis, alia vincibilis, hæc alia venialiter culpabilis, alia culpabilis grauiter, & culpabilis grauiter alia non craſſa, alia craſſa, & ſupina, & alia affectata & directè volita. Quare eodem modo ac ignorantia ſe habet, nilque differt ab ignorantia habituali quoad excuſandum à culpa, & cenſuris, & aliis pœnis. Ita quod in quibus caſibus à culpa in tranſgreſſione legis, ſeu præcepti, & à cenſura, irregularitate, aut alia pœna per legem, quæ ex ignorantia violatur, ſtatuta excuſat, vel non excuſat ignorantia iuris, vel facti, excuſat quoque vel non excuſat obliuio, ſeu inaduertentia, aut inconſideratio actualis. Quæ omnia tradunt Sanchez *lib.*5. *ſum.dict. cap.*16.*num.*8. Azorius *part.*1.*lib.*1. *cap.*16.*q.*3. *&* 4. Suarez *de cenſuris diſp.*4.*ſect.*8. Portel. *dict. v.ignorantia*, *num.*6. Bonacina *de cenſur. diſput.*1. *quæſt.*2. *p.* 1. *num.* 17. Duardus *in Bullam Cœnæ*, *lib.*1. *cap.*2. *quæſt.*5. *num.*25. Caſtrus Palaus *tom.*1. *tract.*2. *diſput.*5. *p.* 15. *num.* 14. *fine*, & alij tractantes qua ratione ignorantia excuſet à culpa, vel à pœna. 192

Prædicta quoad hoc caput, quæ tum paulò latius tradita, quia ſunt valdè notabilia, & vſu frequentia.

CAPVT

CAPVT VI.

DE

MVTVA CONIVGVM OBLIGATIONE COHABITANDI.

SVMMARIVM. CAPITIS VI.

Referuntur Doctores agentes de coniugum obligatione mutua ſimul habitandi. n.1.

Coniuges ex natura contractus matrimonij, iure naturali, & diuino tenentur habitare in eadem domo, vti eadem menſa, & eodem lecto. n.1.& 2.

Neuter poteſt ad longum tempus abeſſe ab altero abſque eius conſenſu, ceſſante iuſta cauſa. n.3.

Nec valet conſuetudo, aut ſtatutum, vt viri diutius ſine vxore ſint. n.4.

Ex iuſta cauſa etiam inuita vxore vir poteſt diutius abeſſe; & quæ ſit iuſta cauſa. n.6.

Vxor ſine conſenſu viri non poteſt abeſſe. n.7.

Vir ſuo arbitratu ad breue tempus poteſt abeſſe recreationis, vel deuotionis cauſa; non autem vxor viro inuito. n.8.

Longam peregrinationem vir abſque vxoris conſenſu non poteſt vouere, & ſuſcipere. n.9.

Quid de mariti voto, & ſuſceptione peregrinationis in ſubſidium terræ ſanctæ, vel cauſa deuotionis, & an vxor maritum in tali peregrinatione teneatur ſequi. n.10.

Quid de vxoris ſimili voto, an illi liceat abſque viri conſenſu. n.11.

Maritus in caſibus, in quibus poteſt abeſſe, an teneatur vxorem ſecum proficiſci volentem deferre. n.12.

Coniux ſanus an teneatur cohabitare cum leproſo, remiſſiue. n.13.

Excommunicatio an, & quando excuſet à cohabitatione, remiſſiue. n.14.

De coniugum ſeruorum obligatione, quoad maritalem coniunctionem, remiſſiue. ibidem.

A cohabitatione cum viro excuſat vxorem probabile periculum grauis detrimenti corporalis, vel alterius grauis damni, & multo magis periculum peccandi mortaliter, vel amittendi fidem. n.15.& duob.ſeqq.

Coniuges ex mutuo conſenſu qua ratione poſſint à cohabitatione, aut thoro ſeparari, & quando lex charitatis obliget coniugem recedere a pacto ſeparationis. n.18.

Vir an lege charitatis teneatur ad quærendam vxorem, quæ ſua temeritate ab eo receſſit, nec petit admitti. n.19.

Vxor non poteſt ſe vendere in ancillam abſque viri conſenſu. n.20.

Maritus inuita vxore iuxta vnam ſententiam non poteſt ſe vendere in mancipium. n.21.& 24.

Iuxta alteram ſententiam communiorem poteſt. n.22.

Eſt mortale ſi abſque cauſa ſe vendat; & an ſit contra iuſtitiam, ſi faciat in fraudem matrimonij, atque præbeat iuſtam cauſam diuortij. ibidem.

An poſſit vir ſponte factus ſeruus vendi à Domino mittende illum in partes longinquas; & vxor eum ſequi teneatur. ibid.

Vxor conſentiens venditioni ob id non redigitur in ſeruitutem, nec ſibi præiudicat. ibid.

In Regno Hiſpaniæ non poteſt vir ſe venundare; neque tenetur vxor venditionem retractans pretium reddere. n.25.

Altero coniuge in captiuitatem ducto derelictus non tenetur eum ſequi. ibid.

Ob dotem promiſſam non ſolutam maritum poſſe vxorem expellere à cohabitatione, tenet vna ſententia. n.26.

Limitatur ſi vxor fecit quantum potuit, vel ſi nulla dos fuit promiſſa, & vxor non ſit diues, quæ poſſit dotem conſtituere. ibid. fine.

Extenditur licet dos fuerit ab extraneo promiſſa; vel ſi pars dotis tantum ſit ſoluta. ibidem.

Et poſt expulſionem poteſt vir agere, vt dos ſibi ſoluatur. ibid.

Altera ſententia verior aſſerens ob dotem promiſſam non ſolutam vxorem non poſſe domo expelli, licet alimenta à marito negari poſſint. n.27. 28. & 29. Reſpondetur ad argumenta prioris ſententiæ. n.30. ad 34.

Iudex Eccleſiaſticus cogere poteſt, & debet maritum ad admittendam ad cohabitationem vxorem expulſam ob cauſam dotis non ſolutæ, & ſimul curare, vt dos ſoluatur. n.28. fine.

Si non ſoluatur, maritus non debet negare alimenta vxori pauperi. n.29.

Intellectus ad c. per veſtras, de donat. inter virum, & vxorem, *& ad* leg. finalem, Cod. ad S.C. Velleian. *n.40.*

Ob dotem promiſſam non ſolutam an maritus poſſit non traducere vxorem. Affirmatiua num.33. Negatiua, & tenenda num.36.

An vxor poſſit ab habitatione, & domo expelli, quando ipſi coniuges impediti ſunt ad debitum petendum, & reddendum. num.37.

Alia Summaria vide poſt n.37.

CAPVT VI.

De mutua coniugum obligatione cohabitandi.

TRactationi de mutua coniugum obligatione reddendi debitum rectè annectitur tractatio de eorundem mutua cohabitandi obligatione, cum hæc ex illa oriatur. De qua obligatione mutuæ cohabitationis Couarruuias *de ſponſ. part.2. cap.7. initio, n.1. ad 6.* Marcus Antonius Cucchus *inſtit. maior. lib.5. tit.11. à num.125.* Farinacius *in praxi crim. part.3. quæſt.143. à n.237.* Gutierrez *de matr. cap.3.* Henriquez *ſumm. lib.11. cap.6. §.3.* Sanchez *de matr. lib.1. diſp.1. & lib.9. diſp.4.* Rebellus *de oblig. iuſtit. part.2. lib.3. quæſt.3. ſect.1. num.7. & lib.5. q.10. ſect.4.* Reginaldus *lib.31. à num.302.* Couinch *de ſa-* 1

*cram.diſp.*34.*num.*19. Ioannes Valerus *de diff.int. vtrumque forum, v.vxor,diff.*2. Sayrus *lib.*7.*clau.cap.*7.*num.*9. *&* 10. Toletus *lib.*5.*cap.*2. Baſilios Pontius *de matr.l.*12. *cap.*20. Bonacina *de matr. quaſt.*4. *p.*6. *à num.*20. Fagundez *in decalogum, lib.*4.*cap.*7.10.*&* 12. Paulus Layman *lib.*5.*tract.*10. *part.*3.*c.*2. Hurtadus *de matr.diſp.*10. *diff.*11. *n.*52. Aueſa *de matr. quaſt.*22.*ſect.*3. Martinus Perez *de matr. diſp.*50. *ſect.*3. Filliucius *tom.*1. *tract.*10. *cap.*9 *à num.*314. Villalobos *part.*1.*tract.*13.*diff.*43. Stephanus Baunins *de Sacram.tract.*12.*vbi de obligationibus, coniugum, initio.* Caſtrus Palaus *part.*5.*tract.*28.*diſput.*3. *p.*5.§.1. Ægidius Trullench *in decal. lib.*4.*cap.*2. *dub.*4. & alij apud eoſdem.

§. VII.

An coniuges obligentur ad mutuam cohabitationem.

2 CErtiſſima concluſio eſt, coniuges ex obligatione iuſtitiæ teneri habitare ſimul in eadem domo; cum enim obligentur ſibi inuicem ea iuſtitia reddere debitum coniugale, mutua officia, ſeu obſequia exhibere, & communem prolem honeſtè educare; & hæc eſſe, ſeu præſtari nequeant, niſi eadem domo vtantur, vnaque habitent; hinc ſequitur vt teneantur ad cohabitandum ſimul, vt præfati DD omnes, & alij tradunt. Quare hæc obligatio cohabitationis oritur ex natura contractus matrimonij, eſtque de iure naturali, & etiam diuino. Vt Doctores citati, præſertim Sanchez *d.diſput.*4.*num.*2.3. *&* 4. Valerus *d.diff.*2. Aueſa, Perez, Palaus *locis citatis*, & Fagundez *d. cap.*7. *num.*5. Non enim minor eſt obligatiò cohabitandi, quàm reddendi debitum; hæc verò oritur ex natura contractus matrimonij, & eſt de iure naturali, & diuino; ac proinde Alexander III. *cap.*1. *&* 2. *de coniugio leproſorum*, hanc obligationem cohabitandi probauit ea illo Geneſ. 2. *Propter hanc relinquet homo patrem, & adhærebit vxori ſuæ; & erunt duo in carne vna.* Et ea illo Math.5. *omnis, qui dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam fornicari.* Ea quibus claré patet, hanc obligationem ex ipſo iure naturæ, & diuino oriri etiam iuxta eiuſdem Pontificis ſententiam; & de adhæſione per ſimultaneam cohabitationem intelligunt illa verba Geneſis ab Adamo prolata Sanctus Thomas *ad Epheſ.*5.*lect.*20. & Abulenſ. *cap.*19. *Math. quaſt.*23. Et quod oriatur ea ipſa natura contractus matrimonij, confirmatur, tum quia homini connaturalis eſt coniugalis cohabitatio, ſcilicet ea naturali propenſione, & inclinatione: tum ez Ariſtotele 8. *Eth. cap.*12. ibi: *viro, & vxori ſecundum naturam amicitia videtur ineſſe*, &c. tum definitione matrimonij, quod ſit coniunctio indiuiduam, & inſeparabilem vitæ coniugum conſuetudinem retinens. Tum quia ſicut natura inclinat ad maris, & fœminæ coniunctionem, & prolis propagationem, & ad illius honeſtam educationem, ita inclinat ad cohabitationem, nequit enim proles commodè educari, & inſtitui parentibus non cohabitantibus ob varias res, quibus indiget proles; quarum alteræ matribus, aliæ patribus propriæ eſſe cenſentur. Tum demùm, quia natura ipſa coniugibus diuerſa munera impertiens ex his, quæ ad vitam humanam traducendam neceſſaria ſunt, hunc coniugalis ſocietatis ſcopum (vt notauit Sanchez) indicat eſſe naturalem; nam viro rebus externis, & forenſibus occupari tribuit, vxori verò domeſticis; viri etiam vti prudentioris eſt vxorem dirigere, & gubernare domum; vxoris autem obedire, & in rebus domeſticis viro famulari; quod totum nequit dici, & ſuauiter præſtari abſque indiuidua vitæ conſuetudine.

3 Hæc autem obligatio non ſolum eſt in eadem domo habitandi, ſed etiam ſimul in eadem menſa accumbendi, & in eodem lecto iacendi, vt docent Cuecus *dict. num.*25. Sanchez *d.diſp.*4.*num.*2. Villalobos *d.diff.*23. & Fagundez *dict.cap.*7. *num.*6. Cum id ad perfectam coniugam vnionem exigatur, & ad mutuam amicitiam amoremque inter eoſdem coniuges fouendum, augendumque requiratur.

4 Ex præfata obligatione ſequitur, vt neuter coniugum poſſit ab altero, eo inuito, diſcedere, & ad longum, ſeu diuturnum tempus abſque iuſta cauſa, ſeu neceſſitate abeſſe citra peccatum mortale. Sanchez *d.diſp* 4. *num.*12. Coninch *loco ſuprà citato.* Layman *dict.cap.*2. *num.*3 *fine*, Perez *d.ſect.*3. Fagundez *d.cap.*7.*n.*7. Palaus, Aueſa, Villalobos *locis citatis*, & alij recentiores; & ita conſtat *ex cap.*1. *de coniugio leproſorum*, ibi: *Cum vir, & vxor vna caro ſint, non debet alter ſine altero diutiùs eſſe*, &c. Quando autem cenſenda ſit diuturna abſentia, arbitrio prudentis, conſideratis abſentiæ cauſis, & incontinentiæ periculo, definiendum relinquitur. Gloſſa *in dict.cap.*1. *verbo diutiùs*, Menochius *de arbitr. caſu* 456. *num.*2. Auguſtinus Barboſa *collect.ad dict.cap.*1.*num.*4.*de coniug. leproſ.* Et in his terminis Sanchez *d.num.*3. Dixi autem *Neuter*; quia quoad ius ſeruandi perpetuam ſocietatem vir, & vxor ſunt pares, vt dixi *ſupra, cap.*1. *num.*14. & tradunt etiam citati Doctores.

5 Neque valet ſtatutum, aut conſuetudo, vt viri diutiùs ſine vxore ſint, Butrius, Alex. de Næuo, & Præpoſitus *in d.cap.*1. *num.*3. Barboſa *d.collect. num.*3. & Sanchez *dict. num.*12. *fine.* Et ratio eſt manifeſta, quia iuri naturali, & diuino ſuprà explicato cohabitationem coniugum præcipienti aduerſatur.

6 Poteſt verò vir inuita etiam vxore diu abeſſe ex iuſta cauſa, ſeu neceſſitate diuturnam abſentiam poſtulante, nempè ob bonum publicum patriæ, Regis, Principis: ob militiam, vt ſi Princeps illum ad bellum conuocaret, cùm teneatur ſe præſtare Regi obedientem, & quoties viri docti, & prudentis arbitrio ad familiæ gubernationem, & ad rem familiarem tuendam, familiamque ipſam alendam neceſſaria iudicatur diuturna abſentia, ſi abſit propter inimicitias, quas non poſſit ita breui tempore componere. In his enim caſibus abſentia non debet cenſeri irrationabilis, & illicita: nam coniuges in ipſo matrimonij contractu pollicentur ſibi mutuum obſequium, & operarum communionem, quantum ad œconomiam, & propriæ domus gubernationem, & ad hoc tendit ſocietas coniugalis. Quare in huiuſmodi euentibus vxor eſt irrationabiliter inuita, & ideo vir non tenetur illi morem gerere ſubeundo bonorum iacturam, vel Principis indignationem: & ita docent Nauarrus *in man. cap.*16. *num.*32. *verſic.*3. Azorius *part.*2. *lib.*3. *cap.*31. *quaſt.*19. Sayrus *lib.*6. *clau. cap.*6. *num.*9. Sanchez *alios allegans, dict. diſp.*4. *num.*53. Fagundez *d.cap.*7.*num.*11. Toletus, Perez, Coninch, Palaus, Aueſa, Villalobos *locis ſuprà, num.*1. allegatis, Layman *dict. cap.*2. *num.*3. *fine*, & alij communiter.

7 E contra verò vxor abſque viri licentia expreſſa, vel tacita abeſſe non poteſt, vt poſt Sotum 4. *diſt.*32.*quaſt. vnic. art.*3. *ad* 1. *verſic. At verò*, tradunt *locis citatis* Sanchez, Fagundez, Coninch, Layman, Perez, & alij, quia vxor nec militiæ, nec aliis negotiis idonea eſt, nec ad eam ſpectat œconomia domus tanquam caput, ſicut ſpectat ad virum.

8 Cùm etiam vir ſit ſuperior, & caput mulieris, poteſt breuem aliquam profectionem, & peregrinationem deuotionis cauſa efficere ſuo arbitratu etiam inuita vxore; non autem vice verſa vxor, ſi neceſſitas non exigat, abſque viri conſenſu peregrinari etiam ad breue tempus poteſt. Ita Doctores allegati, præſertim Coninch, Layman, Villalobos *locis citatis*, Sanchez *dict. diſp.*4. *num.*15. Fagundez *dict. cap.* 7. *numero* 12. Perez *dict. ſect.*3. *num.* 6. Palaus *dict.* §.1. *num.* 3. & Sayrus *dict. cap.*5. *num.*9. Ez eo enim quod maritus eſt caput vxoris, non decet eſſe ita aſtrictum vxoris conſortio, quin poſſit

poſſit aliquamdiu recreationis, vel deuotionis cauſa ab ea diſcedere, quod vxori, vtpote viro ſubiectæ, non permittitur; maximè cum eius ſtatum non deceat peregrinatio.

9 Longam autem peregrinationem deuotionis ſolius cauſa inuita vxore maritus non poteſt vouere & ſuſcipere ex communi eorundem Doctorum locis citatis, & aliorum tum *num.* 1. allegatorum; tum quos latè refert Sanchez *d. num.* 15. ea enim abſentia non eſt cauſa neceſſaria, vt in caſibus, de quibus *num.* 6. & eſt præiudicialis vxori. Neque Deo placent vota, quæ cum damno alterius implenda ſunt; quale eſſet huiuſmodi votum, & peregrinatio, quæ in præiudicium debiti, & cohabitationis coniugalis ſuſciperetur. Diſplicet enim Deo infidelis, & ſtulta promiſſio, qualis eſt quæ cum damno tertij efficitur. Neque obeſt, quod vxor virum diſcedentem teneatur comitari, iuxta textum *in cap. vnaquæque* 15. *quæſt.* 2. & probabitur infrà; nam id verum eſt, quando ex cauſa neceſſaria diſcedit, vel diſcedit alibi diutius moraturus, & ſequela non ſit nimis onetoſa, vel minimè conueniens fœminis, vt Suarez, & Fagundez *locis infrà allegatis.*

10 Excipitur tamen votum peregrinationis in ſubſidium terræ ſanctæ, *cap. ex multa*, §. *in tanta*, *de voto*; vbi ex ſpeciali priuilegio in fauorem terræ ſanctæ conceditur viro, vt poſſit inuita vxore tale votum in ſubſidium terræ ſanctæ emittere, & exequi. Qui caſus, cum ſit ſpecialiſſimus ob fauorem tantùm terræ ſanctæ, non poteſt illud priuilegium extendi ad votum peregrinationis cauſa deuotionis factum abſque ſubſidio, ſed debet intelligi ſolum de voto ſubſidij, vt Gloſſa *ibi*, *v. viri*, Syluester *v. votum* 5. *quæſt.* 1. Roſella *votum* 2. *n.* 8. Roderiquez *in ſum. tom.* 2. *cap.* 90. *num.* 7. Auguſtinus Barboſa *collect. ad d. cap. ex multa*, *num* 10. Suarez *de relig. tom.* 2. *de voto*, *lib.* 6. *cap.* 4. *num.* 14. Sayrus *loco num.* 6. *citato*, Sanchez *d. diſp.* 4. *num.* 16. & *lib.* 4. *ſumm. cap* 34. *num.* 24. Fagundez *d. cap.* 7. *num.* 13. alij recentiores *ſuprà*, *num.* 1. *citati*, & alij à Sayro, Sanchez, & Fagundez relati; cum enim tale priuilegium ſit in præiudicium vxoris, non eſt extendendum; præſertim quia illud præiudicium ſuſtinetur ob fauorem publici boni totius Eccleſiæ (cuius fauore ſi vxor alloqui nequeat virum, iuſtum eſt, vt ad tempus contineat) qui fauor ceſſat, quando peregrinatio eſt ſolius deuotionis cauſa, cum tunc adſit ſola priuata vtilitas, & ideo talis peregrinatio longa inuita vxore non poteſt à viro inſtitui, vt præfati Doctores. Notarunt autem *locis citatis* Suarez, Sanchez, Barboſa *d. collect. num.* 9. idem Sanchez *lib.* 4. *ſumm. cap.* 34. *num.* 24. Fagundez *in decalogum*, *lib.* 2. *cap.* 34. *num.* 24. & Suarez *tom.* 2. *de relig. lib.* 6. *de voto*, *cap.* 4. *num.* 8. ex S. Thoma *quodlib.* 4. *cap.* 11. & D. Antonino 3. *part. tit.* *cap.* 22. §. 1. Virum tale votum in ſubſidium terræ ſanctæ non poſſe perſonaliter implere, ſi vxor nolit eum comitari, & ſit iuuenis, relinquaturque in periculo incontinentiæ; nec vxorem teneri illum comitari, eo quòd ſit res valde onetoſa; quia ex iure naturæ tenetur vir cauere id vxoris periculum, ac proindè ſatisfaciet tunc redimendo votum. Ex quo fit, vt tale votum non ſit conſulendum viro, ſi vxor eum non poteſt ſequi, & de incontinentia timeatur, vt etiam *loco citato* notat Sayrus poſt Syluestrum *vbi ſuprà*, & Nauarrus *in cap.* 12. *num.* 62. Quod autem vxor non teneatur ſequi virum ſuſcipientem peregrinationem terræ etiam ſanctæ, præſertim cauſa deuotionis, & non ſubſidij (quod docent Suarez, & Sanchez *locis citatis*, & idem Sanchez *de matr. lib.* 1. *diſput.* 41. *num.* 8. Fagundez *d. cap* 4. *num.* 14. Caſtrus Paulus *d.* §. 1. *num.* 3. & Perez *d. ſect.* 3. *num.* 6.) atque adeo non poſſit vxore inuita vouere talem peregrinationem, & illam ſuſcipere ex ſola deuotione. Probatur quia vxor non tenetur ſequi virum in quacunque profectione, ſed in ea tantùm, quæ eius ſtatum decet: longæ verò peregrinationes nec vxores decent, nec eis ſunt conuenientes, vt præfati Doctores. Quapropter cum illud votum ſit in præiudicium vxoris, vt patet, ea inuita non poteſt fieri. Vnde cum hiſce temporibus terra illa ſit in poſſeſſione Turcarum, & vota adeundi illum locum non ſint facta ad ſubſidium terræ ſanctæ, ſed tantùm ex deuotione, non poterit maritus huiuſmodi votum ſine conſenſu vxoris facere, vt Sayrus loco citato. Addendum hodie, non eſſe locum præfatæ exceptioni, vt notant Suarez *d. num.* 8. & Filliucius *tract.* 16. *cap.* 9. *num.* 237. *fine.* Poſſet tamen eſſe, ſi moueretur bellum pro recuperanda terra ſancta, vt iidem Suarez, & Fillucius.

Quamuis autem etiam vxorem abſque conſenſu mariti poſſe ſimile votum peregrinationis in ſubſidium terræ ſanctæ facere, & exequi, ſi non ſit iuuenis, & ſuſpecta de incontinentia, & habeat talem facultatem, vt ſecum adeundo Hieroſolymam poſſit ducere milites, qui auxilio ad bellum eſſe poſſint, aſſeruerint plures, quos referunt Sayrus *d. cap.* 5. *num.* 9. & Sanchez *d. diſput.* 4. *num.* 17. & Nauarrus *d. cap.* 12. *num.* 61. qui & illos ſequitur; quia etſi textus *in d.* §. *in tanta*, nil diſponit de vxore, militat tamen in ea eadem ratio, & videtur fauere caput, *Quod ſuper his, fine, de voto*: Nihilominus rectiùs ſentiunt alij communiter vxorem viro contradicente non poſſe tale votum emittere, aut exequi etiam attenta diſpoſitione illius textus ob diuerſitatem rationis quæ facit, vt quod diſpoſitum eſt in viro in ſubſidium terræ ſanctæ, non ſit ad vxorem extendendum; nam mulier cum maiori commodo Eccleſiæ poteſt peregrinari; & cùm illa debeat à viro regi, faciliùs illa tenetur ipſum ſequi, quàm è contra vir ipſam. Ita Syluester *d. v. votum* 5. *quæſt.* 1. Roſella *votum* 2. §. 9. Suarez *de relig. tom.* 2. *lib.* 6. *de voto*, *cap* 4. *num.* 15. Sayrus & Sanchez *locis citatis*, Fagundez, Perez *locis allegatis*, alij recentiores *ſuprà relati*, S. Thomas, Paludanus, Durandus, Suppl. Gabr. Sotus, Viguerius, Stunica, & Roderiquez *allegati* à Sanchez, & Sayro, qui reſpondet ad textum *in d. cap. quod ſuper his*, *fine*; vbi dicitur de muliere, *Quod vadat per ſe*, *aut per alium*, quia cùm ibi non exprimatur an votum in ſubſidium terræ ſanctæ de licentia viri, vel ſine emiſſum fuerit, intelligendus eſt eo modo, quo minùs contradicat huic communi opinioni, à qua ſine textu, & ratione non videtur recedendum. 11

Vtrum autem in caſibus, in quibus iuxta tradita ſuprà *num.* 6. vir diu abeſſe poteſt etiam inuita vxore, debeat ſecum illam ducere, ſi ipſa velit eum ſequi. Etſi pro parte affirmatiua facit textus *in dict. cap. quod ſuper his, fine*, *de voto*, vbi habetur, virum in peregrinationem terræ ſanctæ abeuntem teneri deferre vxorem illum comitari volentem, & remanere nolentem, ibi, *Vt quæ remanere noluerint*, *viro ſuos ſequantur.* Quæ deciſio debet procedere in quocunque alio caſu longæ viri abſentiæ neceſſariæ, & ex iuſta cauſa. Nihilominus DD. communiter aſſerunt virum non teneri vxorem ſecum ducere, ſi proficiſcatur ſtatim rediturus, aut notabiliter moram non facturus in vno loco, ſed in diuerſis ob diuerſa negotia, quia id magno impedimento eſſet, & moleſtiſſimum viro, & magnæ expenſæ eſſent faciendæ ad eandem transferendam. Quapropter tunc vxor nolens remanere, eſſet irrationabiliter inuita; teneri verò illam ſecum ducere, ſi in vno loco ſit diù habitaturus, & non ſint neceſſariæ magnæ expenſæ ad eandem transferendam, quia tunc eſſet rationabiliter inuita. Ita Sanchez *d. diſp.* 9. *num.* 14. (dicens in hoc ſecundo caſu intelligi *d. text. in cap.* quod ſuper his) Auguſtin. Barboſa *collect. ad d. cap. quod ſuper his*, *num.* 4. Fagundez *d. cap.* 7. *num.* 12. Caſtrus Palaus *d.* §. 1. *num.* 5. Perez *d. ſect.* 3. *n.* 4. 12

Filliucius *d. cap.9. num.*315. Auerſa *d.loco ſuprà num.*1. *citato*, & alij recentiores. Quoties autem maritus ad longum tempus, ex iuſta cauſa eſt abſuturus moram trahendo in eodem loco, cum teneri, ſi poteſt commodè, vxorem extrahere à proprio loco, vt ſecum cohabitet, tradunt in terminis Toletus, & Saytus *locis num.*1. *citatis*, & colligitur ex alijs præallegatis, & doctrina tradita.

13 An autem, & quando coniux ſanus teneatur habitare in eadem domo cum coniuge leproſo, vel habente morbum gallicum, aliúmve morbum contagioſum, explicatum eſt *ſuprà cap.* 1. *numero* 198. *& tribus ſeqq.*

14 Quando etiam alter, vel vterque eſt excommunicatus etiam nominatim denunciatus, eos non excuſari à mutua cohabitatione, & obſequiis coniugalibus, niſi in certis caſibus, latè pariter explicatum eſt *ſupra eodem cap.*1. *à num.*278. *ad* 292. De ſeruorum etiam obligatione quoad maritalem coniunctionem, & mutua obſequia fuſiùs actum eſt *eod. cap.*1. *à num.*337. *ad finem.*

15 Excuſaret porrò vxorem à mutua cohabitatione cum viro, ita quod ab eo poſſet diſcedere, probabile periculum vitæ corporalis, ſicut etiam non tenetur vxor (vt latiùs *cap.*1.probatum eſt,) debitum reddere cum graui ſalutis, vel valetudinis detrimento, aut probabili periculo. Ita Sanchez *lib.*1. *de matrim. diſput.*4. *num.*3. alios allegans Fagundez *d. lib.*4. *cap.* 12.*num.*14. alij ab ipſis *citati*, & cæteri Recentiores *ſuprà num.*1. *relati.*

16 Item excuſaret periculum alterius damni grauis temporalis, vt ſi vir ſit fur incorrigibilis, aut alijs ſceleribus deditus, atque ita vxor periculo expoſita ſit quotidie damni ſibi per miniſtros iuſtitiæ inferendi, poſſet ea viro deſerto aufugere, quo damnum illud caueat. Ita Paludanus 4. *diſt.*32. *quæſt.*2. *art.*2. *num.*7. D. Antoninus 3. *p. tit.*1. *cap.*20. §.10. & Sanchez *d. lib.*9. *de matrim. diſp.*24. *num.*7. & latiùs *lib.*10. *diſp.*18. *n.*21. alios allegans,ſecus ſi nullum indè vxori detrimentum eueniat, vt ibidem Sanchez, de qua re, & ſimilibus cauſis ob quas alter coniugum poteſt ab altero diuertere,latiùs *infrà*, *parte* 4. *vbi de diuortio.*

17 Multò magis autem à cohabitatione excuſaret vxorem periculum peccandi mortaliter (vt ſi maritus vellet eam proſtituere, vel ad aliud peccatum trahere) vel amittendæ fidei, qua idem maritus cum hæreticis viueret. Vrgentiùs enim obligat præceptum vitandi peccatum, vitæque ſpiritualis, & fidei tuendæ, quàm præceptum cohabitandi viro. Ita Syluester, Angelus, Tabiena, Roſella, Armilla *v. vxor*, Nauarrus *in ſumm. cap.*14. *num.*10. Sanchez *de matrim. lib.*1. *diſput.*41. *num* 4. Fagundez *d. cap.*12. *num.*15. *&* 16. alij ab iiſdem *relati*, & cæteri recentiores omnes *ſuprà num.*1. *citati.*

18 Poſſunt etiam coniuges ex mutuo conſenſu cedere huic obligationi habitandi ſimul, & ſeparari quoad thorum, habitationem, & maritalem coniunctionem, ſi iuſta adſit cauſa ceſſionis, & ſeparationis, nullumque adſit detrimentum prolis educandæ, abſitque periculum incontinentiæ; hoc enim caſu alteri non facit iniuriam. Idque colligitur ex D. Paulo 1. *ad Corinth.*7. *Nolite fraudare inuicem, niſi ex conſenſu ad tempus, vt vacetis orationi*, & tradunt omnes Doctores *ſuprà num.*1. *relati.* Sanchez *d. diſp.*4. *num.*5. Filliucius *d.cap.*9. *num.*314. Villalobos *d. diff.*43. Perez *d. ſect.*3. Fagundez *d.lib.*4.*cap.*7. *num.*7. & alij *iiſdem locis d. num.*1. *citatis.* Cauſa igitur iuſta erit, ſi non ex odio, aut indignatione, ſi ex amore continentiæ, vt Deo vacent expeditiùs, vel ne grauentur tam multa prole ex mutuo conſenſu ſepararentur. Dummodo id fiat (ſi ſeparatio non ſolùm quoad thorum, ſed etiam quoad cohabitationem in eadem domo) abſque detrimento prolis educandæ, vt ſi prole careant, vel ſi adſit, & iam prouecta ſit, & amplius educatione non egeat, vel commodè poſſit apud alterum ex parentibus educari: Itemque abſit periculum incontinentiæ, quo exiſtente non poſſunt ſeparationi mutuò conſentire,vt colligitur ex verbis D. Pauli *loco citato: niſi fortè de conſenſu ad tempus*; & iterum: *reuertimini in idipſum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam veſtram*: idemque notant citati Doctores. Quapropter iidem Doctores aduertunt, quod iudex Eccleſiaſticus nullo modo debet permittere coniuges iuniores ſeparatim viuere, quia plerumque periculum incontinentiæ timeri poteſt, vt etiam dixerunt Panormitanus *in cap.*1. *num.* 7. *de coniug. lepros. & ibidem* Alexander de Neuo *num.* 6. & quamuis iudex non compelleret, lex charitatis in hoc caſu, licèt ſeparatio ex mutuo conſenſu facta ſit in perpetuum, obligat coniugem, vt à pacto recedat, & alteri in hoc periculo conſtituto ſubueniat, quamuis propter illius conſenſum non violaretur iuſtitia, vt rectè docent Sanchez, Perez, & Palaus *locis citatis.*

Sicut etiam quando vxor ipſa ex propria temeritate, & ſine viri culpa graui ab ipſo receſſit, nec ſe admitti ad cohabitationem petit, licet idem vir lege iuſtitiæ non teneatur ad illam quærendam, tamen dummodo non ſit adultera (vel ſi adultera, & ipſe ſimili vitio laboret) idque abſque infamiæ nota facere poteſt, lege charitatis adſtringitur illam quærere, & ſibi reconciliare, ſi verſetur in periculo incontinentiæ; vel ſi vitam incontinentem ducat, inde ſperetur fore, vt rectè vitam inſtituat, multiſque criminibus abſtineat, quorum adminendorum periculo aliàs expoſita eſſet; quæ omnia tradit etiam Sanchez *lib.*10.*diſp.*12.*num.*16. *initio*, *verſic. Rurſus infertur*, poſt Syluestrum *v. matrimonium* 10. *quæſt.*3. 19

Et prædicta communiter admittuntur, de ſequentibus controuertitur. Et primò:

Coniuges an poſſint altero inuito ſeſe venundare, & mancipare ſeruituti.

Et primò ſtante prædicta coniugum mutua obligatione cohabitandi, reddendi debitum, & ſibi inuicem exhibendi obſequia, an tam viro, quàm vxori interdictum ſit ſe vendere in mancipium, ſeu ſeruituti tradere altero inuito. 20

In hac difficultate certum eſt vxorem marito inuito non poſſe ſe vendere, vt tradunt communiter Canoniſtæ *in can. penultim.*29. *quæſt.*2. & Theologi, quos latè cumulat Sanchez *lib.*7. *de matrim. diſput.*23. *n.*9. & refert, & ſequitur. Ratio eſt, quia vltra obligationem cohabitandi, & reddendi debiti coniugalis, in qua coniuges ſunt pares, vt ſuprà dictum eſt, vxor ſubditur viro tanquam capiti in iis, quæ ad regimen domus, & familiæ ſpectant, ac proinde de ſe ipſa abſque mariti conſenſu non poteſt diſponere, & alteri ſubiicere; atque adeò ſi ſeipſam, marito inuito, venderet in ancillam, maritus poſſet illam à Domino repetere, & vindicare. Cum talis venditio eſſet contra iuſtitiam, vtpotè cum ſit contra rationem capitis, quæ ex natura matrimonij oritur in viro, vt notant Ledeſma, & Sanchez.

Difficultas ergo ſolum eſt de marito, in quo hæc ſubiectio reſpectu vxoris non reperitur, & non obſtante quod ipſe ſit caput, & minimè ſubiectus vxori in ſpectantibus ad domus, & familiæ gubernationem, non poſſe abſque conſenſu vxoris ſeipſum ſeruituti mancipare, & vendere tradunt Gloſſa *in d. cap. penultim.*29. *quæſt.*2. *v. diuortij*, *verſic. Item quæritur*, & ex Theologis Angles *flor. part.*1. *vbi de matrim. quæſt.*10. *de errore conditionis,art.*4. *concluſ.*1. Probatur primò ex *d.can. penultim.*29. *quæſt.*2. vbi deciditur ſeruitutem 21

volun

voluntariam à marito abſque conſenſu vxoris contractam, eidem vxorem non officere, ob eamque non poſſe dimitti. Secundò quia vxor habet ius in corpus, & perſonam mariti, non minùs quàm maritus in corpus, & perſonam vxoris; vir enim non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier, & è contra, iuxta Apoſtolum; ac proindè cum ſint pares in hoc iure, ſicut vxor inuito marito non poteſt ſe alteri ſubiicere ſeruituti ſe mancipando, ita nec maritus vxore inuita. Tertiò quia aduerſatur præfatæ mutuæ obligationi cohabitationis, & redditionis debiti coniugalis, & mutuorum obſequiorum; cum his omnibus, præſertim liberæ redditioni debiti ſeruitute præiudicetur notabiliter. Tandem quia in vxoris opprobrium redundat iſta ſeruitus. Quare præfata Gloſſa ibidem dicit, quod maritus, qui ſe ea inuita vendidit, poteſt repoſci ab vxore, quæ ius habet in eo, & in cuius opprobrium reſultat ſeruitus. Quod concedit etiam apud eandem Gloſſam Hugo, maximè cum ipſa tempore venditionis fuerit abſens, nec potuit proclamaſſe, *argument. l. ſi præcedente*, §. *laicus*, *ff. mandati.*

21 Contrarium tamen, & eſſe marito integrum ſe abſque vxoris conſenſu venundare, videtur communis opinio. Ita enim docent Archidiaconus, Bellamera, & Torrecremata *in d. can. penult. 29. quæſt. 2.* Sylueſter *v. matrimon. 8. quæſt. 2.* Angelus, Tabiena, Armilla *v. eodem*, Sotus *in 4. diſtinct. 3. quæſt. vnica, art. 3. concl. vnica.* Petrus Ledeſma *de matrim. quæſt. 52. art. 3. concl. vnic.* Henriquez *lib. 11. cap. 10. §. 5.* D. Thomas D. Bonauentura, Richardus, Palud. ſupplem. Gabr. D. Antoninus, Aſtenſis, Ioannes de Friburgo, Celaia, Viualdus, & alij, quos refert, & ſequitur Sanchez *d. diſp. 23. num. 2.* & partim etiam refert illos ſequens Auguſtinus Barboſa *collect. ad d. can. penultim. 24. quæſt. 2.* Fundamentum eſt, quod vir ſubdatur vxori in iis ſolis, quæ ad debiti redditionem pertinent, in cæteris verò ſit ſui iuris: venditio autem hæc non vergit in præiudicium debiti coniugalis; eſto etiam vir in eius fraudem ſe venundaret, tenetur tamen adhuc vir ſeruus effectus vxori ad omnia, ad quæ lex matrimonij obligat, à quibus retrahi nequit præcepto domini, iuxta tradita *cap. 1. num. 337. & 340. & ſeqq.* Non vacabit autem culpa mortali talis venditio abſque iuſta cauſa facta, iuxta eoſdem Petrum Ledeſmam, Sanchez, & Barboſam, eo quòd in dedecus graue vxoris, & familiæ redundet, nulla iuſta cauſa præcedenti. Quod peccatum iuxta Ledeſmam erit contra iuſtitiam; quamuis id neget Sanchez, licet vir faciat in fraudem, eo quòd vir iure ſuo vtatur, nec in vxoris detrimentum cedat quoad debitum coniugale, vt dictum eſt. Dicunt etiam Ledeſma, & Henriquez, talem venditionem in vxoris fraudem factam præbere iuſtam diuortij cauſam; quod negant Sanchez, & Barboſa, eo quòd ſolùm præbeant iuſtam cauſam diuortij, adulterium corporale, vel ſpirituale, aut timor damni notabilis ob ſæuitiam, vel morbum contagioſum alterius coniugis, aut ſi ad peccatum trahere nitatur. Quorum nil in hoc euentu reperitur; præterquam quod vir vtitur iure ſuo abſque detrimento debiti vxoris. Addit Sanchez *num. 6.* Dominum poſſe virum venditum aliò vendendum mittere, ſi vxor poſſit eum commodè ſequi; cum per venditionem tranſtulerit maritus in dominum ius omne, quod ipſe habebat ſuæ libertatis; & tantùm id reſeruatum eſt, quod matrimonium lædere poterat; vir autem ſine matrimonij læſione poterat domicilium mutare, vxore potente eum commodè ſequi, vt probabimus §. *ſequenti*, quare eodem iure vtetur Dominus. Poſtremò iidem Barboſa, & Sanchez poſt plures alios aduertunt vxorem venditioni mariti conſentientem non redigi ob id in ſeruitutem; ſed ſolùm præiudicare ſibi quoad debitum coniugale; cui præfertur obſequium domini eodem tempore petitum, niſi eidem vxori incontinentiæ immineat periculum, iuxta tradita *cap. 5. num. 342. & 345.*

Porrò hæc ſententia ſic confirmata, & explicata: 23
Ad fundamenta prioris ſententiæ Gloſſæ reſpondet Sanchez *d. diſput. 23. fine*, & ad primum, textum illum ſolùm probare ob talem venditionem non præiudicari vxori, vt ſit dimittenda, vel ei negandum debitum. Ad ſecundum, vxorem retinere poteſtatem, & ius in corpus viri venditi quoad vſum coniugalem, in quo vir, & vxor ſunt pares, non eſſe verò pares quoad ſubiectionem iuxta tradita *num. 20. & num. præcedenti.* Ad tertium, non aduerſari, quia non præiudicat redditioni debiti, vt *num. præcedenti* explicatum eſt. Ad vltimum, ſolùm probare peccare lethaliter maritum, ſe vxore inuita vendentem in mancipium, ſi faciat abſque iuſta cauſa.

Cæterùm prædictis non obſtantibus, priori ſen- 24
tentiæ libentiùs adhæreo; quia mihi videtur non poſſe negari per nouam ſeruitutem ſuperuenientem, & mariti ſubiectionem notabiliter præiudicari obſequiis omnibus coniugalibus, ad quæ coniuges ipſi mutuam habent obligationem. Dura enim, & miſerabilis eſt ſeruorum conditio propter dominorum imperium, quibus coguntur obſequi velint, nolint, etiam in iis, ad quæ ratione ſeruitutis non tenentur; vnde maritus ſe ſponte vendens ſeſe exponit manifeſto periculo defraudandi ſæpiùs vxorem neceſſariis, & debitis obſequiis coniugalibus; atque adeò videtur non poſſe ſe mancipare ſeruituti eadem vxore inuita. Quam etiam facta venditione mariti, ſi dominus aliò, præſertim in longinquam regionem vendendum mitteret, ſi ipſa venditioni non conſentit, putarem non teneri ſequi maritum, eo modo, quo tenetur illum ſequi, quando ipſe ſponte domicilium mutat; ſicut etiam non tenetur ſequi maritum poſt matrimonium factum vagabundum, idque maximè ſi maritum ſequi, illi eſſet valdè oneroſum, vel opprobrio, & dedecori.

Et quidem in Regno Hiſpaniæ, *l. regia finali, titul. 5.* 25
part 4. expreſſè prohibitum eſt viro ſe vendere in mancipium; & venditio facta irritatur, & reſcindi ab vxore poteſt, quod procedere, etiamſi vir in fraudem matrimonij non ſe vendat, poſt Gregorium Lopez probat Sanchez *d. diſput. 23. num* 8. vbi etiam cum eodem Lopez addit vxorem retractantem hanc venditionem non teneri ſoluere pretium. *argum. l. 2. ff. ſi liber ingen.* loquentis in patrono, quia retractat ob ſuum præiudicium.

Quod ſi alter coniux in captiuitatem ſit ductus, tunc iidem Sanchez *d. diſput. 23. num. 5.* & P. Ledeſma *loco citato* aiunt, non teneri derelictum ſequi captiuum, ſed niti totis viribus, vt quàm primum poterit, ipſum redimat, quia cum tanto incommodo, ſeu detrimento non tenetur illum ſequi.

Ob dotem promiſſam non ſolutam, an liceat marito negare vxori cohabitationem, illamque à domo ſua expellere.

Secundò controuertitur, an ob dotem ſibi promiſſam ab vxore, vel à patre non ſolutam, ſuppoſito quod huius ſolutionis defectu eandem vxorem alere non teneatur, poſſit maritus eidem vxori negare cohabitationem, eámque à domo expellere; circa hanc difficultatem.

Prima ſententia abſolutè aſſerit maritum poſſe il- 26
lam expellere, attento iure ciuili, & canonico. Pro hac ſententia allegatur communiter Gloſſa *in Auth.*

de

de non eligendo ſecundà nubentes, *v. onera*, *collatione* 1. Quam tamen Couarruuias & Cucchus *locis infrà citatis* notant hanc ſententiam non probare; quia ſolùm dicit iniquum videri, quod vxor alatur à viro non tradita ſibi dote, iudicémque curare debere, vt dos marito tradatur; ex quibus verbis non rectè infertur, Gloſſam illam velle, vxorem poſſe à viro ex eo expelli à coniugali conſortio, & cohabitatione. Sententiam autem hanc tenent Iaſon *in §. fuerat, num. n. 98. Inſtit. de actionib.* Paulus *in l. cum dotem*, *§. ſui autem*, *ff. ſoluto matrim.* Alex. *in l. inſulam*, *§. vxores*, *ff. eod.* Baldus *in cap. quemadmodum, num. 8. de iureiurando.* Corduba de Lara *in l. ſi quis à liberis*, *§. ſi quis ex his, num. 51. ff. de lib. agnoſ.* Panormitanus *in cap. per veſtras*, *num. 4. & 9. de donat. int. vir. & vxor. ibidem* Palacios *notab. 3. num. 2.* Natta *conſil. 15. num. 9. lib. 1.* P. Gregorius *in Syntag. iur. lib. 9. cap. 19. num. 3.* Ant. Gomez *in l. 50. Tauri, num. 31.* Franciſcus Marcus *deciſ. 732. num. 42. p. 2.* Philippus Paſchalis *de virib. patriæ poteſtatis*, *cap. 5. num. 4.* Neuizanus *in ſyl. nupt. in verbo non eſt nubendum, num. 46.* & ſententiam hanc tenent alij Iuriſperiti ab iiſdem Sanchez *de matr. lib. 9. diſp. 5. num. 11.* P. Barboſa, Auguſtino Barboſa, Couarruuia, Surdo & Stephano Gratiano *locis infra notatis relati.* Hancque ſententiam in puncto iuris communem eſſe ait Spino *in ſpeculo teſtam. gloſſ. 11. num. 66. in fine.* Ex Summiſtis ita ſentiunt Angelus *v. dos, num. 9.* Tabiena *ibid. quæſt. 8. num. 9.* Armilla *num. 10.* & Sà *v. D.*, limitans quando ipſa vxor ſine culpa eſt. Probatur hæc ſententia primò tum per textum *in l. final. Cod. ad Sen. Conſ. Velleianum*, ibi: *Neque enim ferendum eſt mulierem fieri indotatam; & ſic à viro forſitan repelli*, tum per d. cap. *per veſtras, de donat. int. vir. & vxor. fine*, ibi: *Ne occaſione dotis detenta à viro dimiſſa, ſeu vir qui dimiſit vxorem, adulterij reatum incurrat.* In his enim textibus Iuriſconſultus, & Pontifex videntur ſupponere licitum eſſe viro ob non ſolutam dotem domo vxorem expellere; eo vel maximè quod in d. cap. *per veſtras* expulſa fuerat; & tamen S. Pontifex conſultus non iubet priùs vxorem reſtitui quàm præſtetur dos; cenſet ergo S. Pontifex poſſe vxorem domo expelli. Secundò, quia vir non erat eam habiturus in vxorem, niſi dos fuiſſet ſoluta, *l. purè*, *§. ſi eum*, *ff. de doli exceptione.* Sed rectè reiicit hanc rationem Surdus *de alim. tit. 7. quæſt. 17. num. 13. ad 16.* Matrimonium enim cum ſit ſacramentum non reſcinditur, etiamſi dotes vnius partis cauſam illi dederint, cap. *veniens*, *de tranſact.* Gloſſ. *ibid.* & etiamſi altera pars ſit minor, & peteret reſtitutionem in integrum, vt *ibidem* Surdus & Gloſſa, & Doctores *in cap. ex parte*, *de reſtit. ſpoliat.* Quare cum in matrimonio non detur retractio ex cauſa non ſequuta, non eſt bona ratio expellendi vxorem, quia non eſſet aliter illam ducturus. Tertiò, quia vir non tenetur vxorem alere dote non ſoluta, vt in præſenti controuerſia ſupponitur, & tradit Gloſſa præallegata *in d. Auth. de non eligendo ſecundò nuben.* ſed ſi non tenetur alere, neque tenetur ei habitationem præſtare, quia alimentorum nomine habitatio continetur, *l. de legatis*, *ff. de alim. & cibar. legat.* Quartò, quia dos conſtituitur ad onera matrimonij ſuſtinenda, *l. pro oneribus*, *Cod. de iure dotium*; ac proinde ceſſante cauſa, ceſſare debet effectus, ita quòd dote non ſoluta, non teneatur maritus ſuſtinere matrimonij onera, inter quæ non leue exiſtimatur, ferre leuitatem, loquacitatem, importunitatem, & alia mulierum vitia. Quintò, & vltimò, quia omnia iura fauent deceptis, & indigni ſunt deceptores omni fauore; cum ergo vir deceptus eſt cauſa dotis promiſſæ non ſolutæ, illi potiùs, quàm vxori eſt fauendum, vt ſic poſſit vir ei habitationem, & alimenta negare, & ſic eam domo expellere. Aduertunt autem huius ſententiæ Doctores (vt notauit P. Barboſa *in l. 1. p. 3. n. 55. ff. ſolut. matr.*) quòd ob id, ſeu huiuſmodi expulſionem, & negationem habitationis in domo propriá, maritus non dicatur diuertere ab vxore, in eo ſenſu, quo diuortium prohibetur iure diuino inter coniuges, cùm in domo vxoris poſſit maritus cum ea rem habere. Limitatur autem hæc ſententia quando vxor promittens ſoluit quantùm facere poteſt. Ita P. Barboſa *in l. 1. ſolut. matr. p. 3.* Surdus *de alim. tit. 7. quæſt. 17. num. 28. & 29.* Item limitatur, ſi dos nullo modo fuerit promiſſa. Ita Brunorus, & alij *relati* à Sanchez *dict. diſp. 5. num. 15.* ſublimitantes, ſi vxor ſit diues, & nolit dotem viro conſtituere, volentes tunc poſſe expelli. Extendunt autem eadem ſententia, ſiue dos fuerit ab vxore, ſiue ab extraneo promiſſa, eo quòd ratio expulſionis ſit dos non ſoluta. Ita Corneus, Ruinus, & alij, quos (hac ſententia ſuppoſita) referunt, & approbant contra nonnullos alios Surdus *d. quæſt. 17. num. 35.* & Sanchez *d. diſp. 5. num. 12.* Extenditur etiam ſi pars dotis tantùm ſit ſoluta, vt tunc quidem teneatur vir ad partem correſpondentem alimentorum quæ admittunt diuiſionem; non autem ad cohabitationem, quæ diuiſionem non admittit. Ita Corduba de Lara *loco ſupra citato*, Gomez, & alij, *quos* (hac ſententia ſuppoſita) referunt, & ſequuntur Surdus *d. cap. 17. num. 23 & ſeqq.* & Sanchez *d. diſp. 5. num. 13.* Denique hac ſententia ſuppoſita non obſtante, quòd vir ob dotem non ſolutam expulerit, poteſt adhuc agere, vt dos promiſſa ſibi ſoluatur à promittente; cùm dote ſoluta ſit paratus illam admittere ad cohabitationem. Ita *in d. cap. per veſtras.* Hoſtienſis, Ioan. Andr. Panormitanus, Butrius, Alexander de Næuo, Lupus, & Sanchez *d. diſp. 5. num. 14.* contra Ancharanum *in d. cap. per veſtras*, *num. 4.* oppoſitum docentem. Hæc quoad hanc primam ſententiam.

27 Secunda ſententia aſſerit, quod attento iure ciuili poteſt vxor ex cauſa dotis promiſſæ non ſolutæ expelli per maritum à mutua cohabitatione, *d. l. fin. Cod. ad SC. Velleianum.* Attenta tamen diſpoſitione iuris Canonici (cui in hac materia ſtandum eſt) non poteſt maritus expellere propriam vxorem propria authoritate, ſed iudicium Eccleſiæ expectare debet, cap. *porrò*, *de diuort.* Ita Baldus Nouellus *de dote 6. p. primil. 43. num. 3. verſic. poſſet tamen.* Cardinalis *in d. cap. per veſtras*, *in oppoſit. 4.* & Lupus *ibid. in notab. 3.* quos duos poſteriores tanquàm huius ſententiæ refert Stephanus Gratianus *tom. 1. cap. 65. num. 28.* Verùm ſi propter *d. l. fin. C. ad Velleianum*, iure ciuili poteſt maritus dote non ſoluta expellere propria authoritate vxorem, poterit etiam iure Canonico, cum textus in dict. cap. *per veſtras*, *de donat. inter vir. & vxor.* vrgentius quàm *dict. lex finalis* videatur probare, maritum ob eam cauſam poſſe propria authoritate vxorem expellere. Ita arguit contra Baldum Nouellum P. Barboſa *dict. num. 55.*

28 Tertia igitur ſententia longè probabilior, & in praxi recepta, à qua nullo modo recedendum tam in foro interno, quàm externo, aſſerit abſolutè ex cauſa dotis promiſſæ non ſolutæ, eſto maritus poſſit vxori negare alimenta, nullo tamen modo poſſe eam expellere à domo, & mutua cohabitatione. Ita Carolus ad Alexandrum *conſil. 56. num. 10. lib. 4.* Couarruuias *de ſponſ. p. 2. cap. 7. initio num. 2.* M. Antonius Cucchus *inſtit. maior. lib. 5. tit. 11. num. 127.* Spino *d. gloſſ. 11. n. 66.* P. Barboſa *d. n. 55. & 56.* Cacheranus *deciſ. Pedem. 132. num. 28.* Baëza *tract. de non meliorandis filiab. cap. 32. n. 21.* Surdus *d. q. 17. num. 7. cum pluribus ſeqq.* Molina *de iuſtit. tract. 2. diſp. 425. n. 6.* Ioannes Valerus *de differentiis int. vtrumque forum*, *v. vxor*, *diff. 2.* Stephanus Gratianus *d. cap. 65. n. 24. & ſeqq.* Vrſillius ad Afflictum *deciſ. 124. num. 4.* Auguſtinus Barboſa *collect. ad d. cap. per veſtras*, *num. 9.* quamuis contrarium videatur tenere *collect. ad d. l. fin. num. 9. Cod. ad Velleianum*, ſed ibi tantùm refert Doctores vtriuſque partis) & Matienzo *in rubr. tit.*

tit. c. gloſſa 1. *num.*91. *lib.*7. *noua recop.* & ex Theologis Henriquez *lib.* 11. *de matrim. cap.*16. *num.*3. *fine,* & *cap.* 18. *num.*2. Sanchez *de matrimon. lib.* 9. *diſp.*5. *num.*17. Rebellus *de oblig. inſtit. part.*2. *lib.*5. *quæſt.*10. *ſect.*4. *num.*30. Reginaldus *lib.*31. *num.*300. Villalobus *p.*1. *tract.*13. *diffic.*44. *num.* 2. Fagundez *in decalog. lib.*4. *cap.*10. *num.*18. Caſtrus Palaus *p.*5. *tract.*28. §.2. *num.*6. & alij recentiores Theologi communiter. Et hoc idem ſentire Syluestr. *v. dos*, *num.*11. aiunt P. Barboſa, & Rebellus *locis citatis*, dicentes eum aſſerere maritum ob dotem non ſolutam vxorem nondum traductam ad domum ſuam non teneri traducere: ipſam verò iam traductam non poſſe propria authoritate eam expellere, ſi habeat vnde alimenta illi præbeat; ſecus ſi non habeat, quia tunc, cum nemo ad impoſſibile teneatur, ad domum parentum eam reducere poteſt. Sanchez autem *d. diſp.*5. *num.*10. putat Syluestrum ibi potiùs tenere primam ſententiam, ſed hoc parum refert. Probatur hæc ſententia, quia quod dos promiſſa non ſoluatur, non eſt cauſa ſufficiens ſeparationis, nihilque ad hoc ius cohabitationis attinet, cùm coniugalis cohabitationis obligatio non oriatur ex dote recepta, ſed ex ipſo matrimonij contractu, iuréque naturali, & diuino, nec diſſolui poſſit hæc coniugalis ſocietas, niſi ex cauſa fornicationis, vt conſtat *in cap. gaudemus*, & *cap. porrò*, *de diuortiis*, & *ex cap.*5. *Matth.* vbi Chriſtus Dominus prohibet vxorem dimitti excepta fornicationis cauſa; & tunc etiam iudicio, ſeu authoritate Eccleſiæ dimittenda eſt vxor, *cap. plerumque*, *de donat. int. vir.* & *vxor.* & *d. cap. porrò*; in quo non numeratur hæc cauſa non ſolutionis dotis inter cauſas diuortij, cum tamen omnes illæ ibi enumerentur. Sicut ergo ob non ſolutam dotem non ceſſat obligatio reddendi debitum vxori, quia hæc oritur ex iure naturali, & diuino, & ex natura matrimonij; ita neque ob eandem cauſam ceſſat obligatio mutuæ cohabitationis. Quod etiam magis confirmatur, quia præcipuus finis cohabitationis non eſt vt vxor à viro alatur, ad quod dos conſtituitur, ſed vt mutua ſibi obſequia præſtent ad prolis generationem, & commodam educationem, vtque vir vxorem regat, & gubernet, qui finis non ceſſat non ſoluta dote, & conſequenter non ceſſabit obligatio cohabitationis. Quæ ratio, & confirmatio conuincit, nec cum iudicis auctoritate ob dictam dotem non ſolutam fieri poſſe dictam expulſionem vxoris à cohabitatione mariti; id quod etiam expreſsè docent Couarruuias, Cucchus, P. Barboſa, Spino, Gratianus, Sanchez, Ioannes Valerus, & Fagundez *locis citatis*: imò ſi maritus ex hac ſolùm cauſa dotis non ſolutæ vxorem expelleret, iudex Eccleſiaſticus etiam ex officio prædictam ſeparationem non debebit tolerare, & vterque etiam per cenſuras cogendus erit ad iterum ſimul cohabitandum, iuxta eoſdem Doctores, & alios, quos Gratianus *d. cap.* 65. *num.* 14. refert; & ita practicari aſſerit Spino *dict. numero* 66. *fine.*

29 Vir igitur ob dotem promiſſam non debet vxorem expellere, ſed agere, & vti ſua actione aduerſus ſocerum, vel dotem promittentem; & ſicut iudex Eccleſiaſticus ex officio non debet ſeparationem coniugum tolerare, ſed cogere eos ſimul cohabitare; ita etiam debet curare, vt dos marito ſoluatur eo modo quo poteſt, vt notant etiam Couarruuias, & Petrus Barboſa *locis citatis*: & hoc eſt, quod præſertim voluit Gloſſa *in Auth. de non eligendo ſecundò nub.* dum dixit iniquum videri, vt vxor alatur à viro non tradita ſibi promiſſa dote. Quod ſi promiſſor ſit adeò litigioſus, ac controuerſus, vt difficillimè dos ab eo extrahi poſſit, ad ſummum ſufficit viro denegare alimenta eidem vxori, retenta cohabitatione, iuxta doctrinam præfatæ Gloſſæ. Quamuis nec alimenta ſaltem iuxta æquitatem, & honeſtatem non videantur neganda, vt Valerus *d. diff.* 2. *fine*, cuius verba libet tranſcribere: *Quis enim* (ait) *Chriſti Ieſu ſectator denegare poſſet vxori pauperi alimenta, maximè ſecum manenti in eadem domo, cùm etiam extraneis indigentibus teneamur ſubuenire, ſi aliunde non habeant vnde alantur. Quare neque prædictam gloſſam in foro animæ admittendam puto, niſi quando ſuis manibus, vel aliundè poſſet acquirere alimenta. Et fatuus nimis eſſet vir, qui prædicta alimenta denegaret; cum vtique magnam inde vxori præſtaret occaſionem ad adulterium perpetrandum, vt palàm eſt.* Ita Valerus. Sed de obligatione alimentorum præſtandorum infrà ſuo loco, parte quarta. Vbi de obligatione mutua coniugum ſibi inuicem alimenta præſtandi.

Ad fundamentum autem primæ ſententiæ, quoad primum, *ad d. cap. per veſtras*, reſpondetur primò ex P. Barboſa *d. num.*56. quòd ibi vxor expulſa non petebat reſtitutionem; ſi enim eam peteret, ante omnia eſſet reſtituenda, per textum *in d. cap. porrò*, *de diuortiis*, & *ex cap. ex conqueſtione*, *de reſtit. ſpoliat.* Reſpondetur ſecundò ex Cuccho, & Sanchez, quòd quamuis S. Pontifex ibi ſupponat poſſe quandoque de facto contingere, vt maritus ob dotem promiſſam non ſolutam expellat à domo vxorem, non tamen concedit, ſeu definit eſſe licitum, ſed ſuppoſita expulſione, licèt iniuſta, reſpondet ad principale quæſitum de dotis cautione, præſtanda ſit, necne. Quare S. Pontifex ibi voluit prouidere, ne id ſequeretur, quod ſequutum contra ius eſſet. Ad *d. l. final. C. ad Velleianum*, pariter reſpondetur ex Carolo ad Alexandrum, Couarruuia, P. Barboſa, Cuccho, & Gratiano, ibi tantùm enunciari, quòd forſan poſſet accidere, nempe quòd de facto poſſet expellere vxorem dote promiſſa non ſoluta, non tamen ibi permittitur expulſio, aut eam iure licere concedit: ſæpè enim leges ciuiles, & Canonicæ auertendis, & impediendis etiam iniuriis, & omnibus quæ de facto contingere poſſunt, curam adhibent: nec ideo tamen quis niſi ſtultè dixerit eaſdem leges innuere, vt niſi auerterentur, ac impedirentur, proptereà licere deberent, vt latè pluribus exemplis *d. num.*117. explicat Cucchus.

Ad tertium patet reſponſio ex probatione eiuſdem tertiæ concluſionis, obligatio enim alendi prouenit ex dote recepta; at obligatio cohabitandi, ſicut & reddendi debitum, & præſtandi ad inuicem alia obſequia coniugalia, eſt de iure naturali, & diuino, proueniens etiam ex natura matrimonij. 31

Ad quartum etiam patet ex modò dictis; nam onus ſolùm alendi, & ſuſtentandi vxorem, illiuſque familiam tenetur vir ſubire ex dote: ad onera verò ſimul cohabitandi, & exhibendi alia matrimonalia obſequia tenetur ex vi contractus matrimonij, in quo vxorem ſibi indiuiduam vitæ ſociam adiunxit, atque adeò ob dotem promiſſam non ſolutam non poteſt eam domo expellere, nec ei debitum negare; ſed ad ſummum poteſt eam non alere, modo tamen *ſuprà n.*29. explicato. 32

Ad quintum reſpondetur ſubueniri marito, quod non teneatur alere vxorem dote promiſſa non ſoluta ſuo tempore, in qua eſt deceptus, non autem quoad expulſionem, vel etiam non traductionem ad domum (vt mox dicetur) cùm cohabitationis obligatio oriatur ex natura contractus matrimonij, ſitque de iure naturali, & diuino, nullo modo dependens à ſolutione dotis, in qua ſolùm verſatur dolus. 33

Maritus ob dotem promiſſam non ſolutam, an poſſit non traducere vxorem ad domum propriam.

Sed nunquid ex cauſa dotis promiſſæ iuxta promiſſionem non ſolutæ, poteritne maritus ſaltem vxo- 34

rem

rem nondum ad domum traductam non traducere, donec illi dos ſoluatur. Affirmant non ſolùm Doctores primæ ſententiæ ſuprà *num.*26. poſitæ, ſed etiam Syluester *d. v. dos, num.*11. Petrus Barboſa, Molina, & Rebellus *locis ſuprà num.*28. *citatis*. Et id aiunt probari argumentis adductis *d. num.*26. neque in hoc caſu vxoris nondum traductæ procedit diſpoſitio cap. *porrò, de diuortiis*, vbi ſolùm deciditur vxorem adulteram propria authoritate non poſſe à marito dimitti: & Rebellus præſertim vrget illam rationem, quòd dos conſtituitur, vt maritus ipſa onera matrimonij ſubeat, ita quòd ipſa dos ſit quaſi pretium prædictorum onerum, &c. quo fit, inquit, vt ſi ex altera parte contractus non impletur, nec ipſe maritus ex ſua præſtare teneatur onera matrimonij, & ſuſtentandæ vxoris, ac familiæ, & proindè obligari non poteſt ad eandem vxorem in domum ſuam introducendam; & hanc rationem putat demonſtrationem euidentem, vt propterea dicat ſine cauſa ab hac ſententia diſſentire Sanchez, & nonnullos alios. Sed quam vim habeat præfata ratio, quid probet, & ad ſummum ſolùm alimenta poſſe in eo caſu à marito negari vxori, oſtenſum eſt in præcedentibus.

36 Ideò dicendum, quòd ſicut vir vxorem iam ad domum traductam ex cauſa dotis promiſſæ non ſolutæ non poteſt ei negare cohabitationem, vt probatum eſt, ita etiam non poteſt negare ei traductionem, ſed tenetur ad eam in domum ſuam traducendam, & cum ea habitare. Ita expreſsè Sanchez, Fagundez, Villalobos, Palaus *locis ſuprà num.*28. *citatis*; & ita proculdubio tenent etiam Couarruuias, Cucchus, Ioannes Valerus, Spino, Gratianus, & alij *d. num.*28. *citati*, aſſerentes ob ſimilem cauſam dotis non ſolutæ non poſſe maritum domo expellere vxorem; cùm ratio adducta à Couarruuia, qua alij nituntur æquè probet maritum teneri ad traductionem, ſicut probat teneri ad non expulſionem. Probatur igitur hæc ſententia eadem ratione, & confirmatione ſuprà *num.*28. adductis, ſcilicet, quòd obligatio cohabitationis non pendet ex dote, ſed ex ipſa natura contractus matrimonij oritur. Cùm enim ex natura eiuſdem contractus matrimonij oriatur obligatio reddendi debitum vxorem ipſam regendi, & gubernandi, præſtandi ſibi mutua obſequia, & præſertim quoad prolis gubernationem, & honeſtam educationem, vt in præcedentibus oſtenſum eſt, & nemo negat: & ad hæc omnia neceſſaria ſit domeſtica cohabitatio, hinc fit, vt etiam obligatio cohabitationis ex ipſa contractus matrimonij natura oriatur, & ita maritus teneatur vxorem non ſolùm traductam non expellere, ſed etiam non traductam in propriam domum introducere; ad idque cogi poſſit, & debeat per iudicem Eccleſiaſticum etiam per cenſuras, iuxta tradita *ſuprà eodem num.*28. *fine*, & Doctores ibidem allegatos. Qui tamen iudex curare debet, vt promiſſa dos eo modo, quo poteſt, viro à promittente ſoluatur.

An vxor poſſit ab habitatione, & domo expelli, quando coniuges impediti ſunt ad petendum, & reddendum debitum coniugale.

37 Tertiò dubitare poſſet quis, cùm coniuges ad debiti exactionem, & redditionem ſunt impediti, aut ratione mutui voti caſtitatis cum pacto mutuo, ſeu renunciatione iuris proprij, aut affinitatis, vel cognationis ſpiritualis contractæ, liceat viro vxorem à ſua cura, & domo expellere, ſicut tenetur non petere debitum, nec reddere; cùm enim obligatio cohabitandi videatur oriri ex natura contractus matrimonij dependenter ab obligatione, ſeu ad obligationem debiti coniugalis; hac obligatione ceſſante, videri poteſt ceſſare & illam. Dicendum ob prædicta impedimenta vſus coniugalis neutrum ex coniugibus altero inuito quoad habitationem poſſe ſeparari, quia prædicta impedimenta ſolam copulam impediunt, non tamen mutuam obſequiorum communicationem, & cohabitationem domeſticam, & commenſalem; & *Matth.*5. & 19. Chriſtus Dominus ob ſolam fornicationis cauſam vxorem dimitti permiſit, non ſolùm quoad debitum coniugale, ſed etiam quoad cohabitationem. Ita poſt Gloſſam *in can. noſſe, verbo non fraudentur* 30.*q*.1. & plures alios, Sanchez *d. diſp.*5. *num.*19. Fagundez *in decalog. lib.*4. *d. cap.*10. *num.*22. & Caſtrus Palaus *d.*§.1.*n.*6. Et quando ambo coniuges ſunt impediti petere, & reddere debitum, quòd ante diſpenſationem non liberentur à mutua cohabitatione, & aliis obſequiis, licèt non teneantur vti eodem lecto, imò nec poſſint cum periculo incontinentiæ (quòd vtplurimum contingit) tradidi etiam *ſuprà cap.*3.*n.*101. & notant locis citatis iidem Sanchez & Fagundez poſt Turrecrematam *in can. quòd Deo*, 33.*q*.3.*n*.2. vbi dicit ob votum continentiæ mutuo conſenſu emiſſum eximi coniuges à redditione debiti, non tamen ab aliis obligationibus matrimonij; & ſic teneri cohabitare ſimul.

SVMMARIVM

§. II.

Vxor regulariter tenetur ſequi virum domicilium mutantem, quocunque vadat, idque ſub mortali, n. 38. & 39.

Nec poteſt contrarium conſuetudine induci. n.40.

Non tenetur, quando nequit ſine graui detrimento corporali, vel periculo animæ. n.41.

An vt vxor teneatur ſequi, exigatur mutationem domicily à viro fieri ex iuſta cauſa, vel fieri poſſit ad libitum, num.42.

Vir tenetur ſequi vxorem ex neceſſitate, & iuſta cauſa domicilium mutantem, aliòve migrantem, & quæ differentia ſit inter maritum, & vxorem. num.43.

Si maritus nolit mutare domicilium, neque vagari, ſed tantùm aliquò ſe transferre ad tempus, an vxor debeat illum ſequi. num.44.

Quid quando vir ob delictum fugit, vel exulat, vel in carcere detinetur, an vxor illum ſequi debeat. Negatiua n.45.

Affirmatiua num.46.

An teneatur ſequi virum per orbem, & hinc indè vagabundum. n 48. ad 52. *vbi diſtinguitur quando vxor ab initio contractus nouit virum eſſe vagabundum, & quando non nouit: in iſto caſu in dubio præſumitur potius ſcientia, quam ignorantia.* num.53.

Sponſa per verba de futuro non tenetur ſequi ſponſum ſuum, quocumque vadat, & ſi mutet domicilium, eſt ſufficiens cauſa diſſoluendi ſponſalia. num.54.

Vxor ſortitur domicilium, & forum mariti. num.55.

§. II.

Secluſo pacto vt maritus teneatur habitare in certo loco, an, & quando vxor teneatur ſequi virum aliò proficiſcentem.

DIxi, *ſecluſo pacto*, &c. nam de hoc pacto an, & qua ratione obliget, explicatur §. *ſequenti.*

Certum eſt, quod regulariter loquendo tenetur ſequi virum domicilium mutantem, quocumque vadat; 38
conſtat ex can. *vnaquæque*, 13.*q*.2. vbi expreſsè dicitur: *vnaquæque mulier ſequatur virum ſuum, ſiue in vita, ſiue in morte*; & tradunt ibidem ſcribentes, & ſcribentes *in cap.*1. *de coniug. leproſorum*, & cæteri Doctores Legiſtæ, Canoniſtæ, Theologi, & Summiſtæ *v. vxor*, Petrus Barboſa *in l. maritum*, *numero* 55. *fine ff. ſol.*

ff.ſoluto matrimonio, M.Aotonius Cueeos *lib.3.inſtitut.maior.titul.*1 r.*n.*148.Rota *deciſ.*278.*n.*11.*part.*4. *diuerſorum.* Nauarrus *in man. cap.*14. *n.*2. & ex Doctoribus *ſuprà,num.*1.*relatis*,Couatruuias *d.capite* 7. *initio num.*5. Gutierez *dict.cap.*23.*num.*1. Fatinacius *d.quæſt.*143. *n.*257. Sanchez *lib.*1.*d.diſp.*41.*num.*1. Fagundez *d.lib.*4.*cap.*12.*num.*7.Layman *lib.*5.*part.*3. *cap.*2.*num.*4 Reginaldus *d.lib.*1 1.*num.*310. Rebellus, Bonacina, Villalobos, Aucrſa *locis dict. num.* 1. *citatis*, & alij Canoniſtæ,& Summiſtæ, quos referunt Farinacius, & Sanchez. Ratio deducitur ex traditis §.præcedenti, & cap.1.ſcilicet, quia tenentur ad debiti redditionem, & ad mutua obſequia ſibi præſtanda, quæ præſtare ſibi nequeunt niſi ſimul habitent, & quia vir eſt caput mulieris,Gen.3.*Epheſ.& 1. ad Corinth.* 11. & ideo vxor eſt ſubiecta marito, vt Petrus Barboſa, & Rota *locis citatis*, & Sanchez *libro 9.diſp.*4.& 5.hinc infertur vxorem in hac cohabitatione teneri ſequi maritum.

9 Cum autem hæc materia ſit grauiſſima, vt per ſe patet, vxor tenetur ad hoc ſub peccato mortali, vt *locis citatis* Nauarrus,Sanchez, Gutierez,Fagundez, & alij ab iiſdem *citati*, Farinacius *dicta quæſtione* 14,. *numero* 265. & colligitur ex aliis recentioribus.

40 Et cum hæc obligatio ſimul habitandi ſit de iure naturali & diuino, vt probatum eſt, ſequitur, conſuetudinem, quod vxor non ſequatur virum ſuum quocunque vadat, domicilij cauſa, non valere, neque prodeſſe.Gloſſa *in capite* 1. *verbo de conſuetudine, in fine, de coniug. leproſ.* Paoormitanus *ibidem numero* 2.*notab.*3. Farinacius *d.q.*143.*num.*266. Gutierez, Sanchez, & Fagundez *locis citatis.*

41 Limitatur tamen præfata doctrina, ſeu regula generalis, vt vxor non teneatur ſequi virum ſuum volentem mutare domicilium, quando illum ſequendo exponeretur morali periculo vitæ, vel alterius grauis detrimenti corporalis, vel animæ, ſcilicet peccandi mortaliter, vel amittendi fidem; vt ſi vir vellet vxorem trahere ad peccandum, vel ad hæreticos proficiſci, vt ibi viuat. Conſtat ex traditis *ſuprà numero* 15.16.& 17.& tradunt Nauarrus *loco citato, & lib.*5.*conſil.in vtraque edit.conſil.*2.*numero* 4.*de diuortio* (vbi ait vxorem timentem probabiliter fore, vt necetur à viro extra territorium, non teneri ſequi virum.) Farinacius *dict.quæſt.*143.*numer.*168.Gutierez *dict.cap.*23. *numero* 5.Sanchez *dict.diſput.*41.*numero* 4. & Fugundez *dict. capite* 12.*n.*14.15.& 16. Vbi propterea notat, quod ſi Mercator Anglus coniugatus cum Luſitana velit vxorem in Angliam deferre, non teneretur illa illum ſequi ob periculum fidei amittendæ. Et prædicta communiter approbantur: de nonnullis dobitatur.

Si maritus velit mutare domicilium abſque cauſa, an vxor teneatur illum ſequi.

42 Et primò an vxor virum mutantem domicilium teneatur ſequi, ſiue mutet ex iuſta cauſa, ſiue ex iniuſta, & ſiue ex neceſſitate, ſiue ſine neceſſitate. Et Alexander de Næuo *in cap.*1. *n.*7.*in princ.verſic. ceſſante autem neceſſitate, qui matrim.accuſ.poſſ* ſentire videtor vxorem non teneri ſequi virum, niſi ex neceſſaria, aut iuſta cauſa mutantem domicilium, quod durum ſit obligari ad id ſine cauſa iuſta mutationis. Contrarium tamen,& teneri ſequi virom, licet nulla detur iuſta cauſa mutandi, ſed arbitratu tantum ſuo vir mutet, & modò non faciat ex turpi, aut inhoneſta cauſa, tenent communiter Doctores.Bellamera, Archidiaconos, Turrecremata *in can. ſi quis neceſſitate* 34. *quæſtione* 2. Panormitanus *in capit. de illis,num.*4.*de ſponſalib.*Gloſſa,Innocentius,Hoſtienſis,Butrius,Ancharanus *in cap.*1.*de coniug.leproſ.*Sylueſter, Angelus, Tabiena *verbo vxor*.Farinacius *dict. quæſt.*143.*num.*258. Gutierez *d.cap.*23.*n.*3.Sanchez *d.diſp.*41. *num.*5. & Fagundez *d.cap.*12.*n.*17. & alij apud eoſdem Sanchez, & Fagundez. Probatur ex traditis ſuprà *num.*8.& *num.*38. ſcilicet, quia vir eſt caput,ipſiuſque eſt gubernare,& conſequenter etiam eligere domicilium, non autem vxoris, quæ gubernationi viri ſubeſt; ac proinde quomodocunque vir eligat aliud domicilium, modò non ob turpem, & inhoneſtam cauſam, vxor maritum ſequi debet.

Quare licet etiam vir teneatur ſequi vxorem ex iuſta, & neceſſaria cauſa deſerentem domicilium,& in aliud migrantem, quia quoad debiti redditionem & mutua obſequia ſunt pares, vt poſt alios Farinacius *d.q.*143.*n.*260.Sanchez *d.diſp.*41.*d.n.*5.& *n.*14. Gutierez *d.cap.*23.*n.*13.& 14.Fagundez *d.c.*12.*n.*18. Layman, & Aucrſa *locis ſuprà citatis.*Non tamen tenetur ſequi, ſi abſque iuſta cauſa, & viri licentia receſſerit, vt iidem Doctores; Henricus Boie. & Alexander de Neuo *in cap.de illis,de ſponſal.*Gloſſa, Hoſtienſis,Innocentius, Ancharaous *in cap.*1.*de coniug. leproſ.* quia quoad cohabitationem non ſunt pares. Nam cùm vir ſit caput, poteſt quidem ipſe ſuo arbitratu eligere, & mutare domicilium, non autem vxor,quæ quoad gubernationem, & regimen eſt eidem viro ſubiecta,atque adeo niſi ex parte ipſius adſit iuſta cauſa mutandi domicilio,vel niſi à domicilio recedat de viri licentia,vir non tenetur eam ſequi. 43

Vxor an teneatur ſequi virum aliquò ſe transferentem tantum ad tempus ſine mutatione domicilij.

Secundò dubitatur, an vxor teneatur ſequi virum recedentem non animo mutandi domicilium, ſed redeundi abſque vagatione de loco in locum. Angelus,Sylueſter,Roſella,Armilla,Tabiena *verbo vxor*,& nonnulli alij à Sanchez *d.diſp.*41.*relati*, abſolutè,& indiſtinctè aſſerunt in hoc caſu vxorem non teneri ſequi maritum. Sed dicendum,ſi maritus aliò proficiſcatur non permanſurus ibi per longum tempus, & peregrinatio eſt longa, non teneri vxorem eum ſequi,iuxta tradita *ſuprà,n.*10.& Doctores *ibidem citatos*, & tradunt Doctores *mox citandi*: ſi verò abſentia ſit futura longa, ſeu per longum tempus ſit ibi moraturus, teneri eum ſequi, ſi abſque graui detrimento ſalutis poteſt, ſi maritus proficiſcatur, & moretur ex iuſta cauſa aliqua (de qua ſuprà *num.*6.) ſecus vero ſi abſque iuſta, aut neceſſaria cauſa aliò ſe transferat.Ita quod hæc eſt differentia quãdo maritus mutat domicilium, & dum transfert ſe ad longum tempus ſtatim rediturus eo tempore elapſo,vt in primo caſu nulla requiratur cauſa,iuxta tradita *n.*42.in ſecundo autem caſu iuſta cauſa ſit neceſſaria, cum non deceat vxorem abſque vlla cauſa debere ſuſcipere laborem itineris longi tum eundo, tum redeundo. Ita Henricus Bioe. Alexander de Neuo, & Panormitanus *in cap. de illis,de ſponſalibus*,à Farinacio *dicta quæſtione* 143.*num.*282.& Sanchez *dicta diſputatione* 41 *num.*10.*relati*, & iidem Farinacius,& Sanchez *iiſdem locis.* 44

An teneatur vxor ſequi maritum ob delictum aliò fugientem, vel bannitum, ſeu exulantem, vel coniectum in carcerem.

Tertiò dubitatur, an vxor teneatur ſequi virum extra ciuitatem, & territorium fugientem ex cauſa delicti, ſcilicet quia fecit homicidium, vel 45

Q aliud

aliud graue delictum, & timens carcerari, & puniri proficiſcitur aliò; & ſimiliter virum bannitum, vel qui ob delictum à iudice miſſus eſt in exilium. Multorum ſententia eſt, non teneri eum ſequi. Ita nonnulli antiquiores relati à Gloſſa *in cap. ſi quis neceſſitate, v. cum ſequi, 34. quaeſt. 2. ibidem* Bellamera, & Archidiaconus, Ancharanus *in cap. 1. num. 4. qui matr. accuſ. poſſ.* Ioannes Lopez *in cap. per veſtras, §. 9. numero 13. de donat. int. vir. & vx.* & plures alij Iuriſperiti à Sanchez *dict. diſput. num. 11.* & Gutierez *dict. cap. 13. num. 21. relati*, & ex Theologis Henriquez *lib. 11. cap. 10. n. 4. lit. I.* in textu & Gloſſa. Probatur primò per textum in d. can. *ſi quis neceſſitate*, vbi dicitur: *Si iſto caſu mariti in alium Ducatum, ſeu Prouinciam fugientis vxor non vult ſequi virum ſuum, innupta permaneat.* Praeterea vxor innocens non debet pati incommodum culpae viri, & ob alienum delictum puniri, & idem de viro carcerato ſua culpa ait loco citato Lopez.

46 Contrarium, & vxorem in praedictis caſibus teneri ſequi virum, ſi ſine magno incōmodo ſuo poſſit, affirmarunt alij etiam à praefata Gloſſa *n. v. cum ſequi*, qui dixerunt textū in d. can. *ſi quis neceſſitate*, & in *c. 1. de coniug. lepr.* fuiſſe correctos in can. *vnaquaque*, 13. *q.* 2. Henricus Boic. *in cap. de illis, de ſponſal. ibidem* Alexander de Naeuo, *& in cap. 1. qui matr. accuſ. poſſ.* vbi etiam Hoſtienſis, Panormitanus, Ioannes Andreas, Melchior Kling. *in lib. ſecundum Decret. in cap. quoniam frequenter, §. Porrò*, n. 3. *vt lite non conteſt.* Hypolitus Riminald. *conſil. matr.* 81 n. 23 & alij Iuriſperiti, quos referunt, & ſequuntur Gutierez *d. n.* 11. & Sanchez *d. diſp. 41. n. 21.* ita etiam Layman *lib. 5. p. 3. cap. 2. n. 4.* Reginaldus *lib.* 31. n. 310. & Auerſa *loco ſupra, n. 1. cit.* Probatur, vxor debet ſequi viri infortunium, vt dicitur *l. ſi eum dotem, § ſi maritus, ff. ſolut. matr.* ibi: *Quid enim tam humanum eſt, quam fortuitis caſibus mulieris maritum, vel vxorem viri participem eſſe?* Quare hoc non eſt puniri vxorem pro viri delicto, ſed infortunium accidit viro, eidemque poena imponitur; ſed quia vxor iure diuino tenetur ſequi maritum ex cauſa neceſſaria, & ineuitabili aliò migrantem, per accidens infortunium patitur, non tamen per modum poenae, cum ſit innocens, ſed tanquam onus ad quod ferendum tenetur lege matrimonij. Quemadmodum ſeruus idem exilij infortunium patitur dominum exulantem comitans, non per modum poenae, ſed quia iure ſeruitutis tenetur dominum ſequi. Haec ſententia theoricè eſt probabilior, & ſecundùm eandem idem dicendum de vxore ob delictum, quod non ſit adulterium, carceris euitandi aliò migrante, vel in exilium miſſa, ſcilicet virum eam ſequi teneri ſecluſo magno incommodo, cum vir, & vxor quoad obligationem cohabitandi & mutua obſequia matrimonialia ſint pares, & colligitur ex *d. §. ſi maritus*: in praxi tamen non leuem haec ſententia patitur difficultatem, vtplurimum, cum frequentius occurrere poſſit cauſa ob quam vxor viri, & praeſertim vir vxoris praefatum infortunium ſequi non teneatur.

47 Quod autem alterum coniugem in captiuitatem ductum derelictus non teneatur ſequi, ſed illum quamprimum redimere, notatum eſt *ſuprà numero* 25.

Vxor an, & quando teneatur ſequi maritum per orbem vagabundum.

48 Quartò dubitatur, an vxor teneatur ſequi virum vagabundum, ſcilicet qui non velit habere certum domicilium, ſed hinc indè, & de loco ad locum vagari. Et vxorem non teneri ſequi virum vagabundum, aſſeruit abſolute, & indiſtinctè Hugo relatus à Gloſſa *in can. vnaquaque, 13. quaeſt. 2.* Verùm Doctores communiter ad dubium reſpondent cum multiplici diſtinctione.

Itaque ſi maritus tempore contractus matrimonij 49
non habebat conſuetudinem vagandi, ſed effectus eſt vagabundus poſt contractum, vel ſi erat ſolitus vagari, tunc vxor ignorauit, ſi vagatio ſit magna, & fieri à muliere non poſſit, niſi cum graui incommodo, vxor non tenetur ſequi virum ita vagabundum. Ita communiter Iuriſperiti, Gloſſa *in d. can. vnaquaque v. ſequatur*, ibi, *Credo quod ſi ſciret*, 13. *q.* 2. Melchior Kling. *loco ſuprà allegato*, Couarruuias *de ſponſal. p. 6. c. 7. n. 5.* M. Antonius Cuccus *lib. 5. inſtit. maior. tit. 11.* n. 149. Menochius *de arbitr. caſu 469. n. 7.* Farinacius *d. q.* 143. n. 272. *&* 273. alij Iuriſperiti innumeri ab iis, & à Sanchez *dict. diſp. 41. num. 6.* & Gutierez *d. cap. 13. n. 6. relati*, idem Sanchez & Gutierez *locis citatis.* Fagundez *d. lib. 3. cap. 12. n. 19.* Reginaldus *lib.* 31. *n.* 211. Villalobos *p. 1. tract. 13. diff. 41. n. 4* Auerſa *de matr. quaeſt. 22. ſect. 3. verſic. Quinto ſi vir velit*, alij recentiores *ſupra num. 1. citati*, & alij Theologi, & Summiſtae à Sanchez & Fagundez *relati.* Grauiſſimum onus enim eſſet, vxorem nihil tale expectantem cogere cum notabili incommodo ad vagandum; quod etiam foeminam maximè dedecet. Quare potius tenetur ipſe vir à tali vagatione deſiſtere, ne vxorem deſerat, & in aliquo certo loco cum ea cohabitare. Limitatur tamen haec communis doctrina à Couarruuia, & Cuccn, ut non procedat quando maritus non temerariè, ſed ex iuſta aliqua cauſa vagaretur. Limitationem tamen reprobant Sanchez *n.* 8. & Gutierez pariter *n.* 8. quia adhuc eſſet grauiſſimū onus cogere mulierem ad continuò vagandum; idque confirmatur ex traditis *ſuprà, n.* 10. vbi probatum eſt vxorem non teneri ſequi virum peregrinantem in ſubſidium Terrae ſanctae, cum tamen haec peregrinatio ſuſcipiatur ex honeſtiſſima cauſa.

Quod ſi abſque notabili incommodo, ſed facile, 50
& abſque periculo animae poſſet ſequi maritum ſic vagantem, tunc eam teneri illum ſequi, tradunt Farinac. *d. q.* 143. n. 175. Sanch. *d. diſp.* 41 *n.* 7. Gutierez *d. c. 23. n. 7.* Baldus, Tiraquellus, & Perez *ab iiſdem relati*, & Reginaldus *loco citato.* Ex vna enim parte viget lex matrimonij praeſcribens mutuam coniugum habitationem, qua euitantur multa adulterij pericula, & ex altera facilitas, & commoditas ſequendi virum; ac proinde nihil eſſe videtur, quod iure efficere debeat, vt ipſum non ſequatur.

Hinc etiamſi vagatio, ſeu peregrinatio eſſet mo- 51
dica, & breuis, atque ita leuis incommodi, in iſto caſu vxorem teneri ſequi maritum, docent Tiraquellus *ad leg. connub. l. 2. numero* 37. Bartolus, Angelus, Aretinus, Corſetus à Menochio *dict. caſu* 469. *num. 5. relati*, idem Menochius *ibidem*, Farinacius *dict. q.* 143. *num.* 283. & Sanchez alios allegans *d. diſp.* 41. *num. 8. fine.*

Si verò maritus erat ſolitus vagari tempore, quo 52
vxor nupſit, & id ipſa ſciuit, concludunt Doctores vxorem teneri ſequi virum ſic vagabundum vagari ſolitum, ob eam rationem, quod ipſa vxor ſcienter contrahens cum vagabundo, mores eius videtur approbare, & ad hoc onus ſe obligare. Ita Gloſſa *n. 40. citata*, Bartholus, Baldus, Alterius, Angelus, Aretinus, Corſetus, Panormitanus, Alexander de Naeuo, Cardinalis, & alij Iuriſperiti, quos Menochius *d. caſu* 464. *num.* 4. Farinacius *dict. q.* 143. *num.* 269. *&* 272. Gutierez, Sanchez *loco ſuprà d. num.* 149 *relati* latè referunt. Tiraquellus *loco num. praecedenti allegato.* Melchior Kling & Menochius *dict. n.* 4. Couarruuias, Cucchus, Farinacius, Gutierez, Sanchez, Fagundez, Villalobos, Reginaldus, Auerſa *locis eodem n. 49. allegatis.* Intelligitur autem ſi ex modo vagandi nullum ſequeretur peccatum, ſeu peccandi periculum, quia tunc

non

non teneretur vxor maritum ſic vagantem ſequi, iuxta tradita ſuprà *num.* 41. Et tradunt etiam in terminis Sanchez *d.diſp.*49.*n.*9.alios allegans, & Faguodez *loco citato*: Et ita non teneretor vxor ſequi maritum volentem vagari ex turpi, & inhoneſta cauſa. Declaratur etiam à Gloſſa in canone, *ſi quis neceſſitate*, 34. *quæſtione ſecunda*, & ab aliis à Sanchez *dict. num.* 9. relatis, vt procedat ſi maritus velit vagari ex cauſa honeſta; quaſi velint, vt ſecus ſit, ſi velit temerè, & ſine iuſta cauſa vagari. Sed Couarruuias, & Cuccus *locis citatis*, Sanchez *d. n.*9. Gutierez *d. c.*25. *n.* 10. & alij relati à Sanchez volunt vxorem, quæ nouit ab initio matrimonij conſuetudinem mariti vagandi, teneri illum ſequi, etiamſi temerè, & abſque iuſta cauſa vagetur, dummodo non ex turpi, & inhoneſta cauſa. Et ita Gloſſam illam ibi, *ex honeſta cauſa*, intelligunt Sanchez, & Gutierez, ſcilicet *non ex turpi, & inhoneſta cauſa.*

53 Vtrum autem in dubio potius præſumenda ſit ſcientia, quàm ignorantia talis conſuetudinis mariti ab initio contractus matrimonij, Farinacius *dict. quæſt.* 143. *num.* 274. dicit videri præſumendam potius ſcientiam, quàm ignorantiam. Per regulam, quod vnuſquiſque præſumitur ſcire conſuetudinem illius, eum quo contrahit; & præſertim in matrimonio, in quo exactior ſit inquiſitio à contrahere volentibus, quàm in aliis contractibus, & hoc idem notat Auguſtinus Barboſa *collectan. ad cap. de illis, numero* 4. *fine, de ſponſalibus.*

Sponſa per verba de futuro non tenetur ſequi ſponſum quocumque vadat.

54 Si quis quærat, an etiam ſponſa per verba de futuro teneatur ſequi ſponſum ſuum, quocunque vadat, & vagantem? Reſpondetur negatiuè. Conſtat ex cap. *de illis, de ſponſalibus*, & docent in Gloſſa *ibidem, verbo Transferentes*, & cæteri ſcribentes *in d. cap. de illis.* Butrius, Panormitanus, Hoſtienſis, Henricus, & Alexander de Næuo, Tiraquellus *de iure mariti.* Gloſſa 2. *numero* 24. Farinacius *dicta queſtione* 143. *numero* 267. & Sanchez *d. libro* 1. *de matrimon. diſput.* 54. *numero* 14. vbi propterea ait hinc inferri, ſi poſt ſponſalia contracta nouit ſponſa velle ſponſum mutare domicilium, ſe in alium locum transferendo, non teneri cum ipſo contrahere, ſed eſſe ſufficientem (vt ex d. c. de illis, colligitur) cauſam diſſoluendi ſponſalia; cum ſit notabilis mutatio, nec ante præcognita. Neque ſponſa tanto vinculo ſit adſtricta, vt teneatur ſponſum ſequi, ſicut vxor virum.

Vxor ſortitur domicilium mariti.

55 Ex traditis huc vſque, per quæ conſtat vxorem, quoad habitationem, ſecluſo alio pacto, eſſe marito tanquam capiti ſubiectam, ſequitur, vt mariti domicilium ſortiatur, *l. cum quadam, ff. de iuriſd. omn. iudic. l. fin. §. item reſcripſerunt; Digeſt. ad municip.* & alia iura, & Doctores allegantes, Tiraquellus *ad l. connub. l.* 1. *num.* 28. Couarruuias *de ſponſ. part.* 2. *cap.* 7. *initio numeri* 6. & M. Antonius Cucchus *libro* 5. *inſtitut. maior. titul.* 11. *numero* 155. Franciſcus Molinus *de ritu nupt. libro* 1. *comm.* 23. *numero* 44. Salengerius *reſolut. canon. lib.* 1. *cap.* 120. *numero* 11. & 12. & eſſe communem opinionem teſtantur Couarruuias, & Cucchus. Quare vxor non tenetur reſpondere in loco priſtino, ſed in loco domicilij mariti. Tiraquellus poſt alios ibidem. Et quoad dotem acceptam reſtituendam maritus non eſt conueniendus in loco contractus (ſicut contingit in cæteris contractibus, niſi aliò ſit ſolutio deſtinata, vt latè Couarruuias *dicto numero* 6.) ſed eo, vbi domicilium proprium habebit, *l. exigere, Digeſt. de iure dotium.* Couarruuias, & Cucchus *locis citatis*, alios allegantes. Quod idem Couarruuias ait dicendum reſpectu deciſionis litis, quæ ſuper dote, cæteriſque matrimonio connexis contigerit; vt ſit conſideranda conſuetudo, aut lex illius loci, in quo maritus tempore contractus matrimonij domicilium habebat, etiamſi matrimonium contractum fuerit in domicilio vxoris. Quare ſi diuerſæ ſint ſtatutæ leges, aut inductæ conſuetudines, quoad diuiſiones rerum matrimonio conſtante acquiſitarum, vel circa alia in loco, vbi maritus domicilium habet, à legibus domicilij vxoris; ſeruandas eſſe leges domicilij mariti, non domicilij vxoris, tradit idem Couarruuias *n.* 7. Addens non referre quod maritus mutet domicilium, atque moriatur in loco mutato; adhuc enim ait habere locum præfatam communem opinionem. Et Salengerius *d. n.* 12. notat iuxta eandem communem Doctorum, quod ſi vxor litiget cum marito, etiamſi ab illo conueniatur, conuenienda eſt coram iudice ſui mariti, & in eius domicilio: Quod addit ampliari, vt procedat, etiamſi vir, & vxor ſimul non cohabitaſſent. Eam tamen communem opinionem iidem Couarruuias, & Cucchus poſt alios dicunt non habere locum, quando matrimonium contrahitur eo animo, vel pacto, vt maritus in loco domicilij vxoris habitaret; nam ſi maritus animo gerebat, vel promiſit cum vxore cohabitare eodem loco, leges illius loci erunt attendendæ, & non leges domicilij mariti. De quo pactum ſit.

SVMMARIVM.

§. III.

Pactum de commorando in aliquo certo loco in perpetuum an valeat. Negatiua, numero 56. *quæ limitatur, vbi ſit fauore Eccleſiæ, & loci pij, num.* 58. *Affirmatiua, n.* 59. *&* 60.

An poſſit quis obligari ad factum preciſè præſtandum, ita quod non ſufficiat ſoluere intereſſe, n. 61.

Valet pactum, quod vir perpetuò habitet in ciuitate, ſeu domicilio vxoris, n. 62.

Intelligitur non ſuperueniente noua, & graui cauſa recedendi, & mutandi domicilium; ſecus ſuperueniente noua cauſa mutandi. Et quæ ſit iſta cauſa, ibidem.

Si maritus ſine iuſta cauſa pactum non obſeruet, vxor non tenetur eum ſequi, numero 6. *& ſi pœna aliqua fuit pacto adiuncta, poteſt cogi illam ſoluere. ibid.*

Poteſt etiam iudicis ope compelli, vt in loco promiſſo commoretur, num. 64.

Conditio maioratibus adiecta, vt ſucceſſor teneatur in certo oppido habitare, valet. n. 65.

Valet pactum de commorando in aliquo loco pro determinato tempore, n. 66.

Pactum de commorando perpetuò in aliquo oppido non continet ſeruitutem, ſed ſolùm aliquantulum reſtringit libertatem, n. 60. *&* 66.

Quid de pacto quo quis locat ſuas opera in perpetuum, vel ſe obligat carceri, n. 56. *&* 66.

Quid de pacto habitandi in certo loco à teſtatore adiecto, n. 56. 67. *&* 68.

Intellectus ad l. Titio centum, §. Titio centum 2. *ff. de condit. & demonſtrat. n.* 56. *&* 67.

Pactum in remiſſionibus iniuriarum appoſitum, ne offenſor, vel occiſor ingrediatur aliquam ciuitatem, valet, num. 69.

Illa priuatio Ciuitatis non eſt propriè pœna, neque exilium; & ex talis pacti violatione non incurritur

pœna criminalis, ſeu corporalis, ſed tantum ciuilis, & pecuniaria, ibidem.

Pœnæ corporales ſolùm per iudicem imponuntur, ciuiles autem, & pecuniariæ ex priuatorum conuentione imponi poſſunt, ibidem.

Pactum illud non ingrediendi in ciuitatem an apponi poſſit à Procuratore habente mandatum ad conſtituendam pacem cum offenſo, etiamſi non fuerit expreſſum in mandato, num. 17.

§. III.

Vtrum ſi ab initio matrimonij vxor cum viro pactum inierit habitandi in certo loco, vt ab eo non poſſet traduci ad alia loca, nec extrahi à ſua patria, ſeu ciuitate, valeat hoc pactum, teneaturque vir illud in vtroque foro ſeruare, ita vt ſi idem vir voluerit mutare domicilium, vxor non teneatur eum ſequi, ſed imo vir conſtringi ad habitandum in loco, ſeu domicilio vxoris conuento poſſit.

56 PActum permanendi in perpetuum in aliquo loco ſeu aliqua ciuitate, non valere, neque obligare ad perpetuam habitationem ibidem, eſſe communem Doctorum ſententiam tradit Couarruuias ita ſentiens *de ſponſal. p. 2. cap. 7. verſic. verum*, vbi allegat in ſpecie Romanum *ſingul. 635.* Gloſſam *in l. 3. ff. de vſufruct. & in l. antiquitas, Cod. eodem.* Salicetum *ibidem*: ita ſentiunt Dynus, Bartolus, Baldus, Albericus *in l. Titio centum 2. de condit. & demonſt.* Palacius Rubius *in rubr. de donat. int. vir. & vxor.* Capycius *deciſ.* 135. Gaillus *lib 2. de pace, cap. 2. n. 20.* & alij *relati* à Baſilio Pontio *de matr. lib. 12. cap. 20. n. 2.* Et in terminis de pacto, quod maritus teneatur habitare cum vxore in certo loco, quod non valeat, tradunt Couarruuias *loco citato*, Alexander de Næuo, Antonius Gomez, Salzedo, Azenedo à Sanchez *lib. 1. de matrim. diſp. 40. num. 1. relati*, & ex Theologis Lopez *1. p. inſtruct. de matrim. cap. 54. fine.* Dicunt tamen Salicetus, Couarruuias, & Salzedo, quod licet hoc pactum non valeat quantum ad obligationem præciſè habitandi in loco certo, valet tamen quoad hoc, vt teneatur alteri ad id, quod intereſt, ſi non habitauerit.

Fundatur hæc ſententia, quod obligatio perpetui domicilij in certo loco, vel ciuitate, vtpote libertati inimica, eſt quædam ſpecies ſeruitutis; in ſeruitutem enim redacti videntur quibus non datur facultas recedendi, *l. 2. Digeſtis de lib. hom. exhib. l. ab hoſtibus, Digeſtis de captiu. & poſtlim. reuerſ.* Siquidem qui liber eſt, poteſt ire quò vult, *l. penultima, Cod. de operis libertorum.* Pacta autem per quæ libertas infringitur, & ſeruitus inducitur, reprobantur, primò *d. l. Titio centum, 70. §. Titio centum 2. ff. de condit. & demonſtrat.* vbi de ea cauſa deciditur, non valere conditionem legato adiectam, quod legatarius perpetuò commoraretur in certo loco, quia continet quandam ſeruitutem. Verba legis ſunt: *Titio centum relicta ſunt, ita vt à monumento meo non recedat, vel vt in illa Ciuitate domicilium habeat, poteſt dici non eſſe locum cautioni, per quam ius libertatis infringitur.* Secundò *l. nec ſi volunt, & l. interrogatam, Cod. de liberali cauſa*, vbi habetur, neminem poſſe ſe efficere ſeruum, vel ancillam, ſibique libertatem adimere, & hominem liberum ad ſeruitutem non poſſe ſe obligare probat Gaillus *numero 22. per textum in l. ob æs alienum, Digeſtis de conditionib. & demonſtration.* & quod liber homo non poſſit vendi, probat idem Gaillus *numero 18 per textum in l. liberi, Digeſtis de contrahenda emptione, & in l. liber homo, Digeſtis de verbor. obligat.* & huius rationem affert *dicto numero 22.* quòd ſeruitus morti æquipararetur, *l. intercidit, ff. de condition. & demonſtrationib.* Confirmatur, quia non valet operarum locatio in perpetuum, ne ſit inutilis libertas, argumento text. *in l. 3. §. ne tamen, & l. antiquitas, Cod. eodem*, vbi dicitur, non debere dari perpetuitatem abſque vſufructu in perpetuum, ne proprietas ſit inutilis. Similiter non valet, quod ſe quis vinculis, & carceri obligaret, Gaillus *dicto capite 2. numero 21.* alios allegans & probans per textum *in authent. imò à dotis debitore, Codic. de act. & obligat.* Addens rationem, quia carcer eſt ſpecies ſeruitutis, & mala habitatio, *l. 2. Digeſt. de liber. hom. exhib.* Prædictum autem pactum commorandi in certo loco eſt quidam carcer.

Præterea tertiò probatur, quod illud pactum non obliget præciſè ad habitationem; quia factum præciſè non obligat, & qui factum promiſit, ſoluendo quod intereſt, liberatur, *l. in ſtipulationibus 54. Digeſt. de verborum oblig.* Ergo qui promiſit conueniri in aliquo loco, liberabitur ſoluendo intereſſe, nec poteſt præciſè ad habitandum obligari. 57

Addit tamen Gaillus *poſt Romanum ſingul. 39.* tale pactum valere fauore Eccleſiæ, putà ſi quis ſe ad perpetuum Eccleſiæ, vel pij loci ſeruitium obliget, eo quod ſeruire Deo non ſit ſeruitus, ſed potius libertas. 58

Dicendum, pactum habitandi in certo loco, aut aliqua ciuitate, tam in vniuerſum appoſitum in quouis contractu, quàm initum inter coniuges ab initio matrimonij, vt maritus habitet in ciuitate, vel oppido vxoris, eſſe validum, & obligare præciſè ad commorandum in illo loco. Ita magis communiter Doctores Iuriſperiti, & Theologi. Gothofredus *in d. l. Titio centum*, Alexander *ibidem, in additionibus ad Bartolum.* Panormitanus *in cap. 1. qui matrimon. accuſ. poſſ. & ibidem* Ioannes Andreas, Præpoſitus, Anchatanus, Butrius, & Alexander de Næuo, Cardinalis Zabarella *in cap. 1. titulo eodem.* Henricus *in cap. de illis, de ſponſalibus.* Virginius Sfortius *de iure nouo vrbis condendæ, libro 3. capite 7. numero 20.* Nauarrus *in man. capite 14. numero 13.* Antonius Cucchus *inſtitut. maior. lib. 5. titul. 11. numero 150.* Gutierez *de matrimon. capite 23.* Farinacius *dict. quæſtione 143. numero 148.* & innumeri alij Iuriſperiti *à Virginio Sfortio*, & à Sanchez *libro 1. de matrimonio, diſputatione 40. numero 2. fine relati.* Ex Theologis idem Sanchez *ibidem*, Fagundez *lib. 4. in decalog. cap. 12. numero 8.* Baſilius Pontius *de matrimon. lib. 12. cap. 2.* Martinus Perez *de matrim. diſp. 7. ſectione 3.* Villalobos *part. 1. tractat. 12. diff. 11.* Caſtrus Palaus *part. 5. tractat. 28. diſp. 1. punct. 15. §. 1.* & alij recentiores *ſuprà hoc, cap. numero 1. relati*, & ex antiquioribus Syluester, Roſella, Angelus, Tabiena, Armilla *v. vxor.* & plures alij Summiſtæ à Sanchez *relati.* Et de pacto inito inter virum, & vxorem, tenet etiam Capycius *dicta deciſione 135.* 59

Probatur primò hæc ſententia de tali pacto in vniuerſum, & in quolibet contractu; quia in contractibus poteſt quis apponere omnes conditiones, quas voluerit, modò ſint licitæ, & honeſtæ, & minimè à iure naturali, vel poſitiuo reprobatæ, *cap. rerum, de condition. appoſ. & l. 1. Cod. de pactis.* Tale eſt autem præfatum pactum morandi in certo loco: ergo præciſè eſt adimplendum. Quod tale pactum ſit licitum, nec iure naturali, aut poſitiuo humano reprobatum, probatur, quia nullibi reperitur damnatum, ſeu prohibitum, ſed imò potiùs reperitur permiſſum, vt colligitur tum *ex textu in l. cum ſcimus, Cod. de Agricolis, & cenſitis.* Vbi poteſt quis ſe efficere colonum adſcriptitium, ac ſe obligare adhærere 61

glebæ

Digitized by Google

glebæ perpetuò, & culturæ fundi inſiſtere, à qua non poteſt vllo modo recedere, *l. 2. originarios, l. ſeruos, tit. eod.* Tum ex text. *in l. cùm Decurionatus, Cod. de Decurionibus, lib.* 10. vbi habetur, quod quis poteſt ſe facere Curialem ſponte ſua: Curiales autem non poſſunt vllo modo à ſua Ciuitate diſcedere, *l. ſi quis decurio, l. Curiales, l. quidam, Cod. de Decurion. l. vnica, Cod. ſi curialis relict. ciuit. ex l. 2. ff. de Decurion.* ergo iuxta leges ciuiles valebit pactum, ſeu conditio, aut obligatio ad habitandum perpetuò in certo loco. Quod etiam magis conſtabit ex ſolutione argumentorum contrariæ ſententiæ. Neque prohibetur etiam iure naturali; quia per tale pactum quis non efficitur ſeruus, adimiturve libertas, ſed ea ſolùm aliqualiter reſtringitur, quæ tamen reſtrictio eſt talis, vt propria voluntate quis eam poſſit ſibi licitè imponere, cum poſſit facere ex iuſta cauſa, vt patet ex *d. l. cum ſcimus*, eſto fortè à diſpoſitione, in qua præter voluntatem imponitur, à iure reiiciatur, *d. l. Titio centum.* Et licet etiam ei, qui ingenuus eſt, ſe verum ſeruum efficere, *d. l. ſi nec volens*, & aliis iuribus præallegatis. Et licet fortè etiam pactum creditoris, quod ex mora ſolutionis debitor carceri mancipari poſſit, & ſimilia pacta non valent, *d. Auth. imò à debitore*; cum valdè differant à pacto habitandi in certa ciuitate, importentque longè duriorem conditionem. Etſi ex hoc pactum ſe mancipiandi carceri valere tradant alij, quos Gaillus *d. cap.* 2. refert, & aſſerit etiam Baſilius Pontius *d. cap. 20. n. 29.*

61 Quod verò etiam ad factum præcisè quis obligari poſſit, vt non ſufficiat ſoluere id, quod intereſt, ſi factum non fuerit exhibitum, contra tradita *ſuprà n. 57.* conſtat, cum talis obligatio ſit iuri naturali conformis, & legibus humanis non repugnans, ſed approbata tum iure ciuili *1. l. iuris gentium ff. de pact.* (vbi habetur, quod quando ex voluntate paciſcentium colligitur voluiſſe obligari, ſic ſeruandum eſt, cum præcisè voluiſſe cogi non ſit contra bonos mores ciuiles vel naturales) tum iure canonico, *arg. textus in cap. qualiter, de pactis. Studiosè* inquit textus *agendum eſt, vt ea, quæ promittuntur, opere compleantur.* Et ita tradunt Panormitanus *in cap. per tuas, de arbitris*, & Gutierez *de iuramento confirmatorio 1. p. cap. 38. num. 5.* pluribus comprobans; & quando paciſcentis intereſt factum præcisè impleri, ſatisfieri non poſſe ſolutione, ſed promittentem cogi poſſe, vt præcisè factum præſtet, tradit Baldus *in l. cum precibus, numero 1. Cod. de rer. permut.* Cum ergo qui vult aliquem obligare, vt in aliquo loco commoretur, præcisè ad factum velit obligare, non vult ſibi pecunia ſatisfieri, quia habitationem omni pecuniæ præfert.

61 In ſpecie autem de pacto initio matrimonij ab vxore cum viro inito habitandi in oppido, ſeu Ciuitate, aut domicilio vxoris. Probant; quia cum in aliis contractibus, dum quis rem ſuam tradit, poteſt apponere pactum non reprobatum à iure, *dict. cap. verum, & d. L. 1. Cod. de pactis*, non apparet cur etiam in contractu matrimonij, per quem quis ſeipſum tradit, non poſſit tale pactum apponere; nulla enim reperitur iuris prohibitio. Etenim *cap. Gemma mulier, de ſponſal. & l. Titia, ff. de verborum obligationibus*, ſola pœna in matrimonio coniungendo, vel diſſoluendo apponi prohibetur, quæ libertati officit; hæc autem pœna non mutandi domicilium non officit, imò perficit matrimonij libertatem, cum apponatur, vt habitatio ſit magis indiuidua inter coniuges. Et licet vxor teneatur obedire marito in alium locum ſe transferenti, quia iure naturali viro tanquam capiti ſubdita eſt, nulla tamen apparet turpitudo contra bonos mores naturales in hoc, quod ille ſe pacto obliget ad habitandum cum ea in certo loco, quia talis obligatio ex iuſta cauſa apponi poteſt, & ſolet: qualis eſſet, ſi mulier eſſet valetudinaria, & aliud cœlum ſalubrius eo, quod paciſcens eligit, non reperiatur, vel ne parentes, & conſanguineos deſerere cogatur, & procul ab eis viuere. Idem pactum etiam non adimit libertatem, ſed ſolum reſtringit, & aliquantiſper diminuit, quæ diminutio honeſtatur ex bono, quod inde vxor, imò vterque coniux accipit ex magis indiuidua ſocietate; vnde pactum videtur conforme illi *Geneſ. 2.* Propter hanc relinquet homo patrem, & adhærebit vxori ſuæ. Præterquam quod, vt notauit Alexander de Neuo loco ſuprà citato, huiuſmodi pactum non tam ponitur ad obligandum maritum, vt habitet in certo loco, quàm ne vxor cogatur dimittere ciuitatem in qua fuit nata, nutrita, & ne ſeparetur à parentibus, & conſanguineis, *l. poſſeſſioni, C. communia vtriuſque iudic.* Quæ ſeparatio eſt valdè dura, *l. liberorum, ff. de verbor. ſignific.* Aliæ confirmationes videantur apud Pontium *d. cap.* 20. Ex quibus manet probatum maritum ex vi talis pacti teneri præcisè ad habitationem, ſi vxor velit, nec poſſe ſatisfacere ſoluendo quantum intereſt, ſi non habitauerit, vt docent locis citatis Pontius, Sanchez, & Palaus: & colligitur ex aliis, excepto Gutierez *d. cap. 23. num. 16.* aſſerente cum Couarruuia ſatisfacere virum in hac ſpecie ſoluendo intereſſe: quod docuerunt etiam Gregorius Lopez, Gomez, & Azeuedo ab eodem Gutierez *relati*. Id tamen iam reprobatum eſt. Intelligitur verò hæc ſententia, dummodo non ſuperueniat noua, & grauis cauſa recedendi, & mutandi domicilium, putà quia cœli temperies minùs ſalubris eſt, & eſt impedimento ſaluti, vel generationi, aut procreationi filiorum; vel ſi in eo oppido, vel ciuitate maritus capitales inimicitias contraxit, vel alia ſimilis cauſa iuſta ſuperuenerit iudicis arbitrio cognoſcenda. Tunc enim etiamſi pactum iuramento firmatum ſit, licebit nihilominus marito recedere, & vxor tenebitur ſequi, non obſtante eo pacto etſi iurato; quod in eo caſu obligare non poteſt, quia iuramentum eſſet vinculum iniquitatis, ſeu de re illicita, ſi expreſsè fieret, vel extenderetur, vt pactum in eo caſu obligaret. Et facit, quod etiam ſocietas ex noua cauſa ſuperuenienti diſſolui poteſt ante tempus præfixum, vt colligitur *l. ſi conuenerit*, cum duplici ſequenti. *ff. pro ſocio*; & ita docent Doctores *ſuprà* pro hac ſententia relati. Henricus, Panormitanus, Syluester, Gutierez, Farinacius, Virginius, Sfortia, Sanchez, Pontius, Fagundez, & omnes alij Doctores *ibidem relati*; & alij Iuriſperiti, & Theologi, ac Summiſtæ *relati* à Virginio, & à Sanchez

Sanchez verò emergente noua cauſa, ſi maritus violet pactum, & inuita vxore à loco habitationis conuento recedat, vxor non tenetur eum ſequi, vt iidem Doctores, & alij à Sanchez *numero 6.* & Gutierez *numero 18. relati*, quia ſtante pacto lex diuina non obligat vxorem ſequi virum pactum frangentem. Imò ſi pœna aliqua pacto fuerit adiecta, idem maritus recedens, & pacti violator, cogetur illam ſoluere, nam cum pactum valeat, & pœna aliquo iure non reprobetur, ipſa quoque valebit. Vtrumque aſſerunt aliis relatis Gutierez *dict. capit.* 23. *numero* 16. & 18. Sanchez *dict. disputat.* 40. *numero* 5. & Fagundez *dict. cap.* 12. *numero* 11. & 12. 63

Quinimò ſi maritus recedat à loco illo conuento abſque noua cauſa iuſta ſuperuenienti, eum poſſe ab vxore vindicari, vel ope iudicis compelli, vt in loco promiſſo commoretur, poſt Capicium *deciſ. Neapol.* 135. Anendañum, & Latam affirmant Gutierez *dicto capite* 23. *numero* 16. & Palaus *dicto* §. 2. *numero quinto*, de qua vindicatione, & coactione ad cohabitandum *infrà* §. *ſequenti* agitur. 64

65 Ex dictis etiam infertur validam eſſe conditionem maioratibus appoſitam, vt ſucceſſor ſub pœna amiſſionis maioratus teneatur habitare in certo loco, eſt enim conditio honeſta, & licita, quia intereſt defuncti ad memoriam, & honorem ibi ſucceſſorem habitare, vbi domus & familiæ origo ſuæ eſt; aliò enim migrando facilius memoria defuncti aboletur. Ita Gutierez *d. cap.* 23. *n.* 20. Sanchez *d. diſp.* 40. *n.* 7. Fagundez *d. cap.* 1. *n.* 12. Caſtrus Palaus *d. diſp.* 1. *punct.* 15. §. 2. *n.* 11. & apud eoſdem Pelaez, & Azeuedo. Quod tamen intelligendum aiunt, niſi iuſta cauſa recedendi ſuperueniat, ſicut ſupra de vxore, & viro eſt dictum. Et eſſe iuſtam cauſam recedendi poſt D. Pelaez dicunt Sanchez, & Fagundez, ſi fœmina in maioratu ſuccedat, & alienigenæ nubat, iuſſúque viri ad ſuum domicilium pergat, dum vxor teneatur virum ſequi. Quam tamen cauſam dictus Pelaez, & Sanchez non ſine ſcrupulo admittunt, eo quod fœmina in culpa ſit alienigenæ nubendo, ſiquidem ſic nubens tacitè vult domicilium proprium deſerere, & conditionem maioratui appoſitam non exequi. Quapropter Palaus *d. n.* 11. ait quod poterit maioratu priuari, ſed mulier poteſt euitare periculum cum viro ineundo pactum, vt teneatur in loco illo cohabitare, vt videmus fieri.

Infertur quoque multò magis validum eſſe pactum de habitando in certo loco, non in perpetuum, ſed pro determinato tempore, quod contra Dynum *in d. l. Titio centum*, §. *Titio centum* 2. Bartolum *ibid.* id negantes (vt Pontius *d. c.* 20. *n.* 1. refert) admittunt etiam Doctores *relati ſuprà num.* 56. qui loquuntur ſolùm de pacto habitandi in certo loco in perpetuum, ob perpetuitatem aſſerentes continere ſpeciem ſeruitutis, & adimere libertatem. Facit etiam doctrina Baldi, Innocentij, Hoſtienſis, Butrij & aliorum Scribentium *in cap. ex reſcripto, de iureiur.* dicendo poſſe debitorem ſe obligare etiam abſque iuramento ad permanendum in aliqua ciuitate, & ad non recedendum ex illa, niſi de licentia creditoris. Facit præterea quod quis poteſt ſe dare in obſidem, & perſonam ſuam obligare ad certum locum non receſſuram donec promiſſis ſatisfecerit, vt tradit Gallus *d. c.* 2. *n.* 5. & 6. & etiam Pontius *loco citato.*

66 Ex traditis etiam ad confirmandam hanc ſententiam de valore pacti habitandi in certo loco, appoſiti in contractu matrimonij, vel etiam in aliis contractibus, facile eſt ſatisfacere argumentis contrariæ ſententiæ *ſupra num.* 56. & 57. adductis. Et primò in vniuerſum reſpondetur, per hoc pactum non induci ſeruitutem, ſed tantùm aliquantulum reſtringi libertatem, quæ reſtrictio nullibi reperitur prohibita in iure humano, nec turpitudinem continet facta ex iuſta cauſa, & ita manet ſatisfactum argumento ſecundo ſumpto *ex l. nec ſi volens*, & *l. interrogatum.* Ad confirmationem ibidem adductam reſpondetur ex dictis *num.* 60. fine, pacta præfata non eſſe eiuſdem rationis, cùm ex pacto viuendi in certo loco non ſequatur inutilem eſſe libertatem. Præterea negatur illa pacta eſſe inualida, vt tradunt etiam alij relati à Gallo *d. cap.* 2. non enim adimunt omnino libertatem, ſed ſolùm reſtringunt. Ad tertium reſpondetur aſſumptum carere veritate, vt conſtat ex traditis *ſuprà n.* 61.

67 Ad primum argumentum deſumptum ex *d. l. Titio centum*, (omiſſa reſponſione Gothofredi *loco ſuprà allegato*, quod legato, & voluntate alterius vltima non poſſit homo ingenuus obligari in perpetuum habitare in certo loco, poſſit autem pacto, & voluntate propria, & non valere argumentum ex vno in aliud) poſt Bartolum, Cumanum, Imolam, & Paulum *in d.* §. *Titio centum* 2. Alexandrum de Næuo, Ioannem Lupum, Gregorium Lopez, Acoſta, & Pelaez reſpondent Gutierez *d. cap.* 3. *n.* 15. *verſic. Probatur etiam*, Sanchez *d. diſp.* 40. *n.* 2. Pontius *d. cap.* 20. *num.* 4. & Palaus *d.* §. 2. prædictam legem intelligi, quando ea conditio non recedendi à monumento, vel in certo loco commorandi impoſita eſt vana, & inutilis, in nullius fauorem cadens. Pactum autem, de quo hîc agitur, iuxta tradita *ſuprà num.* 62. adiicitur contractui matrimonij in fauorem maximum vxoris, vel ob ſalutem tuendam ob cœli ſalubritatem, vel ne patria deſerta inter extraneos vitam agere cogatur.

Aduertunt autem iidem Gutierez *n.* 21. & Sanchez 68
n. 8. poſt Acoſtam *lib.* 2. *ſelect. interp. cap.* 19. *n.* 5. duobus modis à teſtatore poſſe legato adiici onus commorandi in certo loco; vno modo ſi teſtator leget Titio ſub conditione habitandi in certo oppido; altero modo ſi leget, dum in tali oppido habitauerit; hoſque modos eſſe valdè diuerſos; & quidem ſi leget primo modo, reiecta conditione, quæ ſeruitutis ſpeciem continet, deberi legatum, quando in nullius fauorem redundat prædicta conditio, iuxta *d. l. Titio centum*, §. *Titio centum* 2. attento intellectu *num. præcedenti* explicato. Si verò leget ſecundo modo, præfatum modum non reiici, quamuis in nullius fauorem cedat, quia non inuitatur legatarius ad ſpeciem ſeruitutis, ſed ſpe lucri, vt in certo loco habitet.

Valet pactum, quod in remiſſionibus iniuriarum apponi ſolet, ne offenſor, vel occiſor ingrediatur in aliquam Ciuitatem.

Quæret hîc aliquis, an è contrario valeat pactum, 69
ne quis poſſit in perpetuum ingredi aliquam ciuitatem, certumve oppidum. Cum enim Reipublicæ expediat Ciuitates ingenuis hominibus repleri, *l fin. Cod. de indicta viduitate toll.* videtur tale pactum eſſe contra bonum publicum, & robore carere. Id quod aſſeruere Alciatus *conſil.* 34. *n.* 3. *lib.* 5. Anchatanus *conſil.* 75. *n.* 3. & alij tacitis nominibus à Baſilio Pontio *d. c.* 10. *n.* 9. *relati.* Sed dicendum tale pactum omninò valere ex iuſta cauſa inductum; vt ſi offenſus ex cauſa adulterij cum propria vxore, vel homicidij in perſonam parentis; vel filij, vel alterius grauis iniuriæ in propriam perſonam illatæ, propter quod delictum offenſor deberet puniri ſeuerè à iudice pœna capitali, vel alia grauiſſima, faciat reo ſeu eidem offenſori remiſſionem eo pacto, ſeu conditione, vt ſemper exulet à Ciuitate, ita eamque nequeat ingredi; vt quotidie videmus in ſimilibus remiſſionibus fieri, iudicibus fori externi tale pactum approbantibus. Et ita docet Gamma *deciſ.* 63. Pontius *loco cit.* Martinus Perez *de matr. diſp.* 7. *ſect.* 3. & Palaos *d. p.* 5. *tract.* 28. *diſp.* 1. *p.* 15. §. 2. Nihil enim tale pactum continet contra bonos mores naturales, aut ciuiles, eſt de re, quam quis facere poteſt, vt eſt mutare domicilium, fit ex cauſa iuſta, vtpote, quia ita conducit ad quietem offenſi aut conſanguineorum occiſi, & etiam ad delinquentis ſecuritatem, ne oculis eorum, qui iniuriam paſſi ſunt, obuius fiat offenſor, ſeu occiſor; & etiam conducit bono publico, & quieti Reipublicæ, cui non expedit abundare hominibus liberis quomodocunque, ſed talibus, qui pacem eiuſdem Reipublicæ non turbent; intereſt inſuper Reipublicæ, vt aliqua pœna puniatur, qui vltimo ſupplicio afficiendus erat, vel in perpetuum ad triremes condemnandus, niſi remiſſionem illam conditionatam ab offenſo obtinuiſſet. Non eſt etiam illa priuatio propriè pœna, vt pote non inflicta contra voluntatem, ſed ſponte aſſumpta: neque eſt propriè exilium, & vt tranſgrediens ſit puniendus criminaliter, & incurrat pœnas corporales, quæ ſolùm per iudicem, & non priuatorum conuentione imponi poſſunt; & ita pœnæ criminales priores

delicto

delicto debitæ non incurruntur ex violatione talis pacti; ſed tantum debentur pœnæ ciuiles, & pecuniariæ ex pacto, ſeu conuentione, non ex delicto, iuxta doctrinam Bartoli *in l. ſi vnus, § pactus ne peteret, n. 26. ff. de pactis.*

70 Vtrum verò Procurator habens mandatum offendentis ad pacem conſtituendam cum offenſo poſſit apponere pactum illud abſque ſpeciali commiſſione, & expreſſione facta in mandato? Pontius *d. cap. 20. num. 11.* dicit communem Doctorum ſententiam eſſe negatiuam. Cum agatur de re grauiſſima, ac proinde requirente ſpeciale mandatum, ipſe verò affirmat eo ductus motiuo, quod in omnibus ferè remiſſionibus hoc pactum ſolet apponi; vt Procurator cenſeatur habere mandatum ad ea facienda, quæ ſunt ex conſuetudine. Bartolus *in l. finali, ff. quæ in fraudem creditorum.* Et Procurator ad agendum poſſit conſtituere pœnam & pacta ſolita. Baldus *in l. bene à Zenone, ff. de quadrien. præſcript.* At in praxi non videtur à communi negatiua recedendum, ne pactum facilè ab offenſo impugnetur, & infringatur.

SVMMARIVM

§. IV.

Quando quis coniugum abſque iuſta cauſa diuertit ab altero, is poteſt reſtitutionem petere iudicio petitorio, & poſſeſſorio. num. 71.

Poteſt etiam, & debet altero petente, qui diuertit, à iudice eccleſiaſtico per cenſuras, & etiam inuocato ſæcularis auxilio cogi ad habitandum. n. 72.

Imò etiam à iudice laico poteſt compelli ad cohabitationem, & reddendum debitum, vbi conſtat de valore matrimonij. num. 73.

Detentor alieni coniugis pariter poteſt cenſuris compelli ad illum reſtituendum alteri coniugi. n. 74.

Poteſt filius agere contra patrem detinentem illius vxorem. ibidem.

Iure canonico an poſſit lis eſſe inter patrem, & filium. ibidem.

An maritus vxorem, & vxor maritum poſſit vindicare, ſeu repetere rei vindicatione, adiecta cauſa iuris diuini, & canonici. Affirmatiua n. 75. Negatiua n. 76. Affirmatiua approbatur. n. 77.

Iure canonico in libello non eſt neceſſe exprimere actionem, ſed ſufficit narrare ita factum eſſe. ibidem.

Vindicatio non eſt proprie actio; & quid ſit actio proprie. numero 76.

Pro reſtitutione coniugis ſeparati datur actio ex matrimonio. ibidem.

Actionum formulæ de iure canonico ſunt ſublatæ. n. 78.

Vbi vir ab vxore, & vxor à viro diuertit, dantur remedia poſſeſſoria, ſeu recuperandæ poſſeſſionis. ibidem.

§. IV.

Quid remedij quando alter coniugum ſine cauſa diuertit ab altero, nec vult cohabitare, vt obligationi cohabitationis ſatisfaciat.

71 RESpondetur primò, quando alter coniugum ſine iuſta cauſa diuertit ab altero, coniugem ſpoliatum poſſe alterius reſtitutionem petere iudicio petitorio, & poſſeſſorio, prout eſt textus in cap. *ex tranſmiſſa,* & in cap. *literas, de reſtit. ſpoliat.* & in cap. *porrò, de diuortiis.* Vbi Doctores, Hyppolitus Riminaldus *conſil. matrim. diuerſ. 81. num. 15.* Menochius *de recuper. rem. 1. n. 328.* Theſaurus *deciſ. 11.* Couarruuias *de ſponſal. p. 2. cap. 7. §. 5. num. 9.* Surdus *de alim. tit. 7. q. 17. num. 20. 21. & 22.* Farinacius *p. 5. prax. crim. q. 143. n. 143.* Franciſcus Molinus *de ritu. nupt. lib. 1. cap. 22. à n. 17. ad 30.* alij apud eundem *d. n. 30.* & mox *citandi.*

Reſpondetur ſecundò, quod quoties alter coniu- 72
gum ab altero ſine cauſa diuertit, & detrectat cum illo habitare, vt ſatisfaciat obligationi cohabitationis *§. primo, & ſequentibus* explicatæ, compelli altero petente poteſt, & debet à iudice Eccleſiaſtico per cenſuras excommunicationis, aut interdicti, & etiam brachio, ſeu auxilio (vbi cenſuris audiens non fuerit) à iudice ſæculari implorato, vt præciſe illum detrectantem cogat ad cohabitandum. Conſtat ex cap. *literas, fine, de reſtit. ſpoliat.* ibi: *Ad reſtitutionem plenariam debet eccleſiaſtica cenſura compelli,* cap. 1. *fine,* & cap. *non eſt, de ſponſalibus,* & tradunt Panormitanus *in d. cap. literas, fine.* Couarruuias *d. cap. 7. initio n. 1.* Cucchus *inſtit. maior. lib. 5. tit. 11. num. 125. & 126.* Farinacius *d. q. 143. num. 244. 250. & 252.* Spino, & Stephanus Gratianus *locis ſupra num. 28. relatis.* Auguſtinus Barboſa *collect. ad d. cap. literas, num. 11.* Villalobos *p. 1. tract. 13. diff. 43. num. 1.* Caſtrus Palaus *p. 5. tract. 28. diſp. 3. p. 5. § 1. num. 1.* Sanchez *lib. 9. diſp. 4. num. 6.* alij recentiores *ſupra, n. 1. relati,* & Iuriſperiti communiter à Couarruuia, Farinacio & Sanchez *relati.*

Imò vbi de matrimonij valore non ſit controuer- 73
ſia, poſſe etiam ad cohabitationem compelli per iudicem ſæcularem, eo quod quamuis ea ratione, qua matrimonium eſt ſacramentum, ſit res ſpiritualis, & fori Eccleſiaſtici, qua tamen ratione eſt contractus quidam ciuilis, poſſit etiam Iudex ſæcularis coniuges ad mutuam fidem ſeruandam compellere, tradunt Gloſſa *in d. cap. poteſt, de ſponſal. v. vxores,* ibi: *Per officium iudicis* (ſcilicet laici) *vel Epiſcopi loci,* ibid. Panormitanus, & Præpoſitus, Burſatus *conſil. 307. fin. vol. 2.* Couarruuias *d. cap. 7. initio n. 3.* Franciſcus Molinus *de ritu nupt. lib. 1. comparat. 22. num. 24.* Sanchez *d. diſp. 4. num. 7.* Villalobos, & Palaus *locis citatis,* & alij à Sanchez. Et ſicut Eccleſiaſticus poteſt compellere coniuges ad reddendum debitum, cap. *ex publico, de conuerſ. coniug.* & ibi Panormitanus *n. 3.* & Sanchez *d. n. 7. fine,* & etiam id poſſe iudicem ſæcularem, vbi valor matrimonij eſt certus, ob adductam rationem, tradunt *iiſdem locis* Panormitanus, & Sanchez. Sed quid poſſit iudex laicus in cauſis matrimonialibus, explicabitur *parte quarta,* vbi de iudice cauſarum matrimonialium agitur.

Poteſt quoque iudex Eccleſiaſticus aduerſus quem- 74
libet alieni coniugis detentorem procedere cenſuris, iuxta d. cap. *non eſt vobis, de ſponſal.* vbi decernitur patrem cenſuris compellendum reſtituere filio eius vxorem ab eo iniuſtè detentam. Ad iudicem enim Eccleſiaſticum ſpectat iura matrimonij, vtpote ſacramenti, defendere, vt Panormitanus *in d. cap. non eſt, n. 3.* Ex quo capite conſtat poſſe filiumfamilias agere contra patrem repetendo propriam vxorem. Nam quamuis lis inter patrem & filium prohibeatur, *l. lis nulla, ff. de iudiciis.* In hac tamen controuerſia, quæ ſpiritualis eſt, & ſimilibus lis permittitur inter patrem, & filium, iuxta Panormitanum, Butrium, Præpoſitum *in d. cap. non eſt vobis,* Dominicum Francum *in cap. fin. de iud. in 6.* Romanum *ſing. 615.* Couarruuiam *vbi ſuprà, n. 4.* Sanchez *d. diſp. 4. n. 10.* & alios communiter, vt poſt Præpoſitum teſtatur Couarruuias ibidem. Vbi non approbat Gloſſam *in d. cap. fin. de iudic. in 6.* conſtituentem regulam, quod iure canonico poſſit lis eſſe inter patrem, & filium, licet Gloſſam in hoc ſequantur Angelus, & Palaus *in d. l. lis nulla,* & *ibidem* Iacob, & etiam Solinus *in reg. 244.* eam Gloſſæ doctrinam teſtatur communiter eſſe approbatam. Et prædicta procedunt ſine controuerſia.

Quando vnus coniugum ſine iuſta cauſa ab altero diuertit, vel ab alio detinetur, an alter coniux poßit illum repetere rei vindicatione.

75 Difficultas eſt, an ſtante illa obligatione coniugum cohabitationis ex iure naturali, & diuino, exque natura contractus matrimonij procedente, cum alter ab altero abſque iuſta cauſa diuertit, vel ab alio detinetur inuitus, poſſit maritus vxorem, & vxor maritum petere, & vindicare adiecta cauſa iuris canonici, & diuini, quo alter habet poteſtatem in corpus alterius ad mutuam cohabitationem, quodque eis reſpectiuè tribuit hoc ius agendi. Et poſſe vindicare adiecta dicta cauſa, ita Gloſſa *in l.* 1. §. 1. *ibidem* Bartolus *de rei vindicatione*: Angelus *in §. præiudiciales, Inſtit. de act.* à Franſciſco Molino *d. l.* 1. *de ritu nupt. citata comparat.* 22. *n.* 19. *relati.* Panormitanus, Præpoſitus, & Alexander de Neuo *in d. cap. non eſt vobis*, *de ſponſalibus*, idem Panormitanus *in cap. illud, n.* 18. *de præſumpt.* (vbi Gloſſa ita exponere videtur textum illum, dum dicit vindicans, id eſt petit eam in vxorem) Couarruuias *d. cap.* 7. *initio n.* 5. M. Antonius Cuceus *d tit.* 11. *n.* 15 r. Gutier. *de ſponſalib. c.* 23, *n.* 16. & alij Iuriſperiti *relati* à Molino *d. compar.* 22. *citato n.* 9. & ex Theologis Sanchez *d. diſp.* 4. *n.* 9. & Layman *lib.* 5. *tr.* 10. *p.* 3. *cap.* 2. *num.* 5. Ratio eſt, quia licet alter coniugum non habeat verum dominium alterius, quod videtur requiri ad vindicationem, tamen cum quilibet iure naturali, & diuino habeat poteſtatem corporis alterius quoad debitum coniugale, & conſequenter quoad habitationem, quilibet quoad hoc eſt ſub poteſtate alterius (etſi vxor etiam eſt ſub poteſtate viri tanquam capitis quoad gubernationem) vnde ratione huius poteſtatis vnius coniugis in alterum videtur illi competere vindicatio cauſa prædicta adiecta. Quemadmodum etiam eadem ratione Monaſterium Monachum profeſſum adiecta cauſa iuris canonici, Patrem filium, & ciuitatem ciuem vindicare tradunt Gloſſa *in d. l.* 1. Bartolus, & Angelus, Couarruuias, & Sanchez *locis citatis.*

76 Contrarium, & vnum coniugem non poſſe vindicare alterum etiam adiecta cauſa iuris, &c. tenent Calderinus, & Buttius *in d. cap. non eſt vobis.* idem Buttius *in d. cap. illud, de præſumption.* Speculator à Sanchez *relatus*, & alij tacitis nominibus, à Panormitano *in d. c. non eſt, n.* 6. *relati.* Et ex recentioribus Franciſcus Molinus *d. cap.* 22. *n.* 20. *& plurib. ſeqq.* Mouentur primò, quod coniux non ſit in poteſtate alterius, ſicut filius eſt in poteſtate patris. Secundò, quod altera ſententia nullo iure probetur. Nam textus *in d. cap. illud, iuxta expoſitionem* Gloſſæ *ſuprà notatam*, non debet intelligi de rei vindicatione, ſed de petitione tantum; quo in ſenſu Molinus *n.* 21. ait vindicationem ſæpius accipi à Iuriſperitis, præcipuè iure canonico in eo ſenſu ſumi, iuxta quod, inquit, non eſſe neceſſe actionis nomen in libello exprimere, ſed ſatis eſſe narrare ita factum eſſe, vt ſine alia expreſſione iudex cognoſcere poſſit, quæ actio petenti detur, cap. *dilecti, de iudiciis*, & *ibidem* Canoniſtæ, Gloſſa *ibidem v. actio intentatur.* Panormitanus, Henricus, Buttius, & alij allegati ab eodem Molino, addente id expreſſe probare textum *in d. cap. non eſt vobis, de ſponſalib.* illis verbis: *Nos itaque attendentes iuſtum, & honeſtum eſſe, vt viri ſuas petant vxores*; quæ dicit innuere in matrimonij contractu ſufficere ſolam petitionem, nulla propria reuindicationis expreſſa cauſa iuris canonici. Et ita etiam in repetitione Monachi idem Molinus *num.* 24. dicit non eſſe neceſſarium rei vindicationem, aut adiectam cauſam proponere, ſed ſufficere petitionem concludentem, & legitimam, *tit. de his quæ vi, met. cauſ. fiant*: (quem textum ait male à Couarruuia *d. n.* 5. allegari pro altera ſententia) & cap. *fin. de reg.* textum etiam *in d. §.* 1. *l.* 1. & Gloſſæ exempla ibi adducta non obſtare; quia de iure ciuili procedunt, quo tunc actionis, & cauſæ expreſſio neceſſaria erat ex Bartolo, & aliis *in dict. l.* 1. *Cod. de edend. & in l. edita, Cod. eodem.* Addit *numero* 25. admiſſo de iure canonico dari actionem, hanc non poſſe eſſe rei vindicationem, vtpote quæ non ſit proprie, & verè actio; quia actio eſt ius proſequendi in iudicio quod ſibi debetur, *Inſtit. de act. in princ.* & qui rem vindicat, nihil ſibi deberi petit, ſed quod ſuum eſt, reſtitui poſtulat; & quod eſt alicuius, id amplius eius fieri non poteſt, *l. & an eandem, §. actiones, ff. de except. rei iud. § ſic itaque diſcretis, Inſtit. de actionib. & § etſi rem legatarij, Inſtit. de legatis.* Concludit ergo *num.* 27. idem Molinus, in præſenti materia ſi danda eſt actio, dari actionem ex matrimonio, ſicut in cæteris contractibus, in emptione, & venditione ex empto, & vendito, in locatione, & conductione, locati & conducti. Prædicta Molinus.

Non videtur tamen recedendum à priori ſententia, & communi, quod in repetitione coniugis poſſit intentari, & proponi in libello rei vindicatio adiecta cauſa præfata iuris naturalis, diuini, & canonici, ſeu poteſtatis in corpus alterius, &c. quæ neceſſario eſt exprimenda, ad denotandam qualitatem vindicationis, vt Panormitanus in d. cap. *illud, n.* 10. *de præſumptionib.* & poſt illum Sanchez *d. num.* 9. *nempe*, quod vindicatio proprie non competit niſi habenti dominium verum, *l. in rem, initio, ff. de rei vindic.* Quapropter liberas perſonas hac actione vindicare non permittitur, niſi adiecta cauſa illius iuris, quo ſunt in poteſtate petentis, per adiectionem illius cauſæ denotatur non eſſe abſolutam vindicationem, verumque dominium, ſed poteſtatem iure expreſſo competentem; ac proinde cum quilibet coniugum habeat poteſtatem in corpus alterius, vt dictum eſt, poteſt alterum vindicare, non quaſi ſeruum, aut ancillam, ſed adiecta cauſa iuris diuini, & canonici, quo ſub poteſtate eſt. 77

Cæterum de hia (vt notat etiam Molinus *d. compar.* 22. *n.* 28.) non eſt multum curandum, cum actionum formulæ ſublatæ fuerint iure canonico; & iuxta *d. cap. dilecti*, ſufficiat proponere factum, ex quo iudex animaduertere poſſit, quæ actio detur, *dict. cap. dilecti*, licet ſi quis voluerit, poſſit etiam in iudicio eccleſiaſtico proponere actionem, vt Gloſſa *dict. ver. actio intentatur*, notauit. Quoties quoque vir ab vxore, aut vxor à viro propria authoritate diuertunt, pro reſtitutione ſpoliato dantur remedia poſſeſſoria, ſeu recuperandæ poſſeſſionis. Hypolitus Riminaldus, Menochius, Theſaurus, Surdus, Farinacius, Franciſcus Molinus *locis ſuprà n.* 71. *relatis.* De qua infra, vbi de diuortio; & an in hoc poſſeſſorio iudex laicus ſit competens (de quo Molinus *d. compar.* 22. *num.* 59. & 60.) *infrà parte quarta*, vbi agitur de iudice cauſarum matrimonialium. 78

CAPVT

CAPVT VII. DE VSV MATRIMONII LICITO ET ILLICITO.

SVMMARIVM CAPITIS VII.

Referuntur Doctores de vſu matrimonij licito, & illicito, numero 1.

Refertur ſententia aſſerens, actum coniugalem nunquam exerceri ſine peccato. n. 2.

Actum coniugalem eſſe ex genere ſuo bonum, & licitum, & honeſtum, & poſſe exerceri ſine peccato, eſt dogma fidei. numero 3.

In actu coniugali ſemper reperitur immunditia, & turpitudo quædam naturalis, de qua ſola loquuntur Patres, & Scriptura ſacra, dum copulam coniugalem dicunt immundam, & inquinare. num. 4.

Soluuntur argumenta prioris ſententiæ. numero 4. fine, & numero 5.

Actus coniugalis exercitus in gratia, & cum debitis circumſtantiis, eſt meritorius gratiæ ex opere operantis. n. 6.

An in ipſo actu coniugali conferatur, ſeu conferri poſſit gratia ſacramentalis, & ex opere operato. n. 7. ad 12. Pontius irrationabiliter contradicit Sancio. n. 13.

Bona matrimonii quæ ſint. n. 14.

Qui fines intrinſeci matrimonii, ad quos per ſe ordinatur, & qui extrinſeci, ad quos ordinatur a contrahentibus. n. 15.

Actus, ſeu vſus coniugalis cauſa prolis, caret omni culpa, & eſt bonus, ſi proles referatur ad Dei obſequium. numero 16. & 17.

Præfata relatio in Dei cultum non requiritur expreſſe, ſed ſufficit virtualis, & habitu, & quomodo cenſeatur adeſſe iſta virtualis intentio. n. 17.

Ad excuſandum actum coniugalem a culpa non requiritur illum referre formaliter ad prolem, ſed ſufficit virtualiter. num. 18.

Licitus, & honeſtus eſt vſus coniugii ob bonum fidei. n. 19.

Item ad conciliandum mutuum amorem inter ipſos coniuges. num. 20.

Culpa lethalis eſt exercere actum coniugalem ob finem malum moraliter, vna tamen tantum malitia mortalis ineſt, non multiplex, ſicut cum ob talem finem contrahitur matrimonium; præter autem malitiam mortalem committitur etiam peccatum veniale. n. 21.

Quando finis actus coniugalis eſt venialis, culpa tantum venialis committitur, & duplex. n. 22.

Nunquam ex parte finis eſt mortalis actus coniugalis, niſi finis ſit mortalis. n. 23.

Bono fine cœptus fit culpabilis, ſi in continuatione referatur ad finem malum. n. 24.

An actus coniugalis exercitus ob bonum ſacramenti, ſeu ad repræſentandam vnionem Verbi cum carne, careat culpa, vel ſit culpabilis venialiter. Referuntur ſententiæ oppoſitæ, & concordantur. n. 25. & duob. ſeqq.

Licita eſt petitio debiti coniugalis ob vitandum incontinentiæ periculum in altero coniuge. n. 28.

An liceat debitum petere, & vti matrimonio ad vitandam in ſe incontinentiam, tanquam ob finem principalem, vna ſententia abſolutè affirmat eſſe peccatum veniale. n. 29.

Alia ſententia abſolutè docet nullum eſſe peccatum, etiamſi proles non ſit impoſſibilis, & alio facili remedio incontinentiæ periculum poſſit vitari. n. 30. ad 38.

Tertia ſententia affirmat nullum eſſe peccatum, quando alio remedio facili non poteſt vitari periculum incontinentiæ; eſſe veniale peccatum, quando alio medio incontinentiæ periculo poteſt occurri, n. 39. & 40.

Declaratur illud primum procedere tantum vbi deficit ſpes prolis. n. 41. Reiicitur declaratio, ibidem.

Sententia Auctoris eſt, vbi nulla eſt ſpes prolis, eſſe licitam copulam, ob vitandam tam in altero, quàm in ſe incontinentiam, tanquam ob finem principalem. num. 42. eſſe verò peccatum veniale, vbi eſt ſpes prolis, & principaliter intenditur vitatio incontinentiæ. n. 43.

Licitus eſt actus coniugalis exercitus in remedium incontinentiæ, etiamſi petens debitum non vexetur carnis moleſtiis, & ſufficit timere probabiliter fore vexandum. n. 36.

Vitatio incontinentiæ, ſi ſit tantum finis applicatiuus, ſeu impulſiuus ad actum coniugalem, vel minus principalis, nunquam vitioſum reddit vſum coniugij. n. 43.

In actu coniugali deſiderare, vt proles non concipiatur ſine appoſitione impedimenti, an, & quale peccatum ſit vel careat culpa. n. 44.

Contrahere matrimonium cum tali deſiderio ſitne mortale, vel veniale, remiſſiuè. n. 45.

Petere debitum, & exercere actum coniugalem ob finem extraneum ſanitatis recuperandæ, vel tuendæ, vel alterius commodi temporalis, ſi ſit finis ſolum applicatiuus, ſeu impulſiuus, vel ſecundarius, nullum eſt peccatum. numero 46. 47.

Si ſit finis principalis, ſanitas vel commodum temporale, non excluſo fine prolis vel fidei, eſſe peccatum veniale affirmat abſolutè vna ſententia. n. 48.

Alia ſententia dicit non eſſe veniale, exercere actum coniugalem principaliter ob ſanitatem, vbi deeſt aliud remedium facile recuperandi, vel tuendi ſanitatem: ſecus ſi aliud remedium occurrat. n. 49.

Declaratur hæc ſententia quoad primam partem, vt procedat, ſi proles ſit impoſſibilis. n. 50.

Exercere eundem actum gratiâ alterius commodi temporalis principaliter intenti, eſt ſemper veniale, iuxta eandem ſententiam. n. 51.

Tertia ſententia aſſerens abſolutè nullam eſſe culpam, nec venialem vti coniugio principaliter ob finem ſanitatis, vel alterius commodi temporalis. n. 52. & 53.

Reſponſio ad argumenta primæ ſententiæ. n. 54.

Auctor approbat & confirmat primam ſententiam. n. 55.

Reſpondet fundamentis aliarum ſententiarum. n. 56. & 57.

Delectatio à natura, ſeu Deo operi adiuncta eſt vt condimentum ad promptius operandum; & quare, ſeu ad quem finem delectatio ſenſibilis ſit à natura indita cibis, & actui coniugali. num. 58.

Delectatio nō eſt à natura per ſe & principaliter intenta, ſed

vt

vt condimentum operi adjunctum,& acceſſorium,n.59.

Culpa mortali non caret actus coniugalis,vbi voluptas carnalis limites matrimonij excedit ,& quomodo hoc contingat, num.60.

Si delectatio ſenſitiua ſit tantum finis impulſiuus , ſeu applicatiuus ad actum coniugalem , vel tantùm ſecundarius, nulla eſt culpa,n.61.

Quare voluptatem actui coniugali annexam , dum exercetur, acceptare vacet omni culpa, ibidem.

An ſit culpa mortalis exercere copulam coniugalem ob ſolam delectationem carnalem,non excluſis poſitiuè matrimonij finibus intrinſecis ; affirmarunt aliqui, numero 62. Contrarium certum numero 63. Explicatur illud Tobia 6. numero 64.

An verò ſit ſaltem culpa venialis. Negant plures per ſe loquendo ; per accidens verò, & vtplurimum eſſe peccatum veniale,propter vehemens deſiderium nimis,& immoderata voluptatis,n.65.& 66.

At affirmat abſolutè communis ſententia,quæ pluribus probatur,n.67.& 68. & reſpondetur obiectis,n.69.

Reddere debitum coniugi petenti ob voluptatem carnalem, & in petitione peccanti,eſt licitum & obligatorium,numero 70.

Alia Summaria vide poſt numerum 70.

CAPVT VII.

De Vſu Matrimonij licito, & illicito.

1 DE hac materia agunt Nauarrus *in man. cap.16. à num.23.* Summiſtæ *v. Debitum coniugale, matrimonium,circonſtantia.* Graffius *deciſ. aurearum lib.2. cap.82.* Ioannes Valerus *de diff. int. vtr. forum, v. debitum coniugale.* Toletus *lib.7. cap.20. & 21.* Azorius *p.3. lib.3. cap.31.* Manuel *tom.1. in 2. edit. cap.242.* Henriquez *lib.11. ſum.cap.16.* Saochez *de matr.lib.9. per totum.* Reginaldus *lib.31. à num.333.ad 353.* Rebellus *de oblig.inſt.p.2. lib.3.q.19.* Baſilius Pontius *de matr.lib.10.* Bonacina *de matr.q.4.p.6.* Raphaël Auerſa *de matr.diſp.20.* Ægidius Coninch *de ſacram.diſp 34.* Filliuccius *tom.1. tract.10. cap.9.à num.317.* Villalobos *p.1.ſum. tract.13. diff.40. & 41.* Paulus Layman *tract.10.p.3. cap.4.* Fagundez *in decalog.lib.6.c.3.* Gaſpar Hurtadus *de matr.diſp. 10.* Caſtrus Palaus *part.5.tract.28. diſp.3.p. 3. & 4.* Martinus Perez *de matr. diſp.49.* Stephanus Bauny *de ſacram. tract.12. vbi de recto vſu matrimonij, q.1. & trib. ſeqq.* Leandrus Diſcalceatus *de ſacram.part.2.tract.9.diſp.25. & alij ab iiſdem relati.*

Plura de recto, vel illicito actu coniugali diſcuſſa ſunt ſuprà *cap.1.*& quatuor ſequentibus,quæ hic non reperam,ſed lector præfata capita percurrat, in præſenti capite explicabuntur quæ neque in præcedentibus capitibus ſunt diſcuſſa, neque in aliquo ex ſequentibus tractaotur. Sit igitur

§. I.

An vſus.ſeu actus coniugalis in genere ſuo ſit licitus , & bonus, tanquam actus virtutis moralis,& conſequenter etiam meritorius,ſi in gratia exerceatur , nec vitietur ex aliqua extrinſeca circunſtantia.

2 ENauitæ, Manichæi, Priſcillianiſtæ, & nonnulli alij hæretici, quos refert, & latè confutat Bellarminus *lib. vnico de matrimonio,à cap.1.vſque ad 5.* cenſuerunt omnem vſum matrimonij eſſe malum, inhoneſtum, & à diabolo : Ex Catholicis etiam nonnulli tacitò nomine à D.Bonauentura *in 4.diſt.31.art.2.q.1. relati,*quos ſecutus fuit Hugo in cap.*vir.cum propria,33. q.3.* docuerunt in copula carnali ſaltem eſſe peccatum veniale ; idque ob authoritatem quorundam Patrum (quorum dicta Bellarminus *vbi ſuprà d. lib.9. diſp.1. n.1.* Baſilius *d.lib.10.cap.1.* & Martinus Perez *d.diſp.49. ſect.1.* referunt) qui dixeruot in ea eſſe quaodam immunditiam. Quapropter etiam *Apocal.14.* de virginibus dicitur ; *Hi ſunt,qui cum mulieribus non ſunt coinquinati.* Quibus additur ratio, ſcilicet quod vtens actu poſtponit booum rationis , cuius actu tunc ſua ſponte ſe priuat aliis bonis inferioribus, quod eſt manifeſta peruerſio debiti ordinis,ſicut cum honori,& vitæ præferuntur bona fortunæ : adeſt ergo ibi manifeſta culpa. Præterquam quod in eodem actu coniugali inuenitur effrænata delectatio appetitus ſenſitiui , quod teſtatur erubeſcentia ipſa, quam natura dictante homo patitur in actu venereo.

Sed certum eſt apud omnes Catholicos,ita vt oppoſitum aſſerere ſit error in fide, & manifeſta hæreſis, 3
actum coniugalem , ſeu vſum matrimonij eſſe ex ſe licitum , & honeſtum , ſi debitè fiat , atque adeo poſſe exerceri abſque vlla culpa. Ita Bellarminus, Sanchez, Baſil. Perez *locis citatis.* Coninch *d.diſp.33.initio.* Hurtadus *d.diſp.10.diff.1.* Leandrus *d. diſp.27. q.1.* & alij *n.1.* allegati,& cæteri ſcribentes de hac materia. Et primò patet ex Geneſ.1.vbi Deus benedicit nuptiis primorum parentum,illiſque earum vſum præcipit, vel commendat illis verbis,*creſcite,& multiplicamini,* & ex eo quod ad Hebræos 7. matrimonium à D. Paulo dicitur *honorabile connubium, torus immaculatus.* Secundò ex abſurdo, quia alioqui matrimonium eſſet illicitum, vtpote ex natura ſua ordinatum ad vſum illicitum, quod eſt hæreticum. Tertiò probatur à priori: tum quia actus coniugalis eſt vſus corporis,cuius quis habet dominium, & poteſtatem in ordine ad talem vſum ; ac proindè eſt actus virtutis iuſtitiæ (vt *capite* 1.probatum eſt) cum reddatur coniugi debitum ex pacto matrimoniali, ſeu vi contractus matrimonij contractum. Tum quia actus coniugalis ſuâ naturâ ordinatur ad procreandam prolem in cultum Dei, & ad conſeruandam ſpeciem hominum, ad quod ratio ipſa inclinat ; ergo ex ſe, & ſuo obiecto eſt licitus, & ſi habeatur purè ex amore iuſtitiæ, vt coniugi debitum reddatur, vel ob amorem prolis in honorem Dei educandæ, de facto erit actus moraliter bonus, vtpote actus virtutis.

Quia tamen poſt peccatum originale actus, ſeu 4
vſus coniugalis habet in ſe quandam indecentiam, & immunditiam, ſeu turpitudinem naturalem, quatenus fit membris pudendis, & fœdo corporis motu, & ardore concupiſcentiæ, quâ ratio ipſa quodammodo abſorbetur (de qua re latè, & eleganter Leſſius *de iuſtitia lib.4.c.2.dub.15.n.106. verſic.Tertiò actus*) ideò à Patribus,& Scriptura vocatur immundus, & dicitur inquinare, vt *in d.loco Apocal.* licet non reperiatur in eo immundities, ſeu turpitudo moralis, ſeu culpa; nec de hac immunditie loquuntur Patr. & Scriptura, ſed de illa immunditie naturali : Ac proinde præallegati Auctores ex Patribus, Scriptura, & illa turpitudine naturali malè inferunt, copulam coniugalem eſſe ſemper peccatum. Quamuis ob illum concupiſcentiæ ardorem, effrænatámve illam, & intenſam appetitus ſenſitiui delectationem ſæpè aliquod veniale habeat coniunctum (& hoc tantum probat vltima ratio *n.2.* adducta) ideoque olim acceſſuri Baſilicas Martyrum ſolebant ab ea religioſe abſtinere ; ſicut etiam faciunt communicaturi : Ex eo etiam quod coniugalis copula ob ardorem concupiſcentiæ priuat aliquo modo vſu rationis, non ideo tamen inferri poteſt ineſſe deordinationem, vt dicitur in ratione *eod.n.2.* adducta;

non

Digitized by Google

non enim eſt peruerſio debiti ordinis, ſi quis leue aliquod detrimentum patiatur in bono potiori ob bonum inferius maximi momenti, quale eſt bonum ſpeciei, quod ex generatione conſequitur, ſicut ob indiuidui conſeruationem iuſtè intermittitur ſomni tempore actionis ſuperioris rationis.

5 Contra præfatam doctrinam catholicam præter dicta Sanctorum Patrum, quibus innuũt in actu coniugali reperiri immunditiam, quos dictum eſt loqui de immunditia naturali, non de morali, obiicitur dictũ Origenis (quod habetur can. *connubia*, 12.*q*.2.) afferentis in coitu, & actu coniugali non adeſſe præſentiam Spiritus Sancti: obiicitur etiam dictum Siricij Papæ epiſtola ad Himerium, *c*. 5. appellantis matrimonium pollutionem, & illa verba D. Paul *ad Rom*. 8. *Qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt*, applicantis ad eos, qui matrimonio copulantur, quaſi hi Deo placere non poſſent. Sed ad dictum Origenis Bellarminus & alij Doctores præallegati reſpondent in illo actu non adeſſe Spiritum ſanctum ſpeciali auxilio, quia ad opera naturalia, licet bona (inter quæ conſtituitur opus coniugale) non exigitur peculiare auxilium Spiritus ſancti. Ad Syricium, Sanchez, Pontius, & Martinus Perez reſpondent, illum ibi non loqui de nuptiis ſacrilegè celebratis à Clericis, qui voto ſolemni ad continentiam arctabantur; reprehendit enim coniugia clericorum, qui iam in ſacris conſtituti erant, quibus perpetuo in Eccleſia Latina prohibita fuere coniugia; vnde rectè dixit Clericos viuentes in carne, hoc eſt turpiter viuentes, Deo placere non poſſe in illicitis matrimoniis. Licet enim eo tempore non eſſent irrita, nihilominus eorum vſus, cùm voto caſtitatis tenerentur, erat culpabilis ratione voti; ſicut & qui coniugati aſſumpti fuerant ad ſacros ordines, peccabant accedentes denuo ad vxorem poſt emiſſum votum, non quidem contra tẽperantiam, ſed contra religionem, quod ſufficiebat, vt actus ille diceretur immundus, & iniquus ob violationem voti. Alias reſponſiones ad vtrumque dictum affert Pontius, quæ apud ipſum videri poterũt.

6 Ex dictis conſtat etiam, certum eſſe actum coniugalem in gratia cum debitis circumſtantiis, & fine exercitum eſſe meritorium gratiæ ex opere operantis, ſicut & cætera, vt bona opera iuſtorum debitis circumſtantiis, & fine effecta. Vt notarunt etiam præallegati Doctores, Fagundez *d. c*. 3. *n*. 2. Leandr. *d. diſt*. 25. *q*. 2. & alij.

7 Vtrum verò in ipſo actu, ſeu per ipſum actum coniugalem conferatur gratia ſacramentalis, & ex opere operato? Et videtur affirmare Fagund. *d. n*. 2. dum pro ratione, quod ſit meritorius, dicit, quod eſt vſus ſacramenti, & omne ſacramentum rite & debite exercitum confert gratiam, & in hoc ſenſu intellexit illum Leandrus *d. q*. 2. Sed non credo Fagundez voluiſſe hoc aſſerere, ſed loqutum eſſe de merito gratiæ ex opere operantis, & vocare actum coniugalem debite exercitum vſum ſacramenti; ſumendo ly, ſacramenti, pro gratia ſacramentali, quæ dum matrimonium celebratur, datur contrahentibus ad rectum matrimonij vſum, & ad cætera munia matrimonialia exercenda. Nam certum eſt in actu coniugali, cum poſt celebratum matrimonij Sacramentum exercetur in gratia, & debitè exercito conferri tantum gratiã ex opere operantis, vt in aliis actibus bonis, non verò ex opere operato, cum nec ſit Sacramentum, nec pars eius eſſentialis, ſeu neceſſaria, vt in tractatu de contractu matrimonij, *c*. 10. *n*. 232. oſtenſum eſt. Gratia ergo ſacramentalis confertur ex opere operato ſolum, dum Sacramentum ipſum matrimonij per verba de præſenti celebratur, ita Sanchez *d. diſp*. 1. *n*. 5. Baſilius Pontius *d. cap*. 2. *n*. 5. Perez *d. ſect*. 1. *n*. 4. d. *q*. 2.

8 Addit autem Sanchez, quod antiquitus, cum matrimonia clandeſtina valida erant, dum ſponſalia de futuro tranſibant per copulam in matrimonium, vt dictum eſt *in tr. de contr. matr. c*. 3. *n*. 78. *& ſeqq*. in ea copula maritali affectu habita dabatur gratia ex opere operato, & quod ita docet etiam Bellarminus *d. lib. vnico de matr. c*. 5. In ò ſubdit etiam hodie poſſe copulam aliquando perficere matrimonium, quod prius erat per verba de futuro initum, vt probaui in *eod. tractatu, eod. cap*. 3. *num*. 154. *& cap*. 1. *n*. 58. & etiam quod prius per verba de præſenti coram Parocho, & teſtibus contractum eſt, inualidè tamen ex ratione alicuius impedimenti dirimentis occulti, vel ex defectu interioris conſenſus, vt oſtendi in eodem tractatu, *cap*. 5. *n*. 32. *& d. cap*. 3. *n*. 155. Tunc ergo, inquit Sanchez, ſicut copula maritali affectu exercita perficit matrimonij ſacramentum, tanquam forma, ſeu ſignum conſenſus de præſenti expreſſiuum, ita etiam confert gratiam ex opere operato.

Quam Sanchez doctrinam Pontius (quem ſequi- 9
tur Leandrus *d. q*. 2.) *d. n*. 5. innixus fundamento à me *d. cap*. 3. *citato, n*. 78. ex eius, & nonnullorum aliorum ſententia relata, reprobat dicens, quod iure antiquo non erat copula, quæ efficiebat ſponſalia tranſire in matrimonium, ſed conſenſus præcedens copulam ſufficientibus ſignis ante copulã explicitus, quẽ præſumit Eccleſia fuiſſe ante copulam. Quapropter, inquit, in eo conſenſu explicito, & exterius ſignificato ante copulam dabatur gratia ex opere operato, nõ in ipſa copula. Ideo addit idem Baſilius irrideri nonnullos Catholicos, & merito in hac parte, quòd illi venerit in mentem in ipſa copula dari gratiam ex opere operato, & ipſam copulam eſſe ſignum ſenſibile quo matrimonij Sacramentum conficeretur.

Cum Baſilio conuenit Perez *d. ſect*. 1. *n*. 9. *&* 11. In 10
hoc, quod per ſe, & moraliter loquendo copula coniugalis non conferat gratiam ex opere operato, aſſerens eſſe omnium Doctorum ſententiam. Itaque ob fundamentum eiuſdem Baſilij, ſcilicet quod copula ex ſuppoſitis ſponſalibus de ſe, & per ſe non ſit ſignum expreſſiuũ mutui cõſenſus antea aliquo ſigno externo expreſſi, & ſic matrimonij antea facti; ita quod ſit ſolum ſignum præſumptiũ, quatenus ea poſt ſponſalia habita iure cõmuni antiquo attẽto, præſumitur prudenter, ſeu efformatur prudens iudiciũ, matrimonium fuiſſe ante ipſum contractum per conſẽſum de præſẽti aliquo ſigno externo explicitũ. Cum ergo copula coniugalis ſemper per ſe loquendo ſupponat matrimonium iam contractum, & ita ſacramẽtum perfectum, non poteſt conferre gratiam ex opere operato, quia nullò modo eſt pars ſacramenti.

Diſſentit autem à Baſilio idem Perez, quatenus 11
n. 10. *&* 12. dicit quod copula poſt tractationem matrimonij in ſpõſis de futuro poſſit eſſe ſignum externum ſufficiens matrimonij de præſenti, ex peculiari conuentione (quod verum eſt iuxta tradita à me *in d. tr. de contr. matr. c*. 3. *n*. 249. *&* 250.) contrahentium, ſi de facto ita aſſumeretur à ſponſis, tunc iuxta ius antiquum per ipſam copulam fieret matrimonium validum, ſicut fit per quodcunque aliud ſignum expreſſiuum conſenſus de præſenti ex conuentione contrahentium. Hinc ergo concludit (in quo propriè diſſentit à Baſilio, quod antiquitus, & modò etiam, vbi Tridentinum non eſt receptum, cum matrimonia clandeſtina ſint valida, ſi ex conuentione contrahentium copula aſſumitur pro ſigno expreſſiuo mutui conſenſus maritalis, eſt cauſatiua gratiæ ex opere operato, non quidem tunc (quia in eo acceſſu, inquit, manifeſtum committitur peccatum mortale, cum intentetur acceſſus adhuc ad non ſuam & ſic adeſt obex gratiæ) ſed poſtea remota fictione, ſeu obice peccati. Quia illa copula, licet præterita, vnà cum conſenſu conſtituit matrimonium, & ſa-

cramentum

cramentom,& cenſetur moraliter perſeuerare, & ita moraliter perſeuerans, recedente fictione cauſat ex opere operato gratiam, ſicut contingit in cæteris ſacramentis ficte ſuſceptis,quæ recedente fictione, & moraliter perſeuerantia, efficiunt gratiam ex opere operato.Et idem ait poſſe contingere, vbi receptum eſt Tridentinum, & ſponſalia per verba de futuro fiunt coram Parocho,& teſtibus,& expreſſa conuentione aſſumunt contrahentes coram eodem Parocho copulam pro ſigno expreſſiuo conſenſus de præſenti.De quo egi in *d.tr.de contr.matr,cap.2.num.32. & cap.3.n.154.& 155.* Et iuxta hanc ſuam doctrinam dicit Perez *n.13.& 15.* eſſe intelligendum Sanchez, ſcilicet iuxta ius antiquom copulam poſt ſponſalia exercitam,cum iam fuerit à ſponſis aſſumpta pro ſigno expreſſiuo conſenſus de præſenti, efficere gratiam ex opere operato recedente fictione, quia in eo euentu eſt pars ſacramẽti tanquam forma, ſeu gerens vicem formæ ſacramentalis.

Verum Sanchez id nonquam ſomniauit; loquitur
12 enim de copula habita affectu maritali poſt ſponſalia ſecundum ſe,& iuris antiqui diſpoſitione attenta, & nulla præcedente ſpeciali conuentione ſponſorum, de qua nullum verbum apud ipſum (cum tamen in re tanti momenti debuiſſet ſe explicare) & de productione gratiæ in ipſo actu copulæ eo affectu maritali habitæ. Qua autem ratione talis copula habeatur abſque peccato,explicaui *in d.tr.de contractu matrimonij, d. cap.3. n.78.* ſcilicet, quia quatenus eſt expreſſiua taciti conſenſus de præſenti, per quem efficitur ſtatim matrimonium vt contractus, & vt ſacramentum, cenſetur præcedere ſeipſam,vt eſt carnalis cooiooctio tam inchoatiuè quàm completiuè, videantur ibi tradita.

Immeritò ergo Baſilius tacitè reprehendit San-
13 chez,& potius à Catholicis irrideri debent hæretici tanquam ignorantes naturam, & eſſentiam contractus matrimonij, qui conſiſtit in mutuo conſenſu de præſenti exterius expreſſo aliquo ſigno ſenſibili, vel ex natura ſua, ſeu communi vſu, & acceptione, aut ioris diſpoſitione, aut ex contrahentium conuentione expreſſa, provt latè explicaui in *d. tr. de contr.matr.cap.3.*& eſt communis doctrina.

Suppoſito igitur actum coniugalem,ſeu vſum matrimonij ex ſe licitum eſſe,& meritorium, ſi debitè, ſcilicet cum debitis circumſtantiis fiat; agendum eſt de circumſtantiis,quibus benè,vel malè exerceri poteſt; & quia finis circumſtantia in actibus humanis primum, & principalem obtinet locum; de hac primùm diſſerendum. Sit igitur.

§. II.

Qua ratione ex parte finis actus coniugalis ſit licitus,vel illicitus.

14 PRæmittendum,tria eſſe bona matrimonij, prout latè explicaui in *altero tractatu de contractu matrimonij,cap.10. num.177.cum pluribus ſeqq.* Primum bonum prolis, nempe prolis generatio, & educatio. Secundum bonum fidei,ſcilicet fidelitas in reddendo debito,& negando corpus cuicumque alij. Tertium, Sacramentum, quo ſignificator & ipſa ratio ſacramenti conferentis gratiam, & ipſum vinculum indiſſolubile, quod cauſat, quatenus præſertim ex ipſa eleuatione ad rationem ſacramenti Eccleſiæ facta à Christo Domino ſignificat indiſſolubilem vnionem, & coniunctionem Chriſti cum Eccleſia.

15 Cum etiam finis coniugum in copula maritali habenda poſſit eſſe aliquis ex finibus ad quos matrimonium ipſum ſua natura,& per ſe ordinatur,ſuntque fines matrimonij intrinſeci,vel alius finis extrinſecus, quem pariter matrimonium contrahentes ſæpè intendunt,ſupponenda ſunt tradita in *dict.tractatu de contractu matrimonij,d.c.10. n.234.* ſcilicet tres eſſe fines matrimonij intrinſecos, & per ſe,ad quos ſua natura ordinatur,quatenus eſt contractos (omitto hîc finem illius quatenus Sacramentum Eccleſiæ ibidem explicatum,qui eſt conferre coniugibus gratiam communem ſanctificantem ad mutuum amorem,& munia matrimonia ſunt facile,& rite obeunda,cum non faciat ad rem noſtram.) Primus prolis procreatio.Secundus mutua animorum,ſeu amicabilis coniunctio ad mutuum obſequium,auxilium,ſolatium, & communicationem operum in liberis educandis, & aliis officiis ad rem familiarem rectè gerendam.Tertius remedium concupiſcentiæ inordinatæ ad fornicationem vitandam.Et quidem primi duo habent rationem finis per ſe primarij,& principalis, cum ante Adæ peccatum ad id primo, & principaliter fuerit à Deo inſtitutum matrimonium.Tertia verò eſt finis ſecundarius,cum minus principaliter, & ſecundariò, ac tantum poſt peccatum fuerit à Deo inſtitutum in remedium concupiſcentiæ cauſa fornicationis, quæ latius *d. cap.3. citato n.243.* explicata ſunt,& ab omnibus admittuntur.Fines autem matrimonij extrinſeci,ac per accidens ſunt, qnos contrahentes pro libito ſibi ſtatuunt & intendunt,qui poſſunt eſſe mali, vel honeſti, vt *d.n.273.* notatum eſt. Et ita etiam in ipſo vſu coniugij coniuges poſſunt intendere finem extraneum malum, vt ſi accedant tanquam ad non ſuom,vel non ſuam,vel indifferentem,vt lucrom.corporis ſanitatem,vel aliud bonom, vt ſi fieret ad reformationem pacis cum conſanguineis alterius coniugis prius nuptæ ob ſeparationem thori,vel etiam cohabitationis.His notatis:

Explicatur quando iuxta omnes Doctores vſus coniugalis ex parte circumſtantiæ finis eſt licitus, vel illicitus.

Certom eſt apud omnes,actum, ſeu vſum coniu- 16
galem,ſi fiat ob prolis generationem eſſe bonum,& licitum.Cum enim iſte finis ſit præcipous, ob quem à Deo inſtitutum eſt matrimonium,& conſequenter honeſtum; (alioqoi Deos in ordine ad finem illicitum,& malum illud inſtitoiſſet) eſt etiam finis proprios, & præcipuus, ac immediatus ipſius vſus coniugalis; ac proinde recta eſt ordinatio, & valde honeſtum dirigere vſum coniugalem ad hunc finem, ad quem eſt inſtitutus, tanquam ad primatium finem ipſius.

Quia autem intentio prolis, & habendi ſucceſſo- 17
rem, licet in ſe non ſit mala, eſt tamen imperfecta, vtpote tendens in ſolam creaturam, vt actus coniugalis cum illa intentione exercitus careat culpa etiam veniali; debere prolem in Deum referri, ſcilicet, intendi in obſequium Dei, ſeu ob amplificandum cultum Dei, tradunt plures à Sanchez *d. lib.9. diſp.8. numero 2. relati*, idem Sanchez *ibidem*, & ex aliis ſupra *num.1. relatis*, Reginaldus *d. lib.31. num.336.* Villalobos *d.tr.13. diff.40.* Filliucius *d.cap.9.n.317.* & Leandrus *d. diſp.25.quæſt.11.* Bonum enim ſacramenti,qood eſt ſignificatio Chriſti vnionis cum Eccleſia, vt dictum eſt, id videtur expoſcere vt vltra intentionem boni a natura in matrimonij vſu intenti, quod eſt ſpeciei multiplicatio, ipſa referatur ad Deum, & non ſiſtatur in ſola creatura, & bono naturæ; non quod motos naturæ ſit malus, ſed quia imperfectus, niſi ad aliquod bonum Sacramenti referatur. Addunt tameo Sanchez *d. num.3.* & alij Doctores *citati*, & alij ab eodem Sanchez *relati*, non oportere, vt illa intentio ſeu relatio in obſequium Dei habeatur actualiter in

ipſo

Digitized by Google

ipſo vſu coniugali; ſed ſufficere, ſi habeatur virtualiter, & habitu; ad quod (vt iidem Doctores notant) ſatis eſt, ſi à principio coniuges contraxerint in hunc finem, nec habeant deinde in ipſo actu coniugali intentionem contrariam. Id quod explicauit Syluester *V. Debitum*, *q.*12. *verſic.*1. dicens, vt actus coniugalis meritorius ſit, referendam eſſe prolem in Dei obſequium; idque eſſe verum, licet de obſequio nil cogitetur, ſed ſolum de ſucceſſore, quia (inquit) ex quo coniux eſt in gratia, nec malum finem intendit, virtute refertur in Deum. Et prædicta tradit etiam Baſilius Pontius *d. lib.*10. *cap.*8. *n.*2. *fine*, licet quærat occaſionem contradicendi Sancio, qui nil diuerſum ab eodem Pontio traditis dicit.

18 Similiter ad euitandum peccatum veniale non eſt neceſſe in ipſo actu coniugali intendi expreſsè, & formaliter ipſam prolem, ſed ſatis eſt virtute: quod contingit, dum coniux prolis immemor tanquam coniux coniugi copulatur abſque contraria intentione, ſeu excluſione einſdem prolis, vt poſt Palacium tradit idem Sanchez *n.* 4. & poſt eum Filliuccius: Et ratio eſt, quia cum actus ille natura ſua tendat ad prolis generationem, cenſetur ipſa proles virtualiter intenta, ſi ex operantis intentione actus ad alium finem non referatur, niſi per accidens ob ſenectutem, vel ſterilitatem proles ſit impoſſibilis, ideóque intendi non poſſit vllo modo, cum nemo operans intendat ad id, quod fieri non poſſe putat.

19 Certum eſt ſecundò, actum coniugalem ob finem bonæ fidei, ſeu gratia fidei ſeruandæ alteri coniugi, reddendo ei debitum, habitum licitum eſſe. Quia ſic fit ad finem, ad quem contractus matrimonij à Deo ordinatus, ſeu inſtitutus eſt, & quia eſt actus iuſtitiæ. Ita omnes, Sanchez *d. diſp.*8. *n.*1. Martinus Perez, Reginaldus, Filliuccius *locis ſuprà allegatis*. Caſtrus Palaus *d. diſp.*1. *p.*3. *n.*2. Hinc

20 Certum eſt tertiò, eſſe licitum actum coniugalem, ſi fiat ad conciliandum, & conſeruandum mutuum amorem inter coniuges ipſos. Cùm iſta amicabilis coniunctio coniugum ſit vnus ex præcipuis finibus, ad quos eſt per ſe ordinatum matrimonium, & etiam natura ſua tendit actus ipſe coniugalis; intelligitur autem non excluſis expreſsè bonis prolis, vel fidei, iuxta tradita *n.* 18.

21 Certum eſt quartò iuxta omnes, eſſe peccatum mortale habere copulam maritalem ob finem lethaliter malum (putà quia coniux animam fornicariam habet, & intendit accedere ad vxorem, non tanquam ad vxorem, ſed tanquam ad aliam à ſe amatam, vel quia vellet eam habere, etiamſi non eſſet ſua vxor, ſed aliena) quo pacto etiam in *altero tractatu de contractu matrim. cap.*10. *n.* 244. dixi eſſe culpam lethalem contrahere matrimonium ob finem mortaliter malum. Et ita præter Doctores *ibidem relatos*, Nauarrus *in man. cap.*16. *n.*23. Sanchez alios allegans *d. diſp.*8. *n.*7. & Filliuccius *d. cap.*9. *n.* 319. Ratio adducta eſt *d. n.* 244. ſcilicet quia talis eſt actus, qualis eſt finis, *can. cum miniſter* 23. *quæſt.*5. Non erit autem hic multiplex culpa mortalis, ſicut quando contrahitur matrimonium ob ſimilem finem, vt *dict. num.* 244. explicatum eſt; ſed vna tantum culpa lethalis deſiderij obtinendi illius praui finis, atque adeo illa ſola in confeſſione explicanda, vt contingit quando alius actus licitus in finem prauum refertur. Vnde non ita damnabilis eſt abuſus actus coniugalis ob finem peruerſum, ac abuſus ipſius matrimonij ob ſimilem finem; eo quod ille ſit res profana, matrimonium verò ſacramentum, & res ſacra, ac proindè talis abuſus matrimonij continet triplex peccatum, ſcilicet duplex ſacrilegium, alterum indignæ ſuſceptionis, alterum abuſus ſacramenti, ordinando illud ad tam turpem finem, & tertium deſiderium illud rei prauæ, vt *dict. num.* 244. explicaui. Abuſus verò actus coniugalis ob finem prauum mortalem eſt mortale peccatum ſolum intentione talis deſiderij rei mortaliter prauæ. Præter verò culpam mortalem continet etiam culpam venialem, quæ conſiſtit in defectu, ſeu priuatione debiti finis, quæ non tranſcendit culpam venialem, vt tradit etiam Sanchez *dicta diſputatione* 8. *num.*9.

Certum eſt quintò, & ab omnibus admiſſum, actum coniugalem exercitum principaliter ob finem venialem, eſſe culpabilem venialiter, ob eandem rationem, quod talis ſit actus, qualis finis; ita Sanchez *dicta diſputatione* 8. *dicto numero* 9. Filliuccius *loco citato*, & alij. Erit tamen duplex culpa venialis, altera deſiderij obtinendi illius finis venialis; altera defectus, ſeu priuationis debiti finis, quæ priuatio, vt dixi, non excedit limites culpæ venialis; quæ etiam omnino ceſſaret, quando actus coniugalis fieret minus principaliter ob finem venialem, & principaliter ob aliquod bonum matrimonij. 22

Et hinc notandum, actum coniugalem ex circumſtantia finis nunquam reddi mortaliter culpabilem, niſi finis ipſe ſit mortalis; nam quando eſt alius finis, ſiue indifferens, ſiue ex obiecto bonus, ſiue malus tantùm venialiter, non eſt tanta deordinatio, vt cenſenda ſit culpa mortalis, vt tradunt Petrus Soto *lect.* 16. *de matrimon.* §. *quia igitur*. Sanchez *dict. diſput.*8. *n.*8. & Villalobos *tract.*13. *diſt.*40. *num.* 3. Et ratio eſt, quia cum actus ipſe coniugalis non ſit de ſe malus, finis non poteſt illi communicare maiorem malitiam, quàm in ſe habeat. 23

Aduertendum etiam actum coniugalem debito fine, atque adeo licitè cœptum, ſi in illius continuatione referatur ad finem non legitimum, fieri culpabilem ob defectum circumſtantiæ debiti finis. Ita Paludanus, D. Antoninus, Syluester, Margarita confeſſorum à Sanchez *d. diſp.*8. *num.*6. *relati*, & idem Sanchez *ibidem*, id limitantes, ſi variatio finis contingat tempore deciſionis ſeminis; quia tunc illa vehementi voluptate ratio abſorbetur, & ita debita deliberatio deficeret. 24

Et in prædictis omnes Doctores conueniunt: De ſequentibus controuertitur.

Exercere actum coniugalem ob bonum ſacramenti, ſcilicet ad repræſentandum vnionem Verbi Diuini cum humanitate, an vacet culpa, ſitque licitum.

Et primò difficultas eſt, an ſi actus coniugalis habeatur ſolùm ob bonum ſacramenti, ſcilicet ad repræſentandam, ſeu ſignificandam vnionem Diuini Verbi cum humanitate, ſit peccatum veniale. Affirmat Sanctus Thomas, Ricchardus, Supplem. Gabriel. *locis* à Sanchez *dict. diſput.*8. *numero* 14. *relatis*. Petrus Ledeſma *de matrimon. quæſt.* 49. *ar.*5. *dub.*1. Henriquez *lib.*11. *cap.*15. *num.*5. *lit. P. in comment.* Sanchez *dict. num.*14. Reginaldus *lib.*31. *num.* 136. & Filliuccius *tract.*10. *cap.*9. *num.*318. Ratio iuxta hos Doctores eſt, quia bonum ſacramenti eſt finis extrinſecus matrimonij, & non reſpicit vſum matrimonij, quemadmodum reſpiciunt bonum fidei, & prolis; ſed tantùm vinculum, & eſſentiam matrimonij. Ergo erit contra rectum ordinem matrimonio vti ob bonum ſacramenti, & non ob bonum prolis, aut fidei; quæ tamen deordinatio, inquiunt, non excedit culpam venialem, cum ſit leuis peruerſio debiti finis. Confirmatur conſequens, tum quia rectus ſacramenti ordo exigit, vt vſus ſacramenti referatur ex intentione ſuſcipientis, & miniſtrantis 25

ad finem intrinſecum; nam ad extrinſecum ſufficit inſtituentis ordinatio: At finis intrinſecus matrimonij eſt bonum prolis, & fidei, vt *ſuprà n.*13.oſtenſum eſt; extrinſecus autem eſt ſignificatio ſacramentalis: ergo erit peruerſio ordinis, & conſequenter culpa venialis vſum dirigere ad ſolum finem extrinſecum. Sicut debitum ordinem perueteret, & peccaret venialiter, qui baptizaret ad ſolam Chriſti ſepulturam repræſentandam. Tum quia ſacramenta non ſunt ſolùm ſigna ſacra, ſed etiam ſigna practica; & principalis eorum inſtitutio eſt ad efficiendum, & ita eis ad ſolam ſignificationem vtens non ſeruat debitum finem.

26 At negant Gabriel 4.*diſt*.3. *q.vnica,art*.2.*prop*.3. Baſilius Pontius *d.lib*.1.*cap*.9.*num*.4.Leandrus *d.diſput*.25. Probant, quia licitum eſt vti matrimonio ad eum finem, ad quem ordinatum eſt, vt conſtat ex dictis ſuprà *n*.16.18.*&* 19. ſed matrimonium eſt ordinatum ad ſignificandam vnionem Verbi cum humanitate: ergo licitum eſt illo vti ad illum finem. Quinimò iſte finis matrimonij, vt ſacramentum eſt, videtur magis illius vſum honeſtare, quàm finis illi conueniens, qui eſt prolis generatio, & educatio: Neque apparet ratio, cur potius debeat intendi finis intrinſecus, quàm extrinſecus, cùm vterque ſit honeſtus, dummodo intrinſecus non excludatur, neque expreſsè, neque tacitè, quia finis extrinſecus non opponitur fini intrinſeco.

27 Cæterùm hi Doctores vtriuſque ſententiæ re ipſa non ſunt diſcordes, ſed idem ſentiunt; nam etiam Doctores primæ ſententiæ expreſsè dicunt vſum coniugij relatum in bonum ſacramenti, & ad illam ſignificationem vnionis Verbi Diuini cum carne, nullomodo eſſe culpabilem, non excluſis aliis finibus boni prolis, aut fidei, qui fines cenſentur virtualiter ſemper intenti, eo ipſo quod intentione vtentis matrimonio expreſsè non excluduntur, iuxta tradita *ſuprà n.*17.

Actus coniugalis ſi fiat primariò, & principaliter ad finem vitandi in altero coniuge, vel in ſeipſo periculum incontinentiæ, an ſit peccatum veniale?

Secunda difficultas eſt, an vti coniugio principaliter propter finem ſecundarium matrimonij, ſcilicet in remedium concupiſcentiæ, ſeu ad vitandam incontinentiam, ſit illicitum, & peccatum.

28 Conueniunt Doctores citandi, & alij, eſſe licitum, & honeſtum petere debitum ad euitandum in altero coniuge incontinentiæ periculum; eo quod hic vſus coniugalis ſit potius debiti redditio, quàm petitio (vt *ſupra c.*1. *n.*258.oſtenſum eſt) atque ita in eo inuenitur bonum fidei. Confirmatur, quia præcepto charitatis tenemur vitare periculum peccandi cuiuſque proximi, quando illud facile, & ſine magno detrimento vitare poſſumus: ergo ſi alter coniux præſentit periculum incontinentiæ, aut pollutionis in altero, tenetur illud vitare, non ſolùm ei reddendo, ſed etiam petendo debitum; & ita nullum erit peccatum exercere actum coniugalem ad illum finem, ſed actus honeſtus, & virtutis charitatis, & iuſtitiæ. Difficultas ergo procedit de petitione debiti, & vſu coniugali principaliter ob finem vitandi in ſeipſo incontinentiæ periculum, & eſt triplex ſententia.

29 Prima abſolutè aſſerit eſſe peccatum veniale. Huius ſententiæ aſſertores refert latè Sanchez *lib.*9.*diſp.*9. *n.*2.nempe Roſellam, Angelum *verb.Debitum*, Tabienam *verb.matrimonium.* Magiſtrum ſententiarum, D.Bonauenturam, Scotum, Gulielmum, Rubionem, Abulenſem, Dezam, Vualdenſem, Echium, P. Sotum, Pedrazam, Ludou.Lopez, Petrum Ledeſmam, Raynerum, Ioannem de Friburgo, Aſtenſem, & ex Canoniſtis Gloſſam *in can.quicquid, v.adulter,quæſtione* 1. Gratianum, Hoſtienſem, Butrium, Alexandrum de Neuo, Henricum, & Dominicum. Qui moti ſunt primò illo *Pauli* 1.*ad Cor.*7. vbi poſt præmiſſa illa verba, vt vnuſquiſque vxorem habeat ad euitandam incontinentiam, ſubdit: *Hoc autem dico ſecundùm indulgentiam, non ſecundùm imperium*: Indulgentia autem non conceditur vbi culpa non eſt. Et ita locum illum intelligunt D. Auguſtinus *de bono coniugij, cap.* 10. *tom.*6.*&* *alibi*, D.Gregorius, vt habetur can. *Verùm,ſine d.*13. D. Anſelmus, & Sanctus Thomas *in eum locum*: & quia Doctores huius ſententiæ maximè nituntur authoritate Diui Auguſtini *d. cap.* 10. noto hîc verba illius, quæ ſunt: *Coniugalis concubitus generandi cauſa non habet culpam, concupiſcentia verò ſatianda, ſed tamen cum coniuge, propter thori fidem, venialem habet culpam.* Secundò quia finis ille euitandi in ſe incontinentiam non ſpectat ad bonum fidei, quod reſpicit ſolùm redditionem. Tertiò, quia vel fit actus ex impulſu concupiſcentiæ, & ita eſt culpa venialis, vel ſine tali impulſu, & ita inordinatio, vtendo medio, quo non eget. Quia cùm aliis mediis ad id ordinatis poſſit mederi ſtimulis concupiſcentiæ, videtur exercere actum coniugij ob ſolam delectationem, & ita peccat venialiter, iuxta tradita infrà.

Secunda ſententia ſuſtinet abſolutè, nullum eſſe 30
peccatum, etiamſi nullus alius finis expreſſe intendatur, ſi non excludantur. Huius ſententiæ Doctores innumeros refert Sanchez *d. diſp.*9. *num.*3. Durandum, Almainum, Maiorem, Nicolaum de Orbellis, Caietanum, Niderum, Coleiam, Philiarcum, Anglem, Sà, Petrum Ledeſmam, Palacios, & ex Iuriſperitis Tiraquellum *ad l.*5. *conn. num.* 111. Stephanum Caietam *in repet.c.ad limina*, 3.*q.*2.§.4. *num.*176. Vgolinum *de matrim.*10. *fine*. Et ex Doctoribus *ſuprà num.*1. *relatis*, ita ſentiunt Nauarrus *d.cap.*16.*num.*32.*initio*.Rebellus *d.quæſt.*19.*num.*3.Coninch *d. diſput.*34.*num.*8. *& ſeqq.* Layman *d.cap.*4.Baſilius Pontius *d.lib.*10.*cap.*8.*num.*9. Hurtadus *d. diſp.*10.*n.*4. *&* 5. Caſtrus Palaus *d. diſp.*3. *p.*3.Fagundez *d. cap.*3.*n.*3. Martinus Perez *d. diſp.*49. *ſect.* 2.*n.*2. *&* 3. Stephanus Bauny *d. q* 3. *aſſertione* 4. Leandrus Diſcalceatus *d.diſp.*25.*q.*15. Auerſa *d.q.*21. *ſect.*4. *verſic. abſolute*,& Bonacina *d.p.*6.*n.*7. Azorius *d. cap.*31.*q.*2.*diff.*1. & idem ſentit Diana *part.*3.*tr.*4.*reſol.* 219. Qui recentiores omnes, & etiam antiquiores volunt, nullum eſſe peccatum vti matrimonio ad euitandam in ſe incontinentiam, etiamſi aliis remediis occurri poſſit incontinentiæ periculo. Et Maior, ac Palacius intelligunt de remediis quibuſcunque, etiam facillimis: & ita videntur intelligere etiam Prælati recentiores, cū abſolutè dicant eſſe licitum actum coniugalem ob illum finem euitandi in ſe incontinentiam, tametſi coniux aliis remediis carnis ſtimulos poſſit coercere. Solum Rebell.*d.n.*1.*fin* identit excipere quando aliis facillimis remediis coniux incontinentiā in ſeipſo vitare poteſt.

Probatur hæc ſententia primò, quia exercere actum 31
coniugalem ad illum finem, ad quē matrimonium inſtitutū à Deo eſt, nullam continet deordinationē, alioqui inſtitutio Dei eſſet inordinata; ſed matrimonium à Deo eſt inſtitutū & ordinatū in remediū concupiſcentiæ inordinatæ ad finē fornicationis, & incōtinētiæ vitādæ, ergo nulla eſt ordinatio vti matrimonio in illū finem, & cōſequenter nulla culpa. Minor conſtat ex traditis in priori tractatu de contractu *matr.c.*10.*n.*242. & eſt cōmunis DD. & probatur ex illo Apoſt. 1.*ad Cor.*7.ſcilic. *Reuertimini in idipſum, ne tentet vos Satanas propter incōtinentiam veſtram. Hoc autem dico ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium.* In quibus verbis D. Paulus permittit actum coniugalem in illum finem vitandæ fornicationis; & conſequentèr etiam colligitur diuina lege

lege non eſſe prohibitum; alioqui D. Paulus non permiſiſſet vti matrimonio ad vitandum peccatum fornicationis, ſi fuiſſet culpa venialis; cum minus malum maioris vitandi cauſa fieri non debeat, quando vtrumque vitari poteſt. Ex quo manifeſtè infertur, nullum eſſe peccatum exercere actum coniugalem cauſa vitandæ fornicationis etiam in ſeipſo; cum nullum ſit peccatum, niſi quod eſt alicui legi prohibenti contrarium, permittere autem non eſt prohibere; cum ergo actus coniugalis in illum finem habitus lege diuina ſit licitus, nequit eſſe vitioſus. Quare dum D. Paulus ait: *Hoc ſecundum indulgentiam dico, non ſecundum imperium*, non id ex eo, ſeu ad ſignificandum quod actus coniugalis ad propriam incontinentiam vitandam ſit culpa venialis, ſed ſignificat eſſe minus bonum, ſeu minoris perfectionis, quam abſtinentia à copula, vt Lyranus, Caietanus, alij interpretes, & præfati DD. omnes, & alij, qui in ſequenti ſententia citantur, explicant: ſicut quando ſubdens, *& ſi nupſerit virgo, non peccabit; ego autem vobis parco*, non ſignificat eſſe peccatum nubere, ſed minus bonum, ſeu minoris perfectionis, quàm cœlibatus. D. autem Auguſtinum loco citato, & alibi, S. Thomam, & alios Patres huius ſententiæ DD. aiunt intelligendos, quod cauſa vitandæ incontinentiæ in altero, vel in ſe abſque prolis expreſſa intentione, ſit veniale exercere actum coniugalem, ſi immoderatius exerceatur, ſeu petatur: addit Rebellus, vel etiam quando aliis facillimis remediis incontinentiam in ſeipſo quis vitare poteſt.

32 Secundò, quia ſi propter alterius coniugis incontinentiam vitandam licitus eſt actus coniugalis, ad hanc tunc vigente charitate, vt ſuprà *n.* 28. dictum eſt, & omnes admittunt: ergo etiam propter propriam, cum ex charitate quiſque ſibi magis debeat, & magis ſibi ſit proximus, quam alteri, & maximè quia vitare in ſe periculum fornicationis reſpicit bonum fidei, ad quod ſpectat non ſolum reddere debitum, ſed etiam abſtinere ab alieno concubitu, vt *ſuprà n.* 14. & *in altero tractatu de contr. matr. cap.* 10. *n.* 11. notatum eſt.

Tertiò, quia vt actus coniugalis, quamuis aliqualiter rationem abſorbeat, ſit licitus, ſufficit vt referatur in aliquem ex finibus, ad quos eſt à Deo inſtitutus, licet ſit ſecundarius, dummodo non excludatur primarius, ſeu prolis generatio, nec expreſſe, nec tacitè. Cum nulla lex ſit quæ obliget, vt in cuiuſvis rei vſu quis ſemper eius finem primarium intendat.

33 Quod ſi iuxta DD. ſequentis ſententiæ contra hanc & primam probationem dicant matrimonium, & illius vſum ordinari, & conſequenter licitè exerceri à coniugibus ad vitandam incontinentiam etiam propriam, quando aliis remediis coniux præſentieos carnis ſtimulos nequit illos ſedare; ſecus quando poteſt alio modo ab incontinentia abſtinere, cum tunc peruerſio ordinis debiti medium de ſe primò, & principaliter ordinatum ad prolis generationem in illum alium finem referre ſit culpa venialis.

34 Primò ad hanc diſtinctionem Reſpondent DD. huiuſmet ſententiæ nil referre, quod poſſit aliis mediis perfectioribus, & ſpiritualibus mederi concupiſcentiæ; quia hoc medium vſus coniugalis, licet minus bonum, tamen bonum, & honeſtum eſt ex ſuo genere (vt *ſuprà n.* 32. probatum eſt) & ad eum etiam finẽ à Deo ordinatum eſt, qui finis vitandæ incontinentiæ eſt bonus, neque opponitur finĩ intrinſeco, ſeu aliis finibus matrimonij, illoſve tacite, vel expreſſe excludit; erit ergo actus coniugalis relatus in illum finem bonus, & licitus, nullamque contingebit ordinis debiti peruerſionem, non obſtante quod alio modo perfectiori, & etiã facillimo cõiux poſſet carnis ſtimulos coërcere, & incontinentiam vitare; quia nullus tenetur ad vitandum peccatum per medium facilius, vel perfectius, ſed ſatis eſt, vt illud euitet per mediũ ex ſe licitũ, & honeſtum. Et ſi obiiciatur *D. Ioan. Angelus Boſſius, de effectib. contr. Matr.* fore imprudentem, qui ſumeret potionem amaram, aut venas ſcindi permitteret cauſa ſalutis recuperandæ, cum poſſit faciliori medio eam adipiſci. Reſpondet Pontius hoc exemplum nullius eſſe momenti, quia ſciſſio venæ, & potio amara non habent alium finem, quã reſtitutionem ſanitatis, quæ cum reſtitui poſſit facili medio, prodigalitas quædam eſſet ſanguinis, & laboris corporalis pro ſalute; matrimonium verò habet etiam alios fines bonos præter remedium concupiſcentiæ, quos non excludit tacite, neque expreſſe qui in remedium concupiſcentiæ vtitur coniugio, cùm eo tempore poſſit etiam expreſſe vti ex aliis finibus intrinſecis.

Præterea contra eandem diſtinctionem vrgent huius ſententiæ Doctores, quòd ſcrupulis ſit obnoxia; 35
ſiquidem nemo poterit affirmare, ſe aliis mediis non poſſe ſtimulos carnis ſedare, & ad multa experimento comprobanda aſtringerentur coniuges ob ſeruandam continentiam. Quare anxij præſertim redderentur coniuges ſpe prolis habendæ carentes, ſi examinare deberent, num aliis modis, v. g. ieiuniis, aliiſve carnis afflictionibus incontinentiæ ſuæ mederi poſſint; & vix vnquam in hunc finem vitandæ propriæ incontinentiæ liceret matrimonij vſus, quia ferè ſemper poteſt illud periculum aliter euitari. Quin etiam, vrget Coninch, coniuges carentes ſpe prolis tenerentur ſub peccato ſeparari thoro, tum quia hoc caſu eſſet præcipuum medium vitandi periculum incontinentiæ quam ipſi etiam inter ſe ſeruare tenerentur: tum quia, cum tunc ſub peccato veniali tenerentur non petere, tenerentur etiam vitare præſentiſſimum periculum petendi, quale eſt cubare in eodem thoro, & idem dicendum foret quando vxor eſſet iam prægnans; tunc enim cum non poſſit intendi proles, acceſſus ad eam eſſet illicitus, licet relatus in finem vitandæ incontinentiæ, & ita foret neceſſaria ſeparatio tori ad periculum actus coniugalis euitandum. Hæc prædicti Doctores.

Et iuxta hanc ſententiam foret licitus vſus coniugalis exercitus in remedium concupiſcentiæ, ſeu relatum in finem vitandi incontinentiam, etiam eo caſu, 36
quo petens debitum carnis moleſtiis non vexaretur, quia talis finis eſt honeſtus, & ad eum eſt matrimonium ordinatum, & ſatis eſt timere probabiliter vexandum fore. Et id in terminis tradit ex Sancio Leandrus *d. q.* 15. & poſt Gabrielis Supplementum 4. *diſt.* 31. *q. vnic. art.* 1. *fine*, docet etiam Sanchez *d. diſp.* 9. *num.* 4. *fine*; cum alia media non ſuppetunt ad vitandam incontinentiam ob coniugis fragilitatem.

Confirmari poteſt etiam hæc ſententia, quia coniuges pauperes carentes diuitiis ad bene alendos liberos ob euitandam incontinentiam, licite poſſunt vti coniugio, optantes, vt filij non naſcantur, dummodo nihil efficiant generationem prolis impediens, vt tradit Sanchez *l.* 9. *diſp.* 8. *n.* 10. & traditum eſt in *d. tr. de contract. matr. c.* 10. *n.* 165. *&* 166. ergo multo magis erit licitum vti coniugio in illum finem abſque actuali, vel virtuali deſiderio non habendi prolem, licet expreſſe non intendatur. 37

Et ex traditis ad hanc ſententiam confirmandam facile ſatisfit argumentis primæ ſententiæ. Ad primum 38
enim ex dicto D. Pauli, & authoritate Diui Aug. & Patrum iam reſponſum eſt *ſuprà n.* 31. Ad ſecundum patet ex dictis *n.* 32. actum coniugalem relatum in finem vitandæ fornicationis non carere bono fidei, ad quod etiam ſpectat abſtinere ab aliena, vel alieno, & quia ſatis eſt vt vſus matrimonij referatur ad finem, ad quem eſt inſtitutum matrimonium, licet ſecundariò, & vt non careat bonis matrimonij, ſufficiat, vt non excludatur tacitè aut expreſſe. Ad tertium, impulſus, ſeu motus concupiſcentiæ præbet tantum cauſam, vt à voluntate eligatur, & imperetur actus coniugalis ad illum ſedandum, non verò ab eo idem actus coniugalis imperatur;

quare eſto in ipſo motu concupiſcentiæ rationis indicium præueniente adſit aliqua culpa ob concurſum voluntatis non plenè deliberatæ, tamen actus voluntatis, quo ipſe coniugalis imperatur ad illum corrigendum, & ſedandum, nullo modo eſt culpabilis, neque venialiter, cum non poſſit eſſe culpabilis neque ex fine, qui eſt vitatio peccati concupiſcentiæ, ſeu incontinentiæ, neque ex medio, quod ex ſe licitum eſt; ſcilicet copulari coniugi. Ad quartum, eſtò aliter coërceri poſſit motus concupiſcentiæ, negatur inde ſequi actum coniugalem in illum finem fornicationis fieri ob ſolam delectationem, quia coniux non adſtringitur vti aliis mediis, vt probatum eſt: iuxta verò Doctores ſequentis ſententiæ, Reſpondetur illud fore verum exiſtentibus, & ſufficientibus aliis mediis ad reſiſtendum concupiſcentiæ; ſecus vbi illis tentatus coniux ob ſuam fragilitatem reſiſtere nequit.

39 Tertia ſententia docet, exercere actum coniugalem principaliter, ſeu expreſsè ob finem vitandi fornicationem in ſeipſo, vel aliud peccatum carnis, nullam eſſe culpam in petente, quando adhibitis aliis mediis non poteſt ſedare tentationem carnis, & vitare incontinentiam, quando verò poteſt conuenienter alio medio, eſſe peccatum veniale. Ita non pauci à Sanchez *d. diſp. 9. n. 3. relati.* Paludanus, Supplementum Gabrielis, Capreolus, D. Antoninus, Veracruz, Syluester V. *debitum.* Tabiena *v. Matrimonium.* Henriquez *lib. 11. cap. 15. num. 4. lit. Q.* Victoria, vterque Ledeſma, Margarita Confeſſorum, Manuel 1. *tom. ſum. cap. 143. num. 55. in 1. edit.* & ex Iuriſperitis Gregorius Lopez, & Matienzo, idem docent Sanctius *ibid.* Reginaldus *lib. 31. n. 18.* Filliuceius *tract. 10. cap. 9. n.* 320. Primam partem huius ſententiæ præfati Doctores aiunt probari argumentis ad ſecundam ſententiam ſtabiliendam adductis; & præſertim, quia matrimonium à Deo poſt Adæ peccatum ad illum finem ordinatum, & inſtitutum eſt; ac proinde illius vſus in eundem met finem, vtpote non contra Dei voluntatem, non poteſt continere offenſam eiuſdem Dei, niſi vitiemr aliqua circumſtantia, quam neceſſitas non excuſet; tunc enim erit peccatum. Hinc poſteriorem partem eiuſdem ſententiæ iidem Doctores probant, quia vbi aliis mediis incontinentia euitari poteſt, abſque neceſſitate vſus matrimonij, indebitè ordinatur ad vitationem fornicationis, vti ad finem primarium, & vltimum, cum tamen ſit finis ſecundarius, & mediatus, nempe ordinatus in bonum fidei, vt in finem vltimum. Cum ergo in hoc caſu abſque neceſſitate actus coniugalis, qui eſt medium per ſe, & primariò, & principaliter ordinatum ad prolis generationem, & fidem ſeruandam, referatur vt in finem principalem, & vltimum in vitationem incontinentiæ, indebitè refertur, & committitur peruerſio ordinis venialiter culpabilis, non tamen mortalis; quia talis peruerſio finium non eſt adeo aliena à ratione, vt cenſeri debeat conſtituere peccatum mortale.

40 Declarat autem Sanch. *d. n. 4.* cum D. Antonino, & Tabiena (& idem profectò ſentiunt Filliuccius, & Reginaldus locis citatis) primam partem huius ſententiæ eſſe intelligendam, quando non eſt ſpes prolis concipiendæ; nam vbi proles poteſt concipi, aiunt ſemper eſſe culpam venialem in actu coniugali intendere primariò, & principaliter vitare incontinentiam propter peruerſionem ordinis, dum finis ſecũdarius præponitur poſſibili, cum tunc nulla ſit neceſſitas intendendi principaliter vitationem fornicationis, ſicut nulla eſt ſpes prolis, & carnis tentatio aliis mediis non ſuperabilis vrget. Et ita ſentiunt etiam DD. quos in *d. tractatu de contractu matrimonij*, *c. 10. n. 260.* allego, tenentes eſſe peccatum veniale contrahere matrimonium principaliter ob finem ſecundarium, nempe vitandi incontinentiam, quando eſt poſſibilis proles ex matrim. vſu.

Ad argumenta ſecundæ ſententiæ, quatenus huic tertiæ aduerſantur. Ad primũ reſp. Sanch. maiorem eſſe veram, ſi referatur ad finem primarium, & vbi is non eſt poſſibilis, ad ſecundarium, qui medio faciliori obtineri nequit; Apoſtolum verò in illa exhortatione, *Reuertimini*, &c. intelligendum, quando alio modo incontinẽtiæ non poteſt occurri propter nimiã coniugũ fragilitatem, aliter vix valẽtium abſtinere à coitu, quod ait denotari per illa verba, *propter incontinentiam veſtrã* à Lyrano explicata, ſcilicet propter pronitatem ad fornicandum. *Dicto* etiam *c. 10. n. 263. ad* 1. reſpondi, Apoſtolum intelligendum, dummodo non ſit ſpes prolis concipiendæ. Ad ſecundum dicitur eſſe diuerſam rationem, quia coniux poteſt ſibi aliis mediis conſulere, & ſi velit, carnis tentationi reſiſtere, non poteſt autem alteri coniugi mederi, nec ipſius conſenſum in fornicationem impedire. Et licet finis vitandi incontinentiam tendat ad bonum fidei, ſcilicet vt alteri fides ſeruetur, tamen non eſt finis primarius, & vltimus, vt eſt bonum fidei, quod conſiſtit in reddendo debitum. Ad tertium reſpondetur obligare legem Dei, qui inſtituit matrimonium, & illius vſum conceſſit in illum finem, vbi non poteſt primarius obtineri, nec finis ſecundarius faciliori modo. Ad tradita *n. 24.* reſpondetur, finem vitandi incontinentiam actui coniugali conſtitutum vt vltimum, non habere rationem boni, & honeſti, quoad honeſtandum ipſum actum coniugalem, quando primarius finis, nempe generatio prolis, eſt poſſibilis; & vbi hæc non eſt poſſibilis, alio medio periculo incontinentiæ facilè poteſt occurri. Ad tradita *n. 35.* reſpondetur, quod dicitur de aliis mediis adhibendis, intelligendum moraliter, & non ſcrupuloſè. Negatur etiam cætera, quæ ibi dicuntur ſequi, cum ſemper adſit obligatio reddendi debitum ob bonum fidei, & poſſit petitio eſſe licita; nec vnus coniugum poſſit ſcire, quæ ſit pronitas ad coitum, & fragilitas alterius. Ad confirmationem *n. 37.* adductam reſpondendum iuxta tradita *d. tr. de contractu matr. citato c. 10. n. 169.* & tradenda *infra.* Prædicta iuxta aliorum ſententiam.

Ego, vbi proles eſt impoſſibilis, approbo ſecundam ſententiam tanquam probabiliorem, & licitum eſſe abſolutè matrimonij vſum, ſicut & ipſum matrimonij contractum in eum finem vitandi incontinentiam. Rationẽ adduxi *d. c. 10. n. 248.* ſcilicet quia vbi finis primarius matrimonij eſt impoſſibilis, licitum eſt intẽdere ſecundarium. Propter quã rationem DD. cõmuniter tenent, deficiente ſpe prolis, nullũ eſſe peccatum contrahere matrimoniũ propter finẽ illũ ſecundariũ, vt *d. n. 148.* notaui; & ſi matrimoniũ eſt licitũ in eũ finẽ relatum, quare non etiam vſus in eundem finem, eſtò aliis mediis incõtinentiæ occurri poſſet. Et id ſatis confirmãt tradita *ſuprà n. 35.* ſteriles enim, & ſenes coniugati vix poſſẽt ſcire, quando eis foret licitus actus coniugalis in illum finẽ ſecundariũ relatus. Sterilitas ergo, ſeu impotentia ad prolem in coniugibus iuſtificat, ſeu honeſtat copulam, cum ſolo fine euitandi incontinentiam, ſicut & contractum matrimonij ob eundem finem remedij incontinentiæ, vt *dicto cap. 10. n. 265.* dixi. 42

Si verò proles ſit poſſibilis, exiſtimo probabilius eſſe peccatum veniale in actu coniugali intendere primariò, & principaliter finem ſecundarium, ſicut & *d. c. 10. n. 263.* tenui tanquam probabilius, eſſe peccatum veniale (vbi eſt poſſibilis proles) contrahere matrimonium, illud ordinando principaliter ad eundem finem ſecundarium, ſcilicet in remedium incontinentiæ, idque propter inordinationem, & peruerſitatem, quæ eſt, dum quod eſt ſecundarium, & minus principale in matrimonio, & illius vſu, ſcilicet euitatio fornicationis, præponitur primario, & principali, nempe generationi prolis. Et argumentis, quæ in contrarium adducunt, ſufficienter ſatisfactum eſt *ſuprà n. 41. & d. cap. 10. n. 249. & 253.* 43

Quod

Quod ſi finis euitandi incontinentiam eſſet tantum applicatiuus, ſeu impulſiuus ad copulam coniugalem, vel vnius principalis; tunc iuxta omnes nullum eſſet peccatum in eodem actu, vt etiam conſtat ex traditis à me *d. cap.* 10. *num.* 249. & notauit etiam Baſilius Pontius *d. cap.* 8. *n.* 7. *fine.*

An peccatum ſit, in actu coniugali deſiderare non concipi prolem.

44 Cæterùm occaſione confirmationis *ſuprà n.* 57. adductæ explicandum eſt, an, & quale peccatum ſit in actu ipſo coniugali excludere finem prolis, ſeu optare non concipi prolem, nil tamen efficiendo prolis generationem impediens. Præpoſitus *in rubr. de ſponſ. n.* 12. *ad finem, relatus* à Sanchez *lib.* 9. *diſp.* 8. *num.* 10. dixit eſſe peccatum mortale. Sed dicendum tale deſiderium ſine appoſitione impedimenti prolis ex genere ſuo non eſſe peccatum mortale, ſed imò nec ex ſe malum, ſed poſſe eſſe bonum & licitum, vel malum & illicitum iuxta bonitatem, & malitiam motiui, ſeu cauſæ finalis talis deſiderij; atque adeo ſi habeatur ex cauſa defectus diuitiarum ſufficientium ad alendos filios, eſſe licitum. Hæc enim eſt iuſta, & grauis cauſa cohoneſtans tale deſiderium non multiplicandi prolem. Roſella, Angelus *v. Debitum*, Paludanus, D. Antoninus, Philiarcus à Sanchez *d. n.* 10. *relati*. Nauarrus *in man. cap.* 16. *n.* 33. idem Sanchez *ibidem*. Filliuccius *tract.* 10. *cap.* 9. *n.* 319. Coninch *lib.* 10. *c.* 8. *n.* 4. Stephanus Bauny *de ſacram. tract.* 12. *vbi de obligat. coniugum, q.* 3. *aſſert.* 3. Leandrus *d. diſp.* 25. *q.* 12. Ex eo enim quod per tale deſiderium intentionaliter excludatur finis matrimonij, & ipſius actus coniugalis, non eſt peccatum mortale, quia finis præcepti non cadit ſub præcepto, & ex altera parte deſiderium illud cohoneſtatur ex illa iuſta, & graui cauſa defectus diuitiarum ad honeſte alendos filios.

45 An verò vbi eſt poſſibilis proles, ſit licitum contrahere matrimonium ipſum cum tali deſiderio, & intentione excludente finem proprium, & primarium matrimonij ob illum finem, ſeu ob illam rationem defectus diuitiarum in paupere magnos carnis ſtimulos patiente, cui moraliter aliud remedium commodum non occurrit ad vitandam incontinentiam, explicaui *d. tractatu de contractu matr. citato cap.* 10. *num.* 266. vbi reſolui affirmatiuè, licet contrarium ſenſitiue videatur Sanchez *dict. diſput.* 8. *citato num.* 10.

Petere debitum, & exercere actum coniugalem primario, & principaliter ob finem extraneum, v.g. ob ſanitatem reſtaurandam, vel conſeruandam, vel aliud temporale commodum, ſitne licitum, vel veniale peccatum.

Tertia difficultas, an actus, ſeu vſus coniugalis, ſi exerceatur ob fines extrinſecos, puta, cauſa lucri, v. g. mercedis, vel hæreditatis ab altero coniuge promiſſæ, vel cauſa ſanitatis corporis recuperandæ, vel conſeruandæ, ſit licitus, an verò culpabilis venialiter.

46 Certum eſt iuxta omnes Doctores, ſi hi fines extranei non ex ſe mali, ſed vel honeſti, vel indifferentes ſint, tantum fines, ſeu cauſæ applicantes, ſeu impulſiuæ ad habendum actum coniugalem, qui ſaltem virtute referatur in finem proprium, & intrinſecum, ad quem actus ex ſui natura ordinatur, nempe in prolis generationem, eos non vitiare actum coniugalem, nullumque eſſe peccatum illum exercere ob tales fines. Vt enim tradidi in *tractatu de contractu matr. cap.* 10. *n.* 249. nullum eſt peccatum, ſed licitum eſt contrahere matrimonium ob huiuſmodi fines extraneos, tanquam motiuos, & impulſiuos ad contrahendum; ac proinde etiã multò magis erit licitus actus coniugalis, cuius cauſa applicans, & motiua, ſeu impulſiua ſint tales fines extranei. Rationem autem ibidem adduxi, ſcilicet quia omnes aliæ humanæ actiones, vtplurimum pendent ab huiuſmodi finibus viliſſimis, tantum applicantibus, & mouẽtibus ad agendum; & propter hoc nõ æſtimãtur illicitæ, & culpabiles, quia ſtante illo fine, ſeu motiuo applicante, ſtat finis debitus actionis, quando non excluditur. Quapropter talis finis dicitur potius conditio ſine qua non, quã finis. Ita iuxta omnes excuſatur à culpa Sacerdos ſe applicans ad celebrandum propter aduentum amici, vel eleemoſynam, vel aſſiſtens horis canonicis allectus diſtributionibus. Videantur tradita *dict. num.* 249.

Similiter nullum eſt peccatum, ſi in actu coniugali, ſicut & in contrahendo ipſo matrimonio (vt *d. cap. n.* 251.) finis extraneus lucrum, ſanitas intendatur vt finis ſecundarius, & minus principalis ipſius actus, & non ſolum vt cauſa applicans ad copulam, quia nulla oritur inordinatio matrimonij, & eius vſus, & debiti finis. Et etiam reliquæ actiones humanæ compatiuntur huiuſmodi fines, vt notaui *d. n.* 251. & ita etiam *lib.* 9. *diſp.* 11. *n.* 8. præter alios relatos *d. cap.* 10. *n.* 243. *& pluribus ſeqq.* 47

Difficultas ergo procedit, quando lucrum aliud bonum vtile, vel ſanitas corporis à coniugibus vtentibus coniugio intenditur principaliter, ſeu vt finis principalis actus, an ſit peccatum veniale, licet non excludatur finis ipſius vſus coniugalis intrinſecus, & proprius, neque tacite, neque expreſſe.

Prima ſententia loquens de quocunque fine extrinſeco, ſiue ſit lucrum, ſiue corporis ſanitas, abſolute docet eſſe peccatum veniale vti coniugio propter talem finem primariò, & principaliter. Ita Sotus 4. *diſt.* 31. *q. vnic. art.* 4. *verſic. ſunt qui contra* (vbi loquitur de fine lucri) & verſic. Grauius autem (vbi loquitur de fine ſanitatis) & loquentes de eodem fine ſanitatis, ita ſentiunt Angelus, Syluester, Tabiena, *v. debitum*, S. Thom. Paludanus, D. Antoninus, Raynerus, Ioan. de Friburgo, Alenſis, Veracruz, Nyder, P. Soto, Petrus Ledeſma, Margarita Confeſſorum, & nonnulli alij à Sanchez *lib.* 9. *diſp.* 10. *n.* 1. *relati*, & ex recentioribus Franciſcus Syluius *relatus* à Diana *loco infrà citato*. Fundamentum eſt primò, quia iuxta S. Auguſtinum *loco ſuprà n.* 29. *allegato*, D. Gregorium, & alios Sanctos Patres, vſus coniugij non permittitur, niſi cauſa debiti reddendi, vel prolis generandæ: ſecundò, quia eſt peruerſio ordinis debiti præponere finem extrinſecum (etiamſi ſit bonum indiuidui, vt eſt ſanitas) ad quem actus coniugij de ſui natura non ordinatur, fini intrinſeco, & proprio (qualis eſt proles, ſeu conſeruatio ſpeciei, & bonum fidei, & etiam vitatio incontinentiæ) ad quem actus coniugalis, & matrimonium ipſum de ſui natura, & Dei inſtitutione ordinatur. Ergo eſt peccatum veniale; ſicut eſſet peccatum veniale ſuſcipere baptiſmum ob ſanitatem, vel aliquod commodum temporale, cum baptiſmus non ſit ad id, ſed ad remiſſionem peccatorum ante illum admiſſorum inſtitutus. 48

Secunda ſententia loquens de fine ſanitatis recuperandæ, vel conſeruandæ reſpondet cum diſtinctione, ſcilicet, nullam eſſe culpam, ſi ad ſanitatem inſtaurandam, vel tuendam nullum aliud medium facile occurrit, eſſe verò venialem culpam, ſi aliud medium conueniẽs occurrat. Ita Henriquez *lib.* 11. *c.* 15. *n.* 5. *in text. initio, & litera X. in commentario*. Victoria, & B. Ledeſma à Sanch. *d. diſp.* 10. *n.* 3. *relati*, & ex DD. *ſuprà n.* 1. *relatis*, idẽ Sãch. *d. n.* 3. Manuel *d. to.* 1. *ſumm. c.* 242. *n.* 20. Azor. 3. *p. lib.* 3. *cap.* 31. *q.* 2. *diff.* 2 Reginaldus *d. l.* 31. *n.* 37. & Filliuc. *d. tr.* 10. *c.* 9. *n.* 321. Primam partẽ probant, quia peruerſio ordinis compenſatur illo bono fine ſanitatis non recuperabilis, aut cõſeruabilis alio remedio facilis 49

taliſque neceſſitas cohoneſtat actum, & finis ſanitatis intentus non excludit alios fines matrimonij proprios, & intrinſecos, non intentos actu, & expreſſe. Imò nulla in tali caſu videtur peruerſio ordinis, cum in eo fine ſanitatis includantur ſaltem remotè bona prolis, & fidei, ea ſcilicet ratione, quia vtens bona valetudine ſit aptior proli generandæ, & debito reddendo. Confirmat Reginaldus, quia talis vſus matrimonij, cum ſit licitus ob bonum prolis, à fortiori erit licitus ob neceſſitatem reſtaurandæ, vel conſeruandæ propriæ ſalutis, cui plus quam bono prolis, tanquam alieno, quilibet tenetur conſulere. Secundam verò partem huius ſententiæ confirmat quia peruerſio debiti ordinis abſque neceſſitate excuſante, mala eſt, ſaltem venialiter, idque probant argumenta primæ ſententiæ.

50 Declarat tamen Sanchez *d. n. 3.* priorem partem huiuſmet ſecundæ ſententiæ intelligendam, vt nulla ſit culpa principaliter intendere ſanitatem, quando nulla eſt ſpes prolis; ſecus verò tali ſpe extante; nam tunc, ait, eſſet culpa venialis peruerſionis debiti finis, quia finis principalis poſſibilis poſtponeretur nulla vrgente neceſſitate; nam ſeruato fine prolis primario, poſſe ſecundariò, & concomitanter coniugij vſus referri ad ſanitatem, iuxta tradita *ſupra n. 42. & 43.* Alij verò Doctores, Henriquez, & Manuel, & Filliucius nullam huius declarationis mentionem faciunt, ſed abſolutè loquuntur; & Reginaldus expreſſe tenet, etiamſi ſit ſpes prolis, ceſſare rationem peruerſionis interdictæ, & ita etiam ceſſare peccatum: & rationes in ſecunda ratione, & confirmatione eiuſdem primæ partis procedunt extante ſpe prolis. Et primam ex illis adducit etiam idem Sanchez.

51 Idem etiam Sanchez *d. n. 5. fine, & diſp. 8. n. 12.* aſſerit abſolute accedere ad vxorem principaliter gratia vtilis, ſeu lucri, eſſe culpam venialem; & in hoc eum ſequitur Leandrus Diſcalceatus *de Sacram. tom. 2. tr. 9. diſp. 25. q. 13.* Quia eſt peruerſio ordinis præponendo fini intrinſeco, & primario ipſius actus coniugalis finem extraneum, habendo illum pro primario. Ad rationem autem Palacij *4. diſt. 31. diſp. 2.* ſentientis nullam eſſe culpam, ſcilicet quod quærere ſibi vtile nemine læſo, caret culpa: Reſpondet Sanchez non vigere, quia vtile debet quæri mediis ad id inſtitutis, quale non eſt matrimonium.

52 Tertia ſententia aſſerit abſolutè, & indiſtinctè (ſiue ſit, ſiue non ſit, ſpes prolis, & etiamſi occurrat aliud medium facile inſtaurandæ, vel tuendæ ſanitatis) omni culpa vacare, & licitum eſſe actum coniugalem ob ſalutem corporalem recuperandam, vel conſeruandam principaliter intentam, non excluſis aliis finibus matrimonij intrinſecis, ita Palatius *loco num. præcedenti allegato*, Almainus, Maior, Celaia, Martinus de Magiſtris, & Emanuel Sà, à Sanchez *d. diſp. 34. n. 2. ad id relati*. Et ex Recentioribus *hoc cap. n. 1. relatis* ita ſentiunt Rebellus *d. q. 19. n. 4.* Coninck *d. diſp. 34. n. 10.* Paulus Layman *d. cap. 4. n. 3.* Fagundez *d. cap. 4. n. 4.* Baſilius Pontius *d. lib. 10. cap. 8. n. 9.* Auerſa *d. q. 21. ſect. 4. verſic. Tertiò alius finis.* Hurtadus *d. diſp. 50. n. 6.* Stephanus Bauny *d. q. 3. aſſert. 5.* Perez *d. diſp. 49. ſect. 2. n. 4.* & Leandrus Diſcalceatus *d. diſp. 25. q. 16.* Ita etiam Diana *p. 3. tract. 4. reſ. 218.* & nonulli alij Recentiores apud Leandrum; & probabilem ſententiam dicit Azorius loco citato. Et ita oportet ſentiant, qui putant contrahere matrimonium principaliter gratia ſanitatis, vel alterius finis, qui non ſit malus, nullum eſſe peccatum, ſed eſſe licitum; quos allegaui in *altero tract. de contr. matr. cap. 10. n. 255.* apud quos, & apud Sanchez *ibi allegatum* alij. Probatur hæc ſententia, quia nulla eſt, neque oſtendi poteſt inordinatio in eo, quod quia relicto fine rei proprio vtatur re non mala (qualis eſt actus coniugalis) ad alium finem, ſeu effectum honeſtum, ad quem naturalem habet proportionem. Actus enim humanus (ait Rebellus) in genere moris non ita finem præcipuum reſpicit, vt non poſſit veſtiri alio fine honeſto, præſertim cum præcipuus finis formaliter non excluditur. Cum igitur finis obtinendæ, vel tuendæ ſanitatis non ſit malus, ſed licitus, cum laudabile ſit propriam quærere ſalutem; & medium etiam, nempe actus coniugalis, ſit licitum, & etiam conueniens, ſeu proportionatum ad illum effectum, vt medici docent, non eſt vndè malitia etiam venialis deriuetur. Nam quod alio medio poſſit coniux vti pro reſtauratione, vel conſecutione ſanitatis, non conuincit culpam venialem, cum ſatis ſit vti medio ex ſe licito, & aliàs conuenienti. Neque eſt inordinatio aliqua, quod referatur actus coniugij ad alium finem præter intrinſecos, dummodo taciti, non expreſsè excludantur. Confirmatur hæc ſententia, quia cum matrimonium præcipuè inſtitutum ſit ad propagationem ſpeciei, videtur etiam ſecundariò inſtitutum eſſe ad conſeruationem indiuidui, ſiquidem ſpecies ſaluis indiuiduis propagari non poteſt. Confirmatur prætetea ratione *n. 49.* adducta, ſcilicet, quod hic finis ſanitatis remotè tendit in bonum prolis, & ita nulla apparet ordinis debiti peruerſio, & conſequenter nulla culpa, etiam venialis.

Ex prædictis etiam Doctoribus Rebell. Coninch, Hurtadus, Perez, Pontius, & Auerſa expreſsè tenent, non ſolum ob corporalem ſanitatem, ſed etiam ob quemcunque alium finem extrinſecum, qui non ſit malus, ſeu ob quamcunque aliam cauſam honeſtam, vt propter aliquod aliud temporale commodum, purà lucrum, & hæreditatem, & quid ſimile principaliter intentum, exercere poſſe abſque vlla culpa, & licitè actum coniugalem: ad id enim ſe extendit ratio primo loco adducta; & poteſt confirmari aliis rationibus, quibus iidem Doctores probant, non eſſe peccatum, ſed licitum contrahere matrimonium ob res extraneas matrimonio non malas, nempe pulchritudinem, voluptatem, diuitias, tanquam propter finem principalem, quas rationes adduxi *in d. tract. de contr. matrim. cap. 10. n. 255. & tribus ſeqq.* Declarat autem Rebellus id procedere, quando cauſa illa extrinſeca honeſta, ſeu temporale commodum eſſet non leuis momenti; quia cum res (inquit) habeat quandam turpitudinem, ſiue indecentiam naturalem (vt *ſuprà, n. 4.* oſtenſum eſt) non per quamcunque cauſam cohoneſtabitur. 53

Ex quibus tam pro ſecunda, quam pro tertia ſententia adductis. Ad primum argumentum primæ ſententiæ reſpondetur primò D. Auguſtinum, & alios Patres prohibere immoderatum vſum ob alios fines extraneos, vt *ſuprà, n. 31.* notatum eſt. Secundò loquutos ſolum fuiſſe de finibus, qui per ſe, & ſemper actum coniugalem cohoneſtant, non de finibus extrinſecis, qui tamen etiam poſſunt eundem actum cohoneſtare, iuxta tradita pro vtraque ſententia. Tertiò finem ſanitatis, &c. reduci ad bonum prolis, & fidei, iuxta ſuperius tradita. Ad ſecundum iuxta vtramque ſententiam reſpondetur, nullam eſſe inordinationem culpabilem, cum actus coniugalis cohoneſtetur non ſolum ex intentione finis intrinſeci, ſed etiam extrinſeci, honeſti, & liciti. Et argumentum non poteſt etiam procedere, quando nulla eſt ſpes prolis; quo caſu tantum procedit ſententia Sanchez. Ad illud de baptiſmo Azorius, & Sanchez reſpondent, aliam eſſe rationem, quia inſtitutus eſt, vt recipiatur ob bonum animæ, non ob bonum corporis, aut aliud temporale commodum. Et ex his etiam, & traditis duobus numeris præcedentibus, videtur ſatis conſtare ſolutio argumentorum, quæ *n. 49. 50. & 51.* adducta ſunt pro ſecunda ſententia, & peculiari ſententia Sanchez. Prædicta iuxta aliorum ſententias. 54

Ego

55 Ego ſicut in *altero tract. de contr. matr. d. c. 10. n. 239.* ſuſtinui abſolutè eſſe peccatum veniale peruerſionis debiti ordinis contrahere matrimonium ob finem extraneum, licet non malum, ſcilicet ſanitatem, diuitias, &c. tanquam ob finem principalem ipſius contractus: ita adhærendo ibidem traditis exiſtimo probabiliorem primam ſententiam, & eſſe peccatum veniale exercere actum coniugalem ob reſtaurandam, vel conſeruandam ſanitatem, aut aliud temporale commodum, tanquam ob finem ipſius actus principalem, ſiue ſit, ſiue non ſit ſpes prolis, & ſiue occurrat, ſiue deficiat aliud medium facile obtinendi ſanitatem, vel illud aliud temporale commodum. Et quando eſt ſpes prolis generandæ, videtur ſatis conſtare, eſſe aliquam inordinationem, & peruerſionem debiti ordinis à natura, ſeu à Deo instituti in matrimonio contrahendo, & illius vſu; dum vſus ipſe aſſumitur ad finem alienum, ad quem non eſt inſtitutus, & ordinatus, poſthabito fine poſſibili, ad quem eſt de ſui natura, & ex matrimonij inſtitutione ordinatus. Sed & quando non eſt ſpes prolis, vt in coniugibus ſenibus, vel ſterilibus, idem probatur, quia etiam in hoc eſt aliqualis inordinatio, & peruerſitas vti coniugio ad finem alienum, & extraneum, ad quem matrimonium non eſt ordinatum, cum poſſit ſemper actus coniugalis dirigi ad finem ſecundarium proprium, & intrinſecum, qui eſt remedium concupiſcentiæ, & vitare periculum incontinentiæ, in quocunque enim, etiam ſene, & prouectæ ætatis ſemper poteſt eſſe aliquale periculum incontinentiæ; quia quilibet, dum viuit, niſi habeat ſpeciale priuilegium, obnoxius eſt ſtimulis carnis, ac proinde in vſu coniugij ſemper poteſt intendi principaliter remedium concupiſcentiæ. Præterea poteſt ſemper principaliter intendi conſeruatio mutui amoris, ſeu amicabilis coniunctionis, ad quem finem eſt etiam per ſe primò ordinatum matrimonium. Confirmatur, quia bona matrimonij, & fines excellentes, ad quos vſus coniugalis de ſui natura, & à Deo ordinatur, ſunt quæ cohoneſtant illius turpitudinem naturalem (*vt ſuprà num. 4. & d. tract. de contr. matr. cap. 10. num. 180.* notaui, & tradunt Doctores communiter) ergo poſthabitis dictis bonis, & finibus (licet non expreſſe, nec tacite excluſis) in actu coniugali intendere alios fines extraneos eſt aliqua inordinatio culpabilis.

56 Neque iuuat illud, quod fines præfati extranei non ſunt mali ſecundum ſe, & poſſe eſſe honeſtos, & conſequenter inculpabiles; nam id verum eſt, ſi debitè, & recto ordine intendantur: ſi verò adſit peruerſitas ordinis à natura, & à Deo intenti, & præſcripti, contrahunt malitiam moralem. Quemadmodum etiam non iuuat illud, quod actus coniugalis ſit medium licitum ad illos fines de ſe non malos; nam id quoque intelligitur ſolum ſeruato debito ordine. Non enim matrimonij contractus, illiuſve vſus eſt medium licitum ad illos fines, niſi ſeruato recto ordine finium. Ordo enim finium à natura, aut à Deo in rebus conſtitutus non eſt tantum de conſilio, ſed de præcepto (*vt d. cap. 10. n. 259. verſic ad ſecundam rationem* dixi) eſt obſeruandus, præſertim in rebus grauibus, & ad fines excellentes, & magni momenti, vt ſunt Sacramenta, & matrimonium ipſum, vt eſt contractus, & illius vſus.

57 Quod etiam ſpecies non poſſit propagari niſi ſaluis indiuiduis, & quod finis ſanitatis remote tendat in bonum prolis, & fidei, quia coniuges ſani aptiores ſunt ad actum coniugalem, & debiti redditionem, non excuſat à culpa peruerſionem ordinis debiti finium matrimonij, & illius vſus. Finis enim proprius & immediatus, à natura, & à Deo præſtitutus in his rebus grauibus eſt primariò, & principaliter intentus, & præferendus fini ſecundario, & remoto qui etiam non eſt vllo modo finis per ſe actus coniugalis, ſed potius tantum per accidens, & ex ordinatione, & intentione ſolum operantis, licet poſſit habere naturalem proportionem, & vim ad efficiendam ſanitatem, vel illam conſeruandam. Actus enim coniugalis de ſe, & ſui naturâ reſpicit ſpeciem, non ipſum indiuiduum illum exercens.

Ad maiorem confirmationem, & intelligentiam prædictorum videantur tradita *dict. cap. 10. num. 254. & 259.*

An vſus coniugij ob ſolam delectationem carnalem capiendam, vel ob eandem delectationem principaliter intentam exercitus ſit peccatum, & quale.

Quarta difficultas eſt, an petere debitum, & exercere actum coniugalem, vel ob ſolam, & præciſam delectationem ſenſitiuam capiendam, ſcilicet cogitando tunc ſolum de ſola voluptate ſenſitiua capienda, non excluſis finibus prolis, & fidei (in hac enim difficultate ſupponitur ſemper eſſe in coniugibus illam virtualem intentionem prolis, & fidei, de qua *ſuprà num. 18.*) vel ob delectationem ipſam principaliter, ſeu tanquam ob finem principalem, & primarium ipſius actus intentum, & ſolum minus principaliter, & ſecundario propter prolis generationem, aut aliud bonum matrimonij, ad quod per ſe, & principaliter ordinatur matrimonij contractus, & illius vſus, ſit licitum, vel peccatum, & quale. 58

Ex traditis à me *tom. 3. moral. variorum, tit. 12. n. 10. & 21.* & ex Doctoribus, qui infrà allegantur, præſertim Sanchez *lib. 9. de matr. diſp. 11. num. 6.* & Martino Perez *eod. tract. diſput. 18. ſect. 7. numero 9.* Notandum delectationem à natura, ſeu à Deo eſſe operi adiunctam quaſi quoddam condimentum, vt auidiùs, & promptius operibus virtutis, vel ad indiuiduorum, ac ſpeciei conſeruationem neceſſariis homines vacarent; ſic delectatio guſtus ex cibis à natura, ſeu authore naturæ comeſtioni adiuncta eſt, & ordinata tanquam ad finem, vt indiuiduum nutriatur, & conſeruetur. Et ſimiliter delectatio actui venereo adiuncta eſt, & tanquam ad finem ordinata ad bonum conſeruationis, & perpetuitatis ſpeciei; quo enim homines facilius vacarent generationi, quæ ad multiplicationem generis eſt neceſſaria, & ne ob actum turpem eadem generatio euitaretur, hanc voluptatem operi venereo Deus indidit. Quæ omnia prius tradidere Ariſtoteles *3. Eth. cap. 11.* agens de moderandis delectationibus circa guſtum, & tactum. D. Auguſtinus *de bono coniugali cap. 16. & lib. de morib. Eccl. cap. 21.* D. Clemens Alexandrinus *2. pedag. cap. 1.* & alij Patres, & Doctores, quos allego *dict. tit. 12. numero 21.*

Ex hoc autem, quod delectatio iuxta Ariſtotelem, & Sanctos Patres citatos, & alios communiter non eſt à natura, ſeu authore naturæ per ſe, & principaliter intenta, ſed eſt ſolum veluti condimentum actui ſeu operi adiunctum, & acceſſorium, ſequitur manifeſtè eam non deberi directè, & principaliter, & propter ſe appeti, ſed ſolum tanquam acceſſorium fini principali, ſeu operi, ob quem à natura, ſeu Deo prouiſa eſt; alioqui erit, & committetur inordinatio, & conſequenter peccatum; cum ſit abuſus rei quærere, & exercere actum propter delectationem illi adiunctam abſque ordine ad finem, propter quem adiuncta eſt. His notatis:

Certum eſt iuxta omnes Doctores, ſi taliter ſit coniux affectus erga delectationem, vt eam, dum accedit ad alterum coniugem, ſit paratus quærere in quo- 59

uis thoro, & ad accedendum, etiamſi non eſſet ſuus, vel ſua, ſi actu ita proponat, eſſe peccatum mortale. Quia iſta delectatio excedit limites coniugij, & ita accedens ad ſuam coniugem habet animum fornicandi, qui licet ſit conditionalis, non excuſatur à culpa mortali, cum ſit verè contra ſextum Decalogi præceptum. Dixi, *ſi actu ita proponat*; nam ſi nil cogitat de acceſſu fornicario, ſola habitualis inclinatio non eſt peccatum, neque illud ponit, quia non habitibus, ſed actibus meremur, aut demeremur. Et ita etiam poſt alios à ſe citatos Sanchez *d. diſp.* 11. *n.* 3. Reginaldus *lib.* 31. *n.* 338.

61 Certum quoque eſt, ſi delectatio ſenſibilis in actu coniugali ſit ſolum finis impulſiuus, ſeu applicatiuus ad actum, vel ſolum finis ſecundarius, & minus principalis actus, principaliter autem intendatur proles, aut aliud bonum matrimonij intrinſecum, nulla erit culpa, nec venialis, vt conſtat ex dictis *ſuprà num.* 46. *& 47. & in tractatu de contract. matrimonij, cap.* 10. *n.* 249. *&* 251. Nulla enim hinc oritur inordinatio debiti finis, nec peccatum veniale eſt intendere delectationem actui coniugali adiunctam ſubordinate, ſeu in ordine ad finem principalem actus; cum enim, vt *ſuprà num.* 58. dictum eſt, natura actui coniugali adiunxerit delectationem propter honeſti finis *eodem n.* 58. explicati neceſſitatem, nulla eſt culpa illam appetere ob illum finem, ad quem eſt à natura ordinata. Quare quod Altiſiodorenſis *lib.* 4. *ſum. tract.* 9. *q.* 2. & nonnulli alij ex antiquioribus, tacitis nominibus *relati* à D. Bonauentura 4. *diſt.* 33. *q.* 3. dixerunt, nempe, peccare venialiter coniuges, qui copulantur ob finem prolis, non propter delectationem, ſi accepent delectationem illi actui connexam, omninò rejiciendum eſt; cum verè nulla ſit culpa frui illa delectatione actui à natura annexa (vt dictum eſt) ob finis honeſti neceſſitatem. Et iuxta Ariſtotelem 10. *Eth.* delectatio, cum ex ſe ſit indifferens, ſcilicet nec bona, nec mala, bonitatem, vel malitiam ſortitur; cum ergo actus coniugalis ob finem prolis exercitus ſit bonus, & licitus, etiam delectatio actum conſequens erit bona, & licita: Id quod tradunt Doctores communiter, quos refert Sanchez *lib.* 9. *diſp.* 11. *num.* 6. idem *ibidem.* Villalobos *tract.* 13. *diff.* 40. *n.* 2. *& alij*, qui infra citantur. Neque eſt ſimile de eo, qui concionatur recto fine, & tamen peccat venialiter, ſi admittit gloriam vanam. Nam vana gloria eſt in ſe mala, & omninò reſprenda; non verò delectatio eſt ex ſe praua, vtpotè à natura ordinata ad finem honeſtum, & etiam conſequens neceſſariò ex actu illo honeſto, & bono.

62 Licet etiam aliqui antiquiores aſſeruerint eſſe peccatum mortale exercere actum coniugalem præcisè, vel principaliter propter delectationem ipſam veneream, vt Franciſcus Maioranus *in* 4. *diſt.* 26. Hugo *in can. origo*, 32. *q.* 4. & nonnulli alij à Sanchez *d. diſp.* 11. *num.* 1. *relati*. Qui ad id aſſerendum moti ſunt, primò illo Tobiæ 6. vbi Angelus Tobiæ iuniori recuſanti nuptias cum Sara, eo quod qui illam duxerant, in ipſa prima nocte mortui eſſent, hæc dicit: *Hi namque, qui coniugium ita ſuſcipiunt vt Deum à ſe, & ſua mente excludant, & ſuæ libidini ita vacent ſicut equus, & mulus, quibus non eſt intellectus, habet poteſtatem dæmonium ſuper eos.* Quibus verbis indicatur peccatum mortale eſſe accedere ad vxorem, vel contrahere matrimonium delectationis gratia. Secundò ex dicto can. *origo*. vbi ex D. Hieronymo habetur. *Adulter eſt in ſuam vxorem amator ardentior*, & ex can. *liberorum*, 32. *q.* 4. vbi ex eodem D. Hieronymo habetur: *Liberorum in matrimonio opera conceſſa ſunt, voluptates autem, quæ de meretricum capiuntur amplexibus, in vxore damnatæ ſunt.* Cum igitur talis copula ſit damnata, & vt adulterina, erit mortalis. Tertiò, quia coniuges ſic referendo actum coniugalem præcisè in ſolam delectationem, volunt frui creatura, conſtituentes in ea vltimum finem, cum non referant in Deum, ſed in ſolam delectationem, quæ etiam ſuper alias hoc habet proprium, quod ita mentem abſorbet, vt non relinquat hominem liberum, quo illam in Deum referat.

Nihilominus his non obſtantibus, certum etiam videtur, non eſſe peccatum mortale, cum expreſsè, vel tacitè aliunde fines matrimonij non excluduntur, ſed manet virtualis illa intentio prolis, & fidei. Ita Doctores communiter, quos refert Sanchez *d. diſp.* 11. *num.* 4. idem Sanchez *ibidem*, Baſilius Pontius *de matr. lib.* 1. *cap.* 21. *n.* 11. Et alij, qui infrà allegantur, aſſerentes eſſe vel nullam culpam, vel ſolum venialem. Ratio eſt, quia quando delectatio in actu coniugali intenta non tranſgreditur limites matrimonij, ſed quæritur tantum virtute vinculi matrimonij, nec maior, ſeu amplior procuratur, quàm natura adiunxerit eidem actui coniugali, vt eſſet incitamentum ad vacandum eidem actui pro multiplicatione ſpeciei, & ſolum interuenit inordinatio, ſeu peruerſio finis, dum intenditur vt finis, quod eſt medium, vel primariò, & principaliter, quod tantum ſecundariò, & conſequenter ſe habet ad copulam coniugalem. Illa finis peruerſio non apparet tantoperè aliena à ratione, vt cenſeri debeat, aut poſſit diuinam amicitiam diſſoluere, ſeu grauiter Deum offendere, vt patet etiam in eſu ciborum, & in vſu ornamentorum, & ſimilibus. Et certè in continuo ſalutis æternæ periculo verſarentur homines, ſi ob ſolam finis peruerſionem circa delectationes, quæ ex viſu, auditu, olfactu, guſtu, tactu, & veſtibus, ſeu ornamentis corporis capiuntur abſque alia inordinatione, culpa lethalis committeretur. Neque obſtant *num. præced.* adducta in contrarium. Nam 63

Ad illud Tobiæ reſpondetur, ibi ſermonem eſſe de his qui delectationem veneream pro vltimo fine habent, iuxta tradita *n.* 60. qui ſcilicet tanto impetu feruntur in delectationem, vt ex affectu ſuo eodem modo delectarentur cum quauis; item ſermo eſt de illis, qui in ſola delectatione ſiſtentes finem generationis, & prolis excludunt: ob quam rationem etiam D. Auguſtinus *lib.* 2. *de moribus Manichæorum, cap.* 18. reprehendit matrimonia eorundem Manichæorum, ſcilicet quia liberorum procreationem excludebant, ſolam delectationem ſectantes. Et de his coniugibus finem prolis excludentibus in actu coniugali, & ſolam voluptatem quærentibus loquitur etiam D. Chryſoſtomus *hom.* 22. *in Geneſ.* ibi: *Non enim ob deſiderium procreandorum*, &c. & idem indicat comparatio illa cum equis, & mulis. Nam equus, vt ait Ariſtoteles *lib.* 6. *de hiſtoria animalium*, eſt ſalaciſſimum animal, tam mas, quam fœmina, & impudicitiæ ſymbolum. Mulus etiam cum ſit animal intemperans, tamen eſt ſterile, vt prodigium habeatur mulæ partus, vt ſcribit Plinius *lib.* 8. *capite* 44. Eodem modo reſpondendum ad can. *Origo*, & can. *Liberorum*; ſcilicet ibi damnari actum coniugalem in quo coniux habet pro vltimo fine voluptatem, vel paratus ad accedendum, quamuis non eſſet ſua, ac proinde more adulteri in concubinam, vel excludens finem generationis, & prolis. Vnico verbo intelliguntur præfati textus, vbi voluptas matrimonij terminos excedit. Ad tertium reſpondetur, illam delectationem, cum non excedat limites matrimonij, quia non indifferenter quæritur, ſed in actu coniugali ratione vinculi matrimonij, in habitu referri in Deum, nec in ea conſtitui vltimum finem; non enim ita abſorbet rationem, quin habitu referatur in Deum; eo enim ipſo, quod copulantur, virtute copulæ ordinantur ad finem matrimonij principalem, ſcilicet prolem, vel fidem, & ita habitu refertur in Deum. 64

Difficultas

65 Difficultas ergo ſolum eſt, an exercere actum coniugalem ob delectationem præciſè, nil cogitando de finibus matrimonij proprijs, vel principaliter ob delectationem, & ſecundariò, ac minus principaliter propter finem prolis, vel fidei ſeruandæ, aut alium finem matrimonij proprium, & intrinſecum, ſit ſaltem culpa venialis. Et multorum ſententia eſt, per ſe loquendo, nullam eſſe culpam, neque venialem. Ita Almainus *in 4. diſt. 31. q. vnica*, ibidem Maior *q. vnic. concl. 7.* Celaya *q. vnica*, Palacius, & Veracruz à Sanchez *d. diſp. 11. n. 4. relati*. Ioannes Sancius *in ſelectis, diſp. 23. n. 25. & diſp. 2. n. 14. & diſp. 3. n. 1.* Diana *p. 3. tract. 4. n. 215. & tract. 5. reſol. 6.* Ægidius Trollench *in decalog. lib. 3. cap. 2. dub. 1. n. 7.* Et ex Doctoribus *hoc cap. n. 1 relatis*, Baſilius Pontius *de matrim. lib. 1. cap. 21. n. 7. & ſeq.* Hurtadus *d. diſp. 10. n. 6. & 7.* Auerſa *d. q. 21. ſect. 3. verſ. Admitti tamen poteſt.* Caſtrus Palaus *d. tract. 28. diſp. 1. p. 10. & diſp. 3. p. 3. n. 3. fine.* Martinus Perez *de matrim. diſp. 18. ſect. 7. n. 9. & diſp. 49. ſect. 2. n. 5.* & Leandrus *d. tract. 9. diſputat. 25. quæſt. 17.* Probatur hæc ſententia, quia delectatio ſequens ex operatione bona & licita, eſt bona & licita, & appetibilis (vt *ſuprà n. 61.* dictum eſt ex ſententia Ariſtotelis (ſed vſus coniugij, etiamſi in eo coniuges cogitent de ſola voluptate, dum non excludunt, ſed adeſt virtualis intentio prolis, & fidei, eſt bonus, honeſtus, & licitus, vtpote ex ſe actus iuſtitiæ, & per ſe ad finem honeſtum ordinatus: ergo etiam delectatio inde ſequens eſt bona, & licita; ita nullum peccatum eſt illam moderatam appetere, & intendere ſolum de ipſa cogitando. Confirmatur primò, quia coniuges non tenentur actu ſemper cogitare de prole, ac de fide. Secundò ſequeretur ſenes, ſteriles, & prægnantes in actu coniugali ſemper peccare. Tertiò, quia hoc eſt bonum ſaltem ſecundarium naturale, vel annexum matrimonio: ergo per ſe, non excludendo tamen alios fines actui contrarios, expeti poteſt. Quartò in cibi ſumptione licitum eſt appetere delectationem comeſtioni à natura adiunctam, vt cibus auidiùs appetatur ob indiuidui conſeruationem: ergo etiam in actu coniugali licitum eſt appetere per ſe delectationem actui à natura inditam vt condimentum, vt actus ipſe auidius appetatur ob ſpeciei multiplicationem; nulla enim aſſignari poteſt diſparitas. Quintò, quia ſi in tali delectatione ex ſe eſſet culpa venialis, quantumvis minima, etiam ipſe actus coniugalis ex ſe habens annexam illam delectationem eſſet illicitus, & conſequenter etiam matrimonij contractus, qui ad prædictum actum coniugalem ordinatur propter prolis generationem, cum nulla poſſit eſſe obligatio ad culpam venialem, vt ſuprà dictum eſt. Ergo dicta delectatio carnalis ex ſe verè eſt licita, ſicut & ipſe actus coniugalis. Si dicatur ſolum bonum honeſtum, quod naturæ rationali conforme eſt, poſſe eſſe finem operationis humanæ, & conſtituere actum virtutis, non autem bonum delectabile, quod eſt naturæ ſenſitiuæ conſonum, qualis eſt delectatio carnalis. Reſpondet Ioannes Sancius, in præſenti conuerti hos duos fines, cum honeſtum ſit capere delectationem in eo, quam quis poteſt licitè operari; nam operans propter delectationem, operatur ſimul ob honeſtum finem ex parte operis, licet ex parte ſua, ſcilicet operantis, operetur propter finem delectabilem. Vnde, inquit idem Sancius, quando communiter dicitur, quod vt quis operetur virtuosè, debeat operari propter finem honeſtum, id debet intelligi, quod finis honeſtus ſit finis operis, aut operantis. Si etiam dicatur, appetendo præciſè delectationem carnalem peruerti ordinem finium à natura, & à Deo in actu coniugali, ſicut & in matrimonio conſtitutum, cum delectatio ſit adiuncta actui, vt condimentum actus, non propter ſe. Reſpondet idem Sancius huiuſmodi ordinem finium ſolum eſſe præſcriptum de conſilio, non de præcepto, & conſequenter peruerſionem finis intendendo vt primum finem, qui eſt acceſſorius, & ſecundarius, inducere tantum actum minus perfectum, non verò culpabilem, vt latius explicaui in *altero tractatu de contractu matrimonij, capite 10. num. 126.* Imò Perez reſpondet nullam eſſe inordinationem vacare actui coniugali ob capiendam delectationem carnalem eidem actui annexam, quia finis iſte, nempe delectatio, eſt licitus, & honeſtus, & medium, ſcilicet ipſe actus coniugalis, eſt licitum; & nulla inordinatio eſt, quod referatur actus coniugij ad alium finem ex ſe honeſtum, præter fines intrinſecos, dummodo poſitiuè non excludantur.

Dictum autem in propoſitione huius ſententiæ, *per ſe loquendo nullum eſſe*, &c. quia per accidens, inquiunt Doctores huius ſententiæ, poteſt interuenire culpa venialis, vt ſi actus coniugalis fiat cum vehementi affectione, & exceſſu, nempe ob capiendam nimiam delectationem, ſeu ex affectu, & deſiderio nimiæ delectationis. Immo Pontius, Perez, & Leandrus aiunt vtplurimum, & moraliter loquendo in actu coniugij ineſſe culpam venialem propter vehementiam voluptatis: & nimium voluptatis exceſſum, quia ferè ſemper à coniugibus in vſu coniugij intenditur, & procuratur exceſſus carnalis voluptatis. Et ob hanc cauſam iidem Pontius, Perez, & Leandrus aiunt D. Auguſtinum *lib. de bono coniug. c. 6. & alibi*, ſæpè affirmare, in vſu coniugij eſſe venialem culpam. Et eodem modo aiunt intelligenda dicta Sanctorum Patrum, Fulgentij, Chryſoſtomi, & Baſilij, quæ expendit idem Baſilius Pontius *d. cap. 21. n. 9.* Almainus etiam, Hurtadus, & alij ſuprà allegati dicunt D. Auguſtinum *d. c. 6.* debere intelligi, quando actus coniugalis gratiâ concupiſcentiæ, & delectationis exercitus, fit ob captandam nimiam delectationem, & immoderatam, ſeu intelligendum eſſe potius antecedenter, quam concomitanter; id eſt, ratione paſſionis, ex qua conſurgit talis vſus, quæ vtplurimum ſolet eſſe immoderata. 96

His tamen non obſtantibus, aliorum ſententia, & communis, vel ſaltem magis communis (& quam longè probabiliorem exiſtimo) aſſerit eſſe peccatum veniale in actu coniugali intendere præciſè ſolam delectationem carnalem, vel illam principaliter, licet poſitiuè non excludantur alij fines intrinſeci eiuſdem actus. Ita quadraginta tres Auctores, & omnes Claſſici, partim Theologi, partim Summiſtæ, & partim Iuriſperiti, quos refert Sanchez *d. diſp. 11. n. 4.* & præter illos Auguſtinus Barboſa *collectan. ad d. can. origo, n. 1.* Ioannes Valerus *de differentijs, v. Debitum coniugale, different. vnica.* Et ex Doctoribus *ſuprà relatis*, Sanchez *d. diſp. 11. citato n. 1.* Azorius *d. p. 3. lib. 3. cap. 31. q. 2. diff. 3.* Rebellus *d. q. 19. n. 5.* Valerius Reginaldus *d. lib. 31. n. 340.* Paulus Layman *lib. 5. tract. 10. p. 3. cap. 4. n. 4.* Coninch *d. diſp. 34. n. 12.* Bonacina *d. p. 6. n. 7.* Filliucius *d. cap. 9. n. 322.* Fagundez *d. cap. 3. n. 5.* & Stephanus Bauny *tract. ſuprà dicto, n. 1. allegato, q. 3. aſſert. 5. & q. 5. fine.* Et prorſus ſentit D. Auguſtinus *d. cap. 6. de bono coniug.* dum abſolutè ait: *Quod coniugalis concubitus generandi cauſa non habet culpam, concupiſcentia verò ſatianda, ſed tamen cum coniuge propter finem thori, venialem habet culpam.* Quem locum ita abſolutè abſque vlla limitatione exceſſus, ſeu nimiæ voluptatis coniunctæ, ſeu quia vtplurimum propter vehementiam delectationis in eo actu culpa venialis inſit; intelligunt Doctores, ita quod S. Doctor velit per ſe, & intrinſecè eſſe peccatum veniale exercere copulam coniugalem ob ſolam delectationem capiendam; indicans rationem, ſcilicet ordinis peruerſionem, dum vſus coniugalis, qui à natura, & authore naturæ per ſe, 67

&

& primatio ordinatus eſt ad prolem ſuſcipiendam ab operante, ordinetur ad voluptatem. Et quod talis ſit mens D. Auguſtini, confirmo ex traditis *in dict. tom.3.mor.var.tit.12.n.21.* vbi notaui eundem D. Auguſtinum *lib.de morib. Eccleſiæ, cap.21. aſſerere*, eſſe peccatum intemperantiæ cibum ſumere ob præciſam delectationem guſtus, & non principaliter ad vitæ neceſſitatem. Idem tradit S. Auguſtinus alibi, præſertim *lib.5. contra Iulianum, cap.7. fine, tom.7.* Idem claré D. Gregorius relatus in can. *vir cum propria*, 33.q.4.ibi: *Oportet itaque legitimam eſſe carnis copulam, vt cauſa prolis ſit, non voluptatis*; quid clarius? Idem D. Anſelmus *in illud D. Pauli ad Cor.7. Hoc autem ſecundum indigentiam dico.* Idem iis ferè verbis, quibus D. Gregorius eſt vſus D. Chryſoſtomus *hom.11. ad Epheſ. & hom.5. in c. ad Theſſ.* D. Fulgentius *epiſt.1. cap.3.* & Clem. Alexandr. *Stromatum* 2. qui Patres abſque violentia non poſſunt accipi iuxta intellectum *num. præcedentis*, ex ſententia Pontij, & aliorum adductum. Pro hac eadem ſententia rectè allegari poſſunt idem Clemens *lib.2. pædag.* D. Baſilius *hom. de legendis cum fructu libris gentilium*, & Macatonius *in diſputatione de temperantia*, docentes culpam eſſe, comedere principaliter propter gulæ voluptatem, vt *d. tit.12. eod. n.21.* notaui.

68 Probatur autem hæc ſententia ex traditis tum *d. tit.12. n.10. & 21.* tum *in tract. de contract. matr. cap.10. num.259.* Probatur, inquam, quia quod inordinatum eſt, & rectæ rationi oppoſitum, id quod eſt natura ſua medium, & acceſſorium, efficere finem, vel finem primatium, ſeu rem principalem. Natura, ſeu author naturæ delectationem eandem actui coniugali indidit ob bonum prolis ad ſpeciei propagationem, & conſeruationem, tanquam propter finem, non verò propter ſe, & ſenſus voluptatem, vt *ſuprà num.58.* prænotatum eſt, & tradunt omnes. Ergo exercere actum coniugalem ob ſolam præciſam voluptatem, nil cogitando etiam antecedenter de prole, vel alio fine intrinſeco matrimonij, vel ob ipſam delectationem, principaliter continet inordinationem, ſeu aduerſatur ordini rationis; & conſequenter non caret culpa veniali, licet abſit culpa mortalis, cum talis voluptas quæratur ratione vinculi matrimonij, nec limites matrimonij excedat, iuxta tradita *n.63.* Quare falſum eſt ordinem finium in huiuſmodi rebus grauibus, & magni momenti à natura, ſeu authore naturæ conſtitutum eſſe ſolum de conſilio, & non de præcepto, vt latiùs explico *d. c.10. tractatus de contractu matrimonij, citato num.259.* Præterea bonitas (vt Rebellus, Fagundez, & Coninch in ſpecie) delectationis ſenſitiuæ præciſè non cohoneſtat actum de ſe ſordidum, & ferè rationem abſorbentem; ac proindè opus eſt honeſta alia cauſa, & certè cum voluptas carnalis ita rationis vſum obturet, & ſit valdè brutalis, videtur negari non poſſe indigna, quæ per ſe appetatur; & conſequenter illam præciſè, vel vt finem principalem intendere in actu coniugali, eſt aliqua inordinatio rectæ rationi oppoſita, & conſequenter culpa venialis. Demùm finis operationis virtuoſæ non poteſt eſſe delectatio ſenſibilis, ſeu bonum delectabile, quod eſt naturæ ſenſitiuæ; ſed honeſtas, ſeu bonum honeſtum, quod naturæ rationali eſt conſonum. Neque verum eſt, in re noſtra conuerti hos fines, ſcilicet vt etiam delectabile ſit honeſtum, vt dicebat Sanchus; niſi delectatio ipſa intendatur, & appetatur, debito ordine ſeruato; neque vt boneſtum ſit capere delectationem ex opere, ſufficit opus ipſum de ſe ordinari ad finem honeſtum, nec ab operante excludi; ſed in ipſis finibus etiam ex parte ipſius operantia requiritur ordinatio ad finem operis, iuxta ordinem à natura eidem operi conſtitutum. In præſenti ergo caſu illa ordinatio in finem ex parte operis, ſeu actus coniugalis ſolum tollit culpam mortalem, non verò impedit venialem. Vt ergo delectatio carnalis licitè intendatur, & appetatur per actum coniugalem, non debet intendi vt finis, ſed vt medium, & quid acceſſorium; quia ſic debitè, & prout à natura illi actui indita eſt, quæritur. Et virtus temperantiæ non inclinat ad percipiendam delectationem, niſi debito modo. Quare

Ad fundamentum præcedentis ſententiæ reſpondetur, delectationem illam eſſe bonam, & appetibilem, ſi debite, ſeu debito modo intendatur, & appetatur: non enim tantum malum eſt appetere delectationem in ſe turpem, ſed etiam quæ bona, & honeſta eſſe poteſt, ſi modo indebito appetatur, ſeu procuretur; quod verò ſemper adſit intentio virtualis prolis, vel fidei, hoc tantum operatur, vt non ſit culpa lethalis, quia ſic non excedit terminos matrimonij. Quod etiam dicit Perez, actum coniugalem eſſe medium licitum ad capiendam delectationem carnalem ei adiunctam, verum eſt, ſi aſſumatur vt medium debito modo, ſeu ordine ſeruato; ſecus ſi cum peruerſione ordinis à natura conſtituti matrimonio, & eius vſui, vt dixi etiam *ſuprà n.56.* & *d. cap.10. numero 259.* Ad primam Confirmationem reſpondetur ſaltem antecedenter teneri coniuges cogitare de aliquo fine intrinſeco matrimonij, ad quem tanquam ad bonum proprium ordinatur, ne matrimonium & actus coniugalis vitietur, ſicut in tali actu, & in quacumque operatione tenentur operari propter debitum finem à natura, vel Deo conſtitutum, etſi in ipſa copula nil ampliùs de illo fine actu cogitent. Ad ſecundam, ſenes, ſteriles, ac prægnantes poſſunt ſemper intendere aliquem finem proprium, & intrinſecum matrimonij, & actus coniugalis, vt *ſuprà n.55.* explicatum eſt. Ad tertiam probat nullum eſſe peccatum, ſi delectatio appetatur non propter ſe præciſè, tanquam propter finem principalem, ſed vt quid acceſſorium & minus principaliter. Ad quartam, etiam delectatio in comeſtione ciborum eſt culpa venialis, ſi appetatur propter ſe, & quis comedat ob ſolam guſtus voluptatem tanquam ob finem principalem, vt latè probaui *d. tom.3. mor. var. tit.12. allegato numero 21.* Et præter Doctores ibidem citatos tradit etiam Laymann *d. n.4.* Ad quintam, verum eſt delectationem actui coniugali annexam non eſſe ex ſe malam, ſed bonam & licitam ac honeſtam, dummodo capiatur ſeruato ordine conſtituto à Deo, qui illam eidem actui adiunxit, non propter ſe, ſed vt condimentum, & quid acceſſorium. 69

An verò quando coniux exigens debitum ob delectationem peccat, alter licitè reddat & teneatur reddere, actum eſt *ſuprà cap.1. n.234.* vbi affirmatiuè reſpondi, & tenent Doctores ibidem citati, & alij communiter, quos Sanchez *dict. diſput.11. num.7.* refert.

Vtrum verò vti cibis calidis, aut vnguentis, moſcho, & aliis medicamentis, ſeu aliis mediis ad excitandam libidinem, & accedendam magis voluptatem, & quis potentior fiat ad copulam, & ſæpius coire poſſit, ſit peccatum? Hoſtienſis, & nonnulli alij *relati* à Sanchez *d. diſp.11. n.1.* dixerunt eſſe peccatum mortale. Sed dicendum primò eſſe veniale ſi fiat ſolius libidinis cauſa; quod etiam notaui *ſuprà cap.1. n.133.* & tradunt Sanchez *d. diſp.11. n.5.* & alij recentiores *d. num.133. relati*; idque propter exceſſum, & intemperantiam voluptatis, & finem ſatiandæ libidinis. Dicendum ſecundò, non eſſe mortale. Ita iidem Doctores, quia ex vna parte libido illa non excedit terminos matrimonij; & ex altera, media illa non ſunt illicita. Dicendum tertiò, ſi non fiat ob maiorem carnis voluptatem, ſed bono fine fiat, nullam eſſe culpam, vt explicaui *d. c.1. n.132.* & tradunt Doctores *ibidem relati.*

SVMMARIVM.

§. III.

In diebus feſtis, quatumuis ſolemnibus, rogationum & ieiuniorum, reddere debitum coniugale eſt licitum, & obligatorium, num. 80.

In iiſdem diebus exigere debitum non eſt mortale peccatum, tametſi petatur cauſa voluptatis, n. 81.

Sententia aſſerens abſolutè eſſe peccatum veniale. n. 82.

Sententia aſſerens eſſe veniale tantum exigere in feſtis ſolemnioribus. n. 83. & quæ ſint ſolemniora. ibid.

Sententia affirmans nullum eſſe peccatum iiſdem diebus uti coniugio, etiam petendo, ſecluſo contemptu. n. 84.

Iuxta omnes conuenientiſſimum eſt præfatis diebus, præſertim ſolemnioribus, abſtinere ab vſu matrimonij. n. 85.

Pariter ſecundum omnes eſt peccatum mortale petere, & reddere in contemptum diei feſti. n. 86.

Intellectus ad canonem 33. q. 4. n. 87.

Ad quid obliget præceptum de feſtis colendis. ibidem.

Non eſt peccatum mortale exigere debitum coniugale eo die, quo capienda eſt Euchariſtia, ſeu communicare poſt copulam coniugalem eodem die, ſeu nocte præcedenti habitam. numero 88.

Oza qua de cauſa ob tactum arcæ ſit à Deo percuſſus, & occiſus. num. 89.

Communicare poſt copulam coniugalem eo die, vel nocte antecedente habitam, eſſe culpam venialem abſolutè, & indiſtinctè aſſerit una ſententia. num. 91. exceptis quibuſdam caſibus. num. 92.

Alia ſententia oppoſita abſolutè docet nullum eſſe peccatum etiam non vrgente neceſſitate. n. 93. 94. & 95.

Tertia ſententia tenet poſt copulam ob honeſtum finem recipere Euchariſtiam non eſſe ullo modo peccatum, eſſe verò peccatum veniale exigentis communicantis, ſi copula petita, & habita fuit cauſa voluptatis carnalis. n. 96 97. 98. Exceptis quibuſdam caſibus, in quibus iuſta adeſt cauſa communicandi poſt talem copulam. Et quæ ſint hæ cauſæ. numero 99. & 100.

Sententia auctoris. num. 101.

Coniux eo die Euchariſtiam ſumpturus non eximitur ob id ab obligatione reddendi debitum. n. 102.

Vxor communicatura, à qua vir debitum coniugale exigit, an, & quando de congruentia poſſit, & debeat blande illum admonere, & hortari, vt deſiſtat. ibidem.

Poſt redditionem poteſt abſque vlla culpa eodie communicare; & quid ſi ſentiat ſe diſtractam, & non facilè auertere mentem à cogitatione de præterita voluptate. ibidem.

Satisfit argumentis primæ ſententiæ. n. 103.

Satisfit argumentis ſecundæ ſententiæ. n. 104.

Poſt pollutionem inuoluntariam nocte præcedente habitam an ſit veniale communicare, vel ſaltem de conſilio ſit abſtinendum eo die à communione. num. 94. & 103. verſic. ad ſecundum.

Irreuerentia venialis eſt accedere ad Euchariſtiam cum mente diſtracta ad carnalia. n. 104.

Ea quæ ad debitum modum recipiendi Euchariſtiam, & ad reuerentiam erga illam ſpectant, partim ſunt præſcripta à lege eccleſiaſtica, partim dictantur à recta ratione, ſeu lumine intellectus agnoſcentis dignitatem tanti ſacramenti. ibidem.

Doctrina Ioannis Sancij, & nonnullorum aliorum aſſerentium non eſſe peccatum veniale irreuerentiæ, & ſacrilegij ſi quis criminis mortalis non conſcius præmiſſa ſacramentali confeſſione, recipiat S. Euchariſtiam cum actuali voluntaria diſtractione mentis ad inutilia, & vana, vel cum actuali affectu obiecti illiciti venialiter, ſeu peccati venialis commiſſi, vel committendi, n. 105.

Reiicitur præfata doctrina, & probat[illegible] ad ſacram communionem requiri de præcepto, non ſolum reuerentiam externam, ſed etiam internam animæ; & quæ ad dictam reuerentiam internam ſpectent; & quod ad euitandum veniale communicando non ſufficit ſola carentia culpæ mortalis. num. 106.

Qui accedit ad S. Euchariſtiam cum voluntaria actuali mentis euagatione, vel affectu actuali ad venialia, peccat peccato veniali irreuerentiæ, & ſacrilegij, iuxta Doctores communiter, & affertur ratio. n. 107.

Si peccata venialia ſint multa, vel aliquo modo grauia, illis non deteſtatis, & emendationis propoſito non concepto, accedere ad Euchariſtiam eſt peccatum veniale. n. 108.

Cum aliquo peccato veniali habituali, præſertim non ex grauibus, ſine dolore accedere ad Euchariſtiam qua ratione non ſit peccatum veniale irreuerentiæ. n. 109.

Satisfit argumentis Ioannis Sancij. n. 110. & 111.

Duplex dignitas, & indignitas quâ quis poteſt accedere ad S. Euchariſtiam, & quæ ſit vtraque. ibidem.

Verba D. Pauli de diſpoſitione ad Euchariſtiam, ſcilicet, Probet ſcipſum homo, *&c. Patres intelligunt non ſolum de probatione ſimpliciter neceſſaria auferendo mortalia, ſed etiam de purgatione à venialibus, præſertim grauioribus. num. 111. fine.*

Conſulendum eſt coniugibus communicaturis, vt ob reuerentiam Euchariſtiæ, ſaltem nocte antecedente abſtineant a copula. num. 112.

Dato quod copulam habuerint, non eſſe conſulendum, vt eo die à communione abſtineant, ſed conſulendum potius tanquam quid melius, vt communicent, docet Ioannes Sancius. n. 112 113.

Iuxta eundem Ioannem Sancium ei, qui antecedente nocte pollutionem voluntariam, vel fornicationem commiſit, ſi poſt præmiſſam confeſſionem velit communicare, non eſt diſſuadendum, ſed ſuadendum. n. 115.

Idem docet eſſe inualidum votum coniugis de non communicando in die habita copula. n. 116.

Iuxta communem Doctorum, & ſanctorum Patrum ſententiam regulariter loquendo laudabile, & conuenientiſſimum eſt atque conſulendum, vt coniuges die habito copulo abſtineant à communione, illam in alium diem differentes. numero 117.

Ratio huius communis ſententiæ. n. 118.

In vſu ſeu receptione ſacramentorum non ſolùm attendi debet vtilitas propria, & priuata, ſed & reuerentia illis debita; vt inde dignoſcatur an laudabilis ſit vſus, & conſulendus, & explicatur exemplis. n. 119.

Qui fructus gratiæ correſpondeat actui reuerentiæ, quæ Deo exhibetur abſtinendo a communione, ne minus decenter, & cum defectu debiti decoris, & congruo honeſtatis S. Euchariſtia ſumatur. ibid.

Copioſior fructus percipi poteſt ex vnica communione cum congrua reuerentia, feruenti deuotione, & exacta præparatione facta, quàm ex duabus minus decenter, & abſque præparatione factis. ibidem.

Satisfit fundamentis Ioannis Sancij. ibidem.

Votum abſtinendi à communione in die copula habita regulariter obligat. n. 121.

Aliquando poteſt eſſe laudabile, & conſulendum, vt coniux eodem die habito copula coniugalis communicet. n. 121.

Maior cauſa, & ratio indecentiæ requiritur ad abſtinendum ſæpius poſt copulam coniugalem, vel pollutionem inuoluntariam, quàm ad ſemel, vel iterum relinquendam communionem, aut celebrationem miſſæ. n. 122.

Caſu, quo culpa eſt, accedere ad Euchariſtiam capiendam poſt copulam, vel pollutionem, quanta, ſeu quæ mora temporis requiratur, & ſufficiat, vt ceſſet impedimentum indecentiæ, & abſque culpa poſſit Euchariſtia recipi, referuntur variæ ſententiæ, & ponitur reſolutio. n. 123.

Quo die, vel in cuius antecedente nocte quis pollutionem voluntariam, vel fornicationem commiſit, ſaltem ex congruitate, & decentia, debet abſtinere à communione. Secluſa alia cauſa tunc communicandi. n. 124.

Eo die communicare aliqui dixerunt eſſe mortale, licet fuerit

præmiſſa

præmiſſa peccati patrati confeſſio , qui reprobantur.numero 125.
Alij docuerunt eſſe peccatum veniale.n.116.
Poſt pollutionem inuoluntariam regulariter neque de conſilio eſt abſtinendum à communione. num.127.
Poſt ſuſceptam Euchariſtiam in eodem die an ſit licitum vel ſaltem veniale exigere debitum.n.128. & 129.
poſt partum quoad vſum coniugij non eſt neceſſariò expectandum purificationis tempus , iuxta legem anti quam. num. 130.

§. III.

Quando ſit,necne ex parte temporis illicitus actus coniugalis.

71 PRimò quæri poteſt , an peccatum ſit , & quale exercere actum coniugalem ante factas publicas denunciationes, dum contingit matrimonium celebrari , illis vel culpabiliter , vel Ordinarij conceſſione nondum præmiſſis , de qua difficultate egi *in priori tract. de contractu matrimonij* , *cap.*8.§.2.& ad ibi tradita recurret lector.

72 Quæri poteſt ſecundò , an , & quale peccatum ſit vti coniugio ante benedictiones nuptiarum. Et de hac etiam difficultate egi *in d.tractatu,cap.9.§.4.*

73 Quæri tertiò poteſt , an ſit illicita copula coniugalis tempore feriarum, in quibus ſolemnis benedictio nuptiarum prohibita eſt. Et de hoc etiam egi in *d.tractatu* , *d.cap.9.§.17.n.69.*

74 Quæri poteſt quartò , an in priori bimeſtri ante conſummationem licitè peti poſſit debitum , & reddendum ſit. Et de hac materia actum eſt *ſupra cap.* 1. §. 5.

75 Quæri poteſt quintò , an quando alter , vel vterque coniux eſt excommunicatus, licitus ſit vſus coniugij. Et de hac quæſtione late actum *ſupra cap.*1.§.15.

76 Quæri poteſt ſextò, an ſit illicitus actus coniugalis tempore , quo notabiliter noceret ſaluti. Et de hoc *ſupra d. c.1.§.9.n.169.*

77 Septimò , an quando eſt periculum infectionis , liceat coniugi ſano vſus coniugij. De hoc *ſupra eod.c.*1. *n.*195.

78 Octauò , an illicitus ſit actus coniugalis , quando inde proles damnum pateretur , & præſertim quando mater , vel nutrix lactat prolem. De hac difficultate *ſuprà d.cap.*1.§.11.

79 Nonò , an tempore amentiæ alterius coniugis ſit licitus concubitus coniugalis. De hoc *ſuprà eodem c.*1. §.16.*n.*300.

De prædictis ergo omnibus , cum iam ſint pertractata, hic nil agendum , ſed de ſequentibus. Igitur

Vtrum in diebus feſtis,rogationum , & ieiuniorum actus coniugalis ſit illicitus.

80 Decimò dubitatur , an in diebus Dominicis , & aliis feſtis , & ſacris , præſertim ſolemnioribus , rogationum , ſeu publicarum ſupplicationum , & ieiuniorum illicitus ſit actus coniugalis , & peccatum ſit in illis petere debitum coniugale. Reddere enim debitum eſt licitum , & obligatorium quouis tempore, & quocunque die , quantumuis ſolemni , & ſacro publicæ proceſſionis , orationis , & ieiuniorum exigatur , vt *cap.* 1. *n.* 48. traditum eſt , & docent omnes recentiores qui infra allegantur , & alij communiter, quos Sanchez *lib.9.diſp.*12.*num.*7. refert; vbi & refert nonnullos aſſerentes coniugi petenti cauſa libidinis in diebus *feſtis* , præſertim ſolemnioribus , vt in Paſchate , &c. non eſſe reddendum. Cum enim debitum ſit reddendum ex iuſtitia , etiamſi alter peccet petendo ob circumſtantiam actui coniugali extrinſecam, vt *d.cap.*1. latius probatum eſt, ſola circumſtantia temporis non poteſt redditionem impedire. Quo verò ad actum coniugalem reſpectu petentis ſunt ſequentes ſententiæ.

Prima ſententia affirmat , eſſe peccatum lethale illis diebus exigere debitum coniugale cauſa libidinis ſatiandæ. Ita plures , quos Sanchez *d.diſp.*12. *n.*2. & Auguſtinus Barboſa *collect.ad can.quotieſcumque*,33. *q.*4.allegant ; vbi verò petitur cauſa prolis , aut vitandæ incontinentiæ , aliqui aiunt nullam eſſe culpam, alij eſſe venialem. Hæc ſententia fundatur primò, quia *diſt.* 33. *q.* 4. multi canones extant , quibus dicitur diebus ſacris proceſſionis , & ieiuniorum eſſe abſtinendum à copula coniugali , can. *quotieſcumque*, can.*Fratres*,can.*ſi cauſa* ; & can. *Chriſtiano* : qui canones ſunt ex Diuis Hieronymo , Auguſtino , & Ambroſio deſumpti. Et can. *propoſuiſti* , *d.*82. vbi ex D. Paulò 1. ad Cor. ſic habetur. Nam ſic Paulus ad Cor. ſcribit dicens : *Abſtinete vos ad tempus,vt expeditius vacetis orationi, & hoc vtique laicis præcepit.* Secundò, quia copula coniugalis in loco ſacro habita eſt mortalis, quia contra reuerentiam loco ſacro debitam , ergo & habita in diebus ſacris, vtique aduerſans reuerentiæ debitæ ipſis diebus ſacris. Confirmatur hæc ſententia exemplo, quod refertur à D. Greg.1. *dial.* vbi ſcribit, fœminam à dæmone arreptam eſſe, quia poſt copulam coniugalem publicis proceſſionibus interfuit. 81

Secunda ſententia abſolutè , & indiſtinctè aſſerit eſſe culpam venialem debiti petitionem in diebus ſacris rogationum , & ieiuniorum. Ita Magiſter ſententiarum , Albertus Magnus , Durandus , Paludanus, & plures alij Theologi , necnon Summiſtæ , & etiam Iuriſperiti, quos latè refert Sanchez *d.diſp.*12.*n.*3.*fine*, & poſt eum Auguſtinus Barboſa *loco ſuprà allegato.* Mouentur primò ſacris canonibus numero præcedenti allegatis. Secundò quoad dies feſtos , quod actus coniugalis aduerſetur reuerentiæ diebus ſacris debitæ , quibus vacandum eſt actibus ſacris ; & quia cùm diebus feſtis orationi inſtitutis vacandum ſit Deo ; contra rationem , vtpore contra finem feſtorum eſt vacare actui coniugali , quo ob vehementem delectationem mens perturbatur, & à diuinis abſtrahitur , illiſque minus apta efficitur. Tertiò , quoad dies rogationum , & ieiuniorum ,quia ab Eccleſia præſcribuntur , vt caro maceretur , & voluptate etiam licita priuetur : ergo obligatio ſaltem ſub veniali eſt abſtinendi in illis diebus à vehementi delectatione, qualis in actu coniugali reperitur. 82

Tertia ſententia tenet eſſe veniale peccatum petere debitum diebus feſtis ſolemnioribus , vt Natalis, Chriſti Domini , Paſchæ , Aſcenſionis , Pentecoſtes, Feria quinta & ſexta maioris hebdomadæ , & etiam ea tota. Ita Sotus, Ledeſma, Henriquez , à Sanchez *d. diſp.*12. *n.*4. & Rebellus *de oblig.iuſtit.p.*2. *lib.*3.*q.*19. *n.*6. Probatur præſertim à Rebello , quia veneri vacare præfatis diebus ſine rationabili cauſa id exigente, aliqua inordinatio apparet contra Ordinem quem dictat prudentia, & poſtulat temperantiæ , ac religionis virtus , apponendo ſibi , & ſuo coniugi impedimentum tantæ diſtractionis , & hebetudinis , ad Deo , prout oportet, tali tempore vacandum. Cum ea delectatio totum animum abſorbeat, & etiam ſit tempus amplexandi, & tempus longe fieri ab amplexibus, vt Sap. Eccl. 3. 83

Quarta ſententia docet , ſolum eſſe conſilium illis diebus ab vſu coniugali abſtinere ac proinde licitum eſſe, & vacare omni culpa iiſdem diebus debitum coniugale exigere. Ita Gloſſa *in d.can.propoſuiſti,v.præcepit, in d.c.Fratres, & in d.can.ſi cauſa,v.conceſſum, & in d.can. Chriſtiano , verbo non licet, & verbo à licitis* Scotus , Richardus, Maior, Baſſolis , Nicolaus Orbellis , Caietanus, Roſella, Armilla , Angelus , vterque Ledeſma, & plures alij à Sanch. *d.diſp.*12.*n.*5.*relati.* Auguſt. Barboſa 84

collect.

collect. ad d. can. quotieſcunque 33. *quaſt.* 4. & ex Recentibus *hoc cap. num.* 1. *relatis*, Azorius *d. cap.* 31. *quaſt.* 7. Sanchez *d. num.* 5. Reginaldus *d. lib.* 31. *num.* 346. Coninch *d. diſput.* 34. *num.* 75. Manuel *d. cap.* 242. *num.* 18. Filliuccius *d. cap.* 9. *num.* 225. Aueria *d. quaſt.* 2. *ſect.* 6. *verſiculo ſecundo circa tempus*, Bonacina *d. p.* 6. *num.* 28. Martinus Perez *d. diſput.* 49. *ſectione* 3. *numero* 3. Baſilius Pontius *d. lib.* 9. *cap.* 9. Hurtadus *d. diſput.* 10. *num* 9. Leandrus Diſcalceatus *d. diſput.* 25. *quaſt.* 20. Villalobos *d. tract.* 13. *diff.* 41. *num.* 2. Caſtrus Palaus *d. diſp.* 3. *part.* 4. § 4. *num.* 5. Et Stephanus Bauny *d. tract.* 12. *quaſt.* 1. *quaſit. ſecundo.* Et hanc ſententiam ego quoque approbo, & illius ratio eſt, quia nullibi in iure expreſsè reperitur in illis diebus, prohibitus actus coniugalis, neque etiam prohibetur ex vi præcepti feſti, vel ieiunij, quia non impedit fieri id, quod in dictis diebus feſtis, rogationum, & ieiuniorum fieri præcipitur. Nam præceptum diuinum de colendis feſtis prohibet ſolùm operationes externas ſeruiles; qualis non eſt exigere debitum, & actus coniugalis. Et in diebus rogationum tantùm præcipiuntur orationes, & in diebus ieiuniorum tantùm abſtinentia à pluribus comeſtionibus, & à cibis vetitis. Vnde illa, quæ abſolutè illis diebus ſactis, rogationum, & ieiuniorum ſub præceptum cadunt, coniuges, etſi vtantur coniugio, poſſunt implere, quamuis non cum tanta decentia, & fructu, atque Eccleſia vellet; ſed hæc non cadunt ſub præceptum, ſicut nec finis præcepti, nempe vt liberiùs Deo vacent, vt caro maceretur, ita vt ſpiritui obediat, cadit ſub præceptum, vt tradunt communiter Doctores, & latius probaui in tractatu de ſcrupulis, & in moralibus variis, vbi de conſcientia ſcrupuloſa. Nulla ergo erit culpa vacare actui coniugali dictis diebus; niſi aliundè concurrat circumſtantia vitians, cum non poſſit eſſe culpabilis, cuius nulla eſt prohibitio. Nam Canones *ſuprà num.* 81. adducti loquuntur tantum de conſilio, & tradunt prælallegatæ Gloſſæ; & illud verbum, *præcipit*, *in d. can. perſuaſit*, Gloſſa ibi ait capi, pro *perſuaſit*; & illud verbum *non licet*, *in d. can. Chriſtiano*, Gloſſa dicit capi *non licere*, pro *non expedire.* Addit Azorius, & poſt eum Pontius, & Perez, quod ſi antiquitus fuerit aliqua Eccleſiaſtica prohibitio; iam illa omninò euanuit; ac proindè ceſſante ea prohibitione, iam etiam ceſſauit ea obligatio, & durat ſolum conſilium tanquam de re perfectiori, & decentia. Vnde etiam pauciſſimi ſe accuſant hac de re, & rariſſimi etiam ſunt Confeſſores, quamuis doctiſſimi, qui de hoc pœnitentes interrogent; quod etiam ſignum eſt, nullum eſſe peccatum.

85 Cæterùm iuxta omnes conuenientiſſimum eſt diebus feſtis, aut ieiunij, præſertim ſolennioribus, ab vſu coniugij abſtinere. Quia tunc decet Chriſtianum orationibus, & piis operibus vacare, à quibus impedit vſus matrimonij, cum valdè diſtrahat mentem à ſpiritualibus, & diuinis, & voluptati immergat; & ex hoc in illis diebus nonnihil indecentiæ habere videtur, quamuis ratione ſui non ſit prohibitus. Hocque tantum inſinuant ſancti Patres in dictis Canonibus, & alibi, dum dicunt, fideles tunc debere abſtinere ab actu coniugij, vel illius vſum non licere; exaggerando enim loquuntur, aiuntque non licere id, quod non decet; quod vel inde patet, quia dicunt fideles etiam à licitis abſtinere debere, vt rectè obſeruauit Coninch. Hoc etiam tantùm probat ratio Rebelli *n.* 63. adducta, ſcilicet illis diebus, præſertim ſolemnioribus abſtinendum ab actu coniugali ex decentia, & honeſtate, vt coniuges liberiùs orationi, & diuinis aſſiſtant.

86 Sicut etiam apud omnes compertum eſt, eſſe culpam mortalem petere, & reddere in contemptum diei feſti, vt poſt alios notauit Sanchez *dicta diſputatione* 12. *numero* 6. dicens tunc futurum contemptum, quando exigens debitum eliceret hunc actum, *non diſtinerem modò, licet Deus præcepiſſet*; vel ſi coniux exigeret, quo feſtum ipſum parnipenderet, qui contemptus ſaperet hæreſim.

Nunc ad primum primæ ſententiæ iam patet reſponſio ex traditis ex intellectu dictorum Canonum, & dictorum ſanctorum Patrum. Ad ſecundum eſt diſparitas; locus enim conſecratur ad ſola opera ſacra, & polluitur copula coniugali, quod in tempore ſacro non inuenitur, & ideo non ſit contra reuerentiam, quæ de præcepto debeatur tempori ſacro. Ad confirmationem, ea fœmina non propter copulam fuit punita, ſed quia conſcientia erronea exiſtimans illicitum eſſe poſt copulam intereſſe diuinis, contra conſcientiam interfuit, ex Sancto Thoma 4. *d.* 32. *quaſtione vnica, articulo quinto, quaſtiuncula ſecunda, ad* 1. 87
Ad primum ſecundæ ſententiæ iam reſponſum eſt. Item ad ſecundum, & tertium patet ex traditis ad confirmandam quartam ſententiam; vacare enim orationi, & carnis macerationi, eſt finis præcepti, qui ſub præcepto non cadit. Quare licet actus coniugalis, vtpotè hebetans mentem, cauſet aliquam diſtractionem, vt non ita benè vacetur orationi & aliis ſpiritualibus, non eſt tamen veniale apponere hoc impedimentum diſtractionis; quia præceptum de colendis feſtis ſolum obligat ad abſtinendum ab operibus ſeruilibus, & iſtius præcepti finis eſt, vt mens Deo vacet; poteſt autem quis ceſſare à prædictis operibus, & ſeruare præceptum, licet Deo non vacet; & conſequenter non peccare contra præceptum de Deo colendo; quia vt dictum eſt, finis præcepti non cadit ſub præcepto.

An eo die, quo Euchariſtia ſumenda eſt, vel nocte antecedente ſit illicitus actus coniugalis; ſeu an peccatum ſit ſuſcipere Euchariſtiam eodem die copula coniugalis habita.

Vndecimò dubitatur, Vtrum eo die, quo ſacramentum Euchariſtiæ ſumendum eſt, vel nocte antecedente illicitus, vel licitus ſit vſus coniugalis, præſertim ex parte petentis debitum intentione communicandi eodem die, ſeu quod idem eſt, an ſit culpa recipere ſacramentum Euchariſtiæ poſt copulam coniugalem eodem die, vel nocte antecedente habitam. 88

Certum eſt (quidquid ſecus Alexander de Næuo *rubr. de ſponſal. numero* 28. à Sanchez *lib.* 9. *diſp.* 13. *numero* 1. *relatus*, & nonulli alij tacitis nominibus *relati* à Fagundez *de præceptis Eccleſ. præcepto* 3. *libro* 3. *capite* 6. *numero* 19. ſenſerint) non eſſe peccatum mortale, neque etiam ex parte illius coniugis, qui exegit debitum, ſumere ſacram Euchariſtiam poſt copulam coniugalem eo die, vel nocte antecedente habitam: ita Sanchez, & Fagundez *iiſdem locis*, & omnes Doctores, qui *infra* citantur; qui etiam aſſerunt, poſt pollutionem mortalem, vel fornicationem, aut adulterium recipere Euchariſtiam poſt peccati admiſſi confeſſionem ſacramentalem, & peccati remiſſionem; non eſſe culpam mortalem; ac proindè multo certius eſt in præſenti caſu, non admitti mortalem culpam. Ratio vniuerſalis eſt, quia nihil impedit ſacram communionem, niſi peccatum mortale, aut excommunicatio; vſus autem coniugij eſt de ſe licitus, & honeſtus, & ad ſummum cum habetur intra terminos matrimonij, poteſt eſſe ſolùm culpa venialis ex defectu alicuius circumſtantiæ, iuxta tradita in præcedentibus.

Neque obſtat, ſi dicatur Ozam 2. *Regum* 6. ideo percuſſum, & occiſum fuiſſe à Deo ob tactum Arcæ, quia 89

præcedenti nocte cognouerat vxorem, vt aiunt Lytanus, Sanctius,& Vincentius Ferrerius *ſerm 4. de corp. Chriſti*, Bernard. Buſt. *2.p.roſarij,ſerm.*16.& Ant. Molinus *in tract. de ſacerd. tract.* 2. *cap.* 9. §. 2. Ex hoc enim infertur commercium coniugij reddere ineptos coniuges ad communionem, ſicut reddebat olim ad tractanda ſacra, & edendos panes propoſitionis. Non obſtat, inquam; nam reſpondetur non eam fuiſſe cauſam percuſſionis Ozæ, ſed vel quia cum ſacerdos minimè eſſet temerè arcam tetigit, quod ſolis ſacerdotibus permittebatur, vt D.Thomas 4. *diſt.* 19. *q.* 2. *quæſtiuncula* 3. *ad* 3. vel quia cum impoſitum eſſet præceptum Leuitis humeris arcam portare, id contempſit Oza boues Arcæ oneri ſubijciendo, vt D. Ambroſius *relatus à Vincentio Ferrerio ſerm. de Euchariſtia*, & Maior *in 4. diſt.* 9. *q.* 1. *art.* 3. *contra ſecundam concluſ.* vel quod modica reuerentia, & quaſi rem profanam Arcam tetigerit, vt Abulenſis 2. *Reg.* 6. *q.* 10.

90 Non obſtat etiam teſtimonium D. Gregorij *in c. cum propria*, 33. *q.* 4. & D.Hieronymi *in cap. ſciatis, eadem q.* 4. vt infrà explicatur; neque etiam teſtimonium eiuſdem Hieronymi in apologia contra Iouinianum; nam ibi ita ait: *Scio Romæ hanc eſſe conſuetudinem, vt fideles communicent omnibus diebus, etiam poſt coitum coniugalem, quod nec laudo, nec reprehendo.*

Difficultas ergo ſolum eſt, an debitum petere ea die, qua petens ſumpturus eſt Euchariſtiam, ſeu communicare poſt copulam coniugalem eo die habitam, ſit culpa venialis reſpectu petentis.

91 Et multorum ſententia fuit abſolutè, & indiſtinctè aſſerentium eſſe culpam venialem recipere Euchariſtiam poſt copulam coniugalem eo die, vel nocte antecedente habitam, ita ex Theologis Sotus *in 4. diſt.* 32. *q. vnic. art.* 3. *poſt* 2. *concluſ.* (vbi tenet eſſe veniale etiam reſpectu coniugis reddentis.) Alter Sotus *lect.* 16. *de matr.* §. *ſequuntur circumſtantiæ.* Caietanus *v. communio, cap.* 1. *de quatuor requiſitis ex parte ſumentis, requiſito* 4. Victoria *in ſum. de matr. n.* 28. Alenſis, Maytonius, Abulenſis, Nicolaus Plone, Medina, Veracrux, Lud. Lopez, Barth. Ledeſma, P. Ledeſma, Vmaldur. Ex Summiſtis, Tabiena *v. communicare*, Armilla *v. eodem*, & ex Iuriſperitis Gloſſa *in can. ſciatis, v. debemus* 33. *q.* 4. & *in can. propoſuiſti, v. præcepit, dist.* 82. à Sanchez *dict. diſp.* 13. *num.* 2. *relati*, & præter hos Nauarrus *in man. cap.* 21. *num.* 51. *fine*, Toletus *lib.* 7. *cap.* 21. *num.* 4. Emanuel Sà *v. debitum coniugale, num.* 19. Manuel *in ſum. part.* 1. *cap.* 65. *num.* 2. (dicens, id verum, licet actus coniugalis habitus fuerit meritorius) quamuis *cap.* 242. *num.* 18. videatur iudicare ſolùm de honeſtate teneri coniuges abſtinere à communione poſt copulam nocte præcedente habitam. Rebellus *p.* 2. *lib.* 3. *q.* 19. *num.* 6. & Fagundez *de præceptis Eccleſiæ, præcepto* 3. *lib.* 3. *cap.* 6. *num.* 16. Mouentur primò auctoritatibus Sanctorum tum D. Hieronymi *in d. can. ſciatis*, 33. *q.* 4. (vbi ait, *Quicunque vxori debitum reddit, vacare non poteſt orationi, nec de carnibus agni comedere debet. Et ſi panes propoſitionis*, ſubdit idem Hieronymus, *ab iis, qui vxores tetigerunt, comedi non poterant, quantò magis panis, qui de cælo deſcendit non poteſt ab his, qui coniugalibus paulò ante hæſerunt amplexibus violari, atque contingi: non quò nuptias condemnemus, hæc enim non dicimus; ſed quod eo tempore, quo carnes agni manducaturi ſumus, vacare operibus carnis non debemus*) & in apologia ad Pammachium pro libris contra Iouinianum, vbi *illorum conſcientiam*, inquit, *conuenio, qui eodem die poſt coitum communicant.* Et in lib. 1. contra Iouinianum, vbi dicit, ad munditiam corporis Chriſti omnem coitum eſſe immundum. Tum D. Auguſtini *in ſerm.* 226. *de tempore, Dominica* 10. *poſt Pentecoſten, ſerm.* 2. vbi: *Ille bonus Chriſtianus eſt, qui quoties ſolemnitates veniunt, vt ſecurius communicet, ante plures dies caſtitatem cum propria vxore cuſtodit, vt ſecura, & ſincera conſcientia altare Domini caſto corpore & mundo corde præſumat accedere.* Et etiam alibi docuit abſtinendum ab vſu coniugij, quoties communicandum eſt, vt *ſerm.* 216. & 244. Tum Concilij Eliberini *in can. omnis homo, de conſecr. diſt.* 2. Cabilonenſis *anni* 813. *cap.* 46. S. Eligij *hom.* 16. & Theodulphi Aurelianenſis Epiſcopi *epiſtola ad Compreſbyteros*, volentium ante ſacram communionem tribus, quatuor, aut octo diebus abſtinendum ab vxore. Secundò, quia actus coniugalis, licet licitus, affert quandam indecentiam ad recipiendam Euchariſtiam eodem die; nam etiam actus condemnandi latronem, vel homicidam ad necem eſt licitus, & meritoſius, & tamen quia affert indecentiam, quæ adeſt ad repræſentandam Chriſti manſuetudinem, arcet ab altari. Tertiò, quia cum ea delectatio totam animam abſorbeat, efficit hominem diſtractum, illumque reddit parum diſpoſitum ad res diuinas tractandas. Quæ ratio procedere videtur, etiamſi actus coniugalis habitus fuerit non cauſa voluptatis ſolius, atque adeo nec culpabiliter venialiter, ſed etiam cum debito fine, puta prolis, vel vitandæ incontinentiæ gratia principaliter. Nam eadem mentis diſtractio, & ineptitudo, ſeu hebetudo ad ſpiritualia, prouenit ex vtroque concubitu. Demùm, quia copula coniugalis habet in ſe quandam naturalem indecentiam, turpitudinem, atque immunditiam fœdantem corpus, vt *ſuprà n.* 4. dictum eſt: ergo contra reuerentiam ſacramento Euchariſtiæ debitam erit eodem die, & paulo poſt habitam coniugalem copulam accedere ad illam ſumendam, ſicut contra eandem reuerentiam eſſet ſordido, ac minus decenti habitu ad eandem accedere, & conſequenter erit ſaltem culpa venialis ille acceſſus.

Hæc tamen ſententia eſt intelligenda, niſi aliqua adſit neceſſitas, aut cauſa vrgens ſumendi Euchariſtiam eodem die copulæ coniugalis habitæ, putà euitandi infamiæ notam, lucrandi iubilei, vel obtinendæ indulgentiæ, & alia ſimilis, iuxta ea quæ infra in explicatione tertiæ ſententiæ tradentur. 92

Et oppoſita plurium aliorum Doctorum eſt ſententia, aſſerentium abſolutè nullum eſſe peccatum, nec veniale ad Euchariſtiam accedere ipſo die habitæ coniugalis copulæ, ſcilicet etiamſi habitæ ex nimia concupiſcentia, & voluptatis carnis capiendæ gratia. Ita Baſſulis 4. *diſt.* 32. *q. vnic. art.* 3. Angelus *Euchariſtia* 3. *n.* 30. dicens id procedere, licet concubitus non careret culpa veniali. Victoria ſibi contrarius *in ſum. vbi de Euchariſtia, num.* 81. *fine*, Capua relatus à Sanchez *d. diſp.* 13. *n.* 3. vbi etiam addit huic ſententiæ fauere Nauarrum *loco ſuprà, n.* 91. *citato*, & Philiarcum *tom.* 1. *lib.* 3. *cap.* 27. *fine*, dum dicunt de honeſtate ſola debere coniuges abſtinere, nec peccare ſaltem plus quàm venialiter; ſed Nauarrus non habet illam particulam, *ſaltem*: nam dicit, *non tamen peccant plus quàm venialiter communicando, iuxta communem, quam tenet Caietanus*, quibus verbis indicat ſe ſequi opinionem Caietani; & ſic peccare venialiter coniuges poſt habitam copulam eodem die copulæ communicando. Philiarcus autem dicit de honeſtate communicare non debent, non tamen peccant vel ſolùm venialiter; quibus verbis non determinat, quid ipſe ſentiat circa culpam venialem. Videtur tamen admittere ſaltem tanquam probabile nullo modo peccare. Hanc eandem ſententiam ex recentioribus tenent Ioannes Sancius *in ſelect. diſp.* 23. Leandrus Diſcalceatus *de ſacram. p.* 2. *tr.* 7. *diſp.* 6. *q.* 4. ita etiam Baſilius Pontius *de matr. lib.* 10. *cap.* 8. *n.* 2. Hurtadus *de matr. diſp.* 10. *n.* 9. Bonacina *de ſacram. diſp.* 4. *q.* 6. *p.* 2. *n.* 3. & Caſtrus Palaus *p.* 4. *tract.* 25. *diſp. vnic. punct.* 13. *n.* 3. qui omnes dicunt coniuges die habitæ copulæ, non ex neceſſitate, ſed ex decentia, & honeſtate, ac congruitate impediri Euchariſtiam recipere, ſeu debere à communione abſtinere, idque ob immunditiam corporalem, & mentis diſtractionem, quæ ex vſu coniugij 93

excitari

excitari plerumque ſolet. Pro hac eadem Leandrus allegat Coninch *de ſacram. q. 80. art. 7.* vbi tamen *n. 25.* apertè contrarium docet, ſic enim habet, *ſequitur quartò eum, qui nocte præcedente communionem ſolum voluptatis cauſa petit debitum, peccare venialiter. Tum quia indecens eſt tali tempore eiuſmodi voluptati indulgere. Tum quia ad communionem maximè requiritur deuotio, & puritas affectus, quam talis voluptas funditus euertit, & ad omnem pietatem hominem reddit inhabilem. Quare talibus communiter ſuadendum, vt tunc communionem differant, quia ſæpe ad hoc ſub veniali tenentur: niſi fortè magna deuotio præteritam culpam abſtergat*, vide Suarez *ſuprà*, & Sanchez *lib. 9. de matr. diſput. 13.* Ex quibus patet manifeſtè Coninch non tenere hanc ſententiam, ſed contrariam, quam etiam tenent Suarez, & Sanchez, quos etiam ſequi videtur, dum ad illos remittit lectorem; licet probabilem etiam putent hanc eandem ſententiam.

94 Probatur primò, quia nulla, nec leuis irreuerentia irrogatur Euchariſtiæ, nec vlla reperitur prohibitio communicandi in hoc caſu. Secundò, quia poſt pollutionem inuoluntariam nocte antecedente habitam nullum eſt peccatum recipere Euchariſtiam; cum illa pollutio careat culpa: ergo etiam nullum peccatum erit illam recipere poſt copulam coniugalem, quæ eſt actus licitus, & caret etiam culpa veniali, licet habita gratiâ voluptatis carnalis, iuxta tradita *ſupra num. 6.* Antecedens videtur eſſe S. Thomæ *3. p. quæſt. 80. art. 7.* & tradunt Couarruuias *in Clem. ſi furioſus, de homicidio, p. 3. initio num. 7.* Fagundez *de præcep. Eccleſ. præcep. 3. lib. 3. d. cap. 6. num. 6.* Suarez *in 3. p. q. 68. ſect. 2. §.* ex hoc enim, & cenſetur communis, & verior ſententia, de qua Doctores agentes de diſpoſitione ex parte corporis ad Euchariſtiam recipiendam; præſertim multi alij ex recentioribus, qui ſuprà, & infrà allegantur. Confirmatur, quia licet in eo actu coniugali interueniat aliqua inordinatio venialis, ea non eſt talis, vt ad impediendam receptionem Euchariſtiæ ſufficiat.

95 Hinc tertiò probat Ioannes Sancius *dicta diſputatione 23. numero 30.* non ſolum poſt copulam coniugalem eo die habitam etiam cauſa voluptatis, ſed etiam poſt voluntariam pollutionem, aut fornicationem nocte antecedente habitam, præmiſſa peccati legitima confeſſione licitum eſſe citra omnem culpam etiam venialem ſuſcipere Euchariſtiam, tametſi non inſtet neceſſitas præcepti communicandi, aut defendendi honorem, aut ſpecialis deuotio communicandi tunc. Probat, inquam, quia ſolum peccatum mortale non ritè confeſſum, eſt impedimentum Euchariſtiæ, ita quod ſolùm ille qui peccati lethalis conſcius eſt, & non præmittit ſacramentalem confeſſionem, indignè Corpus Chriſti recipit; & è contra, qui nullius peccati mortalis ſibi conſcius eſt, vel ſi conſcius, per confeſſionem ſacramentalem ſe priùs probat, ſanctè, & dignè recipit eandem ſacram Euchariſtiam, vt conſtat ex Tridentino *ſeſſione decimatertia, capite ſeptimo*: ergo poſt copulam coniugalem alioqui licitam, vel licet etiam eſſet venialiter culpabilis, quia gratiâ voluptatis habita, & poſt copulam fornicariam eodem die habitam, remiſſa prius per confeſſionem ſacramentalem culpa, accipere Euchariſtiam, nullum erit peccatum, neque veniale; nam ſi veniale eſſet ſic accedere, actio eſſet intrinſecè mala, & ſic non accederet ſanctè, & dignè, quod dicto Concilio Tridentino videtur manifeſtè aduerſari. Ita Sancius, addens non obſtare diſtractionem, licet habeatur cum cauſa, à qua ortum habuit, ſic per pœnitentiam interrupta; & diſtractio peccatum non ſit, dum facit quis quantum in ſe eſt, ad illam expellendam.

96 Tertia ſententia cum diſtinctione reſoluit propoſitam difficultatem. *D. Ioan. Angelus Boſſius, de effectib. contr. Matr.* Primò enim dicit, ſi petitio debiti, ſeu copula coniugalis ea die, qua ſacramentum Euchariſtiæ ſumendum eſt, vel nocte antecedente facta, ſeu habita eſt ob finem honeſtum, nempe vel cauſa prolis accipiendæ, quæ hoc potius, quàm alio tempore ob ſingularem corporis diſpoſitionem ſpectatur concipienda; vel vt debitum redderetur (vel ad euitandum in ſe, vel in altero coniuge incontinentiæ periculum, nullam eſſe culpam, nec venialem eodem die accedere ad Euchariſtiam; relinquendumque eſſe coniugem ſuo iudicio, vt communicet, aut abſtineat iuxta rationem impedimenti, vel ſpiritualis affectus, quem in ſe ſenſerit. Secundò dicit, ſi exactio debiti fuit facta, ſeu copula habita ex nimia concupiſcentia, & voluntatis carnalis gratia, eſſe culpam venialem eo die habitæ talis copulæ ſacram Euchariſtiam ſuſcipere.

Hanc ſententiam quoad primum, præſertim in ter- 97
minis copulæ habitæ gratia prolis ſuſcipiendæ, vel reddendi debiti, aſſerunt communiter Doctores, quos latè refert Sanchez *d. diſp. 13. n. 5. & 12.* & quoties copula ob eundem, vel alium finem honeſtum petita, & habita fuit. Idem aſſerunt Maior, & Gerſon à Sanchez *eadem diſp. 13. n. 6. relati*, idem Sanchez *dict. n. 5. & 12.* Suarez *in 3. p. tom. 3. diſp. 68. ſect. 2. ad finem*, Coninch. *d. q. 80. art. 7. num. 44.* Reginaldus *lib. 29. n. 117. & lib. 31. n. 345.* Villalob. *tom. 1. ſum. tract. 13. diff. 41. n. 3.* Layman *lib. 5. tract. 4. cap. 6. n. 15. verſi. cæterùm.* Fagundez (qui in hoc ſibi videtur contrarius) *in decal. lib. 6. cap. 3. numero 51. verſic. Secunda*, Martinus Perez *de matrimonio diſp. 49. ſect. 3. n. 9.* Filliucius *tom. 1. tract. 10. cap. 9. n. 324.* Scortia *de ſacrificio Miſſæ lib. 1. cap. 7. num. 4.* Auguſtinus Barboſa *collect. ad can. 1. ſciſcitaris, 33. q. 4.* Stephanus Bauny *tom. 1. tract. 4. de Euchariſtia, vbi de ſuſcipientibus Euchariſtiam, quæſt. 6.* Et conſtat ex D. Gregorio *relato in d. can. vir cum propria, 33. quæſt. 4.* cuius verba ſunt: *ſi quis ſua coniuge non cupidine voluptatis captus, ſed ſolummodo liberorum creandorum gratia vtitur, ipſe profectò de ingreſſu Eccleſiæ, ſeu de ſumendo corporis Dominici ſanguiniſque myſterio ſuo eſt relinquendus iudicio, quia à nobis prohiberi non debet accipere.* Vbi Gloſſa V. *prohiberi*, accipit pro diſſuaderi. Ratio autem eſt, quia tunc actus nullo modo eſt malus, & licet habeat annexam carnalem voluptatem, & corporalem immunditiam; tamen rectus eſt, & à Deo intentus finis ſobolis, continentiæ, & ſeruandæ fidei præponderat, & omnem indecentiam abſtergit, maximè cum non ita mens abſorbeatur, cum finis rectus intenditur. Et licet in copulæ progreſſu, inquit Sanchez, immiſceretur aliqua culpa venialis, ſeruato debito fine, cum adhuc bonus finis præponderet, & compenſet, & difficillimum ſit in medio ignis non ardere, ob talem culpam venialem non eſt coniux à communione arcendus.

Eandem verò ſententiam, quoad ſecundum dictum, 98
præter Doctores pro prima ſententia relatos, tenent S. Thomas *3. p. q. 80. art. 7. ad ſecundum.* Albertus Magnus *in 4. diſt. 12.* Alenſis, D. Bonauentura *ibidem*, Maior *4. diſt. 9.* Gabriel, D. Antoninus, Roſella, Syluester, Turrecremata, vterque Ledeſma, Lopez, Beia, Cuccus, *relati à* Sanchez *d. diſp. 13. n. 7.* Ioan. Valerus *de differentiis, v. debitum coniugale*, idem Sanchez *ibidem*, Suarez, Reginaldus, Filliuccius, Layman, Villalobos, Scortia *locis ſuprà citatis.* Coninch *d. q. 80. n. 45.* Perez *d. ſect. 3. n. 10.* Fagundez *d. cap. 6. num. 51. initio.* Bauny *d. q. 6. verſic. an autem.* Diana *p. 3. tract. 6. reſolut. 71.* Azorius *p. 3. lib. 3. cap. 31. q. 7. diff. 2.* & ita ſentire videtur etiam Ioan. Lugo *de Euchariſtia, diſputatione 1. ſect. 1. n. 3.* & ita ſentire ſanctos Patres *ſupra n. 91. relatos*, & alios communiter docentes abſtinendum à communione poſt habitam eo die, ſeu nocte antecedente copulam coniugalem, & D. Greg. *in d. can. vir cum propria,*

Digitized by Google

verbis preallegatis, aſſerunt iidem Doctores, præſertim Suarez, Sanchez, Perez, & Scorria. Fundamentum, ſeu ratio iuxta hos Doctores eſt, quod talis voluptas quæſita in actu coniugali illius cauſa habito nimium mentem hebetat, & abſorbet, & auocat à diuinis, parumque aptam efficit ad recolenda diuina myſteria, & recordatio ſui eam fœdat, & detinet, ſeu impedit, ne queat facile de Deo cogitare, illumque amare; & ita priuat attentione, deuotione, & puritate affectus ad ſacram Euchariſtiam recipiendam requiſita, & conſequenter, cum in hoc caſu deficiat bonum prolis, vel fidei, compenſans, & auferens indecentiam; ſic accedere ad ſacram Euchariſtiam erit venialis culpa contra præceptum diuinum, diſpoſitionem, attentionem, deuotionem, puritatem affectus in communicante requirens, & eam indecentiam non compenſatam alio bono prohibens. Nec, inquit Bauny, videtur poſſe negari, eſſe reprehenſibile diuina myſteria animo euris ſæcularibus, vel voluptatis præteritæ titillationibus adhuc impedito tractare, & ea ſumere: ſancta enim ſanctè, ſcilicet mentè, deuotè, & pura mente tractandi eſſe omnes clamant. Quia verò talis indecẽtia non eſt quid grauiter culpabile, culpa ſolum venialis committitur.

99 Addunt tamen iidem DD. poſſe eſſe aliquas cauſas, quæ indecentiam illam reſarciant, ſeu tollant, aut minuant, & conſequenter nulla ſit culpa accedere tunc ad Euchariſtiam: cauſæ autem ſunt hæ. Prima feſti magna celebritas, ſeu ſolennitas, in qua pietas ſuadeat, decentiſſimumque ſit Euchariſtiam ſumere. Secunda ſi dies ſit Iubilei, ſeu indulgentiæ exigentis communionem, quæ compareretur, & eo die elapſo ſine communione obtineri non poſſit. Tertia ſpecialis, & magna deuotio, & inclinatio, ac præparatio ad ſacram communionem. Quarta metus ſcandali, aut notæ infamiæ, ſeu ſuſpicionis culpæ grauis admiſſæ in aliis ex omiſſione communionis concipiendæ; putà ſi fœmina, vel vir habeat conſuetudinem frequenter confitendi, & quoties confitentur, ſumendi Euchariſtiam, & famulæ, vel famuli comitantes notarent poſt confeſſionem peractam à communione abſtinere. Quinta ſi inſtaret neceſſitas præcepti communicandi.

100 Cum etiam in receptione Euchariſtiæ poſt talem copulam coniugalem gratia voluptatis habitam non adſit culpa mortalis, ſed tantum venialis, iuxta præfatos DD. & etiam ambiguum ſit adeſſe culpam venialem, eam adeſſe negantibus DD *n.93. allegatis*, aduertit Sanchez *d.diſp.13.n.8* non nimis rem hanc conſtringendam, nec vrgentiſſimam cauſam requiri, ſed mediocrem ſufficere, quò coniux communicans a veniali culpa excuſetur.

101 Et hæc ſententia ſic explicata probabiliſſima eſt, licet etiam non diſpliceat ſecunda ſententia, ſi coniux qui nocte antecedente communionem ſumendam voluptatis carnalis cauſa debitum exegit, culpæ præteritæ doleat, & morali diligentia enitet purgare affectum, & exuere præteritæ voluptatis recordationem, applicando mentem cogitationi diuinorum, ſeſeque ad deuotionem, & affectionem erga tantum ſacramentum excitando peculiari attentione, vt quantum fieri ex parte ſua poterit, purè, & ſanctè ad illud ſumendum accedat. Teſtimonia enim Patrum poſſunt rectè intelligi de abſtinentia tantum ex decentia, & honeſtate, iuxta tradita ſuprà *n.85*. & quando coniux ſaltem mediocri diligentia conatus eſt diſtractionem mentis tollere, ſi adhuc permaneat, eſt inuoluntaria, & indecentia compenſatur dolore præteritæ culpæ & diligentia replendi mentẽ cogitationibus ſanctis, & piis deſideriis, vnde ceſſat ratio ad confirmandam tertiam ſententiam quoad ſecundum dictum adductam.

102 Ex quibus, cum petere debitum eo die Euchariſtiæ ſumendæ, ſeu poſt copulam coniugalem eo die habitam ad Euchariſtiam accedere, vel nullum ſit peccatum, vel ſolum veniale, conſtat coniugem exactũ non debere abſtinere à debiti redditione, nec ab obligatione reddendi eximi, eo quod illo die recepturus ſit Euchariſtiam, cum redditio ſit actus iuſtitiæ, ſcilicet debitus ex obligatione, vt lege iuſtitiæ, nec inuenitur ius aliquod hunc actum excipiens; & ita in terminis præter DD. *ſupra cap.1.n.48. relatos* docent alij DD. à Sanch. *d.diſp.13.n.9. relati*, & Recentiores in præcedentibus allegati, præſertim idem Sanchez *ibid.* Layman *d.c.6.n.16.* Suarez *d.l.ſect.2.ad fin* Bauny *d.q.6.* Caſtrus Palaus *d.p.13 n 4.* Qui etiam rectè aduertunt, quod licet vxor exacta communionem receptura licitè, & laudabiliter poſſit (vt etiam *d.n.48.* notaui) blandè, & precibus non importunis conari maritum petentem auertere, ad id tamen non tenetur: Imò ſi vxor frequenter communicet, putà Dominicis, & feſtiuis diebus, aiunt ne ſimplici petitioni vllo modo reſiſtat, ſed ſtatim annuat, ne marito moleſta ſit, néve illius in ſe amorem minuat, & occaſionem præbeat frequentem commonionem prohibendi: quod ſi rarius, & ſingulis tantum menſibus Euchariſtiam ſumere ſit ſolita, tunc dicunt, decens eſſe maritum debitum petentem admonere, & blandè rogare, vt à petitione deſiſtat ob reuerentiam ſacramenti ſuſcipiendi; at ipſo ægrè ferente, reddat; quia non propter hoc impeditur communicare, vt *ſuprà n.97.* dictum eſt, cum exerceat actum diuinæ, & naturali legi conformem; ſolùm conabitur maiori, qua poterit, deuotione ad ſacram communionem accedere, ſperans diuinam gratiam abfuturam non eſſe. Quod ſi animo nimis eſſet diſſipata, nec poſſet mentem colligere, & abducare à recordatione præteritæ titillationis, ideoque minus eſſet præparata ad Euchariſtiam benè, ac religioſè ſuſcipiendam, decenter, & honeſtè faceret, ſi ab ea illo die abſtineret, idque illi conſulendum foret, niſi iuſta ratione cogatur, iuxta Layman, & Bauny *locis cit.* & Coninch *d.q.80.art.3.n.44.* vbi idem dicit de coniuge, qui eodem die communionis ſumendæ, ſeu nocte antecedente petit debitum ob honeſtum finem prolis ſuſcipiendæ, vel continentiæ ſeruandæ, ſcilicet decere, vt abſtineat eo die à communione, ſi affectum purgare nequeat, & mentis euagationem, & indiſpoſitionem, & indiſpoſitum ſe ſentiat. De qua re *infra.*

Nunc reſpondendum argumentis primæ ſententiæ, 103
quatenus aduerſatur primo dicto tertiæ (licet fortè Doctores pro eadem ſententia locuti ſint iuxta ſecundum dictum eiuſdem tertiæ ſententiæ) & argumentis ſecundæ ſententiæ, quatenus aduerſatur ſecundo dicto eiuſdem tertiæ ſententiæ.

Ad primum ergo primæ ſententiæ *n.91.* adductum, deſumptum ex Patribus, & Conciliis, reſpondetur PP. & Concilia intelligi de honeſtate, & decentia, & ſic de Conſilio, quia accedere ad Euchariſtiam non multùm poſt actum coniugalem videtur habere nonnihil indecentiæ, licet abſolutè non ſit prohibitum vlla lege; ad dictum etiam D. Hieron. *in d. can. ſciatis*, in ſpecie reſpondet D. Thom. *in 4. diſt. 12. q. vn. art. 1. ad 1.* ipſum ibi loqui de Eccleſiæ miniſtris coniugatis, quales ſunt Græci, quibus interdictum eſt celebrare die, quâ ad vxores accedunt. Ad ſecundum reſpondetur afferre indecentiam materialem, non moralem, ſicut & immunditia eum actum comitans, ſeu conſequens, eſt tantum corporalis, & materialis, quæ ex ſe non impedit receptionem Euchariſtiæ, alioqui neque etiam ex iuſta ratione, & vrgente neceſſitate liceret coniugibus communicare die habitæ copulæ; miniſtros autem altaris Eccleſiæ ob illam indecentiam voluit arcere à miniſterio altaris propter maximam illius muneris dignitatem, quemadmodum etiam ipſis coniugium prohibuit. Ad tertium probat ſecundum dictum eiuſdem tertiæ ſententiæ; non enim eadem eſt ratio ſecundi dicti: tum quia tunc honeſtus finis prolis, debiti reddendi, vel ſeruandæ continentiæ compenſat, & tollit,

& tollit, aut minuit indecentiam; tum quia non ſequitur tunc tanta mentis euagatio, & affectio ad opera carnis, & ita facilior eſt bona diſpoſitio ad S. Euchariſtiam capiendam. Ad quartum, probat ad ſummum de conſilio, & ex decentia, & honeſtate eo die copulæ coniugalis abſtinendum à communione, ceſſante alia iuſta ratione, ſeu cauſa tunc communicandi; non verò ex neceſſitate, & aliquo præcepto naturali, vel diuino, cum illa immunditia ſit merè materialis, non moralis, ſecus in accedente ſordido, ac minus decenti habitu, quia adeſſet tum etiam indecentia moralis.

Ad ſecundum ſecondæ ſententiæ, dequo *num.94.* omiſſa aliquorum reſponſione, quos citat Fagundez *d. præcept.3.lib.3.cap.6. n.6.* aſſerentium eſſe peccatum veniale communicare poſt pollutionem etiam inculpabilem nocte præcedenti habitam, reſpondetur eſſe diuerſam rationem; quia illa eſt inuoluntaria, & eius effectus non multum permanet, nec valdè mentem perturbat. Actus verò coniugalis eſt voluntarius; atque adeo magis mentem abſorbet, & à ſpiritualibus auocat. An verò aliquando etiam poſt pollutionem inuoluntariam inculpabilem, vel culpabilem tantum venialiter deceat à communione pro tunc abſtinere, vbi iuſta cauſa non cogat tunc recipere Euchariſtiam: explicant præallegati Doctores; & quando poſſet præſumi prouenire à dæmone ad impediendam communionem, non eſſet abſtinendum; quando ex aliia cauſis, ſi illam paſſus ſe ſentiret notabiliter hebetem & per cogitationes reflexum ad carnalia, nec mentem poſſet facile purgare; tunc ob reuerentiam ſacramenti deceret differre in alium diem, ſecus ſi non ſentiret ſe magis hebetem, nec ad carnalia per cogitationes reflexum, vt notaui *tom.1.mor.var.tit.1.n.126.&c.*

104 Ad primum ſecundæ ſententiæ *ibid. num.94.* adductum ex traditis *num.98.* patet aliquam irreuerentiam contra Sanctam Euchariſtiam committi, dum mente diſtracta ad carnalia, & præteritæ voluptatis recordatione immunda, ad illam, atque adeo non cum diſpoſitione tanto ſacramento debita acceditur. Ad illud, quod nulla reperitur prohibitio, verum eſt iuris poſitiui, & Eccleſiaſtici; adeſt tamen prohibitio iuris, ſeu præcepti naturalis, & diuini diſpoſitionem, attentionem, & deuotionem in communicaturo requirens. Non enim omnia, quæ ad debitum modum recipiendi Euchariſtiam, & ad reuerentiam erga illam ſpectant, ab Eccleſia præſcripta, & ſtatuta ſunt; ſed quædam Eccleſia præſcripſit, vt ieiunium naturale, & alios ritus determinatos; quædam dictantur ab ipſo lumine naturali intellectus, ſuppoſita excellentia, & dignitate tanti ſacramenti, ad quod accedendum eſt. Et ſicut modeſtia, & reuerentia externa, quando acceditur ad idem ſacramentum, eſt neceſſaria ad debitum modum accedendi, ita quod ſi quis accederet loquendo vana, aut corporis geſtus contra modeſtiæ virtutes exercens, eſſet peccatum veniale contra reuerentiam debitam ſacramento, vt ipſe Ioannes Sancius *d. diſput.23. num.50.* cum Ludouico de Sancto Ioanne *in ſumm. tractat. de Euchariſtia, quæſt.7. art.5.* Ledeſma, & Marſilla tradit. Quia etſi de ea non extat expreſſa lex eccleſiaſtica, vel diuina poſitiua; nihilominus dictatur à lumine naturali intellectus, & ſubintelligitur præcepta in ipſa inſtitutione ſacramenti, vt cibi ſpiritualis à fidelibus ritè, & ſanctè recipiendi. Ita etiam debitum reuerentiæ internæ in accedendo ad idem ſacramentum dictatur à lumine naturali intellectus, & ſubintelligitur præceptum in eadem ſacramenti inſtitutione; ad quam internam reuerentiam ſicut pertinet præparare mentem internam bonis cogitationibus, & deſiderijs; ſic poteſt ad eam pertinere aliquando mundare animum ab aliquibus reliquijs turpium cogitationum, aſſumendo aliquid temporis, quo id ſaltem mediocri diligentiâ præſtari poſſit.

An ſacram Euchariſtiam recipere cum actuali diſtractione mentis ad vana, & inutilia, aut cum actuali delectatione, ſeu affectu obiecti venialiter illiciti ſit ſpeciale peccatum veniale irreuerentiæ, & ſacrilegij; atque nulla fiat irreuerentia contra ſacramentum Euchariſtiæ, ſi quis in ſtatu gratiæ, & poſt confeſſionem mortalium illud recipiat abſque alia præparatione.

Hinc reijcienda prorſus eſt doctrina, quam (& fortè ea fuit vnum ex capitibus, propter quæ eius liber fuit ſuſpenſus, donec corrigeretur) tradit Ioannes Sancius *in ſelectis diſp.52.n.9. & d.diſp.23.n.21.& 32.* 105
vbi poſtquam dixit eſſe quidem veniale peccatum accedere ad Sanctam Euchariſtiam cum peccato veniali directè oppoſito ad naturam actus ſuſcipiendi, ſcilicet ſi ob vanam gloriam quis communicet, aut ſi accedat cum irreuerentia exteriori, putà loquendo vana, vel corporis geſtus minus modeſtos exercendo; docet nullum eſſe peccatum, neque veniale nonum contra ſacramenti reuerentiam, ſeu contra diſpoſitionem ad recipiendam S. Euchariſtiam requiſitam accedere ad illam cum actuali voluntaria diſtractione, & euagatione mentis ad obiecta temporalia, vana, & venialiter mala, & etiam cum actuali cogitatione, & voluntate committendi peccatum aliquod veniale mendacij, aut detractionis, aut leuis vindictæ, aut cum actuali delectatione de re venialiter mala; dicens tunc quidem committi peccatum veniale cogitationis vanæ, aut leuiter ex obiecto malæ, aut mendacij, aut iræ, vel delectationis malæ in re leui: præter hoc autem peccatum veniale nullum aliud committi ſic accedendo ad S. Communionem. Quam doctrinam tradunt etiam Vaſq. *de Euchariſtia diſp.207. c.2.* & Sà *V. Euchariſtia*; & Sancius primò illam (& eodem ſuo modo Vaſq.) probat, quia per hæc venialia non impeditur effectus principalis communionis, qui eſt augmentum gratiæ ſanctificantis, ergo nulla fit irreuerentia cum ſacramento, aliàs illa irreuerentia leuis in ſacra cõmunione ſine fundamento excogitaretur. Quod verò impediatur feruor, aut ſpiritualis dulcedo, aut alius effectus, qui non ſit præcipuus, non conuincit eſſe peccatum veniale; quia fideles non tenentur ad procurandum omnem effectũ, quem Euchariſtia poteſt cauſare. Secundò præcipuè quoad diſtractionem mentis voluntariam probat Sancius *d.n.32.* non eſſe ſpeciale peccatũ veniale irreuerentiæ cum tali diſtractione mentis communicare; quia non eſt eadem ratio, inquit, de cõmunione, ac de oratione; qui enim diſtractus, & abſque vlla attentione interna orat, peccat venialiter præter peccatum, in quo eſt, quia attentio eſt de ſubſtantia orationis; cũ enim ſit loquutio ad Deum, attentè loqui debemus, aliàs irreuerentia fieret, ei cum quo loquimur. At ſuſcipere Euchariſtiam, cum non ſit locutio, ſed manducatio, non requirit ſub præcepto attentionem, bene tamen ſub conſilio, nec iniuria fit cibo, ſi diſtractè ſumatur. ita Ioannes Sancius. Quæ repetit *part.3. tract.4. reſol.31.* Poteſt etiam tertiò probari ratione eiuſdem Sancij ſuprà *n.95.* adducta, & ab eo latius explicata, ſcilicet, quod iuxta Trid. *d.c.7.* explicans illud Apoſtoli, *Probet autem ſeipſum homo, &c.* ille dignè, & ſanctè ſuſcipit, qui nullius eſt criminis mortalis conſcius, & ſi erat per confeſſionem ſacramentalem, prius ſe probauit, & remiſſionem obtinuit; qui autem ſanctè, & dignè communicat, nullam irrogat ſacramento iniuriam; licet conſultius, & honeſtius faceret accedendo

cum maiori ſanctitate, & dignitate, qua poſſet, & ſic cum deuotione, & attentione actuali ad myſterium, quod tractatur.

106 Reiicienda, inquam, eſt præfata doctrina: Nam ſi non ſolùm de conſilio, ſed etiam de præcepto ad ſuſcipiendam Euchariſtiam requiritur debitus modus reuerentiæ externæ, ita quod peccatum veniale irreuerentiæ, & ſacrilegij committit, qui illud cum irreuerentia exteriori vana loquendo, vel geſtus corporis immodeſtos exercendo, aut cum habitu ſordido, aut facie laruata ſuſcipit; licet de hoc non ſit ius aliquod eccleſiaſticum, aut diuinum poſitiuum, quia id præceptum ſubintelligitur in ipſa ſacramenti inſtitutione, & recta ratio dictat ad hoc ſacramentum accedendum eſſe in illa corporis compoſitione quoad actus, geſtus, habitum, quæ oſtendat reuerentiam, & externam deuotionem ſacramento tantæ ſanctitatis, & dignitatis debitam, vt ſupradictum eſt, & tradunt Reginaldus *lib.*29.*num.*112.& Ioannes Lugo *de Euchariſtia diſp.*14.*ſect.*4. *diſp.*15. *ſect.*1. & alij *infrà allegati*, & admittit idem Sancius *d. diſp.*23. *num.*20. cum aliis. Ita & non minus non ſolum de conſilio, ſed de præcepto eſt, ad accedendum ad Sacramentum Euchariſtiæ requiri reuerentiam interiorem mentis,& animæ,cum id non minus,immò magis dictet recta ratio, ſeu lumen intellectus agnoſcentis excellentiam, & dignitatem tanti ſacramenti, cum maioris cultus Dei ſit reuerentia interior animæ, quam exterior corporis, ſicut anima præſtat corpori, & reuerentia exterior conſiſtens in compoſitione corporis quoad actus, & geſtus exteriores, & habitus debeat eſſe talis, quæ interiorem animæ reuerentiam, & deuotionem oſtendat; idque etiam à lumine intellectus, ſeu recta ratione dictatur, vt notat loco citato Reginaldus. Ad reuerentiam autem internam pertinet (vt dixi) præparare mentem internam bonis, & piis cogitationibus, & deſideriis, & conſequenter excludere cogitationes vanas de re mala, imò etiam de rebus ex ſe indifferentibus, & non affici ſaltem actu delectationibus vanis, & malis, ſeu de obiecto malo, licet leuiter, vel indifferenti, & conſequenter cum voluntariis cogitationibus vanis, & talibus delectationibus, aut deſideriis de re mala, licet tantum leuiter accedere ad S. Euchariſtiam præter peccatum diſtractionis vanæ, & prauæ delectationis, ſeu deſiderij de re mala facienda: v. g. mendacij, vel iræ aut detractionis accedere ad Euchariſtiam, erit ſpeciale peccatum cuiuſdam irreuerentiæ ac ſacrilegij contra dignitatem tanti Sacramenti. Omnes enim dignitatis ſacramenti cognitionem habentes etiam alioqui rudes, nedum Theologi, fatentur non ſolum de conſilio, ſed etiam de præcepto ſaltem ſub veniali ad S. Communionem requiri aliqualem præparationem propter reuerentiam debitam tanto ſacramento, cui reuerentiæ certè aduerſatur modus ille accedendi ſine attentione, & deuotione interna, ſicut & ſine deuotione, & modeſtia externa. Quare, ſi dum quis non flexis genibus, nec diſcopertus, nec abſtinendo à vano colloquio, ſed ambulando capite cooperto,& confabulando vellet communicare, tunc adeſt culpabilis defectus reuerentiæ, & diſpoſitionis debitæ, committiturque peccatum veniale irreuerentiæ, & ſacrilegij ſic communicando: ita proculdubio fatendum eſt, (& neſcio qua ratione quis poſſit negare) ſi quis cum voluntaria cogitatione, & delectatione de actu coniugali præterito, ſeu complacentia in voluptate carnali habita in actu coniugali præterito, aut cum voluntaria diſtractione ad negotia ſecularia, & cogitatione de rebus vanis, & etiam malis, etſi non grauiter, & actuali deſiderio illas exequendi, ad Sacram Euchariſtiam accedat, tunc adeſſe culpabilem defectum illum reuerentiæ, & diſpoſitionis debitæ, committique peccatum irreuerentiæ, & ſacrilegij. Quis etiam excuſabit ab omni culpa, & à peccato irreuerentiæ eum, qui ſtatim poſt vana cum aliis colloquia, vel etiam detractoria, vel à ludo ſurgens, vel ab actu coniugali recedens immediatè Euchariſtiam reciperet, & deinde ſtatim ad eadem colloquia, ad ludum,ad tactus, & amplexus venereos cum coniuge rediret? Negari abſque dubio non poteſt, quod res ſacræ, vt ſunt præcipuè omnia ſacramenta,& maximè Euchariſtia, propter ſuam dignitatem exigant peculiarem reuerentiam in eorum vſu, & receptione. Et ſi ad orandum, ſeu & recitandum preces ſacras, & loquendum cum Deo requiratur de præcepto interna attentio, & deuotio, aliqualiſve præparatio, qua mens auocetur ab externis, & ad Deum eleuetur; quanto magis aliqua præparatio interna neceſſaria eſt ad diuiniſſimam Euchariſtiam: ac proinde ad illam accedere cum diſtractione voluntaria actuali ad res profanas etiam ex obiecto non malas, & illicitas, ſed tantùm indifferentes, erit defectus reuerentiæ, & peccatum veniale irreuerentiæ, & multò grauior irreuerentia erit accedere cum actuali voluntaria cogitatione, & amore obiecti illiciti, etſi tantum venialiter mali. Quibus etiam in caſibus voluntariæ diſtractionis, ſeu cogitationis rerum profanarum, aut obiectorum ex ſe venialiter illicitorum, aut actualis amoris illorum, ſeu complacentiæ in illis ad Euchariſtiam, ſic accedendo non ſolùm committitur peccatum veniale irreuerentiæ, & ſacrilegij contra religionem, ſed etiam ipſa communio, ſeu receptio ſacramenti efficitur venialiter mala, ſeu venialiter vitiatur, vt notat Ioannes Lugo *ſect.*2. *num.*28. & prius docuit Marſilius *in* 4. *q.*6. *num.*4. *concl.*3. *relatus* à Palao *de Euchariſtia diſp. vnica, p.*11. *n* 3. Quia ſuſceptio Euchariſtiæ cum tali voluntaria indiſpoſitione ex parte intellectus, & ex parte voluntatis, & cum peccato veniali, de quo quis actu cogitat, & ſibi complacet, non poteſt omnino placere Deo, ſed imò illi eſt aliqualiter ingrata, & conſequenter peccaminoſa, vt idem Marſilius, & Palaus *d. p.*11. *n.* 6. etſi Deo non eſt ingrata abſolutè (inquit idem Palaus contra eundem Marſilium aſſerentem ob talem indiſpoſitionem communionem non cauſare effectum gratiæ principalem) & ſecundum ſe; ac proinde (ſi nil aliud obſtet) eius efficacia ex opere operato non impeditur quoad effectum principalem gratiæ ſanctificantis; etſi impeditur efficacia ex opere operantis, habetet & effectus feruoris, & ſpiritualis dulcedinis. Non igitur ſufficit, quod fidelis ſit abſque conſcientia peccati mortalis, atque adeo ſacramentum poſſit conferre effectum gratiæ, vt in acceſſu ad illud euitetur omnis culpa venialis, eiuſque ſuſceptio ſit ſimpliciter, & omnibus modis bona, & honeſta, ſeu non peccaminoſa hic, & nunc: ſed fatendum eſt ex cauſa indiſpoſitionis, & ex defectu præparationis, & deuotionis committi peccatum veniale ſacrilegij, ipſamque ſuſceptionem Sacramenti eſſe peccatum veniale propter defectum debitæ reuerentiæ. Quod etiam confirmat Ioannes Lugo alio exemplo; nam ſi quis quotidie, inquit, & ſingulis horis diei ter, aut quater Euchariſtiam acciperet, etiam ſecluſa prohibitione Eccleſiæ communicandi bis eadem die, frequentia illa proculdubio contineret irreuerentiam. Quamuis minus rectè, & contra communem ſenſum idem Ioannes Sancius *diſp.*22.*num.*15. dicat, quod ſi non eſſet præceptum illud Eccleſiæ, melius eſſet pluries in die communicare. Ex quo infero iuxta eum etiam centies,& millies melius eſſe communicare, quam abſtinere vnico momento, in quo quis poſſet Euchariſtiam recipere; quod certè ſine irreuerentia, irriſione, & contemptu tanti Sacramenti fieri poſſet:

Et

107 Et qood accedens ad Sacram Euchariſtiam cum voluntaria diſtractione ad res vanas, & inutiles, aut delectatione rei profanæ, aut obiecti, tametſi leuiter illiciti, ſeu cum actuali affectu, & propoſito peccati venialis, præter hoc peccatum committat etiam ſpeciale peccatum irreuerentiæ & ſacrilegij, eo quod accedat ſine debita deuotione, & reuerentia, colligitur ex D. Thoma 3.*p.q.*79.*art.*8. & in terminis Suarez *tom.* 3.*in* 3.*p.diſp.*66.*ſect.*1. Reginaldus *lib.*29.*n.*99. Filliuccius *tom.* 1. *tract.*4. *cap.*8.*n.*206. Layman *lib.* 3. *tr.*4.*cap.*6.*num.*3. Caſtrus Palaus *d.p.*11.*n.*6. Villalobos *p.*1. *tract.*6. *diff.*36.*n.*2. Ioannes Lugo *d.diſp.*4.*ſect.*2. *& d. diſp.* 15. *ſect.*1. Stephanus Bauny *de Sacramentis tract.*5. *vbi de ſuſcipiente Euchariſtiam, q.* 22. *dub.*4. Et procul dubio ita ſentiunt *Doctores ſuprà n.*91.*& n.*98. *relati.* Quibus in caſibus, ſicut quando communio fit ob vanam gloriam, vel cum irreuerentia exteriori, Suarez, Filliucius, Lugo, & alij aiunt peccatum illud veniale voluntariæ diſtractionis, & vanæ cogitationis, aut actualis affectus, ſeu propoſiti peccati venialis eſſe circumſtantiam actus communicandi, illum etiam efficiens venialiter malum, ſeu peccaminoſum, & aliqualiter Deo ingratum. Addunt rationem, quia eſt contra reuerentiam Euchariſtiæ Sacramento debitam illud ſuſcipere cum re, ſeu circumſtantia, quæ eius fini, & inſtitutioni aduerſatur; id autem facit, qui cum actuali euagatione mentis voluntaria, aut actuali affectu venialium, vel committendo aliquod veniale ſumit Euchariſtiam. Nam Sacramenti Euchariſtiæ ſecundarius finis, & effectus eſt animam ſumentis cœleſti conſolatione, & ſacram quadam voluptate, & conſolatione replere per modum cibi ſpiritualis, & etiam venialia remittere: venialia autem peccata hunc effectum impediunt, hoc ipſo quod actualem charitatis feruorem, & deuotionem directè impediunt, aut minuunt, & de ipſis voluntas actualem habet complacentiam. Ergo peccata venialia, quæ actu committuntur inter ſumptionem Euchariſtiæ, aliquo modo repugnant eius fini, & inſtitutioni: & conſequenter efficiunt, vt minus dignè, & reuerenter ſuſcipiatur; & etiam minus fructuoſe quoad effectum gratiæ ſanctificantis; cuius augmentum tanto copioſiùs infunditur, quanto melius homo diſpoſitius eſt. Quæ ratio deſumpta eſt ex D. Thoma 3.*p.q.*79. *art.*8. vbi ita habet: *Effectus huius ſacramenti non ſolum eſt adeptio habitualis gratiæ, ſed etiam quædam actualis refectio ſpiritualis dulcedinis, quæ quidem impeditur ſi aliquis accedat ad hoc ſacramentum per peccata venialia mente diſtractus.* Ex quo colligitur eundem S. Thomam eſſe huius ſententiæ. Huius ſententiæ etiam procul dubio fuerunt D. Auguſtinus *relatus in can. quotidie, de conſecrat.d.*2. ibi: *Si habet,* (inquit) *voluntatem peccandi, grauari, magis dico Euchariſtiæ perceptione, quàm purificari*; loquitur enim de eo, vt patet ex ipſo canone, quem capitalia peccata non grauant. Tum D. Anſelmus *in* 1. *ad Cor.* 11. vbi manifeſtè indicat eum, qui ex conſuetudine multa venialia committit, & ſe ſentit grauatum eorum conſcientiâ, ideoque indiſpoſitum, ſine dolore eorum accedit ad Euchariſtiam capiendam, peccare venialiter (id quod expreſsè etiam tradunt Suarez; Reginaldus, Layman, Filliucius, & Villalobos *locis ſuprà citatis,* & Ioannes Lugo *d.ſect.*2.*n.*32.) verba D. Anſelmi ſunt *indignè accedit, qui vel aliquod graue peccatum, vel multa leuia commiſit, & non eſt confeſſus.* Hoc enim ſaltem de indignitate veniali reſpectu venialium intelligendum eſt.

108 Ex quo etiam patet, ſi peccata venialia ſint multa, vel aliquo modo grauia, & nulla pœnitentia vel emendationis propoſitum concipitur, efficere vt ſit peccatum veniale cum ipſis recipere Euchariſtiam, ipſaque communio ſit peccaminoſa venialiter, vt iidem DD. Suar. & cæteri *alleg.loc.cit.* aſſerunt, quia animam aliquo modo ſordidam, & maculatam reddunt, & quaſi quodam pondere grauant, & actualem deuotionem impediunt, ac proinde ſunt cauſa vt ſacra Euchariſtia minus reuerenter ſuſcipiatur, minuſque fructuoſe; ponunt obicem aliquibus eiuſdem Euchariſtiæ effectibus, vt eorum remiſſioni, & feruori charitatis. Quapropter priuſquam ad Euchariſtiam accedatur, per pœnitentiam, & actualem deuotionem ſunt purgandæ huiuſmodi ſordes veniales multiplicatæ vel aliquanto graues, vt anima præparetur ad dignam receptionem, ad quod ſignificandum Chriſtus videtur (vt notat Lugo *vbi ſuprà*) lauiſſe diſcipulorum pedes antequam illis Euchariſtiam daret; in lotione enim pedum ſignificata eſt purgatio, & munditia affectuum venialium, vt conſtat ex textu Euangelico. Porrò hæc præparatio, & diligentia ad purgandam animam à venialibus non eſt neceſſaria, nec ſufficit eadem in omnibus; ſed requiritur, & ſufficit iuxta ſingulorum conditionem & capacitatem; minor in puero, & ruſtico, & perſona ſimplici; maior in viris maiorem, & perfectiorem cognitionem ſacramenti, & ſacrorum myſteriorum habentibus, vt in Sacerdote, & adhuc maior in viro religioſo, vel monacho contemplationi dedito. Attenta ſemper multiplicitate eorundem venialium, vel eorum grauitate, ſeu tali eorum ſpecie, vt Lugo vbi ſuprà, vbi idem dicit de gratiarum actione; cùm enim aliqua poſt communionem gratiarum actio requiratur, ſicut ante requiritur aliqua præparatio, vt dictum eſt, huiuſmodi gratiarum actio non in eadem menſura ab omnibus exigitur, ſed pro ſingulorum conditione, & capacitate.

Cæterùm vbi peccata venialia habitualia non ſunt multa, vel valde grauia, cum aliquo peccato veniali habituali, licèt ſine dolore, & propoſito emendationis de eo, ſiue quia non recordatur, ſiue quia ob humanam fragilitatem aliquam non poteſt facile auertere voluntatem ab eo leui affectu, ſuſcipere S. Euchariſtiam non eſſe peccatum veniale irreuerentiæ, & defectus debitæ diſpoſitionis tradunt locis citatis Suarez, Reginaldus, & Filliucius, & indicant Layman, Ioannes Lugo *d. ſect.* 2. & Conink *q.* 79. *art.* 9. ſi alioqui procuret accedere cum amore, reuerentia, & deuotione, ac diſcuſſione conſcientiæ, ſi à longo tempore non ſit confeſſus, & nullum aliud interueniat impedimentum ſiue cenſuræ, ſiue prohibitionis Prælati, ſiue ſcandali. Ratio eſt, tum quia culpa huiuſmodi in habitu non eſt circumſtantia actus; tum quia ab hominibus, attenta eorum fragilitate, exigenda non eſt maior diſpoſitio, alioqui ſoli ſanctiſſimi viri ad ſacram Euchariſtiam poſſent accedere abſque peccato. 109

Ex quibus ad primum argumentum Sancij *n.* 105. adductum reſpondetur ex dictis *n.*106.*&* 107. ad euitandam culpam venialem in ſuſceptione Euchariſtiæ non ſufficere ſolam diſpoſitionem animæ neceſſariam ad augmentum gratiæ ſanctificantis; & venialia actualia repognare fini ſecundario inſtitutionis eiuſdem Euchariſtiæ, & conſequenter irreuerentiam aliquam ſacramento irrogari ad illud accedendo cum iiſdem peccatis actualibus venialibus, vt latiùs explicatum eſt; non enim irreuerentia contra ſacramentum committitur, ſolùm accedendo cum circumſtantia impediente effectum gratiæ ſanctificantis, qui eſt primarius finis Euchariſtiæ; ſed etiam accedendo cum circumſtantia impediente effectum eiuſdem Euchariſtiæ ſecundarium; ſolum intereſt, qood in primo caſu committitur irreuerentia mortalis, in poſteriori tantum venialis. Ad ſecundum patet etiam ex dictis, quod ſicut ad recitandas preces ſacras, & ad orandum requiritur aliqua interna 110

Præparatio, attentio, & deuotio, qua mens ab exterıs auocetur, & ad Deum eleuetur, ita multo magis ad recipienda Sacramenta, præſertim Euchariſtiam, cum ſint res ſacræ, & ſanctæ, & Euchariſtia contineat fontem omnis Sanctitatis, & communio non ſit quæcunque manducatio, ſed cibi ſpiritualis, vini, & ſanctiſſimi; & ſi argumentum ex ipſa manducatione deſumptum probaret, conuinceret etiam ad communionem non eſſe neceſſariam vllam externam reuerentiam. Nam ad manducationem parum refert, quod qui manducat, id faciat ſtans capite cooperto, confabulando, & geſtibus virtuti modeſtiæ repugnantibus.

111 Ad tertium argumentum *eodem n.* 105. *& ſuprà n.* 95. adductum, reſpondetur duplicem eſſe indignitem reſpectu ſumptionis ſacræ Euchariſtiæ, & receptionis cuiuſvis ſacramenti; alteram grauem, quæ impedit omninò effectum ſacramenti ex opere operato; alteram leuem, quæ non tollit effectum gratiæ ſanctificantis ex opere operato, ſed copioſiorem fructum gratiæ, & effectus ſecundarios: & prima indignitas dicitur indignitas ſimpliciter, & repugnat grauiter præceptu naturali, & diuino, & etiam Eccleſiaſtico de accedendo in ſtatu gratiæ ad fontem ſanctitatis, & ad ſacramentum: quod non ad primam gratiam, ſed ad augmentum gratiæ conferendum per ſe primo inſtitutum eſt. Altera dicitur indignitas ſecundum quid, quæ leniter repugnat præcepto virtutis religionis, & naturali, ſeu diuino de tractandis myſteriis ſacris, ſacramentiſque recipiendis, præſertim Euchariſtia ſumenda cum debitâ reuerentia; cui reuerentiæ opponitur irreuerentia illa, quæ conſiſtit in acceſſu ad communicandum, vel celebrandum abſque vlla præparatione, aut oratione præuia, cum mente diſtracta ad vana, & inutilia, aut cum actuali affectu obiecti venialiter illiciti, ſicut enim in aliis præceptis ad virtutem charitatis, vel iuſtitiæ, vel religionis, vel caſtitatis obligatio non conſiſtit in indiuiſibili, ſed datur obligatio grauis, & obligatio leuis, ita oportet omnes fateri (& oppoſitum non niſi temere aſſeri poteſt) quod reuerentia Euchariſtæ ſacramento debita non conſiſtit in indiuiſibili, ſed aliqua præcipitur graui obligatione, non obligatione leui, ac proinde poſſit in eius ſuſceptione peccari grauiter quando irreuerentia eſt grauis oppoſita effectui principali, & etiam leuiter, quando irreuerentia in receptione illius eſt leuis; puta accedendo abſque vlla præparatione, vel præuia oratione, cum mentis euagatione ad vana, & affectu actuali peccati venialis, vel cum exteriori immodeſtia, capite cooperto, aut loquendo vana.

Neque D.Paulus 1.*ad Cor.* 11. illis verbis. *Probet autem ſeipſum homo*, &c. & Tridentinum *d.cap.7.ſeſſ.* 13. eiuſdem D.Pauli dicto innixum, dum aiunt eum, qui caret indignitate illa graui, ſcilicet conſcientia peccati mortalis, dignè accedere, excludunt alia requiſita, vt euitetur indignitas leuis, quæ ſunt indebitus modus, & reuerentia tanto ſacramento conueniens, ad quam ſpectat aliqua interna præparatio, & deuotio, & attentio mentis ad ſpiritualia, vt ſupra explicatum eſt, & ſicut D.Paulus, & Tridentinum non excludunt debitum accedendi cum modeſtia, & reuerentia externa, vt ipſe Sancius, & Vaſquez fatentur, quia reuerentia illa externa ſubintelligitur, dum quis vult de eo pane cœleſti edere: ſic profectò neque debitum reuerentiæ internæ, vt etiam ſupradictum eſt. Addo aliquos Patres, nempe Chryſoſtomum, Ambroſium (vt refert Cornelius à Lapide *in d.cap.* 1. *ep.*1.*ad Corinth.*) & etiam Anſelmum (vt teſtatur Ioan. Lugo *de Euchariſtia d.diſp.*15.*ſect.*1.*n.*7.) intelligere illum verbum. Probet, non ſolùm de probatione ſimpliciter neceſſaria auferendo mortalia, ſed etiam de probatione ſecundum quid, ſcilicet de purgatione à venialibus, & eorum radicibus, & præſertim de illis, quæ afferunt irreuerentiam contra tantum ſacramentum, & impediunt copioſiorem fructum, & effectum eiuſdem ſacramenti ſecundarium ſuprà explicatum. Prædicta paulo latius ſum proſequutus, quia exiſtimaui Ioannis Sancij doctrinam derogare reuerentiæ ſacramento admirabili debitæ, & etiam eſſe perniciosam fidelibus, quos facile poteſt reddere negligentiores in præmittenda conuenienti præparatione, & diſpoſitione, antequam ad id ſacramentum accedant. Sed redeundo ad rem noſtram.

Quo die, vel in cuius antecedenti nocte coniuges habuerunt copulam coniugalem, an ſit laudabile, & conſulendum, vt abſtineant à ſacra communione, differendo illam in alium diem, an verò potius ſit illis conſulendum, vt eadem die communicent?

Videndum remanet, an laudabile, & decentiæ, & honeſtati conueniens ſit ob ſacramenti reuerentiam, quo die, vel nocte antecedente coniuges copulam carnalem exercuerint, tam petendo, quàm reddendo etiam ob aliquem finem honeſtum ex explicatis *ſuprà num.* 69. abſtinere à communione, illamque in alteram diem differre, idque à Confeſſariis proinde pœnitentibus conſulendum, niſi aliqua ex iuſtis cauſis *ſuprà n.* 99. traditis eodem die communicandum eſſe ſuadeat, vel cogat.

Et Ioannes Sancius *allegata diſp.*23.*n.*11.13.*& ſeqq.* 112
duo dicit. Vnum, ante copulam habitam ſanum quidem conſilium eſſe, ſeu conſulendum eſſe coniugibus ſumpturis ſacram Euchariſtiam, vt ob reuerentiam Euchariſtiæ ſuſcipiendæ eo die, ſeu ſaltem nocte antecedente diem ſumptionis Euchariſtiæ à copula coniugali abſtineant; ſicut etiam ſanum conſilium eſt, vt pridie Euchariſtiæ ſumendæ abſtineat homo à ludo licito, vel à cibo, & alias mortificationes exerceat, vt dignius Euchariſtiam ſumat. Alterum, ſi non abſtinuerint, ſeu poſt habitam copulam coniugalem etiam voluptatis carnalis gratia, non eſſe expediens, nec conſulendum coniugibus, vt ob reuerentiam Euchariſtiam non ſumant, quia id minus bonum eſt, vtpote conſilium de minori bono; ſed potius è contra illis conſulendum, vt communicent; quia id maius, & excellentius bonum eſt.

Primum dictum probat, quia quamuis habere copulam coniugalem ante ſumptam Euchariſtiam ſit actus virtutis; tamen excellentior actus virtutis exercetur abſtinendo ob reuerentiam Euchariſtiæ, quàm non abſtinendo à copula, quando Euchariſtia foret ſumenda. Abſtinens enim ob reuerentiam, actum excellentis religionis exercet, non abſtinens verò, iuſtitiæ, ſi debitum coniugale exigeretur, aut religionis inferioris, ſi cauſa finis matrimonij, ſcilicet procreandi prolem copulæ vacaret.

Secundum dictum probat, quia qui poſt habitam 113
copulam coniugalem ab Euchariſtia capienda abſtinet reuerentiæ cauſa, licet quidem actum religionis exerceat, impedit tamen actum excellentioris religionis, ſcilicet realem ſuſceptionem Euchariſtiæ. Cum enim propter quod vnumquodque tale, & illud magis; & deſiderium ſuſcipiendi Euchariſtiam ſit propter realem ſuſceptionem; ſit ſi deſiderium illius eſt actus religionis, perfectiorem actum fore realem ſuſceptionem. Si dicantur hæc vera per ſe loquendo, ex accidenti verò contrarium euenire poſſe, & ita rectiùs agere coniugem poſt copulam eo die habitam ab Euchariſtia abſtinendo, quàm non abſtinendo. Vrget Sancius, quia ſi ſuſcipere Euchariſtiam poſt copulam

lam nullum eſt peccatum, vt ſupponitur; & ex alia parte perfectior actus virtutis eſt realis ſuſceptio, quàm illius deſiderium, non erit ſalubrius conſilium non agere, quod in ſe eſt perfectius.

114 Secundò probat, quia conſilium vt ſalubrius illi adhærenti, debet afferre illi maius bonum, ex Suarez *de religioſo ſtatu lib.1, cap.7 n.7.* & maiora bona, imò maxima proueniunt ex communione, quibus abſtinens ab ea priuatur. Nam ſuſcipere Euchariſtiam adhuc poſt habitam eo die, vel nocte antecedente copulam coniugalem, etiam ob voluptatem carnalem, cauſat ſuſcipienti gratiam Sacramentalem, remiſſionem venialium, præſtat auxilia congrua ad vincendas tentationes, ſedat paſſiones, & incentiua carnis, ac ſanitatem corporis ex ſe adducit, dum moderatur nimium calorem, qui poſſet libidinem excitare, ex quo corpus reducitur ad optimum temperamentum: à temperamento autem conſtat valetudinem corporis dependere. Denique viam parat ad omnes virtutes acquirendas, humilitatem, affabilitatem, temperantiam, miſericordiam. Abſtinens autem ob reuerentiam Euchariſtæ ſolum comparat meritum reuerentiæ. Si dicatur eum, qui habuit copulam, poſſe poſtea præfata bona conſequi communicando die ſequenti, vltra meritum reuerentiæ ob abſtinentiam eo die copulæ acquiſitum. Vrget Sancius, ſi coniux velit die habitæ copulæ communicare, & etiam die ſequenti, non apparere rationem, ob quam debeat defraudari. Neque hinc rectè inferri, ait idem Sancius *num.27.* dari occaſionem coniugibus non abſtinendi à copula pridiè ſuſceptionis ſacramenti, quia cum ſint ſecuri, quod nec etiam contra conſilium agunt, communicando poſt habitam copulam, contemnent abſtinentiam. Nam qui abſtinet, ſubdit idem Sancius *num.28.* vt Euchariſtiam ſuſcipiat, duplex meritum ſibi comparat, & reuerentiæ, & realis ſuſceptionis; nec contemnent coniuges abſtinere à copula, quia licet non defraudentur Euchariſtia, tamen defraudantur merito, quod ex reuerentia reportarent, ſi abſtinuiſſent; quod, inquit, maximum eſt. Ait etiam *num.37. & 78.* teſtimonia Hieronymi, & aliorum Patrum, & Conciliorum, de quibus *ſuprà n.91.* & etiam teſtimonium D. Pauli 1. *ad Corinth.7.* & teſtimonia Patrum relata in ſacris Canonibus *ſuprà num.81. adductis*, intelligi, ſeu loqui iuxta primum dictum eiuſdem Sancij, ſolumque probare eſſe conſulendum coniugibus, vt abſtineant à copula ante Euchariſtiæ ſuſceptionem ad illam ſuſcipiendam; dato tamen quod illam iam habuerint, non eſſe conſulendos, vt ab illa abſtineant, neque id docere *dicto numero 91.* citatos; neque Concilia, præſertim Elibertinum. Et in ſpecie ad illud Hieronymi *in cap. ſciatis*, de panibus propoſitionis, ait, quod ibi non intendit in omnibus proportionem ſeruare inter Euchariſtiam, & panes propoſitionis, quod ſicut illi non manducabantur de facto; ita de facto non aſſumatur Euchariſtia poſt copulam: ſolum ſeruatur, inquit, proportio, quod ſicut illi de facto non manducabantur habita copula; ſic curent coniuges vitare copulam, vt de facto reuerentiùs Euchariſtiam ſuſcipiant. Et hanc ſententiam Sancij amplexus eſt Leandrus Diſcalceatus *de ſacram. p.2. tract.7. diſp.6. q.5.* quando copula fuit habita cauſa prolis, vel alterius honeſti finis, indicans ſe contrarium ſentire vbi copula fuiſſet exercita ob carnalem voluptatem; fundatur enim in reſponſo D. Gregorij *relato in can. vir cum propria, 33. q.4.* & in expoſitione Gloſſæ *ibid.* quod reſponſum cum expoſitione eiuſdem Gloſſæ relatum eſt *eſt ſuprà num.97.*

115 Præterea (quod longè maius eſt) idem Ioannes Sancius *d. diſp.24. num.30.* ob eandem rationem num. præcedenti adductam, ſcilicet, quia ex communione quis maxima bona comparat, aſſerit, etiam cum quis voluntariam pollutionem, aut fornicationem nocte præcedenti commiſit, ſi die ſequenti confiteatur, & velit Euchariſtiam recipere, nulla ad id vrgente cauſæ neceſſitate, non eſſe diſſuadendum, ſed potius illi conſulendum, vt communicet.

Denique ex eadem ratione, & alia *num.113.* poſita, 116
idem Sancius *num.40.* infert, inualidum eſſe votum coniugis de non communicando die habitæ copulæ. Cùm enim ſit melius, inquit, communicare die copulæ, quàm abſtinere; ſit materiam voti non eſſe abſtinentiam à communione: & licet abſtinentia à communione ob reuerentiam ſit actus virtutis, cum tamen ſit perfectioris actus impeditiuus, inepta eſt materia ad votum. Prædicta omnia, & alia (ſcilicet quod conſilium ſit cum diſtractione mentis actuali ad inutilia, & vana, accedere ad Euchariſtiam, ſuppoſito, quod communicaturus nolit mentis diſtractionem expellere) iam refutata tradit Io. Sancius *d. diſp.23.* quæ omnia etiam refert Diana *p.3. tract.6. reſol.31.* ſubdens an ſint probabilia, remittere ſe iudicio aliorum, ſe autem ſequi contrariam ſententiam, ſcilicet eſſe coniugibus conſulendum poſt habitam copulam nocte ſaltem antecedente, non recipere Euchariſtiam.

Igitur contra præfatam doctrinam Ioannis Sancij 117
ſtat communis ſententia Doctorum aſſerentium regulariter loquendo, & niſi alia iuſta cauſa ex traditis *ſuprà num.99.* vel ſimili oppoſitum manifeſtè ſuadeat, laudabile, decentiſſimum, & decori, ac reuerentiæ erga ſacramentum congruens, & conuenientiſſimum, atque conſulendum, vt coniuges à ſumptione Euchariſtiæ abſtineant eo die in quo, vel in cuius ſaltem antecedenti nocte copulam habuerunt ſiue petendo, ſiue reddendo; & maximè quando copula habita ſit carnalis voluptatis gratiâ principaliter. Ita in terminis Viguerius *inſtitut. cap.16. §.3. verſic. 22. relatus* à Lugo *loco infrà citato.* Salazar *in tract. de frequentia communionis, cap.9. §.1. & ſeqq. relatus* à Diana *d. reſol.71.* idem Diana *ibidem*, Fagundez *de præceptis Eccleſiæ, præcept.3. lib.3. cap.6. n.16. & 20.* & ex Doctoribus *ſuprà n.97. & 98. relatis*, S. Thom. Albertus Magnus, Maior *locis d. n.98. relatis.* Suarez *d. diſp.66 ſect.2.* Sanchez *d. diſp.13. n.4.* Scortia *d. cap.7. n.4.* alij autem intrinſecè. Coninch *d. q.80. art.7. num.44. & 45.* Martinus Perez *d. diſp.49. ſect.3. num.8.* Reginaldus *d. lib.29. num.117. & lib.31. n.345.* Villalobos *tract.13. d. diff.41. num.5.* Stephanus Bauny *allegata q.10. concl.2.* Ioannes Lugo *de Euchariſtia, allegata diſp.15 ſect.2. num.24.* ex Doctoribus *ſuprà n.93 allegatis* Baſilius Pontius, Hurtadus, Bonacina, Caſtrus Palaus *locis citatis*, expreſsè docentes, coniuges die habitæ copulæ ex decentia, & honeſtate debere abſtinere à S. Communione: idem docent Victoria, Soto, & Henriquez *relati* à Scortia *vbi ſuprà.* Idem à fortiori ſentiunt omnes Doctores *ſuprà num. 91. relati*, abſolutè aſſerentes eſſe peccatum veniale communicare eodem die habitæ copulæ; & relati *num.98.* docentes eſſe veniale communicare poſt copulam eo die, vel antecedenti nocte habitam ob voluptatem carnalem. Et ita profectò ſentiunt Sancti Patres *ſuprà num.91. relati*; præſertim, & apertiſſimè D. Hieronymus *in d. can. ſciatis, 33. q.4.* & in Apolog. ad Pammachium, & S. Gregorius in reſponſo relato in can. *vir cum propria, 33. q.4. ſuprà num.97.* adducto. Diuus enim Hieronymus in vtroque loco loquitur de coniuge, qui habuit copulam, quem eodem die vult debere abſtinere ab eſu agni, ſeu receptione Euchariſtiæ, reputans ſaltem non conuenire reuerentiæ debitæ tanto ſacramento, vt paulo poſt ab amplexibus coniugalibus accedatur ad oſculum Chriſti Domini per receptionem S. Euchariſtiæ: & exemplum quod ſicut panes propoſitionis

non

Digitized by Google

non poterant comedi ab iis, qui vxores cognoueſant, ita multo minus poſt congreſſum coniugalem debet comedi panis cœleſtis, id manifeſtè conuincit, licet de abſtinentia à panibus eſſet in lege ſcripta præceptum obligans ſub mortali, quod non adeſt de abſtinentia à communione poſt copulam coniugalem; ſed Diuus Hieronymus arguit à ſimili ad oſtendendam ſaltem honeſtatem, & congruentiam poſt talem copulam abſtinendi à ſuſceptione Euchariſtiæ ob reuerentiam tanti ſacramenti: & immeritò prorſus, & contra ſenſum verborum eiuſdem D. Hieronymi Ioannes Sancius ait, ſeu interpretatur, vt velit ſolum eſſe conſulendum coniugibus, vt abſtineant à copula ante Euchariſtiæ ſuſceptionem ad illam decentius ſuſcipiendam; non autem dicere, ſeu conſulere vt habita copula pro eo die à communione abſtineant; hæc enim interpretatio idem eſt ac dicere album eſſe nigium. Cùm D. Hieronymus non potuiſſet clarius explicare, ſe loqui de abſtinentia ab Euchariſtia poſt coniugalem copulam exercitam, & amplexus cum coniuge habitos. Similites Sanctus Gregorius in dicto reſponſo relato *in d. can. vir cum propria*, dum dicit, eum qui ſua coniuge voluptatis cauſa vtitur, prohiberi recipere S. Euchariſtiam, non poteſt rectè intelligi, vt tantum velit conſulendum, vt coniuges abſtineant à copula ante ſuſceptionem, cum clariſſimè dicat poſt copulam habitam abſtinendum ab ipſa receptione Euchariſtiæ. Reliqui etiam Patres *d. num.* 91. *relati*, & Concilia Eliberinum & Cabilonenſe, ideo volunt immediatè ante diem Euchariſtiæ ſumendæ coniuges debere à copula coniugali abſtinere, quia reputarunt non decere honeſtati, decori, & reuerentiæ tanto Sacramento debitæ regulariter minus conuenire, ſi poſt talem copulam eo die, vel ſaltem antecedente nocte habitam, ad illud ſuſcipiendum accedatur. Et certè ſi decentia, decorum, honeſtas, & reuerentia qua conuenit Sacram Euchariſtiam ſumere ſuadet, vt coniuges communicaturi abſtineant à copula coniugali nocte antecedente communionem, vt dicunt Patres, & Concilia, & ipſe Sancius: ergo poſt copulam habitam eadem ratio decentiæ, & honeſtatis, & reuerentiæ erga Sacramentum dictat eſſe ſuadendum vt abſtineant à communione: conſilium enim abſtinentiæ à copula ideo eſt ſanum, & laudabile, quia ordinatur ad ipſam honeſtatem ſeruandam, & reuerentiam exhibendam, ſeu indecentiam vitandam in ipſa communione. Et ita hîc habet locom regula ab eodem Sancio addvcta, propter quod vnumquodque tale, & illud magis. Cùm ergo hæc ſit communis Theologorum, & etiam Sanctorum Patrum, & Conciliorum ſententia, theoricè, & practicè tenenda eſt; præſertim cum fundamenta Ioannis Sancij non ſint alia, quæ potuerunt à Sanctis Patribus, & Theologis pro hac ſententia allegatis ignorari, aut eorum vis nequiuerit dignoſci.

118 Ratio huius ſententiæ eſt, tum quia ob maculam, ſeu fœditatem, aut immunditiam corporis, quæ actum coniugalem conſequitur, licet non culpabilem, non videtur decens, decori, & honeſtati congruum ſtatim corpore ita materialiter ſordido, & fœdo accedere ad capiendum Sacramentum fontem munditiæ, & puritatis continens; ſicut non decet ſordido habitu, vel facie exterius luto ſordida, niſi prius abluatur, & purgetur. Tum præcipuè, quia ad ſacram Communionem, vt ſuprà probatum eſt, requiritur præparatio iuxta capacitatem communicantis, attentio, ſeu cogitatio de ſpiritualibus, & deuotio, atque affectûs puritas; actum autem coniugalem, & voluptatem carnalem, quæ in ipſo percipitur, conſequitur regulariter mentis diſtractio, & euagatio ad carnalia, & hebetudo ad ſpiritualia; nec enim facilè eſt animum corporis voluptatibus irretitum & affectum, aut earum recordatione, ſeu memoria adhuc plenum, vt par eſt, cogitare de ſpiritualibus, & de Deo ejuſque cultui ſpectantibus, illiſque affici. Et conſequenter remanet minus aptus ad ſuſcipiendam Euchariſtiam ea reuerentia, quam decet habere fidelem ad illam capiendam accedentem. Et quamuis hæc ratio vrgeat magis, quando copula coniugalis eſt habita ob ſolam carnalem voluptatem, probat tamen etiam, quandò habita eſt cauſa prolis, vel reddendi debiti, aut incontinentiæ euitandæ; cum in quacumque copula intercedat non ſolùm corporis immundita, ſed etiam voluptas carnalis, cuius memoriam, & affectum non eſt ita facile exuere, vt mens libera maneat ad cogitanda diuina & excitandos pios affectus erga Deum, & concernentia eius cultum. Decet ergo interponere aliquod tempus differendo communionem in alium diem, vt interim diluatur corporalis immunditia contracta, & animus purgetur à reliquiis turpium cogitationum, eiſque expulſis mens ſeſe colligat, ad priſtinamque tranquillitatem redeat, fiatque apta, & expedita ad cogitanda, & tractanda ſpiritualia.

Prætetea contra Sancium probatur eadem ſententia, quia in vſu Sacramentorum non ſemper attendenda eſt ſola vtilitas, ſeu conſiderandus ſolus fructus, qui ex opere operato percipitur, ſed etiam decentia, decor, honeſtas, ac reuerentia tali vſui conueniens, vt ſi hæc deſint, omitti ſaltem de conſilio debeat vſus Sacramenti. Ecce ſi quis carens mortali centies, ac millies in die pœnitentiæ Sacramento vteretur cum debito dolore confitendo aliquod veniale de nouo commiſſum, vel confitendo peccata mortalia aliàs ritè confeſſa, & remiſſa, ſemper reciperet gratiam ſacramenti ex opere operato; & tamen quis dicet eſſe laudabile, & conſulendum quempiam millies, vel centies in die confiteri? omnes certè diſſuadebunt, & fatebuntur non decere, nec honeſtati, decori, & reuerentiæ erga Sacramentum congruere. Similiter ſecluſo Eccleſiæ præcepto de ſemel tantum in die communicando, ſi quis ſingulis horis diei, imo ſingulis quadrantibus cuiuſlibet horæ in ſtatu gratiæ Euchariſtiam reciperet, ſemper gratiam ex opere operato conſequeretur; nullus tamen dicet talem frequentiam conſulendam fore, ſed diſſuadendam, quia honeſtati, & decori non conueniret, irreuerentiamque quandam contineret, vt *ſuprà num.* 106. fine notatum eſt. Item ſi coniuges ſtatim, & immediatè poſt habitam coniugalem copulam, ſiue ob honeſtum finem, ſiue ob voluptatem abſque vlla præparatione & cogitatione de diuinis, & affectu actuali ad Deum accedant ad capiendam Euchariſtiam, conſequentur effectum ex opere operato, ſi nullius criminis mortalis ſint conſcij; & tamen quis negabit hoc eſſe contra decentiam, decorem, honeſtatem, & reuerentiam ſacramenti; & non debuiſſe talibus coniugibus ſuaderi, vt tunc non communicent. Et idem dici poteſt de eo qui de ludo ſurgens accederet ad eandem Euchariſtiam ſuſcipiendam. Reuerentia igitur ſacramenti, ob quam Deus maximè colitur, præferenda eſt vſui ſimplici ſacramenti, licet ex abſtinentia vſus non obtineatur fructus ſacramenti: & vbi quis habens deſiderium ſacramenti, & agnoſcens ſe hîc, & nunc non eſſe bene diſpoſitum, nec poſſe ea, qua decet honeſtate illam ſuſcipere, ob illius reuerentiam abſtinet à ſuſcipienda Euchariſtia, differendo ſuſceptionem in alium diem, habet duplex meritum, deſiderij, ſeu communionis ſpiritualis, & reuerentiæ quæ eſt actus ſpecialis Religionis; cui duplici merito poteſt correſpondere maior fructus gratiæ, quàm eſſet, qui perciperetur ex communione ſine decore, & honeſtate 119

tanti

tanti Sacramenti vſui conuenienti facta; & etiam in alio die communicando cum maiori, & intenſiori deſiderio, deuotione, & exacta præparatione, facile poteſt conſequi tantum gratiæ ex opere operantis, ſeu ratione perfectæ, & maioris diſpoſitionis, quod non ſolùm adæquet, ſed & excedat gratiam, quam recepiſſet in duplici communione facta minùs decenter, & reuerenter, & abſque vlla, vel cum modica præparatione, & diſpoſitione. Neque eum quis ob ſeruandum decorem, & honeſtatem, & exhibendam congruam reuerentiam Sacramento Euchariſtiæ, deſiderans illam ſuſcipere, ab ea hodie abſtinet differendo in proximum, vel in alium diem communionem, impedit actum perfectioris religionis; nam in tali caſu ſuſcipere actu Euchariſtiam ob defectum decentiæ, decoris, honeſtatis, & reuerentiæ quia conuenit fidelem ad illam accedere, non poteſt dici actus perfectior religionis, & cultus Dei. Secus quando Euchariſtia abſque tali defectu, & cum congruenti modo honeſtatis, & reuerentiæ actu recipitur, quia tunc concurrunt omnia requiſita efficientia actum perfectiorem. Ex quibus manet in terminis ſolutum primum argumentum Ioannis Sancij. Ad ſecundum etiam ex traditis reſpondetur primò, in vſu ſacramentorum, quoad illum conſulendum, & perſuadendum, non attendi debere ſolam vtilitatem ſuſcipientis, ſeu ſolum fructum ex opere operato, qui ex vſu poteſt recipi, ſed & potius reuerentia, quâ conuenit illis vti, vt ſuprà tot exemplis explicatum eſt, vt propterea non ſit ſanum conſilium ſuadere ad vſum ſacramentorum, cùm deficit congruens reuerentia; reuerentia enim erga Deum, & ſacra myſteria præferenda eſt priuatæ vtilitati: Reſpondetur ſecundo pariter ex dictis, non minus ſalubre eſſe coniugi qui ob proximè præcedentis copulæ coniugalis corporalem immunditiam, & reliquias turpes mentem occupantes, vt ſeruet decentiam, & honeſtatem, & decorem rebus ſacris, & reuerentiam tanto ſacramento congruam, hodie ab eo ſuſcipiendo abſtinet, alioqui id deſiderans differendo illius ſumptionem in proximum vel alium diem, vt ritè ad illud ſuſcipiendum, qua decet honeſtate, ſeſe diſponat; ſiquidem hodie conſequitur gratiam merito deſiderij, & reuerentiæ correſpondentem, qui facilè poteſt excedere gratiam, quam ex opere operato cauſaret communio abſque conuenienti præparatione, diſpoſitione, & non ſeruata decentia, & honeſtate, atque abſque conuenienti reuerentia ſacramenti facta, & communicando cras bene diſpoſitus, & præparatus per ſanctas cogitationes, & pios affectus, conſequitur fructum operi operato, & operi operantis, ſeu perfectæ & dignæ diſpoſitioni reſpondentem, vt ſuprà dictum eſt.

120 Ex quibus etiam infertur contra eundem Sancium regulariter obligare votum coniugum abſtinendi à communione die habitæ copulæ, cùm abſolutè non ſit melius, aut maioris obſequij Dei communicare eo die, quàm abſtinere ob reuerentiam erga tantum ſacramentum, vt *ſuprà* explicatum eſt.

121 Dixi autem in propoſitione huius ſententiæ communis *regulariter loquendo*, &c. quia poteſt contingere, vt poſt habitam copulam coniugalem, præſertim ob finem honeſtum prolis, vel reddendi debiti, coniux non afficiatur eiuſmodi voluptate, nec maneat in eo vel memoria, vel delectatio ſenſibilis, quæ mentem à ſpiritualibus auocet, & reddat minus aptam, vt ſeſe deuotè præparet ad diuina myſteria, & vacet orationi; hoc enim caſu ſi coniux ſe ſentiat inclinatum ad ſuſcipiendam Euchariſtiam, & congrua præparatione, & deuotione ſeſe diſponat; cum ceſſet indecentia, & ratio irreuerentiæ, laudabilius, & conſultius erit communicare, quàm abſtinere.

Aduertendum etiam maiorem cauſam, & rationem indecentiæ requiri ad abſtinendum ſæpiùs poſt copulam coniugalem, vel etiam pollutionem inuoluntariam, quam ad ſemel, vel iterum relinquendam communionem, vel miſſam (ſi Sacerdos paſſus ſit inuoluntariam pollutionem) quia defectus ille reuerentiæ, ſeu ſui indecentia excuſatur ob neceſſitatem vitium ſpiritualium cui noceret frequens illa abſtinentia; & ideo ſicut in aliis materiis hic; & in iſta minuitur irreuerentia, quando neceſſitas cogit ad aliud ſubtrahendum de debito cultu, & irreuerentia, vt rectè Lugo *d.diſp.*15. *n.*13. 122

Quantùm autem temporis interuallum debeat intercedere inter copulam coniugalem, & Euchariſtiæ ſumptionem, vt decenter ſumatur, & abſque culpa veniali; ſuppoſita ſententia quod ſit culpa venialis, communicare proximè poſt copulam, vt cum ob ſolam voluptatem habetur, latius explicat Sanchez *lib.*9. *d.diſp.*13.*n.*14.*&* 15. varias de hac mora temporis referens ſententias, ſupponens moram illam trium aut quatuor, vel octo dierum à Concilio Eliberino & Cabiluonenſi, Auguſtino, & aliis Patribus *ſuprà n.*91. relatis præſcriptam, non eſſe neceſſariam, ſed ad ſummum tantum ſub conſilio: & quidam aſſignant ſpatium 24. horarum. Alij dixerunt ſufficere vt copula non contingat intra eundem diem naturalem, putà ſi accidat ante mediam noctem, & non poſt, vel circa mediam noctem. Alij magis communiter aiunt copulam impedire communionem, quando nocte præcedenti habita eſt. Verius eſt non poſſe certam temporis moram præſcribi, vt idem Sanchez *d. n.*15. Suarez *tom.*2. *in* 3. *p. diſp.*68. *ſect.*2. §. *ſecundò dicendum*, & Ioannes Lugo *d.diſp.*15. *num.*9. inquiunt, ſiquidem mentis diſtractio, & hebetudo mentis ad ſpiritualia ex copula coniugali, vel ex pollutione voluntaria, vel inuoluntaria, aut fornicatione proueniens, quæ præcipuè eſt impedimentum Euchariſtiæ ſumendæ, ab aliis tardius, ab aliis citius, prout magis, vel minus voluptatibus carnalibus ſunt affecti, expellitur, mensque voluptatis præteritæ memoriâ purgatur, & reducitur ad priſtinam tranquillitatem, & propterea illa regula videtur ſtatuenda; vt quamdiu mentis illa euagatio, & memoria præteritæ titillationis, ſeu voluptatis perſeueret, duret indecentia; ceſſante autem illa, ceſſet etiam indecentia, & impedimentum. Regulariter autem elapſo à copula 24. horarum ſpatio, aut etiamſi nocte præcedenti non ſit habita copula, ait idem Sanchez ob id non eſſe abſtinendum ab Euchariſtia; quòd tunc moraliter non cenſetur præſens, nec tamdiu mentis euagatio durare ſolet. Et ſi, addit idem Sanchez, & alij præallegati, minor mora ſufficit in iis, qui facilius ſe colligunt, maior autem in iis, qui ea ſunt mentis euagatione, ac ita voluptatibus carnalibus affecti, & rebus ſecularibus implicati, vt nunquam, vel non facile ad ſe redeant, in omnibus autem prudens Confeſſarius ad præſcribendam moram debet principaliter attendere, an reliquiæ illius copulæ, vel pollutionis maneant adhuc, necne. 123

Poſt pollutionem voluntariam, vel fornicationem nocte antecedente habitam, an ſit eo die abſtinendum à communione, differendo illam in alium diem.

Denique ex traditis in præcedentibus multo magis conuincitur contra præfatum Ioannem Sancium, 124
ei qui pollutionem voluntariam, aut fornicationem nocte præcedente commiſit, etiamſi peracta confeſſionem fecerit, non eſſe conſulendum, vt eodem die communicet, ſed potius diſſuadendum, lo-

quendo

quendo regulariter, & niſi alia cauſa iuſta ex traditis *ſupra num.99.* ſuadeat eodem die Sacram Euchariſtiam ſumere, aut communio nequeat commodè in diem ſequentem differri: ita communiter Doctores, S. Thomas *in 4.diſt.9.q.1.art.4.& in 3.p.q.80. art.7.* D. Bonauentura *in 4.diſt.12. q. vlt.* Paludanus *d. diſt.9.art.10.* Sotus *d.diſt.12.q.1.art.7.* Gabriel *in can. lect.10. & 20.* Abulenſis *in c.4.Matth q.6.* Viguerius *de Euchar. verſic.12. litera D.* Victoria *de Euchar. n.81.* Adrianus *q.de Euchar.q.4.* Syluester *v. Euchariſtia 3.q.10.* Caietanus *v.communicare,ad finem* Nauarrus *in man. c.21.n.51.* Suarez *in 3. p.tom 3.diſp.68.ſect.2.* Azorius *p.8.lib.19.cap.31.* Sanchez *d. diſp.13.n.14. & 15.* Reginaldus *lib.19. num.115.* Coninch *de ſacram. q.70. art.7.* Fagundez *de præceptis Eccleſ.præcept.3. lib.3. c.6. n.9.* Henriquez *lib.1. cap.51.n.1.* Layman *lib.5.tract.4. cap.6.n.13.* Ioannes Lugo *de Euch.diſp.15.ſect.1.n.10.* Scorria *de Miſſæ ſacrif.lib.2.cap.7.n.4.* Caſtrus Palaus *p.4.tract.21. diſp.vnic.n.2.* Hurtadus *de Euchar.diſp.9. diff 13.* Bonacina *de Sacramentis diſp.4. q.5. p.1. n.3.* Auguſtinus Barboſa *ad Tridentinum,collectan. ad cap.7. ſeſſ.23. num.33.* omnes Doctores *ſuprà num.91.98. & 117.* & innumeri, quos Sanchez, Scortia, Barboſa, & Bonacina referunt; qui omnes docent talem, qui ſe nocte antecedente polluit, vel fornicatus eſt, etiam poſt præmiſſam confeſſionem, ſaltem ex congruitate, & decentia debere in alium diem (niſi aliqua ſpecialis cauſa communicandi tunc occurrat) differre, tum ob humilitatem, tum vt deuotius, & feruentius accedat, cùm carnis voluptas non leuiter deuotionem impediat, vt ſuprà dictum eſt. Et hoc quod eo die à communione abſtineat, addit Laymann, quod Confeſſarius conſideratis circumſtantiis ei præcipere poteſt, & quandoque debet, vt peccati ſui grauitatem magis agnoſcat, & in poſterum caueat.

125 Immò nonnulli ex citatis, & etiam à Scortia *dicto numero 4.* & Fagundez *dicto capite 6. numero 7.* relati tenuerunt, talem peccare mortaliter ſi poſt voluntariam pollutionem, vel fornicationem intra diem naturalem 24. horarum communicet, vel celebret, non obſtante quod fuerit confeſſus peccatum; quod tamen falſum eſt, vt tradunt communiter Doctores, quos iidem Scortia, & Fagundez allegant, & alij communiter, præſertim præallegati, & conſtat ex Tridentino *dicto capite 7. ſeſſ.23.* pollutio enim voluntaria, aut fornicatio poſt patrati peccati confeſſionem quoad culpam mortalem non magis impedit communionem, quàm quodlibet aliud peccatum mortale, homicidij, hæreſis, &c. poſt quod tamen ritè per confeſſionem deletum non eſt peccatum recipere ſacram Euchariſtiam.

126 Alij ex præcitatis Doctoribus ſentiunt eſſe peccatum veniale communicare eodem die, in cuius præcedenti nocte accidit voluntaria pollutio, ſecluſa iuſta cauſa ad communionem cogens. Ita ex præcitatis Sotus, Caietanus, Nauarrus, Bonacina, Barboſa, Fagundez, Henriquez; id aſſerentes tum propter corporis, & vaſis immunditiam culpabilem: ſicut enim indecens eſt, vt pollutus accedat ad conuiuium Principis; ita turpiter agere videtur pollutus peccato carnis ad tam Sanctum, & Auguſtum Sacramentum accedens; tum propter aliqualem irreuerentiam tanti ſacramenti, ſeu quæ irrogatur Chriſto Domino caſtitatis, & puritatis auctori, qui maximè à peccatis carnalibus abhorret; tum quia huiuſmodi peccata, & voluptates valdè auocant mentem à diuinis, nec permittere ſolent vt S.Euchariſtia ea deuotione recipiatur, quâ capienda eſt.

127 Poſt pollutionem verò inuoluntariam, cum macula in corpore relicta non ſit culpabilis, nec multùm mentem diſtrahat, & diſtractio ipſa ſit inuoluntaria etiam radicaliter, & originaliter, & ſæpe proueniat à Dæmone ad impedienda ſpiritualia, regulariter neque de conſilio abſtinendum eſt à communione, vel celebratione, vt tradunt Fagundez *d.cap.5.n.6.*& alij Recentiores *num.124.relati.* Dixi, *regulariter*; quia videndum eſt, an aliquando maneat pollutio inuoluntaria in effectibus, ſcilicet in diſtractione mentis, in cogitationibus importunis, & ſimilibus, mentemque ad voluptatem carnalem relinquat reflexam. Si ita maneat, & non ſit ſuſpicio eam à dæmone excitatam, conſilium erit differre communionem in alium diem, ſi fieri poſſit, vt dictum eſt *ſupra num.103.* Si non maneat, vt frequentius accidit, vel parum, nulla eſt ratio abſtinendi à communione, vel celebratione, quod tamen iudicio prudentis Confeſſarij relinquitur, qui in hoc caſu ſemper debet inclinare magis, vt homo communicet, quàm non, vt loco citato ex Fagundez, & etiam ex aliis colligitur. Quod autem Patres Carthuſiani noctu paſſi pollutionem inuoluntariam abſtineant à communione, & celebratione, nec ad gradus altaris accedant, iuxta eorum ſtatuta, exceptis diebus Natiuitatis, Paſchæ, Pentecoſtes, & die ordinationis, id non arguit eſſe peccatum communicare, vel celebrare poſt talem pollutionem inuoluntariam; id enim ſtatuerunt ad exercitium humilitatis, quaſi agnoſcentes culpam, vbi non eſt culpa, & ob maiorem reuerentiam ſacramenti. Vnde non rectè Sotus *4.diſt.12, q.1.art.7.* reprehendit tale ſtatutum, vt etiam notauit Ioannes Lugo *d. diſp.15. ſect.1.n.12.*

An poſt ſuſceptam Euchariſtiam in eodem die ſit licitum, vel ſaltem veniale exigere debitum, præſertim voluptatis carnalis capiendæ cauſa.

Duodecimò dubitatur, an in eodem die poſt ſumptam Euchariſtiam ſit licitum non ſolùm reddere debitum (quod eſt certum, cum ſit actus iuſtitiæ) ſed etiam petere debitum coniugale. Certum eſt non eſſe culpam mortalem, venialem autem eſſe docuerunt Angelus *V. Euchar.3.fine*, Viualdus *p.1. candelabr.vbi de matr.n.263.* Beia *p.1.reſp.caſu* 8. Paludanus *4.diſt.9.q.3.art.2.concl.3.n.14.* D.Antoninus, Syluester, Turrecremata, & alij à Sanchez *lib.9. diſp.13. num.16. relati.* Ex quibus Paludanus limitat, ſi petatur debitum cauſa prolis; videtur enim aliqua irreuerentia erga ſacramentum, ſicut & poſt copulam eodem die ſumere Euchariſtiam. 118

Cæterùm nullam eſſe culpam, nec venialem (intellige dummodo non fiat ſtatim poſt communionem, & ſpeciebus conſecratis nondum corruptis; ſed poſt tantum temporis, vt certum non ſit ſpecies eſſe corruptas, & non appareat, copulam fieri in contemptum) poſt ſuſceptam Euchariſtiam eodem die exigere debitum, ſentiunt Tabiena *v.communicare,quæſt.37.§.43.* Nauarrus *d.cap.21. num.51.* Victoria *de Euchar. n.18.* Sanchez *d. diſp.13.n.17.* Reginaldus *lib.29.num.117.* Filliucius *tract.19. cap.9. num.324.* Leandrus Diſcalceatus *de Sacram. p.2. tract.7. diſp.6. q.6.* Diana *p.6. tract.6. reſolut.14.* & apud eum Megala. Ratio eſt, quia ex parte nulla eſt lex prohibens, & ex altera etiam non reperitur indecentia, ſicut in acceſſu ad communionem poſt copulam eo die habitam, ſiue in acceſſu ad coniugem cum intentione communicandi eodem die. Omnes tamen aiunt eſſe optimum conſilium ob Euchariſtiæ reuerentiam abſtinere à copula eo die. 11

Poſt

Poſt partum quoad vſum coniugij non eſt neceſſariò expectandum purificationis tempus, iuxta legem antiquam. Leuit. 12.

131 Demum de nonnullis aliis dubitatur, nempe an liceat actus coniugalis tempore menſtrui, prægnationis, puerperij, de quibus infra in capitulo de obligatione parentum erga prolem in facto eſſe nondum editam in locem. Hic ſolùm aduertam, certum eſſe coniuges poſt partum, quoad vſum coniugalem non teneri obſeruare tempus purificationis lege antiqua Leuit. 12. præſcriptum; ſcilicet, vt mulier maſculum pariens abſtineat 40. diebus ab ingreſſu Eccleſiæ, fœminam verò octuaginta, quo etiam tempore videbatur pariter vſus coniugij interdictus, quia durabat adhuc corporalis immunditia, donec eo elapſo purificaretur; cum enim hoc præceptum eſſet cæremoniale, iam extinctum eſt. Quare, ſicut modo non tenetur mulier eo tempore abſtinere ab ingreſſu Eccleſiæ, cap. vnic. *de purificatione poſt partum*; ita neque ab actu coniugali, vt Abulenſis *in cap. 5. Matth. q.* 144. & alij Doctores communiter à Sanchez *lib. 9. diſp.* 12. *num. 8. relati*. Difficultas ſolùm eſt, an licitus ſit vſus coniugij ſtatim poſt partum, dum verè, & à parte rei durat corporalis immunditia. De qua difficultate *inf. à dicto cap.*

SVMMARIVM

§. IV.

Per homicidium, effuſionem ſanguinis iniurioſam, effuſionem ſeminis humani voluntariam, ſi fiant in Eccleſiis, & locis ſacris, polluitur Eccleſia ex ſtatuto Eccleſiaſtico; & adducuntur textus, n. 231

Aliqua actiones, quibus polluitur locus ſacer, ibi facta ex ſui natura non ſunt ſacrilegium, ſed ex ſolo Eccleſiaſtico ſtatuto prohibente, & ſtatuente per illas ſacrum locum pollui; & tales ſunt ſepultura excommunicati denuntiati, infidelis, ſeu pagani, n. 133.

ſi Eccleſia ſtatuiſſet ſolùm violari Eccleſiam per talem ſepulturam & per effuſionem ſanguinis, & ſeminis humani, non facta illarum actionum prohibitione, an facta in loco ſacro eſſent ſacrilegia, ibidem.

Ab Eccleſia alia ſunt ſimpliciter, & abſolutè prohibita fieri in loco ſacro; alia ſunt prohibita ſolùm in ordine ad violacionem loci ſacri, vt indigeat reconciliatione, ſi ibi fiant, ibidem fine.

Omnia peccata, ſaltem externa, & etiam actus coniugalis, facta in Eccleſia, ſeu loco ſacro, ex loci ſacri circumſtantia, natura ſua, & lege naturali attenta habent malitiam ſacrilegij mortalem, vel venialem, iuxta vnam ſententiam, num. 134. 135. & quando habeant malitiam mortalem, n. 131.

Contraria ſententia aſſerens habere malitiam ſacrilegij ex ſola prohibitione Eccleſiæ, n. 136. 137. 138.

Peccata facta in loco ſacro habent aliquam maiorem grauitatem intra eandem ſpeciem, ſicut & peccata commiſſa in die feſti ſunt grauiora ſine mutatione ſpeciei, num. 139.

Reſponſio ad argumenta prioris ſententiæ, numero 140. ad 144.

Sententia abſolutè aſſerens copulam coniugalem neque etiam iure Eccleſiaſtico eſſe prohibitam fieri in loco ſacro, neque illum polluere, n. 145.

Alia ſententia oppoſita tenens eſſe ſemper prohibitam, & ſacrilegium, polluere Eccleſiam, ſeu locum ſacrum, numero 146.

Tertia ſententia docens eſſe iure Eccleſiaſtico prohibitam, & D. Ioan. Angelus Boſſius, de effect. contr. Matr.

ſacrilegium, & polluere locum ſacrum, ſi fiat in eo abſque neceſſitate, & iuſta cauſa, ſecus ſi ex vrgenti neceſſitate, inſtante aliqua cauſa, n. 147. & ſeqq.

Iuſta cauſa an ſit tantùm morale periculum incontinentiæ, & pollutionis, an verò etiam ſola diuturna incluſio in loco ſacro abſque facultate habendi copulam in alio loco, numero 151. & 152.

Incluſio ad breue tempus non eſt iuſta cauſa, n. 153.

Longum, aut breue tempus in hac materia quodnam debeat dici, num. 154.

Copula coniugalis extra caſum neceſſitatis in loco ſacro habita occultè an ſit ſacrilegium, an verò, vt ſit ſacrilega, debeat eſſe publica, & notoria, numero 156. 157.

Eccleſia, ſeu locus ſacer actu non polluitur, vt egeat reconciliatione, niſi occiſio vel effuſio ſanguinis, aut ſeminis peccaminoſa in ea facta ſit publica, n. 158.

Quæ publicitas requiratur, an requiratur ſententia iudicis declaratoria criminis, n. 159.

Crimina quibus polluitur Eccleſia, vt illam polluant, debent committi intra Eccleſiam, ſecus ſi extra Eccleſiam, vel in aliquo loco, qui non ſit pars Eccleſiæ; & quæ loca ſint, vel non ſint pars Eccleſiæ, latè explicatur, num. 160. & duobus ſeqq.

Eccleſiæ nomine intelligitur conſecrata, vel benedicta; ſecus ſi non ſit ſaltem benedicta, n. 163.

An cogitationes, deſideria, confabulationes, nutus, aſpectus, tactus inhoneſti in loco ſacro ſiue inter coniuges, ſiue inter ſolutos ſint ſacrilegi. numero 164. 165. & 166.

§. IV.

Quandonam actus coniugalis ſit necne illicitus ex parte, ſeu ratione loci.

EX circumſtantia loci duobus in caſibus poteſt 132
eſſe illicita copula, primùm ſi habeatur in loco publico, de quo latè *ſupra cap. 1. num. 110. & duobus ſeqq.* vbi etiam de oſculis, amplexibus, & tactibus impudicis in publico habitis. Secundus ſi exerceantur in loco ſacro. Hic igitur agendum eſt de ſecundo caſu. Et ſupponendum, effuſionem ſanguinis humani iniurioſam, & etiam effuſionem ſeminis humani voluntariam & peccaminoſam in Eccleſiis, ſeu locis ſacris ſpeciali præcepto Eccleſiaſtico eſſe prohibitam ab Eccleſia, quæ ſtatuit per huiuſmodi effuſionem ſanguinis, vel ſeminis Eccleſiam benedictam, vel conſecratam pollui, ita vt indigeat reconciliatione, ſeu noua benedictione, aut conſecratione, vt diuina officia ibi poſſint celebrari. Ita cap. vnico, *de conſecrat. Eccleſ. in 6.* can. *ſi motum*, can. *Eccleſiis, de conſecrat. d. 1.* cap. *ſi Eccleſia, finali de conſecrat.* cap. *ſignificaſti, de adulteriis*, cap. *tuarum, de Priuilegiis.* & cap. *propoſuiſti, de conſecrat. Eccleſ.* in quibus duobus poſtremis capitibus de ſola effuſione ſanguinis, atque de homicidio ſermo eſt.

Vtrum actiones, quibus Eccleſia benedicta, aut conſecrata polluitur, & aliæ actiones, quæ factæ in loco ſacro ſunt ſacrilegia, habeant malitiam ſacrilegij de ſe, & iure naturæ; an verò ſolùm ex Eccleſiaſtica prohibitione.

Hoc ſuppoſito controuertitur inter Doctores (cuius controuerſiæ reſolutio facit ad reſolutionem alterius difficultatis, an copula coniugalis in loco ſacro habita ſit culpabilis, & an mortaliter) an actiones peccaminoſæ, & aliæ actiones,

quibus ex ſtatuto Eccleſiæ Eccleſia benedicta, aut conſecrata polluitur, factæ in Eccleſia, ſeu loco ſacro, ſuppoſita benedictione, aut conſecratione loci, illiuſque deputatione ad miſſas, & alia diuina officia ibi celebranda, habeant ſpecialem malitiam ſacrilegij ex ſe ſuique natura, ſeu naturali lege, ſecluſa quacunque alia Eccleſiæ prohibitione, eo quod ipſæmet actiones ſint in ſe turpes, & repugnantes Eccleſiæ, ſeu loci ſacri ſanctitati, ac proindè recta ratio, ſeu lumen naturale dictet per ipſas loco ſacro, & ad diuina deputato irrogari irreuerentiam: An verò ſint ſacrilegia, ſeu habeant malitiam ſacrilegij ex prohibitione Eccleſiæ, & in quantum illis Eccleſia polluitur ex Eccleſiaſtico ſtatuto. Quod eſt idem ac quærere, an præfatæ actiones ſint prohibitæ ſtatuto Eccleſiaſtico, quia factæ in Eccleſia, ex ſui natura ſint malæ, & ſacrilegæ, an verò ſint ſacrilegia factæ in Eccleſia, quia prohibita ſunt per Eccleſiam in cultum, & reuerentiam loci ſacri, quam illis actionibus ſtatuit pollui.

135 Suarez *tom. 1. de relig. lib. 3. de reuerentia debita locis ſacris*, de hac materia latè agit, & *cap. 2. à num. 10. ad* 16. docet certum eſſe actionem ſepeliendi excommunicatum vitandum, vel paganum in Eccleſia eſſe ſacrilegium ſolùm ex prohibitione Eccleſiæ, quæ in cap. *conſuluiſti, de conſecratione Eccleſiæ*, ſtatuit pollui Eccleſiam per ſepulturam excommunicati vitandi, & in can. *Eccleſiam* 12. *de conſecrat. d.* 1. ſtatuit pollui Eccleſiam per ſepulturam pagani. Poſſent enim illa cadauera titulo miſericordiæ in loco ſacro ſepeliri abſque vllo peccato, ſicut abſque peccato ſepelitur interdictus, vel ſuſpenſus, vel occultus peccator, vel excommunicatus non denunciatus. Igitur illa corpora ſepelire in Eccleſia erit ſacrilegium, quia ab Eccleſia ob ſpecialem rationem ſibi bene viſam, de qua idem Suarez d. cap. 2. *num.* 11. *&* 12. prohibitum ob cultum, & reuerentiam loci ſacri, & ſic intuitu religionis. Nam Eccleſia præcipiendo, vel prohibendo aliquem actum intuitu alicuius virtutis, facit materiam illius virtutis, ita vt tranſgreſſio præcepti affirmatiui, vel negatiui ſit peccatum contra illam virtutem, intuitu cuius Eccleſia actum præcipit, vel prohibet, vt latè explicaui *in tom. 3. moral. var. in titulo 9. de ieiunio Eccleſiaſtico*, & tradunt Suarez *d. cap. 2. & ſeqq.* Sanchez *lib. 9. de matr. diſp.* 15. *num* 5. & Baſilius Pontius *de matr. lib.* 10. *cap.* 10. *num.* 10 *&* 11 & ita etiam quod homicidium, effuſio ſanguinis humani iniurioſa, & pollutio humani ſeminis voluntaria, ſi fiant in loco ſacro, non ſint ſacrilegia ex natura ſua, ſunt tamen ſacrilegia ex prohibitione Eccleſiæ facta ob cultum, & reuerentiam loci ſacri, & propterea intuitu religionis. Quam prohibitionem Eccleſia intelligit factam quatenus ius Eccleſiaſticum in textibus *numero* 131. allegatis peculiariter voluit, & ſtatuit Deo tribui cultum per immunitatem, & ceſſationem ab huiuſmodi actionibus, & illis, at non aliis violari, ſeu profanari locum ſacrum, ita vt reconciliatione, ſeu noua benedictione, aut conſecratione indigeat; docent Sanchez *d. diſput.* 15. *num.* 4. Fagundez *de præceptis Eccl. præc.* 2. *lib.* 4. *cap.* 4. *num.* 19. & indicat Baſilius *d. num.* 10. & Caietanus 2. 2. *q.* 99. *ad* 5. *dubium*, ab eodem Baſilio *relatus*. Probat Sanchez, quia illi textus prohibitionis mentionem non faciunt, ſed ſolùm ſtatuunt Eccleſias ſanguinis, aut ſeminis effuſione violari, ex quo colligitur prohibitionem, & totam rationem ſpecialis malitiæ, & ſacrilegij quoad prædictas actiones, quibus locus ſacer violatur, eſſe quia ex ſtatuto Eccleſiaſtico Eccleſiam violant. At Suarez *dict. cap. numero* 7. *&* 8. ait, quod ſi Eccleſia ſolùm ſtatuiſſet illis actibus violari Eccleſiam, nulla ſuppoſita alia prohibitione, intuitu cultus Dei, & reuerentiæ loci ſacri, illæ actiones ex vi iuris poſitiui Eccleſiaſtici non eſſent peccatum mortale, & ſacrilegium ex eo ſolùm, quod polluant Eccleſiam, quia, inquit *dict. num*, 8. valde dubium eſt, an propter ſolum effectum polluendi Eccleſiam actus ille tam prauus fiat, ſecluſa eius actus prohibitione. Sicut addit, ſi Eccleſia non prohibeat aliquem actum, ſed tantùm ſtatuat, vt qui illum fecerit, fiat irregularis, non ſequitur peccare tunc mortaliter qui facit illum actum, vt conſtat in omnibus actibus criminalis iudicij, per quos incurritur irregularitas ex defectu lenitatis, quæ non facit illos eſſe peccaminoſos in laicis. Et ita etiam niſi illi actus eſſent per ſe interdicti clericis, iuxta multos non peccarent grauiter exercendo illos propter ſolum periculum irregularitatis; licet id, inquit, ſit magis incertum, cum clerici fortaſſe teneantur ratione ſui muneris irregularitatem vitare. Eodem igitur modo, ſubdit Suarez, cum hæc pollutio Eccleſiæ non ſit verè macula in illa, ſed ſolùm impedimentum quoddam morale per Eccleſiam poſitum, vt in tali Eccleſia non poſſint diuina officia celebrari, donec purificetur, efficere actum per quem tale impedimentum introducitur, non eſſet mortale peccatum ratione huius impedimenti, & quaſi nocumenti illati Eccleſiæ, ſi actus in ſe non eſſet prius ab Eccleſia prohibitus intuitu cultus Dei. Vult ergo Suarez attento iure poſitiuo, præfatas actiones in Eccleſia factas, quibus Eccleſia polluitur, eſſe peccatum mortale, & ſacrilegium ex ſola prohibitione iuris Eccleſiaſtici, & effectum illum moralem polluendi Eccleſiam, adiunctum eodem iure Eccleſiaſtico fuiſſe veluti in pœnam, & ad modum cenſuræ, ita quod Eccleſia prohibuerit actiones illas fieri in Eccleſia ſub tali pœna, ſcilicet vt ſi fierent, Eccleſia remaneret polluta, & reconſecratione indigeret; ac proinde non eſſe malas, & ſacrilegas, quia polluunt Eccleſiam, ſed polluere Eccleſiam, quia ob prohibitionem ſunt malæ, & ſacrilegæ. Et licet (aduertit idem Suarez *num.* 9.) iura, quæ de violatione Eccleſiæ in præfatis caſibus loquuntur, non præmittant expreſſam prohibitionem efficiendi talem actum in Eccleſia; illam tamen ſine dubio ſupponunt. Et imò neque ille effectus violationis, ſeu pollutionis Eccleſiæ per eoſdem actus in præfatis textibus inſtituitur, ſed ſupponitur, & ex illius ſuppoſitione aliquid ordinatur, vt d. can. *ſi motum*, dicitur, *ſi homicidio, aut adulterio Eccleſia violata fuerit, diligentiſſimè expurgetur, & denuò conſecretur.* Vbi ſupponitur inſtituta violatio, & de remedio decernitur, & in can. *Eccleſiis, ſequenti* ſimiliter dicitur, *Eccleſias conſecratas non eſſe iterum conſecrandas, niſi exuſta, vel ſanguinis, aut ſeminis effuſione polluta fuerint.* Eodemque modo loquuntur cap. *propoſuiſti*, cap. *ſi aqua*, cap. *ſi Eccleſia, de conſecr. Eccl.* & d. c. *vnicum, eodem tit. in* 6. Igitur ante dicta iura decretalium, & dictos canones decretorum oportet fateri prohibitas fuiſſe iure Eccleſiaſtico præfatas actiones in Eccleſia, ſeu loco ſacro ſub illa pœna, ſeu illo grauamine, & quaſi cenſura, ſeu adiuncto illo effectu violationis, ſcilicet vt ſi fierent in Eccleſia, ipſa Eccleſia maneret polluta. Qui effectus violationis, ſi non fuiſſet adiunctus, ad malitiam ſacrilegij adhuc ſufficeret ſola Eccleſiæ prohibitio, ſicut ſufficit in furto ſacrilego, in iocis, ſeu ludis, in comeſſationibus, placito, ſeu ſtrepitu iudiciali, confabulationibus, ſeu negotiationibus, extractione delinquentis ex loco ſacro, ſeditione, qui actus facti in Eccleſia, quia ſpecialiter iure Eccleſiaſtico prohibiti ſunt ibi fieri, licet ſine adiunctione illius effectus pollutionis Eccleſiæ. De quibus idem Suarez *dict. lib.* 3. *& ſeqq.* ita Suarez *loco citato*. Sed re ipſa fortè non diſſentiunt Sanchez, & alij Doctores, qui dum aiunt totam rationem malitiæ ſacrilegij in actionibus locum ſacrum polluentibus eſſe,

quia

quia Eccleſiam violant, non negant ipſas actiones eſſe ab Eccleſia prohibitas, aut ex prohibitione in reuerentiam loci ſacri non prouenire ſpecialem malitiam ſacrilegij. Sed volunt, & ſentiunt iuxta textus *num.* 131. allegatos eſſe prohibitas ſolùm in ordine ad violationem loci. Aliqua enim Eccleſia abſolutè prohibet fieri in Eccleſia in illius reuerentiam, vt ſunt ludi, confabulationes, placita, mercatus, extractiones delinquentium: at verò alia prohibuit Eccleſia fieri in loco ſacro, non niſi in ordine ad violationem loci ſacri, volens ſi fiant Eccleſiam pollui, vt ſacra fieri in ea non poſſint, niſi reconcilietur; ac proinde hæc facta in Eccleſia ſunt, ſeu dicuntur rectè ſacrilegia ſolum quatenus violant Eccleſiam; è contra alia abſolutè prohibita ſine ordine ad violationem, ſunt peccata ſpecialia ſacrilegij, quatenus ſimpliciter ab Eccleſia prohibita in reuerentiam loci ſacri.

Difficultas ergo eſt de aliis tribus actionibus, quibus Eccleſia, ſeu locus ſacer polluitur, nempe homicidio, vulneratione, ſeu effuſione ſanguinis iniurioſa, & effuſione ſeminis voluntaria per pollutionem, aut fornicationem, an ex natura rei, ſeu ipſo iure naturæ iniurioſæ ſint, & repugnantes loco ſacro, ſuppoſita eius ſanctitate, ſeu conſecratione, & deputatione ad diuina ibi celebranda, & ita ſint ex ſui natura ſacrilegia, an verò ſint ſacrilegia, ex eo ſolum, quia modo ſupra explicato prohibitæ ſunt in cultum, & reuerentiam loci ſacri.

134 Et vna ſententia aſſerit eſſe ſacrilegia, ſeu habere malitiam ſacrilegij ex ſui natura, & independenter ab Eccleſiæ prohibitione ob propriam turpitudinem, & repugnantiam cum loci ſanctitate, & ita eſſe prohibitas ab Eccleſia, quia in ſe ſunt ſacrilegia, dum fiunt in Eccleſia, ſeu loco ſacro. Ita Suarez *to.* 3. *in* 3. *p. diſp.* 81. *num.* 4. §. *Tertiò violatur Eccleſia*, poſt relatam ſecundam opinionem, *verſic. quod vt verum fatear*, & latiùs *dict. lib.* 3. *de reuerentia debita locis ſacris, cap.* 7. *iunctis cap.* 1. *&* 3. & prius docuerunt Syluester *verſic. confeſſio* 1, *quaſt.* 10. Corduba *in ſumm. quaſt.* 199. Ioannes Medina *Cod. de confeſſ. quaſt. de circunſtantia loci ſacri, quos dict. cap.* 5. *numero* 6. refert idem Suarez, addens pro hac eadem ſententia poſſe allegari D. Antoninum 3. *part. tit.* 14. *cap.* 19. §. 7. quatenus ibi ex ſententia Diui Thomæ ait circumſtantiam trahere peccatum in aliud genus, quando habet ſpecialem repugnantiam ad aliud præceptum diuinæ legis; ſicut furtum, inquit, ratione loci ſacri habet ſpecialem malitiam ſacrilegij; quia repugnat præcepto, quod eſt de veneratione ſacrorum, quod præceptum non eſt Eccleſiæ, ſed naturalis, ac diuinæ legis. Suarez probat primò *dict. cap.* 7. *numero* 1. *fine*, quia ſicut in hac materia datur ſacrilegium, quia prohibitum; ita non apparet ratio, cur non poſſit etiam dari ſacrilegium prohibitum, quia de ſe, & ſecundùm rectam rationem ſit tale, quia ex ſe indecens, & continens irreuerentiam loci ſacri, & repugnans loci ſanctitati. Secundò probat *num.* 2. quia ſecluſa Eccleſiæ prohibitione, attenta ſola loci ſanctitate habere actum coniugalem (qui non eſt malus, ſi fiat in loco conuenienti) eſt indecentiſſimum, & de ſe continens irreuerentiam, & deordinationem reſpectu loci ſacri: Ita quod iuxta multos Doctores, qui infra allegantur, etiamſi fiat in loco ſacro ex vrgenti neceſſitate eſt peccatum mortale ſacrilegij, & Eccleſia polluitur; quod non alia ratione aſſeri poterit, niſi quia actus ille ex ſe habet indecentiam, & inordinationem intrinſecam, ſi fiat in loco ſacro ob ſuam turpitudinem; ſicut etiam ex ſe indecentiſſimum, & turpiſſimum eſt abſque neceſſitate exonerare ventrem in loco ſacro: Vnde à fortiori ex ſe erit ſacrilegium, homicidium, vulneratio, & quæcunque effuſio voluntaria humani ſeminis, ſi fiunt in loco ſacro & Eccleſia illis, voluit pollui Eccleſiam, quia ex ſe ſunt ſacrilegia. Tertiò probat *numero* 5. quia Diuus Paulus 1. *Corinth.* 11. dum reprehendit eos, qui in templo manducabant, & bibebant communi modo, ſignificat eſſe irreuerentiam eccleſiæ in illa manducare, & bibere communi, & ordinario modo, nihil diſcernendo inter illam, & profanum locum; eſt ergo hoc irreligioſum ex natura rei abſque prohibitione iuris poſitiui. Quod idem videntur ſentire Sancti Patres ab eodem Suarez *d. cap.* 3. *num.* 7. relati, D. Thomas *in dict. cap.* 11. *primæ ad Corinth.* Chryſoſtomus *in eundem locum, homil.* 27. *ibidem* D. Ambroſius, D. Anſelmus, & D. Hieronymus, & D. Baſilius *in reg. breui, reg.* 310. qui omnes ex illo D. Pauli aiunt irreuerenter comedi carnales epulas in Eccleſia, & in eadem agi ea, quæ domi ſunt agenda; & conſequenter ſentiunt ex natura rei, & ex fine, ac conſecratione eccleſiæ illicitum eſſe in ea præfatas actiones communes efficere, etiamſi alioqui peccata non ſint; ac proinde multo magis hoc dicent de omnibus peccatis externis. Quartò eodem cap. 7. *dict. numero* 5. probat, quia vaſibus diuino cultui dicatis vti ad profanos vſus ſacrilegium eſt, ſecluſa omni eccleſiæ prohibitione, quod videtur colligi ex illo can. 5. vbi Balthaſar punitus fuit ob hanc ſacrorum vaſorum profanationem; ergo a fortiori eſt ſacrilegium ex ſui natura vti loco ſacro ad vſus turpes, & inhoneſtos. Quintò ibidem probat, quia Chriſtus Dominus vendentes, & ementes columbas eiecit è templo tanquam illius profanatores, & quia iuxta Sanctos Patres factum illud reputauit ſacrilegium eo modo, quo tunc fiebat, licet nulla eſſet de ea re prohibitio iuris poſitiui: Ergo à fortiori tamquam ſacrilegos eiecisset, peierantes, murmurantes, & luxuriantes, ſi ibi offendiſſet. Sunt ergo omnes hæ actiones ſacrilegia, ſecluſa omni lege poſitiua. Sexto eodem *numero* 5. probat, quia canere in eccleſia laſciua, aut vana, aut pulſare in cythara, vel organo ſonos profanos ſacrilegium eſt, quia loco ſacro iniuria fit, dum in loco dicato ad Dei laudem profana hæc fiunt, vnde ad illam ſacrilegij ſpeciem ſpectant, quo ſacro loco iniuria fit, vt docet Caietanus 2. 2. *quaſt.* 91. *art.* 1. §. *inter hæc, circa finem*; ergo eadem ratione omnes actiones, quæ ex natura rei, vel diuina officia de ſe impediunt, vel habent indecentiam in illo loco, habent ſpecialem malitiam ſacrilegij, ſi in illo fiant, quamuis non ſemper mortalem, ſed frequenter venialem, niſi ſpecialis prohibitio Eccleſiæ interueniat, vel tam fœda, & turpis ſit actio, vt prudenti iudicio grauem iniuriam loci ſacri continere cenſeatur. Septimò, & vltimò probatur ex eodem Suarez, quia ſicut ſi in odium furti fulminaretur excommunicatio contra furantes, ratio malitiæ furti non eſſet excommunicatio, ſed quia furtum eſt in ſe malum; ita etiam ex eo quod Eccleſia ſtatuit locum ſacrum pollui per effuſionem ſanguinis, vel ſeminis, ratio malitiæ ſacrilegij non eſt ipſa pollutio, ſed actus indecentiæ, & repugnantia cum loci ſanctitate. Ita Suarez *dict. cap.* 7. *a num.* 1. *ad* 6.

Ex quibus poſtea infert omne peccatum externum 135
in loco ſacro commiſſum habere inde aliquam malitiam ſacrilegij, venialem vel mortalem, prout (ſecluſa eccleſiæ prohibitione) leuis, vel notabilis irreuerentia, ſeu oppoſitio puritati, & ſanctitati loci ſacri in ipſo actu apparuerit; internum autem peccatum non contrahere malitiam aliquam ſacrilegij ex circumſtantia loci ſacri; quia interna peccata non videntur inferre iniuriam loco ſacro, vtpote inſenſibilia. Addit etiam, non omnia peccata externa, etſi mortalia ſint, mortalia eſſe in ratione ſacrilegij; ſed illa tantùm, quæ ſpecialem deformitatem,

& repugnantiam eum loco ſacro, ſeu eius ſanctitate babent; quæ autem hæc ſint,d.cap.7.*num.*11.*fine*, prudentis arbitrio, ſeu iudicio relinquit; addeos tameo eſſe optimom ſignum ad diſcernendum eſſe notabilem deformitatem, & graue ſacrilegium, quando graue ſcandalum generat, ſecus è contra; quia licet, inquit, malitia ſcandali videatur diuerſa, & per accidens, tamen indicat propriam malitiam, qoando ſub illa mooet actus ad ſcandalum, & ita etiam in præſenti, quia qui in templo operatur actua turpes, & luxurioſos, oſcula, tactus, &c. non ſolum apprehenduntor vt luxorioſi, ac leues, ſed etiam vt irreligioſi, & in locum ſacrum iniurioſi, & ſub ea ratione grauiter offendunt populum; & conſequenter ſignum eſt, ſub ea etiam ratione grauiter offendere Deum, & eius templum. Prædicta omnia Suarez, & ſatis probabiliter. Quibus tamen non obſtantibus:

136 Altera ſententia, & magis communis aſſerit nullum actum, ſeu peccatom in Eccleſia commiſſum, ex ſui natura, & ſeeluſo iure poſitiuo eccleſiaſtico habere ſpecialem malitiam ſacrilegij in confeſſione explicandam, niſi ex formali intentione operantis efficiatur in contemptum loei ſacri; ac proinde homicidium, vulnerationem, ſeu effuſionem ſanguinis iniurioſam, & effuſionem ſeminis humani voluntariam, ſi fiunt in loco ſacro, eſſe ſacrilegia ex ſola poſitiua lege eccleſiæ prohibentis, ne tales actus in loco ſacro fiant in loci reuerentiam, ita vt ſi fiant, Eccleſiam polluant. Et ſimiliter alios actus, qui facti in Eccleſia, ſortiuntur malitiam ſacrilegij (de quibus Suarez *d.lib.*3.*cap.*3.4.5. 6. *&* 8, *& ſupra n.*133.*circa finem*, nempe ludos, placita, mercatus, & alios actus ibi enumeratos) factos in eccleſia eſſe ſacrilegia ex eo tantum, quia iure eccleſiaſtico ibi fieri patiter in reuerentiam loci prohibentur abſolute, & abſqoe adiunctione illius effectus pollutionis, ſeo violationis. Ita Caietanus 2.2.*q.*99.*ad* 5.*dubium*, *&* to.1.*opuſc.tract.*31. *qui eſt* 17.*reſponſum in* 1 a. *dub.*2.Sotus *lib.*2.*de iuſtit.q.* 4. *§.ſed eis*. Victoria, Nauarrus, Gutierez *l.c.* à Suarez *d.lib.*3.*cap.*3.*num.*3. Sanchez *d. diſp.*15.*num.*2.Pontius *d.cap.*10.*n.*9.& Caſtrus Palaus *to.*2.*tract.*11.*de decimis,q.vnic.p.*1.*num.*7.Valentia, Vaſquez ab iiſdem Sanchez, Pontio, & Palao *relati*. Azotius *p.* 3.*cap.* 31. *q.*3.Paludanus, Richardus, Supplem. Gabr. Onadus, M. Ant. Cuccus, B.Ledeſma, Nider, Angles *in florib.* Henriquez, P. Ledeſma Manuel, Carneado a Sanchez *allegati*: iidem Sanchez, Pontius, Palaus *locis allegatis*. Fagundez *de precept. Eccleſia part.* 2.*lib.*4.*cap* 4.*num.*19.Martinos Perez *de matr.diſput.*49.*ſect.* 5. *num.* 2. & fere omnes alij recentiores, qui infra allegantur, præſertim qui tenent homicidium, vel vulnerationem, ſeu ſanguinis effuſionem, pollutionem voluntariam, & fornicationem, ſi fiant in Eccleſia, ſeu loco ſacro occultè, non eſſe ſacrilegia. Probatur hæc ſententia primò à priori, quia ſecloſo iure poſitiuo eccleſiaſtico peccata in Eccleſia commiſſa, in tantum poſſunt habere ſpecialem malitiam ſacrilegij, quatenus habent ſpecialem irreuerentiam cum loco ſacro, vt ſacer eſt, aut cum eius deputatione, ſeu conſecratione, & benedictione; ſeu conſecrationi, & benedictioni opponuntur (directè enim agere contra ſanctitatem loci, vt propriè ſacrilegium ſit, inquit Caietanus locis citatis, in eo conſiſtit, quod eſt volontate incurrere in illud, ad cuius contrarium ineſt ſanctitas loci, vt v. g. ſi quis extrahit violenter aliquem à loco ſacro, facit contra illud ad quod eſt ſanctitas, ſcilicet ne extrahatur quis violenter ab illo. Et ſimiliter cum templa conſecrentur, & ſanctificentur, ad effectum, vt diuina ibi celebrentur, illud peccatum erit contra loci ſacri ſanctitatem, per quod ſacra, ad quæ locus ille deputatus eſt, impediuntur per ablationem conſecrationis aut benedictionis; atque adeo illud peccatum, ſeu ille actus tantum, qui fit in Eccleſia, erit ſacrilegium ex circumſtantia loci, quod conſecrationem, & benedictionem Eccleſiæ deſtruit, ſeu aufert.) At nullum peccatum ex iure naturæ, ſecluſa lege poſitiua opponetur conſecrationi, aut benedictioni, ſeu ſanctificationi loci, illamve aufert; cum illam tollat ſolum, quia lex poſitiua eccleſiaſtica ſtatuit, ſicut etiam extractio violenta alicuius ab Eccleſia opponitur ſanctitati Eccleſiæ, ſolum quia ad effectum immunitatis conſecratur, & lex poſitiua ſtauit, ne quis ex loco conſecrato violenter extraheretur. Ergo ex natura rei nullum eſt ſpeciale peccatum ſacrilegij ob loci ſacri circunſtantiam, ſecluſa prohibitione iuris poſitiui. Si dicatur opponi fini conſecrationis, qui eſt, vt ibi Deus laudetur, & honeretur, cui fini ſe opponit, qui ibidem Deum peccatis externis ſaltem inhonorat. Reiicitur hæc inſtantia, quia inde non infertur, eſſe ſpeciale ſacrilegium; tum quia laudare Deum in Eccleſia non eſt ſpeciale præceptum; & dato eſſe ſpeciale præceptum, non eſt ſpeciale Præceptum laudandi tota die: tum quia non videtur ſpeciale præceptum ex conſecratione loci illum non offendendi. Sicut quamuis dies feſti inſtituti ſint ad Deum laudandum, & honorandum, non eſt ſpeciale præceptum contra feſtorum obſeruationem, ſi quis Deum aliquo peccato offendat (vt docent idem Suarez *d. to.* 1. *de relig. lib.*2. *de diebus feſtis*, *cap.*18.*numero* 3. Fagundez *de precept.eccl.prac.*1.*lib.* 1.*cap.* 9.*numero* 2.*& ſeqq.* & alij Recentiores communiter ab eodem Fagundez *relati*.) Alioqui omnia peccata die feſto commiſſa haberent ſpecialem malitiam ſacrilegij; quia opponerentur fini intento in obſeruatione feſtorum, quod eſt contra præfatam communem Doctorum, præſertim recentiorum. Ergo peccata, tam externa, quàm interna commiſſa in Eccleſia, eſto ſint contra finem per conſecrationem intentum, non habent ſpecialem malitiam ſacrilegij: Nam ad rationem ſacrilegij debent eſſe ſpecialiter ob loci ſacri reuerentiam prohibita.

Secundò eadem ſententia probatur ratione à poſteriori, de qua Suarez *dict.tr.*1.*lib.*3. *de reuerentia locis ſacris debita*, *cap.*3.*num.* 4. *&* 5. Sanchez, Fagundez, Pontius, & Palaus *locis ſuprà allegatis*, ſcilicet quia non omnia peccata facta in loco ſacro ſunt ſacrilegia: ergo quod aliqua ſint ſacrilegia, & non alia, non poteſt prouenire niſi ex Eccleſiæ prohibitione, ſecluſa intentione formali directa, & ſacrilega operantis illa in Eccleſiæ contemptum efficientia. Antecedens conſtat; nam ſcribere in Eccleſia epiſtolam continentem turpia, vel mandatum occidendi aliquem, vel aliam culpam mortalem, non eſt ſacrilegium, vt admittit idem Suarez. Item in Eccleſia detrahere, decipere proximom, dicere mendacium etiam pernicioſum, falſo iurare, dare alicui alapam, fuſte percutere, non eſt ſacrilegium; item hæreſis, odium Dei, quæ ſunt grauiora peccata quàm pollutio volontaria, aut fornicatio admiſſa in Eccleſia non habent ſpecialem deformitatem ſacrilegij ratione loci: Item etſi maiorem indecentiam, quàm actus coniugalis, qui de ſe eſt licitus, & meritorius, habeant tactus, amplexus turpes, verba inhoneſta, ſollicitatio fœminæ, cogitationes voluntariæ turpiſſimæ, contrectatio pudendi alicuius animalis, & tamen copula coniugalis in Eccleſia extra neceſſitatem habita iuxta communem, vel magis communem ſententiam eſt ſacrilegium, tactus verò, amplexus impudici, & cæteræ actiones enumeratæ, ſi fiant in Eccleſia, non ſunt ſacrilegia, vt infra probatur; conſeqoentia ſupra poſita probatur, quia ſi homicidium, effuſio ſanguinis, 137

&

& ſeminis bumani, non ex prohibitione Eccleſiæ, ſed ex natura ſua ob indeceutiam, quam in locum ſacrum committere videntur, eſſent ſacrilegia, & quia per illa iniuria loco ſacro infcratur, etiam ob eandem rationem indecentiæ, & iniuriæ cætera peccata, ſupra enumerata facta in loco ſacro eſſent ſacrilegia, & tametſi eſſent peccata interna. Nam quod locus ſacer ſit ſenſibilis, nil referre videtur ad tollendam indecentiam, quia conſecratio eſt ſpiritualis, & illi conſecrationi videtur indecentia aduerſari, & inferri iniuria, dum talis locus eligitur ad prauas cogitationes, & ad alios actus internos malos. Quapropter Syluester *verb. confeſſio* 1. *quæſtione* 10. tenuit deſideria, & cogitationes turpes in Eccleſia habita eſſe ſacrilegia. Quod ſi concedatur omnia illa peccata ob loci ſacti circumſtantiam eſſe ſacrilegia, oportebit etiam concedere omnia peccata, niſi peccata ipſa ex ſui natura ſint leuia, & venialia, eſſe ſacrilegia; & ſic cum in loco ſacro committitur peccatum mortale, ſemper etiam eſſe mortale in ratione ſacrilegij; quia graue eſt committere mortale peccatum in loco ad peccatorum veniam poſtulandam, Deumque honorandum deſtinato. Communiter autem omnes non exiſtimant omnia mortalia commiſſa in Eccleſia, eſſe mortalia ſacrilegia; & ipſe Suarez etiam docet aliqua eſſe mortalia, aliqua verò venialia tantùm ſacrilegia, quia non videntur, inquit, grauem iniuriam loci ſacri continere; ſed cùm difficillimum ſit determinare quæ grauem irreuerentiam contineant, quæ non, & materia præcepti debeat eſſe liquida, & clara, hinc (infert Palaus) efficitur ſola illa peccata ob loci ſacri circumſtantiam eſſe ſacrilegia, quæ ſpeciali præcepto poſitiuo ob reuerentiam loci ſacri prohibita ſunt.

138 Ex dictis conſtat, cur peccata multò grauiora, quàm effuſio ſanguinis iniurioſa, & effuſio ſeminis peccaminoſa, vt hæreſis, deſperatio, odium Dei, &c. & tactus impudici, ac verba inhoneſta, quæ loco ſacro, ſpectata illius decentia, & reuerentia magis aduerſantur, quàm copula coniugalis, ſi admittantur in Eccleſia, non ſint ſacrilegia; ſit autem] effuſio ſanguinis iniurioſa, & etiam actus coniugalis, iuxta communiorem ſententiam; ratio enim eſt, quia quod aliquis actus de ſe malus, vel ex obiecto bonus factus in Eccleſia ſit ſacrilegium, pendet ex iure poſitiuo eccleſiaſtico; quod non tam attendit ſæpe ad grauitatem peccati, quàm ad alias indecentias, & rationes extrinſecas conſiderabiles iudicio prudentium.

139 Vtrum verò peccata facta in loco ſacro habeant aliquam maiorem grauitatem, tamen intra eandem ſpeciem? Habere, ſicuti peccata commiſſa in die feſto grauiora ſunt commiſſis die feriato, ſine mutatione ſpeciei neceſſariò confitendæ, tradunt Caietanos 1.2.*q.*7.& 2.2.*q.*99.*ad* 1.*dub.* Nauarrus *in ſumm.cap.* 6. *n.*11.& 12. Victoria *in ſum.de confeſſ. concl.* 95. & 96. Sanchez *d.diſp.*15.*n.*22. Fagundez *de præcept.eccl.præc.*2. *lib.*4.*cap.*4.*num.*10. Caſtrus Palaus *dict.part.* 1. *num.* 7. *fine*, & alij apud eundem, & Fagundez *dict.num.*10. dicit eſſe indecentiam maximam, & circunſtantiam notabiliter aggrauantem in Eccleſia, vel cœmeterio repræſentare comœdias nimis laſciuas, mercatum facere, triturare ſegetes, comprimere vuas. Sed de his plura apud eundem Fagundez. Hac poſteriori ſententia ita explicata, fundamentis prioris ſententiæ *n.* 134. adductis ſatisfit, vt ſequitur.

140 Ad primum reſponderur etiam in hoc genere dari ſacrilegium ex natura rei, ſeu lege naturæ ante omnem Eccleſiæ prohibitionem, nempe contemptum loci ſacri. Deinde non eſt neceſſe in omni peccatorum genere dari aliqua mala, quia prohibita; alia prohibita, quia mala. Siquidem in abſtinentia à carnibus nonnullis diebus, in ieiuniis, & in pluribus aliis, quæ ex ſolo iure poſitiuo eccleſiaſtico pendent, non poſſunt aſſignari aliqua prohibita, quia mala.

Ad ſecundum. Plures (vt *infrà* dicitur) tenent, 141
actum coniugalem etiam ſine neceſſitate habitum in templo non eſſe peccatum, nec ex prohibitione iuris poſitiui; alij verò aſſerunt eſſe peccatum ſolùm ex prohibitione iuris poſitiui; quod *in textibus n.*131. *adductis* illum prohibuit in ordine ad violationem Eccleſiæ; & ex hoc, quod licet copula coniugalis de ſe licita, & meritoria ſit, nihilominus ſi in loco ſacro habeatur, eſt ſacrilegium, & per illam polluitur Eccleſia, ſi publica fuerit: Doctores poſterioris ſententiæ contra Suarez inferunt, quod non ex turpitudine & indecentia actionis redditur ſacrilegium, ſed ex conſtitutione Eccleſiæ, quæ illam prohibuit, & voluit tribui Deo ſpecialem cultum per immunitatem horum actuum in loco ſacro. Ad illud de exoneratione ventris, Baſilius Pontius reſpondet exonerare in Eccleſia ventrem leuandæ naturæ gratia non eſſe ſacrilegium, præſumi autem eſſe, quia præſumitur factum in contemptum, quando ſine vrgente neceſſitate fit, ſicut blaſphemus, qui in imaginem exſpueret, præſumeretur hæreticus, quamuis reuera poſſit eſſe ſine hæreſi. At Caſtrus Palaus ad idem ſecundum argumentum reſpondet admittendo, & affirmando vtramque actionem, ſcilicet copulam coniugalem, & exonerationem ventris in Eccleſia abſque neceſſitate, eſſe ſacrilegium, quia tales actiones exercens locum ſacrum vilipendit; nam eum, ac ſi vile cubiculum, & beſtiarum ſtabulum, pertractat; ſi enim quis pedibus imaginem conculcaret, citra omne dubium iuxta omnium æſtimationem graue ſacrilegium committeret; quia irreuerenter, & turpiter ſancta pertractat: ſic de loco ſacro dicendum videtur, inquit Palaus, addens inde non ad alia peccata murmurationis, blaſphemiæ, teſtimonij falſi eſſe doctrinam extendendam; quia hæc non videntur locum ſacrum irreuerenter pertractare, quia non aſſumitur locus ſacer, vt medium ad illas exercendas, ſicut aſſumitur in actionibus turpibus, & inhoneſtis; & idem videri dicendum ſubdit idem Palaus de conuiuantibus in templo, & mercaturam exercentibus ex propoſito, ſcilicet eſſe actiones locum ſacrum contemnentes, vel ſaltem ſic præſumi, eaque de cauſa è templo expelli. Verùm hæc reſponſio deſtruit ipſam poſteriorem ſententiam, & probat priorem ſententiam Soarij, & eſt contra ſenſum omnium aliorum Doctorum. Qui pro eadem ſententia ſunt allegati; & non apparet ratio, cur blaſphemia, dare alapas, & ſimilia facta in Eccleſia non eſſent ſacrilegium; nam etiam qui tales actiones efficit in templo, videtur templum contemnere, & irreuerenter tractare. Dicendum ergo iuxta Doctores poſterioris ſententiæ, per copulam coniugalem, & exonerationem ventris, comeſſationes, & mercatum (ſi abſit intentio contemnendi ex parte operantis) non contemni locum ſacrum, vt ſacer eſt, quia ex ſe non opponuntur conſecrationi, neque illam tollunt, vt *ſuprà num.* 136. dictum eſt; & qui actus opponuntur, vel tollunt, id habent tantùm ex eccleſiaſtica conſtitutione, iuxta tradita *eodem num.* 136. & *num.* 137. Pedibus verò conculcans imaginem Chriſti Domini, vel alicuius ſancti, committit ſacrilegium, quia iniuriam irrogat prototypo in imagine repræſentato; & etiam ipſi imagini ob repræſentationem prototypi ſanctæ, cum omnia ſancta habeant præceptum naturale ſanctè tractandi, & non contemnendi, contra quod peccat pedibus imaginem ſacram conculcans, & vilipendens; in quo reperitur expreſſus contemptus.

Ad tertium Reſpondet Pontius primò à D. Paulo 142

damnari comeſſationes in Eccleſia ratione contemptus, quem præ ſe ferebant, ſeu qui in epulantibus ibi præſumebatur, vt explicat idem Paulus dicens, *aut Eccleſiam Dei contemnitis*,&c. ideo etiam à Sanctis Patribus damnari. Secundò reſpondet à temporibus Apoſtolorum fuiſſe præceptum eccleſiaſticum non conuiuandi profanè in Eccleſia ob illius reuerentiam; quod & poſteriorum Pontificum, & Conciliorum decretis confirmatum eſt; ac proinde erat ſacrilegum, ex prohibitione tamen Eccleſiæ reſultans.

143 Ad quartum reſpondet idem Pontius, Balthaſarem indignè tractando Vaſa ſacra, illiſque abutendo ad vſus profanos peccaſſe contra ſupradictum præceptum naturale ſanctè tractanda ſancta; hinc tamen nil colligi contra poſteriorem ſententiam, quæ non negat poſſe contra reuerentiam Eccleſiæ, ſeu loci ſacri peccari, cum in contemptum religionis, & conſecrationis fit aliquid in Eccleſia, eo verò contemptu ſecluſo, non eſſe ſpeciale peccatum ſacrilegij ex iure naturali abſque prohibitione eccleſiaſtica. Et eodem modo reſpondet ad quintum, fuit enim nimius exceſſus cum contemptu cultus diuini, & religionis, quo etiam ingredientes templum ad orandum impediebantur vacare orationi, & diuinis; ſiquidem mercatus ille fiebat cum ſtrepitu maximo, & menſæ ibi erant nummulariorum, ac trapezitarum dantium, & accipientium pecunias creditò, & ad cambia.

Ad ſextum reſpondetur ex dictis, peccata, ſeu opera facta in Eccleſia eſſe ſacrilegia ex ſpeciali prohibitione Eccleſiæ facta intuitu religionis, & cultus Dei, inque templi reuerentiam.

144 Ad ſeptimum, quando fertur excommunicatio contra furantes, furtum non prohibetur intuitu alterius virtutis à iuſtitia, qua iure naturali prohibetur, ſed ſolum additur pœna illa, & ideo in eo ſupponitur tota malitia; neque ob excommunicationem ſortitur malitiam ſpecie diuerſam. Effuſio verò ſanguinis, & effuſio ſeminis ab Eccleſia intuitu religionis prohibentur fieri in loco ſacro tantum in ordine ad violationem; & ideo ſunt ſacrilegium ex ſola prohibitione eccleſiaſtica, & poteſt dici ipſam violationem eſſe rationem malitiæ ſacrilegij, quia prohibitio ab Eccleſia facta eſt tantum in ordine ad violationem, cùm alia ſint prohibita abſolutè in Eccleſia in reuerentiam loci ſacri, in quibus etiam ratio malitiæ ſacrilegij eſt ſola ipſa Eccleſiaſtica prohibitio, ſine tali ordine ad violationem.

Et prædicta quoad præfatam poſteriorem ſententiam, cui vtpote communi, vel magis communi, tanquam probabiliori adhæreo, exiſtimans tamen eſſe valde probabilem priorem ſententiam, reſtat videndum:

An, & quando copula conjugalis ex eccleſiaſtica conſtitutione ſit prohibita fieri in Eccleſia, ſeu loco ſacro, polluatque locum ſacrum.

An, & quando ſaltem ex iure poſitiuo eccleſiaſtico copula coniugalis habita in Eccleſia, ſeu loco ſacro, benedicto, aut conſecrato, ſit peccatum, & ſacrilegium mortale. & Eccleſia, ſeu locus ſacer polluatur? Circa hanc difficultatem triplex eſt ſententia.

145 Prima abſolutè, & indiſtinctè aſſerit eſſe peccatum mortale, & ſacrilegium, tam ex parte petentis, quàm ex parte reddentis; & per illam pollui Eccleſiam, ſi ſit publica, vel poſtea publicetur; ita quod nulla neceſſitas etiam vitandi incontinentiam, vel longa temporis manſio in Eccleſia ratione obſidionis excuſet talem copulam à culpa ſacrilegij mortiferi. Ita Paludanus 4.*diſt*.18.*q*.8.*art*.4. Caietanus *in ſumm.v.matrimonium,cap.vlt.verſic.ſextum caput*, Nauartus *in man.c*.16.*n*.32. Graffius 2.*p.deciſ.cap*.48.*n*.26. Valentia *to*.4.*diſp*.19.*generali*, *q*.6.*p*.2.§.7. D. Antonin. Armilla, Tabiena, Angles, Henriq. P. Ledeſma, Victoria, Viuald. Salzedo, & nonnulli alii à Sanch. *lib*.9.*diſp*.15.*n*.4.& à Fagund. *de præcept. Eccl. præc*.1.*lib*.3.*cap*.14.*n*.4. *& in decalog. lib*.6.*cap*.3.*n*.9.*relati*, & ita videtur ſentire etiam Azorius *p*.1.*lib*.10.*cap*.26.*n*.13.*verſic. ſecundo modo polluitur*, *part*.3.*lib*.3.*c*.13.*q*.3. vbi abſolutè dicit illicitum eſſe actum coniugalem in loco ſacro.

Probatur hæc ſententia: coniuges tenentur ad continentiam ex magna abſentia etiam per multos annos, vt cùm vir ob mercaturam, vel rem militarem iuſtè abeſt. Ergo multò magis ex reuerentia debita loco ſacro, maximè quia per copulam coniugalem fit magna, & notabilis iniuria loco ſacro, in eo, ad quod ſacer eſt; fuit enim ſacer ad diuina officia, & ſacra myſteria in eo peragenda, non ad hos vſus fœdos. Confirmatur eadem ſententia ex iuribus *n*.131. adductis, nam d. can. *Eccleſiæ, de conſ.d*.1.& d. cap. *fin. de conſecr.*& in nonnullis aliis textibus ibi citatis abſolutè dicitur, pollui Eccleſiam per ſanguinis, & ſeminis humani effuſionem voluntariam; & ibi non diſtinguitur de copula licita de ſe, aut illicita; & vbi ius non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus, *l. de pretio, ff. de publiciana actione.* Et hanc eandem ſententiam, ſi copula coniugalis ſit publica, & notoria (ad quod aiunt ſufficere coniuges publicè in eodem lecto cubare) tenent Sotus 4.*diſt*.32.*q.vnic.art*.3.*poſt*.3.*concl.verſic. hanc autem*, Vega, Lud. Lopez, Carneado, & Capua à Sanchez *d.diſp*.15.*n*.5. *relati*, & ſecus ſi fuerit occulta, nam tunc nolunt eſſe peccatum mortale, licet non explicent an ſaltem ſit veniale. Et eſſe mortale ſacrilegium copulam coniugalem habitam in loco ſacro, ſi fiat publicè, etiam ob euitandam incontinentiam, tenet etiam Rebellus *de oblig. iuſt.p*.2.*lib*.3.*quæſt*.19.*n*.7.*&* 9.

Secunda ſententia prædictæ oppoſita docet abſolutè nullum committi peccatum, ſi ſcandalum abſit, nec Eccleſiam violari per copulam coniugalem in loco ſacro habitam, etiamſi abſque vlla neceſſitate habeatur. 146
Ita Roſella *v.conſecratio* 1.*n*.9. Baſil. Pontius *lib*.10.*d*.*c*.10.*n*.13. Hurtad. *de matr.diſp*.10.*diff*.4. & Martinus Perez *de matr.diſp*.44.*ſect*.4.*n*.7. Probant Baſilius, Hurtadus, & Perez, quia copula coniugalis habita in loco ſacro non eſt mala, & illicita ex ſe, vti *ſuprà n*.136.*& ſeqq*. probatum eſt; ſed neque ex prohibitione Eccleſiæ; ergo non eſt ſacrilegium, etiam habita extra neceſſitatem, nec polluit locum ſacrum. Quod non ſit mala, & illicita ex Eccleſiæ prohibitione, oſtenditur, quia eſſe non poteſt mala ex eccleſiaſtica prohibitione, niſi quatenus ſit prohibita in ordine ad violationem, ſeu quatenus ius eccleſiaſticum ſtatuerit etiam per talem copulam alioqui licitam Eccleſiam pollui; at nullibi talis eſt prohibitio, nec ius decernens Eccleſiam pollui per copulam coniugalem. Per hanc enim copulam non pollui Eccleſiam, vt indigeat reconciliatione, docuerunt Gloſſa *in can. Eccleſiis, de conſecr.d*.1.*verbo ſemine*, *ibidem* Hugo, Laurentius, & Gandulphus, Archidiaconus *in cap.vn. de conſecr.in* 6. Henricus *in cap fin. numero* 3. *eodem tit*. Garſon. *in* 2. *in comp. Theol. tract. de ſacram. matr*. Roſella *loco citato*, & nonnulli alii *relati* à Sayro *de cenſur. lib*.5. *cap*. 16. *numero* 19. Id ſorte verum eſſe dicit Sotus *in* 4. *diſt*.13. *quæſt*.2. *art*.3. *verſic. quamo.* Fundamentum eſt, quia neque ex textibus *dict. num*. 131. allegatis, neque ex alio iure probari poteſt per concubitum coniugalem pollui Eccleſiam; & quidem non ex cap. *ſignificaſti, de adulteriis*. & can. *ſi motum, de conſecr. d*. 1. quia in his duobus textibus fit mentio tantum copulæ adulterinæ; ſed nec ex c. *fin. de conſecr.* cuius verba ſunt: *Si Eccleſia non conſecrata cuiuſcunque fuerit ſemine aut ſanguinis effuſione polluta*, aut ex can. *Eccleſiis*, *d*.1. vbi ſic dicitur

dicitur: *Eccleſiis ſemel Deo conſecratis non debet conſecratio adhiberi, niſi aut ab igne exuſta, aut ſanguinis effuſione, aut cuiuſque ſemine polluta fuerint.* In his enim textibus non conſtat eſſe ſermonem de effuſione ſeminis per actum coniugalem; quia ad veritatem dictorum verborum ſufficit effuſio ſeminis per actum non coniugalem illicita contra caſtitatem, cuiuſcunque ſit, ſiue fœminæ, ſiue viri, Clerici, ſiue non Clerici. Cum ergo alibi non conſtet, actum coniugalem in Eccleſia eſſe prohibitum intuitu reuerentiæ Eccleſiæ, non eſt dicendum eo pollui Eccleſiam, & conſequenter non eſſe peccatum, ſeu ſacrilegium. Quod confirmat Pontius, & Hurtadus à ſimili, ſcilicet quia nec ſanguinis effuſio eſt, & licita polluit Eccleſiam, nec habet ſpecialem malitiam ſacrilegij.

147 Tertia ſententia communis, vel ſaltem magis communis, cui vti probabiliori adhæreo, duo dicit. Primum actum, coniugalem in Eccleſia petendo, & reddendo, ſi ſine iuſta cauſa, & extra neceſſitatem fiat, eſſe ſemper ſacrilegium mortale, & per ipſum pollui Eccleſiam iuxta modum, qui infrà explicabitur. Secundum, non eſſe ſacrilegium, nec vllum peccatum, neque per ipſum pollui Eccleſiam, ſi fiat ex neceſſitate, & iuſta cauſa, quæ quando ſit, explicatur *infrà*. Ita Alenſis, Albertus Magnus, Richardus, Sotus, Maior, Supplementum, Mayronus, Guillelmus, Baſſolis, Nicolaus de Orbellis, Oriadus, Palacius, Ioan. de Friburgo, Ledeſma, Aſtenſis, Caſtrus, Munaldus, Turrecremata, Nider, Alcozer, Margarita Confeſſorum, P. Ledeſma, B. Ledeſma, Victoria à Sanch. *d. diſp.* 15. *n.* 12. *relati*, Syluester V. *conſecratio* 2. §. 5. Couarr. *de ſponſ. p.* 2. *c.* 7. §. 2. *n.* 3. Henriq. *lib.* 11. *c.* 16. *n.* 4. Sanch. *d. diſp.* 15. *n.* 8. *&* 12. Sayrus *lib.* 5. *de cenſur cap.* 16. *n.* 19. Suarez *tom.* 3. *in* 3. *p. diſp.* 81. *ſect.* 4. §. *Tertiò violatur, verſic. Tertia opinio*, Rebellus *de oblig. iuſtit. p.* 2. *lib.* 3. *q.* 19. *n.* 7. *&* 8. Leſſius *de iuſtit. lib.* 4. *cap.* 3. *de ſpeciebus luxuriæ, dub.* 10. *n.* 85. Toletus *lib.* 3. *cap.* 12. *num.* 9. Fagundez *de præcept. Eccl. præcep.* 1. *lib.* 3. *cap.* 14. *n.* 16. *& ſeqq. & præcept.* 2. *lib.* 4. *cap.* 4. *n.* 21 *&* 22. Layman *lib.* 5. *tr.* 5. *c.* 5. *n.* 8. *verſic. Tertiò per illicitam copulam.* Coninch *de ſacram. q.* 83. *art.* 3. *n.* 231. Reginal. *lib.* 22. *n.* 33. *& lib.* 31. *n.* 344. Villalobos *p.* 1. *tract.* 8. *diff.* 24. *n.* 6. *& tract.* 13. *diff.* 41. *n.* 5. Caſtrus Palaus *tom.* 2. *tract.* 11. *diſp.* 7. *p.* 1. *num.* 1. *fine.* Filliuccius *tom.* 1. *tract.* 10. *cap.* 9. *n.* 327. Auguſtinus Barboſa *de poteſt. Epiſc. alleg.* 28. *n.* 47. *&* 48. *& collect. ad cap. ſignificaſti, n.* 3. *de adulteriis*, & cæteri Recentiores, & plures à Barboſa, Sanchez, & alijs Doctoribus citatis *allegati*, & hanc ſententiam quoad vtrumque dictum tenet etiam Rebellus *d. quæſt.* 19. *num.* 7. *&* 8. quando copula coniugalis habetur occultè, non quando publicè, *n.* 9. vult ſemper eſſe peccatum mortale ſacrilegij, & per eam Eccleſiam pollui, & egere reconciliatione.

148 Primum dictum, eſſe ſacrilegium mortale, ſi abſque neceſſitate, & iuſta cauſa copula coniugalis habeatur in loco ſacro, multi ex Doctoribus citatis probant, quod talis copula, licet aliàs licita, in loco tamen ſacro facta, ob indecentiam actus eſt iniurioſa loco ſacro, & contra reuerentiam ei debitam, videturque continere vilipendium, & contemptum loci ſacri, qui ad hoc vt diuina officia ibi celebrentur, non vt fœdi actus exerceantur, conſecratur, & benedicitur. Cæterum iuxta ſententiam *ſupra n.* 136. *&* 137. traditam, probatur, quia talis copula in Eccleſia eſt contra reuerentiam loco ſacro debitam intuitu cuius ius Eccleſiaſticum prohibuit illam ibi fieri in ordine ad loci ſacri violationem, ſeu ſtatuit per illam violari, & pollui Eccleſiam conſecratam, aut benedictam. Et quod Eccleſia conſecrata, aut benedicta polluatur per concubitum coniugalem, præter præallegatos Doctores tradunt Gloſſa *in cap. vnico, v. ſeminis, de conſecrat. in* 6. *ibidem* Dominicus Francus, Angelus, Tabiena, Diaz, Salzedo, Gregorius Lopez, Lælius de Zanchis, Cuccus, & innumeri alij à Sanch. *d. diſp.* 15. *num.* 7. Sayro, Barboſa, & Fagundez *relati*, & Auila *de cenſur. p.* 2. *diſp.* 7. *dub.* 7. *verſ. ſecundum eſt*. Et eſt communis ſententia Canoniſtarum, Theologorum, ac Summiſtarum. Et probatur, quia *d. cap. final. de conſecrat. & d. can. Eccleſiis, de conſ. d.* 1. abſolutè, & indiſtinctè dicitur Eccleſiam pollui per effuſionem ſeminis voluntariam, & conſtat ex verbis textus *n.* 140. *relatis*, & idem dicitur *d. c. vnico, de conſ. in* 6. cum ſub effuſione ergo ſeminis voluntaria contineatur effuſio per actum coniugalem, ex textibus ſatis clarè conſtat per actum coniugalem pollui Eccleſiam, & confirmatur illa regula, quod vbi ius non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus, *d. l. de pretio, ff. de public. actione*; atque adeo cum in dictis textibus non diſtinguatur de copula de ſe licita, vtraque comprehenditur. Si ergo actus coniugalis ex ſtatuto Eccleſiæ polluit Eccleſiam, oportet fateri eſſe in reuerentiam loci ſacri ibidem fieri prohibitum, & conſequenter ſi fiat, eſſe ſacrilegium mortale, ſaltem ex prohibitione Eccleſiæ factæ intuitu reuerentiæ loci ſacri, & ſic intuitu religionis. Textus autem *in d. cap. ſignificaſti, de adulteriis, in d. can. ſi motum, de conſecrat. d.* 1. non obſtant; quia non definiunt ob ſolum adulterium violari Eccleſiam, ſed loquuntur in caſu ſpeciali; alioqui probarent per ſimplicem fornicationem. Non obſtat etiam illud à Pontio, & Hurtado adductum, quod per ſanguinis effuſionem iuſtam, & licitam non polluatur locus ſacer. Nam imò (ex quo magis confirmatur pollui per actum coniugalem) etiam effuſio ſanguinis iuſta, quæ fieret per iudicem ſuſpendendo reum damnatum in Eccleſia, vel ibidem detruncando caput, illam pollueret, vt tradunt Gloſſa *in d. cap. vnicum, v. ſanguinis, de conſecrat. in* 6. Emanuel Sà V. *Eccleſia, n.* 13. Sayrus *d. cap.* 16. *num.* 11. Suarez *d. ſect.* 4. *initio*, Sanchez, & Reginaldus *vbi ſuprà*. Facondez *d. cap.* 14. *num.* 9. *& d. cap.* 4. *n.* 17. *& in decalog. lib.* 6. *d. cap.* 3. *n.* 4. Auguſtinus Barboſa *collect. ad cap. propoſuiſti, num.* 4. *de conſecrat.* & alij à Sayro, & Barboſa *relati*, & communiter Doctores, quia in dictis textibus abſolutè, & indiſtinctè dicitur pollui Eccleſiam per effuſionem ſanguinis, ſub qua rectè comprehenditur, quæ fit per occiſionem authoritate iudicis factam. Neque obſtat, quod non polluatur Eccleſia, ſi iudex mittat ſagittam, & percutiat perturbatorem Reipublicæ in Eccleſia exiſtentem, quem aliter capere non poteſt, vt aiunt Sà *loco citato*, Henriquez *d. n.* 4. *fine*, & Auila *d. diſp.* 7. *dub.* 1. *verſic. ſecunda concluſio*, & Barboſa *d. n.* 4. nam huiuſmodi occiſio eſt ob iuſtam defenſionem, per quam non polluitur Eccleſia, iuxta Doctores communiter. Quanquam Fagundez *d. cap.* 3. *d. num.* 4. etiam in hoc caſu teneat pollui Eccleſiam. Non obſtat etiam quod homicidium per iudicem factum non ſit iniurioſum: Nam vt ſit ſacrilegium mortale ſufficit quod ſit ab Eccleſia prohibitum in reuerentiam loci ſacri in ordine ad violationem, ſcilicet decernendo, vt per talem actum locus ſacer pollueretur. Aliter reſpondet Suarez, & poſt eum Fagundez, & Barboſa, nempe illud homicidium eſſe iniurioſum Reo, qui quantumvis iuſtè ad mortem damnatus habet ius, vt in loco ſacro vim non patiatur; & quia licet ei iniuria ſimpliciter non fieret, fit tamen loco ſacro; & quod ſatis eſt, vt Eccleſia violetur, vt ſi quis in Eccleſia ſeipſum interficiat, polluta manebit Eccleſia, inquiunt, & docent etiam Syluester, Nauarrus, & Graffius à Fagundez *relati*; nam etiamſi propriè ſibi iniuriam non inferat, infert tamen illam Deo, & Eccleſiæ, quæ reſponſio rectè concludit ſuppoſita prohibitione Eccleſiæ, & illius ſtatuto, per effuſionem ſanguinis voluntariam, & homicidium pollui Eccleſiam, vel ſuppoſita ſententia, quod tale homi-

cidium ſit de ſe ſacrilegium ob indecentiam & irreuerentiam, quam ſecluſa etiam prohibitione iuris poſitiui contineat in ordine ad locum ſacrum.

149 Dixi verò copulam coniugalem in loco ſacro eſſe mortale ſacrilegium non ſolùm petendo, ſed etiam reddendo; nam licet quando actus coniugalis eſt illicitus ſolùm ex circumſtantia ſe tenente ex parte ſolius exigentis debitum non ſit peccatum reddere, vt *ſuprà cap. 1. à n. 225.* Nihilominus quando eſt illicitus ex circumſtantia ſe tenente ex parte ipſius actus, tunc etiam reddere eſt peccatum, ſicut & petere, vt *d. c. 8. n. 228.* probatum eſt circunſtantia autem, loci ſacri tenet ſe ex parte ipſius actus coniugalis; cum enim actus coniugalis violet locum ſacrum, impediatque in eo diuina celebrari, donec reconcilietur, & ſic directè ſanctitati loci opponatur, & compleatur tam ex petitione, quàm ex redditione, ea loci circunſtantia æquè ſe habet ad petitionem, vtraque enim violat illam, & conſequenter viciat vtrumque actum tam petitionis quàm redditionis, & coniugem æquè afficit, & obligat ſub lethali, & ideo tam petitio, quàm redditio eſt peccatum mortale ſacrilegij: Ita Doctores omnes *ſupra num. 147. allegati*, & alij communiter à Sanchez *d. diſput. 15. numero* 8. Fagundez *d. cap. 14. numer. 23. relati*, contra nonnullos ab eodem Sanchez *dict. num.* 8. *poſt medium relatos*, qui non rectè aſſeruerunt petentem in loco ſacro peccare quidem, at alterum coniugem teneri reddere, niſi bono modo poſſit petentem inducere, vt deſiſtat. Quorum opinio ex dictis manet reiecta, & etiam ex eo quod ſicut exigenti debitum in loco publico alter non poteſt licitè reddere, *vt ſuprà numero* 111. probatum eſt; ita neque exigenti in loco ſacro, quia in vtroque caſu debitum exigitur in loco non opportuno.

150 Secundum dictum eiuſdem tertiæ ſententiæ, quod nullum ſit peccatum, ſeu ſacrilegium, neque Eccleſia polluatur, ſi ibi habeatur copula coniugalis ex neceſſitate vrgente, & iuſta cauſa, putà ſi diu, vel longo tempore coniuges maneant incluſi in loco ſacro ratione belli, vel concuſſionis militaris, & alteri eorum immineret periculum incontinentiæ, nec alibi adſit opportunitas coniugalis copulæ habendæ, probatur, quia in hoc euentu neceſſitas irreuerentiam excuſat, & non eſt credendum, nec vllo modo cenſeri debet, actum coniugalem eſſe vetitum ab loci ſacri extrinſecam decentiam; hoc enim eſſet nimis durum, nec congruum indulgentiæ Apoſtoli 1. *ad Corinth. Nolite fraudare inuicem, niſi fortè ex conſenſu ad tempus, vt orationi vacetis, & iterum reuertimini in idipſum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam veſtram.* Et ſicut cætera præcepta Eccleſiæ in caſu magnæ neceſſitatis deobligant; ita cenſendum de hoc præcepto abſtinendi à copula coniugali in loco ſacro. Et ſicut etiam excuſatur à ſacrilegio homicidium in loco ſacro cum debito moderamine ob iuſtam defenſionem factum ad tuendam vitam temporalem, nec per illud Eccleſia polluitur, vt tradunt ſcribentes in textibus *ſuprà numero* 131. adductis, & alij communiter; ſic, & multo magis excuſabitur copula inter coniuges diu obſeſſos, & incluſos in loco ſacro ad vitandum periculum incontinentiæ, & ad tuendam vitam ſpiritualem; ac proinde etiamſi poſtea publicè conſtet de tali copula, ſi conſtet etiam de cauſa iuſta, non egebit locus purificatione, ſeu reconſecratione. Et prædictam excuſationem à ſacrilegio in hoc euentu neceſſitatis Suarez *dict. num. 1. de religione, dict. lib. 3. de reuerentia debita locis ſacris, c. 7. n. 3.* rectè ait procedere, dato quod extra caſum neceſſitatis copula coniugalis in loco ſacro de ſe, & iure naturali eſſet peccaminoſa, & ſacrilegium, quia etiam interdum ob neceſſitatem, inquit, ceſſat obligatio legis naturalis; quando ex circunſtantiis materia ipſa moraliter mutatur; & iſta in præſenti data illa opinione, de qua *ſupra numero* 134. nam copula ſine vrgente neceſſitate facta in loco ſacro contineret virtualem contemptum eius, ideoque non fieret ſine irreuerentia loci ſacri; at quando interueniente neceſſitate ad vitandum periculum morale pollutionis fit cum reuerentia, & timore Dei; tunc ceſſat contemptus, & irreuerentia; quia quod neceſſitate fit ad ſubueniendum animæ periculo, non cenſetur moraliter fieri cum irreuentia loci ſacri; ſed imò potius coniuges videntur locum ſacrum reuereri, quàm illi iniuriam facere; ac proinde tunc ceſſat non ſolùm deformitas in ordine ad prohibitionem iuris poſitiui; ſed etiam deformitas naturalis, ſeu in ordine ad ius naturale. Quare in hoc euentu etiamſi copula coniugalis ſit publica, quantum moraliter de tali actu publicè conſtare poteſt, vt ſi publicè coniuges habeant torum communem, per eam non polluitur Eccleſia, iuxta præfatos Doctores communiter, quia cum tam omnino occultè, quam publicè (ſcilicet eo modo, vt de ea conſtare poſſit) facta ex præfata iuſta cauſa ſit licita, & carens omni culpa, non debet, nec poteſt per eam pollui Eccleſia; nec ex præallegatis textibus poteſt colligi contrarium. Vnde non eſt approbanda ſententia Soti, Rebelli, & aliorum, quos allegabam *ſuprà num. 145. fine*, aſſerentium, quantumcunque in coniugibus obſeſſis in loco ſacro, ac diuturnum periculum incontinentiæ vrgeat, ſi copula fiat publicè, vt quia publicè cubent in eodem lecto, copulam eſſe ſacrilegam, & pollui Eccleſiam. Nihilominus, vt notat etiam Leſſius, danda eſt opera, vt quam occultiſſimè fiat, propter ſcandalum.

Vtrum verò iuſta cauſa excuſandi à ſacrilegio, & Eccleſiæ pollutione copulam coniugalem in Eccleſia ſeu loco ſacro exercitam, cum coniuges ibi diù detinentur obſeſſi, vt alius locus illis liber maneat, ſit ſolum periculum præſens incontinentiæ in eorum altero, quod ſolo actu coniugali euitari queat, an verò cenſeatur ſemper iuſta cauſa, quod longa, & diuturna ſit obſeſſio coniugum in eodem loco ſacro ſine opportunitate alterius loci. Aliqui videntur velle ſolum rationem ſalutis animæ, & periculi moralis imminentis incontinentiæ excuſare, atque adeo non excuſari copulam à ſacrilegio, ſi habeatur cauſa prolis, vel fouendi amorem mutuum, & multo magis ſi ob delectationem ſenſitiuam. Ita Toletus, & Rebellus *locis citatis*, Syluester *v. debitum coniugale, numero 5. v. conſecratio 2. num. 2.* Ouiedus, Margarita Confeſſorum, & alij à Sanchez *dict. diſput. 15. numero 12. citati*, qui mentionem faciunt de ſolo periculo incontinentiæ, & ſalutis animæ, iuxta quorum ſententiam, ſi nullum ſit actuale periculum incontinentiæ, non erit licita copula, eo quod in tali loco teneantur abſtinere, quantum poſſunt; & hanc ſententiam probabilem putat Leſſius *dict. cap. 3. numerò* 86. & abſolutè tenet Fagundez *in decalog. lib. 6. dict. cap. 3. numero 12. verſic. item longa*, in hominibus politioribus, & in negotiatoribus, qui diù abeſſe ſolent, quos citra periculum incontinentiæ, & pollutionis in ſe, vel altero coniuge, ait non videri licitè petere, cum huiuſmodi homines continentiæ aſſueti ſint, ſecus verò inquit in hominibus rudibus, qui non tam facile continentiæ aſſueti ſunt. Hoc autem intelligitur de petente iuxta eoſdem DD. non de reddente, cum diuturna eſt obſeſſio, reddens enim facilius excuſari poteſt, cùm neſciat alterius diſpoſitionem. 151

At alij (& eſt probabilius) putant iuſtam cauſam

eſſe

eſſe longam, & diuturnam obſeſſionem in loco ſacto, ita vt coniugibus ad alia ioca non pateat egreſſus, quo maritaliter copulentur, & hoc ſufficere, vt copula maritalis in loco ſacro ſit licita, nec per eam polluatur Eccleſia, docent Petrus Ledeſma 1. *p. quaſt.*24. *ar.* 3. *dub.* 7. *caſu* 2. B. Ledeſma *dubit.* 12. *de pœnis.* Suarez, Azorius, Saytus, Reginaldus, Leſſius, Coninch, Filliuccius, Villalobos *locis ſupra num.* 147. *relatis*, alij à Sanchez *dicta diſputatione* 15. *numero* 13. *relati*, & etiam Fagundez *de precept. Eccleſ. precept.* 1. *lib.* 1. *cap.* 14. *n.* 16. *& præcep.* 2. *lib.* 4. *cap.* 4. *num.* 25. Ratio, cur ſola diuturna obſeſſio in loco ſacro abſque alio incontinentiæ præſenti periculo excuſet à culpa, & ſacrilegio copulam coniugalem in eo loco habitam, eſt quia ratio illa ſolius periculi incontinentiæ in praxi eſt reintricata, & perplexa, & grauiſſimis ſcrupulis vrgerentur coniuges, & maximo, ac euidenti periculo lethaliter peccandi exponerentur, ſi tanerentur diſcutere, an cum copulari volunt, periculum incontinentiæ patiantur, & præterea attenta humana fragilitate, & moraliter loquendo ſemper cenſeri poteſt in coniugibus adeſſe incontinentiæ periculum, vnde duriſſimum eſſet, valle Ecclaſiam obligare coniuges ſolùm propter decentiam extrinſecam loci ſacti ad abſtinendum à copula coniugali, alioqui de ſe licita in ea diuturna obſidiona in loco ſacro, ſtante illu morali periculo, cui Eccleſia (ne videatur offendiculum inſitmis tendere) præſumitur nolle date occaſionem, ſtatuendo per talem copulam violari locum ſactum, ſed potius compatiendo fidelium infirmitati noluiſſe ſtatutum violationis ad hunc caſum extendi. Et quamuis tale periculum incontinentiæ deſit in aliquibus coniugibus particularibus, non eſt tamen dicendum peccare illos coniuges mortaliter, in quibus idem periculum incontinantiæ deeſt, quia leges, & præcepta ad ea, quæ frequenter, & ordinario modo accidunt, attendunt; nec credendum eſt, Eccleſiæ præcepta cum tanto tigore obligara. Quare iuxta eoſdem Doctores, & præſertim Sanchez, & Fagundez, & alios à Sanchez *d. n.* 13. *relatos*, in eo caſu diuturno inclnſionia coniugum in loco ſacro licita eſt copula inter ipſos in omnibus caſibus, in quibos extra Eccleſiam licitum eſt illam habere; & ſic ad fouendum mutuum amorem, ad prolem ſuſcipiendam, & etiam canſa ſanitatis, vel lucti comparandi (ſuppoſita ſententia, quod etiam in hoc caſu ſit licita, de qua iam ſuprà §. 1.) ſi verò habeatur ob delectationem tantùm ſenſitiuam, erit ſolùm veniale peccatum, quia extra locum ſactum ob hunc finem ſolùm habere, eſt tantùm veniale, iuxta tradita eodem §. 1. & ita etiam habita cauſa ſanitatis, vel lucri temporalis, non poterit eſſe niſi culpa venialis, cum extra lncum ſacrum habita ob enm finem, ſi eſt culpabilis, non excedat malitiam venialem. Addunt Sanchez *d. n.* 13 *fine*, Leſſius *d. n.* 86. & Fagundez *d. c.* 4. *n.* 22. quando incluſio coniugum in loco ſacro putatur certò, vel probabiliter fututa dinturna, & longa, eoſdem coniuges non tantùm in fina, aut medio illius temporis, ſed etiam ſtatim, & in principio poſſe licitè vti coniugio, cum non ſit maior ratio de vno tampore quàm de alio, & iam adſit præſens cauſa; & quia tenere dicimus quæ ſtatim, & ſine dubio poſſidere incipimus; nec cogendi ſunt conuiges expectare tempus elapſum, cum id videretur valde durum; alioqui poſt habitam ſemel copulam tenerentur expectare moram aliquam temporis, vt iterum copularentur; quia breui tempore poſt copulam facile eſt abſtinere, & ita nimiis ſcrupulis, & offendiculis obiicieientur coniuges, & non fragilitati illorum conſuleretur.

153 Quod ſi coniuges exiſtant in Eccleſia, ſeu loco ſacro breui tempore, quod iuxta omnes eſt tala, ſi dormiant vna, aut altera nocte in Eccleſia, ibi v. g. voti cauſa manentes, coeundo committunt ſacrilegium mortale, quia facili negotio poſſent abſtinere breui illo tempore. Ita Suar. *d. ſect.* 4. *§. Tertiò violatur, verſ. tertia opinio.* Sanchez *d. diſp.* 15. *n.* 12. Fagundez *d. c.* 14. qui alios citat, & indicant omnes alij Doctores *num.* 127. *relati.*

Longum verò tempus, aut breua, quodnam in hac materia debiti ſit, multi ex Doctoribus *d. n.* 117. *allegati* non explicant. Suarez *loc. cit.* & P. Ledeſma *ſum. ſacram. c.* 10. *de Euchar.* loquentes de braui tempore ponũt præfatum exemplum, ſi vna vel altera nocte intra Eccleſiam habitent, & dormiant, quod videntur ſentire tẽpus longum, ſeu ſufficiens ad excuſandam copulam coniugalem in Eccleſia habitam à culpa, & ſacrilegio eſſe ſpatium trium dierum, aut trium noctium, quamuis Sanch. *d. diſp.* 15. *n.* 12. *fine*, putet non eſſe intentionis eorum, vt exiſtiment etiam quinque aut ſex dies reputari longum tempus; quia, inquit, non eſt difficile ſex diebus continere. Quare ipſe attenta cõmuni hominum fragilitate exiſtimat vnum menſem eſſe longum tẽpus, addens tamen ſe vix credere fore, vt caſus iſte eueniat; quia ſemper in Eccleſiis ſunt cubicula adhærentia, & Turres, quæ loci ſacri nomine in hac materia non cõprebenduntur; vnde ad ea loca coniuges, quoad actum coniugalem poſſunt confugere. At Fagundez *d. c.* 14. *n.* 27. vti probabilius tenet ſufficere trium dierum, vel noctium ſpatium attenta hominũ fragilitate; nam ita procliues, inquit, poſſunt eſſe cõiuges ad copulam, aut ita rudes, aut etiam ita iuuenes, vt irrationabile videatur eos velle obligare ad continẽtiã vnius mẽſis; ſufficit ergo tunc ſpatiũ duorũ, vel trium dierum, aut noctium iuxta opinionem, ait, Soarij, quibua elapſis iam non obligabuntur ad prædictã continentiam obſeruandam in loco ſacro, cum ſint (addit) in proxima quadam occaſione, & veluti tẽtatione, & in morali etiam impoſſibilitate, conſideratis omnibus circumſtantiis, ad ſe continendum. Nec obſtat (ſubdit) quod abſente altero coniuge tenetur alter abſtinere per duos, vel per tres menſes, vel annos, & per longiſſimum tempus, quia (reſpondet) id ideo euenit, quia abſente altero non eſt alter in proxima occaſione, & morali veluti tentatione ad copulam maritalem, vt per ſe patet. Verum etiam attenta hominum cuiuſcunque ſtatus, & conditionis fragilitate exiſtimarem in hoc genere longum tempus non eſſe, niſi excederet ſpatium ſaltem octo dierum, non enim videtur difficile, & durum, vt à copula ob reuerentiam loci ſacri debeant abſtinere coniuges, licet ſimul cohabitantes: cum etiam ſæpe longiori tempore cohabitantes extra locum ſactum, ob infirmitatem alterius, vel periculum morbi contrahendi, vel inferendi damnum proli, & ob alias cauſas cogantur ab actu coniugali abſtinere. 154

Aduertunt autem Suarez *d. ſect.* 4. *citata*, *§. Tertiò violatur opinione tertia.* Sanchez *diſp.* 15. *d.* 15. *num.* 12. *circa medium*, & Fagundez *d. c.* 14. *n.* 28. quod dictum eſt in caſu diuturnæ obſidionis, ſeu incluſionis in loco ſacro eſſa ibi licitam copulam coniugalem, procedere non ſolùm vbi vterque coniux eſſet in Eccleſia obſeſſus, ſed etiam vbi alter tantùm maneret incluſus, ſeu obſeſſus; poſſet enim licitè haberi copula altero intra Eccleſiam adeunta, quia eadem eſt ratio, & probant rationes *ſuprà n.* 150. *&* 152. adductæ. 155

Copula coniugalis extra caſum neceſſitatis habita in loco ſacro, an tunc ſolùm ſit ſacrilegium quando eſt publica, & notoria; an verò etiam quando occultè fit.

Sed dubitatur, an copula coniugalis etiam extra caſum incluſionis diuturnæ, & periculum incontinentiæ, ſi in loco ſacro fiat occultè, non ſit peccatum, neque habeat malitiam ſacrilegij, ſuppoſita ſententia, quod ſolùm ex Eccleſiæ prohibitione, & non de ſui natura ſit illicita in loco ſacro: & ſimiliter ſi effuſio ſeminis de ſe illicita, & per pollutionem, vel fornicationem in loco ſacro occultè facta, pariter careat malitia ſacrilegij, 156

legij, ſuppoſita ſimiliter ſententia, quod de ſe non habeat repugnantiam cum ſacro loco, ſed ex ſola Eccleſiæ prohibitione, iuxta tradita *ſupra n.* 136. *& ſeqq.*

Prima ſententia tenet quamcumque effuſionem ſeminis, ſiue de ſe illicitam, ſiue de ſe licitam (vt eſt ea, quæ ex actu coniugali ſequitur) in Eccleſia, ſeu loco ſacro factam occultè, ſeu ſi ſit occulta ex loci circumſtantia, non habere peculiarem malitiam ſacrilegij, ſed ſolùm quando delictum, ſeu factum eſt publicum, ſeu publicè commiſſum in eodem loco ſacro. Ita Sotus 4. *d.* 32. *quæſt. vnica, art.* 3. *poſt tertiam concluſionem, verſic. hanc autem*, Angles *in florib.* Emanuel Vega, Ludouicus Lopez, Cameado à Sanchez *lib.* 9. *diſp.* 15. *num.* 10. *relati.* Vaſquez *t.* 2. *diſp.* 98. *n.* 6. Baſilius Pontius *de matrim. lib.* 10. *num.* 15. Martinus Perez *de matrim. d. q.* 49 *ſect.* 4. *num.* 9. Hurtadus *de matrim. diſp.* 10. *diff.* 4 *fine*, Leſſius *lib.* 4. *cap.* 3. *num.* 88. *verſic. adde*, & Fagundez *de præcept. Eccl. præcept.* 2. *lib.* 4. *cap.* 4. *n.* 32. qui duo poſteriores loquuntur tantum de copula coniugali occultè habita in loco ſacro, à Pontio, & Hurtado allegatur Azorius *p.* 1. *lib.* 10. *cap.* 26. *quæſt.* 13. vbi id non dicit, ſed expreſsè contrarium docet *part.* 3. *lib.* 3. *cap.* 31. *quæſt.* 6. ab iiſdem etiam, & à Perez allegantur Toletus, Victorellus, Saytus, Conincħ, qui tamen ſolùm dicunt per effuſionem ſanguinis, vel ſeminis Eccleſiam non cenſeri pollutam, nec indigere purificatione, niſi quando de effuſione conſtet publicè, nempe vel per confeſſionem rei in iudicio, aut euidentia facti, quæ in multorum notitiam deuenerit. Probatur hæc ſententia, quia effuſio ſeminis ex ſui natura illicita, vel aliàs de ſe licita, facta in loco ſacro non eſt ſacrilegium ob loci circumſtantiam, niſi quantum ex iure Eccleſiaſtico prohibita eſt in ordine ad loci ſacri violationem, ſeu quatenus ex iure Eccleſiaſtico locus ſacer illa profanatur, & violatur, & tollitur conſecratio, & benedictio; ita quod tota deformitas ſacrilegij deſumitur ex loci ſacri pollutione, & violatione, iuxta ſententiam *ſuprà num.* 136. *& ſeqq.* traditam, & probatam; effuſio autem ſeminis, ſicut & ſanguinis occulta non polluit Eccleſiam, nec impedit ibi celebrari diuina, ſed tantum publica, iuxta Doctores omnes; ergo illa effuſio occulta non opponitur Eccleſiæ præcepto illam prohibenti in reuerentiam loci ſacri, & conſequenter non eſt ſacrilegium.

Altera ſententia (quam longè probabiliorem reor)
157 docet effuſionem ſeminis, tam per actum de ſe illicitum, quam aliàs de ſe licitum (excepto caſu diuturnæ incluſionis in Eccleſia, & periculi incontinentiæ) non ſolum publicam, ſed etiam occultam in loco ſacro factam eſſe ſacrilegium mortale. Ita Paludanus, D. Antoninus. Adrianus, Tabiena, Nauarrus à Sanchez *d. diſp.* 15. *num.* 11 *relati*, idem Sanchez ibidem, Suarez *de relig. tom.* 1. *lib.* 3. *de reuerentia locis ſacris debita, d. cap.* 7. *num.* 4. Azorius *d. p.* 3. *lib.* 3. *cap.* 31. *q.* 6. Auguſtinus Barboſa *de offic. Epiſc. d. alleg.* 28. *n.* 49. Rebellus *p.* 2. *lib.* 3. *d. q.* 19. *n.* 7. Fagundez *de præcept. Eccl. præc.* 1. *lib.* 3. *cap.* 14 *numero* 31. *& præcept.* 2. *lib.* 4. *cap.* 4. *n.* 19. (vbi ait, effuſionem ſeminis humani voluntariam, & peccaminoſam in Eccleſia, & loco ſacro eſſe ſacrilegium, ſiue ſit publica, ſiue ſecreta, ſiue inter coniuges, ſiue inter ſolutos, ſiue intra vas naturale, ſiue extra, hancque rationem, ſeu originem ſacrilegij oriri ex ſolo Eccleſiæ ſtatuto.) Reginaldus *lib.* 52. *n.* 33. Caſtrus Palaus *p.* 2. *tract.* 11. *diſp. vnic. puncto* 1. Et ita abſque dubio ſentit Villalobos *tract.* 8. *diff.* 24. *& tract.* 13. *diff.* 41. *num.* 5. & puto idem ſentire communiter alios Doctores in præcedentibus allegatis. Ratio eſt, quia licet dum effuſio ſanguinis iniurioſa, & effuſio ſeminis humani illicita de ſe, vel aliàs licitè ſequuta in Eccleſia eſt occulta, non remaneat, ſeu non ſit reputanda actu polluta, vt indigeat reconciliatione, ad hoc vt ibi diuina celebrentur, tamen Eccleſia ſuo præcepto non prohibet tantùm publicam effuſionem ſanguinis, & ſeminis humani, ſed ſimpliciter effuſionem ſanguinis humani iniurioſam, & ſeminis humani emiſſionem voluntariam, maximè illicitam per pollutionem, aut fornicationem in ordine ad violationem loci ſacri; & ideo per occultam effuſionem ſanguinis, vel ſeminis humani radicaliter, ſeu originaliter ex natura facti, & à parte rei, ſeu in actu exercito polluitur Eccleſia, ita quod abſque nouo actu, nouáque culpa incipit Eccleſia eſſe polluta, indigétque purificatione, vt ibi celebrari poſſint diuina, ſtatim ac effuſio illa occulta fit publica, ſeu de ea conſtet per publicam partis confeſſionem, vel ſufficientem famam, vt conſtat ex *d. cap. ſignificaſti, de adulteriis*, ibi enim adulterium Sacerdotis intra Eccleſiam occultè contigit; tamen quia ex poſtfacto per confeſſionem mulieris adulteræ publicè factam de crimine conſtitit, præcepit Alexander III. vt Eccleſia reconciliaretur, id quod fieri non debuiſſet, niſi à principio, dum adulterium fuit patratum intra Eccleſiam, polluta eadem Eccleſia ex natura facti, & à parte rei, & in actu exercito facta fuiſſet; nam confeſſio criminis, & populi notitia de eo ſuperueniens non violat Eccleſiam, ſed potius violatam oſtendit. Ergo à principio actus ille effuſionis ſeminis adulterinæ (& idem dicendum de quacunque alia emiſſione illicita, & de actu coniugali) fuit culpabilis contra Eccleſiæ præceptum, ſeu prohibitionem, & ſic ſacrilegium, quia culpa non pendet ex futuro euentu, nimirum an effuſio illa illicita, vel aliàs de ſe licita aliquando ſit futura publica, necne, ſed ipſe actus effuſionis de ſe polluit ſufficienter, & conſequenter eſt contra ſpecialem prohibitionem Eccleſiæ, & ſacrilegium.

Per homicidium, & effuſionem ſanguinis aut ſeminis peccaminoſam Eccleſia, ſeu locus ſacer actu non polluitur, nec eget reconciliatione, niſi crimen publicè innoteſcat, & quæ publicitas requiratur.

Igitur ad maiorem prædictorum explicationem 158
aduertendum, quod licet per occultam ſanguinis humani effuſionem iniurioſam, vel voluntariam ſeminis humani emiſſionem ſecretam intra Eccleſiam factam, ex natura facti, & à parte rei radicaliter, & in actu exercito Eccleſia polluatur; tamen per eam Eccleſia in actu ſignato non polluitur, ſeu non remanet, nec reputatur actu polluta, vt indigeat purificatione, ſed ad hoc, vt actu polluta reputetur, ſeu cenſeatur, & egeat reconciliatione, vt ibi diuina celebrari poſſint, requiritur, vt fiat publica, ſeu publicè innoteſcat, & ſtatim ac fit notoria, & publica, ſeu de illa publicè conſtat, abſque alio nouo actu, & peccato Eccleſia polluta manet, & cenſetur, egetque reconciliatione, ſeu reconſecratione, aut noua benedictione. Vnde poteſt contingere quod effuſio ſanguinis, vel ſeminis criminoſa, & ſacrilega ab hinc octo diebus ſit facta, & hodie incipiat impedire diuina officia, & non ante; vt ſi facta tunc videntibus duobus, aut tribus, & vſque nunc tacentibus, nunc autem incipientibus publicare, ita vt famâ factum publicum fiat; ex nunc enim incipit impedire diuina officia, & non ex tunc; quia ex nunc ſolum crimen ſacrilegium eſt publicum. Et quod, vt Eccleſia per homicidium, effuſionem ſanguinis iniurioſam, aut effuſionem ſeminis humani intra eam ſequuta cenſeatur actu polluta, egens reconciliatione, requiratur, quod delictum ſit, vel fiat publicum, ſeu de eo publicè innoteſcat, & conſtet, tradunt communiter Doctores. Gloſſa *in capite vnico, v. Pollui, de conſecrat. in* 6. Nauarrus, Sylueſter, Sotus, Paludanus, Graffius, Gregorius Lopez, Henriquez,

riquez, Toletus, quos referunt Sayrus *lib.5.theſ.cap.16. num.10.*& Fagundez *de præcept. Eccl.præcept.5.lib.13. cap.14.num.31.* idem Sayrus *ibidem*, Fagundez *d.num.31. & præcept.2.lib.4.c.4.num.24.* Suarez *loco num præcedenti allegat, & tom.3.in 3.p.diſp.83.ſect.4.§.ſecundò dubitari ſolet.* Auguſtinus Barboſa *d.allegat.28.num.37.* Sanchez *d.num 11.* Villalobos *d.tract.8.diff.24.num.5.* Reginaldus *vbi ſuprà*, Coninch *de ſacram.q.83.num.239.* Auctores *ſupra num.156.relati*, & alij apud Fagundez, & Barboſa, & conſtat ex *d.cap.ſignificaſti, de adulteriis*, vbi mulier publicè fuerat confeſſa adulterium, quod in Eccleſia commiſit; & rectè Suarez *d.§.2.&c.* aduertit ex mente communi Doctorum hoc generaliter intelligendum in quocunque crimine occulto ex iis, quibus Eccleſia polluitur, per quod in quantum tale eſt, minimè debet Eccleſia cenſeri polluta, licet Doctores frequentius aſſumant exemplum effuſionis ſeminis, quia illa frequentius occultè fieri ſolet. Ratio autem cur requiratur delicti notitia publica, vt impediantur diuina officia, & Eccleſia reputetur polluta, & egens reconciliatione, eſt primò iuxta Gloſſam, & Suarez, quia Eccleſia non iudicat de occultis; ſecundò iuxta eundem Suarez, & Coninch, quia non eſt conueniens cuncta delicta prodere reconcilianda; & quia alioqui ſequerentur magna incommoda, putà ſi ſacerdos ob occultam pollutionem, quæ ſibi in Eccleſia contigit, deberet abſtinere à celebrando in tali Eccleſia: vel ſi ſolus Parochus ſciret delictum; ſiquidem hæreret perplexus, quia non poſſet abſque turbatione abſtinere à celebratione in ea Eccleſia, nec poſſet curare, vt reconciliaretur, quia non poteſt probare factum illud negantibus reis, nec etiam poſſet liberè in ea celebrare ſicut antea, cum poſſet ſemper dubitare, an hic, & nunc foret ſufficiens neceſſitas celebrandi in ea Eccleſia polluta. Tertiò iuxta Coninch, & Fagundez, quia ſicut ob occulta crimina non poteſt iniungi publica pœnitentia, ne delinquens iniurioſè diffametur; ita nec debuit Eccleſia velle, vt locus ſacer, ob ſimilia delicta impediretur, ne ibi celebrari poſſent diuina, & reconciliari deberet; quia eadem diffamatio ſequeretur. Denique iuxta Gloſſam, & Coninch, quia cum locus ſacer, & ſanctus in ſe non polluatur, nec amittat ſanctitatem (quæ enim ſunt ſancta, coinquinari non poſſunt, *can.vltim.15.q.vltima, verſic.de cohabit.Cleric.& mala mulieris*) ſed polluatur quoad opinionem hominum, ſicut reuerentia eiſdem locis ſacris debita in opinione hominum conſiſtit, vt Eccleſia cenſeretur polluta, & reconciliatione indigeret, oportuit delictum hominibus innoteſcere, & de eo publicè conſtare; ſicut etiam quia fama conſiſtit in opinione hominum, non fiunt homines de facto per crimina infames, niſi crimina innoteſcant.

159 Quæ autem, & quanta publicitas facti, ſeu peccati requiratur, vt Eccleſia cenſeatur polluta, ita vt purificatione, ſeu reconſecratione, aut noua benedictione egeat, Communiter conueniunt præallegati DD. vt debitum dicatur publicum ad hunc effectum, non ſufficere quod duo, vel tres delictum intra Eccleſiam commiſſum ſciant, & taceant; ſed requiri eam publicitatem, quæ reſultat vel ex confeſſione partium, ſeu delinquentium in iudicio, vel ex euidentia facti, & ea publica fama, ita quod delictum ſit maiori parti Parochiæ, vel viciniæ, vel ex legitima teſtium depoſitione, vel ex aliis iuridicis indiciis poſtea exortis notorium, ita vt moralem certitudinem ea inducere poſſint. Euidentia autem facti, ſeu peccati, vt Suarez *allegato §* Sanch. *d.diſp.55.n.10.*& Fagundez *d.c.14.n.33.* non eſt ita intelligenda, vt neceſſe ſit factum ipſum videri publicè ab omnibus (hoc enim non eſt neceſſarium, nec moraliter loquendo eſt poſſibile) ſat ergo eſt, quod notitia illa communiter, vel in plebe, vel in Parochia habeatur; vt ſi publicè conſtet virum, & vxorem in Eccleſia dormire in eodem lecto, id (vt Sotus *loco ſuprà n.145. citato* Suar. Sanch. Rebellus, & Fagundez *locis allegatis*, Villalobos *d.tr.8.diff.24.cit n.5.*& alij ex præallegatis) ſufficeret, vt Eccleſia polluta cenſeretur, ſi extra caſum neceſſitatis *ſuprà n.150.ad 155* explicatum id contingeret. Imò nonnulli aſſeruerunt poſt extrauagantem, Ad euitanda, Martini V. (iuxta quam non tenemur ratione cenſuræ abſtinere à diuinis, & euitare excommunicatos, niſi poſt iudicis declarationem in particulari, aut niſi ſint publici Clerici percuſſores) non ſufficere quamcunque notitiam delicti, nec Eccleſiam cenſeri pollutam, niſi poſt ſententiam iudicis, qua declaretur Eccleſiam illam eſſe pollutam, eo quod illa pœna Eccleſiæ pollutionis, inquiunt, ſit veluti quædam cenſura, & inſtar pœnæ interdicti Eccleſiæ, interdictum verò eſt cenſura. Ita Penna *3.p.q.64.* à Sanch. *vbi ſuprà relatus*, & probabile putant idem Sanch. *ibid.* Villalobos. *d.n.5. fine*, & Fagundez *d.c.14. n.34.* ſed id diſplicet Auguſt. Barboſæ *d.alleg.28.n.39.* & rem incertam aiunt etiam Suar. Fagundez, & Villalob. quia hæc pollutio à cenſuris, de quibus in d. Extrauaganti agitur, longè differt, ac proindè ad illam extendi non debet ſine lege, iuxta vulgatem regulam, *quæ a iure, de reg.iur.in 6.* Quare idem Barboſa addit, quod conſultè faciet Parochus, ſi cùm primum aliquod delictũ, quibus polluitur eccleſia, incœperit fieri publicum, ad Epiſcopum negotium deferat; qui præhabita inquiſitione, & commiſſione determinabit, an eccleſia ſit reputanda polluta, egeátque reconciliatione, ſitque interim in ipſa à diuinis Officiis abſtinendum. Verum de prædictis, de quantitate effuſionis ſanguinis, vel ſeminis, & de aliis requiſitis, an per homicidium cenſeatur eccleſia polluta, ſi in ea fiant, videantur præallegati DD. præſertim Barboſa, Sayrus, Suar. Fagundez, Villalob. Coninch, & Caſtrus Palaus.

Crimina quibus polluitur Eccleſia, cum in ea fiunt, & ſunt publica, vt illam polluant debent committi intra Eccleſiam; ſecus ſi extra Eccleſiam vel in aliquo loco, qui non ſit pars Eccleſiæ; & quæ loca ſint, vel non ſint pars Eccleſiæ.

Cæterùm cum homicidium, vulneratio, ſeu effuſio ſanguinis iniurioſa, vel effuſio ſeminis voluntaria, & peccaminoſa, licet publica, non polluant eccleſiam, niſi fiant intra eandem eccleſiam; nam ſi extra eccleſiam contingant, nulla fit iniuria loco ſacro, & conſequenter violatus cenſeri non debet. Hinc eccleſia non polluitur, ſi quis occidatur, vel effuſio ſanguinis, aut ſeminis fiat ſupra tectum eccleſiæ, vel infrà, ſeu ſubtus eccleſiam in aliqua cauerna, ſeu ſpelunca, vel in aliqua camera ad latus eccleſiæ adhærente, vel in turri cymbalorum, vel in ſacriſtia, vel in tribunis ex aduerſo aræ maximæ, aut in aliquo corpore eccleſiæ ab vtroque latere, ad ſacrum audiendum ædificato, ſeu ex quibus principes, qui domos coniunctas eccleſiis habent, ſolent audire Miſſam; cum ſint veluti quædam Cameræ eccleſiæ adhærentes, aut in porta eccleſiæ, ſi extra limina, ſeu clauſurã eccleſiæ crimen committatur, cum limen diuidat ſacrum à profano loco, aut in Confeſſionariis extra corpus eccleſiæ exiſtentibus. Prædicta enim omnia non veniunt nomine eccleſiæ, nec ſunt pars illius, cum ab ipſa eccleſia tecto, vel pariete, aut aliquo alio intermedio ſeparentur, nec ſint deputata ad diuina officia celebranda. Ita Gloſſa *in c. vnico, v.ſanguinis, de conſecrat.in 6.* Nauar. *in man.c.16. n.32.verſ.4.& c.27.à n.256.* Graſſius *in deciſ. aur. 1.p. c.48.à n.23.* Sayr. *lib.5.de cenſur.c.6.n.8.* Suar. *to.3.n.1.in 3.p.diſp.83.ſect.4.* Mar. Alter. *de cenſur.to.2.diſp.3.de interd.c.1.verſ.requiritur.* Sanch. *lib.9.diſp.15.à n.26.* Aug. Barb. *de pot.Epiſc.alleg.28.n.45.* Fag. *de præcep.Eccleſ.* 160

præc:

præc. 1. *lib.* 13. *cap.* 14. *à n.* 37. *& præcept.* 2. *lib.* 4. *n.* 33. *& in decal. lib.* 6. *c.* 3. *n.* 16. Baſilius Pontius *de matr. lib.* 10. *c.* 10. *n.* 3. Villalobos *tract.* 8. *diff.* 24. & alij, quos latè Barboſa, Sanchez, & Fagundez. Quod autem dictum eſt de homicidio, &c. contingentibus ſupra tectum Eccleſiæ, intelligitur etiamſi dicta crimina fiant in intertecto, ſeu illa capacitate, quæ eſt inter fornicem Eccleſiæ, ſeu tabulatum, quia capacitas illa eſt verè extra ipſam Eccleſiam, vtpote diuiſa ab Eccleſia illa fornice, ſeu illo tabulato. Ita Fagundez *n.* 32. non intelligitur autem ſi ſupra tectum Eccleſiæ eſſet aliqua Capella eiuſdem Eccleſiæ, ad quam ingreſſus pateat per ipſam Eccleſiam, quia talis non eſt diuiſa ab Eccleſia, ſed reputatur vnum Eccleſiæ corpus. Ita Sanchez *n.* 26. & Fagundez *n.* 39. Qui etiam addunt, quod licet, ſi extra Eccleſiæ parietes habeatur copula, vel ex ipſis parietibus à parte exteriori ſuſpenderetur homo, non pollueretur Eccleſia, nec ſacrilegium eſſet, quod etiam aiunt alij ab ipſis relati: tamen ſi pars illa exterior eſſet cœmeterium Eccleſiæ, eſſet ſacrilegium, & violaretur ipſum cœmeterium; cum & ipſum cœmeterium ab Epiſcopo benedictum ad corpora ſepelienda reputetur locus ſacer, & ita polluitur eodem modo, quo Eccleſia, vt conſtat ex *d. cap. vnic. de conſecr. in* 6. & tradunt Gloſſa *ibid. V. pollutio*, Baſilius Pontius *d. c.* 10. *n.* 6. & cum aliis Sanch. *d. diſp.* 15. *n.* 40. Fagundez *d. cap.* 14. *n.* 18. *&* 51. Quod etiam dictum eſt de crimine contingente ſubtus Eccleſiam, intelligitur dummodo cauernæ, ſeu ſpeluncæ non ſint loca deputata ad fidelium ſepulturas, vel ad diuina celebranda, ad quæ pateat aditus per Eccleſiam; nam tunc dicuntur ſpectare ad Eccleſiæ corpus. Ita Sanch. *n.* 27. Fagundez *n.* 39. *& d. n.* 16. & Pontius *n.* 3. Quare omnes ſepulturæ concauæ, quæ intra Eccleſiam inſeruiunt, & ſunt deputatæ ad res ſacras, nempe ad ſepeliendos mortuos, cenſentur vnum corpus cum Eccleſia, & ibi factum dicitur factum in Eccleſia. Quod etiam dictum eſt de confeſſionariis extra corpus Eccleſiæ, procedit non ſolum ſi ſint extra Eccleſiæ parietem totaliter, ſed etiam ſi ſint intra ipſius parietis concauum, & pariete aliquo ab Eccleſia diuidantur, aut panno cerato, aut tabulato immobili (quæ pariter æquiparantur) & ſolùm per crates, & foramina confeſſiones audiantur; tunc enim ſi copula, aut pollutio habeatur ab ea parte, in qua Confeſſarius audit Confeſſiones, non committitur ſacrilegium, nec polluitur Eccleſia; quia cellula illa Confeſſarij eo tabulato, aut diuiſione habetur pro loco ab ipſa Eccleſia diſtincto, ex textu *in d. c. vnic. de conſecrat. in* 6. *ibi*: *Non vnum ſed plura cæmeteria eſſe noſcuntur, quæ quamuis ſibi cohærentia, pariete tamen medio ſeiunguntur.* Ita Baſilius Pontius *d. n.* 3. & alios allegans Fagundez *n.* 44. *& d. n.* 16. & Sanch. *n.* 34. vbi ait ſecus fore, ſi cellula Confeſſarij non diuideretur ab Eccleſia pariete, aut lineo cerato immobili, ſed tantum velo, quod complicari, & explicari poteſt, aut tabula nexa ferreis vncis, vulgò gangheri, vel arpioni, quia hæc facilè mobilia fixo parieti non æquiparantur. Quod ſi copula, vel pollutio in dictis Confeſſionariis intra concauum parietis Eccleſiæ exiſtentibus committeretur ab ea parte Eccleſiæ, in qua mulieres peccata confitentur, tunc Sanch. & Fagund. aiunt citra dubium fore ſacrilegium, & pollui Eccleſiam, quia cenſetur illa pars ſpectare ad corpus Eccleſiæ; negat Pontius dicens locum illum, in quem ingrediuntur mulieres, & confitentur, non eſſe locum ſacrum, eo quod non pertineat ad corpus Eccleſiæ, quod diuinis Officiis deputatum eſt, quamuis per portam, quæ reſpicit corpus Eccleſiæ, ſit aditus ad eas cellulas; & allegat prædicta verba *d. c. vnic. de conſecr. in* 6. ſed non eſt recedendum ab alia ſententia, quæ & eſt communis, vt idem Pontius fatetur, quia cum nil immobile diuidat cellulam confitentium ab Eccleſia, verè ſunt in Eccleſia, vt pars illius, cùm paries diuidens ipſas cellulas confitentium à cellula Confeſſarij, ſit veluti limen diuidens Eccleſiam, & ſacrum à profano, cellulæ ipſæ confitentium dici debent pars Eccleſiæ, licet deſtinatæ tantum ad audiendas Confeſſiones, non ad diuina Officia in eis celebranda. Alioqui etiam cellula Confeſſarij intra dictum parietis concauum formata pariete, aut aliquo alio immobili interiecto diuideretur ab Eccleſia, ad illamque per Eccleſiam tantum eſſet ingreſſus, imò ſi totum Confeſſionale duabus, vel tribus cellulis conſtans ex ligno fabricatum eſſet totum in Eccleſia prope parietē, vel columnam Eccleſiæ, ſi in cellula Confeſſarij, vel confitentium fieret pollutio, vel copula, non eſſet ſacrilegium, nec pollueretur Eccleſia, quod nemo dicet; & in tali caſu pollui expreſsè aiunt Sanchez, & Fagundez.

Quid verò ſi crimen polluens Eccleſiam committatur in choro. Si chorus ſit intra Eccleſiæ ſolum ſcabellis diſtinctus, vt communiter conſueuit, certum eſt eſſe locum ſacrum, & ita pollui. Si verò eſt locus à terra eleuatus pariete, arcubus, & columnis, vt fit in multis monaſteriis, præſertim Monialium. Cum videatur pars diuerſa ab Eccleſia, ſicut eſt Camera Eccleſiæ adhærens, aut Tribuna, tunc non pollui per copulam, vel pollutionem ibi factam, abſolutè affirmat Pontius *n.* 3. & videtur probabile. Fagundez tamen *n.* 45. *& d. n.* 16. & Sanchez *d. n.* 33. putant nomine Eccleſiæ talem chorum comprehendi; quia intra ipſommet Eccleſiæ ambitum eiſdem parietibus interclusus continetur, ad eademque diuina officia deſtinatus eſt. 161

Locum autem Organorum conſtitutum in quadam chori parte, quia eſt intra Eccleſiam, & quia etiam ille ſonus eſt cantus eccleſiaſticus, & pars quædam diuini cultus, cenſeri locum ſacrum, & partem eiuſdem Eccleſiæ, docet idem Sanch. *d. n.* 33. & approbat Fagundez *d. n.* 46. Et multò magis dicendum eſt, Propylæa circunducta intrinſecus per templi ſummitatem, vulgò *li cornicciONI*, ad Eccleſiam pertinere, quia ſunt intrà illius corpus, vt patet, & tradunt iidem Sanchez *n.* 32. & Fagundez *num.* 32. Ideoque effuſio ſanguinis iniurioſa, & effuſio ſeminis peccaminoſa ibi facta eſt ſacrilega, & violat Eccleſiam. 162

Vt per præfata crimina Eccleſia polluatur, egeatque reconciliatione, ſat eſt, quod ſit benedicta, & non requiritur, vt ſit conſecrata, ſi nec benedicta non polluitur.

Eccleſiæ præterea, ſeu loci ſacri nomine in hoc propoſito eius violationis & profanationis per homicidium, effuſionem ſanguinis, & cæteras actiones, quibus polluitur, intelligitur ea, quæ conſecrata eſt, vel ſpecialiter benedicta, & deputata, vt ibi diuina fiant officia; ante enim hanc conſecrationem, vel benedictionem non eſt locus ſacer. Quare non requiritur ad hoc vt polluta maneat, quod ſit conſecrata, ſicut per contrarium ſi non ſit ſaltem benedicta, non polluitur, nec reconciliatione indiget, quamuis ibi diuina officia fuerint celebrata, veluti in priuatis Oratoriis. Quæ omnia deducuntur ex *cap. vltim. de conſecr.* & tradunt communiter DD. Gloſſa *in d. cap. vlt. verb. non conſecrata.* Nauarr. Sotus, Angles, Henriq. Manuel, Graſſius, Sà à Sanch. *d. diſp.* 15. *n.* 24. *relati.* Sayrus *de cenſur. lib.* 5. *c.* 16. *n.* 9. idem Sanch. *d. n.* 24. *& ſeqq.* Fagundez *de præc. Eccl. p.* 1. *lib.* 3. *c.* 14. *n.* 37. *& ſeqq. & in decal. lib.* 6. *c.* 3. *n.* 15. Auila *de cenſur. p.* 5. *diſp.* 7. Suarez *to.* 3. *in* 3. *p. diſp.* 83. *ſect.* 4. Baſilius Pont. *d. lib.* 10. *n.* 5. 6. *&* 7. Aug. Barboſa *d. alleg.* 28. *n.* 22. *&* 23. *& collect. ad c. tuarum, n.* 10. *de priuileg.* alij recentiores *ſuprà allegati*, & alij apud præallegatos. Qui DD. præſertim Auila *loco citat.* Sanch. *n.* 23. *&* 42. Fagundez *n.* 53. Pontius *n.* 6. & Aug. Barboſa *locis citatis*, & alij à Fagundez *d. n.* 54. *allegati* docent, exemplíſque oſtendunt, quoad immunitatē eccleſiarum 163

(vt

(vt ſcilicet violenta extractio ſcortum non liceat) latiorem eſſe loci ſacri interpretationem, quam quoad violationem loci ſacri; quia vt Eccleſia gaudeat priuilegio humanitatis ſufficit quod erecta, & ibi diuina celebrata ſint ex authoritate Epiſcopi, ſeu ſuperioris, licet conſecrata, aut benedicta non fuerit, vt videtur colligi *ex cap. penult. de immun. Eccleſiarum*; vt verò violetur, oportet vt ſit conſecrata, vel ſpecialiter benedicta: ſed hac de re, & quæ Eccleſia veniat nomine loci ſacri, quoad hunc effectum violationis, & de multis aliis latè agunt præfati Doctores *locis citatis*, præſertim Sanchez, Fagundez, & Pontius, qui poterunt videri.

Vtrum cogitationes, deſideria, confabulationes, nutus, fictiones, aſpectus, tactus inhoneſta, & turpia in loco ſacro ſiue inter coniuges, ſiue inter ſolutos habeant malitiam ſacrilegij?

162 Vtrum verò etiam cogitationes, deſideria, confabulationes, nutus, aſpectus, tactus turpes, oculorum intorſiones, fictioneſque, ſiue inter ſolutos, ſiue inter coniuges abſque copula, & periculo pollutionis in ipſo loco ſacro ſint ſacrilegia ex loci circumſtantia, atque adeo loci ſacri circumſtantia neceſſariò ſit in confeſſione aperienda? Quoad deſideria difficultas procedit, ſi quis exiſtens in Eccleſia deſideret copulam fornicariam, aut coniugalem exercendam extra Eccleſiam; nam ſiue exiſtens in Eccleſia, ſiue extra Eccleſiam, ſi deſideret fornicationem, vel actum coniugalem complendum, & exercendum intra Eccleſiam, certum eſt, quod ſicut ipſa copula exercita in Eccleſia eſt ſacrilega, ita etiam ſacrilegum eſt deſiderium illius in eadem Eccleſia complendum, cum deſiderium habeat eandem ſpecie malitiam, quam habet illius obiectum. Ita etiam Nauarrus *in cap. conſideret. in principio, n. 21. de pœnit. d. 5. & in man. cap. 6. n. 12.* Suarez *de pœnit. diſp. 22. ſect. 4. num. 20.* Sanchez *de matr. lib. 9. d. diſp. 15. num. 18.* Fagundez *de præ cep. Eccleſ. præcept. 2. lib. 4. c. 4. num. 27.* & alij apud Sanchez.

163 Circa hanc difficultatem diuerſimodè ſentiunt Doctores. Syluester *v. Confeſſio 1. quæſt. 10. n. 11.* ducuit prædicta omnia, etiam turpes cogitationes, & deſideria fornicationum etiam complendarum extra Eccleſiam eſſe ſacrilegia, & ſic in confeſſione explicandam eſſe loci circumſtantiam. Corduba *in ſum. q. 190.* & Suarez *loc. ſup. n. 134.* aiunt peccata omnia externa præſertim turpia facta in Eccleſia habere ſpeciem ſacrilegij venialis, vel mortalis iuxta grauem, vel leuem repugnantiam cum loco ſacro, iuxta tradita *n. 135.* interna verò, vt cogitationes, & deſideria, negant eſſe ſacrilega ob loci ſacri circumſtantiam, vt *d. n. 135.* notatum eſt. Alij aiunt non eſſe ſacrilegia, neque etiam aſpectus, & confabulationes: tenent tamen eſſe ſacrilegia actus ſeu tactus impudicos per partes pudendas, & inhoneſtas. Ita Lopez *1. p. inſtr. c. 33.* Manuel *tom. 2. c. 207. n. 1. in 2. edit.* à Sanchez *d. d. 15. n. 17. relati.* Quorum fundamentum eſt, quia tactus eiuſdem malitiæ quoad ſpeciem ſunt cum copula, aut pollutione, vt *tom. 2. mor. var. tit. 1. p. 3.* vbi de conſcientia ſcrupuloſa probaui. Vnde cum copula etiam coniugalis facta in Eccleſia extra neceſſitatem, & pollutio habeant malitiam ſacrilegij, habebunt etiam tactus ipſi. Eandem ſententiam tenent P. Ledeſma *in ſum. ſacr. de pœn. c. 19. circa loci circumſtantiam.* Addens tamen quoad verba inhoneſta, ſi altiori, & contentiori voce proferantur, eſſe ſacrilegium neceſſariò confitendum, eo quod ſanctitati loci repugnent.

164 Verùm iuxta tradita *à n. 136. ad 144.* dicendum eſt, neque cogitationes, neque deſideria extra Eccleſiam complenda, neque confabulationes, ſeu verba turpia, neque nutus, aut aſpectus, aut oculorum intorſiones, ſeu fictiones, neque tactus quantumcunque turpes in loco ſacro abſque pollutionis periculo, ſiue fiant inter coniuges, ſiue inter ſolutos, habere circumſtantiam ſacrilegij neceſſariò in confeſſione aperiendam. Et ita docent Caietanus *opuſ. tom. 1. tract. 17. reſp. 12. dub. 2.* Nauarrus *locis ſupra, n. 164. citatis.* Vaſquez, Pontius, Caſtrus Palaus *locis ſuprà n. 136. relatis.* Sanchez *d. diſp. 15. n. 18. ad 22.* Fagundez *d. c. 4. n. 26. 28. & tribus ſeqq. & in decalog. lib. 6. cap. 3. n. 13.* Ratio deducitur ex traditis *ſuprà n. 136. & ſeqq.* ſcilicet, quod tunc loci ſacri circumſtantia ſacrilegium conſtituit, & in confeſſione aperienda eſt, quando actus in eo exercitus repugnat directè ſanctitati, aut immunitati loci, nempe illius ad quæ locus ſanctificatus, & conſecratus, aut benedictus eſt, vt ſi impediat poſſe ibi ſacrum celebrari, mortuos ſepeliri, diuina exerceri, aut ab eo loco immunitatem auferat, aut ſecuritatem rerum ibi ad cuſtodiam depoſitarum; ſed prædictis omnibus actibus, etiamſi ſint tactus quantumvis turpes, & in partibus inhoneſtis, non violatur Eccleſia, cum ceſſat pollutio, & eius periculum: & conſequenter prædictis actibus, & tactibus non impediuntur diuina officia, nec mortuorum ſepulturæ: atque adeo non ſunt ſacrilegi, nec loci circumſtantia eſt in confeſſione neceſſariò explicanda; & licet aliquam irreuerentiam contineant, illa non mutat ſpeciem, ſeu non trahit actum ad ſpeciem ſacrilegij, cum non violetur locus ſacer, ſed ſolùm aggrauant intra eandem ſpeciem, vt *ſupra n. 139.* notatum eſt, & non notabiliter, ſed leuiter, vt ait Sanchez *d. diſp. 15. n. 2.* Ad illud autem quod tactus ſunt eiuſdem malitiæ cum copula, aut pollutione, ſi ordinantur ad copulam, vel pollutionem intra Eccleſiam, habent malitiam copulæ, & pollutionis in loco ſacro factæ, & ita malitiam ſacrilegij, vt *n. 164.* dictum eſt, ſi verò non ordinentur ad copulam, aut pollutionem cum loci circumſtantia, habent tantùm malitiam propriam contra caſtitatem. Et de his ſatis.

SVMMARIVM.

§. VI.

Doctores agentes an, & quando copula coniugalis ex parte modi ſit illicita, vel licita. n. 167.

Peruerſio, ſeu variatio modi concumbendi, ſecluſo periculo pollutionis extra vas naturale vxoris, & ſecluſo ſcandalo non eſt peccatum mortale. n. 168.

Si fiat abſque vlla neceſſitate, & iuſta cauſa eſt peccatum veniale. n. 169.

Nulla erit culpa, ſi non cauſa maioris delectationis, ſed ex neceſſitate, & iuſta cauſa fiat, & quæ ſit iuſta cauſa. n. 170.

Si experimento conſtet ex tali modo coeundi ſemen effundi extra vas fœmineum, vel iam receptum non retineri, eſſe mortale peccatum ſic coire. n. 171.

Quid ſi non ex tali modo, ſeu ſitu, ſed ex morbo temporali illa ſeminis expulſio, ſeu non retentio procederet & alio ſitu præſertim naturali retineretur. ibidem.

Quid ſi aliqua tantum pars ſeminis elabatur extra vas naturale, alia retenta. n. 172.

Quid ſi coniuges eo modo coeundi crederent non ita certò futuram prolis generationem. n. 173.

Peccatum mortale eſt ex parte vtriuſque habere copulam ſodomiticam cum vxore, etiam ipſa conſentiente. n. 174.

Item peccatum mortale eſt ſe præparare ad copulam naturalem, & legitimam, mittendo membrum virile in vas præpoſterum vxoris ibid.

Tale peccatum habebit etiam malitiam iniuſtitiæ, ſeu iniuria facta vxori, ſi fiat contra eius voluntatem, & erit iuſta cauſa diuortij. ibid.

Refricare membro virili ſuperficietenus vas præpoſterũ vxoris

Vel illis os, aut illud in os immittere ad copulam poſtea legitimam habendam, an ſit peccatum mortale, an verò tantum veniale, n.175.

Abuſus vxoris contra naturam ſiue ſodomia, ſiue mollitiei habet ſpecialem malitiam adulterij ex parte vtriuſque coniugis, ſi etiam vxor conſentiat. n.176.

Eſt peccatum grauius abuſu ſimili inter ſolutos. n.177.

Vterque in confeſſione tenetur explicare ſe habuiſſe coitum contra naturam cum propria, vel proprio coniuge. n.178.

Talis abuſus vxoris contra eius voluptatem habet etiam malitiam iniuſtitiæ in confeſſione explicandam, & eſt iuſta cauſa diuortij n.179.

Coniugibus an licitum ſit vti cibis calidis, & alijs ſimilibus incitamentis, vt ſe excitent ad copulam. n.180.

An ſe excitare ad copulam coniugalẽ cogitatione, & delectatione ſolius pulchritudinis alterius viri, aut fœminæ. ibid.

§. V.

An & quando actus coniugalis ſit illicitus ex parte modi concumbendi.

167 DE hac materia Sanchez *lib.9.diſp.*16. Rebellus *de oblig.iuſt.p.1.lib.3.p.19.n.*11. Villalob. *p.1.tr.*13. *diff.*41. *& tract.*40. *diff.*19. Bonacina *de matr. q.4.p.*13. Baſilius Pontius *lib.*10.*c.*11. Fagundez *in decalog. lib.6. cap.3 n.*24.25.26. *&* 27. Auerſa *de matr. q.* 21. *ſect.* 5. Coninch *de ſacram.diſp.*34.*dub.*9. Caſtrus Palaus *p.* 3. *vbi de matr. diſp.* 19. *diff.* 5. Martinus Perez *de matr. diſp.*49. *ſect.* 7. alij Doctores quos allego *ſupra cap.*1. *n.*228.230. *&* 231. *& tom.3.mor.var.tit.*11.*d.*4. *&* 17. & ego ipſe *locis praallegatis*. Quapropter locis præallegatis à me diſcuſſa, & explicata hic tantum indicabo.

168 Igitur primò. Peruerſio in modo concumbendi (vt ſi vir ſit ſuccubus, vxor incuba, vel copula fiat auerſè, ſeu præpoſterè, aut ſedendo, vel ſtando) ſecluſo periculo pollutionis extra vas naturale vxoris, & ſublato ſcandalo, non eſt peccatum mortale. Ita Doctores proximè *citati*, & alij quos *ſuprà cap.*1.*n.*231. *& d.tit.*11.*n.*4. allego. Ex ſe enim illa peruerſio, ſeu variatio modi naturalis (qui eſt, vt fœmina ſit ſuccuba, & vir incubus, & iſte modus dicitur, & eſt naturalis, quia aptior eſt effuſioni ſeminis virilis, & receptioni in vas fœmineum, & congruentior rerum naturæ: cum vir agens, & fœmina ſit patiens, ac proinde omnis deuiatio ab hoc modo aduerſatur aliqualiter naturæ, & eo magis, quo fini huius ſitus contrarius eſt) ratione ſolius indecentiæ non eſt grauis inordinatio, non eſt enim regulariter ex ſe impeditiua generationis, quia non impedit ſeminis infuſionem intra vas fœminæ, nam ſemen non recipitur in fœmineam matricem per infuſionem, ſeu deſcenſum, ſed per attractionem eiuſdem matricis, eo quod in ea ſit virtus naturalis ſemen attrahens, ſicut in ſtomacho reſpectu cibi, vt docet Ariſtot. *lib.* 2. *de generat.anim. cap.*4. Sanchez & alij *ſuprà allegati*. Quod confirmatur exemplo relato à S.Th. *quodlib.* 6. *art.*18. illius fœminæ, quæ cum in eodem lecto cum ſuo patre accubaret, ab ipſo ſemen in ſomnis emiſſum attraxit, grauidaque inde effecta eſt. Et idem accidiſſe in balneis, in quibus erat ſemen à viro deciſum, graues Doctores referunt. Cum ergo peruerſio, ſeu variatio modi naturalis coëundi non contineat grauem indecentiam, nec generationi obſtet, non eſt cenſenda grauiter inordinata, & mortalis: & licet fiat maioris voluptatis ſenſualis captandæ gratiâ, tamen cum huiuſmodi delectatio quæratur intra limites matrimonij, erit ſolum culpa venialis, iuxta tradita *ſupra hoc cap.* §.1.

169 Secundò præfata peruerſio, ſeu variatio modi naturalis coëundi, ſi fiat abſque vlla neceſſitate, eſt culpa venialis, non ſolum ob vehementem appetitum, ſeu inordinatam delectationis concupiſcentiam, vt vult Pontius, ſed etiam ratione ſolius indecentiæ, & turpitudinis actus, vtpote aduerſans ordini naturali, ſeu à natura requiſito in actu coiugali, iuxta tradita *n. præcedenti*. Id quod etiam probaui *ſuprà cap.*1.*d.n.*231. & tradunt Doctores ibidem relati, & alij, quos *tom.* 3. *mor.tit.*11. *n.*4. refero, & Sanchez, & alij *ſuprà n.*167. *allegati*. An vero coniugi abſque neceſſitate exigenti modo indebito abſque periculo pollutionis extra vas fœmineum, alter poſſit licite, & teneatur reddere, *ſuprà d.c.*1.*n.*228. *&* 231. explicatum eſt.

Tertiò eadem variatio modi naturalis carebit etiam culpa, ſi fiat à coniugibus non cauſa maioris voluptatis, ſed ex neceſſitate, ſeu iuſta cauſa, ſcilicet ad euitandum periculum abortus, ſi vxor ſit prægnans, vel ob ægritudinem, vel corporis ſpecialem conſtitutionem, putà viri pinguedinem, ratione cuius non poſſet modo naturali, vel niſi cum notabili difficultate, ſeu incommodo haberi copula coniugalis. Id probaui *ſuprà c.*1. *dictu n.*228. *&* 231. *& d.tom.3.mor.var.tit.*11.*d.n.*5. tradunt DD. *locis cit. allegati*, & alij *ſuprà n.*167. *relati*. 170

Quartò ſi ſit morale periculum effundendi ſemen extra vas fœminæ, vel ſemen iam receptum eiiciendi foras ratione modi extraordinarij concumbendi, putà quia experimento conſtaret in tali modo extraordinario coëundi regulariter, & ſemper, aut ferè ſemper fœminam ratione ſuæ debilis complexionis, vel temperamenti nimiæ humiditatis, vel laxitatis fœminei vaſis non retinere, ſed effundere, tunc eſſet peccatum mortale habere copulam coniugalem tali modo, cum naturaliter alio modo retineatur ſemen. Ita Sanchez, Pontius, Fagundez, Hurtadus, Palaus Perez, & alij *ſuprà n.* 167. *relati*, alij *relati ſuprà c.*1. *n.* 231. *& d. tit.*11.*n.*5. & omnes, talis enim modus concubitus eſt contra finem generationis. Quare in tali caſu, nec mulier coniugi ſic exigenti debitum tenetur reddere debitum, ſed imò reddendo peccaret mortaliter, quia talis concubitus eſt prohibitus & malus ex circumſtantia ſe tenente ex parte ipſius actus, vtpote repugnante fini generationis prolis; & perinde eſt, ac ſi vir peteret, vt vxor cooperaretur ad pollutionem. Vnde etiam nullus timor grauis reddentem excuſat, conſtat ex traditis *c.*1. *n.* 228. & docent Sanchez *d. diſp.* 16. *n.*8. Fagundez *d. c.*3.*n.*37. Auerſa *d.ſect.*5.§.*ſecundò non*, Pontius *d.c.*11. *n.*4. *d. ſect.*7. *n.* 15. & alij apud Fagundez & Sanchez, Qui *d.n.*5. circa medium aduertit talem modum coëundi carere culpa mortali, ſi effuſio illa ſeminis non ex ipſo concumbendi modo, ſed aliquo morbo contingeret; quia tunc ſitus non eſt in cauſa effuſionis, & præter intentionem coniugum dantium operam rei licitæ euenit; nec impedimentum retinendi eſt perpetuum. At Palaus *d.n.*1. fine, putat eſſe mortale, tametſi ea expulſio, ſeu non retentio ſeminis procedat ex aliqua infirmitate temporali fœminæ, quæ ſemen retinere poteſt ſeruato naturali modo concubitus, quod & ego puto verum: ſed fortè Sanchez non loquitur in hoc caſu, ſed quando etiam ſeruato ſitu naturali fœmina ex infirmitate temporali non retinet ſemen. 171

Aduertendum etiam non eſſe peccatum mortale variationem modi naturalis coëundi, ſi ex ea aliqua tantum pars ſeminis elabatur, dummodo alia pars retineatur; quia iuxta medicorum doctrinã matrix nõ retinet totũ ſemen à viro eiaculatũ, ſed ſolet aliquando eã ſolam partem retinere, quæ ad generationem ſufficiens eſt, reliqua expulſa. Ita Sanch. *d.n.*5. Pont. *d.c.*11.*n.*3. Perez *d.ſect.*7. *n.*12. Hurtad. *d.diff.*5. Palaus *d.*§.*n.*1 & Auerſa *loco citato*.

Qui etiam addunt non eſſe peccatum mortale, licet coniuges ſcirent, ſeu crederent eo concumbendi modo non ita certò futuram prolis generationẽ, dũmodo non eſſet animus impediendi prolem. Cuius rei rationem eam afferunt, quia non tenentur certiorem modum ad prolem concipiendam eligere; ſicut nec tenentur vti mediis 172

aliquibus

aliquibus faciliori conceptioni deſeruientibus : ſed ſuæ obligationi ſatisfaciunt, ſi nihil efficiant, quo conceptioni obſtetur, & vtantur medio conuenienti.

174 Quintò non ſolum eſt peccatum mortale Sodomiæ, cum vir habet copulam cum vxore ſodomiticam & in vaſe præpoſtero illam conſummat, quo caſu etiam vxor conſentiens eodem modo peccat (vt eſt certum apud ſuprà allegatos Doctores, & apud omnes, quorum multos Sanchez *lib.9.diſp.* 17. *n.* 3. allegat, alios allego ego *tom.3.mor. var.d. tit.*11. quidquid aliqui tacitis nominibus relati ab Abulenſi *in cap.* 5. *Matth. q.* 224. omnino falſo dixerint non eſſe peccatum in vxore patienti, ob eam rationem, quod non habeat ſui corporis poteſtatem, ſed vir; quod tamen intelligitur de poteſtate vtendi corpore vxoris modo debito, & in ordine ad prolis generationem, non verò contra finem eiuſdem generationis) ſed etiam ſi volens legitimè copulari, & conſummare intra vas debitum vxoris, quo ſe excitet, vel præparet ad copulam, vel maioris voluptatis gratia inchoët copulam ſodomiticam immittendo membrum in vas. Quod tradidi *tom.3.var. mor. d. tit.* 11.*n.* 69. Et contra Nauarrum, & Ouadum (aſſerentes eſſe tantum veniale, nec teneri virum confiteri circumſtantiam ſodomiæ) tradunt Sanchez *d.diſp.*49.*ſect.* 8.*n.*2. Fillliucius *tom.*1. *tract.*10.*cap.*9.*n.*239.Bonacina *d.q.*4.*p.*11.*n.*12.Fagundez *d.cap.*3.*n.*18.Perez *d. diſp.*49.*ſect.* 8. *n.* 2. Caſtrus Palaus *d.* §. 3. *n.* 4. §. 2. *n.* 6. Baſilius Pontius *lib.*10. *cap.*11. *n.*5.Diana *p.*2.*tract.* 17.*reſolut.*37.& Leandrus Diſcalceatus *de ſacram. p.* 2.*tract.*9. *diſp.*25. *q.* 36.& Auerſa *d.ſect.*5.§.*primò non eſt.* Et rationem adduxi *d. num.* 69. & tradunt iidem Doctores, ſcilicet quia ſic vir vtitur vaſe illegitimo, & ille tactus nec ex ſe, & natura ſua, nec ex tangentis recta, & bene ordinata intentione poteſt ad naturalem copulam referri, quia eſt contra naturam, & modus improportionatus ad copulam naturalem, & ad alterius ordinis luxuriæ ordinem tendens, ac proindè eſt ſemper peccatum mortale, & graue contra eandem naturam, eſtque ſodomia inchoata, ac proinde ex neceſſitate in confeſſione explicanda. Et grauius peccatum eſſet *, ſi præfatus tactus fieret contra voluntatem, haberet enim malitiam iniuriæ vxori factæ, propter quam poſſet petere diuortium, vt dixi *d.tit.*11. *eodem n.* 69. aliis allegatis.

175 Quod ſi vir ſuperficie tenus circa vas præpoſterum vxoris membrum virile refricaret, vel circa illius os, aut in os immitteret ad copulam legitimam habendam abſque pollutionis periculo, tunc fore tantum peccatum veniale ad inſtar actuum impudicorum, qui inter coniuges, ſecluſo pollutionis periculo fiunt, licet grauius, tradunt locis citatis Sanchez, Fillliucius, & Perez, quia, inquit Sanchez, os ipſum non eſt vas ordinatum ad copulam ſodomiticam, nec intra vas præpoſterum ad eam tendens virile membrum immittatur, ſed ſolum ſuperficiem eius externam tangat. At Fagundez *d.cap.*3.*num.* 19. (quem ſequuntur Diana *p.*3.*tract.*4.*reſolut.*204.& *p.* 5. *tract.* 7. *reſol.*7.Leandrus Diſcalceatus *d.diſp.*25.*q.*37. & 38.& ſequi videtur etiam Steph. Bauny *de ſacr.tr.* 12. *vbi de oblig.coniugum,verſ.Tertiò eſt*) in vtroque caſu putat eſſe peccatum mortale. Quia, inquit, neutrum membrum, ſeu neutram partem natura ordinauit ad copulam legitimam, nec proximè, nec remotè, ſicut ordinauit manus, crura, & ſimilia, & quia periculum eſt, ne pruritu irritatus in eam partem ſemen effundat, & quia immittere membrum virile in os ſit inaudita ſpecies luxuriæ, & plus quàm contra naturam, ſi licet dicere, adſitque proximum periculum pollutionis in ore. Et tandem, quia natura ſimiles libidinis modos horret, etiam inter ipſos coniuges, cum nec inter bruta animantia fiant. Et refricationem membri virilis in præpoſteri vaſis ſuperficie eſſe peccatum mortale, tenet etiam Palaus *d. n.* 6. ob eam rationem quod etiam talis tactus cenſendus ſit ſodomiticæ copulæ inchoatio; quia ex ſe, & ſpectata eius natura, ſicut & ipſius vaſis penetratio ad ipſam refertur, quam relationem non tollit (ait) intentio agentis; & idem ſentit Pontius *d.n.*3.*fine*; cum verò os fœminæ, ſicut & eius crura, aliæque corporis partes tangendæ aſſumuntur ad excitandam naturam, tunc idem Palaus dicit non eſſe peccatum mortale, quia (inquit) ſpectata coniugum conditione, & frequenti vſu, & conſuetudine ſe cognoſcendi, illis partibus vtuntur, vt maiori cum voluptate copulam coniugalem habeant. Verùm vtraque ſententia licet videatur probabilis, tamen eſt nimis rigoroſa, & Confeſſarij communiter non conſueuerunt damnare tanquam reos culpæ mortalis coniuges, qui ſolum ſuperficie tenus tangunt vas præpoſterum ad excitandum ſe ad copulam legitimam, quod frequentius ſolet contingere; nam oris refricatio rariùs inter coniuges accidit; quare à priori ſententia in vtroque caſu ſecluſo pollutionis periculo (quod præcisè ratione tactus illarum partium, ſi diu non duret, ſed breui tantum mora, non eſt morale, & proximum) puto non eſſe à priori ſententia recedendum; ſunt tamen à Confeſſariis reprehendendi coniuges tactus libidinoſos in præfatis partibus habentes, vt abſtineant.

* *D. Ioan. Angelus Boſſius, de effectib. contr. Matr.*

Aduertendum autem, abuſum vxoris contra natu- 176
ram, ſiue ſodomiæ, ſiue mollitiei vltra malitiam peccati contra naturam, habere etiam ſpecialem malitiam adulterij, ſeu aduerſus fidem datam in matrimonio, tam ex parte viri, quàm ex parte vxoris conſentientis, vt notaui *in d.tom.*3.*mor. var. tit.* 11. *n.* 32.& tradunt Sanchez *lib.*9.*diſp.*18.*n.*4.Azorius *p.*3.*lib.*3. *c.* 20. *fine ibidem allegati*, nonnulli alij à Sanchez *allegati*, & præter hos Salas 1.2.*tract.*3.*diſp.*6.*ſect.* 6. Baſilius Pontius *lib.*10.*d.cap.*11.*n.*6.*fine*, & Caſtrus Palaus *to.*5.*de ſponſ. diſp.*3.*p.*4.§.3.*n.*16.Ratio iuxta eoſdem Doctores. & *d. n.* 32. adducta, eſt quia vterque facit contra bonum fidei, ad quod pertinet, vt vterque coniux ſeruet alteri ſuum corpus caſtè; per talem autem abuſum neuter ſeruat alteri corpus ſuum caſtè; per matrimonium enim coniuges non tradunt ſibi inuicem corpora ad talem actum contra naturam, ſed ad ſolum actum naturalem, & legitimum, & generationi aptum; cui traditioni, & conſequenter bono fidei præfatus abuſus eſt contrarius, cum non ſit vſus coniugis, vt coniugis: & ideo dicitur, & eſt thori coniugalis violatio, perinde ac acceſſus ad alienam mulierem, atque adeo verum adulterium. Nam iuxta D. Ambroſium relatum *in can. nemo, d.*32.*q.* 4. *Adulterium non eſt ſolùm cum aliena peccare muliere, ſed omne id, quod non habet poteſtatem coniugij.* Neque obſtat conſenſus vtriuſque coniugis, cùm non habeant poteſtatem ad talem actum, ſicut nec ad ſimilem actum cum alieno coniuge, ſicut enim poteſtatem non habent, vt alieno coniugi, vel alteri ſoluto commiſceantur carnaliter, ſic nec ad ſe indebitè cognoſcendum.

Ex quibus infertur huiuſmodi abuſum vxoris ab- 177
ſolutè, & ſimpliciter loquendo eſſe grauius peccatum abuſu ſimili inter ſolutos, vt notauit etiam Sanch. *n.*3. & tradunt D. Auguſtinus *relatus in can. adulterij,*32.*q.*4. & communiter alij ab eodem Sanchez relati, & alij *n. praeced. citati.* Nam inter ſolutos habet ſolùm malitiam contra naturam: inter coniuges etiam ſpecialem malitiam adulterij. vt probatum eſt. Secundum quid autem eſt leuis, quia inter ſolutos eſt peccatum quoad modũ, & ſubſtãtiam, cũ inter ſolutos nulla detur in corpus poteſtas: inter coniuges ipſos verò eſt ſolùm quoad modũ.

Infertur etiã vtrũq; coniugẽ teneri in confeſſione explicare vtrãque circũſtantiã contra naturã, & adulterij, dicendo in ſpecie ſe habuiſſe coitum contra naturam

cum proprio, vel propria coniuge, vt etiam iidem Sanchez, Pontius, & Palaus aduertunt, & tradit etiam Filliucius *tom. 1. tract. 10. cap. 9. numero 332. fine.* Nam ſi diceret cum coniuge, ſeu coniugato, aut coniugata in genere, confiteretur plura peccata, quàm commiſit, ſiquidem vltra violationem fidei ſeu matrimonij ſignificaret violationem matrimonij alterius coniugis, & iniuſtitiam aduerſus alterum vel alteram coniugem. Nec ſatisfaceret dicendo fecisse eum conſenſu viri alienæ vxoris cognitæ, vel vxoris alieni viri, à quo cognita eſt, cum neuter poſſet conſentire; quia oporteret etiam explicare conſenſum proprij, vel propriæ coniugis, ne detegatur falſo iniuſtitia aduerſus illum, vel illam, & vtroque conſenſu explicato plura peccata, quam fecit, fateretur quia fateretur cooperationem conſenſus alieni viri, vel vxoris, & proprij, vel propriæ coniugis; cum tamen ſoli propriæ vxoris, vel proprij viri peccato cooperatus, vel cooperata ſit. Si autem diceret abuſum fuiſſe cum ſoluta, vel ſoluto, non explicaret violationem fidei ab vxore propria vel proprio viro factam, cuius ipſa particeps fuit; tenetur ergo vterque declarare, cum propria, vel proprio coniuge peccatum commiſſum eſſe.

179 Infertur tertiò, abuſum præfatum vxoris contra naturam, ipſa reniſente, vltra malitiam contra naturam, & adulterij, habere etiam malitiam iniuſtitiæ ſeu iniuriæ factæ eidem vxori, cùm vir ratione matrimonij non habeat ius vtendi vaſe indebito vxoris, nec illius corpore ad actum pollutionis extra vas legitimum, vt tradit Sanchez *lib.* 10. *c.* 6. & annotaui *allegato tit.* 11. *num.* 68. vbi etiam cum eodem Sanchez *d. diſp.* 4. *num.* 6. & 7. & aliis dixi eſſe ſufficientem cauſam diuortij, & *eod tit.* 11. *n.* 32. paulò poſt initium aliis allegatis dixi, eundem abuſum vxoris in vaſe præpoſtero obnoxium eſſe pœnæ mortis à lege communi, vel ſtatutaria decretæ contra committentes crimen Sodomiæ.

Nonnulla alia de ſeminis effuſione extra vas naturale vxoris, & effuſione vtriuſque non ſimultanea, de interruptione actus coniugalis inchoati, & retinendo ſemine, traduntur infra cap. de obligatione parentum erga prolem in fieri.

An liceat coniugibus ſeſe excitare ad copulam irritamentis ciborum, & cogitatione, ac delectatione pulchritudinis alterius viri, vel fœminæ.

180 Vtrum verò coniugibus liceat vti cibis calidis, & aliis ſimilibus irritamentis, vt ſe magis excitent ad copulam, & potentiores fiant ad illam habendam, latè explicatum eſt *ſuprà cap.* 1. *n.* 132. & 133. vbi dictum eſt, coniugibus licere vti talibus cibis, & irritamentis, modò ordinentur ad copulam gratiâ ſuſcipiendæ prolis, euitandæ incontinentiæ in quolibet coniuge, procurandæ ſalutis corporis, aut propter alium quemcunque finem honeſtum, qui ab illis intendi poteſt, veluti ad fouendum amorem coniugalem, aut quid ſimile: ſi verò talia ciborum irritamenta adhibeantur ſolius libidinis cauſa, eſſe tantum peccatum veniale, modo abſit pollutionis voluntariæ periculum. Horumque ratio *dictis numeris* 132. & 133. adducta eſt ibi videnda; & etiam ibidem allegantur Doctores prædicta aſſerentes.

An verò cogitatione, & delectatione pulchritudinis ſolius alterius viri, aut fœminæ licitè vti poſſint coniuges, vt ad actum coniugalem excitentur? dico ſolius pulchritudinis, quia abſque dubio eſſet culpa mortalis, ſi coniux in actu coniugali, vel ad excitandum ſe ad actum coniugalem delectetur in pulchritudine alterius viri, vel fœminæ carnaliter dilectorum, cùm ſit delectatio moroſa in obiecto læthaliter malo, vt poſt alios Sanchez *lib.* 9. *diſp.* 4. *n.* 6. Si ergo delectatio ſit in ſola pulchritudine viri, aut fœminæ, idem Sanchez ibidem aſſerit non eſſe culpam lethalem, cum in nullum turpe obiectum delectatio feratur (non ſecus ac ſi in cogitatione arboris pulchræ quis delectaretur) & ad honeſtum finem, nempe actum coniugalem habendum dirigatur. Sed id ſpeculatiuè poſſet admitti, in praxi verò vix poteſt contingere abſque delectatione carnali alterius viri vel fœminæ. Ac proinde meritò idem Sanchez addit hoc nulli permittendum, ſed valde diſſuadendum ratione periculi.

SVMMARIVM.

§. VI.

Quando poſt matrimonium ratum, aut conſummatum vir factus eſt impotens ad penetrandum vas vxoris, & intra illud ſeminandi, vel vxor ipſa effecta eſt ita arcta, vt nequeat ſemen recipere, idque certo conſtat, & deſperatum eſt, vt poſſit perfectam copulam habere, non eſt illis licita copula, nec irritatio ad illam. numero 181.

Inter eoſdem coniuges effectos perpetuò impotentes, qua ratione liceant tactus turpes, oſcula, & amplexus. n. 182.

Si non conſtet de perpetua impotentia, ſed ſit aliqua ſpes habendi copulam perfectam, & ſeminandi intra vas, illis licitum eſt conari ad copulam. n. 183.

Quantum temporis ſpatium requiratur, & ſufficiat ad experientiam huiuſmodi. n. 184.

Quid ſi vir perſuadeat fore, vt illa vice non poſſit penetrare vas, & permanet dubium de perpetuitate impotentia. n. 185.

Si vxor ſolum non poſſit ſemen intra vas receptum retinere, nec ſit ſpes retinendi, an tunc ſit illicita copula. n. 186.

Si vir poſt matrimoniũ effectus ſit Eunuchus per abſciſſionẽ vtriuſque teſticuli, an licita ſit copula. n. 187. & 188.

Senes inepti ad generationem valide contrahunt matrimonium, & eiſdem coniugatis licita eſt copula. n. 189.

Si ita ſint debiles, vt omninò deficiat potentia ad perfectam copulam, illicitum eſt eis copulari. n. 190.

Steriles valide cõtrahunt matrimoniũ, & illo vtũtur. n. 191.

Tactus turpes, & alij actus impudici, ſecluſo pollutionis periculo, licent coniugatis in ordine ad copulam coniugalem habendam, num. 192. *Declaratur de quibus tactibus, & qui poſt copulam ſint reprehendendi. n.* 193.

Tactus turpes inter coniuges cauſa ſolius voluptatis venereæ ſecluſo pollutionis periculo, ſunt culpa venialis. n. 194.

Item quando referunt ad maiorem voluptatem in ipſa copula coniugali. n. 195.

Si habeantur cauſa ſolius voluptatis abſque ordine ad copulam, etſi abſit pollutionis periculum, an ſint peccatum mortale. Affirmatiuè. n. 196. *Negatiuè. n.* 197. & 198.

Tactus turpes, &c. qua ratione ſint liciti, vel illiciti inter cõiuges, quibus ob aliquam circumſtantiã extrinſecam, ſeu impedimentũ morale, vel phyſicum, vel præceptũ Eccleſiaſticũ nõ licet habere copulã coniugalẽ. n. 199. & 200.

Coniugibus ligatis voto caſtitatis abſolutè nõ licent. n. 201. *Secus ſi ligati ſunt tantum voto nõ petendi debitũ. n.* 202.

Liceantne coniugi dubio de valore matrimonij. n. 203.

Coniugatus erga ſeipſum exercens tactus turpes ob ſolam veneream voluptatem in abſentia alterius coniugis, vel abſque animo habendi copulam cum præſente, an peccet mortaliter. n. 204. & *tribus ſeqq.*

Tactus turpes inter coniuges, in quibus præuidetur tantum commotio carnis & ſpirituum generationi deſeruientium & diſtillatio humoris, qui non eſt verum ſemen abſque periculo pollutionis, non ſunt mortales, imò carent omni culpa, ſi ob finem honeſtum exerceantur. n. 208.

Si habentur cum periculo pollutionis, regulariter ſunt culpa mortalis, num. 209.

Tactus inter coniuges, ſi cum periculo pollutionis in alterutro habeantur ex iuſta cauſa, v.g. ad inſtaurandum, vel fouendum mutuum amorem, an excuſentur à mortali in petente, ſi non ſint impudici, & turpes: Affirmatiua. n. 209. & 213. Negatiua. n. 212.

In coniuge reddente an ſint ſemper liciti. Affirmatiua. n. 211. & 213. Negatiua. n. 212.

Tactus impudici, & turpes, & valde ad effuſionem ſeminis excitantes inter coniuges cum periculo pollutionis ſemper ſunt peccata lethalia. n. 210.

Aſpectus, & verba turpia cum delectatioe venerea ſufficiente ad peccatum mortale inter ſolutos, etiam inter coniuges non excuſantur à peccato mortali exiſtente minuli periculo pollutionis in alterutro. ibidem fine.

Delectatio moroſa ſolius voluntatis de copula maritali cogitata ſecluſo periculo pollutionis, non eſt peccatum mortale in coniugibus, viduis, & ſponſis de futuro. numero 214.

Delectatio moroſa appetitus ſenſitiui de copula maritali habita, vel habenda in coniugato, ſecluſo periculo pollutionis an ſit peccatum mortale. n. 215. 216. & 217.

De delectatione moroſa venerea appetitus ſenſitiui de copula maritali cogitata in viduis, & ſponſis de futuro, & de venereis inter ſolutos, atque de inuoluntaria pollutione remiſſiuè. n. 218.

§. VI.

De nonnullis aliis venereis inter coniuges, an, & quando ſint illicita.

HIc agendum de venereis inter coniuges factos impotentes ad copulam poſt matrimonium validè contractum, & de internis delectationibus, & actibus externis venereis eorundem coniugum, circa ſeipſos.

An quando vir poſt matrimonium factus eſt impotens ad penetrandum vas vxoris, vel vxor ita arcta effecta eſt, vt ſemen nequeat recipere vel receptum retinere, poſſint licitè copulari, vel tactibus ſe incitare ad copulam.

181 Et dubium primum eſt, an quando viro poſt matrimonium ratum, & conſummatum ſuperuenit impotentia talis, vt intra vas naturale vxoris ſeminare non poſſit, vel ex imbecillitate naturæ, aliôve morbo, vel quouis alio modo, aut quia virilia illi amputata ſunt, vel quia in illis habet foramen à parte ſuperiori, quo vrina, & ſemen exeunt; & ſimiliter an quando poſt verum matrimonium ratum, & conſummatum vxor ita arcta effecta eſt morbo, aut maleficio, vt ſemen virile intra vas recipere non poſſit, ita quod deſperata ſit ſeminatio intra vas; licita ſit inter eos copula, cum illo periculo effuſionis ſeminis extra vas fœmineum, & an etiam licitum ſit illis cum eodem periculo ſe tactibus ad eam excitare. Communiter negant Doctores. Ita Caietanus, Sotus, Ludouic. Lopez, Rodriquez, & Maior à Sanchez *lib. 9. diſp. 17. num. 20.* Fagundez *in decalog. lib. 6. cap. 3. numero 42.* relati, Sanchez, & Fagundez *iiſdem locis.* Filliucius *tom. 1. tract. 10 cap... num.* 332. Coninch *de ſacram. diſp. 34. dub. 11. num. 115.* Layman *lib. 5. tract. 10. part. 4. cap. 11. n. 4.* Martinus Perez *de matr. diſp. 54. ſect. 3. n. 2.* Bonacina *de matr. quaſt. 4. parte 6. n. 17. & 18.* & Auerſa *q. 21. ſect. 8. verſic. Quartò dubitarunt aliqui.* Ratio autem eſt, quia copula inter coniuges ſolum eſt permiſſa, & licita intra legitimum vas: & in ordine ad hanc naturalem copulam, licita quoque ſunt irritamenta tactuum; vbi ergo copula eſt impoſſibilis, nec illa, nec tactus ad illam licebunt.

Inter hos autem coniuges ita effectos perpetuò impotentes ad legitimam copulam, licitos eſſe tactus venereos, etiam per pudenda, ſecluſo periculo pollutionis, & in eorum delectatione conſiſtendo, ſi fiant ob honeſtum finem, puta ad fouendum mutuum amorem, vel ad carnis concupiſcentiam ſedandam, docent Sanchez *d. diſp. 17. n. 21. & lib. 7. diſp. 23. num. 36.* Fagundez *cap. 3. num. 43.* Filliucus, Coninch, Layman, Perez, & Auer. a *locis citatis.* Et Ratio eſt, quia ſunt verè coniuges per legitimum matrimonium, & intendunt honeſtum finem, quo illos tactus honeſtare poſſunt, ſcilicet fouere mutuum amorem, vel ſedare concupiſcentiam; ergo licet copula ſit illis impoſſibilis, licitè poſſunt vti tactibus, qui ſunt liciti aliis coniugibus potentibus ad copulam, qui aliquo impedimento phyſico, vel morali ad tempus eam nequeunt habere: de qua re infra. Et ob eandem rationem, quia inter ipſos intercedit verum matrimonium, quando fœmina poſt matrimonium contractum reperitur arcta; vt tamen illi per inciſionem abſque graui periculo ſubueniri poteſt (quo caſu *ſupra cap. 1. n. 186. & ſeqq.* oſtenſum eſt matrimonium eſſe validum) & fœmina non vult admittere inciſionem, poſſe coniuges huiuſmodi tactus habere traduut non ſolum Sanchez & Fagundez *locis citatis*, ſed etiam Angles, Ludouicus Lopez, Manuel, Vega, & Carneado ab iis relati. Villalobos *tom. 1. tr. 14. diff. 18. numero* 17. Quæ omnia magis confirmantur ex his, quæ infra traduntur abſolutè de oſculis, amplexibus, & tactibus inter coniuges. Ex præfato autem fundamento infertur eoſdem tactus inter præfatos coniuges licitos eſſe, etiamſi impotentia poſt matrimonium ratum, & nondum conſummatum ſuperuenerit, ſecluſo ſemper periculo pollutionis: ſunt enim veri coniuges, & tactus poſſunt ordinari ad præfatos fines honeſtos. Contrarium videtur generaliter ſentire Stephanus Bauny *de ſacramentis tr. 12. vbi de obligationibus coniugum, quaſt. 5.* dum dicit in præfatis tactibus ſemper eſſe morale periculum pollutionis: & oſcula, amplexus, & tactus inter coniuges non ordinata ad legitimam copulam, ad quam de ſe, & à natura ordinantur, ſed ſiſtendo tantum in illorum ſenſitiua delectatione, nunquam carere culpa. Vtrumque tamen minus verum eſt, & contra communem Doctorum, vt conſtat ex traditis *infrà*, vbi explicatur etiam quando ſint peccata venialia. 182

Cæterùm ſi non conſtet certò de omnimoda impotentia ad legitimam, & naturalem copulam, ſi ſit probabilis ſpes illam perficiendi, & ſeminandi intra vas naturale, quamdiu ſupereſt talis ſpes, licitum erit coniugibus ad id conari, & tactibus ad id ſe incitare, quamuis per accidens, & præter intentionem ſemen extra vas effundatur, ita Sanchez alios innumeros referens *d. diſp. 17. num. 23.* Fagundez *d. cap. 3. num. 45.* Filliucius, Bonacina, & Layman *locis ſupra n. 181. citatis.* Probat Sanchez, tum quia coniux ille dat operam rei licitæ, procurans copulam ſibi poſſibilem & permiſſam: & ſic vtitur iure ſuo, & præter intentionem ſequitur extra vas talis effuſio. Tum quia *in cap. laudabilem, de frigid. & malef.* conceditur coniugibus triennalis experientia ad cognoſcendum, ſi impotentia ſit perpetua, & tamen illo ſpatio aut ſemper, aut fere ſemper extra vas vxoris effunditur ſemen, ſi impotentia ex illius arctitudine proueniat. Tum demum quia poſt matrimonium contractum in dubio potentiæ an ſit, vel non ſit perpetua, detúrque, vel non detur, coniuges habent ius perſeuerandi in matrimonio & inueſtigandi impedimentum: quod fieri non poteſt conuenienter, niſi vſu coniugali, vt *ſup. c. 2. n. 13.* oſtenſum eſt. Ergo etiam in præſenti caſu licebit, 183

cum proprio, vel propria coniuge, vt etiam iidem Sanchez, Pontius, & Palaus aduertunt, & tradit etiam Filliucius *tom. 1. tract. 10. cap. 9. numero 332. fine.* Nam ſi diceret cum coniuge, ſeu coniugato, aut coniugata in genere, confiteretur plura peccata, quàm commiſit, ſiquidem vltra violationem fidei ſeu matrimonij ſignificaret violationem matrimonij alterius coniugis, & iniuſtitiam aduerſus alterum vel alteram coniugem. Nec ſatisfaceret dicendo feciſſe cum conſenſu viri alienæ vxoris cognitæ, vel vxoris alieni viri, à quo cognita eſt, cum neuter poſſet conſentire; quia oporteret etiam explicare conſenſum proprij, vel propriæ coniugis, ne detegatur falſo iniuſtitia aduerſus illum, vel illam, & vtroque conſenſu explicato plura peccata, quam fecit, fateretur quia fateretur cooperationem conſenſus alieni viri, vel vxoris, & proprij, vel propriæ coniugis; cum tamen ſoli propriæ vxoris, vel proprij viri peccato cooperatus, vel cooperata ſit. Si autem diceret abuſum fuiſſe cum ſoluta, vel ſoluto, non explicaret violationem fidei ab vxore propria vel proprio viro factam, cuius ipſa particeps fuit; tenetur ergo vterque declarare, cum propria, vel proprio coniuge peccatum commiſſum eſſe.

179 Infertur tertiò, abuſum præfatum vxoris contra naturam, ipſa renitente, vltra malitiam contra naturam, & adulterij, habere etiam malitiam iniuſtitiæ ſeu iniuriæ factæ eidem vxori, cùm vir ratione matrimonij non habeat ius vtendi vaſe indebito vxoris, nec illius corpore ad actum pollutionis extra vas legitimum, vt tradit Sanchez *lib. 10. c. 6.* & annotaui *allegato tit. 11. num. 68.* vbi etiam cum eodem Sanchez *d. diſp. 4. num. 6. & 7.* & aliis dixi eſſe ſufficientem cauſam diuortij, & *eod. tit. 11. n. 32.* paulò poſt initium aliis allegatis dixi, eundem abuſum vxoris in vaſe præpoſtero obnoxium eſſe pœnæ mortis à lege communi, vel ſtatutaria decretæ contra committentes crimen Sodomiæ.

Nonnulla alia de ſeminis effuſione extra vas naturale vxoris, & effuſione vtriuſque non ſimultanea, de interruptione actus coniugalis inchoati, & retinendo ſemine, traduntur infra cap. de obligatione parentum erga prolem in fieri.

An liceat coniugibus ſeſe excitare ad copulam irritamentis ciborum, & cogitatione, ac delectatione pulchritudinis alterius viri, vel fœminæ.

180 Vtrum verò coniugibus liceat vti cibis calidis, & aliis ſimilibus irritamentis, vt ſe magis excitent ad copulam, & potentiores fiant ad illam habendam, latè explicatum eſt *ſuprà cap. 1. n. 132. & 133.* vbi dictum eſt, coniugibus licere vti talibus cibis, & irritamentis, modò ordinentur ad copulam gratiâ ſuſcipiendæ prolis, euitandæ incontinentiæ in quolibet coniuge, procurandæ ſalutis corporis, aut propter alium quemcunque finem honeſtum, qui ab illis intendi poteſt, veluti ad fouendum amorem coniugalem, aut quid ſimile: ſi verò talia ciborum irritamenta adhibeantur ſolius libidinis cauſa, eſſe tantum peccatum veniale, modo abſit pollutionis voluntariæ periculum. Horumque ratio *dictis numeris 132. & 133.* adducta eſt ibi videnda; & etiam ibidem allegantur Doctores prædicta aſſerentes.

An verò cogitatione, & delectatione pulchritudinis ſolius alterius viri, aut fœminæ licitè vti poſſint coniuges, vt ad actum coniugalem excitentur? dico ſolius pulchritudinis, quia abſque dubio eſſet culpa mortalis, ſi coniux in actu coniugali, vel ad excitandum ſe ad actum coniugalem delectetur in pulchritudine alterius viri, vel fœminæ carnaliter dilectorum, cùm ſit delectatio moroſa in obiecto lethaliter malo, vt poſt alios Sanchez *lib. 9. diſp. 4. n. 6.* Si ergo delectatio ſit in ſola pulchritudine viri, aut fœminæ, idem Sanchez ibidem aſſerit non eſſe culpam lethalem, cum in nullum turpe obiectum delectatio feratur (non ſecus ac ſi in cogitatione arboris pulchræ quis delectaretur) & ad honeſtum finem, nempe actum coniugalem habendum dirigatur. Sed id ſpeculatiuè poſſet admitti, in praxi verò vix poteſt contingere abſque delectatione carnali alterius viri vel fœminæ. Ac proinde meritò idem Sanchez addit hoc nulli permittendum, ſed valde diſſuadendum ratione periculi.

SVMMARIVM.

§. VI.

Quando poſt matrimonium ratum, aut conſummatum vir factus eſt impotens ad penetrandum vas vxoris, & intra illud ſeminandi, vel vxor ipſa effecta eſt ita arcta, vt nequeat ſemen recipere, idque certo conſtat, & deſperatum eſt, vt poſſit perfectam copulam habere, non eſt illis licita copula, nec incitatio ad illam. numero 181.

Inter eoſdem coniuges effectos perpetuò impotentes, qua ratione liceant tactus turpes, oſcula, & amplexus. n. 182.

Si non conſtet de perpetua impotentia, ſed ſit aliqua ſpes habendi copulam perfectam, & ſeminandi intra vas, illis licitum eſt conari ad copulam. n. 183.

Quantum temporis ſpatium requiratur, & ſufficiat ad experientiam huiuſmodi. n. 184.

Quid ſi vir perſuadeat fore, vt illa vice non poſſit penetrare vas, & permanet dubium de perpetuitate impotentiæ. n. 185.

Si vxor ſolum non poſſit ſemen intra vas receptum retinere, nec ſit ſpes retinendi, an tunc ſit illicita copula. n. 186.

Si vir poſt matrimoniũ effectus ſit Eunuchus per abſciſſionẽ vtriuſque teſticuli, an licita ſit copula. n. 187. & 188.

Senes inepti ad generationem validè contrahunt matrimonium, & eiſdem coniugatis licita eſt copula. n. 189.

Si ita ſint debiles, vt omninò deficiat potentia ad perfectam copulam, illicitum eſt eis copulari. n. 190.

Steriles validè cõtrahunt matrimoniũ, & illo vtũtur. n. 191.

Tactus turpes, & alij actus impudici, ſecluſo pollutionis periculo, licent coniugatis in ordine ad copulam coniugalem habendam, num. 192. Declaratur de quibus tactibus, & qui poſt copulam ſint reprehendendi. n. 193.

Tactus turpes inter coniuges cauſa ſolius voluptatis venereæ ſecluſo pollutionis periculo, ſunt culpa venialis. n. 194.

Item quando referunt ad maiorem voluptatem in ipſa copula coniugali. n. 195.

Si habeantur cauſa ſolius voluptatis abſque ordine ad copulam, etſi abſit pollutionis periculum, an ſint peccatum mortale. Affirmatiua. n. 196. Negatiua. n. 197. & 198.

Tactus turpes, &c. qua ratione ſint liciti, vel illiciti inter cõiuges, quibus ob aliquam circumſtantiã extrinſecam, ſeu impedimentũ morale, vel phyſicum, vel præceptũ Eccleſiaſticũ nõ licet habere copulã coniugalẽ. n. 199. & 200.

Coniugibus ligatis voto caſtitatis abſolutè nõ licent. n. 201. Secus ſi ligati ſint tantum voto nõ petendi debitũ. n. 202.

Liceantne coniugi dubio de valore matrimonij. n. 203.

Coniugatus erga ſeipſum exercens tactus turpes ob ſolam veneream voluptatem in abſentia alterius coniugis, vel abſque animo habendi copulam cum præſente, an peccet mortaliter. n. 204. & tribus ſeqq.

Tactus turpes inter coniuges, in quibus prauidetur tantum commotio carnis & ſpirituum generationi deſeruientium & diſtillatio humoris, qui non eſt verum ſemen abſque periculo pollutionis, non ſunt mortales, imò carent omni culpa, ſi ob finem honeſtum exerceantur. n. 208.

Si

Si habentur cum periculo pollutionis, regulariter ſunt culpa mortalis, num. 209.

Tactus inter coniuges, ſi cum periculo pollutionis in alterutro habeantur ex iuſta cauſa, v.g. ad inſtaurandum, vel fouendum mutuum amorem, an excuſentur à mortali in petente, ſi non ſint impudici, & turpes: Affirmatiua. n. 209. & 213. Negatiua. n. 212.

In coniuge reddente an ſint ſemper liciti. Affirmatiua. n. 211. & 213. Negatiua. n. 212.

Tactus impudici, & turpes, & valde ad effuſionem ſeminis excitantes inter coniuges cum periculo pollutionis ſemper ſunt peccata lethalia. n. 210.

Aſpectus, & verba turpia cum delectatioe venerea ſufficiente ad peccatum mortale inter ſolutos, etiam inter coniuges non excuſantur à peccato mortali exiſtente morali periculo pollutionis in alterutro. ibidem fine.

Delectatio moroſa ſolius voluntatis de copula maritali cogitata ſecluſo periculo pollutionis, non eſt peccatum mortale in coniugibus, viduis, & ſponſis de futuro. numero 214.

Delectatio moroſa appetitus ſenſitiui de copula maritali habita, vel habenda in coniugato, ſecluſo periculo pollutionis an ſit peccatum mortale. n. 215. 216. & 217.

De delectatione moroſa venerea appetitus ſenſitiui de copula maritali cogitata in viduis, & ſponſis de futuro, & de venereis inter ſolutos, atque de inuoluntaria pollutione remiſſiuè. n. 218.

§. VI.

De nonnullis aliis venereis inter coniuges, an, & quando ſint illicita.

HIc agendum de venereis inter coniuges factos impotentes ad copulam poſt matrimonium validè contractum, & de internis delectationibus, & actibus externis venereis eorundem coniugum, circa ſe ipſos.

An quando vir poſt matrimonium factus eſt impotens ad penetrandum vas vxoris, vel vxor ita arcta effecta eſt, vt ſemen nequeat recipere vel receptum retinere, poſſint licitè copulari, vel tactibus ſe incitare ad copulam.

181 Et dubium primum eſt, an quando viro poſt matrimonium ratum, & conſummatum ſuperuenit impotentia talis, vt intra vas naturale vxoris ſeminare non poſſit, vel ex imbecillitate naturæ, alióve morbo, vel quouis alio modo, aut quia virilia illi amputata ſunt, vel quia in illis habet foramen à parte ſuperiori, quo vrina, & ſemen exeunt; & ſimiliter an quando poſt verum matrimonium ratum, & conſummatum vxor ita arcta effecta eſt morbo, aut maleficio, vt ſemen virile intra vas recipere non poſſit, ita quod deſperata ſit ſeminatio intra vas; licita ſit inter eos copula, cum illo periculo effuſionis ſeminis extra vas fœmineum, & an etiam licitum ſit illis cum eodem periculo ſe tactibus ad eam excitare. Communiter negant Doctores. Ita Caietanus, Sotus, Ludouic. Lopez, Rodriquez, & Maior à Sanchez *lib. 9. diſp. 17. num. 20.* Fagundez *in decalog. lib. 6. cap. 3. numero* 42. relati, Sanchez, & Fagundez *iiſdem locis.* Filliucius *tom. 1. tract. 10 cap... num.* 332. Conineh *de ſacram. diſp. 34. dub. 11. num.* 115. Layman *lib. 5. tract. 10. part. 4. cap. 11. n. 4.* Martinus Perez *de matr. diſp 54. ſect. 3. n. 2.* Bonacina *de matr. quæſt. 4. parte 6. n. 17. & 8.* & Auerſa *q. 21. ſect. 8 verſic. Quarto dubitarunt aliqui.* Ratio autem eſt, quia copula inter coniuges ſolum eſt permiſſa, & licita intra legitimum vas: & in ordine ad hanc naturalem copulam, licita quoque ſunt irritamenta tactuum; vbi ergo copula eſt impoſſibilis, nec illa, nec tactus ad illam licebunt.

Inter hos autem coniuges ita effectos perpetuò impotentes ad legitimam copulam, licitos eſſe tactus venereos, etiam per pudenda, ſecluſo periculo pollutionis, & in eorum delectatione conſiſtendo, ſi fiant ob honeſtum finem, puta ad fouendum mutuum amorem, vel ad carnis concupiſcentiam ſedandam, docent Sanchez *d. diſp. 17. n. 21. & lib. 7. diſp. 23. num. 36.* Fagundez *cap. 3. num. 43.* Filliucus, Coninch, Laymann, Perez, & Auerſa *locis citatis.* Et Ratio eſt, quia ſunt verè coniuges per legitimum matrimonium, & intendunt honeſtum finem, quo illos tactus honeſtare poſſunt, ſcilicet fouere mutuum amorem, vel ſedare concupiſcentiam; ergo licet copula ſit illis impoſſibilis, licitè poſſunt vti tactibus, qui ſunt liciti aliis coniugibus potentibus ad copulam, qui aliquo impedimento phyſico, vel morali ad tempus eam nequeunt habere: de qua re infra. Et ob eandem rationem, quia inter ipſos intercedit verum matrimonium, quando fœmina poſt matrimonium contractum reperitur arcta; vt tamen illi per inciſionem abſque graui periculo ſubueniri poteſt (quo caſu *ſupra cap. 1. n. 186. & ſeqq.* oſtenſum eſt matrimonium eſſe validum) & fœmina non vult admittere inciſionem, poſſe coniuges huiuſmodi tactus habere tradunt non ſolum Sanchez & Fagundez *locis citatis*, ſed etiam Angles, Ludouicus Lopez, Manuel, Vega, & Carueado ab iis relati. Villalobos *tom. 1. tr. 14. diff. 18. numero* 17. Quæ omnia magis confirmantur ex his, quæ infra traduntur abſolutè de oſculis, amplexibus, & tactibus inter coniuges. Ex præfato autem fundamento infertur eoſdem tactus inter præfatos coniuges licitos eſſe, etiamſi impotentia poſt matrimonium ratum, & nondum conſummatum ſuperuenerit, ſecluſo ſemper periculo pollutionis: ſunt enim veri coniuges, & tactus poſſunt ordinari ad præfatos fines honeſtos. Contrarium videtur generaliter ſentire Stephanus Banny *de ſacramentis tr. 12. vbi de obligationibus coniugum, quæſt. 5.* dum dicit in præfatis tactibus ſemper eſſe morale periculum pollutionis: & oſcula, amplexus, & tactus inter coniuges non ordinata ad legitimam copulam, ad quam de ſe, & à natura ordinantur, ſed ſiſtendo tantum in illorum ſenſitiua delectatione, nunquam carere culpa. Verumque tamen minus verum eſt, & contra communem Doctorum, vt conſtat ex traditis *infrà*, vbi explicatur etiam quando ſint peccata venialia.

Cæterùm ſi non conſtet certò de omnimoda impotentia ad legitimam, & naturalem copulam, ſi ſit probabilis ſpes illam perficiendi, & ſeminandi intra vas naturale, quamdiu ſupereſt talis ſpes, licitum erit coniugibus ad id conari, & tactibus ad id ſe incitare, quamuis per accidens, & præter intentionem ſemen extra vas effundatur, ita Sanchez alios innumeros referens *d. diſp. 17. num. 23.* Fagundez *d. cap. 3. num. 45.* Filliucius, Bonacina, & Laymao *locis ſupra n. 181. citatis.* Probat Sanchez, tum quia coniux ille dat operam rei licitæ, procurans copulam ſibi poſſibilem & permiſſam: & ſic vtitur iure ſuo, & præter intentionem ſequitur extra vas talis effuſio. Tum quia *in cap. laudabilem, de frigid. & malef.* conceditur coniugibus triennalis experientia ad cognoſcendum, ſi impotentia ſit perpetua, & tamen illo ſpatio aut ſemper, aut ſere ſemper extra vas vxoris effunditur ſemen, ſi impotentia ex illius arctitudine proueniat. Tum demum quia poſt matrimonium contractum in dubio potentiæ an ſit, vel non ſit perpetua, detutque, vel non detur, coniuges habent ius perſeuerandi in matrimonio & inueſtigandi impedimentum: quod fieri non poteſt conuenienter, niſi vſu coniugali, vt *ſup. c. 2. n. 13.* oſtenſum eſt. Ergo etiam in præſenti caſu licebit, 183

vbi valor matrimonij eſt certus, quia poſt legitimam conſummationem, vel poſtquam conſtitit certò matrimonium eſſe validum, ſuperuenit dubium, an potentia ſeminandi intra vas ſit perpetua, vel non ſit.

184 Ad huiuſmodi autem experientiam faciendam quamdiu ſupereſt ſpes probabilis ſeminandi intra vas, nullum tempus præſcribitur, ſed licitum eſt tentare copulam ſpe illa probabili permanente, vt Sanchez poſt alios *n.* 6. & Laymann *loco citato*. Ceſſante autem ea probabilitate, & remanente, omnibus circumſtantiis conſideratis, dubio formali de perpetuitate, triennale ſpatium permittitur, & ſufficit iuxta determinationem in dicto capite *laudabilem*, vt aiunt Sanchez *d.n.*16. & Fagundez *d. num.* 45. Quamuis ibi ſermo ſit vbi dubium eſt de impotentia ſuperuenienti; nihilominus cum vtrobique dubitetur de impotentiæ perpetuitate, in priori caſu ad diſſoluendum omnino matrimonium, in poſteriori autem ſolum quoad copulam: rectè triennale ſpatium in eo capite præſcriptum ad experiendum, an impotentia ſit perpetua, vel temporalis, ſufficiet in vtroque caſu.

185 Aduertit autem Sanchez *n.* 23. quod quamuis in præfato caſu, in quo non conſtat impotentiam eſſe perpetuam, ſibi vir perſuadeat fore vt illa vice, qua conatur ad copulam, non poſſit intra vas ſeminare, poteſt nihilominus depoſita conſcientia accedere ad vxorem, & quia nequit eſſe certus, ſiquidem fieri poterit, vt præ voluptate coitus membrum vires aſſumat erigaturque, atque ita penetrare poſſit vas, & intra effundere; & quia alioqui frequenter id ſibi perſuadebit, licet potens tandem ſit intra ſeminare; & ita grauiſſimis vrgebitur ſcrupulis, ac in magnas anguſtias redigetur, ſi tunc ſibi non liceat conatus ad copulam.

186 An verò ſi ſolum fœmina non poſſet ſemen intra vas receptum retinere, ſed prorſus nulla parte retenta expelleret, nec ſpes retinendi ſupereſſet, tunc etiam inter coniuges eſſet illicita copula. Affirmat Fagundez *d.cap.* 2.*n* 43. & prima fronte videtur ita dicendum, vt notat Sanchez *d. diſp.* 26. *n.* 24. quod perinde ſit ſemen intra vas non recipere, ac receptum non retinere, cum in vtroque caſu matrimonium ſuo fruſtretur fine. Ipſe verò cum Manuele, Vega, & Ludouico Lopez cenſet ob id non eſſe illicitum coniugij vſum, ſed licitum, ſicut in coniugibus verè potentibus. Et ratio eſt, quia perfecta copula coniugalis habetur intra vas; & per accidens contingit ſeminis legitimè recepti effuſio. Et quia ſæpe matrix retinet neceſſarium ſemen ad generationem ſuperfluo expulſo, vt notatum eſt *n.* 182. & ita ſentit etiam Bonacina *d.p.*6.*n.*18.

Si vir poſt matrimonium contractum effectus ſit Eunuchus, an tunc ſit licita copula: & an liceat copula coniugibus decrepitis ineptis ad generationem, & coniugibus ſterilibus.

187 Dubium ſecundum, an quando poſt matrimonium ratum, vel conſummatum ſuperuenit impotentia, non quidem penetrandi vas fœmineum, ſed ſolum effundendi verum ſemen, ſcilicet quia contracto matrimonio vir effectus eſt Eunuchus per abſciſſionem vtriuſque teſticuli, licitus ſit his coniugibus vſus matrimonij petendo, & reddendo. Eunuchi enim quamuis membrum virile erigant, quendam tamen humorem tantum aqueum emittunt, non verum ſemen, nec eiuſdem rationis cum vero ſemine, vt tradunt communiter Doctores agentes de impedimento impotentiæ, & præſertim Sanchez Medicia allegatis *lib.*7.*d.matr.diſp.*92.*n.*17. Quo ſuppoſito P. Ledeſma *de matr.q.*58.*n.*1.*dub.*4.*circa ſolutionem ad vltimum*, à Sanchez *relatus* tenuit huiuſmodi coniugibus non eſſe licitam copulam ob eam rationem, quod cum fœmina verum ſemen emittat, id debito generationis fine fruſtraretur, deficiente virili ſemine vero. Addit confirmationem, quia quando vir poteſt ſeminare intra vas, illicita eſt copula, vt ſuprà dictum eſt, quia virile ſemen extra vas effuſum fraudatur contra naturam debito fine; ergo etiam in hoc caſu illicita erit copula, cum ſemen fœmineum ſuo fine fraudetur, ſiquidem vtrumque ſemen ad generationem natura ordinauit. Et ita ſentire videntur Butrius, Præpoſitus, & Alexander de Næuo *in cap.* 2. *de frigid. & malef.* dum aiunt, quando vir caſtratur poſt matrimonium, illud non diſſolui, ſed teneri vxorem quoad alia obſequia.

At Sanchez *d.diſp.*202. *num.* 7. tenet licitam eſſe co- 188
pulam in huiuſmodi coniugibus, ſiue petant, ſiue reddant. Ratio eſt, quia vir poſt matrimonium vtroque teſticulo orbatus iure ſuo vtitur, dum vacat actui coniugij, quem matrimonium permittit; & per accidens contingit, quod ſemen verum non emittatur; atque adeo perinde eſt, ac ſi viro conſtaret præ morbo ſemen corruptum eſſe, vel ſterile, vel copula fieret prope tempus partus, in quo non eſt poſſibilis generatio; & tamen in his caſibus non eſt illicita copula, ſicut & in ſenibus impotentibus ad generationem, non tamen ad ſeminandum intra vas, de quibus mox. Non ergo licitæ copulæ obſtat defectus veri ſeminis ad generandum apti, cum ſint veri coniuges: Neque eſt ſimile de copula, per quam ſeminatur extra vas fœmineum; cum ea non ſit coniugalis, nec iure matrimonij innitatur, qualis eſt ea, quæ fit intra vas. Poſſunt etiam talem copulam habere ob honeſtum finem, nempe ad fouendum mutuum amorem, vel ad ſedandum concupiſcentiæ ardorem.

Si autem poſt matrimonium ſuperueniat tantum 189
impotentia ad generationem prolis, vt contingit in ſenibus maximè decrepitis, qui licet poſſint habere perfectum actum coniugalem, & verum ſemen intra vas fœmineum emittere, ratione tamen grauoſæ ætatis carent proxima generandi potentia. De his, ſicut certum eſt, quod non obſtante huiuſmodi impotentia ad generationem prolis poſſunt validè contrahere matrimonium, vt Doctores agentes de impedimento dirimente impotentiæ tradunt communiter, & præſertim aliis allegatis Sanchez *dict. diſp.* 92. *num.* 19. & tribus ſequentibus, ita certum eſt apud omnes Doctores eiſdem ſenibus, licet decrepitis, ad generationem prolis impotentibus, potentibus tamen intra vas fœmineum ſeminare, licitam eſſe copulam coniugalem; cum ſint veri coniuges, & in iiſdem non ceſſet finis ſecundarius, qui eſt remedium concupiſcentiæ, ſeu concupiſcentiæ ardorem ſedare; & poſſunt etiam ordinare copulam ad fouendum mutuum amorem. Ita in terminis Sanchez *d.lib.*7.*diſp.*202.*n.*7.*& lib.*9.*d.diſp.*17.*num.*23.& apud eundem Gaieta *repetit in can. ad limina*, 30.*q.*1. idem tradunt Toletus *lib.* 5.*cap.* 12. *& ibidem* Victorellus *in addit.*

Quod ſi ob graueſcentem ætatem ſenis iam le- 190
gitimè coniugati deficeret omninò potentia ad perfectam copulam coniugalem, ſeu ad ſeminandum intra vas, & conſtet huiuſmodi impotentiam eſſe perpetuam, tunc eis licerent quidem tactus citra pollutionis periculum, iuxta tradita *ſuprà num.* 182. & tradit in terminis Sanchez *d.diſp.*17.*n.* 23. non autem erit licita copula cum eo periculo effundendi ſemen extra vas, iuxta tradita *ſuprà numero* 181. & etiam in terminis notat Sanchez *d.n.* 23. Nam etiam vbi in ſenibus

ſenibus vires eſſent ita fractæ, vt nulla arte medicinæ, aut alia iuuari queant ad habendam perfectam copulam cum ſeminatione intra vas, eſſent inhabiles ad contrahendum validè matrimonium, vt poſt alios Sanchez *d.lib.7.diſp.92. num.* 23. & Victorellus *loco citato*. Si autem non eſſet deſperatum omninò, ſed adeſſet aliqua ſpes ſeminandi intra vas, licita erit copula cum eo periculo, iuxta tradita *n.* 183. & ita etiam in terminis Sanchez *dict. diſp.*17. *num.* 23. & Bonacina *d.part.6.n.*17. *&* 18.

191 De coniugibus ſterilibus quoque cum ſint potentes ad copulam perfectam cum ſeminatione intra vas, & in eis obtineri poſſit finis matrimonij ſecundarius, ſcilicet ardorem concupiſcentiæ ſedare, nulla eſt difficultas, quod licitè poſſint coïre, ſicut etiam ob eandem rationem poſſunt validè matrimonium contrahere, iuxta Doctores communiter, quos allegat, & ſequitur Sanchez *dict. diſp.*92. *n.*26. & tradunt etiam communiter recentiores agentes de impedimento impotentiæ.

Tactus, oſcula, amplexus, aſpectus, & verba turpia an, & quando inter coniuges ſint licita, vel illicita.

Dubium tertium, an, & quando tactus, oſcula, amplexus, aſpectus, & verba turpia inter coniuges ſint licita, vel illicita.

192 Certum eſt apud omnes, tactus turpes etiam per partes inhoneſtas, & alios actus impudicos, & delectationem ſenſibilem, quæ in ipſis percipitur, ſecluſo pollutionis periculo, licere coniugatis, ſi habentur in ordine ad copulam coniugalem habendam, ſeu vt ſe illis incitent ad copulam conjugalem habendam; ad quam natura ſua ordinantur: Ita Theologi antiqui, & Summiſtæ, quos Sanchez *lib.* 9. *diſp.* 44. *num.* 8. Fagundez *in decalogum lib.*9. *cap.* 5. *num.* 12. allegant; idem Sanchez *ibidem*, Fagundez *ibidem*, *& lib.* 6. *cap.*3. *num.* 3. Azorius *part.* 3. *lib.* 3. *cap.* 25. *quæſt.*2. Rebellus *part.* 2. *lib.*3. *quæſt.*19. *num.* 20. Reginaldus *lib.* 22. *num.* 6. Coninch *de ſacram. diſp.*34. *dub.*11. Villalobos *part.*2. *tract.*13. *diff.* 42. Filliucius *tom.* 1. *tract.*10. *cap.*9.*n.*135. Hurtadus *de matr. diſp.* 10.*diff.*5. Bonacina *de matr.quæſt.*4.*part.*9.*num.*6. Stephanus Bauny *de ſacram.tract.*12.*vbi de obligationib.coniugum,q.*5. Auerſa *de matrimon. quæſt.* 21. *ſect.* 8. Martinus Perez *de matrimon. diſp.* 54. *ſect.* 2. Paulus Layman *lib.* 3. *ſect.*4.*num.*11. Caſtrus Palaus *tom.*5. *tract.*28. *diſp.*3. *part.*4 §.2. & Recentiores, qui infià allegantur. Ratio eſt, quia ſicut copula coniugalis cum debito fine coniugibus eſt licita, ita illis licere debent media, quæ ad ipſam tanquam ad finem per ſe referuntur, cuiuſmodi ſunt præfati tactus, qui à natura ordinantur ad copulam coniugalem vti ad finem, ob quem in ipſis voluptatem conſtituit; licitum eſt enim iuuare naturam ad actum rationi conſonum, & honeſtum, (qualis eſt copula coniugalis) mediis ſua natura ad illum ordinatis. Et idem dicendum, ſi tales tactus ſecluſo pollutionis periculo inter coniuges habeantur ob quemcumque alium finem honeſtum, putà ad fouendum mutuum amorem, vel ad ſedandam carnis tentationem, vt in terminis Fagundez, & Perez, & conſtat ex traditis *ſuprà num.*181. & tradunt Doctores *ibidem allegati*.

193 Intelligitur hæc communis doctrina de tactibus, qui communi modo ſolent haberi inter coniuges volentes ſe carnaliter coniungere; nam ſi tactus ſint valde fœdi, extraordinarij, & improportionati ad actum coniugalem, vt ſunt vel membro virili refricare ſuperficie tenus vxoris præpoſterum, vel os illius, vel in os immittere, vel oſcula in partibus pudendis, tunc impudicitia ſeu libido eſt, quæ ſaltem eſt culpa venialis; & in primo quidem oſtenſum eſt *ſuprà num.* 175. vbi etiam referuntur Doctores ſentientes talem intemperantiam eſſe peccatum mortale: In altero verò caſu, ſcilicet cum oſculis circa pudenda ſe coniuges ad copulam excitant, licèt Stephanus Bauny *dict. quæſt.* 5. *verſic. Tertiò*, videatur ſentire eſſe culpam mortalem. Filliucius tamen *tom.*2. *tract.*30.*c.*10. *num.*195. & Fagundez *d.lib.*6.*cap.*3.*n.*37.*verſ. ſi tamen*, ſentiunt non excedere culpam venialem, & ita procul dubio oporter ſentiant Sanchez, & Perez *ſuprà dicto num.*175. *citati*. Addit Fagundez, quod pariter non auderet condemnare niſi grauis culpæ venialis maritum, qui poſt copulam cum vxore, & ſeminationem intra vas factam, lingua ſua vxoris pudenda adlamberet. Cæterùm licet præfati tactus ita fœdi & oſcula circa pudenda non ſint inter coniugatos cenſenda peccata mortalia, pollutionis periculo ſecluſo extra vas fœmineum, tamen vt dixi *dict. num.* 175. & admonet etiam Filliucius *loco citato*, increpandi ſunt, qui id faciunt, tanquam opera arguentia animum nimis mollem, & libidini deditum.

Tactus turpes, amplexus, & oſcula inter coniugatos, ſi ſecluſo pollutionis periculo fiant ſolius voluptatis ſenſibilis, quæ ex ipſis percipitur, cauſa, ſine vlla relatione ad copulam côniugalèm, aut ad alium finem honeſtum, eſſe ſaltem peccata venialia tradunt communiter Doctores. Sanchez alios allegans *dict. diſput.*44. *num.*12. Fagundez *dict. cap.*3. *numero* 39. *& dict. cap.*5. *numero* 13. Reginaldus, Coninch, Hurtadus, Rebellus, Layman, Perez, Auerſa, Filliucius *locis ſuprà numero* 292. *allegatis*, & ego etiam *tom.*2. *mor. varior. titul.*1. §. 59. *num.*2191. Sicut enim copula ipſa coniugalis habita non ad finem honeſtum prolis, ſedandæ concupiſcentiæ, vel fouendi mutuum amorem, ſed ſolius voluptatis cauſa, non caret culpa veniali, vt ſuprà hoc capite probatum eſt, ita etiam tactus inter ipſos ſolius voluptatis ſenſibilis cauſa habiti erunt ſaltem peccata venialia, cùm non aſſumantur in ordine ad finem, ad quem à natura ſunt deſtinati, & ſint ſaltem ſuperfluitas quædam inordinata. 194

195 Hinc addunt Sanchez *dict. diſp.* 44. *numero* 8. Paludanum, D. Antoninum, Syluestrum, Sotum, & P. Ledeſmam allegans, & Perez *dict. ſect.*2. *numero* 2. etiam quando tactus illi referuntur ad maiorem voluptatem in ipſa copula coniugali captandam, eſſe culpam venialem. Quia voluptas illa eſt nimia; & copula ipſa coniugalis ad eum finem ordinata, & ob illum exercita, eſt culpa venialis, vt dictum eſt; & conſequenter tales erunt & ipſi tactus. Difficultas ergo primò eſt, an quando dicti tactus turpes inter ipſos coniuges fiunt tantum ob capiendam voluptatem ſenſitiuam in ipſis repertam cum intentione non perueniendi ad copulam, ſecluſo etiam periculo pollutionis extra vas fœmineum, ſint culpa mortalis.

196 Et eſſe mortale peccatum docuerunt D. Antoninus, Syluester, Margarita Confeſſorum, Humada à Sanchez *dict. diſp.*44. *numero* 11. *relati*, ex Recentioribus Stephanus Bauny *dict. quæſt.*5. Probat Bauny, quia omnis voluptas venerea, quæ ex tactibus, & oſculis contingit, ſicut ipſimet tactus, & oſcula libidinoſa à natura inſtituta, & ordinata eſt ad copulam inter marem, & fœminam, & hac mediante ad procreationem prolis, ergo ſiſtere & conquieſcere in ipſamet voluptate, nullo modo nec actu, neque virtualiter intendendo copulam ipſam eſt peccatum mortale, quia ipſa voluptas, & iidem tactus fruſtrantur, ſeu priuantur ſuo fine, ſeu à ſuo fine extrahuntur, ad quem de ſe deſtinantur. Quod ſi ſine intentione non perueniendi ad copulam actuali, vel habituali, licet actu, & formaliter ad

copulam non referrent, tactus turpes inter ſe haberent coniuges eo loco, & tempore, in quo poſſent, ſi vellent exercere actum coniugalem, quem tamen nec volunt, nec nolunt, ſed ſunt indifferentes; tunc idem Bauny ait eiuſmodi tactus, & oſcula non eſſe peccatum mortale, nec veniale, propter rationem *ſuprà n.1.q.2.* adductam.

197 At alij Doctores communiter tenent contrarium, & etiamſi præfati tactus, & oſcula habeantur à coniugibus cum intentione actuali, vel habituali non perueniendi ad copulam, ſed ob præciſam voluptatem, non eſſe peccatum mortale. Ita Roſella, Angelus, Armilla, Caietanus, Abulenſis, Victoria, Sotus, Graffius, Medina, Bartholomæus Ledeſma, & plures alij à Sanchea *d.diſp.44.numero 12. relati*, & ex Recentioribus Vaſquez *in 1.2. diſp.115.cap.2.* Sanchez *d.n.12.* Fagundez *d.lib.6.cap.3.n.39. & lib.9.cap.4. numero 13.* Villalobos, Hurtadus, Reginaldus, Filliucius, Auerſa, Rebellus, Perez, Layman, & Caſtrus Palaus *locis ſuprà num.192. citatis*, & Ego *loco ſuprà num. 194. allegato*. Ratio eſt, quia voluptas ſenſibilis in dictis tactibus, & oſculis reperta non quæritur omnino extra matrimonium, ſed in ipſo, quia quæritur in tactibus ſua natura ordinatis ad actum coniugalem, atque adeo ſicut matrimonium excuſat à mortali voluptatem quæſitam in copula ipſa coniugali, vt ſupra hoc capite probatum eſt, ita etiam excuſabit à mortali voluptatem veneream in dictis tactibus quæſitam, vt pote coniugalem; erit tamen peccatum veniale propter inordinationem debiti finis, vt *num. 194.* dictum eſt.

198 Quod autem eſt dictum de tactibus, & oſculis, idem, & multò magis dicendum eſt de aſpectibus, & verbis turpibus inter eoſdem coniuges abſque pollutionis periculo; nunquam enim ſunt peccata mortalia, ſed carebunt omni culpa, ſi referantur ad incitandum ſe ad copulam; erunt verò veniale peccatum, ſi ob ſolam voluptatem habeantur; in iis enim eſt eadem ratio, quæ in tactibus, & matrimonium has omnes voluptates excuſat à mortali, vt præfati Doctores innuunt, & in terminis Sanchez *d.diſp.44. n.13.* Coninch *d.dub.11. num.114.* & Perez *d.ſect.2.n.7.*

199 Quod etiam *ſuprà numero* 192. dictum eſt, nempe tactus, oſcula, amplexus licere coniugatis ob finem honeſtum fouendi mutuum amorem, vel ſedandi carnis tentationem, & pariter quod dictum eſt *n. 194. & 197.* eoſdem tactus turpes inter coniuges eſſe tantùm veniale, ſi fiant ob ſolam voluptatem in ipſis repertam, ſecluſo pollutionis periculo, procedit non ſolùm quando ipſi coniuges ſeſe tangentes poſſunt ſi volunt phyſicè, & moraliter ſeu licitè habere copulam coniugalem, ſed etiam quando ob aliquod impedimentum vel morale, puta propter notabile periculum valetudinis, vel propter periculum abortus, vel phyſicum, ſcilicet propter impotentiam coëundi ſuperuenientem matrimonio eis non licet copulam coniugalem habere, in hoc enim caſu etiam licitos, vel ſi cauſâ voluptatis tantum fiant, illicitos ſolùm venialiter eſſe inter coniuges, tactus, oſcula, amplexus, verba turpia, & delectationem ex illis captam, etiamſi inde inſurgat alteratio, & commotio membri pudendi, & ſpirituum generationi inſeruientium, dummodo abſit periculum pollutionis; perinde ac ſi non eſſet talis extrinſeca circumſtantia, ſeu impedimentum copulæ phyſicum, aut morale, vt dictum eſt *ſuprà numero* 182. & contra nonnullos ibidem allegatos latiùs tradidi *tom.2. mor.var.tit.1. §.59. numero 2191. & 2192.* & tenent Doctores *ibidem allegati*, & Doctores *ſuprà hoc cap. numero 182. relati*, & ex Doctoribus *ſuprà num. 192. relatis*, in iis terminis docent Sanchez *d.diſp. 44. num. 20.* Coninch *d. diſp.34. num.115.* Fagundez *dict. lib. 9. cap.6. num. 2.* Auerſa *dict. ſect.8. verſic. ſi copula.* Martinus Perez *d.diſp.54. ſect.3.* Filliucius *dict. cap.9. n.355.* & Villalobos *dict. diff.42.* Ratio autem (vt dixi *d.§.59. num.2192.* & afferunt etiam præallegati Doctores) eſt, quia tactus, amplexus, oſcula, & delectatio, quæ inde capitur, de ſe, & ex natura ſua ordinantur ad copulam coniugalem; quæ tunc ex ſe, & ex ſua natura coniugibus eſt licita, & ſolùm per accidens eſt, quod non exerceatur, vel exerceri poſſit: cum ergo eadem copula tunc per ſe ſit licita, & prohibita, vel impoſſibilis ſolum per accidens, & ab extrinſeco, liciti etiam erunt tactus, oſcula, & delectatio inde ſequens, vtpote de ſe ad actum coniugalem tanquam ad finem tendentia, nec poteſt dici prohiberi tactus, & delectationem in caſu prædicti impedimenti moralis, vel phyſici, ſicut prohibetur ipſa copula, quia ex ipſis non poteſt ſequi damnum coniugis, vel prolis, vel fruſtrari finis copulæ, ſicut ſequeretur ex ipſa copula. Igitur tactus poterunt excuſari à veniali, ſi non ob delectationem ſolam, ſed vel ad ſedandam carnis tentationem, vel ad fouendum mutuum amorem abſque pollutionis periculo exerceantur: erunt verò venialis culpa ſi ob ſolam delectationem, ſecluſo eodem pollutionis periculo habeantur, iuxta tradita ſuprà *num.192. & 194. & dict. §.58. num.2192.* & tradunt præallegati Doctores, & alij *dict. num.2192. citati*.

Et quamuis quando copula coniugalis eſt coniugibus prohibita aliquo præcepto Eccleſiaſtico, vt ſi coniux contraxit affinitatem ſpiritualem cum altero coniuge, vel ſi vterque contraxit, & ita ſit priuatus iure petendi, Auerſa *dict. ſect.8. verſic. Quintò admittit*, dicat tunc eiſdem coniugibus reddi illicitos etiam tactus, quia in huiuſmodi diſpoſitionibus (inquit) cointelliguntur tactus cum copula, nihilominus in hoc etiam caſu idem dicendum eſt, & tactus eſſe illicitos, ſi ob finem honeſtum fiant, & ſolùm veniales, ſi ob ſolam voluptatem, ſecluſo pollutionis periculo, id quod tenui *dict. §.59. citato num.2192.* Fagundez *dict.cap.6. num.4.* Filliucius, & Perez *locis numero præcedenti allegatis*. Et ratio eſt, quia adhuc impedimentum extrinſecum, & ortum à copula in pœnam delicti admiſſi (vt ſuprà *cap.5. num. 25. & 27.* oſtenſum eſt) & cùm ſit res pœnalis, non debet extendi ad tactus, & delectationem ſolam, vt ſimiliter illa prohibeat. 200

Quod ſi coniux eſſet ligatus voto caſtitatis abſoluto, etiam ſine alterius coniugis conſenſu emiſſo, tunc ei & copula, & tactus, & omnis delectatio venerea ſpontanea forent prohibita, vt dictum eſt *ſuprà cap.3. num. 39.* & tradidi *dict. tom. 2. moral. var. citato §.59. num. 1192.* & docent Auctores *ibidem citati*. Sanchez *dict. diſp.44. num.26.* Vaſquez *1.2. diſp.112. num.11.* Fagundez *dict. lib.9. cap.6. num.7.* Coninch *dict. diſp.34. citato dub.11.* Perez *diſput.54. ſect.3.* Villalobos *dict. diff.42.* Filliucius *dict. cap.9. num.350.* Auerſa *dict. ſect.8. verſic. ſextò aliquis*, & alij communiter; quia votum caſtitatis abſolutum excludit omnem voluptatem veneream, externam, & internam, vtpote caſtitati aduerſantem. Quare huic coniugi permittitur tantum id, ad quod lege matrimonij ex iuſtitia tenetur, nempe ad redditionem debiti, quando ſolus ipſe ſiue ſine, ſiue cum conſenſu alterius vouit abſolutè caſtitatem, quod ſi vterque coniux de communi conſenſu vouit caſtitatem, tunc nec redditio, nec petitio eis permittitur lege matrimonij, iuxta tradita *ſuprà cap.3. § 3.* & conſequenter vterque tenetur integrè ſeruare caſtitatem, & abſtinere ab omnibus actibus venereis, qui illi aduerſantur, vt etiam Sanchez, & alij recentiores ſuprà allegati tradunt. 201

Si verò alter coniux, vel vterque ſimul vouiſſet ſolùm non petere debitum, tactus, oſcula, amplexus 202

xus

Digitized by Google

xus, & delectatio ex iis capta eis liceret ob honeſtum finem, quia illi voto non aduerſantur, quod ſolùm debiti petitionem interdicit; & ex alia parte hæc omnia ſunt illis licita ratione matrimonij, carentque omni culpa, ſi fiant ob honeſtum finem, veniale autem peccatum, ſi ſolùm cauſa voluptatis venereæ exerceantur abſque pollutionis periculo. Et ita etiam tradunt Sanchez, Filliucius, Fagundez, Perez locis allegatis.

203 In dubio autem de valore matrimonij, an delectatio partis ſenſitiuæ, & tactus venerei liceant coniugi dubitanti, late explicaui *in tom. 2. mor. var. tit. 1. §. 51. num.* 2023. & etiam *ſuprà cap. 2. num.* 52. notaui, & etiam explicant Sanchez *diſp.* 44. *n.* 24. Fagundez *d. cap. 9. num. 5. &* 6. Perez *d. diſp. 54. ſect. 3. n.* 8. P. Auerſa *d. ſect. 8. verſic. Octauò.* Iuxta quos, & tradita *d. n.* 2023. certum eſt, quoties alteri coniugi copula eſt illicita ratione dubij de valore matrimonij, ita vt non poſſit licitè petere, licet poſſit, & teneatur reddere, illicitos pariter eſſe tactus, ita vt idem dubitans non poſſit eos petere, ſiue ex ſe exercere, ſed ſolùm ad petitionem alterius, cum de iis ſit eadem ratio ac de copula. Cætera de hac re videantur *d. n.* 2023. aut apud præfatos Doctores, præſertim Sanchez.

Coniugatus erga ſeipſum exercens tactus turpes ob ſolam voluptatem in abſentia coniugis, vel abſque animo coëundi cum altero coniuge præſente, an peccet mortaliter.

204 Difficultas ſecunda eſt, an ſi coniugatus erga ſeipſum tantùm exerceat tactus turpes ob ſolam voluptatem veneream, & non coëundi cauſa, ſiue alter coniux ſit præſens, ſiue abſens, & abſit periculum pollutionis, ſit peccatum mortale. Conueniunt omnes Doctores infrà citati vnicuique coniugi licitos eſſe tactus in ſeipſo in ordine ad copulam mox habendam cum altero coniuge, vt conſtat ex tradita *ſuprà n.* 192. Quare etiam in abſentia alterius coniugis, ſi idem abſens ſperetur proximè venturus, prædicti tactus in ſeipſo carent omni culpa, ſi exerceantur animo copulam habendi cum illo, quia coniux cenſetur quaſi in præſentia exercere, & ad coitum coniugalem ſe præparare. Vt Vaſquez 1. 2. *diſp.* 123. *num.* 4. Auerſa *d. ſect.* 8. *verſ. Tertiò*, & Palaus *d. diſp. 3. p.* 4. §. 2. *n.* 4. Difficultas ergo procedit ſolùm ſi prædicti tactus turpes habeantur in ſeipſo abſque animo copulæ coniugalis, ſola cauſa percipiendæ voluptatis ſenſibilis in abſentia alterius coniugis, vel eo præſente, cum quo non liceat habere copulam coniugalem ob impedimentum morale, vel phyſicum, iuxta tradita *ſuprà num.* 199.

205 Et prima ſententia tenet non eſſe culpam mortalem, ſed ſolùm venialem; ita ex Doctoribus *ſupr. n.* 192. *relatis* Sanchez *lib. 9. d. diſp. 44. n.* 16. Caſtrus Palaus *d.* §. 2. *n.* 5. Hurtadus *d. diſp.* 10. *num.* 47. Martinus Perez *d. diſp. 54. ſect. 2. num.* 6. Ochagauia *tract. 5. de matr. q.* 12. ab Hurtado *relatus*, & huius etiam ſententiæ Sanchez notat eſſe Paludanum 4. *diſt.* 23. *queſt.* 3. *art.* 2. *n* 37. & Ludouicus Lopez 1. *p. inſtruct. cap.* 87. *fine*, vbi dicunt eſſe mortalem huiuſmodi tactum quando adeſt pollutionis periculum, ac proinde extra hunc caſum non videtur damnare de mortali. Ratio iuxta eoſdem Doctores eſt, quia etiam illi tactus, licet ab agente poſſint referri ad copulam illicitam, tamen natura ſua ordinantur, vel referri poſſunt ad actum coniugalem (vt conſtat ex dictis numero præcedenti) & quamuis actu ad illum non referantur (quia coniux eos tactus experiens non intendit illam, vel eſt impoſſibilis ob alterius abſentiam, aut aliquod aliud extrinſecum impedimentum) tamen à ſua natura, ſeu ab illa relatione, aut ſuo ordine ex intentione agentis non extrahuntur. Per accidens enim contingunt non actualis relatio coniugalis, quæ naturæ ordinem ſeu relationem intrinſecam illorum tactuum non mutent. Confirmatur dupliciter. Primò, quia ſicut ex matrimonio prouenit honeſtas actus coniugalis, ſic tactuum, qui copulæ deſeruire poſſunt, licet per accidens non deſeruiant. Secundò, quia etiam delectatio moroſa copulæ cum coniuge abſente non eſt culpa mortalis, quia ſua natura referri poteſt ad copulam coniugalem, tametſi actu non dirigatur, vt probaui allegato *tom. 1. mor. var.* §. 59. *n.* 2191. & tradunt Sanchez *d. diſp. 44. n.* 3. Martinus Perez *d. diſp.* 54. *ſect.* 1. & alij magis communiter, tum antiqui, tum recentiores à Sanchez *d. n. 3. & à me d. n.* 2191. *& in præcedentibus* relati. Quare iidem Doctores aiunt, falſum eſſe, vt tactus illi ſint coniugales, requiri vt habeantur cum coniuge; nam ſufficit vt ad coniugium præſens ſua natura deſeruire, & ordinari poſſint, nec ab hac natura ex intentione illis vtentis deuient.

Altera ſententia aſſerit eſſe mortalem culpam, ita 206
Armilla *v. impudicitia, numero* 3. Vaſquez *dict. diſp.* 113. *numero* 4. Salas *in* 1. 2. *tract.* 13. *diſp. 6. numero* 129. Neotericus *in ſelectis, diſp. 21. numero* 26. Paulus Layman *loco ſuprà numero* 192. *citato*, Auerſa *loco ſuprà num.* 204. *allegato*, Diana *p. 2. tract. 17. reſolut.* 37. *p.* 3. *tract. 4. reſol.* 215. Ioannes de la Crux *in directorio, p.* 1. *præcep. 6. artic. 9. dub.* 12. à Diana *relatus*, Monteſinus 1. 2. *q.* 74. *art. 8. queſt.* 5. ab Auerſa *relatus*. Horum fundamentum eſt, quod coniux non habet per ſe ius in proprium corpus in ordine ad vſum veneris, ſed tantùm in corpus conſortis, & in corpus ſuum ſolùm per accidens, vt poſſit habere vſum venereum, ſeu copulam cum altero coniuge: ergo cùm vtitur proprio corpore ad vſum aliquem venereum illud tangendo turpiter extra præfatum caſum copulæ cum altero coniuge habendæ, tactus eſt per ſe illicitus, vtpote qui tunc per ſe ordinatur ad pollutionem, ſeu deciſionem ſeminis extra vas, & ita eſt peccatum mollitiei inchoatum. Quare licet ille tactus ſit per ſe indifferens ad illicitam, & licitam copulam, ſeu deciſionem ſeminis; tamen in illo caſu copulæ non habendæ, vel impoſſibilis, non eſt amplius indifferens, ſed ordinatur ad pollutionem, ſeu deciſionem ſeminis extra vas vxoris, & conſequenter eſt mortale peccatum.

Hæc ſententia eſt valde probabilis, & in praxi 207
ſuadenda, tamen probabiliorem cenſeo priorem ſententiam ob fundamenta illius adducta. Quibus addi poteſt etiam, quod illi tactus turpes ideo inter ſolutos ſunt lethale peccatum, quia excitant delectationem veneream ſimilem illi, quæ habetur in copula; & ad id natura ſua ordinantur. Quibus ergo eſt licita copula, & eius delectatio, erunt etiam liciti tactus, ſi finem aliquem honeſtum habeant; vt cum referuntur ad copulam habendam; venialis culpa, ſi fine honeſto careant, ſicut ipſa copula eſſet. Neque obſtat fundamentum poſterioris ſententiæ; nam licet coniux per ſe non habeat ius in proprium corpus ad complendum actum venereum in ſeipſo; tamen poteſt vti tactibus corporis ſui in ordine ad copulam coniugalem ad quam natura ſua deſeruire poſſunt, & per ſe ordinantur, ſeu iuxta ſuam naturam poſſunt ordinari; & ſolum per accidens eſt quod non ordinentur, vel ordinari ab illis vtente non poſſint, quod vt dictum eſt, non mutat illorum intrinſecam habitudinem; nam natura ſua ad præſens coniugium ordinari poſſunt, & ab hoc ordine non eximuntur, eſto coniux illis vtens non intendat copulam, ſi actu non intendat pollutionem, vel illam præuideat euenturam, ſeu eius morale periculum animaduertere debeat) vel impoſſibilis ſit ob alterius abſentiam.

Quare

Digitized by Google

Quare negandum tunc tactus per ſe ordinari ad pollutionem, quia verſantur in coniugatis, neque ex intentione vtentis, nempe per ſe, & ex natura ſua ad pollutionem ordinantur; in ſolutis autem ſecus eſt, quia non ſunt de ſe indifferentes, ſed ex ſe tendunt ſolum ad ſeminis deciſionem illicitam.

Tactus turpes, oſcula, &c. inter coniuges, ſi adſit periculum pollutionis in alterutro abſque periculo conſenſus in pollutionem, an ſint ſemper culpa mortalis, tam ex parte reddentis, quam ex parte petentis.

208 Difficultas tertiò eſt, an tactus, oſcula, amplexus inter coniuges ſint licita, præſertim ex parte reddentis, cum periculo pollutionis in alterutro coniuge, modò non ſit conſenſus in ipſam pollutionem. Dixi, *cum periculo pollutionis*; nam ſi ex præfatis tactibus, & delectationibus venereis inter coniuges præuideantur tantùm futura commotio membrorum, & ſpirituum generationi deſeruientium, & diſtillatio ſolius humoris medij, qui non eſt verum ſemen, non eſſent præfati tactus peccatum mortale. Ita Sanchez *dict. lib. 9. diſput. 45. num. 43.* & Martinus Perez. Et quidem quando præuidetur ſolum commotio membrorum, & ſpirituum abſque pollutionis periculo, conſtat ex traditis à Me *dict. tom. 2. moral. varior. allegato §. 49. num. 2191.* & *hoc capite ſuprà, num. 192. & ſeqq.* cum enim ſicut tactus, ita & ipſa commotio membrorum, & alteratio ſpirituum generationi deſeruientium ſua natura ad actum coniugalem ordinentur, delectatio, quæ ex illis à coniugatis percipitur, non quæritur extra matrimonium: Et ita ſi ob finem honeſtum quæritur, nullum eſt peccatum, ſi ſolum cauſa ſui, eſt venialis culpa. Quando verò præuidetur illa diſtillatio ſola, probatur non eſſe peccatum mortale (licet alioqui inter ſolutos, vbi eſt notabilis, ſit peccatum mortale, vt dixi *dict. tomo 2. moral. varior. titul. 60. numero 2237.*) quia ex vna parte non eſt graue damnum generationis, & ex alia omnes hæ venereæ delectationes cum ſua natura ad copulam ordinentur, & ſic non extra matrimonium, excuſantur à culpa mortali. Difficultas ergo procedit quando in tactibus, &c. præuidetur in alterutro pollutio ſequutura, vel mortale periculum pollutionis extra vas.

209 Communis Doctorum opinio eſt, tactus, oſcula, amplexus, aſpectus, & verba turpia inter coniuges, ſi ſit periculum morale pollutionis præuiſum, regulariter eſſe peccata mortalia. Ita Theologi, & Summiſtæ, tam antiqui, quàm medij, & poſtremi temporis, quos latè cumulat Sanchez *dict. diſp. 45. num. 34.* qui omnes loquentes de tactibus inter coniugatos aſſerunt abſolutè eſſe mortales, vbi cum præuiſo periculo pollutionis exercentur: licet enim inter coniugatos ſint alioqui liciti, quatenus tamen præuidentur futuri cauſa pollutionis, & effuſionis ſeminis extra copulam coniugalem, ratione iſtius effectus redduntur illiciti, ſicut eſt illicita ipſa pollutio voluntaria. Difficultas ergo ſolùm procedit, an aliquibus in caſibus tactus, oſcula, & amplexus ex iuſta cauſa liceant, tam petenti, quàm reddenti; & an reddens ſemper excuſetur à mortali, ſi habeantur cum præuiſo periculo pollutionis.

210 Prima ſententia (quam primò Sanchez *dict. diſput. 45. num. 35. & 38.* in terminis tradidit, & amplexi ſunt Fillincius *tomo 1. tract. 10. cap. 9. num. 356.* Martinus Perez *dict. diſput. 54. ſect. 5.* Michaël Zanardus *in directorio Confeſſor. p. 1. de Sacrament. Matrim. cap. 22. quæſt. 27.* à Stephano Bauny *q. ſuprà num. 192. citata*, & Diana *part. 3. tractat. 4. reſolut. 217. relatus*, & videtur ſequi idem Diana) dicit primò præfatos tactus cum præuiſo pollutionis periculo abſque periculo conſenſus in eam, excuſari à peccato, præſertim mortali etiam ex parte petentis, ſi habeantur ex vrgenti, & iuſta cauſa, & ſint honeſti, & non turpes, vt ſunt amplexus, oſcula, & alij tactus turpitudine carentes, ſoliti exerceri inter eoſdem coniuges ad mutuum amorem indicandum, & fouendum. Cum enim etiam inter ſolutos tales tactus, ſeu oſcula, & amplexus habiti ex iuſta cauſa cum periculo pollutionis, dummodo ei non præſtetur conſenſus, à culpa excuſentur, vt latiſſimè explicaui *tom. 2. moral. var. §. 59. num. 2205.* vbi dixi iuxta Doctores communiter, culpa carere tactum alioqui licitum, quia neceſſarium, vel ex honeſtate, vel ex vrbanitate debitum, licet præuideatur ex eo ſubſequutura pollutionem, ſecluſo periculo conſenſus in eiuſdem delectationem; & etiam amplexus, & oſcula iuxta patriæ morem vſitatum cum præuiſione pollutionis; & etiam chirurgo licitum eſſe verenda fœminæ tangere; vel aſpicere medicinæ cauſa cum ſimili periculo; item licitum eſſe amicam ſalutationem, & elloquutionem, cum eadem præuiſione; & pariter à peccato excuſari coniugatam, quæ ob honeſtum finem, putà ad eum alioqui à ſe auerſum reddendum beneuolum, vito diceret verba amatoria, & valdè affectuoſa, non turpia (v. g. cor meum, anima mea) licet inde ſoleret euenire pollutio, quia in prædictis, & ſimilibus caſibus pollutio præter intentionem accidit; & iuſta cauſa exercendi actum, ex quo ſequitur, illum reddit licitum, non obſtante illo effectu præter intentionem ſequuturo. Porrò iuſtam, & vrgentem cauſam exercendi inter coniuges dictos tactus, aiunt eſſe, dum habentur ad mutuum amorem indicandum, & fouendum inter ipſoſmet coniuges, ita quod non nimia voluptas adſit, nec incitet, ſed quod tanquam amoris indicia exerceantur, repreſſo exceſſu libidinis inſurgentis. Et quod hæc ſit iuſta cauſa huiuſmodi actus exercendi, confirmant, quia alioqui videretur magna auſteritas, & amor minueretur, ſi ab huiuſmodi tactibus abſtinerent. Et ſi amplexus, & oſcula inter ſororem, & fratrem foris venientes ad indicandum mutuum amorem, & ne inurbani videantur, non damnantur ob pollutionis præuiſæ periculum; neque inter coniuges tactus illi ad eundem finem mutui amoris indicandi, & fouendi damnandi ſunt: Præſertim quod vbi non nimius libidinis ardor incitet eos, ſed voluntas mutui amoris fouendi, non influunt notabiliter in coniugatis ad pollutionem. Quemuis in ſolutis influerent ob corruptionem naturæ noſtræ ſemper in vetita tendentis. Quod ſi tactus eſſent impudici, & turpes cum pollutionis in alterutro coniuge periculo, & non eſſent in loco, vbi adueniente periculo poſſent facile vti copula ad pollutionem vitandam, tunc in coniuge illos tactus petente, & ſponte attentante, ſemper eſſent lethale peccatum, iuxta eoſdem Doctores, & expreſsè tradit Sanchez *dicta diſputat. 45. num. 37.* vbi ait hoc velle Doctores communiter à ſe *num. 34. relatos*, & alios omnes abſolutè aſſerentes eſſe mortales tactus inter coniuges cum periculo pollutionis in alterutro. Et ratio eſt, quia ij tactus non exercentur ex iuſta cauſa, cum non ſint neceſſarij inter coniuges ad amorem indicandum, ſed ſolùm ad ſe præparandum ad copulam ſtatim habendam, & ex alia parte notabiliter pollutionem excitent. Hinc etiam Sanchez, & Perez aiunt aſpectus, & verba turpia cum delectatione venerea ſufficiente ad culpam lethalem inter ſolu-

tos,

tos, tametſi inter coniugatos ſecluſo pollutionis periculo ab ea excuſentur, vt ſuprà oſtenſum eſt, ab ea tamen non excuſari eo periculo exiſtente, quia ex vna parte deficit cauſa iuſta, & ex altera valde iuuant ad pollutionem habendam. Multo minùs etiam aiunt à culpa mortali excuſari coniugem, qui aut delectaretur moroſè de copula coniugali cogitata cum eodem periculo pollutionis, aut ſe turpiter tangeret cum ſimili periculo, cum in vtroque caſu deficiat cauſa iuſta; & delectatio moroſa de copula cogitata, & tactus corporis turpes valde influant, & incitent ad effuſionem ſeminis.

211 Secundò hæc ſententia docet præfatos tactus etiam aliqua ratione turpes in coniuge reddente excuſari à culpa, & eſſe licitos, tametſi adſit periculum pollutionis in ſe, vel in altero coniuge, ſecluſo eius conſenſu in ipſam pollutionem. Ita Sanchez *d.n.* 35. (vbi ait id à nullo ex Doctoribus à ſe *n.* 34. *relatis* explicari, non tamen eſſe contra illorum aliquem) & alij Doctores pro hac ſententia allegari. Fundamentum eſt, quod reddens dat operam rei licitæ, ad quam obligatur ex iure alterius, & quia adeſt iuſta, & vrgens cauſa reddendi tales tactus, vtpote ab alio coniuge exactos. Intelligitur tamen niſi tactus ſint tales, & ita ad effuſionem ſeminis excitantes, vt dici poſſint, quaſi inchoata pollutio (qualis eſſet virilium contrectatio, & digitorum in vas mulicbre intromiſſio cum aliqua duratione) & coniuges in eo loco exiſtant, in quo copulam habere nequeant. Ita præfati Doctores.

212 Alia ſententia abſolutè tenet præfatos tactus inter coniuges, etiamſi non ſint ex prædictis valdè turpibus, & ad pollutionem proximè tendentibus cum periculo pollutionis in alterutro, præciſè non excuſari à mortali peccato, tam in reddente, quàm in petente, niſi ſaltem in caſibus, in quibus excuſarentur inter ſolutos, & fratrem, ac ſororem. Ita in terminis Auerſa *de matrimonio quæſt.* 21. *ſect.* 8. *verſic. Verum Doctores*; & eſſe de mente Doctorum à Sanchez *d.n.* 34. *relatorum*, abſolutè aſſerentium illos tactus inter coniuges cum periculo pollutionis in alterutro eſſe mortales. Probat Auerſa, quia quamuis hi tactus alioqui inter coniuges eſſent liciti, tamen cum tali effectu, ſeu periculo redduntur illiciti; nam cauſa allegata ab Auctoribus prioris ſententiæ non eſt neceſſaria (inquit) aut vrgens, aut valde vtilis, ob quam permitti poſſit talis effectus, vt in aliis quibuſdam cauſis, quales ſunt enumeratæ *ſuprà n.* 210. *& n.* 2205. *ibidem allegato.* Quare ad fundamentum in fauorem petentis *n.* 210. adductum reſpondet negando eſſe vrgentem cauſam ad indicandum, fouendumque amorem mutuum; quia ad hoc præſtabit habita copulam, vel ſi ſint in loco, in quo non poſſint copulari, debebunt differre ad locum, & tempus congruum. Permittitur autem, addit, amplexus ex occaſione inter fratres, & ſorores, ne alioqui videantur inurbani, & ruſtici, & ſic in ſimilibus occaſionibus multo magis concedi debent inter coniuges, non tamen abſque aliqua huiuſmodi cauſa. Ad fundamentum in fauorem reddentis *num.* 211. adductum reſpondet idem Auerſa, reddentem, quamuis alioqui daret operam rei licitæ, tamen cum præuiſione tranſire in illicitam: Neque ex iure alterius coniugis obligari ad conſentiendum tactibus cum pollutionis periculo, ſed potius iniuriam facere matrimonio, & coniugi per hanc iacturam ſeminis per ſe ordinati ad copulam coniugalem. Neque etiam eſſe vrgentem cauſam, vt ſatisfaciat petitioni alterius in exercendis, ſeu permittendis tactibus pollutionem afferentibus. Ita Auerſa, & idem attentis rationibus, ſeu principiis intrinſecis ſentire videtur Stephanus Bauny *dict. quæſt.* 5. *ſuprà num.* 193. *allegata, verſic. Nec tertiò*, licet propter auctoritatem Doctorum illam aſſerentium priorem ſententiam, quoad praxim non reprobet. Ita enim ait: *Quorum opinio, ſi quid habet ponderis, id totum in eorum authoritatem, qui illam inuenerunt, & probauerunt, referendum exiſtimo; ſanè quia benigna eſt, & in coniug. indulgens, ſi quis eam ſibi ſequendam credet, non magnopere repugnabo.*

Ego quoque approbo priorem ſententiam quoad petentem, quoties coniuges facile copulam non poſſunt habere, vel eis non licet ob impedimentum aliquod extrinſecum morale, vel phyſicum *ſupra num.* 199. explicatum, & tactus illi honeſti nec valde turpes iudicantur neceſſarij, vel vtiles ad inſtaurandum, & fouendum mutuum amorem inter ipſos, tunc enim eſt legitima cauſa, atque adeo excuſat à culpa, ſicut aliæ cauſæ iuſtæ *num.* 210. poſitæ. Quoad reddentem etiam eandem ſententiam abſolutè approbo, quoties eis tunc non permittitur copulari; cum enim coniux petens ratione matrimonij habeat ius petendi, & exercendi præfatos tactus, vt conſtat ex traditis à *n.* 192. & præſertim traditis *n.* 199. (ideo illos exercendo abſque periculo pollutionis non peccat, ſi ob honeſtum finem exerceat; & tantum venialiter, ſi cauſa ſolius voluptatis iuxta ſuperius tradita) alter tenetur reddere, & ſic eſto præuideat ſubſequuturam pollutionem in petente, vel in ſeipſo, iuſtam cauſam habet excuſantem pollutionem à peccato, & licet agnoſcat, ſic petendo peccare mortaliter, cum ſit circumſtantia ſe tenens ex parte perſonæ, non ex parte actus, poteſt licitè, & tenetur reddere; cum etiam coniux exactus ſæpe non poſſit agnoſcere diſpoſitionem petentis, vt ſit polluendus, & ſi in ſeipſo tantum præuideat periculum pollutionis, petens etiam ſæpe non præuideat tale periculum, aut ipſe reddens neſcire poſſit, an idem petens illud periculum præuideat, habet iuſtam aliam cauſam reddendi, aut permittendi tales tactus, ſcilicet, ne petenti efficiatur exoſus, & animorum auerſio gignatur.

Delectatio moroſa coniugis de copula maritali cogitata cum altero coniuge abſente, vel cum quo ob aliquod impedimentum morale, vel phyſicum non poteſt habere copulam, an ſit peccatum mortale, tametſi abſit periculum pollutionis.

Difficultas quartò eſt, an ſecluſo pollutionis periculo delectatio moroſa coniugis de copula cogitata cum altero coniuge abſente, vel cum quo ob aliquod impedimentum morale (quod tamen non ſit votum caſtitatis abſolutum) vel phyſicum commiſceri carnaliter non poteſt, ſit peccatum mortale: De qua difficultate latè egi *in prææallegato tom.* 3. *mor. var.* §. 79. *n.* 2189 *& tribus ſequentibus.* Quare ne ſemel tradita, & ſufficienter explicata, & probata tranſcribam, hic ſummariè tantum referam, quæ ibi approbaui, & cuique facilè conſtare poſſunt ex traditis *hoc cap. ſuprà num.* 199. & quatuor ſequentibus, de tactibus inter coniuges, quando illis ob extrinſecam circumſtantiam non licet copula coniugalis.

Primò enim *d.n.* 2189. dixi, ſi ſermo ſit de ſola delectatione appetitus rationalis, ſeu voluntatis, ſecluſo periculo pollutionis, vel conſenſus in copulam de præſenti, vel delectationis, & commotionis venereæ in appetitu ſenſitiuo, eam non ſolum in coniugibus, ſed etiam in viduis, & ſponſis de futuro non eſſe peccatum mortale, vt tenent Doctores ibi citati, imò Doctores communiter iuxta Sanchez *lib.* 9. *diſp.* 47. *n.* 1. & Filliuc. *tom.* 1. *tr.* 10. *c.* 9. *n.* 359. Quia actus ille voluntatis complacentiæ habet obiectum licitum, nempe copulam futuram, vel præteritam abſque vlla delectatione venerea præſenti, & conſequenter eſt licitus. 214

Secundò *num.* 2191. contra plures Doctores, quos *num.* 2190. refero, dixi eſſe valde probabile, peccatum 215
mortale non committere coniugatum qui de copula maritali habita, vel habenda, cogitata tanquam præ-

ſentia

ſenti in coniugis abſentia delectatur moroſè, & voluntariè cum commotione, ſeu delectatione appetitus ſenſitiui, tametſi inde inſurgat alteratio, & commotio membri pudendi, & ſpirituum generationi deſeruientium, dummodo abſit pollutionis periculum, quod præter Doctores ibidem allegatos tenent etiam Doctores huc capite *ſuprà*, *num.* 189. allegati, præſertim Sanchez *lib.9.diſp.*44.*n.*3. Filliucius *tom.*2.*tr.* 26.*cap.*9. *n.*353. & Martinus Perez *d. diſp.*54. *ſect.*1. ſicut enim matrimonium in coniugibus excuſat à mortali tactus impudicos inter ipſos abſque ordine ad copulam coniugalem (vt *ſuprà num* 197. *&* 199. probatum eſt) ita etiam excuſat à mortali delectationem in appetitu ſenſitiuo de copula maritali cogitata, & ex ea ortam commotionem corporis, & ſpirituum generationi deſeruientium; quia hæc omnia, ſcilicet delectatio, commotio, &c. tactus, & oſcula, amplexus, de ſe tanquam media ad finem ordinantur ad copulam maritalem, quæ inter coniuges eſt licita; atque adeo omnia prædicta, ſi tantum propter delectationem à coniugibus appetantur, & exerceantur abſque pollutionis periculo, eſſent tantum peccatum veniale, quia eximuntur à ſuo fine; quemadmodum etiam defectus debiti finis in habenda copula coniugali eſt tantum culpa venialis, non mortalis, niſi finis mortalis intenderetur; quæ omnia latiùs confirmata manent ex traditis *ſuprà*, *toto dubio tertio*, *&* *d.*§.59. *citat.* *n.*2191. vbi argumentis quæ in contrarium adduci ſolent ſatisfit.

216 Et prædicta de moroſa delectatione copulæ cogitatæ, &c. *d.* §.59. *num.*2192. vltra caſum abſentiæ alterius coniugis extenduntur etiam quotiès copula coniugalis eſt illicita ob circumſtantiam extrinſecam, ſeu ob impedimentum morale, vel phyſicum illis non permittitur; tunc enim quoque ſecluſo periculo pollutionis excuſantur à mortali, quia ex natura ſua ordinatur ad copulam coniugalem, & per accidens eſt, quod exerceri non poſſit. Videantur tradita *d. n.*2192. *&* *hoc c. d. n.*199.

Quod etiam *ſuprà n.*200. quando copula interdicta eſt præcepto Eccleſiaſtico, dictum eſt de tactibus, multo magis procedit in ſola delectatione moroſa de copula cogitata. Item quæ *n.*201. 202. tradita ſunt de tactibus, quando alter vel vterque eſt ligatus voto caſtitatis abſoluto, procedunt etiam in delectatione de copula cogitata, quam etiam votum excludit, vt ibidem, & *d. n.* 2192. oſtenſum eſt. Pariter in moroſa delectatione de copula cogitata locum habent tradita *n.*203. de tactibus in dubio de valore matrimonij. Prædicta quoad *c.*7. & de venereis inter coniuges. 217

Cætera enim de delectatione moroſa, de venereis viduorum, & ſponſorum, atque de venereis in vniuerſum quoad ſolutos, & de pollutione directè, vel indirectè voluntaria, quæ à Doctoribus communiter occaſione venereorum inter coniuges tractari conſueuerunt, latè à me explicata ſunt *d. tom.*2. *mor. var.* §.59. *&* §.60. De delectatione quidem moroſa in vniuerſum *d.* §. 59. *à n.*2171. *ad n.*2189. De delectatione moroſa viduorum de copula coniugali præterita appetitus ſenſitiui, an ſit peccatum mortale, *n.*2191. *&* 2194. De delectatione moroſa ſponſorum de copula coniugali habenda tempore matrimonij, an ſit lethale peccatum, *num.* à 195. *&* *duobus ſequentibus*. De delectationibus venereis appetitus ſenſitiui, & motibus carnis inhoneſtis in vniuerſum, & de illorum cauſa voluntariè appoſita ſpectante, vel non ſpectante ad genus luxuriæ, de tactibus, amplexibus, oſculis, & aſpectibus ioco, curioſitate, leuitate, vel cauſa venereæ delectationis, an & quando ſint peccatum veniale, vel mortale, atque in materia venerea detur paruitas materiæ excuſans à mortali, *a num.*2198. *ad* 2225. De pollutione, eius malitia intrinſeca, delectatione, cauſis actum eſt *toto* §.60. Ad tradita igitur in dictis *duobus* §.59. *&* 60. remitto lectorem. 218

CAPVT

CAPVT VIII.

DE
POTESTATE
CONIVGVM IRRITANDI
Vota alterius.

SVMMARIVM
CAPITIS VIII.

Referuntur Doctores agentes de poteſtate irritandi alterius vota. n.1.

Irritatio voti quid ſit. n.2.

Vota alia abſoluta, & firma à ſola voluntate vouentis dependentia, alia infirma, & quaſi conditionata dependentia quoad firmitatem ab alterius perſona. ibid.

Dependentia voti à voluntate alterius alia quoad perſonam & voluntatem vouentis, alia tantum quoad materiam promiſſam explicatur exemplis. n.3.

Duplex irritatio, alia propria & directa, alia indirecta, & impropria, quæ propriè ſuſpenſio dicitur. n.4.

Quæ ratione differant quoad tollendi voti obligationem, n.5.

Irritatio directa non eſt actus iuriſdictionis, ſed ſolius dominatiuæ poteſtatis: irritatio indirecta poteſt eſſe actus dominatiuæ poteſtatis, & iuriſdictionis temporalis, vel ſpiritualis, n.6.

Irritatio propria, & directa à poteſtate dominatiua procedens non eget vlla cauſa, vt validè fiat, n.7.

De ſui natura fieri licitè abſque vlla cauſa ſentiunt aliqui, alij putant peccare venialiter irritantem ſine cauſa. n.8.

An irritatio abſque vlla cauſa ſit ſaltem culpa venialis cuiuſdam otioſitatis, n.9.

Vtraque irritatio poteſt fieri vouente inuito, n.10.

Poteſtas irritandi in eos, quibus competit, an deriuet ex iure naturali, an verò ex iure poſitiuo humano, n.11.12.& 13.

Vxor an ſubiiciatur marito quoad materiam promiſſam, & quoad voluntatem, ſeu actum voluntatis vouendi, anque poſſit maritus omnia vota vxoris conſtante matrimonio abſque eius licentia emiſſa directè & perfectè irritare, licet ſint de rebus neceſſariis, & non præiudicantibus vſui coniugij, & honeſta gubernationi, n.15.16.17.& 19.

Maritus an poſſet irritare vota vxoris faciendi eleemoſynas de bonis paraphernalibus, vel de communibus, recitandi aliquas preces, & moderata abſtinentia, n.18.

Poteſt irritare votum vxoris peregrinandi, etiam in ſubſidium terra ſancta, numero 20.

Item votum aſſumendi habitum tertij ordinis S. Franciſci, numero 21.

An poſſit maritus perfectè, & directè irritare votum non petendi debitum, & perfectæ caſtitatis ab vxore abſque eius licentia emiſſum conſtante matrimonio, n.22.23.& 24.

Dato quod maritus non poſſit irritare, an vxor aliquando poſſet petere debitum, num.24.

Maritus an poſſit directè, & perfectè irritare omnia vota etiam caſtitatis ab vxore abſque eius licentia emiſſa conſtante matrimonio ante illius conſummationem tunc, ſed pro tempore matrimonij implenda, n.25.26.& 27.

Quid de voto religionis ab vxore abſque viri licentia emiſſo poſt contractum matrimonij ante conſummationem, & quid ſi eo neglecto vxor ſponte conſummat matrimonium, numero 18.

Vota vxoris conſtante matrimonio abſque viri licentia facta implenda tempore ſoluti matrimonij, vel libertatis vxoris, etiam caſtitatis & religionis, an poſſit maritus irritare, num.29.& quatuor ſequentibus.

Superior an poſſit irritare vota inferioris relata in tempus non ſubiectionis, & libertatis, n.29.& quid ſi relata ſint in vtrumque tempus, ſcilicet ſubiectionis, & libertatis, n.32.

In dubio an vxor, vel ſubditus diſtulerit executionem voti in tempus libertatis, an maritus, & ſuperior poſſit illud irritare, n.33.

Vota vxoris conſtante matrimonio emiſſa abſque eius licentia, an maritus fornicationis reus poſſit irritare; & an vxor etiam poſt adulterium à ſe commiſſum poſſet irritare vota viri, n.35.36.& 37.

Facto legitimo diuortio an vterque coniux poſſit vota alterius irritare, quæ poterat ante diuortiū, & quid ſi ſequatur reconciliatio, n.38.& 39. & quid ſi poſt diuortium votum caſtitatis, vel religionis ante diuortium emiſſum confirmetur, vel emittatur, & poſtea ſequatur reconciliatio, n.41.

An peccet mulier iniens matrimonium, vel poſt diuortium legitimè factum reconcilians ſibi maritum adulterum, ſciens ſe inde impediendam ad exequendum votum, quod non ſit caſtitatis, vel religionis, n.40.

Vota vxoris ante matrimonium dum erat ſui iuris emiſſa non poteſt maritus directè irritare, ita vt non reuiuiſcant amplius, n.43.& 44.

Omnia vota cuiuſcumque ſubditi ante ſubiectionem, & tempore libertatis emiſſa non poſſunt directè, & perfectè irritari, ibidem.

Poteſt maritus ea vota vxoris ante matrimonium emiſſa irritare imperfectè, ſeu ſuſpendere, quorum executio ſibi, aut domeſticæ gubernationi eſt præiudicialis, n.45.

Vota de rebus neceſſariis, caſtitatis, aut religionis ab vxore ante matrimonium emiſſa non poteſt maritus irritare nec perfectè, nec imperfectè, n.46.47.& 48.

Quid ſi ſint vota realia, & de eleemoſyna facienda, an maritus poſſit illa ſuſpendere matrimonio durante. n.49 50,

Omnia alia vota vxoris ante matrimonium emiſſa, præter prædicta, an poſſit vir impedire quoad illorum executionem, n.52.

In dubio, an votum ſit emiſſum ante, vel poſt matrimonium, aut ſubiectionem quoad poteſtatem irritandi, præſumendum fuiſſe emiſſum poſt ſubiectionem, n.53.

Obligationem vxoris homini factam ante matrimonium vir nullo modo poteſt irritare, n.50.

Vota a coniugibus poſt legitimum diuortium facta, vel confirmata, an, & quæ, & qua ratione ſint irritabilia, tam a coniuge nocente quam innocente, ſiue viro, ſiue vxore, ſi ſequatur reconciliatio, n.54.

In dubio, an votum cenſeri debeat emiſſum tempore diuortij, & libertatis, an ante diuortium, n.55.

An quando vxor, vel ſubditus vouens tenetur petere licentiam à ſuperiore, ſi petitam licentiam ſuperior neget, vel vouentem velit occupare in opere incompatibili cum executione voti, teneatur illi manifeſtare votum. num. 118. ad 121. & numero 123. & 124.

An negata ſemel licentia petita tacito voto teneatur ſubditus vouens opportuno tempore, iuxta prudentiam iterum petere eandem licentiam? Et quid ſi ſuperior abſolutè negaſſet licentiam, dicens ſe nolle, vt vnquam impleat. numero 122.

Quid ſi promiſſio operis ſit diei, vel certo tempori alligata. ibidem.

Quando, & quibus verbis, aut ſignis, vel factis cenſeatur voti irritatio, vel ſuſpenſio facta à marito, vel ſuperiore habente cognitionem voti, & illius memore, & quid in dubio an ſit irritatio vel ſuſpenſio. num. 125.

An occultata voto in ſpecie, & propoſita ſuperiori ſola ſubſtantia voti in genere, valeat irritatio. numero 126. 127.

Superior omninò voti inſcius poteſt illud irritare ſub conditione, ſi illud ſit emiſſum. n. 126.

Poteſtas dominatiua irritandi extenditur etiam ad vota merè interna nullo modo expreſſa. ibid.

Implere votum irritatum an, & quando ſit peccatum. numero 128.

Quidam negarunt abſolutè, vxorem poſſe vota viri irritare. num. 129.

Certum eſt non poſſe vxorem omnia vota irritare. numero 130.

Vxor poteſt irritare vota viri ſibi quoad vſum coniugalem, & cohabitationem præiudicantia. n. 131.

Quid de votis viri de nimiis abſtinentiis, vigiliis, aliiſque corporis afflictionibus, & precibus, & an hæc vota poſſit vxor in totum irritare, an verò ſolum quoad exceſſum. num. 132.

Votum viri de habitu religioſo aſſumendo vxor poteſt irritare. num. 133.

Quid de voto peregrinationis, & Hieroſolymitano ex cauſa deuotionis, vel in ſubſidium terræ ſanctæ. n. 134.

Quid de voto non petendi debitum, & caſtitatis abſoluta. num. 135. & 136

Quid de votis realibus mariti cedentibus in præiudicium dotis, vel aliorum bonorum vxoris. n. 137.

Quid de votis à viro emiſſis de licentia vxoris. numero 138. & 139.

Quid de voto caſtitatis, & aliis votis mutuo conſenſu emiſſis. num. 140.

Quid de votis à coniugibus poſt votum caſtitatis mutuo conſenſu emiſſum factis. ibidem.

Quid de votis viri poſt matrimonium ratum nondum conſummatum emiſſis animo tranſeundi ad religionem, & ibi ea implendi. n. 141.

Quid de votis mariti ante matrimonium emiſſis. numero 142.

Quid de votis à marito emiſſis tempore prioris matrimonij. num. 143.

Quid ſi vxor incidat in notoriam fornicationem, vel factum ſit legitimum diuortium; & de votis à marito tempore diuortij emiſſis. n. 144.

Vota mariti ab vxore ſemel irritata, an ſoluto matrimonio reuiuiſcant. n. 145.

Vota mariti de rebus neceſſariis, dèque precepta aliquo vxor nullo modo poteſt irritare. n. 146.

Quid de votis viri præiudicialibus familiæ, & rei familiari, putà magna eleemoſyna. n. 147.

CAPVT VIII.

De poteſtate coniugum in ſeipſos quoad votorum irritationem.

DE hac re agunt iuris Pontificij interpretes in can. *Manifeſtum*, & in can. *noluit*, 33. q. 5. & in cap. *ſcriptura, de voto.* Summiſtæ *verbo votum.* Nauar. *in man. c. 12. n. 64. verſic. maritus*, Graffius *deciſ. aur. p. 1. lib. 2. cap. 29. n. 8. & p. 2. lib. 2. c. 12. n. 45.* Flamma. *p. 3. methodi, c. 4. §. 23.* Fernandez *in medulla, p. 1. in cap. 6. §. 6.* Valentia 2. 2. *diſp. 6. de voto, p. 6.* Azorius *p. 1. lib. 11. cap. 16. q. 10. & cap. 17. q. 12.* Saytus *lib. 6. clauis, cap. 5. n. 8. & cap. 10. n. 19. & duobus ſequentibus.* Sanchez *de matr. lib. 9. diſput. 39. & quatuor ſequentibus, & in ſum. lib. 4. cap. 34.* Leſſius *de iuſtitia lib. 2. cap. 40. dub. 19. à num 87. ad 101.* Suarez *tom. 2. de relig. de voto lib. 3. cap. 6. num. 16. & lib. 6. cap. 4. per totum.* Villalobos 2 *p. tract. 34. diff.* Bonacina *tom. 2. diſp. 4. quæſt. 2. p. 7. propoſitione 3.* Baſilius Pontius *de matrimonio lib 10. cap. 17.* Reginaldus *lib. 18. numero 311. cum pluribus ſeqq.* Fagundez *in decalog. lib. 2. cap. 37. 38. & 39* Filliuccius *tom. 2. tractat. 26. numer. 235. cum pluribus ſequentibus.* Laymann *lib. 4. tractat. 4. capite 7. numero 12.* Gordonus *Theolog. moral. lib. 6. quæſt. 5. numero 70. & 71.* Caſtrus Palaus *tom. 3. tractatu 15. diſput. 2. part. 6.* Trullench, *in Decalog. lib. 2. capite 2. dub. 33.* & alij ab iiſdem, præſertim Sanchez *relati.* 1

§. I.

Notantur nonnulla circa irritationem in vniuerſum.

NOtandum primò irritationem non eſſe ceſſationem voti per deſitionem materiæ, neque per diſpenſationem, neque per commutationem, ſed annullationem voti, vel abſolutè, & totaliter, ita vt omninò euaneſcat voti vinculum, votúmve amplius non ſit; vel quoad eius obligationem, factam ab eo, à quo, ſeu à cuius voluntate votum pendet. Ita colligitur ex Doctoribus præallegatis locis citatis, & infrà citandis *dict. lib. 6. cap. 1. num. 5.* Filliuccius *d. cap. 8. num. 218.* & Palaus *d. diſp. 2. part. 1. num. 1.* Definientes irritationem eſſe actum liberum voluntatis eius, à quo votum dependet, per quem vel tollit omnino votum, ita vt amplius non ſit, vel tollit obligationem, ſeu efficit vt non obliget. Vt enim notant ibidem iidem Filliuccius, & Palaus. Leſſius *dicto capite 40. numero 68.* Suarez *dict. capite 1. initio.* Layman *dict. cap. 7. numero 3. & 4.* Sanchez *dicto libro 4. capite 14. numero 17.* & alij communiter; dantur quædam vota abſoluta, & firma, adeo vt non pendeant niſi ex voluntate vouentis, tam ex parte perſonæ vouentis, quàm ex parte materiæ promiſſæ, vt eſt votum caſtitatis in homine, maioris ætatis, & ſimilia: Alia ſunt infirma, ſcilicet quæ ex voluntate vouentis non habent firmitatem, ſed præter vouentis voluntatem pendent à voluntate alterius, cui vouens ſubiectus eſt; quæ vota dicuntur conditionata, ſeu quaſi conditionata, vel expreſſè, vel ſaltem tacitè; quia habent hanc tacitam conditionem, ſi tertius à cuius voluntate dependent, conſenſerit, vel non contradixerit: tunc igitur votum eſt irritabile, ſeu dicitur irritari, quando in ſuo valore, & obligatione dependet à voluntate tertiæ Perſonæ extra promittentem, & eum, cui promittitur. Vt Suarez *d. num. 3.* Sanchez *d. cap. 24. & cap. 26.* 2

X 2 *n. 4.*

numero 4. & alij poſt Sanctum Thomam 2. 2.*quæſt.* 88. *art.*8.

3 Pro quorum maiori intelligentia notandum ſecundò duplicem eſſe dependentiam voti à voluntate alterius perſonæ erga quam eſt ſubiectio; vna eſt per ſe, & ſimpliciter, dicta ſe tenens ex parte voluntatis ipſius vouentis, qui ex natura, & conditione extrinſeca ſuæ perſonæ integrè alteri ſubiectus eſt, & conſequenter illa voluntas eiuſdem vouentis adeo ſubordinata eſt, vt ad hoc vt votum obliget, debeat includere conditionem, *ſi ille alter conſenſerit, vel non repugnauerit.* Talis eſt voluntas religioſi reſpectu ſuperioris, & impuberis reſpectu patris, vel tutoris; vtriuſque enim voluntas ſecundùm omnes actiones ſuas quodammodo ſubiecta eſt alienæ voluntati ſuperioris, impuberis voluntati patris, vel tutoris. Nam religioſus propriæ voluntati per obedientiæ votum ſe ſubdidit; ſicuti habetur in can. *non dicatis*, 12.*q.*1. & in cap. *ſi Religioſus, de electione in* 6. ibi; *Cum velle, & nolle non habeat, ſed ex illius, quem vice Dei ſuper caput ſuum poſuit, & cuius imperio ſe ſubiecit, voluntate dependeat.* Impubes quoque ſecundum iuris diſpoſitionem non habet plenum ſuæ voluntatis dominium, ſed ſubditur patri vel tutori, in cuius poteſtate exiſtit, & à quo infirma eius voluntas regi debet; vnde voluntas patris quaſi filij voluntas cenſetur, can. 1. *&* 2. 20. *q.* 1. & can. *mulier* 32.*q.*2. Altera voti dependentia eſt ſecundum quid, ac veluti per accidens, ſcilicet ratione materiæ promiſſæ, ſeu tantum quoad voti materiam, quæ ſubiecta eſt iuri, & poteſtati alterius, qui illius dominium, ſeu adminiſtrationem habet, vel illam prohibere poteſt. Qualis dependentia reperitur in aliis perſonis alteri obligatis, ſeu ſubiectis, vt in filiofamilias impubere, & in minore 25. annis quoad vota realia, ſeu de rebus, quatum pater habet vſumfructum, vel curator adminiſtrationem, in ſeruo reſpectu Domini, in religioſis nouitiis, & iuxta plures (vt ſequenti §.) in vxore reſpectu mariti, ita Suarez, Filliuccius, Palaus *locis num. præcedenti relatis*, Sanchez *dict. cap.* 24. *& de matrimonio lib.* 9. *diſp.* 39. *num.* 2. Layman *dict. cap.* 7. *num.* 4. Gordonus *d. quæſt.* 5. *num.* 67. Reginaldus *d. lib.* 18. *num.* 295. & alij.

4 Hinc fit, vt duplex ſit irritatio voti, altera directa, & propria, quæ ſimpliciter irritatio dicitur; altera indirecta, & impropria. Directa eſt reuocatio voluntatis, ſeu actus vouendi, illum de medio tollens, & annullans, ſeu votum ipſum immediatè auferens. Indirecta eſt, quæ non actum vouendi, ſed materiam promiſſam reſpicit, ſcilicet eſt, materiæ promiſſæ ſubtractio, vel mutatio, ſeu prohibitio illam exequendi, quæ propriè potius ſuſpenſio quædam voti eſt, quàm irritatio. Ita Suarez *d. cap.* 2. Sanchez *d. cap.* 24. *num.* 3. *& de matrimon. lib.* 9. *diſp.* 39. *num.* 35. Gordonus *num.* 7. & Palaus *dict. part.* 1. Quibus autem dignoſci poſſit, an ſit irritatio, vel ſuſpenſio, explicatur *infra numero* 125.

5 Hæ autem irritationes differunt, quod per irritationem directam, & abſolutam extinguitur omnino voti obligatio, vt nunquam amplius ſine noua vouentis voluntate reuiuiſcat; obligatio enim ſemel extincta nunquam reuiuiſcit. *l. cum ex cauſa, ff. de remiſſione pignoris.* Quare facta tali irritatione per ſuperiorem non poſſit vouens abſque propria voluntate aſtringi, & quamuis ſuperior irritans poſtea voto aſſenſum præbeat, non tenebitur ſubditus ad illud, niſi denuo voueat, vt Suarez *dict. cap.* 1. *numero* 5. Sanchez *d. cap. numero* 8. *& d. diſp.* 39. *numero* 35. Villalobos *d. tract.* 34. *diff.* 17. *fine*, Palaus *d. p.* 1. Sayrus *d. cap.* 10. *numero* 13. Nauarrus *d. cap.* 12. *numero* 65. & alij, quos Sanchez refert. At irritatio voti indirecta, & ſolùm ex parte materiæ promiſſæ, quæque in ſola materiæ promiſſæ prohibitione conſiſtit, per ſe non extinguit votum, illiuſve vinculum annullat, ſed illius obligationem ſuſpendit, quamdiu prohibitio durat, & ea ablata, vel ceſſante, votum de nouo incipit obligare. Ita idem Suarez, Sanchez, & Palaus *locis citatis.* Aduertunt autem Suarez, & Palaus, quod ſæpè durante illa materiæ prohibitione, ſeu impedimento illam exequendi, ſolet votum extingui, quia eo tempore ceſſat aptitudo illud exequendi, quod tamen eſt per accidens.

Præterea differunt, quod irritatio directa ex ſubiectione voluntatis proueniens non eſt actus iuriſdictionis ſpiritualis, & Eccleſiaſticæ, ſeu dependens à poteſtate, & iuriſdictione ſpirituali, aut Eccleſiaſtica, ſicut eſt diſpenſatio, & commutatio voti; ſed eſt actus dominij, ſeu poteſtatis dominatiuæ ciuilis, & profanæ, quatenus vouens ita ſub alterius iure, & poteſtate eſt, vt voluntatem ſuam habeat dependentem à voluntate alterius, ſeu ſuperioris quoad vim ſe firmiter obligandi, ita vt non obligetur aliter, quàm pro eiuſdem ſuperioris conſenſu, & voluntate, quæ non competit niſi habentibus poteſtatem dominatiuam. Ita Palaus *dict. part.* 1. Sanchez *dict. cap.* 24. *numero* 4. *&* 5. Sayrus *dict. cap.* 10. *numero* 7. & Suarez *de cenſur. diſputat.* 4. *ſect.* 2. *numero* 8. Irritatio autem indirecta ex promiſſa materia proueniens (cum competat ratione cuiuſcunque ſubiectionis, habeátque propterea locum reſpectu tum quorumcunque fidelium præter Summum Pontificem; quia omnes præter illum habent ſuperiorem in terra, qui ex cauſa iuſta poteſt quandoque ad tempus prohibere materiam voto promiſſam, & ita obligationem ſuſpendere, ſiue ſuperior ille ſit temporalis, vt herus reſpectu famulorum, & ſimiles, ſiue ſpiritualis, vt S. Pontifex, vel Epiſcopus; tum etiam reſpectu omnium infidelium, præter ſupremum Principem, quia omnes præter illum alicui ſubjiciuntur. Suarez *d. lib.* 6. *de voto, cap.* 1. *num.* 6. *& cap.* 2. *num.* 6. Sanchez *dict. cap.* 24. *num.* 4. & Palaus *d. p.* 1. *num.* 3.) aliquando eſt actus iuriſdictionis ſpiritualis, vel temporalis; aliquando dominij proprij, vel improprij. Eſt iuriſdictionis ſpiritualis, quando S. Pontifex, vel Epiſcopus materiam promiſſam prohibet, vel aliquid cum illius executione incompatibile præcipit: Temporalis quando Rex, vel Magiſtratus iuſtè præcipit aliquid, ex quo executio voti redditur impoſſibilis. Eſt autem hæc eadem irritatio ſeu ſuſpenſio actus dominij, quando herus ob ius, quod habet in famulos imperandi illis, præcipit aliquid executioni voti incompatibile. Dominij proprij, ſi is, qui habet poteſtatem dominatiuam nolit votum irritare, ſed illud pro tempore ſuſpendere. Ita Sanchez *d. cap.* 24. *num.* 25. & Palaus *d. p.* 1. *num.* 3.

Ex dictis autem infertur irritationem tam directam, quàm indirectam, ſeu ſuſpenſionem procedentem ex poteſtate dominatiua, ſeu quæ fit ex vi poteſtatis dominatiuæ, vt valeat, non exigere vllam cauſam, ſed ſufficere irritantis voluntatem. Ita communiter Doctores, quos refert, & ſequitur Sayrus *dicto capite* 10, *numero* 14. & ita etiam Recentiores omnes, Suarez *de cenſur. dict. diſputat.* 4. *ſect.* 2. *num.* 8. *& d. lib.* 6. *de voto, cap.* 1. *num.* 9. Leſſius *d. cap.* 40. *numero* 69. Sanchez *d. cap.* 24. *num.* 8. Villalobos *d. tract.* 34. *diff.* 17. Azorius *d. lib.* 11. *cap.* 18 *q.* 5. Pontius *d. cap.* 17. *num.* 24. Palaus *dicta diſputatione* 2. *part.* 4. *numero* 4. & alij. Ratio eſt, quia executio voti pendet ex irritantis conſenſu; habet enim imbibitam illam conditionem, *ſi ſuperior, vel ille, cuius intereſt, conſenſerit, vel non contradixerit*: quare eo contradicente, vel non conſentiente, ſiue ex cauſa, ſiue abſque cauſa, ceſſat obligatio, quia deficit conditio, & quod ſuperior, ſiue ille, cuius intereſt, poſſit pro libito contradicere validè, & ſic reddere irritum votum: patet, quia 6 7

ſic vtitur iure ſuo; ad rei enim ſuæ vſus valorem, ſuique iuris nulla exigitur cauſa. Secus autem quando votum ſuſpenditur, vel diſpenſatur vi iuriſdictionis ſpiritualis, vel temporalis, quia ſuſpenſio hæc neceſſariò fieri debet medio aliquo præcepto, ſeu lege impoſita, & cum executione voti incompatibili; lex autem, vel præceptum nullum eſt, ſi ſit impoſitum ſine cauſa. Quapropter diſpenſatio vera, cum fiat nomine Dei, & in obligatione ipſi acquiſita, debet rationabiliter fieri; alioqui non cenſebitur Deus obligationem remittere. Ita Suarez *dict. cap.* 1. *num.* 9. Sanchez *dict. cap.* 24. *num.* 7. Pontius *d. cap.* 17. *num.* 21. *& ſeq.* Palaus, & Azorius *locis citatis.*

8 Imò ſpectata irritationis natura, etiam licitè, & abſque vlla culpa etiam veniali abuſus dominatiuæ poteſtatis, poſſe ſine vlla cauſa fieri vtramque voti irritationem, directam, & indirectam, tradunt magis communiter Doctores, Syluester *v. votum, quæſt.* 2. & à Sanchez *d. cap.* 24. *num.* 10. *relati*, & etiam Azorius *dict. quæſt.* 5. Pontius *dict. cap.* 17. *num.* 24. Villalobos loco *ſupra citato*, Trullench *dict. cap.* 2. *dub.* 29. *numero* 2. Secundum quos ratio eſt, quia votum ab ipſius irritantis voluntate pendet, nec vlla lege cogitur illud approbare; & quia ſuo iure vtitur, ſiue probet, ſiue improbet. Limitat autem Syluester, vbi ex mala intentione irritaret, aut licentiam ſemel conceſſam ſine cauſa rationabili reuocaret. Quamuis alij putent vtramque irritationem ex poteſtate dominatiua prouenientem de ſui natura aliquam iuſtam cauſam requirere, vt ſaltem venialiter peccet ſine cauſa irritans. Ita Sotus, Medina, Valentia, Arragon, Manuel, Corradus, Abulenſis, *relati* partim à Sayro *dict. numero* 14. partim à Sanchez *dict. cap.* 24. *num.* 13. idem Sayrus, & Sanchez *ibidem*, Layman *d. cap.* 7. *num.* 18. Leſſius *d. cap.* 40. *num.* 70. *circa finem*, & Caſtrus Palaus *dict. p.* 4. *num.* 5. iuxta quos ratio eſt, quia ſuperior, ſeu irritans iure, & poteſtate ſua ſibi ad prudentem vſum iure diuino, vel humano conceſſa abutitur, ſi pro ſolo ſuo arbitratu ſine iuſta cauſa promptitudinem ſubditi, ſeu vouentis ſibi ſubiecti ad exhibendum Deo cultum per voti executionem impediat. Vnde idem Sanchez, Layman, Sayrus, & Palaus inferunt, ſubditum quoque venialiter peccare, ſi ſciens ſuperiorem nullam habere iuſtam cauſam irritandi votum, & ipſe quoque ex parte ſui nullam habeat iuſtam ſuæ petitionis cauſam, voti pœnitens petat irritationem; cum ſit cauſa culpæ venialis quam committit irritans; & ſit vituperabile, & culpabile venialiter voti in Dei obſequium emiſſi abſque vlla cauſa pœnitere, ab eoque liberari velle. Addunt autem Sanchez *numero* 16. & Palaus eſſe ſufficientem cauſam, ſi grauamen, ſeu ſe grauatum ſentiat; eo quod in præſenti ad excuſandam culpam venialem, quælibet modica cauſa ſufficiat, qua de cauſa aiunt moraliter loquendo nullam culpam in conceſſione irritationis, illiuſve petitione inueniri. Excuſaretur autem certò ab omni culpa petens, ſi ſuam voti exequendi difficultatem ſyncerè ſuperiori exponat, vt ipſe diiudicet, num adſit iuſta irritandi cauſa. Ita Sanchez *dict. num.* 15. & Layman *loco citato.*

9 Dato etiam quod attenta ſola irritationis natura, vt irritatio eſt, nulla ſit culpa venialis, ſi abſque omni prorſus cauſa fieret, ſecundùm tamen naturam omnium actuum humanorum irritare abſque cauſa vlla, eſſe culpam venialem actus otioſi, ſeu eſſe actum otioſum, quia caret fine honeſto, tradunt Sanchez *dict. cap.* 24. *numero* 8. Villalobos *vbi ſuprà*, & videtur admittere etiam Azorius *dict. quæſt.* 5. omnis enim actus humanus ad

D. Ioan. Angel. Boſſius, de effectib. contr. Matr.

ſui honeſtatem, & vt vitio otioſitatis careat, requirit aliquem finem honeſtum: etſi contrarium, & non eſſe propriè actum otioſum, eo quod non careat fine honeſto eo tempore, quo tenetur illum habere, aſſerit Leſſius *dict. numero* 70. cui adhæret Trullench *dict. numero* 2. ſed vix poteſt liberari otioſitate, & honeſtari, ſi nulla prorſus cauſa adſit, ſed ſolus vſus liberi arbitrij irritantis.

Ex prædictis etiam inferunt eandem irritationem voti à poteſtate dominatiua prouenientem poſſe fieri vouente inuito, & contradicente, quia ſuperior, ſeu irritans non pendet in vſu ſuæ poteſtatis à voluntate inferioris, ſeu vouentis, qui illi non poteſt præiudicare, & ſi ſuperior eius obligationi contradicit, quantumuis ipſe renuat, ceſſat obligatio, quia ceſſat conditio conſenſus ſuperioris, ſub qua obligatio eſt contracta: ita poſt Arragon. 2. 2. *quæſt.* 89. *art.* 9. *paulò poſt principium*, Sayrus *lib.* 3. *clau. cap.* 8. *num.* 6. Suarez *d. cap.* 1. *ad finem*, Sanchez *dict. cap.* 24. *num.* 15. Villalobos *dict. diff.* 7. *num.* 3. & Palaus *dict. p.* 4. *num.* 6. Quia autem ſubditus, ſeu inferior facta irritatione poteſt de nouo votum emittere, & ſic irritationem eludere, vt huic incommodo prouideatur, & irritatio ſemel facta ſit firma, debet ſuperior materiam illius voti prohibere; ſic enim fiet, vt poſtea emiſſum votum de illa ſit irritum, tanquam de re illicita. Ita Suarez & Palaus *locis citatis*, & Sanchez *d. cap.* 24. *num.* 26. *fine*. Non tenetur etiam irritans imponere ſubdito aliquod onus loco voti irritati, vt Sanchez *cap.* 24. *n.* 26. quia non vtitur commutatione, ſed mera irritatione, ad quam habet ius; poteſt tamen partem ab illo promiſſam irritare relicta alia, quando votum eſt diuiduum, vt ſit partim reale, partim perſonale; ita vt obligatio realis ſit per accidens coniuncta perſonali, nec ab illa dependeat tanquam illi acceſſoria, poteſt alterutrum irritare. Quod non eſt nouum aliquid iniungere, ſed ſolum obligationis partem auferre; poteſt etiam non verè irritare, ſed ſuſpendere, quia cum cauſa libera ſit, cogitur ſecundum totam ſuam poteſtatem operari, vt idem Sanchez *ibidem*, & Suarez *d. cap.* 1. *num.* 11. *&* 12. *& cap.* 7. *num.* 24. *fine.*

Vtrum verò præfata poteſtas irritandi vota tam directè, ſcilicet ratione dependentiæ voluntatis vouentium, quàm indirectè ratione materiæ promiſſæ (loquendo tantum de irritatione, quæ eſt actus ſolius dominij, non alicuius iuriſdictionis ſpiritualis, vel temporalis) competens eis, quorum poteſtati, curæ, adminiſtrationi, & gubernationi rei domeſticæ, & familiaris ſunt ſubiecti, qui vouent (vt ſunt Prælatus reſpectu religioſorum, Pater reſpectu filiorumfamilias, tutor reſpectu pupillorum, Curator reſpectu minorum, Maritus reſpectu vxoris, & Dominus reſpectu ſeruorum) proueniat ex iure naturali, an verò ex iure canonico & humano? Conueniunt Doctores poteſtatem irritandi indirectè, & ratione rei promiſſæ competentem habere ortum ex iure naturali; ſuppoſita enim ſubiectione vouentis vndequaque orta erga alterum, ad quem ſpectat eiuſdem vouentis gubernatio, cura, adminiſtratio, &c. ius naturæ dictat, & exigit nihil poſſe in illius præiudicium fieri; atque adeo iure naturæ liberum ſuperiori eſt, aut ei, cuius intereſt, non conſentire ei damno reuocando, ſeu ſuſpendendo obligationem voti ſibi præiudicantis ad tempus, quo ei non præiudicet: ita in terminis Sanchez *d. cap.* 24. *num.* 28. & alij, præſertim qui num. ſequenti citantur. 11

Difficultas ergo ſolùm eſt de poteſtate irritandi vota directè ratione dependentiæ perſonæ, ſeu voluntatis vouentium ab eo, qui irritat, qualis eſt quæ competit Prælatis Regularium, & Patri, ac tutori reſpectu filiorum

Digitized by Google

liorum impuberum, & pupillorum, & iuxta multos Marito reſpectu vxoris, ex iure naturali deſcendat, ſeu ortum habeat, an ex iure poſitiuo humano.

12 Et prouenire ex iure naturali docent Sotus *de inſtit. lib. 7. quæſt. 3. art. 5.* Suarez *de voto dict. lib. 6. cap. 6. numero 2. & 3.* (vbi loquitur de poteſtate parentum in filiorum impuberum vota, & dicit ius humanum ſolum præſcripſiſſe tempus, in quo poſſit votum filiorum directè irritare, illa omnino annullando, ſiue ſint perſonalia, ſiue realia,) *& cap. 7. numero 4.* (vbi loquitur de poteſtate Prælatorum Regularium) Azorius *dict. lib. 11. cap. 18. quæſt. 3.* Sayrus *dict. lib. 6. cap. 10. num. 7. initio.* Petrus Ledeſma, Caietanus, Arragon, Ouadus, Vega, Manuel, Corradus, & Salas à Sanchez *dict. cap. 24. numero 29. relati.* Azorius loquens in vniuerſum de irritatione, tam directa, quàm indirecta, probat ea ratione, quod huiuſmodi poteſtas irritandi innititur tota in gubernatione, & adminiſtratione rei domeſticæ & familiaris; aut in poteſtate, qua quidem non ſui, ſed alieni iuris dicuntur, quales ſunt ſeruus, & filiusfamilias. Suarez *dict. cap. 6.* de poteſtate parentum, & tutorum irritandi vota filiorum impuberum, & pupillorum; quod fundetur in iure naturali, addito poſitiuo quoad temporis determinationem: probat, quia cum ex vna parte filius iure naturæ ſit ſub poteſtate patris, & in ætate tenera, & imbecilli etiam pro aliquo tempore poſt ſeptennium, iudicium rationis ſit fragile, & inſufficiens ad deliberandum perfectè in grauibus negotiis, & ex alia parte vinculum voti quatenus in futurum obligat, ſit grauiſſimum, & periculoſum, & in eo emittendo quando, vel quomodo expedit, paruulus etiam poſt adeptum vſum rationis errare poſſit, valdè conſentaneum fuit rationi naturali, vt pro aliquo tempore voluntas paruuli filij etiam poſt comparatum vſum rationis pro aliquo tempore pendeat à voluntate patris, vel tutoris, & ab eo tolli poſſit, vel confirmari; quod tempus immaturi iudicij cùm iure naturæ non ſit determinatum, aliis citiùs, aliis tardius vſu rationis vtentibus, nec conueniret relinqui arbitrio parentum, rectè ius poſitiuum præſcripſit illud vſque ad pubertatem, ita vt completo in maſculis 14. & in fœminis 12. anno, ceſſaret talis poteſtas patris, vel tutoris irritatiua. De poteſtate Prælatorum Regularium probat idem Suarez, quia licet ſtatus religioſus ſit de iure eccleſiaſtico (vt ipſe, & alij Doctores Societatis tenent) tamen poteſtas irritandi etiam directa vota Religioſorum ſubditorum eſt de iure naturali, quia poſito voto obedientiæ neceſſario, ex illo ſequitur talis poteſtas; ſicut licet conſecratio calicis ſit de iure poſitiuo, nihilominus debetur illi reuerentia ex iure naturali; & vendere illum, vt conſecratum, eſt ſimonia contra ius naturale. Quod autem ex vi voti obedientiæ ſequatur neceſſariò in ſuperioribus illa poteſtas irritandi, confirmat, quia per voluntariam profeſſionem, & promiſſionem obedientiæ ita ſubditur religioſus ſuo Prælato, vt reſpectu ſuarum actionum, & diſpoſitionis ſuæ voluntaris ſit tanquam pupillus ſub tutore; ita vt velle, & nolle non habeat niſi dependenter à ſui ſuperioris arbitrio; vt *ſuprà in numero 3.* notatum eſt ex cap. *ſi religioſus, de elect. in 6.* & ex can. *non dicatis, 12. quæſt. 1.* & etiam vſus, & conſuetudo omnium religionum interpretata ſit hanc ſubordinationem religioſi ad ſuum prælatum, & ſine ordine ad conſenſum illius nullam firmam obligationem contrahere, ſiue ſibi imponere poſſit: Id quod (addit idem Suarez) maximè fuit in votis neceſſarium; tum quia præcipuè ſubiectio hæc religioſi ordinetur ad directionem eorum, quæ ad ſalutem ſpiritualem conferre, vel illi obſtare poſſunt; tum quia non poſſint religioſi conuenienter in ſpiritualibus gubernari, niſi hoc modo voluntas inferioris ſit Prælato ſubiecta. Denique de poteſtate mariti probatur, quia vxor ſubiicit ſe iure naturali poteſtati viri tanquam capitis, vt ſcilicet ab ipſo tanquam à capite gubernetur. Ex quibus inferunt eandem poteſtatem irritandi directè vota, competere etiam parentibus, & tutoribus infidelibus.

Contrarium tamen, & præfatam poteſtatem irritandi directè vota Religioſorum ſubditorum, & impuberum, ortum habere ex iure poſitiuo humano, tradunt. Ita Leſſius *d. cap. 40. num. 74. & 69.* Vaſquez *1. 2. diſp. 165. cap. 4. n. 19.* Sanchez *d. cap. 24. num. 13. & 32.* & Caſtrus Palaus *d. diſp. 2. p. 1. num. 4.* Probant præcipuè, quod poteſtas irritandi directè Prælati religioſi, Patris, & Tutoris, ac etiam Mariti, & Domini, illis competit ex eo, quod vota religioſorum, filiorum impuberum, pupillorum, vxoris, & ſeruorum habent implicitam illam conditionem, *ſi ſuperior conſenſerit, vel non contradixerit, ſuprà numero 2. 3. & 6.* notatum eſt: at hæ conditiones ſolùm iure poſitiuo eccleſiaſtico, ſeu Pontificio ſunt incluſæ in illis votis, quia ſic expediebat propter rationes num. præcedenti adductas; & licet id ſtatutum eccleſiaſticum non reperiatur expreſſe in iure, aiunt tamen hi Doctores deduci ex Eccleſiæ vſu. Suppoſita autem tali conditione ex iure eccleſiaſtico in illis votis incluſa, naturaliter, ſeu de iure naturali in ſuperiori conſequitur poteſtas illa irritandi contradicendo, ſeu non conſentiendo; ſicut ſi quis promitteret ſe peregrinaturum ſub conditione, *ſi Petrus voluerit*, conditio hæc ponitur humana voluntate, ea autem ſuppoſita competit Petro iure naturali poteſtas, ſeu libertas denegandi conſenſum. Ex quo Sanchez ait radicem poteſtatis irritandi directè vota eſſe ex iure eccleſiaſtico ſic per vſum declarato; poteſtatem verò ipſam eſſe ex iure naturali, idem Sanchez *d. num. 31.* contra priorem ſententiam plura alia obiicit; & præſertim quod ſubiectio religioſorum ex voto obedientiæ ſolum arguit poteſtatem irritandi indirectè, ac imperfectè, ſeu ſuſpendendi vota, quatenus obſtant obedientiæ à Religioſo debitæ pro tempore, quo obſtant: & quia religioſi per votum obedientiæ non ſubſunt quoad omnes actiones ſuperiori, ſed quoad actiones ſecundùm regulam: quapropter ſuperior eis nequit vniuerſa præcipere, nec omnia prohibere: & poſſunt emittere votum ingrediendi arctiorem religionem independenter à voluntate ſuperioris, ab eoque non irritabile, cap. *licet, de regularibus.* Ergo ex obedientiæ voto debito à religioſis non deducitur ea poteſtas in ſuperiore irritandi directè omnia eorum vota. Demùm quia aliud eſt rationem naturalem dictare aliquid eſſe conueniens, aliud id eſſe de iure naturali: cùm multa rationi conſentanea præcipiantur quotidie iure humano, quæ nunquam de iure naturali fuerunt.

Ex quibus quoad poteſtatem infidelium irritandi vota ſibi ſubditorum, vt filiorum, vxoris, ſeruorum (quorum vota etſi emiſſa ſuis Diis ſunt irrita, & actus idololatriæ, vt ipſe *ibidem* poſt Suarez *lib. 4. de voto, cap. 8. numero 2.* poſſunt tamen fieri validè ſi ab ipſis infidelibus Deo vero lumine naturali cognito emittantur, vt idem Suarez *lib. 3. cap. 2. num 9.*) Sanchez *dict. cap. 24. numero 33.* ait eam poteſtatem non eſſe apud eoſdem infideles, niſi legibus eorum, aut conſuetudine inductum ſit apud eos, vt huiuſmodi vota, vel Diis ſuis emiſſa, quæ ex conſcientia 14

conſcientia erronea obligant, pendeant ex ſuperiorum conſenſu.

Prædicta de origine præfatæ poteſtatis irritandi directè vota præallegati Doctores pro vtraque ſententia, ex quibus prior eſt magis communis, & bene fundata. Et cum non appareat ius humanum, quo illæ conditiones ſint inductæ, ſeu ſtatutæ, vt in illis votis cenſeantur incluſæ, dicere quod potius ſint ex iure poſitiuo ſic vſu declarante, quàm ex ipſo iure naturali, ob rationes pro prima ſententia adductas, eſt diuinare; cùm vſus poſſit proueniſſe ex ipſo iure naturæ. Sed de his vniuerſim ad poteſtatem irritandi vota ſpectantibus ſatis, quibus prænotatis ſit

§. II.

An maritus poſſit irritare omnia vota vxoris, præter caſtitatis conſtante matrimonio abſque ſua licentia emiſſa, & pro tempore matrimonij implenda.

15 Reſolutio pendet ex eo, an vota vxoris habeant dependentiam à marito, non ſolùm ex parte materiæ promiſſæ, ſed etiam ex perſonæ, & voluntatis eiuſdem vxoris, ſicut vota filij impuberis, pupilli, & religioſi, non ſolùm quoad materiam promiſſam, ſed etiam quoad eorum voluntatem dependent quoad firmitatem à patre, tutore, & Prælato, qui propterea poſſunt omnia illorum vota directè irritare, etiamſi illis nil præiudicent: Si enim vxor non ſolùm quoad voluntatem ſit marito ſubiecta, ſicut impubes filius, vel pupillus patri, & tutori, & Religioſus Prælato, poterit inſtar horum omnia vxoris vota irritare, licet ſibi non præiudicent, neque quoad actum coniugalem, neque quoad gubernationem domus, & adminiſtrationem rei familiaris; ſi verò marito non ſit quoad voluntatem ſubiecta, poterit maritus irritare ſolùm vota de materia ſibi præiudicante; non verò ea, quæ ſibi non præiudicant, quale eſſet votum non mentiendi, non fornicandi, & ſimilia.

16 Prima ſententia docet vxorem ſubdi marito non ſolùm quoad rem promiſſam, ſed etiam quoad voluntatem, omneſque actus voluntatis illius gubernandos, ac proinde poſſe virum omnia vxoris vota, & iuramenta Deo præſtita, etiam de materia ſibi nullo modo præiudiciali, imò & neceſſaria (vt non mentiendi, non fornicandi, non furandi, quæ nullo modo eſt ſub poteſtate viri) irritare, quæ conſtante matrimonio, & pro eo tempore implenda abſque viri licentia ſunt emiſſa, ita Abulenſis *cap.* 30. *Numerorum*, Sotus *lib.* 7. *de iuſtit. q.* 7. *art.* 1. *verſic. At verò ſicuti.* P. Arragon 2. 2. *q.* 88. *ar.* 1. Brunellus, P. Ledeſma, Sà, Alcozer, Stunica, Rodriquez, Vega, & plures alij à Sanchez *de matr. lib.* 9. *diſp.* 39. *num.* 4. *& num.* 36. *& lib.* 4. *ſum. cap.* 34. *num.* 3. & a Fagundez *in decal. lib.* 2. *cap.* 38. *num.* 1. *relati*, & ex Doctoribus *ſuprà num.* 1. *citatis*, Sanchez & Fagundez *locis modò citatis*, & Villalobos *d. tract.* 34. *diff.* 21. *num.* 1. *&* 4. & hanc ſententiam probabilem dicunt Leſſius *d. cap.* 40. *num.* 87. & alij, qui pro ſequenti ſententia allegantur; & hanc ſententiam amplexus eſt etiam Diana *p.* 4. *tract.* 4. *reſolut.* 110. *& p.* 3. *tract.* 4. *reſolut.* 220. Probatur primò *ex cap.* 30. *Numer.* ibi: *Si mulier maritum habuerit, & vouerit aliquid, ſi audiens vir ſtatim contradixerit, & irritas fecerit pollicitationes eius, propitius ei erit Dominus.* Quem locũ non ſolum de voto abſtinentiæ, ſed de omni voto intelligunt Septuaginta interpretes, Vatablus, Pagninus, D. Auguſtinus *relatus in can. noluit*, *& in can. Manifeſtum*, 33. *q.* 5. (vbi etſi dicit, *quæ abſtinentiæ cauſa vouerit*, id ait, inquiunt Sanchez, & Fagundez, ad diſtinctionem voti continentiæ, ſeu caſtitatis, de quo aiunt eſſe ſpecialem rationem, vt infrà,) & D. Ambroſius *relatus can. fin.* 33. *q.* 5. Secundò probatur ratione, iuncta etiam auctoritate diuinæ ſcripturæ. Quia etſi quoad actum coniugalem vir, & vxor ſint pares, iuxta illud, *ad inuicem reuertimini*, & ſuprà in hoc tractatu ſæpius dictum eſt; at in cæteris omnibus vir eſt caput mulieris, & mulier eſt ſub viri poteſtate. Geneſis enim 3. Deus abſolutè dixit vxori, *ſub viri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui.* Et Paulus *ad Epheſ.* 5. *Mulieres viris ſubditæ ſint, ſicut Domino, quoniam vir eſt caput mulieris, ſicut Chriſtus eſt caput Eccleſiæ, ſed ſicut Eccleſia ſubiecta eſt Chriſto; ita & mulieres viris ſuis in omnibus.* Vbi ponderandæ ſunt illæ dictiones *caput*, & *in omnibus*. Sicut ergo omnes corporis actiones capiti ſubduntur, & ab illo gubernantur; ita omnes actiones vxoris viro ſubiiciuntur; ita vt viri ſit dirigere, & gubernare voluntatem vxoris, ne imprudenter voueat: hac enim de cauſa Deus ſubdidit eius voluntatem viro, quia mulieres ſunt natura ſua leues, & faciles in votis emittendis: ac proindè ob huiuſmodi leuitatem, inconſtantiam, & imprudentiam ſexus muliebris facilis ad obligandum ſe votis, fuit conueniens, vt voluntas vxoris omninò penderet à voluntate mariti: ex quo fit, vt maritus habeat dominium non ſolùm in materiam promiſſam, ſed etiam in omnes actus voluntatis vxoris, & ita poſſit directè irritare omnia vota vxoris, ſicut patet, & Prælatus poteſt irritare omnia vota impuberis, & religioſi, vt etiam innuit D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 88. *art.* 8. *ad* 3. *Quia nullum tempus eſt exemptum, in quo Prælatus non poſſit ſubditum circa aliquid occupare, nullum votum religioſi eſt firmum, niſi de conſenſu Prælati, ſicut nec votum puellæ exiſtentis in domo, niſi ſit de conſenſu Patris, nec vxoris niſi de conſenſu viri.* Et *d. cap.* 30. *Numerorum*, eodem prorſus modo, & ſub eadem verborum generalitate dicitur, vota vxoris non eſſe firma, abſque licentia viri, ac vota puellæ exiſtentis in domo ſine conſenſu Patris. Prætcrea ad conſeruandam maximam pacem, mutuumque amorem inter coniuges, rectam filiorum educationem, & domus gubernationem, qui ſunt matrimonij fines, neceſſarium fuiſſe videtur, vt vxoris voluntas plenè ſubderetur viro in omnibus, quoad nouas ſibi obligationes imponendas, cùm inde poſſent oriri diſcordiæ. Ad maiorem confirmationem additur, quod ſicut recta ſpiritualis gubernatio religionis poſtulat voluntatem ſubditorum ſubiici Prælato in omnibus nouis obligationibus de nouo ſuſcipiendis, ita recta, & pacifica temporalis gubernatio domus, & educatio filiorum poſtulat, vt vxor plenè in omnibus obligationibus de nouo ſuſcipiendis viro ſit ſubdita, ne votis imprudenter factis perturbetur pax domeſtica. Neque obſtat huic plenæ ſubiectioni, virum non poſſe præcipere, nec interdicere omnia vxori: quia licet non poſſit ei omnia præcipere, vel prohibere, poteſt tamen efficere, ne ſibi nouas obligationes per votum imponat: ſicut etiam plenæ ſubiectioni religioſorum non obſtat, non poſſe ſubditis omnia præcipi, ſed ea ſola, quæ ſunt ſecundùm regulam, nec omnia opera ſupererogationis poſſe ad libitum Prælati interdici. Non etiam obſtat in religione directionem eſſe ad finem ſpiritualem, ad quem pertinent vota: directionem autem vxoris eſſe ad finem temporalem, cùm maritus non ſit mulieris caput ſpirituale, ſed politicum. Quia eſſe caput ſpirituale, & gubernationem dirigi ad finem ſpiritualem, eſt quid irritationi votorum extrinſecum, ad illam non neceſſarium, vtpotè quæ eſt actus poteſtatis dominatiuæ, vt *præcedenti* §. oſtenſum eſt. Vnde patet, licet non ſit caput ſpirituale, nec eius ſuperioritas, ſeu gubernatio reſpiciat finem ſpiritualem, ſed temporalem, ſcil. gubernationem domeſti-

eam, poteſt omnia impuberum vota irritare. Item non obſtat Prælatum religioſorum non poſſe irritare votum ſubditi tranſeundi ad ſtrictiorem religionem (vt *ſupra n.* 11. dictum eſt) quia materia non eſt ſubiecta illi, quamuis ſit ſubiecta ſubditi voluntas; ac proinde multo minus maritus poterit irritare vxoris votum non mentiendi, & ſimilia, cum materia non ſit illi, ſed ſoli Deo ſubiecta, quia maximè actus voluntatis, reſpectu cuius maritus habet poteſtatem, iam tranſiit, & ſola obligatio remanet. Non obſtat (inquit Villalob.) cum ſit diſcrimen. Nam prælatus eatenus habet dominium ſuper actibus ſubditi, quatenus perſona illi eſt ſubiecta: quia ergo per tale votum perſona vouentis licitè ſubtrahitur à voluntate ſuperioris, eiuſque poteſtate; ideo non poteſt ab eo irritari, quod non euenit in aliis votis ſubditi religioſi. Quamuis autem maritus non habeat poteſtatem in illum actum vxoris, quatenus præteritum, habet tamen quatenus inducit obligationem de præſenti, quia cum actus liberi vxoris dependeant a mariti voluntate, non potuit illa per eoſdem actus ſibi imponere obligationem à marito non dependentem. Si etiam dicatur rationem illam leuitatis, inconſtantiæ, & imprudentiæ ſexus muliebris in prima probatione tactam non obſtare, quominus aliæ mulieres ſolutæ non impuberes poſſint ſe votis firmiter obligare, ergo etiam nuptæ, &c. Reſpondent Sanchez, & Fagondez eſſe diuerſam rationem, quia multo maiori prudentia in vouendo & ſe obligando Deo indiget nupta, quàm ſoluta; cum illa multis oneribus placendi marito, gubernandæ familiæ, educandæ prolis grauetur, hæc non; & ideo non ita opus fuit conſulere imprudentiæ fœminarum ſolutarum concedendo alicui poteſtatem earum vota irritandi, ſicut fuit neceſſarium conſulere imprudentiæ nuptarum. Si etiam dicatur prælegatas rationes, ſi vrgent, habere locum etiam in ſeruis reſpectu dominorum. Reſpondet Sanch. eſſe diuerſam rationem, quia ſeruitus non eſt vinculum perpetuum; ſed poteſt ſeruus domo facilè expelli: nec eſt ſocius ad gubernationem domus, & ad prolem educandam: ideoque non oportuit illum ita ſubiici domino quoad obligationes ſibi imponendas, ſicut vxorem viro, quæ quoad hæc eſt ſocia, nec expelli poteſt. Iuxta hanc ſententiam igitur maritus poteſt directè irritare non ſolum vxoris vota, quæ ſibi, & vſui matrimonij, educationi prolis, ac domeſticæ gubernationi præiudicant: vt ſunt vota peregrinationis, abſtinentiæ, ieiuniorum, & ſimilium (in quo omnes Doctores conueniunt) ſed etiam omnia alia vota, ſiue de materia de conſilio tantum (vt ſunt vota recitandi aliquas preces, & largiendi eleemoſynas ex bonis, quorum habet liberam adminiſtrationem) ſiue de materia neceſſaria, vt ſunt vota non mentiendi, non dicendi falſum teſtimonium, non furandi, non fornicandi. Hancque poteſtatem ob allegatas rationes habet etiam maritus ſeruus reſpectu vxoris ſeruæ (vt Sanchez *d. cap.* 34. *num.* 4. & Fagondez *d. cap.* 38. *num.* 4. notant) quia ex matrimonio eadem poteſtas conſurgit inter ſeruos, & inter liberos, præterquam inter ſeruos ad impediendum debitum Dominis obſequium: quod votorum irritatio non impedit.

17 Altera ſententia tenet vxorem ex vi matrimonij viro non ſubiici, quoad voluntatem, ſed tantum quoad materiam voto, vel iuramento Deo præſtito promiſſam: & ſic poſſe tantum irritare vxoris vota ſibi, ſeu vſui matrimonij, educationi filiorum, & domeſticæ, ſeu domus, & familiæ gubernationi, & adminiſtrationi præiudicialia. Ita ex Canoniſtis Innocentios, Hoſtienſis, Ioannes Andreas, Ancharanus, Panormitanus, Cardinalis *in cap. ſcriptura, de voto.* Hugo, & Turrecremata *in cap. Manifeſtum,* 33. *q.* 5. ex Summiſtis Syluester, Angelus, D. Antoninus, Margarita Confeſſorum, Lopez, Piſanella, Philiarcus, & nonnulli alij à Sanchez *diſp.* 39. *n.* 3. & Sayro *d. lib.* 6. *cap.* 10. *num.* 19. *relati.* Ex Theologis Richardus, Paludanus, Gabriel à Sayro *ibidem relati,* & ex Doctoribus *ſupra num.* 1. *relatis.* Nauarrus, Graffius, Flamma, Fernandez *locis ibidem citatis,* Azorius *d. cap.* 18. *q.* 12. Sayrus *d. cap.* 5. *num.* 8. *d. cap.* 10. *citato num.* 19. Leſſius *d. cap.* 40. *n.* 99. Layman *d. cap.* 7. *num.* 12. Reginaldus *d. lib.* 18. *n.* 311. Filliucius *d. cap.* 8. *num.* 235. & 236. Suarez *d. lib.* 3. *de voto cap.* 6. *n.* 26. & *d. lib.* 6. *cap.* 4. *n.* 2. 6. & 7. Valentia *d. p.* 6. *in vltima difficultate de votis ſubditorum.* Gordonus *d. q.* 5. *num.* 70. Caſtrus Palaus *d. diſp.* 2. *p.* 6. *n.* 2. & 3. Baſilius Pontius *d. cap.* 17. *n.* 3. Bonacina *d.* §. 2. *a n.* 10. & Trullench *d. dub.* 33. *n.* 2. Probatur, quia neque ex natura rei, neque ex iure poſitiuo efficaciter colligitur, vxorem viro ſubditam eſſe plenè quoad voluntatem, & in actionibus perſonalibus, quæ vſum matrimonij, educationem prolis, & domeſticam gubernationem non impediunt. Non ex natura rei, quia ſubiectio vxoris ad virum ex matrimonij contractu, ſeu vinculo oritur, & illi commenſurata (cum non intercedat ibi alia promiſſio, vel ratio obligationis) ex vi autem talis vinculi ſequitur ſola ſubiectio neceſſaria, & conueniens tali ſtatui, ſcilicet vſui matrimonij, educationi prolis, & gubernationi familiæ, quando media debent eſſe proportionata fini, & effectus commenſuratus cauſæ, ex qua naſcitur: ergo dependentia, & ſubiectio in votis ſecundum ſe, & ex parte voluntatis non ſequitur ex matrimonij vinculo, ſed ſolum ratione materiæ, vel in ordine ad dictam gubernationem, non enim maior ſubiectio ad prædictum finem eſt neceſſaria: Neque alia ſubiectio etiam videtur neceſſaria ad pacem, & mutuum amorem coniugum conſeruandum: Neque etiam mulier nupta ea iudicij tenuitate eſt, vt in omnibus à viro dirigi debeat, ſicut impubes à patre, & nequeat prudenter vouere, ac naturali leuitati, & indiſcretioni, qua ſolent ſe mulieres nuptæ votis implicare, videtur ſufficienter prouiſum eſſe, dum maritus habet poteſtatem irritandi vxoris vota domus gubernationi præiudicantia. Et certum eſt, vxorem non ſubiici viro in omnibus: ergo ratio matrimonij dat limitem, ſcilicet reſtringit ſubiectionem, quatenus eſt neceſſaria tali ſtatui. Et ſicut nequit maritus pro libito vxoris omnia opera ſupererogationis prohibere, neque etiam præcipere quidquid libuerit, ita etiam non poteſt tollere vota ex eo ſolum quod voluntariam obligationem imponunt, ſi ipſi non obſunt, & incommodant, neque impediunt bonam domus, & familiæ adminiſtrationem. Præfata etiam ſubiectio omnimoda voluntatis vxoris ad maritum non colligitur ex illo Num. 30. quia illa lex non erat naturæ (inquiunt huius ſententiæ Doctores, præſertim Suarez, Leſſius, & Palaus) ſed cæremonialis, & ero illo populo lata, ac proinde ceſſauit; alioqui etiam nunc omnia vota puellæ etiam puberis exiſtentis in domo patris poſſet pater irritare, & poſſet ea pariter firma reddere eo ſolum, quod ſtatim non contradixerit (hæc enim duo in illa lege continentur) quod eſt falſum. Addunt Suarez, & Leſſius, ibi agi tantum de votis abſtinentiæ (ſub quibus Diuus Auguſtinus intelligit ea, quæ ſunt de rebus affligentibus corpus) neque ſub nomine abſtinentiæ poſſe comprehendi continentiam; cum tunc non eſſet tempus continendi. Vt verò vxor dicatur eſſe ſub poteſtate viri, & vir illius caput, ſufficit quod vxor ſit ſubiecta viro in iis, quæ ad familiæ adminiſtrationem pertinent; in his enim, quæ ſpectant ad actum coniugalem non eſt ipſa magis ſubdita viro, quàm vir ipſi, vt *ſuprà* dictum eſt.

Quare

18 Quare iuxta hanc ſententiam vir non poterit irritare vota, & iuramenta vxoris faciendi eleemoſynas de ſuis paraphernis, vel etiam de bonis communibus, neque vota recitandi aliquas preces manè, & veſpere, neque vota afflictionis corporalis moderatæ v.g. moderatæ abſtinentiæ, ex deuotione alicuius diei; licet cauere debeat (inquiunt Suarez, Filliuccius, Laymann, & Leſſius) ne hæc vota exequatur cum mariti ſcandalo; qui ſi expreſſe contradicat, & acerbè ferat, ita vt inde pax perturbetur, id ſufficere ait Suarez, vt pro tunc votum non obliget, non tam quia propriè irritetur, quàm quia ex circumſtantiis, & mutatione materiæ votum tunc non cenſetur de meliori bono; inde à principio cenſendum eſt includere hanc conditionem faciendi hoc, *ſi commode, & ſine occaſione ſcandali, & perturbationis potuero.* Item iuxta hanc eandem ſententiam non poterit vir irritare vota vxoris de rebus neceſſariis, ſeu Præceptis, vt non mentiendi, audiendi ſacrum diebus feſtis &c.

19 Quid ſentiendum? Vtraque opinio eſt probabilis, vt conſtat ex illorum fundamentis; priorem verò vtpote ſexui fragiliori fauorabiliorem in praxi amplectendam puto; & pro ea vrget illud Geneſis, vbi dicitur abſolutè vxorem eſſe conſtitutam ſub viri poteſtate, & illud Pauli, ſit ſubiecta viro in omnibus.

20 Ex traditis infertur virum poſſe irritare votum vxoris peregrinandi, ſeu eundi in ſubſidium terræ ſanctæ, cum non poſſit tale votum facere contradicente marito, vt latè ſupra *cap.6.n.* 15. & à marito debeat regi. Ita Doctores *d.n.*11.*citati*, Sanchez *d.cap.* 34. *n.*5. & Suarez *d. cap.*4.*n.*25.

21 Infertur quoquè poſſe virum irritare votum vxoris aſſumendi habitum tertij Ordinis S. Franciſci, cùm id ſit præiudiciale ſibi quoad actum coniugij, iuxta tradita ſupra *cap.*1.*n.*130. & expreſſe etiam tradit Sanchez *dict.cap.*34.*num.*25. Et iuxta priorem ſententiam eiuſdem Sanchez, & aliorum poterit irritare abſolutè, vt nunquam amplius etiam ſoluto matrimonio teneatur vxor talem habitum induere; at iuxta alteram ſententiam ſolum pro tempore matrimonij, & quatenus eſt ſibi præiudiciale. Et vice verſa etiam vxor poterit hoc modo irritare ſimile votum mariti, propter tradita *d.n.*130.

Et ea, quæ *infrà* dicuntur de vxoris poteſtate ad irritanda vota viri.

Quid autem de votis, & iuramentis in fauorem tertij emiſſi, *infra n.*80.

Ex traditis etiam pro vtraque ſententia pendet reſolutio multorum dubiorum circa hanc viri poteſtatem ad vota vxoris irritanda, de quibus *in ſequentibus.*

§. III.

An vir poſſit irritare votum, aut iuramentum Deo præſtitum caſtitatis ab vxore conſtante matrimonio abſque ſua licentia emiſſum, & pro tunc implendum.

22 Certum eſt, huiuſmodi votum non inducere obligationem non reddendi debitum, quia hoc eſſet contra iuſtitiam matrimonij; ac proinde tale votum, quatenus eſt non reddendi debitum, nulla eget irritatione. Difficultas eſt, an quatenus eſt votum non petendi, aut exigendi debitum; & quatenus continet obligationem abſtinendi ab omnibus delectationibus venereis extra debiti redditionem, poſſit à marito irritari.

23 Iuxta ſententiam ſuprà *n.*16. relatam, quod vxor ſubiecta ſit marito quoad voluntatem: Dicendum eſt maritum poſſe abſolutè irritare tale votum, & quatenus eſt non petendi, & quatenus abſtinendi à venereis delectationibus, ita vt nec ſoluto matrimonio reuiuiſcat, ſed omnino ceſſet totalis eius obligatio, & conſtat ex traditis ad probandam præfatam ſententiam, quibus oſtenſum eſt, vxorem non poſſe ſibi vllam nouam obligationem imponere abſque dependentia à viro, cum ſit illi ſubiecta non ſolum quoad rem promiſſam, ſed etiam quoad voluntatem; vnde etiam iuxta eandem ſententiam votum vxoris conſtante matrimonio emiſſum de rebus præceptis, & neceſſariis, quorum materia non ſubditur viro, ſine viri licentia emiſſum poteſt à viro irritari quoad illam nouam obligationem per votum inductam. Et ita tradunt ex Doctoribus *d. num.*16. *relatis*, Sanchez *d.diſp.*39.*num.*11.*&* 12. Fagundez *d.lib.*2.*cap.*37.*n.*2. *&* 3. & Villalobos *d.diff.*21. *num.*6. Et quatenus eſt votum non petendi, poſſe irritari à viro tenent etiam plures alij, quos Sanchez, & Fagundez referunt; & etiam Nauarrus *in ſumma Latina*, *cap.*12. *num.*60. & Sayrus *d. lib. cap.*5. *num.*13. quia putant tale votum vergere in præiudicium mariti, quem ſemper oporteret ſubire verecundiam in petendo debitum. Addunt autem iidem Nauarrus, & Sayrus, ſi vxor tali voto ſe obligaret non tantum ad non petendum amicabiliter, ſed etiam ad non exigendum debitum, ſcilicet ad non compellendum maritum ſibi reddere; quia in hoc caſu ſibi tantum, & non marito inferret præiudicium, non poſſet maritus tale votum irritare, ſicut nec vxor ſimile votum mariti irritare poſſet. Quod procedit attenta altera ſententia *num.*17. adducta.

24 Itaque iuxta ſententiam poſteriorem *d.num.*17. poſitam dicendum eſt, maritum nullo modo poſſe irritare tale votum vxoris, neque quatenus abſtinendi à venereis delectationibus, neque quatenus non exigendi debitum, neque etiam quatenus non petendi amicabiliter debitum. Ita ex Doctoribus *ſuprà d.n.*17. *relatis* Suarez *d. cap.* 4. *& tom.* 3. *de relig. lib.*9. *cap.*8. *n.* 5. *& ſeqq.* Leſſius *d. cap.* 40. *num.* 94. Baſilius Pontius *d.cap.*17.*n.*5. Laymann *d.cap.*7.*num.*16. Gordonus, Filliuccius, Reginaldus *locis citatis*, & Caſtrus Palaus *d.p.*6.*num.*5. Colligitur ex traditis *eodem num.* 17. quia huiuſmodi vxoris votum, quatenus includit obligationem abſtinendi à delectationibus venereis extra redditionem debiti, & non exigendi, aut petendi debitum, non infert marito præiudicium. Quia cum neuter coniux ex vi matrimonij teneatur ad exigendum, ſeu petendum, ſed tantum ad reddendum debitum (vt probatum eſt *ſupra cap.*1.*num.*15.) nec regulariter viri erubeſcant petere debitum, vt *ſuprà cap.* 1. *num.*33.*&* 258. huiuſmodi votum ſecundum hanc partem non præiudicat marito, & ita non eſt ab eo irritabile: ſecus ſi maritus emitteret tale votum non petendi; ſi enim maritus nunquam petat, poteſt cedere in præiudicium vxoris, cum mulieres ſint verecundiores in petendo, vt locis citatis notaui: Vnde illi eſſet valde oneroſum debere ſemper petere: & ideo poſſet tale viri votum irritare, iuxta Laymann *d. n.* 16. vbi tamen circa præfatum votum vxoris caſtitatis aduertit, quod ſi maritus ægrè ferat ſemper petere, & ob hanc cauſam minuatur amor, & diſcordia excitetur, ceſſabit pro tunc vxori obligatio quoad petitionem debiti, ne ſit maioris boni impedimenta, quod eſt conforme traditis *ſuprà num.*18. Imò ſi maritus ob ſuam puſillanimitatem, & naturam à fœminea parum diſſimilem, aut ob eiuſdem vxoris conditionem, vel inſignem authoritatem notabilem difficultatem, & erubeſcentiam haberet in petendo, tunc etiam iuxta eandem ſecundam ſententiam poſſet tale votum caſtitatis, quatenus imponit obligationem

non

non petendi debitum, vt ſibi præiudiciale irritare.

§. IV.

An maritus poſſit irritare omnia vota ab vxore abſque eius licentia emiſſa, constante matrimonio, ante illius conſummationem, tunc, ſeu pro matrimony tempore implenda.

25 CErtum eſt, ſi vxor poſt matrimonium ratum ante conſummationem faciat aliquod votum de iis, in quibus ipſe vir eſt ſuperior, & caput, poſſe virum illud irritare, ſicut poteſt eadem vota poſt conſummationem, emiſſa irritare. Ratio eſt quia ex vi ipſius contractus matrimonij vxor efficitur viro ſubiecta, in eamque viro acquiritur authoritas, vt ex traditis §. præcedenti conſtat, & in terminis tradunt etiam Sanchez *d.diſp.*39.*n.* 13.*&* 20. Leſſius *d.cap.*40. *num.*94.*initio.* Fagundez *d.lib.*1.*in decalog.cap.*38. *n.* 9. *&* 10. Villalobos *tract.*34.*diff.*21.*n.*7. & alij *relati* à Sanchez *d.num.*17.

26 Quare iuxta priorem ſententiam adductam *n.* 16. Maritus omne votum poſt matrimonium ratum, nondum conſummatum emiſſum (excepto voto ingrediendi religionem ante conſummationem) ab vxore, etiam caſtitatis, poterit abſolutè, & directè irritare; quia iuxta eandem ſententiam per matrimonij contractum vxor fit viro ſubiecta, non ſolùm quoad materiam promiſſam, ſed etiam quoad voluntatem, in quam idem vir per matrimonium ratum ius acquirit, vt non poſſit ſibi nouam obligationem imponere, ipſo non conſentiente, ſeu contradicente, vbi etiam Sanchez, & Fagundez locis citatis, vbi etiam, ſicut Villalobos, in terminis loquuntur de irritatione voti caſtitatis emiſſi conſtante matrimonio ante illius conſummationem, etiam animo tranſeundi ad religionem, & ibi illud implendi; quia eo animo non obſtante verè eſt ſubiecta marito, & animus ille cum non cadat ſub votum, non immutat naturam voti, nec aufert marito poteſtatem quam per matrimonij rati contractum in vxoris voluntatem acquiſiuit. Neque obſtant textus *in* cap. *placuit.* & in cap. *quidem, de conu. coniug.* vbi dicitur, vxorem quæ abſque mariti licentia in monaſterio profeſſionem emiſit, & poſtea eſt coacta redire ad maritum, non poſſe debitum petere; quia in eo caſu maritus non irritauerat votum, ſed ſolùm reuocauerat vxorem.

27 At iuxta poſteriorem ſententiam *num.* 17. poſitam dicendum eſt, maritum non poſſe irritare niſi ſola vota ratione materiæ ſibi, vel domus, ac familiæ gubernationi præiudicantia; & ita non poſſe irritare votum caſtitatis ante conſummationem ab vxore emiſſum; quia non eſt de materia ſibi præiudiciali, iuxta tradita *ſupra num.*24. & quoad votum caſtitatis, & alia vota tradit in terminis Leſſius *d.num* 94. *verſic. Dico ſecundò*, & *verſic. Dico tertiò*; quamuis probabile putet quod num. præcedenti traditum eſt. Quare ſi vxor dicto voto caſtitatis emiſſo conſummauerit matrimonium (quod ad petitionem viri licitè conſummari poſſe, & tranſacto bimeſtri teneri, oſtenſum eſt *ſuprà cap.*3. *num.*44. *&* 45.) tunc tenetur quidem reddere debitum, & ex hac parte votum non egebit irritatione, vt *ſuprà num.*22. dictum eſt, non tamen poterit petere; nec maritus iuxta eandem poſteriorem ſententiam, & Doctores *d.n.*17. relatos poterit quoad hoc irritare; vt etiam in his terminis tradit Leſſius *dict. num.*94. tenet tamen tanquam probabile contrarium.

Dixi autem numero præcedenti, *excepto voto religionis*, quia id votum emiſſum ab vxore poſt initum matrimonium, ante illius conſummationem pro tunc implendum non poteſt à viro irritari, iuxta omnes, & in terminis vti rem certam tradunt Sanchez *d.diſp.*39. *n.*19.*&* *d.cap.*34.*n.*6. & Leſſius *d. n.*94. *verſic. Excipio primò*, & Fagundez *d.cap.* 38. *num.* 7. Gordonus *d. quæſt.*5.*n.*71. Palaux *d.p.*6.*n.* 7. Et ratio eſt, tum quia ius ſponſæ de præſenti ante conſummationem facit poteſtatem ingrediendi religionem, etiam inuito marito, & ita quoad hoc votum vxor non ſubiicitur viro; tum quia eſt votum per quod, ſeu per cuius executionem vxor conſtituenda eſt extra poteſtatem viri, diſſoluendumque matrimonium; ac proindè ſe habet inſtar voti facti à religioſo tranſeundi ad arctiorem religionem, quod non eſt irritabile à Prælato, vt *ſuprà n.*13.*&* 16. dictum eſt; & ita nec maritus poteſt præfatum votum irritare.

Contrarium, & hoc etiam votum religionis ante matrimonium conſummatum pro tunc implendum, poſſe à viro irritari, contra Sanchez aſſerit Præpoſitus *in* 3.*p.q.*6.*de bonis matrim.dub.*20.*n.*154.(quem refert, & ſequitur Diana *p.*4. *tract.*4. *reſol.*110.) ſuppoſito, quod poteſtas irritandi vota vxoris oriatur ex leuitate, imprudentia, & facilitate muliebri in votis emittendis: ex hoc enim, inquit idem Præpoſitus, ſequitur quod non minùs poſſit hoc votum irritare, quàm alia, cum eadem ſubſit cauſa: quod confirmat Præpoſitus, quia propter hanc cauſam pater poteſt irritare votum filij impuberis de ingreſſu religionis; nec valet dicere (ſubdit Præpoſitus) quod Prælatus non poſſit irritare votum ſubditi de ingreſſu ſtrictioris religionis, qui id, ait, non poteſt, quia ei iure prohibetur: in præſenti autem nihil ſimile habemus. Sed contra Præpoſitum eſt, quia cum ius vxori ante conſummatum matrimonium concedat ius ingrediendi religionem inuito marito, quoad huiuſmodi ingreſſum, & conſequenter etiam quoad votum talis ingreſſus, pro tunc illam eximit à viri poteſtate, qua ceſſante non poteſt fieri irritatio, vnde non eſt ſimile de voto impuberis. Quod ſi poſt votum matrimonium ſponte conſummauerit, non poterit abſque mariti conſenſu intrare, ſed tenetur cum eo cohabitare, & ei debitum reddere, vt *ſuprà cap.*3. demonſtratum eſt; & cum non vouerit caſtitatem, poterit etiam petere, vt eodem cap. 3. probatum eſt; licet ſoluto matrimonio per mariti mortem teneatur voto ſatisfacere, vt eodem capite dictum eſt; vbi etiam alia circa hoc. Verùm iuxta ſententiam Sanchez & aliorum *ſupra num.* 16. traditam, conſummato matrimonio poterit maritus tale votum irritare. Ita etiam idem Sanchez *dict.diſp.*39.*num.*23. Fagundez *locis ſuprà citatis*, & alij à Sanchez *relati*; quia conſummato matrimonio iam per tale votum, ſeu eius executionem vxor non eſt conſtituenda extra poteſtatem viri, cùm tantum eadem poteſtate ceſſante per eiuſdem mariti mortem ſit implendum. Voluntas autem vxoris, conſtante matrimonio iuxta eandem ſententiam *n.*16. traditam, eſt plenè ſubiecta viro ab ipſo gubernanda, prætérquam quoad ingreſſum in religionem ante matrimonij conſummationem; & id etiam probabile putat Leſſius *d.n.*94.*verſic. Probabile eſt*; facta autem per maritum irritatione, eo mortuo non tenebitur intrare, vt ibidem Leſſius. An verò ſi vxor erat impubes, malitia ſupplente ætatem, & ante conſummationem matrimonij fecit votum religionis implendum pro tunc, poſſit illud votum maritus omnino irritare, attenta ſententia præfata tradita *n.* 16. poſſe docent Sanchez *d.lib.*9.*diſp.*41.*n.*8. & Leſſius *d.cap.*40. *n.*29. De qua re *infrà* §.8. *n.*68.

§. V.

§. V.

An vota vxoris conſtante matrimonio abſque viri licentia emiſſa animo implendi, ſeu implenda tempore ſoluti matrimonij, poſſit maritus irritare, & præſertim votum vxoris caſtitatis aut religionis, relatum in tempus ſoluti matrimonij, & votum non nubendi ſecundò.

29 SAnchez *lib.9.dict.diſp.39.q.3.& lib.4.ſum.cap.29.* loquens de quocunque ſuperiore quoad vota inferioris, ſeu ſubditi ſine eius licentia emiſſa, implenda tempore non ſubiectionis, refert plures ſententias. Ex quibus prima à Sanchez *dict.diſp.39.num.14. & d. cap.29. num.* 1. relata, docet nullum ſuperiorem poſſe ſimilia vota irritare, quia ſunt relata in tempus, in quo nec materia voti, nec vouens ſubiiciuntur poteſtati, & ſola ſubiectio eſt fundamentum poteſtatis irritandi: huius ſententiæ ait eſſe Caietanum 2. 2. q.88.*art.*8 *dub.penultimo.* Nauarrus *in ſum.cap.*12.*num.* 66. Angelum, Arragon, & Anglem. Secunda ſententia *d.diſp.39. num.*15. *& d.cap.39. num* 3. ab eodem *relata*, tradit ſuperiorem, à quo pendet ſubditi voluntas gubernanda (vt eſt Prælatus religionis, & pater reſpectu filij impuberis) poſſe talia vota in tempus ſolutæ ſuperioritatis, ſeu poteſtatis relata irritare propter illam voluntatis dependentiam; ſuperiorem verò, cui ſubditus ſubiicitur ſolum quoad materiam promiſſam, nempe quoad aliqua obſequia, & aliquod regimen (qualia ſunt ſeruus erga dominum, filij puberes erga patrem, & vxor erga maritum, iuxta ſententiam *n.*17. traditam) non poſſe vota irritare, quia huiuſmodi vota eius poteſtati, & gubernationi non præiudicant, cum ſint implenda tempore, quo ſubditus vouens erit ſui iuris: & ita ſentire Sylueſtrum, Sà, & Valentiam refert idem Sanchez, qui *d.diſp.39.n.17. & d.cap 29.num.*3. eandem ſequitur, & contra Sotum ait dominum non poſſe irritare votum ſerui relatum in tempus, quo libertate donatus fuerit, eo quod dominus non habeat poteſtatem irritandi vota ſerui, in fauorem ipſius ſerui, vt eius imbecillitati, & imprudentiæ conſulat (ſicut habet pater reſpectu filij impuberis, & maritus reſpectu vxoris, iuxta ſententiam eiuſdem Sanchez) ſeu omnino in bonum, & vtilitatem domini, nè damnum ex eo voto ſentiat, quod in votis ſic emiſſis locum non habet. Et *eodem n.*3. poſt medium pariter dicit, patrem non poſſe irritare votum filij puberis erogandæ eleemoſynæ, emiſſum ſub conditione, ſi quando bona caſtrenſia habuerit, vel implendum quando erit ſui iuris, quia huiuſmodi vota vere realia puberis non præiudicant paternæ adminiſtrationi; & pater poteſt ea ſolum vota filij puberis realia irritare, quæ ſuæ adminiſtrationi præiudicant. Tertia ſententia ab eodem Sanchez *d.diſp.39 n.* 16. *& d. cap.29.n.* 2. tradita, aſſerit præfata vota poſſe irritari à quocunque ſuperiore habente poteſtatem dominatiuam; eo quod tempore, quo votum illud emittitur, voluntas vouentis ſubditur ſuperiori, ſiue abſolutè, ſiue quoad materiam promiſſam, quantumcunque executio in aliud tempus differatur: & quia licet executio pendeat in futurum, talis tamen voti grauamen, & obligatio eſt præſens: Et demùm, quia ex tali voto ſequitur præiudicium ſuperiori; nam tempore, quo verè eſt ſuperior, & alter ſubditus, eum non recognoſcit vouens ſine eius conſenſu. Huius ſententiæ idem Sanchez refert eſſe Sotum *lib. 7. de iuſtit. quæſt. 3. art.* 1. Lopez, Alcozer, Vegam, & Stunicam,

30 Reſolutio tamen præſentis difficultatis fit, iuxta ſententiam *ſuprà d.n.*17. traditam, & DD. ibidem citatos maritus non poteſt vota caſtitatis, religionis, & quæcunque alia ab vxore conſtante matrimonio emiſſa in tempus ſoluti matrimonij implenda irritare; quia neque executio illorum votorum, neque obligatio aliquod præiudicium marito affert: ita etiam in terminis ex Doctoribus *d.n.* 17. *citatis* Baſilius Pontius *d. cap.*17.*n.*6. Palaus *d.p.*6.*n.*8.

At in ſententia *ſupra n.*16. tradita, omnia præfata vota vxoris, ſiue ante, ſiue poſt conſummatum matrimonium emiſſa, implenda, ſeu collata in tempus matrimonij ſoluti, & libertatis, poſſunt à marito irritari, Iuxta præfatam enim ſententiam, & DD. ibidem relatos, vxor non tantum ſubditur viro ratione materiæ promiſſæ, ſed etiam ratione voluntatis, qua vouet, vt vir eius imbecillitati, & imprudentiæ conſulat; poteſt autem tam imprudenter vouere vxor pro tempore, quo ſui iuris erit, ſicut pro nunc. Et in his terminis ex Doctoribus *dict. num.*16. *relatis* ita tradunt Sanchez *dict. diſput.*39.*num.*16. Villalobos *d.diff.*21.*num.*7. Fagundez *dict.cap.*38.*num.*8.*&* 9.*cap.*37. *num.*7. & aſſerit etiam Diana *part.* 4. *tract.* 4. *reſolut* 110. & Sanchez *num.* 16. confirmat etiam aliis rationibus *ſupra num.* 26. adductis in fauorem tertiæ ſententiæ, ibidem ex eodem relatæ. Dixi autem, *omnia præfata vota*, quia etiam votum vxoris de caſtitate ſeruanda ſoluto matrimonio poteſt vir irritare iuxta eandem ſententiam ob eandem rationem, ſcilicet quia voluntas vxoris, dum id promittit, eſt ſub viri poteſtate, ab eoque gubernanda, ne imprudenter ſe voto liget: poteſt verò imprudentia reperiri in promittenda caſtitate in tempus matrimonij ſoluti. Ita contra Lud. Lopez Sanchez *dict. diſput.* 39. *numero* 18. Fagundez *dict.cap.*37.*numero* 7. & alij auctores modò *relati*. Similiter poteſt vir (quod videbatur pati majorem difficultatem) iuxta eandem ſententiam irritare votum vxoris matrimonio conſtante, ſiue ante, ſiue poſt conſummationem emiſſum de ingrediendo religionem tempore ſoluti matrimonij, vt etiam in terminis Sanchez *dict.diſp.*39.*num.* 19. Villalobos *dict. diffic.* 21. *num.* 19. Fagundez & Diana *locis citatis*, & probabile dicit Leſſius *lib.*2. *cap.*40. *allegato num.*94. *verſic. Probabile tamen.* Differentia enim eſt inter hoc votum, & votum vxoris ingrediendi religionem ante matrimonij conſummationem emiſſum impediendum pro tunc; & votum ſubditi religioſi tranſeundi ad ſtrictiorem religionem; quod per voti ingrediendi pro tunc executionem vxor eximenda eſt à poteſtate viri, diſſoluendoque matrimonium; & etiam religioſus per votum tranſeundi ad ſtrictiorem religionem omnino eximitur à poteſtate ſuperioris, iuſque huiuſmodi exemptionem conceſſit, & in hoc voluntatem ſubditi non ſubiecit ſuperiori; & ideo vtrumque votum ob defectum poteſtatis non poteſt irritari, illud à viro, hoc à Prælato, vt dictum eſt *num.* 28. At per illud votum ab vxore emiſſum ingrediendi religionem, collatum in tempus ſoluti matrimonij, illa non eſt conſtituenda extra viri poteſtatem, cùm ea iam ſoluta ſit implendum; voluntas autem eiuſdem vxoris conſtante matrimonio in ſententia, iuxta quam loquimur, eſt omnino ſub viri poteſtate ab ipſo gubernanda, præterquam quoad tranſitum ad religionem ante matrimonij conſummationem, vt iam dixi *dict. n.* 28. ſic etiam votum filij impuberis ingrediendi religionem, implendum poſt pubertatem, ait Sanchez *dict. num.*29. poſſe à patre ita, vt non obliget poſt pubertatem, irritari, quia per illud non eximitur filius à dominio paterno, quod habebat in ipſius voluntatem tempore, quo impubes erat, ad gubernandam eius voluntatem circa vota perſonalia.

Aduertendum tamen, Sanchez *in ſum.lib.*4.*cap.*29. 31
*num.*3. *& cap.* 34. circa huiuſmodi vxoris vota emiſſa 32
conſtante matrimonio, implenda tempore ſoluti matrimon

monij, quoad mariti poteſtatem illa irritandi mutaſſe ſententiam. Nam etiam attenta ſententia præfata *numero* 16. tradita, quod maritus omnia vota conſtante matrimonio emiſſa irritare poſſit, non verò ſolum vota ſibi præiudicantia, adhuc aſſerit maritum non poſſe irritare vota præfata vxoris implenda tempore viduitatis, & ſoluti matrimonij; quia, inquit, vxoris voluntas non ita plene ſubditur viro, vt voluntas pupilli ſubditur tutori; eo quod pupillus ſit omnino deſtitutus prudentia, & valde tenue iudicium habeat; mulier autem habeat ſufficientem prudentiam ad vouendum abſolutè, non autem ad vouendum, dum oneribus matrimonij grauata eſt; & ideo vir, ſubdit, non habet abſolutam, & plenam eius voluntatis gubernationem, ſed quoad ſola ſpectantia durante eo ſtatu, ac proindè nequit irritare vota ad eum ſtatum non pertinentia, ſed ad tempus ſoluti matrimonij. Quod ſi votum vxoris eſſet ad vtrumque tempus emiſſum, ſcilicet ſubiectionis erga maritum, & libertatis, ſeu ſoluti matrimonij, tunc idem Sanchez *d. cap.* 19. *num.*6. (contra Sylueſtrum, & Emmanuelem Sà volentes poſſe ſimpliciter à viro irritari) ait non poſſe irritari niſi pro tempore ſubiectionis, quia tunc tantum obeſſe poteſt, vt in ſimili de voto ſerui ad vtrumque tempus ſubiectionis, & libertatis emiſſo, illud poſſe à domino irritari ſolum pro tempore ſubiectionis, tradunt contra præfatos, & Sylueſtrum, & Sà Leſſius *lib.*4. *cap.*40. *n.*86. Azorius *p.*1. *lib.*11. *cap.*17. *q.*11. Sayrus *lib.*6. *clau.*1.6. *n.*18. & Suarez *d. lib.* 6. *de voto c.*6. *n.* 48. Verùm cum uxor conſtante matrimonio prematur ſemper illis oneribus, ob quæ iuxta eundem Sanchez *ſupra d. num.* 16. dictum eſt, neceſſarium fuiſſe illam, quoad eius vota irritanda, omnino ſubijci viro, vel dicendum eſt non habere in eo ſtato ſufficientem prudentiam ad vouendum abſolutè, vel habere etiam ſufficientem ad vouendum pro eo ſtatu; vnde enim oriatur diuerſitas maioris, & minoris prudentiæ, non apparet. Et præterea dato quod Maritus vi contractus matrimonij ſit caput vxoris in omnibus, & vxor ſit omnino in eius poteſtate, vt allegato *n.*16. probatum eſt, omnia vota vxoris conſtante matrimonio emiſſa præter illud ingrediendi pro tunc religionem, emiſſum ante matrimonij contractum, neceſſe eſt habeant dependentiam à viri voluntate, & ita ſint ab eo irritabilia; & ita prorſus tenent alij DD. *n.*16. relati, & num præcedenti relati, & alij ab eodem Sanchez *d. diſp.*39. *num.*16. *&* *d. cap.*29. *n.*2. *allegati.*

In dubio autem an vxor diſtulerit executionem voti in tempus libertatis, an cenſendum ſit fuiſſe emiſſum implendum tempore ſubiectionis. De hoc egi *in tom.*1. *moral. var. tit.*1. §.46. *num.*195. vbi dixi præſumendum non intendiſſe talem dilationem, quando votum tempore ſubiectionis impleri poteſt.

§. VI.

An omnia vota præter tranſeundi ad religionem ab vxore ante matrimonij conſummationem emiſſa animo ingrediendi religonem, ibique ea implendi poſſit maritus irritare.

33 Reſpondendum iuxta ſententiam *ſuprà num.*17. traditam, non poſſe irritare, quia non ſunt de materia viro ſubiecta, nec ſibi, aut domus gubernationi præiudicantia.

34 At iuxta ſententiam Sanchez, & aliorum ſuprà *n.*16. probatam poteſt, & in his terminis tradunt Sanchez *d. diſp.*39. *num.*20. Villalobos *d. diff.*21. *num.*7. Fagundez *d. cap.*38. *num* 9. *&* 10. & Diana *allegata reſol.*110. Ratio, quia emiſſa ſine tali animo poſſunt à viro irritari, vt §. *precedenti* dictum eſt iuxta eandem ſententiam; omnia enim vota vxoris tempore ſubiectionis emiſſa, & dum ipſa viro ſubiecta eſt, à viro poſſunt irritari, quia per illa, excepto voto religionis emiſſo ante conſummationem pro tunc implendo, non eximitur à poteſtate viri; animus verò ille (vt *ſupra numero* 26. notatum eſt) cum non cadat ſub voto, minime immutat naturam voti, nec viri poteſtatem, quam per matrimonij contractum in vxoris voluntatem acquiſiuit, aufert. Addunt idem Sanchez, & Fagundez, quamuis vxor vouiſſet matrimonio rato, & non conſummato tranſitum ad religionem, & alia vota ſimul in eadem religione implenda, poſſe adhuc omnia alia vota à marito irritari præter ipſum votum religionis; idque ob adductam rationem, quod ea vota tempore ſubiectionis emiſſa ſunt; & dum vxor viro eſt ſubiecta, irritantur, nec per illa eximitur à poteſtate viri; & ex vi contractus matrimonij acquiſiuit vir ius in voluntatem vxoris, præterquam quoad votum religionis ante conſummationem implendum. Quemadmodum ſi religioſus (inquit Sanchez) voueat tranſitum ad ſtrictiorem Religionem, & alia vota implenda in illa, poterit Prælatus hæc vota irritare, licèt non illud. Nec irritatio voti caſtitatis emiſſi ſimul cum voto ingrediendi religionem, impediet ingreſſum in religionem, quia extincto voto caſtitatis manet votum tranſeundi ad religionem, quod obligat ad non conſummandum, ne ingreſſus religionis impediatur; & ſi conſummauerit, prima vice peccabit, & deinceps tenebitur reddere, & poterit petere, iuxta tradita *num.*28.

§. VII.

Vota ab vxore conſtante matrimonio abſque eius licentia emiſſa, an maritus poſt notoriam fornicationem carnalem, aut ſpiritualem à ſe commiſſam poſſit irritare?

Negat expreſſe Graffius *deciſ. aur. p.*1. *lib.*2. *cap.*29. *num.*8. & videntur idem ſentire Nauarrus *in man. cap.*22. *num.*64. & Valentia 2.2. *diſp.*6. *p.*6. *q. vltima.* Ratio ab iiſdem non affertur, ſed fortè fundatur in eo, quod coniux adulter amittat ius petendi debitum à coniuge innocente; ac proinde dominium in corpus, & voluntatem eius; quæ tamen ratio, ſi eſſet vera, idem dicendum eſſet exiſtente fornicatione occulta, per quam pariter idem ius amittitur. 35

Lopez 1. *part. inſtructorij, cap.*47. *ad finem* ait, poſt notoriam fornicationem alterum coniugem poſſe alterius votum caſtitatis, vel non petendi debitum antè emiſſum irritare ad euitandum in eo periculum incontinentiæ. Verùm hoc periculum incontinentiæ alterius coniugis eſt quidem ſufficiens cauſa ad petendam diſpenſationem voti, non verò confert dominium in alterius voluntatem, aut materiam promiſſam, quod exigitur ad irritandum. Vnde ſi eo periculo ſecluſo non poterat coniux votum coniugis irritare, nec etiam illo ſtante poterit: Præterquam quod nil confert ad periculum incontinentiæ fornicationem eſſe notoriam, vel occultam; nec fornicationi ſpirituali conſulenir per irritationem voti non petendi, vt rectè Sanchez *lib.*4. *ſum. cap.*34. *n.*7. Fagundez *in decal. lib.*2. *cap.*38. *n.*11. 36

Igitur iuxta eoſdem Sanchez *d. n.*7. Fagundez *n.*12. Villalobos *tract.*34. *diff.*21. *num.*2. & Trullench *lib.*2. *cap.*2. *dub.* 33. *num.*5. Reſpondendum cum diſtinctione, ſcilicet, quod vel coniux innocens vult vti iure ſuo, & à nocente, vel reo recedere, & ita non poteſt adulter eius vota irritare, cum per adulterium, & receſſionem coniugis innocentis amittat ius ad petendum, & dominium in corpus, ac voluntatem coniugis innocentia 37

centis; & pariter nec coniux innocens poteſt irritare vota adulteri, quia per diuortium ſuſpenditur ea poteſtas; vel coniux innocens non vult vti iure, ſed condonata iniuria adulterij vult cum adultero maritaliter viuere; & ita poteſt vterque coniux irritare omnia vota alterius, quæ tali fornicatione, & adulterio non admiſſo poſſet. Nam coniux adulter in pœnam adulterij non perdit omnino ius exigendi debitum, ſed in fauorem innocentis, ita vt ſi innocens velit ab eo recedere, & non reddere, poſſit id efficere, & alter non poſſit exigere, quia priuatur eo iure per alterius negationem, ſeu adulterij exceptionem. Quare amiſſio huius iuris eſt velut pœna conuentionalis, quæ non debetur, niſi ab alio petatur; & dum non petitur, iuſte retinetur; ſic coniux adulter licet per adulterium amittat ius petendi, non omnino amittit illud, niſi per innocentem eo iure priuetur ab eo recedendo; & ita dum non recedit, aut debitum negat, iuſtè poteſt petere.

Facto legitimè diuortio, an coniux poſſit vota alterius irritare, quæ poterat ante diuortium.

38 An verò, & iuramenta ab vxore Deo præſtita conſtante matrimonio, ſi poſtea ob fornicationem alterius, aut aliam cauſam ſequatur diuortium legitimè factum, durante diuortio poſſit vir irritare, ſicut poterat ante diuortium, & ſimiliter vxor poſt diuortium eo durante poſſit ea vota viri antea conſtante matrimonio emiſſa irritare, quæ poſſet irritare ſecluſo diuortio, iuxta eoſdem Sanch. *lib. 9. d. diſp. 39. n. 8. & lib. 4 ſum. c. 30. n.* 18. Fagundez *d. c.* 38. *n.* 5. Villalobos & Trullench *locis citatis*. Dicendum eo diuortio durante, & non reintegrato matrimonio, neutrum coniugem poſſe vota alterius irritare, quæ ante diuortium poterat. Conſtat enim adulterum coniugem non poſſe, quia amiſit ius in innocentem modo numero præcedenti explicato, ita vt innocens poſſit nocente inuito tranſire ad religionẽ, can. *Agente*, 27. *q.* 2. & cap. *veniens, de conu. coniug.* ibi: *Super reuocatione ipſius nullatenus eſt audienda.* Sed neque poteſt innocens, quia durante diuortio cedit iure ſuo, liberatque coniugem reum à ſeruitute, & ſubiectione.

39 Quod ſi reconciliatio ſubſequatur ſiue mutua voluntate, ſiue ob recompenſationem mutuæ fornicationis, tunc integrum erit vtrique ea alterius vota irritare, quæ ante diuortium poterat, quia res omnino iam eſt ad priſtinum ſtatum redacta; vnde etiam ea reconciliatione facta poterit nocens ea vota irritare, aut ſuſpendere, quæ innocens voluntariè emiſit tempore diuortij; quia per illam reconciliationem redduntur omnino in priſtinum ſtatum, & conſequenter poteſtas irritandi, quæ erat ſuſpenſa, reuiuiſcit, vt iidem Sanchez, & Fagundez tradunt, & *infra n.* 54. magis explicatur. Aduertendum autem eam eſſe inter vtrumque coniugem differentiam; quod innocens poteſt alterum inuitum ſibi reconciliare, & ad priſtinam ſeruitutem redigere; & ita vota eius tunc irritare, quæ ante diuortium poterat: Reus autem minimè id poterit, niſi alter reconciliationem admittat, vel & ipſe labatur in adulterium.

40 Num verò innocens poſſit eam reconciliationem admittere, etſi non celebrauit diuortium, nolle vti iure ſuo, vt non cogatur vota (quæ non ſunt caſtitatis, vel religionis) implere, ſed irritentur. Videtur negandum, iuxta Angelum *v. votum* 2. *n.* 12. vbi ait peccare mortaliter mulierem contrahentem matrimonium aduertentem illud fore impedimentum, ne vota adimpleat. Quod quidem verum eſt quoad vota caſtitatis, & religionis; non verò quoad cætera, vt Sanchez *d. num.* 8. *& lib. 4. ſum. cap.* 18. *n.* 6. nam vota caſtitatis, & religionis directè opponuntur matrimonio, illudque excludunt; ac proinde ea vouens ſe obligauit ab eo ineundo abſtinere; & ſi ſemel iniit, eo non vti, quando ſibi licitum fuerit, & vota implere. Cætera verò vota non excludunt matrimonium, nec illi repugnant, quare valdè durum videtur, velle obligare ad vitam cœlibem, conſeruandumque diuortium, vt ea impleantur; & ita præter Sanchez tenet etiam Villalobos *tract.* 34. *diff.* 21. *numero* 13.

Dixi, *quæ non ſunt caſtitatis, vel religionis.* Nam quamuis ſi coniux reus poſt diuortium ab innocente procuratum, & legitimè factum, votum caſtitatis, aut religionis antea emiſſum confirmet, vel tunc emittat, integrum ſit innocenti remittenti iniuriam adulterij, & reconciliationem admittenti ea irritare, aut ſuſpendere eo modo, quo illa iuxta diuerſitatem ſententiarum poterat ante adulterium, & diuortium, vt tradunt Sanchez *dict. diſput.* 39. *numero* 31. *& dict. cap.* 30. *num.* 19. & Fagundez *dict. cap.* 38. *n.* 16. Quia cum diuortium fiat in ipſius innocentis fauorem, & dependenter ab eius voluntate, nequit alter illi iuri præiudicare, atque adeo quidquid vouerit habet tacitam conditionem, quam ſi integro, & illæſo matrimonio votum emiſſum eſſet, ne præiudicetur innocentis volentis reconciliari iuri, quod ante diuortium habebat. Nihilominus ſi innocens ante diuortium erat ligatus voto caſtitatis, vel religionis nondum irritato, vel tantum ſuſpenſo, vel tempore diuortij illa confirmauerit, vel tunc emiſerit, non poſſe innocentem admittere reconciliationem, vt non impleat illa vota, ſed teneri illa implere, tradunt Sanchez *d. diſp. 39. numer.* 8. *&* 41. *& d. cap. 30. numero* 19. *&* 20. Fagundez *dicto capite* 38. *numero* 17. Villalobos *dict. diff.* 21. *num.* 3. & Trullench *dicto numero* 5. Et rationem affert Sanchez, quod tunc innocens eſt omnino ſui iuris, tum quoad diſponendum de ſua perſona (excepto tranſitu ad aliud matrimonium) ac proinde poteſt vouere independenter ab altero; tum quoad illa vota implenda, & ideo tenetur ad illa, & nequit alteri remittere adulterium, ne vota illa infringere cogatur. Verùm præfatum coniugem innocentem non obſtante voto caſtitatis non teneri non reconciliare coniugem adulterum, ſed remittere poſſe iniuriam expreſſe, vel tacite *ſuprà cap. 1. num.* 276. oſtenſum eſt eſſe probabile. At quidquid ſit de hoc, certum eſt, facta ſemel reconciliatione, etſi illicite, aut inſtaurato matrimonio ob ſimile innocentis adulterium, excuſabitur pro tunc à religionis voto, donec ſoluto matrimonio, aut ſaltem alio iuſto diuortio ſequuto liceat ingredi; non tamen excuſabitur à voto caſtitatis eo modo, quo poteſt illud ſeruare, & ideo tenebitur ad non petendum. 41

Sed de votis ab altero, vel ab vtroque coniuge emiſſis tempore diuortij, an, & qua ratione facta reconciliatione, & reintegrato matrimonio poſſint tam à reo, quam ab innocente irritari, §. *ſequenti*. 42

§. VIII.

Vtrùm maritus poſſit irritare vota vxoris ab ea emiſſa ante matrimonium, ſi antequam perſoluerit, nupſerit.

DOctores vtriuſque ſententiæ *ſuprà num.* 16. *&* 17. *relati*, & alij communiter ſentiunt vota omnia de quacunque materia ab vxore ante matrimonium emiſſa non poſſe à viro irritari abſolute, ſcilicet irritatione propria, & directa, per quam omnino auferatur voti obligatio. Ita in terminis ex Doctoribus *d. n.* 16. *&* 17. *relatis*, Azorius *d. cap* 18. *q.* 14. Sanchez *lib.* 9. *diſp.* 39. *à n.* 22. *&* 29 *& in ſum. lib. 4. cap.* 26. *n.* 5. *& c.* 31. 43

*num.*2. Suarez *d.lib.*6.*de voto, cap.*7.*num.vltimo.* Leſſius *d.cap.*40.*n.*91. Baſilius Pontius *d.cap.*17.*num.*7. Villalobos *d.diff.*21.*n.*14. Trullench *in decalog.d.lib.*2.*cap.*2.*dub.*33.*num.* 4. Caſtrus Palaus *dict. part.*6. *numero* 8. Fagundez *d.lib.*2.*cap.*36.*numero* 12.13. *&* 14. & præter hos alij *dictis numeris* 16. *&* 17.*citati*, & innumeri alij, quos Sanchez & Fagundez *locis citatis* referunt. Et Ratio eſt, quia ea tantum vota ſunt propriè, & abſolutè irritabilia, quæ habent expreſſam, vel tacitam, & imbibitam dependentiam à voluntate ſuperioris, ſcilicet *ſi conſenſerit*, vel *non contradixerit*, vt *ſuprà numero* 4.*&* 5. notatum eſt; Hæc autem vota non habuerunt dependentiam à voluntate alterius, nec illam tacitam conditionem, *niſi maritus contradixerit*, ſed emiſſa ſunt abſolutè; quia tempore emiſſionis, & contractæ obligationis mulier erat ſui iuris, nec ratione materiæ, neque ratione gubernationis voluntatis ſubiecta viro; & propterea ab eo non poſſunt irritari propriè, & directè per ablationem totalem obligationis; ſed aliqua tantum indirectè, ſcilicet illorum obligationem ſuſpendere pro tempore matrimonij, vt infra explicatur.

44 Oppoſitum, & virum poſſe non ſolum ſuſpendere, ſed abſolutè irritare vota vxoris ante matrimonium emiſſa, ſicut emiſſa conſtante matrimonio, ſuppoſita ſententia Sanchez, & aliorum ſuprà *n.*16. adducta, quod vxor etiam quoad voluntatis gubernationem propter muliebrem leuitatem ſit ſubiecta viro, contra Sanchez tenet Ioannes Præpoſitus *in* 3.*p. q.*6. *de bonis matrimonij, dub.*20. *numer.* 154. *relatus* à Diana (qui & eum ſequitur) *part.*4.*tract.*4.*reſolut.*110.*verſic. Notat etiam idem Præpoſitus*) ſic aiens, ſcilicet quod ſi vir per matrimonium fiat ſuperior vxoris, vt propter muliebrem leuitatem poſſit eius voluntatem gubernare, & dirigere, non ſolum ſuſpendere vota antè emiſſa, ſed etiam irritare: Quemadmodum Prælatus religionis poteſt irritare omninò vota ſui religioſi emiſſa ante profeſſionem, & ita docent Ioannes de Friburgo *in ſumm.Confeſſorum, libro* 1. *titulo* 8. *quæſt.* 35. vbi abſolutè dicit virum poſſe irritare vxoris votum abſtinentiæ, peregrinationis, continentiæ, & alterius materiæ, tam ante, quam poſt matrimonium emiſſum. Vega quoque *tomo* 2. *ſumm. capite* 129. *caſu* 20. *ad finem*, affirmauit poſſe maritum votum vxoris ante matrimonium emiſſum poſt annos pubertatis directè, & perfectè irritare, ita vt amplius non reuiuiſcat. Verum contra tres auctores ſtat præfata communis ſententia Doctorum, & ratio adducta, quod vota ante matrimonium emiſſa ſunt facta abſolutè, & abſque dependentia à voluntate viri, à qua tunc voluntas vxoris quoad gubernationem non dependebat; ſicut dependet contracto matrimonio, quoad vota emiſſa conſtante matrimonio iuxta ſententiam Sanchez, & aliorum, qui *dicto numero* 16. ſunt allegati. Neque obſtat illud de votis religioſi profeſſi emiſſis ante aſſumptum ſtatum religioſum. Verum enim eſt (vt notat poſt Syluestrum V. 4. *quæſt.* 7. *dicto* 3. Sanch *d. diſput.*31.*numero* 1.) Vota ante religionis profeſſionem emiſſa in ſeculo, vel in nouitiatu, ſi per profeſſionem non extinguantur, poſſe poſt profeſſionem irritari directè, & perfectè à ſuperioribus, non aliter, quam ſi poſt profeſſionem eſſent emiſſa. Cuius rationem reddunt iidem Sylueſter, & Sanchez, quia ſi profeſſus in inſtanti profeſſionis non habuit voluntatem non extinguendi ea per profeſſionem, extinguuntur per illam, vt eſt communis Doctorum; ſi autem tunc eam voluntatem habuit, reputantur ac facta poſt profeſſionem, atque adeo de tempore plenæ ſubiectionis; ſicut tradunt (inquit Sanchez) DD. peccatum prauæ diſpoſitionis commiſſum in Baptiſmo reputari tanquam admiſſum poſt Baptiſmum; & ita ſubiici ſacramento pœnitentiæ. Ex quo apparet diſparitas inter virum reſpectu votorum vxoris emiſſorum ante matrimonium, & ſuperiorem religionis reſpectu votorum, quæ religioſus ante profeſſionem emittit. Remanet ergo certa præfata communiſſima ſententia.

Difficultas ergo ſolum eſſe poteſt, an vota vxoris ante matrimonium emiſſa poſſit vir irritare indirectè, & imperfectè, ſcilicet ſuſpendere illorum obligationem. 45

Conueniunt DD. maritum poſſe irritare indirectè, ſeu ſuſpendere quoad obligationem vota vxoris ante matrimonium emiſſa, quorum executio eidem marito, & adminiſtrationi familiæ, reique domeſticæ præiudicium infert, ſeu inferre poteſt, quod verum eſt etiamſi vxoris pater ei conceſſiſſet facultatem vouendi. Ita Canoniſtæ communiter, quos referunt Azorius, Suarez *to.*2.*de relig. de voto lib.*6.*c.*4.*n.*16. & Sanchez *d. diſp.*39.*n.*13.*&* *d.c.*26.*n.*5.*&* *c.*31.*n.*9. & etiam Theologi & Summiſtæ ab eodem Sanch. *relati*. Iidem Azorius, & Sanch. *ibid.* Leſſius, Pontius, Villalobos, Trullench, Suar. & Palaus *locis ſupra n.*43.*citatis*. Et conſtat etiam ex D. Auguſt. *relato in can. Nolit*, 33.*q.* 5. ibi. *Ita ſi adhuc innupta conceſſerat pater vota perſoluere, ſi antequam perſoluerit, nupſerit, & in iure eius hoc cognitum non placuerit, non perſoluat, & hoc omninò ſine peccato.* Ratio eſt, quia ius mariti per matrimonium acquiſitum, eo durante præualet obligationi præfatorum votorum; licet tempore quo emiſſa ſunt nec ratione voluntatis, nec ratione rei promiſſæ habuerint dependentiam ab alio, cum mulier eſſet ſui iuris; vnde abſque iniuſtitia non poſſunt impleri repugnante marito, & conſequenter poteſt illa irritare ſuſpendendo obligationem, quatenus ſibi, & domeſticæ gubernationi nocent. Cum verò hæc irritatio ſit imperfecta, & tantum ſuſpenſio obligationis ſoluto matrimonio, vel vxore ſui iuris effecta, eadem voti obligatio reuiuiſcit, & tenebitur vxor ea exequi, ſi vſque ad illud tempus votum ſe extendebat, vt iidem DD. tradunt, & cõſtat etiã ex notatis *ſuprà n.*4.

Præterea conueniunt DD. maritum non poſſe vllo modo irritare nec perfectè, nec imperfectè vota de rebus de præcepto, & neceſſariis, v.g. non mentiendi, non furandi, &c. ab vxore ante matrimonium emiſſa. Ita præter DD. *ſupr. n.*17.*relatos* Sanch. *d. diſp.*39. *n.*27. *poſt medium*, Fagund. *d. lib.*2. *in dec. c.*37.*n.*9. & Villalob. *d. diff.*21.*n.*14. Ratio eſt, quia nec materia illa, vtpote neceſſaria, ſubditur viro, ſed ſoli Deo; nec etiam actus ille liber vouendi, tanquam omninò præteritus, & Deo conſecratus; nec voluntas eo tempore à viro dependebat: in quo iuxta eoſdem Sanch. & Fagundez, & alios DD. *ſupra n.*16.*relatos* diſtinguuntur à talibus votis non mentiendi, non furandi, &c. emiſſis poſt contractum matrimonium; quia tunc voluntas erat viro ſubiecta, & ideo poterant ſimpliciter irritari, iuxta ſententiam *d.n.*16. adductam, DD. ibidem citatos, & rationes ibidem allatas. Iuxta DD. verò ſententiæ *n.*17. poſitæ huiuſmodi vota tam poſt, quam ante matrimonium emiſſa non poterunt vllo modo à iure irritari, quia nec vſui matrimonij, nec domeſticæ gubernationi nocent. 46

Item conueniunt votum caſtitatis ab vxore emiſſum ante matrimonium contractum non poſſe vllo modo à marito irritari, aut ſuſpendi. Ita omnes DD. *ſuprà num.* 5. *allegati*, aſſerentes nec tale votum emiſſum poſt contractum eſſe vllo modo à marito irritabile, illiuſque obligationem manere ſuſpenſam quatenus præiudicat actui coniugali, quoad ſolam redditionem. Ex DD. autem *n.*16.*&* 43.*relatis* idem docent Sanchez *d. diſp.*39.*n.*27. *&* *d.c.*31.*n.*9. Fagundez *d.cap.*36.*n.*13 *&* 24. Villalobos *d. diff.*21.*n.*14. & Leſſius *d.cap.*40.*num.*94.*verſic. Secundò excipio.* Votum enim hoc continet duo, nempe non exercere actum venereum, nec reddendo, nec petendo. Primum non eget irritatione; nam ſuperuenienti fortiori vinculo matrimonij tenetur vxor 47

ex

ex iuſtitia reddere. Secundum verò nequit à viro ſuſpendi, quia materia petendi non eſt viro ſubiecta, nec enim vir poteſt prohibere, aut præcipere vxori petitionem debiti; eſt enim vxor libera, & ſui iuris in hoc, *vt ſupra cap. 7. numero* 55. probatum eſt; nec tempore voti erat ſubiecta viro, nec vir habebat aliquod dominium in eius voluntatem, *vt ſuprà num.* 43. dictum eſt.

48 Inſuper certum eſt, votum religionis ab vxore ante matrimonium contractum emiſſum, non poſſe nec perfectè, nec imperfectè irritari. Ita omnes DD. *n.* 16. & 17. & *n.* 28. *relati*, & expreſsè Sanch. *d. diſp.* 39. *n.* 24. Villalobos *d. diff.* 21. *n.* 13. & Baſilius Pontius *loco ſuprà n.* 48. *allegato*. Et conſtat ex traditis *d. n.* 28. vbi probatum eſt, nec etiam votum religionis pro tunc implendum, emiſſum ab vxore poſt matrimonium ratum, & nondum conſummatum, poſſe à viro irritari, à fortiori ergo nec tale votum emiſſum ante matrimonium. Quod ſi tali voto neglectu matrimonium fuerit conſummatum, non indiget pro tunc irritatione, cum impleri nequeat, & poterit vxor nedum reddere, ſed & petere debitum, vt *d. n.* 8. dictum eſt. Non poterit autem huc votum religionis emiſſum ante matrimonium irritari pro tempore quo vxor erit ſui iuris; ſed tenebitur implere. Nam materia illa viro non ſubdebatur tempore, quo promiſſa eſt, nec etiam actus liber vouendi; nec ſubiicitur etiam materia tempore, quo votum implendum eſt. Quæ ratio procedit retenta ſententia *n.* 16. poſita; nam iuxta ſententiam, de qua *n.* 17. non poteſt irritari pro tempore libertatis vxoris, quia non præiudicat viro, nec familiæ, ac domus gubernationi. Hoc autem, & quæ in præcedentibus numeris dicta ſunt, procedunt ſi vxor tempore quo emiſit vota ante matrimonium, erat pubes; nam de votis quæ vxor impubes emiſit ſub poteſtate patris conſtituta, & nupſit malitia ſupplente ætatem, an poſſint à marito irritari, *infrà*.

49 Dubium eſt, an vota de eleemoſynis faciendis, ſeu realia, ab vxore ante matrimonium emiſſa, cum tunc eſſet ſui iuris, putà quia erat vidua, vel carebat patre, & tutore, poſſit vir irritare imperfectè, ſeu ſuſpendere illorum executionem ad tempus ſoluti matrimonij. Sanchez *d. diſput.* 39. *numero* 26. docuit non poſſe maritum talia vota irritare, ſeu ſuſpendere; ſed de illis iudicandum ac de aliis debitis, ad quæ vxores antea tenebantur: Nam quamuis, inquit, id debitum non ſit perſonale, cum nulla hypotheca afficiat bona, alioqui tranſiret obligatio ad ſingularem ſucceſſorem, verbi gratia legatarium, vel titulo emptionis poſſidentem ea bona, aut titulo donationis; non tamen eſt debitum, quod Iuriſperiti vocant perſonaliſſimum; aliàs obligatio voti realis implendi non tranſiret ad hæredem, contra omnes; & ita poteſt dici (ſuddit Sanchez) quodammodo bona afficere; atque adeo virum teneri permittere, vt vxor expleat, & cum eo onere recipere bona.

50 At Suarez loco *ſuprà num.* 45. *allegato*, quem poſtea ſequutus eſt idem Sanchez *in ſumm. libro* 4. *dicto capite* 31. *numero* 10. & Fagundez *dicto capite* 36. *numero* 24. aſſerunt maritum poſſe ſuſpendere præfata vxoris vota realia ante matrimonium facta, eo quod impleri nequeant niſi cum præiudicio mariti; eſſet enim præiudicium viri, ſi vxor poſt contractum matrimonium de bonis liberè diſponeret, cum durante matrimonio ſint commiſſa adminiſtrationi mariti, vel etiam data ad ſuſtinenda onera matrimonij: quare viro fieret iniuria, ſi eo inuito implerentur, & conſequenter poteſt illorum votorum executionem ſuſpendere. Secus autem, ait Sanchez, & poſt eum Fagundez, eſt de obligatione erga hominem, quam vxor ante matrimonium contraxerit; hanc enim, inquit idem Sanchez *dict. cap.* 31. *num.* 31. non poteſt maritus irritare, ſeu ſuſpendere propter ius homini acquiſitum; & quia mitius agitur cum Deo (vt notauit Gloſſa *in l. 2. verbo, an obligentur, ff. de pollicitat.*) quàm cum homine: Nec ſuperior gerit vices hominis, cui ius eſt acquiſitum, vt poſſit illud remittere, & irritare: at gerit vices Dei, cui ius per votum acquiritur. Et quoad huiuſmodi obligationem erga hominem ab vxore ante matrimonium contractam, certum eſt, illam à viro non poſſe ſuſpendi, vt tradunt etiam Hugo, Archidiaconus, & Bellamera *in cap. noluit, 33. quæſt.* 5. Quoad vota verò eleemoſynæ, & realia, ſi vxor omnia bona ſua non obligaſſet marito, illique tradidiſſet in dotem, ſed aliqua ſibi reſeruaſſet, cum hæc eſſent ſub diſpoſitione vxoris, & de illis poſſet vota eleemoſynarum implere, non poſſet maritus vxori illorum executionem impedire, quia nullum ex executione pateretur præiudicium quoad adminiſtrationem, quæ quoad illa bona ad vxorem ipſam ſpectat; maritus enim vxoris vota ante matrimonium emiſſa ſuſpendere poteſt quoad executionem ſolum, quatenus executio marito præiudicium infert, vt ſuprà probatum eſt.

Præterea dubium eſt, àn maritus alia vota omnia vxoris (exceptis præfatis votis de materia neceſſaria, caſtitatis, religionis, & realibus) emiſſa ante matrimonium ſuſpendere poſſit, etiamſi eorum executio eidem marito, & domeſticæ gubernationi non præiudicet, quale eſſet votum recitandi aliquas preces, vel moderatæ abſtinentiæ, & ſimilia. Et negant DD. ſuprà *n.* 17. *relati*, volentes maritum non poſſe etiam vota conſtante matrimonio emiſſa irritare, niſi eorum executio ſibi, vel domeſticæ gubernationi præiudicialis ſit: ita enim ſentiunt Azorius, Suarez, Leſſius, Pontius, Palaus, & alij *n.* 45. *allegati*, expreſsè dicentes maritum ea ſola vota vxoris ante matrimonium emiſſa poſſe ſuſpendere, quorum executio ſibi, vel familiæ adminiſtrationi officit. 51

Verum Sanchez *d. diſp.* 39. *n.* 25. tenet maritum poſſe illa ſuſpendere, etiamſi ſibi non præiudicent. Quia quamuis (inquit) actus liber, quo mulier ante matrimonium vouit, non ſit viro ſubiectus, tanquam omnino præteritus, at materia illa voto promiſſa eſt iam plenè viro ſubiecta, quia poteſt modo vir in omni tempore occupare vxorem. Qua ratione vtitur Sanctus Thomas 2. 2. *quæſt.* 88. *art.* 8. ad oſtendendum nulla religioſi vota eſſe firma abſque Prælati conſenſu. Vnde nec ea vxoris vota ita firma erunt, quin poſſint à viro ſuſpendi. At hæc ratio probatet ad ſummum de voto recitandi aliquas preces, & ſimili requirente actionem poſitiuam; non verò de voto moderatæ abſtinentiæ. Deinde cum tempore voti vxor non eſſet ſubiecta viro, neque ratione voluntatis, neque ratione materiæ votum factum eſt abſolutè; & ita ſi conſtante matrimonio poteſt impleri ſine præiudicio vllo viri, & gubernationis domus, non debet maritus illius executionem impedire pro libito, & abſque vlla cauſa occupando vxorem eo tempore, quo votum eſt implendum, ſecus ſi ob aliquam iuſtam cauſam occuparet; nam tunc executio iam eſſet præiudicialis. Quare approbo priorem ſententiam, cùm moderatione tamen de qua *ſuprà n.* 18. 52

Porrò in dubio an vxor emiſerit vota ante matrimonium, vel tempore quo per matrimonium effecta eſt marito ſubiecta, præſumendum ſit potius fuiſſe emiſſa poſt ſubiectionem, explicaui *tom.* 1. *mor. varior. titul.* 1. §. 46 *numero* 1689. Vbi dixi præſumenda fuiſſe emiſſa tempore ſubiectionis, & eſſe à viro irritabilia, quia mariti poſſeſſio præſens voluntatis vxoris nunc ſubiectæ eſt certa, cum certum ſit illam eſſe coniugem, poſſeſſio autem votorum, quoad ſuam firmitatem, & independentiam 53

à viri conſenſu eſt dubia, quod non eſt ſatis ad ſpolium poſſeſſionis certæ: videantur ibi tradita, & Sanchez *lib.4.ſum.cap.31.n.7.vbi n.16.*

Vota à coniugibus poſt legitimum diuortium facta, vel confirmata, an, & qua ratione ſint irritabilia.

54 Quid verò dicendum ſit de votis vxoris, vel mariti emiſſis poſt diuortium legitime celebratum, & de emiſſis ante diuortium conſtante matrimonio poſt diuortium confirmatis quoad irritationem. Reſpondendum ex traditis *ſupr. n. 41.* Si coniux reus poſt diuortium emittat votum aliquod etiam caſtitatis, aut religionis, aut reale, aut de rebus neceſſariis, vel tale votum ante diuortium factum confirmat, coniux innocens ſi reconciliari velit, & iniuriam adulterij condonare, illa condonata poteſt tale votum irritare, vel ſuſpendere eo modo, & caſu, quo poſſet integro matrimonio, idque propter rationem *d. n. 41.* initio adductam, ſcilicet quia cum diuortium fiat in fauorem ipſius, & dependenter ab eius voluntate, nequit alter illius iuri præiudicare. Si verò innocens eodem diuortij tempore votum aliquod fecerit, vel confirmauerit, tunc quoad poteſtatem irritandi cenſendum eſt de illis, ſicut de emiſſis ante matrimonium, vt Sanchez, & Fagundez *locis d.n.41.relatis*, & Leſſius *d. cap.40.num.96.verſic.dico ſextò*; tunc enim innocens eſt omnino ſui iuris, quoad diſponendum de ſua perſona (licet matrimonium perſeueret) excepto tranſitu ad aliud matrimonium, ac proinde poteſt vouere independenter ab altero. Quare facta reconciliatione coniux nocens, quamuis ſit vir, non poteſt ſuſpendere vota caſtitatis, religionis, de operibus neceſſariis, & alia ſibi, aut domeſticæ gubernationi non præiudicantia ab altero coniuge innocente tunc emiſſa, ſicut ea facta ante matrimonium ſuſpendere non poteſt, vt in præcedentibus probatum eſt. Poterit autem vir reus poſt reconciliationem ſuſpendere alia vota innocentis ſibi præiudicantia, aut domeſticæ gubernationi; ſicut talia vota facta ante matrimonium, dictum eſt ab eo poſſe ſuſpendi, quæ tamen reuiuiſcent ceſſante ſubiectione, vt ſupra dictum eſt de talibus votis ante matrimonium emiſſis, & conſtante matrimonio ſuſpenſis. Quæ autem vota vxoris reæ poſt diuortium facta vir innocens facta reconciliatione irritauerit, iuxta ſententiam ſupra *n. 16.* traditam, & Sanchez *d. diſp.39.n.45.* non reuiuiſcent, ſicut iuxta eandem ſententiam non reuiuiſcunt vota integro matrimonio facta, & irritata. Vxor etiam nocens, aut innocens poſt reconciliationem poteſt irritare, aut ſuſpendere ea viri nocentis vota poſt diuortium emiſſa, quæ poſſet, ſi ante matrimonium, vel integro matrimonio facta eſſent; quæ autem vota mariti poſſit vxor irritare, vel ſuſpendere, infra. Quid autem ſi coniux innocens poſt diuortium emittat, vel confirmet votum caſtitatis, vel religionis, actum eſt *ſuprà d.n.41.*

55 In dubio autem, an votum ſit emiſſum tempore diuortij, & libertatis, an verò ante diuortium, & tempore ſubiectionis, quoad poteſtatem irritandi præſumendum, emiſſum eſſe ante diuortium, & tempore ſubiectionis, vt dixi *tom.1.moral.var.§.46.n.5696.* & tradit etiam Sanchez *d.lib.4.ſum.cap.32.n.9.* In dubio enim ſuperior non eſt ſpoliandus certa præſenti poſſeſſione irritandi, quam habet.

§. IX.

Vtrum vota vxoris perſonalia, & realia ante matrimonium facta tempore prioris mariti, vel dum erat patri, aut tutori, vel curatori ſubiecta, vel in ea ætate, in qua filiorum vota à parentibus, tutoribus, & curatoribus irritari poſſunt, nondum ante matrimonium, neque à priori marito, neque à patre, aut tutore, vel curatore irritata, poſſint à marito irritari.

Ivxta ſententiam, de qua *ſuprà n. 17.* ſecundum quam, & Doctores ibidem relatos maritus non habet plenam poteſtatem in omnia vota vxoris conſtante matrimonio emiſſa, ſed tantùm eius vota de materia viro ſubiecta, & quorum executio præiudicet vſui matrimonij, & filiorum educationi, & familiæ, ac domus gubernationi. Dicendum eſt præfata vota ab vxore pubere, ſiue impubere, & ſiue abſque licentia, ſiue cum licentia prioris mariti, vel tutoris, vel curatoris emiſſa non poſſe irritari, niſi ratione materiæ ſint viro ſubiecta, ipſiue, aut domeſticæ gubernationi eorum executio noceat. Et ita non poſſe irritari, ſi ſint vota caſtitatis, vel religionis, vel de rebus neceſſariis, vel de eleemoſyna facienda, de bonis paraphernis, & moderatæ afflictionis corporalis, & aliquarum precum recitandarum quotidie, iuxta tradita *d. n. 17.* Ita in iis terminis ex Doctoribus *d. n. 17. citatis*, Leſſius *d. cap.40.n.92.fine*, Baſilius Pontius *d.cap.37.n.9.* Caſtrus Palaus *d.p.6.n.6.* 56

At iuxta ſententiam, de qua *ſuprà n. 16.* docentem virum habere plenam poteſtatem in omnia vxoris vota, vxoremque viro plenè ſubiici non ſolùm quoad materiam voti, ſed etiam quoad perſonam, & voluntatem, aliter dicendum eſt, præſertim iuxta Sanch. qui tamen in hac re fuit varius, vt ex mox tradendis conſtabit. Et pro ſolutione notandum ex eodem Sanchez *lib.9.de matr.diſp.41.num.2.* & *lib.4.ſumma, cap.28. initio*, vbi agit, an vota tempore ſubiectionis alteri habenti poteſtatem dominatiuam emiſſa poſſint à ſuperiore diuerſo ſuccedente, ſeu ſubſequente, habente quoque poteſtatem dominatiuam, irritari; notandum, inquam, duplicem poſſe eſſe poteſtatem ſubſequentem. Altera eſt moraliter diuerſa à præcedenti, ſeu priori, vt ſi prior ſit patris, aut tutoria in pupillum, poſterior curatoris, aut viri in vxorem, aut è contra. Altera verò eſt moraliter eadem, vt eſt tutoris ſuccedentis patri, aut alij tutori in curam pupilli, Prælati religioſi ſuccedentis alij prælato, mariti erga vxorem ſuccedentis alteri marito; & domini alij domino, ac curatoris alij curatori, aut patri in curam puberis. 57

Igitur quoad vota ab vxore emiſſa tempore prioris mariti abſque eius licentia, poſſe maritum ſequentem illa irritare, eo prorſus modo, quo prior illa poterat irritare, aſſerunt Sanchez *dict. diſp. 41. num.6. & ſeqq. & dict.cap.28. num.3.* Fagundez *in decal. lib. 2. cap.38.num.14.* Dian. *p.3. tract.4. reſolut.220.* & probabile putat Leſſius *lib.2.cap.40. num. 92.* Ratio iuxta eos eſt, quia cum ſit ſuperioritas eiuſdem rationis, tota prioris viri poteſtas tranſit in poſteriorem, ac proinde idem prorſus eſt, ac ſi prioris poteſtas continuaretur; & idem omnino dicendum eſt de poſteriori ac de priori marito; ob quam rationem in ſuperioritate eiuſdem rationis ibidem Sanchez ait, ſequentem Prælatum poſſe irritare vota ſubditi emiſſa tempore alterius Prælati, tutorem vota pupilli emiſſa tempore patris, & curatorem vota realia puberis minoris ab eo, dum patri ſubiiciebatur, emiſſa, & dominum 58

ſequentem

Digitized by Google

ſequentem vota ſerui ab eo emiſſa ſub priori Domino. Aſſertionem tamen Sanch. & Fagundez dicunt intelligendam, niſi ea vota ab vxore tempore viduitatis, & libertatis, & à pupillo tempore, quo erat ſui iuris fuerint confirmata, quia cum tunc à nullius poteſtate dependeant, iudicandum de illis votis eſt, ac de emiſſis ante matrimonium, & ſubiectionem, iuxta tradita præcedenti paragrapho.

59 Hinc Sanchez *d. diſp.* 41. *n.* 7. infert, poſteriorem maritum poſſe irritare votum religionis ab vxore emiſſum ſub priori marito, eo inconſulto poſt matrimonij conſummationem, vel antè, relatum in tempus ſoluti matrimonij, ita vt nunquam reuiuiſcat (quamuis vxor poſt tale votum ſecundo nubens non obtenta diſpenſatione, vel irritatione contrahendo, & conſummando peccauerit, quia vir prior tale votum poterat irritare iuxta tradita *ſuprà n.* 28. *&* 31. Imò poterit poſterior maritus (addit Sanchez) irritare illud votum religionis tempore prioris matrimonij emiſſum implendum tempore eius diſſolutionis. Licèt præſens matrimonium non conſummauerit; Quia irritat illud vt ſucceſſoris viri in eius poteſtatem, à cuius poteſtate pendebat, in quam poteſtatem plenè (præterquam ad cogendam vxorem ad reddendum, ſi velit priori bimeſtri ad religionem tranſire, nondum conſummato matrimonio) ſuccedit, quamuis matrimonium non conſummauerit; cum ad poteſtatem irritandi vota vxoris non prærequiratur matrimonij conſummatio, iuxta tradita *ſuprà num.* 25. *&* 26.

60 Præterea infert, quod licet mulier ob caſtitatis, aut religionis votum ſub priori viro emiſſum, non irritatum, vel ablatum per diſpenſationem peccet lethaliter contrahendo, & prima vice conſummando ſi fuit religionis, & ſemper exigendo ſi fuit caſtitatis, nihilominus tamen facta per ſequentem virum irritatione ante conſummationem matrimonij non peccabit conſummando, & quandocunque facta fuerit irritatio non peccabit exigendo, nec peccabit contra votum caſtitatis fornicando, vel ſoluto matrimonio aliud ineundo, quia votum per irritationem fuit omninò extinctum.

61 Porrò aſſertio, ſeu doctrina *n.* 58. tradita extenditur, vt vir præſens poſſit validè irritare etiam vota vxoris ſub priori marito emiſſa cum eius licentia. Ita Sanchez *d. diſp.* 39. *n.* 16. *& d. lib.* 4. *ſum. cap.* 27. *n.* 37. vbi vniuerſaliter docet ſuperiorem æqualem ſuccedentem ei, qui ſubdito vouendi licentiam dedit, poſſe validè irritare votum ex licentia præcedentis emiſſum, & nondum executioni mandatum, ita vt amplius non reuiuiſcat. Ratio eſt, quia prior maritus, & ſuperior, non obſtante licentia vouendi à ſe data poterat validè votum irritare, vt latè probant idem Sanchez *d. lib.* 9. *de matr. diſp.* 40. *per totum. & d. c.* 27. *n.* 9. *&* 15. & Palaus *tom.* 3. *tr.* 15. *diſp.* 2. *p.* 2. De qua re *ſequenti* §. ergo etiam maritus, & quilibet alius ſuperior ſubſequens, cum ſuccedat in eandem poteſtatem prioris mariti, ſeu ſuperioris, à cuius voluntate illud pendebat, obligabatque, dum ille non irritaret.

62 An verò ſi abſque iuſta cauſa irritet, peccet, ſicut peccat prior maritus, aut ſuperior, qui licentiam vouendi dedit abſque vlla iuſta cauſa irritans? Maritum enim, & quemlibet ſuperiorem, qui licentiam vouendi vxori, vel ſubdito conceſſit, peccare citra omne dubium eſt, vt latè probat idem Sanchez *d. c.* 27. *n.* 28. Solùm difficultas eſt, an peccet ſolùm venialiter, vel mortaliter. Et talem irritationem abſque cauſa ſolùm culpam venialem continere, aſſerunt Roſella *V. votum* 3. *n.* 2. Sotus *lib.* 7. *de iuſt. q.* 3. *art.* 1. à Sanchez *d. c.* 27. *n.* 31. *relati*, & Suarez *d. tom.* 1. *de relig. de voto lib.* 6. *c.* 4. *ad fin.* Idem videtur ſentire, dum dicit rarò eſſe lethalem, niſi vel ſcandalum, vel contemptus grauis intercedat, & Palaus *d. p.* 3. *n.* 9. & probabile dicunt Sanch. *d. c.* 27. *num.* 32. & Laymano *lib.* 4. *cap.* 7. *numero* 18. Eſſe verò culpam mortalem tanquam probabilius aſſerunt Sanchez *dicto numero* 32. *& dicta diſputatione* 40. *num.* 7. Laymann *d. num.* 18. & Doctores magis communiter, quos idem Sanchez *vtroque loco* refert. De qua re *infra*.

Difficultas ergo eſt, an maritus, & quilibet ſuperior æqualis ſuccedens poſſit licitè irritare votum vxoris, aut ſubditi emiſſum de licentia prioris, proinde ac ſi abſque licentia emiſſum eſſet; an verò peccet ſi abſque iuſta cauſa irritet. Et peccare, & quidem lethaliter, aſſerit Sanchez *dicta diſputatione* 41. 63
num. 18. Probat *d. num.* 18. *& d. cap.* 27. *num.* 35. Primò, quia cum ſuccedat in eandem prioris poteſtatem, poteſt ſolum irritare eo pacto, quo prior poterat; prior autem etſi validè irritet abſque cauſa, peccat tamen, & lethaliter iuxta eiuſdem Sanchez ſententiam. Secundò, quia illam obligationem permittendo ſubdito executionem voti contraxit ſuperior, non vt perſona priuata, ſed vt ſuperior; ergo illa deriuatur ad eius ſucceſſorem, ſicut deriuantur omnes aliæ obligationes, quas ille rationabiliter in quantum ſuperior contraxiſſet. Confirmat quia in tantum poteſt ſucceſſor irritare, in quantum votum illud pendebat à voluntate prioris ſuperioris, cui ille ſucceſſit: at ab illa voluntate non pendebat abſolutè, vt licitè fieret, ſed interueniente cauſa iuſta; ergo ſuccedens indiget etiam cauſa iuſta, vt licitè irritet. At idem Sanchez *dicto capite* 27. *numero* 36. *& ſeqq.* cum Petr. Ledeſma 2. *tom. ſumm. tractatu* 10. *capite* 7. *dub. vltimo*, & Suarez *dicto libro* 6. *de voto, capite* 8. *numero vltimo*, tenet probabilius eſſe, poſſe ſuperiorem æqualem, vt Prælatum religionis, tutorem, curatorem, maritum, patrem religioſi, pupilli, minoris, & vxoris emiſſum de licentia prioris æqualis, vel patris, aut præcedentis tutoris, vel curatoris, aut prioris mariti irritare abſque cauſa, ita vt non peccet, vel non aliter peccet, quàm ſi abſque licentia ea vota eſſent emiſſa; & ſic abſque peccato, attenta ſententia ſuprà *numero* 8. initio relata; & tantum venialiter, attenta alia ſententia eodem *numero* 8. poſteriori loco adducta; & ita etiam Palaus *dicta parte* 3. *numero* 10. & Leſſius *libro* 2. *capite* 40. *dub.* 13. *numero* 76. *verſicul. peccabit.* Probat, quia vota hæc non reputantur quaſi tempore ſolutæ poteſtatis emiſſa, & ſic non conditionalia, ſed pendent ex voluntate non ſolius præſentis ſuperioris, ſed etiam ſucceſſoris in eandem poteſtatem, ac proinde non ſolùm à præſenti, ſed à ſucceſſore pendent; & cùm præſens ſuperior nequeat æqualis ſucceſſoris poteſtati derogare, aut præiudicare, cum par in parem non habeat imperium, can. *innotuit, de electione*; licentia ab eo conceſſa non minuet poteſtatem ſequentis liberam ad irritanda ea vota. Quod confirmatur, quia etſi præcedens ſuperior, eo quod dando vouendi licentiam effectus ſit particeps voti ſubditi, & coarctauerit ſuam poteſtatem, nec ita liberè, vt antea, poſſit id votum irritare; non poteſt tamen ſucceſſoris, qui nulla ratione fuit voti illius particeps, nec aliquam erga Deum obligationem contraxit, poteſtatem liberè irritandi coarctare, ſicut ſi præcedens ſuperior (inquit Sanchez) emiſiſſet votum non irritandi vota illius ſubditi, non poſſet abſque ſacrilega voti violatione irritare, & æqualis ſucceſſor poſſet, vtporè qui ſuam poteſtatem non alligauit. Ad primam probationem contrariæ ſententiæ, reſpondet idem Sanchez ex eo, quod poſterior ſuccedat in eandem prioris poteſtatem, non ſequi, vt aliter non poſſit irritare vota, quàm prior non poterat; quia hic ſuam

poteſtatem alligauit, non autem prioris. Ad ſecundam negat conſequentiam dicens, ſi aliquid probaret, concludere etiam nec ſuperiorem maiorem poſſe; quapropter dicit, illud procedere in obligationibus ſolis contractis cum homine, iuxta ea, quæ *eodem cap.17. num.* 22. tradit. Ad confirmationem negat verum eſſe, poſſe irritare ſolum quatenus id votum pendebat à voluntate prioris, ſed quatenus ab illa, & cuiuſcumque alterius poteſtatem habentis, aut ſucceſſoris in æqualem. Hæc reddunt valdè probabilem hanc poſteriorem ſententiam; etſi prima probatio prioris fortiter vrgeat, & per licentiam à priore ſuperiore vouendi datam, etiam poteſtas ſequentis in poteſtatem eiuſdem prioris ſuccedentis videatur alligata, vt ſine cauſa non debeat votum irritare; ſecus autem eſt de voto perſonali non irritandi.

Hac autem poſteriori ſententia ſuppoſita ſequitur, vxorem & ſubditum petentem, præſente marito, aut ſuperiore irritationem voti de licentia prioris mariti ſeu ſuperioris æqualis emiſſi, non peccare, etſi non habeat iuſtam cauſam petendi, cum maritus, & ſuperior æqualis poſterior poſſit irritare: Intelligitur autem non amplius peccare, quàm ſi votum fuiſſet emiſſum abſque licentia. Nam iuxta ſententiam *ſuprà num.* 8. poſteriori loco traditam, peccatum veniale eſt, petere abſque vlla cauſa irritationem voti abſque licentia emiſſi. Ita Sanchez *d. cap.17. n.*38. qui *n.*39. addit, non teneri etiam ſubditum irritationem voti petentem à ſuperiore maiori, vel æquali exprimere, ex alterius licentia emiſſum eſſe, quia nullo iure id exprimere cogitur, nec ad irritationem rationabiliter impediendam confert, nec poteſtatem irritantis minuit.

Hæc de poteſtate mariti præſentis irritandi vota vxoris facta dum erat priori marito ſubiecta. Maritus an poſſit perfectè irritare vota vxoris ab ea emiſſa, dum impubes erat ſub poteſtate patris, vel tutoris, vel minor ſub cura curatoris.

64 An verò maritus poſſit directè, & perfectè irritare vota vxoris ab ea abſque licentia facta, dum erat ſubiecta patri, vel tutori, vel curatori, ſicut poterat ipſe pater, tutor, vel curator, itaut eorum obligatio omnino extinguatur, ſicut extincta fuiſſet per irritationem patris, & tutoris, vel curatoris? Poſſe enim illa ſuſpendere, quatenus actui coniugali, vel domeſticæ gubernationi eorum executio poteſt efficere, nullum eſt dubium.

Sanchez *lib.9. de matr. d. diſp.* 41. *n.*3. affirmat, & probabile putat Leſſius *lib.4. cap.*40. *n.*91. Et huius rei rationem afferunt, quia maritus ſuccedit in locum patris, tutoris, & curatoris ad gubernandam eandem voluntatem mulieris, eiuſque leuitati, & imprudentiæ ſuccurrendum; ergo ſicut votum, quod mulier emiſit eo tempore quo parenti, aut tutori, aut curatori erat ſubiecta, erat dependens ab eorum voluntate, ſeu conſenſu; ita etiam pendet à conſenſu mariti, qui in horum poteſtatem ſuccedit, nam poteſtas prima quaſi continuatur, etſi in diuerſis ſubiectis. Quare ſicut poterat pater, aut tutor ea vota irritare poſt tempus pubertatis; & facta iam puella maiori, ſi in illa ætate non eſſent denuò ratificata, idem dicendum eſt de viro, quia ſuccedit in eandem poteſtatem; & ſicut pater, & tutor perfectè irritat, ita vt ea vota non amplius reuiuiſcant, ita & vir ſuccedens; nec eſt eadem ratio ac de votis emiſſis à muliere ante matrimonium, dum erat ſui iuris, nulli ſubiecta, & in ætate pubertatis, vel maioritatis; quia tunc vota à nullius conſenſu pendent, cuius contrarium contingit, quando eſt ſubiecta patri, tutori, vel curatori, vel in ea ætate, vt poſtulet dependere, dum votum emittit. Non obſtat etiam, inquit idem Sanchez *d. diſput.* 41. *n.*12. quod non ſit moraliter eadem poteſtas ſuperioris religioſi ſuccedentis; & tutoris patri, vel alteri tutori ſuccedentis; & curatoris patri, vel alteri curatori ſuccedentis, quia etſi, inquit Sanchez, non eſt tanta vnitas moralis poteſtatis inter maritum, & patrem, vel tutorem, ac inter duos Prælatos religioſos, patrem, & tutorem ſibi ſuccedentes; tamen poteſt verè dici eadem poteſtas moraliter, quia ſuccedit in eorum vices ad gubernandam illam voluntatem, & eius actus; quod ait ſufficere in re tam fauorabili imbecillitati fœminæ.

Ex quibus ſequitur, quod ſi puella emiſit votum caſtitatis, aut religionis ante pubertatem, aut etiam poſt pubertatem, adhuc minor exiſtens, ſcilicet ante 25. annum expletum abſque eorum, quibus ſubiecta erat, licentia, maritum poſſe ea irritare etiam ante conſummatum matrimonium, quia ſtatim per ipſum contractum matrimonij rati ſuccedit in illius poteſtatem. Ita Sanchez *d. diſp.*41. *n.* 4. & probabile dicit Leſſius *d. n.*92. Hoc idem ex parte docuit Suarez *tom. 2. de relig. lib.6. de voto, cap.8. num. vlt.* vbi ait vota emiſſa à puella impubere, dum eſſet ſub patris poteſtate, ſi poſtea malitia ſupplente ætatem, aut ex diſpenſatione Papæ nubat, poſſe intra eandem ætatem pupillarem irritari perfectè à viro, ſiue viuente, ſiue mortuo patre; quia vir ſuccedit loco tutoris; non verò poſſe à viro irritari, ſi iam exceſſit annos pubertatis, & pubes facta ſit; ſed ſolum à patre, ſi viuit, quia tunc vir non ſuccedit loco tutoris; nam pubes eſt tutelæ incapax; in quo diſcordat à Sanchez, & Leſſio. Priorem etiam partem dicti ſui confirmat Suarez authoritate D. Auguſtini relata *in can. nouit,* 33. *q.*5. ibi: *Ita ſi adhuc innupta conceſſerat pater vota perſoluere, ſi antequam perſoluerit, nupſerit; & viro eius hoc cognitum non placuerit, non perſoluat, & hoc omninò ſine peccato.* Sed ibi D. Auguſtinus loquitur abſolutè iam in nupta pubere quam impubere, vt etiam contra eundem Suarez notarunt Sanchez *lib.4. ſum. cap.*31. *n.*5. & Fagundez *in decal. lib.2. cap.*36. *n.*2. 65

Ex dictis etiam iuxta eundem Sanchez *ibidem, n.*5. & Leſſium *num.*93. ſi puella carebat patre, vel tutore, vel curatore, cum votum faceret, maritus contracto matrimonio adhuc poterit irritare, modo ipſa tunc temporis cum vouit, & ſibi obligationem impoſuit, fuerit in ea ætate, in qua filiorum vota à parentibus, tutoribus, vel curatoribus reſpectiuè irritari poſſunt. Et ratio iuxta eoſdem eſt, quia toto illo tempore, quo ſecundum leges congruit ei habere tutorem, vel curatorem, votum pendet ab illius voluntate, & conſenſu, ſi contingat illum conſtitui: Maritus autem ſuccedit in eandem poteſtatem, ac proinde etiam ab illius arbitrio pendet, & ita ab eo irritari poteſt; idque tam in hoc caſo, quam in caſu præcedentis numeri, licet votum poſt illam ætatem ratificauerit conſtante iam matrimonio; quia reputatur vt votum conſtante matrimonio emiſſum, ac proinde ſicut votum abſque illius licentia factum, poteſt irritari. Ita idem Sanchez *dictis numeris* 4. *&* 5. 66

Idem iuxta eundem Sanchez *dict. diſp.*41. *num.* 10. *&* 11. & Leſſium *dict. cap.*40. *n.*82. *&* *n.*93. dicendum de aliis, qui patre, vel tutore carentes, tunc votum aliquod emiſerunt, & poſtea alicui magiſtro, vel Domino, aut hero, vel ſuperiori ſubeſſe incipiunt, & gubernantur; ij enim poſſunt vota impuberum ante ſubiectionem, ſeu curam eorum emiſſa, dum carent patre, ac tutore deſtituti, irritare iuxta eoſdem Sanchez, & Leſſium *locis citatis*, & etiam Suarez *tom.2. de relig. lib.6. de voto, cap.6. num.*23. quia ſunt loco patris 67

&

Digitized by Google

& tutoris, horumque vicem in hoc gerunt, vt impubes ſemper ſub alicuius cura ſit, vel congruat vt ſit, atque adeo eius vota ſemper habent conditionem imbibitam pendentem ex conſenſu ſuperioris. Hinc Dominus poteſt irritare directè, & perfectè vota ſerui impuberis, & omnia realia puberis minoris 15. annis, & etiam in tempus libertatis emiſſa, quia eſt ei loco tutoris, & curatoris. Ita Sanchez *d. num.* 10. Leſſius *d. num.* 92. & etiam Sayrus *lib.* 6. *clau. cap.* 10. *num.* 18. *fine.* Secus ſi erat maior, tunc poteſt ſuſpendere ſolùm ſibi præiudicantia, vt idem Sanchez, & Leſſius. Similiter ſi Nouitius in ſæculo, vel in Nouitiatu emiſit vota in ea ætate, in qua pater, vel tutor, aut curator potuiſſet ea irritare, ſiue tempore emiſſionis haberet patrem, tutorem, vel curatorem, vel patre, tutore, & curatore careret, eadem poterit Prælatus tempore Nouitiatus, & ante ſolemnem profeſſionem irritare directè, & perfectè; quia in illorum poteſtatem ſuccedit; ita Sanchez *d. num.* 11. & Leſſius *d. num.* 93.

68 Ex dictis etiam Sanchez *d. diſp.* 41. *num.* 8. ait, inferri muliere impubere validè nubente (vel quia malitia ſuppleat ætatem; vel ex Papæ diſpenſatione) & poſt contractum matrimonij rati, ante conſummationem adhuc impubere vouente caſtitatem, vel religionem abſque præſentis viri licentia poſſe virum directè, & perfectè tale votum irritare; & ſi tunc non irritaret poſſe tranſacta ea ætate quandocumque, etiamſi poſt conſummatum matrimonium illud ratificauerit pubes facta; quia tale votum in ea ætate emiſſum poteſt pater, aut tutor irritare etiam tranſacta ætate, & conſequenter idem poterit maritus, qui eius vice fungitur. Et licet Leſſius id non dicat expreſſe, colligitur tamen ex traditis ab eo *toto num.* 92. Et ſi dicatur tale votum religionis ante conſummationem ab vxore impubere emiſſum pro tunc implendum eſſe votum exeundi à poteſtate mariti, & ſic non eſſe ab eo irritabile, pec tradita *ſuprà num.* 18. Reſpondet Sanchez in ea ætate tenera ante pubertatem nullam concedi facultatem vouendi independenter à poteſtate patris vel tutoris; atque adeo ſicut illi poſſent irritare non obſtante hac ratione; ita & maritus in eorum locum ſuccedens. Addit idem Sanchez, quod quamuis tranſacta pupillari ætate illud votum caſtitatis, aut religionis non poſſit pater aut tutor irritare, poterit tamen maritus, ſi tunc quando ratificauit, erat conſummatum matrimonium, quia eſt vt votum conſtante matrimonio factum, vt dictum eſt *num.* 66. Quod iuxta eundem Sanchez & alios Doctores *ſuprà num.* 16. relatos poteſt à viro perfectè irritari. Secus ſi pubes facta ratificauit votum religionis ante conſummatum matrimonium pro tunc implendum; tunc enim maritus non poterit illud irritare ante conſummationem, ſed tantùm ſi conſummatio ſequatur, iuxta tradita *ſuprà d. numero* 28.

69 Quid verò iuxta hanc ſententiam *à num.* 64. huc- vſque explicatam dicendum ſit, ſi vxor ſub poteſtate patris, vel tutoris, vel curatoris tunc vouiſſet cum eorum licentia; reſoluendum iuxta tradita *ſuprà numero* 61. 62. *&* 63.

Cæterum contra doctrinam *num.* 64. *& ſeqq.* ſen-
70 tiunt idem Sanchez *in ſum. lib.* 4. *cap.* 39. *num.* 5. *& cap.* 31. *num.* 5. & Fagundez *in decalogum lib.* 2. *cap.* 36. *num.* 2. *&* 22. vniuerſaliter enim docent, quod quando poteſtas dominatiua ſubſequens, ſeu ſequentis ſuperioris eſt moraliter diuerſa à prima, ſeu prioris ſuperioris, nequit regulariter irritare propriè, & directè vota tempore prioris ſubiectionis emiſſa, ſed tantum ſuſpendere, quatenus præſenti ſubiectioni præiudicant. Ita quod ceſſante ſubiectione reuiuiſcant, ſicut *ſuprà* §. *præcedenti* dictum eſt de votis ante ſubiectionem tempore libertatis, & ſui iuris à ſubdito, vel vxore emiſſis.

Quare aiunt votum puellæ impuberis emiſſum, dum erat ſub poteſtate patris, tutoris, aut domini, vel curatoris, non poſſe a viro (etiamſi puella malitia ſupplente ætatem, vel ex Pontificis diſpenſatione ante pubertatem nupſerit) perfectè irritari, ſed tantum ſuſpendi quatenus in præſenti præiudicialia. Item vota impuberis Nouitij emiſſa, dum erat ſubiectus patri, vel tutori, vel in ipſo nouitiatu, non poſſe ante ſolemnem profeſſionem directè, & perfectè irritari. Item votum ſerui impuberis tempore ſubiectionis erga patrem, vel tutorem, & libertatis emiſſum, non poſſe à Domino perfectè irritari. Et pariter votum perſonale impuberis ſub patre, aut tutore emiſſum, ſi curator ei detur, non poſſe ab eodem curatore directè, & perfectè irritari. Nam quamuis, inquiunt, votum puellæ, Nouitij, impuberum, & pupilli pendeter a voluntate dominatiua patris, tutoris, vel curatoris; tamen poteſtas dominatiua viri, Prælati, domini, & curatoris eſt diuerſa moraliter à dominatiua poteſtate patris, & tutoris, &c. Confirmant, quia nec vir reſpectu vxoris etiam impuberis, nec Prælatus reſpectu Nouitij ſui puberis, ſiue impuberis, nec dominus reſpectu ſerui impuberis, nec curator reſpectu pupilli ſunt tutores, nec loco tutoris ſuccedunt, nec officium tutoris exercent. Hinc etiam idem Sanchez *d. cap.* 31. *& cap.* 15. *num.* 84. & Fagundez *locis citatis* aſſerunt vota emiſſa à puella, vel maſculo impuberibus, ſub nullius poteſtate (putà quia erant deſtituti patre, vel tutore) vel tempore voti exiſtentibus, non poſſe directè, & perfectè irritari, nedum à magiſtro, vel hero, ſed neque à marito, neque à Prælato ante profeſſionem ſolemnem; quia ſunt vota emiſſa ante ſubiectionem erga maritum, & Prælatum, & à perſona ſui iuris tempore emiſſionis, ac proinde nec ratione materiæ, nec ratione voluntatis habuerunt dependentiam à voluntate mariti, aut Prælati, nec maritus, & prælatus ſunt reuera tutores. Et iuxta eoſdem Sanchez, & Fagundez *locis citatis* (etſi id non expreſſe dicant ſi puella impubes malitia ſupplente ætatem, vel ex Summi Pontificis diſpenſatione nubat, & ante matrimonij conſummationem emittat votum religionis pro tunc implendum, non poteſt vir id votum irritare.

Quibus tamen non obſtantibus, mihi magis placet 71
doctrina eiuſdem Sanchez & Leſſij *à num.* 64. *ad* 67. tradita, & ex adductis ad eam confirmandam non erit difficile productis in contrarium ſatisfacere.

§. X.

Vota ab vxore conſtante matrimonio de quacunque materia emiſſa de licentia mariti an maritus poſſit irritare.

CErtum eſt maritum, & quemcunque ſuperio- 72
rem, cui competit poteſtas dominatiua irritandi vota ſubditorum, conceſſam licentiam ad vouendum re integra, ſcilicet antequam vxor, & inferior votum emiſerit, poſſe reuocare, vt aliis citatis tradit Sanchez *lib.* 9. *diſp.* 40. *num.* 13. idque ſiue licentia conceſſa ſit priuatim, ſiue publice, quia tunc nulli eſt ius quæſitum.

Difficultas ergo eſt primò de votis iam emiſ- 73
ſis ab vxore de licentia mariti, vel ſemel à marito approbatis, quæ non ſint caſtitatis, vel de materia neceſſaria, ſeu de præcepto, an maritus poſſit illa validè irritare perfectè, ita vt ſoluto matrimonio non reuiuiſcant, iuxta ſententiam *num.* 16. traditam aſſerentem vxorem ſubiici viro tanquam capiti quoad materiam, & quoad gubernationem voluntatis; vel ſaltem validè ſuſpendere præiudicialia ſibi, & guber-

nationi domeſticæ, iuxta ſententiam *num.* 17. poſitam tenentem vxorem ſubiici viro ſolùm quoad materiam voto promiſſam.

Riccbardus *in* 4.*diſt*.38.*art*. 4. *q*. 3. vniuerſaliter negat ſuperiorem poſſe valide irritare votum ſubditi de eius licentia emiſſum. Et idem docuit in aliis ſuperioribus præter Prælatum religionis, Philiarcus *tom*. 1. *p*.2.*lib*.3. *cap*.4.§. *ſed maior difficultas*. Probat Ricehardus primò, quia vt votum ſubditi ſit abſolutum, & firmum, deſideratur tantum conſenſus ſuperioris, illo enim accedente iam non eſt amplius pendens, ſed tranſit in abſolutum; tacita enim conditio, quæ inerat voto, impleta eſt, ergo manet firmum, & irreuocabile. Secundò, quia licentia ſuperioris tribuit ſubdito dominium, & quaſi poſſeſſionem actionis illius, ad quam eſt data; cum iam virtute illius emiſerit votum, ergo non poteſt ſuperior irritare. Tertiò ſuperior irritando peccat, ergo illi non eſt obediendum. Quartò promiſſio ſubditi de licentia ſuperioris facta homini, & ipſi intimata non poteſt irritari, ergo nec facta Deo. His tamen non obſtantibus:

74 Communiſſima ſententia docet Maritum, & quemcumque alium ſuperiorem prælatum, patrem, curatorem, vota vxoris, & ſubditi de eius licentia emiſſa, vel ab eo iam ſemel approbata nondum executioni mandata, poſſe valide irritare, ita vt vxor & ſubditus non peccet votum ſic irritatum non ſeruans, nec reuiuiſcant finita viri, aut ſuperioris poteſtate. Ita Caietanus *in ſum v. votum, cap. vltimo, ſtatim in principio*, & innumeri alij, quos cumulant Sanchez *d. diſp* 40.*n*.4.*&* 25.*& in ſum.lib*.4.*cap*.27. *n*. 9. *&* 14. & Fagund. *in decal.lib*.2.*c*.37.*n*.17.ex Doctoribus *ſupr. n*.1 *relatis*. Nauarrus *d.cap*.12.*n*.61. Azorius *d. cap*. 18. *q*.6. Sayrus *d.cap*.10.*n*.12.*&* 19.*fine*, Suarez *d.lib*.6.*de voto, cap*.4.*n*.19.*& cap*.8.*n*.5.*& ſeq*. Sanchez *locis modo citatis*, Fagundez *d.n*.11. & Leſſius *d cap*.40. *dub*.13. *n*.76.*& dub*.15.*n*.97. Bonacina *d.p*.7.§ 2.*n*.15. Filliucius *d.cap*.5.*n*.239. Gordonus *d.q*.5.*n*.71.*fine*, Villalobos *d. diff*.21.*n*.17.& Laymann *d.cap*.7.*num*. 14. & ita etiam ſentit Baſilius Pontius *d.c*.27.*n*.12.ſi non abſolute concedatur licentia, nec fiat expreſſe, vel tacite promiſſio non reuocandi, ſeu renunciatio iuris ſui ad irritandum; ſed expreſſè, aut implicitè ſolum concedatur prout marito viſum fuerit in futurum. Et colligitur *ex cap*.30.Numer.ibi. *Si audiens vir tacuerit, & in alterum diem diſtulerit ſententiam, quidquid vouerat, atque promiſerat, reddet: ſi autem contradixerit poſtquam reſciuit, portabit ipſe iniquitatem ipſius*. Vbi quamuis non dicat expreſſe Scriptura vxorem eſſe culpæ immunem dum viro contradicenti non ſeruat votum; tacitè tamen id ſignificat, vt notauit ibi Caietanus, dum ait culpam vxoris redundare in virum. Et ita intellexerunt eum locum D. Auguſtinus *relatus in can. manifeſtum* 33.*q*.5.ibi: *Nam cum ad peccatum*, &c. & D. Ambroſius *relatus can. finali, eadem q*.5.ibi: *Etiamſi viro pœnitente*. Ratio eſt, quia maritus, & ſuperior dando licentiam, vel votum emiſſum approbando non deſinit eſſe ſuperior; nec cenſetur à ſe abdicare dominium illius voluntatis ſubditi, & rei promiſſæ per votum, ac poteſtatem gubernandi, atque adeo præcipiendi, & prohibendi, maximè cum poſtea ob varium euentum poſſit eſſe ſubditi bono vtile votum illud irritari. Quod confirmatur ex traditis *ſuprà cap*.3.*n*.92. ſcilicet, quod maritus, & alius ſuperior conſentiens, ſeu dans licentiam vxori, vel ſubdito vouendi, niſi aliud exprimat, non cenſetur velle ſibi præiudicare, & renunciare iuri ſuo, ſed tantum vt vxor, ſeu ſubditus vtatur voluntate ſua, & ex parte ſua ſe obliget ad actionem voto promiſſam; licentia enim intelligenda eſt vt quamminimum noceat concedenti; & talis præſumenda eius intentio (quidquid ſecus videatur ſentire Pontius *loco citato*) dum de contraria non conſtet; & maximè quia illa licentia, ſeu approbatio aliquid operatur, nempe vt votum ſit firmius, cum tunc non poſſit licitè abſque iuſta cauſa irritari, ſed ſic irritans abſque cauſa peccet, & iuxta plures Doctores mortaliter; de quo infrà. Cum ergo ſuperior licentiam vouendi concedendo non abdicet à ſe dominium in voluntatem ſubditi, & poteſtatem gubernandi, quia iuri ſuo non renunciat, non facit ſubditum iuris ſui, ſed ſolum concedit illi, vt ex parte ſua ſe obliget, ſemper tamen dependenter à ſuperioris voluntate, & ex conditione imbibita in voto, *niſi ſuperior contradixerit*, cùm ſemper velit manere ſuperior; & ideo ius non abſolutè, ſed ſub ea conditione acquiritur Deo. Et licet Suarez *d.cap*.8.*n*.7.*fine*, limitet hanc ſententiam in votis impuberum ex licentia patris, vel tutoris emiſſis, vt pater, vel tutor non poſſit poſtea illa irritare ob eam rationem, quod in impuberibus voluntas patris, aut tutoris deſideratur ſolum ob prudentem voti emiſſionem, quæ per vnicam approbationem confirmatur; & ideo amplius non pendet votum à patre, aut tutore, niſi forte in ipſa approbatione manifeſtus error eſſet commiſſus, quod (inquit Suarez) eſt per accidens, & incertum. Nihilominus merito hanc limitationem reiicit Sanchez *d.cap*. 27.*num*. 17. Quia etſi prudentia in vouendo ſit radix dominij, quod pater, aut tutor habet in voluntatem impuberis, vt eius vota irritare poſſit; poteſtas tamen hæc non pendet in conſeruari ab ea imprudentia; ſecus non poſſet pater irritare quoties ſapientiſſimorum virorum conſilio impubes voueret. Præterquam quod non apparet cur in ſolo impubere per eam licentiam pater, aut tutor abdicet à ſe dominium, & votum deſinat eſſe quaſi conditionale, cum rationes adductæ pro hac communiſſima ſententia contrarium probant.

Extenditur autem hæc communiſſima ſententia tam ad vota perſonalia, quàm realia, inter quæ prællegati Doctores nullam conſtituunt differentiam. Et ratio, & confirmatio adducta idem probat; & in terminis notat etiam Sanchez *d diſp*.40.*n*.5. 75

Extenditur quoque ad vota de licentia mariti, vel ſuperioris emiſſa implenda tempore non ſubiectionis: ita in terminis Sanchez *d.cap*. 40. *num*. 5. & Leſſius *d. n*.76. & conſentiunt alij Doctores (præter Anglem aliud de his votis ſentientem à Sanchez *d.n*.5 *relatum*) cum hunc caſum non excipiant, ſed generatim loquantur. Manet enim nihilominus ſubditus ſubiectus quoad perſonam, nec per voti emiſſionem eſt eximendus; & cum poſſint maritus, & alij ſuperiores ea vota abſque licentia emiſſa irritare, perinde ac tempore ſubiectionis implenda, vt *ſuprà num*.31. probatum eſt, poterunt etiam illa facta cum licentia irritare, cum maneat eadem mariti, & ſuperioris poteſtas. 76

Extenditur etiam (contra Pontium loco citato) iuxta Sanchez *d.diſp*.40.*num*.6.*& lib*. 4. *ſum.d. cap*.8. *num*.6.*& d.cap*.4.*n*. 19. & Villalobos *d.num*. 17.*fine*, quamuis maritus, ſeu ſuperior dixerit vxori, vel ſubdito, ſe illi concedere facultatem irreuocabilem, nam adhuc, inquiunt, erit valida irritatio facta, & facultas reuocari poterit, quamuis ſuperior potuerit & voluerit eximere ſubditum à ſua poteſtate, quoad illam rem promiſſam. Probat Sanchez *d. diſp*. 40. *eodem n*.6. Quia adhuc non accepit ſubditus poſſeſſionem, nec dominium exemptionis illius, ſed ſolùm habet titulum, quo illam exemptionem comparare poſſit, quando facit id, quod requiritur, ſcilicet cum votum exequetur; idem Sanchez *d.cap*. 27. *citato n*.21. & Suarez *d.cap*.8.*eodem n*. 6. De Prælato religioſi reſpectu voti perſonalis, vel realis ſubditi probant, quia Prælatus non poteſt abdicare à ſe dominium voluntatis religioſi, quia hoc repugnat ſtatui 77

tui

tui, & obedientiæ religioſæ; nec poteſt illi concedere liberam adminiſtrationem, & independentem à voluntate ſuperioris, cum id paupertati religioſæ repugnet. Idem ait Sanchez *d. n.* 21. dicendum eſſe de patre reſpectu impuberis. Nam ob eam ætatis imbellicitatem nequit pariter à ſe abdicare curam, & gubernationem voluntatis illius. Idem ibidem ait Sanchez dicendum de marito reſpectu votorum perſonalium vxoris; quia nec maritus poteſt à ſe abdicare poteſtatem gubernadi vxorem, vt etiam Suarez *d. cap.* 4. & Laymann *ſuprà n.* 74. *citati* dicunt. Et idem addit Sanchez, quoad vota realia vxoris, eo quod nequeat bonorum adminiſtrationem vxori concedere maritus independenter à ſua voluntate. Contrarium verò idem Sanchez ibidem docet quoad vota realia puberum, quæ ſola poteſt pater irritare; & quoad omnia ſeruorum. Quia poteſt pater liberam bonorum adminiſtrationem concedere filio, remittendo ei vſumfructum bonorum aduentitiorum, *l. cum oportet, C. de bonis quæ liberis.* Ergo à fortiori poterit illius partis tam amplam licentiam conferre, quàm ea verba ſonant. Dominus etiam poteſt omnino donare libertatem ſeruo, & ideo à fortiori circa illam materiam. Addit tamen ibidem Sanchez ex Valentia 2. 2. *diſp.* 7. *q.* 6. *p.* 6. *num.* 3. quod eſto ſit tranſlatum dominium, poteſt tamen ſuperior ex cauſa iuſta irritare, non tanquam auferendo quod ſuum eſt, ſed quod eſt proprium ſubditi, licet non valeat ſine cauſa.

78 Dixi autem *num.* 94. *initio, Nondum executioni mandata*; nam ſi res non integra, ſed iam res voto promiſſa cum licentia ſuperioris fuerit tradita, ſuperior non poteſt reuocare, neque licite, neque valide, vt Sanchez *d. diſp.* 40. *n.* 52. Ante traditionem enim eſt in ſuperiore adhuc poteſtas reuocandi, quia adhuc apud illum manet dominium, ſed facta traditione iam tranſlatum eſt dominium in alterum, *l. traditionibus* 2. *Cod. de pactis*, ideoque caret ſuperior poteſtate reuocandi.

79 Prædictis verò non obſtant fundamenta Ricchardi *ſuprà n.* 93. adducta. Nam ad primum dicitur, vt votum fiat irreuocabile, non ſufficere licentiam vouendi, ſed requiri traditionem. In illo enim voto licet cum licentia facto, manet illa tacita conditio, *niſi ſuperior contradixerit*, vt *n.* 74. explicatum eſt. Ad ſecundum, ſubditus tantum accepit quaſi poſſeſſionem voti emittendi, & ſe illo obligandi, ac proinde ſuperior non poteſt efficere, quin fuerit validum; non autem accipit quaſi poſſeſſionem circa rem promiſſam, quouſque illam reddat, & ideo ſuperior valide irritare poteſt. Ad tertium, quando malitia ſe tenet ex parte ipſius rei præceptæ, quia ſcilicet illicita, & iniuſta ſuperior præcipit, non eſt ei obediendum, ſecus quando malitia ſe tenet ex parte ipſius præcipientis, qui non præcipit illicita, & iniuſta, quamuis peccet præcipiens. Multa enim validè fiunt, quæ tamen non licita.

80 Ad tertium fundamentum, quidquid contra ſenſerit Arragon. 2. 2. *q.* 88. *art.* 8. idem ſentiens de promiſſione facta homini cum licentia ſuperioris ante rei traditionem, ac de promiſſione facta Deo: reſpondetur promiſſionem homini factam de licentia ſuperioris, & acceptam non poſſe valide reuocari à ſuperiore etiam ante rei traditionem, ſed teneri ſemper ſuperiorem permittere ſubdito, vt impleat: ita Sanch. *d. diſp.* 40. *n.* 15. *&* *d. cap.* 27. *n.* 13. Suarez *d. lib.* 6. *de voto, cap.* 8. *num.* 5 *fine.* Laymann *d. cap.* 7. *n.* 14. *fine.* Villalobos *d. diff.* 21. *num.* 8. & etiam Leſſius *d. cap.* 40. *dub.* 13. *n.* 79. *in reſponſione ad ſecundum, initio*; licet Sanchez, & Laymann illum allegent pro ſententia Arragonis. Ratio diſcriminis inter promiſſionem homini factam, & votum, ſeu promiſſionem factam Deo, eſt iuxta eoſdem Doctores, quia licet dominium maneat apud ſuperiorem, tamen iam acquiſitum eſt ius homini, cuius vices cum non gerat ſuperior, non poteſt eius ius remittere; at cum gerat vices Dei ad gubernandam ſubditi voluntatem, poteſt remittere ius acquiſitum Deo per votum valide ſemper, & licitè cum iuſta cauſa; & quamuis ſine cauſa illicite remittat, ei tamen obediendum, quia adhuc gerit vices Dei, ſicut confeſſarius valide abſoluens, at peccans mortaliter, gerit vices Dei quatenus abſoluit, quamuis culpa ſua abutatur poteſtate. Confirmatur reſponſio, quia vt inter homines pax, & pactorum firmitas ſeruetur, tam iura, quam conſuetudo paciſcentium cum illius ſubditis ideo ſuperioris conſenſum requirunt, ne ſuperior deinde reuocare poſſit: nam ſi præſtito conſenſu adhuc poſſet reuocare promiſſionem, nemo auderet contrahere cum ſubditis, & religioſis, quod in eorum graue damnum reſultaret. Addit tamen Sanchez in vtroque loco, excuſari à culpa ſubditum non implentem promiſſionem repugnante ſuperiore; quia licet ſuperior peccet, non tenetur ſubditus eo inuito exequi. Dum autem Leſſius *loco citato* ſubdit non poſſe ſubditum repugnante ſuperiore exequi, quod homini ex eiuſdem ſuperioris licentia promiſit, quia traditio rei, & executio à ſuperioris nutu adhuc pendet, videtur repugnare omnino ſibi ipſi; & ideo forte Sanchez & Laymann referunt illum tanquam adhærentem ſententiæ Aragonis. Quod ſi vxor abſque viri licentia votum, aut iuramentum emiſerit in fauorem tertij, quæ fuerint de materia ſubiecta viri diſpoſitioni, poterit vir illa irritare, cum votum vergat in eius præiudicium; & ideo cum marito non ſolum ſua bona, ſed etiam bona dotalia vxoris ſubiecta ſint, *l. doce ancillam, Cod. de rei vindicatione*, quodcumque iuramentum de his bonis diſponens ab vxore factum poterit à viro irritari. Ita poſt alios Sanchez *in ſum. lib.* 3. *cap.* 20. *num.* 3. & Caſtrus Palaus *tom.* 3. *tract.* 14. *diſp.* 3. *punct.* 2. *num.* 1. *verſic. Quartò vir.*

Taciturnitas ſuperioris ſcientis votum ſubditi an inducat illius approbationem, & efficiat, vt cenſeatur de eius licentia factum, & an in licentia donandi, vel faciendi, cenſeatur comprehenſa licentia vouendi.

Sed cum *n.* 64. in propoſitione illius communiſſimæ ſententiæ dictum ſit, maritum, & quemlibet ſuperiorem votum à ſubdito abſque eius licentia emiſſum, & poſtea ab illo approbatum, poſſe validè irritare, & vt *infra* poſt *num.* 83. oſtenditur, licet ſuperior votum ſubditi ex eius licentia factum, vel ab eo approbatum validè irritare poſſit ſemper, peccet tamen ſine vlla iuſta cauſa, declarandum eſt, quandonam cenſeatur facta approbatio, itaut cenſeatur votum vt de licentia ſuperioris emiſſum, vbi non adeſt expreſſus conſenſus; an nimirum ſufficiat taciturnitas, & diſſimulatio, vt ſi maritus, ſeu ſuperior ſciuit certò, & clarè votum ab vxore, vel ſubdito emiſſum, & non contradixit, ſed tacuit, an iſta taciturnitas cenſeatur conſenſus, & licentia votum approbans. Et videtur approbatio, quia tacens tacitè conſentit. Et ita affirmant aliqui à Sanchez *d. diſp.* 40. *n.* 9. *relati*, qui etiam fundantur in illis verbis *cap.* 30. Numerorum *ſuprà d. n.* 64. *relatis*, vbi videtur requiri, quod maritus ſtatim contradicat; nam ſi ſtatim non contradixerit, & vſque in aliam diem diſtulerit, cenſetur ita conſentire, vt ſine peccato retractare, & voti executionem impedire nequeat. Verùm cum in ſibi præiudicialibus tacens non cenſeatur conſentire, *reg. qui tacet, de reg. iur. in* 6. non obſtante taciturnitate 81

poterit

Digitized by Google

poterit maritus, & ſuperior adhuc irritare, tanquam votum abſque illius licentia emiſſum. Poteſtas enim irritandi eſt actus dominij. Domino autem licet vti, vel non vti re dum voluerit. Et ita docent Sanchez *d.diſp.*40.*num.*10. Suarez *d.cap.*4.*n.* 29. Leſſius *lib.* 2. *cap.*40.*dub.*13.*num.*77. & Villalobos *d.diff.* 21. *num.*7. Nec obſtat illa lex Numerorum *cap.* 30. quæ quoad illam partem de non differendæ contradictione in aliam diem fuit cæremonialis, & iam ceſſauit, vt tradunt iidem Doctores, & alij à Sanchez ibidem relati. Notat autem Suarez *d.num.*19. quod ſi materia voti non cadat poſitiuè in præiudicium viri tacentis, ſed pertineat ſolum ad debitam ſubordinationem, & gubernationem, vel bonum animæ vxoris, de quo non conſtet cadere in præiudicium mariti, tunc taciturnitas ſufficit ad præſumptionem, vt poſſit vxor licitè exequi votum; imo & debeat, ſi tempus obligationis inſtet.

82 Addit etiam Sanchez, & eum ſequitur Villalobos *loco citato*, Caſtrus Palaus *d.p.*3.*num.*15. & Leſſius *lib.*2. *cap.*49.*num.*78. quod ſi dum ſuperior tacuit, reuera internum conſenſum habuit approbandi votum, voluitque ratificare votum, & non ſolum pro tunc impedire eius executionem, id ſufficere, vt votum cenſeatur, & dicatur de licentia, & conſenſu ſuperioris factum; ac proinde non poſſe licite abſque cauſa irritari. Mouetur, quia votum illud ſubditi ideo firmum non eſt, ſed ad placitum ſuperioris reuocabile, quia habet tacitam conditionem, ſi ſuperior conſcius conſenſerit, vel non contradixerit, vt ſupra §.1. dictum eſt: ergo accedente conſenſu ſuperioris etiam poſt votum factum, firmum redditur votum, ſicut contractus conditionalis impleta conditione, *l.potior, initio ff. qui potiores in pignore habeantur.* Neque obſtat (inquit Sanchez & poſt eum Palaus) conſenſum ſuperioris internum eſſe; tum quia exprimitur ſigno externo, nempe illa taciturnitate; nam licet taciturnitas, & diſſimulatio in præiudicialibus non ſit indicium ſufficiens conſenſus; tamen hæc taciturnitas iuncto interno conſenſu facit actum validum, & firmum; nam concurrentibus contrariis præſumptionibus in eodem actu, illa quæ facit valere actum, eſt potior, & præferenda, vt Menochius *de arbitrar. caſu* 472.*n.*2. *de præſumpt. lib.*1. *q.* 29. tum quia cum votum illud habuerit omnimodam firmitatem ex parte ſubditi, ipſumque ſtatim obligauerit, & ſolum ius ſuperioris maneat illæſum, vt ad libitum reuocare poſſit, non requiritur notum fieri eius conſenſum ſubdito, ſed ſatis eſt, ſi Deo ſit cognitus. Nullum enim pactum conſenſu ſuperioris initur cum ſubdito, ſed Deo manet obligatus ad non reuocandum, ſicut ſi ſuperior interiùs votum faceret non irritandi, teneretur non irritare. Ita Sanchez ibi. Hæc tamen doctrina non caret difficultate, & videri poteſt dictum conſenſum internum vouenti non manifeſtatum non ſufficere, vt votum cenſeatur verè approbatum, & dicatur de licentia ſuperioris factum, approbatio enim, ſeu licentia directè reſpicit ipſum vouentem, ad ipſumque immediate ordinatur, quatenus vouens eſt, non verò reſpicit directè Deum, neq; ad Deum immediate ordinatur; licet data licentia, vel ſequuta approbatione ſuperior obligetur Deo ad non irritandum votum abſque iuſta cauſa; at non poteſt reſpicere vouentem, neque ad ipſum ordinari, niſi exterius exprimatur, & eidem vouenti innoteſcat aliquo ſigno exteriori, cum homines adinuicem non ordinentur, & communicent, niſi per voces, & ſigna externa, vt *tom.*3.*mor.var.tit.*2.*n.*184. latè probaui. Taciturnitas autem, & ſimulatio illa non eſt ſufficiens ſignum externum interni conſenſus, vt idem Sanch. fatetur, cum de ſe ſit indifferens, & in præiudicialibus, vt eſt præſens materia, nunquam eſt indicium ſufficiens conſenſus; vnde non eſt admittenda præſumptio pro firmitate actus contra tacentem. Et alioqui per taciturnitatem poſt notitiam voti ſemper cenſeretur votum approbatum, contra tradita *num. præcedenti.* Conſenſus ergo ille non obſtante taciturnitate manet verè, & totaliter internus, & inſufficiens ad probationem. Et confirmatur, quia conſenſus, vt aliquid inter homines, ſeu erga hominem operetur, debet eſſe humanus, non eſt autem humanus, niſi aliquo ſigno externo manifeſtetur, ſeu innoteſcat ei, ad quem dirigitur, vt latè oſtendi *d.tit.*2. *allegato n.*184. *cum pluribus ſeqq.* Si autem ſuperior faceret votum non irritandi votum à ſubdito factum, vel cum eius licentia factum, teneretur non irritare, quia Deo actibus mere internis ad Deum ordinamur, ipſique obligamur. His tamen non obſtantibus valde probabilis eſt ſententia Sanchez, & aliorum, quod non ſit neceſſe conſenſum ſuperioris in votum innoteſcere ſubdito; tum quia non requiritur acceptatio ſubditi ad voti confirmationem, ſicut in promiſſione, & donatione, & contractibus: tum quia idem conſenſus videtur primario reſpicere Deum, cui ius acquiritur; ſicut ſi Titij ſubditus Seio aliquid promittit ſub beneplacito Titij, & Titius Seio clam inſinuet ſibi placere, Titius obligabitur, nec poterit reuocare. Cæterum ſi Superior fictè conſentiat, exterius concedens, & interius contradicens, non confirmabitur votum, ſed poſtea libere poterit irritare, vt Leſſius *vbi ſuprà.* Si etiam ſuperior voti conſcius conſentit in corpus, præſumitur conſentire in obligationem voti, inquit Leſſius *d.n.*78. quia ideo videtur conſentire, vt ſubditus votum impleat, ſi tamen per hoc non intenderet approbare votum, non confirmaretur, vt idem Leſſius.

83 Verum omnino eſt etiam quod idem Sanchez *d. n.* 10. poſt medium, & Leſſius *d.n.*78. tradunt, nempe, quod ſi ſubditus obtenta licentia aliquid faciendi, vel donandi, voueat id facturum, non cenſeri votum factum de licentia ſuperioris, atque adeo pro libito, & abſque vlla cauſa poſſe tale votum ab eo irritari. Diuerſa enim ſunt facultas donandi, & facultas vouendi, & hæc in illa non cenſetur comprehenſa; & tam longe difficilius concederet ſuperior ſubdito licentiam ieiunandi ſimpliciter, & ſeorſim abſque vlla obligatione, quia hoc non eſt grauamen ſubdito, ſed poteſt liberè omittere ieiunium; nec ſuperiori, quia poteſt liberè licentiam reuocare: illud autem eſt grauamen, cum ſubditum libertate emittendi, & ſuperiorem libertate irritandi pro libito priuet; licentia vero præſumitur conceſſa, vt quam minimum præiudicet, vt dictum eſt *n.*74. Neque obſtat cum datur ſubdito licentia donandi homini, cenſeri datam etiam licentiam promittendi, & ita ſi ille eidem homini promitteret donaturum, cenſeretur promiſiſſe de licentia ſuperioris. Nam promiſſio, & pactum contrahendi inter homines, vt plurimum tanquam quid præambulum, & diſpoſitio, præcedit ipſum contractum diſtractionis, & ideo ſuperior dans licentiam celebrandi diſtractionem, cenſetur etiam dediſſe licentiam ad promiſſionem illius diſtractus, iuxta text. *in l.oratio* 16. *de ſponſalibus*, vbi concedens licentiam contrahendi nuptias cenſetur dare celebrandi ſponſalia: votum vero dandi, vel faciendi non eſt præambulum, ſeu via, & diſpoſitio, ac initium ipſius operis, vel contractus dandi, ſed alterius ordinis; ac proinde non includitur in eo licentia. Poterit ergo tale votum pro libito, & abſque cauſa, tanquam factum abſque eius licentia irritari.

Virum

Vtrum maritus, & quiuis ſuperior, qui ſubdito dedit licentiam vouendi, vel votum ab eo emiſſum approbauit, poſſit illud licitè irritare, eiúſve executionem impedire; an verò irritando peccet, & an venialiter, vel mortaliter.

84 Difficultas ſecunda, an maritus, & quiuis ſuperior, qui vouendi licentiam conceſſit, vel votum iam emiſſum approbauit vel ſimpliciter, vel pro determinato actu, vel tempore, peccet illud irritans ſimpliciter vel quoad illum actum, vel pro tempore, quando votum nondum eſt impletum. Dixi, *vel ſimpliciter, vel*, &c. Nam ſi maritus, aut ſuperior non abſolutè, aut ſimpliciter conceſſit licentiam, vel approbauit, ſed pro determinato actu, vel pro determinato tempore, vel vſque ad beneplacitum ſuum, licet tunc ſeruandum ſit votum pro illo actu, vel pro eo tempore, vel quamdiu non reuocetur. Nihilominus certum eſt maritum, ſeu ſuperiorem poſſe licitè facto illo actu, vel tranſacto eo tempore præſcripto, vel quamdiu libuerit, ſeu voluerit, ſi licentia fuit ad beneplacitum, licitè reuocare votum. Ita Suarez *tom. 2. de relig. lib. 6. de voto, cap. 4. num. 21. & cap. 8. num. 7.* Sanchez *in ſum. lib. 4. cap. 17. num. 25.* & Trulleneh *in decalog. lib. 2. cap. 2. dub. 30. num. 6. fine.* Ratio eſt, quia licentia, & approbatio non fuit abſoluta, ſed pendens ab illo actu, tempore, & beneplacito (ſicut enim ſuperior licitè poteſt negare abſolutè licentiam, vel irritare ſtatim votum totum, ita poteſt honeſtè ex parte concedere licentiam, vel approbare, vel ex parte irritare, vel ad certum tempus concedere, & pro vlteriori deliberationem differre: ergo peracto actu, vel finito tempore, aut ceſſante beneplacito iuſtè, & abſque voti emiſſi iniuria poterit votum illud irritari, quia licentia, & approbatio ad tempus illud, illo expleto reuocari poteſt, cap. *chariſſimus, de conuerſ. coniug.* & ceſſat limitatione temporis. Addit Suarez *d. num. 9.* ſi licentia, ſeu approbatio detur indefinitè, vt ad ieiunandum in hebdomada, facilius poterit reuocari pro aliquibus diebus, non obſtante voto, quia tunc ſuperior non reuocat facultatem priorem, quia non pro eodem tempore illam negat; ſed ſolum adhibet terminum qui fuerat ſine determinatione relictus. Quam tamen additionem Sanchez *d. cap. 27. num. 26.* reprobat ex eo, quod votum ieiunandi, aut orandi ſemel in hebdomada nullo præfinito tempore, eſt perpetuum, alioqui ipſemet vouens poſſet poſtea præfigere terminum: ergo ſimiliter licentia ad id votum conceſſa fuit perpetua. Licentia enim ad actum aliquem faciendum accomodatur illi, & durat toto actus tempore; vt licentia ieiunandi in aduentu, durat toto aduentu. Quapropter cum tunc verè irritetur votum pro tempore, pro quo ex ſuperioris licentia emiſſum eſt, vel approbatum, erit neceſſaria iuſta cauſa, vt reuocatio ſit licita, ſuppoſito quod cauſa aliqua iuſta requiratur, vt ſuperior honeſtè reuocet licentiam datam ad vouendum, vt mox,

85 Igitur quoad præfatam difficultatem, etſi Suarez *d. cap. 8. num. 8.* referat aliquos dixiſſe hanc irritationem poſſe per ſe fieri abſque vllo peccato nulla interueniente cauſa, quia ſuperior dando licentiam non contraxit ſpecialem obligationem non retractandi illam, quia neque hoc vouit, neque promiſit; & quia in ipſa licentia vel voti approbatione ſubintelligitur conditio ſeu limitatio vſque ad beneplacitum concedentis: Nihilominus tamen hac in re DD. communiter conueniunt eſſe peccatum, ſi ſuperior abſque vlla cauſa iuſta licentiam ſeu approbationem reuocet, & votum irritet, ſeu eius executionem impedtat. Ita Suarez *dict. cap. 4. num. 22. & dict. cap. 8. n. 9.* Sanchez *d. cap. 27. num. 28. & lib. 9. de matr. d. diſp. 40. num. 7.* quibus in locis alios latè cumulat, & omnes alij Doctores, qui tribus numeris ſequentibus allegantur. Et colligitur manifeſtè ex *d. cap. 30. Numerorum*, illis verbis *ſupra n. 47. adductis*, in quibus de viro irritante votum vxoris ab eo approbatum dicitur, *quod portabit iniquitatem eius*, id eſt *pœnam ſoluet pro voti illius tranſgreſſione*, vt ibi Lyra, & Vatablus, & Abulenſis *quæſt. 43. ad finem.* Et ratio eſt, quia talis reuocatio, & voti irritatio eſt aliqua irreuerentia Dei, & quaſi contemptus voti, cui cooperatus eſt, cuiuſque materiam quantum eſt ex ſe videtur obtuliſſe Deo, qui licentiam faciendi votum dedit, aut illud confirmauit. Nam ſicut ſuperior dans ſubdito licentiam promittendi aliquid homini, cooperatur illi obligationi, & quaſi offert rem illam ei homini, ita dans licentiam promittendi Deo, quantum eſt ex ſe, offert Deo materiam illius voti, & ad illud cooperatur; & ideo non ita facile debet reuocare abſque cauſa vlla iuſta, & ſi reuocet, eſt irreuerens Deo & contemptor voti, in illudque peccat.

Præterea conueniunt Doctores, licitam eſſe licentiæ reuocationem, & voti irritationem, ſi adſit id faciendi iuſta cauſa. Ita Suarez *locis allegatis*, Sanchez *d. cap. 27. num. 29. & 30. & d. diſp. 40. num. 7.* Leſſius *d. cap. 40. num. 36.* Villalobos *d. diff. 21. num. 19.* Caſtrus Palaus *d. p. 3. num. 11.* Sayrus *lib. 6. cap. 10. num. 12.* alij *infrà citati*, & alij quos *d. num. 29. latè* refert Sanchez. Qui rationem addunt, nempe quia cum prudens licentiæ conceſſio hunc actum exceptum poſtulet, videtur ea licentia habere tacitam conditionem, niſi cauſa iuſta illius reuocandæ occurrat. Quæ autem cauſa ſit ſufficiens, vt is ſuperior, qui dedit licentiam vouendi, illam poſſit licitè reuocare, & votum irritare, licet relinquatur prudentis arbitrio; Nihilominus iuxta Suarez *d. num. 30.* Sanchez *d. cap. 8. d. num. 9.* & Palaus *d. num. 11.* debet eſſe grauior, quàm requiratur ad irritationem licitam voti emiſſi abſque licentia, ſuppoſita ſententia *ſupra num. 8.* adducta, quod etiam vt hæc irritatio fiat ſine peccato, debeat adeſſe aliqua iuſta cauſa irritandi. Debet etiam iuxta Suarez eſſe grauior, quàm fuiſſet in principio ſufficiens ad denegandam licentiam, Non tamen requiritur æqua cauſa, ac ad diſpenſationem, vt iidem Sanchez, & Palaus docent, quia diſpenſatio abſque cauſa nulla eſt, vt dictum eſt *ſuprà num. 7.* ſecus irritatio, vt *d. num. 7. & 94.* probatum eſt. 86

Quod ergo controuertitur inter Doctores eſt, an ſuperior abſque vlla cauſa reuocans licentiam, aut approbationem conceſſam, & vtramque irritans, vel impediens eius executionem, peccet mortaliter, an tantum venialiter. 87

Communis ſententia affirmat peccare mortaliter, ſi materia voti ſit grauis, hocque peccatum reduci ad ſacrilegium contra votum, ſeu tranſgreſſionis voti, quod ex genere ſuo eſt mortale: & veniale ſolum ex leuitate materiæ voti. Ita Caietanus, Aragon. Angles, Vega, Lopez, Flamma, Conradus, Petrus Ledeſma, à Sanchez *d. diſp. 40. num. 9. & d. cap. 29. num. 32. relati*, & ex Doctoribus *ſupra num. 1. relatis* Nauarrus *in ſum. cap. 12. num. 61. & 73.* Graffius *p. 1. lib. 2. cap. 29. fine, & p. 2. lib. 2. cap. 12. n. 27.* Sayrus *lib. 6. clau. cap. 10. num. 12.* Sanchez *locis modo citatis.* Leſſius *lib. 2. cap. 40. dub. 13. num. 36. verſic. peccabit tamen, & dubit. 15. num. 95. fine.* Villalobos *tract. 34 diff. 21. num. 19.* Layman *lib. 4. tr. 4. cap. 7. num. 18.* & probabilius cenſet etiam Trulleneh *lib. 1. cap. 2. dub. 30. n. 9.* Probant primò ex *allegato c. 30. Numerorum*, vbi de viro irritante votum ab vxore de eius licentia emiſſum, dicitur, *quod portabit ipſe iniquitatem eius*, id eſt viro imputabitur violatio voti, & pœna, non mulieri; quæ cum appelletur iniquitas, non poteſt intelligi de culpa veniali, ſed de mortali. Et

ſi

ſi dicatur, ibi non ſumi iniquitatem formaliter, ſed materialiter, ſcilicet ipſam non obſeruatiooem voti, eum vxor verè peccatum non committat non obſeruando votum à viro impedita. Contrà vrget Sanchez *d. num.* 31. tum quia eſt ſenſus improprius; quia non eſt propriè, quæ talis eſt materialiter; nec etiam dicitur culpa materialiter, vbi nullum eſt præceptum, ſed vbi veri præcepti tranſgreſſio excuſat à culpa formali per ignorantiam inculpabilem, tum quia culpæ materiali nulla debetur pœna tranſgreſſionis præcepti. Quare ſenſus eius loci eſt, culpa, & pœna, quæ contractura erat vxor violans id votum non facta irritatione, imputabitur viro, qui cauſa fuit irritando illicitè votum; ſicut quando ruſticus conſulto viro init contractum iniuſtum excuſatur à culpa ratione inuincibilis ignorantiæ, at ea culpa, quam ipſe aliàs erit contracturus, redundat in malum conſulentem. Probatur ſecundò ratione *ſuprà num.* 85. adducta. Etſi enim materia maneat viro, & ſuperiori ſubiecta, & in eius poteſtate, ſeu dominio, tamen cum ipſe per conſenſum factus ſit particeps voti, cuius materia ipſo conſentiente eſt Deo obligata, & ab eodem quaſi oblata, tenetur ex vi voti non impedire ne offeratur, & promiſſio non impleatur; ac proinde ſi impediat, cenſetur tanquam tranſgreſſor voti, atque adeo ſi votum ſit de materia graui, peccat mortaliter abſque cauſa iuſta impediens.

88 At non eſſe mortale peccatum, ſed tantum veniale abſque vlla iuſta cauſa reuocare licentiam vouendi, vel approbationem voti, illudque irritare ſecluſo ſcandalo, & contemptu, aſſerunt Roſella, & Sotus *locis ſuprà num.* 62. *relatis.* Suarez *d. lib.* 6. *de voto, cap.* 4. *fine*, Filliucius *tract.* 26. *cap.* 8. *num.* 230. Palaus *d. p.* 3. *num.* 9. & probabile dicunt Sanchez *d. cap.* 27. *allegato num.* 32. *initio*, Layman, & Trullench *locis citatis.* Probant, quia hæc reuocatio, & irritatio non eſt contra iuſtitiam, cum ſuperior vtatur iure ſuo, quod non amiſit propter licentiam datam, vt probatum eſt *ſuprà num.* 74. ideoque valida eſt, vt eodem *num.* 74. oſtenſum eſt. Neque eſt contra religionem, quia ſuperior non vouit, & ſic nullum votum violat; nec eſt cauſa violationis eius, quia cum auferat per irritationem votum illud, non retinet vim obligandi, & ſic vouens non violat illud, quare ſolum eſt cauſa, vt votum non ſit, vel non obliget, quod non eſt tam graue, vt ſit culpa mortalis. Vnde non eſt ſimile de viro iniuſtè impediente vxorem, ne audiat ſacrum in die feſto, nam tunc manet præcepti obligatio, ideo impediendo peccat mortaliter. Et ſi dicatur eſſe peccatum contra fidelitatem, admittit Palaus, ſed dicit fidelitatem per ſe iuxta probabilem ſententiam ad culpam tantum venialem obligare. Imò addit hoc peccatum infidelitatis excuſari poſſe ſi ipſe, cui data eſt facultas vouendi, & promiſſio facta de ea non reuocanda, cedat, & conſentiat reuocationi. Vnde concludit, quod ſola malitia videtur conſiſtere in quadam leuitate, & inconſtantia animi, quæ rem, vel perſonam Deo dicatam abſque vlla cauſa à dedicatione retrahit, & à via perfectionis excludit. Quod cum non fiat per vſum ſuæ poteſtatis dominatiuæ, non videtur grauem culpam continere. Ad locum autem 30. *Numerorum* aiunt, vel ibi accipi iniquitatem materialiter modo explicato, vel illam legem in hac parte fuiſſe cæremonialem, ac proinde ceſſaſſe. Hæc reddunt probabilem hanc ſententiam; ſed probabiliorem puto alteram ſententiam ob rationem pro ea adductam, quæ probat eſſe ſacrilegium contra votum talem reuocationem, & irritationem.

89 Etſi autem Fonſeca in annotatione ad marginem Caietani *d. cap.* 30. *Numerorum*, ad finem dicit teneri ſuperiorem implere votum ſubditi ex ſua licentia emiſſum abſque cauſa irritatum. Hoc tamen dictum minus verum eſt, vt notauit Sanchez *d. cap.* 27. *num.* 35. *& dict. diſp.* 40. *num.* 8. addens nec teneri ſuperiorem concedere licentiam ad illud implendum, neque ea conceſſa teneri ſubditum implere, quia cum illud votum per irritationem penitus caſſatum, & ablatum ſit, nec iterum conſenſu ſulius ſuperioris reuiuiſcere poſſit, niſi denuo emittatur à ſubdito, nulla obligatione poteſt afficere ſubditum, aut ſuperiorem. Qui tunc ſolum teneretur licentiam voti exequendi concedere, quando illud non irritaſſet, ſed ſolum obligationem ſuſpendiſſet abſque iuſta cauſa.

Ex dictis autem *num.* 87. *&* 88. infertur, vxorem, & ſubditum petentem ab eo irritationem voti ex licentia mariti, vel ſuperioris emiſſi, certò ſcienter nullam ſubeſſe iuſtam cauſam irritandi, taliter peccaturum, ſcilicet mortaliter, vel venialiter, qualiter peccaret maritus, aut ſuperior irritans iuxta præfatas duas opiniones iiſdem numeris relatas; ſi autem ſubditus dubius ſit de ſufficientia cauſæ, illam proponeret ſuperiori capaci diſcernendi, an iuſta ſit, excuſatur ab omni culpa, ſi ſuperior non ſit capax (vt facile contingit in viro, Domino, patre, tutore, curatore, qui ſæpè aut ruſtici, aut ignari ſunt) conſulendus eſt vir doctus. Ita Sanchez *d. cap.* 27. *num.* 34. & Villalobos *d. num.* 19. 90

Aduertendum etiam ſubditum irritationem voti emiſſi de ſuperioris licentia petentem ab eodem ſuperiore, ſi credat, vel dubius ſit, an ſuperior ſit memor licentiæ à ſe conceſſæ, teneri illum admonere, ſeu illi per ſe, ſeu per alium exprimere licentiam ab eo habitam ad vouendum; quia licentia illa retrahet ſuperiorem à facili irritatione; & coget maturè conſiderare cauſam; cum propter licentiam conceſſam ſit minus liber ad licitam irritationem. Ita Sanchez *dict. diſput.* 40. *num.* 38. addens non eſſe opus expreſſione licentiæ ſi iuſta cauſa proponeretur, cum ob id ſolum illa expreſſio ſit neceſſaria. 91

Quid verò quando irritatio voti de licentia mariti, vel ſuperioris præcedentis petitur à marito poſteriori, & ſubſequenti ſuperiore maiori, vel æquali, explicatum eſt *ſuprà num.* 63. *fine.*

An votum abſolutum caſtitatis, & de rebus neceſſariis, v. g. non furandi, &c. de licentia mariti emiſſum poſſit maritus valide irritare.

Difficultas tertia, an votum caſtitatis ab vxore conſtante matrimonio emiſſum de licentia viri, & pariter iuramentum caſtitatis Deo præſtitum de licentia eiuſdem viri, poſſit vir validè irritare; & ſimiliter an poſſit validè irritare votum vxoris de materia præcepta, & neceſſaria, vt non furandi, &c. cum ſimili licentia emiſſum. 92

Difficultas ſolum procedit attenta ſententia *ſuprà num.* 18. tradita, quod vxor ſit ſubiecta viro quoad gubernationem perſonæ, & voluntatis, ſicut filius impubes eſt ſubiectus patri, & tutori; & non ſolùm ratione materiæ, nam attenta altera ſententia *num.* 17. tradita, quod ſit illi ſubiecta tantum ratione materiæ, & quod vir non queat irritare niſi vota vxoris ſibi, vel domeſticæ gubernationi præiudicantia, conſtat ex traditis *d. num.* 19. *& num.* 14. non poſſe nec licite, nec valide irritari.

Suppoſita vero priori ſententia, adbuc maritum non poſſe validè irritare votum abſolutum, & omnimodæ caſtitatis vxoris de eius licentia abſolutè conceſſa emiſſum, ſentiunt D. Thomas 4. *diſt.* 32. *in expoſitione literæ, ibid.* D. Bonauentura *num.* 4. Richardus

Digitized by Google

dus, Paludanus, Gratianus, Turrecremata, Adrianus, Ioannes de Friburgo, D. Antoninus, Roſella, Tabiena, Syluester, Summa Piſana, Philiarcus. & Manuel à Sanchez *de matrim. lib. 9. d. diſp. 40. num.* 16. & à Fagundez *in decal. lib.* 2. *cap.* 37. *n.* 11. *relati*; Nauarrus *in man. d. c.* 12. *n.* 61. *circa finem.* Reginaldus *lib.* 18. *num.* 313. & Laymann *prææallegato c.* 7. *n.* 15. & ita oporter ſentiant Conincħ, & Baſilius Pontius *locu ſupra cap.* 3. *n.* 94. *relatus*, aſſerentes coniugem, qui alteri conceſſit licentiam vouendi caſtitatem abſolutè, & ſimpliciter, cenſeri renunciaſſe iuri ſuo, cum caſtitas abſoluta ſeruari non poſſit cum debiti redditione, & ita non poſſe petere debitum, nec etiam alterum teneri ei petenti reddere; neque poſſe abſque voti violatione, & idem iidem Doctores ſentiunt de voto de rebus neceſſariis. Probatur ergo primò hæc ſententia quoad votum caſtitatis, quia vir concedendo talem licentiam voti abſolutæ, & omnimodæ caſtitatis emittendi renunciauit iuri ſuo; ergo non poteſt amplius illud irritare, neque quoad petitionem, neque quoad redditionem debiti. Secundò probatur, quoad votum caſtitatis, & votum de rebus neceſſariis. Nam ideo vir alia vxoris vota, præter hæc, de ſua licentia emiſſa poteſt validè irritare, quia materia voti manet ſub poteſtate, & dominio viri, & ſuperioris, quo non priuatur, etiamſi vir licentiam ad vouendum vxori, & ſuperior ſubdito concedat, vt *numero* 84. probatum eſt: & ita cum poſſit prohibere materiam promiſſam, poteſt tollere obligationem ab vxore, vel ſubdito per votum contractam. At materia voti caſtitatis, & non petendi debitum non eſt ſubiecta viro, cum quoad vſum coniugij vir, & vxor ſint pares, vterque non habeat poteſtatem gubernatiuam, nec maius ius in vxorem, quàm ipſa in virum. Similiter materia voti rei de præcepto, & neceſſariæ non eſt ſubiecta ſuperiori, ſed ſoli Deo; vnde ſuperior, & ſubditus quoad hanc materiam ſunt pares; quare ex conſequenti neque maritus votum vxoris caſtitatis de eius licentia abſolutè emiſſum, nec vllus ſuperior votum ſubditi de rebus neceſſariis ex licentia emiſſum poterit validè irritare, cum illorum materia non ſit ſub illius dominio. Si dicant poſſe irritare ratione nouæ obligationis, in quantum vir, vel ſuperior poteſtatem habet in illum actum liberum, per quem fuit inducta. Reſpondetur id non obſtare, quia iam actus ille liber eſt traditus, & conſecratus Deo ex ipſius viri, ſeu ſuperioris conſenſu; ac proindè non manet amplius ſub eius poteſtate. Denique quoad votum caſtitatis probatur ex Diuo Ambroſio *lib. de Paradiſo, cap.* 7. & refertur *cap. fin.* 33. *quæſt.* ibi: *Vota verò continentiæ ita alterius permiſſu ab altero valent offerri, quod poſt promiſſionem non valent in irritum deduci.*

93 At probabilius eſt, ſicut alia omnia vota, ita etiam votum prædictum caſtitatis abſolutum, & votum de rebus neceſſariis non furandi, non mentiendi, &c. de licentia viri, vel ſuperioris emiſſum, ab illis poſſe validè irritari. Ita Panormitanus, Sotus, Palacios, Stunica, B. Ledeſma, Arragon, Vega à Sanchez *dicta diſputatione* 40. *numero* 17. & à Fagundez *dicto capite* 37. *numero* 15. *relati.* Idem Sanchez *ibidem*, & *in ſumm. libro* 4. *dicto capite* 34. *numero* 13. Fagundez *dict. num.* 15. Villalobos *tractat.* 34. *diff.* 51. Leſſius *lib.* 2. *dicto capite* 40. *dub.* 15. *numero* 95. & Trullench *dicto libro* 2. *cap.* 2. *dub.* 33. *numero* 6. Probatur ex traditis *ſuprà cap.* 3. *numero* 92. & *hoc cap. numero* 84. ſcilicet quia vir, vel ſuperior conſentiendo, vt vxor, vel ſubditus voueat caſtitatem, vel non mentiendi, non cenſetur cedere iuri ſuo, nec ſibi velle præiudicare, niſi id explicet; & conſequenter retinet dominium ſuum, & poteſtatem irritandi, ac ſi non fuiſſet conceſſa illa licentia; quæ etiam hoc non obſtante aliquid operatur, nempe vt votum ſit firmius, cum vir, & ſuperior, qui dedit licentiam, ſine peccato mortali, vel ſaltem veniali, iuxta tradita *ſuprà numero* 87. & 88. non poſſit abſque iuſta cauſa irritare. Vnde nuo obſtat prima ratio ſententiæ præcedentis, cum falſum ſit per conceſſionem talis licentiæ cenſeri virum renuntiaſſe iuri ſuo. Non obſtat etiam ſecunda, quia etſi vir non ſit dominus materiæ illius promiſſæ, ſed in illa par ſit vxori; eſt tamen tanquam caput, veluti dominus illius actus liberi, quo vxor tempore ſubiectionis ſe voto illo Deo obligauit; & quamuis ex viri conſenſu ſe obligauerit, actúſque ſit Deo conſecratus, id ſolùm operator, vt vir abſque cauſa irritans peccet mortaliter, vel venialiter, iuxta præfatas opiniones *numero* 87. & 88. explicatas, non tamen vt irritatio ſit nulla; nec vt ſit illicita, ſi ex cauſa iuſta fiat; quia per licentiam datam (vt iam probatum eſt) non amiſit dominium, & poteſtatem in ipſum voluntatis vxoris actum; nec votum ob eam licentiam ſit independens à viri, & ſuperioris voluntate, ſed adhuc imbibitam habet conditionem, niſi vir, aut ſuperior reuocauerit; & ita etiam non obſtante illa licentia viri, vel ſuperioris, vt vxor, vel ſubditus emitteret votum de rebus neceſſariis, adhuc vir, & ſuperior eſt dominus illius actus liberi, quatenus nouam obligationem inducit; licet non habeat dominium, & poteſtatem in materiam ſoli Deo ſubiectam. Dictum verò Diui Ambroſij intelligitur, quando vterque maturo conſenſu caſtitatem vouit, vel iuramento Deo promiſit, de quo ſequenti difficultate.

Quando autem vir cenſeatur tacitè irritare votum illud caſtitatis omnimodæ ab vxore de ſui licentia emiſſum, explicatum eſt *ſuprà capite* 3. *numero* 95.

Si vterque coniux ex mutuo conſenſu vouit abſolutè caſtitatem, an poſſit validè irritari votum, aut ſuſpendi.

Difficultas quarta, an quando ex mutuo conſenſu, & per modum pacti vterque coniux vouit caſtitatem abſolutè, & ſimpliciter, poſſit huiuſmodi votum à viro validè omnino irritari, & ab vxore ſuſpendi quoad obligationem non reddendi, & non petendi. 94

Palacios *in* 4. *diſt.* 32. *diſp.* 5. à Sanchez *d. diſp.* 40. *numero* 19 *relatus*, & nonnulli alij, teſte Arragonio 2. 2. *quæſt.* 88. *art.* 8. *dub. vlt.* affirmarunt huiuſmodi votum, & iuramentum, non obſtante mutuo conſenſu à viro poſſe irritari validè abſque cauſa, licitè cum cauſa, moti ea ratione, quod adhuc maneat matrimonium, & conſequenter poteſtas viri in vxorem, vt affirmat Diuus Auguſtinus *epiſtol.* 199. *ad Editium*, & refertur can. *quod Deo*, 33. *quæſt.* 5. Et propterea, quando vterque mutuo conſenſu vouet, nullum ſit pactum de voto non reuocando, ſed de ſola caſtitate ſeruanda; ſicut quando alter ſolus continentiam vouet: ergo poterit reuocari.

At nec licitè, nec validè poſſe tale votum, aut iuramentum reuocari, tradunt communiter Doctores, Sotus, B. Ledeſma, Angles, Nider, Philiarcus, Antonius Gomez, Lopez, Manuel, Vega à Sanchez *d. diſp.* 40. *num.* 10. *relati*, Arragon *loco citato*, Saytus *lib.* 6. *Clau. cap.* 5. *n.* 27. Suar. *tom.* 3. *lib.* 9. *cap.* 9. *n.* 6. Sanchez *d. num.* 20. & *in ſumm lib.* 4. *cap.* 34. *num.* 15. Leſſius *lib.* 2. *cap.* 40. *dub.* 14 *num.* 96. Villalobos, & Trullench *locis ſuprà num* 93. *citatis*. Fagundez *d. cap.* 37. *num* 12. Bonacina *de præceptis, diſputatione* 4. *quæſt.* 2. *part.* 7 §. 5. *numero* 16. Baſilius Pontius *libro* 10. *cap* 17. *num.* 14. & Caſtrus Palaus *tom.* 3. *tract.* 13. *diſp.* 1. *part.* 6. *numero* 6. Et 95

colligitur ex D. Auguſtino *loco allegato ſuprà cap.3. num. 96.* & probatur ex traditis *ibidem*, ſcilicet, quia quando vterque mutuo conſenſu emittit votum abſolutum caſtitatis, ſeu continentiam, aut illam Deo promittit eodem mutuo pacto, virtute, vel etiam expreſſe (vt etiam patet ex cap. *dudum, de conuerſ. coniug.*) cedit iuri ſuo quoad quemcunque actum matrimonialem, liberatque alterum à ſeruitute, & tacitè offert Deo ſtatum cœlibem, quem vt meliorem elegit; & ſic cenſetur omnino renuntiare iuri reuocandi, vt ſic ille finis vitæ continentis obtineatur; ideo enim mutuum conſenſum ad inuicem in vouendo exigunt, vt omninò ſecuti ſint à mutua debiti petitione, obligationeque reddendi, quod nullatenus fieri poteſt, niſi vnuſquiſque cederet iuri, quod in alterum habet quoad vſum matrimonij. Qui enim iuri ſuo non renunciauit, poteſt alterum cogere ad reddendum (vt conſtat ex traditis *cap. 3. numero 92.*) eo autem renunciato, non poteſt, vt *eodem cap.3.n.99.* probatum eſt? Ex quo patet ad ſecundam rationem prioris ſententiæ. Ad primam verò reſponſum eſt *d.cap.3.citato n. 99.* ſcilicet, quia manet matrimonium, manere ius iuſtitiæ, & poteſtatem in alterum radicaliter, & ſimpliciter; renunciari tamen ſecundum quid, & quoad vſum per illud mutuum pactum, & ſic non manere liberam poteſtatem in vſum corporis alterius; quia hæc poteſtas mutuo pacto, & voto impedita eſt, vt ibidem declaratum eſt.

Hinc ſi emiſſo hoc mutuo voto vir cogat vxorem reddere, duplex committet peccatum, iniuſtitiæ frangendo pactum cum ea initum, & ſacrilegij violando votum; ſi tamen non cogat, ſed amicabiliter petat debitum, & illa reddat, erit tantùm ſacrilegium ex parte vtriuſque, vt *d.n.99.* dixi.

96 Aduertendum autem, quod huic mutuo pacto, cum ſit contractus humanus, qui neque ex ſe, neque ex iure aliquo poſitiuo perpetuitatem inducit, poſſunt coniuges validè renunciare, illudque diſſoluere, vt *d.cap.3.n.104.* oſtendi, & tradunt præallegati Doctores, non tamen licitè, & abſque ſacrilegio effractionis voti in ceſſione iuris incluſi, vt probaui *dict. num. 104.* & docent præallegati Doctores; niſi ex grauiſſima aliqua cauſa talis renunciatio, ſeu reſciſſio fieret, vt Palaus *loco citato.* Facta autem reſciſſione huiuſmodi, cùm vterque ad priſtinum ſtatum, priuremque ſeruitutem ſit redactus, obligantur reddere, etſi non poſſint petere niſi votum irritetur, vt *dict. num.104.* Poterit autem irritari, ac ſi ſine mutuo conſenſu factum eſſet; quia per voluntariam illam diſſolutionem mutui pacti renunciatio illa iuris irritandi eſt validè remiſſa. Ita Sanchez *dict. diſput. 40. numero 22. & diſput. 42. num. 15.* & alij *n. præcedenti allegati.* Qua irritatione facta licebit vxori deinceps reddere, quia votum iam illam non obligat: Vxor autem non poterit tale votum viri irritare, licet vir ei exigenti (vt *dict. cap.3. eodem numero* 104. dixi) teneatur reddere, vt Sanchez *dict. diſput. 42. num. 15.* & conſtabit ex tradendis *infrà de poteſtate vxoris ad irritanda viri vota.*

97 Si etiam vterque coniux mutuo conſenſu, & per modum pacti voueat religionem, vel maritus ordinis ſuſceptionem, aut ingreſſum in religionem, & vxor caſtitatem (de quibus votis latè actum eſt *c. 3. à n.69. ad 78.*) quæ duo poſteriora valida ſunt, quando vir poteſt ſacros ordines ſuſcipere, & religionem ingredi de licentia vxoris in ſeculo manentis cum voto caſtitatis, putà quia ſit ſexagenaria, & minime ſuſpecta de incontinentia, vt *c.3.n.77. & 78.* dixi. Neuter coniux poterit votum alterius irritare. Ita Sanch. *d. diſp.40.n. 21. & d. c.34.n.16.* Fagundez *d.c.37.n.16.* & Leſſius *d.n.96.* ob eam rationem, quia cum hoc votum tendat ad perfectam ſeparationem, & mutationem ſtatus, in quo ſeruent perpetuam continentiam, videntur coniuges renuntiare iuri reuocandi; ſicut quando mutua voluntate vouent caſtitatem. Quod ſi ſacrilegè remittunt renuntiationi, tunc licitum erit viro irritare votum religionis, & caſtitatis vxoris, propter tradita *n. præced.*

Si verò coniuges mutuo conſenſu voueant ſe ſoluto matrimonio non inituros aliud matrimonium, & ſeruaturos caſtitatem, vel ingreſſuros religionem, tunc poterit maritus irritare validè votum vxoris, quia nulla videtur facta mutua renunciatio iuris reuocandi; nam per executionem voti ſtatus non eſt mutandus, ſed ſupponitur mutatus, quando executio fiet, & aliàs nullum præiudicium fiat vxori illa irritatione: Et propter hanc eandem rationem idem à fortiori dicendum in omnibus aliis votis mutuo conſenſo emiſſis, vt dandi calicem Eccleſiæ, ieiunandi, peregrinandi, &c. quia etiam per horum votorum executionem non immutatur ſtatus, & conſequenter non cenſentur coniuges talibus votis ſe mutuo eximere à iuriſdictione, & priuare facultate irritandi, & cum duret matrimonium, vxor manet ſub poteſtate viri. Ita Sanchez, Leſſius, & Fagundez locis num. præcedenti citatis. Peccatum autem erit irritare abſque cauſa, cum iam voto antè præſtitus ſit conſenſus; an verò mortale, vel veniale, iudicandum iuxta ſententias *n.87. & 88.* traditas. 98

Vtrum verò votum caſtitatis, & religionis mutuo conſenſu tempore prioris matrimonij factum poſterior 99 maritus in locum prioris ſuccedens poſſit validè irritare, Sanch. *d. lib. 9. diſp. 41. n. 20.* negat, cum nec poſſet prior maritus, ac proinde huiuſmodi vota maneant cum eadem obligatione, quam haberent non inito poſteriore matrimonio. Et ita dicendum iuxta ſententiam traditam *ſuprà n.63. initio*, quam tuetur idem Sanchez *ead. diſp. 41. n. 18.* At iuxta ſententiam eiuſdem Sanchez *in ſum. lib. 4. c. 27. n. 36.* & aliorum eodem *n. 63.* poſteriori loco poſitam aſſerendum eſt, maritum poſteriorem poſſe illa vota irritare, ac ſi abſque licentia, & mutuo conſenſu fuiſſent conſtante priori matrimonio emiſſa. Videantur *ibidem* tradita.

§. XI.

Vtrum vota vxoris conſtante matrimonio abſque, vel cum licentia viri emiſſa, & ab eo irritata, ſoluto matrimonio per mortem viri reuiuiſcant, vel non: vbi etiam in vniuerſum, an vota ſemel legitimè irritata ab habente poteſtatem dominatiuam reuiuiſcant, vouentibus exemptis ab eorum poteſtate.

DE hac re latè Sanchez *lib. 9. de matr. diſp. 39. ad 41. & diſp. 40. num. 24 & 25. & lib. 4. ſum. cap. 26. & cap. 27. numero 19. & cap. 34. num.* 44. quibus in locis in vniuerſum agit an vota vxoris, vel aliorum ſubditorum, religioſi, impuberis, puberis minoris, & ſerui tempore ſubiectionis à viro, Prælato, patre, vel tutore, curatore, aut domino irritata reuiuiſcant, vimque obligandi recuperent ceſſante vouentium ſubiectione.

Iuxta ſententiam *ſuprà num. 16.* traditam, quod 100 poteſtas irritandi vota vxoris conſtante matrimonio emiſſa competat viro non ſolùm ratione dominij in materiam promiſſam, quæ ſibi, vel domeſticæ gubernationi ſit præiudicialis, ſed etiam ratione dominij in vxoris voluntatem, quæ à viro tanquam capite, & domino quoad eius actus ſit gubernanda, certum eſt omnia vxoris vota tempore matrimonij emiſſa à viro perfectè, & omnino irritata (qualis cenſenda eſt irritatio,

ſi

ſi ſimpliciter irritauerit, non explicans ſe ſolum ad tempus voti obligationem ſuſpendere) amplius etiam ſoluto matrimonio non reuiuiſcere niſi de nouo emittantur, quia obligatio ſemel perfectè extincta nunquam reuiuiſcit, vt *numero* 5. notatum eſt. Et ita tradit Sanchez *loco citato*, & ſentiunt omnes Doctores *dict. num.* 16. allegati. Et idem dicendum eſt de omnibus aliis votis vxoris, etiam ante matrimonium tempore prioris matrimonij emiſſis, & etiam de emiſſis de licentia tam prioris, quàm poſterioris viri, quæ in præcedentibus iuxta eandem ſententiam, & doctrinam Sanchez, & aliorum dictum eſt maritum poſſe irritare: ſi enim fuerint irritata, minime reuiuiſcent ſoluto matrimonio, vt etiam in his terminis Sanchez *dict. diſput.* 40. *num.* 25. *dict. cap.* 27. *num.* 19. *& dict. cap.* 34. *num.* 34. & etiam Baſilius Pontius *lib.* 10. *de matr. capite* 17. *numero* 30. ſuppoſita præfata ſententia de dominio viri in vxoris voluntatem.

101 Difficultas ergo eſt ſuppoſita ſententia *ſuprà numero* 17. tradita, quod maritus non habeat dominium in voluntatem vxoris, quodque vxor non ſubiiciatur viro quoad gubernationem voluntatis, ſed tota poteſtas irritandi illius vota viro competat ſolum ratione dominij in materiam promiſſam, quæ ſibi, vel familiæ adminiſtrationi præiudicium adferre poteſt; an vota huiuſmodi vxoris ratione materiæ præiudicialia vſui matrimonij, vel gubernationi familiæ, à viro irritata, ſoluto matrimonio, & ceſſante ſubiectione materiæ reuiuiſcant.

In qua difficultate Pontius *dict. numero* 30. dicit, ſi materia voti ſit talis, vt poſſit ſimpliciter obligatio extingui à marito, ſi ſimpliciter extinctum fuit, non reuiuiſcere ſoluto matrimonio; ſi verò materia voti ſit talis, vt poſſit tantum ſuſpendi pro tempore matrimonij, quatenus adfert præiudicium, ſoluto matrimonio eſſe implendum; & ita votum caſtitatis, ſeu religionis emiſſum ab vxore animo implendi poſt mortem mariti, irritatione non fuiſſe extinctum, ſed ſolum ſuſpenſam eius obligationem pro tempore matrimonij; & idem ait eſſe de quolibet alio voto ſecundum partem, aut in totum relato ad tempus ſoluti matrimonij; ſicut & de irritatione votorum vxoris, quæ ante matrimonium emiſit.

102 Alij loquentes in genere de irritatione abſolutè dixerunt vota tempore ſubiectionis irritata reuiuiſcere ceſſante ſubiectione; & ita impuberem teneri votum peregrinationis à patre, vel tutore irritatum exequi quando fuerit ſui iuris; & ſimiliter impuberem retractum à religione per patrem, ſeruum per dominum, coniugem per coniugem, cum ſimplex votum emiſiſſent, teneri ceſſante ea ſubiectione redire ad religionem. Hanc ſententiam Sanchez *d. c.* 26. *n.* 2. & Azorius *p.* 1. *lib.* 11. *cap.* 18. *quæſt.* 4. referunt tenuiſſe Innocentium *in cap. Scripturæ, de voto, ibidem* Hoſtienſem, Ioannem Andream, Butrium, Cardinalem, & Ancharanum, Vincentium *in Speculo*, Paludanum, & D. Antoninum.

103 Alij pariter loquentes in genere de votorum irritatione, docuerunt vota impuberum, quorum voluntas ratione imbecillis iudicij eſt ſub patris, & tutoris dominio; & religioſorum ſubditorum voluntati ſuperioris, quorum ſimiliter, cum non habeant velle, aut nolle, ſuperior eſt dominus, irritata à patre, vel tutore, aut Prælato, finita ſubiectione non reuiuiſcere, quia eſt vera irritatio, vtpote proueniens à dominio in voluntatem. At verò quando irritatio fit ſolum ratione dominij in materiam promiſſam, aiunt non eſſe veram irritationem, ſed ſolum ſuſpenſionem obligationis, ac proinde ceſſante prohibitione ſuperioris, aut ſubiectione, reuiuiſcere; & ita contingere in votis puberum, minorum, & ſeruorum quæ parentes, & Domini non irritant niſi ratione ſolius materiæ promiſſæ, ideoque non poſſunt irritare omnina illorum vota, ſed ſolum de materia ſubiecta eorum dominio, ac illi præiudicanti, & etiam in votis vxorum iuxta præfatam ſententiam *n.* 17. traditam, quod vir non poſſit irritare omnia vota vxoris, ſed ea ſolùm, quæ ſunt de materia ſibi quoad vſum coniugalem, vel familiæ adminiſtrationem præiudicanti. Ita Roſella *v. votum* 2. *num.* 6. 7. 12. *&* 13. Valentia 2. 2. *diſput.* 6. *quæſt.* 6. à Sanchez *dict. diſp.* 39. *num.* 34. *& d. cap.* 26. *num.* 3. *relati*, Suarez *tom.* 2. *de relig. tract. de voto, lib.* 6. *cap.* 3. *num.* 5. *&* 7. vbi ait ſola vota impuberum, & religioſorum poſſe verè, & directè irritari; reliqua verò, vt puberum, minorum, ſeruorum, vxorum tantum indirectè irritari, ſeu ſuſpendi, ac proinde niſi ceſſauerit obligatio, quia facta fuerint pro aliquo tempore, quod iam tranſierit, ea vota irritata reuiuiſcere: & idem docet *cap.* 4. *num.* 1. *&* 17. & cap. 5. *num.* 7. & cap. 6. *num.* 1. & Suarium ſequitur Paulus Laymann *lib.* 4. *tract.* 4. *cap.* 7. *numero* 19. Fundantur primò, quod vbi irritatio competit ratione ſolius dominij in materiam præiudicantem irritanti, nequit ſuperior votum irritare, niſi quatenus poteſt illi ſubtrahere materiam promiſſam, quæ ſola eſt ſub eius poteſtate; non poteſt autem materiam ſubtrahere niſi pro tempore ſubiectionis, quia eo ſolo tempore talis materia eſt ſub illius poteſtate: & ita hac ceſſante reuiuiſcit obligatio prius tantum ſuſpenſa. Quod confirmatur ex eo, quod poteſtas irritandi ratione ſolius materiæ competit ad euitandum damnum irritantis: quod damnum non contingit ceſſante ſubiectione. Secundò, quia ſeruus, & vxor non ſubduntur domino, & viro in ſpiritualibus, ſed in ſolis pertinentibus ad vſum & actionem rerum corporalium, & per ſe, ac immediatè ordinatis ad finem humanum, & quaſi corporalem, non ad ſpiritualem. Ergo ex parte voluntatis in ordine ad Deum ſunt liberi, vt Deo voueant, ſi materiam habeant accommodatam: & conſequenter illorum ſuperiores non poſſunt irritare vota directè, ſed tantum ſuſpendere, quatenus materia ipſis præiudicat. Tertiò, quia ſeruus ad ſe obligandum Deo non dependet intrinſecè & per ſe ex conſenſu Domini, cum talis dependentia non ſit à natura, vt patet: nec ex voluntate ſerui, quia non apparet de ſimili pacto: nec ex iure ſeruitutis introducta iure gentium, vel ciuili, quia tale ius non reperitur, & fortè non erat rationabile: ergo nec Dominus poteſt directè irritare eius votum. Et hanc ſententiam eſſe valde probabilem teſtatur Sanchez *d. cap.* 26. *n.* 4.

Prædictis tamen non obſtantibus idem *eodem* 104 *num.* 4. *& dict. cap.* 39. *num.* 34. probabilius putat etiam quando irritatio, ſeu poteſtas irritandi vota competit ratione dominij, & poteſtatis in materiam promiſſam, cuius executio præiudicat irritanti, vota huiuſmodi poſſe à ſuperiore directè & perfectè irritari, & facta tali irritatione, ceſſante ſubiectione non reuiuiſcere, & ita vota filiorumfamilias, puberum, ſeruorum, & vxorum (etiam iuxta ſententiam *num.* 17. traditam docentem ſola vota præiudicantia viro poſſe ab eo irritari) à patre, domino, & viro, ſi ſint de materia præiudicanti, & illorum dominio ſubiecta, poſſe propriè, & directè irritari, & ſemel irritata, ſoluta ſubiectione non reuiuiſcere. Probat Sanchez primò, quia fundamentum poteſtatis irritandi competentis his ſuperioribus eſt, quia vota quorumcunque ſubditorum dominatiuæ poteſtati alterius ſunt conditionalia, habentque imbibitam conditionem pendentem à ſuperioris voluntate, nempe *ſi conſenſerit*, vel *non contradixerit* (vt *ſuprà num.* 2. 6. *&* 7. notatum eſt, & tradunt S. Thomas *loc. d. n.* 2. *citato*,

& alij Doctores, iiſdem numeris præſertim *d.n. 7. relati*, qui proindè aiunt ad irritationem validam non requiri cauſam, ſed ſufficere ſolam ſuperioris voluntatem, à qua dependent) ergo ſicut alia vota conditionalia deficiente conditione extinguuntur, nullámque vim obligandi retinent, ita etiam huiuſmodi ſubditorum vota extinguuntur, nullámque vim in poſterum obligandi retinent ſuperiore irritante, quia deficit conditio in ipſis imbibita; nam tunc ſuperior denegat conſenſum, votóque contradicit. Et ſicut, ſi in voto exprimatur illa conditio, *ſi pater, dominus, aut vir conſenſerit, & non contradixerit*, ſequuta contradictione votum omninò extingueretur, ita ſtante illa conditione tacitè in illis votis incluſa, cum taciti, & expreſſi ſit idem iudicium, *l. de quibus, in fine, ff. de legibus, & l. cum quid, ff. ſi certum petatur*, & Euerardus loco *ab expreſſo ad tacitum*. Secundò, nam ſicut vbi adeſt perfectum voluntatis ſubditi dominium, poteſt ſuperior omnia eius vota directè, & perfectè irritare, quia ratione illius perfecti dominij omnia vota habent imbibitam illam conditionem: *Si ſuperior conſenſerit, vel non repugnauerit*; ita quando adeſt partiale voluntatis ſubditi dominium, ſcilicet circa materiam particularem promiſſam, poterit ſuperior directè, & perfectè irritare vota circa illam materiam, cùm ratione illius dominij includant eandem conditionem. Quod confirmatur, quia quod iuris eſt de toto quoad totum, idem eſſe debet de parte quoad partem, *l. quæ de tota, initio, ff. de rei vindic.* Et Euerardus loco *à toto ad partes*: ac proinde ſicut ad omnimodam, & totalem poteſtatem irritandi vota requiritur, & ſufficit dominium totale voluntatis ſubditi, ſeu actus liberi, quo Deo vouet; ita ad partialem irritandi poteſtatem, nempe in materia determinata ſufficit partiale dominium, nimirum voluntatis, ſeu actus liberi, quo materia illa promittitur.

105 Ex quibus ad primum præcedentis ſententiæ fundamentum negatur ſuperiorem non poſſe materiam ſubtrahere, niſi pro tempore ſubiectionis; quia cùm tunc ſuperior ſit dominus illius materiæ, & voluntatis quoad illam; nec expreſsè promittatur in tempus ſolius ſubiectionis, habet tacitam conditionem, *ſi ſuperiori placuerit, vel non contradixerit*; atque adeo ſuperiore auferente conditionem, votum euaneſcit. Ad confirmationem reſpondemus, damnum illud non eſſe adæquatam rationem huius perfectæ irritationis, ſed conditionem in his votis imbibitam, quam ſuperior poteſt abſolutè auferre, licet damnum ſit radix conditionis illius incluſæ; & ita irritatio pendet à damno in fieri, non verò in conſeruari. Ad ſecundum fundamentum reſpondetur ex traditis ſuprà *numero 16.* poteſtatem irritandi non fundari in ſubiectione ſpirituali, ſed in dominatiua, ſiue in totum, ſiue in partem, vnde conceditur huiuſmodi ſubditos eſſe liberos ad vouendum in materia accommodata, & ipſis libera, ſed negatur vltima conſequentia; ſufficit enim ad irritationem poteſtas dominatiua, nec requiritur ſpiritualis. Denique ad tertium dicitur, ſeruum in obligationibus contrahendis erga Deum præiudicantibus Domino pendere iure ſeruitutis à conſenſu Domini, & ratione illius habere imbibitam conditionem pendentem ex Domini voluntate, ac proindè poteſt Dominus auferendo conditionem extinguere omninò voti obligationem. Et hanc ſententiam præter plures alios relatos à Sanchez *d. cap. 26. num. 4. & d. diſput. 19. poſt medium*, tenent Trullench *lib. 2. cap. 2. dub. 19. numero 14.* Fagundez *in decalog. lib. 2. cap. 36. numero 11.* Et ego puto probabiliorem ſententiam, & in praxi amplectendam, non ſolum quia eſt magis pia, & fragilitati humanæ accommodatior, vt notauit Sanchez *d. n. 4.* ſed etiam quia videtur communiter recepta à Doctoribus, & praxi ipſa confirmata. Doctores enim communiter vota realia filiorumfamilias puberum, & minorum ante vigeſimumquintum annum curatoribus ſubiectorum (ſi non ſint de bonis caſtrenſibus, aut quaſi caſtrenſibus, quorum adminiſtratio ſpectat ad ipſos filios) & ſeruorum Dominis præiudicantia, aſſerunt abſolutè poſſe à patre, curatore, & domino irritari, nec dicunt poſtea reuiuiſcere, finita ſubiectione, ſi fuerint irritata; & ſolùm excipiunt vota eorum ante ſubiectionem, cùm plenè erant ſui iuris, emiſſa, quæ aiunt poſſe tantùm ſuſpendi, quatenus præiudicant præſenti ſubiectioni; aut etiam vota relata in tempus non ſubiectionis. Videantur Azorius *part. 1. lib. 11. c. 18. quæſt. 4. 8. & 9.* Sayrus *lib. 6. clau. cap. 9. num. 18. & 25.* Leſſius *lib. 2. cap. 40. dub. 14. num. 85. & 86.* & Villalobos *tract. 34. diff. 19. & 20.* qui proculdubio ita ſentiunt; & Sayrus alios refert. Vſus enim habet, vt præfata vota à patre, tutore, & domino ſemel irritata, ceſſante ſubiectione non ſeruentur.

Porrò vota emiſſa ante ſubiectionem, & dum vouens erat ſui iuris, tempore ſubiectionis, non poſſunt perfectè irritari, ſed ſuſpendi, quatenus præſenti ſubiectioni nocent, quia cum nec actus liber, quo votum emiſſum eſt, ſuperiori præſenti ſubdatur, nec etiam materia promiſſa ſit illi ſubiecta ſimpliciter, ſed tantum ſecundum quid, non habent imbibitam illam conditionem pendentem ex voluntate ſuperioris, vt quando fiunt tempore ſubiectionis, ac proinde non poſſunt perfectè irritari, ſed ſolum ſuſpendi, quatenus præiudicant ſuperiori præſenti, vt *ſuprà n. 43. & 45.* oſtenſum eſt, & tradunt DD. ibidem citati, & citati *n. præced.* 106

§. XII.

An, & quando à marito, & quouis ſuperiore cenſeatur facta voti irritatio, vel ſola ſuſpenſio, vel nec irritatio, nec ſuſpenſio; vbi an vxor, & ſubditus teneatur petere licentiam implendi votum habens imbibitam illam conditionem, ſi viro, vel ſuperiori placuerit, vel non contradixerit, *teneatúrque votum ſuperiori manifeſtare, vt irritatio, vel ſuſpenſio habeat locum, vel excuſetur à culpa, ſi ſuperior neget licentiam exequendi rem promiſſam.*

NOtandum, vota ſubditorum à voluntate ſuperioris dependentia poſſe eſſe vel de rebus, ſeu actionibus alioqui ſecundum ſe, & ex obiecto bonis per regulam, vel ſuperiorem interdictis, ſiue quia ſolum prohibeantur fieri abſque licentia ſuperioris, ſiue quia ob iuſtam cauſam abſolutè ſint prohibitæ; vel de rebus, ſeu actionibus bonis nullo modo per regulam, aut ſuperiorem interdictis, ſeu prohibitis, vt ſunt opera conſilij, recitare Litanias B. Virginis, oſculari terram, leuis aliqua abſtinentia; & opera de præcepto naturali, Diuino & Eccleſiaſtico. 107

Et licet aliqui, vt referunt Sayrus *lib. 6. clau. c. 5. n. 18.* Sanchez *lib. 4. ſum. cap. 25. n. 4.* dixerit vota ſubditorum dominatiuæ alicuius poteſtati quoad voluntatem, & non tantum quoad materiam promiſſam, eſſe omninò inualida, etiamſi de operibus nullo modo prohibitis, miniméque obligare, donec accedat ſuperioris conſenſus. 108

Nihilominus communis DD. ſententia eſt, omnia vota ſubditorum de operibus bonis nullo modo interdictis, ſeu prohibitis, ſiue ſint neceſſaria, & de præcepto; ſiue de conſilio, & tantum conducentia ad ſalutem, eſſe ſtatim valida, & obligatoria ante ſuperioris 109

con

conſenſum, donec ipſe exequutioni contradixerit, quia in his votis non eſt conditio affirmatiua, *ſi ſuperior conſenſerit*: ſed negatiua, *ſi ſuperior non repugnauerit*. Doctores referunt illos ſequentes, Saytus *dict. cap.5. numero* 22. Sanchez *dict. cap.25. num.*6. & Leſſius *lib.* 2. *cap.* 40. *dub.* 13. *numero* 73. Et ratio eſt, quia ſunt de materia bona, & apta voto emittendo, & ſita in vouentium poteſtate, donec ſuperior contradixerit: Et ita ſunt vota licita, & meritoria, & conſequenter ſtatim obligant donec ſuperior contradixerit. Et cap. *monachi* 20. *quæſt.* 4. quod allegatur in contrarium, non dicitur vota à religioſis emiſſa eſſe irrita, ſed frangenda, id eſt irritanda; ex quo infertur ante irritationem eſſe valida. Quod verum eſt (vt notat Sanchez *numero* 3. poſt Suarez *tom.* 2. *de relig. tract. de voto, lib.* 3. *cap.* 6. *numer* 5. & 8.) tametſi ſuperior fuiſſet contradicturus, ſi voti conſcius eſſet. Cum hæc voluntas præſumpta ſuperioris ad contradicendum executioni voti non ſufficiat ad voti obligationem tollendam, quia dum de facto non contradicit, non eſt ablatum votum, nec materia interdicta.

110 Item Doctores communiter docent vota ſubditorum emiſſa de materia aliàs de ſe bona, ſed tamen prohibita, ſeu interdicta in regula, vel ſuperioris præcepto in generali, vel in particulari, non eſſe valida, & obligatoria ante conſenſum ſuperioris, affirmatiuè ſcilicet, donec conſenſum præſtiterit; ac proinde in his votis intelligitur conditio affirmatiua, *ſi ſuperior conſenſerit*. Vt ſi ſubditus vouit aliqua abſtinentiæ opera, quæ abſque licentia, & inconſulto ſuperiore fieri regula prohibet, illud votum non obligat donec ſuperior facultatem concedat. Ita Suarez *dict. cap.* 6. *numero* 9. Sanchez *dict. cap.* 25. *numero* 8. Saytus *dict. cap.* 5. *num.* 20. Leſſius *vbi ſuprà*, & Laymann *lib.* 4. *tract.* 4. *cap.* 7. *numero* 6. *aſſertione ſecunda*, & innumeri alij à Sayro, & Sanchez *relati*, contra Syluestrum, & Anglem à Sayro *relatos*, dicentes talia vota non eſſe irrita, ſed irritanda; neque adeo obligari vouentem ea ſeruare quantum poteſt, donec à ſuperiore irritentur. Ratio huius communis ſententiæ eſt, quia materia prohibita non eſt apta voti materia, quæ debet eſſe opus virtutis: res autem à ſuperiore vel à regula prohibita, non eſt materia virtutis antequam accedat ſuperioris conſenſus; ergo non erit validum votum emiſſum quouſque accedat ſuperioris conſenſus, quo accedente res eſt licita, & opus virtutis. Præterea cum in huiuſmodi votis ſubintelligatur illa conditio affirmatiua, *ſi ſuperiori placuerit*, *ſeu ſuperior conſenſerit* (ſine qua conditione ſubintellecta vouens vouendo peccaret) cenſentur conditionalia, ac proinde non extante adhuc conditione, nempe ſuperioris conſenſu, votum non erit validum, & obligatorium.

111 Hanc autem communiſſimam doctrinam Suarez *dict. cap.* 6. *à numero* 19. Sanchez *dict. cap.* 25. *numero* 20. (quos ſequitur Laymann *dict. lib.* 4. *tract.* 4. *cap.* 7. *numero* 5. & *dict. aſſertione* 2.) declarant procedere tantùm quoad vota de rebus prohibitis fieri abſque licentia, non verò quoad vota de rebus per regulam, vel iuſtum ſuperioris præceptum abſolutè prohibitis. Hæc enim vota aiunt nullatenus obligare, & eſſe irrita præterquam in ſpeciali caſu (inquit Sanchez) in quo ſecundum prudentiam attentis circunſtantiis concurrentibus iudicaretur maius Dei obſequium vti diſpenſatione in regula facta per Prælatum. Probant, quia votum debet eſſe de opere bono, imò meliore, quàm ſit oppoſitum, ſed melius eſt agere conformiter regulæ, quàm contra regulam, etiam accedente ſuperioris diſpenſatione, & regulæ relaxatione: ergo votum de re contra regulam non eſt materia voti; ſecus autem quando à regula prohibetur ſolùm fieri opus abſque licentia ſuperioris, quia licentia non eſt diſpenſatio, nec relaxatio regulæ, ſed potius executio eius poſito modo in ea requiſito ad exequendum opus; ac proinde ſeruato eo modo actus eſt ſimpliciter melior, & nullo modo à regula deuians. Quamuis Valentia à Sanchez relatus, intelligat eandem communiſſimam doctrinam procedere etiam de votis de operibus de ſe bonis ob aliquam cauſam per regulam, vel ſuperioris præceptum abſolutè, & ſimpliciter prohibitis, & ita videntur ſentire Saytus loco citato, & alij ab ipſo, & à Sanchez pro eadem ſententia relati, qui abſolute, & ſine diſtinctione loquuntur de votis de materia prohibita, & dicunt non eſſe inualida abſolutè, ſed non eſſe obligatoria donec accedat ſuperioris conſenſus; quem ſubdunt teneri vouentem petere, ne promiſſio ſit vana, & ridicula; tacita enim conditio, ſi ſuperior conſenſerit, etiam in his votis incluſa facit materiam licitam, cùm alioqui ſit de ſe bona, vt ſupponitur.

Poriò conſenſus affirmatiuus requiſitus ad hoc, vt ſubditus poſſit licite exequi opera interdicta voto promiſſa, non ſolum exhibetur expreſſis verbis, quibus ſuperior concedit facultatem opus promiſſum exequendi; ſed etiam cenſetur adhibitus taciturnitate ipſa, vt ſi ſuperior audiens de ſubditi voto, vel videns opus illud interdictum fieri à ſubdito, taceret, & non contradiceret, cum commodè poſſet contradicere. Nam qui tacet in re ad ſe ſpectante, nec ſibi damnoſa, conſentire videtur, *reg. qui tacet, de reg. iur.* Concedere autem licentiam ſpectat ad ſuperiorem, nec huiuſmodi conceſſio licentiæ ad exequendum votum, cum non ſit voti approbatio (vt ſuprà *n.* 8. probatum eſt) eſt damnoſa ſuperiori, & alioqui ſubditi animæ fauorabilis; & conſequenter eſt illa taciturnitas ſufficiens ſignum conſenſus. Ita poſt alios Saytus *d. cap.* 5. *n.* 21. *fine*, & Sanchez *d. cap.* 25. *n.* 17. & *cap.* 27. *n. vltimo*. Limitat id Valentia à Sanchez *d. n.* 17. *relatus*, vt intelligatur, quando res per regulam interdicta non eſt maiori bono obſtans, nec regula obligat ad peccatum: Quam limitationem reiicit idem Sanchez, quia ſi regula, inquit, obligans ſub peccato non interdicat rem ſimpliciter fieri, ſed tantum ne fiat abſque licentia, ad euitandum peccatum ſufficit hæc licentia tacita, vt in multis aliis: ſi autem rem ſimpliciter interdicat, votum eſt irritum, iuxta tradita num. præcedenti ex eodem Sanchez. Verùm etiam in hoc caſu poteſt dici, quod huiuſmodi taciturnitatem ſuperior cenſeatur diſpenſare in regula, quando diſpenſare poteſt. Addit ibidem Sanchez poſt alios, ad conſenſum affirmatiuum præfatum inducendum, & licitam exequutionem voti de opere prohibito fieri abſque licentia, ſatis eſſe ratihabitionem de futuro probabiliter præſumptam. 112

Cùm autem in huiuſmodi votis de re de ſe bona, ſed prohibita fieri abſque licentia, includatur illa conditio, *ſi ſuperiori placuerit, ſeu licentiam dederit*, ſubditus tale votum emittens nullo modo peccat, quia non vouet rem illicitam; nam accedente licentia materia illa eſt ad votum apta. Ita Saytus *d. c.* 5. *n.* 20. *fine*, & alios allegans Sanchez *d. cap.* 25. *n.* 18. poſt S. Thomam 2.2. *q.* 88. *art.* 8. *ad* 4. 113

Si quis verò voueat rem prohibitam, intendens illam exequi clàm ſuperiore, votum eſt omnino irritum, vtpote de re prohibita, & quæ non eſt apta voti materia, 114 niſi quatenus habet imbibitam illam conditionem, *ſi ſuperior conſenſerit*, quæ excluditur illa expreſſa intentione exequẽdi votũ clàm ſuperiore. Ita Leſſius *d. cap.* 40. *dub.* 13. *n.* 73. Suarez *d. c.* 6. *n.* 6. & Sanchez *d. cap.* 25. *n.* 19.

115 Ex dictis, vt rectè notauit Sanchez *d.c.25.n.* 21. infertur id, quod *num.* 110. dictum eſt, & Doctores, quos Sayrus *dicto capite* 5. *num.* 20. & idem Sanchez *dicto capite* 25. *num.* 8. referunt, etiam aiunt, nempe vota ſubditorum de rebus probibitis non eſſe valida & obligatoria ante conſenſum ſuperioris, non intelligi, quod ſint omnino irrita; alioqui nec accedente ſuperioris conſenſu obligarent. Sed vt ibidem Sanchez poſt Caietanum, & Armillam, ac Suarium *dict. cap.* 0. *num.* 9. aduertit, omnia huiuſmodi ſubditorum vota, ſiue de rebus prohibitis, ſiue permiſſis emiſſa, nec eſſe abſolutè obligatoria, nec ipſo facto irrita, ſed medio modo ſe habere; nam obligant quando ſunt de rebus prohibitis, ſtante conditione, *ſi ſuperiori placuerit*, & quando ſunt de rebus non prohibitis ſtante conditione *niſi ſuperior contradixerit.* Hinc cum omnia vota coniugum alteri præiudicantia habeant tacitam conditionem, ſi alter requiſitus neget conſenſum, vt Sanchez *de matr. lib.* 9. *diſp.* 35. *num.* 27. & notatum eſt *ſuprà cap.* 3. *n.* 86.

His prænotatis deueniendo ad difficultates in titulo paragraphi propoſitas.

Vxor, & ſubditus vouens rem à viro, vel ſuperiori, aut regula interdictam, alioqui de ſe bonam, tenetur petere licentiam illam exequendi.

116 Conueniunt Doctores, ſubditos dominatiuæ alterius poteſtatis, qui emiſêre votum de operibus interdictis, ſeu prohibitis, cuius firmitas pendet à ſuperioris licentia, ex vi voti, antequam ſint in mora illud implendi, teneri licentiam à ſuperiore petere exequendi rem promiſſam, niſi voti irritationem petant. Ita Sayrus *d. cap.* 5. *num.* 26. Leſſius *d. cap.* 40. *dub.* 12. *n.* 72. Sanchez *d. cap.* 25. *n.* 24. Layman *d. cap.* 7. *num.* 7. Suarez *d. lib.* 3. *de voto, cap.* 6. *num.* 11. & alij apud eoſdem, præſertim Sanchez. Ratio eſt, quia alioqui promiſſio eſſet vana, & deriſoria, ſi non obligaret ad petendam licentiam, cùm abſque hac nequeant licitè impleri. Et qui ſe voluntariè obligat ad finem, cenſetur ſe etiam obligare ad medium, ſine quo finis nequit obtineri. Neque obſtat vouentem aliquid ſub conditione non teneri procurare eam apponi; nam id verum non eſt, vbi alioqui promiſſio eſſet deriſoria, & vana. Hoc tamen non procedit primò, ſi vouens expreſsè, vel virtualiter vouendo intenderit ſe non obligare ad licentiam petendam, ſed ſolum ad rem promiſſam, v.g. ad ieiunandum, cùm votum non obliget vltra intentionem vouentis. Secundò non procedit, ſi tempore voti res promiſſa non erat prohibita, ſed poſtea ſuperuenit prohibitio, vel communis à ſuperiore facta, vel particularis facta ipſi vouenti cum ignorantia voti. Idque ob eandem rationem, quia votum non obligat vltra intentionem vouentis tacitam, vel expreſſam; at neutra fuit obligandi ſe in hoc caſu ad eam licentiam petendam, cum tunc neceſſaria non eſſet. Ita præfati Doctores. In hoc ergo caſu votum quidem valet, ſed eius obligatio ſuſpenditur, nec tenetur ſubditus illud exequi durante ſubiectione illi ſuperiori, & prohibitione; reuiuiſcet autem obligatio ceſſante ſubiectione illi ſuperiori, & prohibitione, niſi votum eſſet alligatum tempori, quod ceſſante ſubiectione, vel prohibitione iam tranſactum eſſet. Ratio eſt, quia ea prohibitio materiæ facta à ſuperiore inſcio voti non eſt irritatio, vt probatur *infrà*. Ita Sanchez *d. diſp.* 43. *num.* 5. *&* *d. cap.* 25. *n.* 27. *&* 32. & Layman *vbi ſuprà*. Limitant autem poſt alios Sayrus *n.* 21. & Sanchez *d. cap.* 25. *n.* 26. niſi quando ſubditus qui vouit, intendiſſet ſe obligare non obſtante futura ſuperioris prohibitione; tunc enim ea ſequuta, tenebitur ſubditus petere licentiam. Tertiò non procedit, ſi tempore voti credebat, eam licentiam non eſſe neceſſariam. Ita Sanchez *d. n.* 26. & Suarez *d. c.* 5. *n.* 13. Obligatio enim petendæ licentiæ oritur ex tacita vouentis voluntate, ignorantia autem (ſiue ſit poſitiua, nempe error; ſiue merè negatiua, quia vouens neſciebat neceſſitatem talis licentiæ) tollit voluntarium. Quartò, & multò magis non procedit, ſi tempore voti res promiſſa erat prohibita, ſed ſubditus vouens prohibitionem ignorabat; quia iam adeſt ignorantia licentiæ illius neceſſariæ. Ita Sayrus *d. n.* 21. Sanchez *d. cap.* 25. *num.* 27. Layman *d. cap.* 7. *num.* 6. & alij apud Sanchez. Et hoc caſu votum eſſe omnino irritum, poſt Aragonium, Conradum, & Manuel tradunt Sayrus, Sanchez, & Laymann locis modò citatis. Quod probat Sanchez quia tale votum eſt de re ingrata Deo, vtpote quæ vetita eſt, niſi tacitè includatur conditio, *ſi ſuperior conſenſerit*, quæ ratione ignorantiæ non includitur; & conſequenter eſt irritum. Sayrus verò, & Aragon probant, quia ignorantia illa tollit voluntarium, adeo vt non vouiſſet, ſi materiæ promiſſæ prohibitionem præſciuiſſet; ac proinde votum illud non eſt obligatorium. Ex qua ratione videtur inferri votum fore validum ſi vouens crederet, quod vouiſſet, etiamſi ſciuiſſet rem eſſe prohibitam, id quod expreſsè dicunt Vega, & Manuel relati à Sanchez *d. num.* 27. Qui tamen id refutat, eo quod ad inducendam obligationem, vel ab ea eximendum, non ſit attendendum, quid vouens faceret, ſi ſciret; ſed oporteat aliquem actum, ſaltem virtualem in præſenti eſſe, quo velit, aut nolit cum illa circumſtantia, quam poſtea nouit, vouere. Ac proinde niſi hæc voluntas virtualis vouendi, etiamſi ſciret rem prohibitam, ſit in vouente tempore voti, votum eſt nullum, minimeque obligat.

Non eſt voti irritatio, quando maritus vel ſuperior voti inſcius prohibet materiam promiſſam, vel denegat licentiam implendi votum.

Præterea conueniunt Doctores, non cenſeri, nec eſſe voti irritationem, quando maritus, aut quiuis alius ſuperior voti eiuſdem ignarus prohibet materiam promiſſam, aut petitam licentiam ad illud exequendum denegat. Ita Leſſius *d. c.* 40. *dub.* 12. *n.* 72. Suarez *tom.* 2. *de relig. tract. de voto, lib.* 6. *cap.* 7. *n.* 13. *&* 14. & alios latè allegantes, Sayrus *d. cap* 5. *num.* 29. *&* *c.* 10. *n.* 9. *fine*, & Sanch. *de matr. lib.* 9. *d. diſp.* 43. *n.* 2. *&* *d. diſp.* 39. *n.* 46. *&* *in ſum. lib.* 4. *c.* 25. *n.* 23. *&* *c.* 26. *n.* 9. Irritatio enim eſt actus voluntarius; voluntas autem non fertur in incognitum; & ideo maritus vel ſuperior ignarus voti vxoris vel ſubditi, denegans ſimpliciter talem licentiam, & etiam abſolutè prohibens fieri materiam promiſſam, non vtitur tota ſua poteſtate circa illud votum; ſecus quando eſt conſcius voti, & abſolutè licentiam illud exequendi denegat, aut abſolutè prohibet rei promiſſæ executionem; tunc enim cenſetur irritare, vt infra, quia videtur vti tota ſua poteſtate. 117

An vxor, & ſubditus vouens opus, quod abſque mariti, vel ſuperioris licentia exequi nequit, teneatur marito, vel ſuperiori neganti licentiam manifeſtare votum.

Id ergo, quod inter Doctores controuertitur eſt, an quoties vxor, & quiuis ſubditus vouens ex vi voti tenetur iuxta tradita in præcedentibus petere à marito; vel ſuperiore licentiam exequendi rem, ſeu actionem voto promiſſam, putà ieiunium, vel peregrinationem 118

grinationem Deo promiſſam, teneatur non ſolum petere facultatem exequendi rem promiſſam; ſed ſi ſuperior licentiam denegat, teneatur illi manifeſtare votum; an verò vt pro tunc excuſetur à voti violatione, votique obligatio ſuſpenſa remaneat pro tunc, & durante ſuperioris prohibitione, quod voto promiſit, ſatiſque ſit petiiſſe licentiam exequendi opus promiſſum abſque expreſſione voti. Et ſimiliter ſi maritus, vel ſuperior non prohibeat materiam voti, ſeu executionem operis promiſſi, ſed voti inſcius tempore, quo votum implere deberet, ſubditum vouentem occuparet in alio opere incompatibili cum voti executione, teneatur vouens & petere licentiam (licet alioqui materia promiſſa nullo modo tempore voti eſſet prohibita, nec poſtea fuerit prohibita, quo caſu votum non habet incluſam conditionem affirmatiuam, *ſi ſuperior conſenſerit*, ſed negatiuam, *ſi non contradixerit*; & ita ſubditus ex vi voti non tenetur petere licentiam illud exequendi, ſed abſque alia licentia, niſi prohibeatur, vel impediatur à ſuperiore, poſſit votum implere) & manifeſtare ſuperiori votum, ſi fortè deſiſtat ab illa occupatione incompatibili cum voti implemento, & det facultatem exequendi rem voto promiſſam; an verò minimè teneatur ad talem voti manifeſtationem, & à voti tranſgreſſione excuſetur ſubditus durante illa occupatione incompatibili cum voto.

119 Prima ſententia in vtroque caſu aſſerit ſubditum vouentem teneri manifeſtare votum ſuperiori licentiam petitam deneganti, vel occupanti illum in opere incompatibili cum voti executione. Ita præter plurimos alios à Sanchez *d. lib. 9. de matr. diſp.* 43. *n.* 3. *& in ſum. d. cap.* 25. *n.* 28. & à Sayro *d. cap.* 5. *n.* 20. *relatos*, idem Sayrus *ibidem*, Leſſius *lib.* 2. *cap.* 40. *dub.* 12. *n.* 72. Azorius *tom.* 1. *lib.* 11. *cap.* 17. *q.* 6. & Valentia *t.* 2. *diſp.* 6. *q.* 6. *p.* 6. *quæſt.* 2. Ratio eſt, quia tenetur ſubditus vouens adhibere medium opportunum, & neceſſarium, quantum eſt ex parte ſua ad votum implendum, vt *num.* 116. dictum eſt. At ſuperior non poteſt conſentire executioni voti, niſi illud ſciat; ſi enim ſciret votum, fortè & facilius conſentiret; cum ſæpe ſuperiores abſolutè negare ſoleant, quod concederent, ſi ſcirent eſſe Deo promiſſum per votum; ergo ſubditus vouens tenetur ſuperiori neganti licentiam, vel volenti occupare in alio opere incompatibili cum voti executione, aperire votum, vt probet, vel ſuſpendat prout ei viſum fuerit; & hanc ſententiam Sanchez *d. cap.* 25. *num.* 29. dicit eſſe ſatis probabilem, & abſolutè tenet Baſilius Pontius, ſi manifeſtatio voti iudicetur medium idoneum, vt ſuperior concedat facultatem; ſecus verò ſi iudicaretur habitura aliquid efficacitatis ad obtinendam facultatem implendi.

120 Altera ſententia docet, quamuis vt votum maneat verè irritatum, & extinctum omnino quoad obligationem, requiratur notitia voti in ſuperiore irritante, vt *num.* 117. probatum eſt, vt tamen eius obligatio ſuſpenſa maneat, & ſubditus vouens ab eius executione excuſetur, dum licentia ſibi denegatur, ſufficere petitionem licentiæ exequendi opus promiſſum, non expreſſo voto. Ita Caietanus, licet obſcurè 2. 2. *q.* 88. *art.* 8. Nauarrus *in man. cap.* 12. *num.* 69. Canus, Lopez, Palarius à Sayro *vbi ſupra*, & Sanchez *d. num.* 29. *& d. diſp.* 43. *num.* 7. Suarez *d. tract. de voto, lib.* 3. *cap.* 6. *n.* 15. & Layman *lib.* 4. *tract.* 4. *cap.* 7. *num.* 7. Ratio huius ſententiæ eſt, quia vxor, vel ſubditus vouens opus, ad cuius executionem requiritur licentia ſuperioris, tacitè ſe obligare videtur ad id ſolum, quod communiter eſt ſufficiens medium ad licentiam impetrandam, ne alioqui votum ſit vanum, & deriſorium (cum enim vota ſint ſtrictæ interpretationis, virtualis intentio vouentis non eſt extendenda ad extraordinaria, & communiter non neceſſaria media) at communiter, & per ſe loquendo ad impetrandam boni operis exequendi licentiam ſufficit ſuum deſiderium ſuperiori manifeſtare, & licentiam petere. Ergo ad hoc ſolum cenſenda eſt virtualis eius intentio ſe extendiſſe. Confirmatur, quia vouens obligatur ſolum ad implendam conditionem in voto incluſam, & qua poſita maneat validum totum votum; id enim totum includitur virtute in promiſſione, ſeu voluntate promittendi; at hanc ſufficienter implet vouens petendo licentiam tacito voto, quia conditio in voto ſubintellecta eſt, *ſi ſuperior conſenſerit*; ac proinde non tenetur ſimul manifeſtare votum emiſſum, niſi vouendo expreſsè intendiſſet ſe obligare ad talem manifeſtationem. Nec ſufficit (inquiunt Sanchez, & Suarez) tempore voti adeſſe intentionem, ſeu propoſitum manifeſtandi illud ſuperiori, ſed neceſſe eſt, adeſſe illam expreſſam intentionem ſe obligandi. In dubio autem an fuerit propoſitum, vel expreſſa intentio, & actualis voluntas ſe obligandi, iidem aiunt, non eſſe obligationem manifeſtandi, cùm nulla ſit poſſeſſio pro obligatione voti ad hoc onus manifeſtationis, ſed tota pro voluntatis libertate.

In hac difficultate omnes dicunt, tutius, & conſultius eſſe votum ſuperiori explicare. Et ſi vtraque ſententia ſit probabilis, probabilior tamen videtur prior ſententia; probat ratio pro illa adducta. 121

Retenta autem poſteriori ſententia, Sanchez *d. diſp.* 43. *num.* 8. *& d. cap.* 25. *num.* 31. & Layman *loco citato*, & alij ab eodem Sanchez *relati*, addunt, vbi ſemel facta petitione exequendi rem promiſſam tacito voto, licentia exequendi non fuit à ſuperiore denegata in perpetuum, ſed pro certo tempore, eo tranſacto (niſi voti obligatio tali tempori fuiſſet alligata, atque adeo ceſſaſſet) teneri ſubditum iterum petere; cum per talem denegationem voto ſuperiori incognito non irritetur votum, ſed ſolùm obligatio ſuſpendatur; ac proinde remanet obligatio ad petendam iterum implendi licentiam, quando prudentia dictauerit, tempus eſſe opportunum. Imò etiamſi ſuperior inſcius voti rogatus de licentia exequendi rem promiſſam omnino, & ſimpliciter denegaret licentiam ſubdito vouenti petenti, dicens ſe nolle, vt *vnquam impleat*. Quamuis in hoc caſu nonnulli Neoterici (vt teſtatur Sanchez locis citatis) voluerint ſubditum vouentem non teneri amplius petere licentiam ab eodem, vel à ſuperiore ſucceſſore, quia ſufficiat petere ſemel licentiam pro toto tempore, quo votum obligat, vt illa materia ſit apta voto emittendo; & quia cum iam voti materia ſit abſolutè prohibita, non obligat amplius votum, non quidem per ipſius irritationem, cum ſit incognitum, ſed per materiæ ſubtractionem, cùm opus abſolutè prohibitum prudenter à ſuperiore non ſit apta materia voti, iuxta tradita *ſuprà num.* 111. Nihilominus Sanchez *d. diſp.* 43. *n.* 8. *& d. cap.* 25. *n.* 31. etiam in hoc caſu affirmat iterum tempore opportuno petendam eſſe licentiam ſaltem à ſucceſſore ſuperiore, ſi obligatio voti non erat alligata illi tempori prohibitionis durantis. Quia cum prohibitio illa ſuperioris non ſit per modum conſtitutionis, non eſt perpetua, ſed ceſſante illius ſuperioris poteſtate eius mandatum extinguitur. Vnde votum, quod erat tantum ſuſpenſum, reuiuiſcet finita ſubiectione, etſi nulla alia ſubiectio ſuccedat (vt contingeret in vxore mortuo marito remanente vidua) obligabit ſtatim votum; ſuccedente autem alio ſuperiore (vt contingit in religioſis) obligabit ad iterum petendam licentiam: quia in vtroque euentu ceſſat impedimentum. Confirmat Sanchez *dicto numero* 31. Quòd multi ſuperiorum ſunt imprudentiſſimi, &

peſſimis moribus imbuti, vt meritò credi poſſit per eorum prohibitionem non irritantem votum minimè auferri votum defectu materiæ, & ita ſola erit ſuſpenſio pro illius ſubiectionis tempore. Si verò votum erit alligatum tempori (v.g. ieiunandi in vigilia Corporis Christi, vel peregrinationis ad Vrbem in anno Iubilei) quod durante prohibitione ſit tranſactum, cum voti obligatio iam ſit extincta per lapſum temporis, non erit neceſſe iterum licentiam ab alio ſuperiore petere; inquit idem Sanchez. Addit tamen, ſi ieiunium promiſſum obſeruandum in tali die non eſſet alligatum tali tempori, ſed tempus illud appoſitum ſolum ad non differendam voti executionem, per illam prohibitionem ſuperioris inſcij voti non extingui voti obligationem, ſed ſolum ſuſpendi, vt tunc non ieiunans excuſetur à culpa; & ita vouentem teneri ieiunare altera die, quando concederetur licentia, vel prohibitio ceſſet; & conſequenter eſſe obligationem petendi iterum licentiam tempore opportuno.

123 Ex quibus idem Sanchez *d. cap.* 25. *num.* 33. addit etiam, ſuperiore voti inſcio non prohibente quidem materiam promiſſam, quæ ſecundum regulam ſit permiſſa, ſed tantùm occupante ſubditum tempore, quo neceſſariò erat votum impleturus, non teneri ſubditum ad votum ei manifeſtandum, ſed ſi votum ſit incompatibile cum illa occupatione, excuſari à tranſgreſſione voti; & ſi votum erat illi tempori alligatum, ceſſare omnino, ſicut quando ſuperuenit prohibitio ſuperioris; quia occupatio illa ſit quædam prohibitio operis cum illa incompatibilis. Quod idem Sanchez ait procedere non ſolùm in ſuperiore habente poteſtatem dominatiuam, qua irritare poteſt vota, ſed in habente qualemcunque ſuperioritatem, qua poſſit ſuſpendere votum præiudicans ſubiectioni, eo quod eadem ſit ratio.

124 Vtrum verò ſuppoſita priori ſententia *num.* 119. tradita, vxor quæ vouit abſque mariti licentia continentiam, ſeu caſtitatem, rogata à marito reddere, teneatur ei ſignificare votum continentiæ à ſe factum, an verò poſſit licitè reddere tacito voto, actum eſt *ſuprà cap.* 8. *num.* 26. vbi ſuppoſita ſententia *ibidem num.* 85. tradita, quod votum caſtitatis ab altero coniugum poſt conſummatum matrimonium emiſſum abſque alterius licentia, ſeu conſenſu, non ſit validum quoad non redditionem debiti, illud votum nec ſub ea conditione, ſi *alter conſenſerit*, comprehendit actum non reddendi, vt *d. num.* 6. notatum eſt, & tradit Sayrus *d. cap.* 5. *num.* 20. *verſic. nec valet exemplum.* Ac proinde coniux poſt tale votum poteſt reddere non manifeſtando votum petenti. Quod ſi tale votum caſtitatis valeret etiam quoad actum non reddendi, vt tenet altera ſententia *d. cap.* 3. *num.* 87. tradita, tunc vxor, quæ abſque viri licentia vouiſſet, perſiſtendo in eadem ſententia *n.* 119. tradita teneretur viro debitum petenti aperire votum.

Maritus, & alius ſuperior quandonam, quibúſve verbis, aut ſignis cenſeatur verè irritare votum vxoris, aut ſubditi, vel tantùm illud ad tempus ſuſpendere.

125 Cæterùm cum quis poteſt votum irritare, poſſit etiam tantum eius obligationem ad tempus ſuſpendere, reſtat explicandum, quandonam maritus, aut quiuis alius ſuperior conſcius, & memor voti cenſeatur irritare, & quando tantum ſuſpendere votum. Igitur ſi dicat ſe irritare, vel diſſoluere votum, vel nolle, vt voto adſtrictus ſit: citra omne dubium eſt vera irritatio. Similiter ſi materiam voti prohibeat in perpetuum, vt ſi maritus, aut alter ſuperior dicat, *nolo vt vnquam facias*, eſt manifeſta irritatio: quia nullo modo poſſet illa voluntas ſortiri ſuum effectum, niſi votum irritando, vt Sanchez *d. diſp.* 43. *num.* 10. & *cap.* 25. *num.* 35. Pariter ſi abſolutè, & ſine temporis limitatione deneget licentiam exequendi votum, illiúſve executionem prohibeat, vt ſi dicat, *nolo vt exequaris*, vel *nolo vt facias*. Ita Sanchez *locis citatis*. Leſſius *de iuſtit.* c. 40. *dub.* 12. *num.* 77. Caſtrus Palaus *tomo* 3. *tract.* 15. *diſp.* 2. *p.* 4. *num.* 1. Dum enim abſque temporis limitatione, & abſolutè denegat licentiam, & executionem, comprehendit omne tempus, & ſic tollit omninò voti obligationem. Quod etiam confirmatur ratione, quia omnia vota ſubditorum, ſi ſint de rebus ſibi permiſſis, habent imbibitam conditionem, *niſi ſuperior contradixerit*; ſi de rebus prohibitis fieri abſque licentia, habent tacitam conditionem *ſi ſuperior conſenſerit, ſeu licentiam dederit*, vt in præcedentibus dictum eſt: Ergo marito, aut quouis alio ſuperiore gnaro, & memore voti contradicente, aut non conſentiente abſolutè, votum ceſſat, quia ceſſat conditio, ſub qua factum eſt: ſicut quodlibet aliud votum conditionatum ceſſat ceſſante conditione, ſub qua fuit emiſſum. Si verò maritus, aut alius ſuperior non explicet ſuam voluntatem, ſed dicat, *nolo, vt pro nunc exequaris, aut pro nunc facias*; tunc non erit voti irritatio, ſed ſola ſuſpenſio, vt locis citatis Sanchez: irritatio enim non eſt ad tempus, ſed tollit obligationem in perpetuum: quare ſi votum illud non ſit onus temporis, tenebitur vxor, aut ſubditus vouens, eo tempore tranſacto, votum implere, ſi ſit de opere permiſſo: aut licentiam implendi petere, ſi ſit de opere prohibito fieri abſque licentia. Si verò ſit onus diei, ſeu temporis, non tenebitur amplius ad id votum, niſi intra implendi tempus ſuperior licentiam conceſſerit. In dubio autem, an verba illa mariti, aut ſuperioris importent, ſeu denotent irritationem, vel ſolam ſuſpenſionem, quam irritant, vt Sanchez *d. diſp.* 43. *citato num.* 10. & Leſſius *dict. num.* 72. quia votum eſt veluti in poſſeſſione obligandi, vnde pro voto interpretatio facienda eſt. Item ſi ſuperior gnarus voti, vel ſi illius immemor admonitus facto ipſo veniat contra ſubditi votum, vt actu illo momentaneo frangi debeat à ſubdito patendo præcepto ſuperioris, non cenſetur irritare abſolutè, ſed pro illa vice tantum ſuſpendere votum, ſi habeat tractum ſucceſſiuum: vt ſi vxor ex conſenſu mariti emiſit votum caſtitatis quoad petitionem, & redditionem debiti, & poſtea maritus voti memor, vel ſi immemor, ab ea petat debitum (in quo peccat, vt *ſupra cap.* 3. *num.* 96. dictum eſt) non erit irritatio voti, ſed ſuſpenſio pro ſola illa vice, vt *eodem cap.* 3. *n.* 95. declaratum eſt, & tradit Sanchez *loco ibidem citato*, & *d. diſp.* 43. *num.* 10. & *d. cap.* 25. *num.* 35. ac proinde vxor pro illa vice non peccat reddendo (cum vir non obſtante illa licentia vxori conceſſa adhuc retineat ius iuſtitiæ exigendi debitum, vt *d. cap.* 3. *allegato n.* 96. probatum eſt) ſiue maritus peccet reuocando abſque legitima cauſa voluntatem, ſiue non peccet reuocando ex iuſta cauſa, vt etiam *d. cap.* 3. *allegato num.* 92. notaui.

Aduertendum autem, vt valeat voti irritatio, non requiri vt votum in ſpecie ſit ſuperiori notum ſeu manifeſtatum: ſed ſi nulla circa ſubſtantiam voti falſitate propoſita tegatur ſuperiori votum proponendo illi tantum votum in genere, & ille irritet, valebit irritatio, vt docet Sanchez *lib.* 4. *ſum. cap.* 43. *num.* 19. & Pontius *lib.* 10. *cap.* 17. *num.* 22. quia nil aliud ad ſui valorem petit irritatio, quàm ſuperioris irritantis voluntatem (vt *ſuprà* §. 1. *oſtenſum eſt*) quæ legitima eſt, quando etſi non conſcius voti in ſpecie, irritat, quodcunque illud ſit, cùm etiam inſcius omnino 126

voti

voti poſſit illi irritare ſub conditione; vt ſi nullo ſibi manifeſtato voto, quod ſubditus verè emiſerit, vel de ſolo actu interno, aut externo per ſolum actum vouendi internum, vel per actum externum exterius aliquo ſigno manifeſtatum, dicat ſubdito, *ſi emiſiſti hoc votum, illud irrito*; vt ait idem Sanchez *d. lib.* 4. *cap.* 24. *num.*40. Vbi rectè docet, poteſtatem dominatiuam irritandi vota, extendi etiam ad vota merè interna, nullo exteriori ſigno expreſſo, quia licet ſuperior ignoret votum, poteſt præfato modo ſub conditione, ſi illud fuerit emiſſum, irritare. Etſi enim ſuperior non poſſit iubere, vel prohibere actum merè internum, quia id eſt obligationem inducere, & onus imponere; & de re illa legem, aut præceptum imponere, petit poſſe iudicare & ad illum cogere, quæ nulli poteſtati humanæ conceduntur reſpectu actuum purè internorum. Nihilominus eum irritare, & etiam diſpenſare ac commutare votum ſit liberare ab obligatione & ab onere, non eget poteſtate legis, aut præcepti ferendorum circa illa, & cogendi aut puniendi; & ideo tanquam quid fauorabilius conceditur ſuperioribus circa actus mere internos. Vt Sanchez *d.num.*40.

127 Si autem à ſubdito dedita opera taceatur votum in ſpecie ad decipiendum ſuperiorem, vt irritationem concedat, quia nimirum ſcitur ſuperiorem in contraria voluntate habituali eſſe non concedendi irritationem circa hoc votum occultatum, & ideò prudenter, & rationabiliter, atque adeo expreſſo in ſpecie voto, denegaturum irritationem, tunc non valeret irritatio, vt idem Sanchez *d. cap.* 27. *num.* 26. notauit, dicens ſecus eſſe quando ea voluntas eſſet apertè irrationabilis, aut nulla eſſet talis voluntas, ſed tantum crederetur fore, vt à conceſſione aliqualiter retardaretur, & fortè nollet, eo quod minutiſſima ſpectet, & ſcrupulis agitetur. In priori enim caſu cenſetur voluntas illa habitualis rationi conſona durare, & ita verificatur regula, *in generali, de reg. iur. in* 6. in ea generali conceſſione (etenim quamuis ſit vnum votum, poteſt dici generalis conceſſio ex parte ſuperioris, quia id votum poteſt eſſe multiplex, vnum, aut aliud) id quod in ſpecie denegaretur, non continetur. Secus in poſteriori caſu, quia voluntas præſens eſt interpretanda ſecundùm rectam rationem. Vt idem Sanchez *d. c.* 41. *num.*13.

128 Aduertendum etiam, quod licet aliqui (vt Sayrus *d. lib.* 6. *cap.*10. *num.* 13. & nonnulli alij à Sanchez *lib.*4. *ſumm.cap.*20. *num.*20. *relati*) ſenſerint ſubditum implentem votum poſt illius irritationem à ſuperiore factam, maximè ſi non ad ſubditi inſtantiam, ſed propria ſponte irritauit, peccare eo quod faciat contra obedientiam, ſeu voluntatem eiuſdem ſuperioris; & id verum ſit, ſi ſuperior irritans impoſuerit præceptum obligans ad non implendum, nihilominus ſola voti irritatio, etiam authoritate propria, & ſponte facta, nec id præceptum, nec voluntatem, vt ſubditus votum non exequatur, arguit, niſi ex circumſtantiis occurrentibus aliud colligatur; cum ea irritatio poſſit eò ſolùm tendere, quia vult ſubditum voto non grauari, licet materiam nolit prohibere, vt Sanchez *d.n.*10.

§. XIII.

Vxor an, & qua mariti vota irritare poſſit.

129 SAnchez *de matr.lib.*9.*diſp.*42.*num.*1.*& in ſum.lib.*4. *cap.*34. *num.*19. & Fagundez *in decal. lib.*2.*cap.*38. *n.* 9. referunt aliquos negaſſe omninò, vxorem poſſe aliqua viri vota irritare, quia vxor non habet dominium in voluntatem viri, ſed imò ipſi tanquam capiti eſt ſubiecta, vt *ſuprà* §. 2. probatum eſt; & quia non eſt domina materiæ promiſſæ; nam ſi eſſet domina illius, maximè hoc verum haberet in actibus matrimonij, ad quos tamen neutri eſt dominium, ſed vterque eſt par, ſeu æqualis, iuxta cap. *gaudemus, de diuortiis*. Et præter alios huius ſententiæ aiunt videri Azorium *p.* 1. *lib.* 11. *cap.*7. *quæſt. vlt. & cap.*18. *q.* 13. Ex quibus tamen locis ſolùm colligitur Azorium velle maritum poſſe ſine vxoris conſenſu emittere aliqua vota, v. g. abſtinentiæ, peregrinationis, eleemoſynæ, & ſimilia, & illa exequi inuita vxore, ex quo non fit, vt velit vxorem non poſſe aliqua vota irritare.

Igitur communis Doctorum ſententia eſt, non 130
poſſe vxorem omnia vota mariti irritare. Quia cùm non ſit caput viri, ſed ipſi viro ſubdita, non habet authoritatem, ſeu dominium in voluntatem viri quoad illius gubernationem; ſed ſolùm quatenus habet in materiam ſibi præiudicantem. Ita Canoniſtæ, & Theologi, qui *num. ſeq.* allegantur, & alij omnes.

Item communis ſententia Doctorum eſt, vxorem 131
poſſe irritare omnia vota viri, & iuramenta Deo præſtita, quæ ratione materiæ ſibi præiudicant quoad moderatam debiti redditionem, vel quoad cohabitationem, ſeu coniunctionem thori, & domicilij, & quoad ea omnia in quibus vir ex lege matrimonij; vel alterius contractus tenetur ſe accommodare vxori, & conſequenter non poteſt ea vouere, niſi vel de conſenſu expreſſo vxoris, vel niſi ſub tacita conditione, *ſi vxor conſenſerit*. Ita ex Canoniſtis Gloſſa *in can. manifeſtum* 33. *q.* 5. *ibidem* Hugo, Innocentius, Ioannes Andreas, Butrius, Panormitanus, Anchatanus, Cardinalis *in cap. Scriptura, de voto*, & alij à Sanchez *d. diſp.* 42. *num.* 2. *relati*. Ex Theologis, & Summiſtis, Paludanus, Gabriel, Maior, Abulenſis, Angelus, Syluester, Roſella, alij ex Antiquioribus à Sanchez *d.diſp.* 42. *n.*2. *& d. cap.*34. *num.*20. *relati*. Et ex recentioribus Theologis *ſuprà initio huius capitis relatis*, Sanchez *locis modò citatis*. Sayrus *lib.* 6. *clau. cap.* 5. *n.*9. *& cap.* 10. *num.* 20. Suarez *tomo* 2. *de relig. de voto lib.* 6. *cap.*4.*n.*8.*& ſeqq.* Leſſius *de iuſtitia lib.*2. *c.*40. *dub.*15. *num.*98. Layman *lib.*4. *tract.*4.*cap.*7. *num.*15. *fine*, Baſilius Pontius *lib.*10. *cap.*17. §. 2. Villalobos *tract.*24. *diff.*22. Fagundez *in decal. lib.*2.*cap.*38.*num.*16.*& ſeqq.* Trullench *in decal. lib.*2. *cap.*3. *dub.*33. Fillriucius *tr.*26. *cap.*9. *num.*237. Gordonus *lib.*6.*q.*5.*num.*71. & Bonacina *de præcept. diſp.*4. *q.*2.*p.*7.§.2. *num.* 17. Ratio eſt quia licet vxor ſit viro ſubdita, habet tamen dominium, & poteſtatem corporis viri, quoad debitum ſibi moderatè reddendum, & ad cohabitandum, & cubandum in eodem thoro, 1. *ad Cor.*7. ergo vota mariti huic dominio præiudicantia poteſt irritare. Et quamuis quoad actus matrimonij coniuges ſint pares ea ratione, quod æquè neuter tenetur, & obligatur petere, aut vterque tenetur reddere debitum alteri; nihilominus ſunt ſibi ipſis ſubditi, quatenus neuter habet ſui corporis poteſtatem, & dominium, ſed vterque per matrimonium eam poteſtatem, & dominium tranſtulit in alterum; ratione ergo huius dominij ſuperioritatis poterit vxor irritare vota mariti ſibi in hoc dominio præiudicantia. Neque eſt maior ratio, cur maritus poſſit irritare vota vxoris ſibi præiudicantia, non verò poſſit vxor irritare vota mariti, quæ iuri ſuo præiudicant. Quare ſicut vota vxoris viro præiudicantia abſolutè, & independenter à viro intellecta ſunt irrita, &. vt valeant, debent includere conditionem, *ſi vir conſenſerit*; ita etiam vota viri in præiudicium vxoris independenter ab vxore intellecta, ſunt irrita, & de re iniuſta, & vt valeant, debent habere imbibitam conditionem, *ſi vxor conſenſerit*; hoc autem eſt fundamentum poteſtatis irritandi, vt *ſuprà* §. *præc. &* §. 1. probatum eſt.

Hinc

132 Hine primò, ſi maritus vouit longa ieiunia, & immoderatas abſtineotias, aut vigilias, aut multiplices preces, & alia exercitia ſpiritualia, quæ obſtent debito eoniugali moderatè reddendo, vel eubare humi ad longum tempus; huiuſmodi vota tanquam ſibi præiudicialia, & minimè valida, niſi quatenus habent tacitam conditionem, *ſi vxori placuerit*, poteſt vxor irritare, vt præfati Doctores omnes tradunt, & probaui etiam *cap. 1. num.* 129. Secus ſi prædicta exercitia mortificationis corporis, & ſpiritualia ſint moderata, non impedientia moderatum vſum matrimonij, vt tradunt iidem Doctores, & alij, quos *dict. cap. 1. numero* 128. allegaui. Nam hæc poteſt independenter ab vxore vouere, vt *dict. num.* 128. probaui. Declarant tamen Sanchez *dict. diſp.* 42. *n.* 5. *& dict. cap.* 43. *num.* 2. & Fagundez *vbi ſupra num.* 22. vxorem non poſſe irritare præfata vota quoad totum, ſed ſolùm quoad exceſſum illum, quia ſolum poteſt irritare in quantum ea vota præiudicant debito coniugali moderatè exercendo, ſolus autem ille exceſſus eſt huiuſmodi, & obligatio illa non eſt indiuidua, ſed commodam patitur diuiſionem. Quod confirmant, quia ſi ieiunium ex præcepto Quadrageſimæ impedit debiti coniugalis moderatam redditionem, excuſabitur vir ab eo ieiunio, non in totum, ſed quoad partem, & in quantum huic rei præiudicium affert. Cæteri autem Doctores abſolutè, & abſque diſtinctione aſſerunt vxorem poſſe præfata viri vota ſibi præiudicialia irritare; & contra declarationem facit, quod ingens oritetur ſcrupulorum occaſio, ſi diſcernendum eſſet, quantùm præiudicarent; maritus enim vnam, vxor aliam opinionem haberet; & ſic in diuerſas ſententias per diſcordiam abirent, quod non modicum præiudicium erit paci coniugij. Huic tamen obiectioni reſpondet Fagundez dicens, iudicium circa magnum, aut paruum præiudicium non poſſe eſſe mutuæ diſcordiæ, & iurgij cauſa, quia adſunt pij, & prudentes Confeſſores, & alij viri litterati, qui eam litem dirimere prudenter poterunt. Sed puto in hac re non multùm ſcrupulizandum, & ſaltem niſi poſſet euidenter diſcerni exceſſus, & præfata vota de materia diuiſibili non eſſent emiſſa per modum vnius, ſed per modum plurium, vxorem poſſe illa irritare.

133 Secundò poteſt vxor irritare viri votum aſſumendi habitum religioſum, cùm id ſit præiudiciale ſibi quoad actum coniugalem, iuxta tradita *ſuprà cap.* 1. *num.* 130. & ita docent Sanchez, Leſſius, Fagundez, & alij Doctores præallegati.

134 Tertiò poteſt vxor irritare votum mariti longæ peregrinationis, etiam Hieroſolymitanæ, cauſa deuotionis; hoc enim præiudicat ſibi quoad vſum coniugij, & quoad cohabitationem, vt dictum eſt *ſuprà cap.* 6. *num.* 9. ac proinde non poteſt emitti niſi dependenter à conſenſu vxoris. Ita Doctores *d. n.* 9. *citati*, & alij *ſuprà n.* 131. *allegati*. Quare non eſt audiendus Abulenſis *cap.* 27. *Leuit. q.* 10. vbi ait poſſe maritum omnem peregrinationem præter vltramarinam vouere abſque vxoris conſenſu; quem etiam expreſſe refutant Sanch. *d. cap.* 34. *n.* 23. & Fagundez *d. cap.* 38. *num.* 23. Quid autem de voto peregrinationis in ſubſidium terræ ſanctæ, & quando maritus poſſit illud emittere abſque conſenſu vxoris, & ipſa inuita, & conſequenter ab vxore nequeat irritari, actum eſt *ſuprà cap.* 6. *num.* 10. Breuem autem peregrinationem poteſt vir inuita vxore vouere, vt tradunt iidem Doctores, & probatum eſt *ſuprà cap.* 3. *n.* 9.

135 Vtrum autem votum mariti de non petendo debitum abſque vxoris conſenſu emiſſum, poſſit vxor irritare? Certum eſt, ſi ſit de non petendo ex iuſtitia, ſeu non exigendo in rigore, vxorem non poſſe irritare tale votum, quia ſibi non præiudicat, ſed prodeſt, & marito tantum præiudicat, vt conſtat ex traditis *ſuprà n.* 23. & ita Sanch. *d. cap.* 34. *num.* 27. *& d. diſp.* 42. *n.* 7. Fagundez *d. c.* 38. *num.* 28. Nauarrus *in man. cap.* 12. *n.* 60. & alij omnes. Difficultas eſt, ſi votum ſit de non petendo vllo modo, etiam amicabiliter, aut vir promittat Deo caſtitatem abſolutè, an vxor poſſit illud votum ſolum de non petendo omninò irritare, & hoc votum caſtitatis irritare quoad obligationem non petendi. Et non poſſe docent præter nonnullos alios, quos Sanch. *d. diſp.* 42. *d. n.* 7. refert, ipſe Sanch. *ibid. & d. c.* 34. *n.* 27. *& d. diſp.* 42. *n.* 15. Palaus *d. p.* 6. *num.* 10. Leſſius, & Villalobos *locis ſupra n.* 131. *allegatis*, & ita ſentire videtur Baſ. Pontius *d. §.* 2. *n.* 19. Probant, quia ex vi matrimonij neuter coniugum obligatur ad petendum debitum, neque ex rigore iuſtitiæ, neque amicabiliter, ſed tantùm ad reddendum, vt probatum eſt *ſupra c.* 1. *n.* 15. Et ex altera parte vxor non eſt caput viri, ſicut vir eſt caput ipſius. Neque obſtat per tale votum vxori imponi onus ſemper petendi; tum quia licet ſit aliquod onus, maritus vtitur iure ſuo, cum obligetur tantum reddere; tum quia eſt onus parui momenti, poteſt enim vxor minimo indicio petere, & vir tenetur ſe tunc paratum exhibere. Addunt Sanchez, Fagundez, & Pontius, ad tollendum grauamen vxoris, non obſtante tali voto non petendi, vel caſtitatis, teneri virum aliquoties petere, quia hoc ſit potius reddere vxori, ſi non expreſſè, ſaltem implicitè petenti. Etſi hoc non admittat Palaus, dicens ſatis eſſe ſe offerre reddere, cum primum vxor minimo indicio ſuæ voluntatis petit; nec neceſſariam eſſe aliam oblationem.

Contrarium, & vxorem poſſe irritare omnino votum non petendi, & ſuſpendere votum caſtitatis quoad obligationem non petendi, tenent Henriq. *lib.* 11. *c.* 15. *n.* 8. Manuel, Philiarcus, Vega, Arragon, & nonnulli alij à Sanch. *d. diſp.* 42. *n.* 7. *relati*, & ex præallegatis *n.* 131. Layman *d. c.* 7. *n.* 16. Fagundez *d. c.* 38. *n.* 19. (licèt *cap.* 37. *n.* 19. contrariam ſententiam Sanchez ſequatur) & ita ſentire videtur Trullench *loco ibid. citato*, & etiam Nauarrus *d. c.* 12. *n.* 60. Ratio eſt, quia tale votum videtur verè cedere in præiudicium vxoris, cum mulieres ſint timidiores, & verecundiores, vt præ verecundia ſæpius non audeant petere, vt *ſuprà cap.* 1. *n.* 33. *&* 148. dictum eſt. Et hanc ſententiam vti benigniorem, & mulieribus fauorabiliorem, libentiùs amplector. Nec obſtat cap. *quidam, de conuerſ. coniug.* à Leſſio contra hanc ſententiam obiectum. Vbi dicitur, eum qui inuita vxore profeſſus fuerat, etſi profeſſio non valuit, non poſſe petere debitum: *Quia*, inquit textus, *cum eſſet in eius poteſtate id promittere, votum quoad hoc tenuit.* Secus tamen eſſe quoad non reddendum debitum, quia id non erat in eius poteſtate. Et cap. *placet, eod. tit.* idem dicitur de muliere, quæ cùm putaret mortuum maritum, profeſſionem fecit. Non obſtat, inquam, tum quia poteſt intelligi de petitione ex iuſtitia, tum quia intelligitur ante irritationem, vel ſuſpenſionem factam ab vxore, vel à marito; ſecus ſi vxor, vel vir irritauerit; tunc enim poteſt petere. Votum autem illud caſtitatis à marito abſolutè emiſſum non poterit vxor irritare, quatenus obligat ad abſtinentiam à venereis extra matrimonium, & ab alio matrimonio; quia in hoc nullatenus præiudicat vxori. 136

Item vxor poteſt irritare vota realia mariti, ſi cedant in detrimentum dotis, vel aliorum bonorum ſuorum, quorum adminiſtratio penes maritum eſt, cùm ſibi præiudicant. Ita in terminis Laym. *loc. ſup. n.* 131. *cit.* & implicitè Leſſ. *loc. eod. n.* 131. *alleg.* & colligitur ex dictis, & indicant Suar. *alleg. c.* 4. *n.* 8. Sanch. *d. c.* 34. *n.* 26. & Fagundez *d. c.* 38. *n.* 26. 137

Quod autem in præcedentibus dictum eſt de votis viri præiudicantibus vxori, procedit etiamſi ex eius licentia, ſeu cum eius conſenſu ſint à viro emiſſa, adhuc enim vxor poterit illa validè irritare, quod probant 138

bant tradita *ſuprà n.*74. & tradunt Sanchez *d.c.*34.*n.*10. Fagundez *d.cap.*38.*n.*33. Villaloboa, & Trullench *loco ſup. n.* 131. *relatis.* Peccabit tamen, ſi irritet abſque iuſta cauſa memor voti, vt iidem Doctores, & probant tradita *ſuprà n.* 85. & quidem tantum venialiter, iuxta tradita *n.*75. mortaliter verò iuxta tradita *n.*88.

139 Procedit etiam ſi vir ex vxoria licentia vouerit caſtitatem abſolutam; nam adhuc vxor poterit valide irritare tale votum quoad debiti redditionem conſtante matrimonio, vt Sanch. Fagund. Villalob. Trullench *loc. cit.* & probant tradita *ſuprà num.*93. non tamen ſine peccato veniali, aut mortali ſine iuſta cauſa, vt iidem Doctores, & probant tradita *ſuprà num.*87. *&* 88. Et idem de voto viri non petendi debitum ex vxoris licentia emiſſo, ſequendo ſententiam *ſuprà num.* 126. traditam, quod vxor poſſit illud irritare abſque illius licentia factum.

140 Si verò ex mutuo conſenſu caſtitatem perfectam vouerint, quid dicendum quoad irritationem, & remiſſionem renunciationis iuris proprij, ſeu reſciſſionem mutui pacti, explicatum eſt *ſuprà num.*95. *&* 96. Et quid ſi vterque mutuo conſenſu voueat religionem, vel alter vitam cœlibem, alter ſuſceptionem ordinis, vel religionem, *ſuprà num.* 97. Et quid de omnibus aliis votis (excepto voto caſtitatis, & religionis mutuo conſenſu viri, & vxoris emiſſis, *ſuprà num.*98. Quid verò de votis à coniugibus factis poſtquam mutuo conſenſo vouerunt caſtitatem? ſi perſeuerent adhuc in mutuo conſenſu, & pacto, cùm per tale votum non abſoluantur à cohabitatione, & aliis obſequiis, ſed à ſolo debito coniugali perſoluendo, vt *ſuprà cap.*3. oſtenſum eſt; & vir adhuc retineat poteſtatem gubernandi vxorem, eiuſque voluntatem, poterit omnia vxoris vota, præter illud caſtitatis, irritare; vxor verò ſolùm vota peregrinationis, & alia huiuſmodi quæ cohabitationi, & mutuis obſequiis obſtant, non autem quæ debito coniugali perſoluendo obſtant, quia ad ſolam cohabitationem ius habet, & caret gubernatione voluntatis viri. Hæc autem irritatio erit perfecta, ita quod vota illa irritata non reuiuiſcant, iuxta tradita infrà in fine huius paragraphi. Si autem fiat reſtauratio matrimonij per remiſſionem renunciationis iuris irritandi; Maritus poterit irritare omnia vota vxoris eo medio tempore emiſſa; vxor verò vota viri tunc emiſſa obſtantia debito coniugali; vt ſi vouit magnas abſtinentias, non poterit vxor perfectè irritare, ſed tantum ſoſpendere; quia cum vir tunc eſſet ſui iuris quoad debitum reddendum, poterat independenter illi obſtantia vota emittere, atque ita reputantur tanquam vota facta ante matrimonium, quæ ſolùm poteſt vxor ſuſpendere in quantum ſibi præiudicant, vt *num.* 142. dictum eſt. Et hæc omnia Sanchez *d. diſp.*42. *num.*18. *& d.cap.*34. *num.* 31.

141 Vota viri emiſſa poſt matrimonium ratum ante conſummationem animo tranſeundi ad religionem & ibi ea implendi, non poteſt vxor irritare, nec ſuſpendere, quia ſibi non præiudicant, nec ipſi ſubditur quoad gubernationem voluntatis; ſi autem non eſſent implenda in religione, poſſunt ab ea irritari ſi ſibi præiudicio ſunt; quia per ipſum matrimonium acquirit dominium, & ius in corpus viri, cui maritus nequit præiudicare, niſi per ingreſſum in religionem, vt Sanchez *d. c.*34. *n.*29. Fagundez *d.c.*38. *n.*27. Villalobos & Trullench. *loc. cit.*

142 Vota autem viri ante matrimonium emiſſa poterit vxor non ſimpliciter irritare, ſed eorum obligationem durante matrimonio ſuſpendere, quatenus ſibi præiudicium, & nocumentum afferunt. Ita Sanchez *d. n.*29. Fagundez *d.c.*38. *n.*31. Villalobos & Trullench. Et probant tradita *ſuprà n.* 43. *&* 45. obligationi enim voti prævalet ius præſens vxoris per matrimonium acquiſitum eo durante, vt de marito reſpectu votorum vxoris ab ea emiſſorum ante matrimonium dictum eſt.

Etiam vota à marito tempore prioris matrimonij emiſſa poterit vxor ſequens in omnibus caſibus irritare, vel ſuſpendere, in quibus prior vxor poterat, quia ſuccedit loco alterius vxoris, & poteſtas irritandi ſuccedens loco alterius poteſtatis irritandi, eandem vim habet quam prior, cuius loco ſucceſſit, habebat, vt probant tradita *ſuprà n.* 58. & in his terminis Sanchez *d.c.*34. *n.*29. iunctis ab eo traditis *c.*28. *n.*3. & Fagundex *d.c.*38. *n.*32. 143

An verò, & qua ratione altero coniuge incidente in fornicationem, vel facto diuortio coniuges poſſint alterius vota irritare, & irritare emiſſa tempore diuortij, latè explicatum eſt *ſuprà n.*35. *ad* 41. *& n.*54. 144

Cæterùm vota viri conſtante matrimonio emiſſa præiudicantia vxori quoad debitum, & cohabitationem (præter illud abſolutæ caſtitatis quoad redditionem debiti, & alia vota debito perſoluendo obſtantia, emiſſa tempore, in quo ex mutuo conſenſu erant ligati voto caſtitatis) & quoad dotem, & alia bona eius, ſemel irrita non reuiuiſcunt ſoluto matrimonio, ſed omninò remanent extincta, ſi vxor perfectè irritauit, & non ſolum voluit illa ſuſpendere, vt tradunt Sanchez *dicto capite* 34. *num.* 20. *& dicta diſput.* 43. *num.* 3. Fagundez, Trullench, Villalobos, & alij Doctores *ſuprà num.* 131. *allegati locis ibidem citatis.* Et ratio eſt, quia ad veram irritationem votorum non requiritur dominium, & poteſtas in voluntatem vouentis, ſed dominium, & poteſtas in materiam promiſſam, vt *ſuprà num.*104. latè oſtenſum eſt; tale autem dominium habet vxor circa ea, quæ debito coniugali, & cohabitationi præiudicant, in quibus vir ex lege matrimonij tenetur obſequi vxori; & circa ea, quæ ex vi alterius contractus tenetur vxori ſeruare. Et quia prædicta vota, ne ſint iniqua, tanquam de re aliena, & contra iuſtitiam, debent habere imbibitam (prout habere dictum eſt *ſuprà num.*131.) illam conditionem, *ſi vxor conſenſerit*, quæ eſt fundamentum poteſtatis irritandi, vt *ſuprà d. num.* 140. diximus. Quandonam autem cenſenda ſit perfecta irritatio, colligendum ex traditis *num.* 128. Et an vir teneatur manifeſtare votum vxori, & petere licentiam exequendi illud, ſeu materiam promiſſam, Videnda ſunt tradita *ſuprà n.* 116. *ad* 123. 145

Ex dictis deducitur votum de rebus neceſſariis, puta non mentiendi, non furandi, non adulterandi, ſi à viro ſiue ante, ſiue poſt matrimonium emittatur, ab vxore non poſſe irritari, nec ſuſpendi, cum voluntas mariti nullo modo pendeat à voluntate vxoris, nec illi ſit ſubiecta; & vxor ſola ea vota poſſit irritare, vel ſuſpendere, quæ illi præiudicium adferunt, cuiuſmodi non eſt hoc votum. 146

Item deducitur Vota in familiæ, & rei familiaris præiudicium, v. g. erogandi magnas eleemoſynas, à marito emiſſa non poſſe vxorem irritare. Vt tradunt poſt alios Suarez, Sanchez, & Fagundez *locis ſuprà num.*137. *citatis.* Et idem Sanchez *de matr. diſp.*42. *n.*6. Ratio eſt, quia plena domus, bonorum, & rei familiaris gubernatio (vt ſæpè in præcedentibus dictum eſt) ad virum tanquam ad caput independenter ab vxore ſpectat; vnde & ipſa reclamante tenet factum. Hoc autem aiunt præfati Doctores intelligendum, niſi adeo copioſam eleemoſynam voueat, vt vel implere nequeat niſi alienando aliquid de rebus vxoris (nam tunc haberet tacitam conditionem, ſi conſenſerit vxor, alioqui eſſet de re iniqua, & per ſe irritum, & ita poſſet ab vxore irritari, iuxta tradita *d. num.* 17.) vel tenderet in vitium prodigalitatis, quo caſu non haberet vim obligandi, nec indigeret relaxatione, vt iidem Doctores *ibid.* Hactenus de hac materia. 147

CAPVT

CAPVT IX.

DE OBLIGATIONE PARENTVM ERGA PROLEM IN FIERI, ET IN FACTO ESSE, SEV IAM CONCEPTAM, nondum tamen editam in lucem.

DE hac materia agunt Doctores *ſuprà cap.7. num.1. relati locis ibidem citatis.* Baſilius Pontius *lib.10. cap.13. &* 14. & latiſſimè Theophilus *de Ortu infantium contra naturam.*

SVMMARIVM.

§. I.

Coniuges ex vi coniugij ſub mortali tenentur non obſiſtere prolis generationi, num.1.

Voluntaria ſeminis effuſio extra vas vxoris eſt peccatum mortale: & etiam voluntaria effuſio ſeminis fœminei, numero 2.

Si coniuges coëant eo modo, vt ex natura facti ſequatur ſeminatio extra vas, & generatio impediatur, eſt peccatum mortale, ibidem.

Effuſio ſeminis extra vas contingens præter intentionem, & ſine aduertentia caret culpa, ibidem.

Quid ſi non contingat ex induſtria, ſed tamen cum aduertentia ſine repreſſione, ibidem.

Quid ſi effuſio ſit paruæ quantitatis ſeminis, ibidem.

Vxor ſtatim à coitu ſe erigens, vel quid aliud faciens, vt ſemen exceptum expellat, peccat mortaliter, numero 3.

Sponſa de præſenti intra primum bimeſtre à ſponſo per vim cognita, & non vxor ab aliquo pariter vi, vel per metum oppreſſa, an incontinenti poſſint ſemen violenter, vel meticuloſè exceptum expellere, n.4.5.& 6.

Sponte ſumere, vel viro, aut fœminæ propinare venena, ſeu potionem ad ſterilitatem inducendam, eſt peccatum mortale, n.7.

Ad euitandum mortis periculum in partu imminens, non poteſt fœmina ſumere potionem ſterilitatis, vt ſecurè reddat debitum, n.8.

Procurans ſterilitatem viro, vel fœminæ, etiam ſequuto effectu non incurrit irregularitatem, n.9.

§. I.

Explicantur nonnulla apud omnes certa.

1 CErtum eſt, coniuges ex vi coniugij ante vſum, vel in vſu matrimonij, vel poſt actum coniugalem teneri ſub mortali non obſiſtere propagationi prolis. Quouis enim modo voluntariè à coniugibus fiat aliquid, quo prolis generatio, ſeu propagatio impediatur, & matrimonium, & ſemen fruſtrentur ſuo fine, ad quem à natura ordinantur; grauis inordinatio contra legem naturæ committitur, quæ proinde eſt lethale peccatum. Ita omnes Doctores *ſuprà cap.7. num. 167. citati*, & qui *infra* citantur, & alij quos refert Sanchez *lib.9. diſp.16. 17. &* 20. & Raynaudus *cap. 10. num.2. d.tract. de ortu infantium*, & docuit D. Auguſtinus *lib.1. de nuptiis, cap.15.* his verbis. *Qui propagationi prolis obſiſtunt; ſiue voto malo, ſiue opere malo, quamuis vocentur, coniuges non ſunt, nec vllam nuptiarum retinent veritatem; ſed honeſtum nomen velandæ turpitudini obtendunt. Produntur autem, quando euſque progrediuntur, vt exponant filios, qui naſcuntur inuitis. Oderant enim nutrire, vel habere, quos gignere metuebant. Itaque cum in ſuos ſæuit, quos nolens genuit tenebroſa iniquitas, clara iniquitate in lucem promitur, & occulta turpitudo manifeſta crudelitate conuincitur. Aliquando euſque peruenit hæc libidinoſa crudelitas, vel libido crudelis, vt etiam ſterilitatis venena procuret; & ſi nihil valuerit, conceptos fœtus aliquando intra viſcera extinguat, ac fundat, volendo ſuam prolem prius interire, quam viuere; aut ſi in vtero iam viuebat, occidi, antequam naſcatur.* Ita Diuus Auguſtinus, quæ partim referuntur cau. *aliquando* 32. q. 2. Ex quibus etiam patet parentes teneri ſub mortali ad conſeruandam prolem iam genitam ſeu conceptam, ſicut & natam, & abſtinere ab omnibus, quæ illam lædere poſſunt, ad quæ *ſuprà cap.1. num.210.* dixi teneri parentes ex ſpeciali obligatione iuſtitiæ, ſeu pietatis.

Hinc primò colligitur, voluntariam ſeminis effuſionem extra vas vxoris (vt ſi à præpoſtero, & à parte ante de induſtria ab vtroque vel ab altero coniuge procuretur, ne generatio prolis detur) eſſe peccatum mortale; quia impeditur finis, ad quem Deus matrimonium præcipuè inſtituit; & tunc perinde eſt, imò nihil aliud eſt, quàm ſe extra vas polluere, quod certum eſt, eſſe peccatum mortiferum contra naturam, cum aduerſetur fini generationis prolis, ad quem natura ipſa ſemen inſtituit; & eſt peccatum mortale mollitiei, quæ intrinſecè mala, & mortifera eſt, vt latè probaui *tom.2. mor. var. tit.1. §.60. & tom.3. tit.12. per totum.* Et ſi fornicatio eſt peccatum mortiferum, quæ tamen ſolùm caret ordine debito ad prolis educationem, multo magis voluntaria ſeminis effuſio erit mortalis, quæ aduerſatur præfatò fini generationis naturalis, ad quem natura ipſa ſemen deſtinauit. Quæ rationes non ſolùm manifeſtè conuincunt de effuſione ſeminis virilis, quod eſt omninò neceſſarium ad prolis generationem; ſed procedunt, ſeu probant etiam de voluntaria effuſione ſeminis fœminei, quod à natura etiam ordinatum eſt ad generationem, aut tanquam neceſſarium, vt multi volunt, vel ſaltem tanquam vtiliſſimum, & valdè ad illam conferens, vt notat Sanchez *lib.9. diſp.17. n.8.* quia fœminea matrix voluptate effuſionis ſeminis irritata, ac incenſa, auidius virile ſemen complectitur.

plectitur. Idem eſt quoties adeo contrauenitur modo naturali concubitus, ſeu coniuges tali modo coëunt, vt ex natura facti, ſéve coëundi modo eadem ſeminis effuſio extra vas ſequatur, generatioque ſubſequi nequeat; eſt enim peccatum mortale ob eaſdem rationes, quod ita impediatur finis, ad quem Deus inſtituit præcipuè matrimonium, & fruſtretur finis, ad quem natura ſemen ordinauit. Quæ omnia procedunt ſiue in toto actu coniugali, ſiue in parte, aut in illius fine totum ſemen, aut notabilis pars illius extra vas fundatur. Et prædicta Doctores communiter, Sanchez alios allegans *d. lib.9.diſp.*17. *num.* 13. & 14. *diſput.*29.*num.*1. Baſilius Pontius *lib.* 10. *cap.*11. *num.* 6. Filliuccius *tract.* 10.*cap.*9.*num.* 331. Fagundez *in decalog.lib.*6.*cap.*3.*num.*10.& *cap.*9.*num.*5. Martinus Perez *de matr. diſput.*49. *ſect.* 7. *num.* 2. Bonacina *de matr. quæſt.*4.*part.*13.*n.*2. Villalobos *part.*2.*tract.*40. *diff.* 18. Leandrus diſcalceatus *de ſacram.part.* 2.*tract.*9.*diſp.*25. *quæſt.*39. Diana *part.*4.*tract.*4.*reſolut.*204.& alij Recentiores *cap.*7. *numero* 167.*relatis locis ibidem citati.* Dixi, *voluntariam*, &c. Nam ſi effuſio caſu, & ſine aduertentia, ac præter intentionem contingat, cum non ſit actus voluntarius, non eſt peccatum. Exemplum ponunt Sanchez & alij præcitati, & alij ab eodem Sanchez allegati, vt dum vir potens legitimè congredi conatur, præter intentionem ex feſtinatione quadam ſemen extra vas effundit, nempe quia præ nimia caliditate, & concupiſcentia præueniat pollutio congreſſum, id enim non vitio, ſed naturæ feſtinationi, & vigori tribuendum eſt; etiamſi vir (addit Sanchez) metu aliquo ſic effundendi acceſſerit. Quod ſi effuſio extra legitimum vas auctoris non fiat quidem ex induſtria, ſed tamen cum aduertentia, ſine repreſſione, & ſine conſummatione copulæ, quæ poteſt ſtatim liberè haberi, etiam in hoc caſu eſſe peccatum mortale tenet Fagundez *d.cap.*3.*n.* 20. ex eo probans, quia ſi vir animaduertit, & noluit reprimere, cum facile poſſit; nec voluit copulam legitimam cum vxore ſtatim conſummare, conſequenter voluit ſe voluntariè polluere, quod eſt peccatum mortale mollitiei. Dixi etiam ſupra, *aut notabilis pars*, &c. Nam ſi parua pars ſeminis extra vas effundatur, alia retenta, effuſio etiam voluntaria ex paruitate materiæ excuſaretur à mortali: ita Sanchez plures alios allegans *d.diſp.*17.*n.*14. Pontius, Filliuccius, & Leandrus *locis citatis.*

Vxor, quæ ſtatim à coitu ſe erigit, aut aliud facit vt ſemen receptum expellat, peccat mortaliter. Et an etiam ſponſa intra primum bimeſtre à ſponſo, & non vxor ab aliquo vi oppreſſa incontinenti expellens ſemen receptum peccet mortaliter.

1 Secundò colligitur peccare mortaliter fœminam, ſeu vxorem, quæ ſtatim poſt coitum vrinam effundit, aut ſe erigit, vel quid aliud facit, vt ſemen receptum expellat, opinans probabiliter non eſſe adhuc attractum à matrice; quia ſic matrimonium, & ſemen fruſtrantur fine ſuo, ad quem à natura, ſeu authore naturæ ſunt inſtituta; ita Sanchez alios allegans *d.lib.*9. *diſp.*20.*num.*3. Baſilius Pontius *d.lib.*10.*cap.*13.*num.*1. Filliuccius *d.cap.*9.*num.*134. Fagundez *d.cap.*3.*num.*22. Villalobos *d.diff.*18. Mazucchellus *de caſibus reſeruatis diſp.*2.*cap.*3.*quæſt.*1.*diff.*4.& 24. & Diana *p.* 7. *tract.* 5. *reſol.*31. Non eſt tamen neceſſarium, vt ſit nimis anxia, diuque immota, & reſupina remaneat ad ſuſceptum ſemen conſeruandum, breui enim tempore matrix ſemen recipit, & ad ſe rapit, & eo recepto os eius clauditur ſtrictiſſime, ita vt nec acus cuſpidem (vt notat Sanch. *d.diſp.*17.*n.*12. & notaui etiam ego in tract. *de contractu matr.cap.*11.*n.*581.) capiat; aut ſi minus diſpoſita eſt, eiicit. Ita iidem Doctores. Addit Fagund. poſt Henriquez, viri ſemen aliquando eſſe tam præferuidum, ac calidum, vt vix illud retinere poſſint fœminæ. Ex quibus patet, nullo modo eſſe audiendum P. Bellochium aſſerentem mulierem, quæ ſtatim poſt coitum mingit, vel ſe erigit, vt ſemen virile receptum emittat, non peccare mortaliter. Quod ſi mingeret, vel ſe erigeret abſque animo expellendi ſemen, & putaret à matrice attractum ſaltem quoad maiorem partem, tunc excuſaretur à peccato ſaltem mortali, quia non impediretur generatio; & hoc tantum probare poteſt diſcurſus Bellochij.

An autem fœmina, non vxor ab aliquo vi compreſſa, & cognita, vel ſponſa intra primum bimeſtre poſt matrimonium à ſponſo ſimiliter per vim cognita ſtatim à copula violenta poſſit licitè conari ad ſeminis violenter iniecti expulſionem, illúdve incontinenti expellere. In vtroque caſu negat Pont. *de matr. lib.*9.*c.*10. *n.*5. Vbi ait quidem fœminam, quam quis iniuſtè vult comprimere, poſſe reluctari, & ſi dum reluctatur, ſemen extra vas effundatur, ab omni peccato excuſari: at verò poſtquam ſemen effuſum, & receptum eſt in vas, ſeu matricem fœminæ, peccatum mortale eſſe illud ſtatim, & incontinenti expellere, cum illius ſeminis nullus vſus ſit niſi in ordine ad generationem. Neque inquit, ex eo, quod fœmina, dum vim patitur, licitè poſſit amouere comprimentem, & illius virile membrũ extrahere, etiamſi ſit ſequutura ſeminis effuſio extra vas, ideo poteſt licitè ſemen iam receptum expellere, quia aliud eſt, ait, impedimenta apponere, dũ quaſi in via eſt ad conſummationem violentus aggreſſus, aliud verò ſemen eiicere, cum iam ad finem peruentum eſt, & perfecta, ſeu conſummata copula. Confirmat Pontius, quia nullo fine cohoneſtari poteſt ea expulſio ſeminis; nam vt ea honeſta eſſe poſſet, neceſſarium eſſet, vt duo concurrerent præcepta, quorum vnum efficacius eſſet alio; hic autem concurrit præceptum naturale non eiiciendi ſemen cum conſilio ſuſcipiendi ſtatũ religioſum, in caſu quo ſponſa cognita ſit per vim à ſponſo intra bimeſtre à matrimonio; ergo in hoc caſu præſertim effuſio illa ſeminis non poteſt reddi honeſta. Et hanc ſententiam tenet cum Tabiena, Diana *p.*9.*tr.*8. *reſ.*18. 4

At quoad fœminam non vxorem per vim ab aliquo oppreſſam incontinenti, & ſtatim poſt copulam per vim conſummatam, licitè poſſe expellere ſemen violenter in vas eius immiſſum, ſecus verò ſi non incontinenti, tenet Sanchez *de matr.lib.*2.*diſp.*22. *n.* 17. Raynaudus *de ortu infantium cap.* 10 *n.* 37. *initio.* Marchantius *in reſolut.p* 1.*c.* 6. *q.* 2. à Diana *p.* 7. *tract.* 5. *reſ.*31 *relatus*, & idem Diana *ibidem.* Ratio eſt, quia ea ſeminis tunc violenter iniecti, & primùm recepti, nec adhuc pacificam poſſeſſionem adepti expulſio habet rationem iuſtæ defenſionis, eſtque præſentis iniuriæ repulſa; quæ ſicut in aliis iniuriis, ita etiam in hac licita eſt. Quare ſicut iuxta communem opinionem Doctorum, quos Sanchez *d.n.* 17. refert, licitum eſt priuata authoritate furem incontinenti, vbi furtum arripuit, donec in loco tuto conſtitutus eſt, percutere, quia reputatur iuſta defenſio, & iniuriæ adhuc præſentis, ſeu perſeuerantis repulſa; ita etiam iuſta defenſio reputatur illa ſeminis violenter in vas fœminæ vim paſſæ iniecti, ſtatim ac receptum eſt depulſio; Quando autem iam ſemen habet quaſi pacificam poſſeſſionem, & eſt quaſi in loco tuto conſtitutum, cum tunc expulſio non ſit defenſa, erit intrinſecè mala, & peccatum. Confirmatur hæc ſententia, quia fœmina poteſt licitè niti amouere opprimentem, quantumvis ſit ſequutura ſeminis effuſio extra vas, quia non tenetur pati, vt ſemen intra vas ſuum violenter iniiciatur; ergo etiam ſemen violenter iniectum ſtatim poteſt licitè expellere; quia enim nondum ſit adeptus pacificam poſſeſſionem, adhuc reputatur eſſe quaſi in fieri, & in ipſa

effuſione. Et hanc ſententiam exiſtimo veriorem. Nec fundamenta Pontij contra prædictam rationem, & confirmationem vrgent, vt per ſe patet. Sicut enim præcepto naturali de non occidendo, aut percutiendo proximum præualet ius propriæ defenſionis; ita præcepto naturali aliàs obliganti ad non effundendum ſemen, quod à natura deſtinatum eſt ad generationem prolis, quando effuſio eſt iniurioſa, & per vim attentata, præualet ius propriæ defenſionis; ſicut homo dum actu infert, aut cenſetur adhuc inferre iniuriam, poteſt occidi licitè ab alio, cui iniuria irrogatur; multò magis ſemen ipſum, licet de ſe ad hominis generationem ordinatum, licitum erit fœminæ vim paſſæ expellere, & generationem impedire ad ſui defenſionem, & iniuriæ propulſionem, ſi fiat ſtatim ac violenter iniectum, & receptum eſt, & effuſio adhuc cenſetur quaſi in fieri, & iniuria actu perſeuerare, vt explicatum eſt.

6 Quo verò ad ſponſam de præſenti à ſponſo ante elapſum bimeſtre per vim compreſſam, & cognitam, Sanchez eodem *n.* 17. putat eam nec incontinenti puſſe licitè ſemen expellere ob eam rationem, quod iniuria ſit multò leuior, nec infamiam pariant, & damnum non ſit adeo graue. Quare immerito Pontius loco ſupra citato illi attribuit contrarium. Idem ibidem exiſtimat de fœmina non vxore per metum cognita, ob eam rationem, quod copula fuerit voluntaria, & eum peccato admiſſa. Et idem in vtroque caſu videtur ſentire Raynaudus *d. n.* 37. Cum tamen in vtroque caſu, & tam ſponſæ per vim cognitæ intra bimeſtre, quàm fœminæ per metum cognitæ grauis iniuria inferatur; nam ſponſa intra primum bimeſtre non tenetur, nec cogi poteſt ad redditionem debiti, & habet ius ingrediendi religionem, quo priuatur, ſi per copulam licet violentam proles concipiatur, vt *ſupra cap.* 1. *num.* 82. dictum eſt. Fœmina autem per metum cognita, licet peccet conſentiendo, eo quod copula ſit intrinſecè mala, tamen ex hoc non deſinit pati grauem iniuriam, & iniuſtè exponi periculo infamiæ, ſi proles concipiatur; ſicut & ipſa copula metu graui expreſſa eſt iniurioſa, quia non eſt ſimpliciter volita, ſed ſolum ad malum graue iniuſtè comminatum euadendum. Quare in vtroque caſu videntur procedere rationes numero præcedenti adductæ, & expulſionem ſeminis incontinenti, & ſtatim ac libidinis conſummatio per vim, aut metum interuenerit, factam habere rationem iuſtæ defenſionis.

Sponte ſumere, vel viro, aut fœminæ propinare venena, aut potionem ad ſterilitatem inducendam, eſt peccatum mortale.

7 Tertiò colligitur, virum, vel vxorem ſumentem vel eis propinantem venenum, ſeu potionem ſterilitatis, ita vt non poſſit vir generare, aut fœmina prolem concipere, eſſe peccatum mortale contra naturam, & inſtitutionem, ac legem matrimonij, ita vt nullo bono fine honeſtari poſſit. Conſtat expreſſe ex Diuo Auguſtino *loco ſuprà numero* 1. *relato*, & ex Bulla Sixti V. *effrenatam, anni* 1588. *Nouembri edita contra procurantes abortum*, de qua Sayrus *lib.* 3. *theſ. capite* 35. *numero* 24. *& ſeqq.* Azorius *lib.* 1. *capite* 2. *quæſt.* 3. & alij agentes *de excommunicationibus, & irregularitatibus in particulari.* In qua Bulla Sixtus omnes pœnas latas contra procurantes abortum, extendit aduerſus omnes eos, qui ſterilitatis potiones, ac venena mulieribus propinauerint, & quo minus fœtum concipiant impedimentum præſtiterint, ac ea facienda, & exequenda curauerint, ſiue quocunque modo in his conſuluerint, ac mulieres ipſas, quæ eadem pocula ſponte, ac ſcienter ſumpſerint. Quamuis quoad hanc partem & abortum fœtus inanimati dicta Bulla fuerit ad terminos iuris communis, ſacrorum canonum, & Concilij Tridentini diſpoſitionem reducta à Gregorio XIII. in ſua Bulla incipiente, Sedes Apoſtolica, de qua idem Sayrus *locis citatis.* Idem tradunt Doctores communiter, Sanchez alios allegans *lib.* 9. *dict. diſput.* 20. *numero* 3. Baſilius Pontius, & Villalobos *locis ſupra numero* 3. *relatis*, Raynaudus *dicto cap.* 10. *numero* 24. Fagundez *in deca og. lib.* 5. *capite* 13. *numero* 5. Sayrus, Azorius *locis citatis*, alij relati ab Auguſtino Barboſa *in ſuprà allegato canon. Aliquando*, 32. *quæſt.* 2. & Diana *part.* 5. *tract.* 14. *reſolut.* 90. *& part.* 7. *tract.* 5. *reſol.* 32. & ex Medicis Codronchus *lib.* 1. *de Chriſt. med. rat. capite* 25. Ratio eſt, quia ſic priuare ſe potentia generatiua, & prolis conceptionem impedire, efficereque, vt ſemen non poſſit eſſe prolificum, fini intrinſeco præcipuo matrimonij, eiuſque bonis, quale eſt bonum prolis, aduerſatur, & repugnat. Quapropter in priori tractatu de contractu matrimonij, *cap.* 10. *numero* 201. dixi conditionem de procuranda ſterilitate per ſumptionem veneni ſterilitatis vitiare matrimonium, quia repugnat dicto prolis bono, id quod tradunt Doctores *dict. cap.* 10. *numero* 197. *&* 200. *relati*, & alij à Raynaudo *dict. numero* 24. *allegati*, & cæteri communiter. Repugnat etiam fini intrinſeco ſeminis, qui eſt generatio ipſa, qui per priuationem potentiæ generatiuæ fruſtratur. Et ſuppoſita dicta priuatione, effuſio ſeminis per copulam reputatur tanquam facta extra vas fœmineum, cum ſemen non conducat ad generationem eodem modo ac ſi extra vas fœminæ effunderetur. Vnde Sanchez, Caietanus, & alij ab eodem Sanchez relati dicunt huiuſmodi procurationem ſterilitatis parum, & ſolum ſecundum magis, & minus diſtare à ſeminis effuſione extra vas. Quæ omnia patet eſſe intrinſecè mala, ac proinde etiam nullo bono fine honeſtari poſſe dictam ſumptionem, vel propinationem veneni, ſeu potionis ſterilitatis ad tollendam potentiam generatiuam, & impediendam prolis conceptionem ex ſeminis effuſione, ſiue per copulam coniugalem, ſiue etiam per fornicationem, vt iidem Doctores tradunt.

Quare nec fœminæ ad fugiendum mortis periculum, quod probabiliter timet in partu, licitum eſt venenum aliquod, vel potionem ſterilitatis ſumere, vt ſecurè reddat debitum ſine conceptione prolis, vt ex præfatis Doctoribus colligitur, & etiam in terminis affirmant Diana *dict. reſol.* 90. Raynaudus *dict. num.* 24. Codronchus & Fagundez *dict. num.* 5. Quia, inquit, id eſt priuare ſe potentia generatiua, quod eſt peccatum mortale, vtpote quod fini matrimonij præcipuo, ſeu bono prolis, & fini naturali ſeminis repugnat, vt dictum eſt. Confirmat, quia in hoc caſu concurrunt duo præcepta, alterum de reddendo debito, alterum de non occidendo ſeipſo, nec ſe mutilando: & fortius eſt præceptum de non mutilando, aut occidendo ſe, quàm præceptum de reddendo debito; quando autem duo præcepta naturalia concurrunt, & vtrunque ſeruari non poteſt, ſeruandum eſt fortius, & minus forte relinquendum; & nomine mutilationis membri, inquit, venit etiam ſterilitas, cum nihil referat, an quis mutilam manum habeat, & ita ſterilem, & aridam factam, vt illa iuuari non poſſit. Hinc iterum confirmat idem Fagundez, quia non ſunt facienda mala, vt eueniant bona; certum autem eſt, malum eſſe, ſeipſum mutilare, aut occidere. Quod ſi contra rationem primo loco adductam dicatur, procurationem ſterilitatis in hoc caſu excuſari ex eo, quod matrimonium non ſolum ſit inſtitutum in officium naturæ, & ad prolis generationẽ, 8

ſed

ſed etiam in remedium concupiſcentiæ, qoia poſterior finis obtineri poterit, etiamſi prior excludatur ſterilitate inducta ob certum periculum in partu. Reſpondetur hinc, non poſſe ſterilitatis inductionem excuſari; nam licet matrimonium ſit etiam remedium concupiſcentiæ, tamen hic finis cum non ſit niſi ſecundarius, non poteſt excludere finem primarium, ad quem matrimonium ordinatur, nempe prolis procreationem, cum fini intrinſeco, & præcipuo matrimonij prorſus repugnet ſterilitatis inductio. Quæ propterea nec etiam ob matris immiuens vitæ periculum ex partu licita eſſe poteſt. Vxor igitur cum tali probabili periculo mortis in partu non tenetur reddere debitum marito, vt *ſuprà cap.* 1. *numero* 173. probatum eſt. Contrarium in hoc caſu Diana *dict. reſol.* 90. refert tenuiſſe Torreblancam *in pract. iur. ſpirit. lib.* 22. *cap.* 13. *numero* 31. *&* 36. motum ea ratione, quod ſicut pro portione vitæ matris poteſt illi præberi medicina tendens directè in abortum; ita etiam potio ſterilitatis. Sed dato antecedenti negatur ſequela; nam tunc fœtus aggreditur matrem, & eſt cauſa materni obitus, & præſentanea; in præſenti autem caſu fœtus non eſt aggreſſor matris, & periculum eſt diſtans. Ac proinde quod eſt in illo caſu licitum, non erit in hoc. De quo tamen *infrà* §. 4. Præterea mulier poteſt ſibi conſulere non reddendo debitum, ad quod cum periculo ſuæ vitæ non tenetur, vt dictum eſt. Nullo ergo modo audiendus eſt Torreblanca, ſicut nec audiendi ſunt Moſcius *lib.* 2. *de vena ſect. in morb. acut. cap.* 16. Mercurialis *lib.* 1. *de morb. mulier. cap.* 2. *ſub finem*, Ioannes Hurcherus *lib.* 3. *de ſterilitate, §. de conceptu prohibendo*, & alij medici, qui ſterilitatis inductionem in hoc caſu licitam eſſe docuerunt; quibus præter Doctores hoc & num. præcedenti allegatos, expreſſe aduerſatur D. Auguſtinus *loco ſuprà n.* 1. *relato, & ſermone* 244. *de tempore*, vbi vniuerſaliter, & abſque vlla reſtrictione grauis culpæ damnat ſterilitatis procurationem.

9 Aduertendum autem, quod licet peccatum mortale ſit procurare ſterilitatem, ne fœtus concipiatur, non tamen incurritur irregularitas ab eo, qui viro, ne generare poſſit, & mulieri ne poſſit concipere prolem, potionem ſterilitatis præbet, vt contra Maiolum *tract. de irregul. c.* 48. §. 1. *n.* 3. *verſic. Ad hoc homicidy genus*, tradunt poſt Nauarrum, Angelum, D. Antonin. Henriquez, Villa Diegum, & Aulam Sayrus *lib.* 7. *theſ. cap.* 2. *num.* 3. & Auguſtinus Barboſa *collectan. ad d. can. Aliquando* 32. *quæſt.* 2. quia nullum committitur homicidium, ſicut etiam procurans abortum fœtus nondum animati non fit irregularis, quia non eſt homicidium. Quare Maioli opinio procederet, ſi ex poculo ſterilitatis ſequeretur mors recipientis illud. Attenta etiam allegata conſtitutione Sixti V. contra procurantes abortum, irregularitatem in eadem bulla ſtatutam contra procurantes ſterilitatem mulieribus venena, vel ſterilitatis potionem præbendo, non incurrerent talia venena, aut potionem præbentes alicui viro, quibus efficeretur impotens ad generandum, vt rectè docet Sayrus *lib.* 3. *theſ. ſacræ* 35. *n.* 27. contra Petrum Gregorium Toles *in Syntag. iuris, p.* 3. *lib.* 36. *cap* 20. quia Bulla loquitur ſolum de propinantibus talia venena mulieribus, & pœnæ ſunt reſtringendæ.

SVMMARIVM

§. II.

Ad prolis damnum euitandum an vir teneatur abſtinere à copula coniugali cum vxore amenti, vel furioſa, remiſſiuè, numero 10.

D. Ioan. Angelus Boſſius, de effectib. contr. Matr.

Quid de fœmina, quæ nouit non poſſe edere prolem viuam, ibidem.

Vbi vterque, vel alter coniux eſt leproſus, an abſtinendum à coniugio, vt prolis damnum vitetur, remiſſiuè, n. 11.

Tempore menſtrui præternaturalis licita eſt copula coniugalis, num. 13.

Tempore menſtrui naturalis, & ordinarij licita eſt copula ad euitandum incontinentiæ periculum in alterutro coniuge, n. 14.

Et etiam ad vitandum diſſidium, & odium coniugis, n. 15.

Extra prædictos caſus tempore menſtrui ordinarij, an ſit licitum, vel illicitum petere, & reddere debitum coniugale. Sententia affirmans eſſe mortale, numero 16. 17. *&* 18.

Sententia ſolum dicens eſſe peccatum petere, non explicans quod, n. 20.

Sententia docens eſſe ſolum conſilium tunc non petere, n. 20.

Sententia affirmans vtplurimum eſſe peccatum veniale exigere debitum, & excuſari etiam à culpa veniali, vbi ſit ex iuſta cauſa, n. 21.

Reſoluitur non eſſe mortale, & carere omni culpa, ſi eo tempore ex honeſto fine habeatur concubitus, n. 22. *&* 23. *nunquam eſſe peccatum reddere, n.* 24.

Vir eo tempore petens debitum, prævidens ſibi imminere periculum, notabilis detrimenti propriæ ſalutis, peccat mortaliter, ibidem.

Præceptum Leuitici 20. *de non accedendo ad mulierem menſtruatam, an eſſet mortale, & qua ratione ceremoniale, iudiciale & morale, n.* 16. *&* 25.

Ex congreſſu cum menſtruata an ſequatur proles leproſa, infecta, & menſtruoſa, n. 17. *&* 22.

An eo tempore mulier ſit inepta conceptioni, n. 18. *&* 11.

Tempore prægnationis vxoris actus coniugalis cum periculo abortus fœtus iam formati & animati eſt culpa mortalis, n. 16. *Et quando cenſeatur imminere tale periculum, numero* 27. *&* 30.

Cum periculo abortus fœtus nondum formati, & animati an ſit mortale ex parte petentis, & reddentis, n. 28. *&* 29.

Vbi ex modo concubitus eſt periculum oppreſſionis extrinſecæ, ſeu abortus fœtus animati, talis concubitus eſt mortalis, num. 31.

Quid ſi non ex modo inordinato, ſed ex morbo fœminæ, ibid.

Extra periculum abortus & incontinentiæ alterutrius coniugum actus coniugalis cum vxore grauida an ob indecentiam, aliamve cauſam ſit mortalis, vel venialis, vel ex ſe ſit licitus, n. 2. *ad* 36.

Mulier poſt conceptam prolem, an ex nouo congreſſu poſſit concipere aliam, detúrque poſſit ſuperfœtatio, numero 33.

Tempore lactationis prolis an ſit prohibitus congreſſus coniugalis ratione vitandi damni prolis, remiſſiuè, n. 37.

Statim à partu, & toto tempore immunditiei corporalis vxoris puerperæ ad euitandum damnum prolis, vel indecentiam, an ſit abſtinendum ab actu coniugali petendo, & reddendo, n. 36. *ad* 44.

§. II.

An, & quando coniuges ad euitandum damnum prolis alioqui concipiendæ, & naſcituræ teneantur abſtinere ab vſu coniugali.

Dvbitatio eſt primò, an vir ſanæ mentis ad euitandum periculum abortus, vel necis, vel notabilis damni prolis concipiendæ, vel defectus educationis teneatur abſtinere à copula coniugali habenda cum coniuge amenti, & furioſa. Et *ſuprà cap.* 1. §. 16. *num.* 295. 299. *&* 300. dictum eſt, cum tali periculo virum ſanæ mentis nec teneri, nec poſſe reddere debitum vxori amenti, etiamſi haberet lucida interualla, 10

Digitized by Google

Et *n*.303.*&* 304. dictum eſt, ſi vterque coniux ſit omnino amens, ob eandem rationem damni prolis non eſſe illis permittendum coniugij vſum; & grauiter peccare eos, qui illos ad copulam incitarent. Videantur tradita eodem §.16. vbi explicatum etiam late eſt, an obligatio ſit reddendi debitum coniugi amenti, & coniux ſanæ mentis poſſit reddere ſi velit. De fœmina etiam, quæ nouit non poſſe edere prolem viuam, an ob bonum prolis ſaltem ſpirituale teneatur abſtinere à coitu non petendo, neque reddendo, actum eſt *eodem cap*.1.*n*.174.*&* *ſeqq*.

11 Dubitatio eſt ſecundò, an ad euitandum periculum infectionis prolis concipiendæ, & naſcituræ, ſi alter, vel vterque coniux ſit leproſus, teneantur abſtinere ab actu coniugali, *ſuprà citato cap*. 1. *n*. 196. oſtenſum eſt non teneri abſtinere, ſed imò obligari coniugem etiam ſanum ad redditionem, ſi non adſit periculum propriæ infectionis. Videantur ibi tradita. Et de vſu coniugij, quando alter, vel vterque coniux eſt leproſus, latè actum eſt *d.cap*.1.*à n*.179.*ad* 201.

An ad euitandum damnum prolis tempore fluxus menſtrui fœminei abſtinendum ſit ab actu coniugali, tam petendo, quàm reddendo.

12 Dubitatio eſt tertiò, an ad euitandum periculum damni prolis coniuges teneantur abſtinere ab vſu coniugij tempore, quo vxor patitur fluxum menſtruum. Notandum, fluxum menſtruum mulieris alium eſſe præternaturalem, præter conſuetudinem fœminarum communem ex morbo aliquo prouenientem, continuum, & perpetuum, vel diuturnum, ſcilicet qui durat vltra duodecim dies; alium verò naturalem, & ordinarium, qui communiter ſingulis menſibus ſolet fœminis euenire; aliquando verò aliquibus fœminis frequentius, aliquando quibuſdam rarius, tertio ſcilicet quoque menſe, aliis verò fœminis nunquam, vt Sanchez *lib*.9.*de matr*.*diſp*.21.*n*.2.ex Plinio *lib*.7.*naturalis hiſtoria*,*cap*.15.notauit. Qui fluxus naturalis (vt aduertit Azorius *p*.3.*lib*.3.*c*.31.*q*.13.) ſolum durat duos, aut tres, aut quinque dies ad ſummum.

13 Igitur ſi ſermo ſit de tempore fluxus præternaturalis, perpetui, aut diuturni; conueniunt Doctores tunc licitum eſſe vſum coniugij petendo. Ita S. Thomas 4.*diſt*.32.*q*.*vnica*,*art*.1.*quæſtiuncula* 2.*corpore*. Sanchez *d.diſp*.21.*n*.1. Azorius *loco citato*, Fagundez *in decal*.*lib*.6. *cap*.3.*n*.28. Baſilius Pontius *lib*.10.*cap*.14.*n*.5. Fillinccius *to*.1.*tract*.10.*cap*.9.*n*.336. Rebellus *de oblig*.*iuſtit*.*p*.2.*lib*.3.*q*. 19. *n*. 12. Hurtadus *de matr*. *diſp*. 10. *diff*.3.*n*.10. Aucrſa *q*.21.*ſect*. 6. *verſic*.*ita ergo*, Bonacina *de matr*.*q* 4.*p*.6.*n*.9. Martinus Perez *de matr*. *diſp*. 49. *ſect*.2.*n*.11. & alij recentiores, qui infra allegantur. Ratio eſt, tum quia alioqui cogerentur coniuges nunquam, vel raro vti coniugio, & obſeruare perpetuam, vel diuturnam abſtinentiam ab acto coniugali, quod eſt grauiſſimum, & duriſſimum. Tum quia tunc nullum proli imminet damnum; quia fœmina tali morbo perpetuo, vel diuturno laborans eſt inepta ad conceptionem. Tum demum eſtò proles foret naſcitura defectuoſa, nihilominus cum magis teneatur ſibi quis conſulere, quàm alteri; coniuges tenentur magis ſibi conſulere, quàm proli, cum poſſint periculum incontinentiæ incurrere, ſi perpetuo, aut diu abſtineant ab vſu coniugali. Si etiam vir ſit, qui patiatur fluxum ſeminis, non peccabit petendo debitum, imò, vt inquiunt S. Thomas *quæſtiuncula* 1.*ad* 1. Sotus, & Palacios à Sanchez *dict*. *diſp*.21. *n*.9.*allegati*; & idem Sanchez *ibidem*, ob præfatas rationes, ſcilicet quia perpetua, aut nimis diuturna eſt paſſio, duriſſimumque eſſet coniuges ad diuturnam abſtinentiam aſtringere; & quia ſemen illud generationi eſt ineptum, atque adeo nullum proli imminet damnum.

14 Si ſermo ſit de tempore fluxus menſtrui naturalis, videntur conuenire Doctores etiam tunc licitum eſſe viro debitum exigere, & accedere ad vxorem fluxum menſtruum patientem ad vitandum in ſe, vel in coniuge periculum incontinentiæ, ſeu pollutionis, aut fornicationis, cui aliunde efficacius conſuli nequeat. Idque ob rationem num. præcedenti adductam, quod coniuges magis tenentur ſibi conſulere, quam proli. Ita Nauarr. *in man*. *in ſumma cap*.16.*n*.31. Alenſis, Palacios à Sanch. *d*.*diſp*.21.*n*.2.*relati* Syl. & Barthol. Ledeſma *ab eodem* Sanch. *n*.4.*allegati*, Matienzo, Viuald. & Philiarcbus *ab eodem* Sanchez *n* 6. *relati*, idem Sanch. *n*.7. Azorius. Pontius, Hurtadus, Bonacina, Rebellus, Fagund. *locis num præcedenti allegatis*. Coninch *de ſacram*.*diſp*.34.*n*.76. Reginaldus *lib*.31. *n*. 342. Martinus Perez *d*.*ſect*.2.*n*. 11. Villalobos *tom*. 2.*ſum*. *tract*. 40. *diff*.16.*num*. 3. Leandrus diſcalceatus *de ſacram*. *p*. 2. *tract*.25.*diſput*.25.*q*.21.

15 Item videntur Doctores conuenire, carere omni culpa eo tempore menſtrui ordinarij petere, & reddere debitum ad vitandum diſſidium, & odium coniugis. Ita in terminis Nauarrus, Sanchez, Azorius, Pontius, Hurtadus *locis citatis*, & alij à Sanchez *d*.*diſp*. 12. *n*.6.*relati*, & colligitur ex aliis recentioribus *num*.*præcedenti allegatis*, & qui *infra* allegantur. Et probat Azorius, quia tunc pacis bonum excuſat ab omni peccato, ne teneatur coniux magis conſulere bono prolis, quàm ſibi.

Controuertitur ergo, an extra prædictos caſus, ſeu vbi ad vitandum dictum periculum incontinentiæ, & dictum diſſidium actus coniugalis non eſt neceſſarius, an eo tempore fluxus naturalis menſtrui ſit peccatum mortale, vel veniale petere, & reddere debitum. Et ſunt variæ ſententiæ.

16 Prima aſſerit eſſe peccatum mortale. Ita Scotus *diſtinct*. 32.*q*.*vnica*. Angelus *verbo Debitum*, *ibidem* Roſella *n*.10. Tabiena *v*.*matrim*.2.*q*.6.*num*.7. Palacius *diſp*.1. *fol*. 107. Alenſis, D. Bonauentura, Argentina, Guillelmus, Nicolaus Orbellius, P. Soto, Hugo, Nidet, Angles, Raynerius, Ioannes de Friburgo, Monaldus à Sanchez *d*.*diſp*.21.*num*. 2.*relati*. Et ex Iuriſperitis Gloſſa *ad cap*.*ad eius*,*d*.5.*relata* ab Azorio *d*. *q*. 13. Butrius, & Alexander de Neuo *in rubr*. *de ſponſalibus*, & Dominicus *in can*. *fin*.*diſt*.5. Et ex Theologis recentioribus ita ſentit Azorius *d*.*q*. 13. Idem etiam quoad petentem debitum tenet Flamma *p*.3. *methodi*, *cap*. 8. §. 9. & eandem ſententiam aliquando tenuit Baſilius Pontius, vt ipſe *d*.*cap*.12.*num*. 5. teſtatur. Fundamenta huius ſententiæ ſunt primò. Quia Leuitici 20. imponitur pœna mortis, tam viro, quàm vxori tempore menſtrui coëuntibus, & eodem *cap*. 20. *&* 18. talis congreſſus enumeratur inter peccata, ob quæ deletæ ſunt gentes in terra promiſſionis. Et Ezechielis 18. inter ea, quæ iuſtus ſeruare debet, vt in ſua iuſtitia conſeruetur, ponitur; *&* *ad mulierem menſtruatam non acceſſerit*; vnde ſequitur ad eam accedere eſſe peccatum mortale, vtpote quo iuſtitia iuſti amittitur; ſi dicatur legem illam Leuitici fuiſſe cæremonialem, ac proinde non durare in lege Euangelica; Contra eſt, quia licet fuerit cæremonialis, quoad immunditiam corporalem vitandam; fuit tamen moralis, quatenus prohibebat acceſſum ad menſtruoſam vxorem ad vitandum damnum prolis: ſic enim Diuus Auguſtinus Leuit. 18. *&* 20. ait illam legem fuiſſe moralem, quæ etiam tunc obligat; quod idem inſinuat *lib*. 3. *de peccatorum meritis*, *capite* 11. & Diuus Hieronymus *in* 18. Ezechielis dicit, rationem prohibitionis factæ *dicto capite* 20. Leuitici eſſe, quod eo tempore ob ſanguinem fœmineum

infectum

infectum ex coitu fœtus leproſus, & elephantiacus naſcatur; qui etiam in Iſaiam *cap.* 6. reprehendit accedentes ad vxores menſtruatas ob eaodem rationem, quod filij morbis infecti naſcantur. Et ob eandem rationem, quod inde proles variis morbis affecta ſoleat concipi, acceſſum ad menſtruatam vxorem reprehendunt etiam D. Clemens *epiſt. ad Iulium, & Iulianum, alioſque diſcipulos; & lib.9. recognitionum, & lib.6. conſtit. Apoſtolicarum, cap. 27. &* D. Gregorius *reſponſ. 10. ad Auguſtinum*, & refertur *can.* 3. *d.* 5. Ob eamque damni prolis cauſam innuunt lege antiqua in *d. cap.* 20. Leuit. prohiberi. Vnde D. Clemens *d. lib. 9. recognitionum*, poſtquam dixit pro huiuſmodi vitiis, ſeu morbis natorum obnoxios eſſe parentes, qui legem ſeruare concubitus noluerunt; addit hæc: *Neque enim fas eſt, vt in plantandis quidem virgultis, vel in ſeminandis frugibus opportunum tempus quæratur, terra purgetur, atque omnia quæ conuenit præparentur, ne forte ſemen iactum lædatur, & pereat: & in homine ſolo, qui eſt ſuper omnia, ſerendi obſeruatio nulla habeatur, nulla cautela?* Hinc

17 Secundò probatur hæc ſententia, quia ſi proles eo tempore concipiatur, exponitur periculo naſcendi vitiata, leproſa, & monſtruoſa; ex concubitu enim eo tempore habito concipi, & naſci ſolere prolem vitiatam, variis morbis affectam, leproſam, & monſtruoſam tradunt præfati Sancti Patres; Albericus *in l. quæ hu. ff. de adilitio edicto*. Leuinus Lemnius *lib.* 1. *de occultis naturæ miraculis, cap.*8. alij medici, aliique rerum naturalium ſcriptores, vt notat Tiraquellus *ad leg.* 15. *connubialem, num.*129 vbi *a num.*128. *ad* 141. plura adducit in deteſtationem concubitus tempore fluxus menſtrui. Ergo eo tempore tenentur coniuges ab actu coniugali abſtinere, cum ex vi matrimonij ſpeciali obligatione iuſtitiæ, aut pietatis (vt *ſuprà cap.* 14 *num.* 10. dictum eſt) & etiam lege charitatis teneantur conſulere bono, & ſaluti prolis, & abſtinere ab omnibus, quæ illam lædere poſſunt, cum id facere poſſunt abſque proprio detrimento. Et licet alioqui quis poſſit vti iure ſuo, licet inde alteri damnum ſequatur, dummodo præter intentionem, *l.* 2. *ff. de aqua pluuia arcenda*, vbi decidit, auertentem flumen, ne ſuo prædio noceat, nullius delicti reum eſſe, quamuis inde vicinus præter intentionem damnum ſentiat, quia vtitur iure ſuo: tamen hinc non infertur coniuges, ſi commiſceantur tempore menſtrui, non peccare ex eo, qood iure ſuo vtantur, & præter illorum intentionem damnum prolis ſequatur; nam illud procedit in non ſubordinatis; & ius vtendi coniugio ſubordinatur bono prolis, illudque præ omnibus ſpectari debet; ſiquidem matrimonium principaliter ad ipſam prolem ordinatur. Quamquam & io aliis, licet non contra iuſtitiam, tamen contra charitatem quis peccaret, ſi pauliſper expectans poſſet & iure ſuo vti, & graue proximi detrimentum vitare; ſic ergo cum fluxus menſtruus ordinarius paucis diebus duret, vt *ſuprà* dictum eſt, peccabit coniux tunc vtens iure ſuo cum prolis detrimento, quod breui tempore expectato cauere poſſet.

18 Tertiò probatur ratione ſumpta ex parte ſeminis, quod videtur fruſtra effundi, ac ſi extra vas effunderetur, cum rarò, vel nunquam eo tempore apta ſit mulier conceptioni, vt tradit Ariſtoteles *de generat. animalium cap.* 19. & notauit etiam Tiraquellus *ad d. l.* 15. *connub. n.*131. & tradunt Sanchez *d. diſp.* 21. *num.* 5. & alij Recentiores *n.* 13. *&* 14. *relati*. Et ratio ea affertur, quod fluxus menſtruus valde obſtat retentioni ſeminis in matrice, vbi conceptio facienda eſt.

19 Secunda ſententia ob rationes n. præcedenti adductas docet, peccatum eſſe petere debitum eo tempore, non explicans an ſit mortale, vel veniale. Ita D. Thom. *locis citatis*, & alij plures, quos cumulat Sanchez *d. diſp.* 21. *n.* 3. *D. Ioan. Angel. Boſſius, de eff. ct. contr. Matr.*

Tertia ſententia ait, per ſe loquendo ſolum eſſe conſilium tempore menſtrui naturalis abſtinere à debiti petitione, & actu coniugali; nullam verò culpam, nec venialem eſſe tunc petere. Ita Gloſſa *in can. ſi cauſa, v. conceptus*, 33. 4. Nauarr. *in man. cap.* 16. *n.* 32. Matienzo, Viualdus, & Philiarcus à Sanchez *d. diſp.* 21. *n.* 6. *relati*. Alphonſus de Caſtro *de lege pœnali lib.* 1. *cap. vltimo, §. alia eſt in Leuitico* (prout referunt Sanchez *d. n.* 6. Hurtadus *d. diſp.* 10. *num.* 10. & Martinus Perez *d. ſect.* 2. *num.* 15. licet Leandrus diſcalceatus *allegata q.* 12. & Caſtrum, & Nauarrum velit ſentire eſſe peccatum veniale; quod tamen non dicunt, ſed ſolum tunc petere, & reddere carere etiam culpa veniali, ſi fiat ex honeſto fine, puta ad euitandum periculum incontinentiæ, vel diſcordiam, & odium coniugis; ex quo ſolum colligitur ſentire, eſſe peccatum veniale, non per ſe loquendo, ſed ſi ex nulla iuſta cauſa, ſed tantum pro libito tunc debitum petatur;) Hurtadus *d. n.* 10. Martinus Perez *d. ſect.* 2. *citato n.* 11. *& num.* 13. Filliuccius *d. num.* 336. & probabile putant Sanchez *d. diſp.* 21. *n.* 7. & Stephanus Bauny *de ſacram. tract.* 12. *vbi de obligationibus coniugum, quæſtione* 1. *quæſito* 3. Probant, quia actus coniugalis tunc non eſt illicitus, neque ratione periculi damni, ſeu infectionis prolis, vt infra probatur, neque ex eo quod ſit ſuperfluus, & minimè aptus ad prolis conceptionem, fruſtraque ſemen effunditur, vt *ſuprà n.* 18. dictum eſt, & ita haberi non poſſit ob prolis generationem, quia exerceri poteſt ob alios plures fines honeſtos, vt patet ex dictis *n.* 13. & ex traditis *cap.* 7. §. 1. Confirmat Perez, quia peccatum veniale in hoc caſu naſcitur ex ipſo nimio affectu petentis, & ex vehementi appetitu voluptatis venereæ; ergo ſi is non reperiatur, ſed animus, & intentio vtendi iure ſuo, non videtur eſſe actus illicitus ſub veniali culpa. Neque turpitudo (inquit) & indecentia, quæ reperitur in illo coitu, quaſi materialis obeſſe poteſt, quando adeſt honeſtus finis, & moderata delectatio. 20

Quarta ſententia exiſtimat eo tempore menſtrui exigere debitum non eſſe quidem peccatum mortale, 21
at verò ex ſe, & ſaltem vt in plurimum eſſe culpam venialem. Ita Paludanus, Sotus, Caietanus, Abulenſis, D. Antonin. Armilla, Victoria, B. Ledeſma, P. Ledeſma, Veracrux, Graffiis, Manuel Lopez, Vega, Emanuel Sà, & Henriq. à Sanch. *d. diſp.* 21. *n.* 5. *relati*, idem Sanch. *eadem diſp.* 21. *n.* 7. Reginaldus *lib.* 31. *n.* 343. Coninch *d. diſp.* 34. *num.* 76. Villalobos *p.* 2. *ſum. tract.* 49. *diff.* 15. *num.* 3. Baſilius Pontius *dict. lib.* 10. *cap.* 14. *num.* 6. Rebellus, Auerſa, & Bonacina *locis ſuprà num.* 13. *relatis*. Stephanus Bauny *loco num. præcedenti citato*. Leandrus diſcalceatus *loco num. præcedenti allegato*, & alij ab eodem Leandro *allegati*. Quod non ſit peccatum mortale probatur, vt numero ſequenti. Quod ſit peccatum veniale, probatur non ratione ducta ex damno prolis; ſed ex quadam ſpeciali turpitudine, indecentia, & inhoneſtate, quæ in eo coitu reperitur, cum tunc fœminea natura vacet conſuetæ purgationi, immundaque ſit mulier; & quia tunc fruſtratur ſemen ſuo præcipuo fine, ſcilicet prolis effectu, & conſequenter actus coniugalis eſt ſuperfluus, eo quod tunc fœmina ſit inepta, aut ferè inepta receptioni, & retentioni ſeminis, atque adeo minus apta conceptioni prolis, & ita actus coniugalis minus conueniens generationis fini; vnde etiam adeſt aliqua inconuenientia, & peruerſio debiti finis, non expectare tempus generationi aptius, maximè cum fluxus menſtruus ordinarius breui duret. Quæ inordinatio, & fruſtratio præcipui finis ſeminis tunc prolis effectu carentis non videtur res grauis, ſed tantum leuis. Quapropter præfati DD. præſertim Sanch. & alij recentiores præallegati addunt, quod ſi adſit iuſta cauſa tali turpitudini, & omiſſioni præcipui finis

actus coniugalis, & ſeminis præponderans, & actum honeſtans; vt ſi fiat ob alium finem honeſtum, ad quem etiam matrimonium ſit inſtitutum, & actus coniugalis alioqui referri poſſit, ita vt tunc non fiat ob ſolam voluptatem, ſed aliam honeſtam cauſam, puta vitandi incontinentiam, ſedandi motus carnis, conſeruandi pacem, fouendi amorem inter coniuges, aut alium finem honeſtum, excuſabitur actus coniugalis eo tempore exercitus ab omni culpa. Secus ſi ſine vlla iuſta cauſa, & honeſto fine, ſed pro libito, & ſola voluptate; tunc enim non vacabit culpa veniali propter rationem allatam. Quare licèt alioqui extra tale tempus menſtrui ordinarij exercere actum coniugalem pro libito, & cauſa ſolius voluptatis, iuxta Doctores *cap. 7. num. 65. allegatos*, nullum ſit peccatum, nec veniale ſecluſo exceſſu voluptatis; eo tamen tempore abſque vlla alia iuſta cauſa, ſed ſolius voluptatis gratia copulam coniugalem habere, iuxta eoſdem Doctores (vt etiam in terminis notauit Auerſa loco ſupra citato) eſt peccatum veniale ob illam ſpecialem indecentiam, & turpitudinem, ac nimiam intemperantiam, quod nolit coniux ad breue tempus differre. Et licet Ledeſma à Sanchez *dict. diſp.* 21, *num. 5. fine relatus*, excuſet à prædicta culpa veniali petere debitum eo tempore, ſi conſtet fœminam eſſe ſterilem, aut grauidam quatuor iam menſes, eo quod concipere nequeat; tamen Sanchez ibidem, *&* *n. 7. fine* ait, ſterilitatem coniugis non eximere à culpa veniali coniugem petentem, quia quamuis ceſſet damnum prolis, non tamen ceſſat ea ſpecialis turpitudo, & indecentia.

Ex quibus colligitur DD. huius ſententiæ, & DD. ſententiæ tertiæ re ipſa non eſſe diſcordes, ſed idem ſentire, ſcilicet petere, & reddere debitum coniugale eo tempore ex iuſta aliqua cauſa, ſeu honeſto fine nullum eſſe peccatum; veniale verò ſi pro libito, & abſque iuſta cauſa honeſtante actum, non verò mortale.

22 Igitur contra primam ſententiam dicendum eſt longe probabilius eſſe petere, & reddere debitum eo tempore fluxus menſtrui ordinarij non eſſe culpam mortalem, vt ſentiunt Doctores tertiæ, & quartæ ſententiæ. Quod probatur, quia ex nullo iure poſitiuo probari poteſt eſſe mortalem culpam, non ex iure diuino veteris legis, quod iam non obligat, præceptum enim illud, in quantum erat vltra legem naturalem, fuit cæremoniale (ſcilicet quatenus prohibebat acceſſum ad mẽſtruatam ſeptem diebus ob immunditiam, & horrorem interuenientem, & tunc accedentem efficiebat irregularem, & ineptum ad tangendum ſacra) & iudiciale (ſcilicet quatenus imponebat pœnam mortis) quare in lege Euangelica omnino ceſſauit, vt notauit Alphonſus Caſtro loco ſupra allegato. Neque etiam ex iure eccleſiaſtico, ſolùm etenim refertur antiquæ legis prohibitio in illo can. 3. *d.* 5. ſumpto ex D. Gregorio, nec de nouo iniungitur. Sed neque probatur ex iure naturali; nam ſi acceſſus ad menſtruatam vxorem iure naturali ſub mortali prohibetur, vel primò id eſt ad euitandum damnum prolis ne concipiatur, & naſcatur morbis affecta, leproſa, aut monſtruoſa, & tale damnum vel ſequi non poteſt, vel ſere nunquam, cum tunc nunquam fere proles concipiatur, iuxta tradita *ſupra n.* 18. & experientia ipſa conſtat: ſi quidem multi tempore menſtrui habent copulam coniugalem, & rariſſime apparent hæc damna in prole. Et quatenus etiam aliquando contingerent, & etiam coniuges crederent fore, vt ex eo coitu monſtrum gignatur, nulla iniuria proli ſit, quia melius eſt ei ſic naſci, quam non naſci, ſeu nullo modo eſſe; ſi autem coitus ille tunc non haberetur, forte poſtmodum non generaretur, vel non eſſet eadem generatio, ſeu numero proles, vt Philoſophi vtplurimum docent. Vnde proles non damnum, ſed beneficium maximum recipit. Contra tamen hanc rationem ab aliis Doctoribus tertiæ, & quartæ ſententiæ approbatam arguit Rebellus *d. q.* 19. *n.* 14. quia, inquit, etſi proli non fiat iniuria; fit tamen quodammodo humanæ naturæ, ad quam conuenienter propagandam matrimonium ordinatur, conuenientius autem fieret per coitum, ex quo perfecta proles ſperaretur. Quod ſi coniuges (addit) non tenentur naturam propagare, ſi velint abſtinere, tenentur tamen conuenienti naturæ modo id facere, ſi propagare volunt; verum ſi nulla ſit iniuria proli, neque etiam naturæ vt ſic. Et argumentum ad ſummum probat committi peccatum veniale, ſi abſque iuſta cauſa tunc actus coniugalis habeatur, ſecus ſi adſit iuſta cauſa actum honeſtans. Vel ſecundò acceſſus ad menſtruatam iure naturali prohibetur ſub mortali, eo quod ſit ſuperfluus, & ſemen fruſtra effundatur, vt dictum eſt *n.* 18. & hoc etiam non, nam licet ſemen tunc fruſtretur ſuo fine præcipuo, ſcilicet effectu prolis, non tamen inde apparet grauis indecentia, & inordinatio in eo coitu, cum coniuges non teneantur abſtinere à copula quoties generatio ſubſequenda non eſt, aliàs ſenes, & ſteriles ſe cognoſcere non poſſent; & nullo in caſu eſſet licitum cognoſcere vxorem, quam conſtaret eſſe grauidam. Quod igitur tunc non poſſit fœtus concipi, non prouenit ex natura, & modo concubitus, quod requiritur, vt is ſit peccatum contra naturam, ſed per accidens, quia tunc fœmina non eſt apta conceptioni, vt in coitu coniugali cum vxore grauida etiam contingit, qui, vt infra dicitur, ſecluſo periculo abortus, non eſt mortalis culpa, licet ſemen fruſtretur ſuo fine generationis; quia id prouenit ſolum per accidens, quia fœmina eſt iam grauida; non verò ex natura coitus, vt Sanchez *diſput.* 22. *numero* 7. Ex nullo igitur iure inferri poteſt copulam coniugalem eo tempore habitam eſſe mortalem, ſed ad ſummum fore venialem propter ſpecialem indecentiam, & turpitudinem, & ſuperfluitatem talis coitus, & incontinentiam, ſi fiat abſque iuſta cauſa, ob quam etiam indecentiam coniugibus conſulendum eſt, vt ſemper tali tempore abſtineant à coitu, ſecluſa aliqua valde vrgenti cauſa.

Carebit ergo talis coitus omni culpa, ſi tunc fiat ex honeſta cauſa: erit culpa venialis, ſi abſque iuſta cauſa, & honeſto aliquo fine, cauſa ſolius voluptatis, etiamſi alioqui vxor ſit ſterilis, & etiamſi extra hunc caſum actus coniugalis exercitus gratia ſolius voluptatis omni culpa vacaret; propter illam rationem, quod adſit quædam ſpecialis turpitudo, & indecentia, & nimia intemperantia abſque cauſa nolle breui expectare. 23

Vtrum verò hæc ratio, quæ efficit, vt coniux tunc abſque honeſto fine, ſeu iuſta cauſa petens debitum peccet venialiter, efficiat etiam, vt ſit peccatum veniale reddere, cum ſit circunſtantia ſe tenens ex parte ipſius actus, latè explicatum eſt *ſuprà c.* 1. *n.* 232. 24

Aduertendum autem, quod ſi vir petens debitum eo tempore fluxus menſtrui præuideret ſibi ex eo coitu imminere periculum notabilis detrimenti propriæ ſalutis, ſeu contrahendi grauem morbum, ſeu infectionem, tunc mortaliter peccaret citra omne dubium; & vxor tale periculum agnoſcens non tenetur reddere, imò mortaliter contra charitatem tunc reddendo peccaret, iuxta tradita *ſuprà cap.* 1. *n.* 209. Et in hoc caſu procedunt tradita à Flamma *loco ſuprà hoc* §. *n.* 16. *citato*.

Ex dictis à *numero* 20. manet ſatisfactum fundamentis primæ ſententiæ. Nam ad primum ſumptum ex lege veteri iam dictum eſt, illam ceſſaſſe, quatenus erat ceremonialis, & iudicialis; quatenus verò etiam continebat præceptum morale, ſeu legem naturalem, non ceſſauit, ſed non obligat ſub mortali: ſed ad ſummum tantum ſub veniali, vbi ſine iuſta cauſa tempore menſtrui habetur congreſſus coniugalis, vt ſuprà oſtenſum eſt. Licet etiam aliquando poſſit eſſe mortale, 25

puta

purà, ſi fiat cum affectu maritali, quem multiplicem excitare poteſt æſtus libidinis vehemens. Cuiuſmodi fuiſſe in gentibus, quas Deus deleuit in conſpectu filiorum Iſraël, Reginaldus loco ſuprà allegato ait probabiliter coniici ex grauioribus peccatis luxuriæ memoratis in Leuitico, quibus ſe contaminare non erubuerunt, iuxta illud de eis dictum in citato cap. 20. ibi: *Omnia hæc fecerunt, & abominatus ſum eas.* Sancti Patres verò, dum aiunt præceptum illud legis veteris fuiſſe partim morale, & in lege Euangelica obligare ratione damni prolis, Caſtro vbi ſuprà, Sanchez *d.diſput.*21. *num.*10. & alij ex præallegatis dicunt eſſe intelligendos, dum parentes id in prolis damnum intenderent, vel de debito ſolius obligationis honeſtatis, & congruentiæ, quale debitum ſolent ſæpè diuinum ius appellare; vel de obligatione ad veniale. Et fortè talem coitum reprehendunt, quia regulariter tunc fit cum tali culpa, quia ſine iuſta, & boneſta cauſa, & ob ſolam voluptatem, adeſtque nimia incontinentia. Ad ſecundum, & tertium fundamentum patet ex traditis *numero* 22.

Acceſſus ad vxorem grauidam an ſit illicitus, & mortaliter, ob periculum abortus fœtus non ſolum poſt, ſed etiam ante illius formationem, & animationem.

Dubitatio eſt quartò, an ad euitandum prolis damnum tempore prægnationis vxoris abſtinendum ſit ab actu coniugali, tam petendo, quàm reddendo.

16 Conueniunt Doctores grauiter peccare coniuges tam petendo, quàm reddendo debitum, ſi ex congreſſu coniugali immineat probabile periculum abortus fœtus iam formati, & animari præſertim: conſtat ex ſuprà traditis. Talis enim copula bono prolis aduerſatur, quod maximè tam matrimonium, quàm vſus coniugalis ſpectat, & ita matrimonium, & illius vſus fruſtrantur ſuo præcipuo fine, & infertur extremum damnum fœtui, qui innocens perimitur. Quare à tali peccato mortali (quidquid ſecus ſenſiſſe videatur Petrus Ledeſma *de matr. quæſt.*64. *art.* 1. *dub.*4.) non excuſat ratio euitandi periculi incontinentiæ in alterutro coniuge; cùm aliis mediis tali periculo ſuccurri poſſit; & innocentis vita prædicto periculo ſit præferenda. Ita DD. qui infrà allegantur, & præſertim in terminis Sanchez *lib.*9.*diſp* 22. *num.*1. Caſtrus Palaus *p.*5.*tract.*18.*diſput.*3.*p.*4.*num.*28. Martinus Perez *de matrimon. diſput.*49. *ſect.*3. *num.* 16. Leandrus diſcalceatus *de ſacram.p.*2. *tract.*10.*diſput.*15. *quæſt.* 22. & plures alij à me *tom.* 3.*mor. var. titul.* 8. *num.*50.*relati.* An verò tale periculum immineat quando fœtus eſt proximus partui, explicatur *infrà numero trigeſimo.*

17 Difficultas eſt primò, an ſit peccatum mortale copula coniugalis ex parte petentis, & reddentis cum periculo abortus fœtus nondum animati, & formati. Quod periculum adeſſe primis menſibus conceptionis, ſeu concepti fœtus, docet ex Galeno Mercurialis *lib.* 1. *de morbis mulier. cap. vltimo*; idem periculum imminere ſub, ſeu circa initium conceptionis ante fœtus formationem, quando materia ſeminalis incipit coagulari, & formari, quod tunc ex nouo coitu, nouique ſeminis receptione materia illa nondum coagulata, & plenè formata facile diſſipetur, & effundatur, tradunt Angelus, Syluester, Tabiena à Sanchez *d. num.* 1. *relati*, Moyſius *lib.* 1. *de vena ſect. in multis*, dicens id periculum contingere ſub primum ſeptiduum. Azorius *p.*3. *lib.*3. *cap.*31. *quæſt.*14. Rebellus *de oblig. inſt. p.* 2. *lib.*3.*q.*19. *n.*16. Reginaldus *lib.*31. *n.*286. & Bonacina *de matr.q.*4.*p.*6.*num.*12. & latè Tiraquellus *ad l.* 13. *connub.num.*141. allegans Hippocratem, & etiam Gloſſam in can. *Origo,* 32. *quæſt.*4.*v. non perdat*, dicentem quod perit partus ex frequenti concuſſione. Rationem eſſe aiunt, quia licet matrix poſt conceptionem claudatur (vt dictum eſt *ſuprà num.* 3. & tradunt Auicenna relatus à Sanchez *d. num.* 1. & alij Medici à me *in tract. de contractu matr. cap.* 11. *num.* 181. *relati*) at vehementi coitus delectatione (inquiunt præfati DD.) irritata aliquando aperitur, & præfata materia ſeminis nondum coagulata diſpergitur, & effunditur.

18 Igitur copulam coniugalem tempore prægnationis cum veriſimili periculo abortus fœtus non formati, ſeu diſſipationis & effuſionis materiæ ſeminalis nondum coagulatæ, & formatæ eſſe peccatum mortale docuit expreſſe Tabiena *v. matrimon.* 3. *quæſt.* 5. *numero* 6. & idem videntur ſentire Azorius, Rebellus, & Bonacina *loco citato*, quatenus prius abſolutè dicunt eſſe peccatum mortale congreſſum cum vxore grauida, ſi adſit veriſimile periculum abortus, deinde dicunt tale periculum eſſe circa initium conceptionis, quando nondum eſt facta coagulatio materiæ ſeminalis. Rationem tangit Azorius, quod tali concubitu diſpergitur, ſeu diſſipatur ſemen ad fœtum, & prolem ipſam inſtitutum; & ita videtur eſſe directè contra finem matrimonij, & ſeminis; cum proles ipſa ſic impediatur omninò. Addit tamen Bonacina ob ea, quæ *num. ſequentibus* dicuntur, rarò conſtare coniugibus hic, & nunc ſubeſſe tale periculum, vt teneantur illud ſub mortali euitare.

18 At talem copulam coniugalem eo tempore materiæ ſeminalis nondum coagulatæ & formatæ, ratione talia periculi effluxus conceptionis anterioris, ſeu diſſipationis eiuſdem materiæ, non eſſe illicitam abſolutè tenent Angelus, Syluester, à Sanchez *relati*, Richardus *in* 4. *diſt.*32.*art.*3.*quæſt.*2. & Aſtenſis 2.*part.ſum.lib.*8.*tit.*10. *art.*4.*quæſt.*3. à Rainaudo *relati*. Sanchez *d.num.*1. Coninch *de ſacram. diſp.*34. *dub.*9. *n.*7. Filliuccius *tom.* 1. *tract.*10.*c.*9.*n.*337. Hurtadus *de matr.diſp.*10.*diff.*3.*n.*10. Perez *d.ſect.*3. *eod.n.*15. Palaus *d.*§.4.*n.*11. & Raynaudus *de ortu infantium, cap.*11. *num.*12. Ratio eſt primò, quia dictæ diſſipationis nullum eſt moraliter, ſeu morale periculum, eo quod poſt conceptionem matrix omninò claudatur, & neque propter irritationem coitus præſumenda eſt aperiri, vt tradunt Medici, Auicennas, & poſt alios Ioan. Valuerdus de Anatome humani corporis *lib.*3.*c.*14 *à me d.tract. de contract. matr. cap.*11.*num.*181.*relatus*, qui dicit matricem, poſtquam ſemel facta eſt conceptio, ſtatim arctiſſimè conſtringi, ita vt nihil vlterius ingrediatur; vnde etiam neque caſus euenire poteſt, in quo coniuges cognoſcere poſſint prædictum periculum ſubeſſe. Secundò, quia ſi ſubeſſet morale periculum diſſipationis, & effuſionis materiæ illius ſeminalis nondum formatæ, & animatæ, iſtius materiæ diſſipatio, ſeu damnum, cum non intendatur à coniugibus, ſed præter eorum intentionem, & per accidens ſequatur, non videtur tanti momenti, vt ob eius periculum actus coniugalis ſit mortalis, & coniuges debeant priuari iure ſe cognoſcendi, & exercendi actum alioqui eis licitum. Ratione igitur talis periculi, ſi ob aliquam rationem peculiarem timeretur, quia in ea diſſipatione aliqua inordinatio apparet, actus coniugalis eſſet illicitus venialiter, ſi abſque aliqua iuſta cauſa, & fine honeſto haberetur; vacaret verò omni culpa, ſi honeſtaretur iuſta aliqua cauſa, ſeu honeſto fine, vt in terminis Hurtadus, & colligitur ex aliis DD. relatis. Ex quibus Raynaudus, & Palaus expreſſe volunt nunquam eſſe mortalem congreſſum cum grauida, niſi ſubſit morale periculum abortus fœtus animati. Sanchez verò, Hurtadus, Perez, & Leandrus aiunt non eſſe mortalem, niſi ſubſit morale periculum prolis iam formatæ; non explicant verò qualitatem formationis, an perfectam organizationem, ad

Digitized by Google

quam ſtatim ſequitur animatio, an verò etiam de formatione nondum perfecta, tamen quæ materiæ ſeminis tribuit conſiſtentiam, & organizationem aliquam, ſed imperfectam. Sed fortè etiam ipſi intelligunt materiam formatam per animationem. Nam ante fœtus animationem perditio materiæ fœtus non intenta à coniugibus, ſed per accidens ex actu coniugali, ad quem habent ius etiam tempore prægnationis, non videtur maius damnum, & maioris momenti vno tempore, quàm alio, dummodo fœtus ipſe nondum ſit animatus. Et hanc ſententiam ego quoque approbo ob præfatas rationes, & maximè ob primam, cùm vix ex ſolo actu coniugali debito modo exercito poſſit ſequi perditio conceptionis anterioris.

30 Quando verò ex coitu cum vxore grauida cenſendum ſit imminere probabile, ſeu morale periculum fœtus animati? Rebellus & Bonacina locis ſuprà *n.* 28. relatis aiunt tale periculum maximè imminere tempore proximo partui, quod indicat etiam Azorius *loco eod. n.* 28. *citato*. Rationem adducit Bonacina, quod eo tempore periculum ſit, ne fœtus ob ſeminis abundantiam ſuffocetur.

At Raynaudus *d. cap.* 11. *n.* 12. *verſic. ſed neutrum placet*, dicit tunc eſſe minus periculum læſionis fœtus, cum iam robore polleat, & firmitate præſtet, nec etiam timeri poſſit vt ex ſemine immiſſo ſuffocetur, cum tot inuolucris intra vterum obuoluatur; ne enim ſemen fœtum contingat, impediunt ſecundinæ, quæ eundem fœtum vndequaque obuoluunt & claudunt intra vteri capacitatem, in quam ſemen poſtea immiſſum recipitur, non tanta copia, vt ſufficiat ad ſuffocandum iuxtà poſitum fœtum. Eo igitur tempore partui proximo maius periculum læſionis fœtus eſſe poteſt ſolum ab extrinſeco, ſcilicet ob extrinſecam oppreſſionem ratione modi tunc coëundi; ac proindè ſi coniuges coëant eo modo, ex quo fœtus oppreſſio extrinſeca ab incubante nequeat ſequi, talia coitus vacabit culpa mortali.

31 Quoties autem ex ipſo congreſſus modo eſt periculum oppreſſionis extrinſecæ ſeu abortus fœtus animati præuiſum, erit talis congreſſus coniugalis mortalis culpa, propter damnum non ſolum vitæ temporalis, ſed etiam æternæ fœtus inde ſequens; quem parentes tenentur ex ſpeciali obligatione iuſtitiæ, aut pietatis, & etiam ex lege charitatis vitare. Ita Raynaudus *loco citato*. Henriquez *lib.* 11. *cap.* 15. *n.* 4. & Sanchez *d. lib.* 9. *cap.* 20. *num.* 5. Dum autem iidem Sanchez, & Henriquez addunt, ſecus eſſe quando periculum abortus non eſt ex modo inordinato, ſed quod vxor ſit infirmæ, ac delicatæ complexionis, quia cum ex ipſo modo inordinato eſt periculum abortus, tunc vir abortui cauſam præbet, non cum ex vxoris infirmitate; non poſſunt intelligi de abortu fœtus animati, nam etiamſi non ex ipſo modo inordinato, ſed ex vxoris infirmitate illius abortus probabiliter timeretur, ex lege ſaltem charitatis teneretur vterque abſtinere ab vſu coniugali ad euitandum prolis ſpirituale damnum. Intelligendi ergo ſunt de abortu fœtus nondum animati; ita quod ſi ex ipſo modo inordinato coëundi ſit probabile periculum etiam fœtus non formati, nec animati, ſit peccatum mortale ita coire, quia ſic vir cauſam abortui præbet; ſecus verò quando non ex ipſo modo inordinato, ſed ex infirmitate vxoris. In quo tamen caſu puto etiam committi peccatum mortale, ſi ſeruato debito, & naturali modo coëundi, abortus periculum ceſſaret, iuxta tradita *ſupra cap.* 7. *numero* 171. *fine*.

Congreſſus cum vxore prægnante extra caſum periculi abortus, an ſit ſemper illicitus, & an mortaliter, vel venialiter.

Difficultas eſt ſecundò, & præcipua inter DD. an ceſſante periculo abortus formati, & animati, & diſſipationis materiæ ſeminis, ſeu effluxus conceptionis anterioris actus coniugalis, ex eo præciſè quod habeatur tempore prægnationis, ſit illicitus, & peccatum mortale, vel ſaltem veniale.

Et quod concubitus tali tempore exercitus contineat indecentiam grauem, & non ſolum leuem, atque adeo ſit peccatum mortale, videntur primò ſuadere dicta Sanctorum Patrum; D. Auguſtini, quod refertur can. *ſi cauſa* 33. *q.* 4. ibi: *ratio conceptus ceſſare vſum carnis demonſtrat*. Et *de bono coniugali*, *cap.* 6. ibi: *ſunt adeo incontinentes, vt coniugibus nec grauidis parcant*. D. Hieronymi; & refertur can. *origo* 32. *quæſt.* 4. *ibi, qui dicunt ſe cauſa Reipublicæ, & generis humani iungi, imitentur ſaltem pecudes, & poſtquam venter intumuerit, non perdant filios*. Diui Iſidori; & refertur can. *non ſolum* 32. *q.* 7. vbi acriter reprehendit coniuges tempore prægnationis coëuntes, tanquam deteriores pecudibus, quæ poſt conceptum non coëunt. Quia etiam pecudum exemplo Origenes *lib.* 5. *in Geneſ.* & Diuus Ambroſius *lib.* 1. *in Lucam, ferè in finem*, ad illud: *Occultabat ſe menſibus quinque*, non leuiter reprehendunt acceſſum ad vxorem prægnantem, tanquam libidinem pluſquam pecuinam. Et Clemens Alexandrinus *lib.* 3. *Stromatum*, & 2. *pedagogi* ſcribit, nullum ex veteribus in Scriptura prodi, qui cum vxore prægnante coierit; imò neque cum lactante, & idcirco Aaronem triennio Moyſem ætate ſuperaſſe, quòd pater Moyſis vſque ad Aaronis ablactationem non niſi triennio poſt factam continuiſſet ſe ab vxore. Verba Clementis referunt Tiraquellus *ad d. l.* 15. *connub. num.* 144. Baſilius Pontius *d. cap.* 14. *numero* 7. & Raynaudus *d. cap.* 11. *numero* 15. Ipſi etiam Ethnici prudentiores acceſſum ad vxorem grauidam tanquam indecentiam, & turpitudinem continentem improbarunt, vt notauit Tiraquellus *ad l.* 11. *num.* 141. Nam Seres, quos hodie Sinas appellant, ſpeciali lege vetabantur accedere ad vxores poſt conceptum, vt ſcribit Clemens Romanus 8. *recognit. cap.* 11. Etiam Zenobiam Palmyrenorum Reginam nunquam ſui corporis poteſtatem feciſſe marito donec expectatis menſtruis cognoſceret nondum concepiſſe, ex aliis ſcriptoribus refert idem Tiraquellus *d. numero* 141. Qui etiam *ad l.* 9. *n.* 85. multis probat inter animalia ſolùm equam tempore prægnationis appetere concubitum. 32

Secundò talem concubitum non carere graui culpa probari poteſt ex eo, quod videtur eſſe contra naturam, & finem matrimonij, ſeu generationis, ad quam ordinatur, quia mulier iam prægnans nequit amplius concipere, iuxta notata *ſuprà num.* 29. & ita ſemen illud ſuo fine generationis fruſtratur.

Quibus tamen non obſtantibus communis Doctorum ſententia eſt, extra caſum præfati periculi abortus fœtus, vel diſſipationis ſeminis, non eſſe culpam lethalem exigere, & reddere debitum eo tempore prægnationis. Antiquiores DD. refert Sanchez *d. diſp.* 22. *n.* 1. 3. & 4. ex recentioribus ita Sanchez *d. n.* 3. Azorius, Auerſa, Fagundez, Filliuceius *locis ſuprà n.* 27. & 29. *citatis*, Villalobos *p.* 2. *tract.* 13. *diff.* 41. *num.* 9. Baſilius Pontius *lib.* 10. *cap.* 14. *n.* 7. Hurtadus *d. diff.* 3. *n.* 12. *fine*. Perez *d. ſect.* 3. *num.* 16. & *ſeq.* Caſtrus Palaus *d. p.* 4. *n.* 12. Raynaudus *d. cap.* 12. *num.* 13. Leandrus diſcalceatus *d. diſp.* 24. *q.* 24. Probatur hæc communis ſententia, quia iuris poſitiui nulla eſt prohibitio exercendi copulam coniugalem, quando vxor eſt grauida: ex iure autem naturali, licet videatur aliqua indecentia copulam 33

coniu

Digitized by Google

coniugalem habere eo tempore, quo mulier conceptioni inepta eſt, & ſemen generationis fine fruſtretur, vt videtur ſatis oſtendere tradita numero præcedenti. Nihilominus cum matrimonium non ſolum ad prolis generationem, ſed etiam ad concupiſcentiæ remedium, & mitigationem ſit inſtitutum, copula ob prædictum finem licitè habetur, cum eo fine honeſtetur, & indecentia illa ceſſet. Et certè ſi toto tempore prægnationis coniuges ſub mortali deberent ab actu coniugali abſtinere, duriſſimum eſſet, & euidentiſſimo peccandi periculo manerent expoſiti. Neque obſtat, quod ſemen fruſtretur fine generationis; hoc enim non ſufficit ad culpam mortalem, quia per accidens hoc contingit ob prægnationem, & mulieris ineptitudinem, non ex modo, ſeu defectu aliquo concubitus, quod ad peccandum ſaltem mortaliter requiritur, vt *ſuprà num.* 22. notatum eſt. Addi etiam poteſt, non ſemper actum coniugalem eo tempore priuari ſuo primario fine, ſcilicet prolis generatione. Nam (vt notaui *in tract. de contractu matr. cap.* 11. *num.* 280.) iuxta Hippocratem in peculiari libro de ſuperfœtatione, poteſt dari, & aliquando contingit ſuperfœtatio, ſeu ſecunda conceptio, cum mulier iam grauida iterum viri concubitu vtitur; illa enim vteri, ſeu matricis fœminæ poſt ſemel factam conceptionem occluſio, de qua ſuprà *n.* 29. non eſt perpetua, ſed interdum ob peculiarem fœminæ diſpoſitionem, iuxta eundem Hippocratem aliquantiſper reſeratur, ex qua reſeratione oritur ſuperfœtatio, ſeu ſecunda conceptio, non excidente priori fœtu ob firmam eius alligationem per ora vaſorum. Et licet Ariſtoteles 2. *hiſtor. c.* 4. dicat ſuperfœtationem in humana ſpecie eſſe infrequentem, non negat tamen quin aliquando contingat. Huius exemplum Paulus Iuriſconſultus *l. antiqui, ff. ſi pars hered. petatur,* refert ex Lælio, verba ſunt: *Sed & Lælius ſcribit ſe vidiſſe in Palatio mulierem liberam, quæ ab Alexandria perducta eſt, vt Adriano oſtenderetur, cum quinque liberis, ex quibus quatuor eodem tempore enixa, inquit, dicebatur, quintum poſt diem quadrageſimum.* Plinius *lib.* 7. *cap.* 11. refert quandam mulierem fœtum vnum conſueto partu, alterum quinque menſium pepeiſſe. Addit exemplum Herculis, & Iphicli ad probandum, quod vbi paulum temporis inter duos conceptus interceſſit, vterque editur. Et Scortia *lib.* 1. *de Nilo, cap.* 6. *fine,* teſtatur ſe Genuæ nouiſſe nobiliſſimam fœminam, quæ tertio menſe poſt partum legitimum, nouum maſculum peperit. Hæc ergo ſi vera ſunt, & non fabulæ, probant acceſſum ad mulierem iam grauidam poſſe obtinere ſuum primæuum finem.

34 Non obſtant teſtimonia Patrum, talem concubitum reprehendentium; nam vel reprehendunt ſolum quando eſt veriſimile periculum abortus, vel non reprehendunt tanquam abſolutè illicitum, ſed vt minus perfectum; & ſic improbant loquentes tantum de conſilio. Ita præallegati DD. & Gloſſa *in d. can. ſi cauſa,* 33. *q.* 4. Verbo *conceptus.* Et ita etiam plura, quæ contra concubitum cum vxore grauida tradit D. Auguſt. *ſerm.* 144. *de tempore,* Raynaudus *d. c.* 11. *in fin.* ait accipienda (quidquid verborum cortex præſeferat) de indecentia incontinentiæ indice, & imperfectionem, non culpam inferente.

Ex prædictis ergo conſtat actum coniugalem cum vxore grauida per ſe non eſſe lethalem culpam, num verò etiam extra periculum incontinentiæ ob indecentiam, quam continet, ſit venialis ſaltem ex parte exigentis. Affirmant plurimi à Sanchez *d. diſp.* 22. *n.* 4. *relati,* & ex Recentioribus *præallegatis* Baſilius Pontius *dict. cap.* 14 *num.* 7. qui allegat etiam Azorium *dict. cap.* 31. *citata quæſt.* 14. Vbi tamen non ait abſolutè eſſe peccatum veniale acceſſum ad vxorem grauidam extra periculum abortus, & incontinentiæ, ſed dicit tantum eſſe veniale, quando eſt abuſus pro libito, ſine vlla cauſa rationabili; ſi verò ſit cauſa rationabilis, ait nullum eſſe peccatum.

Igitur alij ſentiunt etiam caſum periculi incontinentiæ non eſſe per ſe loquendo, & abſolutè illicitum, & non ſolum petere ab vxore grauida debitum 36
ad finem ſedandi concupiſcentiam, ſed etiam ad alios honeſtos fines, carere etiam culpa veniali, licitumque eſſe. Ita non pauci à Sanchez *d. diſp.* 22. *n.* 6. *relati,* Gulicl. Pariſ. *tract. dialogiſtico de matr. cap.* 16. Auguſtinus Barboſa *collect. ad can. ſi cauſa,* & ex Recentioribus *ſupr. allegatis,* Sanchez *ibidem,* Filliuccius *d. n.* 337. Hurtadus *d. diff.* 3. *n.* 13. Auerſa *loco ſupra allegato,* Coninck *diſ.* 34. *n.* 77. Martinus Perez *d. ſect.* 3. *n.* 17. Palaus *d. puncto* 4. *n.* 12. & Leandrus diſcalceatus *d. diſp.* 25. *q.* 24. Ratio ſumitur ex dictis, ſcilicet quia nulla eſt prohibitio iuris poſitiui, aut naturalis accedendi ad vxorem grauidam, & alioqui magnum onus eſſet coniugum, cum vxor magna ex parte temporis matrimonij grauida ſit; vnde eſſent expoſiti innumerabilibus peccatis venialibus admittendis; & ita laqueus iniiceretur eiſdem coniugibus, quod cauendum eſſe tradidit Apoſtolus 1. *ad Cor.* 7. Neque ex eo quod effuſio ſeminis ſit fruſtra, infertur eſſe peccatum veniale; nam etiam in ſterilibus, & ſenibus ſemen caret ſuo fine generationis, & tamen illis copula eſt licita ad honeſtos fines exercita; ob indecentiam ergo illam, quæ in tali concubitu cernitur, iuxta tradita *num* 29. erit ad ſummum venialis ex parte petentis, ſi ſolis voluptatis gratia, & ex nulla iuſta, & honeſta cauſa fiat; etiamſi aliqui actus coniugalis ſolius voluptatis cauſa exercitus careret culpa veniali, ſicut ſuprà dictum eſt de actu coniugali cum vxore patiente fluxum menſtruum. Dixi, *ex parte petentis*; nam reddere tali caſu nulla eſt culpa, tametſi petens peccet venialiter; quia obligatio iuſtitiæ reddendi excuſat à culpa, vt conſtat ex traditis *cap.* 1. *num.* 228. *&* 232. & in terminis tradunt plures à Sanchez *d diſp.* 22. *num.* 5. *allegati,* & alij recentiores *hoc num. relati.*

An ſtatim à partu, & antequam mulier ſit ſanguine purificata, actus coniugalis ſit, necne illicitus.

Dubitatio eſt quintò, an tempore, quo proles la- 37
ctatur ab vxore, coniuges ad eiuſdem prolis damnum euitandum teneantur ab vſu coniugij abſtinere. De qua dubitatione latius actum eſt *ſupra cap.* 1. *num.* 202. *ad* 218.

Dubitatio eſt ſextò, an tempore purgationis vxoris 38
puerperæ, ſeu ſtatim à partu, & antequam mulier à ſanguine purificata ſit, ad euitandum damnum prolis, vel ob indecentiam coitus eo tempore exerciti teneantur coniuges à copula coniugali abſtinere. Si tunc puerpera lactat prolem, reſoluendum iuxta tradita cap. 1. numeris allegatis, attenta autem præciſè ea corporali immunditia,

Certum eſt modo non eſſe expectandum purifica- 39
tionis tempus iuxta legem antiquam, vt *ſuprà cap.* 7. *num.* 130 notatum eſt.

Secundò certum eſt, ſi ex coitu immineat proba- 40
bile periculum mortis, aut infirmitatis grauis, vel notabilis aggrauationis infirmitatis ex partu contractæ, eſſe peccatum mortale tunc petere, & reddere debitum; vnde mulier exacta reddere non tenetur, vt notum eſt *ſuprà, cap.* 1. *num.* 171. & docent Sanchez *lib.* 9. *diſp.* 22. *num* 12. & Azorius *p.* 3. *lib* 3. *cap.* 31. *q.* 13.

An verò ceſſante hoc periculo ratione illius immunditiæ corporalis puerperæ, dum durat, actus coniugalis ſit illicitus?

Butrius, & Alexander de Neuo *in can. finalem, d.* 5. 41
exiſtimant ſecluſo incontinentiæ periculo eſſe peccatum

catum mortale petere, & reddere, eo quod *d. Canone* deſumpto ex D. Gregorio dicatur, niſi tempus purgationis prius tranſierit, mulieres non debere viris ſuis admiſceri. Confirmari etiam poteſt, quia proli, ſi concipiatur eo tempore, ſicut & tempore menſtrui, damnum inferri tradit Galenus *lib. 1. de ſanit. tuenda*; vnde hic applicari poſſunt tradita *ſuprà n. 17. de copula tempore menſtrui.*

42 Alij loquuntur de huioſmodi concubitu cum puerpera, ſicut de concubitu cum vxore menſtruata, ſcilicet aiunt eſſe peccatum veniale ob ſpecialem indecentiam, & inordinationem in eo contentam, niſi tunc exerceatur ex rationabili, & iuſta cauſa illam honeſtante, nempe ad euitandum periculum incontinentiæ, vel diſſidij inter coniuges, aut ob aliam ſimilem cauſam. Ita plures à Sanchez *d. diſp. 22. n. 10. relati*, Azotius *d. q. 15.* Baſilius Pontius *lib. 10. cap. 14. n. 9.* Caſtrus Palaus *ſuprà, n. 33. allegato num. 13.* Leandrus diſcalceatus *de ſacram. p. 2. tract. 9. diſp. 25. q. 23.* & apud eundem Ochagauia *tract. 5. de matr. q. 3. n. 3.* Ratio iuxta eoſdem DD. eſt illa, quod in actu coniugali tunc exercito reperiatur indecentia aliqua & inordinatio, ſicut in actu coniugali tempore menſtrui; vnde niſi aliqua iuſta cauſa cohoneſtetur, erit ſaltem peccatum veniale, etiã dato, quod aliquis actus cõiugalis exercitus voluptatis ſolius moderatæ gratia careret omni culpa. Confirmat Pontius, quia etiam ex tali concubitu fœtui, ſi concipiatur, damnum inferri poteſt, vt num. præced. dictum eſt.

Alij demùm cenſent, in actu coniugali eo tempore purgationis puerperæ nullam apparere indecentiam, ſiue inordinationem, & conſequenter ex hoc capite non eſſe culpam vllam, neque venialem, & *textum in d. can. ſiu. diſt. 5.* loqui ſolùm de conſilio. Ita Richardus, Palacios, Aſtenſis, Angelus, Roſella, D. Antoninus, Turrecremata, Henriquez *d. diſp. 22. num. 11. allegati. idem* Sanchez *ibidem.* Hurtadus *diſp. 10. diff. 3. num. 13.* Filliucius *loco ſuprà num. 29. citato*, Villalobos *loca ſuprà allegata*, & Martinus Perez *de matr. diſp. 49. ſect. 3. n. 19.* Confirmat Sanchez ratione *ſuprà n. 36.* adducta.

43 Quare iuxta hanc ſententiam ſi eo tempore actus coniugalis habeatur ſolius voluptatis gratia, erit quidem venialis culpa, ex eo quod extra hunc caſum, & abſolutè loquendo actus coniugalis principaliter exercitus ob voluptatem veneream ob rationem peruerſionis debiti finis eſt culpa venialis, non verò erit culpa venialis ob ſpecialem inordinationem, quæ in tali actu tunc exercito reperitur.

44 Ego libentius adhæreo aliis DD. aſſerentibus quoties tempore præfatæ immunditiæ corporalis puerperæ pro libito, & ſolius voluptatis gratia, & ſine vlla rationabili cauſa petitur, eſſe culpam venialem, etſi actus coniugalis ob ſolam præciſam voluptatem indecentem habitus careret culpa veniali; quia actus coniugalis tempore immunditiæ corporalis puerperæ videtur continere ſpecialem indecentiam, & inordinationem, ſicut & habitus tempore menſtrui ordinarij; & etiam videtur nimia incontinentia, nolle differre breui copulam coniugalem ad tempus purificatæ vxoris, cum nulla iuſta cauſa adeſt tunc commiſcendi.

SVMMARIVM

§. III.

Si coniuges in actu coniugali non curent ſimul effundere ſemen, non eſt peccatum, licet ſit conſulendum, vt coniunctim effundere procurent, num. 46. 47. & 48.

Quid ſi vir, vel vxor ſe prouocet ad prius ſeminandum. num. 48.

Cum vir ante vxorem ſeminauit, poteſt licitè continuare copulam, donec & ipſa vxor ſeminet, num. 49.

An vero teneatur continuare, & expectare eiuſdem vxoris ſeminationem, & peccet mortaliter non expectando, & ſe retrahendo ab actu coniugali. Negatiua ſententia, n. 50.

Affirmatiua ſi abſque iuſta cauſa non expectet, n. 51. & 52.

Vxor poſt viri ſeminationem ſe retrahens, vel alio modo nitens non ſeminare in ipſo actu coniugali an, peccet mortaliter. Negatiua, n. 53. Affirmatiua, ſi abſque iuſta cauſa nolit ſeminare. ibidem.

An vbi vir in actu coniugali ſeminauit, & ſe retraxit, licitum ſit vxori incontinenti ſe tactibus prouocare, quò ſeminet. Negatiua, n. 54. Affirmatiua, n. 55.

A copula coniugali inchoata ante ſeminationem mariti, & vxoris ex mutuo conſenſu, ſi neutri ſubſit periculum pollutionis deſiſtere, an ſit peccatum mortale. Affirmatiua, num. 57. Negatiua, n. 58.

Erit veniale ſi fiat abſque iuſta cauſa; nullum peccatum, ſi ex iuſta, & honeſta cauſa. ibidem.

Si vxor in ipſo actu ſuum ſemen effudit, aut in ſeminandi periculo ſit conſtituta, ſi maritus data opera, & abſque iuſta cauſa deſiſtat a copula ante ſuam ſeminationem, an peccet mortaliter. Negatiua, n. 57. Affirmatiua, n. 59. & ſi deſiſtat contra voluntatem vxoris preter peccatum contra naturam, peccat mortaliter contra iuſtitiam, n. 59.

Excuſatur à peccato ex cauſa vrgente ſe retrahens, & non ſeminans, & quæ ſit iuſta cauſa, num. 60.

Fornicans non aptus effundere ſemen generationi aptum, vt Eunuchus, committit duplex peccatum, num. 62.

In coitu fornicario ſi fœmina iam ſeminauit, vel ſit periculum ſeminationis, teneatúrne vir continuare coitũ, donec ſeminet, vel deſiſtere à coitu etiam cum periculo ſeminãdi extra vas. Reſoluitur teneri deſiſtere, n. 63. & 64.

Qui ſe preparauit ad copulam fornicariam tenetur ab ea abſtinere etiã cum periculo effuſionis ſeminis extra, n. 65.

Mulier fornicans pœnitens criminis licitè poteſt, & tenetur ſe ſubtrahere, ne ſemen viri recipiat, n. 66.

§. III.

Ob prolis bonum, eiuſque damnum in fieri vitandum coniuges qua ratione copulam coniugalem habere debeant, & an inchoatam teneantur complere.

De his Sanchez *lib. 9. diſp. 17. à n. 7. ad 15. & diſp. 19.* Baſilius Pontius *lib. 10. cap. 11. num. 3.* Bonacina *de matrim. queſt. 4. p. 6. n. 15.* Fillincecius *tom. 1. tract. 10. cap. 9. num. 333.* Hurtadus *de matrim. diſp. 18. diff. 5. num. 21.* Auerſa *de matrim. q. 21. ſect. 5. §. Quartò*, Martinus Perez *de matrim. diſp. 49. ſect. 8.* Caſtrus Palaus *part. 5. tract. 28. diſp. 3. p. 4. §. 3. n. 2. ad 7.* Diana *p. 3. tract. 4. reſol. 204. & part. 5. tract. 14. reſol. 37.* & Leandrus diſcalceatus *de ſacram. tract. 9. diſp. 25. q. 40. & trib. ſequentibus.* 45

Dubitatio prima, an coniuges teneantur ſub mortali procurare, vt ſimul ſemen effundant, & ſi vir prius in actu ipſo ſeminauit, teneatur expectare ſeminationem vxoris.

Eſſe culpam mortalem ſi ex induſtria vtriuſque coniugis ſemen in actu ipſo ſimul non effundatur, ſuaderi poſſe videtur, quia Galenus, & alij Medici à Sanchez *d. diſp. 17. num. 17.* relati docuerunt generationem impediri, vbi ſeminatio vtriuſque non eſt ſimul, præſertim ſi vir ſeminet priuſquam fœmina; & fundamentum eſt, quod ex vtroque ſemine fiat vnum principium actiuum generationis; atque adeo vtrumque concurrere ſit neceſſe. 46

Conueniunt Doctores expediens eſſe, & conſulendum, vt coniuges procurent ſimul, & coniunctim ſemen effundere. Ita Sanchez *d. diſp. 17. n. 8.* allegans, & Perez *d. ſect. 8.* Dato enim etiam, quod mulieris ſemen non ſit ad generationem ſimpliciter neceſſarium, 47

multum

multùm tamen confert ad vtilius generandum, ideo enim eſt à natura inſtitutum; nam via actiua ſeminis virilis in fœmineum agens conceptum pulchriorem, actiuobiliorem formae, & etiam ex ſimultanea ſeminatione certior redditur generatio, quia fœminæ matrix voluptate effuſionis ſeminis irritata, & incenſa auidius virile ſemen amplectitur. Hinc Sanchez addit coniugi tardiori ad ſeminandum conſulendum eſſe, vt ante concubitum tactibus venerem excitet, vt vel ſic poſſit in ipſo concubitu ſimul effundere.

48 Præterea Sanchez *d. diſp. 17. num. 9.* & alij recentiores docent, non eſſe peccatum, ſi coniuges non ſimul effundant, ſeu non concurrant ſimul, & coniunctim ſemen effundere. Et videtur certum, quia eſto, quod etiam mulieris ſemen ſit neceſſarium ad prolis generationem, hinc tamen non fit, vt ſimul vtcunque effundi neceſſe ſit; nam etſi aliquantulum vnum poſt aliud fundatur, adhuc poſſunt commiſceri ſimul, quantum attinet ad generationem, & illius vnum totale principium effici: Et eſſet procul dubio res ſcrupulis plena, ſi ad hoc, vt liceret copula, neceſſarium eſſet, vt coniuges curarent vtriuſque ſemen ſimul effundi. Et quamuis facilior, & certior ſit generatio per ſimultaneam effuſionem; tamen non tenentur coniuges maiorem facilitatem, & certitudinem, ſeu conuenientiorem, & faciliorem eligere, & procurare, ſed ſufficit ſi nil faciant, quod generationi obſtet, vt *ſup. cap. 17. n. 175.* & in his terminis tradunt Sanchez *d. num. 9.* & Auerſa *loco citato.* Hinc iidem Sanchez *n. 10.* Baſilius Pontius, & Auerſa poſt Henriquez *lib. 11. cap. 15. num. 4.* & alios tacitis nominibus ab iiſdem Henriquez, & Sanchez *relatos*, addunt, non peccare mortaliter virum, aut vxorem antecedenter ſe delectantem, & tactibus irritantem venerem, quamuis animaduertat inde celeriorem orituram effuſionem ſui ſeminis; cum coniunctio effuſionis non ſit neceſſaria ad generationem, vt dictum eſt. Subdit autem Auerſa, eſſe ſolum peccatum veniale ob appetitum immoderatum venereæ voluptatis. Peccaret verò mortaliter alteruter coniugum, ſi ex induſtria procuraret non ſimul fundere, ad finem impediendi generationem prolis, putans per hoc impedire, vt per ſe patet.

49 Inſuper certum eſt, dum vir ante fœminam ſemen effudit, licere eidem continuare copulam, donec fœmina ſeminet, cùm id pertineat ad completam copulæ vxoriæ conſummationem. Ita poſt Caietanum, Tabienam, & Graffium Sanchez *d. diſp. 17. num. 11.* Auerſa, Pontius, & Bonacina *locis ſupra num. 45. citatis.*

50 Difficultas ergo eſt primò, an maritus, qui in actu ipſo coniugali ſemen effudit, teneatur expectare vxoris ſeminationem; & ſi non expectet, peccet mortaliter contra naturam.

Et non teneri expectare, ſed poſſe ſe retrahere, etſi nondum vxor ſeminarit, tenent Sanchez *d. diſp. 17. n. 9.* & alij recentiores *ſuprà n. 45. relati*, præter Hurtadum, & Auerſam, Henriquez *lib. 11. c. 16. n. 7.* & Præpoſitus à Diana *allegata reſol. 37. allegatus.* Nituntur eo fundamento, quod ſemen fœmineum non eſt generationis principium actiuum, nec ad eum eſt ſimpliciter neceſſarium, ſed ſufficit ſolum ſemen viri intra matricem fœminæ receptum, iuxta Philoſophos, & Medicos, Ariſtotelem, Galenum, Auicennam, Hugonem Senenſem à Sanchez *d. diſp. 17. n. 9. & lib. 2. de matr. diſp. 21. n. 4. relatos*, & alios multos; & iuxta S. Th. Albertum Magnum, & Theologos magis communiter, vt *iiſdem locis* refert, & teſtatur Sanchez, qui etiam *d. n. 9.* confirmat ex eo, quod experientia teſte fœminæ omnino inuitæ, in balneiſque ſemen virile recipientes concipiunt, cum tamen tunc non ſeminent, aliàs veneream delectationem maximam non poſſent non ſentire; ſuppoſito ergo hoc, quod abſque fœmineo ſemine generatio ſequatur, nullum præceptum obligat ad procurandam, & expectandam vxoris ſeminationem, dum maritus in ipſo actu ſemen ſuum effudit, licet poſſit actum continuare, donec & ipſa vxor ſeminet; & licet ex concurſu vtriuſque ſeminis facilior, & certior ſit generatio, non tenentur, vt dictum eſt, coniuges faciliorem, & certiorem viam eligere.

At contrarium, & virum poſt ſemen ſuum in ipſo actu effuſum, ſi non expectet ſeminationem vxoris, peccare mortaliter contra naturam, ideoque per continuationem copulæ teneri prouocare ſeminationem fœminæ, aſſeruerunt Ochagauia *de ſacram. tract. 5. de matr. q. 2. n. 13.* à Diana, & Leandro *locis ſupra n. 45. cit. relatus*, Hurtadus *loc.* pariter *ſuprà d. n. 45. cit.* vbi & ipſe allegat Ochagauiam, & Auerſa *d. q. 21. ſect. 5. §. communis tamen.* Nituntur oppoſito fundamento, nempe quod etiam fœminæ ſemen eſt actiuum principium generationis; ad hancque vtriuſque ſeminis concurſus requiritur, vt docent ex Medicis, Hippocrates, Galenus ſibi contrarius, Valleſius, Per. Mata à Sanchez *d. diſp. 21. n. 11. relati.* Scotus, Abulenſis, Caietanus, D. Bonauentura, Maior, Iauellus partim à Sanchez *d. num. 11.* partim à Conimbricenſibus *lib. 1. de generat. c. 4. q. 27. citati*, & Suarius *tom. 2. in 3. p. diſp. 10. ſect. 1.* vbi docet eſſe probabile adfuiſſe ſemen in B. Virgine abſque inordinatione, vt miniſtraret conceptioni Chriſti materiam, vt ſic eſſet vera, & naturalis Mater Dei: & valdè probabilem opinionem dicit idem Sanchez *d. num. 11.* Ne ergo generatio impediatur, & ſemen ipſius viri prorſus amittatur, continuata copula debet expectare, & prouocare ſeminationem vxoris; ſicut & hæc, ſi prius effundit ſemen, quàm vir, tenetur ob eandem rationem non impediendi generationem, & perdendi ſuum ſemen expectare effuſionem ſeminis viri. Confirmatur hæc ſententia, quia eſtò quod ſemen fœmineum non eſſet ad generationem neceſſarium; eſt tamen omnibus conſentientibus vtiliſſimum, & à natura ſic inſtitutum, vt ſimul cum virili concurrat. 51

Et hanc opinionem in praxi adhibendam puto, nam licet & alia opinio ſit probabilis, tamen cum hic agatur de damno prolis vitando, & iuxta poſteriorem ſententiã generatio prolis ſit certa, quantum eſt ex hac parte, iuxta verò priorem incerta; in praxi poſterior eligenda videtur, iuxta communem ſententiam, quod vbi agitur de damno alterius vitando, debemus in praxi ſequi opinionem, qua adhibita, certè damnũ vitatur, ſi id ſine notabili incommodo poſſim, licet & oppoſita opinio ſit probabilis, de qua re latiùs egi *tom. 1. mor. var. tit. 1. p. 1.* 52

Hinc ad illud dubium, An ſi vxor in actu ipſo coniugali data opera nitatur non ſeminare, putà in aliam cogitationem ſe diuertat, ne ſe excitet, ſed potiùs à ſenſu voluptatis, & ab effuſione ſeminis impediat, vel poſt viri ſeminationem ante proprij ſeminis effuſionem voluntariè à copula deſiſtat, peccet mortaliter contra naturam. Et ſi Ioannes Præpoſitus *quæſt. 6. de bonis matr. diſp. 4. num. 35.* (quem refert, & ſequi videtur Diana *p. 5. tract. 14. allegata reſol. 37.*) & Caſtrus Palaus *loco ſupra num. 45. citato*, ſcilicet *d. §. 3. num. 3. in fine*, docent fœminam non eſſe obligatam ſeminare, & ſic ſi data opera ſeminationem propriam impediat, non peccare; idque ob illam rationem, quod illius ſemen non eſt ad generationem neceſſarium, Sanchez *lib. 9. diſp. 19. n. 3. §. non crederem*, & Leſſius *lib. 4. cap. 3. n. 55. verſic. in actu coniugali*, tenent mulierem poſt viri ſeminationem ante proprij ſeminis effuſionem deſiſtentem à copula, vel data opera nitentem non ſeminare, non peccare mortaliter contra naturam, ob illam rationem, quod eius ſemen ad generationem non requiratur: videntur autem non excuſare à veniali; & idem ob eandem rationem tenet Bonacina *loco ſuprà num. 45. allegato*, & Perez *d. diſp. 49. ſect. 9. numero 7.* Eſſe tamen peccatum mortale in terminis tradunt Ochagauia, Hurtadus, & Auerſa *locis* 53

ſuprà

ſupra n. 31. *citatis*, & ita ſentire videntur DD. qui abſolutè, & indiſtinctè dicunt, ſi altero coniuge ſeminante alter voluntariè, & data opera ſe retrahendo, vel alia ratione impediat ſuam ſeminationem, eum peccare: ij ſunt Tabiena *v. luxurioſus, q.6. n.7.* Armilla *v. Debitum, n.9.* Angelus, Roſella, Caietanus, Paludanus, Henriquez, Sa, & alij à Sanchez *d. diſp.* 19. *d. n.3. initio allegati.* Et probatur ex dictis *ſupra n.* 31. ſcilicet, quia ſemen fœmineum vel eſt neceſſarium ad generationem, vel ſaltem ad illam valdè confert, & à natura ſic inſtitutum, vt ſimul cum viri ſemine concurrat; ac proinde huiuſmodi concurſum data opera, & abſque vrgente cauſa impedire eſt peccatum graue contra naturam. Et ab hac opinione quoad praxim reor non eſſe recedendum ſaltem ob periculum damni prolis. Erit autem vrgens cauſa excuſans à culpa, ſi maritus non continuet copulam, donec ipſa fœmina ſeminet, vel ſi fœmina facta viri ſeminatione ſe retrahat, ſi ſuperuenirent hoſtes ad perſequendum, vel alij ad intuendum, aliave ſimilis cauſa, vt notauit Filliuccius *tract.* 60. *c.9. n.* 333. & etiam Auerſa *loco citato*, quo etiam caſu, ſi vir nondum ſeminaſſet, & contingeret in receſſu illius ſemen effundi extra vas fœminæ præter voluntatem, & intentionem, nullum erit peccatum, de quo *infrà num.* 60.

Difficultas eſt ſecundò, an vbi vir ſeminauit intra vas muliebre, & membrum virile extraxit, licitum ſit vxori, quæ ſemen in ipſa copula non effudit, incontinenti ſe procurare tactibus donec ſeminet.

54 Rodriquez *in ſum. p.* 5. *cap.* 8. *num.* 4. à Diana *p.* 2. *tract.* 17. *reſ.* 18. *relatus*, idem Diana *ibid. fin.* negant, & etiam Palaus *d. §. num.6. fin.* ſentit tunc non eſſe licitum fœminæ effundere ſemen, ſi ſe continere poteſt. Probatur, tum quia talis effuſio non poteſt dici complementum, ſeu perfecta conſummatio præcedentis copulæ, cum fœmineum ſemen ad generationem non ſit neceſſarium, ſed ſufficiat virile, iuxta tradita *num.* 50. tum quia coniugibus ea copula eſt licita, per quam efficiuntur vna caro, at fœmina illa effuſione ſeminis non videtur fieri vna caro, vtpote viro abſente, & ab ea ſeparato; non ergo talis effuſio erit licita, ſed intrinſecè mala, cum videatur eſſe idem, ac ſe polluere propriis manibus, quod eſt intrinſecè malum.

55 At melius, & verius affirmauit Leſſius *lib.* 4. *c.* 3. *n.* 35. & 94. Fagund. *in decal. lib.* 6. *c.* 3. *n.* 20. nõnulli alij relati à Diana, ex DD. *ſuprà n.* 45. *relatis*, Sanch. *d. diſp.* 17. *n.* 12. Bonac. *d. p.* 6. *n.* 15. Auerſa *d. ſect.* 5. *§. communius tamen*, Perez *d. diſp.* 49. *ſect.* 8. *n.* 3. & Leandr. diſcalceatus *d. diſp.* 25. *q.* 41. Probatur, tum quia alioqui vxores grauiſſimo periculo peccandi lethaliter eſſent expoſitæ, cum frequentiùs viri, quia robuſtiores, prius ſeminent, & illicò recedant, manente in fœminis valde irritata, & commota libidine; tum præcipuè quia ſemen fœmineum vel eſt neceſſarium ad generationem, vel vtiliſſimum à natura inſtitutum, vt ad eandem generationem concurrat; vnde talis effuſio ab vxore illicò poſt mariti receſſum procurata verè eſt complementum, & conſummatio præcedentis copulæ per commixtionem cum ſemine viri, quod non ſtatim ac receptum eſt intra vas fœmineum per extractionem membri virilis, corrumpitur ſed aliquo tempore calore matricis fotum conſeruatur illæſum, & aptum ad agendum in ſemen fœmineum poſtea effuſum, ad generationemque efficiendam, vt poſt Petrum Mata tradit *d. n.* 12. Sanchez. Vnde etiam per illam effuſionem coniuges efficiuntur vna caro, ad quod ſufficit ſeminum vtriuſque coniugis commixtio. Imò ſuppoſita ſententia *n.* 51. tradita, quod ſemen fœmineum ad generationem deſideretur, in huiuſmodi caſu vxor ſtatim à retractione viri, qui iam ſeminauit, non ſolum licitè poſſet, ſed etiam, vt ſemen viri non fruſtraretur, generatióque impediretur, teneretur ſe excitare ad ſeminandum, niſi aliqua vrgens cauſa (vt *ſuprà* dictum eſt) illam à ſeminatione excuſaret; & ita in terminis tenet Auerſa *loc. cit.* Addens tamen maiorem eſſe obligationem viri, qui in actu coniugali præmaturiùs ſemen effudit ad continuandam copulam, donec & ipſa ſeminet, quàm ipſius vxoris iam à viro disiunctæ ad prouocandam ſuis tactibus ſeminis effuſionem; quia ille eſt modus per ſe conueniens ad hunc effectum ſeminationis fœminæ.

An, & quando coniuges à copula inchoata poſſint, vel nequeant deſiſtere.

Dubitatio ſecunda, an coniuges inchoatam copulam teneantur ſub mortali complere ſemen effundendo, an verò licitè ab ea inchoata poſſint deſiſtere.

Aliqui cenſuère peccare mortaliter contra naturam virum a copula inchoata ante ſeminis ſui effuſionem deſiſtentem, cum effundere poteſt, ſaltem vbi id non faceret ex iuſta cauſa, vt vitandi detrimenti propriæ ſalutis ex ſeminis effuſione ſequuturum, vel ſi commodè complere non poteſt ob vrgentem aliquam aliam cauſam ſuperuenientem. Ita Syluester, Graffius, P. Ledeſma, Henriquez à Sanchez *lib.* 19. *diſp.* 19. *num.* 1. *relati*, & Azorius 3. *p. lib.* 3. *cap.* 24. *quæſt.* 7. Moti ſunt primò, quia aliàs impeditur generatio, ob quam copula coniugalis ſui natura ordinatur; fruſtrare autem coitum coniugalem ſuo fine intrinſeco principali, obſtando generationi, eſt peccatum mortale, iuxta tradita ſæpè in antecedentibus. Secundò, quod tactus impudici inter coniuges abſque animo perueniendi ad copulam coniugalem ſunt peccatum mortale, iuxta tradita *ſuprà c.* 7. *num.* 196. multò magis erit mortale penetrare vas fœmineum abſque eo animo. 56

Alij ex oppoſito exiſtimarunt nullum eſſe peccatum contra naturam, ſed licitum eſſe viro ante effuſionem ſeminis deſiſtere à copula inchoata vxore conſentiente, & secluſo in eadem vxore periculo conſentiendi pollutioni voluntariæ. Si enim vxor iure coniugij ſemen exigeret, tunc deſiſtere aiunt eſſe peccatum mortale contra iuſtitiam, illo periculo in illa exiſtente eſſe mortale contra caſtitatem. Ita opinatum fuiſſe quendam virum doctum teſtatur Sanchez *d. diſp. num.* 2. vbi refert huius opinionis fundamenta. Quorum primum eſt, quod vir non obligetur ad euitandam mulieris inuoluntariam pollutionem, ſicut nec propriam pariter inuoluntariam. Secundum, quia poſt inchoatam copulam maritus ad euitandum periculum vitæ, vel notabilis detrimenti propriæ ſalutis poteſt deſiſtere, & non effundere ſemen, vt infrà probatur, quod non liceret ſi eſſet contra naturam tunc non ſeminare. Tertium, quia alioqui pariter in copula fornicaria vir poſt ſeminationem fœminæ teneretur continuare copulam vſque ad ſui ſeminis effuſionem, vnde vel fundendo ſemen rem licitam faceret, imò debitam, ad euitandum ſcilicet ex duobus malis maius, ſcilicet fruſtrationem fœminei ſeminis, quod aſſerere videtur abſurdiſſimum; vel eſſet conſtitutus in perplexitate, & neceſſitate peccandi, vel per fornicationem fundendo ſemen, vel contra naturam deſiſtendo ab effuſione. Quartum, quia facta ſeminatione, virum non ſeminare non cedit in iniuriam neque vxoris, cum conſentiat, neque in iniuriam prolis, quæ non habet ius vt hic, & nunc generetur. Quintum quia facta ſeminatione fœminæ, generationem impedire, & copulam ſuo fine fruſtrari ad ſummum eſt tantum venialis otioſitas, ſicut cum tactus impudici inter coniuges habentur abſque animo copulæ, licet ad hanc, & generationem ipſam intrinſecè ordinentur. 57

Verùm dicendum eſt primò, ſi neuter coniux in actu ipſo ſeminauit, & non ſubſit periculum in viro ſeminandi extra vas, & in fœmina ſeminandi in ſeipſa, & vterque conſentiat, non eſſe peccatum mort. deſiſtere 58

à

à copula inchoata nullam expectando ſeminatio-nem. Ita Paludanus, Diuus Antoninus, Angelus, Roſella, Tabiena, Caietanus & nonnulli alij à Sanchez *dict. diſputatione 19. numero 3. relati*. Idem Sanchez *ibidem*. Leſſius *de iuſtit. lib. 4. cap. 3. num. 55.* Laymann *lib. 6. ſect. 4. num. 19. fine.* Martinus Perez *de matrim. diſp. 49. ſect. 9.* Baſilius Pontius *lib. 10. cap. 11. num. 9.* Filliucius, Hurtadus, Bonacina, Palaus, & alij recentiores *ſuprà num. 45. allegati.* Ratio eſt, tum quia inde nulli ſit iniuria, tum quia coniuges non tenentur generationem procurare, etſi teneantur illam contrariè non impedire; & cùm communi conſenſu poſſint non vacare copulæ, ita etiam communi conſenſu à copula inchoata poſſunt deſiſtere; tum demum, quia illa penetratio vaſis, ſeu copula abſque ſeminatione, eſt tantum quidam tactus partium veneratum, qui per ſe loquendo eſt licitus coniugibus (vt *ſupra cap. 7. n. 198.*) quem poſſunt ſine ſeminis effuſione ex conſenſu vtriuſque exercere etiam ob honeſtum finem, ſcilicet vt conſulant valetudini, cui effuſio ſeminis eſſet noxia; vel ne filiorum copia abundent, quos conuenienter alere non poſſunt, ob idque talem copulam abſque pollutionis periculo haberent ad concupiſcentiam ſedandam; quo caſu careret etiam culpa veniali, vtpote tunc licita, vt in terminis Sanchez alios allegans, Pontius, Perez, & Palaus. Si enim tactus, etiamſi ex natura ſua ordinentur ad coitum, ex iuſta cauſa ſedandi concupiſcentiam, & fouendi mutuum amorem liciti ſunt in coniugibus abſque animo copulæ perficiendæ, vt *d. cap. 7.* probatum eſt; cur ex ſimili cauſa iuſta non erit in illis licita copula abſque ſeminatione, modo dicto? Erit autem colpa venialis exercita abſque iuſta cauſa, vt *loco citato* ex Veracruce notat Sanchez, & colligitur ex aliis: & addit idem Sanchez cum Margarita Confeſſorum, eſſe ſolum veniale peccatum, non verò mortale, quamuis nullus alius finis adeſſet, quàm impediendi generationem. Quia etſi impedire generationem ſemine effuſo ſit peccatum mortale contra naturam, quæ ad ſolam generationem ſemen inſtituit; nihilominus vbi ſeminis iactura non ſit, nulla eſt ratio culpæ lethalis, cum non teneantur coniuges (vt dictum eſt) prolis generationi vacare; & ſicut ad illam impediendam poſſunt mutuo conſenſu à copula abſtinere, ita ab inchoata neutrius ſemine effuſo deſiſtere: & hoc idem ionuunt alij præallegati, præſertim Palaus. Ex quibus patet, non obſtare primum argumentum poſitum *ſuprà numero 56.* quia ſolùm fruſtrare actum coniugalem per ſeminis effuſionem conſummatum ſuo fine, eſt peccatum mortale propter diſpendium ſeminis ad generationem natura ſua ordinati, cum ſit impedire generationem contrariè. Vbi verò ex parte coniugum nulla eſt ſeminatio, nullum eſt ſeminis diſpendium, eſtque impedire generationem ſolùm negatiuè; ideoque eſt ſola venialis culpa, & otioſitas, ſi deſit iuſta cauſa. Quod verò dicitur in ſecundo argumento, eſt falſum; præfati enim tactus inter coniuges abſque periculo pollutionis non ſunt culpa mortalis, vt vt *ſuprà dicto capite ſeptimo, numero 197.* probatum eſt. Hæc tamen velim dicta ſpeculatiuè loquendo; nam in praxi puto frequentiùs fore mortale peccatum, ratione moralis periculi effuſionis ſeminis in alterutro coniuge ob iam concitatam, & commotam vehementer libidinem; ac proinde diſſuadendi ſunt coniuges à ſimili actu, vt etiam aduertunt Sanchez, & Veracrux relatus ab eodem Sanchez: addens tunc coniuges ob ſimilem actum non damnandos, quando experti ſunt periculum non ſubeſſe.

Secundò dicendum, ſi fœmina ſeminauit, vel in 59
ſeminandi periculo ſit conſtituta, eſſe mortale peccatum, ſi maritus data opera à copula deſiſtat ante proprij ſeminis emiſſionem, niſi vrgeat iuſtiſſima, & grauiſſima cauſa deſiſtendi. Ita Doctores communiter, quos Sanchez *dicta diſputatione decimanona, numero quintò* refert, præter quos idem Sanchez *ibidem*. Perez *dict. ſectione nona*, Filliucius, Bonacina, Auerſa, Hurtadus, Palaus *locis ſuprà numero 45. relatis*, Leſſius, Layman *locis numero præcedenti allegatis*, & Diana *parte 3. tractatu quarto, reſolutione 227.* Probatur, quia ſic eſt occaſio, vt ſemen fœminæ intrinſecè ad generationem ordinatum pereat, & fruſtretur ſuo fine, cum generatio ſequi non poſſit abſque virili ſemine, & ita peccat grauiter contra naturam. Quod etiam peccatum mortale contra naturam committeret vxor, quæ poſt ſeminationem propriam, ſeminationem viri non expectaret, prodigeret enim ſuum ſemen ad generationem ordinatum. Et ſi maritus inuita vxore nollet ſeminare, & vxor contra voluntatem mariti nollet eius ſeminationem expectare, foret etiam in vtroque caſu peccatum mortale iniuſtitiæ, contra ius alterutrius, vt Sanchez alios allegans *dicta diſputat. decimanona, numero nono*, Hurtadus, Perez, Palaus, & alij. Vterque enim coniux ex vi matrimonij habet ius ad debitum petendum, & ad copulam coniugalem habendam generationi aptam; cum ad talem actum coniugalem ordinetur intrinſecè ipſum matrimonium; quare, ſicut negatio debiti eſt peccatum mortale contra iuſtitiam; ita etiam non perficere copulam aptam generationi eſt ſpeciale peccatum contra iuſtitiam, cùm ſit vera negatio debiti.

Dixi, *niſi vrgeat aliqua iuſtiſſima, & grauiſſima* 60
cauſa, nam huiuſmodi cauſa vrgente non peccaret maritus poſt fœminæ ſeminationem deſiſtens ab inchoata copula, vt etiam Sanchez *dicta diſputatione decimanona, numero ſexto*, alios allegans, Filliucius, Auerſa, Caſtrus Palaus *locis ſupra, numero 45. relatis.* Martinus Perez *dict. ſectione nona*, Leſſius, Layman, Diana *locis proximè citatis* docent. Qualis cauſa eſſet, ſi poſt fœminæ ſeminationem animaduerteret maritus periculum graue vitæ ſibi imminere, ſi ſeminet. Quod quidem, ſi ante acceſſum aduertiſſet, teneretur non coire; vbi tamen coiuit, ſiue aduerterit, ſiue non, poteſt deſiſtere ad huiuſmodi periculum euitandum; item ſi fera, aut hoſtis ſuperueniret; vel ſi aduerſaretur honeſtati, quia ſubito ſuperueniſſent aliqui alioqui actum viſuri; huiuſmodi enim cauſis honeſtaretur ille viri receſſus à copula inchoata, licet iam facta fœminæ ſeminatione; & tametſi ita venus in eo eſſet irritata, vt membro virili è vaſe fœmineo extracto, aduerteretur ſemen extra vas effundendum. Quod rectè probatur ex differentia, quæ eſt inter fornicationem, & pollutionem, ac inter dictam non ſeminationem; illa enim duo in nullo caſu etiam vrgentiſſimo licita eſſe poſſunt, quia ſunt actus poſitiui; poſitiuè autem, & contrariè cooperari damno prolis non licet, gratia cuiuſcunque mali vitandi, etiam vitæ propriæ, vt *tom. 2. mor. tit. 1. p. 3. & tom. 3. tit. 12.* latius oſtendi: illa verò non ſeminatio eſt actus negatiuus, & ſolum apponitur quaſi negatiuè bono prolis, atque adeo nemo aſtringitur ad cooperandum illa ſeminatione bono prolis tanto periculo vitæ, & honeſtatis detrimento. Nec obſtat periculum illud, ac moralis certitudo effuſionis ſeminis extra vas: quia in prædicto euentu, ſi ea accideret, non eſſet volita, & contingeret præter intentionem mariti, & dando operam rei licitæ propter tuendam vitam ſeu moralem honeſtatem.

61 Ad fundamenta autem *numero*.57. adducta, quatenus doctrinæ communi oppoſita, dicendum ſecundò, ad primum reſpondendum pollutionem mulieris in præſenti caſu eſſe voluntariam, vtpote à viro per legitimum actum coniugalem excitatam. Ad ſecundum patet ſolutio ex dictis *num. præcedenti*. Ad tertium quid dicendum, habetur *infrà num*.63. Ad quartum, illa non ſeminatio eſt iniurioſa naturæ, & legi matrimonij, infertque damnum proli; ius enim habet proles, ſeu natura, lexque matrimonij exigit, vt inchoato actu coniugali per ſeminis fœminei effuſionem, non impediatur generatio per voluntariam omiſſionem effuſionis ſeminis virilis ad eam neceſſarij. Ad quintum, illud procedit, quando ex parte vtriuſque in copula, à qua deſiſtitur, ſemen nullum eſt effuſum, vt conſtat ex dictis *num*. 38. tunc enim nullum eſt ſeminis diſpendium, & ita non committitur mortale peccatum, ſed tantum quædam venialis otioſitas.

Quid vero dicendum, dum maritus effuſo proprio ſemine deſiſtit à copula, nondum facta ſeminatione vxoris, iam ſuprà explicatum eſt *n*.50. *& tribus ſequent*.

62 Ex traditis autem *n*.58. Sanchez *d.diſp*.19.*n*.8. rectè infert impotentem ad emittendum ſemen generationi aptum (vt ſunt Eunuchi) fornicando duplex peccatum mortale committere: vnum fornicationis, alterum contra naturam, quia inutiliter fœmineum ſemen in eius diſpendium prouocat.

A copula fornicaria inchoata an ſemper deſiſtendum etiam poſt fæminæ ſeminationem, & cum periculo ſeminationis extra vas.

63 Sed nunquid etiam in copula fornicaria vir poſt ſeminationem fœminæ, vel eius periculum ineuitabile licitè poſſit, & teneatur continuare copulam vſque ad ſui ſeminis effuſionem.

Affirmarunt aliqui viri docti ſuppreſſis nominibus à Sanchez *d.diſp*.19.*n*.7.*relati*, quod etſi copulæ continuatio alioqui ſit mala, tamen ad euitandum ſeminis fœminei diſpendium, & damnum prolis, ad quod idem ſemen fœminæ effuſum intrinſecè ordinatur, efficiatur licita, & debita: ex duobus enim malis concurrentibus minus malum tutò eligitur, & eligendum eſt; minus autem malum eſt fornicatio, quæ ſolùm aduerſatur prolis educationi, quàm non ſeminatio; vnde in totum ſemen fœmineum perit, & fruſtratur ſuo fine, & ipſa proles deſtruitur, & ſic eſt contra naturam. Vnde talis ſeminatio, cùm non fiat animo libidinoſo, ſed ſolùm ad complendum actum ratione vitandi damni prolis, quæ ius habet, vt generetur, vbi fœminæ ſeminatio adfuit, non erit formaliter fornicaria, ſed materialiter tantum, & conſequenter non intrinſecè mala. Ob quæ idem Sanchez cenſet hanc eſſe opinionem probabilem.

64 At dicendum omninò eſt, teneri virum fornicarium abſtinere à ſeminatione, & ſe retrahere, etiamſi ex vi prioris commotionis poſt retractionem eſſet futura ſeminatio extra vas. Ita Leſſius *loco ſuprà n*.55.*relato*, Aueríſa *de matr. q*.21.*ſect*.2. §. *ad fundamentum*. Diana *reſol.ſuprà*, *n*.59. *allegata*, dicens oppoſitum non eſſe probabile; idque probabilius cenſet Sanchez *d.n*.7. Ratio eſt, quia tota ea actio, & quælibet eius pars eſt intrinſecè mala, illicita, & indebita; omni autem tempore quis tenetur opus prauum abrumpere, ac proindè continuando perſeuerat in actione peccaminoſa, & contraria rationi, & proli, nempe in eius educationis graue detrimentum vergente; quæ non poteſt in vllo euentu honeſtari, neque etiam ex eo, quod ex duobus malis minus ſit eligendum; quia licet illa non ſeminatio ſit ex ſe contra naturam, & hac ratione peior fornicatione; abſolutè tamen, & ſimpliciter peior eſt fornicatio ita intrinſecè mala, vt nunquam liceat; quia ſemper fit in graue detrimentum educationis prolis; cum tamen non ſeminatio non ſit ita contra naturam, & mala, quin ex cauſa vrgentiſſima licita ſit, vt probatum eſt ſuprà. Nil etiam refert, quod ex abruptione ſequatur poſtea effuſio ſeminis extra vas contra naturam generationis, quia id ſequitur per accidens, & præter intentionem; quia non erat intenta, ſed ſolum abruptio mali operis; vnde cum talis pollutio ſit in eo caſu inuoluntaria, ex iuſta, & neceſſaria cauſa orta, nullo modo eſt culpabilis.

Hinc etiam ob eandem rationem paratus fornicari tenetur abſtinere à copula, etiamſi dum ad illam ſe præparauit, ita eſſet concitatus, vt niſi perficiat, ſit futura effuſio extra, ſeu pollutio. Quod confirmatur, quia ante ſeminis effuſionem actus eſt ſolum inchoatus, & imperfectus in genere luxuriæ: continuando ergo voluntariè, committit nouam culpam, cum illius conſummatio conſiſtat in ſeminatione intra vas, per quam iniuria fit proli ob detrimentum educationis. 65

Ob eandem rationem mulier fornicans, quæ pœnitentia ducta, ne fornicationem conſummet, ſuſcipiatve virile ſemen, corpus ſubtrahit, id licitè facit, & tenebatur facere, eſto etiam inde ſequatur virilis ſeminis effuſio extra vas; cum id non intendat, detque operam rei licitæ ab incœpto crimine deſiſtens. 66

SVMMARIVM

§. V.

Abortus quot modis poſſit fieri, *n*.67.*&* 78.

Abortus fœtus animati anima humana voluntariè procuratus eſt grauiſſimum peccatum, *n*.68.

An ſit verum homicidium. Negant aliqui, ibidem. Affirmant communiter alij, ibidem.

An iuxta leges ciuiles puniatur pœna mortis, & comprehendatur ſtatutis decernentibus pœnam contra homicidas? Negatiua n.69. *Affirmatiua communis, ibidem.*

Fœtus animatus adhuc exiſtens in vtero materno, ſitne verè homo: Negatiua, *n*.68.*&* 69. *Affirmatiua, ibid.*

Abortus fœtus animati à patre, vel matre patratus eſt parricidium, & ſæpè multiplex, *n*.70.

Parricidium quid ſit, ibidem.

Ab vno ex coniugibus effectum, altero non conſentiente, eſt contra iuſtitiam, *n*.71.

Fœtus ſi ſit mas quadrageſimo, ſi fœmina octuageſimo à conceptionis die animatur, *n*.72.

In dubio præſumitur maſculus quoad irregularitatem incurrendam, & quoad pœnam ibidem.

Abactio ſeminis, & abortio fœtus inanimati meditatè procurata, tanquam mala reprehenditur à Philoſophis Ethnicis, Sanctis Patribus, & à Doctoribus, *n*.73.*&* 74.

Grauitas huius flagitij rationibus oſtenditur, *n*.75.

Non eſt verè homicidium, *n*.76.

Cur dicatur homicidij feſtinatio, ibidem.

Non punitur regulariter pœna mortis, ſed alia arbitraria, ibidem.

Vno in caſu punitur pœna mortis, de quo in l.Cicero, ff. de pœnis, *ibidem.*

Illicitus eſt, etiamſi parentes ſint pauperes, careantque facultatibus ad alendam multiplicem prolem, *numero* 77.

Abortus nomine accipitur ſiue expulſio ſeminis iam recepti, & nondum coagulati, ſiue fœtus iam conformatis partibus nondum animati, ſiue fœtus iam animati anima rationali, *n*.78.

Remedia

Remedia, quæ prægnanti infirmæ adhiberi poſſunt, alia ſunt de ſua natura, & directè ordinata ad efficiendam ſanitatem, alia poſſent eſſe de ſua natura, & directè effectiua abortus, n.79.

Prægnans morbo graui laborans, cum nulla alia remedia ei ſuppetunt ad vitam tuendam, ſanitatemque inſtaurandam, poteſt licitè vti remediis, & pharmacis de ſui natura, & directè effectiuis ſanitatis, licet per accidens ſequatur abortus fœtus nondum animati, etiam præuiſus, num.80.

Vbi nulla alia occurrunt, an ad tuitionem vitæ, & ſanitatis inſtaurationem poſſit vti remediis directè, & de ſui natura tendentibus ad abortum, ſeu expulſionem eiuſdem fœtus inanimati. Negatiua, n.81.

Affirmatiua, num.82.83. & 85.

Diſparitas inter abortionem fœtus inanimati, & pollutionem voluntariè procuratam ob finem ſanitatis; cur hæc nunquam licita ſit, illa liceat. n.84.

Ea remedia, quæ prægnans ad vitam tuendam poteſt per ſe ſumere cum abortione fœtus inde ſecutura, Medicus etiam, & alij, qui curant prægnantem, poſſunt adhibere ad illius curationem, n.86. & ipſa volente expreſsè, vel virtualiter tenentur applicare, ibidem.

Si ipſa nolit talia remedia in bonum prolis, an medicus poſſit licitè, & teneatur applicare, n.87. & 88.

Prægnans ad euitandum periculum morale mortis à difficultate partus proueniens, an poſſit licitè procurare abortionem fœtus nondum animati. Affirmatiua, n.89. Negatiua, num.90.

An fœmina, quæ ex ſcelere, ſeu coitu extra coniugium concepit, ad euitandum morale periculum mortis inferendæ à conſanguineis, vel marito, aut iudice, vel infamiæ, ſi ſcelus per tumorem ventris prodatur, poſſit licitè procurare abortum fœtus concepti, nondum animati, Affirmatiua, num.91.92. & 93. Negatiua communiſſima, & vera, num.94.95. & 96.

Si eſſet licitus abortus fœtus nondum animati ob periculum vitæ matris ab intrinſeco, an etiam foret licitus in periculo honoris. ibid.

Vita eſt bonum longè pretioſius, & maius quàm honor, & fama, & quoduis aliud bonum temporale, num.97.

Ad tuendum nudum honorem, & famam non licet exponere ſe certæ morti, vel mortis morali periculo. ibidem.

Illud dictum commune, Pro honore moriendum, *quomodo accipiendum? ibidem.*

Vir nobilis, vel militaris ab aliquo inuaſus non tenetur cum graui nota infamiæ, & dedecoris fugere, ſed poteſt inuaſorem confodere, ibid. Secus Clericus aut Religioſus. ibid.

Si nobili, vel militi inuaſo, ſi non det ſe fugæ, conſtet moraliter ſe fore occidendum, tenetur fugere. ibid.

Idem de proſequente furem nolentem dimittere rem illius furto ſublatam. ibidem.

An puella poſt coitum fornicarium ad tuendam vitam periclitantem, vel famam, tectis vitio virginitatis amiſſæ, & conceptione fœtus ſecuta poſſit nubere viro ignoranti, cum periculo, vt vir exiſtimet prolem ſuam. n.98. & 99.

Matri prægnanti ad tuendam vitam, an ordine naturæ ſolo conſiderato, & iuſtitiæ obligatione attenta licitum ſit vti medicamentis de ſui natura, & directè tendentibus ad ſanitatem inſtaurandam cum probabili, ſeu morali periculo abortus fœtus iam animati inde ſecuturi. Refertur triplex ſententia.

Prima abſolutè negat, num.100. Secunda concedit quoad venæ ſectionem, & ſudatorium, negat quoad pharmaca, & alia medicamenta, ex quibus ſequi poſſit poſitiua alteratio in fœtu, n.102. ad 108. Tertia communis, & vera affirmat abſolutè, num.109. ad 116.

Actiones humanæ bonitatem, vel malitiam moralem, & ſpeciem in genere moris ſumunt ex obiecto ſuo, ſeu ex eo, quod eſt per ſe in intentione operantis, non ex eo, quod ſequitur per accidens, num.80. 103. 111. & 113.

Diſcrimen inter pollutionem, & homicidium, ac for-
D. Ioan. Angelus Boſſius, de effectib. contr. Matr.
nicationem, numero 104. & 106.

In bello iuſto licita eſt occiſio innocentium, vbi nocentes non poſſunt occidi, niſi etiam concomitanter innocentes, v.g. in eadem turri, ſeu arce cum nocentibus exiſtentes, turris demolitione opprimuntur, num.106. & 111.

Qui ab iniuſto aggreſſore inuaſus equo currens per anguſtam viam aliter non poteſt euadere, & vitam propriam tueri, quàm curſu equi, conterendo puerum, vel dormientem in via, vel ambulantem in flumen impellere, an licitè, & abſque iniuſtitia poſſit ſuum curſum proſequi cum illo periculo vel impulſionis, &c. num.106. & 112.

Mater prægnans fugiens feram cum vitæ fœtus periculo non peccat, num.107.

Iniuſtè inuaſus cum aliter ſe nequit tueri, poteſt licitè vibrare enſem diſtrictum contra aggreſſorem ſe puero protegentem, vt illum feriat, licet etiam puerum concomitanter ferire neceſſe ſit, num.113. non poſſet verò licitè prius vno ictu occidere, ſeu ferire puerum, vt poſtea facilius aggreſſorem impetere poſſit, num.114.

Ad voluntariam inductionem culpæ requiritur, vt homo teneatur aliquid agere, vel amittere, num.113.

Inuaſus ab ebrio vel inſano, ſi nequit aliter ſe ab illo defendere, poteſt licitè illum occidere, num.115.

Ad ſanitatem inſtaurandam licitè poteſt ſumi medicina de ſui natura ſanatiua, etſi inde ſequatur per accidens pollutio, n.116. non autem medicina de ſui natura tendens tantum ad effuſionem ſeminis, num.117.

Fœmina patiens dolores, & ſymptomata ex ſeminis ſuperabundantia, ſi certo ſitu iaceat, ex quo ſequitur ſeminis effuſio, & ex conſequenti dolores ceſſant, vel mitigantur, an peccet, num.118.

Et quid ſi ſitus talis de ſe aliqualiter conducat ad leuamen? ibidem.

An ſemen corruptum, & venenoſum poſſit expelli medicamentis directè, & per ſe tendentibus ad illius expulſionem, & præſertim confricationibus partium occultarum muliebrium, ſi fœmina ob tale ſemen corruptum patiatur ſymptomata, & accidentia venenoſa, num.119.

Ordine naturæ, & ſola iuſtitia obligatione conſideratis, an mater prægnans ad ſuam vitam tuendam poſſit licitè vſurpare medicamenta de ſe æquè ordinata ad ſanitatem, & abortionem fœtus iam animati. Negatiua, n.120. Affirmatiua, num.121. & 121.

Cum duobus extremè laborantibus, alioqui perituris, alteri ſine alterius læſione non poteſt ſubueniri, licitum eſt vni ſubuenire cum læſione alterius non iniurioſa, & culpabili, num.122.

Ad ſalutem matris alioqui perituræ tuendam, quando conſtat, vel dubitatur fœtum eſſe animatum, an ordine naturæ attento, & obligatione iuſtitiæ tantum conſiderata licitum ſit illi vſurpare, & medico applicare medicamenta de ſui natura directè tendentia ad abortionem, & necem fœtus, Affirmatiua, n.123. & tribus ſeqq. Negatiua communiſſima, num.127. & 128.

Iniuſtè inuaſus ad ſuæ vitæ defenſionem, ſiue ſit laicus, ſiue ſit clericus, aut regularis, poteſt licitè iniuſtum aggreſſorem occidere, ſi aliter non poteſt ſe tueri, n.124. Etiam directè intendendo illius mortem, vt tamen medium neceſſarium ad propriam vitam conſeruandam, n.126.

Si ſit ſpes bona, fore vt fœtus animatus prodeat in lucem, ſicque baptizari poſſit non adhibitis vllis medicamentis, & matre pereunte, an tam mater ab vſu, quàm medicus ab applicatione medicamentorum etiam tantum curatiuorum abſtinere ex obligatione charitatis teneatur. Negatiua, n.129. Affirmatiua, & communiſſima, n.130.

Præcepto charitatis tenemur plus diligere animam proximi, eiuſque ſalute æternam, quam propriam vitam, hancque exponere ad ſuccurrendum proximo laboranti extrema neceſſitate ſpirituali, & ſalutem æternam alioqui amiſſuro, num.131.

Reiicitur Ioannis Sancij intellectus ad D. Thomam. ibid.

Ex lege charitatis quiſque obligatur cum propria vita periculo ad baptizandum infantem filium hominis Chriſtiani in articulo mortis conſtitutum, alioqui abſque baptiſmo moriturum ob defectum alterius, qui poſſit, aut volit illum baptizare, num. 132.

Extenditur etiamſi neceſſitas illa extrema ſpiritualis pueri proueniret à cauſa intrinſeca, putà Tyranno baptiſmum impediente, ibidem.

Iniuſtè inuaſus equo fugiens per viam anguſtam, tenetur lege charitatis non proſequi curſum cum periculo propriæ vitæ, ne continuando curſum preterat, & occidat puerum non baptizatum in via exiſtentem, n. 133.

Iniuſtè inuaſus ad ſui neceſſariam defenſionem poteſt licitè occidere iniuſtum aggreſſorem, etiamſi agnoſcat illum moriturum in peccato mortali, & ipſe ſibi non ſit conſcius alicuius culpæ mortalis, num. 135.

Poteſt tamen ad charitatis exercitium permittere ſe occidi, ne inuaſoris ſalus æterna periclitetur, num. 137.

Quid ſi inuaſor ſit ebrius, aut phreneticus, n. 136.

Quæ certitudo proprij ſtatus gratiæ requiratur, & ſufficiat, vt quis lege charitatis teneatur exponere vitam propriam corporalem pro ſalute æterna proximi extremæ neceſſitate ſpirituali laborantis, num. 137.

Ad ſaluandam vitam alterius corporalem quis licitè poteſt, & aliquando tenetur omittere propriam defenſionem, & exponere periculo, vel certæ morti propriam vitam corporalem, num. 137.

Vt actus ſit moraliter honeſtus non ſufficit quod operans iure ſuo vtatur, & iuſtitiam non lædat, ſi aliis virtutibus opponatur, num. 138.

Si vna cum matre prægnante infirma pereunte certus eſſet interitus prolis abſque baptiſmi ſuſceptione, mater ipſa non teneretur neque ex charitate abſtinere à medicamentis de ſe curatiuis, num. 139.

Quando actum eſt de vita matris, & fœtus, niſi aliquod remedium adhibeatur, & nullum aliud ſuppetat, an etiam lege charitatis inſpectâ liceat vſurpare, & applicare medicamenta dubia an futura ſint ſalutifera, vel noxia. Negatiuè, n. 140. Affirmatiuè, n. 141. Quæ extenditur etiamſi medicamentum ſit inſolitum, & nouum, de quo nondum ſit factum aliquod experimentum, n. 142.

§. IV.

De obligatione coniugum conſeruandi fœtum iam conceptum, illiúſque abortum vitandi, ſeu non procurandi.

67] SVprà *hoc capite*, §. 1. actum eſt qualiter coniuges teneantur non obſiſtere prolis generationi, illámve non impedire, ne ſequatur; ac proinde peccatum mortale eſſe, ſi voluntariè effundant ſemen extra vas fœmineum; vel ſi mulier receptum ſemen ſtatim data opera expellat, ne concipiat. Nunc agendum eſt de obligatione conſeruandi ſemen, illudque non abiiciendi iam per actum coniugalem receptum in mulieris matricem, & exiſtens ibi in quaſi pacifica poſſeſſione, idque ſiue adhuc fluidum, ſiue iam concretum, & coagulatum, nondum fœto formato, & animato, ſiue ſequuta iam fœtus formatione, & animatione. Eiicere, ſeu abiicere ſemen, aut illius abactionem procurare ante animationem, communiter dicitur efficere abortum, ſeu procurare abortum concepti fœtus inanimati. Abiicere verò, ſeu procurare abactionem poſt animationem, dicitur efficere abortum, ſeu procurare abortionem fœtus concepti animati anima rationali.

Abortio fœtus animati data opera procurata eſt verum homicidium.

Primò certum eſt, procurare, ſeu data opera efficere abortum fœtus animati, ne in lucem prodeat, & naſcatur, ſiue id fiat à parentibus, ſiue ab extraneis, & ſiue in odium alterius parentis, ſiue ob inopiam bonorum ad alendam prolem neceſſariorum, ſiue cauſa honoris ſeruandi, ſiue ob pecuniam, ſiue ad impediendum parenti ſucceſſurem, aut ob quemcumque alium finem (excepta ad ſummum tuitione vitæ prægnantis alioqui perituræ, niſi fœtus abortus cauſetur, de qua re *infrà*) eſſe grauiſſimum peccatum contra iuſtitiam, & verum homicidium, & ſi id fiat à matre, vel patre, habere etiam rationem parricidij. Licet enim eſſe homicidium negare videatur Tiraquellus *ad l. ſi vnquam, Cod. de reuoc. donat. § ſi ſuſceperit liberos, num.* 148. (quod idem indicat *de retract. lign. gloſſa* 9. §. 1. *n.* 78.) ex Baldo, & aliis Iuriſperitis ab eo relatis, motis eo Chriſti Domini dicto apud Ioannem, *Mulier cum parit, triſtitiam habet,* &c. *cum autem peperit, iam non meminit preſſuræ propter gaudium, quia natus eſt homo in mundum.* Ex quo præfati Doctores intulerunt infantem ante egreſſum ex vtero materno non eſſe hominem ex Chriſti ſententia; & conſequenter, cùm homicidium non ſit, niſi hominis, vt vox ipſa ſonat, exanimationem fœtus animati in vtero exiſtentis, etiam dolo procuratam, non eſſe homicidium, & illam procurantem non puniri ex ſtatuto, ſeu lege puniente homicidam, & interfectorem hominis. Et quod fœtus animatus in vtero matris, licet iam habens animam, propriè non poſſit dici homo, ſed tantum homo ſit, & dicatur poſtquam natus, vel poſt octauum menſem, tradit Theſaurus *in deciſ. Pedem.* 12. *num.* 7. motus ea ratione, quod ante octauum menſem nondum eſt integraliter formatus; homo autem ex anima, & corpore efficitur, quorum altero deficiente non eſt homo; & idem priùs docuit Menochius *de arbitr. caſu* 357. *num.* 9. & confirmatur per textum *in l.* 9. *ff. ad l. Falcidium, ibi, partus nondum editus homo non rectè fuiſſe dicitur.* 68

Nihilominus Doctores Iuriſperiti, & Theologi, ac Summiſtæ communiter docent eſſe verum homicidium. Iuriſperitos referunt Auguſtinus Barboſa *collectan. ad can. Moyſes* 32. *quæſt.* 2. Farinacius *in praxi, tom.* 5. *quæſt.* 122. *p.* 98. & *p.* 6. *num.* 134. & 149. *num.* 8. (Quamuis *eadem p.* 6. *n.* 135. & 136. videatur admittere tanquam probabile contrarium, vbi fœtus non exceſſit octauum menſem.) Stephanus Gratianus *tom.* 1. *cap.* 72. *n.* 17. Molina *de iuſt. tract.* 3. *diſp.* 27. *n.* 2. vbi etiam notat eſſe homicidium proditorium, quamuis id communiter non attendatur, nec homicidij pœna illud patranti imponatur. Theologi, & Summiſtæ referuntur à me *tom.* 1. *mor. var. tit.* 1. *n.* 1319. Belletto *diſq. cler. p.* 1. *tit. de diſcipl. cler.* §. 5. *n.* 25. & *ſeqq.* & ab Auguſtino Barboſa *collect. in cap. ſi aliquis, de homicid.* & tradunt omnes, qui infra allegantur. Cùm enim fœtus animatus habeat animam diſtinctam ab anima matris etiam in ipſo matris vtero, & non ſolum poſt partum (vt erroneè ſenſerunt quidam, quos referunt Lactantius *de opif. Dei cap.* 17. & fusè Tertullianus *lib.* 2. *de anima, cap.* 25. & 26. qui id tribuit Hireſio Medico, Æneſidemo, & Platoni, etſi Marſilius Ficinus *lib.* 18. *Theol. Plat. cap.* 3. & Carpentarius *in cap.* 17. *Alcinoi, digreſſ.* 9. poſt Plotinum *lib.* 1. *de dubiis animæ, cap.* 19. & 32. Platonem dicentem fœtum in vtero matris viuere matris anima, intellexerunt non de fœtus animatione, ſed de reſpiratione) efficitur vt ſit verus homo, & propterea illius exanimationem dolo procuratam eſſe verum homicidium, vt expreſsè etiam habetur *c. conſuluiſti* 2. *q.* 5. & tradit Tertull. *in Apolog.* 69

Nec

Nec contrarium, niſi ridiculè, colligi poteſt ex præallegatis verbis Chriſti Domini; cum illis non in partu, & natiuitate fieri hominem, qui homo non fuerat, ſed naſci hominem, vtique iam factum, & præexiſtentem dixerit. Vt etiam fœtus animatus ſit, & dicatur verè homo, ſufficit, vt conſtet & anima, & corpore, licet nondum totaliter perfecto, alioqui non eſſet, nec inficeretur culpa originali, nec poſſet baptizari, cum ſolus homo & originalis culpæ, & baptiſmi ſit capax. Ad ſummum ergo fœtus animatus nondum natus poteſt dici, quod non ſit perſona, nec homo, nec animal ſolum ad effectum, vt ei non poſſit dari tutor, de qua re in vtramque partem Tiraquellus *d. §. n. 77. & 78* & Gratianus *d. cap. 72. n. 16.* & ad alios effectus, de quibus in *d. l. 9. ff. ad l. Falcidiam*, & Tiraquellus *d. num.* 78. non autem ad hunc effectum, vt eius exanimatio non ſit homicidium, vt Gratianus *loco citato*, & conſtat manifeſtè ex traditis. Quamuis autem prædicta ſint omninò certa, nihilominus Ioannes Caramuel in ſua Theologia morali (quæ poſt ſuprà tradita ſcripta, poſtque totam hanc tractationem ad meas peruenit manus) *num.* 1163. non dubitauit ea reuocare in dubium, innixus opinione Ioan. Marci Medici in libro inſcripto *Idearum operatiuum*, ideo aſſerentis fœtum, dum in vtero matris geritur, carere ſemper anima rationali, ſed tunc tantùm ea informari, cum ex vtero emittitur, ſeu paritur: Quam opinionem idem Caramuel reuera ſentit eſſe probabilem, vt colligitur ex verbis, quibus præfatam Io. Marci opinionem proponit; ſic enim poſt eam opinionem deſcriptam, ſubdit: *Idque* (ſcilicet prædictam opinionem) *tam grauibus fundamentis confirmat, vt non ſit cuiuſque Philoſophi, aut Theologi congruentem reſponſionem dare. At quia* (addit) *facile eſt obloqui, liber, dum ſudaret ſub prælo, multas calumnias, imo & accuſationem, aut traductionem paſſus, defendi, aut explicari debuit, vt maiori authoritate, & applauſu prodiret; quod ipſum* (ait Caramuel) *ipſemet Io. Marcus in proœmio, quod vocat defenſionem aduerſus adulterinas, & ſuppoſititias ideas.* Verba Io. Marci ab eodem Caramuele notata ſunt: *Dum hæc prælo cuduntur, accidit præter opinionem, vt rumore neſcio quo hic meus tractatus doctrinam perabſurdam, & à fide ſancta alienam continere vulgaretur: Qui rumor à leuibus initiis euſque proceſſit, vt etiam venerabile Capitulum* (*nempe Archiepiſcopale conſiſtorium*) *inſpecturum veniret, librumque à Theologis reuidendum cenſeret, quod etiam factum. Interea veluti hæreticus, & infamis, & qui oleum, & operam perdidiſſet, ludibrio habebar. Tametſi vero grauiſſimorum virorum cenſura, qui librum legerunt, & cum quibus plura hic controuerſa differui, rumor hic natus euanuit; ſiquidem teſte Hieronymo, falſus rumor cito opprimitur.* Poſt quæ notata: *Ecce* (inquit Caramuel) *librum accuſatum Domini Conſiſtoriales iudicarunt Doctrinam continere probabilem, & tamen continet hanc opinionem, quam ipſe author etiam hodie verbo, & calamo, priuatim, publicè, in theſibus, in lectionibus, in conſilus, in colloquio etiam familiari, prout dat occaſio, propugnat.* Prædicta ſcribit Caramuel addens, ſeu colligens, *admiſſa præfata Io. Marci opinione, nos debere dicere, in nullo abortu homicidium committi, & multa in tractatu de abortu, quæ in p. 7. P. Diana edidit, aliter reſtituenda*; & vt præfatæ opinioni, & alteri opinioni Thomæ Fieni *in libro de formatione fœtus, quæſt. 8. concl. 11.* docentis, *prima, vel ſecunda, aut tertia die embryonem anima rationali informari*, maiorem credibilitatem conciliet, ideo Caramuel ſubdit, *quod ſi eaſdem* (ſcilicet opiniones Io. Marci & Fieni) *improbabiles iudices, vellem duas demonſtrationes* (*morales, aut phyſicas*) *à te habere; alteram, quâ oſtendas eaſdem nullo fundamento probabili ſuffultas; alteram, qua conuincas non habere illas authoritatem externam, quæ ſufficiat ad probabilitatem extrinſecam.* Hæc omnia Caramuel *d. num.* 1163.

D. Ioan. Angelus Boſſius, de effectib. contr. Matr.

& 1164. Ex quibus manifeſtè apparet, ipſum approbare tanquam probabilem præfatam opinionem, quod fœtus quamdiu in vtero matris exiſtit, nunquam eſt anima rationali informatus, ſed eam incipit habere tunc ſolùm, cum exit ab vtero, & paritur.

68 Verùm præfatam Ioan. Marci opinionem, quam vt erroneam eſſe reprobandam non videtur dubitandum, cum non ſolum repugnet ſententiæ omnium Summiſtarum, Theologorum, Canoniſtarum, & Iuriſperitorum, admittentium vt aptiſſimam diſtinctionem abortus fœtus inanimis, & animati anima rationali; ſed & ſacris Canonibus *d. cap. conſuluiſti*, 2. *q. 5.* (vbi expreſſè procurans, ſeu committens abortum fœtus formati, ſcilicet *anima rationali informati*, eſt homicida, ſicut qui occidit vnius diei puerum) can. *quod vero*, & can. *Moyſes*, 32. *q.* 2. in quibus habetur præfata diſtinctio abortus fœtus formati, & informati; & formati abortus voluntariè procuratus, & cauſatus dicitur pertinere ad homicidium; pœnaque vtrique abortui diuerſa conſtituitur. Item repugnat Conſtitutioni Sixti V. *in nouo Bullario 87. incipienti, Effrenatam*, & Conſtitutioni Gregorij XIV. *incipienti Sedes Apoſtolica*, in quibus eadem abortus diſtinctio continetur: & à Gregorio mitiùs puniuntur procurantes abortum fœtus inanimis, quàm procurantes abortum fœtus animati. Quinimò eadem opinio Ioan. Marci repugnat diuinæ Scripturæ, Exodi 21. vbi licet vulgata obſcuriùs loquens habeat, *ſi percuſſerit quis mulierem prægnantem, & abortiuum quidem fecerit, ſed ipſa vixerit, ſubiacebit damno, quantum maritus mulieris expetierit, & arbitri iudicauerint: ſin autem mors eius fuerit ſubſequuta, reddet animam pro anima.* Nihilominus iuxta verſionem Septuaginta dicitur: *Qui percuſſerit mulierem prægnantem, & illa abortum fecerit; ſi fœtus erat formatus, dabit animam pro anima: ſi nondum erat formatus, multabitur pecunia.* Repugnat etiam decretis Eccleſiaſticis, quæ *num. ſeq.* adducuntur, iuxta quæ crimen abortus fœtus animati, ſeu formati puniendum eſt pœna mortis, tanquam verum homicidium. Omitto, quod etiam repugnat legibus ciuilibus pariter *num. ſeq. relatis*, quæ iuxta communiorem intellectum efficientes abortum fœtus formati puniunt pœna mortis. Ex quibus mihi perſuadeo Theologiam Moralem fundamentalem quoad tradita *ſupradictis n. 1163. & 1164.* fore à cenſoribus fidei corrigenda, ſeu delenda, præſertim ea, quæ tradit de opinione Io. Marci. Opinio etiam Thomæ Fieni (de qua Caramuel *num.* 1162. & Diana *p. 2. tract. 5. reſol. 6 fine*) quod fœtus prima, ſecunda, aut ad ſummum tertia die ab emiſſione, ſeu receptione ſeminis anima rationali informetur, licet non videatur ſubiacere Eccleſiaſticæ cenſuræ, videtur tamen carere probabilitate; quia impoſſibile apparet, ſeminis materiam fluidam tam breui tempore diſponi ad animæ rationalis infuſionem, certa lineamenta, & organa corporea prærequirentem (cum quælibet forma prærequirat materiam benè diſpoſitam & ſibi proportionatam, & quo nobilior, eò perfectiorem materiæ diſpoſitionem) quæ tam citò efformari, & effici, videtur excedere vim prolis genitricem, & efformatricem naturalem. Aduerto etiam contra eundum Caramuelem, quod data opinione Fieni non euaneſcit diſtinctio abortus fœtus nondum animati, & abortus fœtus animati: ſiquidem abortus nomine accipitur, ſiue expulſio voluntaria ſeminis iam in matricem recepti, & nondum alterati, ſeu coagulati, modò ſit facta conceptio, ſeu ſemen receptum ſit in quaſi pacifica poſſeſſione; ſiue fœtus iam formatis partibus nondum animati, ſiue fœtus formati, & animati, vt *infra num.* 78. dicitur.

69 An verò hoc flagitium abortionis fœtus animati à quocunque committatur, puniatur pœna mortis,

iuxta leges ciuiles. Puniri pœna mortis tradunt Molina *d.diſp.*27. *n.* 2. Farinacius *d.n.* 98. & eſſe communem ſententiam Doctorum teſtatur Molina *d. num.* 2. ex Gomez, Couarruuia, Claro, & Carrerio, & Iuriſperitos ita ſentientes latè refert etiam Farinacius *d. p.* 6. *num.* 137. & alios plures refert Aloyſius Riccius *in collect. deciſ. p.* 3. *coll.* 570. & ex Medicis tradit Codronchus *de Chriſt. & tut. med. rat. cap.* 22. *lib.* 1. & ſatis conſtare videtur ex *l. penult. C. ad l. Corn. de ſicariis*, & ex *l. ſi quis aliquid, §. qui abortionis, ff. de pœnis*. In qua habetur, quod qui poculum dat abortionis, aut amatorium, etiamſi animo non interficiendi illud det, ſequuta inde morte alicuius maris & fœminæ, punitur pœnâ mortis. Ex quo Molina infert, quod multo magis mortis pœna punietur, ſi animo necandi infantem, aut vt abortus illius ſequatur, & per conſequens vt moriatur, id fiat. Quamuis contrarium, & iuxta leges ciuiles huiuſmodi flagitium non mortis, ſed mitiori, extraordinaria puta, exilij pœna puniri, ſeu puniendum eſſe teneant Menochius *d. caſu* 257. Theſaurus *d. deciſ.* 12. Fachineus *lib.* 9. *controu. iur. cap.* 10. attento iure ciuili, ſecus tenens iuxta ius canonicum, & plures alij *ab iiſdem ibidem*, & à Farinacio *d. q.* 122. *p.* 6. *num.* 136 *relati*, qui aiunt non obſtare textum *in d. l. ſi quis aliquid*. Et quod ibi pœna mortis pro poculo abortionis imponitur, quando ex eo mulier aut homo moritur. Quia fœtus in vtero matris, & nondum editus, licet animatus, homo non eſt, inquiunt. Sed hæc euaſio nullius momenti eſt, cum verus homo ſit eo ipſo, quod anima rationali informatur. Dicunt etiam non obſtare *l. Diuus, ff. de extraord. cog. l. ſi mulierem, ff. ad l. Cornel. de ſic. l. penult. ſuprà allegatam, C. eod. tit. & l. Cicero, ff. de pœnis*. Eo quod dictæ leges loquantur indiſtinctè de abortione fœtus abſque diſtinctione inanimati & animati; & abortus fœtus inanimati non eſt homicidium, nec pœnâ homicidij, ſcilicet mortis punitur. Et in ſpecie *ad l. Cicero*, in cuius principio dicitur mulierem quandam ex eo, quod medicamentis partum abegerat, capite damnatam fuiſſe. Reſpondet primò Menochius *d. caſu* 357. *num.* 12. nomine capitalis pœnæ ibi rectè intelligi poſſe pœnam non mortis, ſed exilij, aut deportationis, quæ capitales eſſe dicuntur per iura ab ipſo ibi allegata. Secundò reſpondent ipſe ibidem, & Theſaurus *d. deciſ.* 12. *fine*, præfatam mulierem grauiori pœna vltimi ſupplicij fuiſſe punitam, quia fœtum abegerat non ſimpliciter odio mariti, aut alia veriſimiliter cauſa iuſta, ſed propter pecuniam à ſecundis hæredibus acceptam, quo in caſu, cùm delictum ſit multiplex, & grauius, & atrocius reddatur, iuxta iura ab eodem Menochio allegata, & alios Doctores, quos ibidem citat, meritò grauiori pœna dignum fuit; cum ſpem parentis, memoriam nominis, ſubſidium generis, hæredem familiæ deſignatum, Reipublicæ ciuem ſuſtulerit, vt Cicero in oratione pro A. Cluentio ſcribit, vnde illius legis principium deſumptum fuit. Addunt etiam, non obſtare can. *Moyſes* 32. *quæſt.* 2. vbi refertur lex Moyſis ſtatuens mortis pœnam facienti abortum fœtus formati; tum quia, inquiunt, lex Moyſis ceſſauit; tum quia inquit Theſaurus, partus non eſt formatus, niſi poſt octauum menſem tone; enim ſolùm eſt maturus. Cæterùm cum nullo modo poſſit negari rationabiliter, poſſe data opera procuratam comprehendi legibus, & ſtatutis hominum interfectores vltimo ſupplicio punientibus; & præſertim cùm huiuſmodi ſit homicidium innocentis, & ex eo ſequatur irreparabile damnum animæ, quæ æterna ſalute priuatur. Et certè ſi hoc flagitium abortus fœtus animati poſt octauum menſem patratum eſt verè homicidium, & pœnis contra homicidas latis comprehenditur, cur non etiam quando ante octauum menſem fœtus habentis iam animam rationalem abortio, ſeu exanimatio data opera efficitur, aut procuratur; cum tam in vno, quàm in altero actu verè anima rationalis ſeparetur culpabiliter, & violenter à corpore, in quo conſiſtit ratio homicidij. Quidquid verò dicendum eſſet iuxta leges ciuiles, iuxta ius Eccleſiaſticum huiuſmodi flagitium puniendum eſt pœna mortis, tanquam verum homicidium, vt conſtat ex variis decretis, quæ adducuntur *in Synodo Moguntina, cap.* 21. *nimirum can.* 21. *Concilij Anyrani, can.* 63. *Conc. Eliberini, ac can. Concilij Ilerdenſis*; & in hanc rem plura cumulant Io. Baptiſta Scottia in ſelectis Pontif. *conſtit. theorem.* 367. & Zerola *in praxi Epiſcop. V. Abortus*.

Quod verò abortio fœtus iam animati à patre vel matre data opera patratum, ſit parricidium, docent (quidquid non rectè ſecus ſentiat Theſaurus *d. deciſ.* 12. *n.* 13.) Gloſſa *in d. l. Diuus, v. exilium, ff. de extr. cognit.* Ghirl. *in tract. de ſortileg. n.* 2. *& n.* 6. *in principio*. Decianus *in tract. crim. lib.* 9. *cap.* 8. *n.* 14. *&* 15. (quos refert, & ſequi videtur Farinacius *d. quæſt.* 122. *n.* 14.) Molina *d. quæſt.* 27. *num.* 2. Gomez *var. cap.* 3. *n.* 3. dicens eſſe communem doctrinam, Ioannes Hoſales *in decal. c.* 157. & Raynaudus *de ortu infant. cap.* 10. *à n.* 17. & præſertim *n.* 20. cum ſit homicidium perſonæ coniunctiſſimæ. Non enim vox *parricidij* ad necem paternam tantùm reſtringitur, vt voluit Fabius *lib.* 6. *cap.* 8. Etymologiam nominis ſpectans; ſed vt occiſio aſcendentis cuiuſcunque per deſcendentem nomine parricidij propriè ſumpti venit ob ſummam ſanguinis coniunctionem inter illas perſonas intercedentem: ita viciſſim (vt tradit Molina *d. tract.* 3. *d. cap.* 26.) parricidium propriè & formaliter eſt occiſio deſcendentis per aſcendentem ob eandem ſummam coniunctionem perſonarum; & conſtat ex iure ipſo, præſertim ex *l. vnica, Cod. de his qui par. vel liber. occiderunt*, & *§. alia deinde lex, Inſtitut. de publ. iud.* 70

Addendum eandem abortionem fœtus animati ab vno coniuge, altero non conſentiente procuratam, vt prole ipſa careat, eſſe eidem coniugi iniurioſam, & etiam ex hac parte contra iuſtitiam, vt notauit etiam Raynaudus *d. cap.* 10. *num.* 22. Nam ſi in vxore, vel marito negatio debiti coniugalis eſt contra iuſtitiam, erit fruſtratiu finis, in quem primariò ordinatur actus ille, nempe prolis extinctio poſt conceptionem ſequutam. Quæ ratio probat idem dicendum de abortione fœtus inanimati. Ex quo etiam manifeſte colligitur, per talem abortionem committi iniuriam in coniugium ipſum, quod etiam ſuo fine fruſtratur, cum partus conceptus non permittitur naſci, quæ latè, & eruditè proſequitur Raynaudus *d. c.* 10. *à n.* 22. 71

Addendum etiam ex Rayn. *d. c.* 10. *n.* 14. fœminam prægnantem voluntariè abortientem poſſe multiplex homicidium, & parricidium committere ob necem multiplicis fœtus. Si enim prægnans prorſus ignoret an vnum, vel plures fœtus in vtero contineat, dubitare ſemper poſſe videtur, ſe multiplex homicidium patrare, ſi voluntariè abortionem efficiat; quia meritò dubitare poteſt, an plures fœtus in vtero habeat, præſertim ab animatione diebus ac menſibus, cum motus patens, & manifeſtus nondum præbuit argumenta vnici fœtus concepti. In dubio autem operans eo peccati genere delinquit, quo operans ex certa cognitione ob æquè deprauatum affectum. Quod verò ſæpe plures concipiantur fœtus, & etiam in lucem edantur, & tot, vt res fabuloſa videatur, traditur *in leg. antiqui ff. ſi pars hereditatis petat.* & ſcribit Ludouicus Bonaciolus *Enneade de mulieb. cap.* 6.

Quo autem tempore à conceptione fœtus animetur, ſeu præſumi debeat informatus anima rationali, latè explicaui *tom.* 1. *moral. var. tit.* 1. *§.* 51. *n.* 1321. vbi re- 72

iectis

iectis nonnullorum ſententiis, dixi eſſe communem & receptam ſententiam Iuriſperitorum, & Theologorum (quos ibidem refero) fœtum maſculinum quadrageſimo, fœmineum octuageſimo ab emiſſione ſeminis, ſeu conceptionis die regulariter, & ordinariè animari. Dixi *regulariter*, *& ordinariè*. Quia aliquando (vt *ibidem n.* 1323. cum Azorio, Rebello, & Fagundez notaui) ob calidiorem, vel frigidiorem matris naturam citius aut tardius animari ſolet, tametſi rarò hoc contingat, vt Doctores communiter ſentiunt, qui proinde ſtatuerunt præfatam regulam, vt maſculus poſt 40. fœmina poſt 80. dies præſumatur animam habere rationalem. Ibidem etiam *n.* 1324. & duobus *ſeqq.* aduerti iuxta plures DD. *ibid. cit.* (& vſus S. Pœnitentiariæ id probat) poſt 40. diem à receptione ſeminis, ſeu à conceptione in dubio fœtum præſumi maſculum, & non fœminam, & ita etiam præſumi animatum anima rationali, non ſolum quoad irregularitatem incurrendam, ſed etiam quoad pœnam corporalem in foro externo, & iudicialiter infligendam, ſi abortus voluntariè efficiatur, ſeu procuretur, ſequuto effectu. De quibus, & aliis ad hanc materiam ſpectantibus, videat lector tradita *ad d. n.* 1321. *ad* 1331. vbi etiam enumero ſigna, ex quibus dignoſcitur, & probatur fœminam carnaliter cognitam concepiſſe, aliàs à me tradita ſtatui non repetere.

Quale, & quàm graue peccatum ſit abortio, ſeu abactio ſeminis, & fœtus nondum animati, datâ operâ procurata.

73 Secundò certiſſimum eſt apud omnes, abortionem ſeu abactionem, ſeu excretionem, aut expulſionem ex vtero materno, vel corruptionem in vtero ipſo fœtus nondum animati, voluntariam, & meditatam, à quocunque fiat, ſeu patretur, vt proles concepta, & inchoata ad maturitatem non perueniat, & recepta anima rationali in lucem edatur, ſed omnino pereat, ex natura ſua eſſe grauiſſimum flagitium, & multò grauius ſi ab ipſis parentibus ſit procurata. Ita Philoſophi Ethnici, Sancti Patres, & Theologi, ac Summiſtæ omnes qui ſuprà, & infrà citantur. Hanc igitur abortionem, & anteoccupationem animationis fœtus tanquam horridam, & teterrimam deteſtati ſunt Philoſophi Ethnici; Hippocrates (vt ſcribunt Moſcius *lib.* 2. *de vena ſect. in morb. acut. cap.* 15. & Mercurialis *lib.* 1. *de morbis mulieb. cap.* 2. Codronchus *de Chr. & tut. med. ratione, cap.* 22. *lib.* 1.) iuramento ſe obſtrinxit ad ſeruandam ſemper indemnitatem præfatam, & abortionem præcauendam. Phauorinus Philoſophus apud Gellium *lib.* 1. *cap.* 1. Manſonius apud Stobæ in *ſerm.* 174. in farragine Geſneri refert priſcos legiſlatores graui animaduerſione hoc ſcelus puniendum ſtatuiſſe, & aliis omiſſis Cicero allegata oratione pro A. Cluentio: neque contrarium ſenſit Ariſtoteles *Polític. cap.* 6. vbi *propter filiorum* (inquit) *multitudinem, ſi fœtus exponi maiorum inſtituto prohibeantur, determinanda eſt filiorum procreandorum multitudo: ſed ſi quid præterea fuerit genitum, abortionem ante ſenſum, & vitam facere conueniet. Nam poſtquam concepta ſunt, & ſenſum, ac vitam acceperunt, nefas eſt attinger eos*; licet enim illis verbis, ſi quid præterea fuerit, &c. videatur velle permiſſam abortionem fœtus nondum animati, vbi non ſuppetunt facultates alendi, tamen non voluit, ſed tamen (vt notauit etiam Raynaudus *d. cap.* 10. *num.* 31.) ſatius eſſe abortionem efficere ante fœtus animationem, quàm poſt animam infuſam. Quamuis enim vtrumque ſit grauiſſimum ſcelus, tamen longe grauius eſt abortio, & occiſio fœtus animati, quàm abortio nondum animati; ac proinde iuxta doctrinam Theologorum, quod volenti committere alterutrum è duobus malis poteſt licitè ſuggeri, vt leuius admittat, non malè Ariſtoteles coniuges pauperes multiplicatæ prolis oneratos præ egeſtate determinatos procurare abortionem fœtus animati, & viui, admonuit conſultius facturos (cum ab vſu coniugij nolint abſtinere, & velint prolem conceptam perdere) & minus peccaturos, ſi nondum animatam prolem, quàm iam animatam perdant. Etſi etiam Hippocrati contrarium attribuitur; quia author libri de natura pueri inſcripti, paulò poſt initium refert Scortum quoddam, ne ob grauiditatem vileſceret apud Amaſios, ad expellendum à ſe ſemen ante fœtus animationem à ſe inductam, modo eiiciendi indicato, quod ineptè excuſant Mercurialis *d. lib.* 1. *de morb. mulieb. cap.* 2. & Cordæus *com.* 3. *ad lib.* 1. *de ven. ſect.* & Laurentius *lib.* 8. *anat. quæſt.* 19. exiſtimantes Hippocratem eo facto caruiſſe culpa, & periurio ex eo, quod non abortum, qui intra ſeptiduum nondum plenè conformatis partibus accidere poteſt, ſed ſolum ſeminis effluxionem, ſeu expulſionem ſuaſerit; tamen liber ille non eſt Hippocratis, vt ſcripſerunt Horat. Augenius *lib.* 22. *ep.* 71. & Bapt. Syluaſius *contr.* 82. Errauit autem enormiter author illius libri, & non minus Mercurialis, & alij præællegati excuſatores à culpa præfatam ſeminis expulſionem conſultò cauſatam, cum ſit nequiſſimum ſcelus, vt conſtat ex traditis *ſuprà*, §. 1. & magis confirmant tradita infra, & auctores deteſtantes abortum voluntarium fœtus inanimati, ſub nomine abortus comprehendunt etiam illam effluxionem, ſeu abactionem ſeminis recepti & exiſtentis quaſi in poſſeſſione, licèt nondum coagulati, nec inchoatis partibus fœtus.

74 Ex Sanctis Patribus idem ſcelus, præſertim à coniugibus, & parentibus patratum, grauiſſimè reprehendunt S. Auguſtinus *loco ſupra hoc cap. n.* 1. *cit. ſerm.* 244. *de tempore*, & aduerſus Manichæos *lib. de eorum moribus, cap.* 18. *& lib.* 1. *de nupt. & concup. cap.* 15. D. Chryſoſtomus *homil.* 24. *in epiſt. ad Romanos*, D. Hieronymus *epiſt* 22. & præter alios Tertullianus *cap.* 9. *Apologetici*, defendens Chriſtianos ab impacto infanticidij ſcelere, & hoc flagitium in Ethnicos ſanguinis ſuorum liberorum adeo prodigos retorquens, ſic ait: *Nobis, verò homicidio ſemel interdicto, etiam conceptorum vtero, dum adhuc ſanguis in hominem delibatur, diſſoluere non licet. Homicidij feſtinatio eſt, prohibere naſci; nec refert natam quis eripiat animam an naſcentë diſturbet. Homo eſt, & qui eſt futurus, & fructus omnis iam in ſemine eſt.* Ex quibus verbis clarè conſtat, Tertullianum loqui de fœtu etiam nondum animato. Cur autem dicat eſſe homicidij feſtinationem, infrà explicatur. Doctores eandem nequitiam deteſtantes ſupra, & infrà referuntur.

75 Grauitas igitur huius flagitij abortionis, ſeu abactionis ſeminis recepti, ſeu fœtus ante animationem, conſtat primò, quia eſt contra finem generationis, & ſeminis, non minus quàm pollutio voluntaria, & peruertitur vſus coniugij, dum excluditur eius præcipuum bonum. Vnde ſecundò talis abortio, & abactio eſt iniurioſa naturæ, vt notauit D. Auguſtinus 14. *de ciuit. cap.* 16. vbi: *Coire*, inquit, *non ad liberorum procreationem, eſt facere iniuriam naturæ.* Tertiò continet iniuriam in ipſum coniugium, cum eius primarius finis, ad quem inſtitutum eſt, nempe prolis, impediatur, & fruſtretur. Vnde D. Auguſtinus *citato cap.* 15. *lib.* 1. *de nupt.* de coniugibus prolis abortum procurantibus hæc habet: *Quamuis vocentur coniuges, non ſunt, nec vllam nuptiarum retinent veritatem, ſed honeſtum nomen velandæ turpitudini oſtendunt.* Quartò, ſi in odium mariti, vt eum prole fraudet mulier prægnans voluntariè aborriat, peccat contra iuſtitiam, ſicut cum negat ei debitum, vt *ſupra n.* 70. dictum eſt. Quemadmodum iniuriam infert colono, & contra iuſtitiam peccat, qui poſt annum ab eo excultum, & exortas ſegetes, illas, licet adhuc herbeſcentes, & immaturas conculcat, & vaſtat. Quintò prægnans voluntariè abor-

tum per ſe procutans, vel efficiens, vel alteri potionem abottus cauſatiuam propinanti conſentiens, grauiſſimè etiam peccat in ſeipſam, & delinquit contra charitatem erga ſe debitam, & obligationem non perdendæ ptopriæ vitæ, quæ ob abortum regulariter periclitatur. Commonis enim eſt Medicorum doctrina (quam Mercorialis *lib. 1. de morb. mulieb. cap. 2.* & Baptiſta Codroncbus *lib. 1. de Chriſt. & tut. med. rat. d. cap. 22.* prægnantem abortientem, quidquid fabuloſe ſcripſerit Agatboo, relatore Codroncho, herbam Cyuram vino maceratam, & vmbilico impoſitam abſque matris periculo abortum facere) non vno, ſed pluribus eſſe obnoxiam vitæ periculis, eo quod abortio præter leges naturæ, & violenter fiat, & corruptiua fœtus ſint venenata, & naturæ humanæ inimica, quæ cum infantis corruptione etiam matri mortem inferunt; & contingens, ac per accidens eſt, ſi non ſequatur. Idque eſſe vnum ex tribus criminibus impiæ matris abortientis, notauit S. Hieronymus *d. diſp. 22.* Demùm cedit in graue damnum Reipublicæ, cùm inde ciuium multiplicatio impediatur.

76 Porrò licet præfata abortio fœtus adhuc inanimati voluntariè facta ad impediendam eius animationem, & natiuitatem, ſit tam graue crimen, & ſuo etiam modo contra quintum præceptum, quatenus impeditur hominis generatio, vt notauit Molina *de iuſtit. tract. 3. diſp. 27. num. 2.* non eſt tamen verè homicidium (quod eſt hominis occiſio, & ante animationem fœtus non eſt homo iuxta tradita ſuprà) vt tradunt communiter Doctores, Molina *dict. num. 2.* Menochius, & Theſaurus *locis ſuprà n. 69. relatis*, Farinacius *d. quæſt. 122. num. 98. & 137.* alij Iuriſperiti ab iiſdem Molina, Menochio, Theſauro, & Farinacio *allegati*, & Doctores, qui *infrà* allegantur. Neque Tertullianus *loco ſuprà num. 73. allegato*, dum dixit eſſe feſtinationem homicidij, ſentit eſſe verum, & formale homicidium; eſt enim huiuſmodi abortio, & anteoccupatio animationis fœtus, feſtinatio homicidij, ea ratione, quod ſicut embrio eſt homo in potentia, ita eius corruptio, ſeu excluſio eſt hominis interemptio in potentia, & quaſi occiſio anticipata, ac proinde feſtinata; & id tantum voluit Tertullianus, quia etſi *lib. de anima, cap. 9. 19. 22. 27. & 36.* ſenſerit (vt aliqui illi attribuunt) animam hominis per traducem ad ſingulos deriuari; non inde tamen voluit animam hominis, qui concipitur, venire ad eam intra ſemen actu, & formaliter, & conſequenter ſeminis expulſionem eſſe excuſſionem rei animatæ anima humana, ſed affirmans animas eſſe ex traduce, tantum intendit venire animam ad fœtum vi ſubſtantiæ ex parte deciſæ, vt notarunt D. Auguſtinus *epiſt. 157.* & Ioannes Brunellus *repet. in 1. Decret. de homic. p. 4. num. 3.* Non obſtat etiam caput, *ſi aliquis, de homicidio.* Vbi decernitur, vt homicidam teneri, qui homini, vel mulieri dando potionem, impediat generationem abortione fœtus etiam inanimati. *Si aliquis* (inquit textus) *cauſa explendæ libidinis, vel odij meditatione homini, aut mulieri aliquid fecerit, vel ad potandum dederit, vt non poſſit generare, aut concipere, vel naſci ſoboles, vt homicida teneatur.* Non obſtat, inquam; nam ſenſus eſt, vel (vt tradit Molina *d. diſp. 27. n. 6.*) talem accedere ad homicidam aut facere id ipſum, quod homicida, alia tamen ratione; homicida enim obſtat, ne vita hominis vlterius progrediatur; quod idem facit qui vitam ex naturalibus cauſis orituram, impedit ſequi, ſed ille obtruncant vitam formalem, & actualem; iſte impedit potentialem; quod non ſufficit ad verum homicidium. Vel ſenſus eſt, vt ſcribit *in dictum can. num. 1.* Henricus Boich, & poſt eum Farinacius *d. n. 8.* dici homicidium interpretatiuum, nempe quoad pœnitentiam tantum, non quoad pœnam. Abortum igitur fœtus inanimati procurans, non eſt homicida propriè & verè, quod expreſſe etiam habetur can. *aliquando 32. q. 2. de his.* Vbi referuntur verba D. Auguſtini dicentis, *non eſt homicida, qui abortum procurat antequam anima ſit corpori infuſa*; & can. *quod verò*, & can. *Moyſes, ead. cauſa & quæſt.* expreſſe habetur abortum fœtus nondum animati non eſſe homicidium. Quapropter talis abortio fœtus inanimati non inducit irregularitatem, iuxta communem Doctorum, vt notauit Molina *d. diſp. 27. num. 6.* Nec punitur pœna mortis, ſed alia exilij arbitraria, vt Molina *d. n. 6.* Menochius, & Theſaurus *locis ſuprà allegatis*, Farinacius *d. q. 122. n. 98. & 137.* & alij Iuriſperiti, qui *d. n. 98.* cum alijs ait, procurantem abortum fœtus nondum animati anima humana, teneri quidem lege Aquilia, tanquam de rupto, non autem tanquam de occiſo; ac proinde non debere puniri pœna mortis, ſed mitiori arbitraria. Et etiam habetur *l. mulierem, ff. ad l. Cornel. de ſicariis*, & *l. Diuus Seuerus, ff. de extraord. criminibus*, & *l. Cicero, ff. de pœnis*, ex qua quidem conſtat abortum etiam ante animationem factum, muliere prægnante, pretio accepto, vt illum efficeret, idque vt ſubſtitutus partui relictus in euentu, quod non naſceretur, ſuccederet in bonis eius, qui ita vxorem prægnantem reliquit, dato eo modo partui ſubſtituto, punitur pœna mortis, vt notatum eſt *ſuprà n. 68.* & præter Menochium, & Theſaurum *locis ibidem citatis*, & alios ab iiſdem allegatos, tradit etiam Molina *d. num. 6.* Secus verò ſi à prægnante eſſet factus ex alia cauſa, etiam in odium mariti, ne ex ipſa filios haberet, vt iidem Doctores. Et quamuis Sixtus V. in Bulla, de qua facta eſt mentio *ſuprà hoc cap. n. 7.* ſtatuit irregularitatem ipſo facto incurrendam, & pœnam mortis contra procurantes abortum etiam fœtus inanimati; tamen quoad hoc delictum fuit reducta ad terminos iuris à Gregorio XIV. in ſua Bulla, de qua etiam *ſuprà num. 7.*

Parentum paupertas, ſeu inopia non excuſat à culpa abortionem fœtus non animati, vel ſeminis abactionem.

Tertiò certum eſt; quamuis huiuſmodi abortio, ſeu abactio ſeminis, & fœtus inanimati voluntariè procurata non ſit homicidium, non tamen licere coniugibus eam procurare ratione paupertatis, & impotentiæ ad alendos plures liberos, vt tradunt Doctores *ſuprà cap. 7. num. 44. relati*, & alij communiter. Nam etſi (vt ibi dictum eſt) ratione defectus bonorum ad alendam multiplicem prolem poſſunt abſque graui culpa; vel etiam abſque omni culpa in actu coniugali deſiderare, vt non concipiatur proles, nihilominus ob paupertatem impedire, ne generatio ex vſu matrimonij concipiatur, & naſcatur, eſt graue peccatum, vt conſtat ex ſuprà traditis; peruertitur enim vſus coniugij, illiuſque finis primarius fruſtratur, eiuſdemque, & matrimonij præcipuum bonum, quod eſt proles, excluditur. Si ergo illis deſunt facultates ad alendos plures liberos, non deeſt remedium, ſcilicet abſtinentia ab vſu coniugij, quam ex mutuo conſenſu poſſunt ſeruare, ſecluſo incontinentiæ periculo, vt *ſuprà cap. 1. num. 222.* notaui. Imò ob hanc cauſam (ſi abſit incontinentiæ periculum) poteſt negari debitum, iuxta tradita *eodem cap. 1. num. 220.* & Doctores *ibidem* allegatos. Quod ſi nolint continere, ſed vti coniugio, tenentur nihil efficere, quod obſtet prolis generationi, ac natiuitati, confiſi de Dei prouidentia, quæ ſuſceptam prolem non deſeret (vt *d. cap. 1. num. 219.* notatum eſt) cum paſcat *volatilia, & catulos leonum quærentes à Deo eſcam ſibi.* Contrarium verò efficere, & generationi per expulſionem ſeminis obſtare, vel prolis iam con- 77

ceptæ

ceptæ progreſſum, & animationem abortione voluntariè cauſata impedire, eſt graue peccatum contra naturam, à quo nullo modo paupertas poteſt excuſare. Quod ſi quis dicat ad vitationem honoris, & famæ eſſe licitum procurare abortum fœtus nondum animati, ſi autem ſuſcipiantur tot liberi, vt ſint vltra facultates, parentes ex tanta multiplicitate prolis educandæ ob egeſtatem caſuros à ſtatu, & ducturos ingloriam vitam, ac contemptui habendos; primò negatur aſſumptum, de quo *infrà n. 91. & ſeqq.* Deinde ſi bene conſideretur, hæc non eſt vera inhonoratio, aut infamia, vt notauit Raynaudus *de ortu infant. cap.* 10. *num.* 46. Nec deſunt aliæ viæ (vt dictum eſt) conſulendi numeroſæ proli, ac citra probrum, vt experientia ipſa conſtat.

Quid nomine abortus hic intelligitur?

78 Ex prædictis igitur, & ex traditis hoc eodem capite, manifeſtè conſtat abortum ad finem, vt proles impediatur, efficere, ſeu procurare, eſſe peccatum mortale, & grauiſſimum vitium, ſiue impediatur fœtus ne concipiatur (quod fit per abortionem, ſeu excuſſionem ſeminis adhuc fluidi, & non coagulati, licet Bordonus *tom. 1. qq. reſol.* 45. contra Floronum *loco infrà citato*, & Diana *p. 7. tract. 5. reſol.* 31. dicant, non dici abortum, ſi digitis fœmina ſemen receptum eiiciat, ſed ſolum cum conceptum eſt ſemen, ſcilicet fœtus inceptus eſt fieri per organizationem, quod verum puto quando ſtatim poſt coitum ſemen eiicitur, ſecus quando ſemen exiſtit in quaſi poſſeſſione in vtero fœminæ, quia iam tunc verè facta eſt conceptio, ſeu fœmina dicitur concepiſſe; & ita expulſio ſeminis concepti tunc dicitur verè abortus, vt indicant Doctores, qui mox citantur) ſiue vt iam conceptus conformatis partibus nondum integrè, ſeu plenè perfectis ante animationem excutiatur; ſiue vt iam animatus exanimetur, & eiiciatur, quibus tribus modis fit & dicitur abortus, iuxta tradita *ſuprà n.* 67. & notata ab Azorio *p. 3. lib. 2. cap. 4. q.* 1. Filliucio *tract. 29. cap. 6. n.* 100. Florino *de caſibus reſeruatis; vbi de abortu, num.* 11. *§. tertiò excipitur*, & Ægidio Tsullench *in decal. lib. 5. cap. 1. dub. 4. num.* 1. Nam quando fœtus eſt iam animatus, tollitur actualis vita hominis, & committitur verum homicidium. Quando verò ſemen in vas fœminæ effuſum, & receptum ante coagulationem, & partium fœtus inchoationem expellitur, vel fœtus ipſe nondum animatus excutitur, tollitur vita hominis in potentia, eſtque contra ordinem naturæ; nam à natura ſemen inſtitutum, & ordinatum eſt ad generationem, ſeu conceptionem fœtus, & fœtus concipitur vt animetur, animatuſque in lucem edatur; vnde dicitur feſtinatio homicidij, vt ſuprà probatum eſt. Licet verò quolibet ex tribus præfatis modis abortus voluntariè fiat, ſeu procuretur, ſemper ſit peccatum graue, & mortale, & execrabile ſcelus; grauiſſimum eſt, quando fœtus iam eſt animatus, vt *ſuprà num.* 71. notatum eſt; aliis duobus modis procuratus, ſecluſis extrinſecis circumſtantiis, eſt eiuſdem ſpeciei peccatum, grauius tamen quando fœtus iam eſt conceptus, & partibus corporis inchoatis & efformatis, licet nondum integrè, quia magis accedit ad animationem, vt notauit etiam Filliucius, & Trullench *locis allegatis*. Supradictis ergo ſuppoſitis, & communiter approbatis dubitatur de ſequentibus.

Prægnans laborans graui morbo cum periculo vitæ poteſt ad ſanitatem reſtaurandam vti remediis de ſe effectiuis ſanitatis, licet præuideatur inde ſequuturus abortus fœtus non animati, ſi alia remedia non ſuppetunt.

Primò dubitatur, an vbi fœtus nondum eſt animatus, prægnans graui ſeu lethali morbo laborans, cui ad ſalutem reſtaurandam, vitamque conſeruandam non ſuppetit aliud, poſſit licitè vti remedio cum morali periculo, vel certitudine abortus fœtus ſequuturi. Pro ſolutione ſciendum, remedium poſſe eſſe duplex; vnum, quod ex ſui natura, & directè, ac principaliter eſt cauſatiuum ſanitatis, licet ex eius ſumptione, ſeu applicatione ſequi poſſit vel ſequatur abortus. Et huiuſmodi remedium ſunt venæ ſectio, ſeu ſanguinis emiſſio, hypocauſtum, ſeu ſudatorium, balneum, pharmacum purgatiuum humoris, emplaſtrum mitigatiuum doloris, & alia huiuſmodi. Alterum, quod eſt mortiferum, vel ex ſui natura, & directè tendit, & ordinatur ad abortum & necem fœtus ſi ſit animatus, & tale ſunt venenum, dilaceratio, percuſſio & ſimilia. 79

Itaque licet aliqui, quos ſuppreſſis nominibus allegat P. Nauarrus *de reſtit. lib. 2. cap. 3. num.* 37. & Saytus *lib. 7. c lau. cap.* 52. *num.* 19. opinati ſint, prægnanti, etiamſi alia remedia non ſuppetant ad ſalutem reſtaurandam, & morbum depellendum, non licere vti remediis primi generis ex ſui natura, & directè cauſatiuis ſanitatis, ſi ex eorum vſu timeatur veriſimiliter ſequuturum abortum; eo quod, inquiunt, quamuis non ſit homicidium, tamen actus ille ſit intrinſecè malus, ſicut ſemen effundere propter ſanitatem quandoque vicumque ſit contra naturam generationis. Nihilominus Doctores communiter ſentiunt prægnanti graui morbo laboranti, & in periculo vitæ conſtitutæ, cui nullum aliud ſupereſt, licere ad vitam tuendam adhibere remedia ex ſui natura morbi illius curatiua, intentione primaria morbum expellendi, non excutiendi ſemen, vel fœtum iam compactum inanimem, licet mors, ſeu abortus fœtus poſtea ſequatur, ſeu huius abortus periculum morale, vel certum præuideatur; D. Antoninus 3. *p. tit. 7. cap. 2. §.* 5. Syluester *v. medicus, quæſt. 4. d.* 2. Corduba *in ſumma, quæſt. 137. dict. 4. & in quæſtionario, lib. 5. q. 38. dub.* 2. Armilla *v. abortus*, M. Nauarrus *in man. cap. 15. n.* 62. P. Nauarrus *d. cap. 3. num.* 140. Couarruuias *in Clem. ſi furioſus, de hom. d. 2. p. §. 5. num.* 1. Henriquez *lib. 11. cap. 16. num.* 8. Graffius *deciſ. p. 1. lib. 2. cap.* 92. *num.* 24. Sanchez *lib. 9 diſp. 20. num.* 9. Leſſius *lib. 2. de iuſtit. cap.* 10. Azorius *p. 3. lib. 2. cap. 2. quæſt. 4. & cap. 2. quæſt. 5. & p. 3. lib. 2. cap. 26. verſic. mihi tamen*, Saytus *de num.* 10. Bonacina *de reſtit. diſp. 15. quæſt. vlt. p. 7. num.* 3. *ſect.* 1. Layman *lib. 3. tract. 3. p. 3. num.* 4. Vaſquez *opuſc. de reſt. cap. 2. §. 1. dub. 7. n. 29. cap. 3. §. 5. dub.* 13. Fagundez *in decal. lib. 5. cap. 18. n. 18. & lib. 6. cap. 3. num.* 32. Filliuccius *d. cap. 6. num.* 102. Villalobos *p. 2. tract.* 12. *diff.* 13. Baſilius Pontius *lib. 10. cap. 13. num.* 2. Duardus *in Bullam Cœnæ, lib. 1. in can. 7. q. 30. n. 39. & 40.* Diana *p. 3. tract. 5. reſol. 11 & part. 4. tract. 14. reſol. 90. & p. 7. tract. 5. reſol.* 34. Trullench *in decal. lib. 5. cap. 1. d. dub. 4. num.* 2. Ioan. Malderus 2. 2. *tract. 3. cap. 1. dub.* 16. Raynaudus *de ortu infant. cap. 10. num.* 38. Ioannes Lugo *de iuſt. 1. tom. diſp. 10. ſect. 5. n.* 132. Mazucehelius *de caſibus reſeru. diſp. 2. cap. 2. quæſt. 1. diff.* 3. & alij, Sanchez, & Saytus, & ex medicis Codronchus *d. lib. 1. de cau. ac tut. med. ratione, cap.* 2. & Meains *lib. 2. de ſect. venæ in morb. acut. c.* 14. Ratio eſt, quia mater habet ius præferendi vitam ſuam ſpei vitæ futuræ alienæ, & antequam fœtum concipiat habet ius vtendi remediis ad ſalutem corporis neceſſariis, quod ius non amiſit per 80

illius

illius conceptionem; ergo nemo peccat vtendo iure ſuo, nec mater vtendo tali remedio ex ſui natura curatiuo morbi, licet inde ſequatur abortus fœtus præuiſus, quia mater illum non intendit per ſe primo, & directè ſanitatem intendit, & quod deinde proueniat perditio, ſeu abortus fœtus, id eſt per accidens, quod non attenditur. Actiones enim humanæ ex fine, & obiecto ſuo bonæ, vel malæ redduntur, quicquid ſit de illis rebus, quæ per accidens, & concomitanter ſequuntur, vt tradunt communiter Doctores, S. Thomas 1. 2. *quæſt.64. art.7. in corpore.* Victoria *in relect. de homicid. ad vltimum.* Valentia *tom.3. diſp.5. quæſt.8.p.2. fine.* Sanchez *d.diſp.*20. *num.*14. & alios allegans Facundez *d.lib.5.cap.*11.*num.*10. Quare confirmator hæc communis ſententia; quia in hoc caſu abortus fœtus cenſetur ſolum permiſſus, non intentus, nec procuratus, cum præter intentionem ſequatur, matre ſuo iure vtente, ſicut ſi cauſa valetudinis quis vtatur aliquo genere cibi, vel potus ex quo ſibi pollutio ſit ſequutura, non intentione habendi pollutionem, ſed procurandæ ſalutis corporis, ſi tunc pollutio accidat, non intenditur, nec procuratur, ſed permittitur inuolontariè, & per accidens euenit; nec imputatur ad peccatum. Ex quo etiam patet ſolutio fundamenti opinionis oppoſitæ; licitum enim eſt facere opus aliàs licitum, & neceſſarium, licet inde per accidens ſequatur ſeminis effuſio. Et prætetea ſeminis effuſio cum directè procuratur, mala eſt ex obiecto; ac proinde vt medium per ſe intentum ad finem etiam bonum, ſiue ſanitatis, ſiue alterius, accipi non debet: medicina autem de ſe curatiua, puta ſanguinis diminutio etiam procurata, ex ſe non eſt illicita, ſed medium à natura ordinatum ad ſanitatem, vitamque tuendam.

Prægnans in mortali periculo vitæ ex morbo futuro exitiali progrediente grauiditate, an ad vitam tuendam poſſit vti remedijs directè, & principaliter tendentibus in abortum fœtus, ſi nondum ſit animatus.

81 . Quod ergo inter præfatos Doctores controuertitur, eſt an vbi fœtus nondum eſt animatus, & eius expulſio, cum nullum aliud remedium prodeſſe poſſit matri ad eius morbum depellendum, vnicum exiſtimatur, & eſt remedium ad illius vitam tuendam, eidem liceat adhibere, ſeu ſumere medicamentum ſeu remedium ex ſui natura, & directè tendens ad expellendum fœtum, & ex intentione illum expellendi.

Et ex Doctoribus *num. præcedenti* allegatis licere negant Corduba, P. Nauarrus, Saytus, Vaſquez, Baſilius Pontius, Leſſius, Bonacina, Fagundez, Duardus, Ioannes Lugo, Maxuechellus, Madetus, Azotius *d. cap.26. citato verſic. tamen,* licet contrarium teneat *allegato cap.4.* Diana *d. reſol.* 11. & alij à Sayro *vbi ſuprà relati.* Quæ ſententia probatur primò ex texto *in cap. ſi aliquis,* de homicidio, adducto *ſuprà num.* 6. ex teſtimonio Tertulliani *ſuprà num.*74. in dicto enim textu, qui procurat abortum, licet fœtus inanimati, cenſetur vt homicida; & Tertullianus talem procurationem vocat feſtinationem homicidij. Secundò ex teſtimonio Diui Ambroſij *lib.3. de officiis, cap.9.* & refertur *can. denique 14.quæſt.* dicit enim, *ſi alteri ſubueniri non poteſt, niſi alter lædatur, commodius eſt neutrum iuuari quàm grauari alterum.* Tertiò, quia directa procuratio abortus eſt contra naturam generationis; vnde ſicut illicitum omninò eſt & intrinſecè malum eſt, directè procurare pollutionem etiamſi medium neceſſarium exiſtimetur ad ſanitatem, & vitam conſeruandam, ita etiam illicitum omnino erit procurare directè abortum, licet putetur medium neceſſarium ad matris ſalutem; imò id magis illicitum videtur, quia eſt magis directè & propinquè contra naturam generationis expellere fœtum, quàm procurare pollutionem, ſicut fœtus etſi inanimis longe propinquior eſt humanæ naturæ. Cum ergo non ſint facienda mala, vt eueniant bona, nec erit licita directa procuratio abortus ob matris ſanitatem. Quare non obſtat huiuſmodi abortionem non eſſe homicidium; nam adhuc mala eſt intrinſecè, vtpote contra naturam generationis, inquit Pontius. Neque etiam obſtat tunc fœtum haberi tanquam aggreſſorem, & inuaſorem matris, dum eius ſaluti periculum affert, ſicuti praui humores cenſentur inuaſores naturæ, licitum autem ſit inuaſorem cum periculo vitæ repellere: Nam etiam ſemen ſimili modo (inquit Leſſius) inuadit naturam, quando abundantia, vel retentio morbum mortalem generat, & tamen directè per voluntariam pollutionem expelli non poteſt, etiamſi ſit medium neceſſarium ad ſalutem, vt *tom.2. moral.tit.*1. §.61.*num.*236. & *tom.3.tit.*12.*num.*11. oſtenſum eſt. Etſi dicatur eſſe diuerſam rationem, eo quod pollutio lege naturæ ſit prohibita etiam cauſa ſalutis conſeruandæ ob vehementem delectationem coniunctam, ratione cuius facile homines illa abuterentur, ſi ſemel facultatem cauſa ſanitatis illam procurandi ſibi permiſſam eſſe perſuaderent, vt *d.n.* 2236. notatum eſt. Vrget idem Leſſius, voluptatem potius eſſe prohibitam ob pollutionem, & inordinatam ſeminis emiſſionem, quam natura deſtinauit ſolum ad multiplicationem & conſeruationem ſpeciei, non indiuidui, vt iiſdem locis explicaui. Denique non obſtat, fœtum nondum animatum eſſe partem ventris, ſeu matris, *l.*1. §. 2. *ff. de ventre inſpiciendo*; licitum autem ſit ob ſalutem totius abſcindere partem, ſeu membrum. Nam, inquiunt Leſſius, & Pontius, fœtus licet non animatus non eſt propriè pars ventris, ſicut etiam ſemen non eſt pars hominis, ſicut ſanguis; cum à natura ſit ordinatum ſolum ad ſpeciei, non indiuidui conſeruationem; & lex illa loquatur tam de animato, quàm inanimato fœtu; quæ omnia latius notaui *tom.3.mor. var.tit.*12.*n.*15.

At contrarium, ſi certum ſit fœtum in vtero matris nondum eſſe animatum, & alioqui matri mortem allaturum, niſi expellatur, illi ad ſalutem conſeruandam licere vti remedio directe tendente ad illum expellendum directa intentione expellendi, affirmant 82
ex Doctoribus *num.* 80. *relatis*, D. Antoninus, Syluester, Henriquez, Sanchez, Laymann, Raynaudus, Villalobos, Trullench, Azotius *d.cap.* 4. *q.* 5. Couarruuias (licet à Doctoribus prioris ſententiæ allegetur pro eadem ſententia) *d.*§.3. *num.*1. *verſic. Hinc eſt omninò.* M. Nauarrus *d.cap.*25.*num.*62.*verſic. quartò peccat,* & Graffius *d.n.*24. & præter hos Ioannes de Neapoli *quodlib.*20. à D. Antonino, Couarruuia, & Graffio *relatus*, Lezana *p.3.V. Abortus, n.*4. & nonnulli alij à Diana *d.reſol.* 11. & Raynaudo *d. n.* 39. *allegati*, & probabile putant Leſſius *vbi ſuprà*, & Diana *d.reſol.*90. & *p.*7.*d.reſol.*34.*fine*; & ex Medicis Mercurialis *lib.*1.*de morb.mulier.cap.*2.*ad finem*, & Moxius ſibi contrarius allegato *lib.*2. *cap.* 16. Probatur hæc ſententia, quia ex vna parte fœtui vita non adimitur, & ex alia parte matris ſaluti conſulitur, nec apparet, cur cum euidenti ſuæ vitæ diſcrimine teneatur conſeruare fœtum inanimatum; qui etiam matre pereunte non animabitur, & peribit. Quapropter, cùm fœtus alioqui ſit periturus, ſalutis maternæ conſeruatio videtur ratio iuſta cohoneſtans talem procurationem abortus, vt minimè ſit peccatum contra naturam, quaſi obſtans fini generationis; Peccatum enim contra iuſtitiam non poteſt eſſe, cùm fœtus inanimatus non ſit capax iniuriæ; neque etiam

contra

contra charitatem, cum nullum ſit ſpirituale bonum fœtus inanimati quod vitæ ſuæ temporali mater anteponere debeat, ſicut ſi eſſet animatus: ex nullo ergo capite mala eſt abortio fœtus inanimati directè, & ex intentione procurata, cum vita matris pendet ex ea. Confirmatur magis ex eo, quod fœtus in hoc caſu eſt quodammodo aggreſſor ſeu cauſa efficiens mortem matris; ergo licebit eum directè expellere, ſicut licitum eſt occidere iniuſtum agreſſorem ad ſaluandam propriam vitam.

83 Hanc ſententiam ego quoque approbo, ſaltem tanquam valde probabilem, præſertim ob illam rationem, quod vita actualis matris præferenda ſit vitæ fœtus in ſpe ſolum, & in potentia, quæ etiam mortua matre non poteſt perduci ad actum: Vnde non videtur veriſimile in huiuſmodi caſu ius naturæ obligare ad ad conſeruationem, ſeu non læſionem fœtus alioqui certò perituri ante animationem, cum certitudine, vel manifeſto periculo matris. Quare dictum Ciceronis in oratione pro Cluentio, *ſupra numero 69.* exaggerantis nequitiam abortus etiam fœtus inanimati, ex eo, quod tollat ſpem parentis, procedit de abortione extra extremam matris neceſſitatem, & ad illum malum finem impediendi vitam fœtus, & ſucceſſionis paternæ procuratam. Quemadmodum etiam dictum Scriborij Largi *epiſt. ad Caium Iul.* aientis nefarium eſſe ſpem dubiam hominis (fœtum ſcilicet adhuc inanimem) lædi, venit intelligendum, cum ſpes illa dubia hominis, ſi illæſa maneat, non erit cauſa perditionis certæ perſonæ, ſcilicet matris; nam in pari cauſa par eſt homini certo conſulere, quàm ſpeciei dubiæ: Extra igitur neceſſitatem tuendæ vitæ maternæ nefarium eſſet ſpem illam dubiam hominis lædere. Illud etiam D. Ambr. in fauorem prioris ſententiæ adductum, intelligitur quando læſio alterius ad alicui ſubueniendùm ſit cum alterius iniuria, vt gloſſa *ibidem*, Comitolus *reſp. lib 4. queſt.* 13. *num.* 6. & Raynaudus *cap.9. num.* 3. fœtus autem inanimis in hoc caſu extremæ neceſſitatis maternæ vitæ conſeruandæ, abortio procurata iniuriam non infert, cum non ſit illius capax, vt num. præcedenti dictum eſt. Iura quoque ciuilia, & canonica, Sancti Patres, & conſtitutio Sixti V. quæ damnant, & puniunt abortum fœtus etiam ante illius animationem procurantes, intelliguntur extra præfatam neceſſitatem tuendæ vitæ matris, & quando procuratur ad crimen tegendum, vel ex cauſa libidinis, vel odio mariti, aliave ſimili, vt etiam in ſimili exprimitur in *d. cap. ſi aliquis*, de homicidio.

84 Nec obſtat etiam tertium argumentum prioris ſententiæ *numero* 81. adductum; iam enim probatum eſt in hoc caſu abortionem fœtus inanimati ob ſalutem matris non prohiberi iure naturæ. Quare diſpar eſt ratio de pollutione directè procurata etiam cauſa ſanitatis, eſt enim pollutio voluntariè procurata ita intrinſecè mala, vt ex nulla cauſa cohoneſtari poſſit, non verò procuratio abortus, ſeu expulſio fœtus inanimati, licet is magis accedat ad generationem, quàm ſemen, ita eſt mala, quin poſſit honeſtari, ſi fiat ad tuendam matris vitam; qua pereunte etiam fœtus periret. Ratio autem eſt, quam attuli *d. tom.3. mor. var. eodem titul.* 22. *num.*14. ſcilicet, quia cum impeditur generatio per pharmacum directè tendens in expulſionem fœtus, illa non impeditur per actum de ſe ordinatum à natura ad generationem; at in ſimplici pollutione etiam procurata ob ſanitatem, aut vitam conſeruandam, ſemper impeditur generatio per vſum rei venereæ, & actum effundendi ſemen, qui ad ſolam generationem eſt ordinatus; & ideo ſemper inuertitur ordo naturæ, ſed exercetur actus contra finem, in quem eſt ordinatus. Eſt etiam valde probabilis alia ratio diſparitatis aſſignata à Sanchez *dict. diſp.* 20. *num.* 12. Raynaudo *num.* 3. & Trullench *loco citato ſupra*, *num.*81. & indicata, ſcilicet quod totalis ratio intrinſecæ malitiæ, vt in nullo caſu liceat voluntaria ſeminis effuſio, non eſt damnum generationis; ſed quia natura omnimodam adminiſtrationem denegauit propter periculum imminens abortus, & perdendi ſemen ob nimiam delectationem, quæ in ipſius voluntaria effuſione ſentitur; quam rationem latius explicaui *dicto tomo* 2. *moral. var. allegato num.* 2236. & præter Sanchez, Raynaudum, & Trullench, approbarunt etiam Layman, Fagundez, Ariaga *locis dicto num.*2239. *& dicto titul.* 12. *num.*5. *relatis*. Hæc autem ratio non habet locum in abortu, nec in abſciſſione alicuius membri, vt per ſe patet.

Præcedens ſententia procedit etiam in grauida ex coitu fornicario, vel adulterino, cuius vita eodem modo periclitatur ab intrinſeco, ſeu ex morbo, non excuſſo fœtu.

Porrò præfata ſententia, quod prægnans labo- 85
rans morbo graui, & mortem allaturo, perſeuerante, ſeu progrediente grauiditate, iuxta Medicorum ſententiam, ita vt nullo alio modo, quàm fœtus excluſione, à tali morbo & morte liberari queat, licitè poſſit vti remedio, ſeu medicina directè tendente in abortum, non ſolùm procedit in matre coniugata, quæ ex legitimo coitu conceperit, ſed in ea, quæ ex adulterio, vel fornicatione, aut alio coitu illicito effecta ſit grauida, ſi poſtea vita eius periclitetur ab intrinſeco, ſcilicet ex morbo lethali grauiditatem perſeuerantem, ſeu progredientem certò, aut probabiliſſimè conſecuturo de Medicorum ſententia, vt in terminis Raynaudus *dicto capite* 10. *numero* 41. & innuunt cæteri Doctores pro eadem ſententia relati, qui indiſtinctè loquuntur de prægnante, & matre laborante morbo, ad cuius ſalutem, ſeu vitam tuendam nullum aliud remedium ſuperſit, niſi fœtus concepti expulſio. Militant enim eædem rationes circa quamcunque mulierem prægnantem, ſpectando præcisè rem ex hoc capite periculi vitæ ex morbo imminentis, quod ſicut & in fœmina coniugata abſque culpa grauida effecta, non potuit præuideri, & ita eſſet allicere fœminam ad illicitum coitum ſub prætextu licitæ expulſionis fœtus; quod idem non eſt de periculo vitæ fœminæ per ſuam culpam grauidæ ab extrinſeco, puta à marito, à iudice, vel conſanguineis: de quo re *infrà*.

In præallegatis caſibus licitum etiam eſt medico & obſtetrici applicare prægnanti infirmæ ea remedia, quæ ipſa poteſt aſſumere, & an teneatur.

Sicut autem prægnanti ad euadendum imminens 86
vitæ periculum ab intrinſeco, ſeu ex morbo, cùm aliud remedium non ſuppetit vitæ tuendæ, licitum eſt vti medicamentis non directè, & etiam directè in abortum, ſeu excuſſionem fœtus animati tendentibus, iuxta tradita; ita etiam licitum eſt Medico, & obſtetrici illa applicare; ſi enim applicatio, quam per ſe ſibi facit mater, caret culpa, eſtque licita, non apparet, cur non ſit cenſenda inculpabilis, & licita applicatio facta per alios, nempe, per Medicum, cuius eſt ægroto remedia ſalutifera applicare. Ita Sanchez *dict. diſp.* 30. *num.* 29. & latè id comprobans Raynaudus

Raynaudus *de ortu infant. capite* 9. *num* 18. *&* 19. Et loquendo de ſolis medicamentis ad matris curationem per ſe ordinatis, Doctores communiter, quos referunt Sanchez *d. num.* 15. & Malderus 2. 2. *tract.* 5. *cap.* 1. *dub.* 17. addentes cum Corduba *in quæſtionar. lib.* 1. *quæſt.* 38. *dub.* 3. teneri medicum, & obſtetricem præfata medicamenta applicare, ſi ſint prorſus neceſſaria ad ſalutem matris, cui medentur, eo quod ex officio eis incumbit eius vitæ conſulere. Quæ iuxta eoſdem Doctores procedunt etiam in euentibus fœtus animati, in quibus iuxta quæ infrà explicantur, & tradunt Doctores pariter, quæ infrà allegantur, licitum ſit matri prægnanti graui morbo oppreſſæ, cuius vitæ non poſſit conſuli etiam medicamentis de ſe ad ſanitatem tendentibus, niſi cum manifeſto periculo vitæ prolis, illiuſque abortus; in iiſdem enim euentibus etiam Medico, & obſtetrici licet ea medicamenta applicare, imò iuxta Doctores citatos tenebitur adhibere ob illam rationem, quod tenebitur vitæ matris prægnantis officio conſulere neceſſariorum medicamentorum applicatione. Et hoc admittit etiam Raynaudus *dicto num.* 15. ſi mater in tali periculo vitæ conſtituta non renuat talia medicamenta ſibi adhiberi.

Quid ſi prægnans infirma nolit talia remedia ſumere cedens iuri ſuo in bonum prolis, an tunc Medicus poſſit, & teneatur talia remedia applicare.

87 Quid verò, ſi ipſa mater nollet talia medicamenta in prolis exitium ceſſura ſumere cedens iuri ſuo in bonum prolis; an tunc etiam teneatur eadem remedia ei adhibere. Videtur enim medicos, & alios quibus id ex officio incumbit, ſtrictius obligati ad adhibenda remedia vitæ prægnantis neceſſaria, etſi inde prolis interitus ſit ſequuturus, quàm ipſam matrem ad ea ſumenda, & ſe curandam. Mater enim videtur poſſe cedere iuri ſuo in bonum prolis; nam ſicut iniuſtè inuaſus, qui ſibi moraliter nullius eſt conſcius culpæ, ad exercitium charitatis, & ne anima inuaſoris in ſtatu peccati mortalis exiſtentis in æternum damnetur, licet licitè poſſit illum occidere ad ſui defenſionem, poteſt tamen etiam licitè omittere defenſionem, & ſinere ſe confodi, vt notaui *ſuprà cap.* 1. *num.* 207. & tradunt Victoria, & plures alij, quos ibidem refero. Ita etiam mater prægnans poteſt iuri ſuo cedere, omittens ſumere remedia vitæ ſuæ neceſſaria, malens conſulere vitæ prolis. Medicus ex eo quod tenetur ex officio conſulere vitæ matris & ei adhibere remedia ad finem illum neceſſaria, quamuis præuideat ſecuturum prolis interitum, quem ſecluſo eo fine euitaret, ex ſuppoſitione talis finis videtur teneri, & licitè (ſi ipſa mater licitè eis vti poſſit) vel ſaltem abſque iniuſtitia (ſi eadem mater non peccando contra iuſtitiam illa ſibi adhibere poſſit, de quo infrà) poſſe ea media neceſſaria ad præfatum finem applicare.

88 Nihilominus Raynaudus *d. cap.* 9. *num.* 20. tenet medicum, aut alium ex officio obligatum ad inuigilandum eius vitæ conſeruandæ, non peccare, ſi prægnanti illi renuenti non applicet illa remedia, quibus potuiſſet curari, non niſi tamen cum interitu prolis. Probat, quia in hoc caſu quoad applicationem remedij matrem morboſam ſanaturi, & liberaturi à morte cum prolis interitu, medicus videtur ſe habere, vt ſe habet tertius priuatus circa inuaſorem iniuſtum, quando inuaſus innocens vult magis interfici, quàm inuaſori necem inferri: quo caſu licet inuaſus non poſſit aliter defendi, niſi cum morte inuaſoris, priuatum, cui ex officio id non incumbit, non teneri illum defendere, cum occiſione inuaſoris, tradunt Molina *de iuſtit. tract.* 3. *diſp.* 18. *num.* 6. poſt Nauarrum, & Victoriam à ſe allegatos, Leſſius *de iuſtit. lib.* 2. *cap.* 9. *dub.* 13. *num.* 92. Bonacina *de reſtitut. diſp.* 2. *quæſt. vlt. ſect.* 1. *p.* 11. *n.* 5. & Almainus *in* 3. *diſt.* 29. *quæſt.* 1. quem allegat Raynaudus *dicto num.* 20. (male contrarium attribuens eiſdem Victoriæ, Nauarro, Molinæ, & Bonacinæ, qui tunc ſolum volunt priuatum, qui non aliter poteſt inuaſum innocentem defendere niſi occidendo inuaſorem, teneri cum occiſione inuaſoris defendere vitam inuaſi, quando idem inuaſus expreſſe vult defendi, vel præſumi poteſt velle defendi cum occiſione eiuſdem inuadentis,) quod idem docet alios plures allegans Fagundez *in decal. lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 11. etſi id neget Leſſius *d. num.* 92. eam adducens rationem, quod vbi mala ſunt paria, nemo priuatus tenetur alterum inferre, vt alterum excludat; præſertim cum id fieri non poſſit niſi cum illo horrore occiſionis proximi. Vnde etiam nemo tenetur vitam ſuam tueri per mortem alterius, vt præter Leſſium *ibidem* tradunt Molina *d. tract.* 3. *diſp.* 14. *n.* 1. *concluſ.* 3. S. Thomas *de reg. princip. cap.* 6. Syluester *v. bellum* 2. *n.* 5. P. Nauarrus *de reſtit. lib.* 2. *cap.* 131. *num.* 6. Victoria *in relect. de homicid. num.* 24. Auguſtinus Barboſa *collect. ad can. non eſt noſtrum, n.* 2. 23. *quæſt.* 5. alij ab iiſdem Molina, & Barboſa, & Recentiores communiter: ad eundem ergo modum ſe gerere poteſt circa matrem prægnantem in periculo vitæ conſtitutam, à quo ſine interitu prolis medicamentis eximi nequeat, quiſquis ad eius vitæ defenſionem ex officio non tenetur; & ita eidem renuenti, & vitam ſuam poſtponenti vitæ prolis non tenebitur medicus applicare remedia, quibus poſſet curari cum prolis interitu; ſecus addit idem Raynaudus, ſi ipſa vellet, & licitè poſſet curari medicamentis in prolis necem ceſſuris; & ſufficeret virtualis conſenſus, qualem perſona alienata à ſenſibus, & minimè ſui compos cenſetur habere, vt idem Raynaudus ait, & colligitur ex Molina *d. num.* 6.

An in periculo vitæ matris à difficultate partus poſſit illa licitè procurare abortum fœtus nondum animati, vtendo remedijs ad illius expulſionem ordinatis.

Secundò dubitatur, an ſicut in periculo vitæ matris prægnantis proueniente à morbo, cui non poteſt aliter conſuli, licitum illi eſt procurare abortionem, & expulſionem fœtus inanimati, vtendo medicamentis directè tendentibus in abortum, & abactionem fœtus; ita ad euitandum periculum vitæ à difficultate partus, quodve aliàs experta eſſet in partu ſibi imminere, licitè poſſit procurare, & efficere abortum fœtus, vtendo iiſdem remedijs directè tendentibus in illius expulſionem. 89

Affirmarunt Torreblanca *loco ſuprà hoc capite, numero* 9. *citato, & de magia lib.* 2. *cap.* 43. *num.* 10. Mercurialis & alij Medici *ſuprà num.* 8. *relati*, & ex Doctoribus *ſuprà numero* 8. *allegatis*, Baſilius Pontius *dict. cap.* 13. *numero* 2. & Ioannes Lugo *dict. ſect.* 5. *num.* 130. ſuppoſita ſententia *ſuprà num.* 82. poſita, & approbata, quod liceat abortus fœtus inanimati ad tuendam vitam matris in eius manifeſto periculo conſtitutæ ab intrinſeco ex morbo grauiditate progrediente exitiali futuro. Licet abſolutè id negent, & teneant ſequentem ſententiam. Pro hac eadem ſententia videntur poſſe allegari Leo, Zambellus, Bordonus, & Trullench *locis infrà, dubitatione tertia citatis.* Probatur hæc ſententia, quia non apparet ratio differentiæ inter matrem prægnantem, vt ei ad euitandum

euitandum vitæ periculum ex præſenti morbo, & ab intrinſeco imminens, nullo alio remedio ad ſalutem tuendam ei ſuppetente, licet procurare fœtus inanimati abortionem vtendo remedijs directè tendentibus in eius expulſionem; non autem eidem liceat pariter procurare iiſdem remedijs abortum, quando vitæ periculum manifeſtum prouenit à difficultate partus, & prægnans ſit in partu moritura, fœtu priùs ante animationem excuſſu; nam etiam in hoc poſteriore caſu certa poſſeſſiu vitæ matris, ſeu actualis vita matris videtur præferenda vitæ fœtus in ſpe, & hac ratione procuratio abortus cohoneſtari. Nec iuuat dicere cum Sanchez *d.diſp.*20.*num.*10. in hoc poſteriore caſu fœtum non eſſe aggreſſorem, ſicut in priori, & etiam periculum non eſſe præſentaneum, ſed diſtans, cui aliis medijs adhibitis occurri poteſt.

Nam contrà eſt, inquit Lugo, quia etiam in poſteriori caſu fœtus eſt aggreſſor, cùm conatu, quo prodire tentabit ex vtero, mater in mortis periculum manifeſtum ſit adducenda. Quod verò periculum (ſubdit) non ſit præſens, parum refert, tum quia etiam infirmitas, contra quam abortum iuxta ſententiam *d.num.*82. poſitam procurare licitum eſt, poteſt non afferre periculum mortis hodiernæ, ſed poſt menſem, & tamen poteſt hodie adhiberi medium ad abortum; non enim iuxta eandem ſententiam expectandus eſt vltimus articulus neceſſitatis, & periculi, ſed oportet præuenire adhibitis tempeſtiuè remedijs; quia poſtea ſerò medicina paratur, & fortaſſe non proderit, poſtquam morbus longiori mora nimium inualuit: eodem igitur modo præueniri poſſet per abortum procuratum contra mortem ſequuturam poſt aliquos menſes ex partus difficultate; vel etiam ſi crimen prægnantis grauidæ ex coitu nefario publicetur à conſanguineis, vel marito, aut iudice, inquit *loco citato* Ioannes Lugo.

90 At negant DD. communiter. Ita DD. *citati ſuprà n.*7. *& 8. iterũ relati ſuprà n.*81. & in his terminis formalibus Sanchez *d.diſp.*10.*n.*10. Villalobos *p.*2.*tract.*12.*diff.*13. *n.*2.*verſic. ſecundò* Raynaudus *de ortu infant.c.*10.*n.*42. Diana *p.*6.*tract.*8.*reſol.*37. *& p.*7.*tract.*5.*reſol.*31. Caſſpenſis *in curſu Theol.tom.*2. *tract.*18.*diſp.*3.*ſect.*5.*n.*40. ab eodem Diana *ibidem allegatus*; & ita abſolutè ſentiunt Pontius *d.n.*2. & Lugo *d.ſect.*9.*n.*131. Negantes vniuerſaliter ad toendam matris vitam, ſiue eius periculum immineat ex morbo, ſiue ex difficultate partus, ſiue ab extrinſeco, ſi ſtuprum, vel adulterium prægnantis detegatur, ſiue ad tuendum eius matris honorem, infamiamve vitandam, eſſe licitum procurare abortionem fœtus licet inanimati. Et hi probant illa vniuerſali ratione, quod hæc procuratio ſit contra naturam generationis, non minus quam ſeminis effuſio voluntariè procurata; ac proindè ita eſſe intrinſecè malam, vt neque ad ſalutem, ſeu vitam tuendam poſſit eſſe licita, ſicut pariter ob eundem finem non eſt licitum procurare pollutionem. Verùm probatur ex varijs diſcriminibus, quibus hic caſus differt à caſu periculi vitæ prægnantis prouenientis à morbo propriè ſumpto, quo mater hic, & nunc laborat, futuro omninò exitiali perſeuerante grauiditate, & non excuſſo fœtu. Et primum diſcrimen eſt, quod in hoc euentu periculum vitæ à difficultate partus eſt ipſi prægnanti voluntarium, vtpote præuiſum antequam haberetur copula coniugalis, & qua ſequutura eſt conceptio fœtus, cum ſupponamus iam fuiſſe expertam talem difficultatem partus. Quare debebat abſtinere ab vſu coniugij, prout quæ tales ſunt etiam de conſilio Galeni, vt teſtatur Eros *de paſſion.mul.c.*11. debent abſtinere, maximè quia debitum marito exigenti non tenentur reddere, vt *ſuprà n.*8. *dictum eſt, & c.*1.*n.*173. probatum. Sibi ergo imputandum, quod in tales anguſtias præuiſas, vel quas præuidere poterat, & debebat, ſeſe coniecerit; ac proinde ratio euadendi tale periculum ſibi voluntarium non poteſt cohoneſtare expulſionem fœtus de ſe alioqui contra naturam generationis, & finem matrimonij primarium. Secundum diſcrimen, quia interim donec tempus partus adueniat, poſſunt occurrere alia remedia, & ſi nullum aliud ſe offerat, illa naturalis pariendi difficultas poterit tolli remedio ſectionis vteri, vel genituræ, de qua infrà, quam fieri poſſe abſque morali periculo matris tradunt Medici, qui infrà ſuo loco citantur. Et licet hoc ſit remedium durum, debebit mater illud admittere ex eo, quod voluntariè ſe tali periculo expoſuit. Tertium diſcrimen, quia cum periculum mortis prægnantis prouenit à morbo futuro lethifero grauiditate aliquo tempore perſeuerante, & non excuſſo intra breue tempus fœtu, periculum verè eſt præſens, & ab ipſius fœtus exiſtentia neceſſariò iudicatur futura matris mors. At quando periculum vitæ perſeuerante fœtu, eoque animato, & ad maturitatem perducto prouenit à difficultate partus, dum fœtus adhuc eſt inanimatus (quod contingit circiter ſeptem menſibus cum dimidio, vel ſaltem pluſquam ſex menſibus ante tempus partus) non poteſt periculum vitæ dici præſens; neque etiam prouenire ab ipſo fœtu, cùm intra tantum temporis ſpatium poſſint matri auctæ accidere alia mala, morbiue lethales, qui illi vitam eripiant, & ſi fœtus perſeueret animatus, mortua matre conſeruari, & lucem aſpicere, & lauari ſacro fonte, adhibita ſectione vteri illicò poſt matris mortem, prout infrà explicabitur. Igitur licet ſit licita matri grauidæ prouida procuratio abortus, ſeu excuſſionis fœtus nondum animati ob morale periculum vitæ ſibi imminens ex morbo improuiſu poſt grauidationem ſuperuento, qui non adhibita euſdem fœtus adhuc inanimati excuſſione mortem inferret; non ideo tamen eſt licita ob periculum præuiſum vitæ prouenturum à difficultate partus.

An fœmina prægnans ex coitu extra coniugium habito, fornicario, vel adulterino, aut inceſtuoſo vel ſacrilego, ad euadendam mortem alioqui inferendam à conſanguineis, vel marito, aut iudice, vel infamiam ſequuturam, ſi crimen prodatur, poſſit licitè procurare, & abortum efficere fœtus nondum animati.

Tertiò dubitatur, An mulier prægnans, quæ ex coitu illicito, nempe fornicario, vel adulterino, aut inceſtuoſo, vel ſacrilego concepit, poſſit licitè procurare abortum fœtus nondum animati, tũ ad euitãdum morale periculũ vitæ ab extrinſeco, putà quia ſi ſcelus prodatur, & ipſa detegatur concepiſſe, occidetur à conſãguineis, vel à marito ſi ſit coniugata, vel morte mulctabitur à iudice cognito, quod adulterium commiſerit; tum ad euadendam infamiam, vitandumque honoris periculum ex eiuſdem ſceleris detectione, ſeu publicatione; putà, quia puella nobili, & illuſtri genere nata in domo parentum ex coitu fornicatio, vel Monialis ex ſacrilego conceperit. 91

Aliqui, quos ſuppreſſis nominibus refert Azor. *p.*2. *lib.*2.*c.*26.*q.*4. *& p.*3.*lib.*2.*c.*4.*q.*2. affirmant ad infamiã vitandam licitum eſſe vti remedio, ne fœtus concipiatur, eo quod id non ſit abortum facere, ſicut quando fœtus iam conceptus excutitur, & nulli infertur iniuria.

Alij expreſsè aſſeruerunt licitum eſſe fœminæ procurare excuſſionem ſeminis, & abortum fœtus concepti nondum animati, tum ad vitandum morale periculum mortis ab extrinſeco, tum ad toendum honorem, infamiamque vitandam, quæ alioqui conſequeretur crimine detecto, ſi aliud non occurrat medium vtriuſque periculi vitandi. Ita Torreblanca *locis ſuprà n.*89.*allegatis*, Leozambellus *in repertorio morali, v. Medicus, n.*11. à Diana *p.*6. *tract.* 8. *reſol.* 37. *relatus*, Bordonus *qq. reg. p.* 5.*reſol.*45.*n.*4. (vbi allegat Graſſium, & nonnullos alios, qui tamen loquuntur ſolùm in caſu periculi mortis ab intrinſeco, ſcilicet in morbo non excuſſo fœtu inanimato) & probabilem ſententiam exiſtimant Trullench *in decal.lib.*5.*cap.*1.*dub.*3.*n.*1.*fine*, & Lezana *p.*3.*v.Abortus*, *n.*5. & ita ſentiendum putant Pontius, & Ioannes Lugo *locis ſupr.n.* 89. *rel.* Suppoſi-

tu, quod idlicitum ſit matri ad euitandum mortis periculum ab extrinſeco, ſellicet à morbo præſenti proueniens, fœtu ipſo non excreto, licet abſolutè contrarium teneant. Vode idem Pontius non rectè à Trullench, & Lezana allegatur pro hac ſeotentia, quaſi illam abſolotè teneat.

Prima pars huius ſententiæ probatur ratione adducta *ſuprà numero* 89. ad probandum licitum eſſe fœminæ prægnanti procurare abortum fœtus inanimati in periculo vitæ ex difficultate partus, ſcilicet quia ſi licitus eſt abortus fœtus nondum animati cùm vita matris ab intrinſeco periclitatur motaliter, & non occurrit aliud remedjom ad illam tuendam, niſi expulſio fœtus, non apparet etiam cur non debeat licere cùm vita fœminæ prægnantis, quæ ex ſcelere concepit, periclitatur ab extrinſeco, ſi conceptio, ſeu crimen detegatur, & non ſuppetat alind remedium euadendæ mortis à conſanguineis, vel marito, aut iudice inferendæ; in hoc enim caſu etiam tuitio propriæ vitæ matris videtur ſufficienter cohoneſtare abortum fœtus inanimati, cuius vita ſolùm eſt in ſpe, & in potentia, cùm matris vita ſit actualis. Et quod periculum vitæ ſit ab intrinſeco, vel extrinſeco præſens, vel diſtans, videtur ſe habere per accidens quoad huiuſmodi cohoneſtationem.

93 Secunda pars eiuſdem ſententiæ, nempe quod etiam in periculo morali infamiæ incurrendæ, & honoris amittendi ex criminis publicatione per vteri tumorem licitus ſit abortus fœtus non animati, probatur: ſi enim licitus eſt ad tuendam vitam matris, mortiſque periculum vitandum, & conceptio ſeqnuta ſit ex coitu criminoſo; eadem ratione erit licitua ad tuendam famam, & honorem prægnantis. Etenim grauis Infamia mortis periculo æquiparatur, iuxta Gloſſam *in l. 9. ff. de manumiſſis vind.* imò fama, & honor ſunt bona longè pretioſiora, & ſuper vitam ipſam expetibilia, præſertim perſonæ nobili, nec plebeiæ, abiectæque conditionis, vt colligitor *ex l. 8. §. fin. Digeſt. quod metus cauſa.* Vbi iuxta Paulum Iuriſconſultum metus grauis infamiæ honeſtæ perſonæ maior eſt metu mortis.

94 At communiſſima ſententia, & vera omninò negat tam in præfato mortis periculo ab extrinſeco, quàm in periculo infamiæ, ſi crimen prægnantis detegeretur ob tumorem ventris, licitus eſſe eidem prægnanti abortum fœtus non animati ad tuendam vitam, famam, & honorem; hancve rationem tuendæ vitæ, vel famæ excuſare poſſe abortum à graui peccato contra naturam. Item negat ob eandem rationem tuendæ vitæ, vel famæ, licitum eſſe fœminæ vti remedio, ne ex ſemine per coitum nefarium recepto ſeqnatur fœtus conceptio. Ita Doctores *ſuprà numero* 81. *relati*, Azorius *locis ſuprà numero* 91. *allegatis*. Pontius, & Ioannes Lugo *locis numero* 89. *citatis*, ex Doctoribus *ſuprà numero* 90. *relatis*, Sanchez, Villalobos, Diana, Caſpius *locis ibidem citatis*, Raynaudus *d. cap.* 10. *a.* 41. 43. *&* 46. (quamuis *d. num.* 46. *fin.* videatur admittere in priori periculo, ſcilicet vitæ, licitum eſſe abortum, vbi ita habet: *Ceaſebitur graue exitij periculum vitæ matris, quæ ex ſcelere concepit, ſi ſceleris comperta per vim extrinſecam letho danda, iniaſtè licet, ſed tamen ex vſu furentium ob eam nequitiam hominum prænoſcetur; tunc enim mater abſque nouo ſcelere, per fœtus nondum animati abortionem non honori ſuo, ac famæ, ſed vitæ propriæ proſpicere poterit; niſi hoc dictum Raynaudi ibidem admittat intellectum poſitum infrà a 97. fin.*) Coriolanus *de caſib. reſerv. de aborta n.* 6. Tannerus *tom.* 3. *diſp.* 4. *q.* 8. *a.* 58. *& alij Theol.* à Diana *allegata reſol.* 57. *relati*. Et è Iuriſperitis illicitum, & peccatum eſſe puellæ ex ſcelere grauidæ, abortum licet fœtus nondum animati procurare, ſeu efficere pro tegendo crimine, & tuenda fama, ſeu euitanda infamia, tenent Menochius *de arbitr. caſu* 257. *fine*. Clarus *in pract. crim. q.* 64. *n.* 2. Ant. Theſaurus *deciſ. Pedem.* 12. *n.* 12. Farinacius *in prax. crim. q.* 122. *a.* 188. & alij Iuriſperiti à Menochio, & Claro *relati*. qui omnes aſſerunt talem puellam puniendam eſſe pœna extraordinaria, etiamſi ſuggeſtione ſuæ matris ad eum finem conſeruandi honoris abortum feciſſet; loquuntur enim indiſtinctè de abortu à tali puella facto, non diſtinguentes de abortu fœtus animati, vel non inanimati. Et ſic etiam ſentit Carol. Anton. Theſaurus *de pœn. Eccl. p.* 2. *verbo Abortus, cap.* 1. *verſic. limita tertiò, in fine*, vbi teſtatur eſſe communem ſententiam Theologorum, & Iuriſtarum, ac veriſſimam. Et ex Medicis idem docet Codronchus *de Chriſt. & rat. med. rat. lib.* 1. *d. cap.* 11.

Hæc ſententia à Doctoribus *ſuprà num.* 81. relatis, 95
& à Pontio, & Ioanne Lugo probatur illa ratione vniuerſali, quod voluntariè, & directè impedire conceptionem fœtus, ſemine iam per copulam carnalem in vas mulieris recepto, vel efficere abortum, ſeu excuſſionem fœtus iam concepti nondum animati, non minus, imò magis eſt contra naturam, quàm pollutio, ſeu effuſio ſeminis voluntaria extra vas, ac proinde ita intrinſecè mala, vt ex nulla cauſa, quantumcunque aliàs honeſta, neque etiam vitæ propriæ tuendæ, & multò minus conſeruandi honoris, cohoneſtari poſſit; ſicut ipſa pollutio directè procurata ex quacunque cauſa id fiat, ſemper eſt mala, nec excuſari poteſt à turpitudine contra naturam, quæ ordinauit ſemen tantum ad generationem prolis, & multiplicationem ſpeciei; & ita illius dominium, ſeu adminiſtrationem homini permiſit tantum in ordine ad illum finem. Cum ergo non ſint facienda mala, vt eueniant bona, fœmina, quæ ex coitu criminoſo recepit ſemen virile, non poteſt abſque graui peccato contra naturam vti remedio, vt impediat conceptionem fœtus, vel vt fœtus conceptus nondum animatus excutiatur, etiamſi alioqui verſetur in periculo vitæ ſibi inferendæ à conſanguineis, marito, vel iudice, aut in periculo honoris, ſi crimen detegatur.

Verùm ſuppoſita ſententia, de qua *ſuprà numero* 72. 96
probatur hæc ſententia ſequentibus. Et primò, quia in huiuſmodi fœmina ex ſcelere grauida periculum vitæ, vel honoris, ſeu infamiæ non eſt impræuiſum, ſed præuiſum, vel quod debuit præuideri; ac proindè ſibi ipſi imputet, quæ voluntariè tali ſe periculo expoſuit, iuxta tradita *ſuprà numero* 90. Secundò, quia dum ſemen receptum nondum coagulatum eſt, & partes fœtus inchoatæ, vel fœtus adhuc eſt inanimatus, & tumor ventris adhuc valdè diſtat, periculum vitæ, vel honoris non poteſt dici præſens, nec poteſt dici prouenire ex ipſo ſemine, vel fœtu, cùm pluribus aliis modis qui poſſunt intra illud tempus accidere, iactura vitæ, & honoris fœminæ poſſit ſequi, iuxta pariter tradita *eodem numero* 90. Tertiò, quia poſſunt ſuppetere alia media, quibus crimen ſemper remaneat occultum, & mors, ac infamia amiſſione honoris caueatur; quod plures fœminas, quæ ex coitu nefario, & criminoſo conceperunt, præſtitiſſe conſtat, ſiue ſimulatione morbi vſque ad partum, ſiue per varios prætextus ſecedendo in locum abditum, & remotum, ſiue aliis quæſitis coloribus, & artificiis, quæ in ſimilibus caſibus fœminis vaferrimis nunquam defuerunt. Quartò, quia alioqui fas eſſet adultero, vel fornicario, ſi morale periculum vitæ, vel grauis detrimenti famæ, ſibi ex perfectione copulæ cum muliere, vel puella conſentientibus in eam, & conceptione inde ſequuta impendere videat, poſt inchoatam copulam, & penetratum clauſtrum retrahere ſe, & ſemen extra vas effundere; non ad peccati nondum prorſus conſummati diſcontinuationem (ex quo fine, an liceat retractio illa, & effuſio, diſcuſſum eſt *ſuprà numero* 61. *&* 64.) ſed præciſè ad euitanda prædicta damna, & ſimiliter mulier, vel fœmina ad eundem tantum,

ſi

ſi damnum vitæ, vel honoris graue ex conceptione præuideret, poſſet licitè copulam inchoatam interrumpere, & etiam poſt propriam ſeminationem ſe ſubtrahere efficiendo, vt viri ſemen extra vas effundatur. Hoc autem abſurdiſſimum eſt, & neſcio quo ſtomacho poſſint admittere aduerſarij, qui inconſequentiam admittere debent: Dato enim quod illa ſeminis effuſio ea fine prædicto ſit inculpabilis, aperitur amplè aditus omnibus ſpurcitiis, & ſaturandi libidinem extra matrimonium, & inter non coniuges, qui etſi nouerint commixtionem illam corporum eſſe ſibi illicitam, tamen ſi perſuaſum habeant veram eſſe doctrinam de licita interruptione copulæ, & effuſione illa ob finem euitandi damnum proprium ſiue in honore, ſiue in vita, facilè contemnent culpam talis criminationis, & in omnem turpitudinem promptè prolabentur. Vnde nulla apparet congruentior ſpurcitiarum ſchola, & magis exitialis, quàm præfata doctrina. Hinc igitur quinto (quæ ratio debet conuincere quemlibet intellectum non malè diſpoſitum, minimèque depra uatum, & tam euidens apparet) probatur hæc eadem ſententia; quia admiſſa oppoſita ſententia, nemo ſanæ mentis certè negare poterit, inde aperiri latiſſimam viam ſpurcitiis, & libidinibus, fornicationibus, adulteriis, inceſtibus, & ſacrilegiis; cum conſtet pleraſque fœminas his flagitiis, & libidinibus abſtinere tantum, ne ſuperueniente fœtus conceptione crimen prodatur; quod peccandi frenum omnino tolleretur, & promptitudo, ac pronitas in omnem turpitudinem parata foret, ſi ad celandum flagitium, & euitandum detrimentum in vita, vel in honore, fœminæ fornicariæ, adulteræ, inceſtuoſæ, vel ſacrilegæ licitum eſſet ſemen iam receptum, vel conceptum fœtum nondum animatum expellere. Et ego noui (& verum dico) puellam nobiliſſimam, quæ per quinque annos carnale commercium frequentiſſimum habuit, quia illi ſuccedebat ſumpto pharmaco expulſio ſeminis, vel fœtus inchoati, impedire progreſſum generationis, ventriſque tumorem ex grauiditate; cum tamen exiſtimaſſet talem euacuationem eſſe nouum ſcelus, & mortiferum: quid igitur, ſi exiſtimaſſet eſſe licitum pro tuitione nedum vitæ, ſed etiam famæ, & honoris? Cum igitur præfata doctrina huic ſententiæ contraria pelliciat ad flagitium venereum extra matrimonium, & aperiat patentem aditum ad omne genus libidinis, ſanè affirmandum eſt, illam aduerſari rectæ rationi, & iuri naturali, vt meritò Pater Diana dixerit eſſe probabile, & noſtram ſententiam veriſſimam pronunciauerit *loco ſuprà allegato* Carolus Antonius Theſaurus. Ad maiorem confirmationem addo deteſtationem, & prohibitionem ſimilis abortus, & ſub grauiſſimis pœnis, quæ in ſacris canonibus, Pontificiis conſtitutionibus, & legibus ciuilibus, ac particularibus ſtatutis Rerumpublicarum habetur, & ſanè directa ad præcauenda innumera mala alioqui in genus humanum euentura, ſi poſt flagitia, & nefarias libidines, ac turpitudines huic viæ famam, & honorem, ac etiam vitam ſolùm ſcienter & voluntariè in periculo conſtitutam conſeruandi locus eſſet. Quapropter tametſi per ſe loquendo, & ex natura rei licitum eſſet fœminæ fornicatiæ vitam eo modo ab extrinſeco periclitantem, ac etiam honorem, & famam tueri expulſione ſeminis recepti, vel excuſſione fœtus concepti nondum animati, nihilominus poſita neceſſaria conſequentia tot malorum ac turpitudinum, & tot legibus Eccleſiaſticæ & ſecularis poteſtatis abſolutè vetantibus præfatum abortum, illicita eſſet illius procuratio etiam ob præfatos fines.

D. Ioan. Angelus Boſſius, de effect. contr. Matr.

Illicitus eſt abortus fœtus inanimati in periculo honoris, & famæ; quamuis eſſet licitus in periculo vitæ ab extrinſeco matri imminente.

Non deſinam tamen hic aduertere contra tradita *ſupra numero* 93. in probatione ſecundæ partis primæ ſententiæ, ſcilicet dato, quod fœminæ, quæ ex ſcelere concepit, liceret abortum, vel abactionem ſeminis recepti procurare ad tuendam vitam ab extrinſeco moraliter periclitantem ſcelere per tumorem ventris detecto, non ideo tamen inferri poſſe videtur neceſſaria, vel probabilis conſequentia, quod ideo illi liceat ad tuendum honorem, & famam, vt notauit Raynaudus *dicto capite decimo, numero* 43. *&* 44. Cum enim vita ſit fundamentum aliorum bonorum hominis, & eius interitus extremum malorum, quæ alicui poſſunt euenire intra naturæ ordinem; non quidquid licitè ad vitæ defenſionem fieri poteſt, ſimiliter poteſt fieri ad defenſionem, ſeu conſeruationem famæ, & honoris. Vnde hæc bona inata omnes poſſunt licitè prodigi, vt vita conſeruetur; è contrario autem ad tuendum honorem, & famam non licet vitam prodigere, ex quo patet vitam eſſe bonum longè pretioſius quàm honor, & fama, & omnis res temporalis, vt traditur *leg. ſancimus, Cod. de Sacroſ. Eccleſ.* & docent Nauarrus *in cap. inter verba,* 11. *quæſt.* 3. *concluſione quarta, à numero* 20. Victoria *relect. de homicid. ad* 14. *numero* 36. & allegati à Balthaſare Gomezio *de poteſtat. in ſeipſum, libro ſecundo, capite quinto, numero primo & ſequentibus,* etſi ipſe *eodem capite, num.* 10. *& ſequentibus,* probare conetur honorem eſſe bonum æquale vitæ, imò illi præferendum, licèt non rectè. Nam quamuis honor ſit maximum bonorum temporalium, *l. Iulianus, ff. ſi quis omiſſa cauſa teſtament. l. miles, §. ſocer, ff. ad l. Iuliam de adult.* & melius ſit bonum nomen, quam diuitiæ multæ, Prouerb. *cap.* 22. cum aliis adductis à Nauarro *dict. concluſione* 4. *numero decimooctauo,* & Doctores à Balthaſare *dict. capite* 5. *numero* 7. *relati.* Nihilominus minus bonum eſt quàm vita, quæ honoris eſt fundamentum; proindéque pro nudo honore tuendo, non licet ſeipſum certæ, & indubitatæ præelectæ, & volitæ morti, aut morali circa periculo obiicere, vt tradunt Nauarrus *d. concluſ.* 4. *numero* 25. *& de fin. humanorum actuum numero* 31. Aragon *in* 2. 2. *q.* 64. *artic.* 5. *ad* 5. Raynaudus *locis citatis,* licet contradicat idem Balthaſar. Contra rationem enim eſt, ac proindè illicitum, anteponere quod minus eſt, ei quod maius eſt, *argum. cap. ad hoc, d.* 89. Quod ſi aliqui, vt etiam habetur *leg. iuſta, ff. de manumiſſis vind.* dixerunt infamiam grauem eſſe morte peiorem, & moriendum pro honore, ſeu hominem potius debere pati mortem, quàm honoris detrimentum, Nauarrus *d. concluſ.* 4. *num.* 24. *&* 25. ait eos fuiſſe Ethnicos, & errare; vel illud commune dictum, *pro honore moriendum,* ne ſit error, intelligendum, de honore fundamentali, & radicali, ſcilicet de eo, quod cauſat honorem, nempe de actionibus virtutum & de declinatione peccatorum, pro quibus finibus, cum caſus acciderit, vita ipſa honeſtè exponitur, & hoc tantum probant, quæ latè tradit idem Balthaſar, & prius illo Ildefonſus Mexia *lib.* 2. *de vera, & falſa gloria, cap.* 13. *&* 17. Neque obſtat quod idem Balthaſar Gomezius *dicto capite quinto, num.* 15. *&* 17. ait, & tradunt communiter Doctores, quos refert, & ſequitur Fagundez *in decal. lib.* 5. *cap.* 8. *num.* 2. Virum nobilem iniuſtè ab aliquo inuaſum, non teneri eum honoris & bellicæ famæ notabili detrimento, grauiue nota 77

ſnfamiæ, & dedecoris fugere, ſed poſſe inuaſorem occidere. Hine enim non infertur, vitam poſſe licitè poſtponi nudo honori, aut famæ; nam iidem Doctores non aſſerunt, nobilem inuaſum licite poſthabere honori ſuo, aut famæ vitam ſuam; ſed tantum conſiderant, quod licitum eſt viro nobili, & militi circa vitam inuaſoris: in quo differunt à Clericis, ac religioſis, qui ſi ſalua eorum vita poſſunt fugere, iuxta Doctores magis communiter tenentur, ſi non ex iuſtitia, ſaltem ex charitate, ne inuaſorem occidant, vt latè idem Fagundez *dicto capite* 7. *num.* 9. qui eum humilitate modeſtiam, & mundi contemptum profiteantur, fuga eis non eſt dedecori & ignominiæ, ſed honori, & gloriæ verti poteſt; & ob talem fugam magis æſtimantur. Viro autem nobili & militi fuga grauem inurit notam infamiæ, & dedecoris; & ideo inuaſorem poteſt occidere, ne honore excidat, qui in illis circumſtantiis ex conflictu, & fugæ neglectu pendet. Oporteret tamen, vt ex ſupràdictis colligitur, & in terminis tradit Raynaudus *dicto num.* 44. etiam nobili, & militi fugere nolenti conſtare moraliter, ſe non fore occidendum, alioqui male faceret non fugiendo, quia bonum pretioſius & dignius, nempe vitam bono inferiori, ſcilicet famæ, & honori poſtponeret. Et eadem ratione ob proportionalem rationem intelligendum, quod magis communiter tradunt Doctores, ad rerum noſtrarum, ſeu fortunarum magni momenti tuitionem licitum eſſe furem occidere, ſi rem noſtram fur non vult dimittere. Ex dictis igitur conſtat non valere illam conſequentiam; ad tuendam matris vitam licet efficere abortum fœtus, non ad conſeruandam eius famam, & honorem. Cum ſit longe diſpar ratio. De qua plura Raynaudus *dicto capite* 50. *num.* 46. qui eodem *n.* 46. *fine*, dum dicit, quod mater, quæ ex ſcelere concepit, vbi vita indeclinabiliter periclitatur ab extrinſeco, ſi crimen detegatur per fœtus nondum animati excuſſionem, vitæ ſuæ poteſt proſpicere, non honori ſuo, ac famæ. Fortè loquutus eſt non abſolutè, ſed comparatiuè, ſcilicet, quod etſi eſſet licitus talis abortus, vt vitæ matris ex ſcelere grauidæ conſuleretur, non tamen honori, ac famæ.

An puella poſt illicitum, & fornicarium coitum ad tuendam vitam, vel famam tectis vitio virginitatis amiſſæ, & conceptione ſequuta, poſſit nubere viro ignoranti cum periculo, vt vir exiſtimet prolem eſſe ſuam.

98 Vtrum verò fœminæ, ſeu puellæ poſt coitum, ſeu ſtuprum, antequam certa ſit, ſe concepiſſe, vel vbi concepit, liceat eo vitio tecto cum periculo, vt proles exiſtimetur eiuſdem mariti, nubere ignoranti ad tuendam vitam, & famam; ſcilicet, ſi probabiliter crederet aliàs fore, vt conceptione eius comperta immineret ſibi mortis à cognatis inferendæ periculum, vel ſi ſponſalia de futuro contraxiſſet, à quibus ſine ſcandali, aut infamiæ periculo reſilire non poſſet. Reſpondet rectè Sanchez *dict. lib.* 9. *diſputat.* 20. *num.* 51. poſſe nubere, eo quod huiuſmodi iactura præponderet mariti damno, ſi prolem illam ſuam putet. Extra tamen tale periculum, vt idem Sanchez aduertit, eſſet peccatum mortale ob periculum ſupponendi viro alienam prolem, cùm nata in viri domo eius præſumatur, iuxta *l. filium* 6. *ff. de his, qui ſui, vel alieni iuris ſunt*, & alia latè à me tradita *tom. 1. moral. var. tit.* 1. *num.* 1442. *cum pluribus ſeqq.* & à me *à num.* 1450. *ad* 1454. diſcutitur, & latè agitur de obligatione matris adulteræ certò ſcientis filium eſſe adulterinum, manifeſtandi id, ſi abſque periculo vitæ, vel famæ poteſt, & credit profuturum, præſertim quando ipſa non poteſt filios legitimos ſeruare indemnes.

An verò puella iam corrupta ſic nubens peccaret mortaliter præcisè ob vitium virginitatis amiſſæ tectum, tradens ſe viro tanquam virgo, & talis ab ipſo reputata aliàs non ducturo illam; de hac re latè agit Sanchez *lib.* 6. *diſputat.* 27. *à num.* 7. *&* 8. & concludit non peccare contra iuſtitiam ratione fraudis, quia in contractu matrimonij defectus tam viri, quàm fœminæ non conſueuerunt manifeſtari; & ita æqua eſt vtriuſque conditio, & conſequenter nulla iniuſtitia. Numero autem 9. concludit nullum eſſe peccatum, ſi nullum ſit periculum, vt vitium detegatur, & marito innoteſcat; quia inde nullum damnum, nullumque ſcandalum ſequi poteſt. Tandem *num.* 10. concludit eſſe peccatum mortale contra charitatem, ſi veriſimile ſit, maritum deuenturum in notitiam vitij, idque ægrè laturum, vitamque diſcordiis plenam acturum, ipſamque vxorem male tractaturum. Quæ omnia videtur indicaſſe Nauarrus *in dict. cap. inter verba, concluſ.* 5. *coroll.* 160. *in* 2. *edit.* & latiùs videri poſſunt apud eundem Sanchez. Hic enim non eſt locus diſcutiendi hanc difficultatem. 99

An ordine naturæ tantum, & iuſtitiæ obligatione attentis, matri prægnanti morbo graui laboranti ad tuendam vitam licitum ſit vti medicamentis neceſſariis, directè tantum tendentibus ad illius ſanitatem cauſandam, non verò ad expulſionem fœtus, ex quibus tamen per accidens, & concomitanter probabiliter præuidetur ſequuturus abortus eiuſdem fœtus iam animati.

Quartò dubitatur, an poſt fœtus animationem, ſeoquando probabiliter creditur. fœtum in vtero exiſtentem eſſe iam informatum anima rationali, attento ſolo ordine naturæ, citraque iniuriam in ipſam prolem, & omnem iniuſtitiam, prægnans graui morbo laborans, & alioqui moritura (cum nulla alia remedia ſuppetant) licitè poſſit ad tuendam vitam vti remediis de ſui natura, & directè tantum ad ſanitatem efficiendam tendentibus, & ordinatis (qualia *ſuprà n.* 72. dictum eſt, eſſe venæ ſectionem, ſeu ſanguinis effuſionem, ſudatorium, balneum, pharmaca purgatiua humorum, emplaſtrum mitigatiuum doloris. & alia huiuſmodi non directè tendentia ad fœtus excuſſionem, vel læſionem) cum periculo exanimationis abortus eiuſdem fœtus animati per accidens ſequuturi, qui tamen talibus medicamentis non adhibitis, & mortua matre, iuxta probabile iudicium peritorum viuus eſſet proditurus. Fagund. *in decal. lib.* 5. *c.* 12. *n.* 28. (& idem habet *lib.* 6. *cap.* 3. *n.* 34.) dicit, quod ſi dubitatur probabiliter, an fœtus ſit animatus, & mater ſit in periculo vitæ, & non ſuperſit aliud remedium, poteſt licitè, & ſic ſine vlla iniuſtitia ſumere pharmacum, & venæ ſciſſionem, & alia huiuſmodi remedia de ſe ordinata ad morbum expellendum, & hæc eadem medicamenta ei licitè poſſunt applicari, non directa, & poſitiua intentione faciendi abortus, ſed maternæ ſalutis, etiamſi per accidens ſequatur abortus. Quia mater eſt in certa poſſeſſione vitæ ſuæ, fœtus autem in dubia, imò in nulla poſſeſſione; cum de illo dubitetur, an poſſideat, vel non poſſideat vitam, & in materia de iuſtitia, certa, & indubitata poſſeſſio præualet dubiæ. 100

Idem autem Fagundez *n.* 29. aſſerit, ſi proles iam 101

ſit

ſit animata, non eſſe licitum (& loquitur etiam iuxta ordinem naturæ, non gratiæ, & attenta obligatione iuſtitiæ, & pietatis, & non ſolius charitatis, vt conſtat ex prima, & ſecunda eius ratione) matri ſumere, nec ei præbere pharmacum, venæ inciſionem, vel aliud medicamentum directa, & poſitiua intentione curandæ matris, non procurandi abortus, ſi non applicato remedio probabiliter ſperetur vita illius cum periculo matris, ſeu viuus ſit proditurus cum morte eiuſdem matris, ſi enim iam putetur in vtero mortuus, nullum erit peccatum, inquit; cum tunc nullum præiudicium aut nocumentum fiat vitæ fœtus. Probat primò, quia dum proles eſt viua, & probabiliter creditur viuere in vtero materno, poſſidet vitam ſuam ſine matris iniuria; ergo etiamſi mater intendat ſuam curationem, & non nocere vitæ prolis, ſi tamen medicina talis eſt, quæ proli noceat, iniuria fit ei, & illa ſumptio non obſtante præciſa intentione curandi matrem, eſt occiſio filij, atque adeo illicita. Secundò probat, quia non ſunt facienda mala, vt eueniant bona: malum autem eſt, prolem occidere, & ei nocere, dum putatur viuere in vtero, licet fiat cum intentione ſolius ſalutis matris. Pro hac ſententia ſua citat plures DD. qui tamen tenent ſententiam infrà poſt ſequentem numerum poſitam. Addit tamen *n.* 30. ſi datur medicina ex natura ſua directè tendens ad curationem matris, ſine vlla læſione prolis animatæ (de quo ait ſe valde dubitare) non eſſe improbabile matrem poſſe illam ſumere, non ad abortum, ſed ad ſanitatem inſtaurandam, etſi præter intentionem abortus ſequatur; nullo verò modo poſſe præſumere medicinam directè tendentem ad curationem, ſeu ſanitatem efficiendam, ſed cum læſione prolis, ſeu habentem reſpectum aliquem ad læſionem prolis. Vtrum dubitatio propoſita procedat de remedio, ſeu medicamento de ſui natura & directe, ac per ſe curatiuo, ſeu effectiuo ſanitatis, & nullo modo directe læſiuo prolis, ad cuius tamen ſumptionem poteſt mediatè, & aliquo modo remote ſequi prolis læſio per accidens, ac præter intentionem prægnantis medicamentum aſſumentis, vel medicinæ applicatio, v. g. ex ſanguinis effuſione, & ſudoris emiſſione in ſudatorio, ſeu hypocauſto ex ſui natura, & directe tendente ad expellendum ſanguinem, & alios humores in venis putridos, vel ſuperabundantes, poteſt ſequi prolis læſio ex defectu alimenti, & ex ſumptione pharmaci purgatiui humorum corruptorum exiſtentium in ventriculo, & venis, poteſt ſequi aliqua alteratio in ipſo fœtu, vel eius ſuffocatio, ſicut etiam ex balneo, & ex emplaſtro applicato, & directè tendente ad dolores mitigandos, ſeu amouendam cauſam immediatam doloris, putà ad diſſoluendum lapidem in renibus, vel veſica efformatum; vel ad flatum exiſtentem in inteſtinis, vel fæces obduratas; nam de vſu remediorum directe tendentium ad damnum prolis, ſeu proxime reſpicientium, & efficientium læſionem prolis agitur dubitatione ſequenti.

102 Vaſquez *de reſt. c.* 2 §. 1. *dub.* 7. *n.* 28. & 29 & c. 2. §. 5. *dub.* 6. *n.* 23. & 24. Baſilius Pontius *de matr. lib.* 10. *c.* 15. *n.* 6. (quos ſequitur Ioan. Lugo *de iuſtit. diſp.* 10 *ſect.* 5. *n.* 133.) diſtinguunt de medicamentis directè efficientibus ſanitatem, ſeu ad ſanitatem matris tendentibus, ex quorum vſu ſequi poteſt, vel præuidetur ſequuturus abortus prolis animatæ; alia enim ſunt, ex quibus ſequitur mors prolis negatiuè, ſcilicet per ſubtractionem alimenti; alia ex quibus ſequitur poſitiuè, ſcilicet per alterationem aliquam poſitiuè cauſatam ex medicamento, vel potione. Dicunt ergo ad tuendam matris vitam alioqui perituram, abſque prolis iniuria, & iniuſtitia poſſe adhiberi medicamentum primi generis, nempe ſanguinis effuſionem, & ſudatorium, ſeu ſudationem, licet ſubtracto ſanguine, ob defectum alimenti proles ſit peritura; non poſſe autem licitè, & abſque iniuria in prolem, & labe iniuſtitiæ, & peccato homicidij ad eundem effectum tuendæ vitæ matris adhiberi medicamenta ſecundi generis, ex quibus ſequutura ſit mors prolis per alterationem aliquam cauſatam à medicamento, vel potione. Primam partem huius dicti probant. Quia etſi non licet extremè indigenti abſque iniuria, & iniuſtitia auferre cibum ad vitam propriam tuendam, quia ille ſolus habet ius ad cibum illum, tamen eſt alia ratio in præſenti caſu: nam ſanguis ita eſt prolis alimentum, vt etiam ille ſit matri deſeruiens ad vitæ ſuſtentationem; vnde licet proles habeat ius ad illud alimentum, tamen etiam mater habet & prius ad illum ſanguinem, vt fuerit illi opus, & non tenetur conſeruare iotra ſe alimentum proli, niſi prius ſuæ conſulens ſaluti; ac proinde non tenetur ſibi nociuum retinere ad vitam prolis tuendam, ſaltem ordine naturæ, & iuſtitiæ obligatione attentis: tenetur ergo mater prolem viuam exiſtentem in vtero, ſicut & iam natam alere ex ſuperfluo, & ſibi non nociuo.

Secundam partem dicti probant, quia medicina, ſeu potio, ex cuius ſumptione per alterationem poſitiuam ab ea cauſatam accidit, ſeu præuidetur mors prolis ſequutura, poſitiuè, & voluntariè occiditur proles innocens; poſitiuè autem occidere innocentem, etiamſi per accidens ſit, modò ſit voluntarium, eſt homicidium, quod nunquam licet etiam ob defenſionem propriæ vitæ, niſi ſit inuaſoris occiſio; quia nullus habet ius lædendi aliquem innocentem poſitiuè, vt ſe defendat; fœtui autem licet ſubtrahere alimentum, vnde ſequitur mors innocentis; quia ius naturæ concedit alimentum primò matri, eo quod ita naturâ ordinatum eſt, vt illa tueatur vitam prolis ex ſuperfluo tantum.

Si dicitur primò actiones humanas bonitatem, 103
vel malitiam moralem, & ſpeciem in genere moris ſumere ex obiecto ſuo, & ex fine, ſeu ex eo quod per ſe eſt in intentione operantis, non autem ex effectu per accidens, ſeu concomitanter ſubſequuto, iuxta tradita *ſuprà n.* 80. S. Thom. & alios DD. *ibi citatos*. Reſpondet Pontius *dict. cap.* 13. *n.* 7. ex Vaſquez 1. 2. *diſp.* 102, *cap.* 4. *num.* 5. (cuius doctrinam approbat etiam Raynaudus *de ortu infant. cap* 9. *n.* 16.) etiam voluntarium indirectum, ſeu intentionem indirectam (vt cum quis directè vult aliquid, vel eius omiſſionem, animaduertens, vel animaduertere debens inde aliquod malum poſitiuum, vel negatiuum ſequuturum, quod ipſe poteſt impedire, ſi vult abſtinendo ab eo in quod voluntas directè fertur) ſufficere ad peccatum, idque contingere in maxima parte peccatorum, & præſertim habere locum vbi actus humanus conſummatur exterius; tunc enim, inquiunt Vaſquez, & Pontius, actus ſpeciem ſumit ex eo, quod eſt indirectè tantum volitum, neque eſt neceſſarium, vt circumſtantia nocumenti ſit expreſsè volita, ſed ſatis eſt, ſi ſit indirectè volita, vt tribuat ſpeciem actui, vt cum quis vult iacere ſagittam in feram, propè quam videt eſſe hominem, iure id faciat ex ignorantia culpabili, ſiue præuidens, non tamen intendens, ſiue directè intendens, eadem eſt ſpecies homicidij. Hinc igitur (ſubdit Pontius) vt applicatio illius medicamenti habeat malitiam homicidij, non requiritur homicidium eſſe per ſe intentum, & directè, ſed ſatis eſt ſi præuideatur periculum; & applicetur cauſa, ex qua ſequatur probabiliter.

Si dicatur ſecundò pollutionem non minus eſſe 104
intrinſecè malam, quàm exanimationem fœtus; & tamen, quamuis illicitum ſit illam procurare, licitum eſſe illam permittere dando operam rei licitæ, vt ſtudio, confeſſionibus audiendis, aut etiam rei indifferenti, vt equitando, iter agendo, quia inde per accidens, & præter intentionem ſequitur: ergo ſimiliter ordine naturæ ſolùm attento licitum erit permittere abortum fœtus animati per accidens, & præter inten-

D. Ioan. Angelus Boſſius, de effect. lib. contr. Matr.

tionem ſequuturi ex medicamento directè, & principaliter effectiuo ſanitatis maternæ, & ad eandem ſanitatem à ſumente, & applicante ordinato. Reſpondent Vaſquez *d.dub.6.n.24.*& Pontius *d. n.* 7. eſſe diſparem rationem inter homicidium, & pollutionem; quod pollutio non imputatur peccato, niſi ſit per ſe intenta, etiamſi ſit voluntaria indirectè, quia tota eius malitia conſummatur in actu intentionis, aut ſaltem in applicatione medij non habentis alium effectum. At verò peccatum homicidij conſummatur exterius, & in actu exteriori reperitur primariò illius malitia, & ita nunquam licet aliquid voluntariè facere, vnde ſequatur probabiliter homicidium poſitiuè. Quia tunc ſine intentione illius nihilominus imputabitur; & non eſt cauſa ſufficiens excuſans homicidium tueri vitam propriam, quoties homicidium eſt innocentis: nam nullus habet ius tuendi vitam propriam cum morte innocentis. Rationem autem à priori cur, vt pollutio imputetur peccato, debeat eſſe intenta, Pontius ait eſſe, quia effuſio ſeminis aut procuratur ab homine immediate, vel in cauſa non habente aliam effectum, & ſic iam eſt per ſe intenta; aut ſequitur ſine intentione, & ſic ſequitur ex naturali virtute expultrice operante etiam nobis nolentibus, & reluctantibus, & in rebus neceſſariis occupatis, quæ ad alium effectum conducunt; atque adeo neceſſarium eſt ex natura ipſa, vt ad pollutionis malitiam requiratur directa intentio; quod aliter ſe habet in homicidio, cum non poſſit ſequi ex naturali aliqua potentia in nobis naturaliter operante, ſeu non habeat ſimilem cauſam in natura. Eſt enim (vt notaui in tractatu de Scrupulis, *n.163.& num.*213. *& tom.1.mor.var.tit.5. n.* 2103. *& num.* 2251.) ſecundum ſe peccatum, ſicut etiam fornicatio, & adulterium ſecundum ſe ſunt peccata, cum non ſint actus naturales, ſed ſuapte natura liberi, ac hominis voluntati ſubiecti, vt citatis locis tradidi oſtendens differentiam inter pollutionem, & homicidium, ac fornicationem.

105 Si dicatur tertiò, in bello iuſto licitam eſſe occiſionem innocentis, quia contingit per accidens, & præter intentionem. Reſpondent Vaſquez, & Pontius *locis citatis*, eſſe diſparem rationem, quia in bello iuſto innocentes cum nocentibus occiduntur ad impetrandam victoriam ob bonum publicum, quod præponderat.

106 Si dicatur quartò, non peccare, ſeu non committere homicidium eum, qui equo currens & aliter non poteſt euadere, & vitam propriam tueri, quàm occidendo, ſeu curſo equi conterendo puerum, vel dormientem iacentem in via, cum id præter intentionem accidat, Pontius *d.n.* 7. cum Vaſquez *de reſtit. c.2. §.* 1. *dub.* 7. aiunt, aſſumptum eſſe falſum, & non poſſe equo fugientem occidere innocentem iacentem in via, eo quod ſit poſitiua occiſio innocentis.

107 Si dicatur quintò, matrem prægnantem fugientem feram cum vitæ fœtus periculo non peccare, Vaſquez *eod.dub.*7.& Pontius *d.n.*7.reſpondent eſſe diſparem rationem; quia tunc fuga matris ſit in conſeruationem æquè vtriuſque, & non vnius tantum, & ita parum referre, quod inde ſequatur mors fœtus, medicamentum verò applicari in defenſionem matris, & poſitiuá occiſionem fœtus, quod non licet citra peccatum homicidij.

108 Demùm ſi dicatur matrem potius habere ius ad medicamentum ſanitatis effectiuum cum morte fœtus, quàm fœtus ad vitam cum morte matris; cum hic pendeat à matre, non è contra; præſertim cum matre vi morbi extincta ferè neceſſarium ſit etiam fœtum mori. Reſpondet Pontius ex traditis *n.* 102. nullum eſſe ius ad tuendam propriam vitam cum periculo innocentis.

109 Cæterùm non obſtantibus omnibus in præcedentibus pro vtraque ſententia adductis, alij (& eſt communis ſententia, quam veram putò) aſſerunt indiſtinctè, attento tantum ordine naturæ, conſiderataque ſola morte corporali filij, licitè, & abſque vlla iniuſtitia, & labe homicidij matrem ad liberandam ſe ab exitiali morbo, & propriam vitam (cum neceſſaria omninò ſunt ob aliorum defectum) poſſe vſurpare præfata medicamenta de ſui natura, & per ſe, ac directè ſanitatis effectiua, & tendentia ad eiuſdem matris ſalutem tuendam, & pariter à medico, & ab aliis abſque peccato iniuſtitiæ eidem ad eundem finem applicari, licet prænoſcatur inde concomitanter, & per accidens ſequutura, atque adeo indirectè volita mors prolis, quæ alioqui medicamentis non adhibitis ſperaretur, ſecta poſt mortem matris aluo, proditura in lucem viua. Ita ex Doctoribus *ſupra num.*70.*relatus* D. Antoninus, Corduba, P. Nauarrus, Henriquez, Azor *citato cap.*26.*q.* 6. *& citato cap.*3. *q.*22. *& citato cap.*4. *q.*7. Sayrus *citato c.*12.*n.*21. Sanchez *citata diſp.*20.*n.*15. Layman, Villalobos, Filliucius, Trullench *loc. cit.* Diana *d.p.3.tract.5.reſolut.*11.*& p.7.tract.5.reſol.*35.& præter hos Rodriquez, Lopez, Vega, Bañez, Arragon, Bonzonius, Sà à Sanchez relati, Naldus *v. Abortus,n.*3. Fernandus de Moure *relatus* à Raynaudo *d.cap.* 9. *num.* 6. Scipio de Rubeis, & Dicaſtillus à Dian. *d. reſol.* 35. *relati*, idem indicant Leſſius, & Duardus *locis ſupra d. n.* 80. *citatis*, & Carolus Antonius Theſaurus *loco ſuprà n.* 94. *relato*, dum dicunt ſolum eſſe peccatum contra charitatem applicationem medicamentorum, quæ directè tendunt ad ſanitatem cauſandam, ſi iudicio medicorum credatur probabiliter fœtum proditurum viuum, ſecto ſaltem poſt mortem matris vtero. Et ex Medicis ita ſentit Mooius *lib.*2. *de vena ſect. in morb. acut.cap.*13.

Probatur hæc ſententia primò ratione *ſuprà n.* 70. adducta, quia mater ante conceptionem, & animationem fœtus habet ius vtendi remediis præfatis ad ſalutem ſui corporis neceſſariis, & directè ordinatis, & tendentibus ad morbos, prauoſque humores expellendos, & ad ſalutem reſtituendam; quod ius non amittit per conceptionem, & animationem fœtus, etiamſi ex illorum vſu concomitanter vita fœtus periclitetur, quia habet ius præferendi vitam ſuam corporalem vitæ alienæ pariter corporali cuiuſcunque, & potius ius habet mater ad poſſeſſionem ſuæ vitæ tuendam, non obſtante tali periculo fœtus, quàm fœtus ad ſuam cum periculo matris; cum vita matris prius ſit in poſſeſſione, & vita etiam fœtus ex vita matris, & non è contra vita matris ex vita fœtus dependeat. Cum ergo mater ad vitam tuendam ſibi adhibens præfata medicamenta, ſolum per ſe, etiam ex intentione ſumentis, vel applicantis ordinata ad curationem morbi & ſanitatem inducendam, vtatur iure ſuo, non infert iniuriam, nec peccat peccato iniuſtitiæ contra ipſam prolem, licet inde eiuſdem prolis mors præuiſa ſequatur, ſiue negatiuè per defectum alimenti, ſiue poſitiuè per aliquam alterationem concomitanter reſultantem in eadem prole, ex alteratione, & commotione humorum maternorum à medicamento directè cauſata: quia mater, aut medicus non ſumit, vel applicat tale medicamentum ad mortem proli inferendam; nec illam per ſe intendit, ſed eiuſdem matris ſalutem, & quod inde eiuſdem prolis mors proueniat, id ſe habet concomitanter, & per accidens; quod non ſufficit, aut poteſt inducere culpam homicidij, quia ſumere, ſeu adhibere tale medicamentum directè curatiuum ad propriam ſalutem tuendam, licet cum præuiſione periculi moralis mortis prolis per accidens, & concomitanter ſequuturæ, non eſt occidere fœtum, ſed ſeipsã ſeruare, & mors ſolũ per accidens ſequitur; quod ad bonitatẽ, & malitiã actuũ humanorum nõ attenditur iuxta doctrinã communem *ſup.cit.n.*80. traditam, quod actiones humanæ ex ſuo obiecto, & ex fine, ſeu ex eo, 110

quod

quod per ſe eſt in intentione operantis, ſpeciem in genere moris ſumunt, non ex eo, quod ſequitur concomitanter, & per accidens, & præter directam, & principalem intentionem: & licet voluntarium indirectum & in cauſa ſæpe ſufficiat ad peccatum, & inducendam malitiam ſpecialem, iuxta tradita *ſupra num.* 103. & tradita à me *in tract. de ſcrupulis, num.* 146. & *tom.* 2. *mor. var. tit.* 2. *num.* 1203. intelligitur de voluntatis indirecto in applicatione cauſæ, quæ proxime, & per ſe influit in actum malum ſequentem, & nullum alium effectum habet, nec applicans habet ius, aut honeſtam rationem applicandi talem cauſam, intendendo alium effectum honeſtum. De quo videnda ſunt iiſdem locis tradita. Et certè contra Vaſquez, & Pontium, ſi mater vtendo remediis ad ſuam ſalutem neceſſariis, ex quibus per poſitiuam alterationem in fœto reſultantem mors fœtus ſequitur, committit formale homicidium, licet ipſa mortem fœtus non intendat, nec ad illam per ſe, & de ſui natura remedia tendant, ſed ad morbum matris expellendum, humoreſque prauos purgandos, & fœtus alteratio, morſque ſequatur tantum concomitanter, & per accidens, non apparet, cur à culpa homicidij excuſari poſſit mater, quæ ſolum ob finem tuendæ ſanitatis vtitur venæ ſectione, vel ſudatorio, præuidendo mortem prolis inde ſequuturam ob defectum, ſeu ſubtractionem alimenti. Nam nulla videtur differentia, quod ex vſu remedij per ſe curatiui morbi concomitanter ſequatur mors prolis ob inediam, vel ob ſuffocationem; niſque, vel parum refert, quod ad remedij ſumptionem negatiuè per ſubtractionem eius, quod eſt neceſſarium ad vitam, aut poſitiuè per alterationem in ea reſultantem proles examinetur: vel ergo in vtroque caſu committitur formale, & verum homicidium innocentis prolis, vel in neutro. Nec iuuat dicere matrem in priori caſu habere prius, & potius ius ad ſanguinem, & ſic poſſe prius, & potius ſaluti ſuæ conſulere. Nam etiam habet prius, & potius ius ad vitam ſuam tuendam remediis neceſſariis, & per ſe, ac directè à natura ad illam efficiendam ordinatis. Quare ſi mater in vſu ſectionis venæ ad ſuam ſalutem neceſſariæ cum periculo vitæ fœtus non peccat peccato iniuſtitiæ, ſeu homicidij, quia vtitur iure ſuo; nec in vſu etiam aliorum medicamentorum ad ſuam ſalutem neceſſariorum cum ſimili periculo exanimationis fœtus concomitanter ſequuturæ peccabit peccato homicidij, & iniuſtitiæ, quia verè vtitur iure ſuo, vt dictum eſt. Ratio ergo cur in neutro caſu committatur homicidium formale, eſt quia in neutro mater poteſt dici moraliter cauſa mortis; ſiquidem cauſa mortis humano, & morali modo, & quatenus requiritur ad actionem iniurioſam, & ad malitiam homicidij inducendam, non dicitur (vt colligitur ex Molina, Leſſio, P. Nauarro, & Corduba, & aliis Doctoribus, qui in numeris ſequentibus allegantur) quia vtens iure ſuo id faciendi, aliquid facit, ex quo præuidet mortem ſequuturam, ſi eam non intendit, nec ad illam tanquam ad finem per ſe intentum ordinatur. Dixi *vtens iure ſuo*; nam ſi ex iuſtitia teneatur illam cauſam non apponere, dicetur cauſa mortis, & peccabit peccato homicidij, etiamſi non mortem, ſed alium effectum intendat; nam tunc licet effectum mortis non intendat, dicitur occidere, quia propter obligationem non ponendi cauſam imputatur ei effectus perinde ac ſi eum intenderet; & dicitur tam phyſicè, & moraliter cauſa illius.

111 Hinc confirmatur hæc communis ſententia ſequentibus caſibus, ſeu exemplis, in quibus mors, ſeu occiſio innocentis indirectè, & per accidens, ac præter intentionem operantis, non ad eum, ſed ad alium effectum honeſtam cauſam, ex qua mors innocentis conſequitur, dirigentis, eſt licita, & caret malitia homicidij. Et primum exemplum eſt *num.* 105. adductum, quando in bello iuſto ad expugnandos hoſtes, & obtinendam Victoriam neceſſe eſt dirigere tormentum in arcem, in qua cum nocentibus exiſtunt plures innocentes pueri, & fœminæ, qui omnes ruente, vel combuſta arce debent opprimi, & perire: in hoc enim caſu licitam, & malitia homicidij carere occiſionem talium innocentium dixi *in tom.* 1. *mor. var. tit.* 1. *num.* 934. & tradunt Doctores communiter. Molina *de iuſtit.* 1. *tom. tract.* 2. *diſp.* 119. *concl.* 2. Sayrus *lib.* 7. *clau. d. cap.* 12. *num.* 15. Leſſius *de iuſtit. lib.* 2. *dub.* 7. *num.* 37. Ioannes Lugo *de iuſtit. diſp.* 10. *ſect.* 5. *num.* 33. Sanchez & Comitolus *locis ſupra allegatis*, & alij. Cuius ratio affertur, quia illud non eſt directè, & ex intentione occidere innocentes, ſed præter intentionem: intendit enim dirigens alium effectum, ſcilicet turrim demoliri ad vrbem obtinendam, & hoſtes debellandos, quod illi licet, non obſtante præuiſa morte innocentium, quando aliter victoria ex hoſtibus non poſſet obtineri. Quare etſi diruens arcem, aut globum immittens, phyſicè loquendo ſit cauſa mortis innocentium, non tamen eſt reus homicidij, quia illud per ſe non intendit, nec applicat cauſam, quam ex iuſtitia non deberet applicare, & conſequenter non dicitur humano, & morali modo cauſa mortis talium innocentium; nam talis ratio cauſæ communiter attribuitur tantum intendenti mortem, vel applicanti cauſam, à qua ex iuſtitia tenetur abſtinere. Neque in hoc caſu occiſio innocentis excuſatur à malitia homicidij ob rationem boni publici præponderantis, vt inquiunt Vaſquez, & Pontius; ſed quia per accidens, & indirectè, atque præter intentionem dirigentis tormentum ſequatur innocentium occiſio: nam etiam ratione boni publici nullo modo eſt licitum innocentem per ſe, & directè interficere (vt tradunt communiter Doctores, & notaui *dict. tit.* 1. *mor. var. num.* 931. vbi & refero Doctores) cum id ſit intrinſecè malum, & iniurioſum ipſi innocenti. Quapropter innocentes illi, quorum mors per accidens, & concomitanter tantum, & non per ſe intenta ex demolitione arcis ad hoſtes debellandos, & victoriam obtinendam effecta, & non ad illos occidendos ſequuta, non imputatur ad peccatum, ſi directò, & ex intentione ad victoriam obtinendam, ſeu ob bonum publicum occiderentur, eſſet verum, & formale homicidium, & etiamſi eſſent in caſtris obtinentium ciuitatem non poſſent occidi, vt ciuitas cogatur ad deditionem, vt tradunt Molina, & Leſſius locis ſupra allegatis, & Ioannes Lugo *dict. ſect.* 5. *num.* 125.

Secundum exemplum eſt de eo, qui ad euadendum hoſtem inuaſorem, à quo alioqui occideretur equo inſiſtens, & fugiens per anguſtum iter, vbi iacet infans, vel dormiens, & videns, non poſſe illum declinare, ſed certò conterendum, & occidendum, ſi vrgeat equum, & proſequatur fugam, proſequendo fugam illum conterit, & occidit, ne ſiſtens in manus inimici inuaſoris veniat, & ab eo occidatur. Et idem de eo, qui ſimiliter non poteſt euadere mortem ab inuaſore inferendam, niſi illum fugiendo impellat alium in flumen, vel in præcipitium ob itineris anguſtiam. Licet enim in his caſibus non liceret fugienti abſque iniuſtitia, & labe homicidij curſum proſequi, & proterere infantem, vel dormientem, aut alium impellere in flumen, aut præcipitium, vt ipſe mortem ab hoſte inſequutore inferendam euadat, Vaſquez, & Pontius *locis ſupra*, *num.* 160. Sayrus *d. cap.* 12. *n.* 17. Maldetus *tract.* 3. *de iuſtit. cap.* 1. *dub.* 12. & Torres *tom.* 2. *in* 2. 2. *diſp.* 26. *dub.* 2. *num.* 27. & Petr. Nauarrus à Leſſio *dict. lib.* 2. *cap.* 9. *n.* 59. *relatus*. Eo quod, inquiunt, proterendus, vel impellendus in flumen, aut præcipitium 112

pitium ob itineris anguſtiam non ſit iniuſtus aggreſſor, ſitque iuſtus poſſeſſor ſuæ vitæ, & etiam loci communis, in quo iacet vel iter peragit, non minus quam fugiens, cui non poteſt ob anguſtiam viæ locum cedere; ac proinde ab alio non niſi iniuſtè poteſt proteri, aut impelli in flumen, cum priuetur iuſta ſua poſſeſſione, & ſic illa conculcatio, aut impulſio in flumen, ex qua ſequitur mors, erit verum homicidium. Contrarium tamen, & licitè, atque abſque iniuria, aut iniuſtitia, ſeu peccato homicidij poſſe inuaſum fugam continuare infante obtrito, vel deiecto alio in flumen, cum alioqui non poſſet vitam propriam tueri, aſſerunt Leſſius *d. num.* 59. adducens Cordubam *lib.* 1. *quæſt.* 58. *dub.* 2. Caietanum 2.2. *q.* 65. *art.* 2. (vbi generaliter dicit, occidere innocentem per accidens dando operam rei licitæ, & neceſſariæ, non eſſe contra ius naturale, diuinum, aut humanum) Bonacina *de reſtit. diſp.* 2. *quæſt. vlt. ſect.* 1. *p.* 7. *num.* 1. Villalobos *tom.* 2. *tract.* 12. *diff.* 13. *num.* 1. Duardus *d. quæſt.* 36. *num.* 38. & 44. Raynaudus *de ortu infant. cap.* 7. *num.* 15. & *cap.* 9. *num.* 14. & Trullench *in decal. lib.* 5. *cap.* 4. *dub.* 4. *num.* 19. Et ratio eſt, quia inuaſus habet ius ad fugam in via, quo in tanto periculo non priuatur exiſtentiâ infantis, vel alterius in eadem. Cum ergo viam continuans vtatur iure ſuo extremè ſibi neceſſario intendens vitam tueri, & non contritionem, & occiſionem pueri, vel impulſionem alterius in flumen, licet puer conteratur, vel alter in flumen impellatur, non facit illi iniuriam, nec committit iniuſtitiam, nec mors innocentis poteſt illi attribui tanquam cauſæ morali, quia ſequitur ſolum indirectè, & per accidens, atque præter fugientis intentionem, quia ſalutem propriam, & non mortem innocentis intendebat. Solum ergo in tali caſu tenetur fugiens eam circumſpectionem adhibere, quam pro tempore, & loco poteſt, ne noceat; ea enim adhibita, ſi mors innocentis ſequitur, eſt per accidens non intenta, ſed permiſſa; ac proinde minimè iniurioſa, & contra iuſtitiam. Eſſe verò contra obligationem charitatis, ſi puer proterendus non eſſet baptizatus, tradunt iidem Doctores, quod vita ſpiritualis, & ſalus æterna proximi ſit præferenda propriæ corporali ex lege charitatis. De quo *infrà num.* 123. & *ſeqq.*

113 Tertium exemplum eſt, quando iniuſtè inuaſus ab aggreſſore, quia eum interficere tentat, non poteſt ſuam vitam defendere occidendo aggreſſorem, niſi interficiendo aggreſſorem ſimul confodiat, & occidat aliquem innocentem, quo tanquam ſcuto idem aggreſſor ab illius tergo conſiſtens ſe protegit, illum opponendo inuaſo. Hoc enim caſu inuaſus ad ſe defendendum, & liberandum à morte alioqui ab aggreſſore inferenda, poteſt licitè, & abſque vllo peccato iniuſtitiæ, & homicidij tentare vulnerationem aggreſſoris, illumque occidere, cum periculo, vel etiam cum certitudine occiſionis ipſius innocentis; non tamen intendendo illam directè, neque etiam vt medium ad occiſionem ipſius aggreſſoris, & ad propriam defenſionem, ſed ſolùm illam permittendo, tanquam concomitanter ſolum, & per accidens ſe habentem ad aggreſſoris occiſionem: ita Corduba *lib.* 1. *q.* 33. Petr. Nauarrus *lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 147. à Leſſio *dict. lib.* 9. *num.* 17. *relati*, idem Leſſius *ibidem*, Sayrus *dict. cap.* 12. *num.* 18. *in fine*, Duardus *dict. quæſt.* 36. *num.* 37. Filliuccius *tract.* 29. *cap.* 3. *num.* 36. Bonacina, & Trullench *locis ſuprà relatis*, & Ioannes Lugo *dict. ſect. n.* 124. & 125. Ratio eſt, quia inuaſus habet ius ſe defendendi, quo non priuatur oppoſitione illius innocentis ipſo inuito facta; vnde in hoc caſu, ſicut & in præcedentibus, & etiam in ſequenti mors innocentis inuito ſe contra aggreſſorem defendenti, & illum confodienti, vt cauſæ illius morali non poteſt imputari, cum tantum intendat inferre mortem aggreſſori iniuſto iure ſuo ſe defendendi vtens, & non innocenti, licet hic, & nunc non poſſit eundem aggreſſorem occidere, niſi ſimul occidat innocentem, ob intimam coniunctionem eum eo, quod eſt tantum talem occiſionem permitti, & concomitanter, ac per accidens ſequi, non verò eſſe per ſe volitam, ſeu propriè voluntariam, ſicut in præcedenti caſu; & in caſu demolitionis, aut combuſtionis arcis, ſeu turris ad vrbem capiendam, & victoriam ex inimicis reportandam neceſſariæ, mors innocentium ſolum cenſetur permiſſa, & concomitanter ſe habens, & per accidens reſpectu demolientis; non verò dicitur volita, ſeu illi eſt voluntaria, vt requiritur ad imputationem ad peccatum; actio enim demoliendi, aut comburendi ex intentione agentis ius illam faciendi, cum aliter non poſſit victoriam reportare, ſolum tendit ad opprimendos, aut comburendos nocentes, licet hic & nunc non poſſit oppreſſio, aut combuſtio horum ſeparari ab oppreſſione, aut combuſtione innocentium, ideo eſt licita, non obſtante innocentium morte præuiſa, quæ ſolum per accidens contingit, quamque agens ipſe non tenebatur euitare deſiſtendo ab vſu iuris ſui, cum tanto detrimento boni publici, & euidenti periculo amiſſionis victoriæ. Similiter igitur in præſenti caſu, actio qua inuaſus petit iniuſtum inuaſorem, ex intentione agentis tendit ad feriendum, & occidendum illum, licet hic, & nunc non poſſit ictus ille non lædere innocentem intermedium ob localem vtriuſque coniunctionem; & conſequenter ſicut illa demolitio, aut combuſtio eſt licita, & caret iniuſtitia, ita & iſte ictus, eum inuaſus alio modo non valens ſe defendere vtatur iure ſuo gladium dirigens ad feriendum inuaſorem nocentem per viam illam rectam; & per accidens ſit, quod in illo ſpatio intermedio inueniat innocentem, propter quem non tenetur abſtinere ab actione, quæ de ſe ordinatur ſolum ad ſuam defenſionem; ideoque eiuſdem innocentis mors non poteſt dici voluntaria, ſicut nec in aliis caſibus, cum non ſit obligatio illam euitandi; nam ad voluntarium inductiuum, ſeu effectiuum culpæ requiritur, vt homo teneatur aliquid agere, vel omittere, vt tradunt Theologi, & Summiſtæ agentes de voluntario, poſt S. Thomam 1.2. *quæſt.* 6. *art.* 3. & in terminis prædictorum caſuum, & ſimilium notauit Villalobos loco num. præcedenti allegato, dicens rationem, cur in prædictis caſibus occiſio, ſeu mors innocentis careat malitia homicidij, & non imputetur ad peccatum, eſſe quia non eſt voluntaria, ſiquidem non eſt obligatio illam in tanta neceſſitate euitandi, quæ eſt neceſſaria ad voluntarium.

Dixi autem initio huius caſus, *non intendendo illam directè, neque etiam vt medium*, &c. Quia mors innocentis (vt etiam notauit Ioannes Lugo *dicta ſect.* 5. *num.* 129.) ſiue intendatur vt finis, ſiue vt medium ad occidendum nocentem, ſemper eſt illicita, ſi directè intendatur, vt verè directè intenderetur, ſi eligeretur vt medium volendo ipſam, vt nocens poſſit occidi; medium enim directè eligitur, & amatur, licet propter conducentiam ad finem. Quare inuaſus, ſi non poſſet ſe defendere ab inuaſore, qui ſe infante protegit, illumque occidere, niſi prius interficeret infantem, hunc vno ictu interficeret, vt poſtea liberè poſſet alio ictu occidere inuaſorem, actio illa feriendi infantem eſſet illicita, vtpote directè tendens ad mortem infantis, etſi aſſumptam vt medium ad occiſionem inuaſoris. Vnde vt *ſuprà num.* 111. *fine* dictum eſt, & tradunt Doctores *ibidem citati*, in bello iuſto, ſi habeantur in caſtris innocentes, puta infantes filij hoſtium, non poſſunt hi necidi, vt pro liberandis filiis à nece parentes obſeſſi ſe dedant, quia iam directè occiderentur innocentes, licet eorum occiſio ordinaretur ad alium finem deditionis. Vt 114

ergo

ergo occiſin innocentium licitè fiat, requiritur, vt à ſe defendente, & ius ſuum proſequente neque vt finis, neque vt medium eligatur, aut directè talia occaſio iotendatur, ſed ſolum ſit indirecte volita volendo cauſam non propter coniunctionem cum innocentia necisione, ſed cum occiſione nocentis, quem aliter offendere non poteſt ſe iuſte defendens; tunc enim ſe defendens vult actionem prout eſt coniuncta cum alio effectu licitè volibili, ad quod per accidens eſt, quod connexa ſit etiam cum alio effectu, quem idem ſe defendens directe velle, & intendere non poteſt, vt bene Ioannes Lugo *loco citato.*

115 Quartum exemplum eſt, quando quis Inuaditur ab inſano vel ebrio habente in manu gladium diſtrictum à quo ſit occidendus, niſi ipſum interficiat, poteſt enim licitè ſic inuaſus ad vitæ ſuæ defenſionem talem ebrium, aut inſanum licet alioqui innocentem nec peccantem in ipſa inuaſione ob vſus rationis defectum confodere, & occidere, vt docent Corduba *lib.1.q.38. in 4. ratione pro ſecunda opinione.* Petrus Nauarrus *de reſtit.lib.2.cap.3.num.*347. Saytus *d.lib.*7. *Clau.cap.*10. *num.*23. & idem ſenſit Sotus *lib.*6. *de iuſtit.q.*1. *art.*7. *in fine corporis*, vbi dicit eum, qui irruentem in ſe militem occidit, etiamſi ſciat iuſte bellare ex ignorantia inuincibili, non peccare, ſed licitè occidere, vt ſuam vitam tueatur, quam alio modo non poſſit ſaluam facere. Et vtriuſque ratio eſt, quia inuaſus habet ius tuendæ propriæ vitæ corporalis, quam vitæ corporali alterius non tenetur poſtponere; & vim vi licet repellere, etiamſi non ſit formaliter iniuſtè, & cum peccato illata: nec obſtat inuadentis innocentia, quia hæc non aufert inuaſo ius ſuam vitam tuendi, & in pari innocentiæ cauſa ſibi magis tenetur, quam alteri, cæteris paribus. Cùm ergo in hoc caſu inuaſus non teneatur euitare mortem innocentis, mors illi non eſt voluntaria, prout voluntarium requiritur ad peccatum, iuxta tradita *ſuprà numero* 113. *fine.* Quamquam in vtroque euentu innocens aggreſſor dici poſſit, & ſit inuaſor iniuſtus materialiter, vel vt Corduba, & Pet. Nauarrus *locis citatis* aiunt, ex parte cauſæ, licet non ex parte ſubiecti inuadentis.

116 Denique contra Vaſquez, & Pontium hæc ſententia confirmatur exemplo pollutionis adducto *ſuprà numero* 104. Etſi enim illicitum, & intrinſecè malum ſit directè, & efficaciter velle; & procurare pollutionem etiam euenturam in ſomno, non ſolum volendo illam vt finem, ſed etiam vt medium ad conſequendam inde ſanitatem, quæ aliter obtineri non poſſit, vt latè probaui *tom* 2. *mor. var. tit.* 1. *numero* 2236. & *in tract. de ſcrupulis, num.*198. nihilominus licitè poteſt homo illam permittere, ſed indirecte, & concomitanter velle, volendo, & apponendo cauſam aliquam de ſe ad illum effectum tendentem, licet per accidens, & tantum concomitanter, & conſequenter expellat ſemen, ſeu excitet naturam ad expellendum ſemen; vt ſi homo morbo laborans ſumat medicinam ſibi neceſſariam, quæ de ſe tendit, & ordinata eſt ad ſanitatem, & humores purgandos, præuidens inde conſequuturam ſeminis expulſionem; vel ſi det operam rei licitæ, vel etiam indifferenti, quam exercendi alioqui ius habet, non ordinatæ ad pollutionem efficiendam, & ex ea conſequatur pollutio præuiſa quidem, ſed non intenta, non peccat contra caſtitatem, quia non vult pollutionem, ſeu ſeminis expulſionem directe, ſed illa per accidens, & concomitanter, & omnino præter illius intentionem ſequitur. Simili ergo modo mater morbo laborans vtens remedio ad ſuam ſalutem neceſſario de ſui natura ad ſanitatem efficiendam ordinato, volendo ſolum ſanitatem, & non intendendo abortum animati fœtus in eius vtero exiſtentis, nullo modo lædit iuſtitiam, aut iniuriam infert proli, quia illius mors nullo modo directe volita eſt, ſed ſolum per accidens, & concomitanter, ac præter intentionem matris medicinam ſumentis, vel medici illam applicantis ſequitur. Nec legitima differentia poteſt aſſignari inter hunc caſum, & caſum pollutionis, quæ licet differat ab homicidio, & fornicatione in eo, quod non volita in ſe, non eſt ſecundum ſe peccatum, ſed taliter habita, cum poſſit eſſe actus naturalis à ſola vi naturali expultrice proueniens abſque hominis vllà cooperatione voluntatis, aut appetitus illam intendentis, & nullo modo voluntati ſubiectus: homicidium verò, & fornicatio ſecundum ſe ſunt peccata, cum nunquam poſſint eſſe actus naturales, ſed ſua natura ſint liberi, ac hominis voluntati ſubiecti; nihilominus quando etiam pollutio eſt ſubiecta voluntati, quæ poteſt illam impedire non applicando illius cauſam, vel de ſe ad illam efficiendam ordinatam, vel de ſui natura ad alium effectum tendentem, & ſolum per accidens, & concomitanter aptam illam excitare cum præuiſione, ſeu aduertentia applicantis cauſam quoad inducendum, vel excuſandum à peccato eum, qui talem cauſam apponit, non differt ab occiſione hominis innocentis, niſi quod vrgentior, & longe grauior cauſa requiritur ad licitè volendam, & ponendam cauſam, ex qua per accidens ſequitur innocentis occiſio, quàm ad volendam, & ponendam cauſam, ex qua per accidens ſequitur pollutio.

117 Circa autem illud exemplum de Infirmo ad liberandum ſe à morbo ſumente medicinam cum præuiſione ſequuturæ pollutionis: Dixi licitè poſſe ſumere medicinam de ſui natura, & directè tendentem ad ſanitatem; nam ſi medicina de ſui natura, & directè tenderet ad efficiendam pollutionem, ſeu ſeminis effuſionem, & ex conſequenti ad ſanitatem, eo quod ſuperabundantia ſeminis eſſet materia, & cauſa morbi tunc illicitum foret vti tali medicina, quia eſſet directe, & efficaciter velle, & procurare pollutionem, ſeu ſeminis effuſionem, quod eſt intrinſecè malum, nec poteſt cohoneſtari, etiamſi procuretur ob finem aliàs honeſtum ſanitatis, & euitandæ mortis, vt latè probaui *tom.* 2. *moral. in tractatu de ſcrupulis, numeris ſuprà citatis.*

118 Hinc Ioannes Lugo *d.ſect.*5. *num.*126. in caſu cuiuſdam fœminæ, quæ graues quandoque dolores, & ſymptomata patiebatur, à quibus ſtatim liberabatur vbi corpus certo quodam ſitu componebat, ſequuta effuſione ſeminis, quod illius mali cauſa erat, dicit ſe reſpondiſſe, quod fœmina illa non poterat ad eum finem corpus tali ſitu componere, vt dolore illo leuaretur; quia ſitus non aliter conducebat ad illum effectum, niſi cauſando effuſionem ſeminis quam implicite intendebat eligendo remedium illud. Et quidem ſi talis ſitus ex ſe nullo modo conducebat ad dolorum mitigationem, ſed ſolum exoneratio naturæ per ſeminis effuſionem; & fœmina eligebat ſitum proximè, & immediatè intendens pollutionem, & ea mediante leuamen dolorum. Certum eſt non potuiſſe id facere licitè; quia ſic efficaciter volebat, & procurabat pollutionem, quod non licet neque applicatione cauſæ de ſui natura, & per ſe, ac proximè in illam Influentis, neque applicatione cauſæ habentis alium effectum per ſe, & conſequutiuè pollutionem, etiamſi pollutio ob finem ſanitatis procuretur, vt *locis allegatis tom.* 2. *mor. var. & tract. de ſcrupulis* probaui. Si verò talis ſitus de ſe aliquo modo conduxiſſet ad mitigandos dolores, & propter eiuſdem ſitus conducibilitatem ad leuamen illum elegiſſet, non intendens per ſe pollutionem, licet præuiſam, quæ foret conſequenda ad talem ſitum, illum ſic eligendo non peccaſſet; quia in huiuſmodi electione vtitur iure ſuo, & talis ſitus corporis non eſt cauſa per ſe, & de

ſui

ſui natura in pollutionem influens, ſed babet alium effectum, & pollutio ſequitur tantum concomitanter, & per accidens. Et de hoc videantur, quæ in ſimilibus caſibus tradidi *dict. tom. 2. mor. var. num.* a 206. & in *dict. tract. de ſcrupulis, numero* 167. Ex quibus etiam colligi poteſt, quid dicendum ſi præfata fœmina animo vtendi iure ſuo, quod habet iacendi in quolibet ſitu ſibi magis commodo, vel ſibi bene viſo, & non intentione procurandi pollutionem, tali medio compoſuiſſet corpus tali ſitu.

119 Quid verò ſi in vaſis ſeminalibus ſit ſemen corruptum omnino, ita quod ob prauas qualitates amiſerit rationem veri ſeminis, minimeque ſit prolificum, & ibi detentum cauſet dolores, & accidentia venenoſa, & ſymptomata, vt facile contingit in fœminis, an tunc liceat illud expellere vtendo medicamentis per ſe tendentibus, & ordinatis ad illius expulſionem, de quo Sanchez *lib. 9. de matr. diſp.* 17. *num.* 19. & *lib.* 5. *ſumm. cap. vlt. num.* 12. *fine*: negat abſolutè Ioannes *d. num.* 126. Et prius negauit Valleſ. Medicus *in additionibus ad Galenum lib. 6. de locis patientibus, cap.* 1. §. *cogitanti mihi*; Sanchez *dict. num.* 19. *relatus*. Codronchus etiam tetractans, quod aliàs dixerat, *lib.* 1. *de Chriſt. & tut. rat. med. cap.* 21. pariter partem negatiuam ſuſtinet, lateque comprobat: idem Sanchez *num.* 19. docet ad expulſionem ſeminis verè corrupti efficientis in muliere accidentia venenoſa, & ſymptomata, eſſe licitum vti non ſolum aliis medicamentis ore ſumptis, vel exterius applicatis, ſed etiam confricationibus partium occultarum muliebrium, & intromiſſione digitorum vſque ad os vteri, quo virtus expulſiua prouocetur, ſemenque illod expellatur; nec curandum eſſe, ſi obiter, & præter intentionem ſequatur pariter ſeminis veri effuſio; additque ita ſenſiſſe viros doctiſſimos Societatis de hac re conſultos. Probat, quia ſicut licet naturæ medicamentis ſubuenire, vt prauas alias, ac corpori nocentes qualitates depellat, licet per accidens ſequeretur pollutio; ita debet eſſe licitum, vt illud ſemen, quod iam non verum ſemen, ſed praua, ac venenoſa qualitas, depellat, naturam adiuuare. Confirmat, quia iuxta eundem Sanchez *diſput.* 45. *numero* 9. & etiam Reginaldum, Bonacinam, Filliucium, & *alios, quos d. tom* 2. *mor. var. tit.* 1. *num.* a 205. & *dict. tract. de ſcrupulis, num.* 166. allegaui, licitum eſt fricare partes pudendas ad ſedandum pruritum magnam moleſtiam inferentem, quamuis inde præuideatur pollutio præter intentionem ſequutura; quia datur opera rei licitæ, & neceſſariæ: ergo etiam in hoc caſu ad expellendum illud ſemen venenoſum licebit ſimilis confricatio, licet per accidens ſequatur pollutio, dummodo abſque periculo conſenſus in eam. At idem Sanchez allegato *lib. 5. ſumm. dict. cap. vltim. dict. n.* 52. *fine*, tetractauit hanc ſententiam dicens, non licere iuuare naturam huiuſmodi confricationibus ad expellendum ſemen corruptum, & venenoſum, in quo ſequutus eſt Rebellum *de inſtit. part.* 2. *lib.* 3. *quæſt.* 19. *ſect.* 3. *fine*, vbi damnat eaſdem confricationes ad eum finem; eo quod pro medicando ſemine corrupto plura alia ſuppetunt remedia, quæ peti poſſunt tum ab arte medicinæ ad corrigendos prauos humores, ex quibus fit ſeminis corruptio; tum à nuptiis contrahendis, & ab aliis cauſis. Et ſanè talis confricatio eo modo facta, de ſe ſuique natura directè tendit ad excitationem naturæ ad pollutionem, ſeu veri ſeminis effuſionem, veneteamque delectationem, & eſt efficax cauſa illius, & directè procuratio pollutionis; ſecus autem eſt de confricatione exteriori partium pudendarum ad ſedandum pruritum, quæ pro immediato effectu per ſe habet reſolutionem humoris ſubtilis in cute earundem exiſtentis, pruritum gignentis. Quod ſi datur aliod medicamentum, quod ore ſumptum, vel exterius applicatum, directè, & de ſui natura tendat ad reſolutionem, ſeu expulſionem ſeminis corrupti, cum id non ſit verum ſemen, licitum eſſet vti illis medicamentis ad talem reſolutionem, & expulſionem efficiendam; nunquam verò ſi de ſui natura, & directè tendant, & ordinata ſint ad expulſionem veri ſeminis, licet concomitanter expellant etiam corruptum, vt ſunt fricationes partium pudendarum præfatæ. Plura de hac re videantur apud Codronchum. Et prædicta paulò latiùs ad maiorem, & euidentiorem confirmationem communis ſententiæ *numero* 109. contra illam impugnantes, vtpluriмum Thomæ Sancio contradicentes.

Mater prægnans ad ſanitatem inſtaurandum, & vitam propriam tuendam, an abſque iniuſtitia poſſit vti medicamentis de ſe æquè tendentibus, & ordinatis ad ſanitatem efficiendam, & ad abortionem, ſeu expulſionem fœtus iam animati.

Sextò dubitatur, an ſi medicamentum de ſui natura 120
effectiuum ſanitatis de ſe æquè ſit ſanatiuum matris, & noxium proli, ſeu æquè tendat, & ordinetur ad matris ſalutem, & ad fœtus animati abortum, ſeu mortem, nec matri ad euadendam mortem aliud ſuppetat remedium, an ad tuendam propriam vitam mater illud cum periculo mortis prolis ſumere, & medicus eidem applicare poſſit abſque iniuſtitia, & peccato homicidij? Negant Lopez 1. *part. Inſtructorij*, *capite* 63. *verſic. ſi autem medicina*, Corduba *in ſumm. quæſt.* 173. *dicto* 2. Manuel, & Vega à Sanchez *lib.* 9. *dict. diſput.* 20. *numero* 18. *relati*. Et à fortiori negant Doctores *ſuprà numero* 100. & 102. *relati*, & idem videri ſentire Ludouicum Mercatum Medicum *lib. 4. de mulier affect. cap.* 3. *ſub finem*, refert Raynaudus *de ortu infant. cap.* 9. *numero* 2. Idque ob illud dictum Diui Ambroſij, quod non ſit ſubueniendum vni cum læſione alterius, & quod cum medicamentum de ſe tendat etiam in exitium prolis, illud ſumere ſit directè procurare mortem prolis, & conſequenter non poſſe carere culpa iniuſtitiæ, & homicidij formalis.

Affirmant verò, & rectiùs Sanchez *d. num.* 18. Bo- 121
nacina *de reſtit. diſp.* 2. *quæſt. vlt. ſect.* 1. *p.* 7. *num.* 3. *verſic. Addo tamen*, Villalobos 2. *p. ſum. tract.* 12. *diff.* 3. *num.* 2. *fine*, Raynaudus *d. cap.* 9. *num.* 3. & *ſeqq.* Diana *p.* 3. *tract.* 5. *reſol.* 11. & *p.* 7. *tract.* 5. *reſol.* 36. & Trullench *in decalog. lib.* 5. *cap.* 1. *dub.* 4. *num.* 5. Probatur hæc ſententia eodem modo, quo ſententia *ſuprà num.* 109. approbata. Mater enim ante conceptionem, & fœtus animationem habebat ius vtendi præfato medicamento de ſui natura tendente ad ſanitatem per humorum purgationem inducendam, quo non priuatur ob prolis ſuperuenientiam, & exiſtentiam in vtero, ergo licitus eſt vſus talis medicamenti (ſi aliter ſalutem conſequi non poteſt) non obſtante periculo mortis prolis, quæ reſpectu eiuſdem matris ſolùm ſanitatem intendentis per accidens, & præter eius intentionem euenit. Quemadmodum in exemplo *ſuprà num.* 111. adducto, & in aliis duobus ſequentibus numeris adductis mors abſque culpa innocenti infertur ab operante, quia is habet ius ad actionem per ſe intentam, ex qua concomitanter ſequitur innocentis occiſio, quæ illi actioni non eſt intrinſecè annexa, quin ſuâ naturâ poſſint ſeparari, quamuis hic & nunc, in hiſve circumſtantiis ſit certitudo, vel magnum, ac graue periculum ne coniungantur, ac proinde talis occiſio innocentis omnino per accidens coniungitur cum operatione, quæ exercetur ad alium finem, nempe ad opprimendos in bello iuſto hoſtes turris demolitione, ad vitam alioqui ab inuaſore obtruncandam tuendam ipſa fuga, & ad feriendum ipſum iniuſtum aggreſſorem

greſſorum ſe puero protegentem; ſi enim innocens abeſſet, poſſet eadem operatio fieri, æque enim exploderetur tormentum ad demoliendam turrim, vt nocentes occiderentur, ac ſi nulli ibi eſſent cum eis innocentes, & inuaſus equitando fugeret per iter illud anguſtum ad liberandum ſe è manibus inuaſoris, etiamſi in illo itinere non eſſet infans, aut claudus, vel dormiens: Et ſimiliter iniuſtè inuaſus ſimili ictu gladij diſtricti tentaret ferire aggreſſorem non ſo puero protegentem. Ideirco eſt per accidens, quod in primo, & tertio exemplo innocens cum nocente à bellante in bello iuſto, & ab iniuſte inuaſo occidatur; in ſecundo exemplo innocens curſu equi conteratur, dum ij omnes ius proprium aliàs ſibi competens proſequuntur ad graue damnum proprium euitandum; à cuius proſecutione non eſt abſtinendum ob interuentum per accidens damnum innocentis, vt in eorundem exemplorum declaratione explicatum eſt. Ita ergo in præſenti caſu, cum mater prægnana habeat ius vtendi præfato medicamento æquè ſanatiuo, & noxio proli, & non exiſtente prole animata illo vti poſſet, & per accidens fit quod hic, & nunc habeat in vtero prolem, ſumendo tale medicamentum ſibi omnino neceſſarium ad vitam tuendam, licet cum magno, & graui periculo prolis animatæ, illi non infert iniuriam, nec conſtituitur rea homicidij, quia mors prolis ſequitur per accidens, ob quam non tenetur abſtinere à tali vſu iuris proprij tam ſibi neceſſario, imò extremè neceſſario. Quod inſuper confirmatur ex traditis ſupra eodem *num.* 110. nempe, quod mater habet potius ius ad vitam ſuam tuendam cum periculo damni prolis, quam proles ipſa ad propriam cum periculo vitæ matris, præſertim cum mortua matre (inquit Sanchez, & poſt eum alij ſupra relati) rariſſimè ſaluetur proles, eo quod mortua matre fere ſemper humores ſtatim fœtum interficiant, de quo infra *num.* 145. *&* 146. Ad id de potiori iure matris ad vitam propriam tuendam facit, quod Doctores communiter tradunt in difficultate comparatiua patris, & filij, vel matris & filij æquè laborantium, & ad extrema deductorum; cui potius ſubueniendum, ſi ambobus ſubueniri non poſſit; ſtatuunt enim præferendam vitam parentum, illiſque potius ſubueniendum eſſe, dimiſſo filio, qui ſimul iuuari non poteſt. Ita S. Thomas 2.2. *q.* 26. *art.* 9. *ad vltimum, & art.* 12. *ad* 3. Sanchez *de matrim. lib.* 9. *diſput.* 4. *num.* 26. Suarez *de fide, ſpe, & charitate, diſput.* 9. *ſect.* 4. & alij Doctores agentes de charitate, & *in ſequenti parte huius tractatus, capite* 2. *à numero* 1213.

122 Et hanc eandem ſententiam admittunt Leſſius *de iuſtit. lib.* 2. *cap.* 9. *dub.* 10. *num.* 64. Saytus *lib.* 7. *clau. c.* 12. *num.* 12. *fine*, & Duardus *in Bullam cœnæ, lib.* 2. *in can.* 7. *q.* 36. *num.* 41. quando non adhibito tali remedio ex ſuo genere æquè ſanatiuo, nulla eſt ſpes, vt fœtus edatur viuus, ſed iuxta medicorum probabile iudicium, & mater, & fœtus eſſent ſimul morituri, & eo adhibito probabiliter ſperatur ſalus matris. Hoc enim caſu dicunt licitè poſſe hoc remedium de ſui natura ſanatiuum (ſecus ſentientes ſi de ſui natura eſſe tantum, vel principaliter læſiuum prolis) adhiberi, vt alterum ex duobus ſaluetur; nec diuinæ ordinationi ſit reſiſtendum. Vnde Lopez, & Mercatus locis ſupra allegatis, dum videntur velle neque matri, neque proli ſubueniendum cum periculo, ſeu læſione alterius, licet alioqui tam mater, quam proles ſint perituræ, nullo modo ſunt audiendi, eorumque doctrina eſt nimis dura. Quis enim patietur duos ruere in exitium, cum alterum poſſit eripere abſque alterius iniuria? Et in hanc rem facit tum quod S. Auguſtinus *in epiſt.* 50. per aliam occaſionem dixit de duobus in domo ruitura incluſis, quorum alter renoat educi, & liberari ab oppreſſione; vnum enim ſaltem iuxta eiuſdem D. Auſtini ſententiam expedit liberare, quàm permittere vtrumque eadem ruina opprimi: tum quod Doctores communiter docent in illa ſimili difficultate comparatiua patris, & matris, & vxoris, aut patris, & filij æquè extremè indigentibus, cui potius ſubueniendum ſit, ſi vni tantum ex duobus ſubueniri poſſit; non enim dicunt neutri ſubueniendum, ne alter cum alterius damno iuuetur, ſed ſubueniendum magis coniuncto omiſſo altero, cui ſimul ſuccurri non poteſt. Conſultius enim eſt mala minuere, quam multiplicare, quod fieret vtroque omiſſo. Idem igitur dicendum in præſenti caſu. Tunc ergo ſolùm neutrum licet iuuare cum alterius læſione, ſi læſio ſit culpabilis, & coniuncta cum iniuria læſo illata, de qua læſione loquitur D. Ambroſius, vt ſuprà dictum eſt. Quod non euenit in noſtro caſu.

Quando fœtus eſt animatus animâ rationali, vel in dubio animationis, anve ſit mortuus in vtero, vel adhuc viuat, ad ſalutem matris alioqui perituræ tuendam, an obligatione iuſtitiæ tantum attenta licitum ſit illis vſurpare, & aliis eidem applicare medicamenta de ſui natura tantum directè tendentia ad abortionem, & expulſionem fœtus.

Septimò dubitatur, an Mater prægnans abſque 123
iniuſtitia, & peccato homicidij ad ſuam ſalutem tuendam (cum aliter ſuo morbo nequeat mederi & ſit peritura) poſſit adhibere (& medicus conſequenter ei applicare) remedium ex ſui natura, & directè, ac per ſe tendens ad abortum, ſeu ad interficiendam prolem iam animatam (nempe venenum, dilacerationem, percuſſionem, & ſimile) & ſolum hac ratione ſanatiuum, quatenus eſt eidem proli mortiferum, ſi proles ipſa probabiliter credatur in vtero matris viua; ſi enim probabiliter crederetur poſt animationem obiiſſe, certum eſt, quod præfato remedio poſſet extrahi, ſeu expelli ex materno vtero, ſiue ſit ſpes, vt proles viua edatur mortua matre, ſiue etiam probabiliter credatur non fore prodeundam viuam in lucem.

Affirmarunt imprimis nonnulli Medici aientes ad 124
vitam matri ſeruandam, fœtum licet viuum in vtero matris obterendum, ſi aliter prodire nequeat, & eo non expulſo mater ſit peritura. Ita Rocherus *lib.* 1. *de morb. mulieb. cur. cap.* 8. *fine*, Rodericus à Caſtro *lib.* 4. *de morb. mulieb. cap.* 3. ex Aëtio, Moſchione, & Auicenna (quos, & etiam Theodorum Priſcianum ad id refert Raynaudus *de ortu infant. cap.* 9. *num.* 5. *&* 7.) alios medicos etiam refert Tertullianus *lib* 6. *de anima, cap.* 25. quibus videtur adhærere, dum ibidem obtritionem, ſeu trucidationem fœtus viui in vtero materno exiſtentis ob matris ſalutem alioqui morituræ fœtu non extracto, vocat *neceſſariam credulitatem* & licet etiam appellet ſceleris neceſſitatem, ſeu ſcelus ex neceſſitate; videtur poſſe intelligi, non quod velit eſſe verè ſcelus, ſed quod in tanta matris neceſſitate illa obtritio careat culpa, quæ alioqui extra eam eſſet horrendum ſcelus. Poteſt enim eidem materiali actioni, tametſi mutatis circunſtantiis culpa carenti, idem nomen, ſeu eadem appellatio remanere. Sicut Oſeas iuſſus eſt à Deo facere *filios fornicationum*, quia ex vxore quondam fornicaria liberos ſuſcipere iubebatur, non quidem per fornicationem; ſed ex muliere aliàs fornicaria, & eodem materialiter opere. Idem ſenſerunt Marianus Socinus *in cap. ſi aliquis, de homicidio*, & Simon de Brixia *in Clem.* 1. *de homicidio* à Felino *in d. cap. ſi aliquis, in principio relati*: qui tamen

ibi

Digitized by Google

ibi nil circa id definit, ſed cogitandum reliquit, poſt relatam illorum ſententiam addens, *ſed tu cogita.* Sed hanc eandem ſententiam de obtruncatione fœtus viui in vtero materno, & vſu aliorum remediorum proli mortiferorum ad matrem ſaluandam alioqui perituram, ſcilicet quod non ſit contra iuſtitiam, nec inde iniuria eidem proli perdendæ inferatur, acriter defendit, & pluribus comprobat Raynaudus *d. cap.9.num.* 11. *cum pluribus ſeqq.* vbi contendit licitum eſſe matri ſine prolis iniuria, & ſalua quacunque obligatione iuſtitiæ adhibere ſectionem vteri ad prolem extrahendam, ſi iudicetur neceſſaria ad eiuſdem matris vitam conſeruandam, tametſi fœtus animatus ob eam adhibitam ſit periturus.

124 Hanc ſententiam præfati Iuriſperiti probant, eo quod fœtus, dum eſt in ventre, ſit pars ventris, *l.*1.§.1. *ff. de ventre inſpiciendo,* & can. *ſi quid, de cenſur. d.* 3. licitum autem eſt partem abſcindere, & vita priuare ob totius conſeruationem.

Raynaudus autem probat, quia cum homo etſi non eſt dominus propriæ vitæ, ſed ſolus Deus, ſit tamen cuſtus, adminiſtrator, & tutor vitæ ex eiuſdem Dei conceſſione, poteſt licitè, & abſque iniuſtitia, & peccato homicidij iniuſtum inuaſorem occidere, cum id eſt neceſſarium ad propriam vitam tuendam. Vt conſenſu communi tradunt tum Theologi, S. Thomas 2.2.*q.*64.*art.*7. Vaſquez *de reſtit. c.* 2. §. 1. *dub.*6. Filliucius *tract.*29.*cap.* 3. *num.* 34. & alij quos latè cumulant Saytus *lib.*7.*clau.cap.*10.*num.* 14. & Fagundez *in decal.lib.*5.*cap.*3. *num.* 1. Tum Philoſophi, quos refert Carbo *lib. de pacific.anim. cap.* 21. *concl.*1. tum Iuriſperiti *in l.*1. *&* 2.*C. ad l. Corn. de ſicar. & l.*1. *Cod. vnde vi, l. etſi quicunque, ff. l. ad l. Aquil. l.*1. *de vi arm. l. vt vim, ff. de iuſt. & iur. & l. iniuriarum, ff. de iniuriis.* Tum Canoniſtæ *in cap. ſignificaſti* 2. *de homicidio,* & *clem.* 1. *de homicidio,* & alij, quos latè refert Fagundez *d. n.* 1. & conſtat ex præallegatis legibus, & Sacris canonibus, & ex ratione manifeſta, quia iuſta defenſio vitæ propriæ omni modo licito, & neceſſario eſt de iure naturali, & diuino, ſeu dictatur à iure naturali, & diuino, etiamſi alter vitam nobis eripere volens ſit occidendus, aliàs ius naturale, & diuinum eſſet vinculum iniquitatis, & melior eſſet malorum, quàm bonorum hominum conditio, & iniquis daretur occaſio inuadendi bonos, dum eſſent certi, ab illis non eſſe occidendos. Idque eſt licitum non ſolùm laicis, ſed etiam Clericis, & religioſis, & quibuſcunque perſonis, quando ſine iniuſti inuaſoris occiſione vitam propriam aut membrorum etiam integritatem tueri nequeant, vt præfati DD. Neque ex huiuſmodi occiſione inuadentis iniuſti ad vitam propriam tuendam incurritur irregularitas, aut excommunicatio, ſi inuadens occiſus ſit clericus, vt communiter DD. quos refert, & ſequitur Fagund *d.cap.*3.*n.*1.2.*&* 3. At in præſenti caſu, de quo agitur, fœtus (inquit Raynaudus) eſt veluti inuaſor matris, ergo ad ſalutem tuendam matris eius alioqui perituræ, occiſio, & excuſſio fœtus obtruncatione, ſectione matris, & aliis remediis directè ad illius necem tendentibus eſt licita, iuſtitiæ obligatione tantum reſpecta. Si dicatur non fœtum inuadere matrem, ſed morbum, reſpondet Raynaudus hoc eſſe idem ac ſi diceretur, cum latro ſtricto gladio enſem vibrat in viatorem, non latronem eſſe inuaſorem, ſed enſem per latronem, quod eſt ludere in vocibus, & gratis tricari.

125 Si dicatur fœtum non eſſe iniuſtum inuaſorem, vtpote incapacem culpæ, & nullam matri inferentem iniuriam, ad hæc vrget Raynaudus *n.*14. licitum eſſe, cum aliter inuaſus non poteſt propriam vitam tueri, occidere inuaſorem innocentem, putà ebrium, aut inſanum, iuxta tradita *ſuprà n.*115. & DD. *ibidem citatos,* ergo fœtus, cum non ſecus ac inuaſor inſanus matri vitæ immineat, vimve inferat, licet abſque culpa, ſicut inſanus, repelli poteſt abſque iniuſtitia, etiamſi repelli nequeat niſi vitæ priuatione.

Confirmat idem Raynaudus ſuam ſententiam doctrina adducta *ſuprà n.*112. de licita occiſione infantis exiſtentis in anguſta via: is enim ab inuaſo fugiente hoſtem inſequentem equo proteri poteſt, quia ponit obicem, vi cuius peribit vita fugientis, niſi infantem conterat; cum igitur etiam fœtus, quo ſuperſtite moriendum matri, ponat obicem conſeruandæ vitæ matris, vt mater ſalua conſeruetur, non minus abſque iniuſtitia priuabitur vita, quàm infans impediens fugam vitæ conſeruandæ neceſſariàm; idque ſiue mater prægnans remedia proli mortifera per ſe ſibi applicet, ſiue a medico, aut ab aliis matris infirmæ, & periclitantis curam gerentibus, propter tradita *ſuprà numero* 68. ſcilicet, quia ſicut mater abſque iniuſtitia poteſt præfatis remediis prolis corruptiuis vti, ita medico, & aliis permittitur applicare abſque peccato contra iuſtitiam: quod latiùs proſequitur idem Raynaudus *d.cap.*9.*n.*18.*&* 19.

Addit idem Raynaudus *num.* 16. matrem abſque labe iniuſtitiæ poſſe vſurpare præfata remedia proli interitum directè allatura ad ſui ſalutem conſeruandam, non ſolùm ex indirecta, ſed etiam ex directa intentione interitus, ſcilicet directè intendendo, & volendo mortem prolis, non vt finem vltimatum, ſed vt medium ad ſaluandam vitam matris. Quod confirmat, tum ex traditis *ſuprà, num.*103. de voluntario indirecto; tum quia, inquit, qui iuſtè operatur non prohibetur directè intendere tam actum ſuum, quàm eius adiuncta: Vnde etſi iniuſtè inuaſum ſub moderamine inculpatæ tutelæ poſſe quidem licite occidere iniuſtum inuaſorem, directe tantum intendendo ſuam defenſionem, & ſolum indirecte mortem eiuſdem inuaſoris, quatenus per accidens ſequitur; non verò poſſe licite intendere directe talem mortem, aſſerunt S. Thomas 2. 2. *q.*64. *art.*7. Caietanus *ibidem,* & nonnulli alij à Sayro *dict.lib.*7.*clau.cap.* 10. *num.* 19. *verſic. Prima.* Contrarium tamen, & poſſe occidere etiam ex intentione directa, nempe intendendo directe inuaſoris mortem, tanquam medium neceſſarium ad vitam ipſius inuaſi conſeruandam, tenent Soto, vterque Nauarrus, Valentia, Philiarcus, Lopez à Sayro *d. n.* 17. *verſic. ſecunda, relati,* Idem Saytus *ibidem,* Leſſius *lib.* 2. *de iuſt. citato cap.* 9. *n.*53. Molina *de iuſtit. tract.*3.*diſp.*13. *n.* 3. Filliucius *d. cap.*3.*n.*37. & nonnulli alij ab eodem Raynaudo relati. Ea ducti ratione, quod occiſio inuadentis ex fine defendendi vitam propriam eſt honeſta, & bona, atque adeo poteſt licite intendi tanquam medium neceſſarium eiuſdem boni finis; licet non poſſet licitè intendi ſiſtendo in ipſa ſicut in fine. Prædicta Raynaudus ad confirmandam hanc ſententiam de licito vſu remediorum proli mortiferorum ad tuendam vitam matris, ordine tantum naturæ attento, conſiderataque iuſtitiæ obligatione.

127 Cæterùm communis Theologorum, & Summiſtarum ſententia affirmat vt rem certam, illicitum eſſe, & contra iuſtitiam, atque adeo verum homicidium, ad ſalutem matris prægnantis alioqui vitam amiſſuræ vſurpare præfata remedia, quæ directè ſolum tendunt ad interficiendam prolem animatam, & matrem eatenus tantum iuuant, quatenus prolem ipſam interficiunt, ſi conſtet, vel probabiliter iudicetur ipſam prolem eſſe animatam, & viuere. Ita omnes Doctores *ſupra n.* 100. 102. 109. *&* 115. *relati,* & Sanchez *d. diſp.*20.*num.*7. teſtatur quod ita ſentiunt omnes Doctores, quos ipſe latè cumulat tota illa *diſp.* 20. moti illa ratione clara, & euidenti, quod ſit intrinſecè malum directe, & per ſe innocentis mortem procurare; licet ob alium finem alioqui honeſtum, & licitum; *cùm non ſint facienda mala, vt eueniant bona,* 3. ad Rom.3. Igitur

probatur

Digitized by Google

probatur hæc communiſſima, & certa ſententia. Quia etſi priuata authoritate occiſio innocentis licita eſt, minimeque contra iuſtitiam, vbi quis ab illo inuaditur, nec poteſt ipſe mortem effugere, vel niſi inuaſorem innocentem, puta ebrium, vel inſanum confodiat, vt *ſupra n.* 111. quia tunc vtitur iure ſuo, quod habet præferendi vitam ſuam corporalem vitæ illius innocentis aggreſſuris, & vim vi repellendi, & ille etiam inuaſor iniuſtus ſaltem materialiter; vel dum vibrat gladium diſtrictum in iniuſtum inuaſorem (à quo foret occidendus) qui ſe puero protegit, eodem ictu ferit inuaſorem, & etiam puerum ob coniunctionem, quam habet cum inuaſore, quia etiam tunc inuaſus ob vitæ ſuæ defenſionem habet ius dirigendi gladium diſtrictum contra inuaſorem ad illum occidendum, id quod poſſet præſtare, ſi puer abeſſet, nec ob coniunctionem pueri debet eo iure priuari; & vulnus quod puero infertur, ſequitur tantùm concomitanter, & per accidens, vt *ſupra num.* 113. latè demonſtratum eſt. Vel niſi fugam arripiat, & proſequatur per anguſtam viam, vel ſecus flumen, in qua iaceat puer, vel dormiens, vel alius ambulans, & adhibita circumpectione tunc ſibi moraliter poſſibili non poteſt euitare illius obtritionem, vel impulſionem in flumen; quia tunc habet ius fugiendi per illam viam, vtpote communem, ad vitam propriam, innocente in ea non exiſtente, & ob eius exiſtentiam & periculum, ne equo proteratur, vel impellatur in flumen, tali iure cum tanto ſuo damno non debet priuari; vnde protritio, aut impulſio ſequitur tantum concomitanter, & per accidens ad actum per ſe intentum, nempe ad fugam, quem actum faciendi ius habet. Nihilominus vbi nullus adeſt inuaſor ab extrinſeco (vt etiam in terminis obſeruatunt Saytus *lib.7. cap.7.n.17.* & Duardus *in Bullam, cœna lib.2. in can.7. q.36. à n.45.*) non eſt licitum eadem priuata auctoritate occidere innocentem, etſi eius occiſio eſſet medium ad vitam propriam conſeruandam, & in vniuerſum occiſio innocentis non eſt permiſſa, niſi quando conſequitur ad actionem, quam faciendi quis ius habet, ex vrgentiſſima cauſa facere cogitur; nunquam verò licitum eſt (ſaltem extra caſum, in quo quis inuaditur ab ebrio, vel inſano) directè innocentem occidere, etiam non intendendo illam vt finem, ſed tantum vt remedium ad liberandum ſe à morte, vel eius periculo. Vnde *ſuprà d.n.* 113. oſtenſum eſt quando iniuſtus inuaſor protegit ſe puero, non eſſe licitum vno ictu occidere directè puerum, vt eo occiſo inuaſus poſtea poſſit inuaſorem ipſum ferire, cum nullum ſit ius in vitam pueri, qui ſuæ vitæ poſſeſſione non poteſt per ſe, & directè priuari, & ex eo quod inuaſor ſit à tergo illius, & alioqui niſi prius ipſe occidatur, ſolus inuaſor ſit occiſurus inuaſum. Item vbi quis equo inſidens, vel pedeſter exiſteret, in anguſta via, à cuius vtroque latere eſſet flumen, in qua etiam exiſteret dormiens, vel puer, aut claudus, aut alius ambulans, ſi caſus ferret, vt ipſe eſſet ruiturus in aliquod ex duobus fluminibus, niſi puerum, vel dormientem, aut claudum, aut ambulantem, qui tunc loco cedere non poſſet, viam illam anguſtam occupantem in flumen proiiceret, aut impelleret, vt ſic in vis poſſet inſiſtere, & proprium præcipitium euitare, peccaret contra iuſtitiam, & eſſet reus homicidij; quia etſi puer, dormiens, aut claudus, vel ambulans ſit illi obex ad vitæ conſeruationem, atque præcipitium in flumen euitandum, tamen illi vim vllam non infert, neque eſt aggreſſor iniuſtus neque formaliter, neque materialiter, & eſt iuſtus poſſeſſor viæ, ac loci, in quo iacet, ſeu exiſtit, aut ambulat; & conſequenter alter iniuſtè impelleret vt ipſe in flumen non rueret, & mortem effugeret. Item ſi duobus ſimul naufragantibus vnus prius tabulam apprehendiſſet, in illiuſque poſſeſſione pacifica ex ſteteret, alter qui præuentus eſt, non poſſet abſque iniuſtitia, vt ſe ipſum à morte liberaret, ab illo ea extremè indigenti tabulam auferre certo, ſeu morali periculo ſubmerſionis eum exponens; licet fuerit illi obex ad effugium propriæ ſubmerſionis, quia vim iniuſtam aliquam eidem non intulit, & tabulam pacifice, & iuſte poſſidet. Ita ergo in præſenti caſu noſtro cum fœtus, quem conſtat, vel probabiliter creditur animatum eſſe & viuere, ſit in legitima poſſeſſione vteri materni, tanquam loci ſibi à natura ipſa conſtituti, neque vllam vim matri morbo laborantí verè, & propriè, ſeu per actionem poſitiuam de ſui natura læſiuam matris ab eodem proximè, & immediatè effluentem (vnde non habet hîc locum ſimilitudo ebrij, vel inſani inuaſoris) inferat, ſed tantum paſſiue, vt ita dicam, ſit obex conſeruandæ vitæ matris, & conſequenter non ſit, neque poſſit dici aggreſſor matris iniuſtus, neque formaliter, neque vlla ratione, niſi impropriiſſime, & abuſiuè: licet eius exiſtentia in vtero ſit obex conſeruandæ vitæ matris, non poſſet abſque iniuſtitia & peccato homicidij potione venenoſa, vel dilaceratione, vel obſtrictione, vel ſectione vteri materni, aut alio remedio ipſi mortifero occidi, & expelli, vt mater ſalua conſeruetur; quia nec matri, ſicut & nulli alij priuato competit ius directè & per ſe, ſeu actione de ſui natura, & etiam intentione operantis directa ad illius mortem occidere, innocentem, licet occiſio non intendatur directè vt finis vltimus, ſed vt medium; quo non adhibito ſalus propria occidentis periret. Quare caſus noſter eſt ſimilis caſui, in quo iniuſtus inuaſor ſe protegit oppoſitione pueri ab inuaſo, in quo abſque iniuſtitia, ac vero & formali homicidio inuaſus non poteſt directè, & primò vno ictu occidere puerum, vt poſtea poſſit alio ictu facilius, & totius occidere inuaſorem; quia eſſet occiſio nocentis directò & per ſe volita, quod eſt omnino intrinſecè malum. Ac proinde in hoc caſu mater, vel medicus abſque iniuſtitia, & peccato homicidij non poteſt remediis directè, & tantum tendentibus in illius occiſionem procurare, ſeu efficere abortum, ſeu expulſionem fœtus animati, licet vltimatè ordinet mortem fœtus, illiuſque expulſionem ad ſalutem maternam conſequuturam expulſo fœtu; quia eſt occiſio innocentis directè, & per ſe volita, & intenta, atque adeo intrinſecè mala, & illicita, iuſtitiæ repugnans; id quod non contingit in aliis caſibus, de quibus in præcedentibus dubitationibus; & ex traditis manent ſufficienter reiecta fundamenta Raynaudi. Fundamentum autem *ſuprà n.*124. adductum, ſumptum *ex l.*1. *de ventre inſpiciendo*, nullum eſt; nam illud de licita abſciſſione partis ob bonum totius, intelligitur de parte, ſcilicet anima totius informata; non verò de informata anima diſtincta, & quæ eſt indiuiduum quoddam hominis per ſe, vt eſt fœtus anima rationabili informatus, licet adhuc in vtero materno exiſtens; qui propriè eſt pars vteri materni. De Tertulliano mihi non videtur dubitandum, quin vtpote doctiſſimus, & pius non ſenſerit illicitam eſſe illam fœtus viui obtruncationem ad matrem ſaluandam, cum huiuſmodi obtruncationem, & dilaniationem fœtus appellet crudelitatem, cæcum latrocinium, & ſcelus; quæ omnia important culpam, eamque grauiſſimam. Et certè mater aut medicus, vel obſtetrix præfatis remediis fœtum, quem conſtatet eſſe viuum, ob ſalutem maternam exſecans, & dilanians, ſi factum ad forum iudiciale deduceretur, & probaretur, non tranſirent, vt puto, immunes à pœna procurantium abortum animati.

Porrò non ſolum quando conſtat, vel probabiliter iudicatur, fœtum animatum eſſe, & viuere in 128
matris vtero, ſed etiam in probabili dubio, an ſit iam

animatus, vel ſi conſtiterit prius de animatione, poſtea dubitetur an ſit mortuus, vel adhuc viuus, ita vt medici, & obſtetrices in neutram partem deflectant, ſed fluctuent, non licet abſque peccato iniuſtitiæ ob matris ſalutem procurare abortum, & expulſionem fœtus præfatis remediis tantum directe tendentibus ad fœtum ipſum interficiendum. Quia ſicut eſt intrinſece malum & contra iuſtitiam procurare, & velle mortem, ſeu occiſionem innocentis, ita etiam illius periculo voluntarie ſe exponere, iuxta regulam de malitia actionis, vel omiſſionis in dubio practico, an ſit licita, vel illicita, anve ſit alterius læſiua. Et ita in his terminis tradit etiam Sanchez *d. lib.9. d. diſp.*20. *num.*7.

Si matre prægnante abſtinente à medicamentis iuxta iudicium medicorum, ſit bona ſpes, quod proles ſit mortua matre proditura in lucem, & receptura baptiſmum, an ex lege charitatis mater teneatur abſtinere, & vitam propriam corporalem poſtponere ſaluti æternæ prolis.

Octauò dubitatur, an iuxta ordinem gratiæ, & ex lege charitatis mater prægnans habens in vtero prolem, quam conſtat eſſe animatam anima rationali, teneatur abſtinere non ſolum à remediis de ſui natura proli mortiferis (dato quod attenta iuſtitiæ obligatione illis poſſet ad ſuam ſalutem tuendam vti) ſed etiam à remediis de ſui natura ad curationem tendentibus (ex quorum tamen vſu per accidens, ſeu concomitanter eſſet ſequutura mors eiuſdem prolis) cum periculo manifeſto ſuæ vitæ, ſi ea ab huiuſmodi medicamentis abſtinente bona, & probabiliſſima iuxta iudicium medicorum, & peritorum ſit ſpes prolem viuam eſſe in lucem prodituram, & recepturam, ſeu poſſe recipere baptiſmum, & conſequi ſaluti æternam.

129 Et negatiuam partem tenent Vaſquez *d. opuſc. de reſtit. c.*2. *§.*1. *dub.*7. *n.*29. *fine*, & Baſilius Pontius *lib.*9. *d. cap.*15. *n.*6. vbi aſſerunt matrem (vbi id ſit ad eius ſalutem neceſſarium) non teneri abſtinere à venæ ſectione, quamuis inde vita ſpiritualis prolis periclitetur, eo quod mater (inquiunt) non teneatur vitam temporalem pro ſpirituali vita fœtus perdere, quando de ſua ſalute ſpirituali dubia eſt, cùm ad id non teneatur ex officio. Pro hac eadem ſententia negatiua rectè poteſt allegari Emanuël Sà *v. charitas, num.*4. vbi tanquam certum aſſerit, matrem grauidam non teneri permittere ſe ſecari, vt fœtus baptizetur, alioqui ſine baptiſmo moriturus. Et ibidem etiam tenet tanquam probabile, eum qui non eſt Prælatus, ſeu Parochus, non teneri cum periculo ſuæ vitæ baptizare infantem alioqui moriturum ſine baptiſmo. Et idem in vtroque caſu ſenſit Ioannes Sancius *in ſelectis diſp.*10. *n.*9. *verſic. & licet.* Vbi etiam doctrinam generalem Theologorum de obligatione diligendi plus vitam ſpiritualem, ſeu ſalutem animæ proximi, quam propriam vitam corporalem, hancque illi eſſe poſtponendam, aſſerit eſſe falſam, addens quod ipſi nequaquam id exequerentur, qui cæteros exequi eſſe obnoxios docent; ſanctum verò Thomam 2.2. *q.*26. *art.*5. dicentem obligatos nos eſſe plus proximi animam diligere quàm noſtrum corpus ſeu vitam corporalem (ex quo cæteri Theologi tradiderunt præfatam generalem doctrinam) interpretatur ita intelligendum, nempe vt propter vitam propriam tuendam non ſit inducendus, vel prouocandus proximus ad peccandum, vnde vita ſpiritualis illius amittitur: vel eſſe intelligendum de iis, qui ex pacto oneroſo ſe obligarunt ad non omittendam curam animæ proximi, etiam cum periculo propriæ vitæ; qui certè intellectus eſt omnino falſus, & menti eiuſdem Sancti Thomæ omnino repugnans, vt oſtenditur *infrà.*

130 Communis tamen ſententia affirmatiuam partem docet, ita in terminis ex DD. *ſuprà hoc cap. n.*80. relatis Petr. Nauarrus *d. cap.*3. *n.*143. Sanchez *d. diſp.*20. *n.*27. Sayrus *d. c.*12. *n.*22. Leſſius *d. c.*9. *n.*63. Layman *d. c.*4. *n.*4. Bonacina *d. p.*7. *n.*3. *verſic. dixi*, Filliucc. *d. cap.*7. *n.*104. Fagundez *locis ibi em citatis*. Raynaudus *de ortu infantium, c.*9. *n.*21. Duardus *d. q.*36. *n.*41. Diana *d. p.*7. *tract.*5. *reſol.*37. Trullench, & alij *ibidem citati*. Et præter hus alij à Diana, & Raynaudo *allegati*. Qui propterea omnes aſſerunt pecc te contra charitatem matrem, quæ ad ſuam ſalutem tuendam vtatur medicamentis etiam tantũ de ſe curatiuis cum præuiſo periculo mortis fœtus animati, quoties iudicio medicorum eis non adhibitis, & etiam moriente matre, bona ſpes eſt, vt proles ſuperuiuat, & baptizari poſſit: Quamuis Sanchez, & plures alij ex præcitatis addant, rariſſimè poſſe contingere, vt fœtus ſuperuiuat, quia matris morbo lethali laborantis corrupti humores (inquit Sanchez) alimentum, quo puer nutriendus eſt, ita inficiunt, vt penè miraculum ſit, matre pereunte fœtum incolumen euadere. Ratio huius ſententiæ communis ſumitur ex doctrina illa generali, quod præcepto charitatis tenemur plus diligere animam proximi, quàm proprium corpus, vitamque propriam corporalem poſtponere vitæ ſpirituali, & æternæ ſaluti alterius; ac proinde lege charitatis obligamur eandem corporalem vitam exponere manifeſtiſſimo periculo, cum id eſt neceſſarium ad obtinendam, vel conſeruandam vitam ſpiritualem proximi in extrema illius neceſſitate conſtituti, quia alioqui, & niſi tali periculo vitam noſtram corporalem exponeremus, eandem vitam ſpiritualem conſequi, aut tueri non poſſet. At in præſenti caſu talis eſt ſtatus prolis perituræ ſine baptiſmo; eſt enim in extrema neceſſitate animæ, ei ergo tenetur mater ex lege charitatis ſubuenire cum periculo propriæ vitæ corporalis, & conſequenter abſtinere à præfatis medicamentis, quibus non adhibitis ſalus æterna prolis illi ſuperuictura, & baptiſmum recepturæ ponitur in tuto. Minor, & conſequentia ſunt claræ, & de maiore etiam non eſt dubiũ.

131 Nam doctrinam illam generalem de obligatione charitatis cum periculo propriæ vitæ corporalis ſubueniendi proximo exiſtenti in extrema neceſſitate vitæ ſpiritualis, quam nulla alia ratione poſſit obtinere, vel conſeruare, niſi periculo manifeſto noſtram corporalem ad illi in ea neceſſitate ſuccurrendum exponamus, tradunt Theologi, & Summiſtæ communiter. S. Thom. 2.2. *q.*26. *art.*5. *ibid.* Caietan. Bannes, Arragon. Malderus, & alij Interpretes, Valentia *diſp.*3. *q.*4. *p.*4. *aſſert.*5. Torres *diſp.*87. *dub.*2. *concl.*3. Lorca *ſect.*3. *diſp.*28. Gabriel *lect.*74. *in can. lit. O*, Abulenſis *in cap.*18. *Matth. q.*95. Azorius 2. *p. lib.*12. *c.*4. *§. tertio loco*. Fagundez *in decal. lib.*5. *c.*12. *n.*8. *& pluribus ſeqq.* Suarez *de charit. diſp.*9. *ſect.*2. *n.*2. Coninch. *de actib. ſupern. diſp.*25. *dub.*7. *n.*86. Bonacina *diſp.*3. *q.*4. *de charit. p.*4. *n.*2. Corduba *lib.*1. *q.*26. *in* 2. *p.* Villalob. *p.*2. *tract.*3. *diff.*7. *n.*7. Filliucc. *tom.*1. *tract.*28. *c.*2. *n.*35. Martin. *de bello diuino, p.*2. *c.*9. Caſtr. Palaus *tom.*1. *tract.*7. *de charit. diſp.*1. *p.*9. Rutilius Benzonus *in ſpec. Epiſc. ſeu de fuga temp. peſtis, lib.*1. *diſp.*1. *q.*1. *concl.*1. Nauarr. *in man. c.*24. *n.*9. *&* 10. & Fuſius *in can. non referenda* 23. *q.*3. *à n.*10. Balthaſar Gomeſius *de poteſt. in ſeipſum lib.*2. *cap.*4. *n.*5. & alij apud eoſdem, & eſſe ſententiam communem omnium DD. teſtantur Malderus, & Lorca. Et ſolum inter eos DD. eſt aliquando diſſenſio, quandonam quis dicatur conſtitutus in extrema neceſſitate ſpirituali, vt illi ſuccurrere ex præcepto charitatis teneamur, exponendo vitã noſtrã corporalem periculo: poſita autem extrema neceſſitate ſpirituali proximi (vt in præſẽti caſu noſtro euenit) omnes conueniunt eſſe obligationẽ ex lege charitatis prouenientẽ de illi ſuccurrẽdo cum propriæ vitæ corporalis diſcrimine. Quare duplex intellectus Ioan. Sancij ad S. Th. *ſuprà, n.*123. adductus eſt omnino volũtarius, & ridiculus, vtpote omninò, & expreſsè

contra

contra mentem Sancij tam clatis verbis declaratam. Et quoad primum intellectum certiſſimum quidem eſt, & ipſis ſolis radiis clarius, nemini, vt ſaluet vitam ſuam corporalem, licitum eſſe inducere proximum ad peccandum, & hac ratione quemlibet obligari plus diligere animam proximi, quàm vitam corporalem propriam, quod nil aliud eſt, quam dari obligationem non præbendi proximo occaſionem, & cauſam peccandi, & ruinæ ſpiritualis; hæc tamen obligatio eſt ipſamet obligatio cauendi ſcandali actiui; quæ vt pluſimùm non eſt obligatio charitatis, ſed alterius virtutis. Nam quamuis ſcandalum ſpeciale, quod tali obligationi ſpecialiter aduerſatur, ſit peccatum contra charitatem, ac proinde ex obligatione charitatis malum proximi vetantis, vitandum ſit; nihilominus ſcandalum illud rariſſime contingit, cum pauci reperiantur tantæ impietatis, vt directè intendant ſpiritualem proximi ruinam, quod requiritur ad rationem ſcandali ſpecialis charitati aduerſantis: Scandalum autem generaliter dictum, quod eſt frequens, & ſola indirecta intentione, ſeu volitione ruinæ ſpiritualis alienæ conſtituitur, non eſt ſpeciale peccatum ab eo, ad quod proximus conſilio, ſeu exemplo inducitur. Quapropter obligatio illud vitandi vt plurimum non eſt charitatis, ſed aliarum virtutum, ſcilicet earum, ad quarum violationem per actus contrarios fit inductio, vt docent S. Thom. 2. 2. *quæſt.* 43. *art.* 3. Vaſquez 1. 2. *diſp.* 102. *cap.* 4. Fortes *tom.* 1. *in* 2. 2. *diſp.* 95. *dub.* 3. & alij Theologi agentes de ſcandalo. Quâ igitur ratione S. Thomas agens de ordine charitatis, & præceptis illi annexis extra locum diuertiſſet diſputationem ad præceptum, cuius obſeruatio ad alias potius virtutes quam ad charitatem ſpectat, certè niſi præpoſtere, & inepte præſtitiſſet. Primus ergo Ioannis Sancij intellectus expreſſe menti, & verbis S. Thomæ repugnat. Quo autem ad ſecundum intellectum certum quoque eſt Parochos, & alios, qui ex officio habent curam animarum, teneri cum periculo propriæ vitæ non omittere curam ſalutis ſpiritualis ſubditorum, vt graſſante peſte debent cum periculo propriæ vitæ corporalis miniſtrare ſubditis ſacramenta ad illorum ſalutem neceſſaria, illoſque iuuare in ſpiritualibus, vt tradunt Benxonus, Marchinus *locis citatis*, Balthaſar Gomezius *d. cap.* 4. *n.* 6. Caſtrus Palaus *d. part.* 4. Suarez *de pœnit. diſp.* 44. *ſect.* 3. & alij à Caſtro, & Balthaſare *relati*. At hæc obligatio eſt iuſtitiæ, non charitatis, de qua ſola agit D. Thomas; eius ergo menti, & verbis non conſonat ſecundus intellectus Ioannis Sancij; & etiam vtrumque intellectum falſum eſſe, & à mente S. Thomæ alienum conuincunt locus D. Auguſtini *ex* 1. *de doctr. Chriſt. c.* 27. quem S. Doctor adducit, & ratio qua probat nos debere magis diligere proximum, quantum ad ſalutem animæ, quàm proprium corpus.

131 Doctrina igitur illa generalis, & apud DD. receptiſſima probatur primò tum ex illo Ioannis 14 *Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos*; ſicut ergo Chriſtus dilexit nos exponendo vitam propriam corporalem pro noſtra ſpirituali ſalute; ita & nos ſimili modo debemus diligere proximos: tum ex illo Ioannis 1. *cap.* 3. *In hoc cognouimus charitatem Dei, quia ille animam ſuam* (id eſt vitam) *poſuit pro nobis, & nos debemus pro fratribus animas ponere.* Quem locum expendens S. Auguſtinus *lib. de mend. cap.* 6. dixit, *temporalem vitam pro æterna proximi ponendam non dubitabit Chriſtianus.* Probatur ſecundò ratione adducta à S. Thoma ad oſtendendum hunc ordinem charitatis fundatum in ratione motiua charitatis; nam bona ſpiritualia, & maximè æterna, ſcilicet conſecutio æternæ beatitudinis, ſunt bona excellentiora, & Deo gratiora quolibet corporali bono, etiam proprio, cum inde maius bonum Dei externum, nempe auctior gloria redundet: Ergo ex charitate, quæ primò reſpicit Deum, bono corporali proprio præferenda ſunt bona ſpiritualia, & æterna proximi; & ita ex conſequenti in extrema proximi neceſſitate ſpirituali debemus & bona temporalia, & vitam ipſam propriam expendere, ſi hoc pacto ſit ſpes, vt proximus obtineat, vel conſeruet vitam ſpiritualem, & ſalutem æternam conſequatur.

D. Ioan, Angelus Boſſius, de effect. lib. contr. Matrim.

Hinc inferunt DD. communiter, tanquam rem certam, vnumquemque ex lege charitatis obligari cum propriæ vitæ periculo ad baptizandum infantem filium Chriſtiani hominis in articulo mortis poſitum in loco peſtifero, vel inter infideles exiſtentem, alioqui ſine baptiſmo moriturum, eo quod deſit alius qui poſſit, aut velit illum baptizare. Ita Syluester *verb. Bellum*, Maior *in* 4. *diſt.* 15. *quæſt.* 25. Corduba *lib.* 1. *quæſt.* 56. §. *aliter*, Nauar. *in man. cap.* 14. *n.* 9. Valent. *d. quæſt.* 4. *part.* 3. *fin.* Lorca *d. diſp.* 58. *num.* 32. Suar. *d. diſp.* 9. *ſect.* 2. *num.* 3. Azorius *d. cap.* 4. *quæſt.* 3. Coninch *d. diſp.* 25. *num.* 88. Bon. *d. part.* 4. *num.* 5. Filliuc. *loco citato*, Caſtr. Palaus *d. part.* 9. *num.* 5. Raynaud. *de ortu infant. cap.* 6. *num.* 19. & alij apud eoſdem. Quare non eſt audiendus Emanuël Sà (licet in hoc illum non impugnet Caſtrus Palaus, ſed illius tantùm opinionem indicet) *loco ſupra alleg.* reputans probabile, non eſſe obligationem tali puero conferendi baptiſmum cum periculo propriæ vitæ. An verò mater grauida teneretur permittere ſe ſecari (quod Sà dicit ſequi data obligatione baptizandi talem puerum, & eſſe abſurdum à nemine concedendùm) vt filius in vtero exiſtens baptizaretur, alioqui ſine baptiſmo moriturus *infra* § *ſequenti*, vbi de ſectione matris ob ſui vel prolis ſalutem diſcutietur. Non rectè etiam Sotus *relect. de ſecreto, memb.* 3. *quæſt.* 1. *poſt* 6. *concl.* abſolutè negauit eſſe talem obligationem baptizandi infantem cum periculo propriæ vitæ baptizantis; quando neceſſitas illa extrema prouenit ab extrinſeca cauſa, puta ex malitia Tyranni prohibentis, & impedientis baptizare puerum; quaſi tunc non ſit caſus extremæ neceſſitatis per ſe, ſed per accidens. Contra Sotum enim ſtant omnes præfati Doctores, & meritò. Nam impertinens eſt (vt iidem Doctores notant) à quo, & quomodo proueniat neceſſitas, vt obligetur, ſi de facto neceſſitas ſpiritualis vrget, & aliâ viâ non poſſit illi ſubueniri, ſed proximus periturus eſt in æternum. Quod ſi infans ex parentibus infidelibus reperiatur in ſimili neceſſitate, eandem obligationem illum cum periculo vitæ baptizandi, ſi baptiſmus poteſt illi abſque iniuria, & vi illis illata, & iniuſta perturbatione parentum conferri, tradunt Suarez, Coninch, Raynaudus, & Caſtrus Palaus, dicens eſſe communem ſententiam. 132

Præterea (omiſſis pluribus aliis caſibus neceſſitatis extremæ ſpiritualis proximi, in quibus ex præfata generali doctrina Auctores præallegati inferunt eſſe obligationem ſubueniendi cum periculo propriæ vitæ corporalis) inferunt DD. iniuſtè inuaſum equo inſidentem, fugientem aggreſſorem per anguſtum iter in quo iaceat puer nondum baptizatus, qui continuato curſu ſit proterendus, & abſque baptiſmo moriturus, teneri ex obligatione charitatis potius permittere ſe occidi ab aggreſſore, quàm puerum proterere, & animam eius perdere, ita DD. *ſupra n.* 112. ob eandem rationem, quod ex lege charitatis vita ſpiritualis, & ſalus æterna proximi ſit præferenda propriæ corporali. 133

Ita igitur in caſu præſentis dubitationis octauæ mater prægnans (ad quam etiam ſpecialiter ſpectat cura filiorum) ex obligatione charitatis tenetur vitam ſuam corporalem periculo exponere, abſtinendo à medicamentis etiam de ſe curatiuis, vt proles illis non adhibitis proditura in lucem baptizetur, & æternam poſſit conſequi ſalutem, quam certò amitteret, facto abortu poſt medicamenti ſumptionem. 134

Iniuſtè inuaſus poteſt licitè occidere inuaſorem ad ſui neceſſariam defenſionem, tametſi agnoſcat illum moriturum in peccato mortali, & fore damnandum in æternum.

135 Si obiiciatur primò, iniuſtè inuaſo licitum eſſe, vbi aliter vitam ſuam corporalem conſeruare non poteſt, occidere aggreſſorem, etiamſi ſciat illum eſſe in lethali peccato moriturum, & amiſſurum æternam beatitudinem, & ſibi non ſit conſcius alicuius culpæ mortalis, vt contra Gerſonem *tract. de Ench.* Auguſtinum de Ancona *in opuſc. de auth. Eccl.* & nonnullos alios à Molina *d. tract. 3. diſp. 13. initio*, & à me *ſuprà cap. 4. num. 204. relatos* tradunt Doctores relati *ſuprà n. 118.* & alij communiter ab ipſis allegati, Molina *d. diſp. 13. num. 1.* Sayrus *lib. 7. clau. cap. 10. num. 16.* Petr. Nauarrus *lib. 2. de reſtit. cap. 3. n. 332.* & alij à Molina, & à Me *d. cap. 1. num. 205. relati*, poſt S. Thomam 2. 2. *quæſt. 64. art. 7.* ergo falſum eſt in extrema neceſſitate ſpirituali proximi, ne eius anima pereat in æternum, teneri nos illius vitæ ſpirituali, & æternæ ſaluti vitam noſtram corporalem poſtponere. Reſpondetur talem aggreſſorem non eſſe in extrema neceſſitate ſpirituali, cum ab illa ſe poſſit liberare; ſed potius ex extrema malitia, ob ſolam ſuam nequitiam, à qua poteſt deſiſtere, laborat tali neceſſitate; non autem neceſſitate abſoluta, qualis eſt pueri morti proximi, morituri abſque baptiſmo, & prolis exanimandæ in vtero matris, quæ certum animæ exitium abſolutè irreparabile adiunctum habet, niſi ſubueniatur; ita Molina, Sayrus, Petr. Nauarrus *locis citatis*, Conioch. *d. diſp. 25. quæſt. 95.* Bonacina *d. part. 4. num. 2. fine*, Caſtrus Palaus *allegat. part. 9. n. 7.* & alij à Molina, & Sayro *relati*.

136 Quod ſi inuaſor ſit ebrius, aut phreneticus, an tunc inuaſus ex lege charitatis teneatur permittere ſe occidi, ne in peccato inuaſor moriatur. Reſpondet Caſtrus *d. n. 7.* non teneri, quia non debet reputare aggreſſorem eſſe in peccato; neque ſi eſt, eſſe poſtea conterendum; neque ſe eſſe ita diſpoſitum, vt mortem ſubitaneam, & non præmeditatam ſubire poſſit ſine periculo damnationis. Quam reſponſionem regulariter admittendam puto; ſi tamen inuaſo certò moraliter conſtaret inuaſorem alioqui innocentem eſſe in ſtatu peccati mortalis, & ſe eſſe in ſtatu gratiæ, cùm tunc inuaſor extrema neceſſitate ſpirituali laboret abſolutè, & non ob ſuam voluntariam nequitiam, tunc videretur debere permittere ſe occidi potius, quam occidere inuaſorem innocentem, & ſolum dubium, an poſtea ſit conterendus, recuperato rationis vſu, videtur leuis cauſa ad excuſandum ab obligatione charitatis, ſecus ſi aggreſſor laboraret perpetua inſania, quia tunc nulla eſt ſpes contritionis futuræ.

a

Quæ certitudo ſtatus gratiæ propriè requiratur, & ſufficiat, vt teneamur lege charitatis exponere vitam noſtram corporalem pro vita ſpirituali, & æterna proximi in extrema neceſſitate ſpirituali exiſtentis, vbi etiam, an poſſimus negligere propriam vitam corporalem pro ſaluanda vita corporali proximi.

137 Si obiiciatur ſecundò ex Vaſquez, & Pontio *locis ſuprà, c. 1 a 3. citatis*, neminem teneri procurare ſalutem animæ proximi cum periculo ſalutis animæ, vt certum eſt (cum ordo charitatis poſtulet, vt ſalutem noſtram ſpiritualem alienæ præponamus, non è contra) & conſequenter non poſſe eſſe obligationem poſtponendi vitam propriam corporalem ſpirituali alterius ſaluti extrema neceſſitate laboranti, ſi moraliter non conſtet de ſtatu gratiæ proprio. Sed nemini ſecluſa reuelatione poteſt conſtare, quod ſit in ſtatu gratiæ, ſed mater poteſt ſemper dubitare, an ſit in gratia; ergo ordine charitatis non obligatur exponere periculo propriam vitam pro prolis ſalute ſpirituali, ne ipſa prolis animæ conſulens cum vita corporea perdat & æternam, ſi fortè non eſſet in gratia. Reſpondetur, vt teneamur ex charitatis lege exponere vitam corporalem in extrema neceſſitate ſpirituali proximi, cui vt non amittat vitam æternam, non poſſit aliter ſubueniri, non eſſe neceſſariam carentiam omnis dubitationis proprij ſtatus gratiæ, ſed ſufficere moralem certitudinem eiuſdem ſtatus, qualem certitudinem gignit deuotus vſus ſacramentorum, vel actus contritionis verus, & proprius ex ſupremo motiuo diuinæ bonitatis offenſæ elicitus, & etiam amor Dei ſuper omnia. Et quod poſt exactam conſcientiæ diſcuſſionem quis non agnoſcat ſe reum alicuius culpæ mortalis, quæ licet non ſit certitudo fidei, aut diuinæ reuelationis, cui non poſſit ſubeſſe falſum, eſt tamen ſufficiens ad efformandum iudicium firmum, ac moraliter certum de ſtatu gratiæ, & diuina beneuolentia, excludens anxietatem de contrario ſtatu. Si enim hæc certitudo moralis proprij ſtatus gratiæ non ſufficeret ad poſtponendam vitam noſtram corpoream ſaluti æternæ proximi, non ſolum nunquam adſtringeret obligatio charitatis ad illam poſtponendam; ſed imò etiam nunquam (ſecluſa ſpeciali reuelatione diuina iuſtificationis noſtræ, ſeu boni ſtatus noſtri) licitum eſſet nobis exponere, ne alius amittat ſalutem æternam, & multò minus, ne amittat vitam corporalem; quod eſt contra DD. communiter. Nam iniuſtè inuaſum ſibi moraliter nullius culpæ conſcium non teneri inuaſorem iniquum occidere, ſed ad exercitium charitatis, ne eiuſdem inuaſoris ſalus æterna periclitetur, poſſe mortem ab eo patienter pati, ſinendo ſe confodi, docent Auctores communiter, qui *ſuprà c. 1. n. 207.* latè allegantur, & *n. 208.* huius ratio affertur. Ad ſaluandam etiam vitam alterius corporalem licitè poteſt quis omittere propriã defenſionem, & exponere periculo, vel certæ morti vitam propriam corporalem, puta iniuſtè inuaſus poteſt prætermittere ſui defenſionem, ſi ipſe ſit perſona vulgaris, & inuaſor Princeps, à quo pendeat bonum commune, Filliuc. *tract. 29. cap. 3. n. 43.* Fagundez *in decal. lib. 5. c. 3. n. 8. & c. 12. n. 18.* Sayrus *lib. 7. clau. c. 10. n. 26.* & alij apud eoſdem. Qui etiam addunt in hoc caſu teneri prætermittere ſuam defenſionem. Item quando inuaſus eſſet filius, & inuaſor pater, Filliuccius loco citato, addens idem fore dicendũ in aliis caſibus his ſimilibus. Imò in omni caſu, in quo ad conſeruandam vitam propriam corporalem neceſſe eſſet occidere proximum inuadentem, poſſe inuaſum licitè negligere propriam vitam ne alter occidatur, tradunt Filliuc. *tract. 28. c. 32.* & alios latè referens Sayr. *d. lib. 7. c. 10. n. 25.* Quamuis contrarium veriùs aſſerant alij, de quo *in parte ſequenti huius tractatus, c. 1. n. 1200. & 1201.* Inſuper pro vita corporali amici, & cuiuſcunque proximi, poſſe quempiam vitam propriam temporalem exponere, tradunt Filliuc. *d. c. 2. n. 33.* & alij Doctores magis communiter, quos latè refert, & ſequitur Fagundez *d. c. 12. n. 7.* etſi etiam in hoc caſu contrarium probabilius putent alij, de quo pariter *allegato c. 1. citatis numeris* 1200. & 1201. Plures etiam alios caſus, in quibus quis poteſt negatiuè mortem pati, vt vita corporalis proximi ſaluetur, enumerant citatis Doctoribus Sayrus *lib. 7. cap. 9. num. 10. cum pluribus ſequentibus*, Fagundez *d. cap. 12. n. 18.* & Filliuccius *d. c. 2. n. 34.* & ego *dicto cap. 1. §. 19. d. n. 1188.* In præfatis autem caſibus nullus ex Doctoribus hîc, & *ſuprà d. cap. 1. n. 202.* allegatis, & ex aliis, quos iidem Doctores citati referunt, in eo qui cedit iuri conſeruandæ vitæ propriæ, illamque exponit, ne alterius vita ſpiritualis pereat, requirit certitudinem phyſicam, aut reuelationem diuinam de ſtatu gratiæ

ipſius

ipſius; ſed omnes exiſtimant illi ſufficere certitudinem moralem, excludentem dubitationem propriam de ſtatu oppoſito, qualem pij homines ordinariè habent, & qui nullius ſibi ſunt conſcij culpæ mortalis. Quare etiam maior certitudo ſtatus gratiæ non eſt neceſſaria in matre prægnante, vt æternæ ſaluti ſuæ prolis poſtponere licite poſſit, & teneatur vitam propriam corporalem in extrema illius neceſſitate, ſcilicet quando neceſſe eſt, vel prolis ſalutem in æternum perire, ſalua vita matris corporali, vel vitam matris corporalem diſcrimini exponi, vt prolis ſalus æterna ponatur in tuto.

Vt actus ſit moraliter honeſtus non ſufficit, vt careat malitia contra iuſtitiam, vel aliam virtutem, ſi præceptis aliarum virtutum prohibeatur.

138 Si tertiò obiiciatur in vſu, & applicatione medicamenti matris curatiui, vnde prolis vita periclitetur, per ſe tantùm intendi eiuſdem matris ſanitatem, & ſalutem, per accidens verò eſſe quod ſequatur mors prolis præter intentionem & matris, & curantium eam, ſicut in cauſa belli iuſti, & in aliis caſibus *ſuprà num.* 111. 112. 113. & 115. poſitis licitum eſt lædere innocentem præter intentionem, vt non amittatur Victoria, vel vita propria. Reſpondetur id in præſenti dubitatione, ſeu caſu dici non poſſe: Quamuis enim mors prolis eſſet per accidens reſpectu præcepti iuſtitiæ, non eſſet tamen per accidens reſpectu præcepti charitatis in præſenti caſu cum iuſtitiæ præcepto concurrentis, quod per ſe obligat poſthabere propriam vitam corporalem, vbi id omninò neceſſarium eſt ad ſalutem ſpiritualem, & æternam proximi, vt ſuprà probatum eſt. Non enim vnius ſolius virtutis honeſtas ſpectanda eſt, aut ſufficit ad moralem actus honeſtatem, ſi aliarum virtutum præcepta concurrant, & ita licet actus ſit bonus, ſpectata iuſtitia, quia operans vtitur iure ſuo, ſi tamen talis vſus iuris ſui, temperantiæ, aut religionis, vel fidei præceptis prohibeatur, actus ille carebit malitia iniuſtitiæ, non tamen malitia oppoſita temperantiæ, aut religioni, vel fidei; ſic in noſtro caſu mors fœtus cum illius æternæ ſalutis amiſſione ex vſu medicinæ ſequens non eſſet per accidens ad præceptum charitatis, quo mater grauiter obligatur in extrema neceſſitate conſulere eiuſdem prolis æternæ ſaluti, exponendo periculo propriam vitam corporalem.

Si vnà cum matre pereunte certus eſſet interitus prolis abſque baptiſmi ſuſceptione, non tenetur mater neque ex charitate abſtinere ab his, quæ directè tendunt ad ſuam ſalutem.

139 Si quartò obiiciatur, matrem prægnantem poſſe abſque vllo peccato fugere feram, à qua alioqui foret diſcerpenda, tametſi ex motu violento fugæ proles iam animata ſit exanimanda & non receptura baptiſmum. Reſpondetur, in hoc caſu fugam cum morte prolis non eſſe contra charitatem, quia cum matre pereunte certa eſſet etiam mors prolis, quia matre non fugiente, & à fera occiſa proles quoque anima ſimul, & corpore periret. Tunc ergo ſolùm charitas obligat matrem vitam ſuam corporalem exponere pro prole, quando mortua matre prolis ſalus æterna in tuto conſtituitur, quia mortua matre proles ſuperuiuit, ſeu ſuperuictura eſt, & proditura in lucem, vt ſaltem poſſit recipere baptiſmum.

Si de vita matris, & fœtus iam animati deſperatum ſit, an etiam attenta lege charitatis liceat matri vſurpare, & medico illi applicare medicamenta æquè dubia, an ſint ſanitatem allatura, vel mortem acceleratura matri, & fœtui.

Nonò dubitatur, an ſi certò conſtet iudicio medicorum, matrem prægnantem infirmam, & etiam fœtum in eius vtero animatum morituros, niſi mater remedio aliquo iuuetur, & nulla medicamenta ſuppetant niſi dubia, & periculoſa matri, & fœtui, ſcil. de quibus formaliter dubitetur, an matri, & fœtui ſimul ſalutaria, vel noxia ſint futura, vitamque vtriuſque conſeruatura, an mortem acceleratura; an mater talia medicamenta dubia vſurpare, & medicus ei applicare poſſit licitè, inſpecto tam ordine naturæ, ſeu obligatione iuſtitiæ attenta, quàm attento ordine gratiæ, & inſpecta obligatione charitatis.

Eſſe licitum vſum talium medicamentorum, ſi illis adhibitis dubium ſit, vtrum mater, vel fœtus ſaluabitur, tametſi eis non adhibitis certum ſit, quod tam mater, quàm fœtus moriatur, negat in his terminis Sayrus *d. lib. 7. clau. cap. 12. n. 23.* alios allegans, & Trullench *in decal. lib. 5. cap. 1. dub. 3. n. 6.* & ita ſentiunt omnes Doctores, exiſtimantes illicitum eſſe (etiam vbi certò ſit futura mors infirmi, cui alio medicamento ſuccurri nequeat) medico talia medicamenta dubia habere, quos Doctores refero ego *tom. 1. mor. tit. 2. n. 466.* & alios etiam referunt Sayrus *d. num.* 23. & Sanchez *lib. 9. de matr. citata diſp.* 40. *n.* 19. Probat Sayrus, quia porrigens huiuſmodi medicamenta dubium exponit ſe periculo occidendi matrem, vel vtrumque, & non ſunt facienda mala, vt eueniant bona. Confirmari etiam poteſt aliis rationibus à Me *d. tit. 1. num. 467. adductis,* quas tangit Trullench *loco citato.* Nec obſtare ait idem Sayrus dictum Galeni in tali caſu certæ mortis infirmi nullo applicato remedio, & ſpei ſalutis medicamento dubio applicato, interficiendum eſſe audacter, de quo dicto Galeni *d. tit. 1. n. 463. & 465.* neque dictum Cornelij Celſi *lib. 2. de re medica, cap. decimo, ad medium*, vbi agens de periculoſa ſanguinis detractione, ſic ait: *Si nullum aliud apparet auxilium, periturusque ſit qui laborat, niſi temeraria via fuerit adiutus; in hoc ſtatu boni medici eſt oſtendere quàm nulla ſpes ſine ſanguinis detractione ſit, faterique quatenus in hac re metus ſit, & tunc demùm, ſi exigatur, ſanguinem mittere. De quo dubitari in eiuſmodi re non oportet; ſatius eſt enim anceps auxilium experiri, quàm nullum*, de quo dicto Sanch. *d. n.* 19. Rayn. *de ortu infant. cap.* 8. *n.* 4. *fin.* Non obſtare, inquam, ait Sayrus, poſt Cordub. & Lop. à ſe ibi *allegatos*, dictos Galeni & Celſi dictum intelligendum, & verum eſſe quando mors alicuius tertij inde non immineret, in noſtro autem caſu mors fœtus imminet. Dicit ergo, ſi fœtus nondum ſit animatus, licitum eſſe, & ſecurius ſumere talem medicinam, vbi alioqui ſalus matris, & fœtus eſt deſperata, quia non fit iniuria fœtui, ſi ſequatur abortus, & mater inde ſaluari poſſit; ſi autem fœtus ſit informatus anima rationali, non eſſe licitum ſumere medicinam ſui natura tam mortiferam, quàm ſalutiferam, quia tunc iniuria fieret fœtui ob periculum eum occidendi, cui ſe opponit mater ſumens, & medicus porrigens talem medicinam. Et hanc eandem ſententiam ſequitur Fagund. *in decal. lib. 5. c. 12. n. 31.* vbi de medicamento dubio, ſcilicet an ſit ex natura ſua curatiuum matris, poſt experimentum ſemel, aut bis factũ non conſtet quod non noceat proli. 140

At in huiuſmodi caſu deſperatæ ſalutis matris, & fœtus, etſi medicamentum dubium quoad vtilitatẽ vel 141 damnoſitatem tam matri, quam proli afferendũ, affulgente aliqua ſpe ſalutis maternæ, & conſequẽter etiam

fœtus conſeruandi, dicendum eſt licitum eſſe omnino matri ſumere, & medico applicare tale medicamentum dubium. Ita in his terminis Sanchez *d.n.*19. Villalobos *part.*2. *tract.*12. *diff.*13. *num.*2. *fine*, Raynaudus *dicto cap.*8. *n.*3. *&* 9. Diana *part.*3. *tractat.*5. *reſol.*11. §. *Notandum eſt, in fine, & part.*7. *tract.*5. *reſol.*36.*fine*, & ita procul dubio ſentiunt omnes aſſerentes vbi infirmi ſalus eſt diſperata, non adhibito ei aliquo remedio, ſi ſuppetat tantum remedium dubium an ſit futurum ſalubre, vel noxium, licitum eſſe medico illud adhibere, quos Doctores refero *d.tom.*1. *moral. var. tit.*1. *n.*465. vbi & 468. *& duobus ſeqq.* contra Doctores contrarium ſentientes latè probo eandem ſententiam; & præſertim quod prudentiæ, ſeu recto iudicio & charitati etiam erga infirmum conformius ſit, vt exponatur illi periculo accelerandæ mortis cum aliqua ſpe vitæ conſeruandæ (quæ in huiuſmodi caſu vſus medicamenti dubij eſt, vt iiſdem numeris latiùs declaro) quàm vt relinquatur certæ morti iamiam inſtanti; illud enim periculum accelerationis mortis per duos, aut tres dies compenſatur maiori vtilitate, ſcilicet vita plurium annorum, quæ ex medicamenti applicatione ſperatur, vel ſperari poteſt. Et tutius eſt (vt iudicat Celſus *loco citato*) eligere viam continentem dubiam ſalutis ſpem, quàm certæ morti ægrum relinqui; & etiam vbi æqualia mala imminent, ei quod certius inſtat occurrendum: at in hoc caſu certius eſt mortem infirmi aliunde deſperati ſequuturam non adhibendo medicamentum dubium, quàm adhibendo; nam non adhibendo omninò certa eſt mors, adhibendo eſt aliqua ſpes vitæ; licitum ergo tradunt etiam Doctores, quos *dictis numeris* 465. *&* 467. allego, vbi *n.*570. reſpondeo contrariis obiectis, & ad ibi dicta remitto Lectorem. Quæ omnia procedunt, & conuincunt licitum eſſe vſum remedij dubij, non ſolùm conſiderata ambiguitate fructus, aut nocumenti circa matrem, ſed etiam conſiderata ambiguitate vtilitatis, aut damni circa prolem ipſam ex vſu, & applicatione talis remedij dubij, an ſit mortiferum. Conſultius enim eſt ipſam exponere periculo accelerationis mortis cum ſpe aliqua vitæ conſeruandæ, & baptiſmi recipiendi, quàm illam in certa morte relinqui, & circa prolem maximè vrget neceſſitas ſumma ſpiritualis, quâ laborat in huiuſmodi ſuppoſitione certæ mortis, ſi remedium dubium non adhibeatur. Peribit enim corpore, & anima ſimul, niſi per remedij applicationem iuuetur; ſalus verò animæ cum quouis periculo vitæ corporalis procuranda eſt, ſi vtrumque periclitetur, & per neglectum ſalutis corporeæ proſpiciendum eſt ſaluti animæ; in tali igitur ſtatu prolis, vt eius corporalis, ſpiritualis, ac æterna ſalus omnino ſit deſperata, niſi vita corporalis exponatur periculo per vſum remedij ancipitis an ſit ſalutem allaturum, vel mortem acceleraturum, licitum eſt ei periculo prolem exponere, quia agitur iuxta prudentiam, & charitatem.

142 Prædicta quoque procedunt de medicamento dubio, cuius nullum præceſſerit experimentum, ſi medici conſideratis ex regulis artis medicinæ rationibus hinc inde, non putent tantum eſſe noxium, ſed verè formaliter dubitent de illius vtilitate, & nocumento, & poſſe nocere, & poſſe prodeſſe; nam etſi extra hanc extremam neceſſitatem non eſſet licitus vſus talis remedij, iuxta ea, quæ tradidi *tit.*1. *mor. var. tit.*1. *n.*453. *& ſequentibus*, nihilominus attenta huiuſmodi vrgentiſſima neceſſitate remedium hoc antea omnino inſolitum, & omni experientia deſtitutum, de quo rationabiliter dubitatur, an poſſit prodeſſe, prudenter, & abſque vitio poteſt, & imò debet adhiberi, vt adductæ rationes oſtendunt, quæ militant æquè de medicamento dubio taliter cognito poſt experientiam, ac de medicamento dubio ex regulis artis medicinæ, & efficacibus, tali ante omne experimentum agnito. Quamuis enim non facilè veniendum ſit ad experimentum noui medicamenti, vbi agitur de vita hominis, quapropter cæteris paribus cum ſuppetunt medicamenta, quæ aſſidua experientia conſtat poſſe tali vel tali morbo prodeſſe, prudens & rationabilis artis medicinæ vſus poſtulat illa morbis eſſe applicanda, vt *d. tit.*1. *citato num.*243. notaui: & ex Galeno, & Auicenna animaduertit etiam Codroncbus *lib.*1. *de Chriſt. & tuta medendi ratione, cap.*13. hinc tamen nequit rectè inferri, remedium de nouo excogitatum, quod efficaci ratione probatur fore vtilius, vel poſſe prodeſſe, non poſſe infirmo applicari, ſi ſumma infirmi neceſſitas, qui alio quouis remedio caret, ad iſtud applicandum, & experiendum cogat, non ob finem ſolius experientiæ, ſed ob finem ſanitatis efficiendæ. Et procul dubio voluerunt etiam Doctores à Me *d. tit.*1. *num.*465. *relati*, & alij *num. præcedenti citati.*

SVMMARIVM

§. V.

*Sectio vteri materni quadruplex, num.*143.

Quando vnà cum matre pregnante etiam fœtus in eius vtero exiſtens mortuus eſt, ſectio matris licitè fieri poteſt, præſertim ad comprobandam peritiam anatomicam, ibidem.

*Matre pregnante præmortua ſi fœtus creditur viuere, vel de eius morte non conſtat, ſectio materna licita eſt, & fieri debet, vt fœtus educatur, & baptizetur, n.*144.

*Aliqui ſenſerunt fœtum nec momento poſſe ſuperuiuere matre demortua, ſed cum illa neceſſariò, & ſemper emori, num.*145.

*Contrarium, & poſſe aliquamdiu ſuperuiuere, & ſecto vtero ſtatim poſt matris obitum viuum educi, certiſſimum eſt, & oſtenditur ex ipſa experientia, num.*146.

Referuntur plura exempla fœtuum viuorum ex vtero matris mortuæ ſecta eductorum, ibid.

*Mortua matre fœtus in eius vtero latens non poteſt niſi ad modicum tempus, nec vltra horam viuere, num.*147.

Vt diutius viuat, an iuuet, ſi os matris mortuæ apertum, immiſſo epiſtomio perſtet, ibidem.

Ob periculum in mora ſectio confeſtim poſt mortem facienda, ad idque habendus paratus chirurgus, ibidem.

Indicia ad cognoſcendam matrem, & quemcunque ægrum obiiſſe, ibidem.

*Extra extremam neceſſitatem conſeruādæ vitæ matris prægnantis, vel fœtus, vel boni publici, remedium ſectionis vteri pregnantis viuentis ad educendum fœtum non eſt adhibendum, nec poteſt licitè adhiberi, num.*148.

*In vllo vnquam caſu, neque etiam vt poſſit baptizari fœtus alioqui intra materna viſcera corpore, & anima moriturus, licitam eſſe ſectionem pregnantis viuentis negarunt Theologi, & Summiſtæ communiter, & nonnulli Iuriſperiti, num.*149.

*Verior ſententia, & medicorum communis affirmat in deſperatione partus naturalis licitam eſſe ſectionem vteri prægnantis viuæ, ſi ſit probabilis ſpes boni euentus, & eo modo extrahendi fœtum viuum, ſalua matris vita, num.*150.

*Licet in ſectione vteri ſit periculum vitæ, ſi tamen ea non adhibita certa ſit mors fœtus, & matris, & ea adhibita affulgeat ſpes probabilis conſeruandæ vtriuſque, mater licitè poteſt ſe illi periculo exponere, & admittere ſectionem, num.*151.

*Multis exemplis, ſeu experimentis oſtenditur ſectionem vteri pragnantis viuentis poſſe fieri abſque cæde matris, & fœtus, num.*152.

Oſtenditur

Oſtenditur etiam ex aliis ſimilibus ſectionibus, ſeu inciſionibus partium corporis non minùs periculoſis, quæ feliciter ſæpè ſuccedunt, & proſunt ad vitam conſeruandam alioqui perituram; ideoque iuxta omnes licitè adhibentur, n. 153.

Oſtenditur etiam ex conditione partium ſecandarum, ſcilicet abdominis, peritonei, & vteri, quas citra mortem probatur poſſe incidi, n. 154.

Iudicium de probabilitate boni euentus ſectionis vteri prægnantis ſpectat ad medicum peritum, & non præcipitem, & quæ debeat conſiderare, n. 155.

Qui primus fecit experimentum ſectionis vteri prægnantis viua, ipſa, & fœtu ſuperſtitibus, an peccauerit mortaliter, n. 156.

Sectio prægnantis viuentis an illam reddat ineptam ad nouam conceptionem, & ad partum naturalem, n. 157.

Sectio vteri prægnantis viuæ ad extrahendum fœtum mortuum, qui vel ſolus, vel cum alio gemello viuo intra vterum maternum exiſtat, an ſit licita, n. 158. & 159.

Prægnans vbi ſectio vteri indicatur neceſſaria ad eius vitam conſeruandam, an teneatur illam pati, attenta ſola ratione propriæ vitæ cuſtodiendæ, n. 160. & 168.

Æger ad vitam ſuam conſeruandam regulariter non tenetur vti remedio difficili, aſpero, & valdè dolorifero, putà pati membri, pedis, vel manus abſciſſionem, numero 160.

Limitatur, ſi æger eſſet perſona communitati, vel Reipublicæ valdè vtilis, aut neceſſaria; quo caſu poteſt etiam cogi ad adhibendum aſperum remedium, etiam membri abſciſſionem, n. 161.

Conſiderata tantum ſalute ipſius ægri, neque à Principe, neque à Prælato regulari, neque à Patre poteſt infirmus cogi ad vſum remedij aſperi, & magnum dolorem inferentis, num. 162. Secus ſi remedium ſit facile, numero 174.

Fractio clauſtri virginalis extra coniugij vſum habet ſpecialem malitiam contra quintum præceptum decalogi, & ita ſtuprum fornicationis ſpeciem vnam contra quintum præceptum addit, n. 163.

Fœmina grauiſſimo morbo in pudendis laborans, etſi poteſt, non tamen tenetur admittere curationem à chirurgo faciendam, n. 164.

Æger etiam periculoſus non tenetur procurare medicinam magni valoris, ſed ſufficit ei, ſi vtatur remediis ordinariis, & communibus, n. 165.

Nemo tenetur ſe facere miſerum, vt vitam corporalem propriam, vel proximi conſeruet, ibid.

Moribundus, ſeu æger quaſi deſperatus non tenetur ſumere cibum, aut medicinam, ſi non poteſt niſi cum ſummo labore, vel horrore, n. 166.

Horror medij vnici ad vitam conſeruandam excuſat à peccato repudiationem talis medij, n. 167.

In extrema neceſſitate, an quis licitè poſſit, & teneatur edere carnes humanas, vt vitam conſeruet, ibid.

Si dolores in abſciſſione membri non ſint magni, ſed faciles, an æger ad vitam tuendam teneatur illos pati, n. 169.

Infirmus etſi periculoſus, an poſſit licitè reſpuere omnia remedia, committens curſui naturæ, & Dei prouidentiæ, referuntur variæ ſententiæ, & concluditur teneri vti remediis ordinariis, & communibus, ſi illis adhibitis ſit ſpes probabilis vitæ conſeruandæ, n. 170. 171. & 172. & vocare medicum, n. 173.

Et medicus poteſt ægrotum reluctantem curare, & ad id tenetur; & poſtea poteſt expoſcere impenſas curationis, & medicamentorum, etiamſi æger moriatur, n. 175. & quid ſi æger ſit medico coniunctus: & de aliis, qui ægroto inuito aliquod miniſterium exhibent, ibidem.

Quibus in caſibus ægrotus poſſit reſpuere omnem medicinam corporalem, n. 176. 177. & 178.

Infirmus tenetur abſtinere à cibis nociuis, & à nimia inedia: & quid ſi cibus creditur allaturus leue tantùm nocumentum, n. 179.

Nullus tenetur vitam prolongare vtendo cibis optimis, vino, vel abſtinendo à vino, vel mutando locum habitationis, vel quotannis ſumendo pharmaca, aut exquirendo exquiſitiſſima medicamenta, n. 180.

Abſtinere omninò à cibo neceſſario intentione breuiter moriendi, eſt peccatum mortale, n. 181.

Iuſtè damnatus ad moriendum inedia cibos oblatos an poſſit reſpuere, licet poſſit edere, n. 182.

Vti ieiuniis abſtinentiis, pœnitentiis, & aliis corporis aſperitatibus abſque intentione breuiter moriendi diſcretis, & iuxta regulas prudentiæ, idque ob bonum virtutis, licitum eſt, etſi prævidetur vitam fore inde abbreuiandam, & quæ dicantur pœnitentiæ diſcretæ, præſertim quæ ex regula ſunt præſcriptæ, n. 183.

Abſtinentiis, & pœnitentiis indiſcretis, & contra rationem vti peccatum graue eſt ex natura ſua, n. 184.

Abſtinentia indiſcreta, & grauiter culpabilis natura ſua eſt, quando quis ita abſtinet à cibis communibus, vt non ſumat quantitatem præcisè neceſſariam ad alimentum, ac ſuſtentationem, ac valetudinem indiuidui, ſecundùm diuerſam vniuſcuiuſque complexionem, ibidem.

Et quid ſi non aduertatur exceſſus abſtinẽtiæ, vel ita abſtinẽs & aduertẽs exceſſum bona fide, putet ſe facere bene, ibid.

Abſtinentiam, & corporis caſtigationem eſſe indiſcretam, & grauiter culpabilem, ſi ægritudinem notabilem inferat, vel ſenſibiliter vitam abbreuiet, aſſerunt abſolutè nonnulli Doctores, n. 185.

Pœnitentiæ, & abſtinentiæ, quibus quis ſe reddit inhabilem ad opera, & officia debita, vel læditur integritas ſenſuum, & mentis, ſunt indiſcretæ, & culpabiles grauiter. num. 186.

Si inde non reddatur quis impotens ad impletionem ſui officij, nullum eſſe peccatum abſtinere à communibus cibis quoad pluralitatem comeſtionum, & quoad quantitatem, dummodo ſumatur cibus neceſſarius ad indiuidui ſuſtentationem, quamuis ſic ieiunans, ſeu abſtinens clarè, & ſenſibiliter aduertat ex tali abſtinentia diminui vitam, dummodo non prætendeat breuiter, & de proximo terminandam, eſt ſententia verior, n. 187. & 188.

Monachi Carthuſienſes non habent votum de abſtinentia à carnibus in extremo vitæ periculo, ſed ſolùm ex conſuetudine primò, poſtea ex ſpeciali ſtatuto, ſeu regula inducta eſt talis abſtinentia, n. 189.

Vbi nullus adeſſet alius cibus præter carnes, Carthuſienſis Monachus teneretur illas edere ad vitam conſeruandam, n. 190.

In graui ægritudine, in qua medicorum iudicio non poſſit vitam conſeruare, niſi eſu carnium, an Monachus Carthuſienſis teneatur edere carnes, vel poſſit licitè abſtinere ab illis ob bonum virtutis, n. 191. & 193.

Poteſt abſque peccato edere, n. 193.

Sine eſu carnium poteſt homo viuere, & infirmitas reparari, n. 192.

Conſtitutio de abſtinendo perpetuò à carnibus etiam in graui ægritudine ob bonum virtutis commune, & religionis eſt honeſta, & valet, n. 193.

Votum de abſtinentia à carnibus præcisè in extrema neceſſitate non eſt licitum, n. 194.

Licitum eſt de abſtinenda perpetuò à carnibus; & qui ſic vouit poteſt abſtinere etiam in extrema neceſſitate ob bonum virtutis, n. 194. & quid ſi tantùm propoſuiſſet abſtinere perpetuò à carnibus, ibidem.

Si Carthuſienſes haberent votum abſtinendi perpetuò à carnibus, an in graui ægritudine, & periculoſa ad vitam tuendam poſſent licitè illas edere, n. 195.

Perſona priuata, quæ feciſſet tale votum, licitè poſſet in extrema neceſſitate edere carnes, ibidem.

Qui abſolutè vouiſſet non edere carnes, vel non edere in tali die, poſſet edere in caſu morbi, ibidem.

Mater prægnans an charitate vitæ corporalis propriæ periculo teneatur pati ſectionem ob bonum animæ prolis, quando probabiliter creditur prolem futuram ſectioni

ſuperſtitem, & recepturam baptiſmum, & nullum aliud remedium eſt conſulendi æternæ ſaluti eiuſdem prolis. Sententia negatiua, n. 196. & ſeq. Affirmatiua, n. 200. & 207.

Non ſolùm pati, ſed & procurare ſectionem in huiuſmodi caſu tenetur prægnans, ibidem.

Etiam Chirurgus, ſeu artifex ſecandi peritus requiſitus tenetur ſecare; & vbi non ſit requiſitus, ſe afferre ad ſecandum, quando probabiliter ſperat bonum euentum ſectionis, n. 201.

Infans nondum perfectè natus, ſi ex vtero exerat caput, vel aliam corporis partem, in qua poſſit ablui aqua, baptizari validè, poteſt. Imò & debet in extrema neceſſitate; quidquid nonnulli ſecus ſenſerint, n. 202.

Item exiſtens totus in vtero validè baptizatur, ſi ad corpus eius aqua poſſit pertingere, ibidem.

Vtrum verò poſſit aqua attingi corpus fœtus in vtero clauſi, prout requiritur ad baptiſmi ſubſtantiam, negant aliqui, n. 204. Alij affirmant, n. 205.

Ablutio ſecundinarum, quibus infans in vtero inuoluitur, an ſufficiat ad verum baptiſmum, ibid.

Solùm in extrema neceſſitate baptizatur puer nondum ex vtero egreſſus, ſeu fuſus, vel cum materia dubia, n. 206.

Puer in extrema neceſſitate ſola ſecundinæ ablutione, vel alicuius partis quæ non ſit caput, aut ſcapula, intinctus, ſuperuiuens eſt rebaptizandus ſub conditione, ibid.

An detur aliquod ſupplementum baptiſmi quoad infantes morientes, quibus non poteſt adhiberi remedium baptiſmi, vel applicatus fuit baptiſmus irritus & nullus, numero 208.

Media ſalutis ſufficientia quomodo puerulis in vtero matris morientibus, vel alias decedentibus ante vſum rationis ſint à Dei prouidentia prouiſa, n. 209.

Peccatum originale omnes contrahunt in vtero matris: Gratia autem Chriſti non omnibus communicatur, numero 210.

Matri prægnanti alioqui ex morbo certo breui morituræ, ſi ex vi ſectionis ſit inferenda mors, an ſectio ſit licita, vbi eſt ſpes probabilis, futuram vtilem proli ad vtramque vitam, corporalem, & ſpiritualem. Affirmarunt nonnulli medici, n. 211. Contrarium certum, & docent Theologi, & Summiſtæ communiter, n. 212.

Malum morale, tametſi veniale, & leuiſſimum non poteſt fieri, vt eueniat bonum etiam maximum, n. 213.

Si puer mox moriturus, deficiente alia aqua projiciatur in flumen, vel in puteum à miniſtra proferente formam baptiſmi cum intentione baptizandi, puer verè baptizatur, n. 214.

Illicita, & mala eſt talis proiectio, licet ad finem ſalutis æternæ pueri, ibidem.

Illicitè, licet validè baptizaretur puer alioqui moriturus aqua venenata, & de ſui natura pueri interfectiua, ibidem.

An foret illicitum baptizare puerum alioqui ex morbo breui moriturum, ſi ablutio aquæ eſſet illi mortem allatura. Affirmatiua, n. 214. Negatiua, ibidem.

Actio, per quam vita abbreuiatur etiam modicè, ſi ſtatim auferat vitam, eſt illicita, n. 215.

Propoſitio, ſeu doctrina illa multorum Theologorum, licere minus malum alteri ſuadere, ſeu conſulere ad euitandum maius, quomodo intelligenda, n. 217.

Quamuis liceat alteri conſulere minus malum morale ad euitandum maius peccatum, nemini tamen licet tali conſilio vti, ibidem.

Si aqua ad prolem in vtero matris clauſam immitti quoquo modo poſſit, an eſſet baptizanda, etiamſi ex ea immiſſione aquæ modicæ prævideatur ſecutura certò mors matris ægræ, & alioqui morituræ. Negatiua, n. 218. Affirmatiua, ibidem.

Si ex matris ſectionis vi inferenda ſit mors proli, ſectio eſt illicita, licet foret vtilis matri, n. 219.

In probabili dubia, an ſectio ſit profutura matri, & proli, vel vtrique mortem allatura, & ſit deſperata ſalus vtriuſque, niſi ſectio iuuet, an ſit licita ſectio, reſoluitur affirmatiuè, n. 219.

Quando iudicaretur ſectionem æquè profuturam matri, & periculoſam proli, vel certa putaretur ſalus matris ex ſectione, & dubitaretur de exitio prolis, vel præuideretur mortem illius ſubſecuturam, an attenta ſola iuſtitiæ obligatione foret licita ſectio, reſoluitur affirmatiuè, n. 220. & 221.

Ex lege charitatis mater cũ diſcrimine propriæ vitæ tenetur abſtinere à ſectione, ſi ea non adhibita probabiliter ſperetur, prolem alioqui morituram abſque baptiſmo, prodituram in lucem, & baptiſmum recepturam, n. 222.

Prægnantis iuſtè ad vltimum ſupplicium damnatæ, ante partum naturalem ſectio an, & quomodo ſit licita, tum ob bonum prolis, tum ob commune bonum, n. 223. ad 228.

Proles in vtero matris exiſtens ante ſeptimeſtre non eſt ſufficienter matura, nec vitalis, n. 227.

Humanum ſemen non eſt duplicis generis, ſed vnius ſpeciei atomæ, ibidem.

Partus octimeſtris in aliquibus regionibus eſt vitalis, vt plurimum non eſt vitalis, ex cõmuniori ſententia, n. 228.

Cauſa cur non ſit vitalis quæ, ibidem.

Ex graui neceſſitate extrinſeca vrgentiſſima, obque bonum publicum in deſperatione partus naturalis, an, & quando mater prægnans iacens viua licitè ſecari poſſit ad educendum fœtum, quem viuere maximè interſit communis boni, n. 229. 230. & 231.

Filius ex ſecto matris vtero eductus, an ſit habendus vti natus, & iuribus natorum quoad ſucceſſiones, hæreditates, & legata, quæ filiis natis & naſcituris competunt, potiatur. Negatiua, n. 232. Affirmatiua communis, n. 233.

Ætas filij ex ſecto ventre extracti, à die, ſeu tempore extractionis computatur, n. 234.

Si ex eadem ſectione ſimul educantur gemelli, quis eorum habeat ius ſuccedendi in primogenitura, aut regno. Remiſſiuè, n. 235.

§. V.

An, & quando ſit licita ſectio vteri materni ad educendum, ſeu extrahendum fœtum, ſiue fiat ob bonum fœtus, ſiue ob bonum matris, ſiue ob bonum vtriuſque.

HViuſmodi ſectio vteri materni poteſt fieri, vel 143
iam matre demortua, vt educatur fœtus matri mortuæ ſuperſtes; vel iam matre, quàm fœtu viuis, vt fœtus ipſe, cuius deſperatur naturalis emiſſio partu ordinario, eximatur, ipſiuſque vita, vel matris, vel vtriuſque conſeruetur; vel matre viua mortuo iam fœtu, vt fœtus ipſe matri noxius extrahatur, illaque damnoſo onere liberata, mater incolumis conſeruetur. Quando autem (quod poteſt eſſe quartus caſus ſectionis) eſſent ambo mortui, ſcilicet & mater, & fœtus in illius vtero latens, ſi fieret ſectio, non poſſet tendere in bonum illorum; honeſtè tamen poterit fieri ob alium bonum finem, præſertim ad adipiſcendam peritiam anatomicam, vt ſi morbus, qui non potuiſſet bene agnoſci, inſolitáve mala affectio matri, & fœtui mortem attuliſſet, & pro recto vſu artis medicæ erga alios in ſimili caſu expediret talis morbi, ſeu prauæ affectionis ſcire originem. De quo Raynaudus *de ortu infant. cap. 1. in fine*, refert duo exempla, vnum ex Ioanne Alboſio medico de Embrione putrefacto, quem mulier Senonenſis annos 28. in vtero geſtauerat. Alterum ex medico Friburgenſi, qui ſcriptis teſtatus eſt, ſe anno 1595. reperiiſſe mulieris vterum lapideum pondere librarum ſeptem, veſicam item lapideam, & peritoneum, cui vix nouacula immitti poterat, & in eo ſtatu annos triginta

ſeptem

ſeptem vixerat. Cùm igitur hæc, & ſimilia eueniunt, vel contigiſſe ſuſpicio eſt, laudabilis eſt ſectio mulieris demortuæ, vtpotè bono communi conducens, cùm indè poſſit comparari notitia multorum conducentium ad medendum aliis prægnantibus pro felici partu, & fœtus ſalute. De aliis tribus ſectionibus ad matris, vel fœtus, vel vtriuſque ſalutem ordinatis, quæ tantum in titulo paragraphi comprehenduntur, hic pertractandum eſt.

Sectio vteri matris demortuæ, vt fœtus, qui creditur viuus. vel ſaltem dubitatur quod viuat, vel non conſtat, quod mortuus in vtero ſit, cum priùs conſtaret eſſe viuum, non ſolùm eſt licita, ſed neceſſariò adhibenda, vt fœtus eximatur, & baptizetur.

144 Et quoad primam ſectionem, certiſſimum eſt mortua iam matre, ſi filius creditur in vtero illius viuere, vel de hoc ſit dubium, ſeu non conſtet de illius morte ante mortem matris, cum conſtaret priùs eſſe viuum, matris vterum non ſolum licitè poſſe, ſed neceſſariò deberi ſtatim à morte ſecari, & aperiri, vt fœtus educatur, & ſi extiterit viuus, baptizetur. Ita fatentur omnes Theologi, & Summiſtæ. Ita S. Thomas 3. *p. q.* 68. *art.* 11. *in reſponſione ad* 3. *ibidem* Suarez, Coninch. & alij illius Interpretes. Alenſis 3. *p. queſt.* 17. *membro* 4. Palodanus *in* 4. *diſt.* 6. *q.* 2. *art.* 1. *concl.* 3. Gabriel *d.* 4. *dub.* 2. Broanſonis *q.* 4. *corollario* 2. *lit. k.* Soto *diſt.* 5. *q. vnica, art.* 11. *concl.* 3. *circa tertium*, Pelbartus *roſario* 4. *tract. de baptiſmo, cap.* 5. *caſu* 5. Layman *lib.* 5. *tract.* 1. *cap.* 3. *q.* 1. Fagundez *in decal. lib.* 5. *cap.* 12. *n.* 35. Caſtrus Palaus *p.* 4. *tract.* 19. *diſp. vnica, p.* 6. *n.* 2. Bonacina *de ſacr. diſp.* 2. *q.* 2. *p.* 6. *num.* 8. Raynaudus *cap.* 2. *n.* 1. Villalobos *p.* 1. *tract. diff.* 4. *n.* 5. Graffius *p.* 2. *deciſ. aur. lib.* 1. *cap.* 40. *n.* 20. Angelus *v. baptiſmus* 6. *n.* 2. Firmius *v. eodem, n.* 39. Victoria *in ſumm. vbi de baptiſmo, n.* 32. Poſſeuinus *de offic. Curat. cap.* 6. *n.* 8. *fine*, & cæteri Theologi, & Summiſtæ, quos longum nimis foret enumerare: & expreſsè etiam ita decernitur *l.* 2. *ff. de mortuo inferendo.* Præceptum enim charitatis omnes obligat tum ad vitam corporalem proximi conſeruandam, dum eſt in extrema neceſſitate, alioqui illam amiſſurus, cum id poſſumus præſtare ſine noſtro notabili detrimento; tum ad procurandam etiam ei æternam ſalutem, qua ſit priuandus auxilio illi à nobis non præſtito; ne ergo fœtus matri demortuæ ſuperſtes miſerè moriatur intra maternum cadauer, & vitam corporis, ſimulque vitam æternam amittat, illi ſtatim à morte ſuccurrendum eſt apertione vteri materni: Et Parens id non procurans peccaret etiam contra pietatem, & in Patris defectum idem ſpeciali obligatione tenentur curare propinqui, & quibus filiorum tutela commiſſa eſt, & in horum omnium defectum Rectores loci quoad temporalia, & quoad ſpiritualia, ex vi officij ad idem tenerentur.

Fœtus iam animatus an ex neceſſitate moriatur ſimul cum matre obeunte, an verò intra eiuſdem matris recens defunctæ vtero perſeuerare aliquandiu viuus poſſit, & ea ſtatim ſecta viuus eximi.

145 Vtrum verò poſſit dari caſus, vt matri prægnanti demortuæ ſuperſtes ſit fœtus, vtiliſque ſit futura ſectio vteri materni ad illum viuum educandum, & lauandum ſacro fonte. Quamuis vnus, aut alter Medicus ad ſummum aſſeruerint impoſſibile eſſe, fœtum mortua iam matre vel momento in eius vtero viuere, ſed ſtatim exanimari. Ita Rodericus à Caſtro *lib.* 4. *de morb. mulieb. cap.* 3. *in ſcholiis*, & Varandæus *libro* 5. *de morb. mulierum, cap.* 7. Et nititur Rodericus ea ratione, quod motu, & vita matris prægnantis ceſſante, ceſſet etiam in fœtu cordis motus, qui pendet ex contractione, & diſtenſione duarum arteriarum vmbilicalium, qui motus cum primùm in matre ceſſat, illicò etiam ceſſat in fœtu; qui proindè impedita per matris mortem reſpiratione, ea neceſſitate moritur: in vtero enim, inquit, non reſpirat fœtus per os, nec per illud ante ſectum vmbilicum ſpiritum attrahere poteſt, obſtantibus ſecundinis, & aliis inuolucris. Varandæus verò probat ea ratione, quod fœtus in vtero matris non alia vita, quam vita matris viuat; & conſequenter moriente matre, neceſſariò ſtatim & cum illa moritur fœtus. Quapropter iidem Rodericus, & Varandæus aiunt, ſi aliquando, vt referunt Hiſtoriæ, & Doctores, fœtus per ſectionem vteri materni eductus eſt viuus, mater nondum erat prorſus mortua, dum ſecaretur, licet talis putaretur, ſed ſolum agebat animam, & extremos ſpiritus trahebat; & confirmat Varandæus Hiſtoria, quam Paræus *lib.* 24. *cap.* 54. refert de muliere quadam prægnante, quæ à peritiſſimo anatomico mortua habita, ad ſecundum nouaculæ ictum, ex quo poſtea obiit, agnita eſt paſſione hyſterica laboraſſe.

Nihilominus etiam certiſſimum eſt, demortuæ matri prægnanti poſſe ſuperuiuere fœtum, & ſæpè ſuperuixiſſe, & ea ſecto matris vtero viuum educi poſſe, prout ſæpè experientia, & facto ipſo compertum eſt. Ita ſentiunt, & ſupponunt Theologi, & Summiſtæ *ſupra allegati*: idem ſupponit ius ciuile lege *num. præced.* allegata, & alibi ſæpe, nempe *l. amiculus amittitur, & l. etiam ea ff. de verb ſignif. l. poſthumus in fine principij, ff. de inoff. teſtam. l. ſi ego § partus, ff. de public. in rem act. l. quod dicitur, ff. de lib. & poſthum. l.* 1. *§. ſi qua prægnans, ff. vnde cognat. & l.* 1. *§. ſed etſi matris, ff. ad S. C. Tert.*: quas leges ad id adduxit etiam Tiraquellus de iure primogenitorum *q.* 18. *n.* 1. qui idem ſentit, ſicut & ſentiunt alij Iuriſperiti, præſertim in *d. l. poſthumus*; & fatentur etiam communiter Medici, & experientia ipſa conuincit. Gorgiam Epirotam è matris demortuæ vtero, dum ad ſepulchrum portaretur, prodiiſſe in lucem, refert Valerius Maximus *lib.* 1. *cap.* 18. Lycum ea matris peremptæ ſecto ventre eductam refert Virgilius 10. *Æneid.* & ibidem Seruius ſcribit primum de familia Cæſarum ſecto matris mortuæ vtero pariter lucem vidiſſe, indeque dictum Cæſarem à cæſione, vt notat etiam Tiraquellus *d. q.* 18. *n.* 2. Scipionem quoque Africanum primum è matre iam defuncta ſecta natum, ex Hermolao Barbaro, & Silio Italico refert idem Tiraquellus ibidem. Similem ortum habuiſſe Manilium ſcribit Plinius *lib.* 7. *cap.* 9. Eundem ortum habuiſſe Gerardum poſtea Epiſcopum Conſtantienſem, refert Molina *de iuſt. tract.* 2. *diſp.* 624. *n.* 1. Paræus *lib.* 24. *cap.* 14. *fine* teſtatur ſe extraxiſſe è matre mortua fœtum viuum manibus, & oculis (quod certè admirabile) ſurſum elatis. Plura exempla ſimilia cumulat Schenkius *lib.* 4. *obſeru. med. pag.* 664. Cornelius Gemma *lib.* 2. *Cyclogn. c.* 6. teſtatur, ſe ſex fœtus viuos è mortuis matribus ſtatim ſectis exemiſſe, alios infantes eodem modo è matribus, quas clarè conſtabat eſſe mortuas, ſectis eduxiſſe viuos narrat Carolus Stephanus *lib.* 3. *de diſſect. part. corp. hum. cap.* 1. Horatius Augenius pariter *lib.* 5. *epiſt.* 2. *cap.* 11. ſcribit à ſe è matre perſpicuè mortua eductum fœtum viuum. Raynaudus *d. cap.* 2. refert alia exempla, & *in fine n.* 6. præſertim refert Chirurgum (vt iſte eidem confirmauit) poſtea factum religioſum Societatis Auenione, ex prægnante indubitanter mortua à ſe ſecta extraxiſſe puerum viuum. Prædictis addo exemplum notiſſimum, quod Lin-

cij

Digitized by Google

cij in Auſtria ſuperiori, non multis ab hinc annis contigit, vbi tunc Auguſtiſſimus noſter Cæſar Ferdinandus Tertius, cum Sereniſſima Imperatrice Maria vxore morabatur. Hac enim prægnante, & partui proxima, grauiſſimis doloribus perempta, & ſtatim ſecta repertus, & eductus eſt infans, qui baptiſmi compos factus non multò poſt obiit.

146 Denique Daniel Tannerus *lib.4. p.2. ſect.3. cap.8.* teſtatur, infantes intra vterum matris paulò ante manifeſtiſſimè defunctæ fuiſſe deprehenſos ſubſultare. Ex quibus perſpicuè, & indubitatè conſtare videtur, fœtum prægnanti de recenti defunctæ poſſe ſuperuiuere, nec ſimul cum matre neceſſariò mori, exque mortuæ matris vtero ſtatim poſt mortem ſecto educi poſſe viuum, prout ſæpe contigiſſe teſtantur præfati Authores, & Medici non modicæ authoritatis, qui expreſsè, & clarè loquuntur de fœtibus viuis extractis ex ſecto vtero matris, quam certò conſtabat eſſe defunctam, & non agentem tantùm animam, in extremiſve tantum laborantem. Neque ex eo, quod vnus, aut alter Chirurgus errauerit, defunctam exiſtimans eam, quæ tantum paſſione hyſterica laborabat, ſequitur alios paſſim, præſertim peritiſſimos ſimili errore deceptos. Neque etiam obſtant fundamenta, quibus Rodericus, & Varandæus moti ſunt ad contrarium aſſerendum. Nam dum Varandæus dicit fœtum in vtero viuere non alia, quam vita matris, vel ſenſus eſt, fœtum ſtatim moti mortua matre, & id eſt, quod controuertitur, & conſequenter eſt petitio principij; vel ſenſus eſt, fœtum non habere animam diſtinctam à materna, ſed informari eadem anima matris, & hoc eſt erroneum, vt *ſuprà num.66.* oſtenſum eſt. Quod verò ſupponit Rodericus à Caſtro, ſcilicet fœtum in vtero materno, vt viuat, indigere motu pulmonum reſpirationis, & etiam motu cordis, Raynaudus *d. cap.2. num.8.* oſtendit eſſe falſum ratione, quam ad id adducit Andreas Laurentius *lib.8. Arcan. cap.7. q.26. & 27.* ſumpta ex fine vtriuſque illius motus. Nam reſpiratio neceſſaria ſolùm eſt propter refrigerationem copioſi caloris: vnde mulieres paſſione hyſtericâ laborantes ob caloris tenuitatem adeo reſpiratione non vtuntur, vt ſæpe ante mortem ſepulturæ tradantur ob non animaduerſam reſpirationem. Inſecta animalia etiam hyeme degentia ſubter terram ſola tranſpiratione vtuntur, non reſpiratione, ob caloris remiſſionem. Ita ergo etiam fœtus ob caloris exiguitatem non eget reſpiratione, ſed ſola tranſpiratione. Motum præterea cordis ait Raynaudus ex eodem Andrea Laurentio non eſſe fœtui neceſſarium, ſiue ad proiiciendum in cor ſpirituum materiam, ſiue ad ſpiritus vitales in cordis ſinu confectos à fumidorum vaporum, & elementorum admiſtione purgandos, ſiue ad eos expellendos è corde in aortæ tubos, vt in iam natis euenit. Horum enim nihil cernitur in fœtu, cum ſpiritus vitales accipiat à matre per vmbilicales arterias. Quorum influxus licet ceſſet per matris obitum, nihilominus poteſt vita fœtus adhuc ad tempus aliquod conſeruari ſpiritibus ante mortem à matre communicatis. Non enim tam ſubitò copia ſpirituum in fœtum viuente matre effluxa omninò conſumitur, vt abſque nouorum ſpirituum ſubminiſtratione non poſſit fœtus ad aliquam moram continuare vitam.

147 Dixi *ad aliquam moram*, quia fœtus intra vterum matris defunctæ, tum ob defectum alimenti, tum ob indigentiam refrigerationis ab externo aëre attracto, tum ob ſecundinarum, quibus inuoluitur, ſordes, & immunditiam, tunc ob malas affectiones ex matris ægritudine contractas, tum ob niſum, quo conatur erumpere, nequit diu viuere; & vix vltra horam matri ſuperſtitem eſſe poſſe, iuxta Medicorum peritorum ſententiam, tradit Poſſeuinus *dict. cap.6. numero 9.* vbi etiam addit obſtetrices octuagenarias, in illo munere verſatas, & valde peritas dixiſſe, fœtum poſt mortuam matrem non niſi ad modicum tempus viuere. Et licet Graſſius loco ſuprà citato, poſt Hoſticum *in cap. maiores, numero 5.* de baptiſmo dicat matre mortua, vt filius poſſit diutiùs viuere, ab obſtetricibus dari hanc cautelam, ſcilicet quod ſtatim poſt mortem matris ei aperiatur os, eidem immiſſo epiſtomio, vt puer aërem poſſit attrahere, & ſic reſpirare; quod docuit etiam Ludouicus Mercatus Medicus *lib.4. de mulier. affect. cap.3. in fine*; hoc tamen modo ad diutiùs viuendum non poſſe fœtum iuuari docet Paræus *lib.24. cap.38.* Quare, cùm in hac re verè ſit periculum in mora, opus erit celeritate, vt ſectio fiat confeſtim poſt matris mortem; quod vt fieri poſſit, cùm mater ægra parere nequit, nec in ea diſpoſitione eſt, vt viuens poſſit ſecari, iuxta tradita infrà, & agnoſcitur non poſſe diu viuere, habeatur paratus Chirurgus, qui illicò ac matrem mortuam eſſe deprehenſum eſt, ſi de morte fœtus ante non conſtet, illam aperiat, & fœtum extrahat, qui ſtatim baptizetur; vel etiam baptizetur ſtatim, ac apparet aliqua illius pars, præſertim caput, ſi ſit periculum vitæ illius in extractione ex vtero. Ad agnoſcendam verò ægri indubitatam mortem, Medici, & obſtetrices exercitatæ, & alij periti infirmorum miniſtri lumen paruæ candelæ accenſæ ori iacentis ſolent admouere, & obſeruare, num flamma dejiciatur; vel bombycis, aut lanæ filum ſubtiliſſimum iuxta os ponere, & attentè animaduertere an filum recipiat aliqualem motum ab infirmi halitu; ſi enim flamma nullo modo dejicitur, & filum ſtat omnino immotum, indicium eſt matrem obiiſſe. Alio etiam indicio mortem certò deprehendi dicunt alij, ſcilicet ſi cyathus aqua plenus vſque ad ſuprema labra ſuper os ventris locetur, & aqua prorſus immota permaneat.

Prædicta quoad primam ſectionem, ſcilicet matris defunctæ ad educendum fœtum ſuperſtitem.

Quoad alias duas ſectiones multa ſunt controuerſa, ſingilla im explicanda. Et primò.

An deſperato partu naturali licita ſit ſectio vteri matris viuentis ad educendum fœtum, alioqui intra vterum cum periculo interitus matris moriturum, & corrumpendum, ſi probabiliter ſperetur ſectionem nec matri, nec fœtui mortem illaturam.

Dubitatur primò, cùm deſperatur partus naturalis, ſeu fœtum poſſe edi & prodire in lucem per viam naturalem ex quacunque cauſa (ſiue ex arctitudine, aut nimia craſſitie vteri materni, ſiue ex fœtus obeſitate, ſiue ex deprauata oſſium iſchij, ac pubis conformatione, ſiue ex alio accidente, aliáve cauſa, de quibus cauſis Raynaudus *cap.3. num.8.* ex Moſchio & Theodoro Priſciano *in excerptis, p.2. cap.53.* Auicenna *23.3. tract.4. cap.5.* Moxio *lib.3. de vena ſect. in morb. acut. c.3.* & Matt. Akakia *lib.1. de morb. mul.*) & ſi diutiùs intra vterum matris perſtet, exanimabitur, quia vel ſuffocabitur à nimio æſtu cordis nimis concalefacti, quem mater temperare non poterit, vel deficiet ob inopiam alimenti in maiori copia, quàm antea ſibi neceſſarij; vel quia à ſordibus, & immunditiis ſecundinarum breui omnino inficietur; vnde etiam matri vel moriendum erit, vel ſubeunda contritio fœtus intra vterum, horroris, crudelitatis, & grauiſſimorum dolorum plena, & mortis periculo non minus fortè, quam vteri ſectio expoſita. An ſit licita ſectio vteri matris prægnantis viuæ innocentis (nam de ſectione prægnantis viuæ iuſtè ad vltimum ſupplicium condemnatæ infrà, ad vitam matris, & fœ- 148

tus

tus conſeruandam, ſi nullum aliud remedium ſupperat, quo vtriuſque vitæ conſuli queat. Dixi, *ſi nullum aliud remedium*, &c. quia, certum eſt, extra extremam neceſſitatem, ſiue tuendæ vitæ matris, & fœtus aut matris ſolius, aut fœtus ſolius alioqui corpore, & anima perituri, ſiue boni publici, cui alio remedio ſubueniri non poſſit, nunquam eſſe matri viuenti adhibendam, nec poſſe licitè adhiberi ſectionem, vt ante tempus naturalis partus fœtus educatur; ſed expectandum naturalem partum. Ita quod quacunque ex cauſa intendatur fieri ſectio matris viuentis, neceſſe eſt, vt ſit ſupremum remedium alio omnino deficiente. Cum enim modus pariendi, & in lucem edendi prolem naturalis ſit à natura, ſeu naturæ authore Deo inſtitutus vti conuenientiſſimus, tum vt vſque ad illud tempus naturaliter pariendi, & edendi proles conſeruata congruum reciperet augmentum, & partium corporis perfectionem ad vitam extra vterum retinendam conſequeretur; tum vt in lucem regulariter prodiret abſque vitæ periculo, grauiſſima inordinatio eſſet, intentare eductionem fœtus in lucem per aliud medium, maximè ita proli, & matri periculoſum, qualis eſt ſectio (quæ quamuis à peritiſſimo fiat, ſemper mater & fœtus non leui mortis diſcrimini obiiciuntur) extra ſummam, & extremam neceſſitatem, qualis non eſt, quando ſuppetit aliud remedium, quo adhibito proles ſit, vel ſperetur edenda naturali partu: Et planè nullus erit, qui non fateatur temerarium prorſus eſſe tanto periculo matrem, & fœtum vltrò exponi, ſi euitari poſſit. Neque dicatur ſectionem poſſe à culpa, & temeritatis nota excuſari ob liberationem matris ab acerbiſſimis, & interdum valdè diuturnis naturalis partus doloribus, ſuſtinendo breuiores, & leuiores dolores ſectionis. Contrà eſt, tum quia ob periculum illud vitæ matris, & fœtus non poteſt excuſari à culpa, & temeritate ſectio, licet per eam mater, ſi ſit ſuperſtes, liberaretur à grauioribus, & diuturnioribus doloribus; tum quia fieri, nec credi poteſt, vt ex tam magna diuiſione tam multarum partium tantopere ſenſitiuarum, ſeu ſenſu ſummè pollentium, ſcilicet abdominis, peritonei, ac vteri, non reſultet dolor naturalis partus dolores æquans, vel etiam ſuperans, maximè accedente horrore inſuetæ dilacerationis, qui abſque dubio dolorum acerbitatem auget, atrocioremque efficit.

Difficultas ergo propoſita procedit ſolum in vrgentiſſima, & extrema neceſſitate nullo alio remedio pro ſalute matris, & fœtus Medicorum iudicio ſuppetente, præter ſectionem vteri ipſius matris viuentis, an hæc ſit licita, & honeſta, ſi probabiliter ſperetur ſectionem nec matri, nec fœtui mortem illaturam, ſed ceſſuram in bonum tam matris, quàm fœtus, qui alioqui ob impoſſibilitatem partus naturalis tandem in vtero exanimatus, & corruptus præter ſui interitum matrem etiam manifeſto mortis periculo exponat, neceſſe eſt, cum niſi ſtuſtillatiua, & horrida dilaceratione per immiſſionem inſtrumentorum ferreorum, non ſine ingentibus matris doloribus ſit facienda, vnde Tertullianus *libro de anima, capite* 25. illam pueri in vtero matris emortui extractionem appellat, violentum puerperium.

149 Igitur S. Thomas, & alij Theologi, & Summiſtæ *ſuprà n.* 144. (excepto Raynaudo) *relati*, & alij ab iiſdem, & à Raynaudo *de ortu infant. cap. 3. n. 2. allegati*, Graffius, & Poſſeuinus *locis eodem num.* 144. *relatis*, cenſuerunt ſectionem matris prægnantis viuentis eſſe intrinſecè malam, & nullo modo licitam, neque etiam ad finem, vt proles, cuius ſalus corporea, & naturalis partus deſperatur, baptizetur, & ſalutem æternam conſequatur, alioqui illam cum vita corporali intra vterum matris corruptus, & exanimatus amiſſurus. Cum non ſint facienda mala, vt eueniant bona, iuxta Apoſtolum *ad Rom.* 3. Eſſe intrinſecè malam probant ea ratione, quod de ſui natura, & per ſe inferat matri mortem, & ita ſecare vterum viuæ matris, ſit illam occidere; ac proindè ſectio illa ſit verum homicidium, quod ex nulla cauſa, quantumcunque aliàs honeſta, poteſt excuſari à culpa; ex quo concludunt, nec Medicos, ſeu Chirurgos poſſe talem ſectionem adhibere, nec matrem prægnantem abſque culpa homicidij ſui ipſius in illam conſentire, cum non ſit domina, nemóque poſſit ipſum occidere, aut conſentire, vt ab alio interficiatur. Ita etiam ſenſerunt ex Iuriſperitis præter Graffium, Nauar. *conſil. de homic.* & Franciſcus Marcus *p. 2. deciſ.* 951. In eandem ſententiam conſentiunt nonnulli Medici, & docti, qui acriter reprehendunt huiuſmodi ſectionem prægnantis viuentis, pro indubitato habentes, eam ſectionem eſſe matris occiſionem: ſeu ex ſectione ex neceſſitate matrem interfici, ſeu poſt eam non poſſe ſuperuiuere, & fabuloſas eſſe hiſtorias, ſeu narrationes, quibus contrarium, & matrem præmiſſa ſectione adhuc in multis caſibus ſuperuixiſſe, & etiam fœtum fuiſſe ſuperſtitem, refertur: cum ingens magnitudo vulneris ad fœtum extrahendum inferendi ſubſtantiæ vteri, & muſculis abdominis, necnon & peritonei, ingentem hæmorrhagiam, ſeu magnum ſanguinis profluuium prorſus lethale neceſſariò ſit effectura, tot vndique vaſis multo ſanguine diſtentis vtero inſertis. Ita Alexander Maſſaria *lib. 4. rei Medica, cap. 12. in fin.* (vbi teſtatur ſe per annos 40. non plus quàm ter vidiſſe adhibitam ſectionem viuis mulieribus in naturalis partus deſperatione, & omnes exanimatas fuiſſe.) Ambroſ. Paræus *lib. de hom. gener. c.* 38. & nonnulli alij à Raynaudo *d. c. 3. n. 3. relati.* Addunt nonnulli eandem ſectionem prægnantis viuentis eſſe illicitam etiam ex parte fœtus, licet alioqui in vtero matris morituri ante partum, exiſtimantes eſſe occiſionem eiuſdem fœtus. Ita Lopez 1. *p. Inſtr. c. 63. § ſed in caſu*, & Malderus 2. 2. *tract. 3. cap. 1. dub.* 16.

Econtra alij, præſertim Medici, communiter aiunt 15
in deſperatione partus naturalis ſectionem matris viuentis eſſe licitam, & honeſtam, ſi probabiliter, ac rationabiliter ſperetur, quod ſit futura vtilis matri, & fœtui, quâ non adhibita ſectione certò, & ineuitabiliter eſſent ambo perituri, ex autem adhibita vitam iuxta probabilem ſpem retinebunt. Ita Raynaudus *de ortu infant. c. 5. per totum*, qui etiam *c. 3. n. 6.* refert Medicos idem docentes, & ſunt Franciſcus Rouſſetus *opuſc. de partu Cæſareo*; Gaſpar Bauhinus *appendice ad librum Rouſſeti*, referens Ioan. Albuſi. & Franciſc. Saguyerium; Mauritius Cordæus *comment. 1. ad 1. lib. Hippocrat. de morb. mulier. tex.* 11. Iac. Duuallius *de Hermaphrod. ex partub. c.* 24. Andreas Laurent. *lib. 8. Anat. q.* 2 2. Veichardus *lib. de morb. mulier. c.* 14. Io. Marinell. *lib. 3. de morb. mul. c.* 50. Io. Schenchius *obſeru. medic. lib. 4. fol. 665. & ſeq.* Roderic. à Caſtro *lib. 4. de morb. mul. c.* 3. Franciſc. Ranchin. *lib. 7. qq. chirur. q.* 14. Miſaldus *cent. 1. Aphor.* 100. Daniel Neretus *lib. 4. med. pract. p. 2 ſect. 6. c. 6. caſu* 3. & ex Iuriſperitis idem docuit Balthaſar Gomezius *tr. de poteſt in ſeipſum lib. 2. c. 4. n.* 3.

Reſolutio huius difficultatis omninò pendet ex eo, 151
an cum ſectione vteri prægnantis viuæ ſit ineuitabiliter coniuncta mors matris, & fœtus, vel ſaltem matris, an verò vterus ſecari, & aperiri poſſit, & infans extrahi abſque cæde matris, & fœtus; ita quod licet in tali ſectione magnum ſit periculum, non tamen ſit ſemper certa mors matris, aut fœtus, ſed conſideratis bona matris diſpoſitione, eiuſque viribus aptis ad perferendos grauiſſimos dolores per ſectionem inferendos, & Chirurgici ſectoris peritia, formari à peritis poſſit iudicium probabilis, & rationabilis ſpei retinendæ, ſeu conſeruandæ vitæ vtriuſque, licet non ſit certitudo omnimoda

omnimoda excludens totaliter periculum; ſuppoſito enim quod non ſit ſemper certa mors, & affulgeat probabilis ſpes boni euentus, & tam matrem, quàm fœtum ſuperuicturos; cum alioqui forent certò perituri, deſperato iam partu naturali, nulli dubium eſſe poſſe videtur, ſed fatendum eſt, tanquam certum, in tali caſu licitam eſſe ſectionem, licet non careat etiam periculo mortis inferendæ; huic enim periculo, quod non eſt certæ, & indubitatæ mortis ſequuturæ, honeſtè, & licitè ſe exponere poteſt mater, vt euitet certum ſui, & prolis interitum alioqui ſequuturorum intercluſo naturali partu. Quemadmodum in pluribus aliis caſibus homo ſectione alicuius membri, vel alia actione, putà præcipitatione de ponte, vel de muro ſe poteſt licitè exponere periculis mortis non certæ, & ineuitabilis, vt certam mortem alioqui illa actione prætermiſſa ſequuturam euitet, ſeu euitare conetur, vt infrà nonnullis exemplis oſtenditur, & nonnulla alia exempla referuntur à me *in tom.* 1. *mor. var. tit.* 1. *n.*936. & etiam à Sayro *lib.*7. *clau. cap.*9. *n.*36. & 37. & Balthaſaro Gomezio *de poteſtate in ſeipſum lib.*1. *cap.* 22. *num.*22.

152 Quod igitur non ſit certa mors, ſed mater prægnans viuens ſecari poſſit abſque eius, & fœtus cæde, & vterque poſſit ſectioni ſuperuiuere incolumis, conſtat ex effectu ipſo, ſeu ipſa experientia, quia multæ prægnantes viuentes in deſperatione partus naturalis ſectæ ad educendum fœtum, ſuperſtites vnà cum fœtu fuerunt, & conualuerunt. De quo varia exempla à grauibus, & fide dignis Authoribus referuntur, partim ab ipſiſmet viſa, partim ab aliis pariter ſcriptoribus fide dignis narrata: quos non eſt credibile in re tanti momenti fabulas texiſſe, & falſa narraſſe; non enim viderentur poſſe excuſari à graui peccato ob grauitatem mendacij, vtpote quod multis poterat eſſe perniciosum. Ne igitur pronuncientur rei grauis criminis, fides illis adhibenda eſt, & credendum narraſſe veros caſus, in quibus ſectio vteri prægnantis viuæ feliciter, & matre, & fœtu incolumi facta eſt. Franciſcus Rouſſetus *loco ſuprà citato* refert decem exempla huius felicis ſectionis ſaluis matre, & fœtu; Gaſpar Bauhinus narrat ſex alia partim à ſe viſa, partim ab aliis oculatis teſtibus audita. Præfatus Rouſſetus refert de quadam muliere oppidi Meſnilij in Gallia, cum prægnans alio modo parere non poſſet, ſex vicibus fuiſſe à Nicolao Guillato Chirurgo oppidano ſectam, ſemperque extractum fœtum viuum; & mortuo dicto Chirurgo, cum ſeptimùm grauida facta eſſet, nec inuentus Chirurgus, qui ſectionem adhiberet, ob impoſſibilitatem prorſus partus naturalis periiſſe vnà cum fœtu. Relatus quoque Bauhinus prægnantem, cuius partus naturalis deſperabatur, fuiſſe ſectam à quodam Chirurgico Caſtratore parum perito, qui abdomini vulnus adeo profundè inflixit, vt ad primum illum ictum fœtus apparuerit, & viuens, atque illæſus fuerit extractus, vulnuſque more veterinario conſutum nihilominus perfectè coaluiſſe; poſteaque eandem mulierem primum gemellos, deinde ſeorſim alios quatuor infantes naturali partu edidiſſe in lucem. Daniel Sennertus *d. lib.*4. *p.*1. *cap.*1. *ſect.*2. *cap.*17. ſcribit quandam fœminam vterum in faſcia pendulum extra abdomen diu geſtaſſe, & tandem coram ſe illius vterum ſectum fuiſſe cum ſalute matris, & fœtus. Alia exempla refert Raynandus *d. cap.*5. & 6. *num.*8. & præſertim cuiuſdam mulieris ter ſectæ ſaluo fœtu, idque ſibi tanquam rem certam narraſſe Sacerdotem ex Societate prius in ſæculo Chirurgo. Tot igitur experimentis, & aliis, quæ alij Authores narrant, oſtenditur matris prægnantis ſectionem fieri poſſe, ipſius, & fœtus vita ſalua, vt proinde Mizardus *loco ſuprà num.*146. *citato* rectè dixerit eſſe rem indubitatam, & multis experimentis firmatam. Ex quo ſequitur, vt deſperato partu naturali cum certitudine mortis fœtus, & euidenti, vel ſaltem grauiſſimo periculo etiam interitus matris, ſi alia via fœtus non educatur, licitam, & honeſtam eſſe ſectionem, ſi adſit aliqua probabilis ſpes ſalutis corporalis propriæ matris, & ſalutis corporis, & animæ fœtus, eſto quod ſectio non careat omninò periculo vitæ ipſius; quia huic periculo honeſtè ſe exponere poteſt ad euitandum certum ſui, & fœtus interitum ſequuturum ſectione prætermiſſa; ſicuti, vt *num. præced.* innuebatur, licitæ ſunt aliæ ſectiones partium corporis æquè, vel magis periculoſæ, quæ à peritis in arte factæ ſæpe feliciter ſuccedunt, illiſque vita hominis conſeruatur, quæ alioqui indubitatè periret. Quæ ſectiones ſi ſunt licitæ ob ſalutem corporalem ægri, multò magis erit licita ſectio prægnantis in deſperatione partus naturalis, exiſtente probabili ſpe boni euentus, cum inde vita corporalis non vnius, ſed matris, & prolis, & huius etiam ſalus æterna poſſit in tuto poni.

Itaque deſperato partu naturali, & affulgente ſpe conſeruandæ vitæ matris, & fœtus, poſſe licitè ſecari ventrem prægnantis viuæ, confirmatur ex aliis ſimilibus ſectionibus non minus periculoſis, quæ ſæpè valdè proſunt ad conſeruandam vitam, ideoque licitè adhibentur. Talis eſt ſectio membri ſiderati, ſeu totaliter corrupti, aut gangræna infecti, à quo niſi abſcindatur, reliquo corpori imminet corruptio totalis. Quæ præciſio, vtpote quæ fit ferro, ſecando os, neruos, tendones, venas, arterias, & applicatione candentium laminarum ad ſiſtendum ſanguinem, non fit abſque horrenda dilaceratione, & conuulſione; & tamen quia, vt ipſa experientia docet, poteſt iuuare infirmum, & à certa alioqui morte liberare, licitè iuata omnes adhibetur, ſi iudicio medicorum ſit probabilis ſpes, quod ſit profutura. Refert Plutarchus hoc eueniſſe Caio Mario, qui cum in vtroque pede varices haberet, & ad præſeruandum reliquum corpus à putrefactione iudicaretur neceſſaria ſectio partium corruptarum, nullis vinculis alligatum præbuit ſe medicis ſecandum; ac ne ſuſpirio emiſſo, nec adductis ſuperciliis Chirurgi curationem pertulit. Addit Seneca epiſt.78. dum varices ſecarentur, eum legere librum perſeueraſſe; licet enim Seneca Marium non nominet, manifeſtè tamen de eo loquitur. Et ſic cum Medicus ad alterum crus ſecandum tranſiret, vetuit dicens, curationem non eſſe tanto dignam cruciatu; refert & Cicero 2. *Tuſculan.* Paracenteſis quoque ſeu inciſio ſcalpello, aculeóve facta, quæ hydropicis adhibetur ad detrahendam aquam cum corporis pernicie putreſcentem, licet ſit remedium horrendum, cum fiat immiſſo per muſculos tranſverſales abdominis ad peritoneum vſque ferro, vel tranſvibratione medij vmbilici, quia, vt conſtat multis experimentis, ſæpè ægris, vbi aliud remedium non ſuppetit, licitè adhibetur; de quo remedio, & eius experimentis Hippocrates *lib.*6. *Epidem. ſect.* 3. Schenchius *lib.* 3. *obſeru.* Andreas Laurentius *lib.* 6. *Anatom. quæſt.* 9. Rouſſetus *ſect.* 5. *cap.* 3. vbi etiam refert ſimili remedio fortuitò ſanatum fuiſſe baiulum quendam hydropiſi grauiter laborantem; ſcilicet, quia cum ei in rixa alter ictu cultri perforaſſet abdomen, & peritoneum, ſtatim effluxit aqua illa putrida morbum efficiens; qua ſectione fortuita deſperata ſanitas Deo ferientis inimicam voluntatem in bonum vertente, eſt ei reſtituta. Non minus periculoſa etiam ſectione vteri eſt ſectio veſicæ ad extrahendum calculum, quæ fit in perinæo, ſcilicet in loco inter ſcrotum, & ſedem, ſeu ſub pudendo inter femora, & nates, cum in perinæo concurrant plures inſignes venæ, arteriæ, nerui, muſculi, tendones, ac ligamenta; & ipſa veſica priuſquam

quam incidatur, vtplurimum ſit exulcerata, atque adeo ſectionis incapacior, & tamen experientia quotidiana conſtat, non ſemper mortem afferre, ſed vitam conſeruare calculo extracto, eam eſſe licitam eſt in confeſſo apud omnes, ſi de conſilio Medici prudentia adhibeatur. Idem ergo omnino ſentiendum de ſectione vteri prægnantis viuentis, vbi partus naturalis deſperetur, ſi de conſilio medicorum peritorum eam probabiliter matri, & fœtui profuturam iudicantium adhibeatur. Exempla aliarum ſectionum periculoſarum, quæ tamen non ſunt ſemper mortiferæ, refert ex aliis Raynaudus *d.c.5.n.*12.14. & 15. inter quas præſertim enumerat caſtrationem, ſeu ſectionem ad extrahendos teſticulos corruptos, vel ſanos, tam in viris, quam in mulieribus, quæ licet fiat in partibus viuaciori ſenſu pollentibus, & periculoſioribus, quàm abdomen, peritoneum, & vterus, tamen ſæpiſſimè feliciter ſuccedit, vt pariter quotidiana experientia confirmat; & idcirco de conſilio medicorum licitè adhibetur. Prædictis addo in vniuerſum pro ſalute totius corporis alioqui certò perituri, licitum eſſe ſecare membrum corporis, licet principale, & tametſi ſectio ſit periculoſa, non tamen ſemper mortifera, vt tradunt communiter DD. Innocentius *in cap. ſignificauit, n.*1. *de corpore vitiat.* Bellamera *in c.*1.*n.*2. *ead. tit. ibidem* Archidiaconus, & Turrecremata. Præpoſitus *in cap. maritum, n.*2. *d.*33. Balthaſar Gomezius *de poteſt. in ſeipſum lib.*1.*cap.*22.*n.*19. & 20. & *lib.*2.*cap.*7.*n.*1. Henriquez *lib.*14.*cap.*8.*n.*4.*in* Gloſſa E. & alij Theologi, & Summiſtæ communiter.

154 Denique ſectionem (& hanc probationem à priori vocat Raynaudus) vteri prægnantis viuæ non ſemper, & certò mortem afferre probatur, diſcurrendo ſingillatim per ſectiones ipſarum partium corporis neceſſarias, vt fœtus educatur, quæ ſunt ſectio abdominis, ſectio peritonei, & ſectio ipſius vteri. Omnes enim hæ partes poſſunt ſecari ſine certo, & euidenti periculo mortis. Et primò muſculos abdominis etiam magno vulnere poſſe abſque mortis conſecutione incidi, tradit Galenus *l.*6.*Meth.c.*4. Non enim ex huiuſmodi inciſione ſanguinis profluuium ſequitur, quod mortis timorem rationabiliter gignet, cum venæ mammentiæ aſcendentes, à quibus maxime timeri poſſet ſanguinis profluuium, ſecundum rectorum muſculorum longitudinem conſcendant; & Chirurgis non deſint pulueres aſtringentes, & alia ſanguinis fluxum cohibentia. Peritoneum quoque ſalua vita ſecari poſſe oſtendunt tradita à peritiſſimis Medicis Galeno, Celſo, Ægineta, aliiſq; de curatione peritonei agentibus: Quod etiam aliquando citra mortem corruptum in aliquibus repertum eſt; & finis extremitatum partis anterioris ſit leuior, & facile cedens, ex eius inciſione non eſt periculum ſpaſmi, qui accidit, ſeu timendus eſt ex ſola inciſione fibrarum multum neruoſarum, & æquali neruoſitate circa extrema firmatarum ob earum contractionem cum violenta diſtenſione ad ſuum principium. Demum ipſius vteri inciſionem quantumuis amplam non eſſe mortiferam, conſtat ex eo, quod nec omnimoda eius auulſio mortem inferat, vt contigit in nonnullis parientibus, quæ validiſſimo impetu conantes edere fœtum, vna cum fœtu vterum radicitus euulſum emiſerunt, ſalua vita; vt tanquam teſtis de viſu ſcribit Fernelius *l.* 7. *phyſiologiæ.* Exemplum etiam aliorum, quibus vterus ob gangrænam, aut ſimilem cauſam exciſus, mortem non attulit, referunt Chriſtophorus Vega *tract. de procidentia vteri.* Mercurialis *de morb. mulieb. lib.*4.*c.*21. & alij ex Medicis *ſuprà n.*146. *relatis*, refert etiam Langius *l.*2.*epiſt.medic.* *in* 29. quendam ira percitum ilia vxoris ſexto menſe prægnantis cultro capulo tenus immiſſo traieciſſe; & chirurgum peritum vocatum inteſtina elapſa repoſuiſſe, vulnus abdominis conſuiſſe; & triduo poſt matrem

D. Ioan. Angelus Boſſius, de effectib. contr. Matr.

puerum occiſum in ſuprema parte caluariæ vulneratum peperiſſe, & matrem nihilominus conualuiſſe. Ex quo exemplo patet abdomen, peritoneum, & vterum poſſe ſecari remanente viua prægnante ſecta. Quapropter deſperato naturali partu, & effulgente ſpe probabili retinendæ vitæ matris, & fœtus, licitam eſſe ſectionem prægnantis viuentis ad fœtum educendum, & baptizandum, omninò aſſerendum eſt.

Iudicium autem de probabilitate huius boni euentus ad medicum peritum, haudque præcipitem ſpectabit, attentis fœtus conditione, diſpoſitione, ac viribus prægnantis, & aliis circunſtantiis, ex quibus ipſa apparet impotens ad naturalem partum, nec ſit moritura ſectione adhibita. Non ſunt autem habenda in conſideratione accidentalia incommoda improuiſa quæ poſſunt præter artis regulas, & cognitionem contingere; hæc enim, cum caſu, & fortuito eueniant, non variant iudicium de probabilitate boni euentus. De indiciis conſiderandis videantur Ruuſſetus *in paræneſi ad chirurgos*, Martinus Akakias *lib.* 2. *de morb. mulier. c.*15. & Ludouicus Mercatus *lib.*4.*de mul.affect.cap.*5. 155

An vero matre, & prole non perituris propter neceſſitatem extremam, & bonum publicum Reipublicæ, liceat ſectio prægnantis, infrà explicabitur.

Medicus, ſeu Chirurgus, qui primus in deſperatione partus naturalis prægnanti viuenti adhibuit ſectionem vteri, an peccauerit.

Num autem ſaltem Medicus, ſeu Chirurgus, qui 156
primus in deſperatione partus naturalis vſus eſt hoc remedio ſectionis vteri prægnantis viuæ, grauiter peccauerit, etiamſi deſperata videretur corporea matris, & vtraque fœtus ſalus? Affirmaſſe quemdam refert Raynaudus *c.* 3. *n.* 3. ea motus ratione, quod Medicus medicamentum antea ignotum quoad vim; anne ſit profuturum, vel nociturum ægrotis, etſi alioqui deſperatis applicans, vt illius vim experiatur, peccat mortaliter, vt tradidi *tom.*1.*mor.tit.n.*454. Et docent Theologi communiter ibidem à me allegati; quia præbendo tale medicamentum exponit ægrum periculo mortis, vel mortem ei accelerat. Verùm licet à graui peccato non potuiſſet excuſari talis Medicus, aut Chirurgus, ſi dubius de felici, vel infelici euentu, vt ſolum experiretur, an ſectio vtilis, necne foret; tamen ſi benè conſiderata natura partium ſecandarum, & attento bono exitu aliarum ſimilium ſectionum, & inciſionum alioqui periculoſarum; conſideratis etiam diſpoſitione, ac viribus matris prægnantis, etiam conditione fœtus, probabiliter, ac rationabiliter iudicauit ſectionem potuiſſe feliciter ſuccedere, & commodare vitæ matris, & fœtus, non modo non peccaſſet, ſed in tanta neceſſitate conſeruandæ vitæ corporalis matris, & fœtus, & proſpiciendi ſaluti æternæ eiuſdem fœtus ſeſe laudabiliter geſſiſſet, nullo alio remedio ſuppetente, quamuis nullum ſectionis experimentum aliud præceſſiſſet; in huiuſmodi caſu cùm ratione probabili vtilitatis ad conſeruandam vitam matris, & fœtus fuiſſet ductus, prudenter ſe geſſiſſet; vt enim *ſuprà numero* 138. oſtenſum eſt, in extrema neceſſitate, deficiente omninò alio remedio, de quo captum ſit experimentum, poteſt licitè adhiberi ægro medicamentum nouum, quod Medicus ratione probabili ex medicamenti natura, & artis medicinæ regulis iudicat poſſe prodeſſe, & vitam ægri conſeruare, licet Medicus dubitet etiam de nocumento inferendo, ſecus autem eſſet extra extremam neceſſitatem, aliis medicamentis certioribus iuxta experimenta ſuppetentibus.

Sectio vteri matris viuentis matrem diſſectam ſuperſtitem non reddit inhabilem ad nouam conceptionem, aut ad naturalem partum.

157 Quanquam etiam non defuerint Medici, qui dixerunt ſectionem vteri reddere matrem ſuperſtitem ad nouam conceptionem, & geſtationem partus inhabilẽ, eo quod conſolidatum vteri vulnus per obductam cicatricem obſtiturum ſit nouæ dilatationi vteri ad prolis geſtationem neceſſariæ, ac proinde ex hoc capite reddi illicitam, tanquam inducentem ſterilitatem. Ita Paræus *l.* 1. *de hom. gener. c.* 38. Ludou. Guionius *l.* 5. *de pulchritud. & ſanit. corp. c.* 25. & Vatandæus *l.* 2. *de morb. mulier. c.* 7. & ſaltem matrem ſectam reddi inhabilem ad nouum partum naturalem voluerit Rodericus à Caſtro *l.* 4. *de morb. mulier. c.* 3. *in ſcholiis*, adductus ratione, quia tametſi vterus poſt vulnus conſolidatum poſſit concipere, tamen in partu dilatari ſatis non poterit, niſi cicatrix de nouo aperiatur, ex quo vis vteri expultrix diſpergetur, & infirmior fiet, quam vt poſſit prolem naturaliter edere. Nihilominus exempla *ſuprà n.* 148. adducta ſatis demonſtrant ſectionem vteri in matre diſſecta ſuperſtite poſt vulneris conſolidationem nec nouam fœtus conceptionem, nec partum naturalem impedire. Nam facta perfecta vteri conſolidatione, quæ haud difficilis eſt, vterus ex natura ſua valde dilatabilis, vt conſtat triplici fœtu in vterum concepto, & ſæpe ex magnitudine, & craſſitie fœtus notabili, facile poterit admittere diſtenſionem ad fœtus geſtationem neceſſariam, & etiam diſtenſionem ad partum naturalem requiſitam abſque vulneris, ſeu cicatricis apertione. Et ſic dato, quod ſectio impediat nouã conceptionem, & geſtationem partus, & naturalem editionem, non ideo ſequitur in deſperatione partus naturalis, ſi ſperetur probabiliter futuram vtilem vitæ matris, & fœtus conſeruandæ, eam non poſſe licite adhiberi, cum ea prætermiſſa ſit futura certa mors & matris, & fœtus, per quam impedietur nouus conceptus, & partus, ac impediatur per vteri ſectionem. Erit ergo adhuc licita ſectio cum tali ſpe vtilitatis ſeruandæ vtriuſque, quamuis haberet illa qualiacunque incommoda, quibus præferenda eſt præſens vita matris, & fœtus. Neque etiam ex eo, quod impediret geſtationem partus, verè induceret ſterilitatem, quia adhuc fœtus conciperetur.

Sectio vteri prægnantis viuæ ad extrahendum fœtum mortuum, ſiue ſolus, ſiue cum alio gemello viuo in vtero exiſtat, an ſit licita.

158 Ex traditis *à num.* 146. inferendum eſt, quid ſentiendum ſit de honeſtate ſectionis vteri prægnantis viuæ, in cuius vtero fœtum mortuum eſſe ex ſufficientibus indiciis (de quibus Paræus *l.* 24. *c.* 31.) conſtat. Poteſt autem contingere, vt fœtus in vtero mortuus ſit ſolus, vel etiam cum alio gemello adhuc viuo. Vtroque enim modo contingit fœtum viuæ matri immori, & exempla vtriuſque modi referuntur à diuerſis Medicis, Heclestero *decade* 6. *obſ. caſu* 3. *in ſcolio*, Matthæo Cornari *in enchirid. conſultat. medicarum*, Carolo Stephano *l.* 3. *de diſſection. part. corp. hom. c.* 2. Andrea Laurentio *l.* 8. *anatom. queſt.* 22. Baucino *in appendice ad Rouſſetum*, §. *de ſuperfœtatione, hiſtoria* 3. *&* 4. Felice Platero *l. de partu mulier. generat.* Schenchio *lib.* 4. *obſeru. medic. tit. de fœtibus.* Marſilio Cagnato *lib.* 4. *var. cap.* 9. & à Sennerto *lib.* 4. *p.* 2. *ſect.* 6. *cap.* 8. *initio.*

Si enim fœtus in vtero mortuus ſit ſolus, & ſit etiam probabilis ſpes matrem vi ſectionis non eſſe morituram (vt de facto contigiſſe ſcribunt Marſilius Cagnat. Matthæus Cornari, & Sennertus locis allegatis) ſed commodum reportaturam, licita erit ſectio vteri matris viuæ ad extrahendum fœtum mortuum, & corruptum, quo fortaſſe ſic non extracto remaneret expoſita euidenti, vel grauiſſimo periculo mortis, & aliud remedium tutius, & magis opportunum medicorum iudicio non ſuppetat. Hoc enim manifeſtè probant iam tradita de ſectione vteri matris, ipſa, & fœtu viuentibus in deſperatione partus naturalis. Rarò tamen poteſt contingere, vt ſectio pro matris ſalute iudicetur vnicum remedium ad extrahendum fœtum mortuum, & corruptum, cum extrahi poſſit vel medicamentis (vt ſcribunt Moſchius *c.* 16. *excerptorum*, Plinius *l.* 2. *c.* 8. 9. 13. 14 *&* 22. *& l.* 21. *c.* 20. *&* 22. *l.* 22. *c.* 21.) vel miniſterio Chirurgi (vt conſtat ex quotidiana praxi, & tradunt Tertullianus *de anima c.* 23. Paræus *de hom. gener. c.* 26. & Iacobus Ruffius *l.* 3. *de mulier. c.* 6.) vel conatu, & impulſu ipſius naturæ, vt ſcribit Cagnatus *d. cap.* 9.

Si autem per ſigna (de quibus Hippocrates lib. de ſuperfœtatione) conſtet cum fœtu mortuo exiſtere alium viuum, & deſperetur partus naturalis reſpectu viui, & ſit probabilis ſpes, quod ſectio matri non ſit mortem allatura, licita pariter erit ſectio matris, tum ratione conſeruandæ vitæ corporalis, & propriæ & fœtus viui; tum vt idem fœtus viuus recepto baptiſmo habeat vitam æternam, quam alioqui non conſequeretur. Et de vtilitate ſectionis in hoc caſu exemplum refert Marcellus Donatus *l.* 4. *hiſtor. med. mirab. c.* 22. de muliere, quæ conceperat duos gemellos, quorum vnus tantum intra vterum mortuus eſt, qui ſectione vteri materni fuit extractus remanente intra vterum altero viuo, qui poſtea ſanus partu naturali eſt in lucem editus. 159

Prægnans vbi ſectio vteri iudicatur neceſſaria ad eius vitam conſeruandam, an teneatur illam pati, attenta ſola ratione propria vitæ tuendæ.

Dubitatur ſecundò, an in euentu, quo ſectio prægnantis iudicetur neceſſaria ad illius vitam conſeruandam, & ſit probabilis ſpes boni euentus, ſcilicet quod ſectio non ſit illi mortem allatura, ſed profutura, attenta ſolà ratione propriæ vitæ tuendæ, teneatur tale remedium admittere. Dico autem, *attenta ſola ratione propria vitæ tuendæ.* Nam ſi fœtus in eius vtero latens eſſet animatus, & ſolo remedio ſectionis poſſit illius ſaluti ſpirituali, & æternæ proſpici, an tunc ex obligatione charitatis teneretur mater pati ſectionem, explicabitur poſtea. 160

Cum remedium hoc ſectionis ſit plenum horrore, & aſperum, ingentem dolorem, & cruciatum patienti inferens, reſolutio dubitationis pendet ex reſolutione illius difficultatis, an æger moriturus teneatur, vt vitam conſeruet, vti remedio difficili aſpero, quod niſi cum magno dolore, & cruciatu applicatur, ſeu adhiberi poteſt, quale eſſet amputatio manus, vel pedis, vel alterius membri principalis corporis, aut apertio lateris.

Et DD. communiter aſſerunt hominem, licet à Deo ſit conſtitutus cuſtos ſuæ vitæ, neq; ex obligatione charitatis erga ſeipſum, neque ex obligatione alterius virtutis teneri tale remedium adhibere. Eo quod præceptum cuſtodiendæ, & conſeruandæ propriæ vitæ corporalis ex charitate ſui ipſius oriens, aut recta ratio non obliget ad illam cuſtodiendã, & conſeruandã cum tanta atrocitate dolorũ & cruciatuum, tamque horrifico medio. Vnde illud Caij Marij *ſuprà n.* 146. *relatũ*, poſt alterum crus illi reſecatum, *non eſt tanto dolore digna ſalus.* Præſertim cum vtilitas tam aſperi, & horridi remedij nũquam poſſit eſſe planè certa, nec forte ſit futura admodũ diuturna, & abſque grauibus incõmodis remedij illius vſum per reliquam poſtea vitam conſecuturis. Ob hæc igitur omnia recta ratio dictat neglectum ſtudij de vita per remedium atrox, & aſperum, atque horrificum conſeruanda cohoneſtari, & licitum eſſe. Ita Soto

de

de inſtit. lib. 5. quæſt. 2. art. 3. Bannes 2. 2. *quæſt. 63. art. 1. ibid.* Salon *controu. 4.* Arragon *quæſt. 26. art. 4. quæſt. 5. in corp. ad medium.* Gregorius de Valentia *tom. 3. diſput. 5. q. 9.* Petrus Nauarrus *lib. 2. de reſtit. cap. 3. num. 102.* Sayrus *lib. 7. clau. cap. 9. num. 30. fine, & 38.* Leſſius *de iuſtitia lib. 2. cap. 9. n. 96.* Sanchez *lib. 1. ſumm. cap. 18. n. 14.* Molina *de iuſt. tr. 3. diſp. 1. fine,* Fagundez *in decal. lib. 5. cap. 13. n. 7.* Bonacina *de reſtit. diſp. 2. q. vlt. ſect. 1. p. 6.* Balthaſar Gomezius *de poteſt. in ſeipſum lib. 2. cap. 7. n. 11.* Raynaudus *de ortu infant. c. 6. n. 2. & 6.* Quod ſi dicatur, repudiationem huiuſmodi remedij cenſeri quendam influxum moralem, & cooperationem in mortem ſui ipſius. Contrà eſt, quia conſtat non eſſe cooperationem phyſicam: Moralis verò abſque debito operandi interuenire non poteſt; quare probandum prius eſſet teneri ægrum huiuſmodi remedium aſperum, & atrox adhibere, hoc autem eſt, de quo eſt diſputatio; ac proinde probare, ægrum teneri in præſenti caſu admittere illud remedium, quia alioqui operabitur moraliter in mortem ſuam, eſt petere principium.

161 Præfati tamen DD. limitant, ſi infirmus ad cuius vitam conſeruandam vnicum remedium illud aſperum, & atrox ſuppeteret, eſſet bono communi neceſſarius, putà Rex, aut Princeps, aut Dux magni exercitus, aut perſona ita neceſſaria Reipublicæ, vt ea mortua non reperiatur alia ſimilis; tunc enim aiunt talem infirmum teneri remedium aſperum, ſcilicet, abſciſſionem membri, etiam cum ingenti dolore admittere, & pati. Et ad id poſſe à Republica, ſeu ſuperioribus compelli, ſi ſit non mediocris ſpes vitæ retinendæ, & diu conſeruandæ; quia & ipſe infirmus ex charitate, vel ex iuſtitia legali tenetur vitam ipſam exponere pro bono communi; ac proinde multò magis tenetur pro eodem bono communi pati abſciſſionem membri, & dolorem, quantumuis vehementem. Ita Sot. Arragon, Salon, Petrus Nauarr. Sayrus, Leſſius, Fagund. Molina, & Bonacina. Et etiamſi Religioſus aliquis ſit Reipublicæ, vel Communitati neceſſarius, aut valde vtilis; cuius vita eſſet deſperata non adhibito aſpero, & atroci remedio abſciſſionis membri, & eo adhibito illius ſalus eſſet moraliter certa, illum teneri pati abſciſſionem membri, manus, vel pedis, ad idque poſſe propter bonum commune ſuæ communitatis à ſuperiore etiam cum magnis doloribus obligari, tradit loco citato Fagund. Quod Leſſius non admittit, niſi ſalus eſſet omnino certa (quod rarò contingere ait) & dolores non nimis diuturni. Sed videtur eadem ratio religioſi bono communi totius Reipublicæ, vel ſuæ Communitatis neceſſarij, ac cuiuſvis alterius perſonæ, cuius vita bono Reipublicæ, & Communi ſit neceſſaria.

162 At verò, ſi remedium aſperum, & valde doloriferum, quale eſt abſciſſio manus, vel pedis, aut lateris perfoſſio, ſeu apertio, ſit neceſſarium ſolum ad bonum particulare, & ſalutem ſolius infirmi, cuius vita non ſit neceſſaria, nec valde vtilis communitati, tunc infirmum neque à Principe, nec à ſuperiore religionis, ſi ſit religioſus, neque à parentibus, ſi ſit filiusfamilias, poſſe cogi ad admittendum, & patiendum tale remedium, docent S. Th. 2. 2. *q. 65. art. 1. in corpore,* Molina, Sayrus, Fagund. Leſſius, Bonacina, Raynaud. *locis citatis.* Quia cum infirmus ipſe non teneatur vitam cum tanto cruciatu conſeruare, vt probatum eſt, neque ab vllo ad id cogi poteſt. Et Reſpublica, ſeu Princeps non habet ius, aut poteſtatem in corpora, aut membra ciuium in ordine ad bonum aliquod particulare, ſed tantum in ordine ad bonum commune. Prælati verò, ſeu ſuperiores Religioſorum, & Patres non poſſunt omnia licita, & honeſta præcipere, ſed ea tantum, quæ moderata ſunt; nam quæ maximè difficilia, & quæ ſe habent velut actus heroici, vt grauiſſimos pati dolores, non cadunt ſub hominum obedientia. Quare Medicus, & *D. Ioan. Angelus Boſſius, de effectib. contr. Matr.* quicunque alius, qui ægro renuenti tale remedium, licet alioqui neceſſarium ſuæ vitæ retinendæ, ſecaret membrum, puta pedem, vel manum, vel teſticulos amputaret, vel amputari faceret, licet ſolum animo illius vitæ conſulendi, illi iniuriam inferret, & grauiter peccaret contra quintum præceptum, vt tradit Molina *d. diſp. 1.* Ratio eſt, quia etſi (vt *ſuprà cap. 1. n. 206. & 208.* tradidi, & docet Molina *d. diſp. 1. n. 4.*) ſolus Deus ſit dominus vitæ, & membrorum hominis, non verò ipſe homo; nihilominus à Deo ipſo conſtitutus eſt cuſtos, & adminiſtrator vitæ ſuæ, & ſuorum membrorum; & ideo qui ei eodem inuito infert nocumentum in vita, vel in membro, non ſolùm Deo, ſed & ipſi homini facit iniuriam; ſecus ſi eodem homine volente, & conſentiente, tunc enim ſoli Deo iniuria irrogaretur, non homini, vt Molina *dict. num.* 4. quoniam volenti, & conſentienti non fit iniuria.

Ex hoc autem, quod homo non eſt dominus, ſed tantum cuſtos vitæ ſuæ, & membrorum ſuorum, & clauſtrum virginale eſt vera pars corporis mulieris, ſicut pes, manus, &c. Molina *dict. diſput. 1. num.* 6. aduertit, quod quia apertio eiuſdem clauſtri virginalis ſolum eſt permiſſa à Deo ad matrimonij vſum, hinc fieri, pati virginem illud aperiri à proprio coniuge ad vſum matrimonij, maritumque illud aperire, nullum eſſe peccatum contra quintum præceptum, ſed eſſe rem licitam: pati verò virginem illud aperire non ad vſum matrimonij, illudue à maſculo alio, quam à proprio viro ad vſum matrimonij aperiri, voluntatemque id patiendi, aut rumpendi eſſe peccata contra quintum præceptum decalogi, non ſecus atque peccata contra quintum præceptum ſunt, pati ruptionem, aut abſciſſionem alterius membri, illamque efficere, aut velle pati, vel efficere abſque legitima cauſa. Ex quo infertur (vt idem Molina ibidem notat) ſtuprum, voluntatemque illud faciendi mutare ſpeciem, ſuperaddendo fornicationis peccato contra ſextum præceptum decalogi nouam ſpeciem contra quintum neceſſariò confitendam; ſicut fornicatio habentis votum caſtitatis, aut cum habente tale votum ſuperaddit malitiæ fornicationis malitiam ſacrilegij. Quare differentia eſt inter fœminam virginem, & maſculum virginem fornicando amittentes virginitatem, vel volentes illam amittere; nam in fœmina ſic amittente, vel volente amittere virginitatem reperitur circumſtantia ſtupri neceſſariò confitenda: in maſculo verò non reperitur talis circumſtantia mutans ſpeciem, neque neceſſariò confitenda; fœmina enim illa non ſolum peccat contra ſextum decalogi præceptum, ſed etiam contra quintum ob clauſtri virginitatis ruptionem ſine legitima cauſa. Maſculus verò ille cum nullum in eo rumpatur membrum, non peccat contra quintum præceptum, ſiue cum virgine fornicetur, aut fornicari velit. 163

Prædictis addendum, non ſolum ratione ingen- 164
tis cruciatus, ſed etiam ratione magni pudoris, & ob cauſam pudicitiæ poſſe remedium alioqui ad vitam retinendam neceſſarium reſpui; ſic fœmina cancro, vel alio morbo grauiſſimo in verendis laborans curationem pudendorum à Chirurgo faciendam licitè reſpuere poteſt cum periculo vitæ, licet poſſet ſine peccato permittere ſe curari. Ita Nauarrus *in capite ſi cui, de pœnitentia diſt. 1. numero 12. & 13.* Leſſius *libro 4. de iuſtit. capite 3. numero 60.* Emanuel Sà *v. infirmus, fine,* & Sanchez *in opuſculis moralibus libro 1. capite 4. dub. 31.* Ratio eſt, tum quia nemo tenetur admittere curationem, à qua non minus abhorret, quàm ab ipſo morbo, vel morte: multæ autem virgines pudicæ, præſertim nobiles, vel religioſæ malunt

toletare morbum, aut mortem, quàm à viris contingi; tum quia, cum pudicitia ſit tantum bonum, & tactui illarum partium facile coniungatur periculum turpis motus, aut delectationis carnalis, poteſt fœmina præferre eandem pudicitiam vitæ. Verum neglectus talis curationis non ſolum licebit fœminæ nobili, aut religioſæ, vt ſolùm aliqui videntur admittere; ſed etiam cuilibet (vt præallegati Doctores abſolutè loquentes innuunt) ſiquidem pudor, & verecundia non nobilitatem, aut ſtatum, ſed naturam ſequitur; & adeo laborioſum erit fœminæ infimæ ſortis ſua oſtendere verenda, ac nobili, & ratio pudicitiæ ſeruandæ intactæ æque ſanè in omnibus militat.

165 Præterea addendum, infirmum morti proximum, qui non poſſet ſanari niſi medicina exquiſita, & valde pretioſa, magnique valoris, in qua emenda expendendum eſſet totum patrimonium, vel notabilis pars patrimonij, poſſe licitè recuſare talem medicinam, minimeque teneri illam procurare, etiamſi eſſet probabilis ſpes conſequendi ſanitatem ſumptione talis medicinæ; ſed ſufficere ei, ſi vtatur remediis ordinariis, & communibus, & congruentibus ad morbum depellendum, & ſanitatem inducendam de ſe ordinatis. Ita Victoria *in relect. de homicid. numero* 35. Emanuel Sà *v. infirmus, fine.* Leſſius *de iuſtit. lib.* 4. *capite* 3. *numero* 12. Azotius 3. *part. lib.* 2. *capite* 3. *quaſt.* 11. Suarez *de charitate diſput.* 7. *ſect.* 4. *numero* 4. Coninch *de effectib. actuum ſupernaturalium, diſput.* 27. *num.* 135. *& ſeqq.* Caſtrus Palaus *tom.. tract.* 6. *diſput.* 2. *part.* 2. *num.* 6. & Raynaudus *dict. capite* 6. *numero* 3. Nemo enim vi curæ, quam vitæ ſuæ debet, ad illam diu conſeruandam tenetur facultates omnes, vel earum magnam partem expendere in curatione infirmitatis, etiamſi hac via foret ſeruandus, & alioqui moriturus; nam licet vita ſit bonum longè nobilius omnibus fortunæ bonis, non ideo tamen pro noſtra, aut proximi vita conſeruanda tenemur omnia bona, ſeu omnes opes noſtras, vel notabilem earum partem expendere, ſi non poſſumus expendere, quin faciamus vitam noſtram miſeram; cum quis non teneatur ſe miſerum reddere, vt ſe, vel alium in vita conſeruet, vt rectè Coninch, & Caſtrus locis citatis. Quare etſi vita, & opus, ſeu bona fortunæ ſeorſim conſiderentur, illa ſit his pretioſior, & præferenda; ſi tamen conſideretur vita vt coniuncta cum magna miſeria; qualis eſt eius, qui honeſto ſtatu, & omnibus fortunæ bonis excidit; & etiam diuitiæ conſiderentur, quatenus reddunt vitam ipſam commodam, & iucundam, qua ratione ſunt quodammodo pars quædam ipſius vitæ, & illam efficiunt expetibilem, quæ alias eſſet miſera, & quaſi longa mors, multò grauius eſt, conſumptis diuitiis, & amiſſo ſtatu viuere, quam retentis diuitiis, & ſtatu mori. Vnde ſi æger teneretur opes omnes, vel earum, magnam quantitatem expendere ad vitam tuendam, & protrahendam, & poſtea miſerè traducendam, obligaretur ad malum ſaltem æquè graue ſuſtinendum, ac eſt illud, quod vitare intendit: igitur repudiatio remedij, pro quo faciendæ eſſent magnæ impenſæ, per quas reliqua vita incommodè, & miſerè duceretur, cohoneſtatur ea ratione vitandi tanti incommodi. Ad quod ſubeundum propter propriam vitam, vel proximi diutius conſeruandam, nullo modo dictare poteſt charitas. Quæ in vniuerſum non obligat extraordinariis mediis ſibi, & proximo ſuccurrere, ſed ſolum ordinariis, & communibus, vt tradunt Victoria *ad num.* 35. Coninch *dict. diſput.* 27. *num.* 145. Caſtrus *d.p.* 2. *num.* 8.

Addendum rurſus, quod licèt æger valens ſumere cibum, ſeu alimentum cum aliqua ſpe vitæ, ſumere teneatur, cum cibus ſit medium à natura ad conſeruandam vitam ordinatum; nihilominus ſi in extremis conſtitutus, & quaſi deſperatus iaceat, & tanta ſit in eo animi deiectio, & appetitiuæ virtutis tanta conſternatio, vt non niſi cum ſummo labore, & quaſi quodam cruciatu comedere, & cibum deglutire queat, ſi illum reſpuat, non peccabit, quia illa incommoditas cohoneſtabit reiectionem; nec inde erit ſui occiſor, quia tunc reputatur quædam moralis impoſſibilitas, nec tenetur æger cum tanto cruciatu vitam protrahere, maxime vbi nulla, vel perexigua ſpes vitæ relinquitur. Ita Sà *v. infirmus, numero* 1. Saytus *lib.* 7. *capite* 9. *numero* 31. poſt Victoriam, & Ludou. Lopez. Et ſimiliter à peccato excuſatur graui morbo laborans, qui ob eandem difficultatem pharmacum reſpuit; cùm certum eſt per illud ſanitatem recuperandam. Ita Sà *ibidem.* 166

Tandem addendum, quod ſolus horror remedij, ſeu medij vnici ad vitam conſeruandam, alioqui illo medio neglecto perituram, excuſat à peccato repudiationem talis remedij. Quamobrem quia natura humana maximè vſum carnium humanarum abhorret, & omnes gentes, apud quas aliquid ciuilitatis fuit, veſci carnibus humanis rem extremæ barbariei, & feritatis cenſuerint, vt colligitur ex Homero, & Virgilio *de Cyclopibus*, & Ariſtotele *l.* 7. *Eth. cap.* 1. ita quod illas extra neceſſitatem extremam, omnique alio cibo deficiente comedere vllo modo non liceat, tradunt omnes DD. infrà citati, & alij communiter; & ſolum diſſidium ſit, an eſus ſit licitus in extrema neceſſitate, & in defectu cuiuſvis alterius cibi, negent Victoria *relect. de temperantia, n.* 6. Azotius *p.* 1. *l.* 7. *c.* 33. *q.* 4. Valentia 2.2. *diſput.* 9. *q.* 3. *p.* 1. & Fagundez *de precept. Eccleſ. precept.* 4. *lib.* 1. *cap.* 1. *n.* 6. Eſſe verò licitum affirmauerint Caietanus 2.2. *q.* 148. *art.* 2. *ad finem, in reſp. ad* 1. Martinus Nauarrus *in man. cap.* 23. *num.* 122. Abulenſis *in* 4. *Regum, cap.* 6. *q.* 32. Toletus *poſt* 7. *lib. tract. de peccatis mortalibus, cap.* 60. *n.* 3. Leſſius *de inſt. lib.* 4. *cap.* 3. *n.* 10. & Sanchez *in ſum. lib.* 1. *cap.* 18. *n.* 12. Hoc tamen diſſidio non obſtante, omnes conueniunt concessa ſecunda ſententia admittente licitum eſſe edere carnes humanas in extrema neceſſitate, neminem tamen teneri ad illarum eſum, ſed poſſe licitè potius mori, quam illas comedere; eo quod medium tam horrendum, qualis eſt eſus carnium humanarum, quem ita abhorret natura, adhibere non teneamur cauſa propriæ vitæ tuendæ; quam non tenemur omnibus mediis licitis conſeruare, & protogare, ſed tantum mediis ordinariis, & proportionatis noſtræ conditioni. Vnde etiam in obſidione (vt etiam notat Leſſius *d.c.* 3. *n.* 11. & Raynaudus *d. cap.* 6. *n.* 6.) non tenetur homo veſci canibus, felibus, muribus, calceamentorum ſegmentis, & ſimilibus, licet poſſet, ſi vellet; ſicut etiam, vt *ſuprà* dictum eſt, non tenetur pretioſiſſimis vti medicinis, vel cibis ad morbi aliàs lethalis curationem. 167

Ex prædictis igitur clarè colligitur matrem prægnantem ſpectata tantum obligatione tuendæ vitæ propriæ, non teneri pati inciſionem ventris ad educendum fœtum iam intra vterum mortuum, vel viuum, licet partus naturalis ſit deſperatus, cum huiuſmodi ſectio ſummos cruciatus adiunctos habeat, & magnum horrorem præ ſe ferat. Neque dicatur matrem repudiatione ſectionis vitare ſummos dolores, eo quòd ea neglecta oporteblt eam pati maiores dolores in extractione fœtus mortui ex vtero ferreis inſtrumentis facienda; ac proindè, ex hoc capite liberandi ſe à cruciatibus ſectionis, non eximi ab obligatione illam patiendi. Nam reſpondetur primò, poſſe euenire, 168

vt

vt natura ipſa eapellat fœtum : ſecundò vix poteſt euenire, vt dolores in fœtua mortui eatractione ſint grauiores, vel æquales erueiatui ſectionis : tertiò dato quod eſſent pares, ſectio vteri eoutiuet maiorem horrorem. Suppoſita etiam acerbitate ingeuti dolorum in extractione ſubeundorum, non teneretur ob eandem ratiooem mater admittere extractionem, maaimè quia non poſſit fieri ſine graoi borrore fœminæ, euius pudenda forent Cbirurgo aperienda, & ab eo tangenda.

Si dolores in abſciſſione membri non ſint magni, ſed faciles, an æger ad tuendam vitam teneatur illam admittere, & pati.

169 Cæterum dato qood dolores ſectionl adiuncti non eſſent magni, deeſſetque horror ſectionis, putà quia prægnans alàs fecerit ſectionis eapetimentum, au tunc ea debito euſtodiæ vitæ ſuæ teneretur illam admittere, & pari exiſtente probabili ſpe conſeruationis vitæ. Et idem de abſciſſione membri, putà brachij, vel pedis ſiderati, ſeu gangræna infecti, ſi aliud non remedium pro tuenda vita præſto ſit, & per abſciſſionem probabiliter ſperetur corporea ſalus, an ſi in abſciſſione non ſint perferendi magui delores, teneatur æger abſeiſſionem pati ad vitam conſeruandam, & prorogandam. Et loquentes de abſciſſione membri à medicis indicata neceſſaria ad vitam conſeruandam, alioqui aminendam, in hoc caſu ægrum teneri admittere abſeiſſionem, reſpondent Sotus, Leſſius, Saytus, Molina, Fagundez, & Bonacina *locis ſuprà numero* 160. *relatis*. Rationem afferunt, ſeilicet quia cùm homo à Deo ſit conſtitutus adminiſtrator, & euſtos vitæ ſuæ (vt *ſuprà numero* 162. & *tom.* 1. *mor. var. loco eodem, num.* 160. *citato* diai) tenetur eidem perielitanti mediis ordinariis, & non admodum difficilibus conſulere; abſciſſio autem membri in ea circunſtantia, de qua loquimur, eſt medium ordinarium, & non admodum difficile, ſi dolores ſint faciles, & in hoe caſu ceſſat etiam horror ſectionis, qui in præſenti originem trahit ab apprehenſione magni erueiatus in ſectione perferendi. Hanc reſponſionem exiſtimo veram; quia tamen ſupponit obligationem ſumendi medicamenta ordinaria ob præſeruandam vitam ab interitu phyſicè, vel moraliter certo, neglecto omni medicamento. Ideo

Infirmus etiam in periculo mortis conſtitutus, an poſſit licitè reſpuere omnia medicamenta alioqui illi certò, vel probabiliter profutura ad vitam conſeruandam, curſui naturæ, & diuinæ prouidentiæ exitum ſuæ ægritudinis permittens.

170 Ideo hic examinandum, an infirmus teneatur vti medicamentis ordinariis, & communibus à natura ordinatis, cum à medicis iudicantur neceſſaria ad morbum depellendum, & vitam conſeruandam, ita quod illis non adhibitis æger eoruudem medicorum iudieio ſit certò, vel ſaltem valde probabiliter moriturus, illis autem adhibitis ſit iuata eoruodem medicorum iudicium moralis certitudo, vel probabilis ſpes recuperandæ ſanitatis, & vitæ conſeruandæ, ac prorogandæ; an verò poſſit licite, & honeſte reſpuere omnia medicamenta.

Prima ſententia, & communis affirmat ægrum morbo graui periclitantem peccare mortaliter, ſi reſpuat omnia medicamenta etiam ordinaria, & non difficilia, ex quibus iudicio medicorum probabilis ſpes recuperandæ ſanitatis, & vitæ conſeruandæ ſperetur, curſui naturæ, & Dei prouidentiæ ſe committens, ſeu exitum ægritudinis permittens. Ita Doctores *num. præcedenti relati*. Ita etiam præfatus Leſſius *libro* 2. *de iuſtitia, capite* 45. *numero* 4. Sanctus Thomas 2. 2. *quæſt.* 97. *art.* 1. *ad* 3. (vbi exeuſat Diuam Agatbam, quæ vt in eius vita refertur, gloriabatur ſe nunquam medicinis carnalibus vſam, quia ea ſpeciali Dei prouidentia id fecit.) Caietanus *ibidem*, Nauarrus *in man. capite* 11. *numero* 41. Deeianus *lib.* 9. *tract. crim. capite* 1. *numero* 46. Suarez *de relig. tom.* 1. *tract.* 3. *libro* 1. *capite* 2. *numero* 1. Sanchez *in ſum. lib.* 2. *capite* 34. *numero* 14. Ioannes Valerus *de diff. v. Obedientia, differentia* 3. Balthaſar Gomezius *de poteſt. in ſeipſum, libro* 2. *capite* 7. *numero* 6. & aliis omiſſis Ioannes Baptiſta Codronchus *de chriſt. & tuta medendi ratione, capite primo*. Probant Caietanus, & alij Theologi eitati, & Nauarrus, quod id ſit tentare Deum ſperando ab eo ſalutem, neglectis ordinariis mediis cauſarum ſecundarum ad talem effectum à natura, ſeu ipſo Deo authore naturæ ordinatarum.

171 Altera ſententia aſſirmat ægrum quantumcumque periculoſum poſſe licitè reſpuere omnia medicamenta, curſui naturæ, & diuinæ prouidentiæ ſe committens, & in Deum ſalutem ſuam iactans, idque ad exercitationem ſpei in Deum, & reſignationem teſtandam; & etiam ad exercitium patientiæ, ſufferendo infirmitatem à Deo datam amore Ieſu Cbriſti in vnione eius laborum, quos pro nobis ſponte paſſus eſt. Ita in terminis Raynaudus *de ortu infant. cap.* 6. *num.* 4. ita etiam ſentire videntur Innocentius, Hoſtienſis, Cardioalis, Felinus *in cap. cum nos, de homicidio*. Syluester *v. medicus, quæſt.* 7. *dicto* 3. Angelus *v. eodem, num.* 10. & Armilla *eodem num.* 6. quatenus abſolute dicunt infirmum non peccare non obediendo medico, eique obedire minime teneri; hinc enim recte inferri videtur, eos ſentire, poſſe ægrum omnia remedia reſpuere. Vbi etiam infirmus in mortis periculo conſtitutus non haberet certitudinem moralem recipiendi ſalutem ex remedio, eum non teneri illo vti, docent Victoria *relect. de temperantia, num.* 1. *verſ. ad confirmationem*, & Saytus *lib.* 7. *clau. capite* 7. *num.* 28. *fine*. Qui quamuis dicant, quod ſi infirmus haberet certitudinem moralem recuperandæ ſalutis per medicinam, & ſine medicina mortis ſequuturæ, cum repudiatione medicinæ non poſſe excuſari à mortali, niſi alia ſubeſſet iuſta cauſa abſtinendi ab ea, eum medicina ſit per ſe ordinata ad ſalutem à natura, ſicut & cibus; & quia, inquit Victoria, ſi quis non daret medicinam proximo ſic ægrotanti, peccaret mortaliter. Nihilominus addunt via poſſe haberi talem certitudinem moralem, ac proinde nunquam eſſe damnandos de mortali eos, qui in vniuerſum decreuerunt abſtinere à pharmacis. Probat Raynaudus, quia hoc non eſt tentare Deum, ſcilicet increderte, & expectare à Deo ſalutem per miraculum; ſed Dei prouidentiæ, & voluntati committere vitam ſuam, vt quod è ſua gloria potius, & bono ægri fore perſpexerit, id permittat. Quod ſi obiieiatur, hominem teneri vti alimento ad conſeruationem propriæ vitæ, alioqui ſpernens omne alimentum (ſeeluſa iuſtiſſima cauſa id faciendi) cenſeri ſui ipſius occiſórem; ergo etiam teneri vti pharmaco neceſſario ad vitam conſeruandam: Reſpondent Victoria, & Saytus eſſe diſparem rationem, primò quia cibus, ſeu alimentum eſt medium naturale, & per ſe ordinatum ad vitam animalis, non autem pharmacum:

non tenetur autem homo adhibere omnia media poſſibilia ad vitam conſeruandam, ſed media per ſe ordinata, iuxta tradita in præcedentibus: Secundò, quia aliud eſt mori ex defectu alimenti, quod imputaretur homini, & eſſet mors violenta (vbi ſaltem quis non eſſet condemnatus ad moriendum inedia) & ſic non comedere, eſſet ſe interficere; aliud eſt vi morbi naturaliter ingruentis; & ſic non ſumere pharmacum, eſſet ſolum non impedire mortem aliunde imminentem, ad quod ſæpe non tenetur homo, vt etiam conſtat ex traditis *ſuprà numero* 131. 156. 160. *& ſeqq.* Ad illud etiam ex Victoria adductum, quod vbi eſſet certitudo ſalutis futuræ, quis proximo remedium abſque peccato mortali non poſſet negare; Reſpondet Raynaudus non vigere, nec conuincere hominem non poſſe licitè reſpuere, habita ratione ſalutis propriæ; quia iuxta eundem Victoriam in relect. de homicid. *numero* 25. & etiam alios Doctores, quoties homo tenetur vitæ proximi ex charitate opitulari, æquè non tenetur conſulere propriæ, quia quoad ſe ad exercitium charitatis poteſt cedere iuri ſuo, cui non poteſt cedere quoad alios. Confirmat Raynaudus hanc ſententiam de licito neglectu omnium medicamentorum ex motiuis ſuprà explicatis, quia etiam viri ſanctiſſimi exiſtimarunt id licere, & honeſtum eſſe. S. Macharius *homil.* 48. (vbi docet ſatis eſſe, ac ſalubrius viro ſpirituali, præcipuè Eremitæ, non curare accipere medicamenta, nec medicos accerſire tempore infirmitatis, ſed ſperare à ſolo Deo ſalutem) S. Bernardus *epiſt.* 321. S. Ephrem *tom.* 1. *tract. de fide*, S. Chryſoſtomus *homil.* 14. *in* 1. *ad Timoth. ſub finem partis moralis, agens de ægris in Cœnobiis*, eandem praxim non adhibendi ægris remedia viguiſſe in quodam Sanctarum Virginum monaſterio narratur in actis S. Euphraſiæ, *capite* 6. Idem ſeruaſſe S. Fulgentium moribundum ſcribit author *vita eius, capite* 32. & approbatum fuiſſe miraculo in ſorore ſua Macrina refert in eius vita D. Gregorius Nyſſenus, cùm agit de ſancto eius cadauere. Demum confirmatur exemplo Carthuſienſium Monachorum, qui vt obſeruent eorum regulam etiam infirmi, & graui morbo oppreſſi poſſunt licitè abſtinere à carnibus, declarante licet medico fore omnino neceſſarium eſum carnium ad ſalutem recuperandam; vt docent Vaſquez 1. 2. *tom.* 2. *diſp.* 126. *cap.* 4. *à n.* 10. Sayrus, Sanchez, Fagundez, & alij, qui *infrà n.* 188. *& ſeqq.* citantur.

172 Prædictis tamen non obſtantibus, non eſt ullo modo recedendum à prima ſententia. Idem videtur manifeſtè conuincere illa ratio, quod homo non eſt dominus ſuæ vitæ, ſed illius cuſtos, & adminiſtrator à Deo conſtitutus, ac proinde ex hac obligatione cuſtodiæ vitæ ſuæ, cùm illa periclitatur ſiue ab extrinſeco, ſiue ab intrinſeco, tenetur illi conſulere, quando poteſt mediis non difficilibus, ſed facilibus, & ordinariis à natura ordinatis, & non ſolum ſalutem ſuam iactare in Deum, qui ſicut in aliis effectibus conſequendis, vel efficiendis vult nos adhibere cauſas ſecundas ad illos ordinatas, ita etiam ad ſanitatem conſequendam, & vitam tuendam vult nos vti cauſis ſecundis, ſcilicet remediis ab eodem, vt authore naturæ ordinatis; vnde velle expectare effectum à ſolo Deo, aut nos eius diuinæ prouidentiæ committere, neglecto omnino vſu cauſarum ſecundarum, & in præſenti caſu omnium remediorum, quæ facilè poſſumus adhibere, videmur verè tentare Deum; ſicut ſi ad ſaluandam vitam propriam ab incendio domus conflagrantis, à fera, vel hoſte inſequente, omnino neceſſaria eſt fuga, ſi quis nollet fugere committens ſe Dei prouidentiæ, eſſet verè Deum tentare. Quare ſicut certum apud omnes eſt, hominem, cum poſſet, nec alio modo queat mortem euadere, teneri fugere in prædictis caſibus, & non fugiendo incendium, feram, vel hoſtem cum certo vitæ periculo, peccare mortaliter, & cenſeri ſui ipſius occiſorem; ita videtur certum in graui infirmitate, & mortali, quæ remediis facilibus, & ordinariis expelli poteſt medicorum iudicio, teneri hominem eadem remedia adhibere. Quod enim in priori caſu periculum vitæ ſit ab extrinſeco, in poſteriori ab intrinſeco, nil refert; nam eadem in vtroque caſu eſt radix obligationis, ſcilicet quia homo eſt à Deo conſtitutus cuſtos ſuæ vitæ, cui propterea quomodocumque hic, & nunc periclitanti conſulere debet, cum poteſt facilè, & mediis ordinariis, & communibus; & prætermittens id facere, peccat mortaliter. Et ſicut iuxta Doctores ſecundæ ſententiæ, homo ad conſeruandam vitam tenetur vti cibo, quia eſt medium ad id ab authore naturæ ordinatum; ita cum id eſt neceſſarium ad ægritudinem mortalem depellendam & vitam conſeruandam, tenetur vti medicamentis, & remediis, ordinatis & communibus, cum etiam hæc à natura, ſeu authore naturæ ſint proviſa, & ordinata ad ſanitatem efficiendam. Quare Eccleſ. *capite* 38. ſcriptum eſt: *Altiſſimus creauit de terra medicinam, & vir prudens non abhorrebit illam:* & paulo poſt, *in his curans mitigabit dolorem, & vnguentarius faciet pigmenta ſuauitatis, & vnctiones conficiet ſanitatis.* Item *eodem capite*, initio: *Honora medicum propter neceſſitatem, etenim illum creauit Altiſſimus.* Et infrà: *Da locum medico, etenim illum Dominus creauit, & non diſcedat a te, quia opera eius ſunt neceſſaria.*

Ex quibus primò infertur ægrum graui, & mortali morbo laborantem teneri aduocare, vel conſulere medicum, ne alioqui vitæ ſuæ curam deſerat; & illi debere obedire ſumendo remedia ſaltem ordinaria, & communia, ac facilia ab ipſo præſcripta, cum illis neglectis eſſet veriſimiliter moriturus, & aſſumptis probabiliter ſalutem conſecuturus. Ita Ioannes Valerus, & Condionchius *locis ſuprà allegatis*, Medina *Cod. de ieiunio, q. vlt.* & Sanchez *in opuſc. moral. libro* 5. *capite* 1. *dub.* 33. *numero* 5. Neque contrarium ſentiunt Canoniſtæ, & Summiſtæ pro ſecunda ſententia relati, qui aientes infirmum non teneri obedire medico, id intelligunt ex vi ſubiectionis reſpectu eiuſdem medici, quia non eſt infirmi ſuperior; non negeant autem teneri obedire ex vi obligationis propriæ vitæ cuſtodiendæ. Extra etiam infirmitatem mortalem morbo laborantem teneri conſulere medicos, vt vtatur cibis ſalutaribus, & abſtineat à nociuis, tradunt præfati Canoniſtæ, & Summiſtæ, Medina, & Sanchez *locis citatis*. 173

Secundò infertur ægrum periculoſum, ſi ſit religioſus, vel filiusfamilias, reſpuentem omnia humana remedia etiam facilia, poſſe à ſuperiori, vel parentibus, ſub cuius poteſtate eſt, cogi ad illa recipienda; & ipſo renuente poſſe eundem ſuperiorem, aut parentes illi applicare medicamenta huiuſmodi leuia, & facilia, quæ illi expedire iudicarentur ad illius incolumitatem, & bonum. Quia ſuperior, & pater non præciperent rem difficilem, ſed rem facilem, & quam alioqui æger ex obligatione cuſtodiendi propriam vitam facere tenetur. Ita in terminis Molina *tract.* 3. *de iuſt. diſp.* 1. *numero* 10. Codronchius *locis num. ſeq. citat.* & colligitur ex aliis Doctoribus *ſuprà num.* 162 *allegatis*. Quare ſic nolens ægritudini mederi, poſſet à ſuperiori, parentibus, & propinquis ligari ad remedium illi applicandum, vt in terminis Turrecremata *cap.* 1. *numero* 10. *d.* 83. & Igneus *in l.* 1. §. *ſi ſibi manus, numero* 10. *ff. ad Syllan.* quos ad id refert, & ſequitur Balthaſar Gomezius 174

de

de poteſt. in ſeipſum libro 2. *cap.* 7. *num.* 52. Imò tamen ægrum ex lege charitatis quilibet poſſet cogere ad id, eique inuito, & renuenti applicare medicamentum; ad idque ſub mortali teneretur, ſi poſſet abſque ſuo notabili incommodo. Ita Balthaſar Gomeſius *d. cap.* 7. *num.* 14. *&* 15. & Molina *d. diſp.* 1. *n.* 52. & vniuerſaliter quando vita alicuius periclitaretur omnino, niſi is aliquid adeo leue faceret, & ſub reatu lethalis culpæ ad mortem, vel membri abſciſſionem euadendam teneretur id efficere; tunc à quocumque lege charitatis poſſet ad id cogi, illóque inuito poſſet quiuis id in eo exequi, imò verò ad id teneretur ſub reatu culpæ lethalis, ſi abſque notabili ſuo periculo poſſet id exequutioni mandare; non ſecus ac tenetur quis eripere ab eo enſem, qui ſe vult interficere, & detinere eum qui vult ſe in flumen injicere, vel in locum periculoſum ire, & extrahere nolentem exire de domo, quæ conflagratur. Quemadmodum Angeli violenter extraxerunt Loth de ſubuerſione Sodomorum, ne ſimul cum impiis ipſe periret *Geneſ.* 19. vnicuique enim mandauit Deus de proximo ſuo; ideoque etiam inuitos, quando abſque notabili detrimento noſtro poſſimus, ſeruare debemus ne pereant, can. *ipſa pietas* 23. *quæſt.* 4. vtilitati enim borum, non voluntati conſulendum, cum ipſi inueniantur ſibi inimici, can. *& qui emendat*, *d.* 45. Ita *locis allegatis* Molina, Balthaſar Gomexius, & Igneus *locis citatis*, & prætere alios Iuriſperitos à Gomexio allegatos Tiraquellus *de nobilit. cap.* 6. *n.* 39.

175 Hinc Medicus ægrorum periculoſum inuitum, & reluctantem curare poteſt, & debet. Gloſſa *in ſumma*, *d.* 83. S. Thom. 2. 2. *q.* 33. *art.* 6. Codronchius *de Chriſt. & tut. med. rat. lib.* 2. *cap.* 34. Tiraquellus *d. c. n.* 38. alios allegans, & Balthaſar Gomexius *d. c.* 7. *n.* 13. & ab eo curationis impenſas, & mercedem (licet aliàs, qui rem alicuius gerit, illo vetante non poſſit poſtea actione negotiorum geſtorum, neque ab illo quidquam exigere mercedis, aut expenſarum nomine, *l. fin. C. de negot. geſt. l. ſi pro te, ff. mandati*) recuperare, vt Gloſſa præcitata, Codronchius, Tiraquellus, & Gomex *locis citatis*, & alij Iuriſperiti, quos latè iidem Tiraquellus, & Balthaſar referunt, & Surdus *deciſ.* 255. *num.* 26. Vbi addit idem eſſe de quocunque alio, qui in curatione infirmi curationem renuentis impenſas fecerit, vel miniſterium fecerit, poteſt enim ab eo expenſas, & mercedem exigere, vt tradunt etiam alij ab eodem Surdo relati, & cum aliis Balthaſar Gomexius *d. cap.* 7 *num.* 16. Qui *num.* 57. quoad Medicum ait præfatam doctrinam de expenſis, & mercede repoſcendis procedere, tametſi æger moriatur; cum Medico non debeat imputari mors, & ſuffecerit, ſi vtiliter cœperit gerere, licet euentus non fuerit ſequutus, *l. ſed non vtro, ff. de negot. geſt. &* *num.* 20. cum Caſparo Baëza *de decima tutori Hiſpanico præſtanda, cap.* 4. *num.* 25. *& ſeqq.* addit procedere etiam in Medico, qui ægrum coniunctum inuitum curauerit, & expenſæ factæ, ac labor eſſent magnæ, eo quod ex ſola coniunctione, & niſi aliæ coniecturæ concurrant, non præſumitur donatio, vbi agitur de re magni momenti, licet ſecus in re medica, vt alios allegantes Menochius *de arbitr. caſu* 88. *n.* 16. & Maſcardus *de probat. concl.* 554. *num.* 41. Quamuis contrarium, & Medicum coniunctum cenſeri feciſſe expenſas, & laborem cauſa pietatis, & ita nihil poſſe repoſcere, teneant Gloſſa, Præpoſitus, & Archidiaconus *in can.* 1. *d.* 83. & alij ab eodem Balthaſare Gomezio *num.* 59. *relati, per text. in l. alimenta, Cod. de negotiis geſtis.* Qui tamen non vrget, quia agitur de alimentis à matre filio præſtitis, quæ cenſentur materna pietate præſtita, ideoque non repoſcenda, de qua re in ſequenti parte huius tractatus cap. 1. Procedunt verò prædicta in Medico curante eum, qui abſolutè nollet curari, non in eo qui nollet à certo aliquo Medico, quia forſan de eo non confidit, vult tamen ab alio; ſi enim Medicus curauerit inuitum nolentem ab eo curari, ſed ab alio, nihil eum exigere poſſe tradunt Ioannes de Lignano *in tract. de bello, cap.* 49. & Balthaſar Gomezius *d. cap.* 7. *num.* 18.

Quandonam licitum ſit medicinam corporalem reſpuere.

176 Prædictis ſic ſtantibus, pro maiori declaratione, & intelligentia ſententiæ communis, *ſuprà num.* 170. poſitæ, *& num.* 172. *& ſeqq.* magis confirmatæ de obligatione ægri periculoſi ad adhibenda medicamenta communia, & facilia, quæ iudicantur neceſſaria ad eius vitam conſeruandam, addo ſequentia, &c.

Primò limitatur præfata ſententia tempore martyrij, in quo ei, cui à Tyranno inflicta ſunt vulnera, fas eſt reſpuere omnem medicinam corporalem (etiamſi eſſet periculum mortis) ob gloriam Dei, & fidei teſtimonium, & videretur minus ſponte ille ſuſcipere. Ita Cajetanus, & Nauarrus *locis ſuprà num.* 170. *allegatis.* Balthaxar Gomezius *de poteſt. in ſeipſum libro* 2. *cap.* 7. *num.* 9. & teſtans eſſe communem Sanchex *in opuſc. mor. lib.* 5. *cap.* 1. *dub.* 3. *num.* 8. contra Sotum *in* 4. *diſt.* 46. *quæſt.* 5. *articul.* 2. Vtilitas enim (inquit Cajetanus) maxima eſt neceſſitas promptitudinis animi ad ſuſtinendum, & promptè teſtimonium fidei perhibendum; ſi autem Martyr medecinam ſuſciperet, videretur (vt dixi) minùs ſponte hæc pati pro Chriſto.

177 Secundò infirmus etiam vulgaria medicamenta & modicæ expenſæ, & quæ facile, & ſine cruciatu poſſunt adhiberi, reſpuere poteſt, ſi ſibi veriſimiliter perſuadeat, poſſe vim morbi ſuperari, ipſumque morbum expelli viribus naturæ ſibi relictis; vt non rarò præter expectationem euenit; vel ſi (quod interdum contingit, & ego experientia noui in quodam Prælato infirmo, cuius morbus ſemper ingraueſcebat poſt pharmaci licet vulgaris ſumptionem) timeret maiorem naturæ exacerbationem ex remedij vſu; ita vt natura eo adhibito impar ſit futura morbi violentiæ.

178 Tertiò licitum eſt, & meritorium nolle mederi quibuſdam ægritudinibus, & doloribus mortis periculum non afferentibus, vt cauteriis, vulneribus aliquot minoribus, doloribus iliacis, vel ſtomachi ad ſpiritualem profectum, ſcilicet carnem domandam, & mortificandam, ad compatiendum paſſioni Chriſti, eiúſve dolores in paſſione experiendum, vel expeditius vacandum ſpiritui. Ita Cajetanus, & Nauarrus *iiſdem locis*, Sanchez *dicto dub.* 33. *numero* 8. & Gomezius *dicto capite* 7. *numero* 10. Sic admirabilis ille Sanctus Monachus Simeon Stylita terrenus Angelus, & martyr habens in altero pede moleſtiſſimum vlcus, nunquam tamen curari voluit, ita ſcribit Theodoretus Epiſcopus Cypri *in libro, quem Philotheus, ſiue Sanctorum Patrum Deum amantium inſcripſit, capite* 26. Similiter Benjamin ſenior grauem, qua laborabat, hydropiſim nunquam curauit, inuiſentéſque conſolabatur, & rogabat vt Deum precarentur pro ipſius anima, nihil de corpore ſolliciti, quia & dum ſanum (aiebat) eſſet, nihil mihi profuit, neque dum infirmum, me læſit. Id referunt Soxomenus *libro* 8. Pallad. *in Lauſiaca hiſtoria, ſectione duodecima*, & Tiraquellus *de nobilit. capite* 31. *numero* 516. Et iuxta hæc, & etiam tradita numero præcedenti, poſſunt rectè intelligi Sancti Patres *ſuprà numero* 175. in confirmatione ſecundæ ſententiæ adducti, & alia ibidem tradita.

179 Aduertendum tamen ægrum etiam alioqui virum perfectum (imò quemlibet) teneri ſemper vti cibis

ſaturatibus, & abſtinere à nociuis, & læſiuis, & à nimia inedia. Quapropter ſi vterentur ſcienter ſingulari inedia, vel cibo ita nociuo ex propria opinione contra bonorum, & ſapientum ſententiam, vt breui abrumperetur vita, peccarent mortaliter. Ita Syluester, Angelus, Armilla *locis ſuprà numero* 171. *citatis*, Victoria *relect. de temper. numero* 12. *fine*, & alios allegantes Sanchez *d. dub.* 33. *numero* 6. Balthaſar Gomez *de poteſt. in ſeipſum*, *libro* 2. *capite* 6. *numero* 16. & Saytus *libro* 7. *clau. capite* 9. *numero* 31. id enim non eſſet non prolongare vitam (quod mox dicetur eſſe licitum) ſed abrumpere, quod abſque culpa lethali fieri neqoit, niſi fortè quis id faceret ex peculiari auxilio, & reuelatione diuina. Dixi *ſcienter*, nam ſi infirmus comedat, vel bibat rem nociuam, putans, vel non aduertens, quod ei nocebit, non peccat mortaliter iuxta eoſdem Summiſtas, & Doctores. Quinimò tametſi credat cibum, vel potum futurum læſiuum, ſeu allaturum aliquod nocumentum, ſed non magnum, nec notabile, putà effecturum dolorem aliquem capitis, vel maiorem aliquam febrim, non peccaret mortaliter, iuxta eoſdem Summiſtas, & Doctorea, quia nocumentum non eſt magnum, & quia poteſt eſſe compenſatio grauioris, vel æqualis afflictionis, quia aliquando ſitis, ad quam temperandam infirmus bibit aquæ quantitatem, ex qua præuidet febris augmentum, infert maiorem afflictionem, quàm ſit ea, quæ eſt ex febris augmento etiam maximo, vt notant Sylueſter, & Angelus; inter duo autem mala minus eſt eligendum, *cap. duo, diſt.* 13. Addit Sanchez ex ſententia iuniorum Doctorum, quod non peccaret mortaliter infirmus, etiamſi ex intentione illud non notabile intenderet.

An teneamur vitam noſtram corporalem prolongare, cum poſſumus, vtendo cibis delicatioribus, medicinis exquiſitis, abſtinendo ab aqua, habitando in loco ſalubriori, ſumendo quotannis pharmaca, &c.

180 Quartò licet homo non poſſit ex propoſito ſibi vitam decurtare, & abrumpere, nullus tamen tenetur vitam prolongare. Quare nullus ad vitam prolongandam, & conſeruandam tenetur vti cibis delicatioribus, ſelectis, & optimis, licet ſaluberrimis, ſed ſufficit ſi communibus, dummodo ſint ex his, qui ad vitæ conſeruationem naturaliter ſunt producti. Ita Sotus *libro* 5. *de iuſtit. quæſt.* 1. *art.* 6. Victoria *relect. de temper. num.* 12. & *in relect. de homicid. num.* 33. & 34. Medina *Cod. de ieiunio*, *quæſt. vltim.* Couarruuias *libro* 1. *part.* 2. *num.* 10. Petrus Nauarrus *libro* 2. *de reſtit. cap.* 3. *num.* 88. Ioannes Alphonſus *in ſpeculo medicinæ, laminari* 2. *fol.* 69. Balthazar Gomez *d. cap.* 6. *numero* 13. Saytus *libro* 7. *clau. d. cap.* 9. *num.* 28. & 29. Fagundez *in decalog. lib.* 5. *cap.* 11. *num.* 18. & 19. Sanchez *in opuſc. moral. lib.* 5. *cap.* 1. *dub.* 33. *num.* 1. Raynaudus *de ortu infant. cap.* 7. *num.* 13. & alij à Gomezio, & Sanchez *relati.* Et contrarium dicere, eſſet damnare omnia ieiunia Eccleſiaſtica, & Monaſtica. Homo enim non tenetur (vt Ioannes Alphonſus loco citato aduertit) omne adhibere ſtudium ad producendam vitam, aut illam conſeruandam, ſeu valetudinem tuendam, imò ea ſolicitudo eſt reprehenſibilis, nec Chriſtiano digna, Chriſto teſtante Matth. 7. *Nolite ſoliciti eſſe animæ veſtræ, quid manducabitis*, &c. dum per ſe nociuis notabiliter non vtatur; imò potius aliquantulum nociuis, ſiue non ita ſalubribus vti licebit ob mortificationem ſeu pœnitentiam agendam propter peccata, vel ad redigendum corpus in ſeruitutem, vel ad imitandos Sanctos in aſperitate vitæ. Ita Victoria *d. relect. de homicid. numero* 33. & 34. Et colligitur etiam ex Sanchez *lib.* 4. *ſumm. cap.* 6. *num.* 5. Dum dicit, non teneri aliquem exequi votum de nimiis pœnitentiis, quando dubium eſt, vel ſunt opiniones, an notabiliter corpori ſint nocituræ, ex hoc enim ſequitur illas teneri exequi, quando modicum damnum ſaluti macerationes eſſent paritutæ. Dixi, *ſed ſufficit, ſi communibus, &c.* Quia ex alimentis quædam ſunt (vt notat Victoria *d. num.* 33.) quæ non ſunt propriè alimenta, quia de ſe ſunt inſalubria, & nociua humanæ valetudini, inter quæ non ſolum enumerantur venena, ſed etiam alij cibi inſalubres, vt fungi, herbæ crudæ, ſemina, & fructus acerbi, & alij cibi ſimiles nociui, qui communiter non ſunt in vſu hominum. Alia ſunt alimenta, quæ licet non ſint ita ſalubria, ſicut alia, non ſunt tamen contraria vitæ humanæ, vt oua, piſces, lacticinia, potus aquæ. Igitur quamuis homo teneatur abſtinere à cibis prioris generis, vtpote nociuis valetudini humanæ, & illis vti eſſet ſe interficere, vt in terminis Victoria, & Fagund. *loc. cit.* ſufficit tamen, ſi vtatur poſterioris generis cibis, quibus communiter homines veſcuntur, & in quantitate, quæ ad conſeruandam vitam, & valetudinem ſat eſt, iuxta omnes præallegatos Doctores. Quare ſi Medicus alicui conſulat, quod ſi comedat carnes, aut bibat vinum diutiùs decem annis viuet, quàm cum piſcibus, & aqua, non ideo non licebit ei abſtinere à carnibus, & à vino, cum potus aquæ non ſit contrarius vitæ, neque hoc ſit vitam minuere, ſed non producere, ad quod non tenetur quiſquam. Ita in terminis Victoria *numero* 34. Sanchez, Fagundex, Saytus, & alij *præallegati.* Prædicta intelliguntur de ſanis; nam ægrotantibus aliqui ſunt cibi inſalubres, & nociui, qui ſanis ſunt ſalubres, à quibus iidem ægri tenentur abſtinere, iuxta tradita *num. præcedenti.*

Quemadmodum autem, vt diutiùs viuat, nullus tenetur vti vino; ita etiam non tenetur abſtinere à vino ob eandem rationem. Et ita ſentiunt præfati Doctores.

Item iuxta eoſdem Doctores, nullus gratiâ ſanitatis, & ad prolongandam, aut diutiùs conſeruandam vitam tenetur mutare locum habitationis, aut viuere in loco ſaluberrimo, ſed maximè ob bonum virtutis, & carnis mortificationem poteſt habitare in regione nociua frigoris, vel caloris, vel humiditatis. Vnde refertur D. Norbertum Præmonſtratenſis Fundatorem domos fundationis iuxta paludes, & aquæ flueuta valde prope erexiſſe, vt Religioſi ægrotantes degerent, & inde potius animæ, quam corpori inſeruirent. Et idem ſcribitur feciſſe Diuum Bernardum, ſicut enim honeſtè, & licitè, atque non ſine merito pedibus nudis incedunt plures Religioſi ob bonum virtutis, & tamen medium eſſe nociuum ſaluti nemo non fatebitur; & humi cubare, & catenas ferreas circa corpus ferre licitum eſt ob bonum virtutis, quamuis cum aliquo detrimento ſalutis; ita etiam fas eſt ob bonum virtutis neglecto loco ſaluberrimo degere in minùs ſalubri, & aliquantulum nociuo. Quæ omnia fieri poſſe honeſtè videtur ſatis conuincere illud Chriſti Domini Ioannis 12. & Matthæi 10. *Qui odit animam ſuam* (id eſt vitam) *in hoc mundo*, *in vitam æternam cuſtodit eam.* Quaſi dicat, cui perfecta ſalus, & valetudo occaſio fuerit animam ſuam perdendi, odio habeat illam, & illis vtatur cibis, ſeu mediis, quibus valetudo minuatur, & attenuetur aliquantulum.

Item iuxta eoſdem Doctores, & alios *ſuprà n.* 165. allegatos, ad ſalutem conſeruandam nemo tenetur exquirere exquiſitiſſima medicamenta.

Item iuxta eoſdem Doctores ad prolongandam vitam nullus tenetur quotannis ſumere pharmacum,

tum , & ſe purgare ad vitandas febres, aut alias ægritudines, etiam vbi neglecta annuali purgatione eſſet probabile periculum mortis. Et ita Innocentius in cap. *tua nos , num. 5. de homicidio*, inquit, quod non teneretur aliquis viuere medicinaliter , quia omnia ſunt bona ſanis ; imò quod ſanus malè faciat viuendo medicinaliter, dixit Cornelius Celſus *libro 5. de re medica, cap. 1.* & poſtea Ripa *de remediis ad curandam peſtem, in paragrapho incipiente Medicorum auxilio, numero* 121. Ex quibus patet hominem non teneri prolongare vitam , nec ad illam diutiùs conſeruandam vti omnibus mediis , quibus ei liceret vti , ſed ſufficere ſi mediis ordinariis , & communibus conſeruet.

An ſit licitum ieiuniis, abſtinentiis, & aliis pœnitentiis, & corporis caſtigationibus vitam abbreuiare.

181 Vtrum autem liceat vitam corporis abſtinentia, ieiuniis, & pœnitentiis, afflictionibúſve , aut macerationibus abbreuiare , & illis ita vti, vt illorum cauſa vel ſaluti notabiliter noceatur , vel vita decurtetur? De hac re agunt Victoria, Ioannes Medina , Couarruuias, Petrus Nauarrus , Sayrus , Sanchez , Fagundez , Balthaſar Gomezius *locis ſuprà numero* 180. *allegatis*, Sanctus Thomas 2. 2. *quæſt*. 147. *art*. 1. *ad* 2. *ibidem* Caietanus , Soto *de ſecreto teg. memb*. 1. *q*. 3. *concl. 3. in confirmatione quinti argumenti*. Toletus *lib. 5. cap. 6. num.* 14. Raynaudus *de ortu infant. cap. 7. num.* 13. *&* 14. & alij apud eoſdem.

Primò certum eſt apud præfatos Doctores, & alios, ſi quis non vult omninò edere , vel velit abſtinere à cibo neceſſario, ſeu minùs neceſſarium edit, vt breuiter moriatur (quod feciſſe Porum Regem Indiæ, cum victus eſſet ab Alexandro, refert Iuſtinus *lib.* 12.) eum peccare mortaliter contra dilectionem ſui , & contra quintum decalogi præceptum , ac contra iuſtitiam latiſſimo modo in Rempublicam ; eſſet enim ſe interficere , ſeu velle ſe occidere ; ſicut enim aliis mediis non licet ſe occidere, vitámve propriam detruncare , ita nec abſtinentià totali à cibo neceſſario; & iuxta id maximè intelligendus eſt S. Hieronymus à Diuo Thoma *vbi ſuprà relatus* , dicens , *non differre vtrum magno , vel paruo tempore te interimas*. Cum enim cibus à natura ſit ordinatus ad vitæ corporalis conſeruationem & ad hunc finem propriæ vitæ conſeruandæ omnibus animalibus indiderit naturalem inclinationem ad illum capiendum , tenetur & ipſe homo conſeruare propriam vitam per alimentum, ſeu ſumptionem cibi ad illius conſeruationem neceſſarij , ne faciat contra illam naturalem inclinationem, & obligationem ſe conſeruandi, ſitque ſui occiſor. Quare etiamſi pietatis, ac religionis intuitu ea intentione breuiter moriendi nolit prorſus edere, vel abſtineat à quantitate ad vitam ſuſtinendam iuxta ſuam complexionem neceſſaria , peccat mortaliter, vt notant iidem Doctores , præſertim Couarruuias , & Gomezius , cum nulla cauſa poſſit rectificare actum ſe occidendi.

182 Et hominem teneri conſeruare vitam per alimentum , adeo vniuerſaliter , & abſolutè verum putant aliqui, vt velint etiam damnatum iuſta iudicis ſententia, vt inedia moriatur , teneri edere , nec poſſe licitè abſtinere à cibo , ſi ei clam offeratur ; probantes illa ratione , quod abſtinentia ab omni cibo ſit actus omninò, & directè tendens ad mortem ; & conſequenter nulla ratione licitum eſſe poſſe. Ita Sanctus Thomas 2. 2. *q*. 69. *art. 4. ad 2. ibidem* Caietanus , Couarruuias *d. lib. 1. var. cap. 2. numero* 10. *initio*, Balthaſar Gomezius *cap. ſuprà d. n.* 180. *citato*. Victoria *d. relect. de homicid. num.* 28. Driedo, Caſtrus, Nauarrus, Petrus Plaza, Armilla, Arragon, Bannes à Sanchez *in opuſcul. moral. lib. 6. cap. 4. dub. 14. num. 4.* & à Balthaſare Gomezio , & Couarruuias *relati*. Quamuis verius ſit contrarium, & poſſe licitè omnino à cibo oblato aſtinere , vt in ipſo impleatur iuſtitia, & vt aliis præbeat patientiæ exemplum, & vt Deo pro peccatis ſatisfaciat : ita Petrus Nauarrus *de reſt. lib. 2. cap. 3. num. 75. & ſeqq.* Sanchez *d. dub. 14. num. 5.* Sayrus *lib. 7. clau. cap. 9 n. 22. & lib. 12. cap. 18. num. 30. fine*, Leſſius *de iuſt. lib. 2. cap. 9. n. 29.* Fagundez *in decal. lib. 5. cap. 12. num.* 24. Maior, Sotus, Salon, Tabiena, & Angelus *relati partim* à Sanchez, partim à Gomezio. Id enim non eſt directè ſe occidere , ſed indirectè , & reductiuè ; cauſa autem indirecta non eſt culpabilis (vt in præcedentibus huius tituli ſæpè dictum eſt) niſi quando quis cauſam apponens poteſt, & tenetur illam vitare ; iuſtè autem damnatus non tenetur illam vitare ob illos bonos fines virtutis : Homo enim licet non ſit dominus , ſed tantum cuſtos ſuæ vitæ , ratione tamen huius cuſtodiæ habet vſum illius acceptum à Deo in exercitium virtutum , & ita licèt ob nullum finem, quantumuis de ſe bonum, & honeſtum, non poſſit poſitiuè ſe interficere, ſibíve vitam detruncare ; nihilominus ob exercitium alicuius virtutis poteſt licitè ceſſare à vita producenda, & conſeruanda, vt conſtat ex pluribus exemplis in hoc paragrapho ſuprà adductis, & aliis à Sayro, Leſſio, & Fagundez *relatis* ; ita ergo in præſenti caſu , cum damnatum abſtinere ab omni cibo etiam ſponte oblato non ſit ſe occidere poſitiuè, ſed tantum ceſſare à vita ſuſtinenda , & ob bonum, ſeu exercitium obedientiæ, exempli patientiæ , & ſatisfactionis pro ſuis peccatis, talis abſtinentia non eſt illicita, & culpabilis , ſed licita, & meritoria. Et ob hanc eandem rationem damnatus iuſtè ad mortem , qui poſſet è carceribus fugere , non tenetur id facere , ſed ob eoſdem fines poteſt licitè manere ; quia id etiam non eſt ſe poſitiuè occidere, ſed ſolùm ceſſare à conſeruanda vita. Ita iidem Doctores proximè citati, & etiam Couarruuias *d. cap. 2. num. 8. &* 10. Balthaſar Gomezius *d. cap. 6. num.* 12. Caietanus, & alij à Sanchez *dicto cap. 4. dub. 13. relati*. Poteſt tamen licitè idem iuſtè damnatus ad moriendum inedia cibos oblatos edere , vel è carcere aperto fugere, ex bono fine conſeruandi ſuam vitam , quantum poteſt : & duriſſimum eſſet , & ſupra humanas vires velle eum obligare ad abſtinendum à cibis , vel fuga in tali caſu. Ita præfati Doctores omnes. Et de prædictis etiam *in ſequenti parte , capite primo, §. decimonono*.

Secundò certum eſt , ſecluſa illa intentione breuiter moriendi, ſeu abbreuiandi vitam, vti ieiuniis, pœnitentiis , & afflictionibus diſcretis , & iuxta prudentiæ regulas ob bonum virtutis , non ſolum eſſe licitum , ſed etiam meritorium , licèt inde vita ſit abbreuianda, idque præuideatur. Ita omnes Doctores *numero* 181. allegati, & alij omnes. Et tunc iuxta Ioannem Medinam *Cod. de ieiunio, quæſtione vltima, initio*, Raynaudum *dicto num.* 14. Et alios omnes, abſtinentiæ , & pœnitentiæ citra omne dubium ſunt diſcretæ , & iuxta prudentiæ regulas , ſi per eas ſolùm ſenſibiliter, & remotè tantum vita abbreuietur. Ita Medina , & Raynaudus locis citatis , & omnes fatentur. Et conſtat tum exemplo Sanctorum Patrum , qui radicibus , & oleribus in eremo vtebantur , & aſperrimam vitam agentes frequenter ieiunabant ; ex quo neceſſe erat vires extenuari , & radicale humidum paulatim corrumpi, & per conſequens eorum vitam abbreuiari, in quo ſecundum naturam certum eſt diutius victuros , ſi abſtinentiæ aſperitates temperaſſent ; tum quia quamuis ieiunia aliqualem corporis ægritudinem inferant , non 183

ideo

ideo oportet à ieiuniis ceſſare, modo tanta non ſit, quæ fortitudinem mentis impediat, iuxta Diuum Bernardum in Cantica Canticorum, dicentem, *Carnis infirmitas robur ſpirituale auget, & vires ſubminiſtrat; fortitudo vero carnis debilitatem ſpiritus operatur*; tum quia literis aſſiduè incumbere, frequenter prædicare, & ſimiles actiones literarias exercere ſunt actus, per quos vita multis ſaltem inſenſibiliter abbreuiatur, & tamen ſunt liciti, & honeſti, & iuxta regulas prudentiæ, nec ab illis ob illam inſenſibilem, & remotam abbreuiationem vitæ tenemur abſtinere; ita ob eandem inſenſibilem vitæ breuitatem ex illis prouenientem non tenemur à ieiuniis, & aliis corporalibus afflictionibus, quæ ob bonum animæ ſolent à viris perfectis aſſumi, abſtinere. Maximè autem cenſentur diſcretæ, & iuxta prudentiæ regulas, atque laudabiles, ac meritoriæ inter Religioſos (vt notauit Saytus *libro ſeptimo, dicto capite nono, numero trigeſimotertio*) vigiliæ, ieiunia, & pœnitentiæ, quæ ex regula ſunt præſcriptæ; cum enim à viris ſanctis, ac prudentibus excogitatæ ſint, & à Summis Pontificibus approbatæ, & ad veram, ſolidámque virtutem, & mortificationem comparandam accommodatæ, non cenſentur eſſe contra rationem, & prudentiæ regulas, ſed iuxta illas. Etſi conſultiùs ſit in omnibus illis exercendis à ſuis ſuperioribus, quibus tota anima aperienda eſt, dependere.

184 Tertiò certum etiam eſt ſecluſa ignorantia, vel inaduertentia, aut bona fide, peccatum eſſe, & ex ſua natura vti abſtinentiis, ieiuniis, & pœnitentiis indiſcretis, & contra rationem, & prudentiæ regulas. Ita abſque dubio Doctores *ſupra & infrà citati*; inter quos ſolum eſt diſſidium, quænam abſtinentiæ, & pœnitentiæ, ſeu afflictiones corporales cenſendæ ſint indiſcretæ, & contra rationem. Et iuxta omnes, & textum expreſſum in can. *non mediocriter, de conſecratione diſt.* 5. cenſetur, & eſt abſtinentia indiſcreta, quando quis ita abſtinet à cibis communibus, vt non ſumat quantitatem præcisè neceſſariam ad alimentum, & ſuſtentationem, & valetudinem indiuidui, ſecundum diuerſam vniuſcuiuſque complexionem. Recta enim ratio non dictat (vt in terminis notauit Sanctus Thomas, & *ibidem* Caietanus 2. 2. *quæſtione* 147. *articulo* 1. *ad* 2.) vt etiam propter opera ſpiritualia quis tantum de cibo ſubtrahat, vt natura conſeruari non poſſit. Quare id facere etiam ſine intentione moriendi, ex natura ſua eſt peccatum graue, iuxta omnes. Faciens tamen talem abſtinentiam indiſcretam intuitu pietatis, & vt carnem domet, ac ſpiritui ſubiiciat, non aduertens ſe excedere vtendo tali abſtinentia, excuſatur ab omni culpa, iuxta omnes; ſi autem aduertat ſe excedere, putet tamen ſe bene facere, non excuſatur à peccato, peccatum tamen non eſt mortale, ſed veniale tantum, propter iuſtam intentionem, & bonam fidem, vt in terminis Caietanus *loco citato*, Nauarrus *in man. capite* 15. *numero* 11. Couarruuias *var.* 1. *capite* 1. *numero* 10. Toletus *loco ſuprà citato*, Sanchez *in opuſcul. mor. lib.* 5. *capite* 1. *dub.* 33. *numero* 12. & alij recentiores. Et quamuis Petrus Nauarrus *de reſtitut. libro* 2. *dicto capite* 3. *n.* 91. *&* 92. impugnet præfatam diſtinctionem, velítque eſſe mortale quoties aduertitur exceſſus, non obſtante intentione boni finis, & illa bona fide, qua putat ſe facere bene; quem etiam ſequitur Balthaſar Gomeſius *dicto capite ſexto, numero quinto, verſicul. ſed tertia verior*, innixus dicto textui in citato can. *non mediocriter*, nihilominus immeritò reprobant; nam illa bona fides ſufficiens eſt ad excuſandum à mortali; ſicut etiam ſi quis bona fide credat ſe hic & nunc excuſari à ieiunio de præcepto, ſi non ieiunet, non peccat mortaliter, illum excuſante illa bona fide, etiamſi alioqui teneretur ieiunare, vt tradunt communiter Doctores, & notaui *tomo tertio mor. var. titulo* 9. *de ieiunio Eccleſ.* Tunc ergo talis abſtinentia cum aduertentia exceſſus eſſet peccatum mortale, quando quis eam facit nullo propoſito fine honeſto, & ceſſante bona fide, qua credit ſe facere bene, & obſequi Deo. Et iuxta hoc intelligendi ſunt Canoniſtæ ſcribentes ad d. can. *non mediocriter*, à Gomezio *allegati*, aſſerentes eſſe peccatum mortale vti indiſcretis abſtinentiis etiam pietatis, & religionis intuitu cum aduertentia exceſſus, & quod inde ſit ſequenda vitæ abbreuiatio. Vnde cum aduertentia exceſſus faciens talem abſtinentiam illa bona fide, ſi à Confeſſario, vel alio viro prudenti, & docto, cui credere debeat, admoneatur ſe malè facere vtendo tanta abſtinentia, in illa perſeuerans etiam intuitu pietatis, & vt carnem domet, peccabit mortaliter, quia ceſſat bona fides.

Difficultas ergo eſt, an quoad abſtinentiam à 185
communibus cibis, quantum ad pluralitatem comeſtionum, vel quantum ad quantitatem, an ſi ſumatur cibus neceſſarius ad alimentum, & conſeruationem indiuidui, & ob vigilias, aut alias corporis afflictiones notabiliter, ſeu ſenſibiliter vita abbreuietur, idque qui tali abſtinentia, ſeu pœnitentia, & afflictionibus corporis continuatè vtitur, clarè aduertit, talis abſtinentia, vel pœnitentia ſit abſolutè cenſenda indiſcreta, & illicita, & ex ſe peccatum mortale, licet inde ſic ieiunans, vel abſtinens, aut corpus affligens non impediatur ab impletione ſui officij, ſeu notabiliter non inhabilitetur ad officium, ad quod ſub mortali tenetur; an verò tunc ſolùm ſit cenſenda indiſcreta, & illicita, quando præter notabilem, atque præuiſam abbreuiationem vitæ per talem abſtinentiam, vel corporis afflictionem quis notabiliter ſe inhabiliter ad implendum officium ad quod tenetur.

Et vt cenſeantur, & ſint indiſcreta ieiunia, abſtinentiæ, & aliæ corporis caſtigationes, & pœnitentiæ, & conſequenter illis continuatè vtens peccet mortaliter, ſufficere, ſi ægritudinem notabilem inferant, vel notabiliter, ſeu ſenſibiliter vitam abbreuient, non habito reſpectu inhabilitatis ad officia debita, in terminis aſſerunt Ioannes Medina *Codice de ieiunio, dicta quæſtione vltima*, & Raynaudus *dicto capite ſeptimo, numero decimoquarto*, & conſentiunt Sanctus Thomas, Caietanus, Couarruuias, Soto, Martinus Nauarrus *locis ſuprà allegatis*, Petrus Nauarrus *dicto capite* 3. *numero* 88. Petrus Arragon 2. 2. *quæſtione* 64. *articulo* 5. *ad* 5. Saytus *libro* 7. *clau. capite* 9. *numero* 32. Fagundez *in decalog. libro* 5. *capite primo, numero* 17. & Balthazar Gomezius *de poteſtate in ſeipſum libro* 2. *capite* 6. *numero* 3. *&* 5. Quatenus abſolutè docent eum qui vtitur ieiuniis, abſtinentiis, & pœnitentiis, quas aduertit notabiliter nocere ſaluti corporis, vitámque notabiliter diminuere, peccare mortaliter, etiamſi non vtatur intentione vitam decurtandi.

Probatur hæc ſententia, quia eæ abſtinentiæ, & aſperitates notabiliter, & ſenſibiliter vitam abbreuiantes videntur omninò directè, & immediatè tendere in vitam, eámque proximè lædere, quod eſt illicitum, quod ſecus eſt quando abſtinentiæ, & aſperitates ob incommoditatem corporis aliquam tantum inſenſibiliter nocent, & vitam diminuunt, iuxta tradita *numero* 183. nam tunc ſolum remotè, & indirectè vitam corporalem lædunt. Confirmatur hæc ſententia tum dicto illo Diui Hieronymi *ſupra numero* 182. adducto, quod Caietanus 2. 2. *quæſt.* 147. *dicto articulo* 1. *circa reſponſionem ad* 2. *fine*, ait intelligi, quando aduertitur notabilis exceſſus nocumenti ex abſtinen-

tiis,

tiis, & corporis aſperitatibus prouenientis; tum ex eodem Diuo Hieronymo relato in d. can. *non mediocriter, de conſecr. d. 5.* vbi reprehendit abſtinentiam immoderatam, & vigilias, ſeu Pſalmorum, vel Officiorum decautationem, quibus amentiæ, aut triſtitiæ nota incurritur.

Et poſt modicum addit, *Audiant itaque qui ea, quæ neceſſaria ſunt corpori, ſubtrahunt, illud quod per Prophetam Dominus loquitur: Ego Dominus odio habens rapinam holocauſtorum; de rapina verò holocauſtum offert, qui ſine ciborum egeſtate, vel ſomni penuria corpus immoderatè affligit.* Tum ex illo Diui Auguſtini in regula ſua, *Carnem veſtram domate ieiuniis, & abſtinentia eſca, & potus, quantum valetudo permittit.* Tum ex illo Pauli, quod rationabile eſſe debet obſequium noſtrum. Tum demum, quia inquit Medina, ſi ex ieiunio, aut abſtinentia veriſimiliter timetur hominem moriturum, tenetur homo huiuſmodi abſtinentiam deſerere; nam alioqui eſſet homicida ſui ipſius, ac perinde eſſet, ac ſi ſeipſum occideret; ergo etiam vbi veriſimiliter timetur ægritudo, cum poſſit eſſe talis, quæ ſemel inducta curari non poſſit, ſed paulatim mortem allatura ſit, oportebit pro ea vitanda ceſſare ab abſtinentia. Non enim ad id eſt expectandus extremæ neceſſitatis articulus, ſed præueniendum eſt. Addit tamen Medina, quod ſi aliter præfatis damnis, & incommodis corporeis obuiari, ſeu mederi poteſt, non erit nenecеſſe à præfatis abſtinentiis, & pœnitentiis deſiſtere.

186 Sanchez *dict. dub. numero* 33. dicit vtentem nimiis abſtinentiis, & aſperitatibus, ac pœnitentiis, aut vigiliis, quibus ſe reddit inhabilem, ſeu impotentem ad debita opera, quæ ſub mortali præſtare tenetur, peccare mortaliter. Quod eſt certiſſimum, & in terminis tradunt Sanctus Thomas, Caietanus, Sayrus, & Fagundez *locis citatis*. Et id clarè probant teſtimonia Sanctæ Scripturæ, & Patrum numero præcedenti adducta. Et confirmat Sayrus ex Apoſtolo *ad Timotheum* 1. dicente caſtigationem corporis eſſe *ad modicum vtilem*, ſcilicet de ſe non eſſe bonam, vel malam; ſed vtilem, in quantum deſeruit mortificationi appetitus, & inordinatarum animi paſſionum; vnde addit idem Apoſtolus, Pietas autem *ad omnia vtilis eſt*. Ex quo infertur iuxta Apoſtolum, corporis caſtigationem in tantum eſſe licitam, quantum ad pietatem conducere poteſt; ac proinde qui ex nimiis ieiuniis, aut corporis afflictionibus inhabilem ſe reddit ad debita pietatis, ac deuotionis, vel iuſtitiæ opera peragenda, contra rationem operatur, & peccat, vt dicit Sanctus Thomas *in dicta reſponſione ad* 2. Quare ieiuniis ſe reddens impotentem ad reddendum debitum, grauiter peccat, ſi faciat aduertenter, vt *ſuprà capite primo* probatum eſt; item qui tenentur ad aliquod opus vel liberale, putà legendum, vel prædicandum, aut cantandum; vel mechanicum, putà fodiendum, ædificandum, & ſimilia; ſi vtendo nimiis abſtinentiis, vel etiam comedendo aliquid, quod notabiliter corpori noceat, ſe aduertenter reddant inhabiles ad implendum opus, ſeu officium per magnum tempus, peccant mortaliter, niſi ſint eo animo, vt velint relinquere officium, & obligationi operis præſtandi ſatisfacere; inferunt enim iniuriam iis, quibus opus præſtari debet. Ita Caietanus. *circa dictam reſponſionem ad* 2. & Sanchez ex Ledeſma, & aliis iunioribus. Hinc etiamſi nimiæ abſtinentiæ, & vigiliæ notabiliter nocerent integritati ſenſuum, & mentis, idque eſſet præciſum, eſſent indiſcretæ contra rationem, & temperantiam, ac prudentiæ regulas, cum ſenſus, & mentis integritas ſit maximum bonum ieiuniis, & aliis pœnitentiis præferendum; & conſequenter eſſent peccatum graue; & maximè etiam quia ſic impedirent implere alia opera pietatis, deuotionis, aut iuſtitiæ debita; ita apertè conſtat ex Diuo Hieronymo & Sancto Thoma *locis citatis*.

Quod ſi per nimias abſtinentias, & aſperitates 187
quis non impediatur ab impletione ſui officij, ad illudve præſtandum non reddatur inhabilis, idem Sanchez *d. dub.* 33. *n.* 11. aſſerit nullum eſſe peccatum neque contra temperantiam, neque contra charitatem propriam, ſed eſſe licitum ieiunare, & abſtinere etiam à communibus cibis quoad pluralitatem comeſtionum, & etiam quoad quantitatem, dummodo ſumatur cibus neceſſarius ad alimentum, & ſuſtentationem, ac valetudinem indiuidui, iuxta propriam complexionem, quamuis ſic ieiunans clarè, & ſenſibiliter aduertat ex tali abſtinentia diminui eius vitam. Quam ſententiam videtur expreſsè tenere Victoria *d. relect. de temperantia, num.* 14. vbi ſic habet: *Si quis vtatur alimentis, quibus homines communiter vtuntur, & in quantitate, quæ ſolet ſufficere ad valetudinem conſeruandam, dato quod ex hoc abbreuietur vita etiam notabiliter, & hoc percipiatur, non peccat.* Quæ verba habet etiam Sayrus *d. c. 9. n.* 29. *initio*. Victoriam in hoc ſequens, etſi *numero* 32. videatur oppoſitum docere, quamuis conſideratis, ac penſatis quæ ibi habet, rectè intelligi poſſit, quando non ſumitur cibus neceſſarius ad indiuidui conſeruationem, vel nimiæ abſtinentiæ efficiunt impotentiam ad implenda debita officia. Eadem verba, quæ Victoria habet Ledeſma 2. 4. *q.* 17. *art.* 6. relatus à Sanchez, qui ait hanc eandem ſententiam aſſeri ab aliis doctis iunioribus Magiſtris. Probat Sanchez ex vſu multorum Sanctorum, & Fundatorum Religionum, qui & exercuerunt, & ſuis iniunxerunt grauiſſimas pœnitentias, quibus vita ſenſibiliter abbreuiatur. Sed Medina hoc exemplo Sanctorum contendit probari ſolùm licitas eſſe abſtinentias, & pœnitentias, quibus paulatim, & inſenſibiliter vita abbreuiatur. Præterea idem Sanchez confirmat primò, quia id non eſt intendere abbreuiare vitam, ſeu occidere, ſed tantum eſt vti mediis ordinatis à natura ad ſuſtentationem, & non prolongare vitam, ad quod nullus tenetur, vt *ſuprà num.* 180. probatum eſt. Secundò, quia licitum eſt exponere vitam corporalem pro ſpirituali alterius, & pro vita corporali amici, vt ſuprà probatum eſt; ergo etiam licebit homini abſtinere à cibis cum moderatione poſita, propter finem ſpiritualem; licet aduertat ſenſibiliter abbreuiari vitam. Tertiò, quia aliàs eſſet illicitum dare operam literis per multum tempus, & exercere actus valdè laborioſos, vt curſorum, nautarum, ſeu nauigantium, mercatorum, &c. quia per hæc, vt conſtat experientia, ſenſibiliter abbreuiatur vita. Verùm ad primam confirmationem reſpondet Medina, aliud eſſe vitam prolongare, aliud vitam, aut ſanitatem notabiliter nobis, aut proximis non adimere; ad primum, inquit, nec tenemur; obligamur tamen ad ſecundum. Ad ſecundam reſpondet idem Medina nos, poſſe, & debere exponere vitam corporalem pro ſpirituali proximi, & etiam pro ſalute animæ propriæ, cum id eſt neceſſarium, quia id poſtulat ordo charitatis; in propoſito autem non videri ita neceſſarium per ieiunia, & aſperitates corpus interimere, vt anima viuat, ac proinde confirmationem nil probare. Ad tertiam, reſpondet idem Medina, ſi veriſimile ſit ex nauigatione, aut alio corporali labore mortem, aut notabilem ægritudinem ſequuturam, cui aliter obuiari nequeat, niſi à nauigatione, vel labore huiuſmodi deſiſtendo, ceſſandum eſſe; alioqui talem nauigationem, & itinerationem temerariam fore, & contra charitatem ſibi debitam; ſicut & in ſimili de ieiunio, & abſtinentia in ſimili caſu

caſu dictum eſt *n.* 185. Addit tamen non indè omnem nauigationem, aut curſum debere damnari, cum talia pericula non ſemper veriſimilia ſint.

188 Quid dicendum? ſententiam Ioannis Medinæ, & Raynaudi locum habere dicendum, vbi veriſimile eſſet nimias abſtinentias, & corporis caſtigationes breui mortem allaturas, vel de proximo inducturas grauem aliquam, & periculoſam ægritudinem; tunc enim cenſerentur directè, & proximè petere vitam, & ſic illis vtens cum aduertentia talis nocumenti, ſeu læſionis, videretur ſe ipſum occidere, etiamſi intentione ſe occidendi careret; ſi verò ob notabile, & ſenſibile nocumentum poſt magnum tempus, & annos (vt regulariter ſolet contingere iis, qui ſtudiis, operibus laborioſis, & etiam operibus pœnitentiæ, & auſteritatibus vitæ, ac vigiliis intuitu pietatis, & religionis vacant) mors, vel ægitudo ſit ſequutura: prius tamen, quam alioqui ſeclusis illis pœnitentiis, naturæ curſu ſpectato fuiſſet euentura, tenenda eſt ſententia Sanchez, alioqui ieiunia, & rigoroſæ abſtinentiæ, corporiſque caſtigationes continuatæ, ſiue ſpontaneæ, ſiue ea inſtituto nonnullarum Religionum fiunt, vix abſque ſcrupulo poſſent exerceri; item qui multum, & continuatè vacant ſtudiis legendi, ſeu docendi, vel conſulendi, vel prædicandi, vel libros euulgandi gratia, ſæpe anaij eſſent, vnde pœnitentiarum, aſperitatum vitæ & ſtudiorum remiſſioni, ac neglectui lata aperiretur via. Et ſententiam Sanchez certè confirmant exempla Sanctorum Patrum, & Eremitarum, Anacoretarum, & Fundatorum Religionum, de quibus *ſuprà n.* 185. & 187. & verè hoc pacto pœnitentiis, & abſtinentiis vti, ſumpto neceſſario cibo ad ſuſtentationem, conſeruationem, & valetudinem indiuidui, ſenſibiliter aduertendo vitam fore abbreuiandam non eſt ſe occidere, ſed tantum non prolongare vitam ob bonum virtutis; quod iuxta omnes licet, & alij Doctores pro ſententia Medinæ, & Raynaudi allegati rectè poſſunt intelligi, quando nimiæ abſtinentiæ ſunt tales, vt non ſumatur cibus ad indiuidui iuxta eius complexionem, ſuſtentationem, & conſeruationem neceſſarius.

Monachi Carthuſienſes in ægritudine periculoſa ad vitam conſeruandam, & alioqui morituri niſi edant, an poſſint, & teneantur abſtinere ab eſu carnium.

189 Ex traditis huc vſque reſoluenda eſt difficultas tacta *ſuprà n.* 171. *fine*, de Monachis Carthuſienſibus, an ſcilicet cum graui, & lethali morbo laborant, ſi Medicus iudicet illis ad ſalutem recuperandam omninò neceſſarium eſſe veſci carnibus, teneantur illas edere, an verò licitè poſſint, ac debeant ab illis abſtinere, non obſtante illa extrema neceſſitate, cui aliter non poſſit conſuli, & vita conſeruari.

Igitur in primis ſciendum, quod etſi Carthuſienſes ſani, & infirmi etiam in extremo vitæ periculo exiſtentes carnes non edant; nihilominus nullum habent votum de tali abſtinentia, nec aliquod ſtatutum obligans etiam ad peccatum veniale, vt Sanchez *in opuſc. moral. lib.* 5. *cap.* 1. *dub.* 34. *n.* 2. notat ex Petro Sutore Carthuſiano *in hiſtoria ſui Ordinis, lib.* 1. *tit.* 3. *cap.* 8. vbi refert Ordinem Carthuſienſem extitiſſe per 170. annos abſque aliquo ſtatuto talis abſtinentiæ, ſed illam ſeruaſſe ex conſuetudine ab initio Ordinis, ſcilicet Anno 1084. vſque ad 1254. in quo in quodam Capitulo Generali factum eſt ſtatutum de tali abſtinentia ſub graui pœna in tranſgreſſores, & peiùs quidem eiectionis à religione, & poſtea ſub mitiori, nempe priuationis perpetuæ officij, ſi fuerit Prior, Vicarius, aut Procurator; & reſpectu aliorum priuationis perpetuæ officiorum, & carcerationis ad beneplacitum. Quod tamen ſtatutum ad nullam culpam obligat, cùm conſtitutiones eiuſdem Ordinis ad nullam culpam obligent, eſſentialibus votis exceptis, vt idem Sanchez ibidem notat. Hoc notato:

Si Carthuſienſis Monachus exiſtat in extrema neceſſitate ab extrinſeco edendi carnes, ſcilicet quia illi deeſt omnis cibus præter carnes, quas ſi non edat, fame moriatur, videtur certum teneri illas comedere. Ita præcitatus Petrus Sutor, Victoria *relect. de temper. num.* 10. *initio*, Rodriquez *in Summ. tom.* 2. *capite* 94. *num.* 16. Ledeſma 2. 4. *quæſt.* 17. *art.* 6. Azorius *part.* 1. *lib.* 2. *capite* 3. *quæſtione* 14. *fine*, & Sanchez *d. dub.* 14. *numero* 5. quia cum mors ea ſola fame ſit violenta, videtur illi imputari. 190

Si verò exiſtat in extrema neceſſitate ab intrinſeco, nempe ab ægritudine, in qua Medicorum iudicio non poſſit vitam conſeruare, niſi edendo carnes; vel quia alij cibi ſint ei inutiles, vel quia nullum alium cibum appetit, ita quod ſi carnes non comedat, moriatur. Aliqui tenuerunt tunc obligari ad carnes comedendas, etiamſi vouiſſet nunquam comedere illas in quacumque infirmitate, quantumuis periculoſa; & quod tunc non comedens carnes cenſeretur ſeipſum occidere. Ita Ioannes Medina *C. de ieiunio, quæſt. vlt. in reſponſ. ad* 4. Ioannes Andreas *num.* 17. Panormitanus *num.* 2. Felinus *n.* 3. Alexander de Neuo *num.* 6. *fine de iureiurando*, Balthaſar Gomezius *de poteſt. in ſeipſum lib.* 1. *c.* 6. *n.* 6. & ita etiam ſentiunt Maior, Gerſon, & Martinus *relati* à Victoria, & Sanchez, quando ſine ſcandalo, ſeu ordinis diſſolutione, & obſeruantia regulari, putà ſecretò poſſet comedere. 191

Verùm primò dicendum, vix poſſe dari caſum, in quo æger nequeat vitam conſeruare, niſi carnes comedat. Nam Arnoldus à Villa-Noua Medicus docuit ſine eſu carnium poſſe homines viuere, & infirmos reparari; prout tradunt Ioannes Andreas *in capite ſecundo, de obſeruatione ieiunij*, & Anania *in capite ſicut ex literarum, numero ſecundo, de homicidio.* 192

Secundò dato, quod Carthuſienſi periculoſo morbo laboranti Medicus ad recuperandam ſalutem iudicaret omninò neceſſarium eſum carnium, adhuc probabilius eſt, non teneri, neque in ſecreto illas edere. Ita Victoria *loco citato*, Petr. Sutor *vbi ſuprà*, referens inſigne miraculum ad id confirmandum. Dionyſius Carthuſianus *in laudibus ſui Ordinis*. Rodriquez, & Ledeſma *vbi ſuprà*, Azorius *d. q.* 14. Vaſquez 1. 2. *diſput.* 162. *cap.* 4. Sayrus *lib.* 7. *clau. cap.* 9. *n.* 30. Sanchez *dict. dub.* 34. *n.* 6. Fagundez *in decal. lib.* 5. *cap.* 11. *n.* 19. Filliuccius *tom.* 2. *tract.* 29. *cap.* 5. *n.* 80. & alij apud Azorium, & Sanchez. Ratio deducitur ex dictis in præcedentibus, quia in hoc caſu Carthuſienſis ob bonum virtutis, ſcilicet abſtinentiæ communis, religionis, & obſeruantiæ ſtatuti Ordinis abſtinens à carnibus, ſi moriatur, moritur naturaliter ex morbo, cuius ipſe non eſt cauſa, nec ipſe cenſetur ſe occidere, ſed tantum non prolongare vitam comedendo carnes: non tenetur autem quis prolongare vitam omnibus mediis poſſibilibus, ſed tantum communibus; & præſertim quando id facit ob aliquod opus inſigne virtutis, nempe charitatis (vt quando inuaſus iniuſtè nullius conſcius culpæ mortalis ſinit potius ſe ab inuaſore occidi, quàm illum occidere; vel conſtitutus in extrema neceſſitate habens panem ſibi omnino ad vitam tuendam neceſſarium, ſponte tribuit alteri in ſimili neceſſitate exiſtenti, iuxta multorum opinionem, etiamſi ſit perſona priuata, & iuxta omnes ſi ſit perſona Reipublicæ valde vtilis, de qua re *in ſequenti parte, cap.* 1. §. 19.) vel ob bonum commune, vt in præſenti Carthuſianus in extremo vitæ periculo conſtitutus licitè à carnibus 193

abſtinet

abſtinet exponendo vitam corporalem ob bonum commune religionis, & conſtitutionis tam Sanctæ obſeruantiæ, quæ ſi in tali neceſſitate relaxaretur, facilè ſequi poſſet diſſolutio religionis, & obſeruantiæ Ordinis, & idem trahi ad minores neceſſitates; poteſt autem quis pati iacturam propriæ vitæ corporalis pro maiori bono, quale eſt præfatum bonum virtualis abſtinentiæ, & obſeruantiæ ſtatuti, ſeu conſtitutionis in tota religione. De cuius ſtatuti, ſeu conſtitutionis honeſtate non eſt dubitandum, cum facta ſit ob bonum religionis, & virtutis abſtinentiæ, vt Azorius, Sayrus, Victoria, & Filliucius *locis citatis*, & dato etiam quod aliquando quis Monachus ægrotans ex abſtinentia carnium moriatur, quia tamen hoc non ita frequenter contingit, honeſtè, & meritoriè Carthuſienſes ferunt hanc iacturam pro maiori bono, ſcilicet abſtinentiæ.

194 Hinc licèt non poſſit fieri votum de abſtinentia à carnibus præcisè in extrema neceſſitate (ſicut nec conſtitutio) quia hoc nihil bonitatis habet, vt in terminis Victoria, & Sanchez; tamen quis poteſt emittere abſolutè votum de abſtinendo perpetuò à carnibus, & ſic etiam non edere illas in extrema neceſſitate, quia abſtinere à carnibus perpetuo ob bonum virtutis eſt honeſtum & bonum; licitum enim, honeſtum, & meritorium eſt non vti carnis eſu, & vini potu ob bonum virtutis abſtinentiæ, & domandam carnis libidinem, & vt dictum eſt, rarò accidere poteſt, quempiam infirmum mori ex ſola abſtinentia: ita Vict. Ledeſma, & Sanch. Addentes quod etiam ſecluſo voto, ſi quis propoſuiſſet nunquam comedere carnes ob bonum abſtinentiæ, poſſet in præfata extrema neceſſitate non comedere ob eandem virtutem.

195 Tertiò Carthuſienſes in præfata neceſſitate poſſunt abſque peccato edere carnes; cum, vt dixi, non habeant votum non edendi, nec ſtatutum obligans ad culpam, licet poſſint puniri pœna ſtatuti. Imò etiam ſi emiſiſſent votum talis abſtinentiæ à carnibus, etiam in extrema neceſſitate, illos in tali neceſſitate poſſe licitè illas edere propter neceſſitatem, ſicut poſſunt non edere propter reuerentiam legis, tradunt Victoria *d. relect. de temper. numero decimo*, & Ledeſma *loco citato*, excuſatur enim (inquit Victoria) Dauid comedens panes propoſitionis propter neceſſitatem, & Diſcipuli vellentes ſpicas die feſto, Matth. 13. vt ait S. Thomas 3. *part. quæſt.* 4. *art.* 4. *ad* 3. Idem Victoria *num.* 9. ait in tali neceſſitate Carthuſianum, qui tale votum emiſiſſet, poſſe licitè edere carnes non tantùm ſecretò, ſed etiam publicè, non obſtante ſcandalo reſpectu aliorum, quia ſtante doctrina publica de licito vſu in extremo vitæ periculo, eſſet ſcandalum Phariſæorum. At Sanchez *dicto dub.* 34. *num.* 7. tenet, quod ſi Carthuſienſes iuxta Ordinis regulam emitterent votum de perpetua abſtinentia à carnibus, etiam in extremo vitæ periculo, tenerentur illud in eodem etiam periculo ſeruare, quia cum ſit votum de re licita, & honeſta, ſicut & tale ſtatutum, eo quod factum ſit ob bonum religionis, & virtutis (vt aiunt Azorius, & Filliucius *locis citatis*) ex neceſſitate obligaret. Quod tamen videtur ſatis durum, ſaltem quando poſſet ſecretò, & ſine ſcandalo carnes edere. Et quidem perſonam priuatam, quæ feciſſet votum perpetuæ abſtinentiæ à carnibus, non teneri illud ſeruare in extrema neceſſitate, cum non ſit in bonum religionis, tradunt Rodriquez *vbi ſuprà*. Sylueſter *v. votum* 2. *quæſt.* 13. Angelus *v. eod. n.* 3. *n.* 21. quos refert, & approbare videtur Sanchez *dicto dub.* 34. *num.* 6. Aduertens *num.* 10. eum qui abſolutè voniſſet non edere carnes, vel non edere in tali die, poſſe edere in caſu morbi, eo quod communiter non intelligatur quis velle ſe obligare ad abſtinentiam in tali neceſſitate.

Spectata prolis æterna ſalute, an mater prægnans ex charitate teneatur cum propria vitæ periculo pati, & etiam procurare vteri ſectionem, quando nullum aliud remedium eſt conſulendi bono animæ eiuſdem prolis, quæ probabiliter ſperatur fore ſectioni ſuperſtitem, & ſuſceptura baptiſmum.

196 Dubitatur tertiò, an ſpectato prolis bono, cum ſcilicet, ſi mater prægnans viua non ſecetur, proles in vtero eius clauſa iam animata, certò ſit corpore, & anima peritura; ſi verò ſecetur, ſit probabilis ſpes, vt proles retineat vitam temporalem, & ſalutem æternam conſequatur per baptiſmi ſuſceptionem, teneatur mater ex charitate erga prolem, vtque ſuccurrat eius extremæ neceſſitati ſpirituali, admittere, & pati ſectionem, licet cum aliquo periculo propriæ vitæ corporalis.

Non teneri in terminis aſſerunt Emanuel Sà *v. charitas, num.* 4. Ioannes Sancius *in ſelectis diſp.* 10. *num.* 9. quibus videtur conſentire Caſtrus Palaus *tom.* 1. *diſp.* 1. *punct.* 9. *num.* 5. *fine*: pro hac ſententia poſſunt allegari Vaſquez, & Baſilius Pontius *locis ſuprà num.* 129. *allegatis*. Cum dicunt matrem non teneri pro vita ſpirituali prolis exponere propriam vitam corporalem. Et poteſt hæc ſententia probari argumentis *dicto num.* 129. 135. & 137. *adductis*. Præter quæ proponuntur ſequentia.

197 Primò, quod mater poſſit licitè reſpuere tam horrendum, & atrox remedium ſuæ vitæ corporalis, & vtriuſque vitæ corporalis, & ſpiritualis prolis, permittendo ſuam corporalem ſalutem, & prolis pariter tam corporis, quàm animæ Dei prouidentiæ.

198 Secundò, quod non poteſt dici caſus extremæ neceſſitatis ſpiritualis omninò à ſectione vteri materni dependentis; cum etiam intra vterum proles poſſit baptizari operâ obſtetricis.

199 Tertiò, quod data impoſſibilitate actuali baptiſmi, & ſacræ ablutionis prolis intra vterum exiſtentis, poſſit dari ſupplementum baptiſmi, quo culpa originalis deleatur per gratiæ infuſionem: etenim in impoſſibilitate baptiſmi in pueris rationis vſu carentibus loco baptiſmi ad delendum originale per gratiæ infuſionem, ſufficere parentum preces, & gratiæ oblationem, vt fiebat in lege naturæ quoad maſculos, & fœminas, & in lege Moſaïca quoad fœminas, & etiam quoad maſculos, ſaltem ante octiduum vitæ quo circumciſio conferebatur, docuit Caiet. 3. *part. quæſt.* 68. *art.* 1. & poſtea Tilmannus Segebergenſis *lib. de ſacram. cap. de bapt.* & quid ſimile tradidit Gerſon. *tom.* 1. *ſerm. de Natiuit. Deip. conſid.* 2. dicens in tali caſu orandum eſſe pro paruulo, ſi fortè conuertatur, & ignoſcat, id eſt non imputet ei Deus baptiſmi defectum. Et fauent Sylu. *v. baptiſmus* 1. *num.* 5. & 7. Valent. 3. *part. diſp.* 3. *quæſt.* 5. *part.* 3. & alij, Suar. *tom.* 3. *in* 3. *part. diſp.* 27. *ſect.* 3. *initio relati*, quatenus ſentiunt Deum ſupplere aliquando defectum baptiſmi irriti ob defectum debitæ materiæ, vel formæ, vel intentionis miniſtri. Et probatur ratione, quia alioqui hi infantes in vtero matrum clauſi eſſent excluſi à prouidentia diuina & re omninò neceſſaria ad ſalutem, & ita Deus videretur defeciſſe in neceſſariis.

200 Verùm iuxta tradita *ſuprà n.* 130. *cum ſeqq. ad* 140. aſſerendum, matrem ex præcepto, ſeu obligatione charitatis in ea extrema neceſſitate ſpirituali prolis, alioqui cum vita corporali amiſſuræ ſalutem æternam, teneri admittere, & pati vteri ſectionem, vt proles ipſa poſſit baptizari, ſtante illa probabili, & bona ſpe,

quod ſectioni erit ſupeſtes proles & baptiſmus poterit ei conferri. Ita in terminis Raynaud. *de ortu infant. cap.* 6. *num.* 8. *& ſeqq.* & ita oportet ſentiant Doctores *ſupra n.* 130. *&* 131. *relati*, & licet iidē Doctores & alij *ſupra n.* 140. allegati dicant nullo vnquam in caſu, neque vt proles baptizetur, eſſe licitum ſecare vterum matris prægnantis, id dixerunt, quia exiſtimarunt ſectionem tendere directè in necem matris, eſſeque veram occiſionem; ſuppoſito autem, quod talis ſectio poſſit fieri matre, & fœtu ſuperſtitibus, vt ſuprà probatum eſt, non negarunt eſſe licitam, & obligatoriam, vt proles conſequi poſſet æternam ſalutem per baptiſmum, quam ſecluſa ſectione non obtineret, vt *ſuprà n.* 151. *fine*, notaui. Hanc ſententiam tenet etiam Torres 2. 2. *tom.* 2. *diſp.* 26. *dub.* 2. *n.* 37. dummodo mater putet ſe eſſe in ſtatu gratiæ, & ſoboles cenſeatur baptizanda; quæ duo tamen ait rarò contingere; ſed non rectè id addit, vt conſtat ex traditis *ſuprà num.* 137. 146. *&* 147.

200 Hæc ſententia probatur eadem ratione qua ſuprà probatum eſt, prægnantem cum periculo ſuæ vitæ corporalis lege charitatis teneri abſtinere à medicamentis etiam de natura ſua tantum ſanatiuis, ſi ex illorum vſu pericliteret vita ſpiritualis prolis, ſcilicet quod ex præcepto charitatis tenemur exponere propriam vitam corporalem pro vita ſpirituali proximi in extrema illius neceſſitate, abſque malitia ſua conſtituti, vbi nullum aliud ſuppetit medium illi ſuccurrendi, & eſt probabilis ſpes, vt hac ratione ſalutem conſequatur æternam; ac proinde cum in præſenti caſu ſectio vteri materni ſit vnicum medium, à quo pendet ſalus æterna prolis, affulgeatque ſpes, vt proles ſit ſuperſtes ſectioni & poſſit baptizari, tenetur mater ex charitate erga prolem admittere, & pati ſectionem cum periculo ſuæ vitæ corporalis. Nec poteſt ſectionem reſpuere ob atrocitatem dolorum inferendorum, aut ſectionis horrore, aut quia velit ſe committere curſui naturæ, & Dei prouidentiæ, ſi fortè citra miraculum morbus vincitur, vt in argumento *num.* 197. adducto dicitur, quia hîc non agitur de ſola vita corporali ipſius matris, ſed de procuranda ſalute ſpirituali prolis. Quiſque enim, cum agitur de ſola ſua vita, poteſt cedere iuri, quod habet ad talia media pro vita conſeruanda, præſertim ſi inferant magnum dolorem, & habeant adiunctum inſignem horrorem. Mater autem nullo ex prædictis prætextibus poteſt excuſari ab obligatione procurandi proli vnicum ſalutis æternæ remedium, quod in præſenti eſt ſola ſectio, ſine qua proles eſt peritura in æternum; tenetur ergo ſectionem admittere, & pati. Imo etiam inde infertur, eam teneri petere, & procurare, vt illi adhibeatur, cum ſupponatur hîc eſſe vnicum medium ſatisfaciendi obligationi procurandæ æternæ ſalutis prolis, alioqui abſque baptiſmo moriturae, vt rectè Raynaudus *dicto cap.* 6. *num.* 21. Sicut enim obligatio ſuſtentandi vitam per cibos non tantum exigit, vt homo comedat cibos oblatos, ſed etiam, vt cibos quærat, & petat ab iis, qui ſuppeditare illos poſſunt; ita in præſenti caſu obligatio ponendi in tuto ſalutem æternam prolis, adſtringit matrem non ſolum ad patiendam ſectionem, ſed etiam ad illam procurandam, cum ſit vnicum medium ad vitam ſpiritualem prolis obtinendam, ſicut cibus ad vitam corporalem conſeruandam.

201 Infertur etiam Chirurgum, ſeu artificem ſecandi peritum, qui iudicat probabiliter ſectionem habituram felicem euentum, & prolem fore baptizandam, teneri præſtare ſuam operam, & ſecare matrem, & etiam non requiſitum, & fortè quia ignoretur eius peritia, vel quia à prægnante, & aliis ignoretur tali remedio poſſe ſubueniri extremæ neceſſitati ſpirituali prolis. Quilibet enim (vbi alio modo illi conſuli non poteſt) tenetur, cum poteſt, ſuccurrere proximo in extrema neceſſitate ſpirituali conſtituto, alioqui æternam amiſſuro ſalutem. Et Medicus, & Chirurgus tenentur curare ægrotum periculoſum renuentem curari, ſi commodè poteſt, cum tamen agatur tantum de vita corporali illius conſeruanda, vt *ſuprà n.* 175. dictum eſt; & quemlibet infirmum in extrema neceſſitate ſpirituali conſtitutum, alium qui illum curet, non habentem, vt tradunt Summiſtæ *V. Medicus*, Leſſius *lib.* 2. *de iuſt. cap.* 31. *dub.* 7. & latiùs Codronchus *de Chr. & tut. med. rat. cap.* 31. multò magis tenentur ſuam operam præſtare, vbi eam extrema neceſſitas ſpiritualis proximi exigit; quam rem latiùs proſequitur Raynaudus *d. cap.* 6. *num.* 22. 23. *&* 24.

Pro ſolutione ſecundi, & tertij argumenti, quæ *ſuprà num.* 198. *&* 199. adducta ſunt, ſoluendæ ſunt duæ ſequentes difficultates.

An infans in vtero matris ſecundinis inuolutus, vel nondum perfectè natus, & egreſſus ex vtero materno, poſſit verè baptizari.

202 Prima eſt, an infans nondum perfectè natus, ſeu egreſſus ex vtero matris, vel etiam totus in matris vtero exiſtens poſſit validè baptizari, ſi aliqua illius pars poſſit aqua tangi.

Aliqui dixerunt puerum non eſſe capacem baptiſmi, niſi ſit perfectè natus, & egreſſus ex vtero. Ita Maytonis *in* 4. *diſt.* 4. *quaſt.* 1. § *ſed occurrit*, Richardus *diſt.* 6. *art.* 4. *quaſt.* 1. Comitolus *qq. mor. lib.* 1. *quaſt.* 13. & nonnulli alij à Raynaudo *dict. cap.* 6. *n.* 13. *relati*. Nixi illo D. Auguſtini *epiſt.* ad Dardanum, *quod renaſci quis non poteſt, antequam natus ſit*. Et illo D. Iſidori *relato in can.* 111. *diſt.* 4. *de conſec. Qui in maternis vteris ſunt, ideo cum matre baptizari non poſſunt; quia qui natus adhuc ſecundum Adam non eſt, renaſci ſecundum Chriſtum non poteſt.* Quæ dicta fortè ſumpſerunt *ex illo Ioannis* 3. *Niſi quis natus fuerit dennò, non poteſt videre regnum Dei, & niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire regnum Dei.*

203 At hæc ſententia iam antiquata eſt, & poſſe infantem intra vterum adhuc exiſtentem, & nondum ex vtero egreſſum validè baptizari, dummodo aqua illius corpus, aliquámve illius partem tangat, eſt communiſſima ſententia. Ita S. Thomas 3. *part. q.* 78. *in reſp. ad* 4. *& ibi ſcribentes*, præſertim Suarez *in comment.* Valentia 3. *part. diſp.* 4. *q.* 1. *p.* 2. Nauarrus *in man. cap.* 12. *n.* 7. *fine*. Coninch *de ſacr. q.* 66. *art.* 7. *dub.* 2. *& q.* 68. *art.* 11. Layman *lib.* 5. *tract.* 1. *cap.* 3. *n.* 2. *initio*, Raynaudus *dict. cap.* 6. *n.* 13. Caſtrus Palaus *p.* 4. *tract.* 19. *diſp. vnica, p.* 6. *n.* 1. & communiter alij. Quare quando dicunt puerum in vtero matris clauſum non poſſe baptizari validè, vt idem S. Thom. *d. art.* 11. *corpore*, Suarez, & alij, & Iſidorus *loco citato*, loquuntur in caſu, quo infans nulla ratione ab aqua poteſt attingi, & in ſeipſo incapax eſt baptiſmi, ſiquidem per matrem non poſſet baptizari, cum ſit perſona diſtincta à matre, & ablutio matris nequit reputari ablutio ipſius infantis; ſecus quando ex vtero emiſerit vnam partem, puta caput vel aliam quamcumque partem, & in illa parte fiat ablutio baptiſmalis, vel ſi prægnantis demortuæ, vel viuentis vterus aperiatur, & infans viuat, & nondum extractus baptizetur; tunc enim valet baptiſmus, licet perfectè infans natus non ſit; & ſimiliter (vt cum Victoria *de baptiſmo num.* 31. Vlualdo *de modo baptiſmi n.* 16. *verſu ſi autem puer*, Chapeauille *de modo adminiſtrandi ſacram. temp. peſtis, cap.* 2. *quaſt.* 10. *locis citatis*, docent Coninch, & Layman, & etiam Bonacina *de ſacram. diſp.* 2. *quaſt.* 2. *part.* 3. *n.* 414. alios etiam allegans) ſi nulla ex vtero pars ſit egreſſa. Si tamen detur,

tur, vt intra vterum totus exiſtens poſſit obſtetricis peritæ manu in vterum inſerta ab aqua attingi in aliqua ſui parte, & ſufficienter ablui, & abluatur cum debita prolatione verborum, & intentione, validus eſſet baptiſmus. Ratio eſt, quia eſſentia baptiſmi conſiſtit in ablutione corporis cum prolatione verborum, & intentione conficiendi Sacramentum; ac proinde quoties corpus infantis ſecundùm aliquam ſui partem poteſt ab aqua attingi, & ſufficienter ablui, poteſt validè baptizari, licet nondum ſit natus, & ſecundum aliquam ſui partem, vel ſecundum omnes ex vtero egreſſus. Dum autem dicitur hominem renaſci per baptiſmum, vel debere priùs eſſe natum, vt poſſit baptizari; non intelligitur id ita, vt baptiſmum præcedere debeat propria natiuitas; ſed vt dicatur per baptiſmum renaſci, ſufficit quod præcedat ea natiuitas, qua quis de non homine fit homo, modo poſſit aqua tangi, & lauari. Alioqui neque etiam infans ex ſecto matris mortuæ, vel viuæ vtero viuens extractus vllo modo baptizari poſſet, quia talis modus prodeundi in lucem non dicitur, itque eſt propriè corporalis natiuitas, nec talis infans poteſt propriè dici natus. Eo quod natiuitas propria importet nixum, ſeu efficientiam matris in fœtus effuſione, ſeu egreſſu ex vtero: nec ſufficit, quod fœtus ex vtero matris merè paſſiuè ſe habentis educatur, ſeu prodeat in lucem, vt contingit quando ex vtero matris demortuæ, vel viuentis extrahitur, vt docent Suarez *loco citato, & tom. 2. in 3. part. diſp. 13. ſect. 3.* Raynaudus *de ortu infant. cap. 1. n. 6. & cap. 14. n. 2. & 4.* & plures Iuriſperiti ab eodem Raynaudo *dict. cap. 14. relati.* Et conſtat apertè *ex l. Anniculus amittitur 132. ff. de verb. ſignif.* ibi: *Falſum eſt eam peperiſſe, cui mortuæ filius exſectus eſt*, & *ex l. ſi ego, ff. de publiciana in rem actione, §. 5.* ibi, *idem eſt & ſi ex partu partus eſt, etſi non natus, ſed poſt mortem matris ex ſecto ventre eius extractus eſt.* Licet talis fœtus ſic per ſectionem eductus ſit propriè, & verè filius matris, & admittatur ad matris ſucceſſionem, & potiatur aliis iuribus filiorum, ac ſi naturali modo, & per matris fuſionem, & nixum prodiiſſet in lucem, de quo *infrà.*

204 Diſſidium ergo hodie inter Doctores ſubortum eſt, an dum infans totus in vtero matris clauſus exiſtit, ſit incapax baptiſmi, ex eo ſolum quod aqua ad eum pertingere, ſeu corpus eius in aliqua parte immediatè tangere non poſſit, & ſic minimè ablui, prout requiritur ad ſubſtantiam baptiſmi; & ob hanc rationem, ſeu impoſſibilitatem, quod fœtus ab aqua in ſeipſo attingi poſſit, eſſe incapacem baptiſmi tradit in terminis Raynaudus *dicto capite 6. numero 14.* & ſentire videntur Diuus Thomas, & Suarez *locis ſuprà citatis*, & plures alij Theologi, quatenus abſolutè aiunt, puerum in vtero matris clauſum non poſſe baptizari, licet vt ſit incapax baptiſmi non ſit neceſſaria totalis egreſſio pueri ex vtero, ſed ſufficiat egreſſio capitis, vel alterius partis. Ratio eſt, quia non videtur quomodo aqua poſſit ad corpus pueri in vtero materno clauſi pertingere; tum ob obſtructionem vteri qui à conceptionis tempore vſque ad tempus partus ita occluſus manet, vt nihil os eius intrare poſſit, vt ſuprà dictum eſt; tum quia licet obſtetrix tam perita eſſet, vt manum abſque eius læſione immittere ſciret, & poſſet, & tangere eundem fœtum; tamen adhuc ab ipſa corpus infantis non poſſet ſecundum aliquam ſui partem aqua immediatè perfundi, & ablui, ſicut requiritur ad baptiſmum, obſtantibus ſecundinis, quibus fœtus circumdatur, ac omninò, & totaliter inuoluitur. Vnde ab obſtetrice ita perita poſſet quidem immediatè applicari aqua ſecundinis, non autem fœtui, quod non ſufficit, vt fœtus poſſit validè baptizari; nam ſecundinæ non ſunt

pars aliqua corporis fœtus, ſicut verbi gratia ſunt capilli; ſed tantum quoddam tegumentum, & veſtimentum corporis fœtus. Quare ſicut iuxta omnes ſacco coriaceo incluſus puer verè non baptizaretur, ſi aqua ſolum corium tangeret, non ablutio immediatè ad puerum pertingeret; & ſimiliter iuxta omnes homo veſtitus non eſſet verè baptizatus, ſi eius ſolæ veſtes aqua perfunderentur, ita nec verè baptizaretur puer clauſus inter ſecundinam, ſi ſola ſecundina abluitur, & nullo modo aqua ad corpus ipſum, vel eius partem immediatè pertingit; cum ſecundina nil aliud ſit, quàm corium, quo fœtus intra vterum totus obtegitur, & veluti veſtitur, vt foueatur, donec ad eam perueniat corporis perfectionem, vt in lucem edatur. Propter quam rationem etiam puerum iam ex vtero recenter fuſum, vel eductum, pelle ſecundina circumdatum verè baptizari, ſi ſolæ ſecundinæ aqua affunderentur, & nullo modo corpus eius immediatè tangeret, præter Raynaudum negarunt etiam Richardus *in quarto, diſtinctione 6. articulo 2. quæſtione 1.* Gabriel *diſtinct. 4. quæſt. 2. art. 3. dub. 2. lit. N*, & Zambranus *de baptiſmo dub. 3. num. 8.*

At ad verum infantis baptiſmum ſecundinis inuoluti ſufficere ablutionem ſecundinarum, etſi aqua ad carnem non pertingeret, cum prolatione verborum, & intentione baptizandi, tradunt Vaſq. *3. p. diſp. 145. cap. 4. n. 31.* Coninch *d. q. 66. art. 6. dub. 2.* Layman *citato cap. 3. n. 5. verſic. idem quoque*, Caſtrus Palaus *allegata diſp. vnico, puncto 4. n. 8.* & alij relati à Layman, ſi puer ſit extra vterum recenter natus, ſeu fuſus adhuc ſecundinis inuolutus: idem ſentiunt Aureolus *in 4. diſt. 4. quæſt. 1.* Sylueſter *v. baptiſmus 4. quæſt. 1.* Angelus *eodem 6. quæſt. 4.* Armilla *eodem, n. 38.* & alij relati. Fundantur autem in eo, quod pellis ſecundina, vtpote à natura inſtituta, & ordinata ad fouendum fœtum pro eo ſtatu, dum adhæret corpori, cenſetur pars eiuſdem corporis; ac proinde ſi ſufficiens, vt eius ablutione infans ea inuolutus dicatur verè eſſe ablutus, & conſequenter capax veri baptiſmi; ſicut ob eandem cauſam, ſcilicet quia dum corpori adhærent, cenſentur hominis pars, ſufficit capillus perfundi aqua, etſi ob eorum denſitatem aqua carnem non tangeret, iuxta præfatos Doctores, Sotum *4. diſt. 3. quæſt. vnica, art. 7.* Henriquez *lib. 2. cap. 7. n. 1.* Valentiam *tom. 4. diſp. 4. quæſt. 5. punct. 2.* Toletum *lib. 2. cap. 18.* & alios, quos citat, & ſequitur Bonacina *d. part. 3. n. 22.* ſecus autem aiunt de veſtibus, quia non ſunt vllo modo pars corporis. Et hæc ſententia eſt probabilis. Vnde etiam os vteri poſt conceptionem ita obſtringitur, vt non admittat noui ſeminis immiſſionem, aut receptionem, iuxta multorum ſententiam, vt ſuprà hoc capite, & capite 7. notatum eſt; non tamen inde conſequitur, vt obſtetricis peritæ manu aperiri, & penetrari poſſit: poterit ergo infans totus in vtero matris clauſus baptizari per ablutionem, & madefactionem ſecundinæ aqua ab obſtetrice, vel manu immediatè, vel parua ſpongia aqua plena iniecta. 205

Aduertendum autem circa prædicta, quod iuxta præfatos DD. & alios communiter, ſolùm in extrema neceſſitate, & vbi periculum eſt in mora, licitum eſt baptizare puerum nondum perfectè natum, & egreſſum totaliter ex vtero matris, denudatum ſecundina, & quoties in tali neceſſitate foret ablutus extra caput, vel ſcapulas, v.g. in digito, vel brachio, aut pede; vel in ſecundina, ſiue intra vterum, ſiue extra vterum; cum materia ſit dubia, ſi vtero effuſus, & ſecundina amplius non inuolutus eſſet ſuperſtes, iterum baptizari debet. Quoties enim materia baptiſmi eſt dubia, vt in prædictis caſibus, ſolum in extrema neceſſitate licet eam adhibere, & poſtea ſuperſtite ſic baptizato, vt poſſit illi applicari materia certa, iterum eſt baptizandus ſub conditione. 206

207 Ex quibus ad argumentum *ſuprà num.*168. adductum reſpondetur primò, fœtum dum exiſtit in vtero clauſum, eſſe incapacem baptiſmi, iuxta tradita *n.*28. & Doctores *ibidem* allegatos, obſtantibus ſecundinis ne corpus poſſit immediatè aqua tangi. Secundò dato, quod aqua poſſet fortè immediatè pertingere ad puerum, cum id ſemper eſſet incertum; & pariter data altera ſententia *num. præcedenti* adducta, cum ſit tantùm probabilis, & conſequenter ablutio ſecundinarum ſit materia incerta, nunquam conſtare poſſet puerum ſic ablutum eſſe extra ſummam neceſſitatem ſpiritualem, ac proinde cum ex ſolo baptiſmo à parte rei vero ſalus animæ pueri æterna pendeat, non ſufficiet applicatio remedij quoad nos incerti, relicto, ſi ſuppetat, certo, quale eſt ablutio infantis manifeſta, & quæ eſt certa, & indubitata materia baptiſmi, quæ in caſu, de quo agimus, non poteſt puero adhiberi, niſi interuentu ſectionis vteri materni. Ita etiam Raynaudus *dict. cap.*6. *num.*14. *fine.*

An aliquod baptiſmi ſupplementum detur quoad infantes in vtero matris, quibus non poteſt applicari baptiſmus, & quoad infantes, quibus applicatur baptiſmus irritus, & nullus ex defectu materiæ, aut formæ eſſentialis, vel debitæ intentionis.

208 Difficultas ſecunda, an pro paruulis, & infantibus vſu rationis carentibus, quibus impoſſibile eſt applicare baptiſmum, vel applicatur baptiſmus irritus, & nullus defectu materiæ, vel formæ eſſentialis, vel debitæ intentionis peruerſi miniſtri, & moriuntur, detur ſupplementum baptiſmi, quo ſaluari poſſint. Affirmant Doctores *ſupra num.*199. *relati*. At communis, & certiſſima Theologorum ſententia eſt, non dari tale ſupplementum, & extra caſum Martyrij baptiſmum reipſa, & validè ſuſceptum eſſe medium neceſſarium infantibus ad ſalutem, & obtinendam iuſtificationem; ita quod ſi moriantur eo non ſuſcepto, non ſaluentur. Ita Adrianus *in* 4. *quæſt.*5. *de baptiſmo, ad tertium*, Sotus *d.*5. *art.*2. *& diſt.*15. *art.*2. *& lib.*2. *de natura & gratia, cap.*10. Ioannes Heſſels *lib.*4. *Catechiſm. cap.*9. *ſub finem*, Caſtrus *lib.*3. *contra hæreſes, verbo baptiſmus, hæreſ.*9. Cathar. *lib.*5. *contra* Caiet. præter plures ex antiquis Theologis à Suarez *tom.*3. *in* 3.*part. quæſt.*27. *ſect.*3. *concl.*1. *relatis*. Idem Suarez *d. ſect.*3. *per totam*. Ex aliis recentioribus Vaſquez 3.*part. diſp.*151. *cap.*9. Sayr. *lib.*2. *de ſacram. cap.*4. *quæſt.*3. Coninch *de ſacram. quæſt.*68. *art.*2. *dub.*1. *n.*14. P. Laym. *lib.*5. *tract.*2. *cap.*6. *num.*6. Caſtrus Palaus *tom.*4. *tract.*19. *diſp. vnica, part.*6. *num.*1. Bonacina *de ſacram. diſp.*2. *quæſt.*2. *part.*2. *n.*8. Rayn. *de ortu infant. cap.*6. *num.*16. & alij recentiores communiter contra Caietan. Gerſonem, Sylu. & alios *ſuprà d. n.*199. *relatos*. Ratio manifeſtiſſima ſumitur ex verbis Chriſti Domini, Ioan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum Dei.* Quæ verba, cum ſint abſoluta, & per negationem, quæ eſt malignantis naturæ, ſecundum illorum proprietatem important neceſſitatem ſimpliciter baptiſmi ad æternam ſalutem, & non tenaris auferunt omnem ſpem gloriæ. Quo ſenſu etiam ſemper illa verba fuerunt intellecta ab Eccleſia & Sanctis patribus, & Conciliis, vt latè Suar. *d. ſect.*3. vbi propriam vocat ſententiam Caiet. temerariam, & Caſtrus vocat hæreſim; & præter allegatos Doctores eam improbauit etiam Pius V. iuſſitque non apponi in Romana Commentariorum Caietani editione, cui cæteræ deinceps ſe conformarunt. Sententiam etiam Gerſonis, quod in tali neceſſitate ad preces parentum paruulo morituro abſque baptiſmo infundatur gratia, & Sylu. atque aliorum, quod in caſu, in quo baptiſmus paruulo collatus eſt irritus, ex miſericordia, & ſpeciali priuilegio Dei, ſi non omnibus, ſaltem aliquibus conferatur gratia, tanquam diuinationem improbant Adrianus, Sotus, Sayr. & Suar. 1. quia etſi Deus poſſet ex ſpeciali diſpenſatione, & priuilegio facere, ſi vellet; non habemus tamen fundamentum id aſſerendi, ſtante illa lege vniuerſali de neceſſitate baptiſmi latè à Chriſto Domino, & in diuina ſcriptura promulgata: nec ex aliqua ſcriptura ſacra, aut alia authoritate, aut ex diuina reuelatione conſtat de tali priuilegio, vt latè proſequitur Suar. *d. ſect.*3. *concl.*1. inde concludens nullum puerum decedentem ſine baptiſmo ſaluari ex ſpeciali priuilegio, aut diſpenſatione, vel ſaltem non poſſe hoc de aliquo affirmari abſque ſpeciali reuelatione ſine temeritate. Adultis autem licet ad ſalutem conſequendam ſit neceſſarius baptiſmus re ipſa ſuſceptus, quoties illum poſſunt recipere, in caſu tamen impoſſibilitatis actualis baptiſmi poſſunt illi per contritionem, vel actum amoris Dei ſuper omnia iuſtificari, & ſic per ſolum deſiderium, ſeu votum baptiſmi in illo actu comprehendi: ſicut enim adulti per propriam cooperationem ſaluari debent, ita dignum, & iuſtum eſt, eos non perire, & à gloria excludi, niſi interueniente proprio demerito quo carent, quando nullo modo poteſt eis baptiſmus applicari, vt Suarez etiam *lib.*4. *de prædeſtin. cap.*3. *à num.*14. diſcurrit.

209 Quod ſi dicatur, ex hac communiſſima ſententia, & doctrina inferri, Deum pro huiuſmodi infantibus nullum ſtatuiſſe remedium ſalutis, cum tamen velit omnes ſaluos fieri, & ita debuerit illis prouidere de ſufficienti medio ad ſalutem conſequendam. Reſpondetur primò, nullum ſtatuiſſe, cùm martyrio ſaluari poſſint. Reſpondetur ſecundò cum Suar. *d. ſect.*3 *circa fin.* Vaſq. 1. *part. diſp.*96. *cap.*2. Caſtr. Palao *d. part.*6. *n.*1. & aliis, admittendo reliquiſſe hos infantes ſine remedio pro illo ſtatu, ſeu quod in illo ſtatu applicari poſſet. Hoc enim nullum eſt inconueniens; cum Deus obligatus non fuerit, nec debuerit ſingulis hominibus pro omni tẽpore, & conditione, qualibet occaſione, & circumſtantiis remedium ſalutis prouidere, ſed ſatis fuit omnibus prouidere in cauſis vniuerſalibus, ſeu vniuerſali quadam ratione hominibus accommodata; alioqui amentes in peccato mortali exiſtentes remedium habere deberent. Quare addo Deum haud ſimpliciter, & abſolutè reliquiſſe illos infantes ſine remedio, quia quantum ex ſe ſufficienter illis prouidit, ſaltem in cauſis vniuerſalibus: Nam pro illis inſtituit baptiſmum; & per generales cauſas ſufficienter prouidit, vt eis poſſet applicari; quod verò hæ cauſæ interdum impediantur ex concurſu aliarum cauſarum, eſt per accidens, nec pertinuit ad prouidentiam Dei ordinariam hæc omnia impedimenta auferre; aut propter priuata incommoda, & raros euentus ſtatuere extraordinaria remedia, quorum vſus conuenientem modum, & vſum ordinarium ſacramentorum perturbaret. Vnde (inquit Suarez) interdum permittit Deus infantem mori in eo ſtatu abſque remedio ſalutis ad oſtenſionem ſuæ iuſtitiæ, interdum verò extraordinario modo prouidet, vt infans non obſtante quocumque periculo aliqua ex parte egrediatur de vtero matris, vt baptizari poſſit, antequam moriatur ad oſtenſionem gratiæ, & electionis ſuæ.

210 Si etiam dicatur peccatum originale in omnes in vtero matris indifferenter deriuari, ergo & gratia Chriſti etiam in vtero matris participatur. Reſpondetur non eſſe omninò eandem rationem quoad hoc in culpa Adæ, & gratia Chriſti communicanda; nam culpa originalis transfunditur per naturalem generationem, ac proinde in vtero matris, & ipſo conceptionis inſtanti: gratia verò Chriſti per ſpiritualem generationem infunditur, quæ fit per baptiſmum, & ſacramen-

talem

talem actionem, quæ non ſemper poteſt applicari ſubiecto, vt cùm infans in ſeipſo ablui non poteſt, vtpote in vtero matris omninò clauſus, vel quia puero moribundo carenti baptiſmo nullus adſit præſens, qui baptiſmum illi miniſtret.

Si vi ſectionis mater prægnans alioqui ex morbo morti proxima ſit moritura, an licita ſit ſectio, ſi ſit ſpes probabilis, ſectionem futuram vtilem proli, alioqui moriture, & ſine baptiſmo.

211 Dubitatur quartò, an ſi iudicio Medicorum, ſeu peritorum in arte certum ſit, vi ſectionis inferendam eſſe matri ægræ mortem, ſiue ſectio ſit futura totalis cauſa mortis, vel iuncto graui morbo, ex quo etiam non adhibita ſectione breui mors foret ſequutura, allatura ſit mortem per modum cauſæ partialis efficacis, ita quod certum ſit etiam ſectionem certò habituram influxum in mortem quoad accelerationem, licita ſit ſectio, ſi probabiliter ſperetur fœtum futurum ſalvum, & ſuſcepturum baptiſmum, cùm alioqui foret moriturus ſine baptiſmo, & ita amiſſurus æternam ſalutem. In hoc caſu nonnulli medici exiſtimarunt licitam eſſe, imò etiam neceſſariam, vt conſulatur vitæ corporali, & ſpirituali fœtus. Ita Roder. à Caſtro *lib. 4. de morb. mulier. cap. 3. in ſcholiis*, Iacobus Duuallius *lib. de Hermaphr. & partubus, cap. 24.* Mathias Cornax *inter obſeru. Schenckij lib. 4. tit. de fœtibus*, Franc. Ranchinus *lib. 7. qq. chir. q. 14.* & Ioan. Varandæus *de morb. mulier. cap. 7.* Hi enim docuerunt, vbi deſperata ſit matris prægnantis vita, antequam moriatur, dum agonizat eſſe ſecandam, vbi ſectio ſperatur futura vtilis tuendæ vitæ prolis, non verò differendam ſectionem poſt obitum, eo quod poſt obitum licet ſtatim facta, ſit inutilis moriente ex neceſſitate prole vnà cum matre, vt ipſi ſentiunt, vel ſaltem facta matre agonizante, & adhuc viua ſecuriùs proſpiciatur vtrique ſaluti fœtus, ob cuius bonum, vtpote magnum, licitè poteſt negligi modica obtruncatio, ſeu permitti acceleratio mortis matris alioqui breui morituræ, maximè illa conſentiente, cum illa obtruncatio modicæ vitæ videatur leuiſſimum malum in comparatione ad interitum vtriuſque vitæ fœtus, ac proindè cohoneſtatur tanto bono vitæ corporalis, & ſpiritualis eiuſdem fœtus; iuxta axioma Theologorum, quod è duobus malis minus licitè eligitur, & eſt eligendum minus relicto maiori malo.

212 At vti omninò certum aſſerendum eſt, neque eſſe neceſſariam, neque licitam talem ſectionem matris viuæ, tametſi agonizantis, & alioqui breui morituræ & conſentientis, ex cuius vi ſiue tanquam cauſæ totalis, ſiue ſolius partialis matris mors, vel illius acceleratio ſequitur. Its in his terminis Coninch *de ſacram. q. 66. a. 17. fine*, Rayn. *de ortu infant. cap. 7. & ſeqq.* Præpoſit. *3. part. quæſt. 66. n. 99. ab eod.* Raynaud. *n. 17. relatus.* Et ita prorſus ſentiunt omnes Doctores *ſuprà n. 144. locis ibid. relatis*, & alij Theologi abſolutè vniuerſaliter docentes matrem prægnantem etiam ægrotantem ad mortem, ſeu morti proximam, nullo modo poſſe licitè aperiri vt fœtus educatur, & baptizari poſſit, quamuis alioqui moriturus abſque baptiſmo; ideo enim id dixerunt, quia exiſtimarunt ad ſectionem neceſſariò conſequi mortem matris ſectæ, & ita ſectionem eſſe veram occiſionem illius. Nec diſſentit Graſſius *loco ſuprà eodem n. 14. allegato.* Nam etſi in Codice dicatur fœtum in vtero matris clauſum incapacem baptiſmi, vt baptizetur, *non debere extrahi è matre adhuc viuente, ſed agonizante, & moriente*; codex eſt mendoſus; loco enim particulæ, *ſeu*, poſitæ ab authore in originali Manuſcripto, librarius impreſſor poſuit, *ſed.* Qui error manifeſtè conſtat ex ſenſu, & ex ſequentibus, ibi: *ſi tamen mortua eſt.* Quare hæc ſententia eſt communiſſima Theologorum, & Summiſtarum; & ſolum contradicunt præallegati Medici, vel hæretici, vel ignari doctrinæ ſacræ, vel falſa miſeratione deluſi. Probatur autem euidenti ratione, ſcilicet quod ſectio matris prægnantis in circumſtantiis iuxta quas loquimur, vt vera, & directa occiſio innocentis, etiam ipſo conſentiente eſt res per ſe illicita, cum ſolus Deus ſit dominus vitæ hominis, ac proindè (vt ſæpe hoc tractatu, & *tom. 1. mor. tit. 1. dixi*) à nemine eripi, ſeu obtruncari poteſt niſi à Deo, vel ab eo, cui id Deus commiſerit, qui ſoli publicæ poteſtati id conceſſit ad ſcelerum punitionem; & ſicut quis iniuſſu Dei non poteſt ſibi mortem inferre, quia non eſt dominus, ſed cuſtos vitæ ſuæ, ita non poteſt conſentire, vt ab alio ſibi mors inferatur, ſeu vita auferatur. Et licèt aliquando occiſio innocentis, ſcilicet dum ſequitur per accidens, ſit licita, vt cum vrget neceſſitas proſequendi ius proprium, & debitam vindictam nocentibus inferendi in bello iuſto, vel ad propriam vitam tuendam occidendi iniuſtum inuaſorem ſeſe puero obiecto protegentem, & in aliis ſimilibus euentibus §. præced. enumeratis, & explicatis, in quibus occiſio innocentis omninò per accidens adiungitur actioni per ſe intentæ, & permiſſæ in neceſſitate tuendi propriam vitam, vel honorem, quia actiones, quæ tunc directè intenduntur, poſſunt ex natura ſua eædem numero fieri, ſi innocens abeſſet, vt latè explicatum eſt eodem §. præcedenti. In præſenti tamen caſu occiſio prægnantis innocentis conſequutura illius ſectionem non eſſet per accidens, quia ſectio ex ſe, & etiam ex intentione operantis directè in eam tenderet, & conſequenter eſt omninò illicita, & contra quintum præceptum decalogi, tam reſpectu ſecantis, quàm ipſius prægnantis conſentientis; neque poteſt cohoneſtari vllo prætextu, quod liceat, & ſit laudabile vitam propriam corpoream poſtponere vitæ ſpirituali alterius, & in præſenti mater conſentiat ſectioni, illamque admittat vt prolis ſaluti æternæ conſulatur. Quia tunc ſolum licitè poſtponitur vita noſtra alienæ ſaluti, quando in poſtpoſitione non includitur intrinſecè culpa; Mater autem prægnans in præſenti caſu conſentiens ſectioni peccaret mortaliter ſeipſam interficiens.

Quare etiam ſectio in circumſtantiis præſentis caſus non poteſt cohoneſtari ex illo fine, quod 213
inde ſit conſecuturum eximium bonum non ſolum vitæ corporalis, ſed etiam ſalutis æternæ prolis; non enim facienda ſunt mala, vt eueniant bona, iuxta Apoſtolum ad Romanos 3. Nec minimum peccatum veniale committi poteſt propter quodcumque bonum inde conſequendum; vel ad euitandum in ſe vel in aliis quodcumque malum, ita vt ſi omnes homines deinceps non forent damnandi, vel omnes damnati eſſent à pœnis æternis liberandi, & ad beatitudinem euehendi, ſi aliquod peccatum veniale committerent, adhuc id non liceret, & eſſet potius permittenda omnium mortalium æterna ruina, quàm admittere minimum veniale peccatum, quo tanto malo obuiaretur, vt ex doctrina S. Anſelmi, & Diui Auguſtini *libro quæſtionum ſuper Geneſ. cap. 4.* & habetur *cap. 1. d. 14.* & communis omnium. Et illud axioma, quod liceat eligere minus malum relicto maiori, non intelligitur, vt liceat aliquod malum morale quantumcunque leue ad euitandum aliquod malum ingens; id enim nunquam licitum eſt: ſed intelligitur in caſu perplexitatis ob conſcientiam erroneam, qua quis putat ſe teneri ad alterutrum è duobus malis, ſeu quæ putat eſſe peccata, admittendum;

D. Ioan. Angelus Boſſius, de effectib. contr. Matrim.

tunc enim ſi error eſt inuincibilis, & nequeat deponere conſcientiam erroneam, debet eligere minus malum, relicto grauiori; de qua re latè egi *tom. 1. mor. var. tit. 1. parte* 1. vbi de conſcientia erronea.

214 Vnde etiam quamuis ſi puer mox moriturus, deficiente alia aqua, proiiciatur in flumen, vel in puteum à miniſtro proferente verba, ſeu formam baptiſmi cum intentione conficiendi baptiſmum, puer verè eſſet baptizatus, ſeu conficeretur verus baptiſmus, vt contra Sotum, Scotum, Syluestrum, Tabienam, Armillam, Toletum, & nonnullos alios tradunt Doctores, qui mox citantur; eo quod tunc adſint omnia requiſita ad verum baptiſmum, nempe aqua, & ablutio, quæ poteſt eſſe antequam ſuffocetur, & moriatur, & debita forma, cum intentione miniſtri, vt ſupponitur. Quod enim puer non extrahatur, ſed moriatur, hoc non impedit confici baptiſmum, qui non ad corporalem vitam, ſed ad ſalutem animæ ordinatur, & tunc etiam baptiſmus non ſolum ſignificat Chriſti mortem, quatenus puer baptizatus moritur peccato, ſed etiam eiuſdem Chriſti reſurrectionem, quatenus idem baptizatus viuit Chriſto, & regeneratur ſpecialiter. Quamuis, inquam, conficiatur verus baptiſmus; tamen proiectionem illam infantis morituri, & alioqui abſque baptiſmo, de ſe illicitam eſſe, & non cohoneſtabilem illo prætextu pueri baptizandi, & illius æternæ ſaluti proſpiciendi, docent communiter Theologi, eo quod ea immerſio æquè per ſe, & directè tendit ad occiſionem, ac pueri ablutionem, & imò potius ad ablutionem per accidens dirigitur ex ſola intentione mergentis, ſeu proiicientis; ad occiſionem verò per ſe & directè; & non ſunt facienda mala, vt eueniant bona. Ita Scotus, & alij præcitati. Valentia *tom. 4. diſp. 4. quæſt. 1. part. 2.* Suarez *tom. 3. in 3. part. diſp. 10. ſect. 3. & diſp. 31. ſect. 3.* Vaſquez *diſp. 145. cap. 3.* Bonacina *de Sacram. diſp. 2. quæſt. 2. part. 3. num. 25.* Coninch *de ſacram. quæſt. 66. n. 71. & 75.* Layman *lib. 5. tract. 2. cap. 3. quæſt. 4.* Raynaudus *d. cap. 7. n. 5.* Caſtrus Palaus *tom. 4. tract. 19. diſp. vnica, part. 4. n. 12.* & alij recentiores. Et ob eandem cauſam etiam illicitum eſſe puero extremè laboranti in defectu alterius aquæ conferre baptiſmum aqua peſtifera, aut venenata ſtatim mortem allatura, etiamſi baptiſmus foret validus, & puer per mortem temporalem conſequeretur æternam vitam, tradunt Suarez *d. diſp. 31. ſect. 3. verſic. Secundò hinc colligo*, & Raynaudus *d. n. 5.* quia actio abluendi tali aqua eſt de ſui natura interfectiua pueri, & non ſunt facienda mala, vt eueniant bona. Imò etiam in caſu, in quo puero nondum baptizato ex morbo paulò poſt morituro, aſperſio aquæ, ſeu ablutio applicata pro illo baptizando eſſet acceleratura mortem, eo quod debilis eſſet, vt non poſſit illam ablutionem abſque periculo vitæ pati; non eſſe licitam talem ablutionem, licet ad finem, vt puer baptizatus æternam conſequatur ſalutem, pro qua videtur aliquantula vitæ abbreuiatio non habenda in conſideratione, docuit Sotus *in 4. diſt. 3. art. 8. circa finem*, à Suarez *d. diſp. 31. ſect. 3. verſic. in hoc vt relatus*, dicens in nullo caſu aliquem cum tali periculo mortis baptizandum, ita vt baptiſmus ſit ei cauſa vel mortis, vel accelerationis, præſertim notabilis; quaſi hoc ſit occidere baptizandum; & idem ſi talis caſus poſſet dari, vt ex ſola modicæ aquæ aſperſione puero alioqui breui morituro acceleraretur mors, ſenſit Raynaudus *d. cap. 7. num. 11.* Verùm Doctores communiter dicunt primò vix, imò nunquam poſſe dari huiuſmodi caſum, vt puero quantumuis morbo graui laboranti, debili, & morti proximo, ex ablutione baptiſmali ſit inferenda, vel acceleranda mors, cum ſufficiat aqua modica, & adhiberi poſſit tepefacta, quæ nullo modo videtur poſſe lædere infantem. Ita Scotus *in 4. diſt. 5. quæſt. 3. lit. B.* Gabriël *diſt. 4. quæſt. 1. art. 3. dub. 4.* Sotus *vbi ſupra*, Coninch *d. quæſt. 76. n. 76.* Caſtrus Palaus *tom. 4. tract. 19. diſp. vnica, part. 1. n. 24.* & Raynaudus *d. n. 11.* Secundò aiunt, conceſſo quod poſſit dari caſus ille, illud periculum eſſe tam paruum, rarum, & incertum, vt attenta omnimoda certitudine, maximè mali imminentis infanti, niſi tunc baptizetur, nulla illius ſit habenda ratio, nec venire debet in humanam conſiderationem. Ita Vaſquez *d. diſp. 145. n. 25.* Coninch, & Raynaudus *loco citato*, Suarez *d. diſp. 31. ſect. 3. verſic. ſecundò colligo*, Layman. *d. q. 4* & Caſtrus Palaus *d. n. 14.* Tertiò gratis admiſſo per aſperſionem illius modicæ aquæ puero accelerari mortem, adhuc licitè adminiſtrari poſſe, & eſſe adminiſtrandum puero ſic proximè alioqui morituro baptiſmum, vt ſaluetur, docent iidem Suar. Vaſq. Coninch, Laym. & Caſtrus Palaus *loco citato*, eo quòd modicum illud vitæ corporalis, quo puer tunc priuatur, poſſit, & debeat negligi ſpiritualis iacturæ cauendæ cauſa, ſcilicet ne baptizandus in æternum pereat; & non per ſe, ſed per accidens mors, ſeu mortis acceleratio ſuccedat ex illa aquæ aſperſione, quæ per ſe, ac directè tendit ad abluendum, non ad occidendum; & per accidens eſt, prædicta ablutione baptizandum in ea eſſe diſpoſitione, vt affuſio aquæ ita humana, & temperata illi nocere poſſit. Secus autem eſt de proiectione in flumen, vel puteum, vel de ablutione aqua venenata; ſunt enim hæ actiones illicitæ, nec poſſunt cohoneſtari illo fine æternæ ſalutis pueri, quia ſunt plenè, & de natura ſua interfectiuæ, ſicut & ſectio prægnantis, ex vi cuius, velut partialis efficacis, ſequitur mors eiuſdem prægnantis ex morbo intrinſeco proximè morituræ, & propterea illicita eſt de ſe, nec cohoneſtari poteſt ob bonum animæ prolis inde conſequuturum.

Et ſi dicatur eſſe abbreuiationem vitæ ob bonum virtutis, vt in præcedentibus explicatum eſt, & conſequenter etiam debere eſſe licitum matri proximè morituræ abbreuiare vitam pro modico illo tempore ad exercitium charitatis, vt fœtus ſuſcepto baptiſmo æternam conſequatur ſalutem. Reſpondetur in præſenti caſu per ſectionem non abbreuiari vitam eo modo, quo ſuprà dictum eſt, poſſe abbreuiari vitam ieiuniis, abſtinentiis, vigiliis, & aliis vitæ aſperitatibus, tractu tamen longi temporis; ſed obtruncari, & adimi ſtatim vitam, ac proinde ſectionem eſſe verè occiſionem matris innocentis, quæ nunquam eſt licita. 215

Neque etiam poteſt dici, mortem, ſeu accelerationem mortis matris ſequi per accidens; nam verè illa actio ſecandi in circumſtantiis præſentis caſus de ſe tendit ad inferendam mortem; non verò eſt tantum coniuncta per accidens alteri actioni de ſe ad alium finem tendenti, vt occiſio innocentium in demolitione turris, in qua ſunt nocentes in bello iuſto, & pueri, quo inuaſor iniuſtus ſe ab inuaſo protegit. 216

Non poteſt quoque in præſenti caſu ad iuſtificandam matris ſectionem, ne infans in æternum pereat, iuuare illud, quod à Theologis magis communiter admittitur, ſcilicet licitum eſſe ſuadere, ſeu conſulere minus malum morale, ſeu minus peccatum, ei qui firmiter ſtatuit maius malum perpetrare. Illud enim intelligitur, quando vtrumque malum eſt morale & peccatum, non quando vnum eſt morale, & peccatum, alterum verò malum eſt pœnæ: malum enim morale licet leuiſſimum, nunquam eſt licitum, aut permiſſum vt malum pœnæ, quantumvis maximum euitetur, vt *num. 213.* dictum eſt. In præſenti verò carentia vitæ corporalis, & ſpiritualis fœtus abſque baptiſmo non ſecta matre morituri, eſt malum tantum pœnæ, cum nullius culpâ eue- 217

niat;

niat; ſectio verò matris, ex cuius vi illius mors ſequitur, eſt malum morale, & intrinſecè culpabile, vtpote actio interfectiua matris. Præterea quando vtrumque malum eſt morale, & peccatum, Theologi tenentes licitum eſſe conſulere minus malum, non volunt licitum eſſe minus peccatum committere, vt maius euitetur (vt malè quidam à Gloſſa *in cap.* 1 *d.* 14. *verbo periculoſiſſimè*, relati dixerunt, ſcilicet licere alicui committere veniale ad cauendum mortale; hoc enim falſum eſt, & ipſi tenecerunt, præſertim cum aliis Sanchez *diſp. mox citanda*, *n.* 27. ſed tantum volunt, minus culpabile eſſe minus malum committere, quam maius, ſuppoſito quod quis alterutrum firmo propoſito ſtatuerit admittere, vel licitum eſſe huic parato alterum ex duobus malis facere, proponere, ſeu illum docere, quod minus peccabit admittendo minorem culpam; & ei, qui tantum maius malum perpetrare firmiter propoſuit, ſuggeri licitè poſſe obiectum minus malum formaliter ſaltem, quod in damnum tertij non tendat, vt hoc electo deſiſtat à maiori malo patrando; tunc enim conſilium ad minus malum patrandum, ſuppoſito illo firmo propoſito alterum è duobus malis admittendi, vel admittendi ſolum maius peccatum, eſt honeſtum & bonum, ſicut euitatio maioris mali eſt bonum quoddam. Nec tale conſilium eſt mali approbatio abſoluta, quæ eſt ſemper illicita, ſed tantum comparatiua, & conditionalis, ſcilicet tendens in minus malum, deſiſtendo à maiore, poſito quod operans nolit ab vtroque deſiſtere. Ita aliis allegatis Sanchez *de matr. lib.* 7. *diſp.* 11. *n.* 15. Sayrus *lib.* 2. *de ſacram. c.* 8. *q.* 1. *art.* 4. Molina *de iuſt. tract.* 2. *diſp.* 335. *n.* 3. & Salas *de vſur. dub.* 42. *n.* 3. qui etiam latius tractant, an Loth, qui *Geneſ.* 19. filias ſuas Sodomitis obtulit, vt illis abuterentur, peccauerit, necne; & qua ratione à peccato potuerit excuſari. Ad quos circa id remitto lectorem. Tantùm aduerto quod cum aliis notauit Sanchez *d. diſp.* 11. *num.* 17. nempe quod quamuis liceat conſulere alteri minus malum ad vitandum maius, nulli tamen licet ſibi tali conſilio vti; & ratio differentiæ eſt, quia in altero non poteſt vtrumque malum, ſeu peccatum vitare, & ideo tutè conſulit minus, vt in ſeipſo poteſt, & tenetur vtrumque vitare.

218 Quid verò ſi aqua ad fœtum in vtero matris clauſum immitti quoquo modo poſſit, an eſſet abluendus & baptizandus etiamſi ex ea immiſſione aquæ quantumuis modicæ præuideatur ſequutura certò mors matris. Affirmat Præpoſitus *loco ſuprà n.* 214. *relato*. Quia illa modicæ aquæ immiſſio de ſe, & ex intentione operantis non ordinatur ad matris necem, ſed ad ablutionem infantis, quæ ablutio in ratione actionis materialis eſt aliquid indifferens, in ratione autem ritus ſacri eſt ſancta, & honeſta. Quare mors matris tantùm permittitur, & per accidens ex illa immiſſione, nec imputatur ad culpam. At Raynaudus *dicto capite* 6. *num.* 17. *fine*, negat licitum eſſe baptizare infantem in illa ſuppoſitione, quod conſtet matrem contactu aquæ ad baptizandum immiſſæ eſſe necandam, quia ea aquæ immiſſio (inquit) tam erit directè occiſio matris, quàm ſectio, in circumſtantiis, de quibus in præſenti caſu agitur; & ideo vtraque æquè prohibetur, & culpa homicidij æquè ſe habebit ad vtramque actionem per ſe, non per accidens, & conſequenter ſicut ſectio, ita huiuſmodi aquæ immiſſio non poteſt cohoneſtari illo bono fine baptizandi infantem, illiuſque ſalutem æternam procurandi. Verùm caſus iſte videtur moraliter impoſſibilis, ſcilicet quod ex attactu modicæ aquæ ſufficientis ad baptiſmum, matri quantumuis grauiter laboranti, & debilis ſit, ſit mors inferenda, ſeu acceleranda. Deinde ſuppoſito caſu, & quod non ſit amplius ſpes vlla vitæ matris breui omninò ex morbo morituræ, approbo ſententiam Præpoſiti, quia ex vna parte fœtus habet ius, vt baptizetur, & ex altera ab operante aqua immittitur directè ad abluendum infantem; & per accidens eſt, quod ex intima coniunctione infantis cum matre, hæc aliqua modiciſſima parte illius aquæ tangatur: vnde diuerſa eſt ratio de ſectione, quæ directè, & per ſe eſt dilaceratiua corporis matris, & ad hunc effectum fit ab operante; & ideo mors illi non adiungitur per accidens, ſed per ſe, & ex vi actionis directè ab operante intentæ. Quod ſi pro immiſſione aquæ ad infantem neceſſariò præmittenda eſſet aliqua actio directè verſans circa corpus matris, ex qua actione præuideretur certò ſequutura ſtatim illius mors, tunc ab huiuſmodi actione abſtinendum eſſet, quia eſſet verè, & propriè interfectiua matris, ſicut ſectio.

In deſperatione ſalutis tam matris prægnantis, quàm prolis, deficiente alio remedio, ſi iuxta peritorum iudicium dubitetur an ſectio ſit profutura, vel mortem allatura vtrique, an liceat illam adhibere.

Dubitatur quintò, ſi iudicio peritorum, tam matris prægnantis, quam fœtus animati in eius vtero exiſtentis ſit omninò deſperata ſalus, niſi iuuetur ſectione, nullo alio remedio ſuppetente; & dubium ſit an ſectio vtrique, vel alteri ſit mortem allatura, vel profutura ad vitam conſeruandam, an ſit licita ſectio. 219 Reſolutio huius dubitationis pendet ex traditis *ſuprà*, §. *præcedenti*, *n.* 140. 141. *&* 142. & iuxta tradita *ibi n.* 25. *&* 142. aſſerendum eſt licitam eſſe eam (ſicut & quodcumque aliud remedium dubium, nullo alio ſuppetente in caſu deſperatæ omninò ſalutis infirmi, ſi ei aliquo remedio non ſuccurratur, poſſe licitè applicari, & applicandum eſſe, ibidem reſolutum eſt) adhibere, & forte adhibendam; vt eo, quo poteſt meliori modo ſaluti vtriuſque corporali, & ſpirituali fœtus conſulatur. Id enim manifeſtè probant adducta *d. n.* 141. ad probandum licitum eſſe, & neceſſarium vſum remedij dubij (eſt enim ſectio in huiuſmodi caſu remedium dubium) hîc non repetenda; omnia enim ibidem tradita de remedio dubio, vbi ſalus infirmi deſperatur, ſi aliquod remedium non adhibeatur, & nullum aliud præter dubium ſuppetat, tradita procedunt æquè de ſectione in dubio, an ſit profutura vel nocitura, vbi ſalus matris, & fœtus alioqui deſperatur, & fortè adhibita ſectione poteſt conſeruari. Et idem dicendum, ſi ambiguitas fructus, vel nocumenti ex ſectione cauſandi conſideretur tantùm circa matrem alioqui morituram, ſi tali ſectione non iuuetur; & ſimiliter ſi conſideretur tantum circa prolem pariter deſperatam, & tunc nullum aliud ſuppetit remedium, attento ſolum periculo vitæ corporalis ipſius ex ſectione imminente; hæc enim omnia conſtant ex traditis *d. n.* 140. Et in his terminis idem docet Raynaudus *de ortu infantium, capite* 8. Aduertendum tamen, non multum timendum vitæ fœtus ex ſectione, ſi Chirurgus ſit peritus ſecandi; aliquando autem poteſt timeri periculum prolis, vel ex imperitia ſectoris, vel ob debilitatem prolis variis indiciis agnitam, quæ propterea ad primum aëris ingreſſum grauiter fortè lædenda ſit.

Cum creditur ſectionem æquè profuturam matri, & periculoſam proli, vel certò profuturam matri, & dubitetur de exitu prolis, an attenta ſola obligatione iuſtitiæ ſit ſectio licita.

220 Dubitatur ſextò, an ſi indicio peritorum in arte probabiliter iudicetur, ſectionem prægnantis infirmæ, cui ad ſalutem aliud remedium non ſuppetit, æquè illi profuturam ad ſalutem inſtaurandam, & etiam æquè futuram periculoſam fœtui animato, cuiuſnam vita præferenda, ſpectata tantum iuſtitiæ obligatione. Reſolutio petenda eſt ex traditis *ſuprà num.* 111. *&* 112. vbi probatum eſt, habere matrem potius ius ad vitam ſuam tuendam cum periculo damni prolis, quàm proles ipſa ad ſuam tuendam cum periculo vitæ matris, præſertim cum matre mortua vel ſtatim ſæpe moriatur etiam fœtus, vel ſi ſuperſtes ſit, non diù ſuperuiuat, niſi citò ſecta matre mortua extrahatur, quod non ita facilè contingit fieri; ob eam enim rationem dictum eſt *ſuprà citato num.* 121. prægnanti in defectu aliorum remediorum ad vitam propriam tuendam poſſe abſque iniuſtitia vti remediis de ſe æquè tendentibus ad ſanitatem efficiendam, & ad expulſionem fœtus. Quare etiam in hoc caſu dicendum eſt, licitum eſſe matri vti ſectione, attenta ſola iuſtitia. Et idem dicendum, ſi certò moraliter ſperetur ſalus matris prægnantis ex ſectione (nullo alio remedio ſuppetente) & dubitetur de morte prolis ſequutura, vel etiam præuideatur omninò ſequutura ob debilitatem eius ſufficientibus indiciis cognitam; erit enim licita ſectio ad ſalutem matris ordinata, ſi tantùm conſideretur quid ferat iuſtitia, idque ob eandem rationem. Et ita in vtroque caſu ſentit Raynaudus *de ortu infant. cap.* 9. *per totum.*

221 Verùm contra præfata duo dicta, præſertim contra ſecundum videtur vrgere illa obiectio, quod ſectio (præcognita fœtus morte certò ſequutura) tendere videtur per ſe, & directè ad fœtus necem, & non eſſe per ſe curatiuam matris ſolius; *ſuprà* autem *num.* 127. oſtenſum eſt, non eſſe licitum (etiam attenta ſola iuſtitia) prægnanti ad ſalutem propriam tuendam vti medicamentis per ſe, & directè tendentibus ad inferendam mortem fœtui animato. Raynaudus reſpondet attenta ratione obligationis ſolius iuſtitiæ poſſe ad tuendam propriam vitam vti remediis per ſe, & directè tendentibus tantùm ad interitum fœtus veluti aggreſſoris matri innocenti mortem intentantis. Id quod latius *ſuprà num.* 124. *& ſeqq.* ex eodem Raynaudo explicatum eſt, cuius tamen ſententia reiecta eſt *dict. num.* 127. *& ſeqq.* Reſpondetur primò *dicto numero* 127. agi ſolùm de remediis tantùm ad interficiendum fœtum de ſe ordinatis, & tendentibus, quæ eatenus ſint curatiua matris, quatenus fœtum prius enecant; talis autem non eſt ſectio, quæ de ſe primò verſatur circa matrem, & illius eſt curatiua. Reſpondetur ſecundò, ſectionem, cùm ſit actio immediatè verſans circa vterum matris, non verò immediatè circa corpus fœtus, non tendere per ſe, & directè ad necem prolis, ſed quando ea adhibita, mors fœtus ſequitur, hæc ſe habet conſequenter ſolùm ob illius alterationem, quæ facta ſectione ſequitur, ſiue ab aëre extrinſeco cauſata, ſiue ab alia cauſa, nunquam tamen immediatè ex actione ipſa ſecandi, quæ ſolùm membra matris attingit. Quod ſi actio ſecandi matrem non poſſet exerceri (ſiue ob imperitiam ſectoris, ſiue ob aliam cauſam) niſi etiam immediatè attingeret fœtum qui ea actione feriretur, & dilaniaretur, tunc eſſet vera, & formalis occiſio infantis, & illicita, & contra iuſtitiam, nedum contra charitatem, iuxta tradita *eodem numero* 127. Si etiam fœtus iam animatus eſſet valde immaturus, vt ob immaturitatem fœtus ex vtero ſiue naturaliter, ſiue artificioſè extractus non ſit vitalis, ſed per ipſam fuſionem, vel extractionem, ſeu ſeparationem ex vtero interiret, vt regulariter contingit ante ſeptimum menſem à conceptione, iuxta Doctores communiter, vt *tom.* 1. *mor. var. tit.* 1. *numero* 1406. 1460. *&* 1464. latè tradidi. Tunc etiam ſectio vteri materni ad extrahendum fœtum, illiuſque extractio directè tenderet in necem fœtus; eſſetque eiuſdem fœtus immediatè interfectiua, ac proinde contra iuſtitiam, iuxta tradita *dict. numero* 127. Quare doctrina præcedenti numero tradita intelligenda eſt, quando fœtus in vtero clauſus eſt tam maturus, vt quantum eſt ex ratione maturitatis ſit vitalis, ſeu poſſit viuere extractus, licet fortè ex alio accidenti ad ſectionem ſequatur mors illius.

Ex lege charitatis mater cum propriæ vitæ corporalis periculo tenetur abſtinere à ſectione, ſi ea non adhibita ſit probabilis ſpes prolem in lucem prodituram, & recepturam baptiſmum, quæ adhibita ſectione, periret abſque baptiſmo.

Porrò attenta lege charitatis erga proximum, ſi abſtinendo à ſectione eſſet ſpes probabilis fœtum proditurum in lucem, & recepturum baptiſmum, & ſic conſequuturum ſalutem æternam, certò amiſſuram adhibita ſectione, tunc mater cum manifeſto ſuæ vitæ periculo teneretur abſtinere à ſectione. Id quod non oportet modò probare, cum ſufficienter oſtendant tradita *ſupra n.* 130. *cum pluribus ſequentibus, & n.* 200. 222

Matris prægnantis viuentis noxiæ iuſtè damnatæ ad vltimum ſupplicium ſectio ad educendum fœtum animatum an, & quando ſit licita.

Dubitatur ſextò, an ſi mater prægnans iuſtè damnata ſit ad vltimum ſupplicium, viuens ſecari poſſit.

Certum eſt, ſi antequam adueniat tempus partus naturalis, nullum appareat periculum mortis fœtus in vtero, ſed ſperetur naturalis partus ſequuturus, abſtinendum eſſe ab extractione per ſectionem; & dilato vltimo ſupplicio, expectandum naturalem partum. Ita omnes Doctores *citati ſuprà num.* 144. & qui *infra* citantur, & habetur *l. Imperator Hadrianus, ff. de ſtatu hominum, & l. prægnantis, ff. de pœnis.* Quamuis enim ſectioni matris viuentis, & demortuæ fœtus poſſit eſſe ſuperſtes, vt *ſupra numero* 10. *& ſeqq.* oſtenſum eſt; nihilominus eſt res ſemper obnoxia alicui periculo, & citra omne dubium longè melius eſt fœtui, emitti ex vtero, expectato tempore naturalis partus à natura ſtatuto: Hacque de cauſa prælegatis iuribus cautum eſt, prægnantis criminoſæ damnatæ ad mortem ſupplicium differendum, donec partum edat, ne fœtus ipſe vlli periculo exponeretur per artificioſam eductionem anticipatam. Quantumuis enim Chirurgus ſector ſit peritus, certum eſt, fœtum remotiorem à periculo vitæ futurum, ſi partu naturali edatur in lucem: minimus enim ſcalpelli, ſeu cultri chirurgici ictus improuidus poteſt eſſe fœtui lethalis, præter alia accidentia, quæ in eductione artificioſa poſſunt euenire fœtus læſiua; & quod mors in vtero toto tempore à natura fouendis, & perficiendis 223

eiendis

ciendis fœtibus conſtituto valdè vtilis eſt ad reddendam ſecuriorem eius vitam. Cùm ergo per ſectionem fœtus ſemper alicui periculo exponantur, ab ea ſemper abſtinendum, etiam in prægnante iuſtè ad mortem damnata, niſi detur vrgentiſſima cauſa talem expoſitionem cohoneſtans, vt infrà. Quare etiam S. Felicitas, (vt meminit Martyrologium Romanum 7. *Martij*) licet damnata vt à beſtiis deuoraretur, quia erat prægnans, non eſt feris obiecta, niſi poſt partum; vt prædictæ leges obſeruarentur, quibus ſtandum, cum per bonum publicum licet, & non adeſt grauiſſima cauſa aliud ſuadens.

214 Difficultas ergo primò eſt, an ſi dilato ſupplicio vſque ad tempus naturalis partus, periculum ſit, ne fœtus in vtero prægnantis noxiæ, & iuſtè damnatæ moriatur, licitè poſſit ſic damnata ad vltimum ſupplicium, ſecari publica accedente authoritate, vt puer educatur, & baptizetur, ſi ſpes ſit, vt fœtus ſectioni ſit futurus ſuperſtes, & baptiſmum ſuſcepturus, eſtò prægnans ipſa credatur ea ſectione moritura. Negant Paludanus 4. *diſt.* 4. *q.* 1. Henriquez *lib.* 2. *capite* 21. *n* 5. Gabriel, D. Antoninus, Tabiena, Fumus, Victoria, quos referunt, & ſequuntur Comitolus *lib.* 1. *reſp. mor.* & Fagundez *in decalogum lib.* 5. *c.* 12. *num.* 3. & idem videtur ſentire Bonacina *de ſacr. diſp.* 2. *q.* 2. *p.* 6. *n.* 9. Qui id aſſerunt, quia putant ſectionem fieri non poſſe ſine periculo mortis fœtus, imò niſi cum certa morte eiuſdem, antequam etiam baptizetur; exiſtimant enim ſectionem eſſe veram matris occiſionem, & mortua prægnante ex vi ipſius ſectionis, ſtatim etiam mori fœtum, iuxta ſententiam *ſuprà n.* 145 adductam.

225 At rectiùs affirmant Suarez *tom.* 2. *in* 3. *p. q.* 68. Coninch *de ſacram. d. q.* 68. *n.* 92. Layman *lib.* 5. *tract.* 2. *cap.* 3. *q.* 1. Caſtrus Palaus *tom.* 4. *tract.* 19. *diſp. vnica, p.* 6. *n.* 2. & Raynaudus *de ortu infant. cap.* 12. Ratio eſt, ſi ſectio fiat annuente Poteſtate publica, exiſtente ſpe, vt proles poſſit baptizari, & ſaluari, quæ alioqui in vtero moreretur ſine baptiſmo, licet ex ſectione certa mors matris ſit ſequutura, non fit iniuria matri, quæ iamiam iuſtè damnata eſt ad vltimum ſupplicium, & ſectio adhibetur authoritate publicæ poteſtatis, nihilque fit contra vllum ius. Nam cùm leges præallegatæ de dilatione ſupplicij prægnantis poſt naturalem partum ſint conditæ in fauorem fœtus; ac proinde ſi illi vtilius ſit, imò ad illius ſalutem corporis & animæ neceſſarium ſit matrem viuam ſecari, ſi id fiat, non fit contra, ſed iuxta illas leges. Quæ ſi in circunſtantiis huius caſus obligarent ad expectandum naturalem partum, eſſent iniquæ ob magnum detrimentum non ſolùm vitæ corporalis, ſed multò magis animæ fœtus, qui ſic omninò excluderetur à gloria æterna. Quare poteſtas publica in huiuſmodi hoc caſu teneretur curare, vt præfatæ prægnanti ſic damnatæ ſectio ab artifice perito adhiberetur, vt proles ſalua fieret. Quamuis autem Suarez, & Palaus addant moraliter loquendo, via poſſe euenire huiuſmodi caſum, in quo ob vtramque vitam fœtus ponendam in tuto ſit prægnanti prædamnatæ adhibenda ſectio, eo quod, inquiunt, ex occiſione matris (quæ ſectioni ſemper iuxta ipſos eſt annexa, & caſus præſens procedit, etiamſi præuideretur certa mors prægnantis ſequutura) maius periculum imminet, quàm imminere poteſt ea partus naturalis expectatione; & etiam via cognoſci poſſit huiuſmodi prolis periculum. Vnde addunt practicè, & moraliter ſemper eſſe differendum ſupplicium prægnantis vſque ad partum; vnde tandem alteram Paludani, & aliorum ſententiam approbant. Nihilominus iam *ſuprà num.* 150. *&* 151. oſtenſum eſt, ſectionem de ſe non eſſe occiſionem prægnantis, neque etiam fœtus, cùm experientia conſtet ſæpiſſimè factam ſectionem matre, & fœtu ſuperſtitibus, & etiam ſæpè ex vtero matris demortuæ ſtatim ſecto eductam prolem viuam probatum eſt *num.* 146. Non deſunt etiam plura indicia, quibus medici, & obſtetrices peritæ agnoſcunt debilitatem virium fœtus, & illius periculum. Quod periculum etiam ſemper eſſet, quando mater damnata ad vltimum ſupplicium ob morbum grauem, foret certò moritura ante tempus naturalis partus.

Habito reſpectu ſolum ad bonum publicum, an prægnans ad mortem damnata, non expectato partu naturali poſſit licitè ſecari ad educendam prolem.

Secundò difficultas eſt, an quando ex parte prolis 226 nullum eſt periculum ante naturalem partum, licitè ſecari poſſit prægnans iuſtè ad mortem damnata, cum periculum eſt in mora, & ratio boni publici poſcit accelerari illius mortem, ſi ea matris (cuius vitæ in hoc caſu nulla habenda eſt ratio, cum ſectio fit authoritate publicæ Poteſtatis, vt ſupra dictum eſt) ſectione certò ſit ſequutura trucidatio, ſeu interfectio, ac mors prolis, quamuis illius partus naturalis deſperetur, vel periculum ſit in mora, & ea longiori vita matris iam damnatæ grauiſſima toti Reipublicæ impendeant mala, nullo modo erit licita ſectio; non etiam deſperato partu naturali eſſet remedium, ſed certus interitus prolis. Non enim facienda ſunt mala, vt eueniant bona, iuxta Apoſt. & ita etiam neque vt impediantur mala pœnæ, vt *ſupra* dictum eſt. Non ideo tamen prætermiſſa ſectione ad euitandam poſitiuam læſionem prolis lethalem licitum erit, vbi partus deſperatur naturalis, prægnantem prædamnatam interficere alio modo, quo nullo modo fœtus poſitiuè læderetur, v. g. per ſtrangulationem. Quaſi ob bonum commune licitum ſit permittere prolem alioqui breui morituram intra viſcera matris, mori anticipatè? Nam etiam in hoc caſu non eſſet mera permiſſio mortis fœtus, ſed verè interueniret influxus in mortem eius ob voluntariam ſubtractionem alimenti, quo ſolo vita conſeruari poteſt. Quare etſi fœtus non ſubtractione materni ſanguinis, quo cibandus eſt, adhuc paulo pòſt moriente matre poſt expectatum naturalis partus tempus non ſequuto partu moreretur in matris vtero; nihilominus non interiret vi extrinſecæ actionis voluntariæ, qua ſubtrahitur illi alimentum, ſicut eueniret in caſu ſtrangulationis matris, vel amputationis capitis illius.

In eo igitur tantùm caſu, cum periculum eſt in mo- 22
ra, & ratio boni publici exigit, licitum erit prægnantem ad vltimum ſupplicium damnatam ſecare ad prolem educendam quando ſpes probabilis eſt prolem ipſam non eſſe lædendam ea ſectione, & fore educendam ex vtero vitalem, conſiderata ſectoris peritia, & fœtus in matris vtero maturitate ſufficienti ad vitam extra matris vterum retinendam, licet non ſit omnimoda certitudo, ſed remaneat aliqua formido periculi eiuſdem prolis, cui periculo exponi poſſe videtur innocens proles ob bonum commune, licet nunquam certæ morti ſequuturæ ea ſectione. Ita Raynaud. *d. c.* 12. *n.* 6. Sufficiens autem maturitas fœtus ad vitam retinendam regulariter præſumitur in ſeptimeſtri, vt *in præallegato tom.* 1. *mor. var. tit.* 1. *n.* 1406. 1452. *&* 1461. tradidi (vbi etiam quomodo ſeptimeſtre ſit computandum) & docet Rayn. *d. n.* 6. vbi reprobat opinionem Fracaſtorij *lib. de ſymp. c.* 11. aſſerentis ſemen humanum eſſe duplicis ſpeciei, vnum quod efficit fœtum maturum, & vitalem poſt ſeptem menſes, alterum tantum poſt nouem menſes, quo ſuppoſito nunquam poſſet ſciri maturitas fœtus, & eum eſſe vitalem, niſi poſt nouem menſes: Reprobat, inquam, tanquam fundamento carentem

tem; ſicut enim homines ſunt vnius ſpeciei atomæ, ita & ſemen, quo gignuntur, vnius eſt ſpeciei; ſecus autem eſt de tritici ſemine, cum triticum ſit multiplex ſpecie. Graui ergo damno publico vrgente ad prægnantis damnatæ mortem vlterius non differendam, ſi fœtus ſit ſeptimeſtris, licitè poterit, vti ſufficienter maturus, & iam vitalis, per matris ſectionem educi, non apparente alio periculo illius vitæ ex ſectione imminent. Et licet mora eius in vtero vſque ad nonum menſem magis congrueret fœtui ob diutius fomentum & maiorem perfectionem, quam conſequeretur, ac proinde nonnihil periculi remaneat in eius extractione ante nouem menſes decurſos; nihilominùs talis extractio non erit culpabilis, ſi eam expoſcat neceſſitas boni publici, ob quam videtur permiſſum aliquali periculo prolem exponere. Etſi verò Pineda *lib. de Salomone, c.10.* Valleſius *c.18. ſacræ philoſophiæ*, & Moſcius *l.3. de ſect. venæ in morb. acut. c.4.* adducant exempla partus quadrimeſtris, & quinquemeſtris vitalis, tamen id eſt valdè incertum, & improbant Ariſtoteles, Plinius, & Menochius à me *d. tit.1. n.14.63. fine allegati*, & ad ibi à me tradita remitto lectorem.

218 De partu verò octimeſtri, etſi à Philoſophis, & Medicis magis communiter cenſeatur vtplurimum non eſſe vitalem, vt notaui *d. tom.1. mor. var. allegato tit.1. n.1461.* Nihilominùs Ariſtoteles, & Plinus ſcribunt in Ægypto & in Italia viuere, licet ſemper valde debilem. Et admiſſa communiori ſententia, quod non ſit vitalis, cum huius duæ probabiliores cauſæ aſſignentur, vt obſeruat Raynaudus *d. c.12. n.8.* vna ex Hipocrate, quod octauo menſe prægnans quodam veteri morbo laboret, qui à fœtu participatur, vnde accedentibus conflictationibus, & vexationibus, quas in partu patitur, ita eius vires debilitantur, vt non ſit vitalis, ſed dum funditur, ſtatim moritur. Altera à Mercuriali *lib.1. de morb. mulier. cap.1.* (& eſt communis Medicorum) quod fœtus ſeptimo menſe iam perfectus enitatur magno conatu diſrumpere membranas ad exeundum ex vtero, ex qua colluctatione non parum franguntur illius vires, ac proinde ſi menſe octauo nondum perfectè reſtauratis viribus eundem conatum iteret adiuncto partus labore, neceſſe eſt, illum deficere. Cùm, inquam, ex altera harum duarum cauſarum partus octimeſtris non ſit vitalis, nihil apparet obſtare quo minùs ex grauiſſima cauſa, obque bonum publicum non poſſit per matris ſectionem partus octimeſtris extrahi vitalis, & ſuperuicturus; nam in huiuſmodi eductione cum fiat ſine eius connixu, & labore, ceſſat ſecunda cauſa; & cum citiùs eximatur ex vtero morboſo, liberatur à contagio ex morbo matris deriuando, magiſque augendo, ſi per totum octauum in vtero perſiſteret. Admiſſo etiam, quod aliquid morbi ex materno morbo contraxiſſet (putà quia iam dimidium octaui menſis elapſum eſſet) adhoc tamen (vt inquit etiam Raynaudus *n.9.*) licita eſſet fœtus extractio, adhibita ſectione eo tempore facta ob vrgentiſſimam neceſſitatem dandi letho matrem criminoſam iam damnatam ad vltimum ſupplicium. Id namque ad ſummum eſſet exponere fœtum alicui periculo, quod neceſſitas boni communis poteſt ſatis cohoneſtare.

Ex graui neceſſitate extrinſeca vrgentiſſima, obque bonum publicum in deſperatione partus naturalis, an, & quando mater prægnans innocens viua licitè ſecari poſſit ad educendum fœtum, quem luce frui maximè interſit boni communis.

229 Dubitatur ſeptimò, an ſectio matris prægnantis innocentis viuæ, ſi tam mater, quàm proles animata ex ea non ſint futuræ obnoxiæ certo mortis periculo, ſed iuxta peritorum iudicium erunt ſuperſtites, ſit licita ob vrgentem grauem neceſſitatem extrinſecam (qua ceſſante illicita eſſet) quæ exigat adhiberi ſectionem, puta quod deſperetur partus naturalis; & tamen prolem prodire in lucē, & viuere interſit boni communis.

Ob magnum aliquod bonum extrinſecum, nempe ſi ob bonum Reipublicæ, vel ad illuſtris familiæ conſeruationem magis interſit fœtum in lucem prodire, & viuere, quam matrem, eſſe licitam ſectionem prægnantis innocentis, tametſi præuideatur eam futuram matris occiſionem, aſſerit Ioan. Varand. *lib.2. de morb. mul. cap.7.* Quod idem ſenſiſſe videtur Henricus VIII. Anglorum Rex, dum (vt refert Florimundus *lib.6. hiſtor. hæreſ. c.4. n.2.*) Ioannam Seimer prægnantem, quam putabat continere in vtero maſculum, vt verè habebat, cum deſperaretur partus eius naturalis, iuſſit ſecari ad fœtum educendum, Medicis, matrine, an proli conſultum mallet, rogantibus dicens, vxores ſe ſemper habiturum, non ſic autem filios maſculos. Quamuis Sanderus *l.1. de ſchiſmate Anglic. ad ann.1537.* ſcribens ortum Eduardi, quem tunc Ioanna in vtero gerebat, non ita clarè dicat in lucem prodiiſſe media ſectione.

At certiſſimum eſt, ſi ſectio ſit certam mortem matri allatura, idque præuideatur, eam fore illicitam, nulloque modo citra crimen homicidij adhiberi poſſe, non obſtantibus quibuſcumque malis ex morte prolis euenturis, v. g. extinctione familiæ antiquiſſimæ, & illuſtriſſimæ, tranſmiſſione pinguiſſimæ ſucceſſionis, etiam Regni ad extraneos, & bello excitando cum populorum ingenti detrimento, & quibuſvis aliis malis, quæ quis fingere poſſet. Occiſio enim per ſe, & directa innocentis eſt per ſe, & intrinſecè mala, vt nullo fine quantumvis aliàs honeſtiſſimo excuſari à malitia iniuſtitiæ poſſit, vt latè probaui *tom.5. mor. var. tit.1. n.799. 931. & 940.* & docent communiter Theologi, vt *d. num.799. & 931.* notaui. Factum verò Henrici (ſi verè fecit) non caruit immani impietate, & iniuſtiſſima nequitia.

Igitur in deſperatione partus naturalis tunc ſolum quando Medicorum iudicio cenſebitur tum prolem futuram ſuperſtitem, tum matrem prægnantem pollere viribus ad ſuſtinendam ſectionem, nec ex ea vitam amiſſuram, vt proles viuens educatur, & ſalua ſit, licita erit, imò neceſſariò adhibenda ſectio, tum ob bonum ſpirituale prolis (ſcilicet vt baptizetur, & æternam ſalutem conſequatur) tum vt proſpiciatur communi bono alioqui graue detrimentum paſſuro mortua intra matris vterum prole; ita quod ad ſectionem admittendam obligabitur mater lege charitatis erga prolem, & iuſtitiæ ſaltem legalis bonum commune reſpicientis, vt conſtat ex generalibus principiis procurandi ſalutem æternam proximi, & conſulendi bono communi, etiam cum periculo propriæ vitæ corporalis. Et ita etiam docet Raynaudus *d. cap.12. num.4.* Inſuper addens, quod etiamſi bonus euentus reſpectu matris & prolis ex ſectione eſſet ambiguus, & dubius, ſi ea non adhibita, tam ipſa mater, quàm proles forent certò perituræ, adhuc ſectio eſſet adhibenda, tum vt ſatisfieret obligationi *ſuprà numero* 229. explicatæ, tum ob hanc peculiarem obligationem communis boni curandi, & publici mali grauis impediendi; ob quam licèt ſperari poſſet matris ſalus abſque ſectione, & ſolius prolis vita non certo, ſed dubio periculo adhibita ſectione exponeretur, ſcilicet dubium eſſet, an ſectio illius ſaluti profutura, vel eidem mortem allatura ſit, permittenda eſſet proles illi periculo, & ſectio adhibenda, vt publico bono conſuleretur. Nam etſi nullo modo ſit licitum per ſe, & directè occidere innocentem etiam prætextu ingentis boni communis inde conſequuturi, ob bonum tamen commune obtinendum, vel graue malum commune auertendum 230

licitum

eſt innocentem periculo exponere, iuxta Doctores communiter, & tradita à me *d. tom. 1. var. mor. tit. 1. §. 29. à n. 931. ad 951.*

231 Porrò non erit ſufficiens cauſa aperiendi matrem innocentem prægnantem viuam ratio comparandi ſcientiam perfectam ſtatus prægnantium, qua deinceps Medici, & Chirurgi melius iuuare poſſint grauidas, & parientes ad felicem partum, & partus exitum. Cùm ex ſectione mulierum demortuarum, & etiam animalium fœminei ſexus talis notitia ſemper potuerit comparari, & modo etiam ex ſectionibus adhibitis non ſolùm prægnantibus iam mortuis cum fœtu in vtero ſuperſtite, ſed etiam adhibitis pluribus prægnantibus viuis ad illarum, & fœtus ſaluti conſulendum (de quibus *ſuprà n. 151. & 152.*) & aliis etiam huiuſmodi peritiam comparere potuerint, & poſſint Medici, & Chirurgi, de qua re latiùs Raynaudus *d. c. 12. n. 11. & 12.*

Filius ex ſecto matris vtero eductus, an habendus vti natus, ac iuribus natorum quoad ſucceſſiones, & hæreditates, & legata, quæ filiis natis & naſcituris competunt, potiatur.

232 Dubitatur octauò, an filius qui ex ſecto matris viuæ, vel demortuæ vtero eximitur ſuperſtes, & viuit, omnium ſucceſſionum, hæreditatum, & legatorum, inſtitutarum, vel relictarum ſeu relictorum pro filiis natis vel naſcituris ex legitimo matrimonio, vel ex tali fœmina capax ſit, ac ſi eſſet naturalis partus, ſeu ex naturali partu natus eſſet. Difficultatem facit id, quod *ſupr. n. 203.* dictum eſt, vt tradunt Doctores *ibidem citati*, & indicant leges ibidem citatæ, ſcilicet quod filius qui per ſectionem ex vtero materno extrahitur, propriè, & in rigore loquendo non dicitur partus, neque natus ex tali fœmina ſecta, ſeu propriè non paritur à tali fœmina, nec ex ea naſcitur. Ob hanc igitur rationem filium ex vtero matris ſecto artificiosè eductum non potiri prærogatiuis, & iuribus, atque ſucceſſionibus, quæ illi competerent, ſi partu naturali natus eſſet, negant Paulus à Caſtro *ad l. quod certarum, C. de poſth. hæredibus inſtituendis, ibid.* Iaſon, & Iacob. de S. Georgio, Purpuratus *conſ. 158. n. 4. lib. 1.* Curtius Iunior *conſ. 229. n. 6. & 7. lib. 3.* & alij à Tiraq. *in l. ſi vnquam, v. ſuſceperit liberos, n. 140. C. de reuocanda donat.* relati, excludentes ſic eductum per ſectionem à legato relicto filio, quem mater pepererit.

233 At contrarium, & potiri affirmant communiſſimè alij Iuriſperiti. Ita Alciatus *in l. etiam* 141. *ff. de verb. ſign.* Tiraq. *loc. cit. n. 141. & ſeqq.* Briſſon. *in l. 51. ff. de verb. ſignif.* Mantica *de coniect. vlt. vol. lib. 11.* Gutier. *pract. lib. 2. q. 101.* Alphonſus Carranza *de partu cap. 6. ſect. 1.* Guillelmus Benedictus *ad cap.* Raynutius, *de teſtam. verbo, & ſoboles quam geſtat in vtero,* & multi alij à Tiraq. Carranza & Mantica *relati.* Et manifeſtè conſtat ex pluribus legibus *ſuprà n. 146. adductis,* præſertim ex *l. 1. ſi qua prægnans. ff. vndè cognati, & l. quod dicitur, ff. de lib. & poſth. & ex l. 1. ff. ad SC. Tertyllianum.* Nam etſi de filio per ſectionem ex vtero matris exempto propriè dici nequeat quod mater illum peperit, & quod ex ea ſit natus, tamen cum eius ſanguine formatus ſit, eſt verus eius filius, ac proindè iure merito tanquam ex ea natus eſt habendus, & tractandus, & admittendus non ſolùm ad legitimam matris hæreditatem, & cenſendus inſtitutus ſecundùm tabulas, ac vnde cognati, & legitimi poſſeſſionem bonorum ab inteſtato petere poſſunt, ipſe quoque petere illam poteſt, vt clarè habetur *l. 1. ff. ad SC. Tertyllianum,* ſed etiam admitti debet ad ſucceſſionem, hæreditatem, & legata ex legitimo matrimonio, vel ex tali fœmina natis, vel naſcituris à teſtatore relicta; quia intentio teſtatoris verſatur circa verum filium ex tali legitimo matrimonio, vel ex tali fœmina procreatum; dummodo enim effectus habeatur, non curatur de malo, *l. ſi mater 3. Cod. de inſtitut. & ſubſtit.* Et ideo ius commune, vt aliquis pro nato ſit habendus, voluit attendi tantùm fornicationem, & procreationem ex tali, vel ex tali fœmina, quæ ex legitimo coniuge conceperit; & talis fuit, & eſt intentio teſtatorum, licèt vtantur illis verbis, *natis, vel iis quos peperit,* quia regulariter contingit liberos prodire in lucem partu naturali. Quare conditionem, *ſi deceſſerit ſine liberis ex legitimo matrimonio naſcituris,* deficere, ſi ex ſecto ventre filius extractus fuerit, tradit poſt alios Mantica *d. n. 11.* Vbi etiam addit ex Baldo, quod ſi quis receperit fundum pro ſe, & ſuis filiis legitimis naſcituris, comprehendit etiam eos, qui ex ſecto ventre ſunt extracti.

Hinc etiam cùm filius ex matris vtero eductus cenſeatur ex tunc natus, id quod etiam probat Mandoſius *de ætate minori c. 1. n. 25.* & à die natiuitatis computetur vniuſcuiuſque ætas, vt idem Mandoſius *ibid.* Couarr. *de ſponſ. p. 2. c. 8. §. 2. n. 3.* & Sanchez *in ſum. lib. 4. c. 35. n. 4.* ideo filij ex ventre ſecto extracti ætas ex tempore extractionis computanda eſt. 234

Si eadem ſectione gemelli ſimul educerentur, quis eorum habeat ius ſuccedendi in primogenitura, aut Regno.

Sed quid ſi in ventre matris ſecto reperiantur gemelli, qui ſimul ſint eadem ſectione educti, & agatur de ſucceſſione in primogenitura, vel in principatu, aut regno; quis eorum habebit ius ſuccedendi in primogenitura, vel regno? De hac difficultate latè diſſerui *tom. 1. mor. var. tit. 1. à num. 971. ad 979.* & ad ibi tradita (quæ non expedit repetere) remitto lectorem. 235

SVMMARIVM

§. VI.

Prægnans tenetur omittere, vel præſtare omnes actiones, quas omittere, vel præſtare fœtus conſeruatio, & promotio poſcit, n. 136.

Abſtinere debet à cõgreſſu coniugali fœtui periculoſo, n. 137.

Item à ieiuniis, & abſtinentiis, quæ fœtui detrimentum afferre poſſunt, n. 138.

Omnes prægnantes excuſantur à ieiuniis de præcepto Eccleſiaſtico, ibidem.

Neque etiam ad euitandum incontinentiæ periculum poteſt prægnans licitè ieiunare cum damno notabili fœtus, ibid.

Debet prægnans abſtinere à ferendo graui onere, & ab operibus laborioſis, n. 139.

Item à tripudiis, choreis, & nimiis, ſeu numeroſis ſaltationibus, n. 140.

Qui prægnantem impellunt, & inducunt ad ſaltandum, vel cum ea ſaltant, præuidentes inde ſequuturum abortum fœtus animati, incidunt in irregularitatem, ſi abortus ſequatur, ibidem.

Prægnans non debet ſe nimis ſtrictè cingere, ſtrictiori ve veſtitu vti, ibid.

Affectus animi inordinati, & turbidi, vehementeſque, ac violentæ paſſiones prægnantium, præſertim timoris, & iræ, fœtui non parum nocent, à quibus propterea grauidæ temperare debent, & præcauere, ne in ſeipſis excitentur, num. 142.

Alij etiam tenentur non præbere prægnantibus cauſas inordinatarum paſſionum, & affectuum turbidorum, numero 243.

Qui incutiendo prægnanti terrorem indebitum, aut grauem metum, ſunt cauſa abortus, grauiter peccant, & ſunt homicidæ, ſi fœtus eſt animatus, & an ſint homicidæ voluntarij, vel caſuales, ibid.

§. VI.

§. VI.

De nonnullis alijs obligationibus prægnantium abſtinendi à certis actionibus noxijs fœtui concepto, & aliquas eiuſdem fœtus conſeruationi, & promotioni neceſſarias præſtandi.

CVm certum ſit prægnantem teneri eas omnes actiones omittere, vel præſtare quas fœtus concepti tam ante animationem, quam poſt conſeruatio, & promotio omitti, aut præſtari exigit, non tantùm debet prægnans abſtinere à directa procuratione abortus fœtus ſiue animati, ſiue nondum animati, vt in præcedentibus latè explicatum eſt, ſed etiam ab omni opere, ex quo præuidetur, vel præuideri debet operis natura, ſeu qualitate vel conditione conſiderata, poſſe ſequi fœtus notabilem læſionem, & abortum.

237 Quare primò tenetur mater prægnans abſtinere à congreſſu cum viro, ex quo abortus periculum immineat, tametſi ad incontinentiæ periculum euitandum marito vellet commiſceri, de qua re latè *ſuprà n.16.*

238 Secundò tenetur abſtinere à ieiuniis, & à quibuſcumque abſtinentiis, ex quibus ob alimenti ſufficientis defectum, vel alimenti prauas qualitates proli conceptæ imminet vitæ periculum; de qua re fuſiùs egi *tom.3. mor. var. tit.9. num.49. & 50.* Vbi oſtenſum eſt prægnantes omnes excuſari à ieiuniis de præcepto Eccleſiaſtico, & etiam ad vitandum incontinentiæ periculum non poſſe cum periculo notabilis damni fœtus ieiunare, & abſtinentiis vacare; cum incontinentiæ periculo poſſit abſque fœtus damno conſuli aliis viis, & mediis, oratione, ſacramentorum frequentia, piis conſiliis, aliiſque remediis, & prægnanti ſit ſemper liberum non conſentire tentationi, & peccatum vitare, non verò reſtaurare damnum corporale, & ſpiritmale fœtus, ſi moriatur ex alimenti defectu. Videat lector quæ latius *dictis duobus numeris 49. & 50.* tradidi.

239 Tertiò, debet prægnans abſtinere à ferendo graue onus, atque omnibus operibus importunis, & laborioſis; ex quibus attentis eius viribus, & complexione timeri probabiliter poteſt, & debet periculum abortus. Ita Doctores, Binsfeldius *in Enchirid. Theol. Paſtor. p.3. c.12.* Fagundez *in decal. lib.6. c.. n.33.* & Rayn. *de ortu infant. c.11. n.9.*

240 Inter opera autem huiuſmodi laborioſa apta efficere abortum enumerantur tripudia, & chorææ, & ſaltationes, quibus præſertim ſi cum aliquali exceſſu à prægnante habeantur, notabiliter fœtum lædi, & abortum effici experientia ipſa conſtat, & tradunt Albertus Magnus *lib.9. de animalibus, tract.1. c.11.* Nider *in 5. præceptum decal. c.1. litera P,* D. Antoninus, Nauarrus *locis mox citandis, & locis citatis.* Fagundez, & Raynaudus, qui duo exempla abortus ad ſaltationem prægnantis ſecuti adducit. Vnum ex Authore libri de natura pueri, qui ſcribit ſcortum quoddam prægnans, quod à Domina abortionem fœtus in illius vtero clauſi præoptante adductum ad ſepties ſaltandum, poſt ſeptimam ſaltationem abſolutam non ſine crepitu eiaculauit fœtum. Alterum de viro proprio cuiuſdam prægnantis, quæ poſt innumeras ſaltationes abortiuit, & facta abortione non multo poſt interiit. Et certè quoties prægnans tripudiis, choreis, aut ſaltationibus nimiis exultat, præuidens, vel præuidere debens periculum futuri abortus, lethaliter peccat peccato contra naturam, ſi fœtus nondum ſit animatus; peccato verò homicidij, ſi ſit animatus: ſiquidem qui amat periculum peribit in illo. Ita D. Antoninus *2. p. tit.7. cap.8. §.1.* Nauarrus *in man. cap.15. n.14.* Syluester *v. homicidium 2. n.11.* Fagundez, & Raynaudus *vbi ſupra.* Et etiam qui prævidens tale periculum abortus fœtus iam animati impellit, ſeu inducit prægnantem ad ſaltandum, vel eius ſaltationi cooperatur, cum ea ſaltans incidit in irregularitatem, ſi ſequatur abortus. Ita Nauarrus *loco citato.* Si tamen iocus ſit leuis, & moderatus, & periculo carens, non committitur peccatum, etiamſi ſequatur abortus, vt Fagundez *dicto num.35.* etſi conſultius ſit ab huiuſmodi ludis prægnantem omninò abſtinere.

Quartò cauere debet prægnans, ne nimis ſtrictè ſe cingat, nimiſve arcto veſtitu vtatur; ex quo ſolo aliquas prægnantes paſſas eſſe abortum refert Mercurialis *lib.1. de morbis, capite 4. & lib.2. cap.1.* Quare ſi prægnans ſtrictè ſe cingendo, vel adhibendo veſtitum iuſto ſtrictiorem, præuideat inde periculum abortus, peccabit lethaliter. Ita Nider, Fagundez, & Raynaudus *locis prænllegatis.* 241

Quintò, debet prægnans præcauere, ne in ſe excitentur affectiones, ſeu paſſiones inordinatæ, & vehementes, præſertim timoris, & iræ (quam Seneca *lib.1. de ira, capit. vlt.* vocat vitium muliebre) & quæ vt aliæ internæ affectiones, ſolet grauem corporis commotionem excitare, & humores perturbare, & corporis ſanitati non parum nocere; vnde & fœtus in corpore clauſus poteſt facilè lædi notabiliter. Quare documenta generalia, quibus in vniuerſum omnes monentur abſtinere ab affectibus, paſſionibúſve animi vehementibus ob bonum corporis, & ſanitatem, potiori ratione, & ſpecialiter locum habent circa prægnantes, præſertim cum ſint procliuiores ad illas concipiendas, & magis aptæ indè contrahere morbos graues, & difficillimæ curationis; de quo Ioannes Raphaël Moſcius *lib.2. de vena ſect. in morb. mul. c.2.* 242

Hinc etiam alij tenentur non præbere prægnantibus cauſas inordinatarum paſſionum, & vehementium affectuum corpus, illúſve humores commouentium, ac perturbantium. Ac proindè qui prægnantibus incutiunt timorem indebitum, & grauem metum, vnde ſequitur abortus, peccant mortaliter, cùm ſint abortionis cauſa; ſi incutiendo illis talem metum præuideant, vel præuidere debeant, abortum inde euenturum, vel illius periculum; & ſi fœtus eſt animatus, ſunt veri homicidæ. Ita Molina *de iuſtit. tr.3. diſp.3. n.6.* & prius Caietanus 2.2. *q.64. art.8. circa reſponſionem ad 2.* 243

An verò eſſent homicidæ voluntarij, an caſuales, diſputant ibidem Caietanus, & Molina, & etiam Nauarrus *in man. cap.17. n.240.* poſt medium, agens de percutiente prægnantem, qui eſt cauſa abortus. Et videntur conuenire, homicidium, ſeu abortum dici, & eſſe voluntarium, ſi metum mulieri incutiens, ſciens eſſe prægnantem, maniſeſtè præuidit abortum ſecuturum, licet illum non intenderit directè, & expreſſè, quia tunc incutiens cenſetur, ac ſi abortum intenderit, ſecus verò ſi non præuidit; licet præuidere debuerit, ſeu culpabiliter non præuiderit; tunc enim licet ſit cauſa abortus, & peccet peccato homicidij, eſt tamen homicida caſualis, quia non poteſt cenſeri intendiſſe abortum. De qua re latius iidem Caietanus, Nauarrus, & Molina *locis citatis*, vbi explicant quodnam dicendum ſit homicidium voluntarium, quod caſuale.

Alia à prægnantibus euitanda latè, & diligenter proſequitur Mercurialis *d. lib.2. c.1.* apud quem videri poterunt, ſi lubet.

CAPVT

CAPVT X.

DE

PARENTVM OBLIGATIONE

BENE EDVCANDI FILIOS.

SVMMARIVM. CAPITIS X.

Auctores agentes de parentum obligatione bene educandi filios, illoſque bonis moribus, & artibus imbuendi, num. 1.

Vnde oriatur obligatio parentum benè inſtituendi proprias filios per ſe, vel per alios, num. 2. & tribus ſequentibus.

Reipublica bonum pendet ex bona adoleſcentum educatione, num. 4.

Bona, vel mala filiorum educatio eſt decus, vel dedecus parentum, num. 5.

Filiorum bona educatio eſt ingentis meriti apud Deum, ibidem.

Parentes tenentur prouidere filiis neceſſaria non ſolùm ſaluti corporali, ſed etiam ſaluti ſpirituali, & ita curare, vt baptizentur, & quam primum à natiuitate; & quando ſit peccatum illis diutius differre baptiſmum, & quæ ſit cenſenda diuturna dilatio, num. 6.

Extra caſum neceſſitatis baptiſmus non debet conferrì abſque conſuetis Eccleſiæ cæremoniis, ibidem.

Adulti ſufficienter in fide inſtructi tenentur quamprimum recipere baptiſmum, & quid de vſu antiquo, quo diu baptiſmus differebatur, num. 7.

Eccleſia etſi non poteſt catechumenis determinare tempus recipiendi baptiſmum, poteſt tamen declarare obligationem iuris diuini de ſuſcipiendo baptiſmo, ibidem.

Infantes nati ex vno parente infideli, & altero fideli, vel nati ex vtroque parente infideli, altero ad fidem conuerſo, ſunt baptizandi volente parente fideli, numero octauo, & ſufficit quod parens ſit mediatus, vt auus mortuo patre, num. 8.

Infans debet educari apud parentem fidelem, ſiue patrem, ſiue matrem, num. 8.

Altero ex parentibus infidelibus ad fidem conuerſo, & baptizato, filius infans ipſis inuitis poteſt baptizari, & multò magis ſi vterque parens ſit fidelis, num. 9.

Si vterque ſit parens infidelis, altero conſentiente ob animam pueri, paruulus poterit baptizari ſecluſo periculo apoſtaſiæ, & ſacrilegij, num. 10.

Quando alter parentum infidelium venit ad fidem, ſi filij iam ſint adulti, an poſſint, & ſint cogendi ad Chriſtianam religionem, num. 11.

Pater filiorum infidelium Chriſtianus poteſt, & debet ſuo præcepto filios adultos cogere ad baptiſmum ſuſcipiendum, ibidem.

Etiam pater Paganus tenetur ſuo præcepto curare, vt filij ſui baptizentur, ibidem.

Fides Catholica eſt prima ſemita, qua tendimus ad poſſeſſionem ſummi boni, & fundamentum ſpiritualis inſtructuræ, & ſimpliciter neceſſaria ad ſalutem in omni ſtatu ſecundum modum reuelationis, aut prædicationis pro temporum, aut perſonarum varietate facta, n. 12.

In lege noua tam maiores, quàm minores, ad quos Euangelicæ veritatis promulgatio ſufficienter peruenit, obligati ſunt credere explicitè fidei Chriſtianæ myſteria in ſymbolo contenta, n. 13.

Etiam ad notitiam ſacrificij Miſſæ, ſacramentorum, præceptorum Dei, Eccleſiæ, Orationis Dominicæ, & ſalutationis Angelicæ tenentur fideles, ac proinde ad ea addiſcenda, num. 14.

Parentes filios per ſe, vel per alios tenentur edocere præfata omnia, n. 15.

Ab infantia tenentur eos inſtruere in rebus fidei, & in aliis prædictis ad ſalutem animæ neceſſariò ab vnoquoque ſciendis, & huius plures afferuntur rationes, numero decimoſexto.

Ad idem tenentur omnes habentes curam puerorum, & etiam Patrini baptiſmi, & Paſtores animarum, numero 17.

Parentes, Patrini, & alij ad quos ſpectat pueros in ſpiritualibus inſtruere, notabiliter id munus negligentes mortiferè peccant, num. 18.

Educationis puerorum vis magna eſt ad mores honeſtos, vel prauos inhibendos, num. 19.

Parentes, & qui loco parentum ſunt, ſtrictè obligantur ad bonam filiorum, & pupillorum educationem, illóſque informare bonis moribus, curare vt à prauis abſtineant, præcepta Dei, & Eccleſiæ ſeruent, & virtutem ſectentur, idque munus à pueritia inchoandum latè probatur, num. 20. 21. 22. & 23.

Parentes bonæ filiorum educationi debent omnia poſtponere, num. 24.

Adoleſcentes erudiendi primò in timore, & amore Dei, num. 25.

Secundò admonendi, vt mandata Dei obſeruent, & proximum diligant, num. 26.

Tertiò inſtituendi in ſpectantibus ad religionem, in reuerentia erga loca ſacra, & res, & perſonas ſacras, in vſu ſacramentorum, in reuerentia, & obſeruantia parentibus, & aliis maioribus exhibenda, n. 27. 28. 29. 30. & 31.

Parentum præcipua cura, vt filij à peccatis, & vitiis abſtineant, num. 32.

Ad rectam educationem, & præcauenda vitia in adoleſcentibus multùm intereſt obſeruare, & recognoſcere illorum inclinationes, num. 33.

In pueris præſertim obſeruanda, & conſideranda verecundia, ibidem.

Adoleſcentes proni ad laſciuias, explicantur mala luxuriam conſequentia illis à parentibus proponenda, vt à venere abſtineant, num. 34.

Parentibus curandum, vt adoleſcentes à teneris temperantiæ virtutem colant, & illius actibus aſſueſcant, numero 35.

Intemperantia in cibo, & potu vini, quæ, & quanta damna adferat, num. 36.

Immoderatus, & nimius ſomnus valdè noxius corpori, & animæ, num. 37.

Erudiendi ſunt adoleſcentuli, vt temperanter, & honeſtè ſe habeant in loquutione, in vſu viſus, auditus, odoratus, & tactus, in veſtitu, & ludis, n.38.

Præcauendum, ne adoleſcentes improborum conſuetudine vtantur, quorum moribus periculoſa amicitia, & conſortium, n.39.

Ex bono, vel malo vitæ parentum exemplo præcipuè pendent filiorum boni, vel praui mores, n.40.

Parentum mores in liberos deriuantur, & vtplurimum filij ſunt imitatores prauarum affectionum, & incontinentiæ parentum, n.41.

Duplex modus benè educandi filios inſtructione, ac adhortatione, & correptione, atque verberibus, n.42.

Pueri, & adoleſcentes inobedientes à parentibus increpationibus, minis, & verberibus ſunt cogendi, vt à vitiis abſtineant, & virtuoſè viuant, latè n.43.

Paterfamilias, & materfamilias intuitu diſciplinæ, & correctionis licitè poſſunt moderatè verberare, & cædere filios, ibidem.

Vt illos ad meliorem frugem reducant, poſſunt etiam, & debent expellere domo, & eis alimenta denegare, ſi probabiliter putent ſic poſſe corrigi, ſecus ſi timeant eos euaſuros peiores, n.44.

Eruditio in ſcientiis, & liberalibus artibus quàm vtilis, num.45.

Pater in conſcientia tenetur curare, vt filij addiſcant ſcientias, & liberales diſciplinas, & ad id facere expenſas neceſſarias, ſicut cæteri paris conditionis, n.46.

Pater tenetur ea facere, quibus in futurum filius ſeipſum alere, & tueri poſſit, ibidem.

Parentes pauperes curare debent, vt filij addiſcāt artes illiberales, & mechanicas, iuxta illorum capacitatem, n.47.

Et docere illos legere, & ſcribere, ibidem.

Erudiendi filij in diſciplinis, & artibus, ad quas dignoſcuntur habere aptitudinem, & inclinationem, n.48.

Filij erudiendi debent committi præceptori non ſolum perito, ſed & vitæ probitate conſpicuo, n.49.

Non permittendum illis legere libros fidei dogmatibus, & bonis moribus aduerſantia, præſertim turpia continentes, num.50.

Curandum, vt legant libros ſacros, & de rebus ad pietatem, & religionem ſpectantibus, n.51.

Item, vt vacent lectioni hiſtoriarum, præſertim antiquarum, num.52.

Puellæ ſolicitiori cura ſunt à parentibus educandæ ad illarum pudicitiam conſeruandam, n.53.

Pudicitiæ laudes, ibidem.

Maſculus, & fœmina poſt innocentiæ ſtatum proni ad malum, & maximè ad ſenſibiles delectationes, ad quas vehementius excitantur, cum ſint proximi pubertati, n.54.

Curandum ab initio, vt otium euitent, & vacent continuò operibus mulierum propriis, & quæ ſint hæc opera, n.55.

Puellæ diebus feſtis poſt peractas ſuas deuotiones laborantes ad euitandum otium excuſantur à peccato, ibidem.

Erudiendæ, & in operibus occupandæ vnà cum puellis honeſtis einſdem ætatis, & non permittenda illis ſocietas mulierum improbarum, nec habere peculiarem familiaritatem cum aliqua ex ancillis, num.56.

Verſetur puella ſemper coram matris, vel matronæ honeſtæ oculis, num.57.

Doceatur legere, & ſcribere per mulierem probam, non per virum, & ſi aliquando per virum doceatur, ſit ſemper præſens mater, vel matrona, ibidem.

Dormiat puella ſola in lecto ſine alia puella, & nullo modo cum pueris, præſertim cum iam eſt pubertati proxima, ibidem.

Curent parentes, vt filiæ ſint temperantes in cibo ſumendo, & vilioribus cibis aſſueſcant, & præſertim modicum vinum illis permittant, num.58.

Curandum, vt moderatè aquam bibant, ibidem.

Factum notabile S. Monicæ narratur, ibidem.

Solliciti ſint parentes, vt filiæ loquacitatem euitent, ſintque taciturnæ, & verecundæ, præſertim in conſpectu virorum, num.59.

Mulieres præſertim tenerioris adhuc ætatis, ſunt naturaliter loquaces, ibidem.

Curandum, ne turpia audiant, neque legant libros impudicos; ſed ad piorum lectionem inducendæ, ibidem.

Item vt abſtineant à fucato, & ſuperfluo ornatu; & reprehenditur exceſſus in ornatu, num.60.

Non permittant parentes puellam in domo à viris præſertim adoleſcentibus familiariter, & crebrò viſitari, & cum eis habere ſermones maximè prolixos, nec deſponſatas per verba de futuro vti tactibus impudicis cum ſponſis, nec eſſe ſolas cum ſponſis; alioqui grauiter peccabunt, num.61.

Qui tactus inter ſponſos permittantur, ibidem.

Inhibendum filiabus domo exire, & vagari, ſed cogendæ domi manere, præſertim non ducendæ ad choreas, n.62.

Verecundia in mulieribus frænum ad non labendum in turpia, & inhoneſta, ibidem.

Parentes præſertim matres erudiant filias non ſolum verbo, ſed multò magis exemplo, & honeſtate vitæ; nec illis præſentibus, aut audientibus quid malum faciant, aut loquantur, num.63.

Puellæ ſunt matris actionum imitatrices, ibidem.

Parentes promiſſione donorum inducentes ad opera virtutis, an peccent, num.64.

Parentes, & ſuperiores legentes literas filiorum, & ſubditorum, quas vel ad ipſos alij, vel ad alios ipſi mittunt, non peccant, num.65.

Peccant grauiter parentes filios ab obſeruatione præceptorum, & operibus bonis reuocantes, & abſque iuſta cauſa impedientes ea filios exequi, num.66.

Item grauiter peccant parentes ſine rationabili cauſa vi, vel dolo retrahentes filios, vel filias ab ingreſſu religionis, vel illorum profeſſionem impedientes, num.67.

Excommunicatio in Trid. ſeſſ.25. cap.18. fin. de reg. *lata eſt contra impedientes fœminæ voluntatem, veli accipiendi, vel voti emittendi, ibidem.*

Explicatur quid veli accipiendi, vel voti emittendi nomine intelligatur, & an dictam excommunicationem incurrant impedientes ingreſſum religionis, an verò ſolùm qui profeſſionem, & nonnulla alia ad præfatam excommunicationem ſpectantia, n.68. ad 85. cum pluribus ſeqq.

Filio habenti votum caſtitatis, & in concubinatu exiſtenti pater an poſſit licitè ſuadere matrimonium, num.81.

An peccent parentes communicantes cum filia Deo dicata, quæ nupſit, num.82.

Parentes dolo, vel minis cogentes extra caſus in iure permiſſos filios, vel filias ad ingreſſum monaſterij, vel habitus religioſi ſumptionem, vel profeſſionem faciendam, mortiferè peccant, num.83.

Excommunicatio in Tridentino ſeſſ.25. cap.18. de reg. *lata contra eos, qui extra caſus in iure permiſſos cogunt fœminam contra eius voluntatem ad ingrediendum Monaſterium, vel habitum religionis ſuſcipiendum, vel ad profeſſionem emittendam; quique conſilium, auxilium, aut fauorem dederint, &c. latiſſimè explicatur quoad perſonas, quas afficit, & actiones, quibus inducitur, & quoad alia, num.84. ad 97.*

Non comprehendit cogentes ad ingrediendum in Monaſterium, num.95.

Caſus, in quibus ius permittit cogere aliquem virum, vel fœminam ad ingrediendum in Monaſterium, num.94. & 98.

Patres cogentes filios, vel filias ad matrimonium, vel eos impedientes ne matrimonium contrahant, an, & quando, & quòm grauiter peccent, num.99. & 100.

An peccent patresfamilias in diebus ieiuniorum miniſtrantes cœnam filiis, num.101.

Obligationi rectè educandi filios repugnat illorum expoſitio, num.102.

Alia ſummaria vide poſt num.102.

CAPVT

CAPVT X.

De obligatione parentum erga filios quoad ſpiritualia, & bonam educationem, ſeu inſtitutionem.

1 DE hac materia agunt Nauarr. *in man. cap.* 14. *num.* 17. Graffius *deciſ. aur. part.* 1. *lib.* 2. *cap.* 58. Saytus *lib.* 7. *clau. cap.* 7. Fagundez *in decalog. lib.* 4. *cap.* 1. Reginaldus *in praxi fori pœnit. lib.* 10. *cap.* 41. *& duobus ſeqq.* Filliuccius *tract.* 28. *c.* 2. *n.* 22. Bonacina *de precept. diſp.* 69. *q. vnica, p.* 6. Trullench. *in decal. lib.* 6. *c.* 1. *dub.* 3. Ægydius Romanus *de regim. Principum lib.* 2. *p.* 2. Iauellus *œconomica Chriſtiana tract.* 3. *&* 4. Marcus Antonius de Carnes Auguſtinianus *in ſua Microcoſmia part.* 2. *Dialogo* 7. *& tribus ſeqq.* Ioannes Torres *in ſua philoſophia morali lib.* 1. Homobonus noſter *de ſtatibus part.* 2. *cap.* 20. & Annæus Robertus *rerum iudicatarum lib.* 1. *cap.* 9.

§. I.

Vnde oriatur parentum obligatio benè educandi, ſeu inſtituendi proprios filios per ſeipſos, vel per alios idoneos.

2 QVemadmodum enim parentes tenentur ad educationem corporalem filiorum præſtando eis alimenta ad vitam naturalem ab eis acceptam conſeruandam, & promouendam neceſſaria, de qua in ſequenti parte huius tractatus, cap. 1. ita obligantur bonam educationem eiſdem filiis dare, animíque alimenta præſtare, nempe illis procurare neceſſaria ad animæ ſalutem; & in iis, quæ ad fidem Catholicam, Dei cultum, & bonos animi mores ſpectant per ſe, vel per alios inſtruere. Et ad hæc munera erga filios præſtanda parentes de iuſtitia, & pietate naturali teneri docuit Toletus *lib.* 5. *ſumm. cap.* 1. *num.* 2. & poſt eum Fagundez *dict. cap.* 1. *num.* 13. Animaduertit enim Toletus omnia decalogi præcepta tam primæ, quam ſecundæ tabulæ fundata eſſe in iuſtitia, & iure naturæ. Siquidem iuſtitia eſt quædam virtus, qua reddimus cuique quod ſuum eſt, illique debemus. Huius autem quatuor ſunt ſpecies, vt ibidem idem Toletus. Prima eſt, qua Deo reddimus, quod ſuum eſt, & hæc dicitur *Religio*, hæc enim nos non inclinat, vt Deo adhibeamus debitum cultum, & honorem, ſi non quantum Deus meretur, at ſaltem quantum poſſumus. Secunda eſt, qua filiis parentes, & parentibus filij ſecundum carnem impendunt id, quod eis ex hoc titulo parentum, & filiorum debent; & hæc dicitur *Pietas*, quæ in quarto decalogi præcepto fundatur. Tertia eſt, qua ſuperioribus exhibemus ea, quæ illis ratione ſuperioritatis debemus, & hæc dicitur *Obſeruantia*, quæ etiam eodem quarto præcepto decalogi comprehenditur. Quarta eſt, qua aliis proximis generaliter impendimus ea, quæ debemus; & hæc propriè dicitur *Iuſtitia*, quæ aliis ſex decalogi præceptis ſecundæ Tabulæ continetur.

3 Ægidius autem Romanus *d. p.* 2. *cap.* 1. & Iauellus *d. tract.* 3. *cap.* 1. ex triplici fonte, ſiue capite deducunt huiuſmodi obligationem paternam bene educandi filios, illóſque bonis moribus imbuendi. Primum caput eſt, quod parentes ſunt principium, & cauſa filiorum, qui ab eis ſuum habent eſſe. Sicut enim in omni ſpecie rerum naturalium videmus, quod natura, quæ dat eſſe alicui rei, ſolicita eſt circa adhibenda media, per quæ res ipſa valeat in eſſe conſeruari; vt ſi natura dat eſſe igni, ſtatim confert leuitatem, ſiccitatem, & calorē, per quas qualitates ſeruatur in eſſe. Per calorem nempe corrumpentibus reſiſtit, per leuitatem, & ſiccitatem ſurſum ad propriam ſphæram, eo quod in loco ſuperiori magis habet in eſſe conſeruari, quam in inferiori: Simili modo natura non ſolum dat eſſe animalibus, ſed quia animal abſque cibo cōſeruari non poteſt, propterea eadem natura ſolicita eſt dare animalibus os, & alia organa, per quæ poſſunt cibum, & nutrimentum ſumere. Quare etiam parentes, qui ſunt cauſa filiorum, & a quibus filij naturaliter eſſe habent, adſtringuntur filios regere, illorumque curam habere, atque illis ea prouidere, ac eos inſtruere iis, per quæ valeant in eſſe conſeruari, & poſſint bene viuere, non ſolum ſecundum corpus, verum etiam ſecundum animam. Quanto enim anima eſt nobilior, & potior corpore, tanto parentes, qui dando eſſe corpori animæ creationi, & infuſioni in corpus ſunt cooperati, vndè quodammodo etiam anima ab eis habet ſuum eſſe, debent omnem adhibere diligentiam, & curam, vt proprij filij ſint tam perfecti in anima, quàm in corpore, & ſi ſoliciti ſunt circa diuitias congregandas, facultates, & pingues hæreditates filiis relinquendas, vt abundanter ſubueniant, quantum ad indigentiam corporalem; multo magis longè diligētiores, & ſolicitiores debent eſſe, vt filij habeant perfectam animā, & vt virtutibus, ac bonis moribus imbuantur. Secundum caput eſt; quod parentes ſunt ſuperiores filiorum, & illis præſtantiores, & naturaliter ipſis præeſſe debent; ſuperiora autem naturaliter, & ſemper in inferiora influunt, & ea regunt, & conſeruāt; aſpicimus enim cœleſtia corpora influere ſuper inferiora, & ea regere, atque conſeruare. Ita ergo parētes cum ſint naturaliter ſuperiores filiorum, & illis præſint, tenentur eſſe ſolliciti circa illorum regimen, & curam; & imitari vniuerſalē omnium Patrem Deum, qui cum ſingulis rebus præſit, habet ſollicitudinē, & curā totius vniuerſi; & eius prouidentia, & gubernatio ad entium vſque minima ſe extendit. Tertium caput eſt, quod parentes naturaliter diligunt filios; cuius ratio eſt multiplex; & quia omne animal diligit ſui ſimile; ſic omnis homo proximum ſuum. Eccl. 13. Filius autem eſt ſimilis Patri, quia omne generans generat ſibi ſimile, & filius ſanguine maximè proximus eſt patri. Et quia filij ſunt quædā pars parentū, nam filius eſt quædam pars à patre abſciſſa, S. *Eth. c.* 12. Imò filius eſt viuum ſimulacrū patris, & altera patris perſona, iuxta naturæ ordinē illi morienti ſuccedens, ac illum poſt mortem repræſentās. Ex huiuſmodi igitur naturali amore parentum erga filios manifeſtè infertur, eoſdem parentes teneri eſſe ſolicitos circa filiorum regimē, & curam, quia quilibet debet eſſe ſolicitus circa ea, quæ vehemēter amat; cum de ratione amoris ſit, vt ſolicitet amantem circa rem amatam, & quilibet ſolicitatur circa dilectum.

Eandem parentum obligationem incumbendi ſolicito ſtudio educationi filiorum, & eorum mores curandi deriuo ex amore, quem quiſque ciuis, vt eius pars, debet habere erga Rempublicam, cuius bonum, & perfecta conſtitutio ex iuuentutis eruditione, & inſtitutione pendet; illa enim eſt bona, & perfecta Reſpublica, quæ bonis conſtat ciuibus, boni autem ciues nequaquam erunt, niſi ab adoleſcentia bonis moribus, & artibus fuerint eruditi, & cum ætate creuerit vitæ probitas; vt proinde parentes, præceptores, Tutores, aliíque puerorum, & adoleſcentum curam habentes, qui ſolicitè illorum educationem, & mores curant, quique iuuentutem ciuitatis bonis artibus inſtruunt, nunquam vel ſatis commendari, vel dignis præmiis foueri poſſint. *Non enim is ſolus Reipublicæ* (inquit Seneca *de tranquillitate animi, capite tertio*,) *prodeſt, qui candidatos extrahit, & tuetur reos, & de pace, belloque cenſet; ſed qui iuuentutem exhortatur, qui in tanta bonorum præceptorum inopia, virtute inſtruit animos.* Ipſa namque 4

experientia docet puerorum inſtitutionem, & diſciplinam eſſe fontem totius boni, & mali, quod in Rempublicam manat; primumque ædificij, & politici tegiminis, & vniuerſæ Reipublicæ fundamentum, quod innuit Simanca *de Repub. lib.9. cap.*20. Cuius hæc ſunt verba: *Puerorum ingenia tanquam agri, ex quibus Reſpublica ſuos omnes fructus eſt perceptura, diligentiſſimè colantur, & rebus optimis ſerantur.*

5 Addo ad hanc ſollicitudinem debere parentes impelli ex amore erga ſeipſos; magnus enim honor illis acquiritur, & ingens gaudium accreſcit ex filiorum diſciplina, & probitate; & non leui inhonorationi efficiuntur obnoxij, ſi indiſciplinatis, & prauis moribus corrupti appareant. De hoc Eccleſ. *cap.*22. habemus, *Confuſio patris eſt de filio indiſciplinato.* Et Prouerb. 19. *Dolor patris filius ſtultus.* De illo: *Filius ſapiens lætificat patrem.* Prouerb. 10. & Paulus 1. *ad Theſſal.*2. Filios à ſe in ſpiritu genitos, & lacte ſanctæ inſtructionis enutritos, propriam coronam, & ſui ipſius gaudium appellat. *Quæ eſt enim noſtra ſpes, aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne vos?* Et Seneca amico Lucillo ſcribens *lib.*5. *epiſt.*34. *Si agricolam* (inquit) *arbor ad fructum producta delectat; ſi paſtor ex fœtu gregis ſui capit voluptatem; ſi alumnum ſuum nemo aliter intuetur, quàm vt adoleſcentiam illius ſuam iudicet. Quid euenire credis his, ô Lucille, qui ingenia educorunt, & quæ tenera formauerunt, adulta ſubitò vident.* Denique de vtroque Sanctus Petrus Chryſologus *ſerm.*94. *Nam ſicut diſcipuli probitas* (ait) *laus eſt Magiſtri, ita Magiſtri vituperatio diſcipulus neſciens diſciplinam.* Non prætermittendum etiam parentes ex bona filiorum educatione, & diſciplina ingens apud Deum meritum conſequuturos, vt ſcriptum reliquit Diuus Hieronymus *epiſt.*95. vnde ad Tim. 5. ex huiuſmodi filiorum educatione commendatur vidua, ſi filios educauit: econtrà verò parentes filiorum inſtitutionem negligentes infidelibus æquiparantur, & ipſis infidelibus deteriores pronunciantur; *ſi quis* (inquit ibidem Apoſtulus) *ſuorum, & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior.*

§. II.

De obligatione parentum ſolicitè procurandi filiis baptiſmum.

6 CErtum eſt apud omnes parentes teneri prouidere filiis neceſſaria non ſolùm ſaluti corporali, ſed etiam multò magis neceſſaria ſaluti ſpirituali, vt conſtat ex traditis præcedenti paragrapho, & tradunt Doctores ſuprà *numero primo* relati, præſertim Sayrus, Bonacina, Fagundez, Nauarrus, Graffius, & præter hos Henriquez *lib.*2. *cap.*23. *numero* 1. *litera A, in Gloſſa*, & alij, quos ipſe latè refert; ac proinde, cum baptiſmus ſit ad ſalutem neceſſarius, tenetur pater curare, vt filij baptizentur; qua etiam obligatione tenentur tutores, & alij filiorum curam habentes. Ita Henriquez *dicto lib.*2. *cap.*4. *numero* 3. *dicto cap.*23. *numero* 1. Suarez *tom.*3. *in* 3. *part. diſputatione* 31. *ſectione* 2. Coninch *de ſacrament. quæſt.*68. *num.*3. Bonacina *de ſacrament. diſp.*2. *quæſt.*2. *part.*2. *num.*6. Layman *lib.*5. *tract.*2. *cap.*6. *num.*8. Caſtrus Palaus *part.*4. *tract.*19. *punct.*8. *num.*8. & alij apud eoſdem. Et quidem in articulo, ſeu periculo mortis manifeſtè vrget obligatio charitatis ad procurandum baptiſmum, ne filius carens baptiſmo in perpetuum condemnetur, & à regno cœleſti excludatur. Extra verò articulum, & periculum mortis, licèt non obliget charitatis præceptum, nec præceptum aliquod diuinum poſitiuum, obligantur tamen parentes, & alij, qui curam infantium gerunt ſub graui culpa præcepto Eccleſiæ, non quidem ſcripto, ſed vſu, & conſuetudine vniuerſali introducto, vt illos quamprimum à natiuitate baptizari curent, néve diu ſine iuſta cauſa illis differant baptiſmum, ita *locis citatis* Henriquez, Suarez, Coninch, Bonacina, Layman, Caſtrus Palaus, & Villalobos *part.*1. *tract.*5. *diff.*12. & meritò fuit tale præceptum inductum; quia videtur quidam Dei religioniſque contemptus, & alienum eſt à parentum pietate, & charitate diu conſeruare filios mancipia diaboli, & inimicos Dei; cum facilè poſſint membra Chriſti & Eccleſiæ, & filios Dei efficere, & regni cœleſtis hæredes conſtituere. Quare ſi in hoc parentes, vel tutores negligentes fuerint, Paſtores Eccleſiæ ratione officij obligari eorum negligentiam emendare tradunt locis citatis Suarez, Layman, & Palaus. Quæ autem ſit dicenda notabilis, & diuturna dilatio ſufficiens ad præfatum peccatum mortale in parentibus, & tutoribus negligentibus, Bonacina ait, non peccare mortaliter, ſi baptiſmum differant per tres, vel quinque, aut plures dies, Henriq. *d.c.*4. *n.*3. ait non peccare mortaliter, ſi infanti baptiſmum differant circiter duodecim dies. In Concilio Prouinciali Mediolanenſi 5. *part.*2. *fol.*34. conſtituta eſt pœna excommunicationis contra eos, qui non curant baptizari infantem ante nouem dies, vnde videtur cenſuiſſe notabilem dilationem, ſi differatur baptiſmus vltra octauum diem. At Suarez, Layman, & Palaus (& idem videtur ſentire Coninch) aiunt relinqui arbitrio prudentis iudicandum, quænam ſit diuturna dilatio ſufficiens ad peccatum mortale. Addit tamen Palaus ſecluſa graui cauſa cenſendam eſſe diuturnam dilationem, ſi vltra menſem à natiuitate differatur baptiſmus, eo quod ſit res contra communem praxim, & periculo ſcandali ſatis expoſita. Ex rationabili, & graui cauſa (qualis fortè eſt, ſi expectandi ſint Patrini, vt baptiſmus maiori cum ſolemnitate fiat, vt ſæpe euenit, cum filij magnatum ſunt baptizandi) conueniunt Doctores licitam eſſe maiorem dilationem, adhibita tamen diligenti cura, vt omnibus periculis occurratur, vt infans non moriatur abſque baptiſmo. Quo in caſu Palaus, & Layman baptiſmum poſſe differri quidem vltra menſem aiunt, ſed non vltra duos: Coninch verò dicit poſſe differri aliquantulum, nil determinans circa qualitatem dilationis; & in hoc etiam caſu videtur determinatio temporis relinquenda arbitrio prudentis, attenta grauitate cauſæ. Nunquam tamen licitum eſſe extra neceſſitatem, ſeu periculum mortis baptiſmum abſque ſolemnitate, & conſuetis Eccleſiæ cæremoniis miniſtrare, & propterea grauiter peccare parentes, vel tutores, qui filios domi baptizant extra caſum vrgentis neceſſitatis, credentes Eccleſiæ ſatisfacere, ſi poſtmodum filios ad Eccleſiam deferant pro cæremoniis baptiſmi ſuſcipiendis, tradunt locis citatis Paulus Layman, & Caſtrus Palaus poſt Armillam *V. baptiſmus, n.*45. vbi, *A peccato* (inquit) *non excuſantur Magnates, qui primò pueros baptizari faciunt in domo ſine ſolemnitate extra neceſſitatis caſum, ſed propter maiorem pompam, vel expectationem compatrum; non enim eſt ſufficiens cauſa. Et illi vero* (addit) *non efficiuntur compatres, quia iam puer erat baptizatus.* Et vbi abſque baptiſmo tantum cæremoniæ infanti adhibentur, non contrahi cognationem ſpiritualem compaternitatis tradunt etiam Angelus *V. baptiſmus, num.*4. Nauarrus *in man. cap.*21. *n.*40. Layman *d. cap.*6. *n.*4. & alij Doctores communiter.

Quemadmodum autem parentes, & tutores tenenter paruulis iam natis quamprimùm procurare baptiſmi collationem; ita etiam adulti, dummodo iam in fide ſint ſufficienter inſtructi, & probati, diuino Chriſti præcepto obligantur ad ſacramentum baptiſmi ſuſcipiendum, cum primum commodè poſſunt, & 7

ad

ad illud diu non differendum, vt tradunt Doctores communiter. Caietanus 3. *part. quæſt.* 68. *art.* 3. Sotus *in* 4. *diſt.* 5. *quæſt. vnica, art.* 3. Henriquez *d. cap.* 4. *n.* 2. Suarez *d. ſect.* 2. Coninch *d. q.* 68. *art.* 5. *num.* 36. *&* 37. Layman *d. cap.* 6. *n.* 8. *initio*, Caſtrus Palaus *d. part.* 8. *num.* 5. & alij ab iiſdem *allegati*. Ratio ſumitur ex fine, ad quem baptiſmus fuit à Chriſto Domino inſtitutus; fuit enim inſtitutus non ſolùm in peccati originalis remiſſionem, ſed & in ſignum, quo fideles congregentur in vnum, vnámque Eccleſiam viſibilem conſtituant, participéſque fiant reliquorum ſacramentorum, & ſacrificij fructus. Huic autem fini grauiter obſtat, qui baptiſmum longo vitæ tempore abſque ſufficienti cauſa ſuſcipere recuſat; & conſequenter grauiter peccat vti viam ſalutis negligens, ſe à Chriſto, & eius Eccleſia, in qua eſt vera ſalus, ſeparando. Similiter baptiſmus eſt inſtitutus ad fidem ſolemniter profitendam, vnde & ſub expreſſa Sanctæ Trinitatis inuocatione confertur, & fidei ſacramentum dicitur. Ergo renuens illum ſibi ſufficienter propoſitum ſuſcipere, profeſſioni fidei eſt iniurius. Præterea probatur ab inconuenienti, quia alioqui in fide ſufficienter inſtructus, ſi cum primum poteſt commodè, non obligaretur præcepto diuino baptiſmum ſuſcipere, nunquam extra mortis articulum obligaretur, cum nulla ſit ratio, cur magis in vno, quàm in alio tempore extra illum articulum obligetur, atque adeo poterit quis abſque peccato ſeparatus à Chriſto, & eius Eccleſia, & Sacramentorum vſu vſque ad finem vitæ perſeuerare; quod eſt abſurdum. Non obſtat antiquus vſus, quo plures vſque ad maturiorem ætatem, vel ad extremum vitæ baptiſmum differebant. Nam vel factum eſt ex rationabili cauſa, vel ex ignorantia fuerunt excuſati. Licet enim in can. *duo tempore, & ſeqq. de conſecr. d.* 4. Miniſtris Eccleſiæ præcipiatur ſolum vigilia Reſurrectionis, & Pentecoſtes baptiſmum miniſtrare extra neceſſitatis caſum; nihilominus creſcente populo, & occaſione miniſtrandi baptiſmum, conſuetudine præfatum decretum abolitum eſt; & quouis tempore baptiſmus miniſtrari poteſt. Etſi autem Eccleſia non poteſt Catechumenis, & iam in fide inſtructis ſuo præcepto determinare tempus, in quo obligentur baptiſmum ſuſcipere, & vltrà non differre, ſicut determinauit tempus annuæ confeſſionis, quia Eccleſia non habet iuriſdictionem in non baptizatos, vt definit *Trid. ſeſſ.* 14. *c.* 4. ſed tantum in baptizatos; nihilominus poteſt declarare obligationem diuino præcepto illis impoſitam, ſcilicet declarando quibus in circumſtantiis, & occaſionibus præceptum diuinum de ſuſcipiendo baptiſmo obliget, quia per hanc declarationem nullam in non baptizatos iuriſdictionem exercet; ſed ſolum exercet clauem ſcientiæ à Chriſto Domino conceſſam pro rebus dubiis reſoluendis. Ita Coninch *d. part.* 3. *dubio vnico*, Layman *d. cap.* 6. *cit. num.* 8. *verſic. dubitatur*, & Palaus *d. part.* 8. *num.* 7.

Infantes nati ex vno parente infideli, & altero fideli, vel ſi poſt natiuitatem alter parentum infidelium conuerſus eſt ad fidem, ſunt baptizandi volente parente fideli.

8 Porrò nati ex vno parente fideli, & altero infideli, Iudæo, vel Pagano, vel nati ex parentibus infidelibus, quorum alter poſtea ad fidem conuerſus ſit, ſi adhuc paruuli ſint annuente patre fideli, & Chriſtiano, poſſunt, & debent baptizari etiam inuito, & renuente parente infideli. Ita Henriq. *d. lib.* 2. *c.* 25. *n.* 3. *&* 4. Azor. *p.* 2. *lib.* 8. *c.* 25. Rebell. *q.* 3. *de oblig. iuſt. p.* 2. *lib.* 3. *q.* 20. *n.* 12. Coninch *d. q.* 68. *n.* 82. Layman *d. c.* 6. *n.* 10. *verſ.* *D. Ioan. Angelus Boſſius, de effect. contr. Matrim.*

Tertiò, Palaus *d. tract.* 19. *p.* 6. *n.* 11. Paſchalis *de patria poteſt. p.* 1. *c.* 7. *n.* 8. *& ſeqq.* Ant. Rucciollus *de iure perſonarum lib.* 2. *c.* 32. *n.* 25. Auguſt. Barboſa *collect. ad cap. ex literis, de conuerſ. infidelium, n.* 2. *& collect. ad can. Iudæi*, 28. *q.* 1. *n.* 7. *& alij ab ipſis relati*, & conſtat *ex can. Iudæi, ſumpto ex Concilio Tolet.* 4. *c.* 62. vbi dicitur prolem debere ſequi religionem parentis fidelis, ſiue patris, ſiue matris, *& d. cap. ex literis*, vbi decernitur prolem debere educari penes infidelem poſtea ad fidem conuerſum, altero remanente in infidelitate, ne proles exponatur ſalutis animæ periculo. In nutriendis enim filiis, ſecúmque retinendis, & gubernandis, maximè circa neceſſaria ad ſalutem animæ æquale ius eſt patri, ac matri. Quare ad baptizandum infantem infidelis, Iudæi, vel Pagani ſufficit matrem eſſe ad fidem conuerſam, & ab ea offerri; potius eſt enim matri fideli, quam patri Iudæo committenda educatio, vt conſtat ex *d. can. Iudæi, & colligitur ex citato cap. ex literis*, & tradunt præter præallegatos alij Iuriſperiti à Paſchali *d. c.* 7. *n.* 8. Etſi enim etiam patres Iudæi habeant filios in poteſtate, vt Gloſſa 1. *in can. Iudæorum* 28. *q.* 1. & communiter DD. quos referunt, & ſequuntur Paſchalis *d. c.* 7. *n.* 9. & Auguſt. Barboſa *collect. ad d. can. Iudæorum, n.* 1. Nihilominus in hoc caſu de patria poteſtate non curatur, vt Paſchalis ibidem *n.* 16. Nam quando eſt diuerſa conditio patris, & matris, tunc filij illius conditionem ſequuntur, ex quo eorum conditio efficitur deterior, vt ibidem idem Paſchalis ex Gloſſa *in cap. fin. de cland. deſponſ. & ex cap. ex tenore, qui filij ſint legit.* & ex Baldo *in l. quæ contra, Cod. de inceſt. nupt.* & colligitur ex *d. cap. ex literis*, vbi dicitur prolem inuita matre infideli educandam apud parentem Iudæum ad fidem conuerſum; nam licet textus ex contingentia facti ponat caſum in patre ad religionem Chriſtianam conuerſo, tamen ex rationis identitate idem dicendum eſt in matre ad fidem conuerſa; nam deciſionis ratio, quæ ibi aſſignatur per ſummum Pontificem, eſt quod in illa ætate infantili non debeat apud illas remanere perſonas, de quibus poſſet eſſe ſuſpicio, quod eorũ ſaluti, vel vitæ parentur inſidiæ. Siue ergo pater, ſiue mater infidelis ad fidem veniat altero in infidelitate perſeuerante, communis ſoboles eſt aſſignanda conuerſo ad fidem, ſaltem vbi filij non ſunt doli capaces, ob illam rationem, quod pater, & mater non inducantur ad imparia quoad filiorum conditionẽ, quando ſunt diuerſi ſtatus, vt Paſchalis *d. c.* 7. *n.* 10. *fine* poſt Barbatium *conſ.* 57. *per tot. lib.* 5.

Ampliatur præfata communis doctrina, quod vt filios poſſit, & debeat baptizari, ſufficiat vnum ex parentibus eſſe, vel factum eſſe fidelem, vt procedat ſiue parens iam fidelis ſit immediatus, vt pater; ſiue mediatus, & ſic mortuo patre, ſi ſit ſuperſtes auus paternus fidelis, ſiue iam ad fidem conuerſus, & petat filium nepotem baptizari, & apud ſe educari, poteſt, & debet filius baptizari reclamante matre infideli. Ita reprobata opinione Nauarri *conſ.* 4. *tit. de conuerſ. infidel.* 1. *p. lib.* 3. fuiſſe in Curia Romana reſolutum teſtatur ibidem in fine additio; vbi, matre Iudæa ſuper educatione infantis ex patre Hebræo procreati contendente cum auo infantis paterno, qui defuncto eiuſdem infantis patre in infidelitate, ſuperſtes aderat ad fidem conuerſus, & petebat paruulum nepotem apud ſe educari, & baptizari, lata ſententia infans traditus fuit auo Chriſtiano ab eo educandus, & fuit poſtea inuita matre baptizatus, ac in fide perſeuerauit, & ita docent etiam Paſchalis *d. cap.* 7. *num.* 4. Ricciullus *dict. cap.* 32. *num.* 25. & Auguſtinus Barboſa *locis citatis*. 9

Quin imò altero ex parentibus infidelibus ad fidem conuerſo, & baptizato, etiamſi vterque parens, tam fidelis, quàm infidelis recuſarent filium communem baptizari, adhuc poterit filius paruulus baptizari, quia ex eo, quod infans habet vnum ex parentibus fidelem,

Eccleſiæ eſt quæſitum ius, quod fidei fauore abſorbet ius infidelis, ob quod poteſt cogere parentem fidelem ad baptizandum filios Infantes, qui propterea contra voluntatem infidelis, & fidelis parentis poſſunt baptizari, ſicut etiam filij parentum Chriſtianorum poſſunt, & debent baptizari, quantumvis parentes recuſarent, cum ratione baptiſmi ſint omninò de poteſtate Eccleſiæ. Ita Azorius *d. quaſt.3.* Ricciulus *dict. cap.32. num.22.* Farinacius *frag. crimin, part.2. verſic. Iudei, n.651.* & Rebellus *loco ſuprà allegato.*

10 Si etiam vterque parens ſit gentilis, alter tamen eorum conſentiant infantem communem baptizari ad finem liberandi eum à culpa originali, & propter animæ ſalutem, id ſufficere, vt poſſit contra alterius voluntatem baptizari, docent Conineb, Layman, & Caſtrus Palaus *loco ſuprà n.7. initio relatis*; & probat ratio ibidem adducta. Aduertunt tamen cauendum eſſe periculum apoſtaſiæ, & ſacrilegij, ac proinde non eſſe conferendum baptiſmum, niſi ſit ſpes, vt proles ſit Chriſtianè educanda. Quare ſi parens infidelis conſentiret in baptiſmum, non quia crederet animæ ſaluti prodeſſe, ſed quia putaret eo infantem liberandum eſſe à corporis ægritudine, vel dæmonis vexatione, non videretur ille conſenſus ſufficiens, vt baptiſmus filio concederetur, ſi filius parentibus reſtituendus eſſet; quia ex illo conſenſu non remouebitur periculum peruerſionis, & irriſionis fidei. Ita Layman *d. cap.6. n.10. verſic. Quamobrem.* Palaus *loco citato, & alij apud eundem.*

11 Sed quid, quando alter parentum infidelium venit ad fidem, filij ex ipſis parentibus infidelibus nati ſunt iam doli capaces, an tunc poſſint, & ſint cogendi ad Chriſtianam religionem capeſſendam, baptiſmúmque illis ſufficienter propoſitum ſuſcipiendum. Paſchalis *d. cap.7. n.10. fine,* dicit eos fore relinquendos propriæ libertati, & voluntati. Certum eſt Eccleſiam, cum non habeat in eos iuriſdictionem, non poſſe per ſe eos cogere ad baptiſmum ſuſcipiendum, vt conſtat ex traditis *n.7.* At ſi pater filiorum infidelium ſit Chriſtianus, & fidei cultor, poſſet, & deberet illos inducere etiam præcepto, vt propoſitam ritè fidem, & baptiſmum ſuſcipiant, vt notat Henriquez *d. lib.2. cap.23. n.3.* & ratio eſt, inquit idem Henriquez, quia pater habet quoddam ius in filios, vt etiam dirigat circa finem ſupernaturalem; ſicut in ſtatu legis naturæ Princeps, & Reſpublica, quæ ſua electione creabat Sacerdotes, dirigebat ciues in cultum Dei, & finem etiam ſupernaturalem. Addit Henriquez *d. n.3. litera R,* in Gloſſa, quod etiam pater paganus poteſt, & præcepto diuino tenetur iurare, vt filij ſui baptizentur, quia cenſentur pars patris (vt ſuprà §.1. dictum eſt) & lex ſupernaturalis, ac diuina Chriſti obligat parentem pro ſe, & ſuis; ſic in ſtatu legis naturæ pater tenebatur prouidere ſpiritualia ſuis filiis, qua quidem poteſtate non eſt priuatus per legem Chriſti.

§. III.

De obligatione parentum erudiendi filios in fide Catholica, & iis, quæ ex neceſſitate ſalutis quilibet Chriſtianus credere, & ſcire tenetur.

12 FIdes Catholica eſt prima ſemita, qua tendimus ad poſſeſſionem primi, & ſummi boni, teſte Apoſtolo ad Heb.11. Accedentem ad Deum oportet credere; & ſine fide impoſſibile eſt placere Deo. Ideoque Clemens Alexandrinus *lib.2. ſtromatum, n.4.* dixit, *Fidem eſſe inſtar elementorum, ſine quibus viuere nequimus, & eſſe magis neceſſariam ad vitam, quàm reſpirationem.* Eſt enim fides initium, & fundamentum ex neceſſitate præmittendum, quo omnis ſpiritualis ſtructura innititur; *fundamentum enim aliud,* inquit Apoſtolus 1. ad Cor.3. *nemo poteſt ponere præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus IESVS, id eſt, fides in Chriſtum IESVM,* prout communiter exponunt Patres. Conſtat autem ædificij cuiuſque ſtabilitatem totam à fundamento eſſe; adeóque ſicut fundamentum ipſum ſimpliciter eſt neceſſarium, ita ſimpliciter neceſſaria eſt fides ad ſpiritualis virtutis ædificium, & ad ſalutem. Quare in omni hominum ſtatu non ſolum credendum de Deo fuit, quod vnus eſt Deus omnium Creator ſuper omnia diligendus, adorandus, colendus, quod ſua ſapientia, & prouidentia cuncta in ſingulari regit, & adminiſtrat, quod eſt Trinus in perſonis, vnus in ſubſtantia; quod eſt optimus, miſericors, & iuſtus, remunerator bonorum, ac ſperantium in ſe, ac punitor malorum, iuxta eorum demerita, licèt minus quàm meruerunt; & quod propterea eius lex, & præcepta ſunt ſeruanda; ſed etiam adfuit præceptum diuinum de credendo Mediatore, & propitiatore Chriſto, ſecundum modum, ac menſuram reuelationis, aut prædicationis pro temporum, aut perſonarum varietate facta. Cum enim Chriſtus à Deo Patre conſtitutus ſit caput, dux, via, & medium ad vitam æternam; conueniens eſt, vt hoc caput, hunc Ducem, viam, & Mediatorem ſuum cognoſcant; & per hanc fidei cognitionem corpori eius myſtico, ſiue Eccleſiæ militanti vniantur. Non eadem autem in omni ſtatu fuit cognitio, ſed vt notauit Sanctus Thomas *2.2. quaſt.2. art.7.* quantò homines remotiores fuerunt à tempore Chriſti, tantò difficiliùs, & obſcuriùs myſteria fidei Chriſtianæ communiter crediderunt, nempe ſecundum modum reuelationis ipſis factæ. Dum enim myſteria Redemptionis humanæ ante Chriſti aduentum figurarum velamine occultata manebant, ſatis erat fidelibus genericè, & confusè credere futurum aliquem (ſiue Deum, ſiue Angelum, ſiue purum hominem) qui humanum genus à peccati ſeruitute liberaret, & Deo reconciliaret; neque neceſſe erat in ſpecie credere, fore hunc Dei filium, hominémque moriturum, reſurrecturum, &c. Exceptis iis, quibus Deus Incarnationis, ac Redemptionis myſterium explicitè, & diſtinctè reuelaſſe creditur, nempe Adamo, Henoc, Iobo, & nonnullis aliis gentilibus, item Patriarchis, & Prophetis, ac cæteris Maioribus Eccleſiæ, qui explicitè, ac ſpeciatim Chriſtum Dei Filium pro humani generis ſalute moriturum, adeóque SS. Trinitatis, & Incarnationis Verbi myſteria crediderunt, ſacrificiis figurarunt, & populo ſub vmbris, & velaminibus Dei iuſſu annunciante; & exinde conſtans ſemper fama, & perſuaſio de futuro mundi Redemptore emanauit. De quo S. Thomas vbi ſuprà, & Theologi communiter agentes de fide.

At verò in lege noua, & poſt Chriſti aduentum omnes tam Maiores, quàm Minores, ad quos Euangelicæ veritatis promulgatio ſufficienter peruenit, Chriſtianæ fidei myſteria explicitè credere obligati ſunt. De 13
qua obligatione quorumcunque fidelium, vulgarium etiam, & rudium credendi explicitè tractant Scholaſtici *3. ſent. diſt.25.* S.Thom. *2.2. d.q.2. art.5. ibid. Scribentes,* Sanch. *lib.2. Sum. c.3.* Azorius *p.1. lib.8. c.6. q.1. & c.7. q.3.* Layman *lib.2. tract.1. c.9. & alij apud eoſdem,* & cõmuniter ſentiunt vnũquemque fidelium neceſſitate præcepti teneri ad credendum actualiter, & explicitè articulos in ſymbolo contentos, quoſque publico, ac ſolẽni ritu, vſúque, & prædicatione ſancta Eccleſia proponit, ſaltẽ ſecundũ ipſorum ſubſtantiã, vt vero conceptu, quamuis imperfectè, & cõfusè apprehendantur, & credantur. Status enim, & profeſſio Chriſtiani hominis exigit, vt ſumma, ac præcipua Chriſtianæ fidei

capita

capita, ſiue articulos cognoſcat, & credat; vt etiam conſtat ex perpetua Eccleſiæ praxi, quæ ad baptiſmum, in quo fidei profeſſio ſit, neminem adultum admittit, niſi ſymboli articulis ſit inſtructus, illoſque credat. Quare communiter reprobatur opinio Roſellæ *v. fides, n.1. & quorundam Canoniſtarum*, quos Syluester *v. eadem, q.5.* & Sanchez *d. cap.3. n.3.* referunt; aſſerentium fidelibus rudibus ſufficere, ſi fidei articulos, ſiue præcipua capita credant implicitè, ſcilicet credendo quidquid credit Sancta Mater Eccleſia. Si tamen aliqui Chriſtiani, vel ob inſtructorum penuriam, vel ob nimiam ruditatem fidei myſteria ignorent, à culpa excuſari, & ſaluari poſſe, non videatur negandum. Ratò tamen videntur poſſe laborare inuincibili, & inculpabili ignorantia myſteriorum, quæ Eccleſia ſolemniter celebrat.

14 Quod autem dictum eſt de myſteriis fidei in ſymbolo contentis, idem intra Doctorum communem, vt apud Sanchez *d. cap.3.* & Layman *d. cap.9. n.3.* de Sacrificio Miſſæ, ſeptem Sacramentis, præceptis Decalogi, & Eccleſiæ, atque de Oratione Dominica, ac Salutatione Angelica. Ad horum enim omnium, ſicut & articulorum Symboli notitiam habendam obligati ſunt fideles, & conſequenter tenentur & articulos Symboli, & prædicta omnia addiſcere, ſi non verbotenus, ſaltem ſecundum eorum ſubſtantiam. Quod etiam oſtenditur, quia oportet, vt quiſque diſcat ea, quæ ſunt ſui muneris, ad quod præſertim ſe adſtrinxerit, vt Sanchez *d. cap.3. n.11.* & Layman *d. cap.9. n.3.* In baptiſmi autem regeneratione ad tria nos obligamus, quæ & profeſſi ſumus, fidei confeſſionem, diuinorum mandatorum obſeruationem, & abrenunciationem Satanæ, pompiſque, & operibus illius. Ergo obligatus eſt quilibet Chriſtianus ea ſcire, quibus poſſit ſuas tam arctas in tanto ſacramento factas Deo promiſſiones implere; hæ autem ſunt fidei ſymbolum, preces, mandata, & peccata, quæ ſunt Satanæ opera, atque pompæ. Tenetur ergo quilibet fidelis ea ediſcere ſaltem quoad ſubſtantiam. Imò quod attinet ad Orationem Dominicam, ſalutationem Angelicam, & Symbolum Apoſtolorum, eſſe Eccleſiaſticum præceptum, ſub veniali tamen tantum obligans, longa conſuetudine introductum, vt ea memoriter addiſcantur, docent Paludanus 4. *diſt.15. q.1. art.1.* Nauarrus *in man. cap.11. num.22.* & Layman *dict. n.3.* & videtur colligi ex can. *vos ante omnia, de conſecr. d.4.*

15 Ex quibus infertur prædicta omnia, quæ quilibet fidelis pro ſalute obtinenda ex præcepto diuino credere, & ſcire tenetur, parentes teneri per ſe, vel per alios idoneos inſtructores edocere filios ſuos. Vt tradunt omnes Doctores *ſuprà n.6.* initio relati. Layman *d. cap.9. n.3. fine*, & ex aliis Doctoribus *ſuprà n.1. relatis* Marcus Anton. in Microcoſmia, *p.2.* dialogo 8. Ægidius Romanus *d. p.2. cap.5.* Iauellus *d. tr.3. q.12.* Homobonus *d. cap.20.* Vnde D. Auguſtinus *ſerm.216. de tempore. Ille bonus Chriſtianus* (ait) *qui Symbolum, & Orationem Dominicam memoriter tenet, & filios, vel filias ſuas, vt ipſi teneant, fideliter docet.*

16 Cùm autem præcepto diuino prædicta credendi, & ſciendi obligentur fideles, cum primum rationis vſum aſſequuntur, vt aliis relatis docet Sanchez *d. c.3. n.12.* cum ex tunc præcepto diuino res fidei explicitè credendi, ſeruandi mandata, recipiendi baptiſmum, & confitendi fidem adſtringantur; ideo in iiſdem myſteriis fidei, & aliis neceſſariò ab vnoquoque fideli ſciendis ab ipſa infantia filij per parentes, vel alios inſtructores ſunt erudiendi, maximè cum tunc ſint magis apti ad imbibenda fidei myſteria, vt locis citatis latè Ægidius, & Iauellus explicant, & probant triplici ratione. Prima, quia fidei Catholicæ myſteria tranſcendunt humanam rationem, vnde eis ſimpliciter credendum eſt, & acquieſcendum ex auctoritate diuinâ, & ex ſimplici credulitate, non ex perſpicacia rationis, & demonſtrationibus hominum. Quare expedit, vt in illa ætate proponantur, & addiſcantur, in qua non quæritur dictorum ratio, ſed ſimpliciter acquieſcitur dictis, & facilè creditur. Hæc autem eſt prima, & infantilis ætas. Infantes enim non quærunt à patre, vel matre, aut Magiſtro rationem eorum, quæ eis addiſcenda proponuntur, cum vſum rationis non habeant, & facilè acquieſcunt dictis; vnde Ariſtoteles *in 11. Rhet. c.11.* dixit, quod iuuenes eruditi ſunt ſolùm à lege; appellat autem ibi Philoſophus (vt obſeruat Ægidius *d. c.6.*) eruditionem à lege, monitiones maternas, & documenta illius fidei, quam parentes tenent. Secunda ratio eſt, quia in omni gente parentes ſtatim ſunt ſoliciti erudire proprios filios in iis, quæ ſunt fidei illorum, & in iis quæ pertinent ad eorum leges, & cultum diuinum ab iiſdem legibus præſcriptum, vt conſtat ex Ariſtotele *d. c.12.* tanto ergo magis debent efficere parentes profitentes Chriſtianam fidem, quanto Chriſtiana religio, & lex ſuperat cæteras religiones, & leges, ſola enim religio, & lex Chriſtiana eſt immunis ab omni errorum contagio; in cæteris aliis religionibus, & legibus falſitates aliquæ ſunt admiſtæ. Tertia ratio eſt, quia iis quæ ſunt fidei Chriſtianæ firmiter, & inſeparabiliter adhærendum eſt. Cum ergo ex vna parte conſuetudo ſit quaſi altera natura, ex Ariſtotele *lib. 5. de memoria & reminiſcentia, c.11. & ſequenti 5.* latiùs oſtenditur; ac proinde quanto aliquid eſt aſſuetum, tanto magis vertatur in naturam, & illi feruentius, & firmius adhæreamus; & ex alia parte magis ſimus aſſueti ad ea, circa quæ in ipſa infantia inſudamus, quàm ad alia, & per conſequens magis adhæreamus illis; myſteria fidei filiis ab infantia proponenda, & explicanda ſunt, vt ab illa ætate illis aſſueti firmiter, & perſeueranter adhæreant.

Cæterùm obligatio, qua tenentur parentes (& etiam tutores, & alij puerorum curam habentes, & Paſtores animarum, vt Nauarrus *in man. c.11. n.22. Sà v. fides, n.5.* Layman *d. n.3.* & Doctores communiter) erudiendi ſuos liberos naturales de rebus ad ſalutem neceſſariis, adſtringit etiam Patrinos baptiſmi, de quibus D. Auguſtinus *ſerm.163. de temp.25.* (& refertur d. can. *vos ante omnia, de conſecr. d.4.*) *Quicumque viri,* inquit, *quæcumque mulieres de ſacro fonte filios ſpirituales exceperint, cognoſcant ſe pro ipſis fideiuſſores apud Deum extitiſſe, & ideo ſemper illis ſolicitudinem veræ charitatis impendant, & admoneant, vt caſtitatem cuſtodiant*, &c. & proſequitur inſtructionem obſeruantiæ præceptorum, fugæ delictorum, & confeſſionis inconcuſſæ fidei, & *ſerm.215. Neſcio* (ait) *qua fronte ſe Chriſtianum dicat qui paucos verſus in Symbolo, vel in Oratione Dominica parare diſſimulat. Filiis, quos in baptiſmo excipitis, ſcitote vos fideiuſſores pro ipſis apud Deum extitiſſe, & ideo tam illos, qui de vobis nati ſunt, quàm illos, quos de fonte excipitis, ſemper caſtigate, atque corrigite, vt caſtè, iuſtè, & ſobriè viuant*, & eandem Patrinorum obligationem docent Valentia *tom.4. diſp.4. q.2. p.3.* Suarez *tom.3. in 3. p. q.68. art.8.* Homobonus *d. cap.20. n.2.* & Doctores communiter. 17

Quod ſi parentes, & alij, ad quos ſpectat pueros in ſupradictis inſtruere, fuerint notabiliter negligentes, ſciant ſe mortaliter peccaturos, vt tradunt Doctores *n.6. relati*, & patet ex grauitate negotij. 18

§. IV.

De obligatione parentum filios bonis moribus, & Chriſtiana diſciplina inſtituendi, curandique vt à vitiis abſtineant, & peccatis; Deum diligant; eius, & Eccleſiæ mandata obſeruent; & virtutum actibus aſſueſcant.

19 NOn ambigendum, neque in dubium verti poteſt, magnam eſſe vim educationis ad mores honeſtos, vel prauos imbibendos, ſeu inducendos, ac proinde toto cœlo errarunt, qui educationem affirmarunt nihil ad virtutem vel prodeſſe, vel nocere, ſed quemque iis moribus imbutum durare, qualis naturâ aut ad vitium, aut ad virtutem propenſus exſtat; *ſi præcepta* (inquit Seneca *epiſt.94.*) *nihil adiuuarent, omnis inſtitutio tollenda eſt, ipſa natura contenti eſſe debemus.* Addit idem Seneca. *Erras, ſi exiſtimas nobiſcum vitia naſci, ſuperuenerunt, ingeſta ſunt.* Et Plato *dialogo 4. de Repub. Educatio, & inſtitutio commoda bonas naturas inducit; & rurſum bonas naturas ſi talem inſtitutionem conſequantur, meliores adhuc, & præſtantiores euadere ſcimus.* Diligenti ergo inſtitutione, atque doctrina propenſionem ad vitia cohiberi, & in bonam verti naturam; ac ſemina virtutum innata vberiores virtutum fructus producere liquet, qua neglecta è contra neceſſe eſt vitia à teneris ſenſim ſurripere, & poſtea continuato incremento r- ta ætate diffundi.

20 Hinc igitur concors omnium Doctorum ſententia, parentes, & qui loco parentum ſunt, arcta obligatione teneri ad bonam educationem filiorum, & pupillorum, illoſque informare bonis moribus, & curare, vt ab actibus prauis abſtineant, & præcepta Dei, & Eccleſiæ ſeruent, & virtutibus inſtituantur, ita Doctores *ſuprà num.1.* Nauarrus, Graffius, Sayrus, Fagundez, Filliuccius, Reginaldus, Bonacina, Homobonus *relati locis citatis*, Ægidius Romanus *d. p.2. cap.6.* Iauellus *d. tract.3. q.7.* Marcus Antonius de Cames *in d. ſua microcoſmia, p.2. dialogo 8. & 9.* Henriquez *lib.1. cap.23. n.1. litera A, in Gloſſa*, alios referens, & alij Doctores communiter agentes de obligatione parentum erga filios. Idem docuit S. Auguſtinus *poſteriori loco ſuprà num.17. allegato.* Qui etiam *in pſal.177.* grauiter monet parentes in hæc verba: *Magis cogita, quomodo nutrias eos, qui nati ſunt, quàm vt naſcantur, non enim iam fœlicitas eſt habere filios, ſed bonos habere.* Idem colligitur ex illo Eccleſ.7. *Filij tibi ſunt, illos*, &c. & ex Apoſtolo *ad Epheſ.6.* dicente; *Et vos patres nolite ad iracundiam prouocare filios veſtros: ſed educate illos in diſciplina, & correptione Domini.* Non ergo parentes ſolùm debent eſſe ſoliciti, vt pinguem eis relinquant hæreditatem, & copioſas facultates temporales, ſed magis, vt ipſis ſuperſint virtutum ditiſſimi, quæ ſunt veræ diuitiæ; atque adeo amplum patrimonium filiis relinquet Pater, dixit Tull. *l.1. de officiis*, & efficaciore ſermone D. Chryſ. *in Epiſt. ad Epheſ. c.6. hom.21.* ſi eos virtutibus, & bonis moribus inſtituerit, odiſſe vitia docuerit, & erubeſcere de quocunque dicto, vel opere, licet leuiter prauo, & rectæ rationi diſſono. Quare grauiter errant parentes curantes ſolùm, vt filij ſint homines, hoc eſt, inter homines diuitiis, & honoribus eminentes Huiuſmodi parentes tantopere cupientes filios in hoc ſæculo facultatibus abundare, & honoribus præfulgere, nec curantes quid in alio ſint paſſuri, à nonnullis corporum, vel carnis, non animarum parentes vocantur; & non vrſorum, qui bonorum parentum ſunt ſymbola, eo quod editos fœtus imperfectos lingua perficiunt; ſed imitatores Struthionum ſua oua non fouentium, ſed in terra derelinquentium. Improbi enim parentes imprudentium horum animalium dura viſcera induunt, ſi cum illos genuerint, in terrenis affectibus, & moribus, ac temporalium bonorum puluere manere permittunt, nullam rationem ducentes, quod ab infernalibus beſtiis, id eſt dæmonibus in alio ſæculo miſerè deuorentur, de quo Ludouicus de Ponte *p.2. tract.5. cap.9.* Et nouerint parentes notabilem eorum in recta, & Chriſtiana filiorum educatione negligentiam eſſe lethaliter culpabilem, vt in terminis ex Doctor. *num.1. relatis*, Sayrus *d. cap.7. num.6.* alios allegans, Bonacina *d. p.6. n.3.* Homobonus *d. c.20.* & indicant Nauarrus, Graffius, Fagundez & alij *d. n.1. relati*, & etiam D. Auguſtinus *loco ſuprà n.17. fine citato.*

Porrò, vt parentes plenè huic obligationi ſatisfaciant, vt filij in tota ætate à vitiis ſint immunes, bonis actibus vacent, & virtutibus, atque Chriſtiana diſciplina reſplendeant, illorum bona educatio, & inſtitutio à teneris, & ab ipſa infantia ſedulò inchoanda, nec prætermittenda, donec tales euadant, quales bonum ipſorum filiorum, parentum, & totius Reipublicæ exigit. Quemadmodum enim Nutrices tenera infantium corpuſcula diligenti ſtudio fouent, & ſolicita cura conſtringunt, ne membra habeant mutila, aut inflexa; ſic & à primis annis formandi ſunt, & dirigendi mores. *Altius præcepta deſcendunt, quæ teneris imprimuntur ætatibus*: Seneca *de conſolat. ad Heluidiam, cap.16 Educatio* (inquit idem Seneca *lib.2. de ira*) *maximam diligentiam, plurimumque profuturam deſiderat; facile eſt enim teneros adhuc animos componere; difficulter reciduntur vitia, quæ nobiſcum creuerunt.* Idem ſcribens Lucillo *lib.19. epiſt.109. facilè conciliantur ingenia tenera ad honeſti rationem.* Cùm enim pueri habeant potentias interiores aliis imaginibus vacuas, humores molles, & voluntatem flexibilem, quicumque habitus non ſolùm facillimè, ſed & perfectiſſimè in illis imprimuntur. *Nam & dociliora* (ait Quintilianus *lib.1. inſtitut. orat. cap.12.*) *ſunt ingenia priuſquam obduruerunt.* Et Vegetius *de re milit. lib.1. cap.4. Non tantum celerius, ſed & perfectius imbibuntur, quæ diſcuntur à pueris*; idque ita pro conſtanti habuit Lactantius *l.7. de diuino præmio, cap.8.* vt hoc ſolo argumento Plato (vt idem aſſeuerat) *lib.4. de virtute, & lib.26. de pulchro* magis euidenter animarum immortalitatem probauerit. *Quia in pueris ingenia ſunt mobilia, & ad percipiendum facilia: nam quæ diſcunt, ita celeriter capiunt, vt non tunc primum diſcere illa videntur, ſed recognoſcere, & reminiſci.* Pueritia (eſt metaphora D. Anſelmi *de ſimilit. c.3.*) eſt veluti cera mollis, quæ ſtatim, & facilè recipit bonorum morum formas, & impreſſiones antequam creſcentibus annis obdureſcat; & quemadmodum ceræ quæ obduruit, difficilimè forma ſigilli imprimitur; ita pueritia, quæ prouectiori ætate obduruit, formas bonorum habituum non admittit, vel difficillimè recipit. Eadem metaphora ad id vtitur S. Baſilius *in regulis fuſioris diſput. interrog.15. Animus* (inquit S. Doctor) *dum tener eſt, & vita cera, quæ ipſas impreſſas formas quaſcunque facillimè recipit, molliſſimè cedit, confeſtim ab initio omni rerum bonarum imbui exercitatione debet, quo videlicet, vbi poſtea rationis vſus acceſſerit, & habitum illum rerum iudicandarum ætas attulerit, pietati iam ab ineunte ætate aſſuetus, nullo impedimento curſu vtatur faciliore; cum & ratio, quod expediat admoneat, & ad id aſſequendum facilitatem præbeat conſuetudo.* Non eſt etiam prætermittendum exemplum dolij odorem liquoris primi infuſi diu conſeruantis; de quo Philo Iudæus *libro quod omnis probus ſit liber*: *Sicut vaſa odorem, quo primum fuerint imbuta, referunt, ſic iuuenum animi, quas primum formas imaginatione concipiunt, nunquam aboleri ſinunt.* Et eodem exemplo Horatius *lib.1. epiſt. ad Solidum*, admonet à pueritia actibus virtutum vacandum. 21

Nunc

Nunc adbibe primo
Pectore verba puer, tunc te melioribus offer.
Quo ſemel eſt imbuta recens ſeruabit odorem Teſta diu.

Ad id alludit ſententia illa Saluatoris Matth. cap. 9. quod vinum nouum in vtres nouos ſit mittendum, vt in eis nulla mala qualitate contracta conſeruetur; ſiquidem plurimum refert, viuum diuinæ dilectionis, quod legis nouæ eſt proprium, in nouos vtres paruulorum mitti, priuſquam prauorum aliorum liquorum ſaporem, aut odorem contrahant. *Quod enim ſemel imbibimus* (dixit D. Cyprianus lib. 1. epiſt. 1.) *difficulter deponimus, nec propoſitum noſtrum facilè mutamus.* Quod Lycurgus duorum canum, quos diuerſimodè educauerat, exemplo ſignificauit, vt Ribad. *de Principe Chriſtiano lib.* 2. *cap.* 39. Metus, cum quo gallinarum pulli ab initio nutriuntur à matribus, in illis ſemper perſeuerat; ita quod (inquit Seneca *lib.* 22. *epiſt.* 122.) videntes miluum tranſeuntem ſtatim ſe recipiunt in locum tutum, quamuis ea ſint ætate, vt nihil debeant timere, & miluus de eorum rapina non cogitet. Vndè hoc? niſi ex aſſuetudine, quæ cum illorum pennis creuit. Experientia manifeſta compertum eſt, homines firmiorem retinere memoriam eorum, quæ in pueritia, & adoleſcentia illis contigerunt, quàm illorum, quæ poſtea illis acciderunt; & intenſius, ac fortius amare, vel odiſſe eos, quos in pueritia habuerunt amicos, vel inimicos; quàm eos, in quos in prouectiore ætate amorem, vel odium conceperunt. Quod Ælianus *de varia hiſtoria lib.* 1. obſeruauit in illis duobus ciuibus Athenienſibus, Themiſtocle, & Ariſtide; ambo enim fuerunt ſtrenui Duces, ambo non minus fortitudine, quàm conſilio præditi; ambo virtutibus præcellentes, ambo iiſdem tutoribus vſi, ſimulque educari, & ab eodem præceptore. Verùm à pueritia, & adoleſcentia ipſa cœperunt rixari, & contentiones habere, quando ſcholas frequentabant; in ſtudiis malè educati fuerunt, ideoque cum ætate creuit odium, & ad mortem vſque capitales inimici extitere, vt Plutarchus in vita Themiſtoclis, & Probus in vita Alcibiadis. Filia Herodiadis, quæ à pueritia à matre fuit edocta ſaltare, non diuinas laudes recitare, ſaltandò è vita deceſſit, vt ſcribit Nicephorus *Ecclеſ. Hiſt. lib.* 1. *cap.* 20. Senex ille venerabilis Eleazarus, quia à teneris edoctus fuit timorem Dei, & legem diuinam obſeruare, fortiter aduerſum amicorum perſuaſionem mori potius elegit, quàm carnem ſuillam tunc patria lege vetitam comedere. *At ille* (inquit textus 2. *Machab.* 6.) *cogitare cœpit ætatis, ac ſenectutis ſuæ eminentiam dignam, & ingenuæ nobilitatis canitiem; atque à puero optimæ conuerſationis actus, & ſecundum ſancta, & à Deo condita legis conſtituta.* Simile exemplum reliquit Tobias Senex, *cuius deuotionem* (ait D. Auguſtinus 9. 119. *ex vtroque teſtamento*) *non cæcitas minuit; nec oculorum amiſſio, quominus Deum benediceret, perſuaſit; neque exhauſta ſubſtantia à via iuſtitia, & veritatis auertit.* Et huius inconcuſſæ virtutis, & conſtantiæ in tot malis, quæ illis Deus ad poſterorum patientiæ exemplum euenire permiſit, originem adducit diuia Scriptura *Tob. cap.* 2. *Nam cum ab infantia ſua ſemper Deum timuerit & mandata eius cuſtodierit, non eſt contriſtatus contra Deum, quod plaga cæcitatis euenerit ei.* Tantùm igitur valet ad bonos, vel prauos habitus ferè indelebiles inducendos, atque bene, vel turpiter vſque ad extremam ſenectutem agendos bonus, vel malus vſus ab ineunte ætate inchoatus. Totam præcedentem doctrinam confirmat S. Io. Chryſoſtomus *hom.* 36. *ad populum Antioch.* vbi ſic ait: *Conſuetudinis vis in bonis, & malis magna, ipſa nos trahente, laboris iam non indigebimus.* Dauid cum Gigante præliaturus armis Saulis indutus dixit eidem Sauli, *Non poſſum ſic incedere, quia vſum non habeo.* 1. Reg. 17. Vſus & conſuetudo non minus potens, quàm natura ipſa, ab ipſiſque non minus quam à natura, ſiue naturali propenſione ſperandum, vel timendum. Quare D. Bernardus *de conſiderat. ad Eugen. lib.* 1. *cap.* 2. *Quid* (ait) *non inuertat conſuetudo? Quid non aſſiduitate duretur? Quid non vſui cedat?*

Sed quid de hac re Sacræ tradiderint Literæ videamus. *Filij tibi ſunt* (dixit Sapiens *Eccleſ.* 7.) *erudi illos, & curua illos à pueritia ſua*; ſumpta ſimilitudine à plantis quæ dum tenellæ ſunt, in quamcunque partem facilè flectuntur, & ſi curuæ, facilè diriguntur; ſecus verò iactis iam profundè radicibus, & trunco obdurato. Idem *prouerb.* 23. *Noli ſubtrahere à puero diſciplinam.* Idem *Eccleſ.* 30. *Curua ceruicem eius* (ſcilicet bona inſtitutione, diſciplina, & correptione) *in iuuentute, & tunde latera eius, dum infans eſt; ne fortè induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ.* Et rationem adfert *Prouerb.* 22. vbi: *Adoleſcens,* ait, *iuxtam viam ſuam* (nempe iuxta mores imbibitos, & habitus in adoleſcentia contractos) *etiam cum ſenuerit, non recedet ab eo.* Ideo *Thren.* 3. dixit Hieremias; *Bonum eſt viro, cum portauerit iugum* (ſcilicet Chriſtianæ diſciplinæ, timoris Dei, & obſeruantiæ mandatorum eius) *ab adoleſcentia.* Quam admonitionem ne contemnant adoleſcentes, ſed illi acquieſcant, ne poſtea ſerò tamen pœnitentes cogantur de ſeipſis conqueri. *Cur deteſtatus ſum diſciplinam, & increpationibus non acquieuit cor meum, nec audiui vocem docentium me, & magiſtris non inclinaui aurem meam. Penè fui in omni malo in medio Eccleſiæ & Synagogæ. Prou.* 5. 22

Vtilitatem, & neceſſitatem bonæ inſtitutionis filiorum à pueritia ipſa demonſtrat locis citatis Ægidius Romanus, & Iauellus quadruplici via, ſeu ratione. Et prima es hominis connaturalitate ad quærendam, & capiendam delectationem in parte ſenſitiua; pueri enim mox nati delectari incipiunt cum primum mammas incipiunt ſugere. Cum ergo concupiſcentia delectabilium ſecundum appetitum ſenſitiuum ſit naturalis, & ab infantia nobiſcum creſcat, niſi illa moderetur, eique reſiſtatur, ſtatim bona inſtructione, & ſanctis admonitionibus, ac bonorum morum impreſſione, adeo excreſcit, vt homo in delectabilibus ſenſibilium potentiarum ſectandis totus immergatur, nec aliter delectetur in cibo, potu, venereis, ludis, & geſtibus, quàm irrationale brutum. Secundò ex rationis defectu, quo homo in pueritia laborat, variis obnoxius ærumnis. Quemadmodum enim dum infans nondum ſatis viribus corporis pollens incipit ambulare, facillimè labitur ſibi relictus, imminetque periculum, ne fracto crure, aut diſtorto pede claudus perpetuò efficiatur, ideo mater, vel nutrix valdè ſolicita eſt, & vigilat, ne per ſeipſum, & ſolus ambulet, ſed continuo ſuſtentat, ac regit primos eius greſſus, donec robuſtior effectus, & aſſuetus pedem poſt pedem figere, & greſſum ordinatum facere poſſit per ſe ipſum & abſque lapſus periculo ambulare. Eodem pacto quoniam infans non regitur ab intrinſeco rectæ rationis dictamine, ſed potiùs ducitur ſenſu, & imaginatione appetitum ſenſitiuum mouente; ſi ſibi relinquatur, de facili prolabetur in actus prauos, ac præcipuè inhoneſtos, cum ex Ariſtotele 2. *Eth. cap.* 12. in iuuenili ætate homines maximè incitentur ad laſciuiam, ſintque ſuarum paſſionum inſecutores; ac proinde tunc magis illis bona educatione ſubueniendum, vt admonitionibus debitis, & correctionibus ſuffulti prauæ concupiſcentiæ obſiſtant, ne in opera mala, & turpidines labantur præcipites. Tertia ratio ſumitur ex pronitate, quam homo in natura lapſa habet ad malum, & illicitas delectationes, etſi enim *inſunt ingeniis noſtris* (dixit Tullius *lib.* 3. *Tuſcul.*) *ſemina innata virtutum, quæ ſi adoleſcere liceret, ipſa*

nos

nos ad beatam vitam natura perduceret. Nunc autem(ſubdit) *ſimulatque editi in lucem & ſuſcepti ſumus, in omni continua prauitate, & in opinionum peruerſitate verſamur, vt planè eam lacte nutricis errorem ſuxiſſe videamur.* Diligenti ergo inſtitutione, atque doctrina vitia ſenſim ſuccreſcentia à teneris euellamus neceſſe eſt, ſi non poſtea nouis incrementis tota ætate diffundi velimus. Imò ſi vt virga tortuoſa ad rectitudinem reducatur, inflectitur in contrariam partem, etiam vltra medium: Ita nos multum debemus cauere delectationes ſenſibiles, etiam licitas, vt faciliter ab illicitis abſtinere poſſimus, & ad pronitatem ad malum vitandam, atque tollendam oportet per diuturna tempora, & ab ipſa infantia ad contrarium, ſcilicet ad bonum, & actus honeſtos aſſueſcere. Quarta denique ratio ſumitur ex euitatione praui, & vitioſi habitus; cum enim adoleſcentuli, & iuuenes ſicut animo molles, & ductiles ſeu flexibiles (vt *ſuprà* dictum eſt) ad inſtar teneræ, & mollis ceræ, ſi relinquantur ſuo arbitrio, & ſine fræno diſciplinæ permittantur abire poſt ſuas appetitus ſenſitiui paſſiones, abſque modo ſectabuntur concupiſcibilia, & laſciuias, & ſic facilè ex frequentatis actibus imprimentur habitus vitioſi, ſicut in cera molli, & ductili imprimitur ſtatim forma ſigilli, qui poſtquam confirmati fuerunt, efficientur quaſi connaturales, & inſeparabiles. Ne igitur malos habitus contrahant pueri, & iuuenes, ſolicitè per parentes, vel alios probos inſtructores ſunt imbuendi bonis moribus per opportunas admonitiones, & correptiones. Primi etenim mores tam boni, quàm mali quaſi indelebiliter imprimuntur in animo, & perraro inuenimus hominem ab infantia malè, & vitioſè eruditum in reliquo vitæ decurſu ad bonum conuerti. Contrahit enim immutabilem malitiam, ſicut Æthiops nigredinem, & Pardus varietatem, iuxta illud Hierem. 13. *ſi mutare poteſt Æthiops pellem ſuam, aut Pardus varietates ſuas, & vos poteritis benefacere cum didiceritis malum.* Quod etiam agnouit, & probauit ſapientiſſimus Plato, qui propterea *in ſua Republica* (*dialogo 4. de Republ.*) inter cætera hanc conſtituit legem. *Statim à teneris annis pueri honeſtis in locis aſſuefaciendi ſunt: ne ſi ludis minus decentibus aſſueſcant, nunquam probi viri euadere poterunt.*

Parentes cupientes habere filios morigeros debent illos ab initio educare, iuxta D. Chryſoſtomum, & huiuſmodi eruditioni omnia poſtponere.

24 Audiant igitur parentes attente, quid illis dicat D. Ioan. Chryſoſtomus *præallegata homil.* 12. *in cap. 6. ad Epheſ. Vis filium tuum* (ait) *eſſe morigerum? Ab initio illum educa in eruditione, & correptione Domini.* In quo proponit Annam imitandam. Quæ (1. *Reg.* 1.) puerum Samuelem ſtatim ablactatum obtulit in templum Deo neſciens, an alios quos poſtea genuit, eſſet paritura. *Neque dicebat* (inquit Sanctus Doctor) *expecta dò donec creſcat puer, vt rebus mundanis antea vtatur, aut paululum puerili ætati immoretur; ſed reiectis his omnibus mulier vnum duntaxat intendit. Quomodo ſtatim ab ipſis vitæ exordiis ſpiritualem imagunculam Deo fingendam offerret. Pudorem nobis viris incutiat mulieris huius philoſophia. Obtulit ipſum Deo, illique reliquit. Propterea & coniugium illius factum eſt illuſtrius; quoniam primitias Deo obtulit; & huius gratia aluus eius facta eſt fœcunda, viditque puerum hunc in mundo celebrem eſſe, atque alios etiam fratres illi acquiſiuit.* Ita Chryſoſtomus. Et paulò poſt, *omnia nobis* (addit) *prouidentia puerorum eruditionique & correptioni, quo in Domino educentur, poſtponantur; ſi didicerit filius tuus ab ipſis initiis Philoſophus* (ſcilicet amator ſapientiæ) *diuitias acquiret omnibus diuitiis maiores, gloriamque potentiorem. Tantum non lucraberis artem ipſam docens, & eruditionem exercitam, per quam pecunias acquirat, quàm ſi artem doceas, per quam pecunias contemnat; ſi voles ipſum facere diuitem, ita facias, non enim diues eſt, qui multis pecuniis eget, & ſumptuoſè veſtitur, ſed qui nulla re opus habet. Iſtuc inſtrue filium tuum, iſtuc doce. Hæ ſunt maximæ diuitiæ. Ne quæras quomodo celebrem eum in externis doctrinis, & glorioſum facias, ſed cura, quomodo doceas, eum gloriam in hac vita contemnere. Hinc fiet illuſtrior, & glorioſior. Iſta facta ſunt poſſibilia, tam pauperi, quàm diuiti; iſta neque ex præceptore quiſquam, neque per artem diſcat, ſed per diuinos ſermones. Ne quæras, quomodo vitam longam viuat, ſed quomodo viuat perpetuam, & fine carentem. Magna ipſi largire, non modica. Ne cures, vt Rhetorem ex ipſo facias, ſed ad Philoſophiam* (hoc eſt ad amorem ſapientiæ, & Dei) *erudi. Nihil enim damni erit, etiamſi non ſit Rhetor; ſine Philoſophia verò nihil proderit innumera etiam Rhetorica. Modeſtia opus eſt, non ſermonibus; bonis, & honeſtis moribus, non dicendi vi, & ſuauitate; operibus, non verbis. Iſta regnum conciliant, iſta etiam vera bona largiuntur. Non linguam acuas, ſed mentem expurges. Iſta dico, vt non prohibeam eruditè pueros, ſed vt prohibeam, ne ſolis iſtis intendatur.* Hæc Diuus Chryſoſtomus. Et quia quis fortè poterat dicere prædicta ad ſoloa religioſos ſpectare. *Ne putes* (ſubdit Sanctus) *ſolitariæ duntaxat eruditionibus iſtis, quæ ex ſcripturis ſunt, opus eſſe. Nam eis potiſſimum pueris neceſſariæ ſunt, qui mundo iſto vſuri ſunt. Quemadmodum enim* (ſubdit) *apparata nauium gubernatoreque, ac ſupplemento nautarum non ita opus habet qui ſemper in portu conſiſtit, atque qui ſemper in mari verſatur, ita habet mundanus, & ſolitarius; ille quidem in portu tranquillo eſt; quietam, & otioſam vitam, atque ab omni tempeſtate liberam viuens; iſte verò perpetuus in marinis negotiis eſt, fluctuátque in medio mari, cum multis, & magnis procellis pugnam habens; & ſi ipſe non habuerit opus, inſtructum tamen eſſe oportet, vt aliorum linguas obturet. Ita quantò celebrior fuerit filius tuus in hac vita, tantò magis opus habebit iſta eruditione. Habet enim, qui in hac mundana vita degit, maiorem delinquendi neceſſitatem, quàm ſolitarius. Prædicta omnia Chryſoſtomus explicans illud Apoſtoli præallegatum, Patres ne prouocate ad iram liberos veſtros, ſed educate eos in eruditione, & correptione Domini.* Quæ libuit adnotare, cum manifeſtè declarent vtilitatem, & neceſſitatem bonæ filiorum inſtitutionis ab ineunte ætate, & contineant efficacem adhortationem ad patres, ne tale opus, & tam liberis ſuis neceſſarium, & ex lege naturali debitum vllo prætextu negligant.

Erudiendi ſunt adoleſcentes in timore, & amore Dei, in obſeruatione mandatorum Dei, in reuerentia locis & rebus ſacris debita, in recto ſacramentorum vſu, in reuerentia, & obſeruantia parentibus, & aliis maioribus exhibenda.

Ad huiuſmodi autem puerorum, & adoleſcentulorum inſtitutionem ſpectant ſequentia, &

Primò, vt ex tunc per patrem, vel præceptorem 25
erudiantur in timore, & amore Dei. Qui ſunt primi duo lapides ædificij, *in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum ſanctum in Domino,* inquit Apoſtolus *ad Eph.* 2. & Diuus Auguſtinus *in pſalm.* 111. Erit enim (ait) ædificij perfectio, ineffabilis pax illa ſapientiæ, cuius eſt initium timor Domini. Vnde prima laus Sancti Iob, à cuius narratione eius hiſtoria initium ſumit, eſt hæc, *quod erat vir ſimplex, & rectus, ac timens Dominum.* Et idem de venerabili ſene Simeone dicitur Luc. 2. *Homo erat in Hieruſalem, cui nomen Simeon, & homo iſte iuſtus, & timoratus.* Et ille rectus, iſte iuſtus, quia vterque Deum timebat, non timore imperfectorum, aut malorum, ſcilicet proueniente ex metu pœnæ, & gehennæ; ſed timore filiorum, quo

iuſtus

Iuſtus (inquit Beda *in cap.2 .Luc.*) *Deum ſuum quantò ardentius diligit , tanto ſolertius offendere canet ; ſcilicet, amat Deum non tanquam ſeruus dominum, ſed tanquam filius patrem. Timor Dei initium dilectionis eius , Eccleſ.* 25. & conſequenter omnium bonarum actionum , & virtutum radix, & otigo. Nam *timor Dei* (ait Thomas de Kempis *p.1.ſerm.ad nouit.cap.6.*) *facit à peccato recedere , pericula tentationum præcauere , de præteritis malis dolere , à præſentibus delectationibus abſtinere, de neceſſariis vitæ ſobriè ſumere, ac diſcretè actus ſuos regere, ſemper ad perfectionem tendere , & cuncta , quæ Deo magis placent, inquirere, ac ſtudioſe agere, & ad eius honorem omnia bona laudabiliter trahere, & promouere.* Vnde Eccl. 1. *Qui timent Dominum, inquirent quæ beneplacita ſunt ei, & qui diligunt eum, replebuntur lege ipſius.* Et Pſal. 111. *Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis eius volet nimis.* Vbi enim timor, & amor Dei, ibi quoque mandatorum obſeruatio, ait D. Gregorius Nazianz. *de ſanctis luminibus,* & S. Proſper Aquitan. *lib.3.de vita contemplat. Illi perfectè*, inquit, *Deum diligunt, qui volendo quod vult Deus, & nolendo, quod non vult, nec vllis peccatis acquieſcunt, & ſemper ſe ad virtutes , quas ipſe dignatur donare diligendas, & habendas, attendunt* : & S. Gregorius 19. *mor. in Iob 7. Ille veraciter vim diuini timoris intelligit , qui ſe à cunctis prauis operibus cuſtodit.* Propterea D. Chryſoſtomus cupiebat , vt pueri vna cum lacte ebiberent Sanctum Dei timorem ; hortaturque parentes , vt in puerorum animis ſtatim poſt ablactationem imprimerent : *Obſecro* (aiebat) *receptos à nutricibus liberos non anilibus fabulis aſſueſaciamus , ſed ex primæua mox ætate diſcant eſſe iudicium Dei, infigatur animis eorum eſſe ſupplicium ; hic metus ſi radices egerit , magna bona operabitur* : *hom.2. in Epiſt. ad Theſſ.* ſicut etiam ex primæua ætate , & cùm primum nacti ſunt vſum rationis , ſunt à parentibus , vel præceptoribus inſtruendi ad amorem Dei , admonendo illos cogitare à quo creati ſunt , & cur in hoc mundo poſiti ſint; nimirum, vt Deo rerum omnium auctori , ac Domino ſeruiant ; ad ipſum, tanquam ad finem ſuas actiones referant, cui in perpetuum vniri eſſe debent , vt tradunt Suarez *de charit. diſp.5. ſect.3.* & Layman *l.2. tract.2. cap.2.* ob illam rationem , quod iſte amor Dei eſt neceſſarium principium ad omnia alia mandata Dei obſeruanda , iuxta illud, *qui diligit me , mandata mea ſeruabit* : ac proinde actus diuini amoris , poſtquam affulſit vſus rationis , non ſit diu differendus.

26 Secundò parentes per ſe , vel præceptorem debent ab infantia filios admonere , & hortari, vt omnia mandata Dei obſeruent , tum proponentes eis illud, *Diuerte à malo, & fac bonum*, pſal. 33. quod complectitur omnem chriſtianam iuſtitiam , & perfectionem. Cuius duæ ſunt partes , vna abſtinere à malo ; altera, bona facere ; tum ſuggerentes illis decalogi præcepta, illos adhortando, vt in illis, ſemper meditentur, replicantes eis ſæpè illa verba Ioſue *cap.31. Non recedat volumen legis huius ab ore tuo , ſed meditaberis in eo diebus, ac noctibus, vt cuſtodias, & facias omnia, quæ ſcripta ſunt in eo.* Et quia omnis lex in vno ſermone impletur, *diliges proximum tuum ſicut teipſum* , ad Galat. 5. admonendi erunt pueri , & adoleſcentes , vt proximum diligant, qua dilectione concepta, & benè in eis radicata, facilis erit mandatorum obſeruatio. *Non difficile eſt docere* (inquit D. Hieronymus *tom.9.lib.3.epiſt. ad Galat.5.*) *quomodo vniuerſa præcepta, non occides, non adulterabis, non falſum teſtimonium dices , & cætera his ſimilia , vna charitatis obſeruatione teneantur.*

27 Cum verò primæ tabulæ præcepta Dei cultum reſpiciant, inſtruendi erunt tertio loco pueri , & adoleſcentuli in his, quæ ad religionem ſpectant (eſt enim religio , per quam homines Deo cultum , & reuerentiam exhibent, vt S. Thom. 2.2. *q.81. art.1.*) & graui admonitione hortandi ad illorum obſeruantiam. Et quia virtutis religionis eſt , reuerentiam exhibere locis , ac rebus ſacris, admonendi erunt infantes, & iuuenes, quanta modeſtia , & reuerentia verſari debeant in Eccleſiis , dum ibi morantur cauſa orandi , conciones audiendi, vel ſacro, aut diuinis officiis intereſſendi, vel peccata confitendi , vel quacunque ex cauſa contingat, eos in Eccleſia morari, quod magis decet eos exactè obſeruare in Eccleſiis, in quibus Auguſtiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum aſſeruatur, & multò magis ſi fuerit expoſitum. *Pietate enim aduerſus Deos* (dixit Tullius *lib.1.de Deorum natura*) *ſublata, fides etiam, & ſocietas humani generis, & vna excellentiſſima virtus iuſtitia tollatur, neceſſe eſt.* Et Camillus Romanos alloquens, referente Tito Liuio *decad.1.lib.5. Intuemini* (dixit) *vel ſecundas res, vel aduerſas, inuenietis omnia proſperè eueniſſe ſequentibus Deos, aduerſa ſpernentibus.* Irreuerentia erga loca ſacra , & cætera Deo dicata ipſi Deo grauiter eſt iniurioſa , & ſæpe illam etiam in hac vita ſeuerè puniuit ; de qua re plura exempla præter illud Antiochi 1. Machab. 6. refert Ioannes Torres *lib.11.cap.6.*

Quemadmodum enim virtus religionis exigit , vt templis , locis , & aliis rebus materialibus, & inanimis Deo dicatis exhibeatur reuerentia debita , ita poſtulat , vt exhibeatur ſacerdotibus , qui ſpeciali conſecratione dicantur , & Chriſtum ipſum repræſentant; quorum dignitas omnem aliam humanam præcellit, vt docuit S. Ignatius. *epiſt.10. ad Smyrnenſ. Vbi ſacerdotium* (inquit) *eſt omnium honorum , qui in hominibus conſiſtunt, apex : quod ſi quis inhonorauerit , Deum inhonorat , & Dominum Ieſum Chriſtum primogenitum totius creaturæ,* & etiam Plato *lib.7. de legib.* ſtatuit miniſtros cultus diuini poſt Deum eſſe honorandos. *Primò cauendum eſt* (inquit) *ne quid in Deum aut verbo, aut opere aliquando peccemus; deinde ne quid aduerſus diuinos homines. Deus quippe nimium indignatur , quoties quiſpiam illius ſimilem improbet. Dei verò ſimilis eſt vir bonus.* Quamquam etiam ex vi quarti præcepti, iuxta omnes Doctores teneamur perſonas Eccleſiaſticas reuereri. 28

Ad religionem præterea ſpectat vſus ſacramentorum , quæ propterea pueris , & adoleſcentibus explicanda ſunt non ſolùm quoad numerum (quod ſint ſeptem) & quoad effectum inuiſibilis gratiæ , quam ex ſe producunt , in quo præcellunt veteris teſtamenti Sacramenta , quæ venturum Saluatorem promittebant , cum noſtram ſalutem per gratiæ communicationem tribuant. *Sacramenta noui Teſtamenti* (inquit D. Auguſtinus *in Pſal.73.*) *dant ſalutem , ſacramenta veteris teſtamenti promiſerunt Saluatorem : mutata ſunt ſacramenta , ſunt faciliora, pauciora, ſalubriora, feliciora.* Sed etiam quoad neceſſariam, & conuenientem diſpoſitionem , qua ſunt ſuſcipienda ; quanta deuotione & reuerentia ad illa ſit accedendum , cum ea ſuſcipere , vel neceſſitas ſalutis , vel libera pia voluntas ſuadet. Quanto , & quàm intenſo affectu frequentanda pœnitentia , & Euchariſtia , illa cum omni, qua poſſit humilitate, & dolore culparum ; hæc cum magna interiori reuerentia , & conſcientiæ candore, & ardenti amore erga Chriſtum Dominum in illa realiter præſentem , proponendo illis vberiores fructus , qui ex illorum ſacramentorum vſu benè diſpoſitis communicantur. De quibus Ludouicus Granatenſis *in ſuo mem. tr.2.c.1.* Huc etiam ſpectat auditio Miſſæ in diebus feſtis ; cui omnes habentes vſum rationis tenentur intereſſe, non minus quàm teneantur ſemel in anno confiteri , ſi aliquid mortale perpetrauerint. Propterea cum pueri ſeptennio completo incipiant vti ratione , & conſequenter ex tunc præcepto Eccleſiaſtico audiendi ſacrum in diebus feſtis ligentur , vt cum aliis tradit Azorius *p.1. lib.7. cap.2. q.1.* parentes, & alij , qui eorum curam habent, curare debent , vt iiſdem diebus rem ſacram audiant. 29

Sicut

Sicut decet, item curent vt diebus feſtis alliadiuinis officiis, & ſacris concionibus interſint; preces aliquas quotidie recitent, & alia pia exercitia in cultum Dei, Beatæ Virginis, & alicuius ex ſanctis iuxta capacitatem & ſtatum, ac conditionem cuiuſque habeant; & præſertim ceſſante vrgenti impedimento interſint miſſæ ſacrificio, ad cuius deuotionem eos excitent, explicando illis excellentiam, & vberiores illius fructus, & quod eſt idemmet Sacrificium, quod Chriſtus Dominus in cruce Deo Patri obtulit quoad rem ipſam, licet in modo oblationis differat; & conſequenter ſicut eſt omni alia oblatione præſtantius, ita maiori deuotione, & reuerentia excolendum, vt admonuit Sanctus Alexander Papa 1. *epiſt.* 1. *ad omnes Orthod. cap.* 4. vbi, *Nulla oblatio* (ait) *hac potior eſt, ſed hac omnes precellit, & ſicut eſt potior cæteris, ita potius excoli & venerari debet.*

30 Ad hæc admonendi ſunt adoleſcentes, vt reuerentiam, honorem, & obedientiam ſuis parentibus exhibeant. *Beneficiorum enim maxima ſunt* (inquit Seneca *lib.* 6. *de benef. c.* 23.) *quæ à parentibus accepimus*; & ideo maior obligatio illis obſequendi; hoc eſt primum ſecundæ tabulæ præceptum, de quo Exod. 20. *Honora patrem tuum, quem dominus Deus tuus dedit tibi*: & Paulus *ad Epheſ. cap.* 6. *Honora patrem tuum, & matrem tuam, quod eſt mandatum primum in promiſſione.* Et *ad Coloſſ.* 3. *Filij obedite parentibus per omnia*; & addit rationem, *Hoc enim placitum eſt in Domino.* Hoc eſt, id enim vult, & præcipit Deus. Etiam Plato *in ſuis legibus* (*dialogo* 4. *de legib.*) poſt cultum, & venerationem Diis debitam ſanxit venerationem parentibus exhibendam. *Poſt Deos patrios* (ait) *maxima cura haberi debet in cultu viuentium parentum, quibus fas eſt prima, & maxima debita perſoluere, omniumque antiquiſſima debitorum.* Ideo rectè Seneca *lib.* 3. *de benef. cap.* 1. *Parentes* (inquit) *non amare, impietas eſt; non agnoſcere, inſania.* Et quemadmodum D. Ioannes 1. *cap.* 4. Dixit eum, qui proximum non diligit, nec Deum diligere, *Ita fieri non poteſt* (inquit Philo Iudæus *lib. de Deo*) *vt pius ſit erga illum inuiſibilem Deum, qui erga conſpicuos parentes eſt impius.* Præter hæc, & alia huiuſmodi proponendæ ſunt filiis benedictiones, quibus à Deo filij parentibus honorem exhibentes, illiſque obſequentes cumulantur; & maledictiones, quibus erga parentes impij, & inobedientes afficiuntur, de quibus in Scriptura veteris Teſtamenti.

31 Quemadmodum verò parentibus, ita etiam omnibus, qui parentum vice funguntur, vt tutoribus, curatoribus, præceptoribus, & aliis qui parentum priuilegio potiuntur, quales ſunt ſeniores, præſertim ſi illos vitæ probitas commendet, de quo D. Petrus 1. *cap.* 5. *Similiter adoleſcentes ſubditi eſtote ſenioribus, omnibus enim inuicem humilitatem inſinuate, quia Dominus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.* Et Sapiens *Eccleſ.* 4. *Preſbytero humilia animam tuam; & magnati humilia caput tuum*, & Leuit. 19. præcipitur, *coram cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis.* Hinc Orig. *hom.* 10. *in Luc.* in illa verba, *Et erat ſubditus illis*, loquens de obedientia à Chriſto Domino patri putatiuo Ioſepho exhibita, dixit: *Diſcamus ergo & nos, & filij parentibus noſtris eſſe ſubiecti. Quod ſi patres non fuerint, ſubiiciamur iis, qui patrum habent ætatem.* Et Plato *dialog.* 9. *de legib. Quilibet ſeniorem* (ait) *& re, & verbo colat; at ſi viginti annis maior eſt, quaſi patrem, ſi vir fuerit; aut matrem, ſi mulier reuereatur.* Hoc præceptum, ſeu documentum ſi obſeruaſſent pueri illi, qui (vt 4. *Reg.* 2. ſcribitur) Prophetæ Eliſæo aſcendenti in Bethel de illa ciuitate egreſſi occurrentes illuſerunt, dicentes *Aſcende calue, aſcende calue*, non eos dilacerasſent vrſi. Quorum tamen culpam D. Auguſtinus *ſerm.* 104. de tempore imputat eorum patribus; qui videntes eoſdem pueros Eliſæo illudentes non reprehenderunt ſtatim, ſed imò potius illis arriſere, de illuſione complacentiam oſtendentes, quod agnoſcentes pueri inſolentiùs afficere Sanctum Prophetam; atque adeo in vindictam patrum, & eorundem puerorum voluit Deus illos ab vrſis de ſaltu vicino egreſſis lacerari. Multò verò magis oportet reuereri ſuperiores omnes, Principes, Rectores, Magiſtratus, & perſonas publica authoritate fulgentes. Quod monuit D. Petrus 1. *cap.* 2. illis verbis: *Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, ſiue Regi quaſi præcellenti, ſiue Ducibus tanquam ab eo miſſis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum.* Et Exod. 22. *Principem populi tui non maledicas.*

Parentum præcipua cura, vt filij adoleſcentes à peccatis abſtineant, & vitiis non contaminentur, & quod debent parẽtes obſeruare inclinationẽ, & affectiones filiorum prauas, vt poſſint admonitionibus ad oppoſitas virtutes flectere.

Cæterum cum virtutibus, quibus ſolis homo efficitur bonus, & morigerus, aduerſentur vitia, & peccata, 32 vt proinde virtuti non pateat aditus in cuiuſque animum à vitiis, & peccatis præoccupatum, & coinquinatum; cura parentum, & præceptorum præcipua ſanè, & maximè ſolicita, ac vigilans ſit, vt filij vitiis, & prauis habitibus non contaminentur, frequenterque, ac enixè admoneant, & adhortentur, vt à peccatis pluſquàm à quacunque alia re lethali, & peccati occaſionibus abſtineant. Non deſinat pater replicare filio illud Salomonis *Eccleſ.* 21. *Fili quaſi à facie colubri fuge peccatum, & ſi acceſſeris ad illa, ſuſcipient te, dentes leonis dentes eius, interficientes animas hominum.* Circa quæ verba primò aduertendum non dici, vt caueamus, ne peccatum ad nos accedat; ſed ne nos ad peccata accedamus. Quod eſt idem ac dicere, quod fugiamus à peccatis, eaque non quæramus ad illa accedentes. Quod fuit dicere, vt peccandi occaſiones euitemus. Qui enim peccati occaſiones amat, & quærit, profectò ipſe ad peccatum accedit, non peccatum ad ipſum. Præterea & illud quoque animaduertendum, peccatum æquiparari morſui viperæ, & leonis, ad declarandam ſummam peccati malitiam, peſſimos illius effectus, & ingens damnum, quod animæ affert. Sicut enim ſerpentis, ſeu viperæ venenum ob ſuam frigiditatem eum, quem vipera momordit, quaſi inſenſibilem efficit, mox calefactum paulatim per venas permeat ad cor, & illicò mortem affert, ita vbi peccatum hominem per voluntatis complacentiam momordit, illum ferè inſenſibilem reddit, mentem enim perturbat, voluntatem deprauat, rationem excæcat, intellectum obſcurat, conſcientiæ tranquillitatem aufert, memoriam diſtrahit, & cæleſtium, & ſui ipſius obliuionem gignit, & tandem animæ mortem infert, illam ſeparans à Deo, qui eſt animæ anima, & exſpolians theſauro omnium virtutum, charitatis, & reliquarum ſupernaturalium, ſine quibus vita animæ nequit conſiſtere, ſicque adimpletur illud D. Iacobi *cap.* 1. *Concupiſcentia cum conceperit, parit peccatum, peccatum autem cum conſummatum fuerit, generat mortem*, ſcilicet animæ, ab illa excludens Dei, & Chriſti præſentiam, quæ eſt ſecunda mors, *Apocal.* 20. Dicit etiam Spiritus ſanctus in præallegato loco, quod peccatum habet dentes leonis; ſcribunt enim Naturales, dentes leonis eſſe venefica qualitate infectos, vt quidquid momorderit, inficiat, & continuò corrumpat, vt putreſcere faciat; ita peccatum animam corrumpit, & putreſcentem ad inſtar cancri efficit, prout de ſeipſo poſt peccatum admiſſum Dauid conquerebatur dicens, *putruerunt, & corruptæ ſunt cicatrices meæ à facie inſipientiæ meæ.* In cuius confirmationem Salo-

mon

mon *Prou.* 10. dixit, quod etiam peccatorum nomen efficitur putridum; *Et nomen impiorum putreſcet.* Quod fuit dicere nedum ipſum peccatum horrori eſſe, ſed etiam ipſius nomen ſolum eſſe abominabile; & merito, quia & Deo ipſi abominabilis peccator; nec vlla res vere horrore, & abominatione digna ſit ac peccatum, quod ſolum eſt verum malum, & conſequenter ab omnibus odio habendum. Has igitur veritates enixe parentes filiis adoleſcentibus proponant, replicent ſæpius, & animo imprimere ſint ſoliciti.

33 Quia autem etſi natura hominis corrupta in omnibus prona eſt ad malum, iuxta tamen diuerſitatem complexionum, & temperamentorum corporis alius in vnum, alius in aliud vitium pronus eſt, valde expedit, parentes, & præceptores habere notam naturalem puerorum, & adoleſcentum inclinationem, vt opportuna, & cuiuſque prauis affectionibus accommodata remedia, admoniciones, adhortationes, exercitia mature, & antequam morbus vitiorum contrahatur, & ſuccreſcat, ſed illo applicent adinſtar medicorum qui contrariis morbis contraria adhibent medicamenta; *Calida enim frigidis, & frigida calidis curantur*, dixit D. Gregorius *hom.* 32. Quamuis enim ſolus Deus ſit cordis ſcrutator, & qui nouit omnium corda Hierem 17. & Act. 1. *Et perturbationum, & affectionum* (inquit Plutarchus *in mor. lib. de ſera numinis vindicta*) *praſcribere ſimilitudines, priuſquam aperte in nefanda erumpant ſcelera, ac manifeſte cernantur non humana virtutis, ſed diuina potius ſapientia opus eſſe dignoſcitur.* Hoc tamen non obſtante affirmandum eſt, non deeſſe in ætate tenera aliquas veriſimiles externas coniecturas interiorum affectuum; & inclinationum. *Ex ſtudiis ſuis* (ait ſapiens *Prou.* 20.) *intelligitur puer, ſi munda, & recta ſunt opera eius.* Et Socrat. referente Tull. *Tuſc.* 5. dicebat. *Qualis quiſque animi affectus eſt, talis eſt homo, qualis autem homo eſt, talis eius oratio, orationi autem facta ſimilia ſunt; & factis vita:* Sicut enim ignis vix poteſt abſcondi, quin foras erumpat; ita etiam animi affectus, quantumuis homo curet illos habere ſecretos, & abſcondere, nihilominus inſenſibiliter, & ipſo homine non aduertente ſe ſe produnt.

Eminet indicio prodita flamma ſuo.

Ouidius *in Epiſt. Medea ad Iaſonem.* Affectiones igitur, & naturales animi inclinationes puerorum, qui in illa ætate neſciunt fingere, & iuxta internas paſſiones, & affectiones vt plurimum loquuntur, operantur, ex ſermonibus, geſtibus, operibus, & ſtudiis eorum bene obſeruatis dignoſci poterunt, & ad quæ vitia ſint proni: Ad quaſue virtutes à natura inclinentur. *Lingua ſapientum ornat ſcientiam, os fatuorum ebullit ſtultitiam.* Prou. 15. Et Quintilianus *lib.* 11. *inſtitut. orat. cap.* 1. *Profert enim* (ait) *mores plerumque oratio, & animi ſecreta detegit.* Et Ariſtoteles *l.* 1. *Periherm. c.* 1. *Ea, qua voce verſantur, ſigna ſunt affectuum, qua in animo ſunt.* Et de operibus, & ſtudiis, ſapiens *præallegato loco*, *Ex ſtudiis ſuis intelligitur puer, ſi munda, & recta ſint opera eius.* Et huiuſmodi coniecturis Gregorius Nazianzenus *oratione in Iulianum* agnouit prauam diſpoſitionem, & peſſimos mores Iuliani Apoſtatæ, ſcilicet, eius ſermone, geſtis, & ſtudiis, quibus puer adhuc vacabat, vt merito de illo prædixerit, *ô quantum malum fouet Romanum Imperium.* Ex verbis ergo, & actibus exterioribus repentinis affectus, & mores adoleſcentũ facile queunt agnoſci, cum etiam in homine perfectiori rationis vſu prædito idem contingat, internoſque eius affectus demonſtent. *In repentinis* (dixit D. Thom. 1. 2. *q.* 109. *art.* 8.) *operatur ſecundum finem preconceptum, & ſecundum habitum praexiſtentem.* Aliud etiam ſignum bonæ, vel malæ indolis, ad malumuè, vel bonum pronitatis adoleſcentuli eſt, ſi cum quid mali ſe egiſſe putauit, vel detegitur, erubeſcat, & verecundetur, vel immutatus permaneat. *Bonam in adoleſcente* (inquit Seneca *l.* 1. *epiſt.* 11.) *ſignum eſt, cum illi ex alto rubor ſuffunditur.* Et Diogenes Cynicus cuidam adoleſcentulo ad eius repentinam, & inopinatam præſentiam erubeſcenti dixit, *Confide fili, huiuſmodi eſt virtutis color.* vt refert Diogenes Laërtius *in vita Diogenis Cynici l.* 6. & ex noſtris D. Bernardus *ſerm.* 86. *in Cantic. Quid amabilius* (ait) *vericundo adoleſcente? quam pulchra, & quam ſplendida gemma eſt morum verecundia in vita, & vultu adoleſcentis, quam verè, & minimè dubia bona ſpei nuncia.* E contra verò malæ indolis ſignum eſſe in adoleſcente non ſuffundi rubore ſcribit D. Gregorius Nazianzenus *lib. aduerſus mulieres* vbi: *At vero* (inquit) *malis ſanguinem condenſauit* (ſcilicet natura, ſeu naturæ author Deus) *immotumque intus tenuit, eoque efficitur, vt ad nullam turpitudinem erubeſcant.* Vbi igitur ex ſupradictarum coniecturarum obſeruatione Pater, vel Præceptor agnouerit ad bonumne, vel ad malum, & ad quæ vitia puer, & adoleſcens habeat pronitatem, ſolicitus ſit inſtructionibus, admonitionibus, & correctionibus ad oppoſitas virtutes illum flectere, omnemque auferat occaſionem (quantum fieri poterit) in qua fiat iuueni commoditas iuxta malam inclinationem, & prauos affectus quaſi innatos operandi.

Adoleſcentes vt plurimum proni ad laſciuias; explicantur mala luxuriam conſequentia, quarum propoſitione parentes curent illos à venereis auertere,

Quoniam verò adoleſcentes, & iuuenes vt plurimum proni ſunt ad laſciuias, & venereis delectationibus faciliime capiuntur, & ineſcantur, vt ſi huic ſenſualitatis vitio citò non obſtetur, ſero poſtea paretur medicina; & vix à tali contagione contracta queant ſanari. Omni ſolicitudine curare debent Parentes, ne filij in venerea prolabantur, eiſuè aſſueſcant. Dicant eis cum D. Paulo 1. *ad Corinth.* 6. *Fugite fornicationem*; hortentur, & curent, vt ſemper procul ab omni fornicationis, & libidinis occaſione ſint, hoc enim eſt, fugere fornicationem, & optimum illius præſeruatiuum; multæ enim, & vrgentes in ea ætate exiſtunt in turpitudinem prolabendi occaſiones; non deſunt mulierum inhoneſtarum fraudes, nec laquei à dæmone ad animas iuuenum capiendas præparati. Ideo Sapiens admonuit iuuenem. *Prou.* 5. *Fili attende ad ſapientiam meam, & prudentia mea inclina aurem tuam. Ne attendas fallacia mulieris; fauus enim diſtillans labia meretricis; & nitidius oleo guttur eius, nouiſſima autem illius amara quaſi abſynthium; & acuta quaſi gladius biceps.* His verbis deſcribit Sapiens malæ mulieris fraudes ad decipiendum incautum iuuenem, illumque hortatur, ne præbeat aures eius fallacibus verbis, & blandis perſuaſionibus; quia etſi illius labia ad inſtar faui diſtillent melliflua verba, & illius perſuaſiones ſint lenes adinſtar olei (quod de ſe eſt vſque ad oſſa penetratiuum, vt dixit Dauid) nihilominus tandem amaritudinem abſynthij deguſtare faciunt; & eius lingua eſt veluti gladius vtraque parte acutus ad ſcindendum, ſcilicet, tendens ad corporis, & animæ ruinam, & necem. Et proſequitur Sapiens aduertendo iuuenem, quod ſi eius pedes, & greſſus ſequatur; illum ad mortem, & ad inferos ducent; ac proinde vt ſit tutus, procul ab ea perambulet, nec ad fores domus eius proxime accedat; ne forte, & temporis, & virium corporis iacturam faciat. *Pedes enim eius* (ſubdit Sapiens) *deſcendunt ad mortem, & ad inferos greſſus illius: Nunc ergo fili mi audi me, & ne recedas à verbis meis. Longe fac ab ea viam tuam, & ne appropinques foribus domus eius; ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli, ne forte impleantur extranei viribus tuis, & labores tui ſint in domo aliena; & gemas in nouiſſimis, quando conſumpſeris carnes tuas, & corpus tuũ.*

Circa hanc igitur Sapientis admonitionem aduertendum duo remedia aduerſus peccatum luxuriæ proponi. Vnum, vt iuuenes occaſiones ad libidinem pertrahentes deuitent;id namque denotant. *Ne attendas fallacia mulieris* ; & illa, *longe fac ab ea viam tuam* ; *& ne appropinques foribus domus eius.* Si quidem *qui amat periculum peribit in illo*, Eccleſ.7. Et hoc idem remedium propoſuit Apoſtolus præallegatis verbis, *fugite fornicationem.* Quas proinde occaſiones filiis præeludant parentes, ſi cupiunt filios præſeruare à peccatis venereis. Alterum remedium luxuriæ, attente conſiderare ingentia damna, quæ luxuriæ vitium infert, quæ pariter parentes filiis præſertim ad libidinem pronis proponere, & ſæpius repetere debent. Et quatuor damna enumerat ſapiens ; primum honoris detrimentum, & infamia ; Vnde vir luxuriæ deditus aſſimilatur tum cani, tum porco, animalibus ad libidinem pronis. Hinc ſapiens Eccl.9.dixit *Non des mulieri poteſtatem animæ tuæ, ne ingrediatur in virtute tua, & confundaris. Qui meretricibus dat* (dixit D. Chryſoſtomus *homil.* 89. *in Ioan.*) *ridiculus, & inſanus eſt.* Et D.Ambroſius *ſerm.*15.*in pſal.*118. *de Salomone* loquens dixit, *Salomon, cuius ſapientia totis celebratur ſæculis, factus eſt inſipiens, quia nimium amauit.* Amiſſo autem apud Deum, & homines honore, quid boni ab homine ſperari poteſt ? Secundum damnum luxuriæ ſapiens dicit eſſe temporis male conſumpti iacturam ; quo nihil pretioſius, vt pote ad æternæ ſalutis negotium peragendū conceſſum, & ſemel oſcitanter amiſſum irrecuperabile. Propterea D. Paulus *ad Epheſ.*5. nos admonet cautè viuere, & ne veluti ſtulti tempus infructuoſe ſinamus præterire, ſed potius veluti ſapientes illud redimamus, agnoſcentes tempus velociter currere, & dies ſuperſtites malos eſſe. *Videte itaque fratres quomodo caute ambuletis* (ait Apoſtolus) *non quaſi inſipientes, ſed vt ſapientes redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt.* Quo loquendi modo temporis valorem valdè commendauit, dum vult illud nos emere, & redimere ; ſicut res, quas magni æſtimamus, & cupimus habere, ad manus inimicorum peruentas, omni via, & quocumque pretio oblato ſoliciti ſumus redimere. Quod ſi iuuenes perceperint, agnoſcent quàm ingens damnum ſit, temporis, quod in laſciuiis, & aliis operibus malis conſumitur, amiſſio ; & ſoliciti erunt illud in bene factis inſumere. Tertium damnum luxuriam, & libidinis cum mulieribus expletionem conſequens, eſt opum, & facultatum conſumptio, & extrema paupertas, id enim indicant illa verba, *Et labores tui ſint in domo aliena.* Vnde idem ſapiens *Eccleſ.*9.*Ne des* (ait) *fornicariis animam tuam in vllo, ne perdas te, & hereditatem tuam.* Et D.Chryſoſt.*hom.*86.*in Ioan. Mulieris cupiditas non ceſſat* (inquit) *cum omnibus rebus amantem ſpoliauit.* Et Ouidius lib.1.de arte amandi.

Inuenit artem

Fœmina, qua cupidi carpat amantis opes.

Et Pierius Valerus *in Hierogl. lib.*27. *c. de Taranda* dixit, *Facultates omni cura, & diligentia congeſtas, citò, vbi amore capti fuerimus, prodigi, inutiliterue diſſipari.* Hac de cauſa libinis vitium inferno æquiparatur, quia ſcilicet omnia bona citò conſumit. *Tria ſunt inſaturabilia, Infernus, & os vuluæ, & terra, quæ non ſatiatur aqua.* Ad huius veritatis confirmationem ſufficiat exemplum filij prodigi, quem diuina ſcriptura Luc 15. teſtatur omnem ſubſtantiam cum meretricibus conſummaſſe, & ad extremam fuiſſe paupertatem redactum, vt non meliorem habens coactus ſit porcorum cibo veſci. Quartum damnum luxuriæ à Sapiente iuueni propoſitum ad illam euitandam eſt amiſſio virium, & roboris, ac ſanitatis corporis, ac tandem ipſius vitæ, *ne fortè impleantur extranei viribus tuis, & gemas in nouiſſimis, quando conſumpſeris carnes tuas, & corpus tuum.* Id conſiderabat Boëtius. Quando *lib.* 3. *de conſol.Philoſoph.proſa* 7. dixit. *Quantos voluptas corporis morbos, quàm intolerabiles dolores, quaſi fructum nequitiæ fruentium ſolent referre corporibus.* Et Tullius *lib. de ſeneċt. Libidinoſa* (inquit) *& intemperans adoleſcentia effœtum corpus tradit ſenectuti.* Subſcripſit inſignis ille Philoſophus, & Medicus Marſilius Ficinus *lib.*2.*de vita producenda cap.* 15. vbi *Quo maior* (ait) *delectatio in tangendo percipitur, atque guſtando, eo vita grauius frequenter accidit detrimentum.* Prædicta damna, & alia paucis complexus eſt Plautus in Truculento *act.*1. *ſcena* 7.*vbi.*

meretrix meum herum
Miſerum ſua blanditia intulit in pauperem,
Priuauit bonis, luce, honore, atque amicis.

Et non minus eleganter & copiosè D. Baſilius *de vera virg.* vbi, *Fit ſæpe* (ait) *vt qui mortalem ardet, & corruptibilem ſpeciem, non modo pecunias, omnemque ſubſtantiam amoris gratia profundet, ſed cibum etiam & ſomnum, & veſtem, & omnem exiſtimationem, corpus denique ipſum, & corporis vitam contemnat.* Sed, quod maius detrimentum eſt, adoleſcens venereis deditus delectationibus prodigit animam ſuam (Quod ponderat D. Aug. *de bon.mul.c.*3.) quam Dominus Ieſus Chriſtus proprio redemit ſanguine, cuius mors eſt vera mors longe peior corporis morte. Quapropter Euſeb. Emyſſenus de initio Quadrageſimæ *Hom.* 1. *Agnoſcamus* (inquit) *quid incommodi nutriant oblectamenta carnalia, tunc planè vera mors eſt, quando homo anima premoriente deteriori ſibi parte hominis ſit ſuperſtes.*

Parentibus curandum, vt adoleſcentes ſui à teneris temperantiæ virtutem colant, & illius actibus aſſueſcant.

Præter remedia ſuperius explicata, quia & turpitudinis, & aliorum omnium peccatorum fons, & ori- 35
go ſunt praua concupiſcentia, & illicita deſideria, informandi ſunt adoleſcentes virtute temperantiæ, curandumque, vt à teneris illius actibus aſſueſcant ; hæc enim virtus in iuuentute imbibita lapſum in peccata non permittet, vt potè, quæ (vt inquit D. Bernardus *in ſerm.paru.ſerm.* 35.) *reprimit illicita deſideria, nec cedit promiſſionibus, nec emollitur blanditiis.* Et Tull. *lib.*2. *de ſen.bon.& malo Temperantia* (ait) *eſt moderatio cupiditatum rationi obediens.* Et Seneca *lib.*13.*epiſt.*89. *Temperantia voluptatibus imperat, alias odit, atque abigit, alias diſpenſat, & ad ſanum modum redigit, nec vnquam ad ipſas propter ipſas vadit ; ſcit optimum eſſe modum cupitorum, non quantum velis, ſed quantum debeas ſumere.* D. quoque Ambroſius *lib.*1.*offic.c.*24. Scripſit Temperantiam eſſe, *quæ modum, ordinemque ſeruat omnium, quæ vel agenda vel dicenda arbitramur.* Denique (pluribus aliorum Sanctorum Patrum teſtimoniis omnibus) S. Proſper *lib.*3. *de vita contempl. capite* 19. paucia colligit omnes temperantiæ optimos effectus. *Temperantia* (inquit) *temperantem facit abſtinentem, parcum, ſobrium, moderatum, pudicum, tacitum, ſerium, verecundum. Hæc virtus libidines frenat, affectus temperat, deſideria ſancta multiplicat, vitioſa caſtigat, omnia intra nos confracta ordinat, ordinata corroborat, cogitationes prauas remouet, inſerit ſanctas, ignem libidinoſæ voluptatis extinguit, animi torporem deſiderio futuræ remunerationis accendit, mentem placida tranquillitate componit, & totam ſemper ab omni vitiorum tempeſtate defendit.*

Intemperantia in cibo, & potu vini, quæ, & quanta damna afferat.

Soliciti igitur ſint parentes inſtructionibus, admo- 36
nitionibus, & ſuaſionibus, vt ſui filij à teneris temperantiā colant, curentque imprimis, vt in cibo, & potu

ſumendo

ſumendo debitam moderationem obſeruent, abſtineantque à nimis delicato victu, à ſuperfluis comeſſationibus, & potationibus, ne inter eos enumerentur, *Quorum finis interius, quorum Deus venter*, ad Philip. c. 3. Proponant illis damna corporis, & animæ delicatiorem victum, nimietatem cibi, & potus conſequentia. *Audi fili mi* (admonet Sapiens *Prou.* 23. in hoc genere) *& eſto ſapiens, & dirige in via animam tuam. Noli eſſe in conuiuiis potatorum, nec in comeſſationibus eorum, qui carnes ad veſcendum conferunt; quia vacantes potibus, & dantes ſymbola conſumentur.* Et Eccleſ. 37. *Propter crapulam* (inquit) *multi obierunt, qui autem abſtinens eſt, adiiciet vitam.* Morbos enim inſanabiles gignit nimius cibus & potus, atque nimis delicatus, vitamque obtruncat. *Incurabilibus* (ſcribit D. Chryſoſtomus *ſerm. contra luxum, & crap.*) *& difficillimis implicantur morbis, qui perpetuò in voluptate viuunt*, & Seneca *l. 16, ep. 99. multos morbos multa fercula faciunt.* Et rationem adducit D. Baſilius *hom. 1. de laudib. Ieiunij*: *Siquidem habitudo corporis* (inquit) *externa bona ſenſim mutatur, & in diuerſum recidit, nimirum ſuccumbente natura, nec valente corpulentia pondus ſuſtinere.* Ideo ne corporis ſalutem perdamus, conſulit D. Hieronymus *l. 2. in Iouian*: *Ne tales accipiamus cibos, quos aut difficulter digerere, aut comeſos magno partos, & perditos labore doleamus.* Quid dicam de damno, quod intemperantia, & inordinatio victus, & potus ſumendi affert animæ. Mentem primum obtundit, & inhabilem ad agenda reddit, & hominem riſui, & contemptui aliorum exponit. *Pueros impuberes compertum eſt* (inquit Aulus Gellius *l. 4. c. 19.*) *ſi plurimo cibo, nimióve ſomno vtantur, hebetiores fieri, adueniuſque hinc elici tarditatem; corpora fieri improcera, minuſque adoleſcere.* S. Iſidorus *l. 2. de ſum. bon. c. 31.* *Qui nimium cibis vtuntur* (ait) *quantò magis ventrem paſcunt, tantò amplius ſenſum mentis obtundunt.* & D. Chryſoſtomus *ſerm. cont. luxum & crap.* *Qui talibus* (ſcilicet comeſſationibus, & potationibus) *vacat* (ait) *& ad præſentem vitam inutilis fit, ad nihilum accommodus & vbique ridiculus eſt, tam in publicis quàm in priuatis rebus.* Idem Chryſoſtomus *eodem ſerm. ſicut nauis oneraria, quæ ſupra ſuam magnitudinem vehenda capit, oneris magnitudine grauata ſubmergitur, ita anima, & corporis noſtri natura, ſi plures acceperit cibos, quàm ferat natura ſua, impletur, & in perditionis pelagus demergitur, & nautas, & gubernatores, & eos qui in prora, & alios nauigantes, & ipſum onus cum hominibus perdit.* Et D. Leo *ſerm. 8. de ieiun. decimi menſis.* *Quotidiano, dilectiſſimi, experimento probatur, potus ſatietate aciem mentis obtundi, ciborum nimietate vigorem cordis hebetari, ita vt delectatio edendi etiam corporis contraria ſit ſaluti, niſi ratio temperantiæ obſiſtat illecebræ, & quod futurum eſt oneri, ſubtrahat voluptati.* Deinde intemperantia huiuſmodi in anima prauas excitat affectiones, eam vitiis replet, & omnino impedit vacare actionibus virtutum. Sicut enim terra (cui D. Chryſoſtomus *hom. 89. in Matth.* aſſimilat adoleſcentes) ſi nimis ſit pinguis, & humore abundans, germinat ſpinas, tribulos, aut malas, & noxias herbas bonum ſemen ſuffocantes; ita homo ob intemperantem victum obeſus, ac nimio humore in venis repletus, noxias herbas prauorum affectuum, & vitiorum producit, quæ virtutum ſemina innata ſuffocant. *Quantum quis* (inquit S. Ephrem Syrus *tom. 2. Paræn. 19.*) *perperam ſuam fouet carnem, tantò amplius in ſeipſo perturbationes, ac peſſimas auget, ipſaque deinde anima à praua conſuetudine corporis grauata inutilis, & infructuoſa redditur.* D. verò Gregorius *lib. 30. mor. c. 30.* explicans illa verba diuinæ ſcripturæ, *Princeps coquorum deſtruxit Hieruſalem. Quid enim* (inquit) *per muros Hieruſalem ſignificant ſcriptura exprimit, niſi virtutes animæ. Muros igitur Hieruſalem Princeps coquorum deſtruxit, quia virtutes animæ, dum non reſtringitur venter, perdit. Sedit populus manducare, & bibere* (inquit diuina ſcriptura *Exod. 32.*) *& ſurrexerunt ludere*, ſcilicet *luxuriari.* Et Dauid. *incraſſatus, impinguatus, dilatatus recalcitrauit.* Vtrumque damnum corporis, & animæ complexus eſt S. Petrus Chryſologus *ſerm. 41.* *Nam quoties ciborum cruditas vitalia deiicit* (inquit) *infirmat ſtomachum, corrumpit ſanguinem, vitiat humores, ſuccendit choleram, extremum febris gignit incendium; toties æger mentem perdit, amittit ſenſum, fertur deſideriis, contrariis vrgetur, ſalutaria reſpuit, quærit noxia, fugit curam.* Quos peſſimos effectus præſertim parit ebrietas, & intemperantia in vini potu. *Vini vſus* (ſcripſit ex ſententia Platonis Philo Iudæus *lib. de Temul.*) *voluptates, dolores, iras, amores, vehementiam concitat; ſenſus verò opinionem, intelligentiam prorſus extinguit, ſi quis ebrietate fuerit occupatus.* Et D. Ambroſius *exam. lib. 3. cap. 17.* *Noe* (ait) *per vinum patuit deformitati, qui per diluuium exierat ad gloriam.* Et Spiritus ſanctus *Eccl. 19.* *Vinū, & mulieres apoſtatare faciunt ſapientes.* Propterea D. Paulus enixè *Epheſ. cap. 5.* hortatur vinum ſobriè ſumere. *Nolite inebriari vino in quo eſt luxuria*; quæ eſt primogenita nimij potus vini. Et propterea *vini vſus* (ſcribit Valerius Maximus *lib. 2. cap. 2.*) *olim Romanis fœminis ignotus fuit, ne ſcilicet in aliquod dedecus prolaberentur; quia proximus à Libero patre intemperantiæ gradus ad inconceſſam venerem eſſe conſueuit.* Oppoſitos effectus è contrà gignit ſobrietas; *Quæ* (inquit) Philo Iudæus *lib. ſuper illud, reſpuit Noë, non ſolùm animabus, verum etiam corporibus omnium confeſſione vtiliſſima eſt; nam infirmitates arcet, nec ſinit corpora plus iuſto grauata corruere. Quid enim ſobria mente præſtantius eſt apud homines? Quæ gloria? Quæ diuitiæ? Quod robur? Quæ potentia? Denique quid aliud ex his, quæ mirantur homines?*

Nimis, & immoderatè dormire, valde noxium corpori, & animæ.

Præterea curent parentes, vt filij obſeruent temperantiam in ſomno, illumque moderatè capiant; de quo 37
inſignis Medicus Menardus *lib. 6. epiſt. 4.* ſcribens Epiſcopo eius amico, *Somnus inter diem, & noctem ſeptem horarum ſpatium non excedat; ſitque potius nocturnus, quàm diurnus.* Vbi duo docet; vnum, nocte, non die dormiendum, quia id noxium eſt. *In die quoque dormire* (ſcribit Auicenna *lib. 1. fen. 3. doct. 2. cap. 9.*) *eſt malum, generat enim ægritudines humectantes & reumatiſmos, & corrumpit colorem, & generat ſplen, & laxat neruos, & efficit pigritiam, & debilitat deſiderium, & generat apoſtemata, & febres frequenter.* Alterum, quod ſomnus in ſpatio 24. horarum non exceedat ſeptem horas. Prolixior enim ſomnus ſignum eſt corporis malè affecti. Vnde Plutarch. *in moral. lib. de ſanit. tuenda, Somnus inordinatus ſuſpicionem morbi futuri adfert.* Et quantum ſumno tribuitur, tantum vitæ detrahitur. *Nihil temporis tam perit de vita noſtra* (dixit D. Bernardus ad fratres de monte Dei) *quam quod ſomno deputatur.* Et Seneca *lib. 12. epiſt. 18.* *Vitam nobiſcum* (inquit) *diuidit ſomnus, ex hoc tempore tam anguſto, & rapido, & nos auferente, quid iuuat maiorem partem mittere in vanum.* Qua de cauſa Tullius *Tuſc. 1.* ſomnum mortis imaginem appellauit; ac proinde etiam, dum homo dormit, nulla eſt differentia inter bonum, & malum. *Bonus, & malus* (docuit Ariſtoteles *Eth. 1. cap. 13.*) *minimè in ſomno diſcernitur; quapropter inquiunt, à miſeris felices in dimidio vitæ differre*: Nimium ſomnum etiam animæ eſſe noxium dixit Auicenna *part. 2. n. 18.* vbi, *Non prolongetur* (inquit) *ſomnus, quoniam obeſt animæ*; & compertum eſt, ſomnum, ſicut & otium, eſſe libidinis fomentum, & incentiuum.

Erudiendi ſunt adoleſcentuli, vt temperanter, & honeſtè ſe habeant in loqnutione, & in vſu viſus, auditus, odoratus, & tactus, & in veſtitu, & ludis.

38 Poſt hæc parentes, ſicut & præceptores, ſoliciti ſint, vt adoleſcentes temperanter, & honeſtè ſe habeant in ſermonibus, in iis quæ ad viſum, auditum, odoratum, & tactum ſpectant, & in veſtitu, & in ludis. Ne igitur permittant illos loqui inhoneſta, ad quæ illa ætas eſt procliuis; turpes enim ſermones accẽdunt concupiſcentiam veneream, ſicut ſuauis odor, & ſapor excitant guſtum; inhoneſta enim locutio turpem generat illicitorum concupiſcibilium memoriam, hæc concupiſcentiam veneream auget, & hæc ſic aucta impellit ad opus inhoneſtum. Propterea ſi parens, vel præceptor audierit adoleſcentes turpia loqui, admonitionibus, increpationibus, minis, & aliis caſtigationibus auertat, & coërceat, & eodem modo, iiſdemque mediis curent, ne audiant, aut videant turpia, & laſciua, ex quorum aſpectu, & auditu fortius idem periculum incontinentiæ imminet; atque adeo probibendi ſunt adoleſcentes videre imagines mulierum nudas, & inhoneſtas, & intereſſe comœdiis, in quibus vtplurimum turpia, & laſciua repræſentantur, & narrantur. De quo latè egi *in tom. 3. mor. var. tit.* 8. Caueant, ne iuuenes, tam mares, quàm fœminæ vtantur ſuauibus odoribus, qui etiam plerumque excitant ad venerem, ſuntque occaſio luxuriæ, præſertim in fœminis, quæ odorabilibus, non naturalibus ſed artificioſis ſe reſpergunt, vt luxurientur. Non minor etiam diligentia à parentibus adhibenda, vt adoleſcentes honeſtè ſe habeant in tactu, præſertim quoad partes pudendas, ex quarum contactu etiam inaduertenter ſequuto concitatur concupiſcentia, voluntate repugnante. Vtque à ſimili contactu præſeruentur, curandum, vt non ſimul cubent, ſeu dormiant adoleſcentuli, nec pueri cum puellis domeſticam, ſecretam, & aſſiduam conuerſationem habeant; amor enim concupiſcentiæ velut fur in abſcondito ſemper inſidiatur, & natura ipſa docet militiam.

Doceant inſuper parentes, & curent filios veſtire modeſtè, & abſtinere à veſtibus pompam, & mollitiem referentibus; nimis enim pompoſis, & mollibus, ac delicatiſſimis veſtibus vti, omnino reprehenſibile, & ſignum animi muliebris, & ad laſciuiam proni, & ad intemperantiam, & impudicitiam trahit. Quare Saluator *Luca* 16. Diuitem illum, & epulonem reprobat, dicitque fuiſſe in inferno ſepultum, quia induebatur purpurâ, & epulabatur quotidie. Ludis item tantùm honeſtis, & corporis ſaluti accommodatis, vacare permittant; ab inhoneſtis autem, & à quibus honeſtas periculum poteſt pati, arceant, quales vtplurimum ſunt choreæ inter mares, & fœminas; de quibus late à me actum eſt *tom. 3. mor. var. tit. 7.*

Præcauendum, ne adoleſcentes malorum, & improborum conſuetudine vtantur, & quàm moribus perienloſa amicitia, & conſortium flagitioſorum hominum.

39 Super omnia autem, vt adoleſcentes à peccatis, & vitiis præſeruentur, curare debent parentes, ne malorum, & improborum hominum conſuetudine vtantur, ex qua omnium morum corruptela nata eſt conſequi. Propterea Plutarchus *in mor. lib. de educandis liberis*, tradit parentibus ſequens documentum. *Generatim autem* (ait) *liberos noſtros flagitioſorum hominum conſortio ſegregare oportebit; quod Pythagoras obſcuris quibuſdam præceptis ſermonibus, dicens quæ nigricantes habent caudas, guſtari non oportere, hoc eſt, cum hominibus conſuetudinem non eſſe habendam, quos morum deprauatio ipſa denigrat.* Iuriſperitorum axioma eſt, *nos formari à coniuncto.* Et Dauid, *Cum bono bonus eris, & cum peruerſo peruerteris*, ad quod illud dyſtichon à Xenophonte ſub nomine alterius antiqui Philoſophi:

Iuſta docent iuſti, prauis conuixeris, ante
Quæ fuerit protinus, protinus aufugiet.

Vir iniquus (ait Sapiens *Prou. cap.* 16.) *lactat amicum ſuum, & ducit eum per viam non bonam.* Non abſurda eſt prouerbij ſententia. *Si cum claudo habitas, ſubclaudicare diſces. Conuictor delicatus* (inquit Seneca *epiſt.* 9.) *paulatim eneruat, & emolit. Vicinus diues cupiditatem irritat: malignus comes, quamuis candido, & ſimplici, rubiginem affricuit.*

Ex bono, vel malo vitæ parentum exemplo præcipuè pendent filiorum boni, vel praui mores.

Hinc cum filij vtriuſque ſexus cum parentibus conuiuant, & continuam cum ipſis habeant conſuetudinem, oportet eos eſſe morum probitate, & recta viuendi ratione filiis præfulgere, & eiſdem omnino cauendum eſt, ne filiis malo ſint exemplo, nilque loquantur, aut faciant in præſentia, filiis audientibus, vel videntibus, à recta ratione diſſonum; ſi enim parentes fuerint blaſphemiis, obtrectationibus, maledicentiis, turpiloquiis, illicitis luſibus, turpitudinibus, & aliis vitiis dediti, & aſſueti, tales erunt & filij; ad eorum enim conſuetudinem, & mores deducentur, nam cum omnia adoleſcentes, quæ oculis excipiunt, ſimiarum inſtar imitentur, fit ſanè, vt quæcunque à parentibus, quorum præſentior, & aſſiduior conuerſatio, fieri viderint, ad vnguem etiam facere nitantur, & ſe aſſueſcant. Hinc Plinius *in Panegyrico, non tam imperio* (ait) *illis opus eſt quàm exemplo.* Et Iuuenalis *ſatyra* 4. *ſic natura iubet, velocius, & citius nos corrumpunt vitiorum exempla domeſtica*; & maximè materni mores in filias deriuantur. Vnde idem Iuuenalis *ſatyra* 6. *ſcilicet expectas, vt mater tradat honeſtos, aut alios mores, quàm quos habet.* Et Velleius *lib.* 2. *rectè facere mater filiam ſuam faciendo docet.* Propterea D. Hieronymus *epiſt.* 15. *ad Latam*, ita conſuluit, *Non in te videat filia, quod ſi feceris, peccet; mementote vos parentes virginis, eam magis exemplis doceri poſſe, quàm voce. Cito flores pereunt, cito violas, & lilium, & crocum peſtilens aura corrumpit.*

Parentum mores in liberos deriuantur, & vtplurimum filij ſunt imitatores prauarum affectionum & incontinentiæ parentum.

Hac occaſione non prætereundum, multùm intereſſe, 41
vtrumque parentem eſſe pudicum, & aliis honeſtis moribus præditum, vt filios gignant, & habeant probos; quia mores parentum generatione ipſa quaſi transfunduntur in filios. Vt propterea viri (vt conſulit Faber in rub. Inſtit. de nupt. & notarunt Tiraquellus *ad l. 7. conn. n. 1. & 2.* & Author microcoſmiæ *cap. 7.*) debeant ſibi deligere vxores, quæ probis, honeſtiſque parentibus natæ ſint, atque etiam ex patria, quæ fœminas humiles, & pudicas ferre ſolet; & è contra etiam fœminæ honeſtis, & probis viris ſint iungendæ; quia parentum mores in liberos deriuantur; *ſic enim* (inquit Marſilius Ficinus à Tiraquello, & Authore microcoſmiæ allegatus) *natura comparatum eſt, vt corpus, & anima proportione quadam harmonica congruant, motuſque corporis in animam, ſicut & anima in corpus, faciliimè, & vehementiſſimè penetrent.* Quare quamuis vniuſcuiuſque mens ſit arbitrio

Digitized by Google

arbitrio prædita, & anima filij non educatur ex corpore, vel anima parentum, tamen tale corpus, & eum tali procliuitate à tali corpore parentis educitur, cui procliuitati facile mens obſequitur, ea quo fit, vt filij parentum morum ſint hæredes, & imitatores. Et huc tendit illod Hieremiæ 31. *Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obſtupuerunt.* Et Ezech. 16. clarius, vbi, *ſicut mater* (ait) *ita, & filia eius.* Et multò clarios Sap. 3. de impiis, & iis qoi ſapientiam abiiciunt: *Nequiſſimi filij eorum, quaſi nequiſſimorum nequiſſimi ſunt etiam filij.* Huic alludens dixit Eſdra *lib. 4. c. 9. qualis ager, talia & ſemina.* & ex puro ſonte, puri latices, & ea impuro lutulentæ aquæ. Item teſtatur illud tritum:

Sæpe ſolet ſimilis filius eſſe patri.

Facit, & illud Horatij

Fortes creantur fortibus, & bonis.
Eſt in iuuencis, & in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant Aquilæ columbam.

Et illud Euangelij *Matth. 7. & Luc. 6. Non poteſt arbor mala bonos fructus facere, neque arbor bona malos fructus facere.* In eandem rem eſt tratus in iure canonico can. *ſi gens Anglorum, d. 56.* & iure ciuili eſt textus clatus in *l. quiſquis verbo, C. ad l. Iul. Maieſt.* vbi, *in filiis* (dicitur) *paterni criminis exempla metuuntur.* Id etiam pluribus aliis confirmat Tiraquell. *ad d. l. conn. a n. 3. ad 14.* Vnde aliqui ſecundum P. Greg. Toloſ. *ſyntag. lib. 18. c. 3. n. 4.* dixerunt filium pro effigie, & ſimilitudine interpretari; quia plerumque filij non ſolum corporis, ſed etiam animi, id eſt moris parentum referunt ſimilitudinem: Licet frequentius, & melius filium à Græc. *philo*, id eſt, amor, Doctores deriuari tradant, ſecundum Gloſſam *verbo appellantur, in §. vlt. inſtit. qui tutores dare poſſunt*, & Tiraquellum *in l. ſi vnquam in præfat. n. 11. verſ. ne quid, C. de reuoc. donat.*

42 Hinc fit, vt præſumatur filius eiuſdem voluntatis, & affectus cum patre, vt per textum *in l. ſi operarum iudicia, ff. de operis libertorum*, tradunt Baldus *en l. liberis C. eod.* & alios allegans Tiraquellus *ad d. l. 7. conn. n. 8.* & ita incontinentem præſumi illum, qui patrem incontinentem habuit, late tradit Menochius *de præſumpt. lib. 6. præſumpt. 58. n. 6.* ex eo quod filij ſoleant eſſe paternæ incontinentiæ imitatores; & hanc eſſe cauſam quare filij presbyterorum prohibeantur promoueri can. 1. *d. 58.* tradit *ibid.* Gloſſa *v. presbyterorum.* Et eadem de cauſa ſporios ſacris non initiari docuit Gloſſa *in c. 2. v. defectu, de filiis presbyterorum in 6.* Quare Albertus Gand. *in tr. de malef. tit. de præſumpt. & indic. dubit. verſic. præſumptio enim natura eſt*, à Tiraquello *d. n. relatus* aduertit, vt parentum eius, qui accuſatur, mores conſpiciantur, vt proinde etiam agnoſcatur, quibus ſit ipſe accuſatus moribus. Qui enim bonos habuit parentes, bonus; qui malos, malus præſumitur.

§. V.

De parentum obligatione corripiendi ab ineunte ætate filios ad vitia inclinatos, & à recto virtutis tramite aberrantes.

41 DVplex eſt modus benè educandi filios, illos à vitiis retrahendo ad virtutes amplexandas. Vnus ſuauis, & abſque coactione, & vi, nempè inſtructionibus, admonitionibus, & adhortationibus: Alter ſeuerior, & coactiuus, ſcilicet correptione, minis, & caſtigationibus. Vtrumque modum docuit, & parentibus propoſuit Apoſtolus ad *Epheſ. 6.* verbis §. *præcedenti* adductis: *Educate illos* (ſcilicet filios) *in diſciplina*, ecce primus modus, *& in correptione Domini*, ecce ſecundus modus. De primo ſatis actum §. *præcedenti.* De ſecundo *in præſenti.* Qui eſt neceſſarius,

D. Ioan. Angelus Boſſius, de effectib. contr. Matr.

quando primus (à quo ſemper eſt inchoanda bona filiorum inſtitutio) caret effectu, & filij adoleſcentes paternam inſtructionem, & diſciplinam peruicaces contemnunt. Ad hanc correptionem teneri parentes, & mortaliter peccare, ſi in hoc genere fuerint notabiliter negligentes, ea Doctoribus *ſup. n. 1. allegatis* in terminis tradunt Sayr. Homob. & Bonac. *loc. ſup. n. 20. fine relatis*, Graff. *p. 2. lib. 2. c. 58. n. 15.* Trull. *lib. 4. c. 1. dub. 3. n. 5.*

Igitur quod filij contumaces, & quibus parentum diſciplina, & admonitiones non ſufficiunt ad illos bonis moribus imbuendos, correptione, & caſtigatione maximè ſint ab iiſdem parentibus coërcendi & cogendi ad virtuosè viuendum, tradunt pluribus in locis diuinæ ſcripturæ. Sapiens *Eccl. 7. Filij tibi ſunt, erudi illos, & curua* (ſcilicet correptione, & caſtigationibus) *illos à pueritia.* & *c. 30. curua ceruicem eius in iuuentute, & tunde latera eius, dum infans eſt, ne fortè induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ.* Vtilitatem, & optimum correptionis effectum ad auferendum vitium, & virtutem inducendam demonſtrat Sap. Prou. 22. vbi, *ſtultitia* (ait) *colligata eſt in corde pueri, & virga diſciplinæ fugabit eam.* Parentes ergo in educatione filiorum prudenter, & fortiter ſe gerant, nè illis hilarem vultum, ſed potius auſterum oſtendant, nè cum illis ludant, nè eiſdem aſſentiantur, & multò minus nè ad eorum vitia, & malè geſta conniueant, illóſve excuſent dicentes eos eſſe adhuc adoleſcentes, & aliquid pueritiæ, & iuuentuti eſſe condonandum; vel denique crudeli miſeratione parcant virgæ correctionis, qua tunc facilè poſſunt illorum emendationem operari, ne poſtea eos pœniteat, ſed ſerò; inde enim barathrum malorum quoad eoſdẽ filios, ipſos parentes, & totam familiam. Audiant patres huiuſmodi molles, & nimium indulgentes: *Nè corrideas* (admonet illos Spiritus ſanctus *Eccleſ. 30.*) *filio, ne doleas & nouiſſime obſtupeſcant dentes tui. Non des illi poteſtatem in iuuentute, & ne deſpicias cogitatus eius. Et eodem capite. Equus indomitus euadit durus, filius remiſſus euadit præceps. Lacta filium, & pauentem te faciet, lude cum illo, & contriſtabit te.* Et paulò pòſt ſubduntur illa verba ſuperius adducta. *Curua, &c. tunde latera eius dum infans eſt, ne fortè induret, & non credat tibi & erit tibi dolor animæ.* Ob nimiam etiam patris indulgentiam, & correctionem neglectam filius peruicax induratur in malitia, & malè agere aſſuetus (tanta eſt vis mali habitus à teneris contracti, & conſuetudinis) ita perpetuò vt primo imbutus fuit, perſeuerat, vt ampliùs non proſint nec admonitiones, nec correctiones, & caſtigationes paternæ ad vllam emendationem. Sed in eo habet locum illod Prou. 6. *Homo apoſtata vir inutilis, graditur ore peruerſo, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, praue corde machinatur malum, & omni tempore iurgia ſeminat: huic extemplo veniet perditio ſua, & ſubito conteretur, nec habebit vltra medicinam.* Ex quo ſæpè fit, vt multiplicatis ſceleribus manu hoſtis, vel carnificis pereant; vitamque terminent, vel ad eos à nece commerita liberandos oporteat patrem omnes conſumere facultates, & ita adimplentur illæ prædictiones, *Et nouiſſimè obſtupeſcent dentes tui; & contriſtabit te; & erit tibi dolor animæ.* Et illa Eccl. 10. *filius ſtultus mæſtitia eſt matris ſuæ.* Si ergo parentes ſuos filios adoleſcentes vero, & ſincero amore diligunt, & benè illis eſſe cupiunt, illos inobedientes, & vitiis deditos corripiant, & caſtigent; hoc enim caſu corrigere, & etiam flagellis cædere, eſt amare, ſeu amoris paterni actus, & verè ſeſe filiis declarant parentes, quando ſuo tempore, & cum debita moderatione corripiunt, & caſtigant; illos verò odiſſe, cum illis omnia indulgent, & illorum vitia diſſimulant, & impunita relinquunt. *Qui parcit virgæ* (ait Spiritus Sanctus Prou. 13.) *odit filium ſuum; qui autem diligit illum, inſtanter erudit.* Imitentur parentes omnium patrem Deum; de quo Apoſtolus *ad Hebræos 12. Quem enim diligit Dominus,*

caſtigat, flagellat autem omnem filium, quem recipit. Et ſubdit idem Apoſtolus, *quis enim filius, quem non corripiat pater.* Conſultius eſt, vt plorent filij, quàm parentes; & melius eſt, quod filij conquerantur de flagellis ad eorum correctionem, & emendationem à paterna manu inflictis, quam quod cædantur, & interficiantur inimicorum, vel miniſtri iuſtitiæ manu vel eorum animæ in æternum pereant, & in inferuum detrudantur. Dixit enim patri Spiritus ſanctus Prou. 23. *Noli ſubtrahere à puero diſciplinam, ſi enim percuſſeris eum virga, non morietur. Tum virga percuties eum, & animam eius de inferno liberabis.* Quibus verbis clare innuitur paternam correptionem, & animaduerſionem liberare filium ab interitu corporis, & animæ. Quemadmodum è contra nimia indulgentia, diſſimulatio, & neglectus animaduerſionis eos corporis, & animæ manifeſtò exponit periculo. Quare cum res manifeſtiſſima ſit, parentes poſſe correptione, & caſtigationibus paternis filios auertere à vitiis, & impedire, nè malos iubeant mores, ob quæ illis animæ & corporis pernicies eueniat: Si in huiuſmodi correctionis officio negligentes, & remiſſos ſe exhibuerint, valde erunt reprehenſibiles, nec iuſtam, & comminatam pœnam euadent; ſæpe etiam in præſenti vita ſumente Deo vindictam non ſolum de filiis ſceleratis, & proteruis, verum etiam de parentibus ipſis qui eos ſuo tempore corrigere neglexerunt, quibus propterea & non tantum ipſis, filiorum delicta adſcribuntur. Agripina Neronis mater negligenter, & nimis indulgenter ſe geſſit in illius educatione, ſed pœna non fuit in alteram vitam dilata: ſiquidem Nero matris opera ad imperium euectus in huius officij remunerationem illam ſtatim interficit. Ita Ioſephus *de antiq. lib.* 10. *cap.* 10. Euidentius eandem doctrinam confirmat vltio, & vindicta, quam Deus ob neglectam filiorum correptionem ſumpſit de Heli ſacerdote alioqui optimo viro. Vt enim 1. *Reg.* 3. & 4. narratur, iidem filij eadem die, eodemque in loco in bello gladio perempti ſunt, cuius nuncium audiens, & ipſe Heli de ſella repente corruens fractis ceruicibus expirauit, dignitate ſacerdotali, vita, & omni ſucceſſione priuatus. Et vt agnoſceretur tanti mali cauſam fuiſſe correctionem filiorum ab eo neglectam, prædictorum rationem addit diuina ſcriptura; ſcilicet, *eo quod nouerit indigne agere filios ſuos, & non corripuerit.* Nec aliud delictum (inquiunt D. Baſilius *de orat. & ieiun.* & D. Chryſoſtomus *hom.* 17. *in c.* 5. 20.) in ſacra Scriptura reperitur Heli attributum. Diuus etiam Gregorius *in ſuis dialogis* refert quendam puerum quinque tantum annorum ſolitum Dei nomen ſanctum iurare, & blaſphemare patre audiente, & non caſtigante, cœleſti flagello repente in eiuſdem patris ſinu, & amplexibus percuſſum ſtatim periiſſe. Boccius quoque ſcribit de filio Lucretij diſcipuli Zenonis, quod quia pater non curauit eum corrigere, euaſit malus, & vitioſus, luſor, amoribus, & prauæ conſuetudini mulierum deditus, ita quod pluries crucis patibulo periiſſet, niſi pater pecuniarum quantitate illius vitam redemiſſet; ſed tandem, cum iam eius cauſâ omnibus paternis facultatibus conſumptis, factus eſſet pater impotens ad eum ab vltimo ſupplicio liberandum, ob noua ſcelera morti adiudicatus, ad locum ſupplicij traheretur, videns à longè eundem patrem, rogauit illum, vt ad ſe accederet ad accipiendum vltimum oſculum; acceſſit ille, at filius loco oſculi dentibus eius nares abſcidit, dicens, quia pater neglexiſti corrigere, & caſtigare me adhuc puerum, & adoleſcentem, dum tibi obedire contumaciter renuebam, ecce ergo nunc ob tantæ negligentiæ culpam caſtigo te, qui tua indulgentia ad hunc infelicem ſtatum deduxiſti. Et conſonat, quod Ianſenius *in c.* 23. *Prou.* ſuper præallegata verba, *Tum virga percutias eum,* &c. refert quendam adoleſcentem ob nimiam indulgentiam matris, quæ non curauerat eum corripere, moribus corruptum dum ob grauiſſima crimina capitaliter damnatus duceretur ad ſupplicium, exclamaſſe, *Non Prætor, ſed mater mea me ducit ad ſupplicium.* Ex quibus ſatis manifeſtè agnoſcere poſſunt, & debent parentes neceſſitatem ſibi iniunctam benè educandi à teneris proprios filios, non ſolum doctrina, inſtructionibus, admonitionibus, & minis, ſed & flagellis, moderatè tamen, & prudenter attentis ætate, genio, duritie, peruicacia puerorum, & conuenienti tempore, vbi admonitiones, increpationes, & minæ non proſunt. Certum eſt enim patrem, & matremfamilias intuitu diſciplinæ, & correctionis licitè poſſe verberare, & cædere filios moderatè, putà virga flexili, vel flagellis, quibus ſolent vti ludimagiſtri, aut alio ſimili inſtrumento pro quantitate delicti, & intra limites paternæ correctionis. Ita Molina *tract.* 2. *diſp.* 228. *§. Sextum effectum, & tract.* 3. *diſp.* 56. Ianſenius *loco citato.* Syluester *v. vxor, q.* 3. *& v. percuſſio.* Reginaldus *lib.* 20. *n.* 42. Surdus *de alimentis tit.* 7. *q.* 1. *num.* 14. Sanchez *in conſil. mor. lib.* 6. *cap.* 4. *n.* 5. *fine* Homobonus *de ſtatib. p.* 2. *cap.* 10. *n.* 3. allegans & Doctores agentes *de excommunicatione ob clerici percuſſionem,* quos refert Auguſtinus Barboſa *tom.* 4. *collect. in ius canonicum, ad canonem ſi quis ſuadente decimo ſeptimo, quæſtione* 4. *num.* 64. *&* 66. Quod tamen limitatur quoàd filios Clericos Sacerdotes ſecundum omnes, & iuxta Molinam *d. §. Sextum,* & alios, quos refert, & ſequitur Barb. *ad d. can. ſi quis ſuadente, n.* 68. de qua re *infra* cum de poteſtate.

Quinimo ſi parentes non poſſent nec increpationibus, nec verberibus filios inobedientes emendare, & ad meliorem frugem reducere, poſſent, & tenerentur eos domo expellere, & alimenta eis denegare, ſi probabiliter crederent ſic poſſe corrigi, vt in terminis docent Syluester *v. familia, n.* 3. Nauarr. *in man. cap.* 14. *n.* 21. *verſic. trigeſimo ſecundo.* Graffius *p.* 1. *lib.* 2. *deciſ. aur. c.* 58. *n.* 15. Surdus *vbi ſuprà, n.* 15. Homobonos *d. c.* 20. *n.* 3. & Faguodez *in decal. lib.* 4. *c.* 1. *n.* 2. Si verò probabiliter crederent, per hoc eos poſſe licentius peccare; per ſuam autem curam eos à multis, licet non ab omnibus peccatis, & malis ſe temperare, ſi faciunt quantum poſſunt, erunt immunes ab omni culpa, & excuſabuntur, nec eis imputabitur filiorum peruerſitas, vt iidem Doctores tradunt, & conſtat ex can. *quamtumlibet, & ſeqq.* 44

§. VII.

De parentum obligatione erudiendi filios in humanis ſcientiis, ſeu liberalibus diſciplinis & bonis artibus.

CErtum eſt, eruditionem in ſcientiis literariis, atque liberalibus artibus, multa illas poſſidentibus afferre bona. Proſunt enim ad Deum cognoſcendum, ad otium fugiendum, ad illicita præcauenda, ad benè regendam domum, & familiam, ad comparanda ſibi, & ſuis alimenta, & neceſſaria vitæ decenter ducendæ, ad proprium honorem, & familiæ ſplendorem, & ad publicum commodum. Quare decet, & expedit omnes cuiuſcumque conditionis, & ſtatus, quibus eſt commoditas, & habilitas res apprehendendi, illas addiſcere. 45

Hinc communis Doctorum concluſio eſt, patrem in conſcientia teneri curare, vt filij addiſcant ſcientias, & liberales diſciplinas, quibus cæteri eiuſdem conditionis erudiri, & informari ſolent, & facere ſumptus & expenſas ad id neceſſarias, ſicut cæteri paris conditionis faciunt, niſi aliundè filius in ſtudio literarum ſe ſuſtentare poſſit. Ita Aleiatus *in l. villas* 46

&

& l.ſeq.ff.de verb.ſignif. Matthæos Vveſembecchius *in pandect.lib.37.tit.7.n.2.* Menoch. *præſumpt. lib.4.præſ. 191.n.21.cum plurib.ſeqq. & de arbit. cent. 6. caſu 501. n.7.ad 13.* Surdus *de alimentis tit.4.q.6.n.1.2.& 3.* Martha *de ſucceſſ.p.4.q.8.art.8.n.12.* & alij Iuriſp.*apud eoſd.* Et ex Theologis Ægid.Rom.*de regim.Principium lib.2. p...c.7.* Iauellus *de œconomia chriſtiana,tr.3. c.13.* Azorius *p.2.lib.2.c.4.q.17.* Filliuc.*tr.29.p.2.c.2.n.24.* Regin. *lib.10.n.43.* Homob.*de ſtatibus p.2.c.10.n.1.* Trul.*lib.4. c.1.dub.3.n.3.& 4.* Rebell.*de oblig.inſt. p.2. lib. 1. q. 8. n.34.* & Bonac.*de præcep. diſp.6.q.vn.p.6. initio n. 2.* & colligit Menoch. *ex illo Eccl.7.præced.§.adducto: Filii habes,erudi illum.* & ex illo *Prou.13.* pariter §.*præced.* adducto, *Noli ſubtrahere à puero diſciplinam.* Hoc enim inquit Marta, *d.n.12.* eſt proprium onus parentum, ita vt ſi pater nullam artem filio contulerit, filius poſtea non tenetur alere patrem, prout ſancitum fuiſſe in lege Solonis teſtatur Plutarchus in eius vita, à Martha *d.n.12.* relatus, quod tamen Surdo *d.q.6.n.6.* videtur nimis durum, & inhoneſtum, & grauiorem eſſe pœnam, quàm culpæ menſura ſit. Ratio iuxta eoſdem Doctores deſumitur tum ex eo, quod ſcientiæ humanæ conferunt ad benè moraliter viuendum; tum præcipuè ad honeſtum victum comparandum; ſi quidem ſtudio litterarum, & aliis artibus homo ſe alere, & ſuſtentare poteſt. Vt Gloſſa *in l.cum poteſt,§.Gener,v. conſtaret,ff. ſoluto matr.* & Menochius *d. præſumpt. 191. n. 14.* Pater autem non ſolum tenetur alere filium de præſenti, *l. ſi quis a lib.ff.de lib.agnoſc.* Sed etiam ea facere, quibus in futurum ſeipſum alere poſſit, *l.Stichus,de l.3.ibi. Vnde ſe tueri poſſit.* & aliis iuribus à Vveſembeecio, & Surdo *relatis.* Confirmat Menochius *n.16. & 17.* Quod pater filiis præſtare debet ea, quæ ſunt pietatis paternæ, erudire autem filium in optimis diſciplinis, eſt pietatis paternæ officium, vt expreſsè habetur *l. Macedoniani,C.ad ſen.C.Maced.* Et licet Iaſon *in l. quidam cum filium,n.33.ff.de verb.obl.* Barthol.*in l.de bonis.§.non ſolum ff.de carbon.edicto,* & alij à Menoch. *d. cap.501. n.11.relati* dixerint patrem teneri erudiri facere filium ſolum in Grammatica, non verò in ſcientia legali, Medicinæ, vel ſimili; cum ſine hac (inquiunt) viuere poſſit commodè. Nihilominus idem Menochius *ibid. n.12.* aſſerit patrem nobilem habentem tantum reditus, vt poſſit impenſam ſtudiis iuris ciuilis, vel medicinæ, &c. præſtare filio cupienti ad ea incumbere, non debere recuſare, cum euenire facile poſſit, vt pro numero filiorum tot non ſuperſint bona, quibus inter ſe diuiſis poſſint ſinguli ſecundum eorum nobilitatem commodè viuere. De hac re videantur tradita *parte ſeq. huius tr.c.1.* de alimentis *n.62.* Vtrum verò expenſæ à patre factæ in ſtudiis eo mortuo ſint computandæ in legitima & in diuiſione hæreditatis communicandæ, traditur *ead. p. ſeq. c.3.* vbi *de legitima, & diuiſione hæreditatis.*

47 Ex his autem infertur, ſi parentes ſint pauperes, & ob facultatum inopiam non poſſint filios in ſtudiis literarum alere, illis curandum eſſe, vt addiſcant illiberales, & mechanicas artes ſtatui, & conditioni cuiuſque accommodatas, vt ita neceſſaria victui pro ſe, & ſuis comparare poſſint, & ne deſtituto omni medio honeſto ſe ſuſtentandi propter inopiam ad furandum, vel ad alia crimina perpetranda inducantur, quod etiam in terminis tradunt Rebellus, & Trullench. Expediret etiam ſi aliquo modo ſuppetunt parentum facultates, ſeu pecuniæ, & filij ſint capaces, docere illos legere, & ſcribere, cum id multum proſit ad negotia peragenda, & rem temporalem benè, & vtiliter adminiſtrandam ſcriptis notare ea, quæ quotidie peraguntur, ne memoria effluant, vel quis cogatur ſecreta, & proprios ſenſus alis aperire, qui ſcriptis conſignent.

48 Cum verò non omnium ingenia ad omnes ſcientias, & artes naturaliter ſint diſpoſiti, curent parentes per ſe, vel per præceptores, & inſtructores idoneos agnoſcere genium, qualitatem, & aptitudinem ingenij filiorum, & naturalem inclinationem ad hanc, vel illam ſcientiam, vel artem. Et in ea, ad quam ipſos habiles deprehenderint, curent erudiri per ſe vel per alium præceptorem; cum enim nil, vel niſi magna cum difficultate in hoc genere repugnante Minerua feliciter ſuccedat, cauendum omninò, ne adoleſcentes erudiantur in ea diſciplina, vel arte, ad quam nullam, vel ſaltem modicam habeant aptitudinem, & inclinationem; quia non proficient, & docens operam; parentes verò expenſas perdent. Hac enim de cauſa ex multis adoleſcentibus, qui ad Academias, & literarum, ac bonarum artium gymnaſia mittuntur, pauciſſimi proficiunt, & ad ſuos, vt ante ignari, redeunt, quia aut ſunt hebetis ingenij; ita quod nulli ſcientiæ apti nati ſunt, aut illi vacare adſtringuntur; ad quam nullam habent aptitudinem, imò fortè oppoſitam.

49 Præterea parentes committant filios erudiendos præceptori, ſeu magiſtro, qui non ſolum eruditione, & ſufficienti ſcientia præditus ſit, ſed etiam qui præſtet moribus, & vitæ probitate, ita vt eius vita adoleſcentibus ipſi concreditis ſit ſpeculum, & exemplum honeſtè viuendi; quos enim mores pueri, & adoleſcentes in magiſtro aſpiciunt, eos apprehendunt, & altè retinent. Et quæ *ſup. n. 40.* tradita ſunt de incommodis, quæ ex malo vitæ parentum exemplo ſequuntur, hunc quoque ſpectant. Quibus addo Alexandrum (vt D.Hier.epiſt.ad Lætam *de inſtit. filiæ ex Græca Hiſtoria refert*) potentiſſimum Regem, orbiſque dominatorem & in moribus, & in inceſſu Leonidis pædagogi ſui non potuiſſe carere vitiis, quibus adhuc paruulus fuerat infectos. *Procliuis eſt enim* (ſubdit idem Hier.ibidem) *malorum æmulatio, & quorum virtutes aſſequi nequeas, cito imiteris vitia.* Sed de qualitatibus præceptoris latè Ægid.Romanus *d.p.2.cap.9.* & Iauellus *d.tr.3.c.5.* vbi ſine acriter reprehendit ciues, & diuites, qui pro curandis poſſeſſionibus, agris, brutis, & mercibus omni ſtudio laborant inuenire hominem in huiuſmodi peritum, vigilem, fidelem, & laborioſum; pro erudiendis verò filiis ſæpiſſimè recipiunt hominem imprudentem, ineruditum, obſcœnum, & omni turpitudine fœdum.

50 Tam parentes autem, quàm pædagogi non permittant adoleſcentibus, & iuuenibus legere quoſcumque libros ſine delectu, ſed omninò caueant, ne legant libros fidei Catholicæ dogmatibus vel bonis moribus aduerſantes materias continentes, & præſertim etiam eos, qui de amoribus mulierum, deque turpibus, & venereis pertractant; quorum lectione nil magis efficax *ad prauandos iuuenum animos*, vt notauit Plutarch. *in mor.apoph.Laconic.* Si enim corrumpunt bonos mores colloquia praua, quæ citò tranſeunt, multò magis id efficit lectio prauorum librorum turpia repræſentantiū, quæ ob diuturnitatem, & attentionem magis intus penetrat, & firmius menti turpia phantaſmata imprimit. *Carmen enim compoſitum* (dixit Lact.*de vero cultu, lib.6. cap.21.*) *& oratio cum ſuauitate decipiens capit mentes, & quò voluerit, impellit.* Vt ab omnibus commendetur Auguſtus Cæſar, eo quod iuſſerit ab Vrbe Roma exulari Poëtam Ouidium, quando in lucem edidit tres illos peſtiferos libros de arte amandi.

51 E contra verò iidem parentes, & pædagogi adoleſcentes hortentur, & vrgeant, vt legant libros ſacros, & de rebus ad pietatem, & religionem ſpectantibus, quorum lectio aſſidua, experientia ipſa teſte, non ſolum ad ignorantiam depellendam, & ad eruditionem rerum neceſſariarum ad ſalutem, ſed etiam ad morum informationem, & ad diuitias virtutum comparandas, atque ad continuè in illis proficiendum. Vnde D.Gregorius *moral. lib.8.c.12. Libri ſacri* (ait) *ad*

loquendum nobis quaſi quadam argenti vena ſunt, & Th. de Kemp. *lib. 5. de diſciplina clauſtrali c. 3. Lectio ſacra* (inquit) *ignorantiam noſtram erudit, dubia ſoluit, errores corrigit, bonos mores inſtruit, facit cognoſcere vitia, hortatur ad virtutes, excitat ad feruorem, incutit timorem, recolligit mentem, recreat faſtidioſum animum.* D. Hieron. *epiſt. ad Damaſ. 3. Nulli dubium* (ſcribit) *quin in ſacris voluminibus ex eorum lectione vniuerſa vitia purgentur.* Quod diffuſius explicat S. Laurentius Iuſtinianus *lib. de inter. conflict. cap. 12.* vbi, *ſi quando* (ait) *blanditur caro, ſi ſæuit mundus, ſi circumſiſtant bella, ſi inſurgant aduerſa, ſi maledicant homines, ſi temporalia deſint, ſi elementa turbentur, ſi infirmetur corpus, ſi mortis atrocitas intentetur, praſtò ſunt in voluminibus ſanctis apta remedia, quibus imminentes ſoluantur languores animarum.*

52 Poſt lectionem ſacrorum, & ſpiritualium librorum eiſdem adoleſcentulis, & iuuenibus proponenda, & commendanda eſt lectio hiſtoriarum antiquarum temporis Xenophontis, Thucididis, Herodoti, Iuſtini, Laërtij, Suetonij, Plutarchi, Titi-Liuij, Iulij Cæſaris; tum poſteriorum, & etiam noſtrorum temporum. Prodeſt enim plurimum ad eruditionem, ad prudentiam comparandam, reſque in pace, & bello benè agendas, & ad inſtruendum, & habendas in conuentibus, & conuerſationibus honeſtas colloquutiones. De hiſtoria enim dixit Tullius *lib. 2. de orat.* quod, *eſt temporum teſtis, lux veritatis, vita memoria, magiſtra vita, nuncia vetuſtatis.* Et etiam Æneas Syluius in præfatione de vniuerſo, hiſtoriam appellauit magiſtram vitæ; *ſiquidem* (ait) *prudentia eſt, qua vitam ducit, prudentiam verò multarum, & magnarum rerum cognitio parit, quam nemo inter ſcriptores melius hiſtoria tradit.*

§. VII.

Explicantur quadam ſpecialia à parentibus praſtanda pro bona puellarum, ſeu filiarum educatione, praſertim ad illorum pudicitiam praſeruandam.

53 PVeri, & adoleſcentes ſolicitè, & ſeduiò ſunt à parentibus educandi, vt tradita in præcedentibus oſtendunt. Verum puellæ virgines ſumma cura, & ſedula diligentia pudicam educationem requirunt. *Quid enim ſalui eſſe poteſt mulieri amiſſa pudicitia*, dicebat apud Liuium *lib. 1.* Lucretia. Pudicitia eſt decor, ornamentum, ſplendor, & diuitiæ puellarum: Vt quemadmodum ſol ſua præſentia totum mundum illuſtrat & reddit formoſum; ita caſtitas, & pudor ſuper omnes alias dotes mulierẽ exornat, & formoſam efficit. *Gratia ſuper gratiam mulier ſancta, & pudorata, omnis autem pudoratio non eſt digna continentis animæ*, Eccleſ. 26. Vt proindè olim (vt refert D. Gregorius *lib. 5. de virg.*) elegerint magis mori, quam procacium virorum violentia amittare pudicitiam. Ideo Eccleſ. 7. ſpecialiter admonentur parentes, vt vigiles, & ſoliciti ſint in cuſtodienda filiarum pudicitia, & integritate. *Filia tibi ſunt* (ait ſapiens) *ſerua corpus illarum, & non oſtendas faciem hilarem ad eas.* Et vt demonſtret operis difficultatem, & conſequenter neceſſitatem ſummæ in hoc genere diligentiæ à parentibus adhibendæ, ſubdit: *Trade filiã, & grande opus feceris*, hoc eſt, trade viro in matrimonium filiam, ſcilicet caſtam, & grande opus feciſti; in hoc oſtendens difficultatem ſeruandæ pudicitiæ in puellis: Quare etiam parentibus maximè laborandum eſt, vt bona, & pudica educatione ſuas puellas illibatas, & à vitiis pudicitiæ oppoſitis alienas ex ipſa adoleſcentia cuſtodiant. Præſertim cum, ſi ſemel filiæ corpus violatum & corruptum fuerit, non ſolum ipſa ſui omne ornamentum amittat, & infamiam contrahat, ſed & familiæ honor deperdatur, & inſuper abſque ſpe matrimonij ſæpe inſordeſcat, & ad meretriciam turpitudinem ſibi via pateretur, dicente eodem ſapiente Eccl. 42. *Super filiam luxurioſam confirma cuſtodiam, ne quando faciat te in opprobrium venire inimicis.* In hoc igitur munere cuſtodiendi filias ab omni labe peccati, & præſertim turpitudinis ſolicitè ſe gerant parentes, præſertim matres, ad quas præcipuè filiarum, cum ſemper cum ipſis morentur, cura ſpectat. *Si ſolicita prouides* (ſcribit D. Hieronymus *in Epiſt. ad Latam de inſtitutione filia*) *ne filia percutiatur à vipera. Cur non eadem cura prouideas, ne feriatur à malleo vniuerſa terra, ne bibat de aureo calice Babylonis? ne egrediatur cum Dina* (*Geneſ. 34.*) *& velit videre filias regionis aliena.*

Cum autem maſculus, & fœmina poſt innocentiæ ſtatum longè maiorem inclinationem (vt in præcedentibus notatũ eſt) habeant ad malum, quam ad bonum; & vtrique ſicut cuilibet animali ſit naturale deſiderare ſenſus delectationes; ad haſque vehementius incipiant excitari, & inclinari, quando ad eam accedunt ætatem, in qua conſurgit concupiſcentia, quæ in fœminis vt plurimum incipit anno 12. in quo rationis vſus, & vigor eſt debilis; ex hoc tempore inchoatæ pubertatis, vel pubertati proximo, præſertim parentes per ſe, vel per honeſtas matronas debent inuigilare cuſtodiæ filiarum, ab iiſque amouere omnem peccandi occaſionem; & ſtudere, vt piè, & honeſtè occupentur, & nihil aliud diſcant audire, nihil loqui, niſi quod ad timorem Dei pertinet, inquit D. Hieron. *præallegata Epiſtola*, qui etiam poſt multa notat, quod licet quidam putent *maioris eſſe virtutis præſentem contemnere voluptatem, tamen ego* (inquit) *arbitrer ſecurioris ſententia eſſe neſcire, quod quæras*; quibus indicat puellas quidem erudiendas in iis, quæ bona ſunt, malorum verò præſertim turpium vitiam notitiam non eſſe tradendam etiam in ordine ad fugam, cum longè ſit melius puellas ea neſcire, neque nomen ipſum ad pudicitiam conſeruandam. Vnde etiam cauendum eſt, ne turpia proferant, etiamſi quid ſignificent, ignorent. 54

Imprimis igitur curandum, vt puellæ otio non torpeſcant (cum otium perpetuò pudicitiæ aduerſetur) ſed ſemper alicui operi conuenienti incumbant: primum vt opportunis temporibus orationi, & ſacris precibus (in quibus ſunt ab ineunte ætate erudiendæ) vacent; deinde ſemper aliquibus operibus mulierum propria, qualia ſunt texere, ſuere, figurare, ex filo laneo, ſerico, argento, & auro fuſum ducere, cibos præparare, & coquere, & alia ſimilia. *Diſcant* (inquit D. Hieronymus *in dicta Epiſtola ad Latam de inſtitutione filia*) *& lanam facere, tenere calum, ponere in gremio calathum* (eſt corbis, in quem netrices penſum, & fuſos componunt) *rotare fuſum, ſtamina pollice ducere.* De Lucretia Romana ſummæ dignitatis, & præclariſſima muliere refertur, quod filij Tarquinij in medio ſuarum puellarum nentem inuenerunt, idque dum cæteræ mulieres nobiles Romanæ feneſtris recreationis gratia aſtabant. Cæſar quoque Auguſtus voluit, vt ſuæ filiæ, & nepotes diſcerent manibus ſuis opera præfata mulierum propria exercere ad otium euitandum. Et in diuina Scriptura aliundè non commendatur mulier vti bona, virtute, & probitate, ac fortitudine prædita, beataque prædicatur, niſi quia otium abhorrens, prædictis vacet operibus mulierum conditioni congruentibus. *Mulierem fortem* (Prouerb. 31) *quis inueniet? &c.* & reddens rationem ſubdit, *Quæſiuit lanam, & linum, & operata eſt conſilio* (hoc eſt, ingenioſo artificio) *manuum ſuarum, manum ſuam miſit ad fortia, & digiti eius apprehenderunt fuſum. Conſiderauit ſemitas domus ſua, & panem otioſa non comedit. Date ei de fructu manuum ſuarum, & laudent eam in portis opera eius. Surrexerunt filij eius, & beatiſſimam prædicauerunt, & vir eius laudauit illam.* Ne igitur puellæ vitiis, & concupiſcentiis, quia malitia ipſa naturali impellente pronæ ſunt, 55

vacent,

Digitized by Google

vacent, euadant bonæ, & vtiles, & verè laudabiles, ſtudeant parentes, vt operibus mulierum propriis iuxta earum inclinationem (vt ſuprà dictum eſt de maſculis) incumbant. Et aduertendum, puellas in die feſto poſt ſuas deuotiones occupantes ſe in ſuis operibus, excuſari à peccato, ſi id faciunt ad vitandum otium, iuxta Syluestrum *v. Dominica, q. 5. verſ. 4.* Emanuel Sà *v. feſtum, n. 6.* ſicut enim neceſſitas corporalis excuſat operi ſeruili vacantes in die feſto, ita & multò magis excuſare debet neceſſitas ſpiritualis; ac proindè cum otium puellis ſpiritualiter noxium ſit, illis licebit ad illud vitandum in die feſto, laborare peractis iam ſuis deuotionibus.

57 Erudienda autem eſt filia, & in operibus congruentibus occupanda vnà cum puellis honeſtis eiuſdem ætatis, non autem permittendæ ſunt operari in ſocietate mulierum nuptarum, ſiue non nuptarum, quæ neſciunt niſi laſciua loqui, & iocos inhoneſtos habere; iſtæ enim vt peſtiferæ, ſunt à pudicis puellis fugiendæ, quoniam corrumpunt bonos mores colloquia praua; & poſito quod non amittant caſtitatem corporis, amittunt illam mentis. Seruandum igitur conſilium D. Hieron. *illa epiſtola ad Lætam*, ſcilicet, *vt puella filia turpia verba non audiat, nec etiam intelligat, cantica mundi ignoret.* Et paulò pòſt inferiùs, *placeat ei comes non compta, neque formoſa, neque laſciua, quæ liquido gutture carmen dulce modulatur, ſed grauis, pallens, ſordidata, ſubtriſtis.* Non permittatur etiam filia habere peculiarem familiaritatem cum aliqua ex ancillis, quæ ſit illi veluti à ſecretis, ſecretóſve habeat ſermones, ſed quod loquitur, omnes audiant. *Nolo* (inquit D. Hieron. *d. epiſt. ad Lætam*) *de ancillis ſuis aliquam plus diligat, cuius crebrò auribus inſuſurret; quidquid vni loquitur, hoc omnes ſciant.* Huiuſmodi enim familiaritas cum aliqua ex ancillis, vel comitibus valdè ſuſpecta, & noxia eſt, ſæpe enim deferunt nuntia, & literas iuuenum amantium; ex quibus ad peiora deuenitur cum dedecore parentum, quibus, præſertim matribus, in filias inſtar aquæ pereuntes aduertere negligentibus culpa imputatur.

58 Verſetur ſemper puella coram matris (vel probæ fidei, ac morum, & pudicitiæ matronæ, vel virginis veteranæ) oculis, vt *ne tranſverſum quidem vnguem* (inquit D. Hieron.) *à matre diſcedat.* Si enim centum haberet oculos, tot ſunt neceſſarij pro bona cuſtodia vnius filiæ ſolius, ſunt enim puellæ ingenij verſatilis, ac leuioris, atque viuaciores quàm maſculi. Præſertim verò ſi edocenda ſit legere, vel ſcribere, aut canere (licet id munus longè conſultius foret, & ſi poſſibile ſit, curandum, vt per mulierem peritam, & honeſtæ vitæ exerceatur) per præceptorem virum, prætterquam quod is debet eſſe maturæ ætatis, & morum, ac vitæ probitate inſigni præditus; mater, vel matrona, cuius curæ puella ſit concredita, præſens ſemper adſtet, ne fidat ſenectuti, ac bonæ opinioni præceptoris; facilè enim eſt etiam ſenibus, & alioqui viris probis labi in concupiſcentiam carnalem, data opportunitate. Et de hoc ego per certam notitiam in audiendis confeſſionibus puellarum, quas parentes nimia ſecuritate commendabant præceptoribus, teſtimonium perhibeo. Item matres domo exeuntes non relinquant puellas ſolas, neque cum pueris maſculis, licet modicæ ætatis, & multò minùs cum famulis; alioqui enim illis aperietur via ad turpitudines. Propterea D. Hier. ad Lætam, *Si quando ad ſuburbana* (inquit) *pergis, domi filiam non relinquas; neſciat ſine te, nec poſſit viuere; & cùm ſola fuerit, pertimeſcat.* Non etiam permittant eaſdem puellas, ſaltem poſt ſeptennium, & maximè cum ſunt pubertati proximæ, noctu in eodem loco ſolas ſimul cubare; & multò minùs cum pueris maſculis eiuſdem ætatis, etſi fratribus: experientia enim docuit pudicitiam indè periclitari, & tam puellos, quàm pueros libidinibus aſſueſcere.

Caueant parentes, vt filiæ ſint temperantes in cibo 58
ſumendo, & vilioribus cibis aſſueſcant, ſeruentque regulam, quam puellæ præſcribit D. Hieron. *in d. epiſt. ad Lætam. Cibus eius* (ait) *oluſculum ſit, & ſimila, raròque piſciculi; & ſic comedat, vt ſemper eſuriat*; vt ſtatim poſt cibum poſſit *legere, orare, & pſallere*; docet etiam Sanctus; *vt non videat cibos, quos deſideret*, ac proinde non veſcetur *in publico*, ſcilicet, *in parentum conuiuio.* Item doceāt, & curent eſſe ſobrias in potu, & parcè vti cibo, in quo, vt *ſuprà* diximus, eſt luxuria, Epheſ. 5. ideo olim puellæ non permittebantur vinum bibere. Et ita D. Hieronymus dicta epiſtola: *Diſcat* (inquit) *iam nunc, & vinum non bibere, in quo eſt luxuria; & ſi neceſſitas poſtulauerit; vino vtatur modico propter ſtomachum, & etiam carnium edulio ſuſtentetur.* Imò curandum eſt, vt etiam aſſueſcant moderatè bibere aquam, & non ad ſocietatem; ne poſtea nuptæ, & nactæ opportunitatem bibendi vinum, illud immoderatè bibant. Ad cuius rei confirmationem placet hîc notare, quæ de ſua ſanctiſſima Matre Monica refert D. Auguſtin. *lib. 9. confeſſ. c. 8.* vbi dicit, quod propter ſenectam, ac mores optimos ab aliis mulieribus nobilibus honorabatur, quæ propterea ei ſuas filias educandas committebant; & *ipſa* (ait D. Auguſt.) *curam filiarum commiſſam ſibi diligenter gerebat, & erat in eis coërcendis, cum opus eſſet, ſancta ſeueritas, vehemens, atque in docendis ſobria prudentia. Nam eas præter illas horas, quibus ad menſam parentum moderatiſſimè alebantur, etiamſi exardeſcerent ſiti, nec aquam bibere ſinebat; præcauens conſuetudinem malam, & addens verbum ſanum: Modò aquam bibitis; quia in poteſtate vinum non habetis; cum autem ad maritos veneritis; factæ dominæ apothecarum, & cellariorum, aqua ſordebit, ſed mos bibendi præualebit.* Addit idem D. Auguſt. eandem ſuam matrem adhuc adoleſcentulam ſæpiùs paucas tamen illius guttulas ex cupa parentum, eiſdem iubentibus depromendo paulatim aſſueuiſſe potui vini; ita vt poſtea in eam conſuetudinem lapſa, propè iam plenos vino caliculos inhianter hauriret; quam prauam conſuetudinem ſubdit Sanctus matrem exuiſſe, obiiciente ſibi, dum quadam vice cum illa rixaretur ancilla, quod eſſet, meribibula; *Quo illa ſtimulo percuſſa* (ait Sanctus) *reſpexit fœditatem ſuam, ſtatimque damnauit, & exuit.* Quare adiungit S. Auguſtinus dictum notatu dignum; nimirum, quod *ſicut amici adulantes peruertunt, ſic inimici litigantes plerumque corrigunt.*

Ad hæc curare debent parentes, vt puellæ loquacita- 59
tem euitent, ſintque taciturnæ, & verecundæ, præſertim in conſpectu virorū; & interrogatæ vix reſpondeant ad interrogationem, non multiplicantes verba, quæ eſt doctrina Apoſtoli 1. *ad Tim.* 2. dicentis, mulierē in ſilentio erudiendā, *mulier* (inquit) *in ſilentio diſcat cum omni ſubiectione*; alioqui multa imprudenter cum ſui, & ſuorum dedecore proferet, cum enim ex abundantia cordis (ſcilicet ex paſſionum internarum impulſu, & motione) os loquatur, & fœmina reſpectu viri deficiat ratione, & prudentia, & ducatur magis paſſionibus, quàm ratione; & reſpectu fœminarum adultarum, & prouectæ ætatis adhuc magis deficiant puellæ ob teneriorem ætatem, & inexperientiam, naturaliter ſunt loquaces (defectus communis fœminarum, quas ad loquacitatem pronas, & promptas eſſe notauit D. I. Chryſoſt. *in Ioan. Homil. 6.* & prou. 7. fœmina appellatur garrula) inordinatæ, & incautæ, dum verba proferunt; atque adeo ad defectum naturæ corrigendū debent à parentibus ſuaſionibus, & etiam correptionibus aſſuefieri ſilentio, & erudiri, vt non loquantur, niſi præmeditatè; ſic enim vitabunt ſermones vanos, incautos, & imprudentes, ac ſine ratione prolatos, & ſic clamores, & iurgia, atque rixas, in quæ mulier ad iram natura ſua procliuis facilè impellitur, quo moleſta, & odibilis omnibus efficitur, cùm nihil moleſtius in domo quàm mulier loquax, & litigioſa; dicente Spiritu ſancto Prou. 21. *Melius eſt ſedere in an-*

gulo

Digitized by Google

gulo domus, quàm cum muliere litigioſa in domo communi: Melius eſt habitare in terra deſerta, quàm cum muliere rixoſa, & iracunda. Mulierem nubilem, vel nuptam, loquacem, & audacem omnes cordati contemnunt, atque de ea malè concipiunt: circumſpectam verò in loquendo, ac verecundam, & taciturnam omnes commendant, & de ea benè opinantur: ideóque iuxta Ariſtotelem ſilentium in muliere eſt eius ornamentum, quo omnibus ſe reddit amabilem, gignítque bonam exiſtimationem, & pudicitiæ opinionem: propterea puellis conſulit D.Hier. *ad Demetriadem*, in hæc verba: *Sit ſermo Virginis prudens, modeſtus, & rarus, non tam eloquentia pretioſus, quàm pudore. Mirentur omnes te tacente tuam verecundiam, te loquente suam prudentiam.* Maximè autem cauendum eſt, ne ex ore puellarum verbum turpe prodeat. Arcendæ inſuper à lectione librorum impudicorum, & ad piorum lectionem inducendæ, prohibendæ ne decantent, nec audiant cantilenas parum honeſtas, neqoe delectentur ſonis inſtrumentorum demulcentibus, & emollientibus, vt aduertit D. Hieron. *ad Latam. Surda ſit* (inquit) *ad organa, tibia, lyra, cithara, cur facta ſint, neſciat.* Et epiſtola *aduerſus Heluidiam: Vbi tympana* (inquit) *ſonant, tibia clamitat, lyra gemit, cymbalum concrepat, quis ibi Dei timor.*

60 A ſuperfluo cultu, ornatu fucato, & veſtitu ſuperbo, vt puellæ abſtineant, ſedulò quoque curent iidem parentes, D. Hieron. in præallegata epiſt. ad Heluidiam dicit, quod mulier expoliens faciem, naturæ bonum infuſcans, ad ſpeculum ſe pingens, vt pulchrior appareat, quàm nata eſt, iniuriam, & contumeliam artifici, ſcilicet Deo infert. Huiuſmodi mulierem ſic expolitam vocat libidinum victimam, & iuuenum ſcandalum. Et certè iſta ſolicita cura expoliendi faciem, & corpus exterius ſuperfluè ornandi ſignum eſt obliuionis, & contemptus interioris cultus animæ, & animi ad libidinem proni. Et non eſt dubium caſtitatem duos ſecretos, & occultos aduerſarios habere, qui illam impetere, & impugnare ſolent. Vnus eſt pulchritudo, & venuſtas, quæ viua fax, & libidinis incitamentum dicitur. Alter corporis exterior ornatus, præſertim quando in fœmina parum cauta, & prudenti, vt puellæ eſſe ſolent, appareret. Quare idem D. Hieron. præfata epiſtola ad Lætam de inſtitutione filiæ. de veſtitu, & ornatu puellæ loquens *ſpernat* (inquit) *bombycum telas, ſericum, vellera, & aurum in fila lenteſcens: pro gemmis, & ſerico diuinos codices amet.* Et paulò ſuperius, *Caue ne aures eius perfores ne ceruſſa, & purpuriſſo ora depingas, nec collum auro, & margaritis premas, nec caput gemmis ornes, nec capillũ irrufes & ei aliquid de gehenna ignibus auſpiceris.* Id quod longè ante conſuluit, ſeu potius præcepit D.Paulus 1. ad Timoth. 2. *Similiter & mulieres* (ait) *in habitu ornato cum verecundia, & ſobrietate ornantes ſe; & non in tortis crinibus aut auro, aut margaritis, aut veſte protioſa, ſed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona.* Idem D. Petrus 1. c. 3. *Mulieres ſubditæ ſint viris ſuis, quarum non ſit extrinſecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti veſtimentorum cultus.* Purpuriſſum virginis debet eſſe pudor, & verecundia, quæ eſt mulieris verum ornamentum, iuxta illod præallegatum, Gratia ſuper gratiam mulier caſta, & pudorata. Habeant igitur puellæ Virgines præ oculis exemplum Heſther, de qua Heſter 2. ſcriptum eſt, quod *non quæſiuit muliebrem cultum*, ſed *quæcunque voluit Egeus eunuchus cuſtos virginum, hæc ei ad ornatum dedit.* Et ideo, quia non confidit in vanitate ornatus, ſicut reliquæ virgines, poſtpoſitis omnibos ſola eligitur ab Aſſuero Rege in veram vxorem, & coronatur Regina. Cum igitur virgo vanum, & nimium ornatum affectat, parentes illam coërceant, & acriter reprehendant, prout tenentur facere. Non omittam tamen aduertere, quod cum exceſſus in ornatu ex ſe non ſit peccatum mortale, ſed tantum veniale, vt probaui cum aliis *tom. 2. mor. var. tit. 1. n. 2123. & in tract. de ſcrup. n. 83.* ſi filia ſe ornat cultiùs, quàm ſuo ſtatoi conueniat abſque malo fine, venialiter tantum peccabunt parentes, ſi non acriter eam reprehendant, vt tradunt Syloeſter *v. vxor, q. 3.* Nau. *in man. c. 14. n. 18. v. 22.* Graffius *p. 1. lib. 2. c. 58. n. 22.* & Fagundez *in decal. lib. 4. c. 1. n. 18.* quia conſentiens in crimen alterius non grauiùs peccat communiter, quàm actor illius, *c. 1. de offic. deleg.* Quod ſi parentes ſcirent filiam vti ſtipulo, purpuriſſo, ceruſſa, & aliis Veneris illecebris ad illaqueandos animos, & non acriter reprehenderent, mortiferè peccarent, vt Nauar. *d. n. 18.* Graffius *d. n. 22.* & Fagund. *d. n. 18.*

Non permittant quoque parentes puellam in domo à viris præſertim adoleſcentibus, & iuuenibus familiariter, & crebrò viſitari, cum iiſque ſermones habere, præſertim prolixos. *Procul* (inquit D. Hieron. *ad Latam*) *ſit ætas laſciua puerorum, ipſa puella & pediſſequa à ſecularibus conſortiis arceantur, ne quod malè didicerint, peius doceant.* Conformis enim ætas, mutuus aſpectus, dulce colloquium de facili reciprocum, & concupiſcibilem conciliant amorem, præterquam quod fœmina naturaliter ad virum, vt ferrum ad magnetem, ſe conuertit; eadem de cauſa prohibeant illi, nec permittant illam ad feneſtras ſe exhibere cernendam à iuuenibus, & ex feneſtris cum eiſdem loqui; & inſuper animaduertant, ne puella per munuſcula, & literas amatorias ſollicitetur; dona enim, & literæ amatoriæ corda iuuenum irretiunt, & ad libidinum amorem inflammant; & ſi adhuc periculoſiores ſunt internuntiæ, & nuncij lænocinantes, quia ſuaſionibus, promiſſis, laudibus, adulationibus puellæ animum immutant, & transformant veluti calliditſſimi incantatores, & deceptoriæ ſirenæ. Potiò cõtra pietatem naturalem lethaliter peccare parentes, qui patiuntur filias ſuas habere amatores impudicos, & ad malum finem, & etiam qui filias à ſuſpectis colloquiis fœminarũ non retrahunt; & multò magis, qui ſciunt filios, & filias turpem vitam ducere, & non acriter reprehendunt, tradunt Nauar. Graff. & Fagund. *locis ſuprà citat.* Sayrus *lib. 7. c. 7. n. 4.* & Trulleneh *lib. 4. c. 1. n. 4.* & parentes, ac qui loco parentum ſunt, non ſolum huiuſmodi filiorum delicta poſſunt, & tenentur corrigere, & paterna caſtigatione punire; ſed & ob eam cauſam eos contumaces poterunt in carcerem detrudere, & iudici tradere, vt ſeueriùs puniantur, iuxta *l. 3. C. de patria poteſtate.* Item peccant mortaliter parentes permittentes ſpõſos de futuro cum filiabus ſuis deſponſatis vti tactibus impudicis, & enormibus, & per partes inhoneſtas, vel per alias partes diuturnis, & cum notabili mora, quia ſunt proximæ diſpoſitiones ad copulam, & pollutionem. Ita Nauarr. *d. c. 14. d. n. 18. fine*, Sayrus *d. n. 4.* Trulleneh *d. n. 4.* & Fagundez *d. cap. 1. n. 19.* Ex quo etiam ſequitur, vt grauiter peccent parentes permittentes filias ſuas deſponſatas eſſe ſolas cum ſponſis, tum propter periculum tactuum enormium per pudendas partes; tum etiam propter periculum copulæ, vel conſenſus in eam, vel in pollutionem. Ita Nauarr. Sayr. & Fagund. *loc. cit.* & alios allegans Sanch. *de matr. lib. 9. diſp. 46. n. 53.* Amplexus verò, & oſcula, & alij tactus honeſtiores, non diuturni habiti in ſignum beneuolentiæ, & ad conſiliandum, & fouendum mutuum amorem, non animo luxuriandi, inter ſponſos ſunt liciti, vt Nauarr. Sayr. Fagundez *loc. cit.* Sanch. *d. diſp. 46. n. 55.* Henriquez *de matr. lib. 11. c. 19. n. 4.* & alij à Sanchez, & Henriq. *citati*, & communiter DD. & notauit etiam *in tom. 2. mor. var. tit. 1. §. 59. n. 2197. & in tr. de ſcrup. n. 158.* Sunt enim actus magis remoti à copula, & pollutione, ſicut matrimonium cohoneſtat copulam, ita ſponſalia cohoneſtant oſcula, quando cum illis fouetur amor in ordine ad matrimonium. 61

Sciant rurſus parentes ad pudicitiam filiorum conſeruandam, non eſſe illis permittendum domo (niſi oculis demiſſis pergant ad templum ſacri, vel aliorum

diui

diuinorum cauſa audiendi,cum iiſdem parentibus ſuls, & non ſine illis comitibus redeat) exire, & vagari ; ſed domi manere cogant ſemper ſub eorum oculis, & cuſtodia, vt ſuprà dictum eſt. Vix enim aliud eſt, quod magis filiorum pudicitiæ obſtet. *Nunquam exeat foras* (ſcribit D. Hiero *ad Lætam*) *ne inueniant eam, qui circumeant ciuitatem, ne percutiant, & vulnerent, & auferant theriſtram pudicitia, & nudam in ſanguine derelinquant*, vt contigit Dinæ filiæ Iacob, quæ (vt narratur Geneſ. 34.) quoniam egreſſa eſt è tabernaculo Iacob patris, vt videret filias regionis illius, rapta, & ſtuprata eſt ; Imitentur Virgines puellæ Mariam (vt hortatur *loc. cit.* D. Hiero.) quam Archangelus Gabriel non in vicis, non in plateis, neque ad feneſtras domus, ſed intus in cubiculo ſuo orantem reperit. *Quæ etiam* (ait idem Hieron.) *ideo forſitan timore peteerrita eſt, quia virum ; quæ non ſolebat, aſpexit. Æmulemur* (ſubdit idem Hier.) *eam de qua dicitur Pſalm. 44. omnis gloria eius filiæ Regis ab intus.* Pariter D. Ambroſ. *in 1. Luc.* Beatæ Virginis exemplum in hoc genere imitandum puellis virginibus proponit, *Diſcite* (inquit) *Virgines non circumcurſare per alienas ædes, non demorari in plateis, non aliquos in publico miſcere ſermones.* Apud antiquos teſtudo, quæ ſemper domum ſuam ſecum defert, erat ſimulacrum caſtæ mulieris. Et Virgilius 2. Georg.

Caſta pudicitiam ſeruat domus.

D. Thomas *de regim. Princip. lib. 4. cap. 6.* Ægid. Roman. *eod. tract. lib. 2. p. 2. c. 19.* & Iauellus *de œconomica Chriſt. tr. 4. c. 1.* ducent, naturam mulieri multa frena prouidiſſe, ne quid turpe committat, & in laſciuiam prolabatur ; inter quæ præcipuum eſſe verecundiam, & pudorem ; at quis neſciat pudori, & verecundiæ aduerſari vagationem, diſcurſum, & circuitum extra domum, eamque de medio tollere ; ſicut enim non aſſueti conuerſari cum hominibus ſunt verecundi, & rubore, & pudore afficiuntur, ſi cum eis loquuntur, vel quid pertractant ; vt videre eſt in ruſticis curias principum ingredientibus ; iam verò aſſueti verecundiam exuunt, ita quod audacter ingrediuntur, mutata facie loquuntur, & pertractant, quæ volunt omni inhonorationis timore depoſito. Eodem prorſus modo, ſi puella extra domum non diſcurrat, non aſſueſcet efferre ſe libera fronte hominibus, non audacter, & liberè loquetur, ſed ſemper ſuam laudabilem ſeruabit verecundiam ; è contra verò ſi cœperit vagari, & extra domum diſcurrere, paulatim euadet audax, & inuerecunda, atque intrepido aſpectu, libero ſermone, & immodeſtis geſtibus coram viris verſabitur, apertum ſibi pudicitiæ diſcrimen parans. Quibus omnibus, & aliis in præcedentibus explicatis, rectè in hoc genere ſcripſit Caſſiodorus ſuper Matthæum ; vbi : *Sex* (ait) *ſunt quæ incorruptam ſeruant caſtitatem, ſcilicet ſobrietas, operatio, aſperitas cultus, inhibitio ſenſuum, veritas ſermonis cum honeſtate, euitatio opportunitatis perſonæ, & loci, & temporis.* Præcipuè caueant parentes, ne puellas ducant ad choreas, ſeminarium, & gymnaſium libidinũ, vt alibi ſcilicet, *tom. 3. mor. var. tit. 7.* probaui, & Ricchardus *3. d. 37. art. 2. q. 4. ad 3.* damnat peccati mortalis ducere filias ad choreas, vt cum iuuenibus ſaltent, in hac tamen re non immoror, quia de hoc latiſſimè egi *d. tit. 7. Et certè ſi puella* vt admonet D. Hier. ad Lætam) *non debet habere colloquia ſæcularium, non intereſſe nuptiis ſeruulorum, neque familiæ perſtrepentis luſibus miſceri, multò magis à choreis debet abſtinere.*

63 Ad vltimum parentes, præſertim matres non ſolum verbis, & admonitionibus, ſed & exemplo filias doceant ex probitate, & honeſtate vitæ propriæ virtutis, & honeſtatis ſemitas, per quas ambulet, demonſtrent. Plura ad id ſuperius *n. 40. & 41.* ſunt adducta. Præter quæ D. Hier. ad Lætam. *Te habeat* (inquit) *magiſtram, te rudis miretur infantia. Nihil in te, & in patre ſuo videat, quod ſi fecerit, peccet.* Quare Patres, & Matres præſentibus, & videntibus filiabus honeſtè ſe gerant in cibo, potu, veſtitu, locutionibus conuerſatione, & aliis, nam illorum actiones honeſtæ, vel malæ filiabus ſunt lectio, qua docentur, quod & ipſæ debeant agere, illáſque omnino imitabuntur ; vnde D. Ambroſius *lib. 3. de Virg. Quid poterit* (inquit) *filia de adultera matre diſcere, niſi damnum pudoris.* Et Iuuenalis Satyra 6.

Scilicet expectas, vt tradat mater honeſtos
Aut alios mores, quàm quos habet.
Et ſequitur leniter filia matris iter.

Plura de filiarum bona educatione videantur apud D. Hier. *citata epiſt. ad Lætam.* Ægidiũ Romanũ *de regimine Principũ lib. 2. p. 2. c. 19.* & Iauell. *de œcon. Chriſt. tr. 4.*

§. VIII.

Traduntur nonnulla alia ad materiam bonæ filiorum educationis directè, vel indirectè ſpectãtia.

PRimò parentes poſſunt licitè filiis donare, putà, pecunias, veſtes, ſi opera virtutis exequantur, ſacramenta frequentent, & à vitiis deſiſtant. Ita Sanch. *de matr. lib. 1. diſp. 39. n. 4.* ſicut pariter Domini poſſunt dona ſeruis promittere, vt opera bona præſtẽt, & à malis deſiſtant, vt idem Sanch. ibid. licitũ enim eſt offerre munera cum pacto, vt is, cui offeruntur aliqua efficiat opera ſpiritualia, ingrediatur religionẽ, baptiſmum ſuſcipiat, ſacramenta frequentet, & vel à peccatis recedat ; ſi non dentur in pretium rei ſpiritualis, ſed tantum ad inductionem, vt ibidem Sanch. Videmus enim in ſacris literis à Deo promitti bona temporalia ſeruantibus præcepta, etiam per modum pacti. Geneſ. 12. & 17. Et ſi licitum eſt, parentibus, & dominis minis, & verberibus cogere filios, & ſeruos à vitiis deſiſtere, miſſam audire, & ſuo tempore confiteri, vt *ſuprà n. 43.* ſine notatum eſt ; & tradunt DD. ibidem citati, cur non licebit etiam muneribus promiſſis, & datis, ea conditione ? 64

Secundò non peccat paterfamilias legens literas filiorum (quas ipſi ad alios, & alij ad ipſos ſcribunt) ſicut nec quicumque ſuperioritatem habet in alium perlegendo literas ſubditorum, quas vel ad ipſos alij, vel ad alios ipſi mittunt ; vt Prælatus legens literas Monachorum, Abbatiſſa Monialium, & viri vxorum. Et ratio eſt, quia ij omnes vtuntur iure ſuo, dum præcauent, ne aliquid mali his ſubſequatur, quorum regimen habent. Ita Nauar. *in Summ. c. 18. n. 33.* Syluester, Angelus, Tabiena *v. falſarius.* Armilla, & Caiet. *v. litera,* & alios allegans Sanch. *in conſil. mor. lib. 6. c. 6. dub. 3. n. 2.* 65

Tertiò peccant grauiter parentes, qui filios, vel filias ab obſeruatione præceptorum diuinorum, vel Eccleſiæ, & ab operibus bonis reuocant, & nulla exiſtente legitima cauſa, ea exequi impediunt. Ita Nauar. *in man. c. 14. n. 17.* Toletus *lib. 5. c. 1. n. 11.* Sayrus *lib. 7. c. 7. n. 1. & 2.* Reginaldus, *lib. 20. n. 42.* Fagund. *in decal. lib. 4. c. 1. n. 14.* Trullench. *lib. 4. c. 1. dub. 3. n. 2.* communiter DD. quos refert Sayrus. Quare peccant mortiferè parentes arcentes, & coërcentes, à confeſſionibus, à communione, ab auditione ſacri, & etiam à concionibus, & obſeruatione ſimilium rerum ſacrarum, quibus & Dei, & Eccleſiæ præceptis ſatisfaciant ; & ſpirituale pabulum animis ſuis prudenter, ac religiosè præſtent, ita iidem DD. Item peccant parentes, qui ſine rationabili cauſa reuocant vota filiorum, quæ bona eorum venia fecerunt, & quidem mortaliter, iuxta Nauarr. Sayrum, Trullench. *loc. cit.* & alios DD. *ſuprà c. 8. n. 87.* allegatos, venialiter verò iuxta DD. *eod. c. 8. n. 88. relatos.* 66

Item peccant mortiferè parentes ſine rationabili cauſa, vi, vel dolo retrahentes filios, vel filias ab ingreſſu in religionem ; vel poſt ingreſſum à religione extrahentes, & ne profeſſionem emittant, impedientes. Ita iidem DD. Suarez *de cenſuris diſp. 23. ſect. 7. n. 10.* Sanch. *in Summ. c. 4. n. 15.* Filliuccius *t. 1. tr. 14. c. 6. n. 90.* 67

Bonacina *de cenſuris in particulari diſp.2.q.2. p 3.n.1.* Et Caſtrus Palaus *p.6.de cenſur.diſp.3.p.36.n.9.* E Trident.*ſeſſ.25.de reg.inr.c.18.fino* fert excõmunicationem ipſo facto contra eos,*qui ſanctarum Virginum,vel aliarũ mulierum voluntate vel accipiendi,vel votì emittendi quoquo modo ſine iuſta cauſa impedierint.* Vbi nomine veli accipiendi, vel voti emittendi intelligi profeſſionem, vel cum veli ſuſceptione, vel abſque ſuſceptione veli cum tribus votis tradunt iidem Doctores. Diſcrepant autem, an in eandem excommunicationem incurrant ſolum impedientes, ſine cauſa iuſta profeſſionem, an verò etiam impedientes ingreſſum, & habitus ſuſceptionem docent Suarez, Filliucius *loc. cit.* quia etſi Concilij decretum loquatur de ſolis impedientibus profeſſionem, quia tamen nemo poteſt profiteri, niſi habitu ſuſcepto,quia hanc ſuſceptionem impedit,etiam profeſſionem impedit, & ita conſequenter præfatam cenſuram incurrit. At Sanch. & Palaos, probabilius putant comprehendi tantum impedientes profeſſionem, non vero impedientes habitus ſuſceptionem; eo quod decretum de impediente profeſſionem loquatur, ſupponens iam fœminam eſſe Nouitiam, & ſit pœnale, atque adeo non ſit extendendum ad impedientes habitus ſuſceptionem, & tantum remotè profeſſionem; ſi enim voluiſſet comprehendere etiam impedientes ingreſſum, expreſſiſſet, ſicut in eodem decreto expreſsè excommunicat cogentes ad habitus religioſi ſuſceptionem. Iuxta omnes autem non comprehenduntur impedientes emiſſionem voti priuati, & non ſolemnis de profeſſione emittenda, vel de habitu ſuſcipiendo; quia ſine tali voto, & habitus ſuſcipi, & profeſſio emitti poteſt. Ad incurrendam etiam talem excommunicationem impeditio debet eſſe iniuſta, vt conſtat ex illis verbis, abſque iuſta cauſa; & etiam debet inuoluntarium cauſare, alioqui non impediret voluntatem veli ſuſcipiendi; & ita cum vis,metus,& dolus inuoluntarium efficiant, hanc inducunt excommunicationem ita Sanch. *d.c.4.n.10.* Bonacina & Palaus *locis cit.* vt autem agnoſcant parentes, quantum Deo diſpliceat reuocare filios, vel filias à propoſito religionis ſeu religioſi ſtatus aſſumendi, libet notare exemplum, quod D. Hieron. *epiſtola ad Lætam de inſtit. filia,* refert de Prætextata, quæ cultiori habitu,& ornato illi adhibito conabatur virginem Euſtochium auertere à ſancto propoſito cælibatus, verba D.Hieronymi ſunt. *Prætextata nobiliſſima quedam fœmina iubente viro Hymettio,qui patruus Euſtochij Virginis fuit, habitum eius, cultúmque mutauit,& neglectum crinem mundano more texuit ſibi,vincere cupiens, & virginis propoſitum,& matris deſiderium; & ecce tibi eadem nocte cernit in ſomnis veniſſe ad ſe Angelum terribili voce minitantem pœnas,& hæc verba ſrangentem. Tune auſa es viri imperium præferre Chriſto? Tu caput Virginis Dei tuis ſacrilegis attrectare manibus? quæ iam nunc areſcent,vt ſenties excruciata quid feceris, & finito quinto menſe ad inferna duceris, ſin autem perſeuraueris in ſcelere,& marito ſimul orbaberis, & filiis: omnia per ordinem expleta ſunt; & ſeram miſera pœnitentiam velox ſignauit interitus. Sic vlciſcitur Chriſtus violatores Templi ſui, ſic gemmas, & pretioſiſſima ornamenta defendit.* hæc Hieronymus.

68 Dixi autem,*abſque rationabili cauſa,* nam ex rationabili poterunt parentes impedire ingreſſum in religionem,Rationabilis autem cauſa reuocandi,& retrahendi filios ab ingreſſu religionis,& à nouitiatu,ſi tam ingreſſi ſunt,erit,ſi parentes timeant infamiam eiectionis, propter infirmitatem corporis,aut peruerſæ indolis,aut ingenij filiorum,ſi non habeant ætatem competentem, ſi illorum ope indigeant ad corporis ſuſtentationem,ſi filij ſorores habeant; quarum vitæ remedium ab illis pendeat; & aliæ his ſimiles,de quibus Nauar. *in man. c.12.n.45.*& Reginald. *lib.18. n.375.* & ego in *ſequenti parte cap.2.§.20.*

Hic etiam aduertendum duxi,non leui reprehenſione dignos eſſe parentes, qui filias deformiores, vel defectu aliquo corporali notabili laborantes curant ſedulò fieri moniales;pulchras nuptui tradunt.Hos enim parentes,qui deformes filios Deo conſecrant, arguit D. Hieron. ſcribens ad Demetriadem Virginem, *Solent* (inquit)*miſeri parentes,& non plenæ fidei Chriſtiani deformes, & aliquo membro debiles filias, quia dignos generos non inueniunt, virginitati tradere.* Aduerſus quos vrget illud eiuſdem Diui Hieronymi *ad Lætam* ſumptum ex Leuit.21. *Qui claudam, & mutilam, & qualibet ſorde maculatam obtulerit hoſtiam, ſacrilegij reus eſt.* Extat etiam Leuit.2.& Deuter. 15. alia lex, qua deformia, & maculoſa vetabantur offerri, vel immolari Deo. His conſonat vetuſtus mos Romanorum,apud quos Virginem veſtalem capi fas non erit, quæ aliqua corporis labe inſignita eſſet; vt ex Antiſtitis Labeonis authoritate ſcripſit Gellius *lib. noct.1. cap.12.* & Feneſtella *de Magiſtratibus Romanis c.7.* Vitia enim corporum,vt D. Gregorius *in paſtorali*(& refertur latè can. hinc etenim) luculenter probat,habent ſymbolum vitiorum animi. Quod idem 2. probat D.Hieronymus *ad Fabiolum de veſte ſacerdotali. Præcipitur* (inquit)*ſacerdotibus, vt nulla debilitate inſignes ſint, vt truncis auribus,læſo oculo,ſimis naribus,claudo pede, cutis colore mutato, quæ omnia referuntur ad animæ vitia.* Hæc D. Hieronym. Hoc idem pluribus confirmat Tiraq. *ad l.con.n.59 & 60.* 69

Item lethaliter peccant parentes, ſi filios, vel filias poſt emiſſa vota continentiæ, aut religionis in ætate deliberandi vi, vel dolo ab eorum impletione retrahant, vel conſulant,aut cogant ad matrimonium contrahendum, Ita Nauarr. Sayrus, Toletus, Fagundez, Trulleoch *locis ſuprà n.66.relatis,*& alij omnes. 70

An verò filio habenti votum caſtitatis, & in concubinatu exiſtenti,& propter vehementia, & continua carnis incentiua ſuccumbenti, nec ſe continere valenti licitè ſuadere poſſit pater, vt matrimonium contrahat, eique id præcipere, vt ſic minus peccet, explicatum eſt *ſuprà cap.3.n.16.* & pro ſolutione videnda etiam ſunt tradita *cap.9.n.217.* 71

An etiam parentes peccent participantes, ſeu communicantes cum filia Deo per votum ſolemne dicata, quæ nupſit, videtur affirmandum, quia can. *de filia 27. q. 1.* qui eſt ex Concilio Martini Bracharenſis, prohibentur eſſe cum tali filia Deo dicata, quæ maritum duxit,dicitur enim,*Si eam pater,vel mater in affectũ receperit,à communione habeantur alieni.* Verum Gloſſa *ibi v.receperit,fine,*quam ſequitur Sanchez *de matr.lib.9. diſp.14 n.17.*dicit textum intelligi, cum pater fouet filiam in errore,ſeu crimine,propter quod excommunicata eſt, hoc enim ait Gloſſa ſignificare illa verba in affectum receperit;ſcilicet adeo dilexerit, quod in errore eam foueat; & ideo non eſt contrarius textui in can.*quoniam multos 11.q.3.*vbi conceditur participatio inter parentes, & filias, non obſtante excommunicatione; ſcilicet, quando participatione filius excommunicatus non fouetur in crimine. Quare ſi parentes participando cum tali filia eſſent cauſa, vel occaſiu, vt illa non rediret ad monaſterium, in quo eſt profeſſa, peccarent cum illa participando. 72

Quartò peccant mortiferè, qui dolis, aut aliis mediis filios, vel filias contra eorum voluntatem cogunt extra caſus à iure permiſſos, ad ingreſſum monaſterij, vel habitus religioſi ſuſceptionem, vel profeſſionem faciendam. Ita Nauarr. Sayrus,Toletus, Trullench *locis ſuprà num.66.relatis,* Graffius *p.1.deciſ. aur. lib.2. c.58. n.21.* Fagundez *in decal.lib.4.c.1.n.20.* & alij qui infrà citantur,& communiter omnes. In electione enim ſtatus filij ſunt liberi, nec à voluntate parentum dependent, eiſve ſubiiciuntur; vt latè probaui *in tract. de contractu matr.cap.11.§ 1.& 6.* 73

Quin imò allegato *c.18.Trident.ſeſſ.25.de regul.*Ipſo 74
facto

facto excommunicantur quicumque (niſi in caſibus in iure promiſſis) ad egrediendum Monaſterium, vel ad ſuſcipiendum habitum cuiuſcumque religionis, vel ad emittendam profeſſionem virginem, vel viduam, vel quamcumque aliam mulierem inuitam quomodocumque cogentes cuiuſcunque qualitatis, vel conditionis fuerint, non ſolùm parentes, ſed & non parentes, tam Clerici, quam Laici, ſeculares, vel regulares, atque etiam quacumque dignitate fulgentes & etiam quicumque conſilium, auxilium, vel fauorem dederint; quique ſcientes eam non ſpontè ingredi Monaſterium, aut habitum ſuſcipere, aut profeſſionem emittere, quoquo modo eidem actui vel præſentiam, vel conſenſum, vel authoritatem interpoſuerint; quæ excommunicatio, ſicut & ea, de qua *ſuprà n.67.eodem cap.* 18. lata, nulli eſt reſeruata. Et de ea agunt Nauarrus *in man.d.cap.*14.*n.*17. Suarez *de cenſur.diſp.*23.*ſect.*7. *n.*8.& 9. Sanchez *in ſum.lib.*4.*cap.*4. Azotius *p.*1.*lib.*13. *cap.*9.*q.*2.*verſ. in finem*,& 2.*p.lib.*2.*c.*11.*q.*15. Reginaldus *lib.*18.*n.*373. Bonacina *de cenſur. in partic. diſp.*2. *q.*2.*p.*2. Fillliucius *tract.*14.*c.*6.*n.*88. & 89. Fagundez *in decal.lib.*4.*cap.*1.*n.*20. Caſtrus Palaus *p.*6.*de cenſur. diſp.*3.*p.*36.*n.*8. Pottel.*in addit.ad dub. reg.v. Monialis n.*5.*ſeqq.* Hieronymus Rodericus *in comp. qq. reg.reſolut.*103.*n.*31.79.& 80. Aſcanius Tamb.*de iure Abbatis diſp.*1.*q.*4. & *diſp.*2.*q.*1. Auguſtinus Barboſa *de pot. Epiſc.alleg.*104.& *collectan. ad d. cap.*18. Trid. Diana *p.*2.*tract.*15.*reſol.*56.& alij à Barboſa *d.collect.relati.*

Igitur dicta excommunicatio afficit ſolùm cogentes fœminam, non verò cogentes virum aliquem. Ita Nauar, Sanch. Fagundez,& alij. Conſtat ex textu, loquente tantùm in virgine, &c.

85 Non comprehendit etiam Regem, vel Reginam, aut Imperatorem, cum de ipſis non fiat expreſſa mentio iuxta ipſum Triden.*c.*1.*ſeſſ.*25. ita Sanch. Bonacina, Palaus Pottel,& Barboſa *dict.collect.* contra Suar. affirmantem omnes, & vniuerſos cogentes comprehendi, quia cenſura ſit generaliſſima etiam contra perſonas quacunque dignitate fulgentes.

86 Quidquid verò nonnulli ab Azotio *d.c.*15.*q.relati* dixerint, ſcilicet veriſimile eſſe ea excommunicatione non comprehendi parentes, quibus filiorum cura commiſſa eſt, quique iure naturali illarum incolumitati ſolent conſulere; cæteri docent parentes, fratres,& ſorores cogentes in d. decreto comprehendi, quod in libertatem religionis latum eſt, quæ potius à parentibus, quàm ab aliis poteſt lædi, ita expreſsè Saytus, Nauar. Graſſius, Tullench. Pottel, Tamburinus, Barboſa vtrobique Caſtrus Palaus; & indicant alij.

87 Intelligitur decretum de cogentibus vi coactiua, ſcilicet metu pœnæ, minis, vel alio modo de ſe coactiuo; non verò de inducentibus, & allicientibus ad ingreſſum ſpe præmij, & oblatione, vel ſubtractione lucri, ita Sanch.*d.c.*4.*n.*6.7.& 11. Azot.*d.c.*11.*q.*2.*verſu finem*, Bonacina *n.*5. Barboſa alios allegans *d. alleg.*104. *n.*3.& *d.collect.n.*5.& communiter Iuriſperiti, quos allego,& ſequor *tract.de matr.c.*11.*n.*640. docentes valere legatum alicui relictum ſi religionem ingrediatur. Vnde non incurrent ſuadentes religionem minando priuationem alicuius boni, ad quod ius non habet fœmina, putà, quod auferent eleemoſynam conſuctam ſibi, vel Monaſterio elargiri ſolitam; vel quod eam non meliorarent in ea parte in qua parentes poſſunt.

88 Non etiam comprehenduntur dicto decreto inducentes ad ingreſſum, vel ab illo reuocantes blanditiis, & precibus ſolis, non armatis minis actualibus, vel virtualibus, neque coniunctis cum aliquo metu graui, vel leui, vel reuerentiali. Ita Sanch.*d.c.*4.*n.*8. Hieron. Rodet.& Barboſa *d.collect.n.*4.*fine*,& conſtat ex traditis à me *d.tract.de contr.matr.c.*12.*n.*314. Quod ſi blanditiæ, & preces eſſent nimiæ, & importunæ coniunctæ cum metu reuerentiali, ſeu prouenientes à perſona, cui de-

D. Ioan. Angelus Boſſius, de effectib. contr. Matr.

beret reuerentia, tunc continerent metum inſtum, & inducerent nullitatem profeſſionis, & patentes præfatam excommunicationem, iuxta Sanch. Roder.& Barboſam *loc.cit.*& alios DD. quos refero *in d.c.*12.*n.*117, quamuis probabile ſit contrarium per DD.*d.c.*12.*n.*115. & tradita à me *eod.c.*12.*n.*118. quæ ibi videantur,& ita ſentit Pottel *d.v. Monialis n.*12.*fine*. Neque præterea incurrerent iuxta Sanch.*d.c.*4.*n.*9. qui dolo, ſeu dolosè inducerent ad religionis ingreſſum, licet dolus dans cauſam actioni non ſolùm minuat voluntarium, vt facit metus, ſed omninò voluntarium auferat; nihilominus cum decretum ſit pœnale,& de ſola coactione loquatur, non videtur extendendum ad dolum, qui non dicitur verè coactio, quamuis voluntarium auferat.

An ſolus metus purè reuerentialis ſufficiat ad inducendam dictam excommunicationem, negant Riccius *in praxi for. eccleſ. deciſ.*708. Pottel. *d.v. Monialis n.*12. H.et. Rudet.*d.reſol.*101.*n.*80. Auguſt. Barboſa *d.collect. n.*4.& Diana *d.reſol.*56. Villalob.*p.*1.*tract.*17. *dub.*3.*t. n.*21. Colligitur ex traditis à me *in tract. de contr.matr. c.*12.*n.*107. Quare iidem DD. ſi patentes, vel conſanguinei ſolùm manifeſtando puellæ ſtatum Monachalem illi conuenire ob iuſtas cauſas v.g. non ſufficientis dotis pro matrimonio,& ſimilium inducant ad Monachatũ, aiunt non incurrere hanc excommunicationem. Prętereà me *d.n.*107. tradita; Probat Pottel metum putum reuerentialem à parentibus vel conſanguineis tali manifeſtatione non inducere excommunicationem, quia in illo timore incurrendo non ſe habent actiuè, ſed ipſa puella metum concipit ob patris reuerentiam. Addit idem Pottel hanc eſſe praxim, iuxta quam nemo iudicat parentes, vel conſanguineos tale ſuadentes, & facientes dictam excommunicationem incurrere. 89

Ad eandem excommunicationem requiri metum graeem reſpectu puellæ, non verò ſufficere leuem habito reſpectu mulieris,& puellæ, eo quod motus leuis pro nihilo reputetur iure *l.nec timorem ff. quod metus cauſa*, tradunt Sanchez *d.c.*4.*n.*4. Pottel. *vbi ſuprà n.*8. Bonacina *d.p.*2.*n.*3.& Palaus *d.p.*36.*n.*6. *verſ. non eſt dubium*. Et huius ſententiæ oportet ſint alij DD. quos *d. tract. de matr.c.*12.*n.*295.& *duobus ſeqq.* refero, tenentes profeſſionem, & etiam votum ſimplex metu tantum leui extortum non eſſe ipſo iure naturæ irrita. Si etiam patentes puellæ minarentur maledictionem, niſi ingrederetur, Sanch.*n.*11. ait, non incurrere eandem excommunicationem, niſi quando attenta ignorantia,& fragilitate fœminæ id reputaretur graue malum, & grauem metum incutiens. Non incurreretur etiamſi quis puellæ minetur iuſtam accuſationem, niſi ingrediatur, &c. cum per hunc metum, vtpote inſtum,& licitum non irritetur profeſſio, nec matrimonium, vt probaui *in tract. de contr.matr.c.*12.*n.*188.& 189.& in his terminis ita ſentiunt Sanch. *d.c.*4.*n.*5.& Pottel.*n.*9. 90

Non incurritur hæc excommunicatio,& alia eodem *c.*18. lata contra impedientes ingreſſum, vel profeſſionem, niſi ſequuto effectu; quia Trident. non conantes cogere, vel impedire, ſed cogentes,& impedientes, &c. ita Sãch.*n.*18.& 19. Bonac.*n.*12. Palaus *n.*8.*v.* a Barb. alios allegans *d.collect.n.*8.& Pottel *d.v. Monialis n.*17. 91

Quamuis autem Nauar.*conſil.*56.*de ſentent. excomm. in* 1.*edit.*& *conſil.*6.*de regul. in* 2.*editione* Suarez *d.diſp.* 23 *ſect.*7.*n.*9. Fillucius *d.cap* 6.*n.*89.& Diana *d. reſol.* 56. *verſic. quid ego ſentiam*, aſſerant incurrere præfatam excommunicationem etiam cogentes ſolùm ad ingreſſum in Monaſterium retento habitu ſæculari cauſa ſolius educationis puellæ, donec matrimonio collocetur, & non animo, vt habitum religioſum ſuſcipiat & profiteatur, eo quod Concilium illic tria diſtincte numeret, ſub diſiunctione, ſcilicet *ad ingrediendum, vel ad habitum ſuſcipiendum, vel ad profeſſionem faciendam*, in alternatiuis verò ſufficit vnam partem earum eſſe vetam *cap. in alternatiuis, de regul. iur. in* 6. 92

& vetba ſunt propriè intelligenda, vbi oon conſtat de enntraria mente loquentis. Et quia Coneilium voluit conſulere libertati puellarum, ſolus aotem ingeſſus caoſa educationis præber facilè oecaſionem, vt poſtea ob vetecundiam fœmineam, vel blanditias, & preces Monialium puella ingreſſa inuita habitum ſuſeipiat & ita cogens ad ingreſtum puellam, indirectè cogit ad habitum ſuſcipiendum, & ad profeſſionem faciendam.

93 Nihilominùs probabilius videtur eam exeommunicationem oon incurri à cogentibus fœminam ad monaſterij ingreſſum abſque animo, vt poſtea habitum religioſum ſuſcipiat ſiue ſuaſionibus Monialium, ſiue ratione, ſed ſolùm, vt ibi educetur in habitu ſæculari, donec ætatis idoneæ matrimonio ſit, & animus parentum ſit, eam mattimonio iungere, ſi puellæ placuerit; quia Coneilium conſuluiſſe videtur libertati ſtatus religioſi. Iſte autem ingreſſus ſolum cauſa educationis abſque animo, vt aliqua ratione ab extrinſeco inducatur puella ad habitum religionis ſuſcipiendum, non videtur libertati ſtatus religioſi obeſſe. Ita Rodriq. *in ſum.to.2.c.8.n.10.* & ex Doctoribus *ſuprà n.83. relatis* Sanchez *d. c.4.n.11.* Portel. *n.14. & 15.* Hieronymus Rodricus *n.79.* Bonacina *d.p.2.n.6.* Auguſtinus Barboſa *d. collect. num 9.* & Caſtrus Palaus *d.p.36. n.8. verſic. Hanc ſententiam.* Incurrent verò iuxta Portel, Sanchez, & alios Doctores mox citatos dictam excommunicationem cogentes ad ingreſſum animo principali, vt poſtea ſuaſionibus Monialium; vel alia ratione puella habitum ſuſciperet, vel poſt ingreſſum cogentes ad habitum ſuſcipiendum, vel ſi ſponte habitum ſuſceperit cogentes ad profeſſionem faciendam; quo pacto trium illarum partium diſiunctiuarum illius diſiunctiuæ Tridentini proprietas ſaluatur. Addit Palaus, quod incurret dictam exeommunicationem cogens ad ingreſſum, ſi habeat animum, vt poſtea ſtatum religionis, vel matrimonij eligat, qui ſibi aptior viſus fuerit. Quia (inquit) ſaltem in genere eſt intentio eogendi ad religioſum habitum, taliſque ingreſſus ſit expoſitus perieulo alicuius nimiæ ſuaſionis à Monialibus factæ, vel coactionis à parentibus; ſed cum in hoc caſu intentio cogentis ſit indifferens ad electionem ſtatus religioſi, vel matrimonialis, nec adſit intentio actualis, vel virtualis determinata, vt ſuſcipiat habitum, non videtur ſic cogens comprehendi dicto decreto Tridentini.

94 Aduertendum etiam priorem ſententiam Nauarri, & aliorum procedere ſolùm in parentibus eogentibus puellam puberem ad ingreſſum cauſa ſolius edueationis, non autem cogentibus ad talem ingreſſum cauſa ſolius educationis puellam impuberem, vt expreſsè declarat Diana *d. reſol.56.* Eo quod parentes filios, & filios impuberes iure naturæ poſſint religioni offerre, vt ibi educentur, donec perueniant ad pubertatem, & ipſi teneantur in hoc parentibus obedire: da qua re latiſſimè Sanch. *lib.4. ſum.c.18.* Suar. *tom.3. de relig. lib.5.c.9.* Portel *v. clauſura Monialium,* & alij à Sanch. *relati.* De qua re *infrà, parte 3. huius tractatus,* vbi *de patria poteſtate.*

95 Prædicta quoque excommunieatio non comprehendit cogẽtes ad ingrediendum in Monaſterium Conuertitarum, illarúmve habitum ſuſcipiendum, quia religioſæ non ſunt, vt *d.c.18.* ad finem Tridentin. ait, & ita etiam Fagundez *d.c.1.n.20.fine.*

96 Dantes etiam auxilium, conſilium & fauorem, non incurrunt, niſi quando ipſæ agentes incurrunt, vt Doctores *n.91. citati.*

97 Nec incurrent, qui ingreſſui, vel habitus ſuſceptioni, vel profeſſioni puellæ coactæ præſentes fuerint noo animo auxiliandi, & fauendi violentiæ illi, ſed alio animo, nempè ſi aſſiſterent gratia Domini ſui quem comitantur, vel vt audiant miſſam tempore profeſſionis celebratam, vel vt audiant illam profeſſionem, vel à fortiori, vt illam impediant, vel teſtificent eſſe irritam, ita Sanehez *d.c.4.num.21.* Portel *num.17.* Bonacina *n.10.* Et cum Concilium loquatur de ſcientibus, &c. quælibet ignorantia etiam craſſa excuſaret actui intereſſentes, vt Sanchez *n.20.* Bonacina *d.n.10.* & conſtat ex traditis *ſuprà c.5.n.160.*

Denique iuxta idem Concilium id expreſsè declarans non incurrunt præfatam excommunicationem 98
cogentes fœminam ingredi Monaſterium in caſibus à iure permiſſis, veluti primò in pœnam alicuius delicti: Secundò ad cautionem pudicitiæ; tertiò quando coniux ſciens ius diſponens coniugem conſentientem, vt alter ingrediatur religionem, & profiteatur, teneri & ipſum ad ingreſſum, ſi manens in ſæculo maneat expoſitus perieulo incontinentiæ, conſenſerit, vt alter profiteatur; iſte enim coniux, qui conſentit, ſi manens in ſæculo ſit ſuſpectus, quod non ſeruabit votum continentiæ, cui ſe adſtrinxit, ad hoc, vt alter poſſet ingredi in religionem, compelli poteſt ad pariter intrandum iuxta cap. ſignificante, de conuerſat. coniug. de quo Reginaldus loco mox citando.

Quartò, ſi quis ſpontè vouit religionem, is enim compelli poteſt, ad tale votum implendum; ſicut qui ſponſalia contraxit, cogi poteſt ad matrimonium contrahendum. Demùm ex quacunque alia cauſa iuſta à iure permiſſa; ita Suarez *d. ſect.7.n.9.* Filliuceius *d. c.6. n.89.* Bonacina *d.p.2.n.14.* Barboſa *d. collect. n...* & Reginaldus *d. lib.18.n.373.* Notant autem Suarez, & Reginaldus, quod in tribus primis caſibus fœmina coacta ingredi Monaſterium non poteſt cogi ad habitum, aut ad profeſſionem, quæ requirit libertatem, ſicut & matrimonium; quilibet in ſtatu deligendo liber. Prædicta circa præfatum Tridentini decretum.

Quintò mortiferè peccant parentes abſque vrgenti 99
cauſa cogentes filios, vel filias ad matrimonium contrahendum, vel impedientes, ne abſolutè contrahant, vel ne contrahant cum hoc, vel illa, ita DD. ſuperius *n.83.* de qua re latè egi *in tract. de contr. matrimonij c.11.* (quod eſt de libertate matrimonij in vniuerſum §.1.3.6. & 8.) & quidem *d.c.11.n.23. & 68.* probatur grauiter peccare parentes cogentes graui coactione filios ad contrahendum matrimonium abſolutè, vel ad contrahendum tale matrimonium, licèt non incurrant excommunicationem Concil. Trident. *c.9. ſeſſ.14. de reform.* latam contra cogentes, quominus matrimonium liberè contrahatur, *n. verò 69.* probatur peccare grauiter parentes ſine rationabili cauſa impedientes filiorum matrimonium, *n.70.71. & 72.* oſtenditur eos poſſe licitè, moderata, & leui coactione cogere, vel impedire ex iuſta cauſa, ſuppoſito, quod filij velint eligere ſtatum coniugalem, & non ſtatum religionis; ſi verò deſit iuſta cauſa, nec leuiter poſſe cogere, aut impedire; & quæ ſit iuſta cauſa declaratur, eodem *n.70.*

Numero verò 93. probatur parentes habere ius impe- 100
diendi ex iuſta cauſa, nuptias filiorum, ita vt poſſint etiam ſponſalia eorum iurata ex ſimili cauſa irritare; faciendo illos abſoluere ab iiſdem ſponſalibus. Prædicta, & alia de libertate matrimonij videantur *d.c.11.*

An verò, & quando Patresfamilias peccent in die ie- 101
iunij de præcepto miniſtrantes carnem filiis, & famulis nolentibus ſine cauſa iuſta ieiunare, teneanturque illos ad ieiunandum; & an teneantur in eodem die ieiunij illis præbere ſufficiens alimentum ad ieiunium, explicaui latiſſimè *tom.3. var. mor. tit.9. à n.220. ad 226.* ad ibidem tradita recurrat lector.

Sextò obligationi rectè educandi prolem non vide- 102
tur dubium repugnare expoſitionem infantium, etiamſi exponantur in Xenodochio, ſi ſine iuſta cauſa exponantur, quia apud parentes ſęper melius bonis moribus & artibus imbui poſſunt; de huiuſmodi verò expoſitione latiùs *parte ſequenti huius tractatus cap.1. de alimentis.*

SVMMA

SVMMARIVM

§. IX.

Doctores pertractantes vbi,ſeu apud quos educari debeant filij præſertim impuberes,n.103.& 104.

Iure communi iudicis arbitrio relinquitur,penes quem pupilli educari debeant, n.105.

Filij regulariter penes patrem viuentem elapſo primo triennio educandi n.106.& 107.

Limitatur,vbi apud patrem non poſſent educari ſine periculo animæ,ſi pater ſit infidelis,vel hereticus,mater verò Chriſtiana,& Catholica n.108.109.& 110.

Limitatur etiamſi apud patrem vita filij periclitaretur, vel filio ſuperinduxiſſet nouercam, ex cuius odio erga priuignum, illius vita metui poſſet, numero 112. & 113.

Facto inter virum,& vxorem diuortio eſt iuſta cauſa,apud quem ex parentibus educare,& ali debeant,iure antiquo Codicis eſt in arbitrio iudicis, & quale debeat eſſe huiuſmodi arbitrium,n.114.

Iure nouiori Authenticorum facto diuortio filij ſunt educandi,& nutriendi apud matrem ad ſecundas nuptias non venientem expenſis patris,ſi is cauſam diuortij dederit, ſi verò contra,tunc apud patrem, niſi pater minus idoneus ſit ob paupertatem,vel aliam cauſam,n.115.

Si parens innocens in diuortio celebrando ſit infidelis, is autem quis in culpa fuit, fidelis, proles eſt educanda apud parentem fidelem, ibidem.

Quando culpa viri factum eſt diuortium, & vxor tranſit ad ſecundas nuptias, apud virum educantur filij, ibidem.

An quando culpa matris diuortium ſit,ſoboles ſit educanda apud patrem expenſis matris diuortiis,ſi etiam pater ſit diues. Affirmatiua, num.116.Negatiua, num.117. 118.

Pœna præfata quoad educationem filiorum contra coniugem qui ſuo delicto dedit cauſam diuitis, non habent locum niſi poſt iudicis ſententiam,n.119.

Quando alter coniunx de facto, & non de iure diuertit, ab altero an proles ſit educanda apud innocentem expenſis alterius. Affirmatiua, n.120. Negatiua & vera ibidem.

Quid quando neutrius coniugis culpa diuortium celebratur, vt ſi mutuo conſenſu, vel aliàs iuſtè æquali culpa ſeparentur, n.121.

Quid etiam quando matrimonium bona fide contractum, poſtea reperitur inualidum, & ſuſcepta eſt proles: & quid ſi alter coniugum ab initio fuit in mala fide, numero 122.

Pupilli mortuo patre ſunt educandi vbi,& apud quem idem pater ſua vltima voluntate ordinauerit; à qua tamen voluntate iudex ex cauſa recedere poteſt,n.123.

Pater meliùs cæteris præſumitur proſpicere vtilitati filiorum ibidem.

Mortuo patre ſine ordinatione, vbi pupilli ſint educandi, debent educari apud matrem viduam ad ſecundas nuptias non tranſeuntem, n.124.

Limitatur,ſi ſit turpis,& vilis,vel ſuſpecta ob immaturum matrimonium filiis procuratum,ibidem.

Et quid ſi eſſet pupillis ſucceſſura ibidem.

Poſt matrem auia,& proauia materna præ cæteris admittitur ad pupillorum educationem, excluditur ob cauſas matrem excludentes,n.125.

Mater,auia,& proauia materna in educatione pupillorum regulariter præfertur fratri pupilli adulto,n.126.

Matri, &c. præfertur frater, & poſt eum auunculus, ſi apud eos pupillus magis commodè, & vtilius educari poſſit, vel ſi ipſæ tranſierint ad ſecundas nuptias, vel conſtet patrem voluiſſe pupillum eſſe educandum apud fratrem, ibidem.

Pupillus iuxta iuris deciſionem non eſt educandus apud matrem ſecundò nuptam, quæque pupillo ſuperinduxit vitricum, vel eſſet ſuſpicio illam conuolaturam ad ſecundas nuptias, n.127.

Ius ciuile præcisè, & abſolutè excludere matrem ſecundò nubentem ab educatione filiorum impuberum affirmant nonnulli, n.128.

Sed Doctores magis communiter ſentiunt non excludi abſolutè,ſed ſolùm reddi ſuſpectam; vt in dubio ſit excludenda; ſecus verò ſi hæc ſuſpicio ex coniecturis honeſtæ vitæ & bonæ opinione matris,& vitrici infirmetur, numero 129.

Iudex poteſt rectè arbitrari pupillum eſſe educandum apud matrem ſecundò nuptam, quæ pupillo morienti non eſt ſucceſſura,& bonis moribus,ac honeſtate vitæ præditam eſſe conſtet,nec adſint filij ſecundi matrimonij, qui eidem pupillo eſſent ſucceſſuri n.130.

Item licet eſſet ſucceſſura pupillo iure modica ibidem.

Et quid ſi foret ſucceſſura tantum in tertia parte hæreditatis pupilli ibidem.

Etiamſi ſucceſſura eſſet in tota hæreditate, ſi iudici conſtet matrem,& vitricum eſſe bonæ conditionis,& qualitatis, bonæ opinionis, & famæ, poteſt decernere apud ipſos pupillum educari, ibidem. Et præſertim ſi omnibus circumſtantiis ſpectatis poſſet melius educari apud matrem, & Vitricum, tunc deberet iubere apud eos alendum, ibidem.

Pupillus poteſt educandus committi coniuncto Vitrici, ibidem.

Concurrentibus paribus qualitatibus honeſtæ vitæ &c. In matre ſecundò nupta,& in aliis cognatis; vel tutoribus, an in educatione pupillorum iudex præferre debeat matrem, n.131.

Filius, vel filia adulta volentes apud matrem ſecundò nuptam, vel aliam perſonam morari, & ali,an,& quando ſint apud quem ipſi voluerint, n.132.

Auo pupilli paterno,qui ad ſecunda vota tranſuit,& matre,quæ pariter ſecundò nupſit contendentibus ſuper educatione pupilli, auóne, an matri committi debeat educatio num.133.

Quando mortuo patre nec mater, nec aui pupilli ſunt ſuperſtites,apud quem pupillus educetur eſt in arbitrio iudicis,quæ in hoc negotio conſiderare,& attendere debeat iudex, n.134.

Pupillus ex iuris deciſione, & Doctorum communi regulariter loquendo non debet educari apud illum, qui eidem mortuo eſt ſucceſſurus vel ex ſubſtitutione, vel ex proximitatis qualitate; vel ſi factum illi fuiſſet à patre pupilli legatum poſt mortem pupilli præſtandum, num.135.

Limitatur, ſi hæreditas pupilli eſſet tenuis, & ſucceſſurus diues, ibidem.

Quid ſi ſucceſſurus pupillo non eſſet extraneus,ſed frater, vel auunculus; an ad excludendum eum ab educatione attendenda ſit conſideratio ſpei ſucceſſionis. Negatiua ibidem. Affirmatiua ibid.

Conſideratio ſpei ſucceſſionis non procedit in matre, auia, & aliis aſcendentibus pupilli,n.135.

Si tam extraneus, quam frater,vel auunculus pupillo ſucceſſurus eſſent talis conditionis, quæ excluderet ſuſpicionem mali pupillo eueniri ex ſpe ſucceſſionis, poſſet illis à iudice committi pupilli educatio, ibidem.

Pupillus educari poteſt apud tutorem,& quid ſi tutor ſit pupillo ſucceſſurus, ibidem.

Pupillus ſiue mas,ſiue fœmina non debet educari apud eos, vbi eius pudicitia ſit periculum, num.136.

Sponſa, an, & quando educari, & ali poſſit apud ſponſum,vel ſponſi patrem, aut matrem, & quando neque etiam apud eiuſdem ſponſæ matrem, & conſanguineos debeat pupilli ſponſa educari, num.137.

Filiæ illegitimæ an, & quando poſſint educari apud matrem, & an potius apud ipſam matrem illegitimam educari debeant, quàm apud heredem patris grauatum illas alere & dotare, num. 138.

Iudex in deſignando apud quos educari debeant pupilli debet facere id, quod veriſimiliter faceret pater, ſi viueret; & quod faceret de propriis, n. 139.

Ex officio poteſt iudex decernere vbi pupillus educetur, vel deponere pupillum ad contrahenda ſponſalia inductum in monaſterio, vel alio loco honeſto, & tuto pro ſecuritate pudicitiæ, & libertate matrimonij, ibidem.

Iudex poteſt ſupplere pro pupillis, ibidem.

Poteſt iudex ex officio remouere tutorem ſuſpectum, ibidem.

§. IV.

Apud quos filij vtriuſque ſexus, præſertim pupilli & adoleſcentes educari debeant viuentibus patre, & matre, aut defuncto patre, ſuperſtite matre, vel è contra, aut vtroque parente defuncto.

103 DE huiuſmodi materia Doctores præſertim Iuris conſulti variis in locis agunt, nempè agentes de tutela, de alimentis, quæ à parentibus debentur filiis, & de diuortio. Placuit hoc capite de bona filiorum educatione, de hac re pertractare, quia licet leges ciuiles, & Doctores conſiderent varias rationes, ob quas aliquibus perſonis, etiam parentibus non ſit demandanda filiorum præſertim impuberum educatio, illa tamen præcipua, vt non educentur apud perſonam, apud quam poſſit morum honeſtas, & pudicitia periculo exponi, vt ex ſequentibus conſtabit. De hac autem materia extant in iure ciuili *tit. vbi pupillus educari, & morari debeat, & tit. Cod. eodem, & ibidem ſcribentes*, Menochius *de arbitr. caſu* 168. Surdus *de alim. tit. 1. q.* 44 r. *& tit. 4. q. 13.* Corduba *à Lara in d. ſi quis à liberis, §. ſi mater, num. 11. 12. & 13. ff. de lib. agnoſ.* Vincentius de Franchis *deciſ.* 350. Valaſcus *conſultat. 92. n. 10. & 11.* Seraphinus *deciſ.* 1194. & 1317. Fontanella *de pact. nupt. clauſ. 5.* Gloſſa 8. *parte 11. à num. 14. ad* 19. Molfeſius *ad conſuet. Neap. p. 3. q. 11 à n. 6. & p. 5. q. 8. & q. 11. n. 38. & 39.* Auguſtinus Barboſa *collect. ad l. 1. & 2. Cod. vbi pupilli educari debeant.* Annæus Robertus *rer. iudicatarum lib. 1. cap. 8. & 9.* & alij Iuriſperiti à Menochio *dict. caſu* 168. Surdo *dict. q. 13.* Auguſtino Barboſa, & à me *in tract. de contr. matr. capite 1. num. 317. relati.* Et ex Theologis Molina *de inſtit. tract. 2. diſput. 224.* & Sanchez *de matr. lib. 7. diſp. 88. n. 16. & 17. & lib. 10. diſput. vlt.* & etiam ego ipſe *loco citato.*

104 In præallegatis autem titulis, vbi pupilli educari debeant; agitur de pupillo, qui iam patre orbatus ſit, ſicut & ibi ſcribentes. Menochius *d. caſu* 168. Surdus *dict. q. 13. & in aliis quæſtionibus allegatis*, Seraphinus, Molfeſius, Robertus, Molina *locis citatis*, & Sanchez *dict. diſp.* 88.

105 Imprimis conueniunt omnes, & certum eſt, apud quem, ſeu quos pupilli educatio habenda ſit, iure communi arbitrio iudicis ex rerum, perſonarum, & temporis circunſtantiis, & quid magis pupillo expediat, & an ceſſet ſuſpicio non ſolùm vitæ, ſed etiam pudicitiæ, & ſic ſtatuendum apud quem habenda tutius, & ſecurius educatio, diiudicandum relinqui. Conſtat ex *l. 1. in principio, ff. vbi pupill. educ. debeat* (ibi: *Et ſolet ex perſona, ex conditione, & ex tempore ſtatuere, vbi potiùs alendus ſit, & nonnunquam à voluntate patris recedit Prætor*) ex *l. penult. ff. eod.* (vbi, *ſi diſceptetur*, inquit Vlpianus, *vbi morari, vel educari pupillum oporteat, cauſa cognita id præſidem ſtatuere oportebit*) ex *l. 1.* ibi: *quando autem inter eam, & cognatos,* &c. & ex *l. 2. per tot. Cod.* vbi *pupilli educari debeant*, & tradunt præallegati Doctores. Menochius *d. caſu* 168. *initio*, Surdus *dict. quæſt. 13. initio*, Seraphinus *dict. deciſ.* 1357. Molfeſius *locis citatis.* Molina *dict. diſp. 224. verſic. quando teſtator, & verſic. quando neque mater.* Fontanella *dict. part. 11. n. 17.* Annæus Robertus *d. cap.* 8. Sanchez *d. diſp. 88. n. 17.* & iuriſperiti communiter *relati* à Menochio *d. caſu 168. n. 1.* & Surdo *d. q. 13. n. 1.* & Auguſtino Barboſa *ad d. tit. Cod. vbi pupilli educ. debeant, in initio.* Vt autē poſt Baldum, Crauetam, & Caualcanum rectè aduertit Surdus *n. 1.* hoc iudicis arbitrium debet eſſe à iure, vel ſecundùm Ius regulatum, non autem abſolutum, & irrationabile; non enim ſub colore arbitrij debet iudex pro libito voluntatis iuris regulas ſubuertere; & id faciens grauiter peccaret. Quod aduertere debent iudices, vt præallegati DD. admonent. Quid autem iura in hac materia præſcripſerint, ex eiſve, iuncta præſertim Doctorum communi, aut magis communi interpretatione, ſeu intellectu, educatur explicatur ſequentibus inquiſitionibus.

Patre viuente extra caſum diuortij regulariter filij ſunt apud patrem educandi, & quando ei non permittenda educatio.

Inquiſitio prima. Patre viuente an, & quando filij, præſertim impuberes, extra caſum diuortij, & diſſolutionis matrimonij, quod detectum ſit fuiſſe nulliter contractum, penes eundem patrem ſint educandi. Procedit inquiſitio de tempore vltra primum triennium, & tempus ablactionis: primo enim triennio mater regulariter etiam inuito patre poteſt penes ſe infantem nutrire, & educare. De qua re in ſequenti ſecunda parte huius tractatus de effectibus matrimonij, *cap. 1.* quod eſt de alimentis, *n.* 317. 106

Communis, & certa concluſio eſt, regulariter eſſe educandos apud patrem. Quæ concluſio nititur ratione naturali, & ciuili. Naturalis eſt illa, quæ ex S. Thoma *ſuprà hoc cap. numero 3.* adducta eſt, ſcilicet quia cùm parentes ſint filiorum cauſa, & principium, per ſe illis incumbit, vt eorundem filiorum, tam quoad corporalia, quàm quoad ſpiritualia, curam gerant, & pater eſt præcipua cauſa, vtpote principium actiuum prolis, & cùm regulariter amor paternus vincat omnem alterius amorem, nullibi commodius educari poſſe videntur filij quàm apud patrem. Ciuilis ratio eſt, quia filij naturales, & legitimi de iure ciuili exiſtunt ſub poteſtate patris, ratione cuius etiam ad ipſum eorundem filiorum cura ſpectat; & apud eundem educandi, vt Seraphinus *dict. deciſ.* 1194. & Doctores communiter, qui à me in dicta ſequenti parte huius tractatus de effectibus contractus matrimonij, *dict. cap. 1.* de alimentis, *num. 678. & 682.* referuntur. Et conſtat etiam ex iure ipſo, præſertim ex *l. deinde, §. etiamſi maximè, ff. de liberis exhibendis.* 107

Dixi regulariter, quia in nonnullis caſibus filij non apud patrem, ſed potius apud matrem, ſi ſit ſuperſtes, & ſeorſim ex iuſta cauſa à marito viuit; vel apud aliam perſonam iudici benè viſam, debebunt educari.

Et primus caſus eſt, ſi apud patrem filij educari, & commorari non poſſent abſque morali periculo peccandi, & impudicitiæ ac inhoneſtè viuendi. Hæc enim eſſet iuſta cauſa, ob quam filij apud patrem non forent educandi, ſed vel apud matrem, vel alibi iudicis arbitrio. Hanc cauſam iudici in decernendo, apud quem pupillus debeat educari, præcipuè conſiderandam proponit Vlpianus *in dict. leg. penultima, ff. vbi pupillus educari debeat*; vbi verbis ſuprà adductis

addit

addit idem Vlpianus, *in cauſa cognitione euitandi ſunt, qui pudicitiæ impuberis poſſunt inſidiari.* Allegata etiam *l. Deiade, citato §. etiamſi maximè, Digeſt. de lib. exhibendis,* dicitur ob nequitiam patris in educatione filiorum impuberum eidem patri præferri aliquando matrem, vt apud eam morentur, & educeotur ſine diminuttone patriæ poteſtatis. Quod etiam notatur in *dict. deciſ. Seraphini* 1194. vbi additur, deciſionem dictæ legis habere locum ratione puerilis, & teneræ ætatis impuberis. Ad hoc idem facit *l. finalis, §. minores, Cod. de ſententiam paſſis;* vbi Imperator Conſtantinus, quod non obſtante patria poteſtate filiis impuberibus tutor dari debet, ſi vel libidini, & vitiis addictus, vel aliqua prauitate ipſe pater corruptus ſit. Ex quo rectè infertur, neque eoſdem pupillos educari debere apud talem patrem nequam, cum magna ſit vis educationis ad bonos, vel malos mores inducendos, vt ſuprà hoc capite dictum eſt, & tradit Rieciullus *de iure perſonarum libro 2. capite 32. numero 19. argumento cap. Iudæi 2. de Iudæis.* Hanc etiam ob cauſam, ſcilicet ſi filius non poſſit morari apud patrem, & in eius domo abſque morali periculo peccandi, & contrahendi prauos mores, poſſe filiumfamilias habitare ſeorſim à patre, & extra illius domum debere ab eodem patre illi ſubminiſtrari neceſſaria alimenta, tradunt communiter Doctores à me *in allegata ſequenti parte citati, cap. 1. de alimentis, n. 691.*

109 Hinc filius infans parentum infidelium Iudæorum, aut Paganorum, matre ad fidem conuerſa conſentiente, & volente baptizatus, non apud patrem infidelem, ſed apud matrem fidelem (vt *ſuprà hoc capite, numero octauo*) eſt educandus. Quia remanens apud patrem infidelem eſſet expoſitus periculo ſubuerſionis, facilè enim poſſet pater illum adducere ad infidelitatem; & idem, ſi poſt matris conuerſionem filius iam adultus, & vſus rationis capax ſponte, & volens baptiſmum ſuſciperet, quemadmodum è contra, ſi mater ſit infidelis, & pater filius, filius communia baptizatus poſt primum triennium apud patrem debet educari. Conſtant prædicta omnia ex *capite fin. de conuerſ. infidelium,* & tradunt Sanchez *de matrim. libro 10. dict. diſput. vlt. numero 3.* Doctores *ſuprà dict. numero 8. allegati,* & alij à Sanchez *relati.* Quod ſi impubes filius vſu rationis pollens vtroque parente remanente in infidelitate, & etiam inuito, voluntariè fidem per baptiſmum ſuſceperit, tunc apud fideles, provt iudex eccleſiaſticus arbitrabitur, educandus erit, nullo modo apud parentes ob illam rationem periculi peruerſionis ex educatione, & cohabitatione cum parentibus infidelibus; de qua te plura Nauarrus *conſil. 4. de conuerſ. infidelium.* Et ſi omnibus Chriſtianis probibitom eſt cum Iudæis habitare, præcipuè ob eam rationem, quod ex huiuſmodi habitatione, & aſſidua conuerſatione poteſt oriri periculum ſubuerſionis, vt notat Antonius Rieciullus *de iure perſonarum d. lib. 2. cap. 41. n. 1. & 2.* multò magis filij impuberes baptizati ſimili periculo erunt expoſiti, ſi permitteotur educari, & morari penes parentem infidelem.

110 Quod dictum de filiis Impuberibus infidelium, idem etiam procedit in filiis hæreticorum, volentibus inuito vtroque vel altero parente hæretico viuere catholicè; ad euitandum enim ſubuerſionis periculum educandi non erunt apud patrem hæreticum, contra cuius voluntatem fidem Catholicam ſit amplexus, ſed apud matrem, ſi ſit Catholica, vel ſi & ipſa hæretica ſit, apud alios Catholicos. Dixi, *inuito,* &c. Quia ſi parentes hæretici non permitterent filios amplecti, quam maluerint ſectam etiam Catholicam, eo caſu, quia abeſſet illud periculum peruerſionis, filij Catholici morari poſſent apud parentes hæreticos; etſi tutius foret ſeorſim à parentibus educari, & habitare cum fidelibus.

Quid autem, ſi mater vidua infidelis relicta ſit à viro cum infante, & ſuperſtes ſit auus paternus ad fidem conuerſus, an infans debeat educari apud auum fidelem, vel apud matrem infidelem, explicatum eſt hoc capite *ſuprà, numero 9.* & reſolutum contra Nauarrum debere educari apud auum fidelem. 111

Secundus caſus eſt, ſi vita impuberis periclitaretur ob nimiam patris ſæuitiam, & crudelitatem, tunc enim apud matrem ſeorſim à patre ex iuſta cauſa degentem, vel apud aliam perſonam debebit educari. Ob huiuſmodi enim cauſam etiam patrem teneri præſtare alimenta filio ſeorſim, & extra illius domum habitanti, tradunt DD. communiter, quos in ſequenti parte huius tractatus de effectibus contractus matrimonij, *d. capite primo de alimentis, n. 688. refero.* 112

Tertius caſus eſt: Si pater impuberis ſecundam vxorem duxerit, & ex nouercæ odio erga priuignum merito metui poſſit eiuſdem priuigni vitæ. Hæc cauſa nouercæ ſuperinductæ fuit conſiderata in *d. deciſ. 1194. Seraphini;* & ob odium, quod ſolet intercedere inter nouercam, & priuignum, poſſe eundem priuignum eo inuito habitare ſeorſim à patre extra eius domum, & nihilominus teneri patrem eum alere, eſt communis ſententia Doctorum, quos *dict. cap. 1.* de alimentis proximè *citato, num. 688.* refero. Non enim impubes educari debet in domo, ſi ſuſpicio probabilis ſit vt ibi vitæ illius inſidietur. Vt colligitur ex *l. 1. Cod. vbi pupilli educ. deb.* & tradunt Baldus *conſil. 487. vol. 1.* & Surdus *tit. 4. dict. quæſt. 13. numero 30.* & tunc præcipuè metui poſſet, nouercam vitæ priuigni machinaturam, ſi eo mortuo pater ſucceſſurus eſſet in bonis eiuſdem priuigni propriis notabilis, & magnæ quantitatis, in quibus poſt patris mortem eſſent ſucceſſuri filij nouercæ, *arg. d. l. 2. Cod. vbi pupilli educ. debeant.* Iudicis prudentis tamen partes erunt ex circunſtantiis perſonarum, & rerum inueſtigare, & cognoſcere, an præfatæ ſuſpicioni ſit locus. 113

Attento iure communi, tam antiquo Codicis, quàm nouiori Authenticorum, apud quem ex coniugibus educandi ſint filij facto inter eos diuortio.

Inquiſitio ſecunda: facto ex iuſta cauſa diuortio inter coniuges, apud quem eorum educari, & morari debeant filij.

Iure Codicis *l. vnica, Cod. diuortio facto,* in arbitrio iudicis eſt apud quem educari, & ali debeant liberi. *Licèt neque noſtra* (inquit textus) *neque diuorum parentum noſtrorum vlla conſtitutione caueatur, vt per ſexum liberorum inter parentes diuiſio celebretur: Competens tamen iudex æſtimabit vtrum apud patrem, an apud matrem matrimonio ſeparato filij morari, ac nutriri debeant.* Et hoc idem notarunt ibi ſcribentes, Bartolus, Baldus, Cynus, & alij, quos Auguſtinus Barboſa *collect. ad dict. l. vnicam, numero 1.* refert, & per eundem textum tradidere Goffredus, & ex Summiſtis Aſtenſis, Angelus, & Sylueſter *relati* à Sanchez *dict. lib. 10. citata diſput. vlt. num. 1.* Idem Sanchez *ibidem,* & Barboſa *d. collect. num. 2.* aduertentes huiuſmodi arbitrium debere eſſe, vt per primum triennium proles apud matrem educetur, vltra hoc triennium apud patrem, provt ius eſt *in leg. non filium, Cod. de* 114

patria poteſt. decernit circa prolis educationem, & etiam probant tradita *num.*107. Quod tamen iuxta Goffredum, Aſtenſem, & eoſdem Sanchez, & Barboſam intelligitur, niſi iudex inſpectis particularibus circumſtantiis aliud expedire arbitretur, nam tunc ipſius eſſe dicunt arbitrari, vter coniux apud ſe educaturus ſit prolem, vt *in d. l. vnica deciditur.*

115 At verò hodie iure nouiori Authenticæ *ſi pater, Cod. eod.* ſcilicet, *diuortio facto*, deſumptæ ex Authentico *vt liceat matri, & auiæ, §. illud, collatione* 8. *tit.* 18. *alias* 13. *Nouella* 117. *cap.* 7. ſi pater cauſam diuortij præſtiterit, apud matrem manentem in viduitate liberi educari debent, ſi verò mater cauſam diuortij dederit, apud patrem, niſi minus idoneus ſit; quo caſu ſi mater ſit locuples, apud ipſam maneant, & ab ea enutriri debent. Verba dictæ Authenticæ ſi pater, ſunt, *ſi pater cauſam diuortij præſtiterit, apud matrem ad ſecundas nuptias non venientem liberi nutriantur, patris expenſis; ſi verò contra, tunc apud patrem matris locupletis expenſis, niſi pater minus idoneus ſit.* Verba autem Authentici, *vt liceat d. §. illud*, ſunt: *Et ſi quidem pater occaſionem ſeparationis præbeat, & mater ad ſecundas non venerit nuptias, apud matrem nutriantur expenſas patre præbente; ſi vero per cauſam matris oſtendatur ſolutum matrimonium, tunc apud patrem maneant filij, & alantur: Si autem contigerit patrem minus idoneum eſſe, matrem verò locupletem, apud eam pauperes filios manere, & ab ea nutriri iubemus.* Ex quibus patet Authenticam cum Authentico concordare in principali diſpoſitione; & ſolùm diſcordare quoad illa verba *matris locupletis expenſis*, quæ *in d. §. illud*, non reperiuntur; & *in d.* Authentica *ſi pater*, fuerunt addita ab Irnerio Iuriſconſulto, vt tradunt Gloſſa *in d. §. illud, verbo alantur*, & *in d. authentica ſi pater*, verbo *matris*; & Doctores, qui infrà citantur, & alij communiter. Quod autem *in d. §. illud*, & *d. auth. ſi pater*, deciditur de educatione filiorum apud matrem, ſi pater diuortij cauſam præſtiterit; & apud patrem, ſi mater occaſionem diuortio dederit: affirmant etiam communiter ibi ſcribentes, Auguſtinus Barboſa *collect. ad d. auth. licèt, n.* 1. & 2. Sanchez *d. diſp. vltim. num.* 2. ex Doctoribus *ſuprà num.* 103. Corduba à Lara *d. §. ſi mater, à num.* 11. & Valaſcus *d. conſult.* 92. *num.* 11. & alij Iuriſperiti communiter, quos Corduba, Valaſcus, Auguſtinus Barboſa *locis citatis*, & Sanchez *d. diſp. vltim. num.* 5. & 6. referunt. Vt propterea meritò nullo modo audiendus ſit Henriquez *lib.* 11 *ſummæ, cap.* 18. *fine*, contra præfatos textus ita expreſsè loquentes, quos non allegat, dicens poſt diuortium prolis educationem præcipuè pertinere ad patrem, nec Authores ab eo relati id dicunt. Neque etiam rectè loquutus eſt Molfeſius *d. p.* 5. *quæſt.* 8. *n.* 4. dum dixit poſt diuortium inter virum, & vxorem regulariter filios potiùs apud matrem, quàm apud patrem educari debere, ad id allegans *dict. leg. vnicam*, & *dict. authent. ſi pater*, cum hoc eius dictum expreſsè aduerſetur iiſdem textibus propterea malè ab eo allegatis, nam *dict. l. vnica*, educatio penes quam haberi debeat relinquitur iudicis arbitrio; *dicta authentica ſi pater*, & *d. §. illud*, deciditur prolem educandam penes coniugem innocentem cum certis limitationibus, ſeu exceptionibus ibidem poſitis. Quarum prima eſt, vt id non procedat, ſi poſt diuortium culpa viri factum mulier tranſiit ad ſecundas nuptias. Secunda, ſi vxor, ſeu mater noxia, quæ dedit diuortij cauſam, ſit locuples, & vir pauper; quo caſu in dictis textibus deciditur prolem apud matrem alendam, & educandam fore. Ex quo Sanchez *dict. diſput. vltim. num.* 3. infert (licet in dictis textibus non exprimatur) etiam quando pater, qui præbuit diuortij cauſam eſt diues, & mater pauper, prolem alendam apud patrem, cum militet (inquit) eadem ratio, & pater, ac mater ſint correlatiua, & ſic diſpoſitum in vnico cenſeatur diſpoſitum in reliquo. Quam tamen illationem non admitto, cum matri innocenti pater nocens citra omne dubium debeat præbere expenſas alimentorum, & educationis, vt expreſsè in eodem textu dicitur: non eſt autem ita certum matrem noxiam debere patri innocenti præſtare expenſas alimentorum prolis apud eundem patrem educandæ, prout in ſequentibus numeris explicatur. Prædictis duabus exceptionibus additur tertia, ſcilicet ſi parens innocens in celebrando diuortio ſit infidelis, & qui in culpa, ſit fidelis; tunc enim fauore fidei, ne proles in infidelitate educetur, pro educatione tradenda eſt coniugi fideli, iuxta *præallegatum cap. finale de conuerſione infidelium*, & tradita *ſuprà numero* 109. & ita etiam poſt Angelum *v. filius*, Syluestrum *v. eodem*, & Gutierez *quæſtionum can. libro* 1. *capite* 24. *numero* 19. tradunt Sanchez *dicto numero tertio*, Auguſtinus Barboſa *collectaneo ad dict. authen ſi pater, numero tertio.*

Quando culpa matris diuortium ſit, an ſoboles ſit educanda apud patrem expenſis matris locupletis, ſi etiam pater ſit diues.

Ex præfatis igitur textibus, & Doctoribus communiter conſtat facto diuortio inter virum, & vxorem filios eſſe educandos apud matrem, ſi pater fuerit in culpa, & è contra educandos apud patrem, ſi mater fuit culpabilis. Item conſtat in primo caſu expenſas alimentorum filiorum à patre, ſi diues ſit, præſtandas eſſe matri, apud quam filij ſunt educandi, ſi verò idem pater ſit inops, eoſdem filios alendos eſſe à matre. Item in ſecundo caſu, ſcilicet quando mater præbuit cauſam diuortij, ſi ipſa ſit inops, conſtat filios apud patrem ali debere ab ipſo patre ſumptibus ſuis. Sed non leuis controuerſia eſt, an in hoc caſu diuortij ex culpa matris ſequuti; ſi vterque, ſcilicet tam pater, quàm mater ſit diues, & poſſit alere, an filij apud patrem alendi ſint expenſis eiuſdem matris culpabilis locupletis, an verò ſumptibus eiuſdem patris innocentis pariter locupletis, & idoneæ ad alendum. 116

Et prima ſententia aſſerit, filios debere ali apud patrem ſumptibus matris locupletis, ita Gloſſa *in dict. authentic. ſi pater, fine*, & *in dict. authent. vt liceat matri, citato §. illud, verbo Alantur*; & *in l. alimenta, verbo materna, Cod. de negot. geſt. ibidem* Bartolus *numero* 1. Paulus Caſtrenſis *num.* 3. Alexander *num.* 6. Boërius *conſil.* 17. *numero* 11. Corduba à Lara *in d. §. ſi mater, num.* 12. Gutierez *qq. canon. cap.* 24. *numero* 29. Petrus Barboſa *in rubric. ſoluto matrimonio, part.* 2. *numero* 53. Auguſtinus Barboſa *dict. collect. ad dict. authentic. ſi pater, numero ſeptimo*, & communem Iuriſperitorum ſententiam eſſe dicunt Alexander, Boërius, Petrus Barboſa, & Corduba *locis citatis.* Hanc eandem ſententiam tenent Angelus *v. filius, numero* 22. Syluester *v. eodem, numero* 24. & Sanchez *dict. diſput. vltima, numero ſeptimo & octauo*, qui ait hanc ſententiam tenere Gloſſam *in cap. fin. de conuerſione infidelium, v. inſidientur*, & ibidem Hoſtienſem, Butrium, Cardinalem, & Henricum; etſi Gloſſa ſolùm dicit apud patrem ali debere ſobolem, quando mater præſtat cauſam diuortij, & non addit, quod expenſis ipſius matris. Hanc ſententiam probauit ius regium Caſtellæ *l.* 3. *titul.* 19. *parte* 4. vbi expreſsè habetur, matris præſtantis cauſam culpabilem diuortio, expenſis eius prolem apud patrem alendam fore. Etſi enim *in dicta authentica vt* 117

liceat

liceat matri,& auia,d. §. illud, id expreſſe non habea-tur, & *in d. Authentica ſi pater,Cod.diuortio facto*,verba illa *matris locupletis expenſis*, fuerint addita ab Irnerio Doctore priuato, & exteme authoritate legis conden-dæ,nihilominus rectè fuiſſe addita,& implicite conti-neri in præallegato authentico , vnde illa authentica deſumpta eſt, ſentiunt iidem Doctores , etſi in funda-mento additionis, & huius ſententiæ non conueniant. Et quidem Corduba à Lara probat hanc ſenten-tiam. Quia ſi diuortio facto , vxor quæ cauſam cul-pabilem diuortio dedit , non teneretur ſuis expenſis alere filios apud maritum manentes, ſequeretur quod inculpatus maritus ſuſtineret onus alendi liberos ſine fructibus dotis,nam diuortio facto dos vxori reſtitui-tur,vt *in l. diuortio, ff. ſoluto matr.* id autem manifeſte abſurdum eſſet, & æquitati naturali repugnans , cum dos detur ad ſuſtinenda onera matrimonij , filióſ-que alendos , vxorque ſic ex ſuo delicto reportaret commodum. Hanc tamen rationem reprobant San-chez , & Barboſa locis citatis. Nam facto diuortio ob culpam vxoris , puta ob eius adulterium , aut dos illi non reſtituitur , ſed retinetur a marito ſine obligatione illam alendi , ſi propter eius hæreſim fiſ-cus eam acquirit,de quo latè idem Sanchez *dict.lib.*10. *diſp.*4. & Petr. Barboſa *ad l.a. in principio , ff. ſoluto matrimonio.* Quare iidem Sanchez , & Barboſa pro-bant , quia cum pater , & mater ; vir , & vxor ſint correlatiua , diſpoſitum in vno cenſetur in reliquo diſpoſitum , etiam in lege correctoria , & pœnali. Quare cum *in d. Authentico, vt liceat matri,& auia,§. illud* , diſponatur parte præſtante cauſam diuortio fore ſobolem alendam apud matrem expenſis patris, iure optimo Irnerius inde deſumens textum *d. Auth. ſi pater* , addidit ea verba ; *matris locupletis expenſis*, quando mater eſt delinquens , quaſi in illa diſpoſi-tione *d. §. illud*, patre delinquente,tanquam in corre-latiuo idem diſpoſitum cenſeatur. Quare Sanchez ait non obſtare, quod cum *in d. §. illud* , non dicatur, filios eſſe educandos apud patrem innocentem expen ſis matris ; ſicut dicitur eſſe educandos apud matrem innocentem expenſis patris ; & verba illa *dict. Auth. ſi pater, expenſis matris locupletis*,addita ſint à Doctore priuato , caſus ſit decidendus iuxta regulas iuris , quæ habent , onus alendi filios pauperes vltra primum triennium ſpectare ad patrem , non ad matrem, licèt ſit & ipſa diues , niſi in caſibus expreſſis *in l. Neſen-nius, ff. de negot. geſt.* quorum nullus eſt iſte ; & onus alendi filios eſſe paternum conſtat ex *l.ſi quis à liberis, ff. de liber. agnoſc.* & latè explicatur in ſequenti parte huius tractatus de effectibus contractus *matr. d.cap.*1. de alimentis. Illud quod eſt diſpoſitum *in d. §. illud*, in caſu patris delinquentis , non poteſt extendi , & cenſeri diſpoſitum in caſu matris delinquentis , vt & ipſa teneatur ſuis expenſis alere filios apud patrem. Nam pater etiam non delinquens tenetur ad præfata alimenta filiis pauperibus præſtanda , non ſic ma-ter , & conſequenter ſit diſpar ratio patris , & matris; diſpoſitum autem in vno correlatiuo non cenſetur diſpoſitum in reliquo , vbi diuerſa militat ratio , ex Euerardo loco à correlatiuis *n.*8. Non obſtare id (in-quam) probat Sanchez, quia (ait) cum diſpoſitio *d. Auth.ſi pater*,procedat etiamſi proles non excedat trie-nium (quo primo triennij tempore onus alendi fi-lium ſpectat ad matrem) cum lex illa indiſtinctè , & generaliter loquatur ; & ita pater dans cauſam diuor-tio culpabilem iuxta dictam diſpoſitionem ad expen-ſas educationis prolis primi triennij teneatur , ad quas ſecluſo delicto non tenetur ; ita etiam mater delin-quens tenetur ad expenſas educationis filij pro tempo-re vltra primũ triennium,ad quas, ſi ſua culpa diuortiũ non eſſet ſecuturum , non teneretur. Quare textus ille (concludit idem Sanchez) non attendit ad obli-gationem , quam ante delictum coniuges habebant, circa expenſas educationis prolis miniſtrandas ; ſed in pœnam delicti, ob quod diuortium fit , ſtatuit , vt eo ſecuto auferatur proles coniugi delinquenti , & apud innocentem educetur expenſis delinquentis, ſiue ad eas alioqui teneretur, ſiue non. Ita Sanchez.

Altera ſententia præcedenti oppoſita negat , filios 118
apud patrem innocentem ali debere expenſis matris, cuius culpa factum eſt diuortium , licet ipſa ſit diues. Ita Salicetus *in d.l.alimenta,Cod.de neg.geſt.*& poſt eum Valaſcus *d.conſultat.*92. *n.*11. vbi acriter reprehendit Irnerium,dicens fuiſſe nimiam eius licentiam adiicere authenticæ illa verba *matris locupletis expenſis*, contra iuris regulas patri tantum imponentes onus alendi filios. Quare probatur hæc ſententia , quia iure alibi non cauetur matrem vltra primum triennium abla-ctationis eſſe obligatam ſuis ſumptibus educare filios, præterquam in nonnullis caſibus , præſertim expreſſis *in d. l. Neſennius* (de quibus latè *in d. ſequenti parte huius tractus, cap.*1. *de alim. §. ſeptimo, à n.*330.) inter quos iſte caſus non continetur , ſed regula iuris com-munis patri ſolum imponit onus alendi filios pauperes aliunde non habentes,*d.l.ſi quis à liberis,& alibi*(prout latiſſimè in ſequenti parte huius tractatus , *d.cap.*1. de alimentis traditur) à qua regulâ non niſi iure aperto eſt deuiandum. Et *illa Authentica ſi pater*, in Codicem traducta ab Irnerio non poteſt, nec debet habere plus authoritatis , quam authentica conſtitutio *in §. illud*, à qua fuit tranſlata , cum ab illa authoritatem ſumat, non à ſe ; in qua conſtitutione nec reperitur , nec di-citur, quod filij apud patrem innocentem ali debeant expenſis matris culpabilis locupletis ; ſicut è contra dicitur debere ali apud matrem innocentem expen-ſis patris culpabilis ; ſi enim lex voluiſſet , idem eſſe etiam quoad matrem culpabilem, cum id ſit contra re-gulam iuris, expreſſiſſet. Addit etiam Valaſcus verba illa : *Matris locupletis expenſis* , non conuenire illi ru-bricæ Codicis, quæ ita inſcribitur, *Diuortio facto apud quem liberi morari , vel educari debent* ; non enim agit (ait Valaſcus) niſi apud quem habitatio , & educatio filiorum erit in caſu diuortij coniugum , non autem quorum expenſis ; & eſt diuerſa illa rubrica ab illa Codicis , & *ff. vbi pupilli educari debeant*, quæ agit de educatione extra cauſam diuortij. Ad rationem autem illam pro priori ſententia ex Corduba adductam, nem-pe quod diuortio facto maritus dotem reſtituit (id enim videtur admittere idem Valaſcus, & putat hac ra-tione fuiſſe motum Irnerium ad addendum illa verba) vnde iniquum eſt, quod ſine dote filios alat : Reſpon-det, quod licet dotẽ reſtituat, adhuc tamen pater eſt, cui incumbit onus alendi filios, *d.l.ſi quis à liberis*, & cap. *cum haberet, de eo qui ducit in matrimonium* , & adhuc manet patria poteſtas, à qua multi effectus producun-tur, de quibus Pinellus *in rubr.Cod. de bon.mater.in* 2.*p. per totam.* Et Clem. Aſcanius, & Paſchalis *in tract. de patria poteſt.*quibus vtilitatibus patriæ poteſtatis mater non vtitur ; nec vſumfructuum bonorum filiorum habet, quo fruitur pater. Ac proinde non mirum ſi alere teneatur filios etiam diuortio ſecuto ob culpam vxoris, licet iam dotem non habeat. Verùm huic ſen-tentiæ non obſtat illa ratio Cordubæ , cum diuortio facto ex culpa vxoris maritus dotem non reſtituat, vt *num. præcedenti* dictum eſt.

Hanc ſententiam de rigore iuris communis exiſti-mo veriorem, etſi fortaſſe iudices fori externi in praxi à priori, vtpote communi, non recedant ; in foro ta-men conſcientiæ iuxta hanc poſteriorem non vere-rer iudicare , cum verè ſit conformis dictæ regulæ iu-ris communis patri tantum iniungenti onus alendi fi-lios, & non matri, & ita ex d. authentica *in §. illud*, non poſſit ſumi argumentum à correlatiuo ob diuerſitatẽ rationis in patre, & matre. Et dato etiam , quod diſ-

poſitio dictæ authenticæ, procedat etiam in ſobole triennium ablactationis non excedente; etiam pater iuxta ius commune, excepto lacte (quod mater, ſi poteſt, nullaque iuſta cauſa excuſetur, tenetur propriis vberibus miniſtrare infanti) tenetur ad expenſas pro educatione filij lactantis neceſſarias, nempe ad prouidendum de veſtibus lineis, & laneis, ſuboculis, lecto, & ſimilibus, & medicinis, ſi infirmetur, vt probatur in allegata *ſequenti parte huius tractatus, cap.1. de alim. n.324.* & tradunt Doctores communiter *ibidem allegati*; & Valaſcus *d. conſult.91. n.6.* Neque etiam mater tenetur ad expenſas lactationis filij, niſi quando abſque cauſa recuſat propriis vberibus lactare. Vt *d. cap.1. de alim. à n.318. ad 313.* explicatur, ac proinde facto diuortio ob matris culpam, & ex iudicis ſententia tradita prole patri, cum iam per ipſam non ſtet, quo minus lac ſuum eidem proli præbeat, & alioqui ſit parata præbere, quando vlla alia cauſa ex à me enumeratis *à d. num.318. ad 353.* non excuſetur, ſed expenſam lactationis non tenetur, nec cogi poteſt.

119 Cæterum quauis ſententia retenta, vt locus ſit pœnæ in d. authentica contra patrem, vel matrem præbentem diuortio cauſam ſtatutæ priuationis educationis prolis, & expenſarum pro educatione, ad quas alioqui non teneretur, prærequiritur iudicis ſententia, iuxta doctrinam communem, quod ad pœnam legalem delicto iniunctam perſoluendam nemo obligatur niſi poſt iudicis ſententiam, de qua re latè egi *in 2. & 3. tom. moralium variorum*; & etiam ſupra in hac parte *cap.5.* & hoc idem in præſenti tradit Sanchez *d. diſp. vlt. num.8.*

120 Aduertendum etiam, quod etſi Innocentius, Butrius, Ioannes Panormitanus, & Cardinalis *in d. cap. fin. de conuerſ. infid.* diſpoſitionem *d. Auth. ſi pater*, contra coniugem dantem cauſam culpabilem diuortio extendunt, vt habeat locum non ſolum ſi fiat diuortium de iure, vt propter adulterium, ſed etiamſi fiat de facto, vt quia abſque iuſto titulo coniux recedit, ita quod expenſis coniugis culpabiliter recedentis apud alterum proles debeat educari: Nihilominus huiuſmodi extenſio non videtur admittenda, & illam improbant Sanchez vbi *ſuprà, n.9.* & Auguſtinus Barboſa *in collect. ad d. Auth. ſi pater, n.8.* quia cum quis coniugum de facto recedit, non dicitur diuortium facere, nec eſt verè diuortium, nec lex huiuſmodi pœnalis loquens in diuortio vero, ibi: *Si pater cauſam diuortij præſtiterit*, poteſt extendi ad receſſum de facto.

121 Quid verò, quando diuortium neutrius coniugis culpa celebratur, vt ſi mutuo conſenſu vterque ſeparatur, vt vitam cœlibem ducat voto emiſſo, vel abſque illo, vel quia vterque eſt damnatus de crimine hæreſis, vel alter de hæreſi damnatus, alter adulter, in quibus caſibus vterque eſt in culpa diuortij, & poteſt iuſtè diuertere non compenſatis delictis, iuxta tradita à Sanchez *d. l.10. diſp.16.* In hiſce caſibus Sanchez *d. diſp. vlt. n.10.* & Auguſtinus Barboſa *collect. ad d. Auth. ſi pater, n.18.* reſpondent ſeruari poſſe diſpoſitionem *d. l. vnica, C. diuortio facto*, iuxta explicationem *ſuprà n.114.* traditam, nempe vt infans minor triennio à matre educetur; maior vero à patre, niſi iudex aliud arbitretur; quia in huiuſmodi caſibus nil immutatum reperitur *in d. Auth. ſi pater, & d. §. illud*; ſed tantum quando alterius coniugis culpa diuortium fit, & idem ſeruandum, quoties non conſtiterit vtrius ex coniugibus culpa diuortium factum ſit, tradit ibidem Sanchez ex Henrico *in d. cap. fin. n.7. de conuerſ. infidelium.*

122 Quando verò matrimonium bona fide contractum eſt, & poſtea reperitur inualidum, & filios interim conceptus, iidem Sanchez *n.10.* & Auguſtinus Barboſa *d. n.8.* reſoluunt filium eſſe communibus vtriuſque parentis expenſis alendum, quamuis ſit minor triennio, cum ob bonam fidem vtriuſque onus debeat eſſe commune, ſecus verò ſi alter parens fuerit in mala fide conſtitutus, altero exiſtente in bona; tunc enim aiunt filium alendum eſſe ab eo, qui in mala fide fuit, niſi pauper ſit, alius verò locuples. Sed de hoc latè agitur *in ſequenti parte huius tractatus, d. cap.1. de alimentis, n.325. & duobus ſequentibus.*

Patre defuncto pupilli educandi ſunt apud quem idem pater iuſſerit fore educandos, ſi de hac eius voluntate conſtet, à qua tamen voluntate iudex aliquando recedere poteſt.

Inquiſitio tertia, mortuo patre apud quem filij præſertim pupilli, & impuberes educari debeant, ſi non ſit ſuperſtes auus paternus habens pupillos ſub poteſtate, & loco patris in cura filiorum ſuccedens.

Imprimis certum eſt iudicem debere ſpectare, & regulariter ſequi voluntatem patris, ſi de ea conſtet, decernendo filium educari apud perſonam ab eodem patre electam, eſt textus clarus *in l.1. § ſi omnes, verſic. apud eam educetur, ff. de inſpiciendo ventre*, & *in l.5. ff. vbi pupilli educ. debeant*, & ex Doctoribus *ſuprà n.103. relatis* tradunt Seraphinus *d. deciſ.1357. n.5.* (vbi etiã Additionator alios *allegans*) Menochius *d. caſu 168.* & *conſ.61. n.12.* Surd. *tit.4. d. q.13. n.2.* Molina *d. diſp.234. in ipſo verſic. quando teſtator*, & alij à Surdo *relati*. Ratio eſt, quia pater præſumitur ſemper meliùs cæteris proſpexiſſe vtilitati filiorum, *l. nec in ea, ff. de adult.* Poteſt tamen, & debet iudex à voluntate patris recedere, & alium locum, aliámve perſonam deſignare, ſi id magis filiis expedire iudicauerit; putà, ſi electus à patre eſſet talis, qui vitæ, vel religioni, vel moribus, vel bonis filij inſidiari facile poſſe præſumeretur. Ita expreſſa habetur *d. l.1. ff. vbi pupill. educ. deb.* ibi: *Et ſolet ex perſona, ex conditione, & ex tempore ſtatuere, vbi potius pupillus alendus ſit, & nonnunquam à voluntate patris recedit Prætor.* Idem dicitur *l. Quintus Mutius, verſ. itaque hac, ff. de annuis legatis.* Et hoc idem tradunt Seraphinus *d. deciſ.1351. n.4.* Menochius *d. caſu 168. n.5.* Surdus *alios allegans d. q.13. n.4.* Fontanella *d. p.11. n.17.* & Molina *d. verſic. Quando teſtator.* Ratio redditur *in d. l. Quintus Mutius* (vt notauit Molina) ſcilicet, quia hoc ad authoritatem ſolum teſtatoris pertinet, in diſpoſitionibus autem ad ſolam authoritatem pertinentibus iudex ſtatuere poteſt contrarium, ſi perſpexerit id magis expedire, vt latè *d. l. Quintus Mutius* explicatur. 123

Defuncto patre, qui non depoſuit penes quem filij forent educandi, mater regulariter cæteris præferenda, ſi in ſtatu viduali viuat, exceptis nonnullis caſibus.

Secundò, vbi pater nihil diſpoſuit, & mater ſuperſtes eſt, nec ad ſecundas nuptias tranſierit, nec adſit ſuſpicio quod tranſeat, apud matrem potius, quàm apud alium educari debent filij impuberes; cum regulariter nullibi commodius iudicandum ſit educari poſſe minorem, quàm apud matrem. Ita expreſſe *l.1. Cod. vbi pupilli educari debeant. Educatio* (inquit Imperator) *pupillorum tuorum, nulli magis, quàm matri, ſi non vitricum eis induxerit, committenda eſt.* Et idem tradunt Menochius *d. caſu 168. n.2.* Surd. *d. q.13. n.10. & ſeqq.* Seraphinus *d. deciſ.1357. n.1.* Fontanella *d. p.11. n.16.* Auguſtinus Barboſa *collect. ad d. l.1. C. vbi pup. educari debeant*, Molina *d. diſp.224. verſic. ſi mater*, & DD. omnes *in d. l.1.* & alij, quos Surdus, Seraphinus, & Auguſtinus Barboſa latè referunt. Parentum enim amor ſuperat omnes. Et §. eiuſdem quoque principis, *Auth. de nuptiis*, dicitur, *quod mater omnium fide digna eligi debet ad filiorũ educationem.* Vnde pro matre ſemper præſumitur, præſertim in alenda fœmina, vt Bald. *conſ.487.* & Surdus *d. q.13. n.12.* Limitatur tamẽ hæc cõmunis traditio 124

tio in matre vidua, quæ ſit vilis, turpis, & impudica, improba, & imprudens; tunc enim ei non debet committi filiorum pupillorum, maximè fœminarum educatio, ſed alteri perſonæ idoneæ. Ita Menochius *d. caſu* 168. *n.* 5. Surdus *d. q.* 13. *n.* 21. Auguſtinus Barboſa *d. coll. ct. n.* 8. Baldus *d. conſ.* 487. Guttierrez *de tutela p.* 2. *c.* 8. *n.* 9. *&* 10. & alij communiter; & aiunt Baldus, Menochius, & Guttierrez, quod iudex non arbitrabitur pupillum eſſe educandum penes matrem vilem, ac turpem, vel penes alterum, qui vitæ, religioni, moribus, vel bonis pupilli inſidiari præſumeretur. Limitatur prætetea in matre vidua ex alia cauſa ſuſpecta, puta quæ filio, vel filiæ immaturum, & impar matrimonium procurauerit. Ita Crauera *conſil.* 18. Menochius alios allegans *d. caſu* 168. *n.* 6. Surdus *d. q.* 13. *n.* 23. Barboſa *vbi ſupra*; qui aiunt eandem cauſam eſſe conſiderandam in aliis perſonis, & addit Surdus ex Crauera conſilio citato, quod ob hanc cauſam liceret tutori pupillum authoritate propria eripere de manibus matris. An verò limitari debeat etiam in matre, quæ eſſet filio, vel filiæ ſucceſſura? Pro affirmatiua videtur ſtare textus *in l.* 1. *Cod. vbi pupill. educ. deb.* vbi ab educatione pupilli excluditur ille, qui eidem ab inteſtato ſucceſſurus eſt, vel ex ſubſtitutione, vel ex proximitatis qualitate. Nihilominus contrarium, & præfatam traditionem *d. l.* 1. & Doctorum procedere etiam in matre, quæ filio, vel filiæ eſſet ab inteſtato ſucceſſura, tradunt communiter DD. Menochius *d. caſu* 168. *n.* 18. Surdus *d. q.* 13. *n.* 12. Barbatia, Socinus, Curtius ab iiſdem relati, Trentacinq. *reſol. var. lib.* 2. *tit. de minor. reſol.* 7. *n.* 14. & Auguſtinus Barboſa *collect. ad d. l.* 2. *n.* 3. *fine, C. vbi pup. educ.* & colligitur ex *d. l.* 1. *Cod. eodem.* Confidit enim lex de matre propter innatum eius amorem erga filios; quare ſuſpicionem illam, quæ ex ſucceſſione oritur, iuxta *d. l.* 2. non conſiderari etiam in auia, proauia & cæteris aſcendentibus propter immenſum amorem, quem ſuis deſcendentibus portant, tradunt Trentacinq. Barboſa *locis citatis*, & Surdus *d. q.* 13. *n.* 25. poſt Canalcanum *de tutore, & curatore n.* 301.

Poſt matrem auia, & proauia materna præfertur cæteris quoad pupillorum educationem. Excluditur ob cauſas ſimiles excludentes matrem.

125 Tertiò poſt matrem, auia materna vidua, & cuius non eſt ſuſpicio, vt transeat ad ſecundas nuptias, aliis præferri debet in educatione filiorum, vt ipſi committi debeant. Colligitur ex *d. l.* 1. *Cod. vbi pup. educ. debeant.* Et *ex d. §. eius quoque, Auth. de nuptiis*, & tradunt poſt alios Seraphinus *deciſ.* 1357. *n.* 1. *&* 2. Menochius *d. caſu* 168. *n.* 4. Surdus *d. tit.* 4. *citato q.* 13. *n.* 24. *& ſeqq.* Guttierrez *d. cap.* 8. *n.* 11. & Auguſtinus Barboſa *dict. collect. ad l.* 1. *n.* 14. *C. vbi pupilli educ. debeant.* Ratio ſumitur ea affectione auiæ erga pupillos, cum non minus, quàm mater illos diligat; imò plus amat, cum ardentius deſcendat amor in nepotes, quàm vigeat erga filios, *l. liberorum, in fine, ff. de verb. ſignif.* Addit Seraphinus, idem ius eſſe in proauia materna, vt poſt auiã aliis, quoad educationem nepotum, & aliorum impuberum præferri debeat, ſi vidua ſit; tum ob eandem rationem affectionis, tum quia tam auia, quàm proauia ſuccedit loco matris, & continetur ſub nomine parentum; tum etiam quia proauia venit appellatione auiæ in fauorabilibus, vt Bartolus *in l.* 3. *§. affinitatis, n.* 3. Baldus *ibidem, ff. de poſtul.* & alij ab eodem Seraphino *d. n.* 2. *relati*, & prædicta multò magis procederent, ſi tam auia, quàm proauia nullum intereſſe haberent in ſucceſſione, vt ex *l.* 2. *C. vbi pupilli*, notauit Rota *d. deciſ.* 1357. apud Seraphinum. Excluditur autem ab educatione eiſdem de cauſis, quibus numero præcedenti dictum eſt excludi matrem; nempe, ſi luxurioſè viueret, vel aliter in moribus peccaret, vel eſſet imprudens, vel ſuſpecta, puta quia nuptias intempeſtiuas procurauit, vel etiam quia cœpit bona pupilli dilapidare. Ita iidem Doctores.

Ex traditis duobus præcedentibus numeris conſtat 126
matrem, auiam, & proauiam in educatione pupillorum præferri debere fratri ipſius pupilli adulto, & etiam auunculo, vt etiam in terminis tradunt Menochius *d. caſu* 168. *n.* 7. Surdus *d. quæſt.* 13. *n.* 10. *iunctis num.* 29. *&* 33. Guttierrez *d. cap.* 8. *n.* 15. & Auguſtinus Barboſa *d. collect. ad l.* 1. *num.* 12. *Cod. vbi pup. educ. deb.* Qui tamen frater adultus, & poſt eum auunculus matri, & auiæ præferũtur, quando ex rationibus, ſeu cauſis præcedentibus duobus numeris explicatis excluduntur ab educatione. Et etiam quando pupillus magis commodè, magiſque vtiliter apud fratrem, vel auunculum educari poſſet. Ita Canalcanus *de tutore num.* 307. Guttierrez *d. cap. n.* 16. Surdus *d. q.* 13. *n.* 29. *&* 33. Auguſtinus Barboſa vbi ſuprà, *num.* 13. & alios allegans Menochius *d. caſu* 168. *n.* 9. *& duobus ſequentibus*, vbi dicit in educatione ſororis matri præferri fratrem tribus in caſibus, ſcilicet quando pro fratre ſtat diſpoſitio, ſeu voluntas patris, quando mater tranſiuit ad ſecunda vota; & quando pupillus magis commodè apud fratrem educari poſſet, & vtilius foret ipſi pupillo. Quare *d. num.* 9. *poſt* Baldum *conſil.* 487. *fine*, & Iaſonem *conſ.* 237. *fine, lib.* 2. addit, quod ne vtiliter faciat iudex, moueri non debet lachrymis maternis, ſed omnino facere debet, quæ magis vtilia pupillo ſunt. Et idem ex Tr. Franciſco Vincentius de Franchis *d. deciſ.* 150. vbi ait, quod iudex in aſſignatione perſonæ apud quam educari debeat pupillus, debet eſſe ſeuerus, & rigoroſus, non gratioſus; nec moueri debet lachrymis matris, nec tutorum blanditiis, ſed ſolum vitæ meritis.

Pupilli an, & quando educari poſſint apud matrem ſecundò nuptam.

Huc vſque de matre, auia, & proauia vidua, & carente ſuſpicione tranſeundi ad ſecundas nuptias, reſtat videndum, an ſi mater defuncto viro patre filiorum tranſiuit ad alia vota, filiiſque ſuperinduxerit vitricum, illi præ cæteris committenda ſit, vel committi poſſit filiorum præſertim pupillorum, & minorum educatio; & quod de matre, idem de auia, vel proauia, quæ ad ſecunda vota tranſiiſſet.

Et circa hoc (de quo etiam in tract. præcedenti de 127
contr. matrim. cap. 11. n. 269. & 317.) conſtat iuxta iuris deciſionem matrem binubam excludi ab educatione filiorum impuberum primi matrimonij, eoſque apud aliam perſonam eſſe educandos. Ita expreſsè habetur *d. l. Cod. vbi pup. educ. deb.* (cuius verba *ſuprà n.* 124. ſcripta ſunt) & *d. §. eiuſdem quoque principis, Auth. de nuptiis.* Verba textus ſunt, *quoniam omnium mater fide dignior ad filiorum educationem videbatur; dat ei etiam hoc hac lex, niſi ad ſecundas acceſſerit nuptias*, & idem habent *in Authenticis ſuprà n.* 115. *adductis.* Ex quibus textibus Doctores deduxerunt generalem concluſionem, quod pupillus regulariter educari non debet penes matrem, quæ tranſiuit ad ſecunda vota, & vitricum ſuperinduxit, ſed apud aliam perſonam idoneam, ita Cynus, & alij ſcribentes *in d. l.* Gloſſa *in cap. fin. de conuerſ. infidelium*, Guttierrez *prææallegato c.* 8. *n.* 21. Spino *in ſpeculo*, Gloſſ. 19. *n.* 13. & Doctor. *ſuprà n.* 103. *relati*, Menochius *d. caſu.* 168. *n.* 10. Surdus *tit.* 4. *d. q.* 13. *n.* 15. *tit.* 1. *d. q.* 41. Seraphinus *d. deciſ.* 1194. Annæus Robertus *d. c.* 9. Molfeſius *d. p.* 3. *q.* 11. *n.* 16. *& d. p.* 5. *q.* 8. *n.* 5. *& q.* 11. *n.* 38. Vincentius de Franchis *d. deciſ.* 350. *n.* 3. Fontanella *d. p.* 11. *n.* 13. Auguſtinus Barboſa *d. collect. ad d. l.* 1. *n.* 15. *Cod. vbi pup. educ. deb.* Sanchez *d. diſp.* 88. *n.* 16. *&* 17. Ego ipſe *d. cap.* 11. *citatis n.* 269. *&* 317. & alij communiter à Surdo, Barboſa, Sanchez & à me

relati

relati: Qui omnes aiunt ius in citatis textibus ita ſtatuiſſe propter ſuſpicionem, & periculum, ne vitricus filiorum vitæ inſidietur, vxor ſuccedat, vel etiam vt ſuccedant illius filij. Addunt Menochius *d.num.*10. & Surdus *d. q.*13. *n.*16. idem eſſe ſi mater adhuc eſſet vidua, ſubeſſet tamen ſuſpicio illam eſſe conuolaturam ad ſecundas nuptias; tunc enim etiam aiunt procedere diſpoſitionem iuris, & matrem non admittendam ad educandum filium in domo ſua. Neque prædictis obſtat, quod vitricus poſſit eſſe tutor priuigni *l. vltima Cod. de contrario iudicio tutelæ* & tradunt Menochius *caſu* 151. *n.*5. & Doctores, qui mox & alij ab Auguſtino Barboſa collectan. citato *n.*18. relati, & conſequenter non debet eſſe ſuſpectus in priuigni educatione. Nam in tutela non adeſt illud periculum, quod in educatione in domo propria, ac proinde eſt diuerſa ratio inter tutelam, & educationem pupilli, vt Gloſſa *in d.l.*1.*v. vitricum vbi pup.educ. deb.* Craueta *conſ.*190.*n.*7. & alios allegans Surdus *d. quæſt.*13. *num.*17.

Verum difficultas eſt, an ius ciuile in prædictis duobus textibus abſolutè excludat ab educatione pupillorum matrem ad ſecundas nuptias tranſeuntem, ita vt iudici nunquam liceat contrarium arbitrari; an verò ſolum ob id reddatur, ſeu præſumatur ſuſpecta, & ſolum in dubio permitti non debeat pupillos apud eam, & vitricum educari; ac proinde iudicis arbitrio relinquantur, locuſvè ſit, num ex circunſtantiæ concurrant in matre, & in vitrico, quæ ſuſpicioni huic præponderent, & ideo non ſit ei prolis pupillæ educatio deneganda, De qua difficultate latiſſimè Sanchez *locis citatis*.

128 Et *n.*16. refert primam ſententiam aſſerentem abſolute excludi, & priuari, eamque tenuiſſe Gloſſam *in d. Auth. vt liceat matri, & auiæ, §. illud v. non veneris*, Crauetam *conſ.*18 *n.*3. Guido Papam *deciſ.*539. *num.*2. Menochium, & Spinum *locis n. præcedenti citatis*, & plures alios Et quidem Guido Papa ibi dicit, quod iudex in hoc caſu non habet ſequi voluntatem patris defuncti, qui iuſſiſſet pupillum educari debere ſemper apud matrem etiam ſecundò nubentem. Nititur hæc ſententia præcipuè (vt notat idem Sanchez *d. n.*16.) text. *d.l.*1.*Cod. vbi pup. educ. deb.* illis verbis: *Educatio pupillorum tuorum, &c. ſi non vitricum*, &c. Quamuis enim poſteà textus ſubdat Iudicis eſſe, orta lite inter matrem, & cognatos circa pupilli educationem, arbitrari inſpecta perſonarum conditione, vtri præferendi ſint; & ita videatur decidere, id eſſe arbitrarium; tamen ea verba arbitrium indicantia videntur ferenda ad ipſam matrem, dum vidua permanet, cui incumbere educationem lex illa deciderat; cum poſſit eſſe talis, vt merito educatione pupillorum priuanda ſit. Quare iuxta Doctores huius ſententiæ ſenſus dicti textus eſt; lite orta circa educationem, iudex arbitretur, num ij mores deſiderentur in matre, vt merito ſint illi in hac educatione præferendi cognati; quod vel inde aiunt iidem Doctores, conſtare, nam priuatio, qua mater per legem priuatur educatione, eo quod ſecundò nubat, ſupponit terminos habiles, nempe matrem talem fuiſſe, cum eſſet vidua, vt niſi ſecundò nuberet, tutela minimè priuaretur, iuxta illud vulgare, Priuatio præſupponit habitum, & potentiam. Hanc ſententiam confirmat Sanchez pluribus aliis, præſertim quod in matre binuba ceſſat ratio, ob quam confidit de matre, & ſubintrat diffidentia, ſuſpcio, & præſumptio contra ipſam, quod non affectu materno, ſed potius nouercali ſit pupillos proſequutura, ob quam præſumptionem lex illam priuat educatione, ſcilicet timens fore, vt mariti amore obcæcata non ſolum filiorum curam negligeret, ſed etiam odio quaſi nouercali proſequeretur, eorum vitæ inſidias pararet, vt vitrico morem gereret.

Alteram ſententiam oppoſitam affirmantem matrem ad ſecundas nuptias tranſeuntem non excludi abſolutè à filiorum impuberum educatione, ſed ſolum præſumptionem iuris eſſe contra illam, quod ſuſpecta ſit; ac proinde in dubio ſtandum eſſe huic præſumptioni; & excludendam illam ab educatione; poſſe tamen ex coniecturis honeſtæ vitæ matris ac, vitrici præſumptionem huiuſmodi infirmari, vt educatio matri binubæ deneganda non ſit; ideoque arbitrio iudicis committi, an mater binuba in hac educatione præferenda aliis ſit, refert idem Sanchez *d.diſp.*88.*n.*17. quam præter Gloſſam *in d. l.*1. *v. quando autem Cod. vbi pupilli*, & plures alios ab eodem Sanchez *dict.num.*17.*ſine allegatos*, & ipſum ſancium *ibidem* ſuſtinent plures alij, & recentiores communiter. Ita Faber. *in Cod. fabr. lib.*5.*tit.*3. & ex Doctoribus *ſupra n.*103. *relatis* Surdus *dict. quæſt.*3. *n.*9. & 10. Vincentius de Franchis *dict. deciſ.*350. *num.*3. Guttierrez *dict. cap.*8. *n.*22. Fontanella *dict. part.*3. *quæſt.*11. *n.*18. *dict. part.*5. *quæſt.*11. *n.*38. Annæus Robertus *dict. cap.*8. Auguſtinus Barboſa *collect. ad dict. l.*1. *n.*15. & 17. *Cod. vbi pupilli*. Molina *de iuſtit. dict. diſp.*224. *verſic. quando mater*; ego ipſe *in præcedenti tract. de contractu matrim. dict. cap.*11. *num.*317. & recentiores Iuriſperiti communiter. Et ita etiam ſentit Menochius *dict. caſu* 168. *num.*10. vbi ideo refert Platonem ab educatione filiorum non omnino eiicere matrem ad ſecunda vota tranſeuntem; & ita ſeruatur in praxi, cum ſæpè à Parlamentis, ſenatibus, & iudicibus pupillorum educatio fuerit adiudicata matri, quæ ad ſecunda vota tranſierat, vt teſtantur locis citatis Vincentius de Franchis, Fontanella, Molfeſius, & Sanchez. Qui *dicto num.* 17. probat hanc ſententiam dicens contra Doctores prioris ſententiæ, verba illa textus *dict. leg.*1. *Cod. vbi pupilli. Quando autem in eam, & cognates*, &c. iudicantia iudicis arbitrium, referri ad matrem ſecundò iam nuptam, ita vt, quod idem textus proximè dixerat, nimirum matrem ſecundò nuptam priuandam eſſe educatione, limitetur per eam clauſulam, niſi iudex attenta matris, & vitrici conditione aliud arbitratus fuerit; quod latius comprobare nititur, & licet interpretatio patiatur difficultatem: tamen ab hac ſententia nullo modo recedendum eſt in praxi, cum iam ſit in Tribunalibus recepta, & ex textibus *ſuprà num.* 127. adductis non colligatur clarè matrem ſecundò nuptam abſolutè, & præciſè excludi ab educatione pupillorum, ſed rectè poſſint intelligi regulariter, vel in dubio, & vbi non conſtet pupillo abſque periculo iacturæ vitæ, & bonorum, & melius, vel ſaltem æque bene apud ipſam pupillos educari poſſe. 129

Igitur etſi iuxta prædictos textus, & iuris diſpoſitionem in dubio iudex non debet arbitrari alendos eſſe filios penes matrem ſecundo nuptam, niſi appareat de circumſpectione, & bonis moribus matris, & vitrici (quod etiam notat Vincentius de Franchis ex Baldo, Bartolo, & Ripa) nihilominus quando mater non eſſet ab inteſtato ſucceſſura filio, vel filiæ impuberi, puta, quia haberet pupillus ſubſtitutum, vel à ſucceſſione impuberis, eadem mater ſecundo nupta ſtatuto excluderetur, & ipſa & vitricus eſſent boneſtæ vitæ, & bonis moribus dotati, poſſe iudicem arbitrari quod filij educentur penes matrem ſecundò nuptam tradunt in terminis Albericus *in d. l.*1. *fin. Cod. vbi pupilli*. Curtius Iunior *conſil.*94. *n.*9. Surdus Guttierrez, Vincentius de Franchis, Fontanella, Annæus Robertus, Molfeſius, Molina *locis num. præcedenti citatis*, & Auguſtinus Barboſa *dict. collect. num.*15. 130

&

& alij à Vincentio de Franchis, Molſeſio, & Molina *relatis*, quia tunc ceſſat ſuſpicio iuris in dictis textibus & ita fuiſſe iudicatum in facti contingentia, & ſæpius teſtantur, Fontanella, Vincentius de Franchis, & Robertus, limitat Fontanella *num.*16. vbi adeſſent filij ſecundi matrimonij, qui pupillo fratri vterino eſſent ſucceſſuri; quia tunc, inquit, militaret idem timor inſidiarum, & ideo educatio non eſſet committenda matri, prout ſæpius ſunm declaraſſe ſenatum idem Fontanella teſtatur. Idem *n.*15. addit, matrem ſecundò nuptam poſſe etiam habere pupillorum educationem, ſi ipſa pupillo eſſet ſucceſſura in re parui momenti, puta, tantum in vſufructu aliquorum mobilium, vel tota hæreditas pupillorum non eſſet notabilis, quia in hoc caſu propter leuitatem ſucceſſionis non poteſt eſſe ſuſpicio mali, vel inſidiarum in damnum filiorum, id quod ſentit etiam Curtius *dict. n.*9. quid amplius dicens, nempè iudicem poſſe apud matrem ad ſecunda vota tranſeuntem collocare alendum filium, etiamſi ſucceſſura ſit ab inteſtato ſolum in tertia parte hæreditatis, cuius dictum Surdus *dict. q.*13.*n.*19. reprobat, quia ea pars hæreditatis (inquit) ſuſpectam quoque reddit matrem, licet non in totum. Hoc tamen procederet ſolum ſi illa tertia pars eſſet notabilis quantitas bonorum. Quinimò, etiam matri ſecundò nuptæ ab inteſtato in tota hæreditate filiorum etiam notabili poſſe iudicem committere eorundem filiorum educationem, ſi eidem iudici conſter eam, & vitricum eſſe perſonas bonæ conditionis, & qualitatis, bonæ opinionis, & famæ, poſſe eundem iudicem arbitrari apud ipſam, & vitricum educandos pupillos poſt Paulum de Caſtro *in l. ſi paterno num.*3. *Cod. de negot. geſt. & conſil.*356. *lib.*1. Socinum *conſ.*193. *num.*2. *vol.*2. De Ponte *deciſ.*20. *num.*25. tradit Molſeſius *part.*3. *dict. queſt.*11. *n.*18. *& part.*5.*dict.queſt.*11.*num.*30. & indicat Surdus ipſe *num.*20. *fine*. Quia prædictæ omnes bonæ conditiones matris, & vitrici præualent ſuſpicioni ſucceſſionis, & nocendi priuignis, & hoc idem tenet Sanchez *d. diſp.*88. *n.*19. Et in vniuerſum quando mater binoba, & vitricus eſſent talis conditionis vt excluderetur penitus ab vtroque ſuſpicio nocendi illis, iudicem poſſe eiſdem matri, & vitrico committere educationem pupillorum tradunt non ſolum Doctores mox citati, ſed etiam alios allegans Molina *loco num. præcedenti citato*. Et ſi ſpectatis circumſtantiis concurrentibus, nullibi iudicetur pupillos poſſe melius educari, quam apud matrem ſecundò nuptam & vitricum, ceſſetque ſuſpicio mali, poſſe iudicem matri, & vitrico eandem filiorum educationem committere, præter Caſtrum, Socinum, De Ponte, Molſeſium, Molinam, & Sanchez locis citatis tradunt Baldus *in l. omnem C. ad Tertull.* Curtius Iunior *dict. conſil.*94. *num.*9. *verſic. propterea*, & Surdus *dict. queſt.*13. *num.*20. Declarantes tamen dummodo vitricus non ſit creditor pupilli. Addunt ibidem Curtius, & Surdus, quod in caſibus, quibus vitrico non eſt permiſſa educatio priuigni, poteſt tamen iudex præhabita cognitione illum committere educandum coniuncto vitrici; quia in eo ceſſat ſuſpicio, quæ militat in vitrico. Prædictorum autem ratio (vt notant Molina *loco citato*, Fontanella *dict. part.*11. *numero* 17. & Molſeſius *dict. part.*3. *queſt.*11. *numero* 19.) eſt, quia cum hæc educationis pupillorum materia ſit arbitraria Iudici, eſt in eius poteſtate attentis prædictis circumſtantiis perſonarum matris, & vitrici, & aliarum perſonarum tutoris, agnatorum, vel cognatorum iudicare, num pupillis expediens ſit potius educari penes matrem, & vitricum, quam penes alias honeſtas perſonas, & quod eſt magis illis expediens, & vtile, id facere debet, vt *ſuprà numero* 126. dictum eſt, idque exequi, quod faceret de propriis filiis, & debent iudices ſemper cauere, nec arbitrium in hac educationis materia ſit irrationabile (vt *ſuprà n.*105. notatum eſt) & quod ſibi nolunt, aliis ne faciant, vt Crauetta *d. conſ.*190. *num.*5.

Quid verò concurrentibus paribus qualitatibus honeſtæ vitæ, bonæ opinionis, & famæ, ac commoditatis, ſeu vtilitatis filiorum in matre, quæ tranſiuit ad ſecundas nuptias, & aliis cognatis, vel tutoribus educationem pupillorum, ſeu pupilli prætendentibus, an præferenda ſit mater? Affirmat Sanchez *d. diſp.*88. *n.*18. Quia dicta *lex* 1. *Cod. vbi pupil. educ. debeant* ait qualitatem, & coniunctionem perſonarum prætendentium à iudice eſſe ſpectandam ibi: *Inſpecta perſonarum qualitate, & coniunctione perpendet, vbi puer educari debeat*: Cæteris autem qualitatibus paribus in matre, & aliis prætendentibus mater ſuperat in coniunctione, erit ergo præferenda. Nam quando duo contendunt circa idem, præualet, qui potentius ius habet *leg. contra pupillam §. fin. ff. de re iudicata*, & poſt Romanum, & P. Barboſam idem Sanchez *ibidem*. At mater potentiore iure gaudet. Quæ probatio conducit ſuppoſito quod in d. textu agatur de matre ſecundò nupta contendente cum cognatis iuxta ſententiam eiuſdem Sanchez, non verò vrgeret, ſi ageretur de matre vidua, non ſecundò nupta iuxta ſententiam *num.*128. relatam. 131

Quid etiamſi filius, & filia ſint adulti, & in ætate, in qua poſſunt deliberare, & velint habitare cum matre ſecundò nupta, & vitrico? Albericus *in leg. fin. Cod. arbitrium tutelæ* relatus à Surdo *dict. queſt.*13. *num.*5. & idem Surdus ibidem aiunt, filium adultum idoneum deliberare, debere educari, vbi ipſe voluerit & etiam apud Vitricum, ſi illum elegerit. Addit tamen Surdus ex Aleiato *in tract. de præſumpt. reg.*1. *præſumpt.*21.*n.*2. iudicem non debere ſequi voluntatem pupilli, ſi arbitretur, illum moueri per imprudentiam ex iudicij imbecillitate *arg. l.*1. *in fin. ff. de minoribus*. In dubio etiam ſuſpicionis de matre, vel vitrico, aut alia perſona debere filium, vel filiam potius ali, vbi pater iuſſerit, quam vbi ipſa voluerit poſt Neapod. tradit Vincentius de Franchis *d. deciſ.*350. *num.*3. 132

Si auus pupilli paternus, qui ad ſecunda vota tranſiuit, & mater, quæ pariter ſecundò nupſit, contendant ſuper educatione, quis præferendus?

Quid etiamſi auus pupilli, vel pupillæ paternus qui ſecundam duxit vxorem, & mater, quæ tranſiuit ad ſecundas nuptias, contendant ſuper educatione eiuſdem pupilli, vterque prætendens penes ſe debere educari? Iſte eſt caſus, de quo agitur *in prealle-gata deciſione* 1194. Seraphin. ſuper educatione puellæ impuberis. Et pro auo allegabatur patria poteſtas, & etiam quod ſecloſa patria poteſtate ad eum ſpectaret educatio; & quod non tenebatur extra domum præſtare alimenta pupillo; & quod apud matrem non poſſet ali pupillus, cum ad ſecunda vota tranſiiſſet. Contra tamen auum paternum allegabat mater, quod ex ſecunda vxore ſuſcepiſſet liberos maſculos, & eos præcipuè diligeret, neptis verò à Nouerca magna male tractaretur; & præterea, quod lis eſſet inter eundem auum, & neptem pupillam tam ſuper legitima patris, quam ſuper bonis auiæ paternæ; cuius ad eandem matrem ſucceſſio ſpectabat; ac proinde quod his omnibus perpenſis ſatius eſſet apud ſe filiam educari, non apud auum paternum. Rota fundata in ſupradictis, quod iſta materia ſit arbitraria iudicauit filiam neque apud auum, neque apud matrem, ſed in aliquo Monaſterio aui expenſis alendam; 133

alendam, dunec nuptui collocacetur. Ec quod apud auum ob præſumptionem odij nouercæ magnæ erga neptem non debeeet pupilla educari confirmane tradita *ſupra num.*152. de patte, qui filiis nouercam ſupeeinduxit.

Quando mortuo patre non ſunt ſuperſtites mater, vel aui, pupilli apud quemnam, apud cognatos, vel apud tutorem, vel apud quem ex cognatis educari debent, relictum eſt iudicis arbitrio, & quæ in huiuſmodi arbitrio attendere debeat iudex.

134 Inquiſitio quinta, quando mottuo patre, qui nil de hac re diſpoſuit, neque marer, neque aui pupilli, ſeu minoris ſune ſuperſtites, apud qnem educari pupillus debeat, apud rutoremne, an apud fratees, pattuum, vel auunculum, vel apud quam aliam perſunam? Cum hæc mateeia educationis relicta ſit arbitrio iudieis, ve ſuprà dictum eſt, certum eſt ſpectare ad iudicem eligere vbi, & apud quem pupillus patre, matre, & auis otbatus educari debear ſpectatis qualitatibus omnium quoad propinquitatem, ſeu coniunctionem eum pupillo, affectum ad illum, motes, & teliqua omnia, quæ excludere poſſunt ſuſpicionem mali, vel damni pupilli tam corpotalis, ſeu temporalis, quam ſpiritualis, conſtat ex *l.*1.§.1.*ff. vbi pup.ed. deb.* *& ex l.*1.*& 2. C. eodem & d.l.*1.*citato*, §.1. & *d.l.*2. *dicitur*, quod iudex in hoc negotio eligendi perſonam, apud quam pupillus edueetur, peculiaritet attendere debet, ne ex eo, quod pupillo quis ab inteſtatu eſt ſucceſſurus, periculum eidem immineat, ſuſpicióve ralis periculi ſit. Dicta enim *l.*1.§.e. *verſic. denique, ff. vbi pupilli* loquens in ſubſtituto mandat iudiei, quod inquirat, ſi ex ſucceſſione oriri poteſt aliqua ſuſpicio, & licet ibi adeſſet etiam iuſſus patris defuncti, nihilominus iudex debet iuxta eundem textum diligentet examinare negotium cum conſanguineis. Præfata autem lex.2. Cod. eodem generaliter loquitur de eo, cuius proxima ſit ſucceſſionis ſpes. *Verum nepos tuus* (ait textus) *ex filia apud te, an apud patruum ſuum morari debeat; ex ſingulorum affectione, & qui magis ad ſuſpicionem ex ſpe ſucceſſionis proprior ſit, æſtimabitur.*

135 Ex quibus textibus præſertim ex *d. l.*2. Doctores communiter aſſerunt pupillum non debete educari apud illum, qui eidem ſuceeſſurus eſt, vel ex ſubſtitutione, vel ex proximitatis qualitate; iudicemque aduertere debere, ne ſtatuat apud talem fore pupillum educandum. Ita Baldus *ſuprà allegato conſ.*487. Iaſon *conſil.*53. *num.*33. *vol.*3. Berous *conſ.*189. *n.*e. *& ſeqq.* Aretinus *in* §. *actionum num.*56. *verſic. vnum tamen tene cordi. Inſtit. de action.* Craoeta *allegato conſil.*18. *num.*3. Pariſius, & Grammaticus *allegati à* Menochio *d. caſu* 168. *num.*15. alij allegati ab eodem *conſ.*62. *n.*12. *verſic. verò.* Gutrierrez *de tutela part.*1. *cap.*1. *n.*6. *& p.*2. *cap.*8. *n.*6. Trentacinq. *var. reſol. lib.*2. *tit. de minor. reſolut.*7. *n.*e4. alij relati ab Auguſtino Barboſa *collect. ad d. l.*2. *num.*2. *Cod. vbi pupilli.* Ex Doctoribus *ſuprà num.*530. *& ſeq. relatis* Surdus *tit.*4. *dict. quaſt.*13. *num.*30. *& duabus ſequentibus.* Auguſtinus Barboſa *loco citato.* Molina *dict. diſp.*254. *verſic. quando mater.* & alij *ſuprà num.*130. *relati.* Et confirmat Aretinus vbi ſuprà, ne committendo educationem filij ei, cuius eſt proximior ſpes ſuccedendi, detur materia delinquendi. Extendit aſſertionem Beruus *loco citato*, & poſt eum Surdus *numero* 3e. ſiue quis ſit ab inteſtato, ſiue ex teſtamento ſucceſſurus pupillo in torum, vel peo parte, etiamſi illi factum à patte fuiſſee legatum præſtandum poſt mortem pupilli, eo quod ſubſtitutionis appellatio includat nedum vniuerſalem, ſed etiam particularem, Limitatue veeo aſſertio ſi hæreditas pupilli eſſet parui momenti, & tenuis, & ſucceſſurus foret diues; nam ſtante tenuitate patrimonij, pupillaris, & diuitiis ſubſtituti, ſeu ſucceſſuri præſertim iunctis eius bona fama, & moribus, facilè poſſe iudicem arbietari illam ſuſpicionem orientem ex ſpe ſucceſſionis non conſideraei in peeſona maxime pupillo coniuncta, puta, in fratre, vel patruo, vel auunculo ttadunt Menochius *locis citatis*, Surdus *dict. quaſt.*13. *num.*32. Gutierrez *dict. cap.*8. *num.*7. *verſic. hæc tamen declara*, nonnullos alios allegans Auguſtinus Barboſa *citato collectanea numero* 3. Fontanella & Curtius Senior *loco ſuprà numero* 130. *verſic. idem num.*15. Quin imo Menochius *dict. caſu* 168. *num.*16. *&* 57. *& dict.*62. *n* 18. (quem ſequitur Trentacinque *loco citato*) conſiderationem illam ſpei ſucceſſionis, de qua *in dicto textu leg.*2. *Cod. vbi pupilli*, ob quam lex vult aliquem excludi ab educatione pupilli, air locum habere ſolum in extraneo ſubſtituto, non autem in fratre, quaſi coniunctio ſanguinis, & affectio fraterna excludat ſuſpicionem inſidiandi vitæ pupilli ex cauſa ſuccedendi illi. Quod tamen reprobant alij affirmantes procedere etiam in fratre. Cum *in dicto textu leg.*2. *indiſtinctè* contra patruum, & auunculum, quoſcunque ſucceſſores præter aſcendentes pupilli conſideratur ſuſpicio proueniens à ſpe ſucceſſionis, atque etiam indiſtincte, & generaliter prohibeatur educari pupillum apud eum, qui eidem pupillo morienti ſucceſſurus eſt, & non excipit perſonam fratris, aut auunculi, & conſequenter illos comprehendit. Ita Surdus *dicto quaſt.*13. *dicto num.*32. Guttierrez, Auguſtinus Barboſa *locis Citatis*, Caualcanus *de tutore num.*301. *verſic. tertio debet iſta*, & alij à Surdo, & Barboſa *relati.* Quare Caualcanus, & poſt eum Surdus iis *locis* aiunt collocandum fore pupillum potius penes auunculos non ſucceſſuros, quam apud patruos, qui ſunt ad ſucceſſionem vocati. Dixi, præter aſcendentes, nam illa conſideratio, & deciſio præfati textus non procedit in matre, auia, & cæteris aſcendentibus propter immenſum amorem, quos filios, nepotes, & neptes diligunt, vt *ſuprà num.*124. *fine* notatum eſt, & tradunt Doctores ibidem citati. Amplius addendum quod ſi tam extraneus, quam coniunctus, ad ſucceſſionem pupilli poſt illius mortem vocatus, vel ex qualitate proximitatis ſucceſſurus, eſſet perſona tantæ honeſtatis vitæ, bonæ opinionis, & famæ, taliſque conditionis, vt merito excluderetur ſuſpicio nocendi pupillo ob ſpem ſucceſſionis; tunc non procederet communis aſſertio, & illa prohibitio *dicta leg.*2. quia tunc ceſſaret illa præſumptio, & ſuſpicio, ob quam pupillo ſucceſſurus arcetur ab illius educatione, & ſtantibus illis bonis qualitatibus ſucceſſuri iudex poterit illi committere educationem pupilli, & ita docet Socinus *conſil.*193. *num.*17. *vol.*2. à Menochius *dict. caſu* 168. *numero* 57. *relatus* idem Menochio *ibidem.* Surdus *dicta quaſt.*13. *num. fine*, indicat Molina loco *ſuprà citato* & faciunt Doctores *ſuprà num.*130. *verſic. quin imo relati.* Et confirmat ratio adducta *eodem num.*130. *verſic. Prædictorum autem.* Quare iudex poterit non ſolum decernere (vbi deſint alij, quibus potius id committendum ſit iuxta regulas iuris) quod pupillus alatur apud tutorem pupillo non ſucceſſurum, vt tradit Surdus *dicta quaſt.*13. *numero* 9. cum ei commiſſa ſit cura non ſolum rerum, ſed & perſonæ pupilli *leg.* 5. *ff. de tutel.* idem Surdus ibidem. Et poſt alios Corduba *in leg. ſi quis liberis*, §. *ſi mater numero* 85. *ff. de agnoſc. liberis* (vbi etiam agit an tutor priuetur decima, ſi recuſat alere pupillum in domo propria, & concludit negatiue

gatiuè,ſi extra domum congruentia alimeota pupillo eshibeat) ſed etiam poterit decetnete , vt alatur pupilloa apud tutotem pupillo ab inteſtato ſucceſſutum talibus prædltum qualitatibus , quæ ſuſpicionem nocendi pupillo eaeludunt.

Pupillus non debet educari apud eos,vbi eius pudicitiæ ſit periculum.

136 Vltra prædicta in hoe negorio educationiz fillotum iudex attendere præeipuè debet, quod *l.penultima, ff. vbi pupilli educ.deb.*peculiariter admonetur,nempè vitandam eſſe edueationem apud eos,vbi pudicitiæ minorum,ſiuemares ſint,ſiue fœminæ,inſidiabitur;quod eſſet,ſine ipſi exemplo,vel facto ipſo, & ſolicitatiane ad impudicam vitam indueerent ; ſiue periculum foret vt ab aliis de domo,aut familia edueantis,veleum educatore eonſuetudinem habentibua ad Impudica ſolieitarentur, & pertraherentur. De qua te latè Crauta allegato conſil.190. ferè per totum.

Sponſa an,& quando educari,& ali poſſit apud ſponſum , vel ſponſi patrem , aut matrem, vel conſanguineos.

137 Hinc etſi inter iuriſpetitos valdè ſit controuerſum, an ſponſa aliquando educari, ſeu ali poſſit aut debeat apud ſponſum,ſeu ſpouſi patrem, aut matrem,in illorum domo commmorans , de qua controuerſia Battolus *q.16.incipiente Quæritur vtrum iudex,& in l.1.ff. vbi pupilli* , Craueta *d. conſil.*190. Menochius *d. caſu* 168.*n.*18.& poſt plures alioa Surdus *tit.4.d.q.13.n* 34. & reſoluunt id decernendum arbitrio iudicis,qui circunſtantiis omnibus perſonarum ſponſæ , ſponſi, eius patria , & etiam matris, & eognatorum ſponſæ benè perſpectis deliberet,quid ſponſæ pupillæ vtilius ſit,tamen præ cæteris omuibus atendere debet iudea , au puellæ pudicitia in domo ſponſi ejuſvè patris,aut matris expoſita eſſe poſſit periculo ? Et DD. aſſerentes poſſe dimitti apud ſponſi pattem , quando ſponſalia ſunt conuenientia,& vtilia, vt Baldus, Alexander,Iaſon,& Corneus *locis* à Craueta,& Surdo *relatis* intelligendi ſunt , ſi nulla ſit ſuſpicio periculi pudieitiæ, quod tamen periculum vtplurimum debet timeri ob oppottunitatem mutuæ conuerſationis,ſeu conſuetudinia ſponſi cum ſpouſa,& experientia conſtat,in domo ſponſi , & vbi ſpouſus ad ſponſum habet liberom acceſſum , non eſſe tutam puellæ pudicitiam propter frequentes ſponſi ampleaus,oſeula, & etiam ſolicitationes ad copulam earnalem, ad idque faciunt tradita ſuprà hoc eapite, *n.*61. Et quidem ſi ſponſalia fuerint inualida,quia contracta à puella minore ſeptennio,vel non Intelligente quid ageret,non debere tune educari apud ſponſum,ejuſve pattem,aut matrem,ne puellæ auferatur libertas recedendi à ſponſalibus, ſi voluerit, tradunt Battolus *in d. l.1. ff.vbi pupilli educ.deb.* Craueta *d.conſil.*190.*n.*4. Alexander *conſil.*161.*n.*9.*vol.*5. Iaſon *conſil.*207.*n.*10.*vol.*2.Surdus *d.q.*13.*n.*34.Et ſimiliter ſi puella maior ſeptennio ſubornata à conſanguineis,etiam à patre,vel matre,vel ſuaſiouibus eatraneorum ſeducta ſponſalia contraxerit, præſertim non conuenientia ob diſparitatem mariti tam in honeſtate familiæ,quàm In modo diuitiatum,etiam tune non debere educati apud ſponſum , vel eius pattem , aut matrem,tum vt non ptiuetur libertate recedendi à talibus ſponſalibus illegitimis,& ſibi indecentibus,tum etiam ad euitandum pudieitiæ periculum (forte enim ſponſus eonabitur habere cum ea copulam,etiam permittentibua eioa parentibus,vt ſie eogatur ſtare ſponſalibus) tradunt iidem DD. modò citati iiſdem locis. Et hoc caſu nec apud mattem,aut eonſanguineoa,qui pupillam induxerint ad talia ſponſalia illegitima vel non conuenientia foret educanda , ſed alibi , vel in monaſterio, vel, apud aliam perſonam honeſtam, & idoneam arbitrio iudicis ; etenim etiam ipſa mater, quæ ad talia ſponſalia imparia filiam induxit, eſt ſuſpecta.Ita Battolus *d. q.*16. Craueta *d.conſil.*190.*n.*6. (explieans Corneum *conſil.*175.dicentem non videri ſuſpectam ex eo , quod promiſerit filiam in ſponſam alicui,intelligendum quoad hoc,ne remoueatur à tutela tanquam ſuſpecta, non reſpectu educationis, per quam de facili poſſent contrahi nuptiæ filiæ in poſterum odio, aut moleſtiæ futuræ ; nec eadem eſt ratio tutelæ,& educationis,vt *ſupra n.*127.notatum eſt) & Surdus *d.n.*34. *in fine*. Qui etiam ibidem ex Corneo ait,quod ſi mater,& tutrix contradicat, & aduerſetur ſponſalibus condecentibus , & legitimis , neque tunc filiam eius pupillam ſponſam fore deponendam penes eas. Quo eaſu ſi iudex omnibus penſatis iudicet neque tutò poſſe educari apud ſponſi pattem,aut matrem(apud quos rectè poſſe educari ſponſam,quando ſponſalia ſunt conuenientia, & vtilia pupillæ, volnere Baldus, Bartolus, Iaſon,Corneus,Menochius *locis citatis*,& videntur ſentire Craueta,& Surdus,ſeeluſa periculi pudicitiæ ſuſpicione) poterit iubere ali apud aliquod monaſterium locum tutiſſimum ad hanc rem in quo degunt matronæ inſigni honeſtate, & pudieitia ornatæ (vt inquit Craueta *d.conſil.*194. *n.*7. *fine*) vel aliquam matronam ſecularem honeſtam.

Filiæ illegitimæ an , & quando poſſint educari apud matrem ; & an potius apud ipſam,quàm apud hæredem patris grauatum illas alere,& dotare.

Ex tradita reſoluenda quoque alia difficultas,nempè , an filiæ impuberes ex illegitimo coitu natæ debeant, vel rectè poſſint edoeari apud mattem, idque quando iudex decernere poſſit , aut debeat. De qua difficultate in vtramque partem (in controuerſia inter hæredem patris popillæ illegitimæ grauati ſoluete certa n ſummam pro eia alimentis, & mattem pupillæ orta ſuper eiuſdem pupillæ educatlone,vtroque prætendente apud ſe alendam eſſe ; hærede , quia alimenta ſint recipienda in domo bæredis grauati , de quo in ſequenti parte huius tractatus,*c.*1. de alimentis ; matre,quia lex *in d.l.1.Cod.vbi pupilli educ. deb.* defuncto patre matrem cæteris In educatione filiorum præferi) Annæus Robertus *rerum iudicatarum lib.*1.*cap.*9.*per totum.*

Et quidem ſi mater adhuc ſit impudica , & turpis, & in opinione vitæ inhoneſtæ , vel ob aliam cauſam apud ipſã morari nequeat filia abſque periculo impudicitiæ, nullo modo penes ipſam alenda eſt, ſicut nec ſi eſſet mater,quæ ea legitimo coïto illam procreaſſet, vt *ſuprà n.*124.dictum eſt. Periculoſum enim eſt non ſolum fœminis virginibus , ſed etiam filiis maſculis mulieri impudicæ committere educandos,vt Annæus Robertus eruditè proſequitur *d.c.9.in adductis pro parte heredis*.Quod ſi poſt lapſum alteri nupta,ſiue ſoluta caſte,& pudice vitam duxerit,& ducat, ſitque in opinione honeſtæ vitæ,& bonæ famæ, impudicitia præterita per pœnitentiam deleta non obſtabit , quin filiam pudice inſtituere,& educare queat.Et præſumendum ita educaturam ob affectum maternum cæteros omnes affectus vincentem ; quia non minor eſt in filios naturales,quam erga legitimos, vt idem Annæus Robertus probat in adductis pro parte matris,& conſequenter iudex attenta qualitate vitæ ipſius matris illegitimæ poterit iuxta præallegatam legem.1.*Cod. vbi pupilli* , dicentem nulli magis quam matri liberorum educationem conuenire , illi committere filiam pupillam pro educatione;imo cæteris patibus potius eidem matri , quàm hæredibus defuncti grauati eidem 138

filiæ illegitimæ alimenta, & dotem præſtare, In qoos cadere poteſt ſuſpicio nocendi pupillæ ad eximendum ſe ab obligatione illa annua alimentorum, & doris perſoluendæ. Et ita in facti contingentia Anmæus Robertus *d. cap. 9. initio*, teſtatur iudicem Turonenſem contra hæredem educationem puellæ illegitimæ matri adiudicaſſe, donec decennis eſſet; iubens eo ætatis decimo anno lapſo propinquos, & affines puellæ fore conuocandos, & ex eorum arbitrio de puellæ educatione ſtatui. Et in fine captis addit idem Robertus eandem ſententiam fuiſſe à Senatu confirmatam.

Iudici proponuntur nonnulla aduertenda circa aſſignationem, vbi pupilli educandi ſint.

139 Poſtremo loco in hac materia educationis filiorum, præſertim puellarum, iudicibus rememoror, tum quod Baldus *præallegato conſil.* 487. & poſt eum Surdus *d. q. 13. n. 35. & 36.* aduertunt, nempè quod in decernendo apud quos pupilli debeant educari, debet iudex facere id, quod veriſimiliter faceret pater, ſi viueret, cum iudex ſit loco patris, *l. tam. dementis, Cod. de Episc. aud.* Tum quod *ſuprà n. 130. fine* indicatum eſt, & admonet etiam idem Baldus *d. conſil.* 487. Craueta *d. conſil.* 190. Surdus *d. q. 13. n. 37.* Molfeſius *locis d. n. 130. citatis*, & alij, ſcilicet, quod iudex facere debet de alienis filiis, id quod faceret de propriis, capiendo melius conſilium pro eis, illorumque vitæ corporali, & ſaluti animæ vtilius. Tum demùm illud, quod Craueta *d. conſil.* 190. *n.* 8. reſpondit, nimirum iudicem in hoc negotio bonæ, & curæ educationis pupillorum etiam ab ipſis non interpellatus ex officio poſſe, & debere ſupplere pro pupillis, & cognoſcere in hac cauſa illorum educationis, remouendo educationem ab vno, penes quem illi alantur, & committendo alteri, ſi ita neceſſarium, aut notabiliter expedire ipſis pupillis iudicauerit. Vel lite mota inter prætendentes ad ſe ſpectare educationem, præſertim puellæ, quæ in tenera ætate contraxit ſponſalia cum aliquo, fortè ſolicitata à tutore, vel ab alio, apud quem educatur, & contra eoſdem prætendentes ſit ſuſpicio, ne impediant pupillæ matrimonij libertatem, ſed cogitur ad ſuggeſtionem nubere, licèt impari; deponendo puellam non id petentem in Monaſterio, vel apud aliam perſonam honeſtam, donec maturiori iudicio prædita, & fruens libertate deliberet de matrimonio, & definiatur cui ſit copulanda. Et quod iudex ſic poſſit ſupplere pro pupillis ex officio, probatur ex eo, quod iudex adeo ſupplet pro pupillis, quod ſi pater iuſſiſſet pupillum apud aliquem educari, non tenetur iudex talem patris voluntatem ſequi, ſi videat pupillo non expedire, vt habetur præallegata *l. 1. initio, ff. vbi pupilli*, & notatum eſt *ſuprà n.* 113. Confirmat inſuper Craueta pluribus exemplis ex iure depromptis; & præſertim quia iudex poſſet ex officio remouere tutorem ſuſpectum, *l. tutor quoque, §. præterea, ff. de ſuſpect. tut.* Quare ſi in totum poteſt auferre adminiſtrationem ex officio, à fortiori pendente lite, cui ſit iungenda puella, vel vter tutor futurus ſit, poterit ex officio puellam id non petentem deponere pro ſecuritate illius pudicitiæ, & libertatis matrimonij contrahendi. Plura alia videantur apud eundem Crauetam. Tradita ſufficiant pro huius materiæ educationis filiorum, præſertim impuberum, & minorum explicatione, & abſolutione, ſeu complemento huius primæ partis propoſiti tractatus de effectibus contractus Matrimonij.

Ad laudem Sanctiſſimæ Trinitatis, Beatiſſimæ MARIAE, Sanctorum Apoſtolorum Pauli, & Barnabæ, & omnium Sanctorum.

REPERTORIVM

REPERTORIVM
RERVM NOTABILIVM,

Quæ in capitibus Operis comprehenduntur.

Prior numerus paginam notat; Poſterior eſt marginalis.

A

Abbreuiatio vitæ.

Vide, *Vita, Vita abbreuiatio.*

Abortiens, ſeu *Abortum procurans.*

Vide, *Abortus, Pregnans, Puella fornicaria.*

Abortus.

AD euitandum periculum incontinentiæ non licet congreſſus coniugalis cum periculo abortus. pag.40.n.217

Abortus quot modis fieri poſſit.293.67. & 297.78. Fœtus animati anima rationali voluntariè procuratus grauiſſimum peccatum.ibid. Punitur pœna mortis, & comprehenditur ſtatutis decernentibus pœnam contra homicidas.293.69 A patre, vel matre patratus eſt parricidium.294.70 Ab vno ex coniugibus effectus, altero non conſentiente eſt contra iuſtitiam. ibid.71

Abactio ſeminis ex vtero, & abortio fœtus inanimati voluntariè procurata reprehenditur à Philoſophis, Sanctis Patribus, & Doctoribus.295.73. & 74. Grauitas huius flagitij. 295.75. Non eſt verè homicidium. num.76. Cur dicatur homicidij feſtinatio.ibid. Non punitur regulariter pœna homicidij, ſed alia arbitraria. ibid. Excipitur caſus, de quo in *l.Cicero, ff. de pœnis*, ibidem, illicita etiamſi parientes ſint pauperes, careantque facultatibus ad alendam multiplicem prolem. 296.77

Abortus nomine quid comprehendatur. 297.78

Abortus fœtus inanimati, & ſeminis abactio an à fœmina, quæ ex coitu fornicario concepit, licitè procurari poſſit ad euitandum infamiam, vel imminens mortis periculum, ſi ſcelus per ventris tumorem prodatur. 305.91.ad 96

Abortus fœtus inanimati, ſi eſſet licitus in periculo matris ab extrinſeco, an etiam, foret licitus in periculo honoris. 393.97

Ad euitandum periculum morale mortis à difficultate partus proueniens an liceat procurare abortum fœtus inanimati. 300.89.90

Diſparitas inter abortionem fœtus inanimati, & pollutionem voluntariè procuratam ob finem ſanitatis, cur hæc nunquam licita ſit, illa liceat, 299.84

Vide, *Pregnans.*

Abſtinentia.

Vide, *Aſperitates corporea.*

Actio, Actus.

Actiones humanæ bonitatem, & malitiam moralem, ac ſpeciem in genere moris ſumunt ex obiecto ſuo, & ex fine, ſeu ex eo, quod eſt per ſe in intentione operantis; non ex eo, quod ſequitur per accidens.297.80.& 305.103.& 307.111. & 308.113

Vt actus ſit moraliter bonus, non ſufficit, quod operans iure ſuo vtatur; & iuſtitiam non lædat, ſi aliis virtutibus opponatur. 317.138

Ex duabus coniecturis in eodem actu concurrentibus illa eſt præferenda, quæ facit valere actum.262.82

Actio Ciuilis.

Iure canonico in libello non eſt neceſſe exprimere actionem, ſed ſufficit narrare ita factum eſſe. 188.77. Actionum formulæ de iure canonico ſunt ſublatæ. ibid.78

Actus coniugalis.

Actus coniugalis tam petendo, quàm reddendo eſt illicitus in loco publico, vel vbi eo inchoato eſſet periculum aliquos eſſe ſuperuenturos; & coniux exactus tunc non tenetur reddere.20.110. ad 112. Idem de amplexibus, ibid.111

Actus coniugalis petendo, & reddendo an licitus, meritoriuſque ſit, ac gratiam ex opere operato conferat.190.1.ad 13. Culpa vacat, ſi cauſa prolis habeatur, & proles referatur in obſequium Dei; & an opus ſit referre actu, vel habitu.192.16. & 17.

Vt ſit licitus ſufficit ſi virtualiter referatur ad prolem.193.18 Licitus ob bonum fidei.ibid.19. Et ad conciliandum mutuum amorem inter coniuges. ibid.20. Illicitus & peccatum mortale, ſi habeatur ob finem malum moraliter, & inſit vna tantum malitia moralis, vel multiplex. ibid.21. Eſt peccatum veniale, ſi finis ſit venialiter malus, & duplex culpa committitur. ibid.22. Nunquam ex parte finis eſt mortalis, niſi finis ſit mortalis. ibid. 23. Bono fine cœptus ſit mortalis; ſi in continuatione referatur ad finem mortalem. ibid.24. Et quid ſi ob bonum ſacramenti, ſeu ad repræſentandam vnionem Verbi cum carne. ibid.25.& duobus ſeqq.

Licitus eſt petenti ob vitandum in altero coniuge periculum incontinentiæ.194.28. Et non ad euitandum in ſe tale periculum tanquam ob finem actus principalem, etiamſi proles ſit poſſibilis & ſpes illius; & petens debitum careat tunc moleſtiis carnis.ibid.29.ad 43. Et an in eodem actu deſiderare, vt proles non concipiatur, ſit peccatum, & quale.197.44. Vbi an contrahere matrimonium cum tali deſiderio ſit mortale. ibid.45

Actum coniugalem exercere ob finem extraneum, ſcilicet ſanitatis, vel alterius commodi temporalis an & quando ſit peccatum, & quale.197.46.ad 57

Actus coniugalis non caret culpa mortali, vbi voluptas carnalis excedit limites matrimonij, &

quomodo hoc contingat. 200. num. 60. Si delectatio ſenſitiua ſit tantum finis actus impulſiuus, ſeu applicatiuus, vel ſecundarius, non eſt culpabilis. Et voluptatem eidem actui annexam, dum exercetur, acceptare nullo modo eſt peccatum. ibid. 61

Copulam coniugalem exercere ob ſolam delectationem carnalem, non excluſis poſitiuè finibus matrimonij intrinſecis an & quale peccatum ſit. ibid. 62. ad 69.

Coniugi actum coniugalem petenti ob voluptatem carnalem, & in petitione peccanti reddere debitum eſt licitum, & obligatorium. 201. 70

Ad actum, ſeu copulam legitimè poſtea habendam refricare membrum virile ſuperficie tenus vas præpoſterum vxoris, vel illius os, aut illud in os immittere an ſit peccatum, & quale. 231. 175

Ad Actum, ſeu copulam coniugalem, vt ſeſe magis excitent, an coniugibus licitum ſit vti cibis calidis & ſimilibus irritamentis. 232. 180. Et an eiſdem licitum ſit ſe ad copulam coniugalem excitare cogitatione, ex delectatione ſolius pulchritudinis alterius viri, aut fœminæ. ibid.

Ab actu coniugali cum vxore amenti, vel furioſa, aut menſtruum naturale habente, vel prægnante, vel leproſa an vir ad euitandum prolis damnum teneatur abſtinere. Vide verbo, *Amentes, Lactans, Leproſus coniux, Menſtruum, Prægnans, Puerperium.*

Vide, *Adulterium.*

Actus impudici.

Vide *Tactus impudici.*

Adultera, Adulter, Adulterium.

Adulterio non obſtante licitus eſt actus coniugalis inter coniuges. 65. 306

Adulterij ratione coniux innocens liberatur ab obligatione reddendi debitum, & cohabitandi. ibid. & 307. Nec vlla conſuetudine poteſt ab vxore innocente tolli ius negandi debitum viro adultero, & diuertendi ab eo; neque dictum ius præſcribitur ſilentio quinquennij, nec impeditur ob non factam monitionem viro adultero. 66. 308

Coniux innocens certus moraliter de adulterio alterius, licet occulto, an propria auctoritate abſque iudicis licentia poſſit licitè ei negare debitum, & ab eo ſeparari toro. 309. & 310. Quid ſi à iudice ſub excommunicatione præcipiatur habitare, & reddere. ibid. 311. Coactus à iudice reddens ad vitandum ſcandalum, non amittit ius diuortij. ib. Idem innocens certus de alterius adulterio, lite diuortij pendente non tenetur reddere, ſecus ſi dubium. ibid. 312

Coniux innocens certus moraliter de alterius adulterio occulto an ab eo propria auctoritate foro conſcientiæ inſpecto poſſit licitè diuertere quoad habitationem, ſecluſo ſcandalo. ibid. 313. & 314. Et an etiam in foro exteriori ſi adulterium ſit notorium. ibid. 315.

Coniux adulter non eſt ipſo facto priuatus iure petendi, ſed poteſt exigere, & per iudicem cogere innocentem ad reddendum; donec ab eodem innocente priuetur negatione debiti per exceptionem adulterij. ibid. 316. Quam pœnam non poteſt coniux innocens inferre ex leuibus indiciis; nec tenetur adulter à iudice ſub iuramento rogatus fateri adulterium occultum. 67. 317. Animaduertens tamen coniugem innocentem certò ſcire ſuum adulterium occultum, non poteſt illum cogere ad reddendum. ibid. 318

Vide *V. Bimeſtre, Dubium, Debitum quoad redditionem, quando petitio eſt illicita, Votum caſtitatis.*

Æger.

Vide *Infirmus, Prægnans, Sectio.*

Ætas.

Vide *Natiuitas, Natus.*

Affinitas.

Alter coniux cum alterius coniugis conſanguinea, vel conſanguineo carnalem copulam habens contrahit cum eo affinitatem, ſi copula ſit perfecta; & an ſufficiat ſola ſeminatio viri. 119. 1. Quoto conſanguinitatis gradu debeat conſanguinea, vel conſanguineus alterius coniugis eſſe coniuncta, vel coniunctus, vt affinitas præfata contrahatur. 123. 21. & tribus ſeq.

Affinitas inter coniuges poſt matrimonium orta qualiter impediat debiti petitionem; & omnia ad hoc ſpectantia.

Vide, *Bimeſtre, Debitum quoad redditionem, quando petitio eſt illicita, Inceſtuoſus, Matrimonij conſummatio.*

Alere, Alimenta.

Vide, *Diuortium, Educare, Educatio.*

Amentes coniuges.

Coniugi omnino deſtituto vſu rationis ob amentiam ſeu furorem, aut ebrietatem petenti debitum, an & quando alter coniux ſanæ mentis teneatur reddere. 64. 293. 294. 295. & 296. Coniugi amenti in vna, vel altera re ſpeciali, non in aliis reddi debet debitum. ibid. 297. Idem ſi ſit tantum ſimplex ad inſtar pueri. 65. 298. Idem ſi habeat lucida interualla, & eo tempore petat, & abſit prolis periculum. ibid. 299

Coniux ſanæ mentis ſecluſo periculo prolis, vel damni notabilis proprij poteſt licitè concumbere cum altero inſano, & furioſo, etiamſi adſit periculum, ne legitimè ſeminet. ibid. 300. & 301. Viro autem mentis compoti regulariter non licet accedere ad vxorem furioſam, & omninò amentem; liceret, ſi non eſſet nimis furioſa, ſed mitis, vel tantum fatua. ibid. 302

Si ambo coniuges ſint amentes, aut furioſi; eis non permittendus actus coniugalis; & lethale peccatum eſſet eos incitare ad copulam, etiamſi haberent lucida interualla, ſed rara. ibidem 303. & 305

Lethale etiam eſſet incitare ad copulam amentes non coniugatos; & in confeſſione aperienda eſſet circumſtantia, quæ fatenda eſſet ſi mentis compotes eſſent. ibid. 304. Quare habentes cuſtodiam amentium tenentur eos impedire, ne ſimul coëant. ibid.

Amplexus.

Vide, *Tactus impudici.*

Anima, Animatio fœtus.

Vide, *Fœtus.*

Arcta fœmina.

Valet matrimonium contractum cum arcta fœmina, cui remedio, ſeu inciſione ſubueniri poteſt abſque vitæ vel morbi grauis periculo; licet ipſa renuat remedium. 25. 143. 144. & 145. Idem ſi ſigillum virginale obſtet copulæ, ſi remedio, vel inciſione obſtaculum tolli poſſit abſque periculo, &c. ibid. 146

Reſeratio.

Reſeruatio arctitudinis, vel clauſtri virginalis carens periculo vt mulier reddatur apta viro eſt licita, neque aduerſatur honeſtati. 27. 150.151. & 58. 156.& 158. Fœmina arcta nopta an teneatur pati tali ineiſionem, qua abſque periculo poteſt reddi apta viro.59.159.160.161.An virgo nupta teneatur pati inciſionem ſigilli virginalis carentum periculo,vt viro coaptetur. ibid.162.163.164. Qua cautela ſit ad talem inciſionem deueniendum.30. 165. An fœminam fauore matrimonij patientem inciſionem & læſam manentem teneatur vir alere ſi matrimonium iudicetur irritum. ibid.166

Arcta renuente inciſionem, qua abſque periculo poteſt reddi apta viro, eiſdem non licet vſus coniugij, licent tamen tactus abſque periculo pollutionis. ibid.165.fine.

Artes,Diſciplinæ,Scientiæ.

Vide. *Educatio.*

Aſpectus.

Vide. *Tactus impudici.*

Aſperitates Corporea.

Vti ieiuniis,abſtinentiis,pœnitentiis,& aliis corporis aſperitatibus abſque intentione breuiter moriendi diſcretis, & iuxta regulas prudentiæ, idque ob bonum virtutis licitum eſt, etſi præuideat, vitam fore inde abbreuiandam; & quæ ſint pœnitentiæ diſcretæ.333.183. Graue peccatum ex natura ſua eſt,vti abſtinentiis indiſcretis, & contra rationem.334.184. Id committitur, quando quis ita abſtinet à cibis communibus, vt non ſumat quantitatem præciſè neceſſariam ad alimentum, & ſuſtentationem, ac valetudinem indiuidui ſecundum vniuſcuiuſque diuerſam complexionem. Ibid.Quid ſi non aduertatur exceſſus,vel bona fide excedatur. ibid.

Abſtinentia, & corporis caſtigatio eſt grauiter culpabilis, ſi ægritudinem notabilem inferat, vel ſenſibiliter vitam abbreuiet. ibid.185. Idem ſi illis qui reddatur inhabilis ad opera & officia debita, vel læditur integritas ſenſuum, & mentis. 335.186

Nullum eſt peccatum abſtinere à communibus cibis quoad pluralitatem commeſtionum, & quoad quantitatem, dummodo ſumetor cibus neceſſarius ad indiuidui ſuſtentationem,quamuis ſic ieiunans, ſeu abſtinens clarè, & ſenſibiliter aduertat ex tali abſtinentia diminui vitam, dummodo non præuideat breuiter, & de proximo terminandam, ibid.187. & 336.188.

Vide. *Vita, Vita abbreuiatio.*

Aſſertio.

Vide. *Impedimentum.*

B.

Baptiſmus.

INfans nondum perfectè natus, ſi ex vtero exerat caput,vel aliam corporis partem, in qua poſſit ablui aqua, baptizari validè poteſt; & in extrema neceſſitate debet. 338.205. Item totus in vtero exiſtens validè poteſt baptizari, ſi ad corpus eius aqua poſſit pertingere. ibid. An de facto aqua poſſit attingere corpus in vtero clauſum prout requiritur ad verum baptiſmum.339.104.& 505. Ad id an ſufficit ablutio ſecundinarum, quibus infans in vtero inuoluitur. ibid.

In extrema tantum neceſſitate baptizatur puer nondum ex vtero egreſſus, vel cum materia dubia, etſi ablutio fiat ſolius ſecundinæ, vel partis, quæ non ſit caput, aut ſcapulæ, fœtus ſuperuiuens eſt rebaptizandus ſub conditione. ibid:206

An detur aliquod ſupplementum baptiſmi quoad infantes morientes, quibus non poteſt adhiberi baptiſmus, vel applicatus fuit irritus,& nullus. 540 208.

Media ſalutis ſufficientia quomodo parunlis in vtero matris morientibus, vel aliis decedentibus ante votum rationis ſine baptiſmo ſint à prouidentia Dei prouiſa. ibid.109

Si puer mox moriturus deficiente alia aqua proiiciatur in flumen, vel in puteum à miniſtro proferente formam baptiſmi cum intentione baptizandi, puer verè baptizatur.345.114.Illicita tamen talis proiectio. ibid.

Illicitè, licèt validè baptizaretur puer alioqui ſine baptiſmo moriturus aqua venenata, & de ſui natura pueri interfectiua. ibid.

An foret illicitum baptizare puerum alioqui ex morbo breui moriturum, ſi ablutio aquæ eſſet illi mortem allatura. ibid.214

Si aqua ad prolem in vtero matris clauſam immitti qu q 'oinodo proſſit, an eſſet baptizanda, etiamſi ex immiſſione aquæ modicæ præuideatur ſequutura certa mors matris ægræ & alioqui morituræ 345.218.

Parentes tenentur curare, vt filij baptizentur & quamplurimum à natiuitate; & an, & quando ſit peccatum illis diutius differre baptiſmum;& quæ ſit cenſenda diuturna dilatio. 352.6

Extra caſum neceſſitatis baptiſmus non debet conferri abſque conſuetis Eccleſiæ cæremoniis. ibid.

Adulti ſufficienter inſtructi in fide tenentur quamprimum recipere baptiſmum; & quid de vſu antiquo,quo diù baptiſmus differrebatur. 353.2

Eccleſia etſi non poteſt catechumenis determinare tempus recipiendi baptiſmum, poteſt tamen declarare obligationem iuris diuini de ſuſcipiendo baptiſmo. ibid.

Infantes nati ex vno parente infidele, & altero fideli, vel nati ex vtroque parente infideli, altero ad fidem conuerſo ſunt baptizandi volente parente fideli. ibid.7. Et ſufficit, quod parens fidelis ſit mediatus, vt auus paternus mortuo patre. ibid.8

Altero ex parentibus infidelibus ad fidem conuerſo, & baptizato filius infans ipſis inuitis poteſt baptizari,& multò magis ſi vterque parens ſit fidelis. ibid.9

Si vterquè parens ſit infidelis altero conſentiente ob bonum animæ pueri, poterit paruulus baptizari ſecluſo periculo Apoſtaſiæ, & ſacrilegij; 354 10.

Si quando alter parentum infidelium venit ad fidem, & filij iam ſint adulti an poſſint, & debeant cogi ad Chriſtianam religionem. ibid.11

Pater filiorum infidelium Chriſtianus poteſt, & debet ſuo præcepto filios infideles adultos cogere ad baptiſmum ſuſcipiendum. ibid. Et etiam Pater paganus tenetur ſuo præcepto curare, vt filij ſui baptizentur. ibid.

Beneficiarius.Beneficium,Beneficij priuatio.

Vide. *Fructus, Inhabilitas, Homicidium, Pœna legalis;*

Bimeſtre ſponſis conceſſum, &c.

Sponſis de præſenti à iure conceſſum eſt bimeſtre ad deliberandum de religionis ingreſſu ante matrimonij conſumationem. 10. 50. In hoc bimeſtri ante conſummationem neuter coniux tenetur reddere debitum. ibid.5 1

D. Ioan. Angelus Boſſius, De effectib. contr. Matr.

A quo tempore currere incipiat bimeſtre hoc. ibid.52.& 11.54.Et quot diebus conſtat, an currat de momento ad momentum, & ei accreſcat biſſextilis. 19.109.

Id Bimeſtre non eſt præciſum,ſed iudex ex iuſta cauſa poteſt illud prorogare, vel coarctare. n.11.56. & 58. An ſit conceſſum ad profitendum,an vero ad deliberandum de religionis ingreſſu, ita vt quoad profitendum ſit expectandus annus integer nouitiatus. ibid.59. ad 74. ſi ſponſa ingrediens religionem ſit duodennis,an ſponſus debeat expectare quiennium.14.75. Quid ſi ſponſus, vel ſponſa ingredietur religionem, in qua profeſſio iuxta eius ſtatuta non ſit ante annum 18. an profeſſio licitè, & valide fieri poſſit completo anno decimo ſexto. ibid.76

Per copulam violentam intra bimeſtre hoc habitam conſeruatur perfectè matrimonium, & contrahitur affinitas.ibid.77.78. & 79.An ſponſa intra bimeſtre per vim cognita poſſit altero inuito ingredi religionem; 15.80.81.89.90. Quid ſi proles ex tali copula ſit naſcitura.n.82.eadem ſponſa per vim cognita profitente ſponſus non poteſt illa viuente aliam ſumere, licet non poſſit cogi ad religionem. n.83,84. Peccat mortaliter ſponſus vi comprimens ſponſam intra bimeſtre etiam non tractantem de ingreſſu religionis; & pœna puniendus.16.91.92.93. Non poteſt ſponſus violator inuita ſponſe tranſire ad religionem. ibid.94

Intra id Bimeſtre an coniugibus de religionis ingreſſu non cogitantibus liceat non reddere debitum. 18.106.107. Eo tranſacto; & matrimonio nondum conſummato poteſt coniux tranſire ad religionem altero repugnante.ibid. 108. etſi ſit ligatus voto religionis tenetur tranſire, ibid.

Coniux voto caſtitatis,vel impedimento affinitatis, aut cognationi ſpiritualis poſt matrimonium contractæ obſtrictus an poſſit reconciliari alteri coniugi adultero, vel reddere priori bimeſtri. 58.273.ad 276. Facta remiſſione iniuriæ adulterij, aut eo adulterante tenetur alteri adultero reddere. ibid.275

Emittens votum caſtitatis ante matrimonium, & poſtea contrahens, an peccet reddendo prima vice intra primum bimeſtre. ibid.

Interdictus copula coniugali ratione affinitatis, vel cognationis ſpiritualis poteſt priori bimeſtre, vel poſt adulterium alterius coniugis reddere ob matrimonij pacem tuendam. ibid.276

Coniux ligatus ſolum voto non petendi debitum emiſſo ante, vel poſt matrimonium poteſt licitè reddere coniugi adultero, & priori bimeſtre. 59 277

Coniux dubios de valore matrimonij bona fide contracti an teneatur alteri reddere debitum in priori bimeſtri, matrimonio nondum conſummato.82. 24. & 25.

Vide. *Sponſa,Sponſus,Votum caſtitatis,&c.*

Bonum commune.

Coniuges tenentur vacare generationi cum vitæ periculo, ſi id bonum commune deſideret.38. 202.

C

Captiuitas.

Vide. *V. Cohabitare.*

Carnes, Carnes humanæ.

Sine eſu carnium poteſt homo viuere & infirmus reparari, 336.190

Votum de abſtinentia à carnibus præciſè in extrema neceſſitate non eſt licitum, 337.194. Licitum eſt de abſtinendo perpetuò à carnibus; & qui ſic vouit poteſt abſtinere etiam in extrema neceſſitate ob bonum virtutis.ibidem 194. Et quid ſi tantum propoſuiſſet abſtinere perpetuò à carnibus. ibid.

Vide. *Carthuſienſis. Neceſſitas extrema.*

Carthuſienſes.

Monachi Carthuſienſes non habent votum de abſtinentia à carnibus in extremo vitæ periculo; ſed primo ex conſuetudine, poſtea ex regula inducta eſt talis abſtinentia. 336.189. Vbi nullus adeſſet alius cibus præter carnes Carthuſienſis tenetur illas edere ad vitam conſeruandam. ibid.190. In graui ægritudine ſine eſo carnium indicio medicorum non ſanabili, an Carthuſienſis teneat illas edere, vel poſſit licitè reſpuere ob bonum virtutis. ibid.192

Conſtitutio de abſtinendo perpetuo à carnibus etiam in graui ægritudine ob bonum virtutis commune, & religionis, eſt honeſta, & valet, ibidem. 193.

Si Carthuſienſes haberent votum abſtinendi perpetuò à carnibus, an in graui ægritudine ad vitam tuendam poſſent licitè illas edere. 337.195

Priuata perſona, quæ feciſſet tale votum, licitè poſſet in extrema neceſſitate edere carnes. ibid.Item qui abſolutè vouiſſet non edere carnes, vel non edere in tali die, poſſet edere in caſu morbi. ibid.

Cenſura Eccleſiaſtica.

Cenſuræ Eccleſiaſticæ omnes ipſo iure impoſitæ, & latæ ſententiæ à delinquente incurruntur ſtatim, & ante criminis declarationem,n.119. Huius ratio quæ ſit. ibid.

A cenſuris facilè excuſantur perſonæ ſimplices,idiotæ, ruſtici, mulieres. 169.178

Vide. *Ignorantia.*

Certitudo.

Quando dicitur certò moraliter conſtare matrimonium eſſe nullum. 84.36.fine

Charitas.

Cur ex obligatione Charitatis teneamur magis impedire malum corporale proximi, quàm animæ. 48.239.

Charitatis obligatio cedit obligationi iuſtitiæ.ibid. 240

Charitatis præcepto tenemur plus diligere animam proximi, eiuſque ſalutem æternam, quam propriam vitam corporalem;hancque exponere ad ſuccurrendum proximo laboranti extrema neceſſitate ſpirituali, & ſalutem æternam alioqui amiſſuro.314.131.Et ſic ad baptizandum cum propriæ vitæ periculo infantem filium hominis Chriſtiani in articulo mortis conſtitutum, & alioqui moriturum abſque baptiſmo, tametſi illa pueri neceſſitas ſpecialis extrema proueniret à cauſa extrinſeca, v. g. Tyranno baptiſmum impediente. 315.132

Iniuſtè

Iniuſte inuaſus equo fugiens per viam anguſtam eadem lege Charitatis tenetur non proſequi curſum cum periculo propriæ vitæ, ne continuando curſum proterat, & occidat puerum non baptizatum in via exiſtentem. ibid.153
Vide, *Pregnans*, *Sectio*.

Chirurgus.

Vide, *Medicus*, *Sectio*.

Circumſtantia.

Vide, *Sodomia*.

Clericus.

Clerici concubinarij, de quibus *in Conſilio Trident. ſeſſ.35.cap.14.de refor.* an ipſo facto in foro conſcientiæ incurrant priuationem fructum beneficiorum ſuorum ante ſententiam. 142.87
Pœna depoſitionis, & priuationis priuilegij Clericalis in foro conſcientiæ non incurritur ante criminis declarationem. 557.142

Cognatio ſpiritualis. Vide *Cohabitare.*

Cohabitare, *Cohabitatio.*

Coniuges ex natura contractus matrimonij tenentur habitare in eadem domo, vti eadem menſa, eodem lecto.173.1.& ſeqq.Neuter poteſt ad longum tempus abeſſe ab altero abſque eius conſenſu ceſſante iuſta cauſa. num.3. Non valet conſuetudo, aut ſtatutum, vt viri diutius ſine vxore ſint. 574.4. Ex iuſta cauſa vir inuita vxore poteſt diutius abeſſe, & quæ ſit iuſta cauſa.ibid.6. vxor vero ſine viri conſenſu non poteſt abeſſe. ibid.7. Ad breue tempus vir poteſt abeſſe inuita vxore.ibid.8. Abſque tamen vxoris conſenſu non poteſt longam peregrinationem vouere, & ſuſcipere.575.9. Quid de mariti voto, & ſuſceptione peregrinationis in ſubſidium terræ ſanctæ, vel cauſa deuotionis, & an vxor tunc teneatur ſequi maritum. ibid.10. Quid de vxore in ſimili voto, an illi liceat abſque viri conſenſu. ibid.111.112
Maritus in caſibus, in quibus poteſt abeſſe, an teneatur vxorem ſecum proficiſci volentem deferre. 176.13
Ab habitatione cum viro excuſat vxorem probabile periculum graui detrimenti corporalis, vel alterius grauis damni; & multò magis periculum peccandi, vel amittendi fidem. 176.& ſeq.
Coniuges mutuo conſenſu qua ratione cohabitatione, & toto ſeparati poſſint. Et quando ex lege charitatis teneantur recedere à pacto ſeparationis. ibid.
Vir an lege charitatis teneatur quærere vxorem temerè abſentem. ibid.19
Alter coniux an abſque alterius conſenſu poſſit licitè ſe vendere in mancipium, vel ancillam.ibid.20. ad 25
Vir ſponsè factus ſeruus an poſſit vendi à domino mittendo illum in partes longinquas, & vxor eum ſequi teneatur. 177.52
Vxor conſentiens eruditioni ob id non redigitur in ſeruitutem, nec ſibi præiudicat. ibid.
Altero coniuge in captiuitatem deducto derelictus non teneatur eum ſequi. ibid.25.& 47
Vxor regulariter tenatur ſequi virum mutantem domicilium.180.36.& 39. Nec poteſt contrarium conſuetudine induci.181.40. Non tenetur cum detrimento graui corporali, vel periculo animæ. ibid.41. An tantum vbi mutatio domicilij à viro fiat ex iuſta cauſa, & non pro libito. ibid.42
Vir tenetur ſequi vxorem ex neceſſitate, & iuſta cauſa domicilium mutantem vel aliò proficiſcentem; & quæ differentia ſit inter virum, & vxorem. 70.372. & 181.43
Si maritus nolit mutare domicilium neque vagare, ſed tantum aliquò ſe transferre ad tempus, an vxor debeat illum ſequi.ibid.44. An teneatur illum ſequi, quando ob delictum fugit, vel exula, vel in carcere detinetur. ibid.45.& 46
Vxor an & quando teneatur ſequi virum per orbem, & hinc inde vagabundum. 182.48.ad 53
Vxor ſortitur domicilium, & fori mariti. 183.55
Vide, *V. Leproſus*, *Reſtitutio*, *Seruus*, *Vxor*.

Cognatio ſpiritualis.

Cognatio ſpiritualis quid ſit, quotuplex iure antiquo, & nouo; & inter quas perſonas impediat, & dirimat matrimonium.113.2. & 3. Oritur tantum ex Baptiſmo, & Confirmatione, & non ex Catechiſmo. ibid.4. Contrahitur inter coniuges baptizantes, vel vt patrinos leuantes filium communem, vel alterius tantum; & quid ſi coniux leuet abſque animo exercendi cæremoniam ab Eccleſia inſtitutam. ibid. 4. & 6. fine. Coniux in extrema neceſſitate baptizans filium communem, vel alterius tantum coniugis contrahit cognationem ſpiritualem; ſed non priuatur iure exigendi debitum; & quando intelligitur adeſſe neceſſitatem. ibid.5. Quid ſi in neceſſitate vt patrinus leuet in baptiſmo aut confirmatione, an tunc priuetur iure petendi.114.6. Quid ſi baptizet, vel leuet, & ignorantis facti, vel iuris, vel huius pœnæ priuationis debiti. ibid.7
Coniux ſciens, & extra neceſſitatem baptizans, vel leuans filium communem, vel alterius coniugis peccat mortaliter. ibid. 8. Tenetur tamen alteri coniugi exiſtenti reddere debitum.ibid.9. An priuetur iura petendi debitum.115.10.ad 21. Videatur ad id notata latè, & diſtinctè in ſummatis capitis quarti,
Suppoſita ſententia communi, quod priuetur iure petendi; an huiuſmodi priuatio incurratur ipſo facto. 118. 22. Locum habet etiam in coniuge iuuene incontinentiæ periculo expoſito; ſed id eſt cauſa ſufficiens diſpenſationis ad liberum votum coniugij. num.24. Et quis poſſit ſuper dicta cognatione ſpirituali quoad liberum vſum matrimonij diſpenſare. 117.26
Vide, *Ignorantia*, *Pœna legalis*.

Collegium.

Priuatio collegij, & priuilegiorum ac bonorum eiuſdem collegij per collegij ſtatutum ipſo facto impoſita collegæ tale delictum committenti an in foro conſcientiæ incurratur ante declaratoriam delicti. 285.& 286

Communio.

Vide, *Coniuges*, *Debitum coniugale*, *Euchariſtia*.

Confiſcatio.

Vide, *Pœna legalis*.

Congreſſus Coniugalis.

Vide, *Actus coniugalis.*

Coniectura.

Vide, *Actio, Actus.*

Coniuges, Coniux.

Coniuges per ipſum matrimonij contractum ad inuicem, ſui corporis, & voluntatis poteſtatem & dominium transferunt. 1.2.& 4. Vterque coniux habet ius petendi debitum coniugale, & tenetur reddere, ſi debitè petatur, & abſit cauſæ excuſans. 3.10. Quæ ius & obligatio prueniunt ex ipſius contractus matrimonialis natura. ibidem. Obligatio reddendi oritur ex præcepto affirmatiuo obligans ſemper non pro ſemper. ibid. 11. Et iniuſtè negans reddere debitum poteſt per iudicem Eccleſiaſticum, vt ſecularem ad id compelli. ibid. 12

Quoad ius exigendi, & obligationem reddendi coniuges ſunt pares; & etiam quoad obligationem abſtinendi ab alieno toro; & ſeruandi perpetuam ſocietatem. ibid. 14. Neuter per ſe tenetur petere debitum; per accidens ad euitandum in altero periculum incontinentiæ vterque ad petendum obligatur, & an ex lege charitatis, vel etiam iuſtitiæ. ibid. 25. ad 25. An etiam ad euitandum in ſe incontinentiam teneatur coniux debitum petere. 5.26. Quocumque tempore, ſeu die etiam ſolemni, & ſacro debitum exigituro, tenetur coniux reddere debitum, vt etiam ſi eſſet ſumpturus Eucharistiam. 9.48

Ante matrimonij conſummationem vterque coniux altero etiam inuito poteſt tranſire ad religionem; & profeſſionem emittere. ibid. 49

Ingreſſus religionis an poſſit excludi pacto expreſſo, & an cenſeatur excluſus, ſi quis promittat ſe conſummaturum matrimonium, vel perpetuam cum vxore vitam ducturum. n. 51. Poſt ſponſalia iuxta licet tranſitus ad religionem. ibid.
Vide, *Bimeſtre, Cohabitatio, Debitum coniugale, Dubium, Fœmina, Impedimentum, Impotentia.*

Coniuges quoad obligationem non oſtendi prolis generationi.

Coniuges ex vi coniugij ſub mortali tenentur non obſiſtere prolis generationi. 276.1. Vnde voluntaria ſeminis effuſio extra vas vxoris eſt peccatum mortale. ibid. 2. Et ſimiliter ex modo coëundi ex natura facti ſequitur ſeminatio extra vas. ibid.

Effuſio ſeminis extra vas vxoris contingens præter intentionem, & ſine aduertentia non eſt culpabilis. ibid. Quid ſi non contingat ex induſtria, ſed cum aduertentia ſine repreſſione. ibid. Et quid ſi paruæ quantitatis. ibid.

Vxor ſtatim à coïtu ſe erigens, vel quid aliud faciens, vt ſemen receptum expellat, peccata læthaliter. 277.3

Spontè ſumere, vel viro aut fœminæ propinare vena, ſeu potionem ad ſterilitatem inducendam eſt peccatum mortale. 278.7. Nec etiam ad euitandum mortis periculum in partu imminens licitum eſt fœminæ ſumere potionem ſterilitatis, vt ſecurè reddat debitum. ibid. 8

Procurans ſterilitatem viro, vel fœminæ etiam ſequuto effectu non incurrit irregularitem. 279.9

Coniuges in actu coniugali an teneantur curare, vt ſimul ſemen effundant. 286.46.47.48. Quid ſi vir, vel vxor ſe prouocet ad prius ſeminandum an peccet. 287.4.8

Dum vir ante vxorem ſeminauit, poteſt licite continuare copulam, donec & ipſa vxor ſeminet. ibid. 49. An teneatur ad dictam continuationem. ibid. 50. ad 52. Si non continuet ſe retrahens, an licitum ſit vxori incontinenti ſe tactibus prouocare, quo ſeminet. 288.54.55

A copula coniugali inchoata ante ſeminationem mariti, & vxoris ex mutuo conſenſu ſecluſo in vtroque pollutionis periculo deſiſtere, an ſit peccatum mortale, vel veniale, vel nullum peccatum. ibid. 57.& 58

Si vxor in ipſo actu ſuum ſemen effudit; aut in ſeminandi periculo ſit conſtituta, maritus data opera abſque iuſta cauſa deſiſtat à copula ante ſuam ſeminationem an peccet mortaliter ibid. 52. ad 59. excuſantur à peccato ea cauſa vrgenti ſe retrahens, & quæ ſit iuſta cauſa. 289.60
Vide, *Abortus.*

Coniugij vſus, Coniugium.

Vide, *Actus, coniugale debitum.*

Conſenſus.

Quando duo ſunt inſeparabilia ſecundùm rem, ſeparabilia vero ſecundum voluntatem, poteſt præſtari conſenſus voi altero excluſo. 60.278

Conſilium, Conſulens.

Vide, *Malum.*

Corporis caſtigatio.

Vide, *Aſperitates corporea.*

Correctio.

Pueri, & adoleſcentes inobedientes à parentibus etiam correptionibus, increpabilibus, minis, & verberibus ſunt cogendi, vt à vitiis abſtineant; & virtuoſe viuant. 365.43. Paterfamilias, & materfamilias intuitu diſciplinæ, & correctionis licitè poſſunt moderatè verberare, & cædere filios, illud. Vt illos ad meliorem frugem reducant, poſſunt etiam, & debent eos expellere domo; & eis alimenta denegare; ſi probabiliter putent ſic poſſe corrigi, ſecus ſi teneant eos euaſuros peiores ibid. 44
Vide, *Educatio.*.

D.

Damnatus ad mortem.

Damnatus iuſtè ad moriendum inedia, cibos oblatos an poſſit reſpuere, licet poſſit edere. 333.182

Debitum coniugale.

Actus coniugalis cur vocetur debitum. 1.3. Læthalis culpa eſt illud coniugi petenti vt debitum ſiue petat expreſsè, ſiue tacitè, & interpretatiuè. 7.31. 32.33. Sine cauſa rationabili coniugi negare, vel auertere, vt non petat, eſt mortale peccatum. 8.34. Coniugi petenti, non eſt debitum ex iuſtitia, neque inſtanter, ſed amicè, & beneuolè, aut

remiſsè

temiſsè non reddere, non eſt mortale; & ſæpè nec veniale. ibidem 35. Item non eſt mortale, petentem precibus auertere, illique cedenti facile iure ſuo negare; licet non debeat petens ſine iuſta cauſa, aut multa inſtantia auerti. ibid. 36
Differre debiti redditionem ad modicum tempus quando ſit, vel non ſit peccatum; quod & dicatur tempus modicum. ibid. 37
Coniugi intemperato, & nimis frequenter petenti negare debitum quando ſit, vel non ſit peccatum. ibid. 38. 39. fine.
An ſit paruitas materiæ excuſans à mortali negare vna, vel altera vice petenti rarò, & moderatè. 9. 41. & 42. Expedit coniuges eſſe faciles in reddendo. ibid.
Moderatè ac ſeriò, & inſtanter petenti abſque iuſta cauſa negare debitum, vel rariſſimè, & cum magna difficultate reddere eſt peccatum mortale, & multò magis ſi inde oriantur diſcordiæ, vel immineat periculum incontinentiæ. ibidem 43. ad 46. Et quoties in petente probabile periculum incontinentiæ aduertitur, ſtatim reddendum debitum, tametſi minùs ſit in petendo. ibid. 47
Vxor poteſt licitè, & tenetur reddere debitum marito, quia ea non conſentiente ſolet in fine copulæ effundere ſemen extra vas. 48. 239. fine.
Ob dotem non ſolutam ſuo tempore non licet marito negare debitum coniugale. 58. 275
Vide, *Acta*, *Coniuges*, *Debitum*, *Excommunicatus*, *Fœmina*, *Impedimentum*, *Impotentia*.

Debitum coniugale quoad obligationem non ſe reddendi impotentem ad illud reddendum.

Coniux tenetur conſeruare vires ad reddendum debitum neceſſarias. 21. 114. Vir pollutionibus, aut fornicationibus frequentibus ſe reddens impotentem ad reddendum debitum peccat mortaliter, & contra iuſtitiam.
Coniux etiam mediis alias illicitis, v. g. graui pœnitentia, ieiuniis nimiis, diuturnis vigiliis, & orationibus ſe reddens impotentem peccat mortaliter. ibid. 116. Vigiliæ impediunt ſpermatis generationem. ibid.
Vxor tenetur abſtinere ab abſtinentiis, & ieiuniis voluntariis & excuſatur à ieiuniis de præcepto, ſi illis reddatur pallida & deformis, cum periculo, vt fiat odioſa marito. ibid. 117. & 120. Vt ſi coniux reddatur impotens ad reddendum debitum moderatè poſtulatum, excuſatur à ieiunio de præcepto. ibid. 118. Quid ſi vir facilè auertere poteſt vxorem à petitione, ceſſante periculo incontinentiæ. ibid. 119
A ieiuniis, & pœnitentiis moderatis non tenetur coniux abſtinere, nec à ieiunio Eccleſiaſtico excuſatur, ſi inde fiat tantum minus potens ad debitum perſoluendum; niſi ad euitandum in altero coniuge periculum incontinentiæ neceſſaria ſit frequentior copula. 22. 128. Quæ abſtinentiæ & pœnitentiæ minuant notabiliter potentiam coëundi. ibid.
Coniuges an poſſint vouere abſtinentias cum præiudicio alterius, vel aſſumere habitum tertij Ordinis S. Franciſci. 23. 129. 130
Teneaturne vir vti cibis calidis, & aliis irritamentis ad venerem, quibus potens, vel potentior reddatur ad copulam coniugalem. ibid. 131. 132. & 133

Debitum coniugale, quoad cauſas ab illius redditione excuſantes.

Iuſta cauſa negandi debitum excuſat à culpa. 9. 42. Eſt iuſta cauſa ſi eſſet reddendum in publico. 20. 110. Et ſi coniux factus eſſet impotens, ſiue ex cauſa licita, ſiue illicita. 21. 113. Item ſi non poſſet reddere niſi cum graui detrimento corporis, & propriæ incolumitatis; ſecus cum leui, & modico. 31. 167. & 32. 168. Imò mortale eſſet reddere in graui detrimento propriæ ſalutis, niſi inaduertentia, aut alia vrgens neceſſitas excuſet. ibidem 169
Excuſatur à redditione coniux vulneratus, vel laborans hectica, aut alia febri, vel graui morbo, aut dolore; vel ſtatim à balneis, vel poſt hauſtum ſanguinem ex vena, vel immediatè poſt prandium, aut libtum ſumptum. ibid. 170. 171. vbi an fœmina ſtatim à partu teneatur reddere. Item excuſatur coniux, ſi alter immoderatè, & nimis frequenter petat. ibid. 172
Coniux ſanus num teneatur reddere debitum coniugi laboranti peſte, vel phthiſi, aut morbo Gallico. 34. 179. An teneatur reddere coniugi leproſo. Vide, *Leproſus coniux*.
Cum periculo notabilis detrimenti ſalutis exigentis alter coniux non tenetur reddere, nec poteſt. 39. 209. Lactatio infantis an excuſet. 40. 212. ad 217. Vide, *Lactans*.
Iuſta cauſa negandi debitum, vt euitemus magnum detrimentum in bonis fortunæ, vel infamiam, aut vt comparetur magna in illis vtilitas. 42. 224
Vide, *Verbum ſequens*, *Fœmina*, *Leproſus*.

Debitum coniugale quoad illius redditionem quando petitio eſt illicita.

Neuter coniux tenetur reddere, cum non poteſt ſine proprio peccato. 43. 226
Quoties actus coniugalis eſt illicitus, ex aliqua circumſtantia ſe tenente ex parte actus, neuter coniux tenetur reddere, aut poteſt licitè. ibid. 227. & 44. 228. Limitatur quoad redditionem in nonnullis caſibus. n. 228. Petenti illicitè ratione modi an alter poſſit licitè reddere & teneatur. 45. 231. & 46. 234. An & quando actus coniugalis non ſeruato modo, ſeu ſitu naturali ſit illicitus, vel licitus. 44. 229. & 45. 231
Quando exigens peccat tantum venialiter petendo, non peccat reddens, & reddere tenetur. ibid. 230. ad 234. An ante redditionem præmittenda ſit admonitio, vt petens deſiſtat à petitione. 46. 233
Si petitio debiti ſit mortalis ſolum ob circumſtantiam petentis, à qua ſe liberare poteſt, non peccat reddens, & tenetur reddere. 47. 236
Vbi petitio debiti eſt mortalis ob circumſtantiam exigentis, non priuantem iure exigendi, putà quia ſit ligatus voto caſtitatis, vel non petendi debitum, an alter coniux poſſit licitè, & teneatur reddere. 48. 240. & 49. 241
Non habere ius petendi, vel iniuſtè petere, dupliciter contingit. 51. 246
Coniugi ex errore exiſtimanti matrimonium eſſe irritum alter ſciens certò eſſe validum poteſt licitè reddere, & tenetur. ibid. 247
Quoties coniux exigens peccat mortaliter petendo, an exactus teneatur præcepto correctionis fraternæ illum auertere, vel eius illicitam exactionem præuenire petendo. ibidem 248. 54. 256. & 58. 275

Si coniux ob vitium perſonale amittat ius exigendi, ob adulterium, affinitatem, aut cognationem ſpiritualem, non tenetur alteri reddere. 52.250. An Coniux liber poſſit licitè reddere debitum coniugi peccanti mortaliter exigendo, quando ei non tenetur reddere ratione affinitatis, aut cognationis ſpiritualis, aut adulterij, aut primo bimeſtri, aut dubij de valore matrimonij. 53. 252.254. & ſeqq. In prædictis caſibus coniux liber tenetur petere, vel reddere ad euitandum in impedito periculum incontinentiæ. ibid. 253. & 54.257

Coniux dubius de valore matrimonij ante præmiſſam diligentiam ad tollendum dubium non poteſt reddere debitum alteri coniugi adultero. 53. 252. & 54.255

Coniux, cui debiti petitio eſt interdicta, non tamen redditio, an poſſit aliquando licitè petere, & ad id teneatur ad euitandum in altero incontinentiæ periculum. ibid. 258. ad 269. Quid ſi ambo ſine mutuo conſenſu, vel ex mutuo conſenſu vouiſſent non petere, vel feciſſent votum caſtitatis, vel per modum pacti vouiſſent caſtitatem. ibid.268

Impeditus petere ratione affinitatis, aut voti poteſt alteri ſignificare ſuum impedimentum, ſed non tenetur; & non poteſt manifeſtare, ſi alter liber foret deterrendus à petitione. 57.270

Qui exigitur, ſi certò ſciret matrimonium eſſe validum, liceat alter ignoret, & illicitè petat, tenetur reddere. 86.47

Vide, *Bimeſtre*, *Coniuges*, *Inceſtuoſus*.

Delectatio.

Coniugi dubio de valore matrimonij qua ratione non liceant delectatio partis ſenſitiuæ, aut tactus venerei. 86. 52. An liceant coniugi habenti votum caſtitatis, & quid de delectatione voluntatis. 95.39

Delectatio à natura, ſeu Deo operi adiuncta eſt vt condimentum ad promptius operandum; & quare & ad quem finem delectatio ſenſibilis ſit à natura indita cibis, & actui coniugali. 199. 58. Non eſt à natura per ſe, & principaliter intenta, ſed vt condimentum operi adiunctum, vt acceſſorium. ibid.59

Delectatio moroſa ſolius voluntatis de copula maritali cogitata ſecluſo pollutionis periculo, non eſt peccatum mortale in coniugibus, viduis, & ſponſis de futuro. 239. 214. Appetitus ſenſitiui de copula maritali habita, vel habenda in coniugato, ſecluſo periculo pollutionis an ſit peccatum mortale. 240.215.217. Quid in viduis, & ſponſis de futuro. ibid.218

Depoſitarius.

Depoſitarius tenetur reſtituere rem domino volenti illa vti in prauos vſus; dummodo non in detrimentum corporale proprium, vel alienum. 47. 237. Etiam domino, qui vouit, ſeu ſoli Deo promiſit non petiturum rem depoſitam, tenetur illam reſtituere, ſi exigat. 50.243

Dignitas.

Vide, *Pœna legalis*.

Diſpenſatio, Diſpenſandi facultas.

Vide, *Inceſtuoſus*, *Inceſtus*, *Votum caſtitatis*.

Diuortium.

Facto diuortio inter virum, & vxorem ex iuſta cauſa, apud quem ex parentibus, & cuius expenſis educari, & ali debeant filij, latè, & diſtinctè. 378. 114. ad 120. Videatur ſummarium collocatum poſt num. 101. capitis decimi, paulò poſt initium, vbi diſtinctè notantur ſummariè, quæ hic poſſunt deſiderari.

Quid quando neutrius culpa diuortium celebratur, vt ſi mutuo conſenſu, vel aliàs iuſtè æquali culpa coniuges ſeparantur. 380.121

Quid etiam, quando matrimonium bona fide contractum eſt, & poſtea reperitur inualidum, & ſuſcepta eſt proles; & quid ſi alter coniugum ab initio fuit in mala fide, apud quem, & cuius expenſis debent filij educari, & nutriri. ibidem 122

Doctrina Chriſtiana.

Vide, *Fides diuina*.

Domicilium.

Vide, *Cohabitare*, *Cohabitatio*.

Dominium.

Vide, *Poſſeſſio*, *Traditio rei*.

Dominus.

Vide, *Irritatio votorum*, *Seruus*.

Dos.

Vide, *V. Debitum coniugale*, *Vxor*.

Dubium.

In dubio de ipſo matrimonij contractu, ſcil. vtrum interuenerint verba denotantia contractum, dubitans non poteſt petere debitum. 79.2

In dubio de matrimonij valore poſt matrimonium bona vel mala fide contractum ſuperueniente, an & quando dubitans poſſit licitè petere, & reddere debitum, & ei petenti alter reddere. ibid. 2. ad 12. & n. 25. ad 34. Notata diſtinctè in ſummario collocato ante idem c. 2.

Quid in dubio de valore matrimonij ob impedimentum impotentiæ, & frigiditatis. 81.13

Quid in dubio valoris matrimonij ob dubium ſeruitutis alterius. 90.14. ad 19

Quid in dubio de valore matrimonij lite mota ad illud diſſoluendum, vel lata duplici ſententia, quæ non tranſierit in iudicatum, an coniux dubius teneatur alteri non dubio reddere debitum. 91.19.20.21

Lite mota ob cauſam diuortij quoad torum, & habitationem, coniux innocens non tenetur reddere. ibid.20

Coniux probabiliter opinans matrimonium eſſe nullum ſine opinione oppoſiti, vel eſſe nullum, & eſſe validum ob diuerſas coniecturas, ſiue bona, ſiue mala fide contraxerit, an & quando poſſit licitè petere, & reddere debitum. 84.37. ad 41. Vide præfatum ſummarium ante caput 2. collocatum.

Duellum.

Vide, *Sepultura*.

E.

Ebrius.

Vide, *Amens, Inſanus.*

Eccleſia.

ECcleſia ex iuſta cauſa poteſt priuare Reges regno & abſoluere ſubditos à neceſſitate parendi. 5.28
Vide, *Excommunicatus, ſeruus.*

Eccleſia, vt eſt locus ſacer.

Delinquens io Eccleſia noo gaudet illius immunitate. 61.286
Eccleſia. & locus ſacer polluuntor per homicidium, effuſionem ſanguinis iniurioſam, & ſeminis humani voluntariam. 217.131
Omnes actiones, quibus polluitur Eccleſia, vel locus ſacer, an ſui natura ſint ſacrilegium, vel ex ſolo Eccleſiaſtico ſtatoto prohibente, &c. 218. 133. ad 155. Videatur ſummarium poſitum ante numerum 131. capitis ſeptimi.
An actus coniugalis pollnat Eccleſiam, an aliquādu, & quando liceat intra Eccleſiā, & illam non polluat, quādo eſt licitus; & an ſolo iure Eccleſiaſtico. An ſtatutum ſit, vt effuſio ſanguinis, aut ſeminie polluat Eccleſiā. 219.134. ad 154. videatur dictū ſummarium ante num. 131. capitis ſeptimi collocatum, vbi magis diſtinctè notantur huc ſpectātia.
Copula coniugalis extra caſum neceſſitatis in loco ſacro habita occultè an ſit ſacrilegium. An verò vt ſit ſacrilega debeat eſſe publica, & notoria. 225.156. & 157
Locus ſacer actu non polluitur vt egeat reconciliatione, niſi occiſio & ſanguinis vel ſeminis affuſio peccaminoſa in ea facta ſit publica. Et quæ publicitas requiratur, anque requiratur ſententia iudicis declaratoria criminis. 227.159
Crimina, quibus polluitur Eccleſia, vt illam polluant debent committi intra Eccleſiam; ſecus ſi extra, vel in loco, qui non ſit pers Eccleſiæ, & quæ loca ſint, vel non ſint pars Eccleſiæ, ibid. 160. & 228.161.162
Eccleſiæ nomine reſpectu pollutionis huiuſmodi intelligitor conſecrata, vel benedicta, ſecus ſi non ſit ſaltem benedicta. ibid. 163
An cogitationes, deſideria, nutus, confabulationes, aſpectus, tactus inhoneſti in loco ſacro ſint ſacrilegia, ac loci circumſtantia ſit in confeſſione aperienda. 229.164.165. & 166

Educare, Educatio pia filiorum.

Educandi piè, & benè inſtituendi filios proprios obligatio parentum vnde oriatur. 351.2. & ſeq. Ex bona adoleſcentum educatione pendet Reipublicæ bonum. ibid. 4. Educatio bona, vel mala filiorom eſt decus, vel dedecus parentum. 352.5. Bona eſt ingenris meriti apud Deum. ibid.
Parentes tenentur prouidere filiis neceſſaria non ſolum ſaluti corporali, ſed etiam ſpirituali, & quæ. 56.6. & ſeqq. Tenentur inſtruere in rebus fidei, & aliis à fidelibus neceſſariò ſciendis pro ſalute animæ. Sicut etiam ad idem tenentur totor, curator, Patrini, Paſtores animarum. 355.16.17. Et notabiliter id munus negligentes mortiferè peccant. ibid. 18
Parentes, & loco parentum filiorum curam habentes tenentur illos informare bonis moribus ab infantia; curare, vt à vitiis abſtineant, virtutem ſectētur. 356.20. ad 23. Erudire illos in timore, & amore Dei. 358.25. In ſpectātibus ad religionē, in reuerentia erga loca ſacra, res, & perſonas ſacras, erga parentes, & alios maiores, 359.27. ad 32. Curent vt à venereis abſtineant, temperantiæ virtutem in cibo, potu, ſumno colant; honeſtè ſe habeant in locutione, & in vſu omnium ſenſuum; improborum conſuetudinem abhorreant; eos exemplo bonæ vitæ ad virtutem prouocare. 360.32. ad 42. videatur ſummarium ante caput 10. collocatum.
Parentes bonæ filiorum educationi debent omnia poſtponere. 358.24 obſeruare, & agnoſcere illorum inclinationes, affectiones, & verecundiam: Quæ cognitio multùm prodeſt ad rectam educationem. 363.33
Pareotes filiis præſentibus, aut audientibus, ne quid malum faciant, aut loquantur. 371.63
Ex bono, vel malo vitæ exemplo præcipuè pendent filiorum boni, vel praui mores. 364.40. & in liberos deriuantur parentum mores; filiique vt plurimum ſunt imitatores prauarum affectionum, & incontinentiæ parentum. ibid. 41
Quæ parentom obligatio corrigendi, & caſtigandi filios inobedientes, & vitia ſectantes. 365.42. ad 44. Vide, *V. Correctio.*
Quæ parentum obligatio curandi, vt filij addiſcant bonas artes, diſciplinas, & ſcientias, & quas artes, aut ſcientias. 366.45. ad 48. cui præceptori committendi, 367.49. Quorum librorum lectio ſuadenda, vel prohibendi. ibid. 50.51.52
Puellarum educatio qualis eſſe debeat; in quibus erudiendæ, quæ illis vitanda domi, & extra, quomodo non impediendæ, ſeu reuocandæ ab operibus bonis, & præcepti, non retrahendæ à ſtatu religioſo. 369.53. ad 67. videatur ſummarium ante caput decimum poſitum.
Vide, *Correctio.*

Educatio filiorum quoad eos, apud quos educari & ali debent.

Iudicis arbitrio relinquitur, penes quē pupilli educari debeant, & quale debet eſſe arbitrium, 376.105. Regulariter penes patrem viuentum elapſo primo triennio ſunt educandi. ibid. 106. & 107. limitatur, ſi pater ſit infidelis, vel hæreticus, mater verò fidelis, & catholica, 377.108. ad 110. item limitatur, ſi Pater filiis ſuperinduxiſſet nouercā, vel aliàs apud Patrem vita filiorum periclitaretur. 378.114
Quid facto diuortio. Vide, V. *Diuortium.* Et in ſummario collecto poſt numerum 102. capitis decimi.
Pupilli mortuo patre ſunt educandi vbi Pater iuſſit, ſeu expreſſe, vel tacitè voluit educari. 380. A volūtate patris poteſt iudex ex iuſta cauſa recedere. ib.
Mortuo patre an, & quando pupilli debeant vel poſſint educari apud matrem non tranſeuntem ad ſecundas nuptias. 381.124. An & quando apud auiam, vel proauiam maternam. ibid. 125. & 126. Matri, & auiæ quando præferatur frater pupilli adultus, aut auunculus. ibidem. An & quando pupilli educati poſſint apud matrem ſecundò nuptam, & vitricum, & quid quando ipſa, vel filij ſecundi matrimonij eſſent pupillo ſucceſſuri. 382. 127. ad 131. videatur ſummarium poſt n. 102. capitis decimi collocatum. Vbi diſtinctim, &c. Auo pupilli pater, qui tranſiuit ad ſecunda vota in educatione pupilli, an mater ſecundò nupta præferri poſſit. 334.133. Filius, vel Filij adulti volentes apud matrem ſecundò nuptam, vel aliam perſonam morari, an & quando educandi ſint apud quem ipſi voluerint. ibid. 132. Coniuncto vitrici pupillus committi poteſt educādus. 383.130
Quando mortuo patre nec mater, nec aui pupilli ſunt ſuperſtites, apud quem popillus educari debeat, eſt in arbitrio iudicis, & quæ in hoc negotio iudex debeat attendere. 384.134

An

An, & quando pupillus educari poſſit apud eum, qui eidem mortuo eſſet ſucceſſurus ex ſubſtitutione, vel proximitate, vel habiturus legatum, ſiue ſit extraneus, ſiue frater, vel auunculus, & ſiue tutor, & ſiue etiam aſcendens pupilli. ibid. 135. Vide latiùs in ſummario poſt num. 102. capitis 10. collocatum.

Pupillus ſiue mas, ſiue fœmina, non debet educari apud eos, vbi eius pudicitiæ ſit periculum. 358.136

Sponſa an & quando educari poſſit apud ſponſum, ſponſiue patrem, aut matrem; & quando non debeat educari apud ſponſæ matrem, vel conſanguineos. ibid.137

Filiæ illegitimæ an & quando educari poſſint, aut debeant apud matrem, vel hæredem patris. 386.138

Iudex in deſignando apud quos educari debeant pupilli, debet facere quod veriſimiliter faceret pater, ſi viueret; & quod faceret de filiis ſuis. ibid.139

Iudex ex officio poteſt decernere vbi pupillus educetur, vel pupillam ad contrahenda ſponſalia inductam deponere in monaſterio, aut alio loco tuto pro ſecuritate pudicitiæ, & libertate matrimonij. ibid. Poteſt ſupplere pro pupillis, & etiam ex officio remouere tutorem ſuſpectum.
Vide, *Leproſus*.

Electio, Eligendi.

Electio ſpectat ad ſingulares canonicos, & ad ſingulos de capitulo vel vniuerſitate, ratione priuati iuris. 154.132. Rejicitur diſtinctio Sigiſmundi de poteſtate eligendi inchoatiuè & completiuè, vt illa ſit priuati iuris, hæc officij publici. 155.133
Vide, *Inhabilitas, Vox actiua, & paſſiua.*

Epiſcopus.

Epiſcopi, & alij Prælati à Sede Apoſtolica ad Eccleſiarum, & Monaſteriorum regimen promoti abſque literis Apoſtolicis Eccleſiarum adminiſtrationem accipientes, vel fidelitatis iuramentum non præſtantes; vel accepto pallio à Sum. Pontifice ſine literis traditionis diſcedentes an amittant fructus beneficiorum, & Eccleſiis ſint ipſo facto priuati ante iudicis ſententiam. 143.93. & 144.94

Adepti Epiſcopatum intra tres, vel ſex menſes negligentes ſuſcipere conſecrationem, an ante iudicis ſententiam amittant fructus, & ſint Epiſcopatu priuati. ibid.95. & 96

Euchariſtia.

Non eſt peccatum mortale ſumere Euchariſtiam poſt actum coniugalem eo die, ſeu nocte præcedente habitam. 205.88. An ſit ſaltem veniale peccatum, latè examinatur relatis variis ſententiis; & quæ cauſæ à veniali excuſent, &c. 206.92. ad 103

Coniux eo die, quo ſumpturus eſt Euchariſtiam, non eximitur ob id ab obligatione reddendi debitum. 208.102

Vxor communicatura, à qua vir debitum coniugale exigit, an & quando de congruentia poſſit, & debeat blandè illum admonere, & hortari, vt deſiſtat, ibid. Poſt redditionem poteſt abſque vlla culpa eo die communicare: Et quid ſi ſentiat ſe diſtractam, & non poſſe facilè auertere mentem à cogitatione de præfata voluptate. ibid.

Poſt pollutionem inuoluntariam nocte præcedente habitam, an ſit veniale communicare, vel ſaltem de conſilio ſit abſtinendum eo die à communione. 207. & 208.103. verſic. Ad ſecundum. Irreuerentia venialis eſt accedere ad Euchariſtiam cum mente diſtracta ad carnalia. 209.104

Ad receptionem Euchariſtiæ an de præcepto requiratur non tantum reuerentia externa, ſed etiam interna animæ, & quæ ad hanc internam reuerentiam internam ſpectant, vbi an ad euitandum veniale communicando ſufficiat carentia culpæ mortalis, an verò ſit ſacrilegium veniale recipere Euchariſtiam cum actuali voluntatis diſtractione mentis ad inutilia, & vana, vel cum actuali affectu obiecti illiciti venialiter; & quid cum aliquo peccato veniali habituali. 210.106. ad 111

Duplex dignitas, & indignitas, qua quis poteſt accedere ad Euchariſtiam; & quæ ſit vtraque. 212.111

Verba D. Pauli de diſpoſitione ad S. Euchariſtiam, ſcilicet, Probet ſeipſum homo, &c. Patres intelligunt etiam de purgatione à venialibus præſertim grauibus. ibid.

Coniugibus communicaturis iuxta omnes conſulendum, vt ob reuerentiam Euchariſtiæ ſaltem nocte antecedente abſtineant à copula. 192.12. Si ea nocte copulam habuerint, an ſit laudabile, & conſulendum, vt eo die abſtineant à communione, vel potiùs conſulendum, vt communicent, & quid poſt pollutionem voluntariam, vel fornicationem nocte antecedente commiſſam ſacramentali confeſſione poſtea purgatam. ibid. 112. ad 122. Videatur Summarium poſt n.70. capitis 7. collectum.

Votum coniugis de non communicando in die habitæ copulæ an regulariter obliget. 213.116. & 215.122

In vſu, ſeu receptione ſacramentorum non ſolùm attendi debet vtilitas propria, & priuata, ſed etiam reuerentia illis debita, vt inde dignoſcatur an laudabilis ſit vſus, & conſulendus. Et explicatur exemplis. 214.119

Qui fructus gratiæ correſpondeant actui reuerentiæ, quæ Deo exhibetur abſtinendo à communione, ne minus decenter, & cum defectu debiti decoris, & congruæ honeſtatis Euchariſtia ſumatur. ibid. Vbi quod locupletior fructus percipi poteſt ex vnica communione facta cum congruenti, & exacta præparatione, quàm ex duabus minus decenter factis.

Aliquando poteſt eſſe laudabile, & conſulendum, vt coniux eo die habitæ copulæ coniugalis communicet. 215.121

Maior cauſa, & ratio indecentiæ requiritur ad abſtinendum ſæpius poſt copulam coniugalem, vel pollutionem inuoluntariam, & quid ad ſemel, vel iterum relinquendam communionem, aut Miſſæ celebrationem. ibid.122

Caſu, quo culpa eſt accedere ad S. Euchariſtiam poſt copulam, vel pollutionem, quanta, ſeu quæ mora temporis requiratur, & ſufficiat, vt ceſſet indecentia. ibid.123

Quo die, vel in cuius antecedenti nocte quis pollutionem voluntariam, vel fornicationem commiſit, ſaltem ex decentia debet abſtinere à communione; ſecluſa alia cauſa communicandi. ibid.124. Eo die communicare etiam poſt confeſſionem dixerunt eſſe mortale, alij eſſe veniale. 216.126

Poſt pollutionem inuoluntariam regulariter neque de conſilio eſt abſtinendum à communione. ibid.127

Poſt ſumptam Euchariſtiam in eodem die an ſit licitum, vel ſaltem veniale exigere debitum, 216. 128. & 129

Eunuchi.

Si vir poſt matrimonium effectus ſit eunuchus per abſciſſione vtriuſque teſticuli; an licita ſit copula: 234.187.& 188

Examinatores.

Examinatores ſynodales aliqold accipientes occaſione examinis, & ipſi dantes an ante iudicis ſententiam incurrant in foro conſcientiæ inhabilitatem ad beneficia, & teneantur obtenta dimittere. 344.98.& 99

Excommunicatio, excommunicatus.

Quando alter, vel vterque coniux eſt excommunicatus, ao liceat petere, & reddere debitum coniugale, cohabitare, & participare in reliquis humanis inter ipſos: Quid quando alter coniux contraxit ſcienter cum altero excommunicato; ao Eeclesia poſſit coniuges excommunicatos ob præciſam rationem cenſuræ priuare communicatiooe in debito: 60.278.ad 288

Videatur ſummarium poſt n.277: capitis primi collocatum:

Communicatio quoad habitationem, debiti petitionem, & redditionem; & alia obſequia non licet; vbi vterque coniux eſt excommunicatus propter matrimonium illicitè contractum, & de cuius valore lis eſt.63.291. Neque licet, ſi cooiuges excommonicati eſſent dioortio ſeparati; qui tamen non obſtante excommunicatione poſſent reconciliari; & poſtea communicare licitè poſſunt, & teneantur quoad obſequia coniugalia: ibid.292

Excommunicato non datur actio iudicialis ad petendum debitum, competit tamen priuata: 61. n.283: iotellectus ad *cap. quoniam multos 11. q.3. & cap. inter alia. de ſent. excom.* 60. 281: & 61. 286: & 62:288. & 63. 289.

Famuli mercenarij, & ruſtici, qui cum peccato ſe ſubiecerunt Domino excommunicato nominatim denunciato ao poſſit ei communicare. cap.1. num:289

De excommunicatione lata in Trideot: contra impedientes fœminæ volontatem vel accipiendi, vel voti emittendi; 371.67:68.& ſeqq: & alia excommunicatiooe in eodem Tridentino lata contra cogentes fœminam ad ingrediendum Monaſterium, vel habitum religionis ſuſcipiendum, vel ad profeſſionem emittendam; & dantes ad id conſilium auxiliom fauorem, &c. latiſſimè: 373.74.ad 98

Quandonam permittatur cogere aliquem virum, vel aliquem fœminam ad ingrediendum in Monaſterium: 374.94.98

Vide, *Metus, Parentes, Sacramenta.*

Expoſitio fœtus.

Exponentes proprium filium ad Xenodochium eum necare cenſentor. 40.216

Expoſitio filiorum repugnat obligationi illos rectè educandi: 374.101

Expulſio ſeminis.

Vide, *Abortus, Semen.*

F.

Feriarum tempora.

Vide, *Verbum ſequens.*

Feſtum.

IN diebus quibuſcunque feſtis, Rogationum, & ieiuniorum reddere debitum coniugale eſt licitum, & obligatorum. 204.80. neque vt eſt mortale exigere. num.81

An vero ſit veniale; & an ſaltem conuenientiſſimum ſit non exigere, & quid ſi exigatur io contemptum diei feſti. ibid.82.ad 87

Ad quid obliget præceptum de feſtis colendis: 205.87

Fides diuina.

Fides Catholica eſt prima ſemita, qua redimus ad poſſeſſionem ſummi boni, & fundamentum ſpiritualis ſtructuræ; & ſimpliciter neceſſaria ad ſalutem in omni ſtatu ſecundum modum reuelationis, aut prædicationis pro temporum, aut perſonarum varietate factæ. 354.12

In lege noua omnes tam maiores, quam minores, ad quos Euangelicæ veritatis promulgatio ſufficienter peruenit, obligati ſunt credere explicitè fidei Chriſtianæ myſteria in ſymbolo contenta. ibidem 13.

Etiam ad notitiam ſacrificij miſſæ, ſacramentorum, præceptorum Dei, & Eccleſiæ; orationis Dominicæ; & ſalutationis Angelicæ tenentur fideles: 355.14

Vide, *Educatio filiorum, Parentes.*

Filiorum educatio, & inſtitutio.

Vide, *Educatio.*

Finis.

Vide, *Actus coniugalis.*

Fiſcus.

Vide, *Pœna.*

Fœmina.

Fœmina nupta, quæ non poteſt parere ſine vitæ periculo, vel niſi fœtum mortuum validè contrahit matrimonium. 33.175

An teneatur reddere debitum. ibid.173

An poſſit licitè reddere, & petere debitum; & vir eſt teneatur reddere. ibid.174.& 34.177. Sciens ſuum defectum peccat contrahendo matrimonium: ibid.178.

Fœtus.

Fœtus animatus anima rationali adhuc exiſtens in vtero materno ſitne verus homo. 293.68, & 69. ſi ſit mas quadrageſimo, ſi fœmina octuageſimo à conceptionis die animatur. 294.72. In dubio præſumitur maſculus qoad irregularitatem incurrendam, & quoad pœnam. ibid.

Fœtus animatus matre prægnante mortua an poſſit pro aliquo tempore, & pro quaoto, vt per ſectio-

ntm matris poſſit viuus educi an poſſit ſuperuiuere; an vero neceſſario cum illa moriatur. 311. 145.146.147
Fœtus in vtero matris exiſtens ante ſeptimeſtre non eſt ſufficienter maturus, nec vitalis. 345.227. Octimeſtris in aliquibus regionibus eſt vitalis; vt plurimum non eſt vitalis; & quæ cauſæ, cur non ſit vitalis. 346.228
Vide, *Pregnans, Sectio.*

Fornicans, Fornicaria copula, Fornicatio.

Fornicana non aptus effundere ſemen generationi aptum, vt eunucbus committit duplex peccatum. 290.62. in coitu fornicario ſi fœmina iam ſeminauit, vel ſit periculum ſeminationis teneatúrne vir continuare coitum, donec ſeminet, vel deſiſtere à coitu etiam cum periculo ſeminandi extra vas. ibid. 63. & 64. Qui ſe præparauit ad copulam fornicariam tenetur ab ea abſtinere etiam cum periculo effuſionis ſeminis extra. ibid. 65. Mulier fornicans pœnitens criminis licitè poteſt, & tenetur ſe abſtrahere, ne ſemen viri recipiat. ibid. 66

Fructus.

Vide, *Epiſcopus Pœna.*

G.

Gemelli.

GEmelli, ſi ex vtero matris ſecto ſimul educantur, quis eorum habeat ius ſuccedendi in primogenitura, aut regno. 347.235

H.

Habitare.

Vide, *Cohabitare, Pactum, Vxor.*

Homicidium, Occiſio.

HOmicidium inter & fornicationem, ac pollutionem diſcrimen. 305.104. & 306.106
Occidentes alios per aſſaſſinos an ipſo facto, & ante ſententiam amittant beneficia. 246.506
Vide, *Innocentes, inuiſus.*

Homo.

Vide, *Fœtus.*

Honor.

Honor, & fauor ſunt minus bonum quàm vita. 303.97
Ad tuendum nudum honorem, & famam non licet exponere ſe certæ morti; vel mortis morali periculo. ibid. illud, *Pro honore moriendum*, quomodo intelligendum. ibid.

I.

Ieiunium.

IEjunio de præcepto excuſatur vxor, ne deformis reddatur, & inde exoſa ſit marito. 22.120
Item excuſatur, ſi vir ei præcipiat, vt ieiunet, & ex inobedientiam oritura eſſent ſcandala, rixæ, aut diſcordiæ. ibid. 122
Tunc an debeat requiri ſuperioris diſpenſatio. ibid. 123.124. Peccaret grauiter vir faciens tale præceptum ſine rationabili cauſa. ibid. 125. & ſi præciperet in contemptum ieiunij & præcepti Eccleſiaſtici, vxor non excuſaretur à ieiunio. ibid. 126
Fœmina, quæ nubere optat, excuſaretur à ieiunio, quo deformis redditur ad nuptias difficilius contrahendas. ibid. 121
Parentes & Patresfamilias in diebus ieiuniorum filiis, & aliis de familia cœnam miniſtrantes an peccent. n.100.374
An, & quando liceat adminiſtrare carnes in die Veneris, v.i cœnam in die ieiunij. 51.245
Vide, *Debitum Coniugale quoad obligationem, &c. Pregnans.*

Ignorantia.

Ignorantia triplex, iuris, facti, & pœnæ. 161.153
Ignorantia inuincibilis facti, ſcilicet, conſanguinitatis, vel gradus excuſat coniugem inceſtuoſam à pœna priuationis iuris petendi debitum. ibid. 154
Ab huiuſmodi pœna an excuſet ignorantia inuincibilis iuris Eccleſiaſtici talem pœnam imponentis. 162.156. & 157. An etiam vincibilis, & culpabilis iuris, & facti etiam craſſa. 164.160. Quid ſi ignorantia fuerit ita craſſa, vt ſit ingens temeritas. ibid. 162. Quid ſi fuerit affectata. 165.163.164. Et quid ſi coniux inceſtuoſus ſciat ius Eccleſiaſticum, ignoret vero pœnam ipſam priuationis iuris petendi. 169.79
Ignorantia inuincibilis facti, vel qualitatis facti, pro quo à lege humana impoſita eſt pœna excuſat à pœna, etiam vbi datur opera rei illicitæ, vel etiam eſſet ignorantia concomitans. 161.155
Ignorantia facti concomitans inuincibilis non poteſt inducere reſtituendi obligationem, excommunicationem, aut irregularitatem; & qualiter nec excuſet à peccato, nec accuſet. ibid.
Volens percutere Titium laïcum ex errore inuincibili percutientis Caium clericum excuſatur à cenſura. ibid.
Sciens actum eſſe prohibitum iure naturali, aut diuino; aut antiquiori humano ignorans inuincibiliter nouam humanam prohibitionem ſub cenſura, vel alia pœna latæ ſententiæ an excuſetur ab illa pœna, licet non à peccato. 162.156. & 163.158.
Regula, quod ignorantia facti non iuris excuſat, intelligitur quoad forum externum, in quo ignorantia iuris communis, & publici regulariter non præſumitur, ſed ab allegante eſt probanda. ibidem 59
Ignorantia vincibilis etiam craſſa excuſat à pœna impoſita facienti ſcienter actum prohibitum, vel ei, qui præſumpſerit, vel auſus fuerit facere. 164.160. & quid ſi fuerit ita craſſa vt ſit ingens temeritas, vel fuerit affectata. ibidem. 162. & 165. 163.164
Ignorantia craſſiſſima importat latiſſimam culpam, & in iure æquiparatur dolo. 164.162
Ignorantia affectata in iure æquiparatur ſcientiæ. 165.163
Ignorantia ſolius pœnæ cum ſcientia legis, ſeu iuris poſitiui delictum probibentis, & punientis, ſi ſit inuincibilis an excuſet ab eadem pœna, referuntur quinque ſententiæ. 165. ibid. ad 175
Ignorans reſeruationem peccati, conſcius tamen malitiæ an poſſit abſolui à non habente facultatem in reſeruata; & quando reſeruatio ſit pœna. 168.176.

Ignorantia iuris, & facti triplex, inuincibilis, vincibilis indirectè volita, & vincibilis directè volita, quæ dicitur affectata. 169. 181. Vincibilis culpabilis mortaliter an alia ſit non craſſa, alia craſſa & ſupina. ibid. & 170. 182. Craſſa, & ſupina quæ ſit. ibid.

Ignorantia vincibilis etiam mortaliter culpabilis excuſat ab incurrendis cenſuris. ibid. 183. Non excuſat affectata, ſi pœna ſit abſolutè impoſita facientibus; ſecus ſi ſcienter facientibus. ibid. 184. Neque etiam craſſa, & ſupina excuſat. ibid. 185. & 186

Ignorantiæ vincibilis mortaliter culpabilis non craſſa, aut ſupina an excuſet à cenſuris, & irregularitate ex delicto, & à cæteris pœnis abſolutè per legem, vel ſtatutum impoſitis, 171. 187. ad 190

Ad incurrendam irregularitatem homicidij non ſufficit leuiſſima, vel leuis culpa, ſed exigitur lata. 172. 191

Obliuio, ſeu inaduertentia, aut inconſideratia, in quo diſtinguitur ab ignorantia propriè. ibid. 192. Obliuio, ſeu inaduertentia actualis iuris, vel facti, vel pœnæ admittit diuiſiones ignorantiæ, & excuſat eodem modo, & in eiſdem caſibus, in quibus ignorantia ipſa excuſat à culpa, vel à pœna. ibid.

Illegitima filia.

Vide, *Educatio filiorum.*

Impedimentum.

Quando alter coniugum ſcit matrimonium eſſe nullum ob impedimentum quodcunque, quod ſit occultum, & improbabile in foro externo, nullo modo poteſt petere, aut reddere debitum coniugale, etiamſi ad id per excommunicationem cogeretur. 85. 43

Si vnus coniux aſſeueret alteri ſe non conſenſiſſe, vel ſubeſſe impedimentum dirimens occultum, iſte non tenetur credere, niſi adducantur coniecturæ conuincentes ad credendum. 86. 44. An poſſit eidem aſſerenti negare debitum, ſi de nouo non conſentiat, vel non tollat impedimentum. ibid. 45. & 46. Quid ſi alter ſe retracter, an tunc illi reddendum ſit debitum. num. 48. Quid ſi aſſerenti nullitatem matrimonij alter credat; an tunc iſte poſſit petere, & reddere. ibid. 49. 50. 52
Vide, *V. Sequens.*

Impotens, Impotentia coëundi.

Naturalis impotentia coëundi temporalis non eſt impedimentum dirimens matrimonium. 24. 134. Cenſetur talis ſeu temporalis tam ex parte viri, quam ex parte fœminæ, cuius impedimentum poteſt humana induſtria tolli abſque mortis, aut grauis morbi periculo, & abſque peccato, & poſtea habilitas ad coëundum ſit diuturna. ibid. 135. ad 140. Cur talis impotentia non impediat valorem matrimonij, & mutuam obligationem ad copulam. 25. 141. Impotentia temporalis etſi ignota alteri contrahenti, non dirimit matrimonium. 24. 140

Impotentia perpetua quæ ſit. ibid.

Si vir ſit impotens reſpectu virginis, potens autem reſpectu corruptæ, an cenſendus ſit ſimpliciter potens etiam ad virginem; & valeat matrimonium cum virgine contractum. 26. 147

Quando mulier nupta nullatenus poteſt probare impotentiam in foro externo; & cum illo experta eſt triennio, non poteſt petere, & reddere. 85. 43

Quando poſt matrimonium contractum ratum, aut conſummatum factus eſt impotens ad penetrandum vas vxoris; & ad ſeminandum intra illud, vel vxor effecta eſt ita arcta, vt nequeat ſemen recipere, & deſperatum eſt, vt poſſint perfectam copulam habere, non eſt licita copula, nec conatus ad illam. 233. 181

An eo caſu licerent coniugibus tactus turpes, & oſcula, & amplexus. num. 182

Si non conſtet de perpetua impotentia, ſed ſit aliqua ſpes habendi copulam perfectam, & ſeminandi intra vas, illis licitum eſt conari ad copulam. 233. 187. Quantum temporis ſpatium requiratur, & ſufficiat ad faciendam huiuſmodi experientiam. 234. 184. Quid ſi vir ſibi perſuadeat fore, vt illa vice non poſſit penetrare vas; & permaneat dubium de perpetuitate impotentiæ. ibid. 185

Si vxor ſolum non poſſit ſemen intra vas receptum retinere, nec ſit ſpes retinendi, an tunc ſit illicita copula. ibid. 186
Vide, *Arcta.*

Inaduertentia.

Vide, *ignorantia.*

Inceſtuoſus, inceſtus.

Si ab inceſtuoſo alter innocens ſemel debitum petierit vel ei reddiderit, an teneatur poſtea eidem exigenti reddere. 52. 251

Coniugi, qui ſuper inceſtu ſeu impedimento affinitatis, vel cognationis obtinuit diſpenſationem altero renuente eſt reddendum debitum. ibidem fine.

Vir cum conſanguinea vxoris in gradu, de quo infra, habens copulam carnalem inceſtuoſam ſufficientem ad inducendam affinitatem priuatur iure exigendi debitum, nec poteſt illud petere; & idem de vxore habente ſimilem copulam cum conſanguineo viri: etiamſi ſit iuuenis, & expoſitam incontinentiæ periculo; & copula ſit occulta; & coniux innocens ſciens inceſtum debitum reddidiſſet. 120. 3. ad 6

Coniux conſentiens inceſtui alterius an priuetur iure petendi. 121. 7

An coniux qui inceſtum cum propris conſanguineis commiſit. ibid. 8. Quid ſi habeat copulam cum affine ſui coniugis. ibid. 9. Quid ſi cum eo, vel cum ea, cum qua habet publicæ honeſtatis iniuſtæ impedimentum. ibid. 10

Si vterque coniux poſt contractum matrimonium ſcienter contraxit affinitatem ſine animo defraudandi debitum coniugale, ſi abſque tali animo, an vterque maneat priuatus iure petendi. ibid. 11. 12

Coniux poſt contractam ſcienter cum altero affinitatem petens debitum an peccet ſolum venialiter, an vero mortaliter, ſi petat abſque prævia diſpenſatione. ibid. 13

Qui cum coniuge inceſtuoſo ad petendum debitum coniugale poſſint diſpenſare. 122. 14. Hæc diſpenſatio poteſt obtineri altero coniuge inuito, qua obtenta alter tenetur reddere. ibid. 15. & 16

Abſque diſpenſatione an poſſit coniux inceſtuoſus aliquando petere licitè. ibid. 17

Coniux inceſtuoſus iure exigendi priuatus alteri coniugi innocenti petenti tenetur reddere. 11. 18. non poſſet autem licite reddere alteri pariter inceſtuoſo. ibid. 19

Coniux, qui ob inceſtum contraxit affinitatem cum altero ante conſummationem, an teneatur ingredi religionem; an verò elapſo bimeſtri poſſit licite reddere, & teneatur. 122.20. An primo bimeſtri. 123.21

Quoto conſanguinitatis gradu debeat eſſe alteri coniugi coniuncta perſona carnaliter cognita ab altero coniuge, vt iſte priuetur iure petendi. ibid. 21. 22.23.24.

Prædicta priuatio iuris petendi debitum orta poſt matrimonium ex iniuſta an incurratur ante iudicis ſententiam, & an ſit pœna propria, & vera. 124. 25. & 26.

Vxor vi abſoluta cognita à conſanguineo viri non priuatur iure petendi debitum. 159.148. Quid ſi metu leui committit inceſtum, num. 149. & 150.

Quid ſi ex conſenſu vel præcepto mariti conſenſit in copulam inceſtuoſam, an poſſit, & teneatur non reddere eidem marito. 160. 151. Quid ſi metu graui conſenſit in copulam inceſtuoſam, an tunc priuetur iure exigendi debitum. ibid. 151. & 152

Vide, *Affinitas, Cognatio ſpiritualis, Ignorantia.*

Incontinentia.

Vide, *Debitum coniugale.*

Infamia.

Infamiæ definitio, vt quis dicatur infamis. 156. 137. Infamia facti aboletur per contrarium factum, & emendationem abſque ſuperioris diſpenſatione. 157.139. Quibus delictis incurratur infamia iuris. ibid. 140

Infamia iuris de iure canonico non incurritur ipſo facto ex omni crimine enormi diſpoſitione digno, ſed tantum in caſibus à iure expreſſis. ibid. 141

Infans.

Vide, *Baptiſmus.*

Infidelis.

Vide, *Baptiſmus, Educatio filiorum.*

Infirmus.

Infirmus ad vitam ſuam conſeruandam regulariter non tenetur vti remedio difficili, & valdè dolorifero; putà, pati membri v.g. pedis, vel manus abſciſſionem. 326.160. Secus ſi eſſet perſona communitati, ſeu Reipub. valdè vtilis, aut neceſſaria; quo caſu etiam poſſet cogi ad remedium aſperum adhibendum. 327. 161. Conſiderata ſalute infirmi ſola non poteſt ab vllo cogi ad vſum remedij aſperi. ibid. 162

Secus ſi remedium ſit facile, tunc enim à Prælato, vel patre cogi poſſet, &c. ibid. 163

Fœmina grauiſſimo morbo in pudendis laborans etſi poteſt, non tamen tenetur admittere curationem à Chirurgo faciendam. ibid. 164

Infirmus etiam periclitans non tenetur procurare medicinam magni valoris, ſed ſufficit ei, ſi vtatur remediis ordinariis & communibus. 328.165

Æger moribundus, ſeu quaſi deſperatus non tenetur ſumere cibum, aut medicinam, ſi non poteſt niſi cum ſummo labore, vel horrore deglutire. ibid. 166

Horror medij vxori ad vitam conſeruandam excuſat à peccato repudiationem talis medij. ibid. 167

Si dolores in abſciſſione membri non ſint magni, ſed faciles, an infirmus ad vitam tuendam teneatur illam pati. 329. 169

Infirmus etſi periculoſus an poſſit licitè reſpuere omnia remedia committēs ſe diuinæ prouidentiæ. An teneatur vocarè medicum; an medicus teneatur talem infirmum reluctantem curare; & poſtea an tam ipſe, quam alij qui infirmo miniſterium exhibuerunt eo inuito, poſſint expoſcere impenſas curationis, medicamentorum, & ſeruituris, etiamſi infirmus moriatur. ibid. 170. ad 178

Infirmus tenetur abſtinere à cibis nociuis, & à nimia inedia; & quid ſi cibus creditur allaturus leue tantum nocumentum. 331.179

Inhabilitas.

Inhabilitatis pœna ad aliquid agendum, vel recipiendum ipſo iure impoſita delicto à delinquente incurritur ſtatim ante criminis declaratoriam, quando alioqui lex, & pœna eſſet inutilis, ſi deberet expectari ſententia iudicis. 151.120. Explicatur exemplis. ibid. 121. Inhabilitatis pœna ad obtinenda in poſterum beneficia, officia, &c. ipſo facto à lege irrogata an in foro conſcientiæ à Reo incurratur ante declaratoriam criminis. ibid. 122.123 & 152.124. Quid de inhabilitate ad teſtandum num. 127. Quid ſi lex dicat: Ipſo facto, & abſque declaratione ſint inhabiles. 153.125.126

Vide, *Pœna legalis, Vox actiua, & paſſiua.*

Innocens, Innocentis occiſio.

In bello iuſto licita eſt occiſio innocentium, vbi nocentes non poſſunt occidi, niſi etiam concomitanter innocentes occidantur. 306. 106. & 307. 111

Qui ab iniuſto aggreſſore inuaſus equo currens per anguſtam viam aliter non poteſt euadere, & vitam propriam tueri, quam curſu conterendo puerum, vel dormientem in via, aut ambulantem in flumen impellendo, an licitè poſſit ſuum curſum proſequi cum illo periculo obtritionis, & impulſionis, &c. 306.106. & 307.112

Iniuſte inuaſus cum aliter nequit ſe tueri, poteſt licitè vibrare enſem diſtrictum contra aggreſſorem ſe puero protegentem, vt illum feriat, licet etiam puerum concomitanter ferire neceſſe ſit. 308. 113. Non poſſet vero licitè prius vno ictu occidere, ſeu ferire puerum, vt poſtea facilius aggreſſorem impetere poſſit. ibid. 114

Inuaſus ab ebrio, vel inſano, ſi nequit aliter ſe ab illo defendere, poteſt illum licitè occidere. 309. 115. Quid ſi ebrius inuaſor eſſet moriturus in peccato. 316. 136

Vide, *Charitas.*

Inſtitutio filiorum.

Vide, *Educatio filiorum.*

Inuaſus.

Iniuſtè inuaſus poteſt licitè occidere inuaſorem moriturum in peccato mortali, ſi aliter, non poteſt ſe ab eo defendere. 58. 205. & 59. 207. 209. & 316.135

Si tamen ſibi nullius culpæ ſit conſcius, licitè, & laudabiliter poteſt iuri ſuo cedere, & ſinere ſe occidi, ne inuaſor in ſtatu peccati mortalis decedat. 59.207. & 326.135

Vir

Vir nobilis, vel militans ab aliquo inuaſus non tenetur cum graui nota infamiæ, & dedecoris fugere, ſed poteſt inuaſorem confodere. 303. 97. Secus clericus, aut religioſus. ibid.

Iniuſtè inuaſus ad ſuæ vitæ defenſionem ſiue ſit laïcus, ſiue clericus, aut regularis poteſt licite occidere iniuſtum inuaſorem, ſi aliter non poteſt ſe tueri. 312. 124. Etiam directè intendendo illius mortem vt medium neceſſarium ad propriam vitam conſeruandam. 312. 126

Vide, *Charitas, Innocens.*

Irregularitas.

Irregularitas contrahitur abſque culpa. 15. 81

Prægnans.

Vide, *Coniuges, Ignorantia, Pœna legalis.*

Irritatio votorum, Irritandi poteſtas.

Irritatio voti quid ſit. 243. 2. Duplex irritatio, vna propria, & directa altera indirecta, & impropria, quæ propriè ſuſpenſio. 244. 4. Qua ratione differant quoad tollendam obligationem voti ibid. 5. Directa eſt actus ſolius dominatiuæ poteſtatis; & indirecta poteſt eſſe actus dominatiuæ poteſtatis, & iuriſdictionis temporalis, vel ſpiritualis. ibid. 6. Directa & indirecta à poteſtate dominatiua procedens non eget vlla cauſa, vt validè fiat. ibid. 7. An etiam licitè & abſque vlla culpa etiam veniali. 249. 8. & 9. Vtraque irritatio poteſt fieri vouente Inuito. ibid. 10

Poteſtas irritandi vota in eos, quibus competit, an deriuet ex iure naturali, vel poſitiuo humano. ibid. 11. & 250. 12 & 13

Vxor in votis an ſubiiciatur marito quoad materiam promiſſam, & quoad voluntatem, an vero tantum quoad materiam promiſſam; anque poſſit maritus omnia & quæcumque vota vxoris conſtante matrimonio abſque eius licentia emiſſa irritare directè, & perfectè; licet ſibi nullo modo præiudicent. 247. 15. ad 19. An vxoris vota faciendi eleemoſynas de bonis paraphernalibus, vel de communibus, recitandi aliquas preces, & moderatæ abſtinentiæ; peregrinandi in ſubſidium Terræ Sanctæ, aſſumendi habitum tertij Ordinis S. Franciſci, non petendi debitum, perfectæ caſtitatis contracto matrimonio abſque eiuſdem viri licentia emiſſa. 281. 18. ad 24

Maritus an poſſit perfectè irritare omnia vota etiam caſtitatis ab vxore abſque eius licentia ante matrimonij contracti conſummationem pro tempore matrimonij implenda. 250. 25. 26. & 27. An votum Religionis pariter ante conſummationem abſque eiuſdem mariti licentia emiſſum; & quid ſi eo neglecto vxor ſponſa conſummet matrimonium ibid. 38. An vota abſque eius licentia ab vxore emiſſa implenda tempore ſoluti matrimonij. 351. 29. ad 33

Superior an poſſit irritare vota inferioris relata in tempus libertatis, & non ſubiectionis. 251. 32. In dubio an vxor, vel ſubditus diſtulerit executionem voti in tempus libertatis an maritus, & ſuperior poſſit illud irritare. 252. 35

Vota vxoris conſtante matrimonio emiſſa abſque eius licentia an maritus adulter poſſit irritare, & an vxor adultera vota viri. ibid. 35. ad 37

Facto legitimè diuortio an vterque coniux poſſit vota alterius irritare, quæ poterat ante diuortium; & quid ſi ſequatur reconciliatio, vel ſi poſt diuortium votum caſtitatis, vel religionis ante diuortium factum confirmetur, vel emittatur, & poſtea ſequatur reconciliatio. 253. 8. ad 41

An peccet mulier contrahens matrimonium, vel poſt diuortium legitimè factum reconcilians ſibi maritum adulterum, ſciens ſe impediendum ad exequendum votum, quod non ſit caſtitatis, vel religionis. 253. 40

Vota vxoris emiſſa ante matrimonium dum erat ſui iuris; & cuiuſcunque ſubditi ante ſubiectionem, & tempore libertatis emiſſa non poſſunt directè irritari, vt amplius non reuiuiſcant. ibid. 43. 44. Poteſt maritus ea vota irritare imperfectè, ſeu ſuſpendere, quatenus eorum executio ſibi aut domeſticæ gubernationi eſt præiudicialis. 254. 45. Vota de rebus neceſſariis, caſtitatis, aut religionis ante matrimonium ab vxore emiſſa non poteſt maritus nec imperfectè irritare. ibid. 46. & 48. Quid ſi ſint vota realia, vel de eleemoſyna facienda. o. 49. 50. Omnia alia vota vxoris ante matrimonium emiſſa præter prædicta an poſſit vir impedire quoad executionem. 255. 52. In dubio an votum ſit emiſſum ante vel poſt matrimonium, aut ſubiectionem quoad poteſtatem irritandi, præſumendum fuiſſe emiſſum poſt ſubiectionem. ibid. 53

Obligationem vxoris homini factam ante matrimonium vir nullo modo irritare poteſt. ibid. 50

Vota vxoris perſonalia, vel realia ante matrimonium facta tempore prioris mariti, vel dum erat patri vel curatori ſubiecta; vel dum erat pupilla, aut minor, ſi nondum fuerint irritata, an maritus poſſit perfectè irritare, vel ſolum eorum executionem ſuſpendere. 256. 56. ad 71. vide ſummarium cap. 8.

Duplex poteſtas dominatiua ſubſequens, vna moraliter eadem cum priori, altera moraliter diuerſa. ibid. 57

Maritus, & quilibet ſuperior æqualis ſuccedens an poſſit validè, & licitè irritare vota vxoris, & ſubditi de licentia prioris mariti: vel ſuperioris emiſſa. 257. 61. 62. 63

Prælatus regularis, Dominus, Herus, Magiſter an poſſint irritare vota impuberum, qui ante illorum ſubiectionem illa emiſerunt carentes patre, & tutore. 258. 67. 70. & 71

Maritus, & quilibet ſuperior, qui conceſſit vxori, & ſubdito licentiam vouendi, re integra poteſt illam reuocare. 259. 72

Vota vxoris præter caſtitatis, & materiæ neceſſariæ, & aliorum ſubditorum etiam non impuberum emiſſa de licentia mariti, vel ſuperioris an poſſit maritus ſuperior validè irritare. ibid. 73. 74. Quid ſi vota fuerint realia. num. 75. Quid ſi emiſſa in tempus non ſubiectionis implenda. 260. 76. Quid ſi maritus vel ſuperior dixerit ſe concedere facultatem vouendi irreuocabilem. ibid. 77. Quid ſi res voto promiſſa ſit iam tradita. 261. 78

Votum, vel iuramentum vxoris in fauorem tertij de materia viri diſpoſitioni ſubiecta, & de bonis dotalibus abſque eius licentia emiſſum poteſt vir irritare. ibid. 80

Taciturnitas ſuperioris ſcientis votum ſubditi non inducit voti approbationem. ibid. 81. Quid ſi habeat internum conſenſum, vel fictè exterius conſentiat in votum. 262. 82

Licentia donandi, vel faciendi aliquid ſubdito conceſſa non includit facultatem emittendi votum donandi, vel faciendi. ibid. 83. Et ſi conceſſa licentia donandi homini cenſetur etiam data licentia promittendi. ibid.

Votum maritus, & quiuis ſuperior, qui vxori, & ſubdito dedit licentiam vouendi, vel votum emiſ-

ſum approbauit, peccet illud irritando, an venialiter vel mortaliter; & quando excuſetur à culpa; ſi abſque cauſa irritet ipſe tenetur implere; an & qualiter peccet vxor, & ſubditus abſque cauſa petens irritationem; & quid ſi ſit dubius de ſufficientia cauſæ. 263.84. ad 91

Maritus an poſſit validè irritare votum caſtitatis, vel de rebus neceſſariis ab vxore de eius licentia emiſſum. 264. 92. & 93. Quid ſi vterque coniux mutuo conſenſu vouit caſtitatem abſolutam. 265. 94. & 95. Quid ſi poſtea reſcindant mutuum pactum. n. 96. Quid ſi vterque mutuo conſenſu vouit religionem, vel maritus ordinis ſuſceptionem, aut religionem, vxor caſtitatem. 266. 97. Quid ſi mutuo conſenſu ambo emiſerunt votum non contrahendi aliud matrimonium, vel dandi calicem Eccleſiæ. ibid. 98

Votum vxoris caſtitatis, aut religionis mutuo conſenſu tempore prioris matrimonij emiſſum, an poſterior maritus poſſit irritare validè, & licitè. ibid. 99.

Vota ſemel irritata ab habente poteſtatem dominatiuam irritandi ratione dominij voluntatis vouentis & materiæ promiſſæ non reuiuiſcunt ceſſante ſubiectione. 374. 100. Quid ſi ſolum ratione dominij in materiam promiſſam. ibid. 101

Vota filiorum impuberum, & puberum, religioſorum, vxorum & ſeruorum an verè irritentur, aut tantum ſuſpendantur. ibid. 101. ad 105

Vota vxoris, & aliorum ſubditorum conceſſa tempore ſui iuris ſuſpenditur tantum quatenus præſenti ſubiectioni nocent. 376. 106

Quando, & quibus verbis, ſignis, aut factis irritatio, vel ſuſpenſio cenſeatur facta à marito, vel ſuperiore habente cognitionem voti, & quid in dubio an ſi irritatio, vel ſuſpenſio. 381. 125. Propoſita ſuperiori ſola ſubſtantia voti in genere an valeat irritatio. ibid. 556. 157

Superior omninò voti inſcius poteſt illud irritare ſub conditione, ſi illud ſit emiſſum. ibid. 126

Poteſtas dominatiua irritandi extenditur etiam ad vota merè interna nullo modo exterius expreſſa. ibid. Implere votum irritatum an, & quando ſit peccatum. 382. 128

Vxor an & quæ mariti vota irritare poſſit. 573. 118. ad 147. Videatur Summarium ante caput octauum collocatum circa finem. Vbi diſtinctè notantur, quæ hic poſſunt deſiderari.

Vide, *Votum, Votum, caſtitatis, &c.*

Iudex.

Vide, *Educatio quoad eos, apud quos filij educari debeant.*

L

Lactans, Lactationis tempus.

VXor an eo tempore, quo lactat filium teneatur reddere debitum, & an maritus licite exigere poſſit præſertim ad euitandam incontinentiam. 40. 212. ad 217. & 285. 37

Nutrices, quæ alienos filios nobilium lactant, qualiter peccent exercendo actum coniugalem. 41. 218

Leproſus coniux.

Coniugi Leproſo alter ſanus cum periculo grauia infectionis non tenetur reddere debitum, & an & quando reddere teneatur & poſſit licitè, & quando ex copula coniugali; vel cohabitatione cum coniuge leproſo immineat ſano periculum infectionis. 35. 181. ad 200. Huc ſpectantia videantur diſtinctè notata in ſummario ante. n. 167. 31. capitis primi collocatum; inutiliter enim hic iterum notarentur.

Proles ſana gignitur ex leproſis. 37. 197

Lepra hodierna non eſt ita contagioſa ſicut antiqua Iudæorum. ibid.

Filij debent educari apud coniugem ſanum. 38. 201

Lex.

Lex generalis prior limitatur per poſteriorem ſpecialem, & lex poſterior generalis limitatur per priorem ſpecialem. 15. 63. Lex generaliter loquens non ſolum limitatur per legem ſpecialem, ſed etiam per rationem alterius legis. ibid. fine.

Lex generalis negatiua generaliter intelligenda eſt, licet maior ratio in vno caſu militet quàm in alio. 13. 68

Lex humana debet eſſe humanæ fragilitati accommodata, poſſibilis, nec valdè difficilis. 126. 32

Vide, *Pœna legalis.*

Lis.

Iure canonico an poſſit eſſe lis inter patrem, & filium. 177. 24

Vide, *Dubium Reſtitutio.*

Locus ſacer.

Vide, *Eccleſia vt locus ſacer.*

Luxuria.

Immoderatus coitus vires corporis debilitat, multiplices morbos gignit, & ſenectutem accelerat. 8. 39. Mala alia luxuriam conſequentia explicantur. 363. 34. Adoleſcentes vtriuſque ſexus proni ad laſciuias, & venereas delectationes. ibidem 369. 54

M

MAlum morale tametſi veniale non poteſt fieri, vt eueniat bonum etiam matrimonium. 341. 213

Illud Theologorum; *licere minus malum alteri ſuadere, ſeu conſulere ad euitandum maius*, quomodo intelligendum. 342. 217. Quamuis liceat conſulere alteri minus malum morale ad euitandum maius peccatum, minimè tamen licet ſibi tali conſilio vti. ibid.

Mancipia.

Vide, *Seruus.*

Maritus.

Maritus eſt caput mulieris, illique præeſt quoad regimen, quoad officia domeſtica. 3. 13

Vide, *Cohabitatio, Coniux, Debitum, Irritatio votorum, Votum.*

Mater.

Vide, *Pregnans Sectio.*

Matrimonium, Matrimonij conſummatio.

Matrimonium de præſenti prius contractum præfertur ſecundo etiam copula carnali conſummatum. 2.3

Quis aliquando, vt ad tollendas ſeditiones, vel magnas lites,& diſcordias, aut ad euitanda bella, & cædes in Republica tenetur matrimonium contrahere,& eo vti. 4.27

In principio mundi, & in principio reparationis illius poſt diluuium ſinguli homines in particulari ex præcepto iuris naturalis,& diuini obligabantur ad matrimonium contrahendum,& vacandum generationi. ibid.28

Si modo peſte, aut bello deficerent omnes homines præter religioſos, an hi ex eodem præcepto tenerentur matrimonium contrahere, & eo vti? 5.29

Per copulam violentam conſummatur perfectè matrimonium, & contrahitur affinitas.14.77.78.79. Conſummatur per illam copulam, ad quam ſequi poteſt generatio prolis quacumque arte ſemen viri penetret vas muliebre. 16.95. Non conſummatur per oſcula, tactus, & ſeminationem extra vas. ibid.6. Neque etiam in foro conſcientiæ, & coram Deo conſummatur per ſolam vaſis penetrationem ſine ſeminatione, licet quoad forum exterius probata penetratione præſumeretur ſeminatio, & conſummatio.16.97.98. Item in foro externo ex cohabitatione præſumeretur copula, & conſummatio intra matrimonium non fuiſſe conſummatum clarè probaretur, puta ex aſpectu. 21.144

Si quis duxit ſponſam non virginem, & iuret non conſummaſſe, ei creditur ante traductionem ſeu cohabitationem, ſecus poſt. ibid.

Ius hominis ad matrimonium eſt à natura, nec poteſt tolli per legem humanam. 66.323.& 70.325

Quando dicitur certo conſtare, matrimonium eſſe nullum. 84.36.fine.

Matrimonij bona quæ ſint.192.14.Qui fines intrinſeci, ad quos per ſe ordinatur matrimonium, & qui extranei,ad quos ordinatur à contrahentibus. ibid.15.

Vide, *Arcta, Certitudo, Fœmina, impotentia, Mors, Seruus, Votum caſtitatis,&c.*

Medicamentum, Medicina.

Vide, *Infirmus,Pollutio,Pregnans, Sectio.*

Medicus, chirurgus.

Vide, *Infirmus, Prægnans, Sectio.*

Membrum.

Vide, *Infirmus,Vita,Vita abbreuiatio.*

Menſtruum, Menſtrui tempus.

Menſtrui præter naturalis tempore licita eſt copula coniugalis.208.13.Etiam tempore menſtrui naturalis & ordinarij ad euitandum incontinentiæ periculum in alterutro coniuge;vel ad vitandum diſſidium, & odium coniugis. ibid.14.15. Extra prædictos caſus tempore menſtrui ordinarij licitum ſit necne petere,& reddere debitum coniugale. ibid.16.ad 29. Si vir eo tempore petens debitum præuideat ſibi imminere periculum notabilis detrimenti propriæ ſalutis, peccat mortaliter. 282.14

Præceptum Leuitici de non accedendo ad vxorem menſtruatam an eſſet morale, & qua ratione cæremoniale, iudiciale, & morale. 280.16. & 282. 25.

Ex congreſſu cum menſtruoſa an ſequatur proles infecta,& monſtruoſa. 281.17.& 22

Tempore menſtrui naturalis, & ordinarij an mulier ſit inepta conceptioni. ibid.18.21

Meretrix.

Meretrix infecta morbo venereo,aut alio ſimili contagioſo non manifeſtans talem morbum volenti coire cum ea, & non reſiſtens an vltra peccatum luxoriæ peccet contra charitatem, & etiam teneatur ad expenſas & damna peccanti ſubſequuta. 35.180

Metus.

Metus grauis non excuſat à culpa in iis, quæ ſunt intrinſecè mala. 160.152. An excuſet ab excommunicatione, vbi actio, cui eſt annexa excommunicatio latæ ſententiæ,ſit intrinſecè mala.ibid. 151.& 152.

Chriſtiani captiui remigantes in triremibus Turcarum contra fideles ad id coacti metu graui mortis & ſimili an incurrant excommunicationem in Bulla Cœnæ latam contra ferentes opem infidelibus aduerſus Chriſtianos. ibid.

Modus coëundi.

Peruerſio, ſeu variatio modi naturalis coëundi inter coniuges ſecluſo periculo pollutionis extra vas vxoris naturale, & ſecluſo ſcandalo non eſt peccatum mortale. 230.168. An, & quando ſit, vel non ſit culpabilis venialiter.ibid.169. & 170. Si experimento conſtet ex tali modo coëundi ſemen effundi extra vas fœmineum, vel iam receptum non retineri, eſſet mortale ſic coïre. ibid. 171. Quid ſi non ex tali modo, ſed ex morbo temporali illa expulſio, vel non retentio ſeminis procederet, & alio modo, ſeu ſitu præſertim naturali retineretur.ibid. Quid ſi tantum pars aliqua elabatur extra vas naturale alia retenta. ibid.172. Quid ſi coniuges crederent eo modo coëundi non ita certo futuram prolis generationem .231. 173.

Monachus.

Vide, *Carthuſienſes.*

Morbus.

Vide, *Debitum coniugale quoad cauſas excuſantes ab illo reddendo,Meretrix.*

Moribundus.

Vide, *Infirmus.*

Mors.

Vt liceat tranſitus ad ſecundas nuptias ſufficiat probabilitas mortis prioris coniugis; an vero requiratur certitudo phyſica,& moralis. 85.42

Indicia ad cognoſcendum matrem prægnantem & quemcumque ægrum obiiſſe. 322.147

Mulier.

Mulieres præſertim tenerioris adhuc ætatis ſunt naturaliter loquaces. num.59
Vide, *Arcta, Fœmina, Pregnans, Puella, Sectio.*

N

Natiuitas, Natus.

Filius ex ſecto matris vtero eductus an ſit habendus vti natus, & iuribus natorum quoad ſucceſſiones, hæreditates, & legata, quæ filiis natis, & naſcituris competunt, potiatur. 347.232.233
Ætas filij ex ſecto ventre extracti, à die, ſeu tempore extractionis computatur. ibid.234

Neceſſitas extrema.

Cum duobus extremè laborantibus, & alioqui perituris alteri ſine alterius læſione non poteſt ſubueniri, licitum eſt vni ſubuenire cum læſione alterius non iniurioſa, & culpabili. 311.121
Vide, *Carnes, Carthuſienſes, Vita.*

Nullitas.

Nullitas actus pœna ipſo facto ſtatuta in odium delicti non habet effectum niſi poſt criminis declarationem. 158.145. & 169.177. Limitatur primo vbi actus ſemel validè factus non eſt capax irritationis, 158.146. Secundo, vbi ex legis tenore conſtat de contraria mente legiſlatoris. ibid.147

O

Obligatio.

POſſitne obligari quis ad factum præcisè præſtandum, ita quod non ſufficiat ſoluere intereſſe. 285.16
Vide, *Coniuges, Debitum, Infirmus.*

Obliuio.

Vide, *Ignorantia.*

Octimeſtris partus.

Vide, *Fœtus.*

Opinio.

Vide, *Dubium.*

Ordo ſacer.

Vide, *Votum.*

Oza.

Oza qua de cauſa ob tactum Arcæ ſit à Deo percuſſus, & occiſus. 205.89

P

Pactum.

MVtuum pactum abſtinendi à petitione, & redditione debiti abſque voto caſtitatis à coniugibus initum eſt validum, & licitum: Qua ratione remitti poſſit; & alter alteri debeat debitum reddere: Et quid ſi illi mutuo pacto accedat iuramentum, vel votum caſtitatis. 118.105. ad 109
Pactum de commorando in aliquo certo loco in perpetuum an, & quando valeat. 184.56. ad 60. Non continet ſeruitutem. ibid.60. & 186.66
Valet pactum quod vir perpetuò habitet in ciuitate, ſeu domicilio vxoris. 185.62. Non intelligitur ſuperueniente noua & graui cauſa recedendi, & mutandi domicilium, & quæ ſit iſta cauſa. ibid. Si maritus ſine iuſta cauſa pactum non obſeruat, non tenetur vxor eum ſequi. ibid.63. Et ſi pœna aliqua fuit pacto adiecta, poteſt cogi illam ſoluere. ibid. Et ope iudicis compelli, vt in loco promiſſo commoretur. ibid.64
Conditio maioratibus adiecta, vt ſucceſſor teneatur in certo oppido habitare, valet. 186.65
Valeatne pactum, quo quis locat ſuas operas in perpetuum, vel ſe obligat carceri. 184.56. & 186.66. Quid de pacto habitandi in certo loco à curatore adiecto legato. 184.56. & 186.67.68
Pactum in remiſſionibus iniuriarum appoſitum, ne offenſor, vel occiſor ingrediatur aliquam ciuitatem valet. 186.69. Illa priuatio ciuitatis non eſt propriè pœna criminalis, ſeu corporalis, ſed tantum ciuilis. ibid. Pactum illud non ingrediendi in ciuitatem an apponi poſſit à Procuratore habente mandatum ad conſtituendam pacem cum offenſo, etiamſi non fuerit expreſſum in mandato. 187.70

Parentes, Pater.

Parentes communicantes cum filia Deo dicata, quæ nupſit, an peccent. 372.82
Parentes promiſſione donorum inducentes filios ad opera virtutis an peccent. 371.64
Parentes, & ſuperiores legentes literas filiorum, & ſubditorum, quas vel ad ipſos alij, vel ad alios ipſi mittunt, non peccant. ibid.65
Pater melius cæteris præſumitur proſpicere vtilitati filiorum. 380.123
Parentes filio habenti votum caſtitatis & in concubinatu exiſtenti an poſſint licitè ſuadere matrimonium. 372.81. Dolo vel minis cogentes extra caſus in iure permiſſos filios, vel filias ad ſtatum religioſum aſſumendum mortiferè peccant. ibidem 83
Patres cogentes filios, vel filias ad matrimonium, vel eos impedientes ne matrimonium contrahant; an & quando, & quàm grauiter peccent. 374.99
Vide, *Baptiſmus, Educatio, Excommunicatio, Fides diuina, Ieiunium.*

Parochus, Paſtor.

Parochiale beneficium obtinentes culpabiliter non ſuſcipientes ſacerdotium intra annum, an in foro conſcientiæ ſint priuari beneficio ante criminis declarationem. 145.101. & 102. Quid de Parocho non reſidente in Parochia iuxta ius antiquum, & nouum Tridentini. 147.107. An verò non reſidens in foro conſcientiæ amittat fructus beneficij ante ſententiam. 142.90
Prouiſi de beneficiis cum cura animarum ob omiſſam fidei poſſeſſionem publicam, an ad beneficiorum fructus reſtituendos in conſcientia teneantur ante iudicis ſententiam. 143.91.92
Vide, *Baptiſmus, Educatio, Fides Diuina.*

Parricidium.

Parricidium quid ſit?
Vide, *Abortus.*

Partus.

Vide, *Fœtus, Pregnans, Sectio.*

Patrinus.

Vide, *Educatio, Fides diuina.*

Paupertas coniugum.

Vide, Proles.

Peccatum originale.

Peccatum originale omnes contrahunt in vtero matris; Gratia autem Chriſti non omnibus communicatur, & redditur ratio diſparitatis. 340.210

Penſio.

Vide, *Pœna legalis.*

Pœna conuentionalis, Teſtamentaria.

Pœna conuentionalis à contrahentibus impoſita iniuſtè reſilienti à contractu, vel non ſoluenti debitum tali tempore an in foro conſcientiæ debeatur ante iudicis ſententiam. 148.113.ad 117. Debitor huius pœnæ an poſſit illam præſcribere. 149.117

Cum quis cadit in commiſſum ſciente Domino, & non petente, videtur commiſſum remitti. 148.115

Pœnæ à teſtatore impoſita contrauenientibus ſuæ voluntati per contrauentionem incurritur in foro conſcientiæ ante iudicis ſententiam. ibid.

Pœna legalis, Pœnalis.

Pœnæ legales aliæ poſitiuæ, aliæ priuatæ. 125.28.

Lex ciuilis, & Eccleſiaſtica poteſt obligare in conſcientia ad vtramque pœnam ante omnem iudicis ſententiam. ibid.20. & 30.

Poſitiua ipſo facto in lege iniuncta delinquenti an in foro conſcientiæ à Reo incurratur & ſoluenda ſit ante omnem iudicis ſententiam. 126.31.ad 33

In pœnis ipſo facto impoſitis declaratoria criminis retrotrahitur ad diem criminis commiſſi, ſecus in pœnis ferendis per iudicem. ibid.32

Pœnæ ſunt potius temperandæ, quàm augendæ & extendendæ. ibid.

Quem effectum habeant illa verba, *ipſo facto*, & ſimilia, quibus importatur pœna latæ ſententiæ, ibid.

Pœna confiſcationis, ſeu amiſſionis bonorum, vel certæ pecuniæ ſoluendæ ipſo iure certis criminibus ſtatuta an à delinquente in foro conſcientiæ ſtatim incurratur ante iudicis ſententiam criminis declaratoriam, latiſſimè. 127.34.ad 42

Differentia inter pœnam confiſcationis bonorum ipſo iure impoſitam tantùm per iudicis ſententiam ferendam. 130.45

Fiſcus ante ſententiam iudicis declaratoriam criminis capiens bona hæretici etiam notorij iniuſtè capit, & factum non tenet. 131.46

Vbi crimen eſt notorium ad incurrendam in foro conſcientiæ pœnam confiſcationis, ſeu amiſſionis bonorum, vel certæ pecuniæ ſoluendæ ipſo facto iniunctam an requiratur ſententia criminis declaratoria; & quid ſi delinquens fuerit confeſſus crimen in iudicio. 131.47.& 48. Ad præfatam pœnam in foro conſcientiæ incurrendam ſufficit ſententia declaratoria criminis, licet regulariter cum declaratoria addant iudices etiam condemnationem.

Si lex vel ſtatutum imponat bonorum confiſcationem, vel pœnam pecuniariam ipſo facto, addendo, *abſque alia declaratione*, vel *ante ſententiam* an tunc pœna in foro conſcientiæ incurratur ante criminis declaratoriam. ibid.51.& 52. Poſt ſequutam ſententiam condemnatoriam aut criminis declaratoriam an reus teneatur bona tradere, vel manifeſtare fiſco, vel poſſit expoſcere executionem. 133.53.& 54. An bona confiſcata à Reo tam ante, quam poſt ſententiam poſſint licitè occultari. ibid.55. Quid de his, qui Reo iam condemnato ſuccedunt, quoad bona tradenda vel non tradenda fiſco; & an poſſint bona contra fiſcum præſcribere ſpatio 40. annorum, ſi fiſcus non petat per edicta. 134.56. Et quando prædicti ſucceſſores tam vniuerſales, quam particulares teneantur bona fiſco reſtituere. ibid.

Si iudex in ſententia præcipiat Reum exequi pœnam ad corporalem læſionem non pertinentem, v.g. ad ſoluendam pecuniam vel bona tradenda, an teneatur exequi nulla expectata alia iudicis executione. ibid.57. Quid ſi iudex præcipiat Reum exequi ex ſe pœnam corporis afflictiuam. ib.58.

Reus, qui ob crimen venit per iudicem condemnandus, vel per legem ipſo facto eſt condemnatus ad pœnam boni fortunæ à iudice legitimè interrogatus ſi neget veritatem, & falsò ſe defendat, & ideo non condemnetur, an teneatur ad reſtitutionem dictæ pœnæ. ibid.59. & 60. An fiſcus eo caſu poſſit licitè vti compenſatione. 135.63. Quid ſi ageretur ad alicuius contractus reſciſſionem legibus conceſſam, & Reus falſis defenſionibus impediret. ibid.64

Reo criminis habentis annexam priuationem bonorum an, & qua ratione ante ſententiam iudicis liceat bona confiſcata alienare titulo gratuito, vel oneroſo, & quod robur habeat alienatio. ibid.65. & 136.66.67.

Pœna priuationis beneficij, officij, vel dignitatis, aut adminiſtrationis ipſo iure delinquenti impoſita, an in foro conſcientiæ ſtatim incurratur à delinquente ante omnem iudicis ſententiam. 137.68 69.70. Beneficium, vel officium an ſit dimittendum ſtatim ante ſententiam, ſi delictum ſit notorium. 138.72.73. Quid ſi lex priuationi beneficij, vel officij addat illa verba, *abſque declaratione aut monitione*, an tunc delinquens teneatur dimittere ante ſententiam. 139.75.& 76

Lata ſententia criminis declaratoria delinquens poteſt retinere beneficium, donec iudex exequatur & etiamſi ob falſam defenſionem à iudice fuerit abſolutus. 140.77

Reus criminis irrogantis priuationem beneficij an faciat fructus ſuos, & quos reſtituere debeat poſt ſententiam iudicis præcipientis reſtituere. ibid.79. 80. Si veniat priuandus beneficio per ſententiam iudicis, quos fructus perceptos poſt ſententiam teneatur reſtituere. ibid. Lata ſententia an poſſit retinere aliquid pro compenſatione ſeruitutis & laborum Eccleſiæ exhibitorum ante ſententiam. ibid.8

Beneficiarius reus criminis habentis ipſo iure annexam beneficij priuationem an poſſit ante declarationem reſignare validè beneficium. 141.82. Illud beneficium an poſſit ante declarationem, validè impertiri delinquente non vocato. ibid.83

Reus criminis habentis ipſo iure annexam priuationem penſionis Eccleſiaſticæ an ante declarationem criminis in foro conſcientiæ illam incurrat. ibid.84

Pœna

Pœna priuationis fructuum percipiendorum ex beneficiis, vel penſionibus Eccleſiaſticis ipſo facto impoſita delinquenti an in foro conſcientiæ incurratur ante declarationem criminis. 142.87
Quandonam pœna priuationis bonorum, beneficiorum, officiorum, vel fructuum beneficij in foro conſcientiæ incurratur ante iudicis ſententiam, & ex quibus verbis legis id colligatur. ibidem 88. ad 115
Videatur ſummarium poſt *num.*67. capitis quinti collocatum.
Pœna priuationis fructuum in cap. generali de elect. in 6. ſtatuta contra clericos non ſe opponentes præſumentibus Eccleſiarum, ſeu piorum locorum vacantium bona occupare non incurritur ante iudicis ſententiam. 144.94
Accipientes, & dantes pro iuſtitia, vel gratia obtinenda in Curia Romana an ad dati, & accepti reſtitutionem teneantur in foro conſcientiæ ante omnem iudicis ſententiam. 145.100
Accipiens poſſeſſionem ſecundi beneficij incompatibilis cum primo, an ipſo iure priuetur beneficiis in foro conſcientiæ ante omnem iudicis ſententiam. 147.107. Quid de committente ſimoniam confidentialem. 148.110.111
Pœnæ corporales ſolùm per iudicem imponuntur, ciuiles autem, & pecuniariæ ex priuatorum conuentione imponi poſſunt. 186.69
Vide, *Inhabilitas, Vox actiua, & paſſiua.*

Pollutio.

Ad ſanitatem inſtaurandam licitè poteſt ſumi medicina de ſui natura ſanatiua, etſi inde ſequatur per accidens pollutio. 309.116. Non autem medicina de ſui natura tendens ad effuſionem ſeminis. ibid. 117
Semen corruptum & venenoſum an poſſit expelli medicamentis directè, & per ſe tendentibus ad illius expulſionem; & præſertim confricationibus partium occultarum muliebrium, ſi fœmina ob tale ſemen corruptum patiatur ſymptomata, & accidentia venenoſa. 310.119
Fœmina patiens dolores, & ſymptomata ex ſeminis abundantia ſi certo ſitu iaceat, ex quo ſequitur ſeminis effuſio; & ex conſequenti dolores ceſſant vel mitigantur, an peccet. 309.118. Et quid ſi talis ſitus de ſe aliquantiſper conducat ad leuamen. ibid.
Vide, *Abortus, Euchariſtia.*

Poſſeſſio.

An & quando poſſit eſſe iuſta poſſeſſio rei abſque illius dominio. 128.37. & 43

Prægnans, Prægnationis tempus.

Prægnanti infirmæ remedia duplicis generis adhiberi poſſunt, alia de ſui natura & directè ordinata ad efficiendam ſanitatem; alia de ſui natura, & directè effectiua abortus. 297.79
Illi (cum nulla alia ſuppetant) ad vitam tuendam ſanitatemque inſtaurandam licet vti remediis, & pharmacis de ſui natura & directè effectiuis ſanitatis, quamuis per accidens ſequatur abortus fœtus nondum animati etiam præuiſus. ibidem 80
An aliis non ſuppetentibus illi ſit licitum vti remediis directè, & de ſui natura tendentibus ad abortum, ſeu expulſionem eiuſdem fœtus inanimati. 298.81. ad 85
Ea remedia, quæ prægnans ad vitam tuendam poteſt per ſe ſumere cum abortione fœtus inde ſecutura, etiam medicus, & alij, qui curant prægnantem, poſſunt adhibere ad illius curationem. 299.86
Et ipſa volente expreſsè, vel virtualiter tenentur ei applicare. ibid. Si ipſa nolit talis remedia in bonum prolis, an medicus poſſit licitè, & teneatur applicare. 300.87. & 88
Matri prægnanti ægræ ad tuendam vitam an ordine naturæ ſolùm conſiderato, & iuſtitiæ obligatione attenta licitum ſit vti medicamentis de ſui natura, & directè tendentibus ad ſanitatem inſtaurandam cum morali periculo abortus fœtus iam animati ſequuturi. 304.100. ad 109
An vti medicamentis de ſui natura directè tendentibus ad abortionem, & nouem fœtus, medicoque liceat eidem illa applicare. 311.123. ad 128
Mater prægnans fugiens feram cum vitæ fœtus periculo non peccat. 306.107
Si ſit ſpes bona fore, vt fœtus animatus prodeat in lucem, ſicque baptizari poſſit, non adhibitis prægnanti infirmæ vllis medicamentis, & eadem matre pereunte, an tam mater ab vſu, quam medicus ab applicatione medicamentorum, etiam tantum curatiuorum ex obligatione charitatis abſtinere teneantur. 310.120. & 314.132
Si vna cum matre prægnante infirma pereunte certus ſit interitus prolis abſque baptiſmo; mater ipſa non tenetur neque ex charitate abſtinere à medicamentis de ſe curatiuis. 319.139
Quando actum eſt de vita matris, & fœtus, niſi aliquod remedium adhibeatur, & nullum aliud ſuppetat, an etiam lege charitatis inſpecta liceat vſurpare medicamenta dubia an futura ſint ſalutifera, vel noxia. 317.140.141
Et quid ſi medicamentum ſit inſolitum; de quo nondum ſit factum aliquod experimentum. 318.142
Prægnans tenetur omittere, vel præſtare omnes actiones, quas omittere, vel præſtare fœtus conſeruatio, & promotio poſcit. 347.236
Tenentur ſub mortali vxor prægnans, & maritus abſtinere à congreſſu coniugali cum periculo fœtus iam formati & animati. 40.113. & 283.26. & 348.237.
Quando cenſeatur imminere tale periculum. 283.27. & 30
An etiam cum periculo fœtus nondum formati, & animati actus coniugalis ſit mortalis ex parte petentis, & reddentis. ibid. 28.29
Quid ſi ex modo concubitus ſit periculum oppreſſionis fœtus animati. 284.31
Quid ſi non ex modo inordinato, ſed ex morbo fœminæ. ibid.
Extra periculum abortus, vel incontinentiæ alterutrius coniugis, congreſſus cum vxore grauida an ob indecentiam, aliamve cauſam ſit mortalis, vel venialis, vel licitus. ibid. 32. ad 36.
Prægnans debet abſtinere à ieiuniis, & abſtinentiis, quæ fœtui detrimentum afferere poſſunt. 348.238
Excuſatur à ieiuniis de præcepto Eccleſiaſtico. ibid. Neque etiam ad euitandum incontinentiæ periculum poteſt licitè ieiunare cum damno notabili fœtus. ibid. & 40.113
Debet abſtinere à ferendo graui onere, ab operibus laborioſis, tripudiis, choreis, ſaltationibus, non ſe nimis ſtrictè cingere, ſtrictiorive veſtitu vti; ab affectibus animi inordinatis, & vehementibus ac violentis paſſionibus. 348.239.140.241.242
Qui prægnantem impellunt, & inducunt ad ſaltandum

tandum, vel cum ea ſaltant præoidentes inde ſequuturum abortum fœtus aoimati, incidunt in irregularitatem, ſi abortus ſequator. ibid. 140
Prægnantibus non præbendæ cauſæ inordinatarum paſſionum, & affectuum turbidorum. ibid. 143
Qui incutiendo prægnanti terrorem indebitum, aut grauem metum ſunt cauſa abortus peccant, & ſunt homicidæ, ſi fœtus eſt animatus; & an ſiot homicidæ voluntarij vel caſuales. ibid.
Vida, *Sectio.*

Prægnans damnata ad vltimum ſupplicium.

Prægnantis iuſtè ad vltimum ſupplicium damnatæ ſectio ante partum naturalem ad educendum fœtum an, & quando ſit licita tum ob bonum fœtus, tum ob commune bonum. 344. 213. ad 218

Preces parentum.

Vide, *Baptiſmus.*

Præſcriptio.

Hæres poteſt legatom præſcribete triginta annus. 149. 115.

Probabilitas.

Vide, *Mors.*

Profeſſio.

Commendatarius monaſterij non profeſſus debet intra ſex menſes profiteri, vel renunciare commendæ. 12. 64
Concilij Trid. diſpenſatione attenta in nollo caſu valet profeſſio facta ante annum completum probationis, etiamſi fiat de conſenſu nouitij, & religionis, vel à profeſſo vnius religionis non mendicantis, qui ad aliam non mendicantem tranſierit. 13. 70. & 71. Iure antiquo profeſſio nec fieri nec recipi debet infrà probationis annum, facta tamen nondum nouitiatus tempore elapſo ex conſenſu Nouitij, & Religionis tenet. ibid. Excipiuntur Religiones mendicaotium, in quibus ad valorem profeſſionis etiam de iure communi requiritur integer annus nouitiatus, etſi profeſſio ante annum admiſſa obligaret religioni in genere. ibid. 72. 73.
Profeſſio in religione à ſeruo facta ſine Domini licentia eſt irrita. 68. 320

Proles.

Parentes ſpeciali obligatione ioſtitiæ, ſeu pietatis tenentur ad conſeruandam prolem ſiue conceptam, ſiue natam. 39. 210
An poſſit licitè negari debitum coniugale, ne naſcantur plures liberi, quos parentes ſuſtentare non poſſint. 41. 219. 220. Negare debitum præcisè ad coitandam prolis multiplicitatem vel ne proles naſcatur ex maculato ſanguine eſt mortale, peccatum. 41. 221. & 223
Coniuges ex mutuo conſenſu, aut pacto poſſunt licitè ſeruare caſtitatem ne plures naſcantur filij, ſecloſo tamen incontinentiæ periculo. ibid. 222. Vide, *Coniux, debitum quoad obligationem non obſtandi prolis generationi; & quoad cauſas excuſantes, à reddendo debito, Prægnans, Puella, Fornicaria, Sectio.*

Pudicitia.

Pudicitiæ laudes. 836. 53

Puella Fornicaria.

Puella per actum fornicarium an ad tuendam vitam periclitantem, vel famam, tectis vitio virginitatis amiſſæ, & conceptione fœtus ſequuta poſſit nubere viro ignoranti, cum periculo, vt vir exiſtimet prolem eſſe ſuam. 304. 98. & 99

Puella, Puellæ educatio.

Puellæ ſolicitiori cura ſunt à parentibus educandæ ad illarum pudicitiam conſeruandam. 368. 53
Puellæ diebus feſtis puſt peracta ſua exercitia deuotionis laborantes ad euitandom otium excuſantur à peccato. ibid. 55
Sunt matris actionum imitatrices. 371. 63
Vide, *Educatio, Parentes.*

Pueri.

Vide, *Educare, Educatio filiorum, Luxuria.*

Puerperium, Puerperij tempus.

Statim à partu, & toto tempore immunditiei corporalis vxoris puerperæ ad euitandum damnum prolis, vel indecentiam an ſit abſtinendum ab actu coniugali petendo, & reddendo. 285. 38 ad 44.

Pupillus.

Vide, *Educare, Educatio quoad eos, apud quos filij educari debeant.*

R

Religio.

ad RELigionem poteſt tranſire vterque coniux altero inuito ante matrimonij conſummationem. 9. 49
Vide, *Bimeſtre, Parentes, Sponſus.*

Remedia.

Vide, *Infirmus, Prægnans.*

Remiges.

Vide, *Metus.*

Reſeruatio caſuum.

Vide, Ignorantia.

Reſtitutio.

Coniux ante conſummationem matrimonij tranſiens ad religionem ad nulla damoa indè alteri manenti in ſæculo ſubſequuta reſtituenda tenetur. 18. 108
Marito ſpoliato nondum matrimonio conſummato quomodo concedatur reſtitutio. 82. 23
Lite mota de matrimonij valore an, & quando ſit reſtituendus coniux agens litem. ibid. 22.
Quando quis coniugum abſque iuſtâ cauſa diuertit ab altero, is poteſt reſtitutionem petere iudicio petitorio, & poſſeſſorio. 174. 7

Diuertens altero petente poteſt,& debet à iudice Eccleſiaſtico per cenſuras etiam inuocato ſeculari auxilio cogi ad cohabitandum & reddendum debitum. 187.72. imò etiam à iudice laïco, vbi conſtet de valore matrimonij. ibid.73
Detentor alieni coniugis poteſt cenſuris compelli ad illum reſtituendum alteri coniugi. 187.74. Poteſt filius agere contra partem detinentem illius vxorem. ibid.
An maritus vxorem, & vxor maritum poſſit vindicare, ſeu repetere rei vindicatione adiecta cauſa iuris diuini,& canonici. 188.76.77
Pro reſtitutione coniugis ſeparati datur actio ex matrimonio. ibid.76
Vbi vir ab vxore, & vxor à viro diuertit, dantur remedia poſſeſſoria; ſeu recuperandæ poſſeſſionis. ibid.78.

S

Sacramenta, Sacramentorum miniſter.

SAcramenta ex iuſta cauſa licet petere à Sacerdote adminiſtraturo in mortali. 47.237
An poſt extrauagantem Martini V. *ad euitanda* liceat inducere Sacerdotes excommunicatos toleratos ad Sacramenta adminiſtranda. 51.245
In vſu, ſeu receptione Sacramentorum non ſolùm attendi debet vtilitas propria, & priuata;ſed etiam reuerentia illis debita; vt dignoſcatur an laudabilis ſit vſus, & colendus, & explicatur exemplis. 214.119.
Vide, *Euchariſtia.*

Sacrilegium.

Vide, *Eccleſia, vt locus ſacer.*

Saltationes.

Vide, *Prægnans.*

Scienda ab omnibus fidelibus.

Vide, *Fides diuina.*

Sectio Prægnantis ad extrahendum fœtum ſector.

Sectio vteri matris quadruplex. 320.143
Quando vnà cum matre mortua, etiam fœtus in eius vtero exiſtens mortuus eſt, ſectio matris licitè fieri poteſt, præſertim ad comparandam ſcientiam anatomicam. ibid.
Matre prægnante præmortua, ſi fœtus creditur viuere, vel de eius morte non conſtet; ſectio licita eſt, & fieri debet, vt fœtus educatur, & baptizetur. 321.144. Ob periculum in mora ſectio confeſtim poſt mortem matris facienda eſt; ad idque habendus paratus chirurgus. n.147
Extra extremam neceſſitatem conſeruandæ vitæ matris prægnantis, vel fœtus, vel boni publici remedium ſectionis vteri prægnantis viuentis ad educendum fœtum non poteſt licitè adhiberi. 322. 148. In deſperatione partus naturalis, ſi ſit probabilis & rationabilis ſpes boni euentus, & eo modo extrahendi fœtum viuum ſalua matris vita, an ſit licita ſectio prægnantis viuæ. 323.149.& 150
Licèt in ſectione vteri prægnantis ſit periculum vitæ, ſi tamen ea non adhibita certa ſit mors fœtus, & matris, & ea adhibita affulgeat ſpes probabilis conſeruandæ vitæ vtriuſque, mater licitè poteſt ſe exponere tali periculo, & admittere ſectionem. ibi. 151.
Multis exemplis, & experimentis ſectionem vteri prægnantis viuæ, & ſectionum, ac inciſionum aliarum partium corporis periculoſarum oſtenditur ſectionem vteri prægnantis viuæ poſſe fieri abſque cæde matris, & fœtus, & licitè. 324.152.153.& 154
Iudicium de probabilitate boni euentus ſectionis prægnantis ſpectat ad medicum peritum; & quæ debeat conſiderare. 325.155
Qui primus fecit experimentum ſectionis vteri prægnantis viuæ, ipſa, & fœtu ſuperſtitibus, an peccauerit mortaliter. ibid.156
Sectio prægnantis viuentis an illam reddat ineptam ad nouam conceptionem, & ad partum naturalem. 326.157
Sectio vteri prægnantis viuæ ad extrahendum fœtum mortuum, qui vel ſolus, vel cum alio gemello viuo intra vterum maternum exiſtat, an ſit licita. ibid. 158.159.
Prægnans, vbi ſectio vteri indicatur neceſſaria ad eius vitam conſeruandam, an teneatur illam pati attenta ſola ratione propriæ vitæ cuſtodiendæ. ibid.160.& ſeqq. An ex charitate cum vitæ corporalis propriæ periculo teneatur illam pati ob bonum animæ prolis, quando probabiliter creditur prolem ſectioni futuram ſuperſtitem, & recepturam baptiſmum; & nullum aliud remedium eſt conſulendi æternæ ſaluti eiuſdem prolis. 337.196. & 340.207. An in hoc caſu teneatur etiam procurare. n.207. An etiam chirurgus, ſeu artifex ſecandi peritus requiſitus teneatur ſecare; & vbi non ſit requiſitus, ſe offerre ad ſecandum, quando ſperat bonum euentum ſectionis. 338.201
Matri prægnanti alioqui ex morbo certò moriturę, ſi ex vi ſectionis ſit inferenda mors, an ſectio ſit licita, vbi eſt ſpes probabilis futuram vtilem proli ad vtramque vitam corporalem & ſpiritualem. 341.211.& 212. Si ex vi ſectionis inferenda ſit mors proli, ſectio eſt illicita, licet foret vtilis matri. 343. 219.
In probabili dubio an ſectio ſit profutura matri, & proli; vel vtrique mortem allatura, & ſit deſperata ſalus vtriuſque niſi ſectio iuuet, licita eſt ſectio. ibi. Item attenta ſola iuſtitiæ obligatione eſſet licita, quando iudicaretur eam æquè profuturam matri, & periculoſam proli; vel certa putaretur ſalus matris ex ſectione; & dubitaretur de exitio prolis; vel prævideretur mors illius. 344.220.& 221. Ex lege vero charitatis mater prægnans cum diſcrimine propriæ vitæ tenetur abſtinere à ſectione, ſi ea non adhibita, probabiliter ſperatur prolem alioqui morituram abſque baptiſmo prodituram in lucem, & baptiſmum recepturam. ibid.222.
De prægnantis ad mortem damnatæ ſectione.
Vide, v. *Prægnans damnata ad vltimum ſupplicium.*
Ex graui neceſſitate extrinſeca vrgentiſſima, obque bonum publicum in deſperatione partus naturalis, an, & quando mater prægnans innocens viua licitè ſecari poſſit ad educendum fœtum, quem viuere maximè interſit communis boni. 346.229. ad 231.
Vide, *Natiuitas, Natus, Prægnans damnata ad vltimum ſupplicium.*

Secundina.

Vide, *Baptiſmus.*

Semen humanum, Seminis ab actio.

Vide, *Abortus, Coniuges quoad obligationem non obſiſtendi prolis, generationi modus coeundi, Pollutio.*

Senec

Senes, Senex.

Senes inepti ad generationem validè contrahunt matrimonium, & eiſdem licita eſt copula. 234. 589.

Si ſint debiles, vt omnino deficiat potentia ad perfectam copulam, illicitum eſt eis copulari. ibidem 190

Separabilia.

Vide, *Conſenſus.*

Septimeſtris partus.

Vide, *Fœtus.*

Sepultura.

Pœna priuationis ſepulturæ requirit criminis declarationem, niſi delinquens decedat in ſtatu peccati mortalis. 158.143.144

Serua, Seruus.

Serui validè, & licitè matrimonium contrahunt inſciis, & inuitis dominis. 68.320

Si ſeruus contraheret ex conditione, vt non teneretur cohabitare, vel reddere debitum, niſi quando ſuus dominus conſenſum præberet, irritum eſſet matrimonium, ibid. Seruorum coniugia inuitis dominis contracta nunquam in Eccleſia fuerunt irrita. num. 322. Leges ciuiles vetantes, & irritantes matrimonia ſeruorum ſemper fuerunt nullæ, & inualidæ. Nec poteſt Reſpublica paganorum irritare matrimonia ſeruorum infidelium. 70.326.

Conſuetudine induci poteſt, vt libera nubens ſeruo fiat ſerua; & quid requiratur, vt dicta conſuetudo locum habeat. ibid.

Dominus non tenetur conſentire matrimonio ſerui. num. 327.

Non tamen abſque mortali minis mali inferendi impedire, ne nubat, nec poteſt ob tale matrimonium ſeruum punire. ibid. 328. ad 330

Poteſt verò ad impediendum ſerui matrimonium minari beneficij ſubtractionem, & præſcribere ſeruo, ne contrahat in loco diſtanti, vel ne ineat hoc, vel illud matrimonium ſibi damnoſum. 75. 331.

Seruus antequam contrahat matrimonium, an teneatur ſaltem petere Domini conſenſum. ibid. 332

Si ſeruus contrahat ſponſalia de conſenſu Domini, is non poteſt indirectè matrimonium ſerui impedire, illum vendendo ad locum remotum. ibid. 333

Quid ſi ſeruus inſcio Domino iniit tractationem matrimonij vel ſponſalia, an tunc poſſit illum licitè vendere ad remotas regiones, & ſic impedire matrimonium. ibid. 334.335.336

Eccleſia quomodo teneatur defendere ſeruos, quibus Domini conantur impedire matrimonium. ibid. 335.

Ius ſerui ad matrimonium contrahendum eſt antiquius iure Domini ad illum diſtrahendum cum matrimonij præiudicio. 72.336

Si matrimonio ſuperuenerit ſeruitus, tenetur ſeruus magis obſequi coniugi debitum petenti, quàm domino aliquid præcipienti, ſi vtrumque præſtare non poteſt. ibid. 337

Quid ſi ſeruus ſine domini conſenſu contraxerit matrimonium. An & quando magis coniugi exigenti debitum, quàm domino præcipienti parère debeat. ibid. 339. ad 349

Ius ſeruorum coniugatorum ad matrimonium, & eius vſum eſt potius, & antiquius, quam ius ſeruitutis ad ſeruitia Domini. 74.346.347

Dominus conſentiendo matrimonio ſerui non amittit obſequia ſibi debita; & ſerui ſic coniugati opera vti poteſt quoad conſueta, & neceſſaria obſequia; etiamſi requirant abſentiam ab altero coniuge, & vſum matrimonij per aliquod tempus impediant. 74.350. & 75.351

Quomodo ſe gerere debeat dominus erga ſeruos coniugatos quoad vſum matrimonij illis permittendum. Ibid. 351

Poteſt licitè vendere mancipium coniugatum ad remotiſſimas partes, ſi inde non impediatur matrimonij vſus; vt ſi alter coniux ſit liber, & poteſt venditum ſine graui detrimento ſequi, quo caſu tenetur ſequi. ibid. 352

Ex graui etiam neceſſitate, aut ad euitandum notabile damnum licitè vendere poteſt ſeruus ad locum remotum, licet inde ſit impediendus matrimonij vſus. ibid. 352.353

Extra hos caſus ſi matrimonium præceſſit ſeruitutem, vel ipſe Dominus in matrimonium conſenſit, non poteſt ita vendere ſeruum coniugatum, vt matrimonij vſus impediatur. ibid. 354. & 76.355

Quid ſi ſine eius ſcientia, aut conſenſu nupſerit. ibid. 356.357.

Ad quid teneatur Dominus, qui in neceſſitate, vel extra neceſſitatem vendidit ſeruum ad locum remotum, cum impedimento vſus matrimonij. ibid. 358. & 359.

Quid ſentiendum quoad venditionem; quidque obſeruandum quando ſerui coniuges ad diuerſos dominos pertinent. 77.361

Seruus non poteſt ignorante Domino promoueri ad ordines; & pœna Epiſcopi ſic promouentis. 68.320.

Vide, *Cohabitatio, Irritatio votorum.*

Sigillum virginale.

Vide, *Acta, Stuprum.*

Simonia.

Committens ſimoniam confidentialem an ante ſententiam criminis declaratoriam in foro conſcientiæ incurrat priuationem beneficij, illudque teneatur dimittere. 148.510. & 115

Societas malorum.

Amicitia, & conſuetudo improborum moribus periculoſa. 364.39

Sodomia.

Peccatum mortale eſt ex parte vtriuſque habere copulam ſodomiticam cum vxore, etiam ipſa conſentiente. 231.174. Item ſe præparare ad copulam coniugalem immittendo membrum virile in vas præpoſterum vxoris, ibidem. Hoc Sodomiæ cum vxore peccatum habet etiam malitiam iniuſtitiæ, ſi fiat contra vxoris voluntatem; & eſt iuſta cauſa diuortij. ibid. & 232.179

Abuſus vxoris contra naturam ſiue ſodomiæ, ſiue mollitiei habet ſpecialem malitiam adulterij ex parte vtriuſque coniugis, ſi etiam vxor conſentiat. 231.176

Eſt peccatum grauius abuſu ſimili inter ſolutos, ibid. 177. Vterque tenetur in confeſſione explicare, ſe habuiſſe coitum contra naturam cum propria, vel proprio coniuge. 232. 178. Talis abuſus vxoris contra eius voluntatem habet etiam malitiam iniuſtitiæ in confeſſione explicandam. ibid 179

Spolium.

Vide, *Reſtitutio.*

Sponſa, Sponſus.

Sponſus de futuro ſub ſpe matrimonij deflorans virginem, aut viduam honeſtam, non poteſt ea inuita ingredi religionem; neque etiamſi inter eos interceſſerit ea familiaritas, ex qua apta ſit ſequi notabilis ſponſæ infamia. 17. 99. 102. & 103

Sponſus poſt matrimonium ratum ſponſam ſiue inuitam, ſiue conſentientem deflorans ſine ſeminatione non poteſt ea inuita ingredi licitè religionem: & quid ſi inter eos interceſſerit ea familiaritas, ob quam communiter exiſtimetur copulam interceſſiſſe. ibid. 99. 100. 101. & 103. fine.

Sponſus contrahens matrimonium animo ingrediendi religionem intra bimeſtre, an peccet, & teneatur ſtare matrimonio. ibid. 105

Sponſa per verba de futuro non tenetur ſequi ſponſum ſuum, quocumque vadat. Et ſi mutat domicilium, eſt ſufficiens cauſa diſſoluendi ſponſalia. 183. 54.

Inter ſponſos de futuro qui tactus permittantur. 371. 62

Sponſa an, & quando educari, & ali poſſit apud ſponſum, vel ſponſi patrem, aut matrem; & quando neque etiam apud eiuſdem ſponſæ matrem, & conſanguineos. 385. 137

Vide, *Bimeſtre.*

Steriles, Sterilitas.

Steriles validè contrahunt matrimonium, & illo licitè vtuntur. 235. 191

Vide, *Coniuges quoad obligationem obſiſtendi prolis generationi.*

Stuprum.

Fractio clauſtri virginalis extra coniugij vſum habet ſpecialem malitiam contra quintum præceptum decalogi; & ita ſtuprum fornicationi ſpeciem nouam contra quintum præceptum addit. 317. 363.

Subditus.

Vide, *Irritatio votorum, Votum.*

Succeſſio.

Vide, *Gemelli, Natiuitas, Natus.*

Superfœtatio.

Mulier poſt conceptam prolem an ex nouo congreſſu poſſit concipere aliam, dariqne poſſit ſuperfœtatio. 195. 93

Superior.

Superiori, qui commiſit delictum habens annexam priuationem officij ipſo iure, an poſſit à ſubditis ante Iudicis ſententiam negari obedientia, præſertim ſi delictum ſit notorium. 138. 72. & 139. 73

Quando ſuperiori illicitè præcipienti ſit obediendum. 251. 79

Promiſſionem factam homini de conſenſu ſuperioris etiam ante rei traditionem non poteſt ſuperior validè reuocare. 260. 80

Vide, *Irritatio votorum.*

T

Taciturnitas.

Vide, *Irritatio Votorum, Votum.*

Tactus impudici.

TActus, oſcula, & amplexus inter coniuges facta publicè apta ad prouocandum ad libidinem ſunt peccatum lethale. 20. 11

Tactus turpes, & alij actus impudici, ſecluſo pollutionis periculo licent coniugatis in ordine ad copulam coniugalem habendam. 235. 192

Declaratur de quibus tactibus; & qui tactus poſt copulam ſint reprehendendi. ibid. 193

Iidem tactus turpes, &c. inter coniuges cauſa ſolius voluptatis venereæ, ſecluſo pollutionis periculo, ſunt culpa venialis. ibid. 194

Item quando referuntur ad maiorem voluptatem in ipſa copula coniugali. ibid. 195

Si habeantur cauſa ſolius voluptatis abſque ordine ad copulam, etſi abſit pollutionis periculum, an ſint peccatum mortale. ibid. 196. ad 198

Tactus turpes, &c. qua ratione ſint liciti, vel illiciti inter coniuges, quibus ob aliquam circumſtantiam extrinſecam, ſeu impedimentum morale, vel phyſicum, vel præceptum Eccleſiaſticum non licet habere copulam coniugalem. 236. 199. & 200.

Coniugibus ligatis voto caſtitatis non licent. n. 201. Liceantne coniugi dubio de valore matrimonij, 237. 203

Coniugatus erga ſeipſum exercens tales tactus turpes ob ſolam voluptatem veneream in abſentia alterius coniugis, vel abſque animo habendi copulam cum præſente, an peccet mortaliter. ibid. 204. ad 207.

Tactus turpes inter coniuges, in quibus præuidetur tantùm commotio carnis, & ſpirituum generationi deſeruientium, & diſtillatio humoris, qui non eſt verum ſemen, abſque periculo pollutionis, non ſunt mortales, & carent omni culpa, ſi ob finem honeſtum exerceantur. 238. 208

Si habeantur cum periculo pollutionis regulariter ſunt mortalis culpa. ibid. 209

Cum tali periculo in alterutro habiti ex iuſta cauſa, v. g. ad inſtaurandum, vel fouendum mutuum amorem, an & quando excuſentur à mortali in petēte, & in reddente ſint ſẽper liciti, ib. 210. ad 213

Aſpectus, & verba turpia cum delectatione venerea ſufficiente ad peccatum mortale inter ſolutos, etiam inter coniuges, non excuſantur à culpa mortali exiſtente morali periculo pollutionis in alterutro. ibid. 210. fine.

Vide, *Delectatio, Impotentia.*

Temperantia, Intemperantia.

Intemperantia in cibo, & potu vini quæ & quanta damna afferat corpori, & animæ. 363. 36. & 37

Vide, *Educatio filiorum.*

Tempus

Tempus.

Tempus à lege præſcriptum, Iudex an & quando poſſit reſtringere, vel prorogare. 21.53.& ſeq.

Timor Dei.

Vide, *Educatio filiorum.*

Traditio rei.

Iuxta *l.quoties, Cod de rei vindicat.* in dominio ille eſt poſterior, cui prius res traditur, licet alius in titulo præuenerit; & res duobus vendita ſit illius, cui prius tradime. 2.5

Ex *l.traditionibus, Cod.de pactis*, ſine rei traditione ſolo titulo, v.g. ſola venditione, aut donatione dominium nequit transferri. ibid.

Diſpoſitio dictarum legum ceſſat in matrimonio, in quo ſolus titulus ſufficit ad transferendum dominium corporum. ibid.6

Turpia.

Vide, *Tactus impudici.*

Tutor.

Vide, *Educatio filiorum, Irritatio votorum.*

V

Venditio.

Vide, *Cohabitatio.*

Verba.

VErba generalia reſtringuntur ad terminos habiles. 61.286

Verba turpia.

Vide, *Tactus impudici.*

Vindicatio rei.

Vindicatio non eſt propriè actio; & quid ſit actio propria. 14.76
Vide, *Reſtitutio.*

Vir.

Vide, *Cohabitatio, Pactum.*

Virgo.

Vide, *Puella fornicaria, Stuprum.*

Vita, Vitæ abbreuiatio, Prolongatio.

Paſtor cum vitæ periculo non tenetur alicuius pilcati peccatum impedire. 48.204

Homo habet à Deo aliquale dominium, adminiſtrationem, & cuſtodiam ſuæ vitæ, & ſuorum membrorum. ibid.206.& 39.208

Iuſſus ſibi ipſi obtruncare membrum à Tyranno alioqui ſtatim mortem illaturo, ad ſaluandam vitam, ſi velit, poteſt licitè ſibi ipſi manum abſcindere. ibid.

Vita eſt bonum longè pretioſius, & maius, quàm honor, & fama, & quodvis aliud bonum temporale. 303.97

Ad ſaluandam vitam alterius corporalem an quis licitè poſſit, & aliquando teneatur omittere propriam defenſionem, & exponere periculo, vel certæ morti propriam vitam corporalem. 316.137.

Nemo tenetur ſe facere miſerum, vt vitam corporalem propriam, vel proximi conſeruet. 328. 165.

In extrema neceſſitate an quis licitè poſſit, & teneatur edere carnes humanas, vt vitam conſeruet. ibid.167.

Nullus tenetur vitam prolongare vtendo cibis optimis, vino, vel abſtinendo à vino, vel mutando locum habitationis, vel quotannis ſumendo pharmaca, aut exquirendo exquiſitiora medicamenta. 332.180

Abſtinere ab omni cibo neceſſario intentione breuiter moriendi eſt peccatum mortale. 333.181

Iuſtè damnatus ad moriendum inedia cibos oblatos an poſſit reſpuere, licet poſſit edere. ibidem 182

Actio, per quam vita abbreuiatur etiam modicè, ſi ſtatim auferat vitam, eſt illicita. 342.115
Vide, *Aſperitates corporea, Infirmus, Inuaſus, Pregnans, Sectio.*

Voluntarium.

Ad voluntarium inductiuum culpæ requiritur, vt homo teneatur aliquid agere, vel omittere. 308. 113

Votum.

Vota alia abſoluta, & firma à ſola vouentis voluntate dependentia; alia infirma, & conditionata, dependentia quoad firmitatem ab alterius perſona. 243.2

Dependentia voti à voluntate alterius alia quoad perſonam, & voluntatem vouentis; alia tantùm quoad materiam promiſſam, & explicatur exemplis. ibid.3

Quotuplicia ſunt opera ſubditorum, quæ poſſunt vouere; & an & quando valeant vota ſeruorum & aliorum ſubditorum de rebus tum permiſſis, tum vetitis per regulam, aut ſuperiorem; & quando habeant imbibitam conditionem negatiuam, *ſi maritus vel ſuperior non contradixerit*, vel affirmatiuam, ſi maritus, vel ſuperior conſenſerit. 268. 107.ad 111.

An ſufficiat taciturnitas, aut ratihabitio ſuperioris, vt vota de rebus prohibitis cenſeantur approbata, & à ſubdito poſſint impleri. 269.112

An peccent ſubditi emittentes vota de rebus prohibitis fieri abſque licentia, non impetrata priùs licentia à ſuperiore. ibid.113

Quid ſi animus ſubditorum eſſet ad implenda inconſulto ſuperiore ſe obligare. ibid.114

Præfata vota ſubditorum de rebus prohibitis an ſint dicenda omnino irrita ante ſuperioris conſenſum vel ſi ſint de rebus permiſſis, ante ſuperioris contradictionem. 270.115.& 10586

Vxor, & quivis ſubditus, quæ vel qui vouit rem à marito, vel ſuperiore vel à regula interdictam, ex vi voti tenetur petere licentiam exequendi rem promiſſam. 270.116

Limitatur in nonnullis caſibus. ibid.

Quando ſuperior voti ignarus denegat voti implendi licentiam, non eſt irritatio voti. ibid.117

An quando vxor, vel ſubditus vouens tenetur pe-

tere licentiam voti implendi à ſupetiote, ſi petitam licentiam ſupetiot neget, vel vouentem velit occupare in opere incompatibili cum eaccutione voti, teneatui illi manifeſtare votum. ibid. 118. ad 124

Negata ſemel licentia petita tacito voto, tenetur ſubditus vouens oppoituno tempore iterum petere eandem licentiam, & quid ſi ſupetiot abſolutè negaſſet licentiam, dicens ſe nolle, vi vnquam impleat. 271.122

Quid ſi promiſſio operis ſit diel, vel certo tempori alligata. ibid.

Vide, *Carnes*, *Euchariſtia*.

Votum Caſtitatis, Religionis, aſſumendi ordines ſacros, non nubendi, non petendi debitum coniugale.

Coniuges ordinatiè impmdenter emitiunt votum caſtitatis, aut non petendi debitum coniugale; & quandonam talis voti itritationem, vel diſpenſationem obtinere teneantut. 41.221.222

Simplex votnm caſtitatis perpetuæ, aut religionis, aut aſſumendi ordines ſacros, aut non nubendi impedit mattimonium; ſed ex natura ſua illud non ditimit. 88.2

Quid de ſimplici voto caſtitatis in Societate Ieſu poſt biennium. ibid. 3

Poſt præfata vota abſque legitima diſpenſatione contrahere eſt peccatum mortale. Ibid. 4

Tametſi votum eſſet conditionale. n. 7

Et etiamſi matrimonium medicorum iudicio ad corporalem ſalutem tuendam putetur neceſſarium. n. 8

Quid ſi voto ligatus vrgeatur ſtimulis carnis, & ſæpè labatur. ibid. 9. & 10

Scientet contrahens matrimonium cum aſtricto voto caſtitatis, &c. an, & quando mortaliter peccet. 89.12.13.& 14

Habenti aliquod ex præfatis votis caſtitatis, &c. interroganti an valeat matrimonium abſque diſpenſatione cum tali voto celebratum, quomodo reſpondendum. 90.15

Illi, ſi ſæpius labatur in venerea, an liceat ſuadere matrimonium. ibid. 26

Aliquo ex prædictis votis aſtrictus abſque diſpenſatione contrahens mattimonium animo impediendi religionem, aut non conſummandi, an, & quando peccet mortaliter. 91.27. ad 29

Si erat ligatus voto caſtitatis, non eximitur ab obligatione voti, & non poteſt abſque mortali petere neque prima vice, neque deinceps. 93.30. ad 33

Procedit hoc etiam in infideli poſt votum caſtitatis vxorem ducenti; & etiamſi vterque coniux ante matrimoniũ erat ligatus voto caſtitatis. 95.34.35

An in aliquibus caſibus poſſit petere in gratiam alterius non adſtricti voto. Ibid. 37

Hunc coniugem tali voto ligatum ignarum obligationis non petendi an confeſſarius teneatur admonere obligationis. ibid.

Et quid de eo, qui habens votum virginitatis ſeruandæ abſque diſpenſatione contraxit mattimonium. ibid. 38

Coniux ligatus voto caſtitatis emiſſo ante matrimonium, fornicatus cum alio, vel alia peccato adulterij, & ſacrilegij, & diſſoluto præſenti mattimonio non poteſt abſque diſpenſatione aliud contrahere, & tenetur ſeruare caſtitatem. ibid. 40

Quid de habente votum caſtitatis, qui ex metu graui incuſſo ad contrahendum, & conſummandum matrimonium contraxit, & conſummauit. ibid.

Coniux qui poſt votum caſtitatis contraxit matrimonium, eo ſemel conſummato tenetur debitum reddere alteri coniugi petenti non ligato voto, & etiam voti conſcio. ibid. 41. & 42

An teneatur ingredi religionem; an verò poſſit etiam prima vice licitè conſummare mattimonium reddendo debitum, tametſi contraxerit animo ingrediendi religionem. 96.43. & 44

Qui poſt contractum matrimonium ante conſummationem fecit votum ſimplex caſtitatis, an & quando teneatur ingredi religionem. 97.45

An & quando ante conſummationem teneatur ingredi religionem, qui poſt votum non aſſumendi ordines, vel non nubendi contraxit matrimonium. ibid. 46. & 47

Coniux habens votum caſtitatis emiſſum ante, vel poſt mattimonij rati contractum, an poſſet reddere priori bimeſtri, & quãdo alter eſt adulter. ib. 49

Illo bimeſtri primo & altero adulterante licitè poteſt petere, & reddere coniux aſtrictus voto aſſumendi ordines ſacros. ibid. 50

Qui poſt votum ſimplex religionis abſque diſpenſatione contraxit matrimonium, ante conſummationem tenetur ingredi religionem. 98.52

Conſummato matrimonio poteſt licitè reddere, & petere. ibid. 53

Diſſoluto mattimonio morte alterius, vel altero volente ingredi religionem, vel adulterante, tenetur religionem ingredi. ibid. 54.55.56

Qui poſt indutum habitum monachalẽ animo perſeuerandi in religione cõtrahit matrimonium, nõ peccat, & poteſt licitè petere, & reddere. 99. 57.

Coniux, qui poſt votum aſſumendi Ord. vel nõ nubendi duxit vxorẽ, an & quando poſſit licitè petere, & reddere, & an mortua vxore, vel illa adulterante, teneatur votum implere. ibid. 58. ad 64

Votum non contrahendi matrimonium, aut aſſumendi ſacros ordines, aut religionis ab vno coniuge poſt mattimonium contractum, ante vel poſt conſummationem abſque licentia, vel cum licentia alterius an valeat, ad quid obliget, & qua ratione impediat vſum matrimonij. 100.65.66.67

Votum religionis ab vtroque coniuge ante, vel poſt matrimonij conſummationem communi conſenſu emiſſum ad quid eos obliget, & qua ratione impediat actum coniugalem. 201.69. ad 76

Quando cenſeatur, vel non cenſeatur mutuus conſenſus, & ſtatim obliget, vt neuter poſſit conſummare petendo, & reddendo. 202.73

Si vterque vouit religionem mutuo conſenſu, & cùm intentione, vt votum ſit dependens ab ingreſſu, ſi vterque nolit ingredi; aut communi conſenſu aliquid faciant, ex quo impediatur ingreſſus, an peccent contra illud votum, ibid. 74. & ſeqq.

Quid ſi communi conſenſu vir voueat ordines ſacros ſuſcipiendos, & vxor caſtitatem; ad quid teneantur hi coniuges. 102.77. Etſi communi conſenſu alter emiſit votum caſtitatis, alter religionis, an votum valeat; & ad quid obliget vtrumque coniugem, ſiue fuerit ante, ſiue poſt conſummationem emiſſum, & ſiue vouens caſtitatem habeat conditiones, vt alter poſſit ingredi religionem, ſiue non. 103.78

Votum ſimplex caſtitatis ab vno coniuge ſine licentia alterius emiſſum ante mattimonij conſummationem valet, & obligat ad omnimodam caſtitatem. 104.79

Poſt conſummatum matrimonium, an valeat in præiudicium vouentis, & obliget ad non petendum, & ad abſtinendum ab altero matrimonio. ibid. 80. ad 84. Poſt conſummationẽ emiſſum an ſit omninò nullum quoad non redditionẽ debiti,

etiam

etiam quando redditio eſt voluntaria. 105. 85. ad 89
Dato quod obliget ad non redditionem voluntariam, vt altero adulterante, an vouens innocens poſſit remittere iniuriam alteri. 107.89
Votum caſtitatis ab vno coniuge poſt matrimonium ratum, vel conſummatum de alterius licentia emiſſum ad quid obliget; & an dans licentiam poſſit ab eo qui vouit, petere debitum, & ille teneatur reddere. ibid.91.& 92
Quid ſi vterque de cōſenſu alterius ſeorſim, & non mutua voluntate, & ſine expreſſione vouendi omnimodam caſtitatem vouerit. ibidem 93. Si alter coniux præbuit alteri expreſsè licentiam vouendi omnimodam caſtitatem quoad petitionem & redditionem, an, & quando dans licentiam poſſit exigere, & alter vouens teneatur reddere. ibid.94.ad 97
Coniux dans licentiam poteſt tale votum validè irritare, & poſt irritationem licitè petere, & poteſt irritatio eſſe expreſſa, vel tacita, & quæ differentia inter vtramque. 180.95
Scluſa dicta irritatione, ſi is, qui dedit licentiam petat debitum, alter tenetur reddere. ibid.96
Quid ſi coniux dando licentiam renunciauerit iuri ſuo petendi; & quid ſi poſt denunciationem ab altero acceptatam, iſte cedat renunciationi; & & iterum concedat ius exigendi. ibid.& 97
Quando vterque coniux communi conſenſu vouit caſtitatem, vterque non poteſt licitè petere, nec tenetur reddere, & peccat mortaliter reddendo. 109.98.99
Eorum altero fornicante non poteſt iudex Eccleſiaſticus eos cogere ad cohabitandum; ſed periculo incontinentiæ conſulendum diſpenſatione. ibid. 100
Et per fornicationem neuter liberatur ab obligatione proprij voti, ibidem. Ante diſpenſationem non liberantur à mutua habitatione, & aliis obſequiis, licet non teneantur, nec poſſint licitè cubare in eodem lecto. 110.10
Præterea votum caſtitatis mutuum eſt licitum; & quando in eo poſſit contingere culpa venialis. ibid. 102
Si præfati coniuges carnaliter copulentur, an ſit grauius peccatum, quàm ſi alter eorum copularetur cum ſoluto, vel ſoluta. ibid. 103
Si ſibi inuicem remittant renunciationem iuris petendi, an teneat hæc ſacrilega remiſſio, & obligentur inuicem reddere. ibid. 104
Quis prædicta vota caſtitatis ab vno, vel ab vtroque coniuge ante vel poſt matrimonium emiſſa poſſit relaxare, vel commutare, vel diſpenſare quoad petitionem debiti. 111.110
Vide, *Pactum.*

Votorum irritatio.

Vide, *Irritatio votorum.*

Vox Actiua, & Paſſiua.

Pœna priuationis vocis actiuæ, & paſſiuæ, & inhabilitatis ad illam in perpetuum, vel pro vna vice, ſi ſit latæ ſententiæ an incurratur à delinquente ſtatim ante criminis declarationem. 353. n.128. ad 134
Pœna priuationis poteſtatis eligendi, de qua *in cap. cum inter, de elect. in c. 1. de poſtul. in cap. cum in cunctis, de elect. in c. quia diuerſitatem, de conceſſ. preb. in c. fin. de exceſſ. Prelat. in Bulla Clem.* V I I I. *de largit. mun. in Bulla Pij V. contra admittentes mulieres intra clauſuram, in decreto S. Cong. quod regulares non alloquantur moniales; & in aliis decretis S. Congr.* non incurruntur ante criminis declaratoriam. 354.131
Electio facta à Capitulo, in qua tulit ſuffragium vnus elector inhabilis ad ferendum ſuffragium, ſi electio nitatur tali ſuffragio an ſit valida. 353. 128.129.
Quæ à perſona in pœnam inhabili fiunt ratione priuati iuris, & officij, licet delictum ſit occultum, non valent. 154.132
Si inhabilis ferat ſuffragium in electione ante ſcrutinium, poteſt obiici exceptio inhabilitatis, & repelli ab electione. ibid. & 355.134
Canonicus, vel ſcholaris alicuius collegij ob crimen priuatus iure ferendi ſuffragium, ſi iuridicè interrogatus neget veritatem, & ſuo ſuffragio impediat, ne alicui detur beneficium ſeu Prælatura, aut Cathedra, an teneatur reſtituere. ibid. 135.
Vide, *Electio, Inhabilitas.*

Vterus.

Vide, *Sectio vteri.*

Vxor.

Ob dotem promiſſam non ſolutam an maritus poſſit vxorem repellere à cohabitatione, vel non traducere ad domum, & negare illi alimenta. 177.26.ad 36.
Vide diſtinctius in ſummatio poſito in principio capitis ſexti, verſus finem.
An vxor poſſit ab habitatione & domo expelli, quando ipſi coniuges impediti ſunt ad debitum petendum, & reddendum. 180.37

F I N I S.

Digitized by Google

Digitized by Google